00030027

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 21 October, 2015

00030027

IOBI LUDOLFI

alias **Leutholf** dicti

6876 30027 ac

AD SUAM

HISTORIAM ÆTHIOPICAM

ANTEHAC EDITAM

COMMENTARIUS

In quo

Multa breviter dicta fuſius narrantur:

contraria refelluntur:

Atque hac occaſione præter res Æthiopicas multa Autorum, quædam etiam S. Scripturæ loca declarantur:

Aliaque plurima

GEOGRAPHICA, HISTORICA ET CRITICA,

Inprimis verò

ANTIQUITATEM ECCLESIASTICAM ILLUSTRANTIA,

alibi haud facilè obvia, exponúntur;

UT

VARIARUM OBSERVATIONUM

LOCO HABERI POSSIT

Cum Tabula Capitum, Figuris, & variis Indicibus locupletiſſimis.

SS a 1 vol 2

Summam Operis habes initio Libri.

FRANCOFURTI AD MOENUM,

Sumptibus JOHANNIS DAVID ZUNNERI.

Typis MARTINI JACQUETI.

Anno Chriſti cIↄ Iↄc XCI.

1691

7.75
1/ HLS
30027

Qui spectare virô cupis omnia forsan in unô,
Hic [illegible] En icon hæc tibi cuncta notat.
Quod Syrus, Æthiops [illegible] Arabs, Chaldæus, Hebræus,
Italus et callent Gallus, imago refert.

Consilio multis magnatibus adstat, et omnes
exculto LEVT-HOLF *adjuvat ingenio.*
Dotibus his dudum meruit memorabile nomen:
posteritas laudes ejus ad astra vehet —

Debitæ observantiæ ergo f.
D. Georg. Christoph. Petri ab Hartenfels, Sac. Pal. Cæs. Comes, Archiat. Elect. Mogunt. p.t. Acad. Erfurtin. Rector.

G. B. v. Sand. pinx. *Elias Ch. Heiß sculp. Aug. Vind. 1691.*

Igitur hîc denuo lectorem obteſtamur, (e) ut communis naturæ 5 fragilitatis memor, ſi quæ vel parùm exactè tradita: vel à ſua opinione aliena repererit, ea æqui boniq; conſulat: aut ubi opus fuerit, amicè nos moneat, quod grata ſemper mente agnoſcemus (f).

Præterea *Epiſtolas, ac mandata Regum Æthiopiæ: Summi Pontificis Romani:* & *Regum Hiſpaniæ reſponſiones: Patrum Societatis Jeſu, eorumque Patriarchæ in Æthiopiâ orationes: & cum Habeſſinis diſputationes*, quæ documentorum loco ſunt, & acta ipſa repræſentant; nec non *Relationes & epiſtolas Patrum ad Socios in Europa ſcriptas* aliaque talia pro uberiori Hiſtoriæ noſtræ confirmatione hîc tradimus; Lectoribus eruditis, taliumq; curioſis legenda & perpendenda: cæteris verò, qui ſimplicem Hiſtoriæ narrationem malunt, prætermittenda. 6

Sæpius etiam occaſione data evagamur, ac præter hiſtoriam Æthiopicam obſervationes noſtras, de variis aliis rebus, exponimus. Sicubi prolixiores ſimus, ut *de tempore transfretationis Habeſſinorum ex Arabia in Africam: de locuſtis: Pygmæis: de ſarcophago arcuato: & ſimilibus cauſis*; cogitet amicus Lector oppoſitiones acres nobis ab amicis factas, quibus reſpondendum fuit, & præveniendum, ne argumenta contraria, à nobis non prolata, obſtare nobis videantur, ac ob id ſimiles παρεκβάσεις nobis condonet. 7

Interdum etiam novas conjecturas admiſcemus, autores antiquos, ubi poſſumus, emendamus, declaramus, & conciliamus (g): nonnunquam Lectores ad eos, qui ex profeſſo de hac vel illa materia agunt, ablegamus. 8

Inprimis in rebus exoticis naturæ admirandam vim, à creatore inditam, nec unquam ſatis cognitam conſiderantes, non ſtatim fabulis accenſemus, quæ ipſi non vidimus: nec experti ſumus; quin potius ab infamia fabuloſitatis liberare ſatagimus, quæ antiquâ famâ, à variis autoribus inter varias gentes ſparsâ, quaſi per manus tradita ad nos pervenere (h). Secus ac alii, qui omnia quæ ipſi non ſpectaverunt præfractè negant, niſi per Notarium & teſtes probentur. Sic aliquando Philoſophum, qui navigationes non legerat, *piſces volatiles* pro cathedra fortiter negantem adoleſcens audivi; qui idem *ſerpentes & lacertas volatiles* πὺξ καὶ λὰξ negaturus fuiſſet. 9

Verſio-

(e) Id primò factum in præfatione, Hiſtoriæ Æthiopicæ præmiſſa. (f) Cicero: *æquo animo me moneri paſſus ſum, & gratias habeo iis, qui me docuerunt.* (g) ex. gr. de ſalubritate, vel inſalubritate locuſtarum: vel etiam aquæ Niloticæ. (h) Ex. gr. de Pygmæis, eorumq; pugna cum gruibus. De incredibilis magnitudinis ſerpentibus, veſpertilionibus, formicis, & ſimilibus, quæ omnia Straboni ſuſpectæ ſunt fidei.

10 Verſiones linguarum peregrinarum plerumque addimus, & quidem ad verbum, quod genus interpretandi, adjectâ è regione lingua primâ, tutiſſimum putamus, & mediocriter doctis gratiſſimum. Si verò illæ tritæ aut familiariores ſint, ut hodie eſt *Gallica* & *Italica lingua*, nec non vernacula noſtra *Germanica*, earum plerumque ſenſum tantùm reddimus.

11 In *Arabicis*, ſi forte impegerimus, ſciat benevolus Lector, id etiam doctiſſimis iſtius linguæ profeſſoribus nonnunquam contingere, ob difficillimam illius cognitionem, & multiplicem vocabulorum ſignificationem.

12 Quod ad *diſpoſitionem* hujus *commentationis* ſpectat, numeros ſequimur in ipſo Hiſtoriæ noſtræ textu poſitos; niſi quòd ſtatim in principio, ubi *de Scriptoribus rerum Æthiopicarum* tractamus, narrationis curſum, quàm ordinem numerorum ſequi maluimus; quod tamen loco congruo indicamus, & lectorem

13 quò oportet remittimus, ſicuti res ipſa docebit. Cùm igitur opus hoc nullâ methodo conſcribi potuerit, quia ſecundarium eſt, principalis quædam velut appendix, ut, ubi quis aliquid legerit, locum facilè retinere non poſſit; ideò *ſeptem indices rerum & vocabulorum*, haut exiguo amanuenſis mei labore, confici curavi, quorum ope quilibet, quæ ſemel legit, aut aliàs quæſiturus eſt, facilè reperire poterit.

14 De ſtylo hujus operis non adeò ſoliciti fuimus; eum critici mixtum & varium pro varietate rerum & materiarum reperient. Ubi de rebus Eccleſiaſticis agimus, dictione quoque Eccleſiaſticâ, quâ ſcriptores Chriſtiani utuntur, & nos uti voluimus, & ſic de aliis aliter.

15 Autores noſtros ubique laudamus; nec eos ſilemus, niſi vel tritiſſimæ res fuerint, omnibusque notæ: vel feſtinatio intervenerit. Quippe maximè probamus ſententiam illorum, qui id ab accuratis ſcriptoribus requirunt.

[*Iac. Gothofredus* in Prolegom. in Philoſtorgium p. m. 55. *In Hiſtoria illud noſſe plurimum intereſt, unde quidque promptum & à quo proditum ſit; ut ita de fide dictorum certiùs meliusque conſtare poſſit.* Accuratiſſimè omnium *Ger. Joan. Voſſius* in tractatu de Theologia gentili Lib. III. c. 84. *Rhodiginum* culpans, ſic ſcribit: *Mos fontes, unde quidque hauſerint, diſſimulandi, ſummis aliquot viris ſeculo noſtro eſt perfamiliaris, vel ſi quos advocent teſtes eos laudant qui deperierint, non appoſito illius nomine, qui ea apud illos olim legiſſet. Quaſi nefas ſit de fide ipſorum, qui ſic ſcribunt, dubitare: ac non ſæpe contingat, ut vel memoria eos fefellerit, vel corruptis ſint uſi codicibus, vel mentem ſcriptorum non ſatis ſint aſſecuti, ſive culpâ ſuâpte, ſive vitioſos ſequendo interpretes.* Mox objectioni magni cujusdam viri egregiè reſpondet: *Diſtinctionem faciendam eſſe inter ea quæ ratione, quæ an teſtimonio ſuffulta ſint. Nam cùm rationibus certatur, non videndum quis, ſed quid dixerit: at in narratione rerum geſtarum ſemper diſpiciendum eſſe, quanta ſit fides narrantis.* Addiderim ego, *ſi quis alterius cujusdam rationibus utatur, ut etiam autorem ſuum prodat, ni plagiarius audire velit*; quamvis non ſtatim plagiarius vocandus ſit, qui ſimilia dicit & ſcribit quæ alius; nec quicquam obſtat, quò minùs diverſi easdem rationes mente concipere poſſint, ut in Prooemio dicemus §. 49.]

Nihil enim gloriæ boni ingenii decedit, ſi autores ſuos nominet, ſed potius fidem conciliat. Quin & ſi quis fortè alienâ fide lapſus fuerit, excuſationem meretur.

Sed inolevit vulgò pravus mos autores ſuos reticendi, idque 1 non ſemper *arrogantiæ*, ſed vel *diffidentiæ*, vel, ſi mollius accipias, *negligentiæ* tribuendum. *Arrogantiæ* vitium eſt, & plagii nomen meretur, cum quis videri vult ea reperiſſe & compoſuiſſe quæ ex alio deſumſit: *Diffidentiæ*, cum autori meo non ſatis fido: (i) vel allegatione non ſatis dignum æſtimo. *Negligentiæ*, cum per incuriam vel oblivionem autores omittuntur, vel id non neceſſarium putatur. Veteres certè ſuos autores rariſſime citant 1 *Strabo* ex *Diodoro Siculo*: *Plinius* integras periodos *ex Ariſtotele* (k) exſcribit, illo non nominato, quamvis in Epiſtola ad Veſpaſianum Lib. 1 p m 8 fateatur *benignum eſſe & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, & ſeſe deprehendiſſe aliquos transſcriptos ad verbum neque nominatos.* Scilicet ſufficere putavit ſemel atque iterum nominaſſe autores ſuos, nec in omnibus hiſtoriæ ſuæ articulis eorum meminiſſe voluit.

Porro candorem meum etiam ex eo cognoſci velim quòd 18 liberè profitear ubi hallucinatus fuerim; & monitores meos cum gratiarum actione nominem. (l) Quin & ea, in quibus ſenten- 19 tiam meam mutavi, ſeparatim congeſſi, & nullatenus diſſimulavi. Qui enim μέγα πνέοντες, ſecus faciunt, næ illi ἀναμάρτητοι infallibiles haberi volunt, quam arrogantiam fœdam ego procul habeo. 20 Denique quod ad *ſacrorum cauſam* attinet, Hiſtorici vice fungor, neminem ſecus ſentientem obtrecto, multò minùs odi. Aliorum dicta & facta candidè propono, nullam ſequelam pro mea aut Eccleſiæ meæ ſententia inde traho, quod à Gallis nonnullis iniquè mihi imputatum, at nullo exemplo demonſtratum fuit.

Potiſſima verò cauſa quæ me ad tantum tamq; tædioſum laborem tantâ conſtantiâ tolerandum impulit, Lib. I. N°. XCVIII per tot. reperitur. Animus quidem mihi erat, ſtatim poſt editum opus 21 principale hunc laborem ſubire; Verùm ad *colloquium ſtabiliendæ pacis cauſâ cum Gallis anno* 1682. fruſtra habitum, inter alios Imperii noſtri deputatos à *Sereniſſima Domo Saxonica Vinariensi* delectus, illum ſeponere coactus fui; mox alia impedimenta atq; itinera varia ſupervenerunt; Quam ob cauſam benevolus Lector moram excuſare, mihique favere non dedignabitur.

(i) Id mihi contigit, cùm juvenis adhuc cum J. M. Dilherro, *Confeſſionem* [illegible] communicaſſem, quam ille Germanicè reddidit & impreſſit in libro Das Leben [illegible] per Apoſtel me non nominato; Nec me nominavit Hottingerus *in diſſertatione de* [illegible] *Topographia Eccleſiæ*; cùm tamen à me juvene acceperit ea omnia, quæ ibi nova de [illegible] habet. (k) Vide modò *Ariſtotelem* L. V. *Hiſt. Animal.* & *Plinium* L. XI. c. 26. [illegible] alibi paſſim. (l) Comment. I. 96. 65. & 3. 17. 7.

Tabula

ABBA GREGORIUS AETHIOPS AMHARENSIS. AET: LII.
Elias Ch. Heiss sculp. Aug. Vind. 1691

TABULA CAPITUM TOTIUS OPERIS

Summam repræſentans, ſecundum numeros in ipſo textu Hiſtoriæ Æthiopicæ poſitos.

IN Præfatione referuntur hujus Commentarii cauſæ, ejuſque ſcopus atque methodus.

In Commentario ad Proœmium Hiſtoriæ Æthiopicæ.

Num. 1. Exponuntur cauſæ tam corruptæ hiſtoriæ Habeſſinorum.

Primus literarum Æthiopicarum in Europa *autor* fuit *Johannes* Potken / Germanus Præpoſitus Colonienſis.

Damianus à Goez relationes edidit *Matthæi Armenii*, & *Tzaga-Zaabi* Confeſſionem Fidei. Uterq; perſtringitur, & falſa vel vana illorum narrata oſtenduntur.

Franciſcus Alvarezius verax, ſed paulò ſimplicior, in nonnullis falſus.

Johannes Bermudes Alexandriæ & Æthiopiæ Patriarcha, homo ſimpliciſſimus.

Ludovicus Urreta nugator.

Nicolaus Godignus Urretæ cenſor juſtiſſimus.

Johann Balthaſar non ſatis ſanus.

Autor libelli *Les eſtranges evenements du Voyage de Tzaga Chriſt* mendax.

Jacobus Baratti fabulator. Qui omnes recenſentur & perſtringuntur.

P. Balthaſar Tellezius laudatur, cum epicriſi quâdam ob nonnulla loca ambigua.

Alii Scriptores rerum Æthiopicarum, quorum ſcripta ad autorem non pervenerunt: Veluti *Petrus Pays*, *Alphonſus Mendez*, *Hieron. Lupus* & alii minus notabiles.

Muhammedes Abdel Bakides Arabs Mſſ. in Bibliotheca Oxonienſi.

Sequuntur alii autores qui obiter rerum Æthiopicarum mentionem fecerunt, veluti Hiſtorici, qui res Luſitanorum in India geſtas memoriæ prodiderunt.

Paulus Jovius notatur ob multa falſa & inepta de Habeſſinis.

Alii, qui partem aliquam Hiſtoriæ Habeſſinicæ tradiderunt, ut qui de Eccleſia Æthiopica ſcripſerunt, quamvis ſæpè neſcirent, ubi terrarum ſita eſſet.

Scaliger de Computo Eccleſiæ Æthiopicæ laudatur, tametſi multùm hallucinatus.

Brerevvood Anglus, *Urſinus. Alexander Roſs. Hottingerus* & alii.

D. Joh. Ulric. Wildius laudatur. *Seldenus* in uxore Hebr. notatur, ut & *Cornelius Hazart Belga.*

Hiſtoriæ Univerſalis Scriptores.

Oldenburgerus in Theſauro Rerumpubl. permixtè & confuſè de Habeſſinis loquitur.

Boterus in relationibus Univerſalibus Italicè ſcriptis: Mendoſum *Tigia* & *Tigiana*, quod ille habet, exponitur.

Menda plurima in *Athanaſio Kirchero.*

Geographi varii examinantur.

Tabulæ Chorographicæ vulgares carpuntur;

M. Paulus Venetus. Leo Africanus & alii.

Nova Africæ deſcriptio *Dapperi.*

De Geographo Nubienſi, atq; in eo repertis regionum atq; urbium nominibus hodiè ignotis. Diſſeritur de variatione ac mutatione nominum, cùm ob gentium migrationes, tùm Dialectorum differentias.

Num. 2. *De maleferiatis & fabuloſis Scriptoribus. De menſa Solis* in Æthiopia ab Herodoto memorata, hinc origo des Schlauer Affen Landes. Origo jocularium hiſtoriarum vulgo *Romans.* Ital. *Romanzi.* Ubi de *Xenophonte Heliodoro*; & noviſſimè *Adamo Contzen* Pat. Soc. J. agitur.

Num. 3. De *Ludovico Urreta* remiſſivè.

Num. 4. De *Jacobo Barratto* breviter & remiſſivè.

Num. 5. *De peregrinationum ſcriptoribus*, ut plurimum vanis & falſis. *Leonhard* Rauchwolff: *Volaterranus* & alii taxantur. De vocabulo orientali χᾶν *Chan* Summus Princeps, quod Itali pronunciationis ignari ſcribunt *Cane*, *Paeſe del grand Cane*, ridiculè Germanicus Interpres reddidit des groſſen Hunds Land / *Regio Magni Canis. Eugenius Roger. Benjamin Tudelenſis* Judæus. *Vincentius Le Blanc*, & alii notantur. *Thevenotii* Itinerarium declaratur.

Num. 6. *Matthæus Armenius.*

Num. 7. *Tzaga-za-abus*, vulgò *Zagazabo.*

Num. 8. *Franciſcus Alvarezius.*

Num. 9. *Johannes Bermudes*, de quibus omnibus ſupra actum.

Num. 10. Annuæ *Patrum Societatis Jeſu* relationes laudantur.

Num. 11. P. *Balthaſar Tellezius*; de quo jam antea fuſè actum.

Num. 12. Autor noſter laudat, i. e. nominat ſuos autores, quos ipſe ſequitur.

Num. 13. De *Gregorio Habeſſino*; cujus perſona deſcribitur, quomodo autor in notitiam ejus pervenerit, ubi de cauſâ itineris Romani. Acta ejus in aula

Gotanâ apud *Erneſtum Saxoniæ Ducem*; quid de popularium ſuorum rebus retulerit, & viciſſim de noſtris judicaverit; quòd in itinere obierit. *Epiſtola* ejus *Æthiopica* ad autorem, *prima* quæ in Europa viſa. Alia ad *Johannem Erneſtum dicti Ducis Erneſti filium* natu-maximum. Lamentatio ſuper obitum ejus cum Leſſo.

Alphonſi Patriarchæ Pontificii in Æthiopia Epiſtola Luſitanica ad Gregorium, ne in Patriam revertatur.

Gregorii Epiſtola Æthiopica *ad Erneſtum Saxoniæ Ducem*, more & ſtylo Æthiopico conſcripta.

De *verſionibus* Hiſtoriæ Æthiopicæ Ludolfi in *Anglia*, *Gallia* & *Belgio*, nec non in *Moſcovia* factis.

Ad Hiſtoriæ Æthiopicæ Lib. I. Cap. I.

NUm. 14. De genuina ſcriptura & pronunciatione vocis *Habesh*, & nomine *Habeſſinorum*. Nec non de vocis iſtius origine & ſignificatione.

Num. 15. Cur *Habeſſini* ita appellati fuerint. Aliæ pravæ derivationes refelluntur; Inprimis ea, quæ ab Ægyptiaca voce Ἄυασις *Auaſis* vel *Oaſis* deſumitur; ubi declaratur, quid hoc propriè ſit, & quòd Habaſſiæ minimè conveniat. Vanæ Juriſconſultorum quorundam Gloſſæ ad l. 7. §. 5. *ff. de Interd. & releg.* verbo: In Oaſin. &c. exploduntur. Num hodiè adhuc *Oaſes* dentur.

Num. 16. Quòd Æthiopes noſtri olim noluerint appellari Habesſini. Quòd vocabulum ſpeciale حبشة *Habesh Habeſſinus* ſenſim degeneraverit in generale, dum in verſione Bibliorum Arabica, & alibi paſſim pro *Æthiope* generatim accipitur. Verſio illa notatur. Arabicum سودان *Sudan* non reddendum *Nigritæ*, ſed *Nigri*.

Num. 17. De latiſſima *Æthiopiæ* ſignificatione, & iſtius vocabuli apud veteres & recentiores uſu. Æthiopes antiqui propriè dicti olim optimæ fuerunt famæ. Cur *Æthiopes* in Europâ vocentur *Mauri*, Ital. *Mori*. Mohren. Judæis כושים *Cuſæi*, de quibus remiſſivè. Cautelæ in acceptione iſtius vocis.

De *nigredine Æthiopum* brevis diſſertatio.

Num. 18. De radice Æthiopica ገዐዘ : *Geeza*, quæ convenit cum Arabico جاز *Giaza*. *Digreſſus eſt*; unde አግዓዝያን : *Ag-aziân* dicti fuerunt *Habeſſini* noſtri.

Num. 19. De *Francis* Rhenum tranſeuntibus, unde ſic dicti. De *Habeſſinorum* in Africam *transfretatione*, eorumque origine ex *Arabia felice* è gente *Sabæorum*. Quo tempore facta fuerit diſquiſitio. *Scaligeri* ſententia, qui tranſitum Habeſſinorum ad tempora Juſtiniani retrahit, conſiſtere non poteſt. Rationes plurimæ afferuntur. *Cedreni* & *Nicephori* hiſtoria de *Adado Axumitarum Rege* falſitatis arguitur. Longè antiquiſſimum eſſe Habeſſinorum tranſitum *Conringius* cenſuit, cui autor aſſentitur, & rationes pro hac ſententia plurimas addit. Contraria argumenta refelluntur, inprimis ea, quæ à Græcorum autorum ſilentio deſumta ſunt.

Irruptio Habeſſinorum in Arabiam felicem tempore Juſtini facta; certiſſimũ contra Scaligerum argumentum eſt, Habeſſinos illius tempore jam tum in Africa valentes fuiſſe. Locus Euſebii de *Æthiopibus ab Indo flumine conſurgentibus*, hucuſq; non intellectus de Habeſſinis exponitur, nam de *Indis propriè dictis* intelligi non poſſe demonſtratur, & contraria diſcutiuntur. *Philoſtratus* falſus declaratur.

Ipſa *Euſebii* verba ſublata æquivocatione ad literam exponuntur. Tempus ſpeciale transfretationis Habeſſinorum indicatur.

Num. 20. De *Sabæis*, qui & *Homeritæ*, ab aliis Indi: ab aliis Æthiopes vocati fuerunt. *Saba* & *Mariaba* non duo nomina unius Urbis, ut *Bochartus* putavit, ſed duæ diverſæ Regiæ fuerunt. Arabicum حمير legendum eſſe *Homer*. Non *Hemair*, nec *Hamyar* nec *Himyar* ſicuti ايمن ejuſdem formæ vocabulum *Amen* non *Amyan* nec *Imyan* efferendum, ita & nomen propr. Areta &c. contra Arabes ipſos & nonnullos claros viros, qui illis fidunt; ubi de malâ punctatione nominum propriorum à *Maſorethis* talium ignaris, factâ. In pronunciatione credendum eſt iis, qui linguas mortuas & populos extinctos loquentes audiverunt. *Numeroſiſſimi* fuerunt *Sabæi*, hinc emigrationis cauſa. *Homeritarum* Regnum in Arabia à *Calebo* ſeu *Elesbaa* deletum. De *Sabis* urbe Africæ.

Additio *de nummo Severi* erroneo, ex Sententia P. Johannis *Harduini*, non de Abaſſenis, ſed de Καβασίταις accipiendo.

Num. 21. De *Axumitis*, unde dicti, & de nummo *Elagabalis* incerto.

Num. 22. *De confuſione Habeſſinorum cum Homeritis & Nubæis.* Scaliger *Procopio* malè imputat errorem. *Theophanes Byzantius* declaratur. De *Nubæis*, quænam gens vel regio ſit; Et quod nomen iſtud ad varias & remotiſſimas Regiones extendatur. Heſychius *Pygmæos Nobas* vocat; hinc digreſſio ad *Pygmæos*, de quibus latè; Vetuſtiſſima fama recentiore experientiâ confirmatur ab αὐτόπταις veluti *Nonnoſo*, & in noviſſimis Africæ deſcriptionibus *Voſſii*, qui parvos homines ibi non negat, ſed *Nanos* eſſe aſſerit, idq; refellitur. *Rabbinorum* ſententia *de matrimonio Nanorum*. *Dapperus* in Africa. *Thevenot* in Itinerario, & alii. De loco habitationis eorum. *Geographus Nubienſis* notatur. De vera *Pygmæorum magnitudine*. Digreſſio de *Gigantibus* qui vel quales fuerint. Quid de *Geranomachia Pygmæorum* ſentiendum. Non mirum, incredibilem videri pugnam hominum cum gruibus: cum æquè incredibile futurum eſſet: boves geſtare turres & quinque vel ſex viros de [illegible]is pugnare, ſi Elephantos neſciremus. De loco Ezechielis, ubi vox *Gammadim* in Vulgata redditur *Pygmæi*. Unde hoc venerit. Variæ autorum ſententiæ ſuper hoc loco. *Fullerus* malè corrigit autores pro *Gamalæis Gamadæos* faciens. *Gamala* urbs valida in Palæſtina, & fortaſſis ſic olim lectum. Habeſſini olim à nonnullis *Nubiani* dicti.

Num. 23. Habeſſini olim *Indi* dicti, & lingua eorum

eorum malè *Indica*. De *India* nomine latiſſimo nec non uſu & abuſu, ejuſque confuſione cum Æthiopiâ. Scriptores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ de *Æthiopibus* & *Indis* confuſiſſimè loquentes explicantur. *Ruffinus* ſpeciatim Geographiæ imperitiſſimus notatur. *Marcus Paulus* & alii tot Indias faciunt, quot Zonæ torridæ ignotæ ſunt regiones. Non tamen provincias citra tropicum Cancri ſitas ad Indiam retulerunt Veteres, niſi fortè paucisſimi, errore eorum privato, ſive in regionibus ſive in rebus. An & quales Indi fuerint, de quibus *Plinius*, *Florus* & alii autores. *Profectio Apoſtolorum* ad Indos & Æthiopes, explicatu difficilis Baronio viſa, elucidatur.

Ad Lib. I. Cap. II.

NUm. 24. Appellatio *Æthiopiæ ſub Ægypto*, ut inepta & perverſa exploditur; unde fortaſſis originem habuerit.

Num. 25. Unde in Tabulis Geographicis ſtam *enormis extenſio Habaſſiæ* ultra lineam æquinoctialem; Primus *Joh. Barrius* inſignis Hiſtoricus Luſitanus eam reſtrinxit. Num *Polus antarcticus* in Habaſſia conſpiciatur.

Num. 26. *Mare rubrum* à Græcis malè ſic vocari, cùm *Edomæum* à littore ſimpliciter dicendum fuiſſet, prout dicimus *Mare Hiſpanicum*, *Indicum*, & ſimiliter. Iidem reprehenduntur, quod nomina propria aliarum gentium ſignificativa plerumq; mutaverint, & Græcè expoſuerint. Mari rubro idem contigiſſe, quod aliis appellationibus regionum, ut notiores ad remotiores ignotas extendantur. Hinc Mare rubrum in Indiam uſque à Veteribus dilatatum. *Q. Curtii* de eo error. Accedunt alia de hoc mari ſcitu digna; quòd navigatu ſit periculoſiſſimum, & altius terrâ Ægypti.

Ad Lib. I. Cap. III.

NUm. 27. An *Habaſſia* contineat *ſexaginta duo* Regna? Mendum in nota numerica ſubeſſe putatur.

Num. 28. De *Mendis numerorum* ob facilem in notis numericis lapſum. In profanis autoribus res eſt in confeſſo, duobus exemplis è Plinio confirmatur; At ſacris Scriptoribus aſſertio eſt longè difficilior, verùm 1. Maccab. 6, 37. de *XXXII. viris in uno Elephanto* res eſt clariſſima. Diſcrepantia tamen aliqua numerorum etiam in *Libris Canonicis* reperitur. Hinc certamina doctorum virorum acria, quæ moderanda ſuadet autor. *De ætate Salomonis & Roboami* difficultates. *Interpres Bibliorum Germanicus* numeros quoſdam ſuſpectos habuit. Aſſeveratio autoris de integritate Scripturæ.

Num. 29. *Enumeratio Regnorum* Habaſſiæ ex relatione Godigni cum cenſurâ & emendationibus Autoris; ut & nonnullarum provinciarum.

Num. 30. De *Inſula Meroë*, *quòd non ſit provincia* Æthiopiæ *Gojama*; quomodo hoc vocabulum rectè ſit legendum. *Tellezius* & nonnulli recentiores illum ſecuti refelluntur. Hiatus in *Baudrandi Lexico Geographico*, Inſula illa latè deſcribitur ex *Herodoto*, *Diodoro Siculo*, *Strabone*, *Ptolemæo*, *Plinio*, *Solino* & aliis, ita ut minimè fabuloſa ſit, attamen ad *Gojamum* minimè quadret. Rationes contrariæ referuntur, iisque reſpondetur. Urgetur potiſſima ratio, quod Meroë Veteribus fuerit notiſſima: Nili fontes verò, qui in Gojama ſunt, ignotiſſimi fuerint. An & ubi inſula illa hodiè adhuc extet, ubi quærenda ſit, & quomodo vocetur. Fortaſſis locorum illorum facies hodiè mutata.

Num. 31. De Provincia *Medra Baher*, i. e. *Terra maris* ejuſque Præfecto *Bahr-nagaſh*. Eodem ſenſu *Aremorica* Galliæ provincia vocatur ac *Pomerania*; regio Germaniæ ad mare. Hanſe Städte ſcribendum, non An See Städte.

Num. 32. De *Axuma*, quæ malè *Caxumo* vel *Caſſumo*; unde iſtud venerit. Hoc errore decepti *Scaliger & Bochartus* Arabicum خشوم *Chaſhum* idem eſſe putaverunt. Minimè verò omnium huc quadrare, quæ Golius habet de Regia Habeſſinorum *Germe* vel *Giurmè*.

Num. 33. De voce *China*; quam ſoli Hiſpani, Luſitani & Angli rectè pronunciant. Neceſſitas *Alphabeti* cujuſdam ex Latinis literis pro peregrinis vocibus formati oſtenditur.

Ad Lib. I. Cap. IV.

NUm. 34. Conſilium de conſtruendo quodam *Alphabeto univerſali* literis merè Latinis, ad exprimendas & ab omnibus nationibus uniformiter legendas voces peregrinas proponitur; Specimen illius dedit inſignis vir *Franc. Meſgnien Meninskius* in præclaro ſuo opere Lingg. Orientalium.

Num. 35. *Tabulæ vulgares Habeſſiniæ* in Atlante majore & alibi notantur; *Voſſii* rectiſſimum de iis judicium. De tabula majore *Francis Æſchinardi*, De Africæ nova tabula.

Ad Lib. I. Cap. V.

NUm. 36. De incredibili *Zonæ torridæ æſtu*; exempla admiranda è diverſis autoribus afferuntur, falſa tamen eſt Philoſophorum quorundam veterum opinio, quòd inhabitabilis ſit. Contrarium ex *Tellezio* & *Thevenotio* probatur.

Num. 37. *Philoſophi* de cœlo & ſideribus auda-

cter nimis diſſerentes verbis Senecæ perſtringuntur. Interdum non turpe eſſe ignorantiam ſuam fateri, ex Auguſtino.

Num. 38. De *aëris natura*, quem *Ariſtoteles* abſurdè calidum & humidiſſimum facit, cùm tamen has qualitates habeat ex accidente. *Peripateticorum* argumenta afferuntur, & ſimul refutantur. Vanam eſſe diviſionem aeris in certas regiones. *Aërem per ſe frigidiſſimum eſſe Elementum*, Stoici jam pridem ſapienter aſſeruerunt, idque rationibus confirmatur. *Le Sr. Petit* laudatur.

Num. 39. De *nive ſub Zona torrida* rariſſima; *Gregorius* eam, priusquam in Germaniam veniſſet, non viderat, igitur per jocum *farinam* vocabat.

Num. 40. De *pluviis ſub Zona torrida* planè ſtupendis; cauſæ *Ath. Kircheri* lectori non ſatisfaciunt, qui propterea notatur, Error Æthiopis cujusdam de pluviis, quem Kircherus allegat.

Num. 41. *Periœcos* non ubiq; terrarum eandem æſtatem & hyemem habere contra *Ariſtotelem*, niſi id de Zona temperata accipere velis, nam in Zona torrida fallit, idque demonſtratur exemplis.

Num. 42. *Fucos apum ſervos eſſe*, *Germ.* **Waſſerbienen/Thränen.** Malè **Hummeln.** Varro confundere videtur cum *apibus prædonibus* **Raubbienen.** Habeſſini benè norunt curare apes.

Num. 43. De *Turbinibus ſæviſſimis* in Æthiopia, ubi docetur, quid propriè ſit *Preſter* Veterum; illius vix accurata deſcriptio. De Venatorum *Biſſa bova*.

Num. 44. De *Typhone* horribili vento, qui obvia quævis rapit & frangit. De vento *Orcan* periculoſiſſimo, ejusque cauſis & effectu.

Num. 45. Exemplum *venti terribilis in Illyrico* ex relationibus publicis. *De turbine Indici maris* ipſas naves vacuas in *aërem* raptante.

Ad Lib. I. Cap. VI.

NUm. 46. *Montis* Habaſſiæ ſtupendi, *Lamalmon* dicti, deſcriptio ex Tellezio.

Num. 47. De nonnullis Habaſſiæ *rupibus mirabilibus*.

Ad Lib. I. Cap. VII.

NUm. 48. De *auro* Æthiopiæ in *Enarea*, *Damota*, & aliis Africæ regionibus. Obiter de *ſpeciis metallorum in Germania*, nec non in *Lapponia*.

Num. 49. De *metallis* & *mineralibus* Æthiopiæ ſat uberibus. De ferro crudo in agris legi ſolito **Leſeſtein.**

Num. 50. De *ſale* Æthiopico *minerali* in fodinis laterum formâ exciſo. De diverſis ſalis ſpeciebus. Deſcribitur Æthiopicus ex Mendezii Patriarchæ relatione.

Num. 51. De **Stibio** ſeu *Antimonio* orientalibus *Cohol*, *Alcohol* Hiſpanis cum articulo Arabico. Ejus deſcriptio. Apud Medicos *Ophthalmica* medicamenta ingreditur. Priſca Hebræa lingua eſt פוך *Fucus*, quo *Jeſabel* ſe pinxit. Loca Scripturæ de hoc minerali. Non aliam gemmam vel lapidem eſſe apud Eſaiam c 54, 11. rationibus oſtenditur. Apud Orientales eſt in frequenti uſu. Græcum *Collyrium*, quaſi *Cohollyrium* dictum. Aliæ derivationes ſpernuntur.

Ad Lib. I. Cap. VIII.

NUm. 52. De *fontium origine*. Eos (ſi pauciſſimos excipias) ex ſola aquâ pluviâ provenire contra Ariſtotelem ejusq; ſequaces defenditur. Locus Eccleſiaſtæ cap. I. v. 7. de *circulo aquæ profluentis* contra vulgarem opinionem ſecundum literam & rei naturam, non tamen de aquâ marina in ſuâ ſubſtantia, exponitur. Sententia contraria exploditur, & obſtantia graviſſima dubia proponuntur.

Num. 53. De *Nili præſtantia*. Ejus *magnitudo* & *longinquitas*. *Moles aquæ*. *Oſtia* hodiè pauciora ac olim ex relationibus recentioribus. *Aquæ* ejus *dulcedo* & *ſalubritas*, de qua *Velſchius* parum diſtinctè loquitur. *Peſtem* etiam in Ægypto dari contra *Ariſtidem* & *Kircherum*. De *fœcunditate Nili* & vana Gematria vocis ΝΕΙΛΟΣ. *Nilum aura* carere negatur.

Num. 54. Nomen *Nili* Æthiopicum *Abavvi* peſſimè plerumque ſcribitur. An exponi poſſit? *Velſchius* rurſus notatur.

Num. 55. An ullum *flumen in Nilum* influat?

Num. 56. *Geon* vel *Gihon* non eſſe Nilum, ſecus ac Patres quidam crediderunt. Erroris iſtius origo à LXX. Interpretibus. Inſulſa opinio de ſubterraneis Nili alveis. Craſſa *Judæorum Fabula* de piſcibus cum Iſraelitis viâ Abyſſi in Babyloniam migrantibus. De variis Nili nominibus, ibique ceſpitatio Velſchii.

Num. 57. De Regibus & Principibus, qui *Nili fontes* quæſitum miſerunt, nempe *Dicæarchus* Hammoniorum Rex, *Seſoſtris*, *Cambyſes*, *Ptolemæus Philadelphus*, *Julius Cæſar*, *Nero*. Vanitas talis laboris oſtenditur.

Num. 58. De *Lunæ montibus* fabuloſis, ut videtur, quis eos primò tradiderit.

Num. 59. De *Nili fontibus*. Relatio *P. Payſii* ex Kirchero, quam *Voſſius* deridet, autor verò non improbat. Illius verba: *Tot eſſe alicujus magni fluminis fontes, quot ſint ejus rivi*, ſtare non poſſe, quod latè explanatur. Similia à radice arboris & imbrice planè non quadrare. De *fontibus Danubii & Rheni*.

Num. 60. *An in Ægypto pluat?* Affirmatur. Sæpiſſimè in inferiore, rariſſimè in ſuperiore Ægypto, ſed nullibi tantum ut plantis ſufficiat.

Num. 61. De *vera cauſa exundationis Nili*. Pueriles nonnullorum de ea argumentationes. Vana *Kircheri* de ea trepidatio. Ea etiam olim cognita fuit.

Num. 62. De *Eteſiis*, ventis in mari mediterraneo

neo anniverſariis, qui malè vocantur in Lexicis nonnullis **die kühlen Lüfftlein in Hundstagen.** Ex qua plaga mundi venti illi ſpirent. *Lucanus*, qui eos *Zephyros* vocat, contra *Salmaſium* defenditur. Quamdiu durent. Ad incrementum Nili parum faciunt.

Num. 63. Ex *ſolutis nivibus Nilum* minimè augeſcere contra Veteres quoſdam, nec non contra *Cardanum*.

Num. 64. *Pauli Jovii* hallucinatio de exundatione Nili; Verba illius ex Hiſtor. Lib. XVIII. afferuntur.

Num. 65. *Nigrin* fluvium hodie *Sanaga*, ſeu *Senega*, alveum Nili ſiniſtrum eſſe ex *Johanne Leone Africano* docetur. Laudatur à *Voſſio* & *Scaligero*, defenditur contra virum doctum: & ex *Livio Sanuto*, cujus verba proferuntur. *Niger Nilo ſimillimus* in omnibus. *Geographus Nubienſis* aliique Arabes duo brachia præcipua Nilo tribuunt.

Num. 66. *An Nilus diverti poſſit*, ne in Ægyptum fluat? diſquiritur. *Hornius* inanem & incredibilem fabulam vocat. *Tellez* idem ſentit contra *Albuquergium*; Textus ipſe ex Commentario Luſitanico profertur, dubia examinantur, & rationes contrariæ expenduntur. Autores pro altera ſententia referuntur. *Luis de Bavia*, *Johannes Cantacuzenus* & alii.

Num. 67. De *fluminibus Africæ* in arenâ pereuntibus Voſſii narratio.

Ad Lib. I. Cap. IX.

NUm. 68. De *flumine* Judæorum *Sabbatico*; unde *Sambation* dicatur. Narratio de eo ex *Talmude*; Judæorum obſtinatio. Vetus de eo fabula. *Joſephi* relatio. Argumenta, quòd *planè fabuloſus* ſit ab origine narrationis: variatione autorum; *Baronii Caſauboni* & *Fulleri* ſententiæ. *Plinii*. *Cardani*. Diſſenſus in loco & ſitu. Silentium præſtantiſſimorum Geographorum. De defectu ejus opiniones vanæ. Epiſtolæ ſpuriæ *Preſte Johannis*. Autorum diverſorum judicia. *Mons Sabbaticus* fabuloſus. *Cunæi* ſententia probatur.

Num. 69. De *Teſo* ſeminio minutiſſimo, pannificio utili apud Habeſſinos, nomine Latino vel Græco autori ignoto.

Num. 70. De *Pſyllis* non naturâ ſibi ingenitâ ſed arte veneno medentibus. In qua regione habitaverint. Alii populi ejuſdem virtutis. Quo veneni genere *Cleopatra* ſibi mortem acceleraverit. De Herba *Aſſazoë* contra venena efficaciſſima. Tellezii verba. De *ligno ſerpentino* ex Geographo Nubienſi, Luſitanis *Pao de cobra* ſerpentes omnes ſtupefaciente. De fraude incantatorum veterum; falſâ cauſâ ſæpe falli homines.

Num. 71. Cur Habeſſini ex præſtantiſſimis uvis *vinum* facere non poſſint. *D. Martini Hartmanni* rationes proferuntur & laudantur. Ubi ſimul *conſilium* datur, quomodo defectui huic mederi poſſint, ne *vinum in Euchariſtia* deficiat.

Num. 72. *Dudaim* Gen. 30. 14. 15. & Cant. 7. 14. Nihil aliud eſſe quàm *Muzam* Arabum, Indis *Pala* & *Pizang*, primum locum de *fructu*, alterum de *flore* ejuſdem plantæ agere. Græcorum cæterorumq; antiquorum interpretum expoſitiones referuntur *Mandrogaram* eſſe non poſſe. *Dioſcoridis* locus de Mandragorâ εὐώδη aliter ac vulgò exponitur. Autores aliud aſſerentes refelluntur. *R. Menachem* laudatur: Sententia de *floribus amabilibus* rejicitur. Veræ ſententiæ reperiendæ occaſionem dedit autori *Itinerarium Principis Radzevilii*, cujus verba alleganturur, Rationibus firmatur. Aliud teſtimonium ex itinerario *Leonhardi Rauchvvolfii*. Herbam eſſe, non fruticem nec arborem. Diverſæ ejus ſpecies. Aſſenſus nonnullorum autorum. Confirmatio ab Etymologia. Autores de hoc loco. Lilia eſſe non poſſe.

Ad Lib. I. Cap. X.

NUm. 73. De *armentis* Æthiopiæ, ubi de *Nomadibus* antiquis, quibus comparantur *Beklenſes*. Boves maximi nonnullis *Taurelephantes*. *Gothofredus in Philoſtorgium* parvos Elephantes eſſe malè putavit, ſed bene correxit mendoſum *Par-* vel *Tarelephantes*.

Num. 74. *Equorum ungulas* in Æthiopia ferro non muniri, uti nec in Tartaria.

Num. 75. De *Cyriaco* Nubiæ Rege centum mille equites nigros in tot equis nigris in Ægyptum ducente. Locus *Elmacini* Arabis.

Num. 76. De *adipoſis* & ponderoſis *ovium* orientalium *caudis* Hebr. אליה exponitur. Ploſtello imponebatur. Locus ex *Talmude* & *Salom. Jarchi*. *Pondus* grande talium caudarum.

Num. 77. De *Elephantis* ſingularia quædam ex relatione *Wilhelmi Leyel* Danici præfecti. Exempla ingenii eorum egregii; injuriis accenduntur; Lauſibus demulcentur, etiam præcedentiæ certamina exercent. De pugna eorum cum *Draconibus*. *Anatomia* unius in Hibernia. De derivatione nominis ex Hebr. *Alluph. Bos*. Vocabula animalium, quoad literas radicales eadem, quoad ſignificationem in diverſis linguis mirè variant. *Cornua an dentes ſint*, ex quibus ebur fit, remiſſivè.

Num. 78. De *Camelopardali* & ejus ſtupenda altitudine; Cur ſic dicatur. De maculis *Pardorum* & *Pantherarum*. *Germ.* **Greiff** non à *Giraffa* detortum, ut Bochartus putat.

Num. 79. De *Zecora quadrupede pulcherrimo*. Quod etiam nota fuerit priſcis Romanis, ſed confundatur cum *Onagris*; ubi *Gothofredus in Philoſtorgium* notatur; *Martialis de pulchro Onagro* loquens exponitur. De incredibili iſtorum animalium pretio; Inter munera Regum cenſentur; Deſcribuntur in literis ex India à Rege Habeſſinorum ad Gubernatorem Hollandorum Bataviam miſſis, & itinerario *Thevenotii*, & *Aldrovando*.

Num. 80. De differentia inter *Pardos*, *Pantheras*, & *Tigrides*. Veteres confuſè de iis loquuntur, quia non

non conjunctim viderunt. Macularum diverſitas; hinc diverſa nomina. *Lynx* multum differt. *Pardorum fragrantia*, de qua autores mira, ſed diſcrepantia ferè referunt.

Num. 81. De *Hyæna* ex Busbequio. Hebr. צבוע Ejus differentia à Septentrionalium *Gulone*, **Vielfraß**. Quid ſit *Crocuta*?

Num. 82. De *Callitriche*, **Sangwyncken** Hollandis.

Num. 83. De *Monocerote* ex *Plinio, Philoſtorgio, Paulo Veneto, Vartomanno*. Aliquot genera animalium *unicornium* recenſentur. Quid ſit *Harish* & *Carcand* Arabum.

Num. 84. De *Monocerotibus* S. Scripturæ, & diſquiſitio de vocabulo ראם quod LXX. Interpretes *Monoceros* reddiderunt, & illorum exemplo verſiones omnes *Unicornu*. Vulgata benè *Rhinoceros*. Diſſentit autor è Bocharto & quare.

Ad Lib. I. Cap. XI.

NUm. 85. De *Hippopotamo*, cujus exuviæ ſpectantur Lugduni Batavorum. *Deſcriptio* ejus ex Tellezio & Thevenotio. Quòd ſit *Behemoth* Jobi; pro Clariſſ. Bocharto. Rationes virorum doctorum, qui de *Elephanto* accipi poſſe putant, expenduntur, & cum illius rationibus conferuntur. Pro *Hippopotamo* concluditur. Eum plantis paſci certiſſimum. Verba textus ad eum applicantur, dubia reſolvuntur.

Num. 86. De *Crocodilo*, & quòd Hebraicum תנין in plur. contr. תנים de eo ſit accipiendum in Scriptura, ſpeciatim Ezech. 32, 2. 3., qui locus exponitur, ut & Mich. 1, 8. De *Crocodili lachrymis*.

Num. 87. De *Caudiverbera* Italorum. Quale animal ſit כח Hebræorum ex Bocharto. Geſnerus confundit cum *Crocodilo terreſtri*.

Num. 88. De *torpedine* notabilia. Ejus deſcriptio ex *Godigno, Tellezio, Barlæo*.

Ad Lib. I. Cap. XII.

NUm. 89. De *StruthioCamelo*. De notatione nominis. Deſcriptio illius ex *Diodoro* & *Sandovallo*. *Tragopan* Veterum, *Caſuarius* eſſe videtur; Unde iſta vocabulorum compoſitio. Appellationis ratio redditur.

Num. 90. De *Ibibus* Ægypti avibus. Ciceronis deſcriptio. *Volatilibus ſerpentibus* obviam volant, easque devorant, ex *Solino*. Num rectè *angues* vocaverit contra Salmaſium. *Ibes Ciconiis ſimiles*. De *Ophiomachis* quædam.

Num. 91. De *Pipi*, ave Æthiopica mirabili, Guineenſibus *Fonton*. Quæ ferarum index, & venatorum ductrix eſt.

Deſcriptio ejus ex *Dappero*.

Num. 92. De fabuloſa Arabum ave *Rucha*, quæ comparatur cum *Bar-juchna* Judæorum, ova utriusque montis magnitudine deſcribuntur. *Anka Occidentis* id eſt, *Gryps Africanus*. Fabuloſa narratio *M. Pauli* & *Benjamini Tudelenſis*, Originem traxiſſe videtur à *Candora* incredibilis magnitudinis ave, in Africa & America viſa, quæ vitulum Elephanti vel juvencum in aërem extollere poteſt. Teſtimonia Scriptorum recentiorum *Johannis dos Santos* Luſitani. *P. Bolivari* Jeſuitæ: *Yncas Garcilaſſi de la Vega*. *Joſephi* de *Acoſta*.

Num. 93. De *Boa* ex Plinio. Malè redditur vernaculè hoc vocabulum vulgò **ein Uncke**. De *Indicis ſerpentibus* maximis ex *Diodoro*, *Philoſtorgio*, *Dappero*. Fabulæ admixtæ réfelluntur.

Num. 94. De *Jekko* aſpide Indico venenatiſſimo. Num *Salamandra* veterum ſit. Vox eſt ὀνοματοποιητική. Hiſtoria faceta de juvene concionatore illius clamore territo.

Num. 95. De *hydris* & *cherſydris* venenatiſſimis. Cur ſic dicti. *Deſcriptio* eorum ex *Leone Africano*, *Æliano*, *Virgilio*. Iſti Num. 21. 6. ſunt intelligendi ſecundùm Bochartum. *Melchior Sebizius* Junior parùm accuratè *ſerpentes* depingi curavit.

Num. 96. De *Locuſtis magnis Auſtralibus* eſui aptis Diatriba ampla, ob conjecturam novam de voce שלו Num. 11, 31. Iſtius vocis expoſitiones. LXX. Interpretes Ortygometram reddidere, Chaldæus Phaſianum. Primus Joſephus *coturnicem* reddidit, quæ ſpecie differt ab *Ortygometra*. Qualis hæc avis ſit. *Recentiores Judæi* utramque ſignificationem reſpuunt, & in ea mirè variant. Retinetur vox in verſionibus Orientalibus ſine intellectu. Remedia in difficilioribus vocibus Ebraicis adhiberi ſolita hîc ceſſant. Arabes ſuum سلوى non intelligunt. Occaſio hujus conjecturæ. Hæſitatio autoris priusquam illi indulgeret. *Rariora animalium plantarumque ſcripturæ nomina vel perperam vel planè non expoſita à LXX. Interpretibus fuerunt*. *Deſcriptio locuſtarum* ex *Strabone, Diodoro, Plinio*, & inprimis *Alvarezio* teſte oculato, qui de *incredibili & ineffabili earum multitudine: expanſione per octo leucas: altitudine duorum cubitorum* cum tempeſtate periiſſent, aliisque circumſtantiis notabilibus teſtatur. Sequuntur *teſtimonia Patrum Soc. Jeſu, Clenardi, Kirſtenii, Johann Neuhofs, Dapperi* & noviſſimè *Joſephi de S. Angelo*, & maximè *R. Ananiæ Fezzani*, qui verbis & ſcriptis autori narrationem de ſtupendo hoc inſecto expoſuit, & quidem Arabicè ſecundum dialectum Mauritanam vulgarem. Ingens hæc eſt illarum terrarum calamitas ἀνακεφαλαίωσις antedictorum.

(1.) *De multitudine*.

(2.) *De earum eſu Judæis licito & bono, imò ſuaviſſimo*, non Barbarorum tantum aut Pamphagorum, ſed & delicatorum populorum videlicet *Chinenſium*. *Certiſſimè bonas* eas prædicat Joſephus modò citatus. Qualis ſit earum *ſapor*. Contraria ex *Zigabeno* & aliis diſcutiuntur. Quæ ſit earum *præparatio*. Num verò *ſalubres* ſint, diſquiritur. Autor *ſententiam* ſuam ex *Maffejo* in Hiſt. Æth. prolatam nunc *retractat*, & de *marinis locuſtis* locum accipiendum agnoſcit. Quæ vel quales iſtæ ſint. Digreſſ. ad Hieron. *Velſchium*, qui de ſalubritate locuſtarum

rum loquens lectores turbat. Veteribus Scriptoribus tribuit, quæ illi non dicunt. Verſio *Strabonis* obiter corrigitur. Confuſum *Velſchii* ſcribendi genus de. λαχανοφαγία. *Deus in furore ſuo carnem Iſraëlitis dedit.*

(3.) *Species mundarum locuſtarum* plurimas fuiſſe.

Accedit nunc autor ad *Exegeſin* textus ſacri. *Ventum afferre ſolere locuſtas*; Qualis ventus is ſit. In hoc conſiſtere miraculum divinum totius hiſtoriæ. A quo *Mari* venerint. *Spatium itineris unius diei*, quomodo accipiendum, ad coturnices id minimè quadrare. *Duorum cubitorum altitudine* humi jacuiſſe, non volaviſſe. Interpretes hoc aſſerentes notantur. Bocharti ſententia de *cumulatione* earum per *acervos* non placet. Quid ſibi velit Hebraica phraſis *ſuper faciem terræ*. De modo eas colligendi, & comparatione ad verba: *qui minimum collegit*. *Corus*, num hic cumulum an menſuram ſignificet; ultimum præfert autor. Quomodo *expanſio earum* intelligenda. Varia lectio in Codice *Samaritano*. Proteſtatio autoris de hac nova conjectura per verba Bocharti.

Num. 97. De magnis *formicis Indicis*; mediocris canis magnitudine. Teſtimonium *Herodoti* quod declaratur. *Indica animalia* pleraque maxima ſunt, ex. gr. *Veſpertiliones* anſerum magnitudine.

Ad Lib. I. Cap. XIV.

Num. 98. De optima *Habeſſinorum indole* ex Patrum Societatis teſtimonio in literis annuis, & Patriarchæ Alphonſi Mendezii narratione. Ipſa eorum verba referuntur. *Servi hujus nationis* maximi æſtimantur; ea de re *Mocchâ* Arabiæ recentiſſima relatio; Exemplo è *Dappero* & indole *Gregorii* confirmatur.

Num. 99. De *Gregorii* Habeſſini ſtudio Linguæ Latinæ. *Acalexus* juvenis Habeſſinus *Petri Heilingi* Lubecenſis diſcipulus, ſtudiorum cauſa in Europam, deinde in *Germaniam* delatus urbes quæſitas non potuit reperire; ejus rei cauſa *Amſtelodamum* profectus, ibi petulantiam puerorum & nautarum expertus eſt. *Johannis Weſſelii Lubecenſis* hac de re epiſtola. Quomodo id cognoverit autor.

Num. 100. De *Leucæthiopibus*, ſive natione quadam Æthiopidi generis albâ, non tamen morboſâ, ut *Voſſius* putavit; illius narratio de hac re, & in ea dubia quædam.

Num. 101. Quòd *fœminæ parturientes* in Oriente & Æthiopia ſe in genua demittere ſoleant. Hinc exponitur locus 1. Sam. 4. 19. Hebraicum כרע ſignificat; *Ingenua ſe demiſit*. Teſtimonia de facili partu Auſtralium ex *Barlæo* & *Indicis* relationibus. De *Habeſſinicis* fœminis dubium.

Additio ad §. 43. hujus capitis. *An Judæi poſt deſtructionem templi Hieroſolymitani uſpiam ſuo jure uſi fuerint?* *Benjamin Tudelenſis* id aſſerit. *Conſtantinus L'empereur* in dubium vocat; ſed obſtant exempla *Judæorum nonnullorum in Paraſſa* & *Dunavvaſi Judæi Homeritæ* in Arabia, qui diu nemini paruerunt.

Num. 102. De *Troglodytis* & populis Africæ vagis, de quibus *Salluſtius* & *Pompon. Mela Gregorius Æthiops* & *PP Soc.* Tales ſunt hodierni *Promontorii bonæ ſpei* habitatores; de lingua eorum. *De Cafris* unde ſic dicantur. Quid ſit *Ciafer* Turcarum.

Additio de vocabulo *Paganus*. Quare *Ethnici* ſic dicantur.

Ad Lib. I. Cap. XV.

Num. 103. De *lingua Æthiopica* ejuſque uſu. *Mariani Victorii* de tribus linguis in Æthiopia uſitatis inepta narratio. *Athan. Kircherus* quoque de alia quadam lingua & charactere falsò edoctus fuit.

Num. 104. Quare ſuperiori ſeculo *Chaldaica* vocata fuerit hæc lingua, incertum.

Num. 105. De illius *facilitate*. Cum *Arabica* maximè convenit in Grammaticâ; Verba quædam *Chaldaica* peculiariter in ea obſervavit eruditiſſ. *Lud. Piques. Dr. Sorbonicus.*

Num. 106. *Verba & loca S. Scripturæ*, nec non radices Hebr. plurimæ ope *Linguæ Æthiopicæ* declarantur. Vocabula rariora animalium, plantarum, gemmarum &c. S. Scripturæ diu ignorata, ope cæterarum Lingg. Orientalium expoſita fuerunt. Voces Hebraicæ aliquam multæ ex Æthiopiſmo lucem fœnerantes adducuntur. Dubia circa ea pro vel contra *Ludovicum de Dieu* alioſque doctos viros reſolvuntur. Etiam nonnulla Arabica vocabula ab Æthiopicis radicibus derivantur.

Num. 107. De ſignificatione antiqua radicis אדם *Adam*, Verâ nominis *Adami* origine & ſignificatione; Unde vocabulum κόσμος & *Mundus*. Ciceronis locus de hac re. Expoſitio vocis ארמה vulgaris inepta. Explicatio loci Thren. 4, 7. De nomine *Adami* Oda Æthiopica ex *Poeta Æthiopico*.

Num. 108. De lingua *Amharica* ejuſque *Grammatica* & *Lexico* mediocri ab autore elaborato, ſed nondum edito.

Num. 109. De *Scala magna*, ſive *Vocabulario Æthiopum*, ex quo ſpecimen profertur de *Gemmis* ſatis rude & indoctum.

Num. 110. Quòd Æthiopes *vocabula Græca rariora* in verſione LXX. interpretum minùs rectè intellexerint, idque exemplis demonſtratur.

Num. 111. *An ſit certus numerus Linguarum totius Orbis*. Judæi *ſeptuaginta duas* linguas ineptè aſſeruerunt, quî id factum ſit. Patres Græci tamen & aliqui Latini id crediderunt. Vanum eſt certum earum numerum definire velle. *Plinii* locus, de *trecentis* diſſimilibus linguis in urbe Dioſcuriade ſuſpectus, emendatur; ut & *Strabo*. *Megiſerus* & alii Orationis Dominicæ variarum Linguarum compilatores admonentur. Ejus vanus conatus in conquirendis quadringentis Orbis terrarum Linguis & dia-

dialectis. *Alſtedius* illum malè imitatur, dum etiam *Francofurtenſem* & *Spirenſem* dialectum illis annumerat, *Erfurtenſis* oblitus. Obiter de *Zingaris* & eorum lingua, cum ſpecimine vocabulorum nonnullorum, ubi ſententia *Scaligeri*, quam *Bon. Vulcanius habet*, de *Origine Zingarorum*, quod *Nubiani* ſint, refellitur. De ficto ſermone *nebulonum mendicantium* **Rottwelſch**. Bonus Alſtedius *LXXII. Linguas Synedrii Judaici* conquirens nugatur. Concluſio: *Numerum linguarum Orbis eſſe incertiſſimum.*

Ad Lib. I. Cap. XVI.

NUm. 112. De *Mamalucorum* regno Ægypti deleto. Facie rerum illic locorum mutatâ, maxima quoque damna in Habeſſinos redundaverunt.

Num. 113. De *fœdo ſigno* occiſi hoſtis maſculi in Africa colligi ſolito.

Num. 114. Incultas & *feras gentes* ſæpe ſuperare cultiores; Exemplum de *Tartaris* ex Martinio affertur. *Orientales* nuper, *Occidentales* olim *Chinam* invaſerunt teſte Andr. Mullero.

Num. 115. De *incantatione* Veterum, quâ variæ beſtiæ in unum congregantur. Locus *Deut.* 18. 11. exponitur. Eſt adhuc hodiè in Africa uſitata.

Num. 116. De *victimis humanis*, olim inter *Cananæos* & *Carthaginienſes* uſitatis; à quibus mos iſte deteſtabilis ad alias quoque gentes ſerpſit. Ubi hodiè adhuc in uſu ſit.

Ad Hiſtoriæ Æthiopicæ Lib. II. Cap. I.

NUm. 1. De vera cauſa *Indicæ navigationis* à Luſitanis audacter ſuſceptæ. *Plinii error* de *Hannonis* periplo. Oceanum totum Orbem ambire fama vetus. De circumnavigatione Africæ autorum relationes. *Naves equos* dictas, quod Strabo habet, quomodo accipiendum.

Num. 2. Ubi verus *Presbyter Johannes* olim regnaverit. *Marci Pauli* verba. *Ath. Kircherus de Cathaya* confuſiſſimè loquitur. Rectius *Hornius*. Unde *prima fama* Presbyteri Johannis.

Num. 3. De vera iſtius nominis *Etymologia*; Scaligeri *Friſtegiani* è lingua Perſica rejicitur, ut analogiæ iſtius Linguæ repugnans. Nec *Golii expoſitio* locum habere poteſt ob varias rationes. Nec *Beſpierii* nova *Freshte-jehan* id eſt *Angelus Mundi*. *Schindlerus* notatur. Andreæ Mulleri *Preſter-Chan* cæteris derivationibus omnibus præfertur.

Num. 4. Ultra *viginti appellationes* iſtius *Monarchæ* pleræque vanæ, partim etiam ridiculæ referuntur, veluti:

Abecum.	*Elati.*
Abeto.	*Fareſtagian.*
Amma.	*Gian Belul.*
Atic-l-abaſſi.	*Giochan-Belul.*
Avie Negus.	*Jonanas.*
Azegue.	*Juhanna.*
Beldigian.	*Johannes Ung.*
Belulgian.	**Lederwyck.** 2c.2c.

Num. 5. Quid ſit Tzaga-Zabi *Jan-Belul*, & ridiculum *Faras-ta-gian* Zaga Chriſti.

Num. 6. De compellatione Regis, ejusque titulo *Hatzè* & *Hatzeghè*, ut & nominibus ejus in Hiſpania illuſtrata notatis.

Num. 7. De titulo Regum Æthiopiæ *Nagaſhi*, quòd non tantùm Imperatori Æthiopiæ, ſed etiam aliis minoribus Regibus tribuatur. Quid *Pharao* ſignificet. *Nova* Andreæ Mulleri *expoſitio*. Aliorum *Regum Epitheta* perpetua.

Num. 8. De *duplici* Regum Æthiopiæ *nomine*, nimirum *Baptiſmatis* & *Regni*; exempla iſtius.

Num. 9. De Impoſtoris *Tzaga Chriſti* Epiſtola ad D. *Wislengium* Patavinum, illiusque craſſa inertia.

Num. 10. De *Helenæ epiſtola* ad Regem Luſitaniæ titulis carente, quos Æthiopiæ Reges ignorant; hinc titulus vulgatus falſus deprehenditur.

Num. 11. Quòd Habeſſini *ſummum Pontificem* non aliter ac *Patriarcham Romanum* appellent, nec majus nomen hierarchicum habeant.

Num. 12. Quare *Rex Hiſpaniæ* à Rege Æthiopiæ in literis ſuis vocetur *Rex Regum*, quòd Tellezius reddidit *Imperator*.

Num. 13. De *ratione ſcribendarum Epiſtolarum* Æthiopicarum peculiari diſſertatione autor agit. Quod in Exordio ſæpè Rhythmico omnem earum ornatum ponant.

Ad Lib. II. Cap. II.

NUm. 14. De *Catalogo* Regum Æthiopiæ, ubi *Marianus Victorius* & *Hieronymus Vecchietti* ut nimis creduli perſtringuntur; defectus in eo notabiles oſtenduntur.

Num. 15. De *aliorum Regnorum Catalogis fictis*, ubi Alſtedius notatur, quod *Joh. Annium Viterbienſem* ſecutus fuerit.

Ad Lib. II. Cap. III.

NUm. 16. De *Cuſæis*; Hos rectiſſimè *Bochartus* collocat in Arabia. Ille tamen & *Beroaldus* LXX. Interpretes, eorumque ſequaces, gravis erroris arguit, quòd *Cush* reddiderint *Æthiopiam*. Iſtius verba referuntur; *Bened. Pererius* illos defendit, atque diſtinctione utitur. Bocharti aſſertionibus reſpondetur. Pererii diſtinctio *in Africanos & Aſiaticos Æthiopes* expenditur. Auto-

res veteres *Homerus*, *Plinius*, *Strabo*, *Herodotus* referuntur. *Arabiæ* populi veteribus *Æthiopes* dicti. Concluſio: Bochartum abs re dicere: *Niſi quis aliam Æthiopiam in Arabia ſibi fingat.* Quid LXX Interpretibus propriè vitio verti poſſit. Ubi docetur, jam tùm Jeremiæ Prophetæ temporibus כושי *Cuſæum* ſignificatione extenſivâ pro *Æthiope* in genere acceptum fuiſſe; ut in Occidente *Maurus* Ital. *Moro*, Gall. *More* Mohr pro quolibet homine nigro. Quid hodierni interpretes de hoc vocabulo obſervare debeant. *Joſephus exploditur* ob duas Æthiopiſſas Moyſi deſponſatas.

Num. 17. Veterum ſententiæ de *Mari rubro*, ſeu potius *Edomæo*, ejuſque extenſio in ipſum Oceanum Indicum.

Num. 18. Num *Regina Sabæ* etiam Æthiopiæ imperitaverit. Vana quædam circa hanc rem referentes *Joſephus* & *Godignus* notantur.

Num. 19. Conciliatio locorum Scripturæ de bello *Roboami* cum *Jeroboamo* perpetuo & non perpetuo. Objectio de cognatis gentibus ſui invicem oblitis, diluitur.

Num. 20. Quòd *literarum elementa* cum ipſa religione ad nationes tranſeant, uti factum cum Arabicis & Latinis literis.

Ad Lib. II. Cap. IV.

Additio. Autor *nomina Regum*, quæ in Hiſtoria ſua promiſerat, reticet, quia in *Mariano Victorio* ficta vel confuſa illa eſſe deprehendit.

§. 13. Reges *Abreham* & *Atzbeham* eosdem videri, ad quos Conſtantius ſcripſit, *Aizana* & *Sazanus* dictos.

Num. 21. De *Calebo* Æthiopiæ Rege, qui Græcis & Latinis *Elesbaas* dicitur, vindictâ *S. Aretæ* & excidiô Homeritarum Regni clariſſimus.

Num. 22. Hiſtoria *S. Aretæ* è Synaxario Græcorum vulgari. Eadem ex Libris Æthiopum, referente Alphonſo Mendezio. *Melchitáne an Jacobita fuerit iſte Elesbaas?* *Dunavvaſi* ſævitia, cujus & Alcoranus meminit. Incidenter de Rhythmica periodorum *Alcorani* terminatione. *Aretæ ſucceſſores* in Arabia etiam *Habeſſini* ſeu Æthiopes dicti fuere. Seldeni dubium de *Habeſſinorum Nagashio ad Muhammedem deficiente* reſolvitur.

Ad Lib. II. Cap. V.

Num. 23. De templis in *vivas rupes* inciſis Alvarezii relatio & denominatio. Teſtimonium Tellezii. Exemplum in Comitatu *Regenſtein* diœceſis Halberſtatenſis.

Ad Lib. II. Cap. VI.

Num. 24. *David ſecundo genitus* regnante Patre *Naodo* natus, prælatus fuit in ſucceſſione Regni primogenito ante regnum patris nato, quod improbatur. *Prætextus à Regina & Metropolita Marco quæſitus* videtur, ut ſub pupillo imperarent. Iniquiſſima quæſtio olim inter *Darii Filios* agitata, idque rationibus oſtenditur. *Herodoti* ſententia laudatur. Eventus iſtius conſilii infelix.

Num. 25. De *Davide puero undecenni* cum Rex fieret, & Helena ejus avi vidua.

Num. 26. *Colloquia* de rebus ſacris à *Davide* cum *Alvarezio* habita; Reges & Magnates Æthiopiæ *lectioni ſacrorum Librorum* ſtudent.

Num. 27. Laus *Claudii* Æthiopiæ Regis ab ipſis patribus ſocietatis vulgata, quibus tamen non favebat.

Num. 28. Rex iſte in *diſputationibus Theologicis* contra Patres Soc. acerrimus; Patris Tellezii teſtimonio.

Num. 29. *Confeſſio Claudii Æthiopiæ Regis* Æthiopicè & Latinè cum notis novis, ubi de Libello veteri *Didaſcalia* dicto: De *Cœnaculo Sionis*, in quo Apoſtoli congregati fuerunt. De *inciſione in facie Æthiopum* unde originem habuerit, ex Mſsto Arabico.

Num. 30. Bellum *Menæ* Davidis F. cum *Tazcaro* fratris natu majoris filio naturali. De infelici illegitimorum in Regnis ſucceſſione. Illo bello *Turcæ* Habaſſiam invaſerunt & portus ceperunt.

Num. 31. Regis *Malac-Saguedi de moribus & doctrina Patrum Societatis* judicium; ſed Tellezii argumentum diſplicet.

Num. 32. *Illegitimos Regum liberos* ſæpè cauſam bello atque cædibus dediſſe; exempla *Æthiopiæ*, *Numidiæ* & nuper *Angliæ* id docent.

Num. 33. De clementia *Za-Dengheli* erga *Jacobum* regni æmulum laudatiſſima. *Tyrannorum* ſceleſtus mos futura crimina puniendi. Quanta ſit *felicitas regnorum ſucceſſionem certam & fidos Ordines habentium.* *Imperia militaria* inſtabilia.

Ad Lib. II. Cap. VII.

Num. 34. De *ſexcentis* & amplius *equitibus*, qui fugâ nocturnâ de rupe prærupta ſemet præcipitarunt, relatio Tellezii.

Num. 35. De *Tzaga-Chriſto*, qui *Æthiopiæ Princeps falsò creditus* fuit à miſſionariis Palæſtinæ. Inde origo fabulæ fabulis pluribus auctæ. Flagitia ejus enormia. Judicium ſcenicum quæſtoris rerum criminalium Pariſienſis. Ejus in Gallia ſepultura & *ludicrum epitaphium* nunc *correctius* editum. Plura ſupra de eo dicta.

Num. 36. Epiſtola *Af-Saghedi* Æthiopiæ Regis ad Hollandorum Gubernatorem generalem *Bataviam in Java Majore miſſa*, anno Hegiræ 1083.

Additio. De *Baſilidis ſucceſſoribus ex noviſſima relatione*, quam autor ex Arabia accepit.

CAP. VIII. vacat.

Ad Lib. II. Cap. IX.

NUm. 37. De *Edictis in cauſis Eccleſiaſticis* à Rege publicatis, unde ſimultates cum PP. Societatis natæ. Imperatores priſci *Concilia* revocaverunt. Ipſe *Leo Magnus Papa* id ab Imperatore petiit. *Carolus V.* Edictum, quod *Interim* vocabatur, ſua ſponte edidit.

Num. 38. De *Jurisdictione Eccleſiaſtica* Regum Æthiopiæ. Quæſtionem hanc ſibi moveri Rex *Suſneus* Patrum Soc. patronus moleſtiſſimè tulit. Iſti autem ceu perſonæ Eccleſiaſticæ *jurisdictionem Proregum* declinaverunt; hinc lerna malorum. Socratis de hac cauſa dictum.

Num. 39. *Regalia* vulgò dicta *Reges Æthiopiæ* ſoli & abſolutè exercent.

Num. 40. Quòd *ſubditi Regum Aſiæ atq; Africæ* nihil proprii poſſideant, è Tellezio & Dappero. Parum ab eo abſunt *Ruſſorum ſubjecti*. Locus 1. *Sam.* 8. 14. declaratur.

Ad Lib. II. Cap. X.

NUm. 41. De *falſa* Æthiopum ſeu Habeſſinorum *expeditione* in Aſiam ſeptentrionalem. *Hornii* de *Scaligeri* dictis in hac cauſa perplexè loquentis judicium.

Num. 42. De *Cyriaci Regis Æthiopiæ* aliàs *Nubiæ* in Ægyptum expeditione, quo tempore contigerit, & quid hîc per *Nubiam* intelligatur.

Num. 43. Quo pacto Barbari *Gallæi Habeſſinorum hoſtes* perpetui domari poſſint, ſcil. pacis artibus; exemplo *Britannorum* veterum. *Vaticinium* quoddam vetus inter eos.

Num. 44. Quomodo *Turcæ* ex portubus Habeſſinorum expelli poſſint, munimentis parum firmis & præſidiis exiguis defenſi. Turcæ pacem petentes *Patriarchâ Pontificio Alphonſo Mendezio conciliatore* uſi ſunt, ex Epiſtola *P. Caſp. Paez* Romæ impreſſa.

Num. 45. *Æquiſſimum tributi genus eſſe proventus regionum naturales*; Exempla è vetuſtate. Iniqua tributa quæ ſint.

Ad Lib. II. Cap. XI.

NUm. 46. De *Axuma* Habeſſinorum Regia, & pravâ iſtius vocabuli expreſſione. *Salmaſii* emendatio *Stephani* contra *Pinedum* defenditur, iſte contra analogiam Grammaticam vulgatam lectionem tuetur.

Num. 47. De *Roma* ob translatam Imperii ſedem vaſtata; à quibus & quando id factum fuerit. Irreparabilis antiquarum *Bibliothecarum* jactura.

Num. 48. De veteribus *Inaugurationum regiarum* ritibus, quibus certa loca aſſignata. Unde mos *unctionis* Chriſtianorum Regum.

Ad Lib. II. Cap. XII.

NUm. 49. *Pſalterium* apud Habeſſinos in magno pretio haberi, & à magnatibus etiam memoriter ediſci.

Num. 50. De dignitate ſumma *Bahtudedorum* in Æthiopia abrogata. *Bodini* etymologia exploſa; alia melior. *Palatii Magiſtri* apud priſcos Francorum Reges poſtea abrogati. *Periculoſiſſimum eſt uni miniſtro ſummam rerum committere.* *Bodini* locus. Exemplum *Sejani.*

Num. 51. De iis, qui è *ſtatu humili* ad magnam potentiam promoventur; exemplo *libertorum Romanorum*; ejus rei cauſa.

Ad Lib. II. Cap. XIII.

NUm. 52. De periculoſiſſimo & inſtabili *militarium Imperiorum* ſtatu, recentiſſimo *Turcarum* exemplo; Bodini *laus militum* ſcilicet!

Ad Lib. II. Cap. XIV.

NUm. 53. *Habeſſinorum milites annona contenti* ſunt, ut olim Romani. De his *Feſtus*, *Lipſius*, *Polybius*, &c.

Ad Lib. II. Cap. XV.

NUm. 54. De *expeditionibus* veterum Æthiopiæ Regum ad Habeſſinos noſtros non ſpectantibus. De iſtorum *in Arabiam expeditione.*

Num. 55.

Num. 55. De *bello Adelenſi* cum Habeſſinis, ſingularia quædam. *Cauſa odii Vatiniani* inter has nationes ex *Andreâ Corſalo*. De *Regii Principis* Habeſſinici in *Adelam* fuga, poſtea Muhammedani, ejusque in Habeſſinorum Imperium prætenſione. Inde alia conjectura de *Abd-el-Bakidis* loco à *Seldeno* allegato, quo Chriſtianiſmum in Habaſſia interruptum putavit. De inſigni Duce Adelenſi *Mafudio*, & ejus dictis. Circumventus provocavit ad certamen ſingulare Habeſſinos; acceptavit id *Monachus ſtrenuus* & barbarorum Ducem vicit. Luſitani *Zeilam* vaſtaverunt. Cur poſt hæc de bellis Adelenſibus nihil auditum.

Num. 56. De auxilio à paucis *Luſitanis* viris fortiſſimis Habeſſinis lato, & diſcrepantibus ea de re narrationibus, ſpeciatim *Johannis Bermudis*.

Ad Lib. II. Cap. XVI.

NUm. 57. Hiſtoria *primæ* Habeſſinorum in Europam *legationis* ad Luſitanos à *Damiano Goëzio* relata. Illius ſucceſſus.

Num. 58. De *Tzagazabi* ad Regem Luſitaniæ *Legatione* è libello *Joh. Bermudis*, qui multa & gravia dubia continet.

Num. 59. *Legatio Suſnei per ignotas Africæ regiones* ad Oceanum orientalem tentata, periculoſo profus & multis caſibus obnoxio itinere.

Additio. De *Legato Habeſſinico Conſtantinopolim* deſtinato Thevenotii relatio.

Ad Lib. II. Cap. XVII.

NUm. 60. *Præſidum & Præfectorum* Æthiopiæ *appellationes* variæ & peregrinæ, unde originem traxerint.

Ad Lib. II. Cap. XIIX.

NUm. 61. Quòd *Reges Orientis* nullas amènt *hæreditarias dignitates*, & Satrapas ſuos omnes ut ſervis habeant, ex *Oleario* & *Dappero*.

Num. 62. De *vocibus canoris*, quibus *ſupplices antelucani* ante tentorium Regis clamantes diſtinguuntur.

Num. 63. Clamores eorum *notis muſicis* deſcribuntur.

Num. 64. De more *ſupplicum* ante *Turcarum* Sultani palatium *ignem in capitibus* ſuis accendendi.

Ad Lib. II. Cap. XIX.

NUm. 65. De *judiciis* & *pœnis* Habeſſinorum. *Crimina* apud eos certo tempore *præſcribuntur*. *Cuſtodia* captivorum Romana apud eos adhuc eſt uſitata. *Nobilium pœna* apud Habeſſinos: *Vindicta læſis* permittitur. *Jus talionis* exercetur.

Additio. De *noviſſimo Æthiopiæ ſtatu relatio* Mocchâ Arabiæ Emporio ad autorem delata. 19. Auguſti anno 1685.

Ad Hiſtoriæ Æthiopiæ Lib. III. Cap. I.

NUm. 1. De fallaci *Matthæi Armenii* primi Æthiopum Legati in Luſitaniam relatione quoad res eccleſiaſticas. *Æquivocationes* & falsa illius narrata exemplis demonſtrantur.

Num. 2. De *Tzaga-Zaabi* (quem Gregorius communiter *beſtiam campi* vocabat) *abſurda fidei confeſſione*; Tellezii verba de eo. Cætera reperiuntur in Prooemio.

Num. 3. De *circumciſione Habeſſinorum*, ejusque à Judaica differentia. Aliæ gentes plurimæ eam uſurpant. Thevenotii de *Muſulmannorum circumciſione* relatio. *Muhammedes* eam non juſſit, ſed repertam reliquit. Teſtimonia hujus rei. Dubitatio quorundam *de prima circumciſionis origine* expenditur.

Num. 4. De *præputio rurſus ſuperinducendo*, quomodo id vel *arte* vel *naturâ* fieri poſſit, occaſione dicti Paulini 1. *Cor*. 7, 18. *Præputium abſciſſum* reſtitui poſſe Hippocrates rectè negat. Theologi quidam non propriè, ſed allegoricè dictum illud accipiunt. Contrarium docetur cùm exemplis, tùm *Rabbinorum* dictis. Modum ignoravit *Buxtorfius*. *Operatio chirurgica* Medicorum quorundam. Autor cenſet: *denudationem reparari, imò naturaliter reſtitui poſſe, non præputium ipſum*. *Epiphanius* fallitur Judæum ad Samaritas deficientem denuò circumcidi ſcribens. Exemplum de *Judæo* quodam ſene ſponte repræputiato.

Num. 5. De fœdo more *circumciſionis* vel potius *exſectionis fœmellarum*, in Africa & partim in Aſia uſitatæ. Rem eſſe turpiſſimam; *Tzaga-Zabus* propterea perſtringitur. Præſtantiſſimorum Anatomicorum *Bartholini* & *Weslingii* ea de re recta ſententia. Antiquus mos eſt. Opiniones aliorum, qui extra oleas vagantur. *Thevenotius* fallitur ſuperſtitioni id adſcribens. Aliæ pudendæ cauſæ ſubſunt, quæ reticentur. Plura autorum loca afferuntur. Arabum *diſtincta vocabula* utriusq; circumciſionis.

Num. 6. De appellatione *fœminæ inexciſæ* apud Arabes probroſâ, & obſcœnorum vocabulorum in pronunciando alteratione, etiam Habeſſinis æquè ac Judæis *Incircumciſus* malè audit.

Num. 7. De *Baneanorum gentilium Indorum* moribus profanis, & quòd ab eſu animalium omnium abſtineant *Pythagoræorum* more. *Brachmanes* ſunt ſacerdotes eorum.

Num. 8. De *cibis Tartarorum orientalium*, qui equis, canibus, &c. veſcuntur.

Num. 9. *Sabbatum* ſimul cum *die Dominica* in primitiva Eccleſia celebratum fuiſſe; malè id à quibusdam in dubium vocatur, autoritate veterum cumprimis concilii *Laodiceni* ſtabilitur. Quinam fuerint *Sabbatarii* hæretici.

Num. 10. De *feriatione Sabbati* apud Habeſſinos certo modo uſitata. Certamina de hac re in Habaſſiâ tempore Patrum Societatis. *Gregorii* de re ſententia. *Canon* 29. *Concilii Laodiceni* exponitur. Judæorum ſuperſtitio in obſervatione Sabbati quoad ignem habendum vel accendendum. Autoris ſententia de ſcopo & mente illius Canonis.

Num. 11. De Jure *Leviratus*, an apud Æthiopes ſit in uſu. De caſu ab Alvarezio relato judicium.

Num. 12. De *Confeſſione Fidei Regis Claudii*; num *genuina* ſit; Viri doctrinâ & judicio præditi illam pro tali habuerunt. Fuit qui ſcrupulum moveret his verbis: *Judicet qui poteſt &c.* at dubia ſua non promſit. Integra hiſtoria hujus confeſſionis narratur, ejusque occaſio.

Ad Lib. III. Cap. II.

NUm. 13. An per unum *ex Apoſtolis Chriſti* converſio Habeſſinorum facta fuerit? Traditio de converſione ad verum Deum per *Reginam Sabæam* facta ſpernitur, ut & ea de *Bartholomæo* & *Matthæo Apoſtolis*.

Num. 14. *Genuina Hiſtoria converſionis Habeſſinorum* per ſolum *Frumentium* factæ. Aliæ traditiones earumque conciliationes rejiciuntur. Ad dubia *Henrici Valeſii* reſpondetur.

Num. 15. De *Ruffino* in deſignatione *Indiæ* ambiguo. Dubium de *Pantæno* reſolvitur, & ob id *Henricus Valeſius* notatur.

Num. 16. *Frumentium unum tantùm eſſe*, non duos hujus nominis, ut *Baronius* putavit, idque nunc extra omnem controverſiæ aleam poſitum.

Num. 17. *De tempore converſionis Habeſſinorum ad fidem Chriſtianam.* Autor mutat ſuam ſententiam de *Prælato Æthiopiæ*, quam hauſerat ex *Seldeno*: iſte verò ex *Canonibus Nicænis apocryphis*.

Additio. De *progreſſu & duratione religionis Chriſtianæ in Æthiopia*, ubi diſſeritur de *defectione Atzhami* ad Islamiſmum, quam *Seldenus* ex *Abdelbakide* narrat, ea non de Æthiopiæ Imperatore, ſed de alio quodam *Nagashio* accipienda; Autoris ea de re conjecturæ.

Ad Lib. III. Cap. III.

NUm. 18. De *novem viris Sanctis* Fidei Chriſtianæ in Æthiopia propagatoribus, qui *Græci* ex Ægypto fuerunt. Quo tempore venerint. Nonnullorum nomina & laudes ex Poetâ Æthiopico.

Num. 19. De *miraculis* variis *Sanctorum Æthiopiæ*: Odæ aliquot de iis ex Poeta Æthiopico proferuntur.

Num. 20. Exemplo Sancti *Martini* narrantur aliqui *Sancti Æthiopiæ* liberalitate erga pauperes egregii. Animus in *Eleemoſynis* ſpectandus. Monitum Chriſti *Matth. 6, 1.* ubi nota critica ad verbum *Juſtitiam* in Vulgata. *Quænam, datis duabus variis lectionibus, pro antiquiore habenda.*

Num. 21. Exempla *Sanctorum* Æthiopiæ qui *Leones* tanquam jumenta frenarunt, atque in iis equitaverunt.

Num. 22. De *Aſcetis rigidiſſimis* apud Æthiopes, ubi prudentiſſimum *Patrum Societatis judicium* de auſteritate vitæ atque miraculis exponitur illorum verbis Luſitanicis. Chriſti dictum de hac re *Matth. 7, 22.* Exemplum unum & alterum Habeſſinicorum Sanctorum.

Num. 23. De mirabili quodam Sancto Æthiopico *Gebra-Menfes-Keddus* dicto, quem exagitant Patres Societatis. Comparatio nonnullorum Sanctorum Æthiopiæ cum ſanctis Eccleſiæ Romanæ. *Nicolaus de Tolentino* perdicem aſſatam *avolare*: At *Aaron Æthiops* pullos columbinos aſſatos ad ſe *advolare* fecit. *Menas Æthiops* reſuſcitavit *porcum*, at *Capucini* teſte Valeriano Magno *Aſinum*, & ita de aliis.

Num. 24. De *S. Antonio* Eremitarum *Coryphæo*, quem præceſſit *Paulus*. Laus *Antonii* ex Poeta & *Sozomeno*: Succeſſorum ejus አስኬማ: *Aſchema*: *Schema* ſeu *habitus Angelicus*.

Num. 25. *Æthiopes*, qui Novum Teſtamentum Romæ impreſſerunt, malè pro *Maronitis* à viris doctis habiti fuerunt, unde hoc venerit. *Nomina propria Æthiopica* malè fuerunt intellecta.

Ad Lib. III. Cap. IV.

NUm. 26. *De S. Scripturarū verſione Æthiopica.* An ex verſione *Arabica* facta fuerit, dubitatur. De *verſione Bibliorum* id negatur. De Græcâ Codicis cujusdam Alexandrini affirmatur. Num *Frumentius* illius autor fuerit; Probabilius videtur novem illos viros ſanctos, de quibus ſupra. *Libri Conciliorum & Canonum Eccleſiaſticorum* ex Arabica verſione tranſlati videntur.

Num. 27. De *Novi Teſtamenti* editione Romana. *Scaliger* de ea contemtim loquitur; ſed à *Waltono* refellitur. Uterque impreſſorum verba Æthiopica non rectè intellexit. *Variæ lectiones* diverſas arguunt verſiones, vel varios codices.

Num. 28. Quòd *Æthiopes S. Scripturam integram habeant*, & quinam *libri Biblici in Europa* extent tàm impreſſi quàm Manuſcripti qui omnes recenſentur. Libri Æthiopici *Bibliothecæ Vaticanæ* ut & *Seguierianæ* Lutetiæ Pariſiorum.

Num. 29.

Num. 29. De *Canonibus Apoſtolorum* ita vulgò dictis, quorum ſumma capita ex Æthiopico Manuſcripto habes Num. ſequente.

Num. 30. De *Codice magno Canonum & Conciliorum membranaceo* qui nunc Romæ extat. *Epiſtola Zara Jacobi* Regis Æthiopiæ Codici iſti præfixa cum notis autoris. *Exordium illius* & ſumma Canonum. *Capita* ſive *ſummaria* vulgò *Conſtitutionum* ſive *ſtatutorum Apoſtolicorum* à vulgò receptis in Eccleſia Græca diverſiſſimorum. *Capita LVI. Canonum Eccleſiaſticorum*, qui ſunt velut Epitome eorum qui apud nos circumferuntur. Sequuntur *Statuta ipſa* ſeu potius *Colloquia Apoſtolorum*, præcepta varia & ritus continentia, ſed tantùm XXIII. Reliqua deficiunt. Sequuntur *Canones Octoginta & unus* qui *Ictelſât* vocantur. De ſignificatione hujus vocis longè alia ab ea quam *Guido Boderianus Fabe* & *Stephanus le Moine* habent. Titulus eorum Arabicus. *Summa* eorum, inter quæ tres *integri* exhibentur. *Canones Hippolyti Epiſcopi Romani*. Canones XXXVIII. qui vocantur Διδασκαλία. Alii nonnulli Canones Æthiopici. Diſſertatio de omnibus iſtis Canonibus. E magna illorum diverſitate in Eccleſiis diverſarum nationum colligitur eos verè Apoſtolicos non eſſe. *Trullani Patres* eos pro Apoſtolicis genuinis non agnoverunt, quomodo verba illorum intelligenda ſint. *Balſamonis* & *Zonaræ Gloſſa* caſtigatur. Eccleſia Latina Canones iſtos non recepit. *Gratiani negligentia* in hac cauſa. *Antonius Auguſtinus* id refert inter majora illius errata. Æthiopes *Libros Apocryphos* à Canonicis non diſcernunt. Canones illos tanquam *Novellas* Pandectis ſacris annumerant. Diverſi eorum fuerunt compilatores. De antiquitate eorum teſtimonia *Aliæ Spinæ* & *Georgii Calixti*. *Beveregii* diſputatio de eorum antiquitate contra *Dallæum*. *Clementem Alexandrinum* compilatorem eorum fuiſſe conſentaneum videtur. Habeſſini de Apoſtolica eorum autoritate perſuaſi à Pat. Soc. autoritate Pontificiâ contra eos nullo modo ſe moveri paſſi ſunt.

Num. 31. De *Liturgiis Æthiopum*, quæ propriè ſunt *orationes Euchariſticæ* tempore S. Synaxis recitari ſolitæ, quarum plurimas etiam è S. Patrum Græcorum ſcriptis habent, è quibus una Domini noſtri Jeſu Chriſti dicta ſpeciminis cauſa editur.

Num. 32. De *Pſeudepigraphis Apoſtolicis* Ex inſcriptione non ſemper argumentandum; ea enim non ubique autorem denotat, ſed alias cauſas habere poteſt. *Menologium Baſilianum* perſtringitur, quòd dicat: *Baſilium M. & Chryſoſtomum compendioſius feciſſe ſcriptum quoddam ab Apoſtolo profectum*; quaſi verò id illis licitum fuiſſet.

Num. 33. De Manuſcripto Æthiopico *Organon Dinghil* id eſt *Beatæ M. Virginis* dicto, ejuſque ſtylo. Exordium ejus ſpeciminis cauſa affertur.

Num. 34. De *Libro Æthiopico Peireſkii*, *Prophetia Henochi* falsò credito, qui extat nunc in Bibliotheca Regia Pariſienſi, de quo *Gaſſendus*. Veterum & recentiorum ſententiæ de Prophetia illa. Hiſtoria illius manuſcripti. Specimina ex eo, & inter ea fabula inſulſa de pugna Michaëlis cum ſpiritibus infernalibus, ubi putidiſſima Ducis eorum *Setnaelis* (Diaboli) deſcriptio, omniumque ejus membrorum immanis magnitudo.

Num. 35. De *libellis* quibuſdam *ſuperſtitioſis* apud *Æthiopes* repertis, cum ſpecimine *monſtroſorum* quorundam *nominum* è Judæorum *Cabala practica*, ut videtur, deſumtorum. *Exemplum* ſtupendum cujuſdam *Judæi* Poloni *Sator, Arepo Tenet Opera Rotas*, inter ea nomina repertum.

Ad Lib. III. Cap. V.

Num. 36. Quòd *Habeſſini* S. *Scripturam valdè ament* & nonnullos ejus libros memoriter ediſcant, etiam matronæ; teſtimonio Patrum Soc.

Num. 37. *Symbolum Fidei*, quô Habeſſini utuntur, profertur. De *Symbolo* quod nos *Apoſtolicum* vocamus, diſſeritur.

Num. 38. Æthiopes *Concilium Chalcedonenſe* damnant, & criminoſis vocabulis traducunt; Loca quædam de hac re è libris Æthiopum.

Num. 39. *Proceſſionem Spiritus S. à Filio* Æthiopes cum Græcis non agnoſcunt. Controverſia cum iſtis de hoc articulo in *Concilio Florentino* agitata. *Gregorii Nazianzeni* locus. Æthiopum ſententia, referente *Gregorio*. Illi *Macedonium* damnant. Græci in Latinos propterea invehuntur. *In myſteriis divinis tutiſſimum cum S. S. loqui*.

Num. 40. Sententia Habeſſinorum *de ſtatu animarum poſt mortem* hominis; *Gregorii* verba Æthiopica de hac cauſa. *Nicol. Godigni* relatio. *Judæorum opinio* ex eorum ſcriptis.

Num. 41. Multos *veterum Latinorum* cenſuiſſe viſionem Dei beatificam beatis ante reſurrectionem mortuorum non contingere. Patres allegantur. *Recentior viri docti ſententia* non quidem locum, ſed ſtatum tertium aſſerentis. Simile *de ſomno* non placet, aliud proponitur de homine *in palatio Regis amœniſſimo* conſtituto, ejuſque favore fruente, abſentibus tamen uxore & liberis.

Num. 42. Num Habeſſini *Purgatorium* credant; negatur id à Patr. Societ. Doctrinam de Purgatorio & *preces pro defunctis* originem è *Judaiſmo* traxiſſe. Quomodo autor hoc primùm cognoverit. *Preces Judæorum* hoc caſu adhiberi ſolitæ. De *Paradiſo* animarum ex mente veterum. Quomodo Græci & Æthiopes pro defunctis orent. Ambiguitates multæ hac de re. De *limbo Muhammedis Aaraf* dicto, qui eſt medius quidam locus inter cœlum & infernum. *Limbum Patrum* Æthiopes agnoſcunt.

Num. 43. De *Nomenclatione Martyrum ex Diptychis*, quid hoc ſit.

Num. 44. De *origine invocationis Sanctorum*. Defunctos multo honore afficiendos eſſe *Judæi* docent, illos enim omnia noſſe, quæ in mundo fiunt contra dictum Eſaiæ 63, 16. Ab honorifica memoria ventū ad *invocationem*, tandem ad *cultum* & divinos honores.

Num. 45. De *cultu S. Mariæ Virginis* apud Habeſſinos *in exceſſu*: inde ſævitia in Romanos, quaſi iſti peccarent *in defectu*; Cauſam reddit P. Tellezius

zius & meritò indignatur. Autori non videtur, quòd Habeſſini plus laudis aut cultus tribuant ſanctiſſimæ Virgini, quàm *Eccleſia Romana*, idque exemplis & ſcriptis variis demonſtratur, inprimis *Pſalterio Mariæ*. *Habeſſini carminice* beatiſſimam Virginem ab omnibus membris corporis laudant, at in *Eccleſia Romana* id tantùm reperitur *in Proſa*. In libro quodam veteri *Anno* 1512. *Dresdæ* impreſſo vocatur *Magna Dea*.

Num. 46. Quod etiam *Angelos invocare* ſoleant. Judæi omnibus rebus etiam minimis attribuunt *Angelos Tutelares*. *Michaelem Archangelum* maximè venerantur Æthiopes. *Angelorum ordines* apud Græcos *tres*: Apud Æthiopes *novem*.

Num. 47. *Similitudine Solis* SS. Trinitatem adumbrante *Sabelliani* abuſi fuerunt. Habeſſini *tria nomina* dicunt *pro tribus perſonis*, cùm tamen hac in parte ſint Orthodoxi.

Ad Lib. III. Cap. VI.

NUm. 48. *Ab eſu ſanguinis & ſuffocatorum* Orientales abſtinent; Decretum Apoſtolicum pro *perpetuo* habentes. Occidentales id rectiùs *temporale* cenſent. Sunt qui *præceptum primævum* urgeant, cùm tamen nullam contineat rationem moralem.

Num. 49. De *Ritibus antiquis* plurimis à *Judæis derivatis*. Regula proponitur: *Mos vel ritus Judæis & Chriſtianis communis, illis potius quàm his originem ſuam debet, quòd hi ab illis multos: illi verò viceverſa ab his nullos mutuati ſint*, id rationibus demonſtratur. Cur multi antiqui ritus vocentur Apoſtolici. *Structura antiquarum Eccleſiarùm* ad formam templi Hieroſolymitani facta, tribus conſtabat partibus. *Beveregii* & *Cardinalis Bona* egregia teſtimonia. *Encænia* ſeu *Dedicationes* earum. *Situs. Diſcretio fœminarum à viris. Veſtes. Candelæ. Thus. Ornatus. Munera ad altare. Hymni. Feſta tria* maxima. Feſtum Paſchatis & *Sabbata* cum Judæis in Oriente celebrata. *Exultatio* in Æthiopum templis. *Baptiſmus* pro initiatione receptus univerſæ familiæ, adeoque & infantium. *Confeſſio peccatorum. Flagellatio. Jejunia. Benedictio ſacerdotalis* novorum ſponſorum *ante portam* Eccleſiæ, quorum aliorumque ſacrorum rituum veſtigia apud Judæos & olim & hodienum reperiuntur. *Dogmata* etiàm nonnulla, veluti ſuprà de *invocatione Angelorum*, & *oratione pro mortuis* indicavimus, originem inde traxiſſe videntur. *Principium anni* Orientales cum Judæis in Autumno ordiuntur. De *progreſſu talium rituum* in Eccleſia Chriſtiana, eorumque uſu & abuſu.

Num. 50. *Ichnographia templi Æthiopici* ex Alvarezio: *Græci* ex Beveregio. *Synagogæ Judaicæ* Luſitanorum Amſtelodami.

Num. 51. De *adyto veterum* in templis Chriſtianorum. Hiſtoria *S. Ambroſii Theodoſium* è penetrali exire jubentis ex *Theodoreto* & *Baronio*. Factum hoc ſugillaverunt Græci. Græcum θυσιαστήριον incongruè reddi *Altare*.

Num. 52. De *imaginum cultu*. Differentia *ſolidarum & pictarum* ab Orientalibus obſervata à Judæis etiam originem trahit; de iis *Maimonidis* dictum. Habeſſini excedentibus Patribus Societatis omnia *Sanctorum ſigna*, ſolida etiam *B. M. Virginis*, quam adeò amant, confregerunt. *Leonis Allatii* inanis pugna cum *Nicolao Hydruntino* Græco de cultu imaginum. Attamen Habeſſini *Crucem nudam* non depictam modò, ſed & è quavis materia ſolidam venerantur.

Num. 53. De *Euchariſtia infantium* apud Græcos Æthiopes aliosque orientales Chriſtianos uſitata, quo fundamento id fiat. Diſcrepant autores de utraque ſpecie: an & quomodo infantibus porrigatur.

Num. 54. De *tempore & feſto Baptiſmi Chriſti*. Feſtum hoc *Epiphania* & *Theophania* à Græcis vocatur, eoque indicatur apparitio SS. Trinitatis, atque hoc feſtum in Oriente diu ante notum, quàm *lectio de Magis* in Occidente huic feſtò attributa fuiſſet. In Æthiopia celebratur die XI. Januarii, qui nobis idem dies, & quidem VI. illius menſis eſt.

Num. 55. De *lapſis poſt Baptiſmum, & confeſſione peccatorum publica*. Æthiopes cum Eccleſia Catholica faciunt contra *Novatum*. *Judæi confeſſionem peccatorum* à pœnitentibus exigunt, & *ſpecialem* commendant. Ad quam Habeſſini ægrè compelli potuerunt.

Num. 56. De *more abſolvendi peccatorem ictu vitis oleagineæ*. *Romani* priſci levi ferulæ ictu ſervos manumittebant, unde fortaſſis mos iſte inolevit.

Num. 57. De *ſacra menſa* Æthiopum, in qua *Euchariſtiam* peragunt, variis cognomentis more Græcorum eam condecorant.

Additio. De *menſis lunaribus Aringi*.

Cur Æthiopes ſuam *Tabellam Euchariſticam*, qui Latinis eſt *Lapis ſacratus*, *Arcam* appellent; autoris conjectura. *Altaria* ſeu potius *menſas ſacras* veterum Chriſtianorum *formam arcarum* habuiſſe, teſtimonio *Thuani, Gabrielis Biel, B. Tellezii*. Figuram, quam *Aringus* nobis repræſentat, pro tali arca haberi. Objectionibus reſpondetur;

1. Non eſſe *cœnam* aliquam *Platonicam* macilentam.
2. Neque *convivium voluptuoſum* in menſa ferculis vacua.
3. Neque *convivium charitativum*, id eſt, Agapæ.
4. Nec *frugalitas* alicujus hominis ſingularis.
5. Nec *monumentum ſervi* alicujus *fidelis*.
6. Nec *ullum ex geſtibus argumentum* deſumi poſſe.
7. Nec obſtat, quod *Burnetus* ſcribat, *Sepulchreta ſervorum* fuiſſe, ubi Sarcophagi iſti Romæ effodiuntur.
8. Tabula quidem *mappâ* conſtrata eſt, ſed *Sigmati* hîc non eſt locus.
9. *Plicæ* aliter cecidiſſent in mappa Sigmatis.

10. *Sig-*

10. *Sigmati* plures aſſidebant convivæ.

11. *Latitudo* non eſt major loculo ſolito.

12. *Panes decuſſati* ſine aliis ferculis arguunt Euchariſtiam.

13. Quo tempore talis ſculptura facta videatur.

Num. 58. *Vini defectus in Euchariſtia* apud Auſtrales Chriſtianos reſarcitur *uvæ paſſæ aquâ maceratæ* expreſſione. *Julius Papa* ſuccum botri in calice expreſſi aquâ mixtum permittit.

Additio. De *Communione Æthiopum ſub utraq;*, teſtimonio *Alvarezii*, & Patrum Societatis in genere. *Holſtenius* aliter ad *Nihuſium* ſcribens malè informatus fuit; cur id factum?

Num. 59. De *diptychis* Veterum; Confer ſupra num. 43. Nomina in illis contenta.

Num. 60. De *muneribus*, quæ *ad penetrale* apud Æthiopes afferuntur, qualia fuerint. Lepidum *munuſculum pauperis vetulæ* Æthiopiſſæ, quæ, ne vacua veniret, parvum *felem* ad altare attulit, capiendis Eccleſiæ muribus.

Num. 61. De veterum *Ægyptiorum* ritu *ſiſtra* & *crepitacula* inter ſacra pulſandi, hinc fortè idem mos apud Æthiopes. Deſcribitur ex *Führeri* itinerario.

Num. 62. De *tripudiis in cultu ſacro* apud Æthiopes uſitatis, deſcribitur ex itinerariis; quomodo id defendant. Quid illis objici poſſit. Βαλλίζειν quid? Mos ſimilis *Judæorum*.

Num. 63. De *rigidiſſimis Habeſſinorum jejuniis*, uſque ad Occaſum Solis more *Judæorum*. De iis Patrum Societatis judicia.

Num. 64. De *diebus jejunii hebdomadariis Judæorum*, qui à Chriſtianis in alios dies promoti; Falſæ hujus rei rationes. Habeſſini veterem jejunandi modum obſervant. De *jejunio quadrageſimali magno*, quando olim cœperit, quomodo poſtea promotum fuerit; *Diſcrepantia* Eccleſiarum *Orientis & Occidentis*; *Græcorum* & *Ruthenorum Quadrageſimæ*. *Olearii error* in itinerario.

Num. 65. De *Pentecoſte* ſive *tempore medio inter Paſcha & feſtum Pentecoſtes*, quo omnia jejunia ceſſant; Ceſſabunt etiam ex mente Judæorum poſt adventum *Meſſiæ*, quia tunc ceſſabit omnis triſtitia.

Num. 66. De *Calendario Æthiopum*. Brevis *Computus Eccleſiæ Æthiopicæ* præmittitur. Difficultates illius. Diſcrepantia ipſorum Æthiopum in *annis Mundi*. Sequitur *Menologium Æthiopum* per XII. menſes cum feſtis & nominibus Sanctorum Æthiopiæ. *Dies Calendarii Juliani* & Æthiopici ubique conferuntur, additis *Coptitarum Sanctis* ex *Seldeni* libro de *Synedriis veterum Hebræorum*; Cujus Calendarium, mendis ſcatens, innumeris in locis caſtigatur. Diſſeritur *de anno & menſibus Æthiopum*, & de antiquitate feſtorum quorundam catholica. Quo initio ſenſim ad *Synaxaria* & *faſtos Sanctorum*, prout nunc ſunt, perventum fuerit, quos deinde quælibet Eccleſia Sanctis ſuis pro lubitu auxit.

Num. 67. De *Epagomenis Æthiopum*, eorumque primordio ab Ægyptiis, de quorum uſu ex *Kirchero*; *Niſſi* Copticè dicuntur. *Menſium nomina* apud Æthiopes peregrina ſunt, cujus linguæ incertum. *Epactarum inventionem* Alexandrinis deberi *Scaliger* noverat, autorem ignorabat. Is fuit *Demetrius Patriarcha*, teſtibus Coptitis & Æthiopibus.

Num. 68. De *diebus Evangeliſtarum*, quibus Æthiopes *quaternos annos* deſignare ſolent.

Num. 69. De *ritibus nuptialibus Habeſſinorum*; quos Alvarezius retulit univerſales, non fuerunt.

Num. 70. De *polygamia* Jure ſacro Habeſſinorum illicita teſtimonio Gregorii.

Num. 71. De *copulatione conjugum ante fores templi* more Chriſtianorum antiquiſſimo, Judæis primùm uſitato.

Num. 72. De *divortiis inter Habeſſinos creberrimis*; Gregorii de iis narratio.

Num. 73. De *ſepultura Æthiopum* Gregorii relatio.

Ad Lib. III. Cap. VII.

NUm. 74. Nullam *fori immunitatem* habent Clerici Æthiopum. *Tellezii* elegans invectiva. *Gregorii* de hac cauſa reſponſio.

Num. 75. De *electione Metropolitarum Æthiopiæ*; falſa quædam refutantur. Num olim Catholici fuerint. Tellezii opinio, quæ dependet de cauſa principali.

Num. 76. De *Metropolitâ Æthiopum*, cujus mentio fit in *Canonibus Apocryphis Nicænis*. *Baronius* iſtos pro ſomniis habet. Æthiopes verò illos habent & admittunt, alioquin antiqui moris tenaciſſimi.

Num. 77. De *antiqua Ægyptiaca lingua* quam *Kircherus* Græcæ affinem prædicat, ſed ob id à viris doctis reprehenditur, quia naturalium rerum appellationes cum Græcis minimè conveniunt; Cæterum vocabula cum dominio Græcorum fuerunt invecta, ut *Bochartus* rectè docet. *Lingua Coptica* in uſu loquendi diu eſſe deſiit, vix in ipſa Ægypto hodiè ampliùs intelligitur.

Num. 78. Nullum dari *Archiepiſcopum in Æthiopia* præter Abbunam, & nullos planè Epiſcopos.

Num. 79. De *quatuor Patriarchis Oecumenicis*, & quare Æthiopes quintum ſcil. *Hieroſolymitanum* non agnoſcant; quomodo iſte Patriarcha factus fuerit. *Oecumenicus Patriarcha* quid ſignificet.

Num. 80. De Appellatione *Patriarcharum* Eccleſiæ, & unde nomen *Papæ* ortum habuerit. *Pappas* Græcè *Patrem* ſignificat. Certamina inter homines de nominum prærogativa. *Patriarcha* olim ab *Archiepiſcopo* non differebat. De ſucceſſu & progreſſu *Hierarchicorum vocabulorum*.

Num. 81. De *Diaconiſſis* Veterum; Unde originem habuerint, earumque in veteri Eccleſia uſu & officiis.

Num. 82.

Num. 82. De *conjugio Clericorum*; id olim liberrimum fuiſſe, dubio omni caret. Idem apud Æthiopes in viridi eſt obſervantia. Exemplum *Demetrii Patriarchæ Alexandrini.* *Baronius* Apoſtolicam quidem traditionem prætexit, ſed *Innocentius I. Papa* priſci moris corrector de ea ſilet. Argumentum à ſanctitate populi Iſraëlitici contra conjugia Sacerdotum non ſtringit.

Num. 83. Quòd *Clericis in orientali Eccleſia* matrimonia permittantur, exemplo *Coptorum, Æthiopum, Armeniorum, Græcorum, Ruthenorum*, teſtibus autoribus, quorum verba allegantur. *Canon quartus* Concilii Gangrenſis in voce γεγαμηκότος contra *Dionyſium exiguum* exponitur ex *Socrate.*

Num. 84. Quòd *nuptiæ ſecundæ Orientalibus inviſæ* ſint. Cur *matrimonia Clericorum* in veteri Eccleſia adeò fuerint reſtricta. *Cœlibatus* Eccleſiâ preſſâ neceſſarius, pacatâ manſit.

Num. 85. Patres Græci *ſecunda vota* iniquiſſimè traduxerunt. Inter *Latinos* omnium iniquiſſimus eſt *Tertullianus*, propterea ab *Auguſtino* meritò reprehenditur.

Num. 86. De *fœmina Romana*, quæ virum *vigeſimo ſecundo matrimonio* vicit ex *Hieronymi epiſtola ad Gerontium.*

Num. 87. *Bis mariti* in Oriente ſacris ordinibus non ordinantur; Canon ea de re.

Ad Lib. III. Cap. VIII.

Num. 88. De *Schiſmate Concilii Chalcedonenſis.* In controverſia tunc inter partes agitata mirè variatum fuit. *Eutychetis opinio*, quibus verbis communiter referatur. Acta cum eo ex *Baronio* referuntur. *Flaviani* epiſtolæ de hac cauſa ad *Leonem Papam.* Iſtius reſponſio veram Eutychetis hæreſin primò declarat: deinde gravem dubitandi cauſam ſuppeditat, *verba Eutychetis abſurdiſſima* ita non jacta fuiſſe prout illi vulgò imputantur. Rationes dubitandi afferuntur ex actis, & *Flaviani epiſtolâ ad S. Leonem*, atque iſtius reſponſione ſolidiſſimâ. Vera Jacobitarum ſententia ex colloquio *Theoriani Græci* cum *Armeniorum Catholico*, id eſt *Patriarcha Jacobitico.* Verba *S. Cyrilli* de hac re. Similis diſputatio Patrum Societatis cum quodam *monacho Æthiope Jacobita.* Æthiopum verba Æthiopica de hac cauſa. Nullam differentiam faciunt inter abſtractum & concretum, unde hoc veniat. *Decretum concilii Chalcedonenſis*, modo nomen hoc reticeas, ſubſcripturi eſſent Æthiopes; Ideò *Eutychiani* non ſunt. *Coptitarum* ſententia. *Abulbaracatus* autor Arabicus manuſcriptus malè de hac controverſia diſputat. *Æquivocatio* latet in vocabulo *naturæ*, quæ genetrix eſt horum errorum. De *Communicatione idiomatum* in perſona Chriſti; Veteres non ſemper cautè locuti ſunt; exempla in vocabulis *Theotocos* & *Theopaſchita*, primum probatur: alterum reprobatur, & tamen in Chriſto eadem eſt naſcendi & patiendi ratio. *Patres Societatis* confuſionem abſtracti & concreti Habeſſinis meritò exprobraverunt. *Eutychius Alexandrinus* imputat *Neſtorio* aliud; quàm ille diſertis verbis ad *Cyrillum* ſcripſit.

Num. 89. De *Jacobo Syro*, unde *Jacobitæ* dicti fuerunt. *Nicephorus* illi imputat, quæ *Jacobitæ hodierni* non credunt. Cognomentum hoc agnoſcunt & admittunt Æthiopes, & ipſe Rex. Fruſtrà contra *Brerevvodum* hîc diſputat *Hottingerus.*

Num. 90. De *ſtatu præſenti Coptorum* in Ægypto miſerrimo. *Chriſtiani della Cintura* à nonnullis vocantur.

Num. 91. De *calamitatibus ex ſchiſmate Chalcedonenſi in Ægypto ortis* Bini *Patriarchæ Alexandrini* creati, *Melchita* unus, alter *Jacobita.* Perſecutio *Benjamini Patriarchæ* in vita *Samuelis* deſcripta hîc Æthiopicè reperitur. Quòd Æthiopes *Leonem Papam damnent*, & *concilium Chalcedonenſe reprobent*, teſtimonia Patrum Societatis.

Num. 92. De contentione cum *Dioſcoro* tempore Concilii Chalcedonenſis habita. *Pulcheria Martiani Imperatoris uxor* alapam illi dedit tam fortem, ut duo dentes illi exciderint. Hoc ſcribit *Abul-baracatus*, & Æthiopes communiter.

Num. 93. De *Timotheo Patriarcha Alexandrino*, quo nomine plures fuerunt. *Aſterius*, de quo *Alphonſus Mendez* ſcribit, quòd *Elesbaan* ad bellum contra Homeritas incitaverit; quis fuerit, dubitatur.

Num. 94. *Quid Habeſſini de utraque Chriſti natura ſentiant.* Verba Epiſtolæ regiæ de hac cauſa, quam Tellezius retulit, referuntur. Patres Societatis fatentur, in libris Æthiopum *utramque naturam* reperiri. *Quàm lubrica ſint colloquia omnia de rebus ſacris, niſi æmulationes abſint.*

Num. 95. *Diſſidium Melchitarum & Jacobitarum* deplorandum adhuc hodiè durare, ex relatione *Petri Heilingi.*

Ad

Ad Lib. III. Cap. IX.

NUm. 96. De *Epiſtola Alexandri III. Pontificis ad Regem Indorum* ſui temporis, quem malè pro *Rege Æthiopiæ* accepit *Baronius*, cùm nihil ex ea ad Regem Habeſſinorum in ſpecie applicari poſſit.

Num. 97. De *legationibus Æthiopum ad Pontificem Romanum Avenionem & Florentiam.* Ludovici Urretæ mentiendi protervitas. Quid de aliis Legationibus ſentiendum.

Num. 98. *Spes* iſta *magna Habeſſinos ad religionem Romanam reducendi* inde orta fuit, quòd *Alvarezius, Johannes Bermudes, Damianus à Goez* & *ipſi Æthiopes Romæ exiſtentes* propenſionem Habeſſinorum erga Sedem Romanam maximoperè, ſed fruſtrà jactaverint. An *Epiſtola Pii V. ad Menam Æthiopiæ Regem* Romanæ religioni inimiciſſimum vera & genuina fuerit.

Num. 99. *Num Habeſſini olim fuerint optimæ notæ Catholici.* Id aſſerit *Urreta*, ſed paſſim exploditur à Patribus Societatis.

Num. 100. *Epiſtola S. Ignatii Loyolæ ad Claudium Habeſſinorum Regem*, quem Religioni Romanæ faventem credebat, quâ docet: *Regem Luſitaniæ ſignificaſſe ſibi, ut mitteret duodecim viros Societatis ſuæ in Æthiopiam, & ſimul extollit autoritatem Sedis Romanæ in univerſam Eccleſiam Catholicam.*

Num. 101. De *Johanne Bermudez*, quem Pontifex Paulus III. *Patriarcham Æthiopiæ & Alexandriæ* ſimul creaverat; quomodo id contigerit; & dubia circa hanc rem.

Num. 102. *Gonzali Rodrigueſii Epiſtola* d. 13. Sept. 1556. ex Æthiopia in Europam ſcripta, de actis cum *Claudio* Rege Æthiopiæ, quæ diſputationem cùm Rege illo, ejuſque matre vidua, & multa alia notabilia continet; quo animo Rex miſſionem Patrum Societatis propoſitam audiverit, & quid tandem reſponderit.

Num. 103. *Epiſtola Andreæ Oviedi* Epiſcopi Luſitanici ad *Claudium* Regem Æthiopiæ, in quâ cauſam adventus ſui exponit, & hortatur, *ſi de cauſa religionis dubitet, ut eruditos Regni ſui convocet ad colloquium. Ne in conſilium adhibeat aulicos & familiares ſuos, id enim Chriſtum ne quidem cum matre ſua feciſſe, cum in templo remaneret.* Cùm nihil obtinuiſſet, *cenſuram* fulminavit contra Æthiopes, quos *Judaiſmi* inſimulavit.

Ad Lib. III. Cap. X.

NUm 104. De *Johanne Gabriele* Luſitano in Prolegomenis actum.

Num. 105. *Epiſtola Zadengheli Regis Æthiopiæ* cognomento *Atznâf-Saghed* ad *Clementem VIII.* & *Philippum III.* Hiſpaniæ Regem, quibus amicitiam & auxilia atque multos opifices petit, & connubium offert inter utramque regiam familiam. Facilè ejici poſſe *Turcas* è portubus ſuis narrat, in quo vera prædicat.

Num. 106. *Epiſtola Regis Susnei* cognomentò *Malac-Seghedi ad Pontificem* Romanum & *Regem Hiſpaniæ* ejuſdem ferè cum antecedentibus argumenti.

Num. 107. *Epiſtola Pontificis Pauli V.* reſponſoria ad *Susneum* Æthiopiæ Regem, hortatoria ad conſtantiam & fidem erga Romanam Eccleſiam.

Num. 108. *Susnei* modò *Sultan-Saghed* dicti reſponſio, quâ promittit obedientiam Sedi Romanæ.

Num. 109. Aliæ plures epiſtolæ. *Philippi III.* qui benevolentiam ſuam erga Regem Æthiopiæ teſtatur, eique PP. Societatis commendat:

Râs Seelaxi fratris regii, qui auxilium mille militum Luſitanorum urget, atque operam ſuam pro introducenda fide Romana pollicetur:

Pauli V. ad Regem Æthiopiæ, qui officia ſua apud Regem Hiſpaniæ offert:

Philippi III. ejuſdem, ut anteriores, argumenti.

Num. 110. *Oratio Dominica & Salutatio Angelica* Latinè, ſed Æthiopicis literis ſatis incongruè pro Habeſſinis in typographia Congregationis de propaganda fide Romæ impreſſa.

Num. 111. *Anonymi* cujuſdam *Epiſtola* prolixa *ad Susneum* Regem; Æthiopicè & Latinè *pro feriatione Sabbati* cum inſectatione *Patrum Societatis*, quos vocat *Conſanguineos Pontii Pilati*, quaſi eſſent illius conterranei; Alioquin *dogmata Jacobitica* ſatis crudè propugnat autor.

Num. 112. *Oratio* R*egis Susnei*, quam *de religione Luſitanorum* ad ſuos habuit, cum exprobratione præteritorum & excuſatione ſui; quòd non abrogare ſed reformare Religionem velit.

Num. 113. De *ſcripto publico Susnei*, quod *Manifeſtum* vulgò appellatur, de *converſione ſua ad* R*eligionem* Romanam, & pro defenſione *duarum naturarum in Chriſto* cum invectiva in ſucceſſores *Dioſcori & Metropolitæ Æthiopiæ*, quos variorum criminum reos arguit.

Ad

Ad Lib. III. Cap. XI.

NUm. 114. Actus ſolennis, quô *Rex obedientiam Pontifici Romano publicè juravit*, cum oratione Patriarchæ Luſitanici *Alphonſi Mendezii*. In qua *Sedem Romanam Sedem S. Petri* prædicat, quæ nunquam in fide erraverit. Comparat deinde & perſtringit reliquas ſedes Patriarchales *Hieroſolymitanam*, *Conſtantinopolitanam*, *Antiochenam*, ſed maximè invehitur in *Alexandrinam*, in quam Dominus immiſerit ſpiritum caliginis. At Romanam in omnes *Principatum* obtinere aſſerit. Hanc ſemper ab hæreſibus immunem manſiſſe, cum reliquæ omnes ſuos habuerint hæreticos. Verſa eſt hæc oratio ex Italico ſermone Romæ impreſſo.

Num. 115. *Reſponſio R. Suſnei* per *Melcaxum* Aulæ præfectum, quâ agnoſcit *Eccleſiam Romanam* pro matre & Capite omnium Eccleſiarum, quam Æthiopes ſemper pro tali habuerint; Adventu Luſitanorum & Regnô ope illorum liberatô antiquam venerationem erga illam reſtauratam eſſe, in cujus ſinum nunc reverterentur.

Num. 116. Secuta *Regis verba*, quibus ſe jam ante obedientiam *Patri ſuperiori* præſtitiſſe teſtatur.

Num. 117. *Formula juramenti regii*, quô ſe regnumque ſuum Eccleſiæ Romanæ ſubjicit ad pedes *Urbani VIII.* tunc temporis *Papæ.*

Num. 118. De *inſolita Ras-Seelaxi clauſulâ*; juramento ſuo annexâ; *quòd Baſilidi Regni hæredi fidelis futurus ſit, quamdiu ille Sedi Romanæ.*

Num. 119. De *colapho in confirmatione* à Patriarchâ dato, & inde nata ruſtici cujuſdam querela, quòd ex eo tempore malè valuerit.

Num. 120. *Acerba Regis oratio* ad fœminas illuſtres aulæ ſuæ, cum *nobilis* quædam *matrona*, quæ religioni Romanæ illuſerat, contra morem Æthiopiæ *ſuſpenderetur.*

Num. 121. De *formula excommunicationis*, quâ Patriarcha Luſitanicus uſus eſt erga *Præfectum prætorio* cum magna Aulicorum indignatione.

Num. 122. Quòd *Habeſſini nullos hodiè Magos nec veneficos in mundo credant*; Teſtimonium Tellezii de hac re.

Num. 123. De *Fanatico quodam*, qui ſe *ex Paradiſo* nuncium contra Religionem Romanam miſſum ferebat; Rex eum illuc citò remittendum ſtatuit, *ſuppliciô* furcæ contra eum decretô; quod poſtea mitigatum fuit.

Num. 124. *Epiſtola* Pontificis *Urbani VIII.* poſt *Jubilæum Romanum* anni 1625. in Æthiopiam ad Regem miſſa, in qua ſtringit ſtylum contra adverſarios *Alexandrinos.* Alia ad *Baſilidem* Regni heredem è genere demonſtrativo ſeu *Encomiaſtico.* Alia ad Patriarcham ſuum *Alphonſum Mendezium* laudibus ejus ob converſionem Æthiopiæ referta.

Num. 125. *Epiſtola Patriarchæ Luſitanici* quâ Rex *Suſneus* reprehenditur, quod inſcio ſe *Edictum in cauſa Religionis* promulgaverit, in qua exprobrat ei exemplum *Oſiæ*, qui officium ſacerdotale invaſerat.

Num. 126. *Reſponſum Regis indignabundi* ad præcedentem epiſtolam, quòd immeritò ſibi objecerit exemplum *Oſiæ*, cùm nihil tale perpetraverit, ſed *officio* ſuo *Regio in promulgandis Edictis* antiquitùs ſibi competente ſatisfecerit.

Ad Lib. III. Cap. XII.

NUm. 127. *Oratio Patriarchæ ad Regem inſtante Religionis mutatione*, in qua queritur de conſiliis & machinationibus contra *Religionem Romanam*, non ſine minis iræ divinæ & Pontificiæ atque Regiæ indignationis.

Num. 128. *Reſponſum* Regis *breve* ad præcedentem orationem, quô tot millium cædem religionis cauſa factam *Patriarchæ* exprobrat.

Num. 129. *Oratio deputatorum* Regiorum *ad Patriarcham*, cùm Alexandrina religio reſtituenda eſſet, qui etiam *rebelliones* & *pugnas* Romanæ religionis cauſa patratas exaggerant, atque eam ob cauſam *liberum* Religionis *utriuſque exercitium* Regem permiſſurum Patriarchæ nunciant.

Num. 130. *Reſponſio* Patriarchæ ad hanc propoſitionem, adhibito temperamento: *Liberum exercitium illis permitti poſſe*, *qui nondum* Religioni Romanæ *ſeſe addixiſſent*, at reliquis nullo modo reditum ad priorem religionem concedi poſſe.

Num. 131. Proclamatio *pro reſtituenda religione Alexandrina* voce præconis publicè facta.

Ad

Ad Lib. III. Cap. XIII.

NUm. 132. *Epiſtola Patriarchæ* Luſitanici ad *Baſilidem* Susnei F. cùm aula atque regno excedere juberetur, petens à Rege exilii ſui cauſas & rationes.

Num. 133. *Reſponſum Regis Baſilidis* ad præcedentem epiſtolam, in qua excuſat ea, quæ Patris juſſu & reverentia antehac egerit. Controverſias *de duabus naturis* &c. agitatas diſcordiarum cauſas fuiſſe. *Colloquia* ulteriora recuſat. *Anacephalæoſis* omnium controverſiarum à Rege Patribus Societatis objectarum.

Additio. *Epiſtola Regis Baſilidis* cognomento *Sultan-Saghedi* ad Patriarcham & reliquos Patres, cùm jam regno excederent, in qua rationibus Patriarchæ reſpondetur.

Patriarchæ reſponſio invectiva ex inſula *Matzua* cùm jam regno egreſſus eſſet, *exprobrationibus ironicis & ſarcaſmis* plena, ſimul acta pleraque illius temporis continens.

Num. 134. De *remedio*, quod Patres Soc. imminente exilio expetiverunt, ſcilicet *auxilium militare Luſitanorum*, quod negatur à Prorege Indiæ. P. *Hieronymus Lupus* propterea in Europam mittitur, ſed neque in Hiſpanicâ nec Romana aula quidquam obtinuit, ſic irritus in Indiam revertitur.

Ad Lib. III. Cap. XIV.

NUm. 135. De *Petro Heilingo Lubecenſi*, qui Germanorum primus in Habeſſiniam penetravit, ex *Wanslebii* relatione in Anglia impreſſa, qua quidem ille mirè laudatur; ea tamen multa vana atq; falſa continet. Unde autori prima cognitio iſtius *Heilingi*.

Num. 136. De morte violenta *Cancellarii Regii Tecla-Selasè* vulgò *AzajeTino* dicti, qui Alexandrinorum duriſſimum flagellum, Patrum Societatis verò præcipuus amicus, diro *lapidationis ſupplicio* affectus eſt.

Poſt hæc *Patriarcha exul* ſæpius nuncios in Æthiopiam mittere tentavit, ſed irrito ſemper ſucceſſu.

Ad Hiſtoriæ Æthiopicæ Lib. IV. Cap. I.

NUm. 1. De *literis Æthiopicis*, unde deſumtæ ſint; & ad quas primigenias proximè accedant.

Ad Lib. IV. Cap. II.

NUm. 2. *Cadmum* literas *Phœnicum* Græcis tradidiſſe, *non Ægyptiorum*, ut Kircherus vult.

Num. 3. De *Vocabulario Æthiopum*, quod *Sauſau* vocant, exempla quædam pauca ex illo; plura de gemmis ſupra prolata fuerunt.

Num. 4. De *Syſtemate mundi & motu aſtrorum*, Habeſſinis planè ignoto. *Roberti Hook* de ſcientia iſtorum inter illiteratos pulchra diſſertatio. Ratio cur S. Scriptura de aſtris eorumque motu ſecundùm externum vulgi ſenſum loquatur, idque *veritatem Mathematicam* minimè tollere.

Num. 5. *Antipodes* aſſerere, Æthiopibus abſurdum videtur, ut multis antiquorum Patrum.

Num. 6. De *Carminibus* & *Proſodia* Æthiopum in nova autoris Grammatica tractatur.

Num 7. *Ænigmatibus* Æthiopes gaudent, quorum aliqua proferuntur.

Num. 8. *Proverbia* Æthiopum nonnulla recenſentur.

Num. 9. De *ſtudiis Æthiopum*. *Artem Grammaticam* prorſus ignorant. *Picturæ* ſunt imperitiſſimi. Pictor quidam Gallus charus illis fuit. *Muſicæ* rudes ſunt, & vitæ ſedentariæ impatientes.

Num. 10. *Epiſtolas* raró ſcribunt. Mercenarii quidam eas inter privatos expediunt, ut Lutetiæ: *Les Secretaires des pauvres*.

Num. 11. Non Habeſſinos tantùm, ſed & alios *orientales* populos præcipuum *ornamentum in Exordiis* epiſtolarum ſuarum ponere; de quo in Procemio actum.

Ad Lib. IV. Cap. III.

NUm. 12. De *nominibus propriis Æthiopum*, quæ plerumque ſunt ſignificativa, peregrinis exceptis.

Ad

Ad Lib. IV. Cap. IV.

NUm. 13. *Pecudes* multarum antiquarum gentium *ſolas opes* fuiſſe; hinc *pecunia* & *peculii* vocabula.

Num. 14. De *modo molendi* apud Æthiopes. *Meta* & *Catillus* vulgò malè exponuntur. Quid ſit *μύλος ὀνικὸς* Matth. 18, 6. per *hypallagen* ſic dicitur pro *ὄνος μυλικὸς*, idque ex Orientalium more declaratur.

Num. 15. De *officiis* quibusdam *domeſticis* Habeſſinorum; facetum colloquium Gregorii *de lotura veſtium* viris in Æthiopia incumbente.

Num. 16. De *more Habeſſinorum poſt epulas demum bibendi* & confabulandi. *Hydromeli* eorum laudatur.

Num. 17. *Cereviſia* Habeſſinorum *ſine lupulo* cocta non durat, *Cælia* Boxhornio videbatur eſſe Oehl vel *Ale* Anglis.

Num. 18. De *Veſtitu Habeſſinorum*, ubi docetur, quid ſint *femoralia*, quid *braccæ*, & Germanorum Strümpffe. *Veſtitus* Habeſſinorum communiter pauper eſt.

LIB. IV. CAP. V. & VI. vacant.

Ad Lib. IV. Cap. VII.

NUm. 19. De *Armeniorum mercatura* in Æthiopia.

Num. 20. De *pondere monetarum* in Æthiopia.

Permutatio in Æthiopia frequentior eſt Emtione & Venditione.

F I N I S.

CATA-

CATALOGVS

AUTORUM PRÆCIPUORUM QVI IN HOC OPERE allegantur, inprimis eorum qui declarantur, arguuntur, vel laudantur.

Prior numerus Librum, *ſecundus* Numerum Commentarii, *tertius* Paragraphum *denotat*, *ſi litera addatur, in Notis infra quærenda erit.*

Initiales literas quære ante Indicem appellativorum.

A.

A*Bdelbakides* Muhamed Bocharenſis autor Arabs Mſſ. *de præſtantia Habeſſinorum*, pr. I. 70. Extat in Bibliotheca Oxonienſi. Excerpta ex eo mihi miſit Generoſus & admirandæ in Orientalibus peritiæ Juvenis *Gvilielmus Gviſe*, heu! præmatura morte extinctus.
Seldeni narratio ex eo de defectione Nagashii ad Islamiſmum. 3. 18. in Add. per tot.
De inciſione faciei. pag. 240. lit. q.

Abraham Echelelenſis Maronita. Pr. 13. 33. lit. i. imperitè naves vocat ſtructuram Eccleſiarum. 3. 49. 8. & 30. 111.

Abulbaracat Arabs confundit naturarum in Chriſto proprietates. 3. 88. 53.

Abulfeda pr. 1. 102. } Arabes.
Abulpharagius. 3. 89. 2. } Arabes.

Joſephus *Acoſta*. 1. 92. 14.

Adamnanus Scotus de Locuſtis S. Johannis 1. 96. 57.

Adrichomius. Deſcriptio terræ ſanctæ. 1. 68. 18.

Ælianus. 1. 85. 9.

Agatharchides apud Photium. 1. 20. 9.

ALBASPINÆUS Epiſcopus Aurelianenſis de Canonibus Apoſtolicis agens laudatur. 3. 30. 122.

Albuquerquii magni illius Indiæ Ducis & Proregis Filii Commentarii. pr. 1. 56. lit. l.

Iſaac *Alcariſchi* Epiſtola de flumine Sabbatico. 1. 68. 17.

ALCORANUS Muhammedis *Surata Locman*. cujus Interpretes ex *Æſopo* faciunt *Habeſſinum*. 1. 16. 4.

Aldrovandus de animalibus in ſpecie de inſectis. 1. 77. 11. & 1. 96. 52, 68.

Alferganus Arabs. pr. 1. 102. cum notis Golii. pr. 53. lit. g. & 1. 19. 23.

Albazelius autor Arabs notatur. 1. 96. 21.

Alkodajus Arabs allegatur à Pocokio. 1. 19. 23.

Allatii diſputatio contra Nic. Hydruntium vana. 3. 52. 5.

Eman. *Almeyda* Hiſtoria Æthiopica à Tellezio in compendium redacta. pr. 1. 48. ignoravit linguam Arabicam. 1. 15. 8.

Proſper *Alpinus* de aqua Nili. 1. 53. 15.

Heinricus ALSTEDIUS Encyclopædiſta notatur in enarratione LXXII Lingvarum, quas ſcire oportuit Aſſeſſorem Synedrii Hieroſolymitani. 1. 111. 22. Catalogos Regum ſpurios promiſcuè in Opus ſuum Chronologicum intulit. 2. 15.

Althammeri Etymologiæ Germanicæ laudantur. 1. 19. 2.

Franciſc. *Alvarezius*. Tellezii de eo judicium. pr. 1. 25. Opus ejus integrum non extat. pr. 1. 30.

Amadis. Fabula amatoria. Vulgo Roman. vid. Gorræus. (1. 107. 5.

AMBROSIUS de formoſitate corporis humani.

Ammianus Marcellinus putavit poſteros Nili fontes ignoraturos. 1. 56. 4. & 1. 85. 9.

R. ANANIAS Judæus ex Mauritania. Relatio Mſſ. de *locuſtis*. 1. 96. 42. & ſeq.

Georg. *Andrea* Itinerarium agit de Troglodytis Capitis bonæ ſpei. 1. 102. 3.

Joſeph. de S. *Angelo* Gazophyl. Perſicum. 1. 96. 41.

Eberhard. *Ankelman*. laudatur. p. 180. lit. y.

Aquila Bibliorum Interpres Græcus notatur ob *Pygmæos* pro *Gammadim* poſitos. 1. 22. 25.

Arabicus S. ſcripturæ Interpres. 1. 16. 2.

Anton. d'*Aranda* Deſcriptio terræ ſanctæ 1. 66. 8.

Aringus pro menſis forma lunari habet, quæ autor arcas ſepulchrales eſſe putat. 3. 57. 4.

Ariſtæus Proconneſius. 1. 92. 6.

Ariſtoteles Pygmæos cum aſſeveratione memorat. 1. 22. 9. notatur in doctrina de aëre 1. 38. 2. & de fontium origine. 1. 52. de zona torrida. 1. 36. 4.

Joh. Arnd. 1. 134. 17.

Arrianus in Periplo maris Erythræi corrigitur in voce Ἀξωμίτης 2. 46. 3. laudat Megaſthenem. 1. 19. 27.

Artemidorus. 1. 20. 3.

Aſterius apud Photium. 1. 86. 4.

Athenæus 1. 96. 8.

Aventinus fabulam habet de exilio Cingarorum. 1. 111. 25.

S. *AUGUSTINUS* in Epiſt. de Ignorantia. 1. 37. 2 Aliud genus avium eſſe Ortygometram ac Coturnicem. 1. 96. 8.

Ant. *Auguſtinus* Epiſcopus Tarrac. laudatur, quod Gratiani errata notaverit. 3. 30. 118.

Avicenna de medicina ex locuſtis. 1. 96. 68.

D. *Avitii* Geographus Gallus. 1. 15. 8.

Auſonius Xenophontem alloquitur. pr. 2. 4.

Ludovicus *de Azevedo*. pr. 1. 42. & 10. 2.

B.

B*Ahaila-Michael* Autor Æthiopicus; ſpurii Enochi libri.

Baldæus in deſcript. Malabaræ. 1. 96. 72.

Balſamon notatur ob malam gloſſam in Can. 2. Concil. VI. in Trullo. 3. 30. 114.

Juan *Balthaſar* Æthiops nugator, quem Urreta tanquam autorem ſuum laudat. Pr.1.38.
Jac. *Barrattii* nugator inſignis. Pr.1.44.
Caſp. *Barlæus* de rebus in Braſil. geſtis. 1.88.3.
BARONIUS notatur, quod duos Frumentios fecerit, & Nicephoro Calliſti crediderit in Hiſtoria Adadi. Pr.1.82. hæret in definienda profectione Apoſtolorum. 1.25.16.
Joh. *Barrius* [de *Barros*] Hiſtoricus Luſitanus egregius Pr.1. 25.2.
Caſpar BARTHIUS. 1.17.11.
Thom. BARTHOLINUS de morbis Biblicis p. 270.b. ubi diſſerit de præputio abſciſſo reparando. c.26.
Ejusdem anatomia reformata. 1.5.3.
M.A. BAUDRAND Geographia in modum Lexici bene diſpoſita. Vocabula *Alguechet Eleocath & Eleochet* pro diverſis habet, quæ unum idemque ſunt. tantummodo perverse ſcripta. 1.15.7. & 1.30.4.
Caſp. *Bauhinus* Muzam deſcribit. 1.72.18.
Beda de locis ſanctis. 1.96.57.
Benjamini Tudelenſis Itinerarium notatur. Pr.v.8.
Joh. BERMUDES Patriarcha Æthiopiæ à Papa creatus. Pr.1.31.
Pp. Soc. de eo judicium. ibid.
homo ſimpliciſſimus. 2.58.7.
Bernier Gallus Pr.1. 102.
Matth. *Beroaldus* LXX. Interpretes male carpit ob expoſitionem vocis Cush. 2.16.30.
Beſpierius, in tractatu *de l' Eſtat preſent de l' Empire Ottoman &c.* rejicit Scaligeri *Friſtegiani* 2.3.4.
Ejus tamen expoſitio *Presbyteri Johannis* non probatur. 7.
Guil. BEVEREGII Synodicon. 1.15.2. paſſim laudatur. In notis ad Procem. & Paraphraſin Arabicam in Can. Conc. Nic. علية صهيون pag.11.6. non reddendum eſt *ſummum Sionis ſed Cœnaculum Sionis.* p.239. lit. O. De cauſis triplicis ſtructuræ antiquorum templorum judicium autoris. 1.49.8. Item de ratione, cur Habeſſini vocentur Ἐπίμικλοι. 1.15.3.
illius ſententia de Canonibus Apoſtolorum vulgò dictis approbatur. 3.30.124.
BIBLIA *Polyglotta Anglica* laudantur. Tit. XV. de Ling. Æthiop. p.99. Sed ibi Vocabula quædam Æthiopica ex Munſtero tanquam Indica malè proponuntur. 1.23.2. Cur autor ad hoc opus in Æthiopicis nihil planè conferre potuerit. Pr.13.14.
Bielobotzkius Polonus. Moſcovitice juvit transferre Autoris Hiſtoriam Æthiop. Pr.13.61.
Vincentius le Blanc. Vid. in V.
Sam. BOCHARTUS paſſim laudatur; at LXX. Interpretes, quod vocem *Cuſch* Æthiopiam reddiderint, reprehendit, cum aliqualem mereantur excuſationem. 2.16. per tot. Et quod Axumitas putet eosdem ac Chaſchumitas, id eſt, Æthiopes ſimos. 1.32.4. & quod Sabam & Mariabam eandem putet urbem. 1.20.4.
Octo Capita de Locuſtis habet. 1.96.2.
Bodinus de Republ. Pr.1.95.
P. *Bolivar* Jeſuita deſcribit Condoram. 1.92.9.
Card. BONA de rebus Liturg. nimis facilè credidit Habeſſinis Romanis. Pr.1.6.
Bonfrerius à Vulgata diſſentire nō vult. p.144. lit. p.
Joh. *Boteri* Relationes univerſales. Pr.1.95.
Rob. *Boyle* Eques Anglus eminenti judicio in omni literatura præditus. 1.38.4. & 4.4.1.
Eduard. *Berevvood* Anglus in ſcrutin. religionum de Habeſſinis haud ſatis bonis autoribus uſus. Pr.1.87.
Joh. Jacob *Breuning* Itinerarium. Pr.v.3. & p.49.c.
Brigantinus Franciſcus *de Moray* autor fabulæ Palmerini Angli. Pr.2.3.
Hieron. *Brucnerus* Conſil. Saxo-Gotanus multa bona monita ad hoc Opus attulit.
BURNETI Itinerarium. 3.57.7.
BUSBEQUIUS deſcribit Hyænam. 1.81.
J. BUXTORFIUS in ſua *Anticritica Sacra* paulò vehementior. 1.28.4. In Lex. Rabbinico voce משך & in epiſtola ad Joh. Caſpar. Bauhinū; quomodo abſciſſum præputium recreſcere & reduci queat, ignorare ſe dicit; id docetur. 3.4.10. & 1.68.18.

C.

CAdamuſtus. 1.65.11.
Wilh. *Calebius* translator Hiſtoriæ Æthiopicæ in Belg. Linguam. Pr.13.60.
Georg. CALIXTI judicium de Canonibus Apoſtolicis laudatur. 3.30.123.
minus tamen accuratè dicto loco loquitur. ib. not. lit.g.
D. Abraham *Calovius* Lud. Capellum non legit. pag.84.1.
CALVINI *Lexic. Juridicum* notatur ob malè expoſitam vocem *Oaſis.* 1.15.5.
Lud. CAPELLI Critica ſacra non eſt ſimpliciter ſpernenda. 1.28.4.
Cardanus rectè reprehendit Vitellionem. 1.38.7. de ſubtilit. Lib.11.77. laudatur ob ea, quæ habet de *origine fontium.* 1.52.18. notatur, quod Nilum putet ἄναυρον, aura carentem. 1.53.24.
quod nives inter cauſas incrementi Nilotici referat. 1.63.2.
Et quod cauſas fluvii Sabbatici tanquam veri auſus fuerit. 1.68.8.
CASAUBONUS notatur, quod non correxerit in Strabone ἀυαὸις & Ἄβασις pro ἀυάσις vel Ὄασις. 1.15.6.
irridet eos, qui Pygmæos ex Scriptura probare volunt. 1.22.10. fruſtra laborat in corrigendo Joſephi loco de flumine Sabbatico. 1.68.7.
Michael de *Caſtanoſo* Hiſpan. Pr.1.66.
Caſtaldus ex Meroë fecit Gueguere. 1.30.25.
Edmund. CAITELLUS in Lexico ſuo Polyglotto rectè exponit nonnulla verba Æthiopica. 1.106. 10, 13. & ſeq.
Cedrenus Pr.1.81.82. notatur æquè ac Nicephorus. 1.17.13.

Celſus

Celſus Latinorum Medicorum Hippocrates. 1. 51. 4. & 1. 96. 75. & 1. 70. 1.
Chaldaicus Interpres male reddit Gammadim. 1. 22. 27.
Joh. Chrysostomus. Homil. in Evangeliſtam Marcum. 1. 96. 57.
Cicero notat Xenophontem Pr. II. 4. & 1. 37. 2.
Conradus *Cluſius*. 1. 72. 13.
P. Anton. *Colazo*. Relatio annua. Pr. I. 66.
Collegium naturæ curioſorum ampliſſimum. 1. 51. 13.
Vincent. *Colleſſus* in Martialem notatur. 1. 79. 4.
Colomesius in obſervationibus Sacris notatur, quod deploret Chriſtianiſmum in Habaſſia interruptum. Pr. I. 90. & 1. 68. 19.
Commenius in Orbe picto, de Boa. 1. 93. 1.
Conimbricenſes in doctrina de aere ſequuntur Ariſtotelem. 1. 38. 2, 3. & ſeq. 1. 56. 4.
Conringius antiquitatis hiſtoriæ idoneus Judex. 1. 19. 17.
Conſtitutiones Apoſtolorum Æthiopibus *Præcepta* ſivè *Statuta* 1. 30. 45. & ſeq.
Adam *Conzen*. in Doctrina Civili pro exemplo ſibi ſumit Habeſſinorum Regnum. Pr. 2. 6.
Corn. Nepos à Plinio allegatus de Indis in mari Suevico. 1. 23. 13.
P. Vincentius *Coronellius* Coſmographus Venetus magnorum Globorum in Gallia conſtructor. Pr. I. 101.
Corpus Juris. Epitome ex libris combuſtis. Pr. I. 58. In voce γυψεὺς Nov. 22. 8. & 142. 1. declaratur 1. 15. 4. Item L. 6. §. 5. ff. de interdict. & relegat. ibid. 5. in voce ὄασις ineptus Gloſſator deridetur. ibid.
Corſali Florentini Epiſtolæ laudantur. Pr. 1. 65. & 1. 32. & 2. 55. 4.
Cotovici itinerarium egregium. Pr. V. 9.
Theod. *Crane* Archiater Brandeburgicus. 1. 51. 4.
Cunæus de Repub. Hebræorum; ejus ſententia de flumine Sabbatico laudatur. 1. 68. 20.
Gisb. *Cuperus* inſignis eruditionis & prudentiæ vir bene obſervavit Indiæ nomen à veteribus nimium extendi. 1. 23.
Q. *Curtius* Sinum Gangeticum per errorē Mare rubrum vocat. 1. 23. 11. & 1. 26. 5.

D.

Dallæi Sententia de Canonibus Apoſt. à Beveregio refellitur. 1. 30. 114. & 124.
Olivier *Dapper* pronunciationem genuinam τȣ X. Luſitanorum neſcivit. Pr. 1. 100. teſtatur de Pygmæis. 1. 22. 15. & 2. 6, 2.
Deuſingus de Dudaim. 1. 72. 20.
Didymus Homeri Commentator. 1. 22. 21.
Lud. de Dieu notatur ob male expoſitam vocem עֲרָב הָאמִיר & 1. 106. 14. 29. al. paſſim laudatur.
Diodorus Siculus de Æthiopibus propriè dictis bene ſcribit. 1. 17. 2. ut & de Sabæis. 1. (20. 9.
Diogenes autor fabulæ Pr. 2. 6. in fin.
Dioscorides in quo verbum ἐυώδη aliter, ac vulgo exponitur. 1. 72. 5.
Matth. *Dreſſerus* de Statu Religionis & Eccleſiæ Æthiopicæ ſub Pretioſo Johanne, vetera & falſa refert. Pr. I. 83.
Druſius de deliciis Rachel. p. 144. lit. p.
Hieron. *Dureri* Tychander. i. e. Glückesmann Hiſtoriæ jocoſa. Pr. II. 6.
Duret Hiſtoire de l' Origine des Langues notatur, quod tria diverſiſſima nomina conjungat. Æthiopicam Linguam vocans Æthiopicam, Indicam, & Nubæam, ut una ſaltem quadret. 1. 22. 30.

E.

Ebn Phares & Ebn-Salam Arabes allegantur à *Pocokio*. 1. 19. 24.
Abraham *Echellenſis*. V. in A.
Mich. *Eitzinger*. Hiſtor. Pontif. 1. 66. 9.
R. *Elias* notatur ob Gammadim. 1. 22. 25.
Georg. *Elmacini* Hiſtor. Sarac. 1. 75. 1.
Hieron. *Emſer*. de Bennonis Epiſcopi Miſnenſis vita & miraculis. Sanctos *Deos* vocat & B. Mariam Virginem *magnam Deam*. 3. 45. 13.
Encomium *Cœleſtium atque terreſtrium Poëma Æthiopicum* MSſ. allegatur paſſim de miraculis Sanctorum Æthiopiæ. 3. 29. & 20. & ſeq. ut & in faſtis Sacris Æthiopum.
Eratoſtenes de Sabæis. 1. 20. 3.
D. Mich. *Etmüller* in Collegio Practico. 1. 51. 4.
Eupolemus apud Euſebium. p. 63. lit. r.
Eusebius Cæſareenſis in Chronico de transmigratione Habeſſinorum nove exponitur. 1. 19. 26, 31, 39. de Gamala urbe Phœniciæ. 1. 22. 28.
Euſtathius Homeri Commentator. 1. 22. 21. recte ſentit de Etymologia Nili. 1. 56. 7.
Euthimius Zigabenus de locuſtis. 1. 96. 57.
Eutychii Patriarchæ Alexandrini Annales. Sententiam Melchitarum recenſet. 3. 88. 54.

F.

Lud. Fabritius laudatur, quòd Autorem monuerit de Canonibus Nicænis Arabicis, quos Seldenus malè allegaverat. 1. 17. 7.
P. *Fagius* in Deuter. Par. Chald. 1. 68. 18.
P. Anton. *Fernandez*, [Fernandius] quo autore N. Godignus uſus eſt. Pr. 1. 42. & X. in Polo antarctico videtur erraſſe. 1. 25. 3.
Florus de Legatis Indiæ ad Auguſtum. 1. 23. 14.
Forſteri Dictionarium Hebraicum. p. 144. lit. r.
Fulgentius errat in vino Sareptano. 1. 23. 10.
Fullerus in Miſcell. ſac. notatur in diſſert. de *Pygmæis* ubi malè corrigit Plinium. 1. 22. 26. & 28. quòd *Philtrum* faciat ex *Mandragoris* 1. 9. 72. fruſtra Joſephū mederi ſatagit. 1. 68. 7.

G.

Johannes Gabriel Tribunus Luſitanorum. Pr. 1. 64.
Sionita. Pr. XIII. 33. lit. i. V. Geographum Nubienſem.
Pet. *Galatinus* de Arcanis Chriſt. veritatis. 1. 68. 18.
Galenus de bonitate aquæ Niloticæ. 1. 53. 14. 20. de λαχανοφαγία inſalubri. 1. 96. 74.
Garcias ab horto, 1. 72. 13, 22.

Gilb. *Gauminus* in not. ad Mich. Pſellum. 1.68.19.
GEJERUS de origine fontium ad loc. Eccleſ. I. 7. utramque conjungit opinionem. 1.52.19.
Gelaleddinus Azotienſis Arabs. Pr. 1.70.
GEOGRAPHI notantur quòd Æthiopiam vocent *ſub Ægypto*. 1.24.4. & 1.53.11. & Nilū rectâ quaſi lineâ a meridie in Septentrionem ducant. vid. *Nilus*.
Geographus Nubienſis Arabicè 1.70.7. nominat regiones & urbes Africæ, quæ nunc ignorantur. Pr. 1.102.103. In *Lunæ monte* fallitur. 1.58.2.
Interpretes ejus notantur. 1.72.16.
Geſnerus de quadrupedibus ovipar. 1.87.1.4.
Giggæus in Lexico Arabico malè exponit vocem Nagaſſi. 2.7.3.
Nicol. GODIGNUS de Abaſſinorum rebus non malè judicat de relationibus Habeſſinorum in Europa. Pr. I. 5.
Notatur quòd Luſitanicum *Moro* expoſuerit *Maurus*. 1.17.5.
Damian. à *Goes*. *De religione & moribus Æthiopum* primo *Habeſſinos* malè vocaverat *Indos*. Pr. 1.9. ſine judicio edidit *Matthæi Armenii* & *Tzagazabi* Relationes de Æthiopibus. ibid. & 13.
Jacob. GOLIUS ut Arabicæ literatnræ propagator laudatur Pr. I. 102.
Rectè exponit Habeſſinorum nomen. 1.15.2. & legit 1.14.3. at malè pro *Homêr* legit *Himyar* 1.20.7.
Non placet quod *Preſter Chan* *Mancipiorum Principem* exponat. 2.3.5.
Goltzius imperitus numiſmatum cenſor. 1.20.11.
Gorræus Gallus Autor Amadiſi. Pr. 2.5.
Jacob. *Gothofredus* in Diſſertat. ad Philoſtorgium hæret in determinatione Indiæ. 1. 23. 5. notatur quod Taurelephantos parvos Elephantes eſſe putaverit. 1.73.4. laudatur. §. 5. Miratur aſinos agreſtes tam pulchrè deſcribi. 1.79.3. rectè notat Scaligerum, quod Homeritas eoſdem cum Axumitis faciat. 1.19.4.
Joh. Ludov. *Gothofredi* in Archontologia Coſmica vera falſis, nova antiquis miſcet. Pr. 1.97.
Grammaye vel D. A. V. T. Pr. 1.95.
Jacob. *Grandius* Medicus & Anatomicus inſignis. 1.51.13. & 1. 65.10.
GRATIANI in compilando corpore Juris Canonici circa *Canones Apoſtolorum* oſcitantia notatur. 3.30.116,118.
GREGORIUS indignabatur viſa *Tabula Habaſſiæ Chorographica*. 1.35.2.
Hugo GROTIUS de *origine fontium* ſtatum quæſtionis non rectè format. 1. 52.16. & 17.

H.

HAgedorn. Secreta Spagir. Rulandi. 1.51.4.
Happelii relationes curioſæ. 1. 22.16.
HARDUINUS in notis ad Plinium ob egregiam in hoc autore præſtitam operam paſſim laudatur pag. 73. lit. p.
Golzium & ejus ſequaces rectè reprehendit, quod ex ΚΑΒΑΣΑ fecerint ΑΒΑΣ & ſic porro Abaſſenos. 1.20.11.
Vocem Αὔασις Oaſis minus rectè exponit. 1.15.7. not. Conf. *Plinius*.
Martin. HARTMANNUS Med. D. laudatur. 1.9.71.
Cornel. HAZART in Hiſtoria propagatæ Fidei Catholicæ non admodum ſolicitè pertractat Hiſtoriam Æthiopiæ. Pr. 1.92.
Heliodorus fabulam de Theagene & Chariclea compoſuit. Pr. 2.5.
Herodotus de menſa Solis cautè loquitur. Pr. 2.1. at fallitur de generatione Æthiopum diſſerens. 1.17.10.
Herovallius. Extract. Hiſt. Æth. 1. 66. 6.
Joann. *Heſronita*, ſocius *Gabr. Sionitæ*. 1. 70.7. vid. Gabriel.
Heſychius Pygmæos non malè Nubas vocat. 1.22.8.
HIPPOCRATES rectè dicit, *quod præputium abſciſſum reſtitui non poſſit*. 3.4.2. Quid ſit γνάθȣ τὸ λεπτὸν. ibid.
A. *Hirtius* de Alexandria ſuffoſſa. 1.53.17.
Hiſpania illuſtrata male refert Æthiopiæ Regum appellationes. 2.6. per tot.
Hiſtoria Eccleſiaſtica declaratur ratione Indorum. 1.23.5. & ſeq. & ratione profectionis Apoſtolorum. ibid. §. 16.
Luc. *Holſtenius* notatur quòd ad Nihuſium ſcripſerit Abeſſinos communicare ſub una tantùm ſpecie. Pr. 1.6. & 3.58.5.
Homerus valde laudat antiquos Æthiopes propriè dictos. 1.17. 12. Primus Pygmæos nominat. 1.22.8.
R. *Honna* Bar Joſeph nugatur. 1.56.4.
Robert *Hook* Anglus inſignis Mathematicus. 4.4.
Georg. *Hornii* Orbis imperans. pr. 1.97.
Caſp. *Hornius* vom Elephanten. 1.77.11. laudatur. 84.
Hortus Malabaricus. 1.72.22.
Joh. Henr. HOTTINGERUS in Topographia Eccleſiaſtica. pr. 1.88. tempus converſionis Æthiopiæ non conciliat. 3.14.3. malè putat Æthiopes noſtros à Jacobo Patriarcha Jacobitas vocari. 1.89.6.
Pet. Dan. HUET de origine fabularum Romanenſium elegantem libellum edidit. pr. 2.7.
Hutteri Loci communes. p. 172. lit. g.
Hygini error in acceptione Indiæ 1.23.10.

I.

I*Anſonius* Geographus. pr. 1.101.
Jarchas Indus fabuloſus ex Philoſtrato allegatus. 1.19.32.
Petr. *Jarrigius* pr. 1.72.
Des JAUNEAUX Gallus Compendium imperfectum Hiſtor. Æthiopicæ edidit. pr. 13.59.
Idriſius nobilis vulgò Geographus Nubienſis dictus pr. 1.102.
Ieremias Threnœdus. 1.27.1.
Thomas *à Ieſu* de procuranda omnium gentium ſalute. pr. 1.2.91.
JOSEPH. paſſim notatur ex. gr. in hiſtoria de Meroe inſula 1.30.6. item in expoſitione vocis שלו. 1.96.6. De Æthiopia dixit mendacia audacia. 2.16.4. fabulator ſæpius quàm hiſtoricus. 32. & ibi

ibi notæ. In fluvio ſabbatico falſus, ubi fruſtra medela affertur à Fullero & Caſaubono. 1, 68. 7. de bello Judaico. 1. 22. 28.

Paulus JOVIUS de rebus Æthiopicis hiſtor. lib. XVIII. malè diſſerit pr. 1. 73. & ſeq. ex cauſis inundationis Nili myſterium facit. 1. 64. 2.

Itineraria ſuſpectæ fidei. pr. 5. 1. Vid. Ind. app. *Itiner.*

K.

Thom. de *Kempis*. 3. 134. 17.

Kimchi Gamadim ridiculè exponit Nanos. 1. 22. 25.

Athan. KIRCHERUS de incremento Nili parum caute loquitur. 1. 61. cauſas pluviæ prodigioſæ ſub zona torrida minus rectè exponit. 1. 40. 3. 4. Oedipus & Muſurgia. pr. 1. 59. Æthiopicę lingvę parùm gnarus. 98. eam male pronunciavit. pr. 13. 12. De Nilo ἀναύρῳ frigide 1. 53. 23, 26. male legit Arabica. 21. & Æthiopica ibid. in diſquiſitione regni Presbyteri Johannis. cap. 4. Prodrom. Copt. 2. 2. 2.

P. *Kirſtenius*, de præparatione locuſtarum. 1. 96. 37, 52.

Hubert. KLOCK Procurator Indiæ ſocietatis. Moccha Arabicæ relationem miſit de præſenti ſtatu Æthiopiæ. 2. 65. 7. & ſeq.

Nort. *Knatchbull* de cibo S. Joh. p. 181. b

Albert. *Kyperus* in Inſt. Phyſicis L. 11. c. 6. §. 12. de aëris humiditate refellitur. 1. 38. 2. & ſeq.

L.

Cornelius à *Lapide* ludit in ſupputatione coturnicum in deſerto. 1. 96. 82, 87 & pag. 144. lit. p.

Laurembergii *Acerra* Philologica. 1. 92. 16.

Conſtant. *L'empereur* notatur, quod malè neget dicta Benjamini Tudelenſis de αὐτοκρατωρεία Judæorum. 1, 101. 8.

Lev. *Lemnius* de Mandragora. 1. 72. 6.

Joh. *Leo* Africanus laudatur. pr. 1. 99. & defenditur contra Virum doctum. 1. 65. 4. Muzam deſcribit. 1. 72. 14. & 1. 80. 7.

Leo Magnus Papa laudatur. 3, 88. 18.

Anton. de *Leon*. Hiſpanus. Epitome Bibliothecæ Orientalis & Occidentalis. pr. 1. 63.

Lexicographus i. e. *Schindlerus* de Pygmæis nugatur. 1. 22. 25. alii *Lexicographi*. 1. 76. 4. 1. 86. 1. & 1. 90. 2.

Lightfoot Centuria Chorograph. in Matth. p. 120. lit. o. De fluvio Sabbatico laudatur. 1. 68. 8.

Lucas *de Linda* in lumine Orbis. pr. 1. 97.

Hugon. *Linſchoti* navigationes. pr. 5. 9.

Juſtus *Lipſius* de cuſtodia militari. 2, 65. 3.

Lotichii Obſervat. medicinales. 1. 51. 4.

Lucianus Jamblichius ex Photio allegatur. pr. 1. 6

Dietericus *Luders* quinq; diſputationes de Imperio Habeſſinorum diligentiſſimè conſcripſit. pr. 1. 88.

JOBUS LUDOLFUS hujus operis autor. Ephorus Principis Saxoniæ Johannis Erneſti. pr. 13. 19. & 40. Summa ratio laborum ejus. 1. 98. 10. amicitiam cum Habeſſinis optat. 1. 108. 2. Tellezio & Gregorio meritò plurimum fiſus eſt. pr. 1. 48. propoſitũ nihil ſcribendi, cujus autorem nominare non poſſit. pr. 12

Dan. *Ludovici* Archiater Saxon. in Pharmacia ſua 1. 51. 4.

P. Hieronymi *Lupi* Relatio de Æthiopia. pr. 1. 61.

M.

Johan. Petri *Maffeji* Hiſtoria Indica. pr. 1. 71. & VI. falſitatis iniquè arguitur ab Urreta. pr. 1. 35.

Joh. *Magnus* Archiepiſcopus Upſalienſis. pr. 13. 10.

Maimonides notatur. 1. 68. 16.

Malvenda 1. 51. 16. Nugatur Iſraelitas in caveis Coturnices in deſerto aluiſſe. 1. 96. 98.

Manaſſes Ben Iſrael. 1. 68. 18.

Johan. MARSHAMUS in Can. Chronico notatur quòd Philoſtrato de origine Æthiopum fidem habuerit. 1. 19. 32. lit. u.

MASORETHÆ non corrigunt nec emendant loca mendoſa, ſed tantùm aliter legunt. 1. 28. 13, 14. Voces ſibi ignotas male punctaverunt. 1. 20. 8.

Matthæi Armenii Relatio à Dam. Goezio edita multùm fallit. pr. 1. 4, 9. & 3. 1.

Megaſthenes autor eſt bonæ fidei. 1. 19. 27.

Hieron. *Megiſerus* notatur ob vanam multiplicationem lingvarum. 1. 111, 19.

Pompon. *Mela* incaute loquitur de Solis menſa. Pr. 2. 3.

Franciſc. Emanuel. de *Mello* epiſtola encomiaſtica Tellezii. pr. 1. 49.

P. Alphonſus *Mendezius* in Æthiopia cum ſumma autoritate ſeptem annos egit. pr. 1. 60. ejus hiſtoria Æthiopica inedita ibid. ignoratione Arabicæ lingvæ male derivat Habeſſiniam. 1. 15. 8.

Chriſtian. MENZELIUS M. D. & Archiater Brandeburgicus celeberrimus. p. 142. lit. i.

Gerardus *Mercator* Geographus. pr. 1. 101. & 1. 15. 7

Petri de *Mesquita* hiſtoria Æthiopica pr. 1. 66.

Joh. *Michael* Archiat. Saxon. in Praxi Clinica. 1. 51. 4.

Aubertus *Miræus* in *Politia Eccleſiaſtica*. Pr. 1. 91. *de Statu Religionis Chriſtianæ*, ex privatis Monachis, qui Romam venerunt facit Legatos ad Pontificem. 3. 97.

Joh. de *Montevilla* decempedalium mendaciorum ſcriptor. pr. 5. 4.

Monumenta S. Patrum Orthodoxographa. pr. 1. 87.

Moſes Gerathwohl Rabbinus Manhemenſ. 1. 107.

Andreas *Mullerus* Greiffenhagius in Sinenſi literatura ſine pari. 1. 114. 3. Omnium primo rectiſſimè expoſuit vexatiſſimam vocem Preſter-Chan. 2. 3. 9. Indos Frumentii, de Indis propriè dictis accepit. pag. 78. lit. L. De genuinitate Cõfeſſionis Fidei Claudii Regis Æthiop. dubitat. 3. 12. 2. Nomen Pharaonis novè exponit. 2. 7. 4.

Sebaſtianus *Munſterus* notatur, quod Preſter-Chan exponat Prieſter Cohen. 2. 4. 15. & vocabula Æthiopica tanquam Indica malè exprimat. 1. 23. 2. multas Indias facit. 9.

N.

JOh. *Neuhoff* ait: Sinenſes locuſtas habere pro cupediis Leckerbißlein. 1. 96, 38.

Nicephorus Geographiæ ignarus nationes mirè confundit. 1.22. Eutychcti dicta refert. 3.88.7.

Janus *Nicius*, Erythræus de Euchariſtia. Pr.1.92.

Phil. *Nicolai* deceptus itinerario L. Rauchwolfs in lib. de regno Chriſti. Pr.5.2.

Berthold. *Nibuſius* in relatione de Communione Orientalium à Monachis Habeſſinis deceptus. Pr.1.6.

Nonnoſus Legatio ad Axumitas apud Photium 1.19.15. de Pygmæis. 1.22.14.

O.

OCco male ſequitur Golzium in nummo Severi. 1.20.11.

Philipp. Andr. *Oldenburgerus* in Theſauro Rerumpubl. confusè de Habeſſinis loquitur. Pr. 1.96. Conringium allegat. pag.60. lit.g.

Adam *Olearius* magni globi Gottorfienſis ſtructor in delineatione Habeſſiniæ autori fidem non habuit. Pr.1.101.

Olympiodori excerpta apud Hieron. Photium pag. 51. lit. t.

Organtinus Brixianus de vento ſtupendo. 1.45.7.

Orlandinus. Pr.1.72.

Ortelius Geographus Pr.1.101. & 1.25.1.

Oſorius Pr.1.71. & 1.23.3.

Anton. *Oudin* Lexicon Hiſpano-Gallicum quoad expoſitionem vocis *Al Cohol*. 1.51.2.

Andr. *Oviedus* Patriarcha Æthiop. Pr.1.66. Cenſuram fulminavit in Æthiopes. 3.103.1,24.

P.

P. Daniel *Papebrochius* laudatur; docet enim penes Orientem diſtinctiorem fuiſſe hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cognitionem. 3.54.2. De Hippolyto Epiſcopo Portus Romani. pag. 430. De Aſſumptione B. Mariæ Virginis. p. 436. N.49.

Patinus male ſequitur Goltzium in nummo Severi. 1.20.11.

M. *Paulus* Venetus multas Indias facit; de regionibus Orientalibus. Pr.1.99. & 1.23.8. & 1.83.4.

P. Petrus *Pays* Pr.1.59. 1.56.5. fontes Nili veros primus deſcripſit. 1.59. per tot.

Pearſon in Vindiciis Ignatianis Eutychio Alexandrino fidem derogat. 3.67.11.

Benedict. *Pereyra* Lexicon Luſitanicum. 1.69.67. 1.38.15.

Petit Gallus. De natura aeris contra Peripateticos.

Theod. *Petræus* nonnullos libros Biblicos Æthiopicè edidit. 1.51.3.

Aug. *Pfeiſſerus* Orientalium linguarum & rerum peritiſſimus, diſſentit in voce Behemoth à Bochartho. 1.85. per tot. Dudaim putat eſſe lilia. 1.72.21.

Philoſophi inprimis Peripatetici & Phyſici vulgares notantur. 1.36.4. & 1.37. & 1.38.

Philoſtorgius Sabæos. 1.20. & interiores Indos exponit. 1.23.6. quales deſcribat aſinos agreſtes. 1.79.

Philoſtratus de vita Apollonii fabulatur Æthiopiam non fuiſſe ante Indorum immigrationem. 1.19.32.

Thomas de *Pinedo* Stephanum, qui Auaſin Inſulam de urbe accipit, non ſatis corrigit. 1.15.3. l.c. m. in voce *Axumites* male reprehendit Salmaſium. 2.46.3.

Alex. PINUS Sereniſſimi Venetorum Ducis Archiater, duo tantùm nunc Nilo oſtia eſſe docet. 1.53.11.

Ludov. *Piques* Doctor & Socius Sorbonæ egregius. 1.105.2. Pentateuchum & Joſuam Æthiopicum Mſs. cum autore communicavit. 3.28.6

Platerus in libris practicis. 1.51.4.

Plato in Timæo. 1.53.14.

Plautus picos pro gryphibus nominat. 1.22.24.

C. PLINIUS. Harduini editione noviſſima, elegantiſſima atque doctiſſima uſi ſumus, & loco capitum *S.* Sectiones ejus, multò concinniores prioribus capitibus, vel ſimul cum illo allegamus. Indice tantum ſummopere tædioſo, ut quinquies quærenda ſint, quæ in uno debuiſſent exponi. Judicium autoris de Plinio ejusq; operibus. 1.66.11.

Plane enim perſuaſum ſibi habet Plinium improviſa morte abreptum, imperfectum & indigeſtum opus ſuum reliquiſſe, ita ut promiſcuè collecta vel audita poſt mortem ejus ſine diſtinctione in unum volumen conſcriberentur.

Emendatur in numero nationum & linguarum in urbe Dioſcuriade. 1.111.16.

Exponitur locus ejus ex Cornel. Nepote *de Indis* à Rege Suevorum L. Afranio Proconſuli Galliæ dono datis. 1.23.13.

Rivum in Judæa Sabbatis omnibus ſiccari ſcribit, contrarius Joſepho. 1.68.7.

malè corrigitur à Fullero in voce *Gamala* 1.22.28.

Eduard. *Pocokius* ut Arabicæ Linguæ Coryphæus laudatur paſſim. Pr.1.70. & 1.19.23.

Poëta Æthiopicus. 1.42. V. Encomium.

Joh. Iſaac *Pontanus* in etymologia *Francorum* fallitur. 1.19.2.

Porphyrius Philoſophus Pythagoricus de abſtinentia ab animalibus. 1.96.23

Poſtellus in Alphabeto XII. Lingg. Habeſſinos malè vocat Nubianos. 1.22.30.

Poſtii Hiſtoria Æthiopica. Pr.1.69.

Joh. *Potken* primus Æthiopicarum literarum in Europam invector. Pr.1.8.

Æthiopiam vocat Indiam majorem. 1.23.8.

Procopius Cæſareenſis in Perſicis. 1.21. & 2.17.2.

Homeritas cum Saracenis confundit. 1.22.4.

Procopius Gazenſis. Pr.1.81. defenditur contra Scaligerum 84. & 1.19.5. Item περὶ κλιμάτων Indiam pro Æthiopia ponit. 1.23.4.

Ptolemæus autor multorum errorum Geographicorum. Pr.1.101. gradus ejus ut plurimum fallunt. ib.104. in ejus Tab.IV. Africæ, Æthiopia ſupra Ægyptum, ineptiſſimè vocatur *ſub Ægypto*. 1.24.4.

Q.

Hieron. *Querubin* pr.1.66.

R. Joh.

R.

JOh. *Rajus* de Muza in hiſtoria Plantarum. 1. 72. 18.

Joh. Baptiſta *Ramuſius* de libro Alvarezii. Pr. 1. 28 de exundatione Nili. 1. 614.

Leonhard. Rauchwolf perſtringitur ob vocabulum Lederkuck. Pr. 5. 2. & quòd XII. Perſiæ urbes ab Æthiopibus converſas dixerit in itinerario ſuo. ibid. Muzam deſcribit. 1. 72. 11.

Nicol. Chriſt. *Radzivilii* Principis itinerarium occaſionem dedit autori veram ſignificationem vocis *Dudaim* reperiendi. 1. 72. 9.

Rechac le jeune abſurdum Tzaga-Chriſti libellum Reginæ Galliæ inſcripſit. Pr. 1. 43.

Relationes annuæ PP. Societ. Vid. *Ind. App.*

Henr. van Rhede deſcribit Muzam. 1. 72. 17.

Petr. *Ribadeneira* imperitiæ & falſitatis iniquè arguitur ab Urreta. Pr. 1. 35.

Eugen. *Roger* Miſſionarius ſimpliciſſimus. Pr. 5. 7. & 2. 5. 3.

Rogerii Annales Anglicani, 3. 96. 1.

Hieron. *Romanus* Auguſtinianus Hiſp. Pr. 1. 68.

De la *Roque* Ab. Epitomator Hiſtor. Æthiopicæ parùm accuratus. Pr. 13. 59.

Alexander *ROSS* de Religionibus Mundi. Pr. 1. 88.

Nic. *Roth* Bibliopola Francofurtenſis Itineraria ſine ullo judicio congeſſit. Pr. 5. 2.

Rudbeckius in Atlantica ſua pollicetur enormem Indiæ à veteribus extenſionem. 1. 23. 11.

Ruffinus erroris Geographici gravis notatur in deſcriptione Indiæ. 1. 23. 7. Neque Indiam neque Æthiopiam rectè ſcivit. pag. 55. lit. o. & imperitiſſimè de India loquitur. 3. 15. ut & de ſortitione Provinciarum inter Apoſtolos facta. Pr. 1. 81.

Theod. *Ryckius* defendit Scaligerum in tempore transfretationis Habeſſinorum. 1. 19. 21. in Orat. de Gigantibus limitatur, 1. 22. 23. laudatur. p. 73. lit. q.

S.

S*Abellicus*. pag. 75. lit. h.

Claud. SALMASIUS reprehendit Solinum quòd volucres ſerpentes *angues* vocaverit. ſine cauſa, ut putat autor 1. 90. rectè corrigit Stephanum in voce Axumites. 2. 46. 3.

Salluſtius Africam ab Ægypto diſtinguit ſtylo illorum temporum. 1. 17. 1. 8.

R. *Salomon* Gammadim malè exponit. 1. 22. 25.

Alphonſus *de Sandoval* de inſtauranda Æthiopum ſalute. Pr. 1. 68. 91. nivem in Æthiopia negat. 1. 39. 3.

Sandys Anglus in itinerario. 1. 66. 8.

Joannis dos *Santos* Æthiopia Orientalis. Pr. 1. 66. & 1. 77. 3.

Joſeph. *Scaliger* paſſim valdè laudatur. Pr. 1. 84. Cedreno & Nicephoro de converſione Auxumitarum incautè nimis fiſus eſt. 85. Xenophontem rectè notat. Pr. 2. 4.

Notatur in tempore transfretationis Habeſſinorum, 1. 19. 5. & ob vocem *Preſte-jan*, quam Perſicam Friſtegiani eſſe minus rectè putat 2. 3. 2.

Finxit Axumam hodie Habeſſinis dici חשומא *Chashumo*, 1. 32. 3.

Procopio imputat, quod ille non dicit. 1. 19. 5.

Jul. Cæſ. *Scaliger* in Comment. ad Hiſtor. Animal. Ariſtot. Lib. VIII. c. 12. de *Pygmæis* notatur. 1. 22. 10. Deridet Grammaticorum inſcitiam in derivatione Pygmæorum. 21.

Schindlerus bonus alioqui Lexicographus notatur, quod male exponat vocabulum Preſter-Jan. 2. 3. 8. V. Lexicographus.

Schroderus in Pharmacopœa. 1. 51. 4.

Walterus *Schultz* in Itinerario Indico deſcribit ventum *Orcan*. 1. 44. 2.

Joh. Baptiſta *Scortia* de Nilo. Pr. 1. 98.

Melch. *Sebitzius* junior, Medicus Argentoratenſis in tractatu de caſu adoleſcentis mirabili, in cujus ventre ſerpentem natum crediderunt, repræſentavit differentes ſerpentem figuras ſine differentia. 1. 95. 5.

Joh. *Seldenus* rectè exprimit vocabulum Habaſſeni. Pr. 1. 70. & 1. 14. 2.

Male Imperatoris Habeſſinorum defectionem ad Islamiſmum Imperatori Habeſſinorum tribuit. 2. 22. 13. notatur Pr. 1. 89. Exemplar ejus Calendarii Coptici depravatiſſimum, fol. 427.

Sennertus in Phyſica Lib. 4. 6. notatur de cauſis fontium. 1. 52. 11.

Septuaginta interpretes certo modo defenduntur contra Bochartum & Beroaldum, quod כוש reddiderint Æthiopiam. 2. 16. 24. incongruè verterunt vocabula; דודאים Gen. 30. 14. Vide 1. 72. 2. למרים Ezech. 27. 11. & plurima alia rariora, in captivitate Babylonica amiſſa. 1. 51. 14.

Behemoth modo in plurali, modo in ſingulari reddunt. 1. 85. 6.

Serrarius. Hiſtoria Societatis Jeſu. Pr. 1. 72.

Servius ad Virgilium bene exponit Indiam veterum. 1. 23. 4.

Simeon Metaphraſtes. 2. 22. 4.

Richard SIMON falſò incuſat Autorem ſtudii partium in detrimentum veritatis. pr. 12.

SIMONVILLII bonum monitum. 3. 49. 4.

Pp. SOCIETATIS Jeſu veram de Habeſſinis hiſtoriam nobis tradidère. pr. 1. 83.

Socrates in hiſtoria Eccleſiaſtica declaratur. 1. 23. 5.

Solinus de cane Rege ineptit. pr. 5. 5. Teſtimonium bonum dat Megaſtheni. 1. 19. 27. De Nilo & Nigri. 1. 65. 13.

Sozomenus de Indorum Converſione exponitur. 1. 23 5.

Frider. SPANHEM. Introduct. ad hiſtoriam Novi Teſtamenti ſec. IV. converſionem Æthiopum per Frumentium factam adhuc dubiam cenſet. 3. 16. 2.

Gabr. Sparwenfeld Nobilis Suecus, excellentis ingenii Juvenis. pr. 13. 61.

Nicol. *Spatarius* translator hiſtoriæ Æthiopicæ in lingvam Moſcoviticam. ibid.

Stephanus de Urbibus, Abaſſenos in Arabia nominat. 1. 15. 2. notatur ob inſufficienter expoſitam

vocem *Anaſis* 1.15.4. & emendatur in voce Ἀξωμίτης. 2.46.3.
Stoicorum ſententia de aeris natura probatur. 1.38.8.
STRABO paſſim laudatur. 1.23.12. At Latina verſio Xylandri multis ſcatet nævis. 1.22.10. lit. f. 1.96.72. De eo Lucas Holſtenius Geographiæ antiquæ peritiſſimus, ſic loquitur: *Strabo, quem fidum Ducem ubiq; experior.* Emendandus videtur numerus gentium & lingvarum in urbe Dioſcuriade. 1.111.17. ſpretis opinionibus communibus, judicio ſuo utitur. 1.78.3.
Victorinus STRIGELIUS cancros vel aſtacos facit ex locuſtis Joh. Baptiſtæ. 1.96.62.
Stuckius de antiquit. convival. 1.53.20.
Svetonius de urbe *Gamala*. 1.22.28.
Suidas. 2.41.4.
Sulpitius Severus, incertus in numeris. 1.28.10.
Bernhard. *Surius* in deſcriptione Terræ ſanctæ. 1.66.8.
Symmachus Græcus Interpres ex *Gammadim* facit *Medos*. 1.22.27.
Synaxaria Græcor. lingva vulgari. 1.20.2. & 2.22.2.
Syncellus Chronologus ſequitur *Africanū*. 1.19.26.

T.

TACITUS de proceritate *Germanorum* 1.22, 23. *Mare rubrum* quale intelligat. 1.26.5. & 2.19.3. De domandis Barbaris. 2.43.2.
Talmudici Doctores conjugia Nanorum prohibent. 1.22.13.
TAULERUS. 3.134.17.
Tecla Mariamus Habeſſinus haud fidus relator. Pr. 1.4.
Ericus Georgii F. TEGEL Suecus in Hiſtoria Guſtavi, Pr. 13.10.
Balthaſar TELLEZIUS inſignis Hiſtoricus Philologus non æque Pr. 1.50. paſſim laudatur, ſpeciatim à Thevenotio Pr. 1, 3.48. Chronicon Societatis Jeſu ſcripſit. 72.
VVilhelm Erneſt. Tenzelius De ritu lectionum ſacrarum laudatur Pr. 1, 87, monuit autorem de locuſtis Maffeji 1.96.66.
Theodoretus Pr. 1.81. & 1.19.5. ad librum 3. Regum qu. 33. & Num. 12. qu. 22.2.16.20.
Theodotio Græcus interpres caute retinuit vocem *Gammadim*. 1, 22, 26.
Theophanes Byzantius de Sabæis & Æthiopibus loquens explicatur 1.20.2. Homeritas & Macrobios confundit. 1.22.3. & 2.16.20.
Ambroſ. *Theſeus* Æthiopicam linguam vocat Indicam. 1.23.
THEVENOT. *Voyage de Levant* teſtatur de parvulis ſervis nigris i. e. *Pygmæis* 1.22.16.
THEVENOT. bene judicat de hiſtoria Æthiopica *Balth. Tellezii* Pr. 1.3. edidit relationem P. Hieron. Lupi 61. Illius agnatus Itinerarium Orientale edidit. Pr. 5.10.
Gregor. *Tholoſanus* de Republ. 2.24.11.
Thomas à Jeſu de moribus Habeſſinorum. Procem. 1.5.
THUANUS de Roxolana. p. 236. lit. i.
Franciſc. *Titelman.* de religione & moribus Æthiopum. Pr. 1.63.
Trogus Pompejus à Juſtino in Epitomen redactus. Pr. 1.58. à *Plinio* allegatur 53.20.
Franciſc. *Turrianus* contra mentem Eccleſiæ Romanæ Canones dictos Apoſtolorum pro Authenticis habet. 3.30.117.
Tzaga-Chriſt. V. Zaga Chriſt.
Tzaga-Zaabi Confeſſio Fidei Æthiopum fallit. Pr. 1.4. & 13. ibid. VII. Tellezii judicium de eo parum honorificum. Pr. 1.24. & 3.2.2. ut & Godigni. 3. & Gregorii. ibid. 1.

V.

D. Mich. Bernhard VALENTINI ſolertiſſimus naturæ indagator. 1.52.20.
Henr. *Valeſius* in annot. ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam malè quædam in dubium vocat. 1.23.5. & 15.
Joh. VVeich. *Valvaſor*. Deſcriptio eximia Carniolæ, 1.45.6.
Vansleb. vid. VVanslebius.
Varro de re ruſtica 1.42.2.
Stanislai *Varſevitii* Hiſtor. Æthiopica. Pr. 1, 66.
Lud. *Vartomannus* de Unicornibus Meccæ viſis. 1.83.5.
Hieron. *Vecchietti* Florentinus ſine judicio refert Catalogum Regum Abeſſinorum Pr. 1.95. & 2.14.2. & pag. 232.2. in medio.
Emanuel *da Verga* Luſitanus Pr. 1.67.
Georg. Hieron. *Velſchius* Auguſtanus inſalubrem prædicat aquam Nili, & inter cauſas dracunculorum ſuorum refert. 1.53.15. E Nilo multos amnes & rivulos procurrere. 1.54.3. quod vocem ሚጎርስ፡ in Autoris Lexico malè legerit & expoſuerit. 1.56.8. De ſalubritate Locuſtarum confusè loquitur. 1.96.72.
Verſiones Bibliorum Num. XI. 31. Volatus coturnicum, quem Paraphraſtes Chaldaicus ut & Vulgata habet, nec verbis nec textui convenit. 1.96.92. & ſeq.
Marianus *Victorius* Reatinus rudia rudimenta linguæ Æthiopicæ edidit. 1.103.2. De linguis in Æthiopia uſitatis nugatur, ut paſſim in Inſtitutionibus Æthiopicis. 3. Catalogum inconditum Regum Æthiopiæ edidit. 2.14. & pag. 232.2. in med.
Vincentii le Blanc in Itinerario ſuo vetera novis miſcet. Pr. 5.9. & 2.18.
Virgilius de India pro Æthiopia. 1.25.4. & hydris. 1.95.3.
Albert *Vogtius* in miſcellan. Biblicis laudatur, quod explodat ſententiam de Mandragoris. 1.72.7.
Raphael *Volaterranus* notatur ob relationem de Solis menſa Pr. 2.2. & quod Magnum Chanum vocet Magnum Canem. Pr. 5.5.
Iſaacus *Voſſius* ex Pygmæorum natione facit meros nanos. 1.22.12. Irridet P. Petrum Pays & Athanaſium Kircherum de Nili fontibus; omnesque illos Principes, qui eos quæſiverint. 1.59.10. Notatur & quod dicat: *tot flumini fontes eſſe quot rivi*, Ibid. in Annotationibus in Melam, notatur. 1, 23, 13.

Uranius apud Stephanum de Urbibus 1.15.2. emendatur, 1. 20. 1.

Ludov. *Urreta* monachus Valentianus nugator ubique exploditur, & culpatur à Thevenotio. Pr. 1. 3. 39. & Tellezio. Ibid. 41.

Urſini Bericht vom Unterſcheid der Religionen auff Erden Pr. 1. 88.

Bonav. *Vulcanius* notatur ob Errores Nubianos 1. 111. 24. allegat Scaligerum de Cingaris diſſerentem; Sed id in operibus Scaligeri reperiri non potuit. Ibid.

Vulgata Bibliorum verſio ſæpius laudatur ex. gr. quod ראם reddat Rhinocerotem, 1.84.7.

Declaratur ſequentibus locis: Eſa. 54. 11. p. 109. 14 1. Maccab. de XXXII. viris in uno Elephanto. 1. 28. 2. Notatur ob Pygmæos in turribus. 1. 22. 25.

VV.

Brianus *VValtonus* Biblia Polyglotta Anglica edidit. pr. 13. 14. cur autorem in Æthiopicis nõ conſuluerit. ib.

Joh. Mich. *VVanslebius* perſtringitur ob perfidiam & malam fidem in tractatu Anglice edito: *A brief account* &c. Brevis relatio de ſtatu Habaſſiæ tempore Patrum Societatis. pr. 1. 90. & 94. ſummoperè laudat ſalubritatem Nili. 1. 53. 14. An Nilus diverti poſſit. 1. 66. 10.

Georg. Wolff. *VVedelius* excellentis judicii & experientiæ Medicus. 1. 51. 4. de Epispasmo Judæorum Propempticon Anatomicum eruditiſſimum edidit, ſed id non vidit autor, niſi materia illa jam impreſſa.

VVelſchius quære Velſchius.

M. Fridericus *VVendelinus* de admirandis Nili ſatis erudite ſcribit pr. 1. 98. illum æſtatem & hyemem ſimul pati recte aſſerit; 1. 53. 3. ſed non recte applicat.

VVeslingius vide Wislengius.

Johan. Ulric. *VVildius* Leonem Afrum imperitiæ Geographicæ taxat. 1. 65. 4. plus fidei adhibuit quoad Concilium Chalcedon. Tzaga-zabo, quam autori noſtro. Præf. §. 3. lit. D. laudatur in Procem. 1. 88.

Thom. *VVillis* inſignis Medicus de fermentatione, 1. 71. 3.

D. Joh. *VVislengius* Patavinus accepit epiſtolam ab Impoſtore Zaga-Chriſto. 2. 9. In ſyntagmate Anatomico de Clitoride. 3. 5. 4.

X.

Xenophon hiſtoriam fabuloſam *de Cyro* ſcripſit. pr. 2. 4.

Y.

Ynca Garcilaſſo de la Vega, patria Cuſcanus in Peruvia. Commentarios Reales de los Yncas Reyes del Peru. agit de Condora. 1. 92. 13.

Z.

Zaga-Chriſt Prince d'Ethiopie, Voyage. Libellus mendaciſſimus Gallice conſcriptus. pr. 1. 43.

Zieglerus a *Baudrando* allegatus. 1. 15. 7.

Joh. *Zonaras* de Aretha 2. 22. 11. parum accuratus Gloſſator *Canonis II. Concil. Trull.* VI. Vide 3. 30. 115.

Zozimus de *Oaſibus* apud Photium. pag. 51. lit. t.

Epilogus.

Supranominati autores præſertim celebriores in multis aliis locis hujus operis citantur: Deniq; multo plures recenſeri potuiſſent, ſi vel temporis anguſtia id permiſiſſet, vel utilitas aliqua inſignis id poſtulaſſet.

LOCA S. SCRIPTURÆ
in hoc opere declarata.

Exodi XVI. 13. Num. XI. 31. & Pſal. 78. 27. novè exponitur vox שלו 1. 96. per tot.

Devt. II. 10. Enakides quales fuerint. 1. 22. 22.

Devt. XXV. 17, 18. quid ſit האמיר. 1. 106. 14.

1. Sam. VIII. 14. De poteſtate Regum. 2. 40. 4.

3. Reg. IV. 30. An bellum perpetuum geſſerint Iſraelitæ cum Judæis. 2. 19.

4. Reg. III. 4. de CCM. vervecibus & agnis intonſis. 1. 28. 11.

Pſal. XCV. 6. triplex ſubmiſſionis genus declaratur. 1. 101. 2.

Eccleſ. I, 7. Circulus aquarum ſecundùm naturam docetur. 1. 52. 6.

Eſaiæ XL. genuinus hujus loci ſenſus. 1. 106. 19. LIV. 11. Qualis lapis ibi פוך ſit. I. 51. 6.

Jerem. XIII. 23. Quomodo reddendum כושי 2. 16. 2. & ſeq. XIV. 6. quid per תנין intelligatur. 1. 86. 4.

Thren. IV. 7. quomodo ibi ארם ſit reddendam. 1. 107. 4.

Ezech. XXVII. 11. גמדים Gammadim non eſſe Pygmæos. 1. 22. 25. XXIX. 3, 4. Quid ibi ſit תנין 1. 86. 2. & XXXII. 2. Ibidem.

Amoſ. VII. 14. quid ſit בולס 106. 16.

Mich. 1. 8. Crocodili lachrymæ. 1. 86. 3.

Ex Novo Teſtamento.

Matth. VI. 1. Utra lectio antiquior, δικαιοσύνην an Ἐλεεμοσύνη. 3. 20. 5. XVIII. 6. quid ſit Μύλος ὀνικός. Mola aſinaria.

1. Cor. VII. 18. Epiſpaſmum Judaicum propriè intelligendum. 3. 4. 5.

SENTENTIÆ ET CONJECTURÆ AUTORIS NOVÆ IN HOC OPERE CONTENTÆ:

Nec non

δευτέραι φροντίδες post editionem hiſtoriæ illius melius cognitæ, atque hic in unum congeſtæ, ſicut in præfatione §. 19. dictum.

TEmpus migrationis *Habeſſinorum* ex Aſia in Africam ex Euſebio novè declaratur lib. 1. Num. 19. §. 26. Philoſtratus falſitatis arguitur. ibid. 32.

Sabæorum Metropoles duæ fuerunt; Saba & Mariaba, in diverſis regionibus ſitæ; quarum illa antiquior. 1. 20. 3. & ſeq.

Genuina lectio nominum propriorum Arabicè Scriptorum. *Homer. Areta* & *Amen.* 1. 20. 7.

Maſorethas non genuinè punctaviſſe Nomina propria illis ignota. 1. 20. 8.

Nummus Severi non de Abaſſenis, ſed de Kabaſitis intelligendus. 1. 20. 11.

Pygmæos adhuc dari in mundo. 1. 22. 8.

Mare rubrum malè à Græcis ſic dictum, cum Edomicum ſive Edomæum ſimpliciter dicendum fuiſſet. 1. 26. 1.

Fluvius Sabbaticus nullus unquam in rerum natura extitit. 1. 68. per tot.

Pſylli non ingenita virtute, ſed artificiali, nempe certa quadam herba, venena curaverunt, quam occultaverunt. 1. 70. 3.

Aſpides Cleopatræ, quibus ſibimet necem concivit, Autor putavit eſſe *angues volatiles*. Ibid. At Solinus *hypnalem aſpidem* nominat, quod ſomnum lethalem homini afferat. cap. 27. & ibi Salmaſii notæ pag. 341.

Dudaim ipſiſſimam eſſe *Muzam* Arabum, atque in altero ſcripturæ loco de *fructu*, in altero de *flore* agi. 1. 72. per tot. quam ſententiam Viri docti antea prodiderunt, ſed ſine rationibus ullis.

Onager pulcher, Philoſtorgii & Martialis non eſt *Onager* vulgaris, ſed *Zecora* quadrupes pulcherrima. 1. 79. 2. 4.

Behemothum Jobi eſſe *Hippopotamum* aſſentitur Bocharto. 1. 85. 5.

Ophyomachus, propriè non eſt avis, ſed *Locuſtæ genus*, ſerpentibus infeſtum. 1. 90. 4.

שלו *Selav.* Hujus vocis veram ſignificationem eſſe amiſſam, ideoque non videri *Coturnices*, ſed *Locuſtas Orientales magnas & carnoſas*, eſui idoneas. 1. 96. per tot.

Locuſtæ Salubres Maffeji non ſunt volatiles, ſed marinæ. 1. 96. 65.

Nullus certus Linguarum Orbis numerus datur. Judæorum ſententia de LXX. & Megiſeri de quadringentis in mundo linguis frivola. 1. 111. per tot.

Plinius ut & *Strabo* de CCC. nationibus diſſimilibus linguis, cum CXXX. Interpretibus corriguntur. 1. 111. 15.

Galla feri & perpetui Habeſſinorum hoſtes, *Gallani* in hiſtoria Æthiopica dicti nunc *Gallæ* vocantur. 1. 113.

Canones Nicæni Apocryphi de Metropolita Æthiopum conſiſtere non poſſunt cum vera temporum computatione 2. 17. 7.

Menas Æthiopiæ R. *Davidis* F. non die 20. Aprilis 1562. Sed menſe Februario 1563. mortuus eſt. 2. 30. 4.

Sacra menſa differt à throno in Orientalibus Eccleſiis. 3. 57. 3.

Quinquageſimale jejunium Habeſſinorum erroneum eſt, minus rectè computatum. 3. 64. 15.

Demetrium Patriarcham Alexandrinum repertorem eſſe epactarum. 3. 67. 9.

Plura fortaſſis in opere ipſo reperientur.

SYLLABUS LINGUARUM

Quæ in hoc opere reperiuntur.

Æthiopica Habeſſinorum antiqua lingua nunc tantum literalis.
Amharica vernacula Regis & caſtrorum regiorum.
Anglica.
Arabica vetus & hodierna.
Aramæa ſive Syriaca apud Maronitas montis Libani uſitata.
Belgica.
Chaldaica.
Cingarorũ vulgo Zigeuner *lingua incerta originis.*
Coptica ſive Ægyptiaca medii ævi, Chriſtianorum Coptitarum Ægypti, nunc penè obliterata & vix à quoquam intellecta.
Gallica.
Germanica, ubi etiam exempla Francofurtenſis & Erfurtenſis dialecti.
Græca antiqua ſive pura quam τὴν καθαρὰν γλῶτταν Græci appellant.
Græca vulgaris ſive hodierna.
Hebraica.
Hiſpanica.
Italica.
Latina.
Luſitanica.
Perſica.
Rabbinica ſive *Talmudica.*
Samaritana.
Slavonica.
Suecica.
Teutonica Judæorum.
Zigeuner vid. Zingari.

Pro

Pro Bibliopegis, Für die Buchbinder.

De imaginibus, wegen der Bilder.

1. Icon Autoris ſtatim poſt titulum,
   Deß Autoris Bildniß nach dem Titul.
2. Icon Gregorii Æthiopis extat poſt præfationem,
   Gregorii deß Habeſſiners Bildniß findet ſich nach der Præfation.
3. Imago Regis Habeſſinorum ficta, ante Procœmium.
   Ein König von Habeſſinien vor dem Procœmio.
4. Aſinus agreſtis pulcherrimus.
   Das ſchöne Thier Zecora. pag. 150.
5. Tigrides & Pardus.
   Zwey Tiegerthier und ein Pard. pag. 151.
6. *Vipera*. Theriack-Otter. pag. 168.
7. *Hottentotzii* vir & fœmina.
   Hottentozen von dem Cap. Bonæ Spei. p. 199.
8. Ichnographia Eccleſiæ Æthiopicæ.
   Habeſſiniſche Kirche. p. 235.
9. Equites de rupe præcipitati.
   Nachtſtürtzung vom Felſen. p. 243.
10. Epulæ Regis, proprie ſpectat ad Hiſtoriam Æthiopiæ ipſam. L. II. c. 12. §. 14.
    Wie dem König das Eſſen in Mund geſteckt wird. pag. 253.
11. Ichnographia Synagogæ Judaicæ.
    Amſterdammer Judenſchul. pag. 371.
12. Ichnographia Eccleſiæ Græcæ.
    Griechiſche Kirche. pag. 371.

IMAGO. REGIS. HABESSINORVM.
FICTA. SINE. NOMINE. SINE. AVTORE. LVTETIÆ.
PARISIORVM. EXCVSA. MVLTISQVE. FALSIS. TITVLIS. ONVSTA.
nunc demuo ad ostendendam falsitatem ejus recusa
Francofurti ad Moenum A. cIↄIↄcxci.

IOBI LUDOLFI
aliàs Leutholf dicti
COMMENTARIUS
AD PROOEMIUM
HISTORIÆ SUÆ
ÆTHIOPICÆ.

Nō.I. MUltos multa, paucos vera de Habeſſinis ſcripſiſſe, Proœm. I.
clari quidam viri jam dudum nobiſcum agno-
verunt.] Vix ulla peregrina hiſtoria corruptior, ut quæ de
Æthiopia dicuntur, de *Vtopiâ* dicta putes. Multa in majus
aucta: multa ſecus ac res eſt tradita fuerunt. Quædam ſtu-
dio aut odio depravata: pleraque non rectè intellecta: denique quovis modo audita
2 pro compertis relata; ſive reſpondentium, ſive interpretantium vitio. Nam plerique
Habeſſinorum, externarum linguarum rudes, mentem ſuam ſatis infeliciter expreſ-
ſerunt: noſtrates autem linguæ Æthiopicæ hucuſque planè ignari fuerunt.

3 Quamobrem *Thevenotius*, nunc Bibliothecæ Regiæ in Gallia præfectus, amicus
noſter ſingularis, de *Balth. Tellezii* Hiſtoria meritò ſic ſcribit (*a*) *Iamais autheur n' a eu plus de raiſon d' entreprendre ſon ouvrage que le P. Tellez, tout ce que nous avons eu devant luy de l' Ethiopie, eſtoit fabuleux. Nous ne ſcavions pas a 24. degrez près la ſituation des ſources du Nil, l' on faiſoit tous les jours de nouvelles reveries ſur les cauſes de ſon inondation. Le nom de* PRESTRE-JAN *eſt un titre inconnu aux Princes memes d' Ethiopie. Nous n' eſtions pas mieux informés de l' ètendue de ſon Empire. L' on le faiſoit beaucoup plus grand de tous ſens, qu' il n' eſt en effect. Le public attendoit avec impatience de bons & de ſeurs memoires de toutes ces choſes, dont nous n' avions eu juſqu' à cette heure que des chimeres des ſçavans, & des gens d' eſprit, faites ſur des fauſſes informations, lors que ce bon Pere a pleinement reparé toutes les injures, qu'* Urreta *& tant d' autres fauſſes relations avoient faites au public & à la verité.*

Senſus eſt; *Neminem meliori jure Hiſtoriam ſcribere ſuſcepiſſe, quàm P. Tellezium, omnia enim ante illum de Æthiopia, præſertim ab* Urreta *dicta vel prodita, fabuloſa fuiſſe; veluti fontes Nili, magnitudinem ſitumque Regni, & ſimilia.*

4 Tam corruptæ Hiſtoriæ ipſi Habeſſini in Europam venientes haud rarò in culpa
fuerunt, quòd gratiæ & favori interrogantium obſecundantes, denique metu, ne pro
hæreticis haberentur, vagè & ambiguè admodum de rebus ſacris reſponderent, ut ex
Matthæi Armenii narrationibus: & *Tzaga-Zaabi* libello in Luſitania conſcripto;
(*b*) nec non *Tecla-Mariami* Habeſſini reſponſis, ſub Sixto V. ad examen Cardinalium
5 datis, evidenter elucet. Hinc factum, ut mirè inter ſe differrent relationes illæ, prout
benè animadvertit *Thomas à Ieſu, cui de erroribus Habeſſinorum certò aliquid definire difficile viſum fuit*: & P. Nicolaus Godignus, qui ſcribit (*c*) *malè inter ſe convenire Abaſſenos qui apud nos ſunt.* Veritate enim ſemel ſive ſpe ſive metu neglectâ narrationes diſcrepare neceſſe eſt. Ut taceam imperitos Æthiopum monachos, talia referentes, quibus ignorantia quaſi naturalis eſt. Ab his falſa pleraque ex itinerariis Hieroſolymitanis deſumpta, vel Romæ narrata, in libros noſtros influxerunt.

Cujus

(*a*) Relation des Voyages curieux IV. Partie. *Paris* 1672. Tit. *Hiſtoire de la haute Ethiopie &c.* ſtatim ab initio. (*b*) De his agimus paulò inferius, §. 9. & 13. (*c*) Vide quæ Godignus de hoc argumento ſcribat Lib. I. cap. 25.

Prooem. I.

Cujus rei nullum certius indicium eſt, quàm quod *Lucas Holſtenius* & poſt eum *Cardinalis Bona* Lib. II. *Rerum Liturgicarum Cap. XIIX. n. 2.* memorat: Duos monachos Habeſſinos reſpondiſſe: *Unicam Euchariſtiæ ſpeciem moribundis apud Habeſſinos præberi*, quod falſiſſimum. A talibus hominibus veritas pura haberi nequit; ac in eo deceptus fuit *Bertholdus Nihuſius* (*d*), quòd, communionem Orientalium ſub ſpecie unica oſtenſurus, teſtimonia protulerit Virorum in Oriente quidem natorum, ſed in Europa ſtipendiis & beneficiis Romanæ Eccleſiæ viventium; ut mirum planè ſit, quod *Lucas Holſtenius* ſcribat (*e*) tales homines nullam mentiendi cauſam habere (*f*). Cùm tamen apertè mentiti fuerint Habeſſini illi cum quibus collocutus eſt, ut clarè docemus ex Patrum Societatis Epiſtolis infra III. *6.* 58. in Additione. Quin & ea teſtimonia ſuſpecta ſunt, quæ in ipſo Oriente ad inſtantiam unius ſine interrogatoriis alterius partis conquiruntur (*g*). 6

Ex libris demum ſymbolicis aliisque publicè probatis Orientalium ſcriptis, genuina illorum doctrina tradi poteſt. Igitur nobis operæ pretium videtur autores rerum Æthiopicarum cum epicriſi quadam referre, quò Lector intelligat, quid de hoc vel illo ſentiendum: vel quomodo unus altervé locus intelligendus, aut cum hiſtoria noſtra conciliandus ſit. Si quid ex illis ſcriptoribus ab Hiſtoria noſtra vel diverſum vel omiſſum repererit, id re benè conſideratâ factum putet. Nos enim ea, quæ tradidimus, ut veriora & meliora prætuliſſe; quamvis non ſemper expreſſis verbis diſſentientes refutaverimus, quippe quod à ſtylo hiſtorico, niſi rei gravitas id poſcat, alienum eſt, & Lectori valdè ingratum accidiſſet; id tamen in hoc commentario occaſione data præſtitimus. 7

Johannes Potken.

Primus qui Æthiopicas literas ſuperiori ſeculo Europæ dedit, Johannes Potken Germanus fuit, Præpoſitus Colonienſis, Romæ cum Habeſſinis multùm diuque verſatus. Is in præfatione Pſalterii ſui Æthiopici Romæ Anno 1513. editi, ſcribit: *Quod nonnullos habitu & colore Æthiopes, qui ſe Indos appellaverint, viderit, qui in ſacris ſuis Chaldaicis literis uterentur.* Et paulo poſt: *Viginti plus minus populos citra & ultra æquinoctialem circulum incolentes, totidem vulgaribus inter ſe differentibus linguis utentes, omnes in Sacris ſuis Chaldæa lingua uti. Eos populos omnes Presbytero Iohanni tanquam eorum Patriarchæ in ſpiritualibus* (h), *Regi verò Indorum & Æthiopum* (i), *cujus Regia & primaria civitas Auxuma eſt, & tempore Ptolemæi fuit, & eorum lingua Achſum* (k) *nominatur, in temporalibus parere.* Hæc atque alia talia ſupra modum abſona & inſulſa bonus iſte vir tanquam ex ore Habeſſinorum refert, quæ poſtea ceu vera & indubitata in aliquot autores & libros illius temporis irrepſerunt (l). 8

Matthæus Armenius.

Poſt brevem iſtam & ineptam Potkenii narrationem in lucem prodiit libellus exiguus ſequenti titulo: *Legatio magni Indorum* (m) *Imperatoris Presbyteri Iohannis ad Emanuelem Luſitaniæ Regem, A. D. 1513. In qua de Indorum fide, cerimoniis, religione &c. per* Matthæum *illius Legatum coram Emanuele Rege* pluribus agitur. Epiſtola eſt Damiani à Goes, Nobilis Luſitani ad *Iohannem Magnum, Archiepiſcopum Upſalienſem*, tunc temporis Dantiſci exulem *Calend. Decembr. 1531.* data, primùm *Antverpiæ* anno 1532. excuſa: & denuò *Dordraci* recuſa anno 1618.

Capita libelli ſunt:

1. *Narratio itineris & adventus* Matthæi *Legati, qui primò malè habitus fuit à Luſitanis* (n), *quia de veritate Legationis illius dubitabant; quod reticet Damianus.*

2. *Epiſtola* Helenæ *Reginæ ad Emanuelem Luſitaniæ Regem.*

3. *Triplex*

(*d*) In diſſertatione de Communione Orientalium ſub ſpecie unica. (*e*) Epiſtolâ ad Bertholdum Nihuſium de Abaſſinorum communione ſub unica ſpecie quæ reperitur poſt Leonis Allatii συμμίκτα. p. 435.

(*f*) Rectiſſimè N. Godignus de Abaſ. reb. 1. c. 25. *Illa ſcriptorum teſtimonia profectò valere maximè debent, quæ ab iis proferuntur, quorum nihil intereſt. quid in alteram partem dicendo ſtatuatur.* (*g*) Veluti ſunt teſtimonia *de ritu Euchariſtiæ, tranſſubſtantiatione* & ſimilibus. Inter Jure Conſultos tralatitium eſt: *Probationes omnes vanas eſſe ſine interrogatoriis alterius partis.* (*h*) Nota hic ignorantiam & confuſionem craſſiſſimam. (i) Alterutram appellationem veram fore ſperavit. (k) አክሱም: *Acſum* ſcribunt & legunt Æthiopes. *Achſum* Italico more legendum, eodem modo ſonat, quàm nobis *Axum*. De qua urbe infra plura dicentur Lib 1. c. 4. n. 32. & Lib. II. c. 11. n. 46. (*l*) Plura de eo habes, L. I. 15. n. 104. (*m* Sic habet titulus; at in libello ipſo non *Indi*, ſed *Ebeſſini* paſſim vocantur. (*n*) Teſte Maffejo Hiſt. Indic. Lib. VII. p. m. 137. Plura habes infra II. 16. 57.

3. *Triplex* Matthæi *relatio.*

(1) *Confeſſio Fidei Indorum, deque cerimoniarum & religionis cultu.*

(2) *De eorum Patriarcha ejuſque officio.*

(3) *De regno & ſtatu Imperatoris Presbyteri Iohannis & ordine curiæ.* i. e. Aulæ.

10 Plurima ambiguè dicta & flexiloqua: multa etiam apertiſſimè falſa complectitur, veluti §. 1. *quod immenſam habeat urbium multitudinem:* §. 11. *Sexaginta magnos Reges ſubditos, &* §. 12. *præter eos quinque Reges Mahometicos:* § 13. *Innumeros Regulos, Duces, Marchiones* (cur non etiam Landgravios ?) *Comites, Barones, magnis & ditionibus & proventibus inſignes:* §. 22. *Sacri ordinis milites ſuper candido paludamento crucis ſymbolo in-*

11 *ſignitos. Nullos in univerſis illis regnis Iudæos eſſe*, & ſimilia. Ob quæ à Succeſſore ſuo *Tzaga-Zaabo* (*o*) reprehenditur. *Matthæus*, ait, *quoniam Armenius erat, non poterat res noſtras perſpicuè ſcire, præſertim eas, quæ ad Fidem ſpectabant. Idcircò multa coram Rege Emanuele expoſuit, quæ minimè apud nos habentur. Id autem fecit, non quod mentiri voluerit, quippe vir bonus erat, ſed quod in rebus religionis noſtræ non admodum erat edoctus.*

12 At ne ſic quidem ſatis excuſatur Matthæus, cùm conſtet, Armeniorum doctrinam æque ac ritus ſacros cum Æthiopicis planè convenire. In hoc ſanè mentitus eſt, quòd *nullos in univerſis illis regnis Iudæos eſſe* diceret, quia id (imò & alia plura quæ temerè effutiit) melius ſciebat. At Luſitanis in eo blandiri voluit, quibus Judæos valdè exoſos eſſe ſciebat. Id ſolum verè : *Nullum præter Erythræum h. e. rubrum Mare Habeſſinis cognitum eſſe.* Reliqua de rebus Eccleſiaſticis falſa , congruo loco referemus (*p*).

13 Deinceps idem *Göezius* libellum edidit *de Religione & moribus Æthiopum*, eumque ſummo Pontifici tanquam rem aliquam egregiam inſcripſit. In quo Æthiopes non amplius Indos vocat, agnoſcens hoc nomen illis, orbe tunc meliùs cognito, non competere. Continet autem Confeſſionem fidei, (*q*) quam Tzaga-Zaabus in Luſitania ſeptimo anno poſtquam illuc venerat, edidit, vaniſſimam pariter & abſurdiſſimam, multis etiam locis interpretum vitio depravatam. Non repetemus hic, quæ *Lib.* III. *c.* 1. *Hiſtoriæ noſtræ* de illâ diximus, neque proferemus ea, quæ in gratiam Occidentalium Latinorum confinxit, dum contra ſtylum Orientalis Eccleſiæ dicit : *Spiritum* Tzaga-Zaabus.

14 *S. procedere etiam à Filio.* Malam fidem in eo prodere videtur, quòd interdum de ſemet ipſo in prima perſonâ locutus fuerit, ut effugium haberet, ſi quis ipſi demonſtraſſet Eccleſiam Æthiopicam talia non credere, nec agnoſcere. Sic enim loquitur : *Confeſſionem vocalem omnium meorum peccatorum* Credo *faciendam eſſe apud Sacerdotem.* Item : *Pontificem Romanum tanquam primum Epiſcopum* Agnosco, *ac omnes Patriarchas &c. quorum ille caput eſt.* Et tamen temerariè ſubjungit : *Hæc eſt Fides & Lex mea* & populi Æthiopiæ, *qui eſt ſub ditione pretioſi Iohannis &c.*

15 Capita notabiliora hic ſubjungemus, ex quibus de reliquis judicium eſto.

De Sabbato & *die Dominica* dicit : *In quibus non licet nobis aliquam rem facere, ne minimam quidem.* Quod apertè falſum, quia Æthiopes in Sabbato ruralia tantùm opera intermittunt. Deinde id directò repugnat *Canoni XXIX. Concilii Laodiceni*, quod Æthiopes admittunt, & obſervant. Vide infra Lib. III. c. 1. n. 10.

16 Pergit ineptiſsimè ſcribendo: *In illis duobus diebus animas piè defunctorum in purgatorio minimè cruciari.* Quem quæſo nuncium ex illo habuit? ſcil. Judæis credidit, qui ſcribunt : *Damnatorum animas in Sabbato feriari, atque ignem infernalem tunc non urere, neque etiam fœtere* (*r*). Nimirum, tam fœdum ignem ſine fœtore eſſe non poſſe, probabiliter credunt. Sed quem autorem habet de die Dominica, de qua ſilent Judæi? Verùm enim verò purgatorium negant Habeſſini, teſtibus *P. Nicolao Godigno* & *P. B. Tellezio* Jeſuitis, contra quos in contrarium nulla opus eſt probatione. Verba eorum hìc in Commentario ad Lib. III. c. 5. n. 42. afferemus.

17 De *circumciſione mulierum* ſtultiſſimè & turpiſſimè loquitur, tranſcribere ut pudeat : *de circumciſione marium* verò tam malè cohærentia, ut pigeat.

 Infan-

(*o*) Zagazabo vulgò de quo mox. (*p*) Comment. Lib. III. c. 1. n. 1. (*q*) Ludovici Urretæ impudens de hac Confeſſione mendacium habes Lib. III. 9. 97. §. 3. (*r*) Buxtorf in Synagoga Jud. c. 16.

Procem. I. *Infantes ſine baptiſmo morientes Semi-Chriſtianos vocat.* An ergo ſemiſalvi & ſemi- 18
beati erunt? Et quomodo ex illius mente Semi-Chriſtiani naſcuntur, *ſi infantes*, ut nugari pergit, *capto ex matris Euchariſtia nutrimento, ſacrati fiunt in utero materno?*

Delectum ciborum ab ipſo verbo Dei conſtitutum, atque *iſtud poſtea natum eſſe ex* 19
Maria virgine, non ſine nauſeâ legerit aliquis; ubi contra popularium ſuorum mentem defendere videtur theſin: *Differentiam ciborum mundorum & immundorum etiam*
inf. 2. 6. 29. *in Novo Teſtamento obſervandam*; quod tamen negat *Claudius Rex Æthiopiæ* in Confeſſ. ſua Fidei.

De Concilio Chalcedonenſi narrat: *Illud à ſexcentis triginta duobus Epiſcopis ha-* 20
bitum fuiſſe, quo tempore Pontificatum Romanum obtineret Sanctus Leo &c. Sed re infecta omnes diſceſſiſſe, unoquoque ſuam retinente opinionem. Quaſi ſeptem illis annis, quibus in Luſitaniâ hæſit, non didiciſſet ſententiam de una natura Chriſti, quam Æthiopes aſſerunt, in illo concilio fuiſſe damnatam: & Chalcedonenſes à popularibus ſuis, ut inteſtabiles hæreticos traduci; id quod ſtudio diſſimulare voluit, ne, ſi diceret *S. Leonem* pro damnato & *Dioſcorum* pro Sancto in Æthiopia haberi, ipſe pro hæretico ſperneretur. Hoc ipſum eſt quod ſupra §. 4. innuimus. Videantur quæ de hac re notavimus Lib. III. c. 8. n. 91.

Patriarcham Æthiopiæ (*Metropolitam* reddere debuiſſet Interpres) *ab Hieroſoly-* 21
mitanis Monachis creari prædicat. Adeo tam magnæ rei ignorantiſſimus eſt.

Ob quas & ſimiles offucias Gregorius meus non magnam illi injuriam feciſſe videtur, quòd cum ſæpius አንስት ፡ ገዳም ፡ *Beſtiam campi* vocaverit.

Nonnulla tamen non autoris ſed interpretis vitio irrepſiſſe animadverto; ut cum 22
de divinitate ſermo eſt, vocabulum ገጽ፡ ineptè redditur *Facies, Vultus*, cum reddi debuiſſet *Perſona*. Nam Græcum πρόσωπον, quod Æthiopes imitati ſunt, uti & Hebraica פנים & פרצוף apud Rabbinos, non tantùm *Vultum* ſed & *Perſonam* ſignificat. Mox, ubi de Jeſu Chriſto loquitur, ait: *Perfectus Deus & perfectus homo, unum ſolummodo habens aſpectum*; Æthiopicè fortaſſis ſcripſerat በአሐዱ ፡ ገጽ ፡ *in una perſonalitate*, ſive *in una perſona.* Sed ne videretur gratis dicere *tres vultus in una ſimilitudine*, quod initiò poſuerat, egregiè ſcil. jam id exponit: *Propterea ſic dici*, inquiens, *quòd Deus in creatione dixerit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.*

Verba ſupra modum fatua ዣን ፡ በሉል *Ian Belul* quæ illi ſonant *Iohannes Be-* 23
lul h. e. *Iohannes* (ſ) *pretioſus*, ſeu *altus* ዣን ፡ ዕንቍ ፡ *quod eſt Iohannes Enköe, id ſi interpreteris, etiam Iohannis pretioſi*, ſive *Alti ſignificatum habet.* Neſcio an Interpreti tribuenda, an autori. Quòd vero ſuum ዣን ፡ በሉል ፡ titulo Regis Æthiopiæ miſceat, id ſanè illi condonare non poſſum. Sic enim confeſſioni ſuæ ſe ſubſcripſit:

ቡግና ፡ ሬእስ ፡ ሊቀ ፡ ካህናት ፡ ጸጋ ፡ ዘአብ ፡ ቀሲስ ፡ ዘዣን ፡ በሉሊሁ ፡ ልብነ ፡ ድንግል ፡፡	*Bugnæ præfectus*, *ArchiPresbyter*, (t) *Tzaga-Zaabus Legatus Regis* Jan Beluli, *Regis Libna Dengheli.*

Hæ atque aliæ tales quiſquiliæ reperiuntur in bello illo libello, qui tamen in præclaro opere Hiſpaniæ illuſtratæ Tom. II. Parte III. Tit. *Æthiopica & Indica*, locum invenit, & hucuſque pro fundamento præcipuo noſtrorum ſcriptorum de rebus Habeſſinorum habitus fuit.

Lib. II. 5. p. 112. b. Plura de eo dicere piget, tantùm P. B. Tellezii judicium addemus, qui de eo 24
ſic ſcribit: *Quandoquidem ab Æthiopia tam procul abfuit, ut neminem contradicentem habuerit, multa ſcripſit ſine fundamento, & non locutus eſt veritatem.* Et inferius ubi de religione Habeſſinorum ſermo eſt, Lib. IV. c. 12. ait: *Parum fidei mereri eos, qui Habeſſinos pro veris Catholicis habeant, ſpeciatim Tzaga-Zaabum, qui ſcribat:* que os Abexims eram finos Catholicos, ſendo elles finiſſimos hereges, h. e. *Habeſſinos eſſe bonæ notæ Catholicos, cum ſint omnibus numeris abſoluti hæretici.*

Franc. ſeu Alvarez. Prodiit poſthæc itinerarium *Franciſci Alvarezii*, Sacerdotis Luſitani, qui acta Le- 25
gatio-

(ſ) Nomen Iohannis Æthiopibus non eſt ዣን *Ian*, ſed ዮሐንስ *Iohannes*, ዣን፡ autem *Regem* Amharicè ſignificat. Vide Lib. II c. 1 n. 4 & 5. de nominibus Presbyteri Johannis. (t) Non *Epiſcopus* ut eum vocat *Servaudus Nauquinus* in Epilogo de Commun. Orient. ſub ſpecie una p. 1671.

gationis *Roderici Limæi*, per ſexennium in Habeſſiniâ detenti, narrat. De quo P. B. Telleziuſ ſcribit: II. 5. p. 112. a. *Alvarezium compoſuiſſe ſtylo plano & ſincero Hiſtoriam Æthiopiæ*, (u) *cui* (*teſte P. Emanuele d' Almeyda*) *fides haberi poſſit in omnibus quæ diceret ſe vidiſſe, fuiſſe enim hominem candoris priſci & veracem, neque hodierno tempore aliquid reperiri quòd ejus affirmationi è diametro repugnet: in iis autem quæ alii, præſertim Habeſſini, retulerint, cautela opus eſſe. Iſtos enim res ſuas erga peregrinos in majus augere, & plus juſto extollere. In ſpecie quòd ad theſauros Regios attinet, eos quidem majores tunc temporis fuiſſe, verùm non tantos, ut illi confinxerint, faciliùs enim talia ſcribi quàm præſtari.* Porro notat cap. 54. (x) *illum ſcribere, quòd præteriens montem, ubi liberi regii cuſtodiebantur, lapidibus petitus fuerit. De hoc quidem dubium nullum eſſe, quandoquidem ſcribat quod lapidum ictus ſenſerit; verùm morem illum, filios regios in montem relegandi, jamdudum exoleviſſe.* Procem. I. p. 112. b.

26 Hoc tamen loco grave dubium de more iſto remanet, *Tellezius* enim diſerte dicit: *Naodum ultimum fuiſſe, qui ex hoc monte ad imperium pervenerit. Addit expreſſe; quod convocaverit primores aulæ & Conſiliarios ſtatus, coram quibus juraverit, eoſque ſimul jurare fecerit, ne unquam quenquam impoſterum è ſuis, aut aliorum Imperatorum filiis in cuſtodiam illam darent, idq; ad noſtra tempora obſervatum fuiſſe.* His directò contradicit Alvarezius cap. LIX. Nam *Davide electo, in rupem deportatos*, ait, *reliquos Naodi liberos cum fratre natu maximo*, & cap. LX. ſcribit: *Davidis fratrem minorem XVI. annorum adoleſcentem è rupe profugum, eo remiſſum fuiſſe*: & cap. LXI. Narratum ſibi fuiſſe ſcribit; *ſtatim ac David ſupremum diem obiturus eſſet; unum ex filiis ejus Regem fore, alterum in rupem detruſum iri.* Quæ ſtare non poſſunt, ſi tempore Naodi, ut diximus, mos ille abrogatus, nec quiſquam è liberis ejus in rupem deportatus fuit. Lib. I. c. 17. p. 45.

27 Ad quæ loca Tellezium reſpondere oportebat. Ipſe Alvarezius de ſe prædicat, *quòd ſex annos in Æthiopia commoratus fuerit, quòd quædam viſa, quædam audita ex aliis, qui benè ſciverint, ſcripſerit*; ſcil. *Viſa tanquam viſa, & audita tanquam audita*, addito juramento, *quòd mendacium nullum dicturus eſſet.* In nonnullis tamen memoriâ vel incuriâ lapſus fuit, ut cùm *Alexandrum Regem* vocat *Patrem Naodi* cap 98. & *avum Davidis* cap. 88. quem tamen cap. 59. 103. & 113. apertè & benè vocat *Naodi fratrem & patruum Davidis.* Sic enim habet Italica editio: *Il Re Aleſſandro Zio del preſente Re David, morì ſenza figliuoli*, h. e. *Rex Alexander patruus præſentis Regis Davidis mortuus eſt ſine filiis*, quô nihil clarius dici poteſt. Item cum *Helenam* cap. LX. *Davidis Matrem* vocat, quæ *avia* fuit: vel potius *uxor* tantùm Regis *Baeda-Marjami*, qui ſine liberis obiit, ut infra demonſtrabimus.

28 Porro ſcribit: *Habeſſinos pane azymo in S. Cœnâ uti*; & forte id fieri viderat feriâ quintâ hebdomadis ſanctæ, qua die illum uſurpant, cùm aliàs per totum annum fermentato utantur. Iſta mea conjectura confirmatur ex Italica *Io. Baptiſtæ Ramuſii* editione, quæ omnium optima eſt, & ſic habet: *di quivi cavano una focaccia di farina di formento azima fatta all'hora*, h. e. *Panis ſeu placentula* (ut vocat) *azyma fiebat tunc temporis*, ſcil. cum ille hoc videret, feriâ videlicet quintâ hebdomadis ſanctæ (z).

29 Sed bene tenendum eſt, Itinerarium, quod paſſim in varias linguas tranſlatum cernitur, non verum Alvarezii opus, ſed epitomen ejus tantùm eſſe ab imperitiore quodam homine concinnatum. Etenim *Ramuſius* modò citatus, vir alioquin judicioſiſſimus, *in navigationibus & itineribus* ſuis ait: *Damianum à Goez deſcriptionem habuiſſe Itinerarii Alvarezii, ejuſque copiam amicis Italicis feciſſe, qui cum id imprimere vellent, intellexerint illud jam Vlyſſipone juſſu Regis in lucem editum, idq; è Luſitaniâ afferri curaviſſe, atque cum ſuo exemplari contuliſſe, ſed notabiles in eo defectus reperiſſe. Defuiſſe enim Alvarezii Proœmium, multa loca ſcitu digniſſima omiſſa, præter errores plurimos in nominibus locorum & perſonarum commiſſos.* Idcirco Ramuſius in præfatione & diſſertatione ſuper iſto Itinerario graviter dolet, quòd hæc Epitome manca & mutila ſit, addito:

(u) Potius eſt *Hiſtoria itineris Æthiopici cum Legato Luſitanico ſuſcepti*, quàm Hiſtoria. (x) in verſione Germ. eſt caput LVIII. (y) In præfatione ante caput I. Itinerarii ſui. (z) Non potuit hoc conjicere *Brerevvood* Anglus in ſuo *ſcrutinio religionum*, dum Alvarezio fretus, ſcribit: Habeſſinos in S. Cœna azymis uti.

Prœm. I. *Queſta fatica di abbreviare un coſì copioſo volume doueva eſſer data à perſone intelligenti, e dotte &c.* | *Labor iſte breviandi tam luculentum volumen committendus erat hominibus peritis & doctis &c.*

Ex quibus Lector ſatis intelligit, quàm exiguæ fidei ſint editiones, quæ vulgo circumferuntur, ex Luſitanica factæ: ejuſque defectus Alvarezio imputandos non eſſe. Sola Italica cæteris præſtat, quam Ramuſius ex Manuſcripto exemplari Damiani Goeſii & Luſitanico impreſſo, licet utroque mutilato & imperfecto componere coactus fuit. Tam infeliciter tractatæ fuerunt olim res Habeſſinorum.

Idem Ramuſius teſtatur *Alvarezium res Æthiopum juſto tractatu quinque libris complexum eſſe. In primo*, univerſam regionem ſecundùm Coſmographicam rationem exactiſſimè deſcribi, ibique de fontibus Nili & de cauſis incrementi ejus perpulchra referri. *In ſecundo* de fœcunditate terræ & varietate plantarum agi. *In tertio* de animalibus & avibus: de ferarum magnitudine & varietate, & præcipuè de Elephantis; quorum apud illos ſit copioſus numerus. *In quarto* de natura & moribus Habeſſinorum (qui ſunt præcipui & præſtantiſſimi Æthiopiæ populi, *ſic loquitur*, apud quos Imperator ſedem habet) deque literis & ſtudiis eorum: item de aulâ & cultu Regio ipſius Imperatoris: de exercitibus & militari diſciplina: deque legibus & civilibus inſtitutis. *In quinto* denique illa referri, quæ ad Religionem & cultum divinum pertinent, circa ſacra ſolemnia, templorum cultum, funerum exequias, celebrationem nuptiarum, monachorum vitam, aliaque hujuſcemodi. Talis tamque utilis liber cur oppreſſus & non impreſſus fuerit, (*a*) alii judicent. 30

Johannes Bermudes. Poſt itinerarium illud in Luſitaniâ Anno 1565. prodiit libellus *Iohannis Bermudis*, qui, ex Æthiopia redux, *Alexandriæ & Æthiopiæ Patriarcha* à Papa Paulo III. nominatus, in Abaſſiam reverſus fuit. De quo idem judicium tulêre Patres Societatis ac de Alvarezio. *Vera tantùm eſſe ab illo ipſo viſa, ſecus ab aliis relata.* Libellum hunc Luſitanicè nondum vidi. *Purchas Anglus* eum in itineribus ſuis Anglicè verſum habet. Ex quo apparet hominem ſimpliciſſimum fuiſſe. Legat aliquis modò §. 1. relationis illius: *Quomodo videlicet ſacris ordinibus à Marco Æthiopiæ Metropolita initiatus fuerit: quòd à Pontifice juſſus fuerit titulum uſurpare Patriarchæ &* Epiſcopi Maris; *Quæ ſumma legationis fuerit Tzaga-Zaabi; nimirum ut Filius Regis Luſitaniæ, ducta Regis Æthiopiæ filia, cum hac ſucceſſionem Regni Æthiopici haberet*, aliaque his ſimilia abſona prorſus & inepta. Alioquin lectu non injucundus eſt, quia ingenua ſimplicitate fatetur ea omnia, quæcunque à ſe & Luſitanis ſuis in cauſâ religionis contra Regem Claudium importunè & imprudenter admodum acta fuerunt. Nec myſterio caret, quòd dum ille in Æthiopia eſſet Patriarchæ titulo, alius Romæ è Patribus Societatis *Nunnius Baretus* Patriarcha crearetur. Plura de eo narramus infra Lib. II. c. 16. n. 58. & 3, 9. 101. 31

Ex paucis iſtis libris, & ex *Pauli Iovii* Hiſtoriarum Libro XVIII. (*b*) profluxerunt quæ ſuperiori ſeculo à noſtris ſcriptoribus de rebus Habeſſinorum ſparſim relata fuerunt, ut infra dicetur. 32

Poſthæc omni commercio cum Luſitanis interrupto, nihil quidquam ampliùs de Habeſſinis apud Europæos in lucem prodiit, donec hoc ſeculo *Patres Societatis* in Æthiopia invaleſcerent, atque magnam de reductione Habeſſinorum ad Latinam religionem ſpem Romanis facerent. 33

Gliſcebat enim fama in Europa de prona Æthiopum erga ſedem Romanam voluntate, quam unus & alter Habeſſinus Papæ beneficiarius Romæ ultrò augebat. Inde occaſionem ſumſit *Ludovicus Urreta*, *Dominicanorum ordinis monachus Valentianus*, Æthiopiam tanquam Monarchiam quandam omnibus numeris abſolutam nobis repræſentandi, ſimulque audacter mentiendi, quòd Æthiopia à ſede Romanâ nunquam defecerit. Sic enim L. II. cap. 5. ait: 34

Ludovicus Urreta.

En

(*a*) No ſe imprimiò, *non impreſſus fuit*, ait Antonius de Leon Hiſpanus. (b) De quo infra §. 83. inter Hiſtoricos.

En el qual ſe pruevà, que en ningun tiempo los Etiopes han ſido Ciſmaticos: ni negado la Obediencia al Romano Pontifice.	*Quo probatur, quod nullo tempore Æthiopes Schiſmatici fuerint, nec unquam obedientiam Romano Pontifici negaverint.* Procœm. I.

Liber Hiſpanicâ linguâ ſcriptus ſequentem titulum habet: *Hiſtoria Eccleſiaſtica, Politica, Natural, y Moral de los grandes y remotos Reynos de la Etiopia, Monarchia del Imperador llamado Preſte-Iuan de las Indias. Editus Valentiæ anno hujus ſeculi decimo cum licentia, approbatione & laude omnium cenſorum.*

35 Cum verò non tantum claros ſcriptores, *Maffejum*, Lib. I. c. 21. p. 11. *Petrum Ribadeneiram* & alios Hiſtoricos Luſitanicos imperitiæ & falſitatis argueret, ſed etiam de Patribus Societatis Jeſu, qui Spartam hanc exornandam in ſe receperant, imò de tota Luſitanorum natione admodum indigna traderet, ipſosque Summos Pontifices & Luſitaniæ Reges (*c*) obliquè carperet, quaſi obreptitiis relationibus fidem habuiſſent, ideò neceſſe duxerunt Patres Societatis impudentiæ hujus viri obviam ire. Etenim illo ipſo tempore, dum veræ *Patrum relationes ex India de annis 1607. & 1608.* Ulyſſipone ſub prælo fervebant, ſupervenit hæc fabuloſa hiſtoria. Igitur *additionem* de rebus Æthiopicis ſubjungere neceſſe habuerunt, quâ falſitas Urretæ detegeretur. Reperitur *Lib. V. Relationum* modo dictarum, quæ impreſſæ fuerunt *A. D. 1611.*

36 Eas cum *P. Nicolaus Godignus* adeptus eſſet, pro conſervanda Societatis ſuæ exiſtimatione, & veritate tuendâ, Urretam ex profeſſo refutandum ſuſcepit, in libro *de Rebus Abaſſinorum, ut & de rebus ſub Patriarchis Nonio Barreto & Andreâ Oviedo in Abaſſia geſtis*, qui *Lugduni* editus eſt *Anno 1615.* Nomini tamen illius pepercit, & tantùm *Novum autorem* vocavit. At multò prolixior eſt in illo referendo quàm refellendo, quia ferè integra capita ex eo deſcribit, eaque uno verbo vana atque falſa eſſe dicit: mox vera, quatenus ex epiſtolis Patrum habere potuit, ſubjungit. Nos actum agere nolumus, refutationem enim noſtram nugator ille oblivione digniſſimus non meretur. Nicolaus Godignus.

37 De *Bibliotheca* tantùm *Ambarenſi, cui nullam unquam in mundo ſimilem fuiſſe* dicit *ob innumerabiles libros à tempore Reginæ Sabæ per tot ſecula collectos, Prophetarum, Salomonis &c. nomina præ ſe ferentes &c.* curioſi fortaſſis judicium meum requirent, quod paucisſimis dabo: *Nullum unquam in mundo de Bibliothecis dictum fuiſſe pinguius mendacium.* Conferatur P. Nicolaus Godignus Lib. I. c. 17.

38 Urreta paſſim laudat *Iohannem Balthaſarem Habeſſinum* tanquam autorem ſuum, qui tamen negavit ſe talia dixiſſe, teſte Patre Godigno Lib. I. c. 1. qui cum illo Romæ locutus fuit. Ille verò nugamenta ſua, eatenus excuſari poſſe putavit, *quòd nemini officerent, nec ulli mortalium eſſent injurioſa.* Ita cœcus cœcum duxit. Ipſe *Don Iuan Balthaſar*, tanquam palmam fabularem præripere voluerit Urretæ, anno præcedente (*d*) admodùm ridiculam edidit fabulam, cui titulus: Johann Balthaſar.

Fundacion, vida y regla de la grand orden militar y monaſtica de los cavalleros de S. Anton Abbade.	*Fundatio, vita & Regula magni Ordinis militaris & monaſtici equitum S. Antonii Abbatis.*

Refertur & meritò culpatur à P. P. Societatis in dictis relationibus annuis *Lib. V. c. 1. p. 267. b. in fin.*

39 Porro veſanus ille Urreta nugas ſuas dedicavit ſacratisſimæ *Mariæ Virgini*, ob quod meritò indignatur *Thevenotius* ſic ſcribens (*e*): *Ce Valenciano autrement le P. Vrreta merite tous les inſultes, que luy font les Portugais, il n'eſt point vray qu'un Abeſſin luy ait dit ce qu'il nous a donné de l'Ethiopie; car cet Abyſſin le deſavoüa, & dit le contraire au Pere Godinho, qui le vît a Rome, toute ſa relation n'eſt qu'un tiſſu de menteries, & la dedicace, qu'il en fait a la Vierge Marie, eſt une impieté ſans pareille. Entre toutes ces fauſſetez il y en a une dont les P. P. ne parlent point, qui eſt bien la plus impudente, c'eſt de*

(*c*) Notabile eſt, quod de Claudio Æth. Rege fingit Lib. I. c. 21. *Illum valdè indignatum fuiſſe, quòd ſe inſcio & inconſulto* (ſin dalle a el cuenta, ſin pedirle licentia, ni aviſalle) *Rex Luſitaniæ Patriarcham & Epiſcopos in Æthiopiam miſerit, quaſi Infidelis aut Schiſmaticus eſſet.* Nimirum nominationem Patriarchæ non Luſitaniæ ſed Æthiopiæ Regi competere putavit. (*d*) Valentiæ, Anno 1609. in 4to. (*e*) *Remarques ſur les relations d'Ethiopie des Peres Lobo & Tellez, p. 3.* poſt notam ad fol. 5, l, 41. reperitur poſt modo dictas relationes.

Procem. I. *de dire que le Tite-Live eſt le ſeul Manuſc. Latin, qui ſoit dans la Bibliotheque du Mont Amara, où il dit fauſſement, qu'il y a beaucoup d'autres Manuſc. en toutes ſortes de langues.* Senſus eſt: *Valentianum illum, aliàs P. Vrretam mereri maledicta omnia, quibus Luſitani eum inceſſunt; Relationem ejus nihil aliud eſſe quàm texturam mendaciorum: & dedicationem eorum* B. Mariæ Virgini *factam impietatem eſſe ſine exemplo. Inter alia falſa impudentiſſimum hoc eſſe, quòd Titus Livius Manuſc. extet in Bibliotheca Ambarenſi cum aliis Manuſcriptis plurimis in variis linguis.*

Id tantùm ſummoperè miror, oculatiſſimum *Seldenum* cœcum hunc gerronem 40
Lib. III. c. 26. p. 389. *in uxore Hebraicâ* non ſolùm allegare, ſed & *oculatum rerum Æthiopicarum teſtem* vocare, cùm nihil minus fuerit.

Lib. I. c. 1. p. 2. b. & 3. *Tellezius* autem eum paſſim meritò perſtringit, *quòd non ſolùm glorioſas Luſitanorum actiones obfuſcare voluerit, ſed etiam res tam vanas tamque ridiculas ſcripſerit, quæ mera deliria Phrenetici cujusdam videri, riſumque movere poſſint* HERACLITO, *ut ut in deflendis miſeriis humanis obſtinatiſſimo.* 41
Lib. II. c. 7. p. 116. b. Alio loco autem indignatur, *quòd Hiſtoriam Chriſtophori Gamai perverſiſſimè narret, & quòd repræſentet*

Lib. IV. c. 12. in fin. p. 334.

Os Abexins huã quinta eſſencia de Catholicos, ſendo elles huã primeira ſubſtancia de Schiſmaticos.	Habeſſinos tanquam quintam Eſſentiam Catholicorum, cum ſint quaſi materia prima Schiſmaticorum.

Nic. Godignus. Quod vèrò ad ipſum *Nicolaum Godignum*, *Vrretæ* cenſorem, attinet, quandoquidem literis Patrum Societatis, cumprimis *P. Antonii Fernandezii & P. Ludovici de Azevedo* nititur, pleraque illius narrata bene ſe habent, niſi quòd Regna Æthiopiæ malè referat, quod tamen neque illius neque Patrum Soc. culpâ factum; ut infrà L. I. c. 3. n. 29. dicemus. Pauca alia emendatione opus habent, quæ ſcil. Patres adventus ſui initio accuratè ſcire non poterant; poſteà verò *P. Pays & P. Petrus Alphonſus Mendez Patriarcha* correxerunt, ut in Tellezio obſervare eſt. Etenim ex annuis demum Patrum Societatis Epiſtolis & relationibus certiora & veriora de Rebus Habeſſinorum cognovimus. De quibus infra num. 10. plenius dicendi locus erit. Illæ Luſitanicè plerumque ſcriptæ, raró in alias linguas verſæ fuerunt; reliquis autem Europæ partibus tardè innotuere. 42

Tzaga-Chriſt. Si enim Anno 1634. in Gallia extitiſſent, impoſtura improbi illius *Tzaga-Chriſti* (*f*) facilè detecta fuiſſet; neque ſe tam turpiter dediſſet *Rechac le jeune*, autor abſurdi libelli (*g*) *Les eſtranges evenements du voyage de Zaga-Chriſt Prince d'Ethiopie*; qui tam craſſa mendacia orbi Chriſtiano obtruſit, eoque audaciæ venit, ut Sereniſſ. *Reginæ Galliæ* illum dedicari, procul dubio etiam offerri curaret, ſubſcribente *P. I. D. S. M.* majore impudentiâ, quàm ſi *Reginæ cæli*, ut vocant, adſcripſiſſet; de qua re Thevenotium ſtomachantem ſupra § 39. audivimus. Quippe Galliæ Regina adhuc in vivis erat, librumque inſpicere & legere, temerariumque dedicatorem juſtâ irâ caſtigare poterat, quòd in dedicatione ſciens prudensque finxiſſet: 43

Les Abiſſins reclament & recherchent noſtre Prince Zaga-Chriſt leur Catholique & legitime Seigneur.	*Habeſſini expectant & requirunt noſtrum Principem Tzaga-Chriſtum Catholicum & legitimum ſuum Dominum.*

Nonne hoc eſt in faciem mentiri?

At poſtquam in fabulas incidimus, alium ſcriptorem fabuloſum ſtatim ſubjungemus, qui infamiâ Urretæ minimè territus, illius veſtigia gnaviter premere & nomine itinerarii figmentis Habeſſinicis Orbi literato denuò imponere auſus fuit. Is eſt 44
Jacob. Baratti. *Iacobus Baratti* Italus, eo magis culpandus, quòd N. *Godigno* & *B. Tellezio* jam extantibus, ipſam lucem tenebris ſuis obfuſcare voluerit. Quippe audacter ſcribit: *Veteres poſſeſſiones Regis Habeſſinorum æquare totius orbis imperia. Magnos reditus illi eſſe. Congo regnum confine eſſe Habeſſiniæ. Neque cum albiorem eſſe cæteris, alboq; colore tanquam*

(*f*) Tzagazi ut vulgus in Æthiopia pronunciat. De impoſtore hoc agimus in Comm. hoc II, 1. n. 5. & 9. Item II, 7. n. 35. (*g*) Vide Lib. II. n. 5. Comm.

quam charactere quodam ſingulari à Deo notatum. Liberos ſtatim ac nomen acceperint, in Procem. I.
delicioſiſſimum quendam locum in medio ampli montis Amhara *dicti, abduci, ibi arcem magnificè exſtructam eſſe, & circumflui flumine Borohr* [Proh! in fingendis etiam nominibus propriis audaciam] *& munitum aggere valido. Illus mortuo patre Proceres proficiſci, & natu maximum, niſi incapax ſit tanti honoris, ad Regnum evehere. Amplam Bibliothecam adeſſe, decem millium voluminum Manuſcriptorum. Seminarium nobilium. Epiſcopum cum clericis pro informatione juventutis ibi dari.*

45 Has & ſimiles quisquilias ex Urreta, vel aliis nugatoriis libellis exſcripſit, vel confinxit. In eo autem procaciter mentitur, dum ſcribit: *Licentiam ſibi datam in Bibliothecam ingrediendi, atque ibi ſe vidiſſe aliquos è papyro Ægyptiacâ, alios ex veteri membrana, ceu nota antiquitatis; atque Bibliothecarium dixiſſe, transſcribi libros vetuſtate adeſos, ejuſque rei cauſa XXIII. ſcribas à Rege ali.* Scilicet hoc illi pulchrum & in magna Bibliotheca neceſſarium videbatur. Hoc exemplo docere voluit Reges & Principes noſtros, ut idem faciant, non minus ac illud, *quod de Regis liberis cum præcipuis nobilium ab Epiſcopo* [cujus Palatium hic eſſe dicit] *& clericis inſtruendis narrat.*

46 Sequuntur innumera alia, falſa planè atque conficta, veluti: *Imperatorem loqui Arabicè, Perſicè & Hebraicè, & multas alias linguas. Illum bene verſatum eſſe in Philoſophia & Aſtrologia; coronam primò ſpineam, deinde imperiale diadema accipere: Præfectum prætorianorum Diriharvah* [quam monſtroſa vox hæc eſt] *Neguz dici:* [etiam alia aulicorum miniſteriorum nomina fictæ vel ignotæ planè linguæ profert] *Rege proficiſcente omnes ingenua procumbere: Regem ſanctitate vitæ pollere, eamque aulicos imitari:* Hem! novum & inauditum in toto orbe exemplum. *Suſpectum adulterii officio motum fuiſſe*: [Conſidera quæſo ſuſpectum] *Deficiente maſculâ prole, filiam natu maximam ſceptrum capeſſere: Filias doceri Hebraicam & Arabicam linguam, Philoſophiam & principia Chriſtianæ religionis*, & ſimilia admodum vana & falſa.

47 Non novi hominem, miles tamen mihi fuiſſe videtur, bonarum artium rudis, bellicæ rei ſtolidè ſolers. Invehitur enim in *doctos Principes, quos putat gladios & bombardas magis decere quàm libros.* Hoc exemplo docere vult Italicos Principes, quo pacto liberos ſuos educare debeant; quaſi verò illi non melius intelligerent,

Bonum Principem non ſolùm armis decoratum, ſed & pacis artibus oportere eſſe armatum: (*h*) & graviter in Rempubl. peccare Ephoros Regiorum Filiorum, qui nil niſi arma, prælia & oppugnationes urbium crepant, neminem niſi Alexandrum M. & Julium Cæſarem, vaſtatores Orbis, imitandos proponunt, atque hoc pacto juſtitiam deſerere, & ſalutem Reipubl. cui præſunt, negligere docent, militarem gloriam tot innocentium ſanguine, tot urbium oppidorumque ruinâ partam, ſummum bonum putantes, divinarum verò & humanarum rerum ſcientiam privatis relinquentes.

Sic enim communiter fit, ut artem, quam adoleſcentes didicerunt, viri exercere, & lauream ſtudii funeſti reportare nitantur. Sed ſtultitia *Baratti* me à ſcopo longius abſtraxit, quæ retuli, in primis libelli foliis reperiuntur, plura legere non ſuſtinui. De verſione Anglica hujus libelli ſententiam meam habes infra Nō. 4. hujus Procemii.

48 Poſt fabuloſos illos autores, quorum modò meminimus, tandem noſtro tempore prodiit *P. Balthaſ. Tellezii* vera hiſtoria Æthiopica, ſtylo floridò & jucundo Lusitanicè conſcripta, quam neceſſariam fuiſſe rectè cenſet *Thevenotius* ſupra laudatus, eamque in Epitomen (*i*) Gallicè redegit. Ipſe vero Tellezius imprimis ſecutus eſt Hiſtoriam *P. Emanuelis Almeydæ*, cujus Epitomator fuit. Sic enim in libri titulo ait: Balthaſar Tellezius.

B *Hiſtoria*

(*h*) Sic de ſe loquitur Juſtinianus Inſt. Jur. Procem. princ. (*i*) At ſine diſtinctione capitum & materiarum. Vide ſupra allegatum §. 3. not. a.

Prooem. I. *Hiſtoria Geral de Ethiopia a alta, ou Preſte Ioam é do que nella obraram os Padres da Companhia de Ieſus, compoſta na meſma Ethiopia pelo Padre Manoel d' Almeyda, Provincial e Viſitador que foy na India. Abreviada com nova releyçam e methodo pelo* P. Balthaſar Tellez, *Provincial da Provincia Luſitana.*

Hiſtoria generalis Ethiopiæ ſuperioris ſive Presbyteri Iohannis, & de iis quæ P. P. Societatis Ieſu in ea geſſerunt, in ipſa Æthiopia compoſita à P. Emanuele Almeyda Provinciali & Viſitatore Indiæ, ſed in compendium redacta, reviſa & novâ methodo compoſita à P. Balthaſare Tellezio, *Provinciæ Luſitanicæ Provinciali.*

Quandoquidem ergo ex Actis ſcriptisque Patrum opus ſuum compoſuit, qui omnes Regni illius regiones quaquà verſum peragrarunt, & triginta ferè annos in eo floruerunt, utique veriſſima de rebus Habeſſinorum tradere potuit, & certè, ſi facta & res geſtas ſpectes, tradidit; ut in proœmio Hiſtoriæ noſtræ diximus. Eam ob rem nos jure meritò illi plurimùm fiſi ſumus, cùm ob cauſas ſupra dictas, tum quòd congruentia retulerat iis, quæ Gregorius mihi narravit, cum quo nullum unquam commercium habuit, nec converſationem.

Plura de eo qui ſcire volet, legat elegantiſſimam *Don Franciſci Emanuelis* 49
de Mello epiſtolam in laudes Tellezii effuſiſſimam; quam ipſe, de modeſtiâ ſuâ priùs proteſtatus, operi ſuo præmittere voluit. Is de autoribus, ex quibus Tellezius res ſuas deſumſit, diſſerens, hæc inter alia notanter addit: *Nemo verò putet, propterea* (ſcil. quòd ab aliis hiſtoriam ſuam habeat) *minoris eſſe illius opus. Quis prudens enim dixerit, ſtructuram non eſſe periti architecti, eò quòd opificum labore compoſita fuerit, vel quod materies & cæmenta alibi creverint?* Dantur utique tales iniqui alienorum laborum cenſores, qui plagii & neſcio quo infami aliàs nomine bonorum ingeniorum ſcripta diffamant, ideò quia res ſuas ex aliis Scriptoribus hauſerunt: vel ſi eadem, quæ alius ante ipſum, dicat vel ſentiat, plagii literarii ſuſpectum reddunt, quaſi eadem diverſis in mentem venire non poſſent. Sanè alterius ingenioſa inventa ſibi adſcribere vituperationem meretur: Facta autem & res geſtæ, quibus ipſe non interfueris, nonniſi ex aliorum dictis & ſcriptis tradi poſſunt. Tales autem ſunt omnes ſuperiorum temporum univerſales & particulares Hiſtoriæ, à multis claris viris conſcriptæ, quos ſi propterea culpare velis, cur non *Tacitum* plagii inſimulas, quòd ſcribat: *Romam ab initio Reges habuiſſe, &c.* Optimum quidem eſſet, & ad cognoſcendam veritatem utiliſſimum, ſi quilibet autores ſuos nominaret; (hoc enim rigidi illi cenſores urgent) dolo tamen carere videtur, qui reticet id quòd omnes ſciunt. Si fortè autor quiſpiam in rebus, quæ hiſtoriæ & facti ſunt, iiſdem verbis ac alius ante ipſum utatur, inopiam ſuam dicendi tantùm prodit, nec propterea plagiarius dici meretur.

Cæterum Tellezius haud æque bonus eſt Criticus & Philologus quàm Hiſtori- 50
cus. Etenim Græcæ linguæ modicè: Hebraicæ & Æthiopicæ planè non peritus fuit. Id facilè cognoſcent qui Philologiam primis tantùm labris deguſtaverunt ex diſſertatione ejus de origine ferorum *Gallaorum*, quos ጋላ: Galla Habeſſini vocant, nos
L. I. c. 24. p. 60. in Hiſtoriâ noſtra *Gallanos, nunc Gallaos. Iudæos*, inquit, *& Aſſyrios illis permixtos Orientalem Africæ oram, Habeſſiniæ maximè vicinam occupaviſſe: eosq; ab Habeſſinis à colore* Gallas, i. e. *albos vocatos, à voce* Calla, *quæ mutato C. in G. cùm Hebraicè tùm Græcè* Lac *ſignificet.* Hæc ille. Non loquar nunc de hac migratione Judæorum, quæ ſine ullo idoneo autore (*k*) tradita mihi prorſus apocrypha videtur. Quis verò credat, gentes alioquin excultas tam immanem feritatem induiſſe, ut nulla in maris littore, quô appulerant, urbe condita, intrò in deſerta ſeceſſerint, omnisque literaturæ & opificiorum, adeoque linguæ ſuæ, ipſiusque Dei memoriam perdiderint? Talis enim eſt *Gallaorum* gens. Cæterum *Græcis* non Κάλλα *Calla* ſed *Gala* γάλα *lac* eſt. *Hebræis* autem חלב *Chalab.* * Et quid tum poſtea, quamvis vocabula convenirent, an Habeſſini, vel quicunque Gallæis nomen dederunt, ipſi in linguâ ſua vocabulum *Lactis* non habuerunt, ut ex Græcâ vel Hebræâ id accerſere coacti fuerint?

(*k*) Dicit quidem p. 59. *viros doctos in eo convenire, ſed nullum allegat.*

vel caruerùntne voce *albus*, ut â lacte denominari eos oportuerit? *Gallæi* neque
vocem Æthiopicam ሐሊብ፡ *Hhalib*, neque Græcam Γάλα habent, ſed አኘን፡ *Anen*
ſuâ linguâ *lac* vocant. Quomodo denique lactei iſti homines nunc facti ſunt nigerrimi?
Niſi fingere pergas, connubiis vicinorum Æthiopum ſic decoloratos fuiſſe.

51. Porro *Camelopardalim*, animal illud quadrupes omnium maximè procerum,
putat eſſe *Struthiocamelum*. Si vocabulum ϛρούθιον intellexiſſet: vel *Plinium*, *Solinum* l. 14. p. 37.
aut *Philoſtorgium* inſpexiſſet, Avis nomen quadrupedi non aſſignaſſet. Arabica &
Æthiopica illi non exprobrabimus, ut cùm *Babelmandel* ſcribit pro باب المندب
Babel-mandeb. *Negua Nagaſta* pro ንጉሠ፡ ነገሥት፡ *Neguſa Nagaſt*. *Titaurari* pro
Fitaurari. *Tecur Egzi* pro ፍቁረ፡እግዚእ፡ *Fekura-Egzie*, quia typothetarum ſphalmata
interveniſſe potuerunt, & quòd nomen ዐዜብ፡ *Azēb*, *Auſter* cum aliis Patribus So- Lib. I. 25.
cietatis proprium fuiſſe putet, Reginæ Sabæ; ut cùm illa in Novi Teſtamenti verſione p. 63.
Æthiopica vocatur ንግሥት፡ አዜብ፡ *Negeſta Azeb* i. e. *Regina Auſtri*, ille red-
didit: *Regina Azeba*, & imperitè ſcribit, quòd interdum *Azeb*, interdum *Ma-
queda* dicta fuerit.

52 In eo certe judiciô ſuo, alioquin optimo, uſus non eſt, quòd Regnum *Gojam*, ubi Lib. I. c. 3.
Nili fontes ſunt, *Meröen* veterum eſſe cenſeat. Quî ergo priſci illos fontes ignorave- n. 30.
runt, ſiquidem inſulam Meroen genitricem eorum tam probè cognitam habuerunt:
imò etiam *Macrobios*, ultra illam degentes, deſcripſerunt. Qua de re pluribus age-
mus, cum ad regnum *Gojam* pervenerimus. Alia addere opus non eſt, nec ideò l. 3. n. 30.
hæc proferimus, ut famæ illius quidquam detrahamus. Extra hiſtoriam iſta ſunt.
Non omnia poſſumus omnes. Eâdem facilitate, quâ illi hos lapſus condonamus,
& noſtra παροράματα nobis optamus ignoſci.

53 Etenim in ipſa hiſtoria pauciſſima reperiuntur, ubi vel memoria vel judicio lapſus
fuit, vel officio Hiſtorici non ſatisfecit. Ut cum *Gallaos*, *neque Chriſtianos neque* L. I, 24.
Muhammedanos, imo neque Ethnicos eſſe ſcribit, quòd nulla habeant idola quæ adorent, & p. 60.
de Deo exiguam valdè ſcientiam: & tamen Lib. IV. c. 10. ait. *Gallaos magnum feſtum* p. 328. a.
(Pagodibus) *idolis ſuis celebraviſſe: & abominanda ſua ſacrificia Chriſtianorum tranſ-
euntium mactatione amplificare voluiſſe.* *Saxum magnum reperiri prope Axumam lite-
ris Græcis & Latinis inſcriptum* Lib. I. c. 22. ſcribit: & tamen Lib. III. c. 35. de Axumæ p. 297.
templo ait: *Ad duos bombardæ ictus reperiri ſaxum literis incognitis inſcriptum.* Cum
regna atque Provincias Habeſſinorum Regi adhuc ſubjectas recenſet. *Ozecam* (cor- Lib. I. c. 4.
rige Olecam vel potius Walekam) *& Dobam nominat*, & tamen illas ipſas mox inter amiſ-
ſas refert. Ibidem *Cambatam & Damotam* excipit, uti & *Boxam Enareæ partem, quas
tamen regiones Neguço etiamnum ſubjectas eſſe* alibi docet.

54 Dantur & alia quædam gravioris momenti, ut cùm de auxilio Luſitanorum à
Chriſtophoro Gamæo in Habeſſiniam deducto ſcribit, *Iohannem Bermudem à Rege* Lib. II. c. 6.
Luſitaniæ Iohanne III. id obtinuiſſe; Ipſe Bermudes *in Epiſtola ſua ad Regem Luſitaniæ* p. 114. b.
Sebaſtianum idem de ſe ſcribit; & tamen Tellezius paulò poſt relationem P. Petri cap. 8.
Payſii tranſcribit, qui diſertis verbis narrat: *Præfectum claſſis Luſitanorum incendendis
navibus Turcicis* (non ait auxilio Habeſſinis ferendo) *Mare rubrum ingreſſum, & ad inſu-
lam Matzuam forte appulſum à Regina Æthiopiæ rogatū fuiſſe, ut auxilium Chriſtiano huic
regno, ſub Adelenſium jugo gementi, ferre vellet, idque præfectum, habitâ cum præcipuis
claſſiariorum conſultatione, omnibuſque rationibus bene ponderatis, promiſiſſe, quòd id è
re Dei atque Regis ſui eſſe videretur.* Iſta ſanè pugnant inter ſe, etenim hac delibera-
tione opus non fuiſſet, ſi jam ante Bermudes, qui ipſe ſimul præſens erat, mandatum
regium Præfecto claſſis attuliſſet. Ad hæc veriſimile non videtur Proregem tales co-
pias, talemque expeditionem ſine expreſſo Regis mandato ſuſcepturum fuiſſe. Tali-
bus dubiis decet Hiſtoricum reſpondere.

55 De *illegitimis* Regum filiis tradit: *illos ſecundum leges Æthiopiæ in regno non ſuc-* Lib. III.
cedere. Alibi tamen allegato *Iohannis I.* Luſitaniæ Regis exemplo ita diſſerit, ut le- c. 14.
toribus videri poſſit, illegitimos jus ſuccedendi in Æthiopia habere. Porro, quod d. lib. c. 29.
ad cuſtodiam regiorum liberorum in monte Amharæ attinet, manifeſtè diſcrepat ab 2. 8. 19.

Proœm. I. *Alvarezio*, quem tamen veracem in iis eſſe dicit, quæ ipſemet viderit, ut paulo ante
2. §.37. docuimus. Eum quidem in Hiſtoria mea cum Tellezio conciliare anniſus ſum,
an verò ſcopum tetigerim, alii judicent. Ipſe de eo adhuc dubito, nam quæ Telle-
zius de abrogato hoc more memoriæ prodidit, manifeſtè pugnant cum Alvarezii
§.26. narratis, ut ſupra manifeſtum fecimus. Non dicam nunc de *Iohanne Bermude*, qui
de more iſto tanquam adhuc uſitato loquitur, quia fortaſſis, ut homo ſimplex, vetera
à novis non diſtinxit. In catalogo & genealogia Regum etiam ab aliis auctoribus
L. II. c.4. differt; *Helenam* enim, *celebrem illam Habaſſiæ Reginam, nullos liberos peperiſſe*, ait, *&*
tamen non declarat, cur ab Alvarezio & aliis ſcriptoribus *Davidis modò mater*, *modo*
avia crebrò vocetur.

Non quidem decet Hiſtoricum referendis aliorum opinionibus lectorem ni- 56
miùm morari; ſi tamen res momentoſæ ſint, & ab aliis gravibus autoribus aſſerantur,
ſaltem in notis oportet earum mentionem facere, eoſque vel refutare vel conciliare,
quò veritas eò magis pateſcat. Quod utique facere debuiſſet, cum de *Nilo* loquitur,
ejuſque derivationem alveique mutationem, ne in Ægyptum fluat, impoſſibilem eſſe
prædicat. *Albukerkii* magnanimitatem tanquam vanam narrat, ſed nullam facit
mentionem Epiſtolarum ejus (*l*) ad Regem ſuum, in qua *operarios & metallicos petiit*
perterebrandarum rupium gnaros. Tantusné Dux à Rege ſuo aliquid peteret ſine ſuf-
ficiente cauſæ cognitione? Deinde cum docet Habeſſiniam *ultra octavum latitudinis*
Septentrionalis gradum non extendi, neque lineã æquinoctialem attingere, nihil reſpondet
ad epiſtolam P. Antonii Fernandezii, qui ad ſodales ſuos in Europam ſcripſit: (*m*) *Se in*
Dembea aſpicere Polum Antarcticum, cùm tamen Dembea ſecundum P. Tellezium ſita
ſit in XIII. Latitudinis Septentrionalis gradu. De qua re vide ſis infra Lib. I. c. 2. n. 25.

In eo certè Tellezius affectibus ſuis temperare non potuit, dum odio erga Baſili- 57
Lib. VI. dem Regem ſcribit, *quòd Muhammedanos ſacerdotes acciverit*, *ut ſacra Chriſtiana cum*
c. 37. & 38. *Alcorano Muhammedis commutaret*, idque repetit c. 38. *Impientiſſimum*, inquiens, *Im-*
peratorem Habeſſinorum ſtudio in ſectam Muhammedanam infamem Legationem in Ara-
biam miſiſſe, *accitum Doctores Muhammedanos pervertendis Habeſſinis*. Quæ falſa eſſe,
3. 14. 34. licet aliunde non conſtaret, ex rationibus tamen in Hiſtoria noſtra prolatis, & rebus
cum PP. Societatis, ipſo Tellezio referente, geſtis quilibet prudens & ab affectibus
vacuus judicare poſſet.

Optaviſſem utique integram *P. Emanuelis Almeydæ* hiſtoriam videre, & ex 58
Emanuel ea nonnulla pleniùs orbi literato tradere; nam quantacunque diligentia con-
Almeyda. traxeris alterius opus, ſemper erunt, qui integrum velint videre. Nemo eſt, qui le-
cto Juſtino non cupiat Trogum Pompejum inſpicere. Vix eſt eruditus Juris Conſul-
tus, qui, attentè perlecto Corpore Juris, non optet extare adhuc libros à Juſtiniano
combuſtos. Sed hæc obiter.

Alii præter iſtum ſunt Patres Societatis, qui res Habeſſinorum accuratiſſime 59
Petrus perſecuti ſunt. *P. Petrus Pays*, cujus in hiſtoria noſtra crebrò mentionem
Pays. facimus, duo ingentia volumina rerum Æthiopicarum congeſſit, teſte *P. Athanaſio*
Kirchero, qui ex iis hauſit, quæ de Nili fontibus, aliiſque Habeſſiniæ admirandis in
Oedipo & *Muſurgiâ* ſuâ retulit. Multa notabilia & ſingularia continere facilè credo,
quia Anno 1603. in Abaſſiam ingreſſus, uſque ad finem vitæ, qui Anno 1622. conti-
git, gratiâ Regis floruit; in aula & caſtris aſſiduus: adhæc linguæ probè gnarus,
Habeſſinorum res plenè cognoſcere atque deſcribere potuit. Eum paſſim laudat
& ſequitur B. Tellezius Lib. II. c. 7. p. 116. b.

Alphon- Non minùs accuratam crediderim *P. Alphonſi Mendezii* Hiſtoriam Æthiopi- 60
ſus Men- cam, qui à ſummo Pontifice Patriarchæ nomine in Æthiopiam miſſus ſeptem annos
dez. cum ſumma authoritate in ea tranſegit, ita ut illum nihil planè de rebus Habeſſino-
rum latere potuerit. Adhæc erat egregiè doctus & inſigni judicio præditus, nec non
ingenii amœni, ut ex fragmentis, quæ Tellezius hiſtoriæ ſuæ inſeruit, colligere eſt. Ve-
rùm iſta hiſtoria lucem non vidit, paſſim tamen allegatur à B. Tellezio, ut Lib. I. c. 2.
p. 5. b. in margine & alibi. Etiam

(*l*) quarum mentio fit in Comment. Albuquerquii p. 4. c. 7. Plura habes infra l. 8. n. 66. (*m*) apud
N. Godign. L. I. c. 11. p. 69.

61 Etiam *P. Hieronymus Lupus*, Provincialis Goanus, qui Habeſſiniam à capite usq; ad calcem percurrit, amplum itinerarium confecit, cujus ſummam nobis dedit Thevenotius in ſuis itinerariis, de quibus ſupra. §. 3. a. not. Ex hac relatione in Anglia conſcriptus eſt exiguus libellus, titulo: *A short relation of the river Nile* id eſt: *Brevis relatio de flumine Nilo, &c.* Anno 1673. editus. Procem. I. Hieron. Lupus.

62 Inediti illi *Payſii*, *Mendezii* & *Lupi* codices multa procul dubio continent, quæ non ſolùm Hiſtoriam Æthiopicam, ſed etiam ipſam antiquitatem illuſtrare poſſent, videlicet: *Quænam ſit ſcriptura illa vetus, quæ in ruinis Axumenſibus etiamnum viſitur: De Iudæorum origine, libris atque moribus, qui in montibus Samenæ inacceſsis, vel alibi in Abaſsia jam à longo tempore habitant: De antiquiſſimis ſacris ritibus, in quibus Habeſſini cum Coptitis atq; Armeniis conſentiunt.* Ita ſilentio teguntur quæ bene & verè ſcripta ſunt, & literatum Orbem luculenter inſtruere poſſent.

63 Pergimus ad alios rerum Æthiopicarum ſcriptores minus principales, quos ab aliis allegatos vidi. Antonius de Leon in *Epitome Bibliothecæ Orientalis & Occidentalis* Hiſpanicè conſcripta *titulo XII. pag. 46. & ſeqq.* præter eos quos ſupra nominavimus, ſequentes recenſet:

F. Franciſcus Titelman *Franciſcanus*, *de religione, moribus & cerimoniis Æthiopum. Latinè cum libellis Damiani à Goes Anno 1544. editus eſt, ſed peculiare nihil habet.* Franc. Titelman.

64 Johannes Gabriel *Luſitanus, in Æthiopia natus, ſcripſit Commentarios de Æthiopia, Æthiopicè & Luſitanicè, at nunquam editos.* Iſte eſt centurio ille vel Tribunus Luſitanorum, (Luſ. Capitam) quem ut virum gravem & linguæ Regnique peritum Luſitani Patres paſſim laudant (*n*), cujus autoritate etiam *Nicolaus Godignus* in refutando Urretâ utitur, eumque commendat. Sed homo militaris cuncta accuratè cognita habere non poterat. Catalogus regnorum atque provinciarum, quem Patres Societatis proferunt (*o*), quemque *Nicolaus Godignus* ſequitur d. l. *Iohannem Gabrielem* autorem habere dicitur; is tamen eſt vitioſiſſimus, ut infra dicemus. Lib. I, c. 3. n. 29. Johann Gabriel. Lib. I. c. 4.

65 Andreæ Corſali *epiſtola de itinere Eduardi Galuani Luſitani, Anno 1514. ad Magnum Hetruriæ Ducem data* (*p*). Notabilia multa continent. Extant in itinerario Alvarezii tam in Gallica quam in Germanica verſione. Andr. Corſalus.

66 Michaëlis de Caſtañoſo *Relatio de profectione Chriſtophori Gamæi in Æthiopiam Anno 1541. Hiſpanicè Manuſc.* Hiſtoria ejus Luſitanicè extat & allegatur in additionibus ad Relat. Æth. de Anno 1608. Mich. de Caſtañoſo.

Andreæ Oviedi *Patriarchæ Æthiopiæ epiſtola de Anno 1566. & 1567. Luſitanicè.* Recenſentur à *P. Ferdinando Guerrero in Relatione ſuâ de Æthiopia.* Andr. Oviedus.

Pedro de Meſquita *Hiſtoria Æthiopiæ, Luſitanicè ſecundum Licent. Herrera.*

Jeronimo Querubin *Relationes Æthiopicæ ſecundum eundem.*

Stanislai Varſevicii *Hiſtoria Æthiopiæ, quam nondum vidi.*

P. Antonius Colazo, *in relatione annua P. Societatis in India.* Additionem habet ad Hiſtoriam Urretæ, de qua ſupra, Anno 1611. Anton. Colazo.

67 *Relatio generalis de ſtatu Chriſtianæ religionis in Æthiopia, Reductione Schiſmaticorum, & exceptione Patriarchæ Romani Alphonſi Mendezii, & obedientia à Rege (Sultan Segued) Summo Pontifici præſtita.* Continet res geſtas annorum 1624. 1625. & 1626. *P. Emanuelis da Veiga.* Luſitanicè. *Lisbonæ Anno 1628.* Emanuel da Veiga.

F. Johannis dos Santos *Dominicani Æthiopia Orientalis cum hiſtoria varia Orientis, Luſitan. Anno 1609.* Gallicè reddita & impreſſa eſt in 8. Anno 1684. ſed de Habeſſinis alia vix habet, quàm Alvarezius & Joh. Bermudes. Joh. dos Santos.

 Alphon-

(*n*) Relat. ann. 1607. & 1608. Lib. I. c. 15. p. 57. (*o*) In relat. annor. 1607. & 1608. Lib. I. c. 15. ibid. Tit. Reinos & provincias p. 59. b. (*p*) Joh. Baptiſta Ramuſius *illas habet* Tom. I. Navigationum & itinerum Italicè Venetiis Anno 1588. editorum.

Procem. I. Alph. Sandovallus. Alphonſus de Sandoval *Pater Soc. Ieſu Toletanus de inſtauranda Æthiopum ſalute*. Continet naturalia, Politica & Eccleſiaſtica, mores, ritus & ſimilia, Hiſpanicè. Madrid. Anno 1648. in fol. Generatim de omnibus Æthiopibus agit, & ſic partim de Habeſſinis noſtris. Autor iſte annuas patrum Societatis epiſtolas vidit, ut & relationem illam amplam Uliſſipone Anno 1611. impreſſam, quam verbotenus operi ſuo inſeruit. Quò magis mirum, quòd ridiculas Urretæ nugas, *de Doctoribus Iuris cum Bartolo & Baldo in Habeſſiniam miſſis*, diſcernere non potuerit, easque tanquam rem veram referat. Quæ capitibus ſequentibus de moribus Habeſſinorum tradit, ea mihi cum Æthiopum aliorum moribus pleraque videntur confuſa. 68

(P. I. Lib. II. c. 30. & ſeqq. — d. l. c. 32. §. 7.)

F. Hieronymus Romanus Auguſtinianus, in opere Hiſpanico, cui titulus: *Reſpublicas del mundo*, i. e. *Imperia & Resp. Orbis*. P. III. fol. 99. & ſeqq. reperitur *Reſpublica Æthiopum*. Salamancæ *Anno 1595. in fol.*

Hi ſunt Autores quos Antonius de Leon refert. Titulos librorum, quos jam ante noveram, ſupplevi. At præter *Fr. Titelmannum* & *Sandovallum*, ut & *Iohannem dos Santos* nullum vidi, ſed vix puto veteres alia notatu digna tradere, quàm quæ *Tzaga-Zaabus* aut *Alvarezius* habent: recentiores autem, quàm quæ B. Tellezius. 69

Poſtius. Præter illos allegatam memini *Poſtii* Hiſtoriam Æthiopicam in fol. ſed eam videre mihi non contigit. Nec conſtat, num de noſtris tantùm, an de aliis Æthiopibus loquatur.

Abdelbakides, Inter *Orientales* autor Arabicus Manuſc. in Bibliotheca Oxonienſi reperitur. Cujus nomen & libri ſummam celeberrimus & de literatura Arabica meritiſſimus vir *D. Eduardus Pocock*, amicus meus ſingularis, mihi miſit; operâ Nobiliſſimi & literarum Orientalium peritiſſimi Viri Juvenis *Guilielmi Guiſe* excerptam. Sed iſte præmaturâ morte, cum maximo bonarum literarum inprimis Orientalium detrimento, abreptus, gratias maximas, quas illi debeo, excipere non poteſt. Nomen autoris eſt: 70

محمد ابن عبد الباقي البخاري المكي | *Muhammedes F. Abd-el-Baki Bocharenſis Meccanus:* Libri verò

الطراز المنقوش في محاسن الحبوش | *Veſtis acupicta* (q) *verſicolor de bene meritis Habeſſinorum*;

ut *Seldenus in uxore Hebr.* reddidit, addens quaſi dubitabundus: *Si rectè intelligo: Tabula ſeu effigies variegata de Habeſſinorum præſtantia.* Idem fusè refert, quæ in illo libro de *Azhamæ* Habeſſinorum Regis defectione ad Islamiſmum, invitante Muhammede, referuntur, & quas literas mutuò ſibi ſcripſerint. De qua re infrà pluribus agemus. De autore ipſo judicium meum differo, donec illum integrum videam. Citatur ab eo alius Arabs *Gelaleddinus Azotienſis*, qui librum ſcripſit titulo رفع سان الحبشان i. e. ut Seldenus vertit: *Eminentia ſeu amplitudo rerum Habaſſenorum.* Arabes procul dubio multa ſuppeditare poſſent pro hiſtoria Habeſſinorum, ſi Hiſtoricos eorum haberemus; præſertim de rebus Homeritarum, ex quibus noſtros oriundos eſſe diximus.

(Lib. III. c. 26. in fin. — §. 99. — d. l. p. 394.)

[De verſionibus Hiſtoriæ noſtræ Anglicè, Gallicè, Belgicè & Moſcoviticè factis in fine hujus Procemii differemus.]

Supereſt ut recenſeamus eos, qui obiter rerum Æthiopicarum in ſcriptis ſuis mentionem fecerunt. *Omnes* videlicet *qui Emanuelis Luſitaniæ Regis Hiſtoriam & Luſitanorum res ſuperiori ſeculo in India geſtas memoriæ prodidere*: ut & ii qui in actis *Albukerkii* (r) mutuas Habeſſinorum & Luſitanorum legationes deſcripſerunt. Veluti 71

Joh. Petrus Maffejus, qui Hiſtoriarum Indicarum libros XVI. edidit.

Hieronymus Oſorius *Epiſcopus Algarbienſis* in Hiſtoria *Emanuelis* Luſitaniæ Regis.

Johan-

(q) Hæc vox aliàs ſignificat cælatum vel exſculptum opus. (r) Circa annum Chriſti 1509. & ſeqq.

Johannes de Barros (Barrius) *Luſitanus*, inſignis Hiſtoricus Tellezio. Procem. I. Johannes Barrius.

Etiam illi, qui Hiſtoriam Patrum Societatis Jeſu ſcripſere, res eorum in Abaſſia geſtas tradiderunt, nempe:

Serrarius.

Balth. Tellezius in Chronico Soc. Jeſu: & in Hiſtoria ſupra à nobis deſcripta. §. 48.

Nicolaus Orlandinus.

Petrus Jarrigius aliique plures. Meliùs & certiùs aliis, quia Patres Soc. diu in Æthiopia floruerunt; ut ex Hiſtoria noſtra conſtat.

73 Paulus Jovius, cùm *Lib. XVIII. Hiſtoriæ ſuæ de bello Mammalucorum Ægypti* tractaret, multa de Habeſſinis, ſed pauca vera refert; Sive interpretatione, ſive relatione falſiſſimâ deceptus. Is tamen, tanquam inſignis hiſtoricus, fidem apud pleroſque invenit. Temperare mihi non poſſum, quo minùs pleraſque illius ineptias explodam. Paulus Jovius.

Magni Pretejanis imperia (ait) *in 40. amplius regna diſtingui, quibus præſint peculiares Reges ſtipendiarii.* At quomodo nominantur?

Regnum Scevæ (i. e. ሸዋ : *Shevva*) *Antarcticum polum duobus & viginti gradibus elevatum aſpicere, & fines ejus à proximo Oceani littore decem dierum itinere diſtare.* Quis vero unquam diſtantiam hanc emenſus eſt?

Terram illam vindemias largiſſimè præbere. Cur ergo uvas paſſas in S. Cœnâ adhibent?

Scevanos ſacra, more noſtro, iiſdem templorum apparatibus, atque iiſdem propè cerimoniis, muſicorum organorum intermixtis concentibus, celebrare. Scilicet crotalis, ſiſtris & cymbalis etiam, *ſed non bene ſonantibus*, ut in Hiſtoria noſtra diximus. L.III.6.88

74 *Bartholomæum Apoſtolum Æthiopibus Evangelium prædicaſſe: eoſque candenti ferro ſtigmata fronti poſt baptiſmum inurere.* Iſtud falſum; priùs de Æthiopibus Arabiæ accipiendum. Inf. I.1.23. in fin.

Regem Belul-Gian *appellari, idque vetus cognomentum à ſuperioribus Regibus uſurpatum, incomparabilis præſtantiæ, immenſique pretii gemmam ſignificare.* Nugæ! ſupra. §.23.

Regem proprio nomine vocari Davidem *& peculiare cognomentum eſſe* Atana-Dinghil. *Quid hoc peculiare cognomentum ſibi vult?* An ergo Petrus Æthiops magiſter ejus hæc non meliùs ſcivit, ut clarè illi diceret? *alterum eſſe nomen baptiſmatis, alterum verò Regni.* II.1.33.

Helenam Davidis matrem vocat, cum fuerit avi ejus paterni uxor ſecunda vidua.

Notariorum præfectos annorum ſupra mille nusquam interciſam memoriam ex archivis proferre: Sic loquitur, num verè, dubito.

Veteris & Novi Teſtamenti codices ex Chaldaicâ lingua in Abeſſinicam translatos; quô nihil indoctius dici poteſt. Scilicet audiverat Æthiopicam Linguam Chaldaicam vocari, id cum incongruum eſſe ſciret, putavit conciliari poſſe, ſi fingeret verſionem Bibliorum Æthiopicam ex lingua Chaldaica factam fuiſſe.

75 Quæ de magnificentia aulæ Regiæ tradit in medio relinquo, an tunc temporis ita ſe habuerit. Iſtud tamen vix credo: *Quatuor inſignes Reges edictô evocatos, per vices aulam frequentaſſe, & remotâ menſâ aliquot Reginas ab Eunuchis ad pſallendum & ſaltandum introductas.* Id ſcilicet pulchrè deceret Reginas.

Quatuor uxores finitimorum Regum filias Regem connubio ſibi jungere. Hîc videtur ex facto Wanag-Saghedi morem gentis facere.

Velatâ facie Regem in publicum prodire.

Bethſaga Regina (quam *Regnum Bonæ ſpei promontorio proximum* poſſidere fingit) *præfectum acie victum, & interfectum, quòd tributa ſolvere nollet.*

Manicongi Regem & Tormedum Nigritarum Principem victum. Quæ omnia prorſus fabuloſa. Adelenſes *Mauros* vocat ſexcentis paraſangis inter ſe diſtantes. Quia,

Procem. I. Quia, ut diximus, ſectâ Muhammedani ab Italis vocantur *Mori.* Hiſp. Moros. At Latinis Maurus gentis nomen eſt.

Subditos quosdam aromata, inprimis piper pro vectigali præbere. Id tamen in Æthiopia non gignitur.

Agreſtiores certum numerum vivorum Leonum & Tigridum aliarumque ferarum præſtare. Egregium tributum, cujus latores fuſtibus abigendi.

Elephantes turritos in aciem producere Regem. Hi ſcilicet aſperos Habaſſiæ montes facilè ſcandunt.

Patriarcham ſacris præeſſe, & ſummum imperium habere in ſacerdotes, in eorum mo- 76
3.6.54. *res ſeveram exercere cenſuram,* (nimirum pœnitentes ſcuticâ abſolvit) *& contumaces anathemate perſequi, ut deſerti ab omnibus miſerè pereant.*

Eundem cum ſuo Senatu ſedem habere in urbe Barrara (ubi hæc?) *Illum reditus magnos in xenodochia erogare,* (ubi iſta?) *ſolennibus habitis comitiis eum creari* (à quibus?)

Regnum Gogianum (Gojam) *à Scevano* (Sewa) *ad Antarcticum* (polum) *extendi. Iuga ejus perpetuis obſeſſa nivibus geluque rigentia.* Hos putat Lunæ montes eſſe. Hîc non ſuum Æthiopem, ſed tabulas chorographicas, ſcil. ineptas illas veteres conſuluit.

Vrſis ſcatere dicit *montes illos,* quos tamen Africa ignorat. Vid. Hiſt. Æth. 1.10.87.

Monocerotem mirabiliter deſcribit, *cornu fontes ſanare à veneno, idque Regiis imponi menſis.*

Bahr-Tzana, lacum Tzanicum ſeu mare Dembeæ *paludem aquæ dulcis* vocat, *Sapphe nomine; atque in ea* (nota: in palude) *amplius XX. inſulas, in quibus turrita templa.* Qualia videlicet ex ſtramine & argilla exſtrui poſſunt.

In Meroe inſula (quam Britanniâ majorem facit, tanquam bene cognitam illam 77
habuiſſet) *tres diſtinctos Reges dominari, & bellum inter ſe gerere tradit. Vnum Davidi parere.*

In hac inſula præſto eſſe lintrium claſſes, ſc. papyraceorum navigiorum, ex diſſectis arundinibus factorum; de quibus Heliodorus: Κάλαμος δὲ δίχα τετμημένος τομῇ ἑκάστῃ σκαφίδιον παρέχει. *Arundo dupliciter diſciſſa qualibet ſui parte lembunculum præſtat.* Tales ſcilicet ſunt Meroënſium claſſes.

Aſtronomiæ notitiâ Habeſſinos fuiſſe inſtructos ait. Scilicet tam pulchrè Polum Antarcticum in Sewa octo vel novem gradibus cis æquinoctialem lineam ſitâ agnoverunt.

Verùm tantus iſte hiſtoricus, qui tot & tanta miracula de *Magni Pretejannis* ſui 78
1.8.64. regnis ſcivit, cauſas incrementorum Nili ibi naſcentis & creſcentis neſcivit. Quin & de iis tanquam de myſteriis divinis diſſerit, ut infra inſertis ejus verbis prolixè docebimus. *Imbecillitatis noſtræ non meminimus,* inquit, *quum hæc ſuperba ingeniorum vanitate perſcrutamur.* Magna certè imbecillitas ingenii eſt, comprehendere mente non poſſe: *dum multùm pluit, flumina exundare.*

Plura non addam, ne imprudens effer veſcam, tam frivola atque abſurda in ma- 79
gno Hiſtorico reperiens. Non provoco ad meam Hiſtoriam; conferat, qui volet, ea quæ diximus cum *Godigno, Tellezio,* aliisque fide dignis Patrum Societatis relationibus annuis, reperiet *Iovii* dicta jure meritiſſimo à nobis exploſa eſſe.

Sequuntur autores, qui certam tantùm aliquam rerum Habeſſinicarum partem 80
pro inſtituti ſui ratione tractant: veluti

Religionum Orbis ſcriptores,

Et qui de procurandâ gentium ſalute, vel propaganda fide ſcribunt: vel
Hiſt. Eccl. ſcriptores. ſtatum Eccleſiæ Chriſtianæ totius Orbis, diverſosque ritus, cerimonias, & feſta enarrant, veluti Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores.

Ruffinus & alii. Ex veteribus nullum commendare poſſumus, qui peculiare quid habeat, præ- 81
ter illa, quæ in *Ruffino, Theodoreto, Procopio, Cedreno, Nicephoro,* & ſimilibus leguntur,

tur, obſcura planè & confuſa ob incertas locorum & nominum antiquorum appellationes, quæ autores noſtri nec conciliare, nec rectè applicare potuerunt. Fortaſſis & illi ipſi primi autores, quæ famâ vagâ acceperant, neſciverunt de quibus gentibus vel regionibus dicerentur. Expendat aliquis verba *Ruffini* de ſortitione Provinciarum inter Apoſtolos facta, quæ infra (s) referemus, num commode ad regiones certas explicari & applicari poſſint. Procem. I.

82 Tanta apud veteres Indiæ fuit & Æthiopiæ confuſio, ut Baronius ipſe in Annotationibus ad Martyrologium Romanum ſeſe extricare nequiverit, ſed *duos fuiſſe Frumentios* putaverit, *alterum Indorum, alterum Axumitarum Apoſtolum*, cum tamen Indi hoc loco alii non ſint, quam Axumitæ; atque ille ipſe *Frumentius* ſit, quem S. Athanaſius in ſacerdotium cooptavit, & qui Epiſcopi nomine ab eo ad Axumitas miſſus fuit. Idem *ad annum Chriſti 327. n. 10.* ex *Ruffino* & cæteris Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptoribus ſic ſcribit: *Athanaſius, tradito ei* (Frumentio) *ſacerdotio, redire eum, unde venerat, jubet.* Deinde *ad annum 356. n. 23. Epiſtolam Conſtantii ad Tyrannos* (Reges) *Axumidis* (t) refert, in qua hæc verba reperiuntur: *Scitis & meminiſtis Frumentium ab Athanaſio in hunc ordinem vitæ cooptatum eſſe.* Porrò *ad Ann. Chr. 541. Cedrenum & Nicephorum* ſecutus, *Adadi Axumitarum Regis* Hiſtoriam fabuloſam eſſe non animadvertit: neque cum iis, quæ paulò ante de *Calebo* ſive *Elesbaa*, & everſione *Dunauvaſi* (qui corruptè *Damianus* vocatur) ſcripſerat, conciliare potuit. Sed de his inf. 2. 4. n. 21. fuſius diſſerendi locus erit. Baronius.

83 Sic omnes, hujus & ſuperioris ſeculi ſcriptores, qui Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſive deditâ operâ, ſive obiter tradiderunt, antequam Patrum Societatis relationes ederentur, miſerè ſe torquent, cùm de prædicatione *Frumentii*, tùm in tradendâ *Æthiopum ad Chriſtianam religionem* converſione. De religione verò ipſa nihil habent, niſi quæ ex autoribus initio memoratis, vel ex itinerariis variis collegerunt. Illi ferè ſunt Matthæus Dreſſerus in oratione *de ſtatu religionis, & Eccleſiæ Æthiopicæ ſub pretioſo Iohanne.* Lipſiæ 1584. recuſâ ibidem cum aliis orationibus *Anno 1606.* Matth. Dreſſerus.

84 Joſephus Scaliger in abſtruſo opere ſuo *de ſacrorum temporum emendatione, Computum Eccleſiæ Æthiopicæ* Orbi literato dedit, cùm nullum unquam hujus linguæ Præceptorem habuiſſet. Vir iſte ſagaciſſimus in diſſertatione ad Computum illum multa rectiſſimè conjecit ab aliis nondum tradita, nec perpenſa: multa rectè negat, quæ alii malè crediderunt. Attamen inter tot egregia quædam paulò incautiùs: quædam obſcuriùs: quædam pro more ſuo paulò confidentius tradit. De ficta Habeſſinorum expeditione in Aſiam Septentrionalem admodum impeditè loquitur; quod & doctiſſimus Hornius (u) obſervavit, ut infra Lib. II. c. 10. n. 41. docebimus. Deinde ex Procopio Gazenſi, qui Homeritas è regione Axumitarum habitare rectè ſcribit, Scaliger malè infert: *Nondum trajeciſſe Habeſſinos in Æthiopiam tempore Procopii.* Porro cum Alvarezius ſcribat: *In ruderibus Axumæ literas extare ignotas*, ſcilicet ſibi ſociisque & imperitioribus Habeſſinis tunc præſentibus, illicò ex eo formavit argumentum: *linguam* ግዕዝ ፡ i. e. noſtram Æthiopicam *longè poſteriorem eſſe veteribus Regibus Chriſtianis*; adeoque Æthiopiæ primævam non eſſe cenſuit. Joſeph. Scaliger. p.m.680.

85 Poſtremò *Cedreno & Nicephoro* fretus *initia Chriſtianiſmi apud Æthiopes ad tempora Juſtiniani producit*; cùm tamen ex actis S. Athanaſii ſcire potuiſſet, quòd Axumitæ tempore illius facti fuerint Chriſtiani. De quibus omnibus prolixè agemus, cùm ad transfretationem Habeſſinorum ex Arabia in Africam pervenerimus; transmiſſis aliis, quæ ex Hiſtoria noſtra refutari poterunt. Inf. I. 1. n.19.

In reliquis, ubi ob inſufficientem Æthiopicæ linguæ peritiam hallucinatus eſt, excuſationem meretur; Veluti cum dicit: *Acta ſane Apoſtolorum, quæ Romæ edita ſunt, ex vulgari Italico in linguam* ግዕዝ ፡ (Æthiopicam) *converſa eſſe, tametſi is, qui edidit, non teſtatus eſſet, tamen ex innumeris locis id & puero colligere haud difficile fuerit.* p. 682.

(s) Lib. I. n. 33. ubi de Indis agimus. (t) Sc. Abreham & Atzbeham; quos Græci Aizanam & Sazanum appellant. De quibus infra II. c. 4. in addit. ad §. 10. (u) Introductione in Geogr. antiquam.

Procem. I. Nimirum *Teſfa-zion*, editor Novi Teſtamenti in fine actorum ſcripſerat:

ዝንቱ፡ ግብረ፡ ሐዋርያት፡ ዘይብዝኁ፡ ተተርጕሙ፡ በሮምያ፡ እምልሳኒ፡ ሮማይስጢ፡ ወፀርእ፡ ለግዕዝ፡ በእንተ፡ ሀፀባ፡ አብ፡፡ | *Iſta acta Apoſtolorum maxima ſui parte verſa ſunt Romæ ex lingua Romana & Græca in Æthiopicam propter defectus Prototypi.*

Hic Scaliger non intellexit verba ዘይብዝኁ፡ & በእንተ፡ ሀፀባ፡ አብ፡ quapropter non rectè de hac verſione potuit judicare. Vidi (*x*) Schedas manu illius propria ſcriptas, ex quibus titubationem ejus circa hæc verba cognovi. Deinde ልሳኒ፡ ሮማይስጢ፡ *Lingua Romana* non *vulgarem Italicam*, ſed *Latinam linguam* denotat. Quòd ſi conveniant loca quædam cum vulgari Italicâ verſione, antiquâ nimirùm (nam alia Romæ permiſſa non fuit), id eò fit, quod iſta κατὰ πόδα ſequatur Vulgatam.

p. 695. Deinde ad vocem *Pagomen* dicit: *Italum mercatorem ad ſe ſcripſiſſe, Æthiopes* 86
quinque dies excurrentes, ſupra rationem anni vocare ABAËTE, unde ille parùm analogicè fingit vocem Æthiopicam ሊባሊት፡ *tanquam à radice* በቍሊ፡ Verùm Italus ille *Abacte* ሊባቂቴ፡ ſcripſerat; literam verò *C.* in connexione ſcripturæ, ut Itali ſolent, ceu *e.* negligenter pinxerat; ita ut Scaliger *Abaete* legeret pro *Abacte.* Quamvis mercator ille graviter erraverit; quinque enim dies illi, ultra duodecim menſes apud Æthiopes & Ægyptios excurrentes, non *Epactæ* ſed ጳጕሜን፡ *Epagomenæ* vocantur. At transeant hæc, ne videamus honori tanti viri quidquam detrahere velle. Linguæ nobis non connaſcuntur, quare mirum non eſt, nos in peregrinis multoties falli; in quo & ego imbecillitatem meam libenter agnoſco & ſæpius erudiri cupio.

Eduardus Brerevvood. Eduardus Brerevvood *Anglus in Scrutinio Religionum nunc ſeſe offert.* 87
Sed vix aliis, quam *Tzaga-Zaabo*, *Alvarezio* & *Paulo Iovio* autoribus uſus fuit. *Iacobitas* diſtinguit à *Coptitis* & *Armeniis*, tanquam peculiaris quædam natio eſſet, cum ſit nomen religionis ac ſectæ, cui *Coptitæ*, *Armenii*, & *Æthiopes* addicti ſunt. At multa falſa de iis refert, incertis relationibus fretus. Inter alia ſcribit, quòd in Liturgiis ſuis legant *Evangelium Nicodemi.* De quo obiter notandum, quòd non intelligatur *narratio* illa *apocrypha*, quæ inter monumenta S. Patrum Orthodoxographa *Baſileæ in Fol. impreſſa Tom. I I. p. 643* reperitur, hoc titulo: *Nicodemi de Salvatoris noſtri paſſione & reſurrectione Evangelium*; quod in fine fingitur repertum fuiſſe à Theodoſio Magno in Prætorio Pontii Pilati in codicibus publicis; nec habetur inter Evangelia apocrypha, quæ *Gelaſius Papa* recenſet *diſt. V. c. 3. §. E quibus &c.* Tale Evangelium intelligendum non eſt, ut nonnulli putaverunt; ſed tantùm *cap. III. Iohannis de Nicodemo* incipiens; ut bene obſervavit doctiſs. *Tenzelius* (y) *quod inter ritus Baptiſmi legant tres Pericopas, quarum tertia eſt* cap. III. *Evangelii Iohannis, quod agit de Nicodemo.*

Urſinus. Urſinus **Bericht vom Unterſcheid der Religionen heutiges Tags auff** 88
Erden. P. II. c. 2. §. 50. agit de Habeſſinis, n. 1. Excerpſit *Confeſſionem Fidei Claudii Regis Æthiopiæ*, notasque meas ad illam, quamvis me non nominaverit. Deinde *Brerevvoodio* nititur, de quo nos modo diximus, ſed ſine ulla epicriſi.

Alex. Roſs. Alexander Roſs Anglus *de religionibus mundi.* Quem librum Gallicè reddidit *Thomas la Grue.* Etiam Germanicè extat.

Joh. Henr. Hotting. Johann. Henricus Hottingerus *in Topographia Eccleſiaſtica*, quæ altera pars eſt *Archæologiæ Orientalis*, etiam Eccleſiæ Æthiopicæ mentionem fecit. Recentia, quæ autor iſte habet, à me quondam accepit, quamvis mei nullam ibi faciat mentionem.

Joh. Ulr. Wildius. Joh. Ulricus Wildius, *SS. Theologiæ D.* in eruditâ ſuâ diſputatione *de Eccleſiâ Æthiopicâ*, autores ſuos in margine paſſim notavit. Noſtris etiam notis ad *Confeſſ. Claudii Regis Æthiopiæ*, ſed non ſemper, uſus fuit.

Diet. Luders. Dietricus Luders Diſputationes quinque *de Hiſtoria Imperii Abyſſini* diligentiſſ-

(x) *Lugd. Bat.* in legato *Scaligeri* Bibliothecæ Academicæ, inter chartas ſparſim jacentes. (y) In diſput. *de ritu lectionum ſacrarum* §. 33.

gentiſſimè congeſſit, ſed me inconſulto, & ante editam Hiſtoriam meam Æthiopicam. *VVitteberga, Anno 1671.* Procem. I.

89 Johannes Seldenus *in Uxore ſua Hebraica* L. III. c. 26. dum de divortiis diſſerit, ad Habeſſinos noſtros delabitur, ſed in permultis fallitur. Nam primò *Ludovicum Vrretenſem* (Urretam) nugatorem convictum Alvarezio æquiparat, *& oculatum teſtem malè vocat*; ut ſupra monuimus. Dein *Æthiopiam*, tàm ambiguum vocabulum, abſolutè de Habeſſinis noſtris accipit (z). Fabulam *Adadi Axumitarum Regis* de primordio Chriſtianæ religionis in Æthiopia ita conciliari poſſe putat, quòd ille primus fuerit Chriſtianus Rex in Æthiopia, quamvis Æthiopes populares ejus diu ante converſi fuerint. Allegatione *Canonis 36. Arabici* Nicæni me tunc paulò incurioſiorem fefellit, ut eum pro genuino habuerim. Nonnullis etiam viris doctis ſuo *Abdelbakide* imprudens impoſuit, *quaſi verus Imperator Habeſſinorum* Atzhamus [quem in Catalogo Regum Æthiopiæ fruſtra quæſivit] *ſecutus fuerit partes & ſectam Muhammedis, atque Religionem Chriſtianam hoc pacto apud ſuos aliquamdiu Islamiſmo interruperit* (a). Joh. Selden. §. 40. p. 391. ibid.

90 Sic enim Colomeſius *in Obſervationibus ſacris ad Acta* Apoſt. c. VIII. 39. de Æthiopibus, quos Habeſſinos eſſe putavit: *Fidem Chriſtianam firmiſſimè ſemper tenuerunt, ſi modo infauſtum illud intervallum excipias, de quo modò locuti ſumus.* De hac cauſa, tanquàm hiſtoriâ certâ, loquitur, & tamen fatetur autores omnes, quos allegat, ne γρῦ quidem de ea habere. Sententiam noſtram planè diverſam infra exponemus *in Addit. ad Lib. II. c. 4. n. 22. & II, 15. 55.* Idem de *I. M. VVanslebio Dominicano*, diſcipulo & cliente quondam meo degenere, ſcribit: *Vir magno Bocharto in privato colloquio, dum Cadomi verſaremur, impensè laudatus.* Prolepſin admiſiſſe videtur Vir doctiſſimus, cùm enim Bochartus eum laudaret, Dominicanus nondum erat. Modo non error ſit in individuo; nam Wanslebius Bocharto familiariter notus non fuit. p. 58. & ſeqq.

91 Sequuntur alii autores promiſcuè, qui res *Eccleſiaſticas ſcripſerunt, atque in Operibus ſuis Æthiopum mentionem fecerunt*; plerique ex *Patrum Societatis recentioribus relationibus*, qui propterea vetuſtioribus præferendi. Nempe:

Aubertus Miræus *in ſua Politia Eccleſiaſtica* Lib. III. c. 5. cujus autores ſunt *Antonius Fernandius, & Nicolaus Godignus.* Aubert. Miræus.

Alphonſus Sandoval *P. Soc. I. de inſtauranda Æthiopum ſalute*, Hiſpanicè. Supra nobis nominatus §. 68. Alphonſus Sandoval.

Thomas à Jeſu de procuranda omnium gentium ſalute. Lib. VII. c. 7. & ſeqq. *Antverpiæ 1613.* Thomas à Jeſu.

92 Ianus Nicius Erythræus, Epiſt. II. Lib. 7. de Euchariſtia.

Cornelius Hazart, *Belga, in Hiſtoria propagatæ Fidei Catholicæ* (b); Tellezio potiſſimùm nititur, eum tamen non admodum diligenter legit. Nam *fines Abiſſiæ in immenſum extendit*, & ſtatim poſt principium, ubi de finibus hujus Regni agit, illud *finitimum* prædicat Occidentem verſus *Regno Congo*, & *Nigri flumine*: At ſeptentrionem verſus, Ægypto. Quæ ex *P. Iovio*, ut videtur, deſumpta planè falſa ſunt. Imprimis diſplicet in hoc viro, quòd autores ſuos parciſſimè laudet, atque ſic lectorem ſuum relinquat incertiſſimum, quid de hoc vel illo relationis capite judicandum ſit. Multa in eo reperiuntur, quæ ex hiſtoria noſtra ſolidè refelli poterunt. Cornelius Hazart.

93 Lucam Holſtenium miror; quòd, cùm aliàs & Geographiâ & gentium mores atque ritus ſatis noſſet: imò ex Alvarezii itinerario, & ipsâ Patriarchæ Luſitanici Luc. Holſten.

(z) ut cùm pag. 390. *Matthæi* prædicationem Evangelii ad illos applicat. (a) Contra communem opinionem de qua N. Godign. L. I. c. 18. p. 118. (b) Belgicè Antverpiæ edita: Germanicè autem verſa eſt à P. Matthia Soutermans. Viennæ 1684.

Proœm. I. nici *Alphonſi Mendezii* P. Soc. Jeſu epiſtolâ, Romæ Anno 1626. impreſsâ, noſſe poterat, *Habeſſinos communione ſub una tantùm ſpecie nunquam uti, eamque ſummè improbare*; tamen in epiſtola ad *Nihuſium* contrarium aſſeruerit, malè ſanis nonnullis
§. 6. Habeſſinis credens, ut ſupra diximus, & infra pluribus dicturi ſumus L.3.6.58. in add.

Noviſſimè in Anglia prodiit libellus (*c*), cui titulus: A brief account of the rebellions & bloudshed occaſioned by the Jeſuits and other Popish emiſſaries in the Empire of Ethiopia, Collected of a Manuſcript hiſtory written in Latin, by John Michael Wansleben a learned Papiſt. 94
De rebellionibus & turbis tempore Patrum Societatis in Habaſſia excitatis agit. A Wanslebio profectum opuſculum video, ſed paſſim contaminatum, multisque fabuloſis narrationibus refertum eſt. At quia paucis notum, non opus erit, id multis demonſtrare; tantùm quæ de *Petro Heilingo Lubecenſi* in eo referuntur, infra excerpemus & expendemus. L. III. 14. 135.

Pergimus nunc ad eos, qui Chronologias, vel 95
Orbis terræ ejusque partium, vel etiam Imperiorum & Regnorum Hiſtorias univerſales ſcripſére.

Antonius Vecchietti. Antonius Vecchietti in tractatu magnifico *de ſacris temporibus* ſpurium Regum Æthiopiæ Catalogum inſeruit, ſed ſine judicio ullo, annos regiminis ex ſuo fingens cerebro.

Joh. Boterus. L. III. p. 66. Iohan. Boterus in Relationibus univerſalibus (*d*) Tit. *de' Chriſtiani dell' Abaſſia*, de *Habeſſinis* agit; ſed peculiare nihil habet. Veteres traditiones de illorum converſione ad Judaiſmum per Menilehecum Salomonis F. deinde ad Chriſtianiſmum *per Eunuchum Reginæ Candaces* refert. Primam *Tigiam* converſam fuiſſe, & in *lingua Tigia* hodiè ſcribi omnia documenta publica, tradit. Scilicet librarius ſcripſerat Italico more *Tigra* i. e. *Tigra*, typotheta verò legit *Tigia*. Hinc eſt, quod quidam viri doctiſcripſerint: *Æthiopes legere ſcripturam* Lingua Tigiana: cum Tigranâ vel Tigrenſi dicere debuiſſent. Etenim in Tigra Regno primò prædicatum fuit Evangelium, ut alibi docuimus. Quod autem dicit:

Hanno in più riverenza il Sabbato, che la Dominica.	*Magis venerantur Sabbatum, quàm Dominicam*;

Id falſiſſimum eſt. Unde deſumſerit incertum. Reliqua ex Hiſtoria noſtra dijudicari, & refutari poterunt.

Grammaye. Grammaye vel *D.A.V.T.* in *deſcriptione Orbis*; præſertim ubi de *Nigri* flumine, vulgò *Rio de Senega* dicto agit.

Bodinus. Bodinus de Republ. obiter tantùm Habeſſinorum mentionem facit.

Phil. And. Oldenb. Philippus Andreas Oldenburgerus *in Theſauro Rerumpublicarum* 96
Parte I. Tit. XII. (*e*) è dictatis *Hermanni Conringii* de Habeſſinis quædam tradidit; unde deſumta ſint, incertum; niſi quòd excerpta miſcellanea è Botero & aliis hujus ævi
p. 787. p. 790. ſcriptoribus ſeſe habere dicat, omnia permixtè & confusè: neque etiam Acridophagos aliosque Æthiopes ab Habeſſinis noſtris diſtinguere potuit. Falſiſſimum eſt,
p. 800. quod ſua lingua ſe dicant *Choſſios*, tanquam è *Chus* prognatos; cùm tamen §. XVIII. agnoſcat, quòd ex Arabia, quam Semi poſteri occupaverunt, in Africam fuerint tranſgreſſi. Odioſè & putidè loquitur *de familia Regia*, quaſi ipſa referret, (i. e. memoraret) *ſtupratam fuiſſe Reginam Sabæam à Salomone*; quam tamen Æthiopes & Ara-
p. 790. bes unanimiter ejus Uxorem fuiſſe ferunt. Porrò §. I. & VIII. male ſcribit: *Ingenio*
Inf. 2.3.18. not. *ſummè lento & tardo præditi ſunt Habesſini*, & tamen §. XVI. rectiſſimè prædicat *multos Habesſinorum induſtria ſuâ in ſerviendo factos eſſe ex mancipiis Dominos in Arabia, Cambaja, Bengala & Sumatra*, & paulo poſt: *Inter mancipia potiores æſtimari Abesſinos cùm propter eorum magnam fidelitatem, tùm propter bonam indolem.*

Plura

(*c*) Londini Anno 1679. apud Jonathan Edvvin. (*d*) Italicè editis Venet. 1599. (*e*) Sic corrige pro XIII.

Plura referre nihil attinet, quæ quilibet diligens lector ex Hiſtoria noſtra ipſe Procem. I.
refellere vel diſtinguere poterit.

97 Ioh. Ludov. Gothofredi Archontologia Coſmica (*f*). Farrago eſt verorum & falſorum è variis autoribus cumprimis Botero & Hugone Linſchoto ſine diſcrimine aut delectu collectorum, quæ nunc diſcriminare non vacat. Ex iis, quæ ſupra commemoravimus, quæque in Hiſtoria noſtra tradidimus, facilè dijudicari poterunt. Dolendum verò eſt, quòd in toto illo opere vix unus autor allegatus ſit, ut ſtudioſus lector neſciat, quibus fidem adhibere debeat. Joh. Lud. Gottfried.

Georgius Hornius in Hiſtoria Imperiorum & Regnorum, & quidem in orbe imperante (*g*). Videatur *Arca Noæ* ejusdem. Georg. Horn.

Lucas de Linda in ſuo *Lumine Orbis*. Tit. Africa, cap. XI. pleraque falſa vel malè intellecta refert. Lucas de Linda.

98 Athanaſius Kircherus *Pater Soc. Ieſu* vir multifariæ eruditionis, & plurimæ lectionis, Æthiopica ſuis operibus paſſim inſperſit; at in *Prodromo Copto* (h) infinitá menda, etiam in lectione Latinis literis expreſſa, cuivis tantùm characteres noſcenti occurrunt; ut dubitem, an typothetis omnia imputare debeam, modò ipſe judicium ſuum ſemper adhibuiſſet. In *Oedipo* ſuo ea de Nilo habet, quæ *P. Petrus Pays* ex Habeſſiniâ in Europam ſcripſit. Plura de eo vide inf. I. 8. n. 60. & 61. Athan. Kircherus.

Marcus Fridericus Wendelinus admiranda Nili eruditè congeſſit; tabulâ tantùm Geographicâ vulgari & autoribus ſupra à nobis rejectis decipi ſe paſſus eſt. M. Frid. Wendelinus.

Extat & Joh. Baptiſtæ Scortiæ Liber de Nilo, quem nondum vidi.

99 M. Paulus Venetus *de Regionibus Orientalibus*. De provincia *Abaſcia* (i. e. **Habaſch** Germ.) quædam habet. *Indiam intermediam* vocat. Sed vix decima hujus relationis pars ad *Habaſſiam* noſtram applicari poteſt. Quia *Marcus Paulus* ipſe in hoc regno non fuit, credo variam & cum aliis regnis confuſam eſſe illius narrationem. M. Paulus Venet. L. III. c. 43 44. & 45.

Johannes Leo Afer, ſive *Leo Africanus* à Scaligero & Voſſio laudatur, & Opus ejus eximium vocatur, quòd de interioris Africæ gentibus nullas ſcripſerit fabulas. Verba eorum habes infra I. 8. 65. Is in deſcriptione Africæ, non ex magna Geographiæ inſcitia, ut vir doctus (*i*) putat, ſed ex vero aſſerit: *Nilum per regionem Nigritarum fluere.* Nimirum intelligit *Nili brachium occidentale*, qui Niger fluvius appellatur. De quo pluribus agimus dicto loco. Joh. Leo Afer.

100 Oliverius Dapper Med. D. deſcriptionem Africæ noviſſimè edidit, atque in ea quoque *Chorographiam Æthiopiæ noſtræ* cum aliquali illius deſcriptione. Equidem magnâ in evolvendis, congerendiſque autorum opinionibus diligentiâ uſus eſt, eas tamen diſcordantes conciliare nequivit, nec etiam illos ſemper nominavit; ita ut lector de veritate dictorum ſæpe dubius hæreat. Cùm etiam ignarus fuerit Linguæ Æthiopicæ, non potuit diſcernere vocabula, quæ ſignificatione eadem, & pronunciatione vel ſcriptione tantùm eſſen diverſa. Sæpe enim in Europæis Linguis pronunciationis convenientiam in diverſa ſcriptura non animadvertit; ut cum *Habaſſiam* variè nominari dicit (*k*): **Abiſſiner oder Aberiner** / *Abaſſia* vel *Abaxia*, *Habas*, vel *Elhabas*, quæ eadem ſunt, ut infra I. 1. 14. indicabitur. Nam *haud facilè errores vitantur, ubi Regio ſine cognitione illius linguæ deſcribitur.* Oliv. Dapper.

In genere tenendum eſt, omnes, qui vel ante Tellezium editi ſunt, vel eum non viderunt: quique autores à nobis rejectos ſecuti ſunt, in plerisque à ſcopo veritatis procul aberrare.

101 Sed nulli magis peccant, quàm GEOGRAPHI, quique tabulas ſuas Chorographicas non arte Geographica factas, ſed ex conjecturis & itinerariis conſarcinatas Geographi.

(*f*) quam Matth. Merianus Francofurti edidit Anno 1646. (*g*) Tit. *Africa*. Lugduni Batavorum Anno 1666. (*h*) ex. gr. c. 2. pag. 39. & ſeq. (*i*) in diſſertatione de Eccleſia Æthiopica. (*k*) in Germ. verſione rit. **Ober Ethiopien** p. 666.

Prooem. I. natas publico obtrudunt, non nominatis autoribus ſuis, neque excuſato defectu melioris informationis, quod planè inexcuſabile eſt. Videmus itaque in *Ortelio, Gerardo Mercatore, Janſonio, in Atlante majore*, & alibi, tabulam Chorographicam, cum deſcriptione *Æthiopiæ ſuperioris*, ſive *Imperii Habeſsinorum*, inutilem prorſus & ne teruncio dignam. De qua vide judicium *Gregorii* Æthiopis in *Hiſtoria mea* L. I. c. 4. *& hîc in Comment.* n. 35. Interim boni quidam viri tali tabula decepti, gnaviter ad eam, tanquam omni exceptione majorem, provocant, atque in ea doctrinam ſuam de Nili fontibus atque ſitu Æthiopiæ tanquam in petra aliqua fundant (*l*). Mirum autem eſt egregios illos viros, qui bona malis ſine admonitione lectoris miſcent, non animadvertere, quòd tam craſſi errores etiam alias egregias tabulas Chorographicas ſuſpectas reddant. Autor erroris Ptolomæus eſſe videtur, ut infrà L. I. c. 2. n. 25. dicemus.

Noſtram tabulam Chorographicam communicavimus cum P. Vincentio Coronellio nunc Coſmographo Veneto, qui eam adhibuit in globis, quos Cardinalis Etreſius pro Rege Galliæ conſtrui fecit, maximos qui unquam viſi fuerunt. Ibi in globo terreſtri *Habeſsinia* & *Nilus* ſecundum noſtram delineationem viſitur. Satis maturè eam communicaveram *Adamo Oleario*, cùm inſignem globum, qui *Gottorfi* cernitur, conſtrueret; ſed ille mihi, ut tum temporis juveni, fidem non habuit.

Inter Orientales Geographos *Nubienſis* claret; quem ab *Abulfeda* nobilem 102 *Idriſium* vocari, clariſſimus Seldenus tradit. Romæ è typographia Medicæa Arabicè prodiit: & poſtea Lutetiæ Pariſiorum Latine, ſed ſatis imperite excuſus fuit. Clim. I. p. 5 Verùm ita de Habeſſinis diſſerit, ut vix ſciri poſſit quid velit. Quippe plurima peregrina locorum atque urbium nomina affert, quæ nec apud veteres, nec hodiernos ſcriptores reperiuntur. Tantùm appellatio maximæ Urbis quam ille جنبيتة *Janbeta* vocat, nobis legenda & exponenda videtur ጃን፡ ቤት፡ Jan-Bet *Regis domus* vel *Sedes*; quia forte tunc temporis Urbs illa, vel Caſtra regia ſic vocabantur. Axumæ tam antiquæ & adhuc durantis nullam (quod mireris) facit mentionem. Stabiles autem ſedes Reges Æthiopiæ, deſertâ Axumâ, non habuere. Quæ res exteros fefellit, ut pro Urbe memorarent loca caſtrorum temporaria. Fruſtra laborat Clariſſ. *Golius* in corrigenda Urbe جرمي *Germè* (*m*). Quæ Metropolis Habeſſinorum vocatur Alfergano, quod nomen forte loci caſtrorum illius temporis fuit. Eundem errorem errat Bernier qui *Gundram*: & Thevenotius (*n*) qui *Gontar* facit metropolim Habeſſinorum. Sed hoc non ſoli huic Geographo contingit. Plo- 103 raque locorum Africæ & Maris rubri accolarum nomina apud *Plinium*, *Ptolemæum*, eorumque coætaneos, vix uſpiam hodie apparent. Imò Plinius ipſe cum Lib. VI. S. 35. multa oppida cùm à Bione, tùm à Juba Rege prodita enarraſſet, ſubjungit: *Ex quibus hoc tempore nullum propè utroque latere exſtat.* Quid mirum, idem aliis recentioribus accidiſſe; ſive ob excidia gentium & everſiones urbium, quibus vaſtatis Saraceni alia nomina indiderunt, uti contigit Memphi, ac pleriſque Ægypti urbibus: vel quia gentes vagæ nulla ſtabilia oppida habentes, nomina ſua cum locis mutarunt: vel quòd Græci olim commercia Maris rubri agitantes, ſuæ linguæ vocabula regionibus imponerent, quæ poſtea deceſſerunt: vel denique quod iiſdem regionibus atque oppidis diverſa fuerint nomina, ut inter vicinos diverſarum linguarum contingere ſolet, veluti:

Antwerpen / *Anverſa.*	Lottringen / *Lorraine.*
Botzen / *Bolzano.*	Luttig / *Liege.*
Leiningen / *Linange.*	Ryſſel / *L'Isle.* & ita porrò.

In quibus vix una vel altera litera alteri ſimilis eſt. Quantum laboramus, ut *Angrivarios* (Engern) *Vſipetes* (Wißbad) *Tencteros*, *Tubantes* (Twente) *Chaucos*, *Cheruſcos*, aliosque patriæ noſtræ antiquos habitatores ad proprias ſedes referamus? *Italia* diu *Lombardia* (*o*) vocata fuit. Noſtrates à *Vallenſibus* finitimis nomen Welſch

(*l*) Wendelinus in Admir. Nili cap. 2. §. 6. (*m*) in notis ad Cap. 9. in Alfergan. p. 90. Confer quæ infra Lib I. c. 4. n. 32. notavimus. (*n*) Voyage du Levant. P. II. c. 68. (*o*) Aurea Bulla Manuſc. Etiam Judæis למברדיאה olim dicta.

Wälliſchland toti Italiæ tribuerunt. Quis noſſet *Suitzeros Helvetios* olim dictos, niſi Hiſtorias claras & deſcriptiones veteres haberemus? Quis crederet *Cattos* & *Haſſos* vel *Heſſos* (**Heſſen**) eundem populum, idem plane nomen eſſe, niſi ſciremus τὸ *C.* ſecundum veteres ut *K.* vel ut *Ch* (*p*). pronunciatum, in permultis vocibus τῷ H. æquipollere, veluti: *Calamus.* **Halm.** κάλαμος. קלמ. ቀለም: quæ vox in multis linguis reperitur. Procem. I.

Cammarus **Hommer** / *Haumar* Gallis Normannis.	*Caſa*, **Hauß.**
	Cervus, **Hirſch.**
Canis, κύων, **Hund.**	*Collum*, **Halß.**
Cannabis **Hanff.**	*Cor, cordis*, **Hertz.**
Caput, **Haupt.**	*Cornu*, **Horn.**

Sic *Catti* priſcis primò *Chatti* & mitiùs *Hatti*, deinde *Haſſi* dicti ſunt, quia Germanorum S. apud Belgas in T. mutatur; ut **Vat / Faß: Vatten / Faſſen: Laeten / laſſen:** & ſimilia. Itaque res mira non eſt in Africa & adjacentibus regionibus antiqua regionum nomina & inter ea quæ *Geographus Nubienſis* habet, nunc temporis non amplius dari.

104 Vix hodie reperiuntur illæ provinciæ, quæ à Patribus Societatis recenſentur (*q*); de quibus agimus infra Lib. I.3. n. 29. Quomodo verò unus & alter locus Græcis olim dictus fuerit, certò definiri nequit, quia *gradus Ptolemai* in tam remotis oris ut plurimum fallunt.

De *itinerariis*, quæ Habeſſinorum mentionem faciunt, infra Nº. 5. pluribus agemus.

Hæc omnia tanquam *prolegomena* quædam præmittere voluimus, ut lectoribus conſtet, quibus autoribus fides habenda ſit, quibus verò non; quò eo melius de Habeſſinorum rebus judicare, ſimulque intelligere poſſint, cur plurima ante nos relata vel aliter narraverimus, vel prorſus omiſerimus; ut ſi impoſterum aliquid de iis edendum ſit, Scriptores opera ſua cautiùs contexant.

Nunc ſecundùm ſeriem numerorum, quos in textu Hiſtoriæ noſtræ poſuimus, pergemus.

Numeri in textu Hiſt. Æthiop.

1 Nº. II. Nonnulli malè feriati Æthiopiam pro argumento fabularum ſuarum ſumſerunt, tanquam de nulla alia regione jucundiùs fabulari vel tutiùs mentiri liceret } Id eſt: Otioſi homines, qui fabuloſis magis & jocoſis quàm veris & ſeriis delectantur, tot falſa vulgaverunt; Æthiopiæ quodam fato, de qua plures quàm de ulla alia Orbis regione fabulæ reperiuntur. Hîc priſca *Gulonum regio*, nobis **Schlaueraffen-Land** (*r*) / Gallis *Païs de Coucagne*, anilis fabella ex veterum fabula de *Solis menſa* (ἡλίου τράπεζα) nata, de qua *Herodotus* (*s*), poſtquam retuliſſet; *Cambyſen ex inſanâ bellandi lubidine, etiam bellum in Æthiopes Macrobios cogitaviſſe: & propterea Legatos ad Regem illorum cum muneribus exploratum miſiſſe, ſimul ut inſpicerent, an vera eſſent, quæ de Solis menſa vulgarentur.* Subjungit: ἡ δὲ τράπεζα τοῦ ἡλίου τοιήδε τις λέγεται εἶναι; *Menſa autem Solis talis quædam eſſe* dicitur. Relata refert: *Eſſe in Æthiopia pratum in ſuburbio carnibus aſſatis omnium quadrupedum refertum; eas noctu ſummo ſtudio à magiſtratibus loci apponi: at illuceſcente die ab omnibus accedere volentibus depaſci. Incolas dicere terram id ex ſe præbere.* In fine hujus narrationis iteratò dicit Herodotus: ἡ μὲν δὴ τράπεζα τοῦ ἡλίου καλεομένη λέγεται εἶναι τοιήδε: *Menſa equidem Solis vocata* dicitur *talis eſſe.* Ne quis putet illum talia credidiſſe. Procem. II. Schlauer-Affen-Land.

2 Aſt alii ſimpliciter referunt, ſine ulla ἐπικρίσει, qui propterea dicam merentur. Veluti *Pomponius Mela*, qui nimis incautè claris verbis ſcribit: *Eſt locus in Æthiopia* L.III.c.10.

appa-

(*p*) hoc pacto Helvetii & Florentini plebeji K. pronunciant; **Chrützer** pro **Kreutzer** / *Charozza* pro *Caroza*; &c. (*q*) *Rel. ann.* 1607. & 608. *Cap. XV. pag.* 61. *b.* (*r*) In Hiſtoria mea quidem I. 14. 37. lit. K. not. expoſui popularem fabulam de menſa Solis **Schleyeraffen-Land** / q. d *Calanticatarum ſimiarum*, ſed potius mihi nunc exponendum videtur **Schlauer-Affen-Land** *Aſtutarum ſimiarum regionem* intelligi. (*s*) *Lib. III. in Thalia.*

Procem.II. *apparatis epulis ſemper refertus, & quibuslibet veſci volentibus licet,* (ἡλίου τράπεζαν appellant) *& quæ paſſim appoſita ſunt, innaſcuntur ſubinde divinitùs.* Et *Raphael Volaterranus* (t), quaſi crimen eſſet, fabulas oblivíſci, rem ita narrat, ut credere videatur. *Melam* primô loco nominat, quaſi ille non ex Herodoto didiciſſet; inſuper *Hieronymi proœmium ſacrorum voluminum* allegat, quaſi veritatis alicujus ſtabiliendæ cauſa.

Sed de Habeſſiniâ noſtra B. Tellezii verba audiamus; ſic ille in hiſtoriæ ſuæ primordio Lib. I. c. 1. p. 2. 3. 3

E tanto mays julguey que ſeria eſta obra melhor aceyta, que muytas couſas d'aquellas partes ou andam depravadas comficçoens de autores apocriphos; ou diminuidas por falta de baſtantes & certas enformaçoens, que por eſtas duas cauſas ſe fingiram de Ethiopia hiſtorias mays aërias, & mays eſcuzadas no mundo, do que foram as do noſſo inſigne *Brigantino Franciſco de Morays,* no ſeu muy celebrado, & fabuloſo *Palmeyrim de Inglaterra,* por que eſte autor com a amenidade de ſeu florido engenho, & com a ſuavidade de ſeu eloquente eſtylo ſó pretendeo recrear a os leytores, com fabulas doutas, & com ficçoens engenhosas; Mas aquelles eſcritores quizeram com falſidades perſuadir a os innocentes que os liam, cambiandolhe mentiras atrevidas por contas & verdades precioſas.

Brigant. Franc. de Morays.

Eoque magis judicavi acceptius fore hoc meum opus, quo certior ſum plurimas res illarum partium (Habeſſiniæ) vel corruptas eſſe figmentis autorum apocryphorum: vel male traditas defectu ſufficientium & certarum relationum. Propter iſtas duas cauſas conficta fuerunt de Æthiopia hiſtoria vaniſſima, magisque inanes quàm illa, quas noſter inſignis Brigantinus Franciſcus de Morays, *in ſuo famoſo & fabuloſo* Palmerino Anglo (Palmeyrim de Inglaterra) *congeſſit. Quia autor iſte amœnitate floridi ſui ingenii, & ſuavitate eloquentis ſtyli ſui tantùm recreare volebat lectores ſuos fabulis doctis & ingenioſis inventis: at iſti ſcriptores falſis narratis imponere paraverunt ſimplicioribus, qui illos legebant, mendacia impudentiſſima pro præclaris relationibus venditantes.*

Xenophon. Inprimis XENOPHON falſa veris miſcuit, (u) non tam hiſtoricæ ſerviens veritati, quàm ut perfectum inſtrueret ducem. Nam ut *Cicero* (x) loquitur, CYRUS à *Xenophonte non ad hiſtoriæ fidem ſcriptus eſt, ſed ad effigiem juſti imperii.* Appoſitè *Auſonius*, Xenophontem quaſi alloquens: *Ad Cyri virtutes exequendas votum potiùs quàm hiſtoriam commodaſti, cùm diceres non qualis eſſet, ſed qualis eſſe deberet.* *Ioſeph Scaliger* (y) pleniùs adhuc & acriùs: *Nam Xenophontem tam conſtat Hiſtoriam noluiſſe ſcribere, ſed exemplum bene educti Principis proponere, quàm certum eſt, nihil in tota Cyri pædia verum eſſe, præter ſola nomina, & nudam mentionem duorum aut trium caſuum,* ut Babylonis captæ, Crœſi victi. *Sed tempora, ſeries rerum geſtarum, &c. & alia omnia vera ſunt, ſi vera ſunt Æthiopica Heliodori.* Paulo poſt: *Fecit quod* σοφισαὶ *æquales ſuorum temporum faciebant. Deligebant perſonas ex medio priſcæ Hiſtoriæ, quas his coloribus pingebant, quibus putabant ſe animos lectorum ad virtutem excitare.* Hoc colore liceat cuilibet, hominùm mores & actiones perſequi; at naturæ artisque miracula excogitare (quod equidem artis non eſt:) & opes ſtupendas, gemmas, Bibliothecas comminiſci, quem quæſo juvat? aut quis ad breve tempus miratur, niſi abjecti ingenii homines. 4

Pr. I. 37.

Heliodorus. Heliodorus igitur modo nominatus de *Theagene* & *Chariclea* fabulam compoſuit, quam *Æthiopiæ hiſtoriam* inſcripſit, in oratione ſoluta Poetarum luſus imitatus. (z) Græculum ergo eſt inventum, quod ſecuti ſunt otioſi ſuperioris & hujus ſeculi homines, fabuloſas & plerumque amatorias hiſtorias concinnantes, quas Itali *Romanzi,* Galli *Romans* appellant, ſtyli & ingenii oſtentandi cauſa, quaſi id in tot veris hiſtoriis præſtare non poſſent. Hos *Gorræus Gallus* ſed infeliciter ſatis imitatus eſt, qui *Amadiſum* aliasque plures hujus farinæ fabulas compoſuit. *Adam Contzen P. Soc. Ieſu in doctrina ſua civili,* (a) educationem Principis deſcripturus, *Habeſſinorum regnum & mores* pro exemplo ſumſit, talibus circumſtantiis additis, ut ab imperitioribus pro vera haberi poſſit hiſtoria. Plures tales fabulas referre piget, qualis eſt Tychander Hieronymi Dureri, qui p. 290. etiam Habeſſiniam admiſcuit (*b*). 5 6

[De origine fabularum Romanenſium elegantem & eruditum libellum ante aliquot annos edidit *Clariſſ. Pet. Dan. Huetius*, qui Orientis populis originem earum tribuit

(t) *Geographia Lib. XII. tit. Æthiopia.* (u) In vita & diſciplina Cyri Κύρου παιδείαν vocat. (x) Lib. 2. de Orat. ad Quint. fratrem. (y) In proleg. de Emend. Tempor. p. m. 31. in fin. (z) *Volaterranus* ex ſupina incogitantia inter veros ſcriptores illum recenſuit. *Geograph. Lib. 12. tit. Æthiopia.* (a) Titulus Libri eſt: *Methodus doctrinæ Civilis, ſive Abiſſini Regis Hiſtoria autore P. Adamo Contzen.* Colon. 1628. in 8. (*b*) Titulus libelli eſt: Lauff der Welt und Spiel deß Glücks. Hamburg 1668.

buit, ſcilicet rudem & crudam. Si verò formam ipſam & *Clearchum*, primum qui Græcè ſcripſit, ſpectes, non ſine ratione *Græculum* vocaveris *inventum* in Græcia excultum atque politum. Prout Photius de Antonio Diogene talis fabulæ autore ſcribit: *Ex eo tanquam fonte manaſſe Luciani Jamblichi, & ſimilium autorum commenta.*] Procem. III. &c.

N°. III. Ludovicus Urreta monachus Valentianus.] De hoc *gerrone* ſupra N. I §. 34. & ſeq. ſatis ſuperq; dictum, ut ferè pigeat, ejus hîc rurſus meminiſſe. Urreta.

N°. IV. Jacobus Baratti Italus.] Quæ de hoc nugatore ſupra dicta ſunt, hîc repetere nolumus. Unum addimus, admiratione dignum eſſe, fabulatorem hunc in alias linguas verſum fuiſſe. Anglicè quoque *à G. D. Anglo* expreſſus eſt (*c*); qui ſi ea credidit, quæ in dedicatione ſua *Thomæ VVindhamo* perſuadere conatur, cur nomen ſuum non expreſſit? Argumento utitur interpres valdè infirmo & falſo: *non auſurum fuiſſe* Barattum *opuſculum ſuum in Italia edere, niſi veritate niteretur*: Rationes fingit: *quòd Principes ibi per mercatores ſuos commercium literarum cum* Magno Neguço *habeant*. Sic nugas nugis auget. Addit: Baratti. N. I. §. 44.

His book had not found that univerſal applauſe to be tvvice honoured vvith the preſs &c.

Librum hunc non bis impreſſum fuiſſe, niſi univerſalem applauſum meritus eſſet.

Si igitur interpres putavit emptores librorum decipi poſſe, ſi in titulis legatur, *Editio ſecunda*; mirum eſt, quod ipſe titulo ſuo non addiderit *The third edition. Editio tertia.*

1 N°. V. Peregrinationum ſcriptores] Itineraria pleraque exiguæ ſunt fidei. Quæ obvius quisque bono malòve interprete narrat, in codicillos referuntur, atque promiſcuè vulgantur. Quæ quis unum peregrinum facere videt; omnes facere putat, ita plerumque à particulari ad univerſale argumentari ſolent peregrinatores. Peregrin. ſcriptor.

2 Ejuſcemodi itineraria ſine judicio & ſine ullo delectu collegit, & Anno 1609. impreſſit *Nicolaus Roth Bibliopola Francofurtenſis*; ne prælum otiaretur. Inter ea habetur:

Itinerarium Leonhardi Rauchwolffii Med. D. qui ſcribit: *Relatum fuiſſe, Perſas duodecimo ante adventum ſuum in Palæſtinam anno,* (*d*) *fædus cum Presbytero Iohanne pepigiſſe, ut miſſis auxiliis Religio Chriſtiana in Perſiam introduceretur. Itaque Patriarcham quendam cum ſacerdotibus miſſum, ultra viginti urbes ad Chriſti fidem convertiſſe.* Inſignem hanc fabulam tanquam veram hiſtoriam transſcripſit Philippus Nicolai (*e*) diſerte dicens: *Æthiopes hoc præſtitiſſe, ut brevi duodecim annorum ſpatio plus quàm viginti urbes Chriſtianæ religionis dogmate imbutæ fuerint, atque inter eas Metropolis Samarcanda.* Ex quo ſolo vanitatem hujus relationis conjicere Leonh. Rauchwolff. L. II. c. 8.

3 potuiſſet. Idem Rauchwolf cum audiviſſet Regem Æthiopiæ *Libna Denghelum* tempore inaugurationis ſuæ aſſumſiſſe ſibi nomen *Davidis*, confidenter de omnibus Regibus ſcribit d. l.

Ihren Königen wird im Eingang ihrer Regierung der Zunahm David gegeben / welche ſonſt auch Lederwyck: von Perſiern aber AMMA [En! portentoſa vocabula! de quibus infra Lib. II. c. 1. n. 4.] genannt werden. Damit anzuzeigen / daß ſie herkommen vom Königlichen Geſchlecht und Stamme Davidis & Salomonis.

Id eſt: *Reges Æthiopiæ ſub initium regni aſſumere nomen Davidis, ad ſignificandum genus ſuum; eos aliàs vocari Ledervvijk: à Perſis verò Amma.* Cauſam addit (ut mos vulgo etiam falſis cauſam quærere) *Vt indicent ſe ex ſtemmate Davidis & Salomonis oriundos eſſe.*

Eadem habet exſcriptor ejus *Ioh. Iacob Breuning* (*f*).

4 Vix mentionem meretur itinerarium *Iohannis de Montevilla Doctoris & Equitis Angli*, ut titulus fert, Anno 1320. compilatum, qui de *Presbytero Iohanne Aſiatico*

(*c*) Titulò: *The late travels of S. Giacomo Baratti.* London 1670. (*d*) i. e. circa annum 1562. quo tempore res Habeſſinorum variis ſeditionibus & bellis erant afflictiſſimæ. (*e*) In libro de regno Chriſti. (*f*) In Itinerario Orientali Navig. III. c. 11. p. 236.

Procem. V*tico prope Chatayam* decempedalia profert mendacia, ut autor ſui ævi ſimplicitati illu-
ſiſſe videatur. Nullam ejus mentionem feciſſem, niſi fabulam ſpiſſam, *de Dano-*
rum expeditione in Chatayam & Indiam: nec non *Iohanne Friſiæ Regis filio*, *ob ſancti-* 4
moniam vitæ Presbytero dicto, à recentiore quodam inde exſcriptam reperiſſem.
Crediderat autori; quia ſcilicet dixerat: *Ipſe in Chronicis illarum Regionum legiſ-*
ſe. Interpretis quoque vecordia vel ex eo apparet, quod *Magnum Tartarorum* 5
Chanum reddat MAGNUM CANEM **den groſſen Hund.** (*g*) Scilicet in eo præeuntem
habuit *Raphaelem Volaterranum*(*h*). Iſte, *Chatayæ*, inquit, *ſicut & reliquæ Scythiæ præſidet*
L.VI. c.30. *hodiè Rex, quem* MAGNUM CANEM *appellant.* In Plinio fortè legerat *Ptoemphanas*
CANEM *pro Rege habere, motu ejus imperia augurantes.* Quas ineptias etiam Soli-
c. 30. nus exſcripſit: *Summam regiæ poteſtatis* CANI *tradunt, de cujus motibus, quidnam im-*
peritet, augurantur (*i*). Credo à Scythico vocabulo *Chan*, *Chanus* abſurdam hanc
narrationem profluxiſſe. Igitur Volaterrano abſurdum viſum non fuit *Regem Cha-* 6
tayæ vocari MAGNUM CANEM. Nimirum Itali hujus relationis autores gutturalem
Arabicam خ *Ch.* χ Græcorum in voce خان CHAN, χᾶν HAN vulgò, quod *Prin-*
cipem vel *Regem ſupremum* ſignificat, pronunciare non poſſunt; ideò IL GRAND CHA-
NE vel *Cane*, *Canem* reddere oportuit. *Il paeſe del grand Cane.* **Des groſſen Hunds-**
Inf. Pr. 13. 37. **Land.** Talia cum exteri percipiunt, mirum non eſt, ſi cum Gregorio meo de Euro-
pæorum ſcripturiendi pruritu, & typographiæ abuſu querantur.

Eugenius Roger. Haud multo meliora in lucem edidit EUGENIUS ROGER *Monachus Miſſiona-* 7
rius Barbariæ, qui in deſcriptione Terræ Sanctæ (*k*) multa fabuloſa de Habeſſinis ha-
L. II. c. 1. bet. Hiſtoriam verò *Impoſteris Tzaga-Chriſti* ita refert, ut videatur adulterinum il-
lius nomen ſuo calculo non parùm juviſſe.

Benjamin Tudelenſis. Benjaminus Tudelenſis *Iudæus* in itinerario ſuo Rabbinicè conſcripto Ha- 8
baſſiniæ quoque mentionem fecit, hoc modò:

Et ארץ כוש הנקראת אלחבש	*Terra Cush* (Æthiopia) *quæ vocatur* الحبش *Elhabesh.*
Gen. 2, 13. paulò ante פישון היורד מארץ כוש שיש להם מלך וקוראין אותו סולטאן אלחבש׃	*Phiſon* (Gihon voluit dicere) *qui deſcendit de terra Cush quibus eſt Rex quem vocant Sultan Elhabesh.*

Genuinum hoc eſt *Neguçi* nomen apud Orientales. Fabuloſus quidem eſt hic au-
tor & exigui judicii, ut vel ex ſola *Maris concreti* fabella cognoſcere eſt (*l*). Multa ta-
men vera narrat, quæ male intellecta vel ignorata pro fabulis habentur; ut cùm *Iudæos*
in magnis Æthiopiæ montibus jure ſuo vivere ſcribit (m). Quæ tum temporis vera fuiſſe in
1. 14. 43. Hiſtoria noſtra docuimus, & infra de hac re pluribus dicemus; ubi ſimul alia de verſio-
ne & notis hujus itinerarii reperies.

De aliis itinerariis multa verba facere nihil attinet. Ex iis, quæ profectiones 9
in *Palæſtinam* vulgò *Terram Sanctam* & *Ægyptum*, nec non *Arabiam* & *Iudæam* nar-
rant, aliqua *de Habeſſinis* noſtris haberi poſſunt, quamvis valdè dubia & ſuſpecta;
ſed judicio opus eſt, ut vera à falſis diſtinguantur. Præ cæteris æſtimantur ſequen-
tes itinerariorum ſcriptores:

Bernierius.

Vincent. Le Blanc. Vincentius le Blanc, cujus itinerarium Orientis Gallicè editum & An-
glicè verſum fuit (*n*). Vetera novis miſcet. Eosdem falſos huic Regno fines tribuit, quos
Tabulæ Geographicæ vulgares, veluti: Montes Lunæ, Manicongo, &c. Godignum
vidit, ut ex nominibus Regnorum colligo; iis tamen vetera addit. Quædam peculiaria
habet aliàs mihi nec lecta nec audita; Ex. gr. Regem adeò delectari bonis odoribus, ut
quidquid modo bene oleat, in aula ejus adhibeatur; etiam tædæ ſeu faces. Sericum
ex arboribus colligi, & quintam partem Regi loco vectigalis pendi: & plura ejuſce-
modi alia, quæ partim non credo: partim quia autoritate carent, exſcribere nolo.

Joh.

(*g*) Ibid. in tit. lib. II, & lib. IV. in princ. (*h*) *in Geogr. lib. XII p.* 130. b. tit. *Scythia.* (*i*) Eadem habet *Ælianus de animal.* Lib. 7. c. 40. (*k*) Pariſiis Anno 1664. Gallicè edita. (*l*) *VValton Proleg. III n.* 35. *ait:* Autorem hunc fabuloſiſſimum eſſe, ejusque librum infinitis mendaciis & erroribus ſcatere, quos detegit, & ubique confutat *Conſtant L' Empereur.* (*m*) *Conſt. L' Empereur in not. ad h. l.* (*n*) Hoc titulo: *Travels in the Eaſt*, Londini 1660.

Joh. Cotovici Itinerarium egregio judicio & ſtylo conſcriptum. L 2. c. 6. Prœm.

Joh. Hugo Linſchot Navigationes edidit, ex cujus libro Hollandi viam & VI. &c.
rationem in Indiam navigandi didicerunt. Cap. XL. *Habeſſinorum* facit mentionem.

10 Thevenotius in ſuo *Itinere Orientali* Gallicè edito (*o*) Æthiopiam breviter deſcribit ex relatione Legati cujusdam Habeſſinici natione Syri (*p*), qui tamen, ut mihi videtur, in multis fallit. Ex. gr. *Quod Rex Æthiopiæ centum pellices alat*; (id fortè de aliâ quâdam Æthiopia accipiendum) *Quod filios ſuos in rupe quadam Oüohhni in regione Oinadaga* (Wainadegâ) *educari curet, è quibus unus ingenio maxime pollens, quamvis natu minor, eligatur.* De quo neque Tellezius neque Gregorius quidquam retulerunt: nec ego novum morem introductum facilè crediderim. Paulo poſt locum ſepulturæ Regiæ vocat *Ayèſus.* Eſt, puto, nomen አየሱስ ፡ *Ieſus*; & procul dubio intelligitur *Ganeta Ieſus*; quem locum in Hiſtoria noſtra habemus 3. II 30. Thevenot. P. II. c. 68. & 69.

Sed quæ *de Bibliotheca* illius loci magna & variarum linguarum libris inſtructa narrantur, planè ſuſpecta habeo. Cætera omnia, partim malè ſcripta, in medio relinquo.

Nº. VI. Matthæus Armenius] Is fuit primus Habeſſinorum ad Emanuelem Luſitaniæ Regem Legatus, de quo ſupra in prolegomenis ſatis dictum. Quomodo primò ab Albuquerquio Pro-rege in India, deinde in Luſitania exceptus, rurſusque dimiſſus, etiam in Habeſſiniam revectus fuerit: quæque à Luſitanis Navarchis ob ſuſpectam ejus Legationem pertulerit, ex *R. P. Maffeji rerum Indicarum hiſtoria*, aliisque vitæ *Emanuelis Regis* ſcriptoribus fuſius cognoſci poſſunt. Matth. Armenius. I. §. 9.

Nº. VII. Tzaga-Za-abus] Vulgò *Zaga-Zabus*, Monachus fuit imperitiſſimus, non Epiſcopus (ut quidam ſcribunt (*q*)). Eum ſupra exagitare neceſſe habuimus; Quia omnes ferè, qui de Eccleſia Æthiopica aliquid memoriæ prodiderunt illius confeſſione uſi ſunt (*r*). Tzaga-Zabus. I. §. 13. & ſeq.

Nº. VIII. Franciſcus Alvarez, &

Nº. IX. Ioh. Bermudes à nobis ſupra memorati ſunt. Nº. 1. §. 7. & 12.

1 Nº. X. Annuæ Patrum relationes] In more poſitum habent *Patres Societatis*, ut rectores Collegiorum ad Provinciales, iſti vero ad Generalem ſuum de rebus ad Societatem pertinentibus annuas relationes perſcribant. Quæ igitur de Sociorum rebus geſtis ex India aliisque remotis Orientis atque Occidentis regionibus in Europam mittuntur, multa notatu digna de ſtatu & moribus illarum gentium perhibent, ſine quibus res Societatis perfectè cognoſci non poſſunt. Verùm jam à quadraginta & amplius annis nullæ magis typis eduntur, quamvis continuè ſcribantur. Anno 1606. *P. Antonius Fernandius* ex oppido Dembeæ Gorgorâ epiſtolam in Europam ſcripſit, qua uſus fuit *P. Nicolaus Godignus* in refutando Urretâ L. I. c. 22. Pat. Soc. rel. annuæ

2 Aliam dedit *P. Ludovicus de Azevedo* die XI. Julii 1605. quæ impreſſa extat cap. 13. inter alias relationes de annis 1606. & 1607. Uliſſipone editas Anno 1609. Poſteriores autem meliores ſunt prioribus, ut jam jam dicetur.

3 Plures alias reperies inter libros ab *Antonio de Leon* enumeratos. Quædam tamen ex illis emendatione egent; ſcilicet quæ Patres initio ſcripſerunt, priusquam Patriarcha Luſitanicus Alphonſus Mendez & P. Petrus Pays in regnum veniſſent, nondum enim Linguam & mores gentis exactè callebant. Hinc factum quod P. Nicolaus Godignus Regna Æthiopiæ tam malè recenſuerit, ut infra fuſiùs docebimus. I. 3. 29.

Nº. XI. P. Balthaſar Tellezius] De hoc plura nunc addere opus non eſt, vide ſupra I. §. 48.

Nº. XII. Nomina autorum] Quibus ego uſus ſum, operi meo præmiſſa reperies. *Firmiter enim propoſitum eſt mihi nihil ſcribere, cujus autorem nominare*

(*o*) Hoc titulo: *Relation d' un Voyage fait au Levant Paris* 1665. (*p*) de quo agimus II 16. 59. in Additione. (*q*) *Berthold. Nihuſius* de una ſpecie *Epil. ad Acad. Aug. Conf.* §. 2. *Paul. Colom. in Obſervat. ſacris*, Zagazabum Epiſcopum Æthiopiæ vocat, *virum omninò pium & eruditum.* quam laudem minimè meretur. (*r*) ut rectiſſimè monet ſupra laudatus *D. Ioh. Ulr. VVildius in diſput. ſua de Eccleſ. Æth. cap.* 1.

Proœ.XIII. *nare non poſſim.* Si quis igitur de loco quodam dubitare, aut in rebus Eccleſiaſticis me ſuſpectum habere velit, tanquam alienæ religioni addictum, eum non pigeat & inquirere in meos autores, & rationes meas ponderare, ne ſine ratione ex mero præjudicio res meas ſuſpectas reddat. Utique id facere conatur *P. Richardus Simon* (*s*) me inſimulans, quod Æthiopum Confeſſionem Auguſtanæ accommodare voluerim; cùm tamen nullo exemplo id demonſtraverit, nec demonſtrare poſſit, ut in præfatione diximus. Nec ego tam iniquus ſum, ut Tellezii hiſtoriam, quoad ſacra Habeſſinorum, propterea ſuſpectam eſſe dicam, quia in Romani Pontificis verba ex inſtituto ſodalitatis ſuæ juravit. Siquidem dogmata ſua proponere, eaque defendere, nemini vitio verti debet: At res geſtas falſare, aliorumque ſententias malâ fide referre, in omnibus culpandum eſt. Quos verò autores ceu fide indignos reprobamus, atque rejicimus, de iis in antecedentibus ſatis ſuperque egimus.

Gregorii N°. XIII. Gregorius Habeſſinus] Nunc ad *Gregorium Habeſſinum* 1 pergimus, cui maximam Hiſtoriæ noſtræ partem, privatim ea, quæ alium autorem non habent: ut & accuratiorem linguæ Æthiopicæ cognitionem debemus. Etenim vir fide dignus, cui merito plurimùm fideres, non à me tantùm, ſed ab ipſo Principe ERNESTO SAXONIÆ DUCE, ejusque Conſiliariis judicatus fuit. Deinde illum vera dixiſſe ſuperventu Hiſtoriæ *Tellezii* ſupra à nobis laudatæ, cognitum eſt. Igitur de eo paulò fuſiùs agere operæ pretium putamus, ut non modò de moribus & ingenio viri conſtet, ſed & quomodo in Germaniam *ad me* venerit, & quid Gotæ egerit, lectores cognoſcant. Rogatus à me, *priusquam* 2 in Germaniam veniret, ut patriam, genus atque vitæ rationem ſummatim familiariter deſcriberet, ita reſpondit (*t*):

ሙሊድ፡ ዚአየሃ፡ አፋቅርየ፡ ኢይምሰል ከመ፡ እምነ፡ ሰብእ፡ ንኡሳን፡ አላ፡ እም ቤተ፡ አምሓራ፡ ወእቱ፡፡ ነገደ፡ ክቡራን፡ ዘውእቶሙ፡ አርእስቲሆሙ፡ ለሕዝበ፡ ኢትዮጵያ፡፡ መኳንንቲሆሙ፡ ወመሳፍንቲ ሁ፡ወመናብርቲሁ፡ወመማክርቲሁ፡ለንጉ ሠ፡ነገሥት፡ዘኢትዮጵያ፡እለ፡ይሠይሙ፡ ወይስዕሩ፡ ይኤዝዙ፡ ወይመልኩ፡ እምታሕቴሁ፡ ለንጉሠ፡ ወኮንኩ፡ እ ትናገር፡ ወትረ፡ ምስለ፡ ንጉሥ፡ ወመ ኳንንት፡ ወሀበይት፡፡	Genus meum, ô dilecte mi! ne videatur tibi ex hominibus humilibus, (eſſe) ſed ex domo Amharâ (eſt) proſapiâ nobilium, qui rectores ſunt populi Æthiopici: Principes, Duces, Præſides & Conſiliarii Regis Regum Æthiopiæ; qui ad officia promovent, & inde deponunt, & imperant nomine Regis. Ego quoque ſemper collocutus ſum cum Rege, Principibus & Magnatibus. &c.

Patria, In oppido *Amharæ Macana-Salacè* dicto (*u*) ſub initium hujus ſeculi, honeſto loco 3 natus; juſtæ ſtaturæ & ſubnigri coloris erat; criſpos capillos, ut cæteri Æthiopes, ſed vultum liberaliorem habebat. Primis pueritiæ annis literas didicerat, in iisque tantum profecerat, ut inter ſuos clarus atque egregiè doctus haberetur, quamobrem titulum ኣባ: *Abba* meritus fuit. Cognito autem ejus ingenio, *P. Alphonſus* Munus, *Mendez* Patriarcha, illum nobilibus pueris, quos tanquam in Seminario domi ſuæ alebat, præfecerat. Iſtud ad me ſcripſit *P. Antonius d' Andrade*, ſimul ea, quæ de genere Gregorii modo retuli, confirmavit; epiſtolâ Luſitanicâ his verbis:

Eu entendo eſta prima vera virà pera là o *Abba Gregorio* à receber os mimos de V.M. ainda que elle naõ tenha neceſſidade alguã de informaçãon de ſua peſſoa; pois por ſi ſe moſtra com tudo V.M. que tanto o ama. Sabera como elle he de *Ambara* terra e cabeça de toda Ethiopia; e aonde nacem os Reys e Principes, com que elle ha muyto parentado, e aſſi por ſua muyta nobreza, lettras e virtudes era muyto eſtimado dos Senhores; por reſaoñ do qual o Sr. Patriarca de Ethiopia meu amo o eſcolheo, e o fiz meſtre dos eſtudiantes de ſua caſa. Rom. d. 22. Octob. 1650.	*Intelligo vere proximo in Germaniam iturum* Abba Gregorium, *accipiendis beneficiis veſtræ dominationis. Quamvis autem non opus habeas ullâ de eo informatione, quandoquidem Domin. Veſt. ultrò ſponte jam ſe tam benevolum erga illum exhibuet, ſcias tamen, oriundum illum eſſe ex* Amhara, *quæ regio & caput eſt totius Æthiopiæ; Ex qua originem habent Reges & Principes, cum quibus illi eſt magna ſanguinis propinquitas. Idcircò propter ingentem nobilitatem ejus, literarum ſtudia atque virtutes aliis multùm æſtimabatur à Proceribus, quam ob cauſam* D. Patriarcha Æthiopiæ, *herus meus, illum præ aliis elegit, creavitq; magiſtrum ſtudioſorum domus ſuæ.* 4

Quippe

(*s*) Hiſt. Critique des verſions du N. Teſtament Cap. I. p. 7. col. a. (*t*) *in Epiſtolâ die 6. Octobr. Anno 1650. ad me datâ.* (*u*) Hujus oppidi *Alvarezius* quoque mentionem fecit c. 63. & 64.

5 Quippe *Gregorius* Patres Societatis tunc temporis florentes, Regis aliorumque Proœ. XIII.
Procerum exemplo, ſectatus fuerat, variâ illorum doctrînâ & artibus egregiis ita ca-
ptus, ut poſtea, quamvis mutatâ fortunâ, exules in Indiam ſequeretur; Sed ibi non Exilium.
ita, ut ſperaverat, habitus, quia de Patrum actionibus paulo liberiùs locutus fuerat, in
Luſitaniam proficiſci ſtatuit. Navem ingreſſus, cum nautæ jamjam è portu ſolve-
re & vela ventis dare vellent, à Rectore navis exire jubetur, cauſam fruſtra rogitans
ſcaphæ imponitur, & in portum revehitur; retentis ejus ſarcinis, quas *minha roupa, minha roupa* i.e. *Res meas, Res meas* Luſitanicè clamitans, in caſſum efflagitaverat.

6 Sic à ſpe ſua dejectus in patriam refugere paravit, atque parvum navigium Indi-
cum conſcendit. Littus Arabicum legens graves tentationes à popularibus ſuis,
qui Muſulmanni facti erant, perpeſſus eſt. Nam Habeſſini in adoleſcentia capti, &
Arabiæ regulis venditi, Religionis Chriſtianæ deſertores, portubus & urbibus ob
ingenii præſtantiam præficiuntur, ut in hiſtorâ noſtrâ docuimus. Illi poſtea alios l. 14. 13.
oſtentatione præmiorum ſuoque exemplo ad Islamiſmum ſolicitant.

7 Poſtremò ad *Suaquenam* Maris rubri inſulam appulſus, reperit tres Capucinos Suaque-
poſt expulſionem Patrum Societatis Româ miſſos, iter in Habeſſiniam tentaturos. nam venit.
Hi ſibi gratulabantur, quòd hominem nacti eſſent, per quem literas ad Regem Æ-
thiopiæ, de ſuo ſcilicet adventu & miſſione incautè compoſitas, præmitterent, ut per-
ferret, Gregorium rogitant; at ille cautior, præmium, quod illarum auctores jacturâ
capitis ſui reportarunt, exſpectare noluit. Itaque literæ per Arabes (ut, in Hiſtoria 3, 14, 24.
noſtra diximus) miſſæ: ille ſolus in aulam profectus, Regi ſtatim reconciliatus fuit.
Sufficienter enim reſponderat is, quæ curioſè ex eo ſciſcitatus fuerat *de Luſitanorum
ſtatu in India: quæ belli, quæ commerciorum; quæ navigationis ratio eſſet. Quid Patres*
8 *Societatis cum Patriarcha ſuo agerent, molirenturvé.* Sed mox ab æmulis ſuis, Mo-
nachis potiſſimum, accuſatus, quod Patres extra Regnum ſecutus eſſet, ut explora-
tor & proditor, ac Loyolitarum alumnus, (*tantum odium ſupererat!*) catenis one-
ratur. Sed præſcitu Regis, qui eum contra tot infenſos ſervare non poterat, clam & tandem
liberatus, quaſi vinculis ruptis effugiens, regno rurſus exceſſit, & terreſtri itinere in Romam.
Ægyptum, dehinc in Italiam & ſic Romam pervenit. Tellezius de eo ſic ſcribit: L. VI. c. 37. pag. 650.

Abba *Gregorio Abexim* tinha ſido familiar da caſa do Patriarca, viſto nos livros de Ethiopia, o qual ſe tinha voltado da India, com deſejos de tosnar acudir à ſua patria; ainda que depoys ſe tornou a ſahir d'ella, pelo muyto roim tratamento que os ſeus monges lhe deram.	*Abba* Gregorius Habeſſinus *familiaris fuerat in domo Patriarchæ, bene verſatus in libris Æthiopicis, qui reverſus fuerat ex India eo animo, ut opitularetur patriæ ſuæ, quamquam rurſus ex ea egreſſus ſit ob graves vexationes, quibus Monachi eum perſecuti ſunt.*

9 At *Romæ* hoſpitio Habeſſinorum exceptus, liberalitate ſummi Pontificis cum
tribus aliis ſuæ gentis ſuſtentabatur. Inter quos *Antonius d' Andrade*, quem paulo
ante nominavimus, Miſſam celebrabat, quam ille ſtans audiebat, patrio more etiam
aliàs vivens. Prudenter enim priſci Pontifices externis Chriſtianis libertatem ſuo-
rum rituum reliquerunt, quo eò plures Romam allicerent; dederuntque Habeſſi-
nis domum cum ædicula *St. Stephani in Vaticano poſt Baſilicam St. Petri*, ubi Habeſſi-
ni ultra ſeculum vixerunt, priusquàm *Schiſmatici* vel *Hæretici*, ut nunc fit, au-
dirent. Miſſam ibi linguâ Æthiopica more ſuo celebraverunt, ut *Ioh. Potken* in Pr. I. §. 8.
præfatione: Pſalterii Æthiop. teſtatur. Impreſſerunt etiam Liturgias ſuas, etiamnum Anno 1548
cum Novo Teſtamento extantes, & in Bibliotheca Patrum Latine, ſed parùm aptè,
redditas, quas tamen Patres Societatis, ut infra dicetur, in Æthiopia impro-
barunt.

10 Tertio menſe poſt illum, ego quoque Romam veni, documenta quædam & An. 1649.
antiqua Manuſcripta Suecica quæſiturus, quæ à *Iohanne Magno Archiepiſcopo Vpſa-* Occaſio
lienſi, & Sueciæ primate, mutatæ religionis tempore è patria profugo, Romam delata itineris
putabantur. Sic enim *Ericus Georgii filius, aliàs Tegel* dictus, Suecus, in Hiſtoria Romani.
Guſtavi I. Sueciæ Regis ſcribit (*x*):

 Doctor

(*x*) Lib. II. An. 1526. p. 120.

Procæ. XIII

Doctor Jōns Uthwald Erchiepiskop i Upſala ꝛc. ſankadei hop alla ſyne båſta ågodeelar och Clenodier / theßlikes Sweriges Rijkes åldſte och fōrnemligaſte Handlingar / Breef / Crōnikor / Slåchtebōōker och Regiſter / ſom funnes Bådhe ther i Upſala Domkyrkio / och elieſt annorſtådes hår i Rijket / och fōrde thet alt medh ſigh uthrijkes til Rom / uthaf hwilke handlingar och gambla monumenter, han ſedhan ſtålte en Latinsk Crōnika / om alla Sweriges Konungar ſom ſedhan ſynda flodhen in till Konung Guſtafs tijd / hår i Swerige warit och regerat hadde / ſammaledes om wåra Gōters Regemente / Bedrifter och wåſende uthi frånmande Land.

Doctor Iohannes (Magnus ſcil.) *Electus Archiepiſcopus Vpſalienſis (cum abitum è Suecia meditaretur :) convaſabat pretioſa ſua omnia, nec non Regni Sueciæ vetuſtiſſima ac præſtantiſſima acta, Epiſtolas, Annales, Genealogias, aliaque documenta, quæ in Baſilica Vpſalienſi, & alibi aſſervata fuerant, atque aſportabat ea ſecum Romam. E quibus actis atque antiquis monumentis poſtea Chronicon Latinè conſcripſit, de omnibus Sueciæ Regibus, qui à diluvio uſque ad Guſtavi I. tempora in Suecia rerum potiti fuerunt. Adhuc etiam de noſtrorum Gothorum regimine, & rebus inter exteros geſtis.*

Chriſtina Suec. Regina.

Dederat autem CHRISTINA *Sueciæ Regina* Illuſtri viro *Scheringo Roſenhane*, ſuo apud Regem Galliæ Oratori, mandatum, ut idoneum hominem Romam mitteret quæſitum illa documenta. Is negotium mihi dedit, ut privatim, prætextu ſtudii antiquitatis ea indagarem, & reperta cùm prece tùm pretio compararem. In hunc finem præter alias plurimas, procuraverat etiam literas regias, quibus Legato Gallico, *Marchioni de Fontenay Mareüil* commendabat, quò me, ſi opus foret, protegeret. Verùm enim verò ſcripta illa vel nunquam Romam venerant: vel tempore *Sigiſmundi*, qui jura Suecica ſibi vendicabat, in *Poloniam* delata fuerant. Dum igi- 11
tur Urbem fruſtra percurro, & ſimul Habeſſinos, quos Romæ degere cognoveram, quæro, eos tandem in hoſpitio ſupradicto reperio. Quatuor aderant ሀብተ፡ ማርያም፡ *Habta-Mariam*, ተንሣእ፡ ክርስቶስ፡ *Tenſea-Chriſtos*, homines ſimplices, & tantum non elingues:

Habeſſini Romæ reperti.

[Hi tamen cum duobus aliis ዐጽፌ፡ ማርያም፡ Azfa-Marjam & ማኅፀንተ፡ ማርያም፡ *Mahtzenta-Marjâm*, tunc mortuis, ſubſcripſerant carmini Æthiopico, quod *Lexico Jacobi Wemmers Æthiopico* præmiſſum eſt. At *Gregorius* illud nunquam ſine riſu legere poterat, tam ineptè & imperitè compoſitum eſſe ajebat. Illi verò ſeſe excuſaverant, quod importunis Wemmeri precibus ad id faciendum coacti fuiſſent.]

Tertius, *Antonius d' Andrade* patre Luſitano, & matre Habeſſina Takueſſæ in Dembea natus, & in Tigrâ educatus, puellus adhuc Goam Indiæ miſſus fuerat. Italicæ linguæ gnarus, multoque peritior duobus illis prioribus erat; at de lingua & rebus Æthiopicis, præter vernaculam ſuam Tigrenſem, pauca noverat. Conveni eos, 12
ſignificavi, me deſiderio perdiſcendæ linguæ Æthiopicæ teneri. Circumſtant. Mirantur, & cauſam exquirunt. Tandem, auditis rationibus meis, reſpondent: *Id extra Æthiopiam fieri non poſſe, rem enim magni laboris multique temporis eſſe;* GREGORIUM *quidem adeſſe*, (Is quartus erat) *quem commonſtrabant, doctiſſimum, ſed illum neque Latinè neque Italicè callere.* Petii, *ut modo dubia mea reſolverent, & quæſtionibus meis ſatisfacerent, me enim jam rudimentis linguæ* ግዕዝ፡ (Æthiopicæ) *imbutum eſſe.* Gregorius, quid vellem, ex ſociis intelligens, illicò introcurrit, & codicem membranaceum, magnum, egregiè ſcriptum profert, & legere me jubet (*y*). Quo facto, cachinnos edunt, cumprimis Gregorius, qui dicebat: ይነብብ፡ ከመ፡ አባ፡ አትናትዮስ፡ *legit ſicut Pater Athanaſius*, Kircherum intelligens, qui æque ac ego pronunciationem non è magiſtri alicujus vivâ voce, ſed ex impreſſis Syllabariis *Potkenii* & *Mariani Victorii* hauſerat; ex quibus non niſi malè legere diſcas. In illis enim conſonantes & vocales ſine ulla admonitione Latinis literis parum congruis exprimuntur. Cùm autem ad interpretationem ventum eſſet, riſus in admirationem vertit; quippe noſtræ diſcendi methodi prorſus ignari, vix credebant, linguam iſtam

GREGORIUS ÆTHIOPS.

(*y*) *Liber conciliorum erat, quem in Hiſtoria mea Lib. III. c. 4. 31 memoravi.*

iſtam, Patribus Soc. Jeſu in Æthiopia diu commorantibus difficillimam (ut ajebant) Proœ. XIII.
viſam, â me ſine præceptore diſci potuiſſe. Sic enim Gregorius poſtea ad me ſcripſit (z).

በሀገርነ፡ነበሩ፡ፓድሮች፡ዘውእቶሙ፡ (Patres) ዘኢጣልያ፡ ወፖርቱጋል፡ ብዙኃ፡ ዓመታተ፤ ኢረከብነ፡ ማእከሎሙ፡ ብዘ፡ ሀብተ፡ ዘይበጽሕ፡ ነበክሙ፡ በጽሒፍ፡ ወትርጓሜ፡ ክታብ፡ ዘሀገርነ፡ እንዘ፡ ማእምራን፡ መጻሕፍ፡ ወቴዎሎጎውያን፡ እሙንቱ።	*In Patria noſtra fuerunt Patres* (ſcil. Societatis) *ex Italia & Luſitania multos annos; & nullum reperimus inter eos cum hoc dono, quod contigit tibi in ſcribendo & interpretando epiſtolas regionis noſtræ, cum tamen periti librorum & Theologi eſſent.*

13 Sic contractâ cum illis amicitiâ, *Gregorium* quotidie viſitavi. Sed initio ſermone non conveniebamus; quippe Gregorius ex Europæis linguis nullam niſi Luſitanicam, cui nondum aſſueveram, & quidem permodicè callebat, Italicam verò modò diſcere incipiebat. Ita diu per interpretem *Antonium d' Andrade*, deinde quaſi balbutientes confabulabamur. Poſtremò, ſed tardè in Æthiopica conveniebamus, quam neuter unquam locutus fuerat. Apud Habeſſinos enim, prævalente per univerſum Regnum *Amharicâ* dialecto, in ſolo ſcribendi uſu eſt. Ego de Æthiopicâ loquendâ ne ſomniaveram quidem. Ita alter alterius gratiâ, inſolitâ utrique linguâ ſermocinari cogebamur. Erat *Gregorius* rerum patriarum inſigniter gnarus; aulam enim primo ſolus, deinde ut *Patriarchæ Mendezii* domeſticus diu ſecutus fuerat: Regiam familiam, proceres omnes resque hoc ſeculo geſtas probè noverat. Ad hæc facundus atque facetus erat, & comem atque affabilem ſe omnibus præbebat; nihilque me celabat eorum, quæ ex illo quærebam, & libros quotquot aderant ſuppeditabat: ego illi viciſſim aperiebam quæ de rebus Europæ ſcire deſiderabat.

14 Poſt diſceſſum meum crebris epiſtolis ſuum reviſendi mei deſiderium exponebat (*quarum primam lectori infra Lit. A. damus*) oblatamque â me conditionem ſumtibus meis in Germaniam veniendi acceptabat. Invitaveram eum *Erfurtum* in patriam meam, ubi tunc temporis mater mea adhuc vivebat, ſed non perſpicuè ſatis ſcripſeram vocabulum ኤርፉርት፡ *Erfurt*, ita ut ille legeret ኤርፋርት፡ *Erfârt* (a) (quod Germanicè ſonat Ehrfahrt) Itaque conſulenti amicos, reſponſum fuit: *Vrbem eſſe ignotam*; & fortaſſis ipſe, caſu interrogatus, ſic reſpondiſſem. *Adeò litera una vel apex minus rectè poſitus aut lectus anſam errori poteſt præbere.* Eandem ob cauſam *Acalexus Habeſſinus juvenis* improvidus, Gregorium ſine cujusquam commendatione ſecuturus, urbem Ehrfahrt / *Ehrfârt* in Germania fruſtra quæſivit, & irritus tandem in Italiam reverſus eſt, ut in Hiſtoria mea docui. Simile quid contigit Clariſſimo *VValtono*, qui in edendis Bibliis Polyglottis operâ meâ in Æthiopicis uſurus aliquot literas *Herfordiam* in Weſtphaliam direxerat, cum *Erfordiam* vel *Erfurtum* ſcribere debuiſſet. Eæ mihi redditæ non fuerunt, eoque factum, ut nihil quidquam ad tam magnificum opus, quod quidem lubens voluiſſem, conferre, nec defectibus aliquam multis in Æthiopicis conſulere potuerim.

Epiſtola Æthiop. A.
Acalexus.
l. 14. 20.
Waltoni Bibl. Polygl.

15 Sed ad Gregorium redeo, qui jam in itinere erat, cùm Sereniſſ. Princeps ac Dominus DN. ERNESTUS *Saxoniæ Dux*, cui totum negotium expoſueram, mandaret, ut illum *Gotam* in aulam ſuam deducerem; *ſe enim cupidum eſſe cognoſcendi ex eo certiora de rebus Habeſſinorum, quos veteres Chriſtianos eſſe audiverit, ſeque omnes itineris ſumtus præſtiturum.* Haud difficulter paſſus ſum me hoc pacto onere impenſarum levari, idque ſcripſi Gregorio, qui jam in Germaniam intraverat. Ille autem neſcius, quâ iret, quâve rediret, vel â quo accerſeretur, reſpondit: *Se in manu meâ eſſe, facerem prout juſtum & æquum mihi videretur.* Obviam ergo illi Noribergam usque profectus ſum. Ibi cùm primùm in conſpectum veniſſem, in lætitiam incredibilem effuſus, me arctiſſimè complexus eſt, ut ferè lacrymas eliceret, reputanti quòd bonum illum virum, quinquagenario majorem & pedum infirmitate aliquatenus laborantem, privatus ego, & ſine lare juvenis, nondum cognitâ beneficâ Principis

Ernest. Sax. Dux

(z) In Epiſtolâ die 16. Octob. 1650. ad me datâ. (a) Syllabas ፉ፡ *Fu*, & ፋ፡ *Fâ*, ſibi invicem ſimillimas, non ſatis diſtinxeram; at ſyllabâ *Er.* Æthiopicè aliter ſcribi non poteſt quam ኤር፡ ér. Ehr.

Prooem. XIII. cipis Gotani voluntate, è tam longinquis oris in Germaniæ meditullium pellexiſſem.

Juſſerat ERNESTUS illum primo in caſtella ſua *Heldburgum in Franconia;* deinde *Tennebergam in Thuringia* deducere, quò explorato per idoneos viros hominis ingenio, ſciret, quo pacto illum exciperet atque haberet. Cum igitur de perſona, moribus & indole viri non ingrata nunciarentur, novâ veſte Germanica donatus, in arcem Gotanam **Friedenſtein** introducitur, ibique commodo conclavi mecum collocatur. Mox die dato ad Principem vocatus, Cancellario cæterisque Conſiliariis tam ſecularibus quam eccleſiaſticis præſentibus (b) prævià ſalutatione ajebat: *Se immortali Deo gratias agere, quòd ſibi in tam remotis Septentrionis regionibus, præter ſpem & expectationem ſuam, Principem Chriſtianum videre & alloqui contigiſſet, cujus pietatem & prudentiam in hac loca veniens prædicari audiviſſet: nec minùs de clementiâ & benevolentiâ ejus bene ſperare, cum peregrinum ſe & ignotum tam clementer excepiſſet, atque ad manus oſculum benignè admiſiſſet.* Ad ea Princeps: *Non minus gratum ſibi eſſe,* ait, *virum Chriſtianum è tam longinquis regionibus in aula ſua conſpicere. Providentiam divinam ſummis laudibus celebrandam, quòd inter tot barbaros, inter tot Muhammedanorum perſecutiones, Eccleſiam Æthiopicam in Africa per tot ſecula conſervaverit, eumque de benevolentia ſua nullatenus dubitare jubet.* 16

Gregor. allocutio.

Quæ cum illi Italicè interpretari voluiſſem, ut præſentes, quid dicerem, intelligerent, Amharicâ dialecto exclamavit: መጽሐፍኛ፡ መጽሐፍኛ፡ *Metzhafeña, Metzhafeña* q. d. *Librorum linguâ*, i. e. *Æthiopicè, Æthiopicè.* Mirantibus cunctis quid vellet; *Quandoquidem*, inquit, *cum viro Principe agendum ſibi eſſet, oportere ſe cuncta ejus dicta accuratiſſimè intelligere, ut ſciret, quid ſibi reſpondendum eſſet, ac propterea petere, ut linguâ Æthiopicâ ſecum agerem.* Feci quantum potui. Tunc ille: *Verum eſſe*, dicebat, *in patriâ ſuâ Religionem Chriſtianam à tot ſeculis miraculosè conſervatam fuiſſe, ejusque antiquitatem mirum in modum extollebat.* Reſpondit Princeps: *Ideò illum præcipuè vocatum fuiſſe, ut ſtatum Religionis & Regni patrii exponeret, multa enim & magnifica de patria ejus per Europam differri, de quibus certiora ex illo cognoſcere cuperet, nihilque ex rebus noſtris illi celatum iri.*

Colloquia cum eo.

Sic benevolè dimiſſus fuit, & mox nominati Conſiliarii, qui cum eo colloquia haberent. Hi juſſu Principis ex antiquis illis libris (c) quos ſupra narravimus, (quia alios tunc temporis in promtu non habebant) excerpſerant, quæcunque de rebus Habeſſinorum à noſtris ſcriptoribus memoriæ prodita habebantur. Vetera erant pleraque, ex *Tzaga-Zaabi* incondita *Confeſſione fidei* maximam partem deſumta, quæ modo riſum, modo ſtomachum Gregorio movebant, ut mox pluribus dicetur. Iis itaque propoſitis reſpondebat: ſæpe etiam latiùs differebat, ut ſtatus & Religionis & Reipublicæ ſatis ex eo cognoſci poſſet. At recentioribus Patrum Societatis Jeſu ſcriptis & illorum annuis relationibus nunquam in Germaniâ viſis, tunc temporis deſtituebamur; aliàs cuncta longe accuratiùs examinare, & cum illo conferre potuiſſemus. Sic de veteribus, num vera eſſent, interrogatus, illa pro temporis diverſitate & affirmare & negare ſæpe tutò poterat. In Scriptura Sacra, tribus primis conciliis (quæ tantùm in Æthiopia recepta) librisque Habeſſinorum ſymbolicis probè verſatus erat. Nonnulla tamen ex doctrina Patrum Societatis hauſerat; quam ob cauſam ſententias Æthiopum à noſtris diſcrepantes, interdum ambiguè: interdum in mollius referebat; quæ ego poſtea ex Tellezii aliorumque Patrum relationibus ſatis diſcernere & dijudicare potui. 17

Pr. I. §. 13.

Colloquiis ipſe Princeps ſæpe interveniebat, ſæpe Gregorium ad ſe vocabat: ſæpe etiam ſolus ad illum ventitabat. Cùm audiret promtas ejus ac ſolidas reſponſiones, quòd *Pſalterium* & *Novum Teſtamentum* (alios enim libros Æthiopicos ſecum 18

(b) Qui tunc erant D. *Georgius Franzkius* Cancellarius. *D. VVilhelmus Schroterus. D. Erneſtus Ludovicus Avemannus* illius ſucceſſores. Dn. *Vitus Ludovicus à Sekendorf*, quem ſupra inter præcipuos fautores noſtros laudavimus. D. *Salomon Glaſſius*, Superintendens & Dn. *Chriſtophorus Brunkorſt* Concionator aulicus prudentiſſimus & meritiſſimus. (c) Ex *Alvarezio*, *Tzaga-Zaabi* Confeſſione fidei, *Dreſſeri* Eccleſia Æthiopica, *Brerevvoodi* ſcrutinio Religionis & ſimilibus.

ſecum non habebat) appoſitè allegaret, & allegata loca ſtatim reperiret, & oſtenderet, magnopere virum æſtimabat, & omni benevolentiâ proſequebatur. Gregorius viciſſim æquali modeſtiâ & libertate quæſtionibus Principis ſatisfaciebat, & officioſiſſimis verbis eum venerabatur. Cum aliquamdiu Principem non vidiſſet, ajebat illi: *Nubem moeſtitiæ animum ſuum obvelaſſe, quandoquidem ſole Clementiæ ejus illuſtratus non fuiſſet.* Ejuſcemodi elegantiis Æthiopicis erga illum crebrò utebatur. Reſpondit ERNESTUS: *Chriſtianorum animos mœrore obſcurari non poſſe, quamdiu Sol juſtitiæ illis luceret.* Proœ.XIII.

19 Vivebat tunc temporis adhuc filius ejus natu maximus Princeps JOHANNES ERNESTUS, undecim annorum puer, ingenii elegantis, cujus poſtea Ephorus fui. Is creberrimè apud Gregorium eſſe, & cum illo colloqui avebat, quâ occaſione uſi Præceptores, prætexuerunt Latinâ linguâ (quam aliàs illibenter loquebatur) cum tali viro peregrino agendum eſſe. Morem geſſit, bono ſucceſſu; quamvis ſatis videret interpretatione meâ opus eſſe. Itaque crebrò Gregorium inviſebat, qui blandè illum appellans, & ænigmata Biblica feliciter ſolventem laudans, favorem ejus mirè ſibi conciliabat. Poſt diſceſſum ſuum, ex Italiâ in patriam profecturus, *Epiſtolâ Æthiopicâ* luctum ſuum teſtatus eſt. Utrumque infra Lectori damus. *Lit.* B. & C. Sed inprimis æſtimabat Principem ſecundò genitum FRIDERICUM, nunc avitas ditiones feliciter temperantem, qui, licet tunc ſextum duntaxat ætatis annum explevisſet, inceſſu, ſermone & vultu gravitatem cum comitate miſcebat.

JOHANN. ERNEST. Sax. Princeps.

B. C.

FRIDERICUS Sax. Dux.

20 Interea Gregorius non incurioſus erat rerum noſtrarum, ſed ſtatum Principatûs, rationem regiminis & mores aulæ explorabat. Cùm videret & intelligeret, Ducem ERNESTUM præcipua Regum jura in principatu ſuo uſurpare, ſummum ſacrorum jus habere: leges atque edicta promulgare: tributa colligere: populares ſuos armare: Ordines Principatus ſui convocare: monetam cudere; præterea alia quædam jura exercere, quæ Principibus Germaniæ ſecundùm imperii noſtri leges, aut Imperatorum conceſſiones in ditionibus ſuis longiſſimo uſu competunt; mirabundus ajebat: Talem Principem nos Regem vocaremus. Cum verò audiret multò plures & opulentiores per Germaniam Principes dari, Eccleſiaſticos & Seculares, Comites & Cœnobiarchas, nec non liberas civitates, atque in uno corpore ſub Imperatore ceu capite ſuo conjungi; parum aberat, quin Platonicam aliquam Politiam ſibi repræſentari putaret. *Quantum oportet eſſe Imperatorem*, inquiens, *qui tam diverſæ conditionis atque religionis homines in officio contineat? qui poſſunt concordes inter ſe vivere?* Nam præter *Monarchiam* abſolutam nullum aliud Regimen noverat. *Ariſtocratia* & *Democratia* ignotæ illi erant Rerumpublicarum formæ, & de earum conſtitutione & modô, priuſquam in Europam veniſſet, nihil unquam intellexerat. Omnis enim Africa Regibus obtemperat: pauci ducibus ſuis ad tempus parent: Regna ferè ſic comparata ſunt, ut unus Dominus reliqui ſervi habeantur.

Principum Germ. Jura.

21 At apud nos, cum audiret atque videret *ſubjectos moderatâ libertate frui: Principem functioni ſuæ intentum, nihil per vim, nihil tumultuariè, ſed cuncta maturo conſilio reque bene deliberatâ agere, collegia Conſiliariorum ſuorum quotidie frequentare: facilem ſe acceſſu præbere: ac literas ſupplices è manu porrigentium accipere, nec eas reponere, ſed expeditionis curam habere*; beatos prædicabat populos qui hoc pacto regerentur. Ubi ad aulam animum adverteret, & cuncta procul à faſtu & luxu ordinate peragi cerneret, Principem ipſum cultus divini & precum horas tanquam canonicas ſtrictiſſime obſervare: Liberos in pietate, bonisque artibus ſolicite educari; mane & veſperi fami-

Temperatum imperium.

Aula benè compoſita.

Proœ. XIII. liam ad preces convocari: prandium & cœnam ſtatis horis inchoari & finiri: diſciplinam bonosque mores, quaſi in aſceterio quodam coli: luſum atque laſciviam abeſſe; ſolitum ſuum ዕፁብ: i. e. *ſtupendum*! exclamabat, ac vix እጨጌ: *Itshegum ſuum* [ſummum monachorum Antiſtitem] *ſanctiùs vivere poſſe* dicebat. Nec minus ſuſpiciebat Principis in reſtauranda urbe, & ædificandâ novâ arce, aliisque rebus privatis curandis ſedulitatem. Is enim ſolebat ubique præſto eſſe, parare omnia, pauca ſolis miniſtris agenda relinquere, ac in futurum poſteritati proſpicere. Ubi frumentum coacervari, imò etiam fœnum (ut in Europa fieri neceſſe eſt) convehi videret; *Quam bona foret in Æthiopia iſta providentia contra locuſtas*, inquit, quæ ſcil. herbidum omne atque frondoſum ambedentes, frumenti & pabuli inopiam, exinde famem mortemque hominum & pecorum poſt ſe trahere ſolent. Cætera quæ tùm de rebus noſtris judicabat, tùm de ſuis referebat, in loco memorabimus.

I. 13. 16.

Cùm ex noſtris ſcriptoribus tam multa vana atque falſa de Habeſſinis referri 22
audiret, indignabundus ajebat: *Scripturiendi quodam pruritu Europæos laborare, & quoquo modo audita vel accepta, digna pariter & indigna literis conſignare & publicare. Id populares ſuos quondam neſciviſſe, aliàs cautiùs ad interrogata reſponſuros fuiſſe; modò noſtri interpretes illos rectè intellexiſſent. Se, cùm primùm inſignem* Alphonſi Patriarchæ Luſitanici *Bibliothecam, libros privilegiis Regiis & licentiâ magnorum virorum munitos vidiſſet* (d) *exiſtimaviſſe Typographiam, ceu ſacrum quoddam inventum, inter Regalia Principum haberi, nihilque imprimi, niſi quod verum, bonum & publicè utile eſſet. At obſtupuiſſe ſeſe, cùm cognoviſſet, multa ficta, vana, frivola, imò etiam publicè noxia typis mandari.*

Typographiæ abuſus.

Lexicon Æthiop.

Cæterùm in ſupplendo *Lexico* meo *Æthiopico* volenti animo me juvabat: loca 23
autorum difficiliora & vocabula rariora libentiſſimè explicabat; idque feliciter, ſi merè Æthiopica eſſent: in peregrinis verò rebus & vocibus ſæpiſſimè hallucinabatur, atque ad patriæ ſuæ ሰዋሰው: *Sauſau*, i. e. *Vocabularium magnum* provocabat. Sed Lexicographiæ artisque Grammaticæ planè rudis erat: diſpoſitionem vocabulorum ſecundum radices ignorabat; & initio averſabatur; me enim quaſi per ludibrium interrogabat; *Num putarem verba in ſolo Æthiopico radices agere?* ut in Hiſtoria mea dixi. Cùm verò me videret ſive lecta, ſive ex ſe audita digerere, & derivata ſub radices ſuas ordine referre, ſuum ዕፁብ: *Etzub* i. e. *Mirum*! crebrò repetebat, & cùm de varia vocis alicujus ſignificatione diſſeruiſſet, addebat: ይእዜ: አርትዖ: በስነ: ጥበብከ። *Nunc tu ordina* (e) *illud ſecundum artem tuam.*

I. 15. 32.

Gramatica vocabula.

Ego viciſſim Grammaticæ Latinæ myſteria (ut vocabat) illi enodabam, eoque 24
promtiorem ad reſpondendum quæſtionibus meis habebam. Cùm vocabula technica, *declinationes, conjugationes, caſus, tempora* & ſimilia, deſcriptione laborioſâ Æthiopicè illi explanaſſem, ut tandem finem uſumque eorum aſſequeretur; ተከሥተ: ስብሐት: ለእግዚአብሔር። *Revelatum eſt*, inquit, *Deo ſit laus: &* ለኵሉ: ነገር: ስም: ሀሎ: በኤውሮጳ። *omnes res nomina ſua habent in Europa*, vocabula artis intelligens. Nam Latinæ linguæ diſcendæ tantâ ferebatur cupiditate, ut cùm aliquando per biduum abfuiſſem, iſte bonæ ſpei diſcipulus, Etymologiam totam, Declinationes & Conjugationes omnes, identidem legendo & relegendo vi quadam memoriæ ſibi imprimere propoſuerat. Igitur manè incipiens usque ad intempeſtam noctem aſſiduè recitando & ſemet tentando, nemine interpellante, adeò caput turbaverat, ut rediens vertigine laborantem reperirem. Vocato medico, eoq; in cauſam inſoliti morbi multùm diuque inquirente, tandem deprehendimus ex nimia ſtudii intentione contigiſſe. Sæpe autem querebatur, Patres Societatis, in Æthio-

Gregorii ſtudium intenſum.

Pr. I. §. 34. (d) Veluti cùm audiret *Vrretam* facultatem habuiſſe fabulam ſuam de regnis Presbyteri Johannis imprimendi ab omnibus librorum cenſoribus Valentianis, cum inſignibus encomiis verè Hiſpanicis; tanquam eſſet *hiſtoria quædam univerſalis, quæ omnes comprehenderet ſcientias, plena omnifaria eruditionis, curioſitatis & doctrinæ Catholicæ, adeoque ſit lectione digniſſima.* Sic habent verba Cenſorum. (e) Æthiopicè ſecunda perſona pluralis eſt, quâ, honoris cauſa, ut Galli *vous* Ihr utuntur.

Æthiopia tunc degentes, adigi non potuiſſe, ut patriæ ſuæ pueros linguam Latinam docuerint, cauſam in Hiſtoria noſtra expoſuimus. L. 4. 2. 41. Proœ. XIII.

25 Optaverat quidem Gregorius illam apud nos perdiſcere, quò libros Latinos omnes intelligere poſſet, eamque ob rem nullam abitus ſui mentionem faciebat. Sed Principi potiùs viſum ante hyemem illum remittere, ne vir calidiori climati aſſuetus, ætate graveſcente, humani quid inſolentiâ frigoris pateretur; præſertim cùm patriæ ſuæ deſiderio flagrare ſe diceret: tùm ut maturè Regi atque Proceribus Æthiopiæ narraret, quæ apud nos vidiſſet atque audiviſſet. Diſceſſit ergo *Gotâ* animo & promiſſo in Patriam revertendi, quamvis eum Alphonſus Patriarcha in India tunc exul, per literas dehortaretur, quas paulo inferiùs *Lit. D.* dabimus. At in *Italia* inter ſpem & metum diu cunctatus, in *Ægypto* & *Palæſtina* diutius hæſit; tandem intuto in Patriam reditu, in Italiam regreſſus eſt. Reverſo ERNESTUS ſtipem in ſolatium exilii ſubmittebat, quam grato animo accepit, idque literis ad eum Æthiopicè datis abundè teſtatus eſt. *Lit. E.* Diſceſſit Gotâ.

26 Suſtentationem ad vitam, ſi in Germaniam redire vellet, prævalente patriæ amore, abnuit, atque eam ob cauſam denuo reditum in eam tentavit. Sed DEO viſum fuit, præcluſâ terrenâ patriâ cœleſtem ei aperire. Cùm enim Mare mediterraneum ſecundis ventis enavigaſſet, Alexandrettam perrecturus, in parvo navigio haud procul à littore cum aliis XXIV. viris naufragio vitam finivit. Corpus ejus *Procurator Gallicus* (Conſulem vocant) *Chalybonenſis* (*f*) exquiri atque ſepeliri curavit. Mors.

27 Hic ergo fuit *Gregorius* iſte, quem paſſim laudamus; cujus fidem in rebus Æthiopicis, quæ alium autorem non habent, ſecuti ſumus. Si inter eas fortè quid reperiatur, quòd minus accuratè traditum ſit, meâ potius culpâ id factum puta, quòd illum converſationis initio fortè non ſatis intellexerim. Eâ enim erat ſinceritate, & animi integritate, ut deditâ operâ nihil falſi mihi narraverit, quamvis & ille ex fragilitate & imbecillitate humanâ labi atque errare potuerit.

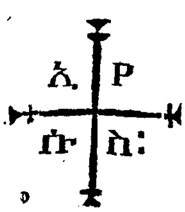
(*f*) *Chalybon*, *Aleppo*. Celebre *Syriæ* Emporium, in quo Europæi mercatores *Conſules* ſeu Procuratores ſuos habent.

Sequuntur nunc Epiſtolæ Gregorii & alia nonnulla, quorum paulo antè in Commentatione de vita ejus mentio facta.

Lit. A.

GREGORII HABESSINI

Amharenſis ad Autorem Epiſtola Æthiopica; prima quæ in Europa à privato viſa & impreſſa fuit.

28 ሠጣዌ፡ ክታብ፡ ወሰላመ፡ አምኃ፡ መንፈሳ
ዊ፡ አምአባ፡ ጎርጎርዮስ፡ ዘኢትዮጵያ፡
ለዘጥቀ፡ ፋቁር፡ ደም (g)፡ ኢዮብ፡ ሉዶ
ልፋ፡ እኁየ፡ በክርስቶስ፨
ሰላም፡ ለከ፡ ወሰላመ፡ መስቀሉ፡ ወ
ሣህሉ፡ ለእግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስ
ቶስ፡ ምስለ፡ ፋሥሓ፡ ወጥዒና፡ የሀሉ፡

Reſponſio literarum & pax ſalutationis ſpiritualis ab ABBA GREGORIO ÆTHIOPE, *valdè dilecto* DN. JOBO LUDOLFO *fratri meo in Chriſto.*

Pax tibi, & pax crucis, & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum lætitiâ &

(g) Titulo honoris Luſitanico me honeſtare voluit.

Prov. XIII. ዘለፈ፡ ምስሌከ፡ እንዘ፡ ይናዝዘከ፡
እምዝኩ፡ ሐዘን፡ ወትካዝ፡ በእን
ተ፡ ተፈልጦትከ፡ እምኔየ። ኦእኁ
የ፡ ፍቁር፡ ወፍጹመ፡ ምግባር፡ እፎ፡
ሀሎከ፡ ወእፎኑ፡ ኮነት፡ ሀለውትከ።
አንሰ፡ ሀሎኩ፡ ድኅነ፡ እስከ፡ ይእዜ፡
ምስለ፡ አኀውየ፡ በኂሩቱ፡ ለእግዚ
አብሔር፡ አምላክነ፡ ሎቱ፡ ስብሐ
ት። በከመ፡ ሀሎከ፡ በሐዘን፡ ወት
ካዝ፡ በእንተ፡ ተፈልጦትከ፡ እም
ኔየ፡ ከማሁ፡ ሊተኒ፡ ነዋ፡ ያነድድ፡ እሳተ፡
ሐዘን፡ ለውሳጤ፡ ሕሊናየ፡ እስከ፡ ይእ
ዜ። ለለ፡ ጊዜ፡ እሔሊ፡ ኪያከ፡ በእን
ተ፡ ተፈልጦትከ፡ ዘእንበለ፡ እግበር፡
ለከ፡ ምንተኒ፡ ነገር፡ ኄረት፡ ወዝክረ፡
ተአኃወ፡ እንተ፡ ይእቲ፡ ትእምርተ፡
ፍቅር፡ እመሂ፡ በቃልየ፡ አው፡ በም
ግብርየ፡ እንዘ፡ ብእሲ፡ ጠቢብ፡ ወመ
ፍቀሬ፡ ሰብእ፡ አንተ፡ በይነ፡ ስእኖተ
የ፡ ቃለ፡ ለተናግሮ፡ ወኃይለ፡ ለገቢረ፡
ሠናይ። እስመ፡ እንግዳ፡ አነ፡ ዘመጻእ
1, 1, 4. ኩ፡ እምብሔረ፡ አግዐዚ፡ ርሑቅ፡
ዘውእቱ፡ ኢትዮጵያ፡ በከመ፡ ታአም
ር፡ ለሊከ። ባሕቱ፡ ይእዜ፡ ሶበ፡ በ
ጽሐኒ፡ ክታብከ፡ ዘእንተ፡ ውስጡ፡
ዝጉብ፡ ብዕለ፡ ተፋቅሮ። ወተዓርኮ፡
ዘመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ወለበውየ፡ ኪያሁ፡
ተናዘዘ፡ ልብየ፡ ወተፈሥሐት፡ ነፍስየ፡
እምሐዘን፡ እስመ፡ መሰለኒ፡ ዘረከብ
ኩ፡ ኪያከ፡ ፍቁርየ። ይእዜኒ፡ ይሥምር፡
ለሊሁ፡ እግዚእነ፡ ከመ፡ ያስተራክበነ፡
ኅቡረ፡ ውእቱ፡ ፈቀደ፡ በኂሩቱ፡ ዘኢይትኌ
ለቍ፡ ከመ፡ ትንሣእ፡ እምኔየ፡ ኵሎ፡ ዘኀ
ሠሥከ፡ እስመ፡ ፍቅረ፡ ዚአከ፡ ኮነ፡ ጥ
ቀ፡ ክሡተ፡ በኀቤየ፡ ቀዳሚ፡ በጊዜ፡ ሑ
ረትከ፡ ወዳግመ፡ በክታብከ። እስመ፡ ለ
ቡ፡ ለብእሲ፡ ይትዐወቅ፡ በቃሉ፡ ወበምግ
ባረ፡ በከመ፡ ይቤ፡ እግዚእነ፡ ውስተ፡
ወንጌለ፡ ሉቃስ፡ በምዕራፍ፡ ፮፡ ወኵሉ፡
ዕፀ፡ እምፍሬሁ፡ ይትዐወቅ፡ እስመ፡ ብ
እሲ፡ እምሠናይ፡ መዝገበ፡ ልቡ፡ ያወፅ
ኦ፡ ለሠናይት፡ እስመ፡ እምተረፈ፡ ልቡ፡
ይነብብ፡ አፉ። በእንተዝ፡ አነሂ፡ አፍቀ
ርኩከ፡ ከመ፡ ፍቁር፡ ወልድ፡ ወአንበር
ኩከ፡ ከመ፡ ሕለቀት፡ ውስተ፡ ልብየ። ወ
ከመ፡ ማዕተብ፡ በመዝራዕትየ፡ በከ
መ፡ ይቤ፡ በመኃልየ፡ መኃልይ፡ ውስተ፡
አንቀጽ፡ ኃምሳዊ፨ ዓዲ፡ ለእመ፡ ሖር
ከ፡ ኀበ፡ ካልእ፡ ሀገር፡ ጸሐፍ፡ ሊተ፡ ኀ
በ፡ ተሐውር፡ ከመ፡ አእምር፡ መካነ፡
ህላዌከ፨ በእንተ፡ ዖፍ፡ ዐቢይ፡ ዘተ
ስእለነ፡ በለሳነ፡ መጽሐፍ፡ ትሰመ

ſanitate ſit ſemper tecum, conſolans te ob illam triſtitiam & mærorem, qui propter ſeparationem tuam à me (contigit) O frater mi dilecte & perfecte operibus! Quomodo vales & quonam modo ſe habet ratio valetudinis tuæ? Ego quidem ſanus fui hucusque cum fratribus meis per clementiam Domini Dei noſtri, ei ſit laus. 29
Quemadmodum fuiſti in triſtitia & mœrore propter ſeparationem tuam à me: ita & me quoque (ecce) aduſſit ignis triſtitiæ in interiore animi mei hucusque. Omni tempore cogito te propter diſceſſum tuum, antequam præſtiterim tibi quidquam boni, aut memoriam fraternitatis mutuæ exhibuerim, quæ eſſet ſignum dilectionis, neque verbo neque re; cum ſis vir prudens & φιλάνθρωπος. *Quia non valui ſermone ad colloquendum: neque viribus ad benefaciendum. Peregrinus enim ſum, qui veni è regione* Ag-azi *longinqua, quæ eſt* Æthiopia *quemadmodum tute noſti.* 30
At nunc poſtquam pervenit ad me epiſtola tua, cujus contenta, inſtar theſauri, plena erant divitiis mutuæ charitatis, & amicitiæ Spiritus Sancti. Eâ intellectâ, conſolationem percepit cor meum, & lætata eſt anima mea à triſtitia. Quia viſum eſt mihi, quaſi reperiſſem te dilectum meum. 31
Nunc autem annuat idem ille Dominus noſter, ut convenire faciat nos unà ubicunque illi viſum fuerit, per benignitatem ſuam infinitam, ut accipias à me quicquid petieris, quia amicitia tua valdè manifeſta facta eſt apud me: primum quidem tempore diſceſſus tui, & rurſus literis tuis. Nam cor hominis cognoſcitur per ſermonem ejus, *quemadmodum ait Dominus noſter* in Evangelio Lucæ, cap. 6. *Et* omnis arbor ex fructu ſuo cognoſcitur; *nam* homo è bono theſauro cordis ſui producit bona, quia ex abundantia cordis loquitur os. *Propterea ego quoque dilexi te, ſicut dilectum filium, &* poſui te ſicut annulum in corde meo, ſicut ſigillum in brachio meo, *ſicut dixit* (*Salomon*) in Cantico canticor. c. 5. (h). *Porro ſi in aliam regionem proficiſci velis, ſcribe mihi quo proficiſcaris, ut ſciam locum exiſtentiæ tuæ. De ave autem magnâ* (Struthiocamelo) *quæ ſciſcitatus es* 32

ይ፡

(*h*) Secundùm noſtram diviſionem capita Librorum Biblicorum citat; *Æthiopes* enim, ut cæteri Orientales, aliis diſtinctionibus utuntur.

ዴ፡ ሰገኖ፡ ወበአምኀርኛ፡ ሰጎን ፨ ለእሉ
ሂ፡ ቃላት፡ እምነ፡ መጻሕፍት፡ ዘሰአል
ከ፡ ነዋ፡ ፈነውነ፡ ለከ፡ ጽሒፈነ፡ በካል
እ፡ ክርታስ ፨ እግዚአብሔር፡ የሀሉ፡ ም
33 ስሌክ። ይኤምኑከ፡ ኵሎሙ፡ አኀውየ፡
እለ፡ ሀለው፡ ምስሌየ፡ ወይስእሉከ፡ ከ
ደ፡ ክመ፡ ተአምኖ፡ ሎሙ፡ አብርሃምሃ፡
ማሮኒታ፡ አስተርጓሚሆሙ፡ እንዘ፡ ሀሎ፡
በሮምያ፡ ዘሖረ፡ ሀገረ፡ ፈረንጎ፡ ለንቲ
መ፡ መጻሕፍት፡ ቅዱሳት፡ ከመ፡ ያእም
ሩ፡ ሀልወቶ ፨ ተጽሕፈት፡ በሮምያ፡ አ
መ፡ ፰፡ ለነሐሴ፡ በ፲፻ ፮፻ ፵ ወ፱ ፡ ሀመ
ት፡ እግዚእነ፡ ክርስቶስ፡ ንጉሠ፡ ሰማ
ያት፡ ወምድር፡ እምአባ፡ ጎርጎርዮስ፡ ገ
ብርከ፡ በክርስቶስ፡ ለፍቁር፡ ወልድየ፡
ዮም፡ ኢዮብ፡ ሉዶልፍ ፨ ＝ ፨

ex me linguâ, Scriptura vocatur Sagano, Prov. XIII
Ambaricè autem Sagōn. *Illos quoque verſus ex Bibliis, quos petüſti, ecce miſimus tibi ſcribentes in aliâ charta. Deus O. M. ſit tecum. Salutant te omnes fratres mei, qui ſunt mecum, & rogant te, ut ſalutes eis* Abrahamum Maronitam (*i*) *interpretem eorum cum eſſet Romæ; qui profectus eſt in* Franciam *ad imprimendum ſacros libros,* (*i. e.* Biblia) *quò ſciant valetudinem ejus. Scripta* Romæ die 8. Aug. 1649.
Milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo nono anno *Domini noſtri Chriſti Regis cœlorum & terræ. Ab* ABBA GREGORIO *ſervo tuo in Chriſto ad dilectum filium meum* DN. JOBUM LUDOLFUM.

(*i*) *Abraham Ecchellenſis eſt,* qui cum ſocio *Gabriele Sionita* primò *Romæ*, deinde *Lutetiæ Pariſiorum* Libris Arabicis edendi operam deeit.

Lit. B.

EPISTOLA GREGORII
AD
Illuſtriſſimum Principem
JOHANNEM ERNESTUM, ERNESTI
Saxoniæ Ducis Filium primogenitum, piæ memoriæ.

ኢ ｜ የ
ሱ ｜ ስ፡

34 እምጎርጎሬዎስ፡ ኢትዮጵያዊ፡ ምስለ፡ ሰላመ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ እግዚእ፡
ወመድኀኒነ ፨

A Gregorio Æthiope *cum pace Ieſu Chriſti Domini & Salvatoris;*

ዘኢፈጸሚሁ፡ ኢይትወሰን፡

Cujus beneficia terminum non habent.

ትብጻሕ፡ ኀበ፡ ጥዊ፡ ክቡር፡ ወፍቁር፡ ለኵሉ፡ ዘነፍስ፡ ዘውእቱ፡ እግዚእ፡
ሬስ፡ ዮሐንስ፡ ኤርነስት፡ ፍትወ፡ ምግባር፡ ወአዱመ፡ ሦን፡

Perveniat (Epiſtola) *ad Illuſtriſſimum & dilectiſſimum omni animæ, qui eſt Dominus* Princeps Johannes Erneſtus, *deſiderabilis operibus, & venuſtus formâ:*

ውርዛዌ፡ አንበሳ፡ ኃያል፡ እምድኅሬ፡ አቡሁ፡ ዘይኴንን፡

Adoleſcentiâ tanquam Leo fortis, poſt Patrem ſuum qui regimini praeſt (*k*).

ዘውእቱ፡ ወልዱ፡ ለኤርነስት፡ ሀቢይ፡ መኰንን፡

Qui eſt filius ERNESTI magni Ducis

ዘብሒረ፡ ሳክስን፡

Regionis Saxoniæ,

ጉሊኽ፡ ክሌፍ፡ ወበርግ፡ መስፍን፡ ቱሪንገን፡ ወመይስን፡

Juliaci Cliviæ, & Montium: Principi Thuringiæ & Miſniæ.

ግሬፍ (l)፡ ዘማርክ፡ ወዘሬፍንስበርግ፡ እግዚእ፡ ዘሬፍንስተይን፡፡

Comiti Marcæ & Ravenſpergæ, Domino Ravenſteinæ.

(k) *Rhythmos* affectâvit Gregorius quibus inſigniores epiſtolas ornare ſolent Æthiopes; hinc ea ſtyli ſingularitas in exordio. (*l*) Germanicum eſt Graf/ quod Æthiopicè reddere non potuit.

Proœ. XIII. ኍንዶዮትዮስ፡ እስከ፡ ይእዜ፡ ለጸ
ሐፈ፡ክታብ፡ ኀበ፡ ፋቂርየ፡ ክቡር፡ አ
ኮ፡ እመንገለ፡ ሀኬት፡ ጠባይዕዊ፡ ወ
ኢበረሲዐትየ፡ሰብአዊ፡ አላ፡በእንተ፡
ምክንያት፡ዘእሙር፡በኀበ፡ኵሉ።
ባሕቱ፡ኮንኩ፡ እፌኑ፡ ሎቱ (m) ፡ ወት
ረ፡ቃለ፡እምኔ፡ምስለ፡ክታባት፡እለ፡
ይትፌነው፡እምኔየ፡ለስኞር(n)፡ኢዮብ፡
ሉዶልፋ። ይእዜኒ፡ኢይኄብረኒ፡ ጥቀ፡አ
ጽሕፋ፡ሎቱ፡ ኵሎ፡ነገሬትየ፡ ከመ፡ኢ
ይኅልፍ፡ ብየ፡ ዕድሜ፡ መዋዕል፡ በአ
ብዝኆ፡ ነገር፡ እስመ፡ሀለወ፡ ይረክብ፡
ኵሎ፡ነገርየ፡እመ፡ክታባት፡እለ፡ተፈነ
ው፡ለመኰንን፡ወለሰኞር፡ኢዮብ፡ሉዶ
ልፋ። ባሕቱ፡ እግዚአብሔር፡ ይባርኮ፡
ከመ፡ ያስተፈሥሖሙ፡ ለአቡሁ፡ ወእ
ሙ፡ ወየሀቦ፡ ፋቀረ፡ ምስለ፡ ኵሉ፡ ወ
ሕይወተ፡ሠናየ፡ ምስለ፡ አኃዊሁ፡ወአ
ኃቲሁ፡እለ፡ርኢክዎሙ፡ወእለ፡ኢርኢክ
ዎሙ፡ ዘውእቶሙ፡ ፋሬዶሪክ፡ አልበር
ት፡ በርንሀርዶ፡ ሐይንሪክ፡ክርስትያን፡
ዮሐንስ፡ፊሊጶስ፡ወእኅቱ፡ሠናይት፡አ
ንተ፡ ኢያአምር፡ ስማ፡ እስመ፡ አቀም
ኩ፡ ነገረ፡ ለሐዊር፡ መንገለ፡ ሀገርየ፡ እ
መ፡ እግዚአብሔር፡ ይፈቅድ፡ እስመ፡
ብድብድ፡ በሮምያ፡ አልቦ፡ ይእዜ፡ ንሕ
ኒሂ፡ ሀሎነ፡ ኵልነ፡ ቢዱኀን፡ ወበጥዒና፡
በኂሩቱ፡ ለአምላክነ፡ ሎቱ፡ ስብሐት።
በእንተዝ፡ አስእሉ፡ በትሕትና፡ ለፋቂ
ርየ፡ እግዚእ፡ ከመ፡ የሀብ፡ ሊተ፡ እም
ኔ፡ሰላመ፡ ለእሙ፡ እግዚእት፡ ለአኃዊሁ
ኒ፡ ወለእኅቱ፡ በበ፡ አስማቲሆሙ፡ እግ
ዚአብሔር፡የሀሉ፡ምስሌሁ።
ተጽሕፈ፡ አመ፡ ፳ሁ፡ ለጥቅምት፡
በ፲፻ወ፮፻ወ፶ወ፯፡ ዓመት፡ እምልደተ፡ እ
ግዚእነ፡ ክርስቶስ። = ።
ጎርጎርዮስ፡
ገብረ፡ በክርስቶስ።

Quod cunctatus fuerim hucusque ſcribere epiſtolam ad Fautorem meum Illuſtriſſimum, neutiquam ratione deſidiæ naturalis, neque etiam per oblivionem humanam, ſed ob cauſam notam omnibus (factum eſt). Veruntamen nunciavi tibi ſemper ſalutem cum literis, quæ miſſæ fuerunt â me ad Dn. Jobum Ludolfum. Nunc etiam non valdè opus eſt, ut ſcribam tibi omnes res meas, ne tranſeat mihi opportunum tempus multiplicatione verborum; quoniam reperturus es omnia ex epiſtolis, quæ miſſæ fuerunt ad Principem [Ernestum] & Dn. Jobum Ludolfum. Verùm enim verò, Deus O. M. benedicat tibi, ut exhilares patrem tuum & matrem tuam, & largiatur tibi favorem apud omnes; & vitam jucundam cum fratribus & ſororibus tuis, quos vidi & quos non vidi. Illi autem ſunt Fridericus, Albertus, Bernhardus, Henricus, Christianus, Johannes Philippus, (o) & ſoror tua formoſa, cujus ignoro nomen. Quoniam certò conſtitui proficiſci in patriam meam, ſi Deus voluerit, quia peſtis Romæ nunc non amplius eſt; nos quoque omnes ſalvi ſumus & ſani per gratiam Dei noſtri. Ei ſit gloria. Eapropter oro humillimè benevolentiſſimum Dominum meum, ut nunciet meo nomine ſalutem pacis Dominæ matri ſuæ; fratribus ſuis quoque & ſorori ſuæ, ſingulis ſecundùm nomina ſua. Dominus ſit tecum. Scripta XX. die Octobris Anno M. DCLVII. a nativitate Domini noſtri Chriſti.

Gregorius ſervus tuus in Chriſto.

Principes Saxo-Gotani.

35

36

ማኅሌት፡ ድርሰት፡ እንተ፡ ይእቲ፡ ካንቲኮ፡ እንተ፡ ተገብረት፡ ለሬስ፡ 37
ዮሐንስ፡ ኤርንስት፡

Carmen.
ዘሥኑ፡ ጸዕዳዌሁ፡ ብሩህ፡ እምሕብረ፡ ብረሌ፡ የሀዲ፡
ገቢረ፡ ኂሩት፡ ወምሕረት፡ ፈቃዱ፡
እምዘሳክሶንያ፡ መስፍን፡ አንተ፡ ሠረጸ፡ እምጕንዱ፡
በኵሉ፡ ዕለት፡ ለለ፡ አሐዱ፡
ሰፈጠ፡ ገሀዱ፡ ለአምላክ፡ ወልዱ፡
ይባርኮ፡ ኢየሱስ፡ በእዱ (p)

Quæ ad verbum reddita ſic ſonant:

Carmen compoſitionis i. e. *Canticum*,

quod factum eſt

PRINCIPI JOHANNI ERNESTO.

Cujus forma candore fulgens colorem Berylli ſuperat.

Exhibere beneficia & miſericordiam (eſt) voluntas ejus.

E SAXO-

(m) Tertiâ perſonâ Æthiopicè utitur honoris ergò, ut nos Germ. Er oder derſelbe. At nos per ſecundam perſonam Latinè reddidimus. (n) Italicum eſt *Signor*, *Dominus*. quod adhibere maluit, quàm ſuum እግዚእ። (o) Iſte mortuus eſt; cæteri per Dei gratiam adhuc vivunt. (p) Ultima litera ejuſdem Ordinis Rhythmum apud Æthiopes efficit, ut in Proſodia noſtra docebimus.

Æ SAXONIÆ Ducis qui ortus eſt ſtemmate. Prooe. XIII.
Per omnes & ſingulos dies,
Dilatando illud manifeſtè DEI Filius,
Benedictionem tribuat ei IESVS manu ſuâ.

አምሳል፡ ዘውእቱ፡ ሕፄገዐ፡

38 ሀለወት፡ ዖፍ፡ እንበለ፡ እግር፡ እንተ፡ በዘባና፡ ትረውጽ፡ እንዘ፡ Ænigma.
ትኔጽር፡ ሰማየ፡
ወንዋያ፡ ውስጣ፡ ይከውን፡ ሲሳያ፡
ኢትትሀረካ፡ ለምድር፡ እንበለ፡ ደእሙ፡ ቀላየ፡
እስመ፡ ትፈርህ፡ ግብተ፡ ወስቅየ፡
ለእንተ፡ ተርጕመ፡ ዘንተ፡ ምሳሌ፡ ዚአየ፡
ትባርኮ፡ ፈቃደ፡ ነፍስየ፡፡

Ænigma Æthiopicè አምሳል፡

Eſt avis (quædam) *ſine pedibus, quæ in dorſo currit reſpiciens cælum;*
Et viſcera ejus ſunt cibus ejus.
Nullam familiaritatem habet cum terra, ſed tantùm cum abyſſo;
Quoniam metuit caſum improviſum & infortunium.
Ei qui interpretatus fuerit hoc ænigma meum
Benedicere ei eſt voluntas animæ meæ.

Expoſitionem hujus ænigmatis Lectori conjiciendam relinquimus.

Lit. C.

LAMENTATIO GREGORII ÆTHIOPIS ſuper morte DN. JOHANNIS ERNESTI

Saxoniæ Principis, anno ætatis XVII. piè defuncti: ultimo anni M. DC. LVII. die.

የ ኢ
ሱ ስ፡

39 ክታብ፡ ሰቆቃው፡ ወላሕ፡ ዘተጽሕፈ፡
በቀለመ፡ አንብዕ፡ ወበብርዕ፡ ሐዘን፡ እ
ምጎርጎርዮስ፡ ሐበሽ፡ ዘኢትዮጵያ፡ ጥ
ቀ፡ ሕዙን፡ ወትኩዝ፡ በእንተ፡ ሞተ፡ ወ
ልዱ፡ ዘበኵር፡ ለእግዚእየ፡ መስፍን፡ ሳ
ክስን፡ ገባሬ፡ ኂሩት፤ እግዚአብሔር፡ መ
ፍቀሬ፡ ሰብእ፡ ወጸጋዌ፡ ምሕረት፡ ዘና
ዘዞ፡ ለኢዮብ፡ ጻድቅ፡ በጊዜ፡ ምንዳቤ
ሁ፡ ጽኑዕ፤ ውእቱ፡ እምላክ፡ ይናዝዞ
መ፡ ለአቡሁ፡ ወእሙ፡ ወያስተፍሥሖ
መ፡ ለእለ፡ ተርፉ፡ ደቂቆሙ፤ እስመ፡ ዘ
ሖረ፡ ሖረ፡ ኀበ፡ ፈጣሪሁ፡ ወአልብነ፡ ነ
ገረ፡ ዘንገብር፡ ዘእንበለ፡ ብካይ፡፡

Epiſtola lamentationis & luctus, quæ ſcripta eſt atramento lacrymarum & calamo triſtitiæ à GREGORIO HABESSINO ÆTHIOPE *pertriſti & mæſto ob exceſſum Filii primogeniti Domini mei,* DUCIS SAXONIÆ *Evergetæ: Deus* (φιλάνθρωπος) *amator hominum & largitor miſericordiæ qui conſolatus eſt* Jobum juſtum *tempore afflictionis ejus graviſſimæ; idem ille Deus conſoletur patrem ejus & matrem ejus, & exhilaret eos per reliquos liberos. Quoniam qui abiit, ad creatorem ſuum abiit; nec quicquam præſtare (ei) poſſumus, præter fletum.*

አንሂ፡

Proœ.XIII. አነሂ፡እስከ፡እከውን፡ከማሁ፡ሀሎኩ፡
እንዘ፡እበኪ፡ ወእብል፡ በእንቲአሁ ።
መኑ፡እምወሀበኒ፡ክንፈ፡ዘአዕዋፍ፡ወ
አእጋረ፡ዘወይጠል፡አው፡ዘሃየል፡ለበጺ
ሕ፡ፍጡነ፡ኀበ፡እብነ፡ሰላም፡ከመ፡እብ
ኪ፡ምስለ፡ አቡሁ፡ወእሙ፡ለፍቁርየ፡
ሬስ፡ዮሐንስ፡ኤርነስት፡ሠናየ፡ምግባር፡
ወፍትው፡ሥን፡ዘፈለሰ፡እምዝንቱ፡ዓ
ለም ። ሐቀፍየ፡ክሳውዲሆሙ፡ ለአንዊ
ሁ፡ ወምስለ፡ኢዮብ፡ሉዶልፍ፡ መጋቢ
ሁ፡ዘያፈቅሮ፡ ከመ፡ይፃእ፡እምኔየ፡ዝ
ንቱ፡እሳተ፡ሐዘን፡ወክላሕ፡ዘበአውግ
ዞ፡ አንብዕ፡ገሀደ፡ በእንተ፡ ዝኩ፡ ኄር፡
ወርኅሬኅ፡ሕሊና ። እስመ፡አመ፡ሰ
ማዕኩ፡ቀዳሜ፡ ሕማሞ፡ ዚአሁ፡ወሞ
ተ፡ አኃቲሁ፡ ወእኁሁ፡ ዘይንእስ፡ ዐንበ
ዘ፡ሕሊና፡በጽንዐ፡ ሐዘን፡እስከ፡ተንጥ
አ፡እምእዴየ፡ ዝኩ፡ ክታብ፡ አብሳሬ፡
ሐዘን፡እንዘ፡አሐውር፡በማእከለ፡ሀገር፡
ወኢያንበብክዎ፡ ዘእንበለ፡ ፩ጊዜ፡ ወ
ስተ፡ቤቱ፡ ለመርካንቴ (t)፡ ዘወሀበኒ፡
ወተሐጕለ፡ዘእንበለ፡ይብጻሕ፡ኀበ፡ቤ
ትየ ። ይእዜኒ፡ሶበ፡ሰማዕኩ፡ሞተ፡ዚ
አሁ፡ለፍቁርየ፡አስጠመኒ፡ባሕረ፡ሐዘን፡
ሶበ፡አልብየ፡ሰብአ፡ዘአነግሮ፡ወዘይሳተ
ፍ፡ ሐዘንየ፡ ዳእሙ፡ እበኪ፡ ለባሕቲት
የ፡ኀበ፡ነበርኩ፡ወኀበ፡ሰከብኩ፡ወኀ
በ፡አንሶሰውኩ ። እስመ፡ኵሉ፡ሠ
ናያቲሁ፡ወመልክዐ፡ገጹ፡ ለሐኑይ፡ ይት
ሬአየኒ፡ወትረ፡ በቅድሜየ ። ፈድፋደስ፡
ዘኮነ፡ከመ፡ሰይፍ፡ዘይመትር፡ ለአማ
ዑትየ፡ ዝውእቱ፡ ክታብ፡ ዘፈነወ፡ ሊተ፡
ምስለ፡ በረከተ፡ አቡሁ፡ በዐቢይ፡ ትሕ
ትና፡ እንዘ፡ ይምዕደኒ፡ ከመ፡ ዘይምዕ
ዶ፡ አብ፡ ወልዶ፡ በሰዐተ፡ ሞቱ፡ አው፡
ወልድ፡ቡሩክ፡ዘይመክር፡ለአቡሁ ።
ዮሐንስ፡ ፍቁርየ፡ ወምክሐ፡ ዚአየ ።
አእሚረኑ፡ ዘጸሐፍከ፡ ሊተ፡ እሉን
ተ፡ነገረተ፡ጥዑማተ፡ወምክረተ፡ሠና
የተ፡እለ፡ይሰብሩ፡ልበ፡ወያውዕዩ፡ኵ
ልየተ ። ወመከርኮ፡ለአቡከ፡ይትረዳ
አኒ፡ በኂሩቱ፡ ለንዴትየ፡ ከመ፡ ኢትርሳ
እ፡ ፍቁርከ፡ በጊዜ፡ ዕረፍትከ፡ አሠና
ይ ። ወእምዝ፡ ዘእንበለ፡ እፈኑ፡
ለከ፡ ሥጣዌሁ፡ ወምዝጋናሁ፡ ለኂሩት
ከ፡አፍጠንከ፡ሐዊረ፡ኀበ፡ካልእ፡ዓለ
ም፡ዘኢንሬእየከ፡ ተፈሊጠከ፡እምኔ፡

Ego quoque, donec ei ſimilis fiam, ſemper 40
flebo & loquar de eo. O ſi quis mihi daret alas avium, aut pedes capreoli aut cervi, ad perveniendum citò ad Petram pacis, (q) ut flerem cum patre & matre dilecti mei Principis JOHANNIS ERNESTI, *boni operibus & deſiderabilis formâ, qui nunc migravit ex hoc mundo: & amplecterer colla fratrum ejus, & cum* Jobo Ludolfo Ephoro ejus, *quem dilexit. Ut decedat â me hic ignis triſtitiæ & ejulatus, qui (conſiſtit) in profuſione lacrymarum publicâ, propter iſtum benignum & placidæ mentis adoleſcentem.*
Nam cum audîſſem primo morbum ejus, 41
& mortem ſororum ejus, (r) & fratris ejus natu minimi, (s) deliquium ferè animi paſſus ſum ob vim triſtitiæ, ita ut exciderit è manu mea illa epiſtola annunciatrix mœroris, cum irem per mediam urbem, nec legiſſem eam niſi ſemel in domo mercatoris, qui mihi dederat eam. Perdita enim fuit, ita ut non venerit in domum meam. Nunc autem, poſtquàm audivi mortem Fautoris mei, ſubmerſit me Mare triſtitiæ, præſertim cùm hic nemo ſit, cui id narrare poſſim, & qui particeps fiat triſtitiæ meæ. Itaque ploro ſolus, ubi ſedeo, ubi cubo, & ubi ambulo.
Quia 42
omnes virtutes ejus, & forma faciei ejus venuſta obverſatur ſemper animo meo. Multò maximè verò eſt in me inſtar gladii, qui diſcindit viſcera mea; videlicet epiſtola illa, quam miſit mihi cum munere parentis ſui, inſigni humanitate referta; dum monet me ſicuti pater filium hortatur in hora mortis ſuæ: aut filius benedictus (id eſt bonæ frugis) *qui bonum conſilium dat patri ſuo.* O Johannes *dilecte mi, & gloria mea! gnarusne* (fati tui) *fuiſti? quòd ſcripſeris mihi iſta verba jucunda, & conſilia bona, quæ confringunt cor, & adurunt renes: & quòd conſilium dediſti Parenti tuo, ut juvaret beneficentiâ ſuâ paupertatem meam, ne (ſcil.) obliviſcereris clientis tui tempore obitus tui,* O bone! *Poſtea verò, prius-* 43
quàm mitterem tibi reſponſionem & gratiarum actionem pro benevolentiâ tuâ, feſtinaſti abire in alterum mundum, ne amplius videremus te, ſeparatus à parentibus

እዝማዴከ፡

(q) Quod nomen eſt *Arcis Gotanæ* Friedenſtein. (r) Sophiæ & Johannæ, m. Decembri. Anni 1657. defunctarum. (s) Johannis Philippi; nati & mortui menſe Majo ejusdem anni. (t) *Mercante.* Italicum *Mercator,* Cujusmodi vocabula admiſcere ſolet.

አዝማዲከ፡ ክቡራን፡ ወአንዊከ፡ ሠና
ያን ። አህ፡ አህ፡ አሌ፡ ሊተ፡ ሚመ
ጠነ፡ እምኮንኩ፡ በሀለ፡ አሶት፡ እመ፡
አሐውር፡ ሀገርየ፡ በፍሥሓ፡ ዘቀዳሚ፡
ዘእንበለ፡ አእምር፡ ሞተ፡ ዚአከ፡ ማ
ሕዝነ፡ ወዘእንበለ፡ እስማዕ፡ ሐዘነ፡ አ
ቡከ፡ ወእምከ፡ ኄራን፡ እለ፡ ኮኑ፡ ያፈ
ቅሩከ፡ ከመ፡ ብንተ፡ ዐይኖሙ ። እስመ፡
እንተ፡ ከመዝ፡ ሐዘን፡ ወብካይ፡ ጸንዐ፡
በላዕሌየ፡ እፎ፡ ይከውን፡ በላዕሌሆ
44 ሙ ። አንተሰ፡ ጕየይከ፡ ከመ፡ ኢት
ርአይ፡ እኪየቲሁ፡ ለዝ፡ ዓለም ። ባሕቱ፡
ኀደገ፡ ዐቢየ፡ ሕማመ፡ በላዕለ፡ አዝማዲከ፡
ወፍቁራኒከ፡ በእንተ፡ ምግባርከ፡ ሠናይ፡
ወነገርከ፡ ጥዑም ። አነሂ፡ ኅጡአ፡ አሶት፡
ነዋ፡ ተረፍኩ፡ ምስለ፡ ላሕ ። እስመ፡ ተ
መይጠ፡ ፍሥሓየ፡ ኀበ፡ ሐዘን፡ እስከ፡
ይበጽሐኒ፡ ዝንቱ፡ ጽዋዐ፡ ሞት፡ በከ
መ፡ ለአበዊየ ። ኦዮሐንስ፡ ክቡር፡
ዘክርተ፡ ስምከሰ፡ ፋሡሕ፡ ወሐልዮ
ተ፡ መልክዕከ፡ ለምሉም፡ አልቦ፡ ዘየ
መጽእ፡ ይእዜ፡ በላዕሌየ፡ ዘእንበለ፡
ብካይ ። ናሁኬ፡ ገበርኩ፡ ለከ፡ አሐ
ደ፡ ድርሰተ፡ ዘብካይ፡ ወላሕ፡ እንዘ፡
እትናገር፡ ምስለ፡ መሬት፡ ዘእብነ፡ ሰላ
ም፡ እንተ፡ ባቲ፡ ሰከብከ፡ ከመ፡ ኢእር
ስዕ፡ ዝክርተከ፡ ወከመ፡ ቦቱ፡ ይላሕ
ዉ፡ አዝማዲከ፡ ምስሌየ፡ በሰሚዖት፡
ዚአሁ ። ወኢዮብሂ፡ ሉዶልፍ፡ ዘያፈቅ
ረከ፡ ከመ፡ ነፍሱ፡ ወዘኮነ፡ ይጽሕፍ፡
ሊተ፡ ኵሎ፡ ሠናያቲከ፡ ወዝ፡ ውእቱ፡
ዘይጸሐፍ፡ እምይእዜ ።

tuis honoratiſſimis, & fratribus tuis optimis. Ah! Ah! Væ mihi, quanto fortunatior fuiſſem, ſi profectus fuiſſem in patriam meam in lætitiâ primâ, antequam intellexiſſem mortem tuam triſtitiâ me conficientem: & priusquam audiviſſem triſtitiam patris tui, & matris tuæ optimorum, qui dilexerunt te, ceu pupillam oculorum ſuorum. Cùm verò tanta triſtitia tantusque luctus invaluerit apud me, quantum oportet eſſe apud illos? Tu quidem aufugiſti, ne videres pravitatem hujus mundi. Verùm reliquiſti ingentem dolorem parentibus tuis, & amicis tuis, propter virtutes tuas egregias, & ſermonem tuum jucundum. Ego quoque deſtitutus bonâ fortunâ ecce remanſi in gravi luctu. Quia converſum eſt gaudium meum in triſtitiam, donec mihi quoque contingat iſte calix mortis ſicuti majoribus meis. O Johannes glorioſe! *Recordatio nominis tui læta, & cogitatio vultus tui teneri nunc planè nihil mihi affert, niſi lacrymas. Ecce igitur feci tibi carmen quodpiam fletus & luctus; quaſi colloquerer cum terra* Petræ pacis *in qua inhumatus es, ne obliviſcar memoriæ tuæ; atque per illud parentes tui mecum lugeant, cum audiverint illud: nec non* Jobus Ludolfus, *qui dilexit te ſicut animam ſuam, & qui ſcripſit mihi cuncta bona de te; & illud eſt hoc quod ſequitur:* Prov. XIII. Friedenſtein.

45 Leſſus GREGORII cujus verſus omnes in ኪ: deſinunt quô alloquitur humum arcis Gotanæ Fridenſtein.

አይቴ፡ ተኀብአ፡ ጸዳለ፡ ብርሃንኪ ።
Quonam abdidit ſe ſplendor luminis tui?
ወአይቴ፡ ኀለፈ፡ ወልደ፡ እግዚእኪ ፤
Et quonam abiit *Filius Domini* tui,
ዘስሙ፡ ዚአሁ፡ ዮሐንስ፡ ፍሥሐ፡ ዚአኪ ።
Cujus nomen eſt JOHANNES lætitia (quondam) tua?
ወሡራሔ፡ ገጹ፡ ከመ፡ ወርኅ፡ ያዋኪ ።
Et decor vultus ejus inſtar Lunæ coruſcantis?
ምድረ፡ እብነ፡ ሰላም፡ አሌ፡ ለኪ ።
O terra *Petra pacis* væ tibi!
ዕንቍ፡ ክብርኪ፡ ተሐጕለ፡ ወተሰወረ፡ ዐይንኪ ።
Gemma gloriæ tuæ periit, & obſcuratus eſt ocellus tuus.
ንኅሥሦ፡ በኅቡረ፡ እንዘ፡ ንትጌሀ፡ ምስሌኪ ።
Quæramus eum conjunctim omnem diligentiam adhibentes tecum,
ምናለ፡ አንዊሁ፡ እንዘ፡ ያንሶሱ፡ እመ፡ ንረክቦ፡ በዐጸድኪ ።
Num (forte) reperturi ſimus illum cum fratribus ſuis circumambulantem intra atria tua.
እስመ፡ ከመዝ፡ ደገመ፡ ፍቁሩ፡ ዚአሁ፡ እብለኪ ፤
Quare ſic rurſus (ego) amicus illius dico tibi:

Proœ. XIII. መሬት ፡ ዘአብን ፡ ሰላም ፡ ማኅፀንተኪ ፡ አርአያ ፡ ዚአሁ ፡ እመ ፡ ወለጥኪ ።
O terra *Petræ pacis* depoſitum tuum imaginem ejus ſi mutaveris!
ለለ ፡ ጊዜ ፡ ጽባሕ ፡ ወሰርክ ፡ እንዘ ፡ እላሑ ፡ ወእበኪ ።
Omni tempore tàm manè quàm veſperi lugens atque flens [dico]
መሬት ፡ ዘአብን ፡ ሰላም ፡ ማኅፀንተኪ ፡ አርአያ ፡ ዚአሁ ፡ እመ ፡ ወለጥኪ ።
O terra *Petræ pacis* depoſitum tuum imaginem ejus ſi mutaveris!
ለፍቁርየ ፡ ዮሐንስ ፡ ኤርንስት ፡ እንተ ፡ ሰከበ ፡ ኀቤኪ ።
Chariſſimi mei Johannis Ernesti, qui cubat apud te.
መሬት ፡ ዘአብን ፡ ሰላም ፡ ማኅፀንተኪ ፡ አርአያ ፡ ዚአሁ ፡ እመ ፡ ወለጥኪ ።
O terra *Petræ pacis* depoſitum tuum imaginem ejus ſi mutaveris!
ኅደጎ ፡ ዓለመ ፡ ወክሂሎ ፡ መስፍን ፡ ዘለኪ ።
Relinquentis mundum, cùm potuerit eſſe Princeps tuus.
ወከመ ፡ ኢየአብስ ፡ ላዕሌሁ ፡ በእግዚአብሔር ፡ ዘፈጠረኪ ።
Ne peccaret in eo contra Deum O. M. qui creavit te.
ከማሁ ፡ ይበሉ ፡ ኵሎሙ ፡ መፍቀርያኒሁ ፡ ሕዝብኪ ።
Ita dicant omnes amatores ejus, populus tuus:
መሬት ፡ ዘአብን ፡ ሰላም ፡ ማኅፀንተኪ ፡ አርአያ ፡ ዚአሁ ፡ እመ ፡ ወለጥኪ ።
O terra *Petræ pacis* depoſitum tuum imaginem ejus ſi mutaveris:
እስከ ፡ ምጽአቱ ፡ ዳግም ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መሓኪ ።
Usque ad reditum Regis Regum miſeratoris
ለገላቲሁ ፡ ከመ ፡ ትዕቀቢ ፡ እምነ ፡ ዕፄያት ፡ ዘውስቴትኪ ።
Membra ejus cuſtodito à vermibus qui in te ſunt.
ኍልቈ ፡ አጽፋሪሁ ፡ ዋቀ ፡ እስመ ፡ ኢየንድግ ፡ ለኪ ።
Numerum unguium ſuorum ne quidem relinquet tibi.
ለሰዊጠ ፡ ነፍሱ ፡ ውስተ ፡ ሥጋሁ ፡ አመ ፡ ታወፍይዮ ፡ ማኅፀንተኪ ።
Ad infundendum animam ejus in corpus ejus cum redditura eris depoſitum tuum,
ወሥዕርተ ፡ ርእሱ ፡ ዘይሤኒ ፡ እምዘ ፡ ሏፈተለ ፡ ወርቅ ፡ ዘህንድኪ ።
Etiam capilli capitis ejus pulchriores filis aureis Indiæ.
ምስለ ፡ ኵለንታሁ ፡ አዕጽምቲሁ ፡ እንበለ ፡ ሕሳዌ ፡ ይትንሠሠኪ ።
Cum omnibus oſſibus ejus ſine inficiatione [tua] requirentur à te.
ወለአዝማዲሁ ፡ ኄራን ፡ እለ ፡ ይሄልዉ ፡ ዲቤኪ ።
Cæterum *Parentes ejus optimos*, qui manent ſuper te,
እግዚአብሔር ፡ ይናዝዞሙ ፡ እምነ ፡ ሐዘኖሙ ፡ ዘይኤኪ ። = ።
Dominus conſoletur in triſtitia eorum nociva.

Lit. D.

P. ALPHONSI MENDEZII LUSITANI PONTIFICII 46
quondam apud Habeſſinos Patriarchæ, tunc exulis, ad Gregorium Habeſſinum Epiſtola ex India, Romam miſſa Anno 1652. (u)

POr cartas do *P. Antonio d' Andrade*, do *P. João Marachi*, e do *P. Nuño da Cunha* ſoube ter V.R. chegado a eſſa ſanta Cidade a venerar as cinzas dos *Principes dos Apoſtolos S. Pedro e S. Paulo*; e me alegrei por extremo de V.R. tomar tam bom conſelho em ſe acolher a eſſa Cidade de refugio. E tam bem ſento dizeremme, que V.R. trata de dar volta, e tornar a Ethiopia, por que ſera vir ſe meter nas chamas da fornalha de Babilonia. Porque nunca a *perſegniçaon eſteve nella mais aceza contra os Catholicos que agora.* O que ſe prova muyto bem, com os herejes ago-

PEr literas P. Antonii Andradii: *P.* Johannis Marachi, & *P.* Nonii da Cunha *reſcivi* Reverentiam tuam *ad ſanctam urbem appuliſſe, ut venerareris cineres* Principum Apoſtolorum S. Petri & S. Pauli. *Maximo autem affectus ſum gaudio quòd tam ſalutare conſilium ceperis recipiendo te ad hanc urbem refugii. Verùm percepi quoque quòd R. T. de reverſione cogitet, & reditum in Æthiopiam meditetur. Id autem eſſet ſe ipſum in flammas fornacis Babylonicæ præcipitem dare. Quoniam* perſecutio Catholicorum ibi nunquam magis efferbuit quàm nunc temporis. 47

ra de

(u) in Germania Gregorius accepit hanc Epiſtolam, mihique autographum reliquit.

ra de novo em *Maigoga* darem em huã caſa, onde eſtavaõ juntos os Portuguezes e matarem nove juntos as pedradas com grande furor. E nam hà quem lhe peça conta de nada, mas todos os aſcendem, e ſe unem contra elles.

Na que V. R. me eſcreveo, me fala nos ſeus libros, que diz, que trouxe *Georgis*. Porem elle eſta agora em *Mocà*, aonde o mandei o Março paſſado com hum *Baneane de Dio*, pera experimentar ſe pode entrar dentro, e falar com o *P. Bernardo Nogveira*: pois lhe naõ tem chegado huã ſo carta noſſa, depois que nos fomos lançados fora. Pella qual cauſa vivem todos muy desconſolados: e nos o naõ eſtamos menos, por os naõ podermos conſolar. Nem o Irmaõ *A. Luis*, nem a outra gente de minha caſa ſabe dar rezaõ de taes libros. Deos guarde a V. R. Choraõ 22. de Dezembre A. 1651.

A. Patr. de Ethiopia.

Id quod facilè patet ex eo, quòd jam Hæretici Maigogæ de novo in domum aliquam, in qua Luſitani convenerant, irruerint, & novem conjunctim lapidum ictibus confecerint magno furore. Nec eſt, qui facti rationem ullo modo exigat; Sed cuncti potiùs eos accendunt, & contra eos ſe adunant. Procœ. XIII.

In literis, quas R. T. mihi ſcripſit, mentionem facit librorum ſuorum, quos dicit Georgium *ſecum tuliſſe. At ille jam Mocæ moratur, quo ipſum Martio præterito cum* Baneane (x) *quodam* Dienſe *miſi, ut tentaret an poſſit intrare in Æthiopiam, & colloqui cum* P. Bernardo Nogueira, (y) *quoniam ille ne unam quidem epiſtolam à nobis accepit, ex quo inde expulſi fuimus. Quamobrem omnes conſolationis planè ſunt expertes: nec nos minore afficimur mœrore, quod illos non poſſimus conſolari. Nec frater A. Luis nec alius quiſpiam meæ familiæ de illis libris quidquam novit. Valeat R. T.* An. 1634. Chorani d. 22. Decemb. 1651.

Alphonſus Patriarcha Æthiopiæ.

Lit. E.

EPISTOLA GREGORII
AD SERENISS. PRINCIPEM
ERNESTVM
SAXONIÆ &c. DUCEM.

Exordium rhythmicum eſt Æthiopico more, ad verbum à nobis redditum.

ኢ | P.

ሱ | ስ፡

49 ቃል፡ ነባቢት፡ ወሐዋርያዊት፡ እንተ፡ እምጎርጎሬዎስ፡ ኢትዮጵያዊ፡
ተፈነወት።
Oratio rationalis & apoſtolica, â *Gregorio Æthiope* miſſa
ምስለ፡ ሰላመ፡ እግዚአብሔር፡ ትብጻሕ፡ ኀበ፡ ጥቀ፡ ዐቢይ፡ መስፍን፡
ገባሬ፡ ኄራት።
Cum pace Domini, perveniat ad maximum Principem benefactorem,
ወመካሕ፡ መኳንንት፡ ሳክስን፡ እግዚእየ፡ ኤርነስት።
Et glorioſiſſimum *Ducem Saxoniæ* Dominum meum ERNESTUM,
ወበጺሖ፡ ተአምኃ፡ ሊተ፡ አእዳዊሁ፡ ህየንተ፡ አፈ፡ ዚአየ፡ በትፍሥ
ሕት፡
Et perveniens [illuc] oſculetur manus ejus vice oris mei in lætitia,
በአምኃ፡ ሰላም፡ ወፍቅር፡ ዘእንበለ፡ ጕሕሉት።
Oſculo pacis & charitatis ſine dolo;
ወትነግር፡ ነገሬተ፡ ዚአየ፡ እንበለ፡ ሁኬት።
Et annunciet illi res meas ſine mora.
እግዚአብሔር፡ ውዱስ፡ ወዘለዓለም፡ እኩት፡
Dominus [Deus] laudatus & in æternum celebratus,

(x) Nomen gentis eſt in India ab eſu animalium prorſus abſtinentis; de qua vide H. Æ. 3, 1, 47.
(y) Iſte pro Vicario Generali in Æthiopia relictus fuit à Patriarcha Mendezio. B. Tell. L. 6. c. 40.

Prov. XIII. ዘያኀስር፡ ለዐቢይ፡ ወያሌዕል፡ ለትሑት ።
Qui humiliat ſuperbum & extollit humilem,
ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ወአምላክ፡ አማልክት ።
Rex Regum & Deus Deorum,
ዘአልባበ፡ ይፈትን፡ ወኵልያተ፡ የሐትት ።
Qui corda ſcrutatur & renes examinat,
መጋቢ፡ ነዳያን፡ ወሠያሚሆሙ፡ ለመኳንንት ።
Protector pauperum & conſtitutor Principum.
ውእቱ፡ አምላክ፡ ይምግብ፡ ሀውደ፡ ህላዌክሙ፡ በምግብና፡ ረድኤቱ፡ ዘኢ
ይትነሠት ።
Ille Deus protegat aulã exiſtentiæ veſtræ protectione auxilii ſui, quod non deſtruitur.
ወይዕቀብ፡ ሕይወተክሙ፡ እምዘመን፡ እኩይ፡ ወእምኵሉ፡ ዘይመጽእ፡
መንሱት ። አሜን ።
Et cuſtodiat vitam veſtram à tempore malo, & omni venturâ afflictione. Amen.

Hucusque Rhythmi; ſequitur jam Epiſtola ipſa.

ኦእግዚእየ፡ ርኅሩኅ፡ ወሠናይ፡ ዝክር ።
ተድኅርትየሰ፡ ለጸሐፊ፡ ኀቤሆሙ፡(z)
እስከ፡ ይእዜ፡ አኮ፡ በሀኬትየ፡ ወኢበ
ረሲዖትየ፡ እግዚእናሆሙ፡ አላ፡ በእን
ተ፡ ነገር፡ ግብት፡ ዘአቅደምኩ፡ ነገረ፡ ለ
ሲኖር፡ ኢዮብ፡ ሉዶልፍ፡ ከመ፡ ይንግር
ሙ፡ ክዋኔሁ ። ወበእንተ፡ ዘአብሑኒ፡ ለሊ
ሆሙ፡ ከመ፡ ኢይጽሐፍ፡ ሎሙ፡ ዘእን
በለ፡ ኀቤሁ፡ በከመ፡ ሰማዕኩ፡ እምኔ
ሁ ። ጸሐፈ፡ ክታብስ፡ ወወሃበ፡
መዘጋና፡ ለእግዚእናሆሙ፡ አኮ፡ ፩ 2
ዜ፡ ባሕቲቶ፡ አላ፡ አምደለወኒ፡ እጽ
ሐፍ፡ ብዙኀ፡ ጊዜያተ፡ በእንተ፡ ኂሩታ
ት፡ ዘገብረ፡ ሊተ፡ በጊዜ፡ ምጽአትየ፡
ኀቤሆሙ፡ ወአስተፋነውኒ፡ በፍቅር ።
ምስለ፡ ኵሉ፡ ሠናያት፡ እለ፡ ያሀጽቡ፡
ለፍኖት፡ በጊዜ፡ ፀአትየ፡ እምኔሆሙ ። ወ
ተጋሀዩ፡ ለአዕቃብተ፡ ሕይወትየ፡
ከመ፡ ኢይርከበኒ፡ እኩይ ። ወኢከልአ
ሙ፡ ገብረ፡ ሎሙ፡ እግዚአብሔር፡ ወአይ
ስተነፈጎሙ፡ በምንትኒ፡ ነገር፡ ዘፈተወ
ት፡ ሕሊናሆሙ፡ ዘውእቱ፡ አምላክ፡ መ
ፍቀሬ፡ ሰላም፡ ወኂሩት ። እስመ፡ ሀ
ቀበኒ፡ በበአትየ፡ ወበፀአትየ፡ ውስተ፡
ብሔሮሙ ። ሎቱ፡ ስብሐት ። ከመ፡ የተ
ርፍ፡ በማእከሌነ፡ ዝክረ፡ ተፋቅሮ፡ ወ
ሀቂበ፡ ኪዳን፡ ለትውልደ፡ ትውልድ ።
ተፍጻሜተ፡ ፍቅሮሙሰ፡ ወአክሊለ፡ ኂ
ሩቶሙ፡ እንተ፡ አልቦ፡ ዘይትበየጽ፡ በ
ዝ፡ ዘመን፡ እንዘ፡ አንደግ፡ ካልኣን፡ ነገ
ረ፡ ኂሩት፡ በሕፁር፡ ዝውእቱ ። እ
An. 1656. ስመ፡ በዓመት፡ ዘኀለፈ፡ ጸሐፈ፡ ሊተ፡
ፍቁርየ፡ ሲኖር፡ ኢዮብ፡ ሉዶልፍ፡ እ
ንዘ፡ ይብል ። ከመዝ፡ ይብለከ፡ እግ
ዚእየ፡ መኰንን፡ ፃእ፡ እምዝኩ፡ ሀገር፡ ዘ

O DOMINE MI CLEMENTISSIME ET 50
OPTIMÆ RECORDATIONIS.

Q*Vòd tam diu diſtulerim ſcribere ad* Celſ. V. *minimè factum eſt ex deſidiâ, neque ex oblivione* Celſ. V. *ſed propter accidens quoddam, quod prius narravi* Domino Jobo Ludolfo, *ut referat* Celſ. V. *rationem ejus: & quia permiſit mihi* Celſ. V. *ipſa, ne ſcriberem ad ſe, ſed tantùm ad illum, quemadmodum percepi ex eo. Literas autem ſcribere & gratias agere* Celſ. Vræ. *non ſemel tantùm* (neceſſarium fuiſſet); *Sed oportuiſſet me ſcribere multis vicibus, propter beneficia quæ exhibuit mihi tempore adventus mei ad ſe: & quòd me dimiſerit in charitate cum omnibus bonis, qua neceſſaria ſunt ad iter, tempore diſceſſus mei â Celſ. V. & quòd vigilaverit pro conſervatione vitæ meæ, ne mihi accideret malum. Id etiam præſtitit Celſ. Vræ. Dominus, & non fruſtravit eam in ulla re, quam deſideravit animus ejus, qui eſt Deus amator pacis & bonitatis. Quoniam cuſtodivit me in introitu meo & exitu meo in ditione Celſ. V. (Ei ſit laus) Ut relinqueret inter nos memoriam mutuæ charitatis, & obſervationem fidei in generationes generationum.*

Conſummatio verò charitatis Celſ. 51
V. & corona bonitatis incomparabilis hoc tempore (ut prætermittam alia beneficia) brevibus hæc eſt: Quòd anno præterito amicus meus, Dn. Jobus Ludolfus *mihi ſcripſerit dicens:* Sic dicit tibi Dominus meus Princeps: Egredere ex illa urbe, cujus aër non conducit tibi, & mane

አየረ

(z) Propriè *ad eos*: Æthiopicè honoris causâ ſic Ducem in tertiâ perſona plurali alloquitur; ut ſupra Principem in tertia perſona ſingulari.

ኦየረ፡ዚአሁ፡ኢይሤኒ፡ለከ፡ወንበር፡
ንበ፡ካልእ፡ሀገር፡እምኤውሮጳ፡ዘረቀ
ድከ፡ወአነ፡እረድአከ፡በኵሉ፡ነገር፡
ዘየሀፅበከ። ወሰሚዕየ፡እምኔሁ፡
ሖመንኩ፡ዘንተ፡ከመ፡ኢይከውን፡ቃ
ሉሙ፡ንቱግ፡ወጉንዲይ፡እምዘ፡አሰረው
ኒ። ተፈሣሕኩሂ፡ጥቀ፡ ወረከብኩ፡
ተስፋ፡ዐቢየ፡ከመ፡ዘረከበ፡ምህርካ፡
ብዙኀ።

52 ለእግዚአብሔር፡እግዚአነ፡ዘይደልዎ፡አ
ኰቴ፡አእኰትክዎ፡በእንተ፡ዘወሀበኒ፡
ኪያሆሙ፡ረድኤተ፡ወመጣቅበ፡በብሔ
ረ፡ነኪር። ሎሙኒ፡አመስገንኩ፡ጥቀ፡
እምድኅረሁ፡በእንተ፡ኵሉ፡ኂሩታ
ቲሆሙ፡ወፈጸምቶሙ፡ቃለ፡ዚአሁ፡
ዘጸሐፉ፡ውስተ፡መጽሐፍት፡ንበ፡ብ
ዙኃን፡ክፍላት፡በእንተ፡ፍቅር፡
ወገቢረ፡ኂሩት፡ለኵሉ። ፈድፋደሰ፡
ለእንግድ፡ለፈላሲያን፡ወለነዳያን፡በከ
መ፡የአምሩ፡ውእቶሙ። እመኒ፡ኢገ
በርኩ፡አነ፡ምክረ፡ዚአሆሙ፡በእን
ተ፡ስእኖትየ፡ተርፈ፡እመንገሌየ፡ወአ
ኮ፡እምኔሆሙ። ባሕቱ፡እግዚአብሔር፡
ዘባረከ፡ቤተ፡አቢዳራ፡(a) ውእቱ፡ይባር
ክ፡ቤቶሙ፡ወይስተፈሥሖሙ፡ለው
ሉደሙ፡ወየሀቦሙ፡ሕይወ፡ብዙኀ፡ም
ስለ፡ፍሥሓ፡ወጥዒና፡ምስለ፡ይእቲ፡እ
53 ግዚእት፡መፃምርቶሙ፡ዘበሕግ።
ይእዜኒ፡ይትባረክ፡እግዚአብሔር፡ቡሩ
ክ፡ዘለዓለም፡እስመ፡ብድብድ፡ዘሮ
ምየ፡ኀደገ፡ወወፅአ፡እምኔሁ፡በፍጹ
ም። ወናሁ፡ይከውን፡መጠነ፡፳ ዕለ
ት፡እስከ፡አመ፡ይጸሐፍ፡ዝንቱ፡ክ
ታብ፡ እምዘ፡ ተፀርየ፡ ደዌ። ሰ
ብእሂ፡ እለ፡ ነበሩ፡ በላዛሬቶ፡ (b) ቦ
ኡ፡ኵሎሙ፡ ውስተ፡ሀገር፡ አመ፡ ተ
ሱዑ፡ለጥቅምት፡ወወሀቡ፡ምዝጋና፡
ለእግዚአብሔር፡ዘአድኃኖሙ፡እም
ዝኩ፡ሞት፡ፈጣን። ቦዊኦሙ፡ውስተ፡
ቤተ፡ክርስቲያን፡ዘቅዱስ፡ጴጥሮስ።
ንሕነሂ፡ሀሎነ፡ድኅነ፡እስከ፡ይእዜ፡በም
ሕረቱ፡ለእግዚአብሔር፡ሎቱ፡ስብሐት።

54 በእንተዝ፡አነሂ፡መከርኩ፡ለወፂእ፡
እምሮምያ፡በሐመር፡ወእሑር፡ማ
ርሲሊ፡እንበለ፡እብጽሕ፡ሊጎርኖ። (c)
ወበጺሕየ፡ህየ፡በጥዩቅ፡እገብር፡ኳር
ታና፡(d) በከመ፡ሥርዐቶሙ፡ ወእምድ
ኅረ፡ቦአኩ፡ውስተ፡ሀገር፡እነብር፡በ

in alia quadam urbe Europæ, ubicunque volueris, & ego juvabo te in omni re, qua opus erit tibi. *Ego autem ab illo percipiens iſta, confiſus ſum, quod verbum Celſ. V. non deficiet, nec cunctabitur (præſtare) quidquid promiſit mihi. Lætatus quoque ſum valdè, & concepi ſpem magnam, tanquam qui reportaſſet ſpolia multa.* Proœ. XIII.

Deo O. M. Domino noſtro, cui debetur gratiarum actio, gratias egi, ideò quod dederit mihi Celſ. Vrm. pro auxilio & protectione in regione peregrina. Celſ. Væ. quoq; gratias egi maximas poſtea propter omnia beneficia ſua, & adimpletionem verbi ſui in eo, quod ſcriptum eſt in S. Scriptura in multis locis de charitate & beneficentia erga omnes [homines] *maximè vero erga peregrinos, exules & pauperes, quemadmodum Celſ. V. ipſa novit. Si vero non expedivi ego propoſitum Celſ. V. propter imbecillitatem meam, remanſit* [negotium] *apud me, & non apud Celſ. V. Verum enim verò Deus O. M. qui benedixit domui* Obed Edom (a) *ille quoque benedicat domui Celſ. V. & lætificet eam in filiis ſuis, & det illi vitam longævam cum lætitiâ & ſanitate cum Dominâ conjuge ſuâ legitimâ.*

Nunc autem benedicatur Dominus benedictus in ſecula, quod peſtis Romæ ceſſaverit & exceſſerit ex eâ penitus. Et ecce erunt circiter viginti dies ex quo ſcribi cœpta eſt hæc epiſtola, quod ceſſavit contagium. Homines etiam qui detinebantur in Noſocomio (b) *omnes ingreſſi ſunt in urbem die nono Octobris, & reddiderunt grates Deo, qui liberavit eos ab illa morte repentina, intrantes in* Baſilicam Sancti Petri [Apoſtoli]. *Nos quoque ſalvi ſumus adhuc per miſericordiam Dei, ei ſit gloria.*

Peſtis Romæ ceſſavit.

An. 1657.

Propterea quoque ego Româ egredi ſtatui nave, & proficiſci rectâ) Maſſiliam, *ita ut non veniam* Liburnum. *Et cum illuc venero, certò facturus ſum* Quartanam (*d*) *ſecundum morem eorum. Cum autem ingreſſus fuero urbem, man-*

Iter Gregorii.

F 3 ህየ፡

(*a*) Æthiopicè *Abidara*, quia exemplaria Græca (excepto Complutenſi) habent ἀβιδδαρὰ pro *Obed-Edom*. 2. Sam. 6. 12. (*b*) Italicum eſt *Lazareto*, cujuſcemodi vocabula ſæpe retinet, quæ Æthiopicè non commodè exprimere poteſt. (*c*) *Ligorno, Ligourne* Gall. *Livorno* Ital. Portus eſt *Hetruriæ* & emporium celebre. (*d*) Quarantana potius. Quarantaine. Quadraginta dies, quibus in navi manere coguntur è locis peſte ſuſpectis venientes.

Proœ.XIII. ሀየ፡ መጠን፡ ፲ ዕለታት፡ እመ፡ እረክብ፡
ምጽዋተ፡ እምነ፡፩፡፩፡ ሰብእ፡ዘቦሙ፡
ርኅራኄ፡ ወእለ፡ የአምሩ፡ ፋቅረ፡ እስ
መ፡ ጥቀ፡ የሀውበኒ፡ ንገረ፡ ስንቅ፡ ለዘመ
ጠነ፡ ርሑቅ፡ ብሔር፡ እንዘ፡ ለሂቅ፡ ወ
ድኩም፡ ኃይል፡ አነ፡ ዘኢይክል፡ ሐዊረ፡
በእግር፡ ዘእንበለ፡ በመርከብ፡ ወተጽ
ዕኖ፡ በገመል፡፡ ወእምዝ፡ አሐውር፡
በ፩ሐመር፡ መንገለ፡ እስክንድርያ፡
ወነሢእየ፡ አሉንተ፡ ትእምርታተ፡
እንተ፡ ወሀብከኒ፡ ቀዲሙ፡ እምነበ፡
አንበርክዎሙ፡ ውስተ፡ ቤትየ፡ ዘብ
ሔረ፡ ግብጽ፡ ወእምዝ፡ አሐውር፡
ምስለ፡ ነጋድያን፡ ወእበውእ፡ ሀገረ
የ፡በኂሩቱ፡ ወበሥምረቱ፡ ለእግዚአብ
ሔር፡ አምላክየ፡ ዘውእቱ፡ ሀቃቤሆሙ፡
ለነጋድያን፡ ወመጽንዒሆሙ፡ ለድኩማ
ን፡ እስመ፡ ሕሊናየ፡ ኢየዐርፍ፡ በዝ፡ ሀ
ገር፡ በእንተ፡ ብዙኃን፡ ምክንያታት፡፡
ባሕቱ፡ ዘእንበለ፡ እርአይ፡ ሠጣቄሁ፡
ለዝ፡ ክታብ፡ ኢእወፅእ፡ እምሮምያ፡
በእንተዝ፡ የሀውብ፡ ኪያየ፡ ይፈንው፡ ሊ
ተ፡ ፍጡነ፡ ሠጣቄሁ፡ ለዝንቱ፡ በልሳነ፡
ግዕዝ፡ ዘእንበለ፡ ይኅልፋ፡ ብየ፡ መዋዕ
ለ፡ ዕድሜ፡ ዘነገድ፡ ወዘእንበለ፡ ይምጽ
ኦ፡ ብየ፡ ፩ ምክንያት፡ አው፡ መንትኒ፡
ምክላእ፡ ዘያተርፈኒ፡ ወይከልአኒ፡ እም
ሐዊር፡ በከመ፡ አትረፈኒ፡ ቀዲሙ፡ ነገ
ረ፡ ብድብድ፡፡ እስመ፡ አነ፡ ሀሎኩ፡
ይእዜ፡ በጥዒና፡ በኂሩቱ፡ ለእግዚአብ
ሔር፡ ሎቱ፡ ስብሐት፡፡ ሎሙ፡ ዘሀቀቦ
ሙ፡ እንበለ፡ ሐዘን፡ እስከ፡ ይእዜ፡፡
ዓዲ፡ ሶበ፡ አዘከረኒ፡ በክታቡ፡ ሲኖር፡
ኢዮብ፡ ሉዶልፍ፡ ከመ፡ ይፈቅዱ፡ አእ
ምሮቶ፡ ለማየ፡ ግዮን፡ ኀበ፡ አይቴ፡ ይነቅ
ዕ፡ ወበነበ፡ አይቴ፡ የኃልፍ፡ ናሁ፡ ፈነው
ኩ፡ ሎሙ፡ ምስለዝ፡ ጽሒፋየ፡ በጥን
ቁቅ፡ ኩሉ፡ በበ፡ ጸታሁ፡ እምነቅዑ፡ እ
ስከ፡ ፍጻሜሁ፡ በከመ፡ ይውኅዝ፡ ወየ
ዐውድ፡ በፍጹም፡ ወአስማተ፡ አህጉረ
ትኒ፡ ዘቦሙ፡ ይበጽሕ፡ አመጠኒ፡ አእ
መርኩ፡ ከመ፡ ያፈቅርዋ፡ ጥቀ፡ ለኢት
ዮጵያ፡ ወለሕዝባ፡ ምስለ፡ ንጉሠ
ሙ፡ ዘእንበለ፡ ይርአይዋ፡፡ እምቅድ
መዝ፡ ፈነውኩ፡ ለውእቱ፡ ፍቁርየ፡ አ
ስማተ፡ አዕናቍ፡ ምስለ፡ ካልኣን፡ ነገረ
ት፡ አመ፡ ፳ወ፰ ለወርኃ፡ሐምሌ፡፡ ባ
ሕቱ፡ ኢየአምርኩ፡ እመ፡ በጽሐ፡ ሎ
ቱ፡ አው፡ ኢበጽሐ፡ እስመ፡ኖኅደየ፡ ጥ
ቀ፡ ወኢበጽሐ፡ ሊተ፡ ሠጣቄሁ፡፡ ነገሬት
ኒ፡ እለ፡ ተርፋ፡ እምዝንቱ፡ ይትረከቡ፡
ውስተ፡ ክታብ፡ ዘሲኖር፡ ኢዮብ፡ ሉ

Nili curſus.

Gemmarum nomina.

ſurus ſum ibi circiter decem dies, ſi accepero eleemoſynam ab hominibus, quibus eſt bonitas animi, & qui norunt charitatem. Quia valde neceſſe habeo viatico, ad tam longinquam regionem, præſertim cum jam ætate provectus & infirmus viribus ſim, qui non poſſum ire pedibus, ſed vel navibus vel equitando camelos. Deinde proficiſcar maritimo itinere Alexandriam, *&* [ibi] *recipiam illas literas ſignatas* (e) *quas mihi antehac dedit Celſ. V. ex eo loco, ubi illas depoſui in domo noſtra, quæ eſt in regione Ægypti. Deinde pergam cum peregrinatoribus, & intrabo in patriam meam per bonitatem & beniplacitum Domini noſtri, qui defenſor eſt peregrinantium & roborator infirmiorum. Quia animus meus non* 55
tranquillus fuit in hac urbe propter multas cauſas. Veruntamen priusquàm videam reſponſionem ad hanc epiſtolam non exibo Româ. *Quapropter neceſſe eſt, ut mittat mihi ſubitò reſponſionem ad has* [literas] *in linguâ Æthiopica, antequam tranſeant mihi dies temporis opportuni ad iter faciendum: & antequam eveniat mihi nova cauſa, aut quoddam impedimentum, quod remoretur me, & impediat me à profectione, ſicut detinuit me antehac peſtis. Quia ego ſum nunc ſanus per gratiam Dei O. M. ei ſit laus; qui & Celſ. V. cuſtodivit ſine mærore hucusque.*

Porro quandoquidem monuit me in 56
literis ſuis Dn. Jobus Ludolfus, *quòd Celſ. V. deſideret cognoſcere* (curſum) *a*quæ Nili, *ubi originem ſuam habeat, & quà tranſeat. Ecce miſi id Celſ. V. cum hac* [epiſtola] *deſcribens accuratè omnia ſecundum ordinem ſuum ab ortu usque ad finem ejus, quo pacto fluit & circumit plenariè, & nomina regionum quoque per quas venit;* (f) *quia intellexi, quod Celſ. V. valde diligit Æthiopiam, & incolas ejus cum Rege eorum, quamvis eam non viderit. Antehac etiam miſi illi amico meo* nomina gemmarum (g) *cum aliis rebus die vigeſimo octavo menſis Iulii. Verùm non novi, num reddita ei fuerit epiſtola vel non. Quia jamdiu eſt, & non redditum fuit mihi reſponſum illius. Res autem reliqua reperiuntur in literis ad* Dn.

(e) Literæ commeatus erant addito teſtimonio pro Gregorio. (f) Deſcriptionem hanc edidi in Hiſtoria Lib. I. c. 8. §. 31. (g) Has reperiet Lector infra in hoc Commentario I, 15. 109.

ዴሉፋ ። አመ፡ ወፃእኩኒ፡ አጽሐፋ፡ አ
ንዘ፡ አየድዑ፡ ነገረ፡ ሑረትየ ። ኦእግዚእ
የ፡ ይትወከፉ፡ ሊተ፡ ዘንተ፡ ክታብየ፡
57 ለትሑት ። ወይስምዑ፡ ነገሬተ፡ ዚአሁ፡
በትዕግሥት ። እመኒ፡ ቃለ፡ ዚአሁ፡ ለቡ
ሕ፡ ወኢረከበ፡ ሞገሰ፡ በቅድመ፡ አ
ግዚእናሆሙ፡ አኮ፡ ዕፁብ፡ ውእቱ ። እስ
መ፡ እንግዳ፡ ወፈላሲ፡ አነ፡ ዘኢየአምር፡
ሥርዐተ፡ ሀገር፡ ወኢቃለ፡ ዘኤውሮፓ ።
ወበእንተ፡ ኑንቴኒ፡ ኢየንውርዎ ። እስመ፡
ዝንቱ፡ ውእቱ፡ ጥንቱ፡ ለክታብየ፡ ወዘ
ይነሪሳ፡ መኑ፡ የአምሮ፡ ዘእንበለ፡ እግ
ዚአብሔር፡ ባሕቲቱ ። አብዛኅኩ፡
ቃላተ፡ በላዕለ፡ እግዚእናሆሙ፡ ይምሐ
ረኒ፡ በእንተ፡ ፍቅር ። ተጽሕፈ፡
አመ፡ ፳ሁ፡ ለጥቅምት፡ በ፲ወ፯፻፶
ወ፯ ዓመት፡ እግዚእነ፡ ክርስቶስ ። ።

ጎርጎርዮስ፡

ቀኑይ፡ ገብርሙ፡ በክርስቶስ ።

Dn. Jobum Ludolfum. *Cum etiam pro-* Proœ. XIII.
fectus fuero, ſcribam narraturus ſucceſ-
ſum profectionis meæ.

O Domine mi! *ſuſcipe quæſo epi-*
ſtolam hanc à me humili, & percipe teno-
rem ejus patienter. Quod ſi ſtylus ejus Excuſatio ſtyli.
ſit inſipidus, nec invenerit gratiam co-
ram Celſ. V. id mirum non erit; quoniam
peregrinus & exul ſum, qui non novit mo-
res regionis neque ſtylum Europæ. Et pro-
pter prolixitatem ejus noli deſpectui habe-
re eam. Quia hoc eſt primordium epi-
ſtolarum mearum, & finem earum quis
novit? niſi Deus O. M. ſolus.

Aſt quod multus fuerim in verbis er-
ga Celſitud. Vram. ignoſcat mihi propter
charitatem [Chriſtianam]. Scripta die
XX. Octobr. Milleſimo ſexcenteſi-
mo quinquageſimo ſeptimo anno Do-
mini noſtri Chriſti.

GREGORIUS acquiſitus ſervus
Celſitudinis Veſtræ in Chriſto.

De GREGORIO & ejus ingenio ad neceſſitudinem Hiſtoriæ noſtræ ſatis dictum.

Sequitur Additio

De verſionibus Hiſtoriæ noſtræ Æthiopicæ.

58 PRiusquam Commentarium ad ipſum textum aggrediar; Lectorem celare nolo, Hiſtoriam meam Æthiopicam *Anglicè* verſam & editam fuiſſe *Londini per I. P. Anno 1683.* Cùm autem multa in verſione hac obſervarem parum aptè reddita, præfationem addidi, quam Bibliopola Samuel Smith Londinenſis imprimi curavit, mutato Libri titulo cum adjectione hac: *Secunda editio cum Tabula Geographica, & præfatione è Commentario autoris Latino deſumta, &c.* Ex qua lectores cognoſcere poterunt meum de illa verſione judicium. Verſio Anglica.

59 Eodem tempore *Des Iauneaux* Gallus poſtea Cameraci in Gymnaſio Regio Mathematum Profeſſor, eam in compendium redegit hoc titulo: *Nouvelle Hiſtoire d'Abiſſinie ou d'Ethiopie tirée de l'Hiſtoire Latine de M. Ludolf. Paris 1684.* Sed ordine rerum mutato: & omiſſis iis quæ illius Religioni favere non videbantur (quod bonum Hiſtoricum minimè facere decet) me in præfatione incuſavit: *quaſi voluerim ex ritibus Eccleſiæ Æthiopicæ ſequelas pro ſententiâ Lutheranorum deducere.* Cùm tamen tale quid facere, & à ſententia mea & ab officio Hiſtorici ſit alieniſſimum, nec ille id ullo exemplo demonſtrare poſſit. Quippe ego argumentum minimè validum cenſeo autoritate alicujus particularis Eccleſiæ dogma quodpiam ſacrum confirmare velle! Niſi enim verba Chriſti ejusque Apoſtolorum, & conſtans Eccleſiæ Catholicæ conſenſus à primis retro ſeculis illud probent, fruſtra ad doctrinam hujus vel illius Eccleſiæ provocaveris. Cùm idem compendium in Gallica eruditorum acta inſere- Gallica.

Proœ.XIII. inſereretur, queſtus ſum de iniquâ hac obtrectatione apud *Dn. Abbatem de la Roque* illorum editorem; qui quidem pollicitus eſt, ſe in ſequentibus Actis, cum iſtius compendii mentionem facturus eſſet, eam revocare velle; verùm num id fecerit, nondum intellexi.

Præterea interpres ille haut ſatis diſtinctè exſcripſit aliqua à nobis tradita. Conferat modò ſtudioſus Lector noſtrum *caput quintum Libri primi de aëris temperie in Habaſſia cum capite tertio iſtius Compendii*; ibi reperiet, quæ nos de æſtu Inſulæ *Suaquena* diximus, illum *pag. 9.* de Habeſſiniâ indifferenter prædicare, & tamen id mox *pag. 10.* ex relatione noſtrâ limitare. Et ſic in aliis quoque locis parum accuratum Epitomatorem ſe præbuit, ut Latinè intelligentibus tutius ſit ad ipſos fontes recurrere. Nam

Belgica. *Tutiùs ex ipſo fonte bibuntur aquæ.* Id benè obſervavit *Translator Belgicus VVilhelmus Calebius Vltrajectinus.* 60
Qui animadvertens Gallicum Epitomatorem multa notabilia ad Religionem ſpectantia omiſiſſe, adeò, ut id quod mihi falſò objecerat, in illum verè retorqueri poſſit; ea ſupplevit, multòque pleniùs tranſtulit. Quamvis & ille multa notatu digna omiſerit, indictâ causâ. Ex gr. *Caput de animalibus quadrupedibus* ille cum ſimiis finivit, nihilque neque de Monocerotibus neque de Callitrichibus addidit, & tamen harum effigiem depinxit, inſcribens HIENE. Quid non dicent animalium periti de tanta editoris incuriâ, quòd meam figuram non melius aſpexerit.

Moscovitica. Dum iſta ſcribo, nuncius mihi venit ex Suecia ab amico è Moſcovia reduce, 61
(*b*) Hiſtoriam meam non ita pridem in Linguam Slavo Ruſſicam tranſlatam fuiſſe, idque juſſu *Tzaris*, ſeu *Autocratoris Ruſſorum*, cui dictum fuerat, Habeſſinos multa ex Orientalis Eccleſiæ ritibus atque dogmatibus retinere. Igitur negotium datum fuit tribus regiis interpretibus, *Nicolao Spathario* Moldo-Wallacho. *Bielobotzkio* Polono, & *Stacheo Gadzalovvskio*, è Ruſſia alba oriundo, quibus acceſſit quartus *Hubnerus Germanus.* Quid præſtiterint iſti, ſuo tempore cognoſcemus.

(*b*) Is eſt *Ioan. Gabriel* Sparwenfeld Suecus, inſigni doctrina & variarum linguarum cognitione prædiuus, in literis d. 23. Febr. & 6. Aprilis An. 1689. ad me datis.

FINIS COMMENTARII
Ad
PROOEMIUM.

IOBI

IOBI LUDOLFI
aliàs Leutholf dicti
COMMENTARIUS
AD
HISTORIÆ ÆTHIOPICÆ
Textum ipſum, cum Diſſertationibus congruis, ſecundum numeros in textu poſitos.

LIB. I. CAP. I.

1 N°. XIV. HAbeſſini] Nomen hoc in toto Oriente, & nunc quoq; in Europâ Æthiopes noſtri obtinent; variante parumper pronunciatione. Alii enim *Abaſſeni, Abaſſini vel Abiſſini* (a) *Abeſſini vel Ebeſſini* (b), multi malè *Abyſſini* ſcribunt, quia hæc vox cùm *abyſſo* nihil habet commune. Nos *Habeſſinorum* appellationem prætulimus, pronunciationem Orientalium inprimis *Arabum* ſecuti. Etenim in Hiſtoria noſtra (c) docuimus, originem hujus appellationis Arabicam eſſe, radicis حبش *Habeſcha*, vel *Habaſcha* i. e. *Convenit* vel *coivit turba diverſarum tribuum in unum.* Hinc derivatur حبشة *Habeſch* vel حبشي *Habeſchi, Habeſſinus*, in plurali حبشان & احابش (*d*).

2 Non autem inuſitatum eſt viris doctis ſcripturam peregrinarum vocum, tametſi receptam, corrigere, & origini vocum atque genuinæ pronunciationi accommodare; ut cùm pro *Mahomete* nunc eruditi communiter *Muhammedes* ſcribunt, orthographiam Arabum reſpicientes, qui محمد *Mo-* vel *Mu-hammed* dicunt & ſcribunt. Ita clariſſimus *Seldenus in Vxore Hebr.* non dubitavit Æthiopes noſtros *Habaſſenos* vocare, cujus exemplum ſecuti ſumus. L. 3. c. 26.

3 Quòd autem vocabulum hoc tam variè & minùs bene hucuſque ſcriptum reperiatur, in cauſa fuit *primò* aſpiratio aſpera τȣ͂ ح *Hha* Arabum, Europæis ignota & ob id omiſſa; quæ profundior eſt, quàm ſimplex H. & tamen lenior, quàm *ch*, ch/ Germanorum, Belgarum & Polonorum. *Deinde* valor literæ ش ש *Schin*, Germ. Sch. Angl. *Sh*. Gall. *Ch*. Luſit. X. quæ certam figuram apud Latinos non habet, diverſimodè ab Europæis exprimitur. Nam Gallorum *Habech* vel *Abech*: Italorum *Abeſce*, vel *Abaſcia*: Luſitanorum *Abex*: Anglorum *Habesh*, pronunciatione non differunt, ſed tantùm ſcripturâ. Iſta enim omnia rectè lecta non aliter ſonant, quàm Germanicum Habeſch/ Abeſch/ vel Abaſchia/ quamvis exoticarum literarum imperitis diverſiſſima videantur (*e*). Quod ad vocalem mediam attinet, quàmvis *Habaſſeni* non malè dixeris, ſiquidem *Fatah* Arabum *a* potiſſimùm repræſentat; quia tamen ſæpius ut *ai* Gallicum, ä Germanicum ſive *e* balans auditur, præſertim ſi ſyllabam cum conſonante finiat, uti fit in hac ipſa voce *Habesh*, maluimus *Habeſſini*, quàm cum Golio (*f*) *Habaſſini* dicere.

4 Potuiſſem quidem noſtrâ Germanicâ dialecto Arabicæ pronunciationi convenientiùs ſcribere Chabeſchini/ Chabeſchiner/ ſed quia cæteræ nationes Europææ id diverſimodè, imò mirabiliter prolaturæ fuiſſent, maluimus ita ſcribere, ut diximus; quò omnes Europæi vocem hanc æqualiter pronunciare poſſint. Hæc de vocabuli

pronun-

(*a*) Scaliger de emendatione temporum in notis ad Comput. Æthiopicum. Lib VII. (*b*) apud Damian. à Goes de Matthæi Armenii Legatione; de qua ſup. Pr. I §. 9. (*c*) Lib. I. c. 1. § 2. lit. g. not. (*d*) Gol. Lex. p. 567. (*e*) Hanß Jacob Bräuning in itinerario ſuo diverſa eſſe putat Habasſiner & Abyſſiner. Navig. II. c. 23, p. 149. & Navig. III. c. 11, p. 256. (*f*) in Lexico Arab. in notis ad Alferganum, & alibi paſſim.

Lib. I. c. 1. N. XV.

pronunciatione & ſcripturâ dicenda fuerunt, ut rationem redderemus eruditis, novæ hujus Orthographiæ rationes ſciſcitantibus. Nunc de illius ſignificatione.

N°. XV. Radicis Arabicæ حبش Habaſcha ſignificationem nu- 1
mero præcedente indicavimus. Derivatum حباشة Habaſchaton *colluviem vel mixturam tribuum* ſignificat. Plura dantur ab eâdem radice vocabula derivata ejusdem ſenſus. Etymologia hæc optimè quadrat ad Hiſtoriam ipſam transfretationis Habeſſinorum ex Arabia felice in Africam. Quippe migrationes gentium plerumque fiunt cum confluxu omnis generis egenorum hominum, quibus domi ſpes nullæ ſunt; eapropter alias ſedes, aliamque fortunam quæſitum adunantur. Id Habeſſinis contigiſſe credibile eſt, hominum multitudine patriam gravante. *Sabæi* enim, ex quibus originem trahunt, *numeroſiſſimi* erant; ut infra no: 20. hujus capitis dicetur.

Origo vocis.

Cùm verò tempore migrationis inconditum iſtud agmen nomen *Habeſh* acciperet, probabile eſt, non vacuam manſiſſe regionem, ſed alios ejusdem generis homines domi relictos, qui nomen *Habeſſinorum* apud Arabes retinerent. Niſi fortaſſis gentes è variis tribubus mixtæ hoc nomen antea in Arabia felice geſſerint, ad quorum exemplum novis colonis nomen iſtud impoſitum fuit; id enim apud veteres in Arabiâ reperitur. *Stephanus de urbibus:* ΑΒΑΣΗΝΟΙ ἔθνος ἀραβίας, *Abaſſeni populus Arabiæ:* addit ex Uranio μετὰ τοὺς Σαβαίους Χατραμωτῖται (g) καὶ Ἀβασηνοί *poſt Sabæos Chadramotitæ & Abaſſeni*, καὶ πάλιν, ἡ χώρα τῶν Ἀβασηνῶν *Regio Abaſſenorum.* Manſerunt igitur poſt Habeſſinorum noſtrorum diſceſſum alii ejusdem generis in patria ſua. Rectiſſimè quidem Golius (h) hoc vocabulum exponit: *Habaſſini* inquiens *Arabibus hoc nomine appellati ſunt, quaſi* ἐπίμικτοι. At rationem addens: *ideo quòd non ita, ut ipſi in tribus diſtincti; nam* حبش *eſt promiſcuè congregare &c.* in eâ ſententiâ fuiſſe videtur, quaſi nationi huic in Africa jam exiſtenti nomen hoc ab Arabibus impoſitum fuerit; Arabes enim Habeſſinis opponit, qui tamen etiam Arabes fuere, quamvis non eſſent in tribus diſtincti. Idem ſenſiſſe videtur Clariſſ. Guil. Beveregius (i). Sed potior nobis ratio videtur, quòd ipſi Arabes, è variis tribubus congregati; & ob id Habeſſini dicti, Mare tranſmiſerint, ſui ſimiles in Arabiâ jam habentes, vel relinquentes; ut modò diximus. 2

Vana igitur atque frivola ſunt alia omnia, quæ ignoratione linguæ Arabicæ gentisque hiſtoriæ de ſignificatione atque originatione hujus vocis ab aliis proferuntur. Sed nulla indoctior eſt, quàm quæ deducitur ab Ægyptiaco vocabulo Αὐάσεις, AVASES (k). Id enim Lexicographi plerique *habitationes* ſeu domos Æthiopum exponunt & malè ad Strabonem provocant, quem tamen non inſpexerunt. Is enim, quid ſit, diſertis verbis narrat Lib. 17. p. m. 791. Lit. A. 3

Αὐάσεις δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, καλοῦσι τὰς οἰκουμένας χώρας, περιεχομένας κύκλῳ μεγάλαις ἐρημίαις, ὡς ἂν νήσους πελαγίας. πολὺ δὲ τοῦτ' ἐστὶ κατὰ τὴν λιβύην. Τρεῖς δ' εἰσὶν αἱ πρόσχωροι τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐπ' αὐτῇ τεταγμέναι.	AVASES *Ægyptii vocant habitatas regiones, circumdatas circumcirca magnis deſertis, quaſi inſulas quasdam pelagicas; frequens autem hoc eſt in Libya* [in Africa propriè dicta.] *Tres ſunt, quæ pertinent* (l) *ad Ægyptum, ſuntque illi ſubjectæ.*

Hinc καλάστικτος *maculoſa, variegata* inſtar pardi regio illa ab eodem vocatur Lib. 2. p. 130. d.

Ἐοικεῖα παρδάλει (m) Καλάστικτος γάρ ἐστι ταῖς	*Similis eſt* (Africa) *pardo. Variegata enim*

οἰκήσ-

(g) Rectius Χαδραμωτῖται, eſt enim ab Arabico حضر موت Hhadra mot, *Habitaculum vel præſentis.* (h) In notis ad Alferganum pag. 89. (i) Annot. in Can. Concil. Trullani pag. 150. b. (k) Multi autores vanam hanc ſequuntur ſententiam; B. Tellezius L. 1. c. 2. p. 5. eam ſic refert, quaſi ea Strabonis eſſet, cùm tamen ille tantum exponat vocabulum Ægyptiacum Αὔασις, nulla Abaſſiæ facta mentione. (l) Sic potius reddendum cenſeo quàm *finitimæ*; quod dici non poteſt de regione ſeptem dierum itinere intermediis arenis diſtante. Quòd autem Ægyptiacæ ditionis fuerint *Oaſes* illæ, dubio caret; parebant enim Oaſitæ Regibus & præfectis Ægypti. Plinius duos *Nomos* ſeu *Præfecturas Ægypti* nominat *Oaſitas* L. V. Sect. 9. (m) De *Libya* ſeu *Africa* loquitur *Strabo*, malè de Urbe accepit *Thomas de Pinedo*, ſimilem fuiſſe pardalis pelli interpunctam habitationibus, ſcribens.

οἰκήσεσι περιεχομέναις ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ. Καλοῦσι δὲ τὰς τοιαύτας οἰκήσεις Αὐάσεις οἱ Αἰγύπτιοι. | *eſt, habitationibus circumdatis deſertâ & ſiticuloſâ terrâ. Tales autem habitationes Ægyptii AVASES vocant.* Lib. I. c. 1. N. XV.

4 Eadem verba peſſimè exſcripta & perverſa reperiuntur apud *Stephanum de Vrbibus*, voce Αὔασις; Librarii, ut videtur, culpâ. Ubi etiam inſufficienter exponitur πόλις Αἰγύπτου, *Vrbs Ægypti*; cùm ſit & regio & urbs ejuſdem nominis. *Ægypti* ait, ſcilicet ratione ditionis & dominii, non ratione ſitus. Græci tales *Auaſes Inſulas* vocaverunt; ſunt enim quaſi inſulæ quædam terreſtres villis & vicis habitatæ, & arenâ tanquam mari circumdatæ, ut ſi deſuper eas contueri liceret, tanquàm virides inſulas in arenoſo mari (Sandmeer) eas conſpecturus eſſes. Αὔασις *Auaſis* autem & ὄασις Oaſis (n) idem prorſus eſt vocabulum, uti Stephanus d. l. rectè notat. Nihil enim frequentius eſt permutatione τοῦ *Au* in *O*, ut infra n. 17. hujus capitis docebitur. Plures dabantur Oaſes in Africa, quarum præcipua κατ᾽ ἐξοχὴν *Auaſis* vel *Oaſis* dicta fuit, vel addito epitheto *Magna*, Græcis Μακάρων νῆσος à Samiis olim habitata, arenoſo ſeptem dierum itinere Thebis diſtans (o). Urbem habebat ſibi cognominem, ut modò innuimus. Nam inſulæ earumque urbes ut plurimum eadem gerunt nomina. * Iſta Epiſcopali ſede prædita fuit (p). Ptolemæus duas tantùm nominat, *Magnam & parvam*, quarum ſitum docet; ſed plures fuerunt, ut ex Strabone didicimus. Quædam peculiaria habebant nomina; ex. gr. Γυψηὶς *Gypſeis* apud *Stephanum de Vrbibus*, quam Inſulam Æthiopiæ vocat, terreſtrem puto. Pinedus ad vocem Αὔασις n. 52. Hanc *Gypſum* eſſe putant Jureconſulti ad Novell. 22. 8. & 142. 1. Ὕασιν verò vitiosè dici pro Αὔασιν apud eundem Stephanum in lit. Y. ablato vel deleto A. quemlibet facilè animadverſurum puto.

Auaſis ſeu Oaſis. §. 4. L. IV. c. 5. p. 105.

5 Cùm igitur iſtarum terreſtrium inſularum difficilis per arenas eſſet acceſſus & exceſſus, haud aliter ac inſularum maris, ideò delinquentes illuc in exilium mittebantur. Sic enim Ulpianus *l. 7. §. 5. ff. de Interdict. & releg.* ait: *Eſt quoddam genus quaſi in inſulam relegationis in provinciâ Ægypto in Ovaſin (q) relegare (r).* Quæ cùm rectiſſimè ab Ulpiano ſic dicantur, mirum eſt *in notis Gothofredi ad h. l.* interrogari. *Cur quaſi inſulam vocat? Oaſis non eſt inſula, ſed infeſtus tantùm culicibus & muſcis locus.* Corrigitur à Gloſſatore locus *in Ovaſin*, quaſi olim defectuosè ſcriptum fuiſſet *iNovas in ..... h. e. in novas inſulas*. Ridiculè planè æque ac illud, quod in *Lexico Iuridico Calvini* legitur *Oaſis pœna genus*; ac ſi diceres: *Inſulam eſſe pœnæ genus.* Nihilò melius in eodem Lexico ſub voce *Oüaſis* dicitur: *Oaſis locus deſertus* in Africa, cùm dicere debuiſſet, *locus cultus & habitatus in Africa deſertis* (ſ) ubi plures autores de hac re allegat, quos, qui volet, evolvere poterit (t).

Relegatio in Oaſin. Gloſſa ridicula.

6 In editione Strabonis *à Caſaubono Lut. Pariſ. An. 1620.* facta, Αὐάσεις *Auaſes* ſemper legitur, ſemel tantum Αὔασις *Auaſis* ceu varia lectio Manuſcr. in margine ponitur. pag. 815. Quæ à Viro doctiſſimo non dignoſci nec corrigi potuiſſe mirum. Nam in notis ad Lib. 2. fatetur *veteres Codices mutare* (ſic loquitur) N. in Y. Αὐάσεις *& hanc lectionem favere iis, qui* Ἀβάσεις *ſcribendum cenſeant*; cùm tamen in notis ad *Stephanum* & *Plinium* provocet, ex quibus cognoſcere poterat, veram lectionem eſſe Αὔασις vel Oaſis non Ἄυασις. Addit Caſaubonus *veterem interpretem ſemper ſcribere* Ἀβάσεις. Nempe B. & Y. ſecundum hodiernam Græcorum pronunciationem non differunt. Prava ſcriptura Ἀβάσεις per B. procul dubio favere viſa fuit pravæ Abaſſiæ noſtræ derivationi. Neque enim nomen exiguæ terræ portiunculæ ullo modô quadrat ad ingens

pag. 130. Ad Lib. 17. pag. 719.

regnum

(n) Apud *Procopium Perſ. I. p. 33.* legitur: οἱ Νοβάται ἀμφὶ πόλιν Ὄασιν ᾠκημένοι τὰ πρότερα. *Nobatæ, qui primi circa urbem* Oaſin *habitabant.* (o) *Herodotus in Thalia l. 3.* (p) Kircher. *in Supplem. Prod. Copt.* Cap. IX. p. 614. (q) Corrige Auaſin vel Oaſin. (r) Exempla in Hiſt. Eccleſ. paſſim ſunt obvia; Porphyrius Epiſcopus Antioch: *Conſtantium Presbyterum* in Oaſin relegari curavit, tanquam turbatorem plebis. Dial. de vita Chryſoſt. p. 145. cujus autor p. 195. ait: Εἰσὶ γὰρ καὶ ἄλλαι Ὀάσεις &c. Idem contigit *Neſtorio* Evagr. Hiſt. Eccl. L. 1. c. 7. Athanaſius in Apologiâ ad Conſtantium p. 543. Edit. Commelin. *Africanos Epiſcopos in magnam Oaſim: Thebaicos verò in Ammoniacam* (regionem inter arenas à Hammonis oraculo ita dictam) *deportatos*, ſcribit. (ſ) Mirum accuratiſſimum *Harduinum* in notis ad Plin. Lib. V. p. 553. 8. *duo Oaſita &c.* idem ſcribere: *Straboni L. 2. p. 130.* Αὐάσεις *nominantur, quæ vox*, inquit, *Ægyptiis incultam, ſiticuloſam deſertamque regionem ſonat.* Sed Strabo aliud planè dicit, ut ex ipſius verbis ſupra relatis cognoſcere eſt. (t) Plura habentur apud Zozimum, & in excerptis Olympiodori apud Photium Cod. LXXX. p. 111.

Lib. I. c. 1. Num. XV. regnum Habeſſinorum, non arenâ tantùm, ſed mari & montibus & ſylvis circumdatum, & fluminibus terminatum, aliisque regnis habitatis contiguum, nullaque ratione cum inſula comparandum.

[Cæterùm de *Oaſibus* iſtis hodiè nihil amplius auditur, ſive incognitis, minusque frequentatis: ſive appellatione minus intellecta: ſive arenâ obrutis, quam ventus nubium inſtar impellit, & regiones cultas quaſi fluctibus contegit, ut arenarum æque ac marium accolæ inundationem aliquam, ſed ſiccam timendam habeant. *Michel. Ant. Baudrandus* quidem in inſigni Lexico ſuo Geographico *Oaſin magnam* nunc *Alguechet* quibusdam dici ait teſte Mercatore. Parvam verò *Eleocath*, ſeu *Eleochet*. Verum tria iſta vocabula non niſi ſcripturâ differunt ob elementa Arabica و & ح literis Latinis expreſſu difficillima. Nullus enim dubito intelligi Arabicum الواحات Elwahhât, quod vulgò pronunciant Wahh cum articulo El-Wahh. Æthiop. ኢልዋሕ : quæ regio eſt in deſerto Occidentali Ægypti. Num verò

Hodierna appellatio incerta. *Oaſin* denotet ambigo. Variant enim autores in illarum hodiernâ appellatione *Gademez* à *Zieglero* vocari ait Baudrandus. Idem nomen adſcripſit Mercator ad *Ptolemæi Oaſes* (*u*). Utrique nunc nomen eſſe *Agazar* ait Harduinus (*x*). Autorem nullum nominat. Variatio iſta rem incertam reddit; & deeſt ſufficiens autoritas, ut verear viros iſtos doctos falli.]

Nunc ad ſcopum redeo. Dantur alii, qui Habaſſiam noſtram derivare co- 8

Abasha. nantur ab urbe quadam Regni Adel *ABAXA* (*y*) (*Abaſcha*) dicta; quæ P. Alph. Mendezii Patriarchæ Luſitanici conjectura fuit, nullâ ratione adhibitâ (*z*), nec nomen iſtud mihi aliàs in Regni illius hiſtoriâ occurrit. Alii à Provincia quadam Æ-

Abiſſi. thiopiæ *Abiſſi* Presbytero Johanni ſubjecta (ut d'Avyti ſcribit) mihi prorſus ignotâ. Sed in exponendo alicujus regionis nomine, non ſufficit vocem aliquam affinem adducere, ſed etiam ſimul rationem Hiſtoriæ & rei convenientem proferre oportet; quod à plerisque Etymologis negligitur. *P. Emanuel d'Almeyda* Telle-

L. I. c. 5. in fin. zio teſte ſcribit: *Nomen Abaſſiæ non habere notam aliquam ſignificationem*, ſcil. in linguâ Æthiopicâ, ſecus in linguâ Arabicâ, quam ille ignoravit, quæ ſola veram originem huic genti & vocabulo tribuit.

No. XVI. Habeſſinorum nomen in libris ſuis non agnoſcunt

Pt. I. §. 9. Æthiopes.] Matthæus Armenius in relatione ſua ſupra allegata vocaverat eos *Ebeſſinos*; ea propter in eum invehitur *Tzaga-Zaabus* (a) de Rege ſuo ſcribens: *Nec eſt nominandus (ut Matthæus falsò indicavit) Imperator Abeſſinorum, ſed Æthiopum.* Scilicet Matthæus cum reliquis Orientalibus illum *Sultan-el-Habeſch Sultanum Habeſſinorum* vocaverat. At nunc temporis huic nomini magis aſſueverunt. Nec Gregorius dedignabatur vocari *Habeſſinus*, & in literis ſuis ad me ſæpiùs uſus eſt ap-

Pt. 13. §. 39. pellatione ሐበሽ *Habeſch* cùm de ſe vel de popularibus ſuis loqueretur.

Equidem inficiari non poſſumus, vocabulo Arabico حبش *Habeſch* idem contigiſſe quod plerisq; gentilibus nominibus, ut ad ignotos populos remotiores, quam- 2

Inf. I. c. 1. n. 17. §. 3. vis linguâ & moribus diverſiſſimos extenderetur. Ita ut ſucceſſu temporis appellatio hæc Arabica non tantùm Habeſſinos propriè dictos ſed quosvis alios Æthiopes comprehenderet, ſicuti olim Æthiopum nomen nigris omnibus tributũ fuit, ut numero ſequente pluribus dicetur. Hinc eſt, quòd *Arabicus S. Scripturæ interpres*, ubicunq; modo in LXX. Interpretum Græcâ, aut Syriacâ verſione (eas enim ſequitur) Æthiopiam vel Æthiopes reperit, per حبشة vel حبشي *Habeſſiniam* vel *Habeſſinos* conſtanter exponat, ut Jer. XIII. 23. ليبدل الحبشي جلده *Mutabitne Habeſſinus* (i. e. Æthiops) *cutem ſuam.* Germ. **kann auch ein Mohr** (Maurus i. e. Æthiops) **ſeine Haut verwandeln ꝛc.**

[Obiter notandum translationem hanc viris doctis in pretio non eſſe. Ne verſio- 3
nes quidem modò dictas Κατὰ πόδα ſequitur, ſed liberè evagatur, & paraphraſten,

cum

(*u*) in editione Jodoci Hondii L. IV. c. 5. p. 105. (*x*) in not. ad Plin. paulo ante lit. *f.* allegatis. Confer Geographiam Sacram Caroli à S. Poculo. p. 282. (*y*) *Principal cidade* dicit quidem d. l. Tellezius; cùm tamen non *Abaxa*, ſed *Auçagurellè* ſit Regni illius Metropolis, ut idem teſtatur. (*z*) niſi quod Regnum *Adel* Æthiopiæ vicinum, & *Nagashii* olim iſtud ſibi ſubjectum habuerint. B. Tell. I. 2. p. 5. b.
(a) in Confeſſ. ſua Fid. Pt. I. §. 13.

cum libet, agit. Quamvis enim *Syrus* vocabulum כוש Gen. 2.13. & כושית Num. Lib. I. c. 1. N. XVI.
12. 1. cautè retineat, ille tamen pertinaciter ܚܒܫܐ *Habeſſiniam*, vel ſecundum ſenſum ſui temporis *Æthiopiam* reddit; adeóque Moyſis uxorem, quæ revera *Cuſæa* ſeu *Madianitis* erat, d. l. facit ܚܒܫܝܬܐ *Habeſſinam* ſeu *Æthiopiſſam*. Ita quoque alibi vertit, ut *Pſ.* 67.32. 71.8. & 73.15. 86.4. *Jer.* 38.7. al. 45.7. & 39.16. al. 46.16. *Amos* 9.7. Unum *Jobi* locum c. 28.19. cum omnes potuiſſet, (ubi Syrus habet ܡܪܓܢܝܬܐ ܕܟܘܫ *Margarita Cuſæa*,) reddidit per vocabulum *Cush* nempe جوهر كوش quod idem eſt. Interpres iſte & alibi nationes mirè confundit, ut videre eſt 1. *Paral.* 1.4. de quibus alibi. Id tantùm ſilere non poſſumus, quod Gen. 10.6. filium Chami, *Cush*, (nomen proprium à Syro & Græcis rectè retentum) reddiderit الحبشة *Æthiopem* (b) quia ſc. illius tempore nomen כוש à Judæis promiſcuè pro Æthiopibus accipiebatur. Mox tamē ipſum vocabulū retinet, وكوش اولد نمرود *Et Cush genuit Nimrodū* ibid. v. 8. Sed nos de Cuſæis infra prolixè tractabimus. Quin & Arabicus N. Teſtam. L. II. c. 3. n. 16.
Interpres Eunuchum Æthiopem expreſsè vocat حبشة *Habeſſinum*: & Reginam Æthiopiæ Reginam *Habaſſiæ*, eodem ſenſu quem modò innuimus.]

4 Interpretes Alcorani in *Surata Locman* (c) qui nobis Æſopus eſt, docent: *illum* Sur. 31.
fuiſſe حبشة *Habeſſinum* i. e. *Æthiopem*, quia ſcil. *Æſopus* Græcè idem eſt ac *Æthiops*, id eſt: *Homo niger*. Ex quibus liquet nomen ſpeciale gentis generale omnium Æthiopum factum eſſe: Mox alia appellatio Æthiopum apud Arabes invaluit, ut non amplius حبشة ſed سودان *Nigri. Negros* Hiſp. dicerentur, ad æquivocationem vitandam. Igitur, cum apud Arabicos ſcriptores nomen حبشة *Habaſſia* vel *Habeſſinus* reperitur, cautè diſpiciendum eſt, ne ſpecies cum genere confundatur; ex. gr. Cùm Geographus Nub. (d) ſcribit; بلاد النوبة وبعض بلاد الحبشة *Regio Nubiæ & quædam (pars) regionis Habaſſiæ* non *Æthiopiæ*, reddendum eſt, ut Interpretes (*e*) Latini fecerunt. Eum enim de Habaſſia in ſpecie agere ex eo liquet, quòd
5 Nubiam contradiſtinguat Æthiop. quæ indubiè iſtius pars eſt, non Eutychius Alexandrinus (f) اجناس سودان *genera* ſeu *nationes Nigrorum* ſive *Æthiopum* recenſet, & inter eas etiam والنوبة & الحبشة nominat; Iſtud hoc loco male redditur *Æthiopes* cum ſit reddendum *Habeſſini*. Aliàs idem eſſet, ac ſi diceres, *Genera Æthiopum ſunt Æthiopes & Nubæi* &c. Neque etiam سودان dicto loco reddere oportebat *Nigritas* (g), ſed *Nigros*, id eſt, *Æthiopes*. Nam ساد ſignificat *Niger fuit*. سَوَادٌ *Nigredo*. Nigritarum autem nomen ſpecialiter competit iis populis, qui prope *Nigrin* fluvium habitant. Plinius ait: *Super Leucæthiopes Æthiopum gentes Nigritæ,* L. V. c. 8.
6 *à quo dictum eſt, flumine.* Alioquin ubi æquivocatio non timenda, Habeſſinos κατ' ἐξοχὴν *Æthiopes*, ut excellentiſſimos inter eos, non malè nominaveris, prout & ipſi ſemet appellant, & nos cum pleriſque eruditorum Eccleſiam & linguam eorum Æthiopicam vocamus. At ubi ab aliis Æthiopibus diſtinguendi ſunt, præſtat eos Habeſſinos vocare.

1 N°. XVII. Æthiopes vocari malunt Habeſſini noſtri] Confuſiſſimam fuiſſe veterum Geographiam in confeſſo eſt. Ne orbis quidem partes rectè diſtinguere ſciverunt. Fuerunt enim, ut *Salluſtius* ſcribit: *qui Orbem terræ in duas tantum partes dividerent, & Africam in Europâ ſitam opinarentur*; quô hodie nihil abſurdius dici poſſet. Plerique Ægyptum in Aſiâ collocaverunt; ſic enim *Pomponius* Bello Jug. c. 17.
Mela: Aſiæ prima pars Ægyptus inter Catabathmon & Arabes. Ipſe *Salluſtius Africam* L. 1. c. 9.
ab Ægypto diſtinguit declivi loco, quem Catabathmon incolæ appellant. Alii Ægy- d. c. 17.
ptum partim ad Africam, partim ad Aſiam pertinere cenſuerunt, Nilo dividente, quod aliis τ͂ ἐγκλημάτων τὸ μέγιςον peccatorum maximum viſum fuit. *Strabo* hoc meritò rejicit, de Iſthmo inter mare rubrum & mare mediterraneum ſic diſſerens: L. 1. p. 35.

(*b*) Non *Æthiopiam* ut eſt in verſione Bibliorum Polyglot. Anglicorum; neque enim regionis nomen viro competit. (*c*) Locman nihil aliud eſt, quàm Alcman; Mahumedes procul dubio in hac voce deceptus fuit, Æſopum intelligens, cùm Alcman ſit nomen Lyrici Poëtæ Græci. (*d*) P. IV. clim. I. in principio. (*e*) Gabriel Sionita & Joannes Hesronita. (*f*) in Annalibus ſuis pag. 54. (*g*) Quod tamen faciunt plerique interpretes, Gol. in notis ad Alfergan. p. 89. بلاد السودان, *Regio Nigritarum pro Regio Nigrorum* i. e. *Æthiopum*.

L. I. c. I. N. XVII.

Οἱ χαριέστεροι τῶν διαιρούντων τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Λιβύης ὅρον εὐφυέστερον ἡγοῦνται τούτων τῶν ἠπείρων ἀμφοῖν τὸν κόλπον, ἢ τὸν Νεῖλον.	*Præſtantiores inter eos, qui Aſiam ab Africa dividunt, terminum commodiorem cenſent hunc utriuſque continentis ſinum* [Arabicum ſc.] *quam* [in antiqua verſione peſſimè *aut*] *Nilum.*

Addit rationes, quæ poſtea inter Geographos prævaluerunt. Tanta fuit veterum in conſtituendis regionum finibus diſcordia. Quæ propterea præmittere voluimus, ne quis miretur Æthiopes a veteribus in Aſiâ poni, cùm quidam Ægyptum ipſam ad Aſiam partim ſpectare crederent; ut modò diximus.

Æthiopia propr. dicta.

Cæterum *Æthiopiæ* nomen olim modò *ſtrictè* modò *latiſſimè* acceptum fuit. *Strictè* accipitur, cùm de Æthiopia Africanâ propriè dicta ſermo eſt, quæ fuit regio Ægypto a meridie contermina, *Meroen* pro *Regia* habens. De incolis ejus, Æthiopibus in ſpecie ita dictis, accipienda ſunt, quæ veteres Græci profani ſcriptores, de illorum antiquitate, pietate, juſtitia, nec non bellis cum Ægyptiis geſtis, tradiderunt. Diodorus Lib. III. pag. 143. Lit. C.

Αἰθίοπας τοίνυν ἱστοροῦσι πρώτους ἀνθρώπων ἁπάντων γεγονέναι, καὶ τὰς ἀποδείξεις τούτων ἐμφανεῖς εἶναί φασιν· ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἐπήλυδες ἐλθόντες, ἀλλ᾽ ἐγγενεῖς ὄντες τῆς χώρας, δικαίως αὐτόχθονες ὀνομάζονται, σχεδὸν παρὰ πᾶσι συμφωνεῖται.	*Primos mortalium omnium Æthiopes fuiſſe ferunt, atque iſtius rei demonſtrationes evidentes eſſe;* ſiquidem non advenæ aliunde advenientes ſint, *ſed innati regionis; ideoque meritò indigenas vocari, idque ferè ab omnibus concorditer aſſeritur.*

Qua aſſeveratione nihil clarius dici poteſt. Et paulo poſt:

Φασὶ δὲ παρ᾽ αὐτοῖς πρώτους καταδειχθῆναι θεοὺς τιμᾶν, καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν καὶ πομπὰς καὶ πανηγύρεις, καὶ τ᾽ ἄλλα δι᾽ ὧν ἄνθρωποι τὸ θεῖον τιμῶσι. διὸ καὶ τὴν παρ᾽ αὐτοῖς εὐσέβειαν διαβεβοῆσθαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις.	*Ajunt apud eos* primum *oſtenſum fuiſſe quomodo Dii colendi, & ſacrificiis placandi, aliisque ceremoniis ac ſolennibus (ut homines ſolent) honorandi. Ideoque apud ipſos pietatem magis quam apud ceteros homines valuiſſe.*

Homerus Iliad. Α. 423.

Ζεὺς γὰρ ἐπ᾽ Ὠκεανὸν μετ᾽ ἀμύμονας Αἰθιοπῆας.

Iupiter enim ſuper Oceanum ad inculpatos Æthiopes &c.

Heri profectus eſt &c.

Igitur vetuſtiſſimis temporibus optimæ famæ habebantur Æthiopes propriè ita dicti, ſupra Ægyptum colentes, quorum proprium & genuinum nomen hodiè neſcimus. Nam Æthiopes aliquos vocare eſt tantùm à colore deſcribere. Quia vocabulum *Æthiops* Αἰθίοψ non Æthiopicæ, ſed Græcæ originis eſt, quaſi diceres ἀίθων τὴν ὄψιν *Aduſtus faciem, ab* αἴθω *ardeo,* & ὄψις *facies* (*h*). Qua propter ſenſu latiſſimo de omnibus nigris hominibus ſine nationum differentiâ olim acceptum fuit, & adhuc hodiè accipitur (*i*). Hinc proverbia Αἰθίοψ οὐ λευκαίνεται, *Æthiops non albeſcit,* & Αἰθίοπα σμήχειν *Æthiopem abſtergere*, ſive *lavare,* de vano labore. Vernacula vocabula ein Mohr/ Gall. *un More*, Italis, Hiſpanis, & Luſitanis *Moro*, à Latino *Maurus* originem traxere. Quæ appellatio, ut ſæpe fit, caſu orta; cùm nigri homines ex *Mauritania* fortè advecti, *Mauri* dicerentur, vulgus hoc nomen non de natione, ſed de genere hominum nigro accepit, & ad omnes ejuſdem coloris gentes extendit. *Au* verò per *O* efferre non Gallis tantùm in omnibus vocibus, ſed & aliis nationibus frequentiſſimum eſt, ut:

Æthiopia latè ſumta.

Moro. Mohr unde?

Au in O.

Ἄυασις. Ὄασις.	*Lora,* Laur / *aliis* Leyr.
Auris, Ohr.	Kauffen/ Koopen.
Caudex, Codex.	Lauffen/ Loopen.
Caulis, Kohl.	Augh/ Oogh. *Slavis*
Clauſtrum Cloſter.	*Oko, Oculus.*

Plauſtrum ſive Ploſtrum; hinc diminutivum Ploſtellum; & ſimilia infinita. Hac ratione à Mauro, *Moro*, Mohr / Æthiops dictus fuit.

[Græci hodierni ex proprio *Maurus* appellativum Μαῦρος *Niger* fecerunt. Hinc Μαυροθάλασσα, *Mare nigrum*, i. e. *Pontus Euxinus.*]

Hodie

(*h*) Plinius Græcorum fabulas ſecutus *Æthiopiam ab Æthiope Vulcani F.* dictam ſcribit. L. VI c. 30. (*i*) B. Tellez l. I. c. 3. rectè ait: *Iſtud nomen Æthiopia valde generale eſt, & comprehendit omnes eas regiones, quarum habitatores nigri coloris ſunt, quos omnes vocare ſolemus Æthiopes.* Conſentit *Hornius* allegatus in Curtio Blancardi, 4. 8.

5 Hodie Æthiopes ab Hiſpanis & Luſitanis *Negros* i. e. *Nigri* dicuntur: At *Moro* L. I. c. 1.
cum dicunt, ſectâ Muhammedanum intelligunt; quòd Æthiopes hujus ſectæ ferè N. XVII.
eſſent. Sic Tellezius paſſim: *caſta Moro* h. e. *Sectâ* ſeu *religione Muhammedanus.* Negros
Fefellit hoc *Nicolaum Godignum*, qui incolas regni Dancalè in Luſitanorum relatio- Nigri.
nibus *Moros* vocari legens, imperitè ſcripſit: *Incolæ Mauri genere* [nihil minus, cum a L. I. c. 4.
Mauritaniâ ſexcentis paraſangis abſint] *ſectâ Mahumedani ſunt.* p. 14.

6 Diximus paulo ante Æthiopum nomen ad multas alias gentes extenſum fuiſſe. Appoſitè Seldenus (k) *Æthiopum nomen aliis etiam in terris ſubinde veteribus collocatur; imò & per totam interdum Libyam ſeu Africam, ut expreſſim Ezechieli Tragœdo apud Euſebium de præpar. Evang. L. 9. c. 28. quemadmodum fermè nonnullis Indorum nomen per Aſiam & Celtarum per Europam.* Nos hac de re mox pluribus agemus. Scilicet contingere ſolet, ut nomen gentis notæ ad alias contiguas remotiores, proprio ſuo nomine ignotas, etſi moribus & linguâ inter ſe diverſiſſimas, porrigatur, ut ſupra n. 16. § 2. monuimus. Sic veteres Græci Septentrionis populos uno vocabulo *Scythas*, Occidentis *Celtas* & *Iberos*, vel mixtè *Celtiberos*: Orientis *Indos*, Meridiei *Æthiopes* dixere; ut *Strabo* ſcribit; rectiſſimè addens, *ſub uno nomine gentes uniuſcujusque plagæ* (L. I. p. 33.) *comprehendi δι' ἄγνοιαν propter ignorantiam ſc.* nominis proprii. Hoc eſt quod *Plinius de Perſis* dicit: *Ultra ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Sacas in univerſum appellavere a proxima gente.* (Lib. VI. c. 17. ap. Hard. S. 19.) Pariter & nos omnes Aſiæ Septentrionalis populos hodie in univerſum *Tartaros* vocamus à proxima gente: omnes Æthiopes *Mauros*, Mohren/ at Zonæ torridæ gentes toto hemiſphærio inter ſe diſtantes, imo ipſos *Americanos*, *Indos* impropriiſſimè appellamus.

7 Eâdem ratione *Arabes & Orientales reliqui*, omnes Europæos, peculiariter Latinæ Religionis homines, *Francos* appellant; & ipſum Habeſſinorum nomen الحبش (ut numero antecedente diximus) ita degeneravit, ut jam à multis ſeculis omnes Æthiopes Arabicè ſic vocentur. Idem contigit olim vocabulo Hebræo כוש *Cush*, necnon *Nubæis* imò & mari *Edomæo* ſeu *rubro*, ut infra dicetur. Quin & duæ ingentes partes Orbis terrarum *Aſia* & *Africa*, a duabus iſtis parvis provinciis, quas nunc (I. 2. 26. 9. & L. 2. c. 5. 16.) minores vocamus, ſimili extenſione, appellationem ſuam acceperunt. Fines vero illarum gentium, quas modò nominavimus, alii alios eſſe putaverunt; hinc factum, ut ab aliis *Æthiopia in Indiam*, ab aliis vice verſa *India in Æthiopiam* porrigeretur, adeoque *Æthiopes in Aſia*, ſpeciatim in Arabia, *Indi in Africa* collocarentur. Quapropter ſi ſcriptores veteres Eccleſiaſticos & partim profanos de Æthiopibus vel Indis loquentes legeris, niſi ex ſitu locorum, indole gentis, aliisque circumſtantiis æſtimare poſſis, de qua gente in ſpecie ſermo ſit; certò perſuaſum tibi habeas, te nihil plus ſcire, quàm quòd hoc vel illud in aliqua parte terræ, Orientali vel Auſtrali contigerit. (Indiæ & Æthiopiæ ſignificatio ambigua.)

8 Cavendum igitur, ne ſtatim ad Habeſſinos vel Æthiopes aut Indos propriè dictos applices, quæ uſpiam de Æthiopia vel India leguntur (*l*) vel dicuntur; aliàs inſuperabilibus dubiis temet intricabis, nec magis intelliges Europæ Scriptores de Æthiopia differentes, quàm ſi Arabes de Francis loqui audiveris. (*m*) Exempli gr. cum Plinius ſcribit: (*n*) *Ægyptiorum bellis attrita eſt Æthiopia viciſſim imperitando ſerviendoque, clara & potens etiam uſque ad Trojana bella Memnone regnante &c.* Id certe non accipiendum eſt de Æthiopibus Arabiæ: neque etiam de Æthiopibus ultra Gætuliam, de quibus Salluſtius: *Poſt Gætulos Æthiopes eſſe* (Bello Jug. c. 19.); ſed de iis, qui ſupra Ægyptum juxta Nilum degunt, Ægyptiis confines, quos ſupra latè deſcripſimus. (§. 2.) Sic cùm in novo Teſtamento *Eunuchi Reginæ Æthiopiæ Candaces mentio fit*, (Act. 8. 27.) de nulla alia Æthiopia quàm de eâdem iſta propriè dicta id accipi oportet; quia ſcimus *Reginas Inſulæ Meroës* (in qua fuit Regia Æthiopum veterum indigenarum) *Candaces* communiter dictas fuiſſe; ut infra pluribus dicetur. *S. Matthæo Apoſtolo* Æthiopiam ſorte obveniſſe tradunt Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores (*o*). Quænam

regio

(*k*) in Uxore Ebraica L. 3. c. 26. p. 392. (*l*) In hunc lapidem impingunt autores innumeri. *Sandoval de Inſt. Æthiop. Sal. P. 1. Lib. 2. c. 31.* De ſucceſſione Regum Habaſſiæ (*Preſb. Ioh.*) acturus ex *Diodoro Sic. Strabone* &c. prorſus inſipida, & planè huc non pertinentia refert. (*m*) De quibus n. 19. & ſeqq. plenius agendi locus erit. (*n*) Lib. VI. c. 29. ap. Harduin. S. 35. (*o*) Ruff. Lib. I. c. 9. Socr. Lib. I. c. 19.

Lib.I.c.1. N.XVII. regio ſit, ambigi poteſt, mihi *Æthiopia propriè dicta* fuiſſe videtur, inter Ægyptum & Habaſſiam media; ut infra n. 23. fuſiùs docebimus.

Abaſſia malè diſtinguitur. Recentiores Geographi Abaſſiam noſtram, ut ab aliis Æthiopum regionibus 9
diſtinguant, modò *ſuperiorem*, modò *inferiorem Æthiopiam*, nonnulli etiam *Orientalem* appellant, quòd in Orientali Africæ plaga ſita ſit. A quibusdam etiam *interior* vocatur, & opponitur *exteriori*, tanquam propiori. Etenim *interiores* vocantur Hiſtoricis partes regionum remotiores, ut τὰ ἐνδοτέρω τῆς Ἰνδῶν ἔθνη : Item οἱ ἐνδον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἰνδῶν, *India interior*, i. e. remotior, de quibus alibi. Verùm omnes iſtæ diviſiones, quia ſitum non accuratè ſed ambiguè diſtinguunt, vaniſſimæ mihi videntur.

Æthiopum color. De *nigredine Æthiopum* hic agere noſtri non eſt inſtituti. Plerique ardoribus 10
ſolis atque zonæ torridæ id tribuunt. Verùm etiam intra ſolis orbitam populi dantur, ſi non planè albi, ſaltem non prorſus nigri; multi extra utrumque Tropicum à media mundi linea longiùs abſunt, quàm Perſæ aut Syri, veluti *Promontorii bonæ ſpei habitatores*, & tamen iſti ſunt nigerrimi. Si Africæ tantùm & Chami poſteris id imputare velis, *Malabares & Ceilonii* aliique remotiores Aſiæ populi æquè nigri excipiendi erunt. Quòd ſi cauſam ad cœli ſolique naturam referas, cur homines albi in illis regionibus ſeneſcentes non nigreſcunt? Aſt qui ad occultas qualitates confugiunt, meliùs fecerint, ſi ſeſe neſcire fateantur. Præſtat enim ignorantiam fateri, quàm vanâ cauſâ ſimplicioribus imponere, à ſapientioribus autem derideri. Quis enim prudens omnium rerum cauſas ſcire ab uno homine etiam ſapientiſſimo flagitaverit? *Nos hæc* atque alia talia naturæ miracula otioſis hominibus incaſſum diſputanda relinquimus. Id tantùm falſum eſſe cum Philoſopho credimus, quòd Herodotus vanâ, ut puto, conjecturâ tradidit: ἡ γονὴ αὐτῶν οὐ καθάπερ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐστὶ λευκὴ, ἀλλὰ μέλαινα καθάπερ τὸ χρῶμα.

Inviſum nomen & omen. Poſtremò hic diſſimulandum non eſt, Æthiopum nomen nonnullis ſequioris 11
ſeculi ſcriptoribus Latinis, *Diabolos* ſignificare, ut *Caſpar Barthius* in adverſariis ſuis obſervavit (*p*). Imò Æthiopis occurſum pro ferali ſigno Romanis habitum fuiſſe (*q*). Quem verò non terreret Æthiops antea nunquam viſus, nec auditus? Gregorius tamen aſſeverabat: *idem ſimplicioribus ſuæ gentis, viſo homine albo, contingere.*

N°. XVIII. Verbum Æthiopicum ገዐዘ : vel ግዕዘ : Geeza, 1
(*r*) duas ſignificationes habet, (1) *Caſtra movit cum toto exercitu, vel cum omnibus copiis profectus eſt.* (2) *Libertatem adeptus*, vel *liber factus eſt*. Utraque huc apprimè quadrat, ſive à profectione, ſive à libertate noſtros አግዓዝያን : *Ag-azianos* id eſt *Habeſſinos* denominare velis.

Habeſſini Franci. Ag-azi autem Hominem liberum, *Francum* denotat in Lingua Æthiopica, ብሔረ : አግዓዚ : (*ſ*) Regio Liberorum vulgò Francorum Æthiopia dicitur. Sic enim Gregorius de ſemetipſo in epiſtola ſupra relata: Pr. 13. §. 29.

እስመ : እንግዳ : አነ : ዘመጻእኩ : እምብሔረ : አግዓዚ : ርሑቅ : ዘውእቱ : ኢትዮጵያ ።	*Quia peregrinus ſum, qui veni è regione Ag-azi longinqua, quæ eſt Æthiopia.*

Sic Poeta meus de Jacobo quodam canit (*t*): ብሔረ : አግዓዚ : በጺሖ : *Cum in regionem Ag-azi, i. e. Æthiopiam veniſſet.* Et de *Alepho* uno ex novem ſanctis: ብሔረ : አግዓዚ : ብሔረ : ፍልሰቱ : *Regio Ag-azi regio obitus ejus* (*u*). Et de *Theodoro* Rege Æthiopiæ:

ሰ : ለከ : ለብሔረ : አግዓዚ : ንጉሥ :
Pax tibi regionis Ag-azi Rex,
ቴዎድሮስ : ወልደ : አንበሳ ።
Theodore fili Leonis. &c.

Æthiop. nomen ſpeciale. At vocabulum ግዕዝ : *Gheez* propriè & peculiariter Æthiopiam noſtram ſignificat. 2.
Idem Poëta de converſione Æthiopiæ per S. Frumentium facta canit: (*x*)

እስከ : ዮም : ትትፌሣሕ : ወትትሐሠይ : ግዕዝ :
Vſque in hunc diem lætatur & exultat Gheez, i. e. *Æthiopia*. Hinc

(*p*) Lib. III. c. 2. & L. XXXII. c. 5. & L. LIX. c. 12. (*q*) Florus de bello Caſſii & Bruti Lib. IV. c. 7. n. 7. Plutarch. in Bruto. (*r*) Arabicè جاز *Progreſſus eſt. Abivit* اجتاز Præteriit. Tranſiit. Quæ ſignificationes pro ſcopo noſtro faciunt. (*ſ*) Singularis eſt, per enallagen numeri ſic poſitus. (*t*) Enc. 9. Auguſt. 14. 3. (*u*) Enc. 11. Mart. 1. 2. & 29. Iun. 3. (*x*) Enc. 18. Dec. 3. 5.

Hine ልሳነ : ግዕዝ : nihil aliud eſt, quam *lingua Æthiopiæ* ſive *Æthiopica* በግዕዝ: Lib. I. c. 1.
Elliptice dicitur *in Æthiopiæ* ſcil. *linguâ*; i. e. *Æthiopicè*. Inepti plane ſunt qui ልሳነ: N. XIX.
ግዕዝ: *Linguam liberam* vertunt, & de libertate ejus bellè fabulantur. Sicut illi, qui
כתב אשורית *Scripturam Aſſyriacam*, ſcil. *vulgarem Hebræam Iudæorum* exponunt *Beatam*, quos meritò deridet *VValtonus* (y). Ἄτοπον enim prorſus eſt *libertates & beatitates* linguis & literis adſcribere.

N°. XIX. De Francis Rhenum tranſeuntibus, & quo tempore
1 migratio Habeſſinorum ex Arabia in Africam facta fuerit.] *Francorum* nomen tertio ſeculo cœpit; quippe *Sicambri*, Germanica gens, cum aliis nationibus propè inferiorem Rheni ripam incolentibus mixta, contra Romanos libertatem ſuam armis defenderunt; ac ſemet **Francken** *Francos* appellaverunt, vocabulô ex Francken
Frey vel **Fry** & antiquo **Ancke** vel **ancke** *vir, homo*, compoſitô, & ob concurſum vo- Franci.
calium per Synalœphen contracto; quaſi **Freye Ancken / Freye Leute** / *viros liberos*
2 diceres. Nomen **ancke** adhuc in Saxonia durat, *ubi ſecundus à villico* in prædiis nobilium vocatur **der ancke**/ ut & Erfurti ſecundus in cereviſiariis officinis. Sed notiſſimum & in tota Germania uſitatum eſt diminutivum **ancklein** *Nepos*, q. d. *virunculus*. Mirum, derivationem hanc, quæ reperitur in etymologiis Germanicis *Althameri* Tacito ſubjunctis, *Iohanni Iſaaco Pontano* (z) non placuiſſe, cum genuina & naturalis ſit, illa autem quam de haſtæ quodam genere *Franceſca* dicto profert, planè habeatur ignota & nimium coacta. Franci autē ſæpius Rhenum transgreſſi & regreſſi, variaque fortuna uſi, tandem ſedem ſuam Moſam inter & Rhenum ſtabiliverunt, nomenque ſuum illi parti Galliæ impoſuerunt, & poſtea dilatarunt.

3 Sed ut ad ſcopum noſtrum tendamus, Habeſſinos ex Arabia veniſſe, nemini Arabica o-
dubium eſſe arbitramur. Nec difficile erat anguſtum quatuor vel quinq; millium paſ- rigo Ha-
ſuum (a) fretum Maris rubri trajicere. Argumenta in tali cauſa adhiberi ſolita & beſſino-
hîc in promtu ſunt. rum.

1. *A cultu ſacro*; Etenim Sabæi priſci Solem, Lunam, & gentiles dæmones adoraverunt (b); idem ante converſionem ſuam fecerunt Habeſſini.

2. *A ritibus*; Illi circumciſionem uſurparunt, quam hi in hunc uſque diem retinent.

3. *A corporis forma*; Quia habitus corporis, vultus atque coma originem Aſiaticam arguunt, neque enim labra turgida, naſum ſimum, aut crines adeò tortos habent, ut Africani Æthiopes (c), neque tam nigri ſunt.

4. *A ſermone congenere*; Nam lingua Æthiopica cum nullâ aliâ magis quàm cum Arabica convenit. Hiſt. Æth. I. 15. 11.

5. *Ab autoritate*; Abaſſenos in Arabia memorat *Stephanus* περὶ πόλεων, & juxta Sabæos coluiſſe refert, in voce ΑΒΑΣΗΝΟΙ.

4 Igitur *Scaliger* (d) rectè ſcribit: *Habeſſinos non eſſe* Αἰθίοπας αὐτόχθονας i. e. *Æthiopes indigenas, ſed ex Arabia illuc traductos*; & mox: *Sine dubio ex Arabia oriundi ſunt &c.* Sed quæ addit, cenſuram admittunt, quam ſtatim dabimus

5 Quando autem ſedes ſuas mutaverint atque in Æthiopiam trajecerint? ardua quæſtio eſt. A nemine veterum id diſertè traditur; igitur argumentis & conjecturis agendum. *Scaliger* admodum recentem Habeſſinorum ex d. l.
Arabia in Africam tranſitum facit. Cum n. Procopii Gazenſis verba de Sabæis re- ad Lib. I.
ctè & verè dicta proferret; Reg.

(y) In Bibl. Polyglott. Proleg. III. n. 33. (z) Lib. III. c. 1. n. 3. & 8. *Malim cum Iſidoro Franceſcam à Francis, quam Francos à Franceſca derivare*, Pontanus ait. Attamen vox iſta ne formam quidem Germanici vocabuli habet, nec commodam præbet derivandi rationem, ut aliam quamlibet Francorum originationem huic prætulerim. (a) Medium eorum, quæ autores narrant, ſumſimus, à nullo enim menſuratum putamus fretum hoc, ſed diverſos diverſimodè ſecundum aſpectum externum arbitratos eſſe; ut videre eſt apud *Bochartum in Geogr. Sac. Lib.* II. c. 23. p m. 143. (b) *Philoſtorgius Lib.* III. §. 4. His & ſimilibus argumentis utitur *Tacitus* originem Britannorum à Gallis vicinis derivans. *Eorum ſacra deprehendas*, inquit, *ſuperſtitionum perſuaſione.* (c) Vide Hiſtor. noſtram Æth. I, 14. 28. (d) de emend. temp. Lib. VII. in Comp. Æth p. m. 680.

Lib. I. c. 1. N. XIX. Ἔθνος ἐστὶν Αἰθιοπικὸν, ὀνομάζουσι αὐτοὺς Ὁμηρίτας. Καὶ ἀντικρὺ δὲ εἰσὶ τῶν Αὐξωμιτῶν, μέση δὲ τούτων κἀκείνων ἡ θάλασσα.

[Sabæorum] *Gens eſt Æthiopica. Appellant eos Homeritas. Habitant e regione Axumitarum, mari inter utroſque medio.*

Ex iis malè concludit: Habeſſinos tempore Procopii nondum trajeciſſe. Vixit Procopius circa tempora Juſtiniani; hoc eſt, circa annum Chriſti 530. Sed ſi ex dictis illis argumentum quodpiam pro Scaligero elici poſſet, non Procopii ſed *Theodoreti* ſeculum reſpiciendum fuiſſet. Iſte enim verba hæc ad Lib. 3. Regum habet, quæ Procopius more ſuo exſcripſit; idque Vir ille magnus non animadvertit. Vixit autem *Theodoretus* tempore *Theodoſii Iunioris*, centum ferè annis ante Procopium. Sed nec hoc intervallum incautæ aſſertioni adminiculatur. (qu. 33.)

Scaliger refutatur. Scaliger hypotheſes quaſdam fingit, & confundit, quæ nunc examinandæ veniunt. 6

1. Abaſſenos eoſdem facit cum Homeritis, & hos eoſdem cum Axumitis, nullâ niſi temporis diſtinctione additâ.. Sic enim loquitur de Abaſſenis: *Sine dubio ex Arabia oriundi ſunt, & prius* Ὁμηρῖται *dicebantur, quamdiu in Arabia fuerunt; poſtea* [ſcilicet poſt transfretationem] *Axumitæ, à regia ſive metropoli Vrbe. Non igitur mirum, ſi qui apud Plinium & Ptolemæum vocantur* Ὁμηρῖται *in Arabia felici, ii Procopio Axumitæ cognominantur.* [Num Procopius hoc velit, valde dubito, locum Scaliger non citat.] (pag. 680.)

2. At mox Axumitas alios eſſe putat quàm Habeſſinos, atque hos illis poſteriores. *In reliquiis Axumæ*, ait, *titulos extare ignorabilibus literis conſcriptos, atque hinc colligi, linguam, quam vocant* ግዕዝ: *longè poſteriorem eſſe illis veteribus Regibus Chriſtianis, & verè ſe Abaſſenos poſteriores Axumitis pronunciaſſe.* (pag. 682.)

ut ſibi contrarius. Quæ probè conſiderata ἀσύστατα prorſus ſunt, ſibique manifeſtè contrariantur. 7 Nam *ſi Abaſſeni iidem ſunt qui Homeritæ, poſtea Axumitæ; quomodo illos his poſteriores pronunciare poteſt? Si verò priores fuerunt Axumitæ Habeſſinis, non eoſdem ſed diverſos populos fuiſſe neceſſe eſt.* Nec conſentaneum puto, eoſdem, qui à Plinio & Ptolemæo *Homeritæ in Arabia felice* vocantur, poſtea *Axumitas* vocatos fuiſſe; Id nec Procopius nec alius autor idoneus dixerit, nec, quamvis diceret, verum eſſet. Nam eodem tempore & Homeritæ in Arabia extiterunt: & Axumitæ in Africa, mari interjacente. Id claris verbis dicit Procopius ab ipſo Scaligero allegatus: *Homeritæ habitant è regione Axumitarum.* Nimirum non omnes, ſed tantùm propago & colonia eorum in Africam tranſiit, ſtirpe in Arabia manente. (ſup. §. 5.)

Itaque vix concipi poteſt, quomodo argumentum ſuum ex verbis Procopii inducere velit Scaliger, niſi ſupponat totam Homeritarum nationem poſt tempora Procopii trajeciſſe, quaſi dicere velit: *Procopii tempore diſtinguebantur adhuc Homeritæ* [quos paulò ante Habeſſinos dixerat] *ab Axumitis, Ergo tunc nondum trajecerant ex Arabia, Axumitæ autem jam exiſtebant in Africa.* Verùm iſta manifeſtè pugnant cum ejus verbis, quibus eundem populum in Arabia prius Homeritarum: in Africa verò poſtea Axumitarum nomen geſſiſſe prædicat. Si tamen ſibimet contrarius diverſos eſſe putet, fallitur in ſequela; novum enim non eſt, populo aliquo in patriâ remanente, ſobolem ejus in alia regione, mutato nomine, reperiri. Sic *Saxones in Britanniam* transgreſſi *Angli* nunc vocantur. Si ergo aliquis ſuperioris ſeculi autor de Saxonibus noſtris ſcriberet: *Gens eſt Germanica, appellant eos Saxones, habitant è regione Anglorum, mari inter utroſque medio*; Inſipidum certè foret argumentum, ſi alius quis iſtarum gentium & regionum ignarus, ex eo inferret: *Nondum igitur trajecerant Saxones ſuperiori ſeculo in Britanniam.* Nunquam enim ita ſedes ſuas mutant nationes, ut neminem domi relinquant. 8

Comparatio cum Saxon. 9

Nec à nominum diverſitate petitum argumentum ſtringit, cùm nationes ſæpè diverſis appellentur nominibus, præſertim apud Græcos qui plerumque peculiaria gentibus dederunt nomina, earum propria vel negligentes vel ignorantes. 10

Cap. 38. Ignorabiles literæ. Scaligerum fefellit relatio *Alvarezii de ignorabilibus literis* in ſaxis prope Axumam repertis. Ex quo colligit aliam olim linguam, aliamque nationem in Africa valuiſſe; nam linguam ግዕዝ: ſeu *Æthiopicam*, quam 11

nunc

nunc habemus, literas notas habere. Sed ut in Procemio diximus, literæ ignotæ L. I. c. I.
erant Alvarezio ejusque ſociis Habeſſinis imperitis, quia exeſæ & obliteratæ; at Pa- N. XIX.
tres Societatis bene cognoverunt eas Græcas eſſe, quamvis ferè deletas, ut nullus ſenſus erui poſſet.

12 [Equidem in proœmio §. 53. ex Tellezio retuli literas *Græcas & Latinas* fuiſſe, ſed de Latinis ipſe dubito, & vereor, ne Tellezius Patres Societatis de hac re ſcribentes haud ſatis bene intellexerit. Ii enim *in relationibus annuis de annis* 1607. *&* 1608. *Cap. XV. p.* 58. de Axuma ſcribunt: *Ha ainda agora aqui alguãs muy grandes & fermoſas agulhàs, que por hum letreiro, que nella ſe acha quaſi apagado, ſe entende ſer obra de* Romanos ou Gregos. Id eſt: *Adhuc hic ſuperſunt quidam magni & pulchri obeliſci, in quibus reperitur inſcriptio ferè extincta, ex qua cognoſcitur, quòd ſit opus* Romanorum aut Græcorum. Non dicunt Patres, quòd adfuerint literæ Latinæ, quamvis ſtructuram cenſuerint *Romanorum*, ſcil. *Imperatorum Græcorum*; nam ante horum tempora Romanos in hæc loca veniſſe nuſpiam legitur.]

Argumentum igitur hoc nullius eſt momenti.

13 Poſtremo neſcio, quos ſibi imaginatus fuerit veteres Reges Chriſtianos opulentos & glorioſos, ſi *Adad* primus Axumitarum Rex Chriſtianus tempore Juſtiniani fuit (de quo *Cedreno* & *Nicephoro* malè credidit). Quales Axumitæ iſti fuerunt? Quod nomen huic genti, quamvè originem dabimus? Axumitas enim vocare eſt ab Urbe denominare, non genuino & ſpeciali nomine appellare. Si iidem ſunt, qui prius Homeritæ in Arabia dicebantur, neceſſe eſt tranſitum eorum in Africam aſſerere; & ſic *duplicem habebimus trajectum*, alterum nempe *Axumitarum*, qui prius Homeritæ dicebantur quamdiu in Arabia fuerunt: alterum *Abaſſenorum*, quos Scaliger Axumitis poſteriores pronunciavit. Veteres Reges Chriſtiani.

14 Quantum denique ævi aſſignabimus Habeſſinis iſtis poſterioribus pro illorum tranſitu & occupatione regni Axumitarum? Referendum eſſet factum hoc in tempora Muhammedis ejusque ſucceſſorum, gliſcente jam Muſulmannorum potentiâ, Arabumque doctrinâ, qui non ſiluiſſent tantam rerum omnium in vicinâ Africâ converſionem. Abſona extra modum & confuſa ſunt omnia nimis inconſideratè & procul dubio præcipitanter à Scaligero conſcripta. Obſervavit id pridem *Iac. Gothofredus* (*e*), qui Scaligero non nominato, *Manifeſtus error eſt*, ait, *eorum maximè qui Homeritas eosdem cum Axumitis faciunt, hoc tantum diſcrimine, quòd qui prius Homeritæ dicebantur, quàm diu in Arabia fuerunt, poſtea in Æthiopiam tranſlati, Axumitæ dicti fuerunt.*

15 Cæterum multa alia obſtant, quo minus Scaligeri ſententia locum habere poſſit. Jam à temporibus *Conſtantini M.* benè noti erant Orbi Chriſtiano Axumitæ, *Frumentii* operâ ad Fidem Chriſtianam converſi, qui eorum Epiſcopus à S. *Athanaſio* creatus fuerat. Extat adhuc epiſtola *Conſtantii* ad Reges Axumidis *Aizanam* & *Sazanum* tunc Chriſtianos: Græci ex Ægypto frequentabant Æthiopiam: Æthiopes viciſſim Ægyptum, quia ſuum Metropolitam à Patriarchis Alexandrinis accipiebant. Celebris erat expeditio *Calebi* Græcis *Elesbaas* dicti, qui regnum Homeritarum in Arabia evertit, quod paulo poſt annum 522. contigit. Mittebantur ab Imperatoribus Græcis ad Axumitas Legati. *Nonnoſi Legationem* juſſu Juſtini factam Photius refert (*f*). Hi ergo fuerunt Reges illi Chriſtiani, quorum opulentiam & gloriam Scaliger prædicat, quibus Habeſſinos eorumque linguam ግእዝ: longe poſteriores opinatur.

16 Quæritur igitur, quando & quomodo Habeſſini intraverint in opulentorum iſtorum Regum regnum? *Si ut advenæ pacificè ingreſſi ſunt*, nullam neque morum neque literarum afferre potuerunt mutationem, ſed natio Axumitarum tunc prædominans, ſuisq; Regibus pollens, & ignorabilibus illis literis uſa, in ſtatu ſuo permanſit, ſicuti adhuc permanet, donec aliquis novam aliquam regni Æthiopici converſionem, quæ novas literas intulerit, demonſtret: *Si verò per vim ut victores Regnum invaſerunt*

(*e*) in Comment. ad Lib. 2. Cod. Theod. L. XII. tit. 12. ubi aliquàm multa non mala de Axumitis & Homeritis habet. (*f*) in Bibliotheca ſua N. III. p. m. 2.

Lib. I. c. 1. N. XIX. *ſerunt*, utique Habeſſini, qui Arabes erant, mores ſuos & linguam prout circa tempora Muhammedis in uſu fuit, cum literis, vocabulis technicis & religione vel Ethnica vel Muhammedica ſimul invexerunt. Quippe victores non devictarum gentium mores & ritus aſſumunt, ſed ſuos illis tradunt. Unde igitur nova iſta lingua ግዕዝ: ſecundum Scaligerum longè poſterior Regibus illis Chriſtianis? Quis prædicavit Evangelium novæ huic genti, Axumitarum Chriſtianorum regnum occupanti?

Quamobrem poſthabitâ Scaligeri opinione cenſemus transfretationem Habeſſinorum ex Arabia in Africam longe vetuſtiſſimam, & unam eandemque gentem eſſe, quam Arabes à mixtura tribuum Habeſſinos, Græci verò à metropoli Axumitas vocavere, & qui Mari Arabico ab Homeritis in Arabia relictis diſcreti fuerunt. In quo conſentientem habemus *Conringium* talia judicandi peritiſſimum, qui de tranſitu iſto agens, ait: *Id factum fuiſſe antiquiſſimis temporibus neceſſe eſt (g).* Rationes non addit, quæ procul dubio fuerunt, quòd de tranſitu iſto apud antiquiſſimos ſcriptores Græcos nihil memoriæ proditum repererit; recentiores autem recentis alicujus transfretationis Habeſſinorum poſt Axumitarum tempora ſecundum mentem Scaligeri factæ, nullam mentionem fecerint. Argumenta verò noſtra ſunt ſequentia: 17

Autoris rationes. *Primò* Lingua ግዕዝ: ſeu *Æthiopica* cum Arabica quidem convenit, & originem Arabicam iſtius gentis arguit, ut ſupra diximus; attamen plurimum diſcrepat ab ea, quæ paulo poſt tempora Juſtiniani in uſu fuit. Utraque adhuc durat. *Arabica in Alcorano* librisque Arabum, qui in omnium manibus ſunt: *Æthiopica in Sacrâ Scripturâ* tunc temporis Æthiopicè exſtante, aliisque Æthiopum libris. Quandoquidem ergo tanta utriusque linguæ differentia jam tum illo tempore, ſeculo nimirum ſexto, reperiatur, ſequitur neceſſariò transfretationem Habeſſinorum Arabum non illis temporibus, ſed diu antea contigiſſe, aliàs linguæ illæ multò magis convenirent. 18

Secundò literarum *figura*, *nomen & ordo* longe vetuſtiorem ſapiunt originem, quàm ut ab Arabicis, poſt tempora Juſtiniani invaleſcentibus, deduci poſſint. 19

Æthiopes enim *dextrorſum*; Arabes *ſiniſtrorſum* ſcribunt. *Characterum diverſitas* ex aſpectu ipſo ſtatim apparet. *Æthiopes* literas ſingulatim ſcribunt; *Arabes* connectunt. Illi ſingulas voces punctis interpungunt, hi minimè. Nec *nomina literarum* conveniunt, niſi unum & alterum ab Ebræis primævis deſumtum; ex. gr. Alf, Bet, Caf, Ain &c.

Hinc benè concludi poſſe puto literas Æthiopicas ab Habeſſinis ipſis inventas fuiſſe, priusquàm Arabes ullas haberent. Quia neque recentioribus hodiernis, neque cum vetuſtis & rudibus illis *Kufienſibus* à *Moramero* effictis (h) ullo modo congruunt. Si enim Axumitæ priùs alias habuiſſent literas, aliamque linguam, quàm noſtram ግዕዝ: *Æthiopicam*, alterutrum neceſſariò factum fuiſſet ab Habeſſinis Regnum Axumitarum (ex illius mente) poſtea ingreſſis, ut tanquam advenæ pacifici literas indigenarum retinuiſſent, quas utique illi ipſi non paſſi fuiſſent à peregrinis mutari: vel tanquam victores Arabicas ſecum attuliſſent; ut paulo ante monuimus. Nam exiſtentibus jam in aliqua regione literis, nemo facilè alias novas reperire, aut conſuetis abrogatis novas in uſum introducere aut voluerit, aut valuerit. Religio ſola id ſine vi facere poteſt, prout revera *Iſlamiſmus* per magnam orbis terrarum partem literas mutavit, & Arabicas invexit. Neque quisquam dicere poterit, à qua gente lingua & literæ ግዕዝ: ortum ſuum habuerint, ſi Axumitæ earum autores non fuerunt.

Tertiò. Vocabula technica utplurimum originem linguæ vel gentis produnt, cumprimis *in feſtorum atque menſium nominibus* deſignandis, quæ vel à victoribus populis inferuntur, vel à cultioribus gentibus deſumuntur. Id *menſium nomina* Latinorum atque 20

(g) Oldenburg. Theſaur. Rerumpub. *Vol.* I. *Geneva* 1675. *pag.* 800. *in excerpt. miſcell.* §. 18.
(h) Specim. Hiſt. Arab. Pocokii pag. 158.

atque Arabum à gentibus recepta abundè teſtantur. Ita & hic, ſi tam recens fuiſſet Lib. I. c. 1. Habeſſinorum invaſio, menſium nomina Arabica procul dubio manſiſſent. Jam N. XIX. vero መስከረም: *Maſcaram*, September. ጥቅምት: *Tekemt*, October. ግንቦት: *Genbot*, Majus & reliqui, ne formam quidem Æthiopicorum vocabulorum, nec ullam in hac linguâ ſignificationem habent; ſed vetuſtiſſimis temporibus ab Habeſſinis tunc rudibus apud Africanos reperta: vel à vicinis Æthiopibus propriè dictis tunc cultioribus deſumta videntur; idque vetuſtiſſimam eorum transfretationem arguit.

21 Sed objecit nobis Vir doctus, *Ptolemæum in ſua Geographiâ: Arrianum in Periplo maris Erythræi, & plurimos alios, Abaſſenos ſolummodo in Arabia ponere, nullos in Æthiopia.* Reſponſio facilis eſt; quia à Græcis non aliter vocabantur, quàm *Axumitæ*; à ſeipſis vero non aliter quàm *Æthiopes*, vel proprio vocabulo *Ag-azian*. Auditis igitur his nominibus ſcriptores Græci Æthiopes eos vocaverunt, vel Axumitas ab eorum metropoli; prorſus non ſoliciti, an aliud quoddam nomen apud Arabes haberent. Habeſſinorum verò nomen ſuperiori ſeculo primùm ab Europæis auditum eſt, & nunc temporis differentiæ causâ uſurpatur. Si inverteres argumentum: *Geographi & Hiſtorici Arabes nullam faciunt mentionem Axumitarum in Africa, ſed tan-*
22 *tùm Habeſſinorum*; an ſequeretur nullos Axumitas in Africa fuiſſe? Quin & ſequentibus ſeculis Habeſſinorum appellatio Græcis ignota manſit, propterea non ſequitur, quòd tam diu ac iſtorum mentio apud Græcos facta non fuit, nulli in Africa fuerint. Novum autem non eſt, multas gentes duplex habere nomen, & aliter ab his, aliter ab illis vocari. Exteri ſi nomen proprium ignorent à primaria urbe gentes denominant, ut *Sabæi* à metropoli *Saba*, qui *Homeritæ* dicebantur incolis, à gentis conditore, quod nomen non niſi tardè Græcis innotuit. Aliud eſſet, ſi iidem Græci, quos primò *Axumitas* vocaverunt, poſtea à nova gente *Habeſſinos* dixiſſent, tunc firmior conjectura locum habuiſſet, Habeſſinorum gentem aliam, & poſteriorem eſſe Axumitis.

23 *Irruptio Habeſſinorum in Arabiam felicem* tempore *Iuſtini Imperatoris* facta, Axumitis tunc notoriè in Africa exiſtentibus, omni dubio caret. Æram certam inde denominaverunt Arabes بظهور الحبشة علي اليمن *Ab invaſione Habeſſinorum in Ara-* Habeſſini *biam felicem*. Oportet igitur eos priùs in Africa fuiſſe, antequàm Arabiam felicem in Arabia. invaderent. Expeditio iſta præceſſit عام الفيل *Annum* ſeu *Æram Elephanti*, ita dictam ab ابرهة الاشرم ملك الحبشة *Abreha el-Ashramo Rege Habeſſinorum* (tunc ſcil. in Arabia felice dominantium) qui *Caabam* fanum Meccanum deſtruere volebat; quod contigit eo ipſo anno, quô Pſeudopropheta natus eſt, nempe *anno Alexandri octingenteſimo octogeſimo ſecundo*, circa *annum Chriſti quingenteſimo ſeptuageſimo octavo*. Duravit hæc æra *viginti annos*, deinde ſecuta eſt alia الفجار (*i*) dicta, i. e. *Bellum injuſtum* eo ſcilicet tempore illatum, quo, jure quodam gentium illarum, ob ſementem præliari nefas erat; eaque in uſu fuit, uſque ad Æram Hegiræ. Itaque diu ante annum Chriſti 578. contigit incurſio Habeſſinorum, & æra hæc inde dicta fuit. Cùm igitur de illa dubium nullum ſit, nec de Hiſtoria ipſa quiſquam dubitare poterit; conſequenter Habeſſini diu ante Procopii tempora in Africam trajecerant, quia ex ea incurſio in Arabiam facta eſt. De æra teſtatur Alkodajus Arabs p. 172. & apud Pocokium in ſpecimine Hiſtoriæ Arabum. Ad ea vir doctus, ut Scaligerum 173. defenderet, infrunitè mihi oppoſuit: *Alkodaium autorem eſſe inter Arabes recentiſſimum: tempora ignorantiæ apud Arabes ante Islamiſmum obtinuiſſe; ea propter nihil certi inde ſequi; prolepſin ſubeſſe poſſe*, & ſimilia. Verùm non *Alkodajus* tantùm, ſed Arabes communiter omnes æras illas ita, prout nos eas retulimus, recenſent. Nec *Pocokius* dicto loco, neque *Golius* in notis ad Alferganum (quos autores noſtros lau- pag. 54. damus) viri in Arabiſmo peritiſſimi, ullo modo de æris hiſce dubitant. *Bochartus* Hiſtoriam *Abreha el-Ashrami* modo dictam ex Arabicis ſcriptoribus narrans, *Regem*

(*i*) Gol. in Lex. in voc. فجار

L. I. c. I. N. XIX.

Abaſſenorum illum bis vocat (*k*). Idem ex Alcorano ejusque commentariis refert (*l*): *Aves Ababil Abiſſinos Meccam obſeſſuros obruiſſe lapidibus.* Sequitur ergo Habeſſinos Africanos tempore Juſtiniani in Arabia felice rerum potitos fuiſſe.

Quamvis autem poſt Muhammedem primùm literatura apud Arabes florere 24
cœperit, habebant tamen, ut aliæ gentes antiquæ, ſua carmina, quibus genealogiarum ſeries, & res geſtæ memoria dignæ tanquam in commentariis ſervabantur, ut ex *Ebn-Phares*, & *Mahommede Ebn-Salam* rectè docet *Pocokius.* Si verò origines gentium, migrationes populorum, eorumque acta antiquiſſima ideò negare volumus, quia à recentioribus hiſtoricis narrantur, nec Hercules ullus unquam vixit, nec Troja fuit, nec Æneas in Italiam, Tyrii in Africam venerunt, nec Aborigines Italiam, nec Romam Reges habuerunt. *Statum ignorantiæ* utique vocant Arabes tempora ante Islamiſmum, in quibus neque Deum neque Apoſtolum neque religionem aut ullas bonas artes habuerint (m): minimè verò ſtatum oblivionis hiſtoriarum & rerum geſtarum omnium. Quomodo enim memorarent *Tobbaos Reges, Homeri ſucceſſores*, Homeritis in Arabia felice longa ſerie imperitantes, (*n*) ſi ante Islamiſmum *acta* ignoraverunt. Hiſtoricos alioquin veraces, & viros bonos, ea quæ longè ante ſua tempora contigiſſe tradunt, vel ex anterioribus libris & documentis, vel famâ antiquâ & fide dignâ habuiſſe credimus. Nec ſi fortè Poeta aut Scriptor aliquis ſingularis prolepſi uſus eſt, ea univerſo cuidam populo imputanda, ſi flagranti adhuc facinori nomen imponat; ut dicamus Arabes incurſionem Axumitarum per Prolepſin vocaviſſe æram Habeſſinorum, quòd iſti aliquantò poſt illorum regionem occupaverint. Talia aſſerere eſt ludere, non eruditè diſputare.

d. tract. p. 159.

Status ignorantiæ

Hæc prolixiùs exponenda fuerunt, ne quis putet nos ex præconcepta opinione 25
incautè nimis à Scaligero diſſentire: ſimul ut præſtrueremus quaſi fundamentum novæ expoſitioni loci Euſebiani, qui hucusque eruditos torſit. Vir ille doctus (*o*), qui acri defenſione pro Scaligero huic prolixitati cauſam dedit, nullum neque autorem neque tempus definire potuit, quando Habeſſini poſt Juſtiniani tempora ex Arabia in Africam tranſierint. Quamvis non deſint Scriptores illorum temporum, ſi non Græci, tamen Arabes, qui à tempore Muhammedis annales de Arabum rebus compoſuerunt, qui ne verbulum quidem de tali Habeſſinorum transfretatione tradunt.

Tentabo igitur, num pro confirmandâ ſententiâ meâ veſtigium quoddam hu- 26
jus tranſitus è vetuſtate proferre poſſim. Id tandem me reperiſſe puto apud Euſebium (*p*), & Syncellum (*q*), qui Africanum ſecuti ſic ſcribunt:

Αἰθίοπες ἀπὸ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἀναστάντες πρὸς τῇ Αἰγύπτῳ ᾤκησαν.	Æthiopes ab Indo flumine conſurgentes juxta Ægyptum conſederunt.

Iſta neque de verâ Indiâ, neque de Æthiopibus propriè dictis accipi poſſunt. Non de India, quoniam

Primò] ex India propriè dicta nulla unquam colonia egreſſa 27
eſt. Id teſtatur *Megaſthenes* apud Strabonem: ὅτι γὰρ παρ' Ἰνδῶν ἔξω σταλῆναί ποτε στρατιάν. *Neque enim ab Indis foras unquam miſſam fuiſſe coloniam.* Autor eſt bonæ fidei, rerum Indicarum ſatis vetuſtus ſcriptor, qui & ipſe apud Reges Indorum in Indiâ propriè dicta diu egit; teſte *Plinio Lib. VI. c. 17. & Solino.* Illum δόκιμον ἄνδρα. *Virum probatæ fidei* vocat *Arrianus*; tametſi naturalia quædam de animalibus ab illo tradita (fortaſſis non planè fabuloſa ut ſequens experientia docuit) in dubium vocet Strabo.

Secundò] Teſtimonium hoc Megaſthenis veritati conſentaneum, & credibile reddit talis expeditionis è tam longinquis locis in Africam maxima difficultas. Στρατεία quamlibet expeditionem, peculiariter *agmen terreſtre* ſignificat.

(*k*) In Hieroz. p. 1. L. 2. c. 26. p. 262. v. 51. & P. II. L. I. c. 10. p. 61. v. 60. (*l*) L. VI. c. 14. p. 850. n. 2. Confer Pocokium in ſpecim. Hiſt. Arab. in not. p. 63. (*m*) Sic deſcribunt nobis Arabes *ſtatum ignorantiæ*, referente Pocokio d. tract. p. 52. (*n*) Idem p. 55. & ſeqq. in ſpecie pag. 6. • Theodorus Ryckius Prof. Lugdun. Bat. in literis ad me datis. (*p*) Chronicor. Lib. poſter. edit. Scal p. 71. (*q*) p. 151. c. allegante Marshamo de quo infra.

cat. At iſta terreſtris eſſe non poterat, nam à flumine *Indo* terreſtri itinere, tam procul per Perſiam ipſam, ſinum Perſicum circumire non poterant. Si per ipſum ſinum Perſicum navibus in Arabiam: mox per deſerta: deinde per cultam regionem Sabæorum tranſire voluiſſent, gens iſta numeroſa tranſitum non dediſſet. Navibus autem per tantum maris tractum iviſſe veriſimile non videtur, quia tunc temporis, cum res nautica ferè nulla erat, tanta expeditio per Oceanum Indicum tam longo itinere fieri nequibat. Lib.I c.1. N. XIX.

29 Tertiò] *à ritibus & moribus Indorum* probabilis redditur iſtius Hiſtorici autoritas. Coloni plerumque retinent gentis ſuæ mores, veluti ſacra, linguam, & ſimilia; ut ſupra diximus. Indi fœdos atque obſcœnos Deos, idola turpia coluerunt, circumciſionem ignoraverunt, Gymnoſophiſtas habuerunt, quales adhuc noſtro tempore ſunt inſani illi nudi (*Iogues* dicti) de quibus itineraria plena ſunt. At Æthiopes propriè dicti nihil tale cum Indis propriè dictis commune unquam habuerunt.

30 Poſtremò *Indiæ nomen* æquè ac Æthiopiæ tam vagum & incertum eſt, ut, niſi certæ circumſtantiæ adſint, neſcias de quibus populis autores loquantur, ut ſupra dictum, & infra n. 23. pluribus demonſtrabitur.

31 Sed nec ad Æthiopes propriè dictos locus hic quadrat. Hi enim αὐτόχθονες indigenæ erant, non advenæ, mortalium antiquiſſimi, nullis peregrinis gentibus mixti, qui ſuos proprios Reges habuerunt, bellis in Ægypto geſtis claros atque potentes usq; ad Trojana tempora: quæ veteres autores ſupra à nobis citati *Homerus, Diodorus, Strabo, Plinius* & plures alii uno ore prædicant & evincunt. Nihil in tota antiquitate tritum magis, quàm Æthiopiam terrarum primam compactam à primis mortalibus è genere Chamæo cultam. Eupolemus apud Euſebium (*r*) tradit: *Chus* (*s*) *eſſe Æthiopum patrem & fratrem Mitzraim.* Bochartus *Ludim* vocat Æthiopes, ab Ægyptiis deſcendentes (*t*).

32 Solus *Philoſtratus* fabulam nobis obtrudere parat, dum famam illam antiquam & vagam de Æthiopum in Africam migratione ad veros Indos detorquet, & Æthiopiam antequam illi acceſſerint, tanquam vacuam aliquam regionem nobis repræſentat. Etenim Lib. III. c. 6. de vita Apollonii ſcribit, quod Jarchas Indus illi narraverit: Philoſtratus exploditur.

ἦν χρόνος ὅτι Αἰθίοπες μὲν ᾤκουν ἐνταῦθα γένος Ἰνδικόν. Αἰθιοπία δὲ οὔπω ἦν.	*Erat aliquod tempus, quo Æthiopes conſederunt hac in parte; gens Indica. Æthiopia enim nondum erat.*

Et Lib. IV. cap. 6. Αἰθίοπες οἱ ἀπ' Ἰνδῶν ἥκοντες. *Æthiopes ab Indis venientes:* Et paulò inferius:

Σοφώτατοι μὲν ἀνθρώπων Ἰνδοί, ἄποικοι δὲ Ἰνδῶν Αἰθίοπες	*Sapientiſſimi mortalium Indi ſunt; coloni autem eorum Æthiopes.*

De veris Indis iſta dici liquet. Nam Apollonius apud Brachmanas & Gymnoſophiſtas, qui Indorum ſapientes erant, aliquamdiu vixit; igitur de iſtorum expeditione agi Philoſtratus vel finxit, vel fingentibus credidit. Quid verò abſurdius dici poſſet quàm Æthiopiam, priusquam Æthiopes ex India venirent, non fuiſſe (*u*), æquè ac illud quod ſtatim ſequitur: Ὑπὲρ Μερόης τε καὶ Καταδούπων ὡρίζετο Αἴγυπτος. *Super Meroen & Ægyptum terminabatur Ægyptus, & tàm fontes Nili quàm oſtia comprehendebat.* Quæ falſiſſima ſunt, & ſcriptorem hunc imperitiæ antiquitatis: colloquium verò Apollonii cum Jarcha totum fabuloſitatis arguunt. *Scaliger* in animadverſionibus ſuis ad hunc locum Euſebii de hac narratione quodammodo dubitare videtur: *An alius veterum hujus expeditionis Indorum meminerit,* ait, *in præſentia non ſuccurrit, ſtudioſi quærant.*

33 Alii utique Æthiopes & alia India quærenda nobis eſt, quæ conveniat veteri traditioni & tempori ab Euſebio deſignato. Quandoquidem verò de nullâ aliâ transfretatione uſpiam quidquam legamus, multò minùs, quòd advenæ iſti Æthiopes

(*r*) de præpar. Evangel. L. IX. (*s*) ſic rectè emendat *Bochartius in ſuo Phaleg L. IV. c. 2.* (*t*) d. lib. cap. 26. (*u*) Mirum eſt eruditiſſimum *Marshamum* huic commento calculum ſuum adjeciſſe; nam *ſeculo* XIII. Tit. *Æthiopum migratio* p. m. 336. ſcribit: *Nulla fuit adhuc Æthiopia ultra Ægyptum &c.* Bellum verò Trojanum collocat in *ſeculum XII.* Falſa oportet eſſe omnia quæ tot autores de Æthiopia veteri memoriæ prodiderunt, ſi hæc vera ſunt.

L. I. c. I. N. XIX. pes veteres, tunc temporis florentes, ſedibus ſuis ejecerint, credibile eſt, de Habeſſinis noſtris, Axumitis poſtea dictis, intelligi oportere. Nam *Homeritæ* ſive *Sabæi*, è quibus ortum ſuum traxêre, à veteribus modò *Indis* modò *Æthiopibus* annumerati fuerunt, & *Mare rubrum* Indicum nonnullis dictum fuit, ut mox dicemus. Iſti ergo ſedes ultra Æthiopiam propriè dictam vacuas, vel ab incultis & barbaris gentibus habitatas occupaverunt; in principio quidem loca mari rubro proxima, donec ſenſim introrſum magis ſeſe dilatarent.

Arabes juxta Ægypt. L. 6. c. 29. Juvat hanc conjecturam, quod Geographi veteres docent: *Arabum populos Occidentale Maris rubri littus tenuiſſe.* Plinius ex *Iubæ Regis Geographia* ſcribit: *Accolas Nyli à Siene non Æthiopum populos, ſed Arabum eſſe, uſque Meroen. Solis quoque oppidum procul Memphi in Ægypti ſitu Arabes conditores habere.* Iſti ergo Arabes veriſimiliter fuerunt Habeſſini noſtri diu antea transgreſſi.

Nunc ad genuinam veteris iſtius traditionis expoſitionem progredimur. Fama de profectione iſta Æthiopum à nemine niſi ab Arabibus ad Græcos primitùs venit. Ab iis enim famam provenire neceſſe eſt, à quibus vel prope quos ipſa res geſta. Illi verò mihi ſic locuti videntur. الحبشة قامت من بحر الهند ونزلوا على المصر

§. 26. Id audientes Græci ita acceperunt, ut ſupra ex Euſebio retulimus; cum intelligere & reddere oportuiſſet: *Æthiopes* (vel potiùs Habeſſini) *conſurrexerunt a Mari Indu* (non à flumine Indo) *& conſederunt ſupra* (non juxta) *Ægyptum.* Qua ratione ſenſus congruus & hiſtoricæ veritati conſentaneus prodit.

N. XVI. Vocabulum الحبشة denotat quidem in genere *Æthiopem*, ſed propriè & peculiariter *Habeſſinum* ut ſupra diximus. Quin & *Sabæos* ſeu *Homeritas* Habeſſinorum noſtrorum majores multis veterum Æthiopes dictos ſæpiùs memoravimus. Ita ut opus non ſit eos ex India deducere, cùm tam prope habeamus in Arabia.

Vox بحر & *flumen magnum* & *Mare* ſignificat, ut tyronibus Arabicæ linguæ notum. Mare verò Arabicum, ipſumque Mare rubrum, Mare Indicum à quibusdam vocari, ex Procopii Gazæi, vel potius Theodoreti ad Lib. I. Reg. loco ſupra citato de Sabæis didicimus; Sic enim ille: Ἐντεῦθεν δὲ κεῖσθαι φασὶν αὐτὴν τῆς Θαλ[illegible]. Ubi Scaliger: *Vide etiam Arabicum ſinum* Ἰνδικὴν Θάλασσαν *Mare Indicum* vocari. Confer infra num. XXVI.

Particula على variè ſignificat *De, juxta, Apud, Supra, Contra &c.* Hoc loco *Supra* reddendum, quia regio Axumitarum *ſupra Ægyptum* ſita eſt, quamvis priſci Æthiopes intermedii ſint. Sin verò *Iuxta* vel *apud* reddere, atque littori Maris rubri occidentali, tunc fortè ab incolis vacuo, applicare velis, per me licet, nam paulo ante ex Plinio retulimus Arabum populos ibi quoque coluiſſe. Sic veritas hiſtorica ubique ſibi conſtabit. Sic vera erunt quæ Megaſthenes dixit. *Indos propriè dictos* nullam emiſiſſe coloniam: *Æthiopes Ægypto proximi* indigenæ manebunt non advenæ: *Habeſſini* verò noſtri cenſebuntur ἄποικοι [illegible] *Homeritarum*, vel quod idem eſt Sabæorum; ſive *Indos*, ſive *Æthiopes* iſtos appellare malis. Nam, ut mox audies, hi & Æthiopes & Indi expreſſe vocantur.

Incidit autem iſta *migratio Æthiopum* ſecundum Euſebium Cæſarienſem in Chronico *in tempora ſervitutis Iſraelitarum in Ægypto* circa annum à nativitate Abrahami CCCCII. Anno Mundi bis milleſimo trecenteſimo plus minus quadrageſimo quinto. Ante natum Chriſtum circiter Annis M.DC. plus minus XIV. Quo tempore *Amenophis* [alii volunt Amerſis] in Ægypto rerum potiebatur. At *Syncellus* pag. 151. collocat hanc migrationem in tempora Joſuæ & Judicum, in annum Mundi 25[illegible]. quo tempore Arabelus vixiſſe dicitur; ſecundum computationem Græcorum Anno M. 4200. Quæ anxiè diſquirere nunc non vacat, cùm ab antiquis ob nominum ſimilitudinem in temporibus & rebus in uno & altero ſeculo facilè potuerit errari.

N°. XX. Sabæi, ſive quod idem eſt Homeritæ]

Uranius apud Stephanum in χατραμωτῖται ſic habet: Σαββαῖοι καὶ Ὁμηρῖται. Vir doctus (*x*) legendum putat

Σαβ3α

(x) Gothofredus in diſſert. ad Philoſtorgium Lib. 3. c. 4. p. 105.

Σαββαῖ οἱ καὶ Ὁμηρῖται. Ego, Σαββαῖοι οἱ καὶ Ὁμηρῖται. *Sabæi qui & Homeritæ.* Philoſtorgius (*y*) L. I. c. I.
ſic loquitur : N. XX.

Τόδε τὸ Ἰνδῶν ἔθνος τοῦτο Σάβα μὲν πάλαι ἀπὸ τῆς Σάβα μητροπόλεως, τὰ νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλεῖσθαι.	Hanc INDORUM gentem Saba quidem olim à Saba metropoli (*z*) nunc verò Homeritas vocari.

Nota hic *Indicam gentem* dici à Philoſtorgio, ut numero antecedente monuimus. *Nicephorus Calliſti* & *Homeritas* & *Axumitas* Indos appellat ; verba ejus infra allegabi- n. 22. §. 1.
2 mus. Eosdem Æthiopicam gentem vocat *Theodoretus*, & ex eo *Procopius Gazæus*; ipſa iſtius verba præcedente numero §. 7. citavimus. Idem faciunt & alii autores. n. 22. §. 3.
Theophanes Byzantius. Stephanus de Urbibus (*a*) Ὁμηρῖται ἔθνος Αἰθιόπων. Græci in n. 4. n. 22.
Hiſtoria S. Aretæ. Quid ergo mirum, ſi nonnulli autores Reginam Sabæam ex Æthiopia veniſſe dicant. Sabæi igitur dicti fuerunt exteris à metropoli Saba ; ut ex Philoſtorgio modò docuimus:

3 Homeritæ autem Arabibus à Principe gentis & regiæ ſtirpis conditore, حمير *Homêr* dicto. Nec obſtat quòd metropolis Sabæorum à multis autoribus vocetur *Mariaba*, ut apud *Eratoſtenem de Sabæis : Strabonem Lib. XVI.* Ἐχόμενοι δὲ τούτων Σαβαῖοι. Μητρόπολις δὲ αὐτῶν Μαριάβα. *Vicini eorum Sabæi. Metropolis autem iſtorum Mariaba.* Nec non apud *Artemidorum*, & *Plinium* (b). Hinc credidit doctiſſimus Bochartus (c) eique aſſentitur *VValtonus* (d) uni metropoli duplex fuiſſe nomen. At nemo veterum id dicit, neque ſitus id patitur in terra *Hadramauth*, quæ introrſum magis ſita, cùm Saba haud procul abfuerit à mari rubro, quod Bochartus ipſe agnoſcit (*e*). Nam *Chatramotitæ* diverſi ſunt à *Sabæis*, quia poſt illos colunt. *Stephanus in voce* Ἀβασηνοί. ait: Μετὰ τοὺς Σαββαίους Χατραμῶται, *Poſt Sabbæos Chatramotitæ (colunt,)* ex Uranio. Et apud *Strabonem Lib. XVI.* Poſt *Sabbæos* & *Catabanenſes* recenſentur πρὸς ἕω μάλιστα Χατραμωτῖται, *Chatramotitæ orientem versùs maximè ſiti.* Hinc cenſeo ego Homeritas duas habuiſſe metro-
4 poles ſeu Regias. Verba enim *Geographi Arabis* in quo Bochartus ſe fundat: وكانت Cl. I. P. 6.
مدينة سبا non reddenda ſunt: *Eratque hæc urbs Saba:* vel *Ea autem eſt urbs Saba*, ſed: *Erat etiam urbs Saba, &c.* vel *Fuit* (quia كانت eſt Præteritum) *etiam* (ſcil. olim, vel ſimul) *aliàs Vrbs Saba, &c.* ita ut diverſæ urbes putandæ ſint. Nam ſi voluiſſet eandem dicere, ſcripſiſſet, (ut ſolent Arabes cùm præcedens per ſynonymum explicant) وهي مدينة سبا *Et ipſa eſt urbs Saba, &c.*

5 Novum autem non eſt, duas unius regni Regias eſſe, ubi pro diverſis anni temporibus Reges degere ſolent. Ut ſi quis Regiam vel metropolim Poloniæ dicat *Cracoviam*, alius verò *VVarſaviam*. In India ſub Magno Mogole tres tales dantur veluti *Dely*, *Agra*, *Lahor*. Vel quòd olim ab initio Regia fuerit *Saba*, poſterioribus verò ſeculis *Mariaba*. Ut ſi Arabum aliquis diceret: Romanos dici à Regia *Roma:* alius verò *Conſtantinopolim* Regiam Romanorum vocaret. Igitur tempora ſunt diſtinguenda. A *Ptolemæo* in Arabia felice plures Regiæ recenſentur, *Menambis* Regia, *Ara* Civitas regia, *Saba* regia, *Mariaba* (Sic enim legendum pro Mariama) quam non eandem dicit, ſed ſeorſim nominat ſine epitheto. Antiquior autem eſt apud Græcos appellatio Sabæorum, ut ferè ſolemus populos à metropoli denominare, priusquam ſciamus proprium eorum nomen. Sic *Axumitarum* nomen apud eosdem ſortiti ſunt noſtri Habeſſini ab urbe Regia, ut numero ſequente dicetur.

6 *Sabæorum* nomine Græcis & Latinis diu nota fuit Arabica hæc gens. Virgil. Georg. l. I. v. 57.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi:

Sic Hebraicè מלכת שבא *Regina Sabæ* I. Reg. 10. I. & *Saba* alibi in Sacris literis paſſim occurrit. Æthiopice quoque ሳባ፡ *Saba* dicitur; ut ሰራዊተ፡ ሳባ፡ (*f*) *Exercitus Sabæorum* i. e. *Homeritarum* fuſus fuit. Poſtea meliùs cognitis Sabæorum re-

I bus

(y) *Hiſt Eccleſ.* L. 2, 6. & 3. 4. (*z*) Eadem tradunt *Diodorus*, & ex eo *Agatharchides* c. 50. *Stephanus* & alii plurimi. Velut autor apud Surium, quem *Baronius* citat ad annum 522. *Arabia felix, quæ olim quidem Saba, nunc autem Homeritis.* (a) Lit. O. ubi vide Pinedi notas, & ineptas quasdam derivationes vocis *Homer*, extra Arabiam quæſitas. (*b*) Lib. VI. c. 28. in fin. (c) in Geographia ſacra *Lib. II. c. 26. p.* 148. (*d*) *in Proleg. Bibl. Polyglott. de Arabia.* (*e*) In dicto tract. L. II. c. 26. p. m. 148. ibi *Turbat tamen &c.* (*f*) Encom. 20. Maji. I.

Lib. I. c. 1. N. XX. In Lexico. bus proprium & gentilitium *Homeritarum* nomen apud Græcos invaluit. Arabibus dicuntur بنو حمير *Filii Homer* Ὁμηρῖται *Homeritæ*. Viri Arabicæ literaturæ ſummi Coryphæi *D. Eduardus Pocokius* & *Iacobus Golius* vocem حمير *Homer* vocalibus notant & pronunciant: hic حِمْيَر *Himyar*, ille حَمْيَر *Hamyar* in *Specim. Hiſtor. Arab.* paſſim. Ab Arabibus ſcilicet edocti, qui puncta ſua vocalia ſic locant, ut mihi retulit ipſe Clariſſ. Pocokius (*g*). Ex errore id factum putaverim à poſterioribus Arabibus, qui genuinæ pronuntiationis obliti vocabulum obliteratum talibus punctis donaverunt. Quis enim non multo potius præferret lectionem & pronunciationem Græcorum, qui eam ex ore veterum Arabum audiverunt, & ſine ulla ambiguitate protulerunt & ſcripſerunt; præſertim cum in tot aliis priſcis vocabulis ي Arabum præcedente vocali *Keſra* non alium ſonum habeat, quàm *Tzere* Hebræorum ſive e *clarum ſeu maſculinum*, (ut vocant Galli) ex.gr. أمين *Amen* اريطا *Areta*; مينا *Mena*. Μῆνας. *Menas*; quæ ſi quis legere vellet *Imyan* vel *Amyan*: *Iryat* vel *Ariat*: *Mina* vel *Meina*, is utique peſſimè pronunciaret. ي enim in iſtis vocibus non conſonantem ſed vocalem E repræſentat. Sic Gemmam فيروزج, Æthiopes ex ore Arabum efferri audientes, ſcribunt ፌሮዜዝ፡ *Fe* (non ፊ Fi) *rozez.*

Cl. II. p. 6. Geographus Nubienſis de Urbe *Mareba* (*aliàs Mariaba*) Sabæorum metropoli ſcribit: اكثر اهلها سبا من قبايل العرب الحميرية *Multo maxima pars incolarum ejus Sabæi* [ſunt] *è tribubus Arabum Homeritarum.* Interpretes Latini *Gabriel Sionita*, & *Iohannes Heſronita* malè legerunt *Hemairitarum*, Bochartus (*h*) *Humairitarum*: tam incerta eſt nominum propriorum apud Arabes lectio. Tale quid contigit Maſorethis, qui veram pronunciationem nominum propriorum כורש *Cyrus* & דריוש *Darius* ignorantes, mirabilia puncta ſuppoſuerunt *Coresh*, & *Daryavesh* legentes, quæ nos à Græcis αὐτηκόοις longe rectiùs pronunciare & punctis notare poſſumus. Etenim ſi de pronunciatione antiquarũ jam mortuarum linguarum quæſtio ſit, credere oportet iis qui tum vixerunt, & pronunciantes populos audiverunt (*i*); præſertim cum lubrica res ſit vocabulum quodpiam peregrinum ignotum in Orientalibus Linguis ſine vocalibus proferre; quod mihi cum Orientalibus nationibus converſanti ſæpius audire contigit. Quæ monenda fuerunt, ne quis putet *Himyarienſes* vel *Hamyarienſes*, *Hemairitas* & *Humairitas* diverſos ab Homeritis eſſe (*k*).

Ptolemæus, *Plinius*, & *Arrianus* Sabæos & Homeritas tanquam diverſos ſeorſim 9
recenſent, ſive errore, ſive quod Sabæos urbis incolas, in ſpecie voluerint diſtinguere à tota gente, ut ſi Axumitas, quà cives Axumæ, à reliquis Habeſſinis diſtinguere velles. Nam revera una eademque gens fuit; ut autoritate tot autorum, ſitu, & deſcriptione liquet. L. VI. c. 28. in fine. *Plinius numeroſiſſimos* vocat *Homeritas* & ob commercia Indica opulentiſſimos: *Sabæos* verò Agatharchides γένος μέγιστον: Strabo ἔθνος μέγιστον *Gentem maximam.* Diodorus Siculus: Σαβαῖοι πολυανθρωπότατοι τῶν Ἀραβικῶν ἐθνῶν, *Sabæi omnium Arabicarum gentium populoſiſſimi*, & ſic alii, ut jure dicere non poſſis, quòd qui illos eosdem faciunt, illos malè confundant (*l*), ſed potius quod autores ſupradicti eos malè diſtinguant. Hinc credibile fit, quòd multitudinis minuendæ cauſa, ortâ forte diſſenſione internâ, collectisque ex variis tribubus hominibus omnis rei & ſpei egenis, ut in coloniis fieri aſſolet, alias ſedes quæſitum in Africam trajecerint, atque ſic Habeſſinorum genti & imperio originem dederint; qua de re ſupra n. 15. 1. Ex iis etiam oriunda

(*g*) in lit. Prid. Cal. April. 1679. ad me datis, his verbis: حمير (*ſecundùm Arabes*) *legitur* بالكسر ثم السكون وفتح اليا *per Keſra, dein vocali caret litera, &* Fat-ha *ſuper Ie.* (*h*) Geogr. ſac. L. 2. c. 15. p. m. 112. (*i*) Ex. gr. Cum quæritur quomodo veteres Latini C. ſuum pronunciaverint? reſpondetur: ut כ Caf. vel K. Latinorum K. Germanorum; adeoque ante E. & I non aliter ac ante A. O. & U. Cicero Græci ſcribunt & legunt Κικέρων *Kikero*. Non *Tzitzero* nec *Siſſero* ut Germani & Galli efferunt. Cæſar. Ceraſa. Carcer. Cicer. Vicia. Germani à Romanis priſcis olim audientes Kayſer / Kirſen / Kärcker / Kichern / Wicken rectè; minimè Zayſer / Zirſchen / Kärtzer / Zitzern / Witzen protulerunt. (*k*) Equidem improbare non poſſum Clariſſ. Pocokii rationem, in literis paulo ante citatis allatam, quod in pronunciando ſe Arabibus ubique accommodare voluerit, qui aliàs non intellecturi ſint Europæum de his rebus ſecum agentem. Verùm & eruditis Europæis conſulendum eſt, ne & ipſi diverſa putent, quæ eadem ſunt. (*l*) Hoc putat *Bochartus Geogr. Sacr.* 2. 15. p. m. 111. *Harduin.* ad Plin. L. VI. 5. 32. p. 729. n. 4.

da fuit *Regina Sabæa* quæ Salomonem viſitavit, eique tam egregia munera attulit; L. I. c. 1.
de qua in hiſtoria noſtra L. 2. 3. 20. egimus, & ſuo loco in hoc Commentario pluribus N. XX.
agemus L. 2. 3. 18.

10 Hoc regnum Homeritarum deſtruxit *Calebus*, Græcis *Elesbaas* dictus, Æthiopum Imperator, atque *Aretam*, *Aretæ martyris filium*, populis illis præpoſuit; cujus ſucceſſores, quamvis Arabes, (quòd non è regia Homeritarum ſtirpe, ſed alieni generis, & in clientela Imperatorum Æthiopiæ eſſent) ab Arabibus non *Homeritæ*, ſed حبشة *Habeſſini* (m) vocantur, quod rectè intelligendis Arabum hiſtoriis hic notare voluimus. Deinde benè tenendum, *Homeritas* ſeu *Sabæos* Indis accenſeri, ut ſuprà monuimus, & infra n. 23. plenius docebimus. Poſtremò notandum quoque eſt, in Africâ *Sabas* olim à Geographis nominari. Sic enim Strabo: Βερενίκη πόλις ἡ κατὰ Σαβὰς, καὶ Σαβαὶ πόλις εὐμεγέθης. *Berenice urbs propè Sabas, Sabæ autem urbs ſatis magna.* Fortaſſis à colonis Habeſſinis in metropolis Arabicæ memoriam exſtructa, ac ſic nominata. Sed neque de ea veſtigia hodie extant, neque etiam de oppido *Sabaim* (Alvarez habet) cujus mentio fit in ficto Regis Æthiopiæ titulo, Axuma duorum dierum itinere diſtante; à quo Reginam Auſtri nomen habuiſſe fabulantur. 2. 4. 23. cap. 41.

Additio ad §. 8. n. 20. in notis lit. O.

11 **An in nummis Severi Abaſſenorum mentio fiat)** Sic quidem ſcribit *Scaliger* (n) ex *Goltzio*, (o) quem non nominat. Tanti viri autoritate fretus ego idem tradidi, illumque autorem laudavi. Sed cùm nummum, Lutetiæ Pariſiorum exiſtens, ſumâ diligentiâ inquirerem, nummariæ rei periti omnes mihi uno ore dixerunt: *Goltzium parum idoneum nec ſatis doctum numiſmatum cenſorem fuiſſe, neque* ΑΒΑΣΗΝΩΝ *in ullo Severi nummo reperiri, ſed tantùm* ΑΒΑΣ...... *priore litera detrita idque Goltzium malè ſuppleviſſe.* Tandem quid rei eſſet, perfectè nos docuit eruditiſſimus & ſolertiſſimus *Johannes Harduinus P. Soc. Jeſu, qui in libro de nummis antiquis Populorum & Urbium illuſtratis* (p) in voce *Abas* ſcribit: *A Goltzio, Occone, Scaligero & Patino falſo Abaſſenos intelligi. KABACA enim metropolin Nomi Ægyptii* Καβασίτης *dicti eſſe & niſi detritum uſu nummum habuiſſet Goltzius, procul dubio rectiùs legiſſet.* Vide apud eum in K. Καβασιτῶν, p. 232. In notis ad Plinium addit: *Nummum Hadriano Principe cuſum KABAC. L. IA.* An. 1683. L. V. S. 9. n. 5.

De nummo *Elagabali*, in quo, referente Scaligero, *Exomitarum* mentio fit, vide mox numero ſequente.

1 **N°. XXI. Axumitæ)** Sic Habeſſini à Regia *Axuma* olim à Græcis nominati fuerunt. Rectè ſcribit *Stephanus* Ἀξωμίτης *Axumita*. Alii variè ſed malè *Auxumitæ*, (q) *Auxomitæ, Exomitæ, Auximates* (r). *Philoſtorgius Hiſt. Ecclеſ.* L. III. c. 6.

Αὐξουμῖται ἀπὸ τῆς μητροπόλεως οὕτω κληθέντες. Αὔξουμις γὰρ αὐτοῖς ἡ μητρόπολις.

Auxumitæ à metropoli ſic dicti. Auxumis enim eſt eorum metropolis.

Idem: Εἰς τοὺς Αἰθίοπας Αὐξουμίτας καλουμένους &c. *ad Æthiopas Auxumitas dictos,* [profectus eſt.] Speciale igitur hujus gentis nomen, ut alibi monuimus, Græci ignoraverunt. Procopius Cæſareenſis, Περσικῶν Lib. 1. p. 32. Sup. 19. §. 21.

Ὁμηριτῶν δὲ καταντικρὺ μάλιστα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ αἰθίοπες οἰκοῦσιν, οἳ αὐξουμῖται ἐπικαλοῦνται, ὅτι δὴ αὐτοῖς τὰ βασίλειά ἐστιν ἐν αὐξώμιδι πόλει. Καὶ θάλασσα ἡ ἐν μέσῳ ἐστὶν ἀνέμου μετρίως ἐπιφόρου ἐπιπεσόντος ἐς πέντε ἡμερῶν τε καὶ νυκτῶν δίαπλουν διήκει.

E regione autem Homeritarum maximè in oppoſita continente Æthiopes habitant, qui Auxumitæ vocantur, quoniam Regia illorum eſt in Auxomide urbe. Et mare, quod in medio eſt, vento mediocriter ſecundo incumbente, quinque diebus & noctibus trajici poteſt.

2 Axumitarum neque *Strabo* neque *Plinius* meminerunt, indiciô, eam urbem vel nondum conditam, vel minus celebrem illorum tempore fuiſſe. *Ptolemæus* tamen

I 2 ejus

(m) Bochartus *in Hierozoico ſuo P. II. L. 1. c. 10. p. 61. Et L. VI. c. 14. n. 2.* Arabum exemplo *Homeritas Chriſtianos* etiam vocat *Abeſſinos*. (n) De Emend. temp. in Comp. Æthiop. L. VII. p. m. 680. (o) In Theſauro rei antiquariæ fol. 206. XVI. ΑΒΑΣΗΝΩΝ. *Num. Imp. Severi.* Vide Adolphi Occonis Numismata *Auguſtæ Vindel.* 1617. *fol.* 362. *ſub Severo.* Patin. p. 286. (p) Paris 1684. Lit. A. (q) Ptolemæus, Nonnoſus, Nicephorus, Procopius, & alii. (r) Baronius ad annum Chriſti 356. num. 24. in fin.

Lib. I. c. 1. N. XXII. ejus ut Regiæ Æthiopum mentionem fecit (ſ) *Scaliger* (t) in numiſmate Alagabali Imperatoris, legi ſcribit: ΑΞΩΥΜΕΙΤΩΝ; ſed ego nummariæ rei peritiſſimos percunctatus, nihil certi de tali nummo cognoſcere potui (u). At tempore S. *Athanaſii* percrebuit nomen iſtius gentis, ut aliquoties monuimus. Plura de urbe ipſa & emendatione *Stephani* & *Arriani* infra Lib. II. c. 11. n. 46. dicturi ſumus.

Nº. XXII. Alii originis ratione Habeſſinos cum veteribus Homeritis: alii cum Nubæis ob vicinitatem confuderunt] Prius facit *Ni-* L. 17. c. 32. *cephorus* Calliſti, qui nationes mirè confundit. *Axumitarum Indorum Rex*, (x) inquit, *prælium cum Homeritis Indis commiſit.* Utroſque facit Indos, cum neutri eſſent. Nam Axumitæ in Africa: Homeritæ in Arabiâ degebant. Mox alios nominat Homeritas, *qui Ægypto appropinquabant*, [utique Indi non erant] *& merces ad Axumitas vehebant.* Iſti alii non erant, quam noſtri Habeſſini, Ægypto propinqui.

Quamvis enim Habeſſini origine Homeritæ ſive Sabæi ſint, attamen ab iis digreſſi alio nomine aliam gentem conſtituerunt; ut non niſi incommodè dixeris, *eos qui in Arabia Homeritæ vocati ſint, in Africa Axumitas cognominatos*; quod in Scali- N. 19. §. 6. gero ſupra notavimus; cum ſimpliciter dicendum ſit: *Axumitas Africæ progeniem eſſe Homeritarum Arabiæ.*

Bochartus (y) de freto maris rubri diſſerens: *Huc facit*, inquit, *quòd pro Abaſenis vel Abiſſinis quidam veterum* Homeritas *appellant, de Arabiæ gentis nomine*; idque imputat *Theophani Byzantio*, quem *Photius* (z) ſic inducit ſcribentem:

Ὁ Χοσρόης ἐπὶ Αἰθίοπας φίλους ὄντας Ῥωμαίοις τοὺς πάλαι μὲν Μακροβίους, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλουμένους, ἐστράτευσε, καὶ τὸν βασιλέα τῶν Ὁμηριτῶν Σανατούργην διὰ Μιράνους τοῦ Περσῶν στρατηγοῦ ἐζώγρησε.	Choſroes adverſus Æthiopes Romanorum amicos, olim quidem *Macrobios*, nunc verò *Homeritas* dictos, bellum movit, Regemq; Homeritarum Sanaturcen per Miranum [Merwanum puto] Perſarum Ducem, vivum cepit.

Sed ut mihi videtur, Theophanes non Æthiopes Africanos, nec Habeſſinos noſtros, ſed *Homeritas Arabes ſeu Sabæos* intelligit. Iſtos enim olim etiam Æthiopes N. XIX. vocatos fuiſſe Bochartus ex Stephano noverat, & nos ſupra fusè docuimus. Quippe ex Hiſtoria Choſrois II. conſtat illum Arabes perdomuiſſe, non verò Æthiopes Africanos. Etenim in Africa, expugnata Ægypto usque ad Æthiopes ſolum pervenit, ad Habeſſinos autem noſtros non penetravit. In eo autem fallitur Theophanes, quòd Homeritas illos, quibus Choſroes bellum movit, olim *Macrobios* dictos fuiſſe putavit. Error ex eo, quòd forte audiverat Homeritarum poſteros (ſc. Æthiopes noſtros) Macrobiorum ſedes in Africa occupaviſſe, ideò Æthiopes Arabicos Macrobios olim dictos fuiſſe incautè ſcripſit. Quod autem addit: Nunc verò, id de Græcis accipiendum, nam apud Arabes id nominis ſemper habuerunt.

Theophanes fallitur.

Alioquin Homeritas Chriſtianos in Arabia, non quidem originis, ſed clientelæ reſpectu, poſt occiſum Dunavvaſum Homeritam Judæum, Habeſſinos communiter vocatos fuiſſe, paulò ante *n. 19. & n. 20.* indicavimus; pluribus id facturi, cùm ad Lib. II. c. 4. n. 22. pervenerimus. A Procopio in Perſicis (a) Homeritæ cum Saracenis confunduntur; nam tum temporis duæ factiones in regno Homeritarum erant; ut infra modò dicto loco dicetur.

DE NUBÆIS.

Nunc de *Nubæis* agendum, quos autores ab Habeſſinis noſtris interdum non diſtinguunt. نوب *Nuba* vel potius ኖባ: *Noba* (ut Habeſſini per *O* obſcurum efferunt) vulgò *Nubia*, regio eſt Æthiopica, in quarta primi Climatis parte ſecundum *Geographum Nubienſem* ſita. Incolæ à Græcis vocantur Νοῦβαι Nubæ, vel Νουβαῖοι Lib. 17. *Nubæi. Steph. de Vrbibus. Strabo* ait: Λοιπὰ δὲ τὰ πρὸς νότον Τρωγλοδῦται, Βλέμμυες καὶ Νοῦβαι &c.

Reliqua

(ſ) *Lib. VI. c. 8. Tab. IV. Africæ.* (t) De emendatione Temporum Lib. VII. in Comp. Eccleſ. Æth. p. m. 682. (u) Habetur *apud Goltzium* th. 131. & tit. XVII. fol. 210. ſub *Marco Aurel. Antonin. Elagabal.* De quo viro judicium eruditorum numero antecedente retulimus. (x) Sc. Calebus alias Elesbaas, de quo nos infra II. 4. 21. (y) Geogr. Sacr. L. 2. c. 23. p. 143. (z) *Cod. LXIV. p. m. 81.* (a) Photii Biblioth. N. LXIII.

Reliqua ad Auſtrum Troglodytæ [Nota hic Troglodytas in medio Africæ] *Blemmyes, & Nubæ &c. inhabitant &c. Procopius Cæſareenſis* Νοβάτας *Nobatas* vocat: L. I. c. I. N. XXII.

Ἀλλὰ Βλέμμυες μὲν ταύτης δὲ τῆς χώρας ἐς τὰ μέσα ὤκηνται. Νοβάται δὲ τὰ ἀμφὶ Νεῖλον ποταμὸν ἔχουσι.

At *Blemmyes* quidem hujus regionis interiora colunt. *Nobatæ* verò utramque Nili ripam poſſident.

Appellantur autem *Nobatæ* à *Noba*, ſicut *Sabatæ* à *Saba* apud Feſtum Avienum:

- - - - - - - *rutili contermina Ponti*

Minæi Sabatæque tenent ſuperi - - - - - - -

6 Non autem ad utramque, ſed ad occidentalem Nili ripam Nubæos habitare dixit Gregorius meus Habeſſinus:

ሰናር፡ ወኖባ፡ ይሄልዉ፡ በአፉሁ፡ ለዐባይ፡ መንገለ፡ ምዕራብ። ወከመ፡ ጥቅም፡ ውእቱ፡ ሎሙ፡ እመንገለ፡ ፩ገጽ፡ ዘምሥራቅ።

Sennâr autem & Noba ſitæ ſunt ad oram Nili Occidentem verſus, qui tanquam munimentum eſt illis ex aliqua parte Orientis.

Scil. Nilus illis orientem verſus pro munimento eſt, ne hoſtes facilè ad eos transeant. Quæ melius conveniunt cum relatione Strabonis, cujus locus adſcribi meretur... d. l.

Ἐξ ἀριστερῶν δὲ τῆς ῥύσεως τοῦ Νείλου Νοῦβαι κατοικοῦσιν ἐν τῇ Λιβύῃ, μέγα ἔθνος ἀπὸ τῆς Μερόης ἀρξάμενον μέχρι ἀγκώνων, οὐχ ὑποταττόμενοι τοῖς Αἰθίοψιν, ἀλλ᾽ ἰδίᾳ κατὰ πλείους βασιλείας διειλημμένοι.

A ſiniſtris alvei Nili *Nubæ* habitant in Africa; magna gens, à Meröe incipiens uſque ad anfractus [*Nili*] non ſubjecti Æthiopibus [ſc. *propriè dictis*] ſed ſeparatim in multa regna diſtincti.

Magnam gentem eſſe dicit, & in multa regna diſtinctam, quod pro ſcopo noſtro benè notandum..

7 *Geographus Nubienſis* ſpatium itineris duorum menſium illis tribuit: Clim. I. p. 4.

طول بلاد النوبة على ساحل النيل شهران واكثر

Longitudo regionum Nobæ [Nubiæ] *ad ripam Nili duorum menſium* [iter] *eſt, & amplius.*

Quæ de Nubiâ propriè dictâ vera non ſunt, utpote quæ in quarto climate deſinit. At duorum menſium iter à Meröe meridiem verſus ad lineam æquinoctialem & ultra pertingat neceſſe eſt; & ſic non Habeſſiniam tantùm, ſed & regna olim ignota, *Gingirò, Muſaco, Monemugi,* & *Macoco* (b) atque in iſto *Pygmæorum regionem* complecti oportet, idque convenit cum verbis Strabonis, qui Nubiam in multa regna diſtinctam memorat. Nimirum huic nomini accidit quod multis aliis, ut ad regiones remotiores ignotas extenderetur; cujus rei aliquot exempla ſupra dedimus. N. 16. 2. & 17. 6.

ADDITIO

DE PYGMÆIS.

8 Nunc quoniam ad Pygmæos per Nubæorum appellationem venimus, non incongruum videtur ad eos animi causâ pauliſper excurrere, quia & illi veteribus Νοῦβαι ſeu Nubæi dicti fuere. Νοῦβαι Πυγμαῖοι, *Heſychius ait.* Vetuſtiſſima de iis fama fuit, ſed fabulis de cubitali brevitate & pugnâ gruum, equitatione in arietibus &c. contaminata, quaſi egregium artificium eſſet, fabulas fabulis addere, easque in gratiam vulgi miraculis amplificare. Primùs *Homerus* Iliad. 3. v. 5. de iis ſic canit:

Κλαγγῇ ταίγε πέτονται ἐπ᾽ ὠκεανοῖο ῥοάων,
Ἀνδράσι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι.

[Grues] *Clangore volant ad Oceani fluenta,*
Viris Pygmæis cædem fatumque afferentes.

Confirmata fuit hæc fama à veteribus Hiſtoricis. *Herodotus* enim, ex relatione Cyrenenſium de itinere audaculorum quorundam ultra deſerta Libyæ profectorum, *Pygmæos* vocat ἄνδρας μικροὺς μετρίων ἐλάσσονας ἀνδρῶν. *Viros parvos mediocribus viris*
9 *minores.* Ariſtoteles, (c) cum dixiſſet grues migrare ad paludes ſupra Ægyptum, Ariſtot. aſ-
unde Nilus profluit, addit: Ἐστὶ δὲ ὁ τόπος οὗτος περὶ ὃν οἱ Πυγμαῖοι κατοικοῦσιν. *Eſt autem* ſeveratio.
locus iſte circa quem Pygmæi habitant. At cum fama illa pleriſque videretur fabuloſa,

 aſſe-

(b) Regna hæc in recentioribus Africæ deſcriptionibus reperiuntur apud Tellezium, *Dapperum* & *Voſſium de Nili al. flum. origine.* (c) Lib. VIII. Hiſt. Animal. cap. 12.

L. I. c. I. N. XXII. aſſeveratione quadam uſus ſubjungit: οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο μῦθος, ἀλλ' ἔστι κατὰ τὴν ἀλήθειαν γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ λέγεται, καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι. Non eſt fabula, ſed planè veritas, *gens parva (quidem), prout dicitur & ipſi & equi.* Plinius Ariſtotelem intelligit, L. V. c. 30. dum ſcribit: *Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt inter paludes, ex quibus Nilus oriretur.* Tam magnam autem & conſtantem apud veteres famam de Pygmæis fuiſſe oportet, ut autores quidam eos aliquando extitiſſe non quidem negent, ſed defeciſſe putent. Nam *Pompon. Mela*, cùm eadem quæ Plinius & Ariſtoteles de iis re- L. 3. c. 8. tuliſſet, *eos dimicando contra grues defeciſſe* fingit. *Plinius* dum eos modò in *Caria* (d), modò in *Gerania* (e) ponit, in præterito loquitur, quòd dicantur *ibi fuiſſe vel habitaſſe.* Strabonis negatio. At *Strabo*, ut eſt ad incredibilia minimè proclivis, Pygmæos ſimpliciter pro fabuloſis habet; & irridet eos, qui ἐγκαινίζειν τὴν Ὁμηρικὴν τῶν Πυγμαίων γερανομαχίαν, τρισπιθάμους εἰπόντες, Lib. II. p. 70. renovarunt (f) *Homericam Pygmæorum tres ſpithamas altorum Geranomachiam* [pugnam cum gruibus]. Huic ſententiæ plerique eruditorum hodiernorum ſubſcribunt. Scaliger (g) de Pygmæis diſſerens, ait: *At hæc omnia antiquorum figmenta & meræ nugæ; ſi extarent, reperirentur. At cum univerſus Orbis nunc nobis cognitus ſit, nullibi hæc naturæ excrementa reperiri certiſſimum eſt.* Sed ad aſſeverationem Ariſtotelis: *Non enim eſt fabula* &c. nihil prorſus reſpondet, quin potius eam in verſione Latina omiſit, &, quod mireris de hoc viro, verba ὥσπερ λέγεται, quæ ad ſequentia (quod *Pygmæorum equi* etiam parvi ſint) manifeſtè pertinent, (ni ἀπιστίαν Philoſopho impingere velis, qui id, quod modo veriſſimum dixerat, rurſus dubium reddere voluerit) ad antecedentia retrotraxit, ut Ariſtotelem ſemper moderatum & prudentem jure meritò vocaret. Quæ monenda fuerunt, quia veram Ariſtotelis ſententiam planè impugnant & pervertunt. Sæpe nobis laudatus Joh. Harduinus ait (h): *Integras pumilionum gentes dari tam falſum eſt, quàm quod falſiſſimum.* Caſaubonus *in notis & caſtigationibus ad d. locum Strabonis* ſugillat eos, *qui, ſi Diis placet* (ita loquitur) *Pygmæos ex Sacra Scriptura probare conantur.* Locum Vulgatæ Ezech. 27. 11. intelligit: *Sed & Pygmæi, qui erant in turribus tuis* &c. De quo loco mox diſſeremus, ſimulque Fullerum fortiter negantem audiemus. Alii cautiores, famæ tam latè ſparſæ, & tot teſtimoniis veterum recentiumque firmatæ contraire non auſi, tantummodo mitigare parvitatem eorum voluerunt. *Bochartus* (i), tantæ vir eruditionis, gentem & nationem eſſe non it inficias, at *cubitales eos fuiſſe* rectè negat, *ſtaturâ tantùm ſolito breviores fuiſſe* ſtatuit; *Herodotus* verò *mediocribus minores* eos fuiſſe ſcribit. Jam autem mediocris per ſe ſolitò brevior eſt; igitur talibus minores fuiſſe oportet Pygmæos, ſi vera prædicat antiquus iſte Hiſtoricus. Nec Ariſtoteles tantâ aſſeveratione opus habuiſſet, ſi tantùm ſolitò breviores fuiſſent.

Iſaacus Voſſius homunculos tales in meditullio Africæ agnoſcit, ſed, ne gentem credere cogatur, nanos ex iis facit *in Libello de Nili aliorumque fluminum origine*, cum c. 18. in fin. dixiſſet: *Non antiquos ſolùm ſed & plerosque recentiorum Pygmæos ad Nili fontes fabulosè collocare*; ſcribendo pergit: Cap. 19. *Se mirari Ariſtotelem, quòd tam ſerio affirmet, non eſſe fabellam, quæ de* Pygmæis *& bello, quod cum gruibus gerant, narrantur. Si quis totam pervadat Africam, nullas vel* grues vel Pygmæos *inveniet. Attamen ut ſolent fabellæ non de nihilo fingi, & aliquid plerunque continent veri, id ipſum quoque hic factum eſſe exiſtimo. Certum quippe eſt, ultra Nili fontes multos reperiri* NANOS, *qui tamen non cum gruibus, ſed cum elephantis perpetuum gerant bellum. Præcipuum quippe eboris commercium in regno magni Macoki per iſtos tranſigitur homunciones. Habitant in ſylvis & mira dexteritate elephantos ſagittis conficiunt. Carnibus veſcuntur, dentes verò* Iagis *divendunt, illi autem* Congenſibus, & Luſitanis. *Proprio vocabulo appellantur* Mimos, *aut etiam* **Backebacke.** *Cum puſillo ſint corpore, caput attamen his ut cæteris* NANIS *eſt prægrande. Complures iſtiusmodi & Luſitani & noſtri adfirmant ſe vidiſſe inter ſtipatores Regis Lo-*

van-

(d) prope Thebaiten amnem. Lib. V. c. 29. (e) à gruibus denominata urbe Lib. IV. c. 11. (f) id eſt; qui obſoletam jam Homericam de Pygmæis fabulam rurſus in lucem produxerunt. Verbum ἐγκαινίζειν vulgò tam malè reddi, mirum! *Immutarunt* Xylander ſine ſenſu; meliùs *Interpolarunt* Bochartus in Hieroz. P. II. Lib. I. c. XI. p. 77. l. 37. (g) in commentario in Ariſtot. Hiſt. de Animal. ad d. locum p. 419. (h) in notis ad Plin. L. VI. Sect. 22. 2. (i) Geogr. ſac. L. 2. c. 23. p. 142. E.

vangi. Integrum locum exſcribere voluimus, ut ſtudioſus lector judicet, an de *na-* L. I. c. 1.
nis accipi poſſint, quæ hic de iſtis homuncionibus narrantur? Itáne natura in illis re- N. XXII.
gionibus adeò degeneravit, ut plures *nanos* quàm alibi gignet? ut ad capturam ele- Pygmæi non ſunt Nani.
13 phantorum quaſi ſocietatem aliquam inire poſſint? Quippe *nani* naturæ quodam er-
rore ex aliis juſtæ ſtaturæ hominibus generantur; qualis verò ea gens ſit, ex qua iſta naturæ ludibria tantâ copiâ proveniant, Voſſium docere oportebat. Quia pumiliones pumilos alios non gignunt, ſed plerumq, ſteriles ſunt, experientiâ teſte; ut plane non opus habuerint Doctores Talmudici *nanorum matrimonia* prohibere *ne digitales ex iis naſcerentur.* Ita enim præcipiunt in *Bechor. f. 45. 2.* ננס לא ישא ננסת שמא יצא מהם אצבעי *Nanus ne ducat nanam, ne fortè oriatur ex iis digitalis* [virunculus]. Nanorum matrimonia.

14 Verùm enim verò omnes autores, qui unquam de Pygmæis ſcripſere, eos non tanquam nanos, ſed tanquam nationem quandam peculiarem nobis repræſentant. Ut taceamus veteres ſupra à nobis memoratos. Nonnoſus, qui eos vidit (*k*), ſequentia tradit: Pygmæi viri.

Ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων καταληλυθότι τοιόνδε τι συνέβη θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι. Ἐνέτυχε γὰρ τισὶ μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος καὶ μέλασι τὴν χρόαν, ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος. Εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα.

Ad ultimam inſularum delato tale quid accidit vel ipſo auditu mirandum. Incidit enim in quoſdam formâ quidem & figurâ humanâ præditos, ſed ſtatura breviſſimos, [*non ſolitò tantùm breviores*] colore nigros, & toto corpore piloſos. Sequebantur autem viros prope æquales fœminæ, & pueri adhuc breviores (*l*).

15 *Dapperus* in Africa ſua, & quidem in *Æthiopiâ inferiore* in Provincia *Bockemeale* [edit. Germ. pag. 571.] refert: **von einer Ahrt kleiner Menſchen** Mimos **oder Backebacke genennet / die unter dem Gebieth des groſſen Makoko ſtehen;** & tit: *Regnum Makoko* p. 572. **In den Wildnüſſen dieſes Königreichs Makoko befinden ſich die obgemelten kleinen Menſchen / welche den gröſten Handel mit Elffenbein zu thun pflegen.** *Genus hominum parvorum eſſe, qui vivant ſub ditione magni Regis Makoko, & Elephantorum venationem agitare.* Idem in deſcriptione Regni *Lovango* pag. 527. ait: **Die Schwartzen berichten / daß in einer Landſchafft oder Wildnüß lauter ſolche Zwerge wohneten ꝛc.** *Æthiopes narrare in quodam tractu terræ inculto meros tales nanos habitare;* Quæ verba ſatis indicant nanos propriè dictos non eſſe; meris enim nanis nulla gens conſtare poteſt. Quamobrem in illis regionibus Luſitanis *Mimos* (*m*) non *Anaoens*, *Nani:* Hollandis **Backebacke** non **Dwergens** Nani vocantur. Nani enim opponuntur juſtæ ſtaturæ hominibus, ubi ergo omnes parvi ſunt, propriè nani dici non poſſunt. Thevenotius Itinerarii ſcriptor fide dignus, eos non *Nains*, nanos, ſed *petits Eſclaves noirs, parvos ſervulos ni-*
16 *gros appellat.* Vidit eos apud Legatum Regis Habeſſinorum inter dona ad Turcarum Imperatorem miſſa, ſic ſcribens (*n*):

Il menoit encore pluſieurs petits eſclaves noirs de Nubie, & autres confins d'Ethiopie, qui ſervent pour garder les femmes dans le Serail, apres qu'on les a chaſtrez.

Ducebat ſecum multos parvos ſervulos nigros ex Nubia, & vicinis Æthiopiæ regionibus, qui caſtrati cuſtodiunt pellices Gynæcæi regii.

Happelius in relationibus curioſis narrat: Inter munera Duci Sabaudiæ à Rege Luſitaniæ miſſa, cùm illi nuptum dare vellet filiam ſuam, fuiſſe etiam pumilionem Æthiopem tres tantùm palmos altum.

17 Non ergo eſt, ut cum Strabone, Lib. XVII. dicamus Ἑωρακὼς μὲν οὐδεὶς ἐξηγεῖται τῶν πιστῶν ἀξίων ἀνδρῶν. *Neminem fide dignum eos vidiſſe.* Cùm jam recentiore experientiâ *Nonnoſum* Juſtini Imp. Legatum: *Thevenotium* qui de ſuo, alioſq; qui de aliorum viſu teſtantur, produxerimus. Tot tamque diverſa vetera & recentia teſtimonia utiq; plenè perſuadere nobis poſſunt, reverâ dari adhuc Pygmæos.

(*k*) In Photii Bibliotheca N. III. p. m. 3. (*l*) Iſti fortaſſis erant τρισπίθαμοι triſpithami cubitales. (*m*) Delicias appellaverunt veteres *Servulos ſuos minutos*, ſcil. *Nanos* iiſque ſimiles. *Caſaubonus ad Sueton. Aug.* c. 83. in Not. Quæ vox reſpondet Luſitanico, *Mimos.* Græci aliàs vocaverunt ἀνθρωπάρια μικρὰ, Σκωπαίους, & Στίλπωνας. Idem *Caſaub.* ad dict. loc. (*n*) In itinere Orientali Voyage de Levant, Lib. II. c. 68.

Lib I. c.1. N. XXII. De loco habitationis eorum cùm ex *Voſſio* tùm ex *Dappero* didicimus, quòd in 18
meditullio Africæ, in regnis nec dum ſatis cognitis habitent. Quæ exactè conveniunt cum veterum traditione, quam ſupra retulimus; ut falſi ſint omnes, qui eos in

Pygmæor. regio.

ultimum Septentrionem ultra hyperboreos montes rejiciunt, ubi ſcilicet eos nemo fa- 19
cilè quæſiverit. Geographus Nubienſis de populo terræ Magog ſcribit:

Clim.V. p.10.

وهم كلهم قصار جدا في نهاية القصر حتي ان الرجل منهم لا يتجاوز ثلثة اشبار ونساوهم مثل ذلك.	*Et omnes illi ſunt parvi valde in extremitate parvitatis* [i. e. ſtaturæ breviſſimæ], *ita ut viri inter eos non excedant tres palmos, & fœminæ eorum ſimiliter.*

Nimirum audiverat Geographus iſte parvos homines in Septentrione dari, igitur fabulam de triſpithamis hominibus illuc ſpectare putavit. Ipſe vidi Lappones ſolito breviores, ſed qui nemini eſſent miraculo. Non minus errant, qui eos in India conſtituunt (*o*), niſi eodem fortaſſis ſenſu, quô Æthiopes noſtri Indi nominati fuere; de quo numero ſequente agemus.

20 Quòd autem ex ipſa eorum patria nullum Europæum nuncium habuerimus, id eò factum, quod in meditullium Africæ tot paraſangis à littore maris remotum, nullus Europæorum adhuc penetraverit, niſi forte ſervus captivus, qui ad nos non remeavit. Si quidem Africæ interiora circa lineam æquinoctialem nobis hucusque planè incognita manſerunt. Vix nuda peregrinorum regnorum nomina in nova Voſſii tabula, quam tractatui ſuo de Nili al. flum. origine adjecit, comparent; ut verè dici non poſſit Orbis univerſi partes navigationibus nunc planè nobis cognitas eſſe, quod Scaligeri atque Fulleri negationis fundamentum eſt. Cùm tamen à viris fide dignis extra patriam ſuam viſi fuerint; id dubio clarorum iſtorum virorum ſatisfacere debet.

Menſura.

21 Quandoquidem igitur popellus ille Pygmæorum nunc ſatis ſibi conſtet; de modo tantùm & menſura parvitatis eorum quæſtio remanet, quam inſolitam & ſtupendam fuiſſe ex verbis Herodoti, Ariſtotelis, atque Nonnoſi ſupra relatis liquet. Ea tamen minimè cubitalis putanda eſt; quamvis vulgus Pygmæorum nomen in Græcâ linguâ inde derivatum putet. Niſi fortè puer vel nanus Pygmæi generis olim advectus imperitioribus aut minus curioſis anſam præbuit credendi totam gentem talem eſſe.

[Diſputant quidem Grammatici & vetuſtiſſimi Homeri interpretes *Didymus* & *Euſtathius* de genuina hujus vocabuli Etymologia. Nimirum πυγμὴ *pugnum*, & *luctam quæ pugnis fit*, ſignificat. Itaque non πυγμὴ ſed πυγὼν *menſuram cubitalem* denotat; quamobrem non *Pygmæi* ſed Πυγόνιοι *Pygonii* dicendi eſſent, ut *Euſtathius* loquitur. *Jul. Cæſ. Scaliger in Ariſt. Hiſt. de Animal.* VIII. 15. p. 914. deridet Grammaticorum inſcitiam. Πῆχυς *enim*, inquit, *aliud eſt quàm* πυγμή.]

22 Quamvis autem tot fabulæ huic relationi admixtæ ſint, videlicet, quod inſidentes arietum caprarumque dorſis pugnam cum gruibus conſerant, & ſimilia, non ideò res tota neganda erat: ſicuti nec *Gigantes* propterea negandi ſunt, quòd multæ fabulæ de prodigioſa illorum proceritate, & immanibus ſceletis tàm à Poetis, quàm aliis ſcriptoribus nobis obtrudantur: nec non balænarum elephantorumque oſſa atque dentes pro giganteis hîc illic oſtendantur. Nam fuiſſe olim & adhuc eſſe gentes multò nobis proceriores ex antiquioribus & recentioribus autoribus certò liquet: & fama atque appellatio peculiaris per omnes totius Orbis linguas atque nationes non eſt planè ſpernenda; quales fuiſſe oportet Enakides. Nam בני ענק *filiorum Enak* tanquam rei alicujus inſolitæ aliquoties expreſſa mentio fit Num. XIII. 23, 29. quamvis exploratores illi improbi decumanâ hyperbole uſi fuerint, locuſtis ſeſe reſpectu illorum æquiparantes. Attamen niſi planè ſtupenda eorum ſpecies & magnitudo fuiſſet, coram Joſua & Calebo, viris integerrimis, tam impudenter auſi non fuiſſent mentiri. Ex בני ענק *filiis Enak* autem homines torquatos facere velle, certè perridiculum

Gigantes.

Enakim.

(*o*) Athenæus Lib. IX. *ex Baſilide.* Plinius Lib. VII. c. 2. §. *ſuper hos &c.* Munſterus *in Coſmographia ſua* Lib. VII. cap. 74. qui ſine ulla epicriſi obvia quæque congeſſit & exſcripſit.

lum eſt. Qui iſtud faciunt, non meminerunt loci Deut. II, 10. & 11. עם גדול ורב ורם L. I. c. 1.
כענקים *Populus magnus, multus & excelſus inſtar Enakidum.* Quis non videt de gente N. XXII.
vel familia ſermonem eſſe?

3 Homines autem ultra modum ſive parvos ſive magnos aſſerere, non magis abſurdum aut impium putandum eſt, quam ſi quis nigros homines ſtatuiſſet priusquam eos vidiſſemus. Tanta hominum varietas, *Pygmæorum, Gigantum*, *Anthropophagorum* dente quaſi ſuillo ſignatorum: *Nudorum* nullo modo verecundantium: *Troglodytarum*, ferorum hominum in America ſine lege ſine Rege beſtiarum inſtar palantium, neque deficientis neque fœcundantis naturæ indicium cenſeri debet, multo minùs quod id à prima intentione Creatoris, ejusque immutabili providentia recedat. Naturæ ſemper eadem eſt operatio, quamvis pro diverſitate ſubjectorum diverſi prodeant effectus; ſive ob climatum: ſive ob alimentorum diverſitatem id fiat, ut videamus alibi *nigros*, alibi *albos*, alibi *buxeos* aut *ſpadiceos* homines: ut alibi ſive ob frigus, ſive ob æſtum, aut magni, aut parvi homines prodeant (*p*); denique corruptione ingenii humani luxum appetentis mirum non eſt, homines & ætate & ſtaturâ deficere. *Tacitus* de Germanis: *In omni domo nudi ac ſordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excreſcunt.* Cap. 20. Quis miratur hodiè artus, aut corpora *Germanorum*? Ubi eſt illa *Patrum antediluvianorum* longævitas? Si iſta decrevit, cur non & proceritas? Rectiſſimè vir doctus (*q*) de Gigantibus differens, ait: *Exſtitiſſe autem ante diluvialem irruptionem homines, qui pro diverſa cœli & terræ, in qua degebant, poſitura, alios corporis magnitudine ſuperarent, plus quam veriſimile eſt.*

4 Sed ad Pygmæos noſtros revertamur. Fabula de Geranomachia Pygmæorum, Geranomachia. ſeu pugna cum gruibus etiam aliquid de vero trahere videtur, ſi pro gruibus condoras intelligas, aves in interiore Africa maximas, ut fidem penè excedat. Ajunt enim, quòd ales iſta vitulum elephanti in aërem extollere poſſit; ut infra docebimus. l. 12. n. 92. Cum his Pygmæos pugnare, ne pecora ſua rapiant, incredibile non eſt. Error ex eo natus videtur, quòd primus relator, alio vocabulo deſtitutus, *grues* pro condoris nominarit; ſicuti Plautus (*r*) *picos* pro *gryphibus*, & Romani *boves Lucas* pro *elephantis* dixere. Si quis igitur elephantorum ignarus olim audiviſſet referri, dari in India boves quæ turres geſtarent, è quibus quinque vel ſex milites pugnare poſſent; nonne id pro inſigni fabula habiturus fuiſſet, æque ac ſi quis retuliſſet: grues juvencos in aërem rapere. Talia contingere poſſunt, ubi in re & nomine erratur.

5 Nunc ad locum *Ezechielis* ſupra allegatum redeundum nobis eſt. Pro *Pygmæis*, quos Vulgata habet, in Hebraico textu extat גמדים *Gammadim*; Vox גמד Pygmæi in Ezechiele. *Gomed* Hebraica Latinis *cubitus* eſt, ſeu *menſura cubitalis.* Hinc derivatum putavit Aquila *Gammadim*, & *viros cubitales* id eſt Pygmæos inepte prorſus intellexit. Eum ſecuti ſunt autor Vulgatæ, & præcipui Rabbinorum *Elias*, R. *Salomon*, & *Kimchi in Libro Rad.* qui *Gammadim* exponit ננסים אנשי מדה קצרה *Nanos*, i. e. *Viros ſtaturæ parvæ.* Ridiculè prorſus. Pulchrè ſcilicet quadrant Pygmæi in turres, nimirum ut eò minùs poſt pinnacula ab oppugnatoribus conſpiciantur. Vel, *quia propugnatores in excelſis turribus tanquam Pygmæi appareant infernè ſpectantibus*, ideò ſic dictos inſignis Lexicographus nugatur. Sed vera & genuina hujus vocis ſignificatio fuit amiſſa; eſt enim ex earum numero quæ ſemel tantùm in Scriptura reperiuntur; igitur per conjecturam *Aquila*, ut modo diximus, expoſuit ab affinitate vocabuli גמד *Cubitus* ſine ulla ratione.

6 *Septuaginta Interpretes* (quos Syrus & Arabs ſequuntur) ignoratione vocabuli ex re & ſenſu φύλακας *cuſtodes* reddiderunt, ii enim in turribus locari ſolent. Recentiores, quibus neutrum placere poterat, *Viros robuſtos* reddere maluerunt, quaſi *cubito & brachio valentes*, ſic enim & originem vocis & rem ſimul ſpectari putaverunt. Cùm

 verò

(*p*) *Brevis ſtaturæ cauſa eſt æſtus & frigus intenſum*; ut benè *Harduinus* loquitur *ad Plin.* Lib. VI. S. 20. n. 2. p. 688. (*q*) Theod. Ryckius *in Oratione de Gigantibus habita Lugd. Bat. An.* 1681. qui occaſionem nobis dedit paulo fuſiùs de hac materia differendi, & quædam ab illo dicta hic limitandi. (*r*) Aulul. Act. 4. Sc. 8. v. 1.

L. I. c. I. verò id analogiæ Hebraicæ parum conveniret, nec alibi hoc ſenſu occurreret, quia
N. XXII. *viri fortes* atque *robuſti* aliàs Hebraicè *dicuntur* גבורים vel אנשי חיל nuſpiam גמרים.
Idcircò *Theodotio*, Hieronymo teſte, tutiſſimum putavit vocem ipſam Hebraicam
tanquam nomen proprium gentis, retinere; cujus ſententiam amplexi ſunt noviſ-
Gammadæi gens. ſimi interpretes, & *Gammadæos* reddiderunt. Idque meritò factum ait *Fullerus* (ſ)
Eos enim eſſe incolas Vrbis Phœniciæ Gamades, *quæ vitioſè* Gamales *apud Plinium* (t)
ſcribatur. Hæc Fullerus; qui ſimul graviter invehitur in expoſitionem Pygmæo-
rum. *Eos enim non extare in rerum naturâ, idque crebris iisque quam maximè longinquis
profectionibus & peregrinationibus terra marique in omnes Orbis partes ſusceptis*, [ſed non
in meditullium Africæ] *teſtatiſſimum evaſiſſe.* Pergit ſcribendo: *quare exterminetur
tandem aliquando, præcipuè ex ſacris voluminibus perridicula & omnino commentitia gens
Pygmæorum.*

Accedimus & nos illorum ſententiæ, qui Gammadim gentis cujusdam nomen 27
proprium eſſe autumant, quarum plurimæ, eæque præſtantiſſimæ, tanquam Tyrio-
rum mercenariæ apud Ezechielem recenſentur, ut ex contextu liquet. Idem ſen-
ſit vetuſtiſſimus Chaldaicus interpres קפוטקאי *Cappadoces*, ſed ſine causâ reddens:
necnon *Symmachus*, Hieronymo teſte, qui duas voces per Dages coaluiſſe putavit,
(u) ut גמרים: pro גם מרים *etiam Medi* legatur. Qualis verò populus Gammadæi
ſint, dicere non poſſumus, nec multùm referre putamus. Siquidem Fullero largiri 28
nequimus, ut Plinium corrigat, tanquam codice aliquo Græco mendoſo deceptum,
ubi Δ in Λ corruptum legerit, & pro *Gammaden Gammalen* ſcripſerit. Quippe non
uno iſto in loco, nec in uno iſto autore hoc nomen per L. ſcriptum reperitur;
L. V. S. 14. Idem paulò inferius dicit: *Sebaſte in monte, & altiore* GAMALA. Duplex autem
Gamala urbs. hoc nomine oppidum in Phœniciâ fuiſſe ex Joſepho de Bell. Jud. docet Harduinus
L. 4. c. I. d. l. *alterum in Samaria: alterum ultra Iordanem*; quam Γάμαλα πόλιν ἱππέων *Gamela ur-*
L. III. c. 2. *bem equitum* (x) appellat. Euſebius urbis Galilææ *Gamal* meminit (y), quam He-
Cap. 4. rodes inſtauraverit & Herodium nominaverit. Suetonius de Tito: *Tarichæam & Ga-
malam urbes validiſſimas Iudææ in poteſtatem redegit.* Urbis validiſſimæ incolas etiam
validiſſimos viros fuiſſe credibile eſt, qui turrium cuſtodiæ bene imponi potuerint.
Tot igitur autores, & tot loca corrigere ut Ezechielis Gammadæi reperiantur, ne-
mo ſanus Criticus unquam permiſerit. Niſi itaque in loco illo unico literæ ד per-
pendiculum ' addas, ut fiat ל & ex Gamadæis Gamalæos facias, ex oppido Gamala,
ut ut validiſſimo, turrium Tyri cuſtodes prodire non poterunt. Qui verò tali emen-
dationi indulgere & ex כתיב Gamadim קרי Gamalim facere vellet; is dicere poſſet ex
גמלים ideò גמרים factum, quòd imperitus quidam librarius, urbis talis ignarus, pu-
taviſſet *Camelis* (ſic enim vox illa exponi poterat) nihil negotii in turribus eſſe, ac ob
id pro Gemalim *Camelis*, vel potius Gamalæis Gammadim Gamadæos feciſſe.

Ad tam diffuſam de Pygmæis diſſertationem induxit nos appellatio Nubæo- 29
rum ad tot gentes Auſtrales extenſa; ut neceſſe non ſit duplices Nubæos aſſerere,
quod diſſuadet Bochartus (z) ſic ſcribens: *Cave! ne cum his Nubæis confundas alios Nu-
bas vel Nubæos, quorum regio prope ab ipſis Nili fontibus uſque ad Ægyptum patet, duorum
menſium iter.* (a). Quia nomen iſtud omnes Æthiopes, qui in vaſto hoc ſpatio ha-
bitant, adeoque & Habeſſinos noſtros comprehendit.

Quare Bocharto libenter aſſentimur, quod expeditionem *Cyriaci Regis Nubiæ
in Saracenos Ægypti*, (quam Elmacinus (b) tradit) de Habeſſinis accipiat. Fortaſſis
etiam tunc temporis ipsâ Nubiâ vel parte illius potiti ſunt. Confer Lib. II. c. 16. n. 42.

Nubiani Chriſtiani Guilielmus Poſtellus, *in Alphabetis XII. Lingg.* (c) *Tit. de Indica lingua*, Æthiopicam 30
noſtram intelligens, Habeſſinos noſtros *Nubianos Chriſtianos* vocat. Ideò *Duretus*
p. 580. & ſeq. in hiſtoria *de l'origine des langues de cet Univers*, *linguam noſtram Æthiopicam* ſimul *In-
dicam*

(ſ) *Miſcell. Sac. Lib. VI. cap. 3. p. 111.* (t) *Lib. II. c. 91. Sect. 93.* (u) *Fullerus* loco citato p. 110. ait; *in Bibliis Hebraicis occurrere nonnullas tales voces compoſitas.* Exemplum habes infra I. 8. n. 52. (x) cujus incolæ Gamalim, Gamalæi dicti fuerunt. (y) In Can. Chron. ſub M. Val. Meſſal. & P. Sulpitio Quirino Coss. (z) Geogr. Sac. L. II. c. 23. E. (a) de quibus ſupra n. 22. §. 7. ex Geogr. Nubienſi egimus. (b) Hiſtor. Saracen. Lib. 1. c. 17. (c) quæ tanquam rem tunc temporis raram edidit Lut. Paris. An. 1538.

dicam & Nubæam facit; Tit. *De la langue Ethiopienne, Indienne ou Noubienne*, tria nomina totam ferè Africam & Aſiam complectentia conjungit, forte ſperans, unum ex iis quadraturum. Mox pag. 581. ex Poſtello ait: *Iceux Ethiopiens, Indiens, ou Noubiens. Illos Æthiopes, Indos, aut Nubæos* (quæcunque demum è tot diverſiſſimis gentibus placuerit appellatio) innotuiſſe noſtro Chriſtiano Orbi à tempore Papæ Eugenii III. [corrige IV.] Scilicet ignoravit, Axumitas diu antea in Eccleſiâ Chriſtiana notos fuiſſe. Lib. I. c. 1. N. XXIII.

1 N°. XXIII. Æthiopes noſtros olim dictos fuiſſe Indos] Appellatio hæc Habeſſinorum ſuperiori ſeculo communiſſima, & ſtylo antiquorum temporum convenientiſſima fuit. Nam ut in Procemio N. 1. §. 9. diximus, *Legationem magni Indorum Imperatoris Presbyteri Iohannis* edidit Damianus à Goes, de Habesſinis noſtris agens. Æthiopicam linguam *Ambroſius Theſeus*, linguarum variarum ſuo tempore peritisſimus, vocat *Indicam*. Idem feciſſe *Guilielmum Poſtellum* nu-
2 *mero præcedente diximus. Sebaſtianus Munſterus* (*d*) confert vocabula quædam *Indica* (ut vocat) cum Chaldaicis & Hebraicis, ſed male deſcribit, & pejus adhuc Latinis literis exprimit, ex. gr. በስም: *Baſom* pro በስም: *Baſem, In nomine*. አሞላኪ: *Amolacha* pro አምላክ: *Amlac, Deus*. ኧክለ: *Oholo* [*Ocholo* voluit ſcribere] pro *Ekl*, Panis. ዮን: *Ion*, mendosè pro ወይን: *VVain, Vinum*. Id tantùm miror, quod iſta tanquam ſingulariter notabilia eruditiſſimis *Prolegomenis Bibliorum Polyglottorum Angliæ* (*e*) ſint admixta, nec non perverſisſime transſcripta, ut primo aſpectu hærerem, & ignotæ alicujus linguæ vocabula eſſe putarem. Nec adhuc ſcio, quid exſcriptori in mentem venerit, quod pro በስም: *Baſom, Chald.* בשום, Hebr. בשם *In nomine*; quæ Munſterus ῥητῶς ſic habet, ille ineptiſſimè poſuerit.

Indic.	Chald.	Lat.
Baſam,	*Betscham*,	*Pinge*. &c.

3 Rectè *Scaliger* (f): *Qui* [Abeſſinos] *Indos vocant, minùs imperitè faciunt*; & mox: *Indiæ nomine & Æthiopia intelligitur*; addit: *Præſertim cum quidam ſcripſerint, etiam ab ipſis hoc nomen agnoſci.*

[Joh. Potkenium intelligit, quem *in Procem. n.* 1. §. 8. allegavimus. Is in præfatione Pſalterii Romæ impreſſi ait: *Habeſſinos ſemet Indos appellaviſſe*. Attamen benè ſciebant illi, ſe non eſſe ሰብአ: ህንድ: *Indos*. Propterea ſimplicitate id factum puto, dum ſatius putaverunt nomine ab aliis indito, & ab omnibus intellecto, quàm novo & inſolito *Ag-azian* vel Habesh, tunc temporis ignoto, uti; & eo ipſo interrogantes ad alias plures interrogationes permovere; Ut ſi Boruſſus aliquis in Oriente interroganti, *Cujas eſſet*? Se *Francum* eſſe reſponderet, ne novis interrogationibus fatigaretur; quod ſciret appellationem Boruſſorum in Oriente non intelligi. Hinc factum puto, quod *Habeſſini* tunc temporis Romæ *ſe dicerent Indos*.

Oſorius ſcribit: *Æthiopes ipſos ante Indiam navigatione repertam id affirmaſſe*. Nimirum veteres Indiam in Africa, poſt Æthiopiam propriè dictam ſtatuebant, adeoque hanc illi cohærere putabant, uti mox ex Ruffino dicetur.

4 Ideò multa veterum loca, quæ de Indis agunt, de *Nubæis vel Habeſſinis* noſtris ſunt accipienda. Procopius (*g*) Νεῖλος μὲν ὁ ποταμὸς ἐξ Ἰνδῶν ἐπ' Αἴγυπτον φερόμενος &c. *Nilus fluvius ex Indis in Ægyptum delatus* (*h*). Virgilius Georg. I. v. 57. India pro Æthiopia.

Vſque coloratis amnis devexus ab Indis.

De Nilo canit, quem ultra Æthiopiam propriè dictam originem ſuam habere ſciebat. Idem Georg. IV. v. 293.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Veriſimile eſt, Æthiopiam hic intelligi, in qua elephantorum captura. Ea Mari rubro & commerciis Græcorum propior erat quàm India propriè dicta. Elephantos & camelopardales Anaſtaſio Imperatori ex India miſſos, Scaliger (*i*) meritò cenſet ex *Æthiopia* veniſſe. Servius ad verſum Virgilii Georg. II. 116.

- - - - *Sola India nigrum*
fert ebenum - - - - - -.

 rectiſ-

(*d*) In Grammatica ſua Chaldaica tit. De literis Chaldaicis p. 14. (*e*) Tit. XV. *de lingua Æthiopica p.* 99. (*f*) *De Emend. Temp. Lib. VII. Comp. Æth.* (*g*) Lib. IV. Περὶ κτισμάτων: (*h*) Vide & Sabellicum Ennead. X. L. 8. (*i*) De emendat. tempor. Lib. VII. p. m. 681.

Lib.I.c.1. rectiſſimè notat: *Indiam omnem plagam Æthiopiæ accipimus.* Hoc ſenſu & Pygmæi N.XXIII. in India collocantur à veterum nonnullis, ut num. præcedente §. 19. diximus.

Indi interiores. *Sozomenus Lib. II. c. 24.* & *Socrates Lib. I. c. 19.* Ἰνδῶν τῶν ἐνδοτέρω &c. *Indorum interiorum* converſionem per *S. Frumentium* factam ex Ruffino commemorantes, de *Axumitis* ſive Habeſſinis noſtris loquuntur. Quæ diverſiſſimarum gentium appellatio, generaliſſimo hoc nomine facta, multos doctiſſimorum Interpretum fefellit, qui eandem hiſtoriam diſcrepantibus circumſtantiis narrari putantes, omnes illos autores parum ſibi conſtare crediderunt; ut apparet in *Iac. Gothofredi diſſertationibus ad Philo-* L.II. c. 6. *ſtorgium: De Indis interioribus*; & in *Henrici Valleſii annotationibus*; de quibus inferiùs.

Verùm enim verò, veteres neque initium neque finem Indiæ rectè ſcientes, variè locaverunt eam, ut mox audiemus; Sed confuderunt magis, quàm diſtinxerunt. Quippe poſt *Saracenos in ipſa Arabia* ſtatim Indiæ gentes collocant, ut ex *Pro-* d. l. *copio Scaliger docet*: Μεθ᾽ οὓς (Σαρακηνοὺς) τὰ ἔθνη τῶν Ἰνδῶν ἐστιν, *Poſt Saracenos ſequuntur Indi-* d. l. *cæ gentes:* Et *Philoſtorgius eosdem* τοὺς ἐνδοτάτω Ἰνδοὺς, *interiores Indos* vocat, *S. Bartholomæi* Apoſtoli doctrina converſos, quos Indos mox, olim *Sabæos* nunc *Homeritas* di- N. XX. ctos, prædicat; verba ipſa ſupra retulimus. Sic ergo *Philoſtorgius* explicat, quid per interiores Indos velit, quod *Socrates* inexplicatum reliquit, & fortè ipſe neſcivit. N.22. §.1. Idem nobis de *Nicephoro* videtur, cujus verba ſupra citavimus. tam ignari erant veteres Geographiæ. 6

Ruffini error. L. 1. c. 9. *Ruffinus*, quem reliqui ſequuntur, omnium peſſimè Indiam diſtinxit, niſi exemplarium vitium ſit. *Thomæ Parthia*, inquit, & *Matthæo Æthiopia, eique adhærens citerior India Bartholomæo dicitur ſorte decreta. Inter quam Parthiamque media, ſed longè interiori tractu India ulterior jacet, multis variisque linguis & gentibus habitata.* Neſcit quid dicat. Paulò ante ex Procopio & Philoſtorgio didicimus, *interiorem*, id eſt *remotiorem* Indiam [Sabæorum regionem, nempe Arabiam felicem] à Bartholomæo converſam; at hîc Ruffinus idem de *citeriore*, id eſt *propiore* India dicit. Conciliet mihi aliquis *citeriorem Indiam Æthiopiæ adhærentem*, & tamen Parthiæ vicinam. Hæc enim Indiam non attingit; imò ſi illam ultra Carmaniam meridiem verſus uſque ad veram Indiam extendere velis, quomodo India ulterior [*hoc eſt*: remotior] media fieri poteſt inter Parthiam & Indiam citeriorem? Hæc ἀσύστατα inter ſe ſunt, & ſanæ Geographiæ prorſus adverſa. 7

L. 3. c. 43. *Marcus Paulus Venetus majorem & minorem Indiam* ſatis anguſtis terminis circumſcribit; ut neſciam quomodo Indiam *intermediam* ſibi imaginari potuerit, quam Abaſciam (lege Italica pronunciatione Abaſchiam) propriè appellari ait. Alii *Abaſſiam* ſic intrudi non poſſe videntes, *majorem Indiam* in Africa comminiſcuntur, ut Abaſſeni in ea quoque locum inveniant. Sic enim Joh. Potkenius: (k) *Peregrini Chriſtiani, qui ad nos ex ea parte Æthiopiæ, quæ ſub* (ſupra oportebat dicere) *Ægypto eſt,* India major. *& nunc* major India appellatur &c. 8

Sebaſtianus Munſterus duplicem facit Indiam, *unam Orientalem*, quæ ſcil. in Aſiâ extremum occupet locum: alteram *Auſtralem*. Nam mox dicit: *Alia eſt India Meridionalis, in Africa ſcil. ſita &c.* Occidentalis Indiæ planè obliviſcitur. Sic veterum plerique, cùm aliud nomen neſcirent, Indiam finxerunt & conſtituerunt, prout lubuit; ita ut illis India nihil aliud ſit, quàm ignota quædam & remota auſtralis regio, cujus nomen ſpeciale ignoretur. 9

Non tamen dixerim ego: *Veteres trans mare mediterraneum ſitas regiones omnes Indiam vocaviſſe: eoque nomine etiam Libyam, Ægyptum, & Palæſtinam complexos fuiſſe.* Nimiùm notæ erant priſcis iſtæ regiones, quàm ut eas ad Indiam referrent. 10

Error Geographicus. Diſtinguendus autem eſt error Geographicus, cùm gens, vel regio malè collocatur & India vocatur quæ ea non eſt, ab errore hiſtorico, cùm res vel hiſtoria Indiæ adſcribitur, quæ alibi fuit vel contigit; veluti cùm Fulgentius opinatur: *Sareptanum vinum* [à Sarepta Phœniciæ urbe dictum] Indicum *eſſe*, utique erravit in cognitione

rei,

(k) In Præfat. Pſalterii Æthiopici.

rei, non regionis. Nam facilè ſciebat Phœniciam non eſſe Indiam. In eo tantùm erravit, quòd vinum Sareptanum ex India venire putaret. Sic Hyginus, cùm *Iovem Thebas*, [in Ægypto ſitas,] *in* India *nutricis ſuæ nomine condidiſſe* fingit, errat in hiſtoria & ſitu urbis, non quòd crederet Ægyptum ad Indiam ſpectare. Servius certè ad Virgilii verſus ſupra prolatos §. 4. L. I. c. I. N. XXIII. Fab. 275.

- - - - - - *Sola India nigrum*
fert ebenum - - - - - - - -

notanter dicit: *Atqui & in Ægypto naſcitur*: Virgilium obliquè carpens; quòd non feciſſet, ſi veteres Indiæ nomine etiam Ægyptum complexi fuiſſent, ſed id potius monuiſſet; prout fecit, cum ſentiret, objecturos aliquos non ſolum Indiam, ſed & Æthiopiam, peculiariter *Meroën*, hebenum ferre, unde *Meroëtica hebenus*; ſtatim addens: *Sed Indiam omnem plagam Æthiopiæ accipimus*. Hinc conſtat, veteres quidem plagam Æthiopiæ, minimè verò Ægypti, pro India accepiſſe. Porro Hyginus hiſtorias & regiones mirè confundit, dum *Liberum Patrem in India Ammonem condidiſſe* ſcribit, cum id in Libya factum fuerit. Ex eo tamen non ſequitur illum Libyam, adeò notam, pro India habuiſſe. Tametſi habuiſſet, unius tamen vel alterius autoris error ſingularis non ſtatim toti antiquitati tribuendus eſt; ut cùm Curtius *ſinum Gangeticum* mare rubrum vocat, quod nemo alius facit. Fab. 133.

11

[Dum iſta ſcribo, nunciatur ab amicis Rudbeckium Tomo II. Atlant. cap. 4. p. 69. inter alia hæc tradere: *Spondeo autem loco ſuo me monſtraturum eſſe, Scriptoribus antiquiſſimis non prorſus inſolens fuiſſe* Indiæ *nomine cenſere, quidquid terrarum ab Oriente uſque ad Sueoniam protenditur*. Et cap. V. p. 367. *De India veterum ſcripſimus Atlant.* P. I. c. 2. p. 62. *plura additur i cum ad majorum noſtrorum expeditionem denuo reverſi fuerimus*; *ſcilicet* Indiæ *nomine tum* Phœnicia, Perſia, Chaldæa, Aſia minor, pars Moſcoviæ, & univerſa Tataria venerant. Mihi tale quid hucusque non occurrit. Oportebit itaque exſpectare, donec id ex ſcriptoribus antiquiſſimis monſtret. Neque enim putaverim Viro clariſſimo contingere poſſe id, quod modò vitandum monuimus, ne ſcilicet error in loco vel facto accipiatur pro errore in ſitu regionis.]

12 Igitur ſtat ſententia; *Veteres* (in univerſum acceptos, non unum & alterum ſcriptorem) *ultra, non citra Ægyptum & Arabiam propriè dictam* Indiæ *regionem communiter ſtatuiſſe*, δι ἄγνοιαν (ut Strabo loquitur) propter ignorantiam genuini nominis gentium & regionum remotarum: autoresque priſcos omnes, ſi unum vel alterum excipias, uſque ad ſeculum decimum ſextum, in ea opinione fuiſſe, quidquid ignotæ regionis ultra Tropicum Cancri occurreret, Indiam vocari poſſe. Nec alia cauſa dari poteſt, cur *America* ſuperiori ſeculo India Occidentalis vocata fuerit, toto hemiſphærio à verâ Indiâ diſtans. Idcirco ſi apud veteres, quibus America ignota fuit, Indiæ nomen nudum ſine aliis circumſtantiis reperias, de certa aliqua regione vix quidquam certi pronunciaveris.

13 Legimus apud Plinium ex Cornel. Nepote: *Ignotos homines in mari Suevico captos, & à Rege Suevorum L. Afranio Galliæ Proconſuli dono datos, qui* ex India *commercii cauſa navigantes tempeſtatibus in Germaniam abrepti eſſent*. Torquet locus iſte interpretes, τὸ πρῶτον ψεῦδος non intelligentes. Itaque valdè ſoliciti ſunt, quomodo & quâ viâ Indi iſti illuc pervenerint. *Voſſius in Melam* de Suevis hodiè ita dictis agi putans, neque Suevis neque Bojis locum hîc eſſe ait, cum ſint mediterranei populi, ideò novè contra omnium codicum fidem, *à Rege Batorum*, corrigendum putat. *Harduinus* nihil mutandum cenſet, *Indos enim illos ad oram Germaniæ tempeſtate abreptos terreſtri itinere deductos*. At naufragos iſtos vel Indos vel Æthiopes fuiſſe nemo crediderit, qui ſitum Orbis atque Oceani, veterumque navigationes noverit. Neque enim tantùm maris illo tempore uſque in mare Balticum, quod Suevicum veteribus dictum eſt, emenſi fuiſſent: quodnam terreſtre iter aliquis ſibi imaginabitur, quô homines iſti venerint? Crediderim ego ignotos homines ex Septentrione fuiſſe, quibus miraculi cauſa nomen Indorum falsò inditum fuit, quò rarius donum eſſet; additô L. 2. S. 67. Indi falsò dicti. P. 249.

 figmen-

L. I. c. I. N. XXIII. figmento, quòd commercii cauſa tam procul navigaverint. Nam dato uno falſo alterum neceſſariò excogitandum erat.

Nihil dicam nunc de *epiſtola Alexandri III. Summi Pontificis ad Illuſtrem & Magnificum* Indorum *Regem, Sacerdotum Sanctiſſimum*, qui propè Chinam Septentrionalem habitavit, ab omni India remotiſſimè. 14
L. 4. c. 12. 62. At cùm apud Florum legitur: *Indorum Legatos Auguſto Cæſari gemmas, margaritas, & elephantos attuliſſe, eosque iter quadriennio impleviſſe*; veriſimile videtur veros Indos fuiſſe; cùm ob viæ longinquitatem: tùm ob munera in India gigni ſolita.
L. 6. c. 17. S. 21. *Plinius* Indiæ propriè dictæ fines ſatis bene deſcripſit, Indum amnem ab occidente finem Indiæ faciens; ut mirum ſit ſcriptores poſt illum tam procul evagatos fuiſſe.

Cæterùm parum refert, quomodocunque ſive gentem ſive linguam vocaveris, modò non ipſa Hiſtoria Eccleſiaſtica hoc pacto obſcuraretur. 15
Nam Indos, (ſcil. Æthiopes noſtros) quos Scriptores Eccleſiaſtici à Frumentio converſos docent, recentiores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores pro Indis propriè dictis malè accipiunt (*l*). Hinc dubiorum plena efficiuntur omnia.
Frumentius unus. Pr. I. §. 82. *Baronius* (*m*) de duobus Frumentiis accepit, quæ de uno erant intelligenda; ut ſupra in prolegomenis monuimus. *Henricus Valeſius* (*n*) quæ Hiſtorici illi unanimiter tradunt, nimirum *quòd Indi à Frumentio converſi, nondum verbo Dei antea fuerint illuminati*, in dubium vocat. *Ante Frumentium*, inquiens, *Pantænus jam Indis iſtis* [loquitur quaſi benè Indos iſtos noviſſet] *verbum Dei prædicaverat, ut ſcribit Euſebius Lib. V. Hiſt. Eccl. c. 10.* Ad Euſebium provocat, qui tamen diſerte dicit, quod Pantænus prædicaverit τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν, *Orientis gentibus*, & paulo poſt: οἷς Βαρθολομαῖον τῶν Ἀποστόλων ἕνα, κηρύξαι, *quibus* [contigerat] *Bartholomæum unum ex Apoſtolis Evangelium prædicaviſſe*. Itaque non iidem iſti Indi fuerunt, quos Frumentius Fidem Chriſti omnium primò docuit. Hi enim non Orientales, ſed Auſtrales gentes erant, neque ad eos Bartholomæus venerat, ſed ad *Homeritas Arabes*, qui & ipſi Indi vocabantur, ut ex *Procopio* & *Philoſtorgio* paulò ante demonſtravimus.

Indiæ multæ. Habuimus itaque Indias veterum ſat multas, ſed certis finibus nullas; nempe *Majorem*, *Minorem*, *Citeriorem*, *Ulteriorem*, *Interiorem* [intellige remotiorem, ſeu quod verius eſt, *ignotiorem*] *Intermediam*, *Orientalem*, *Occidentalem*, *Meridionalem*, & neſcio quas amplius. 16
5. §. 12. Hic rurſus (quod n. 17. §. 7. & paulo ante fecimus) inculcamus, ex circumſtantiis colligendum eſſe, quænam regio propriè ſub tam amplo Indiæ nomine apud veteres veniat.
Apoſtolor. prædicatio. Neque nos à vero aberraturos putamus, ſi aſſeramus *Indos, quibus* S. FRUMENTIUS Evangelium prædicavit, eſſe *Axumitas*, ſeu Habeſſinos noſtros: quibus S. BARTHOLOMÆUS & poſt ipſum *Pantænus*, eſſe *Arabes*, poſt Saracenos colentes: quibus S. THOMAS, *Indos propriè dictos* in aurea Cherſoneſo habitantes: Æthiopes autem, quibus S MATTHÆUS, vel S MATHIAS, *Nubæos*: quibus EUNUCHUS Candaces Reginæ; *Æthiopes propriè dictos*, Ægypto contermnos eſſe. Et ſic, quod *Baronio* (*o*) *de profectione Apoſtolorum* perdifficile viſum fuit inveſtigatu, ob promiſcuam Indiæ & Æthiopiæ appellationem, nunc, ut puto, lectoribus facilius cognitu videbitur. Confer quæ Lib. III. c. 2. n. 13. de hac re tradimus.

AD LIB. I. CAP. II.

COMMENTARIUS.

Æthiopiæ appellatio. N°. XXIV. ÆThiopia ſuperior] Cur Habeſſinia noſtra ſic à quibusdam vocitetur rationem non capio. 1
Nam nulla certa inferior datur. Littus Africæ tàm Orientale quàm Occidentale Tabularum Geographicarum autores *inferiorem Æthiopiam* nominant, ſed parùm com-

(*l*) *Compend. Hiſtor. Eccleſ* Gotæ 1675. Lib. III. c. 3. Sect. 3. n. 16. p. 309. And. Muller. *in Hebdom. Obſ. III. S. IV. p.* 16. *b* & alii plures. (*m*) In notis *ad martyrolog. Romanum, d.* 27. Octobr. lit. e. (*n*) In annotat. p. III. *ad Sozomenum* L. II. c. 24. p. 476. (*o*) *Ad Ann. Chriſti* 44. § 41.

commodè, & ſine certis finibus: nec ſola noſtra hoc pacto erit ſuperior. *Supra Æ-* Lib. I. c. 1.
gyptum quidem ſita eſt, tàm montium quàm fluminum ratione, ſed quomodo ſic N. XXIV.
diſtinguatur ab Æthiopia antiqua propriè ita dicta, & longo tractu intermedia, non
video. *David* equidem *Habeſſinorum Rex, ſuperioris atque inferioris Æthiopiæ Impe-*
rator in titulo vulgato cognominatur, ſed titulum iſtum ſuppoſititium eſſe in *hiſtoria* II. 1. 50.
noſtra docuimus, & infra Lib. II. c. 1. n. 10. amplius docebimus.

2 *B. Tellezius* in titulo hiſtoriæ ſuæ Æthiopiam noſtram Luſitanicè vocat *A alta* i. e. *ſuperiorem*, rationes addit: Unam, *quòd ex illa deſcendat Nilus, & irriget Ægyptum, propterea & jam dici Æthiopiam ſupra* [ſobre non ſub] *Ægyptum*: alteram non capio, *quòd reſpectu alius Æthiopiæ propior ſit Polo Arctico, qui reſpectu noſtri nobis ſemper ſit ſuperior, ſecundum Poetam Virgil.* Georg. I. v. 242.

Hic vertex ſemper nobis ſublimis - - -

Ob hanc cauſam Æthiopiam noſtram dici ſuperiorem; quod certè prorſus incongruum. *Alta* revera eſt, & (ut Gregorius ajebat) *Africæ* velut *gibbus*. Sed aliud eſt deſcribere regionem, aliud dividere.

3 Cognomenta autem regionum ita comparata eſſe oportet, ut differentia quædam appareat ſpecifica, quâ ab aliis vicinis diſtinguântur. Verùm hac ratione, ſi *Æthiopia* noſtra ſola *ſuperior* vocetur, ab aliis Æthiopiis non diſtinguetur: & omnis circum circa eam Luſitanicè *Æthiopia à baixa, Æthiopia baſſa*, i. e. *humilis & inferior* dicenda erit.

4 Rectiſſimè loquitur Tellezius *ſupra Ægyptum*; & ſic Herodotus Αἰθιόπων τῶν ὑπὲρ L. 7. c. 70.
Αἰγύπτου οἰκημένων &c. *Æthiopum ſupra Ægyptum habitantium.* Nam vulgo Geographi communiter omnes Abaſſiam noſtram abſurdiſſimè *Æthiopiam ſub Ægypto* appellitant (*p*); quaſi vel ſitum Ægypti vel vocem *ſub* neſcirent. In tabula IV. Africæ Ptolemæi ſic ſcriptum reperio, nulla ſcil. alia ratione, niſi quòd Ægyptus, ſi delineationem tabulæ ſpectes, ſupra Æthiopiam ſit depicta, & ſic Æthiopia inferiorem Sub Ægy-
chartæ partem ſub Ægypto occupet, quo pacto reliqua Africa omnis uſque ad pto abſurda.
Promontorium bonæ ſpei *ſub Ægypto* dicenda erit, *Ægyptus* autem *ſub mari mediterraneo ſupra Æthiopiam*, quia ſuperiorem locum chartæ tenet. Sed apage tales ineptias.

1 **N°. XXV. Geographi omnes**] Qui tabulas Habaſſiæ Chorographicas hucusque ediderunt, latitudinem ejus ultra lineam æquinoctialem porrexerunt, ut videre eſt in tabulis *Ortelii, Gerardi Mercatoris, & novi Atlantis editi Anno* 1653. quibus fidem habuere hiſtorici plerique, & Eccleſiæ Æthiopicæ topographi, tanquam rei omni dubio carenti. Qua de re vide ſis *infra judicium Voſſii*. Atque ſic immen- I. 4. n. 35.
ſam vaſtitatem quadraginta fere graduum huic regno attribuerunt. Error ex eo natus videtur, quòd *Ptolemæus* Nili fontes longè ultra æquinoctialem circulum locaverit, fortè credens, eum aliter creſcere non poſſe, niſi in hemiſphærium auſtrale accipiendis imbribus illarum regionum hyemalibus transferretur. Poſteriores Geographi, certiores facti, fontes illos in Habeſſiniâ reperiri, hanc regionem neceſſariò eousque extendendam eſſe cenſuerunt, falſam hypotheſin non animadvertentes, & regiones remotiores ignorantes.

2 Primus *Iohannes Barrius* (*q*) inſignis *Luſitanorum hiſtoricus* à Luſitanis, qui cum *Chriſtophoro Gamæo* intraverant, edoctus, extenſionem Habeſſiniæ immodicam reſtrinxit, & ſcienter admodum *viginti ſeptem gradus*, (cùm multò plures potuiſſet) à ſolitâ computatione detraxit. Nam Patrum ſocietatis teſtimonio (quos Tellezius L. I. c. 3.
allegat) ultra octo vel ad ſummum novem gradus latitudinis hoc tempore non con- p. 7.
tinet.

3 Quò magis ambigo, quid dicendum ſit de *Antonii Fernandii Ieſuitæ* epiſtolâ à P. L. I. c. 11.
Nicolao Godigno allegata, in qua diſertis verbis legitur: *Ex hoc, in quo degimus, Dembeæ* p. 69.

regno,

(*p*) Golius in notis ad Alfergan. p. 88. & 89. *Hac part eſt Æthiopiæ ſub Ægypto*, & alibi paſſim.

(*q*) Decad. 3. Aſiæ L. 4. c. 1. circuitum Habeſſiniæ facit *ſexcentarum ſeptuaginta & duarum leucarum.*

L. I. c. 2. *regno, uterque conſpicitur cœli vertex, ſublimior antarcticus, propè illum ſtellæ variæ ſunt,* N. XXVI. *crucem ſitu figurantes; unde apud nos datum huic polo à cruce nomen, credo & apud Europæos uſitatum.* Hæc *Godignus.* De polo ipſo Antarctico (qui in tota Habesſinia non conſpicitur, nedum in Dembea in decimo tertio latitudinis Septentrionalis gradu ſita) intelligi non poteſt ille locus. De ſideribus igitur circa polum illum accipiendus eſt; ut ſi quis in auſtrali æquatoris parte conſtitutus, dicat ſe conſpicere utrumque cœli verticem, eò quòd Septentriones videat. Iſta conciliatio ſi non ſufficiens ſit, viderint ipſi Patres, quomodo P. Antonius contra P. Tellezii modo citati autoritatem defendi poſſit.

N.° XXVI. De Etymologia Maris rubri multis diſquirere neceſſe 1 non eſt. Nomina propria regionum & urbium, nec non fluviorum & Marium rarò à peritis & ſcientibus, plerumque à vulgô & infimâ nautarum plebe caſu ferè impoſita fuerunt, ut ſæpe vanum ſit in rationem illorum inquirere. Sed ad *Mare rubrum* quod attinet, jam tum ſubodorati ſunt eruditi ab *Edom*, quod Ebraicè *rubrum* ſive *rufum* ſignificat, hanc appellationem ortam eſſe. Sed non opus eſt, ut cum Græcis ab *Erythra Rege* (quem *Fullerus* (r) *Eſavum* ſive *Edom* fuiſſe putat) derivatio petatur.

Simpliciſſima & omnibus gentibus conſuetiſſima ratio eſt maria à terrâ 2 continenti proximâ appellandi, prout dicimus: *Mare Germanicum, Hiſpanicum, Indicum,* & ſic porrò. Ita ים ארום *Mare Edom* nihil aliud eſt, quàm *Mare Edomicum* ſive *Idumæum* non *rubrum*; ſic dictum à regione *Edom*, quam Mare iſtud alluit, uti conſtat ex 1. Reg. 9. 26. *Naves fecit Rex Salomo:*

בעציון גבר אשר את אילות על שפת ים סוף בארץ ארום :	*In Etzion Gaber, quæ eſt prope Ailath, ad littus Maris Suph* in terra Edom.

Quod ergo Hebræi vocaverunt *Mare Suph*, hoc vicini vocaverunt ים ארום *Mare Edomicum* ſeu *Edomæum.* Græci hoc audientes, vocaverunt Ἐρυθρὰν θάλασσαν i. e. *Mare rubrum.* Iſtis enim perfamiliare fuit nomina propria regionum ſignificativa in ſuam linguam convertere, quod in præclarâ ſuâ *Geographiâ Sacrâ* Bochartus (ſ) paſſim docet. Verùm mos iſte cùm in Hiſtoria, tum in Geographia maximam ſæpe parit obſcuritatem, ut vel appellativa putes, quæ propria ſunt: vel eadem nomina pro diverſis habeas, niſi utramque linguam pariter intelligas; quare bonos ſcriptores inprimis Geographos ab eo abſtinere oportet. Hoc autem exemplo factum, ut & alia maria à coloribus ineptè appellarentur *album, nigrum* (t), & *viride,* quamvis non magis iſtos colores repræſentent, ac Mare Edomicum rubedinem. Sed ad rem veniamus. 3

Pro genuino hiſtoriarum intellectu Geographiæ ſtudioſos, veterumque ſcriptorum interpretes eaſdem cautelas obſervare hîc oportet, quas ſupra N. XVII. §. 6. & alibi ſuppeditavimus. Sicut enim nomen regionis notæ ad alias ignotas remotiores extendi ſolet, ut exemplis Æthiopiæ, Indiæ, Nubiæ, nec non Cuſæorum & hodiè Tartarorum demonſtravimus: ita contigit Mari rubro, ut appellatio hæc à littore *Idumææ* non ſolùm per univerſum ſinum Arabicum, ſed in ipſum Oceanum Auſtralem, qui Arabiam & Indiam alluit, longiſſimè porrigeretur. 4

Quin & de loco, ubi hoc nomen primum cœpit, paulatim deceſſit, & ſoli Oceano Indico manſit; tanquam ſinus Arabicus Maris nomine indignus haberetur. Ab eo enim *Ptolemæus* mare rubrum manifeſtè diſtinxit, Arabiæ felicis terminos hoc pacto deſcribens: 5

L. 6. c. 7.

Ἡ εὐδαίμων Ἀραβία περιορίζεται &c. ἀπὸ δύσεως τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ: ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ.	Arabia felix terminatur &c. ab occaſu *ſinu Arabico,* à meridie verò *Mari rubro.*

An. 2. 61. 4. *Tacitus de profectione Germanici* ſcribit: *Exin ventum Elephantinen & Syenen, clauſtra olim Romani Imperii, quod nunc* [tempore ſcilicet Trajani] *rubrum ad mare pateſcit.* Patebat utique jam tum temporibus Auguſti Cæſaris ad mare olim & nunc rubrum dictum

(r) Miſcell. Sacr. l. 4. c. 20. (ſ) *Phaleg. Lib. II. c. 19. & IV. 27.* (t) Sic hodie vocant Græci Pontum Euxinum. Μαυροθάλασσα enim Nigrum Mare ſignificat.

dictum. Ægyptus enim adjacens ab eo in formam provinciæ redacta erat. Nimirum ſinus Arabicus Taciti tempore non ampliùs Mare rubrum vocabatur. Eodem ſenſu Plinius ſcribit: *Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare terras, quod* Rubrum *dixère noſtri, Græci Erythræum à Rege Erythra* &c. *Sed in duos dividitur ſinus. Is qui ab Oriente eſt, Perſicus appellatur* &c. Et iterum: *Rurſus altero ambitur ſinu Arabico nominato* &c. Idem ſcribit: *Perſæ rubrum mare ſemper accoluère, propter quod is ſinus Perſicus vocatur.* Attamen idem ille Plinius *ſinum Arabicum* etiam *Mare rubrum* vocat; *Sexaginta duorum M. intervallum,* inquit, *inter Nilum & Mare rubrum intereſt, ubi ſcil. Seſoſtris ex illo in hoc foſſam perducere cogitavit.* adeò non terræ tantùm ſed & maria nominibus & finibus à priſcis confunduntur. Quod autem Q. Curtius Mare rubrum in ſinum usque Gangeticum dilatet, id proprium illius errorem ſupra vocavimus; niſi locus ſit corruptus, & ad *Indum* flumen referenda, quæ de *Gange* dicuntur, quia Lib. 8. ſcribit: *Gangem amnem rubro mari accipi.*

[L. I. c. 2. N. XXVI. L. 6. c. 23. in fin. Cap. ſeq. Cap. 26. L. 6. c. 29. Cap. 9. v. 6.]

6 Idem igitur quod de Æthiopia & India monuimus de mari rubro quoque obſervandum venit; videlicet, ut ſecundùm circumſtantias expendatur, quodnam mare, vel quænam pars illius intelligenda ſit. Veluti cum Tacitus de margaritis Britannicis ſcribit: *ea eſſe ſubfuſca ac liventia, at in rubro mari viva ac ſpirantia ſaxis avelli,* i. e. *in mari Indico vel ſinu Perſico.* Ibi enim piſcatio eſt margaritorum, quæ non, vel rarò in ſinu Arabico reperiuntur. Ita de *ſinu Perſico* accipienda ſunt, quæ idem habet Ann. XIV. *Hyrcanorum Legatos regredientes, Corbulo, ne Euphratem transgreſſi hoſtium cuſtodiis circumvenirentur, dato præſidio ad littora maris rubri deduxit.*

[Agr. 12. 9. Cap. 25. 3.]

7 Verùm enim verò appellatio iſta Maris rubri, quaſi fluxum & refluxum aliquem maris paſſa, è vaſto Oceano ſenſim intra primos fines ſinus Arabici ſe recepit. Sic enim Philoſtorgius Lib. III. c. 6.

Ἣν ὁ ταύτῃ ὠκεανὸς εἰσκολπιζόμενος ἐργάζεται πᾶσαν. Ἡ μέν τοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖστον μηκυνομένη (u) εἰς δύο, τινὰς ἀπομερίζεται κόλπους.

Quod (*ſc. mare rubrum*) illius loci Oceanus in terras ſeſe inſinuans totum efficit. Cæterum mare rubrum in maximam longitudinem protenſum in duos quosdam dividitur ſinus.

Quorum unus Ægyptum verſus prope urbem Clysma [Sic lege cum Bocharto & corrige ma-
8 lam verſionem] *alter Palæſtinam verſus propè Aeilam vergit.* Quin etiam, quaſi vice verſa, *Maris Indici* nomine a nonnullis ſcriptoribus dignatum fuit. Procopius ad L. I. Reg. ſcribit: (*x*)

Γασιὼν γάβερ τῷ Ἰνδικῷ πελάγει παράκειται Βερονίκη καλουμένη.

[*Urbs*] Gæſion-Gaber [*Etzion-gaber*] Indico pelago adjacet, Beronicè dicta.

Supra ex S. Scriptura docuimus, *Etzion-gaber* ad mare Edomæum ſitam fuiſſe. Theodoretum quoque *Arabicum ſinum* Ἰνδικὴν θάλασσαν *Mare Indicum* vocare ſupra cum Scaligero obſervavimus. Nimirum, Axumitæ & Homeritæ utrimque adjacentes Indi veteribus vocati fuerunt, eapropter & mare inter utrosque medium ita vocari abſurdum non videbatur. *Habeſſini,* cum ſpeciale nomen hujus Maris in linguâ ſuâ non haberent, Græcum ἐρυθραῖον retinuerunt ባሕር ፡ ኤርትራ ፡ *Mare Erythræum* vocantes. Siquidem nullum aliud mare cognoſcentes iſtud cognomento aliquo diſtinguere non opus habuere.

[§. 2. Num. 19. §. 37. Pr. 1. §. 12.]

9 A noſtratibus parùm frequentatur, quia navigatu periculoſiſſimum eſt ob brevia plurima. Sic enim *Procopius in Perſicis* Lib. I. p. 32.

Ἐν σκότῳ γὰρ ναυτίλλεσθαι ἐν ταύτῃ δὲ τῇ θαλάσσῃ ἀδύνατόν ἐστι, ἐπεὶ βράχεσι αὐτὴν ἔμπλεον ἐπὶ πλεῖστον συμβαίνει εἶναι.

In tenebris enim navigare in hoc mari impoſſibile eſt, quia brevibus maximâ ſui parte plenum habetur.

L Idem

(u) Ita omnino legendum pro μὴ κινυμένη, ex rationibus à *Bocharto* allatis. L. II. c. 18. §. *Putaveram* p. 121. Sic quoque olim legit *Nicephorus* L. IX. c. 18. Mox ibidem pro κλίσμα lege κλύσμα. Videatur Valeſii editio Philoſtorgii cum Theodoreto. (x) Scaliger de emend. temp. L. VII. p. m. 681. citat hunc locum.

Lib.I.c. 3. Idem teſtatur *Geographus Nubienſis Clim. 1. p. 5.*

N.XXVII. & XXIIX.

وقعر هذا البحر اقاصير كله متصلة الي باب المندب لا تعبره المراكب الكبرى وربما تجاسرت عليه المراكب الصغير فتختطفها الرياح فتتلفها.	*Et fundus hujus maris* (y) *brevibus totus plenus eſt, usq; ad oſtium* [fretum] *Babel-mendeb* (z) [dictũ]. *Non tranſeunt per illud naves magnæ. Et ſi forte audeant ſuper eo* [navigare] *naves parvæ, tunc abripiunt eas venti & perdunt eas.* [naufragium patiuntur.]

L.6.c.29. Memorabile eſt quod *Plinius* memoriæ prodidit: *Seſoſtrim* (a) *Ægypti Regem navigabilem foſſam ex hoc mari in Nilum perducere cogitaviſſe, mox Darium, deinde Ptolemæum; ſed hunc deterritum inundationis metu, excelſiore tribus cubitis Rubro mari comperto quàm terra Ægypti.* Addit: *aliquos non eam afferre cauſam, ſed ne immiſſo mari corrumperetur aqua Nili, quæ ſola potus præbet.* Si noſtro ævo iſta contigiſſent, hydragogi noſtri remedium facilè reperiſſent, vel clauſtris aquarum: vel relictô exiguo iſthmo naves mediocres machinis è mari ſuper aggerem in foſſam traxiſſent: vel foſſam in mare Ægyptium (ſeu mediterraneum) circumobſtantia duxiſſent. Si enim Tabulis fides, iſtud non multò longiùs à Sinu Arabico diſtat quàm Nilus.

COMMENTARIUS.
AD LIB. I. CAP. III.

N°. XXVII. Teſfa-zion Æthiops ſexaginta duo regna Æthiopiæ I
tribuit] Sic enim (b) vaſtationem patriæ ſuæ à *Graino Adelenſi* factam deplorans, Jeremiam Threnœdum ſic alloquitur:

ላሐዘንከ፡ ኦኤርምያስ፡ ኢኮነ፡ ከመ፡ ላሐ፡ ኢትዮጵያ፡፡ ሕዝበ፡ ዮዐቢ፡ እምሕዝብከ፡ ወሀገሩ፡ እምሀገርከ፡፡ አሐቲ፡ መንግሥት፡ ብከ፡ ወባቲ፡ ፷ወ፪፡፡	*Luctus tuus* ô Jeremia! *non eſt ſicut luctus* Æthiopiæ. *Populus iſtius major eſt populo tuo: Et regio iſtius* (amplior eſt) *regione tuâ. Unicum tantùm regnum apud te fuit:* in *ea vero ſunt LX. & II.*

Sed mendum typographicum ſubeſſe puto & pro LX. ſcribendum eſſe XX. 2
ob affinitatem notarum numericarum ፷: LX. & ፳: XX. quamvis Matthæus Armenius eundem ferè numerum falsò prodiderit, ut in Procœmio diximus, & de numero regnorum Æthiopiæ infra pluribus dicemus. De mendis numericis nunc.

N. XXIX.

N°. XXIIX. Mendæ numerorum in ſacris & profanis ſcriptoribus frequentiſſimæ] Innumeras in profanis ſcriptoribus mendas eſſe in confeſſo eſt, numeros ſæpe additos, ſæpe omiſſos, & ut plurimum corruptos eſſe Critici norunt. Veluti cùm apud Plinium de cometa legitur: *Breviſſimum, quo cometæ cernerentur, ſpatium ſeptem dierum annotatum eſt, longiſſimum LXXX.* Liquido apparet hoc loco *C. Centum* addendum eſſe. *Nam ſex menſibus hic, quem nos Neronis principatu lætiſſimo vidimus, ſpectandum ſe præbuit*, ait *Seneca* (c). Centum enim & octoginta dies ſex menſes tricenorum dierum ſingulos efficiunt, uti rectè obſervavit *Muretus ad d. locum.* Tale ſphalma ſubeſſe puto in alio *Plinii* loco: *In urbe Colchorum Dioſcuriade CCC. nationes confluxiſſe ſcribit & Romanorum negotia à CXXX. interpretibus geſta.* Numerus incredibilis; itaque *triginta* (olim tricinta) *nationes cum triginta interpretibus* legendum arbitror, ut infra amplè docebo.

L.2.c.25. L. 6. c. 5. N. CXI.

At de Sacræ Scripturæ numeris (quos literis, ceu notis numericis olim deſignatos 2
fuiſſe non abſimile eſt vero) inter eruditos multùm diſceptatur. Non valde urgebimus nunc *tricenos binos milites* in ſingulis elephantis 1. *Maccab. 6. 37.* quod mendoſum

(y) quod Arabibus القلزم *Kulzum* à κλύσμα *Clysma* urbe dicitur. (z) i. e *porta afflictionis*, malè in tabulis etiam noviſſimis *Babelmandel.* (a) Alii hoc facinus tribuunt *Neco*, *Pſammetichi* F. De hac re vide *Marshami* Can. Chron. Sec. XV. p. m. 396. (b) In N. Teſtam. Æthiop. in Epilogo Evang. Johannis. (c). *Nat. quæſt. L. VII. c. 21.*

ſum eſſe jam pridem collegerunt viri docti, & quivis facile animadvertit. Freinshemius (d) ait: *Facilis ut omnes norunt, in numerorum figuris lapſus.* Quare pro mendoſo numero ℵב *XXXII.* ſcribendum putat יב i. e. *XII.* idque non ſine autoritate; quia in *Chronico templi ſecundi*, quod *Druſius* citat, & *compendio Ioſephi a Munſtero edito* de elephantis habetur: שנלחמים עליהם הגבורים יב *In quibus militabant armati XII.* Quem numerum, quamvis & alii autores prodiderint, adhuc nimium eſſe rectè putat *Bochartus*; pleroſque enim conſentire in eo: *Elephantem, præter rectorem, ad ſummum ſex ferre bellatores.* Ideóque putat interpolatum & aliunde accitum fuiſſe numerum hunc. Quæ cuncta eruditè more ſuo pertractat. Credibile ſanè eſt ſex viros in uno elephanto, ſi ſe movere & arma tractare debeant, locum vix habere. L. I. c. 3. N. XXIIX.

3 Sed de *numeris Canonicorum librorum*, cùm in computatione, vel locis parallelis diſcrepare deprehenduntur, difficilior eſt quæſtio; veluti cum Num. III. 39. *Numerus omnium Levitarum XXII. Millium omnino fuiſſe* traditur, at v. 22. 28. & 34. computatione particulari trium ſtirpium facta, *XXII. millia & trecenti* prodeunt: Vel cùm numeri Judæorum, qui è Babylonica captivitate in patriam reverſi ſunt, aliter à *Nehemia*, aliter ab *Eſra* recenſentur. Item cùm numeri in libris Regum in iiſdem planè hiſtoriis differunt à libris Paralipomenon. In his & ſimilibus caſibus doctorum virorum ſententiæ in duo extrema abeunt.

4 *Ludovicus Capellus* & qui illum ſequuntur, ſphalmata & lapſus librariorum, qui codices ſacros ſubinde deſcripſerunt, interveniſſe cenſent; utrumque enim numerum verum eſſe non poſſe; ideoque alterutrum, ſi fieri poſſit, emendandum & corrigendum. *Iohannes Buxtorfius* contrà in *Anticritica ſacra* (e) acriter illi obſiſtit, quaſi numerum aliquem ex alio libro Canonico emendare idem eſſet ac manus ſacrilegas ſacris literis inferre. Etenim *diverſum reſpectum*, diverſamq; temporum & locorum conſiderationem *tollere omnem contradictionem*; multiſque exemplis è Rabbinis (qui in hoc operoſi ſunt) docet; *diverſimodè mentem ſacrorum ſcriptorum accipi, adeóque utrumque numerum diverſa ratione bene conſiſtere poſſe.*

5 Mihi animus non eſt hîc in partes ire, neque etiam nunc vacat. Temperamento tamen opus eſſe putaverim, nimirum non temerè ad correctiones talium locorum, tametſi ἐναντιοφανῶν procedendum, ſed ſi aliqualis idonea conciliatio haberi poſſit, admittendam eam eſſe. Aſt ſi ea non detur, & tamen rationes validæ atque urgentes à viris doctis proferantur, cur hîc vel ille numerus ſtare non poſſit, eæ, tanquam in re adiaphorâ, ex ſolo metu ſequelæ non ſtatim rejiciendæ, ſed ponderandæ: & ſi vinci non poſſint, in medio relinquendæ ſunt. Si verò quis objectas rationes refellere velit, non unam tantùm refutatu facilem excerpere, ſed omnes aggredi, totiusque hiſtoriæ contextum conciliare oportet. Veluti cum de ætate *Roboami* quæritur, non ſufficit, ut aliquis verba נער ורך לבב *Puer & tener corde*, quæ *de adoleſcentiâ corporis & teneris annis* agere videntur, metaphoricè *de animo puerili & mente molli* accipiat, alias verò circumſtantias intactas relinquat; (*f*) de quâ re mox pluribus. 2. Par. 13. 7. §. 8.

6 Quæ cuncta nullo alio fine adducimus, quàm ut moderationem Chriſtianam viris doctis ſuadeamus, ne illico damnent, aut ſacrilegii accuſent alios, ſi alicubi mendum librarii interveniſſe putent, in cæteris autem integritatem & ſinceritatem S. Scripturæ in rebus Fidei & morum agnoſcant & defendant; quia ſcimus nos *autographa* Prophetarum non habere, ſed *apographis* hominum ab erroribus non immunium uti. Modò à vocabulis corruptionis vel erroris abſtineamus; ſicuti *Maſorethæ*, lectione vulgatâ כתיב intactâ relictâ, ſimpliciter dicunt, quomodo legenda vel accipienda ſit vox per קרי. Ita illi putant autoritatem ſacri textus conſervari, & ſimul veritatem Hebraicæ Grammaticæ, & genuinum ſenſum loci tradi poſſe. Quô pactô noſtrates vernaculam verſionem corrigentes, nullâ erroris aut depravationis mentione factâ, locum ſecundùm authenticum textum exponunt his vel ſimilibus verbis: *ita quidem tranſlatum eſt, ſed Hebræus vel Græcus, textus ſic habet.*

L 2 Neque

(d) In Indice Curtii voce India. (e) ſeu Vindiciis verit. Hebraicæ. P. II. per tot. (*f*) D. *Mich. VValther in Harm. Biblica ad* dictum locum.

L. I. c. 3. Neque etiam aliis ſcriptoribus antiquis hallucinatio, error, aut lapſus memoriæ
N.XXIIX. imputandus, ſi numeri eorum cum S. Scripturæ libris, vel aliis probatis autoribus non
ubique conveniant; fortaſſis non eorum, ſed librariorum culpa; ut cùm apud *Jo-*
L. 8. c. 3. *ſephum* legitur: *Salomonem octoginta annos regni, nonaginta quatuor vitæ impleviſſe.*
Prior numerus ex ſacris literis 1. Reg. II. 42. facilè emendari, & pro *octoginta, qua-*
draginta poni poterunt quia fortè olim pro Græco M. *quadraginta*, exſcriptor Græ-
cum Π *octoginta* fecerat, & ſic pro *nonaginta quatuor* ſcribendum *quinquaginta qua-*
tuor. Nam Salomon admodum adoleſcens regnum exorſus eſt, ut inter omnes con-
Salomonis ætas. ſtat. Ipſe enim de ſe dicit 1. Reg. 3. 7. ואנכי נער קטן לא ארע צאת ובוא *Ego au-*
tem ſum puer parvus, ignorans egreſſum & introitum [meum] (*g*); annos autem ejus S.
Scriptura non exprimit. Plerique veterum duodecennem fuiſſe ſcribunt, cum re-
gnum adipiſceretur, quò facilius Judæorum traditio vel conjectura quatuordecim
annorum, quam Joſephus habet, locum inveniat.

1. Reg. 14. Alia exinde quæſtio nata de ætate *Roboami*, de quo in Sacris legitur, quod *qua-* 8
21. *drageſimo primo* ætatis anno ad regnum pervenerit; quo poſito, ex ſupradictis ſequi-
2. Par. 12. 13. tur, Salomonem impuberem adhuc, & vivo parente, alienigenam *Nahamam Ammo-*
nitidem duxiſſe, & Roboamum, cum nondum undecennis eſſet, ex ea genuiſſe. Ro-
Roboami ætas. boamum autem virum ſcilicet XL. annorum vocari נער ורך לבב *Puerum & tenerum*
corde & conſiliarios coætaneos ejus ילדים אשר גדלו אתו *Pueros* (*h*) [Scilicet XL. an-
norum] qui adoleverant cum illo. Quam ob cauſam in numero XLI. mendum ſub-
Lib. I. c. 10. n. 11. eſſe cenſet *Lud. Capellus in ſua Critica ſacra, & legendum videri XXI.* Grotius iſtum in-
telligit, dum ad III. Reg. 14. 21. ſcribit: *Putant viri docti errorem eſſe numeri &c.* (*i*).

Sulpitius Severus (k) ait: *Roboam Filius anno ætatis ſexto & decimo regnum patrium* 9
tenere cœpit. Druſius *in notis ad h. l. Corrige audacter,* ait, *uno & quadrageſimo, ex 2. Paral.*
12. 13. Error, ut apparet, ex numeris; nam proclivis profectò lapſus de XLI. in XVI. Hæc
Druſius. Sed error iſte non natus eſt apud *Sulpitium Severum*, ſed apud Græcos in-
terpretes. Datur enim in verſione Græca LXX. Interpp. (*l*) poſt III. Reg. c. 12. v.
24. longa additio, in qua varia ex aliis locis petita inſeruntur, inter alia de Roboamo
expreſsè dicitur: Υἱὸς ὢν ἑξκαίδεκα ἐτῶν (Hebraiſmus eſt בן יו שנים) ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτὸν,
3. Reg. 14. *quòd ſedecim annos natus fuerit, cùm regnum capeſſeret.* Attamen apertè alibi legitur:
21. Roboam υἱὸς τεσσαράκοντα καὶ ἑνὸς ἐνιαυτῶν, *Filius quadraginta & unius annorum*; quæ repe-
tuntur II. Par. 13, 13. Igitur ſi quid ex mente Druſii corrigendum eſt, non tantùm *Sul-*
pitius Severus, ſed & *Biblia Græca*, ex quibus ille ſua deſumſit, corrigi debent. Apud 10
d. l. eundem Sulpitium alia occurrit dubia lectio, dum dicit: *Roboamum ad trecenta millia*
paraviſſe exercitum. Rectè cenſent Critici, Sulpitium ſcripſiſſe *ad CC. millia*, nu-
mero rotundo; quia textus habet *CLXXX. millia* II. Paral. XI. 1. Cum quo numero
concordat exemplar Græcum Alexandrinum, Vulgata, & reliquæ verſiones (*m*);
quamvis in editione Romana legatur Ἑκατὸν καὶ εἴκοσι χιλιάδας, *Centum & viginti chi-*
liades, [millia]. adeò numeri hîc & illic variant, quòd olim notis, non verbis expreſſi
fuerint.

Gloſſa Germanicæ Bibliorum verſionis de cenſu Levitarum, qui triginta an- 11
1. Par. 24. 3. norum erant, ſic habet: **Es ſcheint die Hebräiſche Bibel hier verfälſcht ſeyn/ dann ſonſt allenthalben zwantzig geſchrieben ſtehet**/ *ut paulo infra in 40. paragra-*
pho & in Moſe. Hîc ergo plura loca uni præferuntur.

Porro numerus CC. millium agnorum & vervecum, IV. Reg. 3, 4. interpreti
Germanico nimius viſus fuit; nam verba: *Meſah Rex Moabitarum pecuarius* השיב למלך
ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר : reddidit: **Zinſete dem König Iſrael Wolle von hundert tauſend Lämmern/ und von hundert tauſend Wie-dern.** De *vellere* ſolo accepit lotum contra genium linguæ Hebraicæ, & contra omnes
alias

(*g*) De quo pluribus videri poterunt Commentatores, & præ aliis Caſpar Sanctius ad dictum locum. (*h*) Hoc loco LXX. Interpretes habent παιδάρια puerulos. Suetonius tales vocat *Pueros minutos* in Aug. cap. 83. (*i*) D. Abrah. Calovius ad h. l. *Quinam viri illi docti ſint non nominat Grotius &c. Hactenus qui ſcrupulum hic moverit in textu Hebræo inveni neminem &c.* ſcil. *Ludov. Capellum* non legerat. (*k*) *Sacr. hiſt. lib. 1. c. 72.* (*l*) Editionis Romanæ ex Exemplari Vaticano factæ. (*m*) In Bibl. Polyglott. Angl.

alias verſiones; cum ſit reddendum: **hundert tauſend Lämmer und hundert tauſend Hämmel in der Wolle** i. e. **ungeſchoren**; agnos & verveces intonſos. Nimirum illi viſum fuit tam parvam regionem tam ingentem ſumam pecorum annuatim præſtare non potuiſſe. Quo poſito, ſi quis conjecturis indulgere vellet, dicere poſſet: *ſcriptum primo fuiſſe* מ̈ אלף quadraginta *millia, exſcriptorem verò qui* מ̈ *non pro nota numerica, ſed pro una ex* ראשי תיבות i. e. *initiali litera numeri habuerat per* מאה centum *expreſſiſſe. Veluti ſi quis reperiens* V. millia *exſcriberet* Viginti millia. Vice verſa error contingere poteſt, *ſi quis literam initialem aliàs numerum denotantem, pro numero incautè accipiat*; quod aliqui contigiſſe putant in hiſtoria S. Urſulæ, ejusque comitibus *XI. M. virginibus*, ubi imperitus quis legit: *Vndecim mille virgines*, cum legere oportuiſſet:
12 Undecim martyres virgines. Sed in loco *de tributo Moabitico* nihil opus conjecturâ, quia aliæ conciliationes ſuppetunt. Veluti *quòd tributum non fuerit annuum*, quamvis ita reddiderit Chaldæus & Arabs: vel quod ſemel tantùm certa quadam occaſione datum fuerit, ex. gr. ſub initium regni in recognitionem inveſtituræ; ut Feudiſtæ loquuntur. Huc LXX. Interpretes reſpexiſſe videntur, dum de ſuo addunt: Ἐν τῇ ἐπαναςάσει *in rebellione*, ita ut השיב Latinè per Plusquamperfectum reddendum ſit, ſcil. *In defectione præteritâ pro damnis illatis & impenſis factis reddiderat vel ſolverat Regi Iſrael* centum mille *agnos* & centũ mille *verveces intonſos*. Sic potius reddendum, quàm *arietes*. Sciunt enim rei pecuariæ vel modicè periti tot arietes gregem non pati. In Lexicis igitur notandum, איל etiam *arietem caſtratum* denotare.

13 Quæ cuncta accuratiùs pertractare non eſt noſtri inſtituti. Integritatem, perfectionem, & perſpicuitatem S. Scripturæ, in dogmatibus ad ſalutem & mores hominum pertinentibus, agnoſcimus & confitemur. In rebus mediis audiendi ſunt viri docti, non minus ac *Maſorethæ* cum ſuo קרי & כתיב: aut *Rabbini* cum ſuis סבירים *opinionibus* & conjecturis, manente textu; ne plus autoritatis iſtis Judæis tribuamus quàm viris Chriſtianis & Theologis, doctrinâ, pietate & autoritate præſtantibus; ſervatâ tamen ſemper fidei analogiâ.

14 [Non averſantur viri docti *Maſorethas, Judæos privatos & erroribus obnoxios* quòd aliud quid in margine ſcribant quàm in textu eſt; modo textum in integro relinquant. Exempli gratia Lev. XI. 21. in textu legitur לא *Non*, pro quo illi & quidem rectè in margine ſcribunt לו *Ei*. Sed hoc non vocant corrigere vel emendare, ſed tantùm aliter ſcribere, aliter legere; idque in infinitis aliis locis. Hîc ergo quæritur: *Num illi plenè & ſufficienter id præſtiterint, ut nullus locus ſuperſit, qui neceſſitate ſenſûs & conſtructionis vel ſaltem Orthographiæ causâ idem requirat?*]

1 N°. XXIX. Enumeratio Regnorum Habaſſiæ ex Nicolao Godigno.] In prolegomenis diximus P. *Nicolaum Godignum* regna Æthiopiæ confusè retuliſſe. Nominat quidem autorem ſuum *Iohannem Gabrielem*, militum Luſitanorum in Æthiopia tribunum, qui etiam à Luſitanis Patribus paſſim laudatur. Sed non ex iſtius viri relatione, quæ nunquam lucem vidit, ſed ex *Pp. Societ.* relatione Luſitanica (n) nomina iſta deſumta fuerunt, quæ imperitiſſimè ſcribuntur & recenſentur; referentis, linguæ & ſcripturæ Æthiopicæ imperiti, culpâ. Verba *Godigni* cum ἐπικρίσει noſtra αὐτολεξεὶ ordine referemus. Lib. I. c. 4. n. 1. §. 42.

2 *Tradidit hic Gabriel*, inquit, *Abaſſinum imperium ſex & viginti regna, quatuordecim diſtributa regionibus antiquo jure complecti.*

I. Primum ex his quidam Tigraim *alii* Tigrim *appellant.* At ተግሬ: *Tegrè* vel *Tigre* genuinum illius regni nomen eſt, idque *Tegra* vel *Tigra Latinè reddendum. Luſitani vel Itali* ſcripſerant *Tigra* r tanquam z pingentes, quod ab imperitis pro *i*, lectum; hinc erronea illa traditio de lingua Tigiana, quam in procemio memoravimus, N. I. §. 95. *Tractus continet juſtæ magnitudinis ſeptendecim.* Imo plures, quorum nomina habes in hiſtoria noſtra Lib. I. c. 3. 27. Ad hoc regnum antiquitus ſpectare dicunt Patres *Suaquen* inſulam, & duas alias parvas *Dahalac* & *Matzua*. Sed eas

(n) de Annis 1607. & 608. L. I. c. 15. p. 60. tit. Reinos & Provincias.

Lib. I. c. 3. N. XXIX.

L. I. c. 3. N. XXIX. Turcæ nunc poſſident. 2. *Tigrim excipit* Dancali. ደንከል: *Dancale* regnum eſt 3
ad Occidentale Maris rubri littus, è regione *Mocchæ* ſitum, parvum & infructuoſum, à Muhammedanis incolitur. Habeſſiniæ pars propriè non eſt. Rex ejus Habeſſinorum quidem eſt amicus, ſed non amplius tributarius. *Alphonſus Mendez*, in portu ejus, *Bailul* dicto, appulit; & ſic in Habeſſiniam ſalvus penetravit. Vide *B. Tellezium Lib. IV. c. 38.*

3. *Sequitur* Angote. እንጎት: *Angot*, vel ሐንጎት: *Hangôt* Habeſſinis. *Angota* Latinè dicendum.

4. Boa. *quartum regnum* dicitur. Neſcio quid ſit. Vocabulum vel ex *Xoa*, 4
(quod infra *Sua* vocat) corruptum: vel *Boxa* ſcribendum, qui *tractus Enareæ eſt*, non regnum, nec ſitus huc quadrat.

5. Amara. አምሓራ: *Ambara* ſcribendum, & mediâ longâ pronunciandum.

6. Leca. ወላቃ: *VValaka* genuinum nomen eſt. *Oleca* ſcripſerunt primò Luſitani, mox *O.* abjecerunt, putantes id eſſe articulum ſuum malè appoſitum. ወ: W. verò Anglorum more pronunciatum, quodam̃odo refert vocalem *O.* Plura exempla habes infra l. 8, n. 54.

7. Abagamedri. በጌምድር: *Bagemder* verum regni nomen eſt. *A* 5
verò Luſitanicus eſt articulus. *Septendecim* dicit continere *tractus*, ut Tigra; ſed *tredecim* tantùm mihi nominavit Gregorius.

8. Dembea ደምቢያ: *Dembeya*. Duos tantùm habere tractus ait; ſed quatuordecim â Gregorio mihi nominatos reperis in Hiſtoria mea L. I. c. 3. n. 17.

9. *Aucaguerle.* Sic peſſimè ſcribitur in relatione annua ſupra allegata, unde col- 6
B. Tell. IV. 29. ligo, quòd nullâ aliâ uſus fuerit Godignus. Sed corrigendum *Auçagurrelé*. Craſſus autem eſt error, metropolin regni hoſtilis *Adel* pro regno Habaſſiæ apponere.

10. *Adelum. Adela* dicere præſtat. *Totum regnum Mauris incolitur*, inquit, *Abaſſino Principi infeſtiſſimis.* Quî ergo poteſt inter regna Imperatori Habeſſinorum ſubjecta referri? Autor hujus relationis in ea videtur fuiſſe opinione, regnum iſtud olim paruiſſe Imperatori Æthiopiæ, quod & apud Tellezium (*o*) reperio. Sed obſtat
L. I, c. 4. p. 9. quòd ipſe Tellezius in recenſendis Æthiopiæ regnis olim & nunc Neguço ſubjectis, nullam *Adelæ* faciat mentionem. Imò Patres ipſi (*p*) teſtantur: *Adelenſes ſemper bella cum Habeſſinis gerere*; quî igitur regnum hoc ad iſtos pertinere poteſt? niſi dicas antiquiſſimis temporibus, ante perfugium Principis illius Habeſſinici, de quo L. II. c. 15. n. 55. agemus, *Adelam* ad Imperium Habeſſinorum ſpectaviſſe, à B. Tellezio autem propterea inter amiſſa non relatum, quòd non ſuperiore ſed multis ante ſeculis ab hoc Imperio fuerit avulſum.

11. Dahali. Mombaçam verſus ſitum regnum, mihi ignotum.

12. Oecie. Alias *Ogge* ſcribunt Luſitani, mire corrupta vox. ወጅ: *VVed̆* 7
dicunt Habeſſini, *d̆* Bohemorum more pronunciato.

13. Arium. Nihil eſt. Ex *Davvarò* factum puto, abjecto D, tanquam articulo Luſitanico, & W in pronunciatione non obſervato, quia ex auditu, non ex ſcripto Luſitani pleraque perceperunt.

14. Fatagar. ፈጠጋር: *Faṭagar* Habeſſinis; poteſtate literæ ጠ *ṭ* Europæis ignotâ.

15. *Zingerum.* Aliàs *Gingiro* Luſitanis. ዠንጀሮ: *Ienďerô* vocatur Habeſſinis. 8
Hoc regnum gentilium, plane extra fines Abaſſiæ ad Auſtrum ſitum eſt, nec unquam pars ejus fuit. B. Tellez in tabula ſua Geographica diſertè ait: *Eſta Gingiro nam pertence a o Imperio. Hæc* [provincia] *Gingiro non pertinet ad Imperium* [Habeſſinorum]. Hinc rurſus apparet, Catalogum iſtum ab imperito fuiſſe compilatum.

16. Roſan-

(*o*) Lib. I. c. 2. p. 5. in fin. (*p*) d. Rel. ann. p. 60. b. in fin.

16. Roſanagum. *Rożanegùs* extat in d. relatione. p. 61. Quid ſibi velit aſſequi non poſſum. *Chriſtiani habitant*, inquit, *Abaſſini imperio neutiquam ſubjecti*. Cur ergo illius partem facit? Hoc loco judicium adhibere debebat Godignus. Si quidem Chriſtiani ſunt, quemnam Principem habent? Lib. I. c. 3. N. XXIX.

17. Roxa. Nec hoc novi. *Boxa* quidem corrigi poſſet, ſed ea non eſt regnum, ut diximus §. 4.

18. Goma. Scribe *Gomar*. Regio eſt Habeſſiniæ, ſed regni nomen non obtinet.

9 19. Nerea. Aliàs *Narea* Luſitanis, Æthiopicè እናርያ : *Enarja* ſive *Enarea*. E breve in pronunciatione abjectum fuit. Valdè magnum regnum eſſe ajunt triplo majus Bagemdrâ, & duorum menſium itinere diſtare Fremonâ, remotiſſime Auſtrum verſus (*q*), nec dum Gallæos illuc veniſſe. Abundare ferunt auro, muſco, ebore, aliiſque pretioſis naturæ donis. d. p. 61.

20. Zethe. ዜት : *Zêt* dicunt Habeſſini.

21. Conche. ኮንት : *Cont* Habeſſinis. Pronunciatio proximè accedit ad Conch Luſitanorum.

22. Machaola. Nihil eſt, ne conjecturæ quidem locus.

10 23. Goroma. Corrige *Gojama*. ጎጃም : *Gojam* Habeſſinis. Peſſimè effertur hoc vocabulum, ut dicemus N. 30. §. 1. *Viginti novem tractus vel præfecturas habet*. Vix unquam bello carere ſcribunt, quod victu abundet, ut multos alere poſſit exercitus. d. rel. p. 61.

24. Damote. ዳሞት : *Damôt* Habeſſinis.

25. Sua. ሸዋ : *Shevva*, vel *Shuvva* Habeſſinis. Luſitani ſcribunt Xoa quod pronunciant *Shoa*, Germ: Schoa. Olim Æthiopice dicta fuit ሰዋ : *Sceva* [lege Shewa] Paulo Jovio. Sed ſitus hujus regni malè deſcribitur.

11 26. Faſcolum. Aliàs *Faſcolo*. Scribunt patres Societatis in ſæpe dicta relatione: *quòd trans Nilum Ægyptum verſus ſitum ſit iſtud regnum: & quòd peregrinantes devoti, Hieroſolymam pergentes, illud tranſire neceſſe habeant. A Muhammedanis habitari, qui commercia cum Imperio Habeſſinorum exerceant*. Hæc Patres. Ergo non eſt Habeſſinicæ ditionis, nec quidquam mihi de hoc regno, neque in Hiſtoria Tellezii, neque in converſatione cum Gregorio occurrit.

12 Ubi autem ſunt regna: *Ganz, Guraguè, Cambat, Iſat, Gedm, Gan, Bizamo?* quæ ex relatione Gregorii noſtri in tabula noſtra Chorographica, & in Tellezio quoque reperies loco ſupra citato. Quidquid ſit; regnorum numerus incertus manet, quia provinciæ ſeu regiones, quæ regni nomen non habent, cum regnis confunduntur. *Samenam* pro regno mihi nominavit Gregorius: *Cemen* (quod idem) inter provincias numeravit *B. Tellez* L. 1. c. 4. p. 9. à & c. 15. p. 38. a.

13 Sequuntur XIV. Provinciarum nomina.

1 *Dubane*. ዶባ : *Doba* eſſe crediderim. Gentem, quam Luſitani vocaverunt *Dobas*. Ethnici incolunt.

2. *Xuncho*. In Tigra, confinis Dancalæ.

3. *Daraita*. *In Angôta ſitam* & *à Chriſtianis habitari* ait; me latet.

4. *Bora*. Inter Tigrim & Bagemdram ſitam novi.

5. *Calaoa*.
6. *Aga*.
7. *Arima*.
8. *Arbum*.
} ignotæ.

9. *Xancala*. *Shankala* legendum. Nomen eſt, non provinciæ alicujus, ſed *Æthiopum Nomadum*, ſive *ferorum*, qui in deſertis paſſim vagantur.

(q) Sandoval de Inſt. Æth. Sal. 1. 2. 34.

L. I. c. 3. N. XXX. 10. *Xancora*; ignota. Ethnicorum.
11. *Suggamo*. Chriſtianorum & Muhammedanorum.
12. *Bergamo*, alias *Bahargamo*.
13. *Aris*.
14. *Evara*. } Pleræque, ut notavi, ignotæ mihi ſunt, & procul dubio peſſimè ſcriptæ, neque etiam apud Tellezium reperiuntur. Ubi autem provinciæ *Mazaga*, *Wegra*, *Abargale*, *Walkaït*, aliæque plures.

Operæ pretium nobis viſum fuit, nomina iſta hîc recenſere, ne quis putaret ea in hiſtoria noſtra per incuriam omiſſa fuiſſe. Ex relatione PP. Societatis ſupra allegata, & ex Luſitanico in Hiſpanicum ſermonem An. 1614. verſa, in Godignum & alios autores, præſertim Geographos, infeliciter influxerunt; impoſterum corrigenda.

N°. XXX. Gojamam Meroën veterum non eſſe] Primò monendum eſt, mirè corrumpi vocabulum Gojam, Æth. ጎጃም፡ quod Gallico more *Gojam* legendum. *Gorgiam* habet P. Jovius. *Goroma* Nicol. Godignus. *Goyome* M. Frid. Wendelinus, & ſic plerique ambiguam literam I. in minus ambiguam Y. ſcil. mutaturi; non ſoliciti, quæ natio primum ſic ſcripſerit, ut de genuina pronunciatione judicare potuerint.

L. I. c. 9. p. 23. Tellezius, de famoſâ Æthiopiæ inſulâ *Meroë* differens, memorat: *Doctiores ſodalitatis ſuæ Patres in Æthiopiam profectos, causâ bene ponderatâ & examinatâ, ſtatuiſſe:* Gojamam, *regnum Habaſſiæ, in qua Nilus ſcaturit, eamque ambit,* & *quaſi peninſulam efficit,* Meroën *eſſe:* ſitum enim duodecim vel tredecim graduum inſulæ Meroes, Gojamæ regno convenire, eamque, quòd ferè peninſula ſit, à veteribus pro inſula habitam; nullam vero aliam hujus poſitionis in Habaſſia reperiri. Itaque Tellezius inſulam Meroën bis fabuloſam vocat.
d. l. *A muy celebre &* fabuloſa *ilha Meroë* i. e. *Valde celebris &* fabuloſa *inſula Meroë*. Et paulò poſt ibidem: *Teve a deſgraça de ficar* fabuloſa. i. e. *tam infortunata fuit, ut* fabuloſa *putanda ſit*. Hæc ita novè dicta aſſenſum ferè aliquem à nonnullis viris claris obtinuerunt. Inter quos *Thevenotius* (r) opinionem Patrum pro veritate habet. *Cette verité ſe confirme*, inquit, *auſſi par la largeur*. At Voſſius, (ſ) quamvis *hanc opinionem ſibi non placere* dicat, tamen nimis audacter ſcribit: *Veteres* Meroën *perperam inſulam ſtatuiſſe, cum nullam Nilus in Æthiopia Inſulam efficiat. Sanè,* inquit, *ut in cæteris Æthiopiæ locis, ita quoque in longitudine inſulæ & oppidi Meroës plurimùm peccatum à veteribus.* Addit: *Aſtaboram omnino eſſe flumen Mareb ſeu Marabo; Meroës oppidum verò Beroam ſeu Baroam.*

Quæ Voſſii verba eruditiſſ. *Mich. Anton. Baudrandus* (t) exſcribit, & *P. Hieronymo Lobo Luſitano* adſcribit, typographi vitio, an memoriæ lapſu, neſcio. Tandem concludit: *Vix aliquid certi de hac inſula dici poſſe.* Quæ, cùm tot veterum autorum teſtimoniis repugnent, ideò operæ pretium viſum mihi fuit deſcriptionem iſtius inſulæ ex illorum ſcriptis excerpere, eamque cum regno Gojamâ conferre; ut lectores ipſi de quæſtione hac eò melius judicare poſſint.

Lib. II. Primam Meroës mentionem facit *Herodotus* ſed tantùm metropolis, cui inſula eſt ὁμώνυμος his verbis: Καὶ ἔπειτα ἥξεαι ἐς πόλιν μεγάλην τῇ οὔνομά ἐστι Μερόη. *Deinde venis in magnam urbem cui nomen eſt Meroë.* At multò clariùs & prolixiùs *Diodorus Siculus* curſum Nili deſcribens, de inſula hac loquitur:
L. I. p. m. 28.

Περιείληφε δὲ καὶ νήσους ἐν αὑτῷ κατὰ μὲν τὴν Αἰθιοπίαν, ἄλλας τε πλείους, καὶ μίαν εὐμεγέθη τὴν ὀνομαζομένην Μερόην, ἣ εἴκοσι καὶ δυοῖν σταδίων ἐστὶ τὸ πλάτος.
pag. 29. Ἐν ᾗ καὶ πόλις ἐστὶν ἀξιόλογος ὁμώνυμος τῇ νήσῳ.

Inſulas etiam amplexu ſuo efficit in Æthiopiâ, cum alias complures, tùm unam ſat magnam nomine Meroën, viginti & duo ſtadia latam. Et paulo poſt. *In qua etiam urbs eſt memorabilis, inſulæ cognominis &c.*

Ταύ-

(r) Hiſtoire de la haute Ethiopie extraite du P. Tellez p. 4. (ſ) De Nili alior. flum. orig. c. 16. p. 57. (t) In Lexico Geograph. voce *Meroë*.

Ταύτην δὲ τῷ μὲν σχήματι φασὶν ὑπάρχειν θυρεῷ παραπλησίαν. Τῷ δὲ μεγέθει πολὺ προέχειν τῶν ἄλλων νήσων τῶν ἐν τούτοις τοῖς τόποις. Τὸ μὲν γὰρ μῆκος αὐτῆς εἶναι λέγουσι σταδίων τρισχιλίων: Τὸ δὲ πλάτος χιλίων: ἔχειν δ' αὐτὴν καὶ πόλεις οὐκ ὀλίγας ὧν ἐπιφανεστάτην ὑπάρχειν τὴν Μερόην &c. ὑπάρχειν δ' ἐν αὐτῇ καὶ μέταλλα χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου καὶ σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ἔχειν πλῆθος ἐβένου, λίθων τε πολυτελῶν γένη παντοδαπά. Καθόλου δὲ τοσαύτας νήσους ποιεῖν τὸν ποταμὸν, ὥστε τοὺς ἀκούοντας μὴ ῥᾳδίως πιστεῦσαι.	*Figuram ſcuti quodammodo referre, cæteriſque inſulis in hac regione magnitudine præſtare. Ter mille ſtadia in longum, & mille in latum patere ferunt: urbesque habere non paucas, quarum nobiliſſima ſit Meroë. Eſſe in ea memorant fodinas auri, argenti, ferri, æris, magnamque ebeni copiam & varia pretioſorum lapidum genera. Tot denique inſulas effici ab hoc fluvio, ut auditores vix credendum arbitrentur.* L. I. c. 3. N. XXX.

6 *Strabo*, quem ad fabulas minimè proclivem prædicavimus, non unâ vice inſulam hanc nominat & deſcribit, quin & paſſus & ſtadia computat. Lib. 1. p. 32. lit. C. n. 22. §. 10.

Πλάτος δὲ ὥστε καὶ νήσους ἀπολαμβάνειν μυριάνδρους, ὧν μεγίστη ἐστὶν ἡ Μερόη; τὸ βασίλειον καὶ ἡ μητρόπολις τῶν Αἰθιόπων.	*Latitudo autem* [Nili] *tanta, ut ampliſſimas quoque & multis hominum millibus habitatas inſulas includat, quarum maxima eſt* Meroë, *Regia & metropolis Æthiopum.* Et Lib. XVII. p. 821.
Ἔστι δὲ τὸ μέγιστον αὐτοῖς βασίλειον ἡ Μερόης πόλις ὁμώνυμος τῇ νήσῳ.	*Maxima illis Regia eſt Meroë urbs ejusdem cum inſula nominis.* Lib. XVI. p. 771. A.
Βασιλεύονται δὲ ὑπὸ γυναικός, ὑφ' ἣν ἐστι καὶ ἡ Μερόη πλησίον τῶν τόπων τούτων οὖσα ἐν τῷ Νείλῳ νῆσος.	*Reguntur à fœmina, ſub qua eſt & Meroë, vicina locis iſtis inſula in Nilo ſita.* Lib. XVII. p. 786. B.
Ἐμβάλλουσι δὲ εἰς αὐτὸν δύο ποταμοὶ, φερόμενοι μὲν ἔκ τινων λιμνῶν ἀπὸ τῆς ἕω, περιλαμβάνοντες δὲ νῆσον εὐμεγέθη τὴν Μερόην.	*Influunt in eum* [Nilum] *duo flumina è lacubus quibusdam ab Oriente delata, & Meroen ſat magnam inſulam complectentia.* Et mox p. 790.
Καμβύσης τε τὴν Αἴγυπτον κατασχὼν προῆλθε καὶ μέχρι τῆς Μερόης, καὶ δὴ καὶ τοὔνομα τῇ τε νήσῳ καὶ τῇ πόλει τοῦτο παρ' ἐκείνου τεθῆναι φασὶν &c.	*Cambyſes, Ægypto potitus, progreſſus eſt porro usq; ad Meroen; quem etiam ajunt & Inſulæ & urbi nomen dediſſe.*

Heliodorum fabulantem & Joſephum peregrinarum rerum ignorantem non moror, quamvis & ipſi de Meroë ſat multa habeant. Ptolemæus L. 4. c. 8. Lib. 10.

Ἐντεῦθεν νησοποιεῖται ἡ Μερόη χώρα, ὑπό τε τοῦ Νείλου ποταμοῦ ἀπὸ δυσμῶν ὄντος αὐτῆς, καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀσταβόρου ποταμοῦ ἀπ' ἀνατολῶν ὄντος.	*Hinc Inſula efficitur Meroë regio, Nilo flumine ab occidente: Aſtabora vero ab Oriente exiſtentibus.*

7 Plinius eadem prorſus habet, de Nilô ſcribens: *Inſulas ita innumeras ſpargit &c. circa clariſſimam earum Meroën &c.* Idem Lib. 6. tot circumſtantias de hac inſula profert, ut planè *Pyrrhonicum* eſſe oporteat, qui de veritate hujus Inſulæ dubitare velit. Exſcribere ejus verba libet: *Primus Dalion* ultra *Meroën longè ſubvectus: mox Ariſtocreon, & Bion & Baſilis. Simonides minor etiam* quinquennio in Meroë *moratus, cum de Æthiopia ſcriberet. Nam Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus, ſine menſura, dierum LX. à Syene Meroën iter prodidit. Eratoſthenes DCXXV. mill. Artemidorus DC. mill. Seboſus ab Ægypti extremis ſedecies centena LXXV. mill. paſſ. &c.* L. 5. c. 9. c. 29. S. 35.

Verum omnis hæc finita nuper diſputatio eſt, *quoniam à* Syene *DCCCLXXIII.* millia Neronis exploratores renunciavere his modis:

A Syene Hieran ſycaminon	Millia paſſuum	54
Inde Tama		72
Regionem Evonymiton *Æthiopum primam*		120
Acinam,		54
Pitaran		25
Tergedum		106
Inſulam Gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primùm viſas aves pſittacos; & ab altera (quæ vocatur Artigula) animal Sphingion, à Tergedo cynocephalos. Inde Napata		80
Oppidum id parvum inter prædicta ſolum. Ab ea ad inſulam Meroën		360
	Summa	871 (u)

(u) Sphalma hic uſpiam latet, quia cum ſumma ſuprà poſita 873 non congruit. Errorem reperire & corrigere proclive non eſt.

L. I. c. 3. *Herbas circa Meroën demum viridiores ſilvarumque aliquid apparuiſſe, & rhinocero-*
N. XXX. *tum elephantorumq́ veſtigia. Ipſum oppidum Meroën ab introitu inſulæ abeſſe LXX. mill.*
paſſ. juxtaque aliam inſulam Tadu dextro ſubeuntibus alveo, quæ portum faceret. Ædifi-
cia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacen, *quod nomen multis jam annis ad reg-*
nas tranſiit. Delubrum Hammonis & ibi religioſum, & toto tractu ſacella. Cæterùm, cum
potirentur rerum Æthiopes, inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum CCL.
cap. 30. *mill. dare ſolitam, artificum CCCC. mill. alere.* Hæc Plinius. Jul. Solinus: *Ab Oceano ad* 8
Meroën, quam inſulam amplexu primo Nilus facit, millia paſſuum ſunt ſexcenta viginti.
Vltra Meroën ſuper exortus ſolis Macrobii Æthiopes vocantur. Dimidio enim eorum proten-
ſior quàm noſtra vita eſt. Et ibi Salmaſius; qui præclare corrigit Melam, ſic legendum:
Æthiopes ultra ſedent, Meroën habent, terram quam Nilus primo ambitu amplexus inſulam
facit. Idem Mela *de Nilo*, lib. 1. *Circa* Meroën *latè patentem inſulam, in Æthiopiam dif-*
funditur, alteráque ex parte Aſtaboras, alterâ Aſtapus dictus eſt.

Pauſanias lib. *V. Quotcunque Græcorum vel Æthiopum in Æthiopiam ſupra Syenen*
& Meroën *profecti ſunt, Nilum paludem ingreſſum narrant, atque inde tanquam è conti-*
nenti terrâ lapſum per Æthiopiam decurrere.

Steph. Byzantius de urbibus: Μερόη πόλις Αἰθιόπων. Ἔςι καὶ νῆσος, Meroë *urbs*
Æthiopum. Eſt & inſula.

Audiamus nunc unum & alterum Poëtam. *Lucanus Lib. X. Inſulam hanc vini* 9
optimi feracem eſſe canit. Idem:

> *Donec in autumnum declinet Phœbus & umbras*
> *Extendat* Meroë - - - - - -

Ovidius l. 4 Faſtorum:

> *Nam modo thurilegos Arabas, modo deſpicit Indos.*
> *Hinc Lybie, hinc* Meroë *ſiccaque terra ſubeſt.*

Juvenal: Satyr: 13. ſcribit: *Fœminas in* Meroë *dari grandes mammas haben-*
tes, ut:

> *Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis*
> *In Meroë craſſo majorem infante mamillam.*

De Africanis fœminis in itinerariis tale quid deprehenditur. Tam longas enim
mammas habere leguntur, ut infantibus ſuis, quos in dorſo bajulant, eas commodè
præbere poſſint.

Alios autores innumeros, qui obiter illius meminerunt, recenſere ſuperſe-
demus.

Quibus perlectis neminem dubitaturum putaverim, *Meroën* olim reverâ extitiſ- 10
ſe, non peninſulam ſed veram inſulam, præſertim cum omnia *in ea, circa eam*, & *ul-*
tra eam tam bene cognita fuerint. *Simonides minor* quinquennio in ea moratus:
Dalion etiam longè ultra eam ſubvectus fuit: & poſt eum *Ariſtocreon* & *Bion* & *Baſilis.*
Iſtine omnes veram inſulam â peninſula diſtinguere neſciviſſent? Dantur quidem 11
exempla quarundam regionum maritimarum, quæ â veteribus pro inſulis habitæ fue-
runt, antequàm eas circumnavigaſſent, cùm tamen peninſulæ eſſent; veluti in Se-
ptentrione *Scandinavia.* Quin & ipſa *Italia* à Phœnicibus; primis Orbis terrarum
nautis, pro inſulâ habita, & אי-טלי *I-tali* h. e. *Inſula caprarum* appellata fuit, quòd
magnam earum copiam in ea reperirent. Verùm iſtud factum eſt priusquam re-
giones iſtæ totæ exploratæ fuiſſent, conjecturâ à majori parte factâ. At hîc Meroe
L.16.p.771 tota cognita, tota perſpecta fuit; imò regiones ultra eam. Strabo *ſupra Meroën ali-*
am haud procul in flumine inſulam eſſe ſcribit, exulum habitationem.

Deſcribitur autem illius *ſitus* equidem non adeò certus; quoniam elevatio poli 12
tum temporis Aſtronomicâ methodo non fuit explorata. *Longitudo* ſtadiorum tri-
um millium: *latitudo* autem millium.

Diſtantia à Syene & à Mari rubro. Narratur *regia urbs* & intervallum ab introi-
tu inſulæ, nec non cognomentum Reginarum *Candace.*

Denique inſulæ *opulentia & fertilitas, metallorumque feracitas.* Quæ cuncta ad 13
Goja-

Gojamam applicari minimè poſſunt. Quamvis enim poſitio Meroës, quam Ptolemæus habet, certa eſſet, neutiquam tamen ſufficit gradus latitudinis alicujus regionis ſcire, niſi ſimul de longitudine conſtet. Itaque non Habeſſiniam tantùm, ſed magnam Africæ partem per multos longitudinis gradus ab Oriente ad Occidentem percurriſſe te oportet, ſi aſſerere velis talem inſulam in duodecimo vel decimo tertio gradu latitudinis non dari. Veteres enim communiter teſtantur: *Nilum plurimos gyros & mæandros, nobis ignotos, modò Orientem modò Occidentem versùs facere, & ingenti tractu meridiem versùs retroflecti*, planè aliter ac in hodiernis tabulis nobis depingitur. Igitur fieri poteſt, ut, poſtquam ex Habeſſinia exceſſit, in aliâ longitudine illos gradus (ſi relationi fides) rurſus repetat. Lib. I. c. 3. N. XXX. l. 8. n. 53.

14 Sed ſciendum eſt, *gradus Ptolemæi* utplurimum fallere, quia in remotioribus Africæ atque Aſiæ regionibus gradus latitudinis, non arte mathematicâ, ſed fallaci conjecturâ ex ſpatio itinerum tantummodò deſumti fuerunt, quod Geographi communiter in Ptolemæo obſervant (*x*). Exempla paſſim ſunt obvia. Axuma Habaſſiæ Regia à Ptolemæo in *undecimo* latitudinis gradu ponitur, quam PP. Societatis

15 ſub *decimo quarto* gradu ſitam eſſe compererunt. Tametſi Ptolemæi poſitionem agnoſceremus, attamen Meroën non ſimpliciter ſub XIII. vel XII. latitudinis gradu locat, ſed XVII. gradu inſulæ initium facit, finem verò ubi conjunctio Nili & Aſtapodis amnis contingit, ſcil. gradu XI. cum dimidio, ita ut inſula per *ſex gradus à Septentrione ad meridiem usque* porrigatur, quod de Gojama dici minimè poteſt, quæ tantummodo latitudinis à Septentrione in meridiem *ſesquigradum* continet, neque XIII. latitudinis gradum attingit. Itaque triplo vel quadruplo longior dicitur Meroë quàm Gojama, quod ipſe Tellezius agnoſcit. Nec figura clypei Gojamæ ullo modo convenit: nec talis fluminum conjunctio, qualem veteres deſcribunt, illic locorum datur.

16 Ratione longitudinis, Meroë apud Ptolemæum inter *ſexageſimum primum & ſecundum*: at in Tellezii tabula Chorographica inter *quinquageſimum ſextum & quinquageſimum nonum* gradum collocatur; ita ut in ſitu, figurâ atque formâ utriusque inſulæ maxima appareat differentia. Quod autem Patres ſcribunt: *nullam aliam inſulam in illo ſitu reperiri*, id firmiter aſſerere non poſſunt, quia non omnes gradus longitudinis, qui latitudinem graduum Ptolemæi ſecant, permearunt. Quin plurimas, & multis hominum millibus habitatas inſulas Nilum in Æthiopia efficere Strabo ſcribit, quæ in Habaſſia non reperiuntur. L. I. p. 32. C.

17 De Meroë ſcribit Diodorus, *quòd urbes habeat non paucas*; inter quas eminuit Regia, ejusdem cum inſulâ nominis: at, teſte eodem Tellezio, *in tota Abaſſia nullæ ſunt urbes, quia vicatim habitatur*. Quòd ſi à tam longo tempore deſtructas dicere velis, utique rudera & veſtigia adhuc extarent, de quibus tamen Patres nihil memorant. L. I. c. 22.

18 *Candaces* nomen multis jam annis ad Reginas Æthiopiæ tranſiiſſe Plinius autor eſt; at apud Habeſſinos fœminæ nunquam regnarunt, neque tale nomen in illorum lingua Regumque catalogis occurrit. L. 6. c. 29.

19 Poſtremò facile crediderim, nullam tantæ *opulentiæ* inſulam, qualis Meroe ab autoribus deſcribitur, hodie intra Africam dari. Nimirum mutatus regnorum Africæ ſtatus, etiam inſulæ hujus, in qua Æthiopiæ propriè dictæ Regia olim fuit, ſtatum à tot retro ſeculis ita corrupit, ut cum divitiis illius ſimul fama omnis & gloria extincta fuerit.

20 Præterea multa adhuc alia de Meroë dicuntur, quæ Gojamæ non competunt. Exploratores Neronis retulerunt, Plinio teſte: *Herbas circa Meroën demum viridiores, ſylvarumque aliquid apparuiſſe*. Nimirum usque ad Meroen pleraque regio erat ſqualida atque deſerta, at in Habaſſia multæ regiones cultæ veluti *Sennâr* atque *Dembea* antecedunt, antequam ex Ægypto in Gojamam venias. Sup. §. 7.

21 Prope Meroen primùm *imbres æſtivi* ſtatis temporibus ſentiuntur, ut etiam miretur Strabo: *cur, tot oblatis inveſtigandi occaſionibus, ignota manſerit imbrium hiſtoria tunc tempo-* Lib. 17. p. 790.

(*x*) Andr. Corſalus Epiſt. ad Magn. Hetrur. Ducem cap. 10. & Voſſius loco ſupra citato.

L. I. c. 3. N. XXX. *temporis viventibus* (*y*): at in Habeſſinia multò priùs, in regionibus longè ante Gojamam Septentrionem verſus ſitis, *pluviæ æſtivæ* incipiunt.

Tot autorum teſtimonia, tot argumenta ſufficere putamus ad refellendam novam Tellezii de hac inſula ſententiam, ne in recentiores Geographorum libros ulteriùs irrumpat. Etenim nunc ſatis conſtat Meroen in aliâ prorſus regione ac PP. Societatis opinati ſunt, nempe in Æthiopia propriè dicta: Gojamam verò in ipſa Habasſia ſitam eſſe. 22

Verum enim verò reſpondeat aliquis meis rationibus prout velit, non video quo pacto reſpondere velit quæſtioni: *Si Gojama veteribus cognita fuit, cur ignorati manſerunt fontes Nili indubiè in ea reperti?* Iſtine potuerunt latere viros, qui *quinquennium* in ea morati ſunt, & qui ultra eam fuerunt profecti? An *Neronis exploratores* mentitos fuiſſe dicemus? Cur non potius mentiti ſunt de repertis Nili fontibus? Hi, ſi maximè peregrinos incurioſos latuiſſent, *Æthiopes ne Meroës Domini: & Perſæ Meroës victores*, utrique Ægyptiis & Græcis familiarisſimi, eos ſiluiſſent? Ignotúsne manſiſſet veteribus Geographis magnus ille *lacus Tzana*, quem Nilus retentis undis ſuis permeat, ipſamque Gojamam alluit? *Ptolemæus* fontium, montium & lacuum Africæ diligentem mentionem, hujus verò nullam facit: nec alii qui de Meroe prolixè & crebrò loquuntur. 23

Sed nec Voſſii ſententiam, quam de fluvio *Marebo* & oppido *Barua* profert, probare poſſumus. *Mareb* enim nullam facit inſulam. Regionem quidem (in qua ዐዮ: *Dobarua* Bahrnagasſi ſedes ſita) ferè ambit, ſed arenâ abſorbetur. Etiamſi in aliud flumen influeret, eſtné veriſimile, veteres mediocrem fluvium à Nilo, Meroen circumdante, diſcernere non potuiſſe? Fortasſis convenientia vocabulorum *Baruæ* & *Meroës* Voſſium fefellit, ſed verum nomen urbis eſt *Dobarua*, Luſitani autem ſyllabam *DO* tanquam articulum ſuum improvidè abjecerunt. Adhæc nimis prope diſtat hæc urbs & regio à mari rubro, navigantibus tunc liberrimo, quàm ut Strabonem adeò deceptum putemus, ut ſpatium tridui quindecim dierum itinere dilataverit. 24

Sed, ut mihi videtur, multo longiùs à Mari rubro, & multò propiùs Ægypto quærenda eſt celebris illa inſula (ſi adhuc extat) in Nubia vel Sennara, quæ eſt Æthiopia veterum propriè dicta, circa XVI. latitudinis borealis gradum, ſed procul Occidentem verſus circa LIV. vel LV longitudinis gradum. Quæ regiones à noſtratibus Europæis hodie non frequentantur, propterea de hac inſula nihil certi nunc auditur; & qui nova illius nomina prodiderunt, id ſine ullo autore fecerunt, ut de illis judicari non poſſit. Caſtaldus *Gueguere* quod nomen in tabulis hodiernis pleriſque reperitur: Jovius *Naulelabe*, Marmolius *Naulebabe Ægyptiis: Neule* incolis vocari ait: *Barros* (*z*) judicioſus autor Luſitanicus, *Nobam* dici putat. Multas alias appellationes *Thevetus* habet, quas tranſcribere piget, ut incertiſſimas, & ſine ullis argumentis vel circumſtantiis propoſitas. *In Theſauro Geograph. Ortelii* ſub voce *Meroë* legi poſſunt. 25

Quod ſi non reperiatur, nullatenus tamen dixerim, tot autores priſcos, cæteroqui veraces, nobis fabulas de Meroe reliquiſſe. Crediderim potius unum ex duobus Nili alveis, qui illam inſulam fecerunt, tanti temporis ſpatio obſtructum, & arena completum fuiſſe: altero alveo ſolummodò ſervato; quod utique inſolitum non eſt. Habemus exemplum hoc noſtro ſeculo in inferiore Germania. Dexter *Rheni* alveus juxta munimentum *Schenckenſchanz* ſenſim ita decreſcit, ut in æſtate vadari posſit, aquâ omni in alterum alveum, qui *Vahalis* die Wahl vocatur, magna vi decurrente. Quam ob cauſam deliberationes Ordinum Hollandiæ de alveo hoc deprimendo & purgando, ne plane obſtruatur, toties habitæ fuerunt. Quanto magis iſtud tot ſeculorum decurſu contingere potuit in arenoſis illis locis, in quibus procellæ interdum oriuntur, quæ arenam inſtar undæ attollunt, & tanquam fluctus decumanos in loca cultiora propellunt. Salluſtius de Africâ ſic loquitur: 26 27

Bell. Jug. c. 79.

(*y*) De quà re pluribus infra. L. I. cap. 8. num. 61. (*z*) Decad. 3. de Aſia Lib. IV. c. 1. p. 84.

tur) *Cæterum ſolet in locis illis tempeſtas haud ſecus atque in mari retinere. Nam ubi* L. I. c. 3.
per loca æqualia & nuda gignentium ventus coortus arenam humo excitavit, ea magna vi N. XXX.
agitata ora oculosque implere. Sic quondam *Cambyſis* exercitus, ad deprædandum opulentiſſimum *Hammonis* fanum miſſus, arenarum molibus tempeſtate excitatis oppreſſus, interiit (*a*). Memini me de tali tempeſtate legiſſe, quòd aliquando portas urbis cujusdam ſabulo obſtruxerit.

8 Vidêmus adhuc in *Hollandia* colles ingentes arenæ, quos vis aquæ ex imo fundo maris, ſævo coro impellente, ſeculo (ni fallor) nono in littus protruſit, ipſumque Rheni oſtium (mirum dictu!) obſtruxit. Quid non faceret tenuis Africæ arena, non aquâ tecta, ſed ipsâ humum tegente, & ventorum flatibus tota patens? ut forte & ipſa Meroë, & tot Oaſes olim per Africam ſparſæ hodie nuſpiam amplius appareant. Egregie de talibus locorum mutationibus *Ovidius* cecinit (*b*):

Nil equidem durare diu ſub imagine eâdem
Crediderim; ſic ad ferrum veniſtis ab auro
Secula: ſic toties verſa eſt fortuna locorum.
Vidi ego quòd fuerat quondam ſolidiſſima tellus,
Eſſe fretum. Vidi factas ex æquore terras:
Et procul à pelago conchæ jacuere marinæ:
Et vetus inventa eſt in montibus anchora ſummis.
Quodque fuit campus, vallem decurſus aquarum
Fecit: & eluvie mons eſt deductus in æquor.
Eque paludoſa ſiccis humus aret arenis:
Quæque ſitim tulerant, ſtagnata paludibus hument.
Hîc fontes natura novos emiſit, at illic
Clauſit: & antiquis tam multa tremoribus orbis,
Flumina proſiliunt: aut exſiccata reſidunt.
Sic ubi terreno Lycus eſt epotus hiatu;
Exiſtit procul hinc, alioque renaſcitur orbe.
Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapſus
Redditur Argolicis ingens Eraſinus in agris.
Et Myſum capitisque ſui, ripæque prioris
Pœnituiſſe ferunt; aliâ nunc ire Caycum.
Nec non Sicanias volvens Amaſenus arenas
Nunc fluit: interdum ſuppreſſis fontibus aret.
Ante bibebatur; nunc quas contingere nolis
Fundit Anigrus aquas, poſtquam (niſi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lavêre Bimembres
Vulnera clavigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid? non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, ſalibus vitiatur amarus?
Fluctibus ambitæ fuerant Antiſſa, Pharosque
Et Phœniſſa Tyros, quarum nunc inſula nulla eſt.

Quæ valdè vereor, ne etiam de Meroe dici poſſint.

N°. XXXI. De provincia maritima Æthiopiæ ad Mare rubrum

1 ſita] *Tigræ* pars, quæ *Bahrnagaſſum* præſidem habet, Æthiopicè vocatur ባሕር፡ Bahr *Mare* per ellipſin pro ምድረ፡ ባሕር፡ *Medra-Bahr, Terra Maris* i. e. *provincia maritima. In tabulis vulgaribus Præſidis titulus* ባሕር፡ ነጋሽ፡ *Bahrnagaſſo* malè pro regione ponitur, quod tamen Chorographi ex *Alvarezio* melius ſcire potuiſſent, qui *cap. 24.* ait: *Nagas* al. 25.
ſignificat Regem & Bar mare. Itaque *Bahrnagaſſo* idem eſt ac *Præfectus maris.* Si Alvarezium, ut decebat, legiſſent, poterant etiam ſcire *Tigremahon* & *Ambian-cantiva*, non eſſe regionum, ſed præfectorum nomina.

(*a*) Juſtin Lib. I. cap. 9. 1. (*b*) Metamorph. Lib. XV. v. 259.

Lib.I.c.4. N. XXXII. Multæ autem regiones à vicino mari nomen ſortitæ ſunt, veluti *Aremorica*, nunc *la Baſſe Bretagne* veteri Gallorum linguâ *ad mare ſitam provinciam* denotat. *Quo pacto* & *Pomerania*, quæ nunc Germanicâ linguâ utitur, à *Venedis* (Wenden) Slavonicâ linguâ utentibus, nomen accepit. Pomore enim *VVendis*, Pomorze Polonis *juxta* vel *ad mare* ſignificat, Saxonibus ac Belgis Seeland. Nam vocabulum See / ut alia pleraque, cum aliis ſubſtantivis componitur, ut: Seehafen/Seeſtadt/ non An-ſee Stadt/ ut imperitiores Critici (vocem antiquam Saxonicam Hanſe/ *Fœdus*, *Societas*, non intelligentes) malè ſcribunt pro Hanſe-Stadt. *Civitas fœderata* vel *ſocia*. Nunquam enim præpoſitiones ad talia compoſita adhibentur; quia non dicimus Ambergſtadt/ Bey Waldſtadt/ ſed Bergſtadt/ Waldſtadt/ Seeſtadt & ita porro.

COMMENTARIUS
Ad Lib. I. Cap. IV.

N°. XXXII. De mala expreſſione vocabuli **Axuma** quæ caput regni Habeſſinorum olim fuit.] *Caſſumo*, alibi *Caxumo*, imò & *Chaxumo* legitur apud Alvareſium à cap. Itinerarii Æthiopici 37. uſque 42. & in epiſtola ſecunda Andreæ Corſali c. 19. Idque prorſus malè pro *Axum*, Æthiopibus አክሱም: *Acſum*; quod ſonuit in auribus Luſitanorum, quaſi Gallus diceret, *Acçum*. *E*. breve enim ſeu Scheva (ut Hebraiſmi periti norunt) vicinæ vocalis ſonum quaſi aſſumit, additaque terminatione Luſitanica *O* factum eſt *Acaſſumo*, rurſus abjecto ab imperitis *A*. tanquàm articulo Luſitanico, factum eſt *Caſſumo*.

Alvarezii *Chaxumo* (Luſitanicè ſonat Chaſchumo) inde fortaſſis factum, quòd *populari* dialecto audiverit pronunciari Achshum. Nam literam ክ: antiquitus ut ש Hebræorum ſeu ش Arabum pronunciatam fuiſſe cenſeo; adeò, ut in illius auribus ſonuerit ut Hebræum אכשום Germanicè Achſchum. Quocunque modo id contigerit, cacographia iſta effecit, ut multi viri docti fallerentur. Nam primò *Scaliger* (c) nimis confidenter ſcribit, imò fingit τὰ Ἄξωμα *hodie ab ipſis Æthiopibus vocari* ኀሠም: חַשׁוּם *Arabicè* خشوما quod manifeſtò falſum eſſe deprehendi, cùm regium Conciliorum codicem Romæ vidiſſem in urbe አክሱም: *Acſum* ſcriptum, ſimulque ex Gregorio meo intellexiſſem, nullum aliud illi urbi nomen eſſe. Quare Tel- 2 3

Lib.I.c.22. lezius à PP. Societatis edoctus, rectius Luſitanicè ſcripſit *Acçum*,

Scaligeri autoritas porrò fefellit ſummum virum *Bochartum* (d), qui Axumam Arabicè dici putat خشوم *Chashum* Chaſchum. Incolas verò خشوميون *Chashumenſes* vel *Chashumitas*, quod *ſimos*, vel *ſimo naſo homines* ſignificare dicit. Et ſic Axumitas illos ipſos eſſe *Æthiopes ſimos*; Struthiophagis vicinos & inimicos, quorum apud autores mentio fit. At noſtri Æthiopes ſimi non ſunt, nam Luſitani, dum formam Habeſſinorum laudant, ſemper addunt illos habere *narizes afilados*, h. e. *tenues naſos*, miniméque ſimos. 4

Cap. 9. Denique etiam eruditiſſimum *Iacobum Golium*, qui, cum in Alfergano reperiſſet, Regiam Habeſſiæ urbem eſſe جرمى *Germa* vel *Giurma*, (cum tamen tale nomen alibi non legatur) putavit, id corruptum eſſe pro جوما *Giuma*. (e) Cùm verò falſum ſit ſuppoſitum nominis Chaſchumo, tanta vocis emendatio, vel potius mutatio locum habere nequit. Plura & quomodo à veteribus etiam malè expreſſa fuerit urbs iſta, habes *infra* L. II. c. 11. n. 46. 5

(c) L. VII. de emendat. tempor. in comp. Æthiop. p. 682. (d) *Hieroz. Part. I. Lib. 3. c. 27. p. 9ˉ0.*
(e) *In not. ad pag. 34. lin. 4. pag. 89.*

N°. XXXIII. De vera pronunciatione vocis CHINA] Hoc regni nomen in oriente Tſchina effertur; Italis *Cina*. Polonicè Czina. Hinc Hollandi in India *Chinenſes* vocant Tſchineſen. Iſtam pronunciationẽ Hiſpani & Luſitani per *Ch*. expreſſerunt. At reliqui Europæi chi pro more ſuo pronunciant. Germani & Belgæ, ut & Poloni, legunt *China* χῖνα per ח Galli *Schina* שינא per ש. Itali *Kina* per ק, eoq; fit, ut de *Sinarum* regno Latinè loquentes, alter alterum non intelligat. Id mihi accidit, cum ego Hollando ex India reduci Germanico more dicerem die Chineſer per ח, ille, quid vellem, neſciret; nam die Tſchneſen pronunciabat. Hinc colligere eſt, quam neceſſarium ſit de *Alphabeto* aliquo convenire, cùm inter Geographos, tùm inter alios, quô exotica vocabula Latinis literis uniformiter ſcribantur. Etenim niſi autorem, ejusque ſcribendi & pronunciandi modum noveris, voces peregrinas alterius cujusdam nationis nunquam rectè efferre poteris. Lib I. c. 4. n. XXXIII. 34. & 35.

Peregrinatores, nec non mercatores in magnis emporiis, quique ſcientiam ſuam ex tabulis ſolùm & libris Geographicis hauſerunt, non niſi difficillimè de peregrinis rebus atque hominibus cum exteris agere poſſunt. Id mihi contigit cum Gregorio Habeſſino colloquenti. Luſitanica enim *Xoa*, *Gojam*, & ſimilia, Germanico more *Kſoa* Gojam *Goyam &c. legens*, non intelligebar, nec illum aliter pronunciantem initiò intelligebam, ut in hiſtoria mea dixi. Literæ autem ambiguæ, & pronunciatu variæ ſunt ſequentes: C. Ch. G. Gn. Gl. I. Ll. S. Sch. Sh. Th. U. W. X. Z. quæ non uno modo ab Europæis, ſed à diverſis diverſiſſimè pronunciantur, & efferuntur; ut periti linguarum norunt.

N°. XXXIV. Syllabus elementorum generalis] *Alphabetum univerſale*, de quo modò diximus, Lectori hîc damus duabus tabulis, quarum altera conſonantes, altera vocales continet. Neceſſitatem hujus inventi ſatis intelligunt ii, qui cum exteris nationibus converſantur, aut res & linguas peregrinas, præſertim virorum, regionum, & urbium nomina propria, Orationem Dominicam exoticarum linguarum & ſimilia, literis Latinis exarare volunt. Agnovit hoc Nobiliſſimus & Ampliſſimus Vir, *Franciſcus Meſgnien Meninski* qui præclaro ſuo linguarum Orientalium theſauro, in quo Turcicæ, Arabicæ, & Perſicæ linguæ Lexicon & Grammaticam exhibet, tale Alphabetum legendis peregrinis vocibus, ſecundum noſtrum ſcopum, præmiſit, valoremque figurarum ex aliis linguis docuit. Quapropter operæ danda eſt, ut inter viros doctos de illo conveniat, quô obtentô Europæi omnes peregrina vocabula in Latinis operibus reperta rectè legere & effari diſcent. Fruſtra verò ſunt ii, qui putant ſonos literarum ita deſcribi poſſe, ut etiam ſine auditu rectè proferri queant.

N°. XXXV. De tabula Habeſſiniæ chorographica] *Tabulam* noſtram chorographicam pridem edidimus, non quidem numeris omnibus abſolutam, omnibus tamen aliis ad hunc diem editis pleniorem & correctiorem. De quibus rectiſſimè *Voſſius (f): Pleræq; mappæ Geographicæ hodiernæ, quæ partim ex hoc,* [Leone Afro] *partim ex Franciſco Alvaro, admixtis etiam nominibus antiquis Ptolemæi, ſunt compilatæ, adeò ſunt ineptæ, & nullo judicio digeſtæ, ut ne unum quidem vocabulum rectè locatum in iis invenias.* Confer quæ ſupra diximus ad Procemium N. I. §. 101.

Regnorum & populorum, aliaque nomina propria ex ore & ſcripturâ *Gregorii* noſtri deſumpta habemus; qui indignabatur tam vana atque manca publicè vulgari. Dimenſionem verò graduum ex tabula B. Tellezii mutuati ſumus, qui ſcribit: *factam eam eſſe à doctiſſimis nonnullis ſodalitatis ſuæ viris, ſpeciatim ab ipſo Patriarcha* Alphonſo Mendezio, & P. Emanuele d'Almeyda *viro erudito & verace.* Edidit etiam *P. Franciſcus Æſchinardus* tabulam chorographicam Habaſſiæ majorem, ſed rudiorem, cum Tellezianâ tamen in ſumma rei convenientem, ſi *lacum Tzanicum* excipias, quem ille malè ab occaſu in ortum per latitudinem porrexit, cùm in longitudinem deducere debuiſſet. Tabulam noſtram Æthiopicis quoque literis depictam habe-

(f) De Nili & al. flum. orig. cap. 20. p. 70.

L. I. c. 5. XXXVI. habemus, prælo quidem paratam, ſed nondum æri inciſam, quia nec Bibliopolæ ſumtus facere voluerunt, nec publicè neceſſaria videtur, cum pauciſſimi Æthiopicæ linguæ & ſcripturæ ſint periti. Novam Africæ tabulam quidem promiſimus, ſed eam tantùm Africæ partem intelleximus, quæ ab utraque æquinoctialis lineæ parte titulo Æthiopiæ ſuperioris & inferioris olim edita fuit, Abeſſiniā enormi ſed falſa magnitudine continens; ut diverſitas noſtræ & veteris tabulæ eò magis eluceret. Si ante editionem hujus operis abſolvi poſſit, cum ſtudioſis communicabitur.

COMMENTARIUS

Ad Lib. I. Cap. V.

N°. XXXVI. De incredibili Zonæ torridæ æſtu, propter quem priſci illam inhabitabilem crediderunt.] Negari nequit, æſtum 1
in nonnullis Zonæ torridæ locis intolerabilem prorſus eſſe, verba *Senecæ* & *Gregorii Habeſſini* in Hiſtoria noſtra retulimus.

Patriarcha Luſitanus *Alphonſus Mendez* in relatione itineris ſui Æthiopici (g) per regnum Dancalè menſe Majo & Junio facti, ſic ſcribit: *In regno Dancalè iter noctu faciendum; tantus enim vapor Solis interdiu eſt, ut eò & homines & jumenta quaſi præfocentur, & calcei tanquam in prunis corrugentur & torreantur.* Addit exemplum de puero quodam, qui æſtu & ſiti exanimatus, niſi aquam guttatim in os inſtillaſſent, haud dubiè mortuus fuiſſet.

De æſtu regni *Coilum* [*Çoilum* per ç caudatum ſcribendum puto, & intelligi *Cey-* 2
L. 3. c. 31. *lan* i.e. *Taprobanam inſulam*] ſcribit M. Paulus *ovum in profluentem poſitum citra magnam moram decoqui poſſe.* Non putaverim, illum flumina ipſa intelligere, niſi thermarum fontes inſint, (ex. gr. prope Emſam, in flumine Die Lahn dicto) in quibus ovum ſine igne ſolo aquæ fervore coqui poteſt; ſed quòd aqua è flumine hauſta Solis ardore tam fervida reddatur, ut ovum in ea coquere poſſis. Nam ſi ſaxa velut igni ferveſcunt, ſi plumbum liqueſit, ut *Seneca* tradit (h) credibile eſt etiam aquam ſoli expoſitam ita caleſieri poſſe, ut ovum in ea coquatur. Idem claris verbis teſtatur *Diodorus:*
L. 3. p. 167. *Si quis in vaſe æneo eſculenti quid cum aqua ſoli exponat*, ταχέως ἕψεται χωρὶς πυρὸς ϗ ξύλων: *citò coquitur ſine igne & lignis.*

Jam reputet aliquis, an æſtus illis in locis tolerabilis ſit? Sanè multò exitioſior vi- 3
detur frigore; contra hoc enim iter facientes aliqua remedia habent, veluti pelles, agitationem corporis & ignem: contra illum verò nulla. Imò multò moleſtior eſt, eò quòd aquam abſumat, vel corrumpat, quæ in torridis iſtis locis vel fœtida vel planè inſalubris reperitur: & quod peſſimum, umbra plerumque deeſt, neque enim in
* Bell. Jug. c. 79. ſqualidis illis locis arbor gignitur. *Loca æqualia & nuda gignentium* vocat Salluſtius.

Hæc cauſa fuit, quòd Philoſophi nonnulli, inter quos *Ariſtoteles* (i) & Geogra- 4
phi veteres plerique *Zonam torridam inhabitabilem* putaverint, experientiæ neglectu, & incuriâ ſciſcitandi. Tyriorum enim & Ægyptiorum nautæ, qui diu ante Ariſtotelem per mare rubrum, procul in Zonâ illâ uſque in Indiam navigaverunt, id illis meliùs dicere potuiſſent. Interim opinio iſta apud veteres obtinuit; ſic enim Virgilius *Georg:* Lib. I. v. 33.

Quinque tenent cœlum Zonæ, quarum una coruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igne.

Ad quem locum *P. Ramus*, alioquin doctus interpres, ait: *veterem opinionem* 5
de Zona torrida inhabitabili à Plinio & Ptolemæo *fuiſſe refutatam.* Sed *Plinius*, quam-
L. II. c. 68. vis deſcribat gentes longè introrſum in ipſa Zonâ torridâ habitantes, attamen ita diſſerit,

(g) Apud *Tellez, l. 4. c. 38. p. 404. b.* (h) *Natural. quæſt. l. 4. c. 2.* (i) Meteorolog. l. 2. c. 5.

rit, ut Zonam torridam inhabitabilem minimè refutet, ſed approbet. *Media terra-* L. I. c. 5.
rum, inquit, *quâ Solis orbita eſt, exuſta flammis & cremata, cominus vapore torretur.* *Cir-* XXXVI.
cumdua tantum, inter exuſtam & rigentes, temperantur: eæque ipſæ inter ſe non perviæ, pro- &37.
pter incendium ſiderum. Quaſi ex noſtra in oppoſitam temperatam Zonam ob tor-
ridæ calores penetrare nequiremus, cum tamen ipſe capite præcedente quamvis falſò Cap. 67.
6 narret: *quòd Hanno Pœnus â Gadibus ad finem Arabiæ circumvectus fuerit.* At Zona illa
non habitabilis tantùm eſt, ſed nonnullis in locis æque temperata ac ipſa Europa. *B.
Tellez.* more ſuo egregiè & acutè, cùm Aſtronomorum quorundam commentum de de- L. I. c. 12.
cem ſphæris cœleſtibus, quas tanquam cœleſtem veritatem credi voluerint priſci, ex-
ploſiſſet: *Non mirum eſt*, inquit, *homines errare in rebus cœli, quò volare non poſſunt, cùm
tot errores committant in rebus terræ, quam pedibus quotidie calcant. Malè igitur putave-
runt, in Zona torrida homines non aduri tantùm, ſed planè torreri, cùm tamen in illa de-
gant gentes innumerabiles, quarum aliquæ eâdem cœli clementiâ fruantur ac* Europæi *in
7 temperatiſſimis Hiſpaniæ vel Lombardiæ regionibus.* Iſtud exemplo Habeſſiniæ, in i-
pſa Zona torrida ſitæ, evidenter demonſtrat; quæ tantum abeſt, ut immodico æſtu tor-
reatur, ut potius miti cœlo fruatur pariter ac Luſitania: & regiones habeat, in quibus
frigus magis timeatur quàm æſtus, & quæ Luſitanicos dierum canicularium ardo-
res vehementes minimè ſentiant; ut idem Tellezius teſtatur. *Thevenotius* (k) de d. l.
Habasſia noſtra:

L'Ethiopie eſt froide (me diſoit cet Ambaſſadeur) comme Alep, & Damas, ſeulement les païs proches de la mer rouge, & le païs de Sennar ſont chauds.

Æthiopia frigida eſt, [*comparatè loquendo*] (ajebat Legatus) ſicut Chalybon & Damaſcus, at regiones mari rubro vicinæ & Sennara calidæ ſunt.

Nº. XXXVII. De Philoſophis nonnullis, qui de cœli ſiderumque natura ita diſſerunt, quaſi in æthere diu iter feciſſent]

[*Seneca* verba ſunt, quæ ille in temerarios Philoſophos vibrat. Legantur modo Phy-
ſici vulgares *de Cœlo*, *Sideribus* & *Syſtemate mundi*, affirmabunt tanquam inter-
fuerint, ut *Senecæ* verbis utar (*l*). In illorum ſcriptis reperient viri gra-
2 ves & Mathematices periti pleraque incerta, multa riſu digna. Profectò non ho-
die tantùm, ſed & olim reperti fuerunt, qui, ignorantiam vitiorum turpiſſimum pu-
tantes, nollent videri quidpiam neſcire, quamobrem ad quæſita omnia habent quod
reſpondeant, cùm tamen ſatius ſit (ut *Auguſtinus* loquitur) *cautam ignorantiam confite-* Epiſt. 78.
*ri, quàm falſam ſententiam profiteri; illud enim modeſtiæ: hoc arrogantiæ, imò ſtultitiæ
eſt.* Talibus Philoſophaſtris *Ciceronis* verba *de natura Deorum* meritò exprobrave- Lib. 1.
ris: *Quid eſt temeritate fœdius? aut quid tam temerarium, tamque indignum ſapientis
gravitate atque conſtantia, quàm aut falſum ſentire, aut quòd non ſatis exploratè perceptum
ſit & cognitum, ſine ulla dubitatione defendere?*

3 Tales erunt ferè, qui naturam rerum præceptis ſuis tanquam cancellis contine-
ri poſſe putant, arcana ejus vanâ ſubtilitate rimantes; quæ potius cum ſummâ Crea-
toris veneratione admirari deceret; quia pro infinitâ potentiâ & ſapientiâ ſua plus
efficere poteſt, quam ſapientiſſimi mortalium mente concipere, aut ſibi imaginari.
ὁ δυνάμενος ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν νοοῦμεν. *Qui potens eſt omnia facere ſuper-
abundanter quàm intelligimus*, ait *Apoſtolus. Eph.* 3. 20.

4 Quàm multa tradiderunt veteres Philoſophi, quæ hodie falſa prorſus depre-
henduntur? quàm multa viris gravibus exciderunt illis planè indigna? ut cum *Pli-
nius* de Oceano ſcribit: *Omnes cæteras fundens recipiensque aquas, & quidquid exit in nubes,* L. 2. c. 68.
5 *ac ſidera ipſa tot & tantæ magnitudinis paſcens.* En pabulum ſiderum! Quanta & in princ.
quàm multa adhuc ſuperſunt quæ neſcimus! Sola ſtellarum fixarum conſideratio
exclamationem hanc ſapientiſſimis extorquere debet; quarum cùm tanta vaſtitas
ſit, tam remotè tamen poſitæ ſunt, ut omne rationis artiſque acumen fugiant, ocu-
lis autem nil niſi ſcintillam aliquam inextinguibilem repræſentent. Quæ ſola con-
N templa-

(*k*) In Itinerario ſuo P. II. c. 69. p. 479. (*l*) Natural. quæſt. L. IV. c. 3.

Lib.I.c.5. XXXIIX. templatio bonis omnibus contemtum Mundi, & deſiderium cœli, ubi cognitione operum divinorum æternùm delectabimur, excitare debet.

N°. XXXVIII. De aëris natura.] Dedimus numero præcedente exemplum vanitatis ingenii humani in tradendis rebus naturalibus. Aliud nunc ſeſe offert apud *Peripateticos*, de *aëris naturâ ſummè humidâ & moderatè calidâ* differentes; quos ſi legerit vir mediocri judicio præditus, nullisque diſputantium ſententiis præoccupatus, ſtupebit, viros doctrinâ inſignes, & artis philoſophandi peritos ea ſcribere, quæ vel planè intelligi non poſſunt, vel rationi & ſenſui communi repugnant: quæque nullis rationibus, nec exemplis ſtabiliuntur, tantùm ut dicant aliquid, quò *Ariſtotelem* quaſi cœcâ obedientia ſequantur, lectorem autem ubique hærentem atque incertum relinquant.

Peripatetic. ſententia. *Gilbertus Iacchæus* (m) ait: *Magnum eſſe diſſidium, cui elemento debeatur frigus, alios enim aquam, alios terram frigidiſſimum facere elementum. Peripatetici*, eorumque ſectatores *aquam & terram* frigida faciunt elementa: *aërem* verò calidum & humidiſſimum, ut videre eſt apud *Ariſtotelem L. 1. Meteor. c. 3. th. 18.* Quos ſequuntur alii innumeri; & non ita pridem *Albertus Kyperus* (n) nobis hæc dedit argumenta: *Aër maxime omnium elementorum diffluit, ergo humidiſſimus eſt: Aër magis humectat humectatione propriâ, quæ eſt per immutationem contrarii; aqua contra magis humectatione impropriâ per humidi corporis aſſociationem: Aër magis humidus eſt intenſivè, aqua magis extenſivè &c. Nego humidum neceſſario humectare &c.* & ſimilia futilia prorſus, vel ſi mollùs accipias, vecordia, quorum Doctor mereretur in aquam conjici, & deinde interrogari, utrum aqua vel äer eum magis propriè, intenſivè vel extenſivè humectaſſet?

Conimbricenſium argumenta meliora non ſunt (o). Ajunt enim:

(1) *Aerem à calido produci & conſervari; à frigore verò condenſari & in aquam verti.* Ubi, quæſo! quando & quomodò äer à calido producitur & conſervatur? Quidnam calidum iſtud eſt? Quidnam eſt, & unde venit frigus iſtud, quod aerem condenſat & in aquam vertit? Nulla certe ſubſtantia frigida nominari poteſt, quæ in aerem operetur, illumque cogat & in aquam vertat. Reſpondeant obſecro, *unde aëri ſit frigus? quid ſit? & unde veniat?*

(2) *Levitatem eſſe caloris indicem; Levitatem enim calorem inſequi & comitari.* Sed nec hoc argumentum ullius eſt pretii, neque ſi ab igne argumentari velint, conſequentia valet. Quia aër non abſolutè levis eſt, quin pondere ſuo conſtat, quod & ipſi agnoſcunt, & *Nobiliſſ. Robertus Boyle Anglus*, eminenti atque polito judicio in omni literaturâ pollens, clarè demonſtrat in tractatu ſuo de hac materia. Deinde tot gradus levitatis ſtatuendi eſſent, quot gradus habet frigus; & ſic quo magis ad Septentrionem acceſſeris, eo gravior foret aer, quod experimentis demonſtrari non poterit. Et levior foret aer terræ propinquior, quia calidior, gravior verò quo altior & frigidior, quod contra eſt.

(3) Argumentantur: *Si aer frigidus eſſet, nullum daretur corpus ſimplex calidum & humidum.* Quaſi verò aquæ tribui non poſſet, quòd ſummè humida ſit & calida. Aquam autem ſuâ naturâ ſummè frigidam aſſerere, tam abſurdum eſt, quàm quod abſurdiſſimum. Etenim ſummo nihil addi poteſt, quare igitur non tota gelu riget, cum ſemel ſuperficies ejus in gelu cogitur, ita ut aqua ſub glacie ab aëre externo ſecundum mentem illorum calefieri nequeat, & quomodo piſces in ea vivere poſſunt.

Denique ſi aër calidus eſt, quî fit, quod nix per illum decidens non ſolvatur. Nec juvat contradicentes, *vapores aqueos, utpote ſuapte naturâ frigidos, id efficere*, quomodo enim in tantam altitudinem ſcandunt naturâ ſuâ graves? & cur æſtate non idem efficiunt? Reſpondebunt *Solem id impedire.* At eo ipſo agnoſcunt, *Solem ſolum omnis caloris principium & cauſam eſſe*; Sibique in eo ſunt contrarii, dum infimam regionem aeris mediâ calidiorem aſſeverant, quam tamen aquei vapores multo magis replent.

Iidem Philoſophi *aerem* ceu regnum quoddam in *regiones* dividunt, videlicet:

Supre-

(m) in inſtit. Phyſ. l. 6. c. 2. p. m. 165. (n) In inſtit. Phyſ. L. 2. c. 6 §. 12. (o) *Colleg. Conimbr. l. 2. de gener. & corrup. c. 3. quæſt. 4. n. 1. aſſert. 3.*

ſupremam, mediam & infimam. Quæ diviſio vaniſſima eſt, quidquid enim terminis L. I. c. e.
diſtinguere non poſſumus, id nec in regiones dividere. Equidem aer quò ſubli- XXXIIX.
mior eò frigidior eſt; at ſenſim variatur per gradus, qui nullam neque diviſionem neque diſtinctionem admittunt, nec ubique eodem modo. Veriſſimè Seneca: *Per omne ſpatium ſui ſimilis non eſt* [aer] *mutatur enim à proximis.* Quare frivolum eſt, quod quidam ſcribunt: *melioris doctrinæ gratia ab Interpretibus Ariſtotelis diviſionem hanc factam eſſe.* Nam mala eſt omnis doctrina, quæ fundamentum in re ipſa non habet. Reputa nunc, quam fatui ſint illi, qui has regiones metiuntur. Nimirum ſi de finibus regundis lis oriatur, ut limites ponere poſſint. Quippe nubium altitudinem definiunt, & quouſque vapores aſcendere poſſint, paſſus numerant; haut aliter, quã ſi ἀεροµέτραι iſti in *Buraco, Muhamedis jumento,* cœlum peragraſſent. *Vitellio,* LII. M. paſſ. definiens à *Cardano* reprehenditur (*p*); ipſe verò maximum ſpatium, quouſq; vapores aſcendere poſſint, dicit eſſe 772000 *paſſuum,* id eſt, *Centum & nonaginta trium millium milliarium Germanicorum.* Proh! quantum eſt in tali Philoſophiâ inane.

8 Multò ſapientiùs *Stoici* aërem per ſe frigidum eſſe jam olim docuerunt. Sic Aer frigi.
enim *Seneca*: (q) *Aer frigidus per ſe & obſcurus, lumen illi calorque aliunde ſunt.* Ibid: dis. elem.
in fine: *Natura aëris gelida eſt.* Nullam, ut aliàs, contraſentientium mentionem facit. *Cardanus* (*r*) ei adſtipulatur. Cui ſententiæ & nos ſubſcribimus, *aërem frigidiſſimum pariter & ſiccum* cenſentes *elementum,* ſequentibus argumentis inducti:

9 1. *Id naturale cuique corpori cenſendum eſt, quod illi per ſe ſine alterius admixtione vel auxilio perpetuò ineſt.* Id enim, quod aliunde & extrinſecus accedit, naturale illi cenſeri nequit; jam verò ignea effluvia à Sole, atque vapores aquei è terra & mari aëri admiſcentur, quos ſi tollas, manebit ſummè frigidus & ſiccus.

10 2. Id demonſtratur, quòd *Sole abſente aër friget*; id videmus atque ſentimus noctu & hyeme, ſed maximè in borealibus plagis: nec non ex gradibus caloris & frigoris, quô propius Sol adeſt vel abeſt; quod non fieret, ſi aliunde calorem aliquem haberet; nam quo magis purus manet, eò magis friget.

11 3. *Partes aquæ aëri proximæ hyberno tempore congelaſcunt*; quod non contingeret, ſi aer ſuâ naturâ calidus, & aqua frigida eſſet; tunc enim aquæ partes remotiores glacie concreſcerent: aëri propiores verò, tanquam elemento calido vicinæ, fluidæ manerent; quia, niſi aëris frigiditas accedat, aqua ſemper fluida, etiam in profundiſſimis maris abyſſis manet.

12 4. *Hyemis tempore aëri expoſita gelu magis ſentiunt, incluſa & tecta minùs*; unde ſequitur aerem frigidiſſimum eſſe ſuâ naturâ elementum.

13 5. *Nulla ratio dari poteſt, cur aër, quantò altior, tantò frigidior ſit, ſi ſuâ naturâ calet.* Si verò aſſeras aerem calefieri exhalationibus terræ aquoſis, & ſolis effluviis, tunc utique intelliges, id prope terram densè ac confertim fieri, eoque aerem calidiorem eſſe: in alto verò & laxiùs & rariùs; quòd vapores terræ eò minùs pertingant: effluvia verò ſolis in ſphæra latiore magis diſſipentur.

14 6. *Id denique confirmatur ex grandine & nive, è ſuperiore aëris regione decidente.* Etenim vapores terræ eouſque exſurgentes, frigiditate aëris, prout tenuiores vel craſſiores ſunt, in nivem vel grandinem concreſcunt; ut veriſimile ſit, plerasque pluvias priusquam decidant, prius nivem eſſe. Id vel ex eo conſtat, quòd in montanis ningere ſoleat eodem tempore, quo in vallibus proximè ſubjectis pluit.

15 Huic ſententiæ multi adſtipulatores adduci poſſent. Extat libellus Gallicus *Diſſertations Academiques ſur la nature du freid & du chaud par le Sr. Petit Intendant des fortifications in* 12. *Paris.* Qui ſtrenuè oppugnat Ariſtotelicos, aſſerens: *non alium ignem naturalem eſſe, quam Solis, & qui in ipſa terra ſit: & nullam ſphæram igneam ſub concavo Lunæ eſſe, ut quæ pura ſit Chimæra i. e. enormis fabula.* Quæ paulo prolixiùs pro confirmanda ſententia noſtra diſputanda fuerunt.

1 N°. XXXIX. De nive ſub Zona torrida.] Zonæ torridæ incolæ, imò & Ægyptii & plana Africæ inhabitantes nivem ignorant, ejusque deſcriptionem

(*p*) *De ſubtil. l.* 4. *p.* 205. (*q*) *Natural. quæſt.* L. II. c. 10. (*r*) *Lib. II. de Elementis.*

Lib. I. c. 5. N. XL. nem valdè mirantur. Hoc argumento *Herodotus L.2.c.22.* refellit eos, qui è nivibus liquefactis Nilum creſcere dixerunt. In montibus tamen quibusdã Habeſſiniæ celſiſſimis nivem dari conſtat. *Thevenotius* (ſ) ex relatione Legati Æthiopici de rupibus Judæorum *Samen* & *Sanet* ſcribit: *Dans lesdites montagnes il y a toujours beaucoup de neige.* i. e. *In dictis montibus ſemper multum nivis datur.* *Gregorius* quidem non multam in patria ſua dari ſcripſit; Sic enim ait in Epiſtola de curſu Nili:

ሐመዳሰ፡ ዘወእቱ፡ *Neve* ኢኮነ፡ ብዙኅ፡ በብሔርነ፡ ዘእንበለ፡ በረድ፡ ወዝናም፤	Hameda *autem* h. e. [Neve Ital.] Nix *non eſt multa in regione noſtra, ſed tantùm grando & pluvia.*

At diſtinguendæ ſunt regiones, quia pro locorum diverſitate utrumque verum eſſe poteſt. Ipſe certè nivem non viderat, & propterea farinæ aſſimilabat, ሐሪጽ፡ ሐሪጽ፡ *Farina, Farina* ſæpè exclamans, cum eam in Tirolenſi comitatu mecum permeare cogeretur, ut in Hiſtoria noſtra diximus. Nota hic nomen ሐመዳ፡ *Nix*, Habeſſinis peculiare, & aliis linguis inuſitatum, quod arguit illos etiam rem habere; quamvis id neget Sandovallus (t).

No. XL. De pluviis ſub Zona torrida] Pluviæ ſub Zona torrida planè ſunt ſtupendæ, nobis æque ac veteribus nonnullis ignotæ. Nimbi ſunt continui & quotidiani non guttatim, ſed rivulorum inſtar cœlo defluentes.

L. 2. c. 10. *Odoard. Lopes in relatione de regno Congo,* referente & interpretante *Ath. Kirchero* (u): *Præcipua cauſa inundationis Nili eſt ingens aquarum pluvialium abundantia, quã verno tempore, ad initium Aprilis nimirum, Æthiopiam ultro citroque perpluere incipit, non ſtillis & guttis, uti Europæ imbres, ſed veluti* aquarum rivis *terram perfundendo.* Scilicet Nilum ultra æquatorem fontes ſuos habere putavit. Nam in pleriſque Habaſſiæ regionibus non niſi Junio menſe pluviæ incipiunt. Hinc exundationes fluminum & ſcaturigines locis inſolitis veluti in cellis & domibus humiliori loco poſitis. Unde ſatis validum argumentum ducitur, fontes plerumque omnes pluviis ortum ſuum debere, quâ de re pluribus infra agemus, cùm ad diſſertationem *de causâ exundationis Nili* (N. LXI. Cap. XI.) venerimus. Eruditiſſimus *Iſaacus Voſſius in libro* ſæpius citato, rationem canonicam pluviarum in Zonâ torridâ benè tradit.

d. l. Tantarum pluviarum cauſas *Ath: Kircherus* exponere quidem ſatagit; ſed ita comparatæ ſunt, ut lectori penitus non ſatisfaciant. Nam quas ille cauſas ponit, eæ etiam aliis in locis reperiuntur, ubi tales pluviæ non dantur. *In Libyæ plurimis* (pag. 60.) *locis,* ait, *omnia ſabulo ſqualeſcunt, quo circa nec imbres gigni queunt*; & tamen paulo poſt dicit: *Vapores tum è Sinu Arabico & utroque Oceano & fluminibus attracti, reſolutique: tum ex altis montibus montiumque cavernis, ac lacubus corrivatis aquis, immenſam ſuppeditant humentis ſubſtantiæ congeriem* &c. ergo non opus eſt, ut è ſabulo imbres gignantur. Addere etiam potuiſſet *Mare Mediterraneum*; nihilominus in Ægypto aliisque depreſſis Africæ locis, pluviæ vel nullæ ſunt vel rariſſimæ. Quapropter vapores non ſufficiunt, montes ſimul requiruntur, certum anni tempus, Soliſque certa in cœlo poſitio, quæ præcisè dicere, atque exemplis per univerſum terrarum orbem conformibus demonſtrare non eſt humani ingenii. Quam enim rationem diverſitatis dabit nobis Kircherus, ſi de *Arabia Petræa,* ſeu *montoſa,* ſoli oppoſita, inter ſinum Perſicum & mare rubrum ſita quæratur. Illic omnes, ut puto, Kircheri circumſtantias reperies, & tamen ibi vix pluit.

Id verò planè mirum eſt, quòd Æthiops quidam ad illum ſcripſerit. (x) *Scias itaque Pater! quòd pluviæ in tota Æthiopia ordinariè incipiant circa Maſcaram & Thikmith,* menſes noſtros Paſchales, *tunc enim cœlum ſingulis diebus operitur nubibus. Quæ maximas terræ ſiccæ pluvias parant; Durant autem hæ pluviæ per viginti prope ſeptimanas, hoc eſt, per quinque ferè menſes, omnibus fluviis & lacubus jam redundantibus. His verò elapſis toto reliquo tempore ſolem habemus ſine ulla pluvia.* Iſta ſanè non ad Habeſſinos, ſed ad alios Æthiopes, inter æquatorem & tropicum hybernum degentes, ſpectare videntur;

(ſ) *in Itin. Orient. L. II. c. 69.* (t) De inſtaur. Æth. ſal. P. I, Lib. 2. c. 34. (u) *Synt. L. I. c. 7. p. 62.*
(x) d. cap. 7. p. 61, in fin.

dentur; & tamen Habeſſinus fuit, qui id ſcripſit, nam መስከረም: & ጥቅምት: *Maſcarem* & *Tekemt* i. e. *September* & *October*, Æthiopica ſunt menſium nomina, quos cùm vocet menſes Paſchales, ſatis ſanus fuiſſe mihi non videtur. Si enim de Habaſſia loquitur falſiſſima ſunt omnia; nam ibi non niſi Junio menſe pluviæ cadunt, neque diutiùs quàm usque ad finem Septembris durant, ut in Hiſtoriâ noſtrâ diximus, idque Kircherus ex relationibus Societatis ſuæ certiſſimè ſcire poterat. Vide quæ docemus numero ſequente ex *Tellezio*, & propriâ experientiâ *Emanuelis Almeydæ*. Quod autem vulgò dicitur in Ægypto non pluere, de eo peculiari tractatione agemus infra N. LX. Lib. I. c. 5. N. XLI. L. I. 5. 29.

N°. XLI **Num Periœci ubique eandem æſtatem atque hyemem habeant?**] *Periœcos* eandem æſtatem & hyemem habere, incautè ſatis tradunt Geographi quidam ex *Ariſtotele* (y) qui ſcribit: *æſtum & frigus non excedere ratione longitudinis ſed latitudinis.* Quod quidem verum eſt in Zona temperata, at planè fallit in Zona torrida, maximè in noſtra Habeſſinia; de qua B. Tellezius ſcribit: *quòd furor æſtus minimè tantus ſit ac in Luſitania, tot gradibus Septentrionem verſus remotâ*, ut ſupra retulimus. *Ariſtotelem* meminiſſe oportebat alium ſitum eſſe regionum inter utrumque Tropicum, quarum verticem Sol bis in anno irradiat; exinde colligere poterat magnam aëris diverſitatem, quæ ſanè tanta eſt, ut nulla certa regula æſtatis vel hyemis ſub Zona torrida dari poſſit; quandoquidem ab excelſiſſimorum montium jugis potiùs quàm à Sole æſtas & hyems proficiſcatur, ut egregiè docet & exemplis demonſtrat ſæpe laudatus *Voſſius de Nili al. flum. orig.* c. XII. N. 36. §. 7.

Probabile quidem erat eandem caloris & frigoris rationem eſſe, ubi eadem ratio eſt elevationis Poli; ſed etiam conſiderare oportebat adjacentes montes & maria, quæ varietatem aëri ut plurimum afferre ſolent. Audiamus Tellezium, qui ex P. Emanuelis d' Almeyda experientia ſic ſcribit: *Littus occidentale maris rubri ab inſula Matzua usque ad regnum Dancalè hyemem habet menſe Decembri & Ianuario, ut in Luſitania, idque ſpatio X. vel XII. Leucarum terræ continentis, ſed leniſſimo frigore & modicâ pluvia.* At *paulò interiùs in montibus monaſterii* Bizen, *cis* Dobaruam *hyems non incipit, niſi X. die Iulii usque ad finem Septembris. Itaque hyems in meditullio Æthiopiæ iiſdem menſibus exiſtit, ac* in littore *Indiæ ab oppido* Dio *usque ad promontorium* Comotinum; *& in Arabico littore à freto maris rubri usque ad inſulas* Curiæ Muriæ *hyems eſt menſe Iunio, Iulio, Auguſto & Septembri: contra mediterranea Arabiæ hyemem ſentiunt in* Novembri, Decembri, Januario & Februario, ut *in Luſitania.* Hucusque *Tellezius ex d' Almeydâ.* Plura exempla apud *Voſſium* habes, inter quæ memoratu digniſſimum eſt, quod de ora *Malabarica* refert, & mihi quoque ex aliis relationibus conſtat. Peninſula illa magna Indiæ, quæ inſtar Italiæ in Oceanum excurrit, celſiſſimis montium jugis, tanquam *Apennino* quodam diſtinguitur. In orâ Occidentali, quæ *Malabarorum* eſt, hyems â menſe Aprili in Septembrem usque dominatur: in littore verò Orientali, quod Hollandi **de Kuſt van Coromandel** *Oram Coromandellæ* vocant, trans illos montes, in iiſdem latitudinis gradibus, contrariô planè modô â Septembri usque ad Aprilem hyemem habent. Itaque ſi Rex vel Princeps illorum locorum in perpetuâ æſtate vivere vellet, tantùm montes illos tranſcendere opus haberet. L. 1. c. 12. p. 31.

Imò in ipſis Habeſſiniæ regionibus non iiſdem menſibus hyems & æſtas eadem eſt. Etenim *Alvarez* c. 47. Itinerarii ſui ſcribit: *Cùm menſe Auguſto, quo hyems in reliquis Habeſſiniæ partibus adhuc eſt, iter feciſſent, atque de montibus in regionem Dobæorum* [Dobas] *deſcendiſſent, nullam hyemem amplius fuiſſe, quæ ibi Februario, Martio & Aprili obtinet, contra ac in aliis dicti regni partibus.* Tam incerta ſunt ſub Zona torrida hyemis atque æſtatis tempora.

N°. XLII. **De ignavis fucis**] Poëta noſter Æthiops (z) *fucos* rectè cum apibus conjungit, quibus ad opus faciendum, tanquã mancipia ſubjecti ſunt. Etenim

(y) *Meteor. L. 2.* (z) Cujus carmen habes in Hiſtoria noſtra hoc loco.

30027

L.I.c.5. N.XLII. 43. & 44. enim *quaſi ſervitia verarum apium* cenſentur, *quas tàm in opere quàm in fœtu adjuvant*, ut rectè *Plinius* loquitur; addens Lib. 11. c. 11. *Apes imperare illis, primosque in opera expellere, tardantes autem ſine clementia punire.* Idem c. 17. S. 19. ſcribit: *Apes amiſſo aculeo fucos tantùm eſſe.* Ignavia iſtis communiter imputatur, ut hîc & apud Virgilium Georg. IV. verſ. 168.

Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.

In vocabulariis nonnullis *Fucus* ineptè exponitur, eine Hummel / *vel malè conjunguntur diverſa*: eine Thräne/eine Hummel. *Varro* (a) confundere videtur fucos cum apibus prædatoribus, nobis Raubbienen/ *fures* enim vocat mel depaſcentes. Verùm iſtæ minime ignavæ, ſed fortes ſunt, pugnaces atque rapaces. Eam ob rem mulctari ſolent in nonnullis pagis ruſtici, qui eas habent & alunt. At fuci operæ ſunt, ut diximus, aquam mellificio neceſſariam bajulantes, quam ob cauſam â noſtratibus Waſſerbienen/frequentiùs Thränen vocantur. Autumno adulto, apes majorem eorum partem inclementer trucidant, videlicet cùm eorum operâ non amplius opus habent, quod cuivis diligenti ſpectatori obſervare licet; nam mortui ſub alvearibus jacentes viſuntur, majores reliquis apibus, & aculeo carentes. Alii narrant, *quòd calefaciant alveos & fœtus foveant*, quæ gratis dicta puto; quis enim hoc vidit?

Apum naturam optimè intelligunt Habeſſini, ingens enim copia illarum apud eos datur ob perpetuum calorem, & continuò virentes atque florentes campos. Iidem artem eas curandi bene norunt, ut ipſe Romæ in domicilio eorum vidi. Inter alia aſſeverabant, qui vulgò *Regulus* putatur, non ducem eſſe, ſed marem, qui apes gravidaret.

N°. XLIII. Turbo ſævus SENDO i. e. anguis Dembeanis dictus]

Turbinem talem ሰንዶ፡ *Anguem* Dembeanis dici, Gregorius meus, utpote Amharenſis, ignoraverat. Igitur in pago quodam exiſtens, audiverat tumultum ሰንዶ፡ ሰንዶ፡ *Sendò, Sendò*, clamitantium. Putaverat verum ſerpentem intelligi, ſumtoque baculo ſuo incurvo procurrit ad necandum illum. Sed incolæ trementes oſtenderunt illi quandam nubeculam, variis ſpiris & gyris inſtar magni ſerpentis in ſublime elatam, idque turbinem eſſe dixerunt, qui obvia quævis everteret & perverteret, donec ingenti ſtrepitu in lacum *Tzana* præcipitaretur; uti tunc temporis factum. Eâdem igitur ratione *Sendò* Æthiopibus *Serpens*, qua Græcis *turbo* ſæviſſimus πρηστὴρ *Preſter* dicitur. Quem *ſerpentem ſceleratiſſimum* Plinius vocat, ab igneo ardore, quem morſus affert; ut Germanis eine Brandſchlange. שרף *Saraph* Hebræis eodem ſenſu. Derivatur enim à verbo πρήθω *Incendo, inflammo.* Quam nominis notationem ſecuti videntur ii, qui turbinem hunc flammam admixtam habere ſcribunt, & accenſum, dum furit, amburere contacta pariter & proterere; propterea igneum turbinem Latinè dicendum (b). Verùm cùm talis turbo igneus cum flammâ permixtus nobis hodie nuſpiam deſcribatur, ideò vanam putamus *Fromondii* deſcriptionem (c), qui rei falſæ rationem profert: *quòd longâ vertigine partes inter ſe confricentur* [quaſi verò ligna eſſent] *& ſic turbo flammam concipiat, & tranſeat in preſterem.* Flamma fortè veteribus cum vortice venti ſimul viſa fuit, quam illi turbinis crediderunt, cùm fulguris eſſet. Quamobrem nobis potius â figurâ, quâ apparet, ſerpentis, & quidem nocentiſſimi, quàm â flamma nomen accepiſſe videtur.

L.24. c.13. S.73.

Venetorum *Biſſa bova*, turbinis ſpecies, inde fortaſſis originem traxit. Etenim *Biſſa* (vel communiter *Biſcia*) colubrum ſerpentem ſignificat: *Bavare* autem eſt *mugire*, quaſi diceres: *Coluber mugiens*; à ſpiris ſimul & mugitu ſeu fragore iſtius venti. Effectus hujus turbinis paſſim leguntur ſtupendi, ut mox dicemus. N. XLV.

N°. XLIV. De Typhone vento qui Belgis Hoos dicitur]

Etiam Belgæ narrant & ſcribunt, quæ modò de preſtere diximus, videlicet quòd cerni poſſit. Dependere enim de Cœlo quandam velut nubem quæ flexuoſa in acumen

(a) De re ruſt. l. 3. c. 16. (b) Ariſtoteles lib. 3. Meteor. c. 1. tit. 11. Plin. L. 2. c. 48. in fin. Seneca Nat. quæſt. L. 5. c. 13. (c) Meteor. L. 2. c. 4.

n quaſi deſinat; mox vertigine agi, ſpumanteſque maris undas in ſublime rapere, L. I. c. 5.
& in denſiſſimas nebulas ſpargere. Quô viſo, nautæ vela illicò contrahunt, crebrò N. XLIV.
enim naves ſubvertit & mergit, ſæpe etiam ſine noxâ tranſit, non enim ſpatium val- & 45.
dè magnum occupat. Quæ verò ſive terrâ ſive mari obvia habet, deſtruit atque confringit. Arbores, ulnâ ſæpè craſſiores, radicitùs evellit, & procul abripit.
2 Dragwinden nautæ vocant. Plura habes in Walteri Schulzii itinerario Indico (d); ubi etiam reperies veram deſcriptionem venti, quem nautæ hodierni Orcan vocant, qui propriè non eſt ventus, ſed aër craſſiſſimus à nubibus condenſatus, qui in ſummâ maris tranquillitate & quaſi planitie, premit aquam, & in ea naves, ut videantur ſidere & mergi, tanquam hauſtâ undâ graves. Mare igitur ita compreſſum cedit, & circumcirca ſpatio ſat magno quaſi aſſurgit, dein, rupturâ nubium factâ, maximo impetu in æquilibrium ſuum rediens, attollit & jactat naves tantâ vi, tamque inordinatè, ut paucæ evadant.

3 Veluti, ſi in lacu ſeu vaſe quodam amplo aquam inſtrumento quodam globoſo in medio ſenſim deprimas, id verò ſubito tollas, videbis quantos fluctus datura ſit aqua, antequam ad æquilibrium redeat. Multa ad hanc rem facientia A. Kircherus habet (e), quomodo ventus ex preſſura nubium oriatur, &c. quo ſtudioſum lectorem remittimus.

N°. XLV. De horribili Typhone qui d. 2. Sept. 1679. in Illyrico, Cæſareæ ditionis, graſſatus eſt.] Iſtius in textu Hiſtoriæ noſtræ meminimus, de quo ſequentia Venetiis ſcripta & evulgata fuerunt: Anno 1679. Den 2ten. Sept. umb 9. Uhr entſtunde zu Villa de Fuavis im Käyſerl. Gebiet 3. Meilen von Palma nova ein Wind / den man alhier Biſſa bova nennet / welcher mit ſolcher erſchrecklichen Gewalt zu wüten begunte / daß er underſchiedliche Bauern / welche Hew machten / und etliche Karn / ſambt dem Hew und Ochſen in die Lufft führete / die gantz zerſchmettert ziemlich weit von dannen wieder niederfielen. Die Bäume wurden auß der Erden geriſſen / und weit hinweg geworffen / und war die Erde / da dieſer Wind vorbey gieng / dermaſſen verbrand / daß man nicht
2 ſehen konte / daß jemals alda etwas geſtanden. Zu Villa Bagnaria hat derſelbe die Häuſer von Grund auß niedergeſchlagen / und Balcken / Bretter und andere Sachen durch die Lufft geführet / wie auch underſchiedliche Perſonen ſehr übel angegriffen / aber niemand getödtet. Von S. Thomas Kirchen / welche auſſerhalb ſelbigen Orts ſtehet / iſt das gantze Dach abgeſchlagen / und ein Theil von
3 der Mauer ruinirt. Die Glocken von den Thürnen ſind dergeſtalt weggeführet worden / daß man ſie des folgenden Tages nicht wieder finden können. Von dannen ging er nach Sevigliano, alda er das gantze Land in Grund verderbet / das Dorff aber hat er zu allem Glück nicht angerühret: Alda er aber nicht weit davon den Pallaſt des Graffen Horatio Straſoldo biß in Grund ruiniret, und alles Vieh / ſo ſich alda befand / tod geſchlagen / allerhand Mobilien biß auf die Fäſſer durch die Lufft geführet / daß Volck aber / ſo zu ihrem Glück im Felde arbeitete / blieb unbeſchädiget; Zwey Häuſer ſo auf dem Wege nach Straſoldo ſtunden / wurden gantz zu nichte gemacht / nebenſt einer Frauen und einem Kin-
4 de / auch unterſchiedlich Vieh / ſo tod geblieben. Von dannen wendete er ſich nach Palma und Villa di Privano, welches letztere er mehr als halb ruiniret, und unterſchiedliche ſchöne Palläſte darnieder geriſſen / darneben alles mit durch die Lufft geführet / und viel Menſchen getödet / auch das Feld herumb gantz verderbet. Von dannen gieng er nach Villa di Visco unter dem Käyſerl. Gebiet / allda er unter andern den neuen Pallaſt des Herrn Marco Fiscolini gantz ruiniret. Von dannen gieng er nach S. Vido di Cranglio, ſo gleichfalls Käyſerl. welches er gantz zerſtöret / und kein Hauß alda ſtehen ließ / und gieng mit Balcken / Brettern / ſtucken Mauern / Haußrath / und anderen Sachen umb / wie vorher gemeldet;
verletz-

(d) Wouter Schoutens Oſt-Indiſche Voyagie. L. I. c. 5. p. 41. & cap. 9. p. 68.
(e) In Mundo ſubterraneo L. 4. Sect. 2. prop. 6.

Turbo horribilis.

Lib. I. c. 5. N. XLV. verletzte auch eine groſſe Anzahl Menſchen/ und brachte theils umbs Leben; alſo daß man wegen der groſſen menge Schutt/ Bäume und anderer Sachen/ mit Wagen und Pferden nicht dadurch fahren konte/ auch iſt alda ſehr viel Vieh tod geblieben. Von dannen wendete er ſich nach Villes, ſo ebenmäſſig ein kleiner Käyſerlicher Ohrt/ den er zum theil ruiniret/ und von dannen nach Monfalcona, alda er das Land in Grund verderbet/ und viel Menſchen und Viehe umb den Hals gebracht hat. Andere Ohrte hat er ebenmäſſig beſchädiget/ aber nicht ſo hart/ und weiß man noch nicht/ waß er ferner in ſelbiger Landſchafft wird für Schaden gethan haben. Dieſes hat allda eine ſolche allgemeine Beſtürtzung verurſachet/ daß alle Menſchen/ welche zu dem Ende in groſſer Menge zuſammen gelauffen waren/ von dem groſſen Schrecken zitterten und bebeten. Senſus eſt: *Ventum iſtum, quem Veneti* Biſſabova *vocant, ingentem ſtragem ædificiorum, hominum atque pecudum edidiſſe: carros fœno onuſtos cum bobus in aerem abripuiſſe: campanas tam procul abſtuliſſe, ut poſtero die reperiri non potuerint.* Horrenda vis venti illo tractu non infrequens.

[Legat aliquis Carniolæ luculentam & eximiam deſcriptionem Joh. Weichardi Valvaſoris Labaci impreſſam An. 1689. L. II. c. 61. p. 263. mirabitur in monte Gabrek dicto, impetuoſiſſimum ventum tempore hyemali ſævire, & ſaxis tanquam pilis ludere, cum maximo proficiſcentium vitæ periculo.]

Quicunque iſta in noſtra Europa contigiſſe legerit, facilè credet relationibus, quæ de talibus ventis Zonæ torridæ regionibus ſcribuntur.

Organtinus Brixianus Ieſuita Goanus Ao. 1568. ſcribit: *Typhonem in plaga orientali Indici maris ſævire maximè. Nam à Sinarum regione in Iaponiam navigantibus, tantæ ſemper tempeſtatis incenſorem eſſe, ut illo flante non niſi miraculo naufragium evitari poſſit, ſi vel unam perduret noctem; Vela enim, quamvis egregiè firma, diſcindi, malos abrumpi quamvis integros ac ſolidos: partes quoque navigiorum, quæ ab aquis eminent, diſſolvi, ac demum ſi naves oneratæ non ſint, etiam ab undis in aëre elevatas efferri ultra littus, unde* d. L. V. c. 13. *facile colliſione rumpantur.* Hoc ipſum eſt, quod Seneca paucis verbis exprimit: [Venti] *quibus armamenta rapiantur, & totæ naves in ſublime tollantur.* Notus itaque etiam veteribus fuit pernicioſiſſimus iſte turbo.

COMMENTARIUS

Ad Lib. I. Cap. VI.

N°. XLVI. De monte Lamalmono] Stupendæ altitudinis & mirabilis figuræ montes Habeſſiniæ in Hiſtoriâ noſtrâ deſcripſimus. Unum tantùm maximè notabilem graphicè deſcribit B. Tellezius his verbis: L. I. c. 12. p. 32. *Antequam accedas ad* Lamalmonum, *pervenis ad radices altiſſimi montis* Guca *dicti, qui velut fundamentum & baſis eſt* Lamalmoni. *Iſte autem conſcenditur ſemidiei ſpatio, ita ut cochlea in modum circumeundus ſit, aſcenſu valde anguſto, & in una parte aperto,* (i. e. declivi) *ut, ſi* ſurſum *ſpectes, altitudinem tremendam*: ſi deorſum, *præcipitia horrenda; adeoq; ſi ſemel ceſpites, vel turma peregrinantium aſcendens obviam veniat deſcendenti, niſi nautarum more bolidem ſemper in manu habeas* [h. e. niſi exploratores præmittas] *planè pereant & homines & jumenta, ſimulque merces amittantur, quæ plerumque ſunt veſtes & telæ Indicæ & ſal. Vtique ſatis ſalſus eſt inſanus iſte labor, rupes tales tranſeundi. In ſummitate hujus montis* Guca *planities eſt valde ampla, ambitu Leucæ Luſitanicæ, ubi peregrinantes defatigati cum jumentis ſuis aliquam requiem capiunt, ut reliquum itineris eò melius facere poſſint. Die ſequente maximè arduum ſcandunt collem, qui eſt inſtar aggeris, acutus & anguſtus, ut metum incutiat iis, qui eum vident oculis, nedum illis, qui eum metiri coguntur pedibus; nam utrinque præruptus & quaſi abſciſſus eſt, ab utroque enim latere valles ſunt tam profun-*

profundæ, ut oculis fundum earum videre non poſſis. Quem aggerem ſi tranſieris, denuo Lib I.c.6.
invenis ad radices montis quaſi ex ſaxo vivo exciſi, inſtar altiſſimi & fortiſſimi propu- N.XLVII.
gnaculi (Baluarte **Bolwerck**) *è terra aggeſti. Hic demum aſperrimus eſt & maximè* & 48.
*arduus aſcenſus. Nihilominus natura ei dedit certos quosdam gradus, valde tamen accli-
ves, in quibus, tanquam in gradibus domus, pedem ponere poſſis. Verùm ſaxa ſæpè duo-
bus vel tribus cubitis à ſe invicem diſtant, ut valdè ſtupendum ſit, quomodo jumenta,
quamvis non onerata, pedem ponere, aut ſaltem rependo aſcendere poſſint. Dantur autem
ibi homines, qui, merces per aſpera illa loca bajulando, vitam tolerant.* Et paulo poſt:
*Conſpicitur ex hoc monte tota Tigra, & montes concatenati, in ſe quidem altiſſimi, at ſi
deſuper ſpectentur, veluti humiles apparent colles.* Hucusque Tellezius. Ex his de
reliquis Habeſſiniæ montibus judicium eſto. Patres Societatis illos ita deſcribunt,
ut terrorem incutiant legentibus, nedum ſcandentibus. *Precipitii*, ajunt, (*f*) *non mai
più veduti*, h. e. *Præcipitia nunquam alibi viſa.*

1 N°. XLVII. De rupibus præruptis] Tales plurimæ dantur in *Habeſſinia*, aſcenſu certò carentes, ut in ſportis attrahendi & demittendi ſint homines. Hoc pacto attracti fuerunt Luſitani in *Amba-Damo*, qui opitulatum venerant Reginæ *Claudii* matri, quæ Adelenſium metu ibi latebat. Talis eſt *Amba-Sanet*, quæ à Graino fraude capta, Luſitanorum virtute recuperata fuit; ut taceamus alias plurimas variæ & admirandæ figuræ rupes. [2.15.22. & 23.]

2 Memoratu dignum eſt, quod P. Athanas. Kircherus ex P. Petri Paiſii relatione (*g*) narrat: *Eſt in Gojamæ montibus rupes ingens ea naturæ induſtria excavata, ut ſpeculi ſpeciem remotè aſpicientibus præbeat. Huic alia rupes oppoſita eſt, in cujus cacumine nihil adeò ſubmiſſè, etiam à procul remotis dici poteſt, quod non audiatur. Clamantium verò ſonum dicto in loco adeò intendi, ut exercitus alicujus celeusma audiri videatur.*

COMMENTARIUS

AD LIB. I. CAP. VII.

1 N°. XLVIII. De auro Æthiopiæ] In *Enarea*, ut & *Damota*, Æthiopiæ regnis, magna auri ubertas eſt, de qua *Ioh. Bermudes* (h):

No Reyno de Natea ha tanto ouro, che d' elle ſe enche toda Ethiopia. *Et paulo poſt:*	*In Enarea regno tantum auri datur, ut ex eo impleatur tota Æthiopia.*
No Reyno de Damut &c. que ali nam havia mais que cauar e recolher.	[*Tantum auri datur*] *In Damota, ut modò opus ſit illud eruere & colligere.*
Thevenotius (i): Ces mines ne ſont pas profondes, comme en pluſieurs autres païs.	*Metalla illa* [*in Enarea*] *non ſunt profunda, ut in aliis regionibus.*

Auri ubertas.

2 Aliàs multum auri in Æthiopia dari plerique ſcribunt, ut & in aliis Africæ regnis. In fluminum ramentis reperiri *Plinius* tradit. Modum legendi & cernendi habes in *Africa Dapperi.* (k) *In regionibus Guineæ*, inquit, *maximè in littore, quod aureum vocant* (**Goudt Kuſt**) *apud fluminum catarrhactas, Æthiopes urinatores in fundum ſe demittunt, patinis ligneis arenam haurientes, quam poſtea lavant, & graviora, quæ ſubſidunt, haut ſatis purgata, peregrinis mercatoribus vendunt.* Addit Dapperus: *etiam è metallis paſſim effodi*; & fabulis accenſet quæ Æthiopes retulerunt: *Spectra in fo-* [L. 33. c. 4.]
3 *dinis apparere, multosque operarios vapore metallico ſuffocari.* Quæ in Europa inuſitata non ſunt, vix enim metallum eſt, ubi metallarii de ſpectris non aliquid referant. Ea dicuntur hominibus incumbere illosque opprimere. Larva talis **der Münch** [Spectra metallica.]
4 *Monachus* vocatur in *Hercynia Sylva.* Alibi alia nomina habent. Præfectus *metalli Lapponici* Germanus *Antonius* **Trotzig** nomine, vir fide dignus, mirabilia mihi de Spiritu quodam metallico illius loci retulit, qui eundem fragorem edidit noctu, quem

(f) In relationibus annuis Italicè editis. (g) in Muſurgia ſua univerſali Tom. 3. L. 9. c. 6. in Coroll. (*h*) *In relat. ſupra allegata*, Pr. I. §. 31. (i) In itiner. c. 69. p. 476. (k) tit. *Regio Inſoko* p. 460.

L.I.c.7. foſſores pulvere pyrio, rumpendis ſaxis, interdiu fecerant. Vapor ille metalli-
N.XLIX. cus, qui metalli foſſores ſuffocat, **Schwaden** vocatur, eſtque frequentiſſimus in me-
& L. tallis noſtris.

N°. XLIX. De metallis ac mineralibus Æthiopiæ] De his *An-
tonius Fernandez* ſic ſcripſit: (l) *Univerſa regio metallorum & metallicorum medicami-
num ſcatet venis. Sed incolæ partim inertiâ, partim metu, (quia valde timent, ne ſi iſta
hîc eſſe malorum irritamenta agnoſcant Turcæ, regnum armis invadant) latere ſinunt omnia
in terræ viſceribus. Solummodò ferri tantum accipiunt, quantum in ipſa ſuperficie ſine foſ-
ſione reperiunt. Hæc Fernandez.*

Ferrum legitur. In nonnullis Thuringiæ agris ferrum legi mihi notiſſimum eſt. Poſtquam 2
pluit, (tunc enim meliùs cognoſcitur) pueri catervatim egrediuntur, idque ſilicum
inſtar ferruginei coloris per arva ſparſum, legunt, **Leſeſtein** vocant. Optimum
eſt ferri genus, fluidum & ductile, admiſcetur alii ferro duriori, ut eò facilius lique-
fiat & fundatur.

N°. L. De Sale Æthiopiæ] In multis mediterraneis Africæ locis vel nullus 1
Bell. Jug. c. 89. vel rariſſimus eſt ſal. Hinc *Salluſtius* de Afris ſui temporis: *Neque ſalem neque alia gu-
læ irritamenta quærunt.* [*Non habent* vel *ignorant* dicere oportebat, alioquin certiſſimè quæſi-
turi fuiſſent.]

Non tamen invida prorſus natura fuit erga ſolam hanc Orbis terrarum partem;
dantur enim alicubi fodinæ ſalis uberrimæ, & qui juxta mare colunt, illo abundant; ut
mox dicemus. Admiranda ſanè eſt Dei providentia, quòd non unô modô ſalem
tam neceſſarium vitæ humanæ condimentum producat. Nam primò aqua 2
marina, ſuapte naturâ ſalſa, fervore ſolis in calidioribus regionibus in ſalem ſiccatur;
ut in Galliæ littoribus, in Luſitania, & aliis locis videre eſt; ubi unda æquoris in areo-
las intromittitur, quæ ſenſim fervore ſolis in ſalem denſatur, & ſic corraditur. Si
album habere velint, in ahenis excoquitur. Id, teſte *Dappero* (m) in *Guinea* fit, deinde
in modum ſacchari in metas diffunditur, & latè per commercia differtur. Quòd in
aliis Africæ littoribus non fiat, inertiæ incolarum tribuendum.

At in Septentrione ſal ita confici nequit, minùs enim ſalſus eſt Oceanus Septen- 3
trionalis, & minor Solis ardor. Quin & maria interna, quæ reſpectu Oceani inſtar
lacuum habentur, multò ſunt dulciora, veluti *Mediterraneum* & *Balticum mare*, *Pon-
tus Euxinus* & *Mare Caſpium*, quæ quamvis ſalſa ſint, ſali tamen excoquendo non
ſufficiunt. Fuit in Suecia qui id tentaret, verùm tantam ligni vim combuſſit, ut
multò viliùs ex ipſa India, vel longo terreſtri itinere ſal peti potuerit.

Deinde in mediterraneis Europæ locis fontes ſalſi id præſtant, ex quibus ſal 4
igne excoquitur. Probabile autem eſt, ſalem nativum & ſolidum in intimis mon-
tium receſsibus dari, cujus virtutem aqua pertranſiens abluendo ſenſim attrahit, atque
vi ignis reſoluta, reddit.

Poſtremò in diverſis orbis partibus ſalis fodinæ dantur, quarum celeberrimæ 5
in Polonia, ubi in modum metallorum effoditur. Dum ſub terra latet, mollis in la-
teres ſcindi poteſt: egeſtus in aëre dureſcit, eodem planè modô, ut nos ſalinas Æ-
thiopicas deſcripſimus; de quibus ipſa *Tellezii* verba ex relatione *Alphonſi Mendezii*
L.4.c.38. *Patriarchæ* referemus. *In confinio regnorum Dancalæ & Tigræ campus eſt, quatuor*
p.404. *dierum itinere longus, & unius latus, quem illi vocant* Terram ſalis, *ubi colligitur omnis
ille ſal, qui in Æthiopia pro pecunia eſt. Lateres ſunt dodrantis longitudine, & palmi altitu-
dine. Tam durus & purus eſt, ut ſatis appareat naturæ Magiſtrum ſolum operari in illa
ſalina, quæ nunquam deficit, nec minuitur, quantumvis ex ea exſcindant. Occurrit* 6
*nobis turma mercatorum, quæ plus quàm ſexcentis jumentis conſtabat, videlicet camelis,
mulis & aſinis. Camelus ſexcentos lateres geſtat, reliqua jumenta minimùm centum quin-
quaginta vel quadraginta* (n). Thevenotius ſcribit: (o) *Il y a un certain ſel, qu' ils redui-
ſent en petits morceaux quarrez comme des morceaux de ſavon, & ces morceaux de ſel ſer-
vent*

(l) Referente *Nicol. Godigno* Lib. I. c. 11. (m) *in Africa.* Tit. *Inſoko* Æthiop. regno. p. 460. (n) Con-
fer *Plin.* Lib. 31. c. 7. 8. 9. (o) *Voyage de Levant.* Lib. II. c. 69.

vent de monnoye. Hoc eſt: *In partes quadratas inſtar ſaponis ſecant, & monetæ loco adhibent.* L. I. c. 7. N. LI.

N°. LI. De ኵሕል: Cuehel ſeu Cohol, oculorum medicamine, & apud Orientales ornatu]

Cohol minerale eſt in toto Oriente antiquitùs notum. Nobis *Stibium* ſeu *Stimmi*, Vulgò *Antimonium*, Hebr. פוך *Fuc*. In lingua Chaldaica radix כחל *Cahal* eſt in uſu, ſed pro פוך ponitur צרירא. Rabbinice כחול, כּחל vel כוחלא [nam diverſimodè ſcribitur] Syr. ܟܘܚܠ Æthiop. ኵሕል: Arab. كحل *Cohol* & cum articulo *Al-cohol.* Ex Arabicâ vocabulum hoc in Hiſpanica lingua remanſit, quia in proverbio Hiſpanicè dicunt:

El poluo de las ouejas alcohol es para el lobo.	*Pulvis, quem oves excitant, eſt lupis tanquam* ALCOHOL.

i. e. gratus, ſicut Orientalium oculis *Stibium*.

2 *Antonius Oudin* (p) cum Hiſpanicum *Alcohol* de *Antimonio* rectè expoſuiſſet, addit: *c' eſt auſſi une poudre fort deliée bonne pour la veüe, & pour farder.* Dicere eum oportebat; *idque in minutiſſimum pulverem contuſum, uſui eſt Orientalibus pro oculis &*
3 *profuco.* *Th: Petræus in adagiis ſuis Æthiopicis* (q) rem claram deſcriptione obſcuram facit; ait enim: ኵሕል: *Metallum* [*Minerale* dicere voluit] *eſſe plumbo mortuo, ſeu lapidi plumbario ſimile, quod contuſum, & madida fuligine miſtum, non ſolum à mulieribus, ſed & à viris in Oriente adhibeatur, ad faciei venuſtatem & lippientium oculorum medelam.* Addit: *& ad oculorum dilatationem, & propterea Græcis dici* πλατυόφθαλμον *&* ὀμματογράφον; Ipſe in Oriente fuit, & tamen non genuino ſuo nomine *Stibium* ſeu *Antimonium* vocavit.

4 Alioquin certum eſt, Stibium etiam apud Medicos eſſe Ophthalmicum medicamentum præſtantiſſimum, & eo nomine ingredi varia collyria, tùm ſicca: tùm humida; in illa crudum fere: in hæc autem crocum metallorum & vitrum, inde præparata. Hinc præ aliis celebris eſt aqua Ophthalmica Rulandina. Hagendorn in ſecretis Spagir. Rulandi. p. 33.

[Confer Celſi, Latinorum Medicorum Principis medicinam Lib. 6. c. 6. & excellentis judicii & experientiæ Medicum G. W. Wedelium in Pharmacia Acroamatica. Videatur etiam Ioh. Pet. Lotichius in ſuis obſervationibus Medicinalibus L. II. c. 2 Obſerv. V. §. 7. in aqua Ophthalmica habet *Stimmeos ritè præpar.* ℈j. Sennertus, & Platerus in Libris ſuis practicis. Schröderus in Pharmacop. de Antimonio. Et ſic alii Germaniæ practici celeberimi. D. Theodorus Craane Archiat. Elect. Brandeb. in Praxi medica reformata. Cap. 29. p. 164. D. Ioh. Michaelis Arch. Sax. in Praxi Clinica generali P. 1. Lib. 2. c. 22. Tit. 8. & 9. D. Michael Ettmuller. in Colleg. Pract. P. II. c. 13. & Dan. Ludovici Arch. Sax. in Pharmacia moderno ſeculo applicanda. diſſert. 1. p. 301. edit. prima.]

5 Radix כחל, Cahal in omnibus Orientalibus linguis frequentiſſimè occurrit, idque ςιμμίζειν, vel ςιβίζειν *Stibio illinere* LXX. Interpp. reddiderunt. Hebræis Cohol פוך *Fuc* dictum fuit. Nam ubicunque vox iſta in textu Hebraico occurrit, ibi Chaldæus Paraphraſtes & reliqui Orientales utuntur verbo כחל quod bene retinet Hiſpanicus interpres. Ut 2. Reg. 9. 30.

ותשם בפוך עיניה	Vulg. *Depinxit oculos ſuos ſtibio.*
Chald. וכחלת בצרירא עינהא	Hiſp. *Adornò ſus ojos con alcohol.*
Ἐςιμμίσατο τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς.	i. e. Adornavit oculos ſuos Coholo.

Et Jerem. IV. 30.

כי תקרעי בפוך עיניך	Vulg. *Et pinxeris ſtibio oculos tuos.*
Chald. תכחלין בצרירא עינך	Hiſp. *Que alcoholas con alcohol tus ojos.*
Ἐὰν ἐγχρίσῃ ςίβι τοὺς ὀφθαλμούς σου.	i. e. Cohole tingis oculos tuos.

Ex Chaldaismo radix כחל ſequioribus ſeculis etiam in Hebraicam linguam influxit apud Ezechielem, qui in Chaldæa ſcripſit c. 23. 40. כחלת עיניך ἐςιβίζου τοὺς ὀφθαλμούς σου, *Stibio illeviſti oculos tuos.* Hiſpanus appoſitè: *Alcoholaſte tus ojos.*

 Sed

(p) *In Lexico Hiſpano-Gallico* Lit. A. p. 23, N. 19. in Notis.

(q) Poſt Prophetam Jonam Æthiopicè & Latinè editum.

L. I. c.7. N. LI. Sed quoniam in Hebraicum פּוּךְ *Fuc* incidimus (unde Latinum *Fucus* petitum videtur) quod Kimchi aliique Rabbini rectè exponunt per כחול *Cohol* cum aſpiratione aſpera, non poſſumus non proponere eruditis opinionem noſtram, quam de
c.54.v.11. loco *Eſaiæ*, variæ apud interpretes expoſitionis, concepimus הנה מרביץ בפוך אבניך *Ecce ego conſternens* [i.e. conſternam tanquam lapide] פּוּךְ Fuc *pavimentum tuum* &c. Interpretes plerique putaverunt τοῦ *Cohol Stibii*, tanquam pulveris, ſignificationem huc non quadrare, cum viderent, de lapidibus pretioſis hîc agi, ex quibus ædificium in allegoria Eſaiæ conſtaret. Igitur per meram conjecturam, ſine ulla autoritate, quem quisque lapillum convenientem putavit, ita interpretatus eſt. *R. Ben Melech* ex *Kimchio* in Michlal Jophi *Carbunculum* exponit, quem Hiſpanus d. l. ſequitur, ſcil. in verſione τῶν LXX. repererat ἑτοιμάζω σοι ἄνθρακα τὸν λίθον σου *præparabo tibi carbunculum lapidem tuum*. At Lexicographi plerique ignotum & nimis pretioſum lapillum *Carbunculum* eſſe putantes, ex merâ conjecturâ *Alabaſtriten*, vel *marmor nigrum Stibii ſpeciem referens*, reddunt, quia ſcilicet iſtorum lapidum in pavimentis Magnatum uſus. Alii alias gemmas comminiſcuntur; Syrus *Berillum*, Arabs *Hyacinthum*; lectoribus quaſi optionem relinquentes. Vulgatus maluit aliud quid quàm falſum lapidem
apponere, reddens: *Sternam per ordinem lapides tuos*. At mihi non neceſſarium vi- 7
detur à nota vocabuli ſignificatione ad aliam ignotam atque incertam confugere; etenim Hebraicum פור & Chaldaicum צדירא ubique unum eundemque lapidem, ſive minerale denotat, ex quo *fucus* ſive *oculorum pigmentum* olim præparatum fuit. Chaldæus hîc, ut alibi ſemper, vocabulum פור per צדירא exponit, ut: הא אנא כביש בצדירא אבני רצפתיך, *Ecce ego ſternam* [בצדירא] *ſtibio lapides pavimenti tui*. Græci omnes præter LXX. teſte Hieronymo, tranſtulerunt: *Sternam in ſtibio lapides tuos*. *Symmachus*, ἰδὲ ἐγὼ συντίθημι σιμμίας λίθους σου, & ſic *Thedotio* eandem ubique ſignificationem retinentes.

Eſt autem allegorica & prophetica locutio; propriè enim ſicuti nec ex ſapphi- 8
ris fundamenta, nec portæ ex gemmis ædificari poſſunt, ita nec pavimentum ex *antimonio* ſeu ſtibio. Attamen quia pulvis τοῦ Cohol ſeu ſtibii oculis tam *ſalutaris eſt*, ideò nullus gratior pulvis è tali pavimento excitari poſſet, quàm ſi hoc minerali conſterneretur. Huc igitur reſpexit Propheta. Quippe *in omni interpretatione, ubi propria ſignificatio locum habere poteſt, impropria minimè eſt fingenda*.

Sed redeamus ad noſtrum *Cohol*, quod nuper admodum ab amico Perſâ accepi, 9
qui id *Surme* linguâ ſuâ vocabat. In pulverem tenerrimum contuſum erat, ita ut chartæ ſubtiliſſimæ adhæreret. Ille ſublatis digito palpebris, ſtylum hoc pulvere tinctum oculo applicabat, mox demiſſis rurſus illis pertrahebat, idque innoxiè imitatus ſum. Cùm id amico meo ſingulari Domino D. *Chriſtiano Menzelio Archiatro Brandenburgico* mitterem, affirmabat: *verum Cohol eſſe*. Gregorius meus, cum genuinum nomen Italicè neſciret, deſcriptione utebatur; ajebat enim: *Minerale eſſe friabile, punctulis nitens, coloris cærulei*. Colorem proximum deſcripſit, nam non eſt pla- 10
ne cæruleus color, ſed cæſius obſcurior. Neque etiam nigri coloris eſt; ſed nigrum fieri, admixtione fuliginis, credo. Juvenal. *Satyr. I.*

Illa ſupercilium madidâ fuligine tinctum
Obliquâ producit acu - - - - - -

Etenim collyria paſſim nigra vocantur. Horat. L. I. Sat. V. v. 30.

Heic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. - - - - - - - -

Item in parabolis Alani:

Lippo non luſco collyria nigra medentur.

Hinc eſt fortaſſis, quòd LXX. reddiderunt ἄνθραξ *carbo*, unde Latinorum *carbunculus*; quæ tamen vox non de carbone mortuo, ſed vivo accipienda, ut *Rubinum* denotet, ſicuti alibi docemus.

Apud Orientales in tanto uſu eſt, ut multa proverbia de eo forment: 11

እዮጋሬት፡ ኵሕል፡ የኀልቆ፡ በብሊ ን፡ ወከማሁ፡ ሀየማሁ፡ ለብእሲ፡ ክህላቶት፡	*Montes coholis conſumuntur ſpecillo oculario, & ita ætas hominis* [transit] *diebus.*

Lib. I. c. 7. N. 11.

i. e. Tempora labuntur, tacitisque ſeneſcimus annis. Arabes:

جبال الكحل تفني المراود او تفني الميل ، وكثر المال تفني السنين *	*Montes Coholi* [ſtibii] *conſumunt ſpecilla ocularia: vel conſumit ſtylus* elmîhl *dictus: & copiam opum abſumunt anni.*

12 Græcum κολλύριον *Collyrium*, quaſi *Cohollyrium* dictum putaverim, neq; enim ſpiritum Orientalium *H* vel *Hh*. in medio vocis exprimere potuerunt Græci (*r*). Vana enim ſemper mihi viſa fuit derivatio quorundam doctorum Grammaticorum (*s*) ἀπὸ τοῦ κωλύειν [ubi nota differre vocalem ω] vel κολλᾶν τὸ ῥοῦν, *à prohibendo vel quaſi glutinando fluxum* [ſcil. oculorum.] Si verò terminatio tot nominibus Græcis communis ριον eſt à verbo ῥέω Fluo, dicendum erit ἱλαστήριον & θυσιαστήριον ab ἱλάσκεσθαι & θυσιάζειν τὸ ῥοῦν derivari; & ita porro, quod æquè ridiculum eſt, ac ſi *Teſtamentum* à *teſtatione mentis* derivare velis (*t*). Hoc exemplo nutrimentum *nutritio mentis*; cognomentum, *cognitio mentis* erit; quæ, mirum! à *Connano* defendi. L. 9. c. 1.

Collyrii derivatio.

13 Iſta poſtquam elaboraviſſem, atque ſententiam meam cum expertiſſimo Viro *Dn. Iacobo Grandio* Medico, Philoſopho, atque Anatomico Venetorum celeberrimo, amico meo ſingulari; communicaviſſem, indefeſſus ille variæ doctrinæ cultor, eruditiſſimam lucubrationem de hoc minerali compoſuit, & ad me miſit; quæ ſimul cum Ephemeridibus *Collegii Naturæ curioſorum* in Germania imprimi meruit Norimbergæ Anno 1688. Omnia in ea apprimè placent; niſi quòd ex communi Lexicographorum ſententia ſcribat: *In duobus ſacrorum Bibliorum locis* פוך *reperiri in ſignificatu* pag. 93.
14 *lapidis cujusdam pretioſi, aut gemmæ; nempe Eſaiæ* LIV. 11. & I. Paralip. 29. 2. At nemo dicere poteſt, quæ vel qualis gemma intelligatur, ut ex diſſenſu interpretum apparet. LXX Seniores talia antiqua vocabula vix intelligentes, primum locum per ἄνθραξ *Carbunculum* reddiderunt, ſed illis non aſſentitur Chaldaicus interpres, qui ſuum צרּדא pro פוך *ſtibio* rectè retinet: alterum verò locum, ubi אבני פוך lapides פוך inter alias res pretioſas recenſentur, planè omiſerunt, utpote ſignificationis incerti. Quin & ibidem gemmam שהם *Onychen* inexpoſitam reliquerunt; Hebraicum Σοὰμ retinentes, indiciô, gemmarum ſignificationem in captivitate Babylonica deperditam fuiſſe. Vulgata *quaſi Stibinos lapides* habet: Alii *gemmas colore vel figura ſtibio ſimiles* reddunt; quos ſi interroges, quid hoc ſibi velit, ipſi neſcient: Alii *figuratè mar-*
15 *mor nigrum* ſignificare fingunt, ut dicant aliquid quod ad ædificia quadret. Sed Rabbinorum doctiſſimi nonniſi dubitanter de hac voce loquuntur; *Ajunt*, inquit Kimchius (*u*), *Carbunculum eſſe*. Sed mox cautè ſubjungit:

ר"ל ער"ל הפוך עצמו כי גם הוא אבן	Dixerim ego quod ſit פוך ſtibium ipſum; quia & id quoque lapis eſt.

Lapidis nomine generaliſſimè ſumto, quia mineralia dialecto Ebraicâ dicere non poſſunt. Rabbi David ad hunc locum: פוך Fuc *poteſt eſſe lapis Cohol, aut pretioſus lapillus ejusdem coloris.*

16 In tanta variatione & hæſitatione interpretum mihi tutiſſimum videtur propriam ſignificationem retinere, & quantum fieri poteſt, textui accommodare, prout in loco Eſaiæ fecimus; obviam euntes objectioni, quam *Malvenda* ad hunc locum habet: *Ex fuco ſive ſtibio non poſſe pavimenta confici*; per retorſionem quaſi reſpondendo: *Neque etiam fundamenta ex Sapphiris: nec propugnacula ex jaſpide, nec portas ex lapidibus ſculptis*, ut Vulgata reddidit.

17 Difficilior quidem applicationis ratio eſt in altero loco Chronicorum, quia cuncta ad ædificia & vaſa templi deſtinata videntur, ubi ſtibio nullus eſt locus. Quandoquidem verò nonnulla adjecta ſunt, quæ etiam ad alia, nimirum ad *veſtimenta ſacerdotum* pertinent, veluti רקמה *opus Phrygionicum* ſeu *Acupictum*, non incongruum videtur,

O 3

(r) ex. gr. Σοὰμ pro שהם. I. Paralip. 29. 2. (s) Paſor *in Lexico Græco Latino ad Novum Teſtamentum*, quam derivationem deridet Henricus Stephanus in Theſauro Linguæ Græcæ. (t) *In Inſtitut. Iuris. Tit. de Teſtam. ordin. in pr.* (u) In libro radicum Lit. פ.

L. c. 8. N. LII. tur, Davidem inter alia pretioſa proſpexiſſe quoque Sacerdotibus de rebus ad medelam & ſanitatem corporis ſpectantibus; præſertim cùm פוך *ſtimmi* non κοσμητικὸν tantùm ſed & θεραπευτικὸν habeatur. Niſi fortè dicere malis פוך quod in *mundo muliebri* ponitur, utroque loco metaphoricè *ornamentum* denotare, ut quosvis lapides, qui ædificium ornare poſſunt, ſubintelligas. Non refragabor, modò non aliam dubiā lapilli ſpeciem confingas. Quam opinionem doctiorum judicio libenter ſubmittimus.

COMMENTARIUS

AD LIB. I. CAP. VIII.

N°. LII. **D**E fontium origine] De fontium cauſis variæ veterum fuerunt 1
Cap. 13. ſententiæ. *Ariſtoteles lib. I. Meteorol.* refert opinionem eorum, qui aquam pluviam pro ſolâ fontium cauſa habuerunt. Nam poſtquam diſſeruerat de origine ventorum, ſubjungit:

Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τὴν τῶν ποταμῶν γενέσεως δοκεῖ τισιν ἔχειν. Τὸ γὰρ ἀναχθὲν ὑπὸ τοῦ ἡλίου ὕδωρ πάλιν ὑόμενον ἀθροισθὲν ὑπὸ γῆν ῥεῖν ἐκ κοιλίας μεγάλης. ἢ πάντας ἐκ μιᾶς, ἢ ἄλλον ἄλλης. Καὶ οὐ γίνεσθαι ὕδωρ οὐθέν; ἀλλὰ τὸ συλλεχθὲν ἐκ τοῦ χειμῶνος εἰς τὰς τοιαύτας ὑποδοχὰς, τοῦτο γίνεσθαι τὸ πλῆθος τῶν ποταμῶν. Διὸ καὶ μείζους ἀεὶ τοῦ χειμῶνος ῥεῖν ἢ τοῦ θέρους. Καὶ τοὺς μὲν ἀενάους εἶναι: τοὺς δὲ οὐκ ἀενάους; ὅσων μὲν γὰρ διὰ τὸ μέγεθος τῆς κοιλίας πολὺ τὸ συλλεγόμενον ὕδωρ ἐστὶν, ὥστε διαρκεῖν καὶ μὴ προαναλίσκεσθαι πρὶν ἐπελθεῖν τὸ ὄμβελον ἐν τῷ χειμῶνι πάλιν, τούτους μὲν ἀενάους εἶναι διὰ τέλους: ὅσοις δὲ ἐλάττους αἱ ὑποδοχαὶ, τούτους δὴ δι᾽ ὀλιγότητα τοῦ ὕδατος φθάνειν ξηραινομένους πρὶν ἐπελθεῖν τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κενουμένου τοῦ ἀγγείου.

Similiter quoque fluviorum origines ſeſe habere nonnullis videntur. Aquam enim à ſole in altum tractam rurſus depluere, congregatam ſub terra fluere [tanquam] ex alvo quadam magna; Sive omnes [fluvios] ex una, ſive alium ex alia [ex diverſis alvis]. Nullam enim aquam gigni ſed collectam ex pluvia (x) in talia receptacula, [atque] ex ea fieri multitudinem fluviorum. Propterea majores ſemper hyeme fluere quàm æſtate. Alios autem perennes eſſe, alios minus perennes; qui enim propter magnitudinem alvi multam aquam collectam habent, ita ut ſufficiat, neque abſumatur, priusquam imbres in hyeme rurſus accedant, illos perennes eſſe in perpetuum: quibus verò receptacula parva ſunt, illos propter paucitatem aquæ exareſcere, donec alia cœlo deſcendat, evacuato interim vaſe.

Quæ tam plana atque cuivis intellectu facilia ſunt, ut jure mireris, quòd tantus Philo- 2
ſophus alibi diſſentire voluerit. Præoccupatum illum fuiſſe oportet vanâ de mutatione aëris in aquam opinione. Præſertim cùm contrariis argumentis & problematibus diverſis non reſpondeat. At *hodiernorum Phyſicorum* plerique Ariſtotelem propterea reprehendunt, atque ſententiam illam veterem de origine fontium ex aquâ pluviâ confirmant. Supervacaneum putamus aliquid addere ad id, quod *Iſaacus Voſſius* in 3
ſæpe citato libello, (y) ad oculum demonſtrat: *Omnia flumina ex collectione aquæ pluvialis oriri*, ait, *ſeque ſatis mirari non poſſe, quî factum ſit, ut aliqui de eo dubitare potuerint, cum totidem quotquot usquam labuntur flumina, tam manifeſtè ad legem & menſuram pluviarum aut redundent, aut deficiant; & adeò quidem, ut complures alvei ceſſantibus pluviis penitus ſiccentur.* Argumentis utitur mechanicis, quibus nihil certius & clarius dari poteſt.

His congruentia tradit *Athan. Kircherus* in Oedipo. (z) *Naturam*, inquit, *in monti-* 4
bus feciſſe communia quædam receptacula, ex quibus tanquam aquarum penuariis flumina omnia promanant, idque plurimis exemplis demonſtrat. Notabiliter addit; *Niſi enim talia receptacula in viſceribus terræ darentur, aquâ pluvia, uti caderet, ita efflueret, atque ſic fontes perennes non eſſent. Collecta autem in receptaculis iſtis laxioribus, tanquam è piſcinis per anguſtiores meatus ſenſim effluit, atque ita tam diu durare poteſt, donec alia nova plu-*

via

(x) χειμὼν pluviam ſæpe ſignificat, & hoc loco ſic reddendum. (y) *De Nili aliorumque fluminum origine. cap. V. p. 15.* (z) *Syntagm. I. c. 7. p. 55. §. Sciendum &c.*

viâ ſuperveniat. Quæ veriſſima ſunt. Idem tamen *Kircherus*, tanquam ſui oblitus, aliam ſententiam defendit *in Mundo ſuo ſubterraneo* (a). De quâ paulo inferius §. 14. L. I. c. 8. N. LII.

Qui ſententiam Ariſtotelis rejiciunt, neque ſibi perſuadere poſſunt, ex vaporibus è terra marique continuò aſcendentibus tantam aquarum copiam generari (*b*), illi aliam multò minus credibilem proferunt ſententiam, nempe: *aquam marinam per meatus ſubterraneos ad fontes ſuos redire, & ſic contra naturam gravium in altiſſimos montes elevari.* Pro confirmanda hac ſententia allegant dictum Eccleſiaſtæ אל מקום cap. 1. 7. שהנחלים הלכים שם הם שבים ללכת quod ad literam aliter non poteſt reddi, quàm: *Ad locum ubi flumina eunt, eà revertuntur ad eundum.* Quæ verba ita lecta & verſa, nullum vel planè incommodum ſenſum habent. Non enim revertimur illuc ubi imus, ſed unde egreſſi ſumus. Reverſio enim præſupponit egreſſionem. Neſcio qua vanitate aquis vanitatem hoc loco tribuunt quidam interpretum (*c*). Circulum omnium rerum deſcribit Eccleſiaſtes, ut antecedentia docent, & ſenſus eſt, ut exactè reddidit Vulgata: *Ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant.* Nec malè Germanus noſter: **An den Ohrt/ da ſie** [die Flüſſe] **her flieſſen/ flieſſen ſie wieder hin/** rectius ad literam textus Hebraici **kehren ſie wieder umb zum flieſſen.** Et ſic alii neceſſitate ſenſus abſolutâ reddunt UNDE. Seb. Munſterus ad hunc locum, & qui Vulgatam ſequuntur, omnes.

Sed cuncti Hebraicè docti norunt, Hebraica verba, (ut vulgò leguntur) verum hunc ſenſum non habere. שם enim Adverbium eſt & ſignificat in loco *Ibi*: non de loco *Vnde*. Nam ſi per UNDE reddere velis, legendum eſt: משם. Nempe אל מקום שהנחלים הלכים משם הם שבים ללכת *Ad locum, ex quo* [vel unde] *flumina fluunt, illa revertuntur ad fluendum.*

Contigit autem propter concurſum duorum ם in fine præcedentis, & initio ſequentis vocis ut מ initiale vocis משם omiſſum fuerit; ſive quod exſcriptor protographi prophetici alio dictante ſcripſerit: ſive commate toto lecto, cùm pronunciando alterum מ vix audiatur, illud ſcribendo omiſerit: ſive per craſin tanquam dageſch aliquo conjunxerit הלכימשם quo pacto *Symmachus* (ut Hieronymus notavit) vocem difficillimam Ezech. 27, 11. גמרים coaluiſſe putavit, ac legendum גם מרים *Etiam Medi* [in turribus eorum] quod jam tum ſupra obſervavimus. n. 22. §. 27.

8 Talia exempla apud autores profanos paſſim reperiuntur. *Strabo* de Pardis ſcribit, quòd variegati ſint ῥαβδοτοῖς πίλοις. Quod bene correxit Salmaſius ῥαβδοτοῖς σπίλοις *virgatis maculis.* In editionibus quibusdam Corporis Juris, ubi ultima præcedentis, & initialis litera ſequentis vocis eadem eſt, majuſcula interponitur, veluti *iNumero*, pro *in numero.* Sic ineptus ille putavit INOVASIN.... legendum eſſe: *Innovas inſulas*, ut ſupra innuimus. Hoc pacto legerunt Æthiopes Jud. 3. 15. ΤΟΝΑΩΔ: τὸΝαωδ & ex Αωδ Aod, nomen proprium ናኦድ: Naod fecerunt. Sit ergo nobis שם in textu כתיב, & משם in margine קרי. L. 16. p. 775. I. 15. §. 5.

9 Sed à Criticis ad realia redeamus: הלך *Ire*, de fluminibus eſt *fluere.* Textus autem Hebraicus non habet: *Vnde fluunt, eò refluunt*, ſed *eò revertuntur, ut fluant*, ut modò ſignificavimus. Modus autem reverſionis hîc non exprimitur, ideo ex Phyſicis & Mathematicis petendus eſt: non contra omnem rationem & gravis aquæ naturam, affluxus aquæ ſurſum in montes fingendus. Reverſio illa aliter non contingit, quàm coactione vaporum è fluminibus, terrâ, & mari quotidiè confertim aſcendentium in nubes; ubi frigore ſuperioris aëris in pluvias condenſantur, quæ cadendo in montes ſeſe inſinuant, atque in cavernis & retinaculis tanquam ſtagnis ſubterraneis tamdiu continentur, donec exundent, atque in fontes erumpant.

10 Iſte eſt circulus quem Salomon innuit. *Ad fontes, ex quibus flumina profluunt, revertuntur* [nimirum per exhalationes perpetuas, & exinde natas pluvias] *ut rurſus profluant.* Aben Ezra interpres minimè malus, circulum quem diximus innuens, ad hunc locum ſic ſcribit:

Non

(a) L. V. c. 2. & ſeqq. aliique plurimi ante & poſt illum.

(b) Sennertus *in Epitome natural. Scientiæ lib. IV. c. 10. de fontibus*, aliique plurimi ante & poſt illum.

(c) *Mercerus* ad hunc locum.

Lib. I. c. 8. N. LII. אין קץ להם כי תמיד יעלה איד מהים אל הרקיע והם רוב העננים והמים המתוקים יעלו והאיד ישוב גשם : *Et paulo poſt* : ומימי המעיינים מהגשם וכל הנחלים יצאו מהמעיינים הלא תראה כי בשנת בצורת ייבשו המעיינים וכתוב ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ :

Non eſt finis illis [aquis] *quoniam ſemper aſcendit vapor è mari ad firmamentum, & inde multitudo nubium, & aquæ dulces aſcendunt, & vapor convertitur in pluviam &c. Et aquæ fontium ex pluvia, & omnes fluvii egrediuntur è fontibus. Nonne vides, quod tempore ceſſantis pluviæ exaruerunt multi fontes ſicut Scriptura ait: Et exaruit flumen, non enim fuerat pluvia in terra.*

Reg. 17. 7. Hic habemus autoritatem Scripturæ & locum manifeſtum de cauſis fontium, quô expoſitio noſtra ad locum Eccleſiaſtæ confirmatur. Idem rectè obſervavit *Voſſius d. libr. c. 4. §. Quod attinet &c.*

L. 4. c. 10. Haud ſatis digna ſunt viro Philoſopho, quæ *Sennertus* in Phyſica ſua *de rotunditate terræ & aquâ marinâ tradit, quòd aquam fontanã in altiſſimos montes pondere ſuo quaſi protrudat & extollat.* Quæ verba ſenſum nullum habent, niſi credere velis noſtrum mare aquam fontanam in Antipodum montes, tanquam noſtri maris reſpectu inferiores, pondere ſuo propellere: & viciſſim Antipodum mare noſtros fontes in montes noſtros trudere; quæ ſi ita intelligerentur, certe puerilia forent; cùm vulgò notum ſit, quamlibet guttulam aquæ marinæ non ſurſum, ſed deorſum ad centrum terræ, non ultra tendere. 11

Marcus Friedericus Wendelinus (d) de tali aquarum contra naturã elevatione tanquam de re plana & comperta loquitur hoc pacto: *Eſt porro admirabilis aquarum motus. Etſi enim graves naturâ deſcendant aquæ, tantum tamen nullius eſt montis faſtigium, quin aſcenſu ſuperent, vel ex abyſſo elevatæ.* Quis quæſo hoc rimatus eſt? Aquas ſanè videmus in cacuminibus montium, ſed eæ vel ex pluvia tanquam in ſtagno quodam colliguntur: vel ex altiori monte, quamvis procul diſſito, per rivos ſubterraneos illuc truduntur; ut fingere non neceſſe habeamus, quòd ex abyſſo aſcendant. 12

Alii excogitant: *Montes iſtos inſtar ſpongiæ ſeſe habere, atque aquam ſubterraneam quamvis ſuâ naturâ gravem, ad ſe inſtar magnetis cujusdam attrahere.* Verùm & hîc experimento opus eſt, ut tale ſaxum, vel talis terra producatur, quæ ſpongiam referat, & aquam ſua ſponte in altum trahat. Ariſtoteles id quidem dicit loco ſupra citato. Cur autem per terram rimoſam hîc illic non erumpunt aquæ, antequam in montium faſtigia veniant? Cur in locis planis nulli vel rari fontes reperiuntur? quod ipſe fatetur dicto Lib. I. Meteor. c. 13. 13

Αἱ κρῆναι αἱ πλεῖσται ὄρεσι καὶ τόποις ὑψηλοῖς γειτνιῶσιν: ἐν δὲ τοῖς πεδίοις ἄνευ ποταμῶν ὀλίγαι γίγνονται πάμπαν.

Fontes plerique montibus, atque locis excelſis propinqui ſunt: in planis verò locis ſine fluminibus pauci gignuntur omnino.

Sed cauſam diverſitatis non reddit.

Si aqua marina fontium cauſa eſſet, utique in locis planis & arenoſis potius quàm in altis & ſaxoſis proſiliret: & una eademque quantitate ſemper flueret, quia aqua marina ſemper uno eodemque modo ſeſe habet. *Athanaſius Kircherus in Mundo ſuo ſubterraneo* multiplices fontium cauſas nobis promit, quas omnes expendere integrum requireret tractatum. Video quidem & credo hydrophylacia innumera in ipſis terræ viſceribus dari: video etiam meatus & flumina retroflua depicta, ſed ita in ventre terræ reperiri non credo; multo minus, quòd aër levior Mare gravius ita conſtanter & æqualiter premat, ut aqua in altiſſimos montes aſcendere cogatur. 14

d. Lib. V.

Porro tradunt: *aquam marinam, per longas terræ venas & anfractus percolatam, ſalſedinem amittere*; Quî fit, quod amittat? Reſpondebuntne univerſam terram omnibus in locis virtutem hanc corrigendi maris ſalſedinem perpetuò habere. Poſito, quod habeat; neceſſe ergo eſt, ut maris ſalſedinem in ſe trahat; hoc conceſſo ipſam aquam dulcem, ſi perflueret, poſt tot annorum millia ſalſam reddere quiret; tantum abeſt, ut ex meatibus tanto ſale imbutis, pro marina ſalſa, dulcem eructare poſſit. 15

Sed à *mari Caſpio* argumentantur; quod multa flumina in ſe recipit, nullum 16
tamen

(d) *In Admirandis Nili in Præfat. dedicatoria.*

tamen exitum habet; inde ſequi, meatus ſubterraneos dari, per quos aquæ hujus maris uſpiam exonerentur. Sic enim Grotius ad h. l. *Flumina cum mari intrant meatus ſubterraneos, & ibi colati in fontes erumpunt. Apertiſſimum id in Caſpio mari, quod nusquam in aperto cum Oceano eſſe continens, ſatis jam conſtat. Habet ergo mare canales ſuos,* Lib. I. c. 8. N. LII. & 53.
17 *ſic ut multa flumina terris abſorpta ex longo intervallo reſurgant.* Verùm hoc non eſt in quæſtione: *An maria interna, lacus & flumina vortices habeant in abyſſum, & fortaſſis in ipſum Oceanum tendentes?* Hoc tantùm quærimus: *An & quomodo aqua marina in excelſiſſimos montes, & non æque in planitiem aſcendat? & cur fontes tempore pluviali magis quàm ſicco exundent? vel æſtate torrida planè exſiccentur?*

18 Hieron. Cardanus (*e*) cum de ortu fluminum tractat, bene agnoſcit ſententiã de circulatione aquæ in ſua ſubſtantia ſtare non poſſe, ſic enim loquitur: *Nec ex mari ipſo ad tantam altitudinem, quanta eſt montium vertex* [aqua] *poteſt aſcendere, & antequam ad montes perveniat, nulla eſt ratio, quin ubique erumpat: nec unquam flumina minuerentur: mareque ipſum non tot fluminibus ſufficeret, verùm quandoque ſiccaretur, cùm maxima pars aquarum Solis calore evaneſcat.* Et paulo poſt: *Quòd etiam tam pura reddatur ab omni ſalſedine & amaritudine, vix eſt veriſimile.* Quæ Cardani dicta, quantum ad ſcopum noſtrum, rationi conſentanea ſunt. P. 162.

19 D. Gejerus, ut neutram partem offendat, in Commentario ad locum Eccleſiaſtæ ſupra allegatum utramque ſententiam amplectitur: *Redeunt autem flumina,* ait, *partim per occultos terræ meatus, partim per pluviarum è mari extractarum deſcenſione &c.* Sed primum aſſertionis hujus membrum nullâ demonſtratione mechanicâ, ſed con-
20 jecturis tantùm nititur. Huc autem redit plerorumque doctiſſimorum virorum ſententia, qui paucis abhinc annis de hac materia ſcripſerunt; inter quos *Rob. Plot Anglus* (*f*) & D. Mich. Bernh. Valentini Profeſ. Gieſſenſis celeberrimus. (*g*) Ii præter aquam pluviam alias quoque cauſas, fontibus adſignant; quas examinare à ſcopo noſtro nunc paulo longius abeſt. Id tantùm non capio, quomodo *Plot* lectoribus ſuis perſuadere velit, *aërem* [quem *immenſam molem* facit] *ſuperficici maris incumbentem aquam marinam ſemper premere, ut altiùs quam ad libellam in ſubterraneis meatibus aſcendat.* Credidit ne aerem, quamvis ſupernè liberum, premere poſſe aquam marinam? ut corpus ſuâ naturâ levius premat id quod eſt gravius? Si hoc; cur non premit mare è vaſto ſuo alveo foras in littus patulum & apertum magis quàm in arctas terræ cavernas? & ſi aër tanta moles eſt, cur premitur à denſis nubibus, quæ vapores tantùm ſunt maris, & non potiùs illas reprimit iisque reſiſtit, ſi ponderoſior eſt aqua? Fontes pleroſque ex aqua pluvia ſcaturire diſſentientes negare non poſſunt, imò hanc ſententiam pro regula agnoſcere tenentur. Exceptionibus non adverſabimur, modò eas legitimè probent. Caſparus Bartholinus quoque diſſertationem Phyſicam de fontium fluviorumque origine ex pluvia, Hafniæ An. 1689. vulgavit, quam mihi nondum videre contigit. §. 61. p. 146. Sup. 44. §. 2.

1 N°. LIII. De Nili præſtantia] Nili laudes hic multis extollere nec temporis nec inſtituti noſtri ratio patitur; & multi autores id ante nos præſtiterunt. Plura de hoc flumine, quàm de ullo alio, apud ſcriptores reperiuntur. πάσαις ταῖς ἀρεταῖς κεκόσμηται, *Omnibus virtutibus exornatum eum prædicat* Ætius. Notatu dignum eſt, quod Strabo ſcribit: Lib. I. p. 36.

Οἱ προσαχθέντες πρὸς τὴν Αἴγυπτον, οὐθὲν πρότερον ἱστοροῦσι περὶ τῆς χώρας, ἢ τὴν τοῦ Νείλου φύσιν διὰ τὸ τοὺς ἐπιχωρίους μήτε καινότερα τούτων λέγειν ἔχειν πρὸς ἄνδρας ξένους, μήτ᾽ ἐπιφανέστερα περὶ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς.	*In Ægyptum delati de nulla hujus regionis re curioſiùs loquuntur quàm de Nili naturâ, quia nihil magis novum narrarè poſſunt incolæ peregrinis: neque illuſtrius quid de rebus ſuis.*

2 Veteres omnes, qui res Ægyptiorum ſcripſere, Nili prolixam faciunt mentionem, ut *Herodotus*, *Heliodorus* & alii plurimi. Inter recentiores *Marcus Fridericus Wendelinus* librum integrum de *Admirandis Nili* ſcripſit. *Ath. Kircherus in Oedipo ſuo Ægyptiaco* (h) de eo latè diſſerit. Adde *Voſſium* in libello ſæpius à nobis memorato. Lib. II.

 Quia

(*e*) *De Subtil. l. 2. de elementis.* (*f*) De origine fontium *Tentamen Philoſophicum* edidit Oxonii An. 1685.
(*g*) In epiſtolâ valdè eruditâ de ortu fontium ad me datâ, & Gieſſæ 1688. impreſſa. (h) Synt. I. c. 7.

L. I. c. 8. N. LIII. Quia verò Æthiopiæ noſtræ ortum ſuum debet, ad ſtabilienda ea, quæ in Hiſtoria noſtra paucis habentur, nonnulla addemus.

1) MAGNITUDO ejus & LONGINQUITAS omnium fluminum maxima eſt, non quòd ultra æquinoctialem lineam ortum ſuum habeat, prout ex vana 3
I. 2. 25. §. 1. conjectura veteres finxerunt: multò minùs, quòd apud *Antichthonas* ortus, ſubter
L. I. c. 9. maria cœco alveo tranſiens, in noſtro hemiſphærio rurſus emergat; ut *Pompon. Mela* nugatur: (quem malè ſequitur *Wendelinus*, (i) ſcribens: *quod die ſimul & nocte fruatur*: neque etiam, quòd in Paradiſo ortum ſuum habeat, uti malè crediderunt veterum ple-
Inf. n. 56. rique; ſed quòd tot ingentes mæandros & flexus faciat, quos Geographi noſtri ignorant; ideoque rectâ quaſi lineâ illum à meridie ad Septentrionem in tabulis vulgatis derivant. Audiamus de hac re unum & alterum è veteribus. *Diodorus* 4 *lib. 1. p. 28.*

Μέγιστος δὲ ὢν τῶν ἁπάντων ποταμῶν καὶ πλείστην γῆν διεξιὼν καμπὰς ποιεῖται μεγάλας, ποτὲ μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὴν Ἀραβίαν ἐπιστρέφων, ποτὲ δ᾽ ἐπὶ τὴν δύσιν καὶ τὴν Λιβύην ἐκκλίνων. Φέρεται γὰρ ἀπὸ τῶν Αἰθιοπικῶν ὀρῶν μέχρι τῆς εἰς θάλατταν ἐκβολῆς στάδια μάλιστά πως μύρια καὶ δισχίλια σὺν αἷς ποιεῖται καμπαῖς.

Cum autem ſit omnium fluviorum maximus, & plurimũ terræ percurrat, flexus facit magnos, modo ad Ortum & Arabiam verſus ſe convertens, modo ad Occaſum & Libyam [Africam propriè dictam] *verſus declinans. Fluit enim à finibus Æthiopiæ usque ad maris oſtium ſtadia maximè duodecim millia cum ſuis, quas facit, ambagibus.*

Strabo Lib. I. p. 32. 5

Μῆκος μὲν ἀνατείνων ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν πλειόνων ἢ μυρίων σταδίων.

Longitudo equidem ſeſe extendit ad meridiem ultra decem millia ſtadia.

Curſum ejus à Meroë usque ad mare ſic deſcribit Lib. 17. p. 786.

Ῥυεὶς γὰρ (φησὶ) ἀπὸ Μερόης ἐπὶ τὰς ἄρκτους ὡς δισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους σταδίους. Πάλιν ἀναστρέφει πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὴν χειμερινὴν δύσιν, ὡς τρισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους σταδίους, καὶ σχεδὸν ἀνταίρας τοῖς κατὰ Μερόην τόποις. καὶ εἰς τὴν Λιβύην πολὺ προσπεσὼν καὶ τὴν ἑτέραν ἐπιστροφὴν ποιησάμενος πρὸς τὰς ἄρκτους φέρεται πεντακισχιλίους μὲν καὶ τριακοσίους σταδίους ἐπὶ τὸν μέγαν καταῤῥάκτην.

Fluens enim [Eratoſthenes] (*inquit*) à Meroë verſus Septentrionem ad bis mille & ſeptingenta ſtadia, rurſus convertitur ad meridiem & hiberſum occaſum ad ter mille & ſeptingenta ſtadia, & ferè obverſus locis circa Meroën, & ad Africam [propriè dictam] undâ gravis delatus, & alteram converſionem faciens Septentrionem verſus, fertur quinque millibus & trecentis ſtadiis uſque ad magnum catarracten.

Nota ubique converſiones & ambages magnas.

Quod autem tam magnos gyros faciat, etiam ex relatione *Gregorii* colligitur, 6
§. 31. quam in *hiſtoria noſtra hoc capite* vulgavimus. Is ibidem dicit; *quod exiens Gongâ de-*
§. 39. *ſcendat in regionem Schankalarum*, cujus notitiam ille non habuit. Rurſus narrat:
§. 45. *quòd peregrinatores Habeſſini Nubiam permeantes eum à dextra relinquant, & poſt iter quindecim dierum denuò reperiant.* Ex quo ſequitur, quòd minimè rectâ lineâ, (ut vulgò delineatur) ſed procul, modò ad Occidentem, modò ad Orientem feratur, priusquam in Ægyptum veniat. *Perpetuam quidem hyemem & æſtatem ſimul patitur*, ut *Wendelinus* ait, ſed non, ut ille putat, ab auſtrali æquatoris latere hyemalibus ibi menſibus profluit; verùm iisdem menſibus æſtivis, Junio, Julio, Auguſto, & partim Septembri quibus in Æthiopia hyems, æſtas eſt in Ægypto.

2.) Ingentem aquæ molem Nilus ſecum vehit, omnia enim 7 Abaſſiæ flumina, uno & altero excepto (ut Gregorius teſtatur) in ſe recipit. Plura deinde in aliis Æthiopiæ regionibus colligit, ut tanta vis aquæ uno alveo contineri
§. 57. non poſſit. Duos enim magnos alveos illi eſſe, in *hiſtoriâ noſtra hoc capite* memora-
Inf. n. 65. vimus; quorum alter per *Nigritarum* regionem in Oceanum *Atlanticum*: alter per *Ægyptum* in Mare mediterraneum ſeſe exonerat.

Oſtia Nili. De *Oſtiis Nili* in Ægypto pauliſper diſſerere operæ pretium putamus, quia magna hîc contigit mutatio. Septem oſtia veteres omnes unanimiter illi tribuunt, & inter eos Romani, qui illud benè ſcire poterant. 8

Seneca (*k*) ait: *Sic quoque cum ſe ripis continet Nilus, per ſeptem oſtia in mare emittitur.* Virgil. Lib. VI. Æneid.

Et

(i) Dict. lib. c. IV. §. 1. (k) Natural. quæſt. Lib. IV. c. 2.

Et ſeptem gemini turbant trepida oſtia Nili. L. I. c. 8.
Ovidius: - - - *Septemflua flumina Nili.* N. LIII.

Dionyſius Perieg: ἑπτὰ διὰ ςομάτων ἑιλιγμένος ἐις ἅλα πίπτει. | *Per ſeptem oſtia devolutus in mare cadit.*

Quapropter Straboni ἑπτάςομος *Septemoſtialis* vocatur.

Herodotus Lib. II. *Ptolemæus* Lib. IV. cap. 5 & *Plinius* ea nominant. Iſte L. V. c. 10. S. 11. tradit; *Oppida* [quædam] *nomina dedere oſtiis, non omnibus* (*XII. enim reperiuntur, ſuperque quatuor, quæ ipſi falſa ora appellant*) *ſed celeberrimis ſeptem, proximo Alexandriæ. Canopico, deinde Bolbitino, Sebennytico, Phatnitico, Mendeſico, Tanitico, ultimoq;*
9 *Peluſiaco.* Strabo adhuc exactius:

Δύο μὲν ἐν ταῦτα τȣ͂ Νείλȣ ςόματα, ὧν τὸ μὲν Πηλȣσιακὸν καλεῖται, τὸ δὲ Κανωβικὸν καὶ Ηρακλεωτικὸν, μεταξὺ δὲ τȣ́των ἄλλαι πέντε ἐισὶν ἐκβολαὶ ἄιγε ἀξιόλογοι, λεπτότεραι δὲ πλείȣς. | *Duo igitur Nilo ſunt oſtia: quorum alterum* Peluſiacum: *alterum* Canopicum *ſive* Heracleoticum *vocatur; Inter quæ alia quinque dantur mentione digna, alia minora verò plura.*

10 Olim igitur tot oſtia fuiſſe dubio prorſus caret, at nunc multo pauciora ab hodiernis peregrinatoribus obſervantur. *Marinus Sanutus* (l) quatuor tantum reperiri ſcribit, *primum* eſſe inter urbes maritimas Tafnin & Pharamiam: *ſecundum* apud Damiatam: *tertium* apud Sturionem: *quartum* apud Reſſith. [Arabicè رشيد *Reſchid*, Ital. *Reſcid* ſcribendum.] *Iohann Michael Wanslebius* (m) *tria* tantùm recenſet, *primum* propè Damiatam, *alterum* apud Roſettum, & *tertium* media viâ Alexandriam inter & Roſettum, *Maadiye* dictum i. e. *Trajectus.*

Credibile autem eſt reliqua tam longo tempore limo obſtructa fuiſſe. Id obſervatum fuit tempore Auguſti, qui foſſas omnes in quas Nilus exæſtuat, oblimatas longâ vetuſtate militari opere deterſit, ut *Suetonius* narrat in *Auguſto.* Cap. 18.

11 Alexander Pinus (*n*) *Archiater Sereniſſimi Venetorum Ducis Moroſini*, triennium in Ægypto verſatus, duo tantùm vera Nilo oſtia eſſe docet, prope *Damiatam* & *Roſettum* [ſcil. vetera illa duo: *Canopicum* & *Peluſiacum*] *eſſendoſi divertiti tutti ſette ne i due ſoli di Damiata e Roſetto.* Huc enim redacta ſeptem illa antiqua oſtia, inquit: & reprehendit Geographos, *qui in hodiernis Ægypti tabulis tot oſtia, quot veteres, fruſtra ponant. Iuxta Alexandriam foſſam quidem in mare dari, ſed arte factam*; nec *fluere, niſi cum Nilus exundat, oſtium verò illud, quod Julius Cæſar deſcribit, nunc non reperiri. Olim tamen portum commodum fuiſſe, quòd ibi Pharos turris cum lumine nocturno, dirigendis navibus, à Cleopatra fuerit exſtructa*; ut *Amm. Marcellin.* ſcribit. Cauſam tantæ diverſitatis ex eo ortam rectiſſimè judicat, quòd aggeres, quos antiqui Ægyptii, (*Diodoro* teſte) tantis impenſis conſervaverant, neglecti jaceant, ita ut quædam oſtia arena & limo fuerint obſtructa; quædam verò nempe viciniora inter ſe planè confluxerint. Lib. 22.

12 Quin & Gregorius duorum tantum oſtiorum mentionem facit his verbis.

ወእምድኅረ፡ በጽሐ፡ ዐባይ፡ ሀገረ፡ ምስር፡ በህየ፡ ይትከፈል፡ ኀበ፡ ክልኤቱ። መንፈቁ፡ መንገለ፡ ባሕር፡ ዘደምያጥ፡ ወመንፈቁ፡ ይበውእ፡ መንገለ፡ ባሕር፡ ዘእስክንድርያ። | *Poſtquam pervenit Nilus in urbem Cairum, ibi dividitur in duo: Dimidium ejus* Mare Damiatæ *verſus: & dimidium eius* Mare Alexandrinum *verſus.*

Sic parum propriè diſtinguit Mare mediterraneum Gregorius. Nec plura oſtia agnoſcit *Thevenotius* (o): *Nilus*, inquit, *in Mare mediterraneum exoneratur par les deux bouches de Roſſette & de Damiette*, i. e. *per duo oſtia Roſſettæ & Damiatæ.* Iſta duo oſtia & olim celeberrima præ cæteris fuere, ita ſe findente Nilo infra Cairum, ut triquetram terræ figuram efficiat, Græcæ literæ vocabulo *Delta* appellatam.

13 3.) Dulcedo aquæ Niloticæ tanta, quanta nulli fluminum. *Seneca:* (p) *Nulli fluminum dulcior guſtus eſt.* Ariſtides quaſi interrogans ait: *Aquæ Niloticæ dulcedinem quantam eſſe credis?* ℞. *Quantam nunquam dixeris.* Vino æquiparabatur

P 2

(l) Lib. I. part. 1. c. 6. allegatus à *VVendelino* cap. 25. (m) *In relatione dello ſtato preſente del Egitto Part. I. c. 4. p. 46.* quam illi Monachus quidam Italus Italicè vertit. (n) In pereruditio libello nondum edito, cui titulus: *Diſcorſo del Nilo all' Illuſt. S. Iacobo Grandi Medico Anatomico publico in Venetia.*
(o) *In d. Itinerario Lib. II. c. 69.* (p) *Lib. 4. Natur. quæſt. c. 2.*

L.I.c. 8. N. LIII. batur olim à Peſcennio Nigro Imperatore, qui militibus vinum petentibus *Spartian.* teſte, reſpondit: *Nilum habetis, & vinum petitis* Nam accolæ, Nilum habentes, de vino ſoliciti non erant. *Achill. Tat. l.4.* (q) Cauſam dulcedinis inquirere, quod nonnulli faciunt, non eſt hujus loci. *Vide Scal. Exerc. 48.*

4.) Sequitur de ſalubritate aquarum Nili. Hanc aliqui colligunt 14 ex vivacitate populorum juxta Nilum degentium; quam ob cauſam σωτῆρα *Ser-* Lib. 3. *vatorem* dictum putat *Plato in Timæo.* Martyr. *in Legat. Babyl.* ſcribit: *quòd ſtomachum, quô tamen laboraverit, nunquam læſerit, nec alicui corporis parti damnum attulerit.* Febricitantes durante paroxiſmo innoxiè eam bibunt. Id I. M. Wanslebius de ſemet ipſo prædicat (r): *Aqua Nili valde grata, dulcis & ſana eſt, neque quidquam nocet, quantumcunque de ea bibas, quod de me ipſo teſtari poſſum; cum enim in* Girge & Momfallot *ægrotarem, in maximo febris ardore vas aquæ continuò ori admovebam, nec quidquam mali mihi fecit.* Et paulo poſt: *Quamvis ſit turbida, nihil tamen nocet; claram autem eam reddere poſſunt amygdalis amaris bene contuſis, & cum aqua mixtis.* Marinus Sanutus: (s) *Nili aqua omnium totius mundi aquarum optima.* Et ſic autores alii plurimi. *Galenus de bonit. aquæ*, Nilum ita laudat, *ut bonitatis excellentiâ pau-* c.7.p.168. *cis admodum fluminibus comparari poſſit.* Georg. Hieron. Velſchius librum hunc 15 *inter Galeni ſpurios legi, & verba allegata non aliter quam de Nili aqua clarefacta accipienda eſſe*, ait; adeoque dicta Proſperi Alpini (t) de *turbida ac putrida aqua*, de *Nilo turbido atque limoſo* intelligit, idque inter cauſas dracunculorum ſuorum non obſcurè I. 13. n. 96. refert. At Velſchius, (prout alibi monebimus,) res ſuas ſæpe confundit, nec autorum dicta ſatis accuratè expendit, aut diſtinguit. Nam *de inopibus* & *pauperibus Ægypti* manifeſtè loquitur Alpinus: *Multos*, ait, [non omnes] *inopia coactos* [non divites] *peſſimis tùm cibis, tùm turbida ac putrida aqua ali.* & XIV. *pauperes aquam cœnoſam ſemiputridamque epotare.* Iſta profectò non accolas Nili tangunt, ſed ab hoc flumine paulo remotiores, qui aquam à Nili reſtagnatione reſiduam è lacunis aut ciſternis parum purgatis vel puteis malè ſalubribus potare coguntur; cùm extra Nilum aqua in Ægypto ſit rariſſima, ideoque jumentis in monaſteria aut oppida remotiora proditioribus eſt advehenda.

Sup. §. 11. lit. n. Pinus teſtis αὐτόπτης in tractatu ſuo Mſſto ſcribit: *Sed ne putes tantùm aquam* 16 *Nili fluvialem in Ægypto dari, innumeri paſſim dantur putei & parùm & ſatis profundi, &c. quorum aquæ tamen impuræ, & quodammodo ſalſæ, neque ad aliud quàm ad lavandum & irrigandum idoneæ ſunt.* Paulo poſt, ubi de inciſione aggeris Nili agit, ut in foſſam Cairi [*Chalidus* Wansleben vocat] intret, id ideò inter alia fieri dicit: ut repleantur ciſternæ & putei in uſum plebis, quæ ſumtibus deſtituta ordinariè bibit aquam putealem, nam (ut ante dixerat) nunquam in Ægypto ita pluit, ut ciſternæ aquâ pluviâ impleantur.

Cap. 5. De *Alexandria* A. Hirtius (u) ſcribit: *Eſt ferè tota ſuffoſſa, ſpecusque habet ad* 17 *Nilum pertinentes, quibus aqua in privatas domus inducitur, quæ paulatim ſpatio temporis liqueſcit ac ſubſidit. Hac uti domini ædificiorum, atque eorum familiæ conſueverunt; nam quæ flumine Nilo fertur, adeò eſt limoſa atque turbida, ut multos variosque morbos efficiat: ſed ea plebes ac multitudo contenta eſt neceſſariò, quòd fons urbe totâ nullus eſt.* At bene tenendum, de Alexandria hunc locum agere, quæ aquas Nili non niſi per foſſam tempore exundationis accipit; tam puræ itaque ac ſalubres eſſe non poſſunt, quàm quæ ex ipſo alveo fluminis hauriuntur, ut mirum non ſit plebem ciſternis deſtitutam, ſi aquam ex foſsâ illâ, certâ tantùm anni parte, bibat, morbos ſentire.

Igitur quæ tàm de ſalubritate quàm inſalubritate Nili memorantur, cum grano 18 ſalis accipienda: nec non tempora & loca benè diſtinguenda ſunt. Nam quæ Wanslebius narrat, *quòd nihil quidquam noceat, quantumvis de ea bibas, etiamſi turbida ſit*; id de certis ſubjectis, vel certo anni tempore accipiendum. Nam Pinus inſignis Medicus,

(q) Allegatur à Wendelino cap. X. qui plura de hoc capite habet. (r) In dicta relatione de ſtatu Ægypti Part. I. c. 4. p. 43. (s) Lib. II. P. 4. cap. 14. (t) I. Med. Ægypt. XIII. (u) De Bello Alexand. cap. 5.

dicus, cujus judicium hîc meritò præferendum, teſtatur: *aquam Nili valde nitroſam* L. I. c. 8.
eſſe, adeoq́; inteſtina vellicare, ut illius inſueti per aliquot dies diarrhœa laborent; imò & N. LIII.
lacerare ea, ut in æſtate plebs communiter dyſenteriam patiatur. Sed, ut mihi videtur, ipſa aquæ cruditas, fervidis menſibus, hoc morbo etiam alias regiones infeſtat. Aquam verò Niloticam, quocunque modo depuratam, ut ſalubrem laudat, & ad potum optimam prædicat, *eſſe enim leviſſimam & inſipidiſſimam & facile tranſire, alvum nihilominus aut parumper aut ſufficienter laxare.* His igitur diſtinctionibus adhibitis autores de Nili ſalubritate diverſimodè differentes facilè conciliari, & à Velſchio confusè tradita meliùs intelligi & applicari poſſe ſperamus.

19 Id verò planè falſum eſt, quòd *Kircherus in Oedipo ſuo* (x) ex Ariſtide ſcribit: *quòd à peſte liberi ſint Ægyptii*; cum tamen ex relationibus ſuperioris ſeculi ſcire potuerit, *peſtem Alcairi ſæviter graſſatam eſſe*: & hoc ipſo, quo hæc ſcribimus, anno milleſimo ſexcenteſimo octogeſimo ſeptimo, à fide dignis hominibus relatum nobis fuit: *octies centena hominum millia, atque inter eos Legatos Habeſſinorum Regis contagio periiſſe.*

20 5.) Tranſimus ad peculiarem Nili virtutem, quâ non tantùm terrarum, ſed etjam hominum materna fœcundat arva, ut Solinus loquitur. Galenus, vel qui- Cap. I.
cunque libri autor eſt, de Nilo: *Mulierum partus inſigniter adjuvat. Non oves ſolùm & capræ ſunt pinguiſſimæ, ſed & fœminæ; non geminos tantùm, ſed tergeminos, imò* τετράδυμα *(ne plures dicamus) quatergemina pariunt.* Quæ confirmat Strabo L. 15. p. 695.

πάς τε γυναῖκας ἔσθ' ὅτε ϗ τετράδυμα τίκτειν. Ἀριστοτέλης δὲ ϗ ἑπτάδυμά τινα ἱςορεῖ τετοκέναι.	*Mulieres interdum & quatergeminos parere. Ariſtoteles autem quandam & ſeptem geminos peperiſſe narrat.*

Ex hoc habuit procul dubio Trogus, qui *in Ægypto ſeptenos uno utero ſimul gigni* ſcripſit, teſte Plinio. Seneca (y): *quorundam cauſa non poteſt reddi, quare aqua Nilotica* L. 7. c. 3.
fœcundiores fœminas *faciat, adeò ut quarundam viſcera longa ſterilitate præcluſa ad conceptum relaxaverit.* Et ſic alii quoque autores ad unum omnes. Ipſe *IureConſ. Paulus* (z) teſtatur: *Non leves autores tradidiſſe multas Ægypti* [fœminas] *uno utero ſeptenos enixas.* Ob tantam Nili fœcunditatem *Ptolemæus Philadelphus* filiæ ſuæ *Berenice* Syriæ Regi nuptæ, aquam Niloticam tanquam donum quoddam nuptiale dedit; erat enim olim inter regia munera, referente *Stuckio* (a). Plura habentur apud *Wendeli-* d.loc.p.50.
num ſupra citato tractatu (b), ex quo pleraque deſumſimus.

21 Porrò Kircherus Æthiopes, ejus fœcunditatis participes, Nilum paſſim appellare ſcribit: *Ankaata marat ſchamatawi*, quod ille ſignificare dicit, *Fontem aquarum cæleſtium*, quæ malè reddita & pejus adhuc expreſſa ſunt. Hoc enim ſi Æthiopicè dicere velis, reddendum eſt: ነቀዐ: ማያት: ሰማያውያት: *Nek-a majât ſamajawjat*: i. e. *fons aquarum cæleſtium*, አንቀዕት: *Ankeet* pluralis eſt ሰማያዊ: *Samajawi* ſingularis ſine conſtructione; ſed iſta alibi mihi neque lecta neque audita: nec video, quare flumen *fons* appelletur. Arabes Nilum paſſim vocare ſcribit *vitam terrarum* حياة الارضين idque Latinis literis exprimit *Giatellarthina*, quaſi Arabicè prorſus nihil ſciviſſet, pro *Hhajât-elardhina*.

22 Vana denique Gematria eſt CCCLXV. dierum anni, quam in Græco ΝΕΙΛΟΣ Heliodorus quærit; ςοιχείων εἰς ψῆφυς μεταλαμβανομένων literis in calculos adhibitis c. 9.

Ν	enim denotat	50	365.	Quaſi verò Rabbinicâ ſapientiâ nomina fluminibus imponerentur.
Ε		5		
Ι		10		
Λ		30		
Ο		70		
Σ		200		

23 Tractationem de Nilo concludimus inani veterum opinione, quaſi nullos emitteret vapores, ut alia flumina; propterea ἄναυρος *aura carens* dictus. Sic enim Herodotus Lib. II. c. 19.

αὔρας ἀποπνεύσας μῦνος πάντων ποταμῶν ὀ παρέχεται.	*Solus omnium fluminum nullos vapores exhalat.*

 Hæc

(x) Syntag. I. c. 6. p. 49. (y) Lib. III. quæſt. natur. cap. 25. (z) L. 3. *ff. ſi pars hered.* (a) *In antiq. convival.* L. 3. c. 6. (b) *Cap.* X. & ſequentibus.

L. I. c. 8. N. LIII. & LIV.

Hæc exſcripſit *Plinius* L. 5. c. 9. Eadem refert *Ath. Kircherus* (c), ſed non refutat, quod
egregiè præſtitit *Wendelinus d. lib. c. XI.* Scilicet boni illi viri putaverunt Nilum nul-
los exſpirare vapores, quia nulli videntur. Nimirum in Ægypto frigore non con-
ſtringuntur, ut oculis videri poſſint. Æque ac ſi *Lappo* quidam ſcriberet: *Ægyptios
non reſpirare*, quòd halitus oris in Ægypto non cernatur, ut in Septentrionalibus
regionibus magnâ anni parte.

Aura fluminum.

Cardanus (d) rei falſæ (quod multis Philoſophis accidit) cauſas quærit, *cur ſolus Ni-* 24
lus aura careat: in re cuivis obvia ſtolidè ſubtilis. Agnoſcit *auram fieri, ubi aqua tepo-
rem à ſole* [ut putat] *conceperit, indicio eſſe,* quòd ſub ortu & occaſu, non media die aura
circa flumina æſtate oriatur. Cui rei longas ſed malas applicat rationes, quas
exſcribere piget. Breviùs & meliùs dixiſſet: *Quia ſcilicet manè & veſperi exhalatio-
nes illæ à tepore aquæ, vel nativo ſubjectæ terræ calore aſſurgentes à naturali aëris frigore
conſtringuntur, ut oculis videri poſſint: medio die verò à calore ſolis reſolvuntur, ne videri
queant.* Ubi ergo ſummus æſtus eſt, ut in Ægypto, ibi vapores nunquam viden-
tur: ubi ſummum frigus, ut hybernis menſibus in Septentrione, ibi aperto fortè flu-
mine, quamvis calore ſolis minime tepefacto, toto die cernuntur, ut ipſe in Svecia
vidi. Inde frequentiſſimæ nebulæ. Quod etiam mechanicè demonſtrari poteſt; 25

Boreas in balneo.

ut mihi ipſi contigit in Sveciâ menſe Decembri in balneo ſedenti. Accidit, ut orbis
vitreus frangeretur, Boreas acer in hypocauſtum inflans, id continuò tantâ nebulâ
velut nube replebat, ut alter alterum vix videret, donec rurſus obſtrueretur. Dice-
retne hîc vapidus quidam Philoſophus: *balneum ante & poſt ventum hunc vaporibus*

pag. 695.

caruiſſe. Ariſtoteles certè non in ea fuit ſententia, teſte Strabone, cauſas ſalubritatis
Nili reddens: *aquam à ſole mediocriter coqui*, ait, *nutrientia relinquendo & ſuperflua
per vapores reſolvendo.*

De Kirchero tantùm mirum, qui alibi aſſerit: *corpora omnia habere ſuam atmo-* 26
ſphæram, ſive ſua effluvia; & tamen iſta de aura Nili tam frigidè refert. Præſertim

L. 21. c. 7.

cum Plinium legerit, qui quaſi immemor ſui ſcribit: *In Ægypto minimè odorati ſunt
flores, quia nebuloſus & roſcidus aer eſt à Nilo flumine.* Quod etiam experientia recen-
tiorum peregrinatorum confirmat, ut abſolutè verum non ſit: *omni tempore Nili au-
ram non videri*; niſi malis hoc accipere de aere caliginoſo quidem, ſed minimè ma-
dido, quem nos æſtivo tempore Heydrauch *fumum campi ſterilis* vocamus.

N°. LIV. De Nili nomine AbaWi] Nilum ab Habeſſinis linguâ 1

n. 59. §. 2.

vulgari Amharicâ አባዊ፡ *Abawi* vocari, in hiſtoria noſtra diximus. *Abaoi* ſcri-
bunt Luſitani, (*e*) quod illorum pronunciatione eodem modô ſonat ac *Abawi*, li-
tera W. Anglorum more pronunciatâ; quia in Æthiopicis vocabulis pró ወ፡ W:

I. 3. n. 29. §. 4. & 7.

Æthiopico, communiter ponunt O, ut pro ሐዋሽ፡ *Hawaſch* abjectâ aſpiratione
ſcribunt *Aoax*. *Ogge* pro ወጌ፡ Oleca pro ወለቃ፡ & ita porro. Nomen illud Nili
ab imperitis mirè corruptum fuit, qui *Abauhi* pro *Abahui*: *Abanhus* (f) *Abachius* &
Abahvis (g) alii verò aliter corruptiſſimè ſcripſere.

Derivari quidem poſſet vox አባዊ፡ *Abawi* ab Æthiopico & Amharico አብ፡ 2
Ab, Pater, ſicut ab ኢትዮጵያ፡ *Itjopia, Æthiopia* fit ኢትዮጵያዊ፡ *Itjopiawi*, *Æthi-
ops*; à ምድር፡ *Medr* terra ምድራዊ፡ *Medrawi: terrenus*, ita ab አብ፡ *Ab, Pater* fie-
ri poteſt አባዊ፡ *Paternus.* Nam terminatio *awi* gentilia ferè omnia, nonnulla etiã de-
nominativa adjectiva format; Sed quid ſub tali adjectivo intelligi debeat, non liquet.

In prima quidem Lexici noſtri editione አባዊ፡ dictum putavimus tanquam 3
patrem fluminum; non quidem ex illo prognatorum, quod eſſet abſurdum, ſed
quòd magnitudine & excellentia ſuâ cætera quaſi ſuperaret, alluſione magis pöetica
quàm Grammaticâ derivatione. At *Georg. Hieron. Velſchius* (*h*) iſta repériens, fin-
git: *E Nilo multos hinc inde amnes & rivulos procurrere, aliis nominibus notos.* Quo-
modo ſibi imaginatus fuerit, rivos ex magno fluvio & quorſum procurrere, equidem
neſcio.

(c) dicto L. 1. c. 6. p. 48. (d) d. lib. 2. pag. m. 77. (e) Relat. P. Petri Pays apud Ath. Kircherum in Oedip. Ægypt. Synt. 1. c. 7. p. 56. (f) Baudr. in voce Aſtapus. (g) P. Jov. Hiſt. lib. 18. (h) De vena Medinenſi cap. VII. pag. 193.

neſcio. Alveos & brachia vocamus, ſi fortè contingat flumen dividi, non amnes Lib. I.c. 8.
4 & rivos, qui ſuos peculiares fontes habent. Aliàs veteribus, inprimis Poëtis, inſo- N. LV.
litum non fuit, magnum quoddam flumen *Patrem* vocare. At iſte noſter fluvius & 56.
non *Pater* modò ſed ipſe ζεὺς Αἰγύπτιος, *Iupiter Ægyptius*, Σωτὴρ *Salvator*, aliiſque Deorum Ægyptiorum nominibus vocatus fuit, cui quotannis tanquam Deo, dies feſti τὰ νειλῷα *Niliaca* dicti, celebrati fuerunt. Tanta vis erat ſuperſtitionis illorum temporum, ut creaturas etiam inanimatas paſſim pro Creatore colerent. Similia ferè de *Gange* Indorum flumine narrantur.

1 N°. LV. Nilus omnia flumina in ſe recipit] *Cardanus* loco ſupra citato ſcribit, *nullum flumen in Nilum influere*, & propterea *à Scaligero* (*i*) reprehenditur: Sed tollenda eſt controverſia diſtinctione locorum. Veteres, qui iſtud ſcribunt, de *Ægypto* ſolummodò loquuntur, ubi verum eſt, nullos influere fluvios; quia in Ægypto nulla vel exigua eſt pluvia, ideò nulli vel pauciſſimi fontes ibi dantur, & conſequenrer nulli fluvii. Idque noſtram *de origine fontium* ſententiam firmat. Sup. n. 52.

2 At in Æthiopia, ut paulò ante diximus, Nilus omnia flumina, uno & altero excepto, colligit, atque ſic magna gloriâ tanquam Heros & Rex in Ægyptum defertur. Ita loquitur Gregorius in relatione de curſu Nili; & nos in tabula noſtra Chorographica id demonſtratum dedimus. I. 8. 33.

1 N°. LVI. (k) Nili nomen ግዮን፡ Gijôn unde venerit] Quod Nilus linguâ literatâ Æthiopum ſic vocetur, ex verſione LXX. Interpretum fluxit. Illi textum Gen. 2. 13. *Nomen fluvii ſecundi*

גיחון הוא הסובב את כל־ארץ כוש׃ | *Gichon; ipſe ambiens* [eſt] *totam terram Cush.*

reddiderunt ſecundùm uſum ſeculi ſui

Γεὼν; οὗτος ὁ κυκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. | *Geon; ipſe circumdans omnem terram Æthiopiæ.*

Et locum *Ieremiæ II. 18.* qui manifeſtè de *Nilo* agit,

מה לך לדרך מצרים לשתות מי שיחור׃ | *Quid tibi cum viâ Ægypti, ut bibas aquas* [fluvii] Shichor. (*l*)

expoſuerunt:

τί σοι καὶ τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηῶν. | *Quid tibi & viæ Ægypti ad bibendum aquam Geonis.*

Putaverunt ergo *Gehonem* ipſiſſimum Nilum eſſe. Habeſſini quoque noſtri, nullam aliam Æthiopiam præter ſuam cognoſcentes, in eadem ſententiâ fuerunt.

2 Autoritas illorum Interpretum poſt Siracidem & Joſephum fefellit tàm Græcos quàm Latinos Patres, & Hiſtoricos veteres. Vide *Philoſtorgium* Lib. 3. c. 10. *Pauſaniam* in Corinthiacis & alios. *Theodoreti* & *Auguſtini* loca in Hiſtoria ipſa allegavi (*m*). *Hieronymus in Geographia ſua* ait: *Geon fluvius qui apud Ægyptios Nilus vocatur, &c.*

3 Cùm ergò *Gichon* vel *Gehon* fuerit unum è quatuor capitibus fluminis Paradiſiaci, quæ Moſes dicto loco deſcribit: Paradiſus verò indubitanter in Aſia circa Meſopotamiam ſitus fuiſſet: contrà Nilus in Africa tot paraſangis ab illa diſtante flueret; ideò ex falſiſſima hypotheſi neceſſarium erat abſurdiſſimum conſequens, nimirum *cuniculos ſubterraneos, &* (quod mireris) *meatus ſubmaritimos* fingere, per quos Nilus ex Aſia in Africam deduceretur. Addere oportebat inventores hujus commenti: *Cuniculos illos ſubtus bene fornicatos fuiſſe, ne fortè profluens Nili aqua cum marina uſpiam aſcenderet, & alicubi ante tempus in fontes erumperet.* Philoſtorgius dicto loco illum *ſubter Mare Indicum & Mare rubrum* deducit, quaſi de re valde probabili addens: ὡς ἔστι συμβαλεῖν, *ut conjicere eſt*, & ὡς εἰκάσαι *ut veriſimile eſt.* Propterea rectè perſtringitur à

4 *Gothofredo* in diſſertationibus ad hunc locum. Modò non *Conimbricenſes* tam celebres Philoſophi, infrunitæ huic opinioni calculum ſuum adjeciſſent, ſcribentes (*n*):

Nilum

(i) Exercit. 48. (k) Numerus hic *in Hiſtoria noſtrâ* omiſſus ad §. 10. hujus capitis pertinet; ubi ſimul notandum ጊዮን፡ eſſe *Th. Petræi*, at ego in Mſſ. meis non niſi ግዮን፡ reperio. (l) Vulgatâ appellativè expoſuit: *aquam turbidam*: Et Joſuæ 13. 3. *fluvium turbidum.* Nimirum aqua *Nili* limoſa eſt. (m) §. 10. hujus capitis. lit. f. (n) Tractat. IX. de Meteoris. cap. 10.

L. I. c. 8. *Nilum è terreſtri Paradiſo ortum, ſubterraneis cuniculis abſcondi, tum quaſi primùm naſci*
N. LVI. *in quodam Africæ lacu in regno Congenſi.* Fortaſſis putaverunt cum Ammiano Marcel-
Lib. 22. lino, *fontes ejus etiam poſteras ætates ignoraturas*; nec fore quenquam qui cuniculos illos inveſtigaret & derideret.

[Eodem ferè modò nugatores Rabbini *ſeptingenta genera piſcium mundorum cum Iſraelitis in Babyloniam migraſſe* dicunt, *atque cum iis rediiſſe.* De eo, quò minus dubitares, R. *Honna Bar Joſeph* aſſeverare auſus eſt; *illos piſces meaſſe ac remeaſſe* דרך תהום *via abyſſi*, quam ſcilicet veſanus ille Honna cognitam habuit. Hieroſ. Taanith. fol. 69. 2. (o)]

Nihilominus invaluit iſta opinio in hodiernum usque diem, quo Nili fontes tam 5
benè cogniti ſunt. Non referam autores ſuperioris ſeculi, qui in dicta Scripturæ loca commentarios ediderunt. Ipſe *Petrus Pays* fontium Nili in Africa primus Europæorum ſpectator, illum *Gehon* unum ex Paradiſiacis fluminibus vocat, ut mox audie-
N. LIX. mus. Quin & vulgus Ægypti, nimirum *Coptitæ, Turcæ & Iudæi* adhuc credunt: *Ni-*
§. 1. *lum originem ſuam in Paradiſo habere* (p) atque iſti origini magnas virtutes attribuunt, dum creſcere incipit, in eo ludunt & lavantur, haud ſecus ac Indi in Gange, blandis & honorificis vocibus illum appellantes. Sed frivolam hanc de Gihone e-
d. tr. c. 3. jusque meatibus ſubterraneis narrationem *Wendelinus* deditâ operâ refutandam in ſe recepit; quare nos actum agere nolumus.

Eccleſiaſticus c. 24. 37. cùm dicit: ὡς Γηὼν ἐν ἡμέραις τρυγητοῦ, *ſicut Geon in diebus* 6
vindemiæ, Nilum ſine dubio intellexit; nam in illis regionibus circa medium Septembris vindemia eſt, cum maxima cernitur Nili inundatio; at Æthiops, *autor Organi* Manuſcripti dum illa ipſa Siracidis verba refert, pro *vindemiâ* ponit *hyemem* ከመ፡ ተከዚ፡ ግዮን፡ በመዋዕለ፡ ክረምት። *Sicut flumen Gijon in diebus hyemis.* Nilum intellexit, ſtylum autem patriæ ſuæ accommodavit, quæ exundationem tunc temporis ſentit.

Alia Nili nomina referre & exponere nihil attinet. *Siris* ab Æthiopibus priſcis, Ægypto conterminis, lingua eorum dictus fuit usque ad Syenen Æpypti, ubi primum Nili nomen accepit; (q) ut vaniſſimum ſit derivationem vel expoſitionem illius nominis ex aliis linguis petere. Id pridem de eo rectiſſimè monuit *Euſtathius*, οὐ χρὴ ζητεῖν ἑλληνικὴν ἐτυμολογίαν. *Non oportet quærere Græcam etymologiam.* Addiderim ego *nec Hebraicam,* quod incautè nimis fecit Wendelinus.

Sed apprimè rurſus fallitur Velſchius, (*) qui nomina *Gir*, *Giris* & *Siris* per 8
aphæreſin è nomine *Tegyroſy* facta putat. Ad cujus monſtroſæ vocis aſpectum primò ſtupebam, mox agnoſcens vocalem Y in voce Æthiopica meæ inventionis eſſe pro vocali ſexti ordinis in ſyllabario Æthiopico; recurrebam ad Lexicon meum Æthiopicum, (*r*) (quod ille quidem hoc loco non allegaverat) ad vocem ተከዚ፡ ubi vocabula ተከዚ፡ ጤግሮስ፡ *Flumen Tigris* neque expoſueram, neque Latinis literis *Tacaze Tegros*, expreſſeram. Velſchius, rationem legendi neſciens, characteres in Syllabario meo quæſitos expreſſit *Takazè Tegyroſy*, atque de Nilo interpretatus eſt, meam expoſitionem parum expendens atque confundens. Scripſeram enim vocem Takazè primò appellativum eſſe, & flumen quodvis ſignificare, exempla addens: ተከዚ፡ ግዮን፡ *Flumen Gihon* Nilus; & ተከዚ፡ ጤግሮስ፡ ſcil. Tigris. Secundò κατ᾽ ἐξοχὴν proprium eſſe fluminis cujusdam in Æthiopia, quod in Nilum exoneratur, in Tabulis vulgatis *Tagazi.* Quæ omnia Velſchius commiſcuit *Takaze Tegyroſy*, inquiens, *flumen Æthiopicum eſſe in Nilum influens*, *ideoque* κατ᾽ ἐξοχὴν Nilus dictum. Quæ, quia à me profecta, neceſſario expurganda fuerunt; quod quivis alius facere potuiſſet, ſi me allegaſſet.

N°. LVII. De Imperatoribus & Regibus Nili fontes quærenti-

(o) *Lightfoot* iſta habet in Centur. Chorograph. Matthæo præmiſſa cap. 4. p. 13. (p) In relat. Ægypt. Ital. P. I. c. 4 p. 38. (q) Id clarum eſt ex autoribus in notis Harduini ad Plin. cap. V. ſectio. p. 555. 4. allegatis. Et Steph. de Urb. in voce *Syene.* (*) d. tract. de Venâ Medin. Cap. 7. p. 19. (r) quod aliàs diligenter allegat, ita tamen ut ferè ubique aliquid monendum reperiam; ut cum cap. 2. p. 52. pro *Spina*, in meo Lexico p. 146. *Spicam* legit.

[ſentibus] Quinam iſti fuerint, hic referre voluimus. Primus *Dicæarchus Hammoniorum Rex* duos juvenes è *Naſamonibus*, Pſyllorum hoſtibus, populo Libyæ, Nili fontes exploratum miſit, qui nova retulerunt, non quidem de fontibus, ſed de fluvio quodam ab occaſu in ortum fluente, in quo ut in Nilo *Crocodilos* viderint. Si Nilus non fuit qui in Sennara talem curſum ſervat, alius in Nilum influens fluvius eſſe potuit. *Seſoſtris* idem tentavit. L. I. c. 8. N. LVII.

2 *Cambyſes* ipſe idem feciſſe fertur, exercitum ſuum ſecum trahens, de quo lepidè Tellezius: *Etiam de Cambyſe ſcribitur, quòd cum magno exercitu (quaſi inveſtigatio illa armis occupanda eſſet) percurrerit multas regiones, ſed fruſtra, quia tandem rediit multis ſuorum amiſſis, & fonte non reperto, ſicut de illo ſcripſit Cordubenſis.* Nempe Lucanus Lib. X. Lib. I. c. 5.

> - - - - - - - *Veſanus in ortus*
> *Cambyſes longi populos pervenit ad ævi,*
> *Defectusque epulis, & paſtus cæde ſuorum,*
> *Ignotô te, Nile, redit.* - - - - -

3 Tantum olim erat deſiderium originem Nili ſciendi, ut *Alexander Magnus*, in Aſia Indi fluminis originem inveniens, valdè lætatus ad matrem ſcripſerit: *ſe Nili caput reperiſſe.* Reputa hic quæſo ignorantiam Orbis terrarum apud veteres! Antequam verò literas mitteret, meliùs edoctus, quæ modò ſcripſerat expunxit (s).

4 *Ptolemæus Philadelphus* idem conatus eſt (t).

De *Iulio Cæſare* id quoque teſtatur *Lucanus*, fide, ut puto, Poëticâ:

> - - - - *Nil eſt, quod noſcere malim,*
> *Quam fluvii cauſas per ſecula tanta latentes.*

Et mox:

> - - - - *Spes ſi mihi certa videndi*
> *Niliacos fontes, bellum civile relinquam.*

At *Nero Cæſar*, ut erat incredibilium cupitor (Taciti verba ſunt) duos centuriones ad inveſtigandum caput Nili miſit, quos Seneca ipſe narrantes audivit (u): *Longum illos iter peregiſſe, cum à Rege Æthiopiæ inſtructi auxilio, commendatique proximis Regibus penetraſſent: ad ulteriora quidem,* ajebant, *pervenimus, ad immenſas paludes,*
5 *quarum exitum nec incolæ noverant, nec ſperare quiſquam poteſt,* &c. Verùm enim verò vanæ & incertæ fuerunt omnes iſtæ explorationes. Facilè quidem eſt, ſecundô flumine deſcendentibus, exitum illius reperire, adverſo autem aſcendentibus, verumque ejus alveum ignorantibus contingere poteſt, ut proſpectu à montibus vel ſylvis impedito, aliud flumen aſpectu majus, reipſa verò minus principale ingrediantur, cum nec videre nec ſcire poſſint, utrum majus & longius ſit. Id enim pro principali habetur quod longiſſimum eſt, nomenque ſuum, quod reliqua minora amittunt, retinet. Deinde exploratores tædio periculorum atque viarum, ipſoque annonæ defectu faciliimè occaſionem revertendi arripiunt, vanum Regum ſtudium incommodis ſuis poſtponentes.

6 Nec credibile eſt veteres Æthiopiæ Reges, qui verum alveum proculdubio noverant, centuriones illos veram viam ducere voluiſſe, gnari Romanos imperio orbis terrarum inhiare; ſed ad paludes duxiſſe, ne ulterius progrederentur, propoſitum iſtud ſummam ſtultitiam putantes. Interfecturi eos erant, tanquam regionum non fontium exploratores, niſi metus iræ Romanæ illos deterruiſſet. Crederent nulli mortalium operæ pretium eſſe in fontes fluminis peregrini inquirere. Sanè hodie inveſtigatio fontium fluminis *Obi in Moſcovia* capite ſtaret exploratoribus peregrinis.

7 Hinc inter proverbia vani laboris etiam hoc recenſetur: *Nili caput quærere.* Idem Poëta dicto Libro:

> *Arcanum natura caput non prodidit ulli,*
> *Nec licuit populis parvum te, Nile, videre.*

Q *Amovitq;*

(s) Arrianus *de exped. Alexandri L.6.* (t) *Strabo L.17.p.789.* (u) *Nat. quæſt. L. 6. c. 8.*

L. I. c. 8. *Amovitque ſinus, & gentes maluit ortus*
N. LVIII. *Mirari, quàm noſſe tuos - - - - - -*
&59. Et ſic plures eodem ſenſu. Claudianus:

Secreto de fonte cadens, qui ſemper inani
Quærendus ratione latet, nec contigit ulli
Hoc vidiſſe caput, fertur ſine teſte creatus.

Tandem *PP. Societatis* hanc gloriam adepti ſunt, ut ipſi pro repertoribus rei 8
per tot ſecula abſconditæ habeantur. Verùm inquiſitores illos omnes, quos nominavimus, deridet *Iſaacus Voſſius*, *tot fontes flumini eſſe*, inquiens, *quot ſint ejus rivi.* De quâ ſententia mentem noſtram exponemus numero LIX. §. 10.

N°. LVIII. De Lunæ montibus] τὸ τῆς σελήνης ὄρος, *Lunæ montem* I
L. 4. c. 9. à quo Nili paludes nives ſuſcipiunt, in ſingulari *Ptolemæus* habet ex auditu, nemo enim illius tempore in mediterranea Africæ ad latitudinis Auſtralis gradum XII. penetraverat, multo minus hanc elevationem poli, quam ille conſtituit, mathema-
Cl. 1. p. 4. tica arte ceperat. *Arabs Nubienſis Geographus* جبل القمر *Lunæ montem* etiam in ſin- 2
gulari ſub decimo ſexto latitudinis auſtralis gradu locat, ſimulque addit relationem fabuloſam de *decem Nili fontibus*, in duos magnos lacus ſeſe effundentibus.

Geographi ſequentes, ex uno monte tot fontes oriri non poſſe putantes, juga 3
montium eſſe crediderunt, quibus impoſito *Lunæ* nomine, locum procul in Auſtrali Africæ parte aſſignaverunt, ut pluviis illarum regionum hyemalibus Nilus augeſceret. Quæ omnia vana atque falſa eſſe, ex recentioribus deſcriptionibus innotuit, ut in hiſtoria noſtra diximus, & ex ſequentibus clariſſimè conſtabit.

N°. LIX. Deſcriptio fontium Nili] Non referemus hic *quæ Paulus* I
Iovius Hiſt. Lib. XVIII. de ortu Nili faſtuoſa ſed vana habet. At relationem *P. Petri Pays* Luſitani, quia hodiernæ ſententiæ fundamentum eſt, verbis *Ath. Kircheri* (x) quantum ad rem noſtram faciunt, exſcribemus, cum notis & dubiis noſtris interſperſis. *Inter flumina Æthiopiæ*, ait, *primo loco ſeſe offert, maximus ille & toto orbe celeberrimus fluvius NILVS, qui non apud antiquos ſolùm & modernos doctores autoresque graviſſimos in admiratione fuit, ſed & ejus frequentem mentionem facit S. Scriptura. Gen. 2. 13. vocatur GEHON, unus è quatuor fluviis Paradiſum irrigantibus.*

[Itane *P. Petr. Pays* putavit *Gojamam fuiſſe Paradiſum*, ſi prope fontes Nili ſtans, eum putavit eſſe *Geon* vel *Gibon*, de quo dicto S. Scripturæ loco agitur.]

n. 54. §. 1. *Hic hodierno die vocatur ab Æthiopibus ABAOI,* [*Abawi* ſonat ut paulo ante monuimus] 2
originem ſuam tenet in regno Goyam [corrige *Gojam*] *in uno territorio, quod vocatur* Sabala [lege *Sacahala*] *cujus incolæ vocantur* Agaus. [lege *Agaw* Thevenot. d. c. 69. *Ago. Au* mutato in O] *Fons autem Nili in parte occidentali regni Gojam ſitus, in ſummitate unius vallis* [ſummitatem in valle non capio] *quæ aſſimilatur ingenti campo, jugis montium undique circumdato.*

Anno 1618. d. 21. menſis Aprilis, cùm in hoc regno unâ cum Imperatore ejuſque e- 3
xercitu degerem, hunc locum aſcendi, omnia diligenter luſtravi, invenique primò duos ibi fontes rotundos, utrumque quatuor quaſi palmis latum in diametro, ſummaque animi mei voluptate vidi id, quod nullis votis conſequi potuerunt Cyrus *Rex Perſarum*, [de hoc mihi nihil tale unquam lectum] *&* Cambyſes, Alexander M. *ac famoſus ille* Julius Cæſar. *Sciendum tamen, hoſce duos oculos fontis* [עין. ዐይን፡ ut Hebraicè ita Æthiopicè *oculum* & *fontem* ſignificat. Habeſſini fortaſſis dixerunt ዐይን፡ ንቅዐ፡ vel ዐይን፡ ማይ፡ & ſic *P. Petr. Pays* pro *fontibus* intellexit oculos] *nullum in ſupremâ montis planitie exitum habere, ſed in radice montis* [quomodo verò aqua, quæ exitum infra habet, in ſupremitate montis conſiſtere poteſt?]

Secundus fons vergit à primo in Occidentem ad jactum lapidis, dicuntque incolæ 4
totum montem plenum aquis, cujus hoc ſignum dabant, quòd tota circa fontem planities tremula erat, & bulliens [iſtud non capio] *manifeſtum aquæ latentis veſtigium, eandemque ob cauſam non redundat aqua ad fontem, ſed ad radices impetu maximo ſeſe egerit, affirmabant-*

(x) *In Oedipo Syntagm.* I. cap. VII. p. 57.

mabantque incolæ, ut & ipſe Imperator, qui præſens erat unà cum ſuo exercitu: eo anno L. I. c. 8.
terram parùm tremuiſſe, ob magnam anni ſiccitatem, aliis verò annis tremere & N. LIX.
ebullire, ut vix ſine periculo adire liceat. *Circuitus loci inſtar lacus cujusdam rotundi, cujus latitudo fundæ jactum conſtituere poſſit. Infra apicem hujus montis populus degit ad montem, leucâ circiter unâ à fonte diſſitum verſus occidentem, vocaturque* Guix [lege Gall. *Guich*] *& videtur hic fons bombardâ attingi poſſe.*

5 *Porro campus fontis Nili ab omni parte difficilis aſcenſu eſt, præterquam ex parte boreali, ubi facilè aſcenditur. Infra montem circiter unâ leucâ in profundiſſimâ quadam valle è terræ viſceribus alius fluvius emergit, qui ſe tamen cum Nilo paulo poſt conjungit; credunt eandem cum Nilo ſcaturiginem obtinere, ſed infrà terram per occultos canales deductum hoc loco primum erumpere. Rivus verò fontis, qui infra fontem erumpit, in Orientem ſpatio ictus bombardæ vergit, deinde ſubitò declinando Boream petit, & poſt quartam circiter leucæ partem novus ſeſe offert rivus, è ſaxis & ſcopulis ebulliens, cui paulò poſt ſe jungunt duo alii rivi, ex Orientis plaga erumpentes, & ſic deinde aliis & aliis identidem collectis rivis notabiliter creſcit Nilus.*

6 *Poſt ſpatium verò diurnum itineris magno fluvio, qui dicitur* Jama, *conjungitur, qui deinde flectit ſe verſus Occidentem usque ad XXV. vel XXX. leucas, à primâ ſua ſcaturigine; poſtea mutato curſu Orientem repetit, inſinuando ſe in unum lacum ingentem,* [Eſt hic ſitus in provincia quæ dicitur *Bed*, regnoque partim *Gojamæ* ſubjacet, partim *Dembeæ*] *quem ita pertranſit, ut aquæ Nili notabilem differentiam ab aquis lacus oſtendant, totusque fluvius aquis paluſtribus impermiſtus, ſuum curſum flexumque teneat; qui mox, ubi exit, variis gyris declinando in meridiem, terram irrigat nomine* Alata, *quinque leucis ab epiſtomio lacus diſtantem, ubi per rupes 14. brachiorum* [braſſées *Vlnas*, ut videtur, intelligit] *altas præcipitatus, immenſo ſimul & fragore & fumo aqueo, qui eminus nebula mihi videbatur, præcipitatus, paulo poſt intra duas rupes ingentes ita abſorbetur, ut vix oculis attingi potuerit. Sunt cacumina dictarum rupium ita vicina, ut Imperator aliquoties, ſtrato per illa ponte, cum toto ſuo exercitu tranſierit, quibus omnibus & ego præſens fui.*

Poſtquam igitur à parte orientali regnum Begamidri [lege በጌምድር፡ Bagemder]
7 Gojam, *cæteraque intermedia regna* Amhara, Olaca [lege ወለቃ፡ Walaka] Xaoa [lege ሸዋ፡ *Schuwa*] Damota, *longe lateq; irrigavit, mox fluxu ſuo regnum Gojam repetit,* [potius circumdat, illud enim nunquam deſeruit] *irrigatisque territoriis* Bizan & Gumancana *ita ſenſim regno* Gojam *appropinquat, ut non niſi unius diei itinere à fonte ſuo diſtare comperiatur. Hinc fluxum retorquendo verſus* Fazelio & Ombarea [Hæc fluxus converſio non reperitur neque in Tellezii, neque in Æſchinardi tabulis, neque convenit cum Gregorii mei relatione] *regnum Gentilium, quod anno 1613. ingenti exercitu ſubegerat* Eraz-Sela-Chriſtos, *frater Imperatoris, regnumque utpote incognitum, & ob vaſtitatem vocavit* Ayz Olam [lege ሐዲስ፡ ዓለም፡ Hadis alem] i.e. novum mundum. *Hinc ex Oriente in Boream declinans, per innumeras alias regiones vaſtiſſimaque præcipitia dilapſus in Ægyptum, & hinc in mare mediterraneum ſe exonerat.*

8 Hæc eſt deſcriptio *Petri Payſii*, in qua ſe fundat *Kircherus*, & cui imposterum ſtandum eſſe dicit. Illam deridet *Iſaacus Voſſius (y)* his verbis: *Sanè ſi quis legat illa, quæ nonnulli* [neminem niſi *Ath. Kircherum* novi qui id fecerit] *prodidère de quodam religioſo Luſitano, ut opinor* [P. Petrum Pays intelligit] *qui Imperatori, & univerſo ejus exercitui fontes Nili oſtenderit, vix eſt, ut riſum temperet. Iſte ſcil. Imperator cum toto exercitu neſciebant Nilum in ſuis oriri terris, & advocandus erat aliquis ex Europa, qui hoc ipſos doceret.* Videtur mihi paulò iniquius cum bono illo fontium Nili repertore, vel ejus exſcriptore *Kirchero* agere. Non enim jactat ſeſe *P. Petrus Pays*, quòd Imperatori & univerſo ejus exercitui fontes Nili oſtenderit, ſed tantùm, quòd præſens fuerit.

9 Tellezius hujus equidem profectionis ad fontes Nili nullam facit mentionem, ut quidem par erat; attamen (z) de bello Regis Æthiopiæ Anno 1618. geſto ſcribit: *quòd propè* Ancaſcham *iverit, haud procul* Agawis. Oportet igitur *P. Petrum Pays* cum

(y) In libello ſæpe allegato de Nili aliorum flum. origine cap. 16. p. 54. (z) *Lib. IV. c. 17. p. 344. b.*

L. I. c. 8. cum illo iviſſe, & tunc temporis fontes Nili perluſtraviſſe, qui apud *Agawos* exiſtunt,
N. LIX. Alioquin P. Petr. Payſii narratio, ſi excipias quæ nos inſeruimus, in ſubſtantiâ non diſcrepat ab ea, quam Gregorius meus *Erneſti Saxoniæ Ducis* juſſu literis conſignavit, & nos in *Hiſtoria noſtra* retulimus. I. S. 31.

Quo loco non poſſumus non diſſentire à nova Viri Clariſſimi (*a*) ſententia, quam de fontibus fluminum vulgavit. *Vanum eſſe* putat, *certos fontes flumini alicui magno aſſignare, cùm tot ſint ejus fontes, quot rivi.* Verba ipſa afferemus: *Nec multò melior Geographorum quorundam ratio, qui quamvis torrentes & rivos infinitos, unde flumina componantur, ob oculos habere potuerint, unum tamen fontem ſignare conati ſunt, è quo totus promanaret fluvius. Hoc enim perinde eſſet, ac ſi quis in arbore, cui innumeræ ſint radices, unam aliquam indicare velit, per quam adfluat alimentum: aut ſi quis in amplo tecto iſtam conetur monſtrare tegulam, quæ imbricem tempore pluviæ exundare faciat. Quapropter, ſi quis veram fluviorum originem noſſe deſideret, fruſtra is vel certum aliquem locum, vel fontem quærat, unde flumina oriantur,* ſed quotquot inveneris rivos, totidem quoque ſcito te inveniſſe fontes, imò *quotquot guttæ pluviales cadunt, aut in illos montes, aut in iſtos campos, quorum declivia latera aut planities alveum verſus inclinantur, totidem puta te habere principia, unde flumen conſtituatur.* 10

Verùm non memini me obſervaſſe, *quòd Geographi fontem unum ſignent, unde totus promanet fluvius*, ut ille vir inſignis loquitur, ſed *unum & alterum fontem ſolent ſignare, ex quo magnum quoddam flumen initium & caput ſuum habet; uti ſunt* fontes Rheni ex *Adulâ* monte: fontes Rhodani ex *Furca monte*; & ſic alii. Idque jure meritò ita mihi fieri videtur. Nam *differentia* facienda eſt *inter rei alicujus principium, & augmentum*; *atque iſtius augmenti intervalla*, quæ vir doctiſſimus confundit. Rivi quidem & fluvii omnes acceſſiones ſunt & augmenta fluminum majorum, ſed non eorum principia & fontes. Flumina inferiora in Rhenum influentia, ut: *Nicrus, Mænus, Moſella*, & reliqui minores omnes, non poſſunt dici principia & fontes *Rheni*, quia iſte jam ante exiſtit, antequam illi fluvii accedant. Rei autem prius exiſtentis principium dici non poteſt id, quod longo intervallo poſt additur; ita nec rivi & torrentes inferiores ſuperioris fluminis procul ab hinc exiſtentis fontes eſſe poſſunt. Nec *Baſileæ* interroganti, ubi Rhenus ibi præterfluens fontes ſuos habeat? vir ſanæ mentis reſponderit, in *Suevia, Burgundia, Franconia, Weſtphalia, Belgio* & aliis locis, quia longè inferius flumina modo dicta in Rhenum influunt; *itaque inventis tot rivis, dicere non potes, te inveniſſe tot Rheni fontes*, ni aſſerere velis, Rhenum non eſſe Rhenum, niſi poſtquam omnes ſuos alveos ex infinitis ſuis fontibus collegerit. Quamdiu autem Rhenus eſt & vocatur, tam diu meritò quærere poſſum, ubi ſit fons ejus & origo, donec ad caput ejus perveniam. Adeoque optima ratione, ubi flumen naſcitur & incipit, fontem certum illi aſſignare poſſumus, non unde totus promanet, ſed unde promanare incipiat. Eodem modo ſe habet Nilus & reliqua flumina omnia, *ubi nominis initium eſt, ibi eſt eorum fons.* 11

Contingere quidem poteſt, ut unus fluvius plures habeat fontes, videlicet cùm è propinquo confluunt rivi, certo nomine carentes, eorum initia pro fontibus fluvii illius habenda, donec in unum alveum coeant, atque is certum nomen accipiat. Sic *Rhenus & Rhodanus*, ut diximus, binos habent fontes. *Nilus* itidem *duos* ſecundum P. Petrum Pays: *quinq;* verò ſecundum Gregorium meum; quia tot rivi innominati concurrunt. Conſtituto igitur ſemel in alveo ſuo flumine aliquo, qui poſtea accedunt rivi, non fontes nec alvei, ſed acceſſiones fluminis prioris & plerumque minores ſunt, rariſſimè majores, ut in *Danubio*, qui in Suevia ſuperiore in pago Doneſchingen Fürſtenbergicæ ditionis, è fonte ſat amplo, ut ipſe vidi, erumpit, & adventanti fluvio ſextuplo ferè majori die Priege dicto, nomen adimit, quaſi in ultionem, quòd maximi Europæ fluminis fontes retro quærentibus, nomen ſuum obſcurum longè clariori cedere noluerit. I

Porrò

(*a*) Iſaaci Voſſii dicto tractatu Cap. V. p. 16.

13 Porro flumina minora alveos facere unius magni ἄτοπον plane eſt, & uſui Lib. I. c. 8.
hujus vocabuli repugnat. Quippe plures alvei de uno flumine nunquam aliter ac- N. LIX.
cipiuntur, quam ſi objectu inſulæ cujusdam dividatur in diverſa brachia, ut lo- & 60.
quuntur, non cùm alia extrinſecus accedunt. Quin concedamus, parva flumina alveos majorum vocari poſſe, negari tamen nequit, unumquemque ſuam propriam habere ſcaturiginem, i. e. fontem, quem ſi de flumine principali denominare & *fontem Nicri*, *Rheni fontem* vocare velles, ideò quòd in Rhenum influit, nonne te deridendum accolis omnibus præberes, qui id fortiter & quidem rectè negaturi, atque Rhenum procul abeſſe dicturi ſint. Denique ſi hoc verum eſt, *tot fluvio fontes eſſe, quot ſint rivi*, ſequitur, flumina illa inferiora nullos habere fontes, cum ſint fontes fluvii principalis. *Nicrus* enim & *Mœnus* non ſunt *Rhenus*, ſi autem illorum fontes dici debeant *Rheni fontes*, illi fontibus carebunt, quod abſurdum.

14 Similia ab arboribus & tegulis tectorum petita (quod bona illius pace dixerim) plane ſunt incongrua; quia radices arboris in unam ſtirpem quaſi æqualiter confluunt, non per intervalla, longo ſpatio diſtincta, ut flumina naſcuntur. Si verò fingeres radicem aliquam præcipuam & longiſſimam, aliasque per intervalla accedentes, & ſingulis nomina dares, utique facilè indicare poſſes unam illam maximam, per quam affluit alimentum. Eodem modo in tecto imbrex optimè nomen habere poſſet, ſi tegulæ ita diſpoſitæ eſſent, ut per plura intervalla ex parvis imbricibus in majorem deflueret. Ad lacum vel ſtagnum quadrant iſta ſimilia, cui malè aſſignaveris fontem, cùm ex tot fluminibus tanquam torrentibus colligatur.

15 Quæ ideò fuſiùs dicenda fuerunt, ne ſtolidos putemus, non quosdam, ſed omnes *Geographos* qui certos fontes magnis fluminibus aſſignant: nec non *Reges & Principes*, qui Nili fontes quæſiverunt: nec tot *Hiſtoricos & Poëtas*, qui de illis non repertis vel non reperiendis ſcripſere: imò omnes univerſi Orbis populos, qui ſingulis fluminibus ſingulos aſſignant fontes.

1 N°. LX. An in Ægypto pluat?] Gregorius hoc loco ſcribit: ግብጽ፡ እንተ፡ አልባቲ፡ ዝናም፡ *Ægyptus cui non eſt pluvia*; & ſic communiter veterum Geographorum plerique. Tibullus:

Te propter nullos tellus tua poſtulat imbres
Arida nec pluvio ſupplicat herba Iovi.

Nimirum talis pluvia intelligenda eſt, quæ plantis vel ſegetibus ſufficiat. Sanè hy-
bernis menſibus in Ægypto pluit, ut ex noviſſimis itinerariis & relatione MſS. *Pini* n. 53. 11. n.
ſupra citata conſtat, rariſſimè quidem in ſuperiore, ſæpiſſimè in inferiore, nimirum *Alexandriæ*, aliisque maritimis locis, flante *Africo* (b): Cairi aliquoties, interdum per diem & noctem pluit; ſed quò altior Ægyptus, eò rarior pluvia.

2 Eadem eſt ratio nubium, quæ in ſuperiore Ægypto rariùs conſpiciuntur. Tonitru vix ſemel in anno: Terræ motus rarenter & parùm ſentiuntur. Audiamus *Thevenotium* ſæpius à nobis allegatum (c)

Ce n'eſt pas à dire pour cela qu'il n'y pleuve point, comme pluſieurs resveurs nous veulent faire accroire en Chreſtienté, s'alambiquans l'eſprit pour trouver les raiſons d'un estre de raiſon, car il pleut fort en Alexandrie, & à Roſſette auſſi; mais au Caire, qui eſt plus haut, il y pleut moins, & toutesfois j'ay veu plevoir chaque année bien fort durant deux jours dans le mois de Decembre, & il y tonna en mesme temps, & le tonnerre tua un homme au chaſteau, quoy que perſonne n'euſt jamais entendu dire, que le tonnerre eut tué qui que ce ſoit au Caire.

Attamen dici non poteſt quòd ibi non pluat, prout plurimi deliri ſcriptores id nobis perſuadere conantur, ſibimet caput turbantes de invenienda aliqua ratione hujus entis rationis. Quippe maximè pluit Alexandriæ ut & Roſettæ, verùm Cairi, cujus ſitus altior eſt, minus pluit. Nihilominus quotannis multum pluere vidi menſe Decembri per duos dies: eodem tempore etiam tonuit, & fulminis ictu quidam in arce percuſſus fuit, cùm tamen antea inauditum fuerit aliquem Cairi hoc mortis genere periiſſe.

3 Cauſas, quare in Ægypto tam raræ, in Æthiopiâ vero interiore tam denſæ pluviæ cadant, apud *Kircherum in Oedipo* (d) ut & apud *Voſſium* (e) reperies, quas legere & examinare, ſi lubet, poteris.

(b) *VVansleb. Relat. Ægypt. c. 3.* (c) P. II. c. 72. p. 493. in itin. Or. (d) *Syntagm. L. I. c. 7. p. 60.*
(e) *dicto lib. c. XI p. 32.*

L. I. c. 8. N°. LXI. Exundationis Nili cauſa] Cauſam exundationis Nili 1
N. LXI. Æthiopiâ nunc probè cognitâ, neminem ampliùs latere puto. *Ath. Kircherus* ita
& 62. ſcribit: *Reſtat, ut de incremento Nili, tot ſcriptorum monumentis celebrato, à nemine verò omnino penetrato, dicamus; vires in hac quoque palæſtra experturi, in qua adeò turpe non eſt ante victoriam deficere, ut doctiſſimus quisque in ea fruſtra ad hunc usque diem deſudarit. Si ergo labemur, illud nobis continget, quod eruditiſſimis quibusq; erit commune.* Kircherus, ut aliàs ſæpe, ita hîc parùm cautè loquitur, tanquam ardua aliqua disquiſitione ad hanc rem opus eſſet; cùm tamen ipſe mox ſubjiciat: Extra omnem dubitationem ponendum, vehementibus pluviis incrementa Nili augeri. Cur ergo veretur, ut ante victoriam deficiat aut labatur? Pergit & confundit quæ- 2
ſtionem de cauſis pluviarum, *ſed* inquit, *quia ignoratur à quibus* [pluviis] *aut quomodo, nihil hactenus certi pronunciari potuit.* Atqui de cauſa proxima incrementi Nili jamdiu certi aliquid pronunciari potuit, ut mox audiemus; ſed de remotâ, nempe causâ pluviarum, diſputare hoc loco neceſſarium non eſt, cùm cauſas cauſarum inquirere exitum plerumque nullum habeat, & candidus Philoſophus tandem fateri cogatur: *Non omnium rerum rationes reddi poſſe.*

Hîc tantùm docebimus multos veterum ſatis clarè ſcripſiſſe: *pluvias Æthiopiæ* 3
æſtivas veram inundationis Nili cauſam eſſe. Id exploratores à *Ptolemæo Philadelpho*
L. XV. miſſi retulerunt. *Strabo* id minimè ambiguis verbis ſcribit ex Ariſtobulo:
p. 692. D. τῷ Νείλῳ μὲν ἐκ τῶν νοτίων ὄμβρων ἐστὶν ἡ πλήρωσις, h. e. *Nilo ex auſtrinis imbribus impletio contingit.* Idem *Lib. XVII.* p. 789. C. tradit:

Οἱ μὲν ἐν ἀρχαίοις στοχασμῷ τὸ πλέον, οἱ δὲ ὕστερον αὐτόπται γενηθέντες, ᾔσθοντο ὑπὸ ὄμβρων θερινῶν πληρούμενον τὸν Νεῖλον, τῆς Αἰθιοπίας τῆς ἄνω κλυζομένης, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄρεσι.	*Enim verò antiqui conjecturâ, recentiores autem viſu ipſo cognoverunt, Nilum augeri quando ſuperior Æthiopia imbribus æſtivis perluitur, maximè in extremis ejus finibus.*

p. 790. A. Mox cùm de expeditione *Seſoſtris & Cambyſis* in Æthiopiam *Meroën* usque loquitur, miratur, *tot occaſionibus datis ignotam manſiſſe imbrium hiſtoriam illius temporis hominibus.* Θαυμαστὸν οὖν, inquit, πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν, οὐ τελέως ἐναργὴς ἦν ἡ περὶ ὄμβρων ἱστορία τοῖς τότε. Quomodo nunc dici poteſt, quòd doctiſſimus quisque in hac re, oculis viſibili & manibus palpabili, in hunc usque diem fruſtra deſudarit? Plures autores in *Hiſto-*
l. 8. 17. l. i. *ria* noſtra allegavimus. Habes & alios apud Clariſſ. *Voſſium d. Lib. c. 20.*

His rationibus claris, imò certiſſimis, plerique ſcriptorum etiam usque ad hoc 4
ſeculum fidem non habuerunt, quòd illis incredibile videretur & naturæ contrarium, in æſtate juges pluvias cadere, quæ tantam exundationem efficerent. *Ioh. Baptiſta Ramuſius* (f) *in diſſertatione de cauſa exundationis Nili* ait: *Non ſi ſà che ella ſia determinata ne chiarita.* Id eſt: *Neſcitur an* [cauſa] *nunc ſit determinata & clarè demonſtrata.* De quo tamen noſtro ſeculo gloriari poſſumus. Igitur alias rationes quærentes tam turpiter ſeſe dederunt, ut magni Philoſophi pueriliter planè de hac re loqui videantur. Sententias illas obſoletas hîc referre nunc non vacat, legat qui vo-
c. 7. & 8. let *Wendel. de admirandis Nili*, ubi vaniſſimis quorundam argumentis latè reſpondet.

N°. LXII. Eteſiæ ἐτησίαι ſc. ἄνεμοι *venti*, ab ἔτος *annus.* Sunt enim *anni-* 1
verſarii venti, qui menſibus æſtivis à Septentrionali plagâ latiſſimè ſumtâ continuo flatu ſpirant; ita tamen, ut nonnunquam *Eurum*, ſed ut plurimum *Favonium* verſus declinent. *Statos æſtivis flatibus dies*, *Tacitus* eos vocat, quorum flatu mare in Orientem navigantibus ſecundum eſt, ut idem loquitur. (*h*) Quem locum benè emendatum nobis edidit Theodorus Ryckius in noviſſima Taciti editione *Anni 1687.* Ex Oriente verò venientibus Eteſiæ ſunt adverſi. Sic n. Cæſar: (i) Ipſe neceſſariò Eteſiis tenebatur, qui Alexandriâ navigantibus ſunt adverſiſſimi venti. *La più ſicura Tramontana* Italis dicuntur, quaſi ventum transmontanum diceres, à montibus qui Italiam & Germaniam interjacent. *Wansleben* (k) eos vocat: *Venti maeſtrali.* In

Germa-

(f) Ad Hieron. Francaſtorum c. 1. (g) L. 4. Hiſt. c. 81. (h) Hiſt. L. 2. c. 98. 4.
(i) L. III. Belli Civil. (k) *In relat. de ſtatu Ægypt. Ital. P. 1. c. 4.*

Germanica deſcriptione **Nord Nord Weſtwind** / qui *Circius* Latinis & Θρασκίας L. I. c. 8.
Thraſcias Græcis eſt. Addit: *Conſulem Hollandicum Thyls* ventorum utriq; peritiſſi- N. LXII.
mum eos Cairi diligenter obſervaviſſe; Attamen Plinius eos *Aquilones* nominat. 63. & 64.
Hoc eſt, **Nord Oſt**/vel **Nord Nord Oſt Winde**/Africo contrarii. Quæ ita con- L. 18. c. 34.
cilianda puto, quòd venti illi anniverſarii ſemper quidem ex plaga Septentrionali, non autem ex uno ſemper angulo ſpirent ſed, modò ad ortum, modò ad occaſum & huc quidem communiſſimè declinent.

3 Quare rectiſſimè autor libri de mundo:

Οἱ ἐτησίαι λεγόμενοι μίξιν ἔχοντες τῶν τε ἀπὸ τῆς ἄρκτȣ φερομένων καὶ ζεφύρων.	*Venti, qui Eteſiæ dicuntur, mixturam habent cum illis, qui à Septentrione veniunt & cum Zephyris.*

Similiter Diodorus Lib. I.

ȣ̓ Βορέαι γὰρ ȣ̓δ' ἀπαρκτίαι μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πνέοντες ἀπὸ τῆς θερινῆς δύσεως ἀργέσαι κοινωνȣ̃σι τῆς τῶν ἐτησίων προσηγορίας.	*Non enim Aquilones neque Septentriones tantùm, ſed etiam qui ab occaſu æſtivo flant Argeſtæ, participant de appellatione Eteſiarum.*

Nord Weſtwinde Germanis & Belgis. Benè igitur Tacitus dicto loco *Eteſiarum flatus in Orientem navigantibus ſecundos* narrat.

4 Lucanum equidem deceptum ſcribit Salmaſius, quòd eos *Zephyros* vocet, ut:

- - - - - Zephyros quoque vana vetuſtas
His adſcripſit aquis - - - - - - - -

Quia Zephyri à latere venientes cohibere non poterant Nili fluxum â meridie promanantem. Sed ut Poeta ob metrum defendi poteſt. Veteres enim ventos non ſecundum certas quaſdam lineas dividebant, ut hodierni nautæ, ſed cardinales latè accipiebant; ſic apud Tacitum *Oriens hybernus* intelligitur, & apud Lucanum *Occaſus æſtivus*, qua ratione Eteſiæ etiam à Poëtâ *Zephyri* dici potuerunt, quia de Zephyris latius ſumtis aliquid participabant, ut jam modo ex Libro de Mundo do-
5 cuimus. Iſti anniverſarii venti, cum in Germania ſint ignoti, non tantùm in trivialibus vocabulariis, ſed & in probatis Lexicis ineptè redduntur: **Die kühlen Lüfftlein im Auguſt Monat und Hundstagen**/ cum reddi oporteat **die jährlichen beſtändigen Winde auff dem Mittel-Meer / ſo die Sommer-Monate durch/eine geraume Zeit blaſen.**

6 De duratione illorum quæſtio ſupereſt. *Plinius* diebus *quadraginta* perflare
dicit, & incipere ſub initium menſis Julii. Ammian. Marcellinus dies illis quadra- Lib. 22.
ginta quinque tribuit. At *Wanslebius* loco ſuprà citato diſertè ſcribit, quòd incipiant in Ægypto ſub finem Junii, & durent usque ad dimidium Octobris? (quod ſpatium eſt *centum* & ampliùs dierum) idque ſe non ſolum anno 1664. ſed & Conſulem Hollandicum anno 1663. ſedulò notaviſſe. Conciliationem rurſus â differentia locorum petendam credo, ut ſpatium temporis *Plinii* & *Ammiani Marcellini* in Italiâ & vicino mari obtineat: *Wanslebii* verò in Ægypto.

7 *Fuere inter veteres*, qui Eteſiis cauſam exundationis Nili adſcriberent, quos
refellit *Herodotus* & *Seneca* (l). Incrementum ejus diurnum tantummodò inæquale Lib. II.
reddunt, ut in *hiſtoria noſtra* diximus.

1 N°. LXIII. Ex nivibus ſolutis minimè augeri Nilum]

Anaxagoras inter vanas Nilotici incrementi cauſas etiam nives in Æthiopiæ jugis reſolutas refert. *In qua opinione*, ut *Seneca* loco modò dicto ſcribit, *omnis vetuſtas fuit.*
Non certè *Herodotus*, qui eam falſiſſimam dicit. *Æſchylum*, *Sophoclem*, *Euripidem* d. lib. II.
2 hoc tradere, Seneca ſcribit, eoſque rectè refutat. Nihilominus *Cardanus* (m) tam ſubtilis Philoſophus (ut videri vult) ubi de Nilo agit, etiam nives ſolutas admiſcet: *Nives imbresque incrementum flumini præſtare* ſcribit; cùm tamen nives in Æthiopiâ vel nullæ vel rariſſimæ ſint. Sup. n. 39.

1 N°. LXIV. Pauli Jovii verba de exundatione Nili]

Viri hujus autoritatem in rebus Habeſſinicis, quam tot ſcriptores ſequuntur, in pro- §. 37.
legomenis noſtris elevavimus. Hîc tantùm verba ejus L. 18. *de exundatione Nili* infere- & ſeq.
mus

(l) *Nat. quæſt. l. 4. c. 2.* (m) *De Subt. L. 2. p. 77.*

Lib. I. c. 8. mus, ut appareat, quantâ circumſpectione relationes peregrinæ accipiendæ ſint: ſi-
N. LXIV. mul ut cognoſcatur hallucinatio ingenii humani in re quotidiana, qualis eſt fluminis
& 65. alicujus ſuperſtagnatio, quam quotannis aliquoties ex nimiis pluviis in omnibus terræ partibus contingere videmus. Quid non accidet miſeris mortalibus in rebus divinis, in quibus plane cœcutimus, ſi eousque ſapientiam noſtram extendere auſi fuerimus.

Sup. n. 61. §. 1. Is igitur de inundatione Nili eodem fermè modô ut *P. Athanaſius* loquitur. *De* 2 *Nili incrementis ad ſubtilium ſtudiorum oſtentationem diſſerere, & proferre cauſas audere, planè ambitioſum eſſe putaverim, quando hæc illuſtrium Græcorum pariter & noſtrorum ingenia, inani, ut arbitror, labore, jampridem exercuerint. Quis enim vel naturæ: vel cœli & terrarum opificis arcana, jure quodam curioſis mortalibus abſcondita, rimatus eſt? Quis ingentes illas in ipſis terrarum viſceribus cavernas, vel maximè vaſti ingenii luminibus introſpexit, quæ cuncta maria, per tantum ævi ſpatium tot incurſu fluminum nusquam creſcentia, perpetuo hauriunt & exſorbent?* [ſi ergo cavernas illas non introſpexit, cur dicit, quòd mare hauriant, & abſorbeant] *Quis denique ſubterraneorum anfractuum menſuras, certâ ratione deprehendit, quibus repletis univerſa exuberantis aquæ moles in apertum cœlum per gibboſa montium evomatur? & ea quidem optimâ naturæ fide, quantum acceperit, irrequietâ diſpenſatione rependentis. Imbecillitatis profectò noſtræ non meminimus, quum hæc ſuperba ingeniorum vaſtitate perſcrutamur:* [& tamen ipſe ſatis apertè, ſed malè definire audet] *unde jam hoc totum rerum ſcientiæ nomen, tot vigiliis & ſumtibus partum, profiteri diſpudeat; poſtquam adeò pauca ſcire, & de ſingulis ambigere diſputando confitemur. Verùm Habeſſini hoc unum pro conſtanti certis conjecturis perſuaſum habent,* Nilum ex eliquatis nivibus quotannis augeri, *& pro ratione frigoris & caloris, prout natura indulſit ac imperavit, in varias exundationes excreſcere &c.* Hæc P. Jovius. Quis talia apud celebrem Hiſtoricum legens, conficta eſſe putaret? nam ſupra omnem fidem eſt, *Petrum Æthiopem* (quô ille nititur) talia dixiſſe: vel tam impudenter in rè quotidiana, quam melius ſcire poterat, mentitum eſſe. Si verò *Jovius* ex aliis Habeſſinis iſtud intellexit, credibile eſt, illum de allio, hos verò de cepis locutos fuiſſe. Sed tranſeamus ad alia.

N°. LXV. Nigrin, Nigritarum flumen, Nili ſiniſtrum eſſe
Pr. §. 99. alveum] Citavimus hoc loco pro ſententia noſtra *Joh. Leonem Africanum*, qui lau- 1
datur à *Voſſio*, (*n*) his verbis: *Hoc pro compertiſſimo affirmare audemus, quotquot hactenus de interioris Africæ gentibus ſcripſere, illas meras nobis obtruſiſſe fabulas, ſi unum excipias* Leonem Afrum, *qui tamen non tam longè progreſſus eſt, quàm vulgo creditur: & in quo meritò iſtud requiras, quòd non tam ſitum & poſitionem locorum, quàm mores & naturam gentium nobis tradiderit.*

Scaliger (*o*) *Opus ejus eximium* paſſim vocat, nec aliud in eo reprehendit, quàm 2
quòd annos Chriſti cum annis Hegiræ non rectè computaverit. Elevatur ejus autoritas à viro docto, qui illi propterea ignorantiã & inſcitiã Geographiæ imputat (*p*), quòd ſcripſerit: *Nigritarum regio, per quam Nilus fluere dicitur &c.* Nimirum Nilum Ægypti tantùm in mente habuit, de quo *Leo* non agit, ſed de alveo ejus ſiniſtro, qui per regionem Nigritarum reverâ fluit, ut mox docebimus. Quin id clarè dictum reperio in verſione Italica (*q*):

Secondo che affermonô i noſtri Coſmographi; Il Niger e un ramo del Nilo, il quale ſi perde ſotto la terra, ed ivi eſce formando quel Lago.	*Prout affirmant noſtri Coſmographi, Niger eſt ramus ſeu brachium Nili, qui ſe terrâ condit, & rurſus exit Lacum illum efficiens.*

Et mox:

La terra de' Negri che è dove il Nilo paſſa. | *Regio Nigrorum, quam Nilus tranſit.*

Huic teſti, tanquam viro in Africa multum diuque verſato, & cum tot Afris 3
ad emporia maxima confluentibus collocuto, plus fidei tribuendùm eſſe puto, quam omnibus aliis Geographis, ex relationibus parùm fidis tabulas ſuas conſarcinantibus; prout

(*n*) *De Nili & alior flum. orig. C. 20. p. 70.* (*o*) *De emend. temp. p. 137. d. & 705. d.* (*p*) *In diſſertatione de Ecleſia Æthiopica c. 2. p. 8.* (*q*) Giov. Battiſta Ramuſio. p. 1. c. tit. Diviſione di Africa.

prout in Chorographicâ Habeſſiniæ tabulâ factum, de qua exactiſſimum Voſſii judicium ſupra num. 35. §. 1. retulimus. L. I. c. 8. N. LXV.

4 Idem Vir doctus in *Leone* reprehendit, quòd (r) *Æthiopiam noſtram Africâ extermi-net.* Verùm id facit ſecundum hypotheſin priſcorum Geographorum, quos ille ſequitur. Sic enim *Plinius*: *Tota Gætulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopia* L. V. c. 4.
5 *dirimit.* Quo loco ignorantia illi exprobranda non eſt. Quippe veteres Geographi Africam non pro tertia Orbis parte, ſed pro certâ iſtius partis regione habent, quam poſtea Africam propriè dictam, vel Africam minorem vocaverunt. Deinceps nomen hoc ad ingentem illam terræ partem extenderunt, ut ſupra n. 17. §. 7. dictum.

6 Utique inter veteres de Africæ finibus multùm diuque diſceptatum fuit, ut in *Strabone* legere eſt: & nos ſupra (s) latè docuimus. Quæ verò *Leo Afer* de Nigri flumine tradit, non quidem ex ſua experientiâ, ſed ex famâ magnâ habuit; eaq; ſententiam &
7 conjecturam noſtram confirmant, ſic enim ſcribit: *Niger ſumit ſuum ex quodam deſerto initium, quod* Seu *apud illos dicitur, atque hoc ex Oriente. Alii volunt hunc fluvium ſuam habere ex quodam lacu ſcaturiginem, ſeſeque Occidentem verſus volvere, donec in mare Oceanum delabitur. Porro affirmant noſtri Coſmographi, Nigrin fluvium è Nilo derivari, quem ſub terra ſeſe condere volunt, unde tandem hujusmodi lacus naſci videtur.* Et paulo poſt: *Advertendum autem eſt, quod (ut volunt noſtri Coſmographi) ea Nigritarum regio, per quam Nilus fluere dicitur &c.* At verſio Italica, quam ſupra retulimus, multò clarius loquitur.

[Extat inter opera *Ioh. Bapt. Ramuſii,* in quam linguam ex Arabicâ ipſe Leo vertiſſe dicitur Opera ſua. Sed non ſatis congruè Latinè verſa ſunt à *Johanne Floriano*, *Antverpiæ* 1556. Verſioni igitur imputo, quæ hic illic parùm accuratè vel obſcure ſeſe habent.

8 *Livius Sanutus* in deſcriptione Africæ, Italicè edita ſic habet: L. 8. p. 97.

Secondo affermano alcuni Coſmografi, pare che queſto fiume [de Nigri loquitur] non ſolo ſi debba comparare col Nilo, ma ſia un ramo proprio d' eſſo Nilo; e benche habbia la ſuà fonte dal Nilo lontana; nondimeno dicono che è pur un ramo ſuo, il quale ſi perde per lungo tratto ſot-
9 to la terra, & eſce in quel deſerto; poi formando quel lago grande. Si legge eſſerci di ciò evidentiſſimo ſegno, perche in un iſteſſo tempo inſieme col Nilo creſce ed inonda tutte le vicine campagne, lequali eſſo con l' acque ſue rende fertiliſſime, e morbide, non altrimenti di quello che fa nell' Egitto il Nilo, per giorni 40. creſcendo, e per giorni 40. ſcemando, ne più ne meno. Oltre che ſi sà di certezza ritrouarſi in lui Cocodrili, Cavalli marini, ed altri animali, ſi come ſi ritrovano nel Nilo, &c.

Prout affirmant quidam Coſmographi, flumen hoc [Niger] *non ſolùm comparandum videtur cum Nilo, ſed eſt ipſiſſimum illius brachium. Licet enim habeat fontem ſuum longè à Nilo diſtantem, nihilominus brachium ejus eſſe, ſub terram intrans & rurſus in deſerto prorumpens, atque lacum illum magnum formans. Cujus rei ſignum evidentiſſimum id eſſe traditur, quòd uno eodemque tempore cum Nilo creſcat, & inundet vicinas regiones, quas aquâ ſua reddit fertiliſſimas & fœcundiſſimas. Eodem planè modô ac Nilus facit in Ægypto; qui per quadraginta dies creſcit, & per totidem dies decreſcit, ita & hoc flumen nec plùs nec minus. Ad hæc certiſſimum eſt, in eo quoque reperiri Crocodilos, Hippopotamos, aliaque animalia ſicuti in Nilo.*

10 Hæc debeo Clariſſ. *Iacobo Grandio* ſupra laudato; atque eadem ſunt, quæ nos in Hiſtoria noſtra de hoc flumine tradidimus, tot autoritatibus & argumentis ſuffulti. N. 71. § 13.

11 [De fluvio *Nigri* quem vocat Rio *de Senéga* multis loquitur *Cadamuſtus* in editione Italica pag. 101. *Queſto fiume*, *ſecondo che dicono gli huomini ſavii, è un Ramo del fiume Gion, che viene dal Paradiſo terreſtre.* Scilicet!]

12 Poſtmodum monendus eſt lector, cum §. 73. hoc capite 8. Hiſtoriæ noſtræ dicimus: *Nomen* Nigris *non abludere à colore Nili, cum Hebræis & Græcis ipſis* Niger *vocetur.* Non nomen, ſed ſignificationem vocum שיחור & Μέλας, quæ *Nigrum* ſignificant, innuere voluimus. Sententia hæc confirmatur etiam ab autoribus illis, qui Nilum ex *Nigri* ſive fonte ſive flumine ortum habere ſcribunt; nam & hi confitentur quòd Nigris ſit pars Nili, ſeu ejus alveus, id enim, prout lubet, accipere poteris. Si enim Nigrin pro principali flumine habeas, Nilus erit alveus Nigris, & vice verſa.

13 *Solinus* ait: *Omnis hæc plaga ab Æthiopia & terminis Aſiæ Nigri flumine, qui Nilum* cap. 27.
parit,

R

(r) Tit. *Africæ diviſio.* Sub fin. (s) L. I. c. 1. n. 17. §. 1. & ſeq.

L.I. c. 8. *parit, ab Hiſpania fretô ſcinditur,* &c. tam confusè loquitur. *Idem c. 30., Æthiopes &*
N.LXVI. *gentes Atlanticæ Nigri flumine dividuntur, quem Patrem putant Nili;* Sic *Salmaſius* correxit, cum tamen fateatur in omnibus legi, *quam partem putant Nili*, quod eodem recidit. Fluvium enim in duos alveos æquales diſcedentem, utrum partem vel patrem vocare malis, nihil refert. *Plinius de Nilo: Iterum arenis receptus, conditur rurſus XX. dierum deſertis ad proximos Æthiopas, atque ubi iterum ſenſerit hominem, proſilit fonte (ut veriſimile eſt) illo, quem Nigrin vocavere.* *Idem Lib. VIII.* cap. 21. ſcribit; *Apud Heſperios Æthiopas fons eſt Nigris, ut plerique exiſtimavere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, perſuadent.* Sed *Plinius* utrumque flumen confundit, & quæ mox apud illum ſequuntur, ad verum Nilum ſpectant, qui in Ægyptum fluit. Præter Geographum Nubienſem, quem in Hiſtoria noſtra allegavimus, etiam alii Arabes duos Nilos diſtinguunt, atque dextrum brachiũ نيل مصر *Nilum Ægypti* vocant. Alferganus p. 36. v. 3.
p. 89. ad quem locum Golius in notis: *Eſt enim alius* نيل السودان *Nilus Nigrorum*, ſeu *Niger dictus. Quos unum eundemque eſſe amnem, duobus hiſce brachiis protenſum, demonſtrat Geographus Nubienſis parte quarta Climatis primi.* Hæc Golius. Iſta paulo prolixius pro confirmandâ noſtrâ de Nigri ſententiâ dicenda fuerunt. Nunc ad quæſtionem haud minùs arduam pergimus.

N°. LXVI. An Nilus diverti poſſit, ne in Ægyptum fluat?]

Nolumus hic repetere ea, quæ in Hiſtoria noſtra de hac quæſtione latè diſputavimus. 1
Hornius (*t*) de ea ſic diſſerit: *Sed hæc non niſi inanis & incredibilis fabula eſt. Quis enim credat, tam vaſtum flumen poſſe diverti à ſuo curſu? & pone, poſſe, non minori damno afficeretur Æthiopia quàm Ægyptus, denique nihil eo terrore commotos fuiſſe Turcas, eventus*
L.I.c.7. *docuit.* Tellezius de hac materia fusè: Eam *valde fabuloſam & à veritate aberran-* 2
tem vocat, cùm exemplis tùm argumentis utens. Agnoſcit objici ſibi poſſe, quòd *Alphonſus Albuquerquius* Nilum avertere, & ob id fœdus cum *Presbytero Iohanne* ferire voluerit. Sed reſpondet: *Albuquerquium magis magnanimitatem ſuam, & animum metu vacuum, quàm rei naturam conſideraviſſe; ſicut olim Dictator Cæſar magnas res facere deſtinaverit, ut viam munire à mari ſupero per Apennini dorſum ad Tiberim usque.*

[Hoc malè *Tellezius* d. c. 7. p. 20. b. de *foſsâ* accepit, quâ *Tiberim* in *Adriaticum mare deducere voluerit.*]

Verba ipſa ex Commentario *Albuquerquii*, quem filius ejus ex literis Patris, ad 3
Regem Emanuelem ſcriptis, collegit, (*u*) Lectori conſideranda proponemus, ex Luſitanico ſermone à nobis verſa:

Duas res magnas Alphonſus Albuquerquius meditabatur, quas effectui daturus erat, niſi morte præventus fuiſſet, vel potius, niſi Rex Emanuel ab inimicis ejus inſtigatus ex Indiâ eum revocaſſet. Prima *erat*, perfodere montem valde exiguum, *qui porrigitur juxta* Nili *ripam in regione* Presbyteri Johannis, *ad derivandas aquas ejus aliorſum, ita ut non irrigent agros* Cairi. *Propterea multoties ſcripſerat ad Regem* Dn. Emanuelem, *ut mitteret ſibi opifices ex inſula Madeyra, qui ſolebant fodere montes deprimendis foſſis, per quas irrigantur arundineta ſacchari, poſſe autem iſtud facile fieri, quia* Presbyter Johannes *id valde deſideret, & tamen rationem efficiendi iſtud neſciret. Et ſi hoc factum fuiſſet, (prout credo fieri potuiſſe, ſi Alphonſus Albuquerquius vixiſſet,) regio* Cairi *prorſus deſtructa fuiſſet. Nam ſi* Arabes *in deſertis inter* Canaam & Caçaer *viventes, id præſtare poterant, ut interrumperent curſum Nili, quotiescunque iraſcebantur* Magno Sultano, [Ægypti] *ut infra dicetur, quantò faciliùs id potuiſſet facere* Albuquerquius, *ſubnixus auxilio* Presbyteri Johannis.

Altera *res magna fuit, quòd voluerit expugnare* Meccam atque Medinam, *eas-* 4
que planè deſtruere, priusquam Sultanus ex Ægypto *ſuccurrere poſſet.* Quæ huc non ſpectant. Paulo inferius dicto loco & capite, cum de littore maris rubri Occidentali agit: *Trium dierum iter in terra continenti eſſe,* ait, *usque ad Nilum. In iſta degere multos Arabes tam equites, quàm pedites, qui cùm ſæpe lites haberent cum* Sultano Ægypti, *ut ulciſcerentur injurias acceptas, rupiſſe nonnunquam alveum Nili, & diffudiſſe illum per val-*
les

(t) *In Orbe Imperante. Sub Africa. Period. 2. §. 2.*

(u) *Part. 4. c. 7. §. Duas couſas grandes &c.*

les quasdam vaſtas ſuarum regionum. Sultanum *verò, ne tantum damnum Cairo inferrent* L. I. c. 8.
(ſiquidem agri alti, alioquin à Nilo humefacti, inculti manſiſſent) aliquoties armis eos aggreſ- N. LXVI.
ſum fuiſſe, aliquoties verò donis demulſiſſe, ut eos amicos ſibi haberet, &c. Hucusque Albuquerquii filius.

5 Ad has circumſtantias oportuiſſet Tellezium reſpondere, ſi conatus Albuquerquii vanos prædicare, & curioſo Lectori ſatisfacere voluiſſet, dicitur enim: *quòd multoties ſcripſerit ad Regem Emanuelem, ut mitteret opifices, i. e. metallarios, qui montes fodere & ſaxa rumpere noſſent.* Veriſimile verò non eſt, tantum virum tam vana ad Regem ſuum ſcripturum: aut ſine rationibus idoneis tales operas petiturum fuiſſe, in nullum alium finem, quàm ut ſe, Regemque ſuum ludibrio irriti conatus exponeret. Feci quantum potui, ut per amicos literas haſce ex *Archivo Regio Luſitanico* obtinerem, quò rationes, quibus Albuquerquius uſus fuit, ex illis cognoſcerem; ſed reſponſum mihi fuit, repoſitoria illa chartarum in peſſimo ſtatu eſſe, nec quicquam reperiri poſſe, quòd eo tempore, quô Caſtellani rerum potiebantur, omnia diſperſa atque disjecta fuerint.

6 Porro, quæ de *Arabibus* narrantur, vel planè neganda fuiſſent, vel explicanda; apertè enim dicitur, *quòd diffundere potuerint Nilum.* Nos eam rem in medio relinquimus, quamvis non deſint reſponſiones ad dubia *Hornii* & *Tellezii*; Scilicet non totum flumen, ſed rivum tantùm modicum divertendum eſſe in arenas Æthiopiæ, ita ut ad juſtam magnitudinem ſedecim palmorum Nilus in Ægypto non aſcendat. Id enim ſufficeret ad famem Ægypto inferendam. De reliquo ſententiæ in Hiſtoria noſtra expoſitæ tam diu inſiſtimus, donec meliùs erudiamur. Utraque pars ſuos habet autores; cum *Tellezio* faciunt *Hornius* ſupra citatus, *Herovallius* in *extractu exiguo Hiſt. Æthiopicæ Tellezii*, Rothomagi *impreſſo Anno 1671.*

7 Pro alterâ ſententiâ ſtant *Luis de Bavia* (x), *Iohannes Cantacuzenus* & filius *Albuquerquii* in commentario ſupra citato. Nugas *Urretæ* (y) hîc non referemus. Inter alia ſtulta ſcribit: *Pontificem Romanum,* Menæ *Æthiopiæ Regi ſcripſiſſe, ut Nilum averteret, neque curaret tributum ſeu penſionem annuam, quam â Turca acciperet, quæ ſit trecentorum millium aureorum.* Idem dicit: *El Turca le paga de tributo trezientos mil* pag. 366.
zequies de oro, a diez y ſeys reales cada uno; hîc quò minùs dubitemus, taxatò nobis dat aureos Venetos, ſimulque allegat *Laurentium Ananiam* & ſequens *Arioſti* carmen:

> *Dizeſe que el Soldan Rey del Egypto*
> *Al* Senapo *tributa, y es ſujeto,*
> *Porque en ſu mano eſtà mucho, o poquito*
> *Dar y quitar el Nilo ſin reſpeto,*
> *Y porque dexar pude pobre y afflito,*
> *Y hambriento el Cairo, y Reyno.*

Hoc eſt: *Sultanum Ægypti tributum Senapo* [ſic vocat Regem Æthiopiæ] (z) *ſolvere, ne Cairum averſione Nili fame affligat.*

8 Idem laudat *Fr. Antonium de Aranda Franciſcanum, in deſcriptione Terræ Sanctæ, qui id ex Habeſſinis Hieroſolymitanis* [videlicet monachis] acceperit. A quibus, ut puto, profecta ſunt, quæ *Sandys Anglus* in ſuo Itinerario: *Bernardus Surius Belga* in deſcriptione Terræ Sanctæ hac de re memoraverunt.

9 *Mich. Eitzinger,* (a) cui credidit *Reinhardus König,* (b) craſſam nobis fabulam refert contrarii ſenſus: *Bellum inter Turcas & Habeſſinos Anno 1572. ideò exortum fuiſſe,* narrat, *quod iſti Nilum nimis largiter ad ſubmergendam totam Ægyptum immiſerint.* Quaſi faciliùs eſſet tantum flumen augere, quàm imminuere. Habet tamen & hæc ſententia ſuos autores. *Iohannes Bermudes* ſcribit: *Davidem Æthiopiæ Regem â Rege Luſitaniæ foſſores petiiſſe ad perfodiendum collem, ad exemplum* Eylale Belale *anteceſſoris ſui, quò tam copiosè immitteretur Nilus, ut Ægyptum ſubmerge-*

(x) Part. 3. *Hiſt. Pontif. in vita* Gregorii *XIII. c. 6.* (y) *L. 1. c. 28. p. 307.* (z) De quo infra Lib. II. c. 1. n. 4. (a) Part. prim. Paralip. Theſaur. (b) In Theatro Politico part. 1. c. 20. n. 141. p. 333.

L. I. c. 8. *mergeret.* Quæ tam abſurda ſunt, ut refutatione non egeant; nec quis ille *Eylale*
N. LXVI. *Belale* fuerit, fando unquam audivi.
67. & 68. *Wanslebius* à Duce Saxoniæ *ERNESTO* juſſus ſedulo in hanc rem inquirere, primo reſcripſit; *ſe nihil certi cognoſcere potuiſſe. Europæos in Ægypto habuiſſe hanc traditionem pro fabulâ ſimplicium Habeſſinorum, potentiam Regis ſui temerè extollentium*, prout videre eſt in *Relatione ejus Italica* (c). At in relatione ſecundi itineris de annis 1672. & 1673. quam 1677. Pariſiis Gallicè edidit, ſententiam ſuam plane mutavit; 10
pag. 61. Narrat enim: *Reperiſſe ſeſe Epiſtolam* Davidis Regis Æthiopiæ, *cognomento* Conſtantini, *ſcriptam ad Regem Ægypti Abu-Seid Barcuk Anno martyrum 1193. ejusque apographum Arabicum ſe habere, in qua Rex Æthiopiæ Regi Ægypti ſemel atque iterum minetur, ſe altò derivaturum curſum Nili, ut omnes incolæ Ægypti fame moriantur, niſi ceſſaret vexare Chriſtianos Coptos, quos fratres ſuos vocat. Regem enim ſe jactare, quòd hoc inventum à Deo acceperit, nulli anteceſſorum ſuorum revelatum.*

Sed oportebat illum in re tam magni momenti epiſtolam integram inſerere, ſic II
enim de ea lectores eo melius judicare potuiſſent. Tempus enim neutiquam quadrat, niſi in numeris mendum ſit. Si enim ad annos martyrum addas annos Chriſti ducentos & octoginta tres, quibus æra Martyrum cœpit, prodibit annus Chriſti 1476. quo tempore in Æthiopia regnavit *Alexander*, non verò *David* cognomento *Conſtantinus*; de quo mihi nihil conſtat. Quomodo verò Rex ille jactare ſe potuit *anno Martyrum* 1193. quòd hoc inventum à Deo acceperit? ſi jam ante quadringentos circiter annos, tempore Michaelis Patriarchæ Alexandrini, *anno Martyr. 809.*
L. 3. c. 8. arte Regis Habaſſiæ Nilus præcluſus fuit, ne in Ægyptum flueret, ut *Elmacinus in*
p. 289. *Hiſtoria ſua Saracenica* memoriæ prodidit. Quam narrationem in Hiſtoria noſtra
I. 8. 60. Arabicè & Latinè retulimus, & ipſe Wanslebius eam novit & allegavit, quæ ſola illi epiſtolam ſuam ſuſpectam reddere poterat.

No. LXVII. De fluminibus Africæ in arena pereuntibus] I
Frequentiſſimum hoc eſt in Africa, ut meritò ſcribat *Voſſius* (d). *E centum iſtic fluminibus vix unus reperitur qui non aliquando exareſcat. Si qui verò ſint, qui perpetuò fluant, illi è longinquo adveniunt. Niſi enim è multis magniſque montibus magna fiat aquarum collectio, haud longè progrediuntur, cùm tanta ſit ferventium arenarum ſitis, ut etiam complures amnes poſt centum & plurium leucarum curſum penitus imbibantur & deficiant, priusquam exeant in mare. Complures tales ſunt in regionibus quæ ſoli ſub-* 2
jacent, & præcipuè in Libya atque Æthiopia, qui à Leone Africano & aliis recenſentur. In iis terris, quæ vulgò temperatæ vocantur, pauci admodum occurrunt, ac præter Chryſorrhoam *vix eſt alius, qui dignus ſit memorari.*

No. LXVIII. Sambation flumen] סמבטיון *Sambatjon* Rabbini I
malè ſcribunt & pronunciant, quaſi neſcirent, quod nomen iſtud à שבת *Sabbato* derivetur, q. d. *Sabbaticum flumen.* Dageſch reſolutum eſt in נ ſicuti ex Hebr. אתה fit Chaldaicè אנת Syr. ܐܢܬ Æthiop. አንተ: *Anta* pro *Atta*. Sic Arab. انبا *Anba* dicitur pro *Abba*; & ipſum vocabulum *Sabbat* Æthiopicè dicitur ሰንበት: *Sanbat*, נ N. autem propter ſequentem labialem mutatum fuit in מ. M. quod non tantùm in Arabica, (ut Fullerus putat) (*e*) ſed & in Græca & aliis linguis paſſim contingit, pro ut Germani pro Sabbats-Tag dicunt Sambats-Tag contractè Sambſtag / deinde mutatum fuit ש in ס: ת in ט: contra naturam originis, additâ terminatione Græca in ων, ut hybrida vox efficeretur. De fabuloſo hoc flu- 2
mine in Hiſtoria noſtra paucis egimus, quòd illud Judæi terram *Preſtegani* præterfluere fabulentur; ideò hîc pleniùs de eo agendum.

In *Breſchith Rabba* Sect. LXXIII. ſequentia habent:

עשרת השבטים גלו לפניהם מן נהר סמבטיון:	*Decem tribus in captivitatem miſſæ ſunt ante eos, ultra fluvium Sambatjon.*

Et

(c) Part. 1. cap. 4. pag. 47. (d) *In ſæpe alleg. tractat.* cap. 7. pag. 20. (e) Miſcell. Sacra Lib. 1. cap. 9. p. 60.

Et ſectione præcedente XI: L. 1. c. 8.

מושך אבנים כל ימות השבוע ובשבת הוא נח׃ | *Vehit lapides omnibus diebus hebdomadis, Sabbato verò quieſcit.* LXVIII.

Quidam ad lapides etiam addunt *arenam, lapidum nempe ſociam.* *Rabbi Gedaliah* libro שלשלת tradit, *quòd Deus circum decem illas tribus flumen hoc* [inſtar foſſæ ſcil:] *duxerit.* Sed vel hoc inſigne documentum eſt obſtinationis Judæorum, qui, quamvis jam remotiſſima Aſiæ loca ſatis cognita ſint, tale tamen flumen in aliquo mundi angulo ultra hyperboreos fortaſſis montes dari, pro certo ſibi perſuaſum habent, ne fidem Talmudi ſuo derogare cogantur.

3 Cùm aliquando Rabbinis eorum objeciſſem, quòd nulli prorſus nuncii ex hac regione venirent; atque illi reſponſum ſolitum, de *naturâ fluminis id non permittente,* mihi dediſſent; *Nihil obſtare,* reſpondi, *quò minùs Judæos variarum linguarum & regionum peritos uſque ad ripam fluminis mitterent, aſſumtis pauperibus Chriſtianis, quorum miniſterio pro tabellariis uterentur, ut tempeſtuoſum hoc flumen quieto Sabbati tempore trajicerent, atque à tribulibus ſuis literas referrent.* Prout hic Francofurti die Sabbati pro officiis ſervilibus domeſticis egenos Chriſtianos aſſumere ſolent, גוים corruptè Geyen eos vocantes. Sin minus, teſtimonia ſaltem fide dignorum hominum referrent, qui flumen ipſum viderint. Ad quæ non niſi frivolas reſponſiones dederunt. Tanta eſt illorum perverſitas! Cæterùm de Judæis, ſuo imperio in Æthiopiâ quondam uſis, infra *additione poſt Num. 101.* pluribus dicendi locus erit.

4 Fabulam autem valdè veterem eſſe neceſſe eſt, tam longo tempore magis magisque auctam, inſtar globi nivalis, quem quò magis volutaveris, eò magis auxeris, donec veritatis ceu ſolis radiis ictus liqueſcat. Nam *Jonathan Ben Vziel* (f) ſic ſcribit: *Faciam mirabilia illis* [Iſraelitis] *quo tempore proficiſcentur in captivitatem ad flumina Babel.*

ואסיקינון מתמן ואשרינון מן לגיו לנהר סמבטיון׃ | *Et aſcendere faciam eos exinde, & habitare faciam eos intra fluvium Sambatjon.*

Et IV. Esræ. 13. 40. dicitur: *quòd Salmanaſſar decem Tribus trans fluvium duxerit;* qui ita deſcribitur, ut appareat *Sambationem* intelligi; dicit enim: *quòd Deus ſtare fecerit fluvium, donec tranſierint, & iterum ſtaturus eſſet in extremis diebus.* En! fabulæ initium, progreſſum mox videbimus. Vide Librum Rabbinicum Meor Enaim. Cap. XIII.

5 Joſephus fabularum gentis ſuæ ſtrenuus propagator Lib. VII. ἁλώσεως (g) narrat: *Titum* (h) *Berytho Antiochiam profectum in itinere ſpectaviſſe fluvium inter Arcas & Raphanæum fluentem, cujus alveus ſenis diebus miraculosè ſiccus ſit, ſeptenis verò fluat, propterea Sabbaticum dici.* Contrarium tradit *Plinius* (i): *In Judæa rivum Sabbatis omnibus ſiccari.* Igitur crediderunt multi viri docti tale quodpiam flumen *Joſephi, Pliniiq;* ætate (quamvis adverſantibus deſcriptionibus) extitiſſe, & de nomine atque ſitu illius, nec non de naturâ atque cauſis defectus tanti miraculi ſollicitè diſquiſiverunt, poſteriorum tantùm Judæorum commenta de hoc fluvio damnantes.

6 At mihi totus fabuloſus videtur iſte fluvius, nec unquam uſpiam terrarum extitiſſe; cujus rei ſequentes habeo rationes.

1. ORIGO hujus narrationis FABULOSA eſt, quæ enim *Jonathan Ben Vziel* & autor *quarti Libri Esræ* narrant; videlicet, *quòd flumen ſteterit, donec Iſraelitæ in captivitatem abducti tranſirent,* falſiſſimum eſt. Non tantùm enim teſtimonio canonico & hiſtorico caret, ſed & veriſimile non eſt, Deum genti reprobatæ, & ad diſperſionem damnatæ, miraculum tantum facere voluiſſe; quod omnes prudentes Chriſtiani mecum agnoſcent. Falſa igitur eſſe neceſſe eſt, quæ ex tam falſo primordio deducuntur. Occaſio fingendi deſumta fuit à Jordane, qui ſtetit, donec Iſraelitæ in terram promiſſionis tranſirent. Sup. §. 4.

7 2. NARRATIONIS hujus in ſubſtantialibus *Variatio* falſitatis eam arguit. Nihil veteres illi autores modò citati de ſex dierum ſive fluxu ſive quiete. *Joſephus* autem

(f) *In Paraphraſi ſua Chald. Exod.* 34. 10. (g) Cap. 13. in Græca & c. 24. in Latina editione.
(h) Veſpaſianum male habet Baronius An. XXXIII. §. 37. (i) Lib. XXXI. c. 2. Sect. 18.

L. I. c. 8. autem, ut paulo ante retulimus, *ſenis diebus illum ſiccari*, *& ſeptenis fluere* tradidit.
LXVIII. Quod cùm repugnaret figmenti ſcopo, & univerſæ Rabbinorum Scholæ, (Σαββατίζειν enim, i. e. *quieſcere* decebat iſtum fluvium, ſi *Sabbati* typum & nomen nobis repræſentare vellet, non moveri, & agitari) ideò Caſaubonus (*k*) & Fullerus (*l*) valdè laboraverunt in corrigendo Joſepho, textum ipſum & verba ejus immutantes & invertentes, (*m*) quo fluvium iſtum ſex diebus currere & ſeptimo demum quieſcere facerent. Quandoquidem verò omnes codices MSſ. conſentiunt, tantaque corruptio & tranſpoſitio verborum in unâ periodo præſumenda non ſit, credibile eſt Joſephum ita ſcripſiſſe prout extat, & ipſe audiverat. Quid autem miri, fabulas diverſimodè referri & variari ſolere, prout unicuique veriſimillimum videtur. Plinius pro fluvio *rivum* habet, & *In Iudæa Sabbatis omnibus ſiccari ſcribit*; quod ſcopo figmenti & fabulis Rabbinorum convenientius viſum fuit eruditis. Sed ſic quoque ab universâ Rabbinorum Scholâ diſcrepat, qui non rivum, ſed flumen: non in *Iudæa*, ſed in extremâ Aſiâ: non Sabbato ſiccari, ſed quietè fluere ſcribunt; cæteris verò diebus procelloſum eſſe, ſaxa & arenam provolvere. adeò diſcrepant omnia.

d. loc.

Egregiè *Lightfoot* (*n*) de fluvio Sabbatico loquitur: *Veritatem hiſtoriæ in ſuſpicionem inducunt variæ, & quidem contrariæ Hiſtoricorum relationes.* 8

Caſaubonus dicto loco rem in medio relinquit: *Omnes Rabbini*, inquiens, *qui illius ſive hiſtoriæ ſive fabulæ mentionem faciunt*; &c.

pag. 61. *Nic. Fullerus* modo citatus ſcribit: *En quam bellè hæc inter ſe concinant, quamque mirifico ſaltu, tanto terrarum tractu, tot altiſſimis montibus ſuperatis Sabbaticus iſte ſive fluvius, ſive rivus, a Mari mediterraneo ad Caſpium, à Iudæa in Mediam, jam pridem pervenerit.* Et paulo poſt: *Digniſſimum ſanè flumen, quod ex putidiſſimis Rabbinorum profluat lacunis.*

Harduinus ad Plinium (o) de ſe nihil dicit; autores tamen allegat, qui verum flumen fuiſſe crediderunt.

Anonymus in Epiſtolâ ad Nihuſium (p) iſta conciliaturus, ait: *Fluvium Sabbaticum duplicem commemorari à ſcriptoribus non ignoras, quorum* uni ſua conſtat autoritas, *alterum fabulis accenſendum, nemo eſt qui dubitare poſſit.* Uni, inquit, ſua conſtat autoritas. Sed quisnam eſt, & ubi fuit ille unus? Quinam illi ſcriptores ſunt, qui *duplicem* nobis commemorant Sabbaticum amnem? Omnes de uno ſolo loquuntur: unum ſolum diverſi diverſimodè deſcribunt; diverſa verò deſcriptio unius rei rem non facit duplicem; pars autem narrationis fabuloſa rem totam ſuſpectam reddit, niſi autoritate idonea reſtabiliatur. 9

d. n. 37. §. 7. 3. *Baronius* occaſione fontis Siloæ, *Ioſephi lectionem vulgatam retinet, & Plinium erroris arguit*, quem *Caſaubonus & Fullerus* defendunt, ut paulo ante diximus. At 10
Joſephus exploſus. fruſtrà contendimus in fabulis conciliandis. Joſephi autoritas tanti non eſt, ut rei controverſæ fidem adſtruere poſſit. Quam incondita & frigida eſt narratio iſtius Hiſtorici, qui *Imperatoris Filium ad miraculum tanti momenti viſendum ex itinere digreſſum* memorat, de ſucceſſu ſilens. *Fluebatne flumen, an quieſcebat, cum illuc veniret? Exſpectabatne reliquos dies, ut experimentum certum ipſe ſumeret? an audiebat vicinos accolas narrantes, quæ ipſe exſpectare non poterat?* Adeóne incurioſus erat iſte Hiſtoricus, ut rem ſui temporis non diligentius indagaret, quô eventu peracta fuerit? Tantam rem neſcire, vel imperfectè ſcire, mihi perinde eſt. Genuinum nomen fluvii non nominat, quod facere illum oportebat, ſi boni Hiſtorici munere fungi vellet, nam *Sabbaticus* epitheton tantùm eſt. Sed eſtne credibile, (ſi vera ſcripſit Joſephus de tam miraculoſo flumine in finibus Judææ exiſtente) Judæos iſtius oblituros, & alium in extrema Aſia ultra hyperboreos montes confincturos fuiſſe.

4. Pli-

(k) Exercit. XV. *n.* 20. *ad Ann. Baronii* XXXIII. *n.* 37. (*l*) *Miſcell. Sac. l.* 1. *c.* 9 *p.* 58. (*m*) Trajectione videlicet, nec non omiſſione, & additione, ut Fullerus de Caſaubono dicit dicto loco p. 59. Sed hoc pacto ex albo nigrum facere poſſumus. Quotquot autem poſt hos duos Criticos Joſephum allegant viri doctiſſimi, correctionem hanc minimè attendunt, Buxtorfius, Schindlerus, Lightfoot, Holſtenius, Colomeſius, & alii. (n) In Decade chorographicâ Marco præmiſſa, §. V. in fin. (o) Lib. XXXI. Sect. 18. n. 13. (p) Reperitur poſt Epiſtolam Lucæ Holſtenii ad eundem de eadem re, inter *σύμμικτα* Leon. Allatii, p. 443.

11 4. Plinius, autor non Judaicus, me aliquamdiu fateor, ſuſpenſum tenuit. At cùm meminiſſem à ſummo illo viro multa promiſcuè collecta fuiſſe, quæ, utut indigna fide, ſæpè tamen cruda & indigeſta in ejus operibus remanſerint, L.I.c.8. LXVIII.

[Cujus generis plurima de monſtriferis animalium hominumque effigiebus, Lib. VI. c. 2. & c. 30. & alibi reperiuntur. Ubi gentes ſine naribus, ſine linguis, quadrupedes ſine auribus, & ſimilia ex aliorum relatione narrat.]

illi hac in re non plus fidei quàm Judæis ipſis tribuere potui, à quibus fabulam hanc acceperat, attamen à communi traditione diſcrepantem; Rectiſſimè Buxtorfius (q) locum Plinii allegans, addit: *Putavit in Iudæa eſſe, quòd Iudæos ad iſtum fluvium habitare, & ab iſtis hanc hiſtoriam profectam, didicerat, & nimis cupidè crediderat.* Non dixerim Plinium omnia crediſſe, quæ fabuloſa in ſua hiſtoria habet, ſed cuncta prout reperit vel audivit, excerpſiſſe, animô & ſpe illa vel elaborandi & digerendi, vel, an vera vel falſa ſint, lectorum judicio relinquendi; ut ex Plinii Junioris (r) narratione colligere licet.

12 5. Cardanus, in reddenda rei falſæ cauſa nimis intempeſtivè ſubtilis, de hoc fluvio ſcribit: *Relatum ad religionem à rudi & credulâ plebe, quod causâ naturali conſtat: nam tantum aquarum cogebatur, ut in ſex dies ſufficeret, ſeptimæ non ſufficeret.* Oportebat bonum Cardanum continuare ſubtilitatem ſuam, & rudi atque credulæ plebi oſtendere: *Quis ſeptenis diebus tantum aquarum cogeret, & fontem interim obſtrueret, ut non niſi primâ hebdomadis die rurſus erumperet, ſenisque diebus ſuffiſeret, idque conſtanti viciſſitudine per multos annos continuaret.* L. 2. in fin.

13 6. Neque de loco & ſitu conſentiunt ſcriptores. A *primis illius inventoribus* ſupra nominatis *Sambation* inter flumina Babylonica refertur, trans quæ Salmanaſſar decem tribus tranſpoſuerit. *Ioſephus* eum terminum facit Palæſtinæ Syriam verſus. *Plinius* eum in ipſa Judæa collocat; at *hodierni Iudæi* illum in extremam Aſiam, & ultra hyperboreos montes, quò minus fabula detegatur, relegaverunt.

14 7. Nullus *veterum Geographorum*, quibus Syria & Palæſtina erant notiſſimæ, veluti *Strabo*, *Ptolemæus* &c. talis miraculoſi fluminis, quod exiſtat, vel unquam extiterit, mentionem fecit. Scio ſimplex argumentum, ab autoritate negativum, nullius ponderis eſſe; accedentibus tamen aliis momentoſis conjecturis & indiciis vim ſuam meritò habet.

15 8. Cùm igitur hodiè talis fluvius in toto Orbe non extet, ſunt qui eum defeciſſe putent, fortaſsè ſtatim poſt Hieroſolymam exciſam. Sic enim Anonymus in *Epiſtola ad Nihuſium* ſupra allegata: *Defeciſſe autem ſive ipſum fluvium, ſive potius miraculum illud jam ante multa ſecula, ac fortaſſe ſtatim poſt exciſam Hieroſolymam, id indicio eſt, quòd nemo poſteriorum, ac ne recentiorum quidem, ejus tanquam ſibi viſi meminerit.* Majolus cauſam retulit *ad exciſam Iudæorum Politiam, cum quâ fluvius quoque ille, Sabbati index, defecerit.* Scilicet id vulgo Philoſophorum moris, rerum cauſas quærere, antequàm de veritate facti conſtet. Sed ea conjectura mihi vaniſſima videtur. Cur Deus tantùm naturæ miraculum, Sabbati & conſequenter creationis indicium, tunc ceſſare feciſſet? Siquidem ſublatâ lege ceremoniali, non ſublatæ ſunt ſeptimi diei feriæ cum ſolenni memoriâ creationis. Quamobrem nunquam extitiſſe, quàm defeciſſe, tutiùs aſſerendum cenſeo. §. 8. N.53.§.24. N.43.§.2. Sup. §. 11.

16 Quæ cùm ita ſint, Viri illi docti, quos ſupra nominavimus, fabulæ huic conciliandæ fruſtra inſudant, rei falſæ verum nomen quærentes. Maimonides *Gozan* eſſe putavit, cùm tamen *Gozan* non ſit flumen, ſed regio, ut rectè monet *Holſtenius*, (s) qui נהר גוזן exponit *fluvium Gauzanitidis*. At per Joſephi fluvium Sabbaticum *Eleutherum* intelligi putat; qui, ſi Geographorum tabulis fides, inter *Arcas* & *Raphanæam*

(q) In Lexico ſuo Chaldaico in rad. סבט pag. 1420.

(r) Lib. III. Ep. 5. ait: *Liber legebatur, adnotabatur, excerpebaturque. Nihil enim unquam legit, quod non excerperet.* Ergo libros bonos & malos promiſcuè excerpſit, ſuo tempore digeſturus, id enim de viro tanti judicii præſumendum. (s) In Epiſtola ad Berthold. Nihuſium de hoc flumine. At neſcio cur in fine dicat: *Plinium autoribus Ioſepho antiquioribus uſum.* Obiit enim Plinius anno Titi primo: Urbis 831. Ita toto Veſpaſiani principatu vixit, quo & Joſephus. Ergo fama eodem tempore, ſed diverſa, ad utrumque venit. Vide Harduini notas ad epiſt. Plin. II. Lib. 3. c. 5. not. n. 10.

Lib.I.c.8. *naam* (locos à Joſepho indicatos) fluat. Quæ diu ante Holſtenium Nicolai Ful-
LXVIII. leri quoque mens fuit. (*t*) Sed fruſtra operæ pretium putat vir doctus, ut hoc tem-
pore inveſtigetur: *Num rivus aliquis parvus in Eleutherum influens adhuc hodiè detur?*
Interim miſeri Judæi fabulâ iſtâ ſe paſcunt, & ſpurias de ea proferunt literas. *Hot-* 17
tingerus (u) meminit epiſtolæ *Iſaaci Alkariſchi*, quam à Buxtorfio acceperit, in qua,
cùm de natura fluminis, tùm de Judæis trans illum degentibus aliquàm multa re-
periantur, ſcilicet multò fabuloſiora.

Ineptam *Preſte Iohannis* è regno Judæorum *epiſtolam ad Papam Romanum* Judæi 18
habent, in qua ſequentia deblaterant:

ודעו כי מזו הים של אבנים בא נהר אחד שיוצא מגן עדן והולך בינינו ובין הארץ הגדולה של המלך · הגדול דניאל מלך היהודים · וזה הנהר הולך כל ימי השבוע ובשבת אינו זז ממקומו עד יום ראשון ששב לאיתני :	*Præterea ſcitote, quod ab iſto mari lapidum* [quod in præced. deſcribit] *oritur fluvius, qui egreditur ex horto* Eden, *& decurrit inter nos & inter terram magnam Regis potentiſſimi* Danielis, Regis Judæorum. *Iſte fluvius ſingulis diebus ſeptimanæ fluit, ſed in Sabbato non movetur de loco ſuo usq, ad primum diem, quo revertitur ad curſum ſuum.*

[Plura qui volet, videat *Petrum Galatinum* de Arcanis Chriſtianæ veritatis Lib. II. c. 9. *Eliam* in Lexico ſuo, cui *Thisbi* titulum fecit, in voce *Sambatjon.* *Manaſſen Ben Iſrael* in Conciliatore ad Exod. qu. 36. *Lexicographos* communiter ſub radice סבט vel גוזן; privatim Buxtorfium in Lex. Chaldaico qui epiſtolam ſupra relatam habet, & pag. 1421. addit: Hæc omnia *fabuloſa eſſe docet Paulus Fagius in Deut. 31. Paraphraſis Chaldaica. Adrichomius Deſcript. Terræ S.*]

Sed nec hìc fabularum finis. *Montem* quoque *Sabbaticum* Σαββατιὰν dictum, 19
ex quo Sambation promanat, effinxit Geographus quidam Anonymus Bibliothe-
cæ Regis Galliæ, quem excerpſit *Gilbertus Gaulminus* (x). Allegat eundem, & pro-
cul dubio ipſe inſpexit in dictâ Bibliothecâ Paulus Colomeſius in ſuis Cimeliis litera-
cap. 25. riis, ubi de flumine hoc agit, veriſſimè dicens, *verba Geographi:* μὴ κινεῖσθαι τ̃ ποτα-
μὸν ἐν σαββάτῳ *contrariari Ioſepho.* Imò communi Judæorum opinioni; quod ipſum
& Caſaubonus & Fullerus agnoſcunt.

Cunæi judicium. Iſta poſtquam conſcripſeram, incidi in *Petri Cunæi Librum de Republ. Hebræo-* 20
rum, quem, cùm mecum conſentire, & Plinii, Joſephique autoritatem, (quæ apud
multos viros claros hucusque valuit) prorſus ſpernere deprehenderem, operæ pretium
L.II.c.24. putavi verba ipſius propria hìc exſcribere; Is de amne Sabbatico ſic loquitur: *Sabbati*
ſacrum otium videtur ipſa natura, optima rerum mater, approbaviſſe, ſi fidem Plinio habe-
mus, *qui* in Judæa rivum quendam *ait* Sabbatis omnibus ſiccari. *Sed ignoſcat nobis*
Plinius. Nunquam hoc credere potui.

- - - - Sum paulo infirmior, unus
Multorum. - - - - - - - - - -

Quid tamen Romanum ſcriptorem deceperit, expediam. Iudæi jam olim ſomnia- 21
runt, &c. Hic recenſet veterem illam fabulam de decem Iſraelitarum tribubus ul-
tra Sambationem relegatis, & pergit: *Non potuit magis traducere ſe Plinius, quàm*
cùm tàm futile Iudæorum commentum arripuit tam avidè. Pictoribus Poëtisque quid-
libet audendi poteſtatem eſſe, *Flaccus dixit.* *Rectè herclè.* *Sed Iudæos addi volo, qui*
non ex decoro neque pudenter, ſed ſola animi libidine mentiuntur, quæ diſſona & ridicula
ſunt, hanc unam ob cauſam, ut mentiantur. *Neque movet me, quod R. Moſes Ben* 22
Maimon, quem meritò laudibus in cœlo locavimus, fluvium hunc eſſe Gozan, *ait.* *Nos &*
illum deliraſſe aſſerimus, & unà Ioſephum quoque in ordinem redigimus, qui in libro VII.
ἁλώσεως, in cap. XIII. *quædam contraria quidem ſupra dictis, ſed tamen æquè portentoſa*
refert. *Sanè quidem Plinio non ſemel ſic decipi ab illis contigit.* *Pleraque enim, quæ*
in eodem capite memorat de fontibus, fluviisque, & de aquis, ejusdem levitatis ſunt. *Re-*
rum incredibilium atque inuſitatarum narrationem in Julio Obſequente, *non in* Plinio,
ſummo

(t) In Miſcell. ſacris loco ſupra citato. (u) In Topographia Eccleſiæ cap. V. p 126. (x) In notis ad Mich. Pſellum de Operatione Dæmonum n. 74.

ſummo hiſtoriarum ſcriptore, toleramus ; *Rarò ſolitum modum egreditur natura. Miracula creduntur facilius, quàm fiunt.* Hæc Cunæus. Sed nos de Plinio ſententiam noſtram ſupra expoſuimus. §. 11. L. 1. c. 9. N. LXIX. & LXX.

COMMENTARIUS

AD LIB. I. CAP. IX.

1 **N°. LXIX. ጤፍ: Têf. Seminium apud Habeſſinos minutiſſimum, & tamen panificio utiliſſimum**] Hoc vocat *Alvarezius* (y) *Taffo de Guza*, idque in magno pretio eſſe ait, cùm ob bonum ſaporem,
2 tùm quòd à vermibus ſicut frumentum & alia legumina non arrodatur. *Tellezius* L. I. c. 13. p. 34. b.
ſic deſcribit: *Magnam copiam habent ſeminii cujusdam nomine* Têf, *quod ordinarium alimentum eſt iſtarum regionum, ubi ubertim provenit, & ſufficienter alit. Sed adeò minutum eſt, ut unum ſolum granum* Sinapi *continere poſſit decem granula* Têfi, *licet ſint longiuſcula, tenuiſſima tamen & ſubtiliſſima.*

3 Botanicos diverſos conſului, ſed à nemine adhuc nomen Græcum vel Latinum iſtius ſeminis cognoſcere potui. Equidem *Seſamum* eſſe ſuſpicati ſunt aliqui, ſed parum appoſitè.

1 **N°. LXX. De Pſyllis veneno medentibus**] Notiſſimum fuit iſtud hominum genus priſcis, qui crediderunt, quòd virtute quadam ingenita ictus ſerpentum contactu levare, & manu impoſita venena extrahere potuerint, ut *Plinius* de Ophiogenibus loquitur Lib. VII. c. 2. qui ibidem de Pſyllis ſcribit: *Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, & cujus odore ſopirent eas.* At fabula, *quòd liberos genitos protinus ſerpentibus objiciant pudicitiam conjugum experiendi cauſa*; quam, licet multi autores unus ex alio exſcripſerint, refellere nunc non vacat; uti nec ea, quæ L. 5. c. 27. Corn. Celſus de Pſyllis parum conſentanea habet. Alioquin Plinius *olfactu Pſyllorum ſerpentes fugari tradit.* L. 8. c. 25. L. 28. c. 3. Profectò non corporum ſed herbarum quas penes ſeſe habuerunt.

Juxta Cyrenaicam in Africâ coluere populi iſti. *Strabo* Τὲς Ψύλλες τὲς πρὸς τῇ Κυρεναίᾳ φυσικήν τινα ἀντιπάθειαν ἔχειν πρὸς τα ἑρπετὰ &c. *Pſyllos juxta Cyrenaicam colentes naturalem quandam antipathiam poſſidere contra reptilia.* Lib. 17. p. 814. Sed internecione propè ſublatam hanc gentem à Naſamonibus *Plinius* narrat, ut pauci illius tempore ſuperfuerint.

2 Eandem virtutem etiam aliis populis veteres olim attribuerunt: *Ophiogenibus*, ut modo dictum: *Strabo* & *Marſis*; de quibus *Plinius*: *Simile & in Italia Marſorum genus durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideò ineſſe iis vim naturalem eam.* d. L. 7. c. 2. Lib. 13. p. 588.

3 Notior eſt *Cleopatræ* hiſtoria quàm ut multis hìc referatur. Quia aſpidis morſu periiſſe putabatur, *Auguſtus* Pſyllos ei admovit, qui venenum ac virus exſugerent; teſte *Suetonio* in Auguſto c. 17. & *Dione* L. 51. Obiter hîc notandum, quia jam tùm illo tempore dubitatum fuit, quo veneno *Cleopatra* abſque ullo ferè dolore exſpiraverit? mihi videri: *Anguium volatilium.* De quibus Solinus c. 32. *Eorum tàm citum virus eſt, ut morſum ante mors quàm dolor inſequatur.* Mela *venenum præſens: malignans* Ammianus *vocat*; Idque Cleopatram minimè latuit. Cujus mortem paulò aliter refert *Eutychius in Annalibus Alexandrinis.* Sed iſte Græcis & Latinis Hiſtoricis meliùs ſcire non potuit; eum igitur non moramur.

4 Sententiam meam in Hiſt. mea expoſui, quòd non Pſyllorum naturæ, ſed herbæ Africanæ, Habeſſinis *Aſſazoë* dictæ, virtus iſta tribuenda ſit. Ipſa *Tellezii* verba Latinè verſa referemus: *Alia datur in Habaſſia herba, quam* Aſſazoe *vocant, quæ tam efficax eſt contra venena, ut* angues venenatiſſimi, *qui illam tangunt, maneant tanquam*

 ſtupidi

(y) In itinerario ſuo Æthiopico, verſione Gallicâ c. 21. Germ. c. 19.

L. I. c. 9. N. LXX. *ſtupidi & attonitti. Et quod maximè ſtupendum, etiam umbra hujus herbæ ſufficit, ut maneant non tantùm perterrefacti, ſed planè quaſi enecti, qualescunque fuerint ſerpentes. Vt ſicut umbra* S. Petri *ſalutem afferebat ægrotis gratiâ miraculosâ, ita herba hæc venenum elevat virtute naturali. Et ſi quis comederit radicem hujus herbæ, multos annos virtutem hanc ſervat, ut inter plurimos ſerpentes virulentos ſecurus incedere poſſit, ſine metu ullius mali; imò quaſi victorioſus, ut ſolummodò umbrâ ſuâ illos relinquat tanquam ſomno torpidos. Scribunt Patres noſtri, quod ſæpius viderint Habeſſinos iſtas radices mandentes,* 5
qui non dubitaverint capere viperas venenatiſſimas, & tractare manibus tanquam eſſent anguillæ, & circumdare eas collo, eô modô, quô Poëta de Regina Amata *canit Æneid. 7. v. 351.*

- - - - - - - - fit tortile collo
aurum ingens coluber - - - - -

Et occidere illos cum luberet; ſicuti de Hercule narrant Poëtæ, quòd duos ſerpentes adhuc in cunis jacens manibus compreſſerit. Virgil. L. 8. Æneid.

- - - - - - - ut prima novercæ
monſtra manu geminosque premens eliſerit angues.

Veteres, ut videtur, notitiam habuerunt hujus aut ſimilium herbarum; Virgi- 6
lius *enim loquitur de aliquo, qui herbis medicinalibus ſopiebat viperas & quaſi conſtringebat ſerpentes.* Æneid. L. 7. v. 753.

Vipereo generi & graviter ſpirantibus hydris
Spargere qui ſomnos cantúque manuque ſolebat,
Mulcebatque iras, & morſus arte levabat.
[Tellezius legit: cantuque herbisque ſolebat]

Et mox v. 758.

Et Marſis quæſitæ in montibus herbæ Hæc *Tellezius.*

Rectè Poëta herbis illam virtutem tribuendam cenſuit, quam occultabant populi illi, ſibique naturalem ſimulabant, ne, remediô cogniô, alii lucrum ſibi præriperent. Enimverò ſerpentes olfactu, non corporum, ſed herbarum, quas Pſylli ſecum habebant, velut deliquium quoddam patiebantur.

Cl. 1. P. 3. p. 16. Talem virtutem plantæ Africanæ ineſſe, etiam Geographus Nubienſis teſtatur, 7
quanquam lignum non herbam vocet;

وينبت في ارض كوكو العود المسمي
بعود الحية ومن خاصته انه اذا وضع علي
جحر الحية خرجت اليه مسرعة ✲ ثم ان
ماسك هذا العود ياخذ من الحيات ما
شاء بيده من غير ان يدركه شي من
الجزع ✲ ويجد في نفسه قوة عند اخذها ✲
والصحيح عند اهل الغرب الاقصي اهل
وارکلان ان تلك العود اذا امسكه
ماسك بيده او علقه في عنقه لم تقربه
حية البة (ſic corrige) وهذا مشهور ✲

Et creſcit in terra Cucu (ſic legit interpres, forſan melius Quaqua) *lignum, cognominatum lignum ſerpentinum, de cujus proprietate eſt, cum poſitum fuerit ſuper caverna ſerpentis* [ut] *egrediatur ad illud citiſſimè Deinde cùm* [quis] *tenuerit hoc lignum, comprehendet è ſerpentibus, quos voluerit manu ſuâ, ita ut non noceat illi quicquam. Imò ſentiet penes ſe audaciam ad comprehendendos illos. Et veriſſimum eſt, apud populos occidentis remotiores & populum* Wareklani, *quòd, hoc lignum ſi tenuerit quis manu aut appenderit collo ſuo, non accedet ſerpens ad eum, & hoc vulgò notiſſimum eſt.*

Ad literam iſta reddidimus, partim ex verſione *Gabrielis Sionitæ* & *Iohannis Heſronitæ,* quæ tamen nobis hîc illic valdè imperfecta videtur.

Idem lignum putaverim eſſe quod Luſitani eâdem appellatione *Pao de Cobra* 8
i. e. *Lignum Serpentinum* vocant. Amarum & bonum contra febrim eſſe ſcribit *Dapperus in Africa ſua* (z) quamvis appellatio illa mihi potiùs convenire videatur cum ligno, quod *Moffriſſaſonho* Luſitani vocant.

Crediderim fraude uſos veterum ἐπῳδοὺς id eſt, ſerpentum incantatores, qui ta- 9
les plantas in ſinu gerentes, videri volebant cantu ſuo ſerpentes ſopire poſſe, ut ab inquiſitione veri remedii homines mirabundos averterent. Quamvis non negaverim alios, naturalis iſtius virtutis expertes, magica arte idem tentaviſſe; de quibus *Pſalmiſta Ps. 58. 5.*

Cætero-

(z) *Tit. Angola pag. 580.*

10 Cæteroquin nihil frequentius, quàm incautam plebem in cognitione cauſarum graviter errare. Memini me in pueritiâ meâ condiſcipulos meos tali ferè modô deluſiſſe, cùm in piſcinâ patris mei ranis & cochleis truttas, fiſtulâ prius canens, paſcere vellem, eas illi ad talem ſonum congregari putabant, & per urbem ut rem ſingularem narrabant: *truttas fiſtulæ cantu delectari, ut quondam Delphini Arionis citharâ.* Quum tamen piſces illi ſua ſponte convenirent, ubi me ſtantem viderent, pabulum exſpectantes. L. I. c. 9. N. LXXI.

1 **Nº. LXXI. Cur Habeſſini vinum facere non poſſint, cùm tamen præſtantiſſimas uvas habeant.]** Non tantùm in Habeſſiniâ, ſed & in omni Zonâ torrida vinum fieri non poſſe, quamvis uvas optimas habeant, *Rupertus Princeps Palatinus Electori Moguntino Ioh. Philippo* narravit, ex cujus ore id accepi. Cauſa ubique eadem eſt; nimirum nimius æſtus ſolis, qui muſtum acore cito corrumpit, quod nos in Thuringia vocamus **Wahnſauer werden**. Conſultus à me *D. Martinus Hartmannus* (a) his verbis reſpondit: *Non tantùm propter æſtum, ſed & nimiam uvarum dulcedinem fermentatio ritè fieri non poteſt. Etenim ad fermentationem legitimam non tantùm requiritur materia ad fermentandum apta, i. e. particulæ non nimis crudæ, nec nimis maturæ, ſed & aër temperatus, nempe non nimis calidus, nec nimis frigidus. Ille enim fermentationes præcipitat: hic planè impedit. Quoad materiam ipſam, particulas illas oportet eſſe heterogeneas, ut fermentatio peragatur; ſi homogeneæ ſint, ſicut in perfectè maturis uvis contingit, fermentatio fieri nequit, imò quamvis aliquid heterogenei in uvis retineatur, fervor tamen aëris fermentationem præcipitando, vinum corrumpit, uti videmus tempore æſtatis fermentationes calidas & præcipites cereviſiam corrumpere, & hyemali tempore, ſi frigus nimium ſit, planè non fermentare. Si igitur Habeſſini uvas legerent, antequam ad ſummam maturitatem pervenirent, easque in locum ſubterraneum temperatū deferrent, dubium non eſt, quin vinum optimū inde habituri ſint.*

2 Sanè hoc facillimum factu eſſet; rupes enim habent, ut in *Hiſtoria* noſtrâ diximus, quas in modum templorum excavare poſſunt, quidni etiam pro torcularibus & cellis vinariis? atque hoc bonum conſilium bonæ huic nationi damus, ne vino *in ſanctiſſimo Sacræ Cœnæ uſu* egeant: neque defectum liquoris tàm ſalutaris tamque neceſſarii miſerabilibus artibus ſupplere cogantur. De quibus infra in Commentario noſtro agemus. Poſſe igitur vinum etiam ultra Tropicum Cancri in Zonâ torrida fieri, nullatenus dubitamus. Nam & in ea regiones temperatas dari, ſupra latè docuimus, & vinum optimum in Meroë, quæ Æthiopiæ propriè dictæ caput eſt, olim 2. 5. 10. Conſiliū vini faciendi. 3. 6. n. 58. I. 5. n. 36.

3 creviſſe, veteres teſtantur (b). Hartmanni dicta conveniunt cum iis, quæ inſignis Medicus Anglus *Thomas Willis* in tractatu ſuo *de Fermentatione*, quatenus in artificialibus peragitur cap. VI. docet. Res eò redit, & nimiam uvarum maturitatem, & ſimul æſtum illarum regionum fermentationem impedire. Sola n. maturitas uvarum in his regionibus fermentationi non obſtat, uti exempla anni 1631. ubi propter bellum: & anni 1666. ubi propter peſtem uvæ usque in Novembrem & Decembrem in vitibus perpenderunt, docent; ex quibus tamen generoſiſſimum atque dulciſſimum vinum expreſſum fuit.

Nº. LXXII. דודאים Dudaim in Geneſi eſſe fructum præcel-
1 **lentiſſimum موز Mauz vel Musa Arabicè dictum]** Vox Dudaim eſt una ἐκ τῶν ἅπαξ ἢ δὶς λεγομένων ex ſemel vel bis dictis in S. Scriptura. Voces dantur, שלא נמצא להם חבר *quibus non reperitur ſocia*, (ut Rabbini loquuntur) quarum ſignificatio plerumque eſt incerta. Quo caſu Interpreres ex circumſtantiis & conjecturis: vel ex aliis linguis Orientalibus veram ſignificationem indagare ſolent, ut *infra n. 106.* hujus libri pluribus dicetur. Reperitur duobus tantùm in locis Sacræ Scripturæ. Primò *Gen. 30. 14. 15. & 16.*

וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה.	*Et exiit Ruben tempore meſſis triticeæ, & reperit DVDAIM in campo.*

S 2 Secun-

(a) *Amicus & affinis meus, Medicus & Chymicus egregius, jam Phyſicus Vinarienſis.* (b) Lucanus Lib. X,

L.I. c. 9. N.LXXII. Secundò *Cant. 7. 14.* ubi dicitur : הדודאים נתנו ריח *Dudaim dederunt odorem.* Ex quibus aliud nihil quàm præſtantia aliqua hujus plantæ, cujus flores boni ſint odoris, inferri poteſt. Quòd autem interpretes in inveſtigatione hujus vocis tam infelices fuerint, in cauſa fuit, quòd non animadverterent, primum locum *de fructu*, alterum *de flore* unius ejusdemque plantæ agere, ut infra docebitur.

Septuaginta Interpretes, neſcio qua ratione inducti, *Dudaim* μῆλα μανδραγορῶν *Mala* 2
Mandragorarum reddidere. Hos ſecuti *Chaldæus* & *Syrus* habent יברוחין quod equidem Rabbini ex ſola odoris conjecturâ סיגלין & יסמין i.e. *Iaſminum & violas* vel *lilia* interpretantur. Cùm verò اليبروح *El-jabruch* in Arabica Lingua *Mandragoram* ſignificet, fruſtra eſt aliam ſignificationem Chaldaico vocabulo affingere. Samaritanus interpres ࠀࠉࠕࠀࠉࠌ איתאים vertit, quod vocabulum non intelligitur. Lexicographi [Caſtellus] id non exponunt, ſed tantùm reſpondere ajunt Hebr. דודאים & Græco Μανδραγόραι.

Æthiopicus Interpres, τὸς ὃ non intelligens, pro *mandragoris* in Geneſi quid pro 3
quo poſuit, videlicet ኮል: ሐቀል: *poma agreſtia* vel potius *juglandes*; ſi *Gregorium* meum bene intellexi. Id cùm ad locum Cantici Cant. non congrueret, idem vel alius Æthiops reddidit hoc loco ሆንጐቶቲ: cujus ſignificationem Gregorius meus ignorabat.

Cæterum expoſitio illa Septuagintaviralis (quam & Vulgata retinuit) ſanio- 4
ribus Philologis plerisque placere non potuit. Etenim *Mandragoram folia graveolentia & poma eſui inepta habere*, Dioſcorides Lib. IV. c. 76. Matthiolus & Botanici communiter omnes teſtantur.
Chaldaicum יברוח à 5

[Dioſcorides de mandragora alba ſcribit, quòd mala ferat εὐώδη μετὰ βάρους τινὸς, quod vulgo malè redditur *jucundè cum gravitate quadam olentia*; Iſta enim oppoſita ſunt, nec ſtare juxta ſe poſſunt. Nam *gravis Odor* ingratus eſt, non jucundus. *Graveolentia* apud Plinium Lib. XXVIII. c. 11. eſt mali odoris. Particula εὖ in compoſitione ſæpe ſignificat *Valdè*, *Fortiter*, *Satis*; ut εὐμεγέθης *Valde* vel *ſatis magnus* apud Strabonem, ita hic: εὐώδης *Valdè olens* reddendum, ut ſenſus ſit: *Valdè quidem, ſed quodammodo graviter olet.* Eodem planè modo ut Syr. & Chaldaicum, טב *Bene,* etiam *Valde*, *multùm* ſignificat ut Mons ܪܡܐ ܛܒ Valde excelſus. Matth. 4. 8.]

Talmudico ברחא *Hircus* derivari Junius cenſet, quòd Mandragora *hircinum odorem* habeat. Quod cum adverſaretur loco Cantici canticorum, qui bonum odorem nobis repræſentat, ideo finxerunt nonnulli (forte ex Dioſcoride malè intellecto) quod Mandragora bene oleat, ut videre eſt apud Auguſtinum contra Fauſtum Manichæ-
um *(c)* & apud Levinum Lemnium *(d)*. Vana autem prorſus ſunt, quæ de iſtius 6
herbæ tanquam uterinæ virtutibus proferuntur; eas enim Ruben puer vel ignoravit vel non curavit:

[Has virtutes negant peritiores Medici plerique, quibus accedo cum *Dioſcoride & Levino Lemnio de Occult. nat. mirac. L. IV. c. 10.* nam inſigniter refrigerat. Igitur effictas crediderim has virtutes ab iis, qui ſententiæ ſuæ de Mandragora prætextum aliquem quæſiverunt.]

Si verò Rahel eas ſcivit & credidit, cur non diu ante corrigendæ ſterilitati hanc herbã
quæri curavit? cur tamdiu exſpectavit, donec privignus caſu reperiret, domumq; refer- 7
ret? *(e)* Alii amatorium & planè philtrum ex hac herba diſtillare volunt, tanquam hoc ex radice דוד ſequeretur; cui ſententiæ Fullerus, quod miror, aſſentitur. Abendana in addit. ad Michlal Jophi ait:

ויא״ כי הם עשבים יוסיפו התאוה לנשים. | *Quia herbæ iſtæ addunt concupiſcentiam fœminis.*

Sed illis Rahel opus non habuit, quia ſatis amabatur à marito. Prudentiores Rabbini in alia ſunt ſententia, inter quos Rabbi Menachem *Dudaim* Mandragoras fuiſſe negat: שאין להם ריח *Quod nullum habeant odorem*, ſcilicet *ſuavem.* Pluribus hanc ſenten-

(c) Tom. VI. L. 22. c. 56. tanquam expertus loquitur inſignis iſte Pater, & ex eo Eucherius Lib. 3. in Geneſ. p. 130. neſciò in qua planta deceptus: *Quantum mihi* ait & *cuilibet homini renunciabat viſus & olfactus & guſtus (ſum perſcrutatus) Proinde rem comperi pulchram & ſuaveolentem, ſapore autem inſipido: & ideo, cur eam mulier tantopere concupierit ignorare me fateor, niſi forte propter pomi raritatem, & odoris jucunditatem.* Lyra idem habet in l. citato. (*d*) In explicatione Herbarum Biblicarum c. 2. (e) Placet hæc ratio à *Iacobo Thòmaſio* reperta in Diſp. de *Mandragora* §. 21. Lipſiæ 1669.

ſententiam impugnat Albertus Vogtius in ſuis Miſcellaneis Biblicis ad locum Gen. 30. 14. &c. pag. 25. L. I. c. 9. N. LXXII.

8 Igitur illâ ſpretâ alii pulchrum ſive fructum ſive florem fuiſſe colligunt, quem dicere non poſſunt. *Germanicus interpres* (*f*) ſcribit: Es ſcheinet/daß es irgend eine ſchöne Frucht gewesen ſey/ an deren Farbe Ruben Luſt gehabt hat. At in gloſſa, quaſi ab aliquo interrogatus, reſpondet: Frag du ſelbſt/was *Dudaim* ſind/ es ſollen Lilien/ es ſollen Beere ſeyn/ und niemand weiß was es ſeyn ſoll. Tremellius & Junius pleroſque Rabbinorum ſecuti, *flores amabiles*, in genere :. alii verò *Lilia*, *violas*, *Ielſeminum* in ſpecie, & quidquid modò bene olet, reddidere. Verùm cùm nec hoc mihi ſatisfaceret, quòd ejuſcemodi flores tantam contentionem non mereri viderentur, & plures facilè quæri & reperiri potuiſſent; maximè verò quòd tempus vernum, & tempus meſſis triticeæ continuatum, nulli florum generi convenire videbatur. Nam quæcunque plantæ verno tempore ſimul cum vitibus & malis Punicis florent, ut de Dudaim in Cantico Canticorum dicitur, eæ menſe Junio vel Julio tempore meſſis triticeæ, de qua in Geneſi, dudum defloruere. Hinc firmiter conjiciebam alterum locum de floribus, alterum de fructibus agere.

9 Dum iſta mecum agitarem, caſu incidi in *itinerarium Orientale Principis Nicol. Chriſtoph. Radzivilii Germanicè verſum*, qui ſic ſcribit ad diem 15. Junii S.N. Von der Fruchtbarkeit des Landes Damaſco, dieweil andere weitläufftig geſchrieben/ achte ich unnöhtig zu melden; diß allein muß ich dabey ſetzen/ welches mich ſehr verwundert/ daß es andere außgelaſſen. In Syria, nemlich zu Tripoli, Balbech, und zuforderſt allhier zu Damaſco findet man eine überauß gute Art von Früchten/ welche in vielen Landſchafften nicht anders als *Mauza* genennet wird/ ſiehet nicht unähnlich unſern Cucumern, allein daß ſie etwas dicker / krümmer und länger geſtalt iſt. Auff einer Stauden/ daran dieſe Frucht wächſt/ hangen unterweilen ſolcher Cucumern in einem Büſchel/ gleich wie die Haſelnüſſe / wohl 50. bey einander/ die ſich dann wegen des groſſen Gewichts / wie die Melonen auff das Erdreich außbreiten/ und wo man ſie zu lang liegen läſt/ verfaulen; darum ehe ſie völlig reiff werden/ bricht man ſie ab/ und müſſen alſo in den Gemächern oder Cammern recht zeitigen. Am Geſchmack und Geruch vergleichen ſie ſich mit den friſchen Pirn / bey uns Orientowki genant / machen einen bald ſatt; wann einer nur zwey zum Käſe oder Brodt nimmt / iſt der Magen ſchon gefüllet. Et paulo poſt:

Die Frucht wächſet nicht auff einem Baum / ſondern auff einer Staude. Die Blätter ſind einer Elen breit und zwo Elen lang. Dieſe Frucht wird über das Meer nach Conſtantinopel gebracht / und weil ſie nicht lange währen kan/ ehe ſie zeitig/ abgeleſen und in Sand verſcharret: Zu Conſtantinopel aber wird ſie in die Sonne geleget/ und alſo von Stund an zeitig.

Summa eſt: *In Syria, ſpeciatim Damaſci reperiri fructum egregium* Mauz *dictum, ſimilem cucumeri, ſed paulò craſſiorem, curviorem & longiorem, quinquaginta ſæpè ex uno caule dependere, ſapore & odore pyra Orientalia* [ſic in Polonia dicta] *ferè æquare, ſed unum & alterum facilè ſatiare.*

10 Iſta legens ſtatim putavi applicationem commodè ad fructum τῶν *Dudaim* fieri poſſe, omnes enim circumſtantias conſentaneas deprehendebam. *Locus* in *Meſopotamia* circa Damaſcum: *Tempus meſſis triticeæ*, quæ circa medium Junii ibi contingit: *Præſtantia* fructus: prætereà ejus *raritas*: egregius *odor* & *ſapor*: Denique *ſignificatio vocabuli*, ut mox dicetur, fidem mihi faciebant, eundem planè fructum eſſe, quem Arabes موز *Mauz* vel *Muſa* (*g*) vocant, & qui à nonnullis inter *ficus Indicas*, ſed impropriè, refertur. Nec dubitandum, flores illius plantæ bene olere, cujus fructus tam bene ſapiunt & olent. (*h*) Certiſſimum verò eſt, fructum in Syria rarum eſſe, quia calidius clima poſcit, adeò ut pro peregrina planta habeatur.

(f) *Tom. XI. Witteb. fol.* 187. (g) Pro differenti dialecto; ſed Z. leniter, ut Gallicum, non Mauß Germanicè legendum. (h) Odore roſis non abſimiles prædicat Sionita in tractatu de Urbibus Orientalibus cap. X.

L. I. c. 9. Iſtud teſtatur *Leonhardus* **Rauchwolff** *Medicinæ Doct.* αὐτόπτης, qui *in itinerario*
N. LXXII. *ſuo de Tripoli Syriæ* urbe ſic ſcribit: Innerhalb der Stad werden fremde Bäume 11
L. I. c. 4. Muſa genandt/ gefunden/ welche 1½. zuweilen 2. Mann hoch / auſſen glatt / an
der Farbe ſchön grün/ bald wie Rohr mit Blättern bekleidet. Zu oberſt des
Stammes breiten ſie ſich wohl auß/ daß ſie wie ein Federbuſch anzuſehen/ weil
ſie gar lang und ſo breit ſind/ daß eine anſehnliche Perſon mit dem gantzen Leibe
darauff liegen kan. Die Bäume tragen nicht mehr dann einmahl / darúm
werden ſie abgehauen/ die Wurtzel aber gewinnet nach und nach andere Neben-
Zweige auff einen Schuch mehr oder minder vom Stam/ die wieder auffwach-
ſen/ und jährlich ihre Früchte bringen/ welche wachſen an einem dicken Stengel
in guter Anzahl/ und haben faſt die Form und Krümme der Citrullen/ allein daß
ſie etwas kleiner/ auſſen glatt/ und mit einer dicken Schelffen überzogen ſind/
welche erſtlich gelb/ und wann ſie etliche wenig Tage gelegen / Schwartzfarbe
wird/ die läſt ſich gerne/ wie die an friſchen Feigen/ abziehen / inwendig ſind ſie
Weißfarb/ voll/ ohne Kern/ ſüß und gut zu eſſen/ aber ſie ſättigen bald/ bringen
auch bald groſſen Unwillen/ und hefftiges Grimmen. Deßhalben (wie Theo-
phraſt. L. 4. c. 5. meldet.) Alexander ſolche ſeinem Heer verbotten. [Iſta ex *Plinio*
deſumta ſunt, ut mox dicetur.] Solche Früchte wachſen wenig zu Tripoli, werden
aber von nahgelegenen Orten ziemlich viel dahin gebracht. Senſus eſt: *In urbe*
(Tripoli) *PEREGRINAS ARBORES reperiri* Muſa *nomine, novem vel XII. pedum altitudi-
ne, foliis pulchrè viridantibus arundinis ſpecie, tam longis atque latis, ut hominis totum
corpus æquent. Semel tantùm fructus ferunt, ideò quotannis cæduntur, è ſtolonibus verò
recreſcunt. Fructus de caule craſſo magno numero dependent, formâ & curvitate cucu-
meris,* (i) *ſed paulo minoris. Cortex inſtar ficuum deglubi poteſt, dulces ſunt & ſvaves
eſui, ſed facilè ſatiant, & tormenta cient.*

Hucusque *Rauchwolff.* Sed in eo fallitur, quòd plantam hanc, in Syria pere-
grinam, *arborem* vocet, cùm ne frutex quidem dici poſſit, quia ligno caret, & quotan- 12
nis, niſi exſcindatur, areſcit, ut revera herba ſit, nec aliter appellari poſſit. Utraque
deſcriptio convenit cum figurâ, quam in opere noſtro ex horto Malabarico oculis
contemplandam dedimus. Nec alia notabilis differentia reperitur, niſi quod
Princeps Radzevillius fructum cucumere paulò majorem: Rauchwolfius verò & 13
cum eo alii paulò minorem prædicent; quia forte differentes ſpecies viderunt. Va-
riant enim pro plantæ ipſius & ſoli fertilitate, ut mox ex Oviedo audiemus. Rectiſ-
L. II. c. 10. ſimè *Garcias ab Horto* in Hiſtoria Indicar. Plantarum: *Nullis conſtat ramis, ſed è germine
flores quosdam conjunctim profert ſubrufos, ovi effigie, è quibus circum eminent pediculi cen-
tum, interdum ducentas aut plures ficus ſuſtinentes.* Addit & loca ubi naſcitur, & varia-
rum linguarum nomina. Inter alia ridiculam monachi cujusdam etymologiam
narrat: *Muſam appellari, quod Muſis digna, aut earum cibus ſit.* Conradus Cluſius in
notis ad hunc locum benè monet. *Plantam intelligi, de qua Plinius L. 12. c. 6. agit*; quem
locum mox exſcribemus.

L. IX. Leonis Africani relatio etiam bene convenit, quam hic exſcribere libet: *Muſa
fructus naſcitur ex planta exigua, foliis magnis, latis & cubitalis longitudinis. Amæ-* 14
nitate & ſuavitate præter modum excellit, ad magnitudinem parvorum cucumerum *aſ-
ſurgens. Ferunt Mahumetani Doctores, hujus fructus comeſtionem Deum primis parenti-
bus interdixiſſe, quem ubi comediſſent, verenda ejus fructus foliis, ad hoc inter plantas reli-
quas aptiſſimis, operuiſſe. Magnâ copiâ Selæ, Feſſani regni oppido, proveniunt, verùm in Æ-
gypto majori, præcipuè Damiatæ.*

d. loc. Plures ejus ſpecies ſunt; duas *Plinius* habet, cujus verba adſcribi merentur: *Ma-
jor alia:* [Ficus] *pomo & ſuavitate præcellentior, quo ſapientes Indorum vivunt, folium alas* 15
avium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice [*caudice*
legendum cenſet Cluſius] *emittit admirabilem ſucci dulcedine, ut uno* [faſciculo nimirum] *qua-
ternos*

(i) Citrullen. *Citrullos* habet in textu Germanico, & *cucumeres* intelligit cum *Fuchſio* & *Cæſalpino*, à quibus tamen differunt *Anguriæ* aliàs dictæ; de quibus vide *Matthiolum*, & D. *Chriſtani Menzelii* amici noſtri *Indicem plantarum* abſolutiſſimum.

ternos ſatiet. Arbori nomen Pala, *pomo* arienæ, *plurima eſt in Sydracis, expeditionum* L. I. c. 9.
Alexandri termino. Eſt & alia ſimilis huic dulcior pomo, ſed interaneorum valetudini N.LXXII.
16 *infeſta. Edixerat Alexander, ne quis agminis ſui id pomum attingeret.* Quinque ſpecies recenſet *Geographus Nubienſis.* Clim. I. Part. 7.

والموز عندهم خمسة الوان فمنه الموز المسمي القند والموز الفيلي ايضا وقد يوجد في وزن الموزة اثنتا عشرة اوقية ، والموز العماني والموز المورياني والموز السكري ❋	*Eſt* Mauz [*vel Muza*] *apud eos* [Zengitanos] *quinque ſpecierum, inter quas* [eſt] (1) Muza dicta *Elkend*: & (2) Muza *Elfili quoque*; *& interdum reperitur in pondere unica* Muza *duodecim unciarum*: & Muza (3) *Elommani*: & Muza (4) *Elmoriani*: & Muza (5) *Elſoccari, &c.*

Interpretes Latini (k) cognomenta iſtius fructus tanquam nomina propria poſuerunt, quæ mihi videntur *Epitheta adjectiva*, nam القند eſt *liquor* arundinis Sacchari: الفيل *Elephas* eſt; fortè à magnitudine & pondere ſic dicta; quaſi diceres *Elephantina*: سكر eſt *Saccharum*: at السكري *Securi* nomen proprium eſt viri; (l) quæ procul dubio rationem aliquam appellationis habent. Notandum quod idem autor de Zengitanis refert: اكثر عيشهم من الموز *quòd victus eorum præcipuus ſit de hac Muza.* Igitur non de omni, ſed de certa tantùm ſpecie accipiendum, quam Alexander tanquam inſalubrem ob tormina ventris prohibuit, ut ex Plinio jam retulimus.

17 Multò plures ſpecies apud Indos recenſet *Henricus* **van Rheede** / *in horto ſuo Malabarico*; cum effigie & deſcriptione ampla hujus plantæ, quæ ibi ſpectari pag. 20. meretur.

Audiamus Oviedum, qui de ea ſequentia tradit: *In arboris celſitudinem excreſcit, & hominis craſſitudinem acquirit; aliquando verò coxæ humanæ craſſitie conſpicitur, pro ſoli natura & ubertate augeſcens.* Et paulo poſt: *Tota planta velut germen eſt aut ſurculus, in cujus ſummo enaſcitur pediculus aut malleolus brachiali craſſitudine, qui uvam producit vicenos tricenos, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique craſſitudine ſuſtinentem, nonnunquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipſius & ſoli fertilitate, &c.* Et mox: *gratiſſimi eſt ſaporis nec minus ſalubris & facilis concoctionis.* &c. Quæ *Conradus Cluſius* in notis ad dictum Lib. II. cap. 10. *Garciæ ab Horto* habet.

18 Igitur relatione Principis Radzivilii primùm permotus: dein circumſtantiis ſupra enarratis perſuaſus Dudaim *Muzam* eſſe credidi. Mox reperi alios quoq; viros claros in eadem ſententia fuiſſe, cumprimis Guilandinum ſuperiori ſeculo Patavii clarum; quamvis nondum cognoverim, quibus argumentis id firmaverit, vel diſſentientes refutaverit (*m*). Celeberrimus Botanicus *Caſpar Bauhinus* (*n*) *Tit: Palma XI. p. m. 507.* eam deſcribit: *palmam humilem* [ſcil. reſpectu Palmarum dactylos ferentium] *longis latisque foliis,* Muſa *multis autoribus dictam.* Pala *Plinio* & *Cluſio, cujus fructus longè ſuaviſſimus ſit.* Noviſſimè Johannes Rajus Anglus in Hiſtoria Plantarum L. 24. 9. de ea ſcripſit: *In Ægypto, Guinea, Æthiopia,* & maximè in *India* (ubi *Piçang* vocatur) frequens eſt.

19 Etymologiam nominis ſi ſpectes, fuere qui à voce דד *Uber* voluerunt derivare. *Forſtner: in Dictionar. Hebr.* p. 164. quaſi דדים *ubera* idem eſſet ac דודאים. *Poma enim amoris, Melenſana* Italis, *&* *Mala inſana*, talem formam habere. Hinc inſulſam de *philtris* opinionem adſtruere annisi ſunt. Tremellius & Junius reſpectu habito ad Rad. דוד *flores amabiles* reddiderunt, ut ſupra docuimus. Pro mea ſententia facit hæc ipſa radix, modò דודאים ſimpliciter accipias pro דודים *Patruelibus* ſive *cognatione propinquis*; דוד enim *propinquum ſangvine patruelem* vel *amicum* ſignificat, ut ex Lexicographis conſtat. Quid autem magis appoſitè dici poteſt, quàm tot fructus.

(k) Gabriel Sionita & Johannes Heſronita Maronitæ. (l) Hiſt. Sar. Lib. 1. c. 1. p. 54.
(m) Dapperus etiam habet in Africa ſua, Tit Abiſſina p. 695. Sed autorem ſuum non laudat (n) Quem tamen non intellexerunt Botanici plerique, ut in Herbariis & Indicibus Plantarum vulgatis videre eſt. Reprehenditur ab *Arnoldo Syen* in notis ad hanc plantam; in horto Malabarico pag. 20.

L. I. c. 9. fructus de uno caule dependentes, *cognatos* aut *patrueles ab una ſtirpe profectos* דודים vo-
N. LXXII. care, aut ſecundum dialectum illorum temporum דודאים. Plurimi de hoc vocabulo 20
Biblico ſcripſerunt; *Fullerus* jam citatus. *Rivetus Exercit.* 129. *Geſnerus* Diſp. 24.
Deuſingius Faſc. Diſſ. ſelect. Diſp. de Dudaim p. 574. *Vrſinus in Arboreto Bibl.* & quidem in
Herb. L. 2. c. 7. & quotcunque aliàs in Geneſin Commentarios edidere. Adhæc di-
ſputationes plurimæ paſſim viſuntur. Inter quas mihi placuit Diſſertatio Liben-
tantzii, (*o*) in qua rectiſſimè ſententias variorum hucusque receptas explodit, & non-
dum cognitâ noſtrâ ſententiâ bene concludit: *Quid Dudaim in ſpecie fuerint, certò non*
Epiſt. 78. *liquere.* Addit dictum *Auguſtini* quod ſupra retulimus, *quòd præſtet ignorantiam confi-*
n. 37. §. 2. *teri, quàm falſum quid profiteri.*

Mandragoræ expoſitionem optimis rationibus rejecit Clariſſ. *D. Auguſt. Pfeiffe-* 21
pag. 172. *rus in Dub. Vexat. S. Script.* ad h. l. ubi autores plurimos (*p*) allegat. Ipſe cenſet
ſpeciem fuiſſe florum colore & odore excellentium, probabiliter liliorum, ſed liceat
mihi à doctiſſimo hoc viro diſſentire; eò quòd peregrinum & rarum quid fuiſſe
oportet, ut in Hiſtoria mea dixi: Rahel autem viſis liliis æque ſtatim ancillam, ea
quæſitum, mittere potuiſſet, ut tali conditione & pacto planè ſingulari non fuerit
opus. Quod ſi laborem hunc noſtrum viderit, eam tantùm rationem, quam ſupra
protulimus, abeo conſiderari volumus, videlicet, utrique ſcripturæ loco ſignifica-
tum *Flores* convenire non poſſe. Qui enim flores ſimul cum vitibus & Malis Pu-
nicis prodeunt, (quod ſub initium Aprilis vel citiùs ibi contingit) ii non durant per
duos vel tres menſes usque ad Junium ubi meſſis triticea inchoatur. Videtur vir Cla-
riſſ. præſenſiſſe hanc objectionem, ideò dicit: *quod lilia tùm defloruerint aut rareſce-*
Epiſt. 12. *rent, eoque fuerint gratiora.* De fructibus quidem ſic loquitur Seneca: *gratiſſima ſunt
poma cùm fugiunt.* De floribus vereor, ne paucos fautores hujus rationis reperiat.

Stat igitur ſententia locum Cantici Cant. de *floribus*: Geneſeos verò de *fructu* 22
hujus plantæ præcoci ac ob id raro eſſe accipiendum. Falſiſſimum verò eſt, quod
L. 7. c. 7. *Philippus a S. Trinitate* in ſuo itinerario tradit: *Muſam nullos ferre flores.* Garcias ab
Sup §. 13. Horto diſertis verbis docet: *E germine flores quosdam conjunctim profert ſubrufos*, &c.
Autores horti Malabarici eos nobis depingunt atque deſcribunt (*q*) his verbis: *Flores
& fructus ſimul in cono proveniunt.* Porro: *exteriora folia colore ſunt exterius rubro-fu-
ſco, & ſubcæruleo rore conſperſa, ac in interiori ſuperficie ſanguinea; interiora, colore flavo
& magis ac magis albicante, &c.* Et paulo poſt: *Sunt autem flores qui fructibus inſident
conſtantes quatuor foliis &c.* Et rurſus: *Flores, qui nullum fructum dant, prioribus fermè
ſimiles &c.* tam accuratè tamque prolixè deſcribuntur, ut longum foret plura exſcri-
bere; nec tantum opus fuiſſet, cùm fructus ſine præcedentibus floribus vix dentur,
multo minus qui tres menſes continuos maturi in planta ſua durent, ut non malè ſta-
tuiſſe nobis videamur locum *Cantici cant. de flore*: *Geneſeos* verò *de fructu* accipi-
endum.

Aſt objectio de pondere & magnitudine iſtius fructus valdè exigui eſt momenti. 23
Ponamus verum eſſe quod aliqui ſcribunt: (*r*) *Botros Muſæ* [Elephantinæ fortaſſis] dari,
quos vix duo viri bajulare poſſint. Communiter tantùm vicenos tricenos acinos, aut
amplius, cucumere plerumque minores ferunt. Quos Princeps Radzevillius in agro
Damaſceno vidit, quadraginta vel quinquaginta acinos, vel ſi malis ficus, habebat,
quales Ruben decennis vel duodecennis puer bene portare poterat.

Poſtremo futiliſſimum hoc eſt dubium: *Si per Dudaim ficus intelligerentur, Mo-* 24
ſen procul dubio vocabulum תאנה (*quod ficum propriè ſignificat*) *adhibiturum fuiſſe.* Quis
autem dicit: *Dudaim ficum propriè dictam eſſe?* In omnibus regionibus ubi *Muza*
creſcit, peculiare ſuum nomen habet. Fici nomen (plerumque cum Epitheto *Indi-
cæ*) Europæi indidere. In horum ſcilicet gratiam Moſes genuinum linguæ ſuæ
nomen in peregrinum impoſititium mutaturus erat? Hæc pro defendenda ſenten-
tia noſtra abundè dicta ſunto.

COM-

(*o*) De *Dudaim* Wittebergæ edita Anno 1670. (p) Qui ſunt *Cornel. à Lapide. Bonfrerius*, qui ſibi non licere putat à *Vulgata* diſſentire. *Delrio* in cap. VII. Cantici Cant. *Druſius* tractat. de Deliciis Rachel. *Wilhelm Stuck.* Antiqu. Convival. L. 3. c. 8. (q) Figura XIII. & p. 18. (r) *Forſterus*, in Dictionar. Ebraico ex Monachi cujusdam relatione, & alii.

L. I. c. 10. LXXIII.

COMMENTARIUS

AD LIB. I. CAP. X.

1. **N°. LXXIII. Armenta Africæ]** Celebratiſſima apud antiquos fuerunt *armenta* Africæ, unde *Afri* armentarii dicti. Tales adhuc hodiè ſunt, quales eos *Virgilius* olim deſcripſit *Georg. L. 3. ℣. 339.*

Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu,
Proſequar? & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque & totum ex ordine menſem,
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine ullis.
Hoſpitiis, tantùm campi jacet, omnia ſecum
Armentarius Afer *agit, tectumque laremque*
Armaque amyclæumque canem, creſſamque pharetram.

2 *Plinius* in ſpecie *Numidas* nominat *Nomades* h. e. *palantes*, â permutandis pabulis dictos, qui mapalia ſua i. e. *ædificia agreſtia, oblonga, incurvis lateribus tecta, quaſi navium carinæ eſſent, plauſtris circumvehunt.* (s) Sed dantur multo plures tales gentes in Africa, variis nominibus & linguis diſtinctæ; veluti ቤክላ: በቀላ: *Beklenſes* eodem in loco habitantes, ubi quondam *Troglodytæ*; quos Græci (*t*) *Nomades* appellaverunt, βίον ἔχοντες ἀπὸ θρεμμάτων νομαδικόν, *vitam paſtoritiam è re pecuaria ſuſtentantes*; ubi pluribus deſcribuntur, ferè ut mihi *Beklenſes* deſcripſit Gregorius. L. 5. cap. 5.

3 Quæ verò de magnitudine *boum Æthiopicorum* diximus, quòd duplo majores ſint noſtratibus, ea revera ita ſe habent. Patrum Societatis epiſtolæ de his bubus plenæ. Semper maximi, optimi, & præſtantiſſimi ab illis vocantur. In epiſtola *Patriarchæ Alphonſi Mendezii Calendis Iunii Anno, 1626.* ſcriptâ, hæc verba leguntur: p. 112.

Buoi grandiſſimi, di corna ſmiſuratamente groſſe è lunghe, talmente, che nelle corna di ciaſcuno di eſſi potea capire un otre piccolo di vino.	*Boves maximi, cornua immenſum craſſa & longa gerentes, ita ut unum capiat parvum utrem vini,*

4 *Philoſtorgii* locum â nobis allegatum exſcribere lubet, qui dicit: *Se taurelephantum ad Romanos* [i. e. Conſtantinopolim] *delatum vidiſſe.* L. 3. c. 11. Taurelephantes.

Ἥ τε γῆ τοὺς ἐλέφαντας ἔχει τοὺς μεγίστους καὶ ὑπερφυεστάτους ἢ δὴ καὶ τοὺς ταυρελέφαντας λεγομένους; ὧν τὸ μὲν γένος, τὰ μὲν ἄλλα πάντα βοῦς ἐστι μέγιστος, πλὴν τῆς βύρσαν καὶ τὸ χρῶμα ἐλέφας, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν καὶ τὸ μέγεθος.	*Habet & terra illa maximos & vaſtiſſimos Elephantas: imò &* Taurelephantas *(ut vocantur) quorum genus, quoad cætera omnia BOS MAXIMUS eſt, corio verò coloreque elephas, & fermè etiam magnitudine,*

Doctiſſimus *Gothofredus*, qui ſibi tantam magnitudinem boum imaginari non poterat, *in diſſertationibus* ſuis doctiſſimis ad h. l. dicit: *Philoſtorgium hic deſcribere Elephanti genus, bovi maximo fermè ſimile.* Boum genus oportebat illum dicere, elephanto parvo ferè ſimile. Quippe autor ille diſertè dicit: *Taurelephantes, quoad genus & cætera omnia* [h. e. caput, cornua, pedes, caudam, vocem,] *eſſe bovem maximum.* Non ergo deſcribit elephanti, ſed bovis genus, *corio tantùm, colore & ferè magnitudine elephanto ſimile.* pag. 135.

5 Cùm itaque revera boves ſint, ob externam hanc corii & coloris, nec non craſſitiei ſimilitudinem, mixto vocabulo *Taurelephantes* dicti fuerunt. Cæteroquin meritò corrigit editionem quæ πυρελέφαντας habuit, & apud Nicephorum πυρελέφαντας; deridetque interpretem Latinum, qui compoſitam vocem putavit ex παρὰ & ἐλέφας, & *ſpurium elephantem* ridiculè reddidit. Sed bonus ille interpres in animo fortè habuit Plinii verba: *Indis arant minores, quos appellant nothos.* Niſi ipſe *Plinius* Habeſſinorum *Taurelephantes*, quibus ſanè arant, intellexerit. Habeſſinos enim Indorum nomine L. 8. c. 1.
6 venire, ſæpiùs inculcavimus. Magnitudo cornuum confirmatur etiam ex itinerario

T Bernie-

(s) Sic deſcribit *Salluſtius de bello Iugurth. c. 18.* (t) Teſte *Diodoro* l. 3. p. 165.

L.I.c.10. LXXIV. 75. & 76. Bernieri, qui tale ingentis magnitudinis cornu, apud *Habeſſinicum* ad Magnum Mogolem Indiæ Regem *Legatum*, vidit.

N°. LXXIV. Equorum ungulas Æthiopes ſoleis ferreis non muniunt] Secus ac in Europâ, ubi hoc neceſſarium eſt, ob continuam equitatio- 1
nem, & magnum in trahendis plauſtris laborem. Idem ſi equi Habeſſinorum in tam ſaxoſis & ſalebroſis locis facerent, ungulæ eorum ſine ſoleis diu illæſæ non manerent. Quam ob cauſam quibusdam in locis Europæ etiam bubus ſoleæ ferreæ af- 2
figuntur. Fortaſſis durior & firmior eſt jumentorum ungula in Abaſſia, quàm in aliis regionibus, quia & *Muli* ſine ſoleis in tam ſcabroſo ſolo gradiuntur. *Tartari* 3
quidem in equis quaſi degunt, nec tamen ungulas eorum ferro firmant. Aſt apud eos perpetua eſt planities & humus graminoſa, raris lapidibus conſtrata; tempore verò hyemis, viis ob gelu aſperis & duris, corio boum, etiam recenti, ſi aliud non ſuppetat, pedes equorum ſuorum involvunt.

N°. LXXV. De Cyriaco Nubiæ Rege centum mille equi- 1
tes nigros in tot equis nigris in Ægyptum ducente] *Georgii Elmacini*
L. I. c. 17. locum ex Hiſt. Saracenicâ à nobis allegatum exſcribere hîc lubet: *Cyriacus Nubiæ Rex, auditis injuriis quas Saraceni Patriarchæ, & Chriſtianis Ægypti intulerant,*

زحف الي الديار المصرية في ماية الف	*profectus eſt ad regionem Ægypti cum centum*
فارس اسود علي ماية الف فرس اسود	*millibus equitibus nigris, ſuper centum millibus e-*
فلما قرب الي مصر سير عبد الملك الوالي	*quis nigris; & cum appropinquaſſet ad Ægyptum,*
الي البطرك وساله ان يكتب الي	*miſit Abd-el-melicus Præfectus ad Patriarcham,*
ملك النوبة ويرده عن البلاد فكتب	*& rogavit eum, ut ſcriberet ad Regem Nubiæ, &*
اليه وعرفه ان النصاري في خير وسلامة	*averteret eum à regione. Et ſcripſit ad eum; &*
فعاد بغير قتال ☼	*notum fecit ei, quòd Chriſtiani in meliori* [ſtatu] *& pace* [eſſent] *& reverſus eſt domum ſine bello.*

Plura de hac hiſtoria, quando contigerit, & num Cyriacus ille Imperator Habeſſino- 2
rum fuerit, habes infra *Lib. II. c. 10. n. 42.*

N°. LXXVI. De adipoſis & ponderoſis arietum caudis] 1
Cùm in adoleſcentiâ meâ de ſacrificiis Hebræorum legerem, quòd inter alia pinguia cremari juberetur etiam *ovium cauda*, mirabar quid hoc ſibi vellet. Nec doctior evaſi, cùm, Hebraicè diſcens, nomen אַלְיָה apud omnes Lexicographos per *caudam* exponi viderem, additâ tantùm hac differentiâ, *quòd ovium vel agnorum tantùm, non verò aliarum pecudum cauda ſic diceretur.* Sic enim *Kimchi* (u)

אליה הוא כמו זנב אבל לא נקרא אליה רק הזנב מן הכבש או מן האיל:	אליה *idem eſt quod* זנב *Cauda, ſed non legitur niſi de cauda agnorum & arietum.*

Secundum hanc expoſitionem poſſem etiam noſtrorum agnorum arietumq; caudam אליה vocare; quòd ineptum foret. Tandem, cùm in itinerariis & alibi deſcri- 2
ptionem pecorum Africæ & Aſiæ legerem, animadverti *caudas* intelligi, *non quidem noſtrarum, ſed Orientalium ovium, pinguedine grandiſſimas*; atq; ſic cognovi, cur caudæ illæ adipoſæ in ſacrificiis ſimul cum aliis pinguibus comburerentur. Eſt enim adeps eſui non admodum grata, ad lucernas & candelas ferè utilis. Reperitur vox illa Exod. 29. 22. Lev. III. 9. VII. 3. VIII. 25. IX. 19. De qua re poſt Clariſſ. *Bochartum* (x) aliquid dicere eſt actum agere, proprias tantùm obſervationes noſtras hîc addemus.

Nullibi expreſſa reperitur hæc vox in Græca τῶν LXX. verſione, ſed vel omiſſa 3
eſt, vel ejus loco ὀσφὺς lumbus poſitum, cum tamen in *Palæſtina & Ægypto* optimè notum fuerit hoc ovium genus. Nimirum non putaverunt interpretes illi, Græca vocabula κέρκος (y) vel οὐρὰ (quæ non niſi caudam vulgarem denotant) æquipollere voci אליה. Lectoribus autem idem dubium moviſſent, ac mihi in adoleſcentia mea contigit, ſi vocibus illis uſi fuiſſent. In

(u) Lib. Radic. ſub אלה. (x) In Hierozoico P. I. Lib. II. c. 45. p. 494. (y) Quam tamen vocem alius interpres addidit. Exod. 9, 22. teſte Flam. Nobilio.

In Miſchnah cap. V. pag. 54. col. 2. v. 2. legitur: L. I. c. 10. LXXVI. LXXVII.

אין חמור יוצא במרדעת:	Aſinus non egreditur cum clitellis ſuis: [die Sabbati]
Et mox:	
ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן	Neque etiam mares [ovium i.e. arietes] egrediuntur cum curru, qui [eſt] ſub cauda pingui eorum.
Gemara ibidem:	
ואין הזכרים יוצאין בעגלה. כי היכי דלא לחמטן אלייתיה:	Neque arietes egrediuntur cum ploſtello, ne demittant caudas ſuas. [humi *ſcilicet*]

Sic incommode loquitur. Clarius & melius R. Salomon Jarchi in gloſſa:

עגלה כמין קרון קטן שעושין לו תחת זנבו [illegible]ו זנב אילין האלים רחב כמין כר קטן ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשגורר לארץ נשרט ונפחת ועושין לו עגלה ומתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשור עליה:	Ploſtellum [illud eſt] quaſi carrus parvus, quem ponunt ei ſub caudam ejus, quia initium caudæ illorum arietum latum [eſt] ad formam agni parvi. Et non [eſt] in eo os, ſed [mera] pinguedo, & craſſities & gravitas; & cum verrit humum, laceratur & corrumpitur. Et faciunt illi ploſtellum quod rotatur poſt eum cùm pergit, & cauda alligata eſt ſuper illud.

Nihil hîc de pondere, inde factum quòd Lexicographi, inprimis *Kimchius* (qui hæc legit & ſcivit) hanc vocem in Lexico ſuo non melius explicaverit, fortaſſis narrationi de ploſtello non fidens; Cùm tamen jam olim *Herodotus* de hoc ovium L. 3. c. 135. genere, *ipſarumq; caudis tricubitalibus ploſtello impoſitis*, locutus fuerit.

Pondus talium caudarum varium eſt. *Ioh. Iacob. Straus in itinerario ſuo* ſcribit: L. 1. c. 2. *In Inſula Madagaſcar pondus earum eſſe XXV. librarum & ultra. Ioh. Leo Africanus* (z) nar- fol. 9. rat: *Arietes caudas decem vel XX. librarũ habere, quando ſua ſponte pingueſcunt; ſi verò ſaginentur, exiguis vehiculis imponendas eſſe*, & affirmat, *ſemet in Aciota Ægypti civitate vidiſſe caudam 80. pondo pendentem. Alios affirmaſſe quòd viderint, quæ ſemiducentas libras expendiſſent*; quæ uti ineptè ſcripta, vel verſa, ita vana puto. Id verò quod ſequitur, planè falſum eſt, *quòd nusquam niſi Tuneti & in Ægypto reperiantur*, cùm magna earum copia in *Perſia, Syria, Arabia* & adjacentibus inſulis detur.

1 N°. LXXVII. De Elephantis] Non opus eſt hîc referre, quæ de animalis hujus docilitate ab autoribus paſſim traduntur; illorum acutiſſimos ſenſus *Cice-*
2 *ro* (a) prædicat, qui proximè ad ingenium humanum accedant. Ea tantùm referam, quæ ex viro fide digno *Wilhelmo Leyel* Dansburgi Danici in India caſtelli præfecto, ipſe audivi. Is narrabat: *Elephantem ad vietorem miſſum* [ſcil. mediaſtinorum vice apud Indos funguntur] *ut lacum rimoſum deferret curandum. Opifex barrum deluſurus, malleo obiter tutudit truſitque circulos, eumque infectâ re dimiſit. Domum reverſo*, O ſtupidum pecus! *Herus* inquit, *hem pulchrè rem tuam expediviſti. Videsne, ut aqua undique effluit? abi & cura meliùs. Regreſſus ad vietorem elephas, lacum quaſi indignabundus cum murmure ad pedes ejus projecit, quem ille probè refecit. Elephas rurſus deceptum ſe metuens, non rectâ domum, ſed ad flumen priùs pergit, ibique labrum aqua complet, & cùm nihil effluere videret, ad herum refert, laudem pro vituperio reportans.*
2 Similem hiſtoriam (niſi forte eadem ſit, diverſimodè relata) habet Johannes dos Santos (*b*) de elephanto, cui herus oſtenderat ahenum ruptum ex quo pabulum accipere ſolebat, dicens: *Hodie te patientiam habere oportet, nihil pabuli accipies.* Elephantum illicò ſumſiſſe ahenum & ad fabrum portaſſe, ibique tamdiu expectaviſſe donec refectum eſſet; acceptum ad flumen tuliſſe, & impleviſſe; cum nihil efflueret, domum retuliſſe, ut pabulum in eo pararetur.

4 Idem aliud exemplum mihi retulit: *Naves recenter conſtructas in India elephantorum opera è littore in mare trudi*, ait, *quod alibi non niſi magno hominum labore fieri ſolet. Illi igitur capite admoto priùs tentant, num navis valde gravis ſit, dein ſpatio ſumto magna vi accurrunt, totius corporis nixu incumbunt, & ſic navim in mare detrudunt. Accidit aliquando, ut navis paulo gravior in luto hæreret, & ab elephanto, quamvis ſemel*

(z) L. 9. de animalibus. Tit. Aries. (a) De natura Deorum. (b) In Æthiopia Orientali L. III c 15. Luſitanicè ſcripta & edita An. 1608.

L.I.c.10. LXXVII. *atque iterum conaretur, moveri non poſſet. Magiſter ejus ſtomachari cœpit*: Oh ignavam belluam! *exclamans*, *famulo ait*: *Amove ignavum hunc & fortiorem produc. Quo audito elephas, tanquam intellexiſſet aliam ſibi præferri, longiore intervallo capto, tantâ vehementiâ incubuit, ut cranio fracto, mortuus concideret.* Et hanc hiſtoriam reperio apud eundem autorem paulo ante §. 3. citatum cap. 15. p. 93. §. *de outro elefante.*

h. c. §. 23. Elephanti ambitio. Quæ cum ita ſint, non immeritò *in Hiſt. noſtra* diximus: *ſolum hoc animal laude* 5 *accendi, & contumelia angi.* Idque ex *Plinio* confirmari poteſt, qui alias quoque illorum virtutes, etiam in hominibus raras, commendat, nempe *probitatem*, *prudentiam, æquitatem, imo etiam religionem.* Sic enim loquitur. *Sed non virtutes tantùm, verùm etiam vitia magnorum virorum imitantur, vanitatem & ſuperbiam*; *nam phaleris argenteis maximè gaudere* ſcribit. Is, qui Magnum Mogolem Indorum Regem, tapetibus auro gemmisque inæſtimabilis pretii conſtratus, geſtat, nullum ex ſociis ante ſe ire patitur, ſi forte paſtum vel aquatum agantur. *Ita certamina præcedendi etiam inter has belluas vigent.*

d. loc. Aliam lepidam narrationem ſupra nominatus autor Luſitanicus habet: Erat 6 elephantus in India *Perico* i. e. *Bibonius* dictus, omnibus bene notus. Bibax erat & vini valde appetens. Is cum præteriret domum ubi hedera ſignum vini vendibilis conſpiciebatur, ſubſiſtebat, & proboſcide porrecta hauſtum vini petebat, nec abibat donec tabernarius præberet. Gnari iſtius moris nonnulli pecuniam (Trinckgelt) pro ſextario largiebantur, quam ille confeſtim in tabernam deferebat, intente aſpiciens; quomodo ſibi vinum infunderetur, niſi ſatis plena eſſet menſura, non accipiebat. Addit Gallicus interpres: Illum bene diſcernere potuiſſe melius à deteriori & niſi illud daretur murmuraviſſe. Hinc factum, ut vinum ementes peterent de elephantino.

Eos cum draconibus [i. e. anguibus majoribus Indicis] pugnare, veteres pridem 7
L. 3. c. 37. docuerunt. *Diodorus Siculus*, *Philo* & alii. De qua re idem *Leyelus* mihi retulit, quòd aliquando draco elephantem vado tranſeuntem in flumine adortus, pedesque ejus ſpiris ſuis multiplicibus complexus fuerit, ut quaſi quadrupedem ligatum proſterneret. Elephas manu & pedibus totoque corpore diu obnixus, draconem tandem, tanquam anguillam aliquam magnam ducentarum ferè librarum, proboſcidi circumvolutum, magno impetu procul in adverſam ripam ejaculatus eſt, ut mortuus decideret. Quomodo elephantus flumina tranſeat, autores non dilucidè tradunt. Plures ſcribunt, quòd ægrè aquam ingrediatur, cùm propter magnitudinem corporis nare non poſſit. (*c*) Alii: quod flumina intret; ubi *undis immerſus, & inviſibilis factus, in fundo alvei ad oppoſitum littus ambulet.* Iſta pertractare non eſt noſtri inſtituti, quia ea tantùm, quæ in hiſtoria noſtra docuimus in hoc commentario confirmare ſtudemus.

Notabilis eſt relatio, de *elephanti* fortuito incendio exanimati *Anatomiâ*, quam 8 Dublini patravit (*d*) & Anglice deſcripſit *A. M. Collegii Trinitatis Medicus prope Dublinum.* (*e*) In qua multa ſingularia in tanto corpore obſervata reperiuntur. Johannes
L. 9. p. 289 lit. b. Leo Africanus de elephanto confirmat, quòd hominibus cedat, nec niſi valde irritatus illos invadat, ut in Hiſt. noſtra diximus. h. cap. §. 30.

Originem nominis procul dubio ex Hebraiſmo traxit, ibi enim אלוף *Alluph* 9 *BOS*, in plur: אלופים & אלפים *Alluphim* & *Alaphim BOVES* dicuntur. Radicalibus manentibus Græci & Latini terminationem ſuam addidere, *Elephas* vel *Elephantus* dicentes. Nec magnitudine cum alio animali meliùs comparaveris. Proinde Romani, cum Pyrrhi bello elephantes primùm vidiſſent, *Boves Lucas* eos appellaverunt.

In aliis etiam linguis contingit (ex confuſione linguarum Babylonica puto) ut 10 animalium nomina inter ſe permutentur.

כלב

(c) Plinii verba ſunt Lib. VIII. c. 10. (d) d. 17. Jun. Anno 1681. (e) *In epiſtola ad D. Wilhelmum Petty, Societ. regia collegam, Londini edita Anno 1682.*

כלב *Keleb*, Hebr: Arab: & Æthiopicè ከልብ: *Kelb, Canis:* Nobis eſt Vitulus, Lib.I.c.10.
ein Kalb. LXXVII.
עגל *Egel*, Hebr: vitulus; nobis *Erinaceus* ein Igel. & 78.
סוס *Sus, Equus.* At Latinè *Sus* ὗς eſt eine Saw.
פֶּרֶד *Päred* vel *Fâred. Mulus*; nobis ein Pferd.
حمل *Haml* Arab: *Aries*; nobis *Vervex.* ein Hamel.
ላሕም: *Lahm* Æth: *Bos*; nobis *agnus* ein Lamb.
Aper. Porcus ſylveſtris. Gall. *Sanglier.* At nobis ein Eber eſt *verres.*
Vulpes ein Fuchs: demta terminatione fit *Vulp.* Saxon: Wulff/ nobis ein Wolff; at
Belgis Wulpe vel Welpe eſt *Catulus.* Suecis in Plur. Welpar.

1 Plura de Elephanto qui deſiderat, legere poteſt Ulyſſem Aldrovandum de
quadrupedibus, qui etiam quæſtionem tractat: *Cornua an dentes dici debeant, ex quibus* L. I. c. 9.
ebur fit. *Plinium Lib 8.c.1. & ſeqq.* ut & Lib. XVIII. c.1. qui ſcribit: *Arbore exacuunt li-*
mantque cornua Elephanti &c. *Strabonem* L.15. *Philoſtratum* L.2. *Lipſium* in epiſtolis L.I.
Epiſt. L. *Bochartum Hieroz.* L.II.c.23. *& ſeq.* D. Caſpar *Hornii* Hiſtoriſchen und Phi-
loſophiſchen Diſcurs von dem groſſen Wunder-Thier dem Elephanten.

1 **N°. LXXVIII. De Camelopardali**] De hoc ſtupendæ altitudinis ani-
mali in hiſtoria noſtra pro neceſſitate rei ſatis dictum. Imaginem ejus hîc damus,
quam Gregorius meus vidit, ejusque veram effigiem agnovit. In quâ vera de-
prehenduntur, quæ autores quidam tradunt, quòd cornicula quædam habeat, ſed
breviſſima & recta, palmari ferè altitudine. Anteriores pedes altiores multô ſunt
poſterioribus.

2 Primus *Iulius Cæſar* hanc feram Romanis oſtendit. (*f*) *Strabo* de his animalibus: Lib. 16.

οὐδὲν ὅμοιον ἔχουσι παρδάλει. τὸ γὰρ ποικίλον τῆς χρόας νεβρίσι μᾶλλον ἔοικε, ῥαβδωτοῖς σπίλοις (*g*) κατεστιγμέναι.	*Nihil ſimile habent Pardali. Nam varietas coloris hinnuli magis ſimilis eſt, virgatis maculis variegata* [ſunt.] p. 775.

3 Certe non malè, ut autor iſte ſolet, judicio ſuo utitur, ſpretis opinionibus communi-
bus. Quia cutis color non pardo, ſed hinnulo cervino annotino ſimilis eſt. Vul-
gus imperitum, nomina plerumque rebus imponens, varietatem tantùm *pardi* in-
ſpexit (quod & nos in Hiſtoria noſtra innuimus) non macularum formam: & à *Pardo* I. 10. 35.
denominavit feram illam, licet aliter ſit notis compuncta, ut *Salmaſius* loquitur, quaſi d. loc.
Strabonem reprehendens; nam maculas *Camelopardalis* longas eſſe & lineatim du-
ctas: *pantherarum* verò maculas rotundas, & oculis ſimiles.

4 Sed vidi pardos Indicos Amſtelodami ῥαβδωτοὺς σπίλους *virgatas, & lineis quaſi* An. 1683.
obliquis hîc illic deductas maculas habentes, quales fortaſſis etiam *Strabo* vidit & intelle-
xit. Caput integrum de hoc animali habet *Bochartus in Hierozoico ſuo* (*h*) ubi falſa
quæ de eo inveniuntur refutat; aliàs in deſcriptionibus peregrinorum animalium ni-
mis frequentia. Rectè autem dicit: *Ab omni vero alienum eſſe, quod ſcribit Diodorus* L. 2. p. 94.
[qui illi videtur interdum egregius fabulator]. *Hoc animal camelo minus & collo breviore*
5 *eſſe.* Scilicet *Diodorus*, *Strabo*, *Philoſtorgius* aliique veteres deſcribunt hoc animal, L. 3. c. 11.
non ſecundum juſtam ſuam magnitudinem, ſed parvum & fortè pullum, quia adulta
animalia difficulter transferuntur. Itaque autores illi aſpectu externo contenti, de
ætate non quæſiverunt. *Ioh. Leo Africanus* diſertè ſcribit: Tit. *Giraffa: Animal meti-*
culoſum eſſe, homines fugiens, neque à venatoribus capi, niſi parvum & recens natum. Alti-
tudinem verò ejus tantam eſſe, quantam nos deſcripſimus, ex epiſtola Antonii Con-
ſtantii ad Galeottam Manfredum (*i*) confirmatur, qui ſcribit: *quòd panem, fæ-*
num, poma & ſimilia è feneſtris ædium oblata, erecto in altum cervice [ſic lege] *ceperit.*
Plura de Camelopardali reperis apud *Aldrovandum de quadrupedibus biſulcis.* Lib.
I. c. XXXV.

6 Occaſione vocabuli *Giraffa* obiter notandum, Germanicum Greiff *Gryps* Po-
lonis quoque & Hungaris uſitatum, non â *Giraffa* detortum, ut Bochartus putat, ſed

 ipſiſ-

(*f*) *Dio Caſſius* refert *L.* 43. (*g*) Secundum correctionem *Salmaſii in Exercit. Plin. ad Solin.*
(*h*) *Part. I. Lib. III. c.* 21. (*i*) Eam excerpſit Bochartus in Hieroz. P.I. Lib. 3. c. 21. p. 907.

L. I. c. 10. ipſiſſimum *Gryps*, in Genitivo *Gryphis*, eſt. Præter autores quos ille allegat, confer LXXIX. *Nicolaum Godignum* cujus verba ſunt: *Magnitudinis adeo enormis eſt, ut equo inſidens homo, ſubter ejus alvum erectus pertranſeat*; quod etiam affirmavit Gregorius meus.
L. 1. c. 2.

No. **LXXIX. De Zecora quadrupede Africano pulcherrimo Zebra Congenſibus dicto**] Ab auribus & capite longioribus quadrupes 1
hoc, aliàs naturâ elegantiſſimè pictum, *aſini* nomen ferre cogitur, ut in hiſtoriâ noſtrâ diximus; & qui ſpeciale ejus nomen ignorant *Aſinum* vocant, ut *Thevenotus*; de quo paulo inferius.

Primus qui illud deſcripſit eſt Philoſtorgius, hucusque non intellectus. Illius, 2
verba apponere operæ pretium videtur: Lib. 3. c. 11.

Αὐτὴ δὲ χώρα καὶ ὄνους ἀγρίους μεγίστους τῷ μεγέθει φέρει, καὶ τὴν δορὰν κατὰ τὸ ξενίζον πεποικιλμένους λευκοῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος, οὐ κατὰ μικρὸν συμποικιλλομένου, ἀλλὰ ζῶναί τινες εἰσὶν ἀπὸ τῆς ῥάχεως ἐπὶ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καθήκουσαι. Καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι καὶ κατά τινας περιφερείας ἀλλήλαις, ἐνελιττόμεναι θαυμαστήν τινα καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικιλίαν.

Hæc ipſa regio fert aſinos agreſtes maximos, & pelle verſicolores admodum, albo nigroque colore haud parum interſtinctos: ſed & zonæ iis quædam ſunt à ſpina dorſi ad latera ventremque usque demiſſæ, indeque diviſæ & convolvulis quibusdam inter ſe implicatæ, mirum quendam & peregrinum exhibent nexum & varietatem.

p. m. 137. Sic ſatis bene interpretatus eſt *Philoſtorgium Iacobus Gothofredus, qui in diſſertationibus ad hunc locum* putat: *Onagros vulgares intelligi*; addit enim: *Neminem aliàs varietatem eorum ita deſcribere. Bochartus* quoque vertit *Onagros*, (k) quos ſi intellexiſſet Philoſtorgius, utique hoc ipſo vocabulo Græco uſus fuiſſet; non enim ὀνάγρους *Onagros* ſed ὄνους ἀγρίους *aſinos agreſtes* rectiùs dicit. Luſitanis: *Burro domatto.* 3

Romæ, quò omnia miracula olim ferebantur, animal hoc non ignotum, ve- 4
runtamen confuſum cum onagro fuit ab illis, qui veros Onagros non viderant, vel nomen ſpeciale neſciverant. Id colligo ex *Martialis Epigrammate Lib. XIII. Ep. 101.*

Pulcher adeſt onager, mitti venatio debet
Dentis Erythræi - - - - - - - -

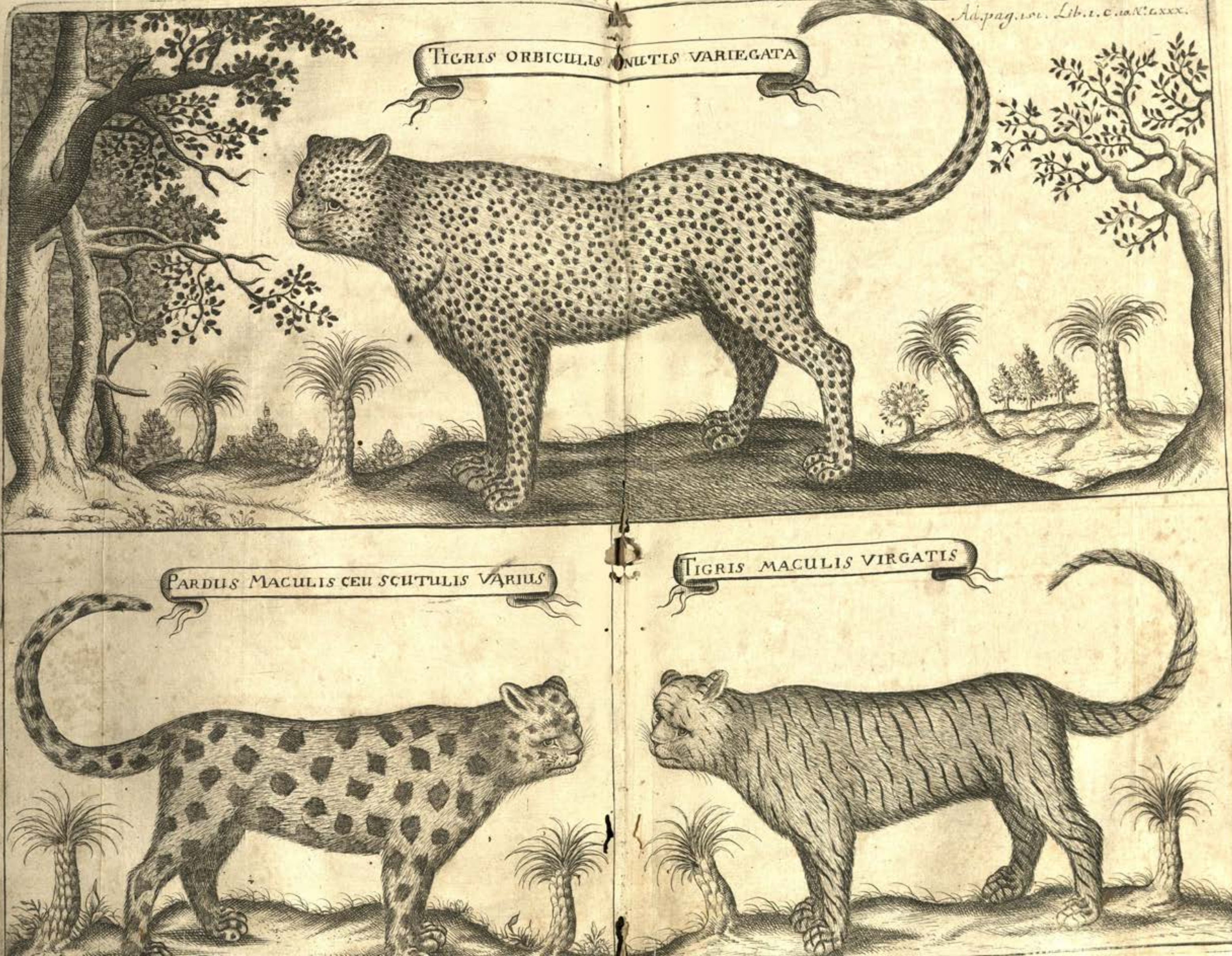
Nam *Onager* propriè dictus nihil in ſe habet quod tale epitheton mereatur; & gratis dicit *Vincentius Colleſſus* in notis ad hunc locum: *Pulchrius eſſe onagrorum pugnantium quàm elephantorum ſpectaculum.* Id ſi maximè verum eſſet, Martialis non *pulcher* ſed *Acer* dixiſſet, vel vocabulo *Indomitus*, *Ferus* utens, aliter verſum concinnaſſet. Infortunatum animal, quod tam pulchris coloribus præditum *Aſini* nomen in Europa ferre cogatur. Aures certe quibus dehoneſtatur abſcindi poſſent, quod in Germania faciunt equis eas longiores habentibus. Attamen caput equino aliquanto longius habent, quod hîc vidi; atque hoc eſt quod dedecet.

Has *Zecoras* ob inſignem elegantiam inter munera regia cenſeri autores paſſim 5
pag. 299. memorant. *PP. Societatis in literis annuis Goâ 1624. datis,* ſic ſcribunt: *Rex Æthiopiæ, ut Patribus liberum tranſitum in Æthiopiam impetraret, coactus fuit mittere Baſſæ Suaquenæ inſulæ Præfecto Turcico* Zecoram, *de qua P. Emanuel Lameira: Tam miraculoſus eſt color & diſpoſitio membrorum hujus animalis, ut Patres attoniti fuerint aſpectu rei tam elegantis. Et eſt in tanto pretio, ut vendita fuerit una* [Zecora] *quatuordecim vel quindecim millibus ſcutatis aureis.* Verba Italica ſunt: *che ne hanno venduta qualchedùna tanto quanto montano* XIV. ò XV. *mila ſcudi d' oro della noſtra moneta.* Incredibile pretium!
L. I. c. 14. Imò nimium mihi ſemper viſum fuit, quod *Tellezius* ſcribit: *tale animal venditum*
pag. 37. *fuiſſe* por dous mil Venezeanos, *duobus millibus Venetianis*, i. e. *Zecchinis* ſeu *Ungaricis ducatis aureis, pro Magno Mogole Indiæ Rege.*

Miſit Rex Habeſſinorum *Af-ſaghedus* aliquas ad ſummum Batavorum in India 6
Præfectum, quas ille Imperatori Japoniæ dono dedit, magno antidoro accepto.
d. XI. Feb. De quo *Emanuel* Nawendorff *Altenburgenſis Bataviâ Indiæ ad me ſcripſit:* Es iſt
1678. wahr/ daß ein Geſandter von Abiſſinien hier geweſen/ welcher auch unterſchiedene mahl zu mir in mein Hauß kommen. Er war ein geborner Araber/ und war ſein Creditiv in Arabiſcher Sprach geſchrieben. Die Præſents waren etliche

(k) In Hieroz. P. I. L. III. c. 16. n. 2.

Pag. 150. N. LXXIX.
ZECORA QVADRUPES PULCHERRIMA,
Lusitanis Burro do Mar. *Priscis*
Ὄναγρος. *Asinus sylvestris.*

Ad pag. 151. Lib. 1. C. 10. N. LXXX.
TIGRIS ORBICULIS MINUTIS VARIEGATA
PARDUS MACULIS CEU SCUTULIS VARIUS
TIGRIS MACULIS VIRGATIS

ſiche Pferde und Wald-Eſel ſo ſchön/ daß ſie kein Mahler nachmahlen kan/ich habe ihrer ſelbſt zween davon geſehen/welche nach der Hand dem Käyſer von Japan zu einem Præſent überſandt worden. Dafür er der Oſt-Indiſchen Compagnie 10000. Tail (*l*) Silber/und 30. Japoniſche Röcke zum Gegen-Præſent verehret/ alſo daß ſie theuer gnug bezahlet worden. Senſus eſt: *Vidiſſe ſeſe & Legatū & equos atque aſinos agreſtes, quos ſecum adduxerit, tam pulchros, ut nullâ pictoris arte exprimi potuerint; Regi Iaponiæ poſtea dono datos, qui Societati Indicæ pro remuneratione miſerit X.M. Toelia* [quæ ſumma eſt centum & ſexaginta millium Talerorum Germanicorum] *& triginta tunicas Iaponicas.* Munificentia Regis planè inſolita, ſed procul dubio præter illas *Zecoras* alia pretioſa munera à Societate acceperat. Exinde tamen enorme illarum, pretium credibilius fit. Nota hîc quoque, quòd etiam navibus per mare procul vehi poſſint, modo frigoris patientes eſſent.

L. I. c. 10. LXXIX. & LXXX.

7 *Thevenotius* (m) inter munera, quæ Legatus Habeſſinicus Conſtantinopolim tulit, tale animal vidit, & de eo ſic ſcribit: *Entre les autres* [preſens] *il y avoit un asne, qui avoit une peau fort belle* [Nota] *pourveu qu' elle fuſt naturelle. Car je n' en voudrois pas reſpondere, ne l' ayant point examinée. Cet aſne avoit la raye du dos noire, & tout le reſte du corps eſtoit bigarré de rayes blanches, & rayes tannées alternativement, larges chacune d' un doigt, qui luy ceignoient tout le corps. Sa teſte eſtoit extremement longue & bigarrée comme le corps; les oreilles fort larges par en haut, comme colles d' un buffle, & noires, jaunes & blanches. Ses jambes bigarrées de meſme que le corps; non pas en long des jambes, mais à l' entour jusqu' au bas, en façon de jarretiere, le tout avec tant d' ordre & de meſure, qu' il n' y a point d' Alagia ſi bien varié & proportionné, ny de peau de tygre ou de leopard ſi belle. Il mourut a cet Ambaſſadeur deux aſnes pareils par les chemins, & il en portoit les peaux, pour preſenter au Grand Seigneur avec celuy qui eſtoit vivant.* Senſus eſt: *Aſinum iſtum pelle fuiſſe elegantiſſimâ, modo fuerit naturalis, id enim ſe non examinaſſe.* Ex quo colligitur, tantæ pulchritudinis fuiſſe hanc zecoram, *ut dubitaverit Theveno-*
8 *tius an naturalis eſſet.* Bene aliàs convenit deſcriptio, in colore tantùm aliqua reperitur diſcrepantia. *Tellezius* ait, *Correm entre ſachadas outras cintas, ou rayas, húa de cor preta finiſſima, outra de cor cinzenta. Sic ille circulos in modum cingulorum coloris* L. I. c. 14.
nigri nitidiſſimi & cineritii in cute hujus animalis eſſe prædicat. *Thevenot* verò ſpadiceum & album, aures verò nigras flavas & albas. *Philoſtorgius* album & nigrum nominat. Triplicem colorem illi tribuit *Aldrovandus* (n) Nigrum, candidum ac fulvum, qui etiam celeritatem ejus laudat. Forſan cum ætate colorem mutat, ita ut diverſis temporibus colores hos, quos autores iſti expreſſerunt, oſtendat: vel pro diverſitate regionum diverſos habeat colores.

1 N°. LXXX. De pardis, pantheris atque tigridibus] Laborant quodammodo viri docti diſtinctione harum ferarum. *Quidam* ſpecie differre putant, ſed falsò; nam eadem illis natura, forma, ſaltus, ungues, motitatio caudæ, qualis eſt felium noſtratium, cum quibus optimè comparari poſſunt. Magnitudine quidem, colore & maculis inter ſe diſtinguuntur, ſed iſta ſpeciem non variant. Veteres utique illos ſæpius confundunt, quia non conjunctim viderunt, ideò nec accuratè diſtinxerunt, ſed nomina diverſa animalibus illis promiſcuè impoſuerunt.

2 Non malè illi, qui quoad formam externam Leonum generi aſſimilant. *Tigris eſt leo varius*, ait *Varro*; ſed *Oppianus* rectiùs *leænæ* comparat, quia jubis caret. Formâ conveniunt, ſed ingeniô diſcrepant. Priusquam omnes
3 illas feras vidiſſem, ipſe diſtinguere non potui. Vivas vidi *tigrides*, quæ cutem in tergo fulvam, ventrem autem & pedes albos habebant. Solinus Pantheras ab cap. 17.
his diſtinguit, easque minutis orbiculis ſuperpictas tradit. Hos ego *orbiculos*, quia quinque conjuncti cernuntur, *pentaphyllo* in Hiſtoria mea comparavi. Alii vocant *circulos*, alii *maculas oculatas*. *Oppianus* σφραγῖδας *ſigilla*, â rotunditate ſic dicta. Deinde vidi alias Amſtelodami, quæ ex India venerant, ῥαβδωτὰς σπίλους

i. e.

(l) Aliàs ſcribitur *Toel* in Legatione Sinica Joh. Nevvhofii, idque valere dicitur XIII. Ducatones argenteos, ſive Taleros XVI. cum quadrante. (m) In relatione itineris ſui Orientalis Lib. 2. c. 68. (n) *De quadrupedibus Lib. I. c. 8.*

L.I. c. 10. LXXX. num. 78. i. e. virgatas maculas, quaſi lineas varias ſed tortuoſas habentes. Has alii [Oppianus] *tænias longas* vocant; atque hæ ſunt, de quibus Strabo Lib. 1. loco ſupra citatô loquitur. Illas Solinus d. cap. 17. *Tigres* vocat: *Fulvo nitent*, ait, *hoc fulvum nigrantibus ſegmentis interundatum, varietate apprimè decet.* Depictos vidi *Pardos* cæruleo co- 4
pag. 212. lore, ut *Solinus* ibidem loquitur, & *Salmaſius in Exercitationibus Plinianis*. Ego dixerim coloris *murini*, magnis maculis nigris tanquam ſcutulis diſtinctas, quales in *Braſilia* dantur. Germani has vocant Pantertbiere *Pantheras*, & illas alteras Tigertbiere
L. I. c. 14. *Tigres*. An benè, dubito. Iſtas Luſitani etiam diſtinguunt; nam Tellezius in recenſendis Æthiopiæ animalibus *tigres & onças* i. e. *tigrides & pardos* ut diverſa animalia recenſet. *Onça*, abjecto L. tanquam articulo, à *Lynce* derivatum videtur.
Pag. 799. Gallis *Lynx Once* dicitur, *teſte Bocharto*. Sed *Lynx* & colore & ſpecie à *Tigride* multùm differt. Varia eſt quidem, ſed non (ut Bochartus putat) ſicut *pardus & tigris*; maculas enim nullas habet, ſed tantùm fulvum dorſum, albicantibus pilis mixtum, & album ventrem. In ſylvis *Thuringiæ* frequens eſt. Ipſe lynceâ pelliceâ utor. Verum quidem eſt quod *Bochartus* dicit, aliter in tigribus, aliter in pantheris pellem 5
variegari. Sed in eo *Solinum* ſequitur, cùm ſcribit: *Illæ longas tænias, hæ rotundas habent maculas.* Sed hodie aliter & vice verſa vulgò in Europa accipiuntur, ut modò diximus; nec mirum, cùm apud antiquos ipſos confundantur. Quam autem feram veteres ſcriptores intelligant, ex deſcriptione, & ſecundum diſtinctionem à nobis factam colligendum eſt. Ut quidem mihi videtur, cùm *pardi*, vel παρδάλεως ſola 6
mentio ſit, de genere accipiendum eſt; ita ut neſciamus *tigrisne* an *pardus* vel *panthera* intelligatur. Quum verò *panthera cum pardali* vel *pardo* vel etiam *panthera cum tigride* conjungitur, tum alterutrum animal pro ſpecie, quam res poſcit, habendum. Ut cùm apud *Xenophontem* legitur *libro de Venatione*, παρδάλεις, λύγκες, πάνθηρες, Pardales, Lynces, Pantheras; præter lyncem animal certum, alterum vocabulum de *pardo*, alterum de *tigride* ego interpretarer. Quamvis Græca verba tutius retineantur. Hebraicum נמר Æth. ነምር: *Namr* in omnibus orientalibus linguis notum vocabulum, tam pardos quam tigrides in genere denotare putaverim; aliud enim nomen ſpeciale non occurrit. De reliquo remittimus lectores noſtros ad Salmaſium & Bochartum ſupra à nobis allegatos; accuratiorem elaborationem in aliud tempus differentes.

Tribuitur huic animali præ omnibus aliis fragrantia.

Ariſtoteles (*o*) ſcribit: *Alia animalia pardorum odore delectari.*

Plinius (*p*): *Quadrupedes cunctas eo mirè ſolicitari.*

Solinus: *Odore earum & contemplatione armenta mirè affici.*

Euſtathius: *Animalia tam vicina quàm remota proximè accedere, quòd ſit fragrantia quædã aromatica.* Quod equidem valdè mirum, imò maximè dubium. Multò veriora mihi videntur, quæ *Leo Afer* tradit: *Equos, cùm è longinquo odorem ſentiant, quamvis feram non videant, quaſi in rabiem agi, nullum præcipitium, nullam foſſam curare, neq; fræno retineri poſſe, adeò terrore quaſi furore percelli.* Natura enim cæteras animantes, occultâ quâdam vi, feras rapaces ſibi infeſtas, quamvis ignotas & nunquam viſas, fugere docuit.

N°. LXXXI. Hyæna] Præter illa quæ in Hiſtoria noſtra retulimus, 1
pauca ex propriâ obſervatione habemus. Gregorium verè dixiſſe, *album pellis colorem, nigredine maculoſum eſſe*, etiam ex *Busbequio* liquet; qui *de legatione Turcica* ſic ſcri-
Epiſt. I. pag. 59. bit: *Hyæna regionibus illis* [Amaſiæ] *ſatis frequens eſt, ſepulchra ſuffodit, extrahitque cadavera, portatque ad ſuam ſpeluncam, juxta quam videre licet ingentem cumulum oſſium humanorum, veterinariorum & reliquorum omne genus animalium. Beſtia eſt lupo aliquanto humilior, ſed nihilo brevior. Pellem habet lupi ſimilem, niſi quòd pilo ſit horridiore, & grandibus maculis nigris diſtinguatur. Caput ei ſpinæ dorſi contiguum, ſine ullis vertebris, ut cùm reſpicere velit, totam ſe vertere neceſſe habeat.* Hæc Busbequius. Fabulam, quomodo capiatur, exſcribere piget. Rectiſ-

(*o*) In Hiſtor. Animal. L. 9. c. 6. (*p*) Lib. VIII. c. 17. ſect. 23.

2 Rectiſſimè *Bochartus* demonſtravit Hebræum צבוע *Tzabuh* hyænam ſignificare. Idem planè nomen habet in lingua Arabica ضبوح *Dhabuh* ut ait *Ioh. Leo Lib. IX. de animalibus Africæ*, & confirmat: *Quòd humana cadavera ſepulchris eruat*; addens: *quòd cantu & tympanorum ſono ex antris à venatoribus elici poſſit*, De qua fabula olim L. I. c. 10. LXXXII. LXXXIII.
3 & nunc vulgata, multa habet *Bochartus* (q). Sed minimè eſt Septentrionalium Vielfraß / Suecis Järfwa. *Gulo* vulgò Lexicographis, inditô à re vocabulô; cùm tamen Latinis ignotum fuerit hoc animal. Quippe nec *hyæna* neque *crocuta* eſt, tota enim ſpecie differt ab iſtis animalibus; quia gulo iſte *caput felinum, corpus & caudam vulpinam, & colorem nigrum habet*, ut mihi αὐτόπται in Sueciâ retulerunt. Cadaveribus quidem etiam veſcitur, ſed hoc eandem ſpeciem non efficit. Ita ſe implet *Gulo*, ut, cùm in ſtabulum irruperit, eodem foramine regredi non poſſit, quod
4 neque de hyæna, neque de crocuta legitur. *Crocutam* autem ſpeciem per ſe eſſe, & rectè κυνόλυκον dici, animal terribile, non quòd ex cane & lupo prognatum ſit, ſed quòd μεμιγμένην ἔχει φύσιν λύκου καὶ κυνός, *mixtam naturam habeat lupi & canis*, ut rectè *Diodorus* loquitur Lib. III. c. 168. Strabo Lib. XVI pag. 775.

N°. LXXXII. Callithrix animalculum lepidiſſimum à pul-
1 chris pilis ita dictum] Conjecturam noſtram de eo in Hiſtoria noſtra habes. Effigiem depictam vidit Gregorius meus, atque nomen ejus Æthiopicum & Amharicum indicavit. Satis congruit deſcriptio *Plinii* Lib. 8. c. 54. & *Solini* cap. 27. niſi quòd caudam latè fuſam (qualis eſt ſciurorum) non habeat. Sed in tam peregrinis apud autores deſcriptio raro exacta reperitur, ut ſupra monuimus; niſi
2 aſpectus acceſſerit. *Galeophiteculum* vocandum putavimus. Caudam enim felinæ ſimilem habet, caput, quaſi muliebre, pilis inſtar pepli mirè ornatum. Sangwijncken *Hollandi* vocant. Majores Sangwijnen *Sanguinei* dicti. Ex America communiter afferuntur; in omni cercopithecorum genere maximè innocui. Præter autores à nobis citatos alibi nihil, nec apud Commentatores eorum reperi.

1 N. LXXXIII. De Monocerote] Aliquot animalia quadrupedia unicornia hîc illic dari, autores paſſim teſtantur, eaque nos infra nominabimus. Quod autem autores Græci & Latini veteres ex *Monocerote* quoddam quaſi monſtrum faciant, eò factum puto, quòd de uno animali interdum acciperent, quæ per intervalla de diverſis dicerentur, adeoque diverſorum autorum relationes confunderent & permiſcerent.

2 Plinius, *aſperrimam feram monocerotem*, ait, *reliquo corpore equo ſimilem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu gravi, uno cornu nigro mediâ fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram vivam negant capi.* Deſcriptionem hanc Plinius ex diverſis relationibus compoſuit, vel accepit; non animadvertens mixtam eam eſſe ex deſcriptione rhinocerotis, aſperrimæ utique feræ, Romæ viſæ, ut ipſe teſtatur. Pedes enim elephantini, nigrum cornu [at nimis productum & in fronte pro naſo poſitum] & quòd viva capi nequeat, ad rhinocerotem ſpectant [niſi malis de Harshano Arabum accipere.] Corpus equidem & caput cervinum fortè ad Africanum monocerotem pertinent: mugitus ad boves Indicos unicornes, quos ipſe nominat dicto cap. 21. L. 8. c. 21. d. l. 8. c. 20.

3 *Philoſtorgius* aliud animal monſtroſum nobis proponit, L. 3. c. 11.

Ὅτι μονόκερως τὸ ζῶον παρ' αὐτοῖς ἐστὶ· τὴν μὲν κεφαλὴν δράκοντος φέρων, κέρας δὲ σκολιὸν αὐτῷ πέφυκεν, οὐχὶ σφόδρα μέγα. Ὁ δὲ ἀνθερεὼν αὐτοῦ, πώγωνος ὑποπίμπλαται ἅπας. Μακρὸς δὲ ὁ τράχηλος εἰς ὕψος ἀνατεινόμενος ὁλκῷ δράκοντος ἐγγύτατα παραπλήσιος· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἐλάφῳ προσέοικε μᾶλλον· τοὺς δὲ πόδας λέοντος ἔχει, καὶ ἔστι γε αὐτοῦ τὸ ἐκτύπωμα ὁρᾶν ἐν Κωνσταντίνου πόλει.

Monoceros quoque animal apud eos eſt, caput quidem draconis habens, cornu verò curvum innatum ei haud valdè magnum: mentum ejus barbâ totum obſitum eſt, longaque cervix in altum protenta ſyrmati draconis proximè accedens, reliquo quidem corpore cervo ſimilis magis, at pedibus leoninis eſt. Et hujus quoque imaginem expreſſam Conſtantinopoli videre eſt.

Sed à pictoribus [*a la Grottesque* ut loquuntur] planè confictum animal hoc eſt, nec enim dici poteſt, quo referendum ſit caput draconis. Niſi fortaſſis autor iſtius imaginis

(q) P. 1. L. 3. c. 11. §. 6. pag. 833.

L. I. c. 10. viderit cranium *ceti Gronlandici* cum cornu innato, cujus in Hiſtoria noſtra l. 1 o. 84.
LXXXIII. mentionem fecimus, idque pro *capite draconis* habuerit.

L. 3. c. 15. *M. Paulus Venetus* memorat: *Inveniuntur apud eos* [Indos] *unicornes, paulo minores Elephantis, pilum habentes bubali, & elephanti pedem; habent caput ut aper, in medio frontis* [*naſi* rectiùs] *geſtant cornu unum groſſum & nigrum.* Iſta eſt ipſiſſima Rhinocerotis deſcriptio, quod nomen M. Paulus ignoravit. 4

L. I. c. 19. *E Ludovico Vartomano* ſequentia excerpere voluimus; *In ſeptis delubri* [Meccani] *unicornes gemini ſervantur, alterum eorum pullo equino triginta menſes nato haud abſimilem crediderim, prominet in fronte cornu unicum, longitudine trium cubitorum. Longe natu minor eſt alter pullo equino ſimillimus, ejus cornu quaterni palmi longitudinem non excedit. Coloris eſt id animal equi muſtellini, caput cervi inſtar, collo non oblongo, rariſſimæ jubæ, tibias habet tenues & graciles hinnuli modo, ungulas habet bifidas, caprinos pedes fermè referentes.* Quæ de *monocerotibus Africanis*, quos Luſitani Patres in Habeſſinia viderunt & deſcripſerunt, accipienda putamus, quia Vartomanus teſtatur ex Æthiopia ab Æthiopum Rege miſſos fuiſſe. 5

Cùm *Vnicornu* in Africa dari audiviſſem, ſperabam me verum ejus nomen in 6
linguâ Æthiopicâ reperturum; quia LXX. Interpretes Hebraicum ראם in Pſalmis verterant Μονοκέρωτα. Sed Æthiops Græcos ſecutus, quaſi ſpeciale nomen non haberet, *Animal* ዘአሐዱ፡ ቀርኑ፡ *cui unum cornu*, reddidit. *In annotationibus ad* Librum VIII. cap. 21. *Plinii* editionis Dalecampii reperitur: *ſeptem animalium genera, unico armata cornu dari.* Verùm in numero mendum eſt, tot enim ibi expreſſa non ſunt. Poſſunt autem eſſe, ſi fictum illud animal, quod vulgò depingitur cor- 7
nu tam longo, ut gramen minimè, ſed tantùm folia arborum depaſcere poſſit, ſimul computare velis.

1. *Boves unicornes in India*, Plinius d. l. habet; ſed vereor ne Æthiopia, ſive Africa interior intelligenda ſit, quia in deſcriptionibus Indiæ de tali animali nihil adhuc legi. 2. *Aſini Indici.* 3. *Oryges.* 4. *Rhinocerotes.* 5. *Habeſſinici monocerotes*, qui nunc pro veris & genuinis Monocerotibus quadrupedibus habentur; & denique 6. አርዌ፡ ሓሪሽ Arab. حريش *Hariſch.* Sed an animalia iſta revera inter ſe diſcrepent, vel an aliud pro alio accipiatur, equidem aſſeverare non poſſum.

Aliquot ſpecies ex Arabibus *Bochartus* prolixè refert. (y) *Golius* cum nonnul- 8
lis Arabibus, *Demiro* & aliis حريش *Hariſch* idem eſſe dicit ac كركند *Karkand* vel *Karkaddan*, quod procul dubio eſt *Rhinoceros*, ſecundum *Alkaſuinum*, *Geographum Nubienſem* & alios, ut ex pugna cum elephantis ac aliis circumſtantiis liquet. Quamvis multa fabuloſa admiſceant, & id cum aliis animalibus confundant; ut difficile ſit, ex tot intricatis & permixtis inter ſe ſpeciebus & deſcriptionibus emergere. Nam 9
Alkaſuinus, cujus excerpta habes apud Bochartum, rectè diſtinxit ሓሪሽ፡ *Harshan* à *Karkando*, qui ſic habet infra citato loco: *Harſchan animal eſt ſtaturâ capricorni, pernix, & in capite ſuo cornu unicum habens, ſicut cornu Karkandi; ſed major eſt agilitas ejus pedum, non capiet illud quiſquam propter celeritatem.* Alius Arabicus autor *Abugian Attaugidæus* ibidem: ut & *Euſtathius in Hexaemeron* p. 40. illud haud aliter deſcribit, quàm *capricornum*, vel planè *ut hædum*, ex quo ſequitur, quòd longè aliud ſit animal quàm *Karkand*, niſi ipſi Arabes hæc ſua nomina, (ut in peregrinis fieri ſolet) confundant.

Notabilis eſt varia lectio, quæ habetur in *Mss. Pſalterio Æthiopico Pocokii*, Pſ. 28. 10
(al. 29.) 6. ubi pro ላህመ፡ ሊባኖስ፡ τὸν μόσχον τὸν Λίβανον. *Vitulum Libani*, habetur ጣዕዋ፡ ከርከንዲ፡ *Iuvencam carcandi* i. e. *Rhinocerotis.* De Monocerote ſive Unicornu in ſpecie ita dicto vide *Aldrovandum de Quadrupedibus* Lib. 1. cap. 6.

N°. LXXXIV. Quid Hebraicum ראם Reem propriè ſit] 1

Vocabulum hoc interpretes Græci Μονόκερως *Monoceros*, *Vnicornu*, reddiderunt, idque omnes aliæ verſiones retinuerunt. Animal denotare dubio caret. Quodnam verò ſpeciatim intelligatur vix quiſquam dicere valet. Siquidem aliquot unicornia animalia in Mundo dantur, ut numero præcedente diximus. Bochar-

(y) In Hieroz. P. I. L. 3. c. 26. pag. 937. & ſeqq.

2 Bochartus, animalium S. Scripturæ diligentiſſimus indagator, ſatis ſuperque de L. I. c. 10.
unicornibus animalibus diſſerit, (s) atque de hac ipſa voce multa in medium profert LXXXIV.
pridem ignota, in auxilium vocans linguam Arabicam, quæ vocabulum ريم *Rim*, vel
Rēm adhuc habet; ubi capreæ quoddam genus denotat. Inde ſuſpicatur Hebræos
idem nomen *Orygi* indidiſſe, atque huic animali convenire, quæ in ſcriptura de ro-
bore & ferocia ראם reperiuntur.

Fateor me argumentis ejus, cum hiſtoriam meam ſcriberem, acquieviſſe. Ve-
3 rùm enim verò cum ipſe Bochartus agnoſcat per ראם animal procerum, velox, vali-
dum, ferum & indomitum in S. Scriptura deſignari, dubitare cœpi, an de Oryge ut-
pote animali parvo & debili omnia iſta verè prædicari poſſent. Tandem mutavi
ſententiam, & ſignificationem Rhinocerotis prætuli, huic omnia iſta epitheta juſtiùs
4 convenire cenſens. Vulgata paſſim ita reddidit (*t*). Objectiones Bocharti,
*quòd animal iſtud Iudæis veteribus, eorumque Interpretibus recentioribus ignotum fue-
rit: vel quòd intra aut prope Palæſtinam non inveniatur*, mihi ſtringere non viden-
tur. Multò probabilius arbitror, notum fuiſſe antiquitati Judaicæ, ſi non viſu, certè
auditu. Nam ex interiori Æthiopiâ & Indiâ fama facilè in Ægyptum & Palæſti-
nam permeare potuit: animal cornu præditum tam admirandæ virtutis dari, ut ele-
phantum vincere, ipſum verò à nemine facile capi aut vinci poſſit. Hinc tot allu-
5 ſiones in Sacro textu tali belluæ convenientes. Huc facit, quòd cum bove tan-
quam animali congenere ראם ſæpiùs conjungatur in S. Scriptura. Quæ ratio
Bootium, virum cætera doctiſſimum permovit, ut animal ſævum nempe *Vrum* è Se-
ptentrio, cum quo tamen Auſtro tunc temporis nihil commercii, in ſcenam hanc pro-
duceret; ſed id Bochartus probare non potuit. Bene autem bobus aſſimilantur ma-
xima iſta animalia quadrupedia. *Elephantes* vocari audivimus *Boues Lucas*. *Hippo-
potami* multis gentibus dicuntur *Boues marini*; Italis *Bomarino*. Gall. *Buffle marin*. *Bu-
6 balus marinus*. Sic Pauſanias Rhinocerotes vocavit *Boues Æthiopicos*. Poſito igitur, n. 85. §. 3.
famam tanti animalis ad veterrimos Judæorum facile venire potuiſſe, abſurdum
putandum non eſt, quòd Moſes, Jobus aliique ſcriptores antiquiſſimi comparationes
& ſimilia ſua de illo inſtituerint. Sicuti & nos de peregrinis animalibus exempla pe-
timus, veluti de leonibus, elephantis & ſimilibus, quamvis in tota Europa nulli gi-
7 gnantur, & rariſſimè conſpiciantur. Quod ſi in re conveniamus, facilè erit Gram-
matica dubia conciliare; veluti quòd Deut. 33. 17. vox קרני ראם קרניו *cornua* in
duali; apud Interpretes Græcos verò in plurali legatur κέρατα μονοκέρωτος, κέρατα αὐτοῦ.
cornua monocerotis [unicornu] *cornua ejus*. Et in Vulgata: *Cornua Rhinocerotis cornua ejus*;
quæ ita dicta contradictionem manifeſtam involvunt, nam de animali unicum cor-
nu habente, cornua in plurali prædicare abſonum. Sed ſi figuratè, per periphra-
ſin ſubſtantivi pro adjectivo Hebræis uſitatiſſimam, ſingulare ראם accipias, q. d. *cor-
nua rhinocerotina cornua ejus*, quod de multis dici poteſt, ſalva res erit. Quæ cuncta
doctiorum judicio accuratiùs expendenda relinquimus.

COMMENTARIUS

AD LIB. I. CAP. XI.

1 No. LXXXV. De Hippopotamo] De immani hac bellua, præter id quod
in Hiſtoria noſtra diximus, nihil amplius indicandum habemus, niſi quod
Lugduni Batavorum in pergula horti medici exuvias viderim fæmellæ globulis bom-
bardarum trajectæ, maximi bovis mole. Lectorem noſtrum remittimus ad *B. Telle-* L. I. c. 8.
zium, qui ſcribit: *Quòd bene illis conveniat nomen equorum, quandoquidem revera eos re-
præſen-*

(s) In Hieroz. P. I. Lib. 3. c. 27. & P. II. L. 6. c. 12. (t) Num. 23. 22. & 24. 8. & Deut. 33. 17.

L. I. c. 11. LXXXV. *præſentent roſtro, & adhuc magis auribus, tametſi breves habeant pedes, & breviorem adhuc caudam.*

P. 2. c. 72. Deſcriptionem recentem dedit nobis *Thevenotius In Itinerario ſuo* his verbis: 2
Cet animal eſtoit de couleur quaſi tannée, il avoit le derriere tirant fort à celuy de buffle, toutes fois ſes jambes eſtoient plus courtes, & groſſes; ſa grandeur eſtoit ſemblable à celle du Chameau, ſon muffle à celuy d' un boeuf. Il avoit le corps deux fois gros comme un boeuf, la teſte pareille à celle d' un cheval, mais auſſi groſſe; les yeux petits, ſon encolleure eſtoit fort groſſe: l' oreille petite, les naſeaux fort gros, & les pieds tres gros & presque ronds, & avec quatre doigts chacun, comme ceux du crocodile, petite queüe comme un elephant, & peu ou point de poil ſur la peau, non plus que l' elephant. Il avoit en la machoire d' en bas quatre dents groſſes & longues d' un demy pied, dont deux eſtoient crochuës & groſſes comme des cornes de boeuf, & y en avoit une à chaque coſté de la gueule, les deux autres droites, & de meſme groſſeur que les deux crocs, eſtoient entre les ſusdits deux crocs, & avançoient en long en dehors. Pluſieurs diſoient d' abord, que c' eſtoit un buffle marin, *mais je reconnus* 3
avec quelques autres que c' eſtoit un cheval marin, *veu la deſcription qu' en font ceux qui en ont eſcrit. Il fut amené mort au Caire par des Ianisſaires, qui le tuerent à coups de mousquet en terre, où il eſtoit venu pour paiſtre. Ils luy tirerent pluſieurs coups ſans le faire tomber, car à peine la bale perçoit elle toute la peau, comme j' ay remarqué, mais ils luy en tirerent un qui luy donna dans la machoire, & le jetta bas.* Summa & ſenſus eſt: *Animal* 4
hoc [ſc. Hippopotamum] *fuiſſe coloris buxei vel Bætici* [qualis eſt caſtanearum] *altitudine cameli, & duplo majus bove: caput ſimile habuiſſe equino, ſed craſſius; oculos & aures parvas, ſed nares patulas; pedes valde craſſos & quaſi rotundos, quaternis digitis inſtar crocodili præditos, parvam caudam tanquam elephanti, paucos aut nullos in cute pilos æque ac elephas. In inferiori maxilla quatuor craſſos dentes ſemipedis longitudine, quorum duo curvi, craſſitudine cornu bovilli. Plurimos dixiſſe eſſe* Bubalum marinum, *ſed Thevenotium agnoviſſe* Hippopotamum. *A Ianizzaris ſclopetorum ictu ægrè occiſum fuiſſe, globulos enim vix cutem tranſiviſſe, præter unum qui maxillam percuſſit, & belluam proſtravit.*

c. 40. v. 10. *Bochartus* (u) *Behemothum Iobi de Hippopotamo* expoſuit. Diſſentit equidem 5
Clariſſimus Orientalium linguarum & rerum peritisſimus Vir, (x) & de elephanto ſicut olim Frantzkius accipit. Rationes utriusque lectori cum διακρίσει quadam ob oculos ponemus.

Primò. *Hippopotamum Amphibion eſſe* ait modo laudatus Vir, *cui nomen* בהמה 6
Behemah non conveniat. Ex Bocharto reſpondetur: *Eſſe animal quadrupes, merè terreſtribus prorſus ſimile, adeoque nomen* בהמה *illi bene convenire. Et in Arabica lingua omne quadrupes* بهيمة Behemah *dici, etiamſi in aqua* vivat. Deinde veriſimiliter docet, & exemplis demonſtrat Bochartus, *Behemoth pro Ægyptiaco vocabulo ſingularis numeri haberi poſſe, quorum plura alia in* ὼθ Oth *deſinentia apud autores adhuc reperiantur.* Quamvis mirum videri posſit, LXX. Interpretes in Ægypto conſtitutos iſtud non animadvertiſſe; quia ſcribunt: ἀλλὰ δὴ ἰδοὺ [בהמות] θηρία παρὰ σοι, *ſed ecce* animalia *apud te*, & tamen mox, tanquam pluralis obliti, in ſingulari loquuntur: ἰδοὺ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ &c. *Ecce virtus ejus.* &c.

Secundò. *Nihil in Textu legi*, ait vir ille doctiſſimus, *quod non commodè ad ele-* 7
phantum applicari poſſit. Num ita ſe res habeat, ſequentia docebunt. Præ cæteris duo genuinæ interpretationis principia hoc loco bene ſunt tenenda.

1.) *Sacri Scriptoris ſcopum eſſe, ſingulare quoddam animal nobis proponere, in quo admiranda Creatoris omnipotentia elucescat, & quod hominem ad admirationem creaturæ cujusdam ſtupendæ permoveat.* Hoc etiam agnoſcit vir doctiſſimus ℣. 14. *Quod ſit principale ſeu primarium quoddam opus Dei; in quo potentiam ſuam cumprimis ſpectandam dedit.* 2.) *Naturam, ſeu indolem cujusdam animalis naturalem hic deſcribi, quod naturâ & ſemper, non caſu vel ex accidenti id facere conſuevit, quod hic de eo dicitur.*

Si igitur ſecundum has regulas totum textum expendamus, fateri neceſſe ha- 8
bemus

(u) In Hieroz. ſuo Part. II. L. 5. c. 15. (x) In dubiis vexatis ad h. l.

bemus *omnia multò commodiùs & mirabiliùs in Hippopotamum quadrare* quàm in ele- L. I. c. 11.
phantum, uti per omnes hujus deſcriptionis verſus Bochartus docet. Quid enim LXXXV.
miri in eo, *quòd elephas animal merè terreſtre gramen comedat.* ℣. *10.* Novi enim ni-
hil eſt barrum plantis victitare. Idem quotidie in bobus noſtris

[*Fœnum quaſi bos comedet*, habet vulgata; ita חציר & hîc & in aliis S. Scripturæ locis Latinè malè redditur *fœnum*; quis enim ſecat & ſiccat elephanto vel hippopotamo gramen, ut *fœnum* voret: & Eſ. 40, 6. כל בשר חציר *Omnis caro gramen*, mox v. 8. יבש חציר *Areſcit gramen*, non *fœnum*, Hew/quod jam aridum eſt; Vulgata id habet, & quæ eam ſequuntur verſiones.]

videmus; ut & in Taurelephantis, Camelis, Camelopardalibus, Vris & Alcibus omnes populi experiuntur. Carnivora enim animalia terreſtria ſunt multò minora, ut nemini facilè in mentem veniat, quòd carnibus & ſanguine vivat elephas. Contrà
9 de animali partim aquatico revera mirum eſt, quòd herbis veſcatur. Porro dicit, *quòd de elephanto id prorſus certum ſit*; Sed & *de Hippopotamo* id æque certum eſt, omnium autorum teſtimonio. Diodorus τὰς δὲ νύκτας ἐπὶ χώρας κατανέμεται τόν τε σῖτον καὶ τὸν χόρτον: L. I. c. 35.
Noctibus in terra depaſcitur frumentum & gramen. ὥστ᾽ εἰ πολύτεκνον ἦν τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἔτικτεν, ἐλυμαίνετο ἂν ὁλοσχερῶς τὰς γεωργίας τὰς κατ᾽ αἴγυπτον; *Si major beſtiæ fœcunditas eſſet, & annis ſingulis fœtus produceret, agriculturæ per Ægyptum extremam inferret calamitatem.* Plinius: *Hippopotamus depaſcitur ſegetes.* *Noctibus* addit Solinus c. 32. L. 8. c. 25.
quod verum eſt. Ælianus: *Segetum ut maturitas venit, & flavent ſpicæ &c. agros* L. 5, c. 53.
ingrediuntur & paſcunt. Ammianus Marcell. *Inter arundines celſas & ſqualentes* L. 22.
nimia denſitate hæc bellua cubilibus poſitis, otium pervigili ſtudio circumſpectat, laxâque
10 *copia ad ſegetes depaſcendas egreditur.* Ex recentioribus *Nicol. Godignus* è relatio- L. I. c. 11.
nibus PP. Societatis: *Hippopotami, valdè noxiæ frugibus beſtiæ, immanem corporis molem habent, & adeò vaſtum os, ut ad cubitum cum dimidio diducant rictus. Nocturno tempore ab aquis exeunt in agros, paſcendi cauſa;* herbis enim victitant, *ac niſi tunc excubias agant agricolæ, nocte unâ extremam frugibus inferunt vaſtitatem.* Quæ optime conveniunt cum veterum relationibus. Ex Thevenotio modò retulimus, quòd occiſus fuerit, EN TERRE, *où il eſtoit venu pour* PAITRE: *in* TERRA *quo* PASTUM *venerat.*

B. Tellezius (y) ſcribit:

Os cavallos marinhos, ſahem à paſcer na terra em alguns lugares mays razos, & fazem nelles grande deſtruicam nos mantimentos.

Hoc eſt: *Hippopotami egrediuntur* ad paſcendum in terrâ *in locis quibusdam planioribus, & edunt ibi magnam ſtragem in ſegetibus.*

Itaque de *Hippopotamo* certò certius; ſed multo mirabilius auditu eſt, quam de elephanto, quòd herbis & ſegetibus victitet.

11 Addit vir doctiſſ. *Hippopotamum piſcibus potius gaudere. i. e. libentius illis veſci.* Unde hoc habeat & quomodo probare velit, non video; dicerem ego: *piſcibus interdiu, ſegetibus noctu peræque gaudere*; neque enim frumentum debile & vile alimentum vocari poteſt ℣. 11.

12 *Robur in umbilico ventris, non quidem ob cutis illius loci duritiem, ſed ob nervos*, ait Vir doctiſſimus. Ponamus, multos ibi eſſe & plures elephanto quàm hippopotamo nervos. An autem propterea verè dicetur, quòd elephanto robur ſit in umbilico ventris? cum conſtet illum eò loci eſſe debiliſſimum.

13 Verſu 15.] *Quia proventum montes ferunt ei* elephanto, inquit, non hippopotamo, *carnibus & piſcibus victitanti &c.* ad quæ paulò ante reſponſum. Per *montes* intelligit Bochartus *aggeres Nili*, nominat etiam montes aliquos in inferiori Ægypto. In Æthiopia ſanè colles ſcandit, ut ſegetes depaſcat.

14 Verſu 16.] *Sub umbroſis cubat in latibulo arundinis & cœni*] Iſta parum comodè ad elephantum applicantur: commodiſſimè ad hippopotamum; iſtum enim *cubilia ſua inter arundines in uliginoſis locis habere* certiſſimum eſt. De elephanto non quæritur, an ibi poſſit cubare, ſed *an communiter ſoleat*? quod dubito an doceri poſſit. *Quòd elephas ſtans dormiat neque cubet*, fabulam rectiſſimè vocat Vir doctiſſimus *quam hodie*

 aniculæ

(y) Lib. I. c. 6. p. 14. b.

L. I. c. 11. *aniculæ & pueri refutare poſſint*, ſcil. articulatos pedes habere, & cubare poſſe, norunt
LXXXV. omnes, qui vivos elephantos viderunt. Nec Bochartus contrarium aſſerit, illos po-
tius, qui hoc ſcripſere, multis autoritatibus confutat. P. I. Lib. II. c. 26. p. 263.

Verſu 17. al. 22.] *Circumdant eum ſalices torrentis*] Nomen ſingulare *torren-* 15
tis certum quoddam flumen deſignare videtur, & quidem non aliud quàm Nilum,
L. 8. c. 10. ut egregiè Bochartus docet. De elephantis quidem Plinius ſcribit: *Gaudent amnibus*
maximè & circa fluvios vagantur. Sed ſtatim addit: *Cum alioquin nare propter magni-*
tudinem corporis non poſſint. Magis tamen ad hippopotamum congruunt, quæ de
umbroſis locis & ſalicibus ad torrentem hoc loco dicuntur, idque ſupra ex *Amm. Mar-*
cellino §. 9. probavimus.

Ecce premat eum fluvius, non feſtinabit; confidet, ſi vel Iordanes erumpat in os ejus] 16
Rectè exponit Vir clariſſ. verbum *confidet*; id eſt *non pavebit, nec deſperabit.* At
iſtud minimè omnium elephanto competit. Quid? ille non paveſceret, ſi Jorda-
L. 31. c. 28. nes ſuperfunderetur ejus roſtro? Legat aliquis apud Livium, quantâ difficultate &
arte elephantos ſuos trajecerit Hannibal. Refert primò & ſpernit vanam narratio-
nem (z) de elephanto, qui irritantem ſe in aquam ſecutus ſit, & ita reliquum gre-
gem traxerit. Ubi notabiliter dicit: *quòd belluæ illæ altitudinem fluminis timuerint.*
Mox verum modum elephantorum in ratibus trajiciendorum docet, ac metum eo-
rum ab aquâ aliquoties teſtatur. *Primis erat pavor*, ait, *cùm ſolutâ rate in altum rape-*
rentur. Et mox: *trepidationem aliquantum edebant, quietem ipſe timor circumſpici-*
entibus aquam fecit. De natatione eorum nihil; *vadis quærendis*, inquit, *in terram* 17
evaſere. Lipſius ſcribit: (a) *Eos haud temerè aquam ingredi, cùm inſcii ſint natandi.* Et
deinde: *Natare eſt alienum à natura elephanti, qui aquas profundiores horret.* Quæ
è diametro repugnant verbis ſacri Scriptoris modò relatis. ζῶον παραποτάμιον οὐ ποτάμιον
animal riparium non fluviatile dicit Ariſtoteles. (b) Quod non convenit cum ſco-
po Jobi, qui nobis animalis cujusdam indolem naturalem, valde tamen admirandam,
non actionem aliquam violentam deſcribit, ut flumina amare dicat, ſi in aquam pro-
jiceretur animal. Utique res eſt valde mira immanem quadrupedem totos dies in
aquâ deliteſcere; noctu tamen ad paſtum egredi ut alia quadrupedia terreſtria.
Etenim non miramur tantùm ſupernaturalia, ſed & ea quæ naturaliter, at non vul- 18
gariter fiunt, & mixtam naturæ vim in rarioribus animalibus nobis repræſentant; ut
reverâ in Hippopotamo contingit. Itaque parum appoſitè (quod pace illius viri di-
xerim) ſimile de piſcibus affert: *æquè parùm mirabile eſſe*, inquiens, *de hippopotamo ani-*
mali aliàs aquatico referre quæ Iobus habet, ac ſi quis referat, piſcem aquis non ſubmergi.
Nam ſecundum hanc opinionem nihil miri in tota Jobi relatione reperiretur. Cui e-
nim ignotum eſt, *Elephantum plantis veſci: montes proventum illis ferre; amnibus gau-*
dere. Pergit: *elephantem natandi inſolentem non eſſe.* Sed nec hoc mirum, ſi vé- 19
rum eſt, quod Jul. Cæſ. Scaliger tradit: *Omnes quadrupedes nare ſciunt.* Quamvis
d. loco. de elephanto id libentiùs negaverim. Ariſtoteles ſanè dicit: νεῖν οὐ πάνυ δύναται, *Nare*
omnino non poteſt. Vulgò *non ſatis* redditur, ſed ſine bono ſenſu. Plinius, qui hoc
L. 8. c. 10. exſcripſit, purè dicit: *cùm alioquin nare propter magnitudinem non poſſint.* Cauſam
hanc deridet Scaliger: (c) *balænas enim, longò vaſtiores, natare*; ſed iniquiſſimè. Hîc
enim de terreſtri animali ſermo.

Quamvis inficiari non poſſim, pondus ſolum non efficere, quòd unum corpus 20
natet, alterum non. Pomum, ejusdem cum pyro ponderis, natabit, iſtud ſubſidet.
Tignum graviſſimum innatat aquæ: lamina ferrea, licet tenuiſſima, ſecus. Ele-
d. loco. phantem autem non natare vel ex eo colligere eſt, quod Ariſtoteles ſcribat: *eatenus*
aquam intrare, quoad proboſcis elata aquæ ſuperficiem ſuperet, ut reſpirare poſſit. Alii:
quòd

(z) Pro vera hiſtoria eam habet & refert D. *Caſpar Hornius* in ſua diſſertatione *de elephantis* ſupra Num. 77. §. 11. allegata. Cùm tamen Livius ipſe eam rejiciat; *Ceterum magis conſtat*, inquiens, *ratibus trajectos.* Quamvis & Livius non ſatis cautè crediderit: *varia conſilia elephantorum trajiciendorum fuiſſe.* Quaſi verò Hannibal, qui tot flumina in itinere ſuo jam transmiſerat, neſciviſſet, quô pactô elephanti commodiſſimè trans flumina ponerentur. (a) Cent. I. epiſt. 59. & Cent. II. epiſt. 50. (b) In Hiſt. animal. L. IX. c. 46. (c) In notis ad hunc locum p. 1161. cap. LXXII. §. 395.

quòd majoris cautionis gratiâ minores præmittant, quò, conſpectâ fluminis altitudine, majores L. I. c. II.
11 *eò tutiùs ſequantur, neque alveum conculcando profundiorem reddant.* Quibus omnibus LXXXV.
opus non eſſet, ſi natare poſſent. Neque etiam uſpiam diſertè reperitur iſta LXXXVI.
natandi facultas, quàm apud Strabonem ubi νεῖν τε κάλλιστα *Optimè natare* legitur. Ve- L. 15. p. 705
rùm accuratus iſte Scriptor non ex ſuâ ſcientiâ vel experientiâ loquitur; ſed Nearchi (*d*) relationem narrat, Νέαρχος φησὶ, ait: Iſte autem falſa veris miſcet, dum nobis *pulchras formicarum pelles inſtar pardorum* repræſentat. Igitur hoc Nearchi dictum, quod directè adverſatur Ariſtoteli ȣ̓ πάνυ dicentis, non moramur. Sed ferè me ridere fecit Latinus interpres, qui verbum Μανθάνειν *diſcere* quod *de armis & jactu lapidum ad ſcopum* ibi dicitur, etiam ad natationem refert, quaſi bruta illam docere poſſemus. Cunctis iſtis probè ponderatis nemo dixerit, *quòd elephas è flumine egredi non feſtinet; nec curet, ſi vis fluminis in illum irruat.*

11 Verſu 19.] Supplet hic Vir doctiſſimus vocem [Nihilominus] *in oculis ejus capiet eum* [venator aliquis] *& hamis perforabit naſum*; ut ſenſus talis prodeat: *Quamvis ſit tam mirabile animal, nihilominus capi, & tanquam unco in naſum impacto duci poſſe*, quæ de elephanto propriè dici nequeunt, quibus neque uncus neque laqueus naſo (quem non habet) infigi vel affigi poteſt; uti nec hippopotamo. Igitur neceſſum eſt, verſum hunc interrogativè accipere: *Capietne eum venator?* ut verſu ſequenti de Crocodilo, & ſic ſenſus ſibi conſtabit. Major enim in interrogatione ad negandum emphaſis eſt; *quòd bellua hæc nullatenus vi capi, nec impacto in naſum unco duci poſſit*; ſcil. facilè & communiter. Quippe vivos (credo juniores) in theatris inſpiro quodam temperario arte facto vetus Roma vidit. Plin. L. VIII. c. 26. Solin. c. 32 p. 61.

1 N°. LXXXVI. De Crocodilis.] Hanc belluam à Jobo c. 40. 20.
לויתן Leviathan vocari minus dubii habet: eſtque in eo conſenſus eruditorum certior. Alibi in Scriptura vocatur תנין, ut benè obſervavit Bochartus. Malè Lexicogra- P. 2. l. 5.
phi *Balæna*. Et in concordantiis Buxtorfii aliquot loca de תנים de *Balæna* minus benè cap. 18.
2 accipiuntur. In genere *Cetum* vel *Draconem* ſignificat, in ſpecie verò *Crocodilum*, *ut* Ezech. 32. 2. ואתה כתנים בימים ותגח בנהרותיך de *Ægypto* & de *Pharaone* ſermo eſt, qui ſæpe crocodilo comparatur. Torquet locus iſte Interpretes, qui eum variè & mirabiliter reddunt. Enimverò non ſolum in voce תנים hallucinantur, ſed & quid תגח ſit, non expediunt: Ἐκεράτιζες τοῖς ποταμοῖς habent LXX. interpretes. Vulgata: *Ventilabas cornu in fluminibus tuis.* Alii: *Educebas in tua flumina.* Alii aliter, ſine ſenſu. At ſi תגח tanquam כתיב in textu relinquas, & lectionem marginalem tanquam קרי facias תנח, & reddas *quieſcebas, recubabas*, plana evadent omnia. Nimirum: *Et tu tanquam Crocodilus fluviatilis recubas in fluviis tuis.* Sic ותנח התבה *& quievit arca*, legitur Gen. 8. 4. Locum parallelum habes Ezech. 29. 3. התנים הגדול הרבץ בתוך יאריו *Crocodilus magnus* cubans *in medio fluminum ſuorum.* Amm. Marcellinus de crocodilo: *Noctibus quieſcens per undas, diebus humi veſcitur.* Atque ſecundum hanc ſententiam corrigendos cenſet *Salmaſius* autores, *Plinium, Solinum*, corruptos, vel ſecus ſentientes.

3 Etiam locum Mich. 1. 8. אעשה מספד כתנים ואבל כבנות יענה de crocodilo acceperim hoc modo: *Faciam planctum ut crocodili: & luctum ſicut filiæ Iaanah* i. e. fœmellæ *ſtruthiocameli.* Primam partem hujus commatis Bochartus cum veteribus Hebræorum de *draconibus* accipit (*e*) qui quidem ſtridorem vehementem & ſibilum edunt, ſed non planctum; at mihi de *crocodilo*, (ut præcedentia loca) commodiùs intelli-
4 gendus videtur. Eos enim plorare & plangere priſci tradunt. Hinc Κροκοδείλȣ δάκρυα, *Crocodili lachrymæ*, in adagium abiit. Sed fabulis res augetur; nam *Aſterius apud Photium* ſcribit:

τȣ̀ς νειλώȣς κροκοδείλȣς φασὶ ταῖς κεφαλαῖς ἐπιθρηνεῖν τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἔφαγον, καὶ δακρύειν ἐπὶ τοῖς λειψάνοις τῶν φονῶν.	*Niloticos crocodilos* ajunt *capita deflere hominum quos devoraverunt, &* lachrymari *ſuper reliquiis occiſorum.*

Annon

(d) Ipſe Strabo hunc *Nearchum* Lib. II. inter ψευδολόγȣς refert. Hinc Bochartus in alia cauſa de eodem: p. 70. Sed ſolus, & ex aliorum fide, & mendaciſſimus ſcriptor. P. II. Lib. 5. cap. 17. pag. 776. in ſummar. (e) P. II. Lib. 2. cap. 14. pag. 218.

L. I. c. 11. LXXXVII. & 88. An non locus Jeremiæ XIV. 6. rectiùs de Crocodilo quàm de Dracone accipi debeat, in medio relinquo. *Onagri ſitientes* (ait Propheta) *ſteterunt in rupibus* שאפו רוח כתנים [&] *hauſerunt ventum inſtar draconum* vulgo. Bochartus (f) hîc veros dracones intelligit, & autores [*fabuloſos* ut puto] profert, qui teſtantur: *Dracones ore hiante jacere, & ſpiritu ſuo supervolitantes alites attrahere & devorare.* Plinius craſſam hanc fabulam ex *Metrodoro* exſcripſit: *tam magnos ſerpentes circa Rhyndacum amnem in Ponto dari, ut ſupervolantes quamvis* altè perniciterq; *alites hauſtu raptas abſorbeant.* Sitita; Utique non venti ſed avis captandæ gratiâ roſtro hiant. Propheta autem comparationem cum תנים facit *reſpirationis* cauſa, & hoc eſt quod in crocodilum quadrat; qui ſæpius caput exſerit aquâ, reſpiratione ſe reficiens; ut Phocæ & alia animalia amphibia faciunt, quod ipſemet vidi. Sic enim Ariſtoteles (*g*) Κροκόδειλοι καὶ ἵπποι ποτάμιοι καὶ φῶκαι &c. ταῦτα ἅπαντα, μὴ διά τινος ἀναπνεύσαντα χρόνε, ἀποπνίγεται. *Crocodili hippopotami & vituli marini* &c. *omnia iſta animalia, niſi aliquantulum reſpirent, ſuffocantur.* Ut ſenſus ſit apud Prophetam: *Onagri ſitientes aerem captant inſtar crocodilorum.*

Igitur ſicut Schindlerus & alii probi Lexicographi vocem תנין vel תנים de *dracone* tam *terreſtri* quàm *aquatili* in genere accipiunt, ita nos, ſi ſenſus poſcat, de Crocodilo in ſpecie.

N°. LXXXVII. De Caudiverbera Italorum] Sic dicitur, quòd cauda fortiter verberare poſſit, teſte *Geſnero* de *Quadrup. ovipar.* Iſta (ut opinor) eſt *Lacerta Arabica* maxima, quales etiam in Æthiopia dantur. Has vocat *Tellezius* *Lagartos de notavel grandeza*, *Lacertas notabilis magnitudinis.* Aſſentior *Bocharto*, qui Hebræorum כח, cenſet eſſe Arabum *Waril, lacertam Arabicam validiſſimam, crocodili terreſtris & ſerpentum inimicam*, de qua multa ex Arabum ſcriptis appoſitè affert (*h*).

L. I. c. 8. pag. 21.

Lev. 11. 30.

Quin & in Europa magnæ lacertæ virides ſerpentibus infeſtæ reperiuntur. Plinius: *Dictamno lacerti* [utroque enim genere reperitur] *quoties cum ſerpentibus conſeruere pugnam, vulnerati ſe refovent.* Eraſmus exemplum habet *in Dialogo de Amicitia.* Sed falſa ſunt, quæ de pilis illius apud *Bochartum* (*i*) Arabes habent. Si enim lacerta eſt, unde illi pili? & Gregorius meus *pilis carere* aſſeveravit, cujus verba in Hiſtoria noſtra hoc loco retulimus.

L. 8. c. 27.

d. loco. In ſcriptoribus noſtris nihil de ea reperi, præterquam in *Geſnero* qui inter *Crocodilos* recenſet, quas inter *lacertas* debuiſſet: & cùm crocodilo terreſtri malè confundit; quod & Arabes nonnulli faciunt, qui illam حرذون *Chardaun* vocant, cum tamen ſit iſtius hoſtis acerrimus. Aliis animalibus [ſerpentibus dicere oportebat] infeſtam *Geſnerus* ſcribit. Nimirum Arabicum الحية *Serpens* accepit pro Hebraico חיה *Animal.*

L. I. c. 11. N°. LXXXVIII. De Torpedine] De hoc piſce *Nicol. Godignus ex Epiſtola Anton: Fernandeſii* ſcribit: *Reperitur etiam in hiſce amnibus & lacubus* [Abaſſiæ] *torpedo piſcis, Philoſophorum opinionibus & altercationibus notiſſimus. Multorum conſtat experientiâ, tale huic piſci ingenium eſſe, ut ſi manu ab aliquo teneatur, ibique immotus ſit, nihil efficiat: ſin verò paululum ſe moveat, adeò tenentis corpus eo motu torqueat, ut arteriæ, articuli, nervi, juncturæ partium, quotquot demum toto in corpore habet membra, ingentem cum ſtupore quodam ſentiant cruciatum; ubi è manu dimittitur, omnis illicò dolor & ſtupor recedat. Æthiopes iſti ſuperſtitioſè credunt, valere hunc piſcem ad pellendos dæmones ex humanis corporibus; quaſi ipſi nequam ſpiritus iisdem, quibus corpora, torqueantur cruciatibus. Ferunt exploratum, (nam ego per me non ſum expertus) ſi inter mortuos piſces torpedo vivens ponatur, & inibi ſe moveat, eos quos tetigerit, interno quodam & arcano motu ita cieri, ut vivere videantur. Cauſam ſcrutentur, qui rerum naturas inveſtigant, quærantque quænam ea vis motionis ſit quam mortuis piſcibus torpedo impertit. Magna hujus piſcis copia in Nilo reperitur ad extremos provinciæ Gojamæ fines.*

Hæc

(*f*) In Hieroz. P. II. 3. c. 14. p. 436. (g) In Hiſtor. animal. Lib. VIII. c. 2. ſtatim initiò.
(h) Part. I. l. 4. c. 3. (i) Pag. 1072. v. 28.

2 Hæc Godignus. B. Tellezius de flumine Tacazè ait: *Teſtatur P. Emanuel d' Almeyda quod illi oſtenderint piſcem*, Torpedo *Latinè dictum*, *quem cùm manu prehendiſſet*, *in illa ipſa manu totoque brachio tantum cruciatum attuliſſe*, *ut illicò abjecerit eum*, *nolens diutiùs experimentum tam dolorificum continuare*. In Africa valdè communis eſt, *Dappero* parvus piſciculus vocatur *in deſcriptione Africæ tit. Benin*. In Americâ quoque reperitur. De eo *Caſpar Barlæus* in pulcherrimo opere *de rebus in Braſilia geſtis p. 134*. *Torpedinem hic haberi fides eſt*, *Barbari Puraquam vocant*, *nam artubus torporem inducit*, *& ſi vel baculo tangas*, *brachium reſolvit*: *enectus virus deponit & edulis fit*. Sic experientia confirmat vera eſſe, quæ antiqui & inter eos *Plinius Lib. 32. c. 1. & 10.* de iſto piſce ſcripſere. L. 1. c. 12. LXXXIX. L. 1. c. 8. pag. 21.

COMMENTARIUS
Ad Lib. I. Cap. XII.

1 N°. LXXXIX. De Struthiocamelo & Caſuario] Alites hæ omnium maximæ veteribus non æque notæ fuerunt. Prior LXX. Interpretibus Eſa. 34. 13. & 43. 20. Στρουθὸς vel Στρουθίον ſimpliciter dicta, doctis quibusdam viris æquivocationis cauſa fuit, qui, mirum! *de paſſere* acceperunt, quæ de tanta ave accipienda erant. (k) Sequentia ſecula *camelum* addiderunt, quòd proceritate colli camelum quodammodo repræſentaret; licet capite, roſtro, pennis & pedibus avis eſſet.

2 Atque id primùm innuere videtur Diodorus ſic ſcribens: φέρει δὲ καὶ ζῶα διφυῆ καὶ μεμιγμένα ταῖς ἰδέαις, ὧν αἱ μὲν ὀνομαζόμεναι στρουθοκάμηλοι περιειλήφασι τοῖς τύποις μίγματα χηνῶν [malim πτηνῶν] καὶ καμήλων ἀκολούθως τῇ προσηγορίᾳ. *Fert* [Arabia] *duplicis naturæ mixtæque formæ animalia, & inter ea qui ſtruthocameli nominantur confuſam ex anſeribus* [malim volucribus] *& camelis formam habent*, *ut nomen ſonat*. Sed nihil camelo ſimile habent præter proceritatem colli. *Sandovallus* (l) ſcribit: *Corpus nonnullorum mulum æquare*, Emas *vocari*, *& copiosè reperiri in depreſſis atque calidioribus locis juxta mare rubrum in Regno* Adel & Dancale. Sed hyperbole eſt *in magnitudine*. Deinde confundit *Struthiocamelum* cum *Caſuario*, iſte enim *Eme* Guineenſibus dicitur. L. 2. p. 133. al. 93.

3 Quod priſcis Hebræis avis iſta, & quidem *mas* תחמס, *fœmina* verò בת יענה Lev. XI. 16. Michæ. I. 8. item. רננים Job. 39. 16. dicta fuerit, *Bochartus* ingeniosè explicavit (*m*). Hîc ergo diutius non hærebimus.

4 De Caſuario tantùm, ave tam conſpicua, mirum videtur quòd apud veteres nihil reperiatur; cum quidquid Africa mirabile haberet, Romam vel Conſtantinopolim deferretur; atque hæc ipſa avis transferri facile poſſit, ut hodiè in vivariis Principum Europæ frequens ſit. Verùm, niſi valdè fallor, *Caſuarius* eſt veterum τραγοπὰν *Tragopan*. *Avis major aquilis*. Solin. cap. 30. *Plinius*, ut mox dicemus, *pro fabuloſâ ave habet*, quia non viderat; & ſanè animalium peregrinorum deſcriptiones plerumque fabuloſi quid admixtum habent, quia non ex viſu, ſed ex relatione aliorum ut plurimum deſcribuntur, ut exemplis ſupra *num. 80. §. 1.* & 83. §. 1. relatis ap-

5 paruit. Imò circumforanei fingendis & augendis miraculis apti, fabulas ſtudio addunt; ut nuper talis ſtultus *Hiſtricem quadrupedem* vocabat & proſcribebat den Vogel *Sidon*, *Avem Sidoniam*. Atque iſtam veram cauſam crediderim, quod de peregrinis animalibus tot fabulas habeamus.

6 Verba Plinii, cùm *Pegaſos* & *Gryphes fabuloſos* dixiſſet, ſunt: *Equidem & Tragopana* [ſic benè correctum in nova *Harduini* editione] *majorem aquilâ*, *cornua in temporibus curvata habentem*, [arietina malè ſcribit Solinus c. 30. cum monente Salmaſio, *hircina* dicere debuiſſet; *Pan* enim *hircina* non arietina habebat cornua & τράγος hircus eſt,] *ferruginei coloris*, *tantùm capite Phæniceo*. [lege cum *Salmaſio Puniceo*] Verùm cornua huic avi af- L. X. c. 49.

finxerunt,

(k) E veteribus *Novatianus cap. 3. de Cibis Iudaicis*. *Fullerus* allegante Bocharto in Hieroz P. II. L. 2. c. 14. p. 221. (l) De Inſtaur. Æth. ſal. P. I. L. 2. c. 34. (m) In Hieroz. P. II. l. 2. c. 16.

L.I.c.12. finxerunt, ut darent rationem, cur compoſito vocabulo τραγοπὰν appellaretur, quam
N. XC. mox aliam indicabimus. *Pompon. Mela* ſcribit: *Sunt miræ aves cornutæ Tragopanes*, ſic
L.3.c.9. rurſus egregiè corrigit Salmaſius mendoſum *Tragopomones &c.* *Caſuarium* intelli- 7
gi, modò cornua illi demas, aſſeverare auſim. Major notoriè eſt aquilâ, ferruginei
coloris, ſi non planè ſit adultus; iſte genuinus pullorum color eſt, ut ex exuviis, quas
ipſe poſſideo, demonſtrare poſſum; ſed adulti nigreſcunt. Caput puniceum ha-
bent, in modum galli Africani. Ne vero mireris à quadrupede avem denominari,
exemplum modò dedimus de Struthiocamelo: & vulgus Græcorum à primo aſpe-
ctu nomina plerisque peregrinis animalibus impoſuit, ut in Hippopotamo factum,
cujus caput undis exſertum primò viderunt, & inde beſtiæ, ab equi formâ remotiſſi-
mæ, nomen dederunt. Nec ratio nominis abludit; τράγος enim *hircus* dicitur, 8
quia formâ corporis avis hæc hircum examuſſim refert, pennis tanquam villis ve-
ſtita, ut ſi è longinquo caput ad terram demittentem à tergo conſpexeris, hircum
te videre putes. Eſt enim æque ac Struthio κατάγαιος, χερσαῖος, χαμαιπετὴς, i. e. *terre-
ſtris*, quæ epitheta apud diverſos autores habet. *Pana* autem capite rubicundo refert,
qui talem faciem habuit apud veteres Poëtas. De quo *Virgilius Eclog. 10. verſ. 26.*

Pan Deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipſi,
Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem.

Ad quem locus Servius: *Facie rubra pingitur Pan, propter ætheris ſimilitudinem,*&c. &
deinde: *Faciem quoque de rubricâ illinunt, inſtar coloris ætherei.* Et ſic ratio compo- 9
ſitionis *Tragopanis* à Græcis factæ ſibi conſtat; ut cornua illi imponere opus non ha-
L.II.p.70. beamus. Valdè autem vereor, ne eadem animalia ſint quæ Πάνας πτηνοκεφάλυς (n) *Panas
volucrum capita habentes* vocat *Strabo*, à priſcis rerum Indicarum ſcriptoribus relata,
quæ ille inter fabuloſa refert, utpote ſibi ignota.

N°. XC. Ibes] Aves Ægypto peculiares, autorum deſcriptionibus ſatis I
L.2.c.36. notæ. De quibus *Cicero* de Nat. Deorum: Ibes *maximam vim ſerpentum conficiunt,
quum ſint aves excelſæ, rigidis cruribus, corneo proceroque roſtro. Avertunt peſtem ab
Ægypto, cùm volucres angues, ex vaſtitate Libyæ vento Africo invectas, interficiunt atque
conſumunt; ex quo fit, ut illæ vivæ nec morſu noceant, nec odore mortuæ.* Ubi nota:
c.32.p.61. Volucres angues. Ita etiam loquitur Solinus: *Quacunque Arabicæ paludes penna-
torum* (o) *anguium mittunt examina (quorum tam citum virus eſt, ut morſum ante mors
quàm dolor inſequatur) ſagacitate, qua ad hoc valent aves excitatæ, in procinctum eunt uni-
verſæ, & priusquàm terminos proprios externum malum vaſtet, in aëre occurſant cater-
vis peſtilentibus, ibi agmen devorant univerſum, quô meritô ſacræ ſunt & illæſæ.*

[Solinus reprehenditur â Salmaſio, tanquam parum propriè locutus. *Grammati- 2
cos enim angues aquis adſcribere.* Servium intelligit, cui tamen Lexicographi præ-
ſtantiſſimi hac in parte non fidunt. *Si Servio fides*, ait Calepinus. *Aquaticum ſer-
pentem vocat* Faber, *ſed eam differentiam non ſemper obſervari.* Ad *Plinium* pro-
vocat *Salmaſius*, ſed ille *L. 29. c. 4.* de angue Romam advecto dicit: *Paſcitur & in
domibus:* Ergo non tantùm in aquâ degit, niſi amphibion ſtatuere malis. Sed ut
communiter de aquaticis angues dici concedamus, utique *ex Arabicis paludibus
provenire peſtem hanc* dicit *Solinus*, itaque non impropriè angues vocavit: & Cice-
ronis autoritas, qui *volucres angues* dixit, pro Solino eſt, ut immerito reprehen-
datur. Hæc obiter.]

Ciconiæ ſimillima eſt *Ibis*, quare rectè πελαργώδης ὄρνεον *volucris ciconiæ formam habens*, 3
vocatur â *Salmaſio* (*p*), ſed colore tota nigra eſt (*q*).

Nunc de *Ophiomacho* quædam dicenda. In genere hoc nomen de omnibus 4
animalibus cum ſerpentibus pugnantibus dici poteſt. Æthiopes aves plurimas hujus
naturæ habent. *Lacerti virides* in Italia ſunt ὀφιομάχοι. Talis eſt כח Lacertus Arabicus
Waril, ſupra â nobis deſcriptus. Num. 87. §. 1.

At in verſione LXX. Interpretum ὀφιομάχος vel ὀφιομάχης Lev. 11. 22. eſt
locuſtæ genus mundum, comeſtibile, ſerpentibus infeſtum, eosque necare validum; quod ju-
re mi-

(n) Sic enim legendum pro σφλωοκεφάλυς quod nihil eſt. (o) Male, non enim pennis, ſed cuticula quadam volitant, ut veſpertiliones. (p) *In Exercit. Plin. p. 1277.* (q) Plura de ea vide apud *Piſidem in Coſmurgia*, v. 1103. & *Philen. c. 15.*

re mireris. Plinius L. 11. c. 29. *Serpentem, cum libuit, necant ſingulæ, faucibus ejus* L. I. c. 12.
apprehenſis mordicus. Quæ etiam ab aliis autoribus confirmantur (r). N. XCI. & XCII.

1 **N°. XCI. De Pipi ave Africana quæ ferarum index & venatorum ductrix eſt]** Cùm naturam aviculæ hujus in hiſtoriâ meâ deſcribere vellem, verebar ne pro fabula haberetur id quod Gregorius mihi de ea narraverat; ſed opportunè incidi in deſcriptionem *Africæ O. Dapperi* (ſ), quam alibi vix reperram
2 verbotenus ſic Latinè reddere volui: *Fonton avis eſt di vinatoria, magnitudine alaudæ, cum in ſylva feram obſervaverit, ſive ſit bubalus, elephas, tigris, ſerpens, vel etiam alveare apum in quadam arbore, vel quicquid ſit ſive mali ſive boni, confeſtim ad hominem advolat; & ubicunque aliquem repererit, quaſi vocando & cantilando circumvolitat.*
3 *Æthiopes, qui illam bene norunt, ſequuntur, hæc verba dicentes:* Fonton Kerre; Fonton Kerre; *ſecuturos ſe ſignificantes. Præcedit avicula multo clamore, donec ad feram veniat. Si forte illam amittant, nec ulterius ſequantur, redit, & venatores, quo vult, ducit; tunc demum arbori inſidet & cantat, ex quo cognoſcunt prædam ibi eſſe, quam inveſtigare & reperire poſſint.*

1 **N°. XCII. RUCH avis fabuloſa]** *Ruchcham* deſcribunt Arabes, haud multò minorem ac Judæi ſuam בר יוכני *Bar-juchne.* Ova tantùm utriusque hîc parùm delineabimus, ut lector exinde corporis portionem æſtimare poſſit. Iſti de hac fabulantur in *Gemara* (t) פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני וטבעה ששים כרכים ושברה שלוש מאות ארזים: *Vice quadam* [i. e. aliquando; hoc vocabulo in fabulis uti ſolemus] *cecidit ovum* Bar-juchnæ, & [fractum] *ſubmerſit* [teſtam tanti ovi oportet fuiſſe nimis fragilem] *ſexaginta oppida munita, & confregit trecentos cedros,* [non dicunt, quis numeraverit.] Confer quæ *Targum*, aliique Hebræorum Interpretes habent de *gallo ſylveſtri*, qui capite cœlum, pedibus terram attingit in *Bava Bathra c. 5.*

2 Ex uno mendacii fonte fluere videntur, quæ Arabes fingunt de ſua *Ruchcha*, paulò alia quàm noſtrates de *Gryphe.* *Aljahides* alam ejus unam decem cubitorum millibus longam prædicat. *Bochartus* (u) autores allegat, ſimulque ex Domire refert: *Mercatores ex Sinis reduces retuliſſe; cùm ad inſulam quandam aquatum appuliſſent, deprehendiſſe ſeſe* ovum avis Ruch, *quod dolabris atque ſecuribus* [ſcilicet erat multo durius quàm ביצת בר יוכני *ovum Barjuchnæ*] *tamdiu percuſſerint, donec extunderent pullum, qui erat inſtar montis &c.* O fortunatos! quòd ovum hoc decumanum jam eſſet
3 pulleſcens, quomodo aliàs inundationem ejus effugiſſent? Plura exſcribere piget, id tantùm monendum putamus عنقاء مغرب *Ankam Occidentis* apud Arabes ipſiſſimam *Ruchcham* eſſe, quam in Africa auſtrali apparere tradunt. Etenim per مغرب *Occidentem: Africam in ſpecie* intelligunt Arabes, quia illis ad occidentem eſt. De illa proverbium habent (x) damni irreparabilis: حلقت به عنقاء مغرب *Avolavit cum eo Anca ſeu Gryps Occidentis* i. e. *nunquam reſtituetur vel reparabitur res.*

4 Valdè vulgarem oportet eſſe fabulam hanc de ave Ruch in Oriente, quandoquidem etiam *M. Paulus Venetus* illius mentionem facit. *In illis* [ſcil. inſulis ultra Madagaſcar] ait, *certo anni tempore apparet mirabilis ſpeciei avis, quæ Ruc* (y) *appellatur, aquilæ quidem habens effigiem, ſed immenſæ eſt magnitudinis. Ajunt qui illas viderunt aves, pleraſque alarum pennas in longitudine continere duodecim paſſus, ſpiſſitudinem verò ejus proportionem tenere longitudinis, & totum avis corpus pennis in proportione reſpondere. Avis vero ipſa tantæ fortitudinis* [eſt] *ut ſola ſine aliquo adminiculo elephantem capiat, &* L. 3. c. 40.
5 *in ſublime ſuſtollat, atque rurſus ad terram cadere ſinat, quo carnibus ejus veſci poſſit.* Sic ſolet vulgus miracula intendere. Refert hæc *Lud. Urreta* addens: *Figmentum videri poſſe, niſi viri graves & teſtes oculati innumeri teſtarentur.* Sed more ſuo auctarium adjicit cæteris multò fabuloſius. *Rabb. Benjamin Tudelenſis* de eâdem ave nonnulla

(r) Vide Bochartum Par. II. lib. 4. c. 2. p. 449 *Ariſtot.* Lib. IX. *Hiſtor. Anim. c. 9. Simon. Majolum. colloq. 8. p. 123.*
(ſ) *Tit. Regnum Guineæ, Quoia dictum, Germ. verſ.* p. 395. (t) מס בכרות Cap. 9. ſive ult. fol. 57. col. 2.
(u) In Hieroz. Part. II. L. 6. c. 14. (x) Golius habet inter Adag. Arab. pag. 113. (y) *Italus* Ruch *per* ح Ch. *pronunciare non potuit.*

L. I. c. 12. nulla habet in itinerario ſuo, eamque dicit eſſe נשר הגדול ונקרא גריפון *aquilam magnam,*
N. XCII. *quæ vocetur Gryps*, qui homines corio inſutos, è navibus in mari piceo hærentibus, in
Cl. 7. p. 9. aridam defert. *Geographus Nubienſis* ſtultiſſimam de hoc mari fabulam paulò aliter
narrat, atque hos gryphes vocat طيور اعظاماء *aves magnas.*

Sed ut omnis fabula aliquid de vero trahit, ita & hæc antiqua fama non prorſus 6
vana fuiſſe videtur. Cùm primùm apud Herodotum in Thalia & Melpomene le-
gerem, quæ ille ex Ariſtæo Proconneſio de *gryphibus*, adhibita tamen præmonitione,
narraverat: deinde illa, quæ Arabes & autores modò citati de magna ſua ave *Ruchcha*
retulerant, & fabulis contaminaverant, conjiciebam, dari fortaſſis aliquam avem ra-
pacem, aquilâ multò majore, in mediterraneis Africæ Auſtralis locis (z) minus cogni-
tis, vitulum elephanti recens natum auferre validam; idque poſtea ex relationibus
recentioribus ita eſſe cognovi. *P. Iohannes dos Santos Luſitanus* (a) ſequentia tradit: 7

Hum Portugues me contou em *Sofala*; que andando elle fazendo reſgate de marfim na terra firme de *Mambone*, de fronte das ilhas das *Boçicas*, tinha hum bogio com hũa cadea preſo a hum cepo, que peſaria dez ou doze arratens, o qual eſtando hum dia fora de caſa no campo, deceo hũa *aue de rapina de immenſa grandeza*, & ferrando nelle o levou nas unhas polos ares, juntamente com o cepo a que eſtava preſo, indo o bugio dando mil gritos, & finalmente o leuou a hũs matos, que perto eſtauão, onde o comeo, & depois foy achado o cepo com a cadea no meſmo mato.

Luſitanus quidam in Sofala *mihi narravit: Cùm aliquando eboris emendi causâ introrſum* Mambonam *è regione inſularum* Boçicarum *profectus eſſet, habuiſſe ſe ſimiam cippo decem vel duodecim librarum alligatam, quam avis* ingentis magnitudinis, *dum ille foris in campo eſſet, valdè clamantem ſimul cum cippo unguibus in aerem rapuerit, atque in ſylvam haud procul inde abſtulerit, & devoraverit, ita, ut cippus cum catena* [ſolus] *ibi reperiretur.*

[Iſta paululum variata reperiuntur in Gallica hujus autoris verſione contractâ. L. I. c. 14.]

Textum ipſum Luſitanicum afferre voluimus, ut lectores cognoſcant, epitomato- 8
rem Gallicum parùm fideliter dicta iſtius Hiſtorici expreſſiſſe. Addit idem autor:
*Luſitanum affirmaſſe, multas tales aves illic locorum dari, atque hædos & nefrendes abri-
pere.* Paulo poſt ea refert quæ ex M. Paulo ſupra retulimus, addito: *Se nunquam vi-
diſſe nec audiviſſe de tantis avibus in illa regione, neque ſibi relationem illius veram videri.*

Quæ *P. Bolivar Ieſuita* de tali ave memorat, Thevenotius (b) nobis illius verbis 9
tradidit. Ea nos hîc exſcribemus inſertis pro declaratione verbis noſtris: *Avis Condor
eſt diverſæ magnitudinis pro diverſitate regionum. Major à multis Luſitanis viſa, in expe-
ditione contra regna* Sofalæ & Cuamæ, *& regiones de los Caffres* [Cafrum] à Monomo-
tapa *usque ad regnum* Angolæ *& montes de* Teroa &c. *In aliquibus autem regionibus
vidi* [P. Bolivar ſic pergit] *pennas alæ iſtius* avis prodigioſæ, *licet avem* [ipſam] *non vi-
derim. Penna illa, prout ex formâ colligebatur, erat* [una] *ex mediocribus, longitudine
28. palmorum, latitud. trium. Calamus verò à radice usque ad extremitatem longitudine
quinque palmorum, denſitatis inſtar brachii moderati, robuſtiſſimus erat & durus. Pennu-
læ inter ſe æquales & bene compoſitæ, ut vix ab* [ſe] *invicem niſi cum violentiâ divelle-
rentur. Colore èrant valdè nigro, calamus* [verò] *colore albo. Referunt illi* [hi fallere 10
potuerunt & fefelliſſe videntur] *qui hanc avem viderunt, eam magnitudinem* duorum Ele-
phantum ſimul junctorum (c) *excedere, & à nemine hucusque aliquam interfectam.
Tanta velocitate nubium tenus fertur, ut vix alas commovere videatur. Formâ ſimilis eſt a-
quilæ. Verùm etſi magnitudine ac velocitate præpolleat, victum tamen cum labore quærere
cogitur, propter denſiſſima nemora, quibus omnes illæ regiones refertæ ſunt. Commoratur
in terris deſertis & frigidis, ut in montibus* Teroæ i. e. *Lunæ, & in eorum vallibus cer-
tis vicibus apparet. Nigras pennas in magno habent pretio. Magna difficultate vix una
ab incolis obtineri poteſt, quia vel una penna decem & plures ſimul ſedentes ab infeſto calore,
veſpis & muſcis defendit. Quæ dixi confirmare poterimus, has cum aliis avibus confe- 11
rendo quæ ſimiles dictis ſunt, ex quibus multas interfeci & infinitas vidi, præcipue in
regno* Peruano *ubi earum magna eſt copia: Hæ equas, vaccas, & alias pecudes depra-*

dantur

(z) Malè de Sinarum regione & locis Orientalibus extremis iſta referuntur. (a) In Hiſtoria Æthiopiæ Orientalis Regni Sofala è regione inſulæ Madagaſcar; P. I. Lib. 1. c. 24. pag. m. 36. (b) *In animadverſionibus ſeu Remarques ſur les relations d'Ethiopie des P. Lobo. & Tellez. p. 4.* (c) Sic neceſſario fabulandum eſt, ſi fingere velis quòd unum elephantem in ſublime rapere poſſit.

dantur,(d) inprimis cùm fœtus hæc armenta pariunt, ut *vaccæ* v. g. *parienti multùm faceſſunt* L. I. c. 12.
negotii, per aliquot dies fœtui inhiantes. [Iſta confirmant, quæ ſupra de vitulo elephanti N. XCII.
conjeci] *Nigræ hæ ſunt aves, & roſtro robuſtiſſimo aduncoque, unguibus item aduncis.* (e)
12 *Illarum magnitudo maxima eſt, ut minor earum avium, quas dimenſus ſum (quæ pullus non erat) habuerit denſitatem ſubtus alas cannam unam Romanam, & ab extremitate unius alæ ad aliam longitudinem viginti duorum pedum ſuperarit. Major verò quam inveni triginta pedes circiter continebat. In terra conſiſtentes jumenti habent corpolentiam: ſæpius verò ducentas libras carnis evomuere præ nimia ſatietate cadentes. Pennarum aliquæ ſeptem vel octo palmos longæ ſunt.* Hæc *P. Bolivarius.*

13 Audiamus nunc deſcriptionem iſtius gryphis Peruani, *Contur* (*Condor* aliàs) dicti, ex autore Hiſpanico, *Ynca Garcilaſſo de la Vega*, (*f*) patriâ *Cuscano*, qui ſcribit: (g)

Ay otras aues, que tambien ſe pueden poner com las de rapiña, ſon grandiſſimas, llaman les *Cuntur* y los Eſpañoles *Condor*. Muchas han muerto los Eſpañoles, y las han medido, (por hablar con certificacion del tamaño dellas) y les han hallado quinze y diez y ſeys pies de una punta a otra de las alas, que reduzidas a varas de medir, ſon cinco varas y tercia. No tienen garras como las aguilas, que no ſe las dio Naturaleza, por templar les la ferocidad: Tienen los pies como las gallinas, pero baſtales el pico, que es tan fu-
14 erte, que rompe el pellejo de una vacca. Dos dellos acometen a una vacca, y a un toro, y ſelo comen. Ha acaeſcido uno ſolo acometer muchachos de diez doze años y comerſelos. Son blancos y negros a remiendos como las urracas. Ay pocas, que ſi huviera muchas deſtruiran los ganados. En la frente tienen una creſta pareja a manera de navaja, no con puntas como la del gallo. Quando baxan cayendo de lo alto, hazen tan gran zumbido que aſſombra.

Dantur & aliæ aves rapaces, quæ ſunt maximæ, quas vocant Contur, *Hiſpani autem* Condor. *Multas occiderunt Hiſpani, easque menſuraverunt, (ut loquar cum aſſeveratione de illarum magnitudine) & repererunt quindecim aut ſedecim pedes ab una extremitate alarum ad alteram, quæ faciunt quinque virgas, ſive ulnas Hiſpanicas cum triente. Ungues non habent ſicuti aquilæ; eas enim Natura illis negavit coërcendæ ferocitatis. Pedes autem habent in modum gallinarum; contrà roſtrum tam forte ac validum eſt, ut corium vaccæ lacerare poſſint. Duæ enim tales aves vaccam vel taurum adoriuntur atque devorant. Quin accidit, quòd una ſola pueros decem vel duodecim annorum rapuerit, & devoraverit. Nigræ & albæ ſunt mixtim inſtar picarum. Paucæ dantur; ſi enim multæ reperirentur, pecudes omnes deſtruerent. In fronte criſtam habent ſimilem denti aprugno, ſine apicibus ut galli. Cum ex aëre ſe dimittunt, tantum ſtrepitum edunt, qui hominem terreat.*

El Padre Maeſtro Acoſta *hablando de las aues del nuevo Orbe, particularmente del Cuntur Lib. IV. c. 37. donde remito al que quiſiere leer coſas maravilloſas, dize eſtas palabras: Los que llaman Condores ſon de immenſa grandeza, y de tanta fuerça, que no ſolo abren un carnero y ſe lo comen, ſi no a un ternero.*

Pergit, *Ioſephum Acoſtam* allegando, qui aves novi Orbis deſcribens de hac *Condora* refert: *Avem eſſe magnitudinis immenſæ, & tantæ fortitudinis, ut non ſolum arietem,* (h) *ſed etiam vitulum tollat & devoret.* L. 4. c. 37.

15 Ex his ſufficienter lectoribus conſtabit, dari multò maximas aues cùm in Africâ tum in Americâ, ex quibus fabula de *Gryphibus* & Arabum *Ruchcha*, (ut fieri ſolet) in immenſum aucta, originem ſuam traxiſſe videtur. At temperari poſſunt fictitiæ circumſtantiæ ex *Iohannis dos Santos* & *Garcilaſſi* relationibus ſat moderatis, ac ob id veriſimilibus; nam in ſubſtantialibus conveniunt, niſi quod *Dos Santos* ungues illis tribuat, *Garcilaſſus* verò demat, inſigni ratione additâ. A regione fortaſſis eſt iſta differē-
16 tia, quia ille *Africanas*: hîc verò *Americanas Condoras* nobis deſcribit. Judicet nunc lector, an conjectura noſtra de *Pygmæis* cum iſtis gruibus rapacibus defendendo pecori ſuo pugnantibus locū aliquem haberi poſſit: præſertim cùm Garcilaſſus ſcribat, eos etiam pueros decem vel duodecim annorū rapere, quæ fere Pygmæorum ſtatura eſt.

[Hinc cognoſcent ſtudioſi luſum *Laurembergii*, qui in *Acerra* ſua *Philologica* Gryphes & Ruchchas allegoricè pro ferocibus & rapacibus nautis accipit, die Menſchen und Vieh greiffen und wegrücken. Cent. I. n. 99.]

 COM-

(d) De quibus vide relationem mox ſequentem *Garcilaſſi de la Vega*; §. 13. (e) Ad quæ verba Thevenotius: *La ſerre,* [unguis] *qu' on garde a Paris dans le threſor de la ſainte chapelle nous aſſeure bien; qu' il y a des oiſeaux fort grands.* (f) In Hiſtoria ſua quam vocat *Commentarios reales de los Yncas Reyes que fueron del Peru.* (g) Lib. VIII. c. 19. p. m. 217. b. (h) Carnero Hiſpanicè non ovem, ut eſt in Germ. verſione, ſed arietem vel vervecem denotat, qui plerumque robuſtiores ſunt.

L.I. c. 13.
N.XCIII.

COMMENTARIUS

Ad Lib. I. Cap. XIII.

N°. XCIII. Boa] Magni ſerpentis nomen ; in Italia quoque olim no-
L. 8. c. 14. tum. *Plinius de maximis ſerpentibus Indicis* differens ait, *faciunt his fidem in Italia* 1
appellatæ BOÆ, in tantam amplitudinem exeuntes, ut, Divo Claudio Principe, occiſæ in Vaticano ſolidus in alvo ſpectatus ſit infans. *Aluntur primò bubuli lactis ſucco* [lege ſuctu] *unde nomen traxere.*

Boàm in domibus reperiri ſcribit *Comenius* (i), forte deceptus ab illis qui verba Plinii ſic acceperunt; quaſi ab hominibus tam nocivæ tamque magnæ beſtiæ domi lacte alerentur. Aliud genus anguium eſt, quod in domibus paſcitur. Id Plinii tem-
L. 29. S. 22. pore factum, & adhuc à nonnullis fieri, Itali, cùm in Italia eſſem, mihi dixerunt. Talis fuit, quem (teſte *Suetonio*) *Tiberius in oblectamentis habuit & manu ſuâ cibavit.* Non quòd à Pſyllis artem ſerpentes ſine noxâ tractandi didicerit, (ut *Caſaubonus* in animadverſionibus ad hunc locum putat) erant enim innoxii ; ſed quod cicurari ſolerent beſtiæ iſtæ, abominabili delectationi. Ridicula expoſitio, *Boa* ein Uncke, *in vocabulariis trivialibus* reperitur. *Vermis eſt* apud nos, neſcio qualis, *ſub aſſeribus tricli-* 2
niorum latitans, quem venenatiſſimum eſſe & lactem appetere ajunt, idque anili fabella confirmant. *Hieronymus*: (k) *Draco*, inquit, *miræ magnitudinis* (*quos gentili ſermone* Boas *vocant, ab eo quòd tam grandes ſint, ut boves glutire ſoleant*) (l) *omnem latè vaſtabat provinciam* &c. Sic *Boæ* attribuit, quæ de ſerpentibus Indicis veteres ſcripſerunt. *Plinius* ex Megaſthene refert: *In India ſerpentes in tantam magnitudi-*
L. 2. p. 70. *nem adoleſcere, ut ſolidos hauriant cervos taurosque* ; Sed *Strabo* incredibilium mini- 3
mè credulus, *Daimacho* & *Megaſtheni* fidem derogat, & inter fabulas refert ὄφεις βοῦς τε καὶ ἐλάφους σὺν κέρασι καταπίνοντας [ſic legendum] *ſerpentes tàm boves quàm cervos cùm cornibus haurientes* ; quæ ego de juvencis & hinnulis jam cornua emittentibus accipienda puto.

Diodorus Siculus, qui cautè hiſtoriam ſuam de magno hoc ſerpentum genere orditur, ſic ſcribit: L. 3. p. 169. 4

Ὄφεων δὲ γένη παντοδαπὰ καὶ τοῖς μεγέθεσιν ἄπιστα θεωρεῖσθαι φασὶν οἱ τὴν πλησίον τῆς ἐρήμου καὶ θηριώδους κατοικοῦντες. Ἑκατὸν γὰρ πηχῶν τὸ μῆκος ἑωρακέναι τινὲς ἀποφαινόμενοι.	*Serpentum verò genera varia & magnitudine incredibilia conſpici ajunt juxta deſertum & agreſtia loca incolentes. Centum enim cubitorum longitudine vidiſſe ſe quidam prædicant.*

Illis autem fidem non habendam eſſe cenſet. Mox refert lectu notabilem hiſtoriam, *de ſerpente triginta cubitorum longitudine, ad Regem Ptolemæum à venatoribus* 5
illius magnâ arte multoque periculo, vivâ in Ægyptum deductâ, & tandem prudenter ſubjungit:

Διόπερ τηλικούτου μεγέθους ὄφεως εἰς ὄψιν κοινὴν κατηντηκότος, οὐκ ἄξιον ἀπιστεῖν τοῖς Αἰθίοψιν οὐδὲ μῦθον ὑπολαμβάνειν τὸ θρυλλούμενον ὑπ' αὐτῶν. Ἀποφαίνονται γὰρ ὁρᾶσθαι κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν ὄφεις τηλικούτους τὸ μέγεθος, ὥστε μὴ μόνον βοῦς τε καὶ ταύρους καὶ τῶν ἄλλων ζώων τὰ τηλικαῦτα τοῖς ὄγκοις ἀναλίσκειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐλέφασιν εἰς ἀλκὴν συνίστασθαι·	*Quamobrem cùm tanta magnitudo ſerpentis in conſpectum communem* [omnium hominum] *pervenerit, non æquum eſt fidem derogare Æthiopibus, neque fabulam cenſere, quod illi frequenter dictitant. Memorant enim quòd conſpiciantur in regione ſua ſerpentes tantæ magnitudinis, ut non ſolùm boves & tauros & alia animalia iſtius molis devorent, ſed & cum elephantis pugnam conſerant.*

Philoſtorgius non abſimile vero narrat: *Dracones tignis non minores craſſitudine,* 6
longitudine quindecim orgyiarum ſeu ulnarum [i. e. ſexaginta cubitorum ſeu nonaginta pedum] *dari* ſcribit; *quorum exuvias ipſe viderit.*

Volate-

(i) In Orbe ſenſualium picto c. 30. (k) In vita Hilarionis. (l) Aliam meliorem vocis originationem habes paulo ante ex Plinio.

7 Volaterrani fabula (*m*), *de ſerpente mille paſſus longo, qui certo anni tempore & armenta & paſtores ſolidos devoraverit*, refutari non meretur. Fide digniores & moderatiores dantur, qui tam in Indiâ quàm in Africa ingentis magnitudinis dracones ſed non tantos deſcribunt. L. I. c. 13. N.XCIV. & XCV.

8 Dapperus *in deſcriptione Africæ* (*n*) ſic loquitur: *Serpens* Minia *tam craſſa, longa & fortis eſt, ut inter alia animalia etiam cervum quem* Ziblath *vocant, necare & totum deglutire poſſit.* Idem repetit Tit. Angola, & narrat: *Angolenſes talem ſerpentem* Embamma *vocare, ſolidos porcos & hircos, imò cervos haurire, jacere inſtar rami aridi in viis, atque in homines & pecudes prætereuntes irruere.* pag. 584.

9 De pugnâ *draconum cum elephantis* ſupra diſſeruimus. Plura de illis habes apud *Bochartum in Hieroz. Part. II. l. 3. c. 14.* c. 10. n. 77. §. 7.

N°. XCIV. De JEKKO Stellione venenatiſſimo in JAVA MAIORE, Indiæ inſula]

1 Relatum mihi fuit, Hollandos τὸν *Iekkò Salamandram* (*o*) vocaviſſe, propter acerrimum venenum, ut puto. Sed narravit mihi *Iacobus* Haupt-Rock *Iſenacenſis* quindecim annos Bataviæ in inſulâ illâ verſatus: *Hollandos quosdam, auditô, Salamandram in igne vivere poſſe, circa* Jekkonem *ardentium lignorum ſtruem feciſſe, quam ille nullo modo pertranſire voluerit; inde ſatis apparuiſſe* Salamandram vulgarem non eſſe, vel falſum, illam in igne vivere poſſe. Num Plinii *Salamandra* ſit, in medio relinquo. *Stellionem Indicum* appellare malim.

2 *Strabo* de viperis Indiæ *nihil tam infeſtum eſſe* ſcribit, *quàm* μικρὰ ὀφείδια, *parvos ſerpentulos, non majores ſpithamâ: reperiri in tabernaculis, vaſibus & in maceriis, quorum venenum, niſi citò ſubveniatur, lethale ſit.* Quæ deſcriptio non abludere videtur ab ea, quam de Jekkone *Georgius Andreæ* in itinerario ſuo (*p*) habet. Lib. 15. p. 706.

3 Eſt autem vox *Iekko* ὀνοματοποιητική, quam ſtellio iſte tam ſonore proclamat, ut (quod à pluribus audivi) concionator juvenis nuper ex Hollandiâ appulſus, & hujus rei ignarus, quum in mediâ concione vocem hanc aliquoties diſtinctè audiret, non aliter putaret quàm ſe à homine quodam Gekoh! Gekoh! i. e. *ſtultum* vocari. Quæ res illum in ſugeſtu planè perturbavit. Deliteſcit in putridis tignis & trabibus, ac proinde periculoſiſſimus eſt incolis. Num forte לטאה ſit, *Stellioni* ſimile animalculum, de quo Bochartus agit in Hierozoico ſuo, peritioribus expendendum relinquo. L. 4. c. 4. p. 1073.

N°. XCV. De Hydris & Cherſydris]

1 Specie non differunt, ut in Hiſtoriâ noſtrâ diximus. Aetius: *Serpens hic cherſydri appellationem inde habet, quod in principio quidem in aquoſis locis degit, &* hydrus *appellatur ab ipſis aquis, h. e.* natrix, *poſtea verò ſiccos incolit locos,* & cherſydri, *i. e.* natricis terreſtris *nomen invenit.* Sciendum verò eſt, paludes Africæ, quæ tempore hyemis ex aquâ pluviâ colliguntur, æſtate exſiccari, & propterea angues eosdem modò in aqua, modo in terra conſpici, atque inde duplex nomen ſortiri. Plenior deſcriptio apud autores non occurrit. L. 13. c. 35.

2 *Leonis Africani* deſcriptio hydræ proximè ad *Gregorii* deſcriptionem, in Hiſtoria noſtra poſitam, accedit; *Hydra* [ſeu *Hydrus*, utrumque enim dicitur] ait, *ſerpens eſt curtus, caudâ tenui, & circa collum gracilis, in Libyæ deſertis agit. Virus habet pernicioſiſſimum, neque alind morſui remedium ferunt, quàm eam membri partem exſcindere, priusquam virus in reliqua membra penetret.* Nullum morſui remedium dari dicit, quod tamen (ut in Hiſtoria noſtra diximus) Habeſſini ſciunt. *Plinius* quoddam proponit: *Illorum jecur ſervatum auxilium eſſe percuſſis ab eis,* inquiens. L. 8. p. 797. cap. 13. L. 29. c. 4.

3 Differentia ſpecifica, quam Gregorius mihi indicavit, in quo etiam plerique autores conveniunt, eſt: *quòd peſtilenti halitu necent.* Virgil. *Æneid. l. 7. ℣. 753,*

Vipereo generi & graviter ſpirantibus hydris.

Ælianus Lib. 8. c. 13.

Περὶ

(*m*) Geograph. L. XII. Tit. *Loca nuper reperta &c* (*n*) *Tit. Quoja* p. 394. (*o*) De qua *Plinius* L. 29. c. 4. (*p*) Adamus Olearius edidit L. I. c. 7. p. 10.

L. I. c. 13. N. XCV. Περὶ κόρκυραν δὲ γίνονται καλούμεναι ὕδραι, αἵπερ ἐν τὰς διώκοντας [rectè corrigit *Bochartus* (q) πρὸς τὰς διώκοντας] ἐπιστραφεῖσαι καὶ φυσήσασαι πνεῦμα ἄτομον, εἶτα ἀναστέλλουσι τῆς ὁρμῆς, καὶ ἀποστρέφουσι.

In Corcyra gignuntur dictæ hydræ, *quæ ad inſequentes converſæ, efflantes halitum venenatum, reprimunt impetum* [eorum] *atque avertunt* [eos].

[Locus hic corruptus videtur, quid enim eſt πνεῦμα ἄτομον? ἄτμον *halitum* ſcripſit autor, πνεῦμα ex gloſſa marginali in textum irrepſit. εἶτα *poſtea* hîc quoque ſuperfluum eſt.]

Deſcriptionem *hydrorum* in Calabria elegantem habes apud Virgil. L. 3. Georg. ℣. 430.

Stagna colit, ripiſque habitans hic piſcibus atram
Improbus ingluviem raniſque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus terræque ardore dehiſcunt
Exilit in ſiccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, aſperque ſiti, atque exterritus æſtu.

Bel. Iug. cap. 89. Huc faciunt verba Salluſtii: *Natura ſerpentium ipſa pernicioſa, ſiti magis quàm aliâ re accenditur.* 4 הנחשים השרפים Appoſitio eſt ſubſtantivi, ſpeciem per genus declarantis, num. 21. 6. *Serpentes Seraphim ſc. hydri.* Non male *Kimchius* ſub radice שרף *Uſſit, Aduſſit ad* locum hunc: הנחשים השרפים נקראו לפי שהן שרפין בהבל פיהון *Serpentes* Seraphim *vocantur ſic, quia adurunt halitu oris ſui.* Ex quibus & aliis argumentis demonſtrat Bochartus (r) *Hydros* hoc loco intelligendos eſſe. Germanicè haud ſatis congruè feurige Schlangen dicuntur. Sunt enim neque igniti neque ardentes, ſed effectus ſive halitus ſive morſus ardorem igneum percuſſis affert. Brand-Schlangen n. 43. §. 2. commodiùs redderes, ut ſupra de preſtere diximus, quòd ob hanc rationem שרף dici poſſet.

Melchior Sebizius junior edidit libellum (s) quem vocat *Diſcurſum Medico-Philoſophicum de caſu adoleſcentis cujusdam Argentoratenſis mirabili*; cui ſerpentem in ventre natum crediderunt; ubi de *hydris* pauca habet, illosque depingit, cum multis aliis ſerpentibus, ſed confuſiſſimè, ut differentiam inter tot vermes ægrè cognoſcere poſſis; paucos autem ad vivum delineatos puto. Nam differentia ſpecifica viperarum ab aliis ſerpentibus, quòd nimirum caput cum collo eadem craſſitie continuent, ibi non eſt obſervata. Ex αὐτοψίᾳ delineatam viperam æri inciſam lectoribus hîc exhibemus. 5

COMMENTARIUS

AD LIB. I. CAP. XIV.

N°. XCVI. De Locuſtis] Si pro copia rerum de *Locuſtis* loqui vellem, I tempus & charta me citius quàm materia deficerent. Plena ſunt itineraria & ſcriptores rerum naturalium de mirabili hoc inſecto, epidemiâ auſtralium regionum plagâ. Aliæ prorſus ſunt, & noſtratibus multò majores, de quibus hîc agemus. Nam *cicadæ* per prata noſtra ſalientes, planeque inutiles & innocuæ, mentione vix dignæ ſunt. Veruntamen auſtrales illæ non magnitudine tantùm, ſed ipſa ſpe- 2
P. 2. l. 4. cie, & qualitate differunt. Bochartus *in Hierozoico ſuo* octo capita integra de iis habet, è quibus aliqua pro ſcopo noſtro excerpemus: & pro confirmandâ conjecturâ noſtrâ de genuina ſignificatione Hebraicæ vocis שלו *Selaw*, hucusque ignoratâ (quæ *Num. 11. 31.* & in locis parallelis COTURNIX redditur) paulò prolixius diſputabimus; æquum Lectorem rogantes, ne auditâ novâ ſententiâ illicò exclamare, eamque averſari, ſed totam priùs diſſertationem conſideratè legere, animumque probè advertere velit.

Cauſam

(q) In Hieroz. ſuo P. II. L. 3. c. 13. p. 424. (r) Hieroz. Part. II. Lib. 3. c. 13. (s) Argentorati impreſſum 1624.

3 Cauſam de receptâ hujus vocis ſignificatione dubitandi mihi præbuit non tam varietas miraculorum, quæ per omnes ſacri textus verſus de coturnicibus adſtruenda forent, quàm incerta ipſius vocis Hebraicæ שלו *Selaw* ſignificatio. Veram & genuinam in captivitate Babylonica deperditam fuiſſe, ex eo liquet, quòd univerſæ Judæorum Scholæ & olim & hodiè aqua in eâ hæreat. L. I. c. 13. N. XCVI.

4 Septuaginta ſeniores, vetuſtiſſimi S. Scripturæ interpretes genere Judæi in exponendis rariorum animalium plantarumque vocabulis haud ſatis felices, (t) Hebraicum שלו ὀρτυγομήτραν *Ortygometram* reddidere. Avis, quæ nomen Latinum non habet, & pleræque Europæ eſt ignota (u) *totâque ſpecie differt à coturnice*, ut mox
5 dicemus. At antiquiſſimi & authentici Judæorum *interpretes Chaldaici* huic ſeptuaginta Seniorum expoſitioni minimè acquieverunt. *Onkelos* maluit retinere ipſum vocabulum שלו *Selaw*: *Ionathan Ben Vziel* pro eo habet פסיונים *Phaſianos*, Exod. 16. 13. quod retinet *Chaldaicus Hagiographorum interpres* Pſ. 105, 40. idque ſatis arguit, quòd Judæi tunc temporis expoſitionem ſive *ortygometræ* ſive *coturnicis* pro vera non agnoverint, aliàs Jonathan vetus ille & celebris interpres tam incongruâ avis Colchicæ interpretatione uſus non fuiſſet.

6 Primus Joſephus (x) pro ὀρτυγομήτρα *Ortygometra* ὄρτυγα *Coturnicem* poſuit, vel quòd Ortygometram neſciret: vel huc congruere non putaret. At Judæi omnes ante & poſt Joſephum in aliâ fuerunt ſententiâ. Veteres certè, qui Græcè ſcripſerunt, cum Joſepho neutiquam faciunt, quin potius vocabulum *Ortygometr[æ]* cum LXX. Interpretibus (y) ſimpliciter retinent; ſicuti fecit autor *Libri Sapientiæ* XVI. 2. 3. & XIX. 12. *Philo* de vita Moyſis L. I. Attamen notabiliter differt Ortygometra à Coturnice.

7 Ariſtoteles, qui (uti notum) Alexandro M. ſumtus ſuppeditante, in naturam animalium diligentiſſimè inquiſivit, *Coturnicem ab Ortygometra manifeſtè diſtinguit* (z) de coturnicibus loquens:

ὅταν δ' ἐντεῦθεν ἀπαίρωσιν ἥτε γλωττὶς συναπαίρει καὶ ἡ ὀρτυγομήτρα &c.	*Cùm verò inde diſcedunt* [coturnices] *Lingulaca quoque ſimul diſcedit, & ortygometra* &c.

Quod etiam hanc avem bene noverit, paulò inferius *illam forma* [παραπλήσιον]
8 *ferè ſimilem lacuſtribus prædicat.* *Auguſtinus in Exodum* cum dixiſſet, quòd שלוים Quæſt. 62.
multi Latinè *coturnices* interpretati ſint, diſerte ſcribit: cùm ſit aliud genus avium Ortygometra, *quamvis coturnicibus non usque quaque diſſimile.* Hæc ex *Bocharto* (a) qui deſcriptionem Alexandri Myndii apud Athenæum refert, *quòd Ortygometra ſit magnitudine turturis, longis cruribus, alſioſa & timida.* Inde bene concludit his verbis: *Ex horum ſententia planum eſt, Ortygometram à conturnice* ſpecie *differre.*

9 Heſychius quidem compoſitionem vocis magis, quàm naturam rei ſpectans, *Ortygometram coturnicem ſupra modum magnam* prædicat: ὀρτυγομήτρα, ait, ἐστὶν ὄρτυξ ὑπερμεγέθης, eine übergroſſe Wachtel. Nam ſicuti mater infantibus ſuis multo major eſt; ita Græci tali compoſitione hoc innuunt in permultis vocabulis cum Μήτηρ, *Mater* compoſitis, ut ἐχινομήτρα, πετλογομήτρα; Μητρόπολις & ita porrò. Sed hoc rem non abſolvit; nam majus & minùs non variant ſpeciem, ut vulgatum Axioma habet; Hîc autem alia ſpecies eſt, ut ex *Ariſtotelis* verbis, ex *Myndii* deſcriptione, &
10 *Auguſtini* teſtimonio liquet, idque ipſe *Bochartus*, ut modo diximus, agnoſcit. Synonyma ergo non ſunt, & malè promiſcuè ſumuntur à Joſepho & aliis, quos Bochartus allegat dicto loco, vel errore vel ignorantiâ, avem notiorem pro ignotâ po-
11 nentes, parùm ſolliciti an in S. Scripturæ textum quadret vel non quadret. Quin

(t) Confer omnino quæ infra l. 15. §. 106. de hac verſione notavimus. (u) In Gallia tamen reperiri ex eo colligo, quòd *Harduinus* in notis ad Plin. Lib. X. S. 38 n. 5. *Ortygometram* Gallicè exponat *Roy des Cailles, Mere des cailles*; & alleget Fridericum *de arte venandi* Lib. 1. c. 9. *Ralli terreſtres*, qui dicuntur *Duces coturnicum.* (x) Lib. III. Antiq. Judaic. c. 1. & 12. (y) Quibus rarò plus ſapiunt Rabbini, ut in multis videre eſt; ex gr. Mandragoram Gen. 30. 14. 15. plerique imperitè retinent. (z) Hiſt. Animal. Lib. VIII. cap. 12. Scal. ad hunc loc. eas bene deſcribit & Gallinagini corpore: facie coturnici aſſimilat. (a) Hieroz. P. II. Lib. 1. c. 14.

L. I. c. 13. & LXX. Interpretes, eorumque ſequaces, ſi coturnicem intellexiſſent, æquè facile
N. XCVI. ſimplex ὄρτυγα quàm compoſitum ὀρτυγομήτραν uſurpaſſent, ſi pro una eademque ave habuiſſent. Manet ergo hìc diſcrepantia ſat magna inter antiquiſſimos S. Scripturæ interpretes & antiquos Judæos Græcè ſcribentes, atque Joſephum, qui ſeptuaginta interpretibus peritior & doctior non fuit.

Recentiores Judæi quidvis aliud quàm coturnices comminiſcuntur, ut nihil 12
dicam de nugatoria diviſione τῶν שלוים *Selavvarum* in quatuor ſpecies, (b) שלו & פסיוני שכלי קכלי quæ ſunt *Kichli, Sichli, Phaſiani* & *Selavvæ* in ſpeciè ita dictæ. קכלי Græcum eſt Κίχλη, *Turdus.* שכלי Συκαλὶς *Ficedula.* פסיוני Φασιανὸς *Phaſianus,* & *Selavva*, de qua quæſtio. Ferè idem eſt, ac ſi quis anſerum ſpecies faceret *Butaurum. Ardeam ſtellarem. Herodium* & *Mergum.* Quin ex ipſo Targum refelli poteſt, ibi enim, ut ſupra diximus, שלו *per* פסיונים exponitur; ſynonyma verò diverſam ſpeciem non efficiunt. At expoſitionem hanc Targumicam *Kimchius* non 13
agnoſcit, is enim in Lib. Radicum ad hanc vocem non niſi dubitanter loquitur:

שלו מין עוף והוא שמן מאד ואומרים שהוא שקורין לו בלעז קוליא :	Selawa *ſpecies avis* [eſt] *& ipſa pinguis valde, & ajunt* [ad alios hic provocat] *quòd illa ſit, quam vocant Barbarè* Kualia.

Italicum vocabulum *Quaglia* intelligit; Gallicè *Caille, Coturnix.* Quam ob cauſam rectè *Matth. Polus* in ſua Synopſi ad Exod. 16. 13. *Non exploratum ſatis, an ea avis fuerit.* Salomo & Kimchi contenti ſunt dicere *avem pinguem.* Scilicet reſpicientes ad locum Gemaræ de ſumma hujus avis pinguedine.

In Germanica paraphraſi Judæorum pro indoctis & בנות ציון *filiabus Zion* i. e. 14
mulieribus Iudæorum facta, & Wilmershemii impreſſa, ſic diſſerunt Judæi ad modo citatum locum: **ויהי ותעל השליו**

עס וואָרן קומן גר פֿיל גוטי פֿיגל צו ישראל דיא האבן געהייסן שליו דיא האבן ישראל געסן פֿאר פֿלייש; אונ׳ דען שליו האבן ישראל געהאט גאנצר פֿירציג יאר· אונ׳ דער שליו גינג אן אבנדי אונ׳ דער מן צו מארגנס פֿריא׳ דש דיא תורה האט אן גישריבן דער מן איז געוועזן פֿירציג יאר׳ אונ׳ האט ניט אן גישריבן דאז דער שליו איז געוועזן פֿירציג יאר דאז איז געוועזן דרום וויל דער מן איז געוועזן פֿיל חדושים בייא אין; אונ׳ פֿיל וואונדר׳ איין נייא בישעפֿניז פֿון הימל׳ אבר דר שליו איז ניט געוועזן איין נייא בישעפֿניז׳ דרום בידארף דיא תורה ניט צו זאגן דאז ער איז געוועזן פֿירציג יאר׳	Es waren kommen gar viel gute Vögel zu Iſrael/ die haben geheiſſen שליו Selaiv, die haben Iſrael geſſen für Fleiſch: und den שליו Selaiv haben Iſrael gehabt gantzer 40. Jahr/ und der Selaiv ging an abends/ und der מן Man (Manna) zu morgens frühe: daß die Tora [das Geſetz] hat angeſchrieben / der Mann iſt geweſen 40. Jahr/ und hat nit angeſchrieben/ daß der Selaiv iſt geweſen 40. Jahr / das iſt geweſen darumb; weil der Mann iſt geweſen viel חרושים [neuer Ding] bey ihnen/ und viel Wunder/ ein neu Beſchöffnis [Geſchöpff] vom Himel: aber der Selaiv iſt nicht geweſen ein neu Beſchöffnis / darum bedarff die Tora nicht zu ſagen/ daß Er iſt geweſen 40. Jahr. (c)

Iſta planè Iudaicè, hoc eſt, ineptè. Quaſi obliti fuiſſent loci Num. XI. 30. &c. Sufficit quod non agnoſcant expoſitionem coturnicis avis ſibi notiſſimæ.

Rabbinus quidam Francofurtenſis à me interrogatus, quid שליו eſſet, reſpon- 15
dit; *id me facilè ſcire poſſe, modo literas tranſponerem & W. geminarem* ut fieret שלו Schwalw i. e. Hirundo. Alius Rabbinus Hieroſolymitanus ſcripto mihi reſpondit hoc modo:

פירוש השלו בקשתי ולא מצאתי כי אם מה שידעתי מקודם שהוא מין תרנגול הגדולים בשדות :	*Significationem* [vocis] שלו *quaſivi, ſed non inveni, quantum autem novi* [ab] *olim, eſt ſpecies* galli magni campeſtris.

Reſpexiſſe videtur ad Phaſianos. Scilicet iſti citiùs Corum implevisſent, quàm coturnices.

Hæc omnia valdè frivola proferimus tantùm ut oſtendamus, Judæos nec o- 16
lim ſtetiſſe, neque nunc ſtare interpretationi vulgatæ coturnicum, quarum nomen in omnibus regionibus ſatis notum eſt, quamvis ſemel additum repererim in *gloſſa Germanica* Judaicæ cujuſdam Pentateuchi editionis.

Si

(b) Reperitur in Libro Joma cap. VIII. fol. 78 a. (c) Sepoſita Judæorum [illegible]acographia Germanice deſcripſimus prout verba ſonant.

Si conſulamus veteres Interpretes Orientales, *Syrum*, *Arabem*, *Samaritanum*, ni- L. I. c. 13.
hilo plus lucis ex illis reportamus. Retinent enim omnes vocem שלו; tantùm aliter N. XCVI.
& quidem uniformiter omnes ſcribunt . שלוי . ܣܠܘܐ . ࠔࠋࠅࠉ . سلوي nisi quòd Samaritani in verſione ſuâ Exod. 16. 13. habeant vocabulum ࠎࠋࠁࠉࠕ סלבית, quod, num idem ſignificet ac שלוי , ex illis ipſis cogniturum me ſpero.

17 Atque ſic verè me pronunciaſſe puto, vocem שלו *Selaw* poſt captivitatem Babilonicam à veteribus Judæis, & Orientalibus interpretibus omnibus intellectam non fuiſſe. Solius autem Joſephi autoritas, quam Vulgata & reliquæ verſiones vernaculæ Occidentales omnes ſequuntur, non ſufficit ad evincendam coturnicis ſignificationem, omnibus ſacri textus articulis repugnantem.

18 Ut igitur aliam convenientiorem reperirem, ad alia *remedia* in tali caſu adhiberi ſolita confugiendum eſſe initiô ratus ſum. *Primum* conſiſtit in collatione cum locis parallelis; quorum tria occurrunt in Scriptura, nimirum *Exod. 16. 13. Num. XI. 31. 32.* & *Pſalmo 105. 40.* ſed omnia de eadem re & hiſtoriâ tractant, nullâ peculiari adhibitâ circumſtantiâ, niſi quod in dicto Pſalmo vocetur עוף כנף *Avis alæ*; quod Vulgata reddidit *volatilia pennata*. Ex quo aliquis benè argumentari poſſet, de verâ & propriè dicta ave locum accipiendum eſſe. Verùm enim verò כנף non *pennam* ſed *alam* ſignificat, igitur reddendus eſt iſte locus *Avis alata*. Locuſtas quidem Latinè, aut in linguis vernaculis nemo facilè *Aues* Vögel vocaverit: Hebraicè tamen hoc vocabulum etiam reptilibus volucribus accommodatur, uti mox ex Levit. XI. 20. & ſeqq. intelligemus. Nihil igitur aliud ex dicto Pſalmi loco colligi poteſt, quàm quod alas habuerint Selawæ.

19 *Alterum* remedium ejuſcemodi voces dubias explicandi ſumitur ex ſignificatione radicis. At hic Lexicographi vocem שלו ſine radice proponunt; vel ſi admittamus derivationem Bocharti, *invitis* [ut loquitur] *Maſorethis*, à rad. שלה *abundavit* deductam, quia derivatum שלוה εὐθυνίαν *Abundantiam* denotat Pſ. 121. 7. ea multò magis conveniet locuſtis quàm coturnicibus; nam copia coturnicum, quam autores narrant, ne comparanda quidem eſt ad ineffabilem locuſtarum multitudinem, ut brevi audiemus.

20 *Tertium* remedium deſumitur ex aliis linguis Orientalibus, ut infra dicetur. At L. 15. n. 106.
hic reliquæ verſiones Orientales, ut ſupra notavimus, retinent vocem Hebraicam ſine intellectu, ut alia peregrina ignota. Apud Arabes verò vox سلوي non occurrit, niſi in hac ipſa hiſtoria Iſraelitarum. Etenim Pſeudopropheta in ſuo *Alcorano (d)* ubi nonnulla Dei beneficia populo Iſraelitico exhibita deſcribit, hoc pacto loquitur:

وظلّلنا عليهم الغمام وانزلنا عليهم المنّ والوسلوي . ۞	*Et obumbravimus eos nubibus: & demiſimus ſuper eos Manna & Selvvam* &c.

21 Sic enim punctatur in Alcorano. Quid hoc vocabulum ſibi velit, Arabes non intelligunt, idque ex diſputatione interpretum Alcorani cognoſcitur, dum alii *Mel*, alii *avem* quidem exponunt, ſed neſciunt quam; uti videre eſt apud Bochartum (*e*) qui notabilem habet locum autoris Arabis *Alachphaſi* de *Selwa*:

هو طاير الذي انزل الله تعلي علي بني اسرايل علي القول المشهور وغلب الهزلي فظنه الغسل ۞	*Avis eſt, quam demiſit Deus excelſus ſuper Filios Iſraelis, ſecundum ſententiam vulgatam,* [ſecundum id quod vulgo dicitur] *& errat Alhazelius qui putavit* [eſſe] Mel.

Avem in genere dicit autor hic, videlicet ſecundum receptam opinionem; aliter locutus fuiſſet, ſi vocabulum hoc in linguâ Arabicâ pro coturnice uſitatum, & ab eo intellectum fuiſſet; quippe Synonymum ejus tritiſſimum سمان *Sumana* facilè proferre potuiſſet. Nec erraſſet Alhazelius Arabs in expoſitione vocabuli سلوي, ſi ſignificationem notam in ſua propriâ
22 linguâ habuiſſet. Vix puto alibi in totâ linguâ Arabicâ vocabulum hoc ſive pro *melle* ſive pro *coturnice* reperiri; ſed contra exiſtimo illos Alcorani Commentatores,

(d) Sur. 2. 55. & Sur. VII. poſt medium. (e) P. II. L. I. c. 14. p. 92.

L. I. c. 13. alios ex ſenſu, quod *Manna* & *Mel* affinia putarent: alios ex auditu (fortè à Judæis)
N.XCVI. quòd *avis* eſſet, de peregrini hujus vocabuli genuina ſignificatione diſputare. *Camus* autem & *Giggæus*, quos Golius allegat, (ut mihi videtur) aliâ quàm Alcorani,
pag. 321. ejusque interpretum autoritate non nituntur. Et P. Angelus à S. Joſepho, qui ad Perſicum ورتاج *Coturnix* apponit vocem سلوي, procul dubio ad Alcoranum reſpexit. *Perſas* autem vocem שלו non intelligere ex eorũ Pentateucho apparet, ubi interpres Num. 11. 31. reddidit مرغچها *Aviculas.*

Hæc cum in animo meo hæſitabundus volutarem, nec tamen ullum auxilium re- 23
perirem, fortè fortunâ incidi in *Porphyrii Pythagorici* locum περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων: *De abſtinentiâ ab animatis*; qui poſtquam (*f*) dixiſſet: *Heraclidas ad Spartam militantes inopia annonæ ſerpentes comediſſe*, ſubjungit:

Ἄλλῳ δὲ στρατῷ πεινῶντι κατὰ τὴν Λιβύην ἐνέπεσε νέφος ἀκρίδων.	*Alii verò exercitui in Africâ fame laboranti ſupervenit nubes locuſtarum &c.*

Statim ſubiit animum ſuſpicio: *An non & Iſraelitis, in deſerto fame & appetentiâ carnis laborantibus, ſupervenerit talis nubes?* Murmurabant enim contra Moyſen & Aaron: *quòd eduxiſſent illos ex Ægypto, ubi ſederant ſuper ollas carnium, ut occiderent omnem multitudinem fame.* Id enim ad totum textum longè meliùs applicari, quàm ſi vox שלו de *coturnice* acciperetur.

Satis quidem percipiebam, quæ Bochartus ſpecioſè admodum de ingenti co- 24
turnicum fœcunditate & numero, earumque delectabili cibo diſſereret: & quomodo hæſitationi interpretum in pleriſq; hujus hiſtoriæ articulis occurrere ſatageret, putans in reliquis orientalibus Linguis, Chaldaicâ, Syriacâ, Samaritanâ & Arabicâ, vocabulum שלו *Selaw Coturnicem* indubiè ſignificare. Tanti igitur viri autoritas me diu in ſuſpenſo tenuit; imprimis accedente omnium vernacularum conſenſu, à quibus recedere arduum mihi videbatur.

Poſtea animadverti, vocabulum illud ab interpretibus Ori- 25
entalibus modò dictis retineri tantùm, at non intelligi: Occidentales verò ſolius Joſephi autoritatê niti: univerſam denique Judæorum turbam ab eo diſſentire, vel ſaltem dubitare: quoad rem ipſam verò & ſenſum, *niſi in omnibus iſtius hiſtoriæ articulis naturæ vim facere, & mera miracula fingere velis*, textum neque ad *ortygometras*, neque ad *coturnices* accommodari poſſe; contrà, ſi eum de locuſtarum quadam ſpecie munda accipias, ſive multitudinem ſive latitudinem ſive altitudinem, ſive collectionem & tractationem earum ſpectes, omnia prona eſſe atque intellectu facilia; Etiamſi nomen hoc inter locuſtas mundas à Moſe nominatas non reperiatur, potuiſſe tamen unius illarum eſſe vel ſynonymum, vel ſpeciem aliquam quatuor illarum principalium, cujus nomen ſpecificum ibi expreſſum non eſt. His rationibus permotus non dubitavi am- 26
plius conjecturæ meæ indulgere, eamque erudito Orbi expendendam proponere; memor eorum quæ egregius quidam Theologus (*g*) ad vocem דודאים *Dudaim* his verbis ſcripſit: *Neque enim Fides & Religio Chriſtiana periclitantur, etiamſi de iſtis & id genus aliis vocabulis certent Grammatici, & adhuc ſub judice lis ſit, quænam ſignificatio maximè ſit amplectenda*; ſimul gnarus, rariora animalium plantarumque nomina perperam plerumque ab antiquis interpretibus expoſita: vel ἀνερμήνευτα id eſt, ſine expoſitione relicta; adeoque per tot ſecula ignorata, à viris doctis noſtro tempore conjecturis idoneis atque ipſi rei convenientibus eruta atque egregiè expoſita fuiſſe; veluti quod *Leviathan* crocodilus, & *Behemoth* hippopota-

(f) Lib. 1. §. 25. p. 19, 20. (g) Hutterus in locis communibus p. 41. b.

potamus ſit. In quo genere Bochartus plus præſtitit, quàm quiſquam alius ante illum. L. I. c. 13. N. XCVI.

27 Quodſi conjectura noſtra nonnullis minùs placuerit, licebit illis meliorem proferre: vel *Ortygometram & coturnicem* aves reverâ diverſas conciliare, & cauſas indicare, cur vetuſtiſſimis interpretibus Orientalibus, Judæisq; hodiernis iſtæ aves non arrideant: ſimulque omnia ſacri textus commata, remotis dubiis, ad coturnices planè & genuine accommodare.

28 Antequam verò applicationem ad ſacrum textum faciamus, integra autorum loca, quæ de locuſtis agunt, lectori ob oculos ponemus, ut veritas eorum, quæ poſtea dicturi ſumus, ſibi conſtet.

Strabo de Arabiæ locuſtis, peculiariter de Acridophagis ſic ſcribit: L. 16. p. 772.

ζῶσι δ' ἀπὸ ἀκρίδων, ἃς οἱ ἐαρινοὶ λίβες καὶ ζέφυροι πνέοντες μεγάλοι συνελαύνουσιν εἰς τοὺς τόπους τούτους; ἐν ταῖς χαράδραις δ' ἐμβάλλοντες ὕλην καπνώδη, καὶ ὑφάψαντες μικρὸν, ὑπερπετόμεναι γὰρ τὸν καπνὸν σκοτοῦνται, καὶ πίπτουσι; συγκόψαντες δ' αὐτὰς μεθ' ἁλμυρίδος μάζας ποιοῦνται καὶ χρῶνται.

Vivunt autem Locuſtis, *quas verni Africi & Zephyri vehementiùs flantes in illa loca appellunt.* [Incolæ] *verò in vallibus fumigantem materiam congerentes, & paulatim accedentes, ſupervolantes locuſtæ fumo obtenebrantur & cadunt, quas illi conſcindentes cum ſalſugine mazas conficiunt, & edunt.*

29 Eadem de ventis & fumo narrat *Diodorus Siculus* pluribus circumſtantiis, illnitum; quòd venti illi ineffabilem locuſtarum multitudinem inſolitæ magnitudinis afferant. De aucupatione earum verò ſequentia tradit (h):

Τῆς δὲ τούτων ἀπολείας ἐπὶ πλείονας ἡμέρας γινομένης, μεγάλοι διανίστανται σωροί. Καὶ τῆς χώρας ἐχούσης ἁλμυρίδα πολλὴν, πάντες προσφέρουσι ταύτην ἀθρόοις τοῖς σωροῖς, καὶ διατήξαντες οἰκείως, ποιοῦσι τήν τε γεῦσιν προσφορον, καὶ τὸν ἀποθησαυρισμὸν ἄσηπτον, καὶ πολυχρόνιον.

Hâc ergo [locuſtarum] *ſtrage per multos dies continuata, magni earum coacervantur cumuli. Cùm autem regio iſta ſalſugine abundet, omnes inſpergunt eam cumulis ſimul omnibus, & convenienter macerantes, & ſaporem gratum, & aſſervationem diuturnam ſine putrefactione efficiunt.*

30 Plinius Locuſtas deſcribens poſt cætera ſic loquitur: *Gregatim ſublatæ vento in maria aut ſtagna decidunt. Fortè hoc, caſuque evenit, non (ut priſci exiſtimavere) madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt; ignari etiam* longinqua maria ab iis tranſiri, continuata pluriũ dierũ *(quod maximè miremur)* fame quoque, *quam propter externa pabula petere ſciunt. Deorum iræ peſtis ea intelligitur. Namque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum ſtridore, ut aliæ alites credantur; Solemque obumbrant, ſolicitè ſuſpectantibus populis, ne ſuas operiant terras. Sufficiunt quippe vires, & tanquam parum ſit maria tranſiiſſe, immenſos tractus permeant, dirâque meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia verò morſu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maximè coortæ infeſtant, ſæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu.* Et paulò poſt regiones enarrans, ait: *Tot orbis partibus vagatur id malum,* Parthis & hæ in cibo gratæ. L. XI. c. 29. S. 35.

Solinum & alios veteres plurimos ſimilia tradentes omittimus. Audiamus recentiores.

31 *Franciſcus Alvarezius* αὐτόπτης in itinerario ſuo Æthiopico, ex quo Luſitanicè excerpſimus ea, quæ inſigniter pro ſcopo noſtro faciunt, narrat: Cap. 32.

Em todo o Senhorio do *Preſte Joam* ha muy grande praga de gaſanhotos &c.

In univerſa ditione Presbyteri Johannis *permagna plaga locuſtarum datur &c.*

Et mox.

Naõ he pera crer ſua multidaõ, que cobrem a terra & enchem o ar: tiram a claridade a o ſol; *ainda digo nam ſer coſa pera crer* quem as naõ ver &c.

Non eſt credibilis *earum* multitudo, *quâ tegunt terram, & implent aerem: adimunt claritudinem ſoli.* Adhuc ſemel dico, non eſſe rem credibilem, *qui eas non viderit.*

Paulo poſt:

E onde chegam fica a terra como de lhe porem o ſogo. E eſtes gaſanhotos ſam como grandes

Quocunque venerint, ſolum apparet tanquam igne aduſtum. Locuſtæ iſtæ ſimiles ſunt magnis Achecigar-

(h) Lib. III. cap. 29. p. 162.

L. I. c. 13. N. XCVI. cigarras. Sam amarellos das aſas, e quando vem de caminho, hum dia antes o ſabem, Nãm porque os vejam, ſenãm porque veem o Sol amarello, e a terra amarella da ſombra que ſobre ella dam &c.

tis. (i) *Alas luteas habent, & cum in itinere ſunt, uno die citiùs id ſciunt; Non quòd eas videant, ſed quod videant ſolem quaſi luteum, & terram luteam ab umbra, quam in illam dant &c.*

Et rurſus.

Nam era couſa pera crer, que traziam largueza de [NB] *oito leguas*, ſecundo depois ſoubemos.

Non erat res credibilis, *quod occuparent ſpatium* [NB] octo leucarũ, *prout poſtea cognovimus.*

Porro narrat Alvarezius proceſſionem, quam fugandis locuſtis Luſitani inſtituerant, & pergit: 32

E fazendonos a volta &c. eram tantos a pos nos, que nam parecia, ſe nam que nos queriam quebrar as coſtas e cabeças com pedradas, taes eram as porradas, que punham em nos.

Et cùm reverteremur, tanta vis in nos involabat, ut non aliter nobis videretur, quam ſi nobis vellent perfringere coſtas & capita, quaſi lapidum ictibus. Tanti erant ictus tanquam clavæ, quos nobis infligebant.

Deinceps refert, quod ſuperveniente magna tempeſtate ingens illarum copia defecerit:

Foy couſa de eſpanto, que mediram *dous covados* (k) *d altura* delles mortos na beira da grande ribeira ed aſſi pollos regatos grande multidaõ mortos pollas bordas:

Erat res viſu ſtupenda, quòd duorum cubitorum altitudine *reperirentur in ripa fluminis magni, & ita juxta rivos ingens multitudo mortua reperiebatur in illorum margine.*

Capite XXXIII. narrando pergit, quòd venerit in regionem, ubi repererit ſobolem locuſtarum ſine alis indicibili copia his verbis: 33

A multidãm d' eſtes ſem aſas callo, porque nam he pera crer. Vi eſtar homens, molheres, meninos como pasmados aſentados entre elles gafanhotos.

Multitudinem *iſtarum, quæ alis carebant, ſilentio prætereo, eſt enim prorſus* incredibilis. *Vidi viros, mulieres, pueros quaſi attonitos ſedentes inter iſtas locuſtas.*

Eu lhes dezia; *Porque eſtais aſſi morrendo? Porque nam matais d eſtes animays, & vingaivos do mal, que vos fezeram ſeus pais? & a o menos os mortos vos nam faram mais mal.* Reſpondiam: *Que nam tinham coraçam pera reſiſtir a praga, que lhes Deos dava por ſeus peccados.* A gente que d'eſta terra ſe hia, achamos caminhos cheos de homens, molheres e mininos a pe, e de elles nos braços, ſeus fatinhos nas cabeças mudando ſe a terra onde achaſſem mantimento, era huã piedade de os ver.

Ego dicebam illis: Quid ſedetis ſic morientes? Quare non occiditis iſta inſecta & vindicatis vos ob malum quod genitores eorũ vobis fecerunt? Occiſa ſaltem nihil amplius mali vobis inferent. *Reſponderunt*: Se plane deſpondiſſe animum ad reſiſtendum iſti plagæ, a Deo ſibi immiſſæ pro peccatis ſuis. *Eorum qui deſerebant hanc regionem plenas reperimus vias virorum, mulierum & puerorum, quos vel manu ducebant, vel ulnis gerebant, recculas ſuas in capitibus portantes, & ſolum commutantes, ut alibi victum quærerent, quod magnâ commiſeratione ſpectabatur.*

Multitudo ineffabilis. Vieram hi de caminho tamanha multidãm de gafanhotos, que nam he pera dezir, e começaram de chegar hi hum dia oras de terza ed ate a noyte nam ceſſaram, & aſſi como chegavam ſe apoſentavam & por eſta maneira fezeram cinque dias, hum a pos outro,

Tranſibat hic tanta locuſtarum multitudo, *ut ſit plane* ineffabilis. *Adventus earum incipiebat circa horam diei tertiam, & continuabatur usque in noctem; & prout adventabant, ita ſeſe demittebant quaſi quieturæ &c. Atque hac ratione proſiciscebantur quinque dies continuos, unum poſt alterum* 34

Poſtquam narraviſſet, quod quinque diebus continuis quaſi turmæ innumerabiles pervolaverint, & omnes plantas, imò & arbores teneras & frutices omnes abſumſerint, ſubjungit: 35

Depois delles paſſados ſoubemos a largueza que traziam, que paſſaria a largueza de *tres legoas*, em que nam ficou caſca nem arvore.

Poſtquam tranſierant, cognovimus latitudinem ſpatii, quod occupaverant, nimirum ultra tres Leucas, ubi neque cortex nec frutex manſit.

Alvarezius omnia iſta ſcribens, de ſententia noſtra ne ſomniaverat quidem. Notet modò benè ſtudioſus Lector *incredibilem, ineffabilem, innumerabilem locuſtarum multitudinem: Spatium ſoli octo leucarum.* Viginti quatuor milliaria ſcil. Italica reddunt

(i) Malè redditur hic locus ab interpretibus: Sie ſind in der Gröſſe / wie unſere groſſe Heuſchrecken/ quod eſt falſum; multo enim grandiores ſunt noſtris maximis. Non magnitudinem ſed ſimilitudinem tantùm deſcribit Alvarezius; alias oportuiſſet illum dicere: *Sam tan grandes como noſſas grandes cigarras*: Id eſt: *Tam magnæ ſunt ac noſtra magna* achetæ. Non hoc vult autor, ſed id quod nos expreſſimus. (k) *Covados*, cubitus ſunt non ulnæ. Elen nicht Klafftern/ prout Germanicus interpres reddidit.

dunt interpretes, quæ conficiunt *ſex milliaria Germanica*: quod *involaverint in capita peregrinantium* tanto impetu, quaſi lapidibus impeterentur, idque & argumentum eſt magnitudinis earum & quòd homines non metuant: quòd *duorum cubitorum altitudine* jacuerint in ripa fluminis, tametſi mortuæ. Quæ circumſtantiæ ſuo loco nobis adminiculabuntur. *Patres Societatis in additionibus ad relationem de Æthiopiâ* (l) ſcribunt: *quòd arboribus inſidentes, pondere ſuo ramos fregerint.* L. I. c. 13. N. XCVI.

36 Nicolaus Clenardus (*m*) ait: *Alius eſt exercitus, quem Deus his regionibus immiſit. Paucis ante diebus Fezæ vidiſſes* cœlum obductum locuſtarum agminibus, *quæ hic non tantum ſaltant, ſed avium ritu volitant. Iam coram video minas priorum Prophetarum. Multis in locis nocte una ſata perdunt univerſa. Bellum ſtrenuè cum iis gerunt ruſtici, nam plauſtra plena locuſtis advehunt Fezam. Nam hos hoſtes vulgò hîc comedunt.* Petrus Kirſtenius (n) de Arabe quem ſecum habuit ſequentia refert: *Narravit locuſtas eſſe ejusdem ſpeciei* [ejusdem figuræ vel generis dicere voluit] *cum noſtris, ſed* majores; *nam pro regionum diverſitate variant. In Indiis enim (ut ex Plinio patet) ſunt ingentis magnitudinis: has autem circa Iordanem ajebat eſſe mediocris magnitudinis, inſtar avium noſtrarum montanarum, quas ſylveſtres vocare ſolemus. Modum præparandi talem ſignificabat: Captis locuſtis alæ & pedes abripiuntur, reliquum corpus collo ſuſpenditur: Solique illic locorum ſatis ferventi per aliquod temporis ſpatium exponitur; ubi incaluerint à Sole probè, ebulliunt quaſi & intumeſcunt; ubi ſatis intumuerint & ſpumeſcere incipiunt, ſufficienter præparatæ ſunt,* cibum *enim exhibent* ſuaviſſimum. *In Africa verò, aliisq́; locis ad ignem coqui & aſſari ajebat.*

38 Johann Neuhoff in Deſcriptione Regni Sinarum: In der Provinz Shenſi entſtehen Heuſchrecken in groſſer Menge ꝛc. Dahero ſiehet man offt auf dem Felde weder Laub noch Graß / welches alles abgefreſſen / ſondern dagegen ſo viel Heuſchrecken / daß wann ſie bey Schwarmen auffliegen / das Tagelicht dem Ohrte benommen und gleichſam eine Sonnen-Finſterniß verurſachet wird. Gleichwohl ſcheuen ſich die Sineſer nicht / diß Ungeziffer zu eſſen / ja etliche dörffen es auch für ein beſonders Leckerbißlein halten. pag. 377. a.

39 Deſcriptio locuſtarum, quæ in *Hiſtoria ſecundæ Legationis Sinenſis* habetur; exſcribi meretur ad varietatem & mirabilem quandam figuram terribilis hujus inſecti ſignificandam. Anno 1654. im May entſtund auf der Inſul Tayovvan und Formoſa auß dem Nord Weſten wieder eine groſſe Menge Heuſchrecken / die um und um alle Feld-Gewächſe abfraſſen; Daher dañ durch Hungers-Noht über 8000. Menſchen umkamen. Sie waren wunderlich von Geſtalt: hatten gleichſam Kragen um den Halß / wie ein Pickenierer: und einen Helm oder Sturmhut auf dem Kopff / wie die Soldaten zu tragen pflegen. Sie machten im Fliegen ein ſolch Geraſſel und Geſchnur / als wenn ein ſtarcker Wind durch die Bäume gehet. pag. 29.

40 *Ol. Dapperus in Africa* ſua (o) Sie kommen auß dem glücklichen Arabien durch die Libyſche Wüſten Numidien, und die Barbarey ꝛc. mit ſo groſſen und dicken Schwärmen geflogen / daß ſie die Sonne verdunckeln. Item (p) daß die Lufft mit einer dicken Wolcke ſcheinet verdunckelt zu ſeyn. Porro de Regno Habeſſinorum ſcribit: Daß ſie mit ihren Schwärmen die Erde bedecken / und die Sonne auf etliche Meilen verdunckeln.

Senſus & ſumma horum verborum eſt, *incredibilem* locuſtarum vim, quæ ſolem per aliquot milliaria inſtar cujusdam eclipſis obumbret, in regnis Sinarum & Africæ nonnunquam oriri: quòd Sinenſes non dubitent inſectum hoc mandere, imò pro *cupediis* [Leckerbißlein] id appetant: quòd omnes plantas locuſtæ devorent, ut aliquot hominum millia fame ad mortem adigantur.

41 Et noviſſimè *Ioſephus de S. Angelo Toloſanus in Gazophylacio ſuo Perſico* in voce *Locuſta* refert:

J'ay.

(l) De Annis 1607. & 1608. p. 374. b. (m) In Epiſt. L. 2. p. m. 73. (n) Ad cap. 3. Matth. v. 4. ſeqq. (o) Tit. Libyen oder Zaara p. m. 317. b. (p) Tit. Inſoko p. 459.

L. I. c. 13. J' ay veu pluſieurs fois en printemps le ſoleil obſcurci par des nuées (pour ainſi dire) tres-epaiſſes de ſauterelles, qui paſſent la mer, depuis le deſert de l' Arabie juſques bien auant dans la Perſe.

N. XCVI. *Sæpius vidi primô vere ſolem obumbratum nubibus,* (ut ita loquar) *locuſtarum denſiſſimis, quæ mare tranſeunt a deſerto Arabiæ procul in interiorem Perſiam.*

Rabbi Ananias Fezzanus è Mauritania (Marocco hodiè, quam regionem illi ſecundum Arabes مغرب *Occidentem* vocant) menſe Auguſto Anni 1688. hâc tranſiens, de locuſtis à me interrogatus, ſequentia Hebraicè literis vulgaribus Rabbinicis dedit, & ſigno ſuo ſubſignavit. 42

בעה

אממיא . אומיא ולשניא

שלומכון יסגא :

שניתי שומי אותותי אלדה להוריע ולהביע שוזה כמה ימים ושנים · אשר יצאתי מארץ מולדתי עיר פאס המהוללה עיר מלאה של סופרים · ויהי היום בהיותי נע ונד · באתי פה העירה ששמה פרנקפורט יע"א : והאלהים אנה לידי איש שר וחשוב בקי בכל הלשונות חכם חרשים אשר שמו נודע בכל השערים השר והטפסר הר"ר איוב לודולף יועץ לקיסר ולדוכס סאקסן יר"ה :

ויהי היום ואבא אל ביתו לשמוע חכמתו ואשתומם אחר אשר ראיתי את המראה אשר מצאתיו שלם בכל :

והראני את כל ספריו · ספרים מספרים מהרבה דברים הן מתורתינו הקדשה הן מסיפורי דברי הימים · ושאל ממני הרבה דברים · ובתוך שאלותיו שאל : הימצא במערב חגבים גדולים · נענתי לו יש ויש · ובפרט היום שמונה שנים אשר שלחני המלך של מרואיקוש יר"ה לעיר סאלי יע"א על איזה דבר · באותו הזמן אשר הייתי שם שהיה בחדש תמוז אחר חצי היום נתקדר השמים ולא ידענו מה היה הדבר עד שראינו כמה מיני ארבה גדולים עד מאד · והעם אספו מהם הממעיט אסף עשרה חמרים והיו מבשלים אותם ואוכלים והיהודים היו גם הם אוכלים מהם ·

שאלתי להרבה אנשים שהיו אוכלים אותם מה היה טעמם · ואמרו לי שהם יותר ערבים מבני יונה : ובשמעו כדברים האלה חלה פני לכתוב הדברים האלה בספר למען יעמדו ימים רבים ולפי שאין מסרבין לגדול : על זה כתבתי את כל הדברים האלה באמת ובאמונה בלי שום גוזמא · כי זה היה אשר ראו עיני · כה דברי הצעירא

Cum auxilio Domini.

O Populi, gentes & nationes!

Pax veſtra multiplicetur.

Q*Vod literas haſce exaraverim, factum eſt ad notum faciendum & ſignificandum, jam dies & annos eſſe, quòd egreſſus fuerim ex terra nativitatis meæ, urbe Fes celeberrima, urbe plenâ eruditorum. Accidit autem hodiè, cùm eſſem vagus & oberrans* [in mundo] *veni huc in urbem, cui nomen eſt Francofurtum,* (*Deus illam protegat.*) *Et Deus mihi occaſionem dedit veniendi in conſpectum viri primarii &c. &c. qui eſt* [Titulos meos & encomia transferre nihil attinet.]
Jobus Ludolfus Conſiliarius Cæſaris & Ducis Saxoniæ, &c. &c. exaltetur Majeſtas eorum.

Et factum eſt hodie, ut venirem in domum ejus ad audiendum, &c. &c.

Et oſtendit mihi omnes libros ſuos, libros tractantes varias materias, tam de Lege noſtra ſancta, quàm de variis hiſtoriis.

Et percunctatus eſt me de multis rebus. Inter alias quæſtiones interrogavit : Num reperirentur in Africa [peculiariter in Mauritania] *locuſtæ magnæ? Reſpondi illi : Utique maximè. Speciatim nunc* [ſunt] *octo anni, ex quo me miſit Rex* [Maruecos] *Mauritaniæ (cujus Majeſtas exaltetur) in urbem Salè (quam Deus protegat) ob negotium quoddam. Illo ipſo tempore, cùm ibi eſſem, nempe menſe Tamuz* [Junio partim Julio] *poſt meridiem, obſcuratum fuit cœlum, nec ſciebamus quid hoc ſibi vellet; donec vidiſſemus omnis generis locuſtas magnas valdè. Populus autem colligebat eas, ut aliquis colligeret minimùm decem* Chomor (q) *quas coquebant, & comedebant; etiam Judæi veſcebantur illis.* 43

Interrogavi multos homines comedentes illas, quis eſſet ſapor illarum? *Et reſponderunt mihi:* Multò *ſuaviores eſſe pullis columbarum. Cùm ergo hæc audiviſſet* [Ludolfus] *obteſtatus eſt me, ut hæc ſcripto conſignarem ad perpetuam rei memoriam. Neque etiam repugnare decet majori. Propterea ſcripſi omnes res iſtas in veritate & fide, ſine ulla hyperbole, id enim eſt, quod viderunt oculi mei. Sic ait minimus ex eruditis, qui obtegitur* 44

(q) Utitur hîc Rabbinus voce menſuræ magnæ חמר Corus, retentis ſacri textus verbis, tanquam illa ad locuſtas noſtras optimè quadrare putaret.

דמן חבריא המתעבק בעפר רגליהם של חכמים ע״ה: עשק פרה העירה פרנקפורט כ״ד יום למנחם סדר את הברכה אשר תשמעו שנת ה׳תמ״ח:

gitur pulvere pedum ſapientiorũ. Super eos ſit Pax. L. I. c. 13.
[Datum] Veſpere Sabbati Sancti in urbe Fran- N.XCVI.
cofurt. XXIV. Auguſti. Seder: [i.e. Cùm ſectio iſta legitur Deut. XI, 27.] Benedictionem cum audiveritis &c. Anno quinquies milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo octavo, à creatione Mundi.

Signum ſuum loco ſigilli hoc modo ſubſcripſerat.

Inſtiti ut deſcriptionem ſpecialiorem adderet linguâ vulgari Arabicâ in patria ſua uſitatâ, ut cognoſcerem dialectum Mauritanam, quâ Judæi inter ſe uterentur. Præſtitit id; & quum varias locuſtarum ſpecies depictas ex *Aldrovando* illi oſtenderem, ille longitudinem & latitudinem pictori indicavit, atque ſequentia verba ſubſcripſit literis Hebraicis, quibus ego, quantum Orthographicè fieri potuit, Arabica interlinearia addidi, adjecta expoſitione Latina.

הלדה הוא תחקיק אלכובור ואלעארץ
هذا هو تحقيق الكبور والعارض
די גראד די יסאבו פי אלגארב פי
دي جراد دي يسابوا في الغارب في
מדינת סלא פי סולטנאת מארקוס די
مدينة سلا في سلطنات مارقوس دي
ראית אנא בעיני חין כונת פי סלא עלא
رايت انا بعيني حين كنت في سلا على
אמר מולאי יסמאעיל אללה ינצרו. אין גאו פי
امر مولي اسمعيل الله ينصره ان جاوا في
ואחיד אנהאר בלא עידה די כאנו
واحد النهار بلا عدة دي كانوا
יגאטיאו אשמס כיף ואחיד אסחאב
يغاطيوا الشمس كيف واحد اسحاب
ובעד דאליך כאנו יטיחו פי אלארץ
وبعد ذالك كانوا يطيحوا في الارض
וכאנו אנאס יגמיעוהום בידיהום בלא
وكانوا الناس يجمعونهم بايديهم بلا
מסלא אוחרה בלא עדאב וכאנו יסלקוהם
مسلا اخري بلا عذاب وكانوا يسلقوهم
פי אלמא בעד מא כאנת אלמא תגלי
في الماء بعد ما كانت الماء تجلي

Iſta eſt vera magnitudo & longitudo locuſtarum, quæ reperiuntur in Occidente (r) in urbe Sala (s), in Imperio Maroccano [*i.e. in Mauritania*] quas vidi ego ipſe meis oculis, cum eſſem in Sala, mandato [*ob negotia*] Regis MULEY ISMAEL, quem Deus ſervet. Cùm venirent quodam die ſine numero, ita ut obtenebrarent ſolem, inſtar alicujus nubis.

Poſt hæc cadebant in terram, ubi homines eas colligebant manibus ſuis ſine [*alio modo*] difficultate alia aut moleſtia. Et coquebant eas in aqua; & cùm aqua bulliret, cum

Z ſale

(r) i. e. in Africa ſpeciatim in Mauritania.

(s) Vulgò *Salè* Urbs maritima Mauritaniæ & Emporium ſatis celebre.

L. I. c. 13. N. XCVI.

בילמלח יחותוהום פילמא וכאנו יכליהום
بالملح يحوذونهم في الماء وكانوا يكاليبهم
יגליבו סעה.
يجلبوا سعة .
ובעד דאליך יכריגוהום מן אלמא ויאכלוהום
وبعد ذلك يخرجوهم من الماء وياكلوهم
בילפלפיל וומלח ואילכאל וכאנו יאכלו
بالفلفل وملح والخال وكانوا ياكلوا
יאסרין מנהום וואחיד יאכל מיאתין
ياسرين منهم * وواحد ياكل مايتين
ולא כאן יצורהום. ואיליהוד כאנו
ولا كان يضرهم . والبهود كانوا
יאכלו מנהום מן אלגנוס די מא
ياكلوا منهم من الجنوس دي ما
הום ען מחרומין פי תורה. מא כאנו
هم عن محرومين في التورة ما كانوا
יסייבו מנהום אילא אראס ואיגנח ואירגלין
يسيبوا منهم الا الراس والجنح والرجلين
ואלבאקי כאנו יאכלו. ואנא [...]קסית
والباقي كانوا ياكلوا . وانا ساقسيت
ליהוד ואילמוסלמין אש מן לידה פיהום.
لليهود والمسلمين اش من لذة فيهم .
וקאלו לי אין אחסין מן אילפראך דילחמאם
وقالوا لي ان احسين من الفراخ دي الحمام
ולא כאן יצור לא לנאס איסוגאר ולא
ولا كان يضر لا للناس اصغر ولا
לילכובר כאלי כאנו יאכלו מנהום
للكبر كلي كانوا ياكلوا منهم
בלא עידה. האדה מא ראית אנא בעיני. ואשהד
بلا عدة . هذا ما رايت انا بعيني واشهد
עלה נפסי ביכאט ידי:
على نفسي بخاط يدي ✡

ſale conjiciebant eas in aquam & ſinebant eas coqui per horam.

Deinde eximebant eas ex aqua, & edebant eas cum pipere & ſale, & aceto. Et comedebant multas de iis. Quidam comedebant ad ducentas, neque id nocebat illis: Judæi quoque comedebant de illis, tanquam de ſpeciebus non prohibitis in Lege. Nihil abjiciebant de illis niſi caput, alas, & pedes, reliquum comedebant. Ego au- 48
tem interrogavi & Judæos & Muslimos: *Quisnam eſſet ſapor earum?* Et dixerunt mihi: *quòd meliores eſſent pullis columbarum. Neque nocerent ulli mortalium, neque parvis neque magnis; quamvis ediſſent de illis innumeras.* Iſtud quod vidi ego oculis meis, atteſtor per animam meam, ductu manus meæ.

בפרנקפורט ערב כ״ח אלול שנת התמ״ח ליצירה.
וקים חנניה בן ימין בר אברהם ז״לה״ה:

Francofurti veſpera XXVIII. [diei menſis] *Elul. Ao.* V.M.CCCC.XLVIII. *à Creatione. Idq; confirmo* [ego] *Ananias F. Jemini. F. Abrahami. Memoria ejus ſit in vita ſeculi venturi.*

Expreſſimus Arabicis literis, quæ ille Rabbinicis parùm commodè præſcri- 49
pſerat; ſed Arabiſmi periti ſatis agnoſcent, quòd Rabbinus iſte Orthographiæ Arabicæ ignarus fuerit. Correxi quoad potui. Multa quoq; occurrunt vocabula dialecti Mauritanicæ, partim corrupta, ut ذي pro الذي *qui*, partim mihi ignota, quæ reddidi prout ex ejus ore accepi. Ex Chaldaiſmo profecta eſt vocula די ذي nota Genitivi. Plura ſtudioſus lector ipſe obſervabit. Idem mihi porro narravit, *altivolas eſſe locuſtas, multasque earum ſpecies dari, quarum quinque vel ſex ipſe viderit; Nihil enim quidquam ſeſe dicere, quod oculis non ſpectaverit. Cùm ſe demittant, ingentem tractum terræ tam cultæ quàm incultæ obtegere, adeoque in urbes & pagos incidere. Colore nigras eſſe, dari tamen etiam virides & quasdam luteas.*

Tantam locuſtarum vim maximam frugibus & arboribus calamitatem afferre, 50
An. 15.5.6. quilibet facilè intelligit. *Ambedunt enim*, ut Tacitus loquitur, *quicquid herbidum eſt & frondoſum*; ut nec culmus, nec gramen ullum remaneat, & arbores frondibus & cortice,

cortice, tanquam veſtibus nudatæ, inſtar truncorum alborum conſpiciantur. Au- L. I. c. 13.
diuntur virorum atque fœminarum planctus, puerorum ejulatus, pecudum mugitus, N. XCVI.
oviumque balatus. *Tantam in tota regione triſtitiam eſſe*, Patres Societatis ſcribunt, *ut cor duriſſimum ad commiſerationem permoveatur.* Cerneres vias omnes miſeris hominibus oppletas, qui ſuapte ſponte in exilium proficiſcuntur, plerique, intereuntibus pecudibus, adhæc oleribus atque frugibus deſtituti, fame moriuntur, ut procul dubio peſtis iſta omnes plagas ipſamque adeò peſtem longe ſuperet. Tellezius de locuſtis L. I. c. 13.
eleganter: *Quamvis autem tanta fertilitas Æthiopiæ ſit, nihilominus fame ſæpius laborat,* p. 34.
ſive propter locuſtas, plagam valdè communem in iſta regione: ſive propter hoſpitia militum, plagam utique pejorem locuſtis; hæ enim tantùm devorant, quidquid reperiunt in campis: iſti verò etiam abſumunt quidquid reperitur in caſis. Flagellum, ſeu *plaga Dei* paſſim, & in *Ioele* חילו הגדול *Exercitus ejus magnus* vocatur c. 2. 25. (t)

Ex relatis autorum locis liquet:

51 Primo. Multitudinem locuſtarum plane ſtupendam, imò incredibilem & ineffabilem eſſe, quæ fidem excedat (u); adeò ut ſolem denſiſſimâ velut nube inſtar eclipſis cujusdam longè lateque obumbrent, & per aliquot milliaria, (quod imprimis notandum,) humum obtegant, ut is, qui non viderit, id non credat. Quin & νέφη τῶν ἀκρίδων *Nubes locuſtarum* paſſim appellantur; ut ſupra audivimus.

52 Secundo. Conſtat jam, quòd comeſtibiles non tantùm ſint, & Lege Moſaica licitæ, ut mox audiemus, ſed & eſui bonæ & gratæ. Id evincunt tot autorum teſtimonia.

Ariſtophanes in Acharn. Act. IV. Sc. 7. p. 424.

Πότερον ἀκρίδες ἥδιόν ἐςιν ἢ κίχλαι
Οἴ μ' ὡς ὑβρίζεις. Δ. Τὰς ἀκρίδας κρίνει πολύ.

Vtrum locuſtæ ſuaviores ſint quàm turdi?
Eheu! quàm injurius es. D. Locuſtas judicat multò [ſuaviores.]

Aldrovandus: (x) *In navigationibus legi, multos populos* locuſtas *vorare ceu gratum cibum: In Inſula* Spaniola *eſſe* gratiſſimum cibum.

Arabs Petri Kirſtenii narravit: *Quod ipſe aliquando circa Iordanem vixerit, ibique locuſtas comederit, quæ ſint* cibus ſuaviſſimus.

Gregorius meus, *Schankalas* i. e. *Troglodytas, ſeu Æthiopes Nomades hoc cibo maximè delectari* aſſeverabat.

53 Sed ne putes iſta ſolummodò de Pamphagis Africæ, aut vilibus Arabiæ & Libyæ Acridophagis accipienda eſſe, de quibus Leo Africanus ſcribit, quòd locuſtarum adventu gaudeant, Lib. 9. c. 3.
De opulentis quoque & omnium rerum affluentia gaudentibus populis idem referunt autores; Plinius: *Parthis & hæ in cibo gratæ* ait. ſup. §. 30.
Neuhofius de voluptuoſis Sinenſibus, ſaporum æſtimatoribus: Ja etliche dörffen ſup. §. 38.
es auch für ein beſonderes Leckerbißlein halten / h. e. *Nonnulli pro ſingularibus cupediis eas habent.*

54 Noviſſimè Joſephus de S. Angelo, quem paulò ante allegavimus; §. 41.

In Arabia *tutti quanti* mangiano queſte locuſte con ſommo guſto, e le guardano molti meſi cotte nell' aqua con poco ſale; veramente ſono buone al par de' groſſi gammari a quali s' aſſomigliano.	*In Arabia* omnes & ſinguli *edunt iſtas locuſtas cum maximo appetitu, & conſervant eas multos menſes coctas in aqua cum pauco ſale.* Certiſſimè bonæ ſunt *æquè ac magni cammari, quibus aſſimilantur.*

At quia autor iſte triplicem textum ſæpe inter ſe diverſum loco verſionis nobis repræſentat, Gallica quoque verba ejus referemus:

 J'ay

(t) Plura qui volet, legat Aldrovandum Lib. IV. de Inſectis. Tit. Victus, Damna; (u) Hæc verba Alvar. c. 32. al. 33. aliquoties repetit. (x) Lib. IV. de inſectis cap. 1.

L.I. c. 13. N.XCVI. J'ay mangé de bons plats de ces ſauterelles, a l'exemple des Arabes, qui les mangent cuites dans l'eau auec du ſel. Elles ſont auſſi bonnes comme les plus groſſes chevrettes de mer, auxquelles elles reſſemblent.	*Manducavi fercula ſat magna de locuſtis illis, Arabum exemplo, qui eas in aqua cum ſale coctas mandunt. Æque bonæ ſunt ac majores cammari marini, quibus ſimiles ſunt.*

Diſertis verbis autor iſte dicit: Tutti quanti, i.e. Non pauperes tantùm, aut Barbari, ſed omnes & ſinguli, divites & delicatuli: non fame coacti aut nauſeabundi, ſed *con ſommo guſto*, id eſt, *cum maxima delectatione.* Quin & ipſe, autor Europæus, qui eas comedit, quamvis talium ferculorum inſuetus, ait: Veramente ſono buone, id eſt, Certiſſime bonæ ſunt, *& ſimiles majoribus cammaris marinis*; ſcilicet ſapore & quodammodo figurâ, unde fortaſſis nomen acceperunt.

Conveniunt hæc cum relationibus hodiernis variorum Manuſcriptis (y): 55
In America werden Heuſchrecken zur Speiß gebraucht / ſchmecken wie Krabben. In Terra firma handeln ſie damit / ſie haben gantze Fäſſer voll gedürret/ und eingeſaltzen. Alius: In Arabia deſerta werden ſie gekocht / und pulveriſirt. Alius: In Guinea fliegen die Heuſchrecken mit dicken Schwarmen/ wie eine dicke Wolcke/ und verfinſtern die Lufft/ ꝛc. Sie werden getödtet/ und an der Sonnen gedörret/ und von ihnen gefreſſen; Sie ſollen wohl ſchmecken/ haben Fleiſch ſo weiß als ein Krebs/ ꝛc. Summa eſt: *Manducari locuſtas, carnem habere albam inſtar caraborum: bene ſapere, ceu cancros aut ſquillas marinas: variè præparari, coqui, in ſole torreri, contundi, ſalli, & in doliis ſervari, imo inſtar mercium vendi.* Profecto ſi malæ vel eſui ingratæ eſſent omnia iſta non fierent: Acridophagi Arabiæ fumum non facerent, ut ad ſe deciderent: nec ruſtici Mauritaniæ plauſtra plena Fezam venum adveherent.

Verùm ego hiſce non contentus etiam ab Orientalibus Judæis ſaporem earum 56
explorare conatus ſum; hàc tranſeuntes, qualis illarum ſapor eſſet, interrogans; quorum unus, *Iſrael* Falk nationis Germanicæ Judæus Hieroſolymitanus, ſcripto mihi reſpondit: *Se quidem eas non comediſſe, locutum tamen eſſe cum Iudæo è Barbariâ oriundo, qui eas comederit, dixeritque:*

שטעמם כטעם הדגים שקורים הירינג טרם מליחה:	*Quod ſapor earum eſſet ſicut ſapor piſcium, quos vocant* Hering [harengs] *antequam ſallerentur.*

Notiſſimi ſunt piſces iſti; aliqui *Halec* ſed malè vocant. Sapor recentium [der friſchen Hering] certè ſuavis admodum eſt, nec abludit à ſapore cammarorum. Sed *R. Ananias* illas *ſapore præſtare* dixit *pipionibus*, ut ſupra retulimus; quod ipſum nuper admodum Æthiops quidam, cum Mauris converſatus, mihi confirmavit.

[Vana ergo ſunt, vel huc non ſpectant, quæ *Euthymius Zigabenus* in Matthæum de 57
Locuſtis tradit: *Pleròsque iſtud inſecti genus adhuc edere fumo ſiccatum, habere autem gravem odorem, malumque guſtum.* Iſtud enim vel de malè infumatis, vel de alia quadam locuſtarum ſpecie prorſus inutili accipiendum eſſe colligo ex verbis Bedæ de locis ſanctis, qui cap. XXI. ait: *Se accepiſſe ab Artulpho Epiſcopo illis in locis peregrinato, locuſtas Palæſtinæ corpuſcula in modum digiti exigua & brevia habere, eas in herbis facilè capi, coctasque oleo pauperem victum præbere.* Et Adamnanus Scotus Lib. II. C.20.p.81. de locis Sanctis ſcribit: *Idem autem noſter Artulphus, in illâ ſolitudine ubi Iohannes habitabat, quoddam locuſtarum vidit minimum genus, quarum corpuſcula in modum digiti manus exilia & brevia ſunt, & quia earum brevis eſt volatus, ſimilis levium in ſaltibus ranarum, facilè in herbis capiuntur, & coctæ per oleum pauperem præbent victum.* Quæ deſcriptio ad tettigonias (z) id eſt *parvas cicadas* noſtras accommodatior eſt, quàm ad magnas illas Africæ & Aſiæ locuſtas, quæ non ſingulatim in herbis capiuntur, ſed in ora atque capita hominum involant, pleniſque pugnis corradi ſup. §. 32. ſolent

(y) Quas debeo Clariſſ. & piiſſimo Viro Eberhardo Ankelmanno S. Th. Lic. qui eas exſcripſit è Mſſ. Davidis Schelhammeri Bibliothecarii Hamburgenſis meritiſſimi. (z) Plinius *de Cicadis* Lib. XI. c. 26. ait: *Quæ minores ſunt ex iis, Tettigoniæ vocantur.* Hæc de cicadis dicta diluenda fuerunt, ne nobis, ut ſemel factum, rurſus opponantur.

ſolent. *Beda* autem verba ſua è *Chryſoſtomi Hom. 2. in Marcum Evang.* hauſiſſe videtur, qui ait: *Locuſtas oleo coqui, & pauperum cibum eſſe.* L. I. c. 13. N. XCVI.

Profectò in præparatione & condimento bonitas ciborum potiſſimum conſiſtit. Contigit fortaſſis Zigabeno & Artulpho, ut cicadæ illæ malè præparatæ, nec ſatis fumo ſiccatæ, & oleo rancido fortè coctæ à paupere hoſpite apponerentur. Quod peregrino, cochleis noſtris apud ruſticum noſtratem veſcenti, facilè contingere poſſet, adeoque ex particularibus iſtis exemplis, & ſpecie planè diverſâ, contra tot tamque diverſarum gentium & nationum uſum & teſtimonia prorſus nihil inferri poteſt. Præparationem autem earum pro diverſitate regionum, & hominum conditione variare, ex ſupra dictis conſtat. Arabs Kirſtenii *Soli ferventi exponi*, ait, §. 37. *donec bullire quaſi & ſpumeſcere incipiant.* Strabo; *Sale addito mazas ex iis conficere,* Sup. §. 28. tradit, *Arabes.* Quomodo Fezzani coquant & edant, ex R. Ananiæ relatione audivimus, idque convenit cum relatione Joſephi à S. Angelo. Sup. §. 54. & 29.

Denique fatendum eſt, guſtum inter nationes differre, & alia aliis grata, aliis ingrata videri, prout quilibet aſſuetus eſt. Æthiops meus Gregorius lepores & oſtreas, noſtrarum menſarum delicias, averſabatur. Atque idem in locuſtis facilè contingere poſſe puto noſtratibus, quod Judæis nonnullis ſeriò converſis accidere vidi, cùm lardum & botuli nobis delicatiſſimi apponerentur, ut tam inſuetum cibum nauſearent. Ego ipſe certè cum Clenardo dict. loc. dicerem: *Malim perdicem unam, quàm locuſtas viginti.*

Eſus iſtius inſecti ſuperioribus ſeculis ignotus fuit viris minùs profundè doctis, qui autores ſupra memoratos vel non legerant, vel non expenderant, & propterea vocabulum *ἀκρίδες* Matth. 3. 4. Marc. 1. 6. vel emendare & aliter legere voluerunt: vel pro herbis deſerti, neſcio quibus: vel pro ſummitate foliorum & plantarum, neſcio quarum: vel pro locuſtis marinis; imò pro aſtacis ſeu cancris fluviatilibus habuerunt; quos ſcilicet S. Johannes Baptiſta in Jordane piſcatus eſſet. Verùm iſta omnia à viris ſolidè doctis nunc rejecta, & ſignificatio locuſtarum in ſenſu proprio retenta fuit; præſertim cùm in nullo probato autore Græco *ἀκρὶς* pro *ſummitate alicujus plantæ* accipiatur (a), multò minùs quòd ad cibum communiter utiles ſint. Attamen vir doctus (b) non ita pridem hanc ſententiam defendit; ſed parùm firmiter, ut mihi videtur; non enim docet, quarum plantarum, quorumve foliorum ſummitates Johannes ederit. Exemplum de Diogene ex relatione Æliani *quòd φύλλων ἄκρα foliorum extremitates manducaverit* [cur non folia integra?] utique parum ſtringit. Quippe inſanus ille etiam carnem crudam eſitare cœpit, ne ullâ arte ad victum opus habere videretur. Sed hoc fecit ille ſolus, & non diu; nam tali victu ægritudinem, & mox vitæ finem ſibi acceleravit. Pergit, ſententiam de locuſtis impugnando: *illas ſemper arte aliqua coquinaria paratas fuiſſe* inquiens, *coctas ſcil. vel aſſatas, vel ad ſolem arefactas: vel fumo aut ſale duratas, vel conditas &c. quarum artium ullâ Baptiſta vix uſus fuerit, ſe verò nuſquam legiſſe: locuſtas omnino crudas eſcam fuiſſe alicujus populi.* Ubi, quæſo, bonus iſte vir legit, ſummitates foliorum crudas eſcam fuiſſe alicujus populi? Sed in eo maximè errat, quòd ex ſummitatibus ſuis *κεράτια ſiliquas dulces* faciat, quibus nimirum ventrem ſuum cupiebat implere filius ille prodigus. Itaque neſcivit *ſiliquas dulces* non apices flagellorum, ſed fructum eſſe in Palæſtina notiſſimum, copioſiſſimum & viliſſimum, ita ut illo (referente Conſule Belgico) ſentinam navis loco ſaburræ aliquando impleverint; ut mirum non ſit, porcorum cibum eſſe: Vel ſi ſcivit; cur extremitatibus foliorum aſſimilat? Deceptus fuiſſe videtur joculari appellatione Germanicâ, quam circumforaneus aliquis his ſiliquis fortè impoſuit, quò faciliùs eas venderet, S. Johannis Brodt *Panem S. Iohannis* vocando. Sed abſit, Germanos conſtanter credere hanc fuiſſe Johannis Baptiſtæ eſcam. Luc. 15. 16.

Jam quod ad cancros attinet; *Victorinus Strigelius* in hypomnematibus ſuis, ſuperiori ſeculo editis ad cap. 1. Marci, inconditè admodum ſcribit: *Locuſtas uſitatè* p. 79. *cancros ſignificare, quibus non licebat veſci populo Legis: Conſentaneum eſt autem, Iohannem uſum eſſe rebus obviis ad Iordanem, ubi piſcatores ei cancros dabant, quos alioquin non vendebant &c.* Licet ne talia fingere? Quomodo Johannes cancris veſcebatur,

(a) Ex merâ igitur conjecturâ ſic reddiderunt nomen *ἄκρος ſummus, extremus* reſpicientes. Sed alia vox eſt *ἄκρις ἄκριος Cacumen montis*: alia *ἀκρὶς ἀκρίδος*, quæ nunquam aliter quàm de locuſta accipitur; cujus quoque frivolam etymologiam nos docent, quaſi ſic dicatur *παρὰ τὸ ἄκρας τῶν φυτῶν νέμεσθαι*, quòd ſummitates plantarum depaſcat, cùm nullis plantis, & ne corticibus arborum quidem parcat. (b) Norton Knatchbull Animadverſ. in Libros N. Teſtam. p. 8. ad Matth. c. 3. v. 4. Oxon. 1677.

Lib. I. c.13. N. XCVI.

tur, ſi iis non licebat veſci populo Legis? Attamen bonus quidam Diaconus pro
concione confidenter dicebat: Im Grund-Text ſtehet ἀκρίδες ihr lieben Zuhörer/
Lutherus hats **Heuſchrecken** gegeben/ es ſind aber **Krebſe** geweſen / ihr lieben
Zuhörer.

Concludemus diſſertationem hanc verbis accuratiſſimi in Plinium commenta- 63
toris Harduini, qui notis ſuis ad Lib. XI. ſect. 35. p. 528. not. 24. appoſitè ſic loqui-
tur: *Deſinat igitur ineptire Grammaticorum pertinacia de locuſtis Divi Præcurſoris
Domini: de quibus fusè* Bochartus part. 2. de animal. lib. 4. toto cap. 7. p. 488. & ſeq.
*Nec Monacho ei aſſentior qui Iacobo de Vitriaco, lib. hiſt. Hieroſol. cap. 53. de eo argu-
mento ſciſcitanti, reſpondit:* quòd frequenter in refectorio ſuo quædam herba mo-
nachis ad edendum apponebatur, quam ipſi *Languſtæ*, hoc eſt, *locuſtam* nominabant,
cujus circa monaſterium ſuum magna habebatur copia; *adjungens, quòd illa eſſet
quam edebat beatus Iohannes.* NUGÆ.]

Num verò eſui ſalubres ſint? quæritur. In Hiſtoria meâ Æthio- 64
L.I.13.§.21. picâ dixeram, *non ſuavem tantùm, ſed & ſalubrem cibum eſſe locuſtas, iisque præſidium
Luſitanicum aliquamdiu ſuſtentatum fuiſſe.* Legeram enim de Luſitanis in arce Indi-
câ Cananor obſeſſis, & fame preſſis apud Maffejum (c) ſequentia verba: *Ipſomet
feſto aſſumtionis* [*ſcil.* Mariæ Virginis] *die, ne quid miraculo rem poſſet eximere, ſolito vehe-
mentiùs intumeſcens pelagus, ingentem* locuſtæ *numerum ad ipſas templi radices ejecit, quæ
à Luſitanis gratulabundis avidè collecta in multos dies abundè ſuffecit: nec validos tantùm
ſævâ fame, verùm etiam* (ut ſalubris eſt cibus) *ægros diuturno morbo levavit.* Puta- 65
bam de *locuſtis volatilibus* accipiendum eſſe locum, & autorem impropriè locutum
eſſe, ut eas à mari venientes *à pelago ejectas* diceret. Memineram enim Diodorum
L. I. p. 55. de coturnicibus ſcribere: φέρονται γὰρ ὗτοι κατ' ἀγέλας μείζυς ἐκ τῦ πελάγυς. *Feruntur e-*
L. 52. c. 10. *nim iſtæ maximis gregibus ex pelago.* Plinium: *in agrum Volaterranum palumbium vim
è mari quotannis advolare.* Et Livium: Locuſtarum tantæ nubes à mari ventô repen-
tè in Apuliam illatæ ſunt, ut examinibus ſuis agros latè operirent. Imò autores quoſ-
§. 84. dam putaviſſe ex ipſo mari veniſſe coturnices Iſraelitarum; ut paulò inferiùs dicemus.
Igitur non abſurdè rebar *Maffejum* de ſuis *locuſtis* in eadem fuiſſe ſententia. Nam ſi
mare *locuſtas marinas* alluvione quadam appuliſſet, non mihi imaginari poteram,
quomodo in tanta copia, quæ toti præſidio in multos dies abundè ſufficeret, à mari re-
lictæ ac cumulatæ, neque à fluctibus recedentibus maximam partem retractæ fuiſſent.
At monuit me W. *Erneſtus Tenzelius, vir multæ lectionis & variæ eruditionis*, locum 66
hunc non evincere id, quod in quæſtione eſt; poſſe enim de locuſtis marinis potiùs
accipi quàm de volatilibus terreſtribus. Agnovi dubium, & ſtatim *Iohannem Barri-
um Hiſtoricum Luſitanum* conſului, qui Decade ſecunda Lib. 1. p. 16. d. ſcribit:

Alevantouſe o mar em furia, & cada vez que o rolo delle deſcarregava na terra da ponta onde eſtava eſta ſua hermida, lançava dentro *grande numero de lagoſtas*, que os noſſos ouveraon por *manna* enviado do ceo: porque não ſomente a os ſãos, mas a os doentes derão vida, & foi tanta a copia, que teverão nellas hũs dias que comer.	*Concitatum fuit mare atrociter, & quotiescunque provolveret fluctus ſuos in littus ad promontorium, ubi extabat ſacellum ejus* [S. Mariæ] *ſimul ejecit* ingentem numerum locuſtarum, *quas noſtri accipiebant tanquam* Manna *de cœlo demiſſum, quia non tantum ſanis, ſed & ægris vitam dabant; tantaque erat earum copia, ut aliquot diebus in alimentum ſufficerent.*

Ex quibus verbis intellexi de *locuſtis marinis* accipiendum eſſe Maffeji locum;
quamvis neſciam, quam cancrorum ſpeciem, *cammaros* ne an *ſquillas*, an cancros
propriè dictos autor per locuſtas illas intellexerit, ut jure merito de illis dicere po-
tuerit Maffejus *ſalubrem cibum* eſſe. Etenim Bened. *Pereyra* in Lexico ſuo Luſita- 67
nico *Lagoſta ou Lagoſtim* exponit *Aſtacum*; mox in Lexico Latino *Aſtacum* exponit
Camarão, i. e. *Cammarum*; Gall. *Groſſe eſcrevice de mer.* In Normannia *Haumar*;
Nobis **Hommer**. Interrogati à me Germani qui in Luſitania fuerant, *quid ibi eſ-
ſet Lagoſta?* reſponderunt: *Eſſe genus Cammarorum, illis per omnia ſimile, niſi quod che-
lis deſtituantur, carere nomine peculiari Germanico, quia in litore maris noſtri non reperian-
tur.* Narbonenſibus *Langoûte* dici Harduinus teſtatur ad Plinium. L. 9. c. 30. S. 50. n. 1.
Sed

(c) Hiſtoriar. Indic. Lib. III.

68 Sed tranſeat locus ille Maffeji. Inſalubres non eſſe locuſtas noſtras alii autores L. I. c. 13.
teſtantur. *R. Ananias Maurus* in teſtimonio ſupra relato eas *non nocuiſſe*, ait, *ulli mortalium*, N. XCVI.
quamvis de illis ederint innumeras. Aldrovandus (d) etiam ad medicamenta utiles prædicat. *Nec mirum*, inquit, *cùm Moſes in ſeligendis cibis diligentiſſimus* locuſtas *Hebræis ut* ſalutares *comedere permiſerit*. Idem peculiari capite *de illarum uſu in Medicinâ* autores laudat, qui certo modo adhibitas *prodeſſe* dicunt *contra difficultatem urinæ, lepram, calculum*, & neſcio contra quæ mala ampliùs. Ubi notabilis eſt Avicennæ locus, qui dicit: *abjectis capitibus & extremitatibus, additâ myrto ſiccâ, bibi contra hydropem*. Ex quo, & frequenti cultarum quoque gentium cibo colligi poſſe puto, inſalubres per ſe non eſſe, quamvis de nimio & perpetuo earum uſu non ſpoponderim, ut mox dicetur.

69 [Solus Hieronymus Velſchius in ſuâ Venâ Medinenſi incauto lectori dubium de hac re creare poſſet. C. 2. p. 43.
Quippe demonſtraturus, vermiculos in Acridophagorum corporibus circa quadrageſimum ætatis annum creſcentes, mortemque præmaturam afferentes, non eſſe dracunculos illos, de quibus in toto ſuo tractatu agit, de locuſtis quædam admiſcet, parùm accurata, partim etiam malè concludentia; Hæc enim verba habet: *Affectum illum* [*ſcil.* vermiculorum,] *ex victus ratione Æthiopiæ quibusdam populis adſignant* Diodorus Siculus *Lib. III.* Strabo *L. XVI. &* Agatharchides *in Bibliotheca Photii p. 736.* Addit; *Summam eſſe: Populos illos, non aliò cibô quàm locuſtis victitantes, quadrageſimo anno, aut citius morbô illô* (vermiculorum ſcil.) *interire.* Quibus verbis innuit, cauſam iſtius mali victui locuſtarum continuo adſcribendam eſſe. Ipſe quidem hoc crediderim, ob cauſas mox dicendas; autores tamen allegati id non aſſerunt. Nam ſi loca à Velſchio allegata rectè inſpicias, nullus ex illis autoribus brevem Acridophagorum vitam, & miſeram à vermibus mortem locuſtarum cibo attribuit. *Diodorus*, poſtquam infelicem iſtorum populorum vitam narravit, quaſi ambigens ſcribit dicto loco p. 163.

Εἴτε διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς τροφῆς; εἴτε διὰ τὸν ἀέρα τοιαύτης τυγχάνοντες περιπετείας.	*Sive propter qualitatem cibi: ſive propter aërem iſta miſerabili ſorte utuntur.*

Strabo, cùm de Acridophagis dixiſſet: *illos* βραχυβιωτάτυς *vitâ breviſſimos eſſe, carne illorum circa annum quadrageſimum verminante*, ſubjungit: ζῶσι δ᾽ ἀπὸ ἀκρίδων &c. d. l. p. 772.
Vivunt autem de locuſtis &c. attamen non infert locuſtarum eſum tam maturæ & infelicis mortis cauſam eſſe; uti nec Plinius, qui ſimpliciter ſcribit: *Pars quædam Æthiopum* [*ſcil.* Acridophagi] *locuſtis tantùm vivit, fumo & ſale duratis in annua alimenta. Ii quadrageſimum annum vitæ non excedunt.* Agatharchides manifeſtè dubitat, cui cauſæ L. 6. c. 30.
71 hoc malum adſcribendum ſit: *num aëri vel cibo vel etiam ſolo.* Hinc occaſionem S. 35.
ſumſit *Hieronymus Mercurialis* Medicus inſignis cauſam hujus mali inveſtigandi, quærens: *An is morbus ab aere, an à regione, an à victu naſcatur?* Reſpondet; *à victu potiùs, quàm ab aliis cauſis.* Quâ diſquiſitione opus non habuiſſet, ſi autores iſti, (ut Velſchius ſcribit) affectum illum Acridophagis ex victus ratione adſignaſſent. Aſſentiri poſſemus Mercuriali, nec non largiri Velſchio, quòd nimius, imò ſolus & merus locuſtarum cibus talem ἀκρασίαν corporibus Æthiopum illorum afferre queat. Quia verò non recentibus ſemper, ſed ut plurimum fumo & ſale duratis locuſtis Acridophagi veſcuntur, (quod ex Plinio modò docuimus) mirum non eſſet ſi tale nutrimentum brevem vitam præſtaret, cùm ſciamus *cibos alioquin ſanos, ſi infumentur & ſallantur, ſcorbutum afferre poſſe*, nec tamen carnes & piſces recentes ideò minus ſalubres
72 prædicamus. Quæ utique benè diſtinguenda ſunt. Imò tametſi ſemper recentibus locuſtis uterentur Acridophagi, argumentum non ſtringeret; nam omne nimium vertitur in vitium, adeoque locuſtæ recentes in ſe & per ſe inſalubres pronunciari non poſſunt. Quin & aromata atque medicamenta præſtantiſſima, *Opium, Crocus* & alia, ſi illis nimiùm & crebrò utaris, præmaturam mortem afferre poſſunt. Saluberrima potio herbæ Sinenſis *Thee*, ſi immoderatè ſumatur, nimium exſiccat, & præmaturam ſenectam viris fœminisquè affert; ut docet Philippus Baldæus in Deſcript. Malabaræ & Coromandellæ (e). Quis vinum inſalubre dicit, ſi immodicè ſumtum calorem naturalem extinguat? Vix ſatis ſanos crederemus Sinenſes, vel alios Macrobios abſtemios, ſi de noſtri vini potoribus ſcriberent: *pleroſque podagrâ & calculô laborare, multos quinquageſimum aut ſexageſimum ætatis annum non attingere, atque exinde inferrent, inſalubrem potionem eſſe vinum.* Poſthæc Velſchius loci Strabonis ἀποθηριομένης αὐτῶν p. 772.

τῆς σαρ-

(d) Lib. IV. de Inſectis c. 1. p. m. 173. (e) Germ. verſ. p. m. 179.

L. I. c. 13. τ͂ σαρκὸς veterem ridiculam verſionem, *eorum carne in ferinam* verſa (f) corrigit, &
N. XCVI. reddit: *carne ipſorum in vermiculos ſive animalcula mutata*, cùm ſimpliciter reddere
potuiſſet, ut modò diximus, *carne eorum verminante vel vermiculante*, i.e. *vermi-
culos gignente.*

Poterat hoc Velſchio ſufficere pro ſcopo ſuo; at ille redit ad locuſtas, & tàm in- 73
concinnè loquitur; ut tanquam aliud agens ſcripſiſſe videatur. *Rem ipſam*, inquit, *in-
ter veteres Solinus c. XXXIII.* [fac xxx.] *& recentiori obſervatione firmavit Nicol. Cle-
nardus Lib. 1. Epiſt. ad Jacob. Latomum p. 73.* Non dicit quid per *rem ipſam* hîc in-
telligat. Nam Clenardus, ut ex loco integro ſupra relato conſtat, tantùm de ingenti
locuſtarum multitudine, & plauſtris, quibus Feſſam convehuntur, integris agit, de inſa-
lubritate verò earum, de qua ſermo & quæſtio hic eſt, ne γρῦ quidem. Sequentia 74
quoque connexionem nullam habent; typographi fortaſſis vitiô. *Quamvis enim*, in-
quit, *Sinenſibus locuſtas in deliciis commemoret Joh. Neuhof. & Palæſtinis conditæ in uſu
fuerint: & victus quoque agreſtis B. Johannis Baptiſtæ τ͂ ἀκρίδων ſatis evincit* [non dicit
quid evincat] *quidquid nonnulli de plantarum τοῖς ἄκροις argutentur &c. & Medicorum
haud pauci non adeò inſalubres conjiciant, quia non niſi frumentis* [ſegetes intelligit] *her-
bisque ſalutaribus veſcantur.* [imò ſalùtares & inſalutares pariter depaſcuntur.] *Plerique ta-
men ad Galeni mentem λαχανοφαγίαν ſanitati minus convenientem pronunciarunt.*
Quæ quæſo hæc eſt argumentatio de locuſtis ad λαχανοφαγίαν; & vice verſa de λαχα-
νοφαγία ad inſalubritatem locuſtarum? Sic enim argumentatur: *quamvis eſui ſint lo-
cuſtæ: easque non adeò inſalubres cenſeant Medicorum haud pauci: plerique tamen ole-
rum eſum ſanitati minus convenire putant.* Itáne λαχανοφαγία carnem animalium
inſalubrem reddit? Aliam enim concluſionem ex verbis Velſchii elicere non poſſum.
Non ſequi (putat) medicorum haud paucorum conjecturam: *Locuſtas ideò non inſa-
lubres eſſe, quod ſalutaribus herbis veſcantur; Galenum enim λαχανοφαγίαν ſanitati minus
convenientem putare.* Judicet de tali argumento qui volet. Certum eſt Galenum nõ de in- 75
ſectis aut pecoribus (quorum caro ex *lachanophagiâ* efficitur ſaluberrima) ſed de ho-
cap. 40. minibus agere, num olerum eſus illis conducat? Is enim *Lib. II. de alimentorum facul-
tatibus* docet: *Omnia olera ſanguinem generare pauciſſimum, & illum etiam ſucci pravi.*
cap. 50. ejusd. libri ſcribit: *Olera dare nutrimentum pauciſſimum, & ipſum quidem tenue
& aquoſum.* Idem ferè repetit C. 5. in Lib. 6. Epidemiarum, ubi ait: *imbecillos cibos
Hippocratem vocare eos, qui parum alimenti corpori exhibent, ut olera, & plurimi arbo-
rum fructus.* Quod & *Celſus* Latinorum Medicorum Hippocrates affirmat *imbecillis-
ſimam materiam eſſe omne olus.* Quàm vanum denique eſt, à cibis animalium ad ſalu-
britatem carnis eorum argumentari; quid non vorant porci, quid gallinæ aliæque a-
ves? an propterea inſalubris eſt earum caro?

Notandus propterea fuit Velſchius tam prolixè, quod mihi ab amico ſemel at- 76
que iterum acriter ad nauſeam usque opponeretur, tanquam de inſalubritate locuſtarum
admodum ſapienter diſſeruiſſet. Verùm enim verò etſi maximè inſalubres & mali ſa-
poris eſſent locuſtæ, non ſequeretur exinde, Deum illas Iſraelitis, cupedias expectan-
tibus, dare nec debuiſſe nec voluiſſe. Deus enim illis carnem in furore ſuo dedit, (g)
ut habent expreſſa Scripturæ verba: *Nam adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec
defecerat hujusmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum percuſſit eum plagâ*
pag. רצ *magnâ nimis.* Num. XI. 33. Abarbanel in commentario ſuo ad hunc locum, equidem
neſciens, quid שלוים *Selawæ* fuerint, (nam מין עופות הגדלים על פני הים *ſpeciem
avium magnarum ſuper faciem maris* eas fuiſſe prædicat, tanquam aues quædam marinæ
ſive aquaticæ fuiſſent;) tamen ſcribit, quòd Deus dederit Iſraelitis Selawam tanquam
in pœnam concupiſcentiæ, לפי שהוא ארסיי *eò quòd ſit venenata* [i. e. noxia] *& quod
Medici memorent* שהשלו הזה אוכל הרוש והוא הנאפילו הממית *quod Selawa edat vene-
num, nempe Napellum,* [Ital. *Napello* Aconitum] *lethale &c. atque ideo dicere ſcripturam:
Quòd carne adhuc inter dentes eorum* [exiſtente] *mortui ſint.* De coturnicibus quidem
ſcribunt Phyſici; *quòd elleboro ſeu veratro veſcantur* (Arabes addunt *Napellum*) *& quod
caro earum ideò parùm ſalubris ſit*; Alii id negant, neque ego de Germanicis coturni-
cibus id verum putaverim. Rabbinum illum de avibus his confuſè loquentem ideò
tantùm produximus, ut appareat, quomodo reſponderi poſſit illis, qui de inſalubritate
locuſtarum argutari voluerint. Alioquin certo certius eſt nullum neque Phyſicum
neque Medicum de Selawis unquam locutum eſſe, niſi fuerit Judæus.] Verùm hæc
ὡς ἐν παρόδῳ, nunc ad cœpta redeamus.

Tertiò

(f) Plura talia à Xylandro malè verſa reperiuntur; exemplum habes ſupra de *Geranomachia Pygmæo-
rum.* I. 1. n. 22. §. 10. f. (g) Sicuti quondam dederat *Regem in furore ſuo*; apud *Oſeam* 13. 11.

77 Tertiò benè tenendum ſpecies locuſtarum mundarum pluri- L. I. c. 13.
mas eſſe. Nugis Talmudicis lectores non morabimur. Enimverò in Gemara N.XCVI.
craſsè fabulantur. *Octingenta genera locuſtarum mundarum Israelitas Babylonem ſecuta fuiſſe* (h). Sat multas tamen eſſe, & pro diverſitate regionum varias, autores teſtantur. Videatur modo tabula ænea Aldrovandi, in quâ ultra XII. figuræ earum L.IV. c.1.
comparent. Decem earum nomina &, ut puto, ſpecies in Prophetarum ſcriptis occurrunt, quæ Bochartus (i) refert, & more ſuo egregiè exponit. Etiam in Arabica lingua diverſis nominibus diſtinguuntur.

78 Quarto. Mundas fuiſſe & eſu licitas Judæis. Quatuor mundarum genera præcipua Lev. XI. 21. nominantur, ſed deſcriptio generalis præmittitur:

אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע אשר לא (k) כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ:	Veruntamen iſtud comedetis ex omni reptili volatili, quod graditur ſuper quatuor [*pedibus*] cui [*ſunt*] crura ultra [*vel præter*] pedes ejus ad ſaliendum [*in*] illis in terra.

Huic deſcriptioni locuſtarum generali ſubjungitur denominatio ſpecialis v. 22.

את אלה מהם תאכלו	Iſtas ex iis [*locuſtis*] comedetis.
את הארבה למינהו	*Arbeh* cum ſpecie ſua;
ואת הסלעם למינהו	*Sol-am* cum ſpecie ſua;
ואת החרגול למינהו	*Chargol* cum ſpecie ſua;
ואת החגב למינהו:	Et *Chagab* cum ſpecie ſua.

Latinis vocabulis diſtingui non poſſunt; (Nam quæ Vulgata ex Græca verſione uſurpat, nihil moramur,) ideò generali deſcriptione præmiſsâ, Hebraica vocabula retinenda fuerunt, quod in plerisque vernaculis verſionibus factum.
79 Verùm hoc loco non quatuor tantùm locuſtarum mundarum ſpecies nuncupantur, ſed ut diximus, quatuor genera præcipua, quæ plures ſpecies minùs principales ſub ſe continebant; id enim arguit vocula למינהו adjecta, quam LXX. interpretes rectè reddunt καὶ τὰ ὅμοια αὐτῶν & *ſimilia illorum*, ſive *ſimiles illis*, ad ſignificandum ſub quatuor iſtis nominibus generalibus plures comprehenſas fuiſſe ſpecies illis ſimiles, ſuaque propria nomina in illis regionibus procul dubio habentes. Quamobrem nobis opponi non poteſt: *Locuſtæ nomina ſua in S. Scriptura habent, ergo nullæ dictæ fuerunt* Selawæ (l).

80 Jam ad præcipuum diſſertationis noſtræ ſcopum videlicet ſacri textus exegeſin nos accingemus, qui αὐτολεξεὶ ſic habet, Exod. 16. 13.

ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה:	Et factum eſt veſperi, & aſcendit *Selawa* & operuit caſtra.

Num. XI. 31.

ורוח נסע מאת יהוה ויגז שלוים מן הים ויטש על המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה סביבות המחנה · וכאמתים על פני הארץ:	Et ventus profectus eſt à Domino, & abripuit *Selawas à mari & diffudit* ſuper caſtra *quaſi* iter diei hic, & *quaſi* iter diei illic circum circa caſtra, & *ferè* duobus cubitis ſuper faciem terræ.
32. ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו · הממעיט אסף עשרה חמרים · וישטחו להם שטוח סביבות המחנה	32. Et ſurrexit populus toto illo die, & tota nocte, & toto die poſtero, & colligebant Selawam. Qui minimum, collegit *decem Coros*. Et *expanderunt* eas *expandendo* circumcirca caſtra.

(h) Hieros. Taanith. fol. 69. 2. (i) In Hieroz. P. II. Lib. IV. c. 1. (k) Hîc exemplum habemus ſuperſtitionis Maſorethicæ, *Conſtructio, ſenſus, Grammatica & ſana ratio* docent pro לא *Non* ſcribendum eſſe לו *Ei*. Illi tamen exemplar ſuum mendoſum, quod ſciebant à nullo Prophetâ eſſe profectum, emendare non fuerunt auſi; ſed in margine ſcripſerunt per ſuum קרי. Samaritanus codex manifeſtè habet iſtud Maſoretharum ࠋࠅ: לו *Ei*; & tamen viri docti nullas à Samaritanis petere volunt varias lectiones. (l) Sic in alio caſu de *liliis* rectiſſimè reſpondet Clariſſ. *Pfeifferus* Druſio, quod nomen generale notum non tollat appellationem ſpecialem per nomen ignotius, *Dub. vex. Scr. Sac. ad voc.* Dudaim, p. 175.

L. I. c. 13. N. XCVI.

Pſalmo. 78. al. 77. ſic legitur verſu 27.

יסע קדים בשמים וינהג בעזו תימן:	Et proficiſci fecit *Euronotum* (m) in cœlis, & induxit (in) potentiâ ſuâ *Auſtrum*, & pluere fecit ſuper eos tanquam pulverem, carnem, & ſicut arenam Marium volucrem alatam, & cadere fecit in medium caſtrorum, circum habitationes ejus [populi Iſrael.]
וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף:	
ויפל בקרב מחנהו סביב למשכנותיו:	

Ex his textum Numeri XI. utpote potiorem & ampliorem elegimus, quem ex mente noſtra exponemus, & cum alterâ ſententiâ conferemus.

Et ventus] Ventus locuſtas adpellere ſolet. Diodorus Siculus Lib. 81
III. p. 163.

Ἔπειθ' ὅταν τῶν προειρημένων ἀνέμων πνεόντων προσφέρηται τὰ νέφη τῶν ἀκρίδων &c.	*Deinde quùm modò dictis ventis* [Zephyro & Africo] *flantibus nubes locuſtarum afferuntur &c.*

De coturnicibus id locum habere nequit, ut tam longo itinere a mari in media deſerta Arabiæ petrææ à ventis adductæ fuerint, quippe nec altivolæ ſunt nec longivolæ. Ariſtoteles diſertis verbis docet & experientia confirmat: μὴ εἶναι πτητικὰς; *minus habiles eſſe ad volandum.* οὐ πέτονται διὰ τὸ βάρος· πολὺ γὰρ τὸ σῶμα; *nequeunt volare ob gravitatem*; [*ſcil.* diu & procul] *corpulentæ enim valdè ſunt.* Scaliger hæc exponens, de ſuo addit: *Minimè enim commodè volant ſuâ naturâ.* Etenim αὐτοψία oſtendit, alas illis portione corporis breviores eſſe, quàm ut altè & diu volare poſſint. Primum ergo hîc ſtatuendum eſſet miraculum, ſi de coturnicibus hunc locum accipere velles.

Qualis verò ventus is fuerit, diſputant interpretes. In Pſalmo duo nominan- 82
tur, Eurus [nobis *Euronotus*] & Auſter, hos ſucceſſivè ſeu alternis ſpiraſſe dicunt, ut è diverſis regionibus tot coturnices coëgerint. Sed unum eundemque ventum, Auſtralem nempe, intelligi, Bochartus egregiè docet, cùm quòd in toto hoc Pſalmo, ut alibi in Libris metricis unum hemiſtichium alterum exponat: tùm quòd apud veteres iſti venti promiſcuè ſumantur. Summa ventorum diviſio antiquiſſimis temporibus duplex tantummodò fuit, in Boreales ſcilicet & Auſtrales, ita ut Eurus, Euronotus, Auſter, Africus & reliqui ſub his comprehendantur, atque hanc ob cauſam, & in hoc loco & alibi קדים Ebræorum à LXX. interpretibus Νότος *Auſter* reddatur. Hic bonam objectionem format Bochartus, eamque mox ipſe diluit, quod Ariſtoteles (n) ſcribat: *Coturnices auſtro flante non volare*; quod pro noſtra ſententia faceret, modò tam procul volare poſſent. Sed dubium omne cadit, ſi de locuſtis locum accipias, qui quolibet vento auſtrali, ſecundum verba Pſaltæ, è regionibus Auſtralibus advehi potuerunt.

Profectus eſt à Domino, & abripuit Selawas] Rectè hîc Abarba- 83
nel; ſic dici: שהיה רוח ההוא בלתי טבעי *quòd ventus ille minimè naturalis eſſet*, Nimirum *Deus omnipotentiâ ſuâ ventum excitavit*, qui locuſtas, aliàs deſertum illud non quæſituras à viâ illarum ordinariâ abripuit, atque ad caſtra Iſraelitarum propulit, ibique ceſſante flatu reliquit. Hoc ergo eſt miraculum, quod Deus populo ſuo præſtitit, quod & ipſe Pſaltes prædicat, nil præterea niſi multitudinem earum exaggerans, quæ alioquin naturalis à ventis illis è plurimis locis in unum coacta fuit.

A mari] rubro videlicet late ſumto, ut etiam ſinum Perſicum complecta- 84
tur, non quod ex ipſo mari emerſerint, ut malè crediderunt quidam veterum, *Aben Ezra* ad Exod. 16. 13. *Poli Synop.* ad h. locum; & è Græcis *Phanodemus*, & Arabum nonnulli, teſte Bocharto (o), ſed quòd à plaga ſeu tractu illo maris venerint. Propterea dicitur in Exod: *Et aſcendit Selawa*, non elevando ſe à terra in aerem, ut Lira vult, ſed à mari, quod terrâ inferius eſt. Id diſertis verbis habet Liber Sapientiæ.
c. 19. 12. *Aſcendit illis de mari Ortygometra.* Imò non ſolùm ex maritimis Arabiæ partibus, toque

(m) Sic maluimus reddere quàm *Eurum*; nam quæ de קדים vento fervidiſſimo in Sacris leguntur, in *Euronotum* rectiùs quàm in Eurum quadrant. Latinè aliàs dicitur *Vulturnus* Italis *Sirocco*. (n) Hiſt. Animal. VIII. 12. & ex eo Plin. X. 23. (o) In Hieroz. P. II. 1. 15. §. 3. p. 100.

toque tractu Auſtrali, ventos ita dirigente Deo, ſed etiam ex ipſa Africâ ultra Sinum Arabicum veniſſe prodigioſam iſtam locuſtarum multitudinem crediderim. Nam *maria ab illis tranſiri* è Plinio: & *Locuſtarum nubes* à mari *vento repente in Apuliam illatas* sup. §. 30. è Livio didicimus. Quæ mediterraneum Mare transvolaviſſe putandæ ſunt, ut jure sup. §. 65. mireris, cur tam immenſo tractu, tam longo itinere non laſſentur, niſi dicere velis alias aliis inſidere, & alternis volare. Videmus enim, inſecta volare poſſe, marem portante fœmina, ut Plinius teſtatur de ipſis locuſtis dicto lib. XI. c. 29. S. 35. n fine.

85 **Et diffudit [eas] ſuper caſtra]** Nimirum prout diffunditur pulvis vel arena; primò per aerem nubis inſtar, deinde ſuper humum: vel prout demittitur confertim pluvia; nam utrumque ſimile Pſalmiſta habet, ita ut non in aere ſubſtiterit, neque etiam volaverit Selawa, quod interpretes quidam abs re voluerunt, ſed deciderit in terram, ſicut arena, pulvis & pluvia decidunt. יפל *Cadere fecit* in Pſalmo legitur. Hoc eſt quod in Exodo dicitur תכס *operuit caſtra*: ac verbum יטש *Diffudit*, totum hoc comma regit, usque ad verba: *Et ſurrexit*; Itaque hoc eſſet alterum miraculum, quòd coturnicibus pluerit inſtar pulveris vel arenæ. Id ne agnoſcere tenerentur interpretes plerique, intruſerunt in textum verbum *volare*, ut mox audiemus.

86 **Iter diei hic, & iter diei illic circumcirca caſtra]** Diurnum iter minimum eſt viginti millium, ut Bochartus habet. Ponamus illud IV. millibus minus, & ſumamus diei iter XVI millium paſſuum, ſi cum exercitu totisque caſtris proficiscaris. Spatium iſtud planè ineffabilem denotat iſtarum volucrium multitudinem, etiamſi unius tantùm cubiti altitudine jacuiſſent. Tot autem coturnices, vel alias aves propriè dictas naturaliter in aliquo quamvis ampliſſimo terræ tractu dari plerique interpretum meritò non credidere, ideoque *Selawas* vel *noviter à Deo creatas*, vel *inter colligendum miraculosè multiplicatas* fuiſſe cenſuerunt, quod tertium fuiſſet miraculum; ſed iſtud rectè rejicit Bochartus, nec Judæi credunt, ut ſupra audivimus. Quippe vento appulſas fuiſſe ſcriptura clarè dicit; quid autem opus fuiſſet vento, ſi Deus Selawas ut Manna creare voluiſſet.

87 Verùm enim verò exaggeret mihi aliquis ex Varrone de re ruſtica *immanem numerum coturnicum*. Narret è Diodoro *earum greges integras*; & ex Plinio & Solino firmiter aſſerat, *quòd velis incidant, & navigia mergant*; ad immanem tamen iſtam tam latè patentem, tamque altè jacentem copiam *Selawarum* ne comparari quidem poterunt. Etiamſi vera eſſent, quæ *Geſnerus* ex Flavio Blondo narrat: *In Antiatum littore redeuntibus primò vere coturnicibus intra quinque millia paſſuum, capi nonnunquam unò die centies mille.* Talem coturnicum ſummam quinque homines ſecundum computationem *Cornelii à Lapide* triginta ſex horarum ſpatio cepiſſe oportet, ſi ſexa-

L. 3. c. 5.
L. X. c. 23.
c. XI.

88 ginta myriades Iſraelitarum in ſumma rotunda putes. Luſum ingenii ſui in Commentario ad hunc locum prodere voluit *Cornelius* calculum coturnicum ſubducere auſus, tanquam quadraturam circuli סביבות המחנה circum circa caſtra reperiſſet, & iter unius diei perticâ menſuratum fuiſſet. *Iſraelitas*, inquiens, *circiter duodecim millia millionum coturnicum cepiſſe* (p); cùm tamen litera ſervilis כ quantitati alicui vel menſuræ appoſita nihil certi definiat, & per *quaſi, ferè, circiter* reddenda ſit. כף השיעור *Caph menſuræ vel æſtimationis* Judæorum Doctores vocant, ut: כשלשת אלפי איש *Circiter tria millia hominum* Exod. 32. 28. Quænam verò ſupputatio inſtitui poteſt, ſi dicatur כדרך יום *ferè* vel *circiter itinere diurno*; & כאמתים *quaſi* vel *ferè duorum cubitorum.* Deindè quî potuit ille à Vulgata recedere, quæ de diſtantiâ volatus à terrâ, non de cumulatione Selawarum in terra agit.

89 Igitur multitudo, quæ in coturnicibus planè miraculoſa fuiſſet, in locuſtis naturalis eſt; niſi quòd hîc miraculosè congregatæ & coacervatæ fuerint. Nam ſpatium ſoli ſex vel ſeptem milliarium Germanicorum à coturnicibus unquam obtectum fu-

(p) Mirum quod non menſuraverit potius, quam numeraverit; nam de numero ſilet textus.

L. I. c. 13. iſſe, nuſpiam legitur, at benè de locuſtis. Non niſi *nubes locuſtarum* vocant auto-
N. XCVI. res illarum examina: *Multitudinem locuſtarum prodigio ſimilem fuiſſe in Africa* Augu-
d. loc. ſtinus teſtatur (q). *Inæſtimabilem nubem* idem vocat. *Multitudinem ineffabilem, ſupra*
§. 31. & ſeq. *quam cuiquam credibile eſt, qui non ipſe viderit,* Alvarezius loco ſupra citato; ubi ma-
ximè notabilia ſunt ejus verba pro noſtra expoſitione apprimè facientia: *quod octo*
leucas Luſitanicas, (quæ parum abſunt à Germanicis) (r) *ſoli contexerint, & quod res*
ita ſe habuerit, ſe poſtea cognoviſſe. *Aldrovandus* (s) ſequentia habet ex Surio: *Fuit* 95
hoc anno [ſcil. 1541] *incredibilis multitudo* ingentium locuſtarum *in regionibus Poloniæ*
regno finitimis &c. tantâque multitudine provolarunt, ut duo milliaria *in longum, &*
latum cubito tenus *ita occuparent, ut ſolis quoque ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua*
denſitate excluderent. Nota hic: cubito tenus, & duo milliaria Polonica.
Si hoc contigit in Europâ, quàm facilè fuit Deo in Auſtralibus regionibus locuſtas
duplo altiùs & latiùs ventorum auſtralium ope congregare. Idem paulo ante tra-
dit: *Scribunt anno 1475. Siradienſem, & Lencicienſem oram atque Maſoviam, ingen-*
tem locuſtarum vim ex Ungaria, Moravia, & Sileſia advenientem, pervagatam eſſe, &
non modò ſegetes, atque prata, verùm & arborum frondes depaſtam, continuatis ad ſesqui-
milliarium in latitudinem, & alterum tantum in longitudinem *examinibus, concurren-*
tibus inter ſe nonnunquam, & Solis aſpectum denſitate ſuâ terræ adimentibus. Quis talia
unquam de coturnicibus legit, vel fando audivit?

L. 10. c. 23. Cæteroquin incredibile eſt, quod Plinius, & ex eo Solinus cap. XI. narrat: 91
S. 33. *quaſi coturnices, velis incidentes vel inſidentes,* [nam utrumque legitur] *navigia quando-*
que vertant, & mergant; & hoc ſemper noctu. Tale quid aliquot retrò ſeculis factum,
non memini me legiſſe. Si unquam contigit, (modò coturnices fuerint) utique
nullæ naves onerariæ nec triremes fuere, quibus id accidit, ſed fortè monoxyla (t),
ſeu lembunculi littus legentes, qui non adeò magno pondere, ſi extremitati mali & ve-
lis appendatur, ſubverti poſſunt. Nam dato ſemel æquilibrio, extremum rei gra-
viſſimæ nullo negotio, in quam velis partem, declinare poteris, ut ex Stathmica no-
tum. Coturnices autem trans mare volare *mendacium* vocat Albertus Magnus (u):
quòd hyemis tempore trans mare non inveniantur, eas enim æque ac cæteras aves latere.
Sed nimis temerè ſic loquitur; nam quamvis Mare mediterraneum transvolare ipſe
non crediderim, ob cauſas, quas de brevi & difficili earum volatu ſupra attuli. Non
tamen abſimile eſt vero, illas trans freta ab una inſula in aliam volare, vel à vento ul-
L. 2. c. 17. terius in mare quàm ipſæ volunt, propelli. Pet. Bellonius in obſervationibus ſuis
refert: *In itinere inter Rhodum & Alexandriam plurimas coturnices à Septentrione meri-*
diem verſus tendentes in illius nave captas fuiſſe. Sed neque tempus, neque nume-
d. loc. rum, neque etiam locum præciſè narrat. *Iter illis eſſe per hoſpitia certa,* Plinius
ait. Igitur vento procul dubio impulſæ hoſpitium tum temporis in navi illa coactè
quæſiverunt.

Ferè duobus cubitis] Non plenè, nec ubique æqualiter duorum cu- 92
bitorum altitudine jacuerunt Selawæ. Senſerunt hîc interpretes: *Coturnices in tan-*
tam altitudinem coacervari non potuiſſe, quin ſuffocarentur; nec ſibi imaginari potuerunt,
quomodo quietæ jacuiſſent humi, ut caperentur, quaſi immobiles & ſoporatæ. Igitur,
ne in omnibus hujus hiſtoriæ articulis miraculum fingerent, textum hîc (quaſi non à
verbo *diffudit* totus regeretur) novo vocabulo ſupplere conati ſunt, *in aere* vola-
viſſe eas, *duorum cubitorum altitudine ſuper terram,* tradentes. Nimirum, ut eò fa-
ciliùs manibus caperentur; atque ſic dubium de ſupernaturali coturnicum multitudi-
ne, vel Phaſianorum Targumicorum, eorùmque humi jacentium ſuffocatione tol-
leretur, tam densè enim fortaſſis non volaviſſent, adeoque numerus earum fidem
neutiquam excederet. Vetuſtiſſima hæc eſt interpretum Judaicorum ſententia.
Sic

(q) Lib. III. de Civ. Dei cap. 31. (r) Septendecim leucæ Luſitanicæ cum dimidia unum con-
ficiunt gradum; quindecim verò Germanicæ. (s) *De Inſectis Lib. IV. cap. 1. tit. Victus, Damna.* (t) Eke-
ſtokar vocant Sueci. (u) Lib. 23. De animal. pag. 619.

Sic enim *Ionathan Ben Vziel* in ſuo Targum: וכרום תרתין אמין הוה פרח על אנפי ארעא *& quaſi altitudine duorum cubitorum volabat* [Selawa] *ſuper faciem terræ.* Rationem mox addit: מטול דלא ילעון בזמן יכנשהון יתהון *Ideò, ne fatigarentur, quum colligerent eas.* Iſtam ſententiam amplexi ſunt veterum plerique, *R. Salomo* in notis, teſte Bocharto. *Hieronymus*, ipſaque Vulgata: *Volabantque in aëre duobus cubitis altitudine ſuper terram.* Schindlerus *in Lexico Rad.* שלה & alii plures. L. I. c. 13. N. XCVI.

93 Verùm enim verò, præter id, quod in textu nihil tale reperitur, qualem miraculoſum volatum interpretes iſti ſibi in animo figuraverint, aſſequi non poſſum. Etenim *vel perrexerunt volando* coturnices, tunc intra paucas horas caſtra transvolando præteriiſſe neceſſe eſt; neque dici potuiſſent diurni itineris ſpatium circumcirca caſtra compleviſſe: *vel quieverunt in ipſo aere*, tunc aliud miraculum fingendum eſt, quòd niſorum muribus inſidiantium more per triginta ſex horas in modo dicto ſpatio quietè ſe continuerint, & ſic volando non prætervolaverint, quod abſurdum. Quin & verba textus ipſa & ingenium linguæ repugnant. Radix כסה Exod. 6. 13. *obtexit, operuit* [caſtra] uſurpatur de multitudine populi; ut: *Populus* כסה את עין הארץ *operuit oculum* [i.e. ſuperficiem] *terræ*, Num. 22. 5. & in ſpecie de Locuſtis Ægypti, ויכס את עין כל הארץ *& obtexit ſuperficiem terræ*; certe non volando, ſed jacendo. Dein verba Pſaltis יפל & ימטר *pluere & decidere fecit*, alium ſenſum non admittunt, quàm quòd in terram inſtar pluviæ deciderint, ut paulo ante diximus. Planè aliter locutum oporteret ſacrum Scriptorem, ſi volatum indicare voluiſſet. Exod 10. 15.

94 Cumulationem coturnicum Bochartus non inficiatur, quamvis novè opinetur, *bicubitales acervos per intervalla datos fuiſſe, per quæ populus inter colligendum ambularet.* Sed & hoc miraculoſum fuiſſet, quia coturnices ſua ſponte id non faciunt. Quomodo enim [fortaſſis ille ſic putavit] ſexaginta hominum myriades nullo dato ſpatio locum colligendi habuiſſent, niſi per medias coturnices tanquam per nivem vel arenam ire, easque pedibus obterere voluiſſent. At talis aggeratio, ſive continua, ſive per cumulos ſeparatos (de quibus in textu nihil) facta, ad coturnices minimè: optimè verò ad locuſtas poteſt applicari, de quibus conſtat, quòd acervatim ſegetibus ſatis densè incumbant, atque ob pedum & alarum raritatem minimè ſuffocentur, quod cuilibet experiri licet in uno vaſe unius tantùm cubiti altitudine coturnices vivas: in altero locuſtas, bruchos vel cicadas aut ſimilia inſecta duorum ferè cubitorum altitudine ponenti, ibi intra paucas horas illas maximam partem mortuas: hæc omnia viva deprehendet; nec per locuſtas ire, easque pedibus conculcare mirum. Quocunque demum modo altitudinem duorum cubitorum acceperis, ſive de volatu: ſive de cumulatione coturnicum, quartum te oportet fingere miraculum.

95 Super faciem terræ] פני הארץ *Facies terræ* in S. Scriptura ſemper *terræ ſuperficiem*, ſeu ipſam humum ſignificat, ut modo diximus; atque hoc verba & dicta modò allegata evincunt. Supra terram autem volare dicitur ſimpliciter על הארץ *ſupra terram*, ut עוף יעופף על הארץ *avis volans ſupra terram.* Gen. 1. 20.

96 Et ſurrexit populus toto die, & tota nocte, & toto die poſtero] Aggreſſus eſt populus *Selawas*, triginta ſex horarum ſpatio collectioni earum intentus.

97 Et colligebant] אסף *Collegit rem aliquam quieſcentem, vel humi jacentem.* De avibus volantibus aliud adhibitum fuiſſet vocabulum, nempe: *capiebant, comprehendebant*, vel tale quid. Utique non niſi miraculosè quieviſſent coturnices jacentes; ſed potiùs circumvolitaſſent, homines capturæ intentos paventes; quod valdè confuſum aucupium, & miram per caſtra diſcurſationem effeciſſet. Id ergò, quod in coturnicibus planè inſolitum & quintum miraculum fuiſſet, in locuſtis conſuetum eſt & perpetuum. Eæ enim in hominum ora involant, ut ſupra ex Alvarezio didicimus, §. 32. & humi jacentes plenis pugnis tolluntur & colliguntur.

 Quoad

L.I. c. 13. Quoad modum collectionis, quæri poteſt, *vivæne retentæ, an ſtatim occiſæ fu-* 98
N.XCVI. *erint Selawæ?* Huic quæſtioni anſam præbuit *Malvenda*, qui nugatur: *Iſraelitas in caveis coturnices aluiſſe, quo in plures menſes ſufficerent.* Quaſi verò caveas magnas, quarum ſingulæ Corum caperent, ex Ægypto ſecum attuliſſent, vel *ſcirpeas caveas* (ut ille loquitur) in deſerto feciſſent, & cum triticum deeſſet, illac Mannâ paviſſent, ut ſcilicet interea cantu earum fruerentur. Sed apage tales ineptias. Scilicet facilè intelligebat Malvenda, quòd tanta coturnicum copia tam brevi tempore neque mactari, neque ad longum uſum parari potuerit, quia more Judaico non licebat eas πνίγειν i. e. *cranio, vel faucibus compreſſis necare, aut collum contorquere*, ut noſtri aucupes faciunt. Quantum verò temporis neceſſe fuiſſet, priusquam Iſraelitæ tot co- 99
turnices comprehenderent: comprehenſas diſſecto jugulo vel capite mactarent: mactatas donec ſanguis omnis effluerct tenerent: poſtea deplumarent: dein exenterarent: & tandem per ingens terræ ſpatium ſigillatim, nempe per areolas (ut loquuntur Rabbinorum aliqui) pulchrè diſponerent, ut probè ſiccarentur, nec tamen putrefierent. Vivæ ſanè nec retibus contineri, nec menſurari poterant. Omnia iſta 100
dubia cadunt, ſi de locuſtis hunc locum accipias. Hæ enim nullo negotio à viris atque fœminis, pueris atque puellis comprehendi, & capite compreſſo vel avulſo, aliſque abreptis, à mulieribus & infantibus necari, adeoque tot Cori à tot hominum myriadibus triginta ſex horarum ſpatio confici & impleri potuerunt, de quo jamjam plura.

Qui minimum collegit] Non de ſingulis hominibus vel viris accipiendum eſſe hoc, rectè judicant interpretes nonnulli; ſed de patribus familias, quo- 101
rum unusquisque pro ſe ſuaque familia decem coros collegit (x); quod ſi rectè ſumatur, non adeò nimium videri debet, neque enim omnes & ſinguli menſuravc. runt id quod collegerunt, ſed aliqui tantùm, qui minimum collegiſſe videbantur. Ita cum Exodi XVI. 17. & 18. de Manna dicitur: המרבה והממעיט *qui plurimum & qui minimum* [aſpectu *ſcil.* externo] *collegerat*, poſtea cum menſuraret, alterò plus non reportaverat.

Decem Coros] Immanis hæc eſt ſumma, & omnem fidem ſuperans, ſi de coturnicibus accipiatur; non in unum menſem, quem Deus promiſerat, ſed 102
in plurimos menſes, imò unum & alterum annum ſuffectura. Corus enim continet centum Gomor, quorum unum, Mannâ impletum, diurna cibi menſura fuit. Igitur, ut magno huic dubio occurrat Bochartus, primò numerum certum pro incerto hîc poſitum aſſerit, ita ut *decem* illi ſignificet *plurimo:* Numerum enim denarium certum interdum incertam & tamen magnam quantitatem denotare: deinde Hebraicum חמר hîc non pro *Coro*, ſed pro *Acervo* ſeu *cumulo* cum Targum & Arabico interprete accipit; nam & hanc ſignificationem habet. Igitur ex mente Bocharti talis ſenſus prodit: *cum, qui minimum collegerit, plurimos acervos collegiſſe.* Verùm, ut mihi videtur, parum congruus, ut nihil dictum putare poſſis. Nam primò inſtituitur hic comparatio inter colligentes, quæ nulla eſt, niſi certa 103
quantitas exprimatur, ubi ergo numerus incertus eſt, & quantitas rei collectæ incerta, nulla poteſt fieri comparatio. Adeò ut quamvis aliquis plurimos parvos acervos collegerit, minus fortè habuerit alio, qui duos vel tres tantùm, ſed magnos coacervavit. Deinde ingens copia collectarum Selawarum hac menſura demonſtratur. Quandoquidem verò acervi non deſcribantur, quanti fuerint: nec epitheton aliquod magnitudinis addatur, adeoque mediocres vel parvi eſſe potuerint, tam vagâ expreſſione omnino nihil determinatur, quod de ſacro ſcriptore non præſumendum, & contra mentem ejus eſt.

Igitur præferimus eorum ſententiam, qui *Coro Selawas verè menſuratas fuiſſe* 104
cenſent; at non omnes: nec ab omnibus: ſed ab aliquibus tantùm, qui minimùm collegiſſe videbantur, ut paulò antè diximus. Coacervatas quidem & cumulatas fuiſſe locuſtas neceſſe eſt, & cum colligerentur & cum ſiccarentur, ſed aliud eſt, cùm com-

paratio

(x) Bochartus dicto loco pag. [illegible]

paratio quantitatis collectæ inſtituitur, quæ non niſi menſurâ aliquâ fieri poterat. L. I. c. 13.
Menſuratio verò hæc pro locuſtis maximè facit, quæ recenter occiſæ bene menſurari N.XCVI.
potuerunt, & ſic, raritate pedum accedente, Corum facilè impleverunt cum poſt
expanſionem & exſiccationem vix dimidia pars iſtius quantitatis ſuperfuerit; qua
ratione etiam pro integris familiis, quibus capita familiarum proſpexerunt, reſidua
105 exſiccatarum locuſtarum ſumma non adeò nimia videri poteſt. Coturnices au-
tem menſurare abſonum, nam ut recte Bochartus loquitur: *Corus eſt menſura grano-* d. loc.
rum non carnium. Adhæc corpora talis quantitatis non menſurare, ſed numerare ſo-
lemus. Χέννια ταριχηρὰ μύρια, *Chennia* (y) *ſalſa decies mille* numerata [non menſurata]
miſſaque ſcribit *Athenæus* ex Epiſtola Cleomenis ad Alexandrum. Μικρὸν ὀρτύγιον L.9.c.11.
parvam coturniculam idem vocat. Si hæ numerandæ, multò magis coturnices. Si
tamen pyra, poma, vel alias res adhuc majores menſurare velis, ſiccas eſſe oportet,
non cruore madidas, ne compreſſione corrumpantur & fœdentur, quod fieret, ſi aves
occiſas vel deplumatas menſurare velles.

Supereſt, ut disquiramus, quid de Selawis collectis factum ſit. Tex-
tus habet:

106 Et expanderunt eas expandendo circumcirca caſtra.]
Idem planè vocabulum eâdem ſignificatione retinuerunt Chaldæus, Syrus & Arabs.
Quid autem expanſio iſta coturnicum ſibi voluerit, & quomodo facta fuerit, ſicco
pede tranſeunt interpretes plerique, etiam Bochartus de ea ſilet. Rabbini Chaldai-
cam vocem משטיחין משטיחין repetunt: *Expanſiones, Expanſiones* reddentes; h. e.
ordine & certa ſerie per lineas & areolas quaſi diſtinxerunt; ut habetur *in Ioma. 75. 2.*
putantes fortè coturnices miraculosè à putredine & vermibus conſervatas fuiſſe, do-
nec decem Cori aliquot dierum intervallo in fervidâ humo ita pulchrè diſponeren-
tur. Sed ad id faciendum non minus temporis, & multò plus ſpatii, quàm antea vivæ
occupaverant, requiſitum fuiſſet, ſi coturnices fuerunt; quia rurſus cumulari non
107 poterant, niſi plane putrefacere & corrumpere eas voluiſſes. Cui fini id factum
ſit, interpretes illi non addunt; Vulgata de expanſione nihil, finem tantum exprime-
re voluit his verbis: *Et ſiccaverunt eas per gyrum caſtrorum.* Faciat ſtudioſus aliquis
lector experimentum, & in Sole fervidiſſimo exponat aves mactatas, an non brevi
tempore verminaturæ ſint. Relatum mihi fuit à peregrinatoribus Indiæ, ſi pecudes
in calente die mactentur, nec caro illicò multo ſale perfricetur, aut fumo benè dure-
tur, intra paucas horas vermibus ſcatere. Si verò fervida arenâ contegere velis, are-
ſcet quidem caro, ſed ita ut eſui ſit inutilis, adhæc arena referta; quo pacto toſtas
108 coturnices nemo appetiverit. En ſextum miraculum, ſi de coturnicibus accipias.
Septuaginta Interpretes hanc expoſitionis crucem non tollere ſed figere maluerunt,
ut planè deſiſterent lectores ab ulteriori inquiſitione; ἔψυξαν ἑαυτοῖς ψυγμοὺς *refrigave-
runt ſibi refrigeria,* reddentes. Cujus expoſitionis aliquem idoneum ſenſum nemo
adhuc docuit, nec ego reperire poſſum.

109 Difficultates & dubia iſta omnia cadunt, & tot diverſis interpretum ſententiis
opus non eſt, ſi de locuſtis expandendi rationem accipiamus. Inter alios præparan-
di modos & iſte à Kirſtenii Arabe (qui nihil noſtri gratia dixit, neque de hac noſtra
ſententia quidquam ſcivit) refertur, nimirum, *quòd ſoli ferventi per aliquod temporis
ſpatium exponantur, atque ſic ad cibum præparentur.* In Relationibus Mſſ. ſupra citatis §. 55.
habentur verba: Sie haben gantze Fäſſer voll gedürret ꝛc. Et in Guinea: Sie
werden getödtet/ und an der Sonnen gedürret/ und von ihnen gefreſſen. Hinc
cognoſcere eſt, quid *expanſio Selawarum* ſibi voluerit. Iſtæ igitur locuſtæ in ſaxis &
petris Arabiæ iſtius deſertæ circumcirca caſtra non ſigillatim, nec per areolas, ſed per
acervos latè diſponi, & ſæpius baculis converti potuerunt, donec ſufficienter ſiccatæ
fuerint, ut in menſem aut amplius durarent, quas poſtea aqua rurſus macerare, co-
quere, vel alio pacto ad eſum præparare quiverunt. Quamvis credibile ſit multas
recen-

(y) *Genus avium minutarum* in Ægypto, de quibus videatur *Bochartus* dicto loco pag. 107.

L. I. c. 13. recenter coctas, multas ſale conditas, vel fumo etiam duratas fuiſſe, utut ſolus expan-
N. XCVI. dendi, ſive in ſole exponendi modus tanquam communiſſimus & facillimus in Scripturâ exprimatur.

Samaritanus codex hic variam lectionem nobis ſuppeditat, ibi enim pro שטח 110
Expandit transpoſitis literis reperitur שחט: Mactavit; ut: ࠅࠉࠔࠇࠈࠅ ࠋࠄࠌ ࠔࠇࠅࠈ וישחטו להם שחוטה *Et mactaverunt eas mactatione.* Samaritana verſio habet: ࠅࠍࠊࠎࠅ ࠋࠄࠅࠍ ࠍࠊࠉࠎࠄ ונכסו להון נכיסה quod idem eſt. Videntur Samaritani de avibus propriè dictis textum hunc accipere, quibus mactatio potius convenit, quàm expanſio; iſta enim in aves non quadrabat. Poſſet quidem verbum ࠔࠇࠈ שחט de occiſione ſimpliciter accipi, ſed tunc verba circum caſtra ſupervacanea forent, iſta enim expanſionem aliquam denotant.

Ex quibus evidenter lectori conſtare putamus, textum omnem de locuſtis multò commodiùs & genuiniùs exponi poſſe quàm de coturnicibus, ſine alio miraculo, quàm quòd Deus ventos auſtrales excitaverit, iisque locuſtas in unum coactas tantâ copiâ in deſertum volare, ibique per triginta ſex horas manere coëgerit. Non quòd miraculum divinum elevare velimus, ſed ut illud textui & naturæ rerum convenientiùs exponamus, ſignificationem vocabuli amiſſam reſtituentes: ſimulque impiorum irriſorum objectionibus obviam euntes; ne dicant: *Deum non opus habuiſſe tot ſuperfluis in una hiſtoria miraculis, ad ſatiandam in unum menſem appetentiam carnis* 111
d. loc. *Iſraelitarum; cùm id multò paucioribus efficere potuiſſet.* Rectè Bochartus: *Non ut minuamus Dei virtutem, ſed ne fidei vim faciamus, ab illa plura extorquentes quàm Deus nobis in verbo ſuo revelavit.* Hoc eſt: *Ne miracula fingamus, cùm Deus per naturam ſervam ſuam operatur.*

Hæc pro ſcopo noſtro ſufficiant; quibus etiam ſatisfactum putamus iis, qui de 112
locuſtis S. Johannis Baptiſtæ hucusque dubitaverunt, & ignoratione locuſtarum Orientis quidvis aliud quàm inſectum hoc comminiſci voluerunt, ut videre eſt apud Melchiorem Sebizium de Alimentorum facultatibus Lib. II. p. 503. Plura de Locuſtis qui legere volet, videat *Itinerarium Perſiæ Tavernieri* (z); ubi docet in Armenia intra paucos dies locuſtas ab avibus abſumi. Nam in Armenia quoque dari Tacitus teſtatur loco ſupra citato his verbis: *Imbecillum equitem pabuli inopia; nam exorta vis locuſtarum ambederat quidquid herbidum aut frondoſum.*

Additio.

Diximus ſupra §. 21. & 22. Arabes non intelligere vocem سلوى ex S. 113
Scriptura in Alcoranum intruſam. Commentatorum peritiſſimi volatile fuiſſe ſciunt, quale, neſciunt; ut ex variatione eorum liquet. Locum *Wheloci* p. 14. amicus nobis ſuppeditavit, qui ex *Perſico Paraphraſte* p. 29. lin. 17. ſequentia tradit وفرستاديم برشما ترنجبين ومرغي كه انرا كركي خوانند id eſt: *Demiſimus ſuper vos* Mannam *& volatilia quæ* Carc *appellitant.* Perſicum ترنجبين *Mannam* officinarum ſeu *medicinalem* ſignificat, quaſi verò talis fuerit Iſraelitarum. كركي *Perdicem* exponit *Angelus à S. Ioſepho* ſecus ac Clariſſ. *Meninskius* qui Gilæorum Lingua *Gallinas* ita vocari ſcribit. Quæ cuncta ſententiâm noſtram firmant, genuinam vocis שלו ſignificationem ex Arabicâ linguâ, & Alcorano ejusque commentatoribus haberi minimè poſſe.

N°. XCVII. De formicis Indicis] Animalia Indiæ atque Africæ I
pleraque majora eſſe noſtratibus, ex ſupradictis conſtat. De *Taurelephantis, avibus*
n. 73. §. 3. n. 92. §. 6. & *Draconibus* ingentibus ſupra diximus: *Veſpertiliones* anſerum magnitudine dari
n. 93. §. 4. ferunt. (a) Non igitur mirum, ſi & inſecta multò maxima ibi reperiantur. Sed credibile non eſt, *formicas* reperiri magnitudine canis. Miraculi causâ augeri ſolent iſta, & fabulis corrumpi.

Primus

(z) Lib. IV. cap. 3. & Tom. I. Lib. 2. pag. 157. (a) Itinerar. Georg. Anderſon. Lib. I. cap. 10. in fin.

2 Primus *Herodotus* in Thalia Lib. 3. c. 102. autor eſt: *dari* L. I. c. 13.
N. XCVII

Μύρμηκες μεγάθεα ἔχοντες κυνῶν μὲν ἐλάσσονα, ἀλωπέκων δὲ μέζονα; εἰσὶ γὰρ ἐξ αὐτέων καὶ παρὰ βασιλέϊ τῷ Περσέων, ἐντεῦθεν θηρευθέντες.	*Formicas* magnitudine *canum* minores, *vulpium verò majores. Dantur enim quædam tales & apud Regem Perſiæ, ex illis locis venando captæ.*

Strabo ex Megaſthene refert: *eas vulpibus non minores eſſe*; ſed illi, ut & Daimacho Lib. 15.
talia ſcribentibus fidem derogat. Plinius *Indicas lupis Ægypti magnitudine comparat.* p. 706. &
Solinus *Æthiopicis formam canis maximi* tribuit. Idem habet Mela, quem ſic corrige: 2. p. 70.
Alit formicas non minores maximis canibus. Vel: *maximas non minores canibus.* L. II. c. 31.

3 Quæ ſi quis legat, minùs fabuloſam putabit *Thuani* (b) narrationem: *Quòd nuncius à* cap. 30.
Thamo Perſarum Rege Oratoris titulo ad Solimannum venerit cum muneribus, inter quæ e- 3, 7. 23.
rat formica Indica *canis mediocris magnitudine, animal mordax & ſævum.* Eadem ha- Ep. 4. p.
bet Busbequius; ſed Bochartus (c) meritò in dubium vocat, quòd viri iſti graves non 259.
ſuâ fide, ſed ex aliorum relatione ſcripſerint. Nam: *Memini dictum fuiſſe*, Busbequius ait. Quamobrem & nos fidem tam diu ſuſpendemus, donec ex αὐτοψίᾳ cujusdam viri fide digni certiora cognoſcamus.

4 Alioquin de maximis illis formicis non diſplicet conjectura Bocharti, qui ex Agatharchide, Strabone, & interpretibus Jobi. IV. 11. obſervavit: *leonum quoddam genus* Μύρμηκες *Formicas*, vel Μυρμηκολέοντες *Formico-leones dictum fuiſſe.* Contingere ergò potuit, ut autores ſupra citati, talis æquivocationis ignari, de inſecto intellexerint, quæ de quadrupede erant intelligenda.

5 Quæ verò de naturâ earum *Solinus* & *Mela* tradunt (d): *quòd arenas aureas pedibus egerant, egeſtas cum ſummâ pernicie attingentium cuſtodiunt*; fabula eſt, quæ ſemet redarguit. Nam *ſi terram auri feracem adamant* (ut Philoſtratus loquitur) *aurumque* Lib. 6.
tantâ curâ cuſtodiunt, certè ſtultiſſimæ ſunt formicæ, quòd illud eruant, ac ſibimet onus cuſtodiæ imponant, & non potiùs in terræ viſceribus abditum relinquant. Equidem facilè credo, ſi formicas Indicas de Leonibus accipias, intutum valdè eſſe aurum in deſertis illis quærere. Scilicet non auri cuſtodiâ, ſed cibi appetentiâ homines aggrediuntur.

6 Ea demum vera eſſe puto, quæ Herodotus de hac auri egeſtione me- d. loc.
moriæ prodidit: *Quod formicæ illæ Indicæ eodem modo ac formicæ in Græcia humum & arenam è foveis ſuis egerant, in qua auri quid reperiatur, quod Indi poſtea colligant.* In quo nihil abſurdi nec miraculoſi occurrit.

7 Cæterùm multa formicarum genera in calidis regionibus dantur. Habeſſinicas in Hiſtoria noſtra deſcripſimus. In Congo dantur volatiles pernicioſiſſimæ, hominibus & pecudibus exitiales, tantâ enim copiâ advolant, ut non niſi igne arceri poſſint. *Dionyſius de Carli* Miſſionarius illius Regni teſtatus (e): *parum abfuiſſe, quin vivus ab illis devoratus fuerit. In Angola id crebrò uſu venire, adeò ut tota examina vaccas vivas invadant, & unâ nocte usque ad oſſa conſumant.*

COMMENTARIUS

Ad Lib. I. Cap. XIV.

N°. XCVIII. Habeſſinos optimæ indolis eſſe, propterea bello captos pluris venire quàm aliarum nationum mancipia]

1 Nullos hic poſſumus certiores teſtes producere, quàm Pp. Societatis, qui ingenia Habeſſinorum triginta ferè annis, quibus ſummâ cum autoritate in Æthiopia verſati ſunt, probè cognita & explorata habuerunt. Illi in *epiſtolis de annis 1607. & 1608.* (f) *de Seminario Fremonæ inſtituto* ſic ſcribunt:

(b) Lib. 24. Ad ann. 1559. (c) Part. II. L. IV. c. 22. p. 599. & Lib. VI. c. 4. in fin. (d) Nec non Plin. Lib. 37. Sect. 54. p. 406. Volaterranus ita refert, ut credere videatur. Tit. India fol. 132. b.
(e) In libello, cui titulus: *Relation curieuſe d'un Voyage de Congo és années 1666. & 1667.* Lyon. 1680. p. 160.
(f) Ulisippone anno 1611. *impreſſis*, Lib. I. tit. *Ethiopia* c. 12. p. 43.

L. 1. c. 14. X CVIII. Eſtam hoje aquellos mininos mui aproveitados aſſi na lingoa natural, como na noſſa Portugueſa: & nam menos eſtam no que toca a virtude, que he o principal intento; nem neſta parte ha muito que fazer com elles, porq; ſam os moços Abexins de naturais aureos, & da mor innocencia que ſe pode imaginar.

Pueri illi hodiè benè profecerunt tam in lingua ſuâ naturali, quàm in noſtra Luſitanicâ: nec minùs in iis quæ ad virtutes ſpectant, qui principalis ſcopus eſt; neque hac in parte multùm negotii faceſſunt, ſunt enim pueri Habeſſinici indolis aureæ: & majoris innocentiæ, quàm quiſquam ſibi imaginari poſſit.

2 Et como Ethiopia, ainda que tam inculta, nam perdeo de todo as reliquias da quelles primeiros bons principios, que aprendeo dos Santos Apoſtolos. Ainda hoje ſe uſa mandarem os pays aprender ſeus filhos a os moſteiros.

Et quemadmodum Æthiopia, utut inculta, nondum planè perdidit reliquias bonorum illorum principiorum, quæ didicit à ſanctis Apoſtolis: ita hodie adhuc in uſu eſt, ut patres filios ſuos in monaſteria [tanquam in ſcholas] *mittant.*

Et principalmente os Senhores, os quais nam ſe contentam com ſeus filhos aprenderem os livros ſagrados, mas tambem procuram que ſuas filhas as ſaibam, & aſſi nam ha Senhora que nam ſaiba bem o texto das ſagradas letras de cor, *as Epiſtolas de Sam Paulo, & os Pſalmos de David.*

Imprimis proceres, qui non contenti ſunt ut filii tantùm ediſcant libros ſacros, ſed etiam curant, ut filiæ illos calleant, & ſic non datur matrona nobilis, quæ non bene ſciat textum Sacræ Scripturæ: & quidem memoriter Epiſtolas S. Pauli & Pſalmos Davidis (g).

In iisdem epiſtolis cap. X. p. 38. habentur ſequentia:

3 Se ha de ſaber & notar, que ainda que os Abexins eſtam em muitos & grandes erros na Fè, todavia (*nam tratando dos ſeus erros & ſchiſma*) he certo que à ſua excellente indole & boa inclinaçam natural pera toda piedade & virtude a tem ainda agora, como tinham antiguamente: & que ha nelles (*conforme à experiencia de que os padres vem & palpam*) ainda de preſente muyto menos peccados, que em outras muytas partes, onde câ por Europa noſſa ſanta Fè eſtà inteira,

Sciendum & notandum eſt, quamvis Habeſſini verſentur in multis & magnis erroribus circa fidem, attamen (ſi excipias errores eorũ & ſchiſma) *certum eſt, quòd excellentem indolem ſuam, & bonam inclinationem naturalem ad omnem pietatem & virtutem adhuc hodie conſervent, ſicuti eam antiquitus tenuerunt; & quòd inter illos* (ſecundum experientiam quam Patres vident & palpant) *etiamnum multò* pauciora peccata *reperiantur, quàm in aliis multis regionibus, ubi in Europa noſtra ſancta Fides adhuc incorrupta extat.*

Et paulo poſt:

4 Sam mui affeiçoados a penitencia, & por major, que o confeſſor lha dè, ſempre dizem: *que he pequena & que faram mais.* Sam dados a oraçam & muitos ſe levantam cedo, & a vam ter as igrejas. Dam com muita facilidade eſmola a os probres & agaſalham os peregrinos.

Multùm ſtudent pœnitentiæ, & quantamcunque confeſſionarius illis imponat ſemper dicunt: adhuc parũ eſſe, & quòd plus facere velint *Dediti ſunt* orationibus *& multi tempeſtive ſurgunt, & in templa pergunt, ad habendum eas. Ma[illegible] facultate dant* eleemoſynas *pauperibus, &* hoſpitio *excipiunt peregrinos.*

Et cap. X. pag. 39. ibidem.

5 Uſam em ſuas corteſias & ſaudaçoens de palauras muyto pias & Chriſtaãs, como: *Deos vos ſalve. Deos vos ajude. Graças a Deos*, & outras ſemelhantes &c. Finalmente tem os Abexins todas as partes pera ſer hũa das melhores Chriſtandades do mundo. Se lhes entrara a verdadeira luz da pura Fè &c. E por experiencia o vem os padres nos Catholicos, que tem a ſua conta, dos quaes affirmam, que communmente ſam almas puriſſimas &c.

In ſuis officiis & ſalutationibus adhibent verba valde pia & Chriſtiana: ut: Deus te ſalutet, Deus te juvet; Deo gratias, & alia ſimilia &c. *deniq; Habesſini omnes illas virtutes posſident, quæ conſtituere posſint præſtantisſimam totius mundi Chriſtianam Rempublicam, modo recipiant veram lucem puræ fidei. Idque re ipſa experiuntur Patres in Catholicis, quorum curam habent, de quibus affirmant, quod communiter ſint* animæ puriſſimæ.

6 Ipſe Patriarcha *Alphonſus Mendez*, quem pro gravitate muneris ſui noſſe oportebat ingenia Habeſſinorum (h) idem teſtatur; Verba ipſa Italica deſcribi merentur.

Sono maravglioſamente affetti alle coſe divine, & hanno ſempre mantenuta viva quella piccola ſcintilla della Fede e nome Chriſtiano ſotto queſte ceneri, ſin dal tempo degli Apoſtoli,

Mirabiliter bene affecti ſunt erga res divinas, & ſemper vivam conſervaverunt parvam illam fidei & nominis Chriſtiani ſcintillam ſub iſtis cineribus, ab ipſo Apoſtolorum tempore inter feces Gentilium

frà

(g) Videſis *infra Lib. III. c. 5. 5. 16. n. 36.* de hac re plura, & ſeqq. p. 163.

(h) *In relat. Romæ impreſſa* Anno 1626.

frà le fecce de Gentili e Maomettani. Sono grandemente inclinati a leggere e ſapere.

7 In quanto all' ingegno, poſſo generalmente dire, *che i più nobili e culti non la cedono a gli Europei: gli altri più basſi, e ruſticani di gran lunga avanzano la noſtra plebe.* Auvenga che a pena ſi trova huomo che ſi poſſa chiamare groſſolano e ſtolido. Ed è mirabile, ſentire un garzoncello mezo ignudo ridire le commeſſioni del ſuo padrone, ancorche di gran tempo; e riportar le riſpoſte date all' improviſo; non altrimente che ſe fuſſe alleva-

8 to in ſeno à Roma. Che, ſe Dio noſtro Signore concedeſſe pace, onde ſi poteſſe qui ereggere una Univerſità, o almeno come altrove ſtudiar ordinatamente; non dubitarei di affermare: *che gli Abesſini ſtarebbono al paragone de più ſcientiati di quante nationi ſono ſino adeſſo ſcoperte.* La onde non ſia chi penſi, eſſer male impiegate le buone habilità, e gran talenti nella coltura dell' Ethiopia.

& Mahumedanorum. Summoperè cupiunt legere & ſcire. L. 1. c. 14. XCVIII.

Quantum ad ingenia eorum attinet, generaliter dicere poſſum: quòd nobiliores & cultiores minime cedunt Europæis: At humiliores & homines ruſticani multis modis ſuperant noſtram plebem. *Imò vix reperitur aliquis inter eos, qui ſtupidus & ſtolidus vocari posſit. Et admiratione dignum eſt, audire* puellum ſeminudum *recitantem mandatum Heri ſui, quamvis ſat longum, & referre domum reſponſa de improviſo data, non aliter, quàm ſi in ſinu urbis Romæ educatus fuiſſet. Quòd ſi Deus Dominus noſter pacem daret, ut hic Academia aliqua erigi, aut ſaltem ſtudia, ut alibi, ordinatè tractari poſſent, affirmare non dubitarem,* Habeſſinos poſſe contendere de principatu cum eruditiſſimis omnium nationum ad hunc usque diem cognitarum. *Quapropter neminem cogitare decet, quòd male collocetur labor optimorum ingeniorum, & maximorum talentorum in excolendâ Æthiopiâ.*

9 Quæ omnia majoris fidei causâ ipſis Patrum verbis referre & exponere volui. Nec à quoquam in dubium vocari poſſe puto, cùm à talibus teſtibus proficiſcantur, qui ea bene ſcire potuerunt, nec cauſam habuerint rem falsò exaggerandi. Imò tametſi quædam durante adhuc amicitiâ per hyperbolen dixisſent, ortâ inimicitiâ id revocaſſent vel temperaſſent, quod factum non eſt.

10 Iſta mecum reputans, non deſtiti in moleſtiſſimo tam linguæ quàm rerum Æthiopicarum labore deſudare, fructũ & ſucceſſum Dei O. M. miſericordiæ relinquens.

11 Ob tantam ingenii præſtantiam ſervos hujus nationis pluris venire, quàm aliarum gentium mancipia, nunc ſatis intelligi poteſt. Propterea barbari Gallæi captivos tam avidè venantur, ut eos Turcis atque Muhammedanis vendere poſſint, quia in magno pretio apud illos ſunt. Id quod in *relatione noviſſimâ ex Arabiâ* (i) *ad me perſcripta* confirmatur: De Habeſſinſe Slaven zyn van een goeden en trouwen aert / ſtil van humeur / en ſeer voldoende; daeromme by de Arabiern als Turcken ook in beſondere achting; werdende jaerlicks in goet getal binnen Mocha / Gedda &c. van twintigh / dertigh tot hondert Rijksdaler en meer naer haer ouderdom / goede geſtalte en zeden verkofft. Senſus eſt: *Servos Habeſſinos bonæ ac fidæ indolis eſſe, atque ſummopere æſtimari & vendi pro ratione ætatis, formæ & morum, viginti, triginta, imò centum imperialibus & ultra.*

12 Diximus in hiſtoria noſtra, quòd ſervi Habeſſini libertate donati, ad ducatus & præfecturas evehantur, id enim exemplo Habeſſini, *Melik Ambar* dicti, docetur, de Procem. quo *O. Dapper* (k), *quod regnum* [Dekan] *magna fide atque famâ adminiſtraverit, Rege* 13. 6. *adhuc pupillo duodecim annorum exiſtente.* Mala de illo ſparſa ex invidia inimicorum profecta videntur, aliàs Regi pupillo in tantâ potentiâ & autoritate fidus non fuiſſet.

13 De *indole Gregorii* hoc tantùm addimus: Hilari prorſus erat animo, comis atq; affabilis; ſi blandè illum compellares, vel beneficiis aut convivio delinires, nihil denegabat, quod ab illo peteres: adhæc linguâ promtus, converſationis jucundæ, ſalibus atque leporibus facundus erat. Cætera de ejus perſonâ ſupra in prolegomenis Num. XIII. ſufficienter diximus.

N°. XCIX. Gregorii ſtudium Linguæ Latinæ & iter Acalexi]

De ſtudio Gregorii & animo diſcendi flagrantiſſimo *in Comment. ad Proœmium* ſatis n. 13. §. 24.

(i) Mocchæ data d. 19. Auguſti 1685. Art. 12. quam eodem menſe anni ſequentis accepi.

(k) *In deſcript. Indiæ propriè dictæ, Tit. Regn. Dekan p. 352.*

L. I. c. 14. dictum. *Acalexus juvenis Habeſſinus* diſcipulus *Petri Heylingii Lubecenſis*, cujus in Hi- 1
N.XCIX. ſtoria noſtra mentionem fecimus, Linguæ Latinæ & rerum peregrinarum diſcenda-
3. 14. 4. rum ſtudio in Europam venit. Cum Romæ intellexiſſet, Gregorium in Germaniâ
bene exceptum & habitum fuiſſe, rationem mittendi & curandi literas ignorans, au-
ſus eſt iter ignotum ſuſcipere, ſed ingenio ſimplicior, imaginatus ſibi eſt, ſe meam
vel Præceptoris ſui patriam *Lubecam*, quarum neutram rectè pronunciaverat, neque
ſitum earum noverat, in Germania facilè reperturum. Verùm ſpe ſuâ deceptus,
Amſtelodamum profectus eſt, quòd unam ex epiſtolis meis illic datam vidiſſet. Ibi à
pueris quibusdam ludibrio habitus & in aquam detruſus, ferè ſubmerſus fuiſſet, niſi
boni quidam viri illum eripuiſſent, ut ex ſequenti epiſtola *Petri Serrarii* ad *Iohan-
nem Weſſelium Lubecenſem d. 8. Mart. 1653.* data, cognoſcere licet: Ea verbotenus
ſic habet:

Porro quod potiſſimum ſcriptionis ſubjectum nunc eſt, hiſce diebus ad me adductus 2
fuit à Dn. Georgio Gentio Juvenis Abeſſinus Æthiops, *quocum loquenti mihi incidit
in mentem memoria* Petri Heylingii. *Dixi itaque me noviſſe in illis terrarum oris Iuve-
nem quendam* Lubecenſem *ita appellatum. Ad quod nomen exultavit valde* Abeſſinus.
hic juvenis, *nomine* Acalexus, *& dixit Gentio ſua linguâ.* ô Doctor Petre! ô Doctor
Petre! *& multis præconiis extulit hominem: ſe per quatuor menſes illi cohabitaviſſe, nem-
pe in urbe metropoli* Dambey, [Dembeæ Regni] *ubi* Petro Heyling *ampliſſimæ ædes, à
Rege ſuo*, Preſte Jan *vulgo nuncupato, ſunt datæ, ſeque illius amore huc pertractum. Cum
enim Hieroſolymis eſſet, quò pervenerat cum legatis à Rege ſuo illuc miſſis, cœpit ipſum deſi-
derium viſendi patriam Præceptoris vel Domini ſui* Petri Heylingii, *ſperans ſe ei ſimiles
multos reperturum. Itaque datâ oportunitate mercatorum quorundam Romam venit, il-* 3
linc huc Amſtelodamum. *Sed proh dolor! quid accidit. Diſcedunt mercatores, qui eum
huc adduxerant, ſolitarium, inopem, & peregrinum linguâ & habitu, relinquunt. Fit
ludibrium pueris & inſolenti nautarum turbæ, conſpirant tres vel quatuor nebulones, & de-
trudunt* Acalexum *noſtrum in aquam, ubi ſubmerſus fuiſſet, niſi natare potuiſſet, & accur-
riſſet homo quidam, qui ejus miſertus, illum ex aquis extraxit, & domum ſuam introduxit
& ad ignem ſiccavit. Hic ſoſpitator* Acalexi, *cum loqui nequiret cum ipſo, inquiſivit de a-
liquo, qui linguam calleret hujus peregrini. Tandem adductus fuit prædictus* Gentius, *qui* 4
*miſericordiâ ductus, ipſi hoſpitium procuravit, deinde ad me duxit, ut communi conſilio &
ope hanc Chriſtiani nominis inter nos infamiam, actibus & operibus miſericordiæ, quantum
poſſibile, deleremus. Quod utique facere inter nos conſtituimus, & tum juvenis iſte ſit
bonæ indolis & pius, etiam linguam noſtram, & inprimis Latinam diſcendi cupidiſſimus,
convenimus inter nos, Amicorum noſtrorum adjutorio illi procurare quæ ad vitæ & inſtituti-
onis neceſſitates requiruntur, ſaltem per annum vel circiter, donec linguam Latinam probè cal-
leat, ut ſic tutiùs & commodiùs peragrare regiones, & in patriam redire poſſit, ibique me-
lius teſtimonium de* Petri Heylingii *patriâ & populo reddere, nec non de* Chriſti Domini
*inter nos dominio & gratia, quàm ſi indotatus & vacuus rediret. Hoc noſtrum conſilium,
& hanc de* Petro Heyling *hiſtoriam, hanc diſcipuli eius fortunam operæ pretium putavi
ad te ſcribere.*

Tardè iſta cognovi per Dn. *Chriſtiannm Caſſium Epiſcopi Lubecenſis Conſiliarium.*
Acalexus per Germaniam in Italiam regreſſus, *Vlmam* tranſiit menſe Septembri anno
1654. Octiduo poſt, ego cum Principe adoleſcente Dn. *Iohanne Erneſto &c. Saxo-
Gotano* illuc veni. Nunciabatur mihi ab amicis Habeſſinum quendam juvenem tranſi-
iſſe. Contradixi, minimè mihi perſuadens Habeſſinum aliquem in has oras me in-
ſcio veniſſe, (neque enim nomen ejus noverant) Armenium quendam fuiſſe opina-
tus. Tandem ex Italia tota res, ut erat, ad me perſcripta fuit, ſed Acalexus nuſpiam
ampliùs in Europa inveſtigari potuit.

N°. C. Leucæthiopas] Αἰθίοπας λευκοὺς *Albos Æthiopes* gentem aliquam
vocari [*quaſi diceres* Negros blancos] pro contradictione haberi poſſet; ſed mores, patria,
forma, vultus & capilli criſpiſſimi, tametſi non ſemper nigri, (ut Voſſius ſcribit) genus
Æthiopi-

Æthiopicum arguunt, albo tantùm colore differunt, ſed planè ingrato & exſangui, tanquam moriturientium, ut in Hiſtoria noſtra ex Tellezio retulimus. Mentionem eorum faciunt priſci Hiſtorici. Plinius: *Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem verſus, ſuperque Gætulos, intervenientibus deſertis, primi omnium Libyægyptii, deinde* Leucæthiopes *habitant, ſuper eos Æthiopum gentes Nigritæ.* Quod & hodierni Scriptores L. I. c. 14. N. C. L. 5. c. 8.

2 confirmant. Iſaacus *Voſſius* (l) refert: *Albos Æthiopes ſive* Leucæthiopes, *uti à veteribus vocantur, non tantùm in prædictis regnis ultra Nili fontes Auſtrum verſus ſitis, ſed & paſſim in mediterraneis Africæ reperiri tam eſt certum quàm quod certiſſimum. Magna pars ſatellitii Regis Lovangi conſtat ex hujusmodi hominibus. Tanto candore ſunt conſpicui, ut ſi quis eos eminus videat, aut Belgas aut Germanos exiſtimet; utpote qui præter cæſios oculos etiam rufos aut flavos habeant capillos. At verò ſi quis coram contempletur, longè aliter ſentiet. Iſte quidem cutis candor non eſt vividus, ſed cadaveroſus omnino, & prorſus ſimillimus leprâ laborantibus. Oculi quoque propè ſpectati videbuntur ſimiles oculis morientium aut ſtraborum.*

3 *Quamvis verò iſtud hominum genus è nigris quoque proveniat parentibus, conſtat tamen in* mediterraneis Guineæ *etiam integram gentem iſtiusmodi* Leucæthiopum *reperiri. Horum & halitum & contactum velut contagioſum fugiunt alii Æthiopes. Unde, ut puto, colligi poteſt, verè eſſe leproſos, & iſtam coloris diſcrepantiam ab aliis Æthiopibus induci à morbo, quòd nempe cutis eorum exaruerit. Creber autem hic affectus apud Æthiopas, illos præſertim qui in aridis & æſtuoſis habitant locis, qui, niſi perpetuâ & quotidianâ unctione cutem reficerent, omnes forſan eodem malo laborarent. Hinc nullus apud Nigritas dies tranſit ſine unctione, nec tantùm oleo, ſed etiam adipe & quavis alia pinguedine totos ſe imbuunt, donec ſpeculi inſtar niteant, & hac ratione non tantùm cutem areſcentem reſtituunt, ſed & ſanitatem & nigritiem, quæ eſt pulchritudo Æthiopum, corpori ſuo conciliant.*

4 *Iſtud admiratione digniſſimum, homines iſtos interdiu cæcutire, noctu verò plurimùm viſu valere, Lunâ præſertim fulgente. Itaque* Nigritæ & Æthiopes *horum interdiu inimici, cùm Sol maximè ſplendet, illos aggrediuntur: ipſi verò illatas injurias noctu ulciſcuntur, ac alios invadunt Æthiopas, magnâque ſæpè afficiunt clade.*

5 *Iſtos* Leucæthiopas *Luſitani vocant* Albinhos [Albicantes] *& aliquando nonnullos ex his bello captos, & in Braſiliam abductos, piſtrino addicere tentavere, cùm præcipuo valeant robore. Sed compertum eſt illos mori malle, quàm ſervitutis pati vincula. Porro non in Africâ ſolâ, ſed & apud Indos Orientales in inſula Borneo, & præterea in Nova Guinea, quæ vocatur* Terra de Papos, *ſimile hominum genus obſervavere & noſtri & Luſitani.* Hæc Voſſius.

6 Exſcribi meruere iſta, alibi vix reperta. In duobus tantùm hæreo, quomodo dici poſſit: *Id hominum genus è nigris provenire parentibus, & tamen integram gentem iſtiusmodi* Leucæthiopum *reperiri?* Si enim parentes nigri ſunt, utique illi gentem conſtituunt, hi autem tanquam degeneres non pro populo ſunt habendi, maximè ſi ſint contagioſi. Deinde, *ſi halitum & contactum eorum alii Æthiopes fugiunt, & ſi ſint verè leproſi, ut* Voſſius *colligit, quomodo admittuntur in aulam Regis Lovangi, & magnam partem ſatellitii Regii conſtituunt? Ante thronum Regis ſedent averſo capite, pellibus tecti, contra morem reliquorum, ut Dapperus* loquitur (m). *Et quomodo præcipuo valent robore, ſi morboſi ſunt?*

7 Eos autem robuſtos eſſe facilè credo, quia corporis cuſtodes ſunt dicti Regis, ut in Europæorum aulis Helvetii. Si quid conjicere poſſum, aliquos dari puto hîc illic per Æthiopiam degeneres, è nigris parentibus prognatos, talibus vitiis, quæ Voſſius narrat, laborantes: gentem tamen *Leucæthiopum* certam eſſe, ac per ſe ſubſiſtere, vitiis illis carentem. Quæ nobis aliquando alii αὐτόπται declarabunt.

No. CI. Parturientes Æthiopiſſas in genua procumbere]

1 Æthiopes putant aliarum regionum fœminas idem facere. Sic enim de S. Maria ſemper Virgine loquuntur: አስተብረከት: ከመ: ትለድ: *In genua ſe demiſit ut pareret* (n). Alibi dicunt: ብእሲት: ሶበ: ታስተበርክ: ለወሊድ: *Mulier*

(l) *De Nili aliorumque flum. origine* c. 19. p. 67. (m) *In Africa tit: Regn. Lovango.* (n) Lib. Hom. Æth. Manuſſ.

L. I. c. 14. *cùm in genua procumbit ad pariendum &c.* Mulieres Hebræas id feciſſe colligo ex eo,
N. CI. quòd de *nuru Eli* ſummi Sacerdotis legitur ותכרע ותלד *in genua ſe demiſit & peperit,*
1. Sam. 4. **Sie ließ ſich nieder auff ihre Knie/ und gebar.** Syrus rectiſſime ܒܪܟܬ. Arabs
19. سقطت *procidit* ſcilicet *in genua, pariendi cauſa.*

Non diſtinctè tradunt Lexicographi ſignificationem radicis כרע Kimchius ad 2
Pſ. 95. 6. באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יהוה: inter כרע & ברך differentiam facit &
כריעה fingit eſſe כריעת הראש עם קצת הגוף *demiſſionem capitis cum parte corporis;* quæ honoris ſignificatio apud *Turcas* fit tecto: apud *Gallos* intecto capite. Sed quæcunque loca mihi inſpicere contigit, hanc vocem propriè non de flexione ſolùm, ſed *de genuum humi poſitione* accipi, & tam de hominibus quàm de brutis dici, deprehendi Metaph. autem *de ſubjectione* & *ſubmiſſione* ſervitutis. Plerumque etiam 3
in propriâ ſignificatione additur nomen ברכים genua, ſic כרעו על ברכיהם *Procubuerunt in genua ſua,* nimirum ad bibendum aquam. Jud 7. 5. 6. Qui ſolus locus demonſtrat non ad caput, ſed ad genua hoc verbum pertinere. Et ſic כרע â ברך diſtinguitur, ut Germanicum **knien** *in genua procumbere,* **und die Knie beugen/** *genua flectere.* Locus Pſalmi modò allegatus ex mente & more Orientalium 4
reddendus eſt: **Laſſet uns** (1) **mit liegendem Leibe auff der Erden anbeten/** *Humi ad adorandum nos proſternamus* (Iſtud adhuc faciunt Orientales omnes, etiam Moſcovitæ, ut totos ſeſe proſternant) (2) **auff die Knie fallen/** *in genua procumbamus,* **und** (3) **die Knie beugen/** *& genua flectamus;* nempe ut diverſis vicibus & temporibus omni genere humilitatis ſubmiſſionem ſignificemus. *Gradatio* enim eſt à maximâ reverentiæ ſignificatione incipiens, & in minimâ deſinens.

Quæ de *facili partu* fœminarum auſtralium in Hiſtoria noſtra diximus, è pluri- 5
p. m. 271. mis relationibus & itinerariis confirmari poſſunt. *Barlæus de rebus in Braſilia geſtis* de fœminis illarum regionum ſcribit: *Nec Europæo more trahuntur in hebdomades quinque aut ſex puerperia, verùm altero à partu die ad operas ſuas redeunt, firmæ corpora quanquam puſilla.* Idque ſæpius legi & audivi de ancillis Indicis in *Bataviâ* Hollandis inſervientibus, quòd poſt partum ipſæ in profluentem aquam abeant, ſeque infantesque ſuos recens natos lavent, ſine ullo ſanitatis periculo. Diffiteri tamen non 6
poſſum, in *relationibus Pp. Societatis* (o) legi: *mulieres parientes ſæpiùs periclitari in Æthiopia.* Id num in certis provinciis Abaſſiæ frigidioribus contingat, ubi difficilius pariunt fœminæ: an certi tantum particulares caſus fuerint, de quibus Patres loquuntur: an alia quædam cauſa ſubſit, quò minùs facilè pariant Habeſſinæ, in medio relinquo. Dictum enim mihi fuit, pleraſque eſſe رصوفات ac ideò cariùs vendi barbaris ancillas hujus nationis.

Additio ad Lib. I. c. 14. n. 43.

An Judæi poſt deſtructionem templi Hieroſolymitani us- 7
piam ſuo jure uſi fuerint] Diximus in Hiſtoria noſtra *Iudæos in Dembea atque Samena* olim ſuo jure vixiſſe. Quod jam olim R. *Benjamin Tudelenſis* de Habaſſia in itinerario ſuo retulit; ſed provinciam vocat *Telſar* mihi ignotam:

ובה הרים גדולים ושם מישראל הרבה ואין עליהם עול גוים ולהם ערים ומגדלים בראשי ההרים:	*Et in ea* [*ſc.* provincia] *ſunt magni montes, ibique plurimi Iſraelitarum, neque ſuper iis eſt jugum gentium. Habent etiam urbes atque caſtella in cacuminibus montium.*

Conſtantin. L'empereur *in notis ad hunc locum* iſtud pro fabulâ habet: *Id nun-* 8
quam Iudæi probabunt, inquit, *ea ſe conditione urbes & regiones incolere, ut aliis non pare-*
L. I. c. 15. *ant.* Attamen *B. Tellezius* (quem ſecuti ſumus) id manifeſtè docet: *Iudæi poſſede-*
p. 38. *runt olim multas & amplas regiones, ferè totum regnum* Dembeæ *& provincias* Wagaram *atque* Samenam; *ſed ab Habeſſinis tandem ejecti fuerunt.* Pergit ſcribendo:

Em *Cemen* com tudo ſe defenderam fortiſſimamente, ajudados da grande altura e aſpereza	*In* Samena *tamen fortiſſimè ſe defenderunt, adjuti maxima altitudine & aſperitate montium*

de ſuas

(o) *De annis 1607. & 1608. p. 37. b.*

pag: 168. §. 5.

VIPERA AD VIVUM DELINEATA.

pag: 199. §. 3:

TROGLODYTÆ CAP: BONÆ SPEI. Vulgo HOTTENTOTZII.

de ſuas montanhas, ſe bem o Emperador *Seltan Segued* os conquiſtou eſtes annos a tras.	*Nihilominus Imperator* Sultan-Seghedus [Susneus] *illos ſubjugavit annis proximè elapſis.*

L. I. c. 14.
N. CII.

9 Hæc Tellezius. Ex quo ſatis liquet, quòd non paruerint Habeſſinorum Imperatori, & quòd Benjaminus falſus non fuerit. Quin & notiſſima eſt Hiſtoria *Dunawaſi*, (de quo infra,) quòd ipſe Judæus regnum Homeritarum poſſederit, & ita *Judæi regno ſub illo potiti ſint.* Patriarcha Andr. *Oviedus ad Reg. Luſitaniæ Sebaſtianum* ſcribit (p):

La ſierra que tienen los Judios con otras muchas tierras, que tienen uſurpadas de los Chriſtianos, y el Rey no puede con ellos, por ſer la *tierra muy fuerte*, y tener el pocas fuerças.	*Juga montium quæ Judæi poſſident, cum multis aliis regionibus à Chriſtianis ablatis. Neque Rex illis potiri poteſt, ob rupes aſperas & exiguas illius copias.*

Anno 1607. & 1608. Judæi adhuc potentes & validi fuerunt, bellicoſi & formidabiles ipſi Regi Habeſſinorum ob inacceſſos montes (q).

10 Bonus ille *Conſtantinus L' Empereur*, præceptor quondam meus benevolentiſſimus, veritus eſt, ne, ſi admitteret αὐτοκρατορίαν Judæorum in aliquo terræ angulo, id labefactaret vaticinium Iacobi Gen. 49, 10. Verùm iſtud de Politia integra Regni & Sacerdotii Judæorum, & quidem in ipsâ promiſſionis terrâ, nimirum Palæſtinâ, accipiendum eſt; nec ipſi Judæi aliter intelligunt.

N°. CII. De ሻንቅላ: Shankalis Æthiopibus Nomadibus; quòd Troglodytæ veterum eſſe videantur.

1]*Troglodytæ* [q. d. Lochkriecher] Græco vocabulo ſic dicti fuerunt quidam populi agreſtes in Africa, quòd in ſpecus & cava rupium ingrederentur, ibique ferarum more cubarent, ædificiis deſtituti, per Africam vagi atque palantes, ut in Hiſtoria noſtra diximus. Priſcorum de iis teſtimonia libet afferre. *Salluſtius* de bello Jugurth: *Africam initio habuere Gætuli & Libyes, aſperi incultique, quîs cibus erat caro ferina, atque humi pabulum, uti pecoribus. Hi neque moribus neque lege aut imperio cujusquam regebantur, vagi, palantes, quas nox coëgerat, ſedes habebant.* c. 17. Pomp. Mela: *Troglodytæ, nullarum opum domini, ſtrident magis quàm loquuntur, ſpecus ſubeunt, aluntur que ſerpentibus.* L. 1. c. 8.

2 Non dubito eosdem vel illis ſimiles eſſe, quos Gregorius meus *Shankala* vocavit, addito: *Omnibus quidem eſſe idem vitæ genus, linguis tamen & nationibus inter ſe differre.* De iis PP. Societatis in Epiſt. annuis ſcribunt: *Nudi incedunt, pudenda corii particulâ tegunt, cibus eorum ſolitus ſunt mures atque ſerpentes.*

3 Crediderim Promontorii bonæ ſpei incolas ejusdem generis eſſe qui *Hottentotzii* & *Sultanimanni*, aliisque nominibus vocantur, de quibus aliquoties audivi nec non legi, quæ *Georgius Andreæ Holſatus* in itinerario ſuo tradidit. Auß ihrer Sprach kan man kaum vernehmen / daß es Menſchlich ſey. Es iſt faſt ähnlich dem Plaudern der Calecuniſchen Hanen. Id eſt: *Vix humanus eſt illorum ſermo, blaterant inſtar Gallorum Africanorum:* Et paulo poſt ibidem: Die Hottentotzman ſind Eingebohrne dieſes Landes / wohnen in kleinen Hütten alß Schweinskoben: oder theils in Höhlen und Löchern in Berge gegraben. *Habitare* air, *in ſpecubus & antris montium*; Tales ergò ſunt ipſiſſimi Troglodytæ. L. 1. c. 4. Dapperus in Africa ſua: Sie ſprechen fort und fort mit Kluckern / wie die Kalikutiſchen Hane thun: oder Klatſchen bey einem jeden Wort mit ihrem Munde / eben als wann man mit dem Daumen ein Schnüpgen ſchlüge / dergeſtalt daß ihr Mund faſt als eine Klapper oder Klatſche gehet / indem ſie mit der Zunge überlaut Klatſchen / und jedes Wort bey nahe ein Klatſch iſt. i. e. *glocitant tanquàm Gallopavones, & ore ceu digitis crepant in morem crepitaculi.* p. 625.

Planè convenit deſcriptio iſta cum illorum ſermone, quem ipſe audivi à tali barbaro, qui ſpectaculi causâ ſuperioribus annis in Hollandiâ & Germaniâ circumducebatur.

De

(p) Addit. ad d. rel. Æth. p. 312. b. (q) *Rel. Ann. L. 1. c. 15. p. 58. b. Tit. Fontes.*

L.I. c.14. N. CII. De *Cafris* hoc loco in hiſtoria noſtrâ egimus, ſimulque Arabicam hujus vocabuli originem expoſuimus. E Chaldaica dialecto hæc radix in alias linguas propagata fuit, quibus כפר *Cafar* eſt *Negavit, abnegavit* peculiariter *Deum.* Hinc Rabbinis כופר *Cofer* eſt *Atheus* vel *Apoſtata* aut *Infidelis.* Luſitani littus Orientale Africæ vocant *La Cafreria* ſive *Cafrum regionem*, quòd eam ſic appellari ab Arabibus primò audiverint. Quippe كفار vel كافرون *Cafiruna* vel *Coffar* illi vocant eos qui verum Deum ignorant, vel negant. Vocabulum *Ciafer*, quo Chriſtianos a Turcis vocari ſcribit *Bartholomæus Georgiewitz* (r), id ipſum eſſe videtur, Turcæ enim ك Arabum ut Tz. Z. Germ. efferunt, nam eos pro كتاب *Kitab.* Tzitab. Zitab ipſe dicere audivi; ita fortaſſis pro *Cafer* dicunt *Tzafer.* 5

Additio

De vocabulo *Paganus*, quatenus accipitur pro Ethnico.

Hoc loco excurrere parumper libet ad Etymologiam vocabuli *Paganus*, quod 6
propriè *hominem ex pago* ſeu *ruſticum* ſignificat. Apud autores veteres inprimis ICtos
Hiſt. I. opponitur *militi*, ut apud Tacitum: *Inter paganos corruptior miles.* Antonius, pro-
54.5. broſè milites hortatus, ait: *Niſi vincitis pagani &c.* At Scriptores ſacri *Ethnicos*
3.24.4. ſive *gentiles*, i.e. non Chriſtianos neque Judæos ſic vocare conſueverunt. De ratione hujus appellationis Grammatici multum ambigunt. Niſi valde fallor, haud aliunde quàm à Judæis originem traxit. Hi, pagum כפר *Kefar*, Ethnicum verò ut diximus, כופר *Cofer* vocaverunt. Illi igitur ipſi Latinè loquentes; vel primi Chriſtiani ab illis audientes, כפר *pagum*, vel *villam*: ruſticum autem איש כפר *virum pagi* communiter appellari, vocabulum כופר reddiderunt *Paganum*, tanquam derivatum eſſet à כפר *Pagus*, cum à radice כפר *Cafar* debuiſſent reddere *Infidelem* vel *Ethnicum*; unde appellatio ſupradicta (ut puto) invaluit. Nam rationes omnes, quæ ab aliis proferuntur, vel nimis longè petitæ ſunt: vel autoritate carent. Ut cum plerique dicunt & credunt: *Conſtantini M. filiorumque ejus edictis Idolorum cultores ab urbibus proſcriptos fuiſſe, eosque in pagis remanſiſſe, cùm præſertim agreſtes moris priſci ſint retinentiſſimi*, *inde* Paganos dictos. Sed ubi & quando ex urbibus ſolummodo, & non etiam è pagis ſimul proſcriptus fuit falſus Deorum cultus? vel quonam tempore *Urbani* deſeruerunt Idololatriam, *Pagani* verò retinuerunt? Talis hiſtoria non fingenda, ſed autoritate certâ demonſtranda erat. Non prorſus abludit vocabulum Germanicum Heyden, ut obſervavit *Voſſius in Etymologico Linguæ Latinæ* voce *Paganus.* Quia locus parum cultus ab Ericis ibi creſcentibus vocatur eine Heyde; ut die Lüneburger Heyde. Quæ nos in medio relinquimus.

COMMENTARIUS

Ad Lib. I. Cap. XV.

No. CIII. De lingua Æthiopica] De hac noſtra linguâ prolixè 1
egimus in peculiari diſſertatione, quæ ſecundæ Grammaticæ noſtræ editioni præmittetur. Hoc tantùm loco paucis dicemus: *Nullam aliam linguam apud Æthiopes in ſcribendi uſu eſſe*, præter eam quam nos tractamus.

Floridum & ornatum dicendi genus, quod *Marianus Victorius* in rudibus ſuis Æ- 2
thiopicæ Linguæ rudimentis (s) narrat, eſt *lingua Amharica*, Habeſſinorum vernacula, ut ex paradigmate ibi addito liquet; quòd ſtudioſi talium aliquando in *Rudimentis*

(r) In commentario ſuo in vaticinium Turcicum. (s) Inſtitutiones linguæ Æthiopicæ vocat. Primò Romæ Anno 1552. in 4to, deinde in 8vo, impreſſæ ſunt pag. 8. & 43.

mentis noſtris *Amharicis* reperturi ſunt. Nec quicquam cauſæ ſubeſt, cur vernacu- L. I. c. 15.
lam hanc floridum & ornatum dicendi genus vocet. Quæ mox p. 45. nugatur *de phra-* N. CIII.
ſi quadam expolita, non ſecus quàm apud nos Ciceroniana, quâ non vulgus, ſed tantùm ele- & CIV.
gantiores utantur, tùm ad ſolutam orationem: tùm ad carminum compoſitionem, & quòd Babylonicum vocetur &c. ea vel confundit cum nobili noſtra Æthiopicâ linguâ, vel prorſus futilia & falſa ſunt: ut & ſequentia, quæ de tribus linguarum generibus, pro-
3 poſitis tribus vocabulis *panem* ſignificantibus, ſcribit. Quas nugas aliter conciliare non poſſumus, niſi quòd *Victorius* fortè cum provinciali quodam homine locutus fuerit, qui primò ſuam *particularem* ſignificare voluit *dialectum*, quia vox ኣቁ፡ pro *pane* neque in Amharicâ, neque in Æthiopica linguâ occurrit: deinde *Amharicam* nobiliorum totius regni non ſolùm, ſed etiam Regnicolarum Amharæ *vulgarem linguam*, quæ tamen in communi ſcribendi uſu non eſt; in illâ occurrit vox እንጀራ፡ *Panis*: poſtremò hanc noſtram *Æthiopicam*, quam benè *ſanctam*, malè & ineptè *liberam* vocat; hujus eſt vox ኅብስት፡ *Panis*. Hoc ſenſu tria linguarum genera in Æthiopia uſitata eſſe dicere poſſumus; *Æthiopicam veterem* doctiorum in uſu vulgari nunc extinctam: *Amharicam*, Amharæ & vicinorum regnorum vernaculam, at totius Regni nobilibus familiarem: & tertiò *uniuscujusque provinciæ particularem*
4 *dialectum*. Ath. Kircherus (t) ex converſatione cum Habeſſinis quibusdam ex-
tremæ ſimplicitatis hominibus, (quorum unum & alterum ipſe Romæ vidi) neſcio Pro. 13.
quæ *de alia ſive lingua ſive charactere* quondam in Æthiopia uſitato nos docere ve- §. 11.
lit, prorſus falſa & vana. Qua in re provoco ad omnium Patrum Societatis annuas epiſtolas & relationes, qui de linguâ & ſcripturâ in Æthiopia uſitatâ loquuntur, nulla certè alia ſive lingua ſive ſcriptura, præter eam quam nos docemus, inter doctos reperietur

N°. CIV. Quare lingua Æthiopica ſuperiori ſeculo Chal-
1 daica vocata fuerit] Linguam noſtram Æthiopicam *Chaldaicam*, & characteres Æthiopicos *Chaldaicos* vocari, primus Johan. Potken (u) incautè nimis vulgavit. Ipſe quidem in Epilogo Hymnorum veteris Teſtamenti (x) ita loquitur, tanquam hanc appellationem, quam Æthiopes conſtanter defenderint, non probaret, ſic ſcribens: *Quod autem ipſi literas has, quarum initia vobis dare nixus ſum, Chaldæas eſſe ſentiant: quodque Abraham & Heber, eorumque majores ad primos usque parentes linguâ hac Chaldæâ uſi ſint, conſtantiâ quâdam, à qua divelli per me non potuerunt, affir-*
2 *ment, tacendum non putavi.* Et tamen ipſe, quaſi convictus, hoc nomine Pſalterium quadrilingue edidit, & ſic poſtea toto ſeculo præterito hæc lingua paſſim Chaldæa vocata fuit, adeò ut etiam *Ioh. Mich. Dilherrus* (y) neſciret, quales characteres eſſent in *Pſalterio quatuor linguarum Hebræa, Græca, Chaldæa & Latina* (ut titulus fert) expreſſi. Coloniæ 1518. quòd non convenirent cum vulgò receptis (z).

3 Miror autem Patres Societatis in epiſtolis & relationibus ſuis etiam hujus appellationis mentionem facere, tanquam in Æthiopia uſitatæ; ut in epiſtola *Gonzali Rhodriguеſii de anno 1556.* apud Godignum pag. 319. & *Relatione annuâ de annis 1607.*
& 1608. ſæpius allegatâ apparet. Cùm tamen neque Gregorius meus, neque L. I. c. 15.
Tellezius quicquam de ea ſciverint, ut planè mirum ſit, quando vel ob quam cau- p. 58.
ſam iſta denominatio orta, vel à quibus primùm uſurpata fuerit.

1 N°. CV. De facilitate linguæ Æthiopicæ] Diximus in Hiſtoria noſtra *facilè diſci poſſe linguam Æthiopicam*, ab iis nimirum, qui cæteras linguas Orientales callent, præſertim *Arabicam*, cum qua in Grammatica maximè convenit. Quippe in verbis eædem penè reperiuntur *conjugationes*, earumque ſignifica-

 tiones,

(t) In Prodr. Copto cap. 3. p. 47. (u) De quo in Comm. ad Procem. §. 8. (x) In Pſalterio Romæ Anno. 1513. impreſſo habentur. (y) Tom. 2. diſp. *Philol: diſp.* 7. corol. 4. (z) Confer. *Waſmuthum* in Vindiciis Hebr. Part. 1. pag. 66. *Walton*: in apparatu Bibl. pag. 98. It. in Diſert. de Ling. Oriental. p. 91. &. ſeqq. *Turneuſerum*. Tit. Chaldäiſch oder Abyſſiniſch. *Bangium* in Cœlo Orient. p. 137. in fin.

L. I. c. 15. tiones, nec multum abludit conjugandi ratio. Dantur verba *quadrilitera* & *ge-*
N. CVI. *minantia*, nec non *ſurda* & *concava*; quæ nos *defectiva* vocamus. Si Nomina ſpectes, eandem difficultatem in formatione pluralium offendes ac in *lingua Arabica*; nam unum nomen duas ſæpe vel tres formas in plurali agnoſcit, ac tot ferè ſunt pluralia fracta apud Æthiopes, quot apud Arabes, quæ non niſi longo uſu diſcuntur. *Numeralia* ratione prorſus eâdem formantur, ac in Arabicâ linguâ. In *Pronominibus* affixorum ratio pari ferè modo procedit, & ſic in reliquis totius Grammaticæ partibus. Quare qui unam intelligit, facilè capit & retinet quæ de alterâ dicuntur.

Cùm ergo tanta ſit Grammatices in utraque lingua ſimilitudo, mirum videba- 2
tur eruditiſſimo Viro *Ludovico Piques*, *Doctori & Socio Sorbonæ*, amico meo ſingulari, quòd multa verba Chaldaica & Syriaca in lingua Æthiopica reperirentur, quæ non darentur in Arabicâ, exempli gratia:

:בוא *venire* Æth. ቦአ: *Intrare.*

:ܗܝܡܢܘܬܐ Chald. & Syr. Æth. ሃይማኖት: *Fides. Religio.*

:מהימן Æth. መሃይምን: *Fidelis.*

:גזר Chald. *Circumcidit.* Æth. ገዘረ:

Et alia hujuſcemodi plura, quæ in ſyllabo vocum harmonicarum Lexico noſtro annexo obſervari poterunt.

N°. CVI. Verba & loca quædam S. Scripturæ, ope linguæ Æthiopicæ declaranda, nunc proponuntur] Certum eſt exiguam 1
linguæ Hebraicæ portionem in S. Scripturâ ſupereſſe, multò maximâ verò illius partem in captivitate Babylonicâ intercidiſſe. Quamobrem voces ſemel vel bis tantùm in
n. 72, §. 1. ſacris literis repertæ, ſecundum ipſorum Rabbinorum effatum ſupra allegatum, explicatu plerumque ſunt difficillimæ. * Judæi enim in captivitate illa inter Chal- 2
dæos diſperſi, ac illorum linguâ utentes vernaculæ ſuæ obliti ſunt, ut poſt LXX. annos in patriam reverſi non ampliùs Hebraicè, ſed Chaldaicè loquerentur; eâ nimirum dialecto, in quam tunc temporis tanquam vernaculam & vulgarem libri Sacri reſidui, à plebe non ampliùs intellecti, tranſlati fuerunt. *Targum* id eſt *Interpretatio Vet. Teſtamenti* vocatur, quæ adhuc extat, & à Judæis pro ſacrâ & authenticâ habetur. Ab illo tempore vocabula Hebraica plurima, quæ cum Chaldaicâ, Sy- 3
riaca, aut Samaritica dialecto nullam affinitatem haberent, Judæis incomperta manſerunt, prout demonſtrari poteſt ex plurimis locis atque verbis, quæ LXX. interpretes Judæi tunc temporis non vulgariter docti planè non intellexerunt, ideoque ipſas voces Hebraicas retinuerunt, veluti: משפתים Jud. 5. 16. Μοσφαθαΐμ. ברק Βεδὲκ. 4. Reg. 12. 7. 12. קדשים Καδησεὶμ. 4. Reg. 23. 7. שהם Σοὰμ. 1. Par. 29. 2. In unico verſu Jobi. 39. 13. al. 16 vix unicum vocabulum rectè intellexerunt; etenim verba כנף רננים נעלסה אם אברה חסידה ונצה: ſine ullo ſenſu reddiderunt: Πτέρυξ τερπομένων νεελάσσα, ἐὰν συλλάβῃ ἀσίδα καὶ νεσσα. *Penna lætantium Neelaſſa, ſi conceperit Aſida & Neſſa* (a). In quibus obſervare licet grandem iſtorum interpretum ignorantiam vel hallucinationem; ut alia innumera exempla taceamus, quæ indicant in difficilioribus nihil auxilii ex hac verſione haberi poſſe, (ut ut in cæteris ad Religionem ſpectantibus dignitati hujus verſionis nihil detrahamus) & magnam vocabulorum Hebraicorum copiam jam ante illorum tempora deperditam fuiſſe.

Judæorum & Rabbinorum præſtantiſſimi hoc libenter agnoſcunt & fatentur. 4
I. 4. c. 1. *Rambam* (b) in More nebhochim ait: *Conſtat* שאנחנו היום בלתי יודעים לשוננו
p. 451. *Nos hodie linguæ noſtræ* [Hebrææ] *non usque adeò peritos eſſe &c.* prout Buxtorfius rectè vertit. Et *R. Salomo* ad locum Levitici de Locuſtis ait: אין אנחנו בקיאין בהם *In his exercitati non ſumus*, ut Bochartus reddidit, qui ibidem rectiſſimè dicit: *Aliquan-*

(a) Pleraque talia etiam noſtris interpretibus parùm nota ſunt; unde enim ea cognoſceremus? Verſum hunc Jobi Bochartus reddidit: *Ala ſtruthiocameli comploditur, imò* (eſt tanquam) *ala ciconia & pluma*; quanquam nec hoc plenè ſatisfaciat. (b) מורה נבוכים Part. 1. c. 67.

quanto poſt Chriſtum exciſis Hieroſolymis, Judæi hinc inde *diſperſi linguæ ſuæ ſic obliti ſunt, ut nonnulla ſint in ipſa lege, quæ illorum doctiſſimis ſunt planè ignota.* At nos de prima Hieroſolymorum exciſione, vernaculâ Hebræâ amiſſâ, id juſtiùs dici poſſe putamus, ut exemplo Septuaginta illorum Seniorum modò docuimus; qui vocabula ab uſu communi remotiora, qualia ſunt animalium, gemmarum & plantarum, aliaque rariora nomina planè ignoraverunt: & Judæi hodierni in hunc usque diem ignorant; ut ſi ex ſenſu & toto contextu congrua ſignificatio colligi non poſſet, ignota manſerit, & in multis locis adhuc manet. L. I. c.15. N.CVI.

5 Idcircò hodie à viris Chriſtianis linguarum Orientalium peritis, & Rabbinos ipſos doctrinâ & ingenio longè ſuperantibus, loca plurima ſolerti indagatione inquiſita & expoſita fuerunt. Cujus rei multa exempla proferre poſſemus, ex quo literatura Orientalis in Europâ florere cœpit. Quot enim animalia nobis rectiùs expoſuit modò laudatus *Bochartus?* Quid non præſtitit *Ludovicus de Dieu? Fullerus* & alii. Ipſe *Aben Esra* (c) in vocibus difficilioribus auxilium è linguâ Arabicâ petendum cenſet, ſic enim ſcribit:

על כן כל מלה שלא נמצא לו חבר במקרא ויש לה דומה בלשון ישמעאל נאמר אולי פירושו כן אעפ שהדבר בספק:	*Propterea omne vocabulum, cui non invenitur ſocium in Scriptura, eſt autem ei ſimile in lingua Iſmaelitica* [h. e. Arabica] *dicemus fortaſſe ita interpretandum, etiamſi verbum ſit in ambiguo.*

6 Habent enim linguæ Orientales adhuc eam inter ſe convenientiam, ut aliæ radicem: aliæ derivatum: vel aliam affinem ſignificationem nobis præſtent, unde genuina dubiæ alicujus vocis ſignificatio erui poſſit. Hanc ob cauſam & nos linguam Æthiopicam, tanquam Hebrææ matris filiam, in auxilium advocandam putamus. Imò, ex quo tempore lingua hæc excoli cœpit, multi viri docti (præ cæteris *Ludov. de Dieu*) jam tum obſervaverunt: partim etiam ſuppeditarunt exempla, quibus & vocabula & phraſes S. Scripturæ ex Æthiopiſmo evidentiores redderentur.

7 Non afferemus hîc ingentem numerum vocum harmonicarum, quæ vel eandem vel affinem ſignificationem: aut in Æthiopica lingua radicem: aut ab aliarum linguarum Orientalium radicibus derivata ſua hîc habent. (d) Sed eas præcipuè hîc notabimus quæ ſacrum textû clariorem reddunt, additâ notâ L.D. quæ *Ludovicus de Dieu in animadverſionibus ſuis ad Vetus Teſtamentum, & Samuel Bochartus* S.B. *Edm. Caſtellus*, E. C. aliique doctiſſimi viri antè nos annotaverunt, ſervato Alphabeti Hebraici ordine: neq; tamen omittemus illas voces, in quibus viri docti hallucinati ſunt.

א

8 አ: אי *Non.* Haud ita dicitur per Apocopen pro אין ut *Buxtorfius* (e) putat. Eſt enim per ſe antiqua vocula Hebraica, quæ reperitur in vetuſtis nonnullis compoſitis; ut *1. Sam. 4, 21.* cùm nurus Eli filium pareret, eumque ob amiſſam arcam fœderis איכבוד *I-cabod* h. e. *Non gloria* vocaret. Et *Iobi 22, 30.* אי־נקי *Non innocens*, i. e. *Noxius.* At ſequentibus ſeculis communior eſſe cœpit particula לא; ut: לא עמי *Non populus* Hoſ. 1. 9. Rabbini tamen adhuc illa nonnunquam utuntur, ut אי אפשר *Impoſſibile*; & ſic æquipollet A στερητικῷ Græcorum.

9 אבד Hebr. *Periit*, at አበደ: Æthiopicè ſignificat *Stultus fuit. Inſanivit.* Secundum quam ſignificationem clarior fit locus Deut. 32. 28. גוי אובד עצות המה Vulgò incommodè: *Gens periens conſiliis illi ſunt.* Vulgata: *Gens abſque conſilio.* Sed rectiùs, *Gens ſtulta conſiliis*; ſequitur enim mox ואין בהם תבונה *Et non eſt ipſis intelligentia.* Sic & Jer. 4. 9. יאבד לב המלך incongruè; *Peribit cor regis*; meliùs ex Æthiopiſmo: *Stulteſcet cor regis.* L. D. p. 114.

10 אבח unde אבחה Ezech. 21. 15. אבחת חרב Vox ſemel tantùm occurrens, quare omnes conjecturas, quæ aliquo modo ad vocem חרב *Gladius* quadrare videntur, Rabbini cæterique interpretes congeſſerunt. *Buxtorfius mucronem*, alii *flammam, terrorem, mactationem*, & neſcio quid aliud, fingunt. *L. Dieu* hoc vocabulum à ver-

(c) *ad Cant. Cant. cap. 8. 11. & alibi paſſim.* (d) De quibus in Syllabo num. præc. §. 5. memorato agitur. (e) In Lexico Chald. p. 68.

L.I. c.15. N.CVI. à verbo አብሐ: *poteſtatem dedit*, deducit, ſed minus benè; quia አ: hoc loco non eſt radicale; radix enim eſt በውሐ: in IV. Conjugatione format አብሐ: pro አብውሐ: Aſſentior potius Caſtello (f) qui cenſuit ab Arabico اباحة *exterminium* deduci poſſe, ut ſignificet *devaſtationem gladii*. Iſta autem vox Arabica reperitur *2. Macc. 26. 6.* ſecundum diviſionem capitum Arabicam.

אדם *Rubuit*, ſed Æthiopicum አደመ: *Adama* etiam ſignificat *Formoſus, ele-* 11
gans fuit. Inde nonnulla Hebraica vocabula exponi poſſe numero ſequente CVII. demonſtrabimus. Hæc enim radix peculiarem tractationem meretur.

אזב Hebraicum אזוב *Ezob*. communiter redditur *Hyſſopus* ob literarum conve- 12
nientiam. At Æthiopicum አዘብ: *Azâb Mentham* ſignificat, quæ ſignificatio loco 1. Reg. 4.32. convenientior eſt. *Mentha* enim non fruticeſcit, neque ligneſcit, & propterea illo in loco rectiùs opponitur cedro. L. D.

אטן Hinc אטון Prov. 7. 16. quod vulgò *funis* vel *linteum ex filis contextum* ex- 13
ponitur; quia ſcil. Chaldaicum אטן vel אטונא id ſignificat; ſed magis convenire videtur Æthiopica ſignificatio ዕጣን: *Thus*, *ſuffitus*; ita ut odores quoslibet generaliter denotet. E. *Caſtellus*. (g)

אמר Hic caſtigandus eſt doctiſſimus *Ludovicus de Dieu*, qui verbum האמיר *Deut.* 14
26. 17. & 18. ex Æthiopiſmo commodè exponi poſſe putavit. *Animadv. ad h. l. p. 111.* Sed locum *Matth. 7. 23.* malè legit: አእምሮሙ: quod ſignificat *cognoſcam eos*, cum tamen clarè ſcriptum reperiatur አእምኖሙ: *Confitebor eis*, ſecundum Græcum, ὁμολογήσω αὐτοῖς, Deinde ſignificationes conjugationum Æthiopicarum confundit. Nam in ſecunda conjugatione አመረ: denotat *Oſtendit*, *ſignificavit*. In quarta verò አእመረ: *Scivit, cognovit*. Mihi autem opus non videtur ſignificationem hujus loci ex alia lingua petere. Etenim Hebraicum האמיר loco citato commodiſſimè pro *aſſeverare*, *ſeriò affirmare*, Gallis *Avoüer*, reddi poſſe puto, à rad. Hebr. אמר quod eſt ſimpliciter *dicere*, in Hiphil autem reddi poteſt non tantùm *dicere fecit*, ſed etiam *dixit cum aſſeveratione*. Nam in linguis Orientalibus conjugationes derivatæ primitivorum ſuorum ſignificationes nonnunquam intendunt, adeoque non ſemper tranſitiva faciunt.

ארה Hebraicè eſt *Carpſit*, *decerpſit*. Sed *cum emphaſi* eſt accipiendum. *De-* 15
cerptum vel *demeſſum collegit*; Id enim Æthiopicum አረየ: ſignificat, eſtque idem prorſus verbum. Quia verba Hebraica *Lamed* ה, ſunt apud Æthiopes *Lamed* የ: atque ſic efficaciùs exponi poterunt loca Scripturæ *Pſ. 30. 13. Cant. 5. 1.* ubi LXX. habent ἐτρύγησα, Vindemiavi; *inſtar vindemiatoris collegi*. Hinc *Lud. de Dieu* derivari poſſe putavit Hebraicum ארון *Arca*, quia *in arcam res aſſervandæ colliguntur*, quam vocem Kimchius ſine radice reliquit.

בהמה *Animal irrationale*, *mutum*. Cujus radix in lingua Æth. reperitur 16
በሀመ: *mutus fuit*. በሃም: *mutus*. Sam. Bochart. (h).

בלס Radix apud Hebræos inuſitata. *Amos. 7. 14.* vulgò reddunt: *Perquirens*. Vulgata: *vellicans ſycomoros*. Sed potius *ficos colligens*: vel *putator ſycomororum* reddi oportet. Nam በለስ: בלס Æthiopicè *Ficus eſt*. Dicitur itaque ab obſoleto בלס participium בולס *ficus* [fructum] *legens*: vel *talem arborem putans*. Sicuti à כרם *Vinea*, dicitur כורם *Vineam colens*. *Vinitor*.

גבא Non quidem apud Hebræos; at apud Æthiopes ገብአ: *Collegit*, *Con-* 17
gregavit, in uſu eſt. Hinc non incongruè גבא quod communiter redditur *Fovea*, reddi poteſt *Lacuna*, *Palus*; quòd aqua in eam colligatur. Ita exponi poteſt locus Eſ. 30. 14. *ad hauriendum* מגבא מים *aquam è lacuna*. L. D. Malim בציר *Ciſterna* ſecundum Chaldæum, quia in hanc aqua maximè colligitur.

גזם

(f) *In Lexico Polyglott*, ad hanc vocem. (g) In Lexico ad hanc radicem. (h) *Hieroz. P. 1. L. 1. c. 2. p. 5.*

18 גזם Hebraicè non occurrit, at ገዘመ፡ Æth. ſignificat *Abſcidit, ſuccidit*; in ſpecie *Putavit arborem.* Hinc גזם Joel. 1. 4. commodè derivari poteſt; eſt enim *locuſtæ ſpecies*, quæ præacutis dentibus non ſolùm gramen & ſegetes atque arborum folia, ſed & cortices, ipſosque arborum ramos ita erodit, ac ſi amputaret. Quam ſignificationem etiam *Talmudici Doctores* agnoſcunt. Bocharti verba ſunt. (i) Et hoc eſt, quod Plinius innuit: *Omnia morſu erodentes, & fores quoque tectorum.* Lib. XI. cap. 29. ſupra n. 96. §. 30. L. I. c. 15. N. CVI.

ח

19 חטא Hebraicè tantummodò ſignificat *Peccavit.* At Æthiopicum ኀጥአ፡ denotat etiam *Caruit, eguit aliquâ re.* Derivatum autem ኀጢአት፡ non modò *peccatum*, ſed etiam quemlibet *defectum* & *inopiam* ſignificat. Hinc lucem fœneratur locus Eſ. 40. 2. לקחה כפלים בכל-חטאתיה: *Accipiet duplum in omnibus defectibus ſuis*; id eſt: *quæ illi hucusque defecerunt: vel ea quibus caruit dupliciter accipiet.* Ut vanæ ſint tot aliæ duriſſimæ expoſitiones, quas reperis in *Poli Synopſi.* Locus enim agit de beneficiis, non de pœnis.

20 • חצן Radix Hebræa non datur; at Æthiopicè ሐፀነ፡ ſignificat *Nutrivit, educavit.* Et ሕፅን፡ *Sinus, gremium*, quæ ipſiſſima ſignificatio eſt vocis Hebr. חוצן quod *brachium*, vel *Lacertum* male & incongruè reddunt Lexicographi; cum manifeſtè denotet *Sinum.* Pſ. 129. 7. Eſ. 49. 22. ubi LXX. habent Κόλπος: & Eſdræ V. 13. Vulgata benè *Sinus.*•

21 הצן Ezech. 23, 24. חוצן רכב *Currus falcatus* vulgò exponitur; forſan meliùs ab Æthiopico ኀጺን፡ redderes *ferrum* (ſeu *falx ferrea*) *curruum.* Et ſic per hypallagen exponi poſſet. *Currus ferri*, quaſi diceres *currum ferratum.*

ט

22 טבח *Mactavit, Æth.* ጠብሐ፡ *Iugulavit*; Inde መጥባሕት፡ *Culter. Gladius.* Hinc infert L. D. Gen. 47. 30. שר הטבחים. *Principem gladiatorum* redd[illegible] oportere, quòd טבחים dicantur, quaſi *gladiati, enſiferi*; & ſic eſſet *Præfectus prætorio*, quod melius quadrat, quàm ſi *mactatores* vel *coquos* reddas.

23 ירקרק Lexicographi comuniter exponunt *viridis, ſubviridis*, ſcil. à ירק *Olus* derivatum putant. Cùm verò color viridis cum auro nihil habeat comune, tanquam neceſſitate coacti addunt *ſubfulvus, croceus*; & ſic reddunt locum Pſal. 68. 14. בירקרק חרוץ *in flavo auro.* Vulgata incongruè: *In pallore auri.* Ἐν χλωρότητι χρυσίου, *in flavedine auri.* Quæ ſignificatio provenit ab Æthiopico ወርቅ፡ *Aurum*, mutato ወ፡ in י quod perpetuum eſt in hac lingua. Hinc rectè ירקון vel ירוקה *à flavedine* Rabbinicè exponitur *Aurigo, Icterus.* Græcum autem χλωρὸς non *viridem* tantùm, ſed & *flavum colorem* denotat, ut: μέλι χλωρὸν, *mel flavum*, (k) χλωρὸν eſt *Vitellus ovi* apud Hippocratem. Nec aliam ſignificationem habet Lev. 13. 49. & 14. 37. ubi de plagâ lepræ ſermo eſt. Aſſentitur *Bochartus Part. II. Lib. V. Cap. 6. pag. 689.*

כ

24 כלא Hinc כלאים. Reperitur hæc vox Lev. 29. 19. & Deut. 22. 9. & exponitur *Heterogenea, diverſa genera*, ſcilicet ſenſus hanc ſignificationem poſcebat. Originatio hujus vocis occulta hucusque manſit, quam lingua Æthiopica ſuppeditat, in qua ካልእ፡ *Alius*, & ክልኤ፡ *Duo* ſignificat. Igitur *duas diverſas ſpecies* lege cerimoniali non licebat ſimul miſcere.

מ

25 מכר *Vendidit*: Sed hinc non potuit derivari vox מכרותיהם Gen. 49. 5. ut: כלי חמס מכרותיהם alii *habitationes*, alii *pactiones*, alii aliter reddunt. *R. Salomon* ineptè per Græcum μάχαιρα *Gladius*: & *R. Elieſer in Pirke A.* cap. 38. ait: *Iacobus* קלל את חרבם בלשון יונית *maledixit gladio eorum linguâ Ionicâ*, id eſt *Græca*; quaſi

verò

(i) Part. II. Lib. 4. cap. 1. n. 3. p. 443. (k) Hom. Iliad Α. quo quidem loco vulgò exponitur recens; attamen hoc epitheto Poeta etiam ad colorem reſpexiſſe videtur.

L. I. c. 15. N. CVI. verò Jacobus Hebraicè *Gladium* efferre non potuiſſet: aut lingua Græca tunc temporis in Palæſtina in uſu fuiſſet. Rectiſſimè L. D. *Conſilia* reddit, ut: *Conſilia Simeonis & Levi nihil ſunt niſi vis & arma.* መከረ: enim Æth: ſignificat *Conſultavit*, & ምክር: *conſilium*, & ſi in malam partem acceperis, *Conſpiratio. Machinatio.*

מהר In Piel eſt *Feſtinavit.* Hinc עט סופר מהיר Pſ. 44. 2. In Vulgatâ reddi- 26
tur: *Calamus ſcribæ velociter ſcribentis*; ſed commodiùs redditur: *periti*, *docti.* Nam Æthiopicum ምሁር: id ſignificat, à መሀረ: *Docuit*; quæ ſignificatio etiam in Syriaca & Arabica linguâ reperitur. L. D.

ע

עור Vulgò malè exponunt locum Pſ. 119. 61. עודוני *Spoliaverunt me*; ſed rectè 27
p. 1690. conjecit *Caſtellus* ex Æthiopica linguâ exponendum eſſe: *Circumdederunt me.* Græci benè περιεπλάκησάν μοι. *Circumplexi ſunt me*; ዐውደ: enim eſt *Circumdare* vel *circumire.*

עקב Nomen עקוב à Schindlero exponitur *Curvitas*, *Obliquitas*, *Pravitas.* 28
Unde alii id Metaphoricè exponunt de *fraudulento* & *doloſo.* At *Ieſ.* 40. 4. ſignificat *clivum* vel *editum locum*, ut Æthiopicum ዐቀብ: itaque ויהי העקוב למישור exponendum eſt: *Et erit clivus in planitiem*, i. e. *Clivi & colles plani fient.* In aliis locis recepta ſignificatio retineri poteſt, ut Jer. 17. 9. & Hoſ. 6. 8.

ערג Radix iſta habetur inter voces difficiliores & variæ expoſitionis. Qui- 29
dam de *boatu cervi* accipiunt. Pſ. 42. 2. Sed *boare* de anima nimis durum eſt. L. de Dieu hunc locum ex lingua Æthiop. ዐርገ: Arabicè عرج *Aſcendit* exponere tentavit, quaſi mens Pſaltæ eſſet, *Cervos aſcendere in montes, ubi ſunt fontes aquarum.* Sed hoc *Bochartus* (1) vocat planè Ἀπροσδιόνυσον, *quia ad aquas deſcenditur*, *non aſcenditur.* Quidam de clamore ſimpliciter accipiunt, & ſic exponunt locum Joel. 1. 20. *Omnis beſtia agri* תערוג *clamabit ad te.* De exſiccatis fontibus & aduſtis campis ibi ſermo eſt.

גם בהמות שדה תערוג אליך כי יבשו אפיקי מים ואש אכלה נאות המדבר	*Etiam animalia agri clamant ad te. Exaruerunt enim rivi aquarum, & ignis abſumſit paſcua campi.*

Quem locum *Lud. de Dieu* non exponit, quod omnino neceſſarium erat. 30
Ergo communis aliqua ſignificatio quærenda eſt, quæ ad utrumque locum congruat, quæque ingentem ſitim denotet, ut cum Germanicè dicimus: **Vor Durſt lechzen.** Nullum enim majus deſiderium dari poteſt, quàm hominis in magno ardore ſitientis, quod in calidiori climate frequentiſſimum eſt, & notiſſimum. Talem vim huic vocabulo ineſſe crediderim, ut d. l. Pſalterii. *Sicut cervus in extrema ſiti anxie cupit decurſus aquarum, ita anima mea tanquam tali ſiti affecta quærit te.* **Wie der Hirſch lechzet nach friſchem Waſſer / alſo lechzet meine Seele GOTT zu dir.** Sic d. l. Joëlis: *Beſtiæ in anxia ſua ſiti te quærunt, quaſi diceres:* **Die Thiere lechzen nach dir.** Conſtructione apud Hebræos non inſolita. Optimè vulgata: *quaſi area ſitiens imbrem ſuſpexerunt ad te*, & hoc eſt, quod volumus. De cervo id dicitur, non cùm ſerpentes (ut fabulantur) devoravit, ſed cum dracones illum complexu ſuo necare conantur, ut ex magna defatigatione graviter ſitiat; quod ſupra de n. 93. §. 8. draconibus Æthiopiæ diximus. Sed iſta ob malam applicationem verbi ዐርገ: obiter dicenda fuerunt.

צ

צער Vulgò: *Inceſſit, Proceſſit.* Sed quid hoc ad vocem אצעדה *Armilla* Num. 31. 31
50. Fortaſſis eſt ab Æth. ጸዐደ: *Albus*, ita ut ſit *armilla albis candentibusque gemmis nitens.* L. D.

ק

קלל Jer. 4. 24. התקלקלו *deſtructi ſunt.* Quidam ex Æthiopico ተንቀልቀለ: 32
Concuſſus fuit, rectius exponunt: *Commoti*, *agitati ſunt.* L. D.

קפור

(1) In Hieroz. P. I. p. 884.

32 קפוד Nec *teſtudo*, nec *Caſtor* nec *Lutra*, ſed *Hericius* eſt, ut vertunt Græci cum L. I. c. 15. N. CVI.
Hieronymo. Congruit quodammodo Æthiopum ቀንፈዝ: *Hiſtrix*. Nam Hebræum Dageſch reſolvitur in נ: & ד in H: Conſonat Arabicum قنفذ *Kunphudh*, *Erinaceus*. S. B. Part. I. L. 3. c. 36. p. 1037.

ר

33 רפק Locus Cant. 8. 5. מתרפקת על־דודה ambiguæ & multiplicis eſt interpretationis; quia radix in Hebræa lingua non reperitur. At Æthiopicè ረፈቀ: eſt *Accubuit, diſcubuit*; idque confirmare poteſt verſionem τῶν LXX. ἐπιστηριζομένη, & Vulgatam: Innixa ſuper dilectum ſuum. Secundum Æthiopes: *Recumbens ſuper dilectum ſuum*. L. D.

Sequuntur Arabica quædam Vocabula.

34 ARabica etiam vocabula nonnulla lucem è lingua Æthiopica fœnerantur, ut حواري Hawari *Apoſtolus* in plur. حواريون *Apoſtoli*. Cujus vocis Etymologia eruditos torquet; dum alii ab حور *Candore*, à radice Arabica حار *Candidus fuit* derivare volunt, quaſi dicti fuerint *Albi* ſeu *candidi*, ob *candorem animi*: vel quòd *ſtolis albis* picti fuerint in Oriente; vel quòd *dealbandis veſtibus* Fulloniam exercuerint. *Havarijon* enim *Fullonem* ſignificat. Quæ habentur partim in Kirſtenii Arabicis: partim apud Golium in notis ad Cap. LXI. Alcorani v. 14. (m) Verùm ea omnia valdè frivola ſunt. In linguâ Æthiopicâ res plana eſt; ibi enim Apoſtolus vocatur ሐዋርያ: *Havvarja*, *à radice* ሐዋር: *Havvir*, *Ambulare, proficiſci*; idque in genere ſignificat omnem *Legatum* aut *Miſſum*, in ſpecie *Apoſtolum*.

35 مصحف *Alcoranus* ab Abubecro κατ' ἐξοχὴν ſic dictus fuit. (n) Id autem eſt ipſum Æthiopicum መጽሐፍ: *Metzhaf. Liber*; à radice ጸሐፈ: ſcripſit.

36 اعراف. *Aarâf*. Muhammedis *Limbus*; *medius inter Paradiſum & Infernum locus*, receptaculum medii generis hominum, qui tantundem boni ac mali in hoc mundo fecerunt; Id autem aliunde juſtiùs derivari nequit, quàm à rad. Æthiopica አዕረፈ: *Aerafa*. *Requievit*. quo verbo Æthiopes de piè defunctis utuntur.

37 بحري *Bahri*. Æthiop. ባሕርይ: *Unio*, *Margarita*; quæ vox in Golii Lexico Arabico non occurrit. Vetus planè videtur; reperitur in Hiſtoria *Ebn Haſhemi*, quam *Firauzabadius* refert, ubi fœmina per gradus res pretioſas pro modio farinæ obtulit. Ibi in textu habetur نحري, at tanquam variam lectionem in margine poſuit *Pocokius* بحري: quæ lectio procul dubio melior eſt, & in textum recipienda, quia de *unionibus* agit. *Specim. Hiſt.* Arab. p. 155.

1 N°. CVII. De verbo Hebraico אדם Adam *Rubuit*

Sic vulgò Lexicographi omnes; ſed amplius aliquid olim ſignificaviſſe ex vocabulis inde derivatis probabile evadit. Id denique ex Lingua Æthiopica clarè liquet. *Rabbinus Manheimenſis Moſes* Gerathwohl/ Vir in ſuo genere ſatis doctus, valdè averſabatur inſipidam ארמה *terræ* & אדם *hominis* à *rubedine* deſumtam derivationem: aſſentiebatur autem mihi ex lingua Æthiopica de *formoſitate* hoc nomen derivanti: & afferebat pro confirmanda hac ſententia locum Talmudis, qui ſic habet בבא מציעא פרק השוכר id eſt; *Baba Mezzia* capite השוכר. ut ſequitur:

שופריה ר״ יוחנן מעין שופריה דיעקב. שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון. שופריה דא״ הר״ מעין שופריה דשכינה:	*Pulchritudo R. Juchanan compendium* [vel ſumma eſt] *pulchritudinis Jacobi*: *Pulchritudo autem Jacobi* [eſt] *ſumma pulchritudinis hominis primi*: *Pulchritudo autem primi hominis* [eſt] *ſumma pulchritudinis* Schechinæ ſeu divinæ Majeſtatis *vel divinitatis*.

Adeò *Talmudiſtæ* pulchritudinem Adami cum pulchritudine Majeſtatis divinæ comparari poſſe autumant; fatuâ argumentatione eam ad ſuum R. Johannem derivantes.

Quod

(m) Extat in Gramm. Arab. Erpen. in fine. Lug. 1656. p. 205. (n) *Teſte Georg. Elmacino Hiſt. Sarac.* L. 1. c. 2. p. 18.

L. I. c. 15. N. CVII. Quod autem Κόσμος *Mundus* appellationem ſuam à Phœnicum ארמה traxerit 2
ad *ornatum Mundi* indicandum, cùm ex nomine ipſo, tùm ex generali omnis literaturæ è Phœnicia in Græciam derivatione firmiter, ut puto, colligi poteſt. Sic enim Herodotus L. 5. c. 58.

Οἱ δὲ Φοίνικες ὗτοι, οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμϑοι, &c.. ἐσήγαγον διδασκαλίας [ſic lege] ἐις τὲς ἕλληνας, καὶ δὴ καὶ γράμματα ὐκ ἐόντα πρὶν ἕλλησι.	Phœnices *autem iſti, qui cum* Cadmo *advenerant,* &c. *introduxerunt doctrinas in Græciam, imò & literas, non exiſtentes prius apud Græcos.*

Idem tradunt alii autores Græci. *Ornatum mundi* ipſi Ethnici agnoverunt: *Cicero* (o). *Vt verò perpetuus eſſet mundi ornatus, magna adhibita cura eſt à providentia Deorum.* Plinius: *Quem* Κόσμον *Græci nomine ornamenti appellaverunt, eum nos à perfecta abſolutâque elegantiâ MVNDVM.* Quô nihil magis appoſitè pro ſententia noſtra dici poſſet.

Lib. 2. c. 4.

Fullerus (p) non quidem exponit vocabulum ארמה, putat tamen, quòd *terram rubram* denotet: atque hanc ſignificationem torſiſſe interpretes, quo minus vocabulo uno exprimere potuerint; ideoque *Theodotionem* aliquoties retinuiſſe ἀνερμήνευτον: *Procopium*, & ex eo *Heſychium* ſcribere: *Adamah* 3

Σημαίνει τὴν γὴν παρθενικὴν ἀφ᾽ ἧς Ἀδαμ ἐπλάσθη.	*Significat terram virgineam, ex quâ formatus fuit Adam.*

Hæc Fullerus. Virgineam terram vocat ex frivolis rationibus, quia rubeam vocare ἄτοπον cenſebat, cùm æque ἄτοπον eſſet virgineam appellare.

Bochartus facilè ſentiens rubedinis ſignificationem omnibus hujus radicis vocabulis non convenire, locum *Thren.* 4. 7. אדמו עצם מפנינים *de nitore, ſplendore, & candore margaritarum* exponit (q). Imò ſi ſplendendi ſignificationem huic radici tribuere velles, locus Ciceronis de univerſo hoc loquentis mirè huc faceret, dum ait: *Varietate diſtinctum bene Græci* Κόσμον, *nos lucentem* Mundum *nominaremus.* Verùm cum allegato Threnorum loco dicatur: צחו מחלב זכו משלג: *ſplenduerunt præ nive: canduerunt præ lacte*, conſentaneum videtur, ut reddatur: *Elegantiores vel pulchriores fuerunt quàm margaritæ*, vel ſi cum Bocharto malis *candidiores*, non repugnabit ſententiæ noſtræ; nam quò magis candidi ſunt uniones, eò pulchriores habentur. 4

De Orat. 159.

Id demum certiſſimum eſt, quòd Æthiopes Adami nomen non aliter quàm de *Formoſo* accipiant; Sic enim Poëta noſter Enc. VI. April. Oda. I. 5

ሰ፡ እብለ፡ ለዘተፈጥረ፡ ቀዲሙ፡
ብጽሐ፡ አምጣነ፡ በሀቆሙ፡
ለዘ፡ ሠናየ፡ ወአዳመ፡ በስመ፡ ስሙ፡
ኀረየ፡ አምላክ፡ ወአፍቀረ፡ ነሢአ፡ ሥጋሁ፡ ወደሙ፡
ወሰላመ፡ ለሔዋን፡ እንተ፡ ይእቲ፡ ሀጸሙ።

Salutem dico ei qui creatus fuit [omnium] *primò:*
Qui pervenit [ſtatim] *ad ſtaturam in menſura ſua* [i. e. juſtam.]
Hunc PVLCHRVM & FORMOSVM ſecundum nomen ſuum
Elegit Deus & amavit, aſſumens corpus & ſanguinem ejus.
Et ſalutem Evæ, quæ eſt os ejus.

Lib. 5. c. 9. Videri poteſt Hexaemeron S. Ambroſii, cujus titulus eſt: *De præſtantiâ, decore & gratia humani corporis ac membrorum ipſius.*

N°. CVIII. Amharica lingua] Sic dicitur à Regno Æthiopiæ *Amhara*, ubi puriſſima eſt; quamvis & finitimi illâ utantur, ſed differentibus dialectis. Quia verò in aulâ & caſtris regiis, ubicunque terrarum illa locentur, in uſu eſt, ideò *Regia* vocatur, & ab omnibus Magnatibus & Nobilibus uſurpatur, vel intelligitur. Aſperrima pronunciatu eſt: ad hæc multa peculiaria in Grammatica hujus dialecti dantur, quæ eam difficillimam reddunt. Magno labore & patientiâ conſcripſimus *Rudimenta* hujus *linguæ*; nec non *Lexicon medicore*, utrumque ad editionem 1 2

(o) *de Nat. Deor. L.* 2. (p) *L.* 4. *Miſcell. Sacr. c.* 20. *ſ. Erythræi.* (q) P. II. Lib. V. c. 6.

nem paratum, in uſum eorum qui cum hac natione converſari volent; ſi fortè Deus annueret votis noſtris, *ut amica Chriſtianæ hujus nationis commercia cum noſtratibus inſtituerentur.* In opuſculis illis plura de natura & ingenio hujus linguæ ſtudioſus lector reperiet. *Octo* & amplius linguas principales in Habeſſinia reperiri diximus. Vana ergo ſunt, quæ Johann Potken de *viginti*, & P. Jovius de *ſexaginta* differentibus hujus gentis linguis tradunt. De quo in Prooemio 1. § 3. cùm vix tot reperiantur dialecti. Lib. I. c. 16. N. CIX. I, 15, 50. Lib. 18.

N°. CIX. Scala magna] Sic vocant Coptitæ & Arabes *Nomenclatorem* ſeu vocabularium ſuum magnum, cujus ſpecimen in lingua *Copt-Arabica* nobis dedit *Ath. Kircherus* (r). Nomen hoc fortaſſis ex eo, quòd à cœleſtibus ad terreſtria per aliquot capita tanquam per gradus deſcendatur. Hoc imitati ſunt Æthiopes, ac tale Vocabularium etiam in Æthiopica & Amharica lingua conſcripſerunt, ሰዋሰው፡ *Scalam* vocantes. Caput de *Gemmis* Hieroſolymæ exſcripſit, & miſit mihi Gregorius, quamvis infeliciter ſatis exponantur. Id cum lectore hîc communicamus, ut indolem libri videat.

መረግድ፡ በኦሪት፡ ወበአቡቀለምሲስ፡ (rectiùs ዘመረግድ፡) መርዚድ፡ በቅብጥ፡፡ ዘምሬድ፡ በዐረቢ፡፡ ኅብሩ፡ ኅመልሚል፡፡	*Smaragdus in Pentateucho & Apocalypſi:* *Merjid* Copticè (s). زمرد *Arabicè. Color ejus eſt viridis.*	Exod. 28. v. 9. Apoc. 4, 3.
2 ሶም፡ በኦሪት፡ ወበአቡቀለምሲስ፡ ከልኬዶን፡ ናዚድ፡ በዐረቢ፡፡ ኅብሩ፡ ቀይሕ፡ ከመ፡ ደም፡	Sôm (t) *in Pentateucho: in Apocalypſi verò Chalcedonius.* بجادي Arabicè (u) *Color ejus ruber* [eſt] *inſtar ſanguinis.*	Exod. 35, 8. Apoc. 21, 19.
3 ሰርድዮን፡ በኦሪት፡ ወበአቡቀለምሲስ፡፡ ያክንት፡ በሕዝቅኤል፡፡ ማስ፡ በዐረቢ፡፡ ኅብሩ፡ ጸዓዳ፡	Sardius *in Pentateucho & Apocalypſi: Hyacinthus in Ezechiele.* الماس *Arabicè.* (x) *Color ejus albus.*	Exod. 25, 7. Apoc. 4, 3.
4 ሰንፔር፡ በኦሪት፡፡ ወበአቡቀለምሲስ፡፡ ወበዐረቢ፡ ሀቄቅ፡ ኅብሩ፡ ከመ፡ ፋሕም፡፡	Sapphirus *in Pentateucho & Apocalypſi.* Arabice عقيق *Color ejus inſtar prunæ* (y).	Ex. 24, 10. Ap. 21, 19.
5 ሊግር፡ [rectiùs ሊጊር፡] በኦሪት፡፡ ሰርዶንክስ፡ በአቡቀለምሲስ፡፡ ያቁት፡ በዐረቢ፡፡ ኅብሩ፡ ቀይሕ፡ ፀዐዳዌ፡ ይኄይል፡	Ligurius *in Pentateucho.* Sardonyx *in Apocalypſi.* ياقوت Arabicè. *Color ejus ruber, ſed albedo prævalet.*	Ex. 36, 19. Apoc. 21. v. 20.
6 ቢረሌ፡ በኦሪት፡ ወበአቡቀለምሲስ፡፡ ጳዝዮን፡ በሕዝቅኤል፡ ወበኢዮብ፡፡ ከሲስ፡ በቅብጥ፡፡ ፊሩዝ፡ በዐረቢ፡፡ ኅብሩ፡ ከመ፡ በረድ፡፡	Beryllus *in Pentateucho & Apocalypſi:* Topazius *in Ezechiele & Iobo. Kaſis* Coptice (z). فيروزج Arabicè. *Color ejus inſtar grandinis.*	Ex. 28, 20. Apoc. d. l.
7 አሜቴስጢኖስ፡ በኦሪት፡ ወበአቡቀለምሲስ፡፡ ከርከዴን፡ በሕዝቅኤል፡፡ ኪርኮሐን፡ በዐረቢ፡ አሜቴስሐን፡ በቅብጥ፡፡ ኅብሩ፡ ጸሊም፡ ዘቦ፡ ሠጥብ፡ ከመ፡ ብሩር፡ ጽሩይ፡	Amethyſtus *in Pentateucho & Apocalypſi:* Carchedonius *in Ezechiele* كركهن Arabicè: *Ameteshân* Copticè (a). *Color ejus niger eſt, in quo punctula inſtar argenti puri* [nitent.]	Ex. 28, 19. Apoc. d. l.
8 እብን፡ ዘኅብሩ፡ ወርቅ፡ በኦሪት፡፡ አክርስመንቶን፡ በሕዝቅኤል፡፡ ክርስቶሉቤ፡ በአቡቀለምሲስ፡፡ አዝፋር፡ በዐረቢ፡፡ ኅብሩ፡ ብጫ፡፡	Lapillus coloris aurei *in Pentateucho;* Chryſomenton *in Ezechiele:* Chryſolithus *in Apocalypſi:* ازفار Arabicè. *Color ejus flavus.*	Ex. 28. 20. d. l.

Dd ሶዋሶ

(r) Tit. *Lingua Ægyptiaca reſtituta, Rom.* 1643. (s) Non reperio in Scala magna Copto-Arabica *Ath. Kircheri* cap. 19. p. 202. (t) Ex Græco Σοὰμ, quod eſt ex Hebræo שהם. At in Alexandrino Codice Græco, quem Æthiopes ſequuntur, 1. Par. 29, 2. habetur Σοὸμ, atque hoc eſt Æthiopicum ሶም፡ In cujus expoſitione valdè errant Æthiopes. De *Rubino* enim id eſt *Carbunculo* exponunt vocem שהם cùm tamen communiter de *Onyche* accipiatur. (u) Prout Kircherus ſcripſit d. loco; ſed non extat in Golii Lexico. (x) At الماس *Adamas* eſt prout etiam exponitur in Scala Magna *Kircheri* p. 203. At ſtatim ⲠⲒⲤⲀⲢⲆⲒⲚⲞⲚ *Sardium* eodem modo exponitur imperitè. Ibidem. (y) En ſpecimen craſſæ ignorantiæ, *Sapphirum prunæ colorem habere.* Equidem in Kircheri Scala magna Arabicum عقيق reſpondet Coptico Σαπφείρ@. At Golius in Lexico exponit *Corneolum Carniol* qui rubicundus eſt, & pro Sapphiro habet مينا. (z) Nec hoc vocabulum reperio apud Kircherum. Arabicum كهمس habet pro Topazio, prout infra §. 12. exponitur. d. l. p. 202.

(a) Enim verò non hoc, ſed ⲠⲒⲀⲘⲈⲐⲒⲤⲦⲞⲤ eſt apud Kircherum d. loc.

Lib.I.c.15. N. CX. & CXI. Ex. 39. 12. d. l. አካጥስ፡ በኦሪት ፡፡ አከዴን፡ በሕዝቅኤል፡፡ ክርስጶራስስ፡ በአቡቀለምሲስ፡፡ ዮርሻ፡ በሀረቢ ፡፡ ጸሀዩ፡ ቱሱሕ፡ ዘምስለ፡ ጸሊም ።	Achates *in Pentateucho:* Acaden *in Ezechiele.* Chryſopraſus *in Apocalypſi:* يركى Arabicè. *Albus eſt* [lapillus] *mixtus nigro.* 9
Ex. 28. 18. Apoc. 4. 3. ኢያስጲዶ፡ በኦሪት፡ ወበአቡቀለምሲስ። ያስብ፡ በሀረቢ። ኅብረ፡ ጸሀዩ፡ ወቀይሕ ።	Jaſpis *in Pentateucho* & *in Apocalypſi.* 10 يشب Arabicè. *Color ejus albus* [eſt] *&* *ruber.*
Ap. 21. 20. ንርዮን፡ (b) በኦሪት። ኢያንክዮን፡ በሕዝቅኤል። ወራውሬ፡ በአቡቀለምስስ። ሹሞት፡ በቅብጥ፡ ኅብረ፡ ውሹቴ። (c)	Ligurius *in Pentateucho:* Onychion *in* 11 *Ezechiele:* Topazius *in Apocalypſi:* Schumat *Copticè.* Color ejus. . . . . .
Ex. 28. 17. Apoc. d. l. ጳዝዮን ፡ በኦሪት። በሕዝዮን፡ በሕዝቅኤል። ወራውሬ፡ በአቡቀለምሲስ። ካሲስ፡ (d) በቅብጥ፡ ፌርዜዝ፡ በሀረብ። ኅብረ፡ ከመ፡ ማይ።	Topazius *in Pentateucho:* Bahzeyon 12 *in Ezechiele:* Waraurè *in Apocalypſi.* Caſis *Copticè* فيروزج Arabicè (e). *Color ejus eſt* *inſtar aquæ* [ſcilicet.]

Iſta tametſi confuſiſſima & errorum pleniſſima ſpeciminis cauſâ exponere vo- 13
luimus; quæ ſi ſtudioſus lector conferat cum *Kircheri Scala magna* p. 202. maximam ubique reperiet differentiam, ut difficile ſit dijudicare, utrum vocabularium melius ſit; quia in utroque nævi & errores magni deprehenduntur, ut quilibet mediocriter doctus facilè cognoſcet.

N°. CX. Græca vocabula S. Scripturæ plurima ab Æthio- 1
pibus minus rectè intellecta fuiſſe] Exempla hujus defectus in verſione S. Scripturæ Æthiopica paſſim obvia ſunt. Quin & vulgaria animalium, plantarum, atque gemmarum nomina per ignorantiam ſæpe retinuerunt interpretes; uti apparet ex Levit. cap. XI. & Deut. XIV. ex gr. γαλῆ ጋሌ፡ *Felis*, cùm tamen Æ- 1
thiopicè habeant vocabulum ድመት፡ Pro Æthiopico ቀጸጸ፡ *Chamæleon* retinue- 2
runt Græcum ከመሊዎን፡ χαμαιλέων, non quod animalia illa non haberent, ſed quòd Græca vocabula non intelligerent. Ut taceamus innumera exempla, ubi vocabula Hebraica à LXX. interpretibus retenta, & ipſi retinuerunt; ut Lib. III. c. 4. n. 26. dicemus.

N°. CXI. An ſit certus linguarum totius orbis numerus] 1
Sic credunt Judæi (ut mox dicetur) argumentô à *Noachi* filiis ducto, quorum filios, nepotes & pronepotes conjunctim numerant, computatis ſimul gentibus, quæ Gen. X. nominantur, & ſic calculum tanquam in capita ponunt, cùm in ſtirpes facere oporteret, ſi familias certas & tot diverſas gentes diverſis linguis diſtinctas ex illis derivare vellent.

Nam ſecundum textum Hebræum attribuunt

	Filios.		Nepotes.	Pronep.	Abnep.
Japheto	7.	& duobus ex illis	7.	-	-
Chamo	4.	& tribus ex illis	24.	2.	-
Semo	5.	& duobus ex illis	6.	2.	13.
	16.		37.	4.	13.

Ita in ſumma Septuaginta viros computant, & unicuique peculiarem familiam & Linguam attribuunt, unde exſurgunt Septuaginta linguæ. At vaniſſima eſt 2
iſta ſupputatio; Quia, ſi ſtirpem à filiis ordiri velis, Patres computari nequeunt: Si à patribus, non filii, multo minus nepotes. Enimverò Japheti Filii Gomer & Javan genuerunt ſeptem filios, ſi ergo ſupponas iſtos familias linguasque peculiares conſtituiſſe

(b) Rectiùs ሊጉርዮን፡ ut in exemplari meo repetitur. Exod. 28, 19. ሊ፡ per errorem tanquam articulus abjectum eſt. Pro eo malè legitur ሊጉር፡ Exod. 36, 19. al. 39. 12. (c) Amharica vox eſt incertæ ſignificationis. (d) Vid. quæ ſupra notavimus §. 6. in not. lit. ζ. (e) In Golii Lexico exponitur: *Iaſpis Perſica* ἀσρίζωσα, i. e. *Turckeſa. Turcois.* Ein Türkiß.

fuiſſe, ubi obſecro! manſit patrum defunctorum gens & lingua? nam & hi in ſup-putationem venerunt. Eadem ratio eſt trium filiorum Chami; *Cush, Mitzraim* & *Canaan*, qui ſtemma ſuum propagaverunt: ejusque nepotis, Rahma ſeu Regma, qui duos filios genuit; nam poſtquam iſti quatuor defecerunt, quam gentem vel linguam peculiarem poſt ſe reliquerunt? Omnes enim eorum liberi jam ſunt numerati. Denique Semus filios duos habuit, *Arphachſad* & *Aram*, & ex his ſex nepotes: Ex *Hebero* duos Pronepotes, atque ex horum altero nempe Joktan tredecim Abnepotes. Lib. I. c. 15. N. CXI.

3 Conſideret quæſo! Vir ſanæ mentis, an in definiendis gentibus & linguis iſta ullo modo ſtare poſſint. Expungendi veniunt ubique patres, ſi liberos tanquam ſtemmatis & linguæ alicujus conditores numerare velis, nimirum *Gomer* & *Iavan*: *Cush*, *Mitzraim* & *Canaan*; ex Cushi filius *Regma*, è Semi poſteris duo filii, *Arphachſad* & *Aram*. Nepos *Heber*, & Pronepos *Ioktan*, cujus filii Semi Abnepotes tantùm numerandi eſſent, itaque decem de numero LXX. decederent.

4 Ad confirmandam frivolam iſtam de LXX. totius orbis populis & linguis ſententiam planè extra oleas à Rabbinis allegatur locus Deut. 32. v. 8. ubi dicitur: *quòd Altiſſimus terminos populorum conſtituerit juxta numerum filiorum Iſrael*, quem illi ſine ulla ratione definiunt, addentes: *cùm deſcenderent in Ægyptum*, nimirum *ſeptuaginta animæ*. Gen. 46. 27.

5 Affulſit radius aliquis veritatis Rabbino Niſſim referente Abarbenel; qui, ſatis animadvertens Patres in filiis comprehendi, (ut Buxtorfius loquitur,) (f) pro decem illis modò nominatis egregium effugium reperit, aliter ſtirpes computando quàm communiter Rabbini omnes faciunt. Siquidem gentium nomina *Kittim*, *Dodonim* &c. duplicat, aſſumtis *Philiſtæis*, quos alii excludunt, ut decem alios reperiat. Sed bonus iſte Rabbinus meminiſſe debebat numeri dualis, ſecundum quem corrigere prius illum oportebat lectionem receptam, ſi duplices intelligere voluiſſet illas gentes.

6 Verùm futilia & inepta ſunt iſta omnia; Etenim textum rectè perpendens longè alium ſcopum Sacri Scriptoris reperiet judicioſus lector, quàm quem nugatores Rabbini proponunt. Non omnes totius Orbis gentes atque linguas, ſed earum tantùm origines docere voluit, quæ tum temporis Iſraelitis notæ: partim etiam conſanguinitate junctæ: vel apud & circa illos victuræ erant; propterea aliquorum patrum nepotes & pronepotes omiſit, aliquorum verò memoravit, gradibus planè inæqualibus.

7 Quis verò emunctæ naris vir dixerit: Japhetum ex duobus tantum filiis Nepotes ſuſcepiſſe, reliquos improles vixiſſe uſque ad tempora confuſionis Babylonicæ, atque tunc demum decrepitos liberis operam dediſſe; niſi enim hoc feciſſent, interiiſſet ſtemma & lingua eorum, nec Septuaginta populi in mundo manſiſſent. Par ratio eſt Filiorum Chami & Semi, qui tanquam ἄπαιδες ponuntur. Porro veriſimile non eſt, Javanum filios habuiſſe, quorum alter Kitt, alter Dodan vocatus fuerit, ſed tantùm, quòd gentes iſtæ ex iſtius proſapiâ profectæ fuerint poſt aliquam-multas generationes, quarum propagatores Moyſes non nominavit. Eadem ratio eſt gentium ex Mitzraim prognatarum. Igitur futiliſſima hac Judæorum ſupputatione rejectâ cadit etiam ſequela LXX. Linguarum.

8 Piget ferè addere, quæ in Talmude ſuo & quidem (g) in Gemara Cap. 1. § 6. de LXX. aſſeſſoribus magni ſui Synedrii nugantur, quos inter alia requiſita etiam LXX. Linguarum oportuerit eſſe peritos. Sic enim loquuntur:

אין מושיבים בסנהדרין אלא יודעים בשבעים לשון שלא תהי סנהדרין שמעת מפי התרגמן.	*Non ſedent* [i. e. non admittuntur] *in Synedrium, niſi* &c. *ſcientes LXX. Linguas; ne oporteat Synedrium audire* [ſermones] *ex ore interpretum.*

9 Sed non auſi fuerunt Rabbini eas recenſere. Miratus ſum Alſtedium id tentaviſ-

 ſe,

(f) In *Diſſertat. Philolog. Theolog.* Diſſert. II. ſect. 2. pag. 81. qui allegat *Franciſcum Iunium* in notis ad princip. cap. X. Geneſ. cum quo planè conſentio. (g) In Sanhedrin *De Iudicibus & Iudiciis* cap. 1. fol. 17. col. 1.

L.I.c.15. N.CXI. ſe, (h) adeóque famæ ſuæ parùm conſuluiſſe, dum in cenſum iſtarum linguarum
Americanam, Braſilienſem, Mexicanam, & *Sylveſtrium Americanorum* refert, ut ſcilicet
iſtarum nationum Syndicis ad Synedrium Hierosolymitanum venientibus ſine in-
terprete reſponſa dare potuerint. Sit venia joco.

Judæis volupe eſt ludere in numero ſeptuagenario. Septuaginta ſcribunt 10
eſſe nomina Dei: שבעים שמותיו של מלך הגדול. *Septuaginta nomina Regis magni.* (i)
Septuaginta angeli ſeu Genii tutelares, gentium ſcilicet ſupra à nobis memoratarum.
שבעין ותרין זינו דחכמה. *Septuaginta duo modi ſapientiæ*(k). Ut mirum non ſit, quosdam
numerum *LXX interpretum S. Scripturæ*, tanquam eâdem vanitate confictorum, in
dubium vocare (l).

Sed quò magis iſta mecum volvo, eo magis miror, viros graves Eccleſiæ Patres 11
tali traditioni calculum ſuum adjeciſſe, cum additamento duarum linguarum, quia
Græci inter Noachi poſteros duos viros in verſione ſua ampliùs invenerunt. Itaque
Patres Græci originis incurioſi Septuaginta & duas totius Orbis Linguas aſſerue-
runt. (m) Græcorum fidem ſecuti ſunt Patres Latini; *Hieronymus* ad locum 12
Lib. 16. Matth. 26. 53. Et *S. Auguſtinus de Civit. Dei*, apud quem videre licet, quomodo in-
c.3.&ſeq. ſignis iſte Pater in computandis ſeptuaginta duobus vel tribus Viris tot gentium &
linguarum conditoribus fruſtra laboraverit. In eo enim variant patres, quos alii
aſſumunt, alii omittunt. Imò licet conſtaret ſeptuaginta vel plures linguas in 13
confuſione Babylonica exortas eſſe, nemo tamen illas nunc numeraverit, cùm
multæ veteres vel obſoletæ & plane extinctæ: multæ verò novæ è veteribus cor-
ruptæ fuerint.

Porro certum linguarum numerum definire, & nunc incertum eſt, & olim 14
fuit incertiſſimum. Id pridem agnovit *Iohannes Goropius Becanus* Lib. 1. Hermathe-
L.6.c.5. næ. Quòd autem *Plinio* credat è Timoſthene referenti, *in unam Dioſcuriadem, Col-
chorum emporium, trecentas nationes diſſimilibus linguis deſcendiſſe: & poſtea à Romanis
CXXX. interpretibus negotia ibi geſta fuiſſe*; in eo illi aſſentiri non poſſum. Strabo 15
aliter ſcribit de eadem urbe: Lib. XI p. 498.

Συνέρχεσθαι γοῦν εἰς αὐτὴν ἑβδομήκοντα, οἱ δὲ καὶ τριακόσια ἔθνη φασίν, πάντα δὲ ἑτερόγλωττα &c.

Convenire in illam Septuaginta: alii verò & trecentas gentes ajunt, *omnes diſſimilium linguarum.*

φασὶν *Ajunt*, inquit Strabo, ad relationem aliorum provocans, quæ procul dubio
falſa fuit. Quis enim tot nationes, nedum tot linguas enumeraverit in exigua illa
terræ portione. Nondum centum diſſimiles linguas ex orbis cogniti partibus con-
quirere poſſunt eruditi, qui Orationem Dominicam variis linguis & dialectis non
adeò multum inter ſe diſſimilibus nobis propoſuere (n). Igitur mendum ingens in
numeris latere putamus, quod nunc corrigere tentabimus.

Certum eſt veteres Latinos, antequam litera G. inventa eſſet, C. pro G. pro- 16
miſcue uſurpaviſſe, ut pro *Magiſtratus, Legiones*, ſcripſerint *Maceſtratus*, (ubi nota E. pro I.)
Leciones, quod Voſſius clarè demonſtrat (o). Librarius imperitior in veteribus codi-
cibus *tricinta* vel *tricenta* repetiens nationes *trecentas* fecit. Huic conjecturæ favet
numerus interpretum CXXX. quod fortè ſcriptum fuit Cum XXX. interpreti-
bus, linea ſuper numerum ducta, id Librarius legendum putavit *Centum* & ſic
fecit CXXX. Nimirum verè diſſimiles fuiſſe triginta illas linguas, do-
cere voluit Plinius, eò quòd *triginta interpretibus ad interpretandas triginta
nationum linguas* opus fuerit, aliàs trecentas linguas inter Centum & triginta inter-
pretes non facilè diſtribueris. Porro Romani non adduxerunt interpretes illos, ſed
unaquæque gens ſuum ſecum habuit interpretem, Græcè, ut videtur, ſcientem, *cum*

quo

(h) In Chronologia diſperſionis populorum p. m. 265.
(i) De quibus in formula anathematis Judaici in Hiſt. noſtra 3. 4. 56.
(k) In Zoar de Libro Razaelis. p. 58. 2. (l) Inter quos eſt Scaliger; referente Waltono in Proleg. Bibl. Polyglott. Cap. 9. §. 4. p. 55. (m) *Clemens Alexandrin.* Lib. 1. Sermon. Epiphan. contra hæreſes Lib. 1, tom. 3. hær. 39 & alii. (n) Videſis Thomæ Ludekenii Orationis Dominicæ Verſiones præter Authenticam *ferè Centum*. Sed ſi rectè numeraveris tam linguas quàm dialectos vix *Octoginta* reperies. (o) De Arte Gramm. Lib. 1. Cap. XV. pag. 69. in fin.

quo Romani negotia geſſerunt ; igitur *cum triginta interpretibus* triginta nationum negotia ibi gerebantur. L. I. c. 15. N. CXI.

17 Ad locum Strabonis, quod attinet, & ille emendatione eget. Saltus enim ingens à ſeptuaginta ad trecentas nationes ab incredibili numero ad multo incredibiliorem committitur. Mallem ſcribere ἑβδομήκοντα, οἱ δὲ τριάκοντα ἔθνη φασίν. *Septuaginta alii verò* Triginta *gentes* ajunt. Numerus adhuc nimius pro illis regionibus, multò tamen tolerabilior eſt, ſi dialectos computes, quæ & ipſæ quoque interprete opus habent.

18 Sed ad ſcopum noſtrum revertamur. Quæ hodiè cognitæ ſunt linguæ, certo numero deſcribi nequeunt, nam prout æſtimare velis, vel ſecundum Cardinales linguas: [matrices inepté vocant] vel ſecundum dialectos: vel ſecundum nationes & regna, modò plures modò pauciores reperies.

19 Extant *Orationes Dominicæ* quinquaginta linguis ab *Hieronymo Megiſero An. 1603. Francofurti* editæ, in quibus pueriliter luſit, Græcam ex variis dialectis antiquis conſarcinando. Hem! quantum foret artificium, ſi quis *Auſtriaca*, *Suevica*, *Helvetica*, *Franconica*, *Thuringica*, & *Saxonica* vocabula cum ἐκφωνήσει vilis plebeculæ miſcere, & talem centonem dialectorum una tela contexere vellet. Inde proditura eſſet maſſa ſimilis Svecorum caſeo, (quam illi **Ploſooſt** vocant) ex variis unius parochiæ vicis collecto, atque diverſis coloribus variegato. Quòd autem Græci olim tot dialectos habuerint, quarum aliquæ etiam in Scripturam & Poetas aſſumtæ fuerunt, id eò factum putaverim, quòd pleræque eſſent civitates liberæ, quarum aliæ aliis minimè cederent, ſed quælibet ſuam dialectum pro optimâ haberet, eamque in ſcriptura ſuâ & libris retineret. Aliter fit in regnis vel magnis Rebuspublicis, ubi omnes vel aulæ vel metropolis dialectum ſequuntur, provinciali elocutione rejecta.

20 At *Megiſero* ſimilis cenſendus eſſet is, qui verſiones *Orationis Dominicæ* ſecundum diverſitatem characterum unius linguæ congerere vellet, quò magnum earum numerum conficeret. Veluti, ſi Hebraicam linguam *charactere quadrato*: dein *Rabbinico*, mox vulgari *Germanico* Judæorum, nec non *Samaritano*: Syriacam verò charactere conſueto, & mox illo, quem *Eſtrangelo* vocant, ederet; id enim nihil aliud eſſet, quam ſi quis Germanicam verſionem literis typothetarum: & mox literis ſcribarum majuſculis vel minuſculis typis dare vellet, quo numerus linguarum major

21 redderetur. Bonus ille Megiſerus delectatus fuit entium vanâ multiplicatione, quippe *Theſaurum Polyglottum*, ſeu *Dictionarium multilingue* edidit, *ex quadringentis circiter totius Orbis linguis & dialectis* (ut ait) *conſtans*. Hic libri titulus eſt. In tabulâ octavâ inter Africanas recenſet *Barnagaſſiorum* & *Barcenenſium* linguas. Nimirum ex *Barnagaſſo*, qui eſt Præfectus regionis maritimæ *Bahr* (p) & *Barcena lacu* (q) regiones fecit, illisque linguas vel dialectos (quarum ne unicum quidem vocabulum unquam audiverat) peculiares attribuit. Porro *ſinus Maris* rubri accolarum: *Guardafû promontorii* incolarum linguas addit. Sic in ipſa Africa, ſi modò plura regionum, lacuum, inſularum, & promontoriorum nomina ſciviſſet, ſexcentas alias linguas ex-

22 cogitare potuiſſet, ut dolendum ſit, virum tam doctum tam miſerè ineptire. Modò non idem de *Joh. Henr. Alſtedio Encyclopædiſtâ* dici poſſet, qui vanam hanc linguarum & dialectorũ congeriem ordine Alphabetico in *Theſauro Chronologiæ* pulchrè digeſſit. p. 260. Ibi, ut numerus quadringentarũ reperiretur, *Argentinenſium*, *Nemetum* ſeu *Spirenſium* & *Francofurtenſium* dialectos addidit: horum fortaſſis ideò, quia infima plebs dicit: **Zeucht dem Kind die Scheucherchen an ſeine Feuſſerchen.** Sed cùm talia captaret, non debebat oblivisci Turingenſium & peculiariter Erfurtenſium dialectum, ubi puer puero aliquid quærenti reſponderat: **Neckelchen! Chelder ſä wus es/** quod multi vicinarum provinciarum ſtudioſi modò advenientes, me præſente, non intelligebant. Multas linguas tanquam diverſas Alſtedius proponit, quæ eædem

 ſunt

(p) Hiſtor. Æthiop. L. I. c. 4. §. 1. (q) Bahr-Tzana. Hiſt. Æth. Lib. I. c. 8. §. 114.

L. I. c. 15. N. CXI. ſunt, ex. gr. *Aramicam* & *Syriacam*. *Germanicam* in lit. *G.* & *Teutonicam veterem & hodiernam* in lit T.

Sic *Cingarorum*, & *Erronum Nubianorum* ſermonem tanquam diverſum ponit. *Cingari* enim vel *Zingari* (ut Jtali ſcribunt:) **Zigeuner:** *Egyptiens*, vel *Bohemiens* Gallis: **Heyden** Belgis: *Taten* ſeu *Tartari*, apud vulgus noſtrum & Svecos; iidem illi ſunt, quos ille *Errones Nubianos* vocat. 23

Iſtam appellationem deſumſit ex *Bonaventura Vulcanio* (r) quaſi è Nubia oriundi Cingari à Sultanis Ægypti pulſi, & innumerabili multitudine in *Palæſtinam*, dehinc *Conſtantinopolim* delati, inde per *Boſphorum Thracicum* in univerſam Europam ſparſi fuerint. A Joſepho *Scaligero* accepiſſe ſe ea ſcribit, ubi verò vel quando iſta dixerit, ſcripſeritve, non docet. Sed mihi à veritate hiſtoricâ alieniſſima videtur hæc narratio. Si enim ex Nubia, quæ ſupra Ægyptum ſita & Æthiopiæ pars [neutiquam verò inferioris Ægypti partibus contermina] eſt, à Sultano Ægyptio pulſi fuerunt, quomodo per ipſam Ægyptum in Palæſtinā pervenire potuerunt; nam vicinos quos pellimus, eos retrudimus, non per noſtras regiones tranſire permittimus; præſertim cùm dicat, multitudinem eorum incredibilem fuiſſe. Itane Turcæ tantam vim fugitivorum in ſuas regiones admiſerunt, atque pacatum tranſitum per Boſphorum Thracicum conceſſerunt? Falſiſſima quoque ſunt, quæ Vulcanius addit: *Tanquam ab Imperatore ſive* Neguſo Abeſſinorum *Epiſcopos ſæpe petentes non impetraverint.* Alia & quidem Scaligero [modò id dixit] antiquior autoritas accedat neceſſe eſt, ut talia credantur. Tempus quidem CLX. annorum, quod Vulcanius ex mente Scaligeri anno ſuperioris ſeculi nonageſimo tradit, convenit cum tempore, quo autores noſtri ingreſſum eorum in Germaniam narrant. Nam *Achilles Gaſſarus in Annalibus Auguſtanis* (s) ſcribit: *quòd primùm anno 1419. quinquaginta horum erronum Auguſtam venerint, quibus duo duces præfuerint, eosque profeſſos fuiſſe, ſe minore Ægypto exulare.* Aventinus Lib. VIII. Annalium ſuorum *tempore Sigiſmundi Imperatoris eos in Germaniam veniſſe* narrat, additâ fabulâ, *ſeptenis annis certas turmas ex Ægypto in exilium ire, tanquam in pœnam non ſuſceptæ B. Virginis Mariæ.* Id crediderunt ſimplices illius ævi homines. 24 25

At ego originem iſtius gentis è lingua illorum colligi poſſe putans, diverſas eorum turmas, in itinere mihi occurrentes, ſciſcitatus ſum de vocabulis nonnullis rerum naturalium, quæ faciliùs retinentur, & minus corrumpuntur. Veluti: 26

Aër.	*Prabal.*	Manus.	*Waſt.*
Anſer.	*Papin.*	Mater.	*Daju.*
Aqua.	*Pani.*	Naſus.	*Nak.*
Auris.	*Can.*	Oculus.	*Iaka.* Oko. *Slavonicè.*
Brachium.	*Muſſi.*	Os.	*Muy.*
Calceus.	*Dirach.*	Ovis.	*Bakro.* בקר. *Bos.*
Canis.	*Tzukel.*	Panis.	*Manro.*
Capillus.	*Bal.*	Pater.	*Dade.*
Caput.	*Scheiro.*	Pes.	*Piero.*
Cor.	*Si.*	Pileus.	*Stadi.*
Digitus.	*Guſto.*	Pomum.	*Pawuy.*
Domus.	*Ker.*	Pyrum.	*Prohl.*
Equus.	*Græ.*	Sol.	*OCam.* חמה Rabb.
Gallina.	*Kachni.*	Stella.	(**Stern**) *Tzerheni.*
Gramen.	*Wira.*	Sus.	*Palo.*
Homo.	(**Menſch**) *Manuſch.*	Terra.	*Ep-hu.*
Ignis.	*Yag.*	Tibialia.	*Deluni.*
Induſium.	*Kade.*	Vacca.	*Curcumni.*
Luna.	*Chon* vel etiam *Illune.*	Vinum.	*Moll.*

Hæc.

(r) In libello de literis & lingua Getarum, ubi additionem habet de Nubianis erronibus. pag. 100.
(s) Mſſ. extant in Bibliotheca Gota[illegible].

27 Hæc Cingarorum vocabula, etſi pauca quædam cum aliis linguis convenientiam aliquam habeant, (quod mirum non eſt, cum tot pervagentur regiones) pleraque tamen ita comparata ſunt, ut nullam aliam ſapiant originem. Eadem vocabula, cum maximam partem reperiam apud *Vulcanium* à centum ferè annis tradita, non fictitia exiſtimo, ut Megiſerus putat in Theſauro ſupra citato Tab. IV. Germ. in fin.: nec corrupta ex aliis linguis, neque *Ægyptiaca* ſive *Coptica*; videlicet illius Linguæ quam nobis *Ath. Kircherus* tradidit: Neque *Venedica*, i. e. *Wendica*, ſeu *Soraborum* lingua, quam Slavonicæ linguæ dialectum eſſe probè novi. L.I.c.15.16. N.CXII. CXIII. CXIV.

28 Alia prorſus ratio, alius ſermo eſt nebulonum mendicantium, qui, ne ab aliis intelligantur, ficta & detorta quædam vocabula ſermoni ſuo vernaculo immiſcent. Iſta jam ante XC. annos congeſta ſunt in libellum, cui titulus **vom Barlen** [Parler] &c. cujusmodi ſermonem vulgo **Rottwelſch** (turmarum exoticam dialectũ) quidam vocant, & ridiculè ſcribunt, pronunciant, & reddunt **Rohtwelſch** *Rubrum barbariſmum*; Quod etiam ante nos obſervavit *Iacobus Thomaſius Prof. Lipſienſis doctiſſimus in diſſertatione ſua de Cingaris.* Sed de his alibi.

29 Multas in Æthiopia linguas dari in Hiſtoria noſtra diximus. Sed hyperbole eſt, quod Legatus Æthiopicus Thevenotio dixit, (t) his verbis: *Si Deus fecit LXXII.*
30 *linguas, credo quòd omnes omninò in Æthiopia reperiantur.* Multò plures per orbem linguas eſſe quàm quisquam putaverit, facilè mihi perſuadere poſſum, ſed non ex omni peregrino nationis vel urbis vocabulo lingua fingenda eſt. Virgilianum illud huc applicare lubet:

Eſt numerus, neque enim numero comprendere refert:
Quem qui ſcire velit Libyci velit æquoris idem
Diſcere, quàm multæ Zephyro turbentur arenæ:
Aut ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe quot Ionii veniant ad littora fluctus.

COMMENTARIUS AD LIB. I. CAP. XVI.

N°. CXII. Mamaluccorum Rege cæſo magna mutatio re-
1 **rum inceſſit.**] *Mamaluccis* acie prope Hierapolin victis, Rex illorum *Campſon*, mœrore & labore fatigatus & jam ætate confectus, inter fugientes & trepidantes nullo vulnere accepto, mortuus concidit. Neque Tomumbeyus, poſt illum electus, res perditas Mamaluccorum reſtituere potuit. (u) Itaque *Selymus*, ſtrenuus Turcarum Imperator, Regnum Ægypti occupavit; quæ res inter alia mala maxi-
2 mum quoque Habeſſinis damnum attulit. Dum *Mamalucci* rerum in Ægypto potiebantur, Habeſſinis nullum ab iis periculum erat: cùm verò Turcæ eos debellaſſent, gliſcente illis temporibus inter Luſitanos & Mohamedanos bello, Turcæ
3 magnas claſſes in mare rubrum & in Arabiam contra Luſitanos miſerunt. Ne verò ullum receptum in illis oris haberent: neque etiam ſocietatem cum Habeſſinis utpote Chriſtianis contrahere poſſent, occupatis portubus, illorum rebellibus auxilia tulerunt. Iſta maximæ calamitatis cauſa Habeſſinis fuit; ut in Hiſt. noſtrâ de bello Adelenſi & de Mena Rege diximus. II. 6. 34. & II. 15. 38.

N°. CXIII. De ſigno occiſi hoſtis quod Barbari afferre ſolent]
1 Fœdum ſignum quod Barbari Gallæi offerunt, & coram toto exercitu coacervant, in hiſtoria noſtra nominavimus. Idem mos etiam apud alias barbaras gentes obtinet, ut h.cap.§.21.
2 in Itinerariis paſſim legimus. Imò (ut Gregorius narravit) illum etiam Habeſſini imitati ſunt, nam plura capita hoſtium occiſorum afferre unus comodè non poterat.

N°. CXIV. Incultas & feras gentes plerumque invadere cul-
1 **tiores, iisque ſæpe ſuperiores fieri**] Iſtud exemplis in Hiſtoria noſtra demonſtravimus: & *Tartaros Orientales* (ſcil. reſpectu Precopenſium, eorumque qui ad Wolgam & Tanaim habitant) Chinam aliquoties invaſiſſe diximus. De hoc h.cap.§.34.

legi

(t) Voyage de Levant L. II. c. 69. p. 480. (u) Qui plura de hoc bello & everſione Regni Mamaluccorum in Ægypto ſcire volet, legat Pauli Jovii Hiſtor. Lib. XVII.

L. I. c. 16. legi poteſt *Martinus Martinii* de regno Sinenſi à Tartaris occupato, qui ſic Hiſtoriam
N. CXV. ſuam orditur: *Tartari (antiquiſſima in Aſia gens, & multarum gentium principium, jam à quatuor millibus annorum Sinico Imperio inimica) ſæpe acria bella cum Sinis geſſerunt, & quamvis aliquoties victi fuerint, ſæpius tamen victores extiterunt.*
& CXVI.
Ex hoc de- 2
ſumpta ſunt, quæ *Neuhofius in itinerario ſuo Legationis Batavicæ* habet: *Tartari Sinenſibus infeſti pro ſitu locorum & reſpectu ad Chinam habito, alii Orientales, alii Occidentales ſunt*; ut mox idem Martinius tradit. Monuit me Clariſſimus Vir *Andreas* 3
Mullerus Greiffenhagius, Sinenſis literaturæ in Europa facilè Princeps, Tartaros Orientales eſſe, qui poſtremum Sinas invaſerunt, etiamnum ibi dominantes: qui antea invaſerant, Tartari Occidentales fuerunt, i.e. *Gingiſchanidæ*. Ante illa tempora Tartari quidem ultra murum colentes modò hi modò illi Sinas laceſſiverunt, ſed non obtinuerunt quod *Gingischanidæ & Nuichani*.

N°. CXV. De antiquiſſimo incantationis genere, quâ beſtiæ variæ congregantur] Valdè antiquum incantationis genus eſt, varia 1
beſtiarum genera in unum congregare. De eo veriſimiliter verba *Deut. 18. 11.* חובר חבר *congregans congregationem*, accipienda ſunt. Mirè variant ſeq; torquent Interpretes in expoſitione maleficiorum, quæ ibi prohibentur. Glorioſiùs feciſſent, ſi faſſi eſſent ſe illa neſcire. *Rabbini de congregatione animalium* accipiunt in libro *Tal-* 2
mudico Sanhedrin; non malè, ut puto. Quòd verò hanc *incantationem* dividant in *magnam & parvam*, id ex ſubtilitate Rabbinica provenire cenſeo; nimirum ut ſcientes incantationum habeantur. Sic enim *Kimchius* (x) *& ex eo Michlal-Iophi*:

פירשו רבותינו ז"ל וחובר חבר · אחד חבר גדול ואחד חבר קטן פי' חבר גדול שלוחש ומקבץ כתות של חיות גדולות : וחבר קטן לוחש ומקבץ כתות של חיות קטנות כגון נחשים ועקרבים ·

Explicant Rabbini noſtri p. m. Et conſocians ſocietatem: *una* conſociatio [eſt] magna, & *altera* conſociatio [eſt] parva. *Significatio* conſociationis magnæ [eſt] *cum quis incantat & congregat catervas magnorum animalium*: & conſociatio parva *cum quis incantat & congregat catervas beſtiarum parvarum* e. g. Serpentum & ſcorpionum.

Acutâ ſcilicet diſtinctione, ſed nuſpiam occurrente.

L. IV. c. 7. Talem incantationem revera adhuc hodie dari ex Tellezio didici; qui in Hi- 4
& ſeqq. ſtoria electionis Regis Africani in regno *Gingiro* de electoribus ſic ſcribit:

Vem decendo com grandes gritos ſobre o lugar a onde eſta o eleyto, dam logo com elle, & o acham rodeado de Leoens, Tigres, Cobras & Onças, que toda eſta guarda, & *todos eſſes Corteſaös ali fazem ajuntar com ſeus diabolicos feytiços.*

Veniunt deſcendentes cum magno clamore in illum locum ubi electus eſt, ſtatimque eum adeunt, illumque reperiunt circumdatum leonibus, tigridibus, draconibus, & pardis, quos tanquam Prætorianos & aulicos [ſcil.] omnes ibi diabolicis ſuis magicis artibus unum in locum congregant.

N°. CXVI. Sanguine humano Diabolo litare Africanæ quædam gentes fas habent.] Inter præcipuas תועבות *Abominationes gentilium* fue- 1
Deut. 18. runt *victimæ humanæ*, quas ab oſore generis humani introductas Deus inter alia ma-
v. 10. leficia primo loco ſeverè prohibuit: לא ימצא מעביר בנו ובתו באש: *Ne reperiatur inter vos qui transire faciat filium aut filiam ſuam per ignem.* Hinc execrandum iſtum morem vetuſtiſſimum eſſe liquet. *Cananæi* ſive *Phœnices* & inter eos *Tyrii* victimis humanis *Saturnum* [Hebr. מלך Moloch] expiare fas habuerunt. Hunc morem ad colonos ſuos 2
L. 18. 6. 11. *Carthaginienſes* tranſtulerunt; de quibus elegantiſſimè *Juſtinus*. *Cum inter cætera mala etiam peſte laborarent, cruentâ ſacrorum religione, & ſcelere pro remedio uſi ſunt. Quippe homines ut victimas immolabant, & impuberes (quæ ætas etiam hoſtium miſericordiam provocat) aris admovebant, pacem Deorum ſanguine eorum expoſcentes, pro quorum vita Dii rogari maxime ſolent.* Iſtud *ſacrilegium*
L. 4. 3. 23. *verius quàm ſacrum*, ut Curtius optimè loquitur, Carthaginienſes à conditoribus traditum usque ad excidium urbis ſuæ feciſſe dicuntur. (y) In Africa apud nonnullas gentes in uſu adhuc eſt. 3
Regina quædam *Angolæ* malefica *Anna Schinga* dicta, (z) pro auſpiciis novi belli aliquos fortiſſimorum virorum Idolo ſuo immolavit.

FINIS LIBRI PRIMI.

COMMEN-

(x) In Lib. Rad. ſub verbo חבר. (y) De hoc verè diabolico ritu Vide *Voſſium de Theolog. Gentili & progreſſu Idololatriæ Lib. I. c. 35.* (z) *Ol. Dapper. Tit. Æthiopiæ p. 590.*

COMMENTARIUS AD HISTORIÆ ÆTHIOPICÆ

LIBRUM II. CAP. I.

1 N°. I. DE vera occaſione Indicæ navigationis] Inter ali- Lib.II.c.1.
as cauſas quæ *Henricum Iohannis Luſitaniæ Regis filium*, ſtrenu- Num. I.
um Principem, impulere, ut navigationem in ignotum mare Atlanticum, ſpe penetrandi in Indiam, inſtitueret, fuiſſe diximus, (a) veterum relationes *de Hannone Pœno*, quòd Africam circumnavigaverit; Id Plinius de eo tradit, ubi ſimul ex Pompon: Mela ali- Lib.2.c.67
quot exempla affert eorum, qui circumvecti à Gadibus, usque ad fines Arabiæ per- Lib.3.cap.
2 venerunt: & rurſus Arabico ſinu egreſſi Gades usque profecti ſunt. Verùm 5.&9.
Plinius in Hannone deceptus fuit, ut Bochartus (b) ex ipſius Hannonis Periplo Punicè conſcripto, & Baſileæ anno 1533. Græcè edito docet. Noverat Plinius, quod Hanno navigationem ſuam ſcripto prodidiſſet, eam tamen non legiſſe videtur, tantum enim iter non confecit. Nam Pomponius Mela diſertè ſcribit: *Hanno Car-* L.3.c.9.32.
thaginienſis exploratum miſſus à ſuis, cùm per Oceani oſtium exiſſet, magnam partem ejus [Africæ] *circumvectus, non ſe mare ſed commeatum defeciſſe memoratu retulerat: & Eudoxus quidam, avorum noſtrorum temporibus, cum Lathurum Regem Alexandriæ fugeret,* [ſic legendum] *Arabico ſinu egreſſus, per hoc pelagus* (*ut Nepos affirmat*) *Gades usque profectus eſt, ideò ejus oræ nota ſunt aliqua.*

3 Jam olim ab Homeri temporibus conſtans fama fuit, Oceanum totum orbem ambire, adeò ut Europa, Aſia atque Africa tanquam inſula quædam magna cenſendæ eſſent (c). Multos autores hac de re allegat Bochartus. Igitur tres illæ orbis ter- d.c.36.
4 ræ partes undiquaque navibus adiri poterant. Quin & de Africæ circumnavigatione ſpeciatim varii rumores circumferebantur. Præter exempla modò allegata Herodotus de Neco Ægyptiorum Rege ſcribit: *Cum deſtitiſſet à foſſa è mari medi-* L.4.42.
terraneo in Mare rubrum facienda, miſiſſe Phœnices quosdam, qui è Mari rubro Mare auſtrale invecti, per Gades in Ægyptum reverſi fuerint. Quæ quidem Herodoto minimè
5 veriſimilia viſa. Strabo quoque Hiſtoriam de *Eudoxo Cyziceno* à Mela nominato L.II.p.98.
refert, addens: *quod impiger navita fuerit, & navigationem Oceani aliquoties tentaverit*; ſed eam in dubium vocat, fortaſſis immeritò. Nam quæ de ζεφύροις συνεχέσι *Zephyris continuò flantibus* narravit, non poterat ſcire niſi expertus. Id enim eſt quòd hodie nautæ vocant Luſitanicè *Monçam*, Belgicè *Maſoen*, ſine quo ſtabili & perpetuo
6 vento navigationes Indicæ fieri non poſſent. Tandem fortiſſimi viri Luſitani, Heroës maritimi, tali famâ freti, id tentaverunt, necnon præſtiterunt; Africamque peninſulam eſſe, & circumnavigari poſſe reipſa docuerunt.

7 Porro memorat Strabo Libro. II. ſupra citato pag. 99.

Τὲς μὲν ἐμπόρες μεγάλα στέλλειν πλοῖα: τὲς δὲ πένητας μικρὰ, καὶ καλεῖν ἵππες, ἀπὸ τῶ ἐν ταῖς πρῴραις ἐπισήμων.	*Mercatores quidem magnas mittere naves: Pauperes vero parvas, easque vocare equos ex ſignis proræ* (d).

Itané omnes habuerunt ſignum equorum, & quidem in prora, ut propterea *equi* dicti fuerint omnes illæ naves parvæ? Non puto; quia à ſe invicem non diſtingui
8 potuiſſent. Latere hîc videtur Orientale vocabulum רכב ركب, quæ radix ſignificat: *Vectus fuit equo, jumento*: vel etiam *navi*, ſeu *conſcendit navem* (e). Hinc

(a) In hiſtoria noſtra hoc loco. (b) Lib. 1. de Coloniis Phœnicum c. 36. §. Interim, &c.
(c) Strabo Lib. II. p 91. (d) Nota hîc ſigna navium (unde denominatæ fuerunt olim) in *prora* poſita fuiſſe, cùm nunc *in puppi* conſpiciantur, niſi corrigere malis Strabonem. (e) Marc. 4, 1. in Arab. verſione.

L.II. c.1. N.II.&III. Arabicum مركب & *navim* & *jumentum quodvis* ſignificat. Itaque مراكب *naves* vocaverunt gentes illæ navigia ſua, non *equos*, ut Strabo exiſtimavit: vel Græci, qui hoc illi retulerunt. Sed hæc obiter.

N°. II. Ubi verus Presbyter Johannes olim regnaverit]

L.I. c.64. Marcus Paulus Venetus ſic ſcribit: *Tenduc, ubi manere conſuevit Rex ille magnus, & toto orbe terrarum nominatiſſimus, vulgò* Presbyter Johannes *dictus. Athan. Kircherus* 1
c.4. p.87. *in Prodr. Copto.* de regno *Presbyteri Iohannis* disquiſitionem inſtituit, ſed præter *M. Pauli* teſtimonium modò relatum pauca explicatè tradit. Cùm enim primò ex 2
P. Matthæo Riccio Patrum Societatis apud Sinas Præpoſito rectè docuiſſet: *Nullum extra Sinas regnum nec urbem eſſe* Chataiæ *nomine*; ſtatim tamen addit: *Non crederem ego procul à vero diſſitum, præter illam terræ partem, quæ* Chatai *nomine intra* Sinarum *limites à noſtris reperta eſt, aliam eſſe Orbis plagam multò ampliorem per Aſiaticos Scythas, Maſſagetas, Seres, Paronomiſadas, vicinosque circumfuſam populos: Sinarumque regno à meridie & occaſu conterminam, cui &* Chatai *nomen fuerit & in qua is, de quo nunc agitur* Presbyter Johannes *majorum noſtrorum ætate principatum tenuerit, quam Scythiam extra Imaum* Ptolemæus: Marcus Paulus Venetus *Imperium Magni Cham*: *ſacræ vero paginæ (teſte Aria Montano)* Gog & Magog *appellant.* Quid autem Kircherum 3
permoverit, ut mox dicat: *Hanc autem Scythiam veram* Chataiam *eſſe, plurima monſtrant indicia*; non liquet: Nam hac ratione & ſibi ipſi & *Riccio* contradicit; paulò ante enim diſertè dixerat: *Cùm hiſce proximis annis cognitum ſit*, quidquid Chataium eſt *ad Sinas pertinere: nec urbem eſſe ullam aut regnum hac voce dictum, quod nunc extra Sinarum terminos reperiatur.* Attamē mox ſubjungit verba quæ modò retulimus: *præter illam terræ partē aliam eſſe orbis plagam cui* & Chatai *nomen fuerit* &c. quæ præcedentibus manifeſtò adverſantur; niſi fortè de antiquis temporibus dicta ſua accipi velit, verùm ea autorum claris teſtimoniis demonſtranda erant. Nam *Marcus* 4
Paulus provinciam *Tenduc* nobis nominat, quæ habeat Regem de progenie *Presbyteri Iohannis*, & Chriſtianos illic primas tenere; quapropter non video, quare Ath. Kircherus vel *Chataiam* extra Chinam, vel *Presbyterum Iohannem* in *Chataiam* collocare velit.

Rectiùs *Hornius* (f) ſcribit: *Regnabat tum in* Tenduc, Argon, Tangut, Tebet, 5
Kitha, Mogol, *quidam* Juhanna ſive Johannes Ung, vel Unad-chan, *è tribu* Carrit, *quæ Chriſtianam juxta Neſtorianorum opiniones profitebatur religionem. Hic eſt famoſus ille* Presbyter Johannes Aſiaticus ſive Indicus, *de quo tot portenta* Mandevilius *& alii ſparſerunt.* Hæc Hornius.

Huic ſententiæ ratione locorum acquieſcendum puto. De nominibus *Iuhan-* 6
na: Iohannes Ung: judicare non poſſum, quia *Hornius* autorem ſuum non laudat, quod illum facere oportebat. Aliam tamen derivationem vexatiſſimæ illius appellationis multò probabiliorem lectoribus infra dabimus. Famam de hoc Principe, ut 7
mihi videtur, *Armeniorum Legati*, qui circa annum Chriſti 1145. Romam venere, in Europam primò intulerunt; etenim ante illos veſtigium apud noſtros autores exſtare vix puto. Inde *M. Paulus*, qui circa annum 1270. illa loca perluſtravit, occaſionem ſumſit tot & tanta de illo ſcribendi; at nomen ipſum noſtrates malè interpretati ſunt, ut mox dicemus.

N°. III. De Etymologia Presbyteri Johannis]

Principem 1
potentem abuſivè ita dictum in Aſia Septentrionali in Regno Tenduc regnaſſe conſentiunt quidem nunc eruditi; ut numero præcedente indicavimus; cur autem ſic vocatus fuerit, multas originationes proferunt, ſed omnes merâ conjecturâ nec ulla autoritate nituntur. Nullum enim ſcriptorem nominant, qui Regem illum Chriſtianum à Perſis vel ſubjectis ſuis tali aliquo vocabulo inſignitum dicat.

E Perſia famam tanti Regis ad Europæos, in Oriente mercimonia exercentes, 2
profluxiſſe arbitrantur prudentiores; ideò originem nominis iſtius in lingua Perſica quæ-

(f) *In introd. ad Geograph. antiquam.*

quærunt. Scaliger Regem illum فرستجاني *Friſtegiani*, id eſt *Apoſtolicum* dictum L. II. c. I. Num. III.
fuiſſe putat (g); quam ſententiam amplectuntur eruditorum plerique; cùm tamen non modò ſit imperfecta, ſed etiam analogiæ Linguæ Perſicæ incongrua. Qui enim primò hoc nomen in Oriente audiverunt, non nudum Epitheton *Apoſtolicus*, ſed ſimul nomen dignitatis *Chan* vel *Shah Rex* perceperunt, nempe *Shah Friſtejan*, ut ſonet *Rex Apoſtolicus*. Sicuti in Occidente Rex Hiſpaniæ non ſimpliciter *Catholicus*, ſed
3 *Rex Catholicus* audit. فرستن *Friſten* & فرستادن *Friſtaden* Perſicè quidem *mittere* ſignificat; at Perſæ pro Apoſtolo utuntur vocabulo Arabico ab Æthiopibus deſumto ሐዋርያ : حواري *Havvarja* i. e. Apoſtolus, de quo ſupra L. I. 15. 106. §. 34. Viri autem Perſicè docti tale vocabulum, quale Scaliger profert, à *Friſten* analogicè derivari negant. Illis quidem فرستاده *Friſtade Legatus*, *Angelus*, *Apoſtolus*, vel quilibet *Miſſus* eſt; ſed adjectiva denominativa à Subſtantivis derivata aſſumunt in fine ين *In*; ut dicendum ſit: *Friſtadin*: Nam *Friſtagan* vel *Friſtegiani* nihil eſt, *Friſtadagan* autem eſt pluralis à *Friſtade*, deinde non *Friſtegan* ſed *Preſte Ian* vulgò dicitur.
4 Rectè igitur ſententiam hanc explodit *Beſpierius* (h) ut mox pluribus dicemus. Atque ſic cadit etiam ſententia Hornii, qui loco ſupra dicto vocabulum *Preſtegan* Perſicè *Evangelicum* vel *Catholicum* ſive *Orthodoxum* ſignificare dicit.

5 Neque placet expoſitio Golii (i) qui nomen hoc inde ortum putat, quod Orientis mercatores Regem illum à Perſis Perſico idiomate پرستار خان *Preſtar-Chan* vocari intellexiſſent; id autem ſonare *mancipiorum vel ſervorum Principem*. Siquidem Habeſſinicæ gentis mancipia toto Oriente notiſſima ſint. *Puto*, inquit, (quia docere nequit) quòd à Perſis nunc ſic vocetur, aut unquam vocatus fuerit. Eſt igitur Viri Clariſſimi conjectura, quæ ideò locum habere nequit, quia illa quidem ad *Neguçum Africæ Regem*, minimè verò ad *Presbyterum Iohannem Aſiaticum*, de quo hîc
6 quæſtio eſt, ſpectare poteſt. Deinde hæc appellatio longe vetuſtior eſt, quàm ut ad Habeſſinorum Reges applicari poſſit, utpote qui in tanta famâ tunc temporis non erant apud Europæos in Aſia, cùm nomen *Presbyteri Iohannis* primùm crebreſceret. Neque illis ſeculis mancipia Habeſſinica tam frequentia in Oriente erant, uti poſt bella Adelenſia. Luſitani autem hoc nomen Africano Regi imponentes, id non à Perſis audiverant, ut Golio viſum fuit, ſed in Europa jam ex vetuſtis relationibus perceperant, cum in Indiam illum quæſitum proficiſcerentur: & ad Habeſſinorum Regem, cùm illum crucem geſtare, & Chriſtianum eſſe intellexiſſent, malè applicaverant.

7 Sed ad *Beſpierium* paulò ante memoratum redimus. Is ſuper tot alias novam & hucusque inauditam derivationem profert: *Preſte-Ian dici*, ait, *Perſicè quaſi* فرشته جهان *Freſchteh-Iehan* i. e. *Angelum mundi*; ſine ulla ratione vel cauſa, niſi quòd dicat: *Magnum Mogolem adhuc ſe vocare* شاه جهان *Shah-Iehan* i. e. *Regem Mundi. Iſtum autem poſſidere bonam partem illarum regionum, quas olim Presbyter Iohannes Aſiaticus poſſederit, atque hinc veriſimile evadere, quod vocabulum Iehan ab illo uſurpa-*
8 *tum retinuerit*. Quæ conjectura mihi nimis longè petita videtur; neque enim appellatio *Angeli* ad Regem bene quadrat: neque *Freschteh* ſed *Preſte* dicitur. Rectè autem notat *Schindlerum*, qui in Lexico Pentaglotto ſub voce נבא fingit: פרסת *Preſt* in lingua Perſica ſignificare *Regem* & נבא *Apoſtolum*. Cætera, quæ optimus iſte Lexicographus hoc loco ſine ulla ratione memorat, tranſmittimus.

9 Nulla igitur mihi convenientior & ſimplicior videtur hujus vocabuli expoſitio, quàm Clariſſ. Viri *Andr. Mulleri Greiffenhagii* Viri πολυγλωττάτε. Is mihi coram dixit: Preſter-chan idem eſſe ac *Adoratorum Chanum* ſive *Chriſtianorum Principem*, q. d. der Bet-Fürſte/ Bet König. Cumque id poſt editam hiſtoriam meam literis ſuis confirmaverit, illum hujus ſententiæ autorem nunc libens profiteor.
10 Quippe illæ etymologiæ demum ſunt optimæ, quæ non cum analogia linguæ tan-

tùm,

(g) De Emendatione temporum Lib. VII. *In notis ad Computum Æthiop.* (h) In tractatu de l'Eſtat preſent de l'Empire Ottoman. T. I. p. 91. 92. & 93. ad vocem *Pretre-Ian*. (i) In notis ad Alferganum p. 89. lin. 4.

L. II. c. 1. tùm, ſed etiam cum hiſtoria & natura rei conveniunt. Jam autem *Preſter-Chanum*
Num. IV. Chriſtianorum Regem fuiſſe in locis ſupra memoratis ſatis diximus, & autores omnes agnoſcunt.

N°. IV. Appellationes variæ & pleræque vanæ Regis Habeſſinorum] Quo fato Regi Habeſſinorum tot vana & pleraque abſurda cognomenta indita fuerint, equidem neſcio; Illa hîc ordine recenſebimus, & ſi fieri poſſit, explicabimus.

Abecum apud *Volaterranum* occurrit,(k) qui falſi vocabuli falſam ſignificationem profert, ſic enim ſcribit: *In his finibus* Presbyter Johannes *conſiſtit, quem* Abecum *vocant*, *quod* ferratum *ſignificat*. Ego vel *Abetum* ſcribendum puto, corruptum ex አቤቶ፡ 1

Abeto, *O Domine!* quomodo ſupplicantes, vel miniſtri caſtrenſes eum invocant (l): vel አቤታችን፡ Abetachun, id eſt *Domine noſter*. Gallis: Monſeigneur. Sic enim Principes regii ſanguinis ſalutantur. *Abitacon Zanes. Nipote dell' Imperatore Malac-Saghed* i. e. *Dominus Noſter* Zanes, *Fratris filius Imperatoris Malac-Saghedi* ſcribunt *Pp. Soc. in Epiſt. An. 1622.* pag. 42. 2

c. 17. Amma. *Leonhardus* Rauchwolff *in itinerario ſuo* ſcribit: *In novi regni auſpiciis nomen* David *Regibus Habeſſinorum imponi, eosque aliàs* Lederwÿf: *A Perſis vero* 3
V. §. 3. Amma *vocari*. Falſa planè ſunt, & partim malè intellecta, ut ſupra in Procemio notavimus. Quid verò *Ammia*, & ridiculum Lederwÿf (Germanicæ terminationis vocabulum) ſibi velint, cum maximè neſcientibus neſcio.

Atic-Labaſſi. Arabicum eſt حضغ الحبشي *Hatheg-el Habashi*, de quo in Hiſt. Æth. II. 1. 25. *Aſiclabaſſi* Ortelio. 4

Avie-Negus, quid ſit *Aviè* neſcio. *Eug.* Rogerius id habet, de quo infra n. 5. in fine. 5

Azegue *Acegus* nonnullis, eſt noſtrum ሐፄ፡ *Hatzeghe*. Verùm non eſt ejus cognomentum, ſed titulus honoris, ut Gallicum *Sire*, cum illum alloquimur. Hiſt. Æth. II. 1. 24. 6

L. 1. cap. 7. in fin. Beldigian. *Lud. Vrreta* hoc nomen refert, & dicit, quòd ſignificet *Pretioſum ſuper omnes res pretioſas*, reprehenditque *Damianum à Goez*, quòd ille, utpote Luſitanus, lectionem non rectè ſciverit, & ex *Chian* fecerit *Iuan*. Vicem illi lepidè reddit B. Tellezius Luſitanus, quòd ſomniaverit nomen *Beldigian*. *Mas bem de*
L. 1. c. 1. p. 3. *balde ſe canſa com eſte ſeu Baldigian*, ait: h. e. *Sed ſatis fruſtra laborat cum hoc ſuo Baldigiano.* Acumen conſiſtit in Luſitanico vocabulo *De balde*. Fruſtra. 7

Belulgian. Vide ſum. ſeq. Gian-Belul. በርትዘዋን፡ Bertzewan. 8
Monſtroſum hoc nomen Æthiopicè ita ſcriptum reperitur in *Iohannis Fabri Malleo* contra *Lutheri Librum de Poteſtate Papæ Coloniæ 1524. impreſſo*; ubi tum temporis Æthiopicos characteres habere poterat (m). Is de Chaldæis in Aſia ultra circulum æquinoctialem non longè à fluviis Geon & Nilo (*ſic loquitur*) degentibus ſcribit: *Patriarcham habent, cujus nomen ſemper* Bert-Zewan, *ſecundum noſtram prolationem* Preſte-Johan, *qui &* ንጉሥ፡ *Negus* dicitur. Hæc ille ineptiſſimè. Sonat ferè ut Βαρσαβᾶν, Act. 1. 23. ſed applicari nequit. Hæc & reliqua hujus autoris abſurda ignorantiæ illorum temporum tribuenda, quanquam dicat, ſe ex Fratribus de provinciis iſtis Romam venientibus iſta audiviſſe.

Cahan Vide infra: Presbyter *Cohan.* §. 15.

Elati, in *Commentario Albuquerquii* (n) legitur: *Habeſſini Presbyterum Iohannem non aliter vocant quàm* Elati, *idque ſignificat* Imperatorem. Ego vocabulum 9

ሐፄ፡

(k) Lib. XII. Tit. *Loca nuper reperta, &c.* (l) Hiſt. Æth. lib. 2. c. 18. §. 23. (m) *Tract. IV. p. 53. 6.* (n) *P. IV. c. 7. §. A Dalaca inſula, &c.*

ሐፄ: *Hatzè* cum articulo Arabico *El* intelligi puto, q. d. الحضي *Alhathi* ſive *El-hatzè* omiſſa aſpiratione *H.* & *th.* blæſo. Lib. II. c. 1. Num. IV.

Fares ta-gian, &

Gian-Belul ſequente numero quinto exponemus.

10 Giochan-Belul. *Poſtellus in Coſmographia* ſcribit; *quòd ipſe ſic nominare audiverit Presbyterum Iohannem*, ubi, quando, & à quo, non dicit. Certè non in Æthiopia, nec in compellatione Regis. Quàm ingratum eſt talia legere ſine ulla probabili circumſtantia! p. 149.

11 Ionanas Arabicum eſt يونان Jonas, tanquam in honorem Prophetæ *Ionæ* ſic dictus. Ridiculè. Sandoval de Inſtaur. Æth. ſalute Lib. II. c. 30. §. 4.

12 Iuhanna, ſive Iohannes Ung. Iſta *Hornius* habet Introduct. ad Geographiam antiquam. Verùm non ad noſtrum Regem Habeſſinorum, ſed ad Aſiaticum Presbyterum Johannem applicat, igitur obiter tantùm id annotare voluimus. Sup. II. 1. 2. §. 5.

Lederwyck / de quo paulo ante ſub *Amma*.

13 Mandimanza. Sic *Mandingenſes*, *Guineæ* populos Monarcham noſtrum vocare, eumque nunquam ſine aliqua honoris ſignificatione nominare, *Sandovallus ſcribit d. l.* ſed mihi nullatenus veriſimile videtur.

14 Preſter-Jan, Prieſter Johannes; *Preſtre Iean* Gallis. Pape Jan *Belgis.* Prieſt John: *Anglis. Preſte Ioam*, vel tantùm *O Preſte*, tanquam κατ' ἐξοχὴν *Luſitanis.* De cujus vera Etymologia paulò ante dictum. At in Occidente Perſicæ Linguæ ignari hoc nomen finxerunt & refinxerunt, neque tamen ullum *Presbyterum* neque *pretioſum Iohannem* ex eo exſculpere potuerunt; ut numero præcedente diximus. Quidam tamen id defendere conati ſunt, eò quòd crucem Epiſcoporum more gereret. *Sandoval. d.* §. 4. Alii, cum ſatis intelligerent, Presbyteri titulum Regi ſeculari, qui nulla ſacra tractaret, minimè convenire, ex *Presbytero* formaverunt *Pretioſum Iohannem*, de quo mox. Multi adhuc corruptiùs ſcribunt Preſteganum, neſcio cur. Hotting. Topograph. Eccles. cap. V. §. 2. p. 127. N. 3. §. 20.

15 *Sebaſtianus Munſterus* peritiam linguæ Hebraicæ hîc malè applicat, dum in *Grammatica ſua Chaldaica* ſcribit: *Abaſſini ſub potentiſſimo Rege vivunt, quem vulgò* Presbyterum Johannem *vocant, aut quòd magis crediderim* p. 15.

Presbyterum Cohan, ſcil. כוהן *Cohen* Hebr. *Sacerdos* eſt. Itane bonus ille vir putavit, hoc idem eſſe ac ſi quis diceret: Der Prieſter (ſive *Le preſtre*) *Sacerdos.* Sicuti Itali Ætnam hodiè vocant: *Il monte Gibello*, q. d. der Berg Mons.

16 Ætna enim κατ' ἐξοχὴν جبل Gebel *Mons* Arabicè à Saracenis dictus fuit. Ex hac Sebaſtiani Munſteri ſententiâ profectum eſſe puto, quòd *Theodorus Bibliander* in epiſtola quadam familiari ad Ambroſium Blaurerum (o) ſcripſit: *Se per negotiatores Indiæ comparare ſibi voluiſſe Biblia Æthiopica ſive Chaldaica Chriſtianorum qui ſub* Cahan *degunt.* Simpliciter *Cahan* pro Hebr. *Cohen* vel *Cahen* Chaldaico dicere voluit, ne tam ineptam Tautologiam cum Munſtero committeret.

17 Preſte. *Presbyter* ſimpliciter & quaſi κατ' ἐξοχὴν dicunt Luſitani, O Preſte ut paulo ante monuimus; non addentes Joàm *Iohannes*, cùm in navigationibus ſuis de hoc rege loquuntur.

18 Preto. *Niger* Luſitani quidam ex Prete fecerunt, illumque vocaverunt *Preto Ioàm*, *Nigrum Iohannem*, quòd ſcilicet colore *niger* eſſet ille *Dominus Iohannes. Cornel. à Lap. Numer. XII.* Alii adhuc ſtultius

19 Pedro Juan, i. e. *Petrus Iohannes*, tanquam binominis eſſet. *Paulus Guicius in Lexico*, & *Bellef. in Coſmographia* allegante *Sandovallo L. 2. c. 30. §. 4.*

20 Pretioſus Johannes. Hoc titulo ſummus Pontifex ſemel uſus eſt, nolens

(o) Hottingerus in Dedicatione Hiſtoriæ ſuæ Orientalis Tiguri An. 1660. impreſſæ.

Lib.II.c.1. lens imitari *Alexandrum III.* qui (referente *Baronio ad annū 1177. n.32.*) illi ſcripſerat:
N.V.&VI. *Sacerdotum ſanctiſſimo*, de quo egimus in Hiſtoria noſtra. Iſtum *pretioſi* titulum mor-
L.3.9.6. dicus defenderunt nonnulli, ne Pontifex erraſſe videretur, ut in *Hiſt. Æthiopica* dixi-
h.c. §.20. mus. Confinxit illum *Tzaga-Zabus*, vel ejus interpres in ſæpius exploſa *Confeſ-
ſione* ſua. *Quod ſi libet*, inquit, *ſciſcitari de cognomine noſtri Imperatoris, is ſibi perſua-
ſum habeat illum perpetuò appellari* Pretioſum Johannem, *& non* Presbyte-
rum Iohannem, *ut hîc* [in Luſitania] *falsò paſſim jactatur. Scribitur enim noſtro
ſermone* Iohannes Belul h.e. Iohannes pretioſus, *ſive* altus, *& in Chal-
daica lingua ſcribitur* Iohannes Encöe, *id ſi interpreteris, etiam Iohannis pre-
tioſi* ſive *alti* ſignificatum habet. Quæ futilia prorſus atque falſa ſunt, nec cum
genio linguæ convenientia. Ridiculum verò eſt quod ex ዣን: *Ian* (lege Gallico
more, & Polon. Żan) *Rex* Amharicè faciat *Iohannem*. ዕንቍ: *Enkue, Gemma*, ſub-
ſtantivum eſt, nec pretioſum ſignificat.

Senap, Senapus. Hoc nomen habet *Vincentius le Blanc* (p) ex *Arioſto* de- 21
ſumtum, cujus verſus ſupra retulimus. (q) Cujus autem linguæ vel ſignificationis
ſit, vix quenquam dicturum arbitror.

Talac. Vid. num. ſeq. in fine.

Unad-Chan. *Hornius* habet ſup. N.3. §.5. hujus libri. Quid autem ſi-
gnificet, vel quomodo in vocabulum *Preſter-Chan* quadret, me latet.

§.20. N°. V. Gian Belul] ዣን: *Iân* Amharicè (ut paulò ante diximus) *Regem*, 1
ብሉል: *Belul* verò *pupillam* [minimè *altum*] ſignificat. Has voces ita combina-
vit *Tzaga-Zabus in Conf. fidei Æthiopicæ* q. d. *Rex pupilla*. Sed nunquam Rex ſic com-
pellatur, niſi cum ſupplices has voces ingeminant ዣን: ኮዬ: ብሉል: ኮዬ: *Ian,*
L.2.18.18. *choi, Belul choi* i.e. *Rex mi*, pupilla mea! exclamantes, ut in Hiſtoria noſtra diximus,
& infra N.62. hujus libri repetemus.

L.2.7.53. Faras-ta-gian] *Tzaga-Chriſt impoſtor* (de quo in *Hiſtoria noſtra*) vel qui- 2
dam illius conſcius impudentiſſimè confinxit vocabulum hoc. Nam in fictis in-
ſignibus (r) in medio pinxit *Leonem equo inſidentem*, imperitiſſimè ſcribens: *Pha-
rez* equum: *Gian* (lege Gallicè Jân) Leonem: & *Ta*, *ſub* ſignificare, atque inde fa-
ctum, quòd Imperator Æthiopiæ *Pharez-ta-gian*, *Equus ſub Leone*, (pulchro ſcil.
cognomento) appellaretur. Sed omnia protervè conficta ſunt. Nam Reges Æ-
thiopiæ nunquam tale nomen geſſerunt: ፈረስ: quidem *equum* ſignificat, ዣን:
verò *Regem* non *Leonem*, & ተ: *Cum* non *ſub*, ita ut ፈረስ: ተዣን: *Faras-ta-Ian*
Amharicè idem ſit ac *Equus cum Rege*.

Eugenius Rogerius Miſſionarius Barbariæ, homo ſimplex, in *deſcriptione Terræ* 3
ſanctæ (s) his quisquiliis fidem habens, illarum quoque cauſas reddit tam lepidas,
ut exſcribere pigeat; & quaſi non ſatis nugarum eſſet, mox ſubjicit: *Iſte* Pharas-ta-
Jan *quem Æthiopes vocant* Talac *ſive* Avie Negus &c. En tibi rurſus nova cogno-
menta fabuloſa, quorum origo & ſignificatio pariter ignorantur.

N°. VI. De compellatione Regis titulo ሐፄ: Hatze & 1
ንጉሠ:] Verum Regis Habeſſinorum cognomentum in hiſtoria noſtra dedimus.
Alia nomina ſeſe offerunt in Hiſpania illuſtrata (t), quæ propter malè expoſitum
vocabulum ሐፄ: etiam examinanda ſunt. Dicitur ibi pag. 1278. *quatuor nominibus
Reges Æthiopiæ appellari.*

Belul-gian, quod ſupra n.5. exploſimus.

ሐፄ: *Hatze, cum in ſede Dauidis collocatur*, idque ſignificare *electum* ſeu *ſpon-* 2
ſum. Quaſi verò hæc eſſent ſynonyma. Talem ſignificationem neque in Lingua
Æthio-

(p) In itinerario ſuo ſtatim ab initio & in fin. (q) Lib. I. c. 8. n. 66. §. 7. (r) Quæ repe-
riuntur poſt titulum mendaciſſimi libelli: Les eſtranges evenements du voyage de Zaga-Chriſt, &c. Cujus
mentionem fecimus in Procemio §. 43. (s) *L.2. tract. de Habeſſinis p.* 397. (t) Ex Libello Maria-
ni Victorii Inſtitut. Ling. Æth. Romæ 1552. in 4to. ut videtur, deſumta.

Æthiopica neque Amharica reperio. ኀፀየ: Hatzaya Æthiopicè quidem ſigni- Lib.II.c.1.
ficat: *donationem propter nuptias ſponſo dedit* [ſponſa]; ኀፀ: verò nuſpiam *Sponſum*; & N. VII.
vana ſunt reliqua.

3 ነጉሥ: Negus, *cum coronatur*. Statim ac anteceſſor ejus moritur *Negûs* à ſuis appellatur. Nam Habeſſini æque ac Galli gloriari poſſunt : *Le Roy ne meurt pas.*

4 መሲሕ: Meſich, h. e. *Meſſias, cùm vertex illi in modum coronæ abraditur.* Quæ cuncta valde frivola & vaniſſima ſunt, neque *Tellezius*, qui coronationem Re- p.297. a.
gum accuratè deſcribit, quicquam hac de re habet.

N°. VII. Rex Æthiopiæ apud veteres Arabes vocatur النجاشي Nagiashi : ab Æthiopico ነጋሢ : Amharicè ነጋሽ : Nagash, ut
1 olim Reges Ægypti Pharaones] *Nagiashi*, ut Arabes, vel *Nagaçi*, ut Æthiopes nunc efferunt, antiquum fuit Regum Æthiopiæ cognomentum. Hoc ſenſu legitur in verſione Antiochena Pſalterii (u), Pſ. 71. 8. & 73. 15. & 86. 4. Sed ſciendum eſt, titulum iſtum non Imperatoribus Habeſſinorum tantùm, ſed etiam aliis Æthiopum Regibus tributum fuiſſe, imo devictis iſtis, certarum regionum Proregibus reli-
2 ctum fuiſſe; ut in Hiſtor. noſtra diximus. Quod apprimè tenendum, quum apud Lib.II.17.2.
ſcriptores Arabes in Hiſtoria Muhammedis legimus, quòd Coreiſhitas fugiens ſe receperit ad النجاشي الحبشة *Nagashium Regem Æthiopum*, uti habet autor Arabicus *Ismael Shahinshach* Parte I. in capite quod agit ذكر الهجرة الاولي *de narratione Hegiræ* [ſeu fugæ] primæ Muhamedis (x). Quo loco cave ne accipias de Imperatore Habeſſinorum in Africa, quo Muhammedes nunquam venit, ſed de Rege Æthiopum Arabico, qui devictis Homeritis ſucceſſit. Etenim ſucceſſores Aretæ ſub Imperatoris Æthiopiæ clientela rerum in Arabia felici potiti ſunt, donec Mu-
3 hamedi ſe ſubjicerent. Atque iſta etiam faciunt ad explicationem Abdelbakidis à Seldeno allegati, de quo nos infra Lib. II. c. 4. n. 22. agemus. Craſſus error eſt in Giggæi Lexico Arabico Mediolanenſi, in quo *Nagashi* exponitur *Rex Aſſyriorum*.

4 Alia ratio fuit antiquorum Ægypti Regum, qui ſoli nomen Pharaonis poſſederunt. Quid hoc olim ſignificaverit, inter doctos diſquiritur. Joſephus (y) ſcribit: *Pharaonem ſignificare Regem.* *Bochartus* ad locum *Ezech. c. 29. 3. 4.* (z) ex Lexico Arabico *Elcami* tradit, *Pharaonem ſignificare Crocodilum*, ſed id mihi Rege parùm dignum cognomentum videtur. Tertia ſententia Andreæ Mulleri Greiffenhagii ſupra laudati veriſimilior eſt, qui literis ad me datis *Pharao dici* ait *pro Phar-ot*; *eſſe enim vocem compoſitam & ſignificare* Patriæ patrem, *ſicut* Phar-muth *Patriæ matrem*, quæ curioſis dijudicanda relinquimus, nam alterius ſunt loci.

5 Habent aliàs Reges ſua inter gentes epitheta perpetua, quæ in gratiam lectorum ex Berneggeri Indice in Juſtinum hic exſcribemus. *Regum Ægyptiorum*, inquit, *nomen eſt Ptolemæus : Æthiopum Reginarum Candace* (teſtibus Act. Apoſt. 8. 27. Plin. 6. 29. f.) *Albanorum Silvius.* (Livius Lib. 1.) *Regum Cappadocum Ariarathes. Gothorum* (teſte Calvino in Lexico Jurid. voce Flavius;) *Flavius. Indorum Taxiles*; (teſte Curt. 8. 12. 23.) *Paphlagonum Philiamenes.* (37. 4. 8.) *Parthorum Arſaces*, (41. 5. 6.) *Ponticorum Mithridates & Pharnax. Romanorum Cæſar & Auguſtus* (41. 5. 9.) *Syrorum Adadus*, teſte Joſepho antiquit. Lib. 7. c. 6.

1 N°. VIII. Duplex nomen eſſe Regibus Æthiopiæ, nimirum baptiſmatis & regni] Nomen baptiſmatis à parentibus imponitur, nec differt à nominibus privatorum, quæ Æthiopes cum Græcis vel Hebræis communia habent inter Chriſtianos uſitata : At Æthiopica nomina plerumque ſunt ſignifica-
2 tiva, ut in *hiſtoria noſtra* docuimus. Nomen verò regni, quod illis à caſtrenſibus L. 4. c. 3.
acclamatur, aliquid regiâ dignitate & magnitudine dignum denotat; ut:

ኢያሱ:

(u) Impreſſa eſt Romæ Arabicè & Latinè in 4. An. 1614. (x) Allegatur ab *Abrahamo Ecchellenſi P. II. Eutychii vindicati cap. 27. pag. 353. & ſeqq.* (y) Antiq. Judaic. *L. VIII. c. 5. al. c. 2. n. 6.* (z) *Part. II. L. V. c. 18. p. 795.*

Lib. II. c. I. N. IX. X. XI. & XII. ኣድማስ፡ ሰገድ፡ *Adamas venerabilis*. Cognomentum Menæ Regis.
ስልጣን፡ ሰገድ፡ vel መልአክ፡ ሰገድ፡ *Sultanus* i. e. *dominator vel Rex venerabilis*. Cognomen Suſnei & aliorum Regum.

አጽናፍ፡ ሰገድ፡ Venerabilis usque ad fines terræ. Cognomen Claudii R.

ዮሰቅ፡ ኣድያም፡ ሰገድ፡ *Conſervator finium* [regni] *venerabilis*, quem titulum hodiernus Imperator Æthiopiæ gerit.

Cognomentum ሀንቍ፡ ሰገድ፡ *Gemma venerabilis*, quod Tzaga-Zaabus in Confeſſione ſua fidei Davidi impoſuit, alibi nuſpiam reperi, ſed pro eo ወናግ፡ ሰገድ፡ quod Claudius Rex *Davidi* Patri ſuo in *Confeſſione ſua* tribuit.

N°. IX. De impoſtoris Tzaga-Chriſti epiſtola ad D. Wislengium Patavinum]

L. 2. 7. 53. De hoc impoſtore egimus in *Hiſtoria noſtra*. Epiſtolæ, cujus hoc loco mentionem feci, apographum poſſideo, deſcriptum ex originali, quod *D. Bangius Hafniæ Danorum anno 1661.* ipſe mihi oſtendit, qui illud à *Wislengio* acceperat. Nomen ſuum Æthiopicè rectè ſcribere neſcivit Tzagaxus; ſic enim pravè ſcriptum erat ኣነ፡ ፀር፡ ክርሥቶ፡ *Ego Tzer Chriſto* ር፡ pro ጋ፡ fecit, & ስ፡ in voce *Chriſtos* omiſit. *Tzer* verò Æthiopicè *hoſtem* ſignificat. Tam iners pecus fuit; quia cum ſcribere oportebat ፀጋ፡ ክርስቶስ፡ *Donum Chriſti*. Alia autem manu ſubſcripta erant hæc verba Italicè: *Zaga Chriſto, Abdel-meſih Principe di Ethiopia Habaſcino.* Plane nihil memoratu dignum continet, aliàs eam cum Lectore communicaſſemus.

N°. X. Helenæ epiſtola ad Regem Luſitaniæ ſine ullis titulis exarata]

Titulum illum Regis Æthiopiæ *Davidis* magnum, qui vulgò circumfertur, imitatione Europæorum confictum fuiſſe, in hiſtoria noſtra retulimus. Epiſtola *Helenæ*, cujus h. l. meminimus, impreſſa extat in *Hiſtoria Legationis Matthæi Armenii* ad *Emanuelem Luſitaniæ Regem* Legati, de quo egimus in Prolegomenis §. 9. Reperitur etiam in Itinerario Alvarezii, ejusque verſionibus omnibus, & incipit: *In nomine Dei Patris, Filii, & Spiritus S. unici Dei in tribus perſonis &c.* Sequitur ſalutatio & votum, & tandem ipſa epiſtola nullis titulis ornata. Idem obſervatur in Epiſtolis ſub initium hujus ſeculi ad *ſummum Pontificem & Regem Hiſpaniæ* datis, ut & in epiſtola Regis Habeſſinorum ad *Gubernatorem Indiæ Orientalis de anno 1671.* quam infra N. 36. hujus libri cum lectore communicabimus. Quæ ſufficere poterunt pro confirmanda aſſertione noſtra, titulum illum magnum Davidis fuiſſe confictum ab iis, qui inani hoc faſtu dignitatem aliquam primis illis epiſtolis in Europa producendis conciliare voluerunt.

N°. XI. Summus Pontifex à Rege Habeſſinorum Patriarcha Romanus vocatur]

Initium Epiſtolæ regiæ *Malac-Saguedi* ad Pontificem Romanum in *Hiſtoria noſtra ex Tellezio* lectori dedimus. Ille habet Luſitanicè: *A o ſanto Papa de Roma.* Sed certum eſt Æthiopes Papam non aliter ſalutare quam ሊቀ፡ ጳጳስ፡ ዘሮም፡ i. e. *Patriarcham Romanum.* Nomen majus in Hierarchia Eccleſiaſtica non habent, nec aliter ab Arabibus Chriſtianis vocatur quam بطريرك رومية *Patriarcha Romanus*; ut infra l. 3. c. 7. n. 80. hujus Commentarii trademus.

N°. XII. Quare Rex Hiſpaniæ in literis Regis Habeſſinorum vocetur Rex Regum?]

Tellezius, ex quo titulos iſtos deſumſimus, ſic orditur literas ſuas:

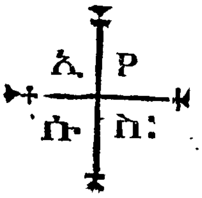
Carta enviada do Emperador de Ethiopia N. N. a o Emperador de Heſpanha N. N.	Epiſtola miſſa ab Imperatore Æthiopiæ ad Imperatorem Hiſpaniæ.

Scilicet Æthiopicè ንጉሠ፡ ነገሥት፡ idem eſt ac *Rex Regum* i. e. *Imperator*, quem titulum cùm Rex Æthiopiæ ſibi arrogaret, æquum erat, ut eum viciſſim Regi Hiſpaniæ tribueret.

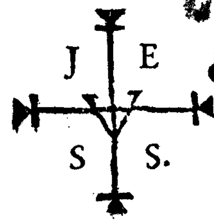
N°. XIII.

N°. XIII. Quæ ratio epiſtolarum ſit apud Habeſſinos?] L. II. c. 1. N. XIII. & XIV.

1 De ratione ſcribendarum epiſtolarum linguâ Æthiopicâ integram diſſertationem conſcripſimus, quæ in altera Grammaticæ noſtræ Æthiopicæ editione publicè com-
2 parebit. Specimen earum jam ſupra dedimus in Prooemio: ubi ſtudioſus lector XIII. §. 28.
ex literis Gregorii obſervare poterit, cruce inſigniri epiſtolas cum inſcriptione nomi- & ſeqq.
nis Salvatoris noſtri hoc modo:

Latinè ſic expreſſeris:

3 deinde ſtatim ſequi nomen ſcribentis cum ſalutatione, poſtea exordium. In quo ſæpe Rhythmico (a) & Habeſſini & reliqui Orientales omnes præcipuum ornatum literarum ſuarum ponunt; ut quanto elaboratius hoc ſit, tanto elegantiorem putent epiſtolam; adeoque in eo omnem ſuam eloquentiam & artem ſcribendi conſumant; ut pluribus in diſſertatione ſupradicta docebitur.

COMMENTARIUS

Ad Lib. II. Cap. II.

1 **N°. XIV. De catalogo Regum Æthiopiæ]** Catalogum *Mariani Victorii Reatini* in Hiſtoria noſtra ſprevimus. Idem mendoſiſſimè impreſſus digno loco extat, ſcil. poſt hiſtoriam fabuloſam Tzagaxi, de quo paulo ante. L. II. n. 9.
Duretus in hiſtoria de l' origine des langues de cet Univers (b) confundit veteres Æthiopes, quorum Homerus mentionem fecit, cum noſtris Habeſſinis, atque eundem Catalogum deſcribere incepit, ſed mox bene ſubjunxit, quòd *Gilb. Genebrardus in ſua Coſmographia* eum pro certo non agnoverit.

2 Mirum quòd *Hieronymus Vecchietti Florentinus* â ſimplicioribus quibusdam Habeſſinis Romæ perſuaſus, illum, (emendatis tamen quibusdam nominibus) magnifico *operi ſuo Chronologico, Auguſtæ Vindelicorum anno 1621. impreſſo*, inſeruerit. Sed in tractatione ipſa poterat illi venire in mentem, vitioſa eſſe & nomina & annos,
3 cùm triginta ſeptem Regibus tribuerit trecentos & quindecim annos, egregio ſcili- cap. 41.
cet invento alternatim uni octo alteri novem annos aſſignans. Nimirum ab imperitiſſimo homine *Catalogus* ille compilatus fuit, qui nomina in diſperſis chartis reperta pro diverſis habens, pro lubitu mirificè conſercivit. Nam *Abram* & *Azba* fratres, quos n. 64. habet, & *fidei illuſtratores*, [rectiùs conditores] vocat, iidem ſunt, qui n. 107. & 108. አብርሃ: ወአጽብሐ: *Abreha & Atzbeha* vocantur. Plurimi ſequentium bis ponuntur, adeò ut ſi *nonaginta novem* omnino fuerunt *Reges Æthiopiæ (ut Tellezius veriſimiliter ſcribit)* ex vitioſiſſimo hoc Catalogo LXXII. L. I. c. 27.
4 ut ficti vel bis poſiti planè ſint expungendi. Ut taceam Vecchietti *ſynchroniſmos* pag. 69.
pravos, qui ex tam falſo principio aliter prodire non poterant, quàm falſiſſimi. Is enim modò dictos Reges Religionis Chriſtianæ inſtauratores n. 65. collocat in annum Chriſti 436. Cum tamen regnaverint circa annum 330. *Calebum* n. 117. in annum 949. qui tamen floruit circa annum Chriſti 552. Plura addere piget, tam perverſè omnia tradita ſunt.

(a) Uti videre eſt ex literis Gregorii Æthiopis ad Erneſtum Saxoniæ Ducem ſupra in Prooemio XIII. § 49. lit. E. & Regis Af-Saghedi hîc in Commentar. Lib. II. c. 7. n. 36. nec non Helenæ Æthiopiæ Reginæ ad Emanuelem Luſitaniæ Regem apud Alvarezium. (b) *Tit. du Royaume d' Ethiopie* pag. 573.

Lib.II. c.2. Num. XV. & XVI. N°. XV. De aliis Regum catalogis in diverſis regnis confictis] Tales catalogi, affectatâ antiquitatis gloria, paſſim viſuntur apud incautiores Chronologos vel Hiſtoricos. Pleroſque intulit *Ioh. Henr. Alſtedius* in ſuum *theſaurum Chronologicum.* (c) Quod in hoc viro miramur; nam quidquid illi occurrit vel à viris claris, vel ab obſcuris relatum, promiſcuè tranſcribit. Exemplum tantùm eſto 1 2
pag. 229. *Dynaſtia Ducum Burgundiæ* ex Magiſtro Emondo de Dynter, cujus ſtirpis *Priamum Trojanorum Regem* autorem facit. Eâdem operâ & ſine ullo probandi onere potuiſſet aliquos Priami majores usque ad Noachum recenſere. *Bertium* laudat, qui in
pag. 233. Germania ſua *Sveciæ Reges à Magogo* [cur non potius à Noacho ipſo] deducit, cum tamen *Iohanni Magno* gloria hujus inventionis debeatur.

Cæterùm Alſtedius, cum aliàs non ſit obeſæ naris, totaque *Encyclopædia* animum ejus verſaverit, bene dijudicare potuit, aliquot Ægyptiorum dynaſtias eſſe prolepticas imò fictitias, & tamen non potuit cognoſcere fraudem *Iohannis Annii Viterbienſis monachi*, omni probro digni, qui multis eruditorum offuciis ſuis impoſuit, dum fictum ſuum *Beroſum*, tanquam infimæ antiquitatis monumentum pro- 3
c.21. p.207 duxit, & Commentario ſuo ſcilicet illuſtravit. Eum enim Alſtedius paſſim ſequitur, ſpeciatim in conſarcinata *Regum Germanorum Chronologia*, quos tanquam valdè certos enumerat, & inter eos poſtremum eſſe *Alemannum* ſcribit, quem Beroſus retulit. Plura hujus vanitatis exempla, è ſeculis obſcuris originem trahentia, & cuivis facilè obvia, referre piget. 4

COMMENTARIUS

Ad. Lib. II. Cap. III.

N°. XVI. כוש Cuſæi Arabes] Rectiſſime docet Bochartus in ſuo 1
Phaleg Lib. 4. cap. 2. per כוש *Cush* intelligi regionem Arabiæ Palæſtinæ vicinam: atque *Cuſæos* eoſdem eſſe cum veterum *Scenitis* & *Saracenis* recentiorum. Putat autem *LXX. Interpp.* & qui eos magno numero ſequuntur, *Philonem*, *Ioſephum*, *Euſebium*, *Hieronymum*, alioſque complures in magno errore eſſe, quòd regionem *Cush* pro *Æthiopia*, & כושים *Cuſæos* pro *Æthiopibus* habuerint, cùm fuerint Arabes. Ni- 2
mirum Bochartus nullam aliam in mente habuit, quàm Æthiopiam propriè dictam in Africa ſitam. Propterea locum Jeremiæ XIII. 23. reddit: *An mutabit Cuſæus pellem ſuam, & pardus maculas ſuas*; non animadvertens, quòd jam tum temporibus Jeremiæ nomen nationis ſpeciale *Cuſæorum* apud *Iudæos*, uti *Maurorum* apud *Europæos* ad omnes nigri coloris homines transierit, ut Lib. I. c. 1. n. 17. §. 6. indicavimus, & infra §. 27. repetemus.

L. 2. c. 7. p. 85. In eadem ſententia fuit *Matth. Beroaldus*, qui in *Chronico ſuo* ſcribit: *Regionem* 3
Chus *crediderunt interpretes ſacrorum librorum Æthiopiam, magno errore & ſupinitate non ferenda eorum, qui tractarunt ea quæ ad Chorographiam pertinebant Sacræ Scripturæ, qui, quod primùm audierunt, ſtatim arripuerunt tanquam verum.* Sic loquitur. Addit rationes quibus evincere conatur, *Cush* malè & perperam reddi Æthiopiam, cum ſit pars Arabiæ: & *Cuſæos* malè Æthiopes, cum ſint Arabes. Deinde Lib IV. c.6. 4
p. 233. ait: *Chus notus eſt ex multis Sacræ Scripturæ locis, in qua frequens eſt mentio regionis* Chus, *& populorum* Chuſæorum, *in quorum interpretatione plurimum erratum eſt* à Joſepho & LXX. interpretibus: *item* Latino interprete *& cæteris ferè ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ſecutis erroribus* [ſic ſcribit] *priorum. Nam* Chus *regionem ubique dixerunt* Æthiopiam: *&* Chuſæos *interpretati ſunt Æthiopes.* Mox vocat *inveteratum & ſupinum errorem* à Joſepho *auctum & confirmatum mendaciis audacibus.*

Contra

(c) Cap. XXIV. & ſeq. Chronologiam habet regnorum hodiè florentium.

5 Contra P. *Benedictus Pererius Commentario in Geneſin* (d) ait: *Non poſſum in-* L. II. c. 3.
ducere in animum, ut credam, tot tantoſque viros, non dico Philonem, Joſephum, Hie- N. XVI.
ronymum *omneſque Hebræos juxta atque Chriſtianos divinarum literarum tractatores;*
non hos dico, ſed LXX. Interpretes; *convertendis ſacris literis ſummam, non ſuâ tantùm*
ætate & in Synagoga, ſed multis ſeculis in Eccleſia autoritatem & venerationem prome-
ritos: nec in Palæſtina tantùm, verùm in Ægypto cum ipſo Rege Regnique proceribus ma-
gnâ ſapientiæ exiſtimatione laudeque verſatos, hos dico, vel ignoraſſe, quænam regio &
gens nomine Chus *in ſacris literis ſignificaretur: vel neſciviſſe, ubinam terrarum ea pro-*
vincia & gens locata eſſet, quodve diſcrimen vicinorum Arabum atque remotiſſimorum Æ-
6 *thiopum eſſet.* Poſtea totam diſceptationem diſtinctione diſcutit. *Conſtare enim*
dicit, *duplicem fuiſſe Æthiopiam, alteram Orientalem: Occidentalem alteram, Arabico ſinu*
diſcluſas. De illa loqui S. Scripturam, de hac minime. Ait porro: *Hanc diſtinctionem*
Æthiopiæ non ego finxi ex meo ſenſu, ſed ex optimis autoribus expromſi, illam primus Ho-
merus *indicavit*, bipartitos faciens Æthiopes ad Ortum & Occaſum ſpectantes,
quam diſtinctionem poſtea confirmavit Herodotus, *eandemque præſtantiſſimi Geographi*
Strabo & Plinius *confirmarunt.* Hæc ille.

7 Eruditiſſimus *Bochartus* accuratiſſimi judicii vir, eadem quæ *Beroaldus* animo d. Lib. IV.
agitans, multus eſt in operoſâ demonſtratione כוש *Cush* Hebræorũ non eſſe Æthio- cap. 2.
piam, ſed Arabiæ regionem (e) ac eam ob rem fortiter contradicit omnibus aliter
ſentientibus, quos ſupra retulimus; quæ hi ajunt, ille negat. Ex. gr. *Moſis uxor* Cu-
ſitis *non eſt Æthiopiſſa mulier, ſed Arabica.* פטדת כוש Pitdhath-Cush, *non eſt Æthiopica*
Topazius, ſed Arabica. כושי Cuſæus, *qui non mutat cutem ſuam* Jer. 13.23. *Non eſt Æ-*
8 thiops *ſed* Cuſæus *vel Saracenus.* Et ſic ex mente Bocharti pari modo reſpon-
dendum eſſet omnibus veteribus autoribus *Theodoreto, Theophani, Procopio Gazenſi,*
Stephano & aliis: *Sabæi & Homeritæ non ſunt Æthiopes* (id enim ex uſu ſui temporis di-
9 cunt) (f) *ſed Arabes*; quod ſanè periniquum foret. Bochartus non videtur vidiſſe vel
legiſſe Beroaldum eique contradicentem Pererium, neutrum enim allegat, neque
iſtius diſtinctioni reſpondet, quin potius ſcribit (g): *Niſi quis aliam Æthiopiam in*
Arabia ſibi fingat, quod unum habent quod regerant Auguſtinus & Theodoretus.

10 At mihi veteres S. Scripturæ interpretes legenti, & priſcorum diſputationes in
diviſione terrarum reputanti, jam olim in mentem venit, non errore, aut veri ſitus
ignoratione, ſed more & ſtylo illius ſeculi Cuſæos Arabas à Septuaginta interpreti-
11 bus aliiſque veteribus auctoribus Æthiopes dictos fuiſſe. Æquè enim ac Pererius
opinari non poteram LXX. interpretes in viciniâ degentes, & copiam habentes
virorum ex Æthiopia crebrò venientium & illuc proficiſcentium, tam ſupinè voca-
bulum hoc vertiſſe, ut ipſi per כוש *Cush* intelligerent *Æthiopiam Africanam* ſupra
Ægyptum ex qua Nilus profluit: atque poſt eos tot claros viros eundem errorem
erraviſſe.

12 Sed poſtquam Pererius in manus mihi venit, operæ pretium mihi viſum fuit,
paulò altiùs in hanc controverſiam inquirere, & autores, quos ille laudat, evolvere.

13 Quod ad *Homerum* attinet, quem ille primo loco nominat, repeti quidem illum, dum
Ulyſſis profectionem in Æthiopiam narrat, *Æthiopes in Orientales & Occidentales* di-
viſiſſe his verſibus: Odyſſ. A. v. 23.

Αἰθίοπας τοὶ διχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν
Οἱ μὲν δυσομένου Ὑπερίονος οἱ δ' ἀνιόντος.

[Ad] *Æthiopes qui dupliciter dividuntur; ultimi hominum;*
Alii quidem ad occidentem Solis, alii ad orientem.

Sed nec partem terrarum, nec regionem eorum nominat, ideoque interpretes illius
inter ſe diſcordant, quomodo diviſio iſta ſit accipienda.

14 *Plinius* Africanam tantùm Æthiopiam intellexit; nam nominatis aliquot A- L. 5. c. 8.
fricæ populis, hæc verba ſubjungit: *Veriſſimâ opinione eorum, qui deſertis Africæ duas*

 Æthio-

(d) *Lib. III. ad cap. 2. Gen. v. 13. & Lib. XV. ad Gen. c. 10. v. 6. n. 32.* (e) Iſtud antiquo & proprio ſenſu verum eſt, nam Cuſæi Arabes ſunt. Vide Targum Jonathæ. (f) In hoc Comment. L. I. c. 1. n. 19. §. 5. & n. 20. §. 1. 2. (g) d. Lib. 4. c. 2. §. Primo *Chuſan, &c.* p. m. 238.

L. II. c. 3. N. XVI. *Æthiopias ſuperponunt, & ante omnes, Homeri, qui bipertitos tradit Æthiopes ad Orientem Occaſumque verſos.* Ita loquitur; quaſi notabile quidpiam eſſet, incolas alicujus regionis ſine alia differentia in Orientales & Occidentales dividere.

Strabo quoque, cum variè & fusè de his Homeri verſibus diſſeruiſſet, inter 15
L. 1. p. m. 33 alia docet: *Navigantes cùm ex mari rubro, tùm Gadibus profectos renunciaſſe; utramque Africæ oram, tam Orientalem quàm Occidentalem ab Æthiopibus poſſideri.*

Τὶ ὖν ἄλογον inquit, ἐι καὶ Ὅμηρ☉ ὑπὸ τοιαυτῆς ἀκοῆς ἀχθεὶς δίχα διήρει τὺς μὲν πρὸς ἀνατολὴν λέγων: τὺς δὲ πρὸς δύσιν, τῶν μεταξὺ ὐ γινοσκομένων ἐιτε ἐισὶν ἐιτε μὴ ἐισὶν.

Quid ergo abſurdi? [eſt] *ſi & Homerus hac auditione permotus bifariam diviſit* [Æthiopes] *alios quidem ad Orientem dicens: alios verò ad Occidentem, illis qui inter utroſque ſunt medii ignotis,* [manentibus] *num ſint, an non ſint.*

Quamvis autem autores iſti Pierium duplicem Æthiopiam aſſerentem non 16 juvent, ſiquidem nullam Aſiæ faciant mentionem; & ipſa Æthiopia Africana in Orientalem & Occidentalem commodè diſtingui poſſit. Alii tamen permulti dantur autores, qui Aſiæ nominatim mentionem faciunt; ipſosque Arabiæ & Indiæ populos Æthiopes vocant. Ipſe Strabo alibi ſic loquitur; ut videatur diviſionem Æthiopum in Africanos & Aſiaticos agnoſcere. Nam paullo inferius dicit:

Ὁι γὰρ ὗτω λεγόμενοι Ἀιθίοπες δίχα διήρηνται φυσικῶς τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ.

Ita enim dicti Æthiopes bifariam dividuntur naturaliter Arabico ſinu.

Hic autem Africam ab Aſia ſejungit. Idem alios fuiſſe ſcribit: *qui Æthiopiam in Phœniciam uſque extenderint:*

Ἐισὶ δὲ ὁι καὶ τὴν Ἀιθιοπίαν ἐις τὴν καθ᾽ ἡμᾶς Φοινίκην μετάγυσιν.

Sunt qui Æthiopiam in vulgò nobis dictam Phœnicen transferant.

Ex quo cognoſcitur, multos veterum etiam extra Africam Æthiopes cenſuiſſe. 17 Quin & ex Herodoto palam demonſtrari poteſt. Is ducentis ferè annis LXX. Interpretibus anterior, nationes in exercitu Xerxis militantes enarrans, Arabes & Æthiopes trans Ægyptum ſub uno duce Arſame commemorat, nimirum Arabes propriè dictos, illisque contiguos Æthiopes armis, lingua, moribus pares; aliàs ab eodem Duce regi non potuiſſent. Iſtos non ſolum ſitu (orientis videlicet) ſed & capillis ab Africanis diſtinguit his verbis: L. 7. c. 70.

Ὁι μὲν γὰρ ἀπ᾽ ἡλίυ [ἀνατολέων] Ἀιθίοπες ἰθύτριχές ἐισι: οἱ δὲ ἐκ τῆς λιβύης ὀυλότατον τρίχωμα ἔχυσι πάντων ἀνθρώπων.

Qui à Solis Oriente [colunt] *Æthiopes, rectos capillos habent; qui verò ex Africa, criſpiſſimam comam habent inter omnes homines.*

Quòd autem de *Aſiaticis* loquatur, ſtatim addit; Οὗτοι δὲ ἐκ τῆς Ἀσιῆς Ἀιθίοπες. *Iſti autem ex Aſia Æthiopes* &c. *quo nihil clarius dici poteſt.*

Euſebius Cæſar. in Chronico Annò ab Abrahamo CCCXCVII. ſcribit: *Æthiopes ab* 18 *Indo flumine conſurgentes, juxta Ægyptum conſederunt. Philoſtratus* Lib. III. de vita Apollonii *Æthiopes* eſſe dicit: γέν☉ Ινδικὸν *Gentem Indicam*, & Lib. VI. ἀποίκυς τῶν Ινδῶν, *Coloniã Indorum*. Quæ loca ſupra (h) à nobis citata & explanata hîc rurſum allegamus, ut conſtet, veteres non tantùm in Africa ſed & in Aſia quoque Æthiopes ſtatuiſſe.

Cæterum diviſio iſta in Aſiaticos & Africanos Æthiopes ex plurimis aliis auto- 19 ribus Græcis comprobatur; qui *Sabæos* ſeu *Homeritas*; notiſſimos Arabiæ populos *Æthiopici generis* eſſe prædicant. De iis *Stephanus de Vrbibus* ſcribit: Ὁμηρῖται ἔθν☉ Ἀιθιόπων, *Homeritæ gens Æthiopum* (i)

[*Luc. Holſtenius* quidem in not. & caſtigat. in d. Stephanum pro *Æthiopum* legendum cenſet *Arabum*; ſed ſine cauſa; quia tot alii Autores Homeritas; ſeu quod idem eſt Sabæos, Æthiopes vocant. Videatur Hiſtoria S. Aretæ infr. N. 22.]

I. 22. §. 3. Idem dicit *Theophanes Byzantius apud Photium*, de quo ſupra. *Theodoretus in quæſt.* 20 XXII. Num. XII. Σαβᾶ ἔθν☉ Ἀιθιοπικόν ἐστι, *Saba gens Æthiopica* eſt (k). Idem eodem

loco

(h) Lib. I. c. 1. n. 19. §. 26. & 32. (i) Stephanus hanc ob rem immerito manifeſti erroris arguitur à Jacobo Gothofredo in diſſertationibus ſuper Philoſtorgii Lib. III. c. 4. p. 105. Nam ille nititur autoritate Marciani in periplo A, & multos alios habet aſſentientes. (k) Sabæos enim & Homeritas eosdem eſſe docuimus ſupra Lib. I. c. 1. n. 20. Illud nomen à Metropoli: hoc à conditore gentis habuere.

loco: *Evangeliſtam ſcribere*, ait, Βασίλισσα Αἰθιόπων ἀναστήσεται *Regina Æthiopum ſurget* &c. Lib. II. c. 3: N: XVI.
In quo memoriâ lapſus non fuit, ut *Bochartus* putat (l); ſed nomen generis pro ſpe-
21 cie ponere nihil referre putavit. Nam ſi verba ejus paulò accuratius perpendas; rationem quærere videtur, *cur Madianitæ dicti fuerint Æthiopes? quòd ſcilicet vicini eſſent Sabæorum, qui & ipſi Æthiopes vocarentur.* Optimè enim ſcivit, ubi Sabæi habitarent, eosque ſecundum ſtylum ſui ſeculi rectiſſimè deſcripſit, (m) quærens: Σαβᾶ ποῖον ἐστὶν ἔθνος: Saba qualis gens eſt? Reſpondet: Αἰθιοπικὸν *Æthiopica*, addens:

Ἐντεῦθεν δὲ αὐτοὺς κεῖσθαι φασὶ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰνδικῆς, ὀνομάζουσι δὲ αὐτοὺς Ὁμηρίτας, καταντικρὺ δὲ εἰσὶ τῶν Αὐξουμιτῶν, μέση δὲ τούτων κἀκείνων ἡ θάλασσα. Τούτων ἐβασίλευσεν ἡ θαυμασία ἐκείνη γυνή.

Sitos eos eſſe ajunt citra mare Indicum. Nominant autem eos Homeritas, & ſunt è regione Axumitarum. Inter hos autem & illos medium eſt mare. Eorum Regina fuit admirabilis illa fœmina &c.

22 Itaque veriſimile non eſt, quod toties memoriâ lapſus fuerit Theodoretus, aut ex falſa imaginatione potius quàm ex recepto ævi ſui uſu ſcripſerit. Eadem habet exſcriptor Theodoreti *Procopius Gazenſis Sophiſta ad Lib. 1. Reg. c. 10. 1.*

23 Secundum tot teſtimonia & ſententiam illorum ſeculorum optimè conciliare poſſumus, quæ à tot autoribus de Æthiopibus in Aſia; & ſpeciatim in Arabia dicta fuerunt; ut planè abs re dixerit Bochartus, in priſcis autoribus alioquin verſatiſſimus: *Niſi quis aliam Æthiopiam in Arabia ſibi fingat.* Non enim opus eſt fingere, quæ
24 tot tantique ſcriptores diſertè dicunt. Imò ex ipſa τῶν LXX. verſione κατὰ τὸ βίαιον argumentari poſſemus contra Bochartum: *Quia Möyſis uxor Madianitis Æthiopiſſa vocatur: Quia tentoria Æthiopiæ & pelles terræ Madian* ἰσοδύναμα *cenſentur* Soph 3. 10. *Quia Ægyptus trans flumina Æthiopiæ ponitur* (n) *Quia Zarah* (זרח הכושי) *Rex Æthiopum cum exercitu decies centenorum millium adverſus Iudæos profectus eſt* 2. Paralip. 14. 9. Ea autem omnia non niſi in vicinam Arabiam congruunt, ideò non tantùm in Africa, ſed & in Aſia Æthiopiam quandam tempore LXX. Interpp. fuiſſe ſequitur. Hæc
25 pro defenſione iſtorum Interpretum ſufficiant. Etenim nullus dubito, illorum tempore, imò diu ante, vocabulum *Cush* apud Hebræos ad omnes nigro colore infectos homines tranſiviſſe, ita ut interpretes illi, æquivocationis & proprii ſenſus (ut alibi ſæpe) incurioſi, כוש Cush reddiderint *Æthiopiam*, & כושים Cushim *Æthiopes*, quòd tunc temporis communiter ita vocarentur; qui verò vel quales in ſpecie eſſent, minimè ſoliciti.

26 Hoc ſolùm illis objici poteſt, quòd nomen illud proprium in generali ſignificatione tunc conſuetâ expoſuerint, cum ſpecialem Cuſæorum in multis locis retinere debuiſſent. Veluti ſi quis in Salluſtio *Mauros* repetiens, nomen hoc die Mohren Gallicè *les Mores* reddere vellet, cùm die Maurer vel Mauritanier *les Mauritains* reddere deberet: vel vice verſa die Mohren / *les Mores* in vernacula quadam Æthiopiæ Orientalis hiſtoria legens, Latine *Mauros* transferret. Illi enim exprobrari poſſet, quod Bochartus LXX. interpretibus facit: *Mauritaniam multis paraſangis ab Æthiopia Orientali abeſſe.*

27 Idem accidit ſpeciali nationis vocabulo Hebraico כוש Cush, quod vocabulo Latino *Maurus*, Mohr / ut ad omnes homines nigros extenderetur. Si quid conjicere valeo, id jam tum tempore Jeremiæ Prophetæ factum, quia Cuſæi etiam nigricantes erant, ut Bochartus rectè demonſtrat, non picei quidem, ſed buxei coloris, prout *Plinius* de Indis ſcribit. *A Gange, verſâ ad meridiem plagâ, tinguntur ſole populi, jam quidem infecti, nondum tamen Æthiopum modo exuſti.* Lib. 6. c. 19.

28 Inter Nigros ſive Æthiopes Eutychius (o) etiam Cuſæos refert: ut زارح ملك الكوش وهم السودان *Zarah Rex Cushæorum, qui & ipſi* [Æthiopes vel] *nigri* (p) ſunt; Itaque ſenſu hoc generali à Ieremiâ dictum puto: *Num mutabit* כושי *Æthiops cutem ſuam*; adeò ut ſi aliud vocabulum pro Æthiope tunc temporis in uſu fuiſſet, id ille procul dubio hîc adhibuiſſet.

 Iſta

(l) Phaleg. Lib. II. c. 26. & IV. 2. p. 238. (m) Ad Lib. III. Reg. quæſt. 33. (n) Confer ad hunc locum Biblia Critica Matth. Poli. (o) In Annal, Alexandrin, Part. I. p. 190. (p) Non Nigritæ, ut Seldenus reddidit.

Lib.II.c.3. Iſta hujus vocabuli acceptio generalis apud Judæos uſque in hunc diem durat. 29
N. XVI. Etenim Judæi Æthiopem ſeu nigrum hominem non aliter ac כוש *Cuſh* reddere poſ-
ſunt. *Benjamin Tudelenſis* Æthiopiam & Æthiopes deſignare volens, aliud voca-
bulum non habuit. Imò ipſum proprium כוש *Cuſh* in appellativum mutaverunt.
Nam יין כושי. *vinum nigrum* vocant, & per שחור exponunt; eodem prorſus modo ac
I.n.17.§.4. Græci hodierni vocem Μαῦρος *Maurus* pro Adjectivo *Niger* uſurpant, ut ſupra in-
dicavimus.

Tantum de veteribus interpretibus, qui vel Æthiopiam in Aſia nobis repræ- 30
ſentant, vel vocabulum כוש Cush in genere pro Æthiope ſine nationum differen-
tia accipiunt. Quæ cuncta prolixè à nobis exponenda fuerunt, non ſolùm propter
LXX. Interpretes, & controverſiam occaſione illorum inter viros clariſſimos natam:
ſed etiam, ut noſtram de Æthiopum noſtrorum ex Aſia in Africam migratione
ſententiam huic velut fundamento ſuperſtrueremus (q), alios veteres autores ſimul
declarantes & conciliantes.

Verùm enim verò ſi qui fortè ſint, qui per Æthiopes veteris Teſtamenti in- 31
telligant Africanos: vel hoc noſtro tempore Hebræorum כושים in ſacra Scriptura
repertum, in linguis vernaculis ubique reddere velint *Æthiopes, Mores,* Mohren/
& non potius, ubi res poſcit, *Cuſæos* Cuſchiten & das Land Cuſch/ illi certe hîc il-
lic notam erroris vel ignorantiæ, vel incongruæ verſionis effugere non poterunt. Non
enim genus ponendum eſt, cum ſpeciem ejusque certum nomen ſcimus; quod ſo-
lum LXX. Interpretibus in uſu vocis Æthiopiæ objici poſſe diximus.

Quo loco ante omnes perſtringendus nobis eſt Joſephus antiquitatum Judai- 32
carum fabulator ſæpius quàm hiſtoricus,

[Ita judicant de eo viri eruditiſſimi. *Bochart. Phaleg L.II. c.26. §. Taceo* &c. *Ioſephus lectori ſæpe imponit:* Quod vel ex hac hiſtoria colligere eſt, *cujus fides in multis nutat*; paulo poſt: Hæc è Joſepho hactenus, *quæ fabuloſa eſſe prorſus ſtatim animadvertet, quisquis non eſt obeſæ naris.* Primò enim *id falſum eſt* &c. Huc referenda eſt *fabula de fluvio Sabbatico*, & multa ejus farinæ alia. Et ſupra *Beroaldus* §. 4. *Audacem mendacem* eum vocat.]

qui *duas Moſi uxores Æthiopiſſas deſpondet, alteram Africanam è Meroë inſula filiam Regis* 33
Æthiopum Tharbin: [de qua quid evenerit, poſtea altum apud illum eſt ſilentium] *alteram Aſia-
ticam è regione Madian.* (r) Utraque nomen hoc natale gerere poteſt, prior falſa, ap-
pellatione propriâ & ſpeciali: poſterior vera, appellatione generali, quia Cuſæa erat
coloris buxei. A ſanioribus plerisque exploditur, & ſane meretur; quidquid enim
præter S. Scripturam affert, veritati parum conſentaneum videtur; Itaque illius cau-
ſa Lectorem non morabimur. Cæterum LXX. Interpp. & alios veteres ſcriptores 34
Græcos, Æthiopiam aliquam in Aſia ponentes, non ſtatim erroris inſimulare, ſed
illuſtrare æquum commentatorem oportet, lectores monendo, *Æthiopiam* [Moh-
ren-Land] *in veteri Teſtamento non de Africana ſed Aſiatica plerumque accipiendam* (s)
quæ quidem apud priſcos Latinos & hodiernos Geographos ad Æthiopiam non am-
plius referatur.

N°. XVII. Veterum ſententiæ de Mari rubro] De Etymolo- 1
Lib. I. c. 2. n.26. gia *Maris rubri* ſupra diſſeruimus. Hic tantùm lectori in memoriam revocamus;
quæ de priſcis Geographis diximus, quòd, uti terrarum regiones & fines, ita & Ma-
rium aliter ac hodierni acceperint & terminaverint, nomenque notum & propin-
quum ad remotiores & ignotiores regionum vel Marium partes extenderint; pro-
ut Mari rubro contigit, quod revera olim aliud non fuit, niſi *mare Edom* ſeu *Edomæ-
um*, quod *Edomiticam terram* ſive *Idumæam* alluit: à Græcis malè expoſitum, ut loco
citato diſputavimus.

Lib.I.p.32. Procopius in Perſicis, ubi de mari inter Homeritas & Axumitas medio diſſe- 2
ruit, ait:

Αὕτη

(q) Supra Lib.I.c.1.n.19. §.36. (r) Antiquit. Judaic. L. 2. c. 10. in fin. & c. 11. (s) Recte B. Tellezius Lib.I. c. 3. *Regiones à littoribus maris rubri Arabicis usque ad Palaſtinam in S. literis* [intellige Vet. Teſt.] *vocantur Æthiopia*, vid. & Joh. Bapt. Scort. *de Natura Nili* Lib. I. c. 2.

Ἄυτη πρὸς ἐνίων ἡ θάλασσα ἐρυθρὰ κέκληται, τὰ γὰρ ταύτης ἐκτὸς ἐκπλέοντι ἄχρι εἰς τὴν ἠϊόνα καὶ αἰλᾶν πόλιν, ἀραβικὸς ὠνόμασται κόλπος.

Hoc [ſc. mare medium inter illas nationes] *à nonnullis* [non ab omnibus] *mare rubrum vocatum fuit. Nam extra illud navigantibus usque ad littus & Ailam urbem,* Arabicus *appellatur* ſinus.

L. II. c. 3. N. XVIII. & XIX.

Si Procopium rectè percipio, per Mare rubrum intelligit Mare quod eſt inter Arabiam Felicem & Regionem Habeſſinorum medium: *Arabicum* verò ſinum eam
3 maris partem, quæ eſt juxta Ailam, portum Arabiæ propriè dictæ. Hoc ſenſu acceptum fuiſſe Mare rubrum temporibus Taciti colligo ex ejus verbis ſupra d. n. 26. §. 5. allegatis. Et ſic appellatio Maris rubri [mirum!] diſceſſerat tunc temporis ab illo loco, ubi primum cœperat propè Idumæam, aſſumto Sinus Arabici cognomento; reſumtâ tamen ſequentibus ſeculis primâ appellatione.

4 Arabia autem olim propriè dicebatur, quæ è regione Ægypti ſita erat, ulterior Sabæorum regio à nonnullis ad Æthiopes: ab aliis ad Indos referebatur, uti lectori conſtare poteſt ex iis, quæ ſupra (t) docuimus. Poſtea verò Arabiæ nomen extenſum fuit ad totum illum ingentem terrarum tractum, inter Sinum Arabicum & Perſicum ſitum, indito nomine Arabiæ magnæ, ſive Felicis. Sic enim Philoſtorgius l. 3. c. 4.

Τὴν δὲ χώραν μεγάλην τε Ἀραβίαν καλεῖσθαι καὶ εὐδαίμονα πρὸς τῶν ἑλλήνων.

Hanc autem regionem [ſc. Sabæorum ſeu Homeritarum] Arabiam magnam & felicem vocari à Græcis.

N°. XVIII. An Regina Sabæa etiam Æthiopiæ imperaverit?]

1 Non alienum à vero videtur *Reges Arabiæ Felicis* (u) ex quibus Regina Sabæa oriunda fuit: à principio utrique Maris rubri littori, & ſic etiam parti Æthiopiæ, quæ littori adjacet, imperitaviſſe: vel etiam colonos ſuos Habeſſinos aliquamdiu ſub imperio ſuo retinuiſſe; quam conjecturam etiam habet *Vincentius le Blanc* (x) in ſuo itinera-
2 rio, ubi de Habeſſinis agit. Nam vana mihi prorſus videntur, quæ de Reginæ Sabææ Regia *Sabaim* dicta in falſo Davidis Regis Æthiopiæ titulo reperiuntur, quem in Hiſt. noſtra rejecimus. Nec plus fidei merentur, quæ Joſephus habet de *Saba* Æthiopum Regia, quæ poſtea *Meroe* à Cambyſe dicta fuerit. Hujus enim autoris fidem in multis nutare, paulo ante docuimus. N. 16. §. 33. lit. r. 2. 2.

3 Sed mirum *Nicol. Godignum* (y) aliàs bono judicio præditum, huic fabulæ aſſentiri. Eam variis nominibus dictam fuiſſe ait Nicantam, Nitocrem, Nicaulam, denique Maquedam, quibus refellendis inhærere nolumus. Scilicet putavit ritus Judaicos apud Æthiopes hinc originem ſuam traxiſſe.

N°. XIX. Bellum perpetuum Roboami cum Jeroboamo]

1 Sic loquitur Scriptura 3. Reg. 14. 30. *Fuitque bellum inter Roboam & Ieroboam cunctis diebus.* Amicus iſtud in hiſtoria mea legens objecit, quæ *cap. 12. 22.* habentur, de prohibitione Judæis à DEO facta, *ne bellarent contra fratres ſuos filios Iſrael: quod dicto audientes domum reverſi fuerint*, itaque bellum non cunctis diebus fuiſſe. Non quidem me ferit hæc objectio: ſed reſpondent viri docti id fortaſſis ad breve tempus factum, quòd non magni fuerit momenti, bellumque
2 mox redintegratum fuiſſe. Sed ulterius reſponderi poteſt, præceptum iſtud Judæis factum decem reliquas tribus ſusque deque habuiſſe, & Judæos, ſi non aperto Marte, tamen incurſionibus & prædationibus vexaviſſe, adeoque offenſivum non defenſivum bellum Judæis interdictum fuiſſe, vel etiam: quod præliis abſtinuerint, inimicitia tamen duraverit, quod veriſimillimum, & res ipſa docet.

3 Ad dubium quod in Hiſtoria noſtra movimus de jactatâ cognatione Habeſſinorum cum Iſraelitis, oppoſuit nobis vir doctus, inſolitum non eſſe, quòd gentes famu-

(t) Lib. I. c. 1. n. 17. 20. & 22. (u) Yamânenſes vocat Pocokius. Etenim Arabia felix اليمن *Iaman* (vel ut Angli ſcribunt *Yaman*) Arabibus dicitur. Quintus eorum Rex fuit *Homer*, unde *Homeritæ* dicti, ad quos Belkis noſtra Hodhadi Filia XXII. refertur. Specim. Hiſt. Arab. in Not. p. 59. Ab Arabibus communiter Salomonis Uxor dicta. Geogr. Nub. Clim. I. P. 6. & Cl. II. P. 6. (x) In his travells, London 1660. §. The Ancients, ibi: There is ſom evidence, that hereto fore Kings of Æthiopia (rectius Arabia) raigned on both ſides the Gulph, &c. (y) De rebus Abbaſſinorum. Lib. I. c. 18.

Lib.II.c.4. familiæque propinquæ ſui invicem obliviſcantur, idque in Europâ contigiſſe, ubi gen-
N. XX. tes cognatæ, *Franci & Germani, Angli & Saxones*, præterea multæ familiæ illuſtres,
&XXI. quæ ab Italis vel vice verſa Italicæ, quæ à Germanis originem duxerunt, amica commercia brevi omiſerunt, priſcæ cognationis parum memores, ſuis quique privatis rebus intenti. Sed nos loquimur de tempore, quo omnia Salomonis & Regi- 4
næ Sabææ acta adhuc in recenti memoria erant: & de cultu ſacro, cujus ſolum templum in Judæa extabat. Quæ aliter ſe habent in exemplis allatis, ubi tam arctum religionis vinculum non dabatur. Ad hæc non deerunt exempla, ubi derivatio gentium & familiarum aliquam diu culta fuit, veluti inter *Tyrios & Carthaginienſes*, & fortè etiam aliquamdiu inter illas ipſas gentes ſupra nominatas, quamvis ſcripto non fuerit conſignatum.

N°. XX. Quòd literarum elementa plerumque cum Reli- 1
L. IV. c. 1. gione tranſeant] Id plurimis exemplis demonſtrari poteſt, quorum aliqua in
§. 1. *hiſtoria noſtra* protulimus. Quæ res cum notoria ſit, ampliore declaratione non eget. *De Perſicis* ſic Ludov. de Dieu (z): *Ex quo Mahometiſmus Perſiam invaſit, Arabes uti religionem, ita characteres ſuos Perſis dedere.* Adeoque proprius antiquusque ipſo- 2
rum character nunc vulgò ignoratur. Ita *Europæi* cum religione *Latina*, *Latinas quoque literas* accepere, quamvis eas ſcribendo mirè varient, quod & Arabicis contigit, aliter enim ductus ſuos Perſæ, aliter *Turcæ*, aliter *Mauri*, alii aliter formant, ut ex MSStis illarum gentium videre eſt, ut taceamus characteres Cuficos antiquos, quorum ſpecimina hîc addere voluimus.

COMMENTARIUS

AD LIB. II. CAP. IV. §. 10.

PRomiſeram quidem in Hiſtoria mea Æthiopica §. 10. hujus capitis, me nomi- 1
na tredecim Regum Æthiopiæ, qui poſt Bazenum à nato Chriſto usque ad Reges fratres Abreham & Atzbeham, trecentorum & viginti ſeptem annorum intervallo, in Æthiopia (Tellezio teſte) regnaverant, memoraturum; at nunc curatiùs
N. XIV. inſpecto ſpurio illo catalogo, (de quo ſupra) non tredecim ſed viginti octo Reges reperio, nominibus tàm peregrinis, ut vix unum Æthiopicum inter ea agnoſcam, igitur vanis atque inanibus opus hoc replere nolo. Qui nomina illa corrupta vel 2
ficta ſcire volet, inſpicere poterit *Mariani Victorii* Inſtitutiones Linguæ Æthiopicæ. *Hiſpaniam illuſtratam* Tom. II. Tit. Æthiopia. *Hieronymum Vecchietti* de ſacrorum temporum ratione. Denique Hiſtoriam fabuloſam *Zaga-Chriſti* in fine.

Suprà nominati Reges fratres Abreha & Atzbeha iidem illi procul dubio ſunt, 3
qui in Epiſtolâ Conſtantii ad Tyrannos Axumitarum *Aizana* & *Sazanus* vocantur. Eos appellat ἀδελφȣ̀ς τιμιωτάτȣς *Fratres honoratiſſimos.* Reperitur in *Apologia Athanaſii* ad Imperatorem Conſtantium pag. 542. Fueruntque Romanorum amici. Duplex autem & ſæpe triplex nomen habere Reges Æthiopiæ plerumque à Græcis diverſum, oſtendimus in Hiſtoria noſtra. L. II. c. X. §. 38.

N°. XXI. De Rege Æthiopum qui Græcis & Latinis ELESBAAS, Habeſſinis CALEBUS dictus fuit] Quis celebris iſte Rex fuerit, 1
nunc demum rectè cognitum eſt, poſtquam *Alph. Mendezius Patriarcha Luſitanus* in
I. 32. Æthiopia, relationem ſuam edidit, ex qua *B. Tellez* ſequentia exſcripſit: Iſte *Rex* Eles-
p. 80. b. baas, *Æthiopibus* Calebus *dictus, valde ſanctus vir fuit, & pro tali celebratur ab Eccleſia Romana, in cujus* martyrologio *reperitur die 16. Octobr. Vitam illius deſcripſit* Simeon Metaphraſtes *in glorioſo martyrio* S. Aretæ *& trecentorum quadraginta ſociorum, quos occidit*

(z) In *Rudim. Perſ. Lib. I.*

2 *occidit* Dunaas *Iudæus*, *Rex Homeritarum* (a). Eadem hiſtoria Æthiopicè verbo- Lib.II.c.4.
tenus reddita reperitur in (libro ስንክሳር፡ ſeu) *Synaxariis Æthiopum*, quæ ſunt N.XXII.
quaſi illorum *Flos Sanctorum*. Plura habes numero ſequente, & in Hiſtoria noſtra hoc ipſo loco.

1 N°. XXII. De hiſtoria S. Aretæ] Arabicum اريات non *Aryat* ſed *Arêt* legendum, ſupra 1, 1, 20. §. 7. monuimus, ſic enim ex illorum ore pronunciari audiverunt Græci, à quibus ad nos pervenit nomen *Areta* (b). Hiſtoria illius cùm
2 apud Græcos & Latinos, tùm apud Arabes & Æthiopes eſt celebratiſſima. Græci *in Synaxariis ſuis ad diem 24. Octobris* memoriam τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ἀρέθα, *Sancti magni martyris Arethæ* celebrant; quæ linguâ Græcâ vulgari ſic incipit:

οὗτος ἦτον πρῶτος τῆς πόλεως νεγρᾶς εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου. Βασιλεύωντας τὴν Αἰθιοπίαν Ελεσβαὰν ὁ χριστιανικώτατος: τοὺς δὲ ὁμηρίτας κάποιος ἑβραῖος Δουναὰν, ἡ δὲ τοιαύτη χῶρα σιμᾶ εἰς τὴν θεῖαν γραφὴν λέγεται σαβᾶ, σιμᾶ δὲ εἰς τοὺς ἕλληνας εὐδαίμων Ἀραβία.	*Iſte* [Aretha] *erat Princeps urbis Negræ in Æthiopia* [*ſcil.* Arabica ſeu Sabæa, quæ eſt regio Homeritarum] *tempore regni Juſtini, regnante in Æthiopia* [ſcil. Africana i. e. Habaſſia] Elesbaâ *Chriſtianiſſimo* [Rege]: *apud* Homeritas *autem quôdam Hebræo* Dunaas [dicto]. *Iſta autem regio in S. Scriptura dicitur* Saba. *Græcis autem* Felix Arabia.

[Hic obſervabit ſtudioſus lector Æthiopiam Aſiaticam & Africanam non diſtingui. Negra autem ſive Nagra in Arabia felice ſita eſt, quæ hic, ut alibi ſæpe, Æthiopiæ nomine venit.]

3 *Alph. Mendez* ſupra dictus (qui hanc hiſtoriam cum libris Æthiopum contulit referente *Tellezio*) ait: *Stupenda eſt conformitas quæ reperitur inter libros Latinos & Æ-* L. 1. c. 32.
thiopicos, quos contuli exactiſſimâ diligentiâ. Illi enim verbotenus cum noſtris conveniunt in verbis, quæ habet Surius & Baronius; [loco paulo ante citato] *iſtius verba ſunt: Inſtabat jam quintus annus, ex quo* Juſtinus *acceperat ſceptra Romani Imperii, quo quidem tempore imperabat etiam Æthiopibus* Elesbaan, *vir qui propter pietatem & juſtitiam apud omnes maximum nomen fuit conſecutus, in civitate autem* Auxume *Regiam conſtruxerat* &c. Tantummodo in nominibus propriis differentiam eſſe ſcribit, *nam quem noſtri libri vocant* Elesbaan, *illum Æthiopes* Calebum: *quem nos* Dunaan, *illi* Pinchas *vocant.* Hæc Mendezius.

4 Sed hîc non levis ſuboritur quæſtio, cui religioni addictus fuerit ille *Elesbaas* ſive *Calebus*, *Melchitarumné an Iacobitarum?* cum certum ſit Æthiopes à tempore Concilii Chalcedonenſis, *Dioſcorum* ejuſque ſucceſſores Patriarchas pro genuinis habuiſſe, & fatetur *Mendezius*, in codicibus Æthiopum legi: quòd *Timotheus* Patriarcha [qui erat ſectæ Jacobitarum] hortatus fuerit *Calebum* ad expeditionem contra impium *Dunawaſum* ſuſcipiendam: Contra *Simeon Metaphraſtes* ſcribit: *Aſterium hoc feciſſe, qui erat Patriarcha Alexandrinus ſectæ Melchitarum*, quos *Catholicos*
5 Mendezius vocat. Dubium iſtud etiam ex eo confirmatur, quòd Græci *Elesbâan* inter ſanctos non referant, quamvis illum vocent χριστιανικότατον *Chriſtianiſſimum.* Quæ nos in medio relinquimus, donec ipſa Æthiopum documenta inſpexerimus.

6 Interim hiſtoria *Aretæ* optimè ſibi conſtat; nam Arabes nominatim *Aljannabius* & *Ahmed Ebn Yuſef*, in hiſtoria Homeritarum Dunaan Arabice ذونواس Dunawaſû q. d. *habens cincinnos*, cognomento dictû fuiſſe ſcribunt, cum verum ejus nomen
7 eſſet *Ioſephus* vel *Pinchas*, ut Æthiopes volunt. Narrant tam trucem ac ſævum fuiſſe tyrannum, ut omnes, qui Judaiſmum profiteri nollent, in foveam igne plenam protruderet atque cremaret: quam ob cauſam صاحب الاخدود q. d. *autor foveæ* [*ſcil.* igneæ] dictus fuit.

[Obiter hîc nota: Diu antea Judæos in his regionibus præpolluiſſe; ſic enim Philoſtorgius L. III. c. 4. οὐκ ὀλίγον δὲ πλῆθος καὶ Ἰουδαίων αὐτοῖς ἀναπέφυρται. Non parva multitudo Judæorû iis

(a) *Surius Tom. 5. d. 24. Octobr. & Cardinal. Baronius Tom. 7. Annalium Anno Chriſti 522. N. 23.*
(b) Nota, Arabes per T ſimpliciter: Græcos per θ, th, ſcribere.

L. II. c. 4. N. XXII. [Sabæis] permixta eſt. Igitur ab illo tempore [illegible], ut tandem ipſo regno potirentur.]

Muhammedes qui LXX. annis poſt Dunawaſum invaluit, mentionem hujus crudelitatis facit in ſuo *Alcorano* (c), eamque damnat, ſed more ſuo verbis conciſis & obſcuris, quæ non niſi ex gloſſatoribus intelliguntur, ſic enim loquitur: 8

قتل اصحاب لاخدود *
النار ذات الوقود *
اذ هم عليها قعود *
وهم علي ما يفعلون بالمومنين شهود *

h. e. *Interfecti fuerunt autores* [vel ſocii] *foveæ,*
Quæ ignem habebat accenſum;
Cum illi eſſent ſuper eo [quaſi] *conſpirantes.*
At quod illi fecerunt credentibus, illi ipſi teſtes [aliquando erunt.]

Quæ *du Ryer* Gallicè tantùm ſummatim, ut alibi ſæpiſſimè, & non κατὰ πόδα ſic reddit: *Ceux qui ont fait des foſſez remplis de feu, pour bruler les vray-croyans, ſeront teſmoins de leur propre malice.* Obſervet hîc obiter ſtudioſus Arabicæ Linguæ ὁμοιοτέλευτον *ſeu Rhythmos Muhammedis*, quibus ille mirè delectatus fuit; idque miſeri Muſulmanni tanquam inimitabilem elegantiam demirantur. 9

S. Arethæ hiſtoriam ambiguam reddidit ambiguum Æthiopum nomen, & [illegible] quòd autores tam Græci quàm Arabici *Arethæ* ſucceſſores, quamvis gente Arabes, الحبشة *Habeſſinos* ſeu *Æthiopes* nominaverint, eò quòd ſub protectione & clientela Habeſſinorum eſſent: vel quòd illis ſeculis communiter Æthiopes vocarentur. Nam ſcriptores Græci (ut modò è Græcorum Synaxaris audivimus) Aretham, Arabem Chriſtianum, Æthiopem vocant. 10

Ioh. Zonaras de regno Juſtini: 11

Διαπρεσβευσάμενος πρὸς Ἀρέθαν τῶν Αἰθιόπων βασιλέα, ἔπεισεν αὐτὸν τὰ πλησιάζοντα τοῖς Αἰθίοψι τῆς τῶν Περσῶν ἐπικρατείας καταδραμεῖν.

Miſſis ad Aretham [S. Arethæ filium, à Caleb Habeſſinorum Imperatore in regnum loco Dunawaſi inſtitutum] *Æthiopum Regem Legatis, induxit ipſum, ut vicinas Æthiopibus Perſarum provincias incurſaret.*

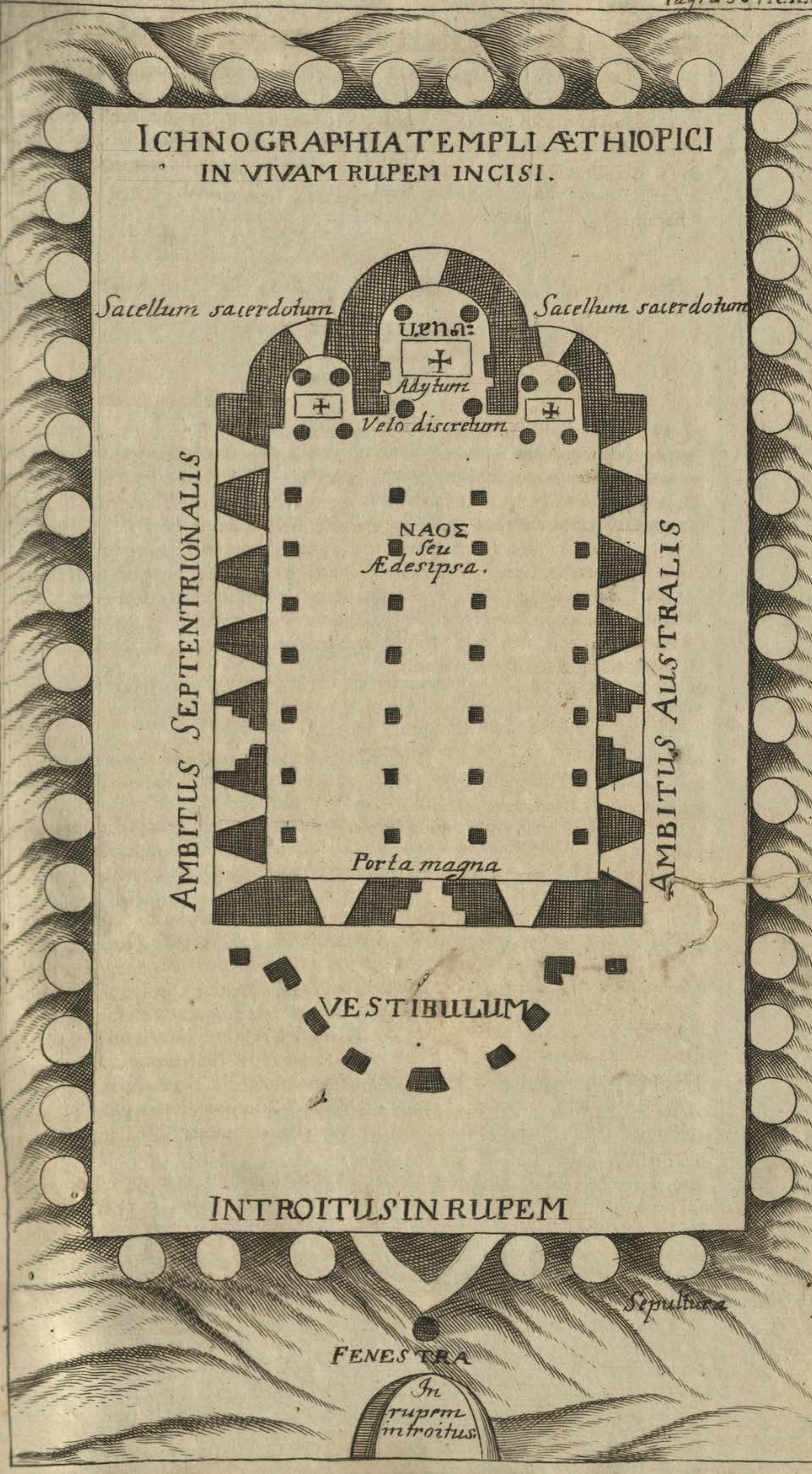
Etenim Homeritas Arabes, ſeu quod idem eſt Sabæos pro gente Æthiopicâ olim habitos fuiſſe ſæpiùs inculcavimus (d). Atque hi ſunt Æthiopes illi, quibus tanquam Romanorum amicis Chosroes bellum intulit (e); quo pacto ſupra Theophanis Byzantii dicta declaravimus. 12

Hinc etiam conciliari poſſe putamus locum *Muhammedis Abdelbakidis*, qui *Azhamum Habeſſinorum Regem ad Muhammedem defeciſſe* ſcribit. Unde eruditi quidam putant *Chriſtianiſmum apud Habeſſinos propterea* [illegible] *interruptum eſſe*, & multum ſe fatigat Seldenus in uxore Hebraica, ut iſtud nomen in Catalogo Imperatorum Æthiopiæ reperiat. Sed ut mihi videtur, non de Imperatore Habeſſinorum in Africa: ſed de *Rege Habeſſinorum in Arabia*, qui ope Imperatoris ſui Regnum Homeritarum occupaverant, nominatim de Bazeno, qui ſe Muhammedi ſubmiſit (f), & forte duplex nomen geſſit, locus ille intelligendus eſt. De quo pluribus agemus infra Lib. III. c. 2. in Addit. ad num. XVII. ubi de tempore converſionis Habeſſinorum & illorum in fide Chriſtiana perſeverantia tractabimus. Aliam conjecturam habes cap. 15. hujus Libri. n. LV. 13 14

L. 3. c. 26. p. 394.

Confuſam eſſe hiſtoriam Homeritarum ex ipſorum Arabum teſtimonio in hiſtoria noſtra memoravimus. Poſt extinctum *Dunawaſum*, & *S. Arethæ filium* ab Imperatore Habeſſinorum in regnum introductum, gens illa variis nominibus ab Hiſto- 15

(c) *Surata LXXXV.* ſtatim ab initio. (d) [illegible] & XX. 2. & hoc libro c. 3. n. XVI. §. 18. & ſeq. (e) Georg. Cedrenus [illegible]. (f) Pocock. Specimen Hiſt. Arab. in notis pag. 65.

ICHNOGRAPHIA TEMPLI ÆTHIOPICI
IN VIVAM RUPEM INCISI.
Sacellum sacerdotum
Sacellum sacerdotum
Adytum
Velo discretum
AMBITUS SEPTENTRIONALIS
ΝΑΟΣ
Seu
Ædes ipsa.
AMBITUS AUSTRALIS
Porta magna
VESTIBULUM
INTROITUS IN RUPEM
Sepultura
FENESTRA
In
rupem
introitus.

Hiſtoricis priſcis deſignatur. Etenim priſca Homeritarum familia Perſis ad- L. II. c. 5.
hærebat: Aretæ verò poſteri, qui ſub protectione Imperatoris Habeſſinorum erant, N.XXIII.
16 cum Romanis faciebant. Utroſque ob vicinitatem & gentis ſimilitudinem *Sa-* & XXIV.
racenos nominat Procopius; nam L. 1. Perſicorum *Alamundarum Regem Saracenorum*
Perſicorum appellat: *Aretham* verò τὸν τῶν παρὰ ῥωμαίοις σαρακηνῶν βασιλέα i. e. *Regem*
Saracenorum Romanis adhærentium. Illis autem perpetuis certaminibus inter ſe debi-
litatis, modo Perſis modo Romanis ſuperioribus, ſupervenit tandem Muhammedes,
& utroſque ſubjugavit.

COMMENTARIUS.

Ad Lib. II. Cap. V.

1 No. XXIII. De templis in vivas rupes inciſis] De his Al-
varezius agit c. 54. & dicit: *Admirandæ ſtructuræ eſſe templa illa, neque ſibi videri ſi-* al. 55.
milia in toto mundo reperiri: portas ac feneſtras tam artificioſè exſculptas eſſe, quaſi cæ-
lato opere ab aurifabro factæ fuerint. Idem narrat: *Decem tales ædes ſacras vi-*
ginti quatuor annorum ſpatio extructas fuiſſe; [excavatas dicere oportebat] *quarum*
nomina fuerint.

1. *S. Emanuelis.*	2. *S. Salvatoris.*	3. *S. Mariæ.*
4. *S. Crucis.*	5. *S. Georgii.*	6. *Golgota.*
7. *Betlehem.*	8. *S. Mercurii.*	9. *S. Martyrum.*
	10. *Lalibela.*	

2 Etiam Ichnographias earum (quò minùs dubitemus,) nobis repræſentavit, addito
juramento, *quòd ea bis benè contemplatus fuerit, ut poſteritati eò certius referre poſſet.*
Unam tantùm exempli gratia hic delineari curavimus.

3 Eleganter *B. Tellezius* de hoc ſtructuræ genere: *Alia ædificia creſcere* ait *conge-*
rie ſaxorum, hæc verò ſtupenda planè augmentum ſumſiſſe diminuta lapidum mole. Sed
non allegat PP. Societatis, ut aliàs. Fortè deſtructa jacebant illorum tempore,
4 Adelenſi bello deſolata, odio Chriſtianæ religionis. Exemplum talis ſtructuræ
habemus in Germania *in Comitatu Regenſtein ditionis Halberſtadenſis*, ubi in monte
vidi ſacellum ſaxo vivo inſculptum, necnon ſtabula cum præſepibus eodem modo
excavatis, ſed paupere & humili opere.

COMMENTARIUS.

Ad Lib. II. Cap. VI.

No. XXIV. David ſecundo genitus primogenitó Naodi
1 filio in regno prælatus fuit] *Alvarez* hiſtoriam hanc pluribus ita refert, cap. 95.
ut dubium magnum Politico lectori ſuboriatur, an jure excluſus fuerit *Naodi filius*
primogenitus, & Baeda-Mariami ex prima uxore nepos. Nullam enim aliam cul-
pam illi imputant, niſi *quòd fortis & ferox juvenis fuerit, quodammodò ſuperbus & ob-*
2 *ſtinatus.* Unde valde probabile evadit *Helenam* Reginam, avi illius *viduam* im-
prolem, & *Metropolitam Marcum*, penes quos tum temporis ſummum rerum arbitri-
um & theſauri regii erant, nihil potentiæ ſibi apud talem Regem ſperantes, ſecun-
3 do genitum puerum undecennem prætuliſſe, ut per illum regnarent. Narrat

enim

Lib.II.c.6. enim Alvarezius quòd *Abbuna Marcus* apertè profeſſus fuerit, *ſe & Reginam Helenam*
N. XXIV. *Davidem Regem conſtituiſſe, idque ſe facilè facere potuiſſe, quòd Proceres aulæ in partibus ſuis,*
d. c. *& theſauros in poteſtate ſua habuerint.* Verùm enim verò, ut mihi videtur, ob ferocitatem & ſuperbiam, fortitudinis ſæpè ſociam, nemo regno privari poteſt. Adhuc alius prætextus quæſitus fuit, quo opus non fuiſſet, ſi jure repulſam tuliſſet. *Fuiſſe quosdam in opinione,* (inquit Aluarezius) *eum, quòd ante Patris regnum privatus in monte* Geshen *natus fuerit, jure ſuccedere non potuiſſe.*

Quæ iniquiſſima quæſtio etiam olim inter *Darii* Perſarum Regis filios *Artabazanem* [Artemenem Juſtinus L.2. c.10. vocat] *& Xerxem ex Atoſſa* Cyri majoris filia, patre regnante natum, agitata fuit, quam Darius ex hypotheſi [ὑποθήκην Herodotus vocat] *Demarati Spartani* [qui idem in patria ſua in uſu eſſe dicebat] pro *Xerxe* decidit. Sed ut judicioſiſſimè ſcribit Herodotus:

Lib. 7. c. 2. Δοκέει δὲ μοὶ καὶ ἄνευ ταύτης τῆς ὑποθήκης βαϲιλεῦσαι ἂν Ξέρξης· ἡ γὰρ Ἀτόσσα εἶχε τὸ πᾶν κράτος.	*Mihi vero videtur, etiam ſine hoc* [Demarati] *argumento,* Xerxem *regnaturum fuiſſe, quandoquidem* Atoſſa [illius mater] *omnem potentiam in manu habebat.*

Idem prorſus de *Helena* noſtra dici poteſt. Hîc habemus verum argumentum 5
talium controverſiarum deciſivum, frequens in regnis ubi fœminæ potentiâ prævalent. Notum eſt exemplum *Liviæ,* Auguſti (g): *Agrippinæ,* Claudii uxoris: (h) *Roxolanæ* apud Turcarum Imperatorem (i) & aliarum plurium, quæ omnes liberis ſuis regnum paraverunt, variis prætextibus privignos è medio tollentes.

Juſtinus hiſtoriam Xerxis aliter refert, quaſi arbitrio Artaphernis omnia con- 6
corditer geſta & compoſita fuerint, ſic enim d. l. ſcribit: *tantò moderatiùs tum fratres inter ſe regna maxima dividebant, quàm nunc exigua patrimonia partiuntur.* Sed mihi Herodoti narratio vero multò propior videtur.

Iniquam autem hanc deciſionem eſſe, paucis argumentis demonſtratum ibi- 7
mus. *Hæreditas eſt ſucceſſio in univerſum jus, quod defunctus tempore mortis habuit,* nullâ diſtinctione factâ quando hoc vel illud acquiſiverit. Poſito igitur, quòd filii pariter ſint legitimi, & æquale jus ſuccedendi naturaliter habeant, injuſtum eſt & nullibi terrarum uſitatum, quærere, *quæ bona vel jura pater poſſederit, cùm hic vel ille naſceretur.* Aliàs ſi jus naſcendi ſtatim jus ſuccedendi tribueret, primogentius illa bona & jura, quæ pater tunc poſſideret, vendicare ſibi poſſet, nihilo ſequentibus liberis relicto, quod iniquiſſimum fore ipſa naturalis ratio dictitat. Cum igitur de 8
ſucceſſione non quæratur niſi defuncto patre, utique ſtatus ſucceſſionis prout res nunc ſunt, non prout fuerunt, conſiderandus eſt. Pacis autem & tranquillita- 9
tis publicæ, ad quam omnes leges ac quæſtiones publicæ reducendæ ſunt, intereſt, ne talis quæſtio unquam moveatur, quippe quæ nunquam ſine ſanguine, vel malis artibus decidi poſſit. 10

Multò juſtiùs *Juſtinus* d. l. ait: *Maximus natu ætatis privilegio regnum ſibi vindicabat, quod jus & ordo naſcendi, & natura ipſa gentibus dedit.* Rectiſſimè Herodotus d. l. Νομιζόμενον πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν. *Tanquam lege conſtitutum* 11
eſt inter omnes homines, ut maximus natu imperium habeat. Atque hæc ſuccedendi ratio jus gentium apud Scriptores paſſim vocatur. Exceptio & limitatio hujus juris, *modò talis primogenitus regnante Patre natus fuerit,* iniquiſſima foret, nulliſque nec exemplis nec argumentis demonſtrari poſſet. Equidē talis quæſtio hic illic apud Politicos occurrit, ſed cordatiſſimi illorum regulam pro primogenitis conſtituunt.

[*Videatur Grotius de jure B. & P. L.* 2. *c.* 7. §. 28. *& ibi notæ. Greg. Tholoſanus de Republ. L.* 7. *c.* 9. *Arniſæus L.* 2. *c.* 2. *Sect. II. Fr. Hottomanni illuſtres quæſt.* 2. *Tiraquellus de jure primogen.* quæſt. 31.]

At in caſu noſtro, ſi eventum ſpectare velimus, prælatio illa Davidis malè 12
ceſſit. Secuta enim gravia cum Adelenſibus bella ſtrenuo Rege maxime opus habuiſſent. David contra in deliciis eductus, à belli regnique negotiis procul habitus,
2. 15. 13. & voluptatibus corruptus, nihil memorabile geſſit, & ſemet regnumque ſuum per ſocordiam penè perdidit; ut in *Hiſtoria noſtra* videre licet.

(g) *Tac. Ann.* l. c. 3. *& ſeqq.* (h) *Id Ann.* XII. c. 69. (i) *Thuanus* Lib. XII. A. 1553.

N. XXV.

1 N°. XXV. De Davide Rege puero undecenni] Sic in epiſtola L. II. c. 6.
Anni 1521. ad *Emanuelem Luſitaniæ Regem* ſcriptâ, ipſe ait: *Matthæum ego non miſeram,* N. XXV.
quoniam adhuc puer eram undecim annorum, vix dum ſuſcepto regni ſceptro, poſt mortem & XXIX.
patris; ſed Helena, Regina, *quam loco matris colebam, & quæ regnum pro me guberna-*
2 *bat.* Matris loco dicit, revera enim non mater, ſed quaſi avia erat, *Baeda-Maria-*
mi, avi Davidis vidua, ut paulo ante diximus. Nam ut *Tellezius* diſertè ſcribit:
Neque filium, neque filiam peperit [Helena] quapropter nec materno amore Naodi
primogenitum diligebat, ut num. præcedente diximus.

N°. XXVI. Colloquia de rebus ſacris à Davide Rege cum Alvarezio habita] Iſta ſanè notabilia fuerunt, prout ipſe (k) memoriæ prodidit. Hoc enim cum elogio Regis atque magnatum Æthiopiæ prædicandum eſt, quòd lectioni librorum ſacrorum dediti ſint, ipſis P.P. Societatis id teſtantibus, ut ſupra docuimus, & mox ſequentibus numeris, nec non infra pleniùs conſtabit. L. 3. c. 5. n. 36. L. I. n. 98. §. 2.

N°. XXVII. Laus Claudii Regis Æthiopiæ] *Emanuel Fernandius Ieſuita in Epiſtola ad Generalem Societatis Iacobum Lainum anno 1562.* data (l) ſic ſcribit: *Si perfidiam excipias,* [ſic injurioſè traducit Eccleſiam Alexandrinam,] *in toto Abaſſino imperio erat nemo, quem* Claudius Imperator *prudentiâ, magnanimitate, cæteriſque regiis virtutibus non ſuperaret. Vrbanitate & comitate erga Epiſcopum* Andream Oviedum [è Societ. JESU] *utebatur eximiâ, tantoque illum proſequebatur ſtudio, ut nunquam reducendi ſui* [ſic Patres loquuntur,] *ſpem ipſi ademerit.*

N°. XXVIII. Idem Rex Claudius in diſputationibus Theologicis acer fuit] *Tellezii verba* (m) adſcribi merentur:

Em a ſua preſenza ouve muytas vezes diſputas, e todos ſeus lettrados pareciam diante d' elle boçays. Elle meſmo tomava ſempre a mam, & com tanta vehemencia defendia ſeus deſatinos, que ás vezes dava que fazer. E ainda que o Biſpo pela graça divina ſempre a elle, e a todos os concluia, ficavam porém zombando, bradando & dizendo, que elles tinham vencido de maneyra, que tudo com elle ficava em vám.

In præſentiâ ejus ſæpius habebantur diſputationes, & omnes ejus literati cum illo comparati inertes videbantur. Ille ipſe rem agebat, & tantâ vehementiâ defendebat inſana ſua dogmata, ut nonnunquam negotium faceſſeret [*noſtris*]. Et quamvis Epiſcopus gratiâ divinâ & illum & Doctores illius confutaret, illi tamen irridentes & vociferantes dicebant, ſe victores fuiſſe, ita ut omnia irrita manerent ac vana;

ut in colloquiis de religione fieri conſuevit.

N°. XXIX. CONFESSIO FIDEI

CLAUDII (a) REGIS ÆTHIOPIÆ.

በስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ፩ አምላክ ።

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unici DEI.

I ዝንቱ፡ ውእቱ፡ ሃይማኖትየ፡ ወሃይማኖተ፡ አበውየ፡ ነገሥት፡ እስራኤላውያን፡ ወሃይማኖት፡ መርዔትየ፡ እለ፡ ሀለው፡ በሀፀደ፡ መንግሥትየ ።

Hæc eſt fides mea, & fides Patrum meorum, Regum Iſraeliticorum (b); & fides gregis mei, qui eſt in ſeptis Regni mei.

(k) *Cap. 76. & ſeq. itinerarii ſui.* (l) Quæ extat tum apud *B. Tellezium L. 2. c. 26.* tum apud *Nicolaum Godignum.* Lib. 3. c. 5. (m) *L. 2. c. 27. §. Ecomo* &c.

(a) De inſigni hoc Rege egimus in Hiſtoria noſtra 2. 6. 18. & in Comm. N. 27. & 28. Natus eſt A. C. 1523. Ad Regnum pervenit anno 1541. decimo octavo ætatis anno: Occubuit in prælio anno 1559. vitæ trigeſimo ſexto. De eo vide *Maffej. Hiſtor. Ind.* Lib. XVI.

(b) Cur ſe ita vocent, habes in Hiſt. mea Æth. II. 3. 34.

Lib. II. c. 6. N. XXIX. ንሕነ፡ ነአምን፡ በ፩ አምላክ፡ ወበ
ወልዱ፡ ዋሕድ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡
ውእቱ፡ ቃሉ፡ ወውእቱ፡ ኀይሉ። ው
እቱ፡ ምክሩ፡ ወውእቱ፡ ጥበቡ።
ዘሀለወ፡ ምስሌሁ፡ እምቅድመ፡ ይ
ትፈጠር፡ ዓለም። ወበደኃሪ፡ መዋ
ዕል፡ መጽአ፡ ኀቤነ፡ እንዘ፡ ኢየሐርቅ፡ እ
መንበረ፡ መለኮቱ። ወተሰብአ፡ እ
መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ወእማርያም፡
እምቅድስት፡ ድንግል። ወተ
ጠምቀ፡ በዮርዳኖስ፡ በ፴፡ ክረም
ት፡ ወኮነ፡ ብእሴ፡ ፍጹመ፡ ወተሰቀ
ለ፡ ዲበ፡ ዕፀ፡ መስቀል፡ በመዋዕለ፡
ጲላጦስ፡ ጶንጤናዊ። ሐመ፡ ወሞ
ተ፡ ወተቀብረ፡ ወተንሥአ፡ በሣልስ
ት፡ ዕለት። ወእምዝ፡ በ፵ ዕለት፡
ዓርገ፡ በስብሐት፡ ውስተ፡ ሰማያት፡
ወነበረ፡ በየማነ፡ አቡሁ። ወካዕ
በ፡ ይመጽእ፡ በስብሐት፡ ይኰንን፡
ሕያዋነ፡ ወሙታነ፡ ወአልቦ፡ ማኅለቅ
ት፡ ለመንግሥቱ።

ወነአምን፡ በመንፈስ፡ ቅዱስ፡ እግ
ዚእ፡ ማሕየዊ፡ ዘሠረፀ፡ እምአብ።

ወነአምን፡ በአሐቲ፡ ጥምቀት፡ ለ
ስርየት፡ ኃጢአት። ወንሴፎ፡ ትንሣ
ኤ፡ ሙታን፡ ለሕይወት፡ ዘይመጽእ፡
ለዓለም። አሜን።

ንሕነሰ፡ ነሐውር፡ በፍኖት፡ ንጉሥ፡
ጽድሕ፡ አማናዊ፡ ወኢናጸንን፡ ኢለየ
ማን፡ ወኢለፀጋም፡ እምትምህርት፡
አበዊነ፡ ፲ ወ ፪ ሐዋርያት፡ ወጳው
ሎስ፡ ፈለፈለ፡ ጥበብ፡ ወ ፸ ወ ፪ አ
ርድእት፡ ወ ፫፻ ፲ ወ ፰ ርቱዓን፡ ሃይማ
ኖት፡ ዘተጋብኡ፡ በኒቅያ፡ ወ ፻ ወ ፶
በቍስጥንጥንያ፡ ወ ፪፻ በኤፌሶን።
ከመዝ፡ እሰብክ፡ ወከመዝ፡ እመ
ህር፡ አነ፡ ገላውዴዎስ፡ ንጉሥ፡ ዘኢት
ዮጵያ፡ ወስመ፡ መንግሥትየ፡ አጽና
ፍ፡ ሰገድ፡ ወልደ፡ ወናግ፡ ሰገድ፡ ወ
ልደ፡ ናኦድ።

Nos credimus in unum Deum, & in filium ejus unicum IESUM Chriſtum, qui eſt verbum ejus, & Potentia ejus; Conſilium ejus, & Sapientia ejus. Qui fuit cum eo antequam crearetur Mundus. In ultimis verò diebus venit ad nos, non tamen ut decederet throno divinitatis ſuæ (c): *& Homo factus eſt ex Spiritu Sancto, & ex Maria ſancta Virgine: Et baptizatus fuit in Iordane trigeſimo anno; & erat vir perfectus; & ſuſpenſus eſt in ligno crucis in diebus Pontii Pilati* (d); *paſſus, mortuus, & ſepultus eſt, & reſurrexit tertiâ die. Et deinde quadrageſima die aſcendit cum gloria in cœlos, & ſedet ad dextram Patris ſui. Et iterum veniet cum gloria judicaturus vivos & mortuos, & non erit finis regno ejus.* 2

3 *Et credimus in Spiritum Sanctum, Dominum vivificantem, qui proceſſit à Patre* (e).

4 *Et credimus in unum baptiſmum, ad remiſſionem peccatorum. Et ſperamus reſurrectionem mortuorum ad vitam venturam in æternum; Amen.* (f).

5 Nos autem incedimus in via regia, planâ, verâ, & non declinamus neque ad dextram, neque ad ſiniſtram à doctrina Patrum noſtrûm *XII. Apoſtolorum*, & *Pauli* fontis ſapientiæ, & *LXXII* (g) *diſcipulorum*, & CCCXVIII. *Orthodoxorum*, qui congregati fuerunt *Niceæ*: & CL. *Conſtantinopoli*, & CC. *Epheſi* (h) [congregatorum] Ita prædico & ita doceo ego CLAUDIUS Rex Æthiopiæ, & nomen regni mei *Atznaf-Saghed* (i) Filius *Wanag-Saghedi*, filius *Naodi* (*k*).

ወበእ

(c) Hæc ex phraſi Græcorum ita traduntur: Προέρχεται εἰς τὸ ταπεινὸν τοῦτο τοῦ κόσμου ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τοῦ οὐρανίου θρόνου καταβαίνων, καὶ ἀπὸ τῆς πατρικῆς δόξης οὐκ ἀφιστάμενος. *Accedit in humile hoc hujus Mundi Filius DEI de cœleſti throno deſcendens, & à paterna gloriâ non recedens.* S. Leo Papa *in ſermone contra hæreſin Eutychetis* (de Jejunio Septimi menſis: Inter opera Leonis) ſic loquitur: *Chriſtus & Deitatis ſuæ potentiam non amiſit, & veritatem perfecti hominis naſcendo ſuſcepit.* (d) Ad verbum: *Pilati Pontici*, tanquam è Ponto oriundus fuiſſet.

(e) De *proceſſione Spiritus S. à ſolo Patre*, ex mente Eccleſiarum Orientalium. vide H. Æth. III. 5, 29. in Comm. n. 39.

(f) *Symbolum* hoc *fidei* Claudius ita concinnavit ad exemplum *Symboli Apoſtolici*, quo nos utimur, Æthiopes verò carent. Vide Hiſt. Æth. III. 5, 19. in Comm. n. 37. Sed pro eo communiter utuntur Nicæno. (g) Et tamen in verſione Æthiopica Luc. 10, 1. & 17. tantùm habetur ሰብዓ፡ LXX. ut in plerisque Codicibus Græcis.

(h) Omittitur hic *Concilium Chalcedonenſe*, quia non receptum ſed rejectum eſt in Æthiopia, ut in notis noſtris primis ad hanc Confeſſionem dixeramus, & in Hiſtoria noſtra III. 5, 2. Et Comm. n. 38 abunde teſtatum facimus.

(i) Hiſt. Æth. II. 1, 33. in Comm. n. 8. §. 2. (k) *Genealogiam* Regum Æthiopiæ habes in Hiſt. Æth. II. 7, 69.

ወበእንተ፡ ምክንያተ፡ አክብሮትነ፡
ዕለተ፡ ቀዳሚት፡ ሰንበት፡ አኮ፡ ዘ
ናከብራ፡ ከመ፡ አይሁድ፡ እለ፡ ሰቀ
ልዎ፡ ለክርስቶስ፡ እንዘ፡ ይብሉ፡ ደ
ሙ፡ ላዕሌነ፡ ወላዕለ፡ ውሉድነ።
እስመ፡ እሙንቱሰ፡ አይሁድ፡ ኢይቀ
ድሑ፡ ማየ፡ወኢያነድዱ፡ እሳተ፡ወ
ኢያበስሉ፡ ጸብሐ፡ ወኢይሔብዙ፡
ኅብስተ፡ወኢይትፈለሱ፡ እምቤት፡
ውስተ፡ ቤት።
8 ወባሕቱ፡ ንሕነሰ፡ ናከብራ፡ እ
ንዘ፡ ናዓርግ፡ ባቲ፡ ቍርባነ፡ወንገብር፡
ባቲ፡ ምሳሐ፡ በከመ፡ አዘዙነ፡ አበ
ዊነ፡ ሐዋርያት፡ በዲድስቅልያ።
አኮ፡ ዘናከብራ፡ከመ፡ ሰንበተ፡ እ
ሑድ፡ እንተ፡ ይእቲ፡ ዕለት፡ ሐዲስ፡
ዘይቤ፡ ዳዊት፡ በእንቲአሃ፡ ዛቲ፡ ዕለ
ት፡ እንተ፡ ገብረ፡ እግዚአብሔር፡ ን
ትፌሣሕ፡ ወንትኀሠይ፡ ባቲ። እስ
መ፡ ባቲ፡ ተንሥአ፡ እግዚእነ፡ ኢየሱ
ስ፡ ክርስቶስ፡ ወባቲ፡ ወረደ፡ መንፈ
ስ፡ ቅዱስ፡ ላዕለ፡ ሐዋርያት፡ በጽር
ሐ፡ ጽዮን። ወባቲ፡ ተሰብአ፡ ውስተ፡
ከርሠ፡ ቅድስት፡ ማርያም፡ ድንግል፡
በኵሉ፡ ጊዜ። ወባቲ፡ ይመጽእ፡ ዳ
ግመ፡ ለዕሤተ፡ ጻድቃን፡ ወለፍዳ፡
ኃጥአን።

Quod verò attinet ad *celebrationem* noſtram *diei priſci Sabbati* (l): Non ſane celebramus illud ſicut Judæi, qui crucifixerunt Chriſtum, dicentes: *Sanguis ejus ſuper nos, & ſuper liberos noſtros*: Quia illi Judæi neque hauriunt aquam, neque accendunt ignem, neque coquunt ferculum, neque pinſunt panem, neque emigrant de domo in domum. Nos autem ita celebramus illud, ut adminiſtremus in eo *S. Cœnam*, & exhibeamus in eo *agapas* (m), ſicut præceperunt nobis Patres noſtri Apoſtoli in διδασκαλίᾳ (n). Non celebramus illud ita ſicut Sabbatum feriæ primæ, quæ dies eſt nova, de qua David ait: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Quia in ea reſurrexit Dominus noſter *IESVS Chriſtus*: & in ea deſcendit *Spiritus S.* ſuper Apoſtolos in cœnaculo Sionis (o): & in ea incarnatus fuit in utero S. Mariæ Virginis perpetuæ: & in ea veniet iterum ad remunerationem juſtorum & ultionem peccatorum.

L. III. c. 6. N. XXIX.
Matth. 27, 25.
Pſ. 117, 24.

ወበእ

(l) De *feriatione Sabbati* in primitivâ Eccleſiâ, & hodienum in Æthiopiâ uſitatâ vide Hiſt. Æth. III, 1. 52. in Comm. n. 9. & 10. (m) Procul dubio ἀγάπας *Convivia charitativa* Claudius intelligit, quæ in orientalibus Eccleſiis etiamnum ſunt in uſu. Ruſſi adhuc certis occaſionibus pauperibus convivia præbere ſolent, idque ab ipſo Imperatore fieri conſuevit. Videſis Canon. Apoſt. 38. (n) ዲድስቅልያ፡ Arab. الدسقلية اي التعليم *Didascalia ſive doctrina* a Græco Διδασκαλίᾳ. Revera libellus eſt ita dictus Apoſtolis adſcriptus, qui & apud Coptitas reperitur, & tertius eſt in Collectione Canonum. Ignotus hucusque fuit Eccleſiæ Romanæ atque Græcæ. *Quisnam ſit, plane incertum eſt* ait *Beveregius* in annot. ad Proœmia & Paraphr. Arab. Conc. Nicæni. p. 211. Europa nondum illum vidit. Coptitis tantùm notus eſt, à quibus Æthiopes illum acceperunt. Triginta octo Canones continet, quorum capita infra lib. III. c. 4. cum lectoribus communicabimus. (o) ጽርሐ፡ ጽዮን፡ *Cœnaculum Sionis*; In priore editione expoſuimus hanc vocem *Oratorium Tzionis*. Nam ጽርሕ፡ iſtud etiam ſignificat Marc. 14, 14, 15. & alibi, Coptitæ eodem modo vocant, cum in collectione Canonum paulo ante memoratâ de Apoſtolis ſcribunt: وهم مجتمعون في علية صهيون بعد الصعود والحلول الروح القدس عليهم *dum eſſent congregati in cœnaculo Sionis*; [Beveregius vertit *ſummo Sionis* d. l. ſed mea mihi placet verſio) *poſt aſcenſionem* [Chriſti] *& deſcenſionem Spiritus S.* Cœnaculum illud Poeta meus ጽዮን፡ *Sion* abſolutè ſic vocat Encom. 25. Mart. 2. de *Oneſiphoro* loquens: ምስለ፡ ሐዋርያት፡ በጽዮን፡ መንፈሰ፡ ቅዱስ፡ ይቀብኦ። *Cum Apoſtolis in* [cœnaculo] *Sionis* [erat] *ut Spiritus Sanctitatis eum ungeret.* Vide *Hieronymum* Epiſt. XXVII. ad Euſtoch. & Epiſt. ad Paulin. qui in monte Sion cœnaculum ſtatuit, ubi & Paſcha peractum & Spiritus S. datus eſt. Veriſſimam autem puto ſententiam eorum, qui τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι, *Domum ubi Apoſtoli conſederant*, Act. 2, 2. accipiunt de templo, & quidem parte exteriore אולם dicto. Non enim in domo aliquâ privatâ miraculoſam illam Spiritus S. deſcenſionem fieri oportebat, ſed in loco publico tot nationum conventu celebri, & ſpatioſo. Quin & verſu 46. illius capitis dicitur, quòd ſingulis diebus permanſerint unanimiter in templo. Conclave autem illud, in quo congregati erant, *Cœnaculum* vel *Oratorium Sionis* cognominatum fuiſſe, apud Occidentales non memini me legiſſe.

L. II. c.6. ወበእንተ፡ ሥርዐተ፡ ግዘረትኒ፡ አ
N. XXIX. ኮ፡ ዘንትገዘር፡ ከመ፡ አይሁድ፡ እ
ስመ፡ ንሕነ፡ ናአምር፡ ቃለ፡ መህርሁ፡
Gal. 5, 6. ለጳውሎስ፡ ፈለፈለ፡ ጥበብ፡ ዘይቤ፡
ተገዝሮሂ፡ ኢይበቍዕ፡ ወኢተገዝሮ
ሂ፡ ኢያሠልጥ፡ ዘእንበለ፡ ዳእሙ፡
ሐዳስ፡ ፍጥረት፡ ዘውእቱ፡ አሚን፡
1. Cor. 7, 18 በእግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ።
ወካዕበ፡ ይቤ፡ ለሰብአ፡ ቆሮንቶስ፡ ዘ
ሂ፡ ነሥአ፡ ግዝረተ፡ ኢይንሣእ፡ ቍለ
ፈተ። ኵሉ፡ መጻሕፍ፡ ትምህርቱ፡
ለጳውሎስ፡ ሀለው፡ ኀቤነ፡ ወይሜህ
ሩነ፡ በእንተ፡ ግዝረት፡ ወበእንተ፡
ቍለፈት። ወባሕቱ፡ ግዝረትሰ፡ ዘኮ
ነ፡ በኀቤነ፡ በልማደ፡ ሀገር፡ ከመ፡ ብ
ጥንተ፡ ገጽ፡ ዘኢትዮጵያ፡ ወኖባ።
ወከመ፡ ስቍረተ፡ እዝን፡ ዘሰብአ፡ ህ
ንድ። ዘንተሰ፡ ዘንገብር፡ አኮ፡ በዐቀ
በ፡ ሕገገ፡ ኦሪት፡ ዳእሙ፡ በልማደ፡ ሰ
ብእ።

ወበእንተ፡ በሊዐ፡ ሐሪወይኒ፡ አ
ኮ፡ ዘንትከላእ፡ በዐቂበ፡ ሕገገ፡ አ
ሪት፡ ከመ፡ አይሁድ፡ ለዘኒ፡ በልዐ፡
ኢናስቆርር፡ ወኢናረኵሶ፡ ወለዘኒ፡
ኢበልዐ፡ ከመ፡ ይብላዕ፡ ኢናገብር።
በከመ፡ ጸሐፈ፡ አቡነ፡ ጳውሎስ፡ ለ
Rom. 14, 3. ሰብኤ፡ ሮሜ፡ እንዘ፡ ይብል፡ ዘኒ፡ በል
ዐ፡ ኢይመንኖ፡ ለዘኢይበልዕ፡ ወለኵ
ሎሙ፡ እግዚአብሔር፡ ተወክፎ
verſ. 17. ሙ። መንግሥተ፡ እግዚአብሔር፡
verſ. 20. ኢኮነት፡ በመብልዕ፡ ወበመስቴ፡ ኵ
ሉ፡ ንጹሕ፡ ለንጹሓን፡ ወእኩይ፡ ለ
ሰብእ፡ በሊዕ፡ ምስለ፡ ዕቅፍት።
Matt. 15, 17. ወማቴዎስ፡ ወንጌላዊ፡ ይቤ፡ አልቦ፡ ዘ
ይክል፡ አርኵሶቶ፡ ለሰብእ፡ ዘእንበ
ለ፡ ዘይወፅእ፡ እምአፉሁ። ወዘሰ፡
ውስተ፡ ከርሥ፡ ይበውእ፡ ወይትገመ
ር፡ ጸመ፡ ወይትገደፍ፡ ወይትከዐው፡
ወይትነጸሕ፡ ኵሉ፡ መባልዕት። ወበ
ብሂለ፡

Quod verò attinet rationem *circumci-* 9
ſionis, non utique circumcidimur ſicut
Judæi, quia nos ſcimus verba doctrinæ
Pauli, fontis ſapientiæ, qui dicit: *& cir-*
cumcidi non prodeſt, & non circumcidi non
juvat: Sed potius nova creatio, quæ eſt fides
in Dominum noſtrum IESVM Chriſtum.
Et iterum dicit ad Corinthios: *qui aſſum-*
ſit circumciſionem, non accipiat præputium.
Omnes libri doctrinæ Pauli ſunt apud
nos, & docent nos de circumciſione & de
præputio. Verùm circumciſio eſt apud 10
nos (p) ſecundum conſuetudinem re-
gionis, ſicut inciſio faciei in Æthiopia &
Nubia (q); & ſicut perforatio auris apud
Indos. Id autem quod facimus, nôn (fit)
ad obſervandas leges Moſaicas, ſed tan-
tùm propter morem humanum.

Quod autem ſpectat *eſum carnis ſuil-* 11
læ (r) non utique prohibemur illo, pro-
pter obſervationem Legis Moſaicæ ſicut
Judæi. Eum enim, qui ea veſcitur, non
abominamur, neque immundum judica-
mus. Neque eum, qui ea non veſcitur, ut
veſcatur, cogimus. Sicut ſcripſit Pater
noſter Paulus ad Romanos, dicens: *Is*
qui manducat non ſpernat eum, qui non man-
ducat. Omnes enim Dominus ſuſcipit. Re-
gnum DEI non conſiſtit in cibo & potu, omne
mundum eſt mundis. Malum verò eſt homi-
ni edere cum ſcandalo. Et Matthæus Evan-
geliſta dicit: *Nihil poteſt contaminare homi-* 12
nem, niſi quod egreditur ex ore ejus. Quid-
quid enim ingreditur in ventrem, atque
ventriculo retinetur, id tandem in abſceſſu
ejicitur & effunditur. Atque ſic mundum

(p) Quomodo differat circumciſio Æthiopum à *circumciſione* Judæorum docuimus in Hiſt. noſtra III, 1, 19. in Comm. n. 3.

(q) Nolumus lectorem celare, quæ de origine hujus moris Muhammedes Abdel-bakides Bocharenſis habet, etiam alibi à nobis allegatus. Is in Libro de præſtantia Æthiopum de العوط وجه الحبش *inciſionibus in facie Æthiopum* ſequentia tradit: *Fuiſſe aliquando Regem* من ملوك اليمن è Regibus Jamanæ [i. e. Arabiæ felicis, Yamanenſes vocat Pocokius] qui bello ſubactos Æthiopes penitus voluerit exſtirpare. Eos verò petiiſſe, ut eâdem clementia erga ſe uteretur ac erga alios اهل الكتاب *populos Scripturæ* [i. e. Judæos & Chriſtianos] Se enim eſſe من اهل الكتاب وعلى دين موسي عليه السلام فاجعلنا اهل ذمة ونودي لك الجزية كساير اهل الكتاب *è populis Scripturæ & ſequi religionem Moſis piæ mem: Fac igitur nos* [dixerunt] *populum clientelæ* [i. e. vitæ & bonorum ſecuritatem promitte nobis] *& pendemus tibi tributum, ſicuti reliqui populi ſcripturæ.* Negaſſe id Regem, ideò quia eſſent idololatræ. At illi, allatis libris, adductisque Sacerdotibus & monachis, nec non juramentis in ſupplementum præſtitis, contrarium demonſtrarunt, & Regi plenè perſuaſerunt. Ita in clientelam receptis injunxit Rex, ut ſigno quodam externo ſe notarent, quo ab Idololatris diſtinguerentur. Id illi poſt tridui deliberationem fecerunt, ſeque una vel pluribus inciſionibus in facie ſignaverunt. Fides ſit penes autorem.

(r) Videſis de hac re Hiſtor. Æth. III, 1, 42.

ብሂል፡ ዝንቱ፡ ቃሉ፡ ነሠተ፡ ኵሎ፡
ሕንጻ፡ ስሕተቶሙ፡ ለአይሁድ፡ እለ፡
ተምህሩ፡ እመጽሐፈ፡ ኦሪት።

13 ሊተሰ፡ ሃይማኖትየ፡ ወሃይማኖተ፡
ካህናት፡ መምራን፡ እለ፡ ይሜህሩ፡
በትእዛዝየ፡ በሀፀፀ፡ መንግሥትየ፡
ወኢይትገኃሡ፡ እምፍኖተ፡ ወንጌል፡
ወእምትምህርተ፡ አቡነ፡ ጳውሎስ፡
ኢለየማን፡ ወኢለፀጋም። ወበመጽ
ሐፈ፡ ታሪክ፡ ጽሑፍ፡ ሀሎ፡ በመ
ጽሐፈ፡ ዚአነ፡ አስመ፡ ቈስጠንጢ
ኖስ፡ ንጉሥ፡ አዘዘ፡ በመዋዕለ፡ መን
ግሥቱ፡ ለኵሎሙ፡ እለ፡ ተጠምቁ፡
አይሁድ፡ ከመ፡ ይብልዕዎሙ፡ ሥ
ጋ፡ ሐራውያ፡ በዕለተ፡ ትንሣኤሁ፡
ለእግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ።
14 ወባሕቱ፡ በከመ፡ አድሞ፡ ልቡ፡ ለሰብ
እ፡ ይትኌለም፡ እምበሊዐ፡ ሥጋ፡
እንስሳ። ቦዘያፈቅር፡ ሥጋ፡ ዓሣ፡
ወቦ፡ ዘያፈቅር፡ በሊዐ፡ ሥጋ፡ ደሮ
ሆ። ወቦ፡ ዘይትኌለም፡ እምበሊዐ፡
ሥጋ፡ በግዕ፡ ወኵሉ፡ ዘከመ፡ አደሞ፡
ልቡ፡ ይትሉ። ከመዝ፡ ውእቱ፡ ሥ
ምረቱ፡ ወፈቃዱ፡ ለሰብእ። በእንተ፡
መብልዐ፡ ሥጋ፡ እንስሳሰ፡ አልቦ፡ ሕ
ገ፡ ወአልቦ፡ ቀኖና፡ ውስተ፡ መጽሐ
ፈ፡ ሐዲስ፤ ኵሉ፡ ንጹሕ፡ ለንጹሓን።
ወጳውሎስኒ፡ ዘሰ፡ የአምን፡ ኵሎ፡ ለ
ይብላዕ።
15 ዝንተ፡ ኵሉ፡ ዘጸሀፍኩ፡ ለጸሐፊ፡
ከመ፡ ታአምር፡ ጽድቀ፡ ሃይማኖት
የ። ተጽሕፈ፡ በ፲ወ፭፻በ፵ወ፯
ዐመት፡ እምልደተ፡ እግዚእነ፡ ኢየ
ሱስ፡ ክርስቶስ፡ አመ፡ ፳ወ፫ ለሰኔ፡
በሀገረ፡ ዳሞት።

reddit omnem cibum. Dum verò dixit Lib.II.c.6.
iſta verba ſua, deſtruxit totam ſtructuram N.XXIX.
erroris Judæorum qui docti fuerunt ex & XXX.
libro legis Moſaicæ.

Mea verò Religio & Religio Presbyterorum Doctorum, qui docent juſſu meo in ambitu regni mei, talis eſt, ut neque recedant à via Evangelii, neque à doctrina Patris noſtri Pauli, ſive ad dextram ſive ad ſiniſtram. Et in libro *Tarich* [dicto] ſcriptum extat in libro noſtro: *Quod Conſtantinus Rex* (s) *juſſerit in diebus regni ſui, ut omnes Iudæi baptizati cibarentur carne ſuillâ in die reſurrectionis Domini noſtri IESV Chriſti.* Verùm prout viſum fuerit unicuique, abſtinere poteſt ab eſu carnis animalium. Sunt enim qui delectantur carne piſcium; ſunt qui amant edere carnem gallinarum: ſunt qui abſtinent ab eſu carnis ovillæ; & quilibet, ſicut ei videtur, animum ſuum ſequitur. Atque ita ſe habet beneplacitum & voluntas hominis. De eſu verò carnis animalium terreſtrium, nulla lex, nullus Canon datur in Novo Teſtamento: *Omnia munda ſunt mundis.* Et Paulus ait: *Is au-* Rom.14.2
tem, qui credit, omnibus veſcatur (t).

Atque iſtud eſt, quod ſcribere volui, ut ſcias veritatem Religionis meæ. *Scripta M D.LV. anno à nativitate Domini noſtri IESV Chriſti, die XXIII. Iunii, in Regno Damot.*

Qua occaſione ſcripta fuerit hæc Confeſſio, ubi eam acceperim, & quid de ea ſentiendum ſit, infra Lib. III. c. 1. n. 12. latè explanabitur.

Nº. XXX. Menæ Davidis Filii bellum cum Tazcaro fratris
1 **ſui natu majoris filio illegitimo**] *Claudio* ſine liberis defuncto, frater illius germanus *Menas*, cognomento *Adamas-Saghed*, id eſt: Adamas [gemma] venerabilis [malè quibusdam *Adam*] tertius Davidis filius illi in Regno ſucceſſit. Secundo loco natus *Iacobus* jam fato functus erat, relicto filio illegitimo, cui nomen *Tazcarus.* Succeſſio ſine dubio ad *Menam* ſpectabat, ad quam Tazcaro notho nullum jus
2 erat. Illegitimi enim gentium jure ad ſucceſſionem non admittuntur, aliis præſertim è regia ſtirpe legitimis filiis exiſtentibus; ſed etiam ſpecialibus Habeſſiniæ legibus excluduntur. *Tellezius* clarè ſcribit Lib. III. c. 14. pag. 243. b.

Em filhos baſtardos nam ha ſucceſſam, ſegundo as meſmas leys de Ethiopia:

Filiis illegitimis non competit ſucceſſio ſecundum ipſas Æthiopiæ leges (u).

(s) Hiſtoria, ad quam hîc reſpicit *Claudius*, habetur apud Hiſtoricos Arabes *Elmacinum*, & *Eutychium Alexandrinum* Tom. 1. p. 466. quorum loca exſcripſimus in priore editione hujus Confeſſionis, ejusque notis, n. 13. De cætero videſis Comment. ad Lib. III. cap. 1. n. 12.

(t) Dicta ſcripturæ in hac confeſſione allegata ita reperiuntur in verſione Æthiopica, quamvis non ſine aliqua lectionis varietate.

(u) Videatur *Grotius de Iure B. & P. L. 2. c. 7. §. 14. & 16.*

L. II. c. 6. N. XXXI. & XXXII.

Micipſa *Iugurtham* naturalem ſuum adoptavit, & teſtamento pariter cum fi- 3
liis (improvido conſilio) heredem inſtituit (x), quô non opus habuiſſet, ſi & nothi
jure gentium ſuccederent.

Igitur æmuli Menæ magis odio in eum quàm conceſſo jure, ut caput factio- 4
nis haberent, *Tazcarum* elegerant, cum ſuo & totius regni exitio. Iſto enim vi-
cto & de ſaxo dejecto, *Iſaacus* provinciæ maritimæ Præfectus, Vir ſummæ autoritatis,
Turcas in regnum vocavit, qui portus Maris occupantes, nunquam poſthac extur-
bari potuerunt.

[Corrigenda hîc eſt noſtra de *Menâ* hiſtoria, quòd die 20. April. 1562. prælio victus & occiſus fuerit. Nam *P. P. Societatis in addit. ad relationem Æthiopiæ p. 301. c. 6.* bis dicunt, *quòd Februario menſe An. 1563. mortuus fuerit.*]

Poſt ejus mortem rebellio duravit. Etenim Iſaacus, regnandi avidus, & au- 5
toritate ſuâ fretus, aſſumto alio notho, *Iohanne* Tazcari fratre minore, rebellis us-
que ad mortem manſit. *Turcæ* verò portâ ſemel apertâ aliquoties *Tigram* invaſerunt.
Antonius Fernandez ad Provincialem Indiæ ſcripſit: *Turcas An. 1572. novam irruptio-
nem feciſſe, idque quarta vice factum ex quo Patres Fremonam conceſſerint, magnam vaſti-
tatem Habaſſiæ inferentes, donec à Rege Malac-Saghedo reprimerentur.*

**N°. XXXI. De moribus & doctrinâ Patrum Societatis Regis
Malac-Saghedi judicium**] *Tellezii* verba hîc referre jubet: 1

Ainda que moſtrava ter reſpeito a os Padres, pelos ter por ſantos, nenhum caſo fazia de ſua doutrina, por cuydar que nam era boa, que aſſim ſe enganava, & ſe contradizia a ſi meſmo, poys nam podia deyxar de ſer ſanta a Ley, que a elles os fazia ſantos.

Quamvis autem Patribus honorem exhiberet, eo quòd eos pro viris ſanctis haberet; eorum tamen doctrinam flocci faciebat, quòd crederet eam non eſſe bonam; ſic autem fallebatur, & ſibi ipſi contradicebat, aliter enim eſſe non poterat, quin ſancta eſſet Religio eorum, quos ille pro ſanctis habebat.

Innocentia morum præditos fuiſſe Patres illos Societatis, magnâque patien- 2
tiâ & manſuetudine toleraſſe miſerias omnes in prædicandâ religione Romana con-
tra Alexandrinam, non dubitatur. Sed ſi argumentum *Tellezii* valeret, doctrina Ale-
xandrinorum, quàm Æthiopes ſequuntur, cenſenda eſſet ſancta & bona, quòd
multi ſancti & inculpatæ vitæ viri apud Habeſſinos omni tempore reperti fuerint.

**N°. XXXII. Illegitimos Regum filios ſæpe cauſam bello cæ-
dibusque dediſſe**] Triſtia Æthiopiæ exempla *Tazcari & Iohannis* illegitimorum 1
Jacobi filiorum, ut paulò ante retulimus, veritatem hujus dicti ſatis comprobant.
Iacobi Melec-Saghedi nothi bellum contra *Suſneum* Æthiopiam tantùm non peſſum
n. 30. 3. dedit. Plenæ ſunt talium exemplorum hiſtoriæ. *Iugurtha Micipſæ filius natura- 2
lis*, ut ſupra diximus, in regnum adoptatus, ingratiſſimum ſe tanto beneficio geſſit,
occiſis fratribus, ſeque regnumque patrium evertit; ut ex *Salluſtii hiſtoria belli Iugur-
thini* conſtat. Recentisſimum in Anglia habemus exemplum, ubi anno 1685. 3
Iacobus Monmuthi Dux, Caroli II. naturalis, contra legitimum ſucceſſorem inſurgens,
ſibi multisque aliis exitium attulit.

**N°. XXXIII. De clementia Za-Dengheli erga Jacobum re-
gni æmulum**] Inſignem clementiam *Za-Dengheli* erga *Iacobum* in hiſtoria noſtra 1
ſummoperè commendavimus. Jure contra eum tanquam regni perturbatorem
Lege Majeſtatis agere poterat, quòd certus eſſet, ſibi ſoli regnum, ut proximo agna-
to legitimo, deberi. Sed quia *Iacobus infans*, magis Procerum quàm ſuo ſcelere pecca-
verat, bonus iſte Rex clementiam laudatisſimè prætulit, contra tyrannorum morem,
qui etiam ſine admiſſo ſcelere, tantum futuræ ſeditionis metu, in alios imperii capaces
ſævire ſolent. Egregiè *Malvezzius* in ſuo Davide perſeguitato: 2

Caſtigar

(x) *Salluſt. Bell. Iug. c. 9.*

SEXCENTI EQUITES NOCTU FUGITIVI
et viarum ignati de rupe præcipitantur.

Gaſtigar quello che ſi è fatto, è proprio della legge: quello che ſi vorrebbe fare, è riſervato a Dio: quello che ſi potrebe fare, è particolare del Tiranno.

Delicta punire quæ quis fecit, juſtitiæ eſt: quæ quis velit facere, Dei: quæ quis poſſit facere, Tyranni. Hoc eſt quod alibi dicit: L.II. c. 6. n.XXXIII. & XXXIV.

Boni Principes puniunt tantùm delicta præterita: mali etiam futura. Quod aliud nomen Turcarum Sultanis dabimus, qui fratres ſuos metu futuræ rebellionis gratis occidunt? Cujusmodi exempla cùm propitio Deo in Orbe Chriſtiano nulla experiamur, benè dicit idem *Malvezzius* (y): *Senza Tyranni vive feliciſſima la Chriſtianità.* hoc eſt: *Sine Tyrannis feliciter nunc agit Reſpublica Chriſtiana.* Nimirum in regnis rectè conſtitutis, & ſucceſſione benè firmatâ, apud fidos regni Ordines, talia regnantibus metuenda non ſunt.

3 Secus eſt in militaribus imperiis, raro diuturnis; ut Imperio Romano accidit, poſtquam jus creandi Principis in militum manus venit. *Evulgato imperii arcano*, ait Tacitus, *poſſe Principem alibi quàm Romæ fieri*; vel potiùs, ut alibi bene dixit: *poſſe etiam ab exercitu* [ſeu militibus] *principem fieri*, Rempublicam peſſum ire oportet. Hiſt.I.4.2. & 25. 2. & II. 76.7.
4 Væ illi regno, ubi hoc arcanum evulgatur: vel ubi Principes ipſi ſeque fortunasque ſuas omnes militum fidei committunt, quod facere coguntur ii qui malis artibus Remp. adminiſtrant, & propterea in perpetuo metu vivunt; quô non torquerentur, ſi bonis artibus cum benevolentia ſubjectorum negotia regni tractarent.

COMMENTARIUS

Ad Lib. II. Cap. VII.

N°. XXXIV. De ſexcentis & amplius equitibus, qui fugâ
1 nocturnâ ſemet de rupe præruptâ præcipitaverunt] Hiſtoriam ex *Tellezio* plenius referemus; *Talis erat fugientium pavor*, ait, *ut nihil eſſet, quod eos retinere poſſet, nimirum plus poterat metus quàm ferrum; nam prælium tardè cœperat, illi autem jam nocte ingruente in tenebris fugiebant, non videntes à quo vel ad quem pergerent. Eam ob rem multi, ut mortem effugerent, ad mortem cucurrerunt, præcipitantes ſe per rupium abrupta. Ad radicem unius talium ducentorum & amplius cubitorum altitudine* L.III.c.28. p. 279.
2 *poſtero die reperti fuerunt D. vel DC. equites conquaſſati* &c. *Et certum eſt, quod multo plures interierint in ſaltibus iſtorum præcipitiorum, quàm ferro hoſtili; ut planè huc quadret dictum Scripturæ S. de exercitu Abſolonis 2. Reg. 8. 6.* Multo plures erant quos ſaltus conſumſit, quàm quos voraverat gladius. *Ubi ſignificationem vocis* ſaltus à ſaltu *per præcipitia rupium in aerem non malè acceperis, quia miſeri illi de alto in valles per prærupta & planè abſciſſa ſaxa quaſi deſiliebant.* Hæc Tellezius.

N°. XXXV. De Zaga-Chriſto, falſo Æthiopiæ Principe [
1 ጸጋ፡ ክርስቶስ፡ (quod vulgò effertur *Tzagaxus*,) per tres annos in Gallia pro legitimo Æthiopiæ Principe habitus fuit. Impoſtorem hunc in Hiſtoria noſtra deſcripſimus. Poſtea mihi venit in manus *Eugenii Rogerii deſcriptio terræ ſanctæ de qua ſupra* in Procœm. n. 5. §. 7. locuti ſumus. Is capite *de Habeſſinis* perſuadere conatur lectoribus, *verùm & genuinum Æthiopiæ Principem fuiſſe hunc Tzagaxum.* Narrat enim *populares ejus monachos Hieroſolymitanos, illi magnum honorem exhibuiſſe, & genuflexo illi inſerviiſſe.* Item *quòd ea quæ de eo ſcribat, ex Abeſſinis intellexerit, & quòd nullum Orientalem viderit, qui voluerit genus ejus in dubium vocare.* Hæc ſunt ejus argumenta. Porro ſcribit: *Sedecim annos habuiſſe Tzaga-Chriſtum, cum ex Æthiopia profu-* 2, 7, 53. p. 397. cap. 2. p. 401.
2 *geret.* Sed nimis credulum fuiſſe bonum iſtum Miſſionarium, ex toto contextu hiſtoriæ ejus elucet. Nam cap. 1. ſcribit: *Davidem Æthiopiæ Imperatorem ad Cle-* pag. 398.

(y) In Tarquin. Superbo in fine.

Lib.II.c.7. *mentem VII. Legatos miſiſſe, obedientiam præſtitum. Idem feciſſe ſucceſſores ejus usque ad*
N.XXXV. *annum 1609. quô ad Imperium pervenerit* Jacobus *Eutychianus*, Tzagaxi *Pater, qui vo-*
&XXXVI *luerit expellere Catholicos.* Suſneum *verò defendendis illis arma cepiſſe,* atque An.1628. *Iacobum viciſſe, qui ſagittâ ictus paucos poſt dies obierit.* Quæ cuncta impudenter 3
conficta & ementita eſſe, non ex Hiſtoria noſtra tantùm, ſed ex *Patrum Societatis epiſtolis anno 1611. Luſitanicè & anno 1614. Hiſpanicè* impreſſis, & mox in varias linguas translatis: necnon ex *P. Nicolai Godigni libro de rebus Habeſſinorum:* ex epiſtola & relatione ampla *Patriarchæ Alphonſi Mendezii, Romæ 1628. Italicè* impreſſa, lectoribus conſtare poteſt. Quamobrem minimè credere poſſum, quod ille
pag. 412. prædicat: *Papam mandaſſe Guardiano Hieroſolymitano, ut ad ſe mitteret Tzagaxum:* multo minus *quòd Dominus de Crequi Legatus Gallicus auctor illi fuerit in Galliam proficiſcendi.* Erant enim tum temporis PP. Societatis res in 4
Habeſſinia geſtæ in Urbe notiſſimæ, eorum relationes annuæ ab omnibus legebantur, ex quibus conſtabat, *Iacobum d. 10. Mart. anno 1607. adoleſcentem plus minus annorum ſedecim prælio victum & occiſum fuiſſe* & *Suſneum receptâ religione Romanâ jam tum ab illo tempore in Æthiopia regnaviſſe* (z). Si ergo *Tzaga-Chriſtos* anno 1628. ſedecim annorum adoleſcens fuit, quomodo Patrem Jacobum habere potuit.

Quæ de ſalacitate illius in Hiſtoria noſtra memoravi, ea veriſſima eſſe comperi, cum ſub finem Anni 1683. in Gallia morarer. Quin & flagitiis ſcelera addidit, ut mihi honeſti quidam ſenes, qui illum bene noverant, narraverunt. Abducta enim Conſiliarii cujusdam Parlamenti uxore, inquiſitio contra eum decreta fuit. Citatus à Quæſtore rerum criminalium comparuit quidem, ſed accuſationi reſpondere noluit, *Vn ſien pareil, ſui ſimilem,* inquiens, *nemini, niſi Deo ſoli actionum ſuarum rationem reddere teneri.* Oh! *Regem te prædicas,* quæſtor ait, *age tu lictor! intro profer veſtem Iovis, quô adoleſcens in comœdia uſus ſum, ut contumax iſte intelligat, Deos ſupra Reges eſſe.* Sic ludibrio habitus, & ſub cautione ſiſtendi ſe rurſus dimiſſus, brevi ſive ex luxuria: ſive ut quidam putarunt, ex veneno ſponte ſumto, in morbum incidit, qui mortem illi attulit anno ætatis vigeſimo ſexto, ſi verum eſt quòd anno 1628. ſedecim annos impleverit. *Ruellæ* haud procul Lutetiâ Pariſiorum An. 1638. ſepultus fuit. *Pleuritide* mortuum eum ſcribit *Rogerius* ejus patronus & fortasſis commendator. 5 6

Ludicrum *Epitaphium*, quod in Hiſtoria noſtra poſuimus, ſic eſt emendandum: 7

Cy giſt du Roy d'Ethiopie	Hic jacet Regis ex Æthiopia
L'original ou la Copie	Originale vel Copia.

ſup. n.IX. Vix nomen ſuum ſcribere potuit ſceleratus iſte, ut ex epiſtola ad *Wiſlengium Medicum Patavinum* datâ liquet. Librum Æthiopicum Lutetiæ Pariſiorum reliquit, qui nunc in *Bibliotheca Colbertinâ* aſſervatur, in cujus calce quædam ineptisſimè ab eo ſcripta reperiuntur.

N°. XXXVI. Epiſtolam Af-Saghedi Imperatoris Habeſſinorum ad Gubernatorem Societatis Indiæ Orientalis Johannem Maetzuyker] promiſimus lectori in hiſtoria noſtra Æthiopica, quam hîc damus 1
ex Belgico idiomate converſam, quia Arabicam habere non potuimus.

In nomine Dei miſericordis & miſeratoris (a).

E*piſtola miſſa ab excellentisſimo Rege, magno Principe, Rege diverſorum populorum, ob fortitudinem, virtutem atque benignitatem celebri, & nexu dignitatum principalium clarisſimo, cujus ſtatus glorioſus & pollens, imperiumque amplum & inclytum eſt, pro gloria* Eccleſiæ Jacobitarum: *& defenſione* Religionis Chriſtianæ, *à Rege* Af-Saghedo [አፍ፡ ሰገደ፡] *filio* Sultani Alem-Saghedi [ዓለም፡ ሰገደ፡] (b) *cujus*

[vitæ]

(z) Confer B. Tellezium d. Lib. III. c. 28. p. 279. (a) Secretarius Arabs uſus eſt Arabica *Muhammedanorum* inſcriptione, cùm aliàs *Chriſtiani* ſcribere ſoleant: *In nomine Patris* &c. (b) Cognomenta regia ſunt iſta, nam privatum nomen Af-Saghedi, in Baptiſmate acceptum, ſuiſſe puto Johannes, qui Filius fuit Baſilidis; ut in ſequente additione dicetur.

[vitæ] *dies Deus prolonget, ejusque judicia & regimen confirmet in hoc & futuro ſeculo.* L. II. c. 7.
2 *Literæ hæ reddantur in manus illius, qui eſt gloria Religionis Chriſtianæ, ejusque columna* XXXVI.
& ſcutum firmiſſimum ac tegumentum Chriſtianitatis, ejusque fulcimentum, quæ ſucceſſit in locum Sacerdotii Aaronis [i.e. Synagogæ Judaicæ] *atque innititur firmis & indubitatis fundamentis* Evangeliſtarum: *qui ornatus eſt donis divinis; qui honore & gloriâ pollet, ut non opus habeat multo faſtu titulorum: qui conſtanter amicitiam colit cum amicis* [nempe] Generali Gubernatori Bataviæ. *Deus impleat pleniſſimè ſpes ejus, & largiatur vitam longam, & exhilaret populos ubique terrarum tam magnos quàm parvos beneficentiâ ſuâ, qui*
3 *curâ atque prudentiâ ejus egregiâ collecti ſunt. Offerimus illi benevolentiam noſtram ad conciliationem fœderis & conſervationem amicitiæ & conventionum, quamvis nulla neceſſitas nos ad id cogat. Deo ſit laus pro beneficiis ſuis continuis erga nos, & pro gratia ſua eximia. Deus vos collocet in locum & gratiam illius, cui nihil occultum eſt. Poſtquam ad nos pervenit decor famæ veſtræ in extremis mundi finibus, & claritas juſtitiæ veſtræ in civitatibus & regionibus magnis: cùmque nos ipſi notitiam habeamus amicitiæ inter vos & patrem noſtrum* Alem-Saghedum, *propter clara facta & res veſtras geſtas, ut & bonæ atque*
4 *familiaris ſocietatis, in uſum confœderationis atque conjunctionis mutuæ; ideò inducti fuimus ad reſtaurandam.* [amicitiæ] *communicationem vobiſcum, quod hac legatione facere intendimus per miniſtrum noſtrum* Morad Armenum, *cum quibusdam rarioribus muneribus, quæ ſunt* quatuor equi, & duo aſini ſylveſtres ſtriati [Zecoræ] *in ſignum amicitiæ.* I.10.37. in Coment. num. 79. *Accipite ea benevole, confido enim, amicitiam hanc Deo volente fore perpetuam.*
5 *Certiores autem nos omnium reddite, quò (ſi Deo placet) fœdus & amicitiam perficere queamus. Oramus Deum, (ad quem nos meritò convertimus) quò multiplicet benedictionem, & augeat* gratiam ſuam, nosque in amicitia conjungat, *ille quippe eſt omnium actionum humanarum obſervator. Scriptum menſe* Moharam [qui tunc erat *Aprilis*] *anno Hegiræ ſive Fugæ Mahomedis 1083.*

ADDITIO.
Ad Cap. VII. de Regibus hujus Seculi.

6 Ex noviſſima relatione *Moccha Arabiæ portu* Anno 1685. ad me data intellexi, illo anno in Æthiopia regnaſſe Regem ያሶቅ፡ አድያም፡ ሰገድ፡ *Iaſſok-adjam-Saghed* h. e. *Finium protectorem venerabilem* (id nomen Regni eſt) egregium Juvenem, Fil. *Iohannis* F. *Baſilidis* F. *Suſnei.* Igitur puto Regem *Aſ-Saghedum*, cujus epiſtolam modò tradidimus, patrem ejus fuiſſe, in baptiſmo *Iohannem* dictum, Filium *Baſilidis*, qui duplex cognomentum, *Sultan-Saghedi*, & *Alam-Saghedi* geſſit. Summam relationis illius infra in fine hujus libri poſt Num. LXV. cum lectore communicabimus.

COMMENTARIUS.
Ad Lib. II. Cap. VIII. Vacat.

COMMENTARIUS.
Ad Lib. II. Cap. IX.

N°. XXXVII. De contentione ſuper Edictis de rebus ſacris promulgandis, inter Suſneum Regem & Patriarcham Luſitanum agitata] *Epiſtola Patriarchæ* ad Regem Æthiopiæ, quòd edicta de rebus

ſacris

L.II. c. 9. ſacris autoritate ſua promulgaſſet, ex B. Tellezio cum *reſponſo Regis* integro Lib. XXXVII. III. Cap. 11. Comm. num. 125. & 126. lectoribus ob oculos ponetur. Quia ex hac contentione alienatio Regis à Patribus Societatis primùm nata, alios graviores effectus poſtea habuit, ut in Hiſtoria noſtra diximus.

Habent Æthiopes hiſtoriam Eccleſiæ Catholicæ usque ad tempora Concilii Chalcedonenſis, ex qua ſcire poterant, quid Conſtantinus aliique priſci *Græcorum Imperatores* Catholici in cauſis ſimilibus factitaſſent. Etenim Scriptores Eccleſiaſtici illorum temporum, cùm de convocatione conciliorum loquuntur, Imperatorum tantùm mentionem faciunt, nullo prævio vel Pontificis Romani vel Conſtantinopolitani Patriarchæ conſenſu. Id Æthiopum Imperatores ſibi adhuc in regno 3
ſuo licere contendunt. Socrates hac de re (c): Ex quo Imperatores eſſe cœperunt Chriſtiani, Eccleſiæ negotia ex illorum nutu pendere viſa: atque adeo maxima concilia de eorundem ſententia & convocata fuiſſe, & adhuc convocari. *Eutychius* (d) narrat: *Theodoſium Iuniorem ad requiſitionem Eutychetis* (qui tamen 4
ἑτεροδοξίας arguebatur) *concilium convocaviſſe* his verbis:

فاستعذر اونيشيوس الي ثاونوسيوس
الملك وقال ان فلابيانوس قطعه
ظلما. وسال الملك ان يكتب الي
جميع البطاركة ان يجتمعوا وينظروا
في قصته * فكتب الملك الي
ديسقورس بطريرك الاسكندرية والي
دمنيوس بطريرك انطاكية والي
لاون بطريرك رومية والي يوبيلانيوس
بطريرك بيت المقدس ان يشخصوا
مع اساقفتهم لينضروا في قصة
اونيشيوش *

Et facultatem defendendi ſui petens Eutyches *apud* Theodoſium *Imperatorem dixit*: quòd Flavianus illum injuſtè excomunicaſſet, *oravitque Imperatorem, ut ſcriberet ad omnes Patriarchas, ut convenirent, & cauſam illius examinarent. Scripſit igitur Imperator ad* Dioſcorum Patriarcham Alexandrinum: *& ad* Domnium Patriarcham Antiochenum: *& ad* Leonem Patriarcham Romanum: *& ad* Jubelanium (lege *Iuvenalium*) Patriarcham *Ædis ſanctæ*: [i. e. Hieroſolymorum] *ut congregarentur cum Epiſcopis ſuis, & diſpicerent de cauſa Eutychetis*; qui etiam paruerunt, & *Epheſi* convenerunt.

Etenim edicta de rebus ſacris promulgare Imperatoribus Græcis neque à pri- 5
mis Pontificibus Romanis: neque à Patriarchis Conſtantinopolitanis unquam interdictum fuit. Ipſe *Leo Magnus* Papa ab Imperatore *Theodoſio* concilium petiit, epiſto- 6
lâ, quæ nona vulgò nominatur, his verbis uſus: *Si pietas veſtra ſuggeſtioni ac ſupplicationi noſtræ dignetur annuere, ut intra Italiam habere jubeatis Epiſcopale concilium, citò (conciliante Deo) poterunt omnia ſcandala reſecari.* Etiam *Carolus V. Imperator noſter* id ſibi licere putavit, cùm edictum, quod *Interim* vocatur, de rebus in religione tum temporis controverſis, ſuâ ſponte publicaret: Id habetur inter Conſtitutiones ab Ordinibus Imperii tunc temporis approbatas, & ſubſcriptas d. 30. Jun. 1548.

N°. XXXVIII. Quòd Reges Æthiopiæ Jurisdictionem Eccleſiaſticam ſibi vindicent.]

Quæſtionem *de Iurisdictione Eccleſiaſtica*, 1
præſertim *quoad temporalia Eccleſiarum*, Rex Æthiopiæ moleſtiſſimè tulit, neque in
p. 484. hoc ſe vinci paſſus eſt. Idcirco *Tellezius ſcribit*: quòd *Patriarcha Mendezius* diſſimulaverit & diſtulerit hoc negotium in melius tempus:

Porem, inquit, *eſte nunca mays chegou, porque d'ali por diante foy tudo de mal em peyor.*

Iſtud verò nunquam veniſſe, quoniam ex illo tempore omnia de malo in pejus ruerint.

Hæc jurisdictionis Eccleſiaſticæ materia ſcopulus fuit offenſionis & petra ſcan- 2
dali, in quam PP. Societatis ſtatim ab initio impegerunt. Nam in judicium ad judi-

dem

(c) In Procemio Libri V. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. (d) *In Annal. Alexandrinis Tom. II.*

cem ſecularem vocati ob juvenem ad religionem ſuam traductum, cum *cautio in judicio ſiſtendi ſe* ab illis peteretur, reſponderunt: L. II. c. 9. XXXIX. & XL.

Que eſte negotio era da Fè, no qual elle, nem o Viſorey nam podiam ſer juyzes, ſe nam sò o ſummo Pontifice Romano, cabeça de toda a Igreja de Chriſto, & aſſi que nam tinham obrigaçam de far fiança, nem aparecer em juyzo, pois era tribunal ſecular, a os quais os Eccleſiaſticos nam eſtam ſogeitos nas couſas da Fè.	Eſſe cauſam ſacram, cujus neque ille [præfectus] neque Prorex judex eſſe poſſit, ſed ſolus ſummus Pontifex Romanus, totius Eccleſiæ Chriſtianæ caput. Ideoque ſe non teneri cautionem præſtare ſiſtendi ſeſe in judicio, quandoquidem ſit tribunal ſeculare, cui viri Eccleſiaſtici in rebus Fidei non ſint ſubjecti.

3 Verùm iſtam diſtinctionem Habeſſini capere non potuerunt à tot ſeculis aliter edocti, nec talem exemptionem in ſcriptis apoſtolicis, aut antiquis ſynodalibus decretis uſpiam repererunt, quin potius infixum animis ſuis habuerunt dictum illud Paulinum: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Rom. 13, 1.

1 N°. XXXIX. Regalia quæ dicantur?] Juriſconſulti noſtri duplicia faciunt *regalia, majora* & *minora.* Ad majora regalia multi referunt *jura Superioritatis*, quorum pleraque ordinibus Imperii noſtri vel longo uſu: vel privilegiis Imperatorum noſtrorum conceſſa, in ſubjectos exercentur. Qualia ſunt: *Ius ſacrorum & quæ inde dependent: Armorum, Legum ferendarum: Summorum magiſtratuum conſtituendorum: Vltimæ inſtantiæ: Ius tributorum: denique omnia belli pacisque jura, ſine quibus majeſtas Regni vel Reipublicæ conſiſtere nequit.* Ea cuncta Rex Æthiopiæ (ut multi alii Reges in puro ſtatu monarchico) abſolutè & ſolus exercet, nec cum ullo ſubjectorum ſuorum communicat.
2 At alia jura, quæ in conceſſione privilegiorum & dignitatum conſiſtunt, & ſalva Republicâ exerceri vel omitti poſſunt, veluti: *Duces, Principes* aut *Comites creare, in Nobilium numerum adſcribere; legitimare: Famæ reſtituere: Veniam ætatis concedere: Academias erigere: Ius indigenatus tribuere,* & ſimilia, ea in Æthiopia non uſurpantur, & Habeſſinis ferè ſunt ignota.

3 *Minora regalia,* quæ aliàs vocant *Regalia utilitatis,* ſive *Regalia fiſcalia* (e) qualia ſunt omnis generis *vectigalia, mulctæ, metalla, ſalinæ, piſcationes, venationes* & ſimilia. Ea quoque omnia in Regis Habeſſinorum poteſtate ſunt, quamvis non omnibus utatur, ut in hiſtoria noſtra diximus. L. II. 9. 22.

N°. XL. Subditi in plериsque Aſiæ, Africæque regnis nullâ
1 bonorum proprietate gaudent] Stupenda ſunt quæ Tellezius *de Habeſſinorum Regum jure in ſubditorum bona* refert, ſic ſcribens: *Id quod inprimis Regem hunc magnum facit, eſt, quòd Dominus ſit in ſolidum omnium prædiorum ſui regni, ita ut ea dare & auferre poſſit, quomodo & à quocunque libuerit, quandoquidem privati, tam magni quàm parvi nihil habent niſi ex gratia Regis, & omne quod poſſident eſt quaſi precarium*
2 *ad tempus. Tam frequens ac conſuetum eſt Imperatori* transferre, permutare & auferre quæ quis habet, idque binis vel ternis annis, interdum & quotannis, imò ſæpe ſex menſium ſpatio, *illaque aliis concedere, ut etiam nemini id mirum videatur;* adeoque ſæpe contingit, ut unus aret, alter ſeminet, tertius vero metat. *Hinc fit, quòd nemo ſua prædia rectè curet, nec etiam arborem plantet, ſciunt enim quòd rariſſimè fructus ejus ſibi collecturi ſint. At Regi in tantum utile eſt, ut omnes abſolutè de eo dependere cogantur. Inde quoque eſt, quòd alii metu amittendi prædia quæ habent: alii verò ſpe acquirendi quæ non habent, Regi ſerviant tempore pacis & belli, illique pro facultatibus ſuis munera afferant, ut quanto quis plus afferat, eò plus gratiæ reportet.* Hæc Tellezius.

3 Eadem planè aſpera atque iniqua referuntur etiam de *Rege Indiæ* qui vulgò *Mogol* vel *Mogor* vocatur. Fertur enim, neque magnis neque parvis quicquam in proprietatem concedere. *Ol. Dapperus in deſcriptione* iſtius regni ait (f): **Alle gronden en Landen behooren den Koning toe** ꝛc. i. e. *Omnes fundi & agri Regis ſunt,* adeò ut nemo palmum arvi poſſideat, niſi illius gratiâ & favore, quamobrem omnes

(e) Quæ habentur in *Conſtitut. Friderici Feudorum L. II. tit. 56.* (f) *Sc. India propriè dicta,* ſive *Regni M. Mogolis Tit.* Hoff-Pracht/Staat/ꝛc. pag. 179.

L.II.c.10. omnes ab illo dependent, & benevolentiam atque favorem ejus ambiunt &c. Eandem in magno Ruſſorum Imperio obtinere ajunt.
N. XLI.
&. XLII.

Atque iſtud jam olim à multis ſeculis in Aſiæ & Africæ regnis ita obtinuiſſe colligitur ex verbis Samuelis, qui morem hunc Iſraelitis, Regem petentibus, his verbis expoſuit. 1. Sam. 8. 14.

ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח ונתן לעבדיו:	*Agros quoque veſtros, & vineas veſtras & oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis.*

De more agit non de jure, ut vanum ſit alias interpretationes huic loco quærere.

COMMENTARIUS
Ad Lib. II. Cap. X.

N°. XLI. De fabuloſa Æthiopum Habeſſinorum ex Africa in Aſiam Septentrionalem expeditione] Hornius *in Introductione ad Geograph. antiquam* ſic ſcribit: *Scaligerum Abiſſinorum ex Africa in Indiam expeditionem & fugam finxiſſe.* Non poſſumus dicere, quòd finxerit, quia rem tanquam dubiam ita proponit (g) ut videatur in contraria potius ſententia eſſe. Etenim primò rectè aſſerit: *Nomen Preſtegiani, non Africani ſed Aſiatici Principis cognomentum fuiſſe.* Mox, quaſi idem nomen Habeſſinorum Imperatori jure tribueretur, ipſe ceu dubitans loquitur: *Permirum videri, gentem, hodie nauticæ rei penitus ignaram, adeò terrâ marique potentem fuiſſe, ut ab Æthiopia ad Sinas usque Imperii fines propagarit*; cùm id ſimpliciter negare debuiſſet. Statim verò, quòd iſtud planè incredibile ſit, addit: *Nunquam hoc credet, qui Abiſſinorum mores & vitam penitus cognitam habuerit.* Et tamen profert aſſerentium (quos non nominat) argumenta, eaque non refellit; neque etiam quidquam faciunt ad probandam aliquam Habeſſinorum expeditionem, aut Imperium in Aſia Septentrionali. Certè hac in parte quaſi mutilam aliquam diſſertationem ſcripſit Scaliger, accurato & plano ſcribendi genere minimè uſus, ut neſcias, in qua ſententia acquieverit. 1 2 3

Alii, qui fabulam talem referunt, ineptiſſimè citant *Suidam* & *Plutarchum*, quaſi à *Rege Æthiopiæ Gangete*, flumen, antea *Chliaſus* nomine, *Ganges* dictum fuerit. Sandovall. de reſtaur. Æthiop. ſalute P. I. Lib. 2. c. 30. §. 5. 4

N°. XLII. De Cyriaci Nubiæ Regis expeditione in Ægyptum, ad opitulandum Chriſtianis à Præſide Ægypti Muhammedano oppreſſis] De centum mille equitibus nigris in centum mille equis nigris equitantibus, quos *Cyriacus Nubiæ Rex* in Ægyptum duxit, ipſa verba *Georgii Elmacini* Scriptoris Arabis ſupra L. I. c. 10. n. 75. retulimus. Contigit hæc Hiſtoria *anno æræ Diocletianæ CCCCLXI.* qui eſt *annus Chriſti DCCXLIV.* quo tempore nomen hoc Regis Cyriaci in Catalogo Victorii non reperitur, nec id quidquam ad rem facit, cum Catalogus ille Regum Æthiopiæ nullius planè ſit momenti; ut ſupra Lib. II. num. XIV. hujus Commentarii dictum. 1 2

I.n.22.§.29 Per *Nubiam* hoc loco intelligit Bochartus Habeſſiniam, ut ſuprà docuimus; qui ſcribit: *Nubæos Iacobitarũ ſectæ adhærere, inde liquere hos Nubæos eosdem eſſe cum Abaſſenis ſeu Abyſſinis.* At nos loco ſupra dicto monuimus, nomen *Nubæorum* notius ad gentes ulteriores ignotas extenſum fuiſſe, ut in *Cuſæorum*, *Tartarorum*, *Francorum*, *ipſorumque Habeſſinorum* appellatione factum eſt (h). Secundum meam ſententiam dicendum potius eſſet: Sub his *Nubæis* in tanto terrarum tractu etiam comprehenduntur Habeſſini 3

(g) De emendat. temporum; in differt. ad Comput. Æthiopicum Lib. VII. (h) Vide ſupra Lib. I. c. 1. n. 17. §. 6. & ſeqq. & 2. 16. §. 27.

beſſini, de quibus hiſtoria hæc accipienda. Gregorius de ea interrogatus, veram L. II. c. 10.
eſſe dicebat, & doctis patriæ ſuæ viris notam. Plura de Nubæis habes ſupra dicto N. XLIII.
num. XXII. §. 5. & XLIV.

1 N°. XLIII. Quo pacto feri Gallæi domari poſſint] *Gallæi* ſoli ſunt, qui hodiè Habeſſinos infeſtant & vexant. Cùm enim Habeſſiniam plurimis locis attingant, incurſiones quotannis multas faciunt, quibus ſimul ubique reſiſti non poteſt. Et quoniam ſedentarii non ſunt, neque urbes neque oppida, & vix villas
2 habent, ideò ægrè ſubigi poſſunt. Quomodo verò domandi ſint in Hiſtoria noſtra expoſuimus. Summa conſilii in eo conſiſtit, ut coloniæ illuc deducantur; quod in hac regione factu facillimum eſt, quia agri fertiliſſimi ſunt, ut urbes & oppida ædificari & muniri poſſint, in quibus homines quietè degant, & opificiis aliisque pacis artibus imbuantur.

3 Romani inter alias Barbaros domandi artes, etiam voluptates variaque pacis ſtudia habebant, quibus adverſus eos plùs quàm armis valuerunt (i). *Sic Britannos domitos* Tacitus ſcribit (k): *Sequens hyems ſaluberrimis conſiliis abſumta; namque ut homines diſperſi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcerent: hortari privatim, adjuvare publicè, ut templa, fora, domus exſtruerent* &c. *Paulatimque diſceſſum ad delinimenta vitiorum, porticus & balnea & conviviorum elegantiam; idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars ſervitutis eſſet.* Hæc ingenuè & planè apertè Tacitus,

4 *Gallæi*, utut Barbari ſint, tales artes libertati ſuæ aliquando nocituras ſciunt. *PP. Societ.* (l) ſcribunt:

Eſtes Gentios tem entre ſi hũa prophecia, que gente branca os ham de fazer lauradores, & botar fora de Ethiopia.	Hi gentiles inter ſe habent vaticinium, quòd populus albus laboratores [terræ] ex illis facturus, eosque ex Æthiopia ejecturus ſit.

5 Cujus generis vaticinia plura quivis bonus Politicus illis prædicere poſſet. Inprimis autem factiones & diſſidia inter eos pro illorum ſalute fovenda; & ob diſcordias internas profugis auxilia ferenda ſunt: iis verò qui jam in *Dembea* incolunt, agri in confiniis dandi, ut veluti murum contra populares ſuos nondum domitos conſtituant.

1 N°. XLIV. De Turcarum expulſione è portubus Habeſſinorũ] *Turcas* facilè expelli poſſe è portubus Maris rubri PP. Societatis in omnibus ſuis ſcriptis docent. Res ipſa loquitur; præſertim hoc tempore, ubi *Turcæ* à Fœderatis terra marique premuntur. Nam oppida ipſa *Arkikum* & *Suaquena* humilibus aggeribus parum firmiter munita ſunt & exiguis campeſtribus tormentis inſtructa, ut exiguæ copiæ navales Chriſtianorum Europæorum, cum Habeſſinorum terreſtribus
2 conjunctæ, illa haud difficulter occupare poſſint. Quin & fame ſolâ expugnarentur, nemine Turcis auxilium ferente, quia commeatum, annonam, & quidquid aliàs ad victum requiritur, imò aquam ipſam ex Habeſſiniâ petere coguntur. Inſulæ enim adjacentes planè ſteriles & ſiticuloſæ, loca verò culta remotiora ſunt.

3 *P. Balth. Tellezius* munimenta illa ſic deſcribit (m): *Arkiki fecerunt Turcæ munimentum quatuor propugnaculis conſtans, fragili & humili muro ex ſaxis & argilla (ut videtur) ſubſtrato. Quamvis ex calce eſſet, quia latus non eſt, duabus horis ictus tormentorum vix poterit ſuſtinere. Habent quidem in propugnaculis conſtituta quædam tormenta minora, quibus fugare atque terrere poſſunt Æthiopes ejus loci habitatores, neutiquam verò rei bellicæ peritos*: Et paulo poſt: *Præſidium ipſum ſexcentis aut octingentis Turcis albi coloris conſtat, totidemque Arabibus aut hybridi generis hominibus.* Et *Lib. VI. c. 16. Quàm facilè autem expugnari poſſit iſta inſula cum alterâ Suaquena dicta, docent Patres Societatis, cùm de auxilio Luſitanorum in Habaſſiam mittendo agunt.* Qua de re infra pluribus. Lib. III. c. 13. n. 134.

(i) *Tacitus Hiſt. L. IV. 64. 7.* (k) In *Agricol. c. 21.* (l) *In epiſt. ann. 1607. & 1608. Relat. Æthiop. in fin.* (m) *Lib. XI. cap. 18. p. 562. b.*

L.II. c.10. N.XLV. Accidit tempore Patriarchæ *Alph. Mendezii*, ut *Suſneus* Rex Turcis iratus, turmas mercatorum, [Carovanæ] quæ omnes copias in portus maris rubri vehunt, proficiſci vetuerit; ita ut non ſolùm annonæ caritate vexati fuerint Turcæ, ſed etiam vectigalibus ſolitis, ob commercia interrupta, caruerint. Igitur Turcæ audientes *Mendezium* gratiâ apud Imperatorem valere, ſcripſere ad illum, interceſſionem ejus rogantes. Patriarcha, occaſione uſus, pacis conciliator illis fuit ſequentibus conditionibus: 4

1. *Ne merces atque res Imperatoris propriæ ullum vectigal ſolverent.* 5

2. *Vt omnibus ab Imperatore Legatis, tam Muſulmannis quàm Chriſtianis, in & extra Abaſſiam liberrimus tranſitus permitteretur.* 6

3. *Vt omnes res* Patriarchæ, Patrumque & Doctorum Imperatoris, *inprimis ad templa pertinentes, & etiam veſtes jam diſſectæ & elaboratæ, ab omni tributo & portorio immunes eſſent.* 7

4. *Vt* Patres Societatis *eorumque famuli & ſervi, cum turmâ mercatorum ex India venientes, vel illuc proficiſcentes, liberrimè meare & remeare poſſent.* 8

5. *Ne Turcæ ulla mancipia emerent, niſi à mercatoribus Turmarum: furto verò vel plagio* [in Abaſſia] *ablata, probatione ſufficiente factâ, gratis reſtituerent.* 9

6. *Vt conditiones iſtæ libris rationum publicanorum* Matzuæ & Suaquenæ *inſcriberentur, atque à Præfectis, illorumque ſucceſſoribus obſervarentur.* 10

7. *Vt* Baſſa *Turcarum pactum hoc juramento firmaret, adeò ut ſi unum ex illis capitibus non obſervaretur,* Bahar-Nagaſſo *Dobaruæ reſidenti liberum foret turmas mercatorum retinere.* 11

Quæ cuncta ex epiſtolâ *Caſpari Paez d. 30. Iunii anno 1626. datâ, & anno 1629.* 12

pag. 178. *Romæ Italicè impreſſa* excerpere voluimus, ut inde conſtet, quàm facilè ſit Turcas in portubus Habeſſiniæ ſolâ cohibitione annonæ ad incitas redigere.

N°. XLV. Æquiſſimum tributi genus eſſe proventus regionum naturales]

Antiquiſſimum & æquiſſimum tributi genus cenſendum eſt, quod à ſubjectis de *proventibus regionum naturalibus* præſtatur: ſive ſint pecudes, ſive annona, ſive metalla, ſive quidquid frugum terra fert, ſi certa & æqua portio, ex. gr. *Octava*, quæ omnes diviſiones facile admittit, conſtituatur. *Decima* ferè primis ſeculis in uſu fuit, hinc illud Samuelis de Regum vulgato more 1. Sam. 8. 15. וזרעיכם וכרמיכם יעשר *Sed & ſegetes veſtras & vinearum reditus addecimabit.* Secundum vulgatam. 1

Apud Romanos varia erant vectigalium genera: *centeſima, ducenteſima, quadrageſima rerum certarum venalium*, de quibus jam non eſt quæſtio. At *fructuum* partem *decimam* ſibi retinebant in agris ſativis, in plantariis aut arboretis *quintam*. In *paſtionibus* autem, certum pretium definiebant in capita minoris majoriſque pecoris; prout *Appianus* Alexandrinus ſcribit (n). Æquum autem eſt, ut fructus naturales hortorum plus pendant quàm induſtriales agrorum, qui labore & ſudore parantur. 2

[Plura hac de re vide apud *Lipſium de magnit. Romana L. II. c. 1. pag. 38. & ſeqq. & Jul. Cæſ. Bulengerum de tributis ac vectigalibus Populi Romani.*]

Ejuſcemodi *vectigalia* ſine ulla moleſtia vel ſubditorum querela exigi poterunt, tanquam naturâ ipſâ modum annuæ penſionis definiente, ita ut annorum ubertatem vel calamitatem Princeps & populus ex æquo ferant: nec in pendendo mora vel contumacia ulla committi poterit: nec quicquam cum tanto rationariorum aut debitorum incommodo in reſiduo hærebit. Verùm enim verò, ubi æs ſignatum in uſu eſſe cœpit, vectigal pro portione fructuum brevi in deſuetudinem abiit, nec niſi apud gentes pecuniâ deſtitutas adhuc in uſu eſt, ut apud *Habeſſinos* noſtros. 3

Iniquiſſimi autem ſunt illi, qui nullâ vel exiguâ meſſe factâ eundem canonem exigunt; vaniſſimo prætextu, quòd ſubditi uberibus annis nihil plus ſolvant, eos propterea

(n) *Lib. I. Civilium.*

pterea ſterilibus nihil minus ſolvere oportere; cùm certum ſit, agrorum vectigalia ita L. II. c. 11.
plerumque computata eſſe, ut, quantum maximè coloni ſolvere poſſint, impoſitum XLVI.
illis ſit.

COMMENTARIUS

Ad Lib. II. Cap. XI.

1 N°. XLVI. De Axuma Habeſſinorum Regia] Habeſſinos noſtros à Regia ſua *Axuma* Axumitas dictos fuiſſe jam ſupra L. 1. n. 21. hujus Commentarii docuimus. አክሱም: *Axum* Æthiopes ſcribunt & pronunciant. At poſteriores Luſitani, nominatim B. Tellezius, ſcribere maluerunt *Acçum*, quia *Axum* illis ſonat אשום *Aſchum*. Unde autem Alvarezii *Caſſumo* factum ſit, ſupra indicavimus: ſimulque errorem graviſſimorum virorum, *Scaligeri*, *Bocharti* & *Golii* notavimus, qui pravâ ſcripturâ hujus urbis decepti ex Axumitis *Chashumitas*, *Chaxumitas*, *Æthiopes ſimos*, & neſcio quales amplius, fecerunt. L. I. c. 4. n. 32.

2 Veteres quoq; hanc urbem variè & pravè exprimunt. Apud Ptolemæum Tab. 4. Africæ c. 8. ſcribitur: ἀυξούμη ἐν ᾗ βασίλειον, *Auxume in qua eſt regia*; ſub XI. latitudinis Septentrionalis gradum locata. At PP. Societatis eam ſub decimo quarto cum dimidio ſitam repererunt. Alii Ἄυξουμις *Auxumis* vel Ἄξουμις *Axumis* (o) alii Ἄυξωμις *Auxomis* ſcripſere. Epiphanius L. 1. Panarii. c. 5. p. 7.

3 *Thomas de Pinedo* Luſitanus apud *Stephanum de urbibus* lectionem Ἀξουμίτης ἀρσενικῶς μητρόπολις Αἰθιόπων malè defendit, & Salmaſii (p) juſtam correctionem, dum *Axumis* ſcribendum cenſet, rejicit. Licet enim pro retinendâ hac lectione *Arrianum* (q) citet, qui habet μητρόπολιν Ἀξωμίτην λεγόμενον. tamen & illum eâdem correctione opus habere putaverim; alter enim alterum ſecutus videtur, quia analogia Grammatica talem terminationem non admittit. Nam urbis deſinentis in της, & quidem ἀρσενικῶς generis maſculini, in tota Græca lingua nullum datur exemplum. Multò minùs urbium nomina generis maſculini ſunt, ſi excipias duo vel tria in ος terminata, & unum neutrum Ἄργος *Argus* nullum urbis nomen ſingulare eſt generis maſculini.

4 Igitur ubi analogia Grammatica id poſcit, tutò correctionem inſtituere poſſumus, quamvis plures autores idem habeant, uno fortaſſis ex alio idem exſcribente, vel eundem errorem errante, præſertim in vocabulis peregrinis. Mendoſum ergo jure dicimus & Stephanum & Arrianum. Nam ſi Ἀξουμίτης ſcripſiſſet Stephanus, idque nomen urbis putaſſet, dixiſſet ut alibi, τὸ ἐθνικὸν ὅμοιον, uti fecit ſub Ἀυαλίτης. Tot enim alii autores habent ἄυξουμις, ἄυξωμις vel ἄξωμις, quod ille procul dubio non omiſiſſet, ſi ipſe aliter ſcribendum cenſuiſſet. Sed delendum ἀρσενικῶς, id enim falſiſſimum.

5 Deſcriptionem ipſius urbis habes in Hiſtoria mea hoc capite. Alphonſus Mendezius Patriarcha Luſitanicus in ea pernoctavit, & veterum Æthiopiæ Regum ſedem fuiſſe teſtatur his verbis (r):

Come appariſce per molti cadaueri dell' antico ſplendore e maeſtà, che ſono 16. ò 17. piramidi, tutte d' un pezzo, di maraviglioſa altezza (quantunque la più alta ſia ſtata dal tempo abbattuta) concorrenti alla gloria dell' Egitto. A me paruero Mauſolei de gli antichi Rè. Indi poco lontano ſorge un ſaſſo di larghezza trè braccia ſcolpito a lettere, parte Greche e parte Latine, ma quaſi roſe dal tem-

Sicuti apparet ex multis reliquiis antiqui ſplendoris & majeſtatis, videlicet ſedecim aut ſeptendecim Pyramidibus ex uno ſaxo factis, mirabilis altitudinis, (quamvis altiſſima temporis injuriâ ſit dejecta) ita ut gloriam Ægypti æmulentur. Mihi viſa ſunt Mauſolea antiquorum Regum. Non procul abhinc erectum eſt ſaxum tribus cubitis latum, inſculptum literis partim Græcis partim Latinis, ſed temporis injuriâ ferè

(o) Procop. Lib. I. Perſic. (p) In Vopiſcum pag. 223. (q) In Periplo Maris Erythræi. p. m. 144. (r) In Epiſtola Cal. Junii 1626. in Europam ſcripta pag. 106.

L.II. c.11. N.XLVII. & XLIIX.

po. Il che fa indicio, che tutte quelle opere ſono d' artefici Europei dall tempo di Giuſtino, e d' altri Imperatori Orientali; i quali hebbero grande intelligenza (come atteſta Procopio) co' Rè di Ethiopia: auuengachè allora foſſe un meſcuglio delle lingue Greca e Latina, per ritrovarſi inſieme allogiati ſotto le tende i ſoldati dell' uno e l' altro idioma.

exeſis. Hoc indicium eſt, omnes iſtas ſtructuras eſſe artificum Europæorum à temporibus Juſtini, & aliorum Imperatorum Orientalium, qui (teſte Procopio) magnam cum Regibus Æthiopiæ amicitiam coluerunt. Quamvis tunc temporis mixtura fuerit linguarum Græcæ & Latinæ, quia milites unius & alterius idiomatis in iisdem caſtris militabant.

Verùm imaginari mihi non poſſum mixtam ſcripturam in illis ſaxis reperiri, 6
multò minus rationem iſtius rei valere puto. Oculatiores inſpectores (aut nimium fallor) aliquando reperient ſcripturam merè Græcam, atque in ea literas A. B. E. Z. I. K. M. N. O. P. Ϲ. T. X. quas Latini cum Græcis communes habent, quamvis non in omnibus æqualis ſint pronunciationis. Plura habes apud Tellezium L.1. c.22. Et nos Lib. I. c. 1. n. 19. §. 6. & 11. ad diſſertationem Scaligeri de ignotis illis literis latiùs diſſeruimus.

N°. XLVII. De urbe Roma ob Imperii ſedem translatam vaſtatâ] Urbes regiæ, ſi à Principibus ſuis deſerantur, paulatim decreſcunt & inter- 1
eunt; cujus rei plurima exempla paſſim extant. *Roma* à Gothis ſub Alarico Rege Ao. Chriſti CCCCX. toto triduo direpta: deinde à *Wandalis* ſub Genſerico Ao. ſalutis CCCCLV. per quatuordecim dies prædatoribus militibus obnoxia: tandem à *Totila Gothorum Rege* Ao. DXLV. planè vaſtata & deſolata fuit, ut aliquot diebus nulli homines ac vix beſtiæ in ea conſpicerentur, ut nonnulli autores ſcribunt (s).
Idem fatum *Axuma* experta eſt poſt translatam in *Shewam* imperii ſedem; *Baſilica* 2
illius fuit diruta: antiquitatis monumenta egregia deſtructa atque disjecta: *Bibliotheca* combuſta; quod in incendiis maximarum urbium irreparabile ſemper eſt detrimentum; idque *Tacitus* (t) in Româ à Nerone incenſâ meritò deplorat his verbis: *Opes tot victoriis quæſitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamvis in tanta reſurgentis urbis pulchritudine multa ſeniores meminerant, quæ reparari nequibant.* Quod & de Axuma noſtra partim dici poteſt.

N°. XLVIII. De veteribus inaugurationis regiæ ritibus] Quales in Habeſſinia in uſu ſint *ex Tellezio* deſcripſimus. Tales priſcis temporibus 1
etiam in aliis regnis fuerunt uſitati; veluti in Suecia, ubi Reges in quodam ingenti ſaxo, quod in prato haud procul Upſalia adhuc viſitur, olim inaugurati fuerunt (u). Prudenter enim in pleriſque regnis conſtitutum eſt, ut certo loco electio fieri debeat.

Sic in *Imperio Romano-Germanico* Francofurti ad Mœnum, in celebri hac 2
urbe, ubi iſta ſcribo, electio Regis Romanorum in Imperatorem evehendum fit, nec niſi conſenſu Electorum, & datis urbi Francofurtenſi reverſalibus, alibi peragi poteſt. Veteres autem illi & inutiles ritus apud gentes paſſim exolevere. Nihil 3
enim ad ſummam rei faciunt, tantummodò vulgi animos occupant, & confirmant. Sed coronatio & inauguratio ipſa à cultioribus gentibus ubique retinetur; ex ea enim apparet populi univerſi conſenſus. Quin & in ſacra Scriptura legimus quòd
1. Reg. 16. 13. Deus *Davidem* à *Samuele* ungi juſſerit. Hinc eſt unctio & coronatio Imperatorum & Regum Chriſtianorum, ob quam Sacroſancti & Uncti Domini vocantur, à privatis inviolabiles.

COMMEN-

(s) Zoſimus, Socrates, Onuphrius, Procopius & qui illos ſequuntur iſta plenius docent. (t) *Annal. Lib. XV. cap.* 41. 2. (u) Samuel. Puffendorffii continuirte Einleitung zu der Hiſtoria von Europa §. 7. p. 16. Videatur & *Iohannes Magnus* de hac re.

EPULANTI REGI OFFÆ
IN OS INGERUNTUR
Hist. Æth. Lib. II. cap. 12. § 24.
Comm. pag. 253.

L.II.c.12. N. XLIX. & L.

COMMENTARIUS

Ad Lib. II. Cap. XII.

N°. XLIX. Pſalterium Davidis apud nobiles & plebejos
1 Æthiopiæ in magno pretio habetur] Qui legere ſciunt, *Pſalterium* memoriter ediſcunt. Nullus liber magis manibus teritur. Monachorum quotidianus liber precum eſt; ut in *hiſtoria noſtra* diximus. Neque tantum filios, ſed etiam fi- 3.3.35.
lias magnatum illud memoriter tenere, è *literis PP. Societatis annuis* ſupra docuimus, I.n.98.2.
2 & *Lib. III. c. 5. num. 36.* pluribus docebimus. Hac ratione incredibile non eſt, in magnis conviviis integrum Pſalterium, inter plures diſtributum, loco precum ſimul & ſemel perorari poſſe, (ut mihi Gregorius retulit) cùm & fœminæ ſuum penſum recitare valeant.

N°. L. De dignitate ſumma ብሕቱ: ደድ: *Bahtudedorum* in
1 Æthiopia abrogata] In Etymologia hujus vocis variant autores. *Bodinus*, qui nihil Æthiopicè ſcivit, cùm vulgò ſcriptum reperiret *Betudete*, à *Beth* domus compoſitum eſſe, neque aliud quid ſignificare poſſe putavit, quàm *Le grand Maiſtre. Maiſtre d' hoſtel*, i. e. Magnum Palatii magiſtrum. *Magiſtrum regiæ domus*, inquit, *noſtri eodem planè ſenſu, quô Rex Æthiopum maximum* Bethudetum *Hebraico nomine, ap-*
2 *pellant.* Hæc ille. בית *Domus* certè Hebraicum eſt, quid verò *Vdete?* B.
Tellezius *O amado*, ſive *O valido* ſignificare, ait. h. e. Gallicè *Favorit*, *Mignon d' un* I,20.p.52.
Prince, Hiſp. *Privado*. Video quidem quod alludat ad radicem Amharicam ወደደ: *Wadada*. Arab. ودّ *Amavit.* Sed prout Gregorius me ſcribere docuit, non ſic, ſed *Soli-porta*, cum magna ellipſi exponendum eſſet, tanquam *Vir cui ſoli janua Principis patet.*

3 A vocabulo ad rem tranſeamus: Pergit Tellezius: *Reges Æthiopiæ hoc nimiæ* d.l.
potentiæ vocabulum commutaſſe in aliud, & Arabico vocabulo [رييس] *Reis vel* [راس] *Râs, Caput, Princeps, vocitaſſe præcipuum rerum agendarum miniſtrum.* Idem factum in Gallia, ubi *Les Maires du Palais* abrogati & *Coneſtabiles* (*Comites ſtabuli* aliis) conſtituti.

4 Sed remedium non conſiſtit in nominum mutatione. Non enim vocabulum Principibus formidandum eſt, ſed res ipſa; ſcilcet *potentia nimia quam illi ipſi miniſtris ſuis tribuunt*; cùm tædio curarum & voluptatum amore muneris ſui quaſi pertæſi, ſummam rerum agendarum ad unum ſolum transferunt; qui in maximâ benè vel malè faciendi licentia, animos hominum ad ſe trahere poteſt. Id autem in regnis malè conſtitutis inprimis illis, ubi nulli Ordines ſunt, exitium imperantibus afferre ſolet. Quàm parùm abfuit, quin ipſe *Tiberius*, tam aſtutus Princeps, à dilecto ſuo *Sejano* ſubverteretur. Id certe accidit Regibus Galliæ, qui *Merovingiani* dicuntur, quorum ultimi vocantur *les Roys Faineants* i. e. *Reges otioſi & inertes.* [rectiùs rudes & imperiti, *ſive* in ignorantia rerum omnium educati] Eorum poſtremò in monaſterium detruſo, regia Majeſtas *Magiſtris Palatii* [Maires du Palais] *Carolinis* [Charlevingiens] ceſſit, ut ex hiſtoria Gallica notiſſimum.

5 Potiſſima hujus rei culpa provenit ex malâ educatione, dum improbi miniſtri, filios Principum aliquando regnaturos, ab omni eo quô ad munus ſuum inſtruantur, procul habent, ut ipſi per eos regnare poſſint. Hinc contingit, ut ad tantum faſtigium evecti, & rerum omnium ignari, cogantur alii, cui aſſueti & familiares ſunt, adminiſtrationem negotiorum regni relinquere. Id verò pro conditione temporum,
6 perſonarum & rerum exitioſiſſimum eſſe poteſt. *Bodinus* non malè (x): *Diuturno*

 rerum

(x) *De Republ. Lib. III. c. 6.* ab initio.

L. II. c. 12. N. LI. *rerum agendarum uſu compertum eſt, nihil perículoſius eſſe, quàm è magiſtratibus eminere unum aliquem, qui cæteris omnibus, tùm privatis tùm etiam magiſtratibus imperare poſſit: quique uno tantùm gradu abſit à Majeſtate; eoque perículoſius, ſi ſummus ille magiſtratus nec parem habeat, nec imperii collegam, & Reipubl. opibus ſuas confirmare poſſit; ut quondam Præfectus Prætorio, qui poſt Imperatorem omnibus magiſtratibus urbanis ac provincialibus imperabat: & qui ab omnibus Imperii Romani magiſtratibus appellari poterat: ab ipſo verò ad imperatorem ne quidem provocare licebat.* Sic loquitur Bodinus argu- 7
mento L. unicæ. §.1. ff de Officio Præf. præt. ubi periculoſa & fallax ratio ex *Aurelio Arcadio Chariſio* additur: *Credidit Princeps eos, qui ob ſingularem induſtriam, exploratâ eorum fide & gravitate ad hujus officii magnitudinem adhibentur, non aliter judicaturos eſſe pro ſapientia ac luce dignitatis ſuæ, quàm ipſe foret judicaturus.* Sed in iſta ſua credulitate Princeps ſæpe falli poteſt. Dignitas iſta Præfecti prætorio ſub Tiberio
An. 4. 2. 1. Cæſare vim maximam adepta eſt; nam *Sejanus*, ut *Tacitus* ſcribit, *Vim præfecturæ, modicam antea, intendit, diſperſas per urbem cohortes una in caſtra conducendo.* Hinc apparet, quantum à Tiberio peccatum fuerit, quòd non tantùm civilem poteſtatem, ſed etiam militarem potentiam *Sejano* in manus dederit. Nam modò iſta ſeparata maneat, ab ipſo Principe ejusque ærario dependens, periculum tantum non eſt, ut is primarius Miniſter, qui civilia munera tractat, potentiâ ſua abutatur.

No. LI. De potentia eorum qui ex humili loco ad maximam dignitatem evehuntur] De potentia *Libertorum* apud Principes Ro- I
manos multa apud Tacitum legimus (y). Hi miniſteria Principatus agere ſoliti, partem Reipubl. malis temporibus ſeſe fecerunt: Hi à ſecretioribus miniſteriis fuerunt. Hunc morem, in abſolutis regnis uſitatisſimum, liberi populi mirantur. Sic olim *Polycletus, Neronis libertus*, Britannis irriſui erat. Stupebant enim, *quòd Dux &* 2
exercitus tanti belli confector ſervitiis obedirent (z). Cauſas in Hiſtoria noſtra expo-
2, 18. 6. ſuimus: Primo reſpectu Principum, quòd in talibus hominibus, quos ipſi veluti è pulvere ſuſtulerunt, plenam habeant fiduciam, & quòd ob converſationem quotidianam eos ſecretorum omnium participes reddant: dein à parte Libertorum, quòd in nemine alio ſpem ſuam repoſitam habeant, & propterea Patronis ſuis fideles, & ad ſervitia quævis paratisſimi eſſe cogantur.

COMMENTARIUS.

Ad Lib. II. Cap. XIII.

No. LII. De potentia Caſtrenſium periculoſa] Milites, ubi re- I
rum potiuntur, cuncta in ſe trahere, atque ſemet rerum agendarum, totiusque Reipubl. arbitros conſtituere amant; quod Imperatores Romani cum damno ſuo maximo experti ſunt. Idem contingit illis, qui ſecundum arbitrium ſuum imperare volunt, militum vi freti. Exempla hujus rei habemus non tantùm in Hiſtoriâ 2
veterum Imperatorum Romanorum: ſed & in Imperio Turcico frequentiſſima ſunt. Etenim *Prætoriani* aliquoties *Sultanos* ſuos depoſuerunt, quod & hac noſtra tempeſtate menſe Decembri anno. M. DCLXXXVII. factum, *Solymanno* in locum fratris *Muhammedis IV.* ad imperium evecto, ut hac in re diutius verſari opus non ſit.

Militaria imperia à Politicis omnibus improbantur, neque diuturna eſſe ſolent. 3
Nam pacis artes, quibus Regna atque Reſpublicæ conſervantur & florent, militibus ſunt inimicæ. *Bodinus* (a) ſcribit: *Milites ſummæ laudi ac voluptati ducunt agros vaſtare, agricolas ſpoliare, vicos incendere, urbes obſidere, obſeſſas expugnare, expugnatas diripere*

(y) *Hiſt.* 1. 58. 1. & 76. 6. *Agr.* 40. 2. (z) *Tacitus Ann.* 14. 39. 3. (a) Dict. tract. *L.* 5. *cap.* 5. §. *Utile eſt &c.*

diripere, direptas inflammare, ſtupra cædibus, cædes ſtupris cumulare, omnia denique humana divinaque miſcere. Hæ ſunt utilitates, hi militiæ fructus bonis omnibus deteſtabiles, militibus tamen ſuaves ac jucundi. Paulo poſt ſubjungit: *Quæ cum ita ſint, non video, quamobrem ad hoc crudeliſſimum vitæ genus cives inſtituere, aut armare, niſi ad extrema* L.II.c.14. N.LIII. & LIV.
4 *vitæ pericula, debeamus.* Hæc Bodinus. Sed temperanda ſunt iſta pro temporibus & conditione Reipublicæ. Etenim qui cum multis hoſtibus confligantur: vel quorum libertati vicinus potentior inſidiatur, illos utique decet cives ſuos armare, & tempeſtivè ad durum hoc vitæ genus aſſuefacere. Nam ſi expectare velint, donec ad extremum vitæ & libertatis periculum res vergant, de utrâque brevi actum erit.

COMMENTARIUS.

AD LIB. II. CAP. XIV.

N°. LIII. Habeſſinorum milites, ut olim Romanorum, annonâ contenti ſunt]

Sine ſtipendiis militare diximus Habeſſinos in Hiſtoria noſtra. Idem de antiquiſſimis Romanorum militibus notat *Feſtus: Privato ſumtu alebant ſe milites Romani penè ad id tempus quò Roma capta eſt à Gallis.* Poſtea bello contra Volſcos decrevit ſenatus (b): *ut ſtipendium miles de publico acciperet, cum ante id tempus de ſuo quisque functus eo munere eſſet.* Pecuniam intelligit, nam *frumentum, arma & veſtem ſemper acceperunt,* ut rectè *Lipſius* cenſet (c).

2 Oh! quàm facilè foret, univerſalem Monarchiam conſtituere, ſi hodie tales milites darentur. At tempore *Polybii* pedites gregarii acceperunt τῆς ἡμέρας δύο ὀβολοὺς, *in diem duos obolos: Equites drachmam,* i.e. *ſex obolos,, vel potius denarium, qui decem aſſes* olim continuit, ut *Lipſius* computat dicto loco. Non autem tunc temporis diſtributus fuit panis, ſed frumentum, quod ipſi molere, atque in prunis vel cinere fervido pinſere cogebantur; in hunc finem tam pedites quàm equites demenſum ſuum in frumento accipiebant, bono contra otium & laſciviam remedio.

3 Inter vitia militum & mores militiæ corruptos à *Salluſtio* recenſetur: *Frumentum publicè datum vendere, & panem in dies mercari.* Proinde *Metellus* iſta, tanquam ignaviæ adjumenta, edicto ſuſtulit: *Ne quisquam in caſtris panem aut quem alium cibum coctum venderet.* talis *Romanorum militia* erat. *Salluſtius Bello Iugurth.* cap. 44. & 45.

COMMENTARIUS

AD LIB. II. CAP. XV.

N°. LIV. De veteribus Æthiopum expeditionibus]

1 Ante omnia hîc repetenda ſunt, quæ ſupra de Æthiopia diximus, ne quis ea *Habeſſinis* tribuat, quæ antiquis & genuinis *Æthiopibus, Ægypto vicinis,* competunt; de quibus ſcil. accipienda ſunt ea, quæ autores priſci *Herodotus, Diodorus, Ioſephus,* & alii de invaſione & dynaſtia Æthiopum in Ægypto memorant. Quorum Reges (referente *Africano*) fuerunt *Sabbacon, Senechus,* & *Tarchus.* Sed iſti nihil ad nos.

2 At certiſſima ſunt, quæ de Habeſſinorum in Arabiam felicem expeditione memoravimus, à quibus *Homeritæ* & *Cachlanitæ* æram ſuam inchoaverunt. De illis *Alkodajus* in Hiſtoria (d):

وكانت

(b) Livius L.4.c.59. (c) *De Milit. Roman. L. 5. Dial. 16. pag. 317.*
(d) Allegante Pocokio in Specim. Hiſt. Arabum.

Lib.II.c.15 N. LV. وكانت حمير وكهلان يورخون بملوكهم التبابعة ☼ ثم ارخوا بظهور الحبشة علي اليمن ☼ | *Homeritæ autem & Cachlanitæ* [primo] *ſupputabant à Regibus ſuis, gentis* Tobbaidarum &c. *Poſtea verò computarunt ab invaſione* Habeſſinorum *in Arabiam felicem.*

Sed Hiſtoriam ipſam nondum cognoſcere nobis licuit, niſi forte intelligatur expeditio Calebi. De qua in hiſtoria noſtra Lib. II. c. 4. §. 21.

No. LV. De bello Adelenſi] De ferali hoc bello, quod exitium ferè attuliſſet imperio Habeſſinorum, quædam in hiſtoria noſtra omiſſa nunc referemus. Capitale odium inter Habeſſinos & Adelenſes à multis ſeculis viguit. Cujus cauſam antiquiſſimam ex *Epiſtolis Andr. Corſali Florentini* (e) hanc fuiſſe deprehendi; quòd Rex quidam Habeſſinorum Regno pulſus, atque in rupem Amharæ detruſus, exinde ad Adelenſes profugerit, ductaque Regis filia ſocero ſucceſſerit, Habeſſiniam ad ſe jure hereditatis pertinere contendens. Qua de re Corſalus ſic ſcribit: *Zeila, aliæque magnæ urbes regni Adel ſubjectæ ſunt Regi cuidam Muhammedano*, Salatru *dicto. Qui, eodem genere regio ac David ortus, aliquamdiu in Habaſſia regnavit. Mox depoſitus, atque in rupem* [Amba id ſignificat] *ubi regum liberi perpetuò cuſtodiuntur, relegatus modum reperit è rupe evadendi. Itaque ad Adelenſes profugit, ubi benè exceptus Regis filiam in matrimonium accepit, cum qua hæreditario jure Regnum adeptus eſt. Deinde, deſertâ Chriſtianâ religione, Muhammedanus factus, perpetua cum Habeſſinis bella geſſit, quæ poſteri illius, tanquam hæreditaria odio quaſi Vatiniano continuaverunt.* Hæc Corſalus.

(margin: 1; c. 27.; 2; d. l.)

c. 112. Alvarezius ſcribit: *Adelæ Regem, propterea quòd perpetuum bellum cum Habeſſinis gerat, à Muhammedanis pro* Sancto *haberi: atque à Regulis Arabiæ armis, equis aliiſque ad bellum neceſſariis juvari, pro quibus ille plurima mancipia Habeſſinica* [illic locorum gratiſſima] *reddat.* Patres Soc. in relat. ann. 1607. & 1608. p. 60. b. in fine clarè ſcribunt: *Adelenſes ſemper habuerunt & etiamnum habent bella cum Imperatore Æthiopiæ.* Etenim controverſiæ de ſucceſſione regni ſine unius vel alterius familiæ internecione rariſſimè componuntur. 3

Hinc ſuccurrit conjectura nova de loco *Abd' el Bakidis* (quem ſupra retulimus) quaſi defectione *Atzhami* Habeſſinorum *Nagashii* ad Muhammedem, circa annum Chriſti 627. factâ, interruptus fuerit Chriſtianiſmus apud Habeſſinos. Nam ille depoſitus Æthiopiæ Imperator profugus, procul dubio Imperium Æthiopiæ ad ſe pertinere putavit, & titulum *Nagashi-Elhabesh* hoc eſt: *Imperatoris Habeſſinorum* retinuit, quem etiam ii, qui partium ejus erant, ei procul dubio tribuerunt. Hunc igitur, vel aliquem ex poſteris ejus Muhammedis ſectam amplexum fuiſſe dubio caret. Nam omnes *Adelæ* Reges jam à longo tempore *Muſulmanni* facti ſunt. Huic conjecturæ obſtat quòd Corſalus ſcribit: *Principem illum è caſtello,* Amba *dicto, in quo Regum Æthiopiæ filii exſortes Regni in perpetua cuſtodiâ habebantur, effugiſſe.* Si enim id de rupe *Ambaræ* accipias, temporis ratio manifeſtò repugnat, quia mos iſte in perpetuam cuſtodiam Liberos regios dandi Muhammede ſexcentis & amplius annis recentior eſt. Attamen quia *Corſalus* rupem (id enim *Amba* ſignificat) ſimpliciter nominat, nullâ Amharæ mentione factâ, fieri poteſt, ut Princeps ille in aliam aliquam rupem (alia enim caſtella non habent) relegatus fuerit, & ſic effugerit; more illo liberos regios in rupem includendi hoc loco à Corſalo abs re per prolepſin addito. Sed priusquam ipſas Arabum vel Æthiopum hiſtorias videamus, nihil certi de hac re decernere poterimus. Interim nobis prima noſtra conjectura, quam cap. IV. hujus libri N. XXII. §. 13. propoſuimus, magis placet. (margin: 4; 5; 6; 7)

Tempore Alexandri, Naodi patrui, claruit inſignis Dux Adelenſis nomine *Mafudi*, (f) qui gnarus Habeſſinos *jejunia quadrageſimæ* ſtrictè & rigidè obſervare, illo 8

rem

(e) Impreſſæ reperiuntur ſimul cum Alvarezii itinerario. Quæ hîc proferimus ex Germanica verſione excerpſimus. (f) Idem ni fallor, cujus Andr. Corſalus mentionem facit d. c. 27.

tempore quotannis incurſiones in Habeſſiniam fecit, multis hominum millibus in captivitatem abductis, idque per XXV. annos continuavit. Etenim Habesſini jejuniis emaciati hoſtibus planè impares erant, adeò ut ſexaginta & amplius leucæ igne atque ferro vaſtarentur. L. II. c. 15. N. LV.

9 Egregium hujus barbari Ducis facinus refertur. *Cum aliquando rupem validam occupaviſſet, ruſticos omnes immunes dimiſit, & ad colendum agrum hortatus eſt, ut ſi anno ſequente rediret, frumentum atque pabulum pro exercitu ſuo reperiret.* Milites verò armis ſpoliatos ſic allocutus eſt: *Vos traditores, quandoquidem obſonium veſtrum tam malè meriti eſtis, ac Domini veſtri regionem tam ignave defendiſtis, meritam pœnam luetis.*

10 Sic eo ipſo in loco quinque millia militum trucidati. Aliquo tempore interjecto, *David Rex*, jam ſtrenuus adoleſcens, per exploratores cognito, ubi hoſtis irruptionem facturus eſſet, raptim exercitum contraxit, & ad pylas montium, per quas Rex Adelæ cùm Duce ſuo Maſſudio tranſierat, caſtra poſuit. Igitur *Maſſudius*, conſpecto rubro Neguſi tentorio, pavens regi ſuo dixit: *ut cùm paucis militibus procul inde per prærupta montium in loca tuta ſe reciperet, ſe hìc cum exercitu vel victurum vel moriturum.*

11 Ipſe Dux rebus deſperatis, cùm nullum per fauces montium retrò effugium daretur, tanquam alter Goliad prodiit, & ad ſingulare certamen unum ex hoſtibus provocavit, ſperans, ſi victor exiſteret, ſe Habesſinis, auſpicio tali pavidis, facilè ſuperiorem futurum. Sed monachus fortis & audax, *Gabriel Andreas* dictus, acceptò duello eum vicit, caputque amputavit, quo facto hoſtes omnes ad unum cæſi fuerunt, ne nuntio quidem tantæ cladis relicto. Caput Ducis, tanto tempore Habesſinis tremendi, per tres annos aſſervatum fuit, idque ipſe Alvarezius vidit & carmina audivit, quæ de fortitudine & impavido ejus animo canebantur.

12 Eodem tempore Luſitani *Zeilam*, Adelæ portum, *Lopez-Suarezio* Duce occupaverant, & planè combuſſerant, incolis omnibus vel occiſis, vel in captivitatem abductis. Quibus tum temporis quidem valdè lætati ſunt Habeſſini, ſed paucos poſt annos Adelenſes, ſclopetariis ac bombardariis à vicinis Arabiæ regulis acceptis, atrocem ultionem de Habeſſinis ſumſerunt. Quæ relatu neceſſaria putavimus, ut lectores eò melius intelligerent, unde tam immane & hæreditarium odium inter illas nationes, nec non inter Luſitanos & Adelenſes extiterit, atque tam gravia mala Habeſſinis pepererit.

13 Sed poſt illa tempora de nullo amplius bello Adelenſi quidquam mihi cognitum neque lectum fuit, credo quia *Gallæi* intervenerunt, Adelenſibus æque ac Habeſſinis infeſti, iique intermedias provincias *Fatagaram* & alias plures occupaverunt, interſtitio quodam inter utramque nationem ſic conſtituto.

N°. LVI. De auxilio in Luſitania à Rege contra Adelenſes

1 decreto] Diſcrepant ſcriptores in referenda hujus auxilii cauſa & occaſione. Patres Societatis, ſpeciatim *Petrus Pays*, ſcribunt caſu id contigiſſe; etenim *Stephanum Gamæum*, in mare rubrum incendendis Turcarum navibus profectum, ab *Iſaaco Bahrnagaſſo*, alioque viro primario, *Robel* dicto, nomine Reginæ matris enixè rogatum fuiſſe, ut Chriſtiano regno, Filioque ſuo *Claudio* ferè oppreſſo, ſuppetias ferre vellet, idque illum, habitâ cum præcipuis claſſiariorum aliisque nobilibus viris deliberatione, conceſſiſſe.

2 At mihi propius vero viſum fuit, inſcio Rege Luſitaniæ tantum militum numerum miſſum non fuiſſe. Nam *Iohannes Bermudes, in epiſtola ad Regem Luſitaniæ anno 1565. Vlyſſiponæ editâ*, memorat: *Se juſſu Regis Æthiopiæ in Luſitaniam veniſſe, atque ibi decretum obtinuiſſe, ut quadringenti & quinquaginta ſclopetarii Luſitani Æthiopiæ Regi auxilio mitterentur.*

3 *Hoc mandatum cùm in Indiam tuliſſet, Proregem* Stephanum Gamæum *milites dare noluiſſe, prætexuiſſe enim, expeditionem hanc centum aureorum millibus confici non poſſe:* ſe verò reſpondiſse: *Nihil hoc eſſe*, Presbyterum Johannem *facile centum aureorum myriades* (*vulgò* Million) *ſolvere poſſe, nam ejus infinitos eſſe theſauros.*

4 *Sic in mare rubrum profectum cum magna triſtitia intellexiſſe, Regem Davidem fato functum: Viduam ejus, Filiumq; heredem equidem adhuc vivere, atque ſeſe defendere, ſed Adelenſes jam tenere provinciam maritimam, ipſumque*

L.II.c.16. *que portum* Arkiko, *atque* Bahrnagaſſium Chriſtianum *loco pulſum, & alium* Mu-
N. LVII. hammedanum *in ejus locum ſuffectum fuiſſe. Iſtum, audito Luſitanorum adventu, pa-
cem & amicitiam nec non commercia obtuliſſe. Herum enim ſuum jam tum totius Æthio-
piæ potiri. Cui* Luſitani, *dolum odorati, pari aſtutiâ reſponderint. Poſtero die copiis in
littus expoſitis poſt brevem velitationem barbaros fuſos fugatosque, atque ſic viam patefa-
ctam, legatos ultro citroque miſſos, & auxilium Luſitanorum magno applauſu receptum
fuiſſe.* Hucusque Bermudes; poſt quæ ſecuta ſunt illa quæ in hiſtoria noſtra narra- 5
vimus. Quæ ſi aliter ſe habuiſſent, non auſus fuiſſet *Iohannes Bermudes* talia in Lu-
ſitania ſcribere, ubi adhuc vivebant, qui acta illorum temporum noſſe poterant: &
quia de ſe ſuisque actionibus ſcribit, mentitum illum fuiſſe oporteret, ſi aliter ſe res
habuiſſet, quod tali viro non facilè imputandum.

COMMENTARIUS

AD LIB. II. CAP. XVI.

Nº. LVII. Hiſtoria primæ Habeſſinorum in Europam ad
Luſitanos legationis] Legationem hanc ejusque occaſionem deſcripſit *Da-* 1
mianus à Goez in epiſtola ad Iohannem Magnum de *qua ſupra* in Proœm. I. §. 9. egimus.
Diximus autem in hiſtoria noſtra, quòd diu dubitatum fuerit de veritate iſtius Lega-
tionis. Rationes dubitandi *Goezius* affert, iisque reſpondet:

Primò: *Cur Armenius mercator ſolummodò cum Iuvene quopiam* Ebesſino [ſic ſcri- 2
bit] *ſine comitatu regio, & non potius Vir Habeſſinus nobilis & clarus miſſus fuerit? Nimi-
rum à ſinu Arabico usque ad ſinum* Gangeticum *duo tantùm idiomata valere, nempe Per-
ſicum & Arabicum; ſine quibus nemo iter facere poſſit; neutrum Habeſſinos calluiſſe, quòd
id nec domi diſcant: nec è patria ſua vix unquam excedant. Iuvenem verò Habeſſinum
ideò adjunctum fuiſſe, ut varias vias & linguas addiſceret.*

Secundò: *Habeſſinis nondum ſatis cognitas fuiſſe Luſitanorum res, propterea viro* 3
*uti voluiſſe, qui mercatoris ſpecie regiones pertranſire, atque de omnibus rebus cognitio-
nem certam afferre potuerit.*

Ego plures cauſas addere poſſem; nempe *intutum iter*. Nam propter bella 4
Adelenſia & Luſitanorum naves prædatorias, quibus Saracenorum negotiationem
in Mari rubro prohibebant, peregrini omnes, maximè vero Chriſtiani ſuſpecti erant,
ut ignoti in itinere detinerentur, ſicut ipſi Matthæo bis accidit. Deinde facilè
credo *claros viros Habeſſinorum talem legationem recuſaviſſe*, utpote linguarum, re-
gionum, morumque externorum planè ignaros. Tandem, quod caput eſt, 5
ipſa Helena, ſuprema regni adminiſtratrix, *neſcivit quo pacto Legatum mitteret*: vel
quibus literis eum inſtrueret. Nam ſi epiſtolam illius conſideres, *Epiſtola fidei* vide-
ri poteſt, qualis Legato primario dari ſolet, hæc enim continet verba: *Quidquid Ora-
tor noſter Matthæus vobis dicturus eſt, id velut à noſtra perſona profectum accipite, eique fi-
dem adhibete.* Et tamen mox ſummam univerſæ legationis, & quidem arcaniſſima
de auxiliis contra Saracenos mittendis continet, quæ ſeparatim Legato pro inſtructio-
ne dari ſolent. Poterat Arabem aut Ægyptium, quorum copia erat, vel ipſum 6
Matthæum Armenium, tanquam præcurſorem præmittere; Sed iſte pro primario
Legato ſe geſſit. Nam cùm Goam appuliſſet, exſcendere noluit, dicens: *Se non vul-
garis Principis, ſed maximi Imperatoris Presbyteri Iohannis Legatum eſſe*, ita ut Albu-
querquius coactus fuerit cum ſingulari pompa & comitatu nobilium & Clericorum
illum excipere. Id rurſus aliis Luſitanis diſplicuit, quia de veritate Legationis il- 7
lius dubitabant. Quin & ipſum Albuquerquium offendit, eò quod illi cauſam Le-
gationis ſuæ aperire nollet, id enim ſoli Regi Luſitaniæ ſe facturū dixerat. Sed retinet

hunc

hoc Göezius, atque indignationem Proregis diſſimulat, nec memorat quæ Maffe- L. II. c. 16.
jus refert (h), *quòd nullo ſuo merito indigna & acerba pertulerit Matthæus à Luſitanis.* N. LIIX.
Nam per tres annos in India detentus, & non niſi Ao. 1513. in Luſitaniam dimiſſus
8 fuit, ut in Hiſtoria noſtra diximus. Ipſe Matthæus, cùm poſt decem annos in Habeſſiniam felicitèr à Luſitanis reponeretur, coram Prætore & cæteris claſſiariis gratias Deo egit, *quòd finem dederit omnibus ſuis ærumnis, infamiæ & injuriis; eò quòd habitus fuerit pro Muhammedano impoſtore, falſario & Sultani exploratore*; quæ non ſine commiſeratione audita fuerunt à Luſitanis præſentibus (i). Juvenis autem ille Habeſſinus nunquam in patriam rediit, in itinere fato functus.

Nº. LVIII. De Tzaga-Zaabi ad regem Luſitaniæ Legatione]

1 Legatio iſtius Viri ad Luſitanos etiam dubiis ſat gravibus laborat. Cùm Rex Æthiopiæ illum in Luſitaniam Legatum deſtinaſſet, interrogavit Alvarezium (k): *Num eum idoneum putaret?* quod ille affirmavit; *quia ita ſe geſſerit, ut cum illo fuerint contenti.* Deſcribit eum Damianus à Göez (l), *quòd fuerit vir ſenex, nobilis, patriâ Habeſſinus, Sacerdos ſacrorum,* & *Chaldaicæ* [i. e. Æthiopicæ] *linguæ peritus:* & *quòd no-*
2 *bilium aulicorum comitatum ſecum adduxerit.* Verùm quid in Luſitania egerit & quare Romam non iverit, cum tamen literis non ſolùm ad Regem *Iohannem III.* ſed & ad *Pontificem Romanum* inſtructus fuerit, parùm compertum habeo. Religio certè in cauſa eſſe non potuit, nondum enim tunc temporis Habeſſini pro hæreticis habebantur: Schiſmaticorum vero Legati, uti *Ruſſorum Autocratoris*, à Pontificibus Romanis ad mittuntur.

3 Sed præter iſta omnia mirari licet, quæ in *epiſtola Ioh. Bermudis ſupra allegata* reperiuntur. Is de ſe ad *Sebaſtianum* Regem ſic ſcribit: *Româ in Luſitaniam conceſſi, Rege avo tuo Evoræ exiſtente, qui adventu meo ſummopere lætatus eſt, cupiens ut concluderetur legatio* Tzaga Zaabi, *qui duodecim annos ibi hæſerat, nihilque concluſerat, ex mera*
4 *negligentia. Iam autem Imperator me juſſerat, ut tollerem ab eo munus legatorium, ipſumque comprehenderem, & captivum mecum in Æthiopiam deducerem. Attuli ergo illi literas ab Imperatore, quas ille accipiebat & oſculabatur,* & *pro veris agnoſcebat,* & *eoipſo agnoſcebat etiam me pro ſuo* Patriarcha, & ſuperiore: *oſculabatur mihi manus, & cedebat mihi locum ſuum ſine ulterioribus verbis. Ego juſſi catenis ferreis ligatum, in quolibet brachio unâ more regionis ſuæ, in carcerem deduci. Poſt paucos dies autem rogatu Regis eas rurſus demſi.*

5 *Summa legationis illius erat perpetua amicitia & fraternitas, utque reciprocè Regum liberi matrimonia inter ſeſe contraherent,* & *è Luſitania filius Regis iret ductum filiam* Regis Æthiopiæ, *& regnaret in illius regno poſt ejus mortem; quò fœdus inter Luſitanos & Æthiopes, & conſequenter obedientia erga* Pontificem *foret eò major & diuturnior.*

6 (2) *Vt mitteret auxilium contra* Regem Zeilæ, [i. e. Adelæ] *qui invaſerat regna illius, pro quo miſſurus eſſet magnam divitiarum copiam.*

(3) *Vt mitteret quosdam foſſores ad perfodiendum collem, per quem jam olim* Eyiale Belale [hoc nomen habet] *anteceſſor ejus* Nilum *derivaverit, quò illum rurſus huc derivaret ad ſubmergendam Ægyptum.*

7 Hæc habet Bermudes ſine ullo bono ſenſu qui viro Politico ſatisfacere poſſit, ut infinita dubia alia, quæ relatio hæc continet, transmittamus. Quomodo enim culpa protractæ per tot annos Legationis ſoli Tzaga-Zaabo imputari poterat? Nonne in poteſtate Regis Luſitaniæ erat, illum, ſi nihil agere vellet, vel ob defectum ſufficientis mandati (ut puto) non poſſet, datâ benevolè veniâ in Indiam remittere. Culpa utrorumque videri poteſt, vel quòd ille reſponſum non urſerit: vel quòd
8 Luſitani non dederint. Certè Legationis iſtius capita primo ſtatim aſpectu talia apparent, ut de illis nihil agi potuerit ſine pleniſſimis mandatis. Hæc fortaſſis

fuit

(h) Hiſt. Indic, Lib. VII. (i) Johann de Barros Dec. III. Lib. 3. p. m. 74. (k) Vide ejus itinerar. cap. 115. (l) In Epiſtola ſupra allegata ad Johannem Magnum tunc Dantiſci exulem. Vid. Procem. I. §. 4.

L. II. c. 16. fuit cauſa, quæ bonum illum Tzaga-Zaabum tam diu in Luſitania detinuit. Quo-
N. LIX. modo autem Imperator Æthiopiæ jubere poterat Tzaga-Zaabum inauditum & indefenſum comprehendi, & captivum in Æthiopiam deduci? Nec quid ille reſponderit, auditis talibus mandatis, aut quid tandem de illo factum fuerit, Bermudes,
l. 8. n. 66. narrat. Fabulam de ſubmergenda Ægypto ſupra exploſimus.

§. 9. Nulla poſthæc Legatio ab Habeſſinis in Europam tentata. Narrat quidem 9
Hieron. Vecchietti (m) Jacobum Regem in regnum reſtitutum Ao. 1606 aliquos cum epiſtolis ad Papam miſiſſe, ſed illos à Turcis in itinere interceptos, & Conſtantinopolim abductos, quamvis annitente Gallico Oratore, liberari non potuiſſe. Quandoquidem verò B. Tellezius (n) accurate deſcribit, quæ Rex ille cum PP. Societatis in favorem Romanæ Religionis egerit, nullâ talis Legationis mentione factâ, dubia mihi redditur iſta Vecchietti relatio, quem aliàs multa falſa de Jacobo hoc referre video. Ille brevis ævi & regni fuit, oppugnatus toto tempore à Suſneo agnato, ut de tam arduâ Legatione cogitaviſſe mihi non videatur.

N°. LIX. Legatio Regis Suſnei per ignotas Africæ regiones ad Oceanum Indicum tentata] Epiſtolas quas Rex *Suſneus* cùm ad *Papam*, tùm 1
ad Regem Hiſpaniæ *Philippum* dedit, Lector reperiet infra Lib. III. c. 10. num. 105.
p. 43. Scribunt *PP. Societatis in relatione ſæpius allegata, Ann. 1607. & 1608.* quòd Rex ille, non contentus tales literas dediſſe, legationem in Europam mittere decreverit, multis obſtaculis impeditam. Tandem omnibus difficultatibus ſpretis, unum è nobilitate ſua ፍቁር፡ እግዚእ፡ *Fekur-Egzi* dictum, adjuncto Patre *Antonio Fernandezio* in Europam legaviſſe. Sed ut in hiſtoria noſtra diximus, iter iſtud non tantùm infi- 2
nitis periculis propter *Gallæos* latrocinantes ſubjectum fuit, ſed etiam fluvia majora ob defectum & pontium & ſcapharum trajici nequiverunt. Non minus jucunda quàm ſtupenda lectu ſunt, quæ *Tellezius* de novo flumina trajiciendi modo narrat.
L. IV. c. 6. Is enim jocosè ſic ſcribit: *Sibi utile videri talia referre, ut ſi quis curioſus imitari velit, ha-* 3
beat exemplum, quod ſequatur; ſimul ut ſciant noſtrates Architecti & Mathematici, quod nondum omnes machinas invenerint, ſed etiam Gingirenſes [Barbari] *inventa quædam*
Machina admiranda. *ingenioſa ſibi retinuerint.* Pergit ſcribendo: *Primo vaccam mactaverunt,* & *ex ejus corio magnum utrem, quaſi follem quendã fecerunt, à cujus utraq; parte perticas magnas firmiter alligantes, follem partim ſarcinis partim aere impleverunt, ut aqua innatare poſſet. In iſtis perticis quatuor homines ſedebant, pondere quantum fieri potuit æquali; ita ut in quodam quaſi æquilibrio aquæ innatarent, ſed eos manere oportebat valdè quietos; uno enim ſe movente vel decidente, reliqui omnes cum toto inſtrumento peſſum ibant. Hanc admiran-* 4
dam machinam regebat vir robuſtus, bonus natator, qui fune alligato illam trahebat; ſequebantur duo natatores alii, qui tanquam gubernatores puppis, illam trudebant, quo vellent, adeo ut multùm ſibi gratularentur & Legatus *&* Pater *cum flumen hoc* Zebée *dictum, haud minus ac* Tartaricum Acherontem *ſuperaſſent, & dicere potuiſſent* ex Virgilio Æneid l 6.

Tandem trans fluvium incolumes

Multa alia notatu digna de hoc itinere & regno *Zendero* [Gingiro] quo an- 5
tea nunquam ullus Europæorum pervenerat, *Tellezius* memoriæ prodidit, ex quibus præcipua in Hiſtoriam noſtram retulimus. Id tantùm optaſſem, ut Pater *Antonius* etiam dies itineris ſui, ſitum locorum & elevationem poli, quam facile explorare poterat, tum etiam anni tempora, hyemis & æſtatis vices nobis expoſuiſſet.

A D D I T I O.

Ad §. XXVIII. hujus Capitis.

De Legato Æthiopico, Conſtantinopolim ad Turcarum Imperatorem miſſo, quem Thevenotius An. 1660. in Ægypto vidit]

De

(m) In volumine de ſacr. tempor. ratione Lib. VI. c. 44. pag. 71. (n) Lib. III. c. 26. pag. 278.

1De quo ſic loquitur (o): *Cet Ambaſſadeur eſtoit un vieillard, qui avoit èu le bout du* L. II. c. 16.
nez, le bout de la levre d'enhaut, & celuy de la levre d'en bas un peu coupez; mais qui N. LIX.
au reſte eſtoit fort bien fait, & de bonne mine, il eſtoit veſtu en Coſte, portant le tulban comme eux, & parla fort bon Italien; ce qui me donna occaſion de l'entretenir. Il me dit, qu'il s'appelloit Michaël, *qu'il eſtoit natif* de Tripoli de Syrie, *& qu'il avoit fait trois ou quatre voyages en Chretienté; Il me temoigna meſme qu'il estoit* Catholique Romain, *mais qu'il n'oſoit en Ethiopie ſe declarer pour tel, mais ſeulement pour* Abyſſin,
2 *c'eſt à dire* de la Religion des Coſtes. *Il y avoit XVIII. mois qu'il eſtoit party de* Gontar (p), Ville *capitale d'Ethiopie: Il avoit eſté ſi long temps a venir à cauſe des vents contraires, qui regnoient ſur la mer rouge, par laquelle il eſtoit venu, que d'environ cent perſonnes qu'il menoit auec luy, tant de ſes Serviteurs, que d'eſclaves pour preſenter au Grand Seigneur, il en eſtoit mort trente ou quarante. S'il avoit pris le chemin de terre il ſeroit venu plus viſte; car de* Gontar, *jusqu'à* Schüaquen (q) *il y a environ un mois & demy de chemin, & de* Schuaquen
3 *jusque* au Caire, *par chameaux quarante ou cinquante jours.* Summa eſt: *Legatum iſtum jam ſenem fuiſſe, nomine* Michaelem, Tripoli Syriæ oriundum. *Octodecim menſes illum in itinere hæſiſſe, ex quo* Gontarâ [lege Guendra] *Æthiopiæ metropoli profectus fuerit. Cauſam fuiſſe ventos contrarios in mari rubro. Si terreſtri itinere* Guendra Suaquenam *veniſſet ſeſqui menſis itinere: & deinde* Suaquenâ Cairum *quadraginta vel*
4 *quinquaginta diebus, iter ſuum citiùs conficere potuiſſet.* Sequitur hinc, iter proximum Cairo ad Regiam Æthiopiæ trium menſium minimùm eſſe. De muneribus, quæ Legatus iſte ſecum habuit, alibi diſſeruimus. I. 22. n. 16.

De Legatione

Regis Habeſſinorum ad Gubernatorem Batavorum in India.

5 Poſtquam ad Legationes Habeſſinorum venimus, operæ pretium nobis viſum fuit ſummam Legationis *Aſ-Zaghedi* Habesſinorum Regis *ad Gubernatorem generalem Batavorum* in India hîc paucis referre. Epiſtolam ejus ſupra retulimus. Do- 2. 7. n. 36.
na quæ attulerat, nempe Onagros rarisſimos, *Zecoras* dictas, alibi deſcripſimus. Le- I. 10. n. 6.
gatus ipſe *Goſia Morad* nomine, non Arabs (ut mihi ſcripſerat amicus) ſed Armenius fuit. Epiſtola Regia (niſi me computatio fallit) menſe Aprili Anno 1673. ſcripta erat. Ex Habesſinia Moccham, dehinc navi mercatoris Baneani Surattam deportatus fuit, ubi d. 7. Septembris 1674. decem viris ſtipatus appulit. A directore ſocietatis comiter exceptus, & primò *Malaccam*, deinde *Bataviam Iavæ majoris* urbem miſſus
6 fuit. Præter illam Epiſtolam nulla alia mandata habuit, ac ob id nihil cum eo agi potuit. Igitur liberaliter habitus ac publicis ſumtibus cum ſuo comitatu ſuſtentatus, tandem Surattam remiſſus fuit. Exinde Anno ſequente 1675. primo vere Moccham renavigavit, acceptâ ad herum ſuum epiſtola reſponſoriâ urbanis verbis repleta, additis donis huic nationi congruentibus, videlicet: veſtis coloratæ plurimum, Attalicæ Sinenſis aliquantum; ſex volumina holoſerici Perſici: acceſſit una & altera bombarda affabrè elaborata: duæ campanæ æneæ: duo ſpecula, pro famulis autem ſatis piperis. Duos annos ſe in itinere conſumſiſſe, Bataviæ dixerat. (r)

7 Sed parum fructuoſa viſa fuerunt commercia cum Habesſinis, tum ob incommodam & longinquam Maris rubri navigationem: tùm ob portus Habesſiniæ à Turcis poſſeſſos, qui lucra omnia in ſe trahunt, & peregrinos vel difficulter admittunt: vel merces portoriis ita gravant, ut quæſtus omnis in irritum cadat. Sed ut mihi videtur ſicuti *Moccha*, ita quoque in oppoſito Maris rubri littore procurator vel conſul conſtitui poſſet, iisdem pactis & conditionibus ut in aliis Turcicæ dominationis portubus fieri conſuevit.

Kk 3 COMMEN-

(o) Voyage du Levant. P. II. c. 68. p. 474. (p) Nullam novi metropolin hoc nomine. ጕንደር: Guender locus eſt in Dembea, ubi caſtra regia diu fuerunt, quæ fortaſſis intellexit. (q) Inſula eſt ሰዋኪን: Suaquên, de qua nos in hiſtoria noſtra I, 5, 3. (r) Hujus relationis ſummam ex actis celeberrimæ Societatis Indicæ excerptam debemus favori *Nobiliſ. & Ampliſſimi Dn Witſen Conſulis Amſtelodamenſis prudentiſſimi & meritiſſimi.*

L.II. c. 17. N. LX. & LXII.

COMMENTARIUS.

Ad Lib. II. Cap. XVII.

N°. LX. Unde Præſidum & Præfectorum Æthiopiæ appellationes tam peregrinæ tamque diverſæ natæ fuerint] Ex *Gregorii* relatione in Hiſtoria noſtra Lectori indicavimus, *Proreges, Præſides & Præfectos* provinciarum Æthiopiæ non iisdem officii ſui vocabulis appellari. Inde factum, ut cum Luſitani audirent alium ነጋሢ: *Nagashi*, alium መኰንን: *Macuenen*, alium ከንቲባ: *Cantiba* vocari, quidam putaverint eſſe regionum nomina, prout videre eſt in antiquis tabulis Geographicis, de quibus in hiſtoria noſtra diſſeruimus. Cauſam hoc ipſo capite hiſtoriæ noſtræ expoſuimus; quòd fortaſſis antiqui poſſeſſores, antequam à Regibus Habeſſinorum ſubigerentur, titulos illos geſſerint, eosque poſtea præfecti regii ſibi vindicaverint. Veluti ſi Rex Galliæ Gubernatoribus ſuis indulgeret, ut alius ſeſe *Ducem Britanniæ*, alius *Comitem Tholoſæ*, alius *Regem Arelati*, & ita porro, appellaret, ideo quòd primi poſſeſſores iſtis titulis gaviſi fuerint.

(Margin: 1; I. 4. 6.; 2)

COMMENTARIUS

Ad Lib. II. Cap. XVIII.

N°. LXI. Reges Orientis nullas amant hæreditarias dignitates, ac proceres ſuos omnes pro ſervis habent] De cauſis hujus moris in hiſtoria noſtrâ diſſeruimus; ita verò rem ſe habere liquet. De Turcis notius eſt, quàm ut ulla allegatione opus ſit. De Perſarum Rege conſtat, quòd ad tempus vitæ tantùm tribuat principales dignitates & opes (s). 1

Notabilia valdè ſunt quæ *O. Dapperus* (t) *de nobilibus & magnatibus magni Mogolis, Omrah* dictis ſcribit: *Quandoquidem agri omnes Regis proprii ſunt, nulli magnates ditionibus amplis conſpicui hîc dantur, cùm enim Rex omnium bonorum hæres ex aſſe ſit, nulla familia diu opulenta eſſe poteſt; ſæpe liberi procerum ad extremam paupertatem delabuntur, ut aliis magnatibus ſervire, vel equites gregarii eſſe cogantur. Illos quos maximè honorant, ſervorum nomine mactant.* Et pag. 184. *Illi qui Pardum in ſpectaculo vicerat*, dixit Rex: *Sum clementiſſimus tuus herus, & tu meus ſervus.* 2

N°. LXII. De clamore ſupplicum literas ſupplices ſcribere neſcientium] Quæ de hac re in Hiſtoria mea retuli, ea ex *Gregorio* meo intellexi. Poſtea eadem reperi in relatione *P. Hieronymi Lupi* (u), ſed malè expreſſa, ignorantiâ vel linguæ vel pronunciationis. Ut cum Arabicũ *Acid* ponit pro يا سيدى *Ia-ſiddi* ô Domine mi. *Adaric* pro Tigrenſium ሃደሬዮ: Hadarie ſeu *Hadarye* Amharicum ጃን: ኮዬ: *Ian-coy*, pro *Ian choi*, & ita porro. Edidit eam Thevenotius, ut in Commentar. ad Proœm. diximus §. 61. 1 2

N°. LXIII. Supplices peculiaribus vocibus Regem inclamando in Æthiopia uti in Hiſtoria noſtra diximus. 1

Amha-

(s) *Itinerarium Perſicum Olearii Lib. V. c. 35.* (t) In deſcriptione Indiæ propriè dictæ p. 289.

(u) Quam Thevenotius edidit inter alia Itinera curioſa. Voyages curieux. pag. 5.

Ambarenſes ſuum ሕዝ፡ ኪዳ፡ hoc pacto canunt: L. II. c. 18. N. LXIII. & LXIV.

Idque tamdiu ad nauſeam usque iterant, donec ſe exaudiri putent.

Gongæi ſuum ዶንዞ።

Tigrenſes ſuum ሃዳሪዬ።

Et ita alii aliter partim canentes: partim ululantes.

1 N°. LXIV. Mos Turcarum ſupplicum ignem in capitibus ſuis accendendi] De hoc more epiſtolam vidi Conſtantinopoli anno 1645. ſcriptam à *Levino Warnero poſtea Ordd. Fœderati Belgii apud Turcarum Sultanum Oratore* natione Germano, qui de multis querelis tum temporis per univerſum Imperium Turcicum gliſcentibus ſcribens: *ardentia capita noctu ante palatium & feneſtras Imperatoris crebrò conſpecta fuiſſe* dicit. Solent autem vel ex ſtramine vel ex charta, aut alia materia arida, quasdam velut vittas capiti imponere, atque ita è regione palatii procul ſtare. Ignes iſti nocturno tempore per feneſtras Sultanum advertunt, ut niſi planè ſtupidus & immiſericors eſſe velit, afflictos reſpicere, iisque remedium afferre cogatur. Idem confirmatur recentioribus relationibus impreſſis *de moribus Turcarum.*

2 Quæ de Indiæ Regis campana in extrema palatii parte à calamitoſis trahi ſolita ſcripſi, ea mihi retulit *Wilhelmus Leyel* (x), qui aliquot annos in India vixerat, atque Indorum mores probè noverat. Attamen in recentioribus hujus aulæ deſcriptionibus mihi non occurrit.

COMMENTARIUS

AD LIB. II. CAP. XIX.

1 N°. LXV. De judiciis & pœnis Habeſſinorum] Crimina in Æthio-

(x) De quo ſupra L. I. c. 10. n. 77. §. 2.

L.II.c.19. N.LXV. Æthiopia certi temporis præſcriptione tolli poſſe, apparet ex clauſula, quæ *edicto* regio *de abrogatione ſabbati* inſerta fuit, ut qui hoc crimen (ſcil. *feriationem Sabbati*) committeret, accuſari poſſet intra ſeptem annos. Eam vero non adjungi ſolere niſi in graviſſimis criminibus, *B. Tellezius* teſtatur.

Notatu dignum eſt, cuſtodiam captivorum Romanis olim uſitatam, apud Ha- 2
beſſinos adhuc in uſu eſſe: Sic enim *PP. Societatis* (y): *Captivitas in Æthiopia* (*ob capitalia delicta, etiam in crimine læſæ majeſtatis*) *tantùm conſiſtit in una catena, quæ captivi manum dextram & cuſtodis etiam adoleſcentis manum ſiniſtram* [ſic lege] *ligat, ita ut non prohibeatur deambulare & ire quocunque voluerit.* Hucusque Patres Soc. Ratio eſt quòd turres & carceres non habeant, & in tentoriis ſemper verſentur. *Ioh. Bermudes* utrumque brachium *Tzagazabi* catena vinxit more Æthiopico, ut ipſe
II.n.58.§.4 ſcribit *in rel. ſua* §. 1. Eſt ergo modus iſte vinciendi captivos caſtrenſis, in 3
caſtris à Romanis olim repertus, & poſtea etiam in urbe retentus. *Seneca* (z): *Eadem*
cap. X. *catena & cuſtodiam* [i. e. captivum] *& militem copulat.* Et de tranquillitate animi: *Omnes cum fortuna copulati ſumus, aliorum aurea catena eſt & laxa, aliorum arcta & ſordida*, &c. *alligatique ſunt etiam qui alligaverunt, niſi tu forte leviorem in ſiniſtra catenam putas.* Igitur dextra captivi manus cum ſiniſtra militis catenâ ſatis longâ, ut
Act. 12, 6. uterque commodè incedere poſſet, ligabatur. De *S. Petro* legimus: *In ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites vinctus catenis duabus.* Eo pacto ſæpe illuſtres etiam captivi retinebantur, uti accidit *Agrippæ Regi*, de quo *Ioſephus* (a): *Quòd Cajus Caligula amicus ejus, poſt mortem Tiberii commutaverit* τῇ σιδηρᾷ ἁλύσει χρυσῆν ἰσοστάθμιον *ferream catenam aureâ ejusdem ponderis.*

[Plura de hoc more vide apud *Lipſium Comm. ad Tacit. Annal.* 3. 22. 5.]

Nobilium pœna in Habaſſia eſt *deportatio in inſulam* lacus Tzanici, quæ ደቅ: 4
Dek vocatur. Expertus illam eſt *Za-Denghelus* regii generis juvenis, poſtea *Rex*. Talis apud multas gentes eſt uſitata; in Japonia habent inſulam *Faitſinchina* dictam, quatuordecim milliaribus *Iedo* diſtantem, de qua legere eſt in Legationibus Japonicis *ab Arnoldo Montano* editis (b).

Vindictam læſis concedere, quod in pleriſque Orientis regionibus uſitatum, con- 5
tra bonum & æquum pugnat, ob rationes in hiſtoria noſtra poſitas. Nihilominus in Perſia id vulgare eſt. Exemplum habes apud *Olearium* (c) Item apud *Ioh. Iohanſon Straus in itinerario* (d). Ita apud *Iaponenſes* privata vindicta permittitur. *In dicto legationum libro p. 35. a.*

cap. 70. in fine. *Ius talionis* in Habeſſinia frequens eſſe colligere licet ex *Alvarezii itinerario*. 6
De quo multa cùm apud Theologos, tùm apud JCtos reperiuntur, quæ hic exſcribere non vacat. Sufficiant quæ in Hiſtoria noſtra diximus, plura qui volet, conſulat *Commentatores ad Exod. 21. 23. & Deut. 19. 21. atque ibi Rabbinos*, qui cenſent, verba illa: *Oculum pro oculo, dentem pro dente*, propriè accipienda non eſſe, ſed limitationem hanc admittere: *niſi quis pecuniâ damnum datum redimere velit.* Sed eam gloſſam fundamento carere puto; etenim membra corporis humani æſtimari nequeunt.

ADDITIO.

De præſenti Æthiopiæ ſtatu. Cum ampliſſima *Batavorum Societas* 7
Indica rogatu meo quæſtiones quasdam pro cognoſcendo præſente Æthiopiæ ſtatu ad ſuos Directores in Indiam miſiſſet, *Hubertus Klock* procurator illius *Moccha* Arabiæ emporio *d. 19. Auguſti ann. 1685.* ſequentem reſponſionem ad me miſit, quæ ſummatim ſic ſe habet:

I. Habeſſinorum res nunc florentiſſimæ ſunt, & pace ſatis bonâ gaudent, niſi quòd 8
Barbari Gallai regni fines incurſionibus ſuis ab utraque parte adhuc vexent, ut ſemper parati atque intenti eſſe cogantur.

II. Iam

(y) *In epiſtolis annuis* 1624. & 1625. *p.* 27. (z) *Epiſt. V. in fine.* (a) *Antiq. Iudaic. Lib. XVIII. cap.* 8. (b) *In Germ. verſ. p. m.* 85. (c) *Itin. Perſ. Lib. IV. c.* 41. (d) p. 149. *d.* 25. *April. An.* 167[illegible]

9 *II. Iam tres anni ſunt, ex quo Rex* Jaſſok-adyam Sagghed *ad regnum pervenit.* L.II.c.13.
Succeſſit autem Johanni, *iſte* Baſilidi, *Suſnei filio. Prudentiſſimus eſt Princeps & valdè* N. LXV.
pius, adhæc ſtrenuus miles, annos habens triginta & unum.

10 *III. Quod ad ſtatum Eccleſiaſticum attinet, poſt exilium Patrum Societatis Alexandrinam Religionem, ſub Patriarcha Alexandrino, Coptorum Ægypti conſtanter ſequuntur. Creduntur tamen aliqui religioſi fratres adhuc ibi latere, qui Rege haud inſcio exercitio religionis ſuæ privatim fruantur.*

11 *IV. Aliàs jam ab anno 1640. nullæ mutationes memoratu dignæ in hoc regno nobis innotuerunt.*

V. Gallæi quidem latrocinia & populationes ſuas conſuetas continuant; nec quiſquam finem illarum prævidere poteſt. Etenim immanes iſti Leſtrygones magis quàm unquam alias inter ſe conſpirarunt. Negus [Rex] *contrà exercitus ſuos auxit & undique conduxit, ut eos aliquando debellet. Fama fert, illum res magnas moliri, ita ut brevi notabile quid ex illis oris audituri ſimus.*

VI. Portus Habeſſinicus Arkiko *cum adjacente inſula* Matzûa *adhuc ſub jugo Turcarum gemit, nec ulla mutationis ſpes affulget.*

12 *VII. Perdifficile eſt* peregrinis, *Turcarum ac Muhammedanorum, Habeſſinis ſubjectorum, ditionem pervadere, & in interiora Regni penetrare, niſi quis bene linguam calleat, & more regionis veſtitus ſit. Nihilominus magnâ circumſpectione opus eſt, niſi quis graves injurias, ipſiusque vitæ periculum incurrere velit.*

13 *VIII. Vix aliæ nationes, præter* Arabes *alioſque* Muhammedanos, *mercimonia cum Habeſſinis exercent. Iſti autem* Matzuam *&* Suaquenam *veniunt, quo Habeſſini merces ſuas deferunt, quæ navibus in alias regiones portantur.* Armenii *tamen nonnunquam modum introeundi reperiunt, qui ibi bene excipiuntur.*

14 *IX. Portus* Bailur [regni Dancalè] *non frequentatur niſi ab* Arabibus, *qui navibus ſuis,* Gelvas *dictis, ſemel in anno eo proficiſcuntur ac veſtes lineas ovibus, butyro, ac ſimilibus mercibus vilibus permutant.*

15 *X. Portus, ex quibus Arabes aliique Muhammedani in oram Habeſſinicam tendunt, ſunt* Moccha, Hededa, Cameron & Jedda: *A Septembri in Majum uſque* Euri *continui ſpirant: reliquo anni tempore* Zephyri; *qui à navigantibus ſedulò obſervari ſolent.*

16 *XI.* Habeſſini Chriſtiani *patriâ ſuâ rariſſimè egrediuntur, & ſi forte mercandi causâ Moccham vel Ieddam veniant, religionem ſuam diſſimulant, Muſulmannorum habitu incedentes.*

XII. Mancipia Habeſſinica *præſtantiſſima ſunt: & optimæ indolis, ut ſupra pluribus retulimus.* l.14.n.98.§.11.

Alia relatio

De hodierno Habaſſiæ ſtatu.

17 Præterea lectores meos celare nolo, quæ ſub finem anni 1683. Lutetiæ Pariſio-
rum, ex *Armenico* quodam *mercatore* cognovi, ad quem Dn. Thevenotius initio Pt. I, 3.
laudatus me duxit. Is nobis narrabat: *Epiſcopum quendam* Armenium, *familiarem ſuum, ultra annum in Habaſſia vixiſſe. Ex ea ante quatuor circiter annos reducem nunciaviſſe; Regi tunc temporis nomen fuiſſe* Johannes, *ſeque magnâ gratia apud illum*
18 *valuiſſe. Nam permiſiſſe ſibi contrectare cubitum, qui uno tantum oſſe ſolido conſtiterit. Cùm enim cæteri homines duo oſſa cubiti habeant, quorum alterum* ulna: *alterum* radius *ab Anatomicis vocatur; Reges Habeſſinorum id præ cæteris peculiare habere, ut radio iſto careant. Magna potentia pollere Monarcham hunc, pecunia ſatis habere, terram enim auri feracem eſſe, idque in aprico ſæpe reperiri. Sennâræ Regulum illi nunc ſubjectum ſibi tranſeunti dixiſſe:* Imperatorem ſuum Turcarum Sultano opulentiorem eſſe.

L. II. c. 19. N. LXV. *Religionem Alexandrinam ibi adhuc præpollere, niſi quod Rex crebris ſermonibus* 19
tractaverit, quòd Abbunam *ſeu* Metropolitam *ex Armenia accerſere vellet*, *ob craſſam*
Coptorum inſcitiam & ruditatem, *ſeque propterea ſuſpectum fuiſſe monachis Habesſinis*,
tanquam ipſe hanc dignitatem affectaret, *atque Romanæ Religioni addictus eſſet.*
Quippe eos Catholicis Romanis *adhuc valde infenſos eſſe*. *Quamobrem periculi evi-*
tandi causâ maturè ex Regno exceſſiſſe.

Neguçum Armenium quendam penes ſe habere rei tormentariæ magiſtrum, qui Ha- 20
besſinos pulverem pyrium facere, & bombardas atque ſclopeta fabricari docuiſſet. Re-
gem Legatum in Perſiam miſiſſe, qui inter alia dona Onagrum *pulcherrimum diſcolorem*
ſecum habuerit. Hæc Armenius ille.

Cum iſta Tavernerio, celebri illi peregrinatori, narraviſſem, ſimulque per- 21
cunctatus eſſem, quid in itineribus ſuis Orientalibus de hoc Monarchâ cognoviſſet.
Vera eſſe reſpondit, *quæ Armenius de ubertate auri illius regionis retuliſſet*; *ſe enim vi-*
diſſe & noviſſe Legatum quem Negus Habeſſinorum *ad* magnum Mogolem *miſerit.*
Illum pro munere regio ſecum attuliſſe arbuſculam auream *ramulis præditam*, *quæ in-*
ſtar vegetabilis in metallo quodam creverit; *ſeque manibus ſuis illam tractaviſſe*, *& duo-*
bus pedibus altam reperiſſe, digiti fere craſſitie. F. Bernierium *de iſto Legato quædam*
ſine causâ ſiniſtrè ſcripſiſſe, quia ſimultates cum illo exercuerit, quarum cauſas ignoraret.
Hæc Tavernerius.

Memini me in Bernierii Libro (cui titulus: *Hiſtoire de la derniere revolution des* 22
Eſtats du grand Mogol par le S. F. Bernier. Tomo. II.) de hac legatione ad Regem In-
diæ, *Orang Sebee* quædam obiter legiſſe, de quibus, quia liber ad manus non eſt, ju-
dicare nunc non poſſum. Tantum excerpſi, quæ de deſtinatione ſua in Habaſſiam
proficiſcendi ſcripſit his verbis:

Je faiſois état de paſſer de là à l'Isle de Maſowa *&* l'Arkiko *pour donner jusques à* 23
Gonder *ville capitale du païs de* Habech, *ou Royaume d'* Etiopie; *mais on m'aſſura*, *que*
depuis que les Portugais y avoient eſté tuez par l'intrigue de la Reine mere, *ou chaſſez avec*
le Patriarche Jeſuite *qu'ils y avoient amené de Goa*, les Catholiques *n'y eſtoient point*
en ſureté, jusques là qu'un pauvre Capucin *avoit laiſſé ſa teſte à* Suaken, *pour avoir vou-*
lu entrer dans le Royaume. *Que veritablement en me diſant* Grec *ou* Armenien *je ne*
courrois pas tant de riſque, *& que meme*, *quand le Roy auroit reconnu que je luy pourrois*
ſervir en quelque choſe, *il me donneroit des terres que je ferois cultiver par des eſclaves*, *que*
j'acheterois ſi j'avois de l'argent, *mais qu'infailliblement on m'obligeroit incontinent*
de me marier comme l'on avoit fait depuis peu, un certain Religieux, *qui y avoit paſſé ſous*
le nom de Medicin Grec, *& que jamais on ne me laiſſeroit ſortir du païs.*

Summa & ſenſus eſt, quod voluerit in *Matzuam* & *Arkikum* proficiſci, & ſic 24
porro *Guendram* caput Regni pergere. Sed certiorem factum fuiſſe *Catholicos* poſt
ejectum *Patriarcham Ieſuitam* ibi non amplius tutos eſſe. Quod quidem tanquam
Græcus aut *Armenius* introire potuerit, ſed uxorem ducere coactus fuiſſet, (quod cui-
dam *Monacho* [fortaſſis lubenti] acciderit) ſine ſpe veniæ rurſus exeundi.

Quæ ita prout accepi cum lectoribus communicare volui; quoniam pleraque
vera eſſe, & hiſtoriæ noſtræ congruentia deprehendi. Regulum *Sennaræ* (quæ
pars antiquæ Nubiæ eſt) à *Baſilide* ſubactum Gregorius quoque mihi retulit.
Solummodo unicum & ſolidum cubiti regii os fabuloſum
mihi videtur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

COM-

COMMENTARIUS

AD
HISTORIÆ ÆTHIOPICÆ
LIBRUM III. CAP. I.

De rebus Eccleſiaſticis.

N°. I. DE Matthæi Armenii primi Habeſſinici ad Luſitanos Legati relatione, quoad res Eccleſiaſticas]
1 De hoc viro ejusque narrationibus, à Damiano Goëzio editis, ſatis diximus in Procem. I. §. 9. & ſeq. Eccleſiaſtica, quæ hucusque diſtulimus, nunc referre operæ pretium videtur, quia hiſtoriæ eccleſiaſticæ Scriptores ſuperioris ſeculi multa ex illo ſumſerunt à veritate alieniſſima. Præcipua quædam capita ex illo delibabimus.

Parte primâ *de ceremoniarum & religionis ritu* ſic loquitur:

2 §. 14. *Symbolum Apoſtolicæ fidei Habeſſinis probari.* Hoc de Nicæno verum, de eo quod nos Apoſtolicum vocamus id dici nequit; illud enim non habent.

3 §. 16. *Angelicam ſalutationem in celebri uſu eſſe.* Tam ambiguè loquitur. Nam inter preces quotidianas uſurpari minimè verum eſt.

4 §. 18. *Cunctum populum quotannis in feſto Epiphaniorum ſolenniter rebaptizari.* Id quod verba ſonant, falſum. Baptiſmus enim propriè dictus in Habaſſia non iteratur. Videatur *hiſtoria noſtra L. III. c. 6. §. 43.*

5 §. 21. *Sacri olei & chriſmatis ſacramenta Habeſſinos agnoſcere.* Hoc planè falſum, teſtibus P. P. Societatis; *Godigno* Lib. I. c. 35. p. 215. *Tellezio* L. I. c. 37. *Alph. Mendezio in epiſt. Calend. Iunii 1626. data, & Romæ impreſſa.*

6 §. 37. *Concionatores paſſim eſſe, qui Chriſti fidem populo prædicent.* Hæc fortaſſis de converſione gentilium intelligi voluit, nullas enim conciones nec Homilias è ſuggeſtu habent, ut apud nos diebus Dominicis fieri conſuevit. Primas conciones Habeſſini à PP. Societatis memoriter recitari audiverunt, & mirati ſunt.

7 §. 41. *Sanctos vitâ functos facto examine canonizari*, id eſt *inter Divos referri* falſiſſimum.

8 §. 50. *Romanum Pontificem apud eos agnoſci pro primo Patriarchâ* æqualis poteſtatis cum cæteris Orbis Chriſtiani Patriarchis verum: at pro capite Eccleſiæ univerſalis cum poteſtate jubendi & prohibendi falſum, idque P.P. Societatis cum magno ſuo dolore experti ſunt.

9 §. 51. *S. Bartholomæum primum Evangelium Habeſſinis prædicaſſe.* Hinc apparet quod relator neque Hiſtoriam Eccleſiaſticam Æthiopum, nec vitam Bartholomæi, nec aliud quid memoratu dignum de rebus ſacris Habeſſinorum ſciverit. Quamobrem plura referre piget. Quilibet diligens lector Matthæi dicta cum Hiſtoriâ noſtra conferens vera à falſis facilè diſcernere poterit.

N°. II. De Tzagazaabi abſurdâ fidei Confeſſione]
1 Elogium hujus viri, quô illum Gregorius meus crebrò decorabat, እንስሳ: ገዳም: *Beſtia campi*, erat; cauſam in Hiſtoria noſtra expoſuimus. Sed ne ſolo noſtro aut Gregorii judicio ſtemus, En verba Tellezii. L. 4. c. 12.

 E aca-

L. III. c. 1. N. III. *E acabarà o mundo de entender o pouco credito, que ſe deue dar a os que o contrario escreveram: & em particular a o ſeu Embayxador Zaga-Zaab, que veyo a Portugal com o Padre Franciſco Alvarez, dizendo & eſcrevendo* que os Abexins eram finos Catholicos, *ſendo elles finiſſimos hereges; por mays que quis disfarçar ſeus disbarates na quella* proteſtaçam *de ſua fé, que fez em Lisboa, em vinte & quatro de Abril, no anno de mil & quinhentos & trinta & quatro, na qual* obſcuris vera involvit, *como ſe pode ver em Damiam de Goys.*

Tandem aliquando mundus cognoſcet, quàm parum fidei tribuendum ſit iis, qui contrarium ſcripſerunt [ſcil. Habeſſinos eſſe bonos Catholicos] ſpeciatim illorum Legato Zaga-Zaabo, qui cum Patre Franciſco Alvarezio in Luſitaniam venit, dicenti & ſcribenti, quòd Habeſſini ſint optimæ notæ Catholici, cum ſint peſſimæ notæ Hæretici; quantum etiam anniſus fuerit colorare ſua deliramenta in ſua *Proteſtatione* [confeſſione] *Fidei*, quam fecit Uliſſiponæ d. 24. Aprilis Anno 1534. in qua obſcura veris involvit, ut videre licet in Damiano de Goys. 2

Intelligit libellum ejus de religione & moribus Æthiopum, qui extat in *Hiſpania illuſtratâ* Tom II. p. 1302.

Similia ante ipſum Nicolaus Godignus tradit: *Iam monui ab illo* [Zaga-Zabo] *Damianum Goëz & alios per idem tempus hiſtoricos fuiſſe deceptos, multaque ex ejus narratione mandaſſe literis, quæ falſa fuiſſe deprehenſum poſtea eſt.* 3

Quæ Patrum Societatis verba ſufficere poſſunt ad demendam omnem autoritatem, quam ſcriptor iſte apud noſtrates habuit, & dictis ſuis omnes libros noſtratium ſcriptorum ſuperiori, & partim hoc ſeculo contaminavit: ſimul ad tollendam fidem illis omnibus quæ pro Romanâ religione, in gratiam Luſitanorum, apud quos tum temporis verſabatur, opuſculo ſuo immiſcuit. Plura huc facientia diximus ſupra in Procem. I. §. 4. 5. & 13. 4

N. III. De circumciſione Habeſſinorum] Quæ differentia ſit inter circumciſionem Judæorum & Habeſſinorum in Hiſtoria noſtrâ explanavimus. Habeſinos autem eam à Judæis non didiciſſe, & multas alias gentes jam à multis ſeculis eam uſurpaviſſe ſine ſcientia originis, clarius eſt quàm ut ullâ probatione egeat. 1

Præter gentes, quas in Hiſtoria noſtra nominavimus, *inſulani Socotoræ*, tametſi Chriſtiani, eam quoque adhibent. De illis *Maffejus* (a): *Ex Iacobitarum hæreſi propter vicinitatem Æthiopiæ multa vitia traxere. Nam & à Pontificis Romani auctoritate ſejuncti ſunt, & circumciſionem aliosque ritus Iudaicæ ſuperſtitionis uſurpant.* Sic loquitur *Maffejus*, eosdem fortaſſe ritus intelligens, qui Habeſſinis imputantur. 2

Habitatores etiam inſulæ *Madagascar* certo anni tempore circumciſionem peragunt (b). De *Najæis* gente Æthiopica (Hiſtoria Æth. 3, 1. 21.) *Eutychius in Alexandrinis annalibus Tom. I. p. m. 111.* ſic ſcribit: 3

وجنس من الحبشة يقال لها النجاه
يفعلون هذا الي هذه الغاية

Eſt gens inter Æthiopes, quæ dicitur Elnajah, faciens iſtud [ſcil. circumciſionem cultris lapideis, ſicut Joſua] *usque ad hoc tempus.*

Itaque non ſoli Judæi cum Mahumedanis nunc circumciſionem retinent, ut vir doctus ſcribit (c), ſed & Chriſtiani, quos ſupra nominavimus, cum Ethnicis nonnullis.

L.II.c.104. *Colchos* circumciſione olim uſos *Herodotus in Thalia* autor eſt, ſimulque multis argumentis docet, quòd Ægyptiacæ originis fuerint, ut planè mirum ſit, quòd Joſephus Scaliger (d) & ex eo Lucas Holſtenius (e) Colchos Hebraicæ originis fuiſſe ſcribat, ex decem videlicet tribubus à Rege Aſſyriorum in illa loca tranſlatis, quaſi nullæ aliæ gentes quàm Iſraelitæ circumciſionem habuiſſent. 4

Cauſas circumciſionis quas Muhamedani proferunt, ex Thevenotii itinerario 5
P. I. c. 32. Orientali in Hiſtoria noſtrâ retulimus. Locum integrum exſcribemus, quia rem totam planam facit; ſimul Judæorum circumcidendi ritum plenè declarat. Sic autem loquitur: *Mahomet choiſit la Circonciſion (plutoſt que le Baptéme) comme la plus anci-*

(a) Hiſtor. Indic. L. III. p. m. 127. (b) Teſte *Ioh. Iac. Straus Lib. I. Itiner. c. 2. p. 12. b.* (c) Le Moine in not. & obſerv. ad Barnabæ Epiſt p. 761. (d) In Propert. Lib. I. (e) Epiſtola ad Nihuſium de Sabbatio flumine, quæ inter Leonis Allatii συμμικτα extat.

ancienne, & meſme la plus commode. Car les Mahometans croyent, qu'un homme ayant le L. III. c. I.
prepuce coupé eſt plus propre à la generation, & veritablement les Arabes ont le prepuce ſi N. III.
long, que s'ils ne le coupoient, ils les incommoderoit fort, & on voit chez eux de petits enfans, a qui il pend fort long, outre que s'ils ne coupoient leur prepu-
6 *ce, en urinant ils en retiendroient tousjours quelque goutte, qui les pollueroit. Et toutesfois pour avoir quelque diſtinction d'avec les Iuifs, il ne volut pas, que la circonciſion des Turcs fut comme celle des Iuifs, car les Iuifs circonciſent leurs enfans des qu'ils ont huit jours, & apres avoir coupé le prepuce, coupent encore en deux avec les ongles la peau, qui couvre le reſte du gland, & la roulent avec les doigts, à fin de decouvrir entierement le gland, au lieu que les Turcs ne circonciſent leurs enfans qu'à onze ou douze ans.* Senſus eſt; *Muhammedem pro charactere ſectæ ſuæ circumciſionem Baptiſmo prætuliſſe: Et Muhammedanos eam ſibi utilem putare, & generationis & munditiæ cauſa, quia putant ſe urinâ pollui. Differre multum à Iudæorum circumciſione* &c. quod etiam nos in hiſtoria no-
7 ſtra docuimus. Sed in hoc fallitur Thevenotius, quòd exiſtimet: *Muhammedem illam ſectatoribus ſuis injunxiſſe*, & quidem cum differentia à Judæorum circumciſione. Siquidem eam non reperit nec injunxit, ſed repertam reliquit. Nam ex ſola majorum traditione & exemplo Pſeudoprophetæ ſui, non ex Alcorani ſcripto Muſulmanni circumciſionem retinent. Arabes enim diu ante illius tempora eam exercuerunt, ut ex *Philoſtorgio* liquet; *qui circa annum Chriſti 342. Homeritas* ſeu Ara- L. III. §. 4.
biæ felicis incolas (quos ille ex Kethura Abrahami ſecundâ uxore ortos putat) ſic deſcribit:

Ἐκπερίτομον δὲ τὸ ἔθνος κατὰ τὴν ὀγδόην περιτεμνόμενον ἡμέραν, καὶ θύουσιν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ δαίμοσιν ἐπιχωρίοις.	*Circumciditur iſta gens octavo die. Sacrificant autem Soli & Lunæ & Dæmonibus provincialibus.*

8 Quæ cùm ita ſe habeant, quid mirum, *Habeſſinos* noſtros, quos *Homeritarum colonos* diximus, eundem circumcidendi ritum à majoribus ſuis, non à Judæis, per manus traditum adhuc obſervare. Quin & Troglodytæ illorum vicini jam olim Ægyptiorum more genitalia circumciderunt (f), Diodorus:

Τὰ δ' αἰδοῖα πάντες οἱ Τρωγλοδύται παραπλησίως τοῖς Αἰγυπτίοις περιτέμνονται.	*Genitalia omnes Troglodytæ pariter ac Ægyptii circumcidunt.*

9 Dum hæc ſcribo incidi in quæſtionem inter quosdam viros doctos agitatam, *Num circumciſio apud Iudæos an apud Ægyptios primùm cœperit? Vel utra gens eam ab alterâ didicerit?* Qui prius aſſerunt, pro ſe habent textum Scripturæ: *Hoc eſt pactum* Gen. 17. 10.
meum quod obſervabitis inter me & vos &c. *Circumcidetur ex vobis omne maſculinum.* Quæ verba inferunt originem rei per pactum quoddam novum, à Deo cum Abrahamo initum: Qui poſterius, nituntur teſtimoniis profanorum autorum, qui de antiquitate hujus ritus apud Ægyptios teſtantur. Cumprimis Herodoti qui ſcribit: L. II. c. 104.

Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι.	*Quod Phœnices & Syri Palæſtinæ ipſi fateantur, quod circumciſionem ab Ægyptiis didicerint;*

Qui tamen ſcire poterant, Abrahamum cum ſua familiâ initium circumcidendi feciſſe.

10 Deinde parùm veriſimile illis videtur nationem jam Abrahami temporibus potentem voluiſſe à gente paſtoritia ſibi inviſa (quia deteſtantur Ægyptii omnes paſtores ovium. Gen. 46. 34.) aſſumere morem abſurdum ſordidumque (ut *Tacitus* loquitur) H. V. 5. 10.
& dolorificum valde; quem nemo adultus, niſi rationibus divinis (quæ apud Ægy-
11 ptios ceſſaverunt) permotus, ſibi in loco tam pudendo inferre velit. Ad locum Scripturæ reſpondent: Deum circumciſionem Abrahamo dediſſe, ut iridem Noacho, (g) ubi ſimilia verba reperiuntur: *Hoc ſignum fœderis, quod do inter me & vos* &c. Gen. 9. 12.
Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram; Non quod tunc primùm iridem creaverit Deus, nullum enim dubium eſſe, ut cauſæ iridis fuerunt ante diluvium, ita & iridem ipſam.
12 Verùm enim verò niſi ſolidè probent circumciſionem Ægyptiorum antiquiorem

(f) Lib. III. cap. 32. p. m. 165. (g) Spencerus iſta habet Lib. I. c. 4. p. 33.

L. III. c. I. N. IV. eſſe Abrahamo, quia Herodotus nullum tempus determinat, vana ſunt cætera argumenta: nam contingere potuit, non quòd tota Ægyptiorum natio ſimul & ſemel circumcidendi ritum aſſumſerit, ſed forte unus & alter ex plebe primùm circumciſione uſus fuit, eamque mox aliis perſuaſit, donec in omnes propagaretur. Deinde alia eſt ratio iridis, illiusque pacti omnibus viventibus communis, quàm circumciſionis ad ſolam Judæorum gentem ſpectantis, neque enim Nota dici potuiſſet fœderis inter Deum & Abrahami poſteros, quam etiam aliæ gentes jam tum uſurparent. Niſi forte פריעה *denudationem* pro differentia ſpecificâ tum primum introductâ, eamque pro diſtinctione ab aliis gentibus circumcidentibus accipere velis.

N°. IV. De præputio rurſus ſuperinducendo] Locus Apoſtoli 1
1. Cor. 7. 18. de hàc re ſic ſe habet:

18. Περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω. ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ἐκλήθη, μὴ περιτεμνέσθω.	18. *Circumciſus aliquis vocatus eſt, ne ſupertrahatur. In præputio aliquis vocatus eſt, ne circumcidatur.*
19. Ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ.	19. *Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt, ſed obſervatio præceptorum DEI.*
20. Ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω.	20. *Quilibet in vocatione, qua vocatus eſt, maneat.*

Locus hic interpretes pleroſque, ſupertractionis iſtius ignaros, torſit. 2

Græci & Latini veteres, ut & recentiorum plerique abſciſſum ſemel præputium rectè negant ulla arte, multominus naturâ reſtitui poſſe. *Hippocrates* id diſertè aſſerit *Aphoris.* 19. Sect. VI.

Ἐπὴν διακοπῇ ὀστέον, ἢ χόνδρος, ἢ νεῦρον, ἢ γνάθου τὸ λεπτὸν, ἢ ἀκροποσθίη (h), οὔτε αὔξεται οὔτε συμφύεται.	*Si diſſectum fuerit os, aut cartilago, aut nervus, aut* genæ tenue (i), *aut præputium neque augeſcit (recreſcit) neque coaleſcit.*

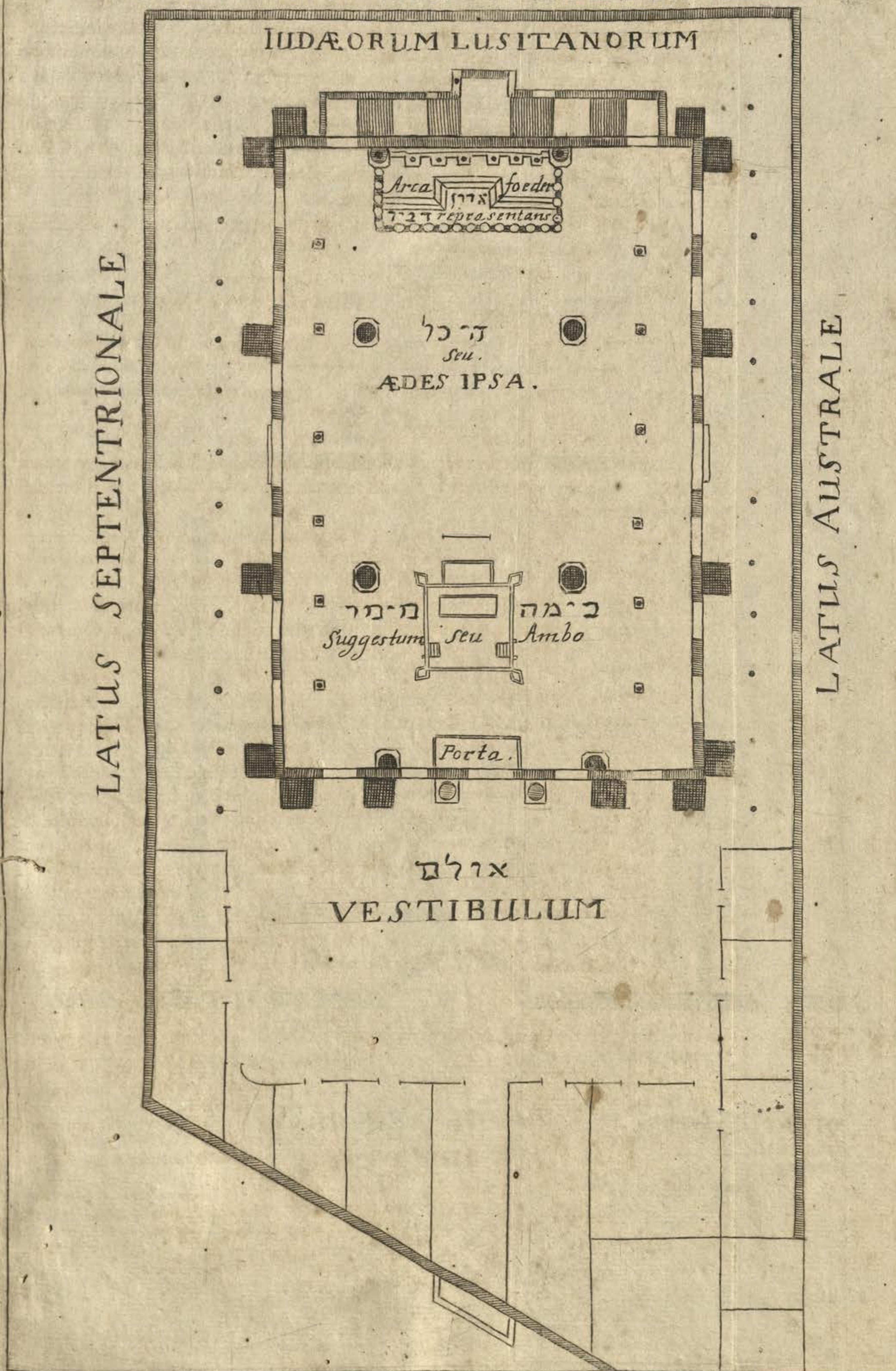
Neque putandum eſt, quod vir doctus opinatur (k), Hippocratem hîc loqui 3
tantùm de naturali non de artificiali reſtitutione, hanc enim fieri poſſe. Quis verò Chirurgus tantus artifex eſt, ut diſſectum os, cartilaginem, aut nervum ruptum reſarcire poſſit. Igitur una eadem mens Hippocratis, idem ſenſus eſt de præputio, ac de aliis illis particulis ibi enarratis, quod nulla arte reſtitui poſſint. Aſſentiun- 4
tur Medici præſtantiſſimi. *Rhodius Danus diſſertat. de Acia c. 6. pag. m. 91.* & ſeqq. qui & *Ariſtotelem* allegat, *Hiſt. Anim. Lib. I. c. 13. Iohann. Heurnium Lib. 6. aphor. 13.* merito ſcribere ait: *Præciſum præputium neque augeſcere iterum, neque coaleſcere poſſe.*

Quamobrem Theologi veteres & inter eos *S. Hieronymus in cap. 52. Eſaiæ*, & qui 5
illum ſequuntur, *Lyranus* & alii dictum hoc Paulinum propriè accipi non poſſe putantes (l), myſticè accipiunt, ut *qui ſemel ſe devoverit cœlibatui, non redeat ad conjugium*, quaſi Apoſtolus dixiſſet: Qui cœlebs vocatus eſt, ne ducat uxorem: & qui uxoratus vocatus eſt, ne diſſolvat matrimonium. Sed expoſitionem hanc 6
minimè quadrare ex toto contextu liquet. Non enim ſufficit partem aliquam textus allegoricè explicare; ſed continuare te oportet & dicere, & *qui in conjugio vocatus eſt, non redeat ad cœlibatum, quia cœlibatus nihil eſt, & conjugium nihil eſt.* Quæ oppidò abſona ſunt.

Verum enim verò ubi proprius & naturalis ſenſus datur, allegoriâ opus planè 7
non eſt, quia Rabbini & Talmudiſtæ communiter omnes agnoſcunt, præputium reſtitui

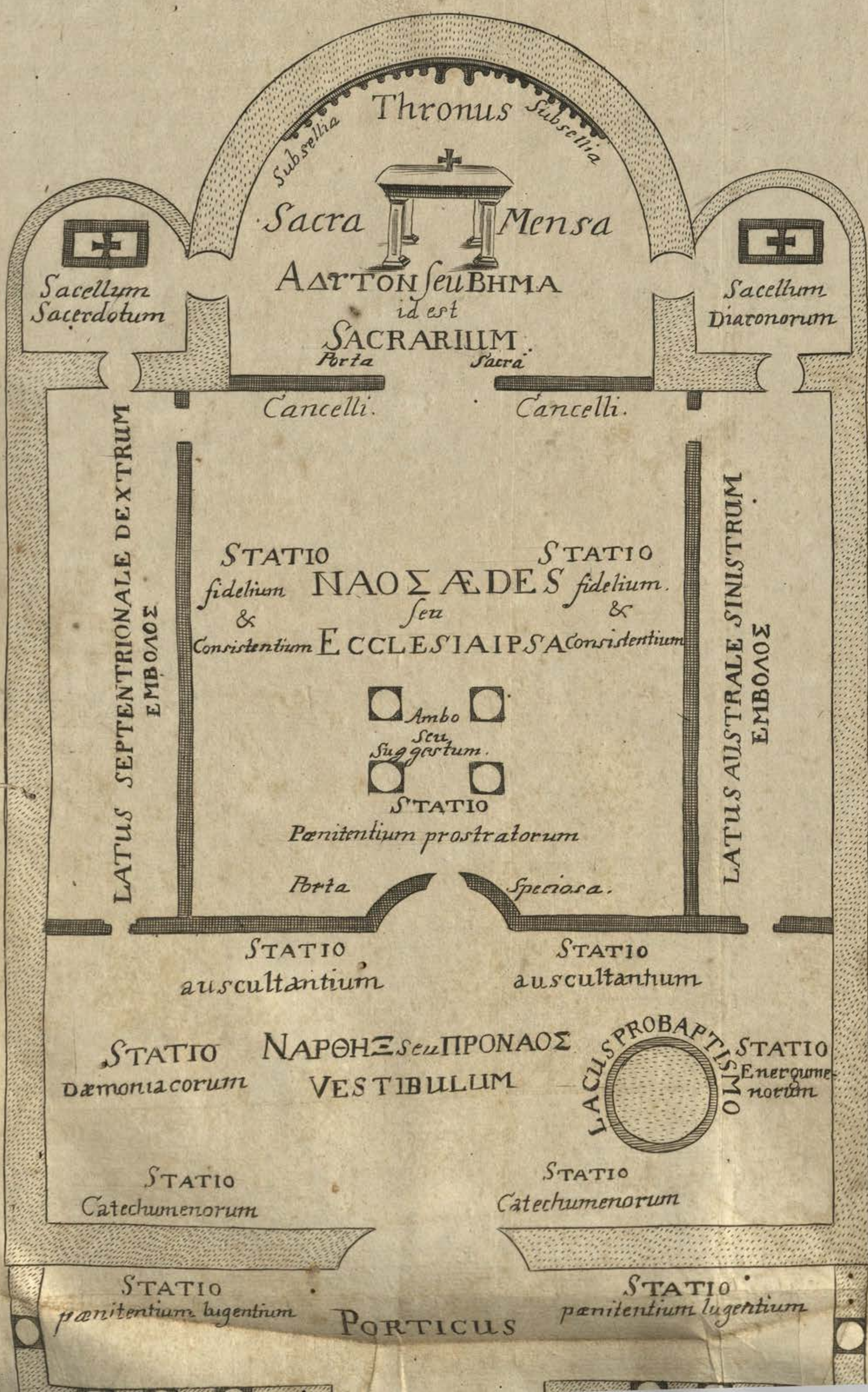
(h) Alibi vocat τὸ ἐπὶ τοῦ αἰδοίου δέρμα. (i) Quid hoc ſit interpretes parum expediunt, quare nos id Anatomicis relinquimus. Nos quidem Germanicè dicimus das dünne Ende. Sed tenue hoc non conſtituit peculiare quoddam membrum, neque partem aliquam ſeminalem quæ tantum in gena, & non æquè in aliis corporis partibus reperiatur, ut hîc peculiari expreſſione opus fuerit. Jacobus Hollerius Stempanus in Commentario ſuo ad hunc locum intelligi ait: Abnervationes illas lati muſculi ad oculos & palpebras & labra. Quid hoc ſit alii viderint, & an non in alia corporis parte æque reperiatur ac in genis. (k) St. le Moine in not. & obſerv. ad var. ſacr. p. 766. (l) Hieronymus enim ad 1. Macc. 1, 15. ait: *Non eſt poteſtatis noſtræ præputium adducere poſt circumciſionem.* Quod de Patre hoc mireris, cui Judæorum mores non ignoti fuêre. Igitur merito ab eo diſſentiunt Bellarminus 2. de N. D. c. 5. Corn. à Lap. Comm. ad h. loc. Spondan. A. C. 5756. 21. pag. 82. Reprehenditur etiam à P. Cunæo de Rep. Hebr. Lib. III. cap. 5. Alphonſus Salmero Toletanus. Tom. XIV. Diſp. 14. p. 98.

ICHNOGRAPHIA SYNAGOGÆ AMSTELODAMENSIS

ICHNOGRAPHIA ECCLESIÆ GRÆCÆ

pag. 371. N. L.

tui poſſe, atque talem virum ſuperinductum præputium habentem illi משוך, *attra-* L. III. c. 1.
ctum vel rectiùs (quia ſimplicia apud Hebræos vim compoſitorum omnium admit- N. I V.
tunt) *ſupertractum* vocant, doctrinæ causâ Latinè non obſcure repræputiatum dixeris; In plur. מְשׁוּכִים *attracti*, non מושכים *attractores*, ut vir doctus reddidit (m).

8 Quod autem iſtud revera factum & præputium reſtitutum fuerit, exempla paſſim docent. 1. Maccab. 1. 15. *Qui fœdus ſacrum deſeruerunt*, ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυςίας. *Fecerunt ſibi præputia.* Quamvis & iſtum locum quidam de moribus & ritibus gentilibus allegoricè accipiant (n), ſed malè & ſine cauſa. *Ioſephus* (o) *Menelaum, & Tobiæ filios* nominat, qui adulantes Antiocho Gymnaſium Ethnicum Hieroſolymis exſtruxere, atque τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπικάλυψαν *genitalium circumciſionem obtexerunt.*

9 Pleni de hac re ſunt Rabbinorum libri, ut pluribus teſtimoniis opus non ſit. Quin & talis *attractus* ſeu *repræputiatus* denuò eſt circumcidendus משוך צריך למול *Attractus opus habet, ut circumcidatur* [denuo] ajunt Rabbini; idque factum tempore *Cozibæ.* Imò quater vel quinquies attractus toties rurſus eſt circumcidendus, uti dicitur in *Bereſchith Rabba*, quod veri modi ſupertrahendi ignarus nemo cre- p. 46.
diderit.

10 Buxtorfius *in Lexico Rabbinico* ad vocem משוך: & in epiſtola doctiſſima ad Joh. Caſp Bauhinum (p). Ad quæſtionem: *Num abſciſſum præputium iterum recreſcere vel reduci queat?* ex Talmude Hieroſolymitano tract. יבמות c. 8. Item in tract. de Synedr. fol. 44. 1. id quidem affirmat; quomodo autem fieri poſſit, fatetur ſe ignorare, niſi quòd R. Salomon Jarchi in Gloſsâ Talmudis de Achane, quem repræputiatum putat, modum valdè flagitioſum & impoſſibilem fingit; משך את עור אבתי חמיר quod hic exponere pudet & credere piget. Operationem aliquam Chirurgicam habet Corn. Celſus (q) & poſt eum *Ægineta* (r) & *Fallopius* (s). Sed ut cuilibet legenti apparet, incertam, periculoſam planè, & dolorificam, quam nemo unquam experiri voluerit, nec quiſquam unquam, ut puto, expertus fuit.

11 Quomodo verò naturaliter recreſcere poſſit præputium, nemo quod ſciam hucusque docuit. Ut mihi videtur, diſtinctione expedienda res eſt. Duplex operatio in circumciſione Judaica peragitur, quarum utraque eſſentialis eſt, nempe *abſciſſio partis præputii*, quâ brevius redditur: deinde פריעה *denudatio glandis*, quâ ſuperior pars præputii dilaceratur, ita ut glans planè detegatur. Prior reſtitui nullo modo poteſt, atque de hac accipiendus eſt Hippocrates, & qui illum ſequuntur:

12 Poſteriorem vero & arte & naturâ reparari poſſe putamus, ut mox dicetur. Denudatio autem iſta tam eſſentialis eſt, ut circumciſor, qui eam omittit, nihil egiſſe videatur. Eſt enim Axioma recutitorũ notiſſimum, מל ולא פרע את המילה כאלו לא מל *Qui circumcidit & non denudat circumciſionem, perinde eſt ac ſi non circumcideret.* Modum hujus denudationis *Buxtorffius* (t) deſcribit: quod *circumciſor unguibus*

13 *pollicis pelliculam glandis in duo diſcerpat, ut glans omnimodè retegatur.* Hanc ob cauſam Turcæ, Habesſini, & aliæ nationes (apud quos epispasmus locum non habet, quia abſciſſione præputii tantùm utuntur) à Judæis pro ערלים *præputiatis* habentur, ut ſi Judæi fieri velint, denudationem admittere cogantur. Atque iſta eſt *ſecunda circumciſio*, cùm Iſraelitæ שנית *ſecundò* circumcidi jubentur, ut doctiſſimi Rabbinorum cenſent, aſſumtâ in auxilium Gematriâ Cabaliſticâ, teſte *Buxtorfio* (u). Hinc exponi poteſt locus Epiphanii (x), de Symmacho Samarita, quem Judæum factum ſecundò circumciſum fuiſſe ſcribit; id enim fieri Samaritis ad Judæos accedentibus. Quòd autem idem Judæis à Samaritis viceverſâ contingere putet, in eo graviter fallitur. Nam abſciſio præputii & denudatio ritè facta repeti nequit.

14 De abſciſſo præputio tàm Judæorum quàm gentilium res clara eſt, quod neque natura recreſcere, neque arte Chirurgicâ rurſus extendi & produci poſſit. At mul-

(m) Le Moine not. & obſ. in var. ſacra. pag. 761. (n) Auguſt. Marloratus Expoſ. Eccleſ. p. 135. & Hieron. loco paulo ante citato. (o) *Antiquit. Iud. Lib.* XX. *c.* 6. (p) Quam nobis exhibet celeberrimus Bartholinus de morbis Biblicis c. 26. (q) Lib. VII. cap. 25. (r) *Lib. VI. R. M. c.* 53. (s) *Libr. de decorat. c.* 9. (t) *In Synagoga Iudaica* cap. IV. p. m 98. (u) In dicta *Syn. Iud. cap.* 4. *p.* 102. (x) De menſur. & pond. p. 538.

L. III. c. 1. N. IV. V. multo aliter ſe res habet quoad rupturam illam, quam ſoli Judæi denudatione faciunt, & de eſſentiâ circumciſionis eſſe putant; quam Medici ſupra nominati ignoraverunt, & plerique philologorum adhuc ignorant. De hac aliud dicendum. Eam enim arte, vel etiam naturâ reſtitui poſſe veriſimile eſt. Arte; *ſi utraque pars cuticulæ ruptæ parumper refricetur, & vulneretur*, Chirurgi omnes fatebuntur, & multi egregii mihi faſſi ſunt, quòd talis vulneratio tantùm bene obligata, etiam ſine emplaſtro, multò magis adhibito eo, rurſus conſolidari poſſit, eodem modo, uti fiſſura labiorum curatur. Naturâ; *ſi propter cuticulæ illius diuturnam contiguitatem ſuâ ſponte connaſcatur*, (ut medici loquuntur) quod membranis in corpore humano caſu cohærentibus, contingere poteſt, & ſæpe contingit; veluti cum pulmo connaſcitur coſtis. Sicuti ergo ערל *præputiatus* habetur, qui פריעה *denudationem* non 15
paſſus eſt: ita rurſus talis cenſebitur, ſi denudationem iſtam arte reſarciverit, & glandem denudatam rurſus obtexerit, vel cuticula rupta ſuâ ſponte concreverit. Utrumque fieri poſſe Judæi firmiter credunt; Sic enim loquuntur: אם משך לו אחר ערלה או שנמשכה מאליה *Sive induxerit ei alius præputium, ſive inductum fuerit à ſe ipſo*. Itaque locum habere poteſt id quod ſupra ex *Bereſhith Rabba* protulimus, *quòd denudatio præputii glandem tegentis facta quater vel quinquies conſolidari*, totiesque rurſus rumpi, & ſic Judæus in verum circumciſionis ſtatum reſtitui poſſit, ne ערל vocetur.

Huc facit propria vocis ἐπισπᾶν ſignificatio, quæ non ſignificat *protrahere, pro-* 16
ducere, vel præputium abſciſſione breviùs factum rurſus in longum diducere, (quod de Achane Salomon Jarchi finxit, ut paulo ante meminimus) ſed *ſuperinducere* ſeu ſupertrahere. Deinde gloſſa משוך τὸν *Attractum* apertè definit: מהול שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה *Circumciſum* [ante hac] *cui ſupertractum eſt præputium, ut rurſus tegat coronam*, id eſt, caput ſeu glandem membri illius; ut *Buxtorfius* exponit in voce משך. Igitur talis משוך ἐπισπασθεὶς perinde æſtimatur, ac ſi fœdus DEI in ſe irritum reddiderit, ac ob id nullam partem habeat in vita æterna. Verba ſunt R. Moſis Majmon (y).

כל המפר ברית אברהם אבינו והניח ערלתו או משכה אף על פי ש׳ש בו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא׃

Omnis qui irritum reddit fœdus Abrahami Patris noſtri, & retinet præputium ſuum: aut ſupertrahit illud, quamvis habeat Legem, & bona opera faciat, non eſt ei pars in ſeculo venturo.

Dignum relatu eſt, quod mihi Rabbinus Manheimenſis Moſes Gerathwohl 17
narravit. Is auditâ mea ſententiâ, aſſenſum illi præbuit, referens: *Iudæo cuidam ſeni & diu viduo præputium dilaceratum, ita ut dixi, ſuâ ſponte concreviſſe, id eum familiaribus amicis aperuiſſe, qui quòd nemo præputiatus* גן ערן *Paradiſum ingredi poſſet, autores illi fuerint, ut id ſibi denuo dilacerari pateretur. Factum id præſentibus ſenioribus, non ut rurſus aliquid abſcinderetur, hoc enim non opus erat, nec fieri poterat, ſed tantùm ut connatum* [ſeu potius conſolidatum] *præputium rurſus dirumperetur*. Hac diſtinctione controverſiam inter eruditos hucusque agitatam ſopiri, & Rabbinorum dicta vulgò non intellecta conciliari poſſe putamus. Sed iſta nos propter dictum Pauli, ſimulque ad differentiam inter Judæorum, aliarumque gentium præſertim Habeſſinorum circumciſionem explanandam, paulo prolixiùs diſſeruimus.

[De Epiſpaſmo Judaico diſputationem edidit M. Jeremias Loſſius, qui loca nonnulla autorum nobis ſuppeditavit in notis allegata. Eruditam quoque diſſertationem de eadem materia D. Wedelium Lib. I. n. 51. 4. à nobis laudatum in lucem edidiſſe audio, à me nondum viſam.]

No. V. De Circumciſione, vel exſectione potiùs, fœmellarum in Africâ, partim etiam in Aſiâ uſitata] Ineptè circumciſio vo- 1
catur, quæ in fœminis Africanis peragitur. Propudioſa res eſt, nec de ea loqui voluerint viri graves illarum regionum, ubi ea eſt in uſu. *Gregorius*, cùm illius, tanquam

(y) In הלכות מילה cap. 3. n. 3.

quam alicujus rei notabilis, mentionem facerem, pudibundus exclamabat, *Phy, phy*, ut ad res turpes ſolemus; nec quidquam reſpondere volebat. Interpreta- L. III. c. 1.
bar illi, quæ *Tzaga-zaabus* in confeſſione ſuâ Fidei hac de re ſcripſerat, *quaſi juſſu & decreto Reginæ Maquedæ etiam mulieres circumciderentur.* Sed aliud reſponſum non N. V. 3. 1. 7. Com. Pr. I.
2 retuli, quam እንስሳ፡ ገዳም፡ ኮነ፡ *Beſtia campi fuit.* Interim data hâc occa- §. 17.
ſione, quoniam tot autores hujus rei mentionem faciunt, præter mentem de ea, tan- ibid. §. 21.
quam de materia aliqua anatomica, diſſerere cogor. Nam Anatomici, præſertim ii qui in Oriente fuerunt, rectè ſciunt quid fœminis Africanis abſcindi poſſit, ex quibus in gratiam curioſorum quædam exſcribemus; ſed abſit, ut figuram æri inciſam demus.

3 Thomas Bartholinus *in anatomia ſuâ reformatâ* (z) de clitoride ſcribit: *In hac verò parte Æthiopibus uſitatam fœminarum circumciſionem* Bellonius & Jovius *factam putarunt. Modum amputandi tradunt* Ætius & Ægineta, *qui cum nymphâ confundunt* (a). *Etiam nunc ob inſignem magnitudinem Orientales urunt, ne amplius creſcat, conductis ad id provectioris ætatis fœminis, quam operationem impropriè* الختانة *circumciſionem* [quæ marium eſt] *appellant* (b). *Eſtque illis tam neceſſaria ob excreſcentis clitoridis deformitatem, quàm decora. Nudæ enim in Ægypti Alcairo puellæ ſine velamine poſt hanc circumciſionem demum aut matrimonium, induſio veſtiuntur. De quibus ut & circumciſione nos fuſius in antiquitatibus puerperii.* Hæc rectiſſimè Bartholinus.

4 *Iohannes Weslingius*, qui quinquennium Cairi vixit, in *Syntagmate Anatomico*: pag. 108.
Clitoridis enorme atque inutile incrementum, endemium Arabibus Ægyptiisque malum eſt. Itaque vel in puellis, quicquid hujus vel immodeſtiùs prominulum conſpicitur, abſcindere protinus & inurere coguntur. Plura habes apud Regnerum de Graaf de mulierum organis c. 3. p. 174. Quibus continentur omnia, quæ de hac re dici vel ſcribi poſſunt. Ex
5 quibus refellere poteris ſecus loquentes, ut mox audiemus. Habes hîc nationes quarum fœminæ hoc dedecore laborant, quod benè *Endemium* vocat *Weslingius*, modo extendatur ad omnes Æthiopum fœminas, de quibus rectè loquitur Bartholinus. In Perſia quoque uſitatam ſcribit Bellonius (c), ac ob id in templa admitti, ſecus ac Turcarum fœminas, quæ ceu incircumciſæ templis excludantur. Sed vereor ne falſus ſit Bellonius. Etenim Olearius recens ſcriptor tradit: Perſarum fœminas &
6 conviviis & templis arceri. Quòd autem in Septentrionalibus Europæ & Aſiæ regionibus, etiam apud Turcas, iſta ſuperfluitas in fœminis non reperiatur, nemo mirabitur, qui reputaverit homines ſub Zona torrida incolentes, ut vultu, colore, capillis, ita & aliis corporis partibus & qualitatibus plurimum à cæteris mortalibus differre.

7 Valdè autem vetuſtum morem eſſe vel ex eo colligunt Rabbini, quòd, ubicunque circumciſionis in S. Scriptura mentio ſit, ſemper additum reperiatur זכר *maſculi* nomen, ne quid tale in *fœminis* tentetur (d). Primus ſcriptorum inſignis *Strabo* Lib. 17.
hujus rei meminit, diſtinctè, ut ſolet, ſcribens: Καὶ τὰ παιδία περιτέμνειν, καὶ τὰ θήλεα ἐκτέμνειν. *Mares circumcidere, & fœminas excidere ſolent.* Propriiſſimè *exciſionem* vel *exſectionem* vocat, & ſic optimè diſtinguit à circumciſione.

8 Porro *S. Ambroſius in ſuo Abrahamo* de circumciſione diſſerens addit: *Ægyptii* Lib. 2. c. 11.
quarto decimo anno circumcidunt mares: & fœminæ eodem anno circumcidi feruntur. Addit rationes, ut bonus Pater plerumque ſolet, longè petitas: Sed eæ non ſunt hujus loci. *Paulus Iovius Epiſcopus Nucerinus* ſcribit: *E pudendis etiam mulierum carunculam præcidere ſolent.* Tecla Marjam Habeſſinus *in reſponſionibus ſuis ad Examen* Lib. 18.
Cardinalium apud Thomam à Jeſu ait: *Propter quandam antiquam conſuetudinem in*

(z) Lugd. Bat. An. 1651. impreſſâ Lib. I. c. 34. (a) Quod horum exemplo etiam alii eruditiſſimi Viri faciunt. *Huetius* in Obſervat. ad Orig. Comment. p. 5. a. de hac exciſione: *Ea ſit reſectione* τῆς νύμφης, &c. κλειτορίδος, rectiùs dixiſſet. *Ætii* locum idem allegat Tetrabl. 4. Serm. 4. c. 103. *Paul. Ægineta.* Lib. VI. c. 70. Errat & *Bellonius* qui particulam hanc pudendi muliebris Græcis *Hymenea* Latinis *Alas* dictas putat. Obſervat. Lib. III. cap. 28. (b) Neſcio quis ſic appellet; nam Arabes peculiare & proprium vocabulum pro fœmellis habent, ut in fine hujus numeri dicetur. (c) *Lib. Obſervat. III. cap. 28.* (d) Gen. XVII. 10. 12. XXXIV. 15. 22. 24. Exod. XII. 48.

L.III. c.1. *maribus præputium; in fœminis verò nympham circumcidentes:* Ineptè ſatis, quaſi utro-
N.V.&VI. bique eadem ratio eſſet & modus. Adhuc pejùs Origenes (e): *Vt in viro præputium circumciditur, ſic in fœmina umbilicus amputatur. Duretus de l' origine des langues:*
pag. 575. *une petite carnoſitè*, inquit, *appellée par les Grecs* Νύμφη. *Parvam carnoſitatem* vocat, Græcis *Nympham* dictam.

Thevenot. (f) *de la circonciſion des filles des Mores, qui ſont Mahometans*, ait: *Mais* 9
ils ont quelques ſuperſtitions, que les Turcs n' ont pas; car les Mores circonciſent leurs filles, leur coupant un petit morceau de ce qu' on appelle Nymphe, & ce ſont des femmes, qui font cette circonciſion des filles. Les Turcs ne font point cela, ils circonciſent ſeulement les garçons. Senſus eſt: *Æthiopes Muhammedanos ſuperſtitione quadam uti, ſecus ac Turcas, quia & fœmellas circumcidant.* Ita putavit Thevenotius ſuperſtitionis eſſe, quod vitii cujusdam tollendi cauſa fit, quo Turcarum fœminæ carent.

pag. 201. Johann. Henr. Hottingerus in Append. Gramm. Harmonicæ ſcribit: *Talis* 10
circumciſio cumprimis in Ægypto fit, ubi anteriore naturæ muliebris parte ſuperflua quædam excreſcunt, quæ in tenera ætate auferri ſolent, non tamen ex lege aliqua vel religione, ſed duntaxat ad tollendum naturæ vitium, quod conceptui partuique obeſſe volunt. Sic quidem dicunt; at aliæ pudendæ cauſæ ſubſunt, de quibus hic loqui nolumus.
Lib. 8. Graviter autem fallitur Leo Africanus, qui de Alcairi civium ritibus narrat: *Circumire vetulas clamitantes, quæ mulieres juxta Muhammedis præſcriptum incidant.* Id dubio procul in *Alcorano* non reperit, nec etiam in *Suna* ſeu traditionibus Muſulmanno- 11
rum. Falſum quoque eſt, quod ſequitur: *tantùm in Ægypto & Syria hunc ritum obſervari*, quia, ut diximus, per totam Æthiopiam & partim Aſiam fit. Niſi locum hunc Leonis tantùm de vetulis illis in Ægypto & Syria clamitantibus accipere velis; quamvis nec id mihi lectum ſit unquam.

Dapperus (g) fœdum hunc fœminas exſecandi morem ſatis crudè & planè 12
deſcribit. *Georgius Andreas Sleswicenſis*, hujus rei ignarus (h), in turpiſſimis promontorii Bonæ ſpei fœminis aliquid propendere vidit, neſciens, *an cuticula illa naturalis, an ſciſſura quædam cutis facta eſſet*, quia barbaræ illæ moribus fœdiſſimæ hac exciſione non utuntur. Hæc dicenda fuerunt, ne quis impoſterum putet, circumciſionem marium cum turpi hoc actu comparari poſſe.

Poſtremo notandum Arabes peculiaribus vocabulis marium circumciſionem 13
à fœminarum exſectione diſtinguere. Nam de maribus dicunt ختن *Chatana:* de fœminis, خفض *Chafadha.* Magiſtra verò talis artificii vocatur خافضة *Chafidhaton*; de quibus vide Golium in Lexico.

N°. VI. De appellatione fœminæ inexciſæ apud Arabes probroſâ

] Diximus in hiſtoria noſtra talem fœminam inexciſam valdè pudendo vo- 1
cabulo Arabibus *Bandaron* vocari, corruptè pro *Badaron* (i). Nam in omnibus linguis obſcœna vocabula pudoris cauſa inſertis vel mutatis literis in pronunciando plerumque alterantur (k). Imò honeſta ſæpè vox talis κακοφωνίας cauſa ejusmodi corruptionem pati cogitur (l).

Hîc quoque notandum, ſicut probrum Judæo eſt ערל *Arêl* vocari, ita in 2
hunc usque diem Habeſſinis ቈላፍ፡ *Kuelaf Præputiatus* ſeu *incircumciſus* probroſum eſt, & ſic per contemptum convitiati ſunt Patribus Societatis (m); quaſi incircumciſum eſſe etiam Chriſtianis magno opprobrio duceretur.

N°. VII. De Baneanorum, gentilium Indorum, moribus profanis

] Hollandi *Benjanen* vocant; Gregorius meus *Banean.* De gentis hujus 1
abominabili idololatriâ, fœdis atque horribilibus idolis nunc agere inſtituti noſtri

ratio

(e) Hom. 6. in Ezech. (f) *In Itiner. ſuo Orient. P. II. c. 74. p. 497.* (g) *In Africa ſua titulo* Quoja *p. 417.* (h) *In itinerario ſuo c. 4. p. 5.* (i) Quin & alio infami κλειτορίδος nomine متكا *Metca* vocatur. (k) Exempla ex Germanica lingua afferre nolo. Itali modeſtiores, vel fœminæ pro *Catto Cape* dicunt. (l) Galli pro *Conuent* dicunt *Couuent.* Hollandi nomen regni *Calecut* ſcribunt *Calchut*: In Saxonia inferiori pro Kalekutiſche dicunt Calicutiſche Hanen vel Kalekunen. (m) Anonymi Epiſt. ad Suſneum; Part. 4. 5. & 9. infra cap. 10. n. 111.

ratio non permittit. Dolendum autem eſt, gentem aliàs mitem atque probam, & L. III. c. 1.
effuſionem ſanguinis abhorrentem, tam fœdâ idololatriâ laborare. Vetuſtiſſimam N. VIII.
Pythagoræ doctrinam de *Metempſychoſi* etiamnum retinent, nec ullum animalculum, & IX.
ne inſectum quidem necant. An verò illi doctrinam hanc inſanam à Pythagora, an Pythagoras ab illis hauſerit, valde incertum eſt, quamvis ſint qui utrumque ſcribant.
3 *Diogenes Laërtius in vita Pythagoræ* non meminit, quòd unquam in India fuerit. Indi certè apud Pythagoram non fuerunt. Igitur vel ex auditu habuit Pythagoras: vel ſtulta iſta opinio à diverſis fuit excogitata. Sacerdotes eorum, & docti inter illos viri *Brachmanes* jam antiquis noti fuerunt, hodiè *Brachminen* dicuntur; quorum ſectas plurimas recenſet *Dapperus in deſcriptione Indiæ ſupra allegatâ p. 28. b. Ioh. Albertus de Mandelslo in itin. Oriental. c. 35.* & ſeq. *Georgius Andreæ* L. IV. *itiner. Orient. Indiæ.* Cap. XII.

N°. VIII. De cibis Tartarorum Orientalium inſolitis]

1 *M. Paulus Venetus de cibis Tartarorum memorat: Equos & canes & inſecta quædam* [in Lib. I. c. 57
2 Mſſ. nominantur, ſed vox legi nequit, teſte Andr. Mullero] *comedere ſolent.* Georgius Andreæ (n) de iis ſcribit: *Omnis generis carnem edunt, eamque ſemicrudam, modò caro ſit, veluti equos, camelos, vulpes* &c. atque ille inter alias cauſas, quare ex Tartaria
3 fugitivus factus fuerit, hanc ciborum inſuetudinem refert. *Neuhofius*(o) idem teſtatur. Barbaros populos in Africa dari *Pamphagos*, id eſt: *Omnia comedentes* quicquid occurrit, diximus in Hiſtoria noſtra I. 14. 52.

N°. IX. Sabbatum ſimul cum die Dominica in primitiva

1 Eccleſia celebratum fuiſſe] Autores, qui hoc verè aſſerunt, in Hiſtoria noſtra allegavimus; plures reperiuntur apud *Gabrielem Albaſpinæum Aurelianenſem Epiſcopum* (p) ut mirum ſit Theologos quoſdam recentiores id in dubium vocare.
2 *Conſtitutiones Clementis & Canones Apoſtolorum nominatim trigeſimum tertium* non in hunc finem in hiſtoria noſtra allegavimus, ut argumentum aliquod ex ἐπιγραφῇ [inſcriptione] pro autoritate illorum adſtrueremus; ſed tantùm in teſtimonium antiquitatis, cui ſufficientiſſimi ſunt. Id enim validè fieri poſſe rectiſſimè *Scaliger* docet (q) his verbis: *Quòd autem Habeſſini Sabbatum æque ac Dominicam ab opere immune habent, id non eſt argumentum Iudaiſmi, ſed veteris Chriſtianiſmi. Quot enim Canones ſunt, qui vetant Sabbato opus facere?*

3 Fuerunt inter antiquos hæretici Sabbatarii, ideò fortè ſic dicti, quòd Dominicam planè ſpreverint: vel quòd Sabbati celebrationem, tanquam Chriſtianis neceſſariam & quidem Judæorum more rigidiſſimè exegerint; non quòd eos, qui ſponte illud obſervarent, condemnaverint. *Concilium Laodicenum* expreſsè docet: Can. 16.
quod μετὰ ἑτέρων γραφῶν *cum reliquis ſcripturis etiam Evangelium ſit legendum die Sabbati.* Quem canonem non ſatis explicant Interpretes; quoniam non meminerant *Paraſchas* Legis Moſaicæ & *Haphtaras* (r) tantùm more Judaico antea lectas fuiſſe; omiſſis lectionibus evangelicis. Volunt ergo Patres Laodiceni, ut etiam legatur *Novum Teſtamentum.* Rectè *Ariſtenus:* Εὐαγγέλιον καὶ Ἀπόστολος &c. *Balſamon enim & Zonaras* preces tantùm antea habitas fuiſſe putaverunt.

4 Dubium ergo nullum eſt, quòd tum temporis conventus Chriſtianorum ſacri in Sabbato habiti fuerint, aliàs ſupervacaneum fuiſſet, lectiones publicas illo die ordinare. Idem porro colligitur ex eo, quòd ubique in hoc concilio in actibus ſacris (qui non niſi publicè fiebant) σάββατον καὶ κυριακὴ *Sabbatum & Dominica* conjungantur, veluti can. XLIX. & canone LI. *Quod oportet* τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας ποιεῖν ἐν τοῖς σαββάτοις καὶ κυριακαῖς, *ſanctorum martyrum commemorationes facere in Sabbatis & Dominicis*, quæ omnia fruſtra ſic dicerentur, niſi etiam ſacta die Sabbati in Eccleſia habita fuiſſent. Quomodo verò intelligendus ſit canon XXIX. dicti concilii, ſequenti numero dicemus.

(n) In dict. Itiner. Orient. Lib. III. c. 8. & cap. 10. (o) *In itiner. Sinico c. 18. p. 395.* (p) Obſervat. de veter. Eccleſ. ritibus. Lib. I. cap. 13. (q) *Diſſertatione ad Comput. Æthiop.* Lib. VII. pag. m. 683.
(r) Sectiones Librorum Biblicorum ſunt, à Judæis ſic dictæ, eruditis notæ.

L. III. c. 1. N°. X. De Feriatione Sabbati apud Habeſſinos uſitata]

N. X. In *Confeſſione Fidei Claudii Regis Æthiopiæ*, quam ſupra Lectoribus dedimus, ſatis ap- 1
II. 6. n. 29. paret, quo pacto Habesſini Sabbatum: & quo pacto Dominicam obſervent, & quam differentiam inter utramque diem faciant. Ruralia opera die Sabbati intermittunt, forte ob verba expreſſa Legis: በሳብዕት፡ ዕለት፡ ታሀርፉ፡ ዘርእ፡ ወታሀርፉ፡ ሀጺድ፡ *Septimo die ceſſare facies ſementem & ceſſare facies meſſem.* Ut habet Æthiopica verſio *Exod. 34, 21.* Res acerrimè agitata fuit tempore PP. Societatis, qui plane nolebant, ut opera ruſtica intermitterentur. Hinc ſevera illa edicta Suſnei contra feriatores, *de quibus infra num. XI.* hujus libri. Nec ſacros conventus illo die permittebant, & graves pœnæ ſanciebantur in transgreſſores, ut in *Hiſtoria noſtra* dictum. III. 10. 64.

Gregorius meus indignabatur, cùm audiret Judaiſmi inſimulari populares 2
ſuos ob Sabbati obſervationem, me quaſi interrogans: *An non liceat orare & Deum colere die Sabbati, ſi id ex priſca conſuetudine ſine obligatione ad Legem Moſaicam fiat, cum libertate laborandi & opus faciendi? Nonne Apoſtolos ipſos Sabbatum cum Iudæis celebraviſſe*, Act. 13. 14. &c. *Se ſatis ſcire celebrationem diei Dominicæ jam tum tempore Apoſtolorum cœpiſſe, ſed dicat ſibi aliquis, quando ſabbatum fuerit abrogatum? Nam unius conſtitutionem non eſſe alterius abrogationem. Statum quæſtionis in eo conſiſtere* (1.) quoad jus, *an liceret abrogare id quod DEVS ipſe certo die in memoriam creationis ſtatuiſſet?* (2.) quoad factum, *an Apoſtoli reverâ illud abrogaverint, cùm potius veriſimile ſit, illos tenerâ adhuc Eccleſiâ Iudæos ſcandalizare noluiſſe, adeoque Sabbatum ſimul cum die Dominica retinuiſſe. Id liquere ex Hiſtoria Eccleſiaſtica. Non enim ſequi, diem Dominicam Apoſtoli inſtituerunt, ergo Sabbatum abrogaverunt. Potuiſſe enim naſcente Eccleſiâ & diris illis temporibus, ubi plebs frequentiori admonitione opus habuerit, binos imò plures dies ſacros ſingulis hebdomadibus haberi. Quòd autem ſequentibus temporibus in Eccleſia Græca & Latina ſenſim in deſuetudinem venerit, id aliis Eccleſiis Orientalibus officere minimè debere, nec illas propterea damnandas eſſe.* Hæc ex mente Gregorii. *P. Rich. Si-* 3
mon (s) cenſet: *que le Ieſuite Roderic ne devoit pas tant preſſer les Cophtes dans la Conference.* h. e. *Ieſuitam Rodericum non debuiſſe Coptis in hoc articulo* [ſcil. feriationis Sabbati] *tam acriter inſtare.*

Verùm Habeſſini non tantum ab opere rurali in Sabbato ceſſant, ſed etiam 4
nullum iter faciunt. Narrant PP. Societatis (t): *Proregem Tigræ uxori mandaſſe, ut proficiſceretur Fremonam ad audiendam Patrum Soc. Miſſam, ſed noluiſſe famulos illius ſimul proficiſci, quòd dies Sabbati eſſet, quia neque Sabbato, neque die Dominica iter facere liceret.* At Proregem illis dixiſſe: *Ne cunctemini iter aggredi iſto die, neque exiſtimetis eſſe peccatum, en* Concilium Laodicenſe, *quod jubet, ne Sabbatum obſervetur.* Hæc Patres. *Canon XXIX.* illius concilii intelligitur; in quo explicando æſtu- 5
ant eruditi, quòd videatur aliis de Sabbati ſanctitate pridem traditis repugnare.
L. 8. c. 33. Nam in Conſtitutionibus, quæ dicuntur Apoſtolorum, legitur: Σάββατον καὶ κυριακὴν σχολαζέτωσιν οἱ δοῦλοι, &c. *Sabbato & dominica otiantor ſervi*; & tamen dicto canone XXIX. dicitur: ὅτι οὐ δεῖ χριστιανοὺς ἰουδαΐζειν, καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ· τὴν δὲ κυριακὴν προτιμῶντας, εἴγε δύναιντο, σχολάζειν. *Quod non deceat Chriſtianos Iudaizare, & in Sabbato feriari, ſed operari illo ipſo die: Dominicam verò magis honorantes, ſi poterint, otiari.* Antinomiam hanc tollere conatur *Alba-* 6
ſpinæus (u) hoc modo:

Primò reſpondet: *Canonem in eos factum eſſe, qui Iudaico more Sabbata obſervarent*; hoc eſt: quòd non tantùm ab agreſti, ſed ab omni alio domeſtico labore ceſſarent: & etiam animalia ſua domi continerent, & hoc ipſum eſſe Judaizare, quod hoc Canone improbetur.

Secundò: *Chriſtianos feſta ſua ita nunquam obſervaviſſe, ut ab omni prorſus labore abſti-*

(s) *Hiſtoire critique de la creance & des coutumes des Nations du Levant* 1684. *pag* 135. (t) In epiſtolis de annis 1608. & 1609. (u Obſervationum Lib. I. c. 13. pag. 36. reperiuntur poſt Opera Optati Milevitani, Paris. 1631.

abſtinerent, ſed quantùm commodè fieri poſſet. Nimirum in hoc Canone dicitur: L. III. c. I.
εἴγε δύναιντο, *ſi modò poſſint.* Nam ſi ab omni omnino labore in diebus feſtis Chriſtia- N. X.
nis abſtinendum eſſe putaſſent, ita Patres locuti non fuiſſent.

7 Ad me quod attinet, expoſitionem conjecturalem Albaspinæi admitto, ea enim confirmatur *obſervantiâ*, quæ (ut Jure Conſulti loquuntur) *optima eſt legum interpres.* Iſta autem apud Æthiopes, priſci moris tenaces, doceri poteſt ex ſæpius allegatâ *Claudii Regis Æthiop. Confeſſione*, dum ſcribit: *Non celebramus Sabbatum ſicut Iudæi, qui neque aquam hauriunt, neque ignem accendunt, neque panem pinſunt, neque de domo in domum migrant* (x). Hactenus Habeſſini dictum *canonem XXIX. Concilii Laodiceni* obſervant. Judæos enim iſta & multo plura obſervare, *Buxtorfius in Synagoga Iudaica cap. 16. ex tract. Talmud. de Sabbato* refert, & in ſpecie notat, *quod* p. 372.
Sabbato ne minimum quidem liceat efferre מרשות לרשות *ex dominio vel poteſtate in poteſtatem*, i. e. *ex uno conclavi in alterum: ex uno domicilio in aliud domicilium.*

8 Graves autem altercationes inter Doctores eorum de ejusmodi minutiis dantur; ex gr. Exod. 35. 3.

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת· | *Ne accendatis ignem in omnibus habitationibus veſtris in die Sabbati.*

Rigidiores, & inter eos Karræi hunc locum ſic intelligunt, *ut ne ullum quidem ignem habere liceat*, prout *Iacob Levi* Judæus Hebronenſis, in Europam eleemoſynarum cauſa miſſus, mihi narravit. At cæteri Judæi putant: *ignem ſibi habere licere, modò ipſi illum non accendant, & neque focum neque titionem attingant, ſed miniſterium hoc per pauperes Chriſtianos efficiant*, ut ſupra indicavimus. I. n. 68. 3.

9 *Samaritani* in literis *Sichemo die 13. menſis ſeptimi anno Mundi 6125.* ad me datis, differentiam inter ſe & Judæos enarrantes inter alia ſcribunt: ࠅࠋࠀ · ࠍࠁࠏࠉࠓ ·
ࠀࠔ · ࠁࠔࠁࠕ · *& non accendimus ignem in Sabbato*, quo ſatis indicant, quòd etiam ab aliis non accendi curent, aliàs nulla differentia eſſet â Judæis.

10 Sed ego multa de hac re legens obſervare mihi videor, non quoad cultum divinum, quin utroque die rite haberi poſſit & debeat, apud veteres dubitatum vel diſputatum fuiſſe, ſed quoad labores & opera, quatenus nimirum agenda vel intermittenda, quid quantumvé laborandum eſſet. Canones enim priſci de hac re generaliter loquebantur, nullum certum laboris genus definientes, propterea variam apud Doctores admittebant expoſitionem. Præter illum quem in hiſtoria noſtra adduximus, primus ex XVII. illis qui Petró & Paulo adſcribuntur ex Alexii Ariſteni Epiſtolis apud Beveregium Tom. II. eodem modo ſic ſe habet: Πέντε ἡμέρας οἱ λαοὶ ἐργαζέσθωσαν, σαββάτῳ δὲ καὶ Κυριακῇ τῇ ἐκκλησίᾳ σχολαζέτωσαν, &c. *Quinque dies populi opus faciunto, Sabbato autem & Dominicâ Eccleſiæ vacanto.* Quidam igitur patres familias cum uxoribus & liberis iſta ſibi tantùm dicta putabant, ſervos autem ſuos ad labores adſtringebant, ſupervenit igitur alius Canon (y), quem
11 ſupra allegavimus, quô *ſervi quoque feriari* jubentur. Alii nihil prorſus neque per ſervos, neque per jumenta ſua Judæorum more operabantur: contrà die Dominicâ omnem laborem, utpote nuſpiam prohibitum, licitum eſſe rebantur. Cui rei temperamentum afferre voluit concilium Laodicænum, antiquiores Canones quaſi explicans, & prohibens die Sabbati ἰουδαΐζειν id eſt: *Iudaico more feriari: die Dominicâ verò, quantum fieri poſſit, quieſcere jubens.* Paucis: *Feriâ ſeptimâ non omne opus intermittere more Iudaico: primâ verò non omne opus facere.* Idque modò ſtrictius modò laxius in Eccleſiis acceptum & obſervatum fuit; donec feriæ Sabbati in Eccle-
12 ſia Occidentali, ut alii ritus Judaici, planè in deſuetudinem venirent. De qua materia plura dicemus infra Num. XLIX. hujus libri. Hæc ſufficiant ad demonſtrandum, quod feriatio Sabbati in Eccleſia primitiva certo modo fuerit in uſu, nominatim in Eccleſia Alexandrina, in qua etiam retenta, & in Æthiopicam derivata fuit.

 Confe-

(x) *Cap. 16. ex tract. Talmud. de Sabbato.* Hinc ſatis intelligitur falsò imputari Habeſſinis quod Sabbatum more Judaico celebrent; prout ſcribit Brerevvood in ſcrutin. relig. c. 16. & 23. & alii.

(y) In Conſtitut. Apoſt. Lib. 8. cap. 33.

L.III.c.1. N. XI. & XII. Conferatur epiſtola Jacobitæ cujusdam Anonymi ad Regem Susneum, quam infra cum lectore communicabimus. Cap. X. n. CXI.

N°. XI. De jure Leviratus, an apud Habeſſinos ſit in uſu?

Alvarezius quidem affirmat; at *cap. XXI.* itinerarii ſui exempla affert planè non convenientia Hebræorum juri. Nam *jus Leviratus Deut. 25. 5.* conſtitutum præciſè vult, ut frater ſuperſtes fratris ſine liberis mortui viduam ducat. At in caſibus ab Alvarezio allatis planè alia res eſt, ibi enim divortio facto, & liberis exiſtentibus, frater repudiatam duxerat, & etiam liberos ex ea genuerat, quod certè, ut ſcandalum magnum, à Gregorio meo valdè improbabatur.

N°. XII. De Confeſſione Fidei Regis Claudii an ſit legitima?

II. 6. 29. Hanc ſupra denuò totam additis annotationibus noſtris imprimi curavimus. Diſpiciemus hoc loco, num vera & genuina cenſenda ſit? Cum illa primùm in Anglia cum Lexico & Grammatica mea Æthiopica imprimeretur, *Brianus Waltonus*, *Edm. Caſtellus*, aliique amici *Angli*, qui editionem promoverant, nullum unquam de ea dubium moverunt, quò minus pro genuina haberetur. *Ioh. Henricus Hottingerus* in diſſertatione, Etymologico Orientali ſive Lexico Harmonico præmiſſa, de ea ſic loquitur: *Scriptum eſt non usque adeò antiquum, raritate tamen & uſu ſuo maximi æſtimandum.* *Ioh. Mich. Dilherrus* in tractatu ſuo Germanico de vita Chriſti eam Germanicâ linguâ donavit. *Eberhardus Ankelmann* S. S. Th. Licentiatus eam Luſitanicè expreſſit, ac ſimul Germanicè ſub titulo Luſitanico & Germanico edidit: Etliche merckwürdige Sachen/ꝛc. *I. Vlricus Wildius S. S. Th. D.* in diſſertatione ſua *de Eccleſia Æthiopica*, illa Confeſſione paſſim nititur, quod etiam facit *M. Dietericus Luders* Stadenſis in quinque diſputationibus pereruditis de Hiſtoria Imperii Abisſini; neque quisquam horum doctiſſimorum virorum fungum pro cerebro habuit.

Joh. Henricus Hottingerus.

p. 2. b. Solus *Andreas Mullerus* Greiffenhagius in Diſſertatione prima de *Moſe Mardeno* 2 poſtquam de fictis Legationibus, atque epiſtolis, incertisque confeſſionibus dixiſſet, ſubjungit hæc verba: *Iudicet qui poteſt de Gabrielis epiſtolis &c. de Claudii Abiſſini Regis confeſſione.* Quibus verbis ſcrupulum, quem ſolus fortè habuit, injicit lectori, ut & hanc inter incertas confeſſiones numerandam eſſe cenſeat. Æquum omninò erat, ut dubium ſuum promeret, quo & lectores de eo judicare quiviſſent. Sed ille ſimpliciter eam aliis ſcriptis fictis admiſcuit. Operæ pretium nobis videtur Hiſtoriam 3 integram hujus Confeſſionis Lectoribus ob oculos ponere, ut expendant, an ſuſpicio aliqua νοθείας [ſuppoſitionis] locum habere poſſit. Cum anno hujus ſeculi quinquageſimo nono Hamburgi apud *Dn. Ezram Edzardū* (ob officia in convertendis Judæis, iisque ſuſtentandis celeberrimum) agerem, protulit mihi librum membranaceum Æthiopicum in Æthiopia Mſtum, operimento ſpoliatum, quod, ut ex reliquiis exiguis apparebat, è Holoſerico rubro factum fuerat. Deauratum quoque fuiſſe veſtigia auri in extremis foliis oſtendebant; unde colligebam, librum in Magnatis alicujus manibus fuiſſe. Inſpexi librum, ſtatimque deprehendi *Organum B. Mariæ* 4 *Virginis* eſſe, quod ipſe poſſideo, ejusque mentionem in Hiſtoria mea Æthiopica facio. In calce libri reperi *Confeſſionem iſtam Fidei Claudii Regis Habeſſinorum*, quâ perlectâ nihil de veritate ejus ſuſpenſum me habuit, *quàm quòd occaſio non exprimeretur*, quæ Regem ad ſcribendam illam impuliſſet: deinde quòd in clauſula finali legeretur: ከመ: ታእምር: ጽድቀ: ሀይማኖትየ: *ut ſcias veritatem religionis meæ*, & tamen nemo nominaretur, ad quem directa eſſet. Dies quoque & menſis *non* erat *Æthiopico* ſed *noſtro more* ab annis Chriſti deſignatus.

Cùm autem doctrinam ipſam & ſtylum verè genuina deprehenderem, du- 5 biis meis ipſe facile reſpondebam, defectus illos à ſimplicitate Æthiopica profectos agnoſcens. Dum nihil opus eſſe putaverunt Regis librarii occaſionem iſtius ſcriptionis exponere, ut quæ tunc temporis omnibus eſſet notiſſima: nec nominare eum, ad quem dirigeretur, utpote cui in manus tradebatur. In tempore vero ſcriptionis ſcriba regius ſeſe accommodare voluit Luſitanis, qui annos gratiæ Æthiopum aut

æram

6 æram Martyrum non intellexiſſent. Occaſionem autem talem fuiſſe, poſt editam L. III. c. 2.
demum primâ vice Confeſſionem cognovi. Deſtinabatur in Æthiopiam à Luſi- N.XIII.
tanis cum ſplendido apparatu Patriarcha *Iohannes Nunnius Barretus* è Soc. Jeſu, &
Bulla Pontificis pro eo expediebatur d. 17. Februarii Anno 1554. Cum igitur
prudentes quidam (ut Tellezius loquitur) vererentur, ne, dum iſta in Europa agita-
bantur, Habeſſini ſententiam ſuam mutarent, juſſit Rex *Petrum Maſcaregnam* Pro-
regem Indiæ, qui ſub finem Martii Ao. 1554. Uliſſipona ſolvit, præmittere aliquos
7 explorandæ Regis voluntati (z). Is *Iacobum Diaz* & *Gonzalum Rodrigheſium* Pa-
trem Societatis cum Fr. Fulgentio Freyre in Abaſſiam miſit, qui die 7. Februarii Ao.
1555. Goâ ſolventes menſis ſpatio portum Æthiopiæ *Arkiko* tenuere. Atque *iſte
Gonzalus* eſt, cujus Epiſtolam infra n. 102. referemus; ex qua conſtat, quòd 17. Maij
Anni 1555. in caſtra venerit, & poſtridie ſtatim Claudium adierit, qui triduo poſt ad
viſendam aviam, tunc decem ferè dierum itinere abſentem, profectus eſt, ibique ultra
menſem hæſit. Inde reverſus diſputationem cum *Gonzalo Rodrigheſio* habuit,
quam ipſe in Epiſtola modo dicta fuse deſcribit.

8 Porro tenendum eſt, diu ante, cùm *Iohannes Bermudes* Patriarchæ nomine ad-
huc in Æthiopia verſaretur, crebras habitas fuiſſe diſputationes, in quibus Habeſſi-
nis aſſiduè objectum fuit, quod *obſervatione Sabbati, circumciſione, & ciborum diſtinctio-
ne* judaizarent.

[Videatur modo cenſura ab Epiſcopo Pontificio in Æthiopes fulminata; infra h. Lib. c. 9.
n. 103. §. 36. tradita.]

His ergo reſpondere voluit *Claudius* hâc ſuâ Fidei Confeſſione. Tempus nempe
XXIII. Junij. 1555. quo confeſſio hæc exarata eſt, examuſſim congruit ad intervallum
9 illud quo Claudius apud aviam in Damota fuit. Finitis igitur diſceptationibus *Ia-
cobo Dias*, cum *Gonzalo Rodrighezio* diſcedenti, confeſſionem iſtam, libro ſupra dicto in-
ſcriptam, ad Proregem Indiæ deferendam tradidiſſe credibile eſt. Qui liber poſtea
in Luſitaniam delatus in privatorum, & denique Judæorum manus venit, qui eum
Esdræ Edzardo vendiderunt.

10 Si quis ergo de veritate hujus Confesſionis dubitare volet, eum ſuſpicari opor-
tet, à quo & ob quam cauſam falsò concinnata fuerit, quæ ſi dari non posſit, iniquum
profectò fuerit, eam ſine ulla cauſa ſuſpectam reddere velle.

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. II.

N°. XIII. De Apoſtolo per quem converſio Habeſſinorum
1 facta fuit] Rejecimus in Hiſtoria noſtra traditionem eorum, qui putant Ha-
besſinos veri Dei cognitionem ſimul cum ritibus Judaicis à *Regina Sabæa Makedâ* dictâ
accepiſſe, & usque ad tempora Reginæ *Candaces* retinuiſſe. Attamen Habesſi-
ni, cùm religionem Chriſtianam ſuſciperent, Ethnici erant, & veri Dei cultum igno-
rabant, ſicuti mox clarè demonſtrabimus. Ut igitur traditionem ſuam tueantur,
aliam comminiſcuntur fabulam de *Menileheki* filio, *Makedæ* nepote, Joſue, qui poſt
mortem Patris deſertâ verâ religione ad cultum Idolorum tranſierit (a), quæ ut vana,
nec ullo idoneo autore tradita, transmittimus; hac vice tantùm memoraturi, quo
2 pacto Habesſini ad religionem Chriſtianam converſi fuerint. Sunt, qui ſanctis
Apoſtolis *Bartholomæo* (b) & *Matthæo* converſionē Habesſinorum noſtrorum attribue-
runt; quod ex malè acceptis *Indiæ* atque *Æthiopiæ vocabulis* latisſimis profluxit. Nam
in

(z) De qua re egimus in Hiſt. Æthiop. Lib. III. & Comm. n. 102.
(a) Nicolaus Godignus iſta refert, eaque ſe apud non neminem reperiſſe prædicat. De Abaſ. reb.
Lib. 1. cap. 18. pag. 116. (b) Hoc fecit Matthæus Armenius; ſupra h. lib. n. 1. §. 9.

L.III c. 2. N. XIII. in ſortitione provinciarum ab Apoſtolis facta, *Matthæus Æthiopiam: Bartholomæus contiguam illi Indiam ſorte nactus fuiſſe dicitur*:

[Secundum *Socrat.* Lib. I. c. 19. *Origenem* in Geneſ. L. 3. Thomas Parthis & Indis Evangelium prædicavit. *Niceph.* P. III. c. 1.]

Quæ indiſtinctè imò malè ita dicta Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores noſtri ſimpliciter transſcripſerunt, & prout unicuique viſum fuit, applicaverunt; etenim Æthiopia Matthæi minimè fuit contigua Indiæ Bartholomæi. Confer quæ de hac materia diſſeruimus L. I. n. 23. §. 15. & ſeqq.

Paulus Jovius falsò ſcribit, Æthiopes aſſerere, *quòd docentibus Bartholomæo* 3
Apoſtolo & Philippo Diacono Chriſtianis ſacris initiati fuerint Æthiopes noſtri. Indocti
c. 38. al. 39. fortaſſis quidam monachi hoc illi dixerunt: & quæ *Alvarezius de Converſione per*
Act. 8. 27. *Candacis Eunuchum facta habet*, ex perſuaſione imperitiorum Habeſſinorum provenere. Iſta enim non ad Habesſinos ſed ad Æthiopes propriè dictos ſpectant.

Alii malè crediderunt *Matthiam* Apoſtolum Habesſinorum fuiſſe, quod & ille 4
in Æthiopiam profectus eſſe tradatur. Quæ traditio ſi vera eſt, Æthiopiam Matthiæ haud facilè determinaveris. Quamobrem *Baronius ad annum Chriſti* XLIV. §. 41. ſcribit: *De diviſione & profectione Apoſtolorum ad prædicandum Evangelium gentibus, hactenus res ſanè eſt perdifficilis inveſtigatu.* Nos ſententiam noſtram expoſuimus ſupra *Lib. I. cap. I. n. 23. in fine.*

L. I. c. 28. Sed audiamus *B. Tellezium* qui accuratisſimè ſic ſcribit: *Quòd nonnulli dicunt,* 5
pag. 72. *S. Matthæum prædicaſſe Evangelium in Æthiopia, res inter Habeſſinos nova eſt, & fundamento caret. Cùm religioſi noſtri illis ex hiſtoriis noſtris id narrarent, reſponderunt* [& quidem rectè] *hoc intelligendum eſſe de Æthiopia inferiori,* [ſcil. propriè dicta] *quæ extenditur à Suaquena usque in Ægyptum. Quandoquidem nullam unquam notitiam habent, quòd S. Matthæus, aut ullus Apoſtolus alius Habeſſiniam intraverit* [ante S. Frumentium] *uti certò docent libri illorum atque viri illorum docti, qui maximè gnari ſibi videntur eſſe antiquitatis.* Proximè igitur ad veritatem accedere videntur ii, qui Nubiæ converſio- 6
nem Matthæo Apoſtolo asſignaverunt, quæ indubiè Æthiopiæ antiquæ & propriè dictæ pars eſt.

N°. XIV. De genuina hiſtoriâ converſionis Habeſſinorum]

Nullam aliam prædicationem Evangelii quàm Frumentii in Habesſinia factam 1
eſſe ex modò dictis & Hiſtoria noſtra ſatis liquere putamus. Præcipuum fundamentum, cui innitimur, ſunt clara verba ſcriptorum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: *Ruffini*
L. I. c. 9. qui dicit: *Terram hanc,* [in qua Frumentius prædicavit] nullo Apoſtolicæ doctri-
L. I. c. 19. næ vomere *proſciſſam.* *Socrates*, cum dixiſſet Bartholomæo Indiam Æthiopiæ vicinam ſorte obveniſſe, porro ſcribit:

Τὴν μὲν τοι ἐνδοτέρω Ἰνδίαν ἣ προσοικεῖ βαρβάρων ἔθνη πολλὰ διαφόροις χρώμενα γλώσσαις οὐδέπω πρὸ τῶν Κωνσταντίνου χρόνων ὁ τοῦ χριστιανισμοῦ λόγος ἐφώτιζε.	*Interiorem Indiam, quam accolunt Barbaræ gentes plurimæ, diverſis utentes linguis* nondum ante Conſtantini tempora *verbum Chriſtianiſmi illuminaverat.*

Nec obſtant hiſtoricæ veritati, quæ autores iſti ignorantiâ veræ Geographiæ de con- 2
tiguitate vel vicinitate Indiæ cum Æthiopia commemorant. Itaque ſic cadunt omnia, quæ pro conciliandis Scriptoribus Eccleſiaſticis de primordio quodam Chriſtianiſmi apud Habesſinos tempore Apoſtolorum facto, ſed valdè imperfecto, quidam commenti fuerunt.

Nec locum habet conciliatio *Hottingeri* (c) *tanquam Lacaſæ* [rectiùs Candace] 3
initium: Abrahamo & Azbæ [corrige Abrehæ & Atzbehæ] *fratribus incrementum:* & *Naleko κορυφὴ tribuenda ſit.* Quæ ignoratione veræ Frumentii hiſtoriæ gratis ita dicuntur. Quo verò tempore converſio Habesſinorum facta fuerit, Num. XVII. expendemus.

N°. XV.

(c) *In Topographia Eccleſiaſtica Cap. III. §. 7.*

1 **N°. XV. De Rufino in deſignatione Indiæ ambiguo**] In libro L. III. c. 2.
primo hujus Commentarii docuimus, à veteribus in deſignatione Indiæ & Æthio- N. XV.
piæ plurimum à ſcopo aberratum fuiſſe. Inter alios *Rufinum*, de interiore & ulte- & XVI.
riore Indiâ imperitiſſimè loquentem, notavimus. Deſtituebantur enim priſci tabu- c. I. n. 17.
lis Geographicis, nec peregrinationes tam frequentes erant, ut ſitus terrarum & genui- & 23.
na regionum nomina diſtinguere potuerint. Hinc factum, ut eccleſiaſtica primo-
rum ſeculorum hiſtoria confuſiſſimè etiam à recentioribus ſcriptoribus traderetur.
2 Quapropter iterum atque iterum inculcamus, ne ea quæ de *Æthiopia* vel *India Arabi-
ca* (ut ita loquar) literis olim mandata fuerunt, ſtatim *Axumitis* ſeu *Habeſſinis* tribu-
antur. Exempli gratia *Euſebius* (d) de Pantæno Philoſopho refert, quòd fuerit *Præ-
dicator* τοῖς ἀπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν *Orientis nationum*, *usque ad Indorum terram progreſſus*: &
mox Πάνταινος καὶ εἰς Ινδὲς ἐλθεῖν λέγεται *Pantænum ad Indos veniſſe, ibique Evangelium*
3 *Matthæi reperiſſe, quod illis Bartholomæus reliquerit*; inde *Henricus Valleſius*, vir alio-
quin judicioſus, ad verba Sozomeni (e) τὲς ἔνδον τῶν καθ' ἡμᾶς Ἰνδῶν, inconſideratè nimis
ſcribit: *Pantænum ante Frumentium Indis iſtis verbum Dei prædicaviſſe, ſed nullos ibi re-
liquiſſe Epiſcopos.* Tam incautè hic confundit *Arabes*, *Indos* quoque olim dictos, cum
Æthiopibus, cùm tamen ipſe in annotationibus ad Lib. I. c. 19. Socratis optimè mo-
4 neat: *Æthiopes ab antiquis confundi ſolere cum Indis.* Nos autem loco ſupra citato I. n. 23. §. 6.
docuimus, *Indiam iſtam Euſebii de Arabia felici* accipiendam, in qua Bartholomæus & 15.
Evangelium prædicavit, Philoſtorgio teſte Lib. II. §. 6. p. m. 13.

1 **N°. XVI. Frumentium unum tantùm eſſe, non duos hujus nominis, ut Baronius cenſuit**] Diximus in hiſtoria noſtra *Baronium* (f)
in ea opinione fuiſſe, *quaſi duo Frumentii extitiſſent, unus Indorum, alter Axumitarum
Apoſtolus.* Deceptus fuit in eo quòd non meminiſſet, Indorum vocabulum latiſſimè I. n. 23.
accipi. *At Henricus Valeſius* unum tantùm Frumentium fuiſſe rectiſſimè conjecit (g).
Cui adſtipulatur *Lucas Holſtenius* (h). Agnoverunt id quoque Patres Societatis in
2 Æthiopia teſte Tellezio. Quod verè planum nunc eſt, & extra omnem contro-
verſiæ aleam poſitum, ſecus ac Clariſſimus Vir (i) putat. Non enim poſſumus contro-
verſum amplius vocare id quod inter veteres autores obſcurè dictum à recentioribus
declaratur, nemine ampliùs contradicente.

1 **N°. XVII. De tempore converſionis Axumitarum, qui alii non ſunt, quàm Habeſſini noſtri**] Cedrenum & Nicephorum Calliſti con-
verſionem Axumitarum in annum XV. Juſtiniani referre, in hiſtoria noſtra dixi-
mus ac refutavimus. Facta enim eſt tempore *Conſtantini M.* Athanaſio in ſede
Alexandrina conſtituto. Quô verò annô contigerit, præcisè dici nequit. *Henri-* ad c. 19.
cus Valeſius in annotationibus ad verba *Socratis* hiſtoriam *Frumentii* referentis: p. 12.
τῷ ἐπισκόπῳ Ἀθανασίῳ τότε νεωστὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιωθέντι: *Epiſcopo Athanaſio tunc nuper Epi-
2 ſcopatu ornato*, iſta vera eſſe non poſſe opinatur, ſequentibus argumentis fretus: *A-
thanaſius*, inquit, *anno Chriſti CCCXXVI. Patriarcha Alexandrinus factus fuit: Mero-
pius Philoſophus in Indiam profectus eſſe dicitur exemplo Metrodori Philoſophi, qui ante il-
lum Indiam perluſtraverat; iſte autem Metrodorus ante annum Chriſti CCCXXV. ex In-
dica peregrinatione reverſus non eſt; nam quòd Conſtantino Imperatori munera Indica ob-
tulerit, id poſt debellatum Licinium contigiſſe neceſſe eſt, ut qui debellatus fuit anno Chriſti
CCCXXIV. exeunte. Si ergo Meropius exemplo Metrodori circa annum trecenteſimum
vigeſimum quintum reverſi, in Indiam profectus, Frumentium adoleſcentem ſecum
duxit, atque is usque ad Regis pupilli majorennitatem regiis rationibus præfectus fuit, & tan-
dem ad Athanaſium Alexandriam venit, ſequitur: id non factum fuiſſe Athanaſio nuper
conſtituto, ſed multò poſt, anno plus minus Chriſti trecenteſimo quadrageſimo primo.* Hæc
Valeſius.

(d) *Hiſt. Eccleſ. L. 5. c. 10.* (e) Lib. II. Hiſtor. Eccleſ. c. 24. (f) *In Annot. ad martyrol. Rom. d. 27. Octobr.* (g) *In annotationibus ad d. cap. 19. L. I. Hiſt. Eccleſ. Socratis in fine.* (h) *In notis ad martyrologium Baronii Romæ editis.* (i) *Introduct. ad Hiſt. N. T. ſecul* 4. p. 359. num. 9.

L. III. c. 2. Equidem fateor hypotheſes haſce probabiles eſſe, ſed non abſolutè neceſſarias. 3
N. XVII. Fortaſſis *Metrodorus*, cujus exem plum *Meropius* ſecutus eſt, bis in India fuit: Vel maturè quidem rediit, munera tamen ſua Conſtantino offerre diſtulit, donec victo Licinio Oriente potiretur. Interim Meropius iter ſuum aggreſſus: Vel eo ipſo anno ac ille alter rediit, profectus eſt: Vel Frumentius tutelam pupilli regii tempeſtivè reſignavit. Socrates Rufinum exſcripſit, qui cum Ædeſio Frumentii ſocio Tyri locutus eſt; Is verò idem ſcribit: *Tum verò Athanaſius*, *nam is* Nuper *ſacerdotium ſusceperat.* Ipſe tamen libenter crediderim Rufini Nuper, & Socratis νεωστὶ paulò 4
laxius accipiendum eſſe, ita ut poſt annum à nato Chriſto trecenteſimum trigeſimum (quem B. Tellezius deſignat) & ſic vivente adhuc Conſtantino (nam id Socrates diſertis verbis aſſerit) ante Imperium Conſtantii, quod anno trecenteſimo trigeſimo ſeptimo cœpit, converſio Habeſſinorum: vel potius ordinatio Frumentii in Epiſcopum facta fuerit.

Alia fortè commodior conciliatio hujus dubii dabitur, ſi Meropium ἁμιλλησάμενον 5
πρὸς τὸν φιλόσοφον Μητρόδωρον æmulantem Metrodorum ante iſtius reverſionem in Indiam profectum ſtatuas; nimirum Meropium, audito Metrodorum in Indiam profectum, æmulatione illius idem iter ſuſcepiſſe, aſſumtis duobus pueris, &c. Sic omnes res geſtæ Valeſii temporibus congruere poterunt, ut verè dicere poſſis, Frumentium in Ægyptum veniſſe, cum Athanaſius νεωστὶ recenter dignitate epiſcopali decoratus fuiſſet, ſcilicet paulò ante annum à Chriſto nato trecenteſimum trigeſimum. Quæ aliquando ex Patriarcharum Ægypti: vel ipſorum Habeſſinorum hiſtoriis lumen accipient.

Utcunque ſe ea res habeat, cùm certum atque indubitatum ſit, aliquot an- 6
nis poſt collatum Athanaſio Alexandrinum Archiepiſcopatum, Æthiopiæ Epiſcopum Frumentium ordinatum fuiſſe, falſus deprehenditur Canon XXXVI. al. XLII. qui reperitur inter Canones Nicænos Arabicos, hoc primùm ſeculo in Europam invectos, ſed planè apocryphos; qui ſic ſe habet: *Ut non poſſint Æthiopes creare nec eligere Patriarcham; quin potius eorum Prælatus ſub poteſtate ejus ſit, qui tenet ſedem Alexandriæ. Sit tamen apud eos loco Patriarchæ & appelletur Catholicus. Quod ſi acciderit, ut Concilium in Græcia habeatur, fueritque præſens hic Prælatus Æthiopum, habeat ſeptimum locum poſt Prælatum Seleuciæ.* Quomodo enim in Concilio Nicæno anno Chriſti 7
CCCXXV. habito agi potuit de Prælato Æthiopum, quem Athanaſius anno CCCXXVI. Epiſcopus Alexandrinus factus quatuor vel quinque circiter annis poſt primo loco creavit? Allegavi quidem hunc Canonem in Hiſtoria mea Æthiopica pro uberiore refutatione Cedreni, qui converſionem Axumitarum in tempora Juſtiniani rejecerat; ſecutus autoritatem clariſſimi Seldeni (k) eundem Canonem pro ſua ſententia allegantis, non æſtimatâ inter alias occupationes temporis circumſtantiâ. Sed monitu D. Joh. Ludov. Fabritii eruditione & prudentiâ clariſſimi viri metachroniſmum ſtatim agnovi, idque hîc merito prædicare volui.

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. III.

No. XVIII. De novem viris ſanctis Fidei Chriſtianæ in Æthiopia propagatoribus] Patres Societatis, cùm ex Habeſſinis intelligerent, 1
novem viros ſanctos propagandi Evangelii causâ poſt S. Frumentium Româ veniſſe; primò arbitrati ſunt Romam ſuam, ſummi Pontificis ſedem, intelligi. Sic enim ſcribunt *in Epiſtolis* ſuis: (l) *Traditionem in Æthiopia eſſe, novem Religioſos Româ miſſos ad inſtru-*

(k) In uxore Hebr. Lib. 3. c. 26. (l) 1607. & 1608. *Lib. I. c. 15. p. 58.*

inſtruendam & convertendam iſtam gentem. Idem repetunt *in additionibus* (m) ac ob id eos pro veris & genuinis ſanctis habent. Sed facilè animadvertit doctiſſimus illorũ Patriarcha *Alph. Mendezius*(n) vocabulum Æthiopicum ሮምያ፡ *Romja* Roma Arabicè الروم *Errum*, *Græcos* & quidem Ægypti denotare, tunc temporis Imperio Romano potientes; prout in Hiſtoria noſtra hoc loco docuimus (o). L. III. c. 3. N. XVIII.

2 Obiter hîc monemus, *Saladobam* & *Amiamidam* Reges, quos hoc capite nominamus, eosdem eſſe quos ſupra cap. 4. hujus libri *Aladobam* & *Alamidam* vocavimus; diverſimodè enim ſcribi teſtatur modò dictus Patriarcha. Tempus autem quando hi viri ſancti in Æthiopiam venerint, incertum eſt æque ac tempus regiminis dictorum Regum. Patriarcha *Mendezius* putat: *illos veniſſe intra annos quadringenteſimum ſexageſimum vel octogeſimum* (p). *Nam poſt* Abreham & Atzbeham, *quorum tempore Frumentius Epiſcopus ordinatus fuerit*, *ſex Imperatores in Æthiopia regnaviſſe* Atzfam, Ardedum & Ameyum *fratres*, [de quibus in hiſtoria noſtra] *deinde* Aradum & Aladobam & Alamidam, *ſub cujus imperio novem iſti Sancti cum multis aliis monachis intraverint.* §, 3. §. 20.
3 Verba *Chronici Axumenſis*, quæ ille habet, merentur hîc referri: *Tempore* [Regis] *Amiamidi multi monachi Româ venerunt, qui totum imperium impleverunt*, Novem *ex illis ſubſtiterunt in Tigra; unusquisque ex illis erexit ædem ſacram de ſuo nomine appellatam.* Si igitur computatio Mendezii vera eſt, incidit adventus iſtorum monachorum poſt tempus Concilii Chalcedonenſis, & ſic fortè perſecutio, ex Schismate illius temporis orta, tam multos monachos Ægyptios ſolum vertere coëgit. Nomina iſtorum novem non omnia Æthiopicè ſcripta vidimus, ſed ſecundum Latinam ſcripturam â Tellezio relatam in Hiſtoria noſtra expreſſimus.

4 In Poëta noſtro quinque laudantur.

አረጋዊ፡ Aragawi, aliàs *Michael* dictus.

ጰንጠሌዎን፡ Pantaleon, nomen ſuum retinuit; &

Licanus, quorum encomia in Hiſtoria noſtra hoc capite produximus. Sequitur

አባ፡ ገሪማ፡ Abba Garima, qui tali Oda à Poeta laudatur (q).

ሰላም፡ ለአባ፡ ገሪማ፡ ዘአስተርአየ፡ ለምሊሞ፤
በደብረ፡ ድኅናን፡ ደብረ፡ ቀናንሞ፤
ሶበ፡ ንጽሐ፡ ልቡ፡ አፍቀሮ፡ ወኄርናሁ፡ አደሞ፤
ልዑል፡ መዓርገ፡ እምዕረገ፡ ዲያቆን፡ ያቀሞ፤
እግዚአብሔር፡ ቀሲሰ፡ በኅቡእ፡ ሤሞ።

Salutem *Abba* Garimæ! qui viſus eſt adoleſcere [inſtar plantæ]
In Monaſterio Servatorum, monaſterio Cinnamomi.
Puritatem cordis ejus amans & bonitatem ejus probans
A gradu Diaconi ad ſuperiorem promovit
Deus O. M. presbyterum eum occultè conſtituens.

5 [Abba Garima, qui in monaſterio Servatorum [dicto] adolevit, quod Monaſterium Cinnamomi dici meretur [Rhythmi cauſa] à Deo, qui bonitatem & puritatem cordis ejus probaverat, Presbyter conſtitutus eſt, cùm prius Diaconi munere fungeretur.]

Rurſus die XVII. Junii, Oda 3.

ሰ። ለአባ፡ ገሪማ፡ ለአርአየ፡ ሀዚዘ፡ ኃይሉ፤
ዘአስተራከበ፡ ዘርአ፡ ወአስተላጸቀ፡ ምስለ፡ ሰብሉ፤
ኄንቱ፡ ጻድቅ፡ እምኀበ፡ ይሄሉ፡
እምገጸ፡ ዕበይ፡ ወእምድምፀ፡ ግሩም፡ ቃሉ፤
አእባን፡ ተገሕሡ፡ ወዕፀው፡ ሰሰሉ።

Salutem *Abba* Garimæ! *qui, ut oſtenderet virtutem ſuam,*
Convenire fecit & conjunxit ſemina cum ſpicis ſuis.
Hic juſtus, quocunque in loco eſſet,

(m) *Lib. V. c. 2. p. 279.* (n) in relatione ſuâ quam Tellezius tradit L. 1. c. 31. (o) ex Georg Elmacino. I. 3. p. 29. (p) referente Tellezio d. l. pag. 79. a. (q) Enc. XVII. Mart. Od. 4.

L. III. c. 3. N. XVIII. *A facie magnitudinis ejus & à ſono venerandæ vocis ejus*
Amota fuerunt ſaxa, & arbores abſceſſerunt.

[Alludit Poeta ad miracula ſtupenda hujus ſancti, quòd ſemen illico fructus tulit: illique ſaxa & arbores ceſſerunt.]

Iſtius ædes haud procul Fremonâ ædificata fuit, magna atque opulenta, ſed à Turcis ſuperiori ſeculo vaſtata; ut *PP. Societatis* ſcribunt, dicta *epiſtolâ* annua c. 15. p. 58.

De Abba ALEFO ſequentem Odam habet Poeta (r). 6

ሰ። ለአሌፍ፡ እንተ፡ ቀደሳ፡ በኪደቱ።
ለብሔረ፡ አግዓዚ፡ ብሔረ፡ ፍልሰቱ።
አመ፡ ዕረፍትየ፡ ይምጽእ፡ ምስለ፡ ቅዱሳን፡ ፱።
ከመ፡ ያጽንዐኒ፡ በሀዚዝ፡ ረድኤቱ።
እስመ፡ ጸዋግ፡ ሞቱ፡ ለኃጥእ፡ ሞቱ።

Salutem ALEFO! *qui ſanctificavit inceſſu ſuo*
Regionem Æthiopiæ; regionem emigrationis ſuæ.
Tempore obitus mei veniat cum reliquis novem *ſanctis,*
Ut corroboret me valido auxilio ſuo,
Quoniam tetrica eſt mors peccatoris.

[Refert Poeta, quòd Æthiopiam præſentia ſua honoraverit, atque in ea fato functus ſit. Deinde eum, cæteroſque novem Sanctos invocat, ut in hora mortis ſibi aſſiſtere velint.]

De reliquis quatuor *Atzham*, *Afè*, *Adimata* & *Oz* vel *Guba* nihil reperi, forſan quia duplex nomen mihi ignotum geſſerunt, nec enim crediderim Po[illegible]m meum illorum oblitum eſſe. 7

[Nomina iſta mirè corrumpit & pejus adhuc exponit *Lud. Vrreta*, citante *Nic. Godigno*. L. I. c. 34. p. 208. Ex *Adimata* facit *Imata*, fœminam fuiſſe ſcribens, atque ſignificare *Servam Domini*. Præceptor ejus noverat vocabulum አመት፡ Amet *Ancilla*, ex quo ille formavit ſuum *Imata*.]

De novem iſtis Sanctis ſcribit *P. Alphonſ. Mendez*: (s) *Eſtes fizeram grandez milagrez*. Hoc eſt: *Hi fecerunt magna miracula, quibus converterunt magnā partē Æthiopiæ*, atque inter illa refertur, *quòd magnus draco, qui morabatur prope Axumam, & devorabat multos homines & pecudes, diſruptus fuerit illorum orationibus*. Hoc loco propriè accipitur vocabulum *Draconis* ſive *magni ſerpentis*. Num huc alludat Poeta de *Michaele* ſive *Aragavvæo* canens, quòd cum ſociis deſtruxerit regnum ſerpentis: an alia ſit hiſtoria illa, quam nos in Hiſtoria noſtra allegoricè intelligendam putavimus, 3. 3. 7. ulteriori indagationi relinquendum eſt. 8

Additio.

De duratione religionis Chriſtianæ in Æthiopia.

Vidimus hucusque ortum atque progreſſum Religionis Chriſtianæ in Æthiopia. De duratione illius nunc diſpiciendum eſt. Continuam fuiſſe nemo dubitavit, donec *Ioh. Seldenus ex Muhammede Abdelbakide*, autore Arabe MSſ. locum produceret, quaſi Atzhamus Habeſſinorum Nagashius Muhammedi ad Islamiſmum ſe invitanti, nomen dederit. Etenim Colomeſius (t), poſtquam dixerat: *Habeſſinos Religionem Chriſtianam conſtanter coluiſſe*, addit: *Si infauſtum illud intervallum excipias, quo Atzhamus à religione Chriſtiana defecit.* 1

At nos de Imperatore Habeſſinorum Africano id minimè accipi poſſe putamus, tanta enim tamque gravis mutatio alias utique mutationes poſt ſe traxiſſet, aliosque effectus pernicioſos peperiſſet, quos hiſtoriæ Patriarcharum Alexandriæ, Georgius Elmacinus, & alii ſcriptores Hiſtoriæ Saracenicæ non ſiluiſſent. De quibus tamen nihil prorſus in libris editis legitur, ut ipſe Seldenus agnoſcit. Cum autem liquidò 2 3

(r) Encom. XI. Martii, Od. 1. (s) referente *P. Tellezio* L. I. c. 31. p. 79. a.
(t) In Obſervationibus ſacris.

liquidò demonſtraverimus, nomen Arabicum حبشة *Habeſſinorum* non ſolis L. III. c. 3.
Axumitis ſeu Habesſinis propriè dictis: ipſumque dignitatis vocabulum نجاشي N. XVIII.
Nagashi non ſoli Imperatori Habesſinorum ſummo, ſed & aliis gentibus & Regibus II. 6. n. 29.
commune fuiſſe, ideò ad conjecturas confugiendum nobis fuit, de quibus Habesſinis: vel de quo Nagashio defectio hæc à Religione Chriſtiana intelligenda ſit.

4 Primam dedimus ſupra Lib. II. c. 4. n. 22. §. 13. de *Bazeno* ultimo Homeritarum Chriſtianorum in Arabiâ Rege Chriſtiano, cujus populares ratione clientelæ حبشة *Habeſſini* dicti fuerunt. Generaliſſimo nomine Æthiopes eos vocat *Pocokius* (u). At Bochartus rectiùs eos *Habeſſinos* nominat: *Abreha el-aſhram Aretæ Homeritæ, S. Aretæ F. ſucceſſor* ملك الحبشة *Rex Abaſſiæ ſeu Abeſſinorum in Arabia felici intima vocatur* (x). De hoc Bazeno Rege Habeſſinorum, veriùs Homeritarum in Arabiâ conſtat, quòd Muhammedi nomen dederit. Ad hunc etiam omnia quadrant, quæ Seldenus de hac Apoſtaſia ex Abdelbakide ſuo refert.

5 Hæc conjectura noſtra confirmatur etiam ex circumſtantia temporis. Anno enim Hegiræ quinto Rex ille *Giafaris* ſuaſu *de recipiendo Islamiſmo* conſilium iniit, & anno ſequente Pſeudopropheta literas ad eum dedit. Quo tempore potentia Muhammedis nondum ita coaluerat, ut de Imperio Habeſſinorum in Africâ, trans mare procul remoto, cogitare poſſet. Nec Habeſſini futilem iſtam ſectam nulla neque ſpe neque metu urgente tam facilè ſibi perſuaderi pasſi fuiſſent. At longè alia ratio erat vicinorum Homeritarum, quos quovis modo allicere *Ratio ſtatus* (ut vocant) tunc poſcebat, & ipſi pro ratione illorum temporum vel ſpe vel metu in transverſum agi poterant.

6 Abdelbakides porro ſcribit: وهو اول ملك ارسل اليه رسول الله بكتب &c. وهو اول من اسلم من الملوك

Et hic eſt primus Rex, ad quem miſit Apoſtolus DEI epiſtolam &c. & mox: *Iſte primus fuit qui ad Islamismum defecit è Regibus* &c. Ad nullum autem alium Muhammedem primò ſcripſiſſe credibile eſt, quàm ad ſibi proximum: & primus Muſulmannus factus fuiſſe videtur proximior Rex in Arabia, quàm multò remotior transmarinus in Africa.

7 Aliam conjecturam lectoribus propoſuimus ſupra Lib. II. cap. 15. n. 55. §. 4. de *Rege Adelæ* jam diu Muhammedano, cujus majores etiam imperatoria Habesſinorum ſtirpe oriundi fuerunt, atque imperium Habesſinorum propriè dictorum ſibi vindicaverunt, ut dubium non ſit, illos etiam titulum *Nagashii* uſurpaviſſe. Quem fortasſis Muhamedes etiam in ſuas partes pertrahere tentavit. Sed longè validior nobis videtur prior conjectura, circumſtantiis loci & temporis firmata, quæ ad hanc poſteriorem quadrare non videntur.

8 Tertia conjectura dari poteſt ex eo quod non ſolus Imperator Habesſinorum, ſed etiam quidam Provinciarum Rectores & præſides nomen ነጋሢ: نجاشي *Nagashi Habeſſinorum* geſſerint, veluti *Bahr-Nagash*, *Gojam-Nagash*, *Walaka-Nagash*, de quibus in hiſtoria noſtra egimus. Igitur, ſi verus Habesſinus fuit ille *Atzhamus*, 2. 17. 3.
eſſe potuit *Bahr-Nagashius* maritimæ provinciæ præfectus, qui ad Muhammedem defecit, mari rubro tantùm inter utrumque medio. Quomodò autem illi ceſſerit, vel quid exinde ſecutum fuerit, Seldenus ex AbdelBakide non retulit, nec nos, quia liber ineditus eſt, dicere, conjecturasque noſtras aliis fortè argumentis ſtabilire poſſumus. Interim primæ conjecturæ, donec aliud nobis demonſtretur, inhæremus.

1 **N°. XIX. De Miraculis Sanctorum Æthiopiæ]** Miracula ſine ſana doctrina veritatem religionis, vel Eccleſiæ alicujus non probare, ſaniores Eccleſiæ Romanæ doctores agnoſcunt: & ipſi *Patres Societatis* id fatentur in egregiâ disſertatione *contra Ludovicum Vrretam*, qui ex miraculis probare voluit, *Habeſſinos à verâ*

 Catho-

(u) *In Specimine Hiſt. Arab. pag. 63. & ſeqq.*

(x) *Hieroz. P. I. Lib. II. c. 26. p. 262. & P. II. Lib. I. c. 10. p. 61. v. 55. & Lib. VI. c. 14. p. 850.*

L.III.c.3. N. XIX. *Catholicâ Eccleſia nunquam deſciviſſe.* Eam habes infra hoc libro num. XXII. Etenim inter Habeſſinos, ſi non plura & majora, eadem tamen & Latinorum miraculis æquipollentia reperiuntur. Confer quæ paulo inferius num. XXIII. docemus.

§. 30. *Euſtathium montes potuiſſe transferre* ex Poëta noſtro tradidimus hoc capite 2
Hiſtoriæ noſtræ, qui etiam *procelloſum mare tranquillavit*, & ſecundum tradita Æthiopum, *in tunica ſua tanquam in navi trajecit.* Præter Odam in Hiſtoria noſtra allegatam hic addimus aliam. *d. XVIII. Septembr. Od. 5.* Qua ſignificatur, quòd *infantem reſuſcitaverit.*

ሰ፤ እብል፡ አንተ፡ ረከብከ፡ ሞገሰ፤
ምስለ፡ ፈጣሪ፡ ትትናገር፡ ሱባኤያተ፡ ሠለሰ፤
ኦዎስጣቴዎስ፤ ዘሠጦከ፡ ዲበ፡ በድን፡ ሕፃን፡ ነፍሰ፤
ጊዜ፡ ዐደውከ፡ ማዕበላተ፡ ዘአልቦ፡ አርማሰ፤
በዘባን፡ ባሕር፡ እንዘ፡ ትሰፍሕ፡ ልብሰ፨

Salutem *Dico* [tibi] *qui reperiſti gratiam*
Vt per tres heptades cum creatore loquereris.
Euſtathi! *qui infudiſti in cadaver infantis animam.*
Cùm tranſiviſſes fluctus [maris] *ſine ratibus,*
In ſuperficie maris expandendo veſtimentum tuum.

Sed non ſolus Euſtathius tanto miraculo claruit. Idem etiam præſtitit 3
Jacobus. Enc. XIV. Febr. Od. 1.

ሰ፤ ለያዕቆብ፡ ለእግዚአብሔር፡ ቅዱሱ፤
ዘአድባረ፡ ገዳም፡ ኵሉ፡ በመዋዕሊሁ፡ ተሐደሱ፤
እስከነ፡ አቡሁ፡ ገነየ፡ ለብዕለ፡ ጸጋሁ፡ ወዕበየ፡ ሞገሱ፤
በግሰት፡ እዴ፡ ወበጽላሎቱ፡ ለርእሱ፤
ውስተ፡ በድን፡ ሕፃን፡ ገብአት፡ ዘወፅአት፡ መንፈሱ፨

Salutem Jacobo *ſancto Domini*
Cujus tempore monaſteria eremi omnia reſtaurata fuerunt.
Ita ut pater illius divitias gratiæ & magnitudinem decoris [tanti viri] *celebraret.*
Tactu manus & umbrâ capitis ejus
In cadaver infantis reverſus eſt qui exierat ſpiritus.

[Poëta extollit Jacobum, quòd infantem à morte reſuſcitaverit; ita ut ipſe Pater excellentiam illius prædicaret.]

Et Horus quoque. Encom. II. Decemb. Od. 2. 4

ሰ፤ ለሆር፡ በመንሐበ፡ ጸማ፡ ፍቱን፤
እስከ፡ ተለዐለ፡ ጥቀ፡ ላዕለ፡ ብዙኃን፤
ሶበ፡ ተንሥኡ፡ ላዕሌሁ፡ በምክረ፡ ሰይጣን፤
ከመ፡ ኢቀተሎ፡ እስከ፡ አእምሩ፡ አብዳን፤
በኃይለ፡ ጸሎቱ፡ አንሥኦ፡ ለምውት፡ ሕፃን፨

Salutem Horo *in uſtrina afflictionis probato.*
Ita ut ſuper multos plurimùm exaltaretur.
Cùm inſurrexiſſent contra eum conſilio Satanæ
Vt cognoſcerent ſtulti quod infantem non occidiſſet;
Virtute precis ſuæ illum reſuſcitavit.

Hoc eſt:

[Horus accuſatus fuit ab adverſariis inſtinctu Satanæ, quaſi infantem occidiſſet; Ille verò precibus ſuis illum reſuſcitavit, & ſic ſtultos illos pudefecit. Nugator Urreta Lib. 3. c. 4. Horum deſcribit; ſed nihil de hoc miraculo.]

Simeon

5 Simeon reſuſcitavit presbyterum jam pollinctum. Enc. XXIV. Jul. Od. 4. L.III. c.3. N. XIX.

ሰ። ለስምዖን፡ ዘአርአየ፡ ኃይለ፡ ሀዚዘ።
በአንሥኦ፡ ምውት፡ ቀሲስ፡ እምድኅረ፡ ተገንዘ።
በእንቲአሁ፡ ይቅትሎ፡ ሶበ፡ ንጉሥ፡ አዘዘ።
አስተስረየ፡ ለካህናት፡ እለ፡ አኀዙ፡ ግዕዘ።
ከመ፡ ያስትዮ፡ ዘይቀትል፡ ሰምዘ።

Salutem Simeoni *Qui oſtendit virtutem efficacem.*
Reſuſcitatione presbyteri mortui, jam pollincti.
Quos ejus cauſa Rex occidi juſſerat
Interceſſit pro ſacerdotibus malorum morum.
Eò quod propinaverant ei lethale venenum.

Hoc eſt:

[Simeon laudatur, quòd virtute ſua miraculoſa reſuſcitaverit presbyterum jam pollinctum! & quòd interceſſerit pro improbis ſacerdotibus, qui propinaverant ei venenum, & propterea à Rege occidi jubebantur.]

6 Idem præſtitit Martianus Enc. XIV. Nov. Od. 1.

ሰ። ለማርትያኖስ፡ ምሉአ፡ ጸጋ፡ ወኂሩት።
ከመ፡ ይስብክ፡ በጠረክያ፡ እንተ፡ ተውህቦ፡ ሢመት።
እምአርዮሳውያን፡ ሕዝብ፡ አመ፡ ረከቦ፡ ስደት፡
ኀበ፡ ፈለሰ፡ ወሖረ፡ ውስተ፡ ምድር፡ ርሕቅት።
በኃይለ፡ ጸሎቱ፡ ተንሥአ፡ ወነቅሀ፡ ምውት።

Salutem Martiano *pleno gratiæ & bonitatis.*
Cui demandatus erat Epiſcopatus, ut prædicaret [Evangelium] *in Thracia.*
Ab Arrianis cum actus fuiſſet in exilium
Migravit & abiit in terram longinquam,
Vbi virtute precum ejus reſurrexit & evigilavit mortuus.

Hoc eſt:

[Martianus Epiſcopus Thraciæ ab Arrianis in exilium actus, precibus ſuis mortuo vitam reddidit.]

7 Abba Libanus è petra percuſſa tanquam alter Moyſes aquam elicuit. Enc. III. Jan. Od. 3.

ሰ። ለአባ፡ ሊባኖስ፡ እምቤተ፡ አቡሁ፡ ዘወፅአ።
አመ፡ ቃለ፡ መልአክ፡ ሰምዐ።
ኰኵሐ፡ ዘቢጦ፡ ማየ፡ አንቅዐ።
ሰላመ፡ ለአድኅኒ፡ ወሀዲ፡ አስተሀ።
በውስተ፡ ገዳም፡ ምስሌሁ፡ ዘነበረ፡ ስንአ።

Salutem Abba Libano *qui egreſſus eſt è domo patris ſui*
Cum vocem Angeli audiviſſet.
Petram percutiens aquam [ex ea] *ſcaturire fecit.*
Salutem *Adhanio atque etiam Aſteæ.*
Qui cum illo in eremo concorditer vixerunt.

8 Michael ſaxum, quod hæretici rivo oppoſuerant, ne in monaſterium flueret, baculo ſuo percuſſit & rupit, Enc. IX. Septemb. Od 2.

ሰ። ኡብለ፡ ለሀጊዩ፡ መንክረ።
ዘተከሥተ፡ ዮም፡ በውስተ፡ ደብረ።
ፈለገ፡ ማዩ፡ ይሚጡ፡ እንዘ፡ ይመክረ።
ተሠጥቀ፡ ኰኵሕ፡ እንተ፡ ዓላውያን፡ አንበረ።
ሶበ፡ ሚካኤል፡ ዘበጣ፡ በበትረ።

Salutem

L.III. c. 3. N. XX. Salutem *Dico magno miraculo* [Michaelis]
Quod in monaſterio ejus hodie manifeſtatum eſt.
Cum tentaſſent hæretici auertere rivum aquæ,
Saxum, quod poſuerant, disruptum eſt,
Cum Michael *baculo ſuo illud percuſſiſſet.*

Beſſarion ſicco pede per flumen ivit. Enc. XXV. Auguſt. Od. 1. 9

ሰ፤ ለቢጸርዮን፡ እምሐውዝ፡ ዓለም፡ ዘተገሕሰ፤
እንዘ፡ ኢያጠሪ፡ ሎቱ፡ መንጸፈ፡ ወልብሰ፤
እምኀበ፡ አምላክ፡ አድምዐ፡ ወተጸገወ፡ ሞገሰ፤
በምድረ፡ ምቅዋሙ፡ ዘሰከበ፡ እስከ፡ ድውየ፡ ፈወሰ፤
ወእስከ፡ ማየ፡ ባሕር፡ ኪደ፡ ከመ፡ ይኪዶ፡ የብሰ፤

Salutem Beſſarioni *qui à deliciis Mundi receſſit*
Neque ſtragulum neque veſtem ſibi retinens.
A DEO gratiam quaſi dono accepit
Vt ægrum ſanaverit qui in terra ſtationis ejus cubabat.
Vtque aquam maris calcaverit, quaſi calcaret terram.

Confer & ea quæ infra prædicantur de mirabili quodam Sancto *Gabra-Menfes-Keddus* dicto. Num. XXIII.

N°. XX. De Sancto Martino aliisque liberalitate erga pauperes claris viris.] Habemus in ejus vitâ, quòd talaris ſuæ pannum abſcidit, & pauperi dedit; at hîc, qui tunicam integram dedit, eſt Lucianus, de quo Poeta Enc. XVII. May. Od. 2. 1

ሰ፤ ለአባ፡ ሉኪያኖስ፡ ኤጲፋንዮስ፡ ዘዴገኖ፤
ሕገ፡ ትዪሁድና፡ መኒኖ፤
ሶበ፡ ነጸረ፡ ገሀደ፡ እምኀበ፡ ልዑል፡ አምላክ፡ አድኅኖ፤
ልብሰ፡ ክቡር፡ ፀዓደ፡ እንዘ፡ ላዕሌሁ፡ ይትፌኖ፤
ህየንተ፡ ወሀበ፡ ለዕሩቅ፡ ክዳኖ፤

Salutem Luciano, *quem Epiphanius ſectatus eſt,*
Religionem Iudaicam ſpernens.
Conſpexit manifeſtè ab excelſo DEO ſalutis
Veſtem pretioſam albam ſuper ſe demitti,
Pro tunicâ ſuâ quam nudo dederat.

Hoc eſt:

[Tunicam ſuam nudo dedit, pro qua aliam pretioſam candidam de cœlo accepit.]

Verùm de liberalitate piorum virorum erga pauperes plena ſunt Synaxaria 2
Æthiopum, ita ut reperti fuerint, qui usque ad paupertatem & nuditatem bona & veſtes ſuas egentibus largiti fuerint. Eſt autem apud eos quidam Esdras, qui quæſtum lanificio quæſitum omnem pauperibus dedit. Enc. XVIII. Mart. Od. 1.

ሰ፤ ለኤሲዶርስ፡ እምሤጠ፡ ፀምር፡ ግብረ፡ እዴ፤
ዘይሁብ፡ ምጽዋተ፡ ለእለ፡ ይፈቅዱ፤
መንዳቤያተ፡ ፈጸሞ፡ ወኮነሌያተ፡ ለለ፡ አሐዱ፤
በዕለተ፡ ውዕየ፡ ለእቶነ፡ እሳት፡ በነደ፤
መላእክት፡ ነፍሶ፡ በስብሐት፡ ወሰዱ፤

Salutem Esdræ *qui de pretio lanificii, quod confecerat,*
Eleemoſynam dedit illis qui eâ opus habebant.
Afflictiones varias perpeſſus & tandem condemnatus fuit.
Quô die in flamma clibani ignis combuſtus fuit
Angeli animam ejus cum gloriâ deduxerunt [in cœlum.]

Enc.

3 Enc. XI. Jan. 7. L.III.c.3. N.XX.

ሰ። እብል፡ ለዮሐንስ፡ ሊሒቅ።
በላህበ፡ ሃይማኖት፡ ርሱን፡ ወበመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ምውቅ።
ለነዳያን፡ ዘረወ፡ ወለምስኪናን፡ በጽድቅ።
እምዕሠራ፡ አእላፍ፡ ዲናሬት፡ ብሩር፡ ወወርቅ።
እስከነ፡ ኢተርፈት፡ ሎቱ፡ አሐቲ፡ ጸሪቅ።

Salutem Dico Johanni Seniori.
Æſtu fidei candeſcenti, & Spiritu Sancto ferventi.
Qui pauperibus & inopibus eleemoſynas erogavit.
Vt de viginti millibus denariorum argenti & auri
Non reſiduus eſſet ei obolus unicus.

4 Alius Johannes ne veſtibus quidem ſuis pepercit; nudus manſit, ut alios veſtiret. Enc. VII. May. Od. 2.

ሰ። ለዮሐንስ፡ ከመ፡ አብርሃም፡ በጽድቁ።
እምኍልቈ፡ ከዋክብት፡ በዝኁ፡ ወከመ፡ ኆጻ፡ ባሕር፡ ደቂቁ።
እንዘ፡ ይጸጉ፡ መጽዋተ፡ ለእለ፡ ይጸሕቁ።
አሕለቀ፡ ለብሶ፡ ወኢያተረፈ፡ ለሠቁ።
እስከ፡ ተረክበ፡ ውስተ፡ ግበ፡ ዕራቁ።

Salutem Johanni *ſimili* Abrahamo (*cui ob juſtitiam ſuam*
Præ numero ſtellarum & inſtar arenæ maris multiplicati fuerunt liberi.)
Erogando ſtipem poſcentibus.
Conſumſit veſtimenta ſua omnia, nec reliqui fecit cilicium ſuum;
Ita ut in ſpelunca nudus repertus fuerit.

5 Habemus etiam inter Ethnicos egregia erga pauperes munificentiæ exempla. *Cornel. Nepos* de Cimone. *Semper eum pediſſequi cum nummis ſunt ſecuti, ut ſi quis opis* 5.4.2. *ejus indigeret, haberet quod ſtatim daret, ne differendo videretur negare. Sæpe cum aliquem offenſum fortunâ videret minus bene veſtitum, ſuum amiculum dedit.* Sed ubique conſiderandum, quo animo quove modô eleemoſynæ dentur; nam monitum Salvatoris noſtri ob oculos habendum: *Attendite ne eleemoſynam* Matt.6.1.

[Interpres Vulgatæ habet *juſtitiam*, nimirum in vetuſtiſſimo quodam Codice legerat δικαιοσύνην Hebr. צדקה, quæ vox *juſtitiam & eleemoſynam* ſignificat. Hæc lectio antiquior eſt altera quæ ἐλεημοσύνην habet, quia alterius difficilioris explicatio eſt, & propterea recentior; difficiliores enim lectiones ſemper ſunt vetuſtiores.]

faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum qui in cœlis eſt; & paulo poſt: *Te autem faciente eleemoſynam, neſciat* v.3.4. *ſiniſtra quid faciat dextra tua; ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.*

1 N°. XXI. Exempla Sanctorum Æthiopiæ, qui Leones tanquam jumenta frenaverunt.] Plures hoc artificio inſignes apud Habeſſinos reperiuntur, niſi forte pluribus idem nomen ſit ኣባ፡ አንበሳ፡ *Abba* Anbaça i.e. *Pater Leo*, nomen à re fortaſſis adeptus, commendatur à Poeta Enc. III. Sept. Od. 2.

ሰ። ለአባ፡ አንበሳ፡ በፍኖተ፡ ጻማ፡ ወስራሕ።
ዘይጼዓን፡ ወትረ፡ በዲበ፡ አንበሳ፡ መፍርሀ።
በዘይጽድቅ፡ ብእሲ፡ እስከ፡ ያገብኦ፡ ፍትሐ።
ማይ፡ ኢያጠፍኦ፡ ወርደተ፡ ዘናም፡ ብዙኃ።
ለአሰረ፡ ዶሙ፡ ቀይሕ፡ ዘሀሎ፡ በኵኵሑ።

Salutem *Abba* Anbaçæ! *in viâ afflictionis & moleſtiæ* [i.e. in eremo]
Equitanti ſemper in Leone terribili.

L.III. c.3. N.XXI. *Vt extaret quoddam velut teſtimonium, quo vir iſte juſtificaretur.*
Nec aqua nec deſcenſus pluviæ multa extinguit
Veſtigium ſanguinis ejus rubri, quod extat in rupe.

[Hoc eſt: Veſtigium ſeu nota ſanguinis ejus, quæ in rupe adhuc apparet, teſtimonium perhibet de innocentia hujus viri.]

Similia narrantur de Abba Samuele in Encomio d. xxvi. Jul. Od. 4. 2

ሰ፤ ለሳሙኤል፡ ለዘካርያስ፡ ሱታፊ፤
ዘይጼዐን፡ ወትረ፡ ለአንበሳ፡ ገዳም፡ በመታክፊ፤
ለእግዚአብሔር፡ ተቀንየ፡ እንበለ፡ ጸጽርዐ፡ ለዘሉፉ፤
እስከ፡ ውኅዘ፡ በሰጊዱ፡ ከመ፡ ነጠብጣብ፡ ሐፊ፤
ወእስከ፡ ተክዕወ፡ ናላሁ፡ በአንፉ።

Salutem Samueli *Zachariæ ſocio,*
Qui inſedit ſemper in leonis feri humeris. [tergori]
Domino O. M. ſervivit ſine intermiſſione indeſinenter;
Ita ut inter orandum ſudor ejus inſtar guttarum deflueret,
Et cerebrum ejus tandem per nares ejus effunderetur.

Et in cantico ejus habentur ſequentia; Oda 14. 3

ሰ፡ ለእንግድዓከ፡ ማኅደረ፡ ጥበብ፡ ወለባዊ፤
ወለሕፅንከ፡ ሰላም፡ ምስለ፡ አእዳው፡ ምንታዌ፤
ንስረ፡ ፋርስ፡ ሳሙኤል፡ እንተ፡ ትትሔደስ፡ ውርዙቄ፤
ነዩ፡ አርአይከ፡ እግዚእየ፡ ኀበ፡ ሀሎከ፡ ሀላዌ፤
እንዘ፡ አንበሳ፡ ትጼዐን፡ ወትከይድ፡ አርዌ።

Salutem *pectori tuo, domicilio ſapientiæ & prudentiæ,*
Et ſinui tuo ſalutem, *manibusque ambabus.*
Pſ. 103. 5. *Aquila Perſiæ* Samuel *cujus innovatur juventus.*
Age, monſtraſti Domine mi! ubicunque eſſes,
Quod Leonem equitares & conculcares ſerpentem.

De *Gebra-Menſes-Keddus*, qui & ipſe Leonem ſubegit, mox dicemus N°. XXIII.

N°. XXII. De aſcetis rigidiſſimis apud Æthiopes] Vix puto alibi inter Chriſtianos reperiri, qui ita emacient atque excrucient corpus ac *Monachi* Habesſinorum. Fruſtra prætexitur fervor orandi; quomodo enim attentè orare poteſt, qui corporis cruciatibus affligitur? Ipſi *PP. Societatis* carnificinam hanc corporis proprii pasſim teſtantur & deteſtantur. Rectisſimè enim reſpondent *Ludovico Vrretæ Dominicano*, qui ſanctitatis argumentum pro Habesſinis tanquam bonis Catholicis inde adſtruere conatus eſt. Verba illorum (y) exſcribi merentur: 1 2

Nam he argumento verdadeyro de ſantidade os grandiſſimos rigores de penitencia, que em muytos ſe viram, & vem hoje em dia, porque como diz Sam Epiphanio & *o toca tambem o Evangelho, eſtes ſe viram antiguamente nos* Phariſeus, & *hoje em dia ſe vem nos* Jogues *da India*, & *com tudo nam avia naquelles, nem ha neſtoutros a verdadeyra juſtiça & ſantidade. Nos* Phariſeus, *porque o faziam por vangloria & reputaçaon do mundo, como lhe diſſe* Chriſto noſſo Senhor: *Nos* Jogues *porque alem de o fazerem pello mes-*

Non eſt verum argumentum ſanctitatis, quòd [Habesſinorum monachi] pœnitentiam rigidisſimè exerceant, qualis viſa fuit olim in multis, & adhuc hodiè cernitur apud illos. Quia ſicut dicit S. Epiphanius, & Evangelium quoque indicat, talis rigor olim obſervabatur in Phariſæis: & hodiè in *Joguis* (z) [Monachis vel Eremitis Ethnicis] *Indiæ*, & tamen neque in illis data fuit, neque in iſtis datur vera juſtitia & ſanctitas. Non in Phariſæis; quia id faciebant per vanam gloriam & jactantiam coram mundo, ſicut illis dicebat *Chriſtus Dominus noſter*: Neque in *monachis paganis* Indiæ, qui præter id, quod

mo

(y) *Ex addition: ad Relat. Æthiop. c. 2. p. m. 276. b.* (z) Jogues (Giogi *Dapperus* ſcribit in *ſua Aſia Tit. India, p* 35. Dervvish *Perſ.* Fakîr. *Pauper. Arab.*) Eſt genus monachorum mendicantium, auſteram, imò inſanam & vecordem vitam degentium; & regiones Indicas aſpectu horribili pervagantium. De quibus vide *Itineraria*. Pro *Gymnoſophiſtis* veterum à quibusdam habentur; certè reliquiæ illorum ſunt.

mo reſpeito ſam infieys. : & *alem diſſo todos eſſes rigores de penitencia, que em muytos Abexins ſe vem, preſuppoſto eſtarem apartados da Igreja, ſe devem julgar por illuſam do Demonio, que ſe transfigura em Anjo de Luz, pera por eſtas apparencias de ſantitade* & *milagres falſos, que lhe faz fazer (como tambem per ſua operaçam os ha de fazer o Ante-Chriſto) mais os enganar,* & *ter ſeguros em ſeus erros a elles,* & *a o miſero povo, que os ſegue, fazendolhe cuidar, que tem verdadeyra fé.*

ob eandem cauſam hoc faciunt, infideles ſunt. L. III. c. 3.
Adhæc omnis iſte rigor pœnitentiæ, qui in multis Habeſſinis cernitur, poſito *quòd ſeparati ſint ab Eccleſiâ, habendus eſt pro illuſione Diaboli,* qui ſe transfigurat in Angelum lucis, ut ſanctitate hac apparente, & falſis miraculis, quæ per illos fieri curat, (qualia etiam operaturus eſt *Anti-Chriſtus*) ut eos eo magis ſeducat, & in erroribus ſuis confirmet tam ipſos, quàm miſeram plebem, quæ illos ſequitur, ita, ut ſibi imaginentur, quòd veram fidem habeant. N. XXII.

3 Sed non opus eſt verbis, ubi ipſius Chriſti teſtimonium in promptu eſt: *Multi dicent mihi* ait, *in illa die: Domine, Domine! nonne in nomine tuo prophetavimus:* & *in nomine tuo dæmonia ejecimus;* & *in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis; Quia nunquam novi vos* &c. Proinde contingere poteſt, ut reverentia Sacratiſſimi Jeſu nominis Cacodæmones fugiant, & tamen pronunciantes illud ſint falſi Prophetæ. Matth. 7, 22.

4 Exemplum unum tantùm atque alterum incredibilis abſtinentiæ hîc dabimus, de quodam *Luca.* Encom. XV. Decembr. Od. 3.

ሰ፡ ለሉቃስ፡ ዘጸመወ፡ ጸማ፡
በለበሰ፡ ኀጺን፡ ይትጋደል፡ ወይትቃተል፡ ምስለ፡ መስቴማ።
መዋዕለ፡ ጾሙ፡ ሰዱስ፡ ለለ፡ ተፈጸማ፡
ለዕርቃት፡ ከርሡ፡ እንዘ፡ ይሰርዕ፡ ሖቅማ፡
በዕለተ፡ ሰንበት፡ ይበልዕ፡ ፩ ጸኰሲማ።

Salutem Lucæ *qui afflictione ſemet afflixit*
In veſte ferrea [lorica] *luctans,* & *dimicans cum Diabolo.*
Sextâ quâque feriâ dies jejunii ejus completi fuerunt,
Vacuo ventri ſuo ſtatuens hunc terminum:
Ut die ſabbati (demum) *ederet unicum paximatium* (a).

Hoc eſt:

[Sex dies jejunâvit, & ſeptimo demum exiguum panem edit.]

5 Zacharias quidam palmulis ternis in alimentum diurnum contentus fuit. Enc. XXX. Decemb. Oda 4.

Latatzunus aliquot folia olerum parcè comedit, unde corpus ejus leve factum eſt inſtar venti, Enc. XVII. Jun. Odâ 1.

1 N°. XXIII. Gabra-Menſes-Keddus] Vir præcipuæ ſanctitatis apud Æthiopes. Non eſt *Tecla-haimanotus* ut *Godignus* putat (b), nec reddi oportet hoc nomen ግብር፡ Gebr, *Opus*; ſed ገብር፡ Gabr *ſervus ſpiritus ſancti.* De eo *Poeta meus Encom. V. Mart. Odâ 4.*

ሰ። ለከ፡ ገብረ፡ መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ረቡኒ።
ዘአናብስት፡ ታገኒ፡ ወአራዊት፡ ታቀኒ።
እንዘ፡ ኢተኀሠሠ፡ መፍቅደ፡ ሥጋ፡ ወኢተመነኒ።
ትሴሰዮ፡ ሣዕረ፡ ወተሀርዞ። ቈጸለ፡ ምንትኒ።
አናሕሰይኮ፡ ለዓለም፡ ማኅኒ።

Salutem *tibi* Gabra-Menſes Keddus *Rabbuni* [magiſter mi]
Qui leones ſubigis & *dracones domas.*
Non quæſiviſti voluptates corporales, nec tergiverſatus es ullo modo
Veſci oleribus, aut indui foliis arborum;
Adeoque pro nihilo ſpreviſti mundum corruptorem.

(a) Παξαμάτιον vel παξαμᾶς eſt panis ſubcineritius. Reperitur hoc vocabulum, cùm apud Græcos, tum apud Latinos ſequioris ævi ſcriptores. (b) *De Abaſſ. rebus Lib. I. c. 22. p. 135.*

L. III. c. 3. In hunc ſanctum *PP. Societatis* maximè invehuntur, ejusque vitam *decempeda-*
N. XXIII. *libus fabulis* refertam ſcribunt, quarum aliquas verè blaſphemas refert Sandovallus: (c) *quod colloquia cum SS. Trinitate & Salvatore noſtro habuerit.* Superba reſponſa hujus Sancti, quæ dictus autor narrat, referre horreſco, nec putaverim id apud Æthiopes ipſos ullam fidem invenire.

ADDITIO & COMPARATIO Sanctorum Æthiopiæ cum nonnullis Sanctis Eccleſiæ Romanæ.

PRæter iſtos ſanctos Poëta noſter in faſtis ſuis metricis multo plures recenſet 3
variis miraculis inſignes. Cujusmodi ſunt:

JEMRAHI ſanguis ubi effuſus fuit, ibi progerminavit præſtantiſſima vitis. Encom. 19. Octob. 2.

ASCENAFER paralyticum è lecto excitavit. 13. Novemb. 2.

ZACHARIAM Patriarcham, quamvis ſanguine illitum, leones devorare nequiverunt. 13. Nov. 4.

SAMUEL, SIMEON, GABRIEL ignem de cœlo deſcendere fecerunt. 23. Decembr. 4.

JOHANNIS CAMÆ digiti & ungues apparuerunt inter precandum ardentes inſtar lucernæ. 25. Decembr. 2.

EUSEBIUS à tyranno cremandus ab *Vriele Archangelo* in cœlum ſublatus fuit, ubi XIV. annos permanſit. 13. Februar. 4.

BEBNUDA in palma ſuspenſus fuit, quæ illa ipſa hora fructus tulit. 20. 4
April. 1.

ARSINOE enecta & excoriata cute mariti ſui *Thomæ* tecta reſurrexit. 26. Maji. 2.

JOHANNES quidam ſerpentem ex utero filiæ Regis extraxit. 11. Jul. 1.

DIMADIUS cœcum & paralyticum ſanavit. 25. Jul. 14.

MATTHÆUS quidam corpus Saræ à lepra mundavit. 4. Aug. Oda 3.

JUSTA non potuit comburi. 6. Aug. 1.

HERODAM nec pardi nec leones lædere potuerunt. 6. Aug. 4.

JACOBUS Epiſcopus ex Æthiopia in Ægyptum reverſus poſt ſex annos reperit adhuc ignem ſuum ardentem. 19. Aug. 4.

An ſimiles vel majores Thaumaturgi in Eccleſia Romana reperiantur, Hagio- 5
N. XIX. graphi noverint. Equidem ſupra retulimus exempla nonnullorum *Æthiopiæ Sanctorum*, quorum ſinguli ſingulos mortuos expergefecerunt: at de *Nicolao de Tolentino narrant M. Ambroſius Frigerus, & Ægidius Albertinus*, quòd ille ſolus viginti quinque vitâ functos à mortuis reſuſcitaverit. Sed neque nominant illos, neque teſtimonia magis fide digna afferunt, ac noſter Poeta. Sed & de Petro (d) quodam ſcribunt, quòd infantem cujusdam Flandri ter in vitam revocaverit.

In paſſionali Sanctorum (e) modò dictus Nicolaus à ſingulari abſtinentiâ lau- 6
datur. Nam cùm aliquando graviter ægrotaret, vix adduci potuit, ut carnes deguſtaret. *In morbum relapſus, perdix aſſata, quæ ipſi pro reficiendis viribus appoſita fuerat, ducto ſuper eam crucis ſigno, reſumtis illico pennis rediviva per feneſtram avolavit.*

[Iſta reperiuntur in libro, cui titulus: *Officia propria Sanctorum ordinis Eremitarum S. Auguſtini authore* Frid. Hieronymo Valvaſorio *Mediolanenſi. Denuò edita à Fr.* Nicolao Oliva *Senenſi. pag. 156. & 163.*]

Alii ſcribunt, *duas fuiſſe perdices aſſatas, ex quarum una fruſtulum decerpſerit* Nicolaus, *nihilominus illam facto crucis ſigno remigio alarum ſeſe cum ſociâ proripuiſſe.* Hæc ſunt verba iſtorum autorum.

At

(c) De inſtauranda Æthiopum ſalute, c. 36. §. 8. (d) Qui fuit Ordinis Prædicatorum; in vita ejus. (e) Part. æſtiva p. 14. 6. in dicti Sancti vita.

7 At apud Æthiopes multò felicior fuit Aaron quidam, qui pullos columbarum a ſſatos ad ſe advolare fecit. Enc. XXI. Maji. 2. L. III. c. 3. N. XXIII.

ሰ፡ ለአሮን፡ እጓላተ፡ ርግብ፡ ዘአሠረረ፨
ድኅረ፡ ሰእሳት፡ ተጠብሉ፡ ከመ፡ ይኩኑ፡ ድራረ፨ &c.

Salutem Aaroni *qui pullos columbarum advolare* [ad ſe] *fecit:*
Poſtquam igne aſſati fuiſſent, ut [ſibi] *eſſent pro cœna*, &c.

De *Archita Tarentino* quidem legimus, quòd columbam ligneam fecerit volatilem, ſed nunquam aſſatam.

8 Menas reſuſcitaſſe fertur cadaver porci. Enc. XVI. Junii. 1.

ሰ፨ ለቅዳሴ፡ ቤትከ፡ እንተ፡ ተሐንጸት፡ በመርዩጥ፨
በትእዛዘ፡ ንጉሥ፡ ስሉጥ፨
ሚናስ፡ አንቃሕከ፡ በድን፡ ሐሪዎይ፨ - - - -

Salutem *Dedicationi domus tuæ, quæ exſtructa fuit in Merjut,*
Mandato Regis potentis,
Mena! (qui) *reſuſcitaſti cadaver porci*, &c.

At de nonnullis bonis Capucinis teſtatur Valerianus Magnus (f) *quòd bruta quædam animalia* [quorum animæ fortaſſis cum corporibus non ſimul perierant] *in levamen pauperum ad vitam revocaverint, inter quæ etiam aſinus fuit, qui repentino caſu in via interierat*; ut modo dictus Valerianus ſcribit.

9 Sed nihil hoc eſt, ſi *Germanum* ſpectes, qui *vitulo occiſo, & cute oſſibusque exceptis jam devorato: nec non aſino mortuo vitam reſtituit, prout legitur in Paſſionali Sanctorum* (g).

10 *S. Dionyſius* capite truncatus aliquantulum temporis ambulavit; quod & Æthiopes de eo tradunt. At præter hunc apud iſtos Pi-ſtauri corpus amputato capite viſum fuit in urbe Harkel. [Heraclea] Enc. XXVIII. April. 2.

11 *S. Xaverii* corpus poſt mortem ſuavem odorem ſpiravit, teſtibus PP. Societatis in ejus vita. Idem fecit corpus *S. Sergii* apud Æthiopes. Encom. XIX. Nov. 2.

ሰ፡ እብል፡ ለኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ ዘተሀየኡ፨
ከመ፡ ይቀድስዎ፡ ለመካኑ፡
ሰርጊስ፡ አማሃ፡ ዘአርአየ፡ በሥልጣኑ፨
ቅብአ፡ ሀፋሬት፡ ጥዑም፡ ለአንፈ፡ ኵሉ፡ ዘይጸፉ፨
እስከ፡ ዮም፡ ሀሎ፡ ይውኅዝ፡ እምበድኑ፨

Salutem *Dico Epiſcopis, qui catervatim convenerunt,*
Vt inaugurarent ædem
Sergii; *qui tunc oſtendit per virtutem ſuam*
Oleum [inſtar] *unguenti ſuaviter naribus omnium olens,*
Quod usque in hodiernum diem è cadavere ejus profluit.

12 Exemplum quidem habemus apud Saracenos, ſed viri minime ſancti *Abdallæ Filii Zubeiri Muhammedani*, cujus cadaver ſuſpenſum per multos dies è patibulo bonum odorem ſpiravit, ſed improbus ille muſci librâ ſeſe priùs ingurgitaverat. *De quo Georgius Elmacinus* ſic ſcribit:

وقيل انه شرب رطل مسک وخرج يقاتل وقتل وصلب فکان الناس يشمون رايحة المسک من بدنه اياما كثيرة ۞	*Et dicitur, quòd hauſta librâ muſci, egreſſus fuerit ad pugnam. Cùm igitur occiſus & ſuſpenſus fuiſſet, olfecerunt homines odorem muſci è cadavere ejus dies plurimos.*

(f) *In judicio de Catholicorum regula credendi pag. 298. 299. & 300.* (g) *Parte æſtiva Reutlingæ Ao. 1482. impreſſo, in dicti Sancti vita.* (h) *Hiſt. Saracen. Lib. 1. c. 12. anno Hej. LXXI.*

L. III. c. 3. N. XXIV. N°. XXIV. De S. Antonio Eremitarum Coryphæo] *Paulus* 1
equidem præceſſit *Antonium* vitæ ſolitariæ inſtituto, perſecutionis Decianæ metu, ut in *Hieronymo de vita Pauli, & Baronio* (i) pluribus legi poteſt. Memoria iſtius *Pauli* habetur in vitis Sanctorum tam Græcis quam Latinis d. XV. *Januarii*. *Antonius* autem formam & leges huic vitæ generi addidit, ob quod non ſolùm toto vitæ ſuæ tempore à Conſtantino M. (k) in ſummo honore habitus fuit, verùm etiam apud Æthiopes, ut vitæ monaſticæ inſtitutor, ſummopere laudatur. De eo Poëta ſic cani- 2
nit. Enc. XXII. Jan. 1.

ሰ፡ ለብሕታዊሁ፡ እንበለ፡ ሕጸጽ፡ ወንትጋ፤
ውስተ፡ ናሕስ፡ ከመ፡ ዖፍ፡ ወበቤት፡ አምሳለ፡ ጉጋ፤
ብእሲ፡ ሰማይ፡ እንጦንስ፡ ወመልአክ፡ ምድር፡ በጸጋ፤
ለቤተ፡ ብሊ፡ እንዘ፡ ያስተሬኵስ፡ ሕጋ፤
መዋዕለ፡ ሕይወቱ፡ በማይ፡ ኢተሐፅበ፡ ሥጋ፨

Salutem *Solitariæ tuæ vitæ ſine decremento*, [perpetuæ]
Pſ. 101. 7. 8. *Dum habitaſti in tecto ſicut avis, & in domo inſtar nycticoracis.*
Vir cæleſtis Antoni! *& Angele terreſtris ſecundum gratiam!*
Balneorum impurum damnans morem
[Per] *dies vitæ ſuæ aquâ non lavit corpus.*

Similia de eo tradit *Sozomenus* dicto capite XIII.

Ἐλαίου τε τὴν ἀλοιφὴν, καὶ λουτρῶν καὶ τῶν παραπλησίων τὴν χρῆσιν παρῃτεῖτο.	*Unguentorum & balneorum ſimiliumque rerum uſum averſatus eſt.*

Vixit tempore Diocletiani & Maximiani. Celebratur memoria ejùs d. XVII. 3
Januarii in faſtis Græcis & Romanis. Plura de eo habentur apud Baronium (l) ex quibus apparet, quòd Conſtantini M. tempore (ut diximus) floruerit; adeoque conſiſtere non poſſunt, quæ Eutychius Patriarcha (m) habet, quaſi Juliani Apoſtatæ tempore vixerit.

Succeſſores ejus አስኬማ፡ *Schema* (per quod habitum Angelicum intelligunt) 4
gerunt; quô & Coptitarum Antiſtites utuntur, اسكيم *Askem* vocant. De quo novus autor memorat: (n) *Religioſos ſeu Monachos, qui habitu iſto utantur, longe auſteriore vita uti, neque cum fœminis converſari, aut earum confeſſiones audire, aut tempore Miſſæ thuris ſuffitum illis facere licere; ſeque miſiſſe exemplum iſtius panni* [nam revera nihil aliud eſt] *in Bibliothecam Regiam Lutetiam Pariſiorum.*

N°. XXV. Æthiopes qui Novum Teſtamentum Romæ 1.
impreſſerunt, malè à quibusdam eruditis pro MARONITIS habiti fuerunt] Ludovicus de Dieu in Appendice ad Evangel. Matthæi Novi Teſtamenti Æthiopici reperiens, quòd impreſſor illius Teſfa-Sion, Chriſtianos lectores his verbis obteſtetur:

ዘክረኒ፡ በጸሎትክሙ፡ ቅዱሳት፡ ለአኃዊክሙ፡ ተስፋ፡ ጽዮን፡ ማልሓዞ፨ ለተንሣአ፡ ወልዱ፨ ወለዘሥላሴ፡ ለጴጥሮስ፡ ጳውሎስ፡ ወለበርናርዶን፡ እስመ፡ ኵሉኒ፡ ደቂቀ፡ ለአቡነ፨ ተክለ፡ ሀይማኖት፡ ዘደብረ፡ ሊባኖስ፨	*Memores eſtote noſtrum in orationibus veſtris ſanctis ſcil. fratrum veſtrorum* Teſfa Sionis Malheſini: *Tenſea-VValdi: & Zaslaſæi: Petri Pauli, & Bernardini, quoniam omnes nos filii* [ſumus] *patris noſtri* Tecla-Haimanoti *monaſterii* Mons Libani [dicti].

Neſcivit ተስፋ፡ ጽዮን፨ ተንሣአ፡ ወልዱ፨ ዘሥላሴ፨ ተክለ፡ ሀይማኖት፨
eſſe nomina propria virorum: ደብረ፡ ሊባኖስ፡ *Mons Libani* verò monaſte- 2
rium Æthiopiæ præcipuum; & propterea illa tanquam appellativa plane ἀτόπως ita vertit: *Memores eſtote noſtri in precibus veſtris ſanctis fratrum veſtrorum exſpectantium* ſpem reſurrectionis filii *& ternarii* Petri, Pauli, & Bernardini; *nam omnes nos filii* Abuna

(i) *Ad ann. Chriſti* 253. *n.* 113. (k) *Teſte Sozomeno lib.* 1. *c.* 13. (l) Anno Chriſti 328. num. 7. & ſeqq. (m) In Annal Alexandr. p. 485. (n) Wansleb in Hiſtoria Eccleſiæ Alexandrinæ cap. XVIII.

na *ſumus plantæ fidei* montis Libanon. Ex his concluſit doctiſ. ille vir, *quòd Maronitæ fuerint de monte Libano.* L. III. c. 4. N. XXVI.

3 Paulò meliùs hic locus redditur à *Waltono* (o) quamvis & ipſi nomen ዘሥ-ላሴ *Zaslaſæus* & monaſterium *Libanos* ignotum fuerit: *Memores eſtote*, inquit, Teſpha-zion *Melzazo*: [ſic malè legit] Tanſavvald: *& ternarii* Petri, Pauli & Bernardini; *ſumus enim nos omnes filii* Tecla-Haimanot *montis Libani.* Idem contigit doctiſſimo *Hottingero*, qui (p) ad hunc ipſum locum incongruè ſcribit: *In fine Evangelii Matthæi Æthiopicè Romæ impreſſi* Plantas fidei montis Libanon ſeſe appellant; *Maronitæ ergo vocari poſſunt.* Confer quæ de nominibus propriis Habeſſinorum ſignificativis non ſine cauſa ſcripſimus in Hiſtoria noſtra Lib. IV. c. 3. §. 2.

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. IV.

No. XXVI. Verſio S. Scripturæ Æthiopica unde facta ſit]

1 Scribunt *PP. Societatis in epiſtolis annuis* (q) *quod novem illi Sancti, quorum ſupra mentio facta eſt, S. Scripturam ex Arabica in Chaldaicam* [i. e. Æthiopicam linguam] *tranſtulerint.* Reperiuntur etiam carmina, quæ de verſione librorum, [ut puto] ſacrorum ex Arabica in Æthiopicam linguam factâ teſtantur. Sic enim Poeta meus de *Abba-Salama* Encom. XXIX. Auguſt. Odâ 5. N. XVIII.

ሰ፤ ለከ፡ ለዕፀ፡ ሃይማኖት፡ ሥርዌ፤
ትእዛዘ፡ ኦሪት፡ ወወንጌል፡ እንተ፡ ዲቤከ፡ ተክዕዋ፤
ሰላማ፡ ዝክርከ፡ ከመ፡ በኀቤነ፡ ነዋ፤
በከናፍሪከ፡ ምዑዛት፡ እምሀዛ፡ ከርቤ፡ ወሀልዋ፡
እምነ፡ ሀረቢ፡ ለግዕዝ፡ መጻሕፍት፡ ተሀልዋ ፤፤

Salutem *tibi O Arboris fidei radix!*
In te præcepta Legis & Evangelii effuſa fuerunt;
Salama! *Ecce memoria tua apud nos adhuc viget.*
Quia per labia tua ſuavitate myrrhæ & aloës ſuaviora
Ex Arabica in Æthiopicam linguam libri tranſlati fuerunt.

2 Idem reperitur in *Martyrologio Æthiop. Mſſto. Bibliothecæ Seguierianæ* his verſibus.

ሰ፤ ለአባ፡ ሰላማ፡ ለመጽሐፍ፡ መተርጉማ፤
እምሀረቢ፡ ለግዕዝ፡ ዘይፌክር፡ እንዘ፡ ይቀስማ፤
ጳጳስ፡ ዘኢትዮጵያ፡ ወአዋከቢያ አድያማ፡
በመንፈስ፡ ቅዱስ፡ በእዴሁ፡ ሐተማ ፤፤ (r)

Salutem Abba-Salamæ Codicis interpreti!
Quem ex Arabica in Æthiopicam [linguam] compilando expoſuit,
Metropolita fuit *Æthiopiæ*, cujus fines illuminavit,
Per Spiritum Sanctum manu ſuâ cruce ſignans eam.

Fateor me hîc non parùm hærere; equidem Sacram Scripturam hic intelligi veriſimile eſt, quia መጽሐፍ፡ vel መጻሕፍት፡ *Libri* κατ' ἐξοχὴν de libris Sacris accipi ſolent; ſicuti βίβλια *Biblia* Græco vocabulo eodem ſenſu vocantur. Attamen Æthiopica tam veteris quàm Novi Teſtamenti verſio, quæ in Europa habetur, ex Arabica lingua nullo modo facta dici poteſt. Pentateuchus Mſſt. Pſalterium, & quotcunque libri Biblici impreſſi extant, contrarium planè evincunt. Omnes enim Græcam maximè

(o) *In Proleg. Biblior. Polyglott. Anglicorum n.* XV. §. 12. (p) *In Topogr. Eccleſ. c.* 5. §. 4. *p.* 129. (q) *De annis* 1607. & 1608. *c.* 15. *p.* 58. (r) ሀተበ aliàs propriè ſignificat benedictionem ſigno crucis,

L. III. c. 4. N. XXVI. mè *Codicis Alexandrini* verſionem (cujus variantes lectiones in Bibliis Polyglottis Anglicis reperiuntur) preſsè & κατὰ πόδα ſequuntur. Ordo capitum Exodi xxxvi. & ſeq. eodem modo obſervatur. Numeror. Cap. xxvi. verſus 15. 16. 17. 18. æque ac in Alexandrino exemplari, ſuo loco omiſſi, poſt verſum 27. reperiuntur. Quæ 4
omnia in Arabica verſione ſe aliter habent. Græca animalium Lev. XI. & Deut. XIV. plantarum, gemmarum, aliarumque rerum difficiliorum vocabula præcisè retinentur: Hebraica autem in Græca lingua non expoſita, & hic ἀνερμήνευτα reperiuntur;
4. Reg. 12. ex. gr. በዴቅ፡ ex Hebr. בדק *Bedek* Ruptura; ሞስፌትም፡ משפתים *Caulæ, ſepta*
7, 12. *pecudum*, quæ in verſione Græca Βεδὲκ, Μοσφαθαίμ (s) deprehenduntur, (t) mi-
Jud. 5, 16. nimè in Arabica. Hinc firmiter inferri poteſt, quòd translatio Æthiopica non ex iſta, ſed ex Græca potiùs concinnata fuerit. Neque veriſimile mihi videtur, autores ſupra citatos per prolepſin quandam ita locutos fuiſſe, quòd ſcirent ex Ægypto ad ſe veniſſe Biblia, ubi, Græcâ diu obſoletâ, Arabica lingua, cum illi id ſcriberent, obtinebat. Quibus omnibus bene conſideratis aſſerendum cenſeo, per libros ſa- 5
cros ex Arabica lingua in Æthiopicam translatos non *Biblia*, ſed *Conſtitutiones & Canones*, qui *Apoſtolorum* nomine apud Æthiopes æque ac apud nos veniunt, intelligi debere. Nam & hos S. Scripturæ, ſpeciatim Novo Teſtamento accenſeri diximus
§. 27. in hiſtoria noſtra hoc capite. Etenim in his Canonibus veſtigia quædam Arabismi obſervare mihi videor; ut cùm in libro Conciliorum legitur አውክሥርያ፡ ዘአፍሪቃ፡ *Auxaria Afrikiæ* i. e. *Africæ*; nam افريقية *Afrikia* dicunt Arabes non Græci.
N. 30. Porro titulus octoginta & unius Canonum (quem infra Arabicè referemus) ita ſe habet, ut translatio Æthiopica ex Arabica lingua facta videatur, id enim vocabulum አብጥሊስ፡ *Abtelis*, totusque contextus arguit.

Sed hac ratione incertiſſimum manet; Primò: *Quis verus autor fuerit Æthiopicæ* 6
Bibliorum verſionis? Poëta *Salamam* habet: alii *novem* illos ſanctos (u) viros alibi à nobis
N. 18. memoratos. Deinde, *quis ille Salama fuerit?* Metropolita Æthiopiæ vocatur, & tanquã Chriſtianæ Religionis inſtaurator deſcribitur; quod ſoli *Frumentio* competit, qui alio nomine *Salama* dictus fuit. Num verò iſte, (cui ſoli moles, & inſtruendæ & ordinandæ Eccleſiæ Æthiopicæ incumbebat) in primordio prædicationis ſuæ tantum otii habuerit, ut ipſe ſacros Scripturæ libros Æthiopicè redderet, meritò dubitaveris. *Vlphilam* quidem *Gothorum Apoſtolum* in ſua lingua id præſtitiſſe legimus, unde rurſus probabile evadit, Frumentium inter primas Epiſcopatus ſui curas hanc quoque habuiſſe, ut Neophytis ſuis *Biblia* vernaculè traderet, cum Eccleſia ſine ſcripturis eſſe non poſſit. Sed de Arabica lingua vanũ eſſet id aſſerere, quia S. Frumentii tempore *Arabica S. Scripturæ verſio* nondum extabat (x), nec lingua ipſa ante Muhammedis tempora ullius pretii erat.

Multò magis conſentaneũ arbitror *Novem* illos *ſanctos*, Chriſtianiſmi in Æthiopia 7
propagatores, Biblia Græca Æthiopicè reddidiſſe, idque diſtributá inter ſe operâ; diverſos enim Bibliorum interpretes fuiſſe in hiſtoria noſtra ex gemmarum nominibus (y) demonſtravimus. Plura talia exempla dantur, ubi S. Scripturæ vocabula difficiliora in diverſis libris non uno modo redduntur, ut Μῆλα μανδραγορῶν *Mandragoræ* in Geneſi c. 30. 14. 15. exponuntur ኮል፡ ሐቅል፡ *Poma agreſtia*, at Cant. 7. 14.
ሀንጕትት፡ incertæ ſignificationis vocabulum ponitur. Ex quo cognoſcimus non 8
unum iſtius verſionis autorem eſſe. In tantis igitur difficultatibus, priusquam ipſos Æthiopum libros inſpiciamus, & autorum ætatem atque autoritatem cognoſcamus, nihil certi definire poterimus. Multis ſine dubio diſtinctionibus ad conciliandа iſta dubia opus erit; nimirum quòd *Frumentius* ſolum *Novum Teſtamentum* vel ſaltem *Evangelia*: *Novem* verò *Sancti reliquos libros Biblicos* ex Græca lingua: Alii recentiores autem *Collectionem Canonum*, quos illi ሲኖዶስ፡ *Synodos* vocant, ex Arabica lingua

(s) In Aldina & Complutenſi editione reperitur hoc vocabulum non in Romanâ. (t) Plura exempla habes ſupra l. n. 106. §. 3. & n. 110. ubi Græca, neutiquam verò Arabica vocabula in Æthiopica verſione retinentur. (u) Teſtibus Pp. Societatis in Epiſt. ſupra allegata cap. 15. p. 58. (x) Videlicet circa annum trecenteſimum quadrageſimum vel quinquageſimum. Id clarè demonſtrat *Br. Waltonus* in Prolegom. Biblior. Polyglottorum, cap. XIV. §. 17. p. 96. b. (y) Hoc cap. §. 6. Confer Lib. I. n. 109.

gua tranſtulerint, inter quos fortaſſis alius quidam *Salama* fuit, qui cauſam errori dedit. L.III.c.4. N.XXVII. & XXVIII.

Poſtremò non negamus *diverſas Bibliorum verſiones* in Æthiopia extare, ut mox N. XXVIII. dicemus; nullo tamen modo nobis perſuadere poſſumus, aliquam recentiorem ex Arabicâ lingua factam fuiſſe.

1 **Nº. XXVII. De novi Teſtamenti Æthiopici editione Romanâ**] Diximus in Hiſtoria noſtra editionem hanc ex manco & mutilo exemplari Romæ Anno 1548. factam eſſe. Ipſi Æthiopes hoc fatentur in Epilogo Actorum Apoſtolicorum. Verba eorum in hiſtoria noſtra allegata hîc repetere neceſſe habemus; ut de eorum genuino intellectu diſſeramus:

ዝንቱ፡ ግብረ፡ ሐዋርያት፡ ዘይበዝኁ፡ ተተርጕመ፡ በሮምያ፡ እምላትን፡ ሮማይስጢ፡ ወጽርእ፡ ለግእዝ፡ በእንተ፡ ሀጸበ፡ አብ።

Iſta acta Apoſtolorum (*ajunt*) maximam partem tranſlata ſunt Romæ è lingua Latina & Græca in Æthiopicam, propter defectus protographi.

Ex quo ſcilicet impreſſionem fecerunt. Æthiopes enim *protographum* vocant አብ፡ *patrem: Apographum* verò ወልድ፡ *Filium*, tanquam ex priori genitum; quæ Scaliger non intellexit. Hæſitationem ejus ex manu propria inter Mſſta. illius vi-
2 di. Itaque putavit totum novum Teſtamentum Æthiopicum Romæ noviter tranſlatum fuiſſe, ac eam ob rem iniquiſſimum de eo judicium tulit (z). *Acta ſanè Apoſtolorum*, inquit, *quæ Romæ edita ſunt, ex vulgari Italico in linguam* ግዕዝ፡ *converſa eſſe, tametſi is, qui edidit, non teſtatus eſſet, tamen ex innumeris locis id & puero colligere haud difficile fuerit.* Sed propterea rectè reprehenditur à Doctiſſ. Waltono, qui (a) ſcribit: *Temeraria & injuſta videtur Ioſephi Scaligeri de hac verſione, quam vix ſatis in-*
3 *tellexit, cenſura*, cum ſcribit: *peſſimâ fide eorum libros traductos eſſe* &c. Neque tamen Waltonus ſenſum eorum verborum aſſecutus eſt; ſic enim §. XI. ea incon- d. l.
gruè reddit: *Iſte actus Apoſtolorum*, [ſic legitur] *cujus Romæ multæ ſunt tranſlationes, Latinæ Græcæque conformem fecimus (vel contulimus) exemplari Æthiopico patris cauſa.* Alioquin vir iſte doctiſſimus de editione hac ſatis bene diſſerit, quem conſulere potes.

4 Gregorio meo editio illa minimè placebat, propter innumera, quibus ſcatet, menda. Ea agnovit editor ipſe *Teſfa-Sionus*, ſed excuſavit ſe pluribus (b), *quòd typographiæ imperitus, typothetæ autem linguæ ignari fuerint, & quòd ſe invicem juverint*
5 *ſicut cæcus cæcum.* Inter alia Gregorius notabat: quòd Matth. I. 18 pro ዮሴፍ፡ ምቱ፡ *Ioſeph maritus ejus* [ſcil. Mariæ] in Mſſ. Patriæ ſuæ extet ዮሴፍ፡ ፍኅሪሃ፡ *Ioſeph ſponſus ejus.* Planè ſic reperi in Mſſ. Bibliot. Regiæ, at in Mſſ. Seguieriano ምቱ፡ eraſum, & pro eo ፍኅሪሃ፡ aſſcriptum erat; ex quo collegi correctionem novam: illam verò lectio-
6 nem verè antiquam eſſe. Deinde verba Chriſti in cruce ex Pſ. 22. in impreſſo codice ſic leguntur ኤሎሂ፡ ኤሎሂ፡ ለማ፡ ሰበቅተኒ፡ Elohe, Elohe, lamma Sabakatani. Matth. 27. 46.
Quod in Mſſtis Bibliothecæ Seguierianæ etiam ſic legitur. At in alio Mſſto ejusdem Bibliothecæ, ut & in Biblioth. Regia in Mſſ. Matth. & Marci legitur ኤሎሂ፡ ኤሎሂ፡ ኤልማስ፡ አብቅተኒ፡ Elohe, Elohe, Elmâs abektani. Quæ eodem planè modo reperiuntur in Mſſto Precationum Æthiopicarum; ex quo tutò aſſerere poſſumus duas diverſas verſiones Novi Teſtamenti in Æthiopia extare. Vide infra Num. XXXV. in fine.

1 **Nº. XXVIII. Quod Æthiopes S. Scripturam integram habeant: & quinam Libri Biblici in Europa extent**] Libros Biblicos Æthiopum eorumque diviſiones & nomina in Hiſtoria noſtra hoc capite deſcripſimus. Quæ etiam olim cum Hottingero communicavimus, qui ea Bibliothecæ ſuæ Orientali inſeruit. Habeſſinos Biblia integra habere teſtantur etiam *PP. Societatis* (c) de uterino Regis fratre *Raſſela-Chriſto* narrantes:

(z) In diſſert. ad Comput. Æthiop. L. 7. p. m. 682. (a) Proleg. Biblior. Polyglott. Num. xv. §. 10. Num. 3. (b) Statim in titulo Novi Teſtamenti Æthiopici. (c) In ſæpè allegatis epiſtolis cap 12. p. 46.

L.III.c.4. XXVIII. *Folgou muito ſaber, que noſſas Eſcrituras ſam em tudo as ſuas.* Et paulo poſt: *Elle as vai lendo cada dia.* | Lætabatur multum, intelligens noſtra Biblia eadem prorſus eſſe cum ſuis; quæ quotidie legebat.

Diximus etiam hoc capite: quòd Æthiopes primum Bibliorum ſuorum to- 2
mum vocent *Octateuchum*. Id à Græcis veteribus habent, qui eodem modo illum vocaverunt. *Photius* (d) de Theodoreto, *qui ſcripſit* ἐξήγησιν εἰς τ̃ Ὀκτάτευχον; &c. *Exegeſin in Octateuchum*; & de Procopio: (e) *Scholas Exegeticas edidit in Octateuchum*, &c.

Ut autem lectores ſciant, quinam libri Æthiopici in Europa extent cùm impreſſi tùm Manuſcripti; Catalogum eorum hîc damus:

Impreſſi Libri Biblici. 3

1. *Quatuor priora Capita Geneſeos:* duo priora cum verſione Latina: & duo ſequentia ſine eâ. Annexa reperiuntur ad *Prophetam Ionam*, quem Theodorus Petræus edidit; de quo infra.
2. *Liber Ruth* Æthiopicè & Latinè. Lugd. Bat. 1660.
3. *Pſalterium* primò Æthiopicè tantùm Romæ Ao. 1513. deinde Coloniæ Ao. 1518. cum Ebraica, Græca & Latina linguâ à *Ioh. Potkenio* editum, qui Æthiopicam linguam ibi malè vocavit Chaldaicam.
4. *Canticum Canticorum cum aliquot hymnis Biblicis.* Romæ cum Pſalterio. Nam 4
in codicibus manuſcriptis ſemper conjuncta reperiuntur; quod in omnibus, quos in Europa vidi, obſervavi. Idem Canticum Lugduni Bat. additâ Arabicâ linguâ, cum indocta Niſſelii verſione impreſſum extat, Lugd. Bat. 1656.
5. *Prophetia Ioelis* cum Harmonia vocum Hebraicarum & Arabicarum in margine. Th. Petræi. Ao. 1661.
6. *Prophetia Ionæ* cum *adagiis* & *ſententiis* nonnullis Æthiopicis Ejusdem Ao. 1660.
7. *Prophetia Sophoniæ*; Niſſelii Ao. 1660.
8. *Vaticinium Malachiæ* cum verſione Latina interlineari, & ſeptem prioribus commatibus cap. LVI. Eſaiæ per Th. Petræum. Lugd. Bat. 1661.
9. *Novum Teſtamentum* Æthiopicè tantùm. Romæ 1548. & 1549. Idem denuò im- 5
preſſum fuit *Londini* in Opere Polyglotto, retentis mendis veteribus, & novis ſuperadditis, multis etiam in locis interpolatum, quia hiante & mutilo exemplari uſi fuerunt editores. At de ordine librorum Novi Teſtamenti ſciendum, alium apud Æthiopes obſervari quàm apud nos. Poſt Evangelium S. Johannis ſtatim reperitur *Apocalypſis* ejusdem, cum *Epiſtolis Canonicis Iacobi, Petri, Iohannis* & *Iudæ*. *Acta Apoſtolica* ſeorſim habentur. *Epiſtolæ Paulinæ quatuordecim*, computata ſimul *epiſtola ad Hebræos* uno plerumque tomo, ut apud alios Orientis Chriſtianos ſeparatim comprehenduntur, ut viris doctis, qui antiquiſſimas membranas viderunt, notum eſt. Quam ob cauſam etiam Æthiopes Epiſtolas Paulinas ſeorſim impreſſerunt, ideoque in paucis exemplaribus Novi Teſtamenti Æthiopici reperiuntur.

Manuſcripti in Europâ habentur 6

1. *Pentateuchus*, cujus Apographum ex benevolentia Ludovici Piques D. & Socii Sorbonæ poſſideo. Protographum autem vidi Romæ in ædibus Habeſſinorum.
2. *Ioſua*, quem & ego poſſideo.
3. *Liber Iudicum.*
4. *Ruth.*
5. *I. & II. Samuelis*; aliàs I. & II. Regum.
6. *I. & II. Regum*; aliàs III. & IV. Regum.
7. *Eſaias* Propheta.

Quatuor magnis voluminibus continentur, quæ, referente Gregorio, à Regibus Æthiopiæ olim Hieroſolymam miſſa fuerunt, quique nomina ſua inſcripſerunt, nempe *Gebra-Meskel*, *Iſaacus*, & *Zer-a-jacobus*. Inde Romam in hoſpitium Habeſſinorum, iſtis

(d) In Biblioth. Cod. 204. (e) Idem num. 206.

iſtis autem fato functis, ut audivi, in *Bibliothecam Vaticanam* tranſlati fuerunt. In qua multi alii Codices Mſſ. habentur, quorum Catalogum amicus quidam mihi miſit; Et ſunt ſequentes: L. III. c. 4. XXVIII.

7 *7. Pſalterium cum annexis ſupra dictis.*

8. Novum Teſtamentum.

9. Quatuor Evangelia ſeorſim.

10. Epiſtolæ S. Pauli & Petri.

11. Duæ Epiſtolæ Petri, duæ Iohannis, una *Iudæ,* una *Pauli ad Hebræos.*

12. Apocalypſis & *officium B. Virginis.*

Cæterum Æthiopes varias habere verſiones Bibliorum ſupra innuimus. Nam *Pentateuchum*, cujus modo mentionem feci, in aliquot locis diſcrepare animadverti à Codice Mſſ. Bibliothecæ Seguierianæ. Quin & *Evangelia Matthæi & Marci* in Bibliotheca Regis Galliæ extantia plurimùm differunt ab impreſſis, ut vix verſus unus cum altero conveniat; nam paraphraſis magis eſt quam verſio. h. c. n. 26. §. 9.

13. Opuſcula aliquot Clementis Romani cum Conciliis quibusdam generalibus.

14. Synodus Nicæna.

8 *15. Liturgiæ quamplurimæ variis codicibus comprehenſæ.*

16. Homiliæ nonnullæ.

17. Devotiones diurnæ & nocturnæ.

18. Computus temporum Eccleſiaſticus, cum homilia Iſaaci de excitando amore divino & contemtu mundi.

19. Alius Computus Eccleſiaſticus.

20. Inſtitutiones monaſticæ.

21. Catechismus ſive inſtructio fidei Chriſtianæ.

Hiſtoria Euſtathii monachi Æthiopis. Hic fortaſſis eſt notisſimus ille apud Habeſſinos Ordinis monaſtici reſtaurator, miraculis clarus, de quo ſupra hoc libro c. 3. n. 19. §. 2.

22. Doctrina ſecreta. Fortaſſis eſt መጽሐፈ፡ ምሥጢር፡ cujus in hiſtoria noſtra mentionem fecimus h. cap. §. 46.

23. Martyrium S. Sebaſtiani cum aliis ſimilibus.

9 *24. Encomium & laus omnium Sanctorum* metricè. Poema hoc eſſe puto à nobis ſæpius allegatum, cujus titulus genuinus eſt: *Encomium cæleſtium & terreſtrium incerti autoris*; quod ipſe poſſideo.

25. Varii codices precum.

26. Precationes quas Gregorius ጸሎት፡ ርቀት፡ vocabat. Eſt libellus iſte ſuperſtitioſus toties in Europa repertus, portentoſa illa nomina continens, de quibus in Hiſtoria noſtra Lib. III. c. 4. §. 51.

Non quidem mihi nominatus fuit ab amico Codex ille conciliorum magnus in membrana pulchrè ſcriptus, cujus N. XXX. mentionem faciemus. Extare autem in Bibliotheca Pontificia nullus dubito.

10 Poſt Bibliothecam Vaticanam in Bibliotheca Seguierianâ Lutetiæ Pariſiorum plures quam uspiam alibi Libri Æthiopici reperiuntur. Catalogum eorum rogantibus hæredibus ipſe feci, ſed loco gratiarum actionis ne quidem apographum ejus mihi concedere voluerunt, inſolitâ aliàs apud Gallos inurbanitate. Igitur quorum recordari poſſum, ſequentes ſunt:

1. Geneſis in 4ta.

2. Fragmenta Iobi & Danielis in uno codice. Jobus incipiebat c. 2. v. 1. *Et venit quoque Satan inter eos.* Sed liber hic confuſè erat compactus; poſt fragmenta enim Danielis à cap. X. his verbis: *Anno tertio Cyri* incipientia, rurſus ſequebatur pars quædam ex Jobo & Daniele.

3. Sex vel ſeptem Codices Pſalterii. In omnibus *Canticum Canticorum cum hymnis Veteris Teſtamenti* inveniebatur, ut ſupra indicavimus. Uni additus erat *Computus Eccleſiæ Æthiopicæ.*

L.III.c.4. N. XXIX. 4. *Quatuor Evangelia bis, unum in folio & alterum in 4to. majori* (ut vocant) *variæ verſionis*. Majus enim exemplar conveniebat cum Codice impreſſo: minus vero cum Manuſcripto Matthæi & Marci Bibliothecæ regiæ. Notabile erat, quod in majori vox ምት: Matth. I. 18. *Maritus* [Mariæ] deleta, neque tamen in ejus locum alia ſubſtituta eſſet. Uni exemplari addita erat *Tabula Concordantiarum Orientalibus conſueta, cum epiſtola Euſebii ad Cyprianum.*

5. *Acta Apoſtolorum.*

6. *Quatuordecim Epiſtolæ Pauli bis, atque cum illis Epiſtola ad Hebræos.*

7. *Septem Epiſtolæ Canonicæ bis.*

h. c. §. 27. Diximus in hiſtoria noſtra, Æthiopes ſuum Codicem ሲኖዶስ: *Synodus* dictum, qui Conſtitutiones & Canones ſupra dictos continet, Novo Teſtamento tanquam novellas quaſdam accenſere. Id verò non ex ſuo ingenio fecerunt, ſed unum & alterum antiquorum Patrum præeuntem habuere. Sic enim *Johannes Damaſcenus* (f) ſcribit:

Παύλου Ἀποστόλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες: Ἀποκάλυψις Ἰωάννου Εὐαγγελιστοῦ; Κάνονες τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.	*Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim: Apocalypſis Johannis Evangeliſtæ: Canones SS. Apoſtolorum per Clementem.* &c.

Quapropter rectè à Baronio reprehenditur (g), *quòd recenſendo Libros Canonicos poſt Apocalypſin inconſultè nimis addiderit Canones*, ut modo retulimus. Fortaſſis etiam in corrupto Codice Athanaſii repererunt Æthiopes, quòd eos inter Hagiographa referat. Hoc enim affirmat *Sixtus Senenſis* (h). Cùm tamen in Synopſi ab illo citata, quam nos habemus, nulla iſtorum canonum fiat mentio, fortè à prudentioribus jam expuncta.

N°. XXIX De Canonibus Apoſtolorum in Æthiopia receptis hoc numero acturi eramus; cùm autem reperiantur in Codice Conciliorum Æthiopico, de quo numero ſequente dicturi ſumus, eò tractationem omnem differimus; nunc tantùm acturi de *Canonibus Nicænis ſupernumerariis*, apud Coptitas Arabicè & apud Habeſſinos Æthiopicè extantibus, quos *apocryphos* eſſe diximus,
3.2.n.17. §. 6. & uno exemplo de *Prælato Æthiopiæ* falſos demonſtravimus. Ante *Alphonſum Piſanum* & *Franciſcum Turrianum* nemo eorum mentionem fecit. Nec in Europa viſi fuerunt, antequam eos *P. Baptiſta Romanus* ex Ægypto Romam afferret. Si acta Concilii Nicæni adhuc extarent, facilè detecta fuiſſet iſtorum Canonum ſuppoſitio. Sed ea deperdita eſſe Baronius meritò conqueritur (i), nam ex quatuor Conciliis generalibus ſolius Chalcedonenſis acta integra ſupereſſe, *& ſomnia putat ea omnia, quæ Turrianus de iis in Ægypto adhuc ſuperſtitibus aſſeveraverit*. Quæ cum à Baronio verè & prudenter ita dicantur, incauta & vana prorſus deprehenditur provocatio anonymi (k) ad hos Canones pro *primatu* Pontificis Romani. Sic enim loquitur: *Illud omninò tacendum non eſt, Æthiopum beneficio conſervatos fuiſſe S. Synodi Nicænæ Canones, quos Romana Eccleſia tanta diligentia perquiſivit, in quibus de primatu Eccleſiæ Romanæ etiam ex decreto Sanctorum Apoſtolorum ab illis doctiſſimis & optimis Patribus clariſſimè & apertiſſimè diſponitur.* Canon eſt trigeſimus ſeptimus, qui de Patriarchis Orbis Chriſtiani agens primum locum aſſignat Romano, de quo nemo dubitat: ſimulque Patriarchæ Alexandrino *parilem poteſtatem tribuit in Diœceſi Alexandrina, quam habet Romanus in Romana*; & tamen Wanslebius hoc vocat *un excellent temoignage de la primauté de l'Egliſe Romaine*, hoc eſt: *Excellens* ſcilicet *teſtimonium primatus Eccleſiæ Romanæ*. Quæ ſi non majus neque præſtantius haberet quàm Coptitarum & Æthiopum, de autoritate & primatu ſuo non multum gloriari poſſet. Sed Eccleſia Latina hos Canones nunquam agnovit. Reperiuntur Tom. II. Concil. pag. 318. Ex Arabica lingua Latine redditi fuerunt ab Abrahamo Ecchelenſi. Edit. Pariſ. Labbæi & Gabr. Coſſartii. Ao. 1671.

N°. XXX.

(f) De Fide Orthodoxa Lib. IV. cap. 18. (g) Anno Chriſti 101. num. 10. (h) In Biblioth. ſancta Lib. 2. in Clemente. (i) Ad ann. Chriſti 325. num. 14. & 57. (k) Præfatione Latina Nov. Teſtamenti Æthiopici.

1 N°. XXX. De Codice Conciliorum & Canonum Æthiopico] L. III. c. 4. N. XXX. h. c. §. 31.

Magnus iſte Codex, cujus in Hiſtoria mea & Num. XXVIII. mentionem feci, quem ipſe Romæ in hoſpitio Habeſſinorum vidi, & manibus meis tractavi, nunc in Bibliotheca Vaticana ſine dubio aſſervatur. Quanquam eum in Catalogo ſupra memorato non repererim, ut ibi monui. Certiſſimum Eccleſiæ Æthiopicæ monumentum eſt, à Rege Zera-Jacobo approbatum; qui epiſtolam ſuam ad Monachos Æthiopicos Hieroſolymis degentes præfixit, cujus tenor ſequens eſt: §. 9.

በስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ፩ አምላክ።
በኵሉ፡ ልብየ፡ ዘኪያሁ፡ አመልክ። (ኣሰምክ።
በኵሉ፡ ኃይልየ፡ ወበኵሉ፡ ነፍስየ፡ ወበኵሉ፡ ሕሊናየ፡ ዘሎቱ፡
ዘአኀዘ፡ በሐብለ፡ አምልኮቱ፡ ዘኢይትበተክ።
ዘሎቱ፡ አሐዩ፡ ለዝሉፉ፡ ወኢይትሀወክ። (1)

In nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti unius Dei,
Quem ex toto corde meo adoro:
Cui ex totis viribus meis, & ex tota anima mea & ex tota mente mea innitor:
Cui devinctus ſum vinculo ſacri cultus ejus quod non rumpitur:
In quo vivo, & in æternum non commovebor.

ተጽሕፈት፡ ዛቲ፡ መልእክት፡ ው
2 ስተ፡ ዛቲ፡ መጽሐፈ፡ ሲኖዶስ(m)፡ አ
ምነቤነ፡ ዘርአ፡ ያዕቆብ፡ ወስመ፡
መንግሥትነ፡ ቈስጠንጢኖስ።
እምአመ፡ አንበረነ፡ አምላክ፡ እ
ስራኤል፡ በብዝኀ፡ ምሕረቱ፡ ዲበ፡
መንበረ፡ መንግሥተ፡ ኢትዮጵያ፡ በ፰
ዓመት፡ እንዘ፡ ሀሎኩ፡ ውስተ፡ ሀ
ገረ፡ ሴዋ፡ እንተ፡ ትሰመይ፡ ተጉለት፡
ትበጽሕ፡ ኀበ፡ ፍቁራንየ፡ ማኅበረ፡
ቅዱሳን፡ እለ፡ ይነብሩ፡ ውስተ፡ ኢ
የሩሳሌም፡ ሀገር፡ ቅድስት፡ በሰላ
መ፡ እግዚአብሔር፡ አሜን።
3 አስተበፅዐክሙ፡ ፈድፋደ፡ ቀደ
ሚ፡ ኮንክሙ፡ ዉውዋነ፡ ለቃለ፡ ወ
ንጌል፡ ዘይቤ፡ ዘኢኀደገ፡ አባሁ፡ ወ
እሞ፡ ወብእሲቶ፡ ወውሉዶ፡ ወገራ
ውሂሁ፡ ወኵሎ፡ ዘቦ። ወበእንተ
ዝ፡ ኀደግሙ፡ ዓለመ፡ ወቦእክሙ፡ ው
ስቴ፡ አርዑተ፡ ምንኵስና። ወዳግመ፡
ዉወውክሙ፡ ቃለ፡ ነቢይ፡ ዘይቤ። ኢ
ይበውእ፡ ውስተ፡ ጽላሎተ፡ ቤትየ፡
ወኢየዐርግ፡ ውስተ፡ ዐራተ፡ ምስ
ካብየ። ኢይሁቦን፡ ንዋመ፡ ለአዕ
ይንትየ፡ ወኢድቃሰ፡ ለቀራንብትየ።
እስከ፡ እረክብ፡ መካነ፡ ለእግዚአ
4 ብሔር፡ ወማኅደረ፡ ለአምላከ፡ ያዕ
ቆብ። ወበእንተዝ፡ አጥባዕክሙ፡
ለሐዊር፡ ኢየሩሳሌም፡ ሀገረ፡ ለንጉ
ሠ፡ ዐቢይ። እንዘ፡ ኢትፈርሁ፡ ም
ንዳቤ፡ ፍኖት፡ ሐሬረ፡ መዓልት፡ ወ

Inſcripta eſt hæc epiſtola huic libro Canonum per nos ZERA-JACOBUM, & nomen regni noſtri (*eſt*) CONSTANTINUS.

Ex quo poſuit me (n) DEUS Iſraelis ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ in ſolio regni ÆTHIOPIÆ octavo anno, cum eſſem in provincia *Sevvæ* [Shoæ regni] quæ cognominatur *Teglet*, [ut] perveniat ad dilectos meos, *Collegium Sanctorum*, qui commorantur Hieroſolymis urbe ſanctâ, in pace Domini Amen.

Beatos vos prædico valdè; primò enim devincti eſtis verbo Evangelii, quod dicit: *Qui non dereliquerit patrem ſuum, aut matrem ſuam, aut uxorem ſuam, aut liberos ſuos, aut agros ſuos, aut omne quod eſt ei.* Luc. 14. 26. Quapropter reliquiſtis mundum & ſubiiſtis jugum *monachatus*. Et iterum devinxit vos verbum Prophetæ dicentis: Pſ. 131. 3. *Non intrabo in tabernaculum domus meæ, neque aſcendam in lectum cubilis mei: Non dabo ſomnum oculis meis, neque ſoporem palpebris meis: donec reperiam ædem Domini & habitaculum Dei Iacob.* Ideoque decreviſtis proficiſci *Hieroſolymam* urbem Regis magni, non timentes incommoda itineris: æſtum diei, & frigus

Pp 3 ቍረ፡

(1) *Rhythmi* ſunt planè ἄῤῥυθμοι, quales epiſtolis ſuis tanquam inſigne ornamentum præmittere ſolent, ut monuimus ſupra Lib. II. N. XIII. §. 3. (m) Græcum vocabulum eſt Σύνοδος *Synodus*. Quo pacto illi *Collectiones Canonum* vocare ſolent. (n) Modò in *ſingulari*, modò in *plurali* de ſe loquitur Rex iſte in hac Epiſtola.

L. III. c. 4. N. XXX. ቍረ፡ ሌሊት፤ ወቀትለ፡ ፈያት። ወሶ
በ፡ በጻሕክሙ፡ ህየ፡ ተፈጸመ፡ ላ
ዕሌክሙ፡ ዘተብህለ፡ በነቢይ። ንበ
ibid. v. 7. ውእ፡ እንከሰ፡ ውስተ፡ አብያቲሁ፡
ወንሰግድ፤ ውስተ፡ መካን፡ ኀበ፡ ቆ
መ፡ እግረ፡ እግዚእነ። ወበፈለክሙ፡
ከመ፡ ተአምኁ፡ መካናቲሁ፡ ቅዱ
ሳተ፤ እመካነ፡ ቍጽረቱ፡ እስከ፡ መ
ካነ፡ ዕርገቱ። ወበእንተዝ፡ አነሂ፡
እትአመን፡ በጸሎትክሙ፡ ወበኵ
ሉ፡ ምንዳቤክሙ፡ በእንተ፡ ፍቅረ፡
አምላክ፡ ዘበጽሐክሙ። እምሠ
ርወ፡ ልብየ፡ እኤምኅክሙ፡ እንዘ፡
እብል፡ ሰላም፡ ለክሙ፡ ደቂቀ፡ ኢ
ትዮጵያ፡ ዘሄወወተክሙ፡ ኢየሩሳ
ሌም፡ ምድራዊት፡ ከመ፡ ታብጽሕ
ክሙ፡ ኀበ፡ ኢየሩሳሌም፡ ሰማያ
ዊት።

ሰላም፡ ለሃይማኖትክሙ፡ እንተ፡
በሠለስ፡ ፍጽምት፡ ወለምንኵስ
ናክሙ፡ አምሳለ፡ መላእክት።

ሰላም፡ ለአእጋሪክሙ፡ እለ፡ ኬ
ዱ፤ ወለአእዳዊክሙ፡ እለ፡ ጐድጐ
ዱ፡ ወለከናፍሪክሙ፡ እለ፡ ሰዐሙ፡
በከመ፡ ፈቀዱ፤ ወለአዕይንቲክሙ፡
ነጸሩ፡ እለ፡ አግሀዱ፡ ገሊላሃ፡ ኀበ፡
ተሰብአ፤ ወቤተ፡ ልሔምሃ፡ ኀበ፡ ተ
ወልደ፡ አምላክ፡ ነሢኦ፡ ዘዚአነ፡
ጠባይዐ፤ ወጎልሃ፡ ኀበ፡ ሰከበ፡ ወተፀ
ንገዐ፤ ናዝሬትሃ፡ ኀበ፡ ተሐፀነ፡ ወዮር
ዳኖስሃ፡ ኀበ፡ ተጠምቀ፡ ከመ፡ ያን
ጽሐነ፤ ቆሮንቶስሃ፡ ኀበ፡ ጾመ፡ በእ
Luc. 23. 33. ንቲአነ፤ ቀራንዮሃ፡ ኀበ፡ ተሰቅለ፤ ከ
መ፡ ይቤዝወነ፤ ወጎልጎታሃ፡ ኀበ፡ ተ
ቀብረ፡ ወተንሥአ፡ ከመ፡ ያሕይወነ፤
ደብረ፡ ዘይትሃ፡ ኀበ፡ ዐርገ፡ እ
ምህየ፡ ኀበ፡ አቡሁ፡ አምላክነ፡
ከመ፡ ያብአነ፡ ውስተ፡ ውሳጤ፡
መንጦላዕት፡ አርያማዊ፡ ኀበ፡ ቦ
አ፡ ለሊሁ፡ ወአብአ፡ ሐዋርያተ፡ ዘ
እምቅድሜነ፤ ጽርሐ፡ ጽዮንሃ፡ ኀ
በ፡ ወረደ፡ ጰራቅሊጦስ፡ ኀበ፡ ሐዋ
ርያት፡ አበዊነ።

ወሰላም፡ ካዕበ፡ ለአዕይንቲክ
ሙ፡ እለ፡ ነጸራ፡ ብርሃነ፡ ዘይወፅእ፡

noctis: neque cædes latronum. Et cum perveniſſetis eò, impletum fuit in vobis, quod dictum fuit per Prophetam: *Ingrediemur igitur in domum ejus, & adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes Domini noſtri*; & contigit vobis, ut ſalutaretis [oſculo] loca ejus ſancta à loco nativitatis ejus, usque ad locum aſcenſionis ejus. Quocirca ego 5
quoque confido precibus veſtris, & omni afflictioni veſtræ, quæ propter amorem DEI contigit vobis. Ex imo pectore meo ſaluto vos, dicens: *Salutem vobis O Filii Æthiopiæ*, quos devinxit ſibi *Hieroſolyma terreſtris*, ut perducat vos *in Hieroſolymam cœleſtem*.

Salutem dico fidei veſtræ, quæ in Trini- 6
tate perfecta eſt, & Monachatui veſtro [qui eſt] inſtar angelorum.

Salutem pedibus veſtris, qui ambulant: 7
& manibus veſtris, quæ pulſant: *& labiis veſtris*, quæ oſculantur, prout deſiderant: *& oculis veſtris*, qui liberè aſpiciunt *Galilæam*, ubi incarnatus fuit: *& Bethlehemum*, ubi natus fuit DEUS aſſumens noſtram naturam, *& antrum* ubi jacuit, & parieti accubuit: *Nazaretham*, ubi educatus fuit: & *Iordanem*, ubi baptizatus fuit, ut mundaret nos: *Corontum* (o), ubi jejunavit pro nobis: *Cranium*, [locum] ubi crucifixus fuit, ut redimeret nos: & *Golgatham*, ubi ſepultus fuit, & reſurrexit, ut vivificaret nos: *Montem olivarum*, ubi aſcendit hinc ad Patrem ſuum DEUM noſtrum, ut introduceret nos in interius velum ſupremi cœli, ubi ingreſſus eſt ipſe & introduxit *Apoſtolos*, qui ante nos [fuerunt]: *Oratorium* (p) *Sionis*, ubi deſcendit Paracletus ad Apoſtolos Patres noſtros.

Et ſalutem quoque oculis veſtris, qui 8
conſpiciunt lumen (q) egrediens ex ſe-

እም

(o) Sic dici putant Æthiopes deſertum, ubi Chriſtus à Satana tentatus fuit Matth. 4. (p) Vel ſi malis *cœnaculum Sionis*. Hoc illud conclave eſt, quòd Copti vocant علية صهيون. ὑπερῷον. Conclave ſuperius (der Saal) ubi Apoſtolos congregatos fuiſſe credunt. Vide quæ notavimus ſupra ad Confeſſ. Fid. Claud. Reg. Comm. II. 6. 29. 8. lit. O. (q) نور *Lucem* vel *Lumen* vocant Orientales; Latini *ignem ſanctum* vulgò appellant, quem Orientales omnes, *Græci, Armenii, Syri, Coptitæ* & *Abeſſini* de cœlo deſcendere credunt, eumque per aliquot horas in Vigilia Paſchatos circa ſanctum ſepulchrum inſano ſtrepitu diſcurſantes expectant. Cùm igitur Monachus quidam, plerumque *Habeſſinus*, qui ſolus in ſanctum ſepulchrum immittitur, accenſa lampade ſua deſcendiſſe illum teſtatus fuerit, tunc omnes catervatim accurrunt, lampades ſuas accendunt, iisque tam viri quàm fœminæ deteſtabili ſuperſtitione abutuntur. Deridentur propterea à *Latinis* & *Turcis* qui tumultum hunc cum riſu ſpectant, quem deflere oporteret. Fusè de eo ſcribit *Thevenot. voyage Or. Lib. II. c. 43. & Roger. In Terra Sancta Lib. III. de Græcis c. 7. p. 391.*

እመቃብሪሁ፡ ለእግዚእነ፡ በቀዳሚ
ት፡ ሰንበት፡ ዘውእቱ፡ መኅትወ፡
ፋሲካነ። ሰላምክሙ፡ ወፋቅርክ
ሙ፡ ጸሎትክሙ፡ ወበረከትክሙ፡
የሀሉ፡ ምስሌየ፤ ለዓለመ፡ ዓለም፡
አሜን።

9 ናሁ፡ ፈነውኩ፡ ለክሙ፡ ዘንተ፡
መጽሐፈ፡ ሲኖዶስ፡ ከመ፡ ትትናዘ
ዙ፡ ባቲ፡ በቀዳሚት፡ ሰንበት፡ ወበ
እሑድ፡ ከመ፡ ይኩንኒ፡ ተዝካረ፡ በ
ኀቤክሙ፡ ለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን።

10 ይእዜኒ፡ ሠራዕኩ፡ ለክሙ፡ ንሕነ፡ ዘ
ርአ፡ ያዕቆብ፡ ወስመ፡ መንግሥትነ፡ ቈ
ስጠንጢኖስ፡ እምአመ፡ አንበረኒ፡ እ
ግዚአብሔር፡ ዲበ፡ መንበረ፡ መንግሥ
ት፡ እምአመ፡ ንግሥየ፡ በ፰ዓመት፡ ም
ድረ፡ ዘብላ፡ ወእመንፈቁ፡ ዘይወፅ
እ፡ ግብረ፡ በ፪ዓመት፡ ፻ ሕልቀ፡ ወርቀ፡
ከመ፡ ይኩንዎሙ፡ ሲሳዮሙ፡ ወአራዘ
ሙ። ወሀብኩ፡ ለማኅበረ፡ ኢየሩሳ
ሌም፡ ከመ፡ ይኩን፡ ለተዝካርየ፡ ወ
ለተዝካረ፡ እግዝእትየ፡ ማርያም።
ወግበሩ፡ በዓለ፡ ለገሕቲትየ፡ ፩
ለግንቦት፡ ልደታ። አመ፡ ፳ወ፩ ለ
ጥር፡ ዕረፍታ። አመ፡ ፲ወ፮ ለነሐሴ፡
ፍልሰታ። ወበዓለ፡ ወልዳ፡ እግዚ
እነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ አመ፡
፳ወ፱ ለታኅሣሥ፡ በዘተወልደ፡ ወ
ግበሩ፡ በቤተ፡ ልሔም። ወበዓለ፡
ፋሲካ፡ ዘውእቱ፡ ትንሣኤ፡ ሞቱ፡
ማሕየዊት። ወካዕበ፡ አክብሩ፡ ኵ
ሉ፡ በዓላቲሃ፡ ለእግዝእትነ፡ ማርያ
ም፡ ዘሀሉ፡ ውስተ፡ መጽሐፈ፡ ተአ
ምርሃ፡ ፴ወ፪።

11 ወዓዲ፡ ከመ፡ ታኅትዉ፡ ሊተ፡ ቀ
ናዲለ፡ ውስተ፡ መቃብረ፡ እግዚእነ፤
፩፤ ወበውስተ፡ አናቅጽ፡ ዴዴሁ፤ ፩፤
በየማኑ፡ ፩፤ ወበፀጋሙ፡ ፩፡ ወበኀበ፡
ግንዘቱ፡ ፫፡ ወበኀበሂ፡ ርእዮቶ፡ መግደ
ላዊት፡ ፩ ኀበ፡ ሀይከል፡ ዘዚአነ፡ ፫፡
ወካዕበ፡ ኀበ፡ ዝንረ፡ ለእግዝእትነ፡
ማርያም፡ በጌቴሴማኒ፡ ፫፡ ኀበ፡ ተወ
ልደ፡ እግዚእነ፡ በቤተ፡ ልሔም፡ ፩
ወበኀበ፡ ዓርገ፡ እግዚእነ፡ ውስተ፡ ደ
ብረ፡ ዘይት፡ ፩። ከመዝ፡ አኅትዉ፡
በንዋየ፡ ዘአየ፡ ወትረ፡ ወኢታብጥ
ሉ፡ ወኢትደምሩ፡ ንዋየ፡ ካልእ።
እስመ፡ አነ፡ እኁዝ፡ በንብለ፡ ፋቅር
ክሙ፡ ጸሎትክሙ፡ ወበረከትክሙ፡

pulchro Domini noſtri priſco Sabbato L. III. c. 4.
[i. e. Judæorum] ſcil. in Paraſceve *Paſchatis* N. XXX.
noſtri. *Pax veſtra & dilectio veſtra, & oratio veſtra & benedictio veſtra ſit mecum in ſecula ſeculorum, Amen.*

Ecce miſi vobis hunc *librum Synodorum,* ut conſolationem percipiatis ex eo in priſco Sabbato (r) & die dominica, ut fiat mei mentio apud vos in ſecula ſeculorum, *Amen.*

Nunc igitur deſtinavi vobis Ego Zera-Jacob (& nomen regni mei Constantinus ex quo poſuit me Deus in throno regni à tempore regiminis mei *octavo anno*) terram *Zebla,* & dimidium ejus quicquid ex ea proveniet tributi in duobus annis, nempe centum uncias auri, ut ſit illis victus & amictus. Dedi *conventui Hieroſolymitano* ut ſit in memoriam mei, & in memoriam *Dominæ noſtræ Mariæ*, & celebrate feſtum unicæ [cariſſimæ] meæ ſcil. *Nativitatis ejus* primo die Maji; *Obitus ejus* die 21. Januarii. *Translationis ejus* [in cœlum] die 16. Auguſti (s). Feſtum autem filii ejus *Domini noſtri IESV Chriſti* d. 29. Decemb. (†) quo *natus fuit* & [quidem] celebrate *Bethlehemi.* Et Feſtum *Paſchatis*, nimirum vivificæ reſurrectionis ejus à morte. Porro etiam celebrate omnia *feſta Dominæ noſtræ Mariæ* quæ ſunt in libro *miraculorum ejus* [numero] *triginta duo.*

Præterea, ut accendatis mihi lampades; in *ſepulchro* Domini noſtri unam: & in *veſtibulo* ejus unam, & in *dextra* ejus unam & in *ſiniſtra* ejus unam, & apud *Cenotaphium* ejus tres, & ubi vidit eum *Magdalena* unam, & in *ſacello* noſtro tres. Atque etiam apud monumentum Dominæ noſtræ *Mariæ in Gethſemane* tres; ubi natus fuit Dominus noſter *Bethlehemi* unam, & ubi aſcendit Dominus noſter in *Monte olivarum* unam. Hoc modo accendite [eas] ſumtibus meis ſemper, nec interire ſinite, nec admiſcete opes alterius, quia ego innexus ſum vinculo amoris veſtri. *Oratio veſtra & benedictio veſtra*

የሀሉ፡

(r) i. e. Sabbato Vet. Teſtam. quod ſimul cum die dominica obſervant, ut ſupra docuimus Lib. III. c. 1. n. 9. & 10. (s) Hi dies ita reperiuntur in *Menologio Æthiopico*, ſed diſcrepant cum traditione Eccleſiæ Romanæ, ut infra in Calendario notabimus, Lib. III. c. 6. num. 66. (†) Coincidit cum noſtro xxv. Decemb.

L. III. c. 4. N. XXX.

ይኩን፡ ዘለፈ፡ ምስሌየ፡ ለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን፡

አፍቁራንየ፡ ኢትበሉ፡ ለበሕቲትነ፡ ይወርድ፡ ብርሃን፡ ከመ፡ ኢይኩን፡ ተምክሖ፡ ላዕሌክሙ። እስመ፡ አንትሙ፡ ታአምሩ፡ ተምክሖ፡ ዘየመጽእ፡ እኩያተ፡ ወትሕትና፡ ዘየመጽእ፡ ሠናያተ። ሰላም፡ ለክሙ፡ ወሰላመ፡ እግዚአብሔር፡ ይኩን፡ ምስሌክሙ፡ አሜን።

ſit ſemper mecum in ſecula ſeculorum Amen.

13 *O dilecti mei! ne dicatis: ad nos tantùm deſcendit lux*, ne ſit gloriatio vana in vobis. Quoniam vos ipſi noſtis, *gloriationem afferre mala: humilitatem verò afferre bona.* Pax vobis & pax Domini ſit vobiſcum, *Amen.* (t)

Sequitur nunc contextus ipſe & Exordium magni illius Codicis.

በስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ፩ አምላክ።	In nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti unici Dei. 14
ዮምሬን፡ ሲኖዶሳት፡ ዘሀሉ፡ ውስቴ ተ፡ ዝንቱ፡ መጽሐፍ።	Canones ſummatim computati, qui reperiuntur in hoc libro, ſunt:
ሲኖዶስ፡ ዘሀሠርቱ፡ ወ፪ ሐዋርያት፡ - - - - ፻፳ወ፯።	*Canones duodecim Apoſtolorum numero.* - - - - - - - *CXXVII.* (u)
ሲኖዶስ፡ ዘአቡሊዲስ፡ ሊቀ፡ ጳጳሳት፡ ዘሮሜ፡ - - - ፴፰።	*Canones Abulidis i. e.* Hippolyti (x) Patriarchæ Romani - - *XXXVIII.*
ሲኖዶስ፡ - - - ዘ፫፻፲ወ፰።	*Canones CCCXVIII.* [Epiſcoporum] (y).....
ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ እንቆራ፡ ፳፭።	*Canones* Concilii Ancyrani - - - *XXV.*
ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ ቂሳርያ፡ ፲ወ፭።	*Canones* Concilii Neo-Cæſarienſis *XV.*
ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ ግንግራ፡ - ፳።	*Canones* Concil. Gangrenſis *XX. nobis XXI.*
ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ ቂሳርያ፡ ፹ወ፬።	*Canones* Concilii Cæſareenſis *XXCIV.*

[Iſtud procul dubio corrigendum & ſcribendum ኒቅያ፡ Nicæni; ut intelligantur LXXXIV. Canones illi apocryphi, de quibus paulò ante diſſeruimus N. XXIX.]

ሲኖዶስ፡ ዘቅዱስ፡ ባስሊዮስ፡ ፻ወ፮።	*Canones* Sancti Baſilii - - - - *CVI.*
ሲኖዶስ፡ ዘቅዱስ፡ ዮሐንስ፡ አፈ፡ ወርቅ፡ - - - - ፲ወ፯።	*Canones* Sancti Johannis Chryſoſtomi - - - - - *XVII.*
ሲኖዶስ፡ ዘጉባኤ፡ ቍስጥንጥንያ፡ - - - - - ፹ወ፫።	*Canones* Concilii Conſtantinopolitani - - - - - *XXCIII.*
ወኍልቆሙ፡ - - - - ፬፻፸።	*& ſumma* eorum - - - *CCCCLXX.*
በከመ፡ ኍልቈ፡ አናቅጽ።	Juxta numerum capitum ſeu ſumariorũ.
ስብሐት፡ ለእግዚአብሔር፡ ለዘሉፉ፡ ለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን።	Gloria [ſit] DEO O. M. ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

Iſta ex deſcriptione Wanslebii planè vitioſa & imperfecta, quia Concilia *Epheſinum Oecumenicum*, deinde *Antiochenum*, *Laodicenum*, & *Sardicenſe*, quæ tamen Æthio- 15

(t) Epiſtolam hanc manu *Gregorii*: ſequentia verò manu W*anslebii* deſcripta accepi, quæ cum alicubi ab excerptis meis è *Magno Codice* factis diſcrepare animadvertam, dubito quodammodo, num ille ex eodem vel ex alio quodam Codice, ni fallor, *Florentino* deſcriptionem ſuam fecerit, vel negligentior in ſcribendo fuerit. (u) Nimirum primò 71. deinde 56. faciunt. 127. (x) Sic ſolent Æthiopes nomina peregrina ſecundum ſuas formas corrumpere. Hippolytus iſte diem ſuum habet in Faſtis Æthiopicis quinto Februarii, qui eſt xxx. in Calendario Romano; Canones ejus infra referemus, & de eo pluribus diſſeremus. (y) Scil. Niceæ in Concilio Oecumenico congregatorum, ſed ſumma Canonum in Apographo meo non reperitur.

Æthiopes habent, & in Codice illo reperiuntur (z) omiſſa ſunt. Deinde *nu-* L. III. c. 4.
meros Canonum oportet eſſe mendoſos, cum iis enim ſumma *quadringentorum* & N. XXX.
ſeptuaginta Canonum non concordat.

Recenſentur nunc *Conſtitutionum Apoſtolicarum* capita ſive ſummaria, parùm artificioſè concepta, ut brevi dicetur.

16 በስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ ።	In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.
ንቀድም፡ በረድኤተ፡ እግዚአብሔር፡ በሠናይ፡ ሣብረት፡ በጸሕፈት፡ ሲኖዶስ፡ ዘአበው፡ ሐዋርያት፡ ቅዱሳን፡ ዘሠርዑ፡ ለአርትዖ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ቅድስት ።	Exordiamur auxilio DEI omnipotentis bono ordine deſcriptionem *Canonum Patrum Apoſtolorum* ſanctorum, quos conſtituerunt ad ordinandam *Eccleſiam* ſanctam.
አኅብሮተ፡ ሲኖዶስ፡ ዘአበው፡ ሐዋርያት፡ ኅሩያን፡ ላዕለ፡ መርሐ፡ ግብረ፡ አንቀጽ፡ ወላዕሌሁ፡ ኍልቍ፡ ከመ፡ ይቅልል፡ አውፅኦ፡ ትእዛዝ፡ ወፍትሕ፡ በውእቱ፡ ፍጡነ፡ ወላዕለ፡ ኵሉ፡ ምቅዋመ፡ ኍልቍ፡ አንቀጽ፡ ወይእቲ፡ ፻፳ ወ ፯ አንቀጽ፡ በኍልቍ ።	*Collectio Canonum* (a) *Patrum Apoſtolorum* electorum ſecundum indicem capitum ſupra [ſeu juxta] quem numeri [poſiti ſunt] ut eò facilius & celerius reperiatur *Statutum*, ſeu *decretum* ipſum. Etenim diſpoſitio numerorum illorum eadem eſt, quæ capitum; ſunt autem *CXXVII.* (b) *capita* numero.
17 ወበሲኖዶስ፡ እምኔሁ፡ ዘቤተ፡ ክርስቲያን፡ ዘወሀቡ፡ ሐዋርያት፡ በእደ፡ ቀሌምንጦስ፡ ዘለአኩ፡ ቀዲሙ፡ ወይእቲ፡ ፶ ወ ፮ አንቀጽ ።	Deinde ſequuntur *Canones Eccleſiaſtici*, quos tradiderunt *Apoſtoli* per *Clementem*, eoſque miſerunt primo, & ſunt *LVI. capita.*
ቀዳሚ፡ ክሥተታተ፡ ሲኖዶስ፡ ዘሐዋርያት፡ ቅዱሳን፡ ፸ ወ ፩ አንቀጽ ።	Initio autem quaſi prolegomena *Canonum Apoſtolorum* ſanctorum ſunt *LXXI.* (c) *capita.*
18 ፩፡ ቀዳሚ፡ ዝክር፡ አስማቲሆሙ ።	1. *Primum* [eſt] Commemoratio nominum illorum. [*ſcil.* Apoſtolorum].
፪፡ በእንተ፡ ተዛልፎተ፡ ዘይነብብ፡ ዘኢመፍትው ። በእንተ፡ አፍቅሮተ፡ እግዚአብሔር፡ ወአፍቅሮተ፡ ቢጽ ።	2. De correctione ejus, qui loquitur id quod non decet. De amore DEI, & dilectione proximi.
፫፡ በእንተ፡ ዘትጸልእ፡ ለርእስከ፡ ኢትግበር፡ ለካልእከ ።	3. De eo quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.
፬፡ በእንተ፡ ትእዛዛት ።	4. De præceptis [*ſcil.* Decalogi & affinibus]
፭፡ በእንተ፡ ገሥጾ፡ ወምሀር፡ እመዐት፡ ወቅንአት፡ ወቍጥዓ፡ ይትዐቀቡ ።	5. De dehortatione & doctrina [ut fideles] ab ira & invidia & indignatione ſibi caveant.
19 ፮፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢትኩን፡ ፈታዊ ።	6. Ne ſis concupiſcens.
፯፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢትኩን፡ ነባቤ፡ እኩይ ።	7. Ne ſis locutor pravi.

(z) Ex relatione *Gregorii* in Hiſt. Æth. 3. 4. 32. id docuimus, niſi planè ex alio exemplari, quàm quod Gregorius habuit, deſcriptionem ſuam fecerit *Wanslebius*, quod omnino ſuſpicor. (a) Ad imitationem Græcorum, qui vocant συναγωγὴν τ̃ κανόνων, ſic appellantur. (b) Nimirum LXXI. qui hic recenſentur: & LVI. qui ſequuntur, faciunt CXXVII. (c) Sic nos correximus pro LXXII. quod erat in apographo; nam 56. & 71. faciunt CXXVII. *Summa* horum capitum *bis* reperitur in antecedentibus.

L. III. c. 4 N. XXX.

፰፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢትበል፡ በትእምርታት፡ ወበሬእየ፡ ኮከብ፡ ወበመሀንስገን፡ ወበዘይመስሎሙ።	8. Ne prædîcas [futura] ex *portentis*: nec per *Aſtrologiam*: nec per *hariolos*: neg per *ea*, quæ his ſunt ſimilia.
፱፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢትኩን፡ ሐሳዌ፡ ወኢመፍቀሬ፡ ወርቅ፡ ወኢተወዱሶ፡ በከንቱ።	9. Ne ſis mendax, neç cupidus auri, neque gloriæ vanæ.
፲፡ በእንተ፡ ዘይሜህር፡ ቃለ፡ እግዚአብሔር፡ ወኮነከ፡ ሕይወት፡ ታክብር፡ ወትሴስዮ፡ እምጻማከ።	10. De eo, qui docet verbum Dei, & eſt tibi [occaſio] vitæ (d) ut honores eum, & ſuſtentes eum de labore tuo (e).
፲፩፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢትግበር፡ ፍልጣን፡ አላ፡ አስተሳልም፡ ምስለ፡ እለ፡ ይትባአሱ።	11. Ne facias diſſidium, ſed potius pacem fac inter illos, qui inter ſe diſſident. 20
፲፪፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢትኅሥሥ፡ ምጽዋተ።	12. Ne quæras [petas] *eleemoſynam* (f).
፲፫፡ በእንተ፡ ሢመት፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት።	13. De Ordinatione *Epiſcoporum* (g).
፲፬፡ በእንተ፡ ሢመት፡ አናጕንስጢስ።	14. De Ordinatione *Anagnoſtarum* [*i.e.* Lectorum].
፲፭፡ በእንተ፡ ሢመት፡ ዲያቆናት።	15. De ordinatione *Diaconorum*.
፲፮፡ በእንተ፡ መዓስብ።	16. De *viduis* (h). 21
፲፯፡ በእንተ፡ ዲያቆናት፡ ከመ፡ ይኩኑ፡ ገባርያነ፡ ምክር፡ ሠናይ።	17. De *Diaconis*, ut ſint executores boni conſilii.
፲፰፡ በእንተ፡ ትእዛዝ፡ ሕዝባውያን።	18. De præcepto [pro] *Laicis*.
፲፱፡ በእንተ፡ ተዝካር፡ ከመ፡ ቍርባን፡ ሥጋሁ፡ ለክርስቶስ፡ ወዘመትሉሁ።	19. De commemoratione quòd *panis Euchariſticus* [ſit] corpus Chriſti, & quæ ſequuntur.
፳፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢመፍትው፡ ለአንስት፡ ይትመካሓ፡ እንዘ፡ ይቀውማ፡ እስመ፡ አልቦን፡ መልእክት፡ [ዘእንበለ፡] ለነዳያን፡ ወ[በእንተ]ፍቅር፡ ወዘይመስሎ።	20. Quod non deceat *mulieres* gloriari [in Eccleſia] ſtantes, quia illis non eſt miniſterium [niſi pro] pauperibus. Item, de Charitate Chriſtiana, & ſimilia.
፳፩ በእንተ፡ ሢመት፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ ወሥርዐተ፡ ቍርባን።	21. De ordinatione *Epiſcoporum*, & ritu *Euchariſtiæ*. 22
፳፪ በእንተ፡ ሢመት፡ ቀሳውስት።	22. De ordinatione *Presbyterorum*.
፳፫፡ በእንተ፡ ሢመት፡ ዲያቆናት።	23. De ordinatione *Diaconorum* (i).

[Hucusque poſſidemus ſtatuta ipſa, quæ mox Lectori dabimus. Sequentia capita additionibus noſtris ſupplebimus, ut ſenſus eorum eò magis eluceſcat; idque ex recenſione Gallica Wanslebii Hiſt. Eccleſiæ Alexand. Lib. V. c. 1. cujus ſignum eſt litera W.]

፳፬ በእንተ፡ እለ፡ ሰምዑ፡ ወይትኴነኑ፡ በእንተ፡ ስመ፡ ክርስቶስ፡ ይኩኖሙ፡ ሥርዐተ፡ ዲያቆን።	24. De *Confeſſoribus*, qui condemnantur propter nomen Chriſti [ut] contingat illis ordinatio Diaconi (k).
፳፭፡ በእንተ፡ አቀሞ፡ መዓስብ።	25. De conſtitutione [ſeu ordinatione] *viduarum*.
፳፮፡ በእንተ፡ አናጕንስጢስ፡ ወደናግል፡ ወንፍቀ፡ ዲያቆናት፡ ወበእንተ፡ ጸጋ፡ ወፈውስ።	26. De *lectoribus* & virginibus, & *Subdiaconis*. Item de gratia vel dono ſanandi; [ſi quis dicat, quòd iſtud habeat]. 23

፳፯

(d) i. e. cui vitam ſpiritualem debes. (e) i. e. de fructu laboris tui. (f) Hoc caput malè conceptum eſt; etenim nihil tale de *Eleemoſyna* in textu reperitur, tantùm hortatur ad benefaciendum. (g) Eadem capita infra recurrunt in Canonibus 21. 22. 23. & n. 53. quorum alii de ordinationis ritu, alii de moribus Ordinandorum agunt, tam parùm accuratè iſta tractatio & diſpoſitio ſe habet. (h) *Fœminis* in Eccleſia miniſtrantibus. (i) Confer ſupra Can. 21. 22. 23. & infra 53. (k) h. e. ut ordinentur Diaconi vel presbyteri ſine impoſitione manuum.

፳፯: በእንተ: ሐዲሳን: ሕዝብ: እ
ለ: ወጠኑ: ይግእ: ውስተ: ሃ
ይማኖት: ወምግባር: ዘይደሉ:
ይትገሐሡ: እምኔሃ ።

፳፰: በእንተ: ካልእ: ሕዝብ: እው:
ዘይከውን: ሐራዊ: አምእምና
ን: አው: ረአዪ: ኮከብ: አው: መ
ሠርይ: ወዘይመስሎ: ይሰደዱ ።

፳፱: በእንተ: ዕቁብት ፤ ወእመቦ:
ዘአስተዳንገነ: ፍትሖ: ለዘይ
ደሉ ።

፴: በእንተ: ጊዜ: ሰሚዐ: ነገር: እ
ምድኅረ: ምግባር ።

24 ፴፩: በእንተ: ጸሎቱ: ለዘ: ይሰም
ዕ: ወተአምኆ ።

፴፪: በእንተ: አንብሮ: እድ: ላዕለ:
ንኡስ: ክርስቲያን ።

፴፫: በእንተ: እለ: ይጠመቁ ።

፴፬: በእንተ: ሥርዐተ: ጥምቀት:
ወትምህርተ: ሃይማኖት ፤ ወ
ተአምኖ: ኀጢአቶሙ: በኀበ:
ጥምቀት ፤ ወሥርዐተ: ጥምቀ
ት: ወቍርባን ።

፴፭: በእንተ: መባልዕ: ወደናግል: ወ
አየ: ጊዜ: ይጹሙ: ኤጲስ: ቆጶስ ።

፴፮: በእንተ: ጊዜ: ዘይደሉ: ይብ
25 ልዑ: ባቲ ፤ ወኢመፍትው: ንኡስ:
ክርስቲያን: ይብልዑ: ምስለ:
ምእመናን ።

፴፯: በእንተ: ከመ: የርምሙ ፤ ሶበ:
ይትናገር: ኤጲስ: ቆጶስ: የርም
ሙ: ኵሉ ፤ ወለእመሰ: ኢሀሉ:
ኤጲስ: ቆጶስ: ይንሥኡ: ኅብስ
ተ:በረከት: እምእደ: ቀሲስ: አ
ው: እምእደ: ዲያቆናት ።

፴፰: በእንተ: ምሳሐ: መባልዕ ።

፴፱: በእንተ: በኵር: ወፍሬያት:
ወቀደምያት: ዘያበውኡ: ለኤ
ጲስ: ቆጶሳት: ወአስማቲሆሙ ።

፵: በእንተ: ዘኢመፍትው: ይጥዐ
ም: ወኢምንትኒ: ኵሉ: ሰብእ:
በአጽዋመ: ፋሲካ ።

27. De *Neophytis*, qui nuper acceſſerunt ad religionem Chriſtianam [*i. e.* de Catechumenis] & de operibus, à quibus decet eos abſtinere (l). L. III. c. 4. N. XXX.

28. De aliis hominibus (m) aut ſi quis è fidelibus *miles* factus fuerit, aut *Aſtrologus*, aut *Magus*, aut ſimilis iſtis, pellatur [Eccleſiâ].

29. De *Concubinâ* (n). Item ſi cuipiam retardaverimus judicium [præmium] quòd ei competebat.

30. De tempore audiendi verbum [Dei] poſt opus factum (o).

31. De oratione ejus, qui audit [Catechiſmum] & de ſalutatione mutua [per oſcula] (p).

32. De impoſitione manuum [χειροτονίας] ſuper novos Chriſtianos [*i. e.* Catechumenos] (q).

33. De illis, qui baptizandi ſunt (r).

34. De ritu *baptiſmi*, & doctrina fidei: & *Confeſſione peccatorum* apud baptiſmum: & de ritu baptiſmi, & *Euchariſtiæ*.

35. De *viduis* & *virginibus*, &, quo tempore jejunandum ſit Epiſcopo.

36. De tempore, quo decet comedere; & quod non conveniat *Catechumenis* comedere cum fidelibus (s).

37. Ut ſileant. Cùm loquitur Epiſcopus, ſileant omnes. Et ſi non præſto fuerit Epiſcopus, ſumant *Panem benedictionis* de manu presbyteri, aut de manu Diaconorum.

38. De *Agapis* viduarum (t).

39. De *primogenitis* & fructibus & *primitiis* [fructuum] quas offerre ſolent Epiſcopis, eorundemque nominibus (u).

40. Quod non deceat guſtare quicquam ulli hominum in *jejunio Paſchatis*. (x).

(l) i. e. antequam ad Baptiſmum admittantur. (m) Qui *rubras veſtes* gerunt. W. (n) Ancilla heri ſui *concubina*, ſi Chriſtiana fieri velit. W. (o) *Catechumenos* inſtruendos eſſe *tres annos* continuos. W. (p) *Catechumenos* ſeorſim orare debere, neque tempore Euchariſtiæ *mutuo amplexu* uti inſtar fidelium. W. (q) Si *Catechumenus* ante baptiſmum martyrium paſſus fuerit, iſtud ei eſſe pro baptiſmo. W. (r) Ut prius ſedulò inquiratur in vitam & mores eorum. W. (s) De *Agapis* agit hoc caput, & de modeſtia in illis obſervanda. W. (t) Quis ordo in *Agapis*, quæ viduis dantur, ſit obſervandus. W. (u) Quales ſunt *uvæ*, *fici*, *mala punica*, *olivæ*, *mala* in genere, *ceraſa*. Et de iis, quibus benedictionem non impertitur Epiſcopus, utpote *ficus Pharaonis*, *Cepæ*, *allium*, *cucumeres* & *legumina*. Hæc Wansleb. De *ceraſis* dubito, etenim in Ægypto & Æthiopia non gignuntur. (x) In *hebdomade ſancta* ante horam diei conſtitutam. W.

L. III. c. 4. N. XXX. ፵፩ ፡ በእንተ ፡ ዘመፍትው ፡ ዲያቆናት ፡ ይስምዑ ፡ ትእዛዘ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶሳት ፡፡

፵፪ ፡ በእንተ ፡ ጊዜያት ፡ ዘመፍትው ፡ ይጸልዩ ፡ ባቲ ፡፡

፵፫ ፡ በእንተ ፡ ከመ ፡ ኢመፍትው ፡ ይትመጠው ፡ እምስጢር ፡ ቀዲሙ ፡ በጊዜ ፡ ያዐርጉ ፤ እምቅድመ ፡ ይጥዐሙ ፡ ወኢምንተኒ ፡፡

፵፬ ፡ በእንተ ፡ ከመ ፡ መፍትው ፡ ይትዐቀቡ ፡ በአስተሐምሞ ፡ እምስጢር ፡ ወኢመፍትው ፡ ይትከዐው ፡ ወኢምንትኒ ፡ እምጽዋዕ ፡፡

፵፭ ፡ በእንተ ፡ ቀሳውስት ፡ ወዲያቆናት ፡ ይትጋብኡ ፡ ኵሉ ፡ ዕለተ ፡ ውስተ ፡ መካን ፡ ኀበ ፡ ሀሎ ፡ ባቲ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡፡

፵፮ ፡ በእንተ ፡ መቃብር ፡፡

፵፯ ፡ በእንተ ፡ ጊዜያት ፡ ዘመፍትው ፡ ይጸልዩ ፡ ባቲ ፡ ወሰሚዐ ፡ ተግሣጽ ፡ ወተሀትሞ ፡ ፍጽም ፡ በትእምርተ ፡ መስቀል ፡፡

፵፰ ፡ በእንተ ፡ ሀብት ፡ ወመክፈልት ፡ ወለእመቦ ፡ ዘረከቦ ፡ ኢይትመካሕ ፡ ላዕለ ፡ መኑሂ ፡፡

፵፱ ፡ በእንተ ፡ ከመ ፡ ኢያቅልልዎሙ ፡ መኳንንት ፡ ለእለ ፡ እምታሕቴሆሙ ፡፡

፶ ፡ በእንተ ፡ ዘአኮ ፡ ኵሉ ፡ ዘይትነበይ ፡ ይከውን ፡ ላእከ ፡ እግዚአብሔር ፡፡

፶፩ ፡ በእንተ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡ ዘይከውን ፡ ወይፈቱ ፤ ውሑደ ፡ ጥበብ ፡ ወአብድ ፡ ወቂም ፡ ኢኮነ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡፡

፶፪ ፡ በእንተ ፡ ሢመት ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶሳት ፡ ወሥርዐተ ፡ ቍርባን ፡፡

፶፫ ፡ በእንተ ፡ ሢመት ፡ ቀሳውስት ፡ ወዲያቆናት ፡ ወሀደ ፡ በእንተ ፡ ዲያቆናዊት ፡ ወንፉቀ ፡ ዲያቆናዊት ፤ ወአናጕንስጢስ ፡፡

፶፬ ፡ በእንተ ፡ እለ ፡ ይትአመኑ ፡ ኃጢአቶሙ ፡፡

፶፭ ፡ በእንተ ፡ ደናግል ፡ ወመዓስብ ፡ ወበእንተ ፡ አክስርጊስ ፡፡

፶፮ ፡ በእንተ ፡ ከመ ፡ መፍትው ፡ ዘይሠይሞ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡ እምሰፋን ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶሳት ፡፡

41. Quod deceat Diaconos obtemperare præcepto Epiſcoporum. 26

42. De temporibus quibus decet orare (y).

43. Quod non deceat præſumere aliquid de Euchariſtia, priusquam [à Presbyteris] peragatur. Prius enim nihil quicquam guſtant (z).

44. Quod deceat ſollicitè tractare *Euchariſticum panem* (a): & quod non deceat effundere quicquam ex *calice*.

45. Ut *Presbyteri* & *Diaconi* conveniant quotidie in loco, ubi exiſtit Episcopus.

46. De *ſepulchris* (b). 27

47. De temporibus quibus oportet orare, & audire [νουθεσίαν] adhortationem, & ſignare frontem ſigno crucis (c).

48. De *donis* & *chariſmatibus* [dotibus animi] ſi cui contigerint, ne quis glorietur contra quenquam.

49. Ne *Principes*, aut *Magiſtratus* ſuperbè vilipendant illos, qui ſibi ſubditi ſunt.

50. Quod non omnis, qui Prophetam agit, ſit miniſter Dei (d). 28

51. Si quis fuerit Epiſcopus aut cupiverit [eſſe], exiguus ſapientiâ: ſive ſtultus & vindictæ cupidus; ille non eſt [verus] Epiſcopus.

52. De ordinatione *Epiſcoporum* & ritu *Euchariſtiæ*.

53. De ordinatione *Presbyterorum* & *Diaconorum* (e); Item de *Diaconiſſis*, *Sub-Diaconiſſis*, & *Lectoribus* (f).

54. De illis qui confitentur peccata ſua.

55. De *virginibus* & *viduis*, & de *Exorciſtis* (g).

56. Quod deceat ordinari *Epiſcopum* ab aliquot Epiſcopis (h). 29

፶፯ ፡ በእ

(y) Statim ac Chriſtianus expergefactus fuerit, Deo ſe commendet, & homiliam aliquam audiat. W. (z) i. e. Jejunè ſumendam Euchariſtiam. (a) Ne quis alius præter fideles eum accipiat. W. (b) Ne cogantur pauperes *mortuos* ſepelire. W. (c) Congruit cum capite XLII. ſed *horæ* hîc magis ſpecialiter exprimuntur. W. (d) Non omnes *vaticinantes* eſſe probos, nec omnes qui *Dæmones* ejiciunt [Exorciſtas] eſſe ſanctos. W. (e) Confer ſupra numeros 13. 14. 15. nec non 21. 22. & 23. & ibi notam noſtram. (f) De *Lectricibus* exponit Wanſl. malè ut puto. (g) Quod non opus habeant manuum impoſitione. (h) De numero Epiſcoporum, qui requiruntur ad ordinationem Epiſcopi. W.

፶፯፡ በእንተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ይባርኽ፡ ወኢይባርክዎ፡ ላዕሌሁ፡ ወይሰድድ፡ ለዘይደልዎ፡ ስደት።

57. Ut Epiſcopus benedicat, non verò ut benedictio dicatur ſuper eo: & ut expellat [Eccleſiâ] eum, qui meretur expulſionem (i). L. III. c. 4. N. XXX.

፶፰፡ በእንተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ኢይደልዎ፡ ይሰድድ፡ ባሕቲቱ። ወሥርዐተ፡ ቡራኬ።

58. Quod Epiſcopus non poſſit depellere (aliquem) ſolus. Item, de ritu *benedictionis*.

[Iſtud caput omiſit Wanslebius, ita ut ſequens illi ſit caput 58. Contra diviſit ultimum caput, ut redeat Summa LXXI.]

፶፱፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢመፍትው፡ ይባኡ፡ ካህናት፡ ውስተ፡ ሥርዐተ፡ ዲያቆናት።

59. Quod non deceat intrare clericos in ordinem Diaconorum (k).

30 ፷፡ በእንተ፡ በኵር፡ ወዐሥራት።

60. De primogenitis & decimis (l).

፷፩፡ በእንተ፡ ዘተረፈ፡ እምነ፡ ቍርባን፡ ዘኢመጠዉ፡ በጊዜ፡ ምስጢር።

61. De eo quod *reſiduum* eſt de *Euchariſtia*, quod non tradiderunt [communicantibus] tempore S. Synaxis (m).

፷፪፡ በእንተ፡ ዘይፈቅድ፡ ይሳተፍ፡ ቍርባነ።

62. De eo qui voluerit participare de S. Cœna (n).

፷፫፡ በእንተ፡ ኪን፡ ወተግባር።

63. De *artificiis* & *opificiis*.

፷፬፡ በእንተ፡ ዕቅብት፡ ዘኢኮነ፡ ምእመነ፡ አው፡ ምእመነ፡ ወካልአ፡ እምብዙኅ፡ ግብር።

64. De *Concubina* [illius] qui non fuerit fidelis, aut fidelis, & alius (o).....

፷፭፡ በእንተ፡ ኵሉ፡ ምእመናን፡ ወምእመናት፡ ነቂሆሙ፡ ነግሀ፡ ወይትኀፀቡ፡ እደዊሆሙ፡ ወይጸልዩ።

65. De omnibus fidelibus viris fœminiſque evigilantibus manè, [ut] lavent manus ſuas & orent.

31 ፷፮፡ በእንተ፡ ኵሉ፡ ምእመናን፡ ወምእመናት፡ ይትመየጥዎሙ፡ ለአግብርቲሆሙ፡ ወያዕርፍዎሙ፡ በሰንበት፡ ወበእሑድ፡ ሰንበት።

66. De omnibus fidelibus viris fœminiſque [ut] convertant ſervos ſuos, & quietem à laboribus concedant illis die *Sabbati* & *Dominicâ*.

፷፯፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢይግበሩ፡ ሥራሐ፡ በኅብዐ፡ አጽዋመ፡ ፋሲካ፡ ወተዘካረ፡ በዓላት።

67. Ne etiam faciant opus domeſticum *die ſeptimo hebdomadis ſanctæ*, nec in ſolennitate feſtorum.

፷፰፡ በእንተ፡ ጊዜ፡ ጸሎታት።

68. De tempore precum (p).

፷፱፡ በእንተ፡ ለእመ፡ ኢትክሉ፡ ትሖሩ፡ ኀበ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ይግበር፡ ቍርባነ፡ በቤቱ። ብእሲ፡ ንጹሕ፡ ያነጽሓ፡ ለቤተ፡ ክርስቲያን፡ ወብእሲ፡ ርኩስ፡ ያረኵሳ፡ ለቤተ፡ ክርስቲያን።

69. Si non poſſitis accedere ad Eccleſiam [tempore perſecutionis] Epiſcopus adminiſtret S. Cœnam in domo ſua. *Vir mundus mundam reddit Eccleſiam, & vir profanus profanat Eccleſiam.*

፸፡ በእንተ፡ ዕለታት፡ ዘመፍትው፡ ይግበሩ፡ ባቲ፡ ተዝካሮሙ፡ ለእለ፡ ኖሙ።

70. De diebus, in quibus decet facere commemorationem eorum, qui obdormiverunt (q).

፸፩፡ በእንተ፡ እለ፡ ይሰደዱ፡ በእንተ፡ ሃይማኖት። ወበእንተ፡

71. De illis qui in exilium pelluntur *religionis* cauſa: & de illis qui fugiunt è

(i) Epiſcopum clericis benedictionem impertiri, neque eam accipere ab inferiore. W. (k) Qui Diaconis inferiores ſunt, ne faciant ea, quæ Diaconorum ſunt. W. (l) Ut & primitiis, clericis offerendis. W. (m) Quid de eo faciendum ſit. W. (n) Ut vita & mores ejus prius explorentur. (o) *Præ multo opere*; ſine ſenſu. (p) Horas indicat orationis tàm diurnas quàm nocturnas. W. (q) Item de exequiis. pro *defunctis*.

L. III. c. 4
N. XXX.

እለ፡ ይኁዩ፡ እምሀገር፡ ለሀገር፡ በእንተ፡ ሃይማኖት፡ እስከ፡ ይረድእዎሙ፡ ኅቡረ። በእንተ፡ ሥርዐተ፡ ለካህናት፡ [corrige ክህነት] ወወሰና።

civitate in civitatem religionis cauſa, ut juvent eos conjunctim. De ritu *Sacerdotii* ejusque limitibus.

Iſta ſunt capita ſeu *ſummaria Canonum* ſive potius *ſtatutorum* Æthiopibus uſitatorum, quæ ipſa mox integra partim exhibebimus. Quæ ſi ſtudioſus Lector contulerit, facilè cognoſcet, quòd capita iſta ſatis inconcinnè & imperfectè compilata ſint. Sed ut retineamus Ordinem in magno illo Codice obſervatum, priùs exponemus Capita *quinquaginta ſex Canonum*, quos de Eccleſia ordinanda ab Apoſtolis rogatos fuiſſe volunt. Sunt autem velut epitome *octogintaquinque Canonum*, qui in Europa Græcè & Latinè *Apoſtolorum nomine* circumferuntur, quorum etiam numeros, ut eò faciliùs conferri poſſint, in margine appoſuimus; eosdem mox prolixiùs ſub nomine አብጥሊሳት፡ *Abtelisât* tradituri.

ወእምዝ፡ ሲኖዶስ፡ ዘቤተ፡ ክርስቲያን፡ ዘወሀብዋ፡ ሐዋርያት፡ በእደ፡ ቀሌምንጦስ፡ ዘለአኩ፡ ቀዲሙ፡ ወይእቲ፡ ፶ ወ፮ አናቅጽ፡ ኍልቍ።

Poſt hæc [i.e. ſequuntur jam] *Canones Eccleſiæ Chriſtianæ* [ordinandæ], quos tradiderunt Apoſtoli per manum *Clementis*, quem legaverunt primò. Sunt autē *quinquaginta ſex* capita numero: (Num. Can. Græc. & Lat.)

ቀዳሚ። ስፍን፡ እምኔ፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ የሀልዉ፡ ኀበ፡ ሢመተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ።

Primus (r). *Quot ex Epiſcopis intereſſe debeant ordinationi Epiſcopi* [Scil. tres W.] 1. 2.

፩፡ በእንተ፡ ዘይደሉ፡ ከመ፡ ያብኡ፡ ውስተ፡ መሥዋዕ።

1. *Quid oporteat afferre in Sanctuarium* [*ſeu* adytum] 3. 4.

፪፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢመፍትው፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ አው፡ ቀሲስ፡ ከመ፡ ይስዱዱ፡ ብእሲቶ።

2. *Quod non liceat Epiſcopis aut Presbyteris domo pellere uxores* (s). 5.

፫፡ በእንተ፡ ጊዜ፡ ዘመፍትው፡ በዘ፡ ይደሉ፡ ባቲ፡ ፋሲካ።

3. *De tempore convenienti, quò oporteat* [celebrare] *Paſcha*. 7.

፬፡ በእንተ፡ ካህን፡ ዘይገብር፡ ተግባረ፡ ዝንቱ፡ ዓለም፡ ይትመተር።

4. *De Sacerdote, qui tractat negotia hujus mundi, ut deponatur*. 6.

፭፡ በእንተ ዘተደኃረ፡ አሐዱ፡ እምኔ፡ ቍርባን፡ ተመጥወ፡ ይንግር፡ ምክንያተ፡ ባቲ።

5. *Si quis* [ex ordine Eccleſiaſtico] *cunctetur Euchariſtiam ſumere, indicet cauſam ejus*. 8.

፮፡ በእንተ፡ እለ፡ ቦእኩ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ወሰምዑ፡ ጸሎተ፡ ተመጠዉ፡ እምስጢር። (t)

6. *De illis qui intraverunt Eccleſiam & audiverunt preces* [publicas] *ut Sacra Synaxi utantur*. 9.

፯፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢይጸሊ፡ ምእመን፡ ምስለ፡ ዘኢኮነ፡ ምእመነ።

7. *Ne oret fidelis cum infideli*. 10

፰፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢይጸሊ፡ ምስለ፡ ዘተመትረ።

8. *Ne oret cum excommunicato* [vel depoſito]. 11.

፱፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢይትወከፉ፡ መነሂ፡ ዘእንበለ፡ መጽሐፈ፡ መባሕት።

9. *Ne recipiant quenquam ſine libello licentiæ* (u). 12. 13.

፲፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢመፍትው፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ይኅድግ፡ ሢመቶ።

10. *Quod non liceat Epiſcopo relinquere Epiſcopatum ſuum* (x) 14.

፲፩፡ በእንተ፡ ዘየሐውር፡ ኀበ፡ ዘኢኮነ፡ ሢመቱ፡ እመኒ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ አው፡ ቀሲስ፡ አው፡ ኵሉ፡ ካህናት፡ ይትመተሩ።

11. *De eo qui migrat ad alium locum, ubi non eſt vocatus, ſive ſit Epiſcopus ſive Presbyter, ſive quivis alius clericus* (y), *deponuntor*. 15.

፲፪፡ በ

(r) Sic reperio in Apographo meo Æthiopico; nec cauſam ſcio, cur mox numerus primus denuo ponatur; Wansleb. in verſione ſua Gallica mutavit, & ſequentem Canonem ſecundum fecit, & ita porro. (s) Divortium facere prætextu officii divini. W. (t) Vitioſiſſimè deſcriptus eſt hic Canon & conſtructione caret; ſenſus tamen is eſt, quem Latinè dedimus. (u) Nec ordinent Clericum ſine permiſſione Epiſcopi. W. (x) Sine maxima neceſſitate. W. (y) Et quidem iſti ſine permiſſione Epiſcopi. W.

፲፪፡ በእንተ፡ ዘይወስብ፡ ክልኤተ፡ አው፡ ማዕስበ፡ አው፡ ዘማዊተ፡ አው፡ አመተ፡ አው፡ እንተ፡ ተሐዘበዋ፡ አው፡ ዘተሐውረ፡ ኀበ፡ መካነ፡ ሰገል፡ አው፡ ዘአውሰበ፡ ክልኤ፡ አኃተ፡ አው፡ ወለተ፡ እኁሁ፡ ይትመተር።

12. *De eo* [Presbytero] *qui duas du- cit* [uxores]: (z) *aut viduam: aut mere- tricem: aut ancillam: aut ſuſpectam: aut qua accedit ad habitationem Magorum: aut qui duxit duas ſorores: aut filiam fra- tris ſui*, Sacerdotio movetor. 17. L. III. c. 4. 18. N. XXX. 19.

፲፫፡ በእንተ፡ ዘይከውን፡ ሐቤ፡ ይትመተር።

13. [Clericus] *Qui fuerit fidejuſſor* [pro alio] *deponitor.* 20.

፲፬፡ በእንተ፡ ኅጽዋን።

14. *De Eunuchis* (a). 21. 22. 23. 24.

፲፭፡ በእንተ፡ ዘዘመወ፡ አው፡ መሐለ፡ በሐሰት፡ አው፡ ሰረቀ።

15. *De eo* [clerico] *qui ſcortatus fu- erit, aut pejeraverit, aut furatus fuerit* [quomodo puniendus ſit]. 25.

36 ፲፮፡ በእንተ፡ አውስቦ፡ አናጕንስጢስ፡ ወመዘምራን።

16. *De matrimonio Anagnoſtarum* [Lectorum] *& Cantorum.* 26.

፲፯፡ በእንተ፡ ካህን፡ ዘይዘብጥ፡ አው፡ ዘይረግም።

17. *De ſacerdote plagoſo aut impre- cante* [rixoſo] (b). 27.

፲፰ በእንተ፡ ዘይሰደድ፡ በርትዕ፡ እምካህናት።

18. *Si quis è Sacerdotibus juſtè depoſi- tus fuerit* (c). 28.

፲፱፡ በእንተ፡ ዘይሠየም፡ በሕልያን፡ ይስዐር።

19. *Qui ad miniſterium ſacrum pro- motus fuerit ob munera*, [per Simoniam] *removeatur ab officio.* 29.

፳፡ በእንተ፡ ዘይትረዳእ፡ በመኳንንት፡ ዘዝንቱ፡ ዓለም፡ ከመ፡ ይምልክ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን።

20. *De eo qui auxilio utitur Princi- pum hujus ſeculi, ut* [deſpoticè] *regat Eccleſiam.* 30.

37 ፳፩፡ በእንተ፡ ቀሲስ፡ ዘይሜንን፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ።

21. *De Presbytero ſpernente Epiſco- pum.* 31.

፳፪፡ በእንተ፡ ከመ፡ ኢይትወከፉ፡ ካህን፡ ነኪር፡ ዘእንበለ፡ መጽሐፈ፡ መባሕት።

22. *Ne recipiatur Sacerdos alienus ſine libello facultatis*, [aut dimiſſionis à ſuo Epiſcopo]. 32.

፳፫፡ በእንተ፡ ቀሲስ፡ አው፡ ዲያቆን፡ ዘተሰደ።

23. *De Presbytero aut Diacono expul- ſo.* (d). 33.

፳፬፡ በእንተ፡ ከመ፡ ያእምሩ፡ ርእሰ፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት።

24. *Quod noſſe deceat* [Epiſcopos uni- uscujusque provinciæ] *caput Epiſcoporum.* [*i. e.* Metropolitam ſuum] 34.

፳፭፡ በእንተ፡ ዘይሠይም፡ ኀበ፡ ዘአኮ፡ ሢመቱ።

25. *De eo qui ordinationes peragit ex- tra Epiſcopatum ſuum.* 35.

38 ፳፮፡ በእንተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ አው፡ ቀሲስ፡ አው፡ ዲያቆን፡ ዘይገሥጽ።

26. *De Epiſcopo, aut Presbytero, aut Diacono catechizante* (e). 36.

፳፯፡

(z) Vel qui poſt baptiſmum ad ſecunda vota tranſiit. W.

(a) Qui ordinari poſſint vel non. W. Nota: Quatuor Canones Græco- rum hîc unô comprehenduntur; Vigeſimus primus apud Græcos agit de veris Eunuchis. At ſequentes tres agunt de eo Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν, *De eo qui ſibimet amputat* τ ἄκρωνα, ſive τὸ ἄκρον *Extremitatem* ſcil. *membri virilis*, i. e. βάλανον *glandem*, quam definit *Pollux Lib. 2. Onom. c. 4. tit.* 36. τὸ τοῦ καυλοῦ ἄκρον; Eam enim quilibet ſibi facilè amputare poteſt. Dubito num ſic intellexe- rint, qui inſufficienter reddunt: *Qui mutilavit ſe ipſum.* Malè: *Qui ſibi ipſi virilia amputavit.* Nam quæ de *extremitate* dicuntur, de toto accipienda non ſunt. Nec exemplum dari puto aut cauſam, cur quis ſibimet integra virilia cum vitæ periculo & dolore maximo abſcindere voluerit. Igitur ἀκρωτηριάζειν, ut verbum ſonat, de *ſola glande* accipiendum. Id cùm apud gloſſatores Canonum apoſtolicorum non reperiſſem, addendum hic eſſe cenſui. (b) Qui percuſſerit fideles delinquentes. W. (c) Et tamen officio priſtino fungi velit, quomodo puniendus. W. (d) Non recipiendo ſine epiſtola Epiſcopi ſui. W. (e) Vel potius qui catechizationem ſeu in- ſtructionem populi ſui intermittit, quomodo puniendus ſit. W.

L. III. c. 4 N. XXX. ፳፯፡ በእንተ፡ ጉባኤ፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ ክልኤቱ፡ ጊዜ፡ በበ፡ ዓመት።

27. *De* Synodo Epiſcoporum *duabus vicibus quotannis habenda.* 37.

፳፰፡ በእንተ፡ ከመ፡ ያሐሊ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ለንዋየ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡

28. *Vt curam habeat Epiſcopus bonorum Eccleſiæ* [ſuæ]. 38.

፳፱፡ በእንተ፡ ተማክሮ፡ ምስለ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ።

29. *De conſultatione cum Epiſcopo habenda* (f). 39.

፴፡ በእንተ፡ ከመ፡ ይትፈለጥ፡ ንዋየ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ወንዋየ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን።

30. *Vt ſeparatim habeantur bona Epiſcopi à bonis Eccleſiæ.* 40.

፴፩፡ በእንተ፡ ከመ፡ ይኩን፡ ምእመን፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ከመ፡ ይንሣእ፡ ሎቱ፡ ለመፍቅዱ፡ ወለካህናት።

31. *Vt ſit fidelis* [in adminiſtratione] *Epiſcopus, & ut tantum ſumat* [de bonis Eccleſiæ] *quantum ſibi & Clericis neceſſe fuerit* (g). 41. 39

፴፪፡ በእንተ፡ ዘየሐውር፡ ኀበ፡ ተውኔት፡ ወየበዝኅ፡ ስካረ፡ አው፡ ዘማዌ፡ እመኒ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ አው፡ ዲያቆን፡ ወእለ፡ ተረፉ፡ ካህናት።

32. *De eo qui ingreditur in ſcenam* [vel ludos publicos] *& ſæpius inebriatur: aut ſcortatur: ſive ſit Epiſcopus ſive Presbyter, ſive Diaconus, reliquive Clerici.* [quomodo puniendi] 42. 43.

፴፫፡ በእንተ፡ ዘየሐውር፡ ኀበ፡ ጥምቀት፡ ዐልዋን።

33. *De eo qui iverit ad baptiſmum* [aut communionem] *hæreticorum.* 46.

፴፬፡ በእንተ፡ ዘይትመተር፡ ዘያስተሬኵስ፡ አውስቦ፡ አው፡ ስታየ፡ ወይን፡ ወሥጋ።

34. *De eo qui propterea deponitur, quod immundum pronunciat conjugium* (h), *nec non vini potum aut carnem.* 51.

፴፭፡ በእንተ፡ ዘይትመተር፡ ዘኢይትዌከፎሙ፡ ለእለ፡ ይኔስሑ።

35. *De eo qui propterea ſegregatur, quòd non recipit pœnitentes.* 52.

፴፮፡ በእንተ፡ ዘይትመተር፡ ዘኢይጥዕም፡ ኅዳጠ፡ እምሥጋ፡ ወወይን፡ በመዋዕለ፡ በዓላት።

36. *De eo qui propterea ſegregatur, quòd non guſtat parum carnis, nec vini in diebus feſtis.* 53. 40

፴፯፡ በእንተ፡ ዘይበልዕ፡ ወይሰቲ፡ እማውታ፡ እምካህናት፡ አው፡ ዘይጸእሎሙ፡ ወዘይሳለቅ፡ ጽውስ፡ እሙሂ፡ ካህን፡ አው፡ ሕዝባዊ።

37. *De eo* [Clerico] *qui comederit & biberit de orphanorum* [bonis]: *aut odio habuerit* (i): *aut illuſerit mutilum* [membris] *ſive clericus* [fuerit] *ſive Laicus.* 54. 57.

፴፰፡ በእንተ፡ ዘይትመተር፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ አው፡ ቀሲስ፡ ዘኢይሜህሮሙ፡ ለሕዝብ፡ መልእክተ፡ እግዚአብሔር።

38. *Quod ſegregandus ſit Epiſcopus aut Presbyter, qui non erudit populum miniſterium Domini* [i. e. cultum ſacrum]. 58.

፴፱፡ በእንተ፡ ዘይትመተር፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ አው፡ ቀሲስ፡ ዘኢይሚረ፡ ሲሲተ፡ ለፅኑሳን፡ ውሉደ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን።

39. *De ſegregando Epiſcopo aut Presbytero, qui non æqualiter diſtribuit alimenta inopibus filiis Eccleſiæ* [*i. e.* Clericis]. 59.

፵፡ በእንተ፡ ዘያርኢ፡ መጻሕፍተ፡ ዐልዋን።

40. *De eo qui monſtrat* [producit] *libros hæreticorum* [in Eccleſia]. 60.

፵፩፡ በእንተ፡ ቀሲስ፡ ዘይዛለፍዎ፡ በአዮልወ፡ ወዘይመስሎ።

41. *De Presbytero quem arguunt hypocriſeos & ſimilium* [criminum]. 61. 41

፵፪፡ በእንተ፡ ክሒደተ፡ ክርስቶስ፡ ወካህናት፡ [ክህነት፡ corrigendum puto.]

42. *De abnegatione Chriſti, vel Sacerdotii.* 62.

፵፫፡ በእንተ፡ ዘይበልዕ፡ ሥጋ፡ ምስለ፡ ደሙ።

43. *De comedente carnem cum ſanguine ſuo* (k). 63.

(f) Sine qua Clerici nihil novi peragere intendant. W. (g) Confer Can. 28. (h) Vel quod illud damnat tanquam profanum. W. (i) Planè corruptus & perplexus hîc eſt textus Æthiopicus, ægre reſtituendus. Wansleb. habet: *De iis* [Clericis] *qui in cauponis comedunt;* quod etiam convenit cum textu Græco. (k) Aut à beſtiis dilaniatam pecudem. W.

፵፬: በእንተ: ዘይጸውም: በሰንበ ት:ወእሑድ:ሰንበት ፨

44. *De eo qui jejunat Sabbato, vel die dominicâ.* 64. L. III. c.4. N.XXX.

፵፭: በእንተ: ዘየሐውር: ኀበ: ጉባ ኤ: አይሁድ: ወአረሚ ፨

45. *De eo qui frequentat Synagogam Judæorum, aut* [delubra] *Ethnicorum,* [aut hæreticorum]. 65.

42 ፵፮: በእንተ: ዘይዘብጥ: መኑሂ: ወ ይመውት: አው ዘየማስን: ድ ንግል ፨

46. *De eo qui verberat quempiam* [ut] *moriatur: aut qui vitiat virginem.* 66. 67.

፵፯: በእንተ: ዘይሠየም: ዳግመ ፨

47. *De eo qui ordinatur ſecunda vice.* 68.

፵፰: በእንተ: ዘኢይጸውም: ጾመ: አርብዐ: ወጾመ: ረቡዕ: ወዐ ርብ ፨

48. *De eo qui non jejunat* jejunium quadrageſimale: *& jejunium feriæ quartæ & ſextæ.* 69.

፵፱: በእንተ: ዘይጸውም: ምስለ: አይሁድ: ወይገብር: በዓለ: ም ስሌሆሙ ፨ ወዘይትመጠው: እ ምናእቶሙ ፨ ወዘየበውእ: ቅብ አ: ማኅቶት: ውስተ: ምኵራብ: አይሁድ: ወአሕዛብ ፨

49. *De eo qui jejunat cum Iudæis,* 70. *aut celebrat feſtum cum illis: aut qui* 71. *accipiunt de azymis illorum: aut qui attulerit oleum lampadum in Synagogam Iudæorum, vel gentilium.*

፶: በእንተ: ዘይሰርቅ: ቅብአ: አው: ሰምዐ: አው: ንዋየ: ብሩር: አ ው: ልብሰ: ቤተ: ክርስቲያን ፨

50. *De eo qui furatur oleum aut ceram,* 72. *aut vaſa argentea, aut veſtes Eccleſiæ.* 73.

43 ፶፩: በእንተ: ኤጲስ: ቆጶስ: ሶበ: ያስተዋድይዎ ፨

51. *De Epiſcopo qui* [criminis alicujus] 74. *accuſatur.*

፶፪: በእንተ: ከመ: ኢይትወከፉ: ስ ምዐ: ዐላዊ: ላዕለ: ኤጲስ: ቆጶ ስ ፨ ወኢይትዋረሱ: ኤጲስ: ቆ ጶስና ፨ ወዘቦ: ጋኔን: ኢይሠየም: ካህን: እስከ: ይነጽሕ: ወለእመ ቦ: ውስተ: ሥጋሁ: ንውረ: ለእ መ: ይደልዎ: ክህነት: ይሠየም ፨ ዕውር: ወጽሙም: ኤጲስ: ቆ ጶስ: ኢይሠየም ፨

52. *Ne recipiant teſtimonium hæretici* 75. *contra Epiſcopum:* (l) *neque hæredita-* 76. *rium faciant Epiſcopatum. Ne dæmonia-* 77. *cus ordinetur clericus, donec mundus fiat.* 78. *Quamvis* [etiam aliquis] *habeat in cor-* 79. *pore ſuo nævum, modò* [aliàs] *dignus ſit ſacerdotio, ordinari poteſt. Cæcus verò ſurdusvé Epiſcopus non ordinator.*

፶፫: በእንተ: ከመ: ኢይሠየም: ኤ ጲስ: ቆጶስ: ሐዲስ: ጥምቀት: ወኢይሠየም: ዘየኀብእ: እከየ ፨ ወኢይሠየም: ገብር: ዘእንበለ: በምክረ: አጋእዝቲሁ: ወያግዕ ዝዎ ፨

53. *Ne conſtituatur Epiſcopus novus* 80. *baptiſmo,* [i. e. recens baptizatus] *nec* 81. *qui occultat malitiam* (m). *Nec ordine-* 82. *tur* ſervus *ſine præſcitu Dominorum ſuorum, ut ipſum manumittant.*

44 ፶፬: በእንተ: ከመ: ኢመፍትው: ኤጲስ: ቆጶስ: አው: ቀሲስ: አ ው: ዲያቆን: ይኩን: ሐራ ፨ ወኢ ይጽርፉ: ላዕለ: ንጉሥ ፨

54. *Quod non deceat Epiſcopum, aut* 83. *Presbyterum, aut Diaconum eſſe* mili- 84. tem: *Nec maledicendum eſſe Regi.*

፶፭: በእንተ: ዘከመ: ይትመጠው: እመጻሕፍት: ዘቀዳሚ: ወዘደኃ ሪ: ኀበ: ቤተ: ክርስቲያን ፨

፶፮: በእንተ: ትእዛዝ: ሐዋርያት: ለኤጲስ: ቆጶሳት ፨

55. *Qui recipiendi ſint ex libris* [ſcripturis] *prioribus & poſterioribus* (n) *in Eccleſia.*
56. *De mandato Apoſtolorum ad Epiſcopos* [pro obſervatione iſtorum Canonum]. } 85.

በረከቶሙ: &c.

Benedictio eorum, &c. [ſit nobiſcum].

[Numeros canonum Græcorum apud Æthiopes deficientium omiſimus.]

(l) Nec etiam unius Epiſcopi contra alium. W. (m) Qui vitam male egit. W. (n) i. e. Veteris & Novi Teſtamenti. W.

L. III. c. 4 N. XXX. Iſta ſunt *quinquaginta ſex Canonum* apud Æthiopes receptorum *capita*, crudè & imperfectè ſatis compoſita, de quibus poſtea diſſeremus, cum prius *Conſtitutiones* ipſas, quas Æthiopes ትእዛዛት፡ *Præcepta*, ſive *Statuta:* Græci Διαταγὰς vel Διατάξεις vocant, expoſuerimus. Ea enim in magno Codice nunc ſequuntur.

በስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ።

In nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti. 45

ዝንቱ፡ ሲኖዶስ፡ ዘአበው፡ ሐዋርያት፡ ዘሠርዑ፡ ለአርትዖ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን። ተፈሥሑ፡ ውሉድነ፡ ወአዋልድነ፡ በስመ፡ እግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ።

Iſti [ſunt] *Canones Patrum Apoſtolorum*, quos conſtituerunt ad ordinandam Eccleſiam Chriſtianam. Lætamini Filii noſtri & Filiæ noſtræ in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti.

ይቤሉ፡ ዮሐንስ፡ ወማቴዎስ፡ ወጴጥሮስ፡ ወፊልጶስ፡ ወስምዖን፡ ወያዕቆብ፡ ወናትናኤል፡ ወቶማስ፡ ወቄፋስ፡ ወእንድርያስ፡ ወበርተሎሜዎስ፡ ወይሁዳ፡ ወያዕቆብ፡ እኁሁ፡ ለእግዚእነ።

Dixerunt *Iohannes* & *Matthæus* & *Petrus* & *Philippus* & *Simeon* [Cananæus *ſive* Zelotes] & *Iacobus* [Alphæi] & *Nathanael* & *Thomas* & *Cephas* & *Andreas* & *Bartholomæus* & *Iudas* [Jacobi] & *Iacobus frater Domini* (o):

በአእምሮቱ፡ ለእግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ መድኅኒነ፡ ሶበ፡ ተጋባእነ፡ በበይናቲነ፡ አዘዘነ፡ ወይቤ።

Cum ſciente Domino noſtro JESU CHRISTO, Salvatore noſtro, congregati eſſemus inter nos, præcepit nobis & dixit:

ተካፈሉ፡ ምድረ፡ ለርእስክሙ፡ ከመ፡ ይንሣእ፡ ኵሉ፡ ለለ፡ አሐዱ፡ አሐዱ፡ እምኔክሙ፡ መካኖ፡ በከመ፡ ኍልቍክሙ። ንሥኡ፡ ሢመተ፡ ኤጲስ፡(p) ቆጶሳት፡ ወመንበረ፡ ቀሳውስት፡ ወዲያቆናት፡ ወግብረ፡ ዲያቆን። ወለብዎ፡ አናጕንስጢስ፡ ወመዓስብ፡ ዘእንበለ፡ ስሕተት። ወምግባር፡ ዘይደሉ፡ ከመ፡ ይጽንዕ፡ መሠረት፡ ለቤተ፡ ክርስቲያን፡ ላዕሌሁ። ወሶቱ፡ ከመ፡ ይግበሩ፡ አምሳለ፡ ዘሀሎ፡ ውስተ፡ ሰማያት። ከመ፡ ይትዓቀቡ፡ እምነ፡ ኵሉ፡ ርኵሰት። ወያእምሩ፡ እስመ፡ ሀለዎሙ፡ ያውሥኡ፡ በዕለተ፡ ደይን፡ በእንተ፡ ዘሰምዑ፡ ወኢዐቀቡ።

Dividite orbem terrarum inter vosmet ipſos, ut unusquisque veſtrum accipiat locum ſuum ſecundum numerum veſtrum. Aſſumite Ordinationem Epiſcoporum, *& munus Presbyterorum & Diaconorum, & miniſterium Diaconi: & peritiam lectorum, & viduarum ſine errore:* [reprehenſione] *& inſtituta, ſuper quæ ſtabilire decet fundamenta* Eccleſiæ Chriſtianæ: *Vtque ita agant* [in Eccleſia] *prout fit in cœlis: ut caveant ſibi ab omni impuritate: & ſciant, quòd oporteat eos reſpondere in die judicii de iis, quæ audiverunt, & non obſervaverunt.* 46

ወአዘዘነ፡ ከመ፡ ንፈኑ፡ ዘንተ፡ ነገረ፡ ውስተ፡ ኵሉ፡ ዓለም። ወይደልወነ፡ ከመ፡ ንኩን፡ ኵሉ፡ ለለ፡ አሐዱ፡ አሐዱ፡ እምኔነ፡ በከመ፡ አግሀደ፡ ለነ፡ እግዚእ፡ በፈቃደ፡ እግዚአብሔር፡ አብ፡ እምነ፡ መንፈስ፡ ቅዱስ። ወንዘከር፡ ቃሎ፡ ከመ፡ ናእዝዝክሙ፡ ቦቱ፡ ተዘካረ፡ ወትምህርተ፡ አኀው።

Et juſſit nos mittere hoc opus in totum mundum. Igitur decet nos, ut ſimus [comparati] unusquisque noſtrum, quemadmodum manifeſtè ſignificavit nobis *Dominus* per voluntatem *Dei Patris* à *Spiritu Sancto*: & recordemur verbi ejus, ut præcipiamus vobis per illud memoriam, & doctrinam fratrum. 47

ይቤ፡

(o) Siccine *tredecim* computant, & aliter nominant, & collocant *Apoſtolos*, ac ipſi Evangeliſtæ, Matth. 10. 2. Marc. 3. 17. & Luc. 6. 13. Act. 1. 13. *Nathanaelem* diſtinguunt à *Bartholomæo*, qui tamen hoc prænomen geſſiſſe videtur, ut colligere eſt ex Johanne 1. 46. & *Cepham* à *Petro*, quem tamen Chriſtus ſic vocavit. Joh. 1. 43. *Matthiam* planè omittunt. Jacobi *duo*, *Zebedæi* nimirum & *Alphæi* filii ponuntur, unus tantùm in ſequenti colloquio occurrit. Aliter quoque recenſentur in *Diptycho*, qui extat *in Oratione Euchariſt. infra Comment. num.* 31. tam parùm ſibi conſtant Æthiopes. (p) Sic ſejungere ſolent voces peregrinas *Epiſ-copos*.

48 ትእዛዝ፡ ፪፡

ይቤ፡ ዮሐንስ፡ ኦአኀው፡ ንሕነ፡ ናአምር፡ ከመ፡ ንትሐተት፡ በእንተ፡ ኵሉ፡ ዘተውህበነ። ወኢንነሥእ፡ ገጸ፡ ወኢመኑሂ፡ ዘሀሎ፡ ኀቤነ። ወለእመ፡ ቦነ፡ ለአሐዱ፡ ዘሀሎ፡ ኀቤሁ፡ ዘይብል፡ ዘኢመፍትው፡ ይዛልፎ፡ እስመ፡ ዘይብል፡ ኢኮነ፡ ሠናየ። ወገብሩ፡ ለዮሐንስ፡ ይትናገር፡ ቅድመ።

ይቤ፡ ዮሐንስ፡ እስመ፡ ክልኤ፡ መካናት፡ አሐቲ፡ ለሕይወት፡ ወአሐቲ፡ ለሞት፡ ውስተ፡ ዘቲ፡ ክልኤ፡ መካናት፡ ፍልጠት። ወመካነ፡ ሕይወት፡ ዘውእቱ፡ ከመ፡ ታፈቅር፡ ለእግዚአብሔር፡ አምላክከ፡ ዘፈጠረከ፡ በኵሉ፡ ልብከ፡ ወትሰብሖ፡ ዘውእቱ፡ አድኀነከ፡ እሞት። ዛቲ፡ ይእቲ፡ ቀዳሚት፡ ትእዛዝ። ወካልእታ፡ ዛቲ፡ ይእቲ፡ ከመ፡ ታፈቅር፡ ቢጸከ፡ ከመ፡ ነፍስከ፡ በዝንቱ፡ ኵሉ፡ ሕግ፡ ወነቢያት፡ ፍቁራን፡ ቦቱ። (s)

Statutum Secundum.

L. III. c. 4. N. XXX.

Infit JOHANNES: O fratres! Novimus quòd interrogabimur in judicio de omnibus, quæ data nobis ſunt. Ne itaque reſpiciamus perſonam ullius, qui eſt apud nos. Et ſi quis id dixerit, quod non decet [dicere], (q) objurget eum eò, quòd dixit id, quod bonum non eſt. Et ſervus (r) Johannis primo loco loquatur.

Infit JOHANNES: *Duo* ſunt *loci*: unus *vitæ*, alter *mortis*, in iſtos duos locos [fit omnis] ſeparatio. *Locus vitæ* hic eſt, ut diligas Dominum Deum tuum, qui creavit te, ex toto corde, & laudes eum, quia ille liberavit te à morte. Hoc eſt *primum præceptum*: *Secundum* autem hoc eſt, ut diligas proximum tuum ſicut te ipſum, in hoc tota Lex & Prophetæ dilecti ſunt (s). Matth. 22. 38.

49 ትእዛዝ፡ ሣልስ።

ይቤ፡ ማቴዎስ፡ ኵሉ፡ ዘኢትፈቅዶ፡ ይርከብከ፡ ወአንተሂ፡ ኢትግበር፡ ለካልእከ። ዝንቱ፡ ውእቱ፡ ከመ፡ ኵሉ፡ ዘትጸልእ፡ ለርእስከ፡ ኢትግበር፡ ለባዕድ። ወአንተኒ፡ ጴጥሮስ፡ እኁየ፡ መሀሮሙ፡ በዝንቱ፡ ነገር።

Statutum Tertium.

Infit MATTHÆUS: *Quicquid non voluerit*, [quod] *tibi contingat, id neque alteri feceris.* Hoc eſt: *Ut omne id quod averſaris in temetipſo, alii ne facias.* Et tu quoque *Petre*, frater mi! Doce eos hoc caput. Matth. 7. 12. Luc. 6 31.

50 ትእዛዝ፡ ራብዕ፡

ይቤ፡ ጴጥሮስ፡ ኢትቅትል።
ኢትዘሙ።
ኢታማስን፡ ሕፃነ፡ ንኡሰ።
ኢትሰርቅ።
ወኢትኩን፡ ማእምረ፡ ትእምርታት።
ወኢትኩን፡ ረአዬ፡ ኮከብ።
ወኢትኩን፡ መሠርየ።
ወኢትቅትል፡ ፀእፀአ፡ ንኡሰ፡ በውስት፡ ከርሠ፡ እሙ፡ ወኢእምድኅረ፡ ተወልደ፡ ኢትቅትሎ፡
ወኢትፍቶ፡ ወኢመንተኒ፡ ንዋየ፡ ካልእከ።
ኢትጽላእ፡ መኑሂ፡ እምሰብእ፡ ወኢትኩን፡ ስምዐ፡ በሐሰት፡ ወኢትንብብ፡ እኩየ፡ ላዕለ፡ መኑሂ።
ወኢትሐሊ፡ ከመ፡ ትግበር፡ እኩየ።

Statutum Quartum.

Infit PETRUS: *Ne occidas.*
Ne mœcheris.
Ne corrumpas infantem parvum.
Ne furtum facias.
Ne ſis interpres prodigiorum.
Neque ſis Aſtrologus.
Neque ſis incantator.
Neque occidas embryonem in utero materno: neque occidas infantem poſtquam natus eſt.
Neque concupiſcas quicquam è bonis alterius.
Nullum hominem oderis: neque feras teſtimonium falſum, neque loquaris malum contra quemcunque.
Neque etiam cogites quomodo malum facere velis.

(q) Paulò obſcurior hic eſt textus Æthiopicus, reddidimus, prout ſenſus poſcere videbatur. (r) Quid ſibi velit ſervus iſte, & quid Saul iſte inter Prophetas, conjectura aſſequi non poſſum. (s) Planè aliter ſonant hæc verba, ac in impreſſo, & quidem ſatis incommodè.

l. III. c. 4 N. XXX.

ወኢትኩን፡ ዘክልኤ፡ ልቡ። ወዘክልኤ፡ ልሳኑ፡ እስመ፡ ዘክልኤ፡ ልሳኑ፡ መሠገርት፡ ውእቱ፡ ለሞት።

ወኢይኩን፡ ነገርከ፡ ከንቶ፡ ወኢሐሳዌ።

ወኢትኩን፡ መፍቀሬ፡ ንዋይ፡ ብዙኅ።

ወኢትአጋሌ፡ ወኢመድሎዌ፡ ወኢዘእኩይ፡ ልቡ፡ ወኢዕቡየ፡

ወኢትምክር፡ ምክረ፡ እኩየ፡ ላዕለ፡ ቢጽከ።

ወኢትጽላእ፡ መኑሂ፡ እምሰብእ፡ አላ፡ ገሥጽ።

ወለባዕዳን፡ ትጼሊ፡ ወለባዕዳን፡ ትምሕሮሙ፡ ወለባዕዳን፡ ታፈቅሮሙ፡ ፈድፋደ፡ እምነፍስከ።

ትእዛዝ፡ ኃምስ።

ይቤ፡ እንድርያስ፡ ኦወልድየ፡ ጉየይ፡ እምኩሉ፡ እኩይ፡ ወጽላእ፡ ኩሉ፡ እኩየ። ወኢትኩን፡ መዐትመ፡ እስመ፡ መዐት፡ ይስሕብ፡ ውስተ፡ ቀትል። እስመ፡ መዐት፡ ጋኔን፡ እኩይ፡ ውእቱ። ወኢትኩን፡ ቀናኤ፡ ወኢቍጡሀ፡ ወኢመፍቀሬ፡ ቀትል፡ እስመ፡ ዝንቱ፡ ያወርስ፡ እኩየ።

ትእዛዝ፡ ሳድስ።

ይቤ፡ ፊልጶስ፡ ኦወልድየ፡ ኢትኩን፡ ፈታዌ፡ እስመ፡ ፍትወት፡ ትስሕብ፡ ኀበ፡ ዝሙት፡ ወእምድኅረሁ፡ ትረስዮ፡ ለብእሲ፡ ሠሐቀ፡ ወስላቀ፡ ለኩሉ። እስመ፡ ፍትወት፡ ጋኔን፡ መስሕት፡ ይእቲ። እስመ፡ ሶበ፡ የሐብር፡ ጋኔን፡ መዐተ፡ ምስለ፡ ፍትወት፡ እስመ፡ ውእቱ፡ ሐጕል፡ ለዘ፡ ይገብሮ። ወኀበ፡ ሀሎ፡ መንፈስ፡ ርኩስ፡ ኃጢአት፡ ውእቱ፡ ለነፍስ፡ ለእመ፡ ረከበ፡ ኀበ፡ ይበውእ፡ ንስቲተ፡ እስመ፡ ያርኅቦ፡ ለውእቱ፡ መካን፡ ወይነሥእ፡ ምስሌሁ፡ ኩሎ፡ መናፍስተ፡ ርኩሳነ። ወይበውእ፡ ላዕለ፡ ይእቲ፡ ነፍስ። ወኢየኀድጎ፡ ለውእቱ፡ ብእሲ፡ ይትሌዐል፡ ግሙራ፡ ከመ፡ ይርአይ፡ ጽድቀ። ለንደገ፡ መዐትክሙ፡ ቦቱ፡ ሀቅም፡ ወከመ፡ ታቀርሩ፡ ወታስተዳኅሩ፡ መዐትክሙ፡ ከመ፡ ኢያውድቅሙ፡ ውስተ፡ መሥገርት፡ እኩይ፡ ፈድፋደ። መዐት፡ ወፍትወት፡ እኩይ፡ ውእቱ፡ ሶበ፡ ይነብሩ፡ ጉንደየ፡ መዋዕለ። ዘእንበለ፡ ታቀርሩ፡ መዐትክሙ፡ ይከውኑ፡ አጋንንተ። ሶበ፡ ይቀንይዎሙ፡ ለሰብእ፡ አጋንንት፡ ያውዕዩ፡ ነፍሶሙ። ወሶበ፡ ያበጽሕዎ፡ ለገቢረ፡ ሀመፃ፡ ይሳለቁ፡ ወይትፌሥሑ፡ በሕጕለተ፡ ነፍሱ።

ትእዛዝ፡ ሳብዕ፡

ይቤ፡ ስምዖን፡ ኦወልድየ፡ ኢትኩን፡

Neque ſis duplex corde, & duplex lingua; quia duplex lingua laqueus eſt ad mortem.

Neque ſit ſermo tuus vanus, aut mendax.

Neque ſis amator divitiarum multarum.

Neque avarus, neque hypocrita, neque malignus corde: neque ſuperbus.

Neque machinator conſilii mali contra proximum tuum.

Neque oderis quenquam mortalium, ſed corrige [eum].

Pro aliis ora: Aliorum miſerere: alios dilige magis quàm temetipſum.

Statutum Quintum.

Inſit Andreas: O fili mi! fuge ab 51
omni malo, & odio habe omne malum; neque ſis iracundus, quoniam ira trahit [hominem] ad cædem: quia ira inſtar cacodæmonis eſt. Neque etiam ſis invidus aut moroſus, neque amator belli, quoniam hoc malum affert exitum.

Statutum Sextum.

Inſit Philippus: O Fili mi! Ne 52
ſis *libidinoſus*, quoniam libido ducit ad ſcortationem; & tandem exponit hominem irriſui & illuſioni omnibus; quoniam concupiſcentia Cacodæmon ſeductor eſt. Nam cùm Diabolus iram cum libidine conjungit, interitus æternus ſequitur eum, qui illud admittit. Et ubicunque eſt ſpiritus impurus, peccatum eſt animæ, modò repererit locum introeundi minimum, tunc dilatat locum illum, & adducit ſecum omnes ſpiritus impuros, & ingreditur in illam animam, & non deſerit illum hominem, ut nunquam ſeſe elevare poſſit ad videndum verum & bonum. Ad deponendam *iram veſtram* [eſt] illi terminus, ut mitigetis & cohibeatis iram veſtram, ne incidere faciat vos in rete pravum nimis. *Ira & concupiſcentia* prava eſt, cum inſident animo per multos dies. Niſi mitigetis iram veſtram, erunt [tanquam] cacodæmones. Cùm ſubigunt diaboli homines, adurunt animas eorum, & cùm hominem ad faciendum malum impellunt, illudunt ei, & lætantur interitu animæ ejus.

Statutum Septimum.

Inſit Simeon: O Fili mi! ne ſis 53

ዝኀቡ፡

ነባቢ፡እኩየ፡ወኢልዑል፡ዐይን፡እስ
መ፡ብዝንቱ፡ይበውን፡ዘሙት፡፡

locutor mali, neque elatus oculis, quoniam ex hoc oritur ſcortatio. L. III. c. 4. N. XXX.

54 ትእዛዝ፡ሳምን፡

ይቤ፡ያዕቆብ፡አወልድየ፡ኢትኩን፡
ዘትብል፡በትእምርት፤ ወኢትጠ
ይሪ፡በዖፍ፤ እስመ፡ዝንቱ፡ኵሉ፡
ይመርሕ፡ኀበ፡አምልኮ፡ጣዖት፤ ወ
ኢመሀንስበ፤ ወኢረቂዪ፤ ወኢሐረ
ዪ፡ሰዓታት፤ ወኢረአዪ፡ኮከብ፡ ወ
መሠርየ፤ ወኢእምነ፡ሰብአ፡ፋላት፡
ወኢትፈቱ፡ከመ፡ታእምሮሙ፡እስ
መ፡ለዝንቱ፡ኵሉ፡ይበውን፡አም
ልኮ፡ጣዖት፡፡

Statutum Octavum.

Inſit Jacobus; O Fili mi! ne ſis qui prædicit [futura] per prodigia: neque qui auſpicia per aves exercet; quia iſtud omne ducit ad idololatriam. Neque ſis hariolus, neque incantator, neque elector horarum: neq; Aſtrologus: neque Magus: neque Sortilegus: neque etiam cupias [eſſe] familiaris cum illis, quoniam in iſtis omnibus conſiſtit *idololatria*.

55 ትእዛዝ፡ታስዕ፡

ይቤ፡ናትናኤል፡አወልድየ፡ኢትኩ
ን፡ሐሳዌ፡እስመ፡ሐሰት፡ይወስድ፡
ኀበ፡ስርቅ፤ ወኢትኩን፡መፍቀሬ፡
ወርቅ፤ ወኢመፍቀሬ፡ተወድሶ፡በከ
ንቱ፡እስመ፡በዝንቱ፡ኵሉ፡ይበው
ን፡ዘይስሕብ፡ኀበ፡ስርቅ፡፡

ይቤ፡ይሁዳ፤ አወልድየ፡ኢትኩን፡
መንጐርጓሬ፡እስመ፡ንጕርጓር፡ይስሕ
ብ፡ለሰብእ፡ኀበ፡ጽርፈት፤ ወኢት
ኩን፡ኀያለ፡ወኢሐላዬ፡እኩየ፡እ
ስመ፡በዝንቱ፡ኵሉ፡ይበውን፡ክሕ
ደት፡፡

56 ኩን፡የዋሀ፡እስመ፡የዋሃን፡ይወር
ሱ፡መንግሥተ፡ሰማያት፡፡ ኩን፡መ
ስተሣህለ፡ወመሓሬ፤ ሰላማዌ፡በ
ንጹሕ፡ልብ፡እምኵሉ፡እኩይ፡ዘእ
ንበለ፡ኀጢአት፤ ትሑተ፡ወኄረ፤ ወ
ተዓቀብ፡በረዓድ፡እምቃል፡ዘሰማ
ዕከሁ፤ ኢትትዐበይ፡ወኢትረሲ፡ነ
ፍሰከ፡ምስለ፡ዐቢያን፡አላ፡ምስለ፡
ሰብእ፡ጻድቃን፡ወትሑታን፤ ወኵ
ሉ፡ዘይረክበከ፡ተወከፍ፡በአኰቴ
ት፤ ወአእምር፡ከመ፡አልቦ፡ዘይከ
ውን፡ወኢምንትኒ፡ዘእንበለ፡እምን
በ፡እግዚአብሔር፤

Statutum Nonum.

Inſit Nathanael: O Fili mi! Ne ſis *mendax*, quia mendacium deducit ad furtum: Neque ſis amator pecuniæ: neque amator laudis vanæ; quia omne iſtud deducit ad furtum.

Inſit Judas: O Fili mi! ne ſis *querulus* (t), quoniam murmuratio trahit hominem ad blaſphemiam. Neque ſis *glorioſus*, neque cogitans malum; quia in iſtis omnibus conſiſtit *abnegatio* agnitæ veritatis.

Eſto mitis, nàm mites hereditate quaſi Matth. 5, 5.
poſſidebunt Regnum cœlorum. Eſto clemens & miſericors, & pacificus in puro corde ab omni malo ſine peccato. Humilis & bonus: & cave tibi in tremore à verbo, quod audiviſti †. Ne efferas te, neque aſſocies te ſuperbis, ſed potius hominibus juſtis, & humilibus. Et omne quod acciderit tibi ſuſcipe [tolera] cum gratiarum actione. Et ſcito, quod nihil quidquam fiat niſi à Domino.

† Sic eſt in Æthiopico textu.

57 ትእዛዝ፡ዓሥር፡

ይቤ፡ቶማስ፡አወልድየ፡ዘይነግረከ፡
ቃለ፡እግዚአብሔር፡ዘኮነ፡ለከ፡ም
ክንየተ፡ለሕይወት፤ ወወሀበከ፡ሕ
ልቀተ፡ክብር፤ አፍቅር፡ከመ፡ብን
ተ፡ዐይንከ፡ ተዘከር፡መዓልተ፡ ወሌ
ሊተ፡ ወአክብር፡ከመ፡እግዚአብ
ሔር፡፡

እስመ፡መካን፡ኀበ፡ይዜከሩ፡መ
ለኮት፤ እግዚአብሔር፡ሀሉ፡ህየ፤ ሐ
ውጾ፡ኵሎ፡ዕለተ፤ ወኀበ፡ተረፉ፡

Statutum Decimum.

Inſit Thomas, O Fili mi! Qui tibi prædicaverit verbum Domini, quod factum eſt tibi occaſio vitæ: & dedit tibi annulum honoris, dilige illum tanquam pupillam oculi tui. Memor eſto illius diu noctuque, & honora illum tanquam Dominum.

Quia eo in loco, ubi memorant divinitatem [ibi] exiſtit DEUS; eum viſita omni die, ubi conſident

(t) Propriè *murmurans*, & intelligitur Μεμψίμοιρος, qui ſua ſorte contentus non eſt.

L.III. c.4. N.XXX. ቀዱሳን ፡ ከመ ፡ ታዕርፍ ፡ በቃሎሙ ።
ወዘይቀርብ ፡ ኀበ ፡ ቀዱሳን ፡ ይከውን ፡
ቀዱሰ ።

ወአክብሮ ፡ በአምጣነ ፡ ኀይልከ ፡ ወ
እምነ ፡ ጻማከ ፡ ወግብረ ፡ እደዊከ ፡ እ
ንዘ ፡ እግዚአብሔር ፡ ረሰየከ ፡ ድልወ ፡
ትርከብ ፡ በኀቤሁ ፡ ሲሳየ ፡ መንፈሳዊ
ተ ፡ ወዘሥጋ ፡ ወሕይወተ ፡ ዘለዓለም ።
ወይደልወከ ፡ ፈድፋደ ፡ ከመ ፡ ተሀብ ፡
ሙብልዐ ፡ ኀላፊ ፡ ዘዝንቱ ፡ ዓለም ። ለ
ዘይትቀነይ ፡ ይደልዎ ፡ ሀስቡ ። ኢትፈ
1.Cor.9. 9. ጽሞ ፡ አፉሁ ፡ ለብዕራይ ፡ በኀበ ፡ ምክ
ያድ ። መኑ ፡ ዘይተክል ፡ ወይነ ፡ ወኢ
በልዐ ፡ ፍሬሁ ።

ſancti, ut acquieſcas verbis eorum; Qui enim appropinquat ſanctis, ſanctus quoque evadit.

Et honora eum pro viribus tuis, & de labore tuo, & operibus manuum tuarum, quatenus Deus te effecit dignum, ut reperias apud eum cibum ſpiritualem, & corporalem, & [tandem] vitam æternam. Et maximè decet te, ut des illi cibum tranſitorium hujus mundi. Ei qui ſervit, debetur merces [ejus]. Ne obſtruas os bovis in area trituratoria; Quis enim eſt qui plantat vineam, & non comedat fructum ejus?

ትእዛዝ ፡ ፲ወ፩ ።

ይቤ ፡ ኬፋስ ፡ ኢትግበር ፡ ፍልጠተ ፡
አላ ፡ አስተዓርቆ ፡ ለእለ ፡ ተባአሱ ፡
በሰላም ። ወፍትሕ ፡ በርትዕ ፡ ወኢት
ንሣእ ፡ በገጽ ፡ ኃጥእ ፡ ላዕለ ፡ ኃጢአ
ቱ ። እስመ ፡ ብዕል ፡ ኢይበቍዕ ፡ በኀበ ፡
እግዚአብሔር ፡ ወኢታክብር ፡ ዕቡየ ።
ወኢትስአል ፡ ሎቱ ፡ መጽሐፈ ። አላ ፡
በኀቤሁ ፡ ዕሩየ ፡ ዘበኵሉ ። ወኢት
ኩን ፡ ኑፋቄ ፡ እንዘ ፡ ትጼሊ ፡ ወሐሊ ፡
ዘተመኔየከ ፡ ወይፈጽም ፡ ለከ ። ወ
ኢትኩን ፡ ዘትሔሊ ፡ ሶበ ፡ ትሰፍሕ ፡
እዴከ ፡ ወሶበ ፡ ትፈጽም ፡ ታገብእ ፡
ኀቤከ ። አኮ ፡ ብከ ፡ ውስተ ፡ እዴ
ከ ፡ ምንተኒ ፡ ዘወሀበከ ። ወተንሥ
ሥ ፡ መድኀኒተ ፡ ኃጢአትከ ። ኢትኩ
ን ፡ ዘክልኤ ፡ ልቡ ፡ ሶበ ፡ ትሁብ ፡ ወ
ትረክብ ፡ ወአእምር ፡ መኑ ፡ ውእቱ ፡
ዘየዐስየከ ። ኢታስተኀፍር ፡ ለዘ ፡ ሰ
አለከ ፡ አላ ፡ ተካፈል ፡ ምስለ ፡ ፅኑ
ሳን ፡ በኵሉ ። ወኢመንተኒ ፡ ወኢትበ
ል ። ሊተ ፡ ለባሕቲትየ ፡ ንዋይየ ። ለእ
መ ፡ ኮንክሙ ፡ ሱቱፋነ ፡ በበይናቲክ
ሙ ፡ በዘኢይማስን ፡ ወእፎኑ ፡ በዘ ፡
ይማስን ።

Statutum Undecimum. 58

Inſit CEPHAS. Ne facias diſſidium, ſed concilia illos, qui contendunt inter ſe, in pace. Et judica in rectitudine, & ne reſpicias vultum peccatoris in peccato ejus. Nam divitiæ nihil valent apud Dominum. Neque honore afficias ſuperbum, neq; petas ab eo epiſtolam (u); quia apud eum æqualis eſt in omnibus. Neque ſis hæſitans dum oras, ſed cogita quid optes, ut impleat illud tibi. Neque ſis cogitabundus, dum expandis [ad dandum] manum tuam, neque id quod dederis, redire facias ad te; ſi quid fuerit in manu tua, quod dederit tibi. Et quæras remedium pro peccatis tuis. Ne ſis duplex corde cum dederis aliquid, tunc enim acquires, & ſcito quis ſit ille, qui retribuit tibi. Ne pudefacias eum, qui petierit aliquid à te, ſed divide cum egenis in omnibus. Neque unquam [quidquam] dicas: *Mei ſolius ſunt iſtæ opes.* Si enim participes facti eſtis inter vos rerum incorruptibilium, quare non potius corruptibilium.

ትእዛዝ ፡ ፲ወ፪ ።

ይቤ ፡ በርተሎሜዎስ ፡ አስተበቍ
ዖክሙ ፡ ኦአኃዊነ ፡ እንዘ ፡ ብክሙ ፡
መዋዕለ ፡ ወእንዘ ፡ ትክሉ ፡ ገቢ
ረ ፡ ሠናይ ፡ ምስሌሆሙ ። ወኢትስተ
ቱ ፡ ውሂበ ፡ እንዘ ፡ ብክሙ ፡ ዘትሁ
ቡ ። እስመ ፡ ዕለተ ፡ እግዚአብሔር ፡
ቅሩብ ። ወየኃልፍ ፡ ኵሉ ፡ ዘያስተር
ኢ ፡ ወዘኅቡእ ። ወይመጽእ ፡ እግዚ
አብሔር ፡ በዐሰቡ ፡ ምስሌሁ ። ኩ
ኑ ፡ ገባርያነ ፡ ሕገ ፡ ለርእስክሙ ፡ ወ

Statutum Duodecimum. 59

Inſit BARTHOLOMÆUS. Suppliciter rogo vos, *O Fratres noſtri*, dum adhuc tempus vobis eſt, & dum adhuc præſtare poteſtis bonum illis. Ne cunctemini dare, dum habetis quod detis. Nam dies Domini propinquus eſt, & tranſibit omne tam viſibile quàm occultum: & veniet Dominus cum retributione ſua. Eſtote operatores legis in vobis ipſis: &

ኩኑ፡

(u) Quid ſibi velit iſta epiſtola vel libellus non liquet.

ኩኑ፡ መምህራነ፡ ለርእስክሙ፡ ከ
ሞ፡ ዘእግዚአብሔር፡ መሀረክሙ።
ወዕቀቡ፡ ዘተመሀርክ፡ ወኢትወስ
ክ፡ ላዕሌሁ።

ይቤ፡ ጴጥሮስ፡
ኦአኀው፡ መጻሕፍት፡ ትሜህረክሙ፡
በእንተ፡ ዘተረፈ፡ ትእዛዛት። ወን
ሕነ፡ ንነግረክሙ፡ ዘትእዛዝነ። ወይ
ቤሉ፡ ኵሎሙ። ይትነገር፡ ጴጥሮስ።

60 ## ትእዛዝ፡ ፲ወ፫።

በእንተ፡ ሢመተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት።

ለእመ፡ ኮነ፡ ውእቱ፡ ብሔር፡ ዘኅ
ብአ፡ ሕዳጠ፡ መሀይምናን። ለእመ፡
ኢብዝኁ፡ ሕዝብ፡ ከመ፡ ይግበሩ፡ ማ
ብረተ፡ ለኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ መጠነ፡
ዐሠርቱ፡ ወክልኤቱ፡ ዕደው፡ ወይልአ
ኩ፡ ኀበ፡ አብያተ፡ ክርስቲያናት፡ ቀ
ረባት፡ ብሔር፡ ኀበ፡ ሀለዉ፡ ምእመ
ናን፡ ብዙኃን። ከመ፡ ያምጽኡ፡ ሠለ
ስተ፡ እምእምናን፡ ንጹሓን፡ ወኅሩያ
ን፡ እምውእቱ፡ ብሔር፡ ወያመክር
ዎሙ፡ በአስተሐምሞ፡ በእንተ፡ ዘይ
ደልዎ፡ ለገቢረ፡ ሠናይ። ወለእመ፡ ኮ
ነ፡ ውእቱ፡ ብእሲ፡ ዘቦ፡ ግዕዘ፡ ሠና
የ፡ እምሕዝብ፡ ዘአንበለ፡ ንጢአት።
ወዘእንበለ፡ መዓት፡ ወመፍቀሬ፡ ነዳ
ያን። ምስትሣሀል፡ ዘኢሰካሬ፡ ወኢ
ዘማዊ፡ ወኢመፍቀሬ፡ አፈድፋዴ፡ ን
ፍስ። ወዘኢፀረፈ፡ ወኢመደለዊ፡ ወ
ዘይመስሉ፡ ለዝንቱ። ወሠናይ፡ ዘ
እንበለ፡ ብእሲት። ወለእመ፡ አውሰ
በ፡ አሐተ፡ ዘእንበለ፡ ይሠየም፡ ኤጲ
ስ፡ ቆጶስ፡ ወይንበር፡ ምስሌሃ። ወ
ይኩን፡ ዘተሳተፈ፡ ትምህርተ፡ ሠና
የ። ወይኩን፡ ዘይክል፡ ተርጕሞ፡ መ
ጻሕፍት። ወእመ፡ ኢያአምር፡
መጻሕፍተ፡ ይኩን፡ ትሑተ። ወያበ
ዝኃ፡ ፍቅረ፡ ለኵሉ፡ ሰብእ። ከመ፡
ኢይትኰነን፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ወኢበ
ምንትኒ፡ ወኢይኩን፡ ዝሉፈ።

ይቤ፡ ዮሐንስ። ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ዘ
ይሠየም፡ ለእመ፡ አእመረ፡ ተዐቅቦ፡
ወፍቅረ፡ እግዚአብሔር፡ ዘሀለወ፡
ምስሌሁ። ይሠየሙ፡ ክልኤቱ፡ ቀሳው
ስት፡ እለ፡ አመከርዎሙ። ወይቤሉ፡
ኵሎሙ፡ አኮ፡ ክልኤቱ፡ አላ፡ ሠለስ
ቱ፡ እስመ፡ ዕሥራ፡ ወአርባዕቱ፡ ቀሳ
ውስት፡ እሙንቱ። ዐሠርቱ፡ ወክልኤ
ቱ፡ በየማን፡ ወዐሠርቱ፡ ወክልኤቱ፡
በፀጋም።

ይቤ፡ ዮሐንስ። ሠናይ። ናሁ፡ ዘከር
ክሙኒ፡ ኦአኀው፡ ይንሥኡ፡ ጽዋዓተ፡

eſtote doctores vobis ipſis, ſicut Dominus docuit vos; Cuſtodi id, quod didiciſti, neque ſuperaddas quidquam ſuper illud. L. III. c. 4. N. XXX.

Petrus *inſit:* O Fratres! Scriptura docet vos reliqua præcepta. Nos verò narrabimus vobis, quæ in mandatis accepimus. Et dixerunt omnes: Loquatur Petrus.

Statutum XIII.

De Officio Epiſcoporum.

Si fuerit quædam regio in qua pauci credentium [*exiſtunt*], neque fuerit populus multus, ut faciant conventum Epiſcoporũ circiter duodecim virorum; tunc mittant ad Eccleſias vicinæ regionis, ubi ſunt Fideles multi, ut adducant tres ex Fidelibus ſinceris & ſelectis ex illa regione, & explorent eos ſollicitè de iis quæ [eos] rectè facere oportet. Et ſi ille vir è populo bonis moribus præditus fuerit ſine ullo probro, ſine iracundiâ, amator pauperum, clemens: qui non ſit bibax, neque ſcortator, neque accumulator opum: neque blaſphemator, neque hypocrita, & quæ his ſimilia ſunt. Bonum quidem [eſſet] ſi ſine uxore ageret: Si vero uxorem duxiſſet unam, priuſquam conſtitueretur Epiſcopus, maneat cum illa. Sit particeps factus doctrinæ bonæ, qui poſſit interpretari Scripturas; ſi verò neſciat Scripturas, ſit humilis, & multiplicet charitatem omnibus hominibus, ne redarguatur Epiſcopus in ulla re: neque ſit reprehenſione dignus.

Inſit Johannes. Epiſcopo conſtituto, ſi noverit continere ſe, & dilectio Domini fuerit cum eo, conſtituantur duo presbyteri, quos [prius] exploraverunt (x). Et dixerunt omnes; *non duo ſed tres, quoniam Viginti quatuor presbyteri ſunt. Duodecim à dextra, & duodecim à ſiniſtra.*

Ait Johannes: Bene! Ecce monuiſtis me O Fratres! Sumant calices

እምእ

(x) Periodus eſt planè corrupta, omni ſenſu carens; nec ſequentia cohærent. Damus prout accepimus.

L. III. c. 4. N. XXX. እምአርእስተ : መላእክት : ወያ
ቅርቡ : ለእግዚእ : ወእለ : በፀጋ
ም : ይኩኑ : ላዕለ : ኩሉ : መላ
እክት ፤ ወይደልወሙ : ለቀሳውስ
ት ፤ ይኩኑ : በአምሳለ : ሊቃውን
ት : ኦለ : አኅለፉ : እምጊዜ : ተቃርቦ :
ብእሲት : ወይሳተፉ : ምስጢረ : ምስ
ለ : ኤጲስ : ቆጶስ : ወይትራድኡ : በ
ኩሉ : ዘኮነ ፤ ወይትጋብኡ : በፋቅር :
[ምስለ :] ኖላዊሆሙ ፤ ወቀሳውስት :
እለ ፤ በየማን : ይጽሀቁ : በረድኤት :
ለምሥዋዕ : ከመ : ይኩኑ : ድልዋነ :
ለክብር ፡፡ ወይሰድድዎ : ለዘይደ
ልዎ : ስደት ፤ ወቀሳውስት : እለ : በፀጋ
ም : የሐልዩ : በእንተ : ኩሉ : ሕዝብ :
ከመ : ይኩኑ : ህዱአነ : ወኢይትሀወ
ኩ ፤ ተገሢጾሙ : በኩሉ : ተግሣጽ :
ወይትአዘዙ : በኩሉ : ትእዛዝ ፡፡

ትእዛዝ : ፲ወ፬ :

በእንተ : ሢመተ : አናጕንስ ጢስ :

ይቤ : ያዕቆብ ፤ ዘይሠየም : አና
ጕንስጢስ : እምድኅረ : አመክሮ
ዎ : ቀዲሙ ፤ ኢይኩን : ብዙኃ :
ነገር : ወኢሰካሬ : ወኢተሳላቄ : ወይ
ኩን : ሎቱ : ግዕዝ : ሠናየ ፤ መፍቀሬ :
ሠናይ : ዘያፈጥን : ሐዊረ : ኀበ : ማ
ኅበር ፤ ዘይዜክር : በህየ : ኩነኔ ፤ ወይ
ኩን : ተአዛዜ ፤ ወዘያነብብ : ሠና
የ ፤ ወዘያአምር : መካነ : ዘያነብብ :
ከመ : ይገበር : በዘ : አንበበ : ዘይመል
እ : እዝነ : ካልአን ፤ አኮኑ : መፍትው
ያእምር : በዘይብል ፤ አኮኑ : ጽሑፍ ፤
ዝንቱ : ኃጢአት : በቅድመ : እግዚአ
ብሔር ፡፡

ትእዛዝ : ፲ወ፭ :

ይቤ : ማቴዎስ ፡፡ ዲያቆናት : ይሠ
የሙ : በከመ : ጽሑፍ ፤ በስምዐ : ክ
Matth. 18, 16. ልኤቱ : ወሠለስቱ : ይቀውም : ኩሉ :
ነገር ፤ ወይትመከሩ : በኩሉ : መልእ
ክት : እንዘ : ይከውኑ : ሎሙ : ስ
ምዐ : ኩሉ : ሕዝብ : ከመ : ነበሩ :
በአሐቲ : ብእሲት ፤ ወአልሀቁ : ው
ሉዶሙ : በንጽሕ ፡፡ ይኩኑ : መሐር
ያነ : ወትሑታነ : ወኢይኩኑ : መን
ጐርጓርያነ : ወኢዘክልኤ : ልሳኑ ፤ ወኢ
መዐትመ : እስመ : መዐት : ያማስ
ን : ብእሴ : ጠቢብ ፤ ወኢያድሉ :
ለገጸ : አብዕልት : ወኢያሀምዕዎሙ :
ለነዳያን : ወኢይስተዩ : ወይነ : ብዙ
ኀ ፤ ወይጻመዉ : በእንተ : ምስጢር :

ab Archangelis, & offerant Domino. Et qui in ſiniſtra [exiſtunt] ſint ſuper omnes Angelos. Et decet Presbyteros eſſe inſtar ſeniorum, qui transmiſerunt tempus cohabitandi cum uxoribus, & participes fiant myſterii [Euchariſtiæ] cum Epiſcopo: & mutuo ſe juvent in quacunque re id fuerit, & congregentur amanter [cum] paſtore ſuo. Et Presbyteri qui ad dextram [ſunt], curam gerant auxilii ad altare, ut ſint digni honore. At [Eccleſiâ] pellant eum, qui meretur expulſionem. Et Presbyteri, qui ad ſiniſtram [ſunt], curam habeant omnis populi, ut ſint quieti, & nullas turbas cieant ; Inſtructi in omni inſtructione [catecheſi], & obtemperantes omnibus præceptis.

Statutum XIV. 62

De Officio Anagnoſtarum ſeu lectorum.

Inſit Jacobus. Qui *Lector* conſtituitur, poſtquàm exploraverint illum priùs, ne ſit loquax, neque ebrioſus, neque irriſor, & ſint ei mores boni, amator boni, qui feſtinat ire ad congregationem. Qui recordatur ibi judicii & ſit obediens : & qui bene legere ſciat, & qui noverit locum quem legere oportet, ut faciat id quod legit, quod impleat aures aliorum. Nonne decet [ut] cognoſcat id, quod dicit ? Nonne ſcriptum eſt ? *Hoc eſt peccatum coram Domino.*

Statutum XV. 63

Inſit Matthæus. Diaconi conſtituantur ſicut ſcriptum eſt : *teſtimonio duorum vel trium ſtabit omne verbum.* Explorentur autem in omni miniſterio, ita ut accipiant teſtimonium univerſi populi, quòd habitaverint cum una tantùm uxore ; & educaverint liberos ſuos in probitate. Sint miſericordes & humiles, neque ſint queruli, neque duplicis linguæ, neque iracundi ; Nam ira corrumpit virum ſapientem. Neque reſpiciant faciem divitum, neque injuriis afficiant pauperes, neque bibant vinum multum ; laborent autem propter myſterium

ኅቡእ :

ኅቡእ፡ ወሠናይ፡ ፍሥሓ። ወያእዝዝዎ
ሙ፡ ለእለ፡ ቦሙ፡ እምአኃው፡ ከመ፡
የሀቡ፡ ለዘአልቦ። ወይኩኑ፡ ካዕበ፡
ይትኀተፍዎ፡ በሀብት። ወያክብሩ፡ በ
ኵሉ፡ ክብር፡ - - - - ወበ
ዕበይ፡ ወፍርሀት። ወይትዐቀቡ፡ በ
ኵሉ፡ ጽንዕ። ወቦ፡ እምውስቴ
ቶሙ፡ ዘይሜህርዎሙ። ወቦ፡ እ
ምውስቴቶሙ፡ ዘይሴአልዎሙ፡ ወ
ቦ፡ እምውስቴቶሙ፡ በዘይገሥጽዎ
ሙ፡ ወእለ፡ ስዱዳን፡ ያውፅእዎ
ሙ፡ አሐተ፡ ጊዜ፡ ወያእምሩ፡ ከመ፡
እለ፡ ይትቄወሙ፡ ስዱዳን፡ ፀረፋያ
ን፡ ይትቃረኑ፡ ከመ።

occultum, & præſtantiam conſolationis. Et præcipiant illis, qui ex fratribus aliquid habent, ut dent illis qui nihil habent; & ipſi quoque participes fiant munerum. Et afficiant omni honore (y)- - - & amplitudine, & timore. Et caveant ſibi, quantum poſſunt. Sunt enim inter eos, qui doceant eos: Sunt qui interrogent eos? Sunt inter illos, qui inſtruant eos. Eccleſia pulſos exire faciant ſemel. Et ſciant, quòd illi, qui relegatos ab Eccleſia [&] blaſphematores protegunt, etiam pro adverſariis habendi ſint. L.III. c.4. N. XXX.

64 ትእዛዝ፡ ፲ወ፮።

በእንተ፡ መዓስብ፡

Statutum XVI.

De fœminis viduis.

ይቤ፡ ኬፋ። ይሠየማ፡ ሠለስቱ፡ መ
ዓስብ። ክልኤቱ፡ እምኔሆን፡ ያስተር
ክባ፡ ለጸሎት፡ በእንተ፡ ኵሉ፡ ዘሀ
ሎ፡ ውስተ፡ መንሱት። ወይወስኩ፡
ሲሳየ፡ ሎቱን፡ ዘኮነ። ወአሐቲ፡ ት
ንበር፡ ኀበ፡ አንስት፡ እለ፡ የሐዝና፡ በ
ሕማም፡ ከመ፡ ታንሥኣን፡ በሠናይ።
ወትትዓቀብ፡ ወታእምር፡ ወትክል
አ፡ - - - - ለቀሳውስት። ወኢ
ትኩን፡ መፍቀሪተ፡ ረባሕ፡ ወኢትኩ
ን፡ ሰካሪ፡ ከመ፡ ኢታጽርዕ፡ ትጋሀ፡ ወ
ጸሎተ፡ በሌሊት። ወለእመ፡ ፈቀደት፡
አሐቲ፡ ትግበር፡ ምግባረ፡ ሠናየ።
ለትግበር፡ ከመ፡ ትትናዘዝ፡ ልባ። እ
ስመ፡ ኄረቱ፡ ለእግዚአብሔር፡ አቀ
ሙ፡ ዜንዎ።

Inſit CEPHAS: Conſtituantur tres viduæ; duæ ex illis vacent orationibus pro omnibus, qui ſunt in afflictionibus; & addatur pro alimento earum quidquid ad manus eſt: Una verò maneat apud fœminas, quæ affliguntur morbis, ut eas rurſus rectè reſurgere faciat [à morbo] & contineat ſe & ſciat (z)- - - - - presbyteros. Neque ſit amatrix lucri, neque ſit bibax, ne ceſſare faciat vigilias [ſuas], & preces nocturnas: & ſi quædam voluerit facere opus bonum; faciat id, quò conſolationem percipiat cor ejus. Nam bonitatem Domini ſtatuerunt annunciare.

65 ትእዛዝ፡ ፲ወ፯።

በእንተ፡ ዲያቆናት፡ ከመ፡ ይኩ
ኑ፡ ገባርያነ፡ ምግባር፡
ሠናይ።

Statutum XVII.

De Diaconis, ut ſint operatores operum bonorum.

ይቤ፡ እንድርያስ። ዲያቆናት፡ ይኩ
ኑ፡ ገባርያነ፡ ምግባር፡ ሠናይ፡ በሌሊ
ት፡ ወበመዓልት፡ በውስተ፡ ኵሉ፡
መካን። ወኢይትዐበዩ፡ ላዕለ፡ ምስ
ኪናን። ወኢይንሥኡ፡ ገጸ፡ ለአብዕል
ት፡ ወይሁቅዎሙ፡ ለእለ፡ አልቦሙ።
ወየሀብዎሙ፡ እምነ፡ ዘተረፈ። ወየ
ኣዝዝዎሙ፡ ለእለ፡ ቦሙ፡ ከመ፡ ያ
ስተዋፅኡ፡ ሎሙ፡ ምጽዋተ። ከመ፡
ይግበሩ፡ ዘይቤ፡ እግዚእነ። እስመ፡ ር
ኀብኩ፡ ወአብላዕክሙኒ፡ እስመ፡

Inſit ANDREAS: Diaconi ſint operatores bonorum operum noctu diuque, in omnibus locis; neque ſe efferant ſuper pauperes: neque reſpiciant perſonas divitum, ſed proſpiciant illis qui nihil habent: & dent illis de eo, quod ſupereſt: & hortentur eos qui aliquid habent, ut expendant illis eleemoſynam; ut faciant, quod dixit Dominus noſter: *Quoniam eſurivi & cibaviſtis me.* Nam Matth. 25. 35.

(y) Locus mutilus, deficit enim perſona ſeu ſubjectum. (z) Rurſus mutilus & mendoſus locus.

L.III.c.4. N.XXX. ዘተለአከ፡ ሠናየ፡ መልእክተ፡ ዘ
እንበለ፡ ኀጢአት፡ ይወርስ፡ መካነ፡
ዕረፍት ።

qui miniſtravit miniſterium bonum ſine peccato, acquiret tanquam hereditate locum quietis.

ትእዛዝ፡ ፲ወ፰፡

ትእዛዝ፡ ሕዝባውያን፡

ይቤ፡ ፊልጶስ ፡፡ ሕዝባዊ፡ ይግበር፡
ትእዛዘ፡ ዘይቤልዎ፡ በተሰጥዎ ።
ወይትአዘዙ፡ ለእለ፡ ይስተራክቡ፡
ለምሥዋዕ፡ ወያሠምርዎ፡ ለእግዚአ
ብሔር፡ ኵሎሙ፡ በዘ፡ ወሀብዎሙ፡
ወሠርዕዎሙ ። ወኢትትመሀሩ፡
ትጻልኡ፡ በበይናቲክሙ፡ በእንተ፡
ዘተአዘዝክሙ፡ አላ፡ ይሩጽ፡ ኵ
ሉ፡ አሐዱ፡ አሐዱ፡ በከመ፡ ተው
ህበ፡ ሎቱ፡ እምነበ፡ እግዚአብሔ
ር ። ወኢይጽላእ፡ አሐዱ፡ ካልኦ፡
በውዴት ። ወመላእክትኒ፡ ኢተዐ
ደዉ፡ እምዘ፡ ወሰኑ፡ ሎሙ ።

Statutum XVIII. 66

Statutum Laicorum.

Inſit PHILIPPUS: Laicus faciat præceptum quod dixerint ei benevolè: & obtemperent iis, qui vacant altari; ut omnes Domino placeant per id, quod dederunt & ordinaverunt eis. Neque audeatis odiſſe vos invicem ſuper iis, quæ injuncta fuerunt vobis, ſed currat unusquisque prout datum eſt ei à Domino. Neque odio habeat quisquam alterum ex criminatione calumnioſa. Principes quoque ne transgrediantur fines ſibi præſcriptos.

ትእዛዝ፡ ፲ወ፱፡

ተዝካር፡ ከመ፡ ቍርባን፡ ሥጋሁ፡ ለክርስቶስ፡ ወዘይመጽእ፡ እምድኅረ ።

ይቤ፡ እንድርያስ ። አቅደምነ፡
ወሠራዕነ፡ ዘንተ፡ በእንተ፡ ቍርባን፡
ዘውእቱ፡ ሥጋሁ፡ ለክርስቶስ፡ ወደ
ሙ፡ ወንሕነ፡ ናጤይቅ፡ በአማን ።
ይቤ፡ ዮሐንስ፡ ረሳዕክሙኑ፡ አአ
ኀው፡ ከመ፡ ውእተ፡ አሚረ፡ አመ፡ አቀ
ረበ፡ እግዚእነ፡ ኅብስተ፡ ወወይነ፡
Matth.26. 26. ይቤ፡ ዝንቱ፡ ውእቱ፡ ሥጋየ፡ ወዝን
ቱ፡ ውእቱ፡ ደምየ ። እስመ፡ ኢአዘዘ፡
ያስተራኵሱ፡ ለእሉ ።
ትቤ፡ ማርታ፡ በእንተ፡ ማርያም ።
ርእዩዋ፡ ዘትስሕቅ ። ወትቤ፡ ማርያ
ም፡ አኮ፡ በእንተ፡ ዘሰሐቁ፡ እስ
መ፡ ዘይቤለነ፡ እግዚእነ፡ ሠናይ፡ እ
ስመ፡ ድዉይ፡ የሐዩ፡ በጽኑዕ ።

Statutum XIX. 67

Commemoratio,

quòd Euchariſtia ſit Corpus Chriſti, & quæ ſequuntur.

Inſit ANDREAS: Jam antea ordinavimus iſtud *de Euchariſtia*, quæ eſt corpus & ſangvis Chriſti, idque nos certò aſſerimus in veritate.

JOHANNES *inquit*: Oblitine eſtis O Fratres! quòd in illo die, quô obtulit Dominus noſter panem & vinum, dixit: *Hoc eſt Corpus meum, & hic eſt ſangvis meus.* Quia non præcepit ut profana judicarent iſta.

Dixit *Martha* de *Maria*: *aſpicite eam quomodo* (a) *rideat*: Et dixit *Maria*: *Non ideò riſi, quòd dixerit nobis Dominus noſter*: Bonum eſt; nam infirmus convaleſcet firmiter.

ትእዛዝ፡ ፳፡

ይቤ፡ ኬፋ፡ ቦ፡ እለ፡ ይብሉ፡ ኢመ
ፍትው፡ ለአንስት፡ ያልዕላ፡ ቃሎን፡
እንዘ፡ ይቀውማ፡ በቤተ፡ ክርስቲያ
ን፡ አላ፡ ያስግዳ፡ ዲበ፡ ምድር ።
ይቤ፡ ያዕቆብ፡ እፎ፡ ይትከሀል፡
ይሥርዑ፡ ለአንስት፡ መልእክተ፡ ዘ
እንበለ፡ ዝንቱ፡ መልእክት፡ ባሕቲቶ፡
ከመ፡ ይርድእዎሙ፡ ለድኩማን ።

Statutum XX. 68

Inſit CEPHAS: Sunt qui dicant: *Non decet fœminas attollere vocem ſuam dum ſtant in Eccleſia; ſed faciant eas procumbere humi.*

JACOBUS *inquit*: Quomodo poteſt injungi fœminis miniſterium in Eccleſia, excepto hoc ſolo, ut opem ferant infirmis.

ይቤ፡

(a) Quid hæc aſſumptio ſibi velit, unde nata vel cur intruſa ſit, nemo facile dixerit. Alludit ad hiſtoriam *Lazari* Joh. XI. ſed plane extra oleas.

ይቤ ፡ ፊልጶስ ። ኦአኀውየ ፡ በእንተ ፡ ፋ
ቅር ፡ ዘይገብር ፡ ሰብእ ። እስመ ፡ ያስ
ተጋብእ ፡ ሎቱ ፡ መዝገበ ፡ ሠናየ ፡ ወዘ
ያስተጋብእ ፡ ሎቱ ፡ በመንግሥተ ፡ ሰማ
ያት ። እስመ ፡ ይትኌለቍ ፡ ሎቱ ፡ ምግ
ባር ፡ ሠናይ ፡ በኀበ ፡ እግዚአብሔር ፡
እስከ ፡ ለዓለም ።

69 ይቤ ፡ ጴጥሮስ ። ኦአኀውየ ፡ ኢኮነ ፡ ንሕ
ነ ፡ ናዐሊ ፡ መኑሂ ፡ በአገብሮ ፡ አላ ፡ ንኤ
ዝዝ ፡ እምኀበ ፡ እግዚአብሔር ። ና
ስተበቍዐክሙ ፡ ከመ ፡ ትስምዑ ፡ ወ
ትዕቀቡ ፡ ትእዛዘ ፡ ወኢትወስኩ ፡
ላዕሌሁ ፡ ወኢታንትጉ ፡ እምኔሁ ። በስ
ሙ ፡ ለእግዚእነ ። ኢየሱስ ፡ ክርስቶ
ስ ፡ ዘሎቱ ፡ ስብሐት ፡ ይእዜ ፡ ወእስ
ከ ፡ ለዓለመ ፡ ዓለም ፡ አሜን ።

70 ትእዛዝ ፡ ፳ወ፩ ።

በእንተ ፡ ሢመተ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶ
ሳት ፡ ወሥርዐተ ፡ ቍ
ርባን ።

ይሠየም ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶስ ፡ በከመ ፡
አቅደምነ ፡ ነገሪ ። ዘተኅርየ ፡ እምኵ
ሉ ፡ ሕዝብ ፡ ኅቡረ ፡ ምስለ ፡ ቀሳውስ
ት ፡ ወዲያቆናት ፡ በዕለተ ፡ ሰንበት ።
ወኵሉ ፡ ኤጲስ ፡ ቆጶሳት ፡ ይሑሩ ፡ በ
በይናቲሆሙ ፡ በማኅበረት ፡ ወያንብ
ሩ ፡ እደዊሆሙ ፡ ላዕሌሁ ፡ ወቀሳውስ
ት ፡ እንዘ ፡ ይቀውሙ ፡ ጽሙወ ። ወአ
ቶሙ ፡ ኵሎሙ ፡ እንዘ ፡ ያረምሙ ፡ ኅ
ቡረ ፡ ወይጸልዩ ፡ በልቦሙ ፡ ከመ ፡ ይ
ረድ ፡ መንፈስ ፡ ቅዱስ ፡ ላዕሌሁ ፡ ወይ
ጸልዩ ፡ ፩፩ ፡ እምኤጲስ ፡ ቆጶሳት ፡ ወ
ኵሉ ፡ ለለ ፡ ፩ ፡ እንዘ ፡ ይቀውም ፡ ያን
ብረ ፡ እዴ ፡ ላዕሌሁ ፡ ለዘ ፡ ይሠየም ፡ ኤ
ጲስ ፡ ቆጶስ ፡ ይጸሊ ፡ ላዕሌሁ ፡ ከመዝ ።

71 እግዚአብሔር ፡ አቡሁ ፡ ለእግዚእ
ነ ፡ ኢየሱስ ፡ ክርስቶስ ፡ መድኀኒነ ። አ
በ ፡ ምሕረታት ፡ ወእግዚአ ፡ ኵሉ ፡ በ
ቍዔት ። ዘየኀድር ፡ በልዑላን ፡ ወት
ሑታን ። ዘያአምር ፡ ኵሉ ፡ ዘእንበ
ለ ፡ ይኩን ። አንተ ፡ ወሀብከ ፡ ሥር
ዐተ ፡ ዘቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ በቃለ ፡ ጸ
ጋከ ፡ ዘአቅደምከ ፡ ሠራዕ ፡ እምቀ
ዲሙ ፡ ትዝምደ ፡ ጻድቃን ፡ እምአብር
ሃም ፡ መኳንንተ ፡ ወካህናተ ፡ ሤም
ከ ። ወቅድሳቲከ ፡ ኢኀደገ ፡ ዘእንበ
ለ ፡ ላእክ ። እምቅድመ ፡ ፋጥረተ ፡
ዓለም ፡ [በከመ ፡] ፈቀድከ ፡ በዘኀረ
ይከ ፡ ተሰባሕከ ። ወይእዜኒ ፡ ከዐ
ው ፡ ዘላዕሌከ ፡ ኀይለ ፡ ዘመኰንን ፡ መን
ፈስ ፡ (b) ዘወሀብኮ ፡ ለፍቁር ፡ ወልድ
ከ ፡ ኢየሱስ ፡ ክርስቶስ ። ዘጸገውከ ፡
ለቅዱሳን ፡ ሐዋርያቲከ ፡ ዘቤተ ፡ ክር

Inſit PHILIPPUS : *O Fratres* ! de L.III.c.4.
charitate quam exercet homo, [certum N.XXX.
eſt] quòd colligat ſibi theſaurum bonum, quem colligit ſibi in regno cœlorum. Quia imputatur ei opus bonum apud Dominum usque in æternum.

Dixit PETRUS : *O Fratres* ! Nos non cogimus quenquam, ſed præcipimus in nomine Domini. Obteſtamur vos, ut audiatis & cuſtodiatis præcepta : neque addatis ad illud, nec dematis ab eo quidquam. *In nomine Domini noſtri IESV CHRISTI, cui ſit laus & nunc & usque in ſecula ſeculorum* ! *Amen.*

Statutum XXI.

De ordinatione Epiſcoporum & ritu Euchariſtiæ.

Conſtituatur *Epiſcopus* ſicuti antea diximus ; qui eligatur ab omni populo conjunctim cum presbyteris & diaconis in die Sabbati. Et omnes Epiſcopi conveniant inter ſe in congregatione, & imponant manus ſuas ſuper eum. Et Presbyteri ſtantes tranquillè, omnesque ſilentes pariter orent in cordibus ſuis, ut deſcendat Spiritus ſanctus ſuper illum, & oret unusquisque ex Epiſcopis, & unusquisque ſtans imponat manum ſuper illum, qui conſtituitur Epiſcopus ; orantes ſuper eum hoc modo :

Omnipotens DEUS ! Pater Domini noſtri JESU Chriſti Salvatoris noſtri, Pater miſericordiarum, & Dominus omnis beneficii ; qui habitat inter ſupremos & infimos ; qui ſcit omnia antequam fiant. Tu dediſti ordinationem Eccleſiæ per vocem gratiæ tuæ, quam prius ordinaviſti ante generationes juſtorum, ſc. à [tempore] *Abrahami Iudices* & *Sacerdotes* conſtituiſti illi : & ſanctuarium tuum nunquam reliquiſti ſine miniſtris. Ante creationem mundi [prout] voluiſti [in loco] quem elegeras, celebratus fuiſti. Nunc autem effunde deſuper virtutem Spiritus principalis, quem dediſti dilecto filio tuo JESU Chriſto : quem largitus es ſanctis Apoſtolis tuis, ut

(b) Πνεῦμα ἡγεμονικὸν. መንፈስ ፡ ሀዚዝ ፡ legitur Pſ. 50. 13. Alia verſione uſus videtur autor horum ſtatutorum.

III. c. N.XX ስቲን፡በዕርፈ፡መስቀሊከ፡በበ፡መ
ካኑ፡ ቅዳሴ፡ ዘአልቦ፡ ዕረፍት፡ በስ
መ፡ ዚአከ። ሁብ፡ ማእምረ፡ ልብ፡
አብ፡ ዲበ፡ ገብርከ፡ ዘኅረይኮ፡ ለ
ኤጲስ፡ ቆጶስና፡ ይርዐይ፡ መርዔተ
ከ፡ ወይትከሀን፡ ለከ፡ ዘእንበለ፡
ሐስ፡ እንዘ፡ ይትቀነይ፡ ሌሊተ፡ ወ
መዓልተ፡ ያስተበቍዕ፡ ወይርአይ፡ ገ
ጸከ፡ ያለው፡ ያቀርብ፡ ቍርባኒከ፡
ዘቅዱስት፡ ቤተ፡ ክርስቲያንከ። ወ
በመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ዘክህነት፡ እንዘ፡
ቦ፡ ስልጣነ፡ ይስረይ፡ ኃጢአተ፡ በ
ከመ፡ ትእዛዝከ፡ የሀብ፡ ሢመ
ተ፡ ሥርዐተከ። ወይፍታሕ፡ ኵሉ፡
መእሰረ፡ ዐመፃ፡ በከመ፡ ስልጣን፡ ዘ
ወሀብከ፡ ለሐዋርያቲከ። ወያሠ
ምርከ፡ በየዋሀት፡ ወበንጹሕ፡ ል
ብ፡ እንዘ፡ ያቀርብ፡ ለከ፡ መዐዛ፡ ጥ
ዑመ። በወልድከ፡ ኢየሱስ፡ ክርስ
ቶስ፡ ዘሎቱ፡ ለከ፡ ስብሐት፡ ወኃ
ይል። ወክቡር፡ ለአብ፡ ወወልድ፡
ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ በቅድስት፡ ቤ
ተ፡ ክርስቲያን፡ ይእዜኒ፡ ወዘልፈኒ፡
ወለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን።

እምድኅረ፡ ተሠይመ፡ ኤጲስ፡ ቆ
ጶስ፡ ይትአምኆ፡ ኵሉ፡ ለለ፩ በ
አፉ፡ እንዘ፡ ይኤምኅዎ፡ ለዘ፡ ኮነ፡
ኤጲስ፡ ቆጶስ። ወለዘ፡ ከረሎ፡ ዘን
ተ፡ ፀጋ። ወዲያቆን፡ ያብእ፡ ሎቱ፡ ቍ
ርባነ። ወእንበር፡ እንከ፡ እዴሁ፡ ዲ
በ፡ ቍርባን፡ ምስለ፡ ኵሎሙ፡ ቀሳ
ውስት፡ ወይብል፡ እንዘ፡ ያአኵት፡
ከመዝ።

እግዚአብሔር፡ ምስለ፡ ኵልክሙ፡
ወይብሉ፡ ሕዝብ።
ፍጹመ፡ ምስለ፡ መንፈስከ፡ ይኩን።
ወይብል፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ።
አልዕሉ፡ ልበክሙ፡
ወይብሉ፡ ኵሉ፡ ሕዝብ፡
ብነ፡ ኀበ፡ እግዚአብሔር፡ አምላክነ፡
ወይብል፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ።
ናአኵቶ፡ ለእግዚአብሔር።
ሕዝብ።
ርቱዕ፡ ወጽድቅ።

ወእምዝ፡ ይብሉ፡ [ቅዳሴ፡] ዘ
ቍርባን፡ ትለወተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ።

ናአኵተከ፡ እግዚአብሔር፡ በፍ
ቁር፡ ወልድከ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ።
ዘበደኃሪ፡ መዋዕል፡ ፈነውከ፡ ለነ፡ መድ
ኀኔ፡ ወመቤዝወ፡ መልአከ፡ ምክርከ።
ዝቃል፡ እንዘ፡ እምኔከ፡ ውእቱ፡ ዘሎቱ፡
ኵሉ፡ ገበርከ፡ ፈቃደከ። ወፈነውከ፡ እ
ምሰማይ፡ ውስተ፡ ማኅፀነ፡ ድንግል።

Eccleſiam [colerent] aratro crucis tuæ in 71
omnibus locis, ſanctitatis tuæ prædicatio-
ne, ſine ceſſatione in nomine tuo. Da
ô gnare cordium, Pater! ut ſervus tuus,
quem elegiſti ad Epiſcopatum, paſcat
gregem tuum, & ſacerdotio fungatur co-
ram te abſque reprehenſione, ut mini-
ſtrans noctu diuque ſuppliciter oret, vi-
deatque faciem tuam, ut digne offe-
rat oblationem tuam (c) ſanctæ Eccleſiæ
tuæ, & in Spiritu ſacerdotii Sancto,
habens facultatem remittendi peccata
ſecundum mandatum tuum: & dandi or-
dines [ſecundum] inſtitutionem tuam:
atque ſolvendi omne vinculum iniqui-
tatis ſecundum poteſtatem, quam dedi-
ſti Apoſtolis tuis: ut acceptus tibi ſit in
ſinceritate & puro corde, offerendo tibi
odorem ſuavem. Per Filium tuum JE-
SUM Chriſtum, in quo tibi [ſit] laus &
potentia. Gloria Patri, & Filio & Spiri-
tui Sancto in Sancta Eccleſia nunc &
ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

Poſteaquàm conſtitutus eſt Epiſcopus, 72
*gratulantur ei omnes & ſinguli, ore oſculan-
tes eum, qui factus eſt Epiſcopus: Et cui
contigerit iſtud munus, Diaconus præbeat
illi Euchariſtiam. Adhæc ponens manum
ſuam ſuper panem euchariſticum cum omni-
bus presbyteris gratias agit Domino, dicens
hoc modo:*

Dominus vobiſcum omnibus.
Reſpondet Populus:
Totus cum Spiritu tuo ſit.
Dicit Epiſcopus:
Elevate [ſurſum] corda.
Reſpondet omnis populus:
Sunt apud Dominum Deum noſtrum.
Dicit Epiſcopus:
Gratias agamus Domino.
Populus:
Rectus & juſtus eſt.

*Deinde dicunt orationem euchariſticam,
Epiſcopum præeuntem ſequendo.*

Gratias agimus tibi Domine per dile- 73
ctum Filium tuum *IESUM Chriſtum,*
quem in ultimis diebus miſiſti nobis Sal-
vatorem & redemtorem, nuncium
conſilii tui. Iſte [eſt] verbum quod ex
te eſt, per quod omnia feciſti voluntate
tuâ. Et miſiſti eum de cœlo in uterum

ሥጋ፡

(c) Sic loquuntur de adminiſtratione S. Cænæ.

ሥጋ፡ ኮነ፡ ወተጸውረ፡ በከርሣ፡ ወ
ወልድከ፡ ተሰወጠ፡ እመንፈስ፡ ቅዱ
ስ፡ ከመ፡ ይፈጽም፡ ፈቃደከ፡ ወሕ
ዝበከ፡ ለከ፡ ይገብር፡ ሰፍሖ፡ እደ
ዊሁ፡ ሐመመ፡ ከመ፡ ለሕሙማን፡ ይ
ፈትሕ፡ ለእለ፡ ተወከሉ፡ ላዕሌከ፡
ዘተወህበ፡ በፈቃዱ፡ ለሕማም፡ ከመ፡
ሞተ፡ ይፈትሕ፡ ወመአሰረ፡ ሰይጣን፡
ይበትክ፡ ወይኪዱ፡ ሲኦለ፡ ወቅዱ
ሳን፡ ይምርሖ፡ ወሥርዐተ፡ ይትክ
ል፡ ወትንሣኤ፡ ያዕቅ፡ ነሢኦ፡ እ
ንከ፡ ኅብስተ፡ አእኰተ፡ ወይቤ፡ ን
ሥኡ፡ ብልዑ፡ ዝውእቱ፡ ሥጋየ፡ ዘ
በእንቲአክሙ፡ ይትፌተት፡ ወከ
ማሁ፡ ጽዋዐኒ፡ ይቤ፡ ዝውእቱ፡ ደ
ምየ፡ ዘበእንቲአክሙ፡ ይትከዐ
ው፡ ሶበ፡ ትገብርዎ፡ ለዝ፡ ለተዝ
ካረ፡ ዚአየ፡ ትገብሩ።

እንዘ፡ ንዜክር፡ እንከ፡ ሞቶ፡ ወትን
ሣኤሁ፡ ናቀርብ፡ ለከ፡ ዘንተ፡ ኅብስ
ተ፡ ወጽዋዐ፡ እንዘ፡ ናአኵተከ፡ ዘ
ረሰይከነ፡ ድልዋነ፡ ከመ፡ ንቁ
ም፡ ቅድሜከ፡ ወለከ፡ ንትከሀን።
ወናስተበቍዐከ፡ ከመ፡ ትፈኑ፡ መን
ፈስከ፡ ቅዱስ፡ ዲበ፡ ቍርባን፡ ዘቤ
ተ፡ ክርስቲያን፡ ደምረከ፡ ተሀብ፡
ለኵሉ፡ ለእለ፡ ይነሥኡ፡ [እምኔሁ፡
ይኩኖሙ፡ ለ] (d) ቅድሳት፡ ወለም
ልአት፡ መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ወለአጽን
ዖ፡ ሃይማኖት፡ በአማን፡ ከመ፡ ኪያ
ከ፡ ይሰብሑ፡ ወይወድሱ፡ በወል
ድከ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ዘቦቱ፡
ለከ፡ ስብሐት፡ ወኃይል፡ በቅድስ
ት፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ ወይእዜኒ፡
ወዘልፈኒ፡ ወለዓለመ፡ ዓለም፡
አሜን።

74 በእንተ፡ ቍርባን፡ ዘቅብእ፡

ቅብአ፡ ዘያቀርብ፡ በቍርባን፡ ኅ
ብስት፡ ወወይን፡ ከማሁ፡ እንዘ፡
ያአኵት፡ በዝ፡ ሥርዓት፡ ለእመኒ፡
በውእቱ፡ ነገር፡ ኢይቤ፡ በዝ፡ ዘእሁ፡
ኀይል፡ ያአኵት፡ ወበካልእኒ፡ ነገር፡
እንከ፡ እንዘ፡ ይብል፡ ከመ፡ ዝቅብ
እ፡ ቀድሶ፡ ተሀብ፡ ለእለ፡ ይትቀብ
ኡ፡ ወይነሥኡ፡ ዘቦቱ፡ ቀባእከ፡ ካ
ህናተ፡ ወነቢያተ፡ ከማሁ፡ ለእሉ፡ ወ
ለኵሉ፡ ዘይጥዕም፡ አኃይል፡ ወቀ
ድስ፡ ለእለ፡ ይነሥእዎ።

ሕዝብ፡ ይብሉ፡

ከመ፡ ሀሎ፡ ሀለወ፡ ወይሄሉ፡
ለትውልደ፡ ትውልድ፡ ወለዓለመ፡
ዓለም፡ አሜን።

virginis. Caro factus eſt, & geſtatus fuit in ventre ejus: Et filius tuus manifeſtatus fuit à Spiritu Sancto, ut impleret voluntatem tuam: & populum tibi efficeret, expandendo manus ſuas: paſſus eſt, ut patientes [afflictos] liberaret, qui confidunt in te. Qui traditus eſt voluntate ſua ad paſſionem: ut mortem diſſolveret; vincula Satanæ rumperet: & conculcaret infernum, & ſanctos educeret, & ſtatuta conderet, & reſurrectionem patefaceret. Accipiens ergo panem gratias egit, & dixit: *Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Et ſimiliter calicem quoque & dixit: *Hic eſt ſangvis meus, qui pro vobis effunditur, cùm facitis hoc, in commemorationem mei id facietis.* L. III. c. 4. N. XXX.

Recordantes igitur mortis ejus & reſurrectionis ejus offerimus tibi hunc panem & calicem, gratias agentes tibi, quòd nos reddidiſti dignos, ut ſtemus coram te, & ſacerdotio tibi fungamur. Suppliciter oramus te, ut mittas ſpiritũ tuum ſanctum ſuper oblationes hujus Eccleſiæ. Pariterque largiaris omnibus, qui ſumunt de iis [ut profit eis ad] ſanctitatem: ut repleantur Spiritu Sancto, & ad confirmationem fidei in veritate, ut te celebrent & laudent in filio tuo IESV Chriſto, in quo tibi [ſit] laus & potentia in ſancta Eccleſia, & nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum; Amen.

De oblatione olei.

Qui oleum offert tempore Euchariſtiæ, ut & panem & vinum, gratias agit eodem modo. Quamvis autem iisdem verbis non fuerit uſus, pro facultate ſuâ propriâ etiam aliis verbis gratias agat, dicens: Sanctificans oleum hoc, [gratiam] tribue illis qui unguntur, & accipiunt [panem & vinum]. Sicuti unxiſti ſacerdotes & Prophetas. Similiter & illos, & unumquemque qui guſtat [illud] corrobora: & ſanctifica illos, qui accipiunt illud.

Populus dicit:

Sicut erat, eſt, & erit in generationes generationum, & in ſecula ſeculorum, Amen.

(d) Hæc reperiuntur in Oratione Euchariſtica Romæ impreſſa, quæ vocatur Apoſtolorum, pag. 165. d. hoc in loco ſupplenda.

L. III. c. 4. N. XXX.

ኤጲስ፡ ቆጶስ።
ወካዕበ፡ ናስተበቍዕ፡ ዘኵሎ፡ ይ
እኅዝ፡ እግዚአብሔር፡ አብ፡ ለእግዚ
እ፡ ወመድኀኒነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡
ከመ፡ የሀበነ፡ በበረከት፡ ንንሣእ፡
ዝቅዱስ፡ ምሥጢር፡ ወኢመኑሂ፡ እም
ውስቴትነ፡ ኢያርስሖ። ለኵሉ፡ ተ
ደላወ፡ ይረሲ፡ ለእለ፡ ይትሜጠ
ው፡ ንሥአተ፡ ቅዱስ፡ ምሥጢር፡ ዘሥ
ጋ፡ ወደመ፡ ለክርስቶስ፡ ዘኵሎ፡ ይ
እኅዝ፡ እግዚአብሔር፡ አምላክነ።

Epiſcopus [*ait.*]

Iterum ſupplicamus, qui omnia con- 75
tinet (e), Domino omnipotenti, Patri
Domini & Salvatoris noſtri JESU Chri-
ſti, ut concedat nobis in benedictione
accipere hoc ſanctum ſacramentum, ut-
que neminem ex nobis reum faciat, [ſed
potiùs] omnes dignos reddat, qui ſumunt
& accipiunt ſanctum ſacramentum cor-
poris & ſanguinis Chriſti παντοκράτορος
Domini Dei noſtri.

ዲያቆን፡ ይብል። ጸልዩ።
እግዚአብሔር፡ ዘኵሎ፡ ትእኅዝ፡
[በ]ንሥአተ፡ ዝቅዱስ፡ ምሥጢር፡
ጽንዐ፡ ለነ፡ ሀበነ፡ ወኢመኑሂ፡ እም
ውስቴትነ፡ ኢታርስሖ፡ አላ፡ ኵሎ፡ ባ
ርክ፡ በክርስቶስ። ዘቦቱ፡ ለከ፡ ምስ
ሌሁ፡ ወምስለ፡ ቅዱስ፡ መንፈስ፡ ስ
ብሐት፡ ወእኂዝ፡ [ይእዜ፡] ወለዝ
ሉፉ፡ ወለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን።

Diaconus dicit: Orate.

Domine omnipotens! Dum ac-
cipimus hoc ſanctum myſterium, ro-
bur nobis tribue, neque quem-
quam ex nobis reum age, ſed o-
mnibus benedic in Chriſto; in quo tibi
cum illo, & cum Spiritu Sancto [ſit] laus
& potentia [nunc] & ſemper, & in ſecula
ſeculorum, Amen.

ዲያቆን፡ ይብል፡
እንዘ፡ ትቀውሙ፡ አትሕቱ፡
ርእሰክሙ፡

Diaconus dicit: 76

*Vos qui ſtatis, demittite capita
veſtra.*

እግዚአብሔር፡ ዘለዓለም፡ ማእም
ር፡ ዘኅቡእ። ለከ፡ አትሐቱ፡ ርእሶ
ሙ፡ ሕዝብከ፡ ወለከ፡ አግረረ፡ ቀረ
ተ፡ ልብ፡ ወሥጋ። ርኢ፡ እምድልው፡
ማኅደርከ፡ ወባርክ፡ ኪያሆሙ፡ ወኪ
ያሆን። አጽምእ፡ ሎሙ፡ እዝነከ፡ ወ
ስምዖሙ፡ ጸሎቶሙ። አጽንዕ፡ በኀ
ይለ፡ የማንከ፡ ወዕቀቦሙ፡ እምሕማ
ም፡ እኩይ። ሀቆቢ፡ ሎሙ፡ ኩን፡ ለ
ሥጋ፡ ወለነፍስ። ወስኽ፡ ሎሙሂ፡ ወ
ለነሂ፡ ሃይማኖተ፡ ወፈሪሆተ። በአሐ
ዱ፡ ወልድከ፡ ዘቦቱ፡ ለከ፡ ምስሌሁ፡
ወምስለ፡ ቅዱስ፡ መንፈስ፡ ስብሐ
ት፡ ወእኂዝ፡ ለዝሉፉ፡ ወለዓለመ፡
ዓለም፡ አሜን።

Domine æterne, gnarus occultorum!
declinaverunt tibi capita ſua populus tu-
us, & tibi ſubjecerunt duritiem cordis &
carnis. Reſpice de parata habitatione tua, Pſ. 92. 3.
& benedic illos & illas. Inclina illis aures
tuas & exaudi preces eorum. Corro-
bora [eos] virtute dextræ tuæ, & pro-
tege [eos] à paſſione mala. Cuſtos eorum
eſto, tam corporis quam animæ. Auge
& illis & nobis fidem & timorem. Per u-
nicum filium tuum, in quo tibi cum illo
& cum Spiritu Sancto [ſit] laus & poten-
tia in perpetuum, & in ſecula ſeculorum,
Amen.

ዲያቆን፡ ይብል፡ ንነጽር፡
ወኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ቅድሳት፡ ለቅዱ
ሳን። - - - .

Diaconus ait: Reſpiciamus &c.
Et Epiſcopus: Sanctuarium Sanctis -
- . (f)

ሕዝብ፡ ይብል፡
አሐዱ፡ አብ፡ ቅዱስ፡ አሐዱ፡ ወል
ድ፡ ቅዱስ፡ አሐዱ፡ ውእቱ፡ መንፈስ፡
ቅዱስ።

Populus reſpondet:
Unus Pater Sanctus: Unus Filius
Sanctus: Unus eſt Spiritus Sanctus.

ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ይብል፡
እግዚአብሔር፡ ምስለ፡ ኵልክሙ፡

Epiſcopus dicit:
Dominus vobiſcum omnibus.

ሕዝብ፡ ይብሉ፡
ወምስለ፡ መንፈስከ።

Populus reſpondet:
Et cum Spiritu tuo.

ወእምዝ፡

(e) Græcum *παντοκράτωρ* hoc pacto etiam exponunt *Syri* ܐܚܝܕ ܟܠ *Arab.* ضابط الكل *Æth.* ፀባጢ፡ ኵሎ፡ *qui omnia tenet* vel *continet.* Κρατεῖν tenendi ſignificationem magis reſpicientes quàm *gubernandi* vel *imperandi.* (f) Hiatus hoc loco eſt in Apographo meo.

ወእምዝ፡ ይነሥኡ፡ ስብሐተ፡ ወይ
በውእ፡ ሕዝብ፡ መድኃኒተ፡ ነፍሶ፡
በዘይትኀደግ፡ ኃጢአት፡ ይነሥኡ፡

Deinde attollunt hymnum laudis, & intrat populus, remedium animæ ſuæ, quo peccatum remittitur, accipiens. [*i.e.* Communione utitur]. L. III. c. 4. N. XXX.

77 ጸሎት፡ እምድኅረ፡ መጠወ፡

Oratio poſtquam tradidit [Euchariſtiam].

እግዚአብሔር፡ ዘኵሉ፡ ትእኃዝ፡ አብ፡ ለእግዚእ፡ ወመድኃኒነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ናአኵተከ፡ እስመ፡ ከፈልከ፡ ንንሣእ፡ እምቅድሳከ፡ ምስጢር፡ ኢይኩን፡ ለርስሐት፡ ወኢለኵነኔ፡ አላ፡ ለሐድሶ፡ ነፍስ፡ ወሥጋ፡ ወመንፈስ፡ በአሐዱ፡ ወልድከ፡ ዘቦቱ፡ ለከ፡ ምስሌሁ፡ ወምስለ፡ ቅዱስ፡ መንፈስ፡ ስብሐት፡ ወእኂዝ፡ ለዝሉፉ፡ ወይእዜኒ፡ ወዘልፈኒ፡ ወለዓለም፡ ዓለም፡ አሜን፡፡
ሕዝብ፡ ይብሉ፡ አሜን፡
ቀሲስ፡ ይብል፡
እግዚአብሔር፡ ምስለ፡ ኵልክሙ፡

Domine παντοκράτωρ! (g) Pater Domini & Salvatoris noſtri JESU Chriſti; gratias agimus tibi, quòd conceſſiſti nobis [ut] acciperemus de ſancto tuo myſterio; ne ſit nobis in reatum neque in damnationem, ſed ad renovationem animæ, corporis, & animi. Per unicum Filium tuum, in quo tibi cum illo, & cum Spiritu Sancto ſit laus & potentia in perpetuum, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

Populus dicit: Amen.

Presbyter dicit:

Dominus ſit cum vobis omnibus.

78 አንብሮ፡ እድ፡ እምድኅረ፡ ነሥኡ፡

Impoſitio manuum poſtquam acceperunt [Sacramentum]

እግዚአብሔር፡ ዘለዓለም፡ ዘኵሉ፡ ትእኃዝ፡ አብ፡ ለእግዚእ፡ ወመድኃኒነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ባርክ፡ አግብርቲከ፡ ወአእማቲከ፡ ክድን፡ ወርዳእ፡ ወሠርን፡ በኀይለ፡ መላእክቲከ፡፡ ዕቀብ፡ ወአጽንዖ፡ ላዕለ፡ ፈርሃትከ፡ በዘዚአከ፡ ዕበይ፡ አሰርጎ፡ ዘዚአከ፡ ያሕልዩ፡ ወዘዚአከ፡ ይእመኑ፡ ጸጋ፡ ወዘዚአከ፡ ይፈቅዱ፡ ሱላመ፡ ዘእንበለ፡ አበሳ፡ ወመዐት፡ ጸጋ፡ በአሐዱ፡ ወልድከ፡ ዘቦቱ፡ ለከ፡ ምስሌሁ፡ ወምስለ፡ ቅዱስ፡ መንፈስ፡ ስብሐት፡ ወይእዜኒ፡ &c.
ሕዝብ፡ ይብሉ፡ አሜን፡
ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ይብል፡
እግዚአብሔር፡ ምስለ፡ ኵልክሙ፡
ሕዝብ፡ ወምስለ፡ &c.
ዲያቆን፡ ይብል፡
እትዉ፡ በሰላም፡
ወእምድኅረ፡ ተፈጸመ፡ ቍርባን፡

Domine æterne, qui omnia regis! Pater Domini & Salvatoris noſtri JESU Chriſti, Benedic ſervis tuis, & ancillis tuis. Protege & adjuva & ſoſpita [eos] virtute Angelorum tuorum. Cuſtodi & corrobora [eos] in timore tuo per Majeſtatem tuam: Exorna [eos] ut quæ tua ſunt, cogitent: & largire [eis], ut quæ tua ſunt, credant, & ut quæ tua ſunt velint: Concordiam ſine peccato & ira gratificare illis. Per unicum Filium tuum, in quo tibi cum illo & cum Spiritu Sancto ſit laus, & nunc &c.

Populus reſpondet: Amen.

Epiſcopus dicit:

Dominus vobiſcum omnibus.

Populus; & cum ſpiritu tuo.

Diaconus dicit:

Abite in pace.

Et poſt hæc abſoluta eſt Euchariſtia.

79 ትእዛዝ፡ ፳ወ፪፡

በእንተ፡ ሢመት፡ ቀሳውስት፡

Statutum XXII.

De ordinatione Presbyterorum.

ለእመ፡ ፈቀደ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ከመ፡ ይሢም፡ ቀሲሰ፡ ያንብር፡ እዴሁ፡ ላዕለ፡ ርእሱ፡፡ ቀሳውስት፡ ኵሎሙ፡

Cum voluerit Epiſcopus ordinare Presbyterum, imponat manum ſuam ſuper caput ejus. Presbyteri vero univer-

ይለክ

(g) Vide quæ paulo ante notavimus. §. 75. lit. e.

L. III. c. 4. ይልክፉዎ። ወይጸሊ፡ ላዕሌሁ፡ በአ
N° XXX. ምሳለ፡ ዘንቤ፡ ይጸሊ፡ እንዘ፡ ይብል።
እምላክየ፡ አቡሁ፡ ለእግዚእን፡ ወ
መድኅኒነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ነጽ
ር፡ ዲበ፡ ዝንቱ፡ ገብርከ፡ ወክፍሎ፡
መንፈሰ፡ ጸጋ፡ ወምክረ፡ ቅድስና፡ ከ
መ፡ ይክሀል፡ ይሕድፋ፡ ሕዝበከ፡ በን
ጽሕ፡ ልብ፡ በከመ፡ ርኢከ፡ ውስተ፡
ሕዝብ፡ ኅሩይ። ወአዘዝኮ፡ ለሙሴ፡
Num. 11. 16. ይኅረይ፡ ቀሳውስተ፡ ለእለ፡ መላእኮ
ሙ፡ መንፈሰ፡ ለዘ፡ እንተ፡ ጸጎኮ፡ ለገ
ብርከ፡ ወቀልዒከ፡ ሙሴ። ወይእ
ዜኒ፡ እግዚእየ፡ ሀብ፡ ለዝንቱ፡ ገብር
ከ፡ ጸጋ፡ ዘኢየኀልቅ። እንዘ፡ ተዐቅብ፡
ለነ፡ ሞገሰ፡ መንፈስከ፡ ወክፍለነ። መ
ሊአከ፡ ለነ፡ አምልኮ፡ በውስተ፡ ልብ፡
በርትዕት፡ እንዘ፡ ንሴብሐከ። በወ
ልድከ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ዘቦቱ፡
ለከ፡ ስብሐት፡ ወኃይል፡ ለአብ፡ ወ
ወልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ በቅድስ
ት፡ ቤተ፡ ክርስቲያንከ፡ ወይእዜኒ፡ ወ
ዘልፈኒ፡ ወለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን።
ወይብል፡ ኵሉ፡ ሕዝብ። አሜን፡ ወ
አሜን።
ወይደልዎ፡ &c.

ſi attingant illum. Ille autem oret ſuper illum, quemadmodum diximus. Oret autem dicens: *Deus mi, Pater Domini & Salvatoris noſtri* JESU Chriſti! *Reſpice hunc ſervum tuum, & largire illi Spiritum gratiæ, & conſilium ſanctitatis, ut poſſit regere populum tuum in integritate cordis. Sicut reſpexiſti populum electum,* [Iſraeliticum] *& mandaſti Moyſi, ut eligeret ſeniores, quos replevisti eodem ſpiritu, quô donaveras ſervū tuum & famulum tuum* Moyſen. *Nunc autem Domine mi! da iſti ſervo tuo gratiam quæ nunquam deficit: conſervans nobis gratiam ſpiritus tui & competentem portionem noſtram; ſupplens in nobis cultum tuum in corde, ut celebremus te ſincerè. Per Filium tuum IESVM Chriſtum, in quo tibi ſit laus; & potentia Patri & Filio & Spiritui Sancto in ſancta Eccleſia tua, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.*

Et reſpondet omnis populus, *Amen & Amen.*

Et decet [vel oportet] eum &c.

ትእዛዝ፡ ፳ወ፫።

በእንተ፡ ሢመተ፡ ዲያቆ ናት።

ወእመ፡ ፈቀደ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ይሢ
ሞ፡ ዲያቆነ። ይኅረይ፡ በከመ፡ አቅደ
ምነ፡ ነገረ፡ ወይንብር፡ ኤጲስ፡ ቆጶ
ስ፡ እዴሁ፡ ላዕሌሁ፡ ባሕቲቱ።
በእንተ፡ ምንት፡ ዘንቤ፡ ከመ፡ ኤጲ
ስ፡ ቆጶስ፡ ባሕቲቱ፡ ዘይንብር፡ እዴ፡
ላዕሌሁ፡ በእንተ፡ ትእምርት፡ ውስ
ተ፡ ዝንቱ፡ ግብር። እስመ፡ ኢተሠየ
መ፡ ለክህነት፡ ዘእንበለ፡ ለመልእክ
ተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ከመ፡ ይግበር፡ ት
እዛዘ፡ ዘተአዘዘ፡ ባቲ፡ ዘእምኀ
ቤሁ። ወኢተሠየመ፡ ከመ፡ ይኩን፡
መምህረ፡ ለኵሉ፡ ሥዩማን፡ አላ፡ ይ
ኩን፡ ዘይሔሊ፡ በዘ፡ ይደሉ፡ ወይን
ግር፡ ለኤጲስ፡ ቆጶስ። ወኢኮ፡ ዘተ
ሠየመ፡ ከመ፡ ይርከብ፡ መንፈሰ፡ ዐ
ቢየ፡ ዘንተ፡ ዘይሳተፉ፡ ቀሳውስት።
ላ፡ ይጽሀቅ፡ ለዘይደሉ፡ ከመ፡ ይአ
ምኖ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ወያለብዎ፡ በ
ዘ፡ መፍትው። እስመ፡ ኤጲስ፡ ቆጶ
ስ፡ ባሕቲቱ፡ ዘይንብር፡ እዴ፡ ላዕሌሁ፡
ወለቀሳውስትሰ፡ እስመ። &c.

Statutum XXIII.

De ordinatione Diaconorum.

Si voluerit Epiſcopus *ordinare Diaconum*, eligat talem, qualem antea diximus, & imponat Epiſcopus manum ſuam ſuper eum ſolus. Quod autem diximus, Epiſcopum ſolum imponere debere manum ſuper eum, [id fit,] in ſignum iſtius negotii. Non enim conſtituitur ad ſacerdotium, ſed tantùm ad miniſtrandum Epiſcopo, ut faciat juſſa, quæ illi præcepta ſunt ab eo. Neque etjam conſtituitur, ut ſit doctor omnium ordinatorum, ſed ut intentus ſit in id quod ſibi incumbit, & de eo referat Epiſcopo. Neque conſtituitur, ut acquirat Spiritum magnum illum, de quo participant [ſeniores] Presbyteri, ſed ſollicitè curet, quæ officii ſui ſunt, ut fidere illi poſſit Epiſcopus; eumque commonefaciat de iis quæ requiruntur. Etenim Epiſcopus ſolus imponit manum ſuper eum, Presbyteros enim. &c.

81 Hæc pro ſpecimine *Apocryphi* hujus *libelli* ſufficiant, neque etiam plura habe- L. III. c. 4.
mu:s. Hîc enim ſubſtitit exſcriptor ſatis negligens, qui nobis iſta deſcripſit men- N. XXX.
doſiſſimè &: :.rruptiſſimè, adeò ut quædam ſupplenda, multa etiam corrigenda fuerint, ut linguæ peritus Lector facilè animadvertet. Ad literam Latinè reddidi, ipſe tamen dubius in multis locis hæſi, quæ aliquando ex Mſſto. Codice emendari & ſuppleri poterunt. Damus ea ſicut accepimus. Judicabunt de iis periti, num fortè veterum Διαταγαὶ τῶν ἀποςόλων Conſtitutiones Apoſtolorum ex iis lucem acquirere poſſint.

82 Sequuntur nunc Canones octoginta & unus, quos vacant አብጥሊሳት : ዘቅዱሳን : ሐዋርያት : *Abtelisat* ſeu *Canones Sanctorum Apoſtolorum.*] Mentionem eorum fecit *Franc. Alvarezius* in itinerario ſuo Æthiopi- Cap. 81.
co, dicens: *Regem interrogaſſe, num haberent Luſitani librum in octo partes diviſum, compoſitum ab Apoſtolis, quem Æthiopes vocent* MANDA & ABTELIS. Cui ille reſpondit: *Quod eum non noſſet, neque in noſtris regionibus reperiretur.* Paulò aliter Zaga-Zaabus in Confeſſione ſua Fidei: *Jam his enumeratis, erit nobis explicanda diſciplina & doctrina, quam Apoſtoli in Sanctis Synodorum libris & Canonibus (quos* Manda *atque* Abetilis *vocamus) nobis præceperunt. Sunt enim ii Sanctæ Eccleſiæ Legum libri octo.* Addit: *ſe neminem in Luſitania reperiſſe, qui horum memoriam teneret.*

83 Putaverunt quidam viri docti per libros illos intelligi octo *Conſtitutionum Apoſtolicarum* libros, à Turriano primùm Græcè in Europa editos; ſed eos Æthiopes ignorant. Alios ቀኖናት : *Canones* (አብጥሊሳት : *Abtelisat* vocant,) & alia ትእዛዛት : *Statuta*, in octo partes diſpertita, pro Canonicis habent, ut paulò inferius dicetur. Verùm enim verò modo boni illi viri Conſtitutiones Turriani & Canones Apoſtolorum paſſim obvios, & Græcis Latiniſque notiſſimos, cum Æthiopum Abtelisât [canonibus] conferre voluiſſent, ex ſerie materiarum, & Canonum ordine eoſdem eſſe facilè cognoviſſent; licet noſtris multò prolixiores, numeris verò parumper differentes ſint, ut mox liquebit, cum prius de vocabulis *Manda* & *Abtelis* diſſeruerimus.

84 De vocabulo *Manda* equidem nihil habeo quod dicam, num fortè octo illi libri hoc nomine appellentur, id enim me latet. Nec Gregorius Æthiops, utut
(ipſo Tellezio teſte) in libris patriæ ſuæ verſatiſſimus, dicere poterat, quid vocabu- L. 6. c. 36.
lum hoc ſibi vellet. *Abtelis* autem benè interpretabatur *Canonem*, ut mox dice- p. 650.
mus. Guido Boderianus Faber *in præfatione ad Nov. Teſtamentum Syriacum* fingit: Æthiopes octo illa volumina patrio Idiomate vocare מנדע *Mandea*, hoc eſt *Scientiam* κατ᾽ ἐξοχήν. Scilicet vocem *Manda* ab Ebraico מדע *Madda Scientia* derivare voluit, tanquam pro *Madda* diceretur *Manda* ob Dages in Nun reſolutum, ut *Sanbat* pro *Sabbat. Anba* pro *Abba.* Sed nec vox hæc in lingua Æthiopica occurrit, nec uſpiam reperitur, quòd Canones Apoſtolorum Hebraico vocabulo *Madda* dicti fuerint, idque Æthiopes corruperint in *Manda.* Cauſa ergo talis conjecturæ ceſſat.

85 Multum quoque fallitur Doctiſſimus *Stephanus Le Moine* (h) qui multiplici correctione, expunctione, combinatione per paragogen & proſtheſin [cujuſcemodi emendationes bonum criticum vitare decet] *Manda & Abtelis*, expunctâ copula ET quamvis bis repertâ, legendum putat *Madab-abtelis* & exponendum, *Doctrinam Apoſtolicam.* *Madab* enim ait eſſe Arabicum مادبة *Madabaton*, cui ſignificationem affingit *Doctrinæ* à radice ادب cùm tamen non à ſecunda ſed à prima conjugatione Arabica deriverur, & ſignificet *Convivium ſeu cibum ad quem quis invitatur*, teſte Golio in Lexico. Deinde አብጥሊስ : corruptum putat ex ἀπόςολος, cùm tamen non ſoleant Æthiopes corrumpere voces tritas, & optimè notas, qualis hæc eſt. Cur denique pro plurali in ſingulari retinerent peregrinam vocem benè intellectam? cum habeant aliam ſc. ሐዋርያ : uſitatiſſimam? quæ & in Arabica lingua occurrit.

(h) In Notis & obſervationibus ſuis ad Hippolyti ſermonem. pag. 1074.

L. III. c. 4. Deinde vel ex hoc colligere poterat doctiſſimus vir, conjecturam ſuam nihil valere, 8
N. XXX. quòd immediatè adjectum reperiret ቅዱሳን፡ ሐዋርያት፡ Sanctorū Apoſtolorū,
hoc modo, ut ille ipſe Hebraicis literis expreſſit, מארב אבטליסאת, קדושאן חוריארת
quod aliter ſecundùm ejus mentem reddi non poteſt, quam *Doctrina Apoſtolorum, Sanctorum Apoſtolorum.* Abuſivè *ſeparatim adhiberi* ait. Cùm tamen in ſcriptis meis (i) conſtanter & aliquoties nudum ኣብጥሊስ፡ *Abtelis* in plur. ኣብጥሊሳት፡ *Abteliſât* cum ſua expoſitione repererit hoc pacto:

ኣብጥሊስ፡ ብሂል፡ ቀኖና፡ በልሳነ፡ ጽርእ።

Abtelis ſignificat Canonem *Linguâ Græcâ:*

ፈካሬ፡ ኣብጥሊስ፡ ኣው፡ በጥልሳት፡ ቀኖና፡ ውእቱ፡ በልሳነ፡ ጽርእ።

Expoſitio Abtelis ſeu Betelsât Canon *eſt in Lingua Græca.* ኣብጥሊስ፡ ወቀኖና፡ በእንተ፡ ንስሐ፡ *Canones de Pœnitentia.* Tractatus ita dictus. Et ſic paſſim alibi ſine additione ignotæ vocis *Manda.*

Sed miſſo hoc, olim quidem ſcripſimus videri nobis (ſcil. dubitabamus) vo- 87
cem hanc *Abtelis* per Apocopen factam eſſe è Græco ἀποτέλεσμα, quod ſignificat *Compendium, Opuſculum*, vel tale quid. At nunc poſtquam cognovi iſtos Canones apud Coptitas Arabicè vocari التطلسات *Attelisât*, amplius non dubito Æthiopes per Antiſtœchon ſuum *Abteliſat* exinde formaviſſe, ſive εὐφωνίας gratia, ſive quod ب pro ت Arabice legerint hoc modo ابطلسات facili in peregrinis lapſu.

[Ejuſcemodi corruptionis exempla in exoticis vocabulis paſſim dantur, ut cum pro كثاليكة *Catholica* dicitur جاثاليق, *Giathalika.* ياجوج *Jagog* pro ماجوج *Magog.* Sed multo plura in lingua Æthiopica in propriis hominum & urbium nominibus reperiuntur].

Reſpoſcere videtur, ut Titulum eorum, quem inſignis vir *Guil. Beveregius* 88
è Mſſ. Bibliothecæ Bodleianæ (k) deſcripſit, hoc loco tradamus, quia noſtris lumen afferre poteſt, additâ verſione noſtra:

هذا القوانين التي وضعتها الرسل القديسين والتلاميذ الاطهار تدعي النطلسات التي اجتمعت عليها الحواريان ورتبوها بتاييد الروح القدس بعلية صهيون التي اخبر بها اكليمنطس تلميذ بطرس الرسل وعددتها احد وثمانون قانونا

Iſti [ſunt] Canones *quos conſtituerunt Apoſtoli Sancti & diſcipuli puri, qui vocantur* Tituli. *Super quibus congregati fuerunt Apoſtoli, & ordinaverunt* [eos] *ope Spiritus Sancti in* cœnaculo Sionis; *quos collegit* (l) [vel compilavit] Clemens *diſcipulus* Petri *Apoſtoli; & numero ſunt* Unus & octoginta *Canones.*

Titulos ergo vocant, à Græcis (neſcio ubi) acceptâ appellatione. Apud 89
Æthiopes autem ſequentem habent ἐπιγραφὴν:

ንጽሖ፡ ወሥርዐት፡ ኣብስልጥስ፡ ቀኖና፡ ዘእግዚእነ፡ ዘሞ፡ እሙ፡፡

Repræſentatio & ordinatio Abſeltis (m) [ſeu] Canonum *Domini noſtri, qui ſunt iſti.*

Summam tantùm eorum dare poſſumus lectoribus, præter XI. XII. & XIII. quos ex deſcriptione Gregorii poſſidemus; additis in margine numeris Canonum nobis uſitatorum, ut lectores eoſdem eſſe agnoſcant.

	Num. Can. Græc. & Lat.	
Canon 1. Quod tres Epiſcopi *ad ordinationem unius Epiſcopi præſentes eſſe debeant.*	1.	90
2. *De eodem negotio agit.*	2.	
3. *De eo, quod offerendum eſt ad altare.*	3.	

4. *Quod*

(i) In Epiſt. de libris Habeſſinorum, in Bibliotheca Orientali Hottingeri pag. 325. & in Lexico meo Æthiopico. (k) In annotationibus ſuis in Canones Apoſtolorum §. V. p. 2. b. (l) Sic reddo ex Æthiopiſmo ኣኅበረ፡ *Collegit.* Nam *Collectiones Canonum* vulgò vocantur. (m) Pro Abtelis, ſic enim ſolent peregrina variare.

4. *Quod Chriſtiani* primitias *ad altare afferre debeant.* 4. L.III.c.4.
5. *De caſtigatione* Clericorum, *qui uxores ſuas religionis prætextu repudiant.* 5. N.XXX.
6. *Quod* Clericos *à negotiis ſecularibus abſtinere deceat.* 6.
7. *De caſtigatione Clericorum, qui* Feſtum Paſchatis *cum Iudæis celebrant.* 7.
8. *Et qui poſt* Euchariſtiam *dictam S. cœnâ non utuntur.* 8.
9. *De* Secularibus, *qui non expectant usque ad finem Euchariſtiæ, ſed ante finitam eam Eccleſiâ exeunt.* 9.
10. *De* Caſtigatione *illius, qui S. cœnâ cum Seculari excommunicato utitur.* 10.

91 ፲ወ፩ በእንተ፡ ዘተወገዘ።

እመቦ፡ ብእሲ፡ ዘተደመረ፡ ምስለ፡ ካህን፡ ዘተወገዘ፡ አው፡ ዲያቆን፡ ዘተሰደ፡ በእንተ፡ ጽርፈት፡ ዘነበበ። አው፡ ካልእ፡ አበሳ፡ ወጸለየ፡ ምስሌሁ፡ በከመ፡ ይጼሊ፡ ምስለ፡ ካህናት፡ በኅቡእ። ሊይሰደድ፡ እምቤተ፡ ክርስቲያን፡ ወይክልእዎ፡ ተመጥዎ፡ ቍርባን።

11. De eo qui excommunicatus eſt. 11.

Si fuerit aliquis, qui communionem habuerit cum ſacerdote excommunicato: aut Diacono relegato propter blaſphemiam, quam protulit, aut aliud quodpiam maleficium; & oraverit cum eo, ſicuti orare ſolemus cum ſacerdotibus, idque occultè. Expellatur ex Eccleſia, & arceatur à participatione Euchariſtiæ.

92 ፲ወ፪፡ በእንተ፡ ፈለሰተ፡ ካህናት።

እመቦ፡ ካህን፡ ዘሖረ፡ እምብሔረ፡ ኀበ፡ ካልእ፡ ብሔር፡ ዘእንበለ፡ በመባሕተ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ዘሤሞ፡ ካህነ። ኢይትወከፍዎ፡ ውስተ፡ ኍልቈ፡ ካህናት። ወለእመ፡ ተወክፍዎ፡ ይሰደድ፡ ውእቱ፡ ዘተወክፈ። ወለእመ፡ ኮነ፡ ስዱደ፡ አው፡ ውጉዘ፡ ወውፁአ፡ በውእቱ፡ ግብር፡ ዘተሰደ፡ ባቲ፡ በፍኖት፡ ስሕተቱ፡ ሊይኑኅ፡ ተሰዶቱ። እስመ፡ ሐሳዊ፡ ውእቱ፡ ወመስሐቲ፡ ለቤተ፡ ክርስቲያን፡ እግዚአብሔር። ወውሑድ፡ ሃይማኖት።

12. De migratione ſacerdotum. 12.

13.

Si Sacerdos ex una regione in aliam migraverit ſine licentia Epiſcopi, qui eum ſacerdotem conſtituit, ne recipiant eum in numerũ ſacerdotum. Si verò receperint eum, ejiciatur ille [Eccleſiâ] *qui eum recepit. Et ſi fuerit relegatus, aut excommunicatus, aut fugitivus, ob eandẽ causã, ob quã relegatus fuit, in via reatus exiſtens, prolongetur exilium ejus, quoniam mendax eſt, & ſeductor Eccleſiæ Dei, & deficiens in fide.*

93 ፲ወ፫፡ በእንተ፡ ኅደገ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ መካኖ።

እመቦ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ዘየኅድግ፡ መንበሮ፡ ወግብሮ፡ ወትእዛዞ፡ ወዘይደልዎ፡ ሠናየ፡ ሠሪዐ፡ ሕዝቡ። ወየሐውር፡ ኀበ፡ ካልእ፡ ብሔር፡ ወእመኒ፡ በመንደቤ፡ ወበዕፁብ፡ ወበእኪይ፡ ሊይሰደድ፡ ወይትገደፍ፡ እምሢመቱ። አላ፡ ለእመ፡ አስተብቍዕዎ፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ ከመ፡ ይንበር፡ ኀቤሆሙ፡ ለመፍቅዱ፡ አው፡ ለዘ፡ ይከውኖሙ፡ በቍዔት፡ ለሰብአ፡ ሀገር፡ እንተ፡ ተተክለ፡ ሎሙ፡ ይንበር፡ በንብረቱ፡ ህየ፡ እስከ፡ ይትፌጸም፡ መፍቅዱ።

13. De Epiſcopo, qui diœceſin ſuam reliquerit. 14.

Si fuerit Epiſcopus, qui deſeruerit ſedem ſuam, & munus ſuum, & officium ſuum, quò eum decet benè inſtituere populum ſuum; & abierit in aliam regionem, etiamſi id fiat propter calamitatem, aut rem aliquam malam, ejiciatur & moveatur de ordine ſuo. Si verò enixè rogaverint eum Epiſcopi, ut maneat ſecum pro neceſſitate aliqua: vel propter utilitatem aliquam civium illius urbis, in qua conſtitutus erat, maneat in ſtatione ſuâ ibi, donec abſolvat id, quod deſiderant ab eo.

 14. Pro-

L. III. c. 4. N. XXX.

14. Prohibet Clericis mutare Eccleſias ſuas ſine legitima cauſa. — 15. — 94
15. De caſtigatione Epiſcopi, qui excommunicatum ſuſcipit. — 16.
16. De Clericis, qui ſecundum matrimonium ineunt, vel in concubinatu vivunt, vel eam, quæ virgo non eſt, ducunt. — 17.
17. De iiſdem, qui cum muliere inæqualis conditionis matrimonium ineunt. — 18.
18. De Seculari, qui uxorem duxerit in gradu illicito. — 19
19. Clerici prohibentur pro aliis fidejubere. — 20.
20. De Eunuchis, quibus conferri poſſunt Ordines. — 21.
21. De iis quibus conferri non poſſunt. — 22.
22. De caſtigatione illius, qui ſe ipſum poſt Ordinationem mutilaverit. — 23.
23. De fidelibus qui ſe ipſos mutilant. — 24.
24. De Clericis, qui in aliquo crimine deprehenſi fuerint. — 25.
25. Ut Clericis liberum ſit uxores ducere vel non. — 26.
26. Quòd Clerici neminem propter peccata verberibus afficere poſſint (n). — 27. — 95
27. De Clericis, qui excommunicationem ludibrio habent. — 28.
28. Ne ordinatio conferatur pro pretio. — 29.
29. De caſtigatione ejus, qui Ordinationem vi obtinet. — 30.
30. Eadem continet, quæ Canon XXVII. — 31.
31. Ne Epiſcopus recipiat eum, qui ab alio Epiſcopo excommunicatus eſt. — 32.
32. Neque illum, qui nullas literas commendatitias de ſuo Epiſcopo habet. — 33.
33. De humilitate Epiſcoporum. — 34.
34. Quòd Epiſcopus non poſſit conferre Ordines extra ſuam diœceſin. — 35.
35. De caſtigatione Epiſcopi, qui non ſatisfacit officio ſuo. — 36.
36. Ut Epiſcopi ſingulis annis bis conveniant ad componenda negotia Eccleſiarum ſuarum. — 37. — 96
37. Quòd adminiſtratio bonorum Eccleſiæ ad Epiſcopum ſpectet. — 38.
38. Eandem cauſam tractat. — 39.
39. Ut bona Epiſcopi ſeparata ſint à bonis Eccleſiæ. — 40.
40. De eadem re ac trigeſimus ſeptimus canon agit. — 41.
41. Ut Clerici abſtineant ab omni genere malefactorum. — 42. 43.
42. De caſtigatione Clericorum fœneratorum. — 44.
43. De iis qui S. Synaxi cum hæreticis utuntur. — 45.
44. Vel qui hæreticorum baptiſmum recipiunt. — 46. 47.
45. De caſtigatione Laicorum, qui uxores ſuas repudiant ſine legitima cauſa. — 48.

[Hic in libris noſtris rurſus reditur ad materiam baptiſmi non ritè perfecti Can. 49. & 50. ita ut temerè interpoſitus videatur Canon. 48. Æthiopes ergo diviſione hac omiſſâ pergunt]. — 49. 50.

46. De pœnitentia Clericorum, qui impurum cenſent matrimonium, & abominantur carnem & vinum. — 51. — 97
47. Et qui non recipiunt peccatores, qui pœnitentiam agunt. — 52.
48. Et qui diebus feſtis carnem non edunt. — 53.
49. Et qui edunt ac bibunt in cauponis. — 54.
50. De caſtigatione illius, qui calumniatur Epiſcopum. — 55.
51. Vel qui calumniatur Clericos. — 56.
52. De caſtigatione Clericorum, qui aliquo defectu corporis laborantes irrident. — 57.
53. De Epiſcopo, qui non erudit populum ſuum. — 58.
54. Vel qui non ſuccurrit Clericis egenis. — 59.
55. De iis qui in Eccleſia producunt libros hæreticorum. — 60.

56. De

(n) Iſtum Canonem parum obſervant Habeſſini, ſi vera ſunt quæ de iis ſcribit Tellezius Lib. I. c. 38. p. 94. quòd dent pœnitenti *trinta ou quarenta açoutes* triginta vel quadraginta plagas maſtigis.

98 56. *De eo, qui in continua* fornicatione *vivit.* 61. L.III. c. 4.
57. *De eo, qui* fidem *ſuam* abnegat. 62. N.XXX.
58. *De Clericis qui* cibo interdicto *veſcuntur.* 63.
59. *De eo qui die Sabbati & die dominica* jejunat. (*) 64.
60. *De eo, qui intrat* Synagogam *Iudæorum.* 65.
61. *De eo, qui caſu* occidit *hominem.* 66.
62. *Qui* virginem *vitiat.* 67.
63. *De iis, qui ad* ſecunda *vota transierunt, priusquam ordinarentur.* 68.
[Canon *Græcorum* 68. qui hîc ſequitur, differt à ſexageſimo tertio *Æthiopum*; Agit enim tantùm de *ſecundâ ordinatione* presbyteri.]
64. *De pœnitentia ejus, qui non obſervat* quadrageſimam, *& alios jejuniorum dies.* 69.
65. *De eo, qui à Iudæis Xenia accipit.* 70.
99 66. *De eo, qui* donaria *vovet pro templis* Ethnicorum. 71.
67. *De eo, qui aliquid ex Eccleſia* furatur. 72.
68. *De eo, qui* rebus Eccleſiæ *ad uſum profanum abutitur.* 73.
69. *De Epiſcopis qui* maleficium *aliquod commiſerunt.* 74.
70. *De* teſtimonio *contra Epiſcopum.* 75.
71. *Quòd Epiſcopatus non ſint* hæreditarii. 76.
72. *De* vitiis corporis *quæ haud impediunt, ut aliquis Epiſcopus fiat, ſi id mereatur.* 77.
73. *De iis*, [vitiis] *quæ id impediunt.* 78.
74. *Quòd non poſſit ordinari* mente captus. 79.
75. *Quod non ſtatim* Epiſcopus *creari debeat ille, qui antea malam egit vitam.* 80.
76. *Quòd* Epiſcopi *non debeant ſervire Principibus.* 81.
77. *Quòd non ordinari debeant* ſervi *absque Dominorum ſuorum conſenſu.* 82.
78. *De caſtigatione Clericorum, qui* arma *gerunt.* 83.
79. *De eo, qui* Regi *ſuo maledicit.* 84.
80. 81. } *De libris* Vet. & Novi Teſtamenti, *qui nobis præſcripti ſunt.* 85.

100 Operæ pretium arbitramur, capita *Canonum Hippolyti* (o) cum lectoribus communicare, ex Gallica Wanslebii translatione à nobis Latinè reddita:

1. *De ſancta* Fide *Ieſu Chriſti.*
2. *De* Epiſcopis.
3. *De orationibus, quæ dicuntur ſuper* Epiſcopis ordinandis; *& de ordine* Miſſæ.
4. *De* Ordinatione *Presbyterorum.*
5. *De* Ordinatione *Diaconorum.*
6. *De iis qui* perſecutionem *propter fidem patiuntur.*
7. *De electione* Anagnoſtæ, *&* Subdiaconi.
8. *De* dono ſanandi.
9. *De* Presbytero *qui in loco muneri ſuo non convenienti manet.*
10. *De iis qui ſe ad* Religionem Chriſtianam *convertunt.*

101 11. *De eo, qui* Idola *fabricat.*
12. *Studia varia enumerantur, quorum cultores ad* Religionem Chriſtianam, *ante pœnitentiam factam, admittendi* non ſunt.
13. *De loco quem ſummi* Reges *aut* Principes *tenebunt in templo.*
14. *Quòd* Chriſtianis *non conveniat arma ferre.*
15. *De opificiis quæ Chriſtianis illicita ſunt.*

(*) Hic Canon ordine ſequitur in exemplaribus pleriſque, cum his ergo faciunt Æthiopes; in *Beveregii* editione eſt Can. 66.

(o) Huic nomini Æthiopes formam ſuam induerunt, አቡሊዲስ: *Abulides* vocando. Quis vel qualis fuerit iſte Abulides conjecturâ aſſequi non potuit Wansleb. ut ipſe fatetur in Hiſt. Eccl. Alexand. V. 2. 3. p. 280. in marg.

L.III. c. 4. N.XXX.

16. *De Chriſtiano qui* ſervam *matrimonio ſibi jungit.*
17. *De* fœmina libera.
18. *De* obſtetrice; *& quòd fœminæ debeant eſſe ſeparatæ ab hominibus in oratione.*
19. *De* Catechumeno, *qui martyrium ante baptiſmum patitur.*
20. *De* jejunio *feriæ quartæ & ſextæ: & de* Quadrageſima.
21. Presbyteros *unà cum populo quotidie in Eccleſia convenire debere.*
22. *De hebdomade* Paſchatos *Iudæorum, & de eo qui Paſcha non novit.*
23. *Vnumquemque teneri* doctrinam addiſcere.
24. *De cura Epiſcopi in* ægrotos.
25. *De eo cui injuncta eſt* cura ægrotorum: *& de tempore, quô orationes peragendæ.*
26. *De tempore, quô* [παραινέσεις,] exhortationes *audiendæ.*
27. *De eo qui ſingulis diebus* templum *frequentat.*
28. *Fideles nihil comedere oportere ante ſanctam* communionem.
29. *Bene obſervandum eſſe ne quidquam de* Calice *in terram cadat.*
30. *De* Catechumenis.
31. *Diaconum* Euchariſtiam *cum permiſſione Epiſcopi aut Presbyteri populo adminiſtrare poſſe.*
32. Viduas *atque* virgines *aſſiduè orare oportere.*
33. Mortuorum *fidelium* commemorationem *ſingulis diebus faciendam, exceptâ die dominicâ.*
34. *De* modeſtia *Secularium in Eccleſia.*
35. *Diaconos benedictionem & gratias dicere poſſe in* Agapis, *cùm Epiſcopus præſens non eſt.*
36. *De* primitiis *terræ: & de votis.*
37. *Cùm Epiſcopus* S. Synaxin *celebrat, Presbyteri illi aſſiſtentes* Albâ *veſtiti eſſe debent.*
38. *Neminem dormire debere nocte* reſurrectionis *Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

Propter hos Canones *Hippolytus* vocatur ሊቅ፡ i. e. *Doctor Eccleſiæ* ab Æthiopibus: & tam ab ipſis quàm à reliquis Orientalibus appellatur *Papa Romanus*, cùm tamen in Catalogo Pontificum non reperiatur. Attamen invenitur in Synaxariis Græcorum die xxx. *Ianuarii*, qui eſt v. *Februarii* apud Æthiopes. De quo infra in *Faſtis Æthiopum* ſacris pluribus diſſeremus.

Porro in pretio habent Canones xxxviii. qui Græco vocabulo vocantur ዲድስቅልያ፡ Διδασκαλία. *Doctrina*, quam cum Coptitis communem habent. Iſtius mentio facta eſt ſupra in *Confeſſione Fidei Claudii Regis Æthiopiæ*, quam Lib. II. c. 6. n. 29. Lectori denuò dedimus. (p)

Sunt autem ſequentes:

Primus Canon jubet ditiores & non planè inopes Sacram Scripturam *legere.*
2. Uxores *ad obedientiam maritis præſtandam hortatur, utque modeſtè incedant.*
3. *Tractat de* Epiſcopis, Presbyteris, *&* Diaconis.
4. *Oportere Epiſcopos* pœnitentes *lubenti animo recipere.*
5. *Neminem à communione Eccleſiæ excludendum, cujus* crimen *ſufficienter non ſit probatum.*
6. *Iubet ſeculares* eleemoſynas *dare Eccleſiæ pro uniuscujusque facultate.*
7. Diaconos *vetat quicquam facere ſine permiſſione Epiſcoporum ſuorum.*
8. *Neceſſarium eſſe, ut Epiſcopi benè examinent omnia, antequam* condemnent *aliquem.*
9. *Boni Chriſtiani eſſe* peccata *ſibi invicem* condonare *quovis tempore.*
10. *Neceſſarium eſſe, ut Epiſcopi ament & promoveant* pacem.
11. *Non decere Chriſtianos* nuptiis *atque aliis feſtivitatibus* Infidelium *intereſſe.*
12. *De* viduis *atque* virginibus.

13. *Fæ-*

(p) Ubi vide notam lit. n. quam de *Didaſcalia* hac addidimus. *Wanslebius Hiſt. Eccl. Alex.* (ex qua iſta deſumſimus) de Confeſſione Claudii loquens, *p.* 259. *dicit*: que j'ay fait imprimer à Londres, *quam imprimi feci Londini.* Nimirum *typographiæ corrector mercenarius* tunc temporis erat.

13. *Fœminis* baptiſmum *adminiſtrare interdicit.*
14. *Seculares* munera Eccleſiaſtica *exercere prohibet.*
15. *De viduis, quæ non more* viduarum *genuinarum vivunt.*
16. *De* Epiſcopis.
17. Viduas *atque* Orphanos *grato animo eleemoſynas accipere decet.*
18. Parentum officium *eſſe inſtruere liberos.*
19. Virginibus *ante pubertatem votum facere interdicit.*
20. *De diebus feſtis &* Paſchate *agit.*
106 21. *De* Martyribus.
21. *Chriſtianos decere* ſcandalum *verbaq; inhoneſta vitare.*
23. *Indignum eſſe Chriſtiano* jurare *per nomina Idolorum.*
24. *Vetat feſtum* Paſchatos *in alia hebdomade celebrare, quàm in ea in quam* 14. *dies lunæ incidit.*
25. De Structura Templi *& ejuſdem* Heikel. (q)
26. - - - - - - - [deeſt apud Wanſlebium.]
27. *De* Ordinatione *Epiſcoporum.*
28. *De* Oratione *Epiſcoporum cum Eccleſiaſticis.*
29. *De* jejunio Epiſcopi.
30. *Continet* Myſtagogiam, *ſeu doctrinam occultam, quam Apoſtoli docuerunt.* (r)
107 31. *De* Orphanis.
32. *Epiſcopis* orphanos *curæ eſſe debere.*
33. *Epiſcoporum eſſe, ſcire quæ* oblationes *Deo gratæ, quæve minus ſint.*
34. *Epiſcopum à fidelibus* collecta *accipere debere in ſuſtentationem pauperum.*
35. *Iubet ſervos obtemperare heris ſuis, quamvis infideles ſint.*
36. *Omnes homines ultimo die judicii reſurrecturos.*
37. *Dies feſtos hilaritate animi ſpirituali celebrandos eſſe.*
38. *In exſequiis mortuorum fidelium cantum cum precibus conjungendum eſſe.*

108 Præter iſta nihil habeo, quod cum lectoribus talium ſtudioſis communicare poſſim, præter unum & alterum Canonem Gregorii manu è magno illo Conciliorum Codice deſcriptum, veluti:

ቀዳሚ፡ ቀኖና፡ ዘአንቂራ።	Primus Canon Ancyranus.
፩፡ በእንተ፡ ቀሳውስት፡ እለ፡ ሦዑ፡ ለአማልክት።	I. De Presbyteris, qui ſacrificarunt Idolis.
እምቀሳውስት፡ ዘሦዑ፡ ለአማልክት፡ በፈቃዱ፡ ዘእንበለ፡ ያገብርዎ። ወእምዝ፡ ይገብኡ፡ ወያእብዱ፡ በምክር፡ ከመ፡ ይምስሉ፡ ለሰብእ፡ ዘአገበርዎሙ፡ በእንቲአሁ፡ ዐበይ፡ ኵነኔ፡ እስከ፡ ገብርዎ። ወሰአሉ፡ አስተብቍዖሙ፡ ከመ፡ ይገብኡ፡ ውስተ፡ ማዕርጊሆሙ፡ ተነሲሐሙ። አዘዝነ፡ ያክብርዎሙ፡ በስመ፡ ቅስና፡ ወይንበሩ፡ ውስተ፡ መንበረ፡ ካህናት። ባሕቱ፡ ወዘሰ፡ ይቄድሱ፡ አው፡ ይቈርቡ፡ ቍርባነ፡ አው፡ ይገብሩ፡ ዘይገብሩ፡ ካህናት፡ አው፡ ቀሲሳን፡ ዘኢኮነ።	*Si qui è* Presbyteris ſacrificaverint Idolis *ſponte ſuâ ſine coactione; poſtea verò reverſi fuerint, & inſanierint conſultò, ut videatur hominibus, quòd coegerint eos ad id magno cruciatu, donec facerent illud. Atque ſupplices rogaverint, petendo,* ut reverti ſibi liceat in ordinem ſuum tanquam pœnitentibus. *Statuimus, ut honorentur* [quidem] *nomine presbyteratus, & maneant in cathedra clericorum. Veruntamen ſacra facere: aut ſacrâ Cœnâ uti: aut facere id, quod faciunt Clerici, aut Presbyteri, non licebit eis.*

Porro alium miſit, non addens cujus concilii vel autoris.

እመቦ፡ ሕዝባዊ፡ ዘይሜህር፡ ሰብእ፡ በሠናይ። ይኩን፡ ጽሙወ፡ በቃሉ፡	*Si fuerit* [quidam] *Laicus, qui docere velit populum bene, ſit modeſtus ſermone &*

ወኄሬ

(q) Hebraicum eſt היכל *Hecal* quod Coptitæ & Æthiopes vocant ሀይከል፡ *Heikel Sacrarium. Adytum* eſt in illorum templis, in quod nemini niſi Clericis intrare licet. (r) Num hic intelligatur *diſciplina arcani*, ſuo tempore videant eruditi.

L.III.c.4. ወኄረ፡ በምግባሩ። ወኢይዘሀር፡ ወ N.XX. ይኩን፡ ሬትዐ፡ በልሳኑ። ወእምዝ፡ Matth. 7. ይምሀር፡ ለሕዝቡ። እስመ፡ እግዚእነ፡ 5. ይቤ፡ በወንጌል፡ ቅዱስ። ቅድመ፡ አ Luc.6. 42. ውፅእ፡ ሠረዌ፡ እምዐይንከ። ወእም ዝ፡ አውፅኦ፡ ሐሠረ፡ እምዐይኑ፡ ለቢጽ ከ። ወበእንተ፡ ኂሩት፡ ይብል፡ ወይ Joh.6.45. ኩኑ፡ መሀርያነ፡ እምኀበ፡ እግዚአ ብሔር።	*integer moribus. Ne jactet ſe, ſed ſit verax linguâ ſuâ; deinceps doceat populum. Quoniam Dominus noſter in S. Evangelio dixit:* Prius extrahe trabem ex oculo tuo, & deinde extrahe feſtucam ex oculo proximi tui. *At ille bonitate animi ait:* Et erunt docti à Domino.

Item ſequens præceptum. 110

ግበሩ፡ በዓለ፡ በመዋዕለ፡ ሕማማቲ ሁ፡ ለክርስቶስ፡ ወሕዝኑ፡ በስቅለቱ፡ ወደምሩ፡ በይእቲ፡ መዋዕለ፡ ሐዘነ፡ ወፍሥሓ፡ ኅቡረ። ሐዘንሰ፡ ይኩን፡ በእንተ፡ ትዕግሥቱ፡ በመንደቤ። ወፍ ሥሐሰ፡ እስመ፡ መድኃኒትክሙ፡ በ ሕማማቲሁ፡ ለክርስቶስ።	*Agite feſtum in diebus* paſſionum Chriſti, *& contriſtamini propter crucifixionem ejus. Miſcete* [igitur] *in illis diebus triſtitiam cum lætitia conjunctim. Triſtitiam quidem propter patientiam ejus in afflictione: Gaudium verò, quoniam ſalus veſtra in paſſionibus Chriſti* [ſita eſt.]

Optandum foret, ut Codex iſte Æthiopicus integer Orbi erudito publicaretur, 111
ſic enim, omnium linguarum exemplaribus collatis, editiones variæ *Conſtitutionum Apoſtolicarum* emendari & conciliari inter ſe poſſent. Videmus enim editionem *Turriani*, & capitum diviſione & textu ipſo in multis differre ab iis, quæ *Abraham Ecchelenſis* edidit, ut pro diverſis exemplaribus haberi poſſint; quod cuilibet conferenti ſtatim patebit; atque iſta variatio ſatis arguit aliorum quàm Apoſtolorum eſſe Canones iſtos.

Etenim Apoſtolorum ſcripta Canonica per univerſam Catholicam Eccle- 112
ſiam ſarta tecta manſiſſe videmus; & ſi paucas & exigui momenti varias lectiones excipias, in nullo prorſus diſcrepare: at hos Canones & Conſtitutiones, quæ Apoſtolorum vocantur, & numero & diſpoſitione atq; materiarũ contextu inter ſe plurimũ differre liquet. Nimirum Patres primorum ſeculorum bene ſciebant iſta ſcripta Apoſtolos autores non habere, propterea licere ſibi putabant illa interpolare, ſupplere, vel ita diſponere, prout ſibi Eccleſiisque ſuis commodum rebantur. Quin & heterodoxi Conſtitutiones illas pro ſuis opinionibus adulteraverunt, & ſpuria multa inſerſerunt (s); quod facinus in ſcriptis genuinè Apoſtolicis admittere nunquam auſi fuerunt; nec Eccleſiæ paſſæ fuiſſent.

Porrò priſcorum Patrum libros legens obſervabit, Canones illos ſæpius anti- 113
quos & Eccleſiaſticos nuncupari, rariùs Apoſtolicos; &, ſi quidpiam ex illis allegetur, Sanctorum Patrum Ordinationem vel præceptum vocari. Quod non fit
Act.15.20. in ſcriptis ipſorum Apoſtolorum; quis enim Decretum *de abſtinentia à ſuffocato & ſanguine* Sanctorum Patrum dixerit? Ipſi Patres Trullani (t), dum Canones illos octoginta quinque ſervandos recipiunt & confirmant, ita de iis loquuntur, ut ſatis appareat, Eccleſiam Catholicam eos pro genuinis Apoſtolicis nunquam habuiſſe; ajunt enim:

Τὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων, καὶ μακαρίων πατέρων δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα καὶ πέντε κανόνας. &c.	*Canones à Sanctis & beatis ante nos patribus receptos & confirmatos, atque adeò Sanctorum & glorioſorum Apoſtolorum nomine nobis traditos, octoginta quinque numero, ſtabiles manere decrevimus.*

Quis obſecro unquam de Petri vel Pauli Epiſtolis, aliisq; ſcriptis Canonicis ſic locutus eſt, ut illa à beatis patribus recepta & confirmata, & eorum nomine tradita fuiſſe dicat, ac propterea ſtabilia manere decernat? Quaſi verò ulla confirmatione aut decreto ſtabilitatis opus habeant. Rectiſſimè id ante me obſervavit etiam Guil. Bevere- 114
gius

(s) Hoc agnoſcunt & teſtantur Patres Trullani Canone 2. Concil. VI. (t) Modo dicto Can. 2. Conc. VI. in Trullo.

gius in notis ad hunc locũ: *Trullanos hos canones à ſe confirmatos neq;* ἀποςολικοὺς *neque* τοὺς τῶν ἀποςόλων κανόνας *appellare, ſed tantùm* παραδοθέντας ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀποςόλων, ſub nomine San- L. III. c. 4. N. XXX.
ctorum Apoſtolorum traditos. Quæ doctiſſimum Dallæum non obſervaviſſe mirum; Etenim verba Patrum illorum ita refert (†), quaſi ab ipſis Apoſtolis traditos fuiſſe LXXXV. illos Canones directè dicant; quòd tamen non ita eſt, ut ex illorum verbis modò relatis apparet. Ut frivoliſſima hîc ſit Balſamonis gloſſa, qui de hoc Canone quaſi exclamans ſcribit:

Ἐπιςομίσεις δὲ αὐτοὺς τοὺς λέγοντας: μὴ ἐκτεθεῖσθαι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποςόλων κανόνας ΠΕ.	*Os obſtrues per hunc* [Canonem] *dicentibus:* non editos eſſe à Sanctis Apoſtolis LXXXV. Canones.

115 Contrarium potiùs inferrem ego: *Aperiri os illis, qui negant Canones iſtos opus Apoſtolorum eſſe.* Non enim declarantur eorum eſſe, neque æquiparantur illorum libris canonicis, ſed *illorum nomine traditi*, retineri tantùm & obſervari jubentur. Non multò meliùs Zonaras ad hunc Canonem ſcribit: *Ante omnia ſervanda præcipi ea, quæ ab Apoſtolis profecta ſint,* quod utique in textu non habetur, imò ſupervacaneum & vanum foret id præcipere, quod quilibet intelligit.

Iidem Trullani Patres, cùm *annuas Synodos in ſingulis provinciis habendas* ſtatuunt, ſic loquuntur (u):

Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν θεσπισθέντα, καὶ ἡμεῖς κρατεῖν βουλόμενοι, ἀνανεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα καθ' ἕκαςον ἔτος συνόδους τῶν ἑκάςης ἐπαρχίας γίνεσθαι ἐπισκόπων.	*In omnibus ea, quæ à ſanctis Patribus noſtris conſtituta ſunt, & nos ſervare volumus. Ideoque renovamus canonem, qui præcipit ſingulis annis Synodos ab Epiſcopis unius cujusque provinciæ habendas eſſe.*

Trigeſimum ſeptimum Canonem intelligunt, qui apud Æthiopes eſt *vigeſimus ſeptimus*: inter Abtelisât verò XXXVI. quem non Apoſtolos, ſed ſanctos Patres ſtatuiſſe tradunt. Neque quiſquam ſanus de Apoſtolico ſcripto vel præcepto dixerit, *quòd tanquam obſoletum quid renovandum ſit, & ante omnia ſervandum.* Longè aliter loquimur, cùm Apoſtolorum dicta & facta hominibus in memoriam revocare & inculcare volumus. ſ. pag. 312. ſ. pag. 332.

116 Latina certè Eccleſia hos Canones pro veris & genuinis Apoſtolicis nunquam agnovit. Quippe mutavit & alteravit paſſim ritus & ſtatuta, prout voluit, ut res ipſa docet. Gratianus in compilatione Corporis Canonici hanc cauſam negligentiſſimè tractavit. Etenim d. Diſt. XVI. c. 1. in rubrica, *Non recipiendos Canones qui dicuntur Apoſtolorum:* rurſus Can. 2. ex Epiſtola, quæ Zepherino tribuitur, *ſexaginta recipiendos* docet. Ibidem in notis legitur: *Sed in textu Septuaginta.* Polycarpus *Quinquaginta.* Qui poſterior numerus c. 3. approbatur. At Gelaſius Papa (x) eos ſimpliciter rejicit his verbis: *Liber Canonum Apoſtolorum apocryphus.* Quamobrem inter Doctores Juris Canonici tàm de numero, quàm de autoritate eorum: & quænam illa *quinquaginta capitula* recepta ſint, variæ ſunt ſententiæ & di-
117 ſceptationes. Non enim conſtat, an alicubi ſeparatim extent iſta quinquaginta capitula: an verò ex octoginta quinque Canonib⁹ excerpenda & ſeligenda ſint? An tantùm quinquaginta priores pro genuinis & legitimis habendi, ut Bellarminus putat? An aliter tantum numerentur? Sicuti videmus apud Franciſcum Turrianum eosdem planè Canones ſeptuaginta quinque capitibus comprehendi (y). Apud Æthiopes modo LVI. modo LXXXI. Canonibus abſolvuntur, manentibus ubique iisdem materiis atque verbis. Mirum autem eſt *Turrianum Libro ſingulari,* quem de his *Canonibus* edidit, contra mentem Romanæ Eccleſiæ aſſerere auſum *Apoſtolos eorum autores: Clementem verò Romanum deſcriptorem & concinnatorem fuiſſe.* Aſſentitur illi *Lorinus* (z) & Onuphrius in Catalogo Platinæ præmiſſo. At hoc aſ-

Uu ſerto

(†) De Pſeudepigraphis Apoſt. Lib. 3. c. 2. p. m. 423.

(u) Can. 8. d. concil. VI. in Trullo. (x) In Concilio Romæ cum LXX. Epiſcopis habito c. 3. diſt. XV. (y) Octavo Conſtitut. Apoſtol. libro in fine poſt numerum 46. pag. 157. b. edit. Græcæ. Venet. 1563. (z) In cap. XV. Actor. Apoſt. Conferatur prolixa diſputatio Baronii de his Canonibus ad annum Chriſti 102. n. 10.

L. III. c. 4. ſerto ſugillantur Pontifices illi, qui tot canones ex illorum numero abrogaverunt, ut N.XXX. cuivis legenti obvium eſt. Igitur Gratianus, quod iſta ſine judicio cumulaverit, nec melius diſtinxerit, rectiſſimè reprehenditur *ab Antonio Auguſtino Archiepiſcopo Tarraconenſi* (a) qui de eo ſic loquitur: *Neque diſtinxit varietatem horum ſcriptorum, ut debuit, cum contraria dicerent; hìc enim* [ſcil. d. diſtinct. cap. IV. Placuit.] *Mercator hos Canones probat, quos Iſidorus rejecerat.* Media via placet Archiepiſcopo illi, nimirum, *ut quinquaginta capita* [quænam illa ſint non dicit] *ex ſententia* Humberti Silvæ candidæ Epiſcopi Cardinalis, *tunc temporis* Leonis IX. Legati, *admittantur* (b). 118

At boni Æthiopes, Libros Apocryphos à Canonicis diſcernere neſcientes, Canones illos promiſcuè non recipiunt modò, ſed & pro veris Apoſtolicis ſanctionibus, ab ipſis Apoſtolis per Clementem miſſis, habent (c); ut ſupra ex Regis Davidis, & Tzaga-zaabi teſtimonio audivimus. Etiam Poeta noſter d. 29. Novemb. Oda 3. ſic canit: 119

ሰ፡ ለከ፡ ቀሌምንጦስ አቡነ፡
አፈ፡ መንፈስነ፤
ከመ፡ ናውጽእ፡ ዘለፈ፡ በትምህርትከ፡ አሚነ፡
ጽሒፎሙ፡ ሐዋርያት፡ ኀደጉ፡ ለነ፡
ምስለ፡ ቀሌምንጦስ፡ እንዘ፡ ይብሉ፡ መልእክተ፡ ፈኖነ፡፡

Salutem tibi Clemens Pater noſter,
Os Spiritus noſtri!
Vt per doctrinam tuam fidem ſemper proferamus,
Scripto Apoſtoli reliquerunt nobis,
Dicentes: Cum Clemente epiſtolam miſimus vobis.

Et tamen Canonem illum de Synodis annuatim ab Epiſcopis habendis, non ab Apoſtolis, ſed à Doctoribus [ſcil. Eccleſiæ] profectum docet idem Poeta: d. 18. April. 1. 120

ሰ፡ እብል፡ ዛቲ፡ በዓል፡
እንተ፡ ፋሲካ፡ ዘኮነት፡ ወዘጰንጠቈስጤ፡ ማእከለ፡
ውስተ፡ እዝነ፡ ሕዝብ፡ ኵሉ፡ ከመ፡ ያንብቡ፡ ወንጌለ፡
ባቲ፡ አዘዙ፡ መምህራን፡ ይግበሩ፡ መዩበለ፡
ወባቲ፡ አምላክ፡ ይመጽእ፡ ተብህለ፡

Salutem dico huic feſto,
Quod eſt in medio Paſchatos & [feſti] *Pentecoſtes;*
In aures Populi univerſi [ut] *legerent Evangelium;*
In eo præceperunt Doctores, [ut] *celebrarent conventum* (d):
Et in eo Deus veniet, uti prædictum eſt.

Diverſos autem omnium iſtorum Canonum & ſtatutorum compilatores apud Æthiopes fuiſſe ex eo apparet, quòd eædem res, eædemque ſententiæ diverſo ordine, diverſiſque numeris, reperiantur, quod uni cordato collectori contingere non potuiſſet. Sed credo etiam olim tam in Græca quàm in Latina Eccleſia numerum eorum diverſum fuiſſe, ut conjicere licet ex iis, quæ ſupra è Jure Canonico de quinquaginta, ſexaginta, ſeptuaginta & ſeptuaginta quinque capitulis retulimus, donec Trullani Patres numerum LXXXV. Canonum tanquam genuinum determinarent, cum quibus ii apud Æthiopes maximè conveniunt, quos *Abtelisât* vocant, ut ſupra demonſtravimus. 121

Quamvis autem omnes illi Canones & Conſtitutiones opera Apoſtolorum non ſint, vetuſtiſſimos tamen eſſe ex tenore eorum, & materia ipſâ cognoſcitur; Omnes- 122

que

(a) Lib. de Emendatione Gratiani Lib. I. Dial. VI. p. m. 75. *De Gratiani majoribus erratis*, circa fin. (b) Can. Clementis 3. Diſt. XVI. In textu eſt, *Quinquaginta capitula, quæ decreverunt Orthodoxæ fidei adjungenda*; Varia lectio hìc habetur; al. *Regulis Orthodoxis* al. *regulis Orthodoxiæ*; at mihi legendum videtur *Regulis Orthodoxæ Fidei.* (c) Imo ipſi Novo Teſtamento tanquam Novellas aliquas annumerant, ut in Hiſtoria noſtra hoc capite §. 27. diximus. (d) Can. Æth. 27. pag. 312. & in Abtel. 36. pag. 332.

que Eccleſiaſticæ antiquitatis periti id agnoſcunt. Doctiſſimus *Albaſpinæus Epiſco-* L. III. c. 4.
pus Aurelianenſis de iis ita diſſerit: (e) *Si Canones iſti ab Apoſtolis ſanciti & probati fuiſſent,* N. XXX.
capita nonnulla in iis contenta, veluti Sabbatorum jejunia, pœnitentium receptio, baptizatio hæreticorum &c. *ſeculo tertio & quarto non fuiſſent diſputata. Quia ætatis illius Patres, ſi pro Apoſtolicis habuiſſent, eos continuò produxiſſent. Sunt tamen illi* Canones conſtitutioneſque *antiquiſſimæ, multaque in illis excellentiſſima & magni ponderis continentur. Nec dubito, quin olim Græcæ Eccleſiæ pro legibus,* manuali Pontificali, rituali, *ut vocant, ac Codice fuerint; ſatis enim conſtat, nihil quicquam in iis reperiri, quod Eccleſiaſticæ quatuor primorum ſeculorum diſciplinæ conſentaneum non ſit.*

123 Georgii Calixti judicium (f) de his canonibus tale eſt: *Sunt ſanè* Canones, *qui* Apoſtolici *dicuntur, oppidò antiqui: ab ipſis autem Apoſtolis conſcriptos & editos eſſe, nemo, qui ſanum ſinciput gerat, affirmabit. Videntur Canones quidã, juxta quos primitiva Eccleſia, quoad ritus & diſciplinã gubernata eſſet, in memoria & ore piorum fuiſſe. Qui cùm aliquando in chartas conjicerentur, aucti ſunt deinceps ab iis, qui ſe quoq; quà ratione vetus Eccleſia regi conſueviſſet, noviſſe exiſtimarent; dictique* Apoſtolici, *non quòd ab Apoſtolis editi, ſed quòd Apoſtolicam gubernandæ Eccleſiæ formulã tradere crederentur. In auctoritatem demum, & quidẽ ſub ipſo Apoſtolorum nomine numero LXXXV.* à Trullanis Patribus *recepti ſunt* (g). *Neque verò inutiles ad diſciplinam Eccleſiæ pro iſtorum temporum ratione tuendam cenſeri merentur; neque quicquam incommodi continent, ſi quod eſt de baptiſmo hæreticorum non probando, de hæreticis, baptiſmi ſubſtantiam evertentibus, intelligas. Atque utinam pleraque ibi conſtituta, accuratiùs quàm hodiè fit, obſervarentur. Inter cætera hoc quoque:* Can. Græc. 17.

Παλλακὴν κτησάμενος ȣ̓ δύναται εἶναι ἐπίσκοπ⊚, ἢ πρεσβύτερ⊚, ἢ διάκον⊚, ἢ ὅλως τȣ̃ καταλόγȣ τȣ̃ ἱερατικȣ̃.	*Qui concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, nec presbyter, nec Diaconus, nec omnino ex ordine clericorum.*

Illa verò ὡς Σίμων ὁ μάγ⊚ ὑπ' ἐμȣ̃ Πέτρȣ; ſicut *Simon Magus* à me Petro (h); item: οἷος καὶ Can. Græc.
ὁ ἡμέτερ⊚ Ὀνήσιμ⊚ ἐφάνη, qualis & noſter *Oneſimus* apparuit. *Et ſimilia, aſſumenta vi-* 29.
dentur hominis inepti, qui Apoſtolis aptare, & ab ipſis omnia profecta fuiſſe, perſuadere Can. Græc.
voluit. Hæc rectiſſimè Calixtus. 82.

124 Inſignis & in antiquitate Eccleſiaſtica verſatiſſimus vir *Guilielmus Beveregius*
in Annotationibus ſuis ad Canones iſtos de numero & autoritate eorum eruditè diſputat; §. VI.
& ſicuti autoritatem Apoſtolicam contra Turrianum illis meritò demit, ita eos viciſſim à novitate, quam doctiſſimus *Dallæus* (i) illis imputavit, vindicat. In annotationes illas vir quidam doctus (k) (qui in tali re nomen ſuum celandi cauſam non habuit) defendendo *Dallæo, obſervationes contra Beveregium* ſcripſit, quibus ille reſpondit in libro, cui titulus *Codex Canonum primitivæ Eccleſiæ vindicatus & illuſtratus* (l); in quo pereruditè docet, Canones illos ex Synodis ante Concilium Nicænum habitis, quarum acta in temporibus illis afflictiſſimis perierunt, profluxiſſe, & à diverſis viris collectos fuiſſe. Inter quos *Clementis Presbyteri Alexandrini* ſub initium ſeculi tertii non minimas partes fuiſſe, valdè probabiliter ſuſpicatur (m). Ejus nomine

(e) In tract. ſupra alleg. Lib. I. c. 13. (f) Libro *de conjugio Clericorum* p. m. 324.
(g) *Canonem ſecundum Concilii VI. in Trullo*, paulo ante allegatum, intelligit, ſed verba textus ſenſum iſtum non habent: Quaſi Patres Trullani *illos ſub ipſo Apoſtolorum nomine in autoritatem receperint:* ſed tantùm (ut de Balſamone monuimus) *quòd Apoſtolorum nomine traditos obſervare juſſerint*; Qui hoc modo loquitur, autorem in medio relinquit. Eadem ratio eſt verborum Photii, cum de *Conſtitutionibus Apoſtolorum* vulgò ita dictis dicit: τῶν ἀποστόλων κανόνες ἐπιγραφόμενοι. *Canones qui Apoſtolorum inſcribuntur.* Qui, ſi putaſſet Apoſtolorum eſſe, aliter locutus fuiſſet.
(h) Non totum hoc comma intruſum, ſed antiquitùs lectum fuit ὑπὸ τȣ̃ Πέτρȣ *à Petro*. Sequens ætas pro τȣ̃ malè ſubſtituit ἐμȣ̃. ut præclarè docet *Beveregius Annotat. ad hunc Can. XXIX.*
(i) Lib. III. de Pſeudepigraphis Apoſt. (k) Matthæus Larroquanus, vir in antiquitate Eccleſiaſtica haud vulgariter verſatus, uti patet ex ejusdem Adverſariis Sacris à filio editis, qui Patris vitam præfixit, & in ea de illis obſervationibus quædam commemoravit. (l) Lib. 1. c. 2. §. 5. impreſſus Londini in 4. Ao. 1678. lectione digniſſimus. (m) In annot. ad Can. ult. in verbis δι' ἐμȣ̃ Κλήμεντ⊚ &c. In Procem. ad modo dict. Lib. ait: *quòd hoc tanquam probabilem ſolummodò conjecturam propoſuerit.*

L.III. c.4. N. XXX. & XXXI.

mine abuſus eſt, qui *Clementem Romanum Apoſtolorum diſcipulum* in locum ejus ſubſtituit.

Πολύγραφος enim fuit vir ille, atque de ſe ipſo faſſus eſt (teſte Euſebio (n).) quòd coactus fuerit à familiaribus ſuis: 125

Ἃς ἔτυχε παρὰ τῶν ἀρχαίων πρεσβυτέρων ἀκηκοὼς παραδόσεις γραφῇ τοῖς μετ᾽ αὐτὸν παραδοῦναι.	*Quas ille à Senioribus Presbyteris audiverit traditiones ſcripto poſteris conſignare.*

Propterea à Caſſiodoro *Contextor* appellatur. Igitur aſſentior Beveregio, qui cenſet *Conſtitutiones Apoſtolorum ex traditionibus tam* ἀγράφοις *quàm* ἐγγράφοις *poſt Ignatii tempora ab illo collectas fuiſſe.* Non igitur *Clemens Epiſcopus Romanus*, ſed *Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter*, Pantæni diſcipulus & Origenis præceptor, pro *Compilatore Canonum* & *Conſtitutionum Apoſtolicarum* habendus eſt.

Argumentum, quod nos è penuario noſtro pro antiquitate eorum proferre poſſumus, eſt, quòd Eccleſia Æthiopica nihil eorum recepit, quæ poſt Concilium Chalcedonenſe in Græcia reperta fuerunt: ante illud verò penè omnia cum Eccleſia Græca habet communia; ut ſi (ex mente *Dallæi*) ante quintum ſeculum adultum Eccleſiæ Chriſtianæ primùm innotuiſſent Canones illi, ad Æthiopes non perveniſſent. Deinde advertendum eſt, quod ሲኖዶስ፡ ዘቤተ፡ ክርስቲያን፡ *Canones Eccleſiaſtici* ab Æthiopibus vocentur; quod nomen in antiquitate notius ferè fuit, quàm Apoſtolorum; modò non adjeciſſent: *quos Apoſtoli tradiderunt per manus Clementis.*

Habeſſini igitur ſeriò credentes ab ipſis Apoſtolis canones illos profectos fuiſſe, à Patribus Societatis nullo modo perſuaderi poterunt, ut ritus Romanos iſtis Canonibus contrarios admitterent; autoritatem enim Apoſtolicam Pontificiæ ſemper oppoſuerunt, nec unquam moveri potuerunt argumento Patrum Societatis: *Pontificem Romanum tanquam univerſalem Chriſti in terris Vicarium iſta bene mutare & aliter ordinare potuiſſe.* Ut ſatis conſtet fruſtra cum illis de *Eccleſiâ ordinandâ* fore omnia colloquia, priusquam de autoritate talium Canonum meliùs informentur. Sed nec hoc fieri poterit, priusquam ſtatum Eccleſiæ primitivæ, ſcripta antiquorum patrum, & contentiones de ritibus olim habitas, & non niſi in Canonibus iſtis deciſas, benè percipiant, & planè comperta habeant. Id verò quatuor vel quinque annis, quibus Patres Societatis eos ad Eccleſiam Romanam *Alphonſi Mendezii Patriarchæ Luſitanici* ope traducere voluerunt, effici non potuit. 126

No. XXXI. De Liturgiis Æthiopum, quæ tempore Euchariſtiæ leguntur.] Generalis vocatur ቀኖና፡ ቅዳሴ፡ (quaſi *Canonem Euchariſtiæ* dixeris) Liturgia omnibus indifferenter Feſtis uſurpanda. (o) At ſpeciales dantur plurimæ, & communiter vocantur አኰቴተ፡ ቍርባን፡ *Orationes Euchariſticæ.* Veluti: I

፩፡ አኰቴት፡ ቍርባን፡ ዘቅዱስ፡ ዮሐንስ፡ ወንጌላዊ።	1. *Oratio Euchariſtica Sancti* Johannis *Evangeliſtæ.*
፪፡ አኰቴት፡ ቍርባን፡ ዘ፫፻፲ወ፰፡ ርቱዓን፡ ሃይማኖት።	2. *Oratio Euchariſtica CCC. & XVIII. Orthodoxorum* [Nicææ ſcil. congregatorum.]
፫፡ አኰቴት፡ ቍርባን፡ ዘቅዱስ፡ ኤጲፋንዮስ፡ ኦርቶዶክሳዊ፡	3. *Oratio Euchariſtica Sancti* Epiphanii *Orthodoxi.*
፬፡ አኰቴት፡ ቍርባን፡ ዘቅዱስ፡ ያዕቆብ፡ ዘሥሩግ።	4. *Oratio Euchariſtica Sancti* Jacobi *Serugenſis.*

[Celebris eſt Doctor iſte inter Orientales ዐቢይ፡ መምህር፡ ዘሀገረ፡ ሥሩግ፡ *Magnus Doctor urbis Serugæ* vocatur in Hom. Jacobi Mſſ. Eſt autem سروج Seruga Urbs Meſopotamiæ prope *Harran* ſive *Carras*. AbulFarajius يعقوب السروجي *Jacobum Serugenſem* eum nominat *in Dynaſtia VII. ſub Anaſtaſio Imperatore pag.* 148.]

፫፡ አ

(n) Hiſt. Eccleſ. Lib. VI, c. 15. (o) Iſta extat impreſſa in N. Teſtamento Æthiopico p. 158. uſque 164.

፭: አኰቴተ: ቍርባን: ዘቅዱስ: ዮሐንስ: አፈ: ወርቅ ፡፡

5. *Oratio Euchariſtica Sancti* Johannis *oris aurei.* (p) L. III. c. 4. N. XXXI.

፮: ቅዳሴ: ዘእግዚእነ: ወመድኀኒነ: ኢየሱስ: ክርስቶስ ፡፡

6. *Oratio ſanctificatoria*, i. e. Euchariſtica *Domini noſtri & Salvatoris noſtri* Jeſu Chriſti (q)

፯: ቅዳሴ: ዘሐዋርያት ፡፡

7. *Oratio Euchariſtica* Apoſtolorum. (r)

፰ ቅዳሴ: ዘእግዚእትነ: ማርያም: ዘደረሰ: አባ: ሕርያቆስ ፡፡

8. *Oratio Euchariſtica Dominæ noſtræ* Mariæ *quam compoſuit Aba Hyriacus* i. e. Cyriacus. (s)

፱: አኰቴተ: ቍርባን: ዘቅዱስ: ጎርጎርዮስ ፡፡

9. *Oratio Euchariſtica* Sancti Gregorii.

፲: አኰቴት: ቍርባን: ዘቅዱስ: ዲዮስቆርስ ፡፡

10. *Oratio Euchariſtica* Sancti Dioſcori (t).

Num iſte ſit *Patriarcha* ille *Alexandrinus* Æthiopibus Sanctus: Latinis verò hæreſiarcha, non conſtat.

2 Habent porrò Æthiopes etiam *Liturgias S. Baſilii* & *S. Cyrilli.* Eæque omnes tam *Coptitis* quàm *Habeſſinis* communes ſunt: Sed Coptitæ tres præcipuè adhibent, nominatim *S. Baſilii*, quæ communis eſt omnibus diebus. *S. Gregorii Nyſſeni* Liturgia in Salvatoris aliisque ſolennibus feſtis legitur. S. *Cyrilli* magni, legitur tempore Quadrageſimæ.

3 Unam hic dabimus titulo *Domini noſtri Ieſu Chriſti*, de qua inſcriptione numero ſequente pluribus agemus, ſimul ut oſtendamus, quantum hæc ſcripta inter ſe differant, uti ex hac ipſa Oratione Euchariſtica videre eſt, quæ mendoſiſſimè impreſſa, multumque variata reperitur loco infra citato.

4 ቅዳሴ: ዘእግዚእነ: ወመድኀኒነ: ኢየሱስ: ክርስቶስ ፡፡

ናአኵተከ: አምላክ: ቅዱስ ፡ ፈጻሜ: ነፍስነ ፡ ወሃቤ: ሕይወትነ ፡ ዘኢይማስን: መዝገብ ፡፡ አቡሁ : ለዋሕድ : ወልድከ : መድኀኒነ ፡ ዘይዜኑ : ዘኢአከ : ፈቃደ ፡፡ እስመ: ፈቀድከ: ከመ: ንድኅን: ብከ ፡ ያአኵተከ: ልብነ: እግዚኦ ፡ አንተ: ኀይሉ: ለአብ ፡ ወጸጋ: ለአሕዛብ ፡ አእምሮ: ርትዕ ፡ ጥበብ: ስሑታን ፡ መፈውስ: ነፍስ ፡ ዕበየ: ትሑታን ፡ ህገራትነ: አንተ: ወአቱ ፡ መርጉዝ: ጻድቃን: ተስፋሆሙ: ለስዱዳን ፡ መርሶሆሙ: ለእለ: ይትሀወኩ ፡ ብርሃን: ፈጻምያን ፡ ወልደ: አምላክ: ሕያው ፡፡ አብርህ: ላዕሌነ: እምዘኢይትአተት: ፀጋከ: ትክለት: ወጽንዐት: ተአምኖ ፡ ወጥበበ: ወኃይለ: ሃይማኖት: ዘኢይጸንን ፡ ወዘኢይትመየጥ: ተስፋ ፡፡ አእምሮ: መንፈስ: ሀብ: ለትሕትናነ:

Oratio Euchariſtica *Domini & Salvatoris noſtri IESU Chriſti.*

Gratias agimus tibi *DEUS* Sanctè! Finis [ſcopus] animarum noſtrarum. Dator vitæ noſtræ, theſaurus incorruptibilis. Pater unigeniti *Filii Tui Salvatoris noſtri*, qui annunciavit voluntatem tuam. Quoniam voluiſti ut ſalvaremur per te: gratias devotas agit tibi cor noſtrum Domine! Tu es virtus Patris, & gratia gentium: Scientia rectitudinis: Sapientia errantium: Sanator animarum: Magnitudo humilium: Arx noſtra [aſylum] tu es; Scipio juſtorum: Spes exulum: Portus tutus eorum qui jactantur tanquam in mari: Lumen perfectorum: Filius DEI vivi. Irradia ſuper nos gratiâ tua immobili, ſtatuminatione & corroboratione fiduciæ: Sapientiâ & efficacia fidei inflexibilis, & ſpei immutabilis. Intelligentiam Spiritus largire humilitati

(p) Diu hæſerunt PP. Societatis, quid ſibi vellet hoc *Os aureum*, donec Patriarcha eorum *Mendezius* Græcè doctus *Chryſoſtomum* intelligi doceret. (q) Iſta extat in Nov. Teſtam. Æth. pag. 168. (r) Reperitur d. loc. pag. 164. (s) Iſte vocatur Metropolita Urbis Ægypti Behneſe, in Liturgia impreſſa pag. 170. Incipit hæc oratio ጎሥዐ: ልብየ: *Eructavit cor meum*; quamobrem in Titulo Novi Teſtam. Æth. ſic vocatur. (t) Hanc affricuit opuſculis meis Æthiopicis Londini An. 1661. impreſſis, inconſultô me, Wanslebius, multis vitiis in verſione Latina contaminatam.

L. III. c. 4. N. XXXI. ክመ፡ ዘለሬ፡ በርቱዕ፡ ንጹሓን፡ ንኩን፡ አግብርቲከ፡ እግዚኦ፡ ወኵሉ፡ ሕዝብ፡ ኪያከ፡ ይወድሱ፨

noſtræ, ut ſemper in rectitudine ſimus ſervi tui puri, O Domine! & omnes populi te laudent.

[Hucusque Liturgia impreſſa pag. 170. Sequentia reperiuntur ibidem in Liturgia generali. p. 164. ipſi vocant Græco vocabulo ዮብዮቅን፡ *Dyptichum*, ex quo Diaconus *nomina tam mortuorum quàm vivorum* memoriâ dignorum prælegere ſolebat; ut docemus infra Num. 43. & 59.]

ይብል፡ ዲያቆን።

በእንተ፡ ብፁዕ፡ ወቅዱስ፡ ሊቀ፡ ጳጳሳት፡ አባ፡ እገሌ፡ ወአቡነ፡ ክቡር፡ ጳጳስ፡ ሖባ፡ እገሌ፡ እንዘ፡ ያአኵቱከ፡ በጸሎቶሙ፡ ወበትንብልናሆሙ። እስጢፋኖስ፡ ቀዳሚ፡ ሰማዕት። ዘካርያስ፡ ካህን፡ ወዮሐንስ፡ መጥምቅ። በእንተ፡ ኵሎሙ፡ ቅዱሳን፡ ወሰማዕት፡ እለ፡ አዕረፉ፡ በሃይማኖት፡ ክርስቶስ። ማቴዎስ፡ ወማርቆስ፡ ሉቃስ፡ ወዮሐንስ፡ ፬ ወንጌላውያን። ማርያም፡ ወላዲተ፡ አምላክ። ስምዖን፡ ጴጥሮስ፡ ወእንድርያስ። ያዕቆብ፡ ወዮሐንስ፡ ፊልጶስ፡ ወበርተሎሜዎስ፡ ቶማስ፡ ወማቴዎስ፡ ታዴዎስ፡ ወናትናኤል፡ ያዕቆብ፡ ወልደ፡ እልፍዮስ፡ ወማትያስ፡ ፲ወ፪ ሐዋርያት። ወያዕቆብ፡ ሐዋርያ፡ እኁሁ፡ ለእግዚእነ፡ ኤጲስ፡ ቆጶስ፡ ዘኢየሩሳሌም፡ ቤተ፡ መቅደስ። ወጳውሎስ፡ ወጢሞቴዎስ፡ ሲላስ፡ ወበርናባስ፡ ቲቶ፡ ፊልሞና፡ ቀሌምንጦስ፡ 1. Cor. 15. 6. ፸ወ፪ አርድእት፡ ወ፭፻ ቢጾሙ፡ ፫፻፲ወ፰ ርቱዓን፡ ሃይማኖት። ጸሎት፡ ኵሎሙ፡ ይብጽሐነ።

ምስሌሆሙ፡ ኪያነ፡ ሐውጽ፡ ወተዘከር፡ እንተ፡ ላዕለ፡ ኵሉ፡ ጉባኤ፡ ዘሐዋርያት፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፡ በሰላም፡ በክቡር፡ ደም፡ እንተ፡ በክርስቶስ፡ ተገብረ። ወተዘከር፡ ኵሉ፡ ሊቃነ፡ ጳጳሳት፡ ጳጳሳት፡ ኤጲስ፡ ቆጶሳት፡ ቀሳውስት፡ ወዲያቆናት፡ እለ፡ ያረትዑ፡ ፍኖት፡ ቃል፡ ዘበአማን።

Dicit Diaconus.

Pro Beatiſſimo & Sanctiſſimo *Patriarcha Abba N.N. & Abbuna* Reverendiſſimo Metropolita noſtro Abba *N. N.* qui laudant te orationibus ſuis & interceſſionibus ſuis. *Stephanus protomartyr. Zacharias Sacerdos*, & *Iohannes Baptiſta*. Pro omnibus ſanctis & martyribus qui obdormiverunt in fide Chriſti. *Matthæus* & *Marcus*: *Lucas* & *Iohannes*, quatuor Evangeliſtæ. *Maria* Dei genitrix. *Simon Petrus*, & *Andreas*. *Iacobus* & *Iohannes*. *Philippus* & *Bartholomæus*. *Thomas* & *Matthæus*. *Taddæus* & *Nathanael*. *Iacobus Filius Alphæi*; & *Matthias*, duodecim Apoſtoli (u). *Et Iacobus Apoſtolus* frater Domini noſtri, Epiſcopus Hieroſolymæ domus ſanctuarii. *Paulus & Timotheus. Silas & Barnabas. Titus. Philemon. Clemens. Septuaginta & duo diſcipuli, & quingenti eorum ſocii. Trecenti & octodecim orthodoxi Patres*. Orationes eorum omnium impleantur [in] nobis. 5

Cum illis nos viſita; & memento Eccleſiæ Apoſtolicæ, quæ ſuper omnes congregationes eſt (x) in pace, quæ per pretioſum ſanguinem Chriſti parta eſt. *Et* memento omnium Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Presbyterorum & Diaconorum, qui dirigunt viam verbi in veritate. 6

ወይብል፡ ሕዝብ።

ምሕሮሙ፡ እግዚኦ፡ ነፍሶ፡ አግብርቲከ፡ ወአእማቲከ፡ እለ፡ በልዑ፡ ሥጋከ፡ ወሰትዩ፡ ደመከ፡ እለ፡ አዕረፉ፡ በሃይማኖት፡ ዚአከ።

Reſpondet Populus.

Miſerere Domine animarum ſervorum tuorum & ancillarum tuarum, qui comederunt corpus tuum & biberunt ſanguinem tuum, qui obdormiverunt in fide tua. 7

[Hic rurſus convenit cum Codice impreſſo p. 168. b.]

Dicit

(u) Negligentiſſimè hæc nomina tractant Æthiopes. Duos Jacobos recenſent inter duodecim Apoſtolos & quidem rectè; & tamen mox ſuperaddunt *Jacobum Fratrem Domini*, quaſi neſcirent, quòd idem eſſet ille *Filius Alphæi*. Vide quæ ſupra notavimus N. XXX. §. 45. lit. O.

(x) Sic reddunt vocabulum *Catholicam*. Vide infra cap. 5. Num. XXXVII. §. 4. & ibi notam.

L. III. c. 4. N. XXXI.

8 ይብል፡ ካህን፨

እወ፡ እግዚኦ፡ ኪያከ፡ ናአኵት። ወ
ኪያከ፡ ንባርክ፡ ወዘልፈ፡ ንስእለከ፡
እግዚኦ፡ አበ፡ ልዑላን፡ ዘይነግሥ፡ ለ
መዛግብተ፡ ብርሃን፨ ሐውጽ፡ ለኢ
የሩሳሌም፨ እምሰማያት። እግዚአ
ሙ፡ ለሥልጣናት። አርኃንት፡ መላእ
ክት፡ ወኀይለ፡ እጋእዝት። ስብሐት፡
መናብርት። አዕጽፋተ፡ ብርሃናት። ት
9 ፍሥሕተ፡ ፍግዕ። ንጉሠ፡ ነገሥት፡
አበ፡ ዘይእኅዝ፡ ኵሎ፡ በእዴሁ፡ ወይ
መልክ። ወበምክረ፡ ዚአከ፡ ወልድ
ከ፡ ኢየሱስ፡ ዋሕድ። ዘተሰቅለ፡ በ
እንተ፡ ኃጢአትነ፡ ዘበቃለ፡ ኪዳንከ፡
ገበርከ፡ ኵሎ፡ ሠመርከ፡ ቦቱ፨ ወ
ፈነውኮ፡ ውስተ፡ ማኅፀነ፡ ድንግል። ተ
ፀንሰ፡ በከርሥ። ሥጋ፡ ኮነ። ወልደቱ፡
ተሀውቀ፡ እመንፈስ፡ ቅዱስ። እምድ
ንግል፡ ተወልደ፡ ከመ፡ ፈቃደከ፡ ይፈ
ጽም። ወሕዝበ፡ ለከ፡ ይስራዕ፡ ቅ
ዱሰ። ሰፍሐ፡ እደዊሁ፡ ለሕማም። ሐ
መ፡ ከመ፡ ሕሙማነ፡ ያድኅን፡ እለ፡ ተ
ወከሉ፡ በላዕሌከ፨ ዘተወህበ፡ በ
ፈቃዱ፡ ለሕማም፡ ከመ፡ ሕሙማነ፡
ያድኅን። ወያጽንዖሙ፡ ለእለ፡ ተንተ
ኑ። ግዱፋነ፡ ይርከብ። ወሙታነ፡ ያሕዩ።
ወሞተ፡ ይስዐር። ወማእሰረ፡ ሰይጣ
ን፡ ይበትክ። ወፈቃደ፡ አቡሁ፡ ይፈጽ
ም። ወይኪድ፡ ሲኦለ። ወያርኁ፡ አና
ቅጸ፡ ሕይወት። ለጻድቃን፡ ያብርህ።
ሥርዐተ፡ ይትክል፡ ጽልመተ፡ ያእት
ት። ወሕፃናተ፡ ያልህቅ። ወትንሣኤ
ሁ፡ ያገሁድ፨

10 በይእቲ፡ ሌሊት፡ እንተ፡ ባቲ፡ አ
መ፡ ያገብእዎ፡ ነሥአ፡ ኅብስተ፡ በእ
ደዊሁ፡ ቅዱሳት፡ ወብፁዓት፡ እለ፡ አ
ንበለ፡ ርስሐት። አእኰተ፡ ባረከ፡
ወፈተተ፡ ወመጠወ፡ ለአርዳኢሁ፡
(ነገር፡) እንዘ፡ ይብል። ንሥኡ፡ ብል
ዑ፡ ዝኅብስት፡ ሥጋየ፡ ውእቱ፡ ዘበእ
ንቲአክሙ፡ ይትፌተት፡ ለኅድገተ፡ ኃ
ጢአት። ወሶበ፡ ዘንተ፡ ትገብሩ፡ ተዘ
ካረ፡ ዚአየ፡ ትገብሩ፨ ወከማሁ፡ ጽ
ዋዐ፡ ወይን፡ እምድኅረ፡ ተደረ፡ ቶሲ
ሐከ፡ አእኰተከ፡ ባረክከ፡ ወቀደስ
ከ፡ ወሀብኮሙ፡ በአማን፡ ደመከ፡
ዘንቱ፡ ዘተክዕወ፡ በእንተ፡ ኃጢአ
ትነ፨

11 ይእዜኒ፡ እግዚኦ፡ እንዘ፡ ንዜከር፡
ሞተከ፡ ወትንሣኤከ፡ ንትአመነከ፡
ወናቀርብ፡ ለከ፡ ኅብስተ፡ ወጽዋዐ፡

Dicit Sacerdos.

Utique Domine! tibi gratias agimus. & tibi benedicimus, & ſemper rogamus te O Deus! Pater excelſorum: qui regis theſauros lucis [i. e. ſidera]. Viſita Hieroſolymam de cœlis. Domine Poteſtatum, Archangelorum, & virtus dominantium, gloria thronorum (y), amiculum luminarium, gaudium deliciarum, Rex Regum, Pater qui comprehendit cuncta [tanquam] manu & gubernat. Et conſilio tuo filius tuus JESUS unigenitus crucifixus eſt pro peccatis noſtris. Qui verbo fœderis tui feciſti omnia, in quo beneplacitum eſt tibi: & miſiſti ipſum in uterum virginis; conceptus eſt in ventre: caro factus eſt: & nativitas ejus cognita fuit [quod eſſet] à Spiritu Sancto; dum naſceretur ex Virgine, ut voluntatem tuam perficeret, & populum tibi conſtitueret ſanctum. Expandit manus ſuas ad paſſionem, paſſus eſt, ut patientes ſalvaret, [illos nempe] qui fiduciam ſuam ponunt in te. Traditus eſt ſponte ſua in cruciatus ut cruciatibus affectos ſalvaret, & confirmaret nutantes [vacillantes] perditos reperiret, & mortuos vivificaret: & mortem tolleret, & vincula Satanæ diſrumperet: & voluntatem Patris ſui perficeret. Infernum conculcaret, & portas vitæ reſeraret: Juſtos illuminaret: fœdus ſanciret: tenebras removeret: infantes educaret, & reſurrectionem ſuam manifeſtaret.

In illa nocte, qua prodiderunt eum, accepit panem in manus ſuas ſanctas, & beatas, ac immaculatas; gratias egit, benedixit, fregit & dedit diſcipulis ſuis [narrans] dicendo: *Accipite, comedite, hic panis corpus meum eſt, quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum; & cùm hoc feceritis, commemorationem mei facitote. Similiter quoque calicem vini poſtquam cœnati eſſent, miſcens, gratias agens, benedicens & ſanctificans, dediſti illis verum ſanguinem tuum, qui effuſus eſt pro peccatis noſtris.*

Nunc igitur, ô Domine! memores ſumus, mortis & reſurrectionis tuæ, confidimus tibi, & offerimus tibi panem & ca-

እንዘ፡

(y) Iſta ſunt *nomina Angelorum* κυριότητες, ἀρχαὶ, θρόνοι, ἐξουσίαι, ex Epiſt. *Pauli ad Coloſſ.* 1, 16. De quibus vide Hiſt. Æthiop. 3, 5, 85.

L.III. c.4. N. XXXI.

እንዘ፡ ንእኵተከ። ለከ፡ ለባሕቲ
ትከ፡ ዘእምዓለም፡ መድኃኒ፡ አም
ላክ። እስመ፡ አንተ፡ አዘዝከነ፡ ንቁ
ም፡ ቅድሜከ፡ ወለከ፡ ንትከሀን።
በእንተ፡ ዝንቱ፡ ንሕነ፡ አግብርቲከ፡
እግዚኦ፡ ንስእለከ፡ እግዚኦ። ወና
ስተበቍዐከ፡ ከመ፡ ትፈኑ፡ ቅዱሰ፡
መንፈሰ፡ ወኀይለ፡ ዲበ፡ ዝንቱ፡ ኅብ
ስት፡ ወላዕለ፡ ዝጽዋዕ፡ ይረስዮ፡ ሥ
ጋሁ፡ ወደሞ፡ ለእግዚእነ፡ ወመድኃኒ
ነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ለዓለመ፡ ዓ
ለም።

licem, gratias agentes tibi. Tibi ſoli qui à ſeculo (es) Salvator Deus. Quoniam tu juſſiſti nos, ut ſtemus coram te, *& tibi* inſtar Sacerdotum miniſtremus. Propter hoc nos quoque ſervi tui, Domine! rogamus te Domine! Et ſupplicamus tibi, ut mittas Spiritum Sanctum, & virtutem ſuper hunc panem, & ſuper hunc calicem [ut] efficiat corpus & ſangvinem Domini & Salvatoris noſtri JESU Chriſti in ſecula ſeculorum.

[In impreſſo pag. 168. d. habentur ſequentia: ይብል፡ ሕዝብ። *Dicit populus:* እግዚኦ፡ መሐረነ፤ እግዚኦ፡ መሐረነ፤ እግዚኦ፡ ተሣሀለነ። *Domine miſerere noſtri: Domine miſerere noſtri: Domine propitius eſto nobis.* ይብል፡ ካህን፡ *Dicit ſacerdos.* Et ſic pergitur in contextu.]

ዓዲ፡ናቄርብ፡ለከ፡ዝንቱ፡አኰቴተ፤
ዘለዓለም፡ ሥላሴ፤ እግዚኦ፡ አበ፡
ኢየሱስ፡ክርስቶስ፤ ዘኵሉ፡ ፍጥረ
ት፡ ወነፍስ፡ ትርዕዶ። ወይሠወጥ፡
ባቲ፡ ለከ፡ ዝንቱ፡ አምኃ፡ አኮ፡ መ
ብልዓ፡ ወመስቴ፡ ዘአቀረብነ፡ ለቅድ
ሳቲከ። ግበር፡ ለነ፡ ኢይኩነነ፡ ለኰ
ነኔ፡ ወኢለዘርኅዮ፡ ጸላኢ፤ ወኢለሐ
ጕል፡ አላ፡ ፈውስ፡ ለሥጋነ፡ ወለጽንዐ፡
መንፈስነ። እወ፡ አምላክነ፡ ሀበነ፡ በ
እንተ፡ ስምከ፡ ንጕየይ፡ እምኵሉ፡
ሕሊና፡ ዘኢያሠምረከ። እግዚኦ፡
ሀበነ፡ ይስደድ፡ እምኔነ፡ ኵሉ፡ ምክ
ረ፡ ሞት፡ ለዘ፡ በስምከ፡ ተጽሕፈ፡
በውሣጢተ፡ መንጦላዕት፡ ዘመቅደስ
ከ፡ ዘአርያም። ስመ፡ ዚአከ፡ ይስ
ማዕ፡ ሞት፡ ወይደንግፅ፤ ወቀላያት፡
ይሠጠቅ፤ ወጸላኢ፡ ይትከየድ፤ መ
ንፈስ፡ ሐጕል፡ ይርዐድ፤ ወከይሲ፡ ይ
ትገሐሥ፤ ወኢአሚን፡ ይርሐቅ፤ ወሀ
ላዊ፤ ይትመንደብ፤ መዐት፡ ይሕሣእ፤
ቅንአት፡ ኢይበቍዕ፡ ዘሎፋ፡ ለይት
ገሠፅ፤ ወይሠረው፡ መፋቅርያን፡ ወር
ቅ፤ ጻማ፡ ለይትኀስል፡ ጠባሊ፡ ለይትነ
ጻሕ፤ ወይዘርዘር፡ ኵሉ፡ ዘፋጥረታ
ተ፡ ሕምዝ። ሀብ፡ እግዚኦ፡ ለአዕይ
ንተ፡ ልብነ፡ ውሣጥያት፡ ከመ፡ ኪያ
ከ፡ ይርአዩ፡ ወይሰብሓከ፡ ወይወድ
ሱከ፡ እንዘ፡ ይዘክሩከ፡ ወይትቀነዩ፡
ለከ፡ እስመ፡ አንተ፡ ባሕቲትከ፡ መ
ክፈልቶን፤ ወልዱ፡ ወቃሉ፡ ለእግዚአ
ብሔር፡ ዘኵሉ፡ ለከ፡ ይትቀነይ። ለ
እለ፡ በጸጋ፡ ከሠትከ፡ ፈጽም፡ ወአ
ጽንዕ፤ እለ፡ በፀጋ፡ ፈውስ፤ ዕቀብ፡ እ
ለ፡ በኀይለ፡ ልሳን፡ ይሴብሑ፡ አሚነ።

Porro offerimus tibi hanc gratiarum 12
actionem, O æterna Trinitas, Domine! Pater Jeſu Chriſti, quem omnis creatura & anima veneratur (z)..... Tibi damus iſtud donum; non cibum nec potum offerimus Sanctitati tuæ. Fac, ne cedat nobis in condemnationem & obtrectationem inimici; nec in perditionem. Sed [in] medicamen corporum noſtrorum, & in robur Spiritus noſtri. Utique Deus noſter largire nobis propter nomen tuum, ut fugiamus omnes cogitationes quæ diſplicent tibi. Domine da 13
nobis ut depellatur à nobis omne conſilium mortis, qui in nomine tuo inſcripti ſumus in interiori velo Sanctuarii tui excelſiſſimi. Nomen tuum audiat mors, & conſternetur: Abyſſi rumpantur; Inimicus conculcetur: *Spiritus malignus* contremiſcat. Draco recedat: & infidelitas elongetur: & apoſtata affligatur: *ira langueſcat, invidia nil efficiat*, obſtinatus redarguatur, & exſtirpentur omnes amatores pecuniæ [avari]. Moleſtia recedat: fraudulentus proſternatur: & hebeſcant omnes ſpecies veneficiorum. Da Domine oculis interioribus cordis 14
noſtri, ut te contueantur, celebrent & laudent te memores tui, & ſerviant tibi, quoniam tu ſolus portio eorum es: Filius & verbum Domini cui cuncta ſubjecta ſunt. Quibus [te] per gratiam revelaſti, [eos] perfice & corrobora: illos qui in gratia ſunt, ſana: Cuſtodi eos qui virtute linguæ celebrant fidem: & qui vo-

ለ፡

(z) Mutilus hîc videtur locus & ſenſus imperfectus.

ዘበቃለ፡ ልሳን፡ ተምህሩ፡ አርትዕ። እ
ለ፡ ይገብሩ፡ ፈቃደከ፡ ለዘለፉ፡ አድ
ኅኖ። መዓስበ፡ ሐውጽ። እጓለ፡ ማው
ታ፡ ተወከፍ። እለ፡ በሃይማኖት፡ አ
ዕረፉ፡ ተወከፎ።

15 ሀበነ፡ ለነ፡ ክፍለ፡ እግዚኦ፡ ምስ
ለ፡ ኵሎሙ፡ ቅዱሳኒከ። ሀበነ፡ ኃይ
ለ፡ ናሥምርከ፡ በከመ፡ እሙንቱ፡ አ
ሥመሩከ። ሕዝበከ፡ ረዐይ፡ በርት
ዕ፡ ወቅድሳት። እግዚኦ፡ ሀበነ፡ ለኵ
ልነ፡ ድማሬ፡ ለእለ፡ ንትሜጦ፡ ቅድሳ
ቲከ። ንጽገብ፡ መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ወ
ጽንዐ፡ ሃይማኖት፡ ዘበጽድቅ። ከመ፡
ለዘለፉ፡ ኪያከ፡ ናእኵት፡ ወለወ
ልድከ፡ ፍቁርከ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶ
ስ። እስመ፡ ለከ፡ ክብር፡ ወስብሐ
ት፡ ለዓለመ፡ ዓለም።

16 ሐዋሬ፡ ነፍስ፡ ለጻድቃን፡ መርሕ። ወ
ለቅዱሳን፡ ምክሕ። ሀበነ፡ እግዚኦ፡
ሰዐይንት፡ አእምሮ፡ ወትረ፡ ኪያከ፡
ይርአያ። ወአእዛነ፡ ቃለ፡ ዘባሕቲ
ትከ፡ ይስምዓ። እምከመ፡ ጸገበ፡
ነፍስነ፡ እምጸጋከ። ልበ፡ ንጹሐ፡
ፍጥር፡ ለነ፡ እግዚኦ፡ ከመ፡ ዘልፈ፡ ዕ
በየከ፡ ንለቡ፡ ለኄር፡ ወለመፍቀሬ፡
ሰብእ፡ አምላክነ። ሠምር፡ ለነፍስ፡
ዚአነ። ወሕሊና፡ ዘኢይጸንን፡ ጸገወ
ነ፡ ዘተመጦነ፡ ዚአከ፡ ሥጋ፡ ወእንቲ
አከ፡ ደመ። ንሕነ፡ አግብርቲከ፡ ትሑ
ታን፡ እስመ፡ መንግሥት፡ ዚአከ፡ እ
ግዚኦ፡ እኩት፡ ወስቡሕ። አብ፡ ወወ
ልድ፡ ወመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ይእዜኒ፡ ወ
ዘልፈኒ፡ ወለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን።

ce linguæ edocti fuerunt, dirige. Illos qui faciunt voluntatem tuam, æternùm ſalva. Viduas viſita. Orphanos ſuſcipe. Illos qui in fide obdormiverunt, ſuſcipe. L. III. c. 4. N. XXXI. & XXXII.

Da nobis quoque portionem Domine! cum omnibus ſanctis tuis; Da nobis vires ut placeamus tibi, quemadmodum illi placuerunt tibi. Populum tuum paſce in rectitudine & ſanctitate. Domine da nobis omnibus conjunctionem animorum, qui accipimus ſacra tua, ſatiemur Spiritu S. & robore fidei veræ; ut in perpetuum tibi gratias agamus, & dilecto filio tuo Jeſu Chriſto, quia tuus eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

Gubernator animarum, ductor juſtorum & gloria ſanctorum. Da nobis Domine oculos ſcientiæ, qui ſemper te reſpiciant: & aures quoque quæ tantùm tuum verbum audiant, poſtquam nunc ſaturata eſt anima noſtra gratiâ tuâ. Cor mundum crea nobis Domine, ut ſemper magnitudinem tuam conſideremus, qui bonus es & φιλάνθρωπος, Deus noſter! gratam habe animam noſtram, & mentem conſtantem largire nobis, qui accepimus corpus tuum & proprium tuum ſanguinem. Nos ſervi tui humiles, quoniam regnum tuum, Domine, inclytum & glorioſum, Pater, Filius & Spiritus S. nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

1 N°. XXXII. De Pſeudepigraphis Apoſtolicis.] Quandoquidem Statuta ſeu Conſtitutiones, & *Canones* ſupradicti, ut & *Liturgiæ* nonnullæ titulum Apoſtolicum præ ſe ferunt, multi viri docti, ut demonſtrarent illa Apoſtolorum non eſſe, magno labore deſudarunt; (a) quô nunc ſuperſedere poſſumus, poſtquam omnia tam clara facta ſunt, ut nemo amplius id defendere velit, niſi fortasſis ſimpliciores Habeſſini cum reliquis Orientalibus, qui ex ſolis titulis judicant.

2 Num temeritate vel ſimplicitate deſcriptorum, vel caſu impoſiti fuerint tituli iſti, nunc non anquiremus. Certum eſt, etiam primitivis Eccleſiæ temporibus talia ſcripta inter fideles oberraviſſe. Huc enim reſpicit *Canon LX. vulgò Apoſtolorum:* Εἴ τις τὰ ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία, ὡς ἅγια ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας δημοσιεύοι, &c. qui ſic reddendus eſt: *Si quis libros ab impiis hominibus falſis titulis* [Apoſtolorum *nempe* vel patrum Orthodoxorum] *inſcriptos tanquam ſacros in Eccleſiis vulgaverit*, &c. Videatur *Zonaræ Commentarius in hunc Canonem*, qui inter tales libros expreſsè refert *Conſtitutiones Apoſtolorum per Clementem* ſcriptas, (b) de quibus ſententiam Patrum in Trullo congregatorum N. XXX.

3 ſupra adduximus. Potuit tamen alia ſubeſſe cauſa, cur ita inſcriberentur, non quòd §. 113. & autorum nomina deſignarent, ſed ut in eorum feſtis recitarentur: vel aliàs in eorum, ſeqq.

Xx quo-

(a) Inter alios Joannes Dallæus in tractatu ſupra allegato, in quo Conſtitutiones à Turriano, viro parum judicioſo, editas, graviter & meritò impugnat, ſimul Canones Apoſtolorum illis annexos omni autoritate privat. Quamvis eruditi omnes agnoſcant, opuſculum illud ſeorſim compilatum, ab impoſtore quodam illic agglutinatum fuiſſe. (b) Et tamen Canones Apoſtolorum ab ipſis Apoſtolis profectos putat. hoc cap. N. 30. §. 114.

L. III. c. 4. quorum nomen præ ſe ferunt, honorem denominati fuerint. (c) Igitur quamvis 4
N. XXXIII. veram rationem talium inſcriptionum ignoremus, eas propterea non ſtatim mendacii vel fraudis arguemus. Exemplo ſint *Liturgia* ſexta *Domini noſtri*, quam numero præcedente Lectori dedimus: & octava *Dominæ noſtræ*, quas nemo ſanus Domini noſtri & Dominæ noſtræ opuſcula dixerit; is enim ex textu ipſo ſtatim redargueretur. (d) Ex quo etiam ſequitur, quòd inſcriptores neminem fallere voluerint, aliàs totum opus tali inſcriptioni accommodaſſent. Idem cenſeo de *Liturgiis*; quæ *D. Marci* & *D. Iacobi* nominibus circumferuntur, quæ maximam cenſuram paſſæ ſunt, reſectis iis, quæ tantis autoribus convenire non videbantur. Quis verò credat *M. Baſilium*, nec non *Chryſoſtomum* auſum fuiſſe, Prototypo ſublato, Liturgiam ab Apoſtolo compoſitam contrahere, uti *Menologium Baſilianum de Iacobo Domini fratre* nimis audacter agit, his verbis: *Primus divinam Liturgiam ſcripſit, quam à Chriſto didicerat, ſed poſtea compendioſiorem eam fecit M.* Baſilius: *deinde* Chryſoſtomus *propter hominum imbecillitatem.* Egregia ſcilicet ratio contrahendi & imminuendi Apoſtoli alicujus ſcriptum. Cur non abbreviarunt etiam *Epiſtolam Pauli ad Romanos*, omiſſis iis, quæ infirma noſtra ingenia tranſcendunt. Abſit, ut viris ſanctis tale quid imputemus. Non vacat eas conferre cum Liturgiis quæ in Oriente reperiuntur, ſi conveniant, utique *ante Concilium Chalcedonenſe* Habeſſini eas acceperunt, quia poſt illud nullum cum Eccleſia Græca vel Latina commercium amplius habuerunt. 5 6

N°. XXXIII. De libro Æthiopico ORGANON DENGHEL dicto.

] Liber Æthiopicus ኦርጋኖን፡ ድንግል፡ *Organon Muſicum B. Virginis* dictus, 1
3, 5, 82. in laudem *B. Mariæ* effuſiſſimus eſt, nam ut alibi diximus: *Habeſſini ſanctiſſimæ Virginis cultores ſunt nimii.* Igitur magni faciunt librum iſtum, ſimilitudinibus allegoriisque refertum, nec non Rhetorico verborum faſtu ornatum. Recens eſt, ab *Abba* 2
Georgio Doctore quodam Æthiopiæ compoſitus, qui & alios tractatus ſcripſit, referente *Gregorio meo*, ex cujus dono illum poſſideo, in Æthiopia ſcriptum & ligatum. Dictio Æthiopica iſtius tractatus genuina eſt; ideoque pro Lexico meo, nec non Grammatica concinnanda utilis fuit.

Lectiones in ſingulas hebdomadis ferias continet, ſed, quod mirum eſt, incipit 3
à ſecunda, hoc modo:

በሰኑይ፡

በስመ፡ እግዚአብሔር፡ ሥሉስ፡ ዘእንበለ፡ ፍልጠት፡ ወአሐዱ፡ በጽመረት፤ ዕሩየ፡ ህላዌ፡ ዕሩየ፡ መለኮት፤ ዘአሐቲ፡ ይሰግዱ፡ እምኅበ፡ ሰብእ፡ ወመላእክት። እጼሊ፡ እንከ፡ ዘንተ፡ ጸሎተ፡ ዘይሰመይ፡ ኦርጋኖን፡ ውዳሴ፤ ወመሰንቆ፡ መዝሙር፡ ወዕንዚራ፡ ስብሐት፤ ዘአስተበፅዖ፡ ድንግልናሃ፡ ወነገረ፡ ዕበያ፤ ወአክብሮ፡ ስማ፡ ወሰብሖ፡ ቅድስናሃ፡ ወገነየ፡ ለንግሠ፡ ለቅድስት፡ ወንጽሕት፡ ወቡርክት፡ ማርያም፡ ዘበዕብራይስጢ፡ ማሪሃም፡ ድንግል፡ ወላዲተ፡ አምላክ።

Lectio feriæ ſecundæ.

In nomine Dei omnipotentis, qui trinus eſt ſine diviſione, & unus conjunctione: par eſſentia & æqualis divinitate: qui pariter adoratur & ab hominibus & ab Angelis. Orabo igitur hanc orationem, quæ vocatur ORGANON ENCOMII, *& cithara pſalterii & lyra laudis*, quâ beata prædicatur virginitas; celebratur magnitudo, honoratur nomen, & laudatur ſanctitas, & extollitur regia dignitas ſanctæ, caſtæ & benedictæ MARIÆ, (*Ebraicè Mariham*) (e) Virginis, genitricis Dei, &c.

Reperitur liber hic aliàs bis in Europa, in *Bibliotheca Oxonienſi, & Hamburgi*, apud Lt. *Ezram Ezardi.*

N°. XXXIV.

(c) Veluti ſi quis *Inventum* ſuum vocet *Brandeburgicum*, non quòd *Elector Brandeburgicus* id excogitaverit, ſed quòd autor in honorem Sereniſs. Electoris id evulgare in animo habeat. (d) Wanslebius tamen in inſanâ hac opinione fuiſſe videtur. Nam Liturgias iſtas in conſpectu Operum Æthiopicorum recenſens, cùm ad hanc noſtram veniſſet, *Sexta*, ait, *quæ Domino noſtro Jeſu Chriſto adſcribitur*, ſcil. tanquam autori. (e) Tam parum Hebraicè callent, ut & nomen *Mirjam* ignorent.

N°. XXXIV. De Prophetia Enochi an extet Æthiopicè ?] L. III. c. 4. XXXIV. pag. 395.

1 *Gaſſendus* in vita Peireskii *de Ægidio Lochienſi Capucino*, qui in Ægypto ſeptennium egerat, inter alia ſcribit : *Quandoquidem inter cætera animadvertiſſe ſe dixit* Mazapha Einok (f) *ſeu* Prophetiam Enochi, *declarantem ea, quæ ad finem usque ſeculi eventura ſunt; librum Europæ pridem inviſum, illic autem charactere ac Idiomate Æthiopico ſeu Abyſſinorum, apud quos is fuerat ſervatus, conſcriptum, ideò* Peireskius *ſic fuit accenſus ejus quoquo pretio comparandi ſtudio, ut nullis parcens ſumptibus, ipſum denique ſui*
2 *fecerit juris.* Emanavit hinc fama de hoc libro ad eruditos, qui me hortati ſunt, ut omnem operam impenderem, adipiſcendi ſpecimen ſaltem iſtius libri, de quo à tot ſeculis, an unquam extitiſſet, vel cujus momenti & autoritatis eſſet, apud ſcriptores diſquiſitum fuerit.

[Videantur è Veteribus *Origenes contra Celſum lib. 5. & in Num. c.* 34. ubi dicit: *apud Hebræos in nulla autoritate haberi.* Tertullianus *de idolol. c. 4. de cultu fœminarum cap. 1. nec non de habitu mulierum c. 3.* Auguſt. de civitate Dei, Lib. 15. c. 23. Inter recentiores Druſius in ſuo *Henoch. Bangius in cœlo Orientis. Exercit.* 1. quæſt. 5. & 6. omnium latiſſimè exponit, quæ de hoc libro ſciri poſſunt.]

3 Igitur & ego nullis neque ſumtibus neque laboribus peperci, donec ſpecimen iſtius libri adipiſcerer. Primò eum quæſivi *Aquis Sextiis*, ubi noveram *Peireskium* vixiſſe : mox audito Bibliothecam ejus à *Card. Mazarino* emtam, & *Lutetiam Pariſiorum* translatam, initium & finem libri depingi curavi, perversè depictum enucleavi, atque cum *Hottingero* communicavi, qui ea occaſione *diſſertationem* inte-
4 gram de hoc libro edidit. Tandem ſub finem anni 1683. ipſe Lutetiam Pariſiorum veni, atque librum hunc in *Bibliotheca Regia*, quò ex Mazariniana translatus fuerat, reperi, deaurato involucro, tanquam egregius aliquis liber eſſet, obtectum, cum titulo : *Revelationes Enochi Æthiopicè.* Sed *Henochi* non eſſe ex ipſo ſtatim titulo apparet, in quo autor libri በሃይለ፡ ሚካኤል፡ *Bahaila-Michael*, disertè nominatur; qui ex veteribus fragmentis has quisquilias compilavit, quales nobis *Ioſephus Scaliger de Egregoris è libro Georgii Syncelli*, qui etiam titulum *Enochi* habuit, publicavit. Contuli locum illius, & ibi multo plures artes, quas Angeli homines docuiſſe dicuntur, quàm in fragmento Scaligeri reperi. Henochus paſſim citatur. Continet etiam peculiarem tractatum de *nativitate Henochi*, unde fortaſſis libro nomen. Verùm tam craſſas ac putidas fabulas continet, ut vix legere ſuſtinuerim.

Exordium Libri paucis hic damus :

በስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመንፈስ፡
5 ቅዱስ፡ ፩ አምላክ።

ወዝውእቱ፡ መጽሐፈ፡ ምሥጢ
ረ፡ ሰማይ፡ ወምድር፡ ዘይነግር፡ ም
ሥጢረ፡ ደብተራ፡ ቀዳማዊት፡ ወደኃ
ራዊት፤ ዘየየድዑ፡ ምሥጢረ፡ ኵሉ፡
ፍጥረት፡ ዘከመ፡ ተፈጥረ፡ በበ፡
ጾታሁ፤ ዘተምህረ፡ አባ፡ በሃይለ፡
ሚካኤል፡ ወለበወ፡ እምንበ፡ ተ
ምሃኒ፡ ሰማይ፤

ወመልአክኒ፡ ዘተፈነወ፡ ኀቤሁ፡
ብርሃናዊ፡ ይቤሎ፤ ስማዕ፡ እንግር
ከ፡ እምጥንቱ፡ ወአጤይቀከ፡ ኵ
ሉ፡ በበ፡ መትለወ፡ ነገር፤ በእን
ተ፡ ምሥጢረ፡ መለኮት፤ ኢሀሎ፡
አብ፡ እምቅድመ፡ ወልድ፡ ወኢሀ
ሎ፡ ወልድ፡ እምቅድመ፡ አብ፤ ወኢ
ሀሎ፡ መንፈስ፡ ቅዱስ፡ ቅድመ፡ አብ፡

In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti unici Dei.

Hic eſt liber myſteriorum cœli & terræ. Qui enarrat myſterium tabernaculi primi & poſtremi : qui recenſet myſterium omnium creaturarum, quo pacto creatæ fuerint quæque ſuo ordine. Quæ didicit *Abba Bahaila-Michael, & intellexit ex Tamhana-Samai.*

Angelus autem qui miſſus fuit ad eum lucidus, dixit ei : *Auſculta* [ut] *narrem tibi ab initio, & certiorem te faciam omnium rerum ſecundum ordinem earum. De myſterio divinitatis : Non eſt Pater ante Filium, neque eſt Filius ante Patrem, neque eſt Spiri-*

(f) Æthiopicè eſt መጽሐፈ፡ ሄኖክ፡ *Liber Henochi.* Hottingerus hæc exſcripſit in ſua Bibliotheca Orient. L. 3. p. 2. c. 6. p. 319.

L. III. c. 4. N. XXXIV. ወወልዱ። ሀለውቶሙ፡ እምቅድሙ፡ ፍጥረት፡ ዓለም፡ ወአሐዱ፡ ውእቱ፡ ሀለውቶሙ። | *tus Sanctus ante Patrem & Filium, ſed exiſtentia eorum* [eſt] *ante creationem mundi: & una eſt eſſentia eorum.* &c.

Hæc ſufficiant ad demonſtrandum non eſſe Librum Henochi.

Sed paulo poſt ſequuntur futiles & abſurdiſſimæ narrationes, ex quibus unam 6
tantùm dabimus de bello ስጣናኤል፡ *Setnaelis* [ſic vocat Diabolum] cum *Michaele Archangelo*, ubi prolixè refert copias innumerabiles equitum, *peltariorum, cataphractorum, funditorum, haſtatorum* & neſcio quorum amplius. Garrit, exercitum Michaelis bis fuſum fuiſſe ab exercitu Setnaelis; at tertio conflictu Michaelem, acceptâ à Deo cruce ſplendidâ, in qua ſcriptum erat: *In nomine Dei Patris, Filii & Spiritus S. unici Dei* &c. victoriam reportaviſſe.

Putidiſſima *Setnaelis* deſcriptio poterit referri ad Talmudiſtarum *Behemotum* 7
& *Leviathanem*, nec non ad Judæorum בר יוכני *Bar-juchne* ſeu immenſum illum Gallum cœleſtem, & Arabum *avem Ruch*. Ea ſe habet prout ſequitur:

ወኮነ፡ ፍጥረቱ፡ ለስጣናኤል፡ ፲፻ ወ፯፻ በእመት፡ መልአክ፡ ቆሙ። ወርእሱ፡ መጠነ፡ ዶብር፡ ዐቢይ። ወአፈሁ፡ መጠነ፡ ፵ በእመት። ወቀራንብተ፡ ዐይኑ፡ ምሕዋረ፡ ሠሉስ፡ ዕለት። ወሶበ፡ ፈቀደ፡ ያስተጋብእ፡ ብንተ፡ ዐይኑ፡ በ፯ ዕለት፡ እምዕፀብ፡ ያስተጋብእ። ወእደዊሁ፡ ፸፡ በእመት፡ ወእገሪሁ፡ ፸፻ በእመት፡ ወገጹ፡ መጠነ፡ ምሕዋረ፡ ዕለት፡ ወነፍስቱሂ፡ ፻፡ በእመት። ወኮነሂ፡ ሶሙ፡ ነፍስት፡ ለመላእክት፡ ስመ፡ ለሕዝቅኤል፡ ነቢይ፡ እንዘ፡ ይብል። በ፪ ክነፊሆሙ፡ ይከድኑ፡ ገጾሙ። ወበ፪ ይከድኑ፡ እገሪሆሙ። ወበ፪ ይከድኑ፡ እደዊሆሙ። ወበ፪ ይከድኑ፡ ነፍስቶሙ። እእምርኩ፡ ከመ፡ ሶሙ፡ ነፍስት፡ ለመላእክት። ወአልቦ፡ እምውስቴቶሙ፡ ከመ፡ ተባዕት፡ ወአንስት፡ ወኢይወልዱ፡ ወኢይትወለዱ። ወስጣናኤልሰ፡ ዘይኍሠዕ፡ ክምረ፡ እምአፉሁ፡ መጠነ፡ ዶብር፡ ዘየውሕዝ፡ እምነገሁ፡ እስከ፡ ፪ ሰዐት፡ ምሕዋረ። ወምራቅ፡ ዘይወፅእ፡ እምአፉሁ፡ መጠነ፡ ዮርዳኖስ።

Talis autem erat creatura Setnaelis; Centenorum millium & ſeptingentorum cubitorum Angelicorum [erat] ſtatura ejus. *Caput* ejus [erat] inſtar maximi montis. Et *os* ejus erat ferè quadraginta cubitorum. *Supercilia oculorum* ejus trium dierum itinere [diſtabant]. Cùm vellet convertere *pupillas oculorum* ſuorum, vix ſeptem dierum ſpatio id peragebat. *Manus* habebat LXX. cubitorum: *pedes* verò Septem millium. Et *facies* ejus unius diei itinere lata erat.

Quanta fuerint reliqua membra omnia portione tanti corporis atque capitis, 8
lectoris arbitrio æſtimanda non relinquere voluit vecordiſſimus autor, ſed ipſe ineptisſimè menſuravit, etiam turpiſſimum, quod centum cubitis longum fuiſſe fabulatur. Latinè reddere nolui. Æthiopicus lector intelliget, & multùm ridebit; multò magis verò indignabitur, cùm Ezechielem allegari cognoverit, quaſi ille teſtetur: *Eſſe angelis octo alas* [non ſex ut Seraphinis apud Eſaiam] *quibus non tantummodò faciem, & manus pedesque, ſed & verenda contegant.* Tam effrenis mentiendi impudentia illi eſt. Mox tamen ſubjungit non dari inter Angelos mares & fœminas. Di- 9
menſionum corporis humani gnari monſtrum ſibi deſcribi putabunt, dum iſta legent. Latitudinem faciei unius diei itinere facit: ſuperciliorum verò diſtantiam trium. Sputum oris ejus Jordani ſimile dicit. Judicent jam lectores, quàm pulchræ hæ ſint revelationes Enochi, tam pulchro involucro, tantisque ſumtibus dignæ. Libentiùs de ſtultiſſimo hoc libro tacuiſſemus, niſi jam apud tot claros viros hic illic mentio illius facta fuiſſet.

Cæterùm an Patriarcha Enoch librum, prædictionem futurorum continen- 10
tem, ſcripſerit, ex Epiſtola Judæ probari nequit. Apoſtolus enim nullum talem librum citat, ſed duntaxat προεφήτευσε Ἐνώχ *Prophetavit Enoch* inquit; Prophetia iſta

vel

vel traditione inter pios Iſraelitas conſervari: vel poſt diluvium in piorum libris L.III.c.4.
conſignari potuit, ut memoria ejus conſervaretur. N.xxxv.

1 N°. XXXV. De Libellis quibusdam ſuperſtitioſis apud Æthiopes repertis] Alius & à priori diverſus eſt liber non minus abſurdus, quem ſub nomine ጸሎት: ርቅት: *Orationis Magicæ*, in Hiſtoria noſtra hoc capite §.51. deſcripſimus. Quod monendum fuit, quia vir doctus Hiſtoriam noſtram allegans, eundem cum præcedente libro eſſe putavit.

2 Plures ejus farinæ dantur, qui, quoniam toties in Europa, & aliquoties in Bibliotheca Vaticana reperiuntur, ſpecimina quædam ex illis hîc proferemus, ut eruditi libellos fortè oblatos cognoſcere, & diſcernere poſſint. Gallicum ut & Altorfinum, nec non Viennenſe exemplar ſic incipit:

በስመ: አብ: ወወልድ:
ዛቲ: ጸሎት: ዘእግዚእትነ: ማርያ
ም: ዘጸለየት: ባቲ: በውስተ: ሀገረ:
በርቶስ ፡፡ ወተፈትሐ: ኵሉ: ንጸው
ንት: ዘውስተ: ሀገር። ወአድኀኖ: ለ
ማትያስ: ረድአ: ወአምኑ: ሰብአ: ሀ
ገር ፡፡

In nomine Patris & Filii &c.

Hæc eſt oratio *Dominæ noſtræ Mariæ*, quam oravit in ipſa urbe *Berytho* (g). Et ſoluta fuerunt omnia vincula ferrea, quæ erant in urbe; & liberavit *Matthiam* diſcipulum, & crediderunt cives illius urbis.

3 [De hoc diſcipulo Matthia, quare carceri incluſus, vel quomodo liberatus fuerit, non dicitur. Extare talem aliquam Hiſtoriam Apocrypham apud Æthiopes colligo etiam ex Poëta meo, qui de hoc miraculo ſic ſcribit: Enc. 21. Octob. 2.

እማእሰረ: ጌጋይ: ፈትሕኒ ። ወላዲተ: ክርስቶስ: አምላክ ።
እምነ: ሞቅሕ: ጽኑዕ: ወእምነ: ማእሰር: ድሩክ:
ከመ: ፈታሕክዮ: ዮም: ለማትያስ: ላእክ ፡፡

E vinculis erroris exſolve me, O genitrix Chriſti Dei!
E compede valido, & vinculis atrocibus,
Sicut exſolviſti hodie Matthiam *miniſtrum.*]

Mox ex abrupto incipit:

4 ይቤ: እግዚእነ: ወመድኀኒነ: ኢየ
ሱስ: ክርስቶስ: ለመላእክቲሁ: ን
ጹሓን። ወለአርድእቲሁ: ቅዱሳን: ወኄ
ራን: በእንተ: ዛቲ: ጸሎት ። ከመ: አ
ልቦ: ዘየአምራ: ኢመላእክት: ሰማ
ይ። ወኢሊቃነ: መላእክት ። ወኢሱራ
ፌል: ወኢኪሩቤል: ወኢአሐዱ: እም
ሰራዊት: ሰማያት: አላ: አብ: ወ
ወልድ: ወመንፈስ: ቅዱስ: አሐዱ: አ
ምላክ ፡፡

Ait Dominus noſter & Salvator noſter *IESVS CHRISTVS* angelis ſuis puris, & diſcipulis ſuis ſanctis & bonis, de hac oratione: *Neminem eſſe, qui noverit eam, neque Angelos cæleſtes, neque Archangelos, neque Seraphim, neque Cherubim, neque quenquam ex copiis cæleſtibus, niſi Patrem & Filium & Spiritum Sanctum unicum Deum.*

5 Paulo poſt ad matrem converſus ait:

ወካዕበ: አነ: አጤይቀኪ: ኦማ
ርያም: ወላዲትየ: ከመ: ትትወ
ከፊ: ዘንተ: ግብረ: ዐቢየ። ወትግሠ
ሢ: ውስተ: ዝንቱ: ጸሎት ፡፡ ወኮ
ነ: ሶበ: ሰምዐት: እግዚእትነ: ዘንተ:
እምወልዳ: ፍቁር: ቆመት: በእገሪ
ሃ: ወነሠሠት: ኀበ: እግዚእነ: ኢ
የሱስ: ክርስቶስ ። እስከ: አድኀ
ኖ: ለማትያስ: ረድአ: እሞቅሕ:
ወተፈትሐ: ኵሉ: ንጸውንት: ዘ
ውስተ: ሀገር: በይእቲ: ጊዜ ፡፡ ወሰፍ
ሐ: እደዊሃ: መንገለ: ምሥራቅ: ወ

Rurſus ego ſignifico tibi, *O Maria genetrix mea! ut ſuſcipias hoc opus magnum, ac petitionem tuam facias hac oratione.* Et factum eſt, cum audiſſet Domina noſtra hoc ex filio ſuo dilecto, erexit ſe in pedes ſuos, ac rogavit tamdiu Dominum noſtrum *IESVM CHRISTVM*, donec liberaret *Matthiam diſcipulum* è compedibus; Et aperta ſunt omnia vincula, quæ erant illo tempore in urbe. Et extendit manus ſuas verſus Orientem & reſpexit

(g) Phœniciæ urbs eſt, in littore Maris mediterranei ſita.

L.III.c.4. N.XXXV.
እንቃዕደወት፡መንገለ፡ፋቁር፡ወልዱ፡
ኢየሱስ፡ክርስቶስ፤ ወወጠነት፡በዛ
ንቱ፡ ጸሎት፡እንዘ፡ትብል፨ እጼርኀ፡
ኀቤከ፡እግዚእየ፤ወአምላኪየ፡ወወ
ልድየ፡ወንጉሥየ፡ ወመድኀንየ፡ ኢየ
ሱስ፡ክርስቶስ፨
አነ፡እምከ፡ማርያም፡ አነ፡ማሪሃ
ም፡አነ፡ወላዲት፡ሕይወት፡ኵሉ፡ዓ
ለም፨ እስተበቍዐከ፡ዮም፡ወእስ
እለከ፡ ወእንሣሣ፡እምኔከ፡ከመ፡
ትስማዕ፡ቃለ፡ስእለትየ፡ ወትፈኑ፡ሊ
ተ፡ኃይለ፡ መላእክት፤ ሱራፌል፡ ወ
ኪሩቤል፡ወኵሉ፡ ኃይለ፡ ሰማያት፡
ከመ፡ ይፈጽሙ፡ ዘውስተ፡ ልብየ፡
ወኵሉ፡ ስእለትየ፡ ወኵሉ፡ ዘእፈ
ቅዱ፡ እምኔሆሙ፡ እምሠናያት፤ እ
ስመ፡ አንተ፡ ረዳኢየ፡ ወተስፋየ፡ ወላ
ዕሌከ፡ ትውክልትየ፡ አዶናይ፡ አዶና
ይ፡ ወልድየ፡ ፋቁር፨

dilectum filium ſuum *IESVM CHRISTVM.* Et cœpit hac oratione, dicens: *Invoco te Domine mi! & Deus mi! Fili mi! & Rex mi & Salvator mi IESV CHRISTE!*

Ego mater tua Maria, *ego* Mariham (h) 6
ego genitrix vitæ univerſi mundi. *Supplex oro te hodiè, & precor te, ac peto à te, ut audias vocem precum mearum, ac mittas mihi robur angelorum, Seraphim & Cherubim, & omne robur cœlorum, ut efficiant quod eſt in corde meo, & omnem petitionem meam, & quidquid bonarum rerum deſideravero ab ipſis. Quia tu es adjutor meus, & ſpes mea, & in te fiducia mea,* Adonai, Adonai, *Fili mi dilecte.* &c.

Deinde digreditur ad varias ſalutationes, ut mos Æthiopibus; & ſalutat mon- 7
ſtroſa illa nomina, quorum in Hiſtoria noſtra meminimus, hoc modo:

ሰላም፡ለአስማት፡ዐቢይት፡፷፡አ
ስማቲሁ፡ለአብ፡ኄር፡ ወውእቶሙ፡
እሉ፨ አልፋ፨ኢየስዮንሮድዮ፨ ሄ
ድራ፨ ዮድርፋወአፋሎጳሎሜስ፨
ኡኡስነኖያክክአወስ፨ ሄሴወንደን
ፋስ፨ አሮንዮስ፨ዶሀዲ፨ ክኔኤሎ፨
ጌክጴኔልዴካን፨ ሀሀዴዲ፨ መታሮ
ዳዱለማጢስ፨ ዶዓኤል፨ ርሔባሩ
ስ፨ዶዮስ፨ክኤል፨

Pax nominibus magnis, LX. nominibus Patris boni. Illa autem ſunt: Alfa. Ijasjonrodech. Hedra. Jodarfvvoaflopalomes. Uuſſenojaccavvôs. Heſevvondenfes. Aronjos. Dehdi. Kenelo. Ghecpeneldecan. Hehededi. Matarodadulamatis. Deael. Rehebarus. Dejös [forte Deus] Keel.

Iſta nomina aliquoties repetuntur ut numerum ſexagenarium abſolvant. 8

Plura addere tædet, & tantum addidiſſe piget. Animo faſtidioſo iſta ſcribere coactus fui, quia animadverti, abſurdiſſimorum iſtorum libellorum apud eruditos, argumenti illorum ignaros, paſſim mentionem factam eſſe, cùm illius, qui in Bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi aſſervatur: tùm alterius, quem D. Johannes Erneſtus Gerhardus p. m. in Bibliotheca Altdorfina deſcripſit; cùm neuter ulla mentione dignus eſſet. Alioquin ſciendum eſt, Muhammedanos etiam plurima talia ſuperſtitioſa nomina habere, quibus certas virtutes adſcribunt.

Sed tota iſta deteſtabilis ſcientia à Judæis originem habet, qui *Cabalam* quandam *practicam* quam קבלה מעשית vocant, ſe habere tradunt, ſed valdè ſecre- 9
tam & paucis notam. Iſtam doctrinam Cabaliſticam conſiſtere nugantur in ſcientia genuinorum nominum Angelicorum. *Fingunt* enim unicuiqne rei, etiam minimæ, Angelum præfectum eſſe, cujus nomen ſi quis ſciat, eumque provocare poſſit, eum mirabilia quævis ope angeli iſtius, quem מלאך משביע *Angelum adjuratum* vocant, præſtare poſſe. Quam *quiritationem* illi non כשפנות cum *Magica arte,* vulgo *Kiſchuf,* dicta: neque cum שדים *Dæmonibus* aut רוחות *ſpiritibus* quicquam commune habere, ea propter nec incantationem Diabolicam, ſed *Magiam* quandam *naturalem* & quaſi Angelicam eſſe prædicant. Scilicet proximus eſt ad præſtigias Diabolicas gradus. Narraverunt mihi Judæi: *Fuiſſe hic* Franco- 10
furti [ubi hæc ſcribo] Judæum ר״ אליה בעל שם R. Eliam nominum, *talis* Cabalæ *peritum, qui præſentibus multis Iudæis, cultro in parietem infixo, rurſumque extracto, vinum tanquam per ſiphunculum ex dolio Iudæi vicini, elicuerit,*

ejusque

(h) Sic ineptè putant *Mariam* Hebraicè vocari; ut ſupra Num. XXXIII. 3. lit. d. obſervare eſt.

ejusque pretium illi poſtea ſolverit; fuiſſe autem vinum bonum & כושר Coſcher, *ut aje-* L. III. c. 4.
bant. Hoc arcano poſſe homines brevi tempore maxima itinera conficere, literas celerri- N. xxxv.
mè mittere, & ſimilia. Cum dixiſſem illis: *Cur non docerent hanc artem tabellarios ſuos, ut ultra Sabbaticum flumen populares ſuos viſitatum proficiſcerentur*, reſponderunt mihi המלאכים הקדושים *Sanctos angelos ſine extrema neceſſitate quiritandos non eſſe.* Hoc ſolum effugium ſupererat.

11 Unum tantùm addemus, quinque illa nomina cancrina S A T O R, A R E P O, T E N E T, O P E R A, R O T A S. etiam in magicos iſtos libellos irrepſiſſe, nam impiè ſcribunt, ፭ ቍንዋት፡ ዘቀነዉዎ፡ ሥጋሁ፡ ዘውእቶሙ፡ እሉ፡ *hæc eſſe nomina quinque vulnerum* Chriſti. Sed aliter efferuntur, nimirum ሳዶር፡ አሮዳ፡ ዳናድ፡ አዴራ፡ ሮዳስ፡፡ SADOR, ARODA, DANAD, ADERA, RODAS. Id denique mirum mihi viſum fuit, quòd in oratione ſeptima Mſſti. exemplaris, quod nunc Dn. *Thevenot. Bibliothecæ Regiæ Præfectus Lutet. Pariſiorum* poſſidet, voces, quas Chriſtus in cruce protulit ኤሎሄ፡ ኤሎሄ፡ ለ Matth. 27.
ማ፡ ሰበቅተኒ፡ *Elohe, Elohe, lamma ſabaktani*, hoc modo ſcriptas repererim: v. 46.
ኤሎሄ፡ ኤሎኤ፡ ኤልማስ፡ አዋክተኒ፡፡ *Elohe, Eloe, Elmas avvactani.* De quibus ſupra N. xxvii. §. 6. hujus libri egi.

12 Gregorius meus, cùm illi apographum Mſſti. Altdorfini oſtenderem, reſpondit: ዝንቱ፡ መጽሐፍ፡ ኢውኩፍ፡ አላ፡ ገዱፍ፡ ውእቱ፡ በኢትዮጵያ፡፡ *Iſte liber non receptus, ſed rejectus eſt in Æthiopia.* Porro retulit: Tales libellos olim ex Ægypto [ſuperſtitionum ſcilicet patriâ] allatos, & ab imperitâ plebe deſcriptos & lectos fuiſſe; ſed à viris cordatis ſperni, & improbari.

ADDITIO.

De aliis Æthiopum Libris.

13 Habent Æthiopes & alios libros, & quidem ſacri argumenti plures, quàm profani. Præter eos quos in Hiſtoria noſtra nominavimus, reperi adhuc inter Schedas meas ſequentes.

ገብረ፡ ሕማማት፡ *Acta paſſionum* [ſc. Chriſti] leguntur à Dominica Palmarum uſque ad diem Sabbati.

አስተጋብኦ፡ q. d. *Congregatio Sanctorum.* Vitas Sanctorum continet.

መጽሐፈ፡ ሐዊ፡ *Liber Havvi.* Et hic de vitis Sanctorum agit; aliiſque variis argumentis. Liber eſt magnæ molis.

ትምህርት፡ ኅቡኣት፡ *Doctrina arcanorum* incerti autoris. Agit de Chriſto, & ſolet cantari in Eccleſia.

14 Referunt Patres Societatis (*in Additionibus à nobis ſæpè allegatis pag. 282.*) epiſtolam *P. Gonçali Rodrigheſii*, quam Latinè expreſſit *Nic. Godignus*; in qua dicitur: *quòd Gonçalus à* Claudio Rege *petierit duos monachos doctos transferendo in Æthiopicam linguam libro ſuo, quem compoſuerat*

Pera lhe moſtrar à pouca rezaõ, que todos os dos ſeus reinos tinhaõ, pera nos chamarem a os que ſeguimos a Igreja Romana hereges, & peores que Mouros. E porque ſabia, que tem elles hum livro, a quem chamaõ *Adulterio de Frangues*, feito pollos Siſmaticos e hereges de Alexandria, no qual livro reprovaõ o *Concilio Calcedonenſe*; dizendo: que fez *quatro peſſoas na ſanctiſſima Trindade*; com outros muitos erros, que falſamente nos impoem a nos: Eſte livro pedi tambem a el Rey. &c.

ad oſtendendum illi quàm iniquè omnes illius ſubjecti nos, qui ſequimur Eccleſiam Romanam, vocent hæreticos & [quidem] *pejores Muhammedanis. Et quia ſciebam, quòd haberent librum, titulô* Adulterium Francorum, *compoſitum à Schiſmaticis & hæreticis Alexandrinis, in quo rejiciunt* Concilium Chalcedonenſe; *prætexentes: quòd ſtatuerit* quatuor perſonas in Sanctiſſima Trinitate, *cum multis aliis erroribus, quos nobis imponunt. Hunc librum quoque à Rege petii. &c.*

15 Sed Claudius illum dare noluit. Ut ex titulo hujus libri conjicere licet, *Apoſtaſiam* denotare volunt *Latinorum ab Eccleſia Catholica*, multas falſas hypotheſes

de

L.III. c. 5. de Concilio Chalcedonenſi comminiſcentes; quem ſi haberemus, de Schiſmate
N.XXXVI. Jacobitarum exactiùs & pleniùs judicare poſſemus.

Adhæc pleroſque libros Græcos primitivæ Eccleſiæ verſos habent; Veluti

አፈ፡ ወርቅ፡ ዮሐንስ፡	*Iohannis Chryſoſtomi opera.*
ዮሴፍ፡ ጸሐፊ፡ ዜናት፡ አይሁድ፡	*Ioſephum ſcriptorē Hiſtoriarum Iudaicarum.*

& complures alios, quos in *Epiſtola de libris Habeſſinorum* ad Hottinger. nominavimus.

COMMENTARIUS

AD LIB. III. CAP. V.

N°. XXXVI. Habeſſinos Scripturam Sacram valdè amare, atque ex illa textus integros recitare] Quæ de Habeſſinorum ſtudio I erga ſacras Literas ſupra (i) retulimus, ea eodem modo verſa reperiuntur *Hiſpanicè* (k). Quæ majoris confirmationis causâ hic exſcribere voluimus. *En eſpecial los Señores, que no ſe contentam con que ſepan los Varones los libros ſagrados, ſi no procuram tambien no los ignoren las hijas, y aſſi no ay Señora, que dexe de ſaber de memoria las epiſtolas de S. Pablo, y los Pſalmos de David* (l). Porro *in epiſtolis Luſitanicis ſæpe citatis* ſequentia habentur 2 verba pag. 36. b.

Todos eſtes Chriſtaõs tem muita Fe, devaçaõ as palauras do ſanto Evangelho; & o trazem eſcrito muitos delles em nominas de couro nos buchos dos braços.	*Omnes iſti Chriſtiani in magnâ fide & devotione habent verba ſancti Evangelii, ſcriptum enim gerunt in pannis coriaceis circa lacertos brachiorum.*

p. 41. Ibidem de adoleſcente quodam, regii ſtemmatis Principe, ſcribunt: *Sabia de cor todo o Pſalterio, & quaſi todas as Epiſtolas de S. Paulo.* Hoc eſt; *Memoriter tenebat totum Pſalterium & ferè omnes Epiſtolas S. Pauli.* De Rege Suſneo ſcribunt *PP. So-* 3
p. 11. *cietatis Anno 1621. Tempus quod anteceſſores illius vanitatibus & voluptatibus tribuerunt,*
p. 92. *lectioni ſcripturarum impendit.* Epiſtola annua Ao. 1624. de matrona quadam Regis cognata, Italicè hæc habet:

Dopo cena molti giorni della ſettimana le legge un ſervitore ad alta voce quatro Evangelii e l'Epiſtole di San Paolo: finito che è ricomincia da capo.	*Poſt cœnam multis diebus Hebdomadis illi famulus alta voce prælegit quatuor Evangelia, & Epiſtolas S. Pauli; quibus finitis denuò incipit.*

N°. XXXVII. De Symbolo Fidei quô Habeſſini utuntur.] Diximus in Hiſtoria noſtra Æthiopes ignorare *Symbolum Apoſtolicum* quo nos uti- I mur, & pro eo adhibere *Symbolū Nicænum*, vel potiùs *Conſtantinopolitanum* (m). Quamvis hoc ipſum Symbolum communiter Nicænum vocetur, etiam ab ipſo Concilio
ſ. n. 31. 1. Epheſino (n). Reperitur autem in *Liturgia Æthiopica generali*, quam ቀኖና፡ ቅዳሴ፡
p. 163. vocari diximus, hoc modo:

ነአምን፡ በአሐዱ፡ አምላክ። እግ ዚአብሔር፡ አብ፡ አኃዜ፡ ኵሉ። ገባ ሬ፡ ሰማያት፡ ወምድር። ዘይሬኢ፡ ወዘኢያስተርኢ።።	Credimus in unum Deum Dominum, Optimum, Maximum, Patrem Omnipotentem, factorem cœli & terræ; qui videt [omnia] & non videri poteſt. (o)
ወነአምን፡ በ፩ እግዚእ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ ወልደ፡ አብ፡ ዋሕድ። ዘሀ ሎ፡ ምስሌሁ፡ እምቅድመ፡ ይትፈ	Et credimus in unum Dominum Je- 2 ſum Chriſtum filium Patris unicum, exiſtentem cum eo antequam crearetur

ጠር፡

(i) *Lib. I. cap. 14. n. 98. §. 2. ex epiſtolis annuis PP. Societatis de annis* 1607. & 1608. *cap. 12. p. 43.* (k) *Madriti* 1614. *è Typographia Regia Lib. I. p.* 70. (l) Luſitanicè ſupra extant. Verſionem habes d. n. 98. §. 2. (m) Secundum *Ioh. Gerh. Voſſium de tribus ſymbolis diſſert. 3. §. 9. & ſeq.* (n) *Teſte eodem, dicta diſſert. §. 4. & ſeq.* (o) Sic incongruè reddiderunt πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων.

ጠር፡ዓለም፤ ብርሃን፡ ዘእምብርሃ
ን፡ አምላክ፡ ዘእምአምላክ፡ ዘበ
አማን፤ ዘተወልደ፡ ወአኮ፡ ዘተገብ
ረ፡ዘዕሩይ፡ምስለ፡አብ፡በመለኮቱ፤
ዘቦቱ፡ኵሉ፡ኮነ፡ወዘእንበሌሁ፡አ
ልቦ፡ዘኮነ፡ወኢምንትኒ፡ዘበሰማይኒ፡
ወዘበምድርኒ። ዘበእንቲአነ፡ለሰብ
እ፡ወበእንተ፡መድኃኒትነ፡ ወረደ፡እ
ምሰማያት፤ ወተሰብአ፡እመንፈስ፡
ቅዱስ፡ ወእማርያም፡ እምቅድስ
ት፡ድንግል። ኮነ፡ብእሴ፡ወተሰቀ
ለ፡በመዋዕለ፡ጲላጦስ፡ጰንጤናዊ፤
ሐመ፡ወሞተ፤ ወተቀብረ፤ ወተንሥ
አ፡እሙታን፡ በሣልስት፡ ዕለት፤ በ
ከመ፡ ጽሑፍ፡ ውስተ፡ቅዱሳት፡መ
ጻሕፍት፤ዐርገ፡በስብሐት፡ውስተ፡
ሰማያት፤ ወነበረ፡በየማነ፡አቡሁ።
ካዕበ፡ይመጽእ፡በስብሐት፡ይኰ
ንን፡ሕያዋነ፡ ወሙታነ፡ ወአልቦ፡ማ
ኅለቅት፡ለመንግሥቱ።

3 ወነአምን፡ በመንፈስ፡ ቅዱስ፡ እግ
ዚእ፡ማሕየዊ፡ዘሠረፀ፡እምአብ፡
[ወወልድ፡] ንሰግድ፡ሎቱ፤ ወንሴብ
ሖ፡ምስለ፡አብ፡ወወልድ፡ዘነበበ፡
በነቢያት።

4 ወነአምን፡ በአሐቲ፡ቅድስት፡ቤ
ተ፡ክርስቲያን፡ እንተ፡ላዕለ፡ኵሉ፡
ጉባኤ፡ዘሐዋርያት።

5 ወነአምን፡ በአሐቲ፡ጥምቀት፡ለ
ስረተ፡ኃጢአት፤ ወንሴፎ፡ ትንሣ
ኤ፡ሙታን፡ወሕይወት፡ዘይመጽእ፡
ለዓለም፡ አሜን።

mundus: lumen quod ex lumine: Deum ex Deo vero. Qui genitus eſt non factus, qui æqualis eſt Patri in divinitate: per quem omnia facta ſunt, ſine eo verò nihil quidquam factum eſt neque in cœlo neque in terra. Qui propter nos homines, & propter ſalutem noſtram deſcendit de cœlis: & homo factus eſt à Spiritu Sancto & ex Maria ſancta Virgine. In virum evaſit: & crucifixus fuit in diebus Pilati Pontii; paſſus, mortuus & ſepultus fuit: & reſurrexit à mortuis tertio die, ſicut ſcriptum eſt in Scriptura Sacra. Aſcendit cum gloria in cœlos: & ſedit ad dextram Patris ſui. Rurſus veniet in gloriâ ad judicandum vivos & mortuos; & non erit finis regno ejus. L. III. c. 5. N. XXXVII.

Et credimus in Spiritum Sanctum, Dominum vivificantem, qui proceſſit à Patre [& Filio] (p). Adoramus eum, glorificamus eum cum Patre & Filio, qui locutus eſt per Prophetas.

Et credimus in unam ſanctam Eccleſiam Apoſtolicam, quæ ſuper omnes congregationes eſt. (q)

Et credimus in unum baptiſma ad remiſſionem peccatorum; & ſperamus reſurrectionem mortuorum, & vitam quæ veniet in æternum, Amen.

6 De antiquitate *Symboli Apoſtolici*, quo nos utimur, diſceptare ſolent viri docti nonnulli acriùs quàm par eſt; *Genebrardus* enim *L. 3. de Trinit.* ait: *præfractam eſſe temeritatem vertere in quæſtionem, num Apoſtoli verè ſint autores ſymboli, quod eorum nomine circumfertur.* Verùm ſi præfracta temeritas eſt, omne id vertere in quæſtionem, quod Apoſtolorum nomen præ ſe fert, quamvis primis tribus vel quatuor ſeculis Eccleſiæ ignotum fuerit, quid dicemus de *Patribus in Trullo* congregatis, qui non tantum in quæſtionem verterunt *Conſtitutiones* Apoſtolorum vulgò dictas, ſed eas planè legere prohibuerunt? (r) Quid dicemus de Pontificibus Romanis, aliiſque claris doctiſque viris, qui *Canones Apoſtolorum*, utique vetuſtiſſimos, & per aliquot ſe-
7 cula ſic cognominatos, pro illorum doctrina non agnoverunt? Liceat mihi Doctiſs. *Albaſpinæi verbis* uti, qui (s) ſic loquitur: *Certe ſi quis eſſet, qui Canones Apoſtolorum, & D. Clementis Conſtitutiones Apoſtolorum autoritate ſancitas publicataſque certò affirmaret, imperitus cenſeretur.* Adeoque conjungit Canones cum Conſtitutionibus multùm tamen inter ſe differentibus. *Quia* (eodem rectiſſimè argumentante) *in ſequentibus Conciliis ſine ullo dubio producti fuiſſent in rebus poſtea controverſis.* Ita & nos cenſemus cum Voſſio, ſi talis quædam ſuccincta fidei profeſſio ab Apoſtolis ipſis conſcripta fuiſſet, Pp. Concilii Nicæni eam utique non tacuiſſent, ſed pro norma fidei ſuæ habuiſſent, adeò ut præfractæ potiùs temeritatis dicendum ſit, Symbolum noſtrum Apoſtolorum opus vocare velle; quamvis doctrinæ ratione Apoſtolicum rectè vocetur.

(p) Hoc Romæ inſertum & adſcititium eſt, non enim reperitur in Codicibus Æthiopicis Mſſ. nec in Græcis. (q) Sic ſatis incommodè reddunt Græca καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. (r) De quare ſupra latè tractavimus Lib. III. cap. 4. n. 30. §. 113. & ſeqq. (s) *Lib. I. obſervat. 13. p. m. 37.*

L. III. c. 5. N. XXXIIX.

N°. XXXVIII. Æthiopum iniqua cenſura Concilii Chalcedonenſis] De ſchiſmate deplorabili ex Concilio Chalcedonenſi orto, *cap. VIII. hujus libri in Hiſtoria noſtra* multa diximus, & cum ad numerum XCI. venerimus, plura dicturi ſumus. Hoc loco ſolummodò Æthiopum malè prorſus informatorum iniquiſſima dicta de hoc concilio afferemus. Poëta noſter de *Acacio Patriarcha Conſtantinopolitano*, poſt Gennadium Anatolii ſucceſſore, temporibus Leonis M. Imperatoris, ita ſcribit: Encom. 30. Nov. 1. 1 2

ሰ፡ ለአካክዮስ፡ ለአንጦልዮስ፡ ዋርሱ፡
ዘሀቢይ፡ ሠናይ፡ ሞገሱ፡
ማኅበረ፡ ክለቄዶን፡ አብዳን፡ አመ፡ ሰደዶ፡ እምአትሮንሱ፡
እንበለ፡ ይክሀድ፡ ሃይማኖቶ፡ ወዘእንበለ፡ ጽድቆ፡ የንሱ፡
በኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ አዕረፈ፡ ነፍሱ፨

Salutem Acacio Anatolii *ſucceſſori*:
Gratiâ pulcherrimâ prædito;
Cum enim conventiculum Chalcedonis *ſtultorum eum de ſede ſua depelleret*,
Non abnegans fidem ſuam, neque veritatem ejus mentiens
In Ieſu Chriſto obdormivit.

Alibi (t) vocant ማኅበረ፡ ዐላዋን፡ *Conventum hæreticorum*, ut: 3

ውጉዝ፡ ውእቱ፡ ማኅበር፡ ርኩስ፡ ዘኮነ፡ በኬልቄዶን፨ ውጉዝ፡ ኵሉ፡ ዘይሳተፍ፡ ምስሌሆሙ፡ ወኵሉ፡ ዘይነብር፡ በሃይማኖቶሙ፨ ወንሕነሰ፡ ኢንሰምዖሙ፡ ለማኅበረ፡ ዐላዋን፡ ለዓለም፨

Anathema ſit conventus *impurus, qui habitus fuit* Chalcedone: *Anathema ſit omnis qui participat cum illis; & omnis qui manet in religione illorum. Nos autem nunquam obtemperabimus conciliabulo hæreticorum in æternum.*

Tantum poteſt odium ſtudio partium ſemel animis infixum, quamvis iniquiſſimum.

N°. XXXIX. De proceſſione Spiritus S. à Filio.] Cauſam hîc Æthiopes cum Græcis communem habent contra Eccleſiam Latinam. De eâ vide latam diſputationem in *Concilio Florentino* cum iſtis habitam, ubi Latini pariter & Græci vocabulum *procedere* acceperunt pro *produci, provenire, ſeu ortum ſuum accipere, vel habere; ut ſicuti filius genitus fuit à Patre, ita Spiritus Sanctus ex eodem tanquam è fonte divinitatis proceſſerit; & ſicuti generatio filii dicitur à Patre: eodem modò dicenda ſit proceſſio Spiritus S. ab eodem Patre facta, adeóque tam Filius quàm Spiritus S. eſſe ſuum à Patre ab æterno habeant.* Hactenus Græci cum Latinis de acceptione vocabuli ἐκπορεύεσθαι, *Exire, procedere* convenerunt; teſte Baronio (u). Eam neſciviſſe videtur Gregòrius Nazianzenus; (x) quia quaſi interroganti: Τίς ἐν ἡ ἐκπόρευσις? *quid Proceſſio ſit?* reſpondet: 1 2

Εἰπὲ σὺ τὴν ἀγενεσίαν τοῦ πατρὸς, κἀγὼ τὴν γένεσιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογήσω: καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος; καὶ παραπληκτίσομεν ἄμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντες.

Dic tu mihi quid ſit non generatum *eſſe patris?* *Ego tibi narrabo naturam* generationis *Filii*, & proceſſionem *Spiritus S. ut inſaniamus ambo, Dei myſteria rimando.* Hæc ironicè *Nazianzenus.*

Gregorii mei ſententiam in Hiſtoriâ mea narravi; cujus ſumma erat: *In myſterio SS. Trinitatis non licere quæ de relatione unius perſonæ ad alteram in Scriptura Sacra dicantur, ad tertiam referre; ut cùm dicitur, Pater genuit Filium, Spiritus S. procedit à Patre & ſumit de Filio, ea eſſe attributa perſonalia, quæ cum attributis eſſentialibus minimè ſint confundenda. Etenim in myſteriis divinitatis nullam valere argumentationem, rationem enim noſtram in iis planè cœcutire, adeò ut quamvis Æthiopes ex decretis Concilii Conſtantinopolitani contra Photinianos aſſerant:* Spiritum S. eſſe reverâ perſonam à Patre & Filio diſtin- 3

(t) In vita *Samuelis* Eremitæ Mſſ. (u) Anno Chriſti 1439. die 2. Martii. Seſſ. XVIII. Num. XLIII. pag. 580. (x) *Orat. XXXVII.* de Spiritu S. *quæ quinta eſt de Theolog. p. m.* 597.

diſtinctam, & æquè eſſe Spiritum Patris ac Filii, *non tamen dicere oportere, quòd proce-* L. III. c. 4.
dat à Filio; Sicuti non dicere liceat, quòd Filius genitus ſit à Spiritu Sancto, ideo quòd Pater & N. XXXIX.
Filius ὁμοούσιοι *ſint. Quia ſicuti filius à Patre ab æterno genitus ſit, ita Spiritum S. à Patre ab* & XL.
æterno ወፅአ፡ *propullulaviſſe, exiviſſe, ſeu proceſſiſſe; Quod ſine autoritate Scripturæ expreſſa de Filio minimè dicendum.* Iſta Gregorius.

4 In hac cauſa Æthiopes planè conveniunt cum Græcis, qui ſic loquuntur:

Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευόμενον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, ὡς πηγῆς καὶ ἀρχῆς τῆς Θεότητος.	*Spiritum ſanctum procedere ex ſolo Patre, tanquam fonte & principio Divinitatis.*

Neutiquam verò negant, *quòd Spiritus S. ſit etiam Filii Spiritus, perſona per ſe cum Patre & Filio ab æterno ſubſiſtens*, & propterea damnant *Macedonium*, omneſque alios
5 πνευματομάχους. Olim quidem admodum acerbè dogma ſuum Græci defenderunt; ſi quis de Spiritu S. diceret: ὡς ἐξ υἱοῦ ἢ διʼ υἱοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχων, ὡς βλάσφημον τοῦτο καὶ ὡς δυσσεβὲς ἀποῤῥίψομεν. Πιστεύομεν γὰρ τῷ κυρίῳ λέγοντι τὸ πνεῦμα ὁ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται), *quòd exiſtentiam ſuam à filio haberet, eum blaſphemiæ reum eſſe.* Propterea in Romanos Epiſcopos acriter invehuntur, quòd illi proprio auſu in Symbolum Conſtantinopolitanum inſeruerint verba Et Filio: quæ tamen in protographis authenticis nullatenus reperiantur. Ita etiam factum Romæ in Symbolo Fidei Æthiopum *de quo ſupra n. 37. §. 3. lit. p.*

6 Hæc hiſtoricè ita referre voluimus. Si igitur Orthodoxi conſentiant, & Orientalibus concedant, *Procedere* idem eſſe ac *exiſtentiam vel originem ſuam habere*, ut verba Chriſti: ὁ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, *qui à Patre procedit*, æternitatis ratione in præſenti prolata, ſecundum captum noſtrum in præterito efferenda ſint, *qui à Patre proceſſit, vel egreſſus eſt*, ſicuti de Filio dicimus, *qui à Patre genitus eſt*; videbunt Theologi, num Orientales convinci poſſint hoc medio termino: *Quia Spiritus S. peræquè Spiritus Filii eſt ac Patris*; nam illi hoc admittunt, & omnia loca id demonſtrantia agnoſcunt.

7 De hac controverſia in actis Græcorum cum Latinis paſſim; & apud Theologos ſparſim diverſæ reperiuntur diſſertationes & tractatus. Alii extollunt, alii elevant ſequelam hujus controverſiæ. Eccleſia certè Romana eam non tanti æſtimat, ut Græcos propterea cenſeat Hæreticos, ſed ſchiſmaticos tantùm, ex aliis cauſis. Plura de ea videri poſſunt in *deſcriptione Eccleſiæ Græcæ Thomæ Smith. Londini An. 1680. Anglicè impreſſa; & apud Leonem Allatium de Eccleſia Occidentalis & Orient. perpetuâ Conſenſione* Lib. II. per totum.

N°. XL. Sententia Habeſſinorum de ſtatu animarum poſt mortem] Duas diverſas de hac quæſtione apud Habeſſinos dari ſententias in Hiſtoria noſtra diximus, à Gregorio edocti, cujus verba erant:

ቦ፡ ዘይብል፡ ነፍሳት፡ ምእመናን፡ እምድኅረ፡ ሞት፡ ፍጡነ፡ ይበውኡ፡ ውስተ፡ መንግሥተ፡ ሰማያት። በከመ፡ ነፍስ፡ ዝኩ፡ ፈያታዊ፡ ዘነስሐ፡ በመስቀል። ለዘ፡ ይቤሎ፡ እግዚእነ። ዮም፡ ትሄሉ፡ ምስሌየ፡ ውስተ፡ ገነት። ወቦ፡ ዘይብል፡ ኢይበውኡ፡ ነፍሳት፡ ብፁዓት፡ ውስተ፡ መንግሥተ፡ ሰማያት፡ እምቅድመ፡ ምጽአተ፡ ክርስቶስ፡ በትንሣኤ፡ ዘምዉታን።	*Equidem ſunt qui aſſerunt animas fidelium poſt mortem illicò ingredi in regnum cælorum, ſicut anima illius latronis pœnitentis in cruce. Cui dixit Dominus noſter:* Hodie eris mecum in Paradiſo: *Alii ſunt, qui dicunt, non intrant animæ beatorum in regnum cælorum ante adventum Chriſti in reſurrectione mortuorum.* Luc. 23. 43.

2 Verùm enim verò cùm ex eorum ſcriptis, tùm PP. Societatis teſtimoniis obſervo, primam ſententiam eſſe privatam & particularem: alteram verò communem, imò publicam. Qui hanc amplectuntur, textum modò allegatum accipiunt de *Paradiſo terreſtri.* Sic enim *Gonçalus Rodrigueſius* (y): *Aſſerunt*, inquit, *juſtorum hominum ex hac vita decedentium animas, etſi nihil purgandum habeant, non tamen ideò ſtatim in cælo recipi, ut Deum videant, ſed ad terreſtrem duci Paradiſum, mundi finem ex-*

 ſpecta-

(y) *In Epiſtolis ſæpius allegatis* in Add. p. 284. apud *Nic. Godignum* Lib. II. c. 18. p. 325.

L.III.c.5. *ſpectaturas.* Idem Lib.I.c.28. p.171. *Animas juſtorum ab omni labe & pœnæ delicto*
N. XLI. *exolutas nolunt in cœlum recipi ad conſpectum Dei ante mundi finem.* Ex hypotheſi hac Æthiopicus interpres locum Gen.5,24. Καὶ μετέθηκεν ὁ Θεὸς, *Et tranſpoſuit Deus* [Henochum] ſupplevit, addendo ውስተ: ገነት: *in Paradiſum.* (†)

Attulimus in Hiſtoria noſtra loca aliquot è precibus publicis, ex quibus con- 3
cludi poſſe putamus, ſententiam iſtam publicè receptam eſſe apud Æthiopes. E Judaiſmo originem ſuam traxiſſe videtur. Illi enim in tractatu Talmudico שבת ſic
fol. 152. ſcribunt: *Animam non illicò cœlum, unde orta eſt, repetere, ſed in hoc mundo per duodecim menſes errare: iterum in ſepulchrum redire: multa in pyrcatharterio* (z) *interim pati, & demum poſt duodecim menſes in cœlum venire, ibique quieſcere.* Apud eosdem *in libro* qui 4
vocatur שבט יהודה Tribus Juda inepta diſputatio inter Chriſtianũ & Judæum reperitur, ubi Chriſtianus interrogat, *Cur mortui omnia norint, quæ hîc in terra fiant?* Reſpondetur, tanquam ad quæſtionem rei certiſſimæ: *Animam in cœlum non venire, donec corpus ſepultum, & in pulverem denuò redactum fuerit; tamdiu igitur manere in terra, & omnia quæ hîc fiant ſcire, argumento dicti Eccleſ. 12.7.*

וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל־ האלהים אשר נתנה.	*Et revertatur pulvis in terram ſicut* [antea] *erat, & Spiritus redeat ad Deum, qui dedit eum.*

Addunt hîc Rabbini ex ingenio ſuo; *Donec corpus putrefactum ſit.* Quæ reperiuntur apud Buxtorfium loco infra citato.

N°. XLI. Multos veterum Latinorum in eâdem, quam modò retulimus, ſententiâ fuiſſe] Pro ea allegant viri docti *Iuſtinum, & Ire-* 1
næum, cujus verba ſunt (a): *Animæ abibunt in inviſibilem locum definitum eis à Deo, & ibi uſque ad reſurrectionem commorabuntur:* Nec non *Cyprianum, & Ambroſium*, quàmvis non omnes adæque clarè loquantur. Apud Græcos *Origenes* & *Gregorius Nyſſenus* eandem opinionem fovent. *Tertullianus* omnium clariſſimè ſcribit (b): *Nulli patet cœlum terrâ adhuc ſalvâ. Sinum Abrahæ regionem, etſi non cœleſtem, ſublimiorẽ tamen inferis, refrigerium præbituram animabus juſtorum, usque ad conſummationem rerum.* Alibi ait: *Defunctorum animas ad præſentiam Dei non admitti, ſed exſpectare in candida diem judicii.* Ut planè communis opinio priſcorum ſeculorum cenſeri 2
poſſit. Nec diffitetur id *Feu-ardentius*, inſolens Irenæi commentator, ad locum paulo ante allegatum, Auguſtini autoritate illum excuſans, cujus multa loca huc facientia in margine citat, ſimulque addit: *apud eundem alia inveniri teſtimonia, quibus perfecta ſanctorum beatitudo etiam ante reſurrectionem comprobetur.* Hinc apparet titubaſſe veteres; inter opinionem popularem à Judæis acceptam: & clara Scripturæ loca dubitantes.

[Videatur *Blondellus* de Sibyllis. Pariſiis 1648. tractatu de reſurrectione carnis Lib. II. cap. 15. & *Joh. Dallæus* de objecto cultus religioſi Lib. III. cap. 22. ubi de hac opinione latè diſſerit.]

Vir apprimè doctus (c) in ſua *Theologia Chriſtiana nuper editâ* de hac quæſtione 3
differens, non tam locum quàm ſtatum tertium, ſeu mediam quandam conditionem defunctorum aſſerit his verbis: *Animas piorum non plenè triumphare in cœlo, nec frui beata viſione Dei: uti nec impiorum animas propriè igne infernali torqueri ante ultimum judicii diem.* Et paulo poſt: *Cum DEO & CHRISTO, & in Paradiſo eſſe non neceſſariò ſignificare plenâ illa gloriâ ac beatæ DEI viſione frui in cœlis, ſed eſſe in ſtatu quodam ſereno, & pro ratione conditionis ſuæ beato, in eoque à DEO conſervari.* Hæc
ille. Non incongrua hæc videntur, conciliandis veterum nonnullorum Patrum 4
hac de re ſententiis; modò non ſeparatus à beatorum ſede locus aſſeratur. Nam *cum Chriſto eſſe ſtatim poſt mortem,* quod dictum fuit illi Latroni: & cùm Paulus optat
Phil.I.23. *diſſolvi, & eſſe cùm Chriſto* neceſſariò ſignificat eſſe in eodem loco ubi eſt Chriſtus, nempe in beatorum cœlo. Quamvis plenus triumphus, & plena gloria in extremo demum

(†) In qua ſententia Irenæum fuiſſe infra dicemus. (z) Vocabulum hoc *Buxtorfius* habet in *Synagog. Iud.* c. 49. p. 713. Græcum eſt πυρκαθαρτήριον. q. d. *Igneum purgatorium.* (a) Lib. V. cap. 31. (b) Lib. de An. C. p. 353. C. (c) Philippus à Limborch Amſter. 1686. Lib. 6. cap. 10.

5 demum judicii die poſt conjunctionem corporum cum animabus eventura ſit. Si- L. III. c. 5.
mile de ſomno, quod ille affert, *quo anima, tanquam dormiente interea corpore, ſpecula-* N. XLII.
tione futuræ beatitudinis ſecurè fruatur: vel contra terrores inferni ſentiat, mihi non tam bene congruere videtur, quam iſtud quod mihimet formavi; Videlicet, *ſi quis in regionem amœnam vehatur, atque Regis palatio excipiatur, & ſemper apud regem ejusque magnates verſetur, ſeparatus tamen ab uxore, liberis & amicis maneat; gaudium talis viri utique non erit completum, donec etiam iſti omnes ſequantur.* Sic tandem in extremo judicio, cùm animæ cum corporibus conjungentur, & victoriâ à diabolo, morte & mundo plenariè reportatâ, ex Eccleſia militante in triumphantem convenerint, per-
6 fectus erit triumphus & gaudium abſolutiſſimum. Gradus igitur æternæ beatitudinis aſſerere, uti contra Scripturam & ſanam rationem non pugnat: *alii enim ful-* Dan. 12. 3.
gebunt quaſi ſplendor firmamenti, alii quaſi ſtellæ; ita nec gradus gaudii & felicitatis æternæ ante corporum reſurrectionem.

1 N°. XLII. Num Habeſſini Purgatorium credant?] Id negavit *Gregorius* meus; & *PP. Societatis* tot annos in Æthiopia verſati, & doctrinæ Romanæ de *Purgatorio* probè gnari, omnes uno ore dicunt: *Habeſſinos Purgatorium non agnoſcere.* P. Petrus Paes Superior totius miſſionis Æthiopicæ in Epiſtola 24. Julii. Ao. 160 ɥ. data (d) ait: *Tem, que naõ ha Purgatorio*: Nullum purgatorium dari credunt. Antonius *Fernandez* in Epiſtola quæ reperitur apud *Godignum* (e): *Purgatorium* negant. *B. Tellez*, (f) cùm narraſſet Habeſſinos ſepelire mortuos ſuos in templis, recitare certas preces cum Pſalmis ſuis, clericis munera & pauperibus eleemoſynas dare, ſubjungit: *Com tudo iſto negavam haver Purgatorio* &c. h. e. *Et nihilominus negabant dari purgatorium. Si enim iſta mortuos nihil juvarent, vana & fruſtranea eſſe omnia.* Sic argumentatur *Tellezius*, qui acta Patrum Societatis omnia inſpexit & legit. Atque ſic liquidò conſtat, neque purgatorii nomen, neque rem Habeſſinos habere.

2 Sententiam de purgatorio, & preces pro defunctis è Judæorum doctrina ortum habuiſſe, ſi eorum ſcripta expendamus, valde probabile eſt. *Manhemii* id primum cognovi. Stabat in *Iudæorum Synagoga*, diſcedentibus cæteris, juvenis coram ſanctuario eorum, quod vocant ארון *Arcam* ſcil. fœderis, & orabat. Interrogavi Rabbinum, *quid iſte ſolus oraret?* Reſpondit: *pro* (נשמה) *anima patris ſui.* Mirabar Judæos etiam locum tertium pro animabus defunctorum agnoſcere; igitur inſtiti, ut orationem indicaret; reſpondit: Eam vocari קריש *Kadiſch*: *Nam animas defunctorum per integros duodecim menſes in hoc mundo vagari, etiam in ſepulchris & inferioribus terræ partibus cruciari: ſi verò filius pro patre: vel uxor pro marito diligenter oraret, vel etiam jejunaret, eò citiùs animas illas afflictas liberari. Quin & cereos accendi, & eleemoſynas diſtribui pro ſolatio illarum animarum.* Interrogavi porro, *quem nuntium hac de re ab inferis habuiſſent? & unde hæc ſcirent?* Ille: *Ex antiquiſſimâ & continuatâ traditione.* Quo certior autem fides eſſet loca Talmudis mihi ſignificavit, ubi hæc extarent, nimirum ראש השנה p. 17. col. 1. & librum תעניות.

3 Precatio illa קריש in libro precum quotidianarum (g) diverſimodè reperitur, ac ſic dicitur, quòd incipiat יתגדל ויתקדש *Magnificetur & ſanctificetur* &c. Alia קדיש יתום i. e. Oratio pupillorum. p. m. 30. ſic ſe habet:

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו׃	*Ipſe autem miſericors* [eſt], *remittit iniquitatem; neque exitium admittet, ſæpiſſimè avertet iram ſuam, neque excitabit omnem indignationem ſuam.*

4 Plures preces habent Judæi de hac re, cumprimis eam quæ vocatur זכרון הנשמות i. e. *Recordatio animarum*, cujus exemplum infra afferemus. Ut & alias inter precationes matutinas; Quarum prior hæc eſt:

(d) In addit. ad relat. Æth. de Annis 1607. & 1608. pag. 271. apud N. Godig. p. 171. & 172.
(e) Lib. I. c. 28. p. 175. (f) Lib. I. c. 16. p. 43. (g) בספר תפילות מכל־השנה׃ In libro orationum totius anni.

L. III. c. 5. N. XLII.

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות.	*Pater miſericordiarū, ipſe miſereatur populi onerati* [afflicti] *& recordetur fœderis fortium, & liberet animas noſtras ab horis malis.*

Hæc doctrina de loco quodam tertio animarum è Synagoga in ipſa Eccleſiæ incunabula influxit, & diverſimodè modò ſtrictiùs modò laxius accepta fuit. Quid Æthiopes & Græci, nec non Latini Patres plerique de ea ſentiant, numeris præcedentibus 40. & 41. indicavimus. Quid autem agant animæ illæ, vel ubi maneant, ægre determinare poſſunt. Judæi dicunt modò תחת כסא הכבוד *ſub throno gloriæ*: modò בגן עדן *In horto Eden*, i. e. *in Paradiſo*. Ad horum imitationem plerique veterum ſtatuunt *Paradiſum*; forſan cum Habeſſinis credentes, *Paradiſum terreſtrem* adhuc extare; qui ſi terreſtris eſſet uſpiam in terra reperiretur; quia loca illa omnia, in & per quæ flumina à Moyſe in Paradiſo deſcripta fluunt, hodiè ſunt 5
notiſſima. Hanc objectionem ut effugerent veteres, locum commenti ſunt 6
ſubcœleſtem, inter cœlum ac terram medium, à notitia orbis communis ſegregatum (h); ergo non terreſtrem ſed aërium, non viſibilem ſed inviſibilem, diverſiſſimum à Paradiſo in quem Deus Adamum collocavit; & tamen Irenæus (i) ſcribit: *Henochum & Eliam illuc translatos, & Paulum Apoſtolum in iſtum aſportatum fuiſſe*; ut mirum ſit bonos illos patres ſine autoritate idonea, ſine patefactione certa talia finxiſſe, vel fingentibus credidiſſe.

Luc. 23, 43. Profectò verba Chriſti in cruce ad latronem credentem tali ſententiæ de Paradiſo quodam ſubcœleſti ſuffragari non poterunt. Cùm enim dixiſſet illi: *Hodiè eris mecum in Paradiſo*; non ſolitaria, ſed cum Chriſto poſtea fuit latronis anima. Itaque neceſſe eſt, ut fuerit in cœlo, quia Chriſti anima erat in cœlo. Enimvero commendaverat animam ſuam in manus Patris ſui; at per manus Dei intelligitur 7
cap. 3. 1. beatitudo æterna. Sic enim in *libro Sapientiæ* legitur: *Juſtorum animæ in manu* 8
Dei ſunt, & non tanget illas tormentum mortis. Si itaque illas non tangit tormentum; quid opus habent Orientales cum Judæis precari: Ut quietem largiatur eis Deus. Judæi enim in Sabbatis ſuis pro defunctis orantes ajunt: *Recordetur Deus in bonum animæ N. N. quæ ivit ad vitam æternam cum anima Abrahami, Iſaaci & Iacobi, qui vivunt in horto Eden; quia daturus eſt filius ejus aut propinquus ejus, quantum ſponte animus ejus ipſi dictaturus eſt, in eleemoſynam, vel pro oleo lucernæ &c. in expiationem animæ ejus, & ut Deus ejus recordetur in bonum; largiatur Deus ei requiem, ut benè ipſi ſit, & anima ejus ligata ſit in faſciculo viventium in vita æterna, in paradiſo, ſub ſolio gloriæ.* Eodem planè modo ordiuntur Æthiopes preces ſuas pro defunctis 9
(k): ተዘከሮሙ፡ እግዚኦ፡ ለነፍሳተ፡ አግብርቲከ፡ አቡነ፡ እገሌ፡ Hoc eſt: *Recordare Domine animarum ſervorum tuorum Abbuna* N. N. &c &c. Hic recenſent ordine, pro quibus orare volunt, viros utique ſanctiſſimos, pleroſque, ſecundum ipſos Æthiopes, miraculis inſignes. Plerumque addunt አዕርፎሙ፡ *requieſcere fac eos*: vel ፍትሖሙ፡ *Solve eos.* Item pag. 161. c. 2.

ተዘከር፡ እግዚኦ፡ አበዊነ፡ ወአኃዊነ፡ እለ፡ ኖሙ፡ ወአዕረፉ፡ በሃይማኖት፡ ርትዕት፡፡	*Memento Domine Patrum noſtrorum & fratrum noſtrorum, qui obdormiverunt & requieverunt in recta fide.*

Rurſus pag. 164. d.

እግዚኦ፡ አዕርፍ፡ አበዊነ፡ ወአኃዊነ፡ እለ፡ ኖሙ፡ ወአዕረፉ፡ በሃይማኖት፡ ርትዕት፡፡	*Domine quietem da Patribus noſtris, & fratribus noſtris, qui obdormiverunt & requieverunt in orthodoxa fide.*

Et in Liturgia Apoſtolorum pag. 165.

ጸሎቶሙ፡ ወበረከቶሙ፡ ወትንብልናሆሙ፡ ወሰላሞሙ፡ ወፍቅረ፡ አምላኮሙ፡ የሀሉ፡ ምስሌነ፡ ለዓለመ፡ ዓለም፡ አሜን፡፡	*Oratio eorum & benedictio eorum & interceſſio eorum, & pax eorum, & amor Dei eorum ſit nobiſcum in ſecula ſeculorum, Amen.*

ይበል፡

(h) Autores habes apud Dallæum Lib. 3. cap. 22. pag. 477. (i) Lib. V. cap. 5. Vide ibi Feuardentii notas. (k) Lit. Æthiop. general. p. 160. c. 3.

ይብል፡ ካህን፡

ለእሉኒ፡ ወለኵሎሙ፡ አዕርፍ፡ ነፍሶሙ፡ ወተሣሀሎሙ፡	Sacerdos ait: *Et illorum & omnium reliquorum animas quieſcere fac, & propitius eſto illis.* L. III. c. 5. N. XLII.

Græci in Liturgiis ſuis paſſim orant:

10 Περὶ πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου. Καὶ ἀνάπαυσον αὐτοὺς ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου.	*Pro omnibus qui obdormiverunt in ſpe reſurrectionis, & vitæ æternæ.* Et quietem largire *eis* [refice eos] *ubi lucet lux faciei tuæ.*

Et mox: Κύριε, ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ κεκοιμημένου δούλου. *Domine! recrea animam defuncti ſervi tui* &c.

11 Quibus conciliandis potis ego non ſum, ſi enim iſti Patres & Fratres obdormiverunt & requieverunt in rectâ fide, quid opus eſt precibus indeſinenter fatigare Deum, ut illis quietem largiatur? Quomodo interceſſionem eorum petere poſſumus, ſi ipſi opus habent noſtrâ apud Deum interceſſione? ut eos ſolvat [neſcio à quibus vinculis] & requieſcere faciat. Et ſi non ſunt in conſpectu Dei, quomodo poſſunt orare & intercedere pro nobis, quod tamen in Orientali Eccleſia toties dicitur? ἀσύστατα hæc ſunt, & ſecum pugnantia.

12 Romanæ Eccleſiæ Doctores hoc conſiderantes, à Patrum Latinorum, quos ſupra recenſuimus, ſententia pridem receſſerunt, ſanctos è loco illo tertio in ipſum cœlum ad beatam Dei viſionem transferendo, quò & invocationes terreſtrium audire, & pro illis intercedere quirent.

13 Sed ut ad ſcopum noſtrum redeamus, ex ſupradictis ſatis liquere puto, PP. Societatis verè ſcribere, Habeſſinos purgatorium non agnoſcere. Nam in Romana Eccleſia viri ſancti, & à labe peccatorũ puri non intrant in purgatorium, ſed ſtatim cœlo recipiuntur. Apud Æthiopes contrà omniũ etiã ſanctiſſimorum animæ extra
14 cœlum extremũ judicii diem exſpectant. In Eccleſia Romana qui peccata ſua ante mortem non ſatis expiaverunt, id per cruciatus graviſſimos in purgatorio facere coguntur. Non tamen usque ad extremum judicium in eo detinentur, ſed ſacrificiis, orationibus, jejuniis & eleemoſynis (l) fidelium juvantur, & tandem liberantur. Atque ſic morientes in Eccleſia Romana in triplici reperiuntur differentia: *Verè pii & ſancti* rectà cœlum ingrediuntur: *verè impii* detruduntur in infernum: tertiò *ſemipii & ſemicredentes* purgatorium priùs intrare neceſſe habent antequam ſal-
15 ventur. At Æthiopes fato functos in duplici tantùm conſtituunt differentia, *ut qui crediderint, ſalventur*; qui verò *non crediderint, condemnentur*, ut Chriſtus ait. Mar. 16. 16. Joh. 3. 18. 36. Etenim reperiunt in ſtatutis ſuis Apoſtolorum, (ut putant) Canonicis, ubi *Johannes Apoſtolus* dicit: *Quòd ſeparatio animarum in duo tantum loca fiat: nempe Vitæ & mortis.* Mediam viam ignorant; tantùm fruitionem veræ beatitudinis ſu- Stat. 2. p. 315.
16 ſpendunt usque ad reſurrectionem mortuorum. Ad Judæorum verò mentem Latini magis accedunt, qui animas poſt exceſſum vagantes, & cruciatus ſentientes jejuniis & eleemoſynis propinquorum ſublevari poſſe docent; hâc tantum differentiâ, quod illi annum: hi verò tempus indefinitum ad liberationem earum præſtituerint. Nam abſurdum videbatur idem tempus patiendi definire iis, qui non eundem peccandi modum obſervaviſſent. ſ. n. 42. 2.

17 Vetuſtiſſimæ illius ſententiæ, quam etiam Ethnici nonnulli amplexi ſunt (m), Muhammedes gnarus, eam ad rationem ſuperſtitionis ſuæ accommodavit. Conſiderans enim quosdam verè bonos, quosdam verè malos, quosdam autem medios eſſe, pro his etiam medium quendam locum excogitavit, in quo nihil neque boni neque mali paterentur. الاعراف *El-Araf* (n) vocavit, atque Suratam VII. Alcorani ſui hoc titulo inſcripſit, in qua hoc modo loquitur:

وبينهم

(l) Vide *Anton. Suquet* Viam vitæ æternæ. Lib. II. c. 16. (m) Videatur ſententia *Platonis apud Euſebium* de præparat. Evangel. Lib. I. c. fin. & Lib. XII. *ex Plat. Gorgia* & ibi nota *ſpatium anni.* (n) Vocabulum hoc in lingua Æthiopica originem ſuam habere diximus ſupra Lib. I. 15. 106. 36.

L.III. c.5. N. XLII. & XLIII.

وبينهم حجاب وعلي الاعراف رجال يعرفون كلا بسيماهم ونادوا اصحاب الجنة ان سلام عليكم ۞ لم يدخلوها وهم يطمعون ۞ واذا صرفت ابصارهم تلقاء اصحاب النار قالوا ربنا لا تجعلنا مع القوم الظالمين ۞ ونادي اصحاب الاعراف رجالا يعرفونهم بسيماهم قالوا ۞	*Et inter illos* [beatos ſcil. & damnatos] *datur interſtitium* , *idque eſt* [Aarâf] Limbus. [Ibi] *homines cognoſcunt omnes ex ſignis ſuis. Et vocant ſocios Paradiſi* [beatos] *dicentes :* Pax vobiſcum. *Non quidem ingrediuntur illum*, *& tamen* [id] *valde concupiſcunt. Et cum converterentur oculi eorum verſus ſocios ignis* [i. e. damnatos] *dixerunt :* O Domine noſter! ne nos colloces cum injuſtis. *Et vocaverunt ſocii* Limbi *viros quos norunt ex notis ſuis*, *&* *dixerunt*, &c.

Sequitur hic colloquium cum damnatis, quod non meretur exſcribi. Nimirum audiverat Muhammedes (nam ipſe erat امي λαικὸς *Idiota*, & neque legere neque ſcri-

Luc.16.24. bere poterat) (o) *Abrahamum* cum divite in inferno collocutum eſſe, ergo non abſurdum putavit, ſi *Limbani* iſti cum utrisque colloquerentur. Igitur non attento magnum illud Chaos inter hos & illos firmatum, Limbum ſuum in tantum dilatavit, ut iſtius incolæ cum utrisque confabulari poſſent.

Limbum Patrum tamen apud Æthiopes reperiſſe mihi videor. Sic enim autor

Deut. 27, 26. *Organi*, poſtquam diſſeruiſſet de verbis legis : *Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut faciat ea*, ſic concludit:

Gal. 3, 10.

በእንተዝ፡ ቃል፡ ተዐፅዉ፡ ኵሎሙ፡ ነቢያት፡ በእንቀጸ፡ ደይን፡	*Propter hoc verbum concluſi fuerunt omnes prophetæ in veſtibulo inferni.*

N.34.§.5. Sic modeſtiùs quàm autor libri Myſteriorum, de quo ſupra, qui bonos illos Patres in infernum ipſum deſcendiſſe putat: Sic enim col. 98. dicit:

ወረዱ፡ ውስተ፡ ሲኦል፡ አበው፡ ቀደምት፡ ወነቢያት፡	*Deſcenderunt in infernum Patres antiquiores & Prophetæ.* Et ſic alibi.

An vero hæc doctrina publica ſit Eccleſiæ Æthiopicæ, ambigo, nihil enim de ea in Liturgiis eorum reperio.

N°. XLIII. De Nomenclatione Martyrum ex Diptychis] Æthio- 1
picum ዲብዲቅን : vocabulum Græcum eſt Διπτυχὸν; à *duplici plicatura* ſic dictum. Nam πτυκτὸς, vel etiam πυκτὸς πίναξ, erat *tabula quæ complicabatur*, ut libri noſtri, non convolvebatur ſicut *volumina* veterum ſolebant: & Δίπτυκτος eſt *codex geminus plicatilis.* Ideo *Auguſtinus* Lib. IV. c. 15. *contra Fauſtum* tabulas Moyſis *Diptychum lapideum* vocavit. Erant autem tabellæ, quæ mortuorum & vivorum nomina contine- 2

N.31.§.5. pag. 342. bant. Exemplum habes ſupra in Oratione Euchariſtica. Hinc *Chryſoſtomus in Liturgia :*

Ὁ διάκονος θυμιᾷ κύκλωθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ δίπτυχα τῶν τε κεκοιμημένων καὶ ζώντων, ὧν βούλεται, μνημονεύει.	*Diaconus circumcirca ſacram menſam ſuffitum facit, & diptycha tam mortuorum, quàm vivorum, quorum voluerit, memorat.*

Recte dicit, *quorum voluerit*, quia Diptycha Æthiopum valdè variare in enarratione nominum reperio. De quibus plura vide apud *Meurſium in Gloſſario Græco* Barbaro. Nota quoque, Diaconum prælegiſſe nomina illa. Formulam ex *Liturgia Æthiopum* retulimus ſupra n. 31. §. 15. Plura tradimus infra num. 59.

N°. XLIV. De Origine invocationis Sanctorum] Invocatio 1
Sanctorum ab honore illis præſtito in Eccleſia Chriſtiana primùm cœpit. Judæi quidem etiam *piè defunctos multo afficiendos eſſe honore* docent ; *ſiquidem omnia norunt, quæ in hoc mundo fiunt*, ut illi *opinantur*; (p) Unde autem hoc habeant, & quis illis id mani-

(o) Illo ipſo teſte in Alcorano, & quidem in hac ipſa Surata VII. (p) *Talmud. tract.* ברכות *cap.* 3.

manifeſtaverit, non dicunt. Scriptura utique diſertè contrarium dicit. Nam L. III. c. 5.
Eſaias Propheta auxilium divinum impenſè invocans, cap. 63 16. ſubjungit: N. XLIV.

כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה יהוה אבינו גאלנו.	*Tu enim es Pater noſter, quia Abraham neſcit nos, & Iſrael non novit nos; Tu* [verò] *Domine* [es] *pater noſter* [&] *redemtor noſter.*

Bis repetit אתה אבינו tanquam paternæ ejus curæ ſatis confiſus ſanctorum ſuorum ma-
2 jorum ope non indigeret. Nihilominus Philo, qui ſecundum Hieronymum paſſim πλατονίζει opinionem Platonicam de Dœmonibus applicat ad animas Patriarcharum, quas indeſinenter pro gente ſua orare ſcribit, è diametro oppoſitam dictis Prophetæ. Non tamen eousque proceſſerunt Judæi, ut ſanctos invocarent,
3 quod etiam ſat longo tempore in Eccleſiâ Chriſtianâ factum non eſt. Nam *Tertullianus in Apologetico cap. X.* ait: *SOLUM DEUM invocamus æternum, verum, vivum* &c. Athanaſius Orat. 2. contra Arrianos: *Sancti non poſtulant à creato aliquo, ut ſit auxiliator*; & Orat. 3. *Creatura non adorat CREATURAM* ſed *DEUM.* Origenes (q) τ̄ ἐπὶ πᾶσι Θεὸν μόνον δεῖν σέβειν. *DEUM, qui eſt ſuper omnia, SOLUM*
4 *oportere colere.* Nihilominus de ſanctis defunctis ita diſſerit, tanquam curam gerant vivorum in mundo, eosque precibus atque patrocinio ſuo juvent, inde ſenſim facta concluſio ab iis qui idem credebant: *ut iſtud libenter continuarent, invocandos*
5 *eſſe.* Quin & *S. Baſilius*, *Gregorius Nyſſenſis*, & alii Patres rhetoricâ Chriſtianâ uſi, per proſopopœiam quandam beatas animas tanquam præſentes compellabant: Sic enim *Gregorius Nazianzenus* (r).

Σὺ δὲ ἡμῖν ἐρανὸς ἐμβατεύοις ὦ θεῖα καὶ ἱερὰ κεφαλή, καὶ ἐν κόλποις Ἀβραὰμ, οἵ τινες δή ποτέ εἰσιν, ἀναπαύσαιο.	*Tu verò nobis cœlos penetres; O divinum & ſanctum caput! in ſinibus Abrahæ, quicunque illi demum ſint,* (s) *requieſcas,* &c.

Deinde *oratione 48.* in laudem martyrum: *Euge! O martyres, veſtrum hoc quoque certamen eſt, vos ingens bellum confeciſtis ſat ſcio. Vos trophæum pace erexiſtis. Vos* Dei *Sacerdotes ad vos ipſos attraxiſtis. Vos Spiritus S. tripudiatores huic conventui præſtitiſtis.* pag. 725.

6 Id etiam veteres Ethnici fecerunt, per figuram Rhetoribus notiſſimam. Sic enim *Germanicus apud Tacitum: Tua* Dive Auguſte, *cœlo recepta mens, tua* Pater Druſe *imago, tui memoria iisdem iſtis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hoſtibus vertant.* Annal. I. 44. 3.

7 Ita ſenſim crevit in Eccleſia cultus ſanctorum, ut ab honorifica (ut par erat) memoria, & compellatione ſimplici ad invocationem, non pro interceſſione tantùm, ſed pro auxilio in ſpiritualibus & temporalibus obtinendo: ab invocatione ad imagines & adorationem, & ita porro ad altaria, templa, aliosque divinos honores progreſſio fieret. Idem apud Æthiopes contigiſſe veriſimile eſt; tantummodò ſolennes ſanctorum dies non በዓላት ፡ *Feſta*, ſed ተዝካራት ፡ *Recordationes* vocaverunt.

N°. XLV. De cultu S. Mariæ virginis apud Æthiopes nimio] De cultu Sanctorum nunc diximus. Sed omnes longè ſuperat Sanctiſſima *Mater Domini*, quæ tanquam *Regina cœli*, & omnium Sanctorum *Antiſtes ſumma*, ab Habeſſinis in maxima veneratione habetur; ut etiam *triginta duo feſta* annuatim in memoriam ejus celebrent (t) & viceſimum primum uniuscujusque menſis
2 diem illi ſacrum eſſe voluerint. Quam ob cauſam cum Patre Provinciali *B. Tellezio* valdè miratus ſum, unde Habeſſinis tanta ſuſpicio contra PP. Societatis veniſſet, *quaſi illi cum Luſitanis ſuis Sacratiſſimam Virginem non ſatis colerent, imò planè inimici ejus eſſent.* Nam (Patre illo referente) cum ſævirent in aliquem Luſitanæ confeſſionis hominem, vociferabantur: *qui non eſt inimicus Mariæ, lapides conjiciat in*

(q) Lib. I. contra Celſum. (r) *In Oratione funebri X. in honorem Cæſarii fratris dicta p. m.* 170.
(s) Nota hic dubitationem hujus Patris de ſtatu beatarum animarum poſt mortem. (t) *Epiſt. Zara-Jacobi ſup. c. 4. 30. §. 10.*

L.III. c.5. N.XLV. *iſtum ejus inimicum.* Cauſam quam *Tellezius* refert, ejus verbis hic referre operæ pretium videtur (u): 3

Com eſta voz ſe cuſtumam amotinar eſtes barbaros & ſciſmaticos hereges contra os Catholicos Romanos, porque como nam diſtinguem em Chriſto Senhor noſſo as duas naturezas divina & humana, nem entendem, como a Virgem ſanctiſſima produzindo ſó a humanidade ſe poſſa chamar verdadeyramente May de Deos *: & dizem que por nos nam dizermos, que tambem produzio a divindade, lhe tiramos a dignidade de ſer may de Deos* & que ſomos inimigos ſeus, *ſendo elles com tam ruſticas & groſſeyras ignorancias os verdadeyros inimigos de Deos & de ſua May Santiſſima, poys lhe dam o que a Senhora nam pode ter, & tiram de Deos, o que ſempre teve.*

His verbis [quæ modo retulimus] ſolent tumultuari barbari iſti & ſchiſmatici hæretici contra Catholicos Romanos. Quia ſicuti non diſtinguunt in Chriſto Domino noſtro duas naturas, divinam & humanam, nec intelligunt quô pactô Virgo ſanctiſſima, humanitatem ſolummodò enixa, revera vocari poſſit *Deipara*, ita putant, quia nos non dicimus, quòd etiam divinitatem pepererit, nos detrahere illi hanc dignitatem, quòd ſit *Mater Dei*, & quòd propterea ſimus *illius inimici*; cùm potiùs illi in tam ruſtica & craſſa ignorantia ſint veri inimici Dei, & matris ejus ſanctiſſimæ, quia tribuunt illi, quæ Domina habere nequit, & adimunt Deo id quod ſemper habuit.

Idem (x) de regio Conſiliario *Tino*, cùm ad lapidationem condemnatus fuiſſet, 4
ſcribit:

Levanta ſe neſte meyo tempo hũa grande grita dos Monges Sciſmaticos dizendo: Acudi todos os que nam ſoys inimigos de Maria, *ajuntay pedras, & morra com ellas eſte inimigo de noſſa Fé.*

Oritur interim magnus clamor monachorum Schiſmaticorum, dicentium: Accurrite omnes qui non eſtis inimici *Mariæ*, ingerite ſaxa, & moriatur iſte fidei noſtræ inimicus.

Valde miratus ſum, inquam, putans PP. Societatis fortaſſe Habeſſinis non 5
omnia publicaviſſe, quæ Eccleſia Romana in Europa pro S. Virginis cultu maximo liberrimè admittit; quòd ſtatuæ illi erigantur & adorentur: quòd templa & altaria ædificentur: quòd publicè in compitis depingatur Sanctiſſima Θεοτόκος, *S. Chriſtophoro* non minor, expandens late tunicam ſuam cœruleam, quam ſubeunt Papa, Imperator, Reges, Cardinales, omnium denique Ordinum homines, cum his verbis:

Marien Rock ſein Himmelblau
Iſt unſer Schutz wie ich vertrau;
Wer ſich nur fleiſſig drunter ſtellt/
Von keinem Feind wird er gefällt. ꝛc.

Ipſe vidi talem picturam, & legi hos verſus Ao. 1653. in pago Regenſtauf haud procul Ratisbonâ, in pariete domus piſtoris juxta pontem publicè inſcriptos.
Quæ ſanè non minora ſunt, quàm quæ Habeſſini in honorem ejus excogitaverunt, 6
qui imaginibus tantummodò pictis eam colunt. Non plura habentur in *Encomio Virginis* (Organo) ſupra allegato, quàm in *curſu horarum B. Mariæ Virginis : in breviario Romano : in ſpeculo roſariorum :* in *Litania* illius, & alibi paſſim. Ubi non ſolùm interceſſio ejus, ſed *protectio & per ejus merita ſalus & auxilium* rogatur: ubi *mulier virtutis* appellatur, *quæ contrivit caput ſerpentis : Reparatrix & Salvatrix deſperantis animæ; Mundi ſpes & gloria.* Illi *omnis conſolatio in anguſtiis ac* 7
miſeriis, & ipſe vitæ finis committitur; & qui diſtricti judicis iram timent, dum graviter deliquiſſe ſibi ſunt conſcii, & ipſum videre non audent, ad illam, utpote ejus matrem, confugiunt, quæ jure matris filio imperare poſſit.

Carmen *Caroli Scribanii* Patris Soc. Jeſu Antuerpienſis extat in Amphiteatro 8
Honor. Lib.3. c.8. fol. 357. his verbis:

Hæreo lac inter meditans, interque cruorem
Inter delicias uberis & lateris.

Et

(u) Lib. 6. c. 26. p. 608. (x) Lib. 6. c. 27. p. 612.

Et dico (ſi fortè oculos ſuper ubera tendo):
Diva Parens, mammæ gaudia *poſco tua.*
Sed dico (ſi deinde oculos in vulnera verto):
O IESV ! lateris gaudia malo tui.
Rem ſcio ; prenſabo , *ſi fas erit ,* ubera *dextrâ,*
Lævâ prenſabo Vulnera , *ſi dabitur.*
Lac Matris *miſcere volo cum* Sangvine Nati,
Non poſſem antidoto nobiliore frui.

9 Quod Carmen , ut inſignem pietatem laudant *Adamus Conzen* in Jubilo Jubilorum , & *Sandæus* in Oratione de *Patrocinio Deiparæ.*

10 [Nec minus memorabilia ſunt, quæ Fr. Mendoza habet Lib. 2. Virid. Probl. 2. Elucid. eccleſiaſt. f. 235. *Maria par Chriſto ubere, vulnere, lacte, ſangvine.* Chriſt. de Viega in Theologia Mariana. *Lac Marianum apud Filium idem præſtat quod ſanguis Chriſti apud Patrem.* It. *Mariæ ubere utroque interpoſito, tanquam aggere fortiſſimo Iudicis ira coercetur.* It. *Sanguis Marianus per genas diffuſus , per verecundiam pariandus cum ſangvine in cruce à Chriſto fuſo* , &c. Quæ totidem verbis in libris citatis reperiuntur , atque cenſuris conſuetis approbantur.]

Hæc atque alia talia, ut puto , Æthiopibus non vulgata fuerunt , aliàs tam gravi injuria PP. Societatis non affeciſſent.

11 Sed Habeſſini nullum librum Biblicum , nec ullas precationes ſacras in laudem & gloriam Omnipotentis Dei conſcriptas, in honorem ſanctiſſimæ Virginis converterunt , ſicuti factum *Pſalterio Mariæ virginis* , quod Eccleſia Romana approbat,
12 nec uspiam in indicibus librorum expurgatoriis reperitur. In hoc autem Æthiopes *Salomonis Canticum Canticorum* imitantur, quòd beatiſſimam Virginem ab omnibus corporis ſui membris laudant , idque oratione ligata. Carmina enim & cantica Æthiopica mihi de hac re in promtu ſunt. At in Eccleſia Latina oratio de omnibus membris beatiſſimæ Virginis in proſa tantùm reperitur , hâc tamen differentiâ, quòd Habeſſini omnia ſanctiſſimi & immaculati corporis ejus membra à capillis usque ad ſoleam pedum duntaxat ſalutent, ex. gr.

ሰላም፡ ለሠዕርተ፡ ርእስኪ፡	*Pax capillis capitis tui.*
ሰላም፡ ለርእስኪ፡	*Pax capiti tuo.*
ሰላም፡ ለገጽኪ።	*Pax faciei tuæ* ; & ita porro.

Latini verò ea etiam adorent : ut : *Adoro & benedico pedes tuos beatiſſimos, quibus antiqui ſerpentis caput calcaſti, &c.* *Adoro & benedico cariſſimum uterum tuum, acervo tritici , liliis candidiſſimis vallato, comparatum, &c.*

13 Hieronymus Emſer *in Divi Bennonis, Miſnenſis quondam Epiſcopi , vitâ & miraculis* , ut titulus Libri fert , *Anno M. D. XII. Dresdæ* impreſſi & quidem in præfatione [paginæ numeris carent] incrementum divini cultus Eccleſiæ Miſnenſis prædicat his verbis : *Hodie nulla hora , nullum tempus ſive diurnum ſive nocturnum, neque aliquod diei aut noctis ſpatium à cantu & Deorum* [ſic expreſsè habet] *vacat hymnis & laudibus.* Et paulò poſt : *His rurſum ſubeunt principum Capellani , matutinas ac reliquas* (NB.) Magnæ Deæ *horas , tum primam de ea Miſſam* (id eſt, ſummum Chriſtiani ſacrificii genus) *& item alteram pro mortuis ordine ſuo quotidie celebrantes.* Iſta omnia in Eccleſia Romana dici ac ſcribi Habeſſini certisſimè ignoraverunt.

14 Alii tamen inter Romanos ſunt, quibus *divini iſti honores* ſoli Deo debiti diſplicent. Itaq; Bonaventura (y) *cavendum eſſe,* ſcribit, *ne dum matris excellentia ampliatur, filii gloria minuatur , & ſic in illo mater provocetur, quæ magis vult extolli filium, quàm ſe ipſam, utpote creatorem creaturæ.*

1 N°. XLVI. Angelos quoque invocare ſolent] Hoc etiam commune habent Æthiopes cum Eccleſia Latina & Græca , ut *Angelos* invocent. Etenim à Judæis didicerant , ut ſupra narravimus, omnibus rebus, etiam minimis Angelos N. 35. §. 9.

 præpo-

(y) *Diſtinct. 3. quæſt. 2. in 15. Sentent.*

L. III. c. 5. præpoſitos eſſe: & unumquemque mortalium angelum cuſtodem habere, quem N. XLVII. priſci Ethnici *Genium tutelarem* vocant, (z) ideò eos invocare cœperunt, contra pro- Apoc. 19, hibitionem Johanni ab ipſo Angelo factam, qui eum à ſe ad Deum ablegabat, τῷ Θεῷ 10. & 22, 9. προσκύνησον *Deum adora*, inquiens: contra priſcum Eccleſiæ morem; etenim ſupra è N. 44. §. 3. priſcis Patribus docuimus, primævos Chriſtianos ſolum Deum, ut decebat, invocaviſſe. *Irenæus*, de Domino vero & uno Deo diſſerens, illi ſoli ſerviendum aliquoties inculcat. Imò ille ipſe invocationes angelicas (a) opponit orationibus directis ad Dominum qui omnia fecit, & invocationi nominis Jeſu Chriſti.

In præcipua veneratione Æthiopes habent *S. Michaelem Archangelum*. Nam 2
duodecimus cujusque menſis dies illi ſacer eſt, ut ex Faſtis Æthiopum ſacris liquet. Multas habemus cùm Judæorum tùm Chriſtianorum quorundam ſcriptorum ſententias de *Claſſibus & ordinibus angelorum*. Sunt qui ex *Dionyſio Areopagita* tres eò- 3
rum claſſes præcipuas aſſerant: Ἐπαρχίαν, Μεσαρχίαν, & Ὑπαρχίαν, *Principatum ſummum, medium*, & *infimum*, quarum unaquæque tres habeat ordines, quibus certæ adſcribuntur virtutes; e. g. de illis, qui vocantur ኃይላት፡ *Potentiæ, Virtutes*, dicunt: ዘያወፅእዎሙ፡ ለአጋንንት፡ *quòd expellant dæmonia*, & ita porro. Hinc prodeunt *novem* omnino *Angelorum ordines*, quos Æthiopes agnoſcunt, ut *in Hiſtoria noſtra* hoc loco docuimus. Cùm autem neſciamus, quis talia ſcribentibus manifeſtaverit: aut unde illis tanta cum angelis familiaritas nata fuerit, ut ordines eorum deſcribere potuerint, prolixiores hac de re eſſe nolumus.

N°. XLVII. De ſimilitudine SS. Trinitatem adumbrante]

Nullam in tota natura ſimilitudinem adæquatam dari, quâ SS. Trinitas ſaltem ad- 1
umbrari poſſit, in confeſſo eſt. Simile enim de *Sole*, quod *Gregorius Æthiops in Inſtitut. ſua Catechetica* (b) tradidit, jam olim antiquitati notum fuit, ſed teſte *Epiphanio* Hæreſ. 45. *Sabelliani* abſtruſiſſimum hoc fidei noſtræ myſterium hoc ipſo ſimili deſtruere voluerunt; ut cùm in una οὐσίᾳ [*eſſentia*] tres ὑποστάσεις [*ſubſtantiæ* ſeu] *perſonæ* credendæ eſſent, illi ἐν μιᾷ ὑποστάσει τρεῖς ὀνομασίας [*tria nomina*] τὸ πατέρα, υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα τὸ αὐτὸν εἶναι aſſeruerint. Obiter notandum Habeſſinos interdum etiam ſic loqui; ሠለስቱ፡ ስ 2
ም፡ አሐዱ፡ እግዚአብሔር፡ *Tria nomina, unus Deus æternus*; qui tamen in hoc articulo fidei orthodoxi ſunt.

Aliud ſimile *Gelaſius* (c) olim adhibitum eſſe refert de *igne* qui lucem & calorem 3
habet. Sed eodem recidit ac illud de Sole; qualia pueris & idiotis, non verò cordatis viris proponenda ſunt.

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. VI.

N°. XLVIII. De eſu ſanguinis & ſuffocatorum] Ex quo Apo- 1

ſtoli decretum fecerunt ut Proſelyti Ethnicorum abſtinerent τοῦ πνικτοῦ καὶ αἵματος à Act. 15, 20. 29. *ſuffocato & ſanguine*, ne ſcilicet ſcandalo eſſent teneris Judæorum converſorum vel convertendorum conſcientiis, id diu in Eccleſia Catholica obſervatum fuit. Repetitur in *Canonibus Apoſtolorum Canon. 63. al. 62.* ſub pœna depoſitionis & excommunicationis. Imperator *Leo Conſtitutione LVIII.* prohibitionem intendit, & eum 2
qui

(z) Imò Judæi & ***bonum & malum genium*** יצר הרע & יצר הטוב Κακοδαίμονα & εὐδαίμονα unicuique mortalium attribuunt. (a) Futilem hic gloſſam habet ***Feu-ardentius***, quaſi hoc loco ***de malis angelis*** ageretur, de quibus tamen nec dubium nec quæſtio erat: & incongruè prorſus opponerentur orationibus ad Deum omnipotentem & Jeſum Chriſtum dirigendis. ***De modo invocandi*** hic non dicam, num forſan Irenæi temporibus illa ***quiritatio Iudaica*** per Cabalam practicam ab hæreticis nonnullis facta fuerit; quæ non ad malos ſed ***ad bonos angelos*** dirigitur, qui vocantibus utique obtemperaturi non ſunt. (b) Hanc habes in Hiſtor. noſtra Æthiop. III. c. 5. §. 88. (c) ***In Hiſtoria Concilii Nicani tit. 2. Concil. p. 211.***

qui ſanguinem inteſtinis tanquam tunicis infartum, velut conſuetum aliquem cibum ventri præbeat,&c. bonorum publicationi ſubjiciendum, & ubi acerbum in modum flagris cæſus, L. III. c. 6. N. XLIX.
ac cute tenus fœdè tonſus fuerit, perpetuô patriæ exilio mulctandum eſſe decrevit. Itaque hic mos in Eccleſia Græca & Æthiopica, cæterisque Orientalibus Eccleſiis retentus fuit.

3 At Occidentalis Eccleſia conſiderans verba Chriſti: *quòd omne in os intrans hominem contaminare non poſſit*, adeoque Chriſtianos omnes ab externis iſtis & ceremonialibus, quibus neque gloria Dei promovetur, nec ſalus hominum augetur aut minuitur, planè immunes eſſe, idque neque fidem neque bonos mores lædere, prudenter judicavit: *Apoſtolicum illud decretum temporarium fuiſſe, primis Eccleſiæ temporibus accommodatum:* poſtea verò ratione legis ceſſante, legem ipſam ceſſaviſſe.

4 Sed inſtant: *prima poſt diluvium præcepta Noachidis data omnes homines obligare:* Per verba: *Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum, excepto quòd carnem cum ſanguine non comedetis.* Gen. 9. 3. At verba Chriſti modô allegata pro omni reſponſione ſufficere poſſunt. Enimverò niſi ratio aliqua moralis talis præcepti primævi dari poſſit, nec hoc argumentum ſtringit. Sacrificia enim, ab Adami & Noachi liberis uſurpata, minimè pro ἐθελοθρησκείᾳ ab hominibus reperta, ſed pro cultu à Deo ipſo injuncto habenda ſunt; quamvis id expreſsè non reperiatur, & tamen temporalia fuerunt, atque typo impleto ceſſaverunt.

5 Cæteroquin Præcepta Apoſtolica, etiam ceremonialia, obſervanda ſunt inter Orientales, aliosque qui illa obſervanda cenſent. *Noli propter eſcam deſtruere opus Dei*, Apoſtolus inquit. Rom. 14. 20. Quapropter *ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem,* 1. Cor. 8. 13. adeoque nec ſanguinem, ſi inter abſtinentes verſeris.

N°. XLIX. De ritibus antiquis Chriſtianorum à Judæis derivatis.] Diximus in Hiſtoria noſtra, *antiquiſſima Chriſtianorum inſtituta pleraque nullam aliam originem quàm è Iudaiſmo habere.* 3. 6. 10. Rationem addidimus, quia Eccleſia tanquam propago quædam è Synagoga egreſſa, ea retinuit quæ ſalvâ conſcientiâ retineri poterant. Apoſtoli, Judaicæ originis ipſi, ad Judæos divertebant, & cum iis converſabantur: eaque omnia vitabant, quæ iis ſcandalum aliquod præbere potuiſſent. Igitur in primo ſtatim concilio decretum *de ſuffocatis & eſu ſanguinis*, in favorem Judæorum recens converſorum, tunc temporis vulgaverunt, ut numero antecedente diximus. Act. 15. 29.

2 Feſtum Chriſtianorum maximum *Paſcha*, à quo tota Chriſtiana religio cæteraque feſta omnia pendebant, quo die celebrandum eſſet, Apoſtoli indeciſum reliquerunt; ita ut id Concilio demum Nicæno determinandum fuerit, ut ſuo loco dicemus. §. 19. Ex quo ſolo ſequi puto, Apoſtolos de converſione duntaxat gentium, non verò de ritibus ordinandis ſollicitos fuiſſe. Imò illos ipſos initiô uſurpaſſe ritus quoſdam, qui ſequentibus ſeculis vel in deſuetudinem abierunt: vel prorſus improbati fuerunt; ut exemplum circumciſionis Timothei oſtendit, & quæ numero præcedente de eſu ſanguinis & ſuffocatorum fuſiùs explanavimus. De talibus accipiendum eſt dictum Pauli 1. Cor. 9. 20. *Factus ſum Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrarer.*

3 Antiquiſſimi iſti ritus communiter Apoſtolici vocari ſolent; non quòd Apoſtoli eos repererint, ſed quòd ab illorum temporibus ad noſtra uſque ſecula derivati fuerint. Quandoquidem certô certius eſt, nullum unquam morem ſacrum, neque dogma ullum Judæos à Chriſtianis mutuatos eſſe; id enim odium illorum plus quàm Vatinianum contra nos nullatenus permiſiſſet: nec, ſi una vel altera Synagoga id feciſſet, omnes ſequi voluiſſent. Ideò indubitanter aſſerendum arbitror, ſi tales aliqui ritus antiqui vel Judæorum ritibus ſimiles: vel illis affines reperiantur, non Judæos à Chriſtianis, ſed Chriſtianos à Judæis illos accepiſſe. Conſultus à me Rabbinus primarius: *An non Iudæi ſaltem aliquid è doctrina vel ritibus Chriſtianorum hauſiſſent? Ne tantillum quidem,* reſpondit; *Se enim præcepto Dei obſtrictos, ne ſe-*

L. III.c. 5. N. XLIX. Lev. 18, 3. 26. *cundum mores & ſtatuta gentium viverent, quos DEUS coram illis ejecerit, id ſe generaliter de omnibus peregrinis gentibus accipere, ne in ulla re illas imitarentur.*

Non autem omnes illi ritus ab omnibus æqualiter aſſumti fuerunt. Orientales Eccleſiæ, utpote viciniores, plures & integriores retinuerunt: multos etiam pedetentim imutarunt, & ad Chriſtiana ſacra accomodaverunt, quò magis à Judæis diſtinguerentur, uti factum videmus in *Iejuniis*, *Feſto Paſchatis*, *Sabbati feriatione*, & ſimilibus. Vide Canonem Apoſt. LXX. apud Æthiopes XLIX. & Concil. Laodic. Can. XXIX. De quibus alibi. Eruditiſſimus Cardinalis *Bona* eadem iſta ſentiens egregiè ſic loquitur (d): *In Chriſtiana Eccleſia ſenſim magisque ſeparationem à Iudæis factam fuiſſe, donec Synagoga honorificè ſepulta fuerit.* Modò planè ſepulta fuiſſet, nec dogmata quædam, ritusque nonnulli tanquam ab Apoſtolis certò traditi, hic illic in Eccleſiis mordicùs defenderentur. 4

f. n. X. §. 5.

Cùm igitur res tanti momenti ſit, operæ pretium nobis videtur, ritus illos, qui vel primis ſeculis in Eccleſia viguerunt, vel adhuc vigent, ὡς ἐκ παραλλήλου ob oculos ponere, cum brevi repetitione eorum, quæ vel in hiſtoria noſtrâ, vel in antecedentibus dicta fuerunt. *Iudæorum templum Hieroſolymitanum tribus conſtabat partibus*: אולם *Veſtibulo ſpatioſiſſimo*; in quo Judæi ante fores ædis ſtabant: היכל ναῷ *ſive æde ipſa*, quæ ſolis Sacerdotibus patebat, ut in ea ſine tumultu populi tranquillè ſacris operari poſſent: דביר *Adyto*, ſeu *Sancto Sanctorum*; in quod ſummus Sacerdos ſemel tantùm in anno ingrediebatur. 5

Ita etiam veterum Chriſtianorum *ædes Dominicæ triplicem* talem diviſionem habebant, quæ apud Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Scriptores paſſim obſervatur. Rectiſſime *Beveregius* (e): *Veteres Eccleſiæ ſive templa à Chriſtianis antiquitus exſtructa in tres precipuas partes diviſa ſunt, quarum* prima *ab ingreſſu vocata fuit* Νάρθηξ: Media Ναὸς *ſive Eccleſia propriè dicta*: *Et* Tertia *omnium ſacerrima* Βῆμα & Θυσιαστήριον. At in eo falli videtur, quòd loco ſupra citato triplex genus hominum templa viſitantium occaſionem triplici huic ſtructuræ putat dediſſe, cùm potius vice verſa iſta à Judæis accepta forma Chriſtianos tripliciter diſtinguere docuerit. 6

Simeon Theſſalonicenſis de Templo:

Ὁ θεῖος ἅπας ναὸς τριαδικῶς θεωρεῖται, τοῖς πρὸ τοῦ ναοῦ φημὶ, καὶ τῷ ναῷ, καὶ τῷ βήματι.	*Totum divinum templum tripliciter exſtructum cernitur, in loca* ante templum, *inquam,* in templum *ipſum*: *&* *in* Bema *ſive ſacrarium.*

1. Πρόναος, q. d. ANTE TEMPLUM, ſeu Νάρθηξ *Ferula* ideò dicebatur, quòd peccatores pœnitentes in eo ſtantes, tanquam ſub ferula eſſent cenſuræ Eccleſiaſticæ; ut Meurſius putat (f), VESTIBULUM *erat muro circumdatum, in quo Catechumeni, nondum videlicet baptizati, nec non ob crimina excommunicati, id eſt, ex communione Sanctorum excluſi, Leproſi, Energumeni* ſeu *Dæmoniaci*, χειμαζόμενοι, *ſive in reatu aliquo conſtituti, & ob id pœnitentes ſtare cogebantur.* Quin & ante baptiſmum nemo in Eccleſiam intromittebatur; propterea lacus ante fores templi effoſſus erat, in quem convertendi baptiſmi cauſa deſcendebant, ut mox dicetur. 7

2. Ναὸς, vulgò ſed malè NAVIS, *la nef de l'Egliſe*, ædes ipſa ſeu Eccleſia propriè dicta, 8

[Imperitè prorſus *Abraham Ecchellenſis* in Epiſt. ad *Joh. Morinum* ait: *Eccleſiæ tribus conſtant navibus* &c. In antiquit. Eccleſ. Orient. pag. 332. quid enim naves in terra ſicca?]

in quam baptizati ipſique fideles nullâ labe externâ polluti, intrabant: hymnos atque preces ſacras peragebant, ut ſicuti olim ſoli Sacerdotes, ita hic verè fideles Chriſtiani, 1. Pet. 2. 9. ut *genus electum*, *regale ſacerdotium*, *gens ſancta*, *populus acquiſitionis* in Eccleſiam admittebantur.

3. Tertia pars PENETRALE ſeu ADYTUM varia nomina apud Græcos Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores ſortiebatur. Vocatur enim Ἱερατεῖον *Sacrarium*; ἄδυτον vel 9

τὰ

(d) Lib. I. cap. 20. de rebus Liturgicis. (e) *In Annotat. ad Can.* Conc. Nic, 1. p. 71. (f) Gloſſ. Græc. Barb, verbo Ἀκροώμενος.

τὰ ἄδυτα, Locum in quem cuivis ingredi non licet. Θυσιαστήριον *Altare*, quaſi diceres *ſacri-* L. III. c. 6.
ficatorium ſed impropriè ; nam olim in היכל *æde* non in דביר *Sancto ſanctorum* ſa- M. XLIX.
crificia fiebant. Denique Βῆμα. *Tribunal. Suggeſtum.* De quo paulo inferius N. LI. fuſiùs diſſeremus.

Optimè ſupra laudatus Card. Bona (g) ſcribit : *Chriſtianorum templa ſic olim erant diſpoſita, ut veteris Templi Hieroſolymitani, quantum fieri poterat, ſimilitudinem quandam præ ſe ferrent, & ad illius formam proximè accederent.*

10 Sed accipienda hæc ſunt de *Baſilicis* & *Cathedralibus eccleſiis*, quæ Epiſcopos atque Presbyteros ſuos habebant. Minores enim *Synagogis* Judæorum ſimiliores erant, in quarum medio verum Βῆμα id eſt *excelſior locus inſtar ſuggeſti* viſitur, quo per gradus aſcenditur, idque Habeſſini & Coptitæ Hebraico vocabulo היכל ሀይከል፡ *Heikel*: adhuc vocant, atque in eo ſacram cœnam celebrant, & ad fores ſtantibus adminiſtrant. Sed velo diſtincti ſunt Sacerdotes, ut Miſſam nemo è populo videre poſſit, ſicuti Patres Societatis loquuntur. Situs etiam ſtructuræ ab Oriente in Occidentem antiquitus obſervatus adhuc retinetur, quò orationes facie ad orientem verſâ fieri poſſint.

11 Templis itaque hunc in modum exſtructis *Encænia* ſeu *dedicationes* ſequebantur; idque exemplo & imitatione Eccleſiæ Judaicæ fieri, docet ipſe Papa Felix IV. (h) his verbis: *Tabernaculum Moyſen Domino præcipiente feciſſe, & ſacraſſe, & cum menſa & altari ejus, & æreis vaſis & utenſilibus, ad divinum cultum explendum legimus: & non ſolùm divinis precibus ea ſacraſſe; ſed etiam ſancti olei unctione, Domino jubente, perliniſſe novimus.* Eadem Græci tradunt: Ἐγκαίνια τιμᾶσθαι παλαιὸς νόμος. *Encænia celebrare vetus Lex eſt &c.* (i) Ita Æthiopes noſtri ſtatis diebus habent ſua *Encænia* ſeu Dedicationes Eccleſiarum, ex. gr. *Abunafri*, id eſt. S. *Onuphrii.* De qua Poëta Encom. XVI. Novemb. Oda. 6.

ሰ፡ ለቅዳሴ፡ ቤትከ፡ በአፍአ፡ ሀገር፡ ዘምስር፡
እንተ፡ ሐነጸዋ፡ ኪነት፡ ወጠበብት፡ ምክር፡
ገዳማዊ፡ አቡናፈር፡ &c.

Salutem dico Dedicationi ædis tuæ extra urbem Memphim,
Quam exſtruxerunt Opifices & prudentes conſilio;
O Eremita Abunafer! &c. (k)

12 Apud Judæos olim fœminæ à viris diſcretæ erant, (l) & etiam nunc in eorum ſynagogis ſunt: Ita apud veteres Chriſtianos antiquitus ſuum proprium introitum in Eccleſiam habebant, cui janitrices præfectæ erant, quod adhuc apud Coptitas & Habeſſinos obſervatur. Sic enim Patres Societatis ſcribunt: (m) *Mulieribus non licet intrare in ædem virorum: nec viris in ædem fœminarum, ſeparatas enim ædes habent.*

[Confer quæ infra N. 81. de *Diaconiſſis* docemus. Vide etiam Cardinalem Bonam de *rebus Liturgicis* Lib. I. c. 20. §. 6. qui allegat *Conſtitutiones Apoſtolicas* Lib. II. c. 61.]

13 Si apparatum ſacrum ſpectemus, imprimis *veſtes*, Judæorum Sacerdotes & Levitæ habitu à reliquo populo erant diſtincti; ita & hoc paſſim adhuc in Eccleſiis videmus. *Candelas* accendebant olim Judæi, quod & nunc faciunt, & *thus* adolebant. Iſto more primi Chriſtiani eò magis opus habebant, quod in ſpeluncis & cryptis ob metum Ethnicorum ſacra ſua obire cogerentur; ubi tenebræ & gravis odor lumina & ſuffimenta requirebant, ideò adhuc hodiè, ſed ſine neceſſitate ullâ retinentur.

14 *Ornatum imaginum* ſi conſideres, Judæi picturas olim admittebant, ſculpturas averſabantur; eandem differentiam Habeſſini, cæterique Orientales adhuc hodiè obſervant, ut paulò inferius N. 52. *de imaginum cultu* dicemus.

15 Judæi munera i. e. ſacrificia ad altare offerebant ex præcepto Legis: *Non apparebis in conſpectu meo vacuus*, de quo more Chriſtus Matth. 5, 23. *Si ergo offers munus tuum* Exod. 23. 15. & 34. 20.

(g) Rer. Liturg. I. 20. §. 4. (h) De Conſecrat. diſt. 1. c. 2. (i) In Ὡρολογ. III. Septembr. allegante Seldeno de Synedr. Vet. Ebræor. L. III. c. XV. (k) Alia habetur S. Petri 1. *Februar. Oda* 2. (l) Philo de vita ſupplic. (m) Rel. Ann. 1607. & 1608. Lib. 1. c. 10. p. 39. b.

L.III.c.6. *tuum ad altare*, & verſ.24. *Relinque ibi munus tuum ante altare*, &c. *& tunc veniens of-*
N.XLIX. *feres munus tuum.* Manſit is mos quoque in Eccleſia Chriſtiana, ſed ceſſantibus ſacrificiis non pecudes, aut oves, ſed alia ad Eccleſiæ uſum neceſſaria allata fuerunt; quod apud Æthiopes adhuc in viridi obſervantia eſt, ut N. LX. dicetur.

Sed nec Occidentalis Eccleſia hujus moris expers manſit. In nonnullis Ger- 16
maniæ regionibus parochiani nummos ſuos certo anni tempore ad ſacram menſam deponunt, **Opffern** vocant; Galli: *aller à l'offrande*, qui relinquuntur Parocho. Mox degeneravit iſte mos apud pleroſque Auguſtanæ Confeſſioni addictos, eò quòd ſtatim poſt confeſſionem à confitentibus Presbytero offerantur, quos propterea odioſo vocabulo **Beichtpfennige** vocant. Iidem ſi alio tempore, alioque modo darentur, nihil novi neque inſoliti in Eccleſia haberent. Et manuum impoſitio ab 17
Num. 27. Iſraelitis originem traxit. Moyſes enim juſſu Dei *manum poſuit ſuper Ioſuam*, ita ad-
18.23. huc Judæi, cum Doctorem vel Rabbinum aliquem creare volunt, סמיכה χειροθεσία
Deu.34.9. utuntur. Eodem iſto modo Apoſtoli uſi, illum ad noſtra usque tempora deri-
Act. 6.6. vaverunt.

Ad cultum ipſum quod attinet, ſicut in veteri Eccleſia *canticis & hymnis* lauda- 18
tus fuit Deus: ita & in nova; etiam *inſtrumentis muſicis*, poſtquam cultus Chriſtianorum liberè haberi potuit. Idque Æthiopes, quà poſſunt, retinent, ut infra Num. 61. & 62. de *crotalis & ſiſtris* tympaniſque eorum dicemus.

Feſta Judæorum præcipua retinuimus, ſed ad uſum noſtrum applicata. Maxi- 19
mum interea *Paſcha*, aliquamdiu eodem cum Judæis tempore fuit celebratum, quod ex Hiſtoria Eccleſiaſtica notiſſimum. Teſtatur id Eutychius Patriarcha Alexandrinus; (n) *Chriſtiani cùm eſſet Paſcha Iudæorum, celebrabant & ipſi Paſcha.* At cum alii id aliter obſervarent, & utrique Apoſtolicâ traditione niterentur, Orientalibus quidem ad S. Johannem: Occidentalibus verò ad S. Petrum provocantibus, lis tandem in Concilio Nicæno ſopita fuit.

Quin & *Sabbatum* primis temporibus cum Judæis obſervaverunt Chriſtiani, 20
additâ ſimul die dominicâ; in illo lectiones Veteris Teſtamenti prælegerunt, ut latè ſupra docuimus N. 9. §. 3. quod etiamnum faciunt Habeſſini.

Judæi, in quotidiana oratione matutina τρισάγιον קָ׳ קָ׳ קָ׳ יהוה צבאות מלא 21
כל־הארץ כבודו *Sanctus, Sanctus, Sanctus eſt Deus exercituum, plena eſt terra gloriâ ejus,* audientes ter ſeſe de terra attollere & quaſi exultare ſolent tam manè quam veſperi; idque Hebræis eſt גול ἀγαλλιάσασθαι. *Exultare*, cujus in ſacris ſæpe admonentur pii; ut:
Joel. 2.23. *Filii Sion* גילו ושמחו ביהוה אלהיכם. *Exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro.* שמחו
Pſ. 32.11. ביהוה וגילו צדיקים. *Lætamini in Domino, & exultate juſti.* Iſta exultatio propriè dicta in Æthiopum templis adhuc uſitata eſt, de qua nos infra *N.LXI.*

Ipſe baptiſmus apud Judæos in receptione proſelytorum neceſſarius, & à Jo- 22
hanne Baptiſta in ſignum novi fœderis adhibitus, à Chriſto ſervatore noſtro pro initiatione Chriſtianiſmi novâ formâ introductus fuit. Sicuti autem apud Judæos *totius corporis nudi immerſio* neceſſaria erat, ita & in primitiva Eccleſia obſervabatur, & adhuc in omnibus Orientalibus Eccleſiis in uſu eſt. Quia verò pudor partim, partim incommoditas ſumma, tempore hyemis maximè, aliud ſuadere videbatur, in Occidente id paulatim mutatum, atque mos iſte eſſentiam baptiſmi non afficiens, in conſperſionem vel ſuperfuſionem aquæ converſus fuit, præſertim cùm immerſio illa à Chriſto ſpecialiter non præſcripta, ſed à Judæis tradita fuiſſet; quo caſu, ut in aliis permultis factum, ita & hîc autoritate publicâ mutationem aliquam introducere Chriſtianis licuit. At *pædobaptiſmus* novitatis immeritò taxatur ab *Anaba-* 23
ptiſtis. Nam Judæi & olim familias proſelytorum integras cum infantibus baptizarunt, & etiam nunc baptizant, ſi occaſio ſeſe offerat. Quod doctores eorum uno ore fatentur. (o) Id cum Apoſtolorum temporibus retentum, & omni ævo, ubique & ſemper in Catholicâ Eccleſiâ obſervatum ſit, proterviæ fuerit ſacramentum iſtud infanti-

(n) In Annalibus ſuis p. 365. & 449. (o) De quibus vide Horas Hebraicas & Talm. Lightfooti §. 5. Matthæi 3.6.

ſantibus denegare velle. *Sacramenta* autem *Novi Fœderis* imaginem eſſe Sacramentorum antiqui, nemo inficias iverit; ſed alia forma à Chriſto illis indita eſt, ut modò de baptiſmo diximus: & in Euchariſtia pro *agno paſchali* Chriſtus corpus & ſanguinem ſuum per panem & vinum nobis repræſentavit. L. III. c. 6. N. XLIX.

24 Etiam *confeſſio peccatorum* inter Judæos olim obtinuit, & adhuc obtinet; argumento dicti Scripturæ Num. 5. 6. והתודו את חטאתם אשר עשו *Et confitebuntur peccata ſua quæ fecerunt*. Ideò neceſſum eſſe ajunt, in feſto expiationis peccatorum ſuorum confeſſionem edere. Ad quam rem etiam habent Confeſſionum certas formulas, modò breviores, modò prolixiores, quarum unam וידוי גדול *Confeſſionem magnam* edidit

25 Seldenus (p); In quam inſerunt maximè pœnitentes peccata, quorum ſibi conſcii ſunt. Docent autem benè facere eum, qui omnia peccata, quorum meminerit, recenſeat; de qua re Buxtorfius in Synagoga Judaica (q). Veſtigia hujus moris extant in Epiſtola Jacobi 5. 16. Ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα. *Confitemini alter alteri peccata* i. e. *offenſiones mutuas*. Ex quo ſatis conſtare putamus, unde *confeſſio peccatorum* in Eccleſia Chriſtiana ortum ſuum habuerit, inprimis ſpecialiſſima illa omnium & ſingulorum peccatorum, quæ in Eccleſia Romana exigitur; de qua infra N. 55.

26 Confeſſionem apud Judæos ſequitur *flagellatio* מלקות *Malkuth* dicta, in ſignum pœnitentiæ, tanquam *ſatisfactio operis*, quæ & ipſa adhuc in Eccleſia Romana obtinet. Equidem in Synagoga alter ab altero vapulat, & loris cæditur: at in Eccleſia Romana quilibet ſibi ipſi officium hoc ſumit, eoque ictus magis in poteſtate ſua habet. De ea vide *Buxtorfium* modò citatum. pag. 521.

27 Quin & jejunia Chriſtianorum ab initio cum Judæis iisdem diebus obſervata fuiſſe, ex prohibitione ſecuta apparet; qua de re fusè egimus in Hiſtor. noſtra L. III. c. 6. §. 90. & infra n. 64. pluribus agemus. Buxtorf. *in Synagog. Iud. c. 30.* per tot.

28 Initiatio novorum ſponſorum etiam ex Judaiſmo derivata eſt, illi vocant ברכת ארוסין *benedictionem deſponſatorum*, & ברכת נשואין *benedictionem conjugatorum* & adhuc in uſu habent; ſed nunquam in Synagoga, verùm ante fores ejus, vel ſub dio, aut in horto aliquo eam peragunt, quod antiquiſſimis Chriſtianorum in more poſitum fuit, & Habeſſini adhuc uſurpant, ut n. 71. docebimus. Hinc apud nos benedictio ſacerdotalis, à qua validitas matrimoniorum dependet.

29 Verùm non ritus tantummodò, ſed & dogmata quædam è Synagoga in Eccleſiam irrepſerunt, apud plebem primò uſitata, deinde autoritate publica recepta & confirmata.

Fundamentum invocationis tam angelorum quàm Sanctorum, quod mireris, apud ipſos Judæos reperitur, ut ſupra XLIV. & XLVI. oſtendimus. Niſi enim ſupponatur, defunctos omnia noſſe quæ hîc in mundo fiant, vana eſt omnis illorum invocatio.

30 Animas fidelium & verè credentium non ſtatim poſt mortem cœlo recipi, Judæi docent, ut oſtendimus ex ipſorum ſcriptis N. XL. & XLII. Quæ ſententia olim in Eccleſia Occidentali obtinuit, & hodiè adhuc in Orientali viget.

31 Orationes pro defunctis è Judaiſmo quoque profluxiſſe ſupra N. XLII. clarè docuimus. Hinc doctrina de purgatorio nata fuit, ut ibidem oſtendimus. Plura referre nihil attinet, ut *de principio anni*, quod Orientales cum Judæis in autumno incipiunt: de ſolitaria vita à *Philone Iudæo laudata, in libello de vita contemplativa, & ſimilia*, quæ Chriſtiani ab Ægyptiis, vel Ethnicis Philoſophis diſcere potuerunt.

32 Cæterum, ſi ſtudioſus lector ea quæ hic propoſuimus, pro diverſitate temporum & Eccleſiarum paulò accuratiùs conſiderare voluerit, deprehendet multa in ritibus atque dogmatibus illis antiquis mutata, multa abrogata, multa etiam retenta fuiſſe, quamvis nullum ampliùs uſum haberent, nec alia quam traditionis & conſuetudinis antiquæ ratione defendi poſſent. Qua in re Eccleſias totius Orbis ſæpe multùm inter ſe diſcrepare videmus. Id ipſum arguit ritus illos Apoſtolicos non eſſe, non

Aaa enim

(p) Part. I. de Synedriis. c. 17.

(q) Cap. XXV. pag. 519. & ſeqq.

L. III. c. 6. N. XLIX. enim de primis Chriſtianis, zelo pietatis ferventibus exiſtimandum eſt, quod ea quæ ab Apoſtolis reverâ tradita acceperant, neglectui habere, aut perfunctoriè tractare voluerint. Quippe videmus ſcripta Apoſtolica, baptiſmum infantium, Communionem ſub utraque, aliaque tunc temporis publicè exercita apud omnes orbis Eccleſias olim æqualiter recepta & uſurpata fuiſſe. At in Eccleſia Romana, cujus ſummus arbiter Papa, multa planè abrogata, multa retenta, & amplificata deprehenduntur. Orientales verò, cumprimis Æthiopes in ſimplicitate ſua ritus antiquos pleroſque uti acceperunt, ita retinuerunt; ut in Hiſtoria noſtra III. 6.12. clariùs diximus.

Ea verò, quæ hic à nobis dicta ſunt, nequaquam ſic accipi volumus, quaſi antiquis illis ritibus autoritatem aliquam addere velimus, eò quod antiquiſſimi ſint, & Apoſtolorum tempora non æquent modò, ſed interdum præcedant; vel contra demere, quòd à primordio Judaici fuerint. Quamvis inficias ire non poſſimus, primis Eccleſiæ temporibus turbatiſſimis cerimonias illas ac partim doctrinas & traditiones non nimis rigidè examinatas fuiſſe; cùm inter tot perſecutiones & exilia, quæ modo tolerari poſſent, per conniventiam transmitterentur & tolerarentur; inde factum, ut etiam pacatâ Eccleſiâ in uſu manerent. Sed in his omnibus analogia fidei, & ratio ſanctiſſimæ religionis noſtræ in canonicis S. Scripturæ libris expreſſa ante oculos habenda eſt, ut ea, quæ honorem ſoli Deo debitum: & meritum Chriſti pro totius mundi peccatis ſufficientiſſimum, non infringunt; neque ſubſtantiam Sacramentorum lædunt, adeoque prorſus ἀδιάφορα ſunt, antiquitatis reverentiâ, vitandiq; apud imperitiores ſcandali cauſâ, retineantur & obſerventur; quamvis illorum neq; ratio certa, neque utilitas aliqua dari poſſit: Si verò mutandum quid videatur, id non privato novitatis ſtudio, ſed publicâ fiat autoritate. Deinde traditiones & opiniones omnes, utut antiquiſſimæ & è primis ſeculis petitæ, niſi à Chriſto & Apoſtolis expreſsè approbatæ, vel à viris Apoſtolicis ubiq; receptæ & publicè propoſitæ demonſtrentur, pro Eccleſiæ Catholicæ dogmatibus neutiquam accipiendæ, neque nolentibus obtrudendæ ſunt. Nam valdè probabile eſt, Judæos innumeros, poſt Hieroſolymam everſam & deſtructum templum ad fidem Chriſtianam converſos, retinuiſſe ejuſcemodi ritus; privataſque opiniones atque traditiones ſuas *de honore mortuorum & orationibus pro iis: de purgatorio animarum & ſimilibus* non depoſuiſſe; ſed inter ſuos propagaſſe, quin & inter gentiles converſos diſſeminaſſe, ut aliquàm multæ ex iis pro Apoſtolicis haberentur, & publica autoritate & uſu confirmarentur.

Viri docti iſta pridem obſervaverunt, præter ea quæ ex eruditiſſimo *Cardinali Bona* retulimus, *Hildebrandus* (r) allegat *Anton. Margaritam de Iudaicis ritibus*, atque ſubjungit: *quos obſervaſſe multùm juvat, cùm è majoribus deſcendant* (licet ſint hodie infideles) *qui olim in ſumma apud Deum gratia & fœdere fuerunt, unde probabile fit, nonnullos adhuc ritus ex Iſraeliticæ Eccleſiæ V. Teſtam. more traductos penes ipſos ſupereſſe*, quos inter *conſecrationem novorum conjugum referre* non dubito.

Cùm hæc elaboraſſem, in manus mihi venit liber Gallicus Simonvillii (s), qui inſtituit comparationem cerimoniarum Judaicarum cum diſciplina ſeu ritibus Eccleſiæ. Lectione dignisſimus eſt; nam multò plura obſervavit, quæ Chriſtiani cum Judæis habent communia. Primò rectè docet:

c. 2. in fin.	Il eſt hors de doute, que le Chriſtianiſme tire ſon origine de la Religion des Juifs, qui en eſt comme le baſe & le fondement.	*Dubiô caret, Religionem Chriſtianam originem ſuam ducere è Judaica, quæ illius quaſi baſis & fundamentum eſt.*

d. cap. Paulò ante refert dubia quædam Doctorum Judaicorum, quæ mereri dicit, ut referantur: *Parce qu'ils peuvent ſervir à l'éclairciſſement de la Religion Chreſtienne.*
Ibid. Hoc eſt: *Quòd declarandæ religioni Chriſtianæ utiles eſſe poſſint.* Narrat: *quod Iudæi*
cap. 5. *dirigant preces ſuas ad Angelos, quos invocent in neceſſitatibus ſuis.* Dicit: *Epiſcopum Romanum, verum Petri ſucceſſorem, ſucceſſiſſe Iudæorum* Naſci [נשיא] *qui erat caput*

Eccle-

(r) *In tract. de Nupt. §. Hodierni Iudæi, &c.* (s) Titulus eſt: Ceremonies & coutumes, qui s'obſervent aujourduy parmi les Juifs; h. e. Ritus & conſuetudines Judæorum.

Eccleſiæ Iudaicæ, & concilia reſpondere ſynedrio [Sanhedrin] *Iudæorum veteri.* Hierarchiam quoque Eccleſiaſticam inde derivat, & docet *traditiones de Regimine & miniſtris Eccleſiæ ortum ſuum debere Iudæorum inſtitutis.* Agnoſcit *Iudæos orare pro mortuis,* (t) refert tria Judæorum loca (u) *Paradiſum, Infernum & Purgatorium.* L. III. c 6. N. XLIX.

40 Porrò oſtendit *Orationum, benedictionum & Feſtorum* convenientiam, quæ eſt inter Judæos & Chriſtianos. Sed ante omnia prudentiſſimè monet: (x)

Il ne faut pas tous jours ajouter foy à ce grand axiome des Juifs: Halaca le Moſce mi Sinai, *C'eſt une deciſion, que Moyſe a receuë ſur la montagne Sinai*: non plus qu'a cet autre principe de nos Theologiens, *cela eſt de Tradition Apoſtolique*; puis qu'il eſt certain, que l'un & l'autre ne ſont pas infaillibles, & que dés les premiers ſiecles du Chriſtianiſme, il s'eſt trouvé de ſçauans hommes, qui ont donné le nom de Tradition Apoſtolique a des ſentimens qui leur eſtoient ſinguliers, & qui n'eſtoient pas meſme orthodoxes.

Non ſemper fides adhibenda eſt magno huic Judæorum axiomati: הלכה למשה מסיני *Deciſio eſt, quam Moyſes accepit in monte Sinai:* non magis quam alteri illi Theologorum noſtrorum principio: *Traditionis Apoſtolicæ.* Certum enim eſt, quòd utrumque infallibile non ſit; & quòd à primis Chriſtianiſmi ſeculis reperti fuerint docti quidam viri, qui nomen *Traditionis Apoſtolicæ* impoſuerunt opinionibus, quæ illis ſingulares, & ne quidem orthodoxæ erant.

41 Multa alia notabilia continet; at longè gratius fuiſſet doctiſſimum iſtud ſcriptum eruditis, ſi autor vocabula peregrina Hebraica & Græca genuinis ſuis characteribus exprimere; & vulgò minus nota allegatis firmare voluiſſet.

N°. L. De Ichnographia templi Æthiopici] Ichnographiam *Templi Æthiopici* ſupra Lectoribus æri inſculptam conſpiciendam dedimus. Hic 2, 5. n. 23. exhibetur *Ichnographia Eccleſiæ Græcæ* ex Beveregio (y) cum *Synagoga Iudaica Luſitanorum Amſtelodamenſium,* lectoribus contemplanda.

1 **N°. LI. De adyto veterum**] *Adytum ſeu Sanctuarium* veterum Chriſtianorum (de quo paulo ante egimus) peculiarem & circumſeptum in templis locum, nonniſi Clerici intrabant: Laici verò non aliter niſi cum dona ſua ad ſacram n. 49. §. 9.
2 menſam afferrent. Notabilem hiſtoriam de *Ambroſio,* Imperatorem *Theodoſium* è penetrali exire jubente, in Hiſtoria noſtra paucis attigimus. De qua Theodoretus (z) ſic ſcribit:

Ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἐκάλει τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ δῶρα προσενεγκεῖν, ἀναστὰς μετὰ τῶν ἴσων δακρύων τῶν ἀνακτόρων ἐπέβη. Προσενεγκὼν δὲ, ὥσπερ εἰώθει, ἔνδον παρὰ τὰς κιγκλίδας μεμένηκεν, ἀλλὰ πάλιν ὁ μέγας Ἀμβρόσιος οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλ' ἐξεπαίδευσε τὴν τῶν τόπων διαφοράν.

Ubi autem tempus poſtulavit, ut dona ſacræ menſæ offerret, ſurgit, atque non minorem lacrymarum vim quam antea effundens, in ſanctuarium ingreſſus eſt. Cum verò dona, uti ſolebat, obtuliſſet, intus propè cancellos manſit. At rurſus magnus ille Ambroſius non tacuit, ſed locorum differentiam eum docuit.

[Hæc Baronius ita reddidit ad ann. 390. num. 28. qui ſic pergit:]

3 *Ac primum ſciſcitatur:* Ecquâ re egeret? *Et cum Imperator reſpondiſſet:* ſe exſpectare divinorum myſteriorum perceptionē, *ſignificavit illi per primarium Diaconum, qui ei miniſtrabat,* ad loca interiora ſolis ſacerdotibus aditum patere, eademque aliis omnibus inacceſſa eſſe, nec debere tangi. *Iubet igitur ut exeat, & cum reliquis Laicis conſiſtat:* Nam purpura, inquit, Imperatores non Sacerdotes efficit. *Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fideliſſimus, reſponditque:* ſe non animi confidentia inductum manſiſſe intra cancellos, ſed hanc conſuetudinem Conſtantinopoli didiciſſe.

4 In hac *Ambroſii* ſententia bonus Imperator etiam *Conſtantinopolim* reverſus acquievit. Nam referente *Nicephoro* cum donum ſuum in ſanctuarium tuliſſet, confeſtim regreſſus, & *Nectario* Epiſcopo cum indignatione quadam interrogante, *cur id faceret,* reſpondit: *Se tandem differentiam inter Imperatorem & Sacrorum antiſtitem didiciſſe.* Secuti ſunt hoc exemplum Succeſſores ejus;

(t) Part. V. c. 9. (u) Ibid. cap. 10. (x) d. Compar. cap. 1. §. Mais a dire, &c. (y) *In annot. ad Concilia* p. 70. (z) *Lib. V. Hiſt. Eccleſ. c. 17.*

L.III. c. 6. ſic enim *Theodoſius II. ſive junior* in actis Concilii Epheſini magni de ſe loquitur: *Nos*
Num. L I. *DEI templum ingreſſuri foris arma relinquimus, & ipſum etiam diadema, regiæ majeſtatis inſigne, deponimus, & Sanctuaria* [θυσιαστήρια Eccleſiarum ita dicta] *munerum tantùm offerendorum cauſa ingredimur, quibus quoque oblatis ad extimum communeque atrium mox nos recipimus.* Sed hoc Ambroſii factum ſugillaverunt Græci, Orthodoxis Impe- 5
ratoribus in adyta ſua non ſolùm ingredi, ſed etiam ibi manere permittentes, hac potiſſimum ratione: *quòd perſona Regis Chriſtiani ſacra ſit.* Hinc *Balſamon* (a) ait: χριστοὶ ὄντες κυρίου, ἀκολύτως ὅτε καὶ βούλονται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσέρχονται. *Cum ſint uncti Domini, liberè, cum volunt, in ſanctum penetrale ingrediuntur.* Nec Ambroſii ratio hodie apud Latinos valet.

Quandoquidem verò *Sanctuarii* mentionem fecimus, quòd Græci θυσιαστήριον 6
Sacrificatorium, ἱλαστήριον *Propitiatorium*, & ἄδυτον *Adytum* i. e. *inacceſſibile*, item βῆμα *ſuggeſtum*, quòd olim gradibus nonnullis elatum eſſet, vocant, ad imitationem templi Hieroſolymitani exſtructum, neceſſarium putamus monere, incongruè Latinè reddi *Altare*, cujus ea forma nunquam fuit, ut quis illud vel conſcenderet vel ingrederetur. Nam θυσιαστήριον continet ἁγίαν τράπεζαν *ſanctam menſam*, quod de *ara* dici non poteſt, ipſa verò menſa *altare* veterum repræſentat.

N°. LII. De imaginum cultu] Cultus imaginum ſæpe maximas in 1
Eccleſiâ turbas dedit. *Iconomachorum* hiſtoria notior eſt quàm ut hîc referenda ſit. Differentia autem inter imagines ſolidas atque cælatas, ſeu ex quacunque materia ſculptas: & inter pictas vel veſtibus intextas, aut alio modo planas, cujuſcemodi Orientales Chriſtiani habent, jam olim apud Judæos fuit obſervata. Hi enim formam hominis coloribus expreſſam admittunt, ſculptam vero minimè. Sic 2
enim Maimonides lib: הלכות עבודת כוכבים ſcribit: c. 3. n. 12.

והוא שתהיה הצורה בולטת כגון הציור והכיור שבטרקלין (b) וכיוצא בהן ואם צר לוקה: אבל אם היתה הצורה משוקעת או צורה של סמנים כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבליות או צורות שרוקמין בארג הרי אלו מותרות.

Sed hoc capiendum de imagine, quæ protuberat; quales ſunt figuræ ac ſculpturæ in palatiis, & his ſimiles. Talem igitur ſi quis fecerit, vapulat. Sin autem figura ſit depreſſâ, vel coloribus expreſſa, uti illæ, quæ in tabulis menſisve fiunt, aut quæ intextæ operi textorio, pro licitis habentur.

Sic *Dionyſius Voſſius* reddidit. Hanc differentiam Æthiopes exactiſſimè 3
obſervant, tantoque odio feruntur erga imagines ſolidas, ex metallo, ligno, ſaxo, cera, argillâ, vel quavis alia materia factas, ut ea expreſſè *Idola* nominent. Nam in exilium proficiſcentibus PP. Societatis, omnia ſigna etiam venerandiſſimæ ſuæ *S. Mariæ* (tanti illius cultores!) confregerunt, atque contriverunt. Planè Græcorum more, qui magna invectiva utuntur in Latinorum imagines, ac dicta *Pſal.* 115. 4. ad eas applicant, & de iis haud ſecus ac de ſimulachris gentium ſermocinantur: *Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.* Nihilominus pro- 4
fundam reverentiam pictis ſuis imaginibus exhibent, quam vocant προσκύνησιν, & ſic non curant verba Dei, Exod. 20. 5.

Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ζηλωτής.

Non te proſternes [coram] *illis, nec coles eos cultu ſacro. Ego enim ſum Dominus Deus tuus, Deus Zelotes.*

Leo Allatius (c) contra *Nicolaum Hydruntinum* Græcum, Latinos fruſtra inſi- 5
mulantem quaſi imagines non colerent, ingenuè fatetur quod res eſt, his verbis: *Hæc tamen rem ipſam conſiderantibus meræ calumniæ ſunt. An non credendum oculis eſt in hoc negotio? vident Latinos in adorationem imaginum proniſſimos, & negare audent? Diu multumque adverſus oppugnatores imaginum* [Latini] *certant, & opere ſcriptoque colluctantur, & commentariis integris eorum cultum defendunt ac ſtabiliunt: & Græci eos de neglectu imaginum accuſant.* Hæc *Leo Allatius* tanquam Græcos non intel- 6
lexiſ-

(a) *Ad Canon. 69. Concil. VI. in Trullo.* (b) Latina vox eſt triclinium. (c) *de Eccleſ. Orient. & Occid. conſenſione L. III. c. 15. §. 12. & 13.*

lexiſſet, quales illi imagines coli & in honore haberi velint. De forma enim & fi- L. III. c. 6.
gura, non de cultu, Græci contra Latinos diſputant. Quaſi verò differentia eſ- N. LIII.
ſet, cui imagini talis veneratio præſtaretur.

7 At ſignum crucis non depictum tantùm, ſed etiam ex quavis materia ſolidum, in uſu habent Æthiopes, & venerantur. Sic enim *PP. Societatis* ſcribunt: (d) *Magnam devotionem exhibent S. Cruci, & quamvis eam non erigant in montibus & viis publicis, multi tamen eam gerunt in pectore, in catenis aureis. Proceres etiam eam pònunt in capite vel pectore equorum.* Cæterum ſignatio cruce facta veteribus Chriſtianis uſitatiſſima fuit, nullâ ſuperſtitione, ſeu propter nudum opus operatum, ſed recordatione crucifixi, ut ex uno & altero Patre probari poteſt.

N°. LIII. De Euchariſtia infantium apud Æthiopes uſitatâ]

1 *Euchariſtiam apud Græcos & Armenios infantibus* (de quibus in Hiſtoria noſtra) *dari*, docent ómnes, qui de eorum ritibus ſcripſere, idque defendunt dicto Joh. 6, 54. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Sic æque neceſſariam eſſe opinantur infantibus cœnam Domini ac
2 baptiſmum. At non illi tantùm, ſed & reliqui Orientales Chriſtiani *Maronitæ, Neſtoriani, Iacobitæ, Georgiani* id in more poſitum habent; Teſte *Gabriele Sionita Maronita* apud *Berth. Nihuſium* (e). De *Coptitis* idem teſtatur *Wansleb.* (f) Cauſam diximus in *Hiſtoria noſtra.* Quia adultis antiquitus ſtatim poſt baptiſmum daba- §. 37. h. c.
3 tur Euchariſtia, ergò infantibus quoq; eam dandam cenſuerunt. Veteres Latini eundem modum uſurpaverunt, teſte *Bartholdo Nihuſio* allegante *Hugonem Victorinum*, qui ante quingentos annos communionem infantium probavit (g). d loc.
4 Diſcrepant autores, & fortaſſis ipſæ Eccleſiæ ratione utriusq; ſpeciei. Scriptores Romani pleriq; referunt, exiguo tantùm vino linguam infantium tingi; quòd nimirum facile vinum exſugant, panem verò abſorbere nequeant; Verba ſunt Gabrielis Sionitæ d. l. Num. 2. Unde quidam inferunt, Orientales credere ſub alterutra ſpe-
5 cie integram præberi Euchariſtiā, ſed illi ſic minimè argumentantur. Alii ſcribunt ſub utraque ſpecie id fieri. De *Græcis* id teſtatur *Thom. Smith* (h). De *Æthiopibus* verò habes teſtimonium *Alvarezii* qui dicit: *cum ſtupore aſpici magnum periculum infantium, qui ægrè deglutiant panem ſatis craſſum, ut non niſi aqua per fauces defluere faciant.* cap. 97.
Hoc teſtimonium cæteris præferendum puto.

1 **N°. LIV. De tempore baptiſmi Chriſti]** Feſtum *Epiphaniorum* magna feſtivitate celebratur non ſolùm apud *Æthiopes & Coptitas*, ſed & in reliquis Orientis Eccleſiis. Etenim anniverſarium diem eſſe baptiſmi Chriſti pro certo credunt, ex communi & antiqua Orientalium Eccleſiarum traditione, ut *Baronius* loquitur ex *Euſebio ad Marinum.* Concordat *Hieronymus* (i) aliique omnes Scriptores Eccleſiaſtici, uno duntaxat excepto *Epiphanio*, de quibus videri poterit dictus
2 *Baronius* (k). Græci vocant τὰ ἅγια Θεοφάνια, & *die ſexto Ianuarii* ea celebrant, ut in Synaxariis eorum legitur, nec non in Menologio illorum metrico:

Βάπτισεν ἐν ποταμῷ Χριστὸν πρόδρομος, κατ' ἕκτην.

Prodromus [Johannes] *in ſextâ baptizat flumine Chriſtum,*

referente doctiſſimo & ſolertiſſimo *P. Daniele Papebrochio in Actis Sanctorum Tomo I. Maji*, ubi docet Latinam Eccleſiam *triplicem manifeſtationem Chriſti* hoc die celebrare, &c. ſed ſolum *baptiſmum Chriſti* ad hunc diem propriè pertinere, propterea
3 quòd totus *Oriens, penes quem diſtinctior fuit hiſtoriæ Evangelicæ cognitio*, nihil aliud hoc die factum agnoſcat. Ex ſententia hâc antiquitùs receptâ factum, ut poſtridie hujus feſti *Quadrageſimale jejunium* in univerſa Eccleſia ſtatim cœperit, in memoriam jejunii Chriſti, illicò poſt baptiſmum inchoati (l); de quo mox pluribus agemus. Magna autem ſolennitate olim celebratum fuit feſtum iſtud. Eſt enim

 ini-

(d) In ſæpius allegata *relat. annua Lib. I. c.* 10. *p.* 308. *b.* (e) *De Commun. Orient. ſub ſpecie una n.* 2. *p.* 1667. (f) *L'hiſtoire de l'Egliſe d' Alexandrie. Lib. II. c.* 21. *n.* 2. (g) *Lib. I. de ſacram. c.* 20. (h) *De Eccleſia Græca p.* 161. (i) *In Ezech. cap.* 1. (k) *Ad ann. Chriſti* 31. *n.* 18. & pleniùs in apparatu illius. (l) Matth. 4, 1. Marc. 1, 12. Luc. 4, 1.

L. III. c. 6. N. LIV. initiationis Chriſtianæ exemplum maximum, & primordium officiorum Chriſti, nec non teſtimonium Patris de eo ex cœlo. Quam ob cauſam etiam *Theophania* à Græcis, ut diximus, appellantur, quòd *Deitas Chriſti* hic primum manifeſtata fuerit.

Igitur non (ut hodiè docetur) *Epihania* vocantur eò quòd Chriſtus ſe Magis, 4 hoc eſt Ethnicis, primum oſtenderit, nam lectio de Magis in Occidente poſt aliquot ſecula demum huic diei imperitè attributa fuit, cùm feſtum hoc in Oriente ex alia cauſa diu ante viguiſſet. Apud *Æthiopes* celebratur *d. XI. Ian.* qui ſextus apud nos eſt. De eo Poeta canit hoc modo. Enc. XI. Jan. Oda 2. 3. 4.

ሰ፡ ለማየ፡ ዮርዳኖስ፡ ብዘሆቱ፡ ይነጽሑ፡
ኃጢአተ፡ ሰብእ፡ ዘዘዚአሁ፡
አመ፡ ላዕሌከ፡ እግዚኦ፡ ሶእደወ፡ ዮሐንስ፡ ሰፈሑ፡
ሶበ፡ ርእዩከ፡ ቀላያት፡ ደንገፁ፡ ወፈርሁ፡
ወማያትኒ፡ በርእስከ፡ ፈለሑ።

Salutem *Aquæ* Jordanis *quâ munda facta ſunt* 1
Peccata hominum quorumcunque,
Cùm ſuper te Domine! manus Iohannis ſeſe extenderent,
Cùm viderent te abyſſi, obſtupefactæ ſunt & trepidarunt:
Et aquæ in capite tuo bulliverunt, [q. ſ. præ veneratione]

ሰ፡ ለጥምቀትከ፡ በኍልቈ፡ ክረምት፡ ሠላሳ፡
እምዘ፡ ወለደትከ፡ ድንግል፡ &c.

Salutem *Baptiſmo tuo in numero annorum triginta*
Ex eo [*ſcil.* tempore] *quo genuit te Virgo* &c.

ሰ፡ ለስብሐት፡ ዝንቱ፡ በዓል፡ ዘይመንን፡ ወይነ፡ 6
እንዘ፡ ንሔውስ፡ ልሳነ፡
ንዑ፡ ንትፌሣሕ፡ ወናስተፍሥሕ፡ ነፍስነ፡
ዘኢያስተርኢ፡ አስተርአየ፡ ለነ፡
እሳት፡ በላዒ፡ አምላክነ።

Salutem *Solennitati hujus feſti, quod non admittit vinum.* (m)
Moventes linguam [dicemus]*:*
Agite lætemur & lætificemus animam noſtram,
Inviſibilis viſibilis factus eſt nobis
Ignis edax Deus noſter.

N°. LV. De lapſis poſt baptiſmum & confeſſione peccatorum publicâ] *Novatus* putavit lapſos poſt baptiſmum non poſſe redire in gra- I tiam cum Deo. Quam obcauſam ab Orthodoxis hæreſeos notatur; à qua immunes ſunt Æthiopes noſtri. Faciunt enim cum Eccleſiâ Catholica, quæ ſemper in contraria fuit opinione, ob generalitatem verborum S. Scripturæ, quæ pœnitentibus gratiam Dei pollicetur, quotiescunque ad frugem redierit peccator. *DEVS enim non vult mortem impii, ſed ut convertatur impius à via ſua & vivat. Ezech. 33. 11. Petrus* poſt abnegationem Chriſti: & *Thomas* poſt incredulitatem ſuam, cùm jam eſſent baptizati, actâ pœnitentia in gratiam cum Chriſto redierunt.

Quo verò pacto pœnitentia ſignificanda ſit in Chriſtiana Eccleſiâ, non unô 2 modò receptum fuit. Confeſſionem faciendam Catholica Eccleſia ſemper docuit, quo pacto autem hoc fieri debeat, Eccleſiæ particulares in partes iverunt. *Iudæi* ab antiquo *Confeſſionem peccatorum* â pœnitentibus exegerunt, ut ſupra docuimus. Habent enim יום סליחה וכפרה *Diem remiſſionis & expiationis* peccatorum; 3 in qua *Confeſſionem* edunt. De qua re nos ſupra egimus N. XLIX.

PP. So-

(m) Hinc colligo quòd vinum in hoc feſto non bibant Habeſſini.

4 *PP. Societatis* neminem in Æthiopia ad S. Synaxin admiſerunt, qui non parti- L.III. c.6.
culariter confiteretur peccata ſua (n). Ad quam ægerrimè compelli potuerunt N. LVI.
Habeſſini, non tantùm quia inſolitum planè apud illos erat, ſed etiam quòd nullum eſſet confeſſionis ſecretum, quia per Interpretem fieri oportebat. Quam ob rem laudatur *P. Lud. Caldeira*, quòd brevi tempore tantum in lingua vulgari profecerit, p. 72.
ut confitentes ſine interprete audire potuerit.

N°. LVI. De more abſolvendi peccatores ictu vitis oleagineæ] Vetuſtiſſimus apud Romanos mos fuit, ferulâ capiti impoſitâ, ſeu potius levi ferulæ ictu ſervum manumittendum ferire, in ſignum manumiſſionis publicè factæ; quod coram Prætore plerumque fieri ſolebat, idque manumiſſionem vindictâ factam vocabant, quæ juſtam libertatem tribuebat (o). *Feſtuca* (Plutarcho κάρφος) quoque vocabatur. Quod nomen *Plautus* habet (p).

Quid? ea ingenuáne an feſtucâ facta è ſerva libera eſt.

1 [De hac manumiſſione agitur in *Inſtit. tit.* de Libertinis §. 1. & *Inſtit. Ulpiani* de libertis §. 2. Videatur *Livius l. 2. c. 4. & 5.*]

2 Huc reſpicit *Claudianus Panegyr. de 4.* Conſulatu Honorii v. 614.

- - - *Famulusque jugo laxatus herili*
Ducitur, & grato remeat ſecurior ictu.

Et Juvenal. Sat. V.

- - - *pulſandum vertice raſo*
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati.

Et Perſius Sat. V.

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

3 Igitur Habeſſini abſolvendum vite feriunt, tanquam è captivitate peccati & poteſtate Satanæ more antiquo manumittendum. Lepide *Tellezius* (q):

E o peyor he, que os confeſſores nam abſolvem com a forma dos Catholicos, mas ſo lhes dizem certas palavras, & lhes tocam as coſtas com hũas varinhas de oliveyra. E por eſta cauſa as cuſtumam ſempre ter nas portas das Igrejas, pera que nam faltem abſolviçoens por falta de varas, com as quays no primeyro lugar merecįam ſer bem varejados os confeſſores, por nam ſaberem abſolver: & os penitentes por ſe nam ſaberem confeſſar.

Et peſſimum eſt, quòd confeſſarii [Habeſſinorum] *abſolutionem non tribuant more Catholicorum, ſed tantùm illis dicant certa verba, & tergum feriant virgulis quibuſdam oleagineis, quarum ſemper copia datur ad portas Eccleſiarum, ne deficiant abſolutiones ob defectum virgarum, quibus primo loco benè cædi mererentur confeſſarii, quòd rectè abſolvere neſciant: deinde etiam pœnitentes, quòd modum verum confeſſionum ignorent.*

1 N°. LVII. De ſacra menſa] In Hiſtoria noſtra ſatis explanavimus, non *altare* ſed *menſam* dici, in qua *myſteria S. Cœnæ* peraguntur; idque ad imitationem Græcorum; qui variis epithetis illam condecorant. Vocatur enim ἐπουράνιος τράπεζα, *Cæleſtis menſa*, in Liturgia Jacobi. Item λογικὴ τράπεζα *Rationalis menſa* Chryſoſtomo: (r) ἁγία vel μυστικὴ τράπεζα, *Sancta & myſtica menſa.*

De ea ſic Organon:

2 ብፁዓን፡ ንሕነ፡ እለ፡ ርኢነ፡ ምስጢረ፡ ወልድከ፡ ወተሳተፍነ፡ ቍርባን፡ ሥጋሁ፡ ወደሙ፡ በዲበ፡ ቅድስት፡ ጠረጴዛ፡

O nos beatos, qui vidimus myſterium Filii tui, & participes facti ſumus oblationis corporis, [ejus] *& ſanguinis ejus ſuper ſacra* menſâ.

3 Differt autem ጠረጴዛ፡ *Menſa* à መንበር፡ *throno*, ſecus ac in Hiſtoria noſtra poſitum eſt; *Menſa* enim, prout eam deſcripſimus, in medio τοῦ βήματος ſive *Sanctuarii* collocata apparet; at *thronus* መንበር፡ eſt in extrema illius Num. L.
parte, Orientem verſus, prout in *Ichnographia* templorum Græcorum, ſupra à nobis depicta, conſpicitur.

ADDI-

(n) *Lit. Ann. de Anno* 1624. & 1625. *p.* 53. (o) *Lipſ. Comment. ad Tac.* 13. 27. 4. (p) *In Milit. Glor. Act. IV. Scen.* 1. *v.* 15. (q) *Lib.* 1. *c.* 37. *p.* 92. (r) *Homil.* 6. *ad populum Antiochenum.*

L. III. c. 6.
N. LVII.

ADDITIO.

De menſis (ut Aringus putat) lunaribus, quas in Roma ſua ſubterranea deſcripſit.

CUr Æthiopes tabellam ſuam oblongam, planam, (quâ loco ſacrati Latinorum lapidis in Euchariſtiâ ſuâ utuntur) ታቦት፡ ARCAM vocitent, rationem in hiſtoria noſtra (s) indagare, & dare anniſi ſumus; ex vetuſtiſſimorum Chriſtianorum uſu id originem duxiſſe cenſentes, cùm perſecutionum tempore, in cryptis menſa deſtituti, in *arca lignea*, quæ ut *ſandapila* cum inſtrumento omni Euchariſtico, ſub ſpecie alicujus mortui illuc delata fuerat, ſacrum facerent: mox libero & licito ſacrorum cultu tabulam, cui vaſa ſacra imponerent, quamvis mutatâ formâ, arcam vocare pergerent. Stabilivimus hanc noſtram conjecturam deſcriptione altarium veterum, quæ formam ARCÆ habuerunt, idque teſtimonio Thuani, qui *altaria veterum Auguſtæ Auſciorum in templo S. Orentii adhuc extantia, non ut menſas, plana, ſed* dorſi gibbo *aſſurgentia*, veluti ARCAS deſcribit. Gabriel Biel vetus autor ait: *Epiſcopos primævos in cryptis, ſive aliis quibuscunque locis, miſſam celebraſſe ſuper altare ligneum in modum* ARCÆ *concavum.* Balthaſar Tellezius expreſsè dicit: *In principio Eccleſiæ Catholicæ altaria erant ex ligno ad formam* ARCULARUM, &c. 4 5

Cum igitur marmoreum monumentum in *Aringhi Româ ſubterranea* (t) reperiſſem, in quo tabula quædam arcuata, linteamine conſtrata, ſed ſine ullis ferculis apparebat, panes verò decuſſatâ cruce notati juxta poſiti, & unus è populo bibens conſpiceretur, in mentem mihi venit, à piis Chriſtianis in memoriam notabilis iſtius facti, eam ſculpturam adornatam fuiſſe: & nobis talem aram repræſentare, qualem autores paulò ante citati ut *loculum* ſeu *arcam* nobis deſcripſerunt. Quæ res cùm multis valdè dubia videretur, conſentaneum putavi rationes hîc apponere, quæ me ad conjecturam hanc induxerunt; refutatis dubitantium objectionibus. 6

1. In genere nemo negaverit, *oportere eſſe rem aliquam momentoſam, quæ meruerit monumento marmoreo incidi.* Hoc conceſſo, cadit omne, quidquid de *Cœna* aliquâ *Platonica*, & quidem valdè macilentâ: vel de ſervili aliqua compotatione afferri poſſet. Nec enim miniſtrantis, aut accumbentium habitus merè ſervilis eſt: nec, ſi Chriſtiani, illis temporibus deſpectiſſimi, tali habitu inceſſerint, miraculum eſſet. Imò crediderim, Diaconum vel presbyteros ſacerdotalem habitum in diris illis perſecutionibus depoſituros, & cum ſervili commutaturos fuiſſe, ne agnoſcerentur. 7

2. Non eſſe *convivium* quodpiam *voluptuoſum*, quia tabula ferculis vacua conſpicitur, nec niſi panes cum calice apparent. Nec veriſimile mihi videtur Ethnicos *in ſarcophago convivium* exprimere voluiſſe, quid enim hilaritas convivalis commune apud eos habuit cum cogitatione mortis? 8

3. Neque etiam eſſe *convivium* quoddam *charitativum* (ut Aringus putat) vel ex eo colligo, quòd nulli alii cibi appoſiti ſint, qui tamen in agapis adhibebantur. Aliam habet figuram Aringus, quæ iſtas repræſentare videtur. (u) 9

4. Neque credibile eſt, *frugalitatem alicujus hominis ſingularis*, qui pane tantùm & aquâ in tota ſua vita contentus vixerit tali monumento ſignificari; tunc enim unum illum frugalem hominem, non quinque exſculpere par fuiſſet: neque tot panes, ſed unum tantùm & alterum paximatium depingere opus habuiſſent. 10

5. Non magis comprehendimus, quomodo figura iſta ad unum aliquem *ſervum fidelem* applicari poſſit, quod amico noſtro viſum fuit, referenti: *Heros ſæpius ſervis ſuis fidelibus marmora poſuiſſe*; cùm nullum fidelitatis ſymbolum hic appareat, & aliquot hîc ſint convivæ. 11

6. Nec ex *geſtibus aſſidentium* quidquam inferri poteſt, videlicet, quòd ſecundus *poculum totum evacuet*, tertius & quartus *confabulentur*, & quintus *rideat*. Nam tàm parvum poculum evacuare, quid in eo indecens? alios verò confabulari, & alium ridere, ego quidem oculis meis videre potis non ſum; profectò quenquam id audire non putaverim, multò minùs quòd profanæ confabulationes, & non potiùs ſacri ſermones fuerint, ſi colloquium indicari putemus. *Praxiteles* utique autor iſtius ſculpturæ non fuit, ut geſtus ex ea accuratè cognoſci poſſint. Quarti & quinti effigies ferè una eademque eſt, quod boni ſculptores evitare ſolent. Idcirco liceat mihi Ciceronis (x) verbis uti: *Non in omni marmore neceſſe eſt ineſſe Praxitelia capita.* Sed rem ſpectemus in veteri & ſemexeſo monumento, non geſtus. 12

7. Sar-

(s) Lib. III. 6. 26. & ſeqq. (t) Tom. II. Lib. IV. c. 37. (u) Lib. VI. c. 27. pag. 607. & alibi. (x) De divinitate.

13 7. Sarcophagos, in quibus iſtæ ſculpturæ reperiuntur, *Chriſtianorum* eſſe non *Ethnicorum*, cùm ex loco, ubi effoſſi fuerunt, concluditur, tùm ut memoriam relinquerent & ſacratiſſimi Euchariſtiæ actus: & in Agapis arctiſſimi charitatis vinculi, *ex quo cognoſcerent omnes, quòd diſcipuli Chriſti eſſent.* Nec ſententiæ noſtræ obſtat, ſed eam multò magis confirmat, quod *Burnetus* (y) docet: *Sepulchreta illa ſervorum* quondam fuiſſe. Etenim ſervis contemtibiliores erant Chriſtiani veteres, ut credibile ſit, illis haud alium ſepeliendi mortuos ſuos locum conceſſum, illumque irreligioſum potiùs quàm religioſum habitum fuiſſe. Nec examinare adhuc nobis licuit, *An locus, ubi Sarcophagus noſter repertus fuit, idem ille ſit*, de quo *Burnetus* loquitur. L. III. c. 6. N. LVII. Joh. 13, 35.

14 8. Ad figuram noſtram in ſpecie ut veniamus, *mappam ſtratam cerni in aliqua tabula*, nemo, (ut puto) inficiabitur. Quæ qualisve illa tabula fuerit, ambigitur. Quadratam vel oblongam non eſſe, ipſa figura docet. Igitur Aringus putat, menſas figurâ lunari eſſe; *Sigmata* vocabantur ab elementi Græci antiqui C. hodiè Σ. ſimilitudine, quum lautè hoſpites exciperentur; ſed quid ſigma hic faceret ſine ferculis in ſepulchro?

15 9. Aliter delineare oportuiſſet ſculptorem, ſi *Sigma* repræſentare voluiſſet, *plicæ* aliter cecidiſſent in tabula arcuata erecta & plana quàm hîc, ubi per contos, quibus feretrum geſtatur, ſenſim deſcendunt, ita ut à corbe appoſito partim tegantur.

16 10. Deinde *Sigmati* aſſidere ſolebant ſex vel ſeptem convivæ: hîc quinque tantùm viſuntur, qui numerus exactiſſimè convenit *longitudini ſandapilæ* quinque plus minus cubitorum, plures enim aſſidere non potuiſſe declinatio loculi, utrimque declivis, oſtendit. Nec obſtat, quòd tertio quartoque Seculo Chriſtiani ſtantes Euchariſtiam ſumſerint. Nullum enim hîc tempus deſignatur; nec negari poterit, præcedentibus ſeculis etiam accumbentes vel ſedentes ſacrâ cœnâ uſos fuiſſe communicantes, cùm ſit res ἀδιάφορα.

17 11. Porro *non latiorem fuiſſe arcam* hanc loculo ſolito, ex eo apparet, quòd tertius extremitatem illius manu contingat, quod in alia quadam tabula fieri non potuiſſet.

18 12. Quid denique ſibi volunt *pro quinque convivis tot panes* ſine aliis ferculis, non in ipſa menſa ſed juxtà poſiti, niſi ut ſuccedentibus in locum iſtorum aliis, com-
19 municantibus ſucceſſivè frangerentur, & diſtribuerentur. Neque enim quenquam ſatis ſanum de *panibus* dubitare putaverim, ut *poma* vel *pyra* decuſſi notata eſſe putet, quæ, ſcilicet umbilicis atque pediculis utrimque latentibus, exiguo numero ſeparatim humi jacerent, & non in menſam apponerentur, ſed ſigillatim à miniſtro uni convivarum bellariorum loco porrigerentur. Apage tales ineptias.

13. Ex decuſſatione ſola non argumentamur, quippe non ignotum nobis eſt, Romanos panes vel placentas ſuas inciſione quadam decuſſatâ ſignaviſſe, quò faciliùs in quatuor partes vel ſcinderentur vel frangerentur. Id in uſum ſacrum converterunt Chriſtiani, quibus ſolenne erat ſeque resque ſuas crebrò cruce ſignare. Quod etiam obſervavit Baronius in annalibus ſuis, (z) & ejus rei aliquot exempla affert, peculiariter in Sarcophago operis Chriſtiani *in cœmeterio Calliſti*; quamvis & ipſe arcam illam ſepulchralem *Sigma* eſſe putet.

20 14. De *tempore*, quando talis ſculptura facta ſit, diſſerere nihil attinet. Mihi quidem videtur *pace Eccleſiæ partâ*. Nam perſecutionis tempore ſculpturas facere, & in Sarcophagis lapideis corpora condere, Chriſtiani non libertatem, & vix ſumtus habebant. Potuit igitur longo tempore pòſt, quarto vel quinto ſeculo, cùm jam ſplendida altaria in uſum veniſſent, in memoriam diverſitatis, & deſignationem priſci moris, ab iis, qui adhuc meminerant, tale quid curatum fuiſſe. Nihil enim prohibet, quo minùs vetuſtiſſimæ hiſtoriæ longo tempore poſt, quàm contigêre, inſculpantur, vel depingantur.

21 15. Iſta ſunt conjecturæ noſtræ fundamenta, quæ, relicto unicuique conjiciendi arbitrio, hîc apponere voluimus, lectorem rogantes, ut dicti antiqui memor: *Quæ non proſunt ſingula, juncta juvant*; non unum vel alterum hujus tractationis articulum ſingulariter conſiderare, ſed omnes in univerſum perpendere velit. Ne tantùm dicat quid non ſit, ſed potius quid ſit, ut ſi melius quid protulerit, gratias illi agendi cauſam habeamus, tandemque certam aliquam rationem diſcamus, quare Æthiopes tabellam ſuam ſacram, planam ac ſolidam, quæ illis loco altaris ſacrati eſt, ARCAM appellent.

Videant jam antiquitatis eccleſiaſticæ ſtudioſi, quibus Manuſcripta tractare datur, an non alicubi reperiatur Arca, ubi in impreſſis legitur ARA vel AREA: & an non in altaria veterum arcuata, quæ Thuanus, Biel & Tellezius deſcribunt, quadret.

Bbb N°. LVIII.

(y) In itinerar. P. II. p. 149. & 164. (z) Anno Chriſti LVIII. n. 65. & 66.

L.III.c. 6. N. LIIX. N°. LIIX. Vini defectus in Euchariſtia, quo pacto in Auſtralibus regionibus reſarciatur] Non tantùm *Habeſſini*, ſed & *Coptitæ* in Ægypto, & *Chriſtiani S. Thomæ* in India, uvam paſſam aqua maceratam exprimunt, & talem liquorem pro vino in Euchariſtia adhibent, hoc pacto vini defectum ſupplere conantes.

[*Volaterr. Geograph. l. 12. tit. loca nuper reperta p.* 139. *Aloyſius Cadamuſtus c.* 134. *de modo conſecrandi* &c. *Edoardus Barboſa*, qui addit, quòd uvæ paſſæ *Mecca* & *Ormuzo* advehantur.]

Id autem valdè improbarunt PP. Societatis, quòd iſtum ſuccum pro vero vino non haberent; Habeſſinis autem unam tantùm ſpeciem renuentibus, reſponderunt: *Illos ipſos ſub una tantùm hucuſque communicaviſſe, quandoquidem non vero vino, ſed aquâ tantummodo uſi fuerint.* Attamen *Iulius Papa* (a) in caſu neceſſitatis admittit ſuccum botri expreſſi, his verbis: *Sed ſi neceſſe ſit, botrus in calice comprimatur, & aquâ miſceatur.* At ſi verum dicere velimus, bottus compreſſus, propriè non vinum ſed muſtum reddit, quod niſi defæcatum fuerit, vinum dici non poteſt. Et tamen Pontifex caſum neceſſitatis hic admittit. 2 3

ADDITIO

De communione Æthiopum ſub utraque.

Diximus in Hiſtoria noſtra Æthiopica Habeſſinos ſine differentia Clericorum aut Laicorum ſub utraque communicare. Id teſtantur omnes omnino autores; *Alvarez cap. XI & ipſi PP. Societatis in Epiſtolis & relationibus ſuis. Tellezius* Provincialis Luſitaniæ (b) qui acta Patrum evolvit, irridet eos, quòd de utraque ſpecie glorientur, & tamen non vero vino utantur, ob modum paulo ante à nobis deſcriptum. *Recebem*, ait, *eſte ſacramento ſub utraque ſpecie.* h. e. *Sumunt iſtud ſacramentum ſub utraque ſpecie.* Et mox: *Ordinariamente nam conſagram em vinho mas em agoa*, i. e. *Ordinariè conſecrationem non peragunt vino, ſed aquâ.* Sic vocat liquorem ex uvis paſſis expreſſum. *Et cap. 39. p. 97. a.* 4

Todos commungam *ſub utraque ſpecie*, & o mays certo he, que *ſub neutra*, porque evidentiſſimo he, que a materia aqui nam he vinho, ſe nam agoa.	*Omnes communicant* ſub utraque ſpecie, *vel quod certius eſt* ſub neutra; *evidentiſſimum enim eſt, quòd materia, quâ utuntur, non vinum ſit ſed aqua.*

Quæ cùm ita ſint, mirari ſatis non poſſum quòd *Lucas Holſtenius ad Bertholdum Nihuſium* ſcripſerit: (c) *ſe ex Habeſſinis Romæ degentibus audiviſſe*, Abaſſinos Chriſtianos, *neque nunc dubitare, neque dubitaſſe unquam, quin Dominici corporis Sacramentum æquali perceptione & fructu, tàm ſub una ſola, quàm ſub utraque ſpecie ſumatur.* Captiosè loquitur, tanquam de jure non de facto quæſtio eſſet. Idem eſt ac ſi diceret, *Habeſſinos cenſere, Euchariſtiam tàm ſub una quàm ſub duabus ſpeciebus communicantibus prodeſſe*; reticens, quonam pacto illi ipſi eâ uterentur. Sed ſive de ſententia Habeſſinorum, ſive de uſu dicta illa accipias, utroque modo falſiſſima ſunt. Quoad factum; modò demonſtratum dedimus, Habeſſinos ſemper utraque ſpecie uſos eſſe. Quod autem non probent, ſed damnent aliter facientes, ex 5 6
3. 13. 25. Epiſtola ipſius Regis Baſilidis liquet, cujus ſummam dedimus in Hiſtoria noſtra; integram verò damus infra N. 133. Ubi nota verba Regis à Tellezio prolata:

Nem eſta foy a cauſa de o mundo peleyjar comnoſco, ſe nam por ſelhe nam dar o ſangue na Comunham.	*Non iſta* [Controverſia de duabus naturis in Chriſto] *fuit cauſa quòd populus præliaretur nobiſcum, ſed quòd illis negaretur ſanguis in euchariſtia.*

Et

(a) *De Conſecrat. diſtinct. II. c. Cum omne crimen.* (b) *L. 1. c.* 38. *p.* 92. *in fin.* (c) Epiſtola ſupra ſtatim in Proœmio Num. I, §. 6. allegata. *De uſitata etiam Abaſſinis communione ſub una ſpecie.*

Et tamen pergit *Holſtenius* ſcribendo de ſuis Habeſſinis: *Nec video cur verum affirmare dubitem, quibus nulla mentiendi cauſa eſt.* Si modo dictas *PP. Societatis epiſtolas*, ſpeciatim ipſius *Patriarchæ Alphonſi Mendezii* An. 1626. ſcriptam & *Romæ* impreſſam inſpexiſſet, facilè cognoviſſet, quantum fidei huic reſponſioni fuiſſet tribuendum. L. III c. 6. N. LIX. & LX. pag. 158.

8 Nam ſicut in proœmio narravimus, Monachi Habeſſini Romæ degentes in gratiam interrogantium multoties mentiti fuerunt. Cauſa mendacii ſatis evidens erat, *ne ſcil. pro hæreticis haberentur, ſi communionem ſub utraque ex Chriſti inſtituto omnino neceſſariam defenderent*, eademque proferrent, quæ paulo ante ex Tellezio & epiſtola regia protulimus, ac ob id *in maxima ſua paupertate favorem aulæ Romanæ, ſimulque ſtipem ſuam perderent.* Quin & ego eos, qui tunc temporis Romæ fuerunt, de facie novi (d); nullus exiis, neque Italicè neque Latinè loqui poterat, niſi *Antonius d'Andrade*, qui Luſitano patre in Romana religione natus atque altus fuerat, ideoque aliter pro ſe ſociiſque ſuis non poterat nec audebat reſpondere. ſ. N. I. §. 4. & ſeq.

1 N°. LIX. De diptychis veterum] Vocabulum hoc Græcum & ab Arabibus & ab Æthiopibus civitate fuit donatum. Diximus ſupra, diptychis inſcripta fuiſſe virorum *tam vivorum quàm mortuorum nomina*, neque tantùm ſanctorum, ſed & aliorum qui de Eccleſia Chriſti quovis modo bene meriti eſſent, veluti Patriarcharum celebriorum, Martyrum & Confeſſorum, nec non Imperatorum & N. 43. §. 2.
2 Regum, quorum publica mentio cum voto perpetuò fiebat. De his accipienda ſunt verba *Nicolai Pontificis* ad Michaelem Imperatorem: *Quanta Dei cultorum Auguſtorum, qui Eccleſiam DEI exaltaverunt, & præcipuè Romanam,* Conſtantini videlicet & Conſtantis, Theodoſii quoque majoris, & Valentiniani, *& cæterorum laus in univerſali Eccleſia polleat, & eorum præconia ubique perſonent, & nomen eorum inter ſacra myſteria imprætermiſſe commemoratur, attentiùs & ſedulo recordamini, ſicque nos illos audire imitantes ſatagite* (e).

1 N°. LX. De muneribus quæ ad penetrale ab Æthiopibus afferuntur;] Munera in Æthiopia ad ſanctuarium afferri ſolita in Liturg. Æthiopica (f) reperiuntur ſequentia:

ባርክ፡ ዲበ፡ እለ፡ ያስተናትፉ፡ በዕጣን፤ ወቍርባን፤ ወወይን፤ ወዘይት፤ ወቅብእ፤ ወመንጦላዕት፤ ወመጻሕፍት፡ ምንባብ፤ ወንዋየ፡ ቤተ፡ መቅደስ፤ ከመ፡ ክርስቶስ፡ አምላክነ፡ ይዕስዮሙ፡ በኢየሩሳሌም፡ ሰማያዊት፡፡	*Benedic illis qui liberaliter munera ſacra offerunt, thus & panem euchariſticum* (g), *& vinum & oleum, & balſamum & vela, & libros lecturæ & inſtrumenta ſanctuarii, ut Chriſtus Deus noſter illis retribuat in Hieroſolyma cæleſti.*

2 Atque in hoc Æthiopes omnes tam pauperes quam divites valde ſolliciti ſunt, memores præcepti divini erga Iſraelitas de quo ſupra n. 49. §. 15.

Accidit ergo lepidũ factum fœminæ cujusdã pauperis, quæ vacua ante ſanctuarium comparere nolens, felem parvum obtulit. Id verbis *PP. Societatis* (h) referemus.

E nunca vem a igreja de ordinario, que nam tragam ſuas offertasinhas como encenſo, cera, trigo pera as hoſtias, & algũas outras couſas que a terra da, & raramente ſe entra na igreja, que a o pé dos altares ſe nam ache algũa couſa de offerta; & ate hum gatinho pera matar os ratos, que nam faltam na terra, deixou hũa vez hũa pobre molher Abexim dizendo: *Que nam tinha outra couſa que offerecer, ſenam aquelle gatinho, qae era de boa caſta.*	*Nunquam veniunt ad Eccleſias ordinariè quin aſferant ſua munuſcula, veluti* thus, ceram, triticum ad hoſtias faciendas, *& alias quasdam res, quas terra fert. Raró intrant* [Clerici] *in templum, ut non ad baſin ſanctuarii reperiant res aliquas pro oblatione, ita ut aliquando pauper mulier Habeſſina* parvum felem *attulerit capiendis muribus, quibus illa regio non caret, dicens:* Se nihil aliud habere quod offerat, niſi catulum iſtum, qui valdè boni generis eſſet.

(d) Proœm. N. XIII. §. 11. (e) De *diptychis* plura vide apud Goarum p. 143. & Hiſtor. Eutych. Matth. Zimmermanni p. 144. (f) Quæ vocatur Apoſtolorum, reperitur inter impreſſas poſt N. Teſt. p. 164. col. 4. (g) *Korban*, propriè eſt panis Euchariſticus; at Patres Societatis declarant non panem coctum, ſed Triticum vel farinam ad pinſendum illum, afferri; itaque hic materiatum ponitur pro materia.
(h) In ſæpe dicta relatione annua. pag. 39. b.

L. III. c. 6. N. LXI. De hoc ritu, in Eccleſiis particularibus adhuc uſitato, confer quæ ſupra dicta ſunt Num. XLIX. & LI.

No. LXI. De veterum Ægyptiorum ritu crepitacula inter
ſacra pulſandi] *Crotala* & *ſiſtra* erant *crepitacula ænea*, quibus Ægyptiorum ſacer- 1
dotes in ſacris *Iſidis* utebantur; *Ovid.* Lib. 3. Amor. Eleg. 8.

Quid nos ſacra juvant? quid nos Ægyptia proſunt
Siſtra? - - - - - -

Unde veriſimile mihi videtur, hunc morem ſiſtra quatiendi ab Ægyptiis ad Coptitas, & ab his ad Æthiopes tranſiiſſe.

Chriſtophorus Fuhrerus in itinerario ſuo (i) de hoc more ſequentia habet: Ge- 2
gen über unter den Armeniern haben die Abiſſiner ihren Ort/ welche gar ſeltzame Cerimonien halten. Wann ſie Meß ſingen / brauchen ſie wunderbarliche Inſtrumenta, als zwo Trummeln / wie die Heerpaucken/ darauff ſie unter dem Singen ſchlagen/ einer hat ein Schlötterlein/ welches voll Schellen hängt/ daran er mit der andern Hand ſchlägt / daß es klinget: ein anderer hat ein Inſtrument, wie es die Moren gebrauchen/ einer halben Trummel gleich/ auch mit Schellen behängt / die ſtehen beyeinander/ hüpffen und tantzen zugleich miteinander/ ſingen viel Alleluja / welches lächerlich zuſehen und zu hören iſt/ ſeynd aber dabey fromme und Gottsförchtige Leute. Senſus eſt: Habeſſinos in cultu ſuo ſacro peregrinis uti cerimoniis, habere duo tympana, æneis ſimilia, tintinnabulis plena, quæ pulſent, ſimulque exiliant & ſaltent, Halleluja crebertimè concinentes. Nihilominus incondita hæc muſica Habeſſinis mirè placet.

De ea Tellezius ſic ſcribit: Lib. I. c. 39. p. 96. a.

Prezam ſe tanto d' iſto, que o meſmo irmam do Emperador *Raz-Selá-Chriſtos* ſe prezaua muyto de lhe fazer o compaſſo, ſendo que os danſantes bem o eſcuzauam. E ſeu primo *Melca-Chriſtós* Mordomo mór do Emperador folgaua muyto, quando lhe cahia a boa ſorte de tocar o tamboril.

Atque muſicam iſtam tanti faciunt, ut ipſe frater Imperatoris Ras-Seelaxus *multùm ſibi placeret modis temperandis, quos tamen ſaltantes parùm obſervarent. Quin & patruelis ejus* Melcaxus *ſupremus Imperatoris aulæ magiſter, ſibi valde gratulabatur, cum illius vices eſſent tympana illa ruſtica pulſandi.*

No. LXII. De tripudiis in Habeſſinorum cultu ſacro uſitatis] 1
In templis *tripudiare*, h. e. *pedibus terram pulſare* inſtar exilientium & ſaltantium, ac ſimul manus complodere inter pſallendum, mos eſt noſtratibus valde peregrinus; ea propter notatur in omnibus itinerariis atque deſcriptionibus Terræ ſanctæ, ubi *Habeſſinorum* Hieroſolymis quondam degentium mentio fit.

Alvarez Cap. XI. *ex edit. Ramuſii Italica: Comminciano a cantare in modo di proſa,* 2
e vanno tutti gridando & ballando, come ſe fuſſero in un ballo di villa. Hoc eſt: Clamant & ſaltant, tanquam in chorea quadam ruſtica.

Joh. Cotovicus in itinerario ſuo ſcribit: *In publicis precibus* tympanis *utuntur* 3
Turcicis, & inſtrumentis æneis, *quæ manuum quodam motu percuſſa ſonum edunt ſuis hymnis & pſalmodiis mirè congruentem. Pſallentes aſſiduo* corporis motu *ſeſe exagitant, utrumque per vices flectentes genu.* Et paulo poſt: *Ipſa verò Dominicæ reſurrectionis nocte viri ac fœminæ ſimul conveniunt*, tympanis, citharis aliiſque inſtrumentis muſicis *perſonant, clamoribus cantuque diſſono perſtrepunt, ad* plauſum manuum *choreas ducunt, & uſque dum illuceſcat, ſummo cum jubilo ac corporis fatigatione tripudiant.*

pag. 221. **Jacob Wormſer Reiß-Beſchreibung: Sie haben zwo Heertrum-** 4
men/ und zwey Höltzer mit eiſern Ringen/ und ſchlagen die Trummen/ und mit den Höltzern raſpeln ſie die gantze Nacht/ und ſingen und tantzen darzu. Hoc eſt: Duo tympana ænea habent, & crepitacula, quibus totam noctem perſtrepunt canentes & ſaltantes.

(i) *Ann. 1646. Norimbergæ impreſſo.*

5 Æthiopes *plaudere manibus* vocant ጠፋኑ: & *tripudiare pedibus* አጸሐሱ: L. III. c. 6. N. LXII.
De S. Maria Virgine *autor Organi* ad morem hunc alludens ait:

ትዌድሰኪ : ቅድስት : ቤተ : ክርስቲያን : ጠፊዓ : በአእደው : ወአጸሒሳ : በአእጋር:	*Laudat te S. Eccleſia* plaudens *manibus: &* tripudians *pedibus.*

Hoc ipſum eſt quod Johannes Comes Solmenſis in itinerario ſuo (k) obſervavit: **Sie ſpringen mit den Füſſen/und klappern mit den Händen.** *Pedibus exiliunt & manibus plaudunt.* Idem autor Æthiopicus alibi:

እጠፋዕ : በእደውየ : ለንሊዮትኪ : ወአጸሕስ : በእጋርየ : ለየብቦትኪ :	Plaudo *manibus meis ad pſallendum tibi:* & tripudio *pedibus meis ad celebrandum te veluti jubilo.*

6 Cum *Gregorius* meus animadverteret, me ſummopere talem morem mirari, tanquam à dignitate cultus ſacri alienum, reſpondit mihi; *Annon etiam mirarer Davidem?* De quo 2. Sam. 6. 5. *David autem & omnis Iſrael ludebat coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & citharis & lyris, & tympanis & ſiſtris, & cymbalis:* & v. 14. *& David ſaltabat totis viribus ante Dominum:* & v. 16. *Michol filia Saul vidit Regem David ſubſilientem atque ſaltantem coram Domino, & deſpexit eum in corde ſuo.* Credibile verò non eſt Davidem ſolum ita ſaltitaſſe: vel novum morem introduxiſſe, ſed plures cum
7 illo, moremque gentis ab antiquo talem fuiſſe. Non memineram tunc temporis Canonis LIII. Concilii Laodiceni, qui ſic habet:

ὅτι οὐ δεῖ χριστιανοὺς εἰς γάμους ἀπερχομένους βαλλίζειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς δειπνεῖν ἢ ἀριστᾶν, ὡς πρέπει χριστιανοῖς.	*Quod non oporteat Chriſtianos euntes ad nuptias tripudiare vel ſaltare, ſed honeſtè cœnare vel prandere, ſicut Chriſtianos decet.*

ut audiviſſem quid Gregorius dicturus fuiſſet: ſi Chriſtianos non decet in nuptiis tri-
8 pudiare, quantò minùs in Eccleſia. Obiter nota vocabulum *βαλλίζειν* apud Balſamonem & Zonaram ſic explicari: *τὰ κύμβαλα κτυπεῖν καὶ πρὸς ἐκείνων ἦχον ὀρχεῖσθαι. Cymbala pulſare, & ſecundum modulos eorum ſaltare.* A verbo *βαλλίζειν* eſt Italicum *ballare*, & Gallicum *Bal.*

9 Morem hunc exultandi atque ſaltandi à Judæis profectum credibile eſt, non ſolùm cùm ad *τρισάγιον* exiliunt, ut ſupra diximus, ſed etiam cùm certis diebus feſtis in Sy- N. 49. 21.
nagogis ſuis apertè ſaltant, id enim in feſto שמחת תורה faciunt, quod celebrant ob abſolutam legis lectionem. De quo in illorum מנהגים ſeu Libro rituali Germanico, (l) de prælectore, librum legis extollente, ſic loquuntur:
אונ׳ גיט הרום אום דען אלמימר אונ׳ טנצט מיט דער ספר תורה אים ארים **Und geht herümb ümb den Leſe⸗ſtuhl** [ſcil. בימה ſuggeſtum quod eſt in medio Synagogæ] **und tantzet mit dem Geſetz im Arm.**

1 N°. LXIII. De rigidiſſimis Habeſſinorum jejuniis] Nulla in re tenaciores ſunt Æthiopes priſci moris, nec ullibi rigidiores, quàm in cauſâ jejuniorum, quaſi ipſo Deo imperante nullus diſpenſationi locus eſſet. Equidem Judæi, ut olim ita & nunc jejunantes, ab omni cibo & potu prorſus abſtinent usque ad Solis occaſum, ſic enim R. Chaſda: *Iejunium, ſuper quo Sol non occidit, non dicendum eſt*
2 *jejunium.* Id quod etiam primitiva Eccleſia obſervavit, & Orientales Chriſtiani etiamnum obſervant. Ad hæc multi veterum, diſciplinæ cauſâ, tam vino quàm carnibus omnis generis abſtinebant. Quæcuncta Romana Eccleſia multùm mitigavit; nam inediam totius diei ſuſtulit, & jejunia in abſtinentiam à certis cibis convertit, vinum, lautasque ex piſcibus epulas indulſit, adhæc infirmos excepit. (m)
3 Æthiopes è contrario vetera illa omnia adhuc ſtrictiſſimè obſervant, ut potiùs aliud quodpiam peccatum committerent, quàm jejunium ſuum violarent. Id *PP. Societatis* teſtantur & reprehendunt, in relatione Ann. 1624. & 1625. (n) ſcribentes:

4 E il digiuno in queſto paeſe in tanta oſſervanza, rigore & credito, che commetterebbono ogni gran peccato, più toſto che violarlo.	*Jejunia in hac regione in tanta obſervantia, rigore & æſtimatione ſunt, ut potius committerent quodvis grande peccatum quàm illud violarent. Qua-*

(k) *Anni* 1483. titulo **von den Abaſſinern oder Indianern.** (l) Amſtelodami impreſſo p. m. 57. Incidit hoc Feſtum ſemper in XXIII. diem Septembris. (m) *Greg. VII. de Conſecr. diſtinct. V. c. 31.* (n) *p.* 39.

L. III. c. 6. N. LXIV. Onde ſi ſono ritrovati alcuni, li quali anzi hanno voluto morire, che bever un mezzo bicchiere d'aqua in dì di digiuno. Perloche ha biſognato a i noſtri Padri molto travagliare ad introdurre l'oſſervanza del digiuno conforme al corſo e rito della Chieſa Romana, tanto nel tempo, come nelle ceremonie.

re reperti fuerunt nonnulli qui etiam mori malue- runt, quàm ſemipoculum aquæ bibere in die jeju- nii. Quam ob cauſam multum negotii habuerunt Patres noſtri, ut introducerent obſervationem je- junii ſecundum morem & ritum Eccleſiæ Romanæ, tam temporis quàm modi ratione.

Iidem in *epiſtola anni* 1626. tradunt: *Duo quaſi jejunii extrema in hac gente repe-* 5
riri, nam qui jejunant, potius præceptum ex Decalogo violare, quàm hauſtum unum potus ca-
pere voluerint: contrà juventutis prætextu multos planè non jejunare, quamvis uxorem & li-
beros habeant. Iidem *in epiſtola annua 1607. & 1608. cap. 10. p. 38. b.* inter alia ſcri- 6
bunt. *Et in hoc excedunt limites prudentiæ, quia ne quidem ægrotos, nec iter facientes*
excipiunt: adhæc cœnâ in diebus jejunii eſt placenta nigra cum paucis lentibus, vel herbis
coctis ſine oleo vel butyro; quod nullo modo edunt in diebus jejuniorum. Hæc de forma 7
jejunii apud Æthiopes. Nuſpiam profectò jejunoſiores magisque effertos fame re-
perias, ita enim jejunitati ſtudent, ut corpora emaciata vix oſſibus hæreant. Exem-
pla dedimus ſupra hoc lib. n. 22. §. 4. Idque tantâ ſuperſtitione, ut in jejuniorum diebus
ne quidem Sacra Synaxi utantur, usque ad horam diei nonam, quæ jejunio finem
affert; teſte Alvarezio cap XIII.

N°. LXIV. De tempore jejunii & in ſpecie de jejunio qua-
N. 49. 27. drageſimali ſive magno] Jejunia è Synagoga in Eccleſiam antiquitus de- 1
rivata fuiſſe ſupra docuimus. Crebra jejunia in Veteri Teſtamento indicta legi-
mus. Diximus autem in Hiſtoria noſtra, feriam ſecundam & quintam ſingularum
hebdomadum à Judæis auſterioris vitæ jejunio deſtinatas fuiſſe. *Maimonides* (o)
jejunia בשני & בחמישי *feria ſecunda & quinta uſitata* dicit, quod etiam in tractatu
fol. 12. 1. *Talmudico Taanith reperitur.* At iſti jejunii dies promoti fuerunt in quartam & 2
ſextam feriam, depoſitione vel excommunicatione ſtatuta (p) in eos, qui cum
Judæis jejunare præſumerent. Hoc autem ita ſancitum fuit ad ſeparationem & di-
ſtinctionem majorem à Judæis magis magisque faciendam; ut vaniſſimum ſit ratio-
nes alias comminiſci, cur in hos duos hebdomadis dies jejunia collocata fuerint.

Clemens, ut videtur, *Alexandrinus*, inſipidarum rationum inventor, in Conſti- 3
tutionibus ſuis Apoſtolicis (q) ſcribit: *ſtatutum ita fuiſſe feriâ quartâ propter decretum*
Iudæorum de occidendo Chriſto factum: feriâ quintâ verò ob ipſam Chriſti crucifixionem.
Exploſimus rationes iſtas in Hiſtoria noſtra, tanquam parum congruas. Si enim ad
hiſtoriam paſſionis Chriſti in ordinando jejunio veteres reſpexiſſe dicas, potiùs in
eum diem collocandum fuiſſet, quô captus eſt Chriſtus, quàm quô conſilium de eo
capiendo ſumtum. Frivola ſunt iſta non minus ac ea, quæ Thomas Aquinas de 4
jejunio veterum usque ad horam diei nonam finxit: *Morem veterum*, ait, *ad horam*
usque nonam jejunandi, ideò inſtitutum fuiſſe, quòd usque ad illam horam Chriſtus
in paſſionibus perduraverit, quibus morte finitis, etiam jejunium finiri æquum
fuiſſet. Cùm tamen Eccleſia vetus mortem & quietem corporis in ſepulchro
majori luctu dignam putaverit, quàm ipſam paſſionem. Diem enim aliàs
lætum, Sabbatum videlicet iſtius hebdomadis, jejunio triſtem eſſe voluit.
Idque Innocentius Papa in tantum probavit, ut per totum annum jejunium 5
hoc continuandum putaret, addita ratione: *Apoſtolos biduo iſto in mœrore fuiſſe,*
adeoque etiam jejunaſſe, in tantum, ut traditione Eccleſiæ iſto biduo ſacramenta penitus non
celebrentur. Sed apud veteres ratio iſta in unum tantùm Sabbatum, magnum 6
d. lib. & dictum, valuit; ut in Conſtitutionibus Apoſtolicis legere eſt; ita ut cætera totius
capite. anni Sabbata ab omni jejunio immunia manerent, indictâ gravi depoſitionis vel
excommunicationis pœnâ in eos, qui ſecus faxint (r).

At

(o) In תענית (p) Can. Apoſtol. LXX. Æthiop. 49. in Abtelif. 64. & 65. (q) Lib. VII. cap. 22. Plures tales elenchi cauſæ paſſim in his conſtitutionibus dantur; veluti de *oleo, aqua & unguento* in baptiſmo cap. præcedente. (r) Can. Apoſt. 66. al. 64. Æth. 44. Abtelif. 59.

7 Et aliud placuit Innocentio Papæ, qui novi moris autor, poſthabitis Canonibus & Conſtitutionibus illis, feriæ quartæ jejunium in diem Sabbati tranſtulit. L. III. c. 6. N. LXIV. Ægerrimè id tulerunt Habeſſini, neque Patres Societatis illis perſuadere potuerunt, id à Pontificibus Romanis benè factum, aut ſine Eccleſiæ Catholicæ conſenſu jure fieri potuiſſe. Illi enim totius anni Sabbata & Dominicas ob memoriam creationis & reſurrectionis JESU Chriſti à jejuniis excipiunt, unicô Sabbatô magnô demto ſecundum tenorem Canonum & Conſtitutionum modò allegatarum. Græci eundem morem obſervant, omnesque populi illorum Eccleſiæ addicti, inprimis Ruſſi ſeu Moſcovitæ vulgò dicti, idem faciunt.

8 Quod autem jejunium magnum quadraginta dierum ſpectat, vulgò quadrageſimale dictum, id exemplo Chriſti poſtridie feſti Θεοφανίων in Eccleſia priſca illico cœpiſſe diximus. Nam quia Chriſtus, ſtatim à baptiſmo à Spiritu S. in deſertum ductus, N. 54. §. 3. XL: dies ac totidem noctes jejunavit, ideò conſentaneũ viſum fuit, ſtatim poſt feſtum Matth. 4. 1. baptiſmi Chriſti etiam memoriam jejunii illius ordiri & celebrare, idque in Oriente Marc. 1. 12. factum teſtatur *Eutychius in annal. Alexandrinis*, cujus verba ſunt *Tom. I.* p. m. 364.

9 النصري انا عيدوا عيد الحميم (s) من
الغد يبدوا يصومون اربعين يوما
ويفطرون كما فعل سيدنا المسيح
لما اعتمد في الاردن ۞
النصري انا ما عيدوا عيد الحميم
صاموا اربعين يوما من الغد
ويفطرون ۞

Chriſtiani cum celebraſſent feſtum baptiſmi, [Chriſti] *poſtridie cœperunt jejunare quadraginta dies: dein ſolverunt jejunium; ſicuti fecit Dominus noſter Chriſtus, cùm baptizatus eſſet in Iordane.* Et pag. 449.

Chriſtiani cum celebraſſent feſtum baptiſmi, jejunaverunt quadraginta dies [incipientes] *poſtero die, &* [deinde] *jejunium ſolverunt.*

10 At *Demetrio Alexandrino Patriarchæ XII.* (ut *Abulbaracat* Arabs in vita ejus narrat) ſatius viſum fuit jejunium iſtud magnum ulterius promovere, idque cum jejunio Septimanæ Sanctæ, dudum recepto, conjungere. Fortaſſis, quia jejunium illud exceptis Sabbatis & Dominicis peragebatur, ut exiguo nonnunquam intervallo jejunium ſacræ hebdomadis ſequeretur, convenientius eſſe putavit, jejunium magnum proximè anteponere Feſto magno, quò triſtitiam magnam lætitia major exciperet.

11 Idem de *Demetrio* prædicant Æthiopes. Sic enim de illo Poeta noſter canit Enc. 12. Octob. 3.

ሰ ። ለዲሜጥሮስ ፡ ሐጋጌ ፡ አጽዋም ፡ እምስቴ ፡
ወሠራዒ ፡ መብልዕ ፡ በጰንጠቆስጤ ። &c.

Salutem *Demetrio, inſtitutori jejuniorum à potu,*
Et conſtitutori ciborum in Pentecoſte.

Id eſt:

Qui ſtata jejunia ordinavit, quibus non tantùm à cibo ſed & à potu abſtineretur, *ea autem tempore Pentecoſtes ceſſare juſſit.* (t)

12 Obtemperaverunt huic novo inſtituto primò Eccleſiæ ſedi Alexandrinæ ſubjectæ, deinde viciniores Orientales, tandẽ & remotiores Occidentales, qui in hoc antea variarunt, de primatu & autoritate inſtitutoris minimè ſollicitæ; ambitione calamitoſa illa tempeſtate ceſſante. Attamen in temporis computatione & modo variatum fuit. Cùm enim olim jejunium Septidui magni, (quæ vulgò Septimana Sancta appellatur,) apud omnes Eccleſias obſervatum fuiſſet, quidam id quadrageſimali incluſerunt: quidam ſeparatim retinuerunt, computo diverſimodè inſtituto.

Eccle-

(s) Vox حميم ſignificat *aquam calidam, Thermas* vel etiam *æſtatem,* in Lex. Golii; neque alibi ſignificatione *baptiſmi* occurrit. (t) Plura de eodem Demetrio dicemus infra N. 67. hujus libri.

L. III. c. 6. Eccleſia Romana feriâ quartâ, quæ cinerum dicitur, incipiens, usque ad Pa- 13
N. LXIV. ſchatos feſtum quadraginta ſex dies computat; demtis igitur ſex diebus intercur-
rentibus dominicis, (quibus tamen vulgò etiam à carnibus abſtinent) remanent
quadraginta dies huic jejunio magno deſtinati. De dominicis autem ἀνηςεύτοις teſta-
tur Epiphanius (u):

Τὰς δὲ κυρλακὰς ἁπάσας τρυφερὰς ἡγεῖται ἡ ἁγία αὕτη καθολικὴ ἐκκλησία, ϗ συνάξεις ἀφ᾽ ἕωθεν ἐπιτελεῖ, ϗ ȣ̓ νηςεύει.	Dominicas omnes lautas ducit Sancta Eccleſia Catholica, & Synaxes manè peragit, neque jejunat.

Habeſſini verò Canonibus priſcis ſtrictè inhærentes, ne diebus Sabbati æque 14
f. §. 6. ac Dominicis jejunarent, (quod olim ſeverè prohibitum fuiſſe diximus) & nihi-
lominus quadraginta dies præciſè implerent, poſtridie Sexageſimæ initio facto, deci-
mo nimirum ante carnisprivium Romanum die jejunium ſuum magnum inchoa-
runt. Sic à feria ſecundâ illius hebdomadis usque ad Paſchatos feſtum reperiun-
tur quinquaginta quinque dies: demto autem & ſeorſim æſtimato Sabbato ma-
gno, in quo ſolo antiqui ſingulariter jejunabant, remanent quinquaginta quatuor:
rurſus detractis ſeptem Sabbatis & ſeptem Dominicis, in quibus nunquam jejunare
ſolent, ſuperſunt quadraginta dies jejunio magno antiquitus deſtinati (x). Quæ 15
Cap. 13. explicatiùs hìc dicere voluimus, quòd nec à Scaligero nec ab Alvarezio, nec etiam
in ipſa noſtra Hiſtoria id factum eſſet. Etenim ex iſto deſcripſeram, *quinqua-
geſimale jejunium Æthiopes obſervare*; quod planè erroneum eſt, nam ſi à feria ſecun-
da poſt Sexageſimam putare incipias, quinquaginta quinque dies, atque in his ſeptem
dominicas & totidem Sabbata reperies, ita ut nullo modo conſentaneum ſit, quod
Alvarezius dicit, illos pro quatuordecim vel quindecim diebus decem compenſare,
ut quinquaginta dies magni jejunii conficiant.

Eodem tempore incipiunt & finiunt Coptitæ Quadrageſimam. Eandem die- 16
rum ſummam obſervant Græci, & eorum ſequaces Ruſſi, ſed alia ratione & modô.
Etenim Dominicas jejunio comprehendunt, nec veſperam expectant, interdum et-
iam vinum cum piſcibus adhibent: rurſus certo tempore piſces excipiunt, ut neſciam
quomodo τ̀ μεγάλην ϗ ἁγίαν τεσσαρακοστὴν *magnam & ſanctam quadrageſimam* compu-
tare velint. Nota obiter ſive errorem ſive ſphalma in *Olearii Itinerario Moſcovitico,*
Lib. 3. c. 29. ubi Ruſſos *Dominica Eſtomihi* Jejunium magnum inchoare dicit; id enim eſt præ-
ter morem Eccleſiæ Græcæ: contrà diſertè *Sexageſimam* nominat *Auguſt. à Mayers-
berg. in Itiner. Moſcovitico* p. 25.

Sunt inter eos æque ac inter Æthiopes, qui piſcibus, quòd ſanguinem habe- 17
ant, abſtinere ſolent, eosque carnem eſſe dicunt ex doctrinâ Apoſtoli *1. Cor. 15. 39.*
*Non omnis caro eadem caro, ſed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum,
alia autem* PISCIUM.

Supra memoravimus multùm deſudaſſe PP. Societatis in introducendo apud 18
Æthiopes jejunio Romano, ſed id illis minimè perſuaſiſſe, eò quòd repugnaret Ca-
nonibus & Conſtitutionibus Apoſtolorum. At Patres gnari devotionis eorum er-
ga Sanctiſſimam virginem, oraverunt, *ut id in honorem illius facere vellent, quæ ob
mortem & ſepulturam Filii dilectiſſimi Sabbatum magnum maximâ triſtitiâ & jejunio
peregiſſet*. Reſponderunt: *Se propterea obſervare illud Sabbatum, ſed nullum aliud.* Ita-
que nihil effecerunt rationibus ſuis, donec Prorex *Bucus* Tribunos & præfectos ſuos
Damotenſes autoritate & exemplo ſuo ad id faciendũ compelleret. Quibus auditis
Patrum Societatis Patronus *Ras-Selaxus*, cùm eodem tempore Patriarcham Luſi-
tanum in Æthiopiam veniſſe audiviſſet, renunciavit: *Æquè miraculoſum ſibi videri
hunc Damotenſium aſſenſum, quàm adventum Patriarchæ.*

N°. LXV. De Pentecoſte] *A Feſto Paſchatos usque ad feſtum Penteco-* 1
ſtes in ſpecie ita dictum, nullum planè in Eccleſia primitiva fuit jejunium. Cujus rei
iſta

(u) Allegante Scaligero in notis ad Comp. Æthiop. p. m. 694. (x) Epiſt. Ann. PP. Soc. Ann. 1624.
& 25. p. 42. & Ann. 1626. p. 199.

iſta vera ratio dari poteſt, quòd toto illo tempore non ſolum Apoſtoli, verùm etiam L. III. c. 6.
primi eorum diſcipuli, ob reſurrectionem & præſentiam Christi usque ad aſcenſum N. LXVI.
2 ejus in cœlos, lætitiam maximam conceperint, cui jejunia ſunt contraria. *Pentecoſte* autem non ſolum feſtum, ut hodie ſed totum temporis ſpatium inter *Paſcha* & illud *Feſtum* vocabatur. Quamobrem *Synodus illa annua* (y) τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς πεντηκοστῆς *quarta Pentecoſtes hebdomade haberi jubetur:* & Baſilius de Spiritu S.
3 dicit (z): Τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας, *ſeptem ſanctæ Pentecoſtes hebdomadas.* Nec tantùm apud Patres Græcos, ſed & Latinos frequentiſſima Pentecoſtes hoc ſenſu fit mentio. *Tertullianus* (a): *Excerpe ſingulas ſolennitates nationum Pentecoſten implere non poterunt.* Hieronymus (b): *Die Dominico & per omnem Pentecoſten*; & alibi paſſim. Verba *S. Ambroſii* (c) notatu digniſſima in Hiſtoria noſtra adduximus: *ob Domini no-*
4 *ſtri præſentiam non jejunandum.* Hanc rationem Judæi quoque admittunt, docentes: *Tempore futuri Meſſiæ omnia jejunia ceſſatura.* Quæ ratio Pontifices Romanos forte permovit, quod jejunia vera & propriè dicta in Eccleſia quaſi triumphante abrogaverint, & modicam aliquam ἄσκησιν vel *diſciplinam* pro pauperibus inprimis, qui vino & piſcibus ut plurimùm deſtituuntur, reliquerint; ut ſupra diximus. Ne- n. 63. §. 1.
que enim ſummam totius Catholicæ Eccleſiæ lætitiam quinquaginta dierum Pentecoſtalium tempore jejunio aliquo turbare voluiſſent, ſi carnibus quadrupedum aut volatilium unum atque alterum diem abſtinere pro re moleſta habuiſſent.

1 **Nº. LXVI. De Calendario & faſtis ſacris Æthiopum**] *Computum Eccleſiæ Æthiopicæ* intricatiſſimum *Joſephus Scaliger* primùm erudito Orbi dedit in opere ſuo de *Emendatione temporum*, atque notis illuſtravit. Nos breviorem quen- Lib. VII.
dam ex manuſcripto noſtro hîc cum Lectoribus communicamus, ex quo ratio anni Æthiopici Epactarum, feſtorumque mobilium, nec non Epocharum diverſarum cognoſci poterit.

COMPUTUS
Eccleſiæ Æthiopicæ.

1 በርሃ፡ ፸፻ወ፯ ዓመተ፡ ምሕረት። ወ በ፡ ዘይቤ፡ በ፷፮፻ወ፶። ወበ፡ ዘ ይቤ፡ በ፪፻፡ ፷ወ፯።	Anno *gratiæ* 7107. (d) ſecundum alios 6650. (e) & ſecundum alios 267. (f)

Ccc ΩH:

(y) *Can. 37. Apoſtol.* (z) Cap. 27. circa med. (a) *De Idolol. c. 14. in fin.* (b) Dial. adverſus Lucif. (c) *Lib. 5. Comment. in Luc. cap. 5.* (d) Statim hic initio ſeſe dubium offert, quid hi *anni gratiæ* ſibi velint. ምሕረት፡ aliàs *miſericordiam* ſignificat; Scaliger in notis in Computum Æthiopicum *annos gratiæ* reddidit, quem nos ſecuti ſumus. Ille per annos iſtos intelligi putat *æram Martyrum Diocletianeam*, addens: *cum potiùs annus gratiæ intelligatur periodus Dio-* pag. 139.
nyſiana à natali Chriſti putata. Notum eſt enim Dionyſium periodos ſuas ab anno gratiæ putare; Simul fatetur (in prima editione) ſe æſtuaſſe aliquamdiu in inveniendis illis annis gratiæ. Sed valdè vereor, illum nec dum inveniſſe eos. Quid enim magnus iſte numerus 7106. commune habet cum æra martyrum? quam Æthiopes vocant ዓመተ፡ ሰማዕታት፡፡ Nulla utique alia æra quàm à mundo condito, ſi annos Chriſti Dionyſianos comprehendas, intelligi poteſt; & videtur eſſe annus, quô Eclogarius Æthiops iſtud ſcripſit, qui illi fuit annus Mundi 7099. ut infra §. 18. dicit; Jam ſi addas VIII. annos, qui Græcorum 5500. annos Mundi excedunt, apud Æthiopes verò deficiunt, (ut in hiſtoria noſtra hoc capite §. 97. docuimus) prodit Summa propoſita nempe annus gratiæ 7107. Nimirum 5500. Æthiopes à Mundo condito usque ad Chriſtum numerant, quibus accedunt 1607. ſecundùm Computum Dionyſianum; qui eſt annus quo Eclogarius iſta ſcripſit; ita ut Æthiopes per ſuos annos gratiæ periodum Dionyſianam intelligere videantur. (e) Diſcrepant igitur ipſi Æthiopes in annis Mundi. Editor Novi Teſtamenti Æthiopici Teſfa-Sion, qui Ao. 1548. poſt finem Liturgiarum à condito Mundo putat 5500. annos, quos etiam Eclogarius hic noſter habet. In altera verò parte ejuſdem Codicis in Epiſt. finali, & in verſione La- p. 225. b
tina Annum Chriſti 1549. diſertis verbis dicit eſſe ስነ፡ ፯ወእምእት፡ ፹ ሰማንያ፡ ወስ p. 226. b
ድስት፡ ዓመት፡ እምፍጥረት፡ ዓለም፡ *Sexies milleſimum quingenteſimum octogeſimum ſextum à creatione Mundi.* Quomodo verò hîc computatio fieri debeat, dictu difficile eſt. Etenim ſi ponas illos annos Chriſti 1549. ſequitur pro annis Mundi usque ad Chriſtum requiri tantum annos 5037. Vel ſi octo annos minus putes, ſecùndum Æthiop. erunt Anni Chriſti 1541. Mundi verò 5045. Neutram æræ Mundi ſumam alibi legiſſe me memini. (f) Hic notæ numericæ centuriarum vel falſæ ſunt: vel numerus minor intelligitur, quomodo verò millenarius ſupplendus ſit, incertum.

L.III. c. 6. N.LXVI.

በዘ፡ታእምር፡አበቅቴ፡እመንበ፡
ዘይመጽእ፡ዓመተ፡ምሕረት፨ በበ፡
፲ወ፱ ገድፋ፨ እምዘተረፈከ፡ ፩፡አ
ሕትት፨ወለዘተረፈ፡ ትዔሥር፡ ወታ
ሰውር፨ ወበበ፡፴፡ ትገድፋ፡ ወዘተ
ረፈከ፡ እም፴፡ውእቱ፡አበቅቴ፨
ወለመጥቅዕኒ፡ ከማሁ፡ ትዌስክ፡በ
በ፡፲ወ፱፡ ወገድፋ፡ በበ፡፴፡ ወዘ
ተረፈከ፡ ውእቱ፡ መጥቅዕ፨ ለ
ዘኀለፈ፡ አበቅቴ፡ ፲ወ፩፡ ወስክ፡ ለ
ለዓመት፨ ወለመጥቅዕኒ፡ ወስክ፡፲
ወ፱፡ ለለ፡ዓመት፡በዘኀለፈ፨

መጥቅዕ፡ ሖመ፡ ፲ወ፭ ለመስከረ
ም፡ ኢይወርድ፨ ወእም ፲ወ፬፡ለጥ
ቅምት፡ ኢይበዝኅ፨

መጥቅዕ፡ ለእመ፡ ኮነ፡ በቀዳሚት፡
ሰንበት፡ ፰ ወስክ፡ ነነዌ፡ ትረ
ክብ፡

በእሑድ፡ ለእመ፡ ኮነ፡ ፯፨
በሰኑይ፡ ለእመ፡ ኮነ፡ ፮፨
በሠሉስ፡ ለእመ፡ ኮነ፡ ፭፨
በረቡዕ፡ ፬፨
በኀሙስ፡ ፫፨
በዐርብ፡ ፪፨

በላዕለ፡ መጥቅዕ፡ ፱፡ ወስክ፡ ጾ
ም፡ አይሁድ፡ ትረክብ፨

ታኅሣሥ፡ ለእመ፡ ሠረቀ፡ በሠሉ
ስ፡ በ፲ወ፫፡ ይከውን፡ ስብከት፨ በ
በ፩፡ ታቀንዩ፡ እስከ፡ ሰኑይ፨ ለ
እመ፡ ረከብከ፡ ነነዌ፡ ፲ወ፬፡ ወስክ፡
በአት፡ ጾም፡ ትረክብ፨ ፲ወ፩፡ ወስ
ክ፡ ደብረ፡ ዘይት፡ ትረክብ፨ ፪፡ ወስ
ክ፡ ሆሳዕና፡ ትረክብ፨ በላዕለ፡ መ
ጥቅዕ፡ ፲ ወስክ፡ ፋሥሕ፡ ትረክብ፨
በነነዌ፡ ፱፡ ወስክ፡ ፋሲካ፡ ትረክብ፨
፫፡ ወስክ፡ ረክብ፡ ትረክብ፨ ፲ወ፰፡
ወስክ፡ ዕርገት፡ ትረክብ፨ ፳
ወ፰፡ ወስክ፡ በዓለ፡ ሃ፡ ትረክ
ብ፨ ፯፡ ወስክ፡ ጾም፡ ሐዋርያት፡ ትረ
ክብ፨

በ፲ወ፱፡ ዓመት፡ ይከውን፡ አልቦ፡
አበቅቴ፨ እምዘ፡ ኮነ፡ አልቦ፡ አበቅ
ቴ፨ ወበውእቱ፡ መዋዕል፡ ይከውን፡
መጥቅዕ፡ ፴ወ፩፡ ለባሕቲቱ፨ ወአበ

Ut ſcias *epactas* illius qui venit *anni* 3
gratiæ, novenæ dena abjice: [rurſus] *à ſum-*
ma quæ remanſit tibi unum deme & reſi-
duum decima [i.e. per decem multiplica] &
peræqua: Dein tricena abjice, & quod re-
manſit tibi de XXX illud ipſū ſunt *Epactæ*.

Ad *Matque* (g) ſimiliter adde *nove-* 4
na dena, & abjice tricena, & id quod re-
manet tibi, iſtud ipſum [eſt] *Matque*.
Præteritis Epactis XI adde ſingulis an-
nis: & ad *Matque* quoque adde *novendecim*
cuivis anno qui præteriit.

Matque die XV Septembris minor 5
non eſt; & die XIV (h) Octobris non
eſt major.

Matque ſi inciderit in antiquum Sab- 6
batum [Judæorum] VIII adde [&] *Ni-*
nive invenies.

In die Dominica ſi fuerit VII.
Feriâ ſecunda ſi fuerit VI.
Tertia feriâ ſi fuerit V.
Quarta IV.
Quinta III.
Feria ſexta [paraſceve] II. (i)

Ad *Matque* IX adde, *Jejunium Judæo-*
rum invenies.

Calendæ Decembris ſi inciderint in feriam 7
tertiam, die 13. erit *prædicatio* [ſcil. pœ-
nitentiæ] per unitatem conjunge usque ad
feriam ſecundam. Si reperiſti *Ninive*,
XIV adde, *introitum jejunii* invenies.
Undecim adde, *Montem Oliveti* inve-
nies. Duo adde, *Dominicam Palmarum*
reperies. (k) Ad Matque X adde,
Septimanam Sanctam reperies.

Ad *Ninive* IX. adde, *Feſtum Paſchatis* re- 8
peries. Tres [hebdomadas] adde, ረክብ፡
Rekeb (l) invenies. XVIII dies adde, *aſcen-*
ſionem (Chriſti) invenies. XXVIII
adde (m) *Feſtum Pentecoſtes* invenies.
VII adde, *jejunium Apoſtolorum* invenies.

Decimo nono anno nullæ erunt *Epactæ*, 9
& ex eo quòd nullæ dentur *Epactæ*, in illis
diebus erit *Matque* triginta unum ſeorſim:

ቅቴሂ፡

(g) Matque *aureum numerum* denotat, ut Scaliger fuſe docet ad hanc vocem, *dict. not. p.m.* 690. (h) Manifeſta hic reperitur differentia à Computo Scaligeri, is enim pro XIV habet XIII. & in notis ait: *Matque non aſcendit ſupra XV. Maſcaram* [Septembris] *non deſcendit infra XIII. Tekemt* [Octobris] *pag. m.* 703. (i) Eadem reperis in Computo Scaligeri p.m. 676. cujus notas conſule pag. 699. (k) Apud eundem reperitur dictâ pag. at in notis pag. 700. (l) ረክብ፡ Solenne inter Paſcha & Feſtum Pentecoſtes medium. Μεσοπεντηκοστή Græcis. Nobis *Jubilate*. Quarta poſt feſtum Paſchatis ſeptimana, qua Epiſcopi quotannis Synodos habere jubentur. Can. Apoſt. XXXVII. Vide not. Scal. pag. 697. (m) Nimirum ad Rekeb ſeu Jubilate.

ቅቴሂ፡ ፳ወ፱፡ ለእመ፡ ደመርከ፡ ክል ኤሆሙ፡ ይከውን፡ ፷፡ ወገድፎሙ። ወሶሙ፡ ፴ሁ፡ ለመስከረም፡ ገበር፡ መጥቅዐ፡ ወኢትገበር፡ አመ ፩ ለጥቅ ምት፡ አእሚረከ፡ ለእመ፡ ኮነ፡ አመ፡ ፴ሁ፡ ለመስከረም፤ በአልቦ፡ አበቅ ቴ፡ ጊዜ።

& *Epactæ* quoque XXIX. *ſi addideris* iſta duo fient LX. & abjice illos: & die 30. *Septembris* fac *Matque*; ſed non fac *Calendis* Octobris; Sciens, ſi fuerit 30. *Septembris*, tunc nullæ ſunt Epactæ. L. III. c. 6. N. LXVI.

10 በቀደሚት፡ ሰንበት፡ ለእመ፡ ኮነ፡ ትነሥእ፡ ፰፡ ወተሐውር፡ እንዘ፡ ታ ውሕድ፡ እስከ፡ ዐርብ። ትረክብ፡ ነ ነዌ። ፲ወ፬፡ ወስክ፡ በላዕለ፡ ነነዌ፡ በ አተ፡ ጾም፡ ትረክብ፡ ወእምዝ፡ እ ምድኅረ፡ ፋጻሜ፡ ዓመት፡ ዘአልቦ፡ አበቅቴ። ገቢአከ፡ ንሣእ፡ ፲ወ፩፡ አበቅቴ፡ ወለመጥቅዕሂ፡ ፲ወ፱፡ ንሣ እ፡ ፩ጊዜ፡ ፩ይወኅድ፡ ወ፩ጊዜ፡ ፩ይ በዝኅ።

Iudæorum Sabbatum ſi fuerit, ſumes VIII. & progredieris detrahendo uſque ad feriam ſextam, invenies *Ninive*. XIV adde *ad Ninive*, *Introitum jejunii* reperies; Et poſtea poſt finem anni non habentis *Epactas*, rediens ſume XI. quę ſunt *Epactæ*, *& Matque* quoque XIX. Sume ſemel, unitas ſubtrahitur, & ſemel unitate augetur.

Sequuntur epochæ variæ;

11 Quarum numeri & intervalla cum Chronologia noſtra conveniunt, modo ex Æthiopum hypotheſi *quinquies mille & quingentos annos à condito Mundo uſque ad Chriſtum* ſtatuas: deinde annis Chriſti Æthiopum *octo annos* addas, ut cum vulgatis Dionyſianis congruant. Rationes habes in hiſtoria noſtra hoc capite §. 97. Si interdum uno anno differant, id fit ob diverſum anni principium, quod olim Romani & nunc Europæi Latini à Januario: Æthiopes verò cum reliquis Orientalibus à Septembri incipiunt (†). Scaliger *ſeptem annos* tantùm abeſſe dicit à computo Dionyſiano, nimirum ſi cum Eccleſia Antiochena annos Mundi uſque ad Chriſtum conſtituas 5501. & annos Æthiopum à nato Chriſto huic numero addas, exempli gratia 5818. uſque ad concilium Nicænum, VII tantum deerunt ad ſupplendum numerum 325. quo anno Chriſti nos dictum concilium habitum fuiſſe dicimus. At ſi ſimpliciter ſumas annos Chriſti Æthiopum, ſemper addendi ſunt octo anni, ſi cum noſtris annis vulgaribus componere velis, ut ſequentia exempla docebunt:

12 እምዓመተ፡ ዓለም፡ እስከ፡ ጉባኤ፡ ኒቅያ፡ - - ፶፻ወ፰፻፡ ፲ወ፯።	*Ab anno Mundi uſque ad* Concilium Nicænum (*ſunt*) - - - 5817.
ወእምዐመተ፡ ሥጋዌሁ፡ ለእግዚእነ፡ እስከ፡ ዝየ፡ - - ፫፻፡ ፲ወ፯።	*Ab anno* incarnationis Domini noſtri *eouſque* (n) - - - 317.
13 ጉባኤ፡ ቍስጥንጥንያ፡ ኮነ፡ እምዓመተ፡ ዓለም፡ ፶፻ወ፰፻፡ ወ፸፫።	Concilium Conſtantinop. *habitum fuit anno Mundi* - - 5873.
ወእምጉባኤ፡ ኒቅያ፡ እስከ፡ ዝየ፡ - - - - - - ፶ወ፮።	A Concilio Nicæno *eouſque* - - 56.
ወእምዓመተ፡ ሥጋዌሁ፡ ለእግዚእነ፡ - - - - - ፫፻፡ ፸ወ፫፡	*Ab anno* incarnationis (o) Domini noſtri - - - - - 373.
14 ወጉባኤ፡ ኤፌሶን፡ እምዓመተ፡ ዓለም፡ - - ፶፻፡ ወ፭፻፡ ፳ወ፫።	Concilium Epheſinum *habitum fuit anno mundi* - - - 5523.
ወእምዓመተ፡ ሥጋዌ፡ እስከ፡ ዝየ፡ - - - - ፬፻፳ወ፫።	Ab anno incarnationis *eouſque* - 423.
ወእምጉባኤ፡ ኒቅያ፡ እስከ፡ ዝየ፡ ፻ - - - - - - - ወ፮።	A Concilio Nicæno *eouſque* - - 106.
ወእምቍስጥንጥንያሂ፡ - - ፶።	Et à Conſtantinopolitano - - 50.

(†) Exempli gratia Jacobus Rex Æthiopiæ Anno Chriſti 1589. ſecundum Æthiopes: ſecundum nos Anno 1596. ad Regnum pervenit; id factum eſt menſe Septembri ſub initium anni Æthiopici, cum annus 1588. apud nos adhuc duraret, quo reſpectu VIII anni: ſi verò annum vertentem Æthiopum reſpicias, VII tantum addendi ſunt, ut cum noſtris concordent. (n) Adde octo, prodibunt anni 325. quos noſtrates huic Concilio aſſignant. (o) Adde rurſus octo & habebis 381. & ſic deinceps numeros concordare deprehendes cum annis Dionyſianis vulgaribus.

L. III. c. 6. N. LXVI.

ወማዴ፡ኮነ፡ራብዕ፡ጉባኤ፡በኬልቄዶ ን፡እምዓመተ፡ዓለም፡፶፻ወ፱፻ - - - - - - ፵ወ፬።	*Præterea habitum fuit quartum* Concilium Chalcedone *anno Mundi* - - 5944.	15
እምኤፌሶን፡ - - - ፳ወ፩።	Ab Epheſino - - - - 21.	
ወእምቍስጥንጥንያ፡ - - ፸፩።	*Et à* Conſtantinopolitano - 71.	
ወእምኒቅያ፡ - - - ፻፲፯።	*Et à* Nicæno - - - - 117.	
ወእምዓመተ፡ሥጋዌ፡እስከ፡ኬልቄ ዶን፡ - - - ፬፻፵፬።	*Et ab anno* incarnationis *uſque ad* Chalcedonenſe [concilium] - - 444.	
ወእምዓመተ፡እስክንድር፡እስከ፡ ሥጋዌሁ፡ለእግዚእነ፡ ፫፻፲ወ፱።	*Et ab anno* Alexandri *uſque ad* incarnationem Domini noſtri - - - 319.	16
ወእስከ፡ጉባኤ፡ኒቅያኒ፡ ፮፻፴፮።	*Et uſque ad* Concil. Nicænum *quoq;* 636.	
እምዓመተ፡ዓለም፡እስከ፡እስክን ድር፡ - - ፶፻ወ፩፻፡፹፩።	*Ab anno Mundi uſque* ad Alexandrum - - - - - - - 5181.	
እምዓመተ፡ሥጋዌ፡እስከ፡ዓመተ፡ ሰማዕታት፡ንጹሐን፡ ፪፻፸፮።	*Ab anno incarnationis uſque ad* æram Martyrum *purorum* [*i.e.* Sanctorum] - 276.	17
ወእምዓመተ፡ሰማዕታት፡እስከ፡ኒ ቅያ፡ - - - ፵፩።	*Ab anno* martyrum *uſque ad* [Concilium] Nicænum - - - - 41.	
ወእስከ፡ቍስጥንጥንያሂ፡ - ፺፯።	*Et uſque ad* Conſtantinopolitanum 97.	
ወእስከ፡ኤፌሶን፡ - - ፻፵፯።	*Et uſque ad* Epheſinum - 147.	
ወእስከ፡ኬልቄዶን፡ - - ፻፷፰።	*Et uſque ad* Chalcedonenſe - - 168.	
ወእምዓመተ፡ዓለምሂ፡እስከ፡ዓመ፡ ሰማዕታት፡ - - ፶፻ወ፯፻፸፮።	*Ab anno mundi uſque ad* æram martyrum - - - - - - - 5776.	
ወእምሰማዕታት፡ እስከ፡ ተንበላ ት፡ - - - ፫፻፴፰።	Et à martyribus *uſque ad* Chalifas (p) - - - - - - - 338.	18
ወእምሥጋዌ፡ እስከ፡ ተንበላት፡ - - - - - ፮፻፲፬።	*Et ab* incarnatione *uſque ad* Chalifas - - - - - - - 614.	
ወእምዓመተ፡ዓለም፡ እስከ፡ ተንበ ላት፡ - - ፷፻ወ፩፻፲፬።	*Et ab* anno mundi *uſque ad* Chalifas - - - - - - - 6114.	
እም እስክንድር፡እስከ፡ተንበላት፡ - - - - - ፱፻፴፫።	*Ab* Alexandro *uſque ad* Chalifas - 933.	
እምተንበላት፡እስከ፲ዓመተ፡መን ግሥቱ፡ለንጉሥ፡ያዕቆብ፡ወልደ፡ን ጉሥ፡ሠርጸ፡ድንግል፡ ፱፻፹፭።	*A* Chalifis *uſque ad X. annum regni* Regis Jacobi, (q) *filii Regis* Serza Dengheli *anni* - - - 985.	19
በዓመተ፡ጸሐይ፤ በዓመተሰ፡ወር ኃዊ፡ - - - ፲፻፲፭።	*ſecundum annos ſolares: ſecundum annos verò Lunares* - - 1015.	
ወእም ዓመተ፡ሰማዕታት፡እስከ፡ዝ የ፡ - - - ፲፻ወ፫፻፳፫።	*Et ab* æra martyrum *huc uſque* - - - - - - - 1323.	
ወእምዓመ ተ፡ሥጋዌኒ፡፲፻፭፻፺፱።	*Et ab* anno incarnationis (r) - 1599.	20
ወእምዓመተ፡ዓለምኒ፡ ፸፻፺፱	*Et ab anno* Mundi - - 7099.	
እምዓም፡እስክንድርኒ፡፲፻፱፻፡፲፰።	*A tempore* Alexandri - - - 1918.	
ስብሐትለ፡እግዚአብ.ወሃቢ፡ልቡና።	*LAUS DEO DATORI Intellectus.*	

Damus hunc computum Lectoribus prout eum in Encomio Sanctorum Poetæ noſtri reperimus. *Scaliger*, ut ſupra diximus, in eo exponendo multùm deſudavit, ſed dubia omnia non ſolvit. Nam negligentia, & imperitia exſcriptorum in deſignandis notis numericis omnia reddit incerta & imperfecta. Neque nobis, Linguæ & Hiſtoriæ Æthiopicæ traditione defunctis, datum fuit etiam hanc partem ſtudiorum plenè cognoſcere. Examinabunt & elaborabunt eam peritiores, nobis in hac arte chronica ſucceſſuri. 21

FASTI

(p) Id eſt: *Saracenos* ſive ab æra martyrum ad epocham *Hegira* ተንበላት፤ propriè ſunt *ſucceſſores Muhammedis*, hoc enim vocabulum *Chalifa* denotat. ተንባል፡ Æthiopicè *Legatus* eſt vel *Internuncius*, quia ille ſemet vocabat رسول الله *Legatum* vel *Apoſtolum Dei*; igitur ተንበላት፡ vocant Æthiopes illius ſequaces. (q) Iſte eſt Jacobus Rex infans dictus, de quo in Hiſtoria noſtra Lib. II. c. 6. §. 43. & 57. Ad regnum pervenit Ao. Chriſti ineunte 1589. ſecundum Æthiopes, at ſecundum nos Ao. 1596. ſub initium Septembris. (r) Adde *Octo* habebis an. 1607. quo ſcil. Rex iſte 10. d. Martii in prælio contra Suſneum occubuit.

FASTI SACRI ECCLESIÆ ÆTHIOPICÆ,

Quæ annum cum Coptitis Ægypti in autumno orditur.

Primus Habeſſinorum menſis eſt

መስከረም ፡ SEPTEMBER, COPTITIS. توت ቶት ፡ TOT.

Calendarium		Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Æthiop. Septemb.	Julian. Auguſt.			
I.	29	- - -	- (†) النو روز	*Novus Annus.*
		ሚልዮስ ፡	- - -	*Melius* (*a*) ſeu *Milius.* (*a*)
		ዮሐንስ ፡ መጥምቅ ፡	- - -	*S. Iohannes* Baptiſta. (*b*)
		በርተሎሚዎስ ፡	- - . برتلموس	*Bartholomæus.* (*c*)
		ኢዮብ ፡	- - -	Jobus. (*d*)
		ራጉኤል ፡	- - -	*Raguel* angelus.
		አባ ፡ መልኪ ፡	- - -	Abba *Malki.* (*e*)
		- - -	(*f*) اليشا النبي	*Eliſæus* Propheta.
II	30	ዳስያ ፡	- - -	*Daſias.*
		ዮሐንስ ፡ ካህን ፡	- - -	*Iohannes* Sacerdos. (*g*)
		ዮሐንስ ፡ ምትረት ፡ ር እሱ ፡	يوحنا المعمدان	Decollatio *S. Iohannis* Baptiſtæ.
III	31	አባ ፡ ሙሴ ፡	- - -	Ab. *Moſes* Eremita.
		አባ ፡ አንበሳ ፡	- - -	Abba *Anbaſa.* (*h*)
	Septēb.			
IV.	1	መቃርስ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡	- - -	*Macarius* Patr. Alex. (*i*)
		ተክላ ፡ ቴዎገሎስ ፡	- - -	*Tecla* Theologus.
		- - -	(*k*) سمعان الحبيس	*Simeon* devotus.
		- - -	- - يوسع بن نون	*Ioſua* F. Nūn.
V	2	ሶፊያ ፡ ምስለ ፡ አዋልዲሃ ፡ ፪ ፡ በርናባ ፡ ወአክሶስያ ፡	- - -	*Sophia* (*l*) cum filiabus duabus *Barnaba* & *Axoſia.*
		ማማስ ፡	القديس ماما الشهيد	*S. Mamas* Martyr.
		ቴዎዶጦስ ፡ ምስለ ፡ ብእሲቱ ፡ ቴዎፋና ፡	- - .	*Theodotus* cum uxore ſua *Theophana.*
VI	3	ኢሳይያስ ፡ ነቢይ ፡	- اشعيا النبي	*Eſaias* Propheta. (*m*)
		አብኖዲ ፡	- -	*Abnodius.*

(†) Perſicum hoc eſt vocabulum Neurus.

(a) Vocatur & *Abilius.* Tertius fuit poſt *S. Marcum* Patriarcha Alexandrinus. (b) Hoc die celebratur *decollatio* ejus in Eccleſia Græca & Latina, at apud Æthiopes & Coptitas ſimpliciter ejus mentio fit; *Decollatione* in ſequentem diem translatâ. (*c*) Sacco inditus in mare projectus fuit. (*d*) A patientia commendatus *Jac.* 5. 11. (*e*) Unus è proceribus *Cliſmæ* fuit. (*f*) *Eliſæus* Eliæ ſucceſſor, alibi ſcribitur اليسع. (*g*) *Jejunator* aliàs dictus; abſtinuit enim à carne & vino. (*h*) Id eſt *Leo*, ſic dictus, quòd in Leone equitaret. (*i*) Patriarcha Alexandrinus LIX. (*k*) *Stylites* vocatur iſte à Græcis, & in columna pingitur à Ruthenis. Arabicum حبيس ſignificat *Deo devotum* vel *dicatum.* Cur *detentum* reddiderit Seldenus, miror. (*l*) *Gemma Urbis Romæ* vocatur ab Encomiaſte noſtro. (*m*) Comparatur cum *Abnodio* hoc die apud Encomiaſten noſtrum.

Calendarium Æthiop. September.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ብስንትያ ፡	- - -	*Beſintia* Martyr.
		ያዕቆብ፡ መነኮስ፡	- - -	*Iacobus* Monachus.
		አንቲሞስ፡ ኤጲስቆ·	- - -	*Antimus* Epiſcopus. (*n*)
		ኦርንጦስ፡ ሬውሬዋ፡	- - -	*Orontes, Rauravva, Saulas*
		ሰውላስ፡ ወሳዋ፡		& *Savva*, Martyres.
VII	4	ፋሲለደስ፡	- - -	*Baſilides.*
		ሳዊርያኖስ፡	ساويرس (*o*)	*Severianus.*
		አጋቶን ፡ ወአሞን ፡ ወ አሞና ፡ ጴጥሮስ ፡ ወ ዮሐንስ፡ወእሞሙ፡ ረፈቃ፡	انبا اغثون	*Agaton & Ammon & Ammonius*, *Petrus & Iohannes*, V. Martyres. cum Matre *Rafika*.
		ኤልሳቤጥ ፡ ወለተ፡ሰሶ ፋያ፡	- - -	*Eliſabetha* Sophiæ Filia.
		ማርያም፡ እኅታ፡	- - -	*Maria* Soror ejus
		ዲዮስቆሮስ፡	ديسقرس البطريرك *	*Dioſcorus* Patr. Alex. (*p*)
VIII	5	ዲማድዮስ፡	- - -	*Dimadius.*
		ሙሴ፡	موسى النبي	*Moyſes* Propheta.
		ዘካርያስ፡	زكاريا الكاهن	*Zacharias* ſacerdos (*q*).
		ዘካርያስ ፡ ወዮሴ ፍ፡	- - -	Alius *Zacharias* & *Ioſephus.*
		- - - -	ارميا النبي	*Ieremias* Propheta.
IX	6	አባ፡ቢሶራ፡ኤጲስቆጶ ስ፡ቢሳካር፡ ወፈናቢ ኮስ፡ ወቴዎድሮስ፡	- - -	Ab. *Biſſora*. Epiſc. Matzil. cum ſociis *Biſacar*, *Fanabico* & *Theodoro.*
		ሚካኤል፡	- - -	*Michael.* (*r*)
		ያሳይ፡	- - -	*Iaſſai* Rex.
		- - -	اثناسيوس البطريرك الثني	*Athanaſius* Patriarcha ſecundus (*s*)
X	7	ልደት፡ማርያም፡	ميلاد السيدة مرت مريم	*Nativitas* Dominæ noſtræ MARIÆ.
		ዮዲት፡	- - -	*Iuditha.* (*u*)
		መጥሮና፡	- - -	*Matrona.*
		አትናስያ፡	- - -	*Athanaſia.*
		ዳዊት፡ንጉሥ፡	- - -	*David* Rex. (*x*)
		ሥእል፡ እንተ፡ ሠአለ፡ ሉቃስ፡	- - -	*Imago quam pinxit Lucas.* (*y*)
XI	8	በኔፋዝዝ፡	- - -	*Panephyſis.* (*z*)
		ቴዎድራ፡	القدس باسيلوس (*a*)	*Theodora* beata.
		ፋሲለደስ፡	وتادرس اسقف نسي	*Baſilides.*

Tres

(*n*) *Nicomediæ*; ſub Maximiano (ſecundum Græcos) *martyrium* paſſus. (*o*) *Severus* habent Coptitæ, ſed videtur legendum ساويريانوس *Savvirjanos* ut Æthiopes efferunt. (p) Hic eſt *Patriarcha Alexandrinus* vigeſimus quintus, ſpreto concilio Chalcedonenſi *Schiſmaticus* factus, & ob id ab Habeſſinis pro *Sancto* habitus. (q) *Zachariam* hunc putant Græci *patrem Johannis Baptiſtæ*: Poeta noſter illum confundere videtur cum *Filio Barachiæ* de quo Chriſtus Matth. 23, 25. (*r*) *Archangelus* intelligitur, qui ſecundum Græcos *Coloſſis Phrygiæ* ſaxum virga percuſſit, quod hæretici avertendo flumini poſuerant, idque reduxit. (*s*) Iſte fuit vigeſimus octavus *Patriarcha Alexandrinus.* (*t*) مرتا Syriacum ܡܪܬܐ *Martha* i.e. *Domina* Honoris titulus eſt fœminarum ſanctarum & illuſtrium, à maſculino מר مار ܡܪ (*u*) Quæ *Holofernem* occidit. (*x*) Qui feſtum Crucis in Æthiopia inſtituit. De quo mox Sanctiſſ. Virginis loquitur Poeta. (*y*) De Imagine (*z*) *Panephyſis* alias urbs eſt *Alexandriæ* vicina; at hîc eſt nomen *fœminæ martyris.* (*a*) Hîc pro *Theodora* & *Baſilide* Coptitæ habent *Baſilium* & *Theodorum* Epiſcopum Niſſenum.

Calendarium Æthiop.	Julian. September.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		፫ ዕደው : ለገራህት : እስና :	- - -	*Tres viri agri Aſnenſis.*
XII.	9	ሚካኤል : ሊቀ : መላእ.	- - -	MICHAEL Archang. (*b*)
		፪፻ : ጳጳሳት : በኤፌሶን : (ሁ፡	- - -	*CC. Epiſcopi Epheſi congregati.*
		አፍላቆስ : ወአብያጺ	- - -	*Aſlachus & ſocii.*
		- - -	ذوما التلميذ	*Thomas* diſcipulus.
XIII	10	ባስልዮስ ።	- - -	*Baſilius.*
		ይስሐቅ ።	اسحق البدسي الحبيس	*Iſaac* Badaſæus Deo devotus.
XIV	11	አባ : አጋቶን ።	- - -	*Abba Agathon.*
		ዴገና : ካህን ።	- - -	*Degana* Sacerdos.
		- - -	ماري ماما الشهيد	Mar-*Mamas* martyr. (*c*)
XV	12	ጴጥሮስ ።	- - -	*Petrus* Eremita.
		እስጢፋኖስ ።	شهادة اسنفانوس	Martyrium *Stephani.* (*d*)
XVI	13	ሕንጸት : ኢየሩሳሌም ።	- - -	Ædificatio Hieroſolymæ (*e*)
		- - -	عيد الصليب الحميد	Feſtum crucis glorioſæ. [primum]
		- - -	(*f*) هلانة . : . .	*Helena.*
		ጦቢት ።	- - -	*Tobias.*
		አባ፡ አጋቶን ።	- - -	*Abba Agaton.*
		- - -	ارقلة	*Heraclia.*
XVII	14	ቴዎግንስጣ : ሮማዊት ።	- - -	*Theognoſta* Romana. (*g*)
		ዲዮናስዮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳ.	- - -	*Dionyſius Patr.* Al. (*h*)
		አውዶክሲስ፡ ቀሲስ ።	- - -	*Eudoxius* Presbyter.
		በዓል፡ መስቀል ።	ثاني عيد الصليب الحميد	Secundum *Feſtum Crucis* glorioſæ. (*i*)
XVIII	18	ያዕቆብ፡ ተጋዳሊ ።	- - -	*Iacobus* Aſceta.
		መርቆሬዎስ ኃያል ።	- - -	*Mercurius* potens.
		ኒቂጣ ።	- - -	*Nicetas* Martyr.
		ቶማስ ።	- - -	*Thomas.*
		እሌኒ፡ እሙ፡ ንጉሥ ።	- - -	*Helena* mater Imperatoris.
		- - -	ثالث عيد الصليب الحميد	Tertium *Feſtum Crucis* glorioſæ.
		ኤዎስጣቴዎስ ።	- - -	*Euſtathius.*
		እንሬዎስ ።	- - -	*Anoreus.*
XIX	16	ቂርቆስ ።	- - -	*Quiricus.*
		ጎርጎርዮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ ።	- - -	*Gregorius* Patriarcha.
		አትናቴዎስ፡ ሊቀ፡ ጳጳ	- - -	*Athanaſius Patr.* Alex. (*k*)

 Madi-

(*b*) Duodecimus cujusvis menſis dies huic *Archangelo* ſacer eſt. (*c*) ماري Syriacum eſt ܡܪܝ. מרי Mâri. *Dominus meus.* Mâr. *Dominus* præmittitur honoris ergo nominibus ſanctorum & illuſtrium virorum; ut: *Mar-Ephrem*, Syrus. VII. Decemb. Sed iſte *Mar-Mamas* jam ſupra adfuit V. hujus. (*d*) Sic habent Coptitæ; ſed tantum inventio & translatio *oſſium Protomartyris* hoc die indicatur æquè ac apud Græcos عيد اسنفانوس *Feſtum Stephani* legendum puto in Feſtis Calcaſendii apud Seldenum. pag. 212. (*e*) Reſtauratio per *Conſtantinum* & *Helenam* facta hîc commemoratur. (f) Hoc loco *hiatus* eſt in Calendario Coptitarum apud Seldenum قيامة ...... حديد ni fallor, جديد legendum, & de nova exſtructione *templi reſurrectionis* accipiendum. (*g*) *Græca* ut videtur, in *India* Evangelium prædicavit. (*h*) Decimus quartus *Patriarcha Alexandrinus* ſub Decio Imperatore. (*i*) *Exaltatio Crucis* vulgò, quod feſtum apud Coptitas triduô celebratur. Semel tantùm reperio apud Æthiopes, *Conſtantini* tamen & *Helenæ* his tribus diebus mentio ſit in Encomiaſte. (*k*) Plures iſtius nominis dantur. Secundus fortaſſis eſt, quem Coptitæ habent ſupra die IX. hujus.

Calendarium		Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Æthiop. September.	Julian.			
XX	17	ማዲላማ፡	مديلما (l) الشهيدة القديسة العذري	*Madilama.* Sancta Virgo Martyr. (*l*)
XXI	18	ቅ፡ ማርያም፡ ድንግል፡	- - -	S. MARIA VIRGO. (*m*)
		ጢባርዮስ፡	طيباريوس التلميذ	*Tiberius* diſcipulus. (*n*)
		፫፻፡ወ፲ወ፰ ጳጳሳት፡	- - -	*CCCXVIII. Epiſcopi.* (*o*)
		ማቴዎስ፡	- - -	*Matthæus* Aſceta.
XXII	19	ኮቶላስ፡አኀወ፡አክሱ፡	كوتلس واكسوا اخوه & Acſu frater ejus.	*Cotolas* frater *Acſui.*
		ዩልዮስ፡ አቅፋሐሲ፡	يوليوس الاكفهسي (*p*)	*Iulius* Akfahaſenſis.
		ዩንዮስ፡ እኁሁ፡		*Iunius* Frater ejus.
		ቴዎድሮስ፡ ወልዱ፡	- - -	*Theodorus* Fil. ejus.
		አርስጦስ፡	- - -	*Ariſtus.*
XXIII	20	ሰላማ፡	- - -	*Salama* (*q*)
		አውናብዮስ፡	- - -	*Eunobius.*
		እንድርያስ፡ ወልዱ፡	- - -	*Andreas* Fil. ejus.
		ቴክላ፡	تكلة الشهيدة	*Tecla* Martyr Sancta.
		ኤዎስጣቴዎስ፡ምስለ፡ ብእሲቱ፡ወውሉዱ፡	- - -	*Euſtathius* cum uxore ſua & Filiis ſuis. (*r*)
XXIV	21	ጎርጎርዮስ፡ ወ	غريغريوس	*Gregorius* &
		ኮድራጦስ፡ ካልዩ፡	المنظبغي (*t*)	*Codratus* (*s*) ſocius.
XXV	22	ዮናስ፡	- - -	*Ionas* Propheta.
		ኬፋ፡ ወ ሳውል፡	- - -	*Cephas* & *Saulus.*
		ባርባራ፡ ወ ዩልያና፡	- - -	*Barbara* & *Iuliana.*
XXVI	23	አቦሊ፡ ወልደ፡ ዮስጦስ፡	- - -	*Obolius* Filius *Iuſti.*
		ፅንሰት፡ ዮሐንስ፡ በከርሠ፡ ኤልሳቤጥ፡	حبل اليصابات يوحانا (*u*)	*Conceptio Iohannis* in utero Eliſabethæ.
XXVII	24	ኤዎስጣቴዎስ፡	اوسطاثيوس وولده وزوجه	*Euſtathius.* (*x*)
		ጤቅላ፡		*Thecla*, Θέκλα.
XXVIII	25	አባዲር፡	ابادير	*Abadirus* (*y*) &
		ኢራኢ፡ እኅቱ፡	ايراي اختة الشهدا	*Iraja* ſoror ejus; Martyres.
		አብርሃም፡ ይስሐቅ፡ ወያዕቆብ፡	- - -	ABRAHAM, ISAAC & JACOB. (z)
		ሱስና፡	- - -	*Suſanna* caſta.
		ሀንቍ፡ ማርያም፡	- - -	*Enkua-Marjamus.* (*a*)
		እስጢፋኖስ፡ ወልዱ፡	- - -	*Stephanus* Fil. ejus.

NATI-

(*l*) Iſta prave ſcripta & reddita apud Seldenum ſic reſtituimus, ut Arabiſmi periti agnoſcent. (*m*) Singulis menſibus memoria *B. Mariæ Virginis* hoc die celebratur, etiam apud Coptitas, quamvis menſe Octobri primùm indicetur. (*n*) Unus ex *Septuaginta duobus* diſcipulis Chriſti. (*o*) In primo ſcilicet concilio *Nicææ* congregati. (*p*) Sic corrigendum putavi, quia *ſicut martyres* apud Seldenum ſenſum nullum habet. (*q*) Vide XVIII. *Decembris* & quæ ibi notavimus. (*r*) Hic à Græcis & Latinis [Euſtachius nonnullis] commemoratur, uxor ejus *Theopiſte:* filii verò *Agapius* & *Theopiſtus* dicti. (*s*) Κόδρατ☉ ſcribunt Græci, & Apoſtolum vocant. *Quadratus* Latinè ſonat. (*t*) *Incluſi* reddidit Seldenus, radicem Arabicam طبق reſpiciens, cùm tamen ſcribatur per ظ. Sed aliud quid ſignificat, fortè nomen proprium patriæ. (*u*) عيد اليصابات *Feſtum Eliſabethæ* vocatur in feſtis *Calcaſendii* apud Seldenum. pag. 212. (*x*) Idem eſt qui ſupra. Coptitæ hîc incongruè addunt: *cum filio & uxore ejus.* (*y*) Non eſt legendum *Abba Dir*, ut Seldenus habet, eſt enim *nomen Veteris Teſtamenti* ἀβεδδαρὰ quod Græcè legitur pro *Obed-Edom.* 2. Sam, 6. 12. de quo nos in Prœm. 13. 52. a. (z) Hi *Patriarchæ* ſingulis menſibus hoc die reperiuntur apud Æthiopes, apud Coptitas tantùm ſemel die XVIII. Auguſti. (*a*) Nomen viri Æthiopicum eſt *Gemma Mariæ* [Virginis] cujuſcemodi plura habent, ut *Etana-Dinghil* Thus virginis, & ſimilia.

Calendarium Æthiop. September.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
XXIX	26	ልደት፡ ክርስቶስ።	- - -	NATIVITAS CHRISTI (b)
		ፍልሰት፡ ሥጋ፡ ዘዮሐ ንስ፡ ንጹሕ።	(c) اسل يوحنا الانجلي	*Translatio corporis Iohannis puri*; [Evangeliſtæ.]
		አርሲማ፡ ወእማ፡ አጋ ታ፡ ምስለ፡ ደናግል።	ارسيما (d) [واغثا] ومن معها من العذري	*Arſima* & mater ejus *Agatha* cum virginibus.
XXX	27	አባ፡ ሳሉሲ።	- - -	Abba *Saluſius*.
		ያዕቆብ፡ ወዮሐንስ።	- - -	*Iacobus* & *Iohannes*. (e)
		አብሳዲ፡ ወአሮን።	- - -	*Abſadius* & *Aron*.
		አትናቴዎስ።	- - -	*Athanaſius*.
		- - -	غريغريوس الارمني	*Gregorius* Armenius.
		- - -	وابو بوله الشهيد	& *Abu-Baula* Martyr.

OCTOBER SECUNDUS ÆTHIOPUM MENSIS,

ጥቅምት፡ TEKEMT COPTITIS بابه ባበ፡ BABA.

Calendarium Æthiop. Octob.	Julian. Sept.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	28	አንስጣስያ።	- - -	*Anaſtaſia*.
		ሶስና፡ ድንግል።	سوسنة العذري	*Suſanna* virgo.
			عيد سوسنة Feſtum Suſannæ [apud Calcaſendium.]	
		ማርታ።		*Martha*. Soror Lazari.
II	29	ሳዊሮስ።	دخول سويرس مصر ingreſſus ejus in Ægyptum.	*Severus*.
		- - -	خريطن القديس	*Chariton* Sanctus.
III	30	ቴኦዶራ።	- - -	*Theodora* Arcadii. R. Fil.
		ስምዖን።	- - -	*Simeon* Monachus.
	Octob.	- - -	اغريغوريوس اسقف ارمني	*Gregorius* Ep. Armeniæ.
IV	1	ሐናንያ፡ መጥምቀ፡ ለጳውሎስ።	(f) حننيا الرسول	*Ananias* Baptiſta *Pauli* Apoſtoli.
		ባኮስ።	- - -	*Bacus*.
		ፓፓ፡ ወማማ።	- - -	*Papa* & Mama
		አብርሃ፡ ወአጽብሃ።	- - -	ABREHA & ATZBEHA. (g)
		ገብረ፡ ክርስቶስ።	- - -	*Gabra-Chriſtus*. (h)
V	2	ኪራኮስ፡ ወ	- - -	*Cyriacus* &
		ሐና፡ እሙ።	- - -	*Hanna* mater ejus.
		አድሞን፡		*Admonius*.
			يعقوب بن حلفا	*Iacob* Fil. Alphæi.
VI	3	ዲዮናስዮስ።	- - -	*Dionyſius* Areopagita.
		ኡሲፎስ፡ ወ	- - -	*Vſifos* &
		ኡርያኖስ።	- - -	*Vrianos*.

(b) Et hujus feſti memoria *duodecies* in anno celebratur apud Æthiopes pariter ac apud Coptitas, ſed apud hos menſe Octobri primum monetur, ex quo apparet negligentia compilatoris. (c) Quid اسل ſit, neſcio. Seldenus male *Prehenſio*; fortaſſis à radice نشل in Feſtis Calcaſendii pag. 212. n. 27. lege انتقال *Deportatio*. Græci habent Μετάστασιν. (d) Hæc quidem in Calendario Copto non extat, ſed neceſſariò ſupplenda fuit, ut ſequenti duali congrueret. (e) Apoſtoli *Filii Zebedæi*, Poeta alludit ad locum Matth. 4. 21. (f) *Apoſtolus* vocatur æquè ac apud Græcos, & *Epiſcopus Damaſci* factus dicitur. (g) Hi duo Fratres primi *Æthiopiæ Reges Chriſtiani* fuere à S. *Frumentio* converſi, de quibus in Hiſtor. Æthiop. 2. 4. 11. (h) i. e. *Servus Chriſti*. Nomen in Oriente valde uſitatum Χριστόδουλος عبد المسيح *Servus Meſſiæ*.

Calendarium Æthiop.	Julian. October.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		እንጦንዮስ፡ ወ ረዋቅ	رواق وانطونيوس الشهدا	*Antonius* & *Ravvak* Martyres.
		ጰንጠሌዎን፡	- - -	*Pantaleon.* (*i*)
		ሄርሞላዎስ፡ ቀሲስ፡	- - -	*Hermolaus* Presbyter.
		ሄርማቅሊጦስ፡ ወ	- - -	*Hermacletus* &
		አናምያ፡ አኃዊሁ፡	- - -	*Anamæus* Fratres ejus.
		ጳውሎስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	- - -	*Paulus* Patr. Conſtant.
		በጸሎተ፡ ሚካኤል፡	- - -	*Batzalota-Michael.*
		ሐና፡	- - -	*Hanna* mater Samuelis
VII	4	ቆጵርያኖስ፡	- - -	*Cyprianus.*
		ዮስቴና፡	- - -	*Iuſtina.*
		ባውላ፡ ጻድቅ፡	انبا بولا من طماو Abba Baula ex [urbe] Tamoi (k) vel Temmi.	*Baula* Juſtus.
		ሚናስ፡ ወሐሲና፡		*Menas* & *Haſina.*
VIII	5	ሖር፡ ወአጋቶን፡ ደቂቀ፡ ሶስና፡		*Horus* & *Agatho* Suſannæ liberi.
		መጥራ፡		*Metras.*
		- - -	بلافية ووحاس الشهدا	*Belaphius* & *Wachaſus,* Martyres.
IX	6	ቶማስ፡	- - -	THOMAS INDIÆ Apoſt.
		እስጢፋኖስ፡ ወልደ፡ ፋሲሊደስ፡	- - -	*Stephanus* Baſilidis F.
		ሊቤርዮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	- - -	*Liberius* P. Romanus.
		ዳዊት፡ ንጉሥ፡	- - -	*David* Rex.
X	7	ሰርጊስ፡	سرجس واخوته واخس الشهدا & fratres ejus Wachis. Martyr.	*Sergius* & *Wachaſius.*
		አውማንዮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳ. ዮሐንስ፡		*Eumenius* Patr. Alex. (*l*)
				Iohannes.
XI	8	ጴላጊያ፡		*Pelagia.* (*m*)
		ያዕቆብ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	يعقوب بطريرك الاسكندرية	*Iacob* Patr. Antiochenus.
XII	9	ሚካኤል፡ ሊቀ፡ መላ.		MICHAEL Archangel.
		ማቴዎስ፡ ወንጌላዊ፡	متي الانجلي الرسول	*Matthæus* Evang. & Ap.
		ድሜጥሮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	ديمتريوس البطريرك	*Demetrius* Patr. Alex (*n*)
XIII	10	አብጥለማዎስ፡ ወአኃዊሁ፡ ሰማዕታት፡	ابطلامن واخوته الشهدا (*o*)	*Ptolemachus* & fratres ejus martyres.
		ጳውሎስ፡ ወ	- - -	*Paulus* &
		ዘካርያስ፡	- - -	*Zacharias* Aſcetæ.
XIV	11	ፊልጶስ፡ ሐዋርያ፡	فلبس من السبع الشماس	*Philippus* Apoſtolus (*p*)
		ሙሴ፡		*Moſes* Monachus.
		ገብረ፡ ክርስቶስ፡	- - -	*Gabra-Chriſtus.* (*q*)
		ሚካኤል፡ ዘተሰምየ፡ ዐረጋዊ፡	- - -	MICHAEL cognomento Aragawi i. e. Senex. (*r*)

Azkirus

(*i*) Unus hîc eſt è *novem Sanctis* ; de quo in Hiſtor. Æthiop. 3. 3. 8. (*k*) Iſte aliàs vocatur أبو بولا *Abu-Baula* apud Calcaſendium (*l*) *Septimus* fuit Patriarcha Alexandrinus. (*m*) *Jacobum* hunc *Alexandrinum* Patriarcham faciunt Coptitæ, qui fuit *quinquageſimus* numero. Differt ergo à Poëta meo, qui eum facit *Antiochenum.* (*n*) *Duodecimus* fuit Patriarcha Alexandrinus ſanctitate & ſapientia inſignis, Eccleſiam ſuam rexit quadraginta duos annos & undecim menſes. *Computatio ſacrorum temporum, inventio Epactarum* & *termini Paſchalis* à quo feſta mobilia omnia dependent, *ordinatio jejuniorum* & *quadrageſimæ,* illi tanquam autori ab omnibus Ægypti & Æthiopiæ ſcriptoribus cum maximâ laude attribuitur. (*o*) *Abtolamon* pro *Ptolemacho* Coptitæ hoc loco habent. (*p*) *Cæſareenſis* intelligitur de quo Act. 6. 5. & 21. 8. Coptitæ addunt : Unus ex ſeptem Diaconis. (*q*) Idem vel alius ſupra die V. hujus commemoratus fuit. (*r*) Unus ex *novem Sanctis* , cujus in Hiſtor. Æthiopica mentionem fecimus. 3. 3. 5.

Calendarium Æthiop.	Julian. October.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
XV	12	አዝቂር፡ ወኪርያቆ፤	- - -	*Azkirus* & *Cyriacus.*
		ሲላስ፤	- - -	*Silas.*
XVI	13	አባ፡ አጋቶን፤	انبا اغاثو القس القديس	*Abba Agathus.* (*s*)
		መቅሬፋዮስ፤		*Macrobius.*
		ጴጥሮስ፤	- - -	*Petrus.*
XVII	14	ዲዮስቆሮስ፤	- - -	DIOSCORUS. (*t*)
		ፊልዮስ፤	- - -	*Filjas.*
		ልደት፡ ሐና፤	- - -	Nativitas *Hannæ.* (*u*)
		እስጢፋኖስ፤	- - -	*Stephanus* Protomar. (*x*)
		- - -	غريغريوس اسقف نوس	*Gregorius* Epiſcopus Nyſſ.
XVIII	15	ቴዎፍሎስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፤		*Theophilus* Patr. Alex. (*y*)
		ሮማኖስ፤	- - -	*Romanus* Martyr.
		- - -	ارقلس البطريرك	*Heraclas* Patriarcha. (*z*)
XIX	16	ዮሐንስ፤ ወ	- - -	*Iohannes* &
		ቀድዉ፡ መዓዛ፡ ረድኡ፤	- - -	*Kedwa Maaza* Diſcip. ejus.
		ይምራሕ፤	- - -	*Iemrah.* (*a*)
		በርቶሎሜዎስ፤	برتلماوس الشهيد	*Bartholomæus* Martyr.
		፲ወ፫ ኤጲስቆጶሳት፤	- - -	*XIII. Epiſcopi.* (*b*)
		ስምዖን፤	- - -	*Simeon.*
		ኤልሳዕ፤	- - -	*Eliſæus* Propheta. (*c*)
XX	17	ዮሐንስ፡ ሐጺር፤	القديس ابو يوحنس	*S. Iohannes* parvus.
XXI	18	ቅ፡ ማርያም፡ ድንግል፤	العيد العذري في كل شهر	S. MARIA VIRGO.
		ማትያስ፤	Feſtum virg. ſingulis menſib.	*Matthias.* (*d*)
		ኢዮኤል፤	يويل النبي	*Ioel* Propheta.
		አልዓዛር፤	- - -	*Lazarus.*
XXII	19	ሉቃስ፡ ወንጌላዊ	لوقا الانجيلي	*Lucas* Evangeliſta.
XXIII	20	ዮሴፍ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፤	- - -	*Ioſephus* Patr. Alex. (*e*)
		ዲዮናስዮስ፤	ديونيسيوس	*Dionyſius* Epiſcopus.
XXIV	21	ኢላርዮን፤	- - -	*Hilario.*
		ጳውሎስ፡ ወቢጹ፤	- - -	*Paulus* & Socius ejus.
		ዘይና፤	- - -	Sancta *Zaina* Martyr.
		ፀበለ፡ ማርያም፤	- - -	*Tzabala-Mariam.*
		- - -	مرثة القديسة الشهيدة	*Martha* ſancta martyr.
XXV	22	አባ፡ አቢብ፤	ابا ابيب الرهب	Abba *Abibus* monachus.
		ዩልዮስ፤	- - -	*Iulius.*
XXVI	23	ጢሞና፤	- - -	*Timonas.*
		ሑራስ፡ ሰማዕት፤	- - -	*Huras* Martyr.
		- - -	يعقوب اخو الرب	*Iacobus* Frater Domini.
		- - -	ووارس (*f*) الشهيد	*Waris* Martyr.

Abu

(*s*) *Presbyter Sanctus* hic à Coptitis cognominatur. (*t*) *Patriarcha Alexandrinus*, idem procul dubio, qui ſupra die 7. Sept. comemoratus fuit. (*u*) Quæ mater fuit *Samuelis* Judicis Iſraelitarum & prophetæ. (*x*) Aliquoties à Poëta meo refertur, occaſio non indicatur. (*y*) *Vigeſimus tertius* Patriarcha Alexandrinus, *cycli Paſchalis compoſitor* ut Kircherus ait *in Supplem. Prodromi Copt.* p. 520. at nihil de hoc Wanslebius, in recenſione Patriarcharū Alexandriæ. (*z*) Rectiùs ياروكلاس Æth. ያሮቅላ፡ *Jaroclas* Patriarcha Alexandrinus XIII. de quo infra die VIII. Decembris. Latinè modò *Heraclas*, modò *Hieroclas* effertur. (*a*) Hujus mentionem fecimus in Commentario hoc ſupra cap. 3. n. 23. §. 3. (*b*) Antiochiæ contra *Paulum Samoſatenum* congregati. (*c*) De hoc ſupra die Septembris. 1. (*d*) De hoc *diſcipulo*, quomodo precibus *S. Mariæ Virginis* liberatus fuerit è vinculis Hiſtoriam apocrypham retulimus ſupra c. 4. n. 35. §. 3. (*e*) *Quinquageſimus ſecundus* Patriarcha Alexandr. (*f*) *Waris* habent Coptitæ, niſi malis ſcribere حوراس *Huras* ſecundum Æthiopem meum.

Calendarium Æthiop.	Julian. October.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
XXVII	24	መቃርስ፡	(g) ابو مقار الشهيد	*Abu Macarius* Martyr.
		- - -	اسقف قاو ✡	Epiſcopus Kawi.
XXVIII	25	አብርሃም፡ ይስሐቅ፡ ወያዕቆብ።	- - -	Abraham, Isaac & Jacob.
		አባ፡ ይምአታ፡	- - -	Abba *Imata*.
		መርቅያኖስ፡ ወ	- - -	*Marcianus* &
		መርቆሬዎስ፡	- - -	*Mercurius*. (h)
XXIX	26	ልደተ፡ ክርስቶስ፡	ميلاد المسيح بكل	Nativitas Christi.
		ድሜትርዮስ፡ ሰማዕት።	Singulis menſibus. شهر	*Demetrius* Martyr. (i)
		ስቅጣር፡	- - -	*Sektâr*. (k)
XXX	27	ይስሐቅ፡ ንጉሥ፡	- - -	*Iſaacus* Rex.
		አብርሃም፡ ነዳይ።	- - -	*Abraham* pauper. (nis.
		- - -	وضع راس يوحنا ✡	Depoſitio capitis Johan-

NOVEMBER TERTIUS ÆTHIOPUM MENSIS
ኅዳር፡ HEDAR ÆTHIOP. ሃቱር፡ هتور HATUR COPTITIS.

Calendarium Æthiop. Novemb.	Julian. Octob.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	28	መክሲሞስ።	- - -	*Maximus*.
II	29	ሰኒትዮ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Sanitius* Patr. Alex. (l)
		ጴጥሮስ። ሊቀ፡ ጳጳስ።	بطرس البطريرك	*Petrus* Patr. Alex. (m)
		ናአኩቶ፡ ለአብ።	- - -	*Naacueto-la-abus*. (n)
III	30	እንባቆም።	- - -	*Habacuc* Propheta.
		ኪራኮስ።	- - -	*Cyriacus*. (o)
		አትናቴዎስ፡ ወ	- - -	*Athanaſius* &
		ኢሬኢ።	- - -	*Iraæus* Martyres.
IV	31	ያዕቆብ፡ ወዮሐንስ፡	- - -	*Iacobus* & *Iohannes*
		ኤጲስቆጶሳት፡ ፋርስ።		Epiſcopi Perſiæ.
		ቶማስ፡ ቢጸ፡ ዘካርያስ፡	- - -	*Thomas* Socius Zachariæ
		ኤጲስ፡ ቆጶስ፡		Epiſcopi Damaſci.
		አቢማኮስ፡ ወ	ابيمخس الشهيد	*Epimachus* &
		አዝርያኖስ።	القديس	*Azirianus*.
		ዮሐኒ፡ ወአቢዳይ።	Epimachus martyr ſanctus.	*Iohannes* & *Abaidus* diſci-
	Novēb.	- -	- - -	pulus ejus.
V	1	ጢሞቴዎስ፡ ሰማዕት።	- - -	*Timotheus* Martyr.

Longi-

(g) Sic utique corrigendum fuit vitioſum معار, quin & in Calcaſendianis rectè ſcribitur مقار. *Macarius* Martyr & Epiſcopus fuit Urbis *Kau* in Ægypto ſuperiore ad Orientem Nili ſitæ. (h) Hi duo diſcipuli dicuntur *Pauli Patriarchæ Conſtantinop.* de quo ſupra die VI. hujus. (i) Iſte μεγαλομάρτυς & Μυροβλύτος à Græcis vocatur. (k) Dubito an non potius ቪክቶር፡ *Victor* ſcribendum, vel potiùs ንስጦር፡ *Neſtor*. iſte enim hoc die tanquam *Megalomartyr* à Græcis celebratur.

(l) Quinquageſimus quintus Patriarcha Alexandrinus, *Senodius* aliàs dictus. (m) Plures hujus nominis Patriarchæ Alexandrini fuerunt, vigeſimus primus ſucceſſor *Athanaſii* intelligi videtur. (n) Rex fuit Æthiopiæ ultimus ſtirpis *Zageæ*, de quo nos in Hiſtoria noſtra Lib. II. c. 5. n. 13. (o) Cujus cadaver diu incorruptum manſit.

Calendarium Æthiop. November.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ሎንጊኖስ ።	- - -	*Longinus.*
		ፍልሰተ ፡ ሥጋ ፡ ቴዎዶ ሮስ ፡ ማር ።	مجي جسد مار تادرس الي شطب (p)	Tranſlatio corporis *Mar-Theodori.*
VI	2	ጕየተ ፡ ክርስቶስ ፡ እም ሕሳ ፡ ለቍስቋም ።	- - -	*Fuga Chriſti*, è Mehſa Koskuamam. (q)
		ዮሳ ፡ ወልደ ፡ ዮሴፍ ፡	- - -	*Ioſa* Fil. Joſephi.
		ፊልክስ ፡ ጳጳስ ።	- - -	*Felix* Archiepiſcopus.
VII	3	ጊዮርጊስ ፡ ሊቀ ፡ ሰማዕት ።	القديس ابو جرجس	*Georgius* Archimartyr. (r)
		አባ ፡ ርህርው ።	- - -	Abba *Rehru.*
		ሚናስ ፡ ኤጲስቆጶስ ።	- - -	*Menas* Epiſcopus. (s)
		መርቆሬዎስ ፡ ወ	- - -	*Mercurius* &
		ዮሐንስ ።	- - -	*Iohannes.*
		ዘኖቢስ ፡ ወ	- - -	*Zenobius* &
		ዘኖብያ ።	- - -	*Zenobia.* (t)
VIII	4	አባ ፡ ቀፍሪ ።	- - -	Abba *Kefri.*
		ኪሩባውያን ፡ አፍራስ ፡	الاربع حيوانات البريكة	*Cherubini* equi (u)
		እግዚእ ፡ ክብራ ።		*Egzie-Kebrâ.*
		አፍኒን ፡ መልአክ ።	- - -	*Afnen* Angelus.
		ቍስጠንጢኖስ ፡ ርእየ ፡ ጸሊበ ።	- - -	*Conſtantinus* vidit crucem. (x)
IX	5	ይስሐቅ ፡ ጻድቅ ፡	اسحق بطريرك الاسكندرية	*Iſaac* juſtus. Patriarcha Alexandrin (y)
		ጳጳሳት ፡ ኒቅያ ።	الثلثماية وثمانية عشر المجتمعين نيقية	Patres CCCXVIII. Nicææ congregati.
X	6	ደናግል ፡ እንተ ፡ ቀተለ ፡ ዮልያኖስ ።	- - -	*Virgines*, quas occidit Julianus.
		ማኅበረ ፡ ካህናት ፡ በእንተ ፡ ሐሳበ ፡ አብቅቴ ።	- - -	*Conventus Sacerdotum* ob computũ Epactarũ. (z)
		ገብረ ፡ ማርያም ።	- - -	*Gabra-Mariamus.*
XI	7	ሐና ፡ እመሔወቱ ፡ ክርስቶስ ።	- - -	*Hanna* avia Chriſti. (a)
		አርኬላዎስ ፡ ወ	- - -	*Archelaus* &
		ኤልሳዕ ።	- - -	*Eliſæus.*

(*p*) Arabica verba ſignificant, ni fallor, *Adventus corporis Mar-Theodori* (ad) *Shatabam*; Locum fortaſſis ita dictum. (*q*) Loca ſunt in Ægypto ſecundum traditionem Coptitarum. *Koskuam* olim opulentiſſimum, nunc pauperrimum monaſterium Ægypti, in memoriam fugæ Chriſti hoc in loco ædificatum, quem ibi cum ſanctiſſima matre diu manſiſſe ferunt. Vocatur etiam *Moharrak*, in media Ægypto in deſerto ſitum eſt. *Wansl.Hiſt.Eccl.Alex.*Lib.I.c.6. p.22. (*r*) Æthiopicum ሊቀ ፡ ሰማዕት ፡ hoc ſignificat; Græcis eſt Μεγαλομάρτυς. Vide menſe præc.d.29.lit.i. (*s*) Epiſcopus fuit *Tamoi* Urbis Ægypti, quæ & *Temoi* & *Temmi* vocatur. (*t*) Iſtorum commemoratio apud Græcos fit die XXX *Octobris*. Frater & Soror ſub Diocletiano paſſi ſunt. (*u*) Id eſt: *Quatuor animalia angelica*; de quibus in Apocalypſi. c. 4. 6. Feſtum eorum etiam *Calcaſendius* habet. Mirum eſt Æthiopes iſta propriè & ſimpliciter non myſticè accipere, quaſi thronum Dei in cœlo geſtarent. Igitur precibus ſuis illa ſæpè admiſcent, ut in Liturgia Apoſtolorum poſt Nov. Teſtamentum p.165.col.1. ፬ ፡ እንስሳ ፡ እለ ፡ እንበለ ፡ ሥጋ ፡ *Quatuor animalia corpora non habentia.* Alibi additur ጾዋርያነ ፡ መንበረ ፡ ዕበይከ ። *Geſtantia thronum magnitudinis tuæ.* Poëta noſter eos tanquam ኪሩባውያን ፡ አፍራስ ፡ *Cherubinicos equos* Poëticè ſalutat, addens: እንዘ ፡ ትጸውርዎ ፡ ለእትሮንሱ ፡ *dum geſtatis thronum ejus* [Dei]. Quare non dubito quatuor illa animalia apocalyptica intelligi. (*x*) In qua verba notiſſima: *in hoc ſigno vinces.* (*y*) Quadrageſimus primus Patriarcha Alexandrinus cognomento *Juſtus*, ſecundũ Encomiaſten meum. (*z*) Tempore *Demetrii* Patriarchæ Alexandrini, de quo ſupra 12. Octobr. lit. n. (*a*) Maritus ejus fuit ኢያቄም ፡ ቀለዮጳ ፡ *Joachimus Calliops*, vel *Calliopæus* vel *Cleophas* ſecundum Æthiopes *in vita B. Mariæ Virginis.* Quod cognomentum non invenio apud Græcos, qui utriuſque memoriam celebrant IX. die Septembris.

Calendarium Æthiop. November.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ሚናስ፡ ወእሙ፡ አውሬንያ።	- - -	*Menas* & mater ejus *Vrania.*
XII	8	ሚካኤል፡ ሊቀ፡ መላእ	ميكايل رايس الملايكة	MICHAEL Archangelus.
		ፊላቴዎስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡		*Philotheus* Patr. Alex. (*b*)
		አዳማስ።		*Adamas.*
XIII	9	ሱራፌል፡ ወኪሩቤል።	- - -	*Seraphim & Cherubim.*
		አስከናፍር።	- - -	*Aſcanafrus.* (*c*)
		ጢሞቴዎስ።	- - -	*Timotheus.*
		ዘካርያስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Zacharias* Patr. Alex. (*d*)
		ዮሐንስ፡ ካህን።	- - -	*Iohannes* Sacerdos. (*e*)
		- - -	ثاني عيد ميكايل	Secundum Feſtum Michaelis.
XIV	10	መርቲያኖስ፡ ኤጲስቆ።	- - -	*Martianus* Epiſcopus. (*f*)
		ዳንኤል፡ መነኮስ።	- - -	*Daniel* Monachus. (*g*)
		- - -	ثالث عيد ميكايل	Tertium feſtum Michaelis.
XV	11	መክበዩ።	- - -	*Maccabæi.*
		ሚናስ።	شهادة ابو مينا	*Menas* martyr.
		ሚናስ፡ ዳግም።	- - -	*Menas* II. eremita.
		ቅዳሴ፡ቤተ፡ጳኵሚዮስ	- - -	Dedicatio ædis *Pachomii.*
		ፊቅጦር።	- - -	*Victor.*
XVI	12	ጣጥስ።	- - -	*Tatia* Martyr Sancta.
		ኦኖሬዎስ፡ ወ ዳንኤል።	- - -	*Anoreus* Rex & [ſocius ejus] *Daniel* antiſtes. (*h*)
		አውላኪጥ።	- - -	*Aulacetus.*
		ኪሬ፡ ዘተሰምየ፡ ዮሐንስ፡ መሐሪ።	- - -	*Cerius*, cognomento *Iohannes* miſericors. (*i*)
		ኪስጦስ፡ ሰማዕት።	- - -	*Ciſtus* Martyr.
		ቅዳሴ፡ ቤተ፡ አቡናፍር።	ورسمت فيه كنيسة ابونفر بمصر	Dedicatio ædis *Abunafri* in Ægypto. (*k*)
XVII	13	አብርሃም፡ወብእሲቱ።		*Abraham* & Uxor ejus.
		ሐሪክ፡ ወቀዱሳ፡ አምላክ፡ ወልዶሙ።	- - -	*Harica* & *Keduſa-Amlac* Filius eorum.
		፻እለ፡ ይሔሉ፡ በገዳም፡ ወጸፍ፡	- - -	*Centum Anachoretæ* in deſerto *Watzif.*
		ሲኖዳ።	- - -	*Sinodius* Abbas.
		ዮሐንስ፡ አፈ፡ ወርቅ።	يوحنا فم الذهب	*Iohannes Chryſoſtomus.* (*l*)

Ions

(*b*) Sexageſimus tertius Patriarcha Alexandrinus. (*c*) *Oneſiphorum* Græci hoc die habent; ſed is inf. d. 25. Martii occurit. Quanquam mire peregrina nomina immutare ſolent Æthiopes. *Paralyticum ſanaſſe* fertur. (*d*) Sexageſimus quartus Patriarcha Alexandrinus, *Leonibus objectus*, quamvis ſanguine tinctus, illæſus manſit. (*e*) Comparatur *Eliæ*: monaſterium verò ejus ቢዛን፡ *Bizan* in Midra-Bahr ſitum *Thisbæ* unde *Elias Thisbites.* (*f*) Epiſcopus *Thraciæ* ab Arianis ſede pulſus, & in regionem longinquam profectus, mortuum reſuſcitavit. (*g*) Baptizavit Regem Perſiæ. (*h*) አስኬማ፡ መላእክት፡ ዘለብሰ፡ *Habitum angelicum qui induit*, ait Poëta; fuit igitur *Antonii M.* ſucceſſor, Ordinis monaſtici antiſtes. (*i*) Tempore Heraclii Patriarcha Alexandrinus fuit quadrageſimus primus, Græcis quoque notus; à quibus vocatur Ἐλεήμων Miſericors ſeu *Eleemoſynarius* ob liberalitatem erga pauperes maximam. (*k*) Iſte *Abunafer* eſt Græcorum Ὀνύφριος *Onuphrius Ægyptius* Eremita. Commemoratur in Græcorum Synaxariis XII. Junii. Quo menſe etiam infra reperitur. Ædes ejus extra *Memphin* ſita ſecundum Poetam meum. (*l*) Translatio corporis ſeu potius reliquiarum ejus *Conſtantinopolin* facta hoc die narratur. Confer XII. diem Maji.

Calendarium Æthiop.	Julian. November.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
XVIII	14	ዮና፡ ወአጥራስስ።		*Iona*, & *Atraſeſſa*. (*m*)
		ፊልጶስ፡ ሐዋርያ።	فيلبس الرسول	PHILIPPUS Apoſtolus.
		ኤሉትሮስ፡ ወ	- - -	*Eleutherus* &
		እንጥያ።	- - -	*Entia*.
		አትናቴዎስ።	- - -	*Athanaſius*.
XIX	15	ቴዎፍሎስ፡ ወብእሲ	- - -	*Theophilus* & Uxor ejus.
		ቱ። ጰጥሪቃ፡ ወ	- - -	*Patritia* &
		ደማሊስ፡ ወልዶሙ።	- - -	*Damalius* Filius eorum.
		ቅዳሴ፡ ቤተ፡ ሰርጊስ።	- - -	Dedicatio ædis *Sergii*.
		በርተሎሜዎስ፡ሐዋርያ	برتلموس الرسول	BARTHOLOM. Apoſtol.
XX	16	አንያኖስ፡ሊቀ፡ጳጳስ።	- - -	*Anianus* Patr. Alex (*n*)
		ቴዎድሮስ፡ ሰማዕት፡	تادرس	*Theodorus* Martyr.
		- - -	متي الانجيلي	*Matthæus* Evangeliſta &
		- - -	واثناسيوس البطريرك	*Athanaſius* Patriarcha.
XXI	17	ቅ• ማርያም፡ ድንግል፡	- - -	S. MARIA VIRGO.
		ጎርጎርዮስ።	غرغوريوس العجابي (*o*) Mirabilis vel miraculis clarus.	*Gregorius* Thaumaturgus.
		ቀስሞስ፡ ጳጳስ።	- - -	*Coſmus* Metropolita. (*p*)
		ዮሐንስ፡ እምአስዩጥ።	- - -	*Iohannes* Sijutenſis.
XXII	18	እልፍዮስ፡ሮማኖስ፡ወ	- - -	*Alphæus*, *Romanus* &
		ዘኬዎስ፡	- - -	*Zacchæus* Aſmunajenſes cum ſociis. (*q*)
		ደቂቀ፡ ቴዎዶዳ፡	- - -	Liberi *Theodatæ*.
		፪፻፺፪፡ እለ፡ ቀስሞስ፡	- - -	CCXCII. Socii *Coſmi*.
XXIII	19	አብድዩ።	- - -	*Obadias*. (*r*)
		ቆርኔሌዎስ።	- - -	*Cornelius*. (*s*)
		- - -	يويل النبي	*Ioel* Propheta.
XXIV	20	ሱራፌል።	الاربعة وعشرون	*Seraphim*.
		አዝቂር፡ ወኪርያቆስ።	قسيس الملايكة XXIV. Seniores angelici. (*t*)	*Azkirus* & *Cyriacus*.
XXV	21	መርቆሬዎስ፡ ዘሮም።	مرقوريوس الشهيد	*Mercurius* Romanus.
XXVI	22	ሰማዕታት፡ ነግራን።	القديس Martyr ſanctus.	*Negrani* Martyres.
		በላርያኖስ፡ ምስለ፡ እ ኅቱ፡ ተቱስበያ።	- - -	*Pelarianus* cum ſorore ſua *Tatusbaja*.
		ጎርጎርዮስ፡ ኤጲስቆጶ ስ፡ ዘንሲስ፡	غرغوريوس أسقف نوسا	*Gregorius* Epiſcopus Nyſſenus.
		ኢየሱስ፡ሞአ።	- - -	*Ieſus*-*Moa*. (*u*)
XXVII	23	ያዕቆብ፡ ሰማዕት።	يعقوب المقطع	*Iacobus* mart. diſſectus. (*x*)
		ፊልሞና።	فيلمون الرسول Apoſtolus.	*Philemon*.

(*m*) Has ut ſanctas martyres celebrat Encomiaſtes. (*n*) Secundus Patriarcha Alexandrinus *S. Marci* ſucceſſor. (*o*) Hoc eſt: *Gregorius miraculoſus*, ſic corrigendum & exponendum eſt apud Seldenum; & vox marginalis ثوماترج الشهيد legenda & exponenda eſt *Thaumaturgus, martyr*; ſed iſtud vocabulum imperitus quidam librarius appoſuit. (*p*) Num Patriarcham Alexandrinum an alium quendam Archiepiſcopum intelligat (duo enim fuerunt hoc nomine) non conſtat; *Imago Mariæ* fleviſſe dicitur, cum tot ærumnas & aſflictiones pateretur. (*q*) Hi martyres cum aliis pluribus *Johanne*, *Thomâ*, *Victore*, & *Iſaaco conjunguntur*, tanquam populares & ſocii, at apud Græcos tres ex iis *Romanus*, *Zachæus*, & *Alphæus* diverſæ originis memorantur. (*r*) *Abdias*, qui aluit Prophetas in ſpelunca tempore *Achabi*. 3. Reg. 18. 13. (*s*) Unus ex LXXII. diſcipulis. (*t*) Intelliguntur illi quorum mentio fit. Apoc. IV. 4. (*u*) *Ieſus vicit*. Nom. proprium viri Æthiopicum. (*x*) In duas partes diſciſſum eum canit Poeta meus, media tamen corporis ſui parte adhuc oravit.

Calendarium Æthiop. November.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ተክለ፡ ሐዋርያት፤	- - -	*Tecla-havvarjât.*
		ገብረ፡ዮሐንስ፤	- - -	*Gabra-Iohannes.*
		ጢሞቴዎስ፡ ወሞራ፤	- - -	*Timotheus,* & [Uxor] Mora.
		ሰራባሞን፤	سرابيون اسقف ابساده (y)	*Sarabamon.*
XXVIII	24	አባ፡ ሊቃኖስ፤	Serapio Epiſcopus Abſadæ.	Abba *Likanus.* (z)
		አብርሃም፡ ይስሐቅ፡ ወያዕቆብ፤	- - -	ABRAHAM, ISAAC & JACOB.
XXIX	25	ልደት፡ ክርስቶስ፤	- - -	NATIVITAS CHRISTI.
		ጴጥሮስ፤	بطرس بطريرك الاسكند.	*Petrus.* (a)
		ቀሌምንጦስ፤	اقليمنطس الرسول Apoſtolus.	*Clemens* Diſcip. Petri.
		ገብረ፡ መስቀል፤		*Gabra-maskal.*
XXX	26	አካክዮስ፡ ዋርሶ፡ ለአንጦልዮስ፤	- - -	*Acacius* ſucceſſor *Anatolii.*
		ገብረ፡መስቀል፡ንጉሥ፤	- - -	*Gabra-maskal* Rex Æth.

DECEMBER QUARTUS ÆTHIOPUM MENSIS

ታኅሣሥ፡ TACHSAS. COPTITIS كيهك ኪያሀክ፡ CHIAHAC.

Calendarium Æthiop. Decemb.	Julian. Novēb.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	27	ኤልያስ፤	- - -	Elias Thisbites Proph.
		ጴጥሮስ፤	بطرس الحبديل	*Petrus.*
		ዮሐንስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	اسقف بهواش	Johannes Patr. Alex. (c)
		አውክቲያኖስ፡	Elhabdil Epiſcopus.	*Auctianus.*
II	28	ሲድራቅ፡ ሚሳቅ፡ ወ	- - -	*Sidrach. Miſach* &
		አብደናጎ፤	- - -	*Abdenago.*
		አባ፡ሆር፤	ابونا هور الراهب الجديد monachus	*Abba Horus.* (d)
III	29	በአተ፡ ማርያም፡ በሀ ይካል፤	دخول السيدة الهيكل	Introitus MARIÆ in templum. (e)
		ፋኑኤል፤	- - -	*Phanuel.*
IV	30	እንድርያስ፤	اندراوس الرسول	*Andreas Apoſtolus.*
	Decēb.			
V	1	ናሆም፤	ناحوم النبي	*Nahum Propheta.*
		እለውትርስ፡ ሰማዕት፤	- - -	*Eleutherus* Martyr.
		አውጋንያ፡ ወለተ፡ ፊልጶስ፡ ንጉሥ፤	- - -	*Eugenia* Filia Philippi Regis.
		አርሲማ፤	- - -	*Arſima.* (f)
		ዮሐንስ፤	- - -	*Iohannes.* (g)
		ቴዎድሮስ፤	- - -	*Theodorus.*
		ፊቅጦር፤	- - -	*Victor* Epiſcopus.
		- - -	ايسيدرس الشهيد	*Iſidorus* Martyr.

Trans-

(y) *Serapio* habent Coptitæ. (z) Unus ex novem Sanctis, Evangelii in Æthopia propagatoribus, de quibus in Hiſt. Æth. 3. 3. 9. (a) Coptitæ hunc Patriarcham Alexandriæ vocant; nullā illi dignitatem tribuit Encomiaſtes, tantùm quod *Mermonkenſes* ab hæreſi (Ariana ut videtur) *defenderit.* (b) *Rex* fuit *Æthiopiæ*, cujus in Hiſtoria noſtra mentionem fecimus Lib. II. c. 4. 41.

(c) Quadrageſimus Patriarcha Alexandrinus templum *S. Marci* ædificavit Alexandriæ. (d) Mentionem hujus Sancti fecimus in *Commentario noſtro* ſupra cap. 3. num. 19. §. 4. Deſcribitur à *Ludovico Urreta* Lib. 3. c. 4. pag. 697. tit. *De San Hor Abbad.* (e) Vide annotationes meas in fine hujus Calendarii N. (f) Cujus ſupra mentio facta d. 29. Septembris. (g) Cognomento *Senex Spiritualis.*

Calendarium Æthiop. December.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
VI	2	ፍልሰተ፡ሥጋ፡ዘአርሲማ።	- - -	Tranſlatio corporis *Arſimæ*.
		አንጠሊዮስ፡ቀሲስ፡ወሰማዕት።	انطليوس القس لشهيد	*Anatolius* Presbyter & Martyr.
		አብርሃም፡ ሊቀ፡ጳጳ.	- - -	*Abraham* Patriarcha.
		ስምዖን።	- - -	*Simeon* aliàs *Afa-Mariam*.
		ኤሊዮብ።	- - -	*Eliabus*.
VII	3	ማቴዎስ፡ነዳይ።	ماثوس الفقير	*Matthæus* pauper.
		ዳንኤል፡መነኮስ።	- - -	*Daniel* Monachus.
		አውሎጊስ።	- - -	*Eulogius*.
		ዲዮንጥርስ።	- - -	*Dionyras*.
VIII	4	ዮሐንስ፡ዘደማስቆ።	- - -	*Iohannes* Damaſcenus.
		ኤሲ፡ወቴክላ፡እኅቱ።	تكلا	*Eſi* & *Tecla* ſoror ejus.
		ያርቅላ፡ሊቀ፡ጳጳስ።	- - -	*Heraclas* Patr. Alex. (*h*)
		በርባሬ።		*Barbara*.
		አንባ፡መሪና።	- - -	*Anba* i.e. Abba *Marina*. (*i*)
IX	5	ሳባ፡ሰማዕት።	- - -	*Saba* Martyr. (*k*)
X	6	ታኦፋንዮስ፡ሊቀ፡ጳጳስ፡ወሰዊሮስ፡አብ።	- - -	*Theophanius* Patr. (*l*) *Severus* Pater.
		ኒቆላዎስ፡ ኤጲስቆጶስ፡ሚሬ።	مار نيقولا الاسقف ميرة	*Nicolaus* Epiſcopus Myrenſis.
		ተላስስ፡ወ	- - -	*Thalaſſius* &
		አልዓዛር።	- - -	*Eleazarus*.
		ብጽሐተ፡ሥጋ፡ ዘሳዊሮስ።	- - -	Adventus corporis *Severi*.
		ሱርሲት።	- - -	*Surſita* Conſtantinop.
		ጳውሎስ፡መናኒ።	- - -	*Paulus* contemtor opum.
XI	7	በኪሞስ፡ወ	ابونا بكيموس	Pachomius &
		በርተሎሜዎስ፡ኤጲ.	وبرتلموس الاسقف	*Bartholomæus* Epiſcopus.
		ቴዎድሮስ።	- - -	*Theodorus*.
XII	8	ሚካኤል፡ሊቀ፡መላእ	- - -	MICHAEL Archangelus.
		አንቂጦስ፡ወ	- - -	*Anicetus* &
		ፊጢኖስ፡ሰማዕት።	- - -	*Photinus* Martyres.
		ሂድራ።	- - -	*Hydra* Syenenſis.
		፷ኤጲስ፡ቆጳሳት፡በላዕለ፡ብናጦስ።	- - -	*LX. Epiſcopi* contra Benatum.
		ሳሙኤል።	- - -	*Samuel*.
		- - -	القديس بولص	*S. Paulus*.
XIII	9	ሩፋኤል፡ሊቀ፡ መላእ.	- - -	*Raphael* Archangelus.
		መቃርዮስ።	- - -	*Macarius*.
		በርሱፋዮስ።	- - -	*Barſufius*.
		አብሬኪዮስ።	- - -	*Abracius*.
		ሚካኤል፡ ዲያቆን።	- - -	*Michael* Diaconus. (*m*)
XIV	10	መርምህና።	- - -	*Mermehna*.
		ስምዖን፡ብሆር፡ወ	الراهب سماون استشهد	*Simeon Behor* &
		ሚናስ።	في ايام المسلمين (*n*)	*Menas*.

(*h*) Decimus tertius Patriarcha Alexandrinus. (*i*) Fœmina reperta fuit poſt mortem. (*k*) In clibanum ignis conjectus. Hiſtoriam habet Encomiaſtes non nomen Σάβα, quod ego ſupplevi è Synaxariis Græcorum. (*l*) Sexageſimus Patriarcha Alexandrinus. (*m*) Anachoreta monaſterii *Kelmon*. (*n*) Hoc eſt: *Monachus Simeon Martyrio affectus tempore Muslimorum*, *i. e.* Saracenorum ſeu *Muhammedanorum*.

Calendarium Æthiop. December.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ገብረ፡ ክርስቶስ።	- - -	*Gabra-Chriſtus.* (o)
		አሞንዮስ።	- - -	*Ammonius.*
		ነሣሒት፡ ወለተ፡ ንጉ·	- - -	*Naſahita* Filia Regis.
		አርዮኖስ፡ ቀሲስ።	- - -	*Arianus* Presbyter.
		አርሳሌዴስ፡ እኁሁ።	- - -	*Arshaledes* Frater ejus.
XV	11	ጎርጎርዮስ።	غرغريوس الارمني (p)	*Gregorius.*
		ሉቃስ።	- - -	*Lucas* ſtylites. (q)
		አባ፡ ይምሳሕ።	- - -	Abba *Iemſah.*
		ኤዎስጣቴዎስ።	- - -	*Euſtathius.* (r)
XVI	12	ፅንሰተ፡ ማርያም።	- - -	Conceptio Mariæ.
		ሐናንያ፡ ወካዚ።	- - -	*Ananias* & *Cazius.*
		አባ፡ ሔርዋግ።	ابو هرواج الشهيد	Abba *Hervvag* Martyr.
		ጌዴዎን።	- - -	*Gideon* Dux Iſraelit.
XVII	13	ፍልሰተ፡ ሥጋ፡ ዘሉቃስ፡ ዘሀየሚ።	- - -	Tranſlatio corporis *Lucæ* ſtylitæ.
		- - -	انبا سرابامن وغيره	*Ab. Sarabamon* & ſocii. (s)
XVIII	14	አርቃላ፡ ሰማዕት።	ارقلا الشهيد وغيره & ſocii ejus.	*Heraclas* Martyr. (t)
		ፊሌሞና፡ ባሕታዊ፡		*Philemon* Eremita.
		ቲቶ፡ ረድእ፡ ጳውሎስ።	- - -	*Titus* Diſcipulus Pauli.
		ሰላማ፡ Salama.	- - -	Frumentius Æthiop. Apoſtol. (u)
XIX	15	ገብርኤል።	غبريال الملاك البشري Angelus annunciator.	Gabriel Archang.
		ዮሐንስ፡ ካህን።		*Iohannes* Sacerdos. (x)
XX	16	ሐጌ፡ ነቢይ።	- - -	*Haggæus* Proph.
XXI	17	ቅ፡ ማርያም፡ ድንግል።	- - -	S. Maria Virgo.
		በርናባስ።	- - -	*Barnabas.*
XXII	18	ዴቅስዮስ።	- - -	*Dekiſius.*
		አንስጣስዮስ።	- - -	*Anaſtaſius.*
		አርኬላዎስ፡ ኤጲስቆ·	- - -	*Archelaus* Epiſcopus.
XXIII	19.	ዳዊት፡ ንጉሥ።	- - -	*David* Rex Iſrael.
		ጢሞቴዎስ።	- - -	*Timotheus.*
		ይስሐቅ።	- - -	*Iſaacus.*
		ሳሙኤል፡ ወ	- - -	*Samuel* &
		ስምዖን፡ ወልዱ፡ ወ	- - -	*Simeon* Filius ejus, &
		ገብርኤል።	- - -	*Gabriel.*
XXIV	20	ጳውሊ።	- - -	*Paulius.*
		አቦሊ።	- - -	*Obolius.*
		አግናጥዮስ።	اغناطيوس القديس الشهيد	*Ignatius* Martyr.
		ፈለንስዮስ።		*Fulgoſius.*
		ተክለ፡ ሃይማኖት።	- - -	Tecla-Haimanot (y)
		አስቴር።	- - -	*Eſther* Regina Perſ.

Macca-

(o) Idem reperitur ſupra d. IV. Octobris. (p) *Armenius* addunt Coptitæ, at is ſupra aliquoties nominatus fuit d. 30. Septembr. & 3. Octobris. Quindecim annos in fovea jacuit, cibatus ab *Aragavvita*, id eſt vetula. (q) *Stylites* Græcis, ab incredibili abſtinentia commendatur. Vide *Comment. ſupra* c. 3. n. 22. §. 4. (r) Et hoc nomen ſupra aliquoties occurrit. die 24. & 27. Septembris. (s) ሰረባሞን፡ *Sarabamôn* occurrit apud Æthiopes die 28. Novembr. (t) Varie effertur hoc nomen, ſupra erat ዮርቃላ፡ Patriarcha d. 8. Decembr. Latinè *Heroclas* vel *Hieroclas* vel *Heraclius.* (u) Vide Annotationes noſtras in fine hujus Calendarii N. II. (x) Hujus quoque mentio facta ſupra d. 13. Novembr. (y) *Monaſticæ vitæ* in Æthiopia *inſtaurator*, maximis laudibus ubique extollitur. *Videſis de eo Hiſtoriam noſtram* 3. 3. 15. Annotat. N. III.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
	December			
XXV	21	መቃብያን፡	- - -	*Maccabæi* Martyres.
		ዮሐንስ፡ ካማ፡	يوحنس كما بوادي (z)	*Iohannes* Cama.
		አባ፡ ዳሩዲ፡	in deſerto.	Abba *Darudi*.
XXVI	22	አናስጣስያ፡	انسطاسية السهيدة	*Anaſtaſia* Martyr.
		ዮልያና፡	القديسة	*Iuliana*.
XXVII	23	አባ፡ አባኅዲ፡	انبا ابشادة الشهيد	Ab. *Abashadi* Martyr.
		አላኒቆስ፡	- - -	*Hellanicus* Epiſc. Ægypt.
		አባ፡ በገዐ፡	- - -	Abba *Bege*.
		ፊልጶስ፡ መነኮስ፡	- - -	*Philippus* Monachus.
XXVIII	24	በዓል፡ ጌና፡	سراح الميلاد المقدس	Solenne *Gena*. (†)
			Paraſceve Nativitatis ſanctæ.	Id eſt: Vigilia Nativitatis.
		- - -	صوم الي العرب	Jejunium uſque ad veſperam.
		አብርሃም፡ ይስሐቅ፡ ወያዕቆብ፡	- - -	ABRAHAM, ISAAC & JACOB.
		ጳውሎስ፡ ሰማዕት፡	- - -	*Paulus* Martyr.
XXIX	25	ልደት፡ እግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡	ميلاد ربنا يسوع المسيح	NATIVITAS Domini noſtri JESU CHRISTI.
		ነገሥት፡ ሳባ፡	- - -	*Reges Sabæ*.
		ሰማዕታት፡ አክሚም፡	- - -	*Martyres* Akmimenſes (*)
		ቆሬል፡ ወ	- - -	*Korilas* &
		አባ፡ ጊዜ፡	- - -	Abba *Gize*.
		አቃርዮስ፡	- - -	*Acarius*.
XXX	26	ሕፃናት፡ ንጹሐን፡	- - -	*Infantes innocentes*.
		ዮሐንስ፡ ሊቀ፡	- - -	*Iohannes* Magiſter.
		ዮሐንስ፡	- - -	*Iohannes* Μισόγυνος.
		ዘካርያስ፡	- - -	*Zacharias* Eremita.
		- - -	ثاني الميلاد	Secundũ nativitat. feſtũ.
		- - -	داود النبي	*David* Propheta.
		- - -	يعقوب اسقف يروشليم	*Iacob* Epiſcopus Hieroſolymæ.

JANUARIUS QUINTUS ÆTHIOPUM MENSIS.

ጥር፡ TER COPTITIS طوبة ጡባ፡ TUBA.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Januar.	Dec.			
I	27	እስጢፋኖስ፡	وجود عظام استيفانوس	*Stephanus* Protomartyr (a)
		ድዮስቆሮስ፡ ወ	Inventio oſſium Stephani.	*Dioſcorus* &
		ስኩላብዮስ፡		*Æſculapius* ſocii.
		ሊዮንጥዮስ፡ ሰ.	(b) لاونتيوس البطريرك	*Leontius* Martyr.
		መቃርዮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳሳት፡	وفيه رسمت كنيسة	*Macarius* Patriarcha. (c)
II	28	አቤል፡	السيد بو سبوده	*Abel*.

Sabela

(z) واد aliàs *Vallem* ſignificat; hìc verò *Eremum*, ut conſtat 26. Januarii. (†) *Vigilia Nativitatis Domini* ſic vocatur, in qua *Jejunium* ſolenne obſervatur الي العرب *usque ad veſperam*, ſeu *occaſum ſolis*. Vide diem X. Januarii. (*) اخميم *Achmim*. Urbs eſt Epiſcopalis in Thebaide ſeu Ægypto ſuperiore ſita; Olim Ὀξύρυγχος *Oxyringus* à Ptolemæo dictam fuiſſe putat Kircherus in ſupplem. Copt. pag. 611.

(*a*) Vide Annotationes noſtras in fine hujus Calendarii, N. III. (*b*) Coptitæ ex *Leontio* Patriarcham faciunt, & in ſecundum diem Januarii referunt. Arabica ſic exponenda ſunt: *Leontius Patriarcha*: *& eodem die Dedicatio ædis Domini Abu-Senodii*. At memoria *dedicationis* iſtius ſecundo hujus reperitur apud Æthiopes.

(*c*) *Duo* dantur *hujus nominis*, ſexageſimus nonus hìc intelligendus.

Calendarium Æthiop. Januar.	Julian. Dec.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ሳቤላ፡	. . .	*Sabela.* (*d*)
		አላኒቆስ፡	. . .	*Hellanicus.*
		ቴዎናስ፡ሊቀ፡ጳጳስ፡	. . .	*Theonas* Patr. Alex. (*e*)
		አባ፡ ሲኖዳ፡ ቅዳሴ፡ ቤቱ፡፡	. . .	Ab. *Sinoda* al. *Senodius*; dedicatio ædis ejus
III	29	ኢሳይያስ ፡ ነቢይ፡	قتل الاطفال	*Eſaias* Propheta. (*f*)
		ሕፃናት፡	Cædes infantium.	*Infantes* innocentes. (†)
		አባ፡ ሊባኖስ፡	. . .	Abba *Libanus.*
		አድኃኒ፡ ወአስትዋ፡	. . .	*Adhanius* & *Aſtea.*
		አሞን፡	. . .	*Ammon.* (*g*)
IV	30	ዮሐንስ፡	يوحنا الرسول والانجيلي	JOHANNES Apoſtolus & Evangeliſta.
V	31	አውስግንዮስ፡	اوسغنيوس	*Auſgenius* Martyr. (*h*)
		ማቴዎስ፡	. . .	*Matthæus.*
	Januar.	አውሲያ፡	. . .	*Auſia.*
VI	1	ኖኅ፡	. . .	*Noah.*
		ባስልዮስ፡	باسيليوس	*Baſilius.*
		አባ፡ ሙሴ፡	. . .	Abba *Moyſes.*
		መርቅያኖስ፡	. . .	*Marcianus.*
VII	2	ግዝረት፡ ክርስቶስ፡	ختانة (*) المسيح	Circumciſio CHRISTI.
		ጴጥሮስ፡ ዘሶል፡	. . .	*Petrus* Solenſis.
VIII	3	ኤፍሬም፡	القديس مار افرام	*S. Ephrem* Syrus.
		አድራኒቆስ፡	. . .	*Adranicus.*
		ብንያሚን፡ሊቀ፡ጳጳስ፡	بنيامين البطريرك	*Benjamin.* Patr. Alex. (*i*)
		ቅዳሴ፡ ቤተ፡ ዘመቃርዮስ፡	وتكريز كنيسة ابو مقار	Dedicatio ædis *S. Macarii.*
IX	4	ሚልኪያስ፡ነቢይ፡	Vide inf. d. 14. & ibi lit. o.	*Malachias* Propheta.
X	5	አብርሃም፡	ابرهيم	*Abraham.*
XI	6	ጾም፡ ዘስሙ፡ ብሀድ፡	صوم الغطاس الي العرب	*Iejuniũ* nomine *Bahed.* (*k*)
		አባ፡ መቃርስ፡	. . .	Abbà *Macarius.*
		ጥምቀት፡ ክርስቶስ፡	يوم الغطاس المقدس	BAPTISMUS CHRISTI. (*l*)
		ዮስጦስ፡ ወጊዶብ፡	Dies immerſionis ſanctæ.	*Iuſtus* & *Guedebus.*
		አንጦልዮስ፡	. . .	*Anatolius.*
		ዮሐንስ፡ ለሂቅ፡	. . .	*Iohannes* Senior. (*m*)
XII	7	ከብከብ፡ዘቃና፡ዘገሊ	عرس قانا	*Nuptiæ* Canæ in Galilæa.
		ሚካኤል፡ሊቀ፡መላእ	. . .	MICHAEL Archangelus.
		. . .	ثاني الغطاس	Secundũ *feſt. immerſionis.*
		ቴዎድሮስ፡ዘምሥራቅ	وتادرس المشرقي	*Theodorus* Orientalis.
		ለውንድዮስ፡ ወ	. . .	*Leontius* & (*n*)
		በኒቃሮስ፡	. . .	*Benikarus.*

Tertia

(*d*) Fœmina hæc ut *ſomniorum interpres* commendatur. (*e*) XVI. Patriarcha Alexandrinus; *Columen Eccleſiæ* vocatur. (*f*) Etiam reperitur ſupra VI. Septembr. (†) Repetitur hic memoria iſtorum ſine addita cauſa. (*g*) *Ammonium* habes ſupra d. XVI. Decemb. (*h*) Vide annotationes noſtras in fine Cal. N. IV. (*) In Seldeni Calendario hoc loco legendum الختان & in Calcaſendianis عيد الختان Feſtum Circumciſionis. (*i*) Vide annot. noſtras hic in fin. N. V. (*k*) Vide Annotationes Num. VI. (*l*) Vide Annotationes Num. VII. (*m*) Ad differentiam *Johannis parvi* ſeu *junioris* de quo ſupra d. XX. Octobr. (*n*) Idem ſupra nominatur die I. hujus.

Calendarium Æthiop.	Julian. Januarius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
XIII	8	ሣልሲት፡ ለኤጲፋንያ።	ثالث الغطاس	Tertia dies *Epiphaniorum.*
		፯ ደቂቅ።	- - -	*Septem pueri dormientes.*
		ናኮር።	- - -	*Nacaro.*
XIV	9	ምሕራኤል።	مهرايل الشهيدة	*Mehraela* Martyr ſancta.
		አብሆር፡ እኁሃ።		*Abhor* frater ejus.
		እምራይስ።	- - -	*Emraiſa ſancta.*
		መክሲሞስ።	مكسيمس	*Maximus.*
		አርሳሌዶስ።	ارشليدس	*Arshaledes.* (o)
		ቂርቆስ፡ ወእሙ።	- - -	*Cyriacus* & mater ejus.
XV	10	አብድዩ።	- - -	*Abdias.* (p)
		ቂርቆስ።	- - -	*Cyriacus.*
		ጎርጎርዮስ።	عيد غريغريوس	*Gregorius.*
XVI	11	ዳንኤል።	Feſtum Gregorii. [ſiç lege in Calcaſendianis.]	*Daniel* Μισόγυνος. (q)
		ኢየሉጣ፡ እሙ፡ ቂርቆስ።		*Ijaluta* mater Cyriaci. (r)
		ፊሎቴዎስ።	فيلاثاوس الشهيد	*Philotheus* Martyr.
		ጰላድዮን።	Eodem modo lege in Calcaſendianis.	*Palladius.*
		ዮሐንስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡		*Iohannes* Patriarcha. (s)
XVII	12	ዱማቴዎስ፡ እኁሁ፡	دوماديوس اخو	*Dumatheus* Frater
		መክሲሞስ።	مكسيمس	Maximi. (t)
XVIII	13	ያዕቆብ፡ ዘንጺቢን።	- - -	*Iacobus* Niſibenſis.
		ጊዮርጊስ።		*Georgius.*
		- - -	مرثا ومريم اخوات العازر	*Martha* & *Maria* Sorores Lazari.
XIX	14	እለ፡ ብሑራ፡ ወ	- - -	*Behuræi* cum
		ኔራ፡ እሞሙ።	- - -	*Nerâ* matre eorum.
		ያፍቀረነ፡ እግዚእ።	- - -	*Iafkerana-Egzie.*
		ቅዳሴ፡ ቤት፡ ዘ	- - -	Dedicatio ædis Marty-
		ሰማዕታት፡ እስና።	- - -	rum *Aſnæ.* (u)
XX	15	አብሮኮሮስ፡ ኤጲስቆ.	- - -	*Prochorus* Epiſcopus. (x)
		አብሽሉስ።	- - -	*Abcluzius.*
		ብሁኑ፡ ሰማዕት።	بهنوا الشهيدة	*Behnu* Martyr ſancta.
		አባ፡ ናብዩድ።	- - -	Abba *Nabjud.*
XXI	16	ዕረፍታ፡ ለእግዝእትነ፡ ማርያም። aliàs	- - -	*Obitus Dominæ noſtræ* Mariæ. (y)
		ላሐ፡ ሞታ፡ ለማርያም።	نياحة السيدة مرتمريم	*Planctus mortis* Mariæ.
		ኢላርያ፡	- - -	*Hilaria* Eremita.
		ጎርጎርዮስ።	- - -	*Gregorius.*
		ኤርምያስ፡ ነቢይ፡	- - -	*Jeremias* Propheta. (z)
		ጳውሎስ፡ ወ	- - -	*Paulus* &
		ሲላስ፡ ሰማዕታት።	- - -	*Silas* Martyres.

(o) Hi duo octavo hujus menſis die in Calendario Copto ponuntur ſed mendoſo numero; Dies enim ille jam in primo Ordine extat; & in Calcaſendianis pag. 214. manifeſtè habetur عيد مكسيموس Feſtum Maximi die XIV. hujus menſis. *Arshaledes* alioquin ſupra reperitur d. 14. Decemb. (p) Idem qui ſupra d. 23. Nov. *Sectator Eliæ* hoc loco vocatur. (q) Votum vovit *ne ullam mulierem aſpiceret*; æquè ac *Johannes* de quo d. 30. Decemb. (r) Cujus d. 14. hujus mentio facta. (s) *Alexandriæ* quadrageſimus ut videtur; is enim hoc menſe obiit; & diem mortis ſuæ prædixit. (t) Coptitæ habent *Dumadius*, prout etiam alibi in Encomiaſte legitur, ut d. 8. Septemb. & 25. Julii. deſcribitur hîc ut *antiſtes Ordinis monaſtici.* (u) Urbs eſt Ægypti *Latona* ſeu *Latonopolis* olim dicta, ſecundum *Kircherum in Supplem. Copt.* pag. 613. Non eſt *Syene*, ut quidam putant, ea enim dicitur أسوان *Aſuan.* (x) Nicomediæ. (y) Vide Annotationes N. VIII. (z) Hunc Coptitæ habent 8. die Septembris.

Calendarium Æthiop.	Julian. Januarius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ዮሐንስ ።	- - -	*Iohannes.*
		ቀውስጦስ ።	القديس العظيم	*Cauſtus.*
XXII	17	እንጦንስ ።	Sanctus & انطونيوس	*Antonius.* (a)
XXIII	18	ጢሞቴዎስ ።	Magnus ثاوسيوس	*Timotheus.* (b)
		ቴዎዶስዮስ : ንጉሠ ።	- - -	*Theodoſius* Imperator.
		ጊዮርጊስ : ወመርቆሬ ።	- - -	*Georgius* & *Mercora.*
XXIV	19	አብሳዲ : ቀሲስ ።	القديس ابو ابشاده	*Abshadius* Presbyter.
		ቢፋ : ዘሶፋጥ ።	القس	*Bifa* Softenſis.
XXV	20	ጴጥሮስ ።	- - -	*Petrus.*
		ስበስትያኖስ ።	- - -	*Sebaſtianus.*
		አስኬላ ።	انبا اسكيل الشهيد	*Aſcelas* Martyr. (c)
XXVI	21	፵ወ፱አዕረጋ:ገዳም ።	التسعة واربعين بوادي	*XLIX. Seniores Eremi.* (d)
		ዮሴፋ ።	- - -	*Ioſephus* liberalis erga pauperes. (e)
XXVII	22	አባ : ቢፋሞን ።	- - -	Abba *Biſamon.*
		ሴራብዮን ።	سرابيون	*Serapio.*
		ፍልሰተ : ሥጋ : ዘጢሞ ቴዎስ ።	طيماناوس الرسول	Translatio corporis *Timothei.* (f)
		ሄኖክ :	- - -	*Henochus.*
		ሱርያል ።	- - -	*Suriel* Archangelus.
XXVIII	23	አብርሃም : ይስሐቅ ወያዕቆብ ።	- - -	ABRAHAM, ISAAC & JACOB.
		አባ : አካውሕ ።	- - -	Abba *Acauhus.* (g)
		እምአት : ፰ቢጹ ።	- - -	Octingenti ſocii ejus.
		ዮሴፋ ።		*Ioſephus.* (h)
		አቅሌመንጦስ :	اقليمنطس الاسقف الشهيد	*Clemens* Epiſcop. & Mart.
XXIX	24	ልደት : ክርስቶስ ።	الميلاد في كل شهر Singulis menſibus.	NATIVITAS CHRISTI.
		አክስኒ ።		*Xena.* ξένη. (i)
		እስጢፋኖስ :	- - -	*Stephanus.*
		ቂርያኮስ ።	- - -	*Cyriacus.*
		መነኮሳት : ዘደብረ : ጸጋ : መእላድ ።	- - -	*Monachi* Monaſterii *Tzaga-Meelâd.*
		ገብረ : ናዝራዊ ።	- - -	*Gabra-Nazravvi.*
XXX	25	ሚናስ : ሊቀ : ጳጳስ ።	- - -	*Menas* Patriarcha. (k)
		አክርስጦስ ።	- - -	*Chreſtus.*
		ማርያ ። ወማርታ ።	- - -	*Maria* & *Martha* Virgin.
		ጤቅላ : ወአብያ ።	- - -	*Thecla* & *Abja.*
		አርኒ ።	- - -	*Irene.*

Patres

(a) *Monaſtici Ordinis fundator*, de hoc vide Comment. noſtrum Lib. 3. c. 3. n. 24. (b) *Pauli* Apoſtoli *diſcipulus* & ſectator, Epiſcopus Epheſinus. (c) Abba *Aſcela* habent Alexandrini. *Æschylum* ſignificare putat Seldenus. Sed Ἀκύλα *Acyla* ſeu *Aquila* reperitur hoc die in Synaxariis Græcorum, ex quo አስኬላ: fortaſſis corruptum fuit. (d) Hinc colligitur بوادي *in Eremo* exponendum eſſe, ut ſupra indicavimus d. 25. Decemb. lit. z. (e) A liberalitate erga pauperes commendatur. (f) *Reliquias* ejus Conſtantinopolin *in ædem Sanctorum Apoſtolorum* delatas Alexandrini cum Græcis aſſerunt. (g) Cum *octo ſociis* memoratur hoc die. (h) E clibano ignis ſervatus fuit. (i) Apud Græcos reperitur die *XVIII.* hujus menſis. (k) Quadrageſimns ſeptimus Patriarcha Alexandrinus.

Nota: In Ordine altero ante *XXVII.* diem hujus menſis reperitur *Gregorius* ſine numero. Is pertinere videtur ad *XV.* diem, qui plane deſideratur, extat autem *apud Calcaſendium* & in noſtro Calendario illo die. Ibidem lego العذاري القديسات *Sanctæ Virgines*, reliqua mendoſa ſunt.

FEBRUARIUS SEXTUS ÆTHIOPUM MENSIS.

የካቲት፡ JACATIT. COPTITIS امشير አምሺር፡ AMSCHIR VEL MECHIR (*l*) POTIUS.

Calendarium Æthiop. Febr.	Julian. Januar.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	26	ጉባኤ፡ በቍስጥንጥንያ።	- - -	Patres *Concilii Conſtantinopol.* Oecumenici.
		ቅዳሴ፡ቤት፡ዘጴጥሮ.	- - -	Dedicatio ædis *Petri:*
		- - -	يهوذا الرسول	*Iudas* Apoſtolus.
II	27	ቶማስ።	- - -	*Thomas.*
		ጳውሊ።	ابو بولا الكبير Abu-Baula Major.	*Paulius* Eremita.
		- - -	انبا يحنس	Abba *Iohannes.*
		ሎንጊኖስ።	- - -	*Longinus.*
III	28	ያዕቆብ።	- - -	*Iacobus.*
		ዘይኖን፡ ገባሬ፡ መንክራት።	- - -	*Zeno Thaumaturgus.*
		ፍልሰተ፡ ሥጋ፡ ዘአፌሬም፡ ሶርያዊ።	ماري افرام Mari Ephrem.	Translatio corporis *Ephrem Syri.* (*m*)
IV	29	ጾመ፡ ክርስቶስ።	- - -	*Iejunium CHRISTI.* (*n*)
		አጋቦስ።	- - -	*Agabus.*
		ዘካርያስ።	- - -	*Zacharias.*
V	30	አግሪጲኖስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Agrippinus* Patr. Alex. (*o*)
		ብሶይ።	- - -	*Beſſoi* cognom. Petrus.
		ኖብ።	- - -	*Nobus.*
		አቡሊደስ።	- - -	*Hippolytus.* (*p*)
		ፍልሰተ፡ ዐጽሞሙ፡ ለ፵ወ፱ ሰማዕታት።	- - -	Translatio oſſium *XLIX.* martyrum.
		አባ፡ እብሎይ።	- - -	Abba *Ebloi,* } (*q*)
		አባ፡ እብሎ።	- - -	Abba *Eblo.* } (*q*)
		አሞን፡ ወእሲያ፡	- - -	*Ammon* & *Eſia.*
		- - -	استفنوس الشهيد	*Stephanus* Martyr.
VI	31	ሠርገተ፡ ሥጋሁ፡ ለአቡሊደስ፡ እምባሕር፡	- - -	Emerſio corporis *Hippolyti* è mari.
		አቡቂር፡ ወዮሐንስ።	ابوقير ويوحنا الشهدا	*Abukir* & *Iohannes,*
		አሞጊ፡ ወአትናስያ፡		*Amogi* & *Athanaſia.*
		ማርያም።	- - -	*Maria.* (*r*)
VII	Febr. 1	እለእስክንድሮስ፡ ጳጳ.	- - -	*Alexander* Metropolita.
		ቴዎድሮስ፡ ሊቀ፡ ጳጳ.	القديس تاودرس	*Theodorus* Patr. Alex. (*s*)
VIII	2	በአተ፡ ክርስቶስ፡ ቤተ፡ መቅደስ።	سمعان الكاهن وحملة السيد	Introitus Chriſti in templum; *aliàs*

 Feſtum

(*l*) Μεχὶρ *Mechir* ſcribunt Coptitæ. Arabes verò χ *ch* Græcum æque ac Galli pronunciant ut *Sch.* Angl. *Sh.* Itaque præpoſito Elif legunt Amſchir, ſicuti pro Εὐτύχιος dicunt اوتشيوس *Eutyſchius*; quod planè mirum. (*m*) Supra quoque d. 7. Januar. mentio illius fit. (*n*) *Jejunium Chriſti* in deſerto, ſive *initium quadrageſimæ* hoc tempore intelligitur. (*o*) Decimus Patriarcha Alexandrinus fuit. (*p*) Vide annotationes noſtras Num. IX. (*q*) Hi duo pro eodem haberi poſſent ob nominum affinitatem, verùm ut diverſos Poëta deſcribit. (*r*) Quæ lavit pedes *Chriſti* prout legitur apud Matth. 26. 13. (*s*) Quadrageſimus quintus Patriarcha fuit, atque hic eſt dies obitus ejus. نياحة تاودرس *Luctum Theodori* vocat Calcaſendius.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum,	Coptitarum,	Verſio Latina.
Februarius.		alias		
		በዐለ : አርብዐ : (t)	وهو دخول السيد الهيكل Introitus Domini in templũ.	Feſtum purificationis Mariæ.
		ስምዖን: ነቢይ።		Simeon Propheta.
		ሐና።	- - -	Hanna Prophetiſſa.
		ኤልያስ።	- - -	Elias.
		ሠለስ: አንስት።	- - -	Tres fœminæ Eremitæ.
IX	3	ፍልሰተ : ሥጋ: ዘዮሴፉ።	- - -	Tranſlatio corporis Ioſephi.
		በርሱማ።	نياحة برصوما	Barſumæ obitus.
		ጳውሎስ : ምስለ : ኤሲ : ወቴክላ።	- - -	Paulus cum Eſi & Thecla.
X	4	ያዕቆብ : ሐዋርያ : ወሰማዕት።	- - -	Iacobus Apoſtolus & martyr.
		ዮስጦስ።	القديس يسطس الاسقف	S. Iuſtus. (u)
		ኤስዱሮስ።	Epiſcopus.	Eſdras librorum ſacrorum editor. (x)
		ፊሎ: ኤጲስቆጶስ።	- - -	Felo Epiſcopus.
XI	5	በላትያኖስ።	- - -	Belatianus.
		አንበሳዊ: አውሎግ።	- - -	Leoninus Eulogius.
		አባ:በትራ: ረድአ: ስልዋኖስ።	- - -	Abba Betra, Sylvani diſcipulus.
XII	6	ሚካኤል።	- - -	Michael Archangelus.
		ጋልዮስ።	- - -	Gallius.
XIII	7	ሰርጊስ።	سرجس	Sergius Aſceta.
		ጢሞቴዎስ: ሊቀ: ጳጳ	طيماثاوس البطريرك	Timotheus Patriarcha. (y)
		ፈቅጦር።	- - -	Victor.
		አውሳብዮስ።	- - -	Euſebius.
XIV	8	ያዕቆብ።	- - -	Iacobus.
		ቄርሎስ: ሊቀ: ጳጳስ።	- - -	Cyrillus Patr. Alex. (z)
		ሳዊርስ።	سويرس بطريرك انطاكيه وزكريا	Severus Patriarcha Antiochenus.
		ዮሐንስ።	- - -	Iohannes.
XV	9	ዘካርያስ።	- - -	Zacharias.
		ቡብኑዳ።	القديس انبا ابنوده Abnuda.	Bebnuda.
		ቅዳሴ : ቤተ : ዘ ፵ ሐራ።		Inauguratio ædis XL. militum.
XVI	10	ቅ: ማርያም : ድንግል።	- - -	S. Maria Virgo.
		ኤልሳቤጥ።	- - -	Eliſabetha Mater S. Joh. Baptiſtæ.
		ዕረፍተ: ሙሴ ። ሊቀ: አበው።	- - -	Obitus Moyſis Patriarchæ Legiſlatoris.
XVII	11	ሚናስ: ኤጲስቆጶስ።	- - -	Menas Epiſcop. Acmim.
		- - -	انبا ابرهيم القديس	Abba Abraham ſanctus.
XVIII	12	ሜላንዮስ።	- - -	Melanius.
		- - -	يعقوب الرسول	Iacobus Apoſtolus.

Trans-

(t) *Feſtum quadraginta dierum* vocant Æthiopes, quod nobis eſt *Purificationis Mariæ*, quo tempore *Simeon* & *Hanna* hîc ſequentes in Templo fuerunt. (u) In ordine altero apud Seldenum *Juſtus Epiſcopus* quoque extat. Ego conjunxi. Apud Calcaſendium lege عيد يسطس وشهادة يعقوب *Feſtum Juſti & martyrium Jacobi.* (x) Vide Annotationes noſtras. N. X. (y) Vide annotationes noſtras. N. XI. (z) *Cyrillus* vulgò *Magnus* dictus, ſcriptis contra *Neſtorium* editis clarus, vigeſimus quartus Patriarcha.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Februarius.				
XIX	13	ፍልሰተ፡ሥጋ፡ዘመርት ያኖስ።	In Calend. Copt. pro XIX. fac XXIX.	Translatio corporis *Martiani.* (a)
		ጴጥሮስ፡ሊቀ፡ጳጳስ።	بطرس البطريرك	*Petrus* Patr. Alexand. (b)
XX	14	ባስልዮስ፡ ወ	- - -	*Baſilius* &
		ቴዎዶስዮስ፡ ወ	- - -	*Theodoſius*, &
		ጢሞቴዎስ።	- - -	*Timotheus* ſocii.
		ፊልሞን።	- - -	*Philemon* Citharœdus.
XXI	15	ቅ፡ማርያም፡ድንግል።	- - -	S. Maria Virgo.
		ገብርኤል፡ሊቀ፡ጳጳስ።	- - -	*Gabriel* Patr. Alex. (c)
		ዘካርያስ፡ ወ	- - -	*Zacharias* &
		ቴዎዶስዮስ፡ወ	- - -	*Theodoſius* &
		ጢሞቴዎስ፡ቢጹ።	- - -	*Timotheus* collega ejus.
		ኦኔስሞስ።	- - -	*Oneſimus* Pauli Diſcipul.
		- - -	بطرس مطران دمسق	*Petrus* Metropolita Damaſci.
XXII	16	ማሬና፡ኤጲስ፡ቆጶስ።	- - -	*Marana* Epiſcopus.
XXIII	17	አውሳብዮስ፡ ወልደ፡ ፋሲሊደስ።	- - -	*Euſebius* Baſilidis Filius Martyr.
XXIV	18	ማትያስ፡ ወ	- - -	*Matthias* &
		ጢሞቴዎስ።	- - -	*Timotheus.*
		አጋቢጦስ።	- - -	*Agapetus.*
XXV	19	አውሳንዮስ።	- - -	*Auſanius,*
		ፊልሞና፡ ወ	- - -	*Philemon* &
		ድንግል፡ ሉክያ።	- - -	Virgo *Lucia.*
		ቆና፡ ዲያቆን፡	- - -	*Konas* Diaconus.
		ሚናስ፡ ወ	- - -	*Menas* &
		ኤልማዴዎስ።	القديس مع غيره cum ſociis.	*Elmadius.*
XXVI	20	ፋና።		*Phanas.*
		አንጦንስ፡ ረውሕ።	- - -	*Antonius Ravveh.*
XXVII	21	ሆሴዕ።	- - -	*Hoſeas* Propheta.
		ሳዶቅ፡ ሰማዕት።	- - -	*Sadok* Martyr. (d)
XXVIII	22	አንስጣቴዎስ።	- - -	*Anaſtaſius.*
		አብርሃም፡ ይስሐቅ ወያዕቆብ፡	- - -	Abraham, Isaac & Jacob.
		ቴዎድሮስ።	القديس انبا تادرس الرومي	*Theodorus* Romanus.
XXIX	23	ልደት፡ ክርስቶስ።		Nativitas Christi.
		ቡሊቃርጶስ፡ካህን።	بولبقربوس الاسقف Epiſcopus.	*Polycarpus* Sacerdos. (e)
XXX	24	ረክበት፡ርእስ፡ዘዮሐንስ።	وجون راس يوحنا	*Inventio capitis S. Iohannis.* (f)

(a) *Athenis* Antiochiam translatum ſcribit Encomiaſtes. (b) *S. Athanaſii* ſucceſſor fuit vigeſimus primus Patriarcha, hoc menſe obiit. (c) Quinquageſimus ſeptimus Patriarcha, hoc die obiit. (d) Hunc *Sadokum* cum aliis *bis mille & octo martyribus* à Rege Perſiæ occiſum fuiſſe tradit Encomiaſtes. (e) Sic legendum & exponendum, ſimulque XXIX. pro XIX. in Calendario Coptico faciendum cenſeo. In Armenia paſſum fuiſſe tradit Encomiaſtes meus. *Epiſcopum* fuiſſe dicunt Coptitæ, & procul dubio intelligunt *Polycarpum* ἱερομάρτυρος *Epiſcopum Smyrnæ*, cujus memoria hoc die apud Græcos celebratur; Romani in ſuo martyrologio habent Romæ Polycarpum Presbyterum. (f) *Baptiſta* intelligitur, atque idem hoc die reperiri in Calendario Copto docet *Kircherus in ſupplem. Copto* pag. 547. Nos ex *Calcaſendio* ſupplevimus.

MARTIUS SEPTIMUS ÆTHIOPUM MENSIS.

መጋቢት፡ MAGABIT. COPTITIS برمهات በርመሃት፡ BERMAHAT.

Calendarium		Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Æthiop. Mart.	Julian. Febr.			
I	25	በርኪሶስ።	- - -	*Barkiſus.* (g)
		መርቆሬዎስ፡ ወ	مرقوريوس	*Mercurius* &
		እስክንድሮስ፡ ቢጹ።	- - -	*Alexander* ſocius ejus.
		- - -	تكلة الشهيدة	*Thecla* Martyr ſancta.
II	26	መካሬዊ።	انبا مكاره الشهيد	*Macareus.* (h)
III	27	ጎርጎርዮስ፡ ዘርሐ፡	Martyr & Epiſc. الاسقف	*Gregorius* Rohenſis.
		ቆስማ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Coſmus* Patr. Alex. (i)
		በርሶንዮስ፡ አብ።	- - -	*Berſonius* Pater.
IV	28	ኤጲስቆጶሳት፡ጉቡአን	- - -	*Epiſcopi congregati* propter
		በእንተ፡ ፋሲካ።	- - -	Paſcha. (k)
		ሐኑልዮስ፡ ዘተርሔ።	- - -	*Hanulius* Terhenſis.
	Mart.			
V	1	ሰራባሞን።	- - -	*Sarabamon* Martyr. (l)
		አውዶክስያ።	- - -	*Eudoxia.*
		አባ፡ ገርማኖስ።	- - -	Abba *Germanus.*
		ገብረ፡መንፈስ፡ቅዱስ።	- - -	*Gabra-Menſes-Keddus.* (m)
VI	2	ዲዮስቆሮስ።	- - -	*Dioſcorus* Martyr.
		ቴአዶስዮስ።	تاوداسيوس الملك	*Theodoſius* Imperator.
		ሩፋኤል።	- - -	*Raphael.*
VII	3	አቡሎንዮስ።	- - -	*Apollonius.*
		ቴዎዶጦስ።	- - -	*Theodotus* Martyr. (n)
VIII	4	ማትያስ።	- - -	*Matthias* Apoſtolus.
		አርያኖስ።	عيد اريانوس	*Arrianus.*
		ዮልያኖስ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Iulianus* Patr. Alex. (o)
		ደቂቅ፡ ስብዑ።	- - -	*Septem dormitores.* (p)
IX	5	እንድርያኖስ።	- - -	*Andrianus.*
		አውሳብዮስ፡ ወአርማ፡	- - -	*Euſebius* & *Arma.*
		ኵትን።	- - -	*Cuetenus.*
X	6	መስቀል፡ ተረክበ።	وجود الصليب المقدس	Inventio ſanctæ crucis. (q)
XI	7	አሌፋ።	- - -	*Alefus.* (r)
		ባስልዮስ፡ ኤጲስቆ.	- - -	*Baſilius* Epiſcopus. (s)
		ቴዎጢቂያኖስ።	- - -	*Theodicianus.*
XII	8	ሚካኤል፡ ሊቀ፡ መላእ.	- - -	MICHAEL Archangelus.
		ዲሜጥሮስ፡ሊቀ፡ጳጳስ።	- - -	*Demetrius.* Patr. Alex. (t) *Melagius.*

(g) *Barachiſius* Martyr Perſiæ d. 29. Martii reperitur in *Martyrologio Romano*. Hic noſter in bona ſenectute curſum ſuum abſolviſſe dicitur. (h) Æthiopica terminatio in *avvi* denotat derivata poſſeſſiva, ut reddendum fuerit *Macareus*; cùm aliàs Græcum Μακάριος *Macarius* reddatur መቃርስ፡ *d.* 27. *Octobr.* vel መቃርዮስ፡ infr. *d.* 13. *hujus.* (i) Quadrageſimus quartus Patriarcha fuit, cujus tempore pacem in Eccleſia floruiſſe canit Poeta. قسما *Kosma* hoc nomen efferunt Coptitæ. ቆስሞስ፡ *Coſmus* d. 21. & 22. *Novemb.* idem eſſe puto. Variè enim peregrina nomina efferunt Æthiopes. (k) *Nicanos Patres* intelligere videtur Encomiaſtes, qui controverſiam de tempore Paſchatis ſopiverunt; quorum tamen etiam ſupra mentio fit *die* 9. *Novembris.* (l) Supra adfuit d. 28. *Nov.* (in hunc enim diem referendus). Idem ni fallor. (m) Unus ex præcipuis Æthiopum Sanctis, de quo nos in *Comm.* Lib. 3. c. 3. n. 23. (n) Ab Athenienſibus flagellatus. Alius, ut videtur, ſupra *d.* 5. *Sept.* (o) Undecimus Patriarcha Alexandrinus *Demetrii* deceſſor. (p) Hi memorantur à Coptitis *die* 25. *April.* (q) Miraculô primùm *Hieroſolymæ*: deinde *in Perſia* demonſtrata. (r) Unus ex *novem Sanctis* fuit, de quibus in Hiſtoria noſtra 3. 3. §. 4. (s) Supra quoque memoratur *d.* 13. *Sept.* & *d.* 6. *Jan.* (t) Patriarcha celeberrimus, *ſacrorum temporum Rationarius*. De quo ſupra *die* 12. *Octobr.* lit. n.

Calendarium Æthiop.	Julian. Martius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Versio Latina.
		ሜላዚ፡ ሰማዕት።	القديس ملاجي الشهيد	*Melagius* Martyr. (*u*)
		ዮሴፍ።		*Ioſephus* Jacobi Fil.
XIII	9	ዲዮናቴዎስ።	- - -	*Dionatheus.*
		ሰማዕታት፡ አርብዓ።	الأربعون شهدا	*Quadraginta martyres.* (*x*)
		መቃሬ፡ ዘየሀቢ፡ ወ	Sebaſtiæ, بسبسطية	*Makaras* major &
		መቃርዮስ፡ እኁሁ።።	- - -	*Macarius* Frater ejus.
XIV	10	ቶማስ።	- - -	*Thomas.*
		ሲኖዳ።		*Senodius.* (*y*)
		አውጋንዮስ፡ ወ	- - -	*Eugenius* &
		አውጋንድርስ፡ ወ	- - -	*Eugander*, &
		አቢላንዲዮስ።።	- - -	*Abilandius.*
		አባ፡ ባጥል።	- - -	Abba *Batlus.*
XV	11	ሳራ።	- - -	*Sara.*
		ሔልያስ፡ ሰማዕት፡ ዘሀገረ፡ አህናስ።	هلياس الشهيد من اهناس	*Helias* Martyr urbis Ahnas. (*z*)
		ሰላፍኪስ፡ ወ	- - -	*Selaphicus* &
		አስጠራጢንቃ፡ ፍኅርቱ።	- - -	*Stratonica* ſponſa ejus.
XVI	12	ሚካኤል፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	MICHAEL Patriarcha. (*a*)
XVII	13	ቴዎቅሪጦስ።	- - -	*Theocritus.*
		አልዓዛር።	- - -	*Lazarus* amicus Chriſti.
		ጊዮርጊስ፡ ወ	- - -	*Georgius* &
		ተላስስ፡ ወ	- - -	*Thalaſſius* &
		ዮሴፍ፡ ኤጲስቆጶስ።	- - -	*Ioſephus* Epiſcopus.
		አባ፡ ገሪማ።	- - -	Abba *Garima.* (*b*)
XVIII	14	ኢሲዶርስ፡	ايسيدرس الشهيد	*Iſidorus* Martyr.
XIX	15	አሪስጦቡሎስ።	& ſoror ejus. واخته	*Ariſtobulus.*
		እስክንድርስ፡ ወ	- - -	*Alexander* &
		አጋብዮስ።	- - -	*Agapius.*
		ኔሜልዮስ፡ ወ	- - -	*Nemelius* &
		ዴናስዮስ።	- - -	*Denaſius.*
		ሮሜልዮስ፡ ወ	- - -	*Romelius* &
		ተላስዮስ።።	- - -	*Thalaſſius.*
		- - -	فيه اعطي المخلص الحل والربط للتلاميذ (*c*)	*Ligandi atque ſolvendi poteſtas diſcipulis data.*
XX	16	አስጠራጢንቃ።	- - -	*Stratonica.*
		ሚካኤል፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Michael* Patr. Alexand. (*d*)
		አስቃራን።	- - -	*Askaranus.*
		አንሥኦ፡ አልዓዛር።	(*e*) عيد العازر	Reſuſcitatio *Lazari.*
XXI	17	ቅ፡ ማርያም፡ ድንግል።	السيدة العذراء	S. MARIA VIRGO.
		ቴዎዶርስ፡ ወ	- - -	*Theodorus* &
		ጢሞቴዎስ፡ ሰማዕት።	- - -	*Timotheus* Martyres,
XXII	18	በአተ፡ ክርስቶስ፡ በኢየሩሳሌም።	(*f*) عيد الشعانين Feſtum Palmarum	*Adventus Chriſti* Hieroſolymam.

Cyrillus

(*u*) Vide *Annotat.* N. XII. (*x*) *Sebaſtiæ* paſſos eſſe iſtos, Græci cum Coptitis teſtantur. (*y*) Hoc nomen aliquoties & diverſimodè occurrit, veluti 2. *Nov.* 2. *Januar.* &c. (*z*) Non eſt *Elias* ut Seldenus legit, is enim ſcribitur اليا: Urbs verò *Ahnâs* reperitur cùm apud Poetam meum: tùm apud Kircherum *Porta VI. c.* 21. *de Region. & Urb.* p. 210. (*a*) Vid. *Annotat. N. XIII.* (*b*) Vid. *Annot. N. XIV.* (*c*) Id eſt: *In hoc* [die] *dedit Salvator ſolutionem & ligationem* [i. e. ſolvendi & ligandi poteſtatem] *diſcipulis ſuis.* (*d*) Quinquageſimus ſextus Patriarcha, qui hoc die mortem obiit. (*e*) *Feſtum Lazari* Calcaſendius d. 23. hujus menſis habet. (*f*) Vide *Annotat. N. XV.*

Calendarium Æthiop. Martius.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ቄርሎስ ።		*Cyrillus*, Epiſc. Hieroſ.
		- - -	طيطس تلميذ	*Titus* diſcipulus Pauli.
XXIII	19	ዳንኤል ፡	الرسول بولس	*Daniel* Propheta.
XXIV	20	መቃሬ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ።	- - -	*Macarius* Patr. Alex. (h)
XXV	21	አውኒሲፈሮስ ።	- - -	*Oneſiphorus.*
XXVI	22	ፋርዮስ ።	فريوس القديس	*Farius* Sanctus.
		ኢዮጰሬቅስያ ።	- - -	*Eupraxia.*
XXVII	23	አመት ፡ ሐና ፡ ወ	- - -	*Amata-Hanna* &
		አመት ፡ ዋሒድ ።	- - -	*Amata-Wahed.* (i)
		ሕማማት ፡ ክርስቶስ ።	- - -	*Paſſiones Chriſti.*
		እስጢፋኖስ ፡ ሰማዕት ፡	- - -	*Stephanus* Martyr.
		መቃሬስ ።	ابو مقار القديس الكبير (k) بشيهات	*S.Macarius* antiſtes monachorum in Shihât.
		ሰማዕታት ፡ አሽላ ።	- - -	Martyres *Eshlæ.*
XXVIII	24	አብርሃም ፡ ይስሐቅ ወያዕቆብ ።	- - -	ABRAHAM, ISAAC & JACOB.
		ቈስጠንጢኖስ ።	- - -	*Conſtantinus.*
		እሌኒ ።	- - -	*Helena.*
XXIX	25	ፅንሰት ፡ ክርስቶስ ።	(l) بشارة الملاك	Conceptus Chriſti.
		በዓል ፡ ትንሣኤ ።	غبريال للسيدة	Feſtum reſurrectionis.
XXX	26	ገብርኤል ፡ ሊቀ ፡ መላእ.	- - -	*Gabriel* Archangelus. (m)
		ስምሶን ፡ ናዝራዊ ፡ (n)	- - -	*Simſon* Nazíræus.
		ያዕቆብ ፡ ሰማዕት ።	- - -	*Iacobus* Martyr.
		ዮሐንስ ።	- - -	*Iohannes.*
		- - -	اوجانيوس الشهيد	*Eugenius* Martyr.

APRILIS OCTAVUS ÆTHIOPUM MENSIS.

ሚያዝያ ፡ MIJAZIA. COPTITIS برموده በርሞዳ ፡ BERMODA.

Calendarium Æthiop. Aprilis.	Julian. Martius	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	27	አሮን ።	هرون الكاهن	*Aaron* ſummus Sacerdos
		ስልዋኖስ ።	- - -	*Silvanus.*
		መቃርዮስ ፡ ወውሉዱ ።	- - -	*Macarius* & Filii ejus.
II	28	ስምዖን ።	- - -	*Simeon.*
		ክርስቶፈሮስ ።	- - -	*Chriſtophorus.*
III	29	ዮሐንስ ።	- - -	*Iohannes.*
		መርቆ ፡ ወፋቁር ።	- - -	*Marcæus* & *Fekurus.*
		ሚካኤል ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ።	- - -	*Michael* Patr. Alex. (o)
		ሠምረተ ፡ ጽዮን ።	- - -	*Semrata-Tzijon.* (p)

Victor

(g) Laudatur, quòd *Ario* in Concilio Sardicenſi fortiter obſtiterit. (h) Quinquageſimus nonus Patriarcha ሸብራ ፡ *Schobrâ* oriundus. Idem vel alius hujus nominis ſupra die I. Januarii. (i) Nomina fœminarum Æthiopica ſignificativa ſunt አመት ፡ *Amat* eſt *Ancilla* አመት ፡ ዋሒድ ፡ *Ancillæ unici.* ſc. *Filii Dei.* Martyres fuerunt propter Chriſtum combuſtæ. (k) كبير Per Apocopen pro Κύριος dici Golius in Lexico ſuo ait. Si bene memini *Abbatem Monaſterii* denotat. Hic ut talis laudatur apud Encomiaſten meum. Vitæ ſanctimoniâ clarus, in monaſterio, cui nomen መዳልወ ፡ አልባብ ፡ *Statera cordium*, in Æthiopia. (l) Vide annotat. N. XVI. (m) Hoc die feſtum illi à Doctoribus conſtitutum prædicat Poeta meus. (n) ናዝራዊ ፡ aliàs *Nazarenum* denotat, male ergo confundit Æthiops cum *Naziræo.*

(o) Amba ſeu Abba *Michael* Septuageſimus primus Patriarcha Alexandrinus obiit hoc die. (p) Id eſt: *Beneplacitum Sionis* Nomen viri Æthiopicum ſignificativum.

Calendarium Æthiop. Aprilis.	Julian. Martius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
IV	30	ፊቅጦር፡ ወ	- - -	*Victor* &
		ዳኬዎስ፡ ወኤርሞ።	- - -	*Dacius* & *Ermo.* (*q*)
V	31	ሕዝቅኤል፡ ነቢይ።	(†) حزقيال النبي	*Ezechiel* Propheta.
		ዲዮስቆሮስ።	- - -	*Dioſcorus* ſilens.
VI	Aprilis. 1	አዳም፡ ወሔዋን።	- - -	*Adam* & *Eva.*
		ቦአተ፡ ክርስቶስ፡ ውስ	- - -	*Introitus Chriſti* in cœna-
		ተ፡ ጽርሕ፡ ዕፁው።	- - -	culum clauſum. (*r*
		ማርያም፡ እንተ፡ ቀበ	يوحنا البطريرك	*Maria* Ægyptiaca, quã(*s*)
		ራ፡ ዞሲማስ።	Johannes Patriarcha.	ſepelivit *Zoſimus.*
VII	2	ኢያቄም፡ እምሔው፡	- - -	*Ioachimus* avus Chri-
		ክርስቶስ።	- - -	ſti. (*t*)
		አጋቦስ፡ ወቴዎድሮስ።	- - -	*Agabus* & *Theodorus*, &
		ወመቅረፋ፡ ወልደ፡	- - -	*Macrobius* F. Moyſis. (*)
		ሙሴ።	- - -	
VIII	3	ጢሞቴዎስ፡ አብ።	- - -	*Timotheus* Pater.
		አጋቢስ፡ አርያኒ፡ ወ	- - -	*Agapis*, *Ariana*, &
		አስኖንያ።	- - -	*Aſnonia* Virgines.
		ለበ፡ አረጋት።	- - -	*Leba-aragât.*
		፻ወ፶ሰማዕታተ፡ፋርስ፡	- - -	*CL. Martyres* Perſiæ.
IX	4	ሳኒትዮ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ።	- - -	*Sanitius* Patr. Alex. (*u*)
		ዞሲማስ።	- - -	*Zoſimus.*
X	5	ይስሐቅ።	- - -	*Iſaac* Aſceta.
		ገብርኤል፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	- - -	*Gabriel* Patr. Alex. (*x*)
XI	6	ታኦድራ።	- - -	*Theodora* munifica.
		ዮሐንስ፡ ዘጋዛ።	يوحنا الاسقف غزه	*Iohannes* Epiſc. Gazæus.
XII	7	አጋይዮስ፡ወእስድሮስ።	- - -	*Gajus* & *Esdras.*
		ሚካኤል፡ ሊቀ፡ መላእ	- - -	MICHAEL Archangelus.
		እለስክንድሮስ፡	- - -	*Alexander* cum
		ምስለ፡ አንጦንዮስ፡ ወ	انطونيوس اسقف طمويه	*Antonio* &
		ሉቃስ።	Anton. Epiſc. Tamoienſis.	*Luca.*
XIII	8	ያሶ፡ ወዮሴፍ።	- - -	*Iaſo* & *Ioſephus.* (†)
		ዲዮናስ፡ ወ	- - -	*Dionyſia* Diaconiſſa, &
		ገልዋስ፡ ሰማዕት።	- - -	*Gelvvâs* Martyr.
XIV	9	ማክሲሞስ፡ሊቀ፡ጳጳስ	- - -	*Maximus* Patr. Alex. (*y*)
		- - -	اسحق وغرمنس	*Iſaacus* & *Germanus.*
XV	10	አቢብ።	- - -	*Abibus.*
		ዮሐንስ።	- - -	*Iohannes Baptiſta.* (*z*)
		እስክንድርያ።	- - -	*Alexandra.*

(*q*) *Victoris & Sociorum* hoc die ſit commemoratio in *Martyrologio Romano.* (†) Aut valdè fallor, aut apud *Caleaſendium* hoc loco legendum عيد حزقيال النبي Male in *XV.* locatur in Calendario Copto. Antiquitus hæc lectio obtinet in Eccleſia Catholica. (*r*) Octavo à Paſchate die, qui nobis eſt *Dominica Quaſi modò geniti.* (*s*) Iſta in martyrologio Romano *peccatrix* appellatur. (*t*) Joachimi memoria in Eccleſia Romana die 20. Martii celebratur. (*) *Macrufà* ſupra *XVI.* Octob. *Macrufius* ſcribunt & legunt Æthiopes. *Macrobium* denotari puto. (*u*) Ejusdem nominis adfuit Patriarcha *Senodius* die 2. Novemb. Ille ut ex die mortis colligo, fuit ſexageſimus quintus, *Taranenſis* origine: hic verò quinquageſimus quintus. (*x*) Vide *Annotat. N. XVII.* (†) Diſcipuli *Melii.* (*y*) Decimus quintus Patriarcha Alexandrinus hoc die obiit. Iſtius tempore vixit *Antonius M.* monaſtici Ordinis auctor. (*z*) *Encomium Chriſti* de eo Matth. 11, 11. profert Encomiaſtes, & mentionem rurſus facit *decollationis* ejus, Calendis Septembris memoratæ.

Calendarium Æthiop.	Julian. Aprilis.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ቅዳሴ፡ቤተ፡ኒቆላዎስ።	- - -	Dedicatio ædis Nicolai.
		አጋቦስ።	- - -	*Agabus.* (a)
XVI	11	አንቲጳስ።	- - -	*Antippas* Diſcip. Johan.
		- - -	مرقس اخو يوحنا	*Marcus* Frater Johannis.
XVII	12	ያዕቆብ፡ሐዋርያ።	يعقوب بن زبدي	*Iacobus* Apoſtolus.
		ዘርአ፡ማርያም።	Filius Zebedæi. الرسول	*Zera-Mariamus.*
		መልከ፡ጼዴቅ።	- - -	*Melchi-Zedekus.*
XVIII	13	በዓለ፡ረካብ።	- - -	Feſtum *Racab.* (b)
		አውሳብዮስ።	- - -	Euſebius ſervus Suſnei.
		ጴጥሮስ፡ሰማዕት።	- - -	*Petrus* Martyr.
XIX	14	ስምዖን፡ኤጲስቆጶስ።	- - -	*Simeon* Armenius Epiſc.
XX	15	ብብኑዳ፡ሰማዕት።	- - -	*Bebnuda* Martyr. (c)
		ቄርሎስ፡ ወብእሲቱ፡ ወደቂቁ።	- - -	*Cyrillus* cum uxore & liberis.
XXI	16	ቅ. ማርያም፡ድንግል።	- - -	S. Maria Virgo.
		አብሬቶዎስ፡	- - -	*Abrataeus.*
XXII	17	ይስሐቅ። [ጳጳስ።	- - -	*Iſaacus.*
		አለክሳንድሮስ፡ሊቀ፡	- - -	*Alexander* Patr. Alex. (d)
		ማርቆስ።	مرقس الجديد البطرير	*Marcus* dives. (e)
		ሚካኤል፡	(ك). - - -	*Michael.*
XXIII	18	ጊዮርጊስ።	ابو جرجس،	*Georgius.*
		ቆሮ።	Martyres. | وكور الشهد	*Korus.*
		ፃና።	- - -	*Tzanas.*
XXIV	19	[illegible]ንትዩ።	- - -	*Sanitius* Patr. Alex. (f)
XXV	20	ሳራ።	- - -	*Sara.*
		ብብኑዳ፡ወ	- - -	*Bebnudas* &
		ቴዎዶሮስ።	- - -	*Theodorus.*
		- - -	الفتية بافسس .	*Pueri Epheſini.* (g)
XXVI	21	ሱስንዮስ።	سوسنيوس الشهيد	*Suſneus* Martyr. (h)
		ዮሐንስ።	- - -	*Iohannes* Ninivita.
XXVII	22	ፊቅጦር።	ابونا فيقطر الشهيد	*Abbuna Victor* Martyr.
		አባ፡ኖዳ፡ወ	- - -	Abba *Noda* &
		ዞሲማስ፡ ወእስጢ	- - -	*Zoſimus* & *Stephana*
		ፋና፡ ማርታ፡እመ፡ ለፊቅጦር።	- - -	*Martha* Victoris Mater.
XXVIII	23	አብርሃም፡ ይስሐቅ፡ ወያዕቆብ።	- - -	Abraham, Isaac & Jacob.
		ብስጣውሮስ።	- - -	*Piſtaurus* Aſceta.
		ሚልዮስ።	- - -	*Melius* Martyr.
XXIX	24	ልደተ፡ክርስቶስ።	- - -	Nativitas Christi
		አርስጦስ፡ኤጲስቆ.	- - -	*Ariſtus* EpiſcopusBerythi.
		አባ፡አክዮስ።	- - -	*Ab. Acius* Epiſc. Hieroſol.
XXX	25	ማርቆስ።	عبد مرقس الانجيلي	*Marcus Mariæ F.* (i)

Nati-

(*a*) Cujus mentio fit Actor. 21. 11. (*b*) Feſtum eſt inter *Paſcha* & *Pentecoſten* medium, *Synodo Epiſcoporum* annuæ deſtinatum, cujus mentionem fecimus ſupra in Comp. Æthiopico pag 386. lit. l. (*c*) *Palma*, cui appenſus fuit martyr iſte, illâ ipsâ horâ fructus tulit. *Socii* ejus duodecim fuerunt, cum *Cyrillo* quodam ejusque ſorore & liberis. (*d*) Decimus nonus Patriarcha Alexandrinus ሊቀ፡ማኅበር፡ *Præſes Concilii Nicæni* Oecumenici ab Encomiaſte vocatur cui adſtipulantur Hiſtorici Orientales. Obiit hoc ipſo die. (*e*) *Redemtor captivorum* vocatur ab Encomiaſte. Cui rei inſumſit tres myriades denariorum aureorum. A Coptitis vocatur *Marcus Felix* ſeu *Fortunatus*, Patriarcha, at cujus Eccleſiæ non dicitur. (*f*) Idem qui ſupra d. 9. hujus commemoratus fuit, *quòd ſigno crucis Saracenos abegerit, & ægrotum ſanaverit, & pluviam cœlo impetraverit.* (*g*) افسس | Epheſus procul dubio extat in Mſſ. ſcribitur & افسوس | ſed rariùs. Intelliguntur Pueri Epheſini ſeu ſeptem dormitores, de quibus infra die 20. Auguſti. (*h*) Petri Suſenſis filius fuit. (*i*) Vide *Annotat. N. XVIII.*

MAJUS NONUS ÆTHIOPUM MENSIS.
ግንቦት፡ GINBOT. COPTITIS بشنس በሽንስ፡ BASHANSH.

Calendarium Æthiop. Majus.	Julian. Aprilis.	Æthiopum.	Coptitarum.	Versio Latina.
I	26	ልደት፡ቅ.ማርያም፡	ميلاد السيدة	NATIVIT. S. MARIÆ. (k)
		በርተሎሜዎስ፡ጳጳስ፡	Virginis العذري	*Bartholomæus* Metropol.
II.	27	ኢዮብ፡	ايوب	*Iobus* patiens.
		ቴዎድሮስ፡	تادرس ابن بحوميس	*Theodorus* Antiſtes.
III	28	አባ፡ብሶይ፡	(l) - - -	Abba *Beſſoius*.
		ያሶን፡	يسون الشهيد القديس	*Iaſon* Martyr.
IV	29	ዮሐንስ፡ሊቀ፡ጳጳስ፡	(m) يوحنا البطريرك	*Iohannes* Patriarcha. (n)
		ሶሲማ፡ ወ	- - -	*Soſimas*? an Zoſimus &
		ኑዳ፡	- - -	*Nudas*.
V	30	ኤርምያስ፡ነቢይ፡	ارميا النبي	*Ieremias* Propheta. (o)
		- - -	يعقوب بن زبدي	*Iacobus* Fil. Zebedæi. (p)
	Majus.			
VI	1	ይስሐቅ፡	اسحق بدفري	*Iſaacus*. (q)
		መቃርስ፡	Presbyter. ابو مقار القس	*Abu-Macarius*.
		ጴላጊ፡	- - -	*Pelagia*.
		ሰሎሜ፡	- - -	*Salome*, aſcetria.
		ድዮናስዮስ፡	- - -	*Dionyſius*. (r)
		ሲኖዳ፡	- - -	*Senodius* Anachoreta.
VII	2.	አትናቴዎስ፡ሊቀ፡ጳጳ.	القديس اثناسيوس الرسول	S. *Athanaſius* Patr. Al. (s)
		ዮሐንስ፡		*Iohannes* liberalis. (t)
VIII	3	ዕርገተ፡ክርስቶስ፡	صعود المسيح	ASCENSIO CHRISTI
		ዳንኤል፡	- - -	*Daniel*.
		ዮሐንስ፡	يحنس السنهوتي	*Iohannes* Eleemoſynarius.
		ድዮናስዮስ፡ምስለ፡ብእሲቱ፡ወደቂቁ፡	يسبرا	*Dionyſius* cum uxore & liberis ſuis.
IX	4	እሌኒ፡ረከበት፡መስቀለ፡	- - -	*Helena* reperit crucem. (u)
		- - -	تادرس الشماس في ايام المسلمين	*Theodorus* Diaconus tempore Muſulmannorū.
X	5	ሠለስ፡ደቂቅ፡	الثلثة فتية القديسين	*Trium puerorum ſanctorū*.
		አብርሃም፡ሰማዕት፡	وبدله	*Abraham* Martyr.
		ዮሐንስ፡ሊቀ፡ጳጳስ፡	- - -	*Iohannes* Patriarcha. (x)
		አባ፡ሚካኤል፡	- - -	Abba *Michael*.
XI	6	በፍኑትዮስ፡	- - -	*Paphnutius*.
		ኤፎምያ፡	- - -	*Euphemia*.
		ስስጢንስ፡ወይቅጥሬ፡	- - -	*Soſthenes* & *Iektras*.
		ያሬድ፡	- - -	*Iaredus*.

(k) Vide *Annotat. N. XIX.* (l) Vide *Annotat. N. XX.* (m) (عيد سمعون) *Feſtum Simeonis* habet Calcaſendius, ſed vereor ne corrigendum ſit عيد ياسون *Feſtum Iaſonis*, prout correximus in Calendario Coptico. (n) Vide *Annotat. N. XXI.* (o) Vide *Annotat. N. XXII.* (p) Hoc die نياحة يعقوب *Obitum Iacobi* habet Calcaſendius. Idĕo numerus V. in Calendario Copto ponendus. Cum fratre *Iohanne* conjunctim reperitur ſupra d. 30. Septembr. (q) Cujus capiti præter alia atrocia tormenta *clavi ardentes* infixi fuerunt. Coptitæ cognominatum tradunt عين شحن. (r) *Denaſius* ſcribunt & legunt Æthiopes; reperitur ſupra 19. Mart. & infr. d. 8. hujus. (s) Vide *Annotat. N. XXIII.* (t) Idem, ut videtur, *d. 16 Novembr.* commemoratur. Profusè liberalis fuit erga pauperes, ut in *Comment.* ſupra diximus Lib. 3. n. 20. (u) Vide *Annotat. N. XXIV.* (x) Plures hujus nominis fuerunt Patriarchæ *d. 16. Nov.* & 1. *Decembr.* unus & alter reperitur.

Calendarium		Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Æthiop. Majus.	Julian.			
		ተወክሊያ፡ምስለ፡ወ	- - -	*Tavvacelia*, cum
		ልዱ።		filio ſuo
		አቦሊ፡ወ	- - -	*Obolio*, &
		ዮስጦስ፡ቢጹ።	- - -	*Juſto* ſocio ejus.
XII	7	አስተርእዮ፡ዘመስቀ	- - -	*Apparitio Crucis* in Gol-
		ል፡በጎልጎታ።		gotha.
		ሚካኤል፡ሊቀ፡መላእ.	- - -	Michael Archangelus.
		ዮሐንስ፡አፈ፡ወርቅ።	يوحنا فم الذهب	*Iohannes Chryſoſtomus.* (y)
		ኢስኮስ።	- - -	*Iſicus.*
		ፍልሰተ፡ዐጽም፡ዘተ	- - -	Translatio oſſium *Te-*
		ክለ፡ሃይማኖት።	- - -	*cla-Haimanoti.* (z)
XIII	8	አርሳንዮስ፡ዘመሀረ፡	ارساني معلّم الملوك	*Arſenius* qui duos regios
		ደቂቀ፡ንጉሥ፡፪።	على راي الروم	adoleſcentes erudivit. (a)
XIV	9	ሲማኮስ።	- - -	*Symmachus.*
		አባ፡ጳኮሚስ።	ابو نجوم اب الشركة	Abba *Pachomius.*
XV	10	፬፻፡ሐራ፡ምስለ፡ሚ	(b) pater Sodalitatis.	*CCCC. Milites* cum
		ናስ፡ዲያቆን።	- - -	*Mena* Diacono.
		ንዋየ፡ክርስቶስ፡ንጉ.	- - -	*Nevvaja-Chriſtos.* (c)
		ናትናኤል።	- - -	*Nathanael.*
		- - -	يهوذا التلميذ الرسول	*Judas* Diſcipulus & Apoſt.
XVI	11	ሲራክ።	- - -	*Sirach* Eccleſiaſticus.
		ፍልሰተ፡ሥጋ፡ዘዮ	- - -	Translatio corporis *Io-*
		ሐንስ።	يوحنا الانجيلي	*hannis Evangeliſtæ.*
XVII	12	ኤጲፋንዮስ።	(d) استفانوس	*Epiphanius* Antiſtes.
		ሉኪያኖስ።	- - -	*Lucianus.* (e)
XVIII	13	ርደተ፡ጰራቅሊጦስ።	Feſtum Pentecoſtes.	*Deſcenſus Paracleti.* (f)
		አባ፡ገርጋ፡ምስለ።	انبا جرجا الراهب	Abba *Garga* cum
		አብርሃም።	Monachus. وشنوده	*Abrahamo.*
XIX	14	ኢሲዶርስ፡ወልደ፡	(g) & Senodius.	*Iſidorus* Filius
		ቤላንድዮስ።	- - -	*Belandii.*
		ይስሐቅ።	- - -	*Iſaacus* Monach. & Presb.
		ዮሴፍ።	- - -	*Ioſephus.* (h)
XX	15	ካሌብ፡ንጉሥ።	- - -	Calebus Græcis
				Elesbaas. (i)
		አሞኒ፡ዘቶና።	القديس امونيوس	*Ammonius* Tonenſis. (k)
		ሲዴዛ።	المتوحد	*Sedeza* diſcipula *Ammon.*
		ቢሖር።	- - -	*Behorus* ejusdem aſſecla.
		አባ፡ደርማ።	- - -	Abba *Derma Anachoreta.*
XXI	16	ቅ፡ማርያም፡ድንግል።	السيدة العذرا	S. Maria-Virgo.

Aron

(y) Vide *Annotat. N. XXV.* (z) Commemorationem ejus habes ſupra die 24. Decembr. (a) *Theodoſii Magni* liberos inſtruxit. Coptitæ addunt *ſecundùm doctrinam Romanorum*, intellige *Græcorum*, in quorum Synaxariis plura de eo referuntur. (b) Vid. *Annot. N. XXVI.* (c) Id eſt: *Opes-Chriſti.* Nomen eſt ſignificativum Regis Æthiopiæ; Encomium ejus dedimus in Hiſtoria noſtra. 2. 5. 7. (d) Stephanus legitur apud Coptitas, ſed mallem corrigere ابيفانيوس Epiphanius, ut conveniat cum Æthiopibus. (e) E Judaiſmo converſus. (f) Feſta mobilia, ut ſupra *Paſchatis Aſcenſionis Chriſti* & hîc *Pentecoſtes* Encomiaſtes meus pro lubitu metris ſuis inſeruit, nè planè omitterentur. (g) Apud Coptitas monachus eſt, & conjungitur cum *Sinoda* vel *Senodio* quo nomine plures Sancti apud Coptitas dantur. (h) Inſtar *Joſephi Patriarchæ* fatidicus prædicatur ab Encomiaſte. (i) Vid. *Annotat. N. XXVII.* (k) Coptitæ habent *S. Ammonius ſolitarius*. i. e. *Eremita*. Sic enim legendum, & exponendum arbitror.

Calendarium Æthiop.	Julian. Majus.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		አሮን፡	- - -	*Aron.* (l)
		አባ፡ መርዳሌ፡	- - -	Abba *Mardalæus.*
XXII	17	አንድሮኒቆስ፡	- - -	*Andronicus.*
XXIII	18	ዮልያኖስ፡	- - -	*Iulianus.*
		ዮልዮስ፡ ወእሙ፡	- - -	*Iulius* & mater ejus.
XXIV	19	በአተ፡ ክርስቶስ፡ ብግብጽ፡	دخول السيد ارض مصر	*Introitus Christi* in Ægyptum.
		እንባቆም፡	- - -	*Habacuc* Propheta.
XXV	20	ሰሎሜ፡	- - -	*Salome*, ſocia Mar. æ V. (m)
		አባ፡ ሄሮድ፡	- - -	Abba *Herodas.*
		አኮሉጦስ	- - -	*Acolytus.*
XXVI	21	ቶማስ፡ ሐዋርያ፡	توما الرسول التلميذ	THOMAS APOSTOLUS.
		አርሲኖዌ፡	- - -	*Arſinoe.*
XXVII	22	ዮሐንስ፡ ጳጳስ፡	- - -	*Iohannes* Metropolita.
		አልዓዛር፡ ኤጲስቆጶስ ቆጵሮስ፡ ዳግመ፡ ሞተ፡	القديس العازر موت الثاني	*Lazarus* Epiſc. Cypri ſecundò mortuus. (n)
XXVIII	23	አመተ፡ ክርስቶስ፡	- - -	*Amata-Chriſtoſa.*
		ጊርሎስ፡	- - -	*Gerilos* fortè Cyrillus.
		አብርሃም፡ ይስሐቅ፡ ወያዕቆብ፡	- - -	ABRAHAM, ISAAC & JACOB.
		ፍልሰተ፡ ሥጋ፡ ዘኤጲፋንዮስ፡	- - -	Translatio corporis *Epiphanii* in Cyprum.
XXIX	24	ልደተ፡ ክርስቶስ፡	- - -	NATIVITAS CHRISTI.
		ስምዖን፡	القديس سمعون الكبير S. Simeon Magnus.	*Simeon.*
XXX	25	ሚካኤል፡	S. Simeon Magnus.	*Michael.*
		ቆሮስ፡	- - -	*Korus.*
		አርዋ፡	- - -	*Arvua* fæm.
		- - -	دماديوس الشهيد	*Demadius* Martyr. (o)
		- - -	سمعون الصغير	*Simeon* Parvus.

JUNIUS DECIMUS ÆTHIOPUM MENSIS.

ሰኔ፡ SENE. COPTITIS بوونة ባኡኔ፡ BAUNE.

Calendarium Æthiop. Junius.	Julian. Majus.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	26	ዮሴፍ፡	- - -	*Ioſephus.*
		አስነት፡	- - -	*Aſneta.*
		[illegible]		*Kazman* ſeu *Coſmas.*
		[illegible]	الشهيد ابو بيفاموون	*Biſamon* Martyr. (p)
		ለውንትዮስ፡	لاونديوس الشهيد في الايام المسلمين	*Leontius* Martyr *in diebus Muſulmannorum.*
		- - -		
II	27	አስተርአዮተ፡ ሥጋሁ፡ ለዮሐንስ፡ መጥምቀ፡	وجود اعظام يوحنا المعمد لله (q)	Apparitio corporis *Iohannis Baptiſtæ*, &

(l) Eſt iſte felix Sanctus, *qui ægrotans columbas aſſatas ad ſe advolare fecit*; Comment. noſtro Lib. 3. c. 3. N. 23. §. 7. (m) Vide *Annotat.* N. *XXVIII.* (n) Sancti *Lazari mors ſecunda* Coptita habent; quia à prima Chriſtus eum reſuſcitavit. (o) *Dumadius* ſupra reperitur d. 17. *Januarii.*

(p) Hic ſupra reperitur d. 27. Januarii. (q) *Inventio oſſium Johannis Baptiſtæ* habent Coptitæ; quod differt ab Æthiopum traditione.

Calendarium Æthiop. Junius.	Julian. Majus.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ወሥጋ ፡ ኤልሳዕ ፡፡	- - -	*corporis Eliſæi.*
III	28	ማርታ ።	- - -	*Martha.*
		ሂላርዮስ ።	- - -	*Hilarius.*
IV	29	ዮሐንስ ።	- - -	*Iohannes* Heracleæ decus.
		ሳኑሲ ፡ ወማርያም ።	- - -	*Sanuſius & Maria.*
		አሞን ። ወሶፍያ ።	امون الشهيد	*Ammon & Sophia.*
		አቅሮንዮስ ። ወ	- - -	*Acronius &*
		ዲሞናስያ ።	- - -	*Demonaſia.*
		አሞኒ ፡ ወሚናስ ፡፡	- - -	*Amonius & Menas.*
V	30	አባ ፡ እብሶይ ።	ابو نح وغيره من شهداء	Abba *Ebſojus.*
		ያዕቆብ ።	Abu-Noh & reliqui Mart.	*Iacobus* Orientalis.
		ማርቆስ ።	- - -	*Marcus* ſubmerſus.
VI	31	ቴዎድሮስ ፡ መነኮስ ።	Martyr. تادرس الشهيد	*Theodorus* Monachus.
		፬ መኳንንት ፡ ዘእስና ።	- - -	*IV. Principes Asnæ.* (r)
	Junius.			
VII	1	አስኪሮን ። ወ ፭ ፡ ሐራ ። (ት ።	اشخرون الشهيد	*Aschiron* martyr & V. milites.
		ቤተ ፡ ማርያም ፡ ተርኅወ		Ædes *Mariæ* aperta fuit.
VIII	2	ቅዳሴ ፡ ቤተ ፡ ማርያም	- - -	Dedicatio ædis *Mariæ.*
		ትእማዳ ፡ ወውሉዱ ።	تامده واولادها	*Teemada* & Filii ejus.
		አርማንዮስ ፡ ወእሙ ፡፡	Martyres. الشهداء	*Armenius* & mater ejus.
IX	3	ሳሙኤል ፡ ነቢይ ።	- - -	*Samuel* Propheta.
		ሉክያኖስ ።	- - -	*Lucianus.* (s)
X	4	ሶፍያ ፡ ወአዋልዲሃ ፡	- - -	*Sophia* & filiæ ejus.
		ዲባሞን ፡ ወ	- - -	*Dibamona* , &
		ብስጣሞን ፡ ወ		*Biſtamona*, &
		ወርሰኖፋ ።	- - -	*Warſenopha.*
XI	5	ገላውዴዎስ ፡ ሰማዕት ።	اكلوديوس الشهيد	*Claudius* Martyr. (t)
		ቅዳሴ ፡ ቤተ ፡ ኢየሱስ ፡ በእለስክንድርያ ።	- - -	Dedicatio templi *Ieſu* in Alexandria.
XII	6	ሚካኤል ፡ ሊቀ ፡ መላእ.	Princeps ميكايل رييس Angelorum. الملايكة	*Michael* Archangelus.
		ኤፌሚያ ።		*Euphemia.*
		ዮስጦስ ።		*Iuſtus* à Marco *baptizatus.*
		ቄርሎስ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ።	- - -	*Cyrillus* Patriarchas (u)
		በጸሎተ ፡ ሚካኤል ።	- - -	*Bazalota-Michael.*
		ላሊባላ ፡ ንጉሥ ።	- - -	*Lalibala* Rex Æthiop. (x)
XIII	7	ገብርኤል ፡ ሊቀ ፡ መላእ.	ثاني عيد ميكايل Secundum Feſtum Michaelis.	*Gabriel* Archangelus.
		ዮሐንስ ፡ ኤጲስቆጶስ ፡ ዘኢየሩሳሌም ።		*Johannes* Epiſcopus Hieroſolymitanus.
XIV	8	አብጥልማ ፡ ወፊልጶስ ፡	ثالث عيد ميكايل Tertium Feſtum Michaelis.	*Ptolemæus & Philippus.*
		ዮሐንስ ፡ ወአክራ ፡፡		*Iohannes & Acra.*
XV	9	ቅዳሴ ፡ ቤተ ፡ ሚናስ ፡ በመርዩጥ ።	تكريز كنيسة الشهيد ابو مينا	*Encænia* ædis *Menæ* in Marjût.

Abûna-

(r) Id eſt *Latonopolis*, ut ſupra indicavimus d. 19. Januar. lit. u. (s) *Lucillianum* habent Græci in Synaxariis ſuis. Reperitur etiam in *Martyrologio Romano.* (t) Cum ſociis *LXXXVIII.* (u) *Cyrillus Magnus* Patriarcha Alexandrinus vigeſimus quartus ob inſignem doctrinam, cumprimis contra *Neſtorium*, ሊቀ፡ i. e. *Doctor* vocatur. Ejus memoria eodem die à Græcis celebratur. (x) De Rege iſto *admirandâ templorum ſtructurâ* magnifico, egimus in Hiſt. noſtra, 2. 5. 8.

Calendarium Æthiop. Junius	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
XVI	10	አቡናፈር፡ ወዕረፍቱ	مكرير كنيسة ابو	*Abunafer* & obitus ejus (y)
		ዘኢየሱስ፡ ምስለ፡	(z) نفر بمصر ونياحته	*Zajeſus* cum
		ይኩኖ፡ አምላክ፡	- - -	*Iecuno-Amlaco.*
XVII	11	አባ፡ በተጹን፡	انبا بطسان	Abba *Batatzun.* (a)
		አባ፡ ጰላሞን፡	- - -	Abba *Palæmon.*
		አባ፡ ገሪማ፡	- - -	Abba GARIMA (b)
			برتلوس الرسول	*Bartholomæus* Apoſtolus.
XVIII	12	ሰንትዩ፡ ሊቀ፡ ጳጳስ፡	- - -	*Sanitius* Patr. Alex. (c)
XIX	13	አኑብ፡ ብሶይ፡	- - -	*Anub Biſſojus.* (d)
		ተስፋ፡ ሚካኤል፡	- - -	*Teſfa-Michael.*
		ጊዮርጊስ፡ ወብእሲቱ፡	ابو جرجس من لعم	*Georgius* & uxor ejus *Bas-*
		ባስዩላ፡	Laamenſis.	*jela.*
		አርኖፊስ፡ ወጴጥሮስ፡	- - -	*Arnobius* & *Petrus.*
		አስኪርዮን፡ ወአርጋኒስ፡	- - -	*Aſchirion* & *Argenis.*
		ወቤልፋዮስ፡ ሰማዕ	- - -	& *Belfijus* Martyres.
XX	14	ኤልሳዕ፡ [ታት፡	اليسع النبي	*Eliſæus* Propheta. (e)
XXI	15	ቅ፡ ማርያም፡ ድንግል፡	تكرير كنيسة السيدة	S. MARIA Virgo.
		ቅዳሴ፡ ቤታ፡	(f) in Atribi. باتريب	*Encænia* ædis ejus.
		ጢሞቴዎስ፡ ሰማዕት፡	- - -	*Timotheus* Martyr.
		ቶማስ፡	- - -	*Thomas.* (g)
		ኪዮርዮናስ፡	- - -	*Cedrianus* vel *Cedrenus.*
XXII	16	ውሉደ፡ ተውደደ፡	- - -	Filii *Teudadæ,*
		እለ፡ ቆስሞስ፡	قزمان (h) واخوته	Socii *Coſmi* Martyris.
		ጳውሎስ፡	& fratres ejus.	*Paulus* Eremita.
XXIII	17	ሰሎሞን፡ ንጉሥ፡	- - -	*Salomo* Rex.
		ኖብ፡	القديس انبا نوب	S. Abba *Nobus.*
XXIV	18	ሙሴ፡ ጸሊም፡	انبا موسي الاسود	Abba *Moyſes* niger. (i)
		አኃው፡ ሰብዐቱ፡	- - -	*VII. Fratres Moyſis nigri.*
XXV	19	ጴጥሮስ፡ ወጳውሎስ፡	بطرس البطريرك	*Petrus* & *Paulus.*
		ይሁዳ፡	Patriarcha.	*Judas* Martyr.
		ጴጥሮስ፡ ሊቅ፡	- - -	*Petrus* Doctor.
		ቀንቱ፡ ለክረምት፡	- - -	Hyemis initium. (k)
		ጲላጦስ፡ ወብእሲቱ፡	- - -	*Pilatus* & Uxor ejus
		አብሮቅላ፡ (ኤል፡	- - -	*Procla.* (l)
		ቅዳሴ፡ ቤተ፡ ዘገብር	Statio ſolis وقوف الشمس	Encænia ædis *Gabrielis.*
		ኢያሱ፡	ليوسع بن نون	*Joſua* Ben Nun.
XXVI	20	ቶማስ፡	- - -	*Thomas* Martyr. cum ſoc.
		ቅዳሴ፡ ቤተ፡ ዘጢሞቴ	- - -	Dedicatio ædis *Timo-*
		ዎስ፡	- - -	*thei* Benhorenſis. (m)

Ananias

(y) *Onuphrius* intelligitur *Ægyptius*, de quo Græci & Latini in Menologiis ſuis d. 12. Jun. (z) Hoc eſt: *Renovatio ſeu Encænia ædis Abunafri in Ægypto & obitus ejus.* (a) De incredibili iſtius abſtinentia diximus in *Commentario noſtro* 3. 3. *N.* 22. §. 5. Sed ibi corrige *Batatzunus.* (b) Idem ſupra habetur d. 17. Mart. de eo plura dicemus in *annotationibus* noſtris *N. XIV.* (c) Et hic aliquoties adfuit d. 2. Nov. & alibi. (d) Vid. *Annotat. N. XXIX.* (e) Hoc die apud Græcos & Latinos celebratur. Reperitur aliquoties in hoc Calendario, ut ſupra 19. *Octobr.* 11. *Novemb.* & apud Coptitas 1. Sept. Plura de eo habet Baronius in *martyrologio Romano* ad hunc diem. (f) *Atribis* aliàs *Jatreb* vel *Jatrippa.* Urbs eſt Ægypti. Coptitis θρέβι *Threbi.* Compoſita vox eſt ex antiquo Ægyptiaco ϩⲑ vel ϩⲑ *Cor* & ρέβ *Pyrum.* q. d. Cor pyri. Habetur apud *Kircherum* in Ling. Ægypt. reſtituta pag. 209. (g) Fœminam in hydromelipolio occiſam vivificavit. (h) ቀዝማን፡ *Kazmán* Æthiopicè d. 1. Junii, quod idem eſt ac *Coſmas.* adeo peregrina nomina ſecundum terminationes caſuum Græcorum variant. (i) *Moyſes Æthiops* in menologiis Græcorum & Latinorum die *XXVIII.* Auguſti appellatur; ex inſigni latrone inſignis anachoreta factus. (k) De *temporibus anni* in Æthiopia conſule Hiſtoriam noſtram 1. 5. 26. & ſeqq. (l) Vid. *Annot. N. XXX.* (m) Urbis nomen eſt ብንሖር፡ ſeu ብንሁር፡ *Benhûr.* Cujus munimentum fuiſſe dicitur iſte *Timotheus* d. 23. Novemb. 5. 1.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
	Junius.			
		ሐናንያ ፡ ሰማዕት ።	Diſcipul. انانيا التلميذ	*Ananias* Martyr.
XXVIII	22	አብርሃም ፡ ይስሐቅ ወያዕቆብ ።	وعيره من القديسين & ſocii ejus ſancti.	ABRAHAM, ISAAC & JACOB.
		ቴዎዶስዮስ ።	ثاودوسيوس	*Theodoſius* Patr. Alex.(n)
XXIX	23	ልደት ፡ ክርስቶስ ።	بطريرك الاسكندرية	NATIVITAS CHRISTI.
		ማርቆስ ።	- - -	*Marcus.*
		ቴዎድሮስ ፡ ወልደ ፡ አንበሳ ፡ ንጉሥ ።	- - -	*Theodorus* Fil. *Leonis, Rex* Æthiopiæ. (o)
		ብላዴ ፡ ወኮቶላስ ፡ ወ	- - -	*Palladius*, & *Cotylas*, &
		አድራማ ።	- - -	*Adramas* & ſocii.
		ብሶይ ፡ ሐራ ።	- - -	*Beſoi* miles
		ምስለ ፡ እኁሁ ፡ ኖር ።	- - -	cum fratre ejus *Nôr*,
		ወእሙ ፡ ዲድራ ።	- - -	& matre ejus *Didarâ.*
XXX	24	ልደት ፡ ዮሐንስ ።	ميلاد يوحنا	Nativitas *Iohan. Baptiſtæ.*
		አባ ፡ ገራን ;	Sic lege· المعمد انبا	Abba *Geranus.*
		- - -	الشهيدة مرتا ✡	*Martha,* Martyr.

JULIUS UNDECIMUS ÆTHIOPUM MENSIS,
ሐምሌ ፡ HAMLE. COPTITIS ابيب አቢብ ፡ ABIB.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Julius.	Junius.			
I	25	ቅፍሮንያ ፡ ሰማዕት ፡	القديسة افرنية العذراء	*Cefronia* Martyr. (p)
		ብንያሚን ፡ ወ	- - -	*Benjaminus* &
		ብዮክ ፡	- - -	*Bejocus.*
II	26	ታዴዎስ ፡	تذكار تداوس	*Thaddæus.* (q)
III	27	ማርያም ፡	Recordatio Thaddæi.	*Maria* aſcetria.
		ሱራፌል ፡ ወኪሩቤል ።	- - -	*Seraphim* & *Cherubim.*
		ቄርሎስ ፡ ሊቀ ፡ ማኅበር ፡ ላዕለ ፡ ንስጥሮስ	القديس الحكيم كريلس (r) رييس	*Cyrillus* Præſes *Concilii Epheſini* cōtra Neſtoriū.
		ክርስቲያኖስ ።	- - -	*Chriſtianus.*
IV	28	ሶፎንያስ ።	- - -	*Sophonias* Propheta.
		ዮሐንስ ፡ ወ	وجود عظام ابوقير	*Iohannes* &
		አቡቂር ።	ويوحنا (s)	*Abukir.*
V	29	ጴጥሮስ ፡ ወጳውሎስ ።	شهادة بطرس وبولس Martyrium.	*Petrus* & *Paulus* Apoſtol.
		ቆውስጦስ ፡ ወ		*Cauſtus.* (t)
		አክሮስያ ።	- - -	*Acroſia.*
		አንስትያ ፡ ለአግሪጳስ ።	- - -	Uxores *Agrippæ.*
		ዴዎርስ ።	- - -	*Deuris* &c.

Sakuel.

(n) Vide *Annotat. N. XXXI.* (o) Iſtius in Hiſtoria noſtra mentionem fecimus 2.6.4.

(p) Variè appellatur hæc virgo martyr; *Afrania* Coptitis ut hic: φεβρώνια, vel ut in Synaxariis vulgaribus legitur: Φευρώνια Græcis. *Febronia* Latinis. (q) Strangulatus fuit, quòd divitem ob faſtum ſuum reprehendiſſet. (r) *Cyrillus* legendum in Calendario Coptico non *Kirleſus*. Arabica hæc ſunt mendoſiſſima; *Sanctus & ſapiens.* Cyrillus *Princeps* ſeu *Præſes* [Concilii contra Neſtorium &] *Patriarcha.* (s) Coptitæ ajunt hoc die: *Inventio oſſium Abukiri & Johannis.* (t) Hujus quoque mentio fit d. 21. Januarii.

Calendarium		Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Æthiop. Julius.	Julian. Junius.			
		ሳቁኤል ፡	- - -	*Sakuel.*
		መርቄሎስ ፡	- - -	*Marcellus.*
		አርድእት ፡ ሰብዓ ፡	- - -	*LXX. Diſcipuli.*
		አበው ፡ ደብረ ፡ አሠ ፡	- - -	*Patres Monaſterii Aſſa.*
		መስቀል ፡ ክብራ ፡	- - -	*Meskel-Kebra* Fœm.
VI	30	ሱቱኤል ፡	- - -	*Sutuel.* i.e. Ezra. (*u*)
		አልሚናስ ፡	- - -	*Almenas* cognom. *Paulus.*
		ቴዎዶስያ ፡ ሰማዕት ፡	- - -	*Theodoſia* Martyr.
		ስጥርኒና ፡	- - -	*Saturnina Aſcetria.*
		- - -	برتلموس الشهيد في مراشد	*Bartholomæus* Martyr in Rashid. i.e. Roletto.
	Julius.			
VII	1	አባ ፡ ሲኖዳ ፡	ابوستوده الاب الكبير(x)	Abba *Synoda.*
		አግናጥዮስ ፡	- - -	*Ignatius.* (*y*)
		ጊዮርጊስ ፡ ካህን ፡	- - -	*Georgius* Sacerdos.
VIII	2	አባ ፡ ብሶይ ፡	ابو بساي بواني	Abba *Beſſoi* Eremita. (*z*)
		ኪርስ ፡	In deſerto Hanîb. هنيب	*Cyrus.*
		አቡርም ፡ ወእኁሁ ፡	- - -	*Aburom* & Frater ejus.
		አቶም ፡ ወአንያኖስ ፡	- - -	*Atom* & *Anianus.*
		ሚሳኤል ፡	- - -	*Miſael.*
		ብላና ፡ ቀሲስ ፡	- - -	*Belana* Presbyter.
		ቤይማ ፡	- - -	*Beimas.*
		ፋውሊ ፡ ዘጣሚ ፡	- - -	*Phaulius* Tamenſis.
IX	3	ቅላውዲያኖስ ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡	- - -	*Claudianus* Patr. Alex. (*a*)
		- - -	هرون الشهيد	*Aron* Martyr.
X	4	ናትናኤል ፡ ዘቃና ፡	- - -	*Nathanael* Cananæus.
		ታኦዶራስ ፡ ወ	عيد تاوىرس	*Theoaras* &
		ቴዎዶሮስ ፡	- - -	*Theodorus.*
		ጎልያን ፡	- - -	*Golianus.*
XI	5	ዮሐንስ ፡ ወ	- - -	*Iohannes*, &
		ስምዖን ፡ ሰማዕታት ፡	- - -	*Simeon* Martyres.
		ገብርኤል ፡ ሊቀ ፡ ጳጳስ ፡	- - -	*Gabriel* Patr. Alex. (*b*)
		ኢሳይያስ ፡ ቀሲስ ፡	- - -	*Eſaias* Presbyter.
XII	6	ሚካኤል ፡ ሊቀ ፡ መላእ	- - -	MICHAEL Archangelus.
		ሆር ፡	انبا هور الشهيد	Abba *Hôr* Martyr. (*c*)
XIII	7	በስንዳ ፡	ابو بسنده اسقف	Abu *Baſenda* Epiſcopus.
		አሞን ፡	امونيوس الشهيد	*Ammon* Martyr.
		ቅዳሴ ፡ ቤተ ፡ ብሶይ ፡	- - -	Dedicatio ædis *Beſſoi.*
		- - -	ابو مقار الكبير	Abu *Macarius* Abbas.
XIV	8	አብሮኮሮስ ፡	- - -	*Prochorus.*
		ይስሐቅ ፡	- - -	*Iſaacus.*
		ጴጥሮስ ፡ ወጳውሎስ ፡	- - -	*Petrus* & *Paulus.*

(*u*) *Sutuel* alibi ሱታኤል ፡ *S*utael, unde hoc cognomen *Esdræ* (quem *ultimum Prophetarum* vocant Æthiopes) venerit, ignoro. Alibi ዕዝራ ፡ alibi ሕስድሮስ ፡ vocatur. (*x*) عيد ابي ستوده *Feſtum Patris Synodæ* habet Calcaſendius. Coptitæ vocant *Patrem* & *Abbatem*, niſi pro كبير malis ſcribere كبير *Magnus*; quia magna de eo prædicantur miracula. (*y*) Vide annotat. *N.* XXXII. (*z*) Hoc nomine diverſi occurrunt, veluti d. 5. *Februarii*, d. 3. *Maji.* & alibi. *Dedicatio ædis* ejus inf. d. 13. hujus notatur. (*a*) Æthiopes legunt *Celadianus.* Coptitarum alii pronunciant *Celadion*, alii *Celadian.* Nonus fuit Patriarcha Alexandrinus hoc menſe mortuus. (*b*) Plures dantur hujus nominis Patriarchæ Alexandrini. Quotus hic intelligatur non conſtat; ut *Aſceta* laudatur ab Encomiaſte. Nomen iſtud habuimus ſupra d. 21. *Februar.* (*c*) Hic vel alius adfuit d. 2. *Decembr.*

Calendarium		Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Æthiop. Julius.	Julian.			
		ኤፍሬም፡	انبا افرام السرياني	Abba *Ephrem* Syrus. (*d*)
XVI	10	ዮሐንስ፡	يوحنا صاحب الانجيل الذهب (*e*)	*Iohannes* Poſſeſſor Evangelii aurei.
		ሠርጸ፡ ሐዋርያት፡	- - -	*Sertza-Havvarjât.*
		- - -	يسيدرس الشهيد بعين الشمس	*Iſidorus* Martyr (in) Heliopoli. (*f*)
XVII	11	ኤፌምያ፡	اوفيمية الشهيدة	*Euphemia.* (*g*)
		እንድርያስ፡ መነኮስ፡ ዘደብረ፡ ሊባኖስ፡ ወ	- - -	*Andreas* monachus monaſterii *Libanus*, (*h*) &
		ባኮስ፡	- - -	*Bacus.*
XVIII	12	ያዕቆብ፡	Diſc. عيد يعقوب التلميذ	*Iacob* frater Domini. (*i*)
		አትናቴዎስ፡ ዘቍል ዝም፡	ابا اطناتيوس الاسقف	*Athanatheus* Clysmæ Epiſcopus. (*k*)
XIX	13	በጠላን፡ ሰማዕት፡	عيد بطلان	*Batalanus* Martyr.
		ቂርቆስ፡	- - -	*Cyriacus* Martyr.
		ሰማዕታት፡ እስና፡	- - -	Martyres Latonopolis. (*l*)
		አቤል፡ ወልዱ፡ ለተክ ለ፡ ሀይማኖት፡	انطونيوس الاسقف	*Abel* è ſodalitate *Teclahaimanoti.* (*m*)
		- - -	- - -	*Antonius* Epiſcopus.
XX	14	በአተ፡ መቅደስ፡ ዘ ሐና፡	- - -	*Introitus ſeu Purificatio Hannæ* (*n*)
		ቴዎድሮስ፡ ሊቀ፡ ሰራ ዊት፡	Martyr. تادرس الشهيد Dux. القايد	*Theodorus* Dux exercitus. (*o*)
		ገብረ፡ ኢየሱስ፡	- - -	*Gabra-Ieſus.*
		ቴክላ፡	- - -	*Tecala.*
XXI	15	ቅ፡ ማርያም፡ ድንግል፡	السيدة العذراء	S. MARIA VIRGO.
		ኡርኤል፡ሊቀ፡መላእክት፡	- - -	*Vriel* Archangelus,
			- - -	*Euſtathius* Antiſtes. (*p*)
		ሱስንዮስ፡	- - -	*Suſneus.*
		በጸሎተ፡ ሚካኤል፡	- - -	*Batzalota Michael.* (*q*)
		አው፡ ክርስቶስ፡	- - -	*Au-Chriſtos.*
XXII	16	መቃርዮስ፡	- - -	*Macarius.*
		ጠራብዮን፡	- - -	*Therapio.*
XXIII	17	ሎንጊኖስ፡	- - -	*Longinus.*
		መሪና፡	- - -	*Marina.*
		- - -	سنوده الشهيد	*Sinoda* Martyr.
XXIV	18	ኖብ፡	- - -	*Nobus.*
		ስምዖን፡	سمعان البطريرك	*Simeon* Patr. Alex. (*r*)
		ተክለ፡ አዶናይ፡	- - -	*Tecla-Adonai.* (*s*)
XXV	19	ማርያም፡ክብራ፡	- - -	*Mariam-Kebra.*

Za-

(*d*) Idem extat d. 7. *Januar.* عيد *Feſtum* habet Calcaſendius, ubi Arabica corrige ſecundum noſtram lectionem. (*e*) Vide *Annotat. N. XXXIII.* (*f*) De hac urbe dicemus infra in *Annotat.* noſtris *N. XXIX.* (*g*) Hæc ſupra adfuit d. 11. *Maji.* & 12. *Junii.* (*h*) Vide *Annotat. N. XXXIV.* (*i*) Idem ſupra commemoratur à Coptitis d. 26. *Octobris.* (*k*) Vide *Annotat. N. XXXV.* (*l*) De hac urbe Ægypti ſupra dictum d. 19. *Januarii* lit. u. (*m*) Et hunc quoque memoravimus d. 24. *Decembr.* & 11. *Maji.* Infra d. 14. *Aug.* plura de eo dicturi. (*n*) Vide *Annotat. N. XXXVI.* (*o*) Vide *Annotat. N. XXXVII.* (*p*) Vide *Annotat. N. XXXVIII.* (*q*) Idem extat ſupra d. 12. *Junii.* (*r*) Quadrageſimus ſecundus Patriarcha Alexandrinus fuit cognomento *Syrus*; veneno ſublatus fertur hoc die. (*s*) Vide *Annotat. N. XXXIX.*

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
Julius.				
		ዘኢየሱስ ።	- - -	*Za-Ieſus.*
		አባ፡ ካራዙን ።	- - -	Abba *Carazûn.*
		አጥሬብዮስ ።	- - -	*Eutropius.*
		- - -	عروج الخنوخ الي السماء (t)	Aſcenſio Henochi in cœlum.
		B አእላፍ፡ ወ፶፻፡ ሰማዕታት፡ በሀገረ፡ አትሪብ ።	الخمس والعشرون الذين استشهدوا باتريب	Duæ myriades & V. mille martyres in Urbe Atribi.
		ቴክላ ።	تكلا	*Thecla* Apoſtolica.
		ቅዳሴ፡ ቤተ፡ መርቆሬዎስ፡ በምስር ።	مكرير كنيسة ابو مرقوريوس بمصر	Encænia ædis Mercurii in Ægypto. (u)
		አንቶኒና ።	- - -	*Antoninus.*
		ቢማኮስ ።	- - -	*Epimachus.*
		ይስሐቅ ።	- - -	*Iſaacus.*
		ኢላርያ ።	- - -	*Hilaria.*
		ቴክላ፡ ወአሞጊ ።	- - -	*Tecla* & *Amogia* Martyres.
		ዲማድዮስ ።	- - -	*Dimadius.* (x)
XXVI	20	ዮሴፍ ።	يوسف النجار Faber lignarius.	*Ioſeph* Sponſus Mariæ.
		ጢሞቴዎስ ።		*Timotheus* Frater Petri.
		ሰላማ፡ Salâma.	- - -	*Frumentius* Æth. Apoſt. (y)
		ሳሙኤል ።	- - -	*Samuel.* (*)
		- - -	يوسف الصديق	*Ioſeph* juſtus. (z)
XXVII	21	አሞኒ፡ ወ	القديس امون	*Ammonius* &
		ትዮጵላ ።	- - -	*Theophila.*
		ፒፋሞን ።	- - -	*Piſamon.* (a)
		ስምዖን፡ ሊቀ፡ ጳጳስ ።	- - -	*Simeon* Patr. Alexand. (b)
		ሕዝቅኤል፡ ነቢይ፡	حزقيال النبي	*Ezechiel* Propheta.
XXVIII	22	አብርሃም፡ ይስሐቅ ወይስራኤል ።	- - -	ABRAHAM, ISAAC & ISRAEL.
		መስቀል፡ ክብራ ።	- - -	*Maſcal-gebra* fœm.
		አድሮኒቆስ፡ ወ	- - -	*Adronicus* &
		አትናሲያ ።	- - -	*Athanaſia.*
		ፊልጶስ ።	- - -	*Philippus.* (c)
		- - -	مريم المجدلية	*Maria Magdalena.*
XXIX	23	ልደተ፡ ክርስቶስ ።	- - -	NATIVITAS CHRISTI
		ፍልሰተ፡ ሥጋ፡ ዘታዴዎስ፡ ሐዋርያ ።	Diſcip. & Apoſtol. تداوس التلميذ الرسول	*Translatio corporis Thaddæi* Apoſtoli.
		ወርሰኖፋ ።	- - -	*Werſanofa.* (d)
XXX	24	መርቆሬ፡ ወ	- - -	*Mercurius* &
		ኤፍሬም፡ አኃው ።	- - -	*Ephrem* Fratres.

 Dedicat-

(*t*) Vide *Annotat.* N.XL.

(*u*) *Martyr ſagittis confixus* in urbe *Bana*, quæ in Thebaide ſeu ſuperiore Ægypto ſita, Πανόπολις Ptolemæo dicta fuit, ſede Epiſcopali clara. *A. Kircher. Ling. Ægyp. reſtit.* pag. 208. & 614. (*x*) Hic variè ſcribitur & effertur, *Dimadius* d. 8. Sept. ut hîc, Apud Coptitas *Demadius* d. 30. Maji *Dumadius* vel *Dumatheus* d. 17. Januar. ut peregrina ſolent. (*y*) Hic ſupra occurrit d. 23. Sept. & d. 18. Decembr. De eo vide annotationes noſtras N. II. & N. XLI. (*) *Equitator Leonis*, de quo egimus ſupra in Comment. Lib. 3. N. 21. §. 2. (*z*) *Joſephum* hunc Latini habent hoc ipſo die unum è ſeptuaginta duobus diſcipulis, atque illum eſſe ferunt, qui ſimul cum *Matthia* in locum Judæ proditoris propoſitus fuerit Apoſtolis. Actor. 1. 23. (*a*) Vide Annotat. N. XLII. (*b*) Supra die 24. hujus *Simonem* Patriarcham Alexandrinum habuimus; hic de *translatione oſſium* ejus agitur, aliàs hoc nomine quinquageſimus primus inter Patriarchas reperitur. (*c*) *Tecla-Haimanoti* ſodalis, ut *aſceta inſignis* laudatur. (*d*) Hæc ſupra occurrit d. 10. Junii.

Calendarium Æthiop.	Julian. Julius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ቅዳሴ፡ቤት፡ዘሱርየል።	- - -	Dedicatio ædis *Surielis.*
		ጳውሎስ።	- - -	*Paulus.*
		እንድርያስ፡ ወማትያስ።	- - -	*Andreas* & *Matthias.*
		- - -	طيماثاوس البطريرك	*Timotheus* Patriarcha. (e)

AUGUSTUS DUODECIMUS ÆTHIOPUM MENSIS

ነሐሴ፡ NAHASSE. COPTIT. مسري መስሪ፡ MASSARI.

Calendarium Æthiop. Auguſt.	Julian. Julius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	25	ዮሴፍ።	- - -	*Ioſephus* Arimathæus.
		ኒቆዲሞስ።	- - -	*Nicodemus.*
		አቦሊ።	ابالي الشهيد	*Obolius* Martyr. (f)
		ጲስጢስ፡ ኤልጲስ፡ ወአጋጲስ።	- - -	Πίϛις. Ἐλπὶς ϗ ἀγάπη tres Virgines. (g)
II	26	አትናስያ።	- - -	*Athanaſia.*
		አውፕራክስያ።	- - -	*Eupraxia.*
		- - -	مينا الشهيد	*Menas* Martyr.
III	27	ሶፍያ፡ንግሥት።	- - -	*Sophia* Regina.
		ስምዖን።	سمعان العمودي	*Simeon* Stylites. (h)
IV	28	መርቆርዮስ።	- - -	*Mercurius* Aſceta.
		ሕዝቅያስ።	- - -	*Hizkias.*
		ማቴዎስ።	- - -	*Matthæus* Eremita.
V	29	ዳዊት፡ ወአኃዊሁ፡ በምድረ፡ ስንጋር።	انبا داود السنجاري Singarienſis.	*David* & fratres ejus in terra Singar. (i)
		አብርሃም።	- - -	*Abraham* Aſceta.
		ተክለ፡ሚካኤል።	- - -	*Tecla-Michael* cantor.
		ፊልጶስ።	- - -	*Philippus.*
		ዮሐንስ፡ ሐራዊ።	- - -	*Iohannes* præf. militum.
		ኢዩልያ።	- - -	*Iulia* Eupraxiæ ſocia.
		ተክለ፡ኢየሱስ።	- - -	*Tecla-Ieſus.*
VI	30	አባ፡ ዊፃ፡ ረድእ፡ ሲኖዳ።	انبا ويصا تلميذ انبا شنوده	Abba *Witza* diſcipulus Shinodæ.
		ኢዩስጣ።	- - -	*Iuſta.*
		ማርያም፡መግደላዊት።	- - -	*Maria Magdalena.* (k)
		ቅዳሴ፡ቤት፡ዘሄሮዳ።	- - -	Dedicatio ædis *Herodæ.* (l)
VII	31	ፅንሰት፡ ማርያም።	- - -	*Conceptio Mariæ.* (m)
		አሮን፡ እኁወ፡ ሙሴ።	- - -	*Aaron* Frater *Moyſis.*
		ጴጥሮስ፡ ሐዋርያ።	- - -	*Petrus* Apoſtolus.

Timo-

(e) *Timotheum* Patriarcham Coptitæ hoc die habent, quo nomine plures dantur, ut in Annotat. N. XI. dicemus.

(f) Iſtud nomen reperitur die 24. Decembr. & 11. Maji. Martyr cum CCLX. ſociis. (g) Vid. *Annotat. N. XLIII.* (h) De hoc ſupra egimus d. 4. Sept. quo die à Græcis celebratur. Ibi vide lit. k. (i) سنجار *Singar.* Copticè *Shingeri* urbs eſt Ægypti, quam habet A. Kircherus in *lingua Ægypt. reſtitut.* Porta 6. c. 21. p. 209. (k) Hanc Coptitæ paulo ante habent die 28. Julii, qui Romanis & Græcis eſt XXII. ejusd. (l) *Herodas* iſte ſupra memoratus fuit die 25. Maji. (m) Vide Annotat. N. XLIV.

Calendarium Æthiop. Auguſtus.	Julian. Julius.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
		ጢሞቴዎስ፡ ቢጸ፡ ዲ/ዮስቆሮስ።	طيماثاوس البطريرك	*Timotheus* Socius Dioſcori. (*n*)
		ናኦዱ።	- - -	*Naodus* i.e. Aod. (*o*)
	Auguſt.			
VIII	1	አልዓዛር፡ ወመቃብያ፡ ወደቂቆሙ፡ ሰብዐቱ።	السبعة الفتية بانطاكية	*Eleazarus* & *Machabæa* & Liberi eorum ſeptem. (*p*)
IX	2	ኦሪ፡ እምስጥኑፍ።	انبا اري (*q*) بسطنوف	*Ori è Setnuf.*
X	3	ሜጥራ።	- - -	*Metra.*
		አባ፡ ቢካቦስ።	Feſt.Cabi. عيد الكباس	Abba *Bicabus.* (*r*)
		ክርስጦፋሮስ።	- - -	*Chriſtophorus.*
XI	4	ሞይሲስ፡ ኤጲስቆጶስ፡ / አውሲም።	- - -	*Moiſis* Epiſcopus *Auſimi.*
		አብጥልማዎስ፡ እም/ኑፍ።	ابطلماوس الشهيد بمنوف العلية	*Ptolemæus* martyr è Memphi ſuperiore. (*s*)
XII	5	ሚካኤል፡ ሊቀ፡ መላእ።	تذكار رييس الملايكة	MICHAEL Archangelus.
		ቆስጠንጢኖስ፡ ነግሠ።	Memoria Princ. Angelorum.	*Conſtantinus* regnavit.
XIII	6	ተወለጠ፡ ራእዩ፡ ለእ/የሱስ፡ በታቦር።	تجلي (*t*) الرب بطور تابور	*Transfiguratio* aſpectus Jeſu in monte *Thabor.*
		ብንያሚን።	- - -	*Benjaminus.*
		አባ፡ ጋልዮን።	- - -	Abba *Gallio.*
XIV	7	ባስሊቆስ።	- - -	*Baſilicus.*
		ዱምያጥ።	- - -	*Damiates.*
		ስምዖን፡ ወዮሐንስ።	- - -	*Simeon* & *Iohannes.*
XV	8	ግንዘተ፡ ድንግል።	- - -	*Pollinctura Virginis.* (*u*)
		ክርስቲና።	- - -	*Chriſtina.*
		ለውሬንትዮስ።	- - -	*Laurentius.* (*x*)
		ማሪና።	- - -	*Marina.*
XVI	9	ህርገተ፡ ሥጋ፡ ማርያም፡	صعود جسد السيدة	*Aſcenſio corporis Mariæ.* (*y*)
		ጊዮርጊስ።	Feſtum Aſſumtionis Mariæ.	*Georgii oſſium* translatio.
		ጌጋር፡ መስፍን፡ ሶርያ።	- - -	*Gegar* Dux Syriæ.
XVII	10	እንጣዎስ።	- - -	*Entheus.*
		አክራጥስ።	- - -	*Acrates.*
		ያዕቆብ፡ ምስለ፡	يعقوب الشهيد	*Jacob* Martyr, cum
		ዮሐንስ፡ ወ	- - -	*Iohanne* &
		አብርሃም።	- - -	*Abrahamo* ſociis.
		አረጋዊ። [ጻድቅ፡	- - -	*Aragavvæus.*
XVIII	11	እለስክንድሮስ፡ ሊቀ፡	- - -	*Alexander* Patr. Alex. (*z*)
		ዮስጢኖስ።	- - -	*Iuſtinus.*
XIX	12	ፊንሐስ።	- - -	*Phinehas.*
		ፍልሰተ፡ ሥጋ፡ ለመቃር/ዮስ።	حمل جسد ابو مقار الي الدير in Monaſterium.	Translatio corporis *Macarii.*

(*n*) Vide *Annotat. N. XLV.* (*o*) Quomodo ex Græco Ἀὼδ *Ehud.* Jud. 3.15. ናኦድ፡ *Naod* factum ſit, docuimus ſupra in *Comment.* Lib. I. c. 8. n. 52. 8. (*p*) Hoc ipſo die tam Græci quàm Latini *ſeptem fratrum Machabæorum* mentionem faciunt, qui ſub *Antiocho* Epiphane cum matre ſua Antiochiæ paſſi ſunt. Vide 2. Machab. 7. 3. (*q*) Vide *Annotat. N. XLVI.* (*r*) Nomen hoc articulum Ægyptiacum ⲡⲓ *Pi* præfixum habet; quæ Syllaba Arabicè abjecta eſt, ne duplex præfigatur articulus; ſine quo ſimpliciter dicitur *Cabus.* (*s*) *Memphim ſuperiorem* habent Coptitæ ad differentiam منوف السفلي *Memphis inferioris.* (*t*) Vide *Annotat. N. XLVII.* (*u*) *Annotat. N. XLVIII.* (*x*) Æthiops meus habet ለወርንዮስ፡ *Lavernius.* Sed procul dubio ſcribendum *Laurentius.* Etenim circa hoc tempus die videlicet X. *Auguſti* memoria ejus apud Latinos & Græcos celebratur. (*y*) Vide *Annotat. N. XLIX.* (*z*) Jam ſupra mentio ejus facta d 22. Aprilis lit. d.

Calendarium Æthiop.	Julian.	Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.	
Auguſtus.		ያዕቆብ፡ ኤጲስቆጶስ።	- - -	*Iaçobus* Epiſcopus.	
XX	13	ሰብዐቱ : ሀደው ።	السبعة الفتية بافسوس	*Septem dormientes.*	(a)
XXI	14	ቅ.ማርያም : ድንግል ።	Septem pueri in Epheſo.	S. MARIA Virgo.	
		ኢሬኔ ።	هراني الشهيدة	*Irene* Martyr.	
XXII	15	ሚክያስ ።	ميخا النبي	*Michæas* Propheta.	
XXIII	16	ሠለስ ፼ ።	- - -	*Tres myriades* Martyres	(b)
		ድምያኖስ : ሰማ ዕት ።	- - -	*Damianus* Martyr *Antiochenus.*	
		ወለተ: አብርሃም:	- - -	*Filia Abrahami.*	
		አብርሃም ።	- - -	*Abrahamus.*	(c)
XXIV	17	ይስሐቅ ።	- - -	*Iſaac* F. Abrahami.	
		ቶማስ ።	- - -	*Thomas* Martyr.	
XXV	18	ተክለ : ሃይማኖት ።	- - -	*Tecla-Haimanotus.*	(d)
		ቢጻርዮን ።	- - -	*Beſſarion.*	
		ያዕቆብ ።	- - -	*Iacob.*	(e)
		እንድርያኖስ: ወ	- - -	*Adrianus,* &	
		አንጦልያ ።	- - -	*Anatolia.*	
XXVI	19	ሳራ: ወሞይሴስ ።	- - -	*Sara* & *Moiſis.*	
		ተክለ: ሰላም: ወ	- - -	*Tecla-Salâm* , &	
		አጋቦስ ።	- - -	*Agabus.*	
			- - -	*Sara* Abrahami uxor.	
XXVII	20	በአሚን: ወእኅቱ ።	- - -	*Baaminus* & ſoror ejus	
		አውዶክስያ ።	- - -	*Eudoxia.*	
XXVIII	21	ሳሙኤል ።	صمويل النبي	*Samuel* Propheta.	
		አብርሃም : ይስሐቅ	الابا ابرهيم واسحق	ABRAHAM, ISAAC	
		ወያዕቆብ ።	ويعقوب	& JACOB.	
		አባ: ብርሰባ ።	- -	Abba *Berſabæus.*	
XXIX	22	ልደቱ: ክርስቶስ ።	تذكار الميلاد المجيد	NATIVITAS CHRISTI	
		አትናቴዎስ ።	Memoria nativitatis glorioſæ.	*Athanaſius.*	
		ገርሲሞስ: ወ	- - -	*Gerſimus,* &	
		ቴዎዶጦስ ።	- - -	*Theodotus* Aſcetæ.	
		ሄሬኔዎስ : ኤጲስቆጶስ ።	- - -	*Irenæus* Epiſcopus.	
		ፍልሰተ: ሥጋ: ዘ	- - -	Translatio corporis	
		ዮሐንስ: ሐጺር ።	- - -	*Iohannis parvi.*	(f)
		ሰላማ ።	- - -	*Salamas* translator librorum.	(g)
XXX	23	ሙሴ: ዘፈረማ ።	(h) موسي اسقف الفرمة	*Moyſes* Epiſc. *Fermenſis.*	
		እንድርያስ ።	- - -	*Andreas.*	

ΕΠΑΓΟ-

(*a*) Vide Annotat. N. L. (*b*) Ab Arianis occiſos prædicat Æthiops noſter. (*c*) *Patriarcha populi Iſraelitici.* Pater credentium commendatur hic ab Encomiaſte, quod ſingulari honore affectus, & *amicus Dei* vocatus fuerit Eſa. 41, 8. (*d*) Vide Annotat. N. LI. (*e*) *Patriarcha & ſtirps Iſraelitarum*; de ſcala cœleſti in ſomnio viſa, Gen. 28 18. hîc canit Poëta. (*f*) Hunc *Johannem Juniorem* habuimus ſupra die 20. Octobr. *Majorem* verò ſeu *Seniorem* die XI. Januarii. (*g*) *Tranſlator librorum* (ſcil. ſanctorum) vocatur ab Encomiaſte, Quis fuerit, & quales libros verterit, de eo diſſerimus latè *in Commentar.* Lib. 3 c. 4. N. 26. (*h*) Hoc die *Calcaſendius* habet عيد موسي [illegible] *Feſtum Moſis* martyris.

ΕΠΑΓΟΜΕΝΑΙ DIES DVODECIM MENSIBVS SVPERADDITI.

ÆTHIOP. ጳጕሜን፡ PAGUEMEN. COPTITIS نسي ንሲ፡ NISSI. (i)

Æthiop. Epagom.	Julian. Auguſt.	Calendarium Æthiopum.	Coptitarum.	Verſio Latina.
I	24	ወቱኪስ፡	Sancti Coptitarum his diebus apud Seldenum non reperiuntur.	*Wetukis.*
		አውሰብዮስ፡ወ		*Euſebius*, &
		ጳኰሚስ፡		*Pachomius.*
		ሞቅሐ፡ዮሐንስ፡	- - -	Carceratio *Iohannis Bapt.*
		አባ፡ብሶይ፡	- - -	Abba *Beſſoius.* (k)
II	25	ቲቶ፡	- - -	*Titus* Pauli Diſcipul. (l)
III	26	ሩፋኤል፡	- - -	*Raphael.* (m)
		ሰራጵዮን፡	- - -	*Serapio.* (n)
		መልከ፡ጸዴቅ፡	- - -	*Melchi-zedek.* (o)
		ዘርአ፡ያዕቆብ፡	- - -	*Zer-a-Iacobus.* (p)
IV	27	ዐምደ፡ማርያም	- - -	*Amda-Mariam.*
		፯አኃው፡ ኅዱራን፡ በ ዐት፡ አሐቲ፡	- - -	*VII. Fratres habitantes in una ſpelunca.* (q)
		ልብርዮስ፡ሊቀ፡ጳጳስ፡	- - -	*Liberius* Patr. Roman. (r)
V	28	ያዕቆብ፡ኤጲስቆጶስ፡	- - -	*Iacobus* Epiſc. Ægypti.
		በርሱማ፡	- - -	*Barſuma.* (s)
		አሞጽ፡ነቢይ፡	- - -	*Amos* Propheta.
		አባ፡መገደር፡	- - -	Abba *Magder.*

ስብሐት፡ ለእግዚአብሔር፡ ለዓለም፡ ዓለም፡ አሜን፡፡

DEO ſit gloria in ſecula ſeculorum Amen.

(i) Quandoquidem Æthiopes & Coptitæ, ſecundum priſcorum Ægyptiorum uſum, duodenis anni menſibus tricenos tantum dies tribuunt, ad ſupplendum *annum ſolarem* neceſſariò quotannis *quini*, quaternis verò *ſeni* dies ſuperaddendi erant, ut docemus infra *in Comment. noſtro* hoc lib. Num. 67. Has *Epagomenas* الشهر الصغير *menſem parvum* à Coptitis vocari docet Seldenus pag. 247. (k) Hoc nomen aliquoties adfuit ſupra d. 5. *Febr.* 3. *Maji* & 29. *Junii.* (l) Idem occurrit d. 18. *Decembr.* & apud Coptitas die 22. *Martii.* (m) *Sanator morborum* exponitur à Poëta, & procul dubio *Archangelus* intelligitur, qui ſupra memoratur d. 13. *Decembr.* (n) Supra extat ሰራጵዮን፡ d. 27. Jan. Alibi ሰራፒዮን፡ adeò variant in peregrinis vocabulis. De eo ſcribit hoc loco Encomiaſtes: *quòd vendiderit ſemetipſum, & pretium diſtribuerit pauperibus proſelytis.* (o) Reperitur quoque ſupra d. 17. Aprilis. (p) *Regis Æthiopiæ* hoc nomen fuit, ſed hic memoratur *prædicator Fidei Evangelicæ.* (q) *Septem fratres S. Felicitatis* Romæ ſub Antonino Imperatore paſſi memorantur in *Martyrologio Romano* die X. Julii. Num iidem ſint dubito. De *Spelunca* enim ibi nihil legitur. (r) Λιβέριος Πάπας Ῥώμης *Liberius Papa Romanus* habetur eodem die in Synaxariis Græcorum. *In martyrologio Romano* non reperiri miror. Trigeſimus ſeptimus fuit numero; Vixit circa annum Chriſti 352. Æthiopes *Patriarcham* vocant, quia nomen Patriarchâ majus in Hierarchia Eccleſiaſtica non habent. (s) Obiit die 9. Febr.

Hæc ſunt, quæ pro inſtituti noſtri ratione de *Sanctis Eccleſiæ Alexandrinæ* dicere voluimus & potuimus. Plura aliquando dicturi, ubi Menologii alicujus Æthiopici copiam nacti fuerimus. Etenim Æthiopica deſumſimus ex *Encomio metrico* Anonymi cujusdam, qui laudes omnium Sanctorum ſecundùm feſta, in Æthiopia uſitata, paucis verſibus perſequitur. Coptica verò ex faſtis *Joannis Seldeni*, illius tractatui de *Synedriis Veterum Ebræorum* annexis, Lib. III. c. 15. pag. 221. mutuati ſumus; idque non exiguo nobis conſtitit labore. Arabica enim mendoſiſſimè impreſſa, & pejus adhuc verſa erant, ut *Oedipum* priùs quàm *interpretem* agere cogeremur. Immortuus fuit eruditiſſimus *Seldenus* huic operi, aliàs procul dubio multa emendaſſet, & melius reddidiſſet. Depravatiſſimum fuiſſe oportet exemplar, ex quo impreſſio facta fuit. Editor quoque imperitiam ſuam ſæpe in tritiſſimis oſtendit; ex. gr. pag. 222. die XXI. menſis ſecundi, ubi pro عيد *Feſtum* legitur سيد *Dominus*, itaque السيدة العذري pro *Feſto virginis* reddidit *Domini Virginis.* Quæ viro illi ſummo tribuenda non ſunt. Omittimus infinita alia, ubi ر à ن diſtinguere non potuit, ut cum p. 243. pro ذهب *Aurum* legit رهب [corr. راهب] *Monachum.* Ut taceamus errores in nominibus propriis. Non enim peregrina tantùm nobiſque ignota malè expreſſit, ſed & notiora; ut cum pro مكسيمس *Maximus* legit ملسيمس *Mileſimus* & d. 22. Martii pro قرقس *Cyriacus* legit *Cerceſius*, quod tamen legendum erat مرقس *Marcus*: pro كريلس *Cyrillus* d. 3. Julii *Kirleſius*, & alia talia innumera, quæ ſtudioſus lector comparatione noſtri laboris facilè deprehendet. Hæſimus tamen, fortaſsis etiam allucinati ſumus in non paucis, quæ lectores talium peritos æqui boni que conſulere rogamus.

ANNO-

ANNOTATIONES
Ad
Dies nonnullos præcedentis Calendarii, qui prolixiorem expoſitionem requirere videbantur.

N°. I. Die 3. Decembr. Introitus Mariæ in Templum] Præſentatio beatæ Dei genitricis *Virginis Mariæ* in templo, tertio ætatis anno à parentibus facta, hic intelligitur; quæ *die 21. Novembr.* in menologiis Latinorum & Græcorum celebratur, & in vita ejus, quam Æthiopicè MSſam. poſſideo, pluribus commemoratur. ሰዕርግ: In *templum interius, ſeu ædem ipſam ingreſſam fuiſſe, Mariam* imperitè tradunt Alexandrini; cùm tamen ſciant nemini niſi Sacerdotibus illud intrare licuiſſe. Addunt: *ſollicitè educatam & magnâ virtutum famâ per univerſam regionem Iſraelitarum celebratam: denique conſilio ſacerdotum decimo quinto ætatis anno Ioſepho deſponſatam fuiſſe.* Sed nullam addunt cauſam, cur tam clara, tot tantisque virtutibus ornata, & formæ excellentis Virgo non alicui ex filiis præcipuorum Sacerdotum, ſed pauperi opifici, fabro ſcilicet lignario, ſine ulla dote deſponſata; & poſtea adeò ſine omni cura relicta fuerit, ut quid ageret, quando vel ubi paritura eſſet, nemo quæreret: nec etiam Hieroſolymis in loco quodam commodo,
Luc. 2, 7. ſed ut paupercula Bethlehemi pareret, atque *infantem reclinaret in præſepio, quia non erat locus in diverſorio*: tandem, *cum dies purgationis ejus impleti eſſent, ut ſiſterent Ieſulum Domino*, à Sacerdotibus in templo non exciperetur, nec ullo inſigni honore afficeretur, ſed tanquam ignota non niſi à *Simeone* & *Anna* Propheti ſſa ſalutare-
d. c. v. 27. tur. Et ille quidem non famâ adventus ejus permotus, ſed in ſpiritu [h. e. inſtinctu Spiritus S.] in templum venerat. Plura qui de celebritate hac ſcire volet, conſulat *notas Baronii* ad dictum diem, & allegatos ab eo autores, & videat, quomodo dubiis iſtis reſpondeant.

N°. II. Die 18. Decembr. S. FRUMENTIUS] *Æthiopiæ* verus hic eſt *Apoſtolus*, cui ſoli converſionem ſuam Habeſſini debent; qui illum mutato nomine SALAMAM vocaverunt, ut in Hiſtoria noſtra docuimus L. 1. c. 2. §. 14. Baronius in Martyrologio Romano *S. Frumentium à S. Athanaſio apud Indos Epiſcopum ordinatum* reperiens, in notis ait: *Vixiſſe iisdem temporibus alium Frumentium Auxumeos in Ægypto Epiſcopum* &c. Ignorans ſcilicet *Auxumin* [rectius Axumam] *Metropolin Æthiopum* eſſe, iſtosque à veteribus cum Indis ſæpiſſimè confundi; prout luculenter demonſtravimus cùm in Hiſtoria noſtra dict. loc. & Lib. 1. c. 1. §. 9. & ſeqq. tùm in Commentario Lib. 1. c. 1. n. 23.

N°. 3. Die 24. Decembr. Tecla-haimanot] De celeberrimo hoc Æthiopum Sancto commodius nobis viſum fuit infra Num. XXXVIII. tractare.

N°. III. Die 1. Januar. Stephanus protomartyr] Diſcrepant hîc Alexandrini & ab Eccleſia Latina atque Græca: & à ſe invicem. Nam Coptitæ *inventionem oſſium ejus* in hunc diem: *martyrium* verò in XV. Septembris transferunt: Æthiops autem meus dubitat, fatetur tamen diſcrepantiam hic dari; alios enim *martyrium*: alios *inventionem reliquiarum* in hunc diem collocare.

N°. IV. Die 5. Januar. Ausgenius martyr] Hoc modo tam in Coptitarum quàm Æthiopum faſtis legitur. Hi ſcribunt: *quòd ſignum ſtellarum, quas Conſtantinus M. viderat, interpretatus fuerit, & centeſimo decimo ætatis anno martyrium gladio truncatus conſummaverit.* Corruptum mihi videtur vocabulum ex Græco Εὐγένιος *Eugenius.* Nam niſi valdè fallor, ille eſt, *qui cum Macario à Iuliano Apoſtata tormenta varia paſſus; & tandem gladio cæſus fuit.* In Arabia eum collocat

Marty-

Martyrologium Romanum die XX. Decembr. Illius ergò notitiam ſatis habere potuerunt Alexandrini. Et cùm iſte martyr *centum & decem* annos vixerit, Conſtantinum & ſequentes Imperatores uſque ad impium illum Julianum bene noſſe poterat.

N°. V. Die 8. Januar. Benjaminus] Patriarcha Alexandrinus XXXVIII. fuit, ſectæ Jacobitarum. Hujus tempore *Saraceni Ægyptum occupaverunt*, dedente ſe illis Præſide Heraclii Imperatoris, nomine *Mekaukes* & ipſo Jacobitâ. Nam perſecutionum pertæſus, quas ſectæ ſuæ homines à Melchitis perpetuò experiebantur, maluit Muhammedanorum, tunc temporis Chriſtianos variis promiſſis pellicientium, ditionem ſubire, quàm perpetuas vexationes Græcorum pati. Interim latuit *Benjaminus*, donec juſſu Omari, tertii à Muhammede Saracenorum Principis, ab *Amro Ibn-el-Aſs* i. e. *Filio Aſſi* occupata Ægyptô, ſecuritas & protectio illi promitteretur. Deplorando exemplo; *Si Chriſtiani ob diſſenſiones circa ſacra alii alios ita exagitent & perſequantur, ut tutelam & ſecuritatem apud Chriſtiani nominis hoſtes quærere cogantur.* Magna tunc mutatio inceſſit, Græcis expulſis, & Melchitis cum Patriarcha ſuo Georgio fugientibus, Jacobitæ ſub imperio Muſulmannorum prævaluerunt. De perſecutione ipſa, quam Jacobitæ à Melchitis antea paſſi erant, ſic ſcribunt Æthiopes in vita Samuelis Manuſcriptâ:

ወእምዝ ፡ ኮነ ፡ ሀቢይ ፡ ስደት ፡ እምኀበ ፡ ንጉሠ ፡ ሮሜ ፡ በእንተ ፡ ሀይማኖት ፡ ርትዕት ፡፡ ወሰደድዎ ፡ ለአባ ፡ ብንያሚን ፡ ሊቀ ፡ ጳጳሳት ፡ ዘእለስክንድርያ ። እስመ ፡ ፈቀደ ፡ ይቀትሎ ፡ ብእሲ ፡ ዘተፈነወ ፡ እምንጉሠ ፡ ሮሜ ። ወአምጽኡ ፡ መጽሐፈ ፡ ኬልቄዶን ፡ ወአዘዙ ፡ ይጽሐፉ ፡ ኵሎሙ ፡ አበው ፡ በሀይማኖት ፡ ኬልቄዶን ። ወተሠይመ ፡ ካልእ ፡ ህየንተ ፡ አባ ፡ ብንያሚን ። &c.

Poſtea facta eſt magna perſecutio juſſu Imperatoris Romani propter Orthodoxam Fidem. Et expulerunt [ſede ſua] Abba Benjaminum Patriarcham Alexandrinum. *Quem occidere volebat homo quidam miſſus ab Imperatore Romano. Et attulerunt librum Chalcedonenſem* (a): *& juſſerunt ut omnes presbyteri ſubſcriberent* Fidei Chalcedonenſi. *Et conſtitutus fuit alius in locum Abba Benjamini.*

Sequitur deinceps perſecutio *Benjamini*, ejusque aſſeclarum manu militari per ſylvas & ſaltus, per invia & avia usque in deſertum. Frater *Mekaukis* odio ſectæ in Nilum præceps datus occaſionem iſti dedit ad Saracenos deficiendi. De qua re *Georg. Elmacinus in Hiſtoria Saracenica* Lib. I. c. 3. p. 29.

وكان المقوقس عاملا علي مصر من
جهة هرقل فاجتمع هو واكابر القبط
وصالحوا عمرا بن العاص علي ان
يودوا الجزية &c.

Erat autem *Mekaukes* Præſes Ægypti nomine *Heraclii*: Et convenerunt ipſe & primores Coptitarum, & pacem fecerunt cum *Amro Aſſi F.* eo pacto ut tributum ſolverent.

Duas enim conditiones Muhammedis ſucceſſores victis proponebant; *ut vel Islamiſmum amplecterentur : vel tributa ſolverent*, ut ibidem dicitur. De *Patriarcha Benjamino* verò idem ſic ſcribit pag. ſeq.

في سنة عشرين للهجرة كتب عمرو بن
العاص لبنيامين بطريرك الاسكندرية
لليعاقبة امانا فحضر بفرح عظيم بعد ان
غاب عن كرسيه ثلث عشرة سنة منها
عشر في مملكة هرقل وثلاث في مملكة
المسلمين ❀

Anno vigeſimo Hegiræ ſcripſit *Amrus Alaſſi F. Benjamino* Patriarchæ Alexandrino Jacobitæ libellum ſecuritatis. Itaque reverſus eſt gaudio magno, cùm à ſede ſua abfuiſſet *tredecim annos.* Decem ſub imperio Heraclii: & tres ſub imperio Muslimorum.

(a) Symbolum Concilii *Chalcedonenſis* tunc temporis inter Melchitas & Jacobitas controverſum.

Benjaminus quoque occurrit die 13. Auguſti, qui à ſanctitate & integritate vitæ commendatur; Idemne an alius ſit, non liquet.

No. VI. Die 10. Januarii. Jejunium Æthiopibus ጋሃድ፡ dictum] Vigilia *Baptiſmi Chriſti* ſeu *Epiphaniorum* intelligitur. Coptitæ vocant صوم (b) الغطاس *Iejunium immerſionis*; (de qua die ſequente) idque ſtrictiſſimè obſervant الى الغروب *usque ad veſperam*, id eſt: *usque ad occaſum Solis*, ut ne tantillum quidem deguſtent; imò teſtibus PP. Societatis mori malint, quàm ſemipoculum aquæ ebibere in die jejunii, ut ſupra diximus in Commentar. Lib. 3. c. 6. N. 63. Duas tales vigilias ſcil. hanc & *Nativitatis* hoc pacto rigidè obſervant, teſte W*ansleb. Hiſtor. Eccl. Alexandrinæ Lib. 2. c. 18. p. 75.* Aliàs tantùm usque ad horam tertiam pomeridianam jejunant.

No. VII. Die 11. Januarii. Epiphania ſeu Theophania] Non memoria *Magorum*, vulgò *trium Regum*; ſed Baptiſmi Chriſti in toto Oriente, & in Alexandrinâ Eccleſia hoc die celebratur, ut amplè docuimus in Commentario noſtro Lib. 3. c. 6. n. 54. Coptitæ diem *immerſionis ſanctæ* vocant, ut die præcedente diximus. Item عيد الحميم *Feſtum Balneationis* d. cap. 6. n. 64. §. 9. lit. ſ. quia ſe aquâ mergunt, quod & Habeſſini hac die magnâ hilaritate peragunt; quamobrem illis reiteratio baptismi immeritò exprobratur, ut diximus in Hiſtoria noſtra Lib. 3. c. 6. §. 43. Alexandrini triduô illud celebrant. Nobis Septentrionalibus oppidò incommodum foret iſtos dies in fluminibus gelu rigentibus feſtos agere, ut, niſi in thermis noſtris, nimium triſtis iſta feſtivitas nobis futura eſſet. Quam ob cauſam in Occidente in deſuetudinem veniſſe cenſeo.

No. VIII. Die 21. Januarii. Obdormitio S. Mariæ Virginis] Diximus in notis ad *Epiſtolam Zara-Iacobi* Regis Æthiopiæ pag. 303. lit. ſ. diem *obitus S. Mariæ Virginis* non convenire cum traditione Eccleſiæ Romanæ; etenim Latini pariter ac Græci *mortem* ejus non diſtinguunt ab *aſſumtione* ejus. At Alexandrini differentiam faciunt inter Κοίμησιν *Obdormitionem* & Μετάστασιν *Translationem*; illam hoc die XXI. *Ianuarii*, qui nobis 16. eſt, celebrant; ejusque animam à choro Angelorum ſolemniter in cœlum ſublatam, & corpus ab Apoſtolis in *Gethſemane* ſepultum, die verò XVI. *Auguſti* in cœlum aſportatum, ac ibi animæ redditum fuiſſe tradunt.

No. IX. Die 15. Feb. Hippolytus] አቡሊዮስ፡ Æthiopibus *Papa Romanus* vocatur; ſicuti indicavimus in *Comment.* N. XXX. § 103. ubi etiam Canones ejus recenſuimus. A *Græcis* & *Ruthenis* hoc ipſo die, qui illis eſt Januarii trigeſimus, cum multis aliis ſanctis Sociis commemoratur, nec non Πάπα Ῥώμης *Papa* [urbis] *Romæ* in Synaxariis illorum appellatur. Sub *Claudio* paſſus dicitur, non illo vitrico & anteceſſore Neronis, quia tunc temporis perſecutio Chriſtianorum nondum cœperat, ſed *Gallieni* ſucceſſore, circa Annum Chriſti 267. qui ſtrenuus miles, at Chriſtianorum infenſiſſimus hoſtis fuit. *Epiſcopum Portus Romani* eum fuiſſe cenſet doctiſſimus *P. Papebrochius* in notis ad Januarium Græcorum metricum dicto die trigeſimo, ac pollicetur illuſtrationem hiſtoriæ illius ad diem XXII. Auguſti, quô à Latinis colitur. Miraculum de eo refert Encomiaſtes; *quòd corpus ejus, quamvis ſaxo pedibus appenſo, mari innataverit, nec ſubmergi potuerit*; ut hoc & ſequenti die narratur.

No. X. Die 10. Februar. Esdras] እስድሮስ፡ hoc loco vocatur, alibi rectiùs ſecundum Hebraicam enunciationem עזרא. ዕዝራ፡ *Ezra.* Quin & ሱቱኤል፡ *Sutuel* apud noſtrum Poetam appellatur die 6. Julii. Ibi vide lit. u. Hunc *reſtauratorem Bibliorum* vocat Encomiaſtes. In qua re traditionem multorum Patrum ſequuntur Æthiopes: *quaſi libros ſacros Vet. Teſtamenti in captivitate Babylonica omnino deperditos reparaverit, & inſpirante Spiritu Sancto rurſus è memoria ſua quaſi de novo deſcripſerit.*

Sic

(b) Sic etiam lege in *Calcaſendianis* die X. hujus menſis.

Sic enim de eo autor Organi :

ዐገሠ፡ ፵ ጽባሐ፡ ኢይትጋባእ፡ እስከ፡ ይፌጽም፡ አጽሕፈ፡ ቃለ፡ ኦሪት፡ ወነቢያት፡ ዘአውዓዮ፡ ናቡከደነጾር፡ ንጉሠ፡ ባቢሎን።

Ezra quadraginta dies non requievit, donec abſolveret deſcriptionem Librorum Legis & Prophetarum, quos comburi juſſerat Nebucadnezar *Rex Babylonis.*

Quæ deſumta ſunt ex IV. Lib. Ezræ apocrypho cap. 14. 21. & ſeqq. ſpeciatim v. 40.

No. XI. Die 13. Februar. Timotheus] Plures dantur hujus nominis Patriarchæ Alexandrini, quos non diſtinguunt autores quibus ego utor, niſi quod Encomiaſtes Jacobita hunc *Timotheum* laudet, quod *Eutychem* cum ſequacibus ſuis igne verbi ſui quaſi cremaverit; ſic enim loquitur :

ውዕየ፡ በነደ፡ ቃሉ፡ እለ፡ ተአምኑ፡ በትምህርቱ፡ ለዐለው፡ አውጣኪ።

Arſerunt flammâ prædicationis ejus, qui crediderunt doctrinæ hæretici Eutychis.

Ex quo ſimul conſtat Jacobitas Eutychianos non eſſe. Nam, *Timotheus* qui hoc menſe mortuus eſt, trigeſimus ſecundus Patriarcha Jacobita ſine dubio fuit, *Aſterio* Melchitarum Patriarchâ tunc exiſtente.

No. XII. Die 12. Martii. Melagius Martyr] Arabicum ملاجي *Melagi.* Æthiopes ſcribunt ሜላዚ፡ *Melazi.* Inde apparet, quòd Æthiopes à Coptitis: non verò hi ab illis Synaxaria ſua acceperint. Quippe ዘ፡ *Æthiopicum* Arabicè per ز benè exprimi poteſt; at viceverſa ج *Arabicum* exprimere non poſſunt Æthiopes niſi per ዘ፡ *Z.* vel rectius per ſuum ዠ፡ Amharicum.

No. XIII. Die 16. Martii. Michael Patriarcha Alexandrinus] De hoc ſcribit Encomiaſtes, quòd pax in terra fuerit, & cœlum pluviam dederit illius tempore. Χαηλ خايل *Chael* per Aphæreſin ſcribunt Coptitæ. Obiit hac die. *Quadrageſimus ſextus* Patriarcha Alexandrinus fuit; alius ſequitur die 20. hujus.

No. XIV. Die 17. Martii. Abba Garima] Unus è novem Sanctis Fidei propagatoribus in Æthiopia fuit; de quibus in *Hiſtor.* noſtra, 3. 3. 4. & in *Commentar.* 3. 3. N. 18. §. 4. & 5. De æde & monaſterio ejus in Tigra ſcribunt Patres Societ. quod ibi fuerit ſepultus; *In addit. ad relat. Æthiop.* alibi ſæpe allegatis Lib. V. c. 2. pag. 279.

No. XV. Die 22 Mart. Feſtum Palmarum] ſeu احد الشعانين *Dominicam Palmarum* Philip. 4. tit. vocant Coptitæ. *Calcaſendius* die 24. hujus illud habet. Æthiopes ሆሳዕና፡ *Hoſanna* appellant: Arabicum vocabulum (quod in Golio non reperitur) corruptum videtur ex Syriaco ܐܘܫܥܢܐ Græcè ὡσαννὰ *Hoſanna.*

No. XVI. Die 29. vel *ſecundum Calendar. Vulgatum* die 25. Martii. Feſtum Conceptus Chriſti] Vulgò *Feſtum Annunciationis.* Eodem die ac in Eccleſia Latina & Græca celebratur. Coptitis dicitur : *Annunciatio Angeli Gabrielis Dominæ facta.* Calcaſendius hoc die habet جمعة الصلبوت *Feriam ſextam crucifixionis.* Ital. *Venerdi ſanto.* Nobis Charfreytag.

No. XVII. Die 10. Aprilis. Gabriel Patriarcha Alexandrinus] Septuageſimus fuit numero. ወልደ፡ ቶራይክ፡ Filius *Toraik.* Laudatur ab Encomiaſte, quòd precibus & adhortationibus ſuis Æthiopiæ motus ſedaverit. Literatus fuit: Canones & alios nonnullos rituales libros compoſuit. Alius adfuit die 21. *Febr.* & XI. Julii.

No. XVIII. Die 30. Aprilis. Marcus Evangeliſta] Mariæ filium eum vocat Encomiaſtes, ejusque martyrium hoc loco deſcribit, *quòd funibus tractus fuerit tanquam taurus in bovile : cùm tandem comburere voluerint eum, pluvia ſuperveniens ignem extinxerit.*

No. XIX. Die I. Maji. Nativitas Mariæ.] Æthiopes cum Coptitis diem nativitatis beatiſſimæ Virginis *Calendas Maji* eſſe firmiter perſuaſum ſibi habent.

Sic enim notatum in Calendariis eorum reperitur. Idem tradit Rex Æthiopiæ *Zera-Iacobus* in epiſtola ſua; ſuprà Lib. 3. c. 3. n. 30. §. 10. Idem bis extat *in vita S. Mariæ*, quam Æthiopicè manuſcriptam poſſideo. Ne tamen traditionem Eccleſiæ Latinæ & Græcæ negligerent, etiam *X. die Septembr.* ſecundum computum ſuum, eam commemoraverunt; & ne S. Virgo bis nata videretur, encomiaſtes meus ad illum diem addit: *prout Macarius ſcripſit.* Id eſt, *ſecundùm Macarii traditionem.*

No. XX. Die 2. Maji. Theodorus] *Filium Pachomii* habent Coptitæ, ſcilicet *ſpiritualem*, id eſt, diſcipulum & ſectatorem. Fuit enim ejus in præſulatu Succeſſor, ſeu *Antiſtes Ordinis monaſtici.* A Græcis die poſt Pachomium, decima ſexta hujus, colitur: à Latinis verò die XVIII. Decembr. Seldenus in Calcaſendianis ait: *Græcos Theodoræ virginis martyrium huic diei tribuere*; quod ego in Synaxariis eorum non reperio, niſi d. 2. Aprilis, ubi τῆς Παρθενομάρτυρος Θεοδώρας *Virginis martyris Theodoræ* mentio fit, quæ huc non ſpectat.

No. XXI. Die 4. Maji. Johannes Patriarcha Alexandrinus] Iſtius mentio fit ſupra d. 1. *Decembr.* & ibi not. c. Laudatur ab *ædificatione Eccleſiarum*, quâ in re annonâ adjutus dicitur ab Imperatore *Zenone.* عيد يحنس *Feſtum Iohannis* in Calcaſendianis legendum opinor.

No. XXII. Die 5. Maji. Jeremias] Hæc genuina ſedes eſt iſtius Prophetæ. Etenim *Calendis Maji*, die ſcil. proximâ in menologiis non tantùm Græcorum, ſed & Latinorum omnium reperitur, teſte *Baronio* in notis ad h. locum. Coptitæ memoriam ejus bis celebrant, hîc & VIII. d. *Septembris.* Æthiopes verò die 21. Januarii.

No. XXIII. Die 7. Maji. Athanaſius] *Magnus* intelligitur, Orthodoxæ Fidei ὑπερασπιστής. Vigeſimus Patriarcha Alexandrinus. *Apoſtolum* vocant Coptitæ: rectiùs رسولي ሐዋርያዊ: *Apoſtolicum virum* Æthiopes. In Calcaſendianis lege اثناسيوس *Athanaſius.* Fuerunt etiam alii hoc nomine Patriarchæ. Secundum habuimus ſupra d. 9. & 19. Septembris. Coptitæ unum habent die 20. Novembr.

No. XXIV. Die 9. Maji, qui nobis vulgò quartus eſt. Inventio Crucis] Latini die proximè antecedente, die videlicet 3. hujus menſis, eandem commemorationem in Martyrologio Romano habent. Græci hoc quidem loco de ea ſilent. Eandem tamen narrant die 14. *Septembris*, quo die *Exaltatio Crucis* in Eccleſia Latina celebratur. Encomiaſtes noſter dicto die *Crucem inventam & indiciò mortui reſuſcitati cognitam* tradit. *Funus enim*, ut Sulpitius Severus loquitur, (c) *attactu patibuli Chriſti redivivum inter ſpectatores ſuos adſtitit.* Quæ hodie communis Eccleſiarum Orientis atque Occidentis eſt traditio; at olim alii autores plurimi (d) tradunt: *Fœminam tantùm quandam illuſtrem, gravi morbo laborantem, admotâ verâ Chriſti cruce convaluiſſe.* Sunt tamen qui de re geſta planè dubitent, non tantùm ob variantes circumſtantias, ſed maximè ob *Euſebii* ſilentium, qui Helenæ tunc temporis Hieroſolymis acta accuratiſſimè perſcribens, imò aream templo ædificando repurgatam narrans, nihil prorſus neq; de cruce inventâ, neque de miraculis editis refert: præſertim quòd & *Gelaſius Papa* cum LXX. Epiſcopis in Concilio Romano congregatis (e) generatim loquendo, *Scripta de inventione S. Crucis Dominicæ, ſi ad Catholicorum manus pervenerint*, cum cautela legere jubeat. Quam ſententiam &
1. Theſ. 5. nos ſecundum verba Apoſtoli ab ipſo allegata: *Omnia probate, quod bonum eſt tenete,*
20. amplectimur. Aliàs memoria S. Crucis apud Alexandrinos ſæpius recurrit, videlicet d. 16. 17. & 18. Septembr. *Cyriacus*, cujus d. 5. Octobr. mentio fit, *locum S. Crucis Helenæ oſtendiſſe* fertur. *Apparitionem ejus in Golgotha* die 12. Maji; denique d. 10. Martii *Inventionem* illius rurſus narrant; eo ipſo fatentes, quòd tempus hujus facti incertiſſimum ſit.

No. XXV. Die 12. Maji. Johannes Chryſoſtomus] Coptitæ & Æthiopes

(c) Hiſtor. Eccleſ. Lib. II. c. 48. 13. (d) Theodoretus, Socrates & Sozomenus. (e) Diſt. XV. cap. Sancta Rom. Eccleſ. 3. 5. *Item Scripta.*

thiopes Græcum χρυσόστομος ſuâ linguâ reddiderunt *Os aureum.* Homilias ejus Æthiopicè verſas habent Æthiopes, ſed qualis autor eſſet iſte *Os aureum* diu hæſerunt Patres Societ. in Æthiopia, donec Patriarcha eorum *Alphonſus Mendez* Græce doctus, illis ſignificaret *Chryſoſtomum* intelligi.

N°. XXVI. Die 14. Maji. Pachomius pater Sodalitatis] Coptitarum vocabulum الشرك *Communionem* ſeu *Conſociationem* denotat. Nam Pachomius quia regulas vitæ ſolitariæ conſcripſit, quaſi alter Pater ſeu Inſtitutor Sodalitatis monaſticæ haberi poteſt; hinc Κοινόβια *Cœnobia* Græcis à communi vivendi ratione appellata. De diſcipulo & ſucceſſore ejus Theodoro ſupra die 2. hujus dictum. Sed vereor, ne proprium σύμμαχος *Symmachus* Coptitæ pro appellativo *Commilito* acceperint; ita ut ابو الشرك dicatur quaſi *conſors militiæ, Contubernalis*; quod ex Commentariis eorum aliquando pleniùs cognoſcemus.

N°. XXVII. Die 20. Maji. Elesbaas] Aliàs *Caleb* Æthiopibus dictus, Rex fuit Æthiopiæ noſtræ, *S. Aretæ* ejusque ſociorum martyrum *Negranenſium*, quos impius *Dunavvas* (*f*) Rex Homeritarum ſectâ Judæus crudeliſſimè occiderat, àcerrimus ultor & vindex, ac ob id tam à Græcis quàm à Latinis in Sanctorum numerum relatus die 27. Octobris. Laudatur ab Encomiaſte meo quòd *coronam ſuam Hieroſolymam miſerit, ut ibi in ſignum depoſitæ potentiæ ſuæ ſuſpenderetur* (*g*). Prout diximus in Hiſtoria noſtra Lib. 2. c. 4. §. 22. & in Commentar. d. lib. n. XXI.

Plura de eo reperiuntur apud *Nicephorum* Lib. 17. c. 6. apud *Metaphraſten* de S. Areta d. 24. Octobris, & apud *Cedrenum* anno quinto Imperatoris Juſtini. *Martyrum* autem *Negranenſium* CCCXL. mentio fit apud Æthiopes die 26. *Novembr.* In Martyrologio verò Romano die 24. *Octobris.*

N°. XXVIII. Die 25. Maji. Salome Mariæ ſocia] Hoc die in Calcaſendianis legendum conjicio عيد سلومة *Feſtum Salomes.* Deſcribitur in homilia Theophili manuſcripta tanquam *obſtetrix, & individua S. Mariæ comes, & ſocia itineris in Ægyptum.* Inter Apocryphos à *Gelaſio* refertur (*h*) *Liber de nativitate & obſtetrice Salvatoris.* An adhuc reperiatur, & an ibi de Salome agatur, me latet.

N°. XXIX. Die 19. Junii. Anub-Biſſojus] Hoc nomen Ægyptiacum ወርቅ፡ ጽሩይ፡ *Aurum purum* exponit Poeta meus; πινουβ enim Copticè *aurum* eſt. Martyrium perfecit in urbe ሀይ፡ ፀሐይ፡ Arab. عين الشمس *Oculus* ſive *fons Solis.* *Heliopolis* Græcis. Hebraicum כהן און Gen. 41. 45. 50. Vulgata reddit: *Sacerdotem Helio*p*oleos.* *Regia Pharaonis* olim, ſecundum Abulfedam, nunc deſtructa. Plura de hac urbe habet Seldenus in annotat. ad d. XVII. Junii. pag. 244. ብሶይ፡ & ኖብ፡ die V. Febr. tanquam diverſi Sancti ponuntur; Verùm ኖብ፡ & አኑብ፡ non differunt. Ille paulò inferiùs d. 23. Junii reperitur.

N°. XXX. Die 25. Junii. Pilatus & Procla conjuges] Et Pilatum ſalutat Poeta noſter & Uxorem ejus. Illum, quòd lauerit manus in ſignum innocentiæ Chriſti: hanc, quòd dehortata fuerit maritum. Græci in Synaxariis ſuis iſtam habent die XXVII. Octobris, his verbis τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ [μνήμη] τῆς ἁγίας Πρόκλης Συζύγου τοῦ Πιλάτου. *Hoc ipſo die memoria S. Proclæ conjugis Pilati.* At Latini eam ignorant.

N°. XXXI. Die 28. Junii. Theodoſius Patriarcha Alexandrinus] Duo hujus nominis in Catalogo Patriarcharum apud Ath. Kircherum reperiuntur; trigeſimus tertius; & ſeptuageſimus nonus. Primus laudatur à Poeta meo Jacobitâ ob fidem Orthodoxam, ob quam multas ærumnas & exilium perpeſſus fuerit. Vereor ergo ne idem ille ſit, quem Kircherus Archihæreticum vocat, à quo Theodoſiani acephali dicti.

N°. XXXII. Die 7. Julii. S. Ignatius] Iſte *Sedem Petri* obtinuiſſe dicitur ab Encomiaſte, non quidem Romanam, ſed *Antiochenam.* Quia *tertius poſt beatum Apoſtolum Petrum Antiochenam rexiſſe* dicitur *Eccleſiam* in Martyrologio Romano

(f) Dunaas aliis, aliis malè Damianus. (g) Hic genuinus ſenſus eſt carminis in Hiſtor. noſtra dict. loc. §. 39. allegati. (h) Diſt. XV. c. *Sancta Rom. Eccleſ.* ſupra allegato.

d. 1. Februarii. At Græci in Synaxariis ſuis illum *ſecundum* dicunt *Antiochiæ Epiſcopum* τ̃ ἀποςόλων διάδοχον *Apoſtolorum ſucceſſorem.* De qua re videſis *Baronium* in notis ad dictum Martyrologium illo die.

N°. XXXIII. Die 16. Julii. Iohannes poſſeſſor Evangelii aurei] Arabica Coptitarum verba ſic legenda & exponenda cenſemus. Encomiaſtes meus dicit, quòd Pater iſtius Johannis, vir magnificus, ſibi fieri curaverit *Codicem Evangeliorum aureum.* Res notatu digna, exemplô in Europa carens. *Argenteum* quidem *Codicem* habemus Evangeliorum ab *Vlphilâ* Gothorum in Mœſia Epiſcopo circa annum Chriſti 360. Gothicè translatorum; quæ cum Islandica, Suecica & Latina lingua *Stokholmiæ* Anno 1671. impreſſa ſunt. Monumentum antiquitatis haud ſpernendum, à *tegumento argenteo* ita dicitur, & nunc in Bibliotheca Upſalienſi aſſervatur. Quomodo comparatus fuerit aureus ille Codex ex Synaxariis Auſtralium Eccleſiarum, ſcilicet Æthiopum & Coptitarum, aliquando diſcemus, fortaſſis etiam quonam evaſerit. Cæteroquin iſte Dominus Johannes ab abſtinentia & emaciatione corporis ſui nimiâ à Poeta impensè laudatur.

N°. XXXIV. Die 17. Julii. Dabra-Libanus] Nomen eſt Monaſterii totius Æthiopiæ præcipui in Shewa ſiti; de quo egimus *in Hiſtor.* noſtra 3. 3. 17. & in *Commentario* hoc libro Num. XXV. *Corruptè* in veteribus tabulis Geographicis *Bilibranos*, & pejùs adhuc in addit. PP. Societ. ad Relat. Æthiop. pag. 285. *Plurimanos.*

N°. XXXV. Die 18. Julii. Clysma.] قلزم *Kulzum* ſcribunt & pronunciant Arabes, quos ſequuntur Æthiopes. Eſt autem *Clysma* urbs Epiſcopalis Ægypti non ad montem Sinai, ut Golius in Lexico habet, ſed ad occidentale maris rubri littus ſita, unde totũ mare nomen ſuum ab Arabibus accepit, qui id بحر قلزم *Mare Kulzum* vocant. Epiſcopus hujus urbis inter alios Epiſcopos Ægyptiacos ſubſcripſit Epiſtolæ ad Leonem Imperatorem, occaſione Concilii Chalcedonenſis.

N°. XXXVI. Die 20. Julii. Introitus Hannæ] nimirum in templum Hieroſolymitanum cum infante Maria intelligitur; Ergo dicendum nobis eſſet *Feſtum purificationis Hannæ*, prout ſupra d. 8. nobis d. 2. *Februarii* de S. Maria loquimur. Sicuti autem feſtum illud ab Æthiopibus በዓለ፡ አርብዓ፡ *Feſtum quadra-*
Lev. 12. *ginta dierum* vocatur, quia quadrageſimo demum die poſt partum maſculi mulieribus templum ingredi licebat; ita hoc feſtum Hannæ dicendum eſſet *Feſtum ſexaginta dierum*, quibus expletis puerperæ fœmellarum oblationem à Deo injunctam offerebant. Poſita igitur Calendis Maji *S. Mariæ Nativitate* ſexaginta dies pridie 20. diei Julii abſolvuntur. Igitur in hunc diem commemoratio iſta ab *Alexandrinis* conſtituta fuit.

N°. XXXVII. Die eodem. Theodorus Dux] ኤሌስፌክስር፡ *Eleſphechſer* à patria, ut puto, cognominatur. De eo ſcribit Encomiaſtes, quòd auxilio divino exercitum Barbarorum fuderit. In Synaxariis Græcorum d. 8. *Iunii* ſub Licinio Imperatore reperio ducem hujus nominis apud Euchaitas natum. Num idem ſit, è menologiis Æthiopum aliquando cognoſcemus.

N°. XXXVIII. Die 21. Julii. Euſtathius Antiſtes] Hoc die celebris iſte ſodalitatis monaſticæ in Æthiopia fundator natus dicitur, matre *Sena-Hivvata.* Tunica ejus miraculoſa, quâ mare tanquam rate aliqua trajecit, paſſim commendatur. Diximus de eo in *Hiſtoria* noſtra 3. 3. 30. & in *Comment.* d. cap. n. XIX. §. 2. Ille ipſe eſt, qui XVIII. *Septembr.* & XV. *Decembr.* à miraculis prædicatur.

N°. XXXIX. Die 24. Julii. Tecla-Adonai] Hic (ni fallor) Sodalitatis monaſticæ præſul fuit, & antiſtes ſummus, cum Barbari Gallæi ſedem illius præcipuam *Dabra-Libanos* (de quo paulo ante *Num. XXXIV.*) deſtruerent, illô prius interfectô.

N°. XL. Die 25. Julii. Aſcenſio Henochi in cœlum,] رفعة ادريس *Exal-*

Exaltationem Idriſii habet Calcaſendius. *Henochum* enim ſic vocant Muhammedani. Sequentia perverſiſſimè deſcripta, divulſa & reddita ſunt in Calendario Coptico Seldeni. Arabiſmi peritus lector noſtram emendationem cum Seldenianis conferet, & judicabit, num diſturbatam hanc periodum bene reſtituerimus. De *Atribi* urbe Ægypti diximus ſupra d. 21. Junii lit. f.

N°. XLI. Die 26. Julii. S. Frumentius] De hoc ſancto, *primo Fidei Chriſtianæ in Æthiopia prædicatore*, cùm in *Hiſtoria* noſtra ſupra N. II. allegata: tùm in *Commentario* Lib. 3. cap. 2. Num. XVI. ſatis diximus. Hîc tantùm cum *Balth. Tellezio* Hiſt. Æth. Lib. I. c. 29. pag. 74. rurſus inculcamus, ne quis ob variantes circumſtantias hiſtoriæ ſubſtantiam in dubium vocet. Nam Scriptores noſtri tradunt, quòd Frumentius *ſua ſponte* ad S. Athanaſium profectus fuerit. At Alexandrini ajunt, id factum fuiſſe *ſponte Regis.* Meminit Tellezius *Vitæ Tecla-haimanoti*, in qua reperiatur: *S. Athanaſium fuiſſe Patriarcham illum Alexandrinum, qui ordinaverit S. Frumentium Æthiopiæ Epiſcopum.* Codex extat Arabicus in Bibliotheca regia Pariſienſi Num. 796. qui vitam illam continet. In illo leguntur ſequentia; Poſt cætera:

واعطاه الملك ذهبا وفضة فمضي
المذكور الي الاب البطريرك انبا
اطناسيوس الرسولي واخبره الجميع
احوال الحبشة وسكانها ولما سمع الاب
البطريرك فرح فرحا عظيما هو وجميع
الشعب المسيحي وكرزه اسقفا علي
الحبشة واسماه سلامه الذي تفسيره
المسالم بين الله والناس ☼ فوصل
انبا سلامه الي الحبشة في مايتي
خمسة واربعين من ميلاد ربنا يسوع
المسيح ☼

Et dedit Rex [Habeſſinorum Frumentio] aurum & argentum, & profectus eſt ſupradictus [Frumentius] ad Patrem Patriarcham *Abba Athanaſium Apoſtolicum*, & nunciavit ei univerſum ſtatum *Habaſſiæ* & incolarum ejus. Cum [ea] audiviſſet Pater Patriarcha, gaviſus eſt gaudium magnum, ipſe & univerſus populus Chriſtianorum, & ordinavit eum Epiſcopum Habaſſiæ: & appellavit eum *Salamam*, cujus interpretatio eſt: *Pacificator inter Deum & homines.* Et ſic pervenit Abba Salama in Habaſſiam *ducenteſimo quadrageſimo quinto* [anno] *à nativitate Domini noſtri JESU CHRISTI.*

Sed fallitur autor iſte, quòd putet Athanaſium impoſuiſſe *Salamæ* nomen *Frumentio*, cùm tamen ille neque Æthiopicè neque Arabicè calluerit. Deinde falſiſſimum eſt, quod anno Chriſti ducenteſimo quadrageſimo quinto contigerit. *Trecenteſimo* &c. veritati convenientius fuiſſet. De quo diſſeruimus in Comment. Lib. 3. c. 2. N. XVII.

N°. XLII. Die 27. Julii. Piſamon] Et hoc quoque nomen diverſimodè ſcribitur & enunciatur, ut videre eſt die 27. Januarii, & 1. Junii, ubi pro *Piſamon* legitur *Biſamon.* πι *Pi.* enim articulus Ægyptiacus effertur lingua Æthiopica & Arabica (quæ litera π. *P.* carent) per *Bi.* Itaque pro πιςαῦρος *Piſtaurus* dicunt ቢስጣ ውሮስ: *Biſtaurus*, pro παῦλος بولس *Baulus* & ita porrò; donec novæ literæ ጰ: & ፐ: P. apud Æthiopes reperirentur. Recentior erga ſcriptura eſt, quæ per ፐ: ſcribitur, ut hîc fit.

N°. XLIII. Die 1. Aug. Πίςις, ἐλπὶς, ἀγάπη. Tres virgines] *Fides, Spes, Charitas* τὰ τρία ταῦτα 1. Cor. 13. 13. Pius quidam Chriſtianus filiabus ſuis iſta nomina impoſuit, quæ martyrii coronam ſub Imperatore *Hadriano* Romæ adeptæ ſunt, ut in Martyrologio Romano narratur. Græci matris earum nomen *Sophiæ* memoriæ prodiderunt die 17. *Septembr.* Æthiopes rhythmi causâ ſcribunt & legunt, *Piſtis, Elpis & Agapis.*

No. XLIV.

No. XLIV. Die 7. Auguſti. Conceptus S. Mariæ.] Conceptionem glorioſæ ſemper Virginis Eccleſia Romana d. 8. *Decembris* celebrat; computatione videlicet novem menſium factâ usque ad d. 8 *Septembris* nativitatis ſcilicet diem. Græci uno die tardius illam prædicant. Error librarii videtur, quòd hîc in diem 7. Auguſti collocata fuerit. Nam ſi *nativitas B. Mariæ* in Calendas Maji refertur, conceptio in Calendas Auguſti referenda erit.

No. XLV. Die eodem. Timotheus Patriarcha Alexandrinus] Succeſſor iſte fuit *Dioſcori*, quamvis *Proterio* intermedio, *Ælurus* dictus. A Melchitis *Pſeudepiſcopus* vocatur, quia Dioſcori ſectator fuit, vigeſimus ſextus numero, hoc menſe mortuus.

No. XLVI. Die 9. Auguſti. Ori Setnufenſis] بارة *Bara* extat in Calendario Coptico Seldeni. Dubito utrum Æthiopicum fortè ኑሪ፡ *Nuri* ſit legendum, & ſecundum hoc ex Arabico ناري *Nara* faciendum. At lectionem ኦረ፡ præfero, quia ϩⲱⲣ *Orus* Ægyptiacum viri nomen eſt, *Setnuf* verò urbis.

No. XLVII. Die 13. Auguſti. Transfiguratio Chriſti] Arabica vox تخلي non *transfigurationem*, ſed *receſſum* mihi ſignificare videtur, à radice خلا *Receſſit cum alio in locum ſeparatum.*
Matt. 17. 1. Receſſerat enim Salvator noſter, tres Apoſtolos *Petrum*, *Jacobum* & *Johannem* ſecum ducens εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ᾽ ἰδίαν *in montem excelſum ſeorſim*, ſplendorem majeſtatis ſuæ illis oſtendens.

No. XLVIII. Die 15. Auguſti. Pollinctura B. Virginis.] Æthiopicum vocabulum ግንዘት፡ nihil aliud quàm *pollincturam* ſignificat. Poeta canit: *Conventum Apoſtolorum hoc die ad pollincturam perficiendam factum.* Accipitur quidem etiam pro ſepultura, quam ex mente Alexandrinorum die 21. Ianuarii factam diximus ſupra N. VIII. Non igitur video, quomodo poſt tot menſes demum curationem ſanctiſſimi funeris lavando & ungendo inſtituere voluerint Apoſtoli.

No. XLIX. Die 16. Auguſti. Aſſumtio B Mariæ Virginis.] Diſcrepant Æthiopes à Latinis & Græcis non ſolùm in tempore hujus feſti, (hi enim die XV. hujus illud celebrant, qui Alexandrinis eſt XXII. Auguſti) ſed & in ipsâ hiſtoriâ; quia diſtinguunt *obdormitionem* ab *aſſumtione*, uti diximus ſupra in Annotat. N. VIII. Quanquam etiam inter Latinos reperiantur, qui quadraginta dies inter mortem & aſſumtionem ſanctiſſimi corporis ejus aſſerant. Notabilia ſunt, quæ *P. Daniel Papebrochius* alibi laudatus, in Ephemeridibus Græcorum metricis ad diem XV. Auguſti narrat, verba *Uſuardi* & *Adonis* hagiographorum referens ſequentia: *Dormitio ſanctæ DEI genitricis* Mariæ, *cujus ſacratiſſimum corpus, etſi non invenitur ſuper terram, tamen pia mater Eccleſia ejus venerabilem memoriam ſic feſtivè agit, ut pro conditione carnis eam migraſſe non dubitet. Quò autem illud venerabile Spiritus ſancti templum nutu & conſilio divino occultatum ſit, plùs elegit ſobrietas Eccleſiæ cum pietate neſcire, quàm aliquid frivolum vel apocryphum inde tenendo docere.* Addit: *Hæc verba Pariſiis magna animorum contentione exagitata fuiſſe, aliis abolenda: aliis retinenda cenſentibus. Extare enim libellos Anno MDCLXX. utrimque editos de hac re.* Fatendum certè eſt, in primitivâ Eccleſia rem controverſam fuiſſe, aliàs Epiphanius, hæreticos *B. Virgini divinitatem & immortalitatem tribuentes*, refutans, non dubitaſſet affirmare, *quòd reverâ mortua ſit*. De quo hodie in Eccleſia nullum prorſus eſt dubium. Moſci *obdormitionem B. Virginis ab aſſumtione* non diſtinguentes in pictura ſua *Epigraphen* habent, quæ verbotenus ſic ſonat: *Uſpienie presvvetiæ vladitzi naſchea Bogoroditzi.* Hoc eſt: *Obdormitio ſanctiſſimæ Dominæ noſtræ Deiparæ.*

No. L. Die 20. Auguſti. Septem dormientes] Horum jam aliquoties in Calendario noſtro mentio facta eſt, nempe die 13. *Januar.* d. 8. *Martii.* & apud Coptitas d. 25. *Februarii*, cauſam repetitionis non addunt. Relationem de iis Æthiopicè Manuſcriptam poſſideo, cujus ſumma eſt: *In magna illa perſecutione* Decii Imperatoris *ſeptem illos pueros Epheſinos in ſpeluncam ſemet abdidiſſe, id metu tormentorum prodidiſſe parentes eorum Decio minitanti, ni indicarent ubi eſſent. Igitur cognito, quòd in ſpelunca laterent, ſaxis ingentibus eam obſtruere juſſit tyrannus. Cùm igitur ab amicis pro mortuis haberentur,* Theodorum & Macedonium *rem geſtam tanquam martyrum acta literis conſignaviſſe. At illi interim usque ad tempora ultima* Theodoſii junioris *per ducentos circiter annos placidè dormiverunt. Quo tempore elapſo, excitante Deo expergefacti, cùm ſe noctem tantùm unam dormiviſſe crederent,* Diomedem *clàm in urbem cibariis emendis miſerunt, ubi ex* antiquata jàm moneta *cognitus, totumque exinde negotium detectum fuit.* In nominibus illorum mirè variant Scriptores; Æthiops meus habet: *Arshaledes, Diomedes, Eugenius, Dimatheus, Bronatheus*, [nomi-
N. 253. na in Græcia nunquam audita] *Stephanus* & *Cyriacus*. Græci verò apud Photium: *Maximilianus, Jamblichus, Martinus, Dionyſius, Exacuſtadianus, Antoninus* & *Joannes. In Martyrolog. Rom.* d. 27. Julii reperiuntur. Ubi *Baronii* verba in notis benè notanda ſunt: *Nullus illorum* ſcriptorũ qui illis *vixêre temporibus, rem tam inſignem, miraculum adeò grande ſcriptorum monumentis commendarunt; quæ omnia illos latuiſſe veriſimile non eſt: puta* Sanctum Proſperum, *qui illorum temporum res geſtas per annos ſingulos digeſſit; aut* Marcellinum, *vel alium ex illorum temporum Scriptoribus.*

No. LI. Die 24. Aug. *Tecla-Haimanot*] Inter omnes Æthiopiæ Sanctos vir iſte miraculorum, apparitionum, & ſanctitatis fama eminet. Vixit circa *annum Chriſti ſexcenteſimum trigeſimum.* Infans in cunis locutus eſt, & puer miracula edidit, ſecundum tradita Æthiopum. Decimoquinto ætatis anno à *Cyrillo* Æthiopiæ Metropolitâ Diaconus creatus fuit, *Benjaminô Jacobitâ Alexandriæ Patriarchâ* tunc exiſtente. Sodales ejus ſemet vocant ደቂቀ፡ አበ፡ ተክለ፡ ሃይማኖት፡፡

N. LXVII.

1 No. LXVII. De Epagomenis, nec non de Epactis] Anni Æthiopici, L. III. c. 6 N. LXVII
& ſacrorum temporum rationem in antecedentibus tradidimus, ab *Eccleſia Alexandrina* in Æthiopicam derivatam; nam Religio computationem ſolennium ſecum affert. Sola *menſium nomina* antiqua manſerunt, à priſcis Æthiopibus propriè dictis, ut videtur, deſumta; quia nec Ægyptiaca ſunt, nec formã Habeſſinicorum
2 vocabulorum habent; nec quidquam ſignificant (*a*). Graviter enim falluntur qui *Septembrem* መስከረም: à መስቀል: *Cruce* dictum putant, quòd feſtum *Exaltationis Crucis* in eo celebretur. Alexandrini autem ſive Coptitæ patriæ ſuæ antiquiſſimam
3 anni ſolaris rationem retinuerunt. *Ægyptii* enim (teſte *Diodoro Siculo* Lib. I. p. m. 46. al. 32.)

Τὰς ἡμέρας ὐκ ἄγυσι κατὰ σελήνην, ἀλλὰ κατὰ τ ἥλιον, τριακονθημέρυς μὲν τιθέμενοι τὺς μῆνας: πέντε δὲ ἡμέρας καὶ τέταρτον τοῖς δώδεκα μησὶν ἐπάγυσι, καὶ τύτῳ τῷ τρόπῳ τ ἐνιαύσιον κύκλον ἀναπληρῦσιν.	Dies non putant ſecundùm Lunam, ſed ſecundùm Solem; *triginta dierum* conſtituentes menſes: *quinque* verò *dies*, & quartam [ſcil. partem diei] duodecim menſibus ſuperaddunt, & hoc modo annuum circulum complent.

4 Quandoquidem annus ſolaris *trecentis & ſexaginta quinque* diebus & ferè *ſex horis* abſolvitur, duodecim menſibus τριακονθημέροις neceſſariò dies illi ſuperaddendi erant, qui *Epagomenæ* ἀπὸ τ̃ ἐπάγεσθαι *ſuperinducti* vel *adjectitii* dicuntur: Ægyptiis NICI *Niſi*; ut *Scaliger* rectè obſervavit (*b*).

5 *Kircherus in ſupplem. Lexici* Copti ex *autore ſcalæ magnæ Arabe de anno Ægyptiaco* c. 4. p. 537. hæc affert:

الشهور القبطية اثنا عشر، سنتهم ثلثماية وخمسة وستين يوما، خمس النسي ويوم الكبيس في كل اربع سنين	*Menſes Coptitarum* [ſunt] *duodecim. Annus eorum* [conſtat] *trecentis ſexaginta quinque diebus,*: *& quinque* [diebus] *Niſi* [i. e. Epagomenis] *& die* ἐμβολιμάιῳ [intercalari] *in omni quarto anno* [quaternis annis.]

6 Quæ negligenter admodum impreſſit & vertit *Ath. Kircherus*. (*c*) *Quinque* igitur *Epagomenæ Niſi* dicti fuerunt veteribus Ægyptiis. In Coptico textu valdè imperfecto, quem *Kircherus dicto loco habet, hoc vocabulum* non invenio; ſic enim ibi legendum:

ϪⲒⲀ Ⲃ̄Ⲟ ϮⲘⲘⲈϮ ⲄⲨⲠϮⲒⲞⲤ Ⲓ̄Ⲃ̄ ⲠⲒ Ⲉ̄ Ⲛ̄ ϮⲈⲚⲒϮⲈⲨϮⲈⲢⲞⲚ
ⲠⲒ Ⲉ̄ ϨⲞⲞⲨ Ⲛ̀ ϮⲈⲚⲒⲐⲈⲤⲒⲤ ⲔⲀ Ⲇ̄ Ⲛ̀ⲢⲞⲘⲠⲒ.

Id eſt. *Menſes Ægyptiorum* [ſunt] *XII. & V. ſunt epagomenæ* [quæ eſt] *quinque dierum* ἐπίθεσις [additio] *ſingulis quatuor annis.* Non intelligo Coptica, video tamen verba iſta peſſimè corrupta & diſtracta reperiri in ejusdem *Kircheri Lexico Copto-Arab.* & rurſus aliter ſcripta & expoſita in *Primitiis Ling. Coptæ*, ut talia legens & examinans de peritia vel diligentia *Kircheri* in linguis peregrinis tradendis dubitare cogatur. c. IV. p. 63. pag. 329.

7 Cæterum de *Epactarum inventore* & tempore, cùm autores noſtri ambigant, paucis diſſerere operæ pretium putamus. *Scaliger* in ſupra laudato opere *de cyclo Paſchali Alexandrinorum* meritò ſcribit: *Primi omnium Alexandrini, & cyclum decemnovennalem inſtituerunt, & Epactas docuerunt, quæ in primo aut ſecundo menſe* h. e. in p. 155.
8 Thot & Paophi novilunium *indicarent*. Ipſe *Leo Magnus Papa* fatetur peritiam ſacrorum temporum Alexandrino Epiſcopo deberi. Sic enim ad Martianum Imperatorem ſcribit c. 64. *Studuerunt itaque Sancti Patres occaſionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam* Alexandrino Epiſcopo *delegantes, quoniam apud* Ægyptios *hujus ſupputationis antiquitus tradita eſſe videbatur peritia, per quam, quando ſinguli dies prædictæ ſolemnitatis evenirent,* Sedi Apoſtolicæ *indicaretur, ut hujus ſcriptis ad longin-*
9 *quiores Eccleſias judicium generaliter percurreret.* Quis autem & quando invenerit, *Scaliger* dicere non potuit, tantùm *originem Epactarum temporibus Diocletiani antiquiorem non eſſe* cenſet. In quo fallitur, nam centum ferè annis citiùs tempore Imperatoris Severi cyclus ille à *Demetrio Alexandrino* repertus fuit, communicato cum a-

 liis

(a) Ut ſupra diximus Lib. I. c. I. Num. XIX. §. 20. (b) *De anno Ægypt. p. m.* 238. *&* 239. *& de anno veterum Perſarum p.* 294. (c) *Prodr. Copt. cap. 5. p.* 141.

L.III.c.6. liis primæ dignitatis Epiſcopis conſilio. Arabes enim & noſtri Æthiopes, qui hi-
N.LXVII. ſtoriam Patriarcharum Alexandrinorum poſteris tradiderunt, peculiariter Abulba- 10
racatus rem nobis claram faciunt. *Eutychius Alexandrinus* (*d*) de eo tradit ſequentia:

وفي تلك العصر كتب ديمتريوس
بطريرك الاسكندرية الي غبيوس
اسقف بيت المقدس والي مقسيموس
بطريرك انطاكية والي بقطر بطريرك
رومية في سبب حساب فصح النصاري
وصومهم وكيف يستخرج من فصح
اليهود ووضعوا في هذا كتبا كثيرة
ورسايل حتي ثبتوا ما عليه اليوم من
حساب فصح النصاري ❀

In illo *tempore ſcripſit Demetrius Patriarcha Alexandrinus ad Gabium Epiſcopum Hieroſolymitanum, ad* Maximum *Patriarcham Antiochenum, & ad* Victorem *Patriarcham Romanum de ratione* computi Paſchalis, & jejunii Chriſtianorum, *& quomodo à Paſchate Iudæorum deducatur; de qua re multos exararunt libellos & epiſtolas, donec eô qui jam obſervatur modô* Chriſtianorum Paſcha conſtituerent.

Scio *Pearſonium* (*e*) Eutychio, *Demetrium* laudanti, fidem derogare, eò quòd 11
non illi Patriarchæ, quos nominat, ſed alii *Hieroſolymis* & *Antiochiæ* ſederint: quòd etiam Epiſcopi Palæſtinæ in Epiſtola ſua ad Victorem Epiſcopum Romanum nullam *Demetrii* mentionem fecerint. Quibus accedit, quòd Euſebius (*f*) Epiſcopos recenſens, qui tempore certaminis Paſchalis ſederunt, alios quàm Eutychius nominat. Verùm inprimis hic tenendum, *Eutychium non loqui de controverſiâ Paſchali*, an Dominicâ vel Decima quartâ lunæ feſtum hoc, in Eccleſia Chriſtiana maximum, celebrari debeat, in qua cauſa nullæ Demetrii partes fuerunt, ſed *de Cyclo & computo Paſchali* pro die Dominica per Epactas inveſtigando, cujus inventionem, cùm ipſe Papa Leo *Epiſcopo Alexandrino* tribuat, id etiam Scaliger agnoſcat, autoribus Alexandrinis tam Coptitis quàm Æthiopibus, *Demetrium* nominatim & conſenſu tradentibus, fidem derogare minimè decet, quamvis fortè Eutychius in narrandis Patriarchis coævis, ad quos Demetrius inventionem epactarum ſcripſit, erraverit: Vel jejunandi ratio quam Demetrius præſcripſit, in remotioribus regionibus tardiùs introducta fuerit.

Fuit *Demetrius duodecimus Patriarcha Alexandrinus*, qui circa annum Chriſti 12
centeſimum nonageſimum Epiſcopus Alexandriæ electus fuit, atque Eccleſiam ſuam quadraginta tres annos (uno menſe minus) rexit, (ut *Abulbaracatus* ſcribit) ætate & autoritate tunc temporis in Eccleſia clariſſimus. Huic igitur *Demetrio* ea, quæ Eutychius tàm de computo Paſchali, quàm de tempore jejunii quadrageſimalis narrat, *Poëta* noſter attribuit, admiratus valdè, unde illi tanta ſapientia Epactas conſtituendi veniſſet; *Encom. 12. Octobr. Od. 3.*

ሰ፡ ለዲሜጥሮስ፡ ሐጋጌ፡ አጽዋም፡ እምስቴ፡ 13
ወሠራዒ፡ ሙባልዕ፡ በጰንጠቆስቴ፡
ሶበ፡ ኢኮነ፡ ለሊሁ፡ በመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ከሣቴ፡
እፎ፡ እምተከሥተ፡ ወእምተረክበ፡ በአይቴ፡
ሐሳበ፡ አዝማን፡ ዘስሙ፡ አባቅቴ፨

Salutem! Demetrio *inſtitutori jejuniorum à potu,*
Et conſtitutori ciborum in Pentecoſte.
Niſi extitiſſet ille ipſe per Spiritum S. revelator;
Quomodo quæſo revelatus fuiſſet, & ubi repertus fuiſſet
Computus temporum, cujus nomen Epactæ?

Veri-

(d) *Tom. I. Annal. Alexandr. p. m. 365.* (e) Part. I. *Vindic. Ignat.* Cap. X. pag. 171.
(f) Hiſtor. Eccleſ. Lib. V. cap. 22.

14 Veriſimile autem eſt iſtam conſtitutionem ſine conventu & concilio reliquorum Epiſcoporum factam non fuiſſe. De qua re *Poëta* rurſus ſic canit *Encom. 10. Nov. 2.* L.III. c. 6. N. LXVIII. & LXIX.

ሰ፡ ለክሙ፡ ካህናት፡ ስቡሐ፡ ወዝምር፡
ዘአፍጠንክሙ፡ ረዊጸ፡ ኀንበለ፡ ተዳኅር።
ውስተ፡ አሐዱ፡ መካን፡ ለተጋብኦ፡ ወለአማኅበር።
ሐሳበ፡ አባቅቴ፡ ዘመንፈስ፡ ቅዱስ፡ መሀር፡
እምነ፡ ድሜጥሮስ፡ አብ፡ ትንሥኡ፡ አእምሮ።

Salutem! *Vobis* Sacerdotibus *laude & encomio dignis,*
Qui citò cucurriſtis ſine cunctatione
In unum locum ad congregationem & conventum.
Computi Epactarum, *quem Spiritus S. docuerat,*
A Demetrio *patre,* (ut) *acciperetis notitiam.*

1 N°. LXVIII. De diebus Evangeliſtarum, quos Æthiopes in annorum deſignatione addere ſolent] *Quaternos annos*, quibus ſupplendis *Epagomenas* ſuas adhibent, à quatuor Evangeliſtis denominare ſolent Æthiopes, ut in Hiſtoria noſtra docuimus. *In Novo Teſtamento Romæ Anno 1548. impreſſo* legitur:

ዘንተ፡ መጽሐፈ፡ ተነትመ፡ በሀገረ፡ ሮማ፡ በመዋዕለ፡ ዮሐንስ፡ ወንጌላዊ፡ በ፪፻ ዓመት፡ ምሕረት።	*Hic liber impreſſus eſt in urbe Roma, in diebus Iohannis Evangeliſtæ, anno gratiæ ducenteſimo.*

2 Plinthion Evangeliſtarum *Scaliger* tradit in *Computo* ſæpius allegato *in notis ad dictum Computum*, cui nos nihil addere poſſumus. pag. 687. & 689.

N°. LXIX. De ritibus Nuptialibus Habeſſinorum] *Alvarezius* (g) refert, ſe vidiſſe *Dobaruæ* copulationem novorum ſponſorum modo ſequente peractam. *Collocatus fuit lectus in veſtibulo ædium, in quo ſederunt ſponſus & ſponſa: tres Sacerdotes, magnâ voce* Hallelujah *concinentes, lectum circumiverunt, mox cincinnos è capillis tam ſponſi quàm ſponſæ abſciderunt, & inter ſe in capitibus ſponſorum permutaverunt, inſpersâ aquâ benedictâ, inde ad feſtivitatem nuptialem diſceſſum fuit.* Ita hîc copulatio peracta fuit in veſtibulo privatæ domus, ſed frequentior eſt ante fores templi, de quo ritu, ut & precibus & benedictione ſacerdotali num. 71. Addit *Alvarezius*, novam nuptam, ſi honoratior fuerit, quinque vel ſex men-
2 ſibus domo non egredi, niſi gravidam ſe factam ſentiat. *Gregorius meus* de permutatione cincinnorum interrogatus reſpondit:

በእንተ፡ መቲረ፡ ወወሊጦ፡ ቍንዝአ፡ ዘመርዓዊ፡ ወዘመርዓት፡ አኮ፡ ልማድ፡ በኢትዮጵያ። እንዳኢ፡ በ፩ሀገረት፡ ዘኢያአምር። ምሳሕ፡ ሀሎ፡ ወዘፋኒት። መርዓት፡ ወመርዓዊ፡ ኢይወፅኡ፡ እምቤት፡ እስከ፡ ፲ ዕለት፡ እንዘ፡ ይትፌሥሑ፡ ምስለ፡ አዝማዲሆሙ።	Abſciſſio & permutatio cincinnorum *ſponſi atque ſponſæ in Æthiopia in uſu non eſt; ſpecialis fortaſſis alicujus provinciæ mos eſſe poterit, quod ego non novi. Epulæ verò nuptiales habentur, ut & ſaltationes. Sponſus & ſponſa intra decem dies domo non egrediuntur, lætantes cum propinquis ſuis.*

De *benedictione ſacerdotali* à Judæis profecta ſupra diſſeruimus. No. 49. §. 28.

1 N°. LXX. De Polygamia Habeſſinorum] Retulimus in Hiſtoria noſtrâ, (h) magiſtratum ſecularem, legesque civiles *Polygamiam* non prohibere, nec impedire. At ab *Eccleſia* damnatur, atque Polygami à S. cœna arcentur.
2 Hæc confirmavit Gregorius de hac re interrogatus, his verbis:

አውስቦ፡ ክልኤት፡ ኅቡረ፡ ሕሩም፡ ውእቱ፡ በኢትዮጵያ፡ ወለእለሰ፡ ይገብሩ፡ ዛተ፡ ኀጢአተ፡ ይከልእዎሙ፡ እምነ፡ ቍርባን።	*Polygamia ſimultanea illicita eſt in Æthiopia* [ſcilicet legibus Eccleſiaſticis] *ſi quis autem hoc peccatum commiſerit, arcetur à S. Synaxi.*

 N. LXXI.

(g) Itinerar. Æthiop. c. 20. al. 21. (h) Hoc lib. & cap. §. 100. ex Alvarezio cap. 20. al. 21.

L. III. c. 6. N. LXXI. **N°. LXXI. De copulatione conjugum ante fores templi]** 1
Alvarezius Itin: c. 21. al. 22. refert, *vidiſſe ſeſe* Metropolitam Marcum *copulationem novorum ſponſorum* ante portam templi principalem hoc pacto peragentem. Lectus poſitus fuit, in quo ſponſus cum ſponſa ſedit, illum circumivit Patriarcha cum Clericis ſuis thuribula & cruces geſtantibus, poſtea manu capitibus eorum impoſita, dixit: *Curate, ut diligenter obſervetis quæ Deus præcepit in S. Evangelio, & cogitate quòd ſitis caro una, quare etiam animo & corde conjuncti maneatis.* Sic ſubſtiterunt usque ad finem Euchariſtiæ, quâ finitâ dedit illis benedictionem.

Mos iſte *ante fores Eccleſiæ* benedictionem ſacerdotalem impertiendi, vetuſtiſ- 2
ſimus eſt, & à Judæis derivatus, ut ſupra n. 49. §. 28. monuimus. *Seldenus* (i) id etiam olim in Britannia inter Chriſtianos in uſu fuiſſe docet, producto veteri rhythmo *Galfredi Chauceri,* qui ſub *Eduardo tertio* floruit, de uxore ſua Bathonienſi ante fores templi quinquies maritata, Anglicè ſic cecinit:

> She was a worthy woman all her live
> Husbands at the Church dore had ſhe five.

Id eſt:

> Sie war ein würdig Weib in allem ihrem Leben/
> Der Männer fünff bekam ſie für der Kirch-Thür eben.

[Id ſi hodiè adhuc in uſu eſſet, multò pauciores Eccleſiam accipiendæ benedictioni ſacerdotali publicè frequentaturi eſſent, pluviam & alia incommoda cauſaturi.]

At Diaconi tanquam Eccleſiaſtici viri apud Æthiopes intra parietes ædis ſa- 3
cræ connubio junguntur, quòd his verbis teſtabatur Gregorius:

ለመርዓዊ፡ ወለመርዓት፡ ኢያስተፀ ምርወሙ፡ በቤተ፡ ክርስቲያን፡ ዘእ ንበለ፡ ለዲያቆናት፡ ባሕቲቶ፡ እንዘ፡ ይዜምሩ፡ ሀሌሉያ።	*Sponſum & ſponſam non copulant in Eccleſia, niſi* Diaconos *tantùm, quibus* Halleluja *concinitur.*

N°. LXXII. De divortiis inter Habeſſinos creberrimis] Nul- 1
lam partem morum acrius reprehendit *Tellezius*, quàm facilitatem divortiorum apud
L. 5. c. 39. Habeſſinos, idque refert inter cauſas diſſidii & *exilii PP. Societatis*, ſcribens: *Coarctationem cauſarum matrimonialium ſecundum doctrinam Eccleſiæ Catholicæ nunquam intrare voluiſſe in pectora Habeſſinorum. Etenim fidem Alexandrinam licentiam dediſſe omnibus uxores ducendi & repudiandi, quot & quando, ſive benè ſive malè illis viſum fuerit.* Excipiendi tamen hic veniunt *Clerici*, quibus prohibita ſunt Jure ſacro divortia: & *Ruſtici*, quibus talis ſeparatio & mutatio uxorum multùm detrimenti allatura eſſet, teſte Alvarezio c. 21. al. 22.

Gregorius hac de re interrogatus ita reſpondit: 2

እመቦ፡ ቤእሲ፡ ዘይፈቅድ፡ ኅደገ፡ ብ እሲቶ፤ መቅድም፡ ኵሉ፡ ይመሀይ ዎ፡ ነቢረ፡ ምስሌሃ፡ በፍቅር፤ ወለእ መሰ፡ ተስእኖሙ፤ ይትፈለጡ፡ አ ኮ፡ በእደ፡ ቀሞሳት፡ ዘእንበለ፡ በእ ደ፡ ፈታሕተ፡ ንጉሥ። ቀሞሳትስ፡ ይ ፈትሑ፡ ነገረ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን። ለቀሳውስትሰ፡ ኢያበውሕዎሙ፡ ኅ ደገ፡ አንስትያሆሙ። ዘበእንተ፡ ንዋ ዮሙ፡ ለእለ፡ ይትኃደጉ፤ ዘገፍዐ፡ ለ ካልኡ፡ ይሁብ፡ ንዋዮ። ለእመሰ፡ ሠ ምረ፡ ክልኤሆሙ፡ ተኃደጉ፤ ይትካፈ ሉ፡ ንዋዮሙ፡ በቤናቲሆሙ፡ በዕሩይ።	*Si maritus aliquis voluerit repudiare uxorem ſuam, ante omnia admonetur ut maneat cum ea concors. Id ſi fieri non poſſit, ſeparantur à ſe invicem; non per Iudices Eccleſiaſticos, ſed per Iudices Regios; quia Iudices Eccleſiaſtici tantùm judicant res eccleſiaſticas.* Presbyteris *verò non permittunt dimittere uxores ſuas. Quod bona eorum ſpectat, qui divortium inter ſe faciunt, pars lædens alteri dat bona ſua. Si verò mutuo conſenſu à ſe invicem ſeparentur, tunc æqualiter bona ſua dividunt.*

Quam-

(i) In Uxore Hebraicâ L. 2, c. 27, p. m. 202.

Quamvis autem jura divortiorum inter gentes ſatis ſint familiaria, ut apud *Seldenum in Vxore Hebr.* videre eſt: & etiam apud Chriſtianos diu in uſu fuerint; veriſimile tamen eſt, Habeſſinos è moribus Hebræorum hac in parte multa traxiſſe. L.III.c.7. N.LXXIII. N.LXXIV.

N°. LXXIII. De ſepulturâ Æthiopum] Quæ de ritibus ſepulturæ
1 in Hiſtoria noſtra tradidimus, ea ex Alvarezio deſumta fuerunt, qui quidem dicit, quòd integrum *S. Iohannis Evangelium* legant, dum mortuos ſepeliunt: alii de initio tantùm loquuntur. Addit in fine: d.c. *Nullum Officium, nullamque Miſſam pro defunctis celebrari, neque etiam quenquam iſtud petere.* cap. 22. al. 23.

2 Gregorius ea de re interrogatus, reſpondit:

ለዘሞቱ፡ ይቀብርዎሙ፡ ወስተ፡ ቤተ፡ ክርስቲያን፤ አው፡ በአውደ፡ በዜማ፡ ወበጸሎት፡፡ ኢይንበቡ፡ ባሕቲቱ፡ ጥንቱ፡ ለወንጌለ፡ ዮሐንስ፡ ዘእን በለ፡ ካልኣተ፡ ምንባባተ፡ ከማሁ፤ ወሶበ፡ ይጸውርዎ፡ ለምዉት፡ መስቀል፡ ይቀድም፡ አላ፡ ኢይተክልዎ፡ በላዕለ፡ መቃብር፡፡ ዓዲ፡ ምጽዋተ፡ ይሁቡ፡ በእንተ፡ እለ፡ ሞቱ፡፡	*Mortuos vel in æde ſacra: vel in ambitu illius ſepeliunt cum hymnis & orationibus. Neque ſolum initium Evangelii Iohannis, ſed & alias lectiones legunt. Et cum effertur mortuus, crux præcedit, ſed nullam ſupra ſepulchrum collocare ſolent. Adhæc eleemoſynas dant propter eos qui defuncti ſunt.*

Quomodo hoc accipiendum ſit ex P. Balth. Tellezio ſupra N°. 42. §.1. retulimus.

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. VII.

1 N° LXXIV. Quod nullam fori immunitatem habeant Clerici Æthiopum] *Tellezius de Clericis* Æthiopiæ agens, illos non ritè ordinatos fuiſſe ſcribit, inde factum, ut omnes Clerici à Patribus Societatis denuò fuerint ordinandi, ut *Lib. III. Hiſtoriæ noſtræ* diximus. Ille ergo *lib. I. c. 39.* notat, illos nullo privilegio fori frui, neque defendi capite. *Si quis* &c. quod *Innocentius Papa ſecundus in Concilio Lateranenſi* c. 15 ſanxit, quô *gravi anathematis vinculo ſubjiciuntur, qui Clericum vel Monachum pulſaverint.* Propterea clericos Æthiopum à Judicibus merè Laicis judicari atque puniri. Facetè ſuo more ſubjungit *Tellezius: E certo que tays Ordens bem merecem tais desordens.* Quod Gallicè reddi po- c.11. §.25. p.96. b. d. loc.
2 teſt; *tels ordres meritent bien tels deſordres.* Gregorius ſuper hac re interrogatus, dicebat: *Iurisdictionalia, ſive quæcunque eſſent jurisdictionis contentioſæ, præſertim cognitionem ſeu jus criminum & pœnarum, ſemper ad* Judices ſeculares *ſpectaviſſe, neque unquam Regem, quamvis Patribus Societatis addictiſſimum, vel latum unguem de hoc jure cedere voluiſſe. Atque iſtud inter præcipuas diſcordiæ cauſas fuiſſe; Habeſſinos enim pro ſe allegare dictum Pauli Rom. 13. 1.* Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit &c. Cùm igitur nulla *Clericorum* exceptio hîc fiat, ideò nullo jure eos excipi poſſe cenſent Habeſſini.

1 N°. LXXV. De electione Metropolitæ Habeſſinorum]
Metropolitam Habeſſinorum *Abuna* i. e. *Pater noſter*, ab Æthiopibus vocari diximus. *Scaliger in notis ad Comp. Æth.* eum vocat ርእሰ፡ አህጉር፡ *caput urbium,* quod valdè mirabile videbatur Gregorio; hanc enim appellationem Æthiopes ignorant. p.684.
2 Falſiſſima ſunt, quæ *de electione ejus à Monachis Habeſſinis Hieroſolymæ degentibus* Tzaga-Zaabus ſcribit, ut in procemio diximus, quod plerique viri docti transſcripſerunt: Ipſe etiam nugator *Vrreta* id fecit: quem *Nicolaus Godignus* (k) propterea N.I.§.21.

(k) De rebus Abaſſinor. Lib. I, c. 32. p. 199.

L. III. c. 7. pterea prolixè refutavit. Certiora tradit *Tellezius*, *qui S. Frumentium à S. Athanaſio* 3
N. LXXVI. *omnium primò illuc miſſum fuiſſe* ſcribit, *& quamdiu Patriarchæ Alexandrini fuerint Ca-*
L. I. c. 38. *tholici, Habeſſinos accepiſſe Metropolitas Catholicos: poſtquam ſchiſmatici facti eſſent, illos*
miſiſſe Abunas hæreticos. Atque iſta quidem ex ſententia Tellezii, quæ recidunt ad 4
notas cum Eccleſia Romana controverſias, dum alteri alteros ab Eccleſia Catholicâ ſeceſſionem feciſſe dicunt. Habeſſini id faciunt in libro dicto *Adulterium Francorum*, per quos Latinos, ſive Romanos intelligunt ab Eccleſia Catholica tanquam divortio aliquo ſpirituali avulſos. Quod *P. Soc. Nic. Godignus* ex literis *Gonzali Rodri-*
An. 1688. *gueſii* refert (l). Hoc ipſo tempore quô hæc ſcribo, literas ab amico Pariſienſi accipio, qui memorat: *Superiorem miſſionis Ægypti ad ſe ſcripſiſſe*, *quòd novus* Abuna *Cairo in Æthiopiam miſſus fuerit.*

N°. LXXVI. Quid de Metropolitâ Æthiopum in priſcis Canonibus reperiatur] Equidem nos in Hiſtoria noſtra *è Canonibus Nicænis A-* 1
3, 2, 41. *rabicis & hoc ipſo capite* §. 6. memoravimus, *Canone 36. al. 37. al. 42.* Æthiopibus interdictum eſſe: *ne ipſi creent vel eligant Patriarcham* &c. ſed nunc cum viris noſtri ævi clariſſimis agnoſcimus, nullam eſſe iſtorum Canonum fidem, ut ſupra cap. 2. N°. XVII. & cap. 4. N°. XXIX. hujus libri demonſtravimus.

Ipſa *Baronii* verba, cujus autoritate innixi ſumus, hîc referre operæ pretium pu- 2
tamus, *qui ad ann. 325. §. 62. de actis Synodi Nicænæ ita* ſcribit: *Ea deperdita eſſe noſcuntur.* Et mox: *Integra quidem extiterunt, verùm injuriâ temporis, & Arrianorum conatibus paſſa eſſe naufragia certum eſt.* Poſtea nominat aliquos veterum, qui *ea ſe in Græcia vidiſſe* ſcribant, addit: Franciſcum Turrianum aſſeverare: *eadem hodie reperiri Alexandriæ in Ægypto*; & alios affirmaſſe: *eadem acta apud Arabes adhuc aſſervari.* At concludit his verbis: *Sed ut liberè dicam, SOMNIA puto hæc omnia* &c. idque rationibus confirmat.

Rebus ita comparatis, ſi pro *SOMNIIS* habenda, quæ de illis Canonibus di- 3
cuntur, quod quæſo argumentum idoneum pro *Primatu Pontificis Romani* aut *conſtitutione Metropolitæ in Æthiopia* inde extrui poterit? Interim negari nequit, apud Æthiopes extare eadem illa *acta Nicæna*, quæ *Coptitæ Arabicè* poſſident, à quibus ex Ægypto in Europam tranſlata, & ab *Abrahamo Ecchellenſi* Latinè verſa edita fuerunt.

Abulbaracatus Arabs deſcribit nobis tria volumina talium actorum Nicænorum, 4
quorum *primum* continet XX. Canones, eos videlicet quos etiam in Europa adhuc habemus: *ſecundum* LXXXIV. Canones, inter quos eſt ille ſupra citatus de *Primatu Papæ.* Iſta ergo cum ſequenti volumine *tertio*, quod continet *Conſtitutiones Imperatorum*, *Baronius*, ut audivimus, pro authenticis minimè agnoſcit. Operæ pretium tamen foret ea habere, & cum impreſſis exemplaribus antiquitatis causâ
conferre. Apud Æthiopes certè in autoritate adhuc eſſe ex eo colligo, quòd 5
tam pertinaciter illis inhæreant, nec, quamvis ſumma neceſſitas poſtulet, aliquem è ſuis popularibus Patriarcham eligant, quem *Primatem Regni* eſſe, & ſub illo *Archiepiſcopos*, & *Epiſcopos* conſtituere velint. Ita illi, nullâ temporum perſonarumque in tantâ omnium rerum converſione & mutatione ratione habitâ, antiqua omnia mordicùs ſervant, & nullum Metropolitam arceſſunt, niſi rudem & inertem aliquem Monachum Coptitam; ut rectiſſime Scaliger dicat (m): *Omnino imperitia eorum fecit, ut & nihil in ritibus innovarent, & ut multa perperam interpretarentur.*

N°. LXXVII. De antiqua Æpyptiaca lingua] De hac lingua 1
ita diſſerit *Ath. Kircherus* in Prodromo Copto: *Sicuti Copta ad antiquam Ægyptiacam, ita utraque ad nullam majorem deprehenditur affinitatem habere, quàm ad Græcam.* Hic manifeſtè diſtinguit *Coptam hodiernam* ab *antiqua Ægyptiaca*, & tamen *cap. 7.* utramque tanquam eandem rurſus conjungit, *Coptam, ſive antiquam Ægyptiacam, proprietatem ad linguam Græcam* obtinere, inquiens. In qua re ab eruditis multùm reprehen- 2
ditur, nec immeritò. Si enim linguam alteri affinem dicere velimus, neceſſe eſt, non

(l) d. tract. Lib. II. c. 18. p. 316. (m) de Emendat. temp. in notis ad Comp. Æth. p. 684.

non tantùm, ut ea contineat nonnulla alterius cujusdam linguæ vocabula, ſed etiam ut Gramaticæ ratio maxima ſui parte eadē ſit, qualis convenientia cernitur in Orientalibus, Ebræa, Syriaca, Arabica, & Æthiopica: nec non *in Italica, Hiſpanica & Gallicā* Occidentalibus linguis, quæ rectè affines inter ſe dicuntur. At ego Latinam Linguā Italicæ affinem non dixerim, ſed *Italicam ex Latina* corruptam. Atque ita ſe habet hodiè lingua *Copta* erga *veterem Ægyptiacam, ut Gallica & Hiſpanica* erga *veterem Latinam Linguam.* L.III.c.7. N.LXXVII.

3 Deinde ſi linguas aliquas inter ſe affines aſſerere velimus, *vocabulorum rebus naturalibus competentium convenientia* quædam docenda eſt, ut cœli, terræ, partium humani corporis, animalium domeſticorum, &c. iſta enim vocabula facillimè retinentur; propterea ex illis communis quædam origo & antiqua cognatio & derivatio deprehenditur: artificialia ſeu technica verò, ut & ſcientiarum, ſacrorum, & actionum humanarum nomina non linguæ, ſed profeſſionis vel artis, vel nationis alicujus derivationem arguunt. Ita hîc in Coptica & Græca lingua naturalium rerum & vocabulorum exiguam: artificialium verò & ſacrorum maximam convenientiam reperies, ut ſatis appareat, vocabula Græca primò cùm Græcis Regibus,

4 deinde cum ritibus Eccleſiæ Græcæ invecta fuiſſe. Rationes quas *Kircherus* affert, exigui ſunt ponderis. Id verò prorſus vanum eſt, *Ægyptiacam linguam unà cum cæteris à Cadmo in Græciam primò transportatam, & Græcos rationem per literas numerandi ab Ægyptiis accepiſſe: Idque oſtendere literam Coptam* ϛ. Quaſi verò iſte character Coptus, & non Græcorum ἐπίσημον ſit, loco ו *Vau* Hebraici, ut numerorum ratio ſibi conſtaret, inſertum. Literam ipſam ו *Vau* Græci in ſuo Alphabeto omiſerunt, quia illa opus non habebant. Talia virum doctum ſine autoribus probatis temerè aſ-

5 ſerere non decet. Porro errat Kircherus, quandò *Alphabetum Græcum* contra omnium veterum teſtimonia *Copticum* eſſe dicit. Si enim Ægyptii Alphabetum ſuum ipſi primum excogitarunt, quî fit, quòd ſervato Græcorum ordine in fine demum adjunxerint novos characteres? exprimendis valoribus in Alphabeto Græco non repertis. Affines potius valores unicuique literæ ſtatim addidiſſent, ex. gr. C. Cima ϭ, Scima *s.* & ϣ Scei vel Sch. Item Phi ⲫ cum ϥ F. conjunxiſſent: non verò in fine Alphabeti peregrini poſt Omega locaſſent. Id enim facere ſolent illi, qui Alphabeta ſua ab aliis mutuantur; ut apud Ruſſos factum videmus.

6 Deinde nomina literarum indicant, non ab Ægyptiis ſed ab Hebræis profluxiſſe Græcum Alphabetum, idque veteres autores omnes uno ore teſtantur, qui *Cadmum Phœnicias, non Ægyptiacas literas* in Græciam invexiſſe ſcribunt; de quo Lib. IV. c.1. n. 2. pluribus agetur.

7 In ſententiam Kircheri graviter & quidem meritò invehitur *Bochartus* (n). *In Ægypto nulla Græci ſermonis veſtigia ad Regem Pſammetichum usque extitiſſe* docens; *deinceps ſub Ptolemæis* [ſcil. Græcis Regibus] *Græcum ſermonem in Ægypto profundas radices egiſſe, atque inde Coptorum dialectum multò plura habere Græca vocabula quàm Ægyptiaca.* Quæ veritati congruunt. Addo ego. *Eccleſiam Græcam*, ex qua vocabula Eccleſiaſtica plurima promanarunt.

8 Nunc *Lingua Copta* in uſu loquendi planè eſſe deſiit. Veteres libri qui adhuc in Ægypto ſuperſunt, legi quidem, ſed intelligi ampliùs non poſſunt. Attamen in cultu ſacro Liturgiæ à Sacerdotibus Copticè leguntur ſine intellectu ex mera conſuetudine. Prævalente enim linguâ Arabicâ, cùm Coptica ſenſim in deſuetudinem veniret, nec à plebe amplius intelligeretur, iſta quidem in cultu ſacro retenta, ſed nova communior adjuncta fuit; ita ut textus Sacræ Scripturæ plerumque in duabus

9 legatur linguis. Si *Wanslebio* fides (o), vidit ille An. 1673. in Ægypto ſuperiore quendam *Muallim* [Doctorem] *Athanaſium* LXXX. annos natum, qui ſolus adhuc ſciverit Linguam Coptam, cum quo illam prorſus intermorituram ſcribit. En fatum tantæ nationis tantique regni, quod olim cum opulentiſſimis Orbis imperiis certavit, nunc oppreſſum dejectumque jacet, ſolis Pyramidibus antiquæ potentiæ indicibus remanentibus. N.LXXVIII.

(n) In ſuo Phaleg. Lib. 1. c. 15. (o) *In Relation. Ægypt. Gall. p. 363.*

L.III.c.7. N.LXXIIX. & LXXIX.

N°. LXXVIII. Nullum dari Archiepiſcopum in Æthiopia
præter Metropolitam, & nullos planè Epiſcopos.] Etſi Habeſſini *Hie-* 1
rarchiam Eccleſiaſticam admittant, & ordines ſacros in Eccleſia Alexandrina agno-
ſcant, & venerentur, quales ſunt:

ሊቀ፡ ጳጳስ።	*Patriarcha* ſc. Alexandrinus Eccleſiæ Æthiopicæ caput.
ጳጳስ።	*Metropolita* ſive *Archiepiſcopus*; qualis eſt Æthiopum Abbuna.
ኤጲስ፡ ቆጶስ።	*Epiſcopus.*
ቀሲስ፡ vel ካህን።	*Presbyter* vel *Sacerdos.*
ንፍቀ፡ ቀሲስ።	*Subpresbyter.*
ዲያቆን።	*Diaconus.*
ንፍቀ፡ ዲያቆን።	*Subdiaconus.*
አናጕንስጢስ።	*Anagnoſtes* ſeu *Lector.*

Tamen certum eſt illos præter አቡን፡ *Abbunam* ſeu *Metropolitam ſuum* nullos 2
Epiſcopos neque Archiepiſcopos in regno ſuo habere. Et tamen id aſſeruit *Mat-
thæus Armenius*, quem alibi (p) perſtrinximus. Manavit ex eo error iſte non tantum
in Urretam, aliosque ei ſimiles, ſed etiam in graviſſimos Hiſtoricos noſtros, qui de re-
bus Habeſſinorum ſcripſerunt.

[Idem habet apud Luſitanos *Gonçalus de Ilheſcas in Hiſt. Pontificali P. II. c. 6. p. 173.* 3
Quos omnes rectè refellit *Godignus de reb. Abaſs. Lib. I. c. 32.* & *PP. Societatis in ad-
dit. ad relat. annuam Æthiopiæ cap. 1.* ubi allegant *P. Johannem de Santos.* Nec non
Tellezius Lib. I. cap. 38. & *Patriarcha Luſitanicus Alphonſus Mendez* in epiſtola ſua *Ca-
lendis Junii 1626.* data.]

N°. LXXIX. De quatuor Patriarchis Oecumenicis.] Habeſ- 1
ſini *quatuor* tantùm *Patriarchas Oecumenicos* agnoſcunt. Claudius Rex Gonzalo
Roderico P. Societatis, qui illi Eccleſiæ Romanæ ſubjectionem ſuadebat, die 17. Ma-
ji An. 1555. reſpondit: *In quatuor ſedes Eccleſia Chriſti ſecta eſt. Nos uni ex his* [ſcil. Ale-
xandrinæ] *ſumus ab initio ſubditi, ab ea nunc ſeparari fas & jura vetant.* (q) Reſpicit 2
Canone 6. Concil. Nicæni, quô cautum eſt, ut eadem poteſtas ſit Metropolitanis, *Alexan-
drino & Antiocheno* [nondum enim tunc vocabantur Patriarchæ] *in ſuis Diœceſibus, ac Epi-
ſcopo Romano in ſua Diœceſi.* De quo Canone cum varia variorum extent ſcripta, uno-
quoque ſenſum illius in ſuas partes trahente, ideo Lectores eò remittimus.

[Videatur *Baronius ad ann. 325. num. 124. Henric. Valeſius latè in Obſervat. Eccleſiaſt.* 3
in Socratem & Sozomenum Lib. III. ubi rectè refellit *Johan. Launojum de recta inter-
pret. ſexti Canonis Nicæni*, indoctè admodum ſcribentem: *Canonem illum de ſummis
Eccleſiarum Præſulibus, Patriarchis poſtea dictis, non agere.* Confer. annotation. *Gulielmi
Beveregii ſanè doctiſſimas ad h. l.*]

Quòd autem Habeſſini *quintum Patriarcham* nempe *Hieroſolymitanum* non agno- 4
ſcant, ideò factum, quòd iſte ante ſchiſma Chalcedonenſe pro tali non fuit habitus.
Nam olim urbs *Cæſarea metropolis erat Palæſtinæ*, adeoque Hieroſolymitanus
Epiſcopus neque Patriarcha, neque etiam Metropolitanus eſſe poterat. Poſtea ſub
Imperatoribus Chriſtianis cùm dignitas ejus ob dignitatem S. Sepulchri, & loci fre-
quentiam magis magisque creſceret, *Cæſareenſi* Metropolitæ amplius ſubeſſe noluit,
quin potiùs *Juvenalis Epiſcopus Hieroſolymitanus in Concilio Epheſino*, primatum Palæ-
ſtinæ ſibi palàm arrogavit. Tandem etiam cum ipſo Antiocheno Patriarchâ de prin- 5
cipatu contendit, quæ controverſia tranſactione compoſita fuit, *Antiocheno duæ Phœ-
niciæ & Arabia; Hieroſolymitano verò tres Palæſtinæ ceſſerunt.* Idque in Concilio *Chal-
cedonenſi* Actione 7. confirmatum, his verbis: ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν ἔχειν. Ut planè 6
erret *Eutychius* (r) ſcribens: *quòd in Concilio Conſtantinopolitano primo Patriarchæ titu-
lum Epiſcopo Hieroſolymitano tribuerint*; quòd actis ſequentium temporum prorſus re-
pugnat, & *Seldenus* rectè refellit (s). Poſſet etiam argumentum à noſtris Æthiopibus 7
deduci, qui certiſſimè quinque Patriarchas Oecumenicos habituri eſſent, ſi id tunc
temporis factum fuiſſet. Tandem *Can. 36. Concilii Conſtantinopolitani ſecundi*, ubi
ſedi

(p) Procem. I. §. 9. & 3, 1. N. 1. §. 1. (q) Godign. Lib. II. c. 18. p. 320. (r) *In Annal. Alexand. Tom. I. p. 513.* (s) *In Comment. ad Eutychii Orig. Alexand. Num. 8.*

ſedi Conſtantinopolitanæ eorundem privilegiorum jus ac ſedi Romanæ tribuitur, L. III. c. 7.
Hieroſolymitano quintus & ultimus locus aſſignatur. N. LXXX.

8 De voce *Oecumenicus* nota, quòd hîc non univerſalem totius Mundi Epiſcopum denotet, prout inter *Romanum & Conſtantinopolitanum Patriarcham* olim diſputatum fuit; ſed quòd Orbis Chriſtianus & univerſa Chriſti Eccleſia olim inter quatuor primùm, dein quinque Patriarchas fuerit diviſa, qui omnes *Oecumenici* dicti fuerunt.

1 N°. LXXX. De nomine Patriarcharum, & unde nomen Papæ ortum habuerit?] Diximus in *Hiſtoria noſtra*, Æthiopes pro ſummo & univerſali Pontifice, nullum nomen majus aut excellentius quàm *Patriarchæ* habere, quamobrem Romanum æquè ac Alexandrinum vocant ሊቀ: ጳጳሳት: *Principem Metropolitarum*, h. e. *Metropolitam ſummum.* Vox autem πάππας *Pappas, Papa*, Græca eſt, quæ apud Homerum & alios antiquos reperitur, & *Patrem* ſignificat. Igitur Epiſcopus, qui in Orientalibus linguis vocabatur אַבָּא *Abba* Pater, à Græcis πάππας dicebatur.

2 Verùm enim verò ut eſt inter miſeros mortales frequens de titulis certamen, quibus alii alios antecellere volunt: ita etiam in Eccleſia contigit, ut qui initio *Epiſcopi*, i. e. *Inſpectoris* & *Papæ* ſeu Patris nomine contenti erant, poſtea quatuor ex iis, & tandem quinque Patriarcharum nomen ſibi ſolis vendicaverint, ut numero præcedente diximus.

3 Hoc autem Patriarchæ nomen, (ut *Beveregius* (t) eruditè diſſerit) primævis patribus, tanquam familiarum ſuarum Principibus olim competens, Judæi poſt excidium Hieroſolymæ Præfectis Synagogarum ſuarum tribuerunt. At *circa annum Chriſti* quadringenteſimum id nominis ad ſummos Chriſtianorum Metropolitas translatum fuit. Socrates *in Hiſtor. Eccleſiaſt. Lib. V. c. 8.* ſcribit: *Imperatorem Theodoſium Synodum Epiſcoporum convocaviſſe ad ordinandum* [non Patriarcham, ſed] *Epiſcopum Conſtantinopoleos.* Eodem modo de Romano loquitur; *decretum* enim *ibi fuiſſe, ut* Conſtantinopolitanus Epiſcopus *eò quòd eſſet junior, in dignitatis prærogativâ ſequeretur* Epiſcopum Romanum. Subjungit πατριάρχας κατέστησαν διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας· *Patriarchas conſtituerunt diſtribuentes inter eos provincias.* Pergit Socrates: Ὀτρήϊος, ὁ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Μελιτηνῆς τὴν πατριαρχίαν ἐκληρώσατο. Otreius, *qui Melitinæ in Armenia* Patriarchatum *quaſi ſorte accepit*; cùm tamen *Archiepiſcopus* tantum eſſet. adeo primis illis ſeculis Patriarchæ & Archiepiſcopi nomina non diſtinguebantur.

5 Eutychius cum *in Originibus Eccleſiæ Alexandrinæ* narraret: *S. Marcum Hannaniam Patriarcham Alexandriæ creaviſſe; atque hunc primum ibi fuiſſe Patriarcham.* pag. 29. Seldenus in notis ad hunc locum num. 8. ait: *Non dubitavit igitur Eutychius, quin ſub ipſos Eccleſiæ Chriſtianæ natales Patriarchæ nomen & dignitas Chriſtianis eſſet in uſu.* At ego non putaverim ex errore & ignorantia Eutychium ita loqui, ſed *per prolepſin* quandam nomen dignitatis anteceſſoribus tribuere, quod ſucceſſores longo tempore pôſt adepti ſunt. Ita alibi: *Linum Petri ſucceſſorem vocat Patriarcham Romanum.* Ipſe Seldenus in *Chronologiæ Eutychianæ Synopſi* ſucceſſionem habet *Patriarchū Alexandriæ*, quem titulum tamen primorum quatuor ſeculorum Epiſcopi Alexandrini non geſſerunt: & nos paſſim antiquos illos Præſules *Alexandrinos Patriarchas* vocamus, quamvis ſciamus, eos, cùm viverent, ita non vocatos fuiſſe.

6 Sed tenendum eſt Pontificem Romanum Patriarchæ nomen nunquam agnoſcere voluiſſe, eò quòd ſuperior illis haberi vellet, qui eos creare poſſet. At apud *Orientales Arabes* nec non *Coptitas & Æthiopes*, & in Eutychii Annalibus Alexandrinis paſſim بطريرك علي رومية *Patriarcha ſuper Romam* vel بطريرك رومية ሊቀ: ጳጳስ: ዘሮም: *Patriarcha Romanus* vocitatur.

(t) In annot. ad Can. 6. Concilii Nicæni primi. num. 1. §. 1.

L.III.c.7. Cæterum cum veritate non congruunt, quæ Eutychius in Annalibus Ale- 7
N.LXXXI. xandrin. ſcribit. Tom. I. p. 334.

فسمعت العامة الاساقفة وهم يسمون البطريرك ابا فقالوا في انفسهم اذا كان نحن نسمي الاسقف ابا والاسقف يسمي البطريرك ابا، فيجب علينا نحن ان نسمي البطريرك بابا اي جدا ، ان كان اب الاباء ، فسمي بطريرك الاسكندرية من ايام هرقل بابا اي جد ☼

Cùm autem homines audirent, quòd Epiſcopi compellarent Patriarcham Abba ſeu Patrem, *dixerunt inter ſe, ſi nos ſolemus Epiſcopum appellare* Abba ſeu Patrem, *Epiſcopi verò & ipſi* Patriarcham Abba *appellant, utique decet nos, ut vocemus Patriarcham* Papam, i.e. Avum, *cum ſit Pater Patrum. Itaque appellatus fuit* Patriarcha Alexandrinus *à tempore Heraclii* PAPA i.e. AVUS.

Sed hæc ratiocinatio nobis vana videtur. Quippe Arabicum بابا nihil a- 8
liud eſt, quàm Græcum Πάππας *Pater*, quod Arabes ob defectum lit. *P.* aliter pronunciare non poſſunt, ac *Baba*, quam vocem Eutychius exponit جد *Avum*, Πάππος & Πάππας idem fortaſſis eſſe putans. Apud Habeſſinos vox ጳጳስ: primo ni- 9
hil aliud, quàm Epiſcopum denotavit, ut Act. 20, 28. 1. Tim. 3. 2. & ፪፻ ጳጳሳት: *ducenti Epiſcopi Epheſi* congregati fuiſſe dicuntur; poſtea uſu obtinuit, ut cum dignitate rei etiam dignitas vocabuli creſceret, & ጳጳስ: *Pappas*, Habeſſinis *Archiepiſcopum* ſeu *Metropolitam* denotaret.

[Porro ſi quis ordinem & nomina *Patriarcharum Alexandriæ* ſcire volet, conſulat 10
Synopſin *Seldeni* ſupra allegatam: nec non *Kircheri Supplementum Lexici Copti Cap. II. pag.* 518. & cumprimis *Wanslebii Hiſtoriam Eccleſiæ Alexandrinæ* P. VI. pag. 301. Sed hi duo poſteriores Jacobitas tantùm tradunt, omiſſis Melchitis, quos ſimul narrat Georg. Elmacinus in ſua Hiſtoria Saracenica]

N° LXXXI. De Diaconiſſis] ዲያቆናዊት: & ንፍቀ: ዲያቆናዊት: *Diaconiſſæ & Subdiaconiſſæ* Æthiopicè vocantur. Earum in *Canonibus Æthiopū* mentio fit, & quidem in Statutis Apoſtolicis Can. 53. cujus ſummam habes ſupra c. 4. N. XXX. pag. 308. Gregorius tamen eas in Æthiopia dari negabat. Antiquiſſimis autem Eccleſiæ temporibus in uſu fuerunt, non quidem in Occidentali, attamen in Orientali Eccleſia, ut mirū ſit, earū uſū in Eccleſia Æthiopica in deſuetudinē veniſſe. 2
Etenim piæ mulieres in primitiva Eccleſia, miniſteria mulieribus convenientia obibant. Nec ſalvator noſter Chriſtus officia earum aſpernatus eſt, *aliquot enim Ieſum à*
Matth. 27. 55. *Galilæa usque ſecutæ fuerunt*, διακονοῦσαι αὐτῷ *miniſtrantes ei*, quæ tempore paſſionis crucifixionem ejus è longinquo ſpectaverunt. Originem igitur ſuam *Diaconiſſæ* habent 3
ab ipſis Apoſtolorum temporibus. *Paulus ad Rom. 16. 1. Phæben ſororem* οὖσαν διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς *diaconiſſam Eccleſiæ, quæ eſt in Cenchris*, commendat. Idem de his agens *1. Tim. V. 9.* ſcripſit: *Vidua eligatur non minor ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis teſtimonium habens, ſi filios educavit, ſi hoſpitio recepit, ſi ſanctorum pēdes lavit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtravit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt.*

§. 6. At ſequentibus temporibus quadraginta anni ſufficere viſi, ut mox dicetur. 4
Quin & innuptæ ſeu cælibes ætate profectiores aſſumebantur. *Præcipuum* earum officium olim erat *ſuſcipere mulieres è ſacro lavacro, quæ tunc temporis prorſus nudæ baptizabantur*, De quo vetus *Canon extat* (u) τὸν μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ Διάκονος: τὴν δὲ γυναῖκα ἡ διάκονος. *Virum ſuſcipiat Diaconus: fæminam verò Diaconiſſa.* Et *Epiphanius Hæreſ.* 79. dicit: *cum illuminantur* [i.e. baptizantur] *mulieres, Epiſcopus ungit frontes illarum oleo ſacro, quod Diaconiſſa abſtergit.* *Ianitrices* etiam erant apud portas per quas 5
mulieres in templa intrabant. Separatum enim à viris locum olim obtinebant, ut ſupra

(u) In Conſtitut. Clementis lib. 3. c. 15. & 16.

ſupra n. 49. §. 12. monuimus; Et ſi quæ alia officia fœminilia tunc temporis occur- L. III. c. 7.
rerent, apud ægrotas, vel alibi per tales miniſtras peragenda, de quibus videatur N. LXXXII.
6 *Baronius ad An. Chriſti 34. §. 288.* Imò inſtar Diaconorum ordinabantur, *Concil. Chalced. Can. XV.* Διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα. *Diaconiſſa ne ordinetur ante XL. annos.*

[Confer. *Beverègium in annot. ad hunc Canonem*; ut & *Can. 19. Concil. Nicæni. Canon. 6. & 47. Concil. Carthag. & alibi alios.*]

1 N°. LXXXII. De Conjugio Clericorum] *Epiſcopos & Sacerdotes* in primordio Religionis Chriſtianæ *uxores ducere* potuiſſe certius eſt quàm quòd certiſſimum. Verba Apoſtoli Δεῖ τὸν Ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα. 1. Tim. 3. 2.
decet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius mulieris virum. Eccleſia Catholica Tit. 1. 6.
ſemper de uxore propriè dicta accepit, nullatenus *de uxore aliqua ſpirituali,* veluti Eccleſia.
2 Obſervantia, quæ optima eſt legum interpres, ita, ut diximus, hunc locum in ſe ſat clarum, accipiendum docet. Nam pleroſque Epiſcopos alioſque ſacri ordinis viros olim uxoratos fuiſſe, clariſſimis autorum teſtimoniis non tantùm in
3 *Eccleſia Catholica* in genere, ſed & in *Latina in ſpecie* demonſtrari poteſt. De qua re ſi quis dubitari velit, is conſulat veteres Canones, vulgo Apoſtolorum dictos, certiſſimos antiqui moris teſtes. Talis eſt *Canon. 6. al. 5.*

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας, ἐὰν δὲ ἐκβαλῇ, ἀφοριζέσθω.

Epiſcopus aut Presbyter aut Diaconus uxorem ſuam ne repudiet, vel ejiciat ſanctitatis [al. religionis] *prætextu. Si verò eam repudiaverit, ſegregetur.*

Datuſne fuit unquam aliquis Epiſcopus, qui ſanctitatis aut religionis prætextu Eccleſiam mulierem ſuam myſticam repudiaverit? poſſumuſne verbum ἐκβάλλειν
4 *ejicere, domo pellere,* accipere de Eccleſia? Deinde *Can. 17. & 18.* dicitur: *quòd is qui poſt baptiſmum ad ſecunda vota tranſierit: item qui viduam aut repudiatam aut meretricem duxerit, non poſſit eſſe Epiſcopus nec Presbyter:* ergo argumento à contrario ſenſu ducto, qui non talem ſed aliam uxorem habuerit, *Epiſcopus & Presbyter* fieri potuit. Sed cum multi paſſim hac de re ſcripſerint, actum agere nolumus.

[*Vide Comment. ad illos Canones Balſam. Zonar. & noviſſimè Beveregium. Calixtum de Conjug. Clericorum* latè & alios plurimos.]

5 Tantum de voce Μιᾶς UNIUS *uxoris* quæſtio in Eccleſia orta eſt. Eam enim Orientales reſtrinxerunt *ad unum matrimonium,* ita ut *Polygamia* non tantùm *Simultanea,* ſed etiam *ſucceſſiva,* ut loquuntur, Clericis interdiceretur. Habeſſini noſtri priſci moris tenaciſſimi, teſte Gregorio meo, Presbytero ordinando ſuadent, *ut uxorem prius ducat;* Apoſtolicum effatum, intuitu Polygamiæ Judaicæ prolatum, ſi non pro præcepto, ſaltem pro conſilio habentes: ſi verò ſemel cælebs conſtitutus ſit, aut uxorem morte amiſerit, cælebs vel viduus manere tenetur, (x) quò non niſi Lectoribus & Cantoribus id privilegii conceditur, ut ad officium promoti uxores ducere poſſint.

6 Eutychii Alexandrini locum, alibi haud facilè obvium exſcribere libet: p. 449.

الاساقفة منذ وقت الحواريين الى مجمع
الثلثماية وثمانية عشر كان لهم نساء
لانه كان اذا صير احد اسقفا وكانت
له زوجة بقيت معه ولم تنحى عنه ما
خلا البطاركة فانه لم يكن لهم
نساء ولا كانوا ايضا يصيرون
بطريركا من له زوجة ※

Epiſcopi à tempore Apoſtolorum uſque ad Concilium CCCXVIII. [i. e. Nicænum] *habebant uxores. Solebat enim, cum fieret aliquis Epiſcopus, & eſſet illi uxor, manere cum eo, & non divellebatur ab eo, exceptis* Patriarchis. *Non enim erant illis uxores, neque etiam ſolebant aliquem facere* Patriarcham, *qui haberet uxorem.*

Secundum Canon, Apoſt, 26, Abtelis, 25,

L. III. c. 7. Sed duo ad hunc locum ſunt monenda: *Primò* Patriarchas illo tempore ſolum- 7
N. LXXXII. modò Epiſcopos dictos fuiſſe, ergo & illis (ſecundum Eutychium) usque ab Apoſtolis uxores habere licuit, uti reapſe S. Petrus habuit: Deinde non abſolute rejecti fuerunt à ſumma illa dignitate Eccleſiaſticâ uxorati, quamvis cœlibes tempore perſecutionum prælatos fuiſſe agnoſcamus. Exemplum inſigne habemus in *Demetrio XII. Metropolitâ Alexandriæ Catholico*, ſeu *Patriarchâ*, (ut poſtea dicti fuerunt) qui uxoratus electus fuit. *Abulbaracatus*, vitam ejus deſcribens, *Angeli prædictione Juliano ſucceſſorem deſignatum, & à populo* [more ſcilicet priſco] *Epiſcopum conſtitutum* refert: *mox populum murmuraviſſe, quòd conjugatus eſſet, ideòque monitu angeli permotum, ſuam uxorisque virginitatem miraculo demonſtrare* (y). Idem de eo tradunt Æthiopes no- 8
ſtri. Sic enim canit Poëta Encom. 12. Mart. Od. 2.

ሰላም፡ ለድሜጥሮስ፡ እንተ፡ በእዴሁ፡ ተጽሕፈ፡
ሐሳበ፡ አዝማን፡ ዘድኅር፡ ወእለ፡ ንለፈ፡
ኣርአየ፡ ዮም፡ ኃይለ፡ ድንጋሌሁ፡ በሠምረቱ፡ ኦሌፈ፡
ሀቂር፡ እሳተ፡ በኍፈሬ፡ ወለብእሲቱ፡ በአጽፈ፡
ተናፍቁ፡ ሰብእ፡ ከመ፡ ይኩን፡ ተክፈ።

Salutem Demetrio! *qui manu ſua deſcripſit*
Computum annorum & præteritorum & futurorum.
Hodie virginitatis ſuæ virtutem per gratiam Chriſti oſtendit,
Ignem in ſinu ſuo & in uxoris ſuæ tunicâ involvens.
De ea enim homines dubitaverant.

Nimirum prunas candentes in ſuccinctorium uxoris publicè poſuerat, illoque 9
illæſo, ſuffitum injecto thure in Eccleſia fecerat. In quo boni illi viri *Hiſtoricus* æquè ac *Poëta* parum ſibi conſtant. Si enim Angelus, deceſſori ejus apparens, illum virum uxoratum ſucceſſorem certô indiciô demonſtravit, quomodo Deo & Eccleſiæ diſplicere poterat? & ſi ipſi Alexandrini virum cum uxore copulatum Patriarcham elegerunt, & ſtabiliverunt, quô animo vel jure poſtea potuerunt murmurare?

Baronius aliique Romanæ Eccleſiæ Scriptores, qui matrimonia clericorum im- 10
pugnant, atque Sacerdotibus ordinatis cohabitationem conjugalem interdicunt, Apoſtolicam traditionem prætexunt, quam, ſi certa fuiſſet, Papa Innocentius I. priſci moris corrector, utique non tacuiſſet. Verùm ille (z) tali argumento uſus non eſt, ſed potius ex lege Moſaica argumentum ducit, *quòd ſacerdotes anno vicis ſuæ de templo non diſceſſerint*, ſicut de Zacharia legimus; exinde concludit: *Sacerdotes Romanos à conjugibus planè abſtinere debere, quia nec dies prætereat, quâ vel à ſacrificiis divinis, vel à baptiſmatis officio vacent*; ſed hoc eſt ſapere ultra Apoſtolicam doctrinam, de qua ſupra.

Præterea argumentum deſumit Pontifex à ſanctitate populi Iſraelitici, ut cùm 11
Lev. XI. &c. illis dicitur: *Sancti eſtote quoniam ego ſum ſanctus Dominus Deus veſter.* Sed nuſpiam in tota lege ſanctitas in cœlibatu ponitur, multò minus conjugium ſanctitati opponitur. Certô tantùm tempore conjuges à ſe invicem abſtinere jubebantur, non quòd cohabitatio conjugalis Deo creatori, inſtitutori conjugii & naturæ autori videatur parum ſancta & impura, ſed quòd animum hominis nimiùm occupet, quò minùs animo plenè devoto ſacris vacare poſſit. Hæc ipſa cauſa eſt, quòd 12
1. Cor. 7. 5. *S. Paulus* ſuadeat: *Nolite fraudare invicem*, niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut vacetis orationi; *& iterum revertimini in id ipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium.* Quæ cuncta ipſius conjugii ſanctitatem, actuumque conjugalium puritatem non tollunt, ſicuti nec alia naturæ opera neceſſaria, præſertim cùm matrimonium ſit Romanæ Eccleſiæ ſacramentum: monachatus verò & cœlibatus non æque.

Illud

(y) Wansleb. Hiſtor. Eccl. Alex. P. VI. n. 12. (z) In Epiſt. ad Victricium Rothom. Epiſc. Diſt. 31. cap. 4.

13 Illud Deum, iſte hominem autorem habet. Nec obſtitit conjugium multis ſanctitate conſpicuis conjugibus, quò minus in Faſtos Sanctorum fuerint recepti. Cur autem primis Eccleſiæ temporibus cœlibatus tantoperè fuerit commendatus, num. 84. fuſiùs dicemus; nunc Orientalium mores in hac cauſa exponemus. L. III. c. 7. N. LXXXIII.

1 N°. LXXXIII. Copt itæ, Armenii, Græci, Ruſſi, ſive Moſcovitæ Clericis matrimonium permittunt] Clericorum conjugia, ab omnibus retrò ſeculis in Eccleſiis Orientalibus retenta, certiſſimum ſunt Apoſtolic & Catholici moris indicium. De Habeſſinis diximus, (a) quòd ſacerdotes uxoratos non ſolum admittant, ſed etiam illis, priusquam ordinentur, conjugium ſuadeant.

2 De *Coptis* idem teſtatur Wansleb. in *ſua relatione Italica de ſtatu Ægypti, & in hiſtor. Eccleſiæ Alexandr. Lib. I. c. 14.* ſolummodò dicit: *quòd ſacerdos moveatur officio, ſi divortium ab uxore faciat per Can. Apoſt. 6. al. 5. ſupra allegatum.* Quod nec apud Habeſſinos licet, ut *capite præcedente num. 72.* docuimus. p. 31. p. 36.

3 De *Armeniis*, ejusdem Eccleſiæ & ſectæ Copt itarum conſortibus, ſcribit Petrus Bellonius *Lib. 3. Obſervat. c. 12. Illorum ſacerdotes conjugati ſunt perinde atque Græci.*

4 De *Græcis* notior res eſt, quàm ut longâ probatione egeat.

[Videatur *Chriſtoph. Angeli ſtatus Eccleſiæ Græcæ cap. 47. Thomas Smith Anglus de Eccleſia Græca p. m. 91.*]

5 De *Ruthenorum* Sacerdotibus Eccleſiæ Græcæ ſubjectis, *Auguſtinus Baro de Mayerberg Cæſareus Legatus* (b) ſic loquitur: *Archipresbyteri, Presbyteri & Diaconi, antequam conſecrentur, uxorem virginem duxiſſe, & conſecrati cum ea maritorum lege convivere neceſſariò debent, modò illâ quæ concubitus ſui noctem ſubſequitur die, Sacerdotes ſacris obeundis abſtineant. Quod ut præſtare poſſint, plures* (ſacerdotes) *in ſingulis templis, ubi unicum tantùm erectum altare: unicumque ſingulis diebus ſacrum peragitur, conſtituuntur. Mortuâ autem primâ uxore, aliam Clericis ducere non licet, niſi ſeculares fieri velint.* Quæ etiam confirmantur ab *Oleario in Itiner. Moſcovit. L. 3. c. 28. p. 303.*

6 *Baro de Herberſtein* (c) epiſtolam *Iohannis Ruſſorum Metropolitæ* refert *ad Pontificẽ Romanum* his verbis: *Maximus eſt error & peccatum de conjugio Sacerdotum, quòd ab illis qui uxores habent, ſumere corpus Chriſti renuitis. Cùm ſancta Synodus, quæ fuit in Gangra, ſcribat in 4. Canone:* Qui ſpernit Sacerdotem ſecundum legem uxorem habentem, & dicit: quod non liceat è manibus illius accipere Sacramentum, ſit anathema. *Canon iſte Græcè ſic habet:*

Εἴ τις διακρίνοιτο περὶ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαβεῖν· ἀνάθεμα ἔστω.	*Si quis contendat de Presbytero conjugato, non oportere, eo ſacra celebrante, de oblatione participare, anathema ſit.*

7 Imperitè prorſus, ne pejus dicam, *Dionyſius exiguus* verbum γεγαμηκότος accipit & vertit: (de Presbytero) *qui uxorem habuit*, id enim non tantùm contra uſum vocabuli, ipſamque Grammaticam, ſed & contra hiſtoriam & acta Concilii pugnat. Cui enim unquam tale dubium venit in mentem; quis quæſo controverſiam hanc movit, *quòd de Presbytero viduo Euchariſtia ſumi non poſſit?* de quo nec hodie in Eccleſia Romana dubitatur. Nam ut *Socrates* ſcripſit (d): *Synodus Gangrenſis in Paphlagonia contra Euſtathium Sebaſtiæ in Armenia Epiſcopum convocata erat; is enim inter alia heterodoxa & abſurda:*

Ἐν οἴκοις τε γεγαμηκότων εὐχὰς ἐκώλυε γενέσθαι· καὶ πρεσβυτέρου γυναῖκα ἔχοντος, ἣν νόμῳ, λαϊκὸς ὤν, ἠγάγετο, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν ὡς μύσος ἐκκλίνειν, ἐκέλευσε.	In ædibus conjugatorum precationes fieri vetuit, & Presbyteri uxorem habentis, quam legitimo matrimonio, dum eſſet laicus, ſibi copulaverat, benedictionem & communionem inſtar piaculi declinandam docebat.

(a) Num. præced. 6. 5. (b) In itinerar. ſuo Anni 1661. (c) In Comment. rerum Moſcovit. p. 22. & 23. (d) In Hiſt. Eccleſ. L. 2. c. 43.

L.III.c.7. Quid quæſo pro expoſitione *Canonis Gangrenſis* clarius? de Viduo ne γρῦ 8
LXXXIV. quidem. Senſus igitur antiquorum interpretum, totiusque Orientalis Eccleſiæ praxis docet, non de viduis, ſed de clericis conjugatis in canone illo tractari.

N°. LXXXIV. De ſecundis nuptiis Orientalibus inviſis] In Orientali Eccleſiâ *Laici poſt ſecundas nuptias* quamvis legitimas, ad S. Communionem non admittebantur, niſi aliqualem pœnitentiam egiſſent (e). Clerici autem Sacerdotio planè privabantur, nullo habito reſpectû ad ſubitam uxoris mortem, liberos parvos, rem familiarem, juvenilem ætatem, corporis conſtitutionem, & ſimiles circumſtantias. Rationem minimè ſolidam, qua utuntur, ſupra indicavimus. n. 82. §. 5. 1

Vera autem cauſa quòd in primitiva Eccleſia matrimonia Clericorum adeò fuerint reſtricta, nequaquam purioris & ſanctioris vitæ ſtudium, ſed *tempora illa erant afflictiſſima, & perſecutiones atrociſſimæ, quæ Epiſcopos & Presbyteros maximè feriebant,* tyranni enim cogitabant illud: *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves gregis*; ideò minimè conſultum erat uxorem ducere. Quippe in tantis periculis magis animabus quàm liberis operam dare decebat. Quî enim poſſet Epiſcopus aut Presbyter in cryptis, in exilio, in continuo mortis vel fugæ metu, in *laboribus plurimis*, *in carceribus abundantiùs, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter,* (ut Paulus loquitur) Eccleſiaſticis muneribus vacare, afflictos conſolari, exules ſequi, ſi uxorem & liberos haberet? quorum amore ob fragilitatem humanam facilè retrotrahi, atque tardior ad pericula fieri potuiſſet. Milites uxoratos ſtrenui Duces certè non amant, ne amore conjugali à fortibus factis abſterreantur. Quomodò milites Chriſti, Paſtores Eccleſiarum, contra lupos rapaces pugnaturi, vitam ſuam intrepidè exponere potuiſſent, ſi cariſſimorum pignorum memoria illos à fortitudine Chriſtiana retraxiſſet? 2 Matth. 26. 31. 3 2. Cor. XI. 23.

Igitur cælibatus, Eccleſiâ preſsâ, neceſſarius, quamvis nullibi præceptus, pacatâ manſit, ſed ex aliâ causâ, nimirum ut bona Eccleſiarum ſalva manerent, quæ periclitari videbantur, ſi Epiſcopis & Sacerdotibus uxores ducere liceret. Quæ ratio plus valitura videtur, ſi etiam nepotes habere interdictum eſſet. Hinc veteres Canones *Epiſcopos bona ſua ſeparatim à bonis Eccleſiæ habere* jubent (f). Ita cœlibatus hodiè utilis habetur, non tantùm conſervandis Eccleſiarum, ſed etiam illuſtrium familiarum opibus, vano plerumque ſanctioris vitæ prætextu. 4

N°. LXXXV. De ſententia Patrum Græcorum & Latinorum contra ſecundas nuptias] Græci Patres plerique ex Eccleſiæ ſuæ uſu, (de quo modò diximus) ſecunda vota, etiam in Laicis, iniquiùs traduxerunt. *Gregorius Nazianzenus* à ſimilitudine conjugii ad deſponſationē Chriſti & Eccleſiæ, quam *Paulus* proponit, iniquam & incongruam concluſionem facit, quaſi ſecundæ nuptiæ ideò ſint improbandæ. τὸ πρῶτον νόμος, τὸ δεύτερον συγχώρησις, τὸ τρίτον παρανομία. *Primæ ſunt Lex*, inquit, *Secundæ venia, tertiæ transgreſſio.* Tam immemor fuit mandati Apoſtolici: Volo juniores [viduas] nubere: & libertatis nubendi poſt mortem mariti indefinitè datæ. *Quod ſi dormiverit vir ejus, liberata eſt*; cui vult nubat, *tantùm in Domino.* Similia habent & alii Patres Græci. 1 Epheſ. V. 1. Cor. V. 14. 1. Cor. VII. 39. 2

[*Baſilius M. in epiſtola ad Amphilochium Can. IV. Clemens Alexandrinus,* (quem Canones Apoſtol. & Clementinos compilaſſe tradidimus) *Stromatum l. 3.*]

Chryſoſtomus in Matth. Homil. 32. agnoſcit præceptum Apoſtoli. Sic enim loquitur: *Secundam quidem accipere ſecundum præceptum Apoſtoli eſt, ſecundum veritatis autem rationem fornicatio eſt.* Quæ ſine admiratione nemo facilè legerit; pugnatne præceptum Apoſtoli cum veritatis ratione! Itane præcepit Apoſtolus fornicationem? nubere jubens juniores viduas, cum volunt, non ſecundâ ſed tertia imò quarta vice, ſi voluerint. Illata eſt Pericopa hæc in Corpus Juris Canonici *C. 31. qu. 1.*

(e) *Concil. Laod. Can. I. Concil. Neo Caeſ. Can. 3.*
(f) Can. Apoſt. 40. Abtel. Æth. 39.
(g) *Orat. XXXII. p. m. 501.*

qu. 1. c. Hac ratione. §. additâ gloſsâ neceſſariâ : *Longè cautiùs loquitur Iohannes Chry-* L. III. c. 7.
ſoſtomus, cùm alibi, tùm potiſſimum in Epiſtola ad viduam Iuniorem, de non iterando conju- LXXXVI
gio, negatq; ſecundum matrimonium fornicationem eſſe. Hæc gloſſa. Multo æquius LXXXVII.
ſentiunt *Origenes* (h). Et *Epiphanius hæreſ. XLVIII.*

3 Inter Patres Latinos *S. Hieronymus* ſecundis nuptiis minus æquus, injurioſis vocabulis eas immeritò infamavit; allegavimus loca *in Hiſt. noſtra* (i). Sed omnium iniquiſſimè & in conjugii inſtitutionẽ injurioſè loquitur *Tertullianus* (k) perversâ Montani doctrinâ deceptus, quaſi interrogatus: *Ergo* inquis, *jam & primas*, i. e. *unas nuptias deſtruis ?* planè immeritò reſpondet : *Nec immeritò, quoniam & ipſæ ex eo conſtant, ex quo & ſtuprum :* & paulo ante: *nec per aliud fit marita, niſi per quod & adultera.* Quo nihil unquam abſurdius aut falſius à tali viro dici potuiſſet. Damnanturne divinis humaniſque legibus ſtupra & adulteria ob ſolam concubitus impuritatem ? Meminiſſe debebat quæ dixerat epiſtolâ ad Uxorem : *Non abnuimus*
4 *conjunctionem viri ac fœminæ benedictam à Domino* &c. Quapropter jure meritò reprehenditur à S. Auguſtino *Libro de hæreſibus : Ideo factus eſt hæreticus Tertullianus, quia tranſiens ad Cataphrygas, quos antea deſtruxerat, cœpit etiam ſecundas nuptias* contra Apoſtolicam doctrinam *tanquam ſtupra damnare.* Quæ verba in Chryſoſtomum quoque ſunt notanda. S. Ambroſius (l) *de Clericis agens*, ratione utitur, certè Apoſtolicæ doctrinæ, Auguſtino, & ipſi rationi adverſa, dum ſcribit: *In ipſo conjugio Lex eſt, non iterare conjugium.* Quæ quæſo ſequela ? Itane Apoſtolus hujus non meminerat, cùm iterationem conjugii non permitteret tantùm, ſed & juberet, locis ſupra citatis.

N°. LXXXVI. De fœmina quæ virum vigeſimo ſecundo matrimonio vicit] Hoc Romæ contigiſſe in Hiſtoria noſtra retulimus ex S. Hieronymi epiſtola ad Gerontium. *Rem, inquit, dicturus ſum incredibilem, ſed multorum teſtimoniis approbatam. Ante annos plurimos cum in chartis Eccleſiaſticis juvarem Damaſum Romanũ Epiſcopũ, & Orientis atq; Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderẽ,*
2 *vidi duo inter ſe paria viliſſimorum è plebe hominum comparata. Vnum, qui uxores viginti ſepeliſſet, alteram, quæ maritum vigeſimum ſecundum habuiſſet, extremo ſibi, ut putabant, matrimonio copulatos. Summa omnium expectatio, virorum pariter ac fœminarum, poſt tantas viciſſitudines* (m) *quis quem primus efferret. Vicit maritus, & totius urbis populo confluente coronatus, & palmam tenens, & adoream, per ſingulos ſibi acclamantes uxoris multinubæ feretrum præcedebant.*

3 Simile quid teſtatur *Auguſtinus* (n) quòd *mulier in urbe Roma maritos undecim, & vir alius duodecim uxores habuerit*; adeò Epiſcopi Romani tunc temporis vota non numeraverunt, neque etiam dubitaverunt de licentiâ Chriſtianâ ex verô Apoſtolicæ doctrinæ ſenſu.

N°. LXXXVII. Bis mariti ſacris ordinibus apud Orientales indigni cenſentur] Hac de re in præcedentibus numeris ſatis actum, nititur iſta conſuetudo *Canone* vulgò *Apoſtolico* 17. Æth. 16. ὁ δυσὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὸ βάπτισμα, *duabus nuptiis copulatus poſt baptiſmum, Epiſcopus aut Presbyter, aut omnino Clericus eſſe non poteſt.* De Æthiopibus noſtris *Alvarezius* eadem habet c. 26. al. 27. eaque plane veritati & antiquitati convenientia ſunt.

COMMENTARIUS
Ad Lib. III. Cap. VIII.

N°. LXXXVIII. De ſchiſmate concilii Chalcedonenſis] Notabilia ſunt, quæ in Hiſtoria noſtra hoc capite ex ore Gregorii Æthiopis de *Con-*

cilio

(h) *In Epiſt. ad Rom. lib. VII.* (i) *Contra Iovian. lib. I. c. 4. & 5.* (k) *Lib. de exhort. ad caſt. c. 9.*
(l) *Lib. I. de Officiis cap. ult.* (m) In textu *rudes* ſine ſenſu. (n) Quæſt. ex V. & N. Teſt. c. 115.

L. III. c. 8. *cilio Chalcedonenſi* diximus. Deplorabile diſſidium, tunc temporis in Eccleſia Chri-
LXXXVIII. ſtiana ortum, non tantùm magna ſanguinis effuſio in Ægypto conſecuta eſt, ſed & Muhammedicæ religionis incrementum, cum amiſſione tot provinciarum, quæ olim ſedi Alexandrinæ parebant; idque Melchitæ *Iacobitis*: hi *Melchitis* imputant
(o). Nec aliàs facilè quæſtio inter tot magnos & doctos Viros, ipſosque Eccleſiæ 2
Patriarchas, contrariis inter ſe argumentis tam acriter fuit diſceptata. Nam *Flavianus Patriarcha* Conſtantinopolitanus, regnante *Theodoſio Iuniore*, Synodo Conſtantinopolim convocatâ, *Eutychetem*, ab *Euſebio* Dorilæi Epiſcopo hæreſis accuſatum, impugnavit, & anathemate percuſſit. Nihilominus *Theodoſius Impera-* 3
tor idem *cum Eutychete* ſenſit, & mox aliud Concilium Epheſi habuit, in quo Eutychetis ſententia à *Dioſcoro Patriarchâ Alexandrino* ejusque aſſeclis, centum & viginti octo Epiſcopis (inter quos etiam *Iuvenalis* Hieroſolymitanus & *Stephanus Epheſinus*) confirmata fuit; viciſſim excommunicato Flaviano Eutychetis condemnatore (p). tàm faciles tunc temporis erant excommunicationes. Sed paulò poſt 4
habitum fuit Concilium contrarium, nempe *Chalcedonenſe*, Oecumenicum quartum, in quo antecedentia omnia fuerunt retractata. *Dioſcorus*, qui ter canonicè citatus non comparuerat, *per contumaciam* (ut ICti. loquuntur) *damnatus* (q), & ab Imperatore *Marciano* ejusque uxore *Pulcheria* malè habitus fuit; ut Num. 92. dicetur.

Quandoquidem verò Æthiopes noſtri Eutychianiſmi vulgò ſuſpecti haben- 5
tur, quia *unam naturam in Chriſto aſſerunt, & concilium Chalcedonenſe ſpernunt, & damnant*, operæ pretium nobis videtur, Eutychetis dicta hoc loco proponere, & expendere: & cum Jacobitarum dictis conferre, ut lectores cognoſcant, an meritò tales hæretici cenſeantur. Extant quidem *Synodi Conſtantinopolitanæ, & concilii Oecumenici Chalcedonenſis* acta, ſed eo in loco, unde ſententia, quæ vulgò de Eutychete circumfertur, petenda erat, non ſatis cohærent, ut infra dicemus: nec Flavianus in prima ſua epiſtola ad Leonem meminit, quod Eutyches dixerit: *Confiteor ex* duabus *naturis fuiſſe Dominum noſtrum* ante *adunationem*: poſt *verò adunationem* unam *naturam confiteor*. Iſtud nihilominus ſimpliciter & ſine ulla epi- 6
criſi transſcripſerunt Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores unus ex alio, tam Orientales quàm Occidentales omnes. Evagrius Lib. I. cap. 9.

Ὁμολογῶ ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι τὸν κύριον ἡμῶν πρὸ τῆς ἑνώσεως; μετὰ δὲ τὴν ἕνωσιν μίαν φύσιν ὁμολογῶ.	*Confiteor ex duabus naturis genitum fuiſſe Dominum noſtrum* ante *unitionem*: *poſt unitionem verò unam naturam confiteor.*

Nicephorus Lib. 18. cap. 52. 7

Ὁ Εὐτυχὴς δύο μὲν καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς ἑνώσεως ἔλεγε φύσεις, τὰς ὕστερον ἑνωθείσας; μετὰ δὲ τὴν ἕνωσιν εἰς μίαν κραθῆναι ταύτας φύσιν, καὶ συγχυθῆναι καὶ φυρμὸν παθεῖν ἐδογμάτιζεν. ὥς τε καὶ τὴν θεότητα τὰ τῆς ἀνθρωπότητος πάσχειν, καὶ τὸ ἀνάπαλιν. διὸ καὶ τοὺς ταῦτα δογματίζοντας καὶ Μονοφυσίτας καὶ Θεοπασχίτας οἱ θεῖοι πατέρες ἡμῶν κατωνόμασαν.	*Eutyches duas quidem & ipſe* ante *unitionem naturas dixit, poſtremò unitas: poſt unitionem autem in* unam *eas naturam coaluiſſe; confuſasque eſſe, & mixtionem ſubiiſſe docuit; adeò ut & divinitas ea, quæ humanitatis fuere, paſſa ſit, & viceverſa. Proinde hæc ita prædicantes Monophyſitas & Theopaſchitas divi Patres noſtri cognominaverunt.*

Eutychius in Annal. Alexand. Tomo II. Annal. p. 85. 8

ان جسد المسيح ليس مع اجسادنا في الطبيعة وان المسيح قبل التجسد من طبيعتين وبعد التجسد طبيعة واحدة ۞	*Quòd corpus Chriſti non ejusdem ſit cum corporibus noſtris naturæ: & quòd Chriſtus* ante *incarnationem* [conſtiterit] *ex duabus naturis, poſt incarnationem verò ex natura unica.* Idem repetit pag. 87.

Et

(o) Confer. infra Num. XCV. Agnoſcit etiam Baronius, occaſione hujus diſcordiæ *Orientale Imperium* penitus collapſum, atque funditùs dirutum fuiſſe. *Ad Ann. Chriſti* 448. *n.* 47. *in fin.* (p) Eutychius in Annal. Alex. P. II. p. 88. (q) Edmund. Richerius Hiſtoria Concil. General. Col. 183.

Et Joſephus Ægyptius præfatione ad Conc. Chalcedonenſe allegante Guil. Beveregio Annot. in Can. dicti Concilii. L. III. c. 8. LXXXVIII.

كان يقول من طبيعتين قبل التجسد ثم صار طبيعة واحدة بعد التجسد	Dicebat: [Eutyches] *E duabus naturis* ante *incarnationem, deinde facta eſt una natura poſt incarnationem.*

9 Atque hanc ipſiſſimam fuiſſe Eutychetis opinionem putat *Guil. Beveregius* dicto loco pag. 108. Et ſic alii autores, quotquot de Concilio Chalcedonenſi & Eutychetis hæreſi agunt, ad unum omnes. Addunt nonnulli: *illum naturam utramque confudiſſe atque commiſcuiſſe ſicut miſcetur vinum & aqua:* Alii, *quòd humana natura à divina quaſi abſorpta fuerit, veluti ſi guttulam vini in immenſum mare deſtillares.*

10 Equidem reperio hæreticum illum aſſeruiſſe, *unam tantùm poſt incarnationem Salvatoris noſtri naturam: humanam autem, quam ex S. Virgine aſſumſerit, noſtræ conſubſtantialem non fuiſſe.* An autem diſertis verbis dixerit: *Chriſtum* antè *incarnationem ex duabus naturis extitiſſe*, vel, *Eas poſt incarnationem confuſas fuiſſe*, de eo gravia mihi ſuborta ſunt dubia, poſtquam ipſa acta, & Jacobitarum libros legi; ea igitur

11 cordatis lectoribus dijudicanda proponam. Amiſſæ quidem vel abolitæ ſunt Eutychetis epiſtolæ, quas magnâ copiâ ad clariores tunc temporis Epiſcopos ſcripſit: neque amplius extant Synodi Epheſinæ acta, ut ſciremus, quid ibi pro Eutychete à tot Epiſcopis actum fuerit: & quibus ex cauſis Flavianus & Euſebius Dorilæi Epiſcopus, primi Eutychetis adverſarii, condemnati fuerint. Sed ſumemus verba prout jacent, & à Baronio in Annalibus Eccleſiaſticis Anno 448. N. XXXI. narrantur.

12 Joannes Presbyter à Synodo Conſtantinopoli hujus controverſiæ cauſa congregatâ, cui Flavianus præerat, ad Eutychetem miſſus, refert illum dixiſſe: Poſt *incarnationem DEI verbi*, hoc eſt: *Nativitatem Domini noſtri IESV CHRISTI ſe unam naturam adorare, & hanc DEI incarnati & hominis facti.* Et paulò poſt: Ex duabus naturis *unitis ſecundum ſubſiſtentiam factum eſſe Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM.* Item: *Et hoc dicens, confitebatur perfectum DEVM eſſe & perfectum hominem, qui natus eſt de Maria virgine, non habentem conſubſtantialem nobis carnem.*

13 Rurſus N. XLI. die 22. *Novembris.* Theophilus, ex diſputatione cum Eutychete habita, illum dixiſſe refert: *In qua ſcriptura jacent duæ naturæ? Quis ſanctorum Patrum expoſuit Deum verbum duas habere naturas?* Paulo poſt Eutyches interrogatus: *perfectus eſt Deus Verbum, An non?* dixit: *perfectus. Perfectus eſt homo incarnatus, an non?* dixit: *perfectus.* Mox concludit: *Abſit a me dicere, ex duabus naturis eſſe Chriſtum, aut de natura loqui ſeu diſputare Dei mei.*

14 No. XLVIII. Mox ipſe in Synodum introductus, & à Flaviano præſide monitus: *Edicito nunc; Si ex duabus naturis unitionem confiteris.* Eutyches dixit: *Etiam ex duabus naturis.* Porrò ab Euſebio interrogatus: *Confiterisne duas naturas poſt incarnationem, & conſubſtantialem nobis eſſe Chriſtum ſecundum carnem, an non?* Reſpondit: *Ego non veni diſputare, ſed veni ſatisfacere Sanctitati V. quomodo ſapiam. Scriptum eſt autem* in hac chartula quomodo ſentio, *& jubete eam legi.* Non ſequitur an lecta fuerit, nec extat tenor hujus chartulæ, ſed reperitur tantùm iſta nota: &c.

15 Non puto fore quenquam, qui non deſideret ſcire contenta iſtius chartulæ; nam in illâ ſitum eſt ipſum κρινόμενον, totiusque cauſæ momentum. Subjungit quidem Baronius No. XLIX. *Cogitur tandem prodere, quid ſentiret, cùm dixit:* Confiteor ex duabus naturis fuiſſe Dominum noſtrum ante adunationem, poſt verò adunationem unam naturam confiteor. Quomodo verò coactus fuerit prodere quid ſentiret, cùm paulo ante dixerit: *Scriptum eſt in hac chartula, quomodo ſentio,* aſſequi non poſſum. Si enim idem fuit, quod modò

 illi

L. III. c. 8. LXXXVIII. illi imputatur, cur coactus fuit prodere id quod ipſe jam ſcripſerat: Sin aliud, quomodo ſententiam ſuam tam ſubitò mutavit? Cur id reticetur? & quomodo, quibusve mediis coactus fuit illam prodere? Si denique iſta fuit finalis ejus declaratio, prout hodiè ab omnibus Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptoribus pro tali habetur; quare interrogando pergit *Florentius Patricius*, referente eodem Baronio: *Confiterisne duas naturas poſt adunationem?* ad poſtremum Eutychetem dixiſſe: *Qui non dicit ex duabus naturis, & duas naturas, non credit rectè.* Hic eſt locus iſte, quem ſupra innui, ubi Protocollum (ut vocant) lectori non ſatisfacit. Pergit Baronius:

No. L. Decretum à Flaviano factum: *Eutychetem Valentini & Apollinaris perverſitate ægrotare, & eorum blaſphemias immobiliter ſequi.* Eadem mox 16
ſcripſit ad Leonem Papam, addito: (No. LII.) Illum in Synodo dixiſſe: *Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum non oportere confiteri de duabus naturis poſt humanam ſuſceptionem, cum à nobis unius ſubſtantiæ & unius perſonæ cognoſcatur, neque carnem Domini conſubſtantialem nobis ſubſiſtere, tanquam ex nobis ſuſceptam, & coadunatam Dei verbo ſecundum ſubſtantiam* &c. Et paulo poſt: *Ipſum verò Dominum non ſuſcepiſſe ex ea* [S. Maria Virgine] *carnem conſubſtantialem nobis, & corpus Domini non eſſe quidem corpus hominis* &c. Nullam hic mentionem facit Flavianus illius ſententiæ, quam tandem prodere coactus fuit Eutyches, ut paulo ſuperius ex Baronio retulimus. Aſt 17
in ſecunda epiſtola ad dictum Papam, cujus initium: *Pietate & rectâ prædicatione verbi* &c. (r) Flavianus Eutychetem dixiſſe ſcribit: Ante inhumanationem quidem Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti duas naturas eſſe divinitatis & humanitatis, *poſt unitionem verò unam naturam factam* &c. Mox: *Corpus Domini, quod ex Maria factum eſt, non eſſe noſtræ ſubſtantiæ, humanum quidem eſſe, non tamen nobis conſubſtantiale, neque genitrici ejus ſecundum carnem.*

Leo, accepta hac epiſtola cum actis quæ petierat, cùm priùs in epiſtola, octa- 18
vo Calendas Jun. ad Imperatorem Theodoſium datâ, impietatem eorum damnaſſet, *qui veritatem carnis noſtræ à Chriſto ſuſceptam negarent*, Epiſtolam circularem edidit valdè piam & eruditam, cujus exordium eſt: *Lectis dilectionis tuæ literis* &c. In qua id unicè agit, ut ſolidis S. Scripturæ teſtimoniis & argumentis demonſtret: *Chriſtum habuiſſe verum & nobis conſubſtantiale corpus humanum.* Nam inter alia multa Veteris Novique Teſtamenti dicta illi potiſſimum objecit dictum Johannis Evangeliſtæ: *Verbum caro factum eſt* &c. *quæ non fruſtratoriè ita prolaturus fuiſſet*, inquit, *ſi Chriſtus ex Virgine natus habuiſſet tantùm formam hominis, & non etiam materni corporis veritatem.* Et paulo poſt: *Nec ideò, quia nativitas ejus eſt mirabilis, natura nobis eſt diſſimilis* &c. *Sicut enim Deus non mutatur miſeratione, ita homo non conſumitur dignitate* &c. *operatur enim utraque forma cum alterius communione.* Circa 19
finem iſtius epiſtolæ graviter addit hæc verba: *Cùm autem ad interlocutionem examinis veſtri Eutyches reſponderit dicens:* Confiteor ex duabus naturis fuiſſe Dominum noſtrum ante adunationem, poſt adunationem verò unam naturam confiteor. *Miror tam abſurdam, tamque perverſam ejus profeſſionem, nulla judicantium increpatione reprehenſam, & ſermonem nimis inſipientem, nimisque blaſphemum, ita omiſſum; quaſi nihil, quod offenderet, eſſet auditum: cùm tam impiè duarum naturarum ante incarnationem unigenitus Dei filius fuiſſe dicatur, quàm nefariè, poſtquam verbum caro factum eſt, natura in eo ſingularis adſeritur.*

Fateor & me quoque cum ſancto hoc Pontifice ſummoperè miratum fuiſſe, 20
cùm in colloquio ſupra relato ad Eutychetis confeſſionem, quam ſine cohærentia utrimque dictorum prodere coactum fuiſſe narrat Baronius; *Ex duabus naturis fuiſſe Dominum noſtrum* ante *adunationem* &c. nihil prorſus reſponſum deprehenderem; nec etiam in Eutychii Annalibus Alexandrinis, qui diſputationem Flaviani cum Etychete pluribus refert, ullam reſponſionem reperirem. Cùm factu facillimum

Tom. 2. p. 87.

(r) Quæ reperitur ante *nonam Leonis Epiſtolam*, ſed eam non integram inſeruit Baronius An. 449. N. VIII. quod tamen neceſſarium erat. Epiſtolæ hæ aliàs paſſim extant apud Binium & alibi.

mum fuiſſet non impietatem tantùm iſtius hæreſiarchæ refellere: ſed & abſurdita- L.III.c.8.
21 Item & contradictionem manifeſtam talis dicti ad oculum demonſtrare. Nam ſi LXXXVIII.
ante incarnationem ex duabus naturis (neſcio quibus, quia humana nondum ad-
erat) fuit Dominus noſter, accedente humanâ naturâ, factæ fuiſſent tres, ex qui-
bus ille tandem fecerit unam. Quæ nimium impia & abſurdè dicta ſunt. Vel ſi
Eutyches *duas* ante *incarnationem naturas, divinam videlicet & humanam intellexit,*
& confeſſus eſt; unde tunc habuit Chriſtus corpus ſuũ? imò nondùm erat Chriſtus
priusquàm carnem noſtram aſſumeret, quia Chriſtus ſeu Unctus dicitur reſpectu
humanæ naturæ: Idem eſt, ac ſi quis diceret: *Chriſtum fuiſſe Chriſtum, antequam*
Chriſtus fieret: habuiſſe duas naturas, antequam illas haberet: humanitatem extitiſſe,
antequam extiterit. Quæ tam ſtulta tamque futilia ſunt, ut in hominem ſanæ
22 mentis cadere non poſſint. Miratus ſum, inquam, cum primùm id legerem, quòd
talem confeſſionem non ſtatim omnes exſibilaverint atque exploſerint; ſed puta-
bam Hiſtoricos per incuriam id omiſiſſe. At poſtquam ex epiſtola egregii Pon-
tificis Leonis, ad quem documenta & Acta Synodi omnia transmiſſa fuerant, co-
gnovi, primam hanc confeſſionis Eutychianæ partem à collocutoribus reverâ ſilen-
tiô transmiſſam fuiſſe, dubitare cœpi: Num Eutyches totidem verbis elocutus eſſet?
Chriſtum ante *incarnationem ex duabus naturis fuiſſe*: an quaſi per bonam conſe-
quentiam id illi fuerit imputatum? tanquam is, qui *poſt* adunationem unam naturam
confiteretur, neceſſariò *ante* adunationem duas aſſereret, *poſt* enim & *ante* ſibi
immediatè oppoſita eſſe.

23 Rationes dubitandi ex antecedentibus collectæ ſunt ſequentes:
1. Quòd Johannes atque Theophilus, omnium primò à Synodo Conſtanti-
nopolitana ad Eutychetem miſſi, *de adunatione* ante *incarnationem*, vel etiam *de*
confuſione poſt adunationem nihil quicquam retulerunt.
24 2. Quòd contradictio ejuscemodi manifeſta, qualem ſupra retulimus, in ho- §. 21.
minem ſanæ mentis, ut modò diximus, cadere non poſſit; quamvis enim pleraque
hæreticorum dogmata ſint abſurda, nullus tamen ſibimet manifeſtè contradicere
voluerit.
25 3. Nullius viri plebeji, nedum Imperatoris Theodoſii, aliorumque claro-
rum virorum, nempe Dioſcori Alexandrini, Juvenalis, atque Stephani, ſummo-
rum in Eccleſia virorum, & cæterorum in Pſeudoſynodo Epheſina congregato-
rum aſſenſum talis propoſitio contradictoria merita fuiſſet.
26 4. Cum Florentius Patricius Eutychetem poſt modò dictam confeſſionem
editam urgeret; *Confiteriſne duas naturas poſt adunationem? Dic, ſi non dixeris, dam-*
naberis; (ut habet Baronius dicto anno n. 49.) Non tantùm omiſit primum con-
feſſionis membrum *de duabus naturis ante incarnationem*: ſed plane ἀπροσδιονύσως eum
rurſus interrogat de eo, quod modò apertè confeſſus fuerat.
27 5. In ſententia condemnatoria Flaviani tunc ſtatim ſecuta, nihil de duabus
naturis ante adunationem dicitur, ſed tantùm, *quod Valentini & Apollinaris hæreſi*
laboraverit. At hæretici iſti humanitatem Chriſti prorſus impugnabant, dum *alter*
Dominum noſtrum nudum hominem: alter non verum neque perfectum diceret, nullâ
duarum ante incarnationem naturarũ mentione factâ. Cum illis igitur conſentiri
viſus fuit Eutyches, dum unam tantùm naturam confiteretur, eamque vel humanam,
ſi Chriſtus non eſſet verus Deus: vel divinam, ſi non verus homo. Quan-
quam, ſi dicta Eutychetis cuncta rectè perpendantur, aliâ, quàm inſani illi, hæreſi la-
boraſſe videatur; illi enim *duas veras naturas* negaverunt; hic verò *Chriſtum per-*
fectum Deum & perfectum hominem agnovit, ut ſupra retulimus; tantùm *conjunctione* §. 11.
utriusque unam naturam factam affirmavit. Quam qualemve, non indicavit, nec
interrogatus fuiſſe reperitur.
28 6. Ipſe Flavianus in prima ſua epiſtola ad Leonem data, omittit primum

L. III. c. 8. LXXXVIII. illud confeſſionis Eutychianæ membrum *de duabus* ante *incarnationem naturis*, & genuinè refert ejus hæreſin verbis ſupra allatis: *Non oportere Chriſtum confiteri de duabus naturis poſt humanitatem ſuſceptam, neque illum carnem conſubſtantialem nobis aſſumſiſſe.* Quæ vera Eutychetis hæreſis fuit, ut otioſis illis & nugatoriis verbis, de *duabus naturis* ante *incarnationem* planè non opus habuerit.

7. Leo Papa in celebri ſuâ Epiſtola circulari, quæ à nonnullis *Columna fidei* vocatur, totus eſt in refellenda iſta hæreſi, validis è Vet. & Novo Teſtamento petitis argumentis *veritatem naturæ humanæ in Chriſto adſtruens*, cumque de divinitate ejus nullum dubium fuerit, concludit, *non unam ſed duas in Chriſto naturas durare.* Unde ſatis apparet, de veritate humanæ Chriſti naturæ præcipuam tunc temporis fuiſſe quæſtionem. 29

8. At cùm in ſecundâ demum epiſtolâ Flavianus verba illa de *duabus naturis* ante *incarnationem* tanquam confeſſionem Eutychetis retuliſſet Papæ, regeſſit §. 19. quæ ſupra retulimus, quòd ad ea planè nihil reſponſum fuiſſet. 30

9. Quòd *hodierni Iacobitæ* nempe *Æthiopes, Armenii, & Coptitæ*, qui Eutychetis ſectatores cenſentur, & *Dioſcori* doctrinam approbant, nullo modo ſic loquantur: nec quidquam de duabus naturis ante incarnationem prædicent: nec eas poſt adunationem commixtas aut confuſas ſtatuant; quamvis unam naturam mordicus defendant, ut mox dicetur; unde nec veriſimile ſit, Hæreſiarcham illa verba hoc modò disertè protuliſſe. 31

Igitur, ut dixi, ex ſequelâ magis, quàm ex ipſis Eutychetis verbis propoſitionem illam *de duabus* ante *incarnationem naturis* promanaſſe putaverim: ſicut & id, quòd *utramque naturam in ipſa incarnatione commixtam atque confuſam fuiſſe* aſſeruerit; quia id inter Eutychetis dicta non reperitur, neque ullus Jacobitarum id hodie dicit. Sed quoniam ex duabus naturis unam factâ aſſeruit, neceſſario conſectaneum fuiſſe crediderunt Patres: *ambas commixtas fuiſſe*; etenim è duobus, niſi permiſceantur & confundantur, unum fieri non poſſe. 32

Hoc ipſum tanquam ſequelam neceſſariam oppoſitum fuiſſe deprehendo *Iacobitis* in omnibus colloquiis, quæ *Melchitæ* cum illis habuerunt. Colloquium *Theoriani* Legati Imperatoris Manuelis Comneni cum *Armeniorum Catholico*, ſive Patriarchâ Jacobitâ habitum (s); nec non Æthiopum noſtrorum diſputationes cum Patribus Societatis nunc referemus, ut lectores intelligant, eandem hujus controverſiæ rationem & olim fuiſſe, & adhuc hodie eſſe. Dixerat Catholicus ſeu Patriarcha Armenius: pag. 78. 33

Ἐγὼ μίαν φύσιν κατὰ τὴν ἀδιάσπαςον. λέγω ἕνωσιν ἵνα μὴ εἰς δύο μερισθῇ χριςοὺς ὁ χριςός.	*Ego unam naturam dico ſecundum indiviſibilem unitionem, ne in* duos Chriſtos *dividatur Chriſtus.*

Ad hæc Theorianus rectiſſimè illum interrogat, quod ſupra in colloquio cum Eutychete deſiderabatur: 34

Ποταπὴν φύσιν τέως λέγεις? Θείαν ἢ ἀνθρωπίνην: ἢ ἑτέραν παρὰ ταύτας; μήτε θείαν, μήτε ἀνθρωπίνην?	*Utram ergo naturam intelligis, divinam an humanam, aut* aliam quandam *præter has? quæ nec divina ſit nec humana.*

Patriarcha Armenius: 35

Μίαν φύσιν συνθετὸν λέγω ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος.	Unam *naturam compoſitam dico ex* divinitate ac humanitate.

Theorianus: 36

Εἰ μίαν φύσιν σύνθετον λέγεις, τροπὴν καὶ σύγχυσιν εἰσάγεις τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἡ μία σύνθετος ἐγένετο φύσις.	*Si* unam naturam compoſitam *dicis, converſionem & confuſionem naturarum inducis, ex quibus* una illa compoſita natura *facta eſt.*

Tranſit

(s) Impreſſus extat Libellus Baſileæ Ao. 1578. Tit. *Legatio Imp. Cæſaris Manuelis Comneni ad Armenios* cum verſione Latina *Leunclavii.*

37 Tranſit dehinc ad ſimile de ligno è quatuor elementis compoſito, cujus quidem *una* eſſet *natura*, ſed converſione & alteratione è diverſis naturis facta. In Chriſto verò nullam talem converſionem nec alterationem factam, ideoque utramque naturam impermixtam ſubſiſtere. Catholicus contrà urget ſimile à patribus uſurpatum de *anima* & *corpore*, quod paulo ante attulerat, ut oſtenderet nihil abſurdi in eo contineri, quod divinitatem & humanitatem in uno individuo unitas *unam naturam* diceret; verba ejus ſunt ex *S. Cyrillo*. p. 71. L. III. c. 8. LXXXVIII.

38 Ὁποῖόν τι χρῆμα ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος; ἑτεροειδῆ μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα καὶ ἀλλήλοις οὐχ ὁμοούσια ἑνωθέντα γε μήν, μίαν ἀνθρώπου φύσιν ἀπετέλεσαν. Ἰδοὺ δύο φύσεις καὶ ἐνταῦθα, ψυχὴ καὶ σῶμα, καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ εἰς σώματος μετετράπη φύσιν· οὔτε τὸ σῶμα εἰς φύσιν ψυχῆς μετεχόρησεν· ἀλλ' ἑκατέρων ἐν τοῖς ἰδίοις μενόντων ὅροις, μία ἐκ τούτων φύσις ἀπετελέσθη. οὐκ ἐστὶν οὖν τῶν ἀνεφίκτων ἐκ δύο φύσεων μίαν φύσιν γινέσθαι.

Quale quiddam eſt homo ex anima & corpore conſtans. *Nam & iſta ſunt diverſi generis, nec ejusdem inter ſe eſſentiæ; cùm verò uniuntur,* unam *hominis* naturam *efficiunt. Ecce & hic quoque duæ ſunt naturæ;* anima *nimirum* & corpus, *& tamen neque anima in corporis naturam transmutatur, neque corpus in naturam animæ tranſit. Sed ambobus intra proprios fines manentibus* una *ex iis* natura *conficitur. Non igitur eſt è genere impoſſibilium è* duabus naturis unam naturam *fieri.*

39 Similem prorſus diſputationem reperio cum docto quodam monacho Æthiope, præſente Prorege habitam, de qua ſcribunt Patres Societatis (t) his verbis: Quòd *quidam contumax, peſtifer, & obſtinatus hæreticus, aſſeruerit* unam tantùm *in Chriſto* naturam, *& tamen tàm ſeparationem quàm confuſionem duarum naturarum* negaverit. Inſeram ipſa verba Italica ex eorum Epiſtolis.

Interrogante Patre Societatis:

40 Prima che il verbo s' incarnaſſe, haveva una natura; e dopo preſe carne da Maria Vergine; hora dove gittate voi queſta ſeconda natura?

Riſpoſe il Frate: che di due ſe ne fece una; ſenza diviſione, ne meſcolanza.

E come (*diſſe il Padre*) puo farſi di due una ſenza meſcolamento; ſe non vi fu meſtura, dunque ambe ſe ne ſtanno ſenza meſchiarſi.

No (*diſſe il Frate*) che non ſtanno, ma ſe ne fece una.

Meſcolate dunque le nature (*ſoggiunſe il Vice-Re,*) come dice Eutychio; il quale ſe bene diſſe, che non ſi meſchiavano, non dimeno ognuno intendea, *che non era poſſibile, di due farſene una ſenza meſcuglio.*

Priusquam verbum incarnatum fuiſſet, habebat unam naturam; poſteà aſſumſit carnem ex Maria Virgine. Jam quonam reponis iſtam ſecundam naturam.

Reſpondit Monachus: *ex duabus facta eſt una*; (u) ſine diviſione & confuſione.

P. Quomodo verò fieri poteſt una ex duabus ſine confuſione? ſi non fuit confuſio, utique ambæ naturæ ſubſiſtunt, & non commixtæ fuerunt.

M. Non ſubſiſtunt; ſed ex iis facta eſt una.

Miſcete igitur naturas (interlocutus eſt Prorex) *ſicut dixit Eutyches: qui quamvis dixerit;* (x), *quòd non commixtæ eſſent, nihilominus quilibet intelligebat* (y) quòd non eſſet poſſibile, ex duabus unam facere ſine confuſione.

41 Conſideret hìc quæſo Philoſophus Chriſtianus, an alter alterum intellexerit, & num vocabulum naturæ ab omni homonymia priùs liberaverint; quod tamen ante omnia faciendum, ſi utiliter diſputare velimus. Prorex Habeſſinus à parte Patrum Societatis ſtans, confuſionem naturarum coactè obtrudere voluit Monacho iſti Jacobitæ, quam ille conſtanter negabat, ex conſequentiis (*ut loquuntur*) illum ceu contumacem hæreticum damnans, *quòd non poſſibile eſſet, ex duabus naturis unam facere ſine mixtura.* Id quòd hodiè in diſputationibus Theologicis frequentiſſimè uſu venire ſolet, ut alii alios ob ſequelas damnent, quas tamen alteri non faciunt, nec admittunt.

42 Audiamus ipſa Æthiopum verba Æthiopica, quæ reperiuntur in Authentica illorum liturgia euchariſtica Romæ impreſſa poſt Nov. Teſtamentum Æthiopicum. p. 166. col. 4.

(t) *In literis de Ao. 1624. & 1625. impreſſionis Romanæ p. 25.* (u) Vide quæ mox notabimus §. 44. (x) Nota hìc *Proregis Æthiopis* Teſtimonium *de Eutychete* ſed contradictorium in uno commate, quòd *dixerit, & non dixerit.* (y) Ecce hic ſequelam, de qua ſupra locuti ſumus. §. 33.

l. III. c. 8. እስመ፡ ዝንቱ፡ ውእቱ፡ ሥጋሁ፡ ወደ l. xxxviii. ሙ፡ ለእግዚእነ፡ ወመድኃኒነ፡ ኢየሱ ስ፡ ክርስቶስ፡ ዘነሥአ፡ እምእግዚ እትነ፡ ኵልነ፡ ቅድስት፡ ወንጽሕት፡ ማርያም፡ ድንግል። ወረሰዮ፡ አሐደ፡ ምስለ፡ መለኮቱ፡ ዘእንበለ፡ ቱስሕ፡ ወኢትድምርት፡ ዘእንበለ፡ ፍልጠ ት፡ ወኢውላጤ፡ መለኮት።	*Quia hoc eſt corpus & ſanguis Domini & ſalvatoris noſtri Ieſu Chriſti, quod ſumſit ex Domina omnium noſtrum ſancta & pura Maria Virgine; & fecit illud* unum *cum divinitate ſuâ* ſine mixtura, neque permiſtione, ſine ſeparatione, neque diſtinctione divinitatis.

Eodem modo loquuntur Æthiopes in ſcriptis ſuis. Autor Organi Jacobita 43
S. Mariam Virginem ſic alloquitur (z).

ኀበ፡ ተለዐለ፡ ዋሕድከ፡ ወነበረ፡ በየማነ፡ ዘወለዶ፡ ሀየ፡ ሀሉ፡ ትስ ብእት፡ ፍጹም፡ ዘተነሥአ፡ እም ኔኪ፡ ከዊኖ፡ አሐደ፡ ምስለ፡ መ ለኮት።	[In cœlo] *quo exaltatus eſt unicus tuus, & ſedet ad dextram ejus qui genuit eum, ibi eſt* humanitas perfecta, *quæ deſumta fuit ex te, & facta eſt* unum [quid] *cum divinitate.*

Non dicit mixta, vel confuſa cum divinitate, ſed quæ facta eſt unum cum ea, & diſtinctè nominat utrumque abſtractum.

Quod autem Habeſſini *duas re ipſa naturas* in Chriſto Domino noſtro agno- 44
ſcant, etiam ex ſequenti loco Organi apparet:

አመንኩ፡ ብከ፡ እግዚኦ፡ ከመ፡ አን ተ፡ ውእቱ፡ በኵረ፡ አምላክ፡ በህ ላዌከ፤ ወበኵረ፡ ድንግል፡ በሥጋ ዌከ። አመንኩ፡ ብከ፡ እግዚኦ፡ ከመ፡ አንተ፡ ውእቱ፡ ወልደ፡ አብ፡ በመለኮትከ፤ ወወልደ፡ እጓለ፡ እመ ሕያው፡ በትስብእትከ።	*Credo in te Domine, quòd tu es primogenitus Dei quoad eſſentiam tuam: & primogenitus Virginis quoad incarnationem tuam. Credo in te Domine, quòd tu es filius Patris ſecundùm* divinitatem *tuam: & filius hominis ſecundùm* humanitatem *tuam.*

Videmus, Æthiopes ubique vocabulum naturæ evitare, dum ſimpliciter di- 45
cunt ከዊኖ፡ አሐደ፡ *cum factus eſſet* unus *vel* unum [quid]. Italus optimè redderet: *Eſſendo* uno *con la divinità*, non *ſe ne fece una*, *facta eſt una*; ut in diſputatione præcedente cum monacho habita redditur. At eodem modo loquitur *Gregorius Nazianzenus*, *Orthodoxus* utique ſcriptor:

§. 40.

Οὐ δύο γενόμενος, ἀλλ' ἓν ἐκ τῶν δύο γενέσθαι ἀνασχόμενος.	*Non duo factus,* inquit, *ſed* [NB.] unum ex duobus *fieri ſuſtinens.*

Si ergo unum hoc ὑφιστάμενον de *uno individuo*, ſive unâ perſonâ (ut nos loquimur) accipias, nihil abſurdi talis oratio continebit.

Gregorius meus referebat, populares ſuos, intellectâ ex creberrimis diſputa- 46
tionibus orthodoxâ Patrũ Societatis de duabus naturis in Chriſto ſententiâ, ceſſiſſe: & cùm perciperent, ſummam diſſidii in acceptione vocabuli ጠባይዕ፡ *natura* conſiſtere, neque illud per aliud minus æquivocum facilè reddi poſſe; (etenim ህላዌ፡ *Eſſentia*, & ባሕርይ፡ *ſubſtantia* alium ſenſum admittere videbantur) tandem vocabulum አካል፡ quod pro *hypoſtaſi* in Pſal. 138. 14. ponitur, pro perſona uſurpaſſe, atque hanc confeſſionem edidiſſe:

§. 6.

ኢየሱስ፡ ክርስቶስ፡ እምድኅረ፡ ሥ ጋዌሁ፡ በአሐዱ፡ አካል፡ ፍጹም፡ አ ግዚአብሔር፡ ወፍጹም፡ ሰብእ፡ ሀ ሎ፡ ወይሄሉ፡ ለዓለመ፡ ዓለም፤ ወዘ ስ፡ ዘእንበለ፡ ፍልጠት፡ ዘእንበለ፡ ውላጤ፡ ወዘእንበለ፡ ቱስሕት።	*IESVS CHRISTVS poſt incarnationem ſuam in* una perſona *perfectus DEVS & perfectus homo eſt, & erit in ſecula ſeculorum; idque ſine ſeparatione, ſine alteratione, & ſine confuſione.*

(z) Lect. 1. in med. col. m. 113.

Pruden-

47 Prudentiùs, ut mihi videtur, feciſſent Patres Societatis, ſi, agnitâ ab Ha- L. III. c. 8.
beſſinis መለኮት: *divinitate* ወትስብእት: *humanitate*, omiſſis perſonæ & natu- LXXXVIII.
ræ vocabulis, interrogaſſent: *An non divinitas & humanitas poſt incarnationem in uno Chriſto ſine diviſione & confuſione realiter diſtinctæ manſerint, & in æternum manſuræ ſint?* Id procul dubio libenter confeſſuri fuiſſent Æthiopes; ut planè perſuaſum mihi habeam, ſi decretum Concilii Chalcedonenſis, vitatis φύσεως καὶ προσώπου vocabulis, Æthiopicè concipias, idque Chalcedonenſe eſſe reticeas, Æthiopes illud ſine ulla
48 dubitatione ſubſcripturos eſſe. Illud autem ſic ſe habet: (a)

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς, Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ σώματος. Πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχως γενεθεὶς κατὰ τὴν θεότητα, ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἐν ὑστέροις καιροῖς ὁ αὐτὸς δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου γενεθεὶς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ γὰρ ἐκ δύο φύσεων ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν εἶναι μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ ἑνὶ προσώπῳ: ἕνα Χριστὸν, ἕνα υἱὸν ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν.

*Dominus noſter Jeſus Chriſtus, Filius Dei unigenitus, Deus perfectus, & homo perfectus ex anima rationali, & corpore. Antè ſecula quidem ex Patre ſine principio genitus ſecundum Deitatem: in fine verò, & in ultimis temporibus ille ipſe propter nos, & propter noſtram ſalutem ex Maria Virgine natus ſecundum humanitatem. Nam ex dua*bus naturis *confitemur Chriſtum eſſe poſt incarnationem in una ſubſtantia, &* una perſona; *Unum Chriſtum, unum filium, unum Dominum confitemur.*

49 Itaque ſi pro duabus naturis dixeris: *nam ex Deitate & humanitate confitemur Chriſtum eſſe poſt incarnationem:* deinde *ſubſtantiam* reddas ባሕርይ: جوهر vel አካል: & omiſſo vocabulo *perſonæ* ſimpliciter dicas *unum Chriſtum* &c. Æthiopes conſentientes habebis.

50 Hæc pro defenſione Æthiopum noſtrorum ſufficiant, ut lectores certi poſſint
eſſe, illos neque de duabus naturis ante incarnationem, neque de confuſione earum
poſt incarnationem loqui: neque Valentini aut Apollinaris erroribus laborare,
adeoque, quamvis Jacobitæ ſint, ab Eutychetis hæreſi immunes eſſe, idque No. 89. &
51 94. mox pluribus ſtabiliemus. Audivimus jam *Armenios*: audivimus *Æthiopes*, de una
Chriſti naturâ, tam divinitate quàm humanitate ſalvâ, diſſerentes. Audiamus &
52 *Coptitas*, nam & hi Monophyſitæ ſunt, & unã Eccleſiã cum illis nationibus conſtituunt.
De his teſtatur *Wanslebius* in Hiſtoria Eccleſiæ Alexandrinæ Lib. III. c. 2. his verbis:

Ils croyent, que dans le verbe divin, apres qu' il a pris la nature humaine, il n' y a plus qu' une ſeule nature, une ſubſtance, une operation, & une volonté; reconnoiſſans pourtant cette union *ſans aucune confuſion, ſans aucune commixtion, & ſans aucune alteration.*

Credunt, quòd in verbo divino, poſtquam aſſumſit naturam humanam, non detur niſi una natura, una ſubſtantia, una operatio, & una voluntas, agnoſcentes nihilominus adunationem iſtam ſine ulla confuſione, commixtione, aut alteratione.

53 Quæ ipſiſſima Armeniorum & Æthiopum eſt ſententia. Producit Wans-
lebius *Diſſertationem Abulbaracati, natione Coptitæ*, at ſectâ Jacobitæ, Arabicè conſcri- dict. loc.
ptam, ſed ineditam, cum teſtimoniis Patrum, quibus ille nititur. Verùm bonus ille
vir, dum contra Melchitas diſputat, miſerè confundit naturarum proprietates, & ve-
rum Theopaſchitam ſe nobis ſiſtit; ignarus vel immemor, diverſum reſpectum tol-
lere omnem contradictionem. Plura de Coptitarum Ægypti ſententia habes infra
54 in epiſtolâ *Petri Heylingi* N. 95. E contrario Melchitarum ſententiam prolixè recen-
ſet Eutychius in Annalibus Alexandrinis; (b) ubi optima *Saïdi Patricidis* argumenta
profert contra Jacobitas, quibus iſtos ad abſurdum redigere conatur; *quòd dicere non
poſſint unam iſtam naturam, quam Chriſto tribuant, eſſe vel ſolam divinam, vel ſolam hu-
manam vel neutrã: nec etiam eſſe humanã & divinam ſimul*, &c. Reſponſiones Jacobi-
tarum non addit, ſed certum eſt, illos nihil tale conceſſuros, ſed iſti ſententiæ ad-
hæſuros, *ex divina & humana natura factum eſſe compoſitum quoddam, quod unam na-
turam vocent, ſine confuſione tamen, & commixtione, æquè ac animæ & corporis in ho-
55 mine.* Quâ aſſertione tamen ipſi fatebuntur, aliter ab ipſis accipi vocabulum na-
turæ

(a) Integrum *in Actis Concilii Chalcedon.* reperitur, nec non apud *Nicephorum* Lib. XV. cap. 6. Nos ſummam ejus hic damus. (b) Tom. II, pag. 23, & pag. 147, & 331. & ſeqq.

L. III. c. 8. turæ in *abſtracto*: aliter in *concreto*. Nam ſi divinitatem & humanitatem in abſtra-
LXXXVIII. cto naturas dici poſſe fateantur, easque per conjunctionem in uno Chriſto nec confuſas, nec commixtas fuiſſe aſſeverent, ſed divinitatem atque humanitatem diſtinctè perſtare concedant, utique etiam duas naturas in uno ſubjecto nempe Chriſto in perpetuum agnoſcere tenebuntur. Quin & ceſſiſſe tandem videntur 56
Æthiopes, auditis noſtris rationibus, ut ex Gregorii narratione ſupra allegata liquet: & ex epiſtola Baſilidis Æthiopiæ Regis Jacobitæ (*c*) amplius demonſtrabitur. Monotheletas tamen & Monergitas Æthiopes eſſe ſuſpicor. De qua ſecta Photius in Bibliotheca ſua Cod. XIX. ait: Ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ εἰπεῖν τολμήσαντες. *Vnam voluntatem, & unam operationem in Chriſto dicere audentes.* Sed an ſectarii iſti noſtratium mentem rectè aſſequantur, vel quomodo ſuam exponant; non compertum habeo. Ipſi fortaſſis Æthiopes ex hoc myſterio ſe parum extricant, uti colligo ex Epiſtola Æthiopica (*d*) Anonymi, qui parum explicatè de una voluntate & una operatione diſſerit.

Quæ dum ſcribo, atque veterum ſcripta mecum perpendo, video illos in 57
ſummo incarnationis duarumque naturarum myſterio quoad communicationem idiomatum non usquequaque cautè ſatis locutos eſſe. Non dubitaverunt Patres beatiſſimam Mariam Virginem Θεοτόκον i. e. Deiparam appellare, quòd Chriſtus Deus ex ea natus eſſet: & propterea Neſtorium condemnaverunt, quòd *Deum natum, crucifixum, & mortuum eſſe negaſſet.* Dixerat enim: *Ne glorieris Iudæe, Deum non crucifixiſti*; perinde ac ſi *Dominus gloriæ* crucifixus non eſſet (*e*).
Rurſus *Theopaſchitas* vocaverunt, & tanquam hæreticos traduxerunt eos, qui 58
Deum paſſum & mortuum dixerant. Quamvis & nos in hymno vernaculo intrepidè canamus Gott ſelbſt iſt todt ꝛc. *Deus ipſe mortuus eſt.* Sed videndum, quo animo, quove reſpectu talia dicantur; quia Deus qua talis neque pati neque naſci poteſt: & Chriſtus ſecundum divinam naturam neque naſci neque pati potuit.
Aliàs ſi veterum mentem de Virgine Deipara ſiniſtre accipere vellemus, uti Ne- 59
ſtorius fecit, poſſemus eos eodem ſenſu Theodocitas, ac illos alteros Theopaſchitas appellare. Etenim & nativitas & paſſio Chriſti pari paſſu ambulant, & à ſanctis Patribus tanquam humanæ naturæ propria plerumque conjunguntur. Hilarius Lib. IX. de Trinitate: *Tametſi IESVS CHRISTVS in partu ac paſſione & morte natura noſtræ rem perageret.* &c. Nam ſi diſtinguere vellemus conditionem na- 60
ſcendi à conditione patiendi & moriendi, Neſtorius quoad primum fuiſſet hæreticus, quòd noluiſſet dicere *Deum natum eſſe*; quoad ſecundum verò fuiſſet Orthodoxus, quòd noluerit cum Theopaſchitis hæreticis dicere *Deum paſſum eſſe.* Igitur, (ut modò dixi) non quibus verbis, ſed quo ſenſu unum quidque dicatur, num ἁπλῶς vel κατά τι (ut Philoſophi loquuntur) accipiatur, ſpectandum eſt, verbis autem ſecundum uſum Eccleſiæ Catholicæ utendum. Patres Societatis exprobraverunt Ha- 61
beſſinis, quod nullam differentiam fecerint inter abſtractum & concretum, & averſati fuerint negantes: *Beatam Virginem divinitatem peperiſſe; quandoquidem humanitatem ſolummodò enixa fuerit.* De qua cauſa ſic loquuntur: (*f*) *Proprius error eſt Habeſſinorum, quòd dicant* B. Mariam *virginem matrem fuiſſe divinitatis: cùm contrarium illis demonſtraretur, Monachi modò aſſeruerunt, modò negaverunt, planè extra oleas. Sunt enim Philoſophiæ ignari, nullam differentiam facientes inter abſtractum & concretum* &c. Quid quæſo clarius pro excuſandis miſeris Habeſſinis dici poſſet? 62
Scribunt *eos nullam facere differentiam inter abſtractum & concretum*; nimirum indoles linguæ illorum hoc ita fert, nec ulla frequentior apud illos figura, quàm *abſtracti pro concreto* ex. gr. ብኵር፡ ፈርዖን፡ *Exod. XI. 5. Primogenitura* i. e. *primogenitus Pharaonis.* Protoplaſtus Adamus Liturg. Mſſ. 37. col. 3. vocatur: ብኵር፡ አበው፡ ቀደምት፡ *Primogenitura patrum primorum*, i. e. *primogenitus patriarcharum.* ምስኪንትየ፡ አነ፡ ገብርከ፡ ኃጥእ፡ወአባሲ፡ *Paupertas mea ego*, (i. e. pauper ego)
Servus

(c) Quam integram habes infra num. 133. Pericopam verò num. 94. (d) Et quidem Part. IV. ipſam epiſtolam habes infra cap. X. N. 111. (e) Ait Niceph. ex Socrate L. XIV. c. 32. (f) In epiſt. ſupra citata pag. 56.

Servus tuus, peccator & delinquens dicit Sacerdos Lit. 16ρ. col. 4. Cujusmodi exempla L.III. c. 8.
63 etiã in aliis linguis utut rariuſculè dantur. Sed redeamus ad verba Patrum Societatis, Lxxxix.
quæ etiam ſupra retulimus, ea Orthodoxum hunc ſenſum habent: *S. Mariam Virgi-* n. 45. §. 3.
nem peperiſſe Chriſtum θεάνθρωπον *reſpectu humanitatis, & non reſpectu divinitatis.* Attamen hæc theſis tanquam heterodoxa Neſtorio imputatur ab Eutychio Patriarcha Alexandrino in Annalibus ſuis Tom. II. ان مريم ولدت المسيح p. 15.
من جهة ناسوته لا من جهة الاهوته ※ *Quod Maria pepererit Chriſtum reſpectu humanitatis ſuæ, & non reſpectu divinitatis ſuæ:* Et mox ان كان الامر علي ما تقولون فالمسيح مسيحان وابنان ※
Si ita ſe res habet, prout vos [Neſtoriani] *dicitis, utique* Chriſtus [erit] *duo Chriſti, & duo Filii.* Hæc proponit Eutychius tanquam ſequelam antecedentium; cùm tamen Neſtorium diſertis verbis iſta dixiſſe prædicet, (ſtatim initio dicti To- pag. 5.
64 mi II.) in quo illi facit injuriam. Extant enim adhuc *Neſtorii epiſtolæ ad Cyrillum* ante Concilium Epheſinum ſcriptæ, in quibus fatetur ἓν πρόσωπον *unam perſonam* & τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ θεότητος εἰς ἑνὸς προσώπου συνάφειαν, & *humanitatis & divinitatis in una perſona conjunctionem.* Adeò veteres ſæpè confundunt theſin cum eo, quod illi conſe-
65 quens eſſe putant. Verùm enim verò quidquid autores ſcribant, quomodóve hæreticorum dicta nobis proponant, decretis Conciliorum Oecumenicorum ſtandum eſt; quibus homines illi naſuti doctrinâ ſuâ perplexâ, atque perverſis loquendi modis occaſionem dedere.

No. LXXXIX. De Jacobo Syro, unde Jacobitæ dicti fu-
1 erunt] Hunc *Syrum genere* fuiſſe ſcribit Nicephorus, (g) *Tzanzalum* cognominatum. البرادعي Baradæum vel *Baradienſem* dictum memorat Eutychius Alexandrinus (h). *Omnium ferè hæreſium illum reum facit* Nicephorus; quippe non tantùm *Eutychetis & Dioſcori*, ſed & *Cnaphæi Petri* atque *Severi* dogma recepiſſe, & apud Syros maximè divulgaſſe ſcribit. Eutychius, per *Meſopotamiam, Tacritum, Hara-*
2 *num & Armeniam* illud latè diſſeminaſſe, memorat. Cum igitur Severi Patriarchæ Antiocheni diſcipulus fuerit, qui tempore Anaſtaſii Imperatoris ſub finem ſeculi quinti vixit, operæ pretium videtur illius doctrinam ex *Abulpharagio* referre, qui de eo ſic ſcribit: (i)

ساوارس (k) بطرك انطاكية وضع كتبا
كثيرة في تصحيح القول بالطبيعة
الواحدة من طبيعتي الاهوت
والناسوت بغير امتزاج ولا اختلاط وفساد
بل مع بقايهما علي ما كانتا عليه :
ككون طبيعة الانسان من طبيعتي
النفس والبدن وطبيعة الجسم من
طبيعتي الهيولي والصورة من غير
انقلاب النفس بدنا ولا الهيولي صورة
وبالعكس ※

Severus Patriarcha Antiochenus libros multos compoſuit ad adſtruendam ſcientiam de natura una è naturis duabus divinâ & humanâ, ſine mixtione, confuſione, aut corruptione; verùm ita ut eo modo, quô fuerunt, manerent; ſicut natura hominis duabus naturis animæ & corporis conſtat, & corpus duabus naturis materiæ & formæ; ita ut nec anima in corpus mutetur, nec materia in formam, velècontra.

3 Quæ ipſiſſima hodiernorum Jacobitarum eſt ſententia, quam alibi apud ſcriptores noſtros tam dilucidè non memini me legiſſe, cùm tamen fundamentum ſit ſectæ Jacobitarum, quæ ceu eadem cum Eutychianiſmo a veteribus & recentioribus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptoribus proponitur; quod ſtare nequit, ſi Eutyches naturas in Chriſto confudit & commiſcuit.

Nnn Hoc

(g) Lib. XVIII. c. 52. (h) In Annalibus ſuis Tom. II. p. 147. (i) Sub Dynaſt. VII. pag. 148. in verſione Lat. Pocokii pag. 93. (k) Rectiùs سويرس apud Eutych. Alexandrinum.

L. III. c. 8. Hoc enim ſuppoſito, ſequitur *Severum* Eutychetis hæreſin ex parte correxiſſe, 4
N. XC. & unâ naturâ conceſſa, confuſionem tamen & commixtionem divinitatis atque humanitatis negaviſſe, quod mihi veriſimillimum videtur; quia, ut ante hac monuimus, *Æthiopes Eutychetem propter confuſionem naturarum damnant*, quod non fieret, ſi idem cum illo ſentirent.

Agnoſcunt Jacobitarum nomen qui Alexandrinam Religionem profitentur, 5
ipſique Æthiopes noſtri ſemet ያዕቆባውያን፡ *Iacobitas* vocitant, ut ex epiſtola Regis *Af-Seguedi* ad Gubernatorem Generalem Hollandorum Indiæ (l), nec non ex epiſtola anonymi ad Regém *Suſneum* (quam num. præcedente allegavimus) aliisque eorum ſcriptis conſtat. *Negus Æthiopiæ* in hiſtoriis Arabum ſæpiſſimè *Rex* 6
pag. 179. *Iacobitarum* appellatur, ut Eduardus Brerevvod benè obſervavit in ſcrutinio Religionum. Quem immeritò ſugillat clariſſimus Hottingerus, (m) incautè nimis ſcribens: *Regem Æthiopum Iacobitarum Regem appellari, non tam ratione dogmatum Iacobiticorum, quàm familiæ ſeu ſanguinis Iſraelitici ſeu Iacobæi, à quo ortum ex linea fœminea ipſi deducant.* Quæ vaniſſima ſunt. In hoc tamen fallitur Brere- 7
dict. loc. wood, memorans *Iacobitas, & nominatim Habeſſinos ſententiam ſuam mutaviſſe.* Rectius dixiſſet, *eos* (ut ego quidem puto) *ſententiam, quæ Iacobitis vulgò imputatur, nunquam habuiſſe.* Deinde ſectas cum nationibus confundit ibidem cap. 6.

Incongruè ſæpe loquuntur ſcriptores Arabes, cùm per prolepſin *Dioſcorum* 8
Iacobitam vocant (n); cùm tamen illius tempore Jacobitarum nomen in Eccleſia ignotum eſſet.

N°. XC. De ſtatu Coptitarum in Ægypto.] Qui ho- 1
die *Copti* vel *Coptitæ* vocantur, religione *Iacobitæ* ſunt. Olim etiam vocati fuerunt *Chriſtiani della Cintura* h. e. *Chriſtiani cinguli.* Joſephus Abudacni Ægyptius (o), qui compendium hiſtoriæ eorum deſcripſit, eos ſic dici ait: *quòd Sacerdos eum, qui ſacramenta recipit, cingere ſoleat, atque hoc illos vocare* cingulum caſtitatis. Idem dicit: *Sacerdos infantem baptizatum cingulo cingit, quod*
cap. 10. *à nemine poſt triduum, niſi à Sacerdote ſolvi poteſt.* De quibus valdè dubito, cùm nullam talis ritus rationem videam, nec in recentioribus Ægypti deſcriptionibus quicquam tale reperiam. Cæterum ſtatus horum Chriſtianorum ſub tyrannide 2
Turcarum miſerrimus eſt, ut parum à ruina abſit, ſicuti ex noviſſimis relationibus & itinerariis Ægypti conſtat; ex quibus *Lib. III. cap. VII. hiſtoriæ noſtræ* nonnulla retulimus.

N°. XCI. De calamitatibus ob reprobationem decreti Chalce- 1
donenſis in Ægypto ortis] *Dioſcoro* depoſito & in exilium acto, ſedem Alexandrinam vacaviſſe Jacobitæ ſcribunt. Scilicet agnoſcere noluerunt *Proterium* ab Imperatore Romano in locum ejus ſuffectum. Quieverunt quidem, quamdiu *Marcianus* Imperator vixit, at poſt mortem ejus Proterium deteſtabili ſævitia in æde *S.* Quirini necaverunt, corpuſque ejus in Hippodromo magno Ptolemæi Lagi cremaverunt. (p)

Ex illo tempore maximis calamitatibus conflictata fuit Ægyptus, ſpe- 2
ciatim Alexandrina ſedes. Patriarchæ modò inſtituti, modò deſtituti: modò exules, modò reſtituti: & Chriſtiani veluti oves ſine paſtore diſperſi, lupis Muhammedicis, prædæ huic inhiantibus, in roſtrum quaſi acti fuerunt. Dehinc *bini Patriarchæ* creati *Melchitarum* alii, alii *Iacobitarum*, qui adverſæ factioni addictos acerbiſſimè ulti ſunt, nullâ Chriſtiana charitate, nec animi lenitate; prout quiſque potentior erat, alterum vi perſequebatur. Mel- 3
chitæ autem, dum Imperatores Conſtantinopolitani rerum potirentur, tantâ crudelitate perſequebantur Jacobitas, ut hi tandem Saracenis Ægyptum invadentibus ſeſe dederent; ſicuti memoravimus ſupra de *Benjamino Patriarcha Alexandrino Iacobita*

(l) Quam dedimus ſupra Lib. II. N. 36. (m) In Topographia Eccleſ. Cap. V. §. 2. p. 127. (n) Eutych. in Annal. Alexandr. Tom. II. p. 85. (o) Oxonii 1675. editus cap. 1. in fine. (p) Eutych. Annal. Tom. II. p. 103.

bita in annotationibus ad Calendarium Æthiop. N. V. In Mſſ. ibi allegato de Maxiriano Imperatoris præfecto ſequentia leguntur: L. III. c. 8. N. XCI.

4 ወፈነወ ፡ ክልኤተ ፡ ምእተ ፡ ሐራ ፡
ከመ ፡ ይኅሥሥዎሙ ፡ ለኵሎሙ ፡
አበው፡ወጕየ፡አባ፡ ጳውሊ፡ ገዳመ፡
ወረከብዎ፡ ሐቃል፡ ወሞቅሕዎ፡ወ
ወሰድዎ ፡ ብሔሮሙ ፤ እሙንቱሰ፡
ክልኤቱ፡ምእት፡ሐራ፡አስተጋብኡ፡
ኵሎ ፡ ዐበይተ ፡ ወመነኮሳተ ፡ ኀበ፡
መክስርያኖስ ፡ ወአዘዞሙ ፡ ወይቤ
ሎሙ ፤ እመኑ፡በዘ፡ተጽሕፈ፡ ውስ
ተ፡ ዝንቱ፡ መ ጽሐፍ፡፡ከመ ፡ ያስ
ሕቶሙ፡ በመጽሐፍ፡ዘምሉእ፡ጽር
ፈተ፤ወአርመሙ፡ኵሎሙ፡ወከልሐ፡
5 ካዕበ፡ወሣልሰ፡ወአልቦ፡ዘአውሥኦ፡
ቃለ ፨ ወተምዐ፡ ወአዘዘ ፡ ይቅሥ
ፉዎሙ ፡ ወይቤ፡እመነኮሳት ፡ ዓጉያ
ን፡ ኢይምሰልክሙ ፡ ዘእምሕከክ
ሙ ፡ ወኢይክዑ ፡ ደመክሙ ፡ ለም
ንት ፡ ኢትትናገሩኒ ፤ ወሶበሃ ፡ ተን
ሥአ ፡ አባ ፡ ሳሙኤል ፡ ወአጥብዐ ፡ ይ
መጡ ፡ ነፍሶ ፡ ለሞት ፤ ወይቤሎ ፡
ለመክስርያኖስ ፤ ንሕነሰ ፡ ኢንትወ
ከፍ ፡ ለውእቱ ፡ ክርጣስ ፡ ርኩስ ፡፡
ወኢንሰምዕ፡ማኅበረ፡ከልቄዶን፡ወ
ኢለብነ፡ሊቀ፡ ጳጳሳት፡ዘእንበለ፡አ
ባ፡ብንያሚን፡መምህርነ፡ወኖላዊነ፡፡

Miſit autem ducentos milites, ut inveſtigarent omnes Epiſcopos [Jacobitas] *& fugit* Abba Pauli *in deſertum, & repererunt eum agreſtes, & vinxerunt eum, & duxerunt eum in regionem ſuam. Illi autē ducenti milites congregaverunt omnes proceres* [regionis] *& monachos ad* Maxirianum. *Qui præcepit eis & dixit:* Credite in id quod ſcriptum eſt in hoc codice; *ut* [ſcilicet] *ſeduceret eos per codicem illum, qui plenus erat blaſphemiis. Sed ſiluerunt omnes. Clamavit ergo iterum & tertiâ vice, ſed nemo erat qui reſponderet illi verbulum. Sic irâ accenſus juſſit, ut flagellarentur.* O Monachi rebelles *inquiens*, Ne videatur vobis, quod parcere velim vobis, nec effundere ſanguinem veſtrum. Quare mecum non loquimini? *Illicò ſurrexit* Abba Samuel, *& paratus exponere vitam ſuam morti, dixit Maxiriano:* Nos utique non recipimus chartam impuram: Neque obtemperamus conventui Chalcedonenſi: Neque admittimus alium Patriarcham quàm Abba Benjaminum, Doctorem & Paſtorem noſtrum.

Et paulo poſt:

6 ወይቤ ፡ ውጉዝ፡ መጽሐፉ፡ ለንጉሠ፡
ሮም ፡ ዐላዊ ፡፡ ወውጉዝ ፡ ከልቄዶ
ን፡ ወኵሉ፡ዘየአምን ፡ ቦቱ፡ ወሰ
ጠጦ፡ለይእቲ፡መጽሐፍ፡ ወገደፈ፡
ኀበ፡ አንቀጸ፡ ቤተ ፡ክርስቲያን ፨

Et dixit [Abba Samuel]: Anathema ſit liber Imperatoris Romani hæretici: Et anathema ſit Chalcedonica fides, & omnes qui credunt in eam! *& ſic dilaceravit illum librum, & projecit eum ante januam Eccleſiæ. &c.*

7 Igitur certô certius eſt, Æthiopes & Jacobitas omnes concilium Chalcedonenſe aſpernari. Teſtantur id unanimiter Pp. Societatis in ſuis relationibus. Nic. Godignus (q): *Reprobant Chalcedonenſe concilium, quod Dioſcorum condemnavit.* Porro *(r) ex P. Ioh. dos Santos (s) referunt: Quòd Æthiopes maledictum Dioſcorum Patriarcham Alexandriæ venerentur tanquam Sanctum, & ſequantur illius errores:* Et vicissim
8 S. Leonem Papam damnent. *Antonius Fernandez (t)* ſcribit: *Inprimis in Leonem Magnum, ſanctiſſimum Pontificem, quòd Dioſcorum, quem Sanctum prædicant, cum Concilio* [*ſcil.* Epheſino II.] *damnaverit, multa conferunt maledicta; graviaque ei circa Chriſti naturas & operationes imponunt mendacia.* Mox c. 29. *At quo pacto in Chalcedonenſe* pag. 177. *fuerunt affecti? Quo illud hodie loco habent, cùm & erraſſe ſentiant, & multa decreviſſe veræ fidei contraria, ac Leonem M. quem ſanctiſſimum Romana prædicat Eccleſia, inter nequiſſimos homines reponant.*

9 Propter deplorandum hoc diſſidium amiſſa Ægyptus in Chriſtianorum poteſtatem nunquam reverſa eſt.

(q) De Abaſſin. reb. Lib. I. c. 28. p. 171.
(r) In ſæpe allegatis *additionibus ad relat. Æthiop.*
(s) *In ſua Æthiopia Orientali part.* 1. *l.* 4. *c.* 8.
(t) In epiſtola quam Nic. Godignus habet Lib. I. c. 28. p. 174.

L. III. c. 8. N. XCII. N°. XCII. De contentione cum Dioſcoro tempore Concilii Chalcedonenſis habita] Orientales Hiſtorici, nominatim *Abulbaracatus*, 1
ſcribunt: *Dioſcorum cùm decretis concilii Chalcedonenſis acquieſcere nollet*, ad *Imperatorem* Marcianum, *aſſidente uxore* Pulcheria, *vocatum fuiſſe*. *Cum verò perſuaſionibus Cæſaris cedere noluiſſet*, Pulcheriam *dixiſſe*: Dioſcore! noſti quod tempore matris meæ etiam extitit talis vir obſtinatus, ut tu, ſed fuit excommunicatus, & de ſede ſua depulſus; S. Chryſoſtomum intelligens, *Dioſcorum illi reſpondiſſe*: Nonne 2
& tu bene noſti, quid acciderit matri tuæ, quæ gravi morbo percuſſa, ſanata non fuit niſi poſtquam iviſſet ad ſepulchrum S. Johannis ejuſque veniam petiiſſet. *Imperatricem, hoc reſponſo graviter irritatam, tam fortem alapam illi dediſſe, ut duo dentes exciderint, atque ſic ex cœnaculo raptatum, omnes barbæ pilos ei evulſos fuiſſe.* Relata refero. Quòd illi dentes excuſſi, & pili barbæ evulſi fuerint, Habeſſini quoque credunt,
3. 8. 20. atque ea de re *Odam ex Poeta in Hiſtoria noſtra* allegavimus.

Cæterum Dioſcorus in Concilio Chalcedonenſi damnatus, ut N. 88. diximus, depoſitus & gravi anathemate notatus, in exilium miſſus fuit; in quo mortuus eſt die VII. Septembris, anno Patriarchatus ſui decimo quarto. Reperitur dicto die in faſtis Jacobitarum, tanquam inſignis aliquis ſanctus, ut ibi notavimus. 3

N°. XCIII. De Timotheo Patriarcha Alexandrino] Plures 1
hujus nominis dantur inter Patriarchas Alexandrinos. Iſte vigeſimus ſextus fuit, Proterii ſucceſſor, Anatolii Frater, cognomento *Ælurus*. Eutychio [male ut puto]
pag. 103. *Ianurius* audit circa annum Chriſti 500. Idem *Iacobitam* eum vocat. Sed poſt tres annos pulſus, & alius *Timotheus*, cognomento *Surus* in locum ejus creatus, mox rurſus dejectus, & prior reſtitutus fuit. Quamobrem iſte *Surus* in numero Patriarcharum non computatur.

Rurſus alius hoc nomine III. Circa annum Chriſti 540. Sedem Alexandrinam tenuit, qui omnes *Iacobitæ* ab Hiſtoricis vocantur, & tamen *Poeta* meus de *Timotheo Alexandrino*, quod Eutychetem condemnaverit, ſic canit Enc. 13. Februar. 2. 2

ሰላም፡ እብል፡ ጢሞቴዎስሃ፡ ሰባኬ፡
ወሊቀ፡ ጳጳሳት፡ ዝኬ፡
በመዋዕሊሁ፡ ተውህበ፡ ለመሃይምናን፡ ቡራኬ፤
ወውዕየ፡ በነደ፡ ቃሉ፡ ከመ፡ ዕብሬት፡ ሐምል፡ መሎኬ፡
እለ፡ ተአምኑ፡ በትምህርቱ፡ ለዐለው፡ አውጣኬ።

Salutem *Dico Timotheo concionatori,*
Et Patriarchæ quoque!
In diebus ejus data fuit fidelibus benedictio
Et exuſti fuerunt flammâ verbi ejus ſicut ariditas plantæ Meloke
Qui crediderunt doctrinæ hæretici Eutychetis.

Iſta confirmant, quæ ſupra ſtatuimus, *Iacobitas Eutychianos non eſſe*. Quam ob 3
rem conciliare non poſſum quæ Patriarcha *Alphonſus Mendezius* (u) *in hiſtoria* Calebi ſcribit, quòd Imperator *Iuſtinus junior* ſcripſerit ad *Aſterium Patriarcham Alexandriæ*, ut incitaret Regem Æthiopiæ *Elesbaan* ſive *Calebum* ad vindictam de *Dunaa* Homeritarum Rege ſumendam. Siquidem hiſtoria Habeſſinorum nominat *Timotheum*. 4
Id eò pertinere putat Alphonſus Mendez, quòd alter fuerit Melchita & Orthodoxus: alter vero Jacobita & Hæreticus. Verùm *Aſterium* illum, quem Simeon Metaphraſtes habet, neque apud Eutychium; neque in Catalogo Patriarcharum Alexandriæ apud Athanaſium Kircherum reperio, ut neſciam quem Aſterium Metaphraſtes hìc intelligat. tam incerta eſt Patriarcharum Alexandriæ hiſtoria.

No. XCIV.

(u) Apud *Tellezium lib. I. c. 31. p. 81.*

1 N°. XCIV. Quid Habeſſini de utraque Chriſti natura ſen- L. III. c. 8.
tiant] Hac de re ſupra N: 88. & 89. prolixè egimus. Summa huc redit, quòd N. XCIV.
Æthiopes divinitatem & humanitatem in Chriſtó realiter diſtinctam quidem a-
gnoſcant, unam tamen naturam aſſerant; quam illi ſibi imaginantur unum quod-
2 dam e divinitate & humanitate compoſitum, haut aliter ac homo ex animâ & cor-
pore, realiter diſtinctis, compoſitus eſt. Nos cum Græcis ὑφεστῶσαν vel ὑφιστάμενον
Individuum, denique *perſonam* vulgò vocamus, illi oppidò incongruè *naturam*.

Denique totum negotium abſolvit epiſtola Baſilidis de hoc articulo, quæ ut à Rege Æthiopiæ Jacobitâ prolata, & à Patribus Societatis relata plenam fidem meretur.

3 Operæ pretium nobis videtur pericopâ illius epiſtolæ, quam infra N. CXXXIII. integram lectoribus dabimus, Tellezii (x) verbis Luſitanicis referre, quæ ſic habent:

Se os de Roma dizem, em Chriſto ha duas
naturezas, convem a ſaber Divindade; & Hu-
manidade; tambem jà nos ſabiamos iſſo deſdo
principio de noſſo entendimento, atè hoje.
Cremos, que o meſmo Chriſto ſenhor noſſo
he perfeyto Deos, & perfeyto homem; per-
feyto homem na Humanidade; & perfeyto
4 Deos em ſua Divindade. Mas por eſtas
ſuas naturezas nam eſtarem por ſy, & aparta-
das (porque ſua divindade eſta unida com a
carne & nam por ſy: & ſua carne eſta junto
a Divindade, & nam por ſy ſem Divindade;)
nam diſſemos que ſâm dous; porque he hum,
que ſe fez huma couſa de duas, nam ſe
confundindo, nem miſturando ſuas naturezas
em ſeu ſer: & por ſerem a meſma couſa, as
chamamos com nome da uniâm; Et a
contenda, que ha ſobre eſto nâm he couſa de
muyta importancia. &c.

Cùm Romani dicunt, in Chriſto dari duas naturas, nimirum divinitatem & humanitatem; id ipſum etiam nos ſciebamus; ſtatim ab initio usque in hodiernum diem. Credimus enim, quòd idem Chriſtus Dominus noſter ſit perfectus Deus, & perfectus homo; perfectus homo in humanitate, & perfectus Deus in ſua divinitate. Quandoquidem verò hæ illius naturæ non ſeparatim neque diſcretæ a ſe invicem extant; (divinitas enim ejus cum carne unita eſt, neque ſeparatim conſiſtit: Et caro ejus conjuncta eſt cum divinitate, neque per ſe ſubſiſtit ſine divinitate) propterea non dicimus, quòd ſint duo, eſt enim unum, quia facta eſt una res ex duabus, ita tamen, ut non confunderentur, neque miſcerentur naturâ in ſuo eſſe, & quoniam eadem res eſt, nos utimur nomine unitatis. Diſceptatio autem ſuper hoc articulo non eſt res magni momenti. &c.

5 Ex hac epiſtola liquet, veritate niti, quæ PP. Societatis hic illic de hac cauſa ſcribunt: *utramque naturam reperiri in Habeſſinorum libris*, ſic enim *B. Tellezius* (y) ſcribit:

E eſſes poucos livros que tem os ſeus Monges, nam querem que venham as maos dos Catholicos, em rezam dos fortes & efficaciſſimos argumentos, que d'elles tiramos pera confundir os erros de Dioſcoro & Eutyches.

Et iſtos paucos libros, quos habent monachi illorum, nolunt venire in manus Catholicorum, ob fortia & efficaciſſima argumenta, quæ ex illis deſumimus, ad confundendos errores Dioſcori & Eutychetis.

6 Iidem in *literis annuis* (z) *referunt: Suſneum Regem in manibus habuiſſe librum* ሃይማኖተ፡ አበው፡ *Haimanota Abavv* [quem librum Habeſſinorum ſymbolicum eſſe
diximus.] *ac præſente fratre* ſuo Afaxo & P. Petro Pays, *legiſſe locum de duabus natu-* §. 5. 1.
ris Ieſu Chriſti, ac rogaſſe Patrem, ut diceret, quid Eccleſia Romana de hoc articulo ſentiret; id cum pater expoſuiſſet, dixiſſe: Eandem doctrinam expreſſè habemus in libris noſtris, *ac juſſiſſe eundem locum legi, quo intellecto* Afaxum *dixiſſe: Si Eccleſia Romana non diſcrepat à libris noſtris, Deum teſtor, me vitam & ſanguinem pro illâ expoſiturum.* N. 88. §. 33.

7 Sic in colloquio Theoriani cum Catholico Armeniorum (de quo ſupra) Epiſcopus quidam Armenius, auditâ orthodoxorum ſententiâ, exclamavit:

Ἐγὼ Ῥωμαῖος εἰμὶ, ἀνάθεμα τῷ μὴ λέγοντι δύο φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ.

Ego cum Romanis facio, Anathema [*dicatur*] *illi qui non confitetur* duas *in Chriſto* naturas.

8 Cùm igitur alii alios olim non rectè intellexiſſe: vel non intelligere voluiſſe videantur; dixeritne aliquis cum Tellezio: *Habeſſinos ex mera contumaciâ hæreticâ*

(x) Reperitur Lib. 6. c. 1. pag. 519. a. (y) Lib. I. c. 25. confer pag. 306 & 330. (z) De. anno 1621. E provincia Goana, Tit. Miſſio Æthiopiæ pag. 220.

L. III. c. 8. *negare duas naturas, & propterea libros ſuos Catholicis concedere nolle*, imò hanc ob cau-
N. XCV. ſam bella, cædes & perſecutiones libenter paſſos fuiſſe?

Profectò in colloquiis ſacris plerumque uſu venire ſolet, niſi charitate Chri- 9
ſtiana dirigantur, ſed gloriæ (ne hucuſque erraviſſe videamur) aut invidiæ magis quàm veritati aut concordiæ vel ſaltem tolerantiæ velificemur, ut nec benedictio divina, nec ullus unquam fructus ex iis ſequatur. Nam ſi ignominioſum putamus, opinionem conceptam deſerere, & ſententiam alterius partis, licet veram, amplecti: Si ſequelas, quas adverſarius manifeſtò improbat & negat, illi affricare, & nolenti etiam impingere velimus: Si autoritatis Eccleſiaſticæ intereſſe creda- 10
tur, ne à ſententia recepta, quamvis melior demonſtretur, recedamus, & alterius partis dicta vel facta ſemper in pejus interpretemur, errores quoslibet mendacia vocemus: Et tandem loco concluſionis rationabilis vim adhibeamus, ſchiſmata & diſſenſiones in Eccleſia nunquam ceſſabunt, & de amicabili controverſiarum compoſitione omnis ſpes erit deponenda.

N°. XCV. De diſſidio Melchitarum & Jacobitarum in Ægypto adhuc hodie durante] Ferale iſtud *diſſidium inter Iacobitas & Mel-* 1
chitas jam ultra mille & ducentos annos durat. Hinc *gemini Patriarchæ Alexandrini* in Hiſtoriis illorum reperiuntur, Melchitæ & Jacobitæ. Utroſque recenſet Georgius Elmacinus in Hiſtoria ſua Saracenica per totum.

Petrus Heyling *Germanus*, cujus alibi mentionem fecimus, *Memphi*, (quam nunc Alcairum vocant) *die 20. Auguſti 1634.* ſequentia ad Hugonem Grotium ſcripſit: *Inveterata diſcordia inter* Patriarcham Alexandrinum Græcorum: & Patriarcham Alexandrinum Ægyptiorum *ſive Coptitarum adhuc conſtans perſeverat; quòd neuter ſedem S. Marci, jurisdictionemque diviſam, ſed uterque integram ſibi ſuiſque reſervare velit. Populi Græci atque Ægyptii neuter alterius templa, per magnam Memphim antiquitus conſtructa ingreditur. Articulorum, quibus differunt, præci-* 3
puus eſt ille, qui ab Ægyptiis tam Clericis quam laicis, Arabicis hiſce vulgò profertur verbis: مشية واحدة طبيعة واحدة *Mashiah vvahid, tabiah vvahid.* Voluntas una, natura una; *quibus à Melchitis reſpondetur* مشيتان طبيعتان Voluntates duæ, naturæ duæ. *Memini me aliquando cum Archiepiſcopo Græcorum ſupra nominato* 4
locutum fuiſſe, an pacis ac unionis ſpes nulla eſſet reliqua; me fateri equidem, quòd in bibliothecarum Arabicarum (quas in Ægyptiorum monaſteriis, per deſertum martyrum ædificatis, à priſcis temporibus conſervari noſſet) nonnullis codicibus talis habeatur doctrina, quæ humanitatem Chriſti in quibusdam idiomatibus imminuere videatur, in cæteris tamen S. Patrum, aliorumque Eccleſiaſticorum codicibus, præſertim verò in Confeſſionum libris, apertè ſæpe dici: Chriſtum non ſolùm eſſe verum & perfectum Deum, ſed & verum & perfectum hominem, *modernos quoque Epiſcopos, Abbates ac cæteros Eccleſiaſticos Ægyptios, cum quibus converſatus eſſem, idem profiteri. Addebam: Græco-* 5
rum pariter ac Ægyptiorum finem, quatenus mihi perſpicere liceret, bonum eſſe, Græcos dicere voluntates duas, naturas duas, *eum in finem, ut varias hæreticas opiniones, quæ Chriſti Deitatem aut humanitatem imminuerent, hac ratione tollant. Eum finem Ægyptiis vel Coptitis non contrarium eſſe, neque meritò eſſe debere. Ægyptios credere* naturam unam, voluntatem unam; *non ut Deitatem ac humanitatem imminuant, vel confundant; ſed ut ſeparent ſe ab iis, qui incomprehenſibili* Deitatis ac Humanitatis unioni, tanquam ſalutis humanæ fundamento, *reſiſtere cupiant. Si forſan verbis ad finem iſtum conſequendum minus commodis uſi fuiſſent, finem tamen per ſe à Græcis probari, nec jure improbari poſſe. Tum Archiepiſcopus:* Sane, *inquiebat*, ſi ea eſſet Coptitarum 6
ratio, haud in numero ſchiſmaticorum à nobis habendi eſſent. *Pergebam ergo:* odium ſpirituale tam longo tempore exercitatum forſan ex politica vel civili, ut plerumque fieri ſolet, causâ ortum, vel auctum fuiſſe. *Me etenim inter codices ſupra dictos repe-* 7
riſſe Hiſtoricum, qui affirmaret, ab initio inter Græcos & Ægyptios æmulationem fuiſ-

ſe, &

ſe, & (*quod pace illius dictum eſſe vellem*) Græcos ad capiendam Ægyptum Saracenis conſilium olim dediſſe, ut hac ratione Ægyptii, adverſarii Græcorum, unà premerentur. *Quibus nil reſpondebat Archiepiſcopus, niſi*: Græcorum ſcriptis Ægyptio populo imputari, quod ego de Græcis ſcriptum eſſe retuliſſem. *Hæc Heylingus.* L.III. c.9. N. XCVI. §. n. 91.

COMMENTARIUS

AD LIB. III. CAP. IX.

No. XCVI. De epiſtola Alexandri III. Pontificis Romani
1 ad Regem Indorum ſui temporis] Diximus in Hiſtoria noſtra, *Baronium* hoc. cap. *ex Rogerii Annalibus Anglicanis* epiſtolam Alexandri III. ad *Magnificum Indorum Regem Sacerdotum ſanctiſſimum*, (ſic habet titulus) protuliſſe, atque falsò putaviſſe, eam ad *Pretejannum* Æthiopiæ Regem directam fuiſſe. Eadem transſcripſit *Brianus Waltonus* (a) epiſtolâ procul dubio non inſpectâ; nam planè nihil de Æthiopibus habet, & nomen *Pretejani* â Luſitanis poſt trecentos annos Africano Habeſſinorum Regi primùm impoſitum fuit, ut omnes eruditi jam agnoſcunt. *Ath. Kircherus etiam in Prodromo ſuo Copto* ſcribit: *Id nominis nullo modo Africano Regi, ſed* c.4. p.103.
2 *Aſiatico olim competiiſſe.* Reperitur epiſtola illa apud *Rogerium de Hoveden in præfatis annalibus* (b). Autor nihil aliud habet quam: *Eodem anno* [1177] *Alexander Papa in hac forma ſcripſit Iohanni Indorum Regi.* Epiſtola Alexandri Papæ ad Joannem Regem Indorum miſſa. *Alexander Epiſcopus* &c. Prout in Ba-
3 ronio extat. Legat eam qui volet, nihil de Æthiopibus neque Habeſſinis noſtris reperiet, nec etiam quicquam de Eccleſia *S. Stephani poſt Baſilicam S. Petri in Vaticano*, ubi Habeſſinos ipſe viſitavi. Dicit quidem Papa: Magiſter Philippus [qui erat profeſſione Medicus] *ſe à tuis aſſerit audiviſſe, quòd ferventi deſiderio cuperes in Vrbe habere Eccleſiam, & Hieroſolymitanum altare aliquod, ubi viri prudentes de regno tuo manere poſſint.* Ex quibus verbis valdè generalibus Baronius conjicit, Eccleſiam illam Habeſſinis conceſſam fuiſſe. Hoc tempore alii Clerici eam poſſident, ex quo nulli Habeſſini ampliùs Romam venerunt.

No. XCVII. De Legationibus Æthiopum ad Pontificem
1 Romanum] Doctores Eccleſiæ Romanæ communiter ſcribunt; *Legatos Regis Æthiopiæ Avenionem in Galliam ad Clementem V.* & *Florentiam ad Eugenium IV. finito jam concilio veniſſe.* Nicol. Godignus (c) *id certum eſſe dicit:* Barthol. Caſſanæus (d) *de Legatis ad Clement. V.* Idem affirmat *Aubertus Miræus de ſtatu religionis Chriſtianæ, ibique addit: ad* CLEMENTEM VII. *Bononiam in Italia: ad* PAULUM III. PIUM V. GREGORIUM XIII. PAULUM V. *aliosque* l. 3. c. 5.
2 *Pontifices, Romam ex Æthiopia Abaſſinos veniſſe, ex Hiſtoriis certo conſtare.* Quod ad Legationem Zera-Jacobi ad Eugenium IV. attinet, *Ludovicus Vrreta* (e) *Confeſſionem fidei* [quæ nulla alia eſt, quam Tzaga-zabi Æthiopiæ Legati, quam ille nonaginta quinque annis poſt in *Luſitania* compoſuit] *à Legatis Æthiopiæ Eugenio IV. expoſitam fuiſſe* ſtultè ſcribit. Habuit *Damianum Goezium* de moribus Æthiopum, eumque in margine p. 398. allegat, atque indè exſcripſit primam Confeſſionis partem, cujus *Tzaga-zabus* autor eſt, ille verò *Zera-Iacobo* attribuit, & Catholicam, ſanctam, atque devotam vocat, ſed ne mentiri videatur, eam corrumpit & adulterat. Etenim dictâ paginâ 398. in fine, cùm Tzaga-Zabus dicit, *Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, ubi erat anima Adæ & filiorum ejus*, omittit ſequentia verba: *atque anima ipſius Chriſti, quæ eſt ab Adam, quam animam Adæ ipſe Chriſtus accepit ex Sancta Maria Virgine.* Deinde

(a) *In Proleg. Bibl. Polygl. N. XV. §. 4.* (b) *Part. II. ſub Henrico II. Angliæ Rege p. 581. edit. Francof. 1601.* cui titulus: *Rerum Anglicarum ſcriptores.* (c) De Abaſſin. reb. *L. 1. c. 29. p. 177.* (d) *Catalog. Gloriæ mundi p. 12.* (e) *In Hiſtoria ſua fabuloſa l. 2. c. 2. p. 397.*

L. III. c. 8. inde in fine: Ubi Tzaga-Zaabus dicit: *Hæc eſt fides populi Æthiopiæ, qui eſt ſub ditione*
N. XCVIII. *Pretioſi Iohannis*, ille ut mendacio ſuo fidem faciat, ponit, *qui eſt ſub ditione mea.* tam
impudens falſarius eſt. Quæ ſupra in prooemio §. 13. de Tzaga-Zaabo, nec non de
hoc Urreta §. 34. diximus, hîc repetere nolumus. Nihil autem tale in Conci- 3
lio Florentino actum, ſed potius Zera-Jacobum ab Eccleſia Romana alienum fuiſ-
ſe, teſtantur ipſi Patres Societatis, qui ſic introducunt ipſum Regem Suſneum, Ro-
manis faventiſſimum, loquentem: (f)

O mal aya el Rey Zera-Jacob, que elle nos fez eſtarmos hoje fora da Fè dos Portugueſes, elle o pagarà muy bem là no inferno onde eſta.

O male vertat Regi Zera-Jacobo, qui fecit, ut hodie conſtituti ſimus extra religionem Luſitanorum, quod ille ſatis luet in inferno, ubi nunc exiſtit.

Ita Suſneus Zera-Jacobum manifeſtè ſchiſmatis autorem facit.

Poſt illa tèmpora nulla Æthiopica legatio Romam venit, nam ut diximus 4
2. 16. 13. *in hiſt. noſtra, Tzaga-zabus* Regis Æthiopiæ ad Regem Luſitaniæ Legatus, Romam
non venit, ſed Ulyſſipone ſubſtitit. Epiſtolas quidem ad Pontificem habuit,
ſed illas Alvarezio dedit, qui eas demum Pontifici, tanquam ſolennis Luſitani-
cæ Legationis Adjunctus obtulit. Cauſas fuiſſe ſuſpicor, ſive quod non ſufficien-
tibus mandatis fuerit inſtructus: vel quòd ſplendore Principi tanto (qualis Preſbyter
Johannes tunc temporis credebatur) conveniente deſtitueretur: Vel denique quòd
aulæ Romanæ cerimonias veluti oſcula pedum & ſimilia ſine mandato exhibe-
re nollet. Neque etiã ad *Paulum III.* ulla ſolennis legatio venit; *Iohannes Bermudez* 5
literas tantùm inſtar alicujus curſoris attulit, nullo charactere Legati præditus.
Tempore *Pii V. Gregorii XIII. & Pauli V.* Habeſſinos Romam veniſſe, ut Miræus
ſcribit, certum quidem eſt, ſed minimè fuerunt Legati, ſed tantùm Monachi, qui
Romam diverſis ex cauſis privati venerunt.

N°. XCVIII. Unde ſpes iſta magna Habeſſinos ad religi-
onem Romanam reducendi primùm orta fuerit?] *Franciſcus Alvare-* 1
zius Luſitanus, ſacerdos Legationis quæ in Æthiopia fuerat, ipſique Æthiopes, qui
Romam venerunt, cumprimis *Ioh. Bermudez* tantam propenſionem Æthiopum
erga ſedem Romanam jactaverunt, ut *Summus Pontifex, Cardinales,* ipſeque *So-*
cietatis Ieſu fundator Ignatius Loyola planè ſibi perſuaſum habuerint, nihil ſibi factu
facilius eſſe, quàm Habeſſinos Sedi Romanæ ſubjicere. Igitur ſine ulla dubita-
tione, aut Habeſſinorum petitione dictum *Iohannem Bermudezium Patriarcham &*
Epiſcopum creaverunt, quaſi Habeſſinos ad recipiendum illum promtiſſimos fore,
bene ſcirent.

Damianus à Goez, in epiſtola ad Paulum III. Lovanii Anno 1544. da- 3
ta, nimis inconſideratè, & falsò planè ſcripſit ſequentia: *Is Æthiopiæ Imperator*
cum omnibus ſuis regnis, ut ex noſtra narratione apparebit, ſub tua diſciplina vivere cu-
pit, nec quicquam magis optat. Nec etiam ignorat ex Apoſtolorum doctrina, quam in
octo libris (g) digeſtam habet, Epiſcopo Romano omnium Epiſcoporum totius orbis princi-
patum deberi, cui planè ſanctèque parere vult, ab eoque in Chriſti Eccleſiæ inſtitutis benè
& ſanctè inſtrui, & ad id inſuper viros doctos ſibi dari orat, atque exorare avidè affe-
ctat. adeò alia adulandi materia illi deerat. Dein Autor præfationis Latinæ, No- 4
vo Teſt. Æthiop. præmiſſæ, inter alia ait: *Sed nos dum quatuor obſtinatos & inſanos*
hæreticos, qui ſe à nobis ob petulantiam ſegregarunt, blanditiis, præmiis, minis redu-
cere ſtudemus, numeroſam nationem brachia ad nos tollentem, noſtramque opem implo-
rantem negligimus.

Teſfa-Zion ob bella Adelenſia regno profugus, editor Novi Teſtamenti Æthi- 5
opici *in Epilogo, Epiſtolis Paulinis annexo*, ſic loquitur:

Non

(f) *In annuis Relat. de anno 1607. & 1608. l. 1. c. 10. p. 35.* (g) De his vide ſententiam noſtram ſupra N. XXX. hujus libri §. 82.

ኢረከብኩ፡ምዕራፈ፡ሥጋ፡ወነፍ
ስ፡ዘእንበለ፡በሮሜ። ምዕራፈ፡
ነፍስ፡ሀይማኖት፡ጴጥሮስ፡ርትዕት።
ወዘሥጋ፡ካልኡ፡ለጴጥሮስ፡ጳውሎ
ስ፡ሣልሳይ፡ምሉእ፡ርኅራኄ፡ወጥ
በበ፡ምስለ፡ኵሎሙ፡ደቂቁ፡ወወ
ለቱ፡ዜሮኒማ፡ኮስተረት፡ቤተ፡ክር
ስቲያን፡ወመስመረት፡ቅዱሳን፡፡ ዘ
ክርዎሙ፡በጸሎትክሙ። እግዚአ
ብሔር፡ይዝክርክሙ፡አሜን።

Non inveni requiem neque corporis neque animæ niſi *Romæ*. Requies autem animæ eſt fides Petri orthodoxa; corporis verò eſt ſucceſſor *Petri Paulus III.* plenus manſuetudine & ſapientia; cum omnibus filiis [i. e. ſubjectis] ſuis. Et filia ejus Hieronyma everrens ædem ſacram [q. d. ancilla Eccleſiæ] deliciæ ſanctorum. Recordamini eorum in oratione veſtra. Deus recordetur veſtrum. Amen. L. III. c. 9. XCVIII.

6 Et PP. Societatis (h) ſic ſcribunt:

Perſevera ainda agora nelles huã tam pia affeiçaõ a Chriſto noſſo Senhor, & a ſua ſacratiſſima May & a os Principes dos Apoſtolos S. Pedro & S. Paulo, que entre todos os hereges & ſciſmaticos do mundo, nam parece que pode aver gente de que milhores esperanças de ſua reduçam ſe poſſam conceber, que deſta naçam, como no diſcurſo deſta relaçaõ ſe verá.

Durat adhuc hodiè in illis tam pius affectus erga Chriſtum *Dominum noſtrum, & ſacratiſſimam* Matrem *ejus, & erga Principes Apoſtolorum* Petrum & Paulum, *ut inter omnes hæreticos & ſchiſmaticos totius mundi non videatur dari gens aliqua, de qua meliorem ſpem reductionis concipere poſſimus, quàm de hac ipſa natione, ſicut ex contentis hujus relationis apparebit.*

7 Quàm vera iſta omnia fuerint, eventus docuit. At Romani his atque aliis talibus narrationibus plenè & plane perſuaſi, ſummâque ſpe pleni Patriarcham cum duodecim ſociis miſerunt, ut apud Joh. Petr. Maffejum Hiſtor. Indicarum (i) latè deſcribitur.

8 Operæ pretium nobis videtur, *de Epiſtola Pii V. Ao. 1571:* poſt victoriam apud Echinadas à Turcis reportatam ad *Menam*, cognomento *Adamas Saghedum* Æthiopiæ Regem datâ, pauliſper differere. Patres enim Societatis (k) (ut mox dicetur) eam prorſus in dubium vocaverunt, *quod Rex ille Catholicis Romanis non modò*
9 *valde adverſus, ſed etiam ſeptem annos ante epiſtolam illam mortuus fuiſſet.* Emanuel Fernandez & ſocii de hoc *Mena ad generalem ſuum Laynes Romam epiſtolam (l) dederant,* referentes, *quòd Epiſcopus Andreas Oviedus cum ſociis ſuis in Æthiopia peſſimè haberetur.* 1. Febr. An.
Quâ re permotus Pius V. *ad inſtantiam Regis Luſitaniæ Breve Apoſtolicum ad illum* 1566.
10 *ſcripſit; eumque ex Æthiopia avocavit.* Hac ratione inducti PP. Societatis, pro figmentis habent ea omnia, quæ *Lud. Vrreta* de rebus geſtis inter *Menam & Pium* p. 616.
V. refert: Sic enim ſcribunt: (m)

A contradição, que iſto tem he, que o Papa Pio V. foy eleito no mes de Janeiro do anno de 1566. El Rey Menas ou Adamas era morto avia tres annos, no mes de Fevreiro de 63. Por onde fica tambem encontrando a verdade da carta, que diz que o meſmo Pio V. escreveo a eſte Rey Mena, dandolhe conta da victoria naval, que foy no anno de 70. em que avia ſete annos, que era morto el Rey Mena.

Contradictio, quæ hic datur, in eo conſiſtit, quòd Papa Pius V. electus fuerit menſe Januario An. 1566 Rex Menas autem ſive Adamas *jam ante tres annos mortuus erat* menſe Februario A. 1566. *Hinc colligitur, quàm vera ſit epiſtola* [ſic ironicè loquuntur] *quam ille* â Pio V. *ad Regem* Menam *de victoria navali Ao.* 1570. [ſac 71] *datam fuiſſe ſcribit, cùm jam ante ſeptem annos Rex* Menas *mortuus fuiſſet.*

11 Fateor rationes iſtas dubitandi eſſe graviſſimas, & veriſſimas; epiſtola tamen illa minime fuit confićta, habent enim eam non tantùm *Hieron. Catena in vita Pii V.* & *Franciſcus Goubau* inter alias *Pii V.* epiſtolas ſed etiam ſtylus & convenientia cum aliis epiſtolis eodem tempore ad Mahumedanos Principes, Turcarum vicinos, datis, veram eſſe indicant. Forte tunc temporis Romæ de morte Menæ non conſtabat: vel incuria ſcribarum, qui ejuſdem tenoris plures epiſtolas mutatis mutandis expedire jubentur (ut in Conſiſtoriis Principum moris) non habitâ diligenti inquiſitione, *vivusne an mortuus eſſet ille Menas: Amicus an inimicus ſedis Romanæ,* epiſtolam illam expediverunt certè prorſus inutilem.

(h) *In ſæpe alleg. relat. de Ann.* 1607. & 8. c. 9. *p.* 28. (i) Lib. XVI. p. m. 739. (k) *In addit. ad relat. annuas p.* 301. *b.* (l) Quæ extat apud *Tellezium l.* 2. *c.* 30, die 29. Julii An. 1562. data. (m) *Dict. Add. Cap. 6. in fin. p.* 301.

L.III. c. 9. N.XCIX. & C. **N°. XCIX. Num Habeſſini olim fuerint optimæ notæ Ca- 1
tholici ?**] Habeſſinos ſemper fuiſſe bonos Catholicos Romanos, nunquam Hæ-
reticos neque ſchismaticos, ut qui nunquam negaverint obedientiam Pontifici Ro-
mano, *veſanus ille Ludovicus Vrreta* Lib. 2. per diverſa capita aſſerere ſatagit. Sed 2
merito exploditur & deridetur *à PP. Societatis* (n) *& à Nicolao Godigno*, per totum li-
brum *de rebus Habeſſinorum*; peculiariter à Tellezio cujus verba ſupra allegavimus
in Prooemio I. §. 41.

N°. C. De epiſtola P. Ignatii Loyolæ ad Claudium Habeſ-
N. 98. §. 7. **ſinorum Regem**] Diximus paulo ante ob bonam reductionis ſpem de Habeſ- 1
ſinis conceptam, Patriarchã cum duodecim ſociis à Pontifice in Æthiopiam miſſum
fuiſſe, qua de re ſic loquitur *Vrreta:* (†) *Maximè verò indignabatur Claudius, quòd Rex
Luſitaniæ ſine ſignificatione præcedente, ſine petitione licentiæ, neque etiam antè monito Rege
Æthiopiæ, Patriarcham & Epiſcopum in regnum ſuum mitteret, quaſi hoc fieret in partibus
infidelium, aut ipſe eſſet ſchismaticus, cùm tamen collegium ſuum haberet Romæ.* Quibus
verbis ſuggillat Luſitaniæ Regis conſilium, & P. Ignatii Loyolæ conatus, adeóque
ipſius Pontificis decretum. Non quidem de nihilo ſunt rationes ſanæ, hominis 2
alioquin inſani. Claudius tamen indignationem ſuam tali modo nunquam expoſuit,
ignarus præſentationis & denominationis apud Chriſtianos Europæ Reges
uſitatæ.

At *Ignatius* ſummo ſtudio miſſionem hanc urſit, & epiſtolam dedit ad *Clau-* 3
dium Æthiopiæ Imperatorem, quæ *Nonio Barreto* deferenda dabatur. Hiſpanicè ſcri-
L.II. c. 22. pta fuiſſe videtur, hac enim lingua eam habet Tellez. Latinè eam expreſſit, non ad
literam, ſed ad ſenſum *Ioh. Petr. Maffejus Hiſtor. Ind. lib. XVI.* cujus exemplum ver-
botenus hic exſcribemus, ut lectores videant, quô fundamento miſſio iſta Æthiopica
inſtituta fuerit.

Domine mi in Domino noſtro Ieſu Chriſto! Gratia Tuæ Celſitudini, & ſalus & 4
affluentia donorum ſpiritualium à Domino noſtro Jeſu Chriſto. Sereniſſimus Lu-
ſitaniæ Rex, *pro ea ſolicitudine ac zelo, quem illi Deus creator noſter ac Dominus dedit ad
ſancti ſui nominis gloriam, & ſalutem animarum, quæ pretioſo unigeniti ejus Filii ſanguine
& morte redemptæ ſunt, non ſemel oſtendit mihi per literas*: pergratum ſibi fore, ſi è reli-
gioſis noſtræ minimæ Societatis, quam vocant Jeſu, duodecim viros deſignarem, è
quibus ille Patriarchã unum, duos coadjutores pariter & ſucceſſores eligeret, iisdemq;
à ſummo Chriſti Domini noſtri Vicario ſuppliciter peteret auctoritatem & jus, quo
jure ad ſuas quisque partes ritè obeundas ipſi cum Sacerdotibus aliis in tuæ Celſitu-
dinis regna tranſmitti poſſent. *Ego pro eximiis inter cæteros Chriſtianos principes,* 5
*ejusdem Sereniſſimi Regis Luſitaniæ meritis erga Societatem noſtram univerſam, noſtra-
que viciſſim omnium in illum obſervantiâ & pietate, feci quod juſſerat: conſultoque ſecu-
tus numerum, qui Chriſti Domini noſtri, Apoſtolorumque ejus collegium referret: præter*
ipſum Patriarcham Sacerdotes duodecim *ſupplementi, ac velut ſeminarii cauſa, è cor-
pore noſtro cunctos excerpſi: qui ad ſublevandas juvandasque animas*, tuæ Celſitudinis
*imperio atque ditioni ſubjectas, ſeſe vitamque ſuam in omnem laborem atque diſcrimen of-
ferrent. Atque hòc libentiùs parui, quòd præcipuâ quadam alacritate ſentio me ſociosque* 6
meos omnes ferri ad obſequium & cultum Celſitudinis tuæ, *haud immeritò, quippe quæ
inter tot circumfuſas undique nationes infidelium & hoſtium nominis Chriſtiani, veſtigiis
majorum ſuorum inſiſtens, ad conſervandam ac promovendam Chriſti Domini ac Dei no-
ſtri religionem & gloriam diligenter incumbit. Quam ipſam ob cauſam optandum* 7
fuerat, ut ad hæc tam recta tuæ Celſitudinis *ſtudia conatusque, ſubſidium accederet ſpi-
ritualium patrum, quibus & legitima poteſtas ab hoc ſanctæ ſedis Apoſtolicæ faſtigio deri-
vata; & fidei Chriſtianæ pura & ſincera doctrina ſuppeteret. Quæ nimirum duæ ſunt
claves illæ regni cœlorum, quas Chriſtus Dominus noſter* S. Petro, *&* omnibus qui dein-
ceps in ejus erant ſolio ſeſſuri, *promiſit prius, dein ipſâ re tradidit. Promiſit tantum-* 8
modo

(n) *In additionibus ad relat. Æth. ſæpius allegatis.* (†) In ſua fabuloſa hiſtoria Lib. I. c. 21. p. 207.

modo cum ad eum dixit: (ut legimus apud Divum Matthæum Evangeliſtam) Ego dico L. III. c. 9.
tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & tibi dabo Num. C.
claves regni cœlorum, & quicquid ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: cap. 16. 18.
9 & quicquid ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. *Tradidit ac promiſſa*
patravit; cùm poſt reſurrectionem, antequam in cœlũ aſcenderet, ſciſcitatus ex eo ter: (quem-
admodum affirmat Divus Iohannes Evangeliſta) Simon Joannis diligis me plus his? cap. 21. 15.
Subjunxit in ſingula reſponſa : Paſce oves meas: *committens illi non partem aliquam*
ovium ſuarum, ſed totum prorſus gregem, univerſâ cum plenitudine poteſtatis, ad alendos
vitali Chriſtianæ religionis pabulo cunctos ubique fideles, eoſdemque ad cœleſtia ſempiter-
10 *næ beatitudinis paſcua perducendi. Ac cæteris quidem Apoſtolis autoritatem Chriſtus*
Dominus noſter impertiit delegatam, ac veluti extra ordinem; at S. Petro ejusque ſucceſſo-
ribus ordinariam dedit ac plenam, ut ab hoc ſummo Paſtore, tanquam à fonte reliqui anima-
rum paſtores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino juris ad ſuum quisque
munus ac regimen obtinerent.
11 *Quod olim adumbraſſe per* Eſaiam *Dominus videtur, cùm de* Eliachim *Pontifice*
Maximo loquens: Et dabo, *inquit*, clavem domus David ſuper humerum ejus, & cap. 22. 22.
aperiet & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. *Quo videlicet*
typo figuratus eſt Petrus, ejusque ſucceſſores, quibus datam integram poteſtatem decla-
rant claves, *conſuetum utique Symbolum, & inſigne pleni atque abſoluti dominii.*
12 *Quæ cum ita ſint;* Celſitudo tua *gratias debet ingentes Domino Deo noſtro, quòd*
ipſa regnante potiſſimum, dignatus fuerit iſtis nationibus mittere veros animarum pa-
ſtores, qui à ſummo pendeant paſtore ac Vicario, quẽ reliquit in terris Ieſus Chriſtus Dominus
noſter, & quantamcunq; habent poteſtatem, quæ ſane perampla eſt, hanc ab eodem illo Vicario
13 *totam acceperint. Nec ſine cauſa, patri avoque* Tuæ Celſitudinis *diſplicebat, ſumi ab*
urbe Alexandria Patriarcham. Quippe ſicuti divulſum à corpore membrum, neque motum
neque ſenſum, neque omnino vitam à corpore accipit ſuo: ita Ægyptius Patriarcha, *ſive*
ille Alexandriæ ſive Memphi degat, cùm ſchiſmaticus ſit, ac disjunctus ab hac ſacroſan-
cta ſede Apoſtolica, & ab Eccleſiæ totius capite Pontifice ſummo; videlicet vitam gra-
tiæ, & paſtoralem autoritatem, nec ſibi recipit ipſe, nec alteri cuipiam valet legitimam
14 *impertire. Eccleſia namque Catholica* una *tantùm eſt in Orbe terrarum; neque fieri*
poteſt, ut alia Romano Pontifici, alia pareat Alexandrino. Vti ſponſus ejus Chriſtus unus
eſt, ſic ſponſa illius unica, de qua Salomon *ait In Canticis ex perſona Chriſti Domini noſtri:*
Una eſt columba mea. *Et Oſeas Propheta:* Congregabuntur filii Iſraël, & filii
Juda pariter, & ponent ſibi caput unum. *Et in eandem ſententiam multò deinde*
poſt S. Iohannes: Fiet *inquit*, unum ovile, & unus paſtor. *Vna erat (quemadmodum*
in Geneſi legimus) arca Noë; *extra quam nulla omnino ſalus.* Unum *tabernaculum,*
quod fabricatus eſt Moyſes. Unum *Hieroſolymæ templum à Salomone conditum, quo in*
15 *templo ſacrificare & adorare oportebat.* Una, *cujus ſtaretur judicio, Synagoga. Hæc*
nimirum omnia Eccleſiam denotabant, quæ Una *eſt.* Item; *extra quam nihil boni. Ete-*
nim, qui cum ejus corpore conjunctus non fuerit, nempe nullum à Chriſto capite recipiet
influxum gratiæ vivificantis animam, ac præparantis ad felicitatem æternam. Hujuſce
unitatis declarandæ cauſa, contra quosdam hæreticos in ſymbolo canitur: Credo unam ſan-
ctam Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam: *damnatuſque à ſacris conciliis error eſt,*
privatas Eccleſias, ſeu Alexandrinam, Conſtantinopolitanam *aut ſimiles dari; quæ*
16 *communi omnium capiti ſubjunctæ non ſint* Pontifici Romano. *Ex quo perpetua ſe-*
rie ab Sancto uſque Petro *(qui Chriſti Domini juſſu, uti à D. Marcello martyre tradi-*
tum eſt; Romanam elegit ſedem, eamque ſuo cruore ſancivit) *perducti* Romani
Pontifices; Vicarii Chriſti *citra controverſiam à tot ac tanta ſanctitate Doctoribus Lati-*
nis, Græcis omniumque nationum habiti; ab ſanctis Anachoretis, Epiſcopis & aliis con-
feſſoribus *adorati, tot ſignis atque miraculis, tot denique martyrum, qui in hac fide &*
17 *unione Sanctæ Romanæ Eccleſiæ vitam profudêre, teſtimonio comprobati ſunt. Meritò*
igitur, conſentiente Epiſcoporum omnium voce, qui ad Chalcedonenſem convenerant Sy-
nodum, Papæ Leoni *pariter acclamatum,* Sanctiſſimus, Apoſtolicus, Univerſalis. *Et*

L.III.c.9. *in* Conſtantienſi *damnata eſt hæreſis negantium, ſuper omnes & ſingulas omnium terra-*
Num. C. *rum Eccleſias* Primatum Romani Pontificis *eminere.* *Ad quas tam diſertas fir-* 18
maſque Patrum ſanctiones atque decreta, concilii quoque Florentini, *quod ſub* Eu-
genio IV. *præter alias nationes à* Græcis *etiam*, Armeniis & Jacobitis *tanto ſtudio*
celebratum eſt, in hæc verba acceſſit auctoritas: Definimus, Sanctam Apoſtolicam
ſedem; & Pontificem Romanum, in univerſum orbem tenere primatum, ac ſuc-
ceſſorem eſſe Petri, & verum Chriſti Vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, &
omnium Chriſtianorum Patrem & Doctorem exiſtere: & ipſi in B. Petro paſcen-
di, regendi, gubernandi univerſalem Eccleſiam, à Domino Jeſu Chriſto pote-
ſtatem plenam eſſe traditam. *Iure igitur Sereniſſimus Rex* David, *tuæ Celſitudinis* 19
genitor, miſſo ad obſequium Romano Pontifici *deferendum* Legato, *Sanctam hanc ſe-*
dem omnium matrem ac principem agnovit. Cumque alia multa & præclara ipſius pari-
ter & Celſitudinis Tuæ *acta numerentur, tum duo hæc ejuſmodi ſunt, ut eorum præ-*
ſtantiam nulla unquam obſcuratura videatur oblivio: Ac proinde ab omnibus, qui 20
ſub iſto vivunt imperio, immortales auctori bonorum omnium Deo debentur gratiæ pro
tam ſingulari in eos beneficio, veſtra duorum operâ, induſtriâ, virtute collato: cùm al-
ter omnium primus ſe in illius poteſtate, qui Chriſti vices gerit in terris, perpetuò fore
profeſſus ſit: alter item primus dictum ab eodem Chriſti Vicario *Patriarcham, verum*
ac legitimum Sacroſanctæ Sedis hujuſce Filium in ſua regna perduxerit. Etenim ſi in ma- 21
gni cujuſdam beneficii loco habendum eſt, (ut profectò eſt) inſitos eſſe corpori myſtico
Eccleſiæ Catholicæ, quod à Spiritu S. vivificatur ac regitur, quam (teſte Evangeliſta)
idem ſpiritus docet omnem veritatem; ſi eximium eſt munus, lucem ſanæ doctrinæ in-
tueri, & Eccleſiæ fundamentis inſiſtere, quam Apoſtolus Paulus ad Timotheum *ſcri-*
bens, domum Dei, columnam & firmamentum veritatis appellat; *cui ſe promiſit*
in æternum affore Chriſtus Dominus, Ecce, *inquiens:* ego vobiſcum ſum uſq; ad conſum-
mationem ſeculi, *ut legimus apud Matthæum Evangeliſtam; Eſt ſanè, cur ſine fine* 22
gratulentur iſtæ nationes Deo Domino & Conditori noſtro, cujus providentiâ, per tuam,
parentiſque tui Celſitudinem tanto illos bono dignata eſt. Præſertim cùm jure ſperan-
dum ſit, ex hac ipſa conciliatione conſenſuque fore, Chriſto Domino moderante, ut cum
ſpiritualibus temporalia quoque incrementa, non ſine amplificatione imperii tui & ho-
ſtium abjectione proveniant.

Sacerdotes qui mittuntur iſthuc, omnes quidem, ſed *præcipuè* Patriarcha, coadju- 23
toreſque & ſucceſſores ejus duo, *ſpectatâ admodum virtute ſunt*, & *noſtrâ in ſocieta-*
te probati per omnia: ac *propter illuſtrem charitatem, & exquiſitam rectamque doctri-*
nam ad hoc tanti momenti opus adſciti. Neque vero illis animus in id ipſum, aut 24
alacritas deeſt, haud levi conceptâ fiduciâ, labores ſuos, ad Chriſti Domini gloriam, tuæ
Celſitudinis *rem, animarum auxilium, pari cum operæ pretio collocandi. Humanæ quip-*
pe ſalutis amor illos, & Chriſti Domini aliquâ ſaltem ex parte imitandi, exſtimulat ſtu-
dium; qui cruciatus ac necem ſubiit volens ac libens, ut mortales ab æterna calamitate re-
Joh.10.11. *dimeret, atque ſic dicit per Evangeliſtam:* Ego ſum paſtor bonus: bonus paſtor ani-
mam ſuam dat pro ovibus ſuis. *Hoc exemplo incitati Patriarcha & cæteri parati* 25
veniunt, non verbo duntaxat, conſilioque & ſpiritualibus adjumentis; ſed ipſa morte ſi
res ferat, periclitantibus animis opitulari. Tua Celſitudo *quo interiorem illos ad*
conſuetudinem ac familiaritatem admiſerit, eò majorem ut ſpero, capiet in Domino vo-
luptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac pondus eorum, quæ ab ipſis vel pu- 26
blicè vel privatim exponentur, non ignorat Celſitudo tua, *omnium (quatenus ritè legati*
ſunt) ſed Patriarchæ præcipuè dictis Apoſtolicæ fidei pondus & auctoritatem ineſſe: ac perin-
de illis æque ac Eccleſiæ credi oportere; cujus ab ipſis interpretanda ſunt verba & ſen-
tentiæ. Et quoniam Chriſti fideles cunctos Eccleſiæ firmiter aſſentiri, ejuſque decre- 27
tis obtemperare, & ſi quid exiſtat ambiguum aut obſcurum, eandem conſulere neceſſe
eſt; non dubito quin tua excellens pietas probitaſque *publico edicto curatura ſit in ſuis*
regnis, ut omnes omniũ ordinum homines tum Patriarchæ ipſius, tùm eorum quos ille ſibi ſub-
ſtituet; dicta, præcepta, reſponſa, citra ullam dubitationem ſequantur. Conſtat ex Deute- 28
rono-

ronomio de controverſiis omnibus ac nodis ad Synagogam Eccleſiæ prænunciam referri ſolitum: hinc illa quoque Chriſti Domini verba : ſuper cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi. *Id ipſum in* Proverbiis *docet Sapientia Salomonis, cum ait:* Ne dimittas præcepta matris tuæ (*ea eſt Eccleſia*) *& alibi:* Ne tranſgrediaris termi- L. III. c. 9. Num. CI. Matt. 23, 2. c. 1, 8.
29 nos, quos poſuerunt Patres tui. *Ii ſunt ejuſdem antiſtites. Denique tantum Eccleſiæ ſuæ tribui ac deferri vult Chriſtus Dominus; ut per Sanctum Evangeliſtam* Lucam *aperte denuntiet:* Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit me ſpernit: *& per S. Matthæum:* Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus. *Ex quo apparet, ne aures quidem præbendas iis qui alienum quippiam à ſenſu & interpretatione Catholicæ Eccleſiæ attulerint. Sancto quoque* Paulo *in epiſtola ad* Galatas *id ipſum præmonente, cum ait:* Si aliud vobis angelus de cœlo evangelizaverit: præter id quod evan- Prov. 22, 28. c. 10, 16. c. 18, 17. c. 1, 9.
30 gelizavimus vobis, anathema ſit. *Ad ſummam, hoc idem Sancti Doctores, conciliorum Canones, fidelium omnium conſenſus, & conſuetudo planè demonſtrant. Ac viciſſim Patriarchæ ac ſociis pariter omnibus certum eſt, fixumque,* tuam Celſitudinem *aſſiduo cultu, ſubmiſſione, atque etiam, quoad fas piumque ferat, indulgentiâ proſequi: nos verò quotquot in hiſce terris è minima noſtra Societate retinemur,* tua Celſitudo *ad omne obſequium in Domino paratiſſimos habeat.*

31 *Noſtris quidem certe precibus & ſacrificiis, ut jam inſtituimus, Deo ſupplicare pergemus, ut* regiam Celſitudinem tuam, regnumque iſtud ampliſſimum *in Sancto Chriſti famulatu conſervet; detque illi ita tranſire per bona temporalia, ut non amittat æterna. Ipſe idem Deus ac Dominus noſter, omnibus ad ſanctiſſimam ipſius voluntatem, & clarè cernendam & ritè exſequendam, perpetuum lumen ac vires pro ſua infinita bonitate ſuppeditet* . Romæ VII. Kalend. Martias, M. D. LV.

N°. CI. De Johanne Bermude, quem Pontifex Patriarcham

1 Alexandriæ, & ſimul Æthiopiæ creaverat] De relatione *Johannis Bermudis* & PP. Societatis judicio de hoc viro in proœmio diſſeruimus. Hiſtoria hujus viri dubiis ſat gravibus laborat. Nam ut *Tellezius ſcribit*: (o) primò in Æthiopiam venit cum *Roderico Limæo Luſitanico Legato* Anno 1520. ibique remanſit, *Magiſter* N. I. §. 31.
2 *Johannes* dictus; Imperatori gratus & familiaris. Gliſcente igitur Adelenſi bello Rex *David* omnibus fere provinciis exutus, rogaverat ſenem Æthiopiæ Metropolitam *Abbunam Marcum* [Joh. Bermudes id de ſeipſo refert] *ut vivus adhuc illum ſucceſſorem ſuum* [ſcil. Metropolitam Æthiopiæ] *conſtitueret, idque Marcum feciſſe, illumque omnibus ſacris ordinibus ſacraviſſe, quod ille acceptaverit hac conditione, ut à ſummo Pontifice confirmaretur. Itaque ſe*, Romam *profectum*, à Paulo III. *omni clementiâ & favore receptum fuiſſe, qui omnia Marci acta confirmaverit atque ratihabuerit.* Hæc Bermudes.

3 Verùm hîc intelligi non poteſt, quare Rex Æthiopiæ contra morem priſcum peregrinum hominē in Metropolitam elegerit? aut quî Abbuna Marcus, qui ſe Alexandriâ accitum noverat, illum ſacris ordinibus initiare, & ſucceſſorem conſtituere auſus fuerit? cùm facilè prævidere potuerint, nulla atque irrita apud gentem ſuam futura iſta omnia. Niſi dicere velimus, ſummam deſperationem, in qua res Habeſſinorum tunc verſabantur, hæc illis ſuaſiſſe, ut auxilium aliquod à Romanæ Religionis Regibus obtinerent.

4 Aliud adhuc dubium hîc ſuboritur, cùm uno ore ſcribant PP. Societatis ordines Æthiopiæ nullos eſſe, adeoque omnes eorum ſacerdotes reordinandos fuiſſe, prout *Teclæ-Mariamo*, (de quo alibi) Romæ accidit; Quî Pontifex potuerit ordines ſchiſmatici præſulis, ipſo jure nullos, confirmare & ratihabere? Tertiò, quare vivente adhuc *Johanne Bermude XIV.* annis pòſt, alius Patriarcha Æthiopiæ, *Johannes Nonius Barretus* à Pontifice ordinatus, & à Rege Luſitaniæ in Abaſſiam miſſus fuerit? cùm ille adhuc in Æthiopia eſſet, planè quaſi hoc ipſo indicare voluerit

 Ponti-

(o) Lib. 2. c. 6. p. 114. b.

L. III. c. 9. Pontifex, primam conſtitutionem Johannis Bermudis ſub & obreptitiam; ac proin-
N. CII. de irritam fuiſſe. Quæ omnia nos aliis examinanda & dijudicanda relinquimus.

N°. CII. Gonçali Roderici Patris Societatis epiſtola d. 13. Sept. 1556. ſcripta] Diximus in Hiſtoria noſtra, quòd *Iacobus Dias* cum *P. Gonçalo Rodriguesſio* in Æthiopiam præmiſſus fuerit, ad explorandum *Claudii Regis* animum ſuper receptione Patriarchæ Luſitanici *Nonii Barreti*, qui in Luſitania remanſerat uſque in annum ſequentem. Illi *7. Febr. 1555.* Goâ ſolverunt, atque 17. *Maji* in aulam Regis venerunt, doſtero die ad Regis præſentiam admiſſi ſunt. Habito colloquio poſt triduum [h. e. 21 die Maij] ille ad viſitandam aviam ſuam profectus fuit, ibique per menſem ſubſtitit. Interea temporis, nimirum *die XXIII. Iunii Ao. M. D. LV.* Confeſſio illa fidei, quam ſupra (p) expoſuimus, in gratiam Luſitanorum conſcripta fuit. 1 2

Gonçali [Rodriguez] *Roderici epiſtola* de actis hujus temporis ad ſocios in Luſitaniam ſcripta hîc rurſus imprimi meretur; eam habet *Nicolaus Godignus Lib. II. cap. XVIII. p. 316.* & *B. Tellezius l. 2. c. 23. p. 161.* ex quo Godigni verſionem nonnullis in locis ſupplevimus & emendavimus. Illius tenor ſequens eſt: 3

Decimo ſexto Calendas Junias ad Æthiopiæ Regem pervenimus. Is in caſtris erat, plurimis undequaque circumdatus papilionibus. De noſtro factus certior adventu, præparari juſſit hoſpitium, quô reciperemur. Altero ſtatim die illum adiimus. Intra tentorium, nobili ſtratum tapete & ſerico periſtromate eleganter exornatum, thoro ſedebat cortinâ aperto. Eò Jacobus accedens, quas portabat regias literas ſedenti porrexit. Juſſit ut coram omnibus Luſitanis, qui in caſtris erant, alta voce legerentur. Ita factum. In iis præter alia ſcribebat Rex *Iohannes: Anno inſequente miſſurum ſe ad illum ex domeſticis ſuis unum, & aliquot inſuper viros religioſos, qui multis animi & naturæ dotibus eſſent præditi, vitaque & doctrinâ probatos.* Ut iſta Claudius audivit, animo perturbatus, & multum hæſitans, nihil reſpondit, quod ad rem faceret. Hoc modo ab eô dimiſſi, ad aſſignatum rediimus hoſpitium: Biduo vel triduo poſt ad inviſendam aviam ſuam, quæ octo vel decem propè dierum itinere aberat, profectus eſt. Nos patente in campo relicti, ne hominem quidem unum habuimus, qui Imperatoris nomine quidquam egentibus offerret. Sed in hac neceſſitate Luſitani generis homo curam noſtri ſuſcepit. Ille nos ad loca quædam duxit, quorum ipſe Dominus erat, tres circiter leucas diſſita, domique ſuæ exceptos, ac ſuorum curæ commendatos cum reliquiſſet, Imperatorem inſecutus eſt. Menſem verò unum hoc in loco traduximus. Quo tempore de Abaſſinorum erroribus, & Romanæ fidei veritate libellum compoſui, quem redeunti Claudio offerrem. Is enim, ut à Luſitano quodam, valdè ipſi accepto, cognovi, apertè dicebat: *Neque indigere ſe doctrinâ noſtrâ, neque in animo habere Romanæ Eccleſiæ obedire.* Vulgò etiam affirmabatur: *Optimates quoſdam palàm dixiſſe, faciliùs ſe jugo Saracenorum ſuppoſituros colla, quàm mores proprios cùm noſtris commutaturos.* Qua etiam ex parte in ea magis firmabar ſententia, ut, quæ vellem, à nobis Imperator agnoſceret, eà ſcripto potius quàm ore traderem. Sic enim fore, ut ex ejus reſponſione elicerem, quid in animo haberet, & conſilium detegerem tanto nobis tempore callidè opertum. 4 5 6 7 8

Cum primùm igitur ad hæc loca rediit, ad caſtra nos contulimus. Ibi à Luſitanis militibus fuimus excepti. Imperator enim memoriam noſtri penitùs depoſuerat, nec quo eſſemus loco, aut quid ageremus, ſcire amplius curavit. Quoniam verò libellum compoſueram idiomate Luſitano, vertique in *Chaldæum* (q) oportebat, ab ipſo per literas petii: *ut aſſignari mihi juberet monachos duos peritiores, ut poſſent aliqua fidei noſtræ dogmata in Chaldaicum ſermonem aptè vertere; velle enim me ſcripto oſtendere, quàm immerito Abaſſini Romanæ doctrinæ ſectatores hæreticos vocarent,* 9

(p) Lib. 2. c. 9. N. 29. Confer quæ de ingenuitate ejus diximus hôc lib. c. 1. N. XII.

(q) Æthiopicam *linguam literalem* intelligit, quæ, neſcio quo fato, ſuperiore ſeculo *Chaldaica* dicta fuit. De qua re egimus Lib. I. c. 15. N. CIV.

rent, imò pejores aſſerant Muhammedanis. Hoc enim ipſos palam dicere & prædicare. L.III. c. 9. N. CII.

10 Quoniã verò ſciebã, eſſe apud eos librũ, quem Francorum vocant adulterium ab Alexandrinis ſchiſmaticis & hæreticis compoſitum, (ſuos enim Abbunas Alexandriâ accipiunt, & propterea Turçæ tributum (r) pendunt) in quo Chalcedonenſe reprobatur Concilium, quaſi in eo quatuor perſonæ in SS. Trinitate aſſertæ fuerint, cum multis aliis erroribus, quos falsò nobis affingunt. Ab Imperatore etiam petii, *ut juberet illius mihi copiam fieri.* Librum negavit, valdè indignatus quòd nos jam ſciremus quid in illo contineretur; Monachos tamen conceſſit, qui autem, cùm vertere opuſculum cœpiſſent, ſive quòd ita ſecretò haberent in mandatis: ſive quòd aliquid timerent: ſive quâ aliâ occultâ cauſâ, manum operi admovere

11 omninò recuſabant. Igitur neceſſe fuit ut Luſitanorum militum Præfectus ſemel & iterum ea de re cum *Pretejanne* ageret, cujus tandem juſſu effectum, ut à Monachis opus abſolueretur. Verſionem juvante Luſitano quodam honeſto viro & Chaldaicæ linguæ non mediocriter gnaro. Cum rurſus operâ indigerem alicujus qui traducta in mundum transſcriberet, & elegantibus characteribus exararet, is ab eodem Imperatore & petitus & conceſſus fuit. Mox tamen aliud mandatum dedit valde ſeverum, *ut Monachum ſuum ſibi ſtatim remitteremus, utque compoſitum libellum, utcunque ſcriptum, ſibi ex templo mitteremus: vel talibus negotiis prorſus ſuperſederemus.*

12 Quare neceſſarium fuit, ne Imperator ullam poſtea excuſationem haberet, libellum, ſicuti erat malè exaratus, & lituris infectus, illi oſtendere. Itaque ad id aſſignavit nobis diem, qui fuit *Auguſti vigeſimus.* Ubi dies hic advenit, cum Luſitanorum præfecto, & ſeptem aliis octóve Luſitanis adfuimus. Salute Regi dictâ *brevi quodam ſermone adventus mei cauſam incipio exponere.* Ille me interrupit, & aliò ſermonem transferens, inſtar armati cujuſdam, ictus omnes quibus ſe impeti ſentiebat, callide declinavit. Ego libellum meum offero linguâ Chaldaicâ, quem legere incipiens, tantum paulatim concepit furorem, ut occultatum animo virus ulterius continere nequiret.

13 *Facultatem*, inquit, *à me petiiſti, ut libellum conficeres, in quo fidei tuæ declarares veritatem, & monachos etiam, qui illum in Chaldaicam Linguam transferrent. Sed aliud actum à te, neque enim Fidei explicas veritatem, ſed errores illis impingis, qui longè abſunt ab erroribus. Præterea, quod tu aggreſſus es opus, à conditione tua, qui ſimplex ſacerdos es, alienum eſt. Neſcis iſta ſpectare ad Epiſcopos & magnos Antiſtites?* (& ad Papam) (s). *Quid auſus es in alienam meſſem immittere falcem?*

14 Faſſus ſum *hominem me quidem eſſe exigui momenti, ſed quòd ſcripſerim eſſe veritatem Evangelicam, ſacris conciliis firmatam. Par eſſe, ut* Celſitudo ejus *illis crederet, & non mihi.*

15 *Multos*, inquit, *nobis errores objicis, quibus nullo modo implicamur.*

16 Reſpondi: *Quid de tua fide ſentiendum ſit*, Imperator! *non decerno; tuos certè Abaſſinos à vera Religione aberrare dubium mihi non eſt. Nihil enim illis falsò impono. Si placeret, rem experiri*, inquam, *literatos ſuos juberet coram ſe venire, me illis demonſtraturum, eos erroribus iis, quos in opuſculo notaverim, irretitos eſſe.*

17 Ille ad hæc: *diſputationes ſe nolle, eas cum Ethnicis inſtituendas eſſe. Annos jam tranſiiſſe plùs quam mille, ex quo illam profiterentur fidem, ſi quid in ea ineſſet à vero abhorrens, quam ob cauſam nemo tot per annos fuerit, qui tales ipſis exprobraret errores, & id faceret, quod ego modò auderem facere?*

18 Ad hoc ego: *Deum propter peccata hominum ſæpe permittere talia fieri. Ageret propterea & haberet eidem Deo immenſas gratias, quòd illius tempore in Æthiopiam mitterentur, qui veritatem Evangelicam docerent.*

19 Tunc ille: *In quatuor*, inquit, *Chriſti Eccleſia partita ſedes eſt. Nos uni ex his ab initio ſubditi fuimus; ab ea nunc ſeparari, fas & jura vetant.*

20 Reſpondi: *Verum hoc eſſe, ſed omnes antiquitùs obedire Romano Pontifici, qui ſuperior*

(r) Verba hæc *Godignus* non habet Num *Tellezius* in Protographo hujus epiſtolæ repererit dubito, craſſus enim eſt error. (s) Hæc verba *Tellezius* habet p. 162. b. in fine; ſed ea apud *P. Godignum* non reperio, nec Rex ea dixiſſe videtur.

L. III. c. 9. *perior omnibus eſſet, ut* Celſitudo ejus *in ſuo regno. At cum defecerint illæ tres à ſede*
Num. CII. *Romana, quicunque illis obedirent, eſſe ſchiſmaticos. Aſpiceret modo* Celſitudo ejus *opuſculum meum, in eo dubiorum omnium, quæ propoſuerit, ſolutionem reperturum. Caveret interim, ne incideret in Propheticum illud:* Noluit intelligere, ut bene ageret.

Denique verbis multis ultrò citroque prolatis, Luſitanis præſentibus, & Præfecto interprete, ad extremum addidi: *me eo conſilio libellum illum compoſuiſſe, ut ſcirem, velletne erroribus depoſitis obedientiam Romanæ ſedi præſtare, & religioſos illos doctoſque viros recipere, quos ad ipſum miſſurus eſſet Rex Luſitanus; ſi enim eos admittere nollet, haud ullam eſſe cauſam, cur adire Æthiopiam deberent.* 21

Reſpondit: *ſuis ſe in regnis viros habere religioſos ac literatos, non indigere proinde Luſitanis, neque ſe unquam Romano Pontifici obedientiam præſtiturum. Quam enim* Gaſpar Magalanius *Regi Luſitaniæ nomine ſuo detuliſſet, ſe non juſſiſſe, ſed Monachum quendam Arabem, qui literas ſuas ad* Regem Luſitaniæ *verterit, erraviſſe: neque eas recte intellexiſſe.* Tandem concluſit: *ſe nemini prorſus in ſacris obtemperaturum niſi Alexandrino Patriarchæ, cui ſemper obedierit.* 22

Quapropter cum pertinaciam atq; obſtinationem ejus viderem, acceptâ veniâ, diſceſſi. Ille ſolus cum Luſitanorum præfecto manens, *me ut virum ſummè eruditum* laudavit, *valdè miratus, quomodo poſſem tam juvenis tantâ pollere ſcientiâ.* Cognovi poſtea illum libellum meum Chaldaicè verſum integrum perlegiſſe, ſemperque illum in manibus habuiſſe, & ſæpe matri, ſæpe fratribus, aliiſque imperii principibus oſtendiſſe. 23

Et quia Abbuna, cum ſatis intellexiſſet, quid illo libello contineretur, ejus lectionem gravi anathemate prohibuerat; dictum mihi fuit poſtridie, miſſum ad eum nuncium, *qui legendi facultatem nomine Regis poſtularet.* Cum Abbuna negaſſet, multa in illum probra congeſſit, *hæreticum & Mohammedanum* vocans, *qui legeret Alcoranum Mohammedis, & tam ſanctum libellum à tam excellentibus Chriſtianis compoſitum legi vetaret.* Adhæc ei nunciari juſſit: *quandoquidem in haſce veniſſet Abaſſiæ terras* ut Abbunæ & Antiſtitis ſupremi *munere fungeretur, quàm primum reſponderet ad ea, quæ ſimplex ſacerdos, & nulla præditus dignitate oppoſuiſſet.* Negavit Abbuna, *ullam ſe ſuſcepturum adverſum me diſputationem; cùm non ad diſputandum ſed ad conferendos ordines in Abaſſiam veniſſet.* 24 25

Interim cum tota in aula de re nullâ magis quàm de hac homines vulgò loquerentur, atque ex aulicis nonnulli nobis: nonnulli adverſæ parti faverent, inprimis domeſtici Reginæ, decrevit Imperator cum ſuis, *convocare quoſdam monachos eruditos, & ſanctâ vitâ* (ut illi rebantur) *præditos, ut ſuper hoc negotio religionis conſultarent.* Itaque præcepit, *ut libellum meum rurſus transſcriberent.* 26

Sed timui, ne omitterent aliqua loca, quæ ſciebam ab Imperatore ægrè admitti: ex. gr. *quæ de Leone Romano Pontifice, & de Dioſcoro Alexandrino Patriarchâ inſerueram. Hunc* enim pro *ſancto, illum* verò *pro maledicto & excommunicato* habent, tantoque proſequuntur odio, ut nequidem de illo abſque horrore loqui ſuſtineant. Etenim *Chalcedonenſe concilium* reprobant, dicentes, *quod à verâ fide aberraverit, atque injuſte S. Dioſcorum* (ut illi vocant) *condemnaverit.* Ab hujus ergo concilij tempore, cujus ſanctiones decretaque omnia rejiciunt, jam à mille ſexaginta & ſeptem annis à Romanæ Eccleſiæ obedientia ſeparati fuerunt. Sequuntur etiam *Sergii Pauli & Pyrrhi* hæreſin, à ſexta ſynodo Conſtantinopolitana improbatam: nec non *Eutychetis* ſententiam, (*t*) qui *unam tantùm voluntatem & naturam* in Chriſto docuit & permultos alios errores. Ubi tempus advenit, quô Imperator mihi promiſerat reſponſum, cum illi libellum meum offerrem, miſique ad illum qui illud peterent. Ad hoc ille: *Patris*, inquit, *mei Legatus decem in Luſitania annos hæſit, nec potuit tam longo tempore negotium ſuum conficere, æquum igitur eſt, ut Luſitaniæ Regis Legatus* 27 28 29

(t) Vide quæ de hac cauſa diximus ſuprà hoc libro N. 88. §. 39. & N. 94.

30 *gatus reſponſum meum patienter expectet.* Intellexi quo iſta tenderent, & quòd ægre ferret, me ad noſtros reverti, quibus vires illius manifeſtare poſſem; Ubi tempus veniſſet proficiſcendi Dobaroam, facultatem petii diſcedendi, ſed juſſit mihi renunciari: *non me decere, ut qui tantus eſſem vir, tantâ abirem celeritate; præſertim cùm illuc veniſſem de ſummis rebus acturus: neque interim poſſe me fructuoſius, quam audiendis illic Luſitanorum confeſſionibus operam impendere: Si tamen omnino diſcedere ſtatuerem, menſis adhuc unius ſpatium ipſi concederem ad reſpondendum; eo finito, quamvis nihil reſponderet, datam putarem reſponſionem, &, quo luberet, abirem.* L. III. c. 9. Num. CII.

31 Poſt hæc quarto Nonas Octobris miſit ad me *Imperatoris mater* famulum quendam, qui diceret: *optare ſe mecum loqui, & calicem videre, quem Goâ portaveram. Valde enim extolli inter ſuos, ut rem præclaram & dignam viſu.* Accepto nuncio, profectus illicò ſum cum aliquot Luſitanis, quos ipſa voluit unà mecum ingredi ad ſe omnes. Paucis præmiſſis, ubi ad Religionis negotium ventum eſt, ita dixit: *Cùm veſtra noſtraque fides nihil prorſus differant, ſed una atque eadem ſit, quid quæſo oportuit, hac de re quidquam ſcribere, & quietos animos ſine cauſa ſolicitare?*

32 Ad hoc ſic ego breviter: *Num Abaſſini tui rectam teneant veritatis viam, ex iis quæ ſcripſi, poteris agnoſcere. Hoc tibi* Auguſta, *veriſſimè affirmo, quamvis errore alio non teneremini, unus ille*, quòd à Romano Pontifice Chriſti in terris Vicario ſeparati eſtis, *ſatis vobis ſuperque eſſet ad ſempiternum interitum.*

33 Reſpondit mihi: *ſeque & gentem ſuam non inobedientem eſſe, ipſique* Petro ac Paulo *Apoſtolis: ipſique inprimis* Chriſto *in cælo exiſtenti obtemperare.* Negavi *Chriſto ſubjici, qui ejus Vicario ſcilicet* Pontifici Romano *non ſubjiceretur, cum idem Chriſtus dicat:* Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit. *Quod ſi verum eſt, quòd ex* Luc. 10. 16. *ore Domini Evangeliſta Iohannes refert:* unum fore ovile, & unum paſtorem, *quemnam crederet eum paſtorem?*

34 Reſpondit: *S. Petrum: Si hic*, inquam, *unus ille paſtor eſt, oportet ut tale munus iis quoque competat, qui eidem Petro ordine ſuccedunt.* Iterum illa; *Neque ego*, inquit, *neque mei populares ſancto Petro obedientiam negamus. In eadem nunc ſumus fide, in qua fuimus ab initio; ea ſi recta non erat, cur per tot ætates ac ſecula nemo repertus eſt, qui nos errantes commoneret?*

35 Hìc ego: *non potuiſſe* Romanum Pontificem, *qui totius Eccleſiæ Chriſti paſtor eſt, præteritis retrò annis Doctores in Abaſſiam mittere, eò quòd Mahommedani omnia circumdarent, nec ullum ad illos aditum relinquerent. Nunc verò apertâ jam maritima ad Æthiopiam viâ, id præſtare quod nequiverit prius. Sciret, Chriſti Rempublicam ubicumque terrarum ſit, unicum eſſe myſticum corpus, quod in cælo habeat* Chriſtum *pro capite, in terra verò* Chriſti Vicarium, *qui Chriſtianorum omnium caput ſit. Dubitari non poſſe, quin membra capiti debeant ſubjici, atque ab eo dirigi, & gubernari. A condita Chriſti Eccleſia uſque ad annum* quadringenteſimum octogeſimum octavum *apud Habeſſinos, & in toto Alexandriæ Patriarchatu rectè rem habuiſſe, exinde cœpiſſe in interitum ruere. Si aſſequi ſalutem vellent, iterum ſe cum ſuo legitimo capite conjungerent, & unum cum eo corpus efficerent: ipſum enim Chriſtum voce ſua aſ-*
36 *ſeruiſſe*, unum tantùm in Eccleſia eſſe ovile, & unum tantùm paſtorem. *At corpus multa habens capita monſtroſum eſſe, id verò minimè convenire corpori Chriſti, quod ſit perfectiſſimum.*

37 Tunc illa: *Tantum*, inquit, *opus in concilio quodam perficiendum eſſe, nimirum ut quatuor Patriarchæ Oecumenici convenirent cum Pontifice Romano, atque de tanta re deliberarent, & quid faciendum ſit, autoritate ſua decernerent. Veteres enim mores ac ritus privato conſilio deſerere, novoſque ſuſcipere, rem eſſe periculi atque offenſionis plenam; quantum enim ſcandalum hoc daturum eſſet populo?* Ego contra: *Veritates Fidei non eſſe res novas ſed valdè antiquas, neque res Fidei ſcandalum dare poſſe cum reciperentur, ſed potius iſtud tollere:*

L. III. c. 9. N. CII. [Hæc partim ex Godigno partim ex Tellezio commodo ſenſu exponere voluimus. At quæ ſequuntur Godignus plane omiſit. Igitur ex Tellezio ſupplenda fuerunt. Pergit ergo Gonçalus Rodericus:]

Porrò dixit mihi: *Vt ad ſcapum arboris ipſum nos conferremus, & ramos intactos ſineremus; tractaremusque negotium hoc cum Patriarcha* Alexandrino *ſecundum conſtitutionem* concilii Nicæni, *ſeque relinqueremus in eo, quo eſſent, ſtatu.* 38

Reſpondi: *ægrotos decere Medicum cum remediis & medicamentis quærere, & non benevalentes. Quandoquidem verò illi malè valerent, ideoque oportere infirmitatis ſuæ remedia quærere, atque à ſummo Pontifice Romano petere, vel potiùs acceptare medicamenta atque medicos, quos ille mitteret.* 39

Reſpondebat: *Se minimè infirmos eſſe, propterea nec talibus medicinis opus habere. Se enim unitos eſſe cum Chriſto in cœlis.* 40

Reſpondi: *non eſſe unitos cum Chriſto in cœlis, qui non uniti ſint charitate, obedientia, & fide cum illius Vicario in terra.* 41

Interrogabat me: *Quo pacto id fieri oporteret?* 42

Reſpondi: *Vt ſcriberet Regina cum filio ſuo ad Patriarcham Alexandrinum, num vellet obedire ſummo Pontifici Romano? prout illi olim obediverit: & perſiſtere cum eo in eadem fide, qua unitus fuerit cum illo usque ad annum Chriſti 488. Id ſi nollet facere miſſum facerent eum tanquam hæreticum, & ſic acceptarent Patriarcham atque doctrinam quam Pontifex Romanus illis miſſurus eſſet.*

Ad ea dixit mihi: *Ne plus loqueremur de hac re, id enim ſibi prohibitum eſſe ob excommunicationem ſui Patriarchæ.* 43

Reſpondi: *Talem excommunicationem injuſtam eſſe, neque ligare. Excommunicationem Romani Pontificis potius metueret, qui feria quintâ hebdomadis ſanctæ ſingulis annis* excommunicaret *maledictione Dei & S. Petri & S. Pauli*, omnes eos, qui ſeparati eſſent à ſua obedientia. *Vt bene ſibi caveret Regina, ne* S. Petrus *illi clauderet portas cœli, cujus claves in ſua manu haberet, propter inobedientiam erga ſe.* Atque ſic illi valedixi. 44

[Pergit jam rurſus Godignus:]

Paucos poſt dies caſtra movit Imperator, ad locum bidui itinere diſtantem. Secuti ſumus eundem. Sabbatum cum Dominica feriantes in campo quodam ubi tres ad me monachi venere, ex iis unus literatus habebatur, mei videndi & alloquendi deſiderio, ut de religione mecum ageret; *In ipſo* ſermonis exordio faſſus eſt: *Omnia noſtra ſibi mirificè placere, probare tamen non poſſe quòd neque ſabbatum ſervaremus, neque à porcina carne & leporina abſtineremus.* Cumque ad hæc adderet alia, magnam evomuit errorum copiam. 45

Aſſeruit enim: *Iuſtorum hominum ex hac vita decedentium animas, etſi nihil purgandum habeant, beata Dei viſione non ſtatim frui, ſed in terreſtrem abire paradiſum, Mundi finem exſpectaturas* (u): 46

Spiritum Sanctum à ſolo Patre, non à Filio *procedere* (x):

Filium etiam quoad humanitatem *æqualem eſſe Patri.*

Mohammedanos *tantùm* & Ethnicos *poſt mortem in inferno æternùm manſuros.*

Animas vero improborum Chriſtianorum ibi non diutius ſubſtituras, quàm donec omnia peccata ſua purgaverint.

Et quod tandem omnes baptizati ſalvi fierent (y). Id quod probari putabat verbis Chriſti Domini noſtri, *qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Verùm hos ego errores tum argumentis, tum S. Scripturæ teſtimoniis ita redargui, ut, propius accedens, in aurem mihi dixerit, *factum ſibi ſatis: ne ſocii idiotæ hoc audirent: eſſe vera, quæ dixiſſem, ſeque in corde ſuo ſervaturum.* 47

Venit poſtea tempus, quod Imperator ad parandam reſponſionem petierat. Igitur eum adii, ſimulque facultatem abeundi petii. *Felix id tibi ſit*, inquit, *& quod attinet* 48

(u) De qua causâ egimus ſupra N. XL. & XLI. hujus libri. (x) Vide ſupra N. 39. (y) Iſti particulares hujus Monachi fuerunt errores, de quibus nihil in probatis Æthiopum libris reperi.

attinet ad religioſos, quos Johannes Rex *tuus ad me miſſurus eſt, cum* Matzuam *pervene-* L.III. c. 9.
rint, præſto ibi erit, qui venientes excipiat, & ad me conducat, illos enim auditurus ſum. N. CII.
49 Tum ab eo diſceſſi, & in itinere aliqua inviſi Luſitanorum loca, quorum excepi con-
feſſiones. Quosdam etiam à concubinatu ad legitima traduxi conjugia, mulieribus
primùm, quæ genere & ſectâ Abaſſinæ erant, Romana doctrinâ inſtructis, inter
quas una erat Regi genere valde propinqua.
50 Quoniam hujus regionis fana Schiſmaticorum ſacris dicata ſunt, neque aras
habent noſtris uſibus accommodatas, altare nobiſcum portabamus ad rem divinam
faciendam. Cùm in uno eſſem ex his oppidis, quidam illuc me ſalutatum venit.
Miſſus hic erat ab inſigni quodam Archimandritâ, qui ad ſex circiter milliaria duo-
bus magnis præerat cœnobiis, quorum in uno monachi, in altero moniales moraban-
51 tur. Illi *Belibanos* ſeu *Plurimanos* (z) nomen, per ea loca ſatis celebre. Ab eo
enim exit quidquid eſt in tota Abaſſia credendum. Quoniam ibi putatur eſſe *Re-
gula fidei*, & ob hanc cauſam Cœnobiarcha ipſe ſummo apud omnes in honore eſt.
Congruum judicavi, hæc inviſere cœnobia. Profectus ad ea ſum ſimul cum Luſi-
52 tanis itineris ſociis. Aberat *Archimandrita*. Cœnobia breviter luſtravi.
Tam ipſa quàm monachi longe à noſtris differunt. Suam quiſque habet ædiculam
ab aliis ſejunctam. Suam habet agri partem quam ſibi colit. Sic omnes & habita-
tione & occupatione diviſi ſunt, ut non cœnobium unum, ſed pagum exiguum te
videre credas, tuguriis ſtramineis conſtantem. Quanquam verò ex parte una
Monachi, ex alia habitent *Moniales*, non adeò tamen ſeparati ſunt, quin *multi inter eos*
53 *filii dicantur gigni.* Horum familia nec *Franciſcana* eſt, nec *Dominicana*. *Tecla-
aymanot* (a) vocatur. Hoc *inſtitutoris* nomen fuit, quod apud eam gentem *Fidei
columnam* ſonat. Magnam hic habet inter Abaſſinos ſanctitatis opinionem. Multa
dicitur patraſſe miracula. Illud præ cæteris celebratur, quòd occiderit ſerpentem
ab *Ethnicis habitum pro Deo: atque ipſos deinde Ethnicos ad Chriſti primùm fidem, ad hanc
deinde vivendi formam multos eorum converterit.* Hæc omnia in ſuis literis *Gonçalus*.
54 Iſta habet Nicolaus Godignus; ſed nos partim ex Tellezio, partim ex Addi-
tionibus ad relationem Patrum Soc. de Æthiopia, (b) ſupplevimus. Nam epiſtola
hæc, prout in his *Additionibus Luſitanicè extat*, pro authentica, ex protographo de-
ſcripta, habenda eſt.
N°. CIII. Epiſtola Andreæ Oviedi Epiſcopi Luſitanici ad Clau-
1 dium Regem Æthiopiæ] Hæc quoque digna nobis viſa fuit, ut tota inſere-
retur. Audiverat Epiſcopus Regem de cauſa ſacrorum cum matre, aliiſque propin-
quis à religione Romana alieniſſimis, ſermones ſociare; eam ob rem commonefe-
cit eum, ne hoc faceret; exemplo Salvatoris noſtri, *qui ne quidem cum ſanctiſſimâ
matre, Maria virgine, de rebus divinis conſultaverit, cum ſine illius præſcitu in templo ma-*
2 *neret.* Appoſitè etiam afferre potuiſſet exemplum *de nuptiis Canæ in Galilæa ha-* Luc. 2.
bitis, ubi Chriſtus in cauſâ divinæ ſuæ omnipotentiæ miraculo demonſtrandæ, ma- Joh. 2.
tri ſuæ reſpondit: *Quid mihi & tibi eſt mulier.* Adeò ut *ne matris quidem nomine* eam
dignaretur. tantum abeſt, ut conſilium, de rebus ad officium ſuum ſpectantibus, cum
3 illa habere voluerit. Deſumta & verſa eſt ſequens epiſtola *ex Tellezio Lib. II. c. 27.*
Celſiſſime & Potentiſſime Imperator. (c) *Qui in muneribus & officiis publicis con-
ſtituti ſunt, dupliciter loqui poſſunt:* Primò *de rebus ſuis privatis:* ſecundò *de rebus ad offi-
cium ſuum ſpectantibus. In ſuis quidem privatis negotiis humiles, & in rebus adverſis pa-
tientes eſſe decet, ſicuti Dominus noſter in vita & morte ſuâ: in iis verò quæ muneris &
officii eorum ſunt, veritas, nullo perſonarum reſpectu habito, liberè profitenda eſt: ſicuti*

 Chri-

(z) Sic tamen præcipui in Æthiopia monaſterii ደብረ፡ ሊባኖስ፡ *Dabrâ-Libanos* corrumpitur, ibi ſummus monachorum antiſtes *Icegus* degit; de quo in Hiſt. Æ. 3. 3. 26. in Comment. hoc libro N. 25. & in Annotat. ad Calendar. N. 34. (a) ተክለ፡ ሃይማኖት፡ non *columnam*, ſed *plantam Fidei* ſignificat. Cum igitur tam trita & vulgaria malè exponantur; quid de aliis expectandum? De hoc Sancto egimus in Hiſt. noſtra 3, 3, 15. & Annotat. ad Calendar. N. LI. (b) reperitur *in fin. lit. ann.* 1607. & 1608. (c) Hiſp. *Muy alto y poderoſo Emperador* idque eſt Æthiopicum ቀቀ፡ ልዑል፡ ወኃያል፡ ንጉሥ፡ ነገሥት፡፡ *Sereniſſimi titulum ignorant.*

L. III. c. 9. N. CIII. Chriſtus *pro honore patris ſui, qui eum miſerat, reſpondit.* *Impræſentiarum quæ ad* 4
Celſitudinem tuam *de munere meo loqui paro, veritatem de eo quod intelligo, dicturus*
ſum. *Licet autem* Celſitudini tuæ *per literas & informationes alias adventus noſter ſa-*
tis cognitus ſit. Videlicet *quòd ego* Româ *veniam, miſſus* à Summo Pontifice, *ut*
Coadjutor Patriarchæ, qui in India ſubſtitit, cujus vices & autoritatem nunc gero: præter
eam, quam Sanctitas ejus *ad juvandum eum mihi ipſi impertivit, prout* Celſitudo tua
ex Bulla, quam penes me habeo, videre poterit. *Attamen viſum mihi fuit, rati-* 5
onem adventus mei, ſponte Summi Pontificis *facti, nunc exponere, declarando intentio-*
nem, quæ eum permovit, ad Patriarcham, duos Epiſcopos *coadjutores, & reliquos*
è Societate Jeſu *eruditos, ac probatæ vitæ religioſos, mittendum.* *Quando Sancti-* 6
tas ejus Patriarcham vel Legatum *in regna quædam mittit, non terras nec ditiones ex il-*
lis deſiderat, neque etiam tales dignitates vendere poteſt, ne Simonia committatur; ſed tan-
c. 21. 16. *tùm ſalutem animarum quærit.* *Sicut Chriſtus per S. Iohannem juſſit:* Paſce oves meas.
Iſtud autem nunc factum eſt, cùm pro cultu Dei Domini noſtri: & pro bono ſpirituali ho- 7
rum regnorum, Summus Pontifex *hocce beneficium ſine alio reſpectu temporali in* Cel-
ſitudinem tuam *contulit, præter amorem, quem cum multis Regibus & Principibus Chri-*
ſtianis illarum partium, Celſitudinem tuam tuumque imperium *magni æſtimantibus*
eique faventibus, erga te gerit; etiã ad id impulſus famâ, quòd audiverit idem deſiderari
in hoc regno: & cuncta ad id diſpoſita & parata eſſe. *Itaque probè conſideret* Celſitudo 8
tua, *quòd rationes hîc allatæ magni ponderis ſint, & inter Principum perſonas minimè*
negligendæ. *Nam primò* Rex, Pater veſter *epiſtolam (cujus verſionem Romæ vidi)*
ad Papam *exaravit,* (d) *in qua* Papam Romanum *pro* Vicario Chriſti *agnovit, eru-*
ditoſque ab eo petiit. *Præterea* Rex Luſitaniæ, *Princeps indubitatæ veritatis, di-* 9
xit: (ſicut ego ex ore ejus intellexi) quod Celſitudo tua ad ſe ſcripſerit, Patrem tuum ti-
bi in mandatis dediſſe, ne Abbunam vel Patriarcham aliunde, quàm Româ accer-
ſeres (e). *Et præter hoc, ibi vulgatum & in his regnis notorium eſt, quòd* Celſitudo tua 10
publicè ſedi Romanæ obedientiam pollicita ſit.

[Quam mirabiliter agitatum fuerit hoc negotium, ex relatione *Johannis Bermudis*, ad Regem Luſitaniæ *Sebaſtianum* Ulyſſipone An. 1565. impreſſa conſtat. In primo ſtatim alloquio, cum *Claudium* hortaretur, ut patris ſui exemplo agnoſceret Papam pro Chriſti *Vicario Eccleſiæ univerſalis*, &c. Ille animosè reſpondit: *Tu non es noſter Pater neque Antiſtes, ſed Francorum Patriarcha: & Arianus quatuor Deos credens; propterea te non amplius appellabo patrem.* Hinc ad rixam ventum, quæ à Regina matre multò prudentiore compoſita fuit. Calamitoſiſſima erant tunc tempora, & *Claudius* octodecim annorum juvenis. Igitur cùm abitum minaretur *Bermudes* cum ſuis Luſitanis, Claudius, matris lachrymis inductus, rogavit Bermudem, (ſicut quidem ipſe ſcribit) *ut ſibi ignoſceret; de cætero, obedientiam à Patre ſuo Pontifici Romano præſtitam ſufficientem eſſe* dixit. *Non ſufficientem eſſe*, reſpondit Bermudes, *illum ipſum oportere eam profiteri, id enim in Europa moris eſſe, ut Rege defuncto ſucceſſor per Legatos ſuos obedientiam ſummo Pontifici, ceu Chriſti per univerſum orbem Vicario polliceatur.* *Igitur neceſſe eſſe, ut id publicè fieret.* Annuiſſe tandem Claudium, idque ſolenni pompâ & tubarum cantu publicaviſſe. Illum verò exceptiones ſuas contra talem actum planè crudum & immaturum poſteà habuiſſe, quilibet prudens lector ex ſequentibus facilè colligere poterit.]

Et quanquam hoc tempore belli factum fuerit, Dn. Johannes Bermudes *tamen per*
tres annos poſt victoriam [ab Adelenſibus reportatam] *in Patriarchatu perſeveravit, ac-*
ceptis à Celſitudine tua *prædiis ad hanc dignitatem pertinentibus.* *Quamobrem licet* 11
Summus Pontifex *aliquid* à Celſitudine tua *de his rebus peteret, habito reſpectu ad bo-*
nam intentionem, & multas occupationes, quibus ad miſſionem hanc, cum tanto labore &
periculo noſtro conjunctam inductus eſt, id ei negandum non eſſet: quantò magis, cùm ni-
hil de

(d) Habetur inter epiſtolas à Damiano Goëſio editas, & Anno 1524. ſcriptas, & quidem in ſecunda ejusdem anni; in qua hæc verba reperiuntur: *Nam procul dubio Sanctitas veſtra Dei eſt Vicarius.* At idem aſſerunt Æthiopes de ſuo Patriarcha Alexandrino. (e) Iſta cùm *Claudio Regi* à Gonçalo Roderico objicerentur, reſpondit: *Arabicum Monachum literas ſuas malè vertiſſe, nec mentem ſuam intellexiſſe*: ut ſupra habes, N. 102. §. 22.

hil de tuis bonis concupiſcat, ſed ſine ulla utilitate ſua maximas facultates & gratias ſpiri- L. III. c. 9.
tuales in regna tua transmittat, quantas quis in toto Chriſtianorum orbe hodiè habere poſſit: N. CIII.
& in bullis ſuis, quas dedit, Celſitudinem tuam, filium ſuum valde dilectum, & Impera-
torem illuſtrem Æthiopiæ *vocat.*
12 *Jam itaque* Celſitudo tua *reſponſum, quod* Sum̃i Pontificis *nomine poſtulo, mihi imper-*
tiatur, quò ea quæ mihi facienda ſunt, decernere poſſim. Et ſi forſan Celſitudo tua *in rebus ſi-*
dei dubitet, eruditos regni ſui convocet, & ego nomine Domini noſtri ad dubia reſpondebo.
Cùm enim fides Chriſti una ſola *ſit, ſicut dicit Paulus.* Unus Deus, una fides, unum Bapti- Epheſ. 4.
ſma, *ideò minimè decet, ut inter Chriſtianos diſſenſus de ea reperiatur; ſed potiùs ut om-*
nes de rebus fidei unum idemque inter ſe ſentiant, neque quicquam admittatur contra
13 *Evangelium Chriſti. Et ſi in aliquo errare videamur, ſi id nobis demonſtretur ſecun-*
dum veritatem Evangelicam, & concilia Eccleſiæ univerſalia, parati ſumus veritatem
ſequi: Si verò nos non errare perſpexerint, veritatem religionis nobiſcum conformiter illos
amplecti oportet, ſicut Paulus ſcribit: Ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis 1. Cor. 1. 10.
ſchiſmata; *neque imitari ritus veterum, ſi veritati contrarii fuerint.*
14 *Cùm* Chriſtus *Dominus noſter doctrinam veritatis ſuæ prædicaret, Gentiles &*
Pagani converſi non averſabantur eam, ſub prætextu, quòd contraria eſſet legibus majo-
rum ſuorum. Hac enim ratione Chriſtum nunquam acceptaturi fuiſſent, id verò in exiti-
15 *um eorum ceſſiſſet. Porrò ob timorem vel pudorem mundanum veritas cognita nun-*
quam deſerenda eſt, quoniam per Evangeliſtam Lucam Chriſtus *dicit:* Qui me erubue- c. 9. 26.
rit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet cùm venerit in majeſtate ſua.
Et David: Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra ſicut in ex- Pſ. 94. 8.
acerbatione, ſecundum diem tentationis in deſerto, in quibus me tentaverunt Patres
veſtri, quibus juravi in ira mea: ſi introibunt in regnum meum.
16 *Conſideret itaque* Celſitudo tua, *quantum referat in re tanti momenti conſilium*
bonum capere; & quòd à Celſitudine tua *omnes populi tui dependeant, quarum anima-*
rum Dominus noſter rationem exiget; & quantū detrimenti mala conſilia ſecum ferre ſole-
17 *ant, cujuſmodi exemplum nobis præbet* Roboam 3. Reg. 12. *Quare dixit Iacob ad Simeo-* Gen. 49. 5.
nem & Iudam: [corrige Levi] vaſa iniquitatis bellantia in conſilium eorum non ve-
niat anima mea. *Et David in Pſalmo:* Super populum tuum malignaverunt conſi- 82. 4.
lium. *Et Eſaias dicit:* Sapientes conſiliarii Pharaonis dederunt conſilium inſipiens. c. 19.
Unde Salomo cap. 6. Eccles. ſuadet: Multi pacifici ſint tibi; Conſiliarius ſit tibi unus
18 ex millibus. *Et David:* Beatus vir qui non abiit in conſilia impiorum. *Parentes &* Pſ. 1.
amici in rebus ſpiritualibus boni Conſiliarii non ſolent eſſe, ſicut dixit Chriſtus Dominus no-
ſter ad Petrum: Caro & ſanguis non revelavit tibi. *Et Propheta Mich. 7. 6. dicit:* Inimici Matth. 16. 17.
hominis domeſtici ejus. *Et Chriſtus:* Nolite arbitrari quia venerim pacem mittere, in Matth. 10. 34.
terram, non veni pacem mittere, ſed gladium; veni enim ſeparare hominem adverſus
patrem ſuum, & filiam adverſus matrem ſuam, & nurum adverſus ſocrum ſuam, & ini-
mici hominis domeſtici ejus. *Et apud Lucam:* Putatis quòd pacē veni dare in terram? c. 12. 51
Non dico vobis, ſed ſeparationem; erunt enim ex hoc quinque in domo una diviſi:
tres in duos, & duo in tres dividentur: Pater in filium, & filius in patrem ſuum: ma-
ter in filiam, & filia in matrem: ſocrus in nurum ſuam, & nurus in ſocrum ſuam.
19 *Et c. 14. 26.* Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, &
filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſci-
pulus; *Unde intelligi poteſt, quantum parentes & amici rebus ſpiritualibus adverſari ſole-*
ant, quoniam Chriſtus dicit: Inimicos hominis eſſe domeſticos ejus: & ſe veniſſe ut
unum ab altero ſeparet: & qui non oderit patrem & matrem ſuam in talibus caſibus,
20 non poſſe diſcipulum ſuum eſſe. *Et hoc, quod ita docuit, etiam ante exemplo declaravit,*
dum inconſultâ matre (*à qua tamen certiſſimè malum conſilium non expectandum erat*)
in templo diſputans remanſit, *benè ſciens* matrem ſuam, tribus illis diebus, quibus eum
quærebat, magno dolore affectam. *Poſtquam autem eum invenit, ſolicitudinemque ſu-*
am expoſuit, reſpondit: Quid eſt quod me quærebatis? neſciebatis, quia in his quæ Pa-
tris mei ſunt, oportet me eſſe. *Hoc exemplo nobis declarans, quòd in cauſa Dei obli-*

L. III. c. 9. N. CIII. *gati non ſimus cum amicis noſtris propinquis vel parentibus conſultare, multò minùs quando bonum noſtrum impediunt, tum enim eos odiſſe nos jubet.*

Dominus noſter in omnibus probum & verum conſilium Celſitudini tuæ *inſpiret,* 22
gratiamque præſtet, ut ſemper voluntatem ſuam ſanctiſſimam faciat, & tandem ſanctâ illius gloriâ fruatur. Amen. Die XXII. Iunii 1557.

Secuta poſt hæc ſunt colloquia & diſputationes ſuper articulis Fidei cum Ecclesia Romana controverſis, ut in hiſtoria noſtra docuimus. Quibus cùm Episcopus nihil efficeret, ad vim Eccleſiaſticam converſus, cenſuram (ut *Tellezius* loquitur) 23
contra Æthiopes fulminavit, ſimul Luſitanos ſuos ab erroribus illorum dehortatus eſt; ut ſequitur:

(marg.: .3.9.47.)

Andreas de Oviedo, Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus 24
Hierapolenſis, ac Coadjutor Reverendiſſimi in Chriſto Patris & Domini JOANNIS NONII BARRETI Patriarchæ Æthiopiæ.

Sicuti Reipubl. intereſt, bona facta imitationis causâ publicare & laudare: ita & mala vulgare & deteſtari prodeſt, ut evitentur. Igitur cùm hucusque in Æthiopia res Religionis Romanæ & ore & ſcripto profeſſi fuerimus, ita ut in omnium, vel ſaltem plurimorum, qui id modo voluerint, notitiam pervenerint, ad hoc tempus tamen noſtram doctrinam, ſive Religionem Romanam ſuſcipere noluerunt, quin potius anno præterito in regno Ogge (f) *interdictum promulgarunt:* ne quis in Eccleſiam noſtram intraret, ſub pœna mortis. *Et ſic in majorum ſuorum moribus perſeverant: & quidem, ut nobis videtur, non errant per ignorantiam: & multa improbanda contra verum Domini Dei noſtri cultum obſervant. Idcircò* decernimus, & in vim ſententiæ declaramus.

Quòd gens Æthiopum in genere, tam ſummi quàm infimi, eruditi & plebeji 25
obedientiam S. Eccleſiæ Romanæ denegent; cùm tamen eam uti omnes reliqui Chriſtiani ei debeant; quandoquidem Eccleſia Romana caput eſt omnium Eccleſiarum, & Pontifex Romanus Papa, Paſtor & ſuperior omnium Chriſtianorum:

Et quòd multoties, & multis de cauſis baptiſmum iterent, (g) quod veritati fidei 26
adverſatur.

Item quòd publicè Sabbata Judæorum celebrent, ſecus ac primitùs in Æthiopia obſervatum fuit: (h)

Et quod ſe circumcidant, ut & ſervos, aliosque quos Chriſtianos faciunt. (i)

Adhæc multi deteſtentur & peccatum reputent, edere carnem ſuillam, leporinam 27
& alias res, quod tamen lege tantùm Moſaicâ, morte Chriſti ſublatâ obtinebat. (k)

Dein contra rationem & mandatum Chriſti Evangelium pro lubitu, coram judicibus ſecularibus matrimonia dirimunt. (l)

Et pro peccato habent, ſi mariti cum uxoribus concumbentes poſtridie tem- 28
pla ingrediantur (m); cum tamen hoc neque à Chriſto neque ab Eccleſia ullibi ſit prohibitum.

Porro multi literati pertinaciter defendunt, *unam tantum naturam & unam operationem* in Chriſto dari, (n) humanitatemque divinitati ejus æqualē eſſe, quod tamen eſt contra Fidem & Evangelium & concilia, quæ ſtatuunt, *quòd Chriſtus in una ſola perſona habeat duas naturas, duas operationes & duas voluntates, ac quòd Chriſtus ſecundum divinam naturam patri æqualis: ſecundum humanam verò illi inferior ſit.*

Et quòd communiter Dioſcorum Eutycheis hæretici defenſorem venerentur; 29
cùm

(f) Hoc regnum habes ſupra Comm. Lib. 1. N. 10. §. 7. (g) De hoc more latè egimus in Hiſt. noſtra 3 §. 43. in Comment. hoc lib. N. LIV. & in Annotat ad Calend. d 11. Januar. N. VII (h In hoc fallitur bonus Epiſcopus antiquitatis Eccleſiaſticæ ignorantiâ, prout demonſtravimus in Hiſtor. noſtra in Comment. hoc lib. N. IX & X. (i) Vide Hiſt. noſtram d. lib. & cap §. 19. & Comment. N. III. (k) d. loc. §. 42. (l) Vide quæ diximus ſupra in Comm. N. 72. §. 24 (m) De hoc more mihi alibi nihil lectum. (n) De hac cauſa ad nauſeam actum in antecedentibus. hoc lib. N. 88. §. 39. & N. 94.

cùm tamen uterque ab Eccleſia ſit damnatus, ac ob id Dioſcorus inter Sanctos (o) minime ſit referendus. L.III.c.10. N. CIV. & CV.

30 Et denique alias res contra fidem Romanam obſervant, quod tamen minimè facere deberent, ſiquidem una ſolùm fides eſt, Fides autem Romanæ Ec-
31 cleſiæ ob promiſſum Chriſti non poteſt errare. *Quam ob rem filios noſtros ſpirituales hortamur & monemus, ut ab his & aliis Æthiopum erroribus ſibi caveant, neque incidant in illos : Æthiopes verò ipſo judicio Eccleſiæ ejusque Superiorum ſubmittimus,*ut eos vel in perſonis vel in bonis clam vel palam puniant: *vel etiam miſericordiã exerceant, prout illis commodiſſimum viſum fuerit : vel in totum vel pro parte, maximè factâ emendatione, quam Deus pro miſericordia ſua eis largiri velit. Actum in Docomo Æthiopiæ d. II. Febr. Ao. 1559.*

Andreas, Epiſcopus Hierapolenſis.
Gonçalus Cardozus, *Notarius Apoſtolicus.*
Publicata eodem die in noſtra Eccleſia Docomenſi.

(o) Scil. d. VII. Septemb. ut ibi notavimus.

COMMENTARIUS
AD LIB. III. CAP. X.

N°. CIV. De Johanne Gabriele Tribuno militum Luſitano] Hujus viri relationibus Luſitani Patres, qui ante Tellezium ſcripſerunt, ferè unicè nituntur, de quo cum in Prolegomenis n. 1. §. 64. ſatis egerimus, prolixiores hîc eſſe nolumus.

N°. CV. Sequuntur epiſtolæ Regum Æthiopiæ ad Pontifices Romanos, & Reges Hiſpaniæ ac Luſitaniæ] Ex epiſtolis, quas Reges Æthiopiæ in Europam miſerunt, cùm eas è Luſitanorum Archivis diu fruſtrà expectaviſſem, una tandem, amici (p) induſtriâ, in Bibliotheca *Palatii Hiſpanici Eſcurialis* reperta, mihique miſſa fuit; quæ cùm prima regia Æthiopica ſit mihi viſa, eam eruditorum noſtrorum conſpectui hic proponam.

2 መጽሐፈ፡መልእክት፡እምኀበ፡ንጉ
ሥ፡ መለክ፡ሰገድ፡፡ ትብጻሕ፡ ኀበ፡
ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ፊልጶስ ።
እግዚእነ፡ ኢየሱስ፡ክርስቶስ፡ዘነ
ሠተ፡ አረፋተ፡ ማእከለ፡ ዘጽልእ፡
በመስቀሉ፤ ወሰሐበ፡መንገለ፡መንግ
ሥቱ፡ ኵሎ፡ አማንያነ፡ እስከ፡ኮነ፡
ውሉደ፡ መንግሥት፡በአሚን፡ዘሀሉ
ት፡ ውስተ፡ አልባበ፡ እለ፡ ያአምር
ዎ፡ ለማእምረ፡ኵሉ፡ዘመልዕልት፡
ወዘመትሕት ። ዘኮነ፡ወዘይከውን።
3 ያስተጋብእ፡ሰላመ፡ ኀበ፡መካን፡ ወ
ማኅደር፡ ዘንጉሠ፡ ነገሥት፡ ፊልጶስ፡
ወይወስክ፡ፋቅረ፡ መንገለ ፡ ፋቅር፡
በግብር፡ ዘልኩዕ፡ ለዐለ፡ጠባይዕ፡

Libellus epiſtolaris à Rege Malac-Saghedo (q). *Perveniat ad* Regem Regum (r) Philippum (s).

Dominus noſter IeſusChriſtus, qui deſtruxit parietem medium inimicitiæ per crucẽ ſuam: Eph. 2. 14. & traxit ad regnum ſuum omnes credentes, ut fierent Filii Regni per Fidem, quæ exiſtit in cordibus eorum, qui norunt eum, qui novit omnia tam ſuperna quàm inferna: quidquid eſt & quidquid futurum eſt,

[Ille] congerat omnem proſperitatem ſuper regiam ſedem & habitationem *Imperatoris Philippi*: & addat amorem ad amorem, opere quaſi inſculpto in naturam

(p) Is eſt ſolertisſimus Joan Gabr. Sparwenfeld/ cujus in fine Procemii pag. 48. cum laude meminimus. (q) Hîc elucet verè nos dixiſſe, titulum vulgatum regum Habeſſinorum ab Europæis confictum fuiſſe uti notavimus in Hiſt. noſtra Lib II. c. 1. §. 50. in Comm. N. X. (r Hoc titulo gauoent Reges Æthiopiæ, quamvis eo Malac-Saghedus hoc loco per modeſtiam non fuerit uſus. Æquum ergo eſt, ut eundem & aliis Regibus tribuant, ut diximus ſup. Lib. II. N. XII. (s) Philippus II. Hiſpaniæ & tunc temporis etiam Luſitaniæ Rex, hîc intelligitur.

L.III.c.10. N. CV.

አእምሮታዊ፡ ዘውእቱ፡ ልቡና፡ እስ
ትጉቡእ፡ እምዝርወት፡ ወእምተ
ክፍሎ፡ ኀበ፡ መካነ፡ ህላዌ፡ ዘህል
ው፡ ወርኩብ፡ አንጻረ፡ መስቀሉ፡ ለ
እግዚእ፡ ክርስቶስ፡ መሰረተ፡ ጽድ
ቅነ፡ ወአረፍነ፡ ተስፋነ፤ ሎቱ፡ ሰጊድ፡
ወገናይ፡ እምነ፡ ፍጡራን፡ ለፈጣ
ሪ፡ ክቡር፡ መልዓል፡ እምሕሊና፡ እ
ጓለ፡ እመሕያው። ዝንቱ፡ ሰላም፡ ይ
ብዛኅ፡ ወይፈድፋድ፡ ወይትወሰክ፡
በላዕለ፡ ፍቁር፡ ወምእመን፡ ዘዝኩ
ር፡ በርእሰ፡ ዛቲ፡ ክታብ።

ንሕነ፡ ናገብእ፡ ለከ፡ ስጣዌ፡ መል
እክት፡ እመ፡ ሠምረ፡ እግዚአብሔ
ር፡ ለአብጽሖቱ፤ እስመ፡ አምኒበ
ሁ፡ ክሂል፡ ወእምኔሁ፡ ፈጽሞ፡ መግባ
ራት፡ ዘኵሉ፡ ማእምራነ፡ አልባብ፤
እስመ፡ በጽሐ፡ ኀቤነ፡ መልእክትከ፡
ዘቦቱ፡ ትእምርት፡ ነገር፡ ዘፍቅር፡ ክ
ርስቶሳዊ፡ በእደዊሁ፡ ለሉዊስ፡ ዶሜ
ንዶሳ፤ ወአብጽሓ፡ ኀቤነ፡ ወተቀበ
ልናሃ፡ በትፍሥሕት፡ ገጽ፡ ወበብ
ረሀ፡ ሕሊና፤ ወዝንቱስ፡ ዘአምጽ
አ፡ ክታበ፡ ዘስሙ፡ ዮሐንስ፡ መጥ
ምቅ፡ ኢበጽሐ፡ ኀቤነ፤ ወሰማዕነ፡
ዜናሁ፡ ከመ፡ ሞተ፡ በፍኖት፡ ወንዘ
ነ፡ በእንቲአሁ።

ወዓዲ፡ ኮነ፡ ምስሌነ፡ በፍቅር፡ ቢዘ
ሬይ፡ (u) ደን፡ ዱአርቴ፡ ዶምኔዝስ፤
እስመ፡ ውእቱ፡ ኮነ፡ መሠምረ፡ ለፈ
ቃድከ፤ ወነብረ፡ ለገቢረ፡ አሠም
ሮትነ፡ ውእቱ። ወእመንገለ፡ ዝሰ፡
ጸዋትወ፡ ነገራት፡ ዶኅረ፡ በጽሐ፡ ኀ
ቤነ፡ መልእክትከ፡ ዘእስትጉቡእ፡
ውስቴቱ፡ ሰላም፡ ወፍቅር፤ ወመ
ልእክተ፡ ዚአሁ፡ ዘየኀድር፡ ታሕተ፡
ሥልጣንከ፡ አግባእነ፡ ሎቱ፡ ሥጣዌ፡
መልእክት፡ ዘይብል፤

ነኀሥሥ፡ ወንጸሀቅ፡ ፈዶፋደ፡ ትፈ
ኑ፡ ለነ፡ ጠቢባነ፡ እለ፡ ያአምሩ፡ ገቢረ
ራስ፡ ቍርዐ፡ ወሰረሐ፡ ነፍጥ፡ ወዘ
ይመስሎ፡ ለንዋየ፡ ጸብእ። እመሰ፡
በጽሐ፡ ዝንቱ፡ መልእክት፡ ኀቤከ፡ በ
ፈቃደ፡ እግዚአብሔር፡ ክቡር፡ ወልዑ
ል፤ አንተኒ፡ ሠመር፡ ቦቱ፡ ለመልእክት
ነ፡ ከመ፡ ውእቱ፡ ይገብር፡ ትእዛዘነ፡
ዘንሕነ፡ ንፈቅድ። ወፈድፋደ፡ አገ
በርናሁ፡ በፍቅር፡ አምላካዊ፡ ወ
በተሰናእወ፡ ዘመንፈስ፡ ቅዱስ፡ ፈ
ጽሞ፡ መፍቅዶት።

ram intellectualem, quæ eſt prudentia collecta ex diſperſione & diviſione ad locum conſiſtentiæ, quæ exiſtit & reperitur in conſpectu crucis *Domini Chriſti*, [qui eſt] fundamentum juſtitiæ noſtræ, & arrabo ſpei noſtræ. (t) Ei [debetur] adoratio & humillima ſubmiſſio à creaturis creatori glorioſo, & eminenti ſupra omnem cogitationem humanam. Salus & proſperitas iſta multiplicetur, & augeatur, & incrementum capiat ſuper dilecto & fideli, cujus mentio facta in capite hujus epiſtolæ.

Nos reddimus tibi reſponſum epiſtolæ, ſi Deo placuerit, ut perveniat in 4
manus tuas. Quia illius eſt poſſe, & illius eſt implere operationes omniũ prudentum corde. Pervenit enim ad nos epiſtola tua, continens ſignum reale amoris Chriſtiani per manus *Ludovici De Mendoza*; qui attulit eam nobis; & accepimus eam læto vultu & ſereno animo. Ille autem qui [primò] tulerat epiſtolam cui nomen Joannes Baptiſta non venit ad nos. Audivimus autem de eo, quòd in itinere mortuus ſit, & ob id contriſtati fuimus.

Fuit etiam apud nos amantiſſimè Pro- 5
rex *Don Duarte de Menezes*. Quoniã ille fuit bene affectus erga voluntatem tuam; conſenſumque ſuum præbuit ad efficiendum quæ nobis grata ſunt. Quod verò attinet ad ſeriem rerum agendarum, poſtea acceſſit epiſtola tua, repleta plurimâ ſalute, & amicitiâ. Epiſtolæ autem illius, qui ſub ditione tua vivit reſpondimus per epiſtolam quæ dicit.

Rogamus & deſideramus vehementer, ut 6
mittas nobis peritos artifices, qui norunt fabricare galeas, & bombardas, & parare pulverem pyrium & ſimilia inſtrumenta bellica. Si igitur hæc epiſtola pervenerit ad te (volente Deo glorioſo & excelſo) Tu quoque benevolè accipe epiſtolam noſtram, ut ille [Prorex] efficiat mandata noſtra, quæ nos deſideramus. Quin & adegimus eum charitate divina, & convenientia Spiritus S. ut impleret deſideria [noſtra.]

Quod

(t) Omnem ingenii ſui ſubtilitatem exhauſit in hoc exordio *Secretarius Æthiopicus*; innuere volens omnem charitatem, omnemque ſapientiam, res denique omnes in *Chriſto* tanquam centro & ſcopo colligi.
(u) Luſitanicum eſt *Vizorey*. Literam V. Æthiopicè aliter ſcribere non poſſunt, quàm per ብ።

7 ከመሰ፡ ይትገሀ፡ አፍቅርትከ፡ ወአፍቅርተ፡ ዚአነ፡ ረከብነ፡ እምጲ፡ታበ፡ ዚአሁ፡ ለቢዞሬይ፡ ዶን፡ ዱአርቴ፡ ዶሜኔዝስ፡ ዘበጽሐ፡ ኀቤነ፡ ምስለ፡ ክታብከ፡ ወመልእክትከ፡ ዘእመር፡ እንተ፡ በጽሐ፡ ኀቤነ፡፡

8 ወትንዶዖት፡ ዘቲ፡ መልእክት፡ እስከ፡ ይእዜ፡ በእንተ፡ ምሕላፈ፡ ፍኖት፡ ወኑኃት፡ ዘመን፡ ዘርኃቀት፡ ባሕር፡፡ ወእመሰ፡ በጽሐት፡ ዘቲ፡ መልእክትነ፡ ናእምር፡ ከመ፡ ይትፌጸም፡ ፈቃድነ፡ ወጻህቅነ፡ በእንተ፡ ዘንሠሥነ፡ ወዘፈቀድነ፡ ጠቢባነ፡ ወማእምራነ፡ ዘገብረ፡ እድ፡ (x) እንተ፡ ንዋየ፡ ጸብእ፡ ዘውእቱ፡ ሰረሐ፡ ራስ፡ ቍርዐ፡ ወነፍጥ፡ ወቀቢአ፡ ወርቅ፡ ላዕለ፡ ኀጺን፡፡

9 እምይእዜሰ፡ ነተምነ፡ ለከ፡ ነገሬት፡ በሕፁር፡፡ ወእግዚአብሔር፡ አምላክ፡ ኵሉ፡ ይፈጽም፡ ፈቃደነ፡ ወፈቃድቲከ፡ ወለሉዊስ፡ ዱሜንዶሳ፡ አክብር፡ በእንቲአነ፡ እስመ፡ ውእቱ፡ ይፈቱ፡ ፍቅረነ፡ ወፍቅረ፡ ዚአከ፡ ጥቡዐ፡፡

ተጽሕፈ፡ በወርኀ፡ የካቲት፡ አመ፡ ፱፡ በ፲፭፻፹ወ፱፡ እምልደተ፡ ክርስቶስ፡ ለሐሳበ፡ ሮም፡ ወስብሐት፡ ለእግዚአብሔር፡፡

Quod autem invigilet amicitiæ tuæ & amicitiæ noſtræ intelleximus ex epiſtola Proregis *Don Duarte de Meneſes*, quæ pervenit ad nos cum literis tuis & epiſtola tua quæ, uti notum, venit ad nos. L. III. c. 9, N. CIII.

Quòd autem epiſtola hæc cunctata fuerit hucuſque, ob tranſitus viarum [difficiles] & diuturnitatem temporis per longinquum mare factum eſt. Si verò ſalva pervenerit hæc epiſtola, ſcimus quòd implebitur voluntas noſtra & deſiderium noſtrum, in eo quod petivimus & rogavimus, nempe artifices & peritos opificiorum, [inprimis] Inſtrumentorum bellicorum, nimirum elaborandi galeas, bombardas & pulverem pyrium & ferrum auro obducendi.

Nunc quidem deſignavimus tibi res iſtas breviter. Dominus Deus omnipotens impleat voluntatem noſtram & deſideria tua. *Ludovicum* autem *Mendozam* honora noſtri gratia, quoniam amicitiam noſtram tuamque conſtanter optat.

Scripta die nono menſis Februarii Anno à nato Chriſto M. D. LXXXIX, ſecundum computum Romanum. (y)

DEO SIT LAUS.

10 Rex iſte *Malac-Saghedus* ante inaugurationem *Serza-Denghel* dictus *Mena* F. *Davidis* N. à nobis commemoratur & laudatur in hiſtoria noſtra. Quod autem cum *Philippo II.* Hiſpaniæ, & tunc temporis etiam Luſitaniæ Rege ullum commercium literarum habuerit, mihi alibi non lectum; nec quiſquam iſtius epiſtolæ meminit; genuina tamen eſt, ſimplicitate Æthiopica ſcripta, ut ex tenore & ſtylo ejus liquet. Sequentes epiſtolæ regiæ adjuvantibus Pp. Societatis compoſitæ, Majeſtatis dignationem & nomen habent, noſtrumque ſtylum magis ſapiunt. 2.6.36.

11 Sequitur nunc epiſtola *Atznaf-Saghedi*, qui, privatus adhuc, *Zadenghel* dictus fuit, de quo egimus in hiſtoria noſtra. Tellezius Luſitanicè eam habet Lib. 3. c. 18. quam hîc ad literam Latinè verſam lectoribus exhibemus: 2.6.60.

Epiſtola miſſa ab Imperatore Æthiopiæ Atznaf-Saghedo, perveniat ad honorandum Patrem, Paſtorem humilem virtuoſum & ſanctum, Clementem, (z) Papam inclytæ urbis Romæ. *Pax Sanctitati tuæ. Pax Chriſti Domini noſtri, qui de pauperũ paupertate, & de honoratorum honore participavit, perſonam & vitam ſanctitatis tuæ tanquam pupillam oculorum cuſtodiat; Amen.* Quomodo valet Sanctitas tua? *Percipe Do-*

12 *mine id quod ſcribimus.* Cùm nos in imperio noſtro exiſteremus, venit Pater quidam *Petrus Pays* nomine *è Societ. Ieſu*, qui jugum legis Chriſti in collo ſuo geſtabat, atque ſpeciatim nobis retulit, quo pacto *Sanctitas tua* laboraret ad tollenda peccata, ad effuſionem ſanguinis uſque. Deus æternus, qui caput eſt, ad finem illud perducat

(x) Ad verbum: *Manufacturen.* (y) Accommodant ſe Reges Æthiopiæ in literis ſuis computationi noſtræ, ſicuti fecit Claudius in Confeſſione ſua Fidei. De qua re egimus ſupra hoc libro N. XII. §. 5.
(z) Is erat *Clemens VIII.* mortuus priùs quàm epiſtola in Europam veniret.

L.III.c.10. N. CV. Et cum audiremus iſta nova, quòd *Sanctitas tua* ſemper incederet in via veritatis, lætati nobiſque gratulati ſumus. *Gloria ſit Deo* quòd nobis bonum paſtorem dederit, qui gregem in ſanctitate cuſtodit, & pauperes in veritate judicat. Similiter nobis expoſuit, quòd Chriſtianos in omnibus neceſſariis adjuvares, vires ſubminiſtrando & deſideria eorum adimplendo, reſpiciens illud S. Pauli dictum in Epiſt: c.6. 10. ad Galatas: *dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei.* Et ob hoc *Sanctitas tua* præcipuè Reges Chriſtianos in omni re adju- 13
vat. Quare devoluto in nos majorum noſtrorum imperio amicitiam cum *Sanctitate tua* & cum *Fratre noſtro Philippo*, (*a*) *Rege Hiſpaniæ* colere deſideramus. Ut autem illa eò firmior ſit, petimus *ut filiam ſuam ad nubendum filio noſtro mittat, ſimulque cum illa milites*, qui nobis opem ferant, quia in regione noſtra habemus hoſtes quoſdam gentiles, qui vocantur *Galla* (b). Si contra eos proficiſcimur, non reperimus eos, fugiunt enim: & cùm regredimur, ceu latrones, loca à quibus abſumus, invadunt; ideoque ad eos profugandos *milites & varios opifices* petimus. Nec non *Patres*, qui nos doceant, quò ſimus unius cordis & unius corporis: & ut firma ſit fides Chriſtiana, quæ in manibus gentilium periit: pax verò & amor inter nos ſervetur. Hoc deſideraverunt Patres mei olim, ſed Deo aliter viſum fuit, quo- 14
niam *Turcæ* in medium venerunt, qui hoc prohibuerunt. Nunc verò inſula, (c) quam illi tenent, facile occupari poteſt. Quare Sanctitatem tuam rogamus, ut Fratri noſtro deſideria noſtra commendet, quo implere dignetur petitionem noſtram, idque quam primum ſine mora fiat. Hæc brevibus ad Sanctitatem tuam ſcribimus, quia eam deſideriis noſtris favere ſcimus. De reliquo Patres, qui venturi ſunt, virtutibus & doctrinâ polleant, ut in eis quæ animæ neceſſaria ſunt, nos inſtruere poſſint. Nil ulterius ſcribo, *A o bom entendedor poucas palauras.* Bene intelligenti paucis opus eſt verbis i. e. *Sapienti ſat.* Data 26. Junii 1604.

Alia ejuſdem

AD

PHILIPPUM III. HISPANIÆ REGEM.

Epiſtola ſcripta ab Imperatore Atznaf-Saghedo reddatur Fra- 15
tri noſtro Dn. Philippo Imperatori Hiſpaniæ. Pax Majeſtati tuæ. Pax & amor Chriſti Domini noſtri & ſignum ſanctæ crucis ſit ſemper cum tua Majeſtate. Quomodo vales? *Cùm è bello reverſus & hyberna ingreſſus eſſem, venit huc Pater quidam, nomine* Petrus Pays, *cujus virtutem & ſanctitatem omnes mihi prædicaverunt. Is nobis ſpecialia nova de regnis & de ſalute* Majeſtatis tuæ *attulit, quibus valdè lætati ſumus, & Deo gratias egimus, quòd tantam proſperitatem* Majeſtati tuæ *largitus ſit, ut nullus hoſtis ei ſe opponere valeat. Deus Dominus noſter multos annos vitæ* Majeſtati tuæ *addat, & bonum, quod incepit, ad finem perducat.*

Haud ignorat Majeſtas Tua, *quòd priſci anteceſſores noſtri tempore* Imperatoris 16
Atznaf-Saghedi (*d*) *amore & juramento obſtricti fuerint, cùm* Muhammedanus *quidam* Gragne *dictus Æthiopiam invaſiſſet, omnia templa deſtrueret, & imperium noſtrum in patria noſtra uſurparet, & quomodo implorato Regis* Dni. Johannis *auxilio, militibusque Luſitanis cum duce* Chriſtophoro Gamæo *ab eo miſſis, bellum unitis viribus geſſerimus, & victoriam Deo omnipotente juvante, qui humiles extollit & ſuperbos deprimit, reportaverimus: & ex eo fractis Muhammedani hujus, Deum non timentis, viribus, pax & quies imperio noſtro reſtituta fuit. Luſitani remanſerunt cum multo honore, ita ut nulla re, quam vellent, indigerent ad mortem uſque. Eorum verò filii jam nobiſcum agunt. Itaque eodem amore & juramento, quo Patres noſtri, nos illis ut Chriſtiani adhuc devin-*

(a) *Philippus III.* tunc temporis etiam *Luſitaniæ Rex.* (b) ጋላ፡ *Galla* Æthiopicè. In Hiſtoria noſtra Lib. I. 16. 10. *Gallanos* vocavimus, nunc *Gallaos.* (c) Hæc eſt *Matzua*, à qua haud procul diſtat portus *Arkiko.* Vide epiſtolam ſequentem §. 19. (d) Qui primò *Claudius* dictus fuit, de quo nos multa cùm in Hiſtoria noſtra: tum in hoc Commentario,

17 *devincti ſumus. Nunc adhuc hoſtes quoſdam habemus, qui* Galla *vocantur, qui terras noſtras vaſtant. Cùm contra eos proficiſcimur eos non invenimus, fugiunt enim. Quando domum redimus, ceu latrones invadunt proximos, citoquè ſe ad ſuos recipiunt. Quare* Majeſtatem tuam *rogamus*, ut militibus nobis ſubveniat ſimulque filiam ſuam mittat ad matrimonium cum filio noſtro ineundum, quo amicitia noſtra eò magis firmetur, & ſimus unum corpus & una anima, quoniã filium ſeptennẽ habemus, tuam filiam verò tres annos (e) habere audivimus; ut eos lacte ſapientiæ unâ educemus, & S. Scripturam doceamus. Ideoque valdè deſidero, ut eam Majeſtas tua multo milite, multiſque opificibus ſtipatam ad nos quam primum mittat, *quo pax & amor inter nos, ceu unitos in fide Chriſti, coaleſcat: neque terra hæc, quæ* B. Mariæ Virginis & Chriſti Redemtoris noſtri *propria eſt, perdatur. Muhammedani zelo ſectæ ſuæ ducuntur, ſuoſque juvant; itaque* Majeſtas tua *quoque zelum ſuum erga fidem ſuam exhibeat, quæ excellit ſu-* L.III.c.10. N. CVI.
18 *per omnia. Quòd autem filiam tuam petimus, ne putes, quòd alium ob finem id fiat, niſi ut firma ſit amicitia noſtra, & pignus pacis in futurum: Deus, qui omnia poteſt, voluntates noſtras impleat, atque deſideriis noſtris fauſtum exitum largiatur.*

19 *Audi porro* Frater! *quoniam res noſtræ in hoc ſunt ſtatu, ut firmæ manere poſſint, veniat* Prorex, *qui in inſula* Matzua *reſideat, &* Præfectus meus *manebit in terra continenti in* Docono [i.e. Arkiko] *ut potius in noſtra quàm Turcarum poteſtate ſit.* Et *poſtquam hunc portum ceperimus, multos mercatores cum mercibus innumeris, & alimentis ſufficientibus mittemus, & reditus iſtius portus æquis portionibus inter nos dividemus. Quoniam iſta noſtra regio dives eſt, nec quidquam illi deeſt. Attamen mercatores non mittimus, Turcarum cauſâ, neque edulia, neque mel, neque aurum aut ſervos, quò inedia &*
20 *ſiti perimantur; nullam enim cum illis colimus amicitiam. At ſi venerint* Luſitani cum Prorege, *mittemus mercatores qui plurimas merces advehant. Deus Dominus noſter huic bono, quod deſideramus, felicem exitum largiatur, &* Majeſtas tua *aſſenſum ſuum præbere dignetur, ut potentiam Turcicam, ceu petram ſcandali, è medio noſtri tollamus* Actum d. XXVI. Junii Ao. 1604.

N°. CVI. Epiſtolæ Regis Suſnei cognomento Malac-Saghedi ad Pontificem Romanum & Regem Hiſpaniæ] Notandum hîc eſt, clandeſtinas fuiſſe has epiſtolas, de quibus PP. Societatis (f) ſic ſcribunt: *Por ſi ſo ſem o communicar com outrẽ o fez:* h.e.: *Per ſe ſolũ ſine communicatione cum aliis id fecit,* & Patribus epiſtolas comiſit, *com tanto ſegredo, por não alterar os humores dos ſeus*, i. e.
2 *cum tanto ſecreto ne offenderet ſuorũ animos.* Poſtea dicunt: *Re in conſiliũ deducta, diſcrepantes ſententias fuiſſe, quibus Rex aliquo modo perturbatus fuerit.* A partibus verò illius ſtetiſſe *tres fratres, ſobrinam, Ras-Athanaſium*, præcipuum è proceribus regni, Patrum amicum; qui Regem animô ambiguum confirmavit, his verbis: *Ne conſenſum ſententiarum expectaret in eo, quod ipſe factu opus putaverit, faceret modo quod ſibi conſultum videretur. Si venerint Luſitanorum auxilia deſiderata, Æthiopiam intra anni ſpatium Romanam religionem amplexuram*; & ſic epiſtolas iſtas decretas fuiſſe.

Sequentem habet Tellezius Luſitanicè Lib. III. c. 33. p. 289.

3 Epiſtola ab Imperatore Æthiopiæ Malac-Saghedo (g) miſſa, perveniat ad manus Papæ Romani cum pace Chriſti Domini noſtri, *qui dilexit nos & lavit nos à peccatis noſtris ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo & Patri. Hæc pax ſemper ſit cum tua* Sanctitate *& tota Eccleſia Chriſtiana, Amen.*

Diu eſt, ex quo Chriſtianos veſtrarum regionum magno amore proſequimur, propter beneficia imperio noſtro exhibita, dum primùm Luſitani illud à tyrannide Muhammedanorum liberaverunt, atque in priſtinum ſtatum & quietem reſti-

(e) Hæc eſt *Anna Auſtriaca*, quæ Regi Galliæ *Ludovico XIII.* nupſit. (f) In relat: annua de Anno 1607. p. 31. (g) Cognomenta Regum repetuntur. Nam idem geſſit *Serza-Denghel*, cujus epiſtolam dedimus ſupra N. CV. Sic *Claudius* & *Zadenghel Atznaf-Saghed* cognominati fuerunt.

L.III.c.10. N. CVI. fuerunt. At maxima eorũ pars cum patre meo fato conceſſit, qui præſtare volebat id, quod prædeceſſores noſtri juramento promiſerant. Quamobrem ſtatim ac ad 4
imperium per Dei Domini noſtri gratiam pervenimus, amicitiam cum fideli hoc Chriſti populo renovare conſtituimus. Quoniam ob continua ſuperiorum annorum bella, imperii noſtri res tam anguſtas invenimus, ut quanquam ſubactis hoſtibus quibuſdam domeſticis, potentiores tamen alii ſuperſint, *Gentiles* nempe, *Galla* vocati, qui magnam partem imperii noſtri occuparunt, multaque templa combuſſerunt, & quod pejus eſt, adhuc quotidie novis incurſionibus noſtrates vexant, immanem ſævitiam in viduas, infantes & ſenes exercentes. Cui quidem ma- 5
lo nos non poſſumus mederi, niſi auxiliante fratre noſtro, *Rege Luſitaniæ*. Quapropter illum oramus, ut opituletur nobis ſicuti olim anteceſſores ejus majoribus noſtris opitulati ſunt.

Sed ne vana ſit ſpes noſtra, *Sanctitatem tuam* ceu Patrem & Paſtorem omnium 6
fidelium Chriſtianorum ſimul rogare decrevimus, ut Fratri noſtro petitum noſtrum ſcripto commendare velit, quò petitioni noſtræ ultrò locum det, antequam *Gallæi* majores vires capiant. Introitus in regnum noſtrum omni difficultate caret; nam ii, qui mare nunc obſident, nullis viribus inſtructi ſunt. Et quoniam nobis certò perſuaſum habemus, *Sanctitatem tuam* nobis non defuturam, prout neceſſitas id exigit, ideò plura ſcribere ſuperſedemus. At P. *Petro Pays* injunximus, 7
ut *Sanctitati tuæ* ſtatum imperii noſtri pleniùs referat, ſimulque amorem noſtrum erga filios Luſitanorum hic viventes teſtetur, & quâ curâ erga Patrum Soc. Eccleſias affecti ſimus, cui fidem, ceu epiſtolæ huic noſtræ, *Sanctitas tua* adhibebit. Finimus, Chriſtum Dominum noſtrum rogantes, ut *Sanctitatem tuam* multos annos pro bono regimine Eccleſiæ univerſalis ſervare velit. *Scripta in Æthiopia die XIV. Octobris Ao. 1607.*

Ejusdem Epiſtola ad Regem Hiſpaniæ (h)

Epiſtola miſſa ab Imperatore Æthiopiæ Malac-Saghedo, perveniat ad Regem Hiſpaniæ, quæ eſt terra ſancta S. Petri, Principis & capitis Doctorum, & Eccleſiæ Catholicæ Domini noſtri, de qua S. Paulus Apoſtolus dixit:
2.Cor.11.2. *Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*; cui ſit gloria. Et ad imitationem puriſſimi nuncii S. Gabrielis, qui ſalutans Virginem Mariam dominam noſtram, dixit: *Deus te ſalvere jubeat:* & Chriſti Domini noſtri, qui veſpere diei Dominicæ poſt reſurrectionem ſuam dixit ad Apoſtolos ſuos congregatos: *Pax ſit vobiscum:* & ſicuti S. Paulus Apoſtolus in omnibus ſuis epiſtolis ſcripſit. Pax Domini ſit cum tua Majeſtate, Fratre noſtro in fide, quam prædicavit S. Petrus illo tempore quo Chriſtus Apoſtolos ſuos ablegavit, dicens: *Ite per univerſum mundum, & prædicate Evangelium omnibus gentibus, baptizantes eos in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti.* Quomodo valet Majeſtas tua & imperium tuum? Nos 9
per interceſſionem S. Petri, Patroni *Majeſtatis tuæ* & noſtri, bene valemus, bonitatem, miſericordiam & benevolentiam, quam Chriſtus Dominus noſter inter nos incepit, etiam impoſterum promoveat, quoniam ille principium & finis eſt omnium rerum.

Primaria cauſa ad *Majeſtatem tuam* ſcribendi eſt deſiderium amicitiæ, nec non 10
commercii cum ea, tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus, quod antiquis temporibus inter prædeceſſores *Majeſtatis tuæ Reges Luſitaniæ, & noſtros* interceſſit. Quæ amicitia, accedente Spiritus Sancti adoptione nos animavit ad id quod poſtulamus, nimirum *ut Majeſtas tua nobis fortes & bellicoſos milites mittat, qui hoſtibus noſtris portum hunc tenentibus prævaleant.* Nos ſumus parati, arma, commeatum & reli- 11
qua bello neceſſaria præſtare, in nullo, quod penes nos eſt, defuturi. Siquidem multo juſtius eſt, ut Majeſtas tua ibi fixam ſedem habeat, quàm moleſtiſſimi ſanctæ noſtræ

(h) Apud Tellezium pag. 290.

ſtræ Fidei hoſtes. Anteceſſores *Majeſtatis tuæ* exercitum ſtrenuorum militum nobis L. III. c. 10.
miſerunt, cùm Muhammedani interitum religionis & imperii noſtri molirentur. N. CVII.
21 Poſſemus quidem eos, qui Evangelium detrectant, facilè nunc cum exercitu noſtro
profligare, freti virtute potentis Regis, qui animos noſtros memoria rerum cœleſtium erexit. Quoniam filii cœli ſumus, ſicut S. Johannes in Evangelio ſuo teſtatur, Joh. 3. 6.
dicens: *Id quod ex carne naſcitur, caro eſt, & quod ex ſpiritu naſcitur, Spiritus eſt.*

13 Sed bello, cum aliis hoſtibus, *Galla* dictis, diſtinemur, qui propoſitum hoc noſtrum impediunt. Quare celeritate, quantâ fieri poterit maximâ, Majeſtas tua ſtrenuos milites nobis mittat, quibus Religio noſtra Apoſtolica cordi eſt. Quantum ad nos attinet, diu eſt quòd præparati extitimus. Cùm advenerint, non impoſſibile illis erit id quod deſideramus, quoniam nosmet cum illis conjungemus catê-
14 nâ quadam amoris, tanquam una anima & unum corpus. Quoniam *Chriſtus Dominus noſter eſt, & Doctor & caput tuæ Majeſtatis & noſtri*, & ita nos ejus membra ſumus: & Pater cœleſtis in eodem ventre baptiſmatis nos generavit, & non ex ſemine quod corrumpitur & interit. Quidquid in his literis non ſcripſimus *P. Petrus Pays* plenus Spiritu S. in divinis epiſtolis ſuis ad *Majeſtatem tuam* ſcribet. *Datum in Æthiopia d. X. Decembris Anno 1607.*

N°. CVII. Epiſtola Papæ Pauli V. ad Suſneum Regem Æthiopiæ quæ reſponſoria eſt ad epiſtolam N°. CVI. poſitam.]

1 Cùm Pp. Societatis, inprimis *P. Petrus Pays*, propenſionem *Suſnei Æthiopiæ Regis* ad religionem Romanam, & obedientiam Pontifici præſtandam iteratis literis nunciaſſent, *Papa Paulus V.* ſequentem ad eum dedit epiſtolam Latinè procul dubio, ſed Luſitanicè eam Tellezius habet, quare à nobis Latinè vertenda fuit. p. 309.

Chariſſime noſter in Chriſto Fili, Salutem & Apoſtolicam benedictionem.

Gratias agimus Deo Patri, Domini noſtri Ieſu Chriſti, quòd miſericordiam ſuam tibi exhibuerit, teque in regium thronum repoſuerit, ſicuti nobis ſcripſiſti. Gratulamur Majeſtati tuæ *de felici rerum tuarum ſucceſſu:* & *valde laudamus ſtudium defendendæ Fidei Chriſtianæ, quô impensè teneris, ceu intelleximus ex literis tuis tam primis quàm ultimis,*
2 *quas miſiſti, & nos rectè accepimus. Prout petiiſti, neceſſitates regni tui præſentes, chariſſimo in Chriſto Filio noſtro* Philippo Catholico, potentiſſimo Hiſpaniarum Regi *ſedulò commendavimus, quem pro eximiâ magnanimitate, atque pro zelo ſuo erga fidem Chriſtianam, tibi efficaciter opitulaturum ſperamus: & Nuncio noſtro Apoſtolico, qui apud* Catholicam ejus Majeſtatem *agit, injunximus, ut petita tua ſolicitè urgeat.*

3 *Quod reliquum eſt* Fili chariſſime, *adhortamur te, ut conſtans & immobilis in timore Dei perſeveres, & ut piè & fortiter nomen Chriſtianum propugnes, & ſemper* Sanctam Romanam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, *amantiſſimam matrem tu-*
4 *am devote colas. Nos verò in votis noſtris, quæ ad Deum coram ſanctiſſimis corporibus Apoſtolorum, pro filiis noſtris Regibus Chriſtianis & Principibus Catholicis ſuſcipimus, ſemper tui quoque memores erimus, eum, à quo omnia bona proveniunt, rogantes, ut lumine Spiritus S. animum tuum illuminet, quo voluntatem ejus impleas, & ex intimis charitatis noſtri viſceribus benedictionem noſtram* Majeſtati tuæ *amanter impertimur.* Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris d. IV. Januarii. Anno 1611. Pontificatus noſtri anno ſexto.

1 N°. CVIII. Epiſtola Suſnei Regis ad Papam Paulum V.]

Acceptâ præcedente epiſtolâ *Suſneus*, qui cognomentum *Sultan-Saghed* aſſumſerat, depoſito priore Malac-Saghedi, reſpondit, ut ſequitur: (i)

Epiſtola Imperatoris Sultan-Saghedi perveniat cum pace boni paſtoris Jeſu ad S. Papam Romanum Paulum V. caput & paſtorem Eccleſiæ univerſalis. Accepimus, *Pater ſancte & dilecte!* epiſtolam

 Tuam

(i) Apud Tellezium extat pag. 309.

L.III.c.10. N. CIX. Tuam *menſe Ianuario Anno 1611. ſcriptam, plenam amore, quo accenſus benignus ille Pater, prodigum filium ad ſe redeuntem in gratiam recepit, ſed ſtatim non potuimus reſpondere, quia naves Indicæ jam diſceſſerant. Attamen decrevimus id facere aliâ viâ, quàm* 2 *apertam fore à Deo ſperamus. Propterea mittimus* P. Antonium Fernandez è Societ. Jeſu, *qui jam ab aliquo tempore in aula noſtra commoratus eſt. Et* Legatum noſtrum Fecur-Egzy (k) *optantes, ut Sanctitas tua quàm citiſſimè reſciſcat, quo pacto per doctrinam* PP. Societatis, *qui in Imperio noſtro ſubſiſtunt, veritatem Fidei cathedræ* B. Petri *edocti fuerimus; & quòd ſtatuerimus eam recipere, atque* Sanctitati tuæ, ceu totius Eccleſiæ capiti, *obedientiam præſtare, ut nos impoſterum per Patriarcham ſuum gubernare velit. Vt autem hanc obedientiam publicè exhibere poſſimus, Domini* Philippi 3 Luſitaniæ Regis *auxilio nobis opus eſt, quoniam eô deſtituti nullo modo tali forma [ſcil: publicè] eam præſtare poterimus. Quamobrem humiliter* Sanctitatem tuam *rogamus, quandoquidem nobis ſcripſit, quòd Nuncio ſuo Apoſtolico, apud* Catholicam Majeſtatem *ſubſiſtenti in mandatis dederit, petitum noſtrum ſolicitè promovendi, nunc allaboret, ut omni celeritate effectui detur, quò in diebus noſtris, & felicibus regiminis Tui annis, Imperio noſtro remedium afferatur, neque tam opportuna occaſio amittatur. Similiter quia* Pater 4 *es omnium* Regum Catholicorum, *nos quoque eis annumeres, & ſicuti pro illis preces coram ſanctiſſimis Apoſtolorum corporibus ad Deum fundis, ita etiam pro hoc filio tuo humili orare ne dedigneris.* Scripta in aula noſtra in *Dembea* die XXXI. Januarii Anno M.DC.XIII.

N°. CIX. Sequuntur plures epiſtolæ reciprocæ, inter Suſneum & Pontificem Romanum, & Regem Hiſpaniæ Philippum III.] Promiſimus in Hiſtoria noſtra integras epiſtolas, quæ inter Regem Suſne- 1 um & Pontificem Romanum, atque Regem Hiſpaniæ Philippum III. commeaverunt. pag.311. Eas hîc ex Tellezio Latine verſas lectoribus damus; cum pars Actorum præcipua ſint, lumenque hiſtoriæ afferant.

Nobiliſſime & Potentiſſime Imperator Æthiopiæ.

EGO PHILIPPUS (l) Dei gratia Rex Luſitaniæ & Algarbiæ cis & trans mare in Africa, Dominus Guineæ, & acquiſitarum regionum, navigationis & commercii Æthiopiæ, Arabiæ, Perſiæ & Indiæ &c. *vobis tanquam fratri, quem valde diligo & æſtimo multam ſalutem nuncio.*

Quoniam ſemper inter Imperatores anteceſſores veſtros, & Reges hujus re- 2 gni amicitia & bona familiaritas interceſſit, æquum & juſtum mihi viſum fuit, hanc ad vos ſcribere, vobis ſignificans, quòd multum lætatus fuerim ob nova, quæ de ſucceſſione veſtra in hoc imperium accepi; & quòd proſperos rerum veſtrarum eventus, non alio animo, quàm ſi ipſimet mihi contigiſſent, feram; & omni occaſione, quæ ſeſe obtulerit, hanc meam voluntatem demonſtraturus ſim. Secundum quam pergratum mihi erit, ſi vobis in omnibus pro re nata ſatis facere poſſim, cùm ex his meis regnis tum ex provinciis Indiæ, cujus Proregi injunxi, ut idem faciat; in quo mihi rem facturus eſt gratiſſimam. Ut autem hæc amicitia no- 3 ſtra conſtans ſit & durabilis, enixiùs vos rogo, ut ſemper nova de rebus veſtris mihi perſcribatis, Idem ego faciam. Inprimis autem vobis commendo ſedulò religioſos viros qui in regno veſtro ſubſiſtunt, ob quam rem vobis præcipue obligatus ero, & ſpeciatim religioſum *Petrum Pays*, ut tam ille quam reliqui Luſitani, ſicut par eſt, clementer habeantur. Potentiſſime Imperator, quem tanquam fratrem multùm diligo & æſtimo, Dominus noſter regiam veſtram perſonam & imperium veſtrum ſanctâ ſuâ cuſtodiâ conſervet. *Scripta Madriti d. XV. Martii Anno M. DC. IX.*

Epiſtola

(k) De hac legatione egimus in Hiſtor. noſtra Lib. II. c. 16. §. 21. Sed ea fruſtra fuit, nec Legatus Æthiopiâ exceſſit. (l) *Eu Dom Philippe*, eſt in Luſitanico textu, *Philippus III.* Hiſpanis, & *II. hoc nomine* Luſitanis.

Epiſtola Ras-Sela-Chriſti Fratris regii, præcipui Patrum fautoris, & religionis Romanæ promotoris, ad Papam Paulum V. L.III. c.10. N. CIX.

4 Epiſtola SEELA-CHRISTI Proregis Gojamæ perveniat cum pace æterni Paſtoris ad S.Patrem Paulum V.Pontificem Maximum, Succeſſorem S. Petri & caput Eccleſiæ.

BEATISSIME PATER!

Sicuti dicit S. Scriptura : qui aliquando erant longè, propè facti ſunt; Eph. 2. 13.
ita & ego, qui valde longè eram, propè factus ſum per doctrinam Patrum Soc. Ieſu, qui verſantur in hoc imperio. Quoniam ex mandato Imperatoris Sultan-Saguedi Domini & Fratris mei, *præſens fui in multis colloquiis, quæ* Patres Societatis *cum noſtris viris doctis habuerunt, & intellexi veritatem Fidei* cathedræ S. Petri, *quòd illa ſit* caput totius Eccleſiæ. *Idcirco eam credidi, & feci, ut Imperator Dominus meus eam reciperet, ac obedienti-*
5 *am* Sanctitati tuæ *præſtaret. Quandoquidem verò poſſibile non eſt, ut Imperator eam publicè præſtet, niſi ſecum habeat minimùm mille Luſitanos, à potentiſſimo* Rege Hiſpaniæ Domino Philippo *miſſos. Intellexi autem ex epiſtola, quam* Sanctitas tua *dignata eſt dare ad Dominum meum, quòd* Nuncio ſuo Apoſtolico, in aula Regis Catholici reſidenti *injunxerit, ut omni diligentia negotium hoc effectui dare ſtudeat; ac ob id auſus ſum* à tua Sanctitate *humiliter petere, ut mandare velit, quò negotium hoc concludatur, dum Dominus meus vivit, ne omittatur tam inſignis occaſio reperiendi ovem perditam, eamque reſtituendi vero ſuo Paſtori. Si venerint milites, ego paratus ſum mori in equo meo pro Religione iſta, ſi neceſſarium fuerit, & procurabo omnibus viribus meis, ut recipiatur, & obedien-*
6 *tia* Sanctitati tuæ *publicè præſtetur. Interim operam dabo, quacunque ratione id fieri poterit, ut noſtrates inducam ad ſuſcipiendam veram hanc Fidem, prout etiam nunc facio, transferendo in noſtram linguam, juvantibus Patribus,* Commentarios P. Joh. Maldonati in quatuor Evangelia. *Spero autem vertere multos adhuc alios. Quapropter,* Beatiſſime Pater, *Sanctitas tua me pro ſervo ſuo ſuſcipiat, defenſuro tam armis, quàm doctrinâ jam perceptâ* ſedem tuam Apoſtolicam, *cui rei multùm inſervient orationes, quas* Sanctitas tua *fieri curabit pro humili ſuo ſervo coram corporibus SS. Apoſtolorum.* Scripta in *Dembea* d. II. Februarii An. M. DC. XIII.

Epiſtola Pauli V. ad Regem Æthiopiæ.

7 PAULUS Papa V. chariſſimo in Chriſto Filio noſtro Sultan-Saghedo, illuſtri Æthiopiæ Regi Salutem & Apoſtolicam benedictionem.

Chariſsime in Chriſto Fili noſter.

Multùm gaviſi ſumus in Domino, cum vidiſſemus epiſtolas, quas *Majeſtas tua* dedit dilecto Filio, pio & religioſo viro *Antonio Fernandezio è Societ. Ieſu*, ad nos deferendas. Nam intelleximus id quod valde deſiderabamus, omnes res tuas feliciter ſuccedere, & quòd Dominus Te fecerit ſuperiorem omnibus hoſtibus tuis, atque in manus tuas dederit gentiles *Galla* dictos, Imperii tui infenſiſſimos hoſtes, quos ali-
8 quoties viceris. Gratias agimus omnipotenti Deo, qui clementiſſime exaudivit preces noſtras pro *tua Majeſtate*; nam valde optamus, ut quietus & liber ab omnibus perturbationibus vivas, ut eò melius allaborare poſſis ad propagationem cultus divini, & ſalutaris doctrinæ *Religionis Catholicæ*. Quam ob cauſam, pio paſtoralis officii noſtri zelo & paternâ charitate, in ſinu cordis noſtri gerimus *Majeſtatem tuam*, & populos Tibi ſubjectos.

9 Chariſſime noſter in Chriſto Fili. Valde nos angit, & ægrè ferimus, quòd nondum appulerit dilectus Filius *Antonius Fernandezius*, ut nobis narraret res quas ſcire deſideramus, ſimulque exponeret mandata, quæ illi dediſti.

Semper

L. III. c. 10. N. CIX. Semper parati ſumus juvare *Majeſtatem tuam* ubicunque poterimus, & credimus, quòd
iſtud re ipſa jam cognoveris, modò receperis literas noſtras, quibus in principio an-
ni præteriti Tibi ſignificavimus, quòd procuraverimus diligenter, quæ à nobis peti-
iſti, nimirum ut curaremus negotia tua apud Chariſſimum noſtrum in Chriſto Fili-
um *Philippum potentiſſimum Hiſpaniæ Regem.* Quod nunc hîc repetimus, ut hac 10
noſtra promtitudine eò magis ſtabilias fiduciam, quam volumus ut in nobis repoſi-
tam habeas: utque ſcias, quod reſponderimus literis tuis, quas nobis non redditas fu-
iſſe metuis. Oramus, ut continuo ſentias augmentum gratiæ divinæ, & ex imis vi-
ſceribus cordis noſtri apoſtolicam noſtram benedictionem *Majeſtati tuæ* impertimur.
Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris. d. 1. Febr. Anno M. D C. XIV. Pontifi-
catus noſtri anno ſeptimo.

Epiſtola Philippi III. ad Imperatorem Æthiopiæ. (m) 11

Nobiliſſime & potentiſſime Imperator Æthiopiæ.

Ego PHILIPPUS gratia Dei Rex Luſitaniæ & Algarbiæ cis & trans mare in Africa, Dominus Guineæ & acquiſitarum regionum, navigationis & commercii Æthiopiæ, Arabiæ, Perſiæ, Indiæ &c.

Nuncio vobis multam ſalutem, tanquam Fratri quem multùm amo & æſtimo. Paucis ab-
hinc diebus terreſtri itinere accepi epiſtolam veſtram, ex qua ſtatum Regnorum veſtrorum
intellexi; ſimulque cognovi, quòd ab annis aliquot vobis non redditæ fuerint illæ, quibus
ego veſtris, diverſis viis nobis exhibitis, reſponderam. Quamvis autem 12
credibile ſit, quòd interea aliquam receperitis, tamen mihi viſum fuit præſentibus his vobis
ſignificare, quòd his annis proximè præteritis non defuerim commercio literarum per om-
nes illas vias, quibus commodiſſimè potuit continuari. At cùm itinera omnia tam impe-
dita ſint, ut ipſi noſtis, & ego ex epiſtola veſtra percepi, facilè contingere poſſet, ut faſci-
culi literarum cadant in manus hoſtium, quæ etiam fortaſſis cauſa fuit, quòd literæ noſtræ
non rectè fuerint curatæ. Valde gaviſus ſum. quòd perceperim bonum imperii atque 13
perſonæ veſtræ ſtatum, & quòd in animo habeatis regna veſtra S. Eccleſiæ Ca-
tholicæ Romanæ obedientiæ *ſubjicere, qua in re exactè ſatisfacitis bonæ memoriæ Im-*
peratorum anteceſſorum veſtrorum, qui id parabant, quod nunc intenditis, & facitis id
quod debetis Domino noſtro, & etiam veſtro.

Quantum ad auxilium militare *attinet, quod à me petitis, ut vobis mittam, ut eò majore* 14
felicitate ad hunc ſcopum perveniatis: & adverſarios vi eò cogatis. Certi eſſe poteſtis meæ
voluntatis, ut tam ſanctum opus ad finem perducatis. Etenim in omnibus occaſionibus Impe-
ratores anteceſſores veſtri experti ſunt Dominos Reges iſtorum Regnorum, meos anteceſſores,
pronos fuiſſe auxiliis mittendis, quibus imperium ſuum ad obſequium redegerunt, illudque
è poteſtate Muhammedanorum *liberaverunt. Quos ego quoque nunc imitari decrevi,*
ob peculiare deſiderium quô teneor, ut omnia, quæ vos tangunt, ex voto ſuccedant.

Niſi India *tot hoſtibus & internis & externis circumdata eſſet, cum quibus bellum ſe-* 15
riò geritur, ita ut nunc temporis copiæ illarum regionum dividi non poſſint. Attamen Prore-
gi meo mandavi, ut quantum præſens rerum ſtatus permiſerit, vos juvet quantum poſſit in-
fallibiliter. Et certi eſſe poteſtis, quòd id facturus ſit. Interea temporis, (quod Deus breviſ-
ſimum eſſe velit) donec id fiat, bonum iſtud propoſitum animo firmo conſervare vos decet, &
quantum fieri poteſt duos illos Proceres, (n) qui ab eo alieni ſunt, meliori modo permovere
ſtudebitis; ut de ſua ſententia deſiſtant. Verùm ad ſummam rei plurimum refert, omnem 16
favorem & adjumentum præbere religioſis Societatis Jeſu, *qui in regnis veſtris degunt,*
ut eo honore & dignitate habeantur, quæ decet Dei miniſtros, cujus officium repræſentant:
quamque meretur tantus eorũ animus, quô ad ſalvationem animæ veſtræ, veſtrorumque ſub-
jectorum ſeſe promtos obtulerunt, ad proficiſcendum in illas regiones; non reformidantes in-
gentia

(m) Apud Tellezium extat. pag. 311. (n) Hi fuerunt *Iamanaxus* Regis frater uterinus: & Ælius Regis gener, quos reconciliari prudentiſſimè ſuaſit Hiſp. Rex, ſed conſilium poſt rem venit. Hiſt. Æth. Lib. 3. c. 10. §. 54.

gentia pericula & longinqua itinera, quæ tam procul à patria ſua ſuſcipiunt, & ſciatis, quòd L.III.c.10.
hac ipſa re maximam gratiam apud me inituri ſitis. Nobiliſſime & Potentiſſime Impe- N. CX. &
rator! *quem ceu Fratrem multum amo & æſtimo. Dominus noſter Vos regnumque veſtrum* CXI.
ſemper ſanctâ cuſtodiâ ſuâ ſervet. Scripta Ulyſſipone d. X. Martii. Anno M.DC.XVII.

1 N°. CX. De oratione dominica & ſalutatione angelica Æthiopicis literis ſatis incongruè ſcripta]

Pp. Societatis Habeſſinos orationem dominicam & ſalutationem angelicam Latinè recitare docebant. Sed ægerrimè id faciebant; putabant enim eſſe talia ſuperſtitioſa nomina, qualia ſupra (o) in libris quibusdam ſuperſtitioſis extare diximus. Inimici Patrum ea non aliter vocabant quàm ጸሎት፡ ርቂት፡ *Orationes magicas.*

2 Oratio Dominica.

ፓቴር፡ ኖሥቴር፡ ኲ፡ እሥ፡ ኢን፡ ኬሊስ፡፡ ሠንቲፊኬቱር፡ ኖሜን፡
ቱኡም፡፡ አድዌኒአት፡ ሬኙም፡ ቱዑም፡፡ ፊአት፡ ዎሉንታስ፡ ቱአ፡ ሢ
ቁት፡ ኢን፡ ኬሎ፡ ኤት፡ ኢን፡ ቴርሬ፡፡ ፓኔም፡ ኖሥትሬም፡ ቁኦቲዲአኑም፡
ዳ፡ ኖቢስ፡ ሆዲኤ፡፡ ኤት፡ ዲሚትቴ፡ ኖቢስ፡ ዴቢተ፡ ኖሥትረ፡ ሢቁት፡
ኤት፡ ኖስ፡ ዲሚትቲሙስ፡ ዴቢቶሬቡሥ፡ ኖሥትሬሥ፡፡ ኤት፡ ኔ፡ ኖሥ፡
ኢንዱቃሥ፡ ኢን፡ ቴንተዚኦኔም፡፡ ሤዶ፡ ሊቤሬ፡ ኖሥ፡ አሞሎ፡፡
እሜን፡፡

Quæ genuinè prolata ſic ſonant: Patĕr nôſtĕr cui is in kelîs. Sæntifiketûr nomĕn tuum &c.

3 Salutatio Angelica.

እዌ፡ መሬእ፡ ግሬዚእ፡ ፕሌኔ፡ ዶሚኑሥ፡ ቴቁም፡ ቤኔዲቅተ፡ ቱ፡ ኢን፡ ሙሊ
ኤሪቡስ፡ ኤት፡ ቤኔዲቅቱሥ፡ ፉሬቅቱስ፡ ዌንትሬሥ፡ ቱኢ፡ ዪሠሡ፡፡
ሠንቅተ፡ መሬእ፡ መቴር፡ ዴኢ፡ ኦሬ፡ ፕሮ፡ ኖቢስ፡ ፔቁቶሬቡሠ፡ ኑንክ፡
ኤት፡ ኢን፡ ሆሬ፡ ሞርቲስ፡ ኖሥትሬ፡፡ እሜን፡

Quæ ab Æthiope lecta, & genuinè pronunciata, vix Latina videntur. (p)

N°. CXI. De Anonymi cujusdam epiſtola ad Regem Suſneum, pro Sabbati feriatione contra Patres Societatis ſcripta.]

1 Cùm ſub finem anni 1683. Lutetiæ Pariſiorum eſſem, in *Bibliotheca Colbertina* mihi oſtendit atque benevolè commodavit, de Republ. literaria meritiſſimus vir *Stephanus Baluzius*, Manuſcriptum quendam Codicem Æthiopicum, qui impoſtoris *Tzaga-Chriſti* fuerat. In calce illius extabat epiſtola ſine die & conſule, & ſine autore, quem in exordio ſtatim animadvertebam Jacobitam fuiſſe. Illam percurrens *pro feriatione Sabbati* ſcriptam deprehendi contra *Patres Societatis*, qui *conſanguinei Pilati* & *incircumciſi* vocabantur. Ex quo cognovi epiſtolam eam eſſe, quam *anonymus ad Suſneum Æthiopiæ Regem* ſcripſerat, cùm ſeveriſſimum edictum de abrogando Sabbato promulgaſſet.

2 P. Balth. Tellezius, cùm narraſſet edictum illud magnos motus dediſſe, de illa L. 4. c. 20 p. 349. ſic loquitur:

Entre outras demonſtraçoens de ſentimento fizeram hũa carta ſem nome, que mandaram a o Emperador, dizendo lhe nella, que lha mandauam huns Chriſtáos, chamados os Jacobitas &c. Logo lhe dizem, que nam dé credito a os Padres, a os quays chamavam ignorantes, parvos de coraçam, parentes de Pilatos (por terem per Romanos, os que tem a Fé de Roma: e por cuydarem, que Pilatos era Romano, por

Inter alias exacerbati animi demonſtrationes fecerunt [Alexandrini] *epiſtolam ſine nomine, eamque miſerunt ad Imperatorem, ſignificantes illi, quòd mitteretur à Chriſtianis, qui Jacobitæ dicerentur, &c. Mox illum monent, ne fidem adhibeat Patribus, quos vocant* ignorantes, puſillanimes, & conſanguineos Pilati (*putant enim Romanos eſſe, qui ſequuntur Fidem Romanam: & opinantur* Pilatum *fuiſſe* Romanum, *quòd eſſet Præſes Impera-*

(o) Hoc lib. cap. 4. Comm. N. XXXV. (p) Reperiuntur in *Inſtitutionibus Æthiopicæ linguæ Mariani Victorii* Romæ in typographia Collegii de propaganda Fide, Anno 1631. recuſis, in 8. p. 11.

L.III..c.10. ſer Preſidente poſto pelo Emperador Romano) incircunciſos &c. E logo trazia a carta grande
N.CXI. caſila de authoridades da Eſcritura, pera prouar eſtes ſeus erros, das quays huãs provam o contrario, outras nenhum propoſito ali tem. E á volta d'eſtes disbarates, o advertiam, que viſſe nam perdeſſe o Imperio que tinha, e dignidade dos Papas do Egypto, que veſtem Ephod ſanto e novo, & trazem o bago da cruz, &c.

toris Romani) & incircumciſos &c. *Denique epiſtola illa vehebat ſecum turmam ingentem dictorum ſcripturæ, probandorum errorum ſuorum, quorum alia contrarium docebant: alia verò nihil ad rhombum faciebant. Poſtremò poſt iſta deliramenta hortabantur* [Suſneum] *videret: ne regnum perderet, quod obtinebat: aut dignitatem* Paparum Ægypti, *veſtitorum ſuperhumerali ſancto & novo*, (q) *atque baculum crucis gerentium.*

Eandem Epiſtolam habent Patres Societatis in literis ſuis annuis Goâ d. 2. Decembr. ſcriptis, (r) ſed tantùm ſummatim, & quaſi in compendio. Integram eam nos edere voluimus, ut lectores & morem ſcribendi Æthiopum hodiernum, eorumq; ſtylum cognoſcant: & ſimul intelligant, quo pacto Æthiopes celebrationem Sabbati defendere conentur, & quomodo de una natura in Chriſto loquantur; eam αὐτολεξεὶ Lectori hic dabimus cum verſione noſtra literali. Titulus ejus eſt: 3

ፀወን፡ ነፍስ፡

መልእክት፡ ዘተፈነወት፡ እምነ፡ ብሔር፡ ርሑቅ፡ ትብጻሕ፡ ኀበ፡ እግዚእየ፡ ንጉሠ፡ ኢትዮጵያ፡ እመንገለ፡ ለሃይማኖቶሙ፡ ርትዕት፤ እለ፡ ቀሙ፡ ምስሌነ፡ ወተሰምዩ፡ ያዕቆባውያን። ወአልቦሙ፡ ካልእ፡ ዘይጼውዕዎ፡ ስመ፡ ዘእንበሌከሙ፡ በቅዳሴ፡ ወበስብሔ። ዝኒ፡ አኮ፡ ከመ፡ ትርድእዎሙ፡ በጊዜ፡ ጸብእ፤ አው፡ ከመ፡ ትሚጥዎሙ፡ እምፄዋዌ፤ አላ፡ ባሕቱ፡ እስመ፡ ላዕሌሆሙ፡ ትከለ፡ ዓምደ፡ ሥርዓት፡ ወቀኖና፡ ዘወረደ፡ እምሰማይ፡ ሕገ፡ ለሐዋርያት። ወበእንተዝ፡ ኢያንድጉ፡ ብሂለ፡ ኢታፋልስ፡ እግዚኦ፡ መንግሥተ፡ ኢትዮጵያ፡ ወጳጳስና፡ ግብጽ፡ እለ፡ ይለብሱ፡ ኤፉድ፡ (s) ቅዱሳተ፡ ሐዲስ፤ ወይትመረጐዙ፡ መስቀለ። ወኢያንድግዎ፡ ለብሂለ፡ ዘቲ፡ ቃለ፡ ኅበኒ፡ ተፄወዉ፡ ወለእመኒ፡ ተሠይጡ፤ እስመ፡ ተደፍነ፡ ውስተ፡ ምድረ፡ ልቦሙ፡ ወርቀ፡ ሃይማኖታ፡ ፍቁር። ወፈድፋደሰ፡ በእንተ፡ ነገሥታቲሃ፡ ርቱዓነ፡ ሃይማኖት፤ ባሕርያተ፡ ዘኢይሠየጡ፡ በንዋየ፡ ዓለም፤ ወጸሓያት፡ ዘኢይጸልሙ። ወእምኔ፡ እሉኒ፡ ነገሥታት፡ ሠናያነ፡ ዝክር፡ ወኄራያነ፡ ተስፋ፡ ቦ፡ ዘመጠወ፡ ክሳዶ፡ ለሰይፍ፡ በእንተ፡ ሃይማኖቱ። ወቦ፡ ዘኀየየ፡ እንዘ፡ ይገድፍ፡ መንበሮ፡ ከመ፡ ይትልዎ፡ ለክርስቶስ፡ ምሉአ፡ ምልክና፡ ዘኀየየ፡
Matt. 2.13. እምገጸ፡ ሄሮድስ። እስመ፡ ሰም

Munimentum animæ.

Epiſtola miſſa è regione longinqua, 4
perveniat ad Dominum meum *Regem Æthiopiæ*, à parte Orthodoxorum nobiſcum conſentientium, qui vocantur *Iacobitæ*. Illi nullum aliud, pro quo orent in Liturgiis & hymnis ſuis, nomen habent, præterquam veſtrum. Idque non eam ob cauſam, ut juvetis eos tempore belli: aut ut liberetis eos è captivitate. Veruntamen, quoniam firmata eſt apud eos columna conſtitutionum & canonum, qui deſcenderunt de cœlo legum Apoſtolicarum, ideò indeſinenter dicunt: *Noli transferre Domine! Regnum Æthiopiæ*, [in aliam dominationem] *neque dignitatem Patriarcharum Ægypti, qui gerunt Ephod ſanctum Novi Teſtamenti: & innituntur baculo crucis tanquam ſcipione.* Neque ceſſant proferre eundem ſermonem, quocunque captivi abducti, ſive etiam venditi fuerint. Quoniam reconditum eſt in terra cordis eorum aurum Fidei ejus [Æthiopiæ] dilectum. Cum- 5
primis autem [obteſtantur] per Reges ejus Orthodoxos: gemmas nullis opibus mundi comparabiles: Soles ſine ulla eclipſi: Et [ſpeciatim] per illos Reges (felicis recordationis, & memoriæ optimæ) quorum alius tradidit collum ſuum gladio propter fidem [Chriſtianam], alius in exilium ivit relicto throno ſuo, ut imitaretur *Chriſtum* plenum majeſtate, *qui fugit à facie Herodis.* Nempe obtemperans

(q) Vide textum ipſum §. 4. & ibi verſionem atque notam noſtram. (r) Tit. La miſſione di Etiopia: pag. 222. (s) Ἐφὼδ habetur in Græca verſione. Origine Hebraicum eſt אֵפוֹד *Ephod*, quòd redditur Ἐπωμὶς *ſuperhumerale.* Hoc loco pro *ſigno dignitatis ſacerdotalis* accipitur, quia *Aaron ſummus ſacerdos* illud geſſit. Exod. 28. 4. 6.

ዎ፡ እንዘ፡ ይብል፤ ዘየፈቅረኒ፡ ይ
ትልወኒ። ለሐዋርያኒ፡ ቀርኒ፡ መንፈ
ስ፡ አጽምአ፡ ቃለ፡ ጌዜ፡ ከልሐ፡ እ
ንዘ፡ ይብል፤ ዘኮ፡ አፍቀረ፡ ለዓለ
ም፡ ጸላኢሁ፡ ለእግዚአብሔር።
6 ወበእንተዝ፡ ተንሥአ፡ ፩ ንጉሥ፡
አበ፡ ነገሥታት፡ አዳም፡ ዜና፡ እምይ
ስነአው፡ ምስለ፡ መሐምድ፡ ነቢየ፡
ሐሰት፡ ወንጉሠ፡ ሐሰዋን፤ እንበለ፡
ይንሣእ፡ ስንቀ፤ ወባሕቱ፡ ረሰየ፡ ስን
ቆ፡ ኅብስተ፡ ሥጋሁ፡ ለክርስቶስ፡
ወስቴሁኒ፡ ደሞ፡ እስከ፡ በጽሐ፡ ኀ
በ፡ ብሔረ፡ ባዕድ፡ ወኢረከቦ፡ እን
ከ፡ ፀሩ፡ ዘይዴግኖ፤ ወሰወሮ፡ እግ
ዚአብሔር፡ ከመ፡ ኢይርአይ፡ ገጾ፤
ወኢትደንገፅ፡ ልቡ፡ ወይኅጣእ፡ ዐ
ድዉኒ፡ ትፍሥሕት፡ በንጢአ፡ ዚ
አሁ።
ዝኒ፡ ነገርየ፡ ኢኮነ፡ ሐሰወ፡
7 እስመ፡ ያአምርዎ፡ ኵሎሙ፡ እለ፡
ያአምርዎ፡ ለክርስቶስ፡ በአሐቲ፡
ጠባይዕ፡ እስከ፡ ተኤለዋ፡ ሎቱ፡ ስ
ምዓ፡ ዘኢትንእስ፡ እምስምዐ፡ ወል
ድ፡ በግዐ፡ ፋሲካ፡ ዘሦዐ፡ ርእሶ፡
ከመ፡ ለአምላኩ፤ ባሕቱ፡ በእደ፡
ካልእ። ወኮነ፡ መሥዋዕተ፡ ኅሩየ፡
8 ወዕጣነ፡ ሠምረ። ዝኩኒ፡ ዘሞተ፡
በሰላም፡ ወተቀብረ፡ ነበ፡ አሐቲ፡
ደብር፡ መሰረተ፡ ለስኬማ። ክፍ
ለ፡ ላዕሌሁ፡ እምክፍለ፡ ገፋዕያን፡
...... ወተገፍአ። ወበእንተ
ዝ፡ አመ፡ ሰምዐት፡ ወለት፡ መ
ርዓት፡ ሰቀለት፡ ልባ፡ በአየረ፡ ፍቅረ
ሙ፡ ለነገሥታቲነ፡ ርቱዓነ፡ ሀይማኖ
ት፤ እንዘ፡ ትነድድ፡ በፍቅር፡ ትስ
እል፡ ወትስተበቍዕ፡ በእንተ፡ ኢት
ዮጵያ፡ ወንጉሣ፡ ነበ፡ አርትዑ፡ እግ
ሮሙ፡ ቀዊሞ፡ በምድረ፡ ሃይማን፡ ርቱ
ዕ፡ ኢይንስከሞ፡ አርዌ፡ ጸዋግ፡ ቀይ
ሐዊ፡ ምሉአ፡ ሕምዝ። ዘነሰከ፡
ለ፩፡ ሕፃን፡ ዘይነብር፡ በዕለተ፡ ሳ
ብዕ፡ ወኢያብጽሖ፡ ዓቅመ፡ ዘሕ
ገ፡ ሳምንት። ርኢዩ፡ በገብር፡ ወ
9 አስተሐይጹ፡ በአንክሮ፡ ላዕለ፡ ፋ
ቅረ፡ ዛቲ፡ ወለት፡ ብርህት፡ ከመ፡
ጸሐይ፡ ወጽድልት፡ ከመ፡ ወርኅ፡ ወ
መደንግፅት፡ እምጣኒ፡ ሥርዐት፡ ......
በከመ፡ ይቤ፡ ነቢይ፡ ጠቢብ፡ ምክ
ር፡ እንተ፡ ትሔውጽ፡ ከመ፡ ጎሕ፡

perans dicenti: *Qui diligit me ſequatur me.* L.III. c.10.
(t) Apoſtolum quoque, cornu [illud] ſpiritus, auſcultavit clamantem atque dicentem: *qui diligit mundum inimicus eſt Domini.* Propterea maluit abire regno (u) Rex ille, Pater Regū jucundæ recordationis, quam aſſenſum præbere *Muhammedi Pſeudoprophetæ*, & Regi mendaciſſimorum hominū: ne quidem commeatum ad iter ſecū ſumens; ſed pro commeatu habuit panem corporis Chriſti, & pro potu ſanguinem ejus, donec perveniret in regionem peregrinam. Neque comprehendere potuit eum hoſtis ejus, qui perſequebatur eum. Etenim occultavit eum Dominus, ne videret faciem ejus [ſc. hoſtis] neque conturbaretur cor ejus, ſed careret potius adverſarius ejus gaudio, carens illius perſona [ſc. non deprehenſâ].

N. CXI.
Jac. 4. 4.
1. Joh. 2. 15.

Iſte verò ſermo meus ementitus non eſt. Agnoſcent eum omnes [pro vero] qui agnoſcunt Chriſtum *in una natura*, adeò ut nitatur teſtimonio non minore teſtimonio Filii, agni Paſchalis, qui ſacrificavit ſeipſum tanquam Deo ſuo, quanquam per manum alterius; & factus eſt ſacrificium electum, & ſuffitus ſuavis. Ille autem [Rex exul] obiit in pace, & ſepultus fuit in quodam monaſterio, fundamento præſulatus [ſede præſulum (x)] Tribue illi [perſecutori] ſortem violentorum & .... oppreſſus. (y) Igitur cum audiviſſet [hæc] Filia deſponſata (z) extulit cor ſuum in aerem amoris erga Reges noſtros Orthodoxos, ardens quaſi amore, rogans & ſupplex orans pro Æthiopia & Rege ejus, recto pede ſtantibus (a) in terra fidei orthodoxæ, ne mordeat eos Draco fœdus, rufus, plenus veneno. Qui momordit infantem illum in die ſeptimo, neque pervenire ſivit eum ad terminum legis diei octavæ (b). Reſpicite omninò & conſiderate cum admiratione amorem hujus Filiæ ſplendentis inſtar ſolis, & lucentis inſtar lunæ, & venerabili ſupra modū (c)..... Sicut ait Propheta: (d) *ſapiens conſilio quæ introſpicit inſtar auror*...

Apoc. 12.

(t) *Qui diligit me diligetur à Patre meo*: Vel *ſi quis diligit me ſermonem meum ſervabit*, eſt in textu. Joh. 14. 21. & 23. (u) Hiſtoria hujus Regis nobis adhuc eſt ignota. (x) Monaſterium ደብረ፡ ሊባኖስ፡ Montis Libani intelligi crediderim. De eo alibi. (y) Hiatus hîc eſt in MSto. (z) Eccleſiam Alexandrinam ſeu Jacobiticam hîc intelligere videtur. Eccleſia enim ſponſa Chriſti habetur in ſacris. (a) In plurali hic loquitur de utroque. (b) De circumciſione loquitur, quo verò reſpiciat incertum. (c) Locus mancus & obſcurus. (d) Qualis Propheta ſequentia dicat, me latet.

L.III.c.10. ኀበ፡ መኃክዊነ፡ እንዘ፡ ተኀድጎሙ፡
N. CXI. ለበዓለ፡ ፩ወለበሀለ፡ ፩ኅገሥታት፡ እ
ለ፡ ይከይድዎ፡ ለወርቅ፡ ከመ፡ እብን።
ወለዲባጋትኒ፡ ወለሐሪሪት፡ ይሬስዩ
ዎ፡ ከመ፡ ቈጽለ፡ ገዳም ። ወታሀዶ
ዎሙ፡ ለእለ፡ ሀለዉ፡ ለፌ፡ ወለፌ፡
ከመ፡ የሀዱ፡ ሐመር፡ በውሣጤ፡ ነፋ
ስ፡ መልዕልተ፡ ባሕር፡ ወኢየሀገታ፡ ዕ
ጕተ፡ ጸቅልዕ። ወኢይመይጣ፡ አረፋ
ት፡ ሀውሎ፡ እስከ፡ ትበጽሕ፡ ኀቤነ፡
በፍቅር፡ ወተፋቅር። እስመ፡ ባ
ቲ፡ ሕገ፡ ፋቅር፡ ከመ፡ ብእሲት፡ ታ
ፈቅር፡ ብእሲ፡ ዮንገለናሃ፡ እምነ፡ ባ
ዕል፡ መዓስብ፡ ምሉእ፡ ቍም፡ ወተስ
ናን። እስመ፡ ክርስቶስ፡ ርእሰ፡ መ
ለያልያት፡ አስተጸመረነ፡ ምስሌሃ፡
እንዘ፡ ይብል። ይኩኑ፡ ክልኤሆሙ፡ አ
Matt.19.5. ሐደ፡ ሥጋ። ዛቲስ፡ ትትረኮም፡ ኀ
በ፡ ነፍስ፡ ምስለ፡ ሃይማኖት። በእ
ንተዝ፡ ኒያ፡ አፍቀረት፡ ንዴተነ፡ ለእለ፡
አልብነ፡ ብሩረ፡ ጸዓዳ፡ ወልብሰ፡ ቀይ
ሐ። እስመ፡ ሰምዐቶ፡ ለንጉሣ፡ ዘ
ይቤ፡ ብፁዓን፡ ነዳያን፡ በመንፈስ። ዓ
Matt.5.3. ዲ፡ ይቤ፡ ኢይኅድግ፡ ብእሲ፡ ብእሲቶ፡
1. Cor. 7. እንበለ፡ ትዝማ፡ ወሐዋርያኒ፡ ይቤ።
10. ኢትትፈለጥ፡ ብእሲት፡ እምታ።
ወእመሰ፡ ተፈልጠት፡ ትንበር፡ በከ።
ወይሰጥቁ፡ ገጸ፡ እስከ፡ ይመጽእ፡
መርዓዊሃ፡ ዘማዊ፡ መልአከ፡ ገሃነ
ም፡ ይሲዳ፡ ዘአፍቀረቶ፡ ለፍቁራ፡
ምሉእ፡ ገማኒ፡ ወርኵስ።

አሙንቱሰ፡ ነገሥታት፡ ያገብርዋ፡
ወይብልዋ። አወለት፡ ንዒ፡ ንሥኢ፡ እ
ምኔነ፡ ወርቀ፡ ወብሩረ፡ ወአልባሰ፡
ብዙኀ። ንሕነ፡ ንኄይሰከ፡ እምነ፡ ም
ትኪ፡ ነዳይ፡ እምንዋየ፡ ዓለም። ወ
ይእቲሰ፡ ሠናይተ፡ ስም፡ ወስን፡ ዘ
ተወልደት፡ እምዘርአ፡ ሳራ፡ መናኒት፡
ክብረ፡ ለአቤሜሌክ፡ ትቤ። ይኄይሰ
ኒ፡ ምትየ፡ ወልደ፡ አብርሃም፡ ዘብ
ዕል፡ በተስፋ፡ ወተባረከ፡ እምአግ
ዚአብሔር፡ ብፁዕ፡ ብፁዓን። ወበ
ዛቲ፡ ተዓቂቦ፡ ትመንኖ፡ ነገሮሙ፡ ወ
ትገድፋ፡ ምክሮሙ። ትቀንጽ፡ በእ
እገረ፡ ጸሎት፡ ወትሠርር፡ በአክና
ፈ፡ ሐሚን፡ ላዕለ፡ ንጉሥነ፡ ወትዕይን
ቱ። ለአለ፡ ኢወፅኡ፡ እምአንቀ
ጸ፡ ሕገ፡ ትስፋሕ፡ ወተሀቅብ፡ ከመ፡
ዶርሆ፡ ኀበ፡ እጕላቲሃ፡ ከመ፡ ኢየሐ
ውጾሙ፡ አርዌ፡ ሰባሪ፡ ዘሰበረ፡ ል
ቦ፡ ይሁዳ፡ በበትረ፡ ወርቅ፡ አመ፡
ጊዜ፡ ሤጠ፡ ለእግዚእነ። ወባሕቱ፡
ኢፈጸመ፡ ተስፋሁ፡ ወኢርእየ፡ ረባሐ፡
ሤጠ፡ ርዴሁ፡ ለክርስቶስ። እስመ፡

in feneſtras noſtras, & relinquere facit eos
modò has modò illas epulas Regū, qui pedibus
conculcant aurum tanquam lapides, & veſtes
Attalicas atque holoſericas ſpernunt tanquam 10
folia campi. Et transduxit eos qui ab utro-
que latere erant, ſicut tranſit navis per me-
diū ventorum in ſuperficie maris, ut non reti-
neat eam profunditas abyſſi, neque avertant
procellæ, quo minus perveniat ad nos in chari-
tate & mutua dilectione. Quoniam 11
tenetur lege amoris, ſicut uxor amat vi-
rum virginitatis ſuæ magis quàm virum
cælibem, plenum indignatione & con-
tentione. Quoniam Chriſtus caput
membrorum [ſuorum] conjunxit nos cum
illa dicens: *Erunt duo in carnem u-*
nam. Atque iſtud accipiendum eſt
de anima cum fide. Propterea ec- 12
ce dilexit paupertatem noſtram qui
non habemus argentum album, nec ve-
ſtes purpureas. Quoniam audivit illa
Regem ſuum dicentem: *Beati pauperes*
ſpiritu: Præterea dixit: *Ne dimittat mari-*
tus uxorem ſuam niſi ob fornicationem. Et
Apoſtolus quoque dixit: *ne ſeparetur u-*
xor à marito ſuo, ſi vero ſeparata fuerit, ma-
neat innupta. Et diſcindant faciem ejus,
donec veniat procus ejus mœchus, ange-
lus Gehennæ [ut] ducat eam, quæ amavit
amaſium ſuum plenum impuritate &
ſpurcitia.

Illi autem Reges urſerunt eam & dixe- 13
runt: *O Filia, agedum, accipe à nobis aurū &*
argentum & veſtes multas. Nos præſtantio-
res ſumus tibi marito tuo paupere, & opibus
Mundi deſtituto. At illa bonæ famæ & for-
mæ fœmina nata ex ſtirpe *Saræ*, ſpretricis
gloriæ *Abimeleci* ait: *Præſtat mihi maritus*
meus filius Abrahami, qui dives eſt in ſpe &
benedictus fuit à Deo Beato beatorum [i.e.
beatiſſimo]. Sic ergo, ſibi cavens, ſprevit
ſermonem eorum & detrectavit conſili-
um illorum. Exultat pedibus orationis, 14
& evolat alis fidei ſuper Regem noſtrum
& [ſuper] caſtra ejus: eos [videlicet]
qui non exceſſerunt è porta Legis [religio-
nis] ſuæ. Tegit & fovet ſicut gallina pul-
los ſuos, ne invadat eos ſerpens vaſtator,
qui confregit cor Judæ virgâ auri, cum
venderet Dominum noſtrum. Verun-
tamen non implevit ſpem ſuam, neque
vidit lucrum pretii, quô quaſi fœnerari
voluit Chriſtum. Quoniam impletum
fuit

ተፈጸመ፡ ቦቱ፡ ዘይቤ፡ ነቢይ፤ ኃጥእ፡
አስተጋብአ፡ ወርቀ፡ ወነሥእዎ፡ ጻድ
ቃን፡ ወኢኀደገ፡ ስመ፡ ለስሙ ። ዝ
ኩ፡ ይሁዳ፡ ተሰቅለ፡ ወሞተ፡ በግ
ብት፤ ወነሥእዎ፡ ኃጥአን፡ ወአኮ፡ ጻ
ድቃን፡ ከመ፡ ተብህለ፡ አሜን ።

15 ክፍል፡ ፪፡

ወለስምየኒ፡ ዘመሠረቱ፡ ንዋይ፡
ወጠፈሩ፡ መስቀል፡ በእንተ፡ ዘአር
ኀወት፡ ኖኃቲሁ፡ እስከ፡ ቦኡ፡ ው
ስቴቱ፡ ሰብአ፡ ባቢሎን፡ ርኩሳን፡ በ
እንተዝ፡ አድኃርክዋ፡ እመ ተበኵ
ር፡ ከመ፡ ትትኀባእ፡ በውሣጤ፡ ቀለ
ም ። ከመ፡ ይትኀብኡ፡ ሕሡማን፡ ገ
ጽ፡ በማእከለ፡ ሰብእ፡ ወልብስ፤
16 ወአማኅኒ፡ ዘተርፈት፤ ዝኒ፡ በእን
ተ፡ ሕፀፅየ፡ እስመ፡ የዐገተኒ፡ ኀፍ
ረት ። ፈድፋደ፡ ከመ፡ እፌኑ፡ ክታ
በ፡ ኀቤክሙ፡ እመ፡ ኢከለኩ፡ እጹ
ር፡ ክታበ፡ እመ እደ፡ ካልአን፡ ለአቅ
ርቦ፡ ኀበ፡ ፩፡ ዘይንእስ፡ እምወዓልያ
ኒክሙ፤ ወባሕቱ[illegible]ኒየ፡ አብሐተኒ፡
ፍቅርክሙ፡ ኃጥአተ፡ ሚን፡ ወቂየ
ሚ፤ ከመ፡ አአዝዝ፡ ለዛቲ፡ ክርታስ፡ ሀ
የንቴየ፡ ከመ፡ ትስዐም፡ መንጦላዕተ፡
አፍአ፡ ወውሣጤ፡ እስከ፡ ትወርድ፡
ኀበ፡ ገጸ፡ ሰኰና፡ እግዚእየ፡ ሠየ
ፊ፡ ሕግ፤ ትዐርግ፡ ዓዲ፡ ኀበ፡ ደብረ፡
አብራኪሁ፡ ዘይሰግድ፡ ለአምላኩ፡
መስቀላዊ፤ እስመ፡ ተምህረ፡ እምኔ
ሁ፡ እንዘ፡ ትብል፡ እግዚአብሔር፡
ይዕቀብክሙ፡ እስከ፡ ትብሉ፡ የአክ
ለኒ ። ወያግኒ፡ ጸላእተክሙ ፤
17 እፎ፡ ሀሎክሙ ፤ አነሰ፡ ሀሎኩ፡
እስከ፡ ይእዜ፡ በዝየ፡ እንበለ፡ እ
ሠኒ፡ እምኖላዌ፡ አሕርው፡ ወባሕቱ፡
እትፌሣሕ፡ በእንተ፡ ዘሰማዕኩ፡
ዳኅናክሙ፡ እስከ፡ ይእዜ፤ ባሕቱ፡ ቱ
ኩሕ፡ በኀዘን፡ በእንተ፡ ወለትክሙ፡
ዘትመስል፡ ኪያክሙ፡ ዘሐወጻ፡ ዕደ፡
ነኪር፤ በእንተዝ፡ እግዚአብሔር፡
ይናዝዘክሙ፡ አሜን ፤

18 ክፍል፤ ፫

መክንያት፡ ፈንወትየሰ፡ በእንተ፡
ዘሰማዕኩ፡ ሰቦ፡ አገበርክሙ፡ ኃ
ጥኣነ፡ ጽድቀ፡ ወትንሣኤ፡ ከመ፡ ት
ስዐሩ፡ ሕገ፡ ፈጣሪ፡ ወትንስቱ፡ ቀኖና፤

fuit in eo quod dixit Propheta: *Peccator collegit pecuniam, & acceperunt illam juſti, & non reliquit famam nomini ſuo.* Judas ille ſuſpendio vitam finivit, & mortuus eſt ſubito, & acceperunt pecuniam ejus impii, non juſti, ſicut dictum eſt: Amen. L.III.c.10. N. CXI.

Pars ſecunda.

Et nominis mei fundamentum [ſunt] Opes: firmamentum verò crux, quia reſeravit portas ſuas, ut intrare poſſent Babylonii impuri. Propterea tardavi [epiſtolam] quo minus inſtar primitiarum prodiret, ſed occultaretur in penetralibus calami ſcriptorii. Sicuti occultant ſe deformes facie inter homines & [tegunt ſe] veſtibus. Et ſalutatio mea quoque retromanſit, propter tenuitatem meam, quia circumdat me pudor. Multò maximè quòd ego mittam epiſtolam ad vos cum [prorſus] indignus ſim, qui portem epiſtolam alterius ad tradendum illam alii cuidam, qui minimus eſt è famulis veſtris. Veruntamen [ecce] ſubegit me amor veſtri ab omni fraude & vindictæ ſtudio vacui, ut juberem hanc chartam loco mei oſculari velum exterius, & interius, donec deſcendat ad ipſam plantam pedis Domini mei, depoſitarii juris & æqui: mox rurſus aſcendat ad clivum genuum ejus, quibus [poſitis] adorat Deum ſuum crucifixum; à quo [nempe] didicit, ut dicat: (e) *Dominus cuſtodiat vos donec dicatis:* Sufficit mihi. *Et ſubjiciat* [vobis] *hoſtes veſtros.*

Quomodo valetis? Ego autem fui hucuſque hoc in loco non melior paſtore porcorum. Attamen lætor ideò quòd cognovi proſperam valetudinem veſtram uſque in hunc diem. At mixtus ſum triſtitiâ propter filiam veſtram [Æthiopiam] quæ ſimilis eſt vobis, quam viſitavit vir alienigena. Propterea Dominus ſoletur vos. Amen.

Pars tertia.

Cauſa verò miſſionis meæ [eſt] quòd audiverim coëgiſſe vos homines improbos [ſine ſpe] reſurrectionis, ut abrogaretis legē Creatoris: & deſtrueretis Canones (f)

 Apoſto-

(e) Hìc demum poſt prolixum & tædioſum exordium, Epiſtolæ genuinum initium Æthiopico more ſeſe prodit. (f) Qui jubent Sabbato feriari. Videlicet Canone *66.* p. *309.* adde quæ congeſſimus N. IX. & X. hujus libri.

ሐዋርያት። እመሰ፡ ኢኮነ፡ ከመዝ፡
እምኢነበቡ፡ እንዘ፡ ይብሉ። ሰ
ሀርዋ፡ ለሰንበት፡ ለምንት፡ ትሰም
ዕዎሙ፡ ለእሉ፡ አብዳን። ቦኑ፡ ርኃ
ቡ፡ ደቂቅክሙ፡ ወትዕይንቲክሙ፡
ከመ፡ ትግበሩ፡ ዘንተ። ስፍነ፡ ዘመነ፡
ኍንደየት፡ ምስለ፡ ነገሥታት፡ ጻድቃ
ን፡ ወብሩሃን፡ እንዘ፡ ይለብሱ፡ ኪ
ያሃ፡ ምስለ፡ ሜላተ፡ አሚን፡ ዮር
ዳኖሳዊ፡ እለ፡ አብርህዋ፡ ለኢትዮ
ጵያ፡ እስከ፡ አንሥኡ፡ ምዉታነ፡ ዘኢ
ይትኌለቍ። ወዓዲ፡ ለመንግሥትኒ፡
ዘሖረት፡ ኀበ፡ ቤተ፡ ካልኣን፡ አግ
ብእዋ፡ በጸሎቶሙ፡ ውስተ፡ እደዊ
ሆሙ፡ ለነገሥት፡ እለ፡ ነበሩ፡ በተ
ሰዶ፡ ወበስኢለ፡ ፋተታት፡ እስከ፡
አንበሩ፡ አክሊለ፡ ዲበ፡ ርእሶሙ፡ ዘ
ትትረአይ፡ ይእዜ፡ በላዕሌክሙ።
ወበእንተዝ፡ ተማሐሉ፡ ወተካየ
1.Reg.22. 24. ዱ፡ ከመ፡ ዳዊት፡ ወአብያታር፡ ከ
መ፡ ይኩኖሙ፡ አሐዱ፡ መሠንቆት፡
ወርስት። ባሕቱ፡ ይእዜሰ፡ ኢንሬ
ኢ፡ እስመ፡ ፈለሰ፡ ኵሉ፡ ቃል። ዝኒ፡
ኢኮነ፡ ሐሰት፡ እስመ፡ ገብሩ፡ ብዙ
ኀ፡ መንክራተ፡ ዘይትረአይ፡ እስከ፡
ይእዜ፡ ወይትነበብ። ዘንተ፡ ዘገብ
ሩ፡ በስዒረ፡ ሰንበትኑ፡ አው፡ በሀ
ቢሮታ። በነሢተ፡ ሕግኑ፡ አው፡ በገ
ቢር። አንሰ፡ ይመስለኒ፡ ስምዕየ፡
ክርስቶስ፡ በሀቢበ፡ ሕግ፡ ደእ
ሙ። ወበእንተዝ፡ እመሰ፡ ት
ሁበኒ፡ ረትዐ፡ ፈታሔ፡ ዘኢይትነ
ሣእ፡ በንዋይ፡ ወይፈርሃ፡ ለዕለተ
ፍትሕ፡ ዘትሰደድ፡ ወትመትር፡ በ
ሰይፈ፡ ኢገቢአ፡ እምበጺሕየ፡ ፍጡ
ነ፡ ከመ፡ እስምዖሙ፡ ወእትፋትሖ
ሙ፡ በጽድቅ፡ እመ፡ የምጽኡ፡ ሊ
Joh. 9.16. ተ፡ ስምዐ፡ እምወንጌል፡ ዘይሔስ
ዉ፡ ላዕሌሁ፡ ከመ፡ አኃዊሆሙ፡ እ
ለ፡ ነበቡ፡ ላዕለ፡ እግዚእነ፡ ብሂለ። ይ
ስዕር፡ ሕገነ፡ ወሰንበተነ፡ ወበእንተ
ዝ፡ ሰቀልዎ፡ ወእሙንቱኒ፡ ይብሉ፡
ይእዜ፡ ንስዐሮ፡ ለሰንበት፡ ዘአም
ጽአት፡ ስቅለተ፡ ላዕሌሁ። ተመሲ
ሎሙ፡ ዘይቀንኡ፡ ሎቱ። እመ
ሰ፡ ነሀሉ፡ ወንክሕዶ፡ ንስምዖ፡

Apoſtolorum. Si enim res ita ſe non
haberet, utique non ſic loquerentur
dicendo: Abrogate Sabba-
tum. Quare autem auſcultatis
iſtis ſtultis! Num fortè famem paſſi ſunt
liberi veſtri aut exercitus veſtri, ut faciatis
hoc? (g) Quantò tempore perduravit
[Æthiopia in ſtatu hoc] cum Regibus ſan-
ctis atque illuminatis viris, qui indue-
runt eam purpura Fidei Jordanicæ [Ba-
ptiſmo] qui illuminaverunt Æthiopiam,
ita ut etiam mortuos reſuſcitarent innu-
meros. Adhæc regnum quoque 19
quod tranſierat in domum alieni-
genarum, (h) reduxerunt precibus ſuis in
poteſtatem Regum, qui tunc verſabantur
in exilio, mendicando panem; ita ut re-
ponerent coronam in caput eorum, quæ
nunc fulget in capite veſtro. Propte-
rea juraverunt, & pacti ſunt inter ſe, ſi-
cut David & Abjathar, ut eſſet ſibi idem
victus eademque hæreditas. Verùm 20
[id] nunc non videmus; quoniam præ-
terita ſunt iſta omnia. Id utique men-
dacium non eſt, quòd fecerint multa mi-
racula, quæ cernuntur & leguntur us-
que in hanc diem. Iſta autem quæ
præſtiterunt, *an per abrogationem vel
per feriationem Sabbati fecerunt? An
tollendo legem vel obſervando eam?* Ut
quidem mihi videtur, (teſtor Chriſtum)
ſervando legem potius. Propterea 21
ſi dederis mihi ſincerum judicem, qui
non corrumpitur divitiis [pecuniâ], ſed
potius timet diem extremi judicii (quod
expellit & cædit gladio ſine regreſſu)
utique veniam citiſſimè, ut audiam eos,
& juſtâ ſententiâ victoriam obtineam,
ſi proferre mihi poſſint teſtimonium ex
Evangelio, cujus autoritatem illi [tamen]
elevant, inſtar fratrum ſuorum [Judæo-
rum] qui locuti ſunt contra Dominum
noſtrum, dicendo: *Diſſolvit legem no-
ſtram, & Sabbatum noſtrum, & propterea
crucifixerunt eum.* Sed illi quoque 22
nunc dicunt: *Abrogabimus Sabbatum, cu-
jus violationis prætextu ille crucifixus fuit.*
Tanquam præ ſe ferrent, quòd zelo
[ſingulari] ducerentur. Si igitur trans-
gredi & abnegare velimus fidem veram,
audia-

(g) Scilicet: An non agri ſatis coli poſſunt, niſi etiam die Sabbati opus ruri fiat? id enim Æthiopes eousque omiſerant. (h) Familiam Zagæam procul dubio intelligit, in quam à familia Salomonæa tranſierat Imperium Æthiopicum.

ለዮሐንስ፡ ዘይቤ፡ ዘብህልዎ፡ አይ
ሁድ፡ አኮ፡ ዘይስዕር፡ ሰንበተ፡ ባሕ
ቲቶ። ዓዲ፡ ሶባሁ፡ ይሬስዮ፡ ለእ
ግዚአብሔር፡ ወየዔሪ፡ ርእሶ፡ ም
ስለ፡ እግዚአብሔር። ወበእንተ
23 ዝ፡ ሰቀልዎ። ይደሉኑ፡ ክሒደ፡ አ
ብ፡ በሞተ፡ ወልድ፡ ሐሰ፡ ይኩን፡
ከመዝ። አአምር፡ ከመ፡ ኢይት
ሞጥውዋ፡ ለሲኖዶስ። እስመ፡ ይጸ
ልእዎሙ፡ ለጸሐፍቲሃ፡ አማልክት፡
ብርሃን፡ እንዘ፡ ያሰምኩ፡ ለሊቃ
ውንት፡ እለ፡ ይመልኡ፡ ወየሐጽጹ።
አነሂ፡ አሰምክ፡ በእለ፡ ወሀበኒ፡ ፈ
ጣሪየ፡ እንዘ፡ ይብል፡ ዘኪያክሙ፡
ሰምዐ፡ ኪያየ፡ ሰምዐ። በዝኒ፡ ኢ
ይትቃወሞሙ፡ ከመ፡ ኢይበሉኒ፡ ኅ
ፉረ፡ ንገድፍ፡ ክልኤነ፡ ነገበ፡ አግ
ብርቲሁ፡ ዘቀዳሚ፡ ወዘደኃሪ፡ መ
ዋቲያን። ንግባእ፡ ኀበ፡ ወንጌል፡
እስትንፋሰ፡ መለኮት። ወሶበ፡ ሞኡ
24 ኒ፡ በዝንቱ፡ አሜጡ፡ ክሳድየ። ወ
ባሕቱ፡ እስመ፡ ተፈጸመ፡ ዘይቤ።
መንሱትስ፡ ኢይረክበክሙ፡ ዘእን
በለ፡ እምሰብእ። ወበእንተዝ፡
ኢትስምዖሙ፡ እግዚእየ፡ ለእለ፡
ይሜህሩ፡ በጽሚት። ዝኒ፡ ዘጸ
ሐፍኩ፡ አኮ፡ ከዊንየ፡ ጠቢበ፡ አ
ስመ፡ ላዕላዐ፡ ልሳን፡ አነ። ባሕቱ፡
ሰማዕኩ፡ ዘይቤ፡ እስመ፡ መንፈሰ፡
ነቢያት፡ ይትኤዘዝ፡ ለነቢያት፡ ወ
እግዚእነ፡ ይቤ፡ ኢታስተሐቅሩ፡
አሐደ፡ እምእሉ፡ ንኡሳን፡ እስመ፡
መላእክቲሆሙ፡ ወትረ፡ ይሬእዩ፡ ገጸ፡
አቡየ። በእንተዝ፡ ፈተውኩ፡ ቀዊ
መ፡ ምስለ፡ እሉ፡ እንዘ፡ ትሰምዑኒ።

25 ክፍል። ፬።

ወበእንተኒ፡ እለ፡ ይነብቡ፡ ላዕለ፡
ክርስቶስ፡ ወይብልዎ፡ ክልኤ፡ ጠባ
ይዐ፡ ወክልኤ፡ ፈቃደ፡ ሰበ፡ አስጠሞ
ሙ፡ ቀላየ፡ እበድ፡ ወአጽለሞሙ፡
ዑረተ፡ ዝንጋዔ፡ በእንተ፡ ዘይቤላ፡
ለማርታ፡ ወለማርያምኒ፡ አይቴ፡ ቀ
በርክምዎ፡ ለአልዓዛር። እንበይነ
26 ዝ፡ ሰመይዎ፡ ትሑተ። እሉሰ፡ ቈ
ላፋን፡ ይሬውጹ፡ በአፍራሰ፡ ቀለም፡
እንበለ፡ ልጓም፡ ወኢይሬእዩ፡ ገበባ
ተ፡ ወስጥቃታተ፡ ዘሀሉ፡ በምድረ፡
መጻሕፍት፡ እስከ፡ ተሰብረ፡ ወ
ትሐጕሉ። እመሰ፡ ትሰምዐ
ኒ፡ ኦዘትትቃወመኒ፡ በዝንቱ።

audiamus Johannem, qui refert quid L. III. c. 10.
oppoſuerint illi Judæi, non tantùm quòd N. C. I.
abrogare voluerit Sabbatum, ſed etiã quòd Joh. 5. 18.
dixerit: *Patrem ſuum eſſe Deum, & æqualem ſe faceret Deo.* Propter hoc eſt quòd crucifixerunt eum. Sed obſecro! *Oportebit ne nos nunc etiam abnegare Patrem, eò quòd filius* [ob hæc verba] *mortuus eſt.* Procul abſit à nobis, ut faciamus hoc. Novi quòd nõ recipiant ſacros canones, quia oderunt autores eorum Numina Lucis: & ſequuntur Seniores [Doctores] qui augent & minuunt [res pro lubitu]. Ego verò inſiſtam illis [Apoſtolis] quos dedit mihi creator meus inquiens: *Qui vos audit* Luc. 10. 16.
me audit. In hoc verò non [diu] repugnabo illis, ne dicant mihi impudenter: *Seponamus uterque noſtrum ſermonem ſervorum ejus,* [Apoſtolorum] *& primum & poſtremum, utpote hominum mortalium; & convertamus nos ad Evangelium, ſpiramentum divinitatis.* Utique ſi me vicerint in hoc, tradam collum meum. Verùm nunc impleta eſt ſcriptura, quæ dicit: *Tentatio autem vos non apprehendit,* 1. Cor. 10.
niſi humana. Propterea noli audire eos 13.
Domine mi! qui docent in obſcuro. Hoc autem ſcribo, non quod me ſapientem prædicem, quoniam balbus ſum lingua. Verùm audivi dicentem [quendam] quòd ſpiritus Prophetarum obtemperat Prophetis. Et Dominus noſter quoque dixit: *Ne contemnatis unum ex illis puſillis,* Matth. 18.
quoniam angeli eorum ſemper vident faciem 10.
Patris mei. Propterea deſidero ſtare cum illis modò audiatis me.

Pars quarta.

Quod verò attinet ad id quod prædicant de Christo & dicunt: *quòd habeat duas naturas & duas voluntates;* in eo ſubmergit eos abyſſus ſtultitiæ, & obtenebrat eos cœcitas nugarum. Ideò quod dixit Marthæ atque Mariæ: *Quonam ſe-* Joh. 11. 34
peliviſtis Lazarum? Propterea vocaverunt eum humiliatum. (i) Iſti verò *incircumciſi* currunt in equis calami ſine freno (k), & non vident foveas neque foſſas quæ ſunt in terrâ librorum, donec crura frangant & pereant. Si verò audiveris me, ô tu qui repugnas mihi in hoc.

Audi

(i) Scil. in ſtatu exinanitionis propter naturam humanam. (k) Hoc eſt: inconſiderate ſcribunt.

L.III.c.10. N. CXI. ስምዐኒ፡ እንከሰ፡ ወአውፅእ፡ እ
ምእዘኒከ፡ ጸብሪ፡ ገማኔ፡ ከመ፡ ተ
ብህለ፨ አርኅብ፡ አፉከ፡ ወእመልኦ፡
ለከ፨ ሶበሰ፡ ኮኑ፡ ይሬእዩ፡ አይ፡
ይረቅቅ፡ ወይርሕቅ፡ እምአገሪ፡ ሥ
ጋ፡ ወነፍስ፨ እምሰምዕዎ፡
ዘይቤሎሙ፡ ለአርዳኢሁ፡ ቀ
ዊሞ፡ በገሊላ፡ ዘትርሕቅ፡ እም
Ib. v.14. ቢታንያ፡ ምሕዋረ፡ አሐቲ፡ ዕለት፡
አው፡ ይበዝኅ፡ አልዓዛር፡ ሞተ፨ ወት
ለው፡ ዝንቱ፨ አንሰ፡ እትፌሣሕ፡ እስ
መ፡ ኢሀሎኩ፡ ህየ፡ ከመ፡ ትእመኑ፨ ና
verſ. 33. ሁ፡ ተጠየቀ፡ ከመ፡ የአምር፡ ኵሎ፡
ዘየአምር፡ አቡሁ፨ ወዘይቤ፡ አ
ይቴ፡ ቀበርክምዎ፡ ዝኒ፡ በእንተ፡ አ
Luc. 11. 15. ይሁድ፡ እስመ፡ ይብልዎ፡ በብዔል፡
ዜቡል፡ የወፅአሙ፡ ለአጋንንት፡ ሶ
በሰ፡ አርትዐ፡ ሐዊረ፡ ኀበ፡ መቃብ
ር፡ እንበለ፡ መራሒ፡ እምብህሉ፡ ው
እቱ፡ ቀተሎ፡ በምትሐት፨ በምን
ትኑ፡ አእመረ፡ እንዘ፡ ሀሎ፡ በገሊላ፡
በእንተዝ፡ ገደረ፡ አእምሮ፨

ክፍል፨ ፭፨

አንሰ፡ አንክር፡ በእንተ፡ ዘይቤለ
ኒ፡ ፩ እምደቂቀ፡ ልዮን፡ ለባሴ፡ ሰፋ
ድል፨ ቦኑ፡ ትሰምዮ፡ ለክርስቶስ፡ መ
ለኮተ፨ ወእቤ፡ አወ፡ እሰምዮ፨
ይቤለኒ፡ በእንተ፡ ምንት፡ ታወፅእ፡
እምሰብእናሁ፡ ወእቤሎ፡ በእንተ፡
Matth. 17. 1. ዘወፅአ፡ እምኅቱም፡ ማሕፀን፨ በደብ
ረ፡ ታቦር፡ አርአዮ፡ ለአርዳኢሁ፡ ሥ
ነ፡ መለኮቶ፨ ወድኅረኒ፡ ወፅአ፡ እ
ምኅቱም፡ መቃብር፡ ወቦአ፡ ውስተ፡
ዕፁው፡ ኆኃው፨ ዝንተ፡ ዘይገብር፡
ሰብእናኑ፡ አው፡ መለኮት፨ ውእቱ
ኒ፡ አግብአ፡ ሊተ፡ እንዘ፡ ይብል፨ ኢ
Exod. 34. 29. በርሀኑ፡ ገጹ፡ ለሙሴ፨ ኢወፅአኑ፡ ጴ
ጥሮስ፡ እምነ፡ ቤት፡ ዝኁሕ፡ ትሰም
Act. 12. 19. ዮሙኑ፡ መለኮተ፨ አነሂ፡ ተሠጠ
ውክዎ፡ ዘይቤ፨ አኮኑ፡ ሶበ፡ ይቤ
ልዎ፡ ሕዝብ፨ ገልብብ፡ ለነ፡ ገጸ
ከ፡ ወኢይቤልዎ፡ አባለከ፨ ውእቱ
ኒ፡ የጸልሎ፡ በንስቲት፡ ብልባሌ፡ ተ
ሀውቀኬ፡ ከመ፡ ኢወረደ፡ ዲበ፡ ቆር
c. 9. 29. ነቡ፡ አው፡ መልዕልተ፡ ርእሱ፨ ወለእ
ግዚእነሰ፡ ይቤ፡ ሉቃስ፨ አብርሀ፡ ገ
ጹ፡ ከመ፡ ጸሐይ፡ ወልብሱኒ፡ ኮነ፡
ከመ፡ መብረቅ፨ ዝኒ፡ በእንተ፡ ሰ
ማዕያን፨ ውእቱሰ፡ ፈጣሬሁ፡ ለጸ
ሐይ፡ ሐሰ፡ ሉቱ፨ ይትመሰሉ፨ ዓዲ፡
ስምዐ፡ ለዝኩ፡ ረድእ፡ ዘይቤ፡ ጴጥ

Audi me igitur! & exime ex auribus tuis lutum impuritatis ſicut ſcriptum eſt. *Dilata os tuum & implebo illud tibi.* At 27
modò viderent, quàm ſubtilis res ſit, & quàm remota à ſenſu corporis & animæ; utique intelligerent id quod dixit diſcipulis ſuis, cum exiſteret adhuc in Galilæa, quæ diſtat à Bethania itinere unius diei vel amplius: *Lazarus mortuus eſt.* Et conſequenter: *Ego autem gaudeo* [propter vos] *quoniam non eram ibi, ut credatis.* Ecce clarum eſt, quòd ſciat omnia quæ ſcit Pater ejus. Quòd verò dixit: 28
quônam ſepeliviſtis eum? id factum eſt propter Judæos, quoniam dicebant ei: *Per Beel-Zebub ejicit dæmonia.* Si rectà perrexiſſet ad ſepulchrum, ita ut illum nemo duceret, fortaſſe dixiſſent: *Ipſe interfecit eum per magicam artem, quomodo alias ſcire potuiſſet* [ſepulchrum] *exiſtens in Galilæa.* Propterea diſſimulavit cognitionem.

Pars quinta

Ego autem obſtupeo ideò quod mihi 29
dicat aliquis ex Filiis Leonis (l) veſtitus ſecundinis (m). *Tribuiſné Chriſto divinitatem?* & dixi: *Maxime attribuo illi.* Dixit mihi: *Quare humanitatem illi detrahis?* Et dixi illi: *Ideò quod egreſſus eſt ex clauſo utero.* In monte Tabor oſtendit diſcipulis ſuis pulchritudinem divinitatis ſuæ. Poſtea etiam exivit ex obſignato ſepulchro: & introivit per clauſas portas. *Iſtud quod fecit, humanitaſné fuit an divinitas?* Ipſe autem reſpondit mihi dicens: *An* 30
non ſplenduit facies Moyſis? An non exiit Petrus etiam è domo clauſa? attribuiſné & illis propterea divinitatem? Ego rurſus reſpondi illi qui hoc dixit: Nonne cum diceret ei populus: *Obvela nobis faciem tuam,* non dixerunt ei *corpus tuum.* Ipſe quoq; obnubilavit eã parvo velamento. Liquet igitur quòd non deſcenderit ſuper palpebras ejus, nec ſuper caput ejus. Et de Do- 31
mino noſtro ait Lucas: *Splenduit facies ejus inſtar Solis, & veſtitus ejus factus eſt inſtar fulguris.* Et iſtud factũ eſt propter teſtes [præſentes]. Ipſe autem creator Solis abſit ut comparetur cum illo. Præterea audi illum diſcipulum, qui dixit: *Petrus*

(l) Scil. ſectatoribus *Leonis Magni Papæ*, quem Romana Eccleſia Sanctum prædicat, Alexandrini verò damnant. (m) Fœdiſſimum & injurioſum hoc eſt opprobrium.

ርስስ፡ ሶበ፡ ወፅአ፡ መሰሎ፡ ሕልም፡
ዘየሐልም ። ወሶበ፡ ኀደጎ፡ መልአ
ክ፡ በአፍአ፡ ገብአ፡ ለቡ ። ናሁ፡ ተ
ጠየቀ፡ ከመ፡ አውፅአ፡ መልአክ፡ እ
ግዚእነ ፡ እንበይነዝ፡ ተኀፍረ፡ ዝ
ኩ፡ ቆላፍ ፡ ወኀጥአ ፡ ተሠጥዎ
ትየ ።

ክፍል ፡ ፮ ፡

32 እመሰ፡ ትትሀከዩ፡ ሰሚዖትየ፡ አ
ስም፡ እትኳነኝ፡ ምስለ፡ እሉ፡ በእ
ንተ፡ ዘይቤሉ፡ ነሢአሙ፡ ቃለ፡ እ
ምጳውሎስ፡ ዘይቤ ፡ ወልድኒ፡ ይገ
ኒ፡ ለዘ፡ አግነየ፡ ሎቱ ፡ ዝኒ፡ በእ
ንተ፡ትስብእቱ ። ፍትሑ፡ ማእከ
ሌነ፡ ዘንተሰ፡ ዘይቤ፡ በእንተ፡ ዘተ
ለአኮ፡ ለአቡሁ፡ ቀዲሚ፡ ወይመጽእ
ኒ፡ዳግመ ። ኗድጉሰ፡ ለአቡሁ፡ ለ
አግብርቲሁ፡ ተትሕተ፡ እስከ፡ ሐ
ጸበ፡ እግረ ። ወይእዜኒ፡ ተሰናአ
33 ሎሙ፡ ለአግብርት፡ ይቤ፡ አንሰ፡ አ
ሐውር፡ ኀበ፡ አብ፡ የዐብየኒ ። ና
ሁ፡ እምይእዜሰ፡ ተመዋዕኩ፡ እ
ስሕት፡ ምስለ፡ ስሑታን፡ ወእሰተ
ፋ፡ መርገሞሙ፡ ወእወርድ፡ ውስ
ተ፡ ገሀነም፡ ምስለ፡ ልዮን፡ ወባ
ሕቱ፡ ሐሰ፡ ሊተ፡ እበሎ፡ ለአምላ
ክየ፡ ይትለአክ ፡ መኑ፡ እረክብ፡ ማ
እምረ፡ ብዮኒ፡ እንበሌክሙ ። ባ
ሕቱ፡ ስምዑኒ፡ በአፍቅሮ፡ እንዘ፡ አ
34 ወፅአሙ፡ ለእሉ፡ እምአብ፡ ወአግ
ንዮሙ፡ ለወልድ ፡ አአንተ፡ ዘትት
ፋቀሐኒ፡ አስተሐይጽ፡ ወለቡ፡ ዘእ
ብለከ ፡ ረሲ ፡ ልበከ ፡ መጽሔተ ፡
ወሶበ፡ ክልአወ፡ አይሁድ፡ ስብሐ
ይቤ ፡ ሀሎ፡ አቡየ፡ ዘይሴብሐኒ ።
ነቢይኒ፡ይቤ፡ሰብሕዎ፡ለእግዚአብሔ
35 ር፡ኵልክሙ፡ አሕዛብ ። አስተሐይ
ጽ፡ በዝንቱ፡ ተመስሎተ፡ አብ፡ ም
ስለ፡ሕዝብ ። ዓዲ፡ አመጽእ፡ ለ
ከ፡ ስምዐ፡ ዘሰምዑ፡ አጽራረ ።
ይቤ፡ አባ፡ ሰብሖ፡ ለወልድከ፡ ወመ
ጽአ፡ አቡሁ፡ እንዘ፡ ይብል፡ ሰባሕ
ኩከኒ፡ ወዓዲ፡ እሴብሐከ፡ ካዕበ ።
ሶበሰ፡ ነቢይ፡ ሠርዐ፡ ስብሐተ፡ ላዕ
ለ፡ ሕዝብ፡ ያፈርብዎ፡ ለአክብሮተ፡
ፈጣሪ፡ ልዑል ፡ አብኒ፡ ይቤ፡ ሰባሕ
36 ኩከ፡ ቀዲሙ፡ ወዓዲ፡ እሴብሐከ፡
ለዝሉፉ ። እሠልስ፡ ስምዐ፡ ለፍጸ
ሜ፡ ብሂለ፡ እንዘ፡ እቀውም፡ በአንቀ
ጸ፡ ኒቆዲሞስ፡ ምስለ፡ ጴጥሮስ፡ ድ
ኅረ፡ መጠወኒ፡ ሥጋሁ፡ ይቤ፡ አባ፡ ሰ
ብሐኒ፡ በስብሐትየ፡ ዘሀሎ፡ ኀቤከ፡
እምቅድመ፡ ይትፈጠር፡ ዓለም፡ እስ

trus autem, cùm egreſſus eſſet, viſum ei fu- L.III.c.10.
it quaſi ſomnium quod ſomniaverit. *Et* N. CXI.
cùm reliquiſſet eum angelus foras, rediit ad d. c. 12. 9.
ſe. Ecce certum eſt, quòd eum eduxe-
rit angelus Domini noſtri. Propter hoc
pudefactus fuit ille *incircumciſus*, neque
potuit [quicquam] reſpondere mihi.

Pars ſexta.

Si itaque non detrectaveritis audire
me, in judicium deſcendam cum il-
lis qui utuntur verbis Pauli, dicentis: *Fi-*
lius ſubjectus eſt ei qui ſubjecit illi [omnia.] 1. Cor. 15.
Et hoc quoque dici propter humanita- 27.
tem ejus. Judicate [quæſo] inter nos
iſtud quod dicit, quod inſervierit Patri ſuo
prius & veniet rurſus; quanto magis patri
ſuo, cùm & infra famulos ſuos ſe humilia-
verit, ita ut etiã pedes illorũ laverit. Et cũ Joh. 13. 5.
valediceret famulis ſuis, dixit: *Ego eo ad Pa-* c. 14. 28.
trẽ qui major me eſt. Ecce nunc victus ſum.
Erro cũ errantibus, & particeps ſum ma-
ledictionis eorum. Ergo deſcenſurus ſum
in infernũ cum *Leone* [Papa]. Verùm pro-
cul abſit à me ut dicam: *quòd Deus meus fa-*
mulatus fuerit. Quem reperire potero
meliorem expoſitorem quàm vos ipſos.
Veruntamen audite me benevolè quòd
eximam illos à Patre, & ſubjiciam eos
Filio. Tu qui litigas mecum, probè
conſidera, & intellige quæ dico tibi. Fac
cor tuum tanquam ſpeculum. Cùm Ju-
dæi illi negarent glorificationem, ait: *Eſt* Joh. 8. 54.
Pater meus qui glorificat me. Propheta
etiam ait: *Glorificate Dominum omnes gen-* Pſ. 117.
tes. Conſidera quæſo in hoc aſſimilati-
onem Patris cum gentibus. Præterea
afferam tibi teſtimonium, quod audive-
runt inimici ejus [Judæi]. *Pater* inquit, Joh. 17. 1.
glorifica filium tuum. Et venit Pater ejus
dicens: *Glorificavi te, & iterum glorificabo* Joh. 12. 28.
te (n). Tanquam Propheta aliquis in-
jungeret glorificationem populo, quam
exhiberent ad prædicandum creatorem
celſiſſimum. Ita pater quoque dixit:
Glorificavi te antea, & porro glorificabo te
in æternum. Tertium addam teſtimo-
nium pro concluſione diſputationis, ſtans
quaſi in porta Nicodemi cum Petro.
Poſtquam tradidit corpus ſuum dixit: *Pa-*
ter! glorifica me gloriâ meâ quæ fuit apud te Joh. 17. 5.
antequam crearetur mundus, ita ut diceret;

(n) Dicta biblica & hîc & alibi ſecundum ſenſum Æthiopicæ Linguæ ut plurimum reddidimus.

L. III. c. 10. N. CXI. ክ፡ ሶበ፡ ይብል፡ ኵሉ፡ ዘዚአከ፡
ዚአየ፡ ውእቱ። በዝቲስ፡ ገጽ፡ ይ
መስል፡ ዘተዋቀሶ፡ ለአብ፡ ከመ፡ ይ
ትዋቀሱ፡ ነገሥት፡ በአውኅዶተ፡ ጸ
ባሕት፡ ወጋዳ። ኦዝንጉህ፡ ልቡና፡
ናሁ፡ በአፍቅሮትከ፡ ንጸሬ፡ አፍኣ፡
ቃለ፡ አምጻእከ፡ ወአውረድከ፡
ለአብ፡ ምስለ፡ ሕዝብ፡ ይሰብሖ፡
ለወልዱ። እንከሰ፡ ተሀውቀ፡ ይን
እስ፡ ሰባሒ፡ እምተሰባሒ። ትብ
ሎኑ፡ ከመዝ፡ ኦንሣሢ፡ ቃለ፡ ይ
ንእስ፡ አብ፡ እምወልዱ፡ ሐሰ፡ ሎ
ቱ። አንሰ፡ ይእዜ፡ እሴብሖሙ፡
ወአእኵቶሙ፡ በተዋሕዶ፡ ወበዕሪ
ና፡ ለ፫አስማት፡ ዘይሠለሱ፡ በአካላ
ት፡ ወይትወሐዱ፡ በመለኮት። ኦአ
ምር፡ አንሰ፡ ለእመ፡ ረከብከ፡ ለዝ
ቲ፡ ቃል፡ ከመ፡ ትክሕዶ፡ ወተዐብ
ዮ፡ ለወልዶ፡ እምነ፡ አብ። ለቡ፡
ዘእብለከ፡ ከመ፡ ኢትሖር፡ በአፍ
አ፡ ቃለ፡ እንበለ፡ ታስተሐይጽ፡
ውሣጤሁ፡ ለዓይነ፡ ማእምራን፡ እ
ንበይነ፡ ሠንዮትከ፡ እምሐጉል።

ክፍል፡ ፯።

ኦዘትፈቅድ፡ ትሕንጽ፡ መቃብረ
ከ፡ በውስተ፡ ገሃነም፡ ነሢአከ፡ ሐ
ጺነ፡ እምነ፡ ኬንያ፡ ክርስቶስ፡ በእን
ተ፡ ዘይቤ፡ አምላኪየ። ወእምነ፡
ጳውሎስኒ፡ እብነ፡ ከመ፡ ትዕፁ፡ መ
ቃብረከ፡ አርአያ፡ ዘዐፀዉ፡ አይ
ሁድ፡ ዘኢያንኰርኵሮ፡ መልአክ፡
Joh. 20. 17. ነፋሒ፡ ቀርን፡ በእንተ፡ ዘይቤ፡ አ
ምላኩ፡ ለክርስቶስ። ትፈቅዶኑ፡ ት
ጸውዐኒ፡ ከመ፡ አንኰርኵር፡ ለከ፡
ወአዕርገከ፡ እምሐጉልከ፡ ዘኢይ
ትረከብ፡ ፍጻሜሁ። ባሕቱ፡ ኢት
ፈቅድ፡ ለድኅን፡ በእንተ፡ ጸሊኦትከ፡
ጽዋዔየ። አንሰ፡ ኢያንኅድግ፡ ሶበ፡ ጸላ
እከኒ፡ እስመ፡ ብየ፡ ቀኖና፡ ዘይቤ፡
አፍቅር፡ ቢጸከ፡ ከመ፡ ነፍሰከ። ና
ሁ፡ አስተዳሉ፡ ሐብለ፡ ምስሐቢ
ከ፡ ለዓረገ፡ ኀበ፡ ሕይወት። ስማዕ፡
ይእዜኒ፡ ከዊነከ፡ ጠቢበ፡ ሕንዘ፡ ት
ነብር፡ በአንቀጸ፡ ፲ወ፯፡ ዘጢሞቴዎ
ስ፡ ስምዕ፡ ለጳውሎስ፡ ዘይቤ፡ በ
1. Tim. 6. 15. እንተ፡ ክርስቶስ። ዘያስተርኢ፡ በዕ
ዶማሁ፡ ዘባሕቲቱ፡ ኃያል፡ ወብ
ፁዕ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ወአምላከ፡ አ
ማልክት፡ ወእግዚአ፡ አጋእዝት፡ ዘብ
ቱ፡ ብርሃን፡ እምቅድመ፡ ዓለም፡ ሀ
ለው። ዘሎቱ፡ ክብር፡ ወስብሐት።
አእምር፡ ወስማዕ፡ ይእዜ፡ እመሰ፡ ክ

Omnia quæ tua ſunt, mea ſunt. In hoc autẽ 37
loco videtur quaſi contendere cum patre, quemadmodum contendunt Reges propter imminutionem vectigalium aut munerum. O ſtupide intellectu! Ecce, dum diligis aſpectum externum ſcripturæ, adduxiſti & deſcendere feciſti patrem, [ut] cum populo æqualiter glorificet filium ſuum. Jam utique certum eſt, inferiorem eſſe glorificantem glorificato. Dicesné ſic, ô ſectator coloris externi! Eſtné inferior Pater filio? Abſit ab eo. 38
Ego autem nunc glorifico & celebro in unitate, & æqualitate illa tria nomina, quæ trina ſunt perſonis, & unum ſunt divinitate. Scio ego, ſi intellexeris hunc ſermonem, quòd eum negaturus ſis, & majorem dices filium Patre. Cape id quod dico tibi, ne incedas per exteriora literæ, non conſiderando interiora ſenſus, oculo peritiorum; quo ſerveris ab interitu.

Pars Septima. 39

O Tu! qui vis ædificare ſepulchrum tuum in Gehenna, ſumens aſciam ab opifice Chriſto, ideò quod dixit: *Deus meus:* & à Paulo ſaxum, ut claudas ſepulchrum tuum (ſicuti [ſepulchrum Chriſti] clauſerunt Judæi) quod non devolvet Angelus Cornicen. Ideò quòd dixit: *Deus Chriſti.* Viſne vocare me, ut devolvam tibi [lapidem], & aſcendere faciam te ab interitu nunquam finituro. At [tu] non vis ſalvari, quia detrectas vocare me. Ego autem non ceſſabo, 40
quamvis odio habeas me; etenim habeo Canonem (o) qui dicit: *Dilige proximum tuum ſicut teipſum.* Ecce præparo funem, ut extraham te, [ex inferno] ut aſcendere poſſis ad vitam. Audi nunc ſi fueris ſapiens, & ſubſiſte in *porta XVII.* (p) *epiſtolæ ad Timotheum.* Audi Paulum quid dicat de Chriſto: *Qui apparebit in tempore conſtituto, qui ſolus potens eſt & beatus. Rex Regum [& Deus Deorum]* (q) *& Dominus Dominorum in quo eſt lux ante mundum exiſtens, cui ſit honor & gloria.* Scito & audito nunc; Si Chri- 41
ſtus

(o) Canonem allegat anonymus, nempe *ſecundum* ex *ſtatutis* vulgò *Apoſtolorum*; ſupra pag. 315. cùm aliàs toties extet in ſcriptura. (p) Sectiones, quas loco capitum Æthiopes habent, *Portas* vocant. (q) In nullis variantibus lectionibus, nec in alia verſione hæc verba reperiuntur.

ን፡ክርስቶስ፡ዐዘዘ፡ለስሙ፡አም
ላክ፡አማልክት፡እንከሰ፡ይትረከብ፡
አብ፡እንበለ፡እበሉ፡ምስለ፡ትሑ
ታን፡አማልክት፡እንዘ፡ያመልኮ፡ለ
ክርስቶስ። ባሕቱ፡ሐሰ፡ሎቱ፡በ
እንተዝ። ሶበ፡አገበርከኒ፡በእበ
ድከ፡እስመ፡ነበብኩ፡ፅረፈ፡እወ
ርድ፡ኀበ፡ገሃነም፡ምስሌከ። እፎ፡
ያመልኮ፡አብ፡ለወልዱ፡ወልድኒ፡ለአ
42 ቡሁ። አአምር፡ተሠጥዎተከ፡ወ
ትብል፡ኢይቤኑ፡ነቢይ፡አምላከ፡አ
ማልክት፡እግዚአብሔር፡ነበበ፡ወጸ
ውዓ፡ለምድር። ስማዕ፡ካዕበ፡ለ
እመሰ፡ኢገደፍከኒ፡ወአነሂ፡ኢይገ
ድፈከ፡እስከ፡እወዲ፡እብነ፡ማኅ
ረፅ፡ዲበ፡ክሳድከ፡ለአስጥሞ። ሀ
ለወኑ፡ለአብ፡ዘይነብብ፡ቦቱ፡ካል
አ፡ቃለ፡እንበለ፡ክርስቶስ። እመ
ሰ፡ነባቢ፡ወጸዋዒ፡ኮነ፡አምላክ፡ና
ሁ፡ረዳእከኒ፡ወኰነንከኒ፡ኀይለ፡ከ
መ፡ይኩን፡ጽድቀ፡ነገርየ። እመ፡ይእ
ዜሰ፡አጽንን፡ክሳደከ፡ለጾዊረ፡ማ
ኅረጽ፡እስመ፡ብከ፡ቀኖና፡እምኀበ፡
ፈጣሪ፡ዘይቤ፡ይኄይስ፡ይስቅሉ፡በ
ክሳዱ፡ማኅረጸ፡አድግ፡ወያስጥምዎ፡
እምያስሕቶሙ፡ለንኡሳን። እትመ
43 የጥ፡ዓዲ፡ኀበ፡ስሕተትከ፡በእን
ተ፡ዘይቤ፡ነቢይ፡እግዚአብሔር፡ነገ
ሠ፡ስብሐቲሁ፡ለብሰ፡ንጉሥየ፡ወ
አምላክየ። ወበዝንቱ፡ትፈቅ
ድ፡ታግብኦ፡ለክርስቶስ፡ኀበ፡አቅር
ቦ፡ጸባሕት፡ወጋዳ፡ምስለ፡ሕዝብ።
በእንተዝ፡ስምዐኒ፡ዘአብለከ፡ዘ
አንበርኩ፡ቅድመ፡ኀይለ፡ቃል፡ቅድ
መ፡ገጽከ፡ዘትቤ፡ንጉሠ፡ነገሥት፡
ወእግዚአ፡አጋእዝት። እመሰ፡ይቤ፡
ጳውሎስ፡ዘትትሜካሕ፡ቦቱ፡ከመ
ዝ፡ናሁ፡አምጻእከ፡ላዕለ፡እግዚአ
ብሔር፡አብ፡ሎቱ፡ስብሐት። ቀንየ
ተ፡ወስዕረተ፡ክመ፡ትሑታን፡ነገ
ሥት፡ይትኤዘዙ፡ለዘ፡የዐቢ፡እስ
መ፡ሰመዮ፡ንጉሠ፡ነገሥት፡አንተሰ፡
44 ኢትትዌከፍ፡ለቃልየ፡እንተ፡ታሰም
ክ፡በነቢይ፡እንከሰ፡ቁም፡ቅኒተከ፡ወ
ተወልተወ፡አምጽእ፡ለከ፡ነቢየ፡ዘይ
ጸብአከ፡ዘነበበ፡እንዘ፡ይብል፡ለኢ
የሩሳሌም። ናሁ፡ይመጽእ፡ንጉሥኪ፡
እንዘ፡ይጼአን፡ዲበ፡እድግ። ተሀ
ውቀኬ፡እንከሰ፡መንግሥቱ፡ዘቀደ
ሚ፡ወዘደኃሪ። አብሰ፡ኢተጽእነ፡
ባሕቱ፡ወረደ፡ኀበ፡ዮርዳኖስ፡ከመ፡
ያጠይቅ፡መንግሥቶ፡ወነበበ፡እንዘ፡
ይብል፡ዝንቱ፡ውእቱ፡ወልድየ፡ዘአ
ፈቀርኩ፡ወሎቱ፡ስምዑ። ዮሐንስኒ፡
ዘሰሐበ፡ቃለ፡እምቅድመ፡ዓለም፡

ſtus cum effectu nomen habet *Dei Deo-* L.III.c.10
rum, utique cenſendus eſt Pater (nolo id N.CXI.
dicere) inter inferiores Deos, ipſe quaſi
colens Chriſtum. At abſit ab eo hoc;
Sed tu coëgiſti me ſtultitiâ tuâ, ut locutus
fuerim blaſphemè, [ut] deſcendam
tecum in infernum. *Quomodo ut Deum*
[ſuperiorem] venerabitur Pater Filium ſuum:
aut Filius Patrem ſuum? Novi
reſponſionem tuam, ais enim: Nonne
dixit Propheta: *Deus Deorum, Dominus* Pſ. 49.1.
omnipotens locutus eſt, & vocavit terram.
Audi rurſus, niſi me averſeris, nec viciſſim
ego averſabor te, donec imponam
lapidem molarem in collum tuum ad
ſubmergendum te. Eſtné patri aliud
verbum per quod loquatur præter Chriſtum?
Si ergo loquens & vocans Deus
eſt, ecce adjuviſti me & confirmaſti me,
ut ſit verus ſermo meus. Nunc itaque
inclina verticem tuum ad portandum
lapidem molarem, quoniam habes
regulam à Creatore, qui ait: *Præſtat ut ap-* Matt. 18.6.
pendant ad collum ejus molam aſinariam, &
ſubmergant eum potiùs quàm ut ſeducat parvulos.
Redeo rurſus ad errorem tuũ ſuper
eo quòd dixit Propheta: *Domin' regnavit,* Pſ. 92.1.
gloriam induit Rex meus, & Deus meus. Et
per hoc eò vis reducere Chriſtum, ut offerat
tributum & munera cum gentibus.
Propterea audi nunc quod dico tibi, quã
propoſui antea vim verbi ante faciem §. 40.
tuam, quod ait: [de filio] *Rex Regum &*
Dominus Dominorum: Si autem dixit Paulus:
Qui gloriaris in eo. Ecce ſic prædicas
de Deo Patre (ei ſit gloria) ſubjectionem &
depoſitionem dignitatis, ſicuti inferiores
Reges parent ſuperiori, quoniam vocavit
eum *Regem Regum.* Tu verò non recipis
ſermonem meum, dum inniteris dicto
Prophetæ. Surge igitur cingendo te, §. 42.
defende te tanquam clypeo. Producam
tibi Prophetam, qui dimicabit tecum,
qui locutus eſt, dicens Hieroſolymæ:
Ecce venit Rex tuus equitans ſuper aſinum. Zach. 9.9.
Evidens igitur eſt regnum ejus &
prius & poſterius. Pater enim non equitavit;
ſed tantùm deſcendit apud Jordanem;
ut demonſtraret regnum ejus, &
locutus eſt, dicens: *Hic eſt filius meus di-* Luc. 9.35.
lectus, ipſum audite. Johannes quoque
qui deduxit verbum ante mundum, do-

L.III.c.10. ኆበ፡ ከዊነ፡ ሥጋ፡ ይቤ፡ ዘሰምዐ፡ እ
N. CXI. ምአፈ፡ ፈጣሪሁ ፤ አብሰ፡ ኢይኴን
ን፡ አላ፡ ኵሎ፡ ኵነኔሁ፡ አወፈየ፡ ለ
Joh.5.22. ወልዱ ። እምይእዜሰ፡ እወፅእ፡
እምቤተ፡ አብ፡ እንበለ፡ እጸእ፡ ዘከ
መ፡ ወፅኡ፡ አግብርተ፡ ዳዊት፡ እም
ቤቱ፡ ከመ፡ ይባኡ፡ ውስተ፡ ቤተ፡ ሰሎ
3. Reg. 1. ሞን። ሶበ፡ ሰምዕዎ፡ እንዘ፡ ይ
ብል፡ ይኩንክሙ፡ ንጉሠ፡ ሰሎሞን፡
ወልድየ ። ወርእይዎ፡ ዓዲ፡ እንዘ፡
የጸንን፡ ክሳዶ፡ ለመሲሒና፡ ወልዱ ።
በእንተዝ፡ ሖርዎ፡ ተሊዎቶ ፤ ወዳዊ
ትሰ፡ ተርፈ፡ በትጽናስ፡ ምስለ፡ አ
ሐቲ፡ ወለት፡ ዘለብሶ፡ አስከ፡ ……
d. loc. እምስላቅ፡ ዘይትወለድ፡ እምሠሐ
ቅ ፤ ወአነኒ፡ አርትዕኩ፡ ሐዲግየ፡ ለአ
ብ፡ እንበለ፡ እኅድጎ፡ እስመ፡ ኢይት
ከሀል፡ ኀዲጎቶ፡ ከመ፡ እፈጽም፡ ት
እዛዘ፡ አብ፡ ብሂለ፡ ዘይቤ፡ ሎቱ፡ ስ
ምዕዎ ። ክርስቶስኒ፡ ይቤ፡ ለረድ
Matt.17.5. ኡ፡ አንተሰ፡ ትልወኒ ፤ ኢይቤ፡ ትረ
c. 19.21. ፋ፡ ምስለ፡ አቡየ ። ወምትልው፡
ዝንቱ፡ ዘያፈቅረኒ፡ ይዕቀብ፡ ቃልየ፡
Joh.14.23. ወይትልወኒ፡ ወዘሀቀበ፡ ቃልየ፡ ይቤ፡
አነ፡ ወአብ፡ ንመጽእ፡ ኀቤሁ፡ ወንገ
ብር፡ ምዕራፈ ። ናሁ፡ ዘገደፍክዎ፡
ለአብ፡ ረከብክዎ፡ በትልወተ፡ ወ
ልድ፡ ዓዲ፡ ናዓ፡ ትልወኒ፡ ከመ፡ ኀብ
ሬሀ፡ ጽልመት፡ ዐይንከ፡ ዘአዐረ፡ ልዮን፡
በሦክ፡ ስሕተት ። ንሣእ፡ ርጢነ፡
እምኀበ፡ ዘይብል፡ አነ፡ ውእቱ፡ አንቀ
d. c. v.6. ጽ፡ ወአልቦ፡ ዘይመጽእ፡ ኀበ፡ አብ፡ ዘ
እንበለ፡ እንተ፡ ኀቤየ ። ለእመ፡ ኮነ፡
ከመዝ፡ ትብለኑ፡ ኦረክብ፡ ካልአ፡ አን
ቀጸ ። ስማዕ፡ ለእመኒ፡ ከደነከ፡ ሰ
ማይ፡ ወለእመኒ፡ አስጠመተከ፡ ም
ድር፡ ይረክበከ፡ በኀበ፡ ኵሉ ፤ እስ
Matth.28. መ፡ ይቤ፡ ለሊሁ፡ ብውሕ፡ ሊተ፡ ስ
18. ልጣን፡ ሰማየ፡ ወምድር፡ ከመ፡
ይትበዋሕ፡ ባዕል፡ ቤት፡ ላዕለ፡
ቤቱ ።

ክፍል ፤ ፰ ።

ኦሰማዕያን፡ ስምዑ፡ ዘእቤ፡ ከመ፡ ትፍትሑ። ሀለዉ፡ ፫፡ ካህናት፡ ዘኢይትናጸርዎ፡ ተቃህዎ፡ ወቅንአት፡ እንበለ፡ ፋቅር፡ ወሰላም፡ አሐዱ፡ ይቀውም፡ በየማን፡ ወአሐዱ፡ በጸጋም፡ ወሣልሳዊሰ፡ ይትከሀን፡ ወትረ፡ እንዘ፡ ያመጽእ፡ እምፋሬ፡ ጻማሁ፡ ዘወጽአ፡ እምሐፈገጹ፡ ወያጸግቦሙ፡ ለሕዝብ፡ ወኢ

nec fieret caro, ait: *Qui audivit* [illud] *ex ore creatoris ſui.* Pater quidem non judicat [quenquam] ſed omne judicium dedit filio ſuo. Nunc autem egrediar 45
è domo Patris, ne tamen ita exeam, prout exiverunt ſervi Davidis è domo ejus, ut ingrederentur in domum Salomonis. Cùm audirent illum dicentem: *Eſto vobis Rex Salomon filius meus*; ſimulque viderunt, quòd [David] ſe demitteret ad permittendam unctionem filii ſui. Eam ob rem rectà perrexerúnt ad ſequendum eum. David autem remanſit in humili ſtatu, cum quadam puella, quæ operuit eũ veſtibus, ut (r) procul haberet eum ab illuſione, quæ naſcitur ex riſu. Ego quoque rectâ viâ pergo deſerendo patrem 46
(ita tamen ut eum non deſeram, quoniam non eſt poſſibile derelinquere eum;) ut impleam mandatum Patris qui dixit: *Ipſum audite.* Chriſtus quoque dixit diſcipulo ſuo: *Tu vero ſequere me.* Non dixit: *mane cum patre meo.* Et poſt hæc: *qui diligit me, ſervet verbum meum, & ſequatur me, & qui ſervaverit verbum meum,* dixit: *Ego & pater veniemus ad eum & faciemus manſionem.* Ecce nunc reperi patrem quem reliqui, dum ſequor filium. Igitur agedum! ſequere me, 47
ut illuminetur obſcuritas oculi tui, quem excœcavit Leo [Papa] ſpinis erroris. Recipe medicinam ab eo qui dicit: *Ego ſum oſtium nemo venit ad Patrem niſi per me.* Cùm igitur res ita ſe habeat, diceſne? *Reperiam aliud oſtium.* Audi! Quamvis te contegat cœlum: & quamvis ſubmergat te terra, reperiet te ubique. Quoniam dixit ipſe: *Data eſt mihi poteſtas cœli & terræ*; quemadmodum poteſtatem habet Pater familias ſuper domum ſuam.

Pars octava.

48 O Auditores! audite quæ dico, ut judicetis. Fuerunt aliquando tres ſacerdotes, qui non affecti fuerunt æmulatione malâ, & invidiâ, ſed tantùm amore & concordia. Unus ſtetit à dextris, & unus à ſiniſtris: & tertius ſemper exercebat ſacerdotium, offerens de fructibus laboris ſui, qui proficiſcebantur à ſudore faciei ejus, & ſaturabat populum & non dicebat eis: *Afferte vos oblationes ex facultа-*

(r) Lacuna hic eſt in textu Æthiopico, nos reddidimus prout ſenſus poſcebat.

ይቤሎሙ ፡ አምጽኡ ፡ ቍርባነ ፡ እ
ምንዋይክሙ ፡ ከመ ፡ ትቅረቡ ፡ ወባ
49 ሕቱ ፡ ይቤሎሙ ፡ ኢትትሀከዩ ፡ መጺ
አ ። መሥዋዕተስ ፡ አነ ፡ እሬዲ ፡ በ
እንቲአክሙ ፡ እምድኅረ ፡ ጕንዱይ ፡
ዘመን ፡ ተንሥአ ፡ ሮቱ ፡ ፩ ፡ ሀለው ፡
ከመ ፡ ይጽልኦ ፡ ወከመ ፡ ይትፋቀር ፡
ምስለ ፡ ዘቆመ ፡ በጸጋም ፡ በሀድኦ
ት ፤ ዘኢይትከሀሎ ፡ ይትከሀን ፡ እ
ስመ ፡ አልቦ ፡ ዘተምህረ ፡ ጸዋትወ ፡
ቁርባን ። ወሀዲ ፡ አልቦቱ ፡ ፍሬያተ ፡
ለአቅርቦ ። እምሰ ፡ ኮነ ፡ ከመዝ ፡ እ
ምነበ ፡ መኑ ፡ ይነሥእ ፡ ተመጥወ ።
ተሀውቀኬ ፡ ከመ ፡ ይጽልኦ ፡ ለድኅነ
ን ፡ ወለጥበብነ ፡ ዘትቤ ፡ ዘበልዐ ፡ ሥጋ
የ ፡ ቦ ፡ ሕይወተ ፡ ዘለዓለም ።

50 ክፍል ፡ ፱ ፡

ለምንትኑ ፡ የዐርጉ ፡ ቈላፋን ፡ ኢየሩሳ
ሌም ፡ ከመ ፡ ይንሥኡ ፡ መሠዋዕተ ፡
[lege ምጽዋተ ፡] ወየአምኁ ፡ መስቀለ ፡
ዘኢይበቍዖሙ ፡ ለድኅነት ፤ አንሰ ፡
አነክር ፡ እምጻማሆሙ ፡ እስመ ፡ ይቤ
ልዎ ፡ ለክርስቶስ ፡ ሎቱ ፡ ስብሐት ፤
ይደክም ፡ እመለኮት ፡ ወኢይትከሀ
ሎ ፡ ይግበር ፡ ተአምረ ፡ ወመንክረ ፡ ወ
የንሥአ ፡ ምዉተ ፤ እንዘ ፡ ይብሉ ፡
መለኮት ፡ ይገብር ፡ ግብረ ፡ መለኮት ፡
ወትስብእት ፡ ግብረ ፡ ትስብእት ፤
51 ኦሰማዕያን ፡ አስተሐይጹ ፡ ነገረ ፡ እ
ሉ ፡ እስመ ፡ ያንእስዎ ፡ እምነ ፡ ጴጥሮ
ስ ፡ ወጳውሎስ ፡ ወእምካልኣን ፡ አ
ግብርቲሁ ፡ እለ ፡ ገብሩ ፡ በጸዋዔ ፡
ስሙ ፡ ተኣምራተ ፡ ወመንክራተ ፡ ብዙ
ኃ ፡ እንዘ ፡ ይብሉ ፡ በስሙ ፡ ለኢየሱ
ስ ፡ ክርስቶስ ፡ ተንሥእ ፡ አምዉት ፤
ይቀንጽ ፡ በጊዜሃ ፡ ከመ ፡ ኀየል ፡ ዘኮነ ፡
ዝርው ፡ ዓፅም ፡ እስከ ፡ ይከውኖሙ ፡
ረድአ ፡ ወመሀረ ፡ ለካልኣን ፡ በስመ ፡
ለእግዚእነ ፤ ወለአጋንንትኒ ፡ ከመዝ ፡
ይሰድድዎሙ ፤ እንበለሰ ፡ ይቶስሑ ፡
52 ስሞ ፡ ኢይትከሀሎሙ ፤ እመሰ ፡ ኢ
ይፈቅዱ ፡ ተመጥዎተ ፡ ለዛቲ ፡ ቃል ፡
ምንት ፡ ይበቍዖሙ ፡ ተመጥዎተ ፡ ሥ
ጋሁ ፡ ለክርስቶስ ፡ ዘአዕረቅዎ ፡ እ
መለኮቱ ፡ ሎቱ ፡ ስብሐት ፡ ዘኢይክ
ል ፡ የሀብ ፡ ትንሣኤ ፡ ወሕይወተ ፤ አ
ስተማስሎሙ ፡ አንሰ ፡ ለእሉ ፡ በእለ ፡
ያመልኩ ፡ ጣዖተ ፡ ዘኢይክል ፡ የሀብ ፡
ተስጥወ ፡ ወትንሣኤ ፡ ወለመሥዋዕ
ቶሙኒ ፡ ርኩስ ፡ በሥጋ ፡ እንስሳ ፡ ዘአ
ልቦ ፡ ተስፋ ፤ ስምዑኒ ፡ አመክ
53 ርክሙ ፡ አአዝማድ ፡ ጲላጦስ ፡

cultatibus veſtris ut ad S. Cœnam accedatis. L.III.c.10
Sed ſolùm dixit eis: *Ne cunctemini venire,* N. CXI.
oblationes verò ipſe dabo pro vobis. Poſt longum tempus inſurrexit contra eum quidam hæreticus, ut odio perſequeretur eum, & ut amicitiam coleret cum eo qui ſtabat à ſiniſtra tranquillè, qui non poterat ſacerdotium obire; quoniam non didicerat rationem celebrandi S. Cœnam: neque etiam habebat fructus quos offerret. Cùm autem res ita ſe habeat, à quo accipiet aliquid? Conſtat ergo quòd odio habeat ſalutem & ſapientiam, quæ dixit: *Qui manducaverit carnem me-* Joh.6.55.
am, habet vitam æternam.

Pars nona.

Quare autem aſcendunt *incircumciſi* Hieroſolymam, ut accipiant eleemoſynam, & oſculenrur crucem, cùm [tamen] illis non proſit ad ſalutem. Ego autem miror laborem illorum, quoniam dicunt de Chriſto (ei ſit gloria); deficit in divinitate, neque poſſibile eſt ei facere miracula & ſigna, & reſuſcitare mortuos, dum dicunt: *Divinitas facit opera divinitatis: & humanitas opera humanitatis.*

O Auditores! Conſiderate ſermones iſtos. Nam inferiorem faciunt eum Petro & Paulo, & aliis ſervis ejus, qui fecerunt invocatione nominis ejus ſigna & miracula multa, dicentes: *In nomine Ieſu Chriſti ſurge O mortue!* (s) Et exiliebat confeſtim inſtar cervi, ille cujus oſſa diſperſa erant; ita ut fieret eorum diſcipulus, & doceret alios in nomine Domini noſtri. Cacodæmones etiam hoc pacto expulerunt. Niſi autem addidiſſent nomen ejus, id impoſſibile fuiſſet illis. Si verò nolint admittere hunc ſermonem, quid juvat eos accipere corpus Chriſti? dum privant eum divinitate ſuâ (ei ſit gloria); quaſi non poſſet dare reſurrectionē & vitā. Ego autem illos comparo iis qui colunt idola, quæ nō poſſunt dare retributionem, nec reſurrectionem; quorum ſacrificia ſunt impura victimis animalium, ſine ulla utilitate. Audite me, ut conſulam vobis, O conſanguinei Pilati! (t)

(s) Hoc loco mancum & corruptum eſt Mſſ. Reſpicit enim locum Actor. 3. 6. ubi non de mortuo, ſed de claudo agitur. (t) Sic vocaverunt *PP. Societatis* (ut ſupra ex P. Tellezio retulimus) tanquam conterranei eſſent *Pontii Pilati Romani*, eique ſanguine conjuncti.

L.III. c.10. N. CXI. ኢትዕርጉ፡ ኢየሩሳሌም፡ ይኄይሰክ
ሙ፡ ሥጋሁ፡ ለጴጥሮስ፡ ዘ፻ ዓመቱ፡
ዘሰቀልዎ፡ አኃዊክሙ፡ ከመ፡ አም
ላኩ፡ ሎቱ፡ ስብሐት ። ዘ፴ ዓመ
ቱ ። ወእቱሰ፡ ይቤ፡ እምቅድመ፡
Joh. 8. 58. ይትወለድ፡ አብርሃም፡ ሀሎኩ ። መ
ስቀለኒ፡ ኢትኅሥሡ፡ ካልአ፡ እንበ
ለ፡ መስቀለ፡ ለጴጥሮስ፡ ዘተሰቅለ፡
ቦቱ፡ ቍልቍሊተ ። እመሰ፡ ይሠኒ
የክሙ ።

ክፍል ። ፲

ናሁ፡ ትትአነበሩ፡ ላዕሌየ፡ ከ
መ፡ ታውድቁኒ፡ እንዘ፡ ተኀድጉ፡ ተ
ከለባትነክሙ፡ ነበ፡ ትእንስርትየ ።
ኢታፈቅሩኑ፡ ረሲሖትየ፡ እስመ፡ ታጸ
ሕቡኒ፡ ኵሎ፡ ጊዜ፡ ሶበ፡ ታመጽኡ፡ ብ
ሂለ፡ ዘይቤ፡ ኅጡአ፡ መንታዌ፡ ክርስ
ቶስ ። ስባሔ፡ ለስሙ ። ወበእንተሰ፡ ለ
Marc. 13. 22. ይእቲ፡ ዕለት፡ ወለኪይየ፡ ሰዓት፡ አል
ቦ፡ ዘየአምራ፡ ኢመላእክት፡ ሰማይ፡
ወኢወልድ፡ ዘእንበለ፡ አብ፡ ባሕ
ቲቱ ። ናሁ፡ እምይእዜሰ፡ እገብእ፡
መስሌከ፡ ነበ፡ ቤተ፡ አቡየ፡ ታራ ።
ይኄይሰኒ፡ ቍልፈትየ፡ ከማከ፡ ወለ
ጣዖታቲሁኒ፡ እትገነይ፡ ሎሙ፡ እስከ፡
እሠውዕ፡ ሥብሐ፡ ሕፃናት፡ በከመ፡
ይቤ፡ ሰሎሞን፡ ነበረ፡ ሕዝብ፡ እንዘ፡
ይበልዑ፡ ሥብሐ፡ ደቂቆሙ፡ ዘተር
ፈ፡ አምሠዋዕ፡ ከመ፡ አንተ፡ ይእዜ ።
እመሰ፡ ኮነ፡ ክርስቶስ፡ ኢየአምር ።
መንተኑ፡ ዘአእመርዎ፡ ነቢያት፡ ወአ
ርዳኢሁ ። ጠይቅ፡ እመሰ፡ ትብለኒ፡
Jud. 14. መንትኑ፡ ዘአእመረ ። ስማዕ፡ ዘይቤ፡
ሄኖክ ። ይመጽእ፡ እግዚአብሔር፡
በአእላፊሁ፡ ቅዱሳን ። አስተሐይጽ፡
ርኅቀታ፡ ለዘመን፡ ቦኑ፡ ኢየአምር፡
ክርስቶስ ። መኑ፡ አንበበ፡ ለዝንቱ፡
ወከሠተ፡ ሎቱ፡ መጽአቶ ። ሀሎኑ፡ እ
ንበሌሁ፡ ዘይመጽእ፡ ካልእ ። ሀሎኑ
Gen. 1. 1. ሙሴ፡ ሶበ፡ የመጽእ፡ ዓለመ፡ ይቤ፡
በቀዳሚ፡ ገብረ፡ እግዚአብሔር፡ ሰ
ማየ ። ወምድረ ። ናሁ፡ አንተሰ፡ ታን
እሶ፡ እምፍጡራኒሁ ። ይሠኒየከ
Matth. 11. 27. ኑ፡ እበድከ ። ለቡ፡ ዘይቤ፡ አልቦ፡ ዘ
የአምሮ፡ ለወልድ፡ ዘእንበለ፡ አብ፡
ወአልቦ፡ ዘየአምሮ፡ ለአብ፡ ዘእን
በለ፡ ወልድ ። ወአመ፡ ይመጽእኒ፡
c. 25. 34. ይቤ፡ ንዑ፡ ኅቤየ፡ ቡሩካኒሁ፡ ለአቡ
የ፡ ወኢይቤ፡ ሑሩ፡ ነበ፡ አቡየ ። እ

Nolite aſcendere Hieroſolymam. Præſtat vobis corpus Petri, quem centeſimo anno crucifixerunt fratres veſtri,(u) ſicuti Deum ejus(ei ſit laus)trigeſimo anno ſuo. Ille verò dixit: *Antequam naſceretur Abraham, ſum ego.* Crucem quoque nolite quærere aliam, præter crucem S. Petri, qui crucifixus fuit inverſo corpore; ſi ita placuerit vobis.

Pars decima.

Ecce inſtar leonum invaditis me, ut 54
me proſternatis; omittentes naturam veſtram caninam, reſpiciendo indolem meam aquilinam. An non amatis ſenectutem meam, quoniam urgetis me ſemper; proferentes dictum quod ait: *caret geminatione Chriſtus*, (gloria ſit nomini ejus). Quod autem ſpectat ad diem illum, & horam illam, nemo ſcit eam, neque angeli cœli, neque Filius, niſi ſolus Pater. Ecce nunc revertor tecum ad domum Patris mei Thare. (x)
Præſtat mihi præputium meum ut tibi, 55
idolis ejus quoque ſerviam, adeò ut etiam ſacrificem (illis) adipem infantium, ſicut ait Salomon: *Sedit populus edendo adipem liberorum ſuorum, quæ reſidua fuit à ſacrificio*, ſicuti tu nunc (facis). Si verò Chriſtus neſcivit, quid quæſo fuit quod ſciverunt Prophetæ & diſcipuli ejus. Perpende [quæſo] num dices mihi, quid eſt quod cognoverunt? Audi quid di-
cit Henoch: *Veniet Dominus cum myria-* 56
dibus Sanctorum. Conſidera longitudinem temporis, annon noverit Chriſtus? Quis legit iſtud, & manifeſtavit ei adventum ejus? Eſtne præter illum alius qui venturus eſt? Nonne Moyſes, cum ortum mundi deſcriberet, dixit: *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Ecce tu facis eum [Chriſtum] minorem creaturis ſuis. Num placet tibi ſtultitia tua? Intellige quid dicat: *Nemo eſt qui novit Filium niſi Pater: & nemo eſt qui novit Patrẽ niſi Filius.* Et cum venturus eſt, dicet: *Venite ad me benedicti patris mei:* Non di-
xit: *Ite ad patrem meum.* Surgam è 57
ſomno

(u) Id eſt *Romani.* Nationem itaque & Religionem non diſtinguunt. (x) Alludit ad patrem Abrahami Gen. 11. 26. incircumciſum & idololatram, ironiâ parùm appoſitâ.

ትነሣእ፡ እምንዋምየ፡ ይእዜ፤ ይ
መስለከኑ፡ ዘንጠእኩ፡ ለከ፡ ነገረ፡
ኦዘታመልኮ፡ ለጳውሎስ፡ ቀታሊ
ከ፤ ነጽሬኒ፡ እንዘ፡ እሠርር፡ ከመ፡
ንስር፡ ለተጻብኦትከ፤ ወአንተኒ፡ ሕ
ቅም፡ ትዕይንተከ፡ ከመ፡ አንበጣ፡
እመ፡ ትክል፡ ቀዊመ፡ ቅድመ፡ ጽራኅ
የ፡ እምተኃጕል፡ ኀዲገስ፡ ቀሪበ፡
ኀበ፡ አጽፋርየ፡፡ ስማዕ፡ ዘይቤ፡
ጳውሎስ፡ ምክሐ፡ ትንሣኤ፡ ክ
ርስቶስ፡ ጥበቡ፡ ለአብ፡ ወአእም
58 ሮቱ፡፡ ኢይፈቅድ፡ ተጻልኦተከ፤
እፈጽም፡ ቀኖናሁ፡ ለነቢይ፡ ዘይቤ፡
ተገሐሥ፡ እምእኩይ፡ ወግበር፡ ሠ
ናየ፡ ወአንተኒ፡ ትረፍ፡ በቤተ፡ አ
ብ፡ ምስሌሁ፡ አንሰ፡ ይእዜ፡ ወጻእ
ኩ፡ እንበለ፡ እጻእ፡ እንዘ፡ እጸውር፡
ለክርስቶስ፤ ሎቱ፡ ስብሐት፤ ወለ
መዝገበ፡ አብኒ፡ ጽዒንየ፡ በሐመ
ረ፡ መስቀል፡ ዘይሤኒ፡ እመስቀለ፡ ጴ
ጥሮስ፡ አሐውር፡ ርሑቀ፡ ፍኖተ፡ ኀበ፡
ኢይረክበኒ፡ አብ፤ ዝኒ፡ ጻማ፡ ወድካ
ም፡ ዘይወልዶ፡ ፍርሀት፡ ሶቀውም፡ ቅ
ድሜሁ፡ በምንትኑ፡ የአምረኒ፡ ሶበ፡
ክሓእክዎ፡ ጥበቦ፡ ወአእምሮቶ፤ ዝ
ኒ፡ በእበድከ፡ አበድኩ፡ አንሰ፡ አ
59 ጸውርሙ፡ በተዋሕዶ፡ ወለመዝገ
ብኒ፡ አዐቅባ፡ እስከ፡ ይሜጥወኒ፡ ለ
ሊሁ፡ አሜን፡፡

ታአምሩ፡ በውስተ፡ ሕግ፡ እሞኒ፡
አድግ፡ ፀዓዳ፡ ወንጹሕ፡ ይኄይስ፡ ላ
ህም፡ ዘማዊ፡ ወጸሊም፡፡ ናሁ፡ ፈ
ነውኩ፡ ለዛቲ፡ ባሕርይ፡ ዘታበርህ፡
ዓይነ፡ ዕውራን፡ ትኩነኒ፡ ህያንተ፡ ሕ
ምኃ፡፡ ወባሕቱ፡ ኢይርአይዋ፡ አ
ሕርው፡ ከመ፡ ኢይኪዱዋ፡ በሰኰና
ሆሙ፡ ርኩስ፡ ከመ፡ ተብህለ፡ ኢት
ደዩ፡ ባሕርይክሙ፡ ቅድመ፡ አሕርው፡፡
አቀረፍኩ፡ ነገርየ፡ በእንተ፡ ዘንጣ
እኩ፡ ክርታስ፡ ወጸሓፊ፡፡ ተዐቀቡ፡
እምሐሳውያን፡ ነቢያት፡ እለ፡ ይመ
ጽኡ፡ ኀቤክሙ፡ በአልባሰ፡ አባግዕ፡
ወእንተ፡ ውስጦሙሰ፡ ተኵላት፡
መሰጥ፡፡ ፡፡

ſomno meo nunc. Videturne tibi, quòd defuerim tibi in aliqua re? O tu qui venereris Paulum, qui [tamen] te enecat. Aſpice me, quomodo volem inſtar aquilæ ad pugnandum tecum: & tu quoque ordina exercitum tuum inſtar locuſtarum, num poſſis conſiſtere coram clamore meo ne intereas: vel ſaltem appropinquare ad ungues meos [aquilinos]. Audi quid Paulus gloria reſurrectionis (y) dicat: *Chriſtus ſapientia Patris & ſcientia ejus.* Nolo odio habere te. Obſervabo regulam Prophetæ qui dixit: *Diverte à malo & fac bonum.* Et tu quoque mane in domo Patris cum eo. Ego vero nunc egreſſus ſum, tametſi non egrediar, geſtans Chriſtum (ei ſit gloria) & ad theſaurum Patris, conſcendens navem crucis, quæ præſtantior eſt cruce Petri, proficiſcar longinquam viam, ubi me non reperturus eſt Pater. Iſte labor & laſſitudo, quam parit timor, cum ſtetero ante eum, quo pacto agnoſcet me, ſi negavero *ſapientiam & ſcientiam ejus?* Et hîc quoque propter ſtultitiam tuam ſtultus factus ſum. Ego autem credam in unitate, & theſaurum quoque cuſtodiam, quem dedit mihi ipſe, Amen.

L.III.c.10.
N. CXI.
1.Cor.1.24
Pſ. 33. 15.

Noſtis proverbium: *Aſino albo & caſto præſtat bos impudicus & niger.* Ecce miſi hanc margaritam, quæ illuminat oculos cœcorum, ea ſit vice muneris. (z) Verum enim verò ne videant eam porci, ne conterant eam pedibus ſuis immundis, prout dictum eſt: *Ne mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Subſiſtere feci ſermonem meum propterea quòd deſtitutus fui charta & ſcriptore. *Cavete vobis à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt hyenæ* [lupi] *rapaces.*

Matth.7.6.
verſ. 15.

(y) Epitheton *S. Pauli*, qui *reſurrectionem mortuorum* efficaciter docuit. (z) Epiſtolam hanc ſuam intelligit anonymus, & alludit ad morem Orientalium, ubi ſine munere coram Regibus comparere non licet.

60 Hæc igitur eſt epiſtola illa, an. 1620. ſcripta, variis rumoribus per Æthiopiã divulgata, quo tempore *Suſneus* edicta ſua contra *feriationem Sabbati* promulgabat, & diſputationes contra *unam in Chriſto naturam* gliſcebant. Incondita ſatis, multisque locis inſulſa, qualem philoſophandi imperitus dare poteſt. Nullum enim quæſtionis ſtatum format. Adverſariorum mentem non clarè proponit, reſponſiones plerumque ironicè reddit. in tanta cauſa. Evagatur etiam quoties lubet, & digreſſiones facit inamœnas, multoties extra oleas. De verbo ad verbum reddidimus

L.III.c.10. mus, ſenſus libertatem lectori relinquentes. Nam tropos peregrinos & inſolitos
N. CXII. loquendi modos exponere nos longius à ſcopo noſtro abduxiſſet. Loca ſcripturæ in margine appoſuimus, quamvis aliter ſæpe à noſtratibus reddantur, ipſique Æthiopes aliter ac nos capita, quas portas appellant, diſtinguere ſoleant. Autores illius (non enim unius opus videtur) inveſtigari & puniri non potuerunt.

At *Suſneus*, ſuâ Patrumque injuria graviter accenſus, aliô modô vindictam de 6
illis cepit (*ut Tellezius loquitur*) edictum multò atrocius contra obſervatores ſabbati promulgando. Sed (ut in hiſtoria noſtra diximus, & mox pluribus audiemus,) animos ſuorum magis irritavit. Nam ut PP. Societatis (a) referunt: *Icegus ſummus Monachorum Antiſtes miſerat ad Regem, qui eum ab hoc acerbo edicto dehortarentur.* Quibus ille reſpondit: *Neque à Chriſtō, neque ab Apoſtolis obſervatum fuiſſe* Sabbatum: *neque Chriſtianos Ægypti, neque Chaldæos, neque Latinos illud hoc tempore obſervare: ſe verò improbare omnia, quæ Catholica improbet Eccleſia.* Quo reſponſo audito, proruperunt voces nonnullorum ſeditioſæ; *non tolerandum Regem Æthiopiæ, qui, aſſumtâ falsâ peregrinorum Religione, avitam deſeruiſſet.* Secuta mox eſt gravis defectio, ut in *Hiſtoria noſtra* memoravimus.

Nº. CXII. Oratio Regis Suſnei, quam de religione Luſitanorum ad ſuos habuit] Cùm *Ionael Prorex Bagemdræ* poſt promulgatum de 1
non obſervando Sabbato edictum defeciſſet, & magni motus ex eo timerentur, proceres viri atque fœminæ Regem adiverunt, & à *mutatione Religionis* ſeriò dehortati ſunt. Multi enim ex ipſis aulicis defectori favebant. Rex ſeveritate uſus nonnullos è complicibus illius comprehenſos atque convictos partim morte affecit, partim
l. 4. c. 20. in exilium egit, reliquos verò oratione compeſcere ſtuduit. Nam ut *Tellezius* ſcribit: *Malum jam eo uſque excreverat, ut ipſis remediis* [*ſcil.* ſeveritate] *magis accenderetur: & res ad periculoſam rebellionem ſpectaret.*

Orationem igitur habuit Rex ad Duces exercituum, nobiles aulicos, & 2
monachos præcipuos qui aulam ſequebantur, indignatione & exprobratione pleniſſimam, cujus ſequens tenor erat. Ex Luſitanico Tellezii (b) Latinè verſam hîc Lectori exhibemus.

Vos eſtis, qui Imperatorem Jacobum *ad imperium evexiſtis & rurſus, ob malefacta illi culpæ data, depoſuiſtis, regnum patrueli meo* Za-Denghelo *conferentes. Mox queſti eſtis, quòd* Za-Denghel *Luſitanorum religionem, relictâ avitâ, ſecutus eſſet, & propterea eum occidiſtis. Paulo poſt cùm mihi tanquam Imperatori ſacramentum dixiſſetis, atque imperium mihi commiſiſſetis, rurſus revocaviſtis* Jacobum, *quem modo rejeceratis, utque me regno ſpoliaretis, prælium commiſiſtis, cujus victoriam Deus mihi largitus eſt. Ab illo tempore usque in hunc diem nemini gravis fui, ignovi potiùs plurimis, omnibus autem multam gratiam exhibui. Nihilominus quotidie ſeditiones & rebelliones experior, eo prætextu quòd ſacra mutaverim; cùm tamen ea non mutaverim, ſed tantùm emendaverim.*

Idem dico quòd vos omnes dicitis: Quòd Chriſtus Dominus noſter ſit verus Deus 3
& verus homo. *Sed etiam dico:* quod non poſſit eſſe perfectus Deus, niſi etiam habeat perfectam naturam divinam: neque poſſit eſſe perfectus homo, niſi habeat perfectam naturam humanam. *Quia verò etiam naturali lumini evidentiſſimum eſt*, quòd natura divina realiter diſtincta ſit à natura humana, ſequitur duas naturas in Chriſto eſſe, ſed minimè confuſas; in Deo enim nulla eſt confuſio, verùm unitas in una perſona verbi æterni. *Iſtud non eſt deſerere, ſed declarare & emendare* [vulgo Reformare] *religionem. Vlterius dico:* naturam divinam ſuperiorem eſſe humanâ.

Præterea edixi, ne Sabbatum obſervaretur. *Stupeo autem dari inter vos qui* 4
audeant defendere tam magnum errorem, ut velint illud obſervare. Si enim voſmet prædicatis Chriſtianos, quare vultis obſervare Sabbatum Judæorum? *Hoc eſt claudicare*
3. Reg. 18. *in duas partes, ſicuti ajebat Propheta* Elias *ad ipſos Judæos.*
21. *Iſta eſt Religio mea, quam ego non ideo amplector, quòd ſit Religio Luſitanorum, neque* 5
quòd ſit Religio Romanorum, ſed potius quòd iſta ſit Religio quam approbaverunt ſexcenti Patres.

(a) In lit. ann. 1621. ſcriptis Tit. Miſſione di Etiopia p. 224. (b) Lib 4. c. 21. p. 351.

Patres, qui in Concilio Chalcedonenſi condemnaverunt Eutycheten & Dioſcorum. L.III.c.10.
Veritas iſta fundata eſt in ſcriptura, à tempore Apoſtolorum, qui fuerunt Doctores Mundi [ad nos derivata]. *Tandem perſuaſum vobis habetote, quod pro iſta religione, ſi neceſſarium fuerit, mori paratus ſim; ſed primò mori oportebit eos, qui illi contradicere* fuerint auſi. N.CXIII.

N°. CXIII. De ſcripto publico Susnei Regis, quod [Manifestum vulgò appellatur]

1 *Suſneus* Rex deſertâ Alexandrinâ ad religionem Romanam converſus, ſcripto publico popularibus ſuis illud manifeſtare voluit. Extat apud B. Tellezium, nec non in relationibus annuis An. 1624. & 1625. (c) ſed paſſim diſcrepat. Nos Tellezii editionem ſequemur; quæ differunt, hoc ſigno [ ] includemus. L. 4. c. 27. p. 11.

2 Epiſtola Imperatoris SULTAN SAGHEDI perveniat in notitiam univerſi populi, noſtro imperio ſubjecti.

Audite quæ vobis dicimus & ſcribimus de cauſa ſanctæ Religionis, *quæ tota vera eſt, nec ullam ambiguitatem habet, nimirum ea quæ eſt* almæ urbis Romæ, ſedis S. Petri, *quem Dominus noſter Ieſus Chriſtus Principem fecit omnium fidelium, eique mandatum dedit ore ſuo proprio, & verbo ſancto. Vnde nullus error prodire poteſt, dixitq; illi ſermone firmo,* quod non defectura eſſet [fides ejus] *usque ad finem mundi.* Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam; & tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Matth. 16, 18.

3 *Præterea cùm jam prope eſſet ut crucifigeretur, pro redemtione totius mundi dixit*: Simon Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando converſus, confirma fratres tuos. *Et poſt reſurrectionem, antequam in carne aſcendiſſet in cœlum, ter illi dixit?* Simon Joannis diligis me plus his? *& reſpondit*: Paſce agnos meos, & oves meas, & agniculos meos. *Reſpectu omnium virorum dixit:* agnos meos; *reſpectu omnium fœminarum dixit:* oves meas; *& reſpectu omnium parvulorum dixit:* agniculos meos. *Iſtud eſt mandatum S. Petri ſuper omnes Chriſtianos.* Luc. 22, 31.

4 *Venerandus iſte* Princeps Apoſtolorum, *cùm jam exiturus eſſet ex hoc mundo, abiturus ad Creatorem ſuum ad recipiendum præmium ſuum, hæreditario quaſi jure reliquit iſtud mandatum, & primatum ſucceſſoribus ſuis* Pontificibus Romanis, *hæredibus ſedis ſuæ, quæ durat uſque ad hunc diem, & durabit usque ad finem mundi: neque eſt aut erit, qui vincat hunc primatum & regimen: neque Muhammedani Africæ: neque Turcæ; quia verbum & mandatum Domini noſtri Ieſu Chriſti illam roboravit, dum dixit*: Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.

5 Et ſic ortâ inter fideles controverſiâ in concilio primo Nicæno, CCCXVIII. Epiſcopi Orthodoxi congregati excommunicaverunt Arium *è ſancta Eccleſia, quòd diceret:* filium eſſe creaturam. *Et in concilio ſecundo centum & quinquaginta Patriarchæ, & Epiſcopi Conſtantinopoli congregati, ejecerunt è communione ſua* Macedonium; *quòd iſte dixiſſet:* Spiritum S. eſſe creaturam. *Et in Concilio tertio CC. Epiſcopi Epheſi congregati excommunicaverunt* Neſtorium, *ſegregantes eum à Communione fidelium,* quia Chriſtum dividebat in duas perſonas; unam tantùm divinam; & alteram tantùm humanam. *Et in concilio quarto ſexcenti & triginta Patriarchæ & Epiſcopi Chalcedone congregati excommunicaverunt & ejecerunt rebellem Dioſcorum, propterea* quòd ſe conjunxiſſet cum infidelitate Eutychetis, commiſcens humanitatem cum divinitate, & faciens unam ſolam naturam, *cùm tamen certum ſit, quòd in Chriſto duæ dentur naturæ, divina & humana.*

6 *Reſpectu naturæ divinæ CCCXVIII. Patres Sancti in Symbolo (vulgò* Credo) *poſuerunt hæc verba:* Credimus in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, unigenitum Patris filium, qui fuit cum eo, antequam crearetur mundus: *& reſpectu naturæ humanæ in eodem ſymbolo poſuerunt verba:* Et conceptus fuit à Spiritu S. [natus]

(c) Italicè extant Romæ impreſſæ Ao. 1626. Eas ſupra quoque allegavimus.

L.III.c.10. N.CXIII.

ex Maria Virgine, *Quòd autem nominaverint hîc Spiritum S. id eò factum, quòd formaverit illi corpus, & creaverit illi animam in utero S. Mariæ virginis, conſentientibus Patre, Filio & ipſo Spiritu S.* Tres perſonæ, unus ſolus Deus. *Quòd autem* [in hoc articulo] *non nominaverit* Patrem & Filium, *id non factum quaſi non ſimul operati ſint cum Spiritu Sancto. Sed ut intelligeremus, quòd in ſanctiſſima Trinitate præter opera-* 7
tiones ad intra etiam dentur operationes ad extra, prout nos docuerunt Sancti Patres. Quantum ad operationes ad extra, *Potentia attribuitur* Patri: Scientia Filio: *& amor* Spiritui S. *Quandoquidem autem incarnatio Filii Dei facta eſt propter amorem filiorum hominis, ideò CCCXVIII. Patres nominaverunt tantùm* Spiritum Sanctum, *quod iſta eſſet operatio amoris. Cæterum in virtute, in potentiâ, in creatione rerum* Pater, Filius & Spiritus S. ſunt unus ſolus verus Deus. *Dum verò dixerunt ex* S. Maria virgine, *id factum eſt ratione naturæ humanæ, quæ in momento unita fuit cum æterna perſona filii, qui æqualis eſt divinitate Patri.*

Quòd autem in Chriſto Domino noſtro, qui eſt una ſola perſona, ſint duæ naturæ, 8
iſtud ſcriptum extat in omnibus libris per Spiritum S. ſcriptis. S. Matthæus *in principio Evangelii ſui ait:* Liber generationis Jeſu Chriſti filii David, filii Abraham; *idque reſpectu naturæ humanæ; nam reſpectu naturæ divinæ* S. Johannes ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. *Natura divina neque tempus habet, neque horam: at natura humana habet ætatem & terminum. Quam-* 9
vis autem iſtud in omnibus libris extet, tamen Eutyches *malitiæ magiſter id negavit, dicens:* unam tantum in Chriſto dari naturam, *& ſic humanitatem cum divinitate commiſcuit. Rebellem hunc ſecutus eſt* Dioſcorus, *eumque juvit verbis & factis. ita ut etiam* Flavianum Patriarcham Conſtantinopolitanum *occidi curaret, eò quòd excommunicaſſet, & ab officio depoſuiſſet* Eutychetem & Dioſcorum, *& reliquos pertinaces hæreticos, qui ante illum fuerant, videl.* Arium, Macedonium, Neſtorium, & Sabellium. [Hic hiatus eſt in Tellezio p. 371.] *Subjecitque capiti omnium Eccleſiarum* S. Eccleſiæ Romanæ, *ratione imperii ſui & primatus, quæ hæreditate adepta eſt poteſtatem S. Petri Principis Apoſtolorum.*

Itaque Patriarchæ ſucceſſores Dioſcori [Hic confunduntur Patriarchæ Ægypti cum me- 10
tropolitis Æthiopiæ] *qui venerunt Alexandriâ in Æthiopiam, non prædicaverunt fidem veram; docebant enim in Chriſto non dari niſi* unam ſolam naturam. *Et cùm carerent verâ fide, incedebant in viis quæ non erant Patriarcharum nec Epiſcoporum, nec aliorum Eccleſiæ præſulum, ſed uxores ducebant, & gignebant liberos ſecundum carnem. Adhuc dantur in noſtra patria filii eorum, filiorumque quos genuerunt deſcendentes. Deprehenſi* 11
quoque fuerunt in aliis flagitiis, quæ hic manifeſtare non decorum foret. Vendebant ordines ſacros pecuniâ & lateribus ſalis. Conſecrabant lapides [aræ] *ſacratos pro mercede opum: & dominabantur crudeliter in illos qui ordinandi erant, cogentes eos prius famulari per annum, vel anni dimidium, convehendo materiem & cœmenta, conſtruendis cœnaculis & ſepiendis hortis, cùm tales ſint excommunicati ipſis Apoſtolorum verbis, qui dicunt:* (d) Qui emerit aut dederit ordines ſacros pro mercede pecuniæ, excommunicatus eſto, & habeat partem cum Simone Mago & Juda.

Invectiva in Metropolitas Æthiopiæ.

Abbunam Marcum *convicit Imperator* Malac-Saghedus *multorum criminum* 12
[carnalium, quæ nec aures audire, nec os proferre poteſt; ſimilia illis, ob quæ Deus ignem de cœlo pluere fecit.] *Quam ob cauſam illum dignitate ſua privavit, demtiſque bonis in inſulam* Dek *relegavit, ubi mala morte deceſſit, ventre illius inſtar tympani intumeſcente.*

Iſta non reperiuntur in exemplari Italico.

Abbuna Chriſto-dulus *aluit multas concubinas, contra morem Metropolitarum,* 13
quod omnes norunt qui illo tempore vixerunt; quorum aliqui adhuc vivunt.

Abbuna Petrus *illius ſucceſſor, copulavit ſibi mulierem cujusdam Malaquæi, cui no-* 14
men Michael. Re verò cognitâ, mulctam adulterorum, alienas uxores temerantium, ſolvit. Adſunt adhuc teſtes, qui iſtud ſciunt, videlicet Ioſephus & Marinus, qui non ſunt noſtrates, ſed extranei & peregrini. Et delicta delictis augens, poſtquam Jacobus *ſeptem*

(d) Procul dubio intelligitur *Canon. Apoſt. 29.* qui in *Abteliſat* Æthiopum eſt 28.

ſeptem annos regnaſſet, totum Æthiopiæ populum excommunicatione propoſitâ permovit, L.III.c.10.
ut illum regno moverent, eoque in Enaream relegato, in ejus locum Za-Denghelum *ſubſti-* N.CXIII.
tuerent. Mox ut eos induceret ad occidendum iſtum ipſum Za-Denghelum, *excommu-*
nicationem promulgavit; & ita illum quoque interfecerunt. Neque hoc ſatis erat, cùm
nos cum Iacobo dimicaremus, ille ſimul in bellum profectus eſt, atque in prælio occubuit.

15 *Porro* Abuna Simeon *pluribus adhuc delictis & peccatis conſtrictus fuit*, [capta
uxore Ægyptii cujusdam nomine Mati, qui poſtquam multas virgines conſtupraſ- Neque iſta
ſet, multas aluit concubinas, cum quarum unâ filium genuit. Ne vero cognoſce- in Italico
retur ejus peccatum, eum projecit extra domum ſuam, ubi à lupis devoratus fuit, exemplari
mater enim non tantum habebat, ut eum aleret, idque notum eſt toti nationi, & o reperiun-
16 mnibus conſiliariis noſtris, quòd ementitum non ſit.] *Eo autem tempore, quô Æ-* tur.
lius, [gener Regis] (e) *defecit, cùm potiùs pacem & reconciliationem tentare debuiſſet,*
(*ut* Metropolitæ & Monachi *facere conſueverunt*) *ille potiùs perduellibus ſe conjunxit, &*
convocatis omnibus Ælii militibus, illis dixit: Quicunque die & tempore prælii peper-
cerit juvenibus, ſenibus, infantibus, & demum quibuscunque aliis, qui in caſtris
regiis reperti fuerint, excommunicatus eſto. Et quicunque omnes trucidaverit,
nec quemquam vivum reliquerit, quamvis adulterium commiſerit, furtum fecerit,
imò decem præcepta omnia transgreſſus fuerit, abſolutionem habeat ex meo ore.
Qui alios occiderit, ſanctus erit: & qui à militibus Imperatoris occiſus fuerit, pro
martyre habebitur. *Iſta dicens, devovit eos quaſi Satanæ, & deduxit in prælium contra*
nos. Deus nobis victoriam largitus eſt: illum autem in acie conſiſtentem, Nemeſis divina
in manus militum detruſit, ubi malâ morte periit.

17 *Sed ut redeamus ad noſtrum principale propoſitum. Quandoquidem* Patriarchæ
Alexandrini, *à tempore Dioſcori usque ad præſens, non obediverunt* Pontificibus Roma-
nis, *ſucceſſoribus S. Petri, cujus ſedes fundamentum eſt Fidei: & quæ caput eſt S. Eccleſiæ:*
& dixerunt quòd in Chriſto una tantùm *ſit* natura, *cùm tamen ſint* duæ, divina & hu-
mana: & *præterea quòd noluerint recipere* Conſtitutiones & Canones Apoſtolorum
Domini noſtri (f): *& quia converterunt libros omnes pro lubitu ſuo: & quia nos non*
duxerunt per viam veritatis, propterea illis non amplius obedimus, ſunt enim Jacobitæ, *qui*
incedunt per veſtigia errorum ſuorum, & ſequuntur tramites Arii, Macedonii, Neſto-
18 rii, Sabellii, Eutychetis & Dioſcori. *Sed nos obtemperamus* Pontifici Romano,
qui ſedet in cathedra S. Petri Principis venerabilium Apoſtolorum, neque poteſt errare in
ulla re ad fidem & bonos mores ſpectante. Vos autem omnes ſequimini in pace iſtam ſan-
ctam fidem, quam ſtabilivit Chriſtus Dominus noſter ſacro ſuo ſanguine in cruce, qui paſ-
ſus eſt pro ſalute omnium, qui in eum credunt, in ſecula ſeculorum Amen.

Compoſitor hujus edicti fuit Secretarius *Tecla-Selaſſe*, aliàs *Azaje Tino* dictus;
maximus Patrum patronus, qui poſt aliquod temporis ſpatium, reductâ religione
Alexandrinâ, propterea malè habitus fuit, uti diximus in Hiſt. noſtra Lib. III. 13. 10.

COMMENTARIUS

AD LIB. III. CAP. XI.

Nº. CXIV. De actu ſolenni, quo Rex obedientiam Ponti-
fici Romano juravit, cum oratione Patriarchæ Luſitanici tunc
1 **habita**] Solennitas iſta celebrata fuit die XI. Febr. Ao. 1626. cum maxima

(e) Hiſtoriam ipſam habes in Hiſt. noſtra III, 10, 60. (f) Quomodo vel de quibus *cano-*
nibus & conſtitutionibus Apoſtolorum accipiendum hoc ſit, ignoro. Æthiopes enim incuſaverunt *Pp.*
Societatis, quòd illi canonibus Apoſtolorum ſtare noluerint, ut diximus ſupra N. XXX. §. 126. &
CXI. §. 23.

L.III.c.11. aulæ pompa. Relationem cum oratione, quam ipſe Patriarcha *Alphonſus Mendezius* habuit & edidit, ex illius epiſtola ad Generalem Soc. Jeſu Calendis Junii Ao. 1626. datâ, & Romæ Italicè anno 1629. impreſsâ, Lectori hic Latinè damus. Sic autem loquitur:

N. CXIV. p. 119.

Die XI. Februarii [dicti anni 1626.] *venerunt in cœnaculum regium capaciſſimum præter* Imperatorem ejusque fratres & filios, decem Proreges *diverſarum provinciarum, tunc temporis in aula præſentes:* Schumi [ሹም፡] id eſt: *Præfecti regionum gradus inferioris:* Tribuni militares: Magiſtratus: & Antiſtites *monachorum innumeri.* Paulo poſt addit: *Comparebant plerique in togis Damaſcenis, aut aliis veſtibus ſericis:* 2 *nonnulli pileis contecti, nonnulli mitrâ turbinatâ, rubri coloris plerique: alii verò ſplendebant byſſo albo, cingulis largis aureis cincti, variis mirabilis formæ uncinis & fibulis in pectore: globi atque capuli acinacum opere cælato elaborati eminebant ſuper capita nobilium; quia humi ſedebant omnes, quod moris eſt* præſente Imperatore, ubi ſtare non licet. *Igitur gladii illi erecti repræſentabant quoddam arundinetum auri & argenti. Imperator ipſe magnifico apparatu in alto throno ſedens, veſte argento intextâ indutus, & pallio purpureo nitens, redimitus in fronte fulgente diademate. Ego verò mitratus Pontificali habitu, ab uno latere crucem, ab altero paſtorale pedum habens, orationem talem exorſus ſum.*

Oratio Patriarchæ.

Cum Dominus noſter Jeſus Chriſtus diſcipulos ſuos quondam 3 interrogaſſet, (non quod id neſciret, ſed ut eos erudiret) *Quem dicerent homines eſſe Filium hominis?* atque unus hoc, alius aliud ex populi errore, & fortaſſis etiam reſpondentium proprio, reſpondiſſent, poſtulavit ab illis, ut ipſi ſententiam ſuam dicerent. Tunc Petrus aliorum reſponſum non expectans, tanquam ferventior & ſapientior in hæc verba prorupit: TU ES, inquiens, CHRISTUS FILIUS DEI VIVI; complectens paucis his verbis, quantum de Chriſto in mortali hac vita comprehendi poteſt; ſubinnuens, quòd in eo reperiatur *una ſola perſona divina, & duæ naturæ,* 4 *divina videlicet & humana.* Una ſola perſona, inquam; loquitur enim tanquam cum ſuppoſito individuo & incommunicabili: divina autem, quia dicit: *Tu es, &c.* tanquam dicere vellet: *Tu es ille,* qui olim Moyſi dixiſti: *Ego ſum, qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos.* Tu es ille, de quo David dixit: *Tu autem idem ipſe es.* Quem locum S. Paulus intelligit de Filio in Epiſtola ad Hebræos. *Duas naturas* intelligit, quia ſubjungit: *Chriſtus Filius Dei vivi.* Non enim poteſt filius Dei vivi non eſſe Deus, & ejusdem ſubſtantiæ cum Patre. Quemadmodum filii hominum ejusdem naturæ ſunt 5 cum patribus ſuis, ſecundum dictum Philoſophi: *Generatio venit à principio intrinſeco vitæ, ad ſimilitudinem ejusdem naturæ:* neque non poteſt non eſſe homo, qui *Chriſtus* appellatur; quod nomen in S. Scriptura tribuitur *Regibus, Prophetis & Sacerdotibus,* qui homines ſunt: neque filius Dei, ſi ſolùm reſpiciamus naturam divinam, *Chriſtus,* h. e. *unctus* vocari poteſt; quandoquidem unctio denotat novam gratiam. Et ſi in Deo dari poſſet novitas, etiam mutatio in eo dari poſſet. Poteſt tamen Deus ungere aliquam creaturam qualis eſt humanitas Chriſti, quare dixit Propheta: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Ex quo ſatis clarum evadit, quòd Deus 6 ungat: & quòd humana natura Chriſti ea ſit, quæ uncta eſt. Siquidem ille, qui unctus vocatur, conſortes habet, ſupra quos recipit abundantiorem gratiam. Filius autem Dei ſecundum divinam ſuam naturam conſortem non habet, cùm alius filius naturalis Dei dari non poſſit. Propterea ſecundum eandem naturam vocatur unigenitus, qui eſt in ſinu patris. Sed ſecundum humanam multos habet conſortes, & multos fratres, i. e. homines; *quibus poteſtas data eſt, ut fierent filii Dei.* Inter quos ille, tanquam qui majorem conſecutus eſt hæreditatem gratiæ, primogenitus vocatur ſecundum S. Paulum: *Ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus.* Iſta omnia S. Petrus comprehendit in paucis his verbis: TU ES CHRISTUS FILIUS DEI. Pro 7 quo etiam haud exiguum retulit præmium. Siquidem cùm adhuc moraretur in hac terra, conſecutus eſt nomen *Beati*; quòd per fidem obſcurè in Chriſto viderit illud, quod beati in cœlo clarè vident, dum Chriſtus illi dixit: *Beatus es Simon Bar-Jona*; ſimulq;

Matth. 16. 13. — Ib. verſ. 16. — Exod. 3. 14 — Pſ. 44. 8. — Joh. 1. 12. — Rom. 8. 29. — d. c. 16. 17.

mulque teſtatus eſt cognitionem iſtam ſuperare naturam humani intellectus, tan- L. III. c. 11.
quam revelatam à Patre; quia inquit: *Caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater me-* N. CXIV.
8 *us qui in cœlis eſt.* Ut etiam S. Petrus intelligeret ſermonem hunc ad ſe ſolum dire-
ctum eſſe: utque reliqui Apoſtoli illum, tanquam ſibi longè prælatum, eò magis vene-
rarentur; *Et ego*, inquit, *dico tibi*, *ego* qui non poſſum negare me ipſum: *ego* qui ſum ve-
ritas, quæ neque decipere nec decipi poteſt, *dico tibi*, non Johanni, non Jacobo, neq;
alicui alii, ſed *tibi Petro*; *quia tu es Petrus*, aut (prout vos habetis in veſtro Evangelio)
tu es petra, (g) *& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ inferi non præ-
valebunt adverſus eam: & tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcunque ligaveris ſuper
terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in
cœlis.*

9 Non erat hæc traditio quædam Chriſti, ſed promiſſio in futurum, per quod
vellet transferre in Petrum poteſtatem ſuam, & ſubſtituere illum plenè poſt mortem
ſuam cum omnibus prærogativis ſuum *Vicarium* Propterea illi attribuit nomen *Pe-
træ*, ut quemadmodum *Chriſtus eſt petra* ſecundum S. Paulum; ita Petrus etiam vo- 1. Cor. 10. 4
10 caretur *Petra*, ad idem nomen & eandem poteſtatem exaltatus. Non erat ne-
ceſſaria iſta ſubſtitutio ante mortem Chriſti; Eccleſia enim viſibilis congregatio eſt
hominum viſibilium, quamvis anima iſtius Eccleſiæ, quæ eſt Fides, ſit inviſibilis, &
tamen ſe ſenſibilem faciat per bona opera. Etenim homines ſunt viſibiles,
quamvis anima illorum ſit inviſibilis, quæ nihilominus præſentiam ſuam oſtendit
per operationes. Cùm igitur Eccleſia viſibilis ſit, ſemper neceſſarium fuit, ut in ea
etiam, in quantum eſt corpus, daretur caput viſibile: in quantum eſt ædificium,
fundamentum viſibile: in quantum eſt grex rationalis, paſtor viſibilis. Dum ergo
Chriſtus in terra viſibilis fuit, atque cum hominibus converſaretur, ille ipſe eorum
erat caput, paſtor & fundamentum viſibile. Idcirco paulò ante mortem ſuam
dicebat patri ſuo: *Cùm eſſem cum eis, ego ſervabam eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi,* Joh. 17. 12.
11 *cuſtodivi. Nunc autem ad te venio.* Id verò nihil aliud ſignificat quàm id ipſum quod
olim Moyſes dixit, antequam moreretur. *Provideat Dominus Deus ſpirituum omnis* Num. 27.
carnis hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, ut poſſit exire & intrare ante eos: & 15.
12 *educere eos vel introducere; ne ſit populus Domini ſicut oves abſque paſtore.* Itaque
ſicut tunc temporis Joſua datus fuit pro paſtore viſibili in locum Moyſis (qui adeo in-
viſibilis factus eſt, ut ad hunc diem nullus mortalium ſciat ne quidem ejus ſepul-
chrum) ita cùm propheticum dictum adimplendum eſſet: *Percutiam paſtorem, &* Zach. 13. 7.
diſpergentur oves; confeſtim opus erat, ut in ejus locum ſubſtitueretur alius paſtor, Marc. 14.
qui tempore illo nebuloſo & caliginoſo in medio ovium perditarum conſtitutus, eas 27.
colligeret, & in libertatem vindicaret, ſecundum promiſſionem ipſi Petro à Domi-
13 no factam: *Et tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.* Mortuo Chriſto, Pe- Luc. 22. 32.
trus factus eſt paſtor Eccleſiæ; & ut iſta dignitas ejus eò magis cognoſceretur, con-
firmavit eam Dominus poſt ſuam reſurrectionem dicens: *Tu me ſequere*, h. e. ſufful- Joh. 21. 19.
tus pedo paſtorali cum eadem autoritate & poteſtate, quæ mihi data eſt in cœlo & in
terra; mihi quidem naturaliter: tibi autem delegata à me ipſo, ordinaria tamen in
te tuisque ſucceſſoribus. Quam ulterius tribus vicibus unâ poſt aliam illi confirma-
vit, bis illi dicens: *Paſce agnos meos*; & denuò mox: *Paſce oves meas.* verſ. 15. 17.

14 Quandoquidem autem ego hoc die pro Sanctiſſimo Domino noſtro URBA-
NO, *divina providentia Papa VIII. Succeſſore Petri legitimo*, à potentiſſimo *Impera-
tore* SULTAN-SAGHEDO, *& omnibus ordinibus hujus imperii excepturus ſum*
juramentum conjunctionis & fidelitatis Eccleſiæ iſtius Æthiopicæ cum *Romana, capi-
te, matre & magiſtra omnium Eccleſiarum*; alia verba ad exhortandũ vos ad iſtam con-
junctionem mihi non occurrerunt, quàm illa, quibus Chriſtus in S. Petro ad unita-
tem vocavit totam ſuam Eccleſiam. Quia una ſola eſt Eccleſia, & ideò dicit Chri-
15 ſtus: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, non *Eccleſias*. Neque vos tur- d. c. 16. 18.

(g) አንተ፡ ኰኵሕ፡ *Tu es Petra, Rupes* habet verſio Æthiopica.

L.III. c II. bet, quòd interdum in S. Scriptura nominentur Eccleſiæ; ut quando S. Paulus ſcri-
N.CXIV. bit *Eccleſiis Galatiæ*: Et S. Johannes in Apocalypſi *ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia*; & quòd audiamus nonnunqnam *nomen Eccleſiæ Græcæ & Latinæ*; Eccleſiæ *Occidentalis & Orientalis*. Quoniam, ut bene Tertullianus (h) dicit: *multæ Eccleſiæ una Eccleſia ſunt.* Una intelligitur ſcilicet *Romana Catholica, & Apoſtolica.* Nam ſi non eſſet una ſola, eſſet nulla, ſicut idem autor dicit: *Deum, ſi unus non ſit, nullum omnino eſſe.* Palatium Imperatoris propterea non eſt non unum, quia in illo multa ſunt conclavia, neque propterea non eſt unum ovile, quia in eo ſunt matres multorum agnorum: neque propterea non eſt unum corpus, quòd multa in eo ſint membra; ſed unitas ædificii dependet ab una ſola petra angulari: ab uno grege, uno paſtore, & uno ovili: uno corpore, & uno capite.

Jam diu eſt, quòd ædificati fuiſtis ſuper fundamentum Apoſtolorum, quia ſu- 16
Act.8,27. xiſtis lac fidei à S. Matthæo, & ab illo *Eunucho Candaces Reginæ veſtræ*, qui baptizatus fuit à S. Philippo Diacono (i). Verùm quia ex Ægypto & Alexandriâ venerunt non architecti, ſed deſtructores, lapides ſanctuarii diſperſi fuerunt per omnia loca. Olim multo tempore fuiſtis corpus in Chriſto, quia uniti fuiſtis cum Petro & ſucceſſoribus Petri, tanquam vero capite. At poſtquam pro capite aſſumſiſtis Alexandriam, habuiſtis corpus monſtroſum, haud aliter ac illi, qui caput habent ſub humeris, aut inter genua, aut in pedibus. Longo tempore fuiſtis oves gregis Domini, 17
neque ideò, quòd gereretis lanam fuſcam, bonus ille Paſtor vos rejecit, ſicuti nec
Exod.2,21 *Moyſes Sephoram* ſuam, quòd eſſet *Æthiopiſſa.* Sed quoniam intraverunt inter vos
Hab.1.8. tales, quos Propheta vocat *velociores lupis veſpertinis*, veſtimentis quidem ovium contectos, ſed dictis ſacræ Scripturæ & conciliorum perversè adductis, tanquam pellibus involutos, (ut loquitur Vincentius Lyrinenſis) ut tactu mollioris lanæ non metuantur morſus dentium, atque iſti vos diſperſerunt per omnes montes.

Sed ecce dies nunc venit (quandoquidem vos gloriamini de genere *Davidis* 18
Regis per *Menilehecum*, quem annales veſtri *Salomone & Sabæ Reginâ genitum* prædicant, ex quo longo & nunquam interrupto annorum curſu ortos eſſe volunt Impe-
c.9. 11. ratores Æthiopiæ) quô impleri poteſt prophetia Amoſi: *In die illa ſuſcitabo tabernaculum David quod cecidit, & reædificabo aperturas murorum ejus: & ea, quæ corruerant, inſtaurabo, & reædificabo illud, ſicut in diebus antiquis.* Habetis nunc Architectum, 19
qui quamvis rerum multarum ignorans ſit, ſcit tamen illud quod dicit Apoſtolus: *ut*
1.Cor.3.10 *ſapiens Architectus fundamentum poſui, quod eſt Chriſtus Ieſus:* & id quod Chriſtus poſuit in locum ejus, dum dixit: *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Ha- 20
betis Medicum, qui quamvis ipſe medicina egeat, ſcit nihilominus, qualis *reſina re-*
Jer.8.22. *periatur in Galaad.* Et quamvis non ſit ſicuti Lucas, Medicus Pauli chariſſimus, vos tamen adeò amat, ut intimam ſenſurus ſit afflictionem, ſi unquam illum dicere oporteat: *Curavimus Æthiopiam, & non eſt ſanata.* (k) At rectè ſani evadetis, ſi mem- 21
bra ſparſa rurſus conjungantur cum capite viſibili Eccleſiæ, ut ille, qui eſt caput inviſibile & vita ejus, vobis ſuppeditet vitam, quæ communicari poteſt per ſolam unitio-
Eph.4.15. nem, ſicut dicit Apoſtolus: *Creſcatis in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus; ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem juncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationem in menſuram uniuscujusque membri augmentum corporis facit.* Habetis pa- 22
Joh.10.11. ſtorem, qui, quamvis gloriari non poſſit: *Ego ſum paſtor bonus*, non tamen utitur inſtrumentis ſtulti Paſtoris, cùm ſit miſſus ab illo paſtore, cui Chriſtus dixit: *Paſce oves meas.* Et maximam operam dabit ad eum finem, ut vobis ad paſtorem animarum
c.37.24. veſtrarum converſis, impleatur dictum Ezechielis: *Paſtor unus erit omnium eorum:*
d.c.10.16. Et dictum Salvatoris noſtri. *Erit unum ovile & unus Paſtor.*

Nemo negare poteſt, S. Petrum eſſe fundamentum, caput & paſtorem Eccleſiæ; 23
quia

(h) Lib. adverſus Hæres. c.20. (i) Iſta ex veteri traditione; poſtea cum libros Habeſſinorum evolveret, meliùs edoctus Mendezius agnovit hanc *Eunuchi & S. Matthæi converſionem* de his noſtris Æthiopibus accipiendam non eſſe, prout nos clarè docuimus ſupra ex ipſis Patrum relationibus, hoc libro. N. XIII. & ſeq. (k) De Babylone ſic loquitur Jeremias c.51.9.

quia reliqui Apoſtoli illum pro tali agnoverunt. Quamvis enim inter illos (prius- L.III.c.11.
quam Chriſtus illum feciſſet Principem) orta fuerit diſſenſio ſuper prioritate, nihilo- N.CXIV.
minus, quoniam illi datus erat primatus, nulla dabatur exceptio. In primo illo Luc.22.24
Concilio Hieroſolymitano, quod congregatum fuit ob ſucceſſionem Judæ, ille tanquam Act.1.15.
24 Præſes exſurgens in medio fratrum, ſummam negotii tractavit. *In feſto Penteco-*
ſtes, cum multi irriderent Apoſtolos tanquam ebrios, ille tanquam paterfamiliæ pro c.2.14.
omnibus reſpondit. *Ananiam* & *Saphiram* morte multavit, ceu univerſalis Ec- c.5.5.
cleſiæ judex, quia poſt factum Evangelicæ paupertatis votum, fraudaverant de pre-
25 tio agri venditi partem. Condemnavit *Simeonem Magum* tanquam ſacrilegum, c.8.20.
(quod genus ſacrilegii usque in hunc diem nomen *Simoniæ* ab illo accepit) quam-
vis ibi, ut in pleriſq; aliis negotiis præſens fuerit S. Johañes, quem Chriſtus amore ſin-
gulari proſecutus eſt, auſus tamen non fuit ſubtrahere ſe à ſubmiſſione Petri: vel æ-
quiparare Eccleſiam Epheſinam cum Antiochena aut Romana, ubi Petrus ſedebat:
multò minus affectabat præ illa titulum Patriarchatus.

26 Petrus autem ceu paſtor univerſalis, non tantùm deſtinatus erat pro nonaginta
ovibus errantibus de domo Iſraelis, ſed etiam pro perdito gentiliſmo. Quippe ille
primus erat ad convertendum illum. Primus baptizavit Ethnicum, fundans pri-
mò Fidem gentilium in perſona Centurionis Romani, felici principio & teſtimonio, c.10.48.
quòd fides Romana inter gentiles futura eſſet, uti prima & antiquiſſima, ita etiam
27 celeberrima & firmiſſima, digna illâ laude, quam S. Paulus illi attribuit: *Fides veſtra* Rom.1.8.
annunciatur in univerſo mundo. Ille, cum diverſæ ſententiæ inter Apoſtolos & diſci-
pulos Hieroſolymis naſcerentur; *Num Evangelium liberè divulgandum eſſet Ethnicis?*
tali pacto id faciendum aſſeruit, ut S. Lucas dicit: *His auditis tacuerunt.* Quemad- Act.11.18.
modum tacere ſolet diſcipulus, miles & ſubjectus, cùm ſententiam ſuam interponit & 15.12.
28 Magiſter, Dux vel Imperator. Et cùm diſputatio Antiochiæ nata eſſet: *Num*
Ethnici converſi ad circumciſionem adigendi eſſent? quæſtione Hieroſolymam delata,
ubi S. Jacobus frater Domini Epiſcopus erat, is qui dubium decidit, non erat S.
Jacobus, qui tum temporis domi & in ſua ſede erat: neque S. Paulus tunc ibi præ-
ſens, ſed S. Petrus, cui primatus in omni loco debebatur. Quamobrem cum ſum-
mo judicio devotus S. Bernhardus dixit: *Iacobus, qui videbatur columna, unâ con-*
tentus eſt Hieroſolymâ, Petro univerſitatem cedens. Cum ergo frater Domini illi ceſſe-
rit, quis unquam audebit S. Petri prærogativam in dubium vocare?

29 Ut autem comparationem inſtituamus Eccleſiæ Romanæ cum reliquis cathe-
dris Patriarchalibus. Ecclesia Hierosolymitana tantum abfuit, ut
ſeſe voluerit illi æquiparare (quamvis concilium Conſtantinopolitanum I. habito
reſpectu ad antiquitatem illius, eam vocet matrem omnium Eccleſiarum, *quia de* Eſa.2.3.
Sion exivit lex, & verbum Domini de Ieruſalem) ut etiam illis primis temporibus poſt-
poſita fuerit Eccleſiæ Antiochenæ & Cæſareenſi, prout bene colligitur ex concilio
Nicæno & S. Hieronymo. Et S. Leo Magnus Eccleſiæ illi honorem primatus
(l) confirmare noluit eo tempore, cùm à concilio Chalcedonenſi illi eſſet oblatus.
30 Attamen approbavit illum quinta Synodus circa annum D LIII. conferendo ſi-
mul illi ipſi ſedi Hieroſolymitanæ dignitatem & juriſdictionem Patriarchatus ſuper
univerſam Palæſtinam, quâ diu caruerat. Nihilominus Epiſcopi Hieroſolymi-
tani ſemper judicati fuerunt à tribunali Romanorum Pontificum, quemadmodum
judicatus fuit ab *Hormiſdâ Iohannes*, in locum S. Eliæ ab Eutychianis conſtitutus,
quem illi loco moverant: *Sophronius à Theodoro*, qui Stephanum Dorenſem Ro-
mam miſit ad agendum cauſam ſuam Anno 643. Et *Ebremanus à Paſquali* Ao. 1107.
Arnolphus ab illo ipſo Anno. 1115.

31 Sedes Constantinopolitana reliquis recentior, favore Impera-
torum ſæpius tentavit obtinere primatum ſuper Orientales, uti factum in concilio
Conſtantinopolitano: & in falſa Synodo contra Chryſoſtomum: & poſtea in con-
cilio Chalcedonenſi. Nunquam tamen apertè illum prætendit ſuper Eccleſiam
Roma-

(l) *L'honor del Primato* extat in impreſſo; ſed *Patriarchato* legendum putaverim.

L.III.c.11. Romanam, ita tamen ut *Pelagius II.* & *Gregorius M.* retunderent audaciam *Johan-*
N.CXIV. *nis* Epiſcopi illius ſedis, qui impudenter ſibi arrogabat cognomentum *Oecumenici.* Semper enim exercuerunt Romani Pontifices jurisdictionem ſuam ſuper reliquos Patriarchas. Etenim *Paulus* vexatus à *Macedonio,* & *S. Iohannes Chryſoſtomus* à *Theo-* 32
philo Alexandrino, Romam appellationem interpoſuerunt. Neque electio *Anatolii* pro legitima habita fuit, donec à *S. Leone* confirmaretur, ille enim procurante Theodoſio Imperatore, Flaviano inſtigatione ſcelerati Dioſcori occiſo, ſubſtitutus fuerat. Papa *Adrianus* confirmavit electionem *Taraſii* intuitu Imperato- 33
ris Conſtantini & Irenes. *Hormisda* graviter reprehendit *Epiphanium*, quòd nimis tardè promotionem ſuam ſignificaviſſet. *Cæleſtinus* & *Sixtus III.* dejecerunt de illa ſede *Neſtorium*, *Felicem*, *Acacium*, *Gelaſium*, *Euphemium*, *Agapetum*, *Antimum*, *Vigilium*, *Menam*, *Theodorum*, *Paulum* & *Pyrrhum.* *Gregorius II.* *Anaſtaſium* electum ab Imperatore Leone Iſaurico, in locum Germani Catholici in exilium ejecti, *Nicolaum* & *Photium*, omnes damnatos & excommunicatos.

Antiochena non minus ceſſit Romanæ ſedi, quia S. Petrus Antiochiam 34
cum Româ permutavit, relinquens ibi Ephodium, & Romam ſecum portans omnem ſuam dignitatem & jurisdictionem. Quam ob cauſam *Iuvenalis Epiſcopus Hieroſolymitanus* in concilio Epheſino meritò argumentatus eſt contra *Iohannem Antiochenum* (qui ſe omnibus Patribus & legatis Romani Pontificis protervè opponebat) quòd ſedes Antiochena ordinatione Apoſtolica, & antiqua traditione ſemper fuerit judicata & ordinata à ſede Romana. *Siricius* reprehendit *Flavianum* & *Evagrium*, qui contendebant de illa ſede. *S. Leo* conciliavit *Domnum* & *Maxi-* 35
mum, qui circa eandem diſſidebant, & defendit Maximum contra ambitionem *Anatolii* Conſtantinopolitani. *Simplicius* approbavit electionem *Stephani minoris*, Conſtantinopoli à Zenone Imperatore factam, ſed non prius quàm ille juraſſet obſervare in futurum privilegia ſedis Antiochenæ, quæ etiam poſt tres annos, cum mortuus eſſet Stephanus, obſervata fuerunt, cùm ad electionem Calendionis ventum eſſet. Ille enim confeſtim Romam miſit, commendans Pontifici ſuam electionem. Tempore *Innocentii II.* circa annum 1136. cùm *Rudolphus* quidam vi armorum in ſedem illam intruſus fuiſſet, is à Concilio Antiochiæ congregato per Albericum Epiſcopum Oſtienſem, Legatum Pontificium condemnatus & depoſitus fuit.

Sed progrediamur ad Sedem Alexandrinam, quæ à concilio Nicæ- 36
no, & primo Conſtantinopolitano (ubi dicitur quòd à *B. Marco diſcipulo Petri & Evangeliſta* nomini ejus fuerit conſecrata) obtinuit ſecundum locum poſt Romanam; & propterea ſemper ſe præbuit obedientem, prout decet diſcipulam erga Magiſtram: & ſi interdum officio ſuo defuiſſet, non ſubduxit manum ferulæ. Siquidem cum *Dionyſius Epiſcopus* ita locutus eſſet de SS. Trinitate, ut videretur in illa diſtinguere velle non ſolum perſonas, ſed etiam eſſentiam ipſam, à *Dionyſio Papa* citatus fuit, ut doctrinæ ſuæ rationem redderet, quod ita egregiè præſtitit, ut ab *Athanaſio* meritò commendaretur, qui etiam ipſe refugium ſuum habuit ad Eccleſiam Romanam, & ad Julium Pontificem, contra calumnias & violentiam Arianorum. Sicut etiam 37
Petrus ad *Damaſum*, à quo reſtitutus fuit, depulſo Lucio hæretico, illius ſedis invaſore. Judicium *Theophili* primò per *Innocentium* declaratum fuit nullum, quia injuſtè condemnaverat *S. Iohannem Chryſoſtomum*, poſtmodum ille ipſe excommunicatus & depoſitus fuit. *Simplicius* reconciliavit Timotheum, qui primùm fuerat fautor hæreticorum, & cùm poſt mortem ejus electus fuiſſet *Iohannes Oeconomus*, optimus Catholicus, Imperator Zeno verò illi antepoſuiſſet Petrum Mogum, infamem hæreticum, Papa acribus epiſtolis Imperatorem reprehendit, & cùm cauſa appellationis Johannis ob interventum mortis finiri nequiviſſet, *Felix III.* ſucceſſor illam finivit.

Scitis vos ipſi, quòd *Dioſcorus* Alexandrinus à *S. Leone Magno* condemnatus fu- 38
erit, id ipſum quamvis hæretici ſiniſtrè interpretentur, nihilominus à S. Gelaſio &

mul-

multis conciliis quaſi uno ore approbatum fuit hiſce verbis: *Vicit Leo de tribu Iuda.* L.III.c.11.
39 At nunc unde tam ſubito nata eſt poteſtas illa primaria ſedis Alexandrinæ? Intel- N.CXIV.
ligo quòd in veſtro libro conciliorum reperiatur certus quidam falſus Canon, ſub no- Apoc. 5.5.
mine concilii Nicæni, (m) in quo dicitur; quòd prima cathedrarum & caput omnium ſit Alexandria, quia eſt maximè Orientalis. O quàm pulchra ratio? O lepidum caput, ſi (ut in proverbio dicitur) modò cerebrum haberet. Quodnam quæſo cerebrum unquam affirmavit *Alexandriam eſſe caput Eccleſiarum, quòd ſit maximè Orientalis.* Equidem benè ſcio gemmas atque aromata Orientalia primum locum habere: de cathedris verò id antea nunquam audivi. Si verò hoc argumentum valeat, neceſſarium erit dicere, ſedem S. Thomæ Apoſtoli in India primatum obtinere ſuper univerſam Eccleſiam, quia ſita eſt in regionibus,
40 quæ propriè vocantur Orientales. Sed oportebat malos hos Geometras, & repertores novorum canonum meminiſſe, quòd licet *Alexandria* Orientalior ſit *Româ* & *Conſtantinopoli*, ad occidentem tamen ſita eſt, ſi comparetur cum Antiochia & Hieroſolyma. Melius dixiſſent, quòd vera poteſtas tribuendi Primatum ſolummodo reperiatur apud illum Orientem, de quo dicit Zacharias: *Ecce vir, Oriens nomen ejus.* c.6.12.
Qui cum præſentiâ ſuâ Hieroſolymam & regiones vicinas illuminaviſſet, S. Petrum loco ſui in Occidentem miſit, cui (teſte S. Clemente ſucceſſore ejus in epiſt. I.) mandatum fuit, tanquam bono & probato diſcipulo, ut illuminaret obſcuriſſimam Occidentis partem, tanquam inter omnes maximè ſtrenuus, & qui præceptum hoc exactè executioni mandare poſſet.

41 Sed ut cum ratione progrediamur, ſi (ut dixit S. Cyprianus) *Eccleſia conſiſtit in Epiſcopo, & Epiſcopus in Eccleſia,* clara res eſt, quòd in Alexandria *Marcus* nunc exiſtat in ſucceſſoribus ſuis: (modo ſint ſucceſſores Fidei) *Petrus* verò Romæ in ſucceſſoribus ſuis. Præſidet ergò *Romæ Petrus,* & *Marcus Alexandriæ.* Et ſi Eccleſia conſiſtit in Epiſcopo, certum eſt, quòd alteram prærogativam non habeat ac eam, quam Epiſcopus nunc habet: vel olim habuit. Si quis ergò probaverit Marcum eſſe caput Eccleſiæ, & non Petrum, tunc illi concedendum eſt, quòd Alexandria
42 ſit caput Eccleſiarum & non Roma. At Dominus immiſit ſpiritum caliginis in medium Ægypti, ut non intelligant, quòd diſcipulus non ſit ſuper Magiſtrum, nec Marcus ſuper Petrum: & quòd doctrina diſcipuli non poſſit eſſe bona, ſi diſcordet ab illa quæ eſt Magiſtri. Quo argumento olim uſus fuit S. Leo Magnus contra Dioſcorum in epiſtola ad illum exaratâ his verbis: *Vnum nos oportet ſentire & agere; ut*
43 *(ſicut legimus) in nobis quoque unum eſſe cor & anima comprobetur. Cùm enim Beatiſſimus* Petrus *Apoſtolicum à Domino acceperit principatum, & Romana Eccleſia in ejus permaneat inſtitutis: nefas eſt credere, quòd* S. Marcus *diſcipulus ejus, qui Alexandrinam Eccleſiam primus gubernavit, aliis regulis traditionum ſuarum decreta formaverit; cùm ſine dubio de eodem fonte gratiæ unus ſpiritus fuerit & diſcipuli & magiſtri, nec aliud ordinatus tradere potuerit, quàm quod ab ordinatore ſuſcepit. Non ergo patimur, ut, cùm unius nos eſſe corporis & fidei fateamur, in aliquo diſcrepemus, & alia Doctoris, alia diſcipuli inſtituta videantur.* Hæc S. Leo; cujus monita ſi Dioſcorus non recuſaſſet, nunquam præcipitatus fuiſſet in tantum condemnationis barathrum.

44 Quanquam veritas ipſa nunquam teſtimonio careat, quia in eodem conciliorum veſtrorum libro, in quo aſſuta reperitur falſa illa commenti particula, etiam reperitur verus Canon concilii Nicæni (n) qui in nonnullis libris eſt 36. in aliis 37. & fideliter ex veſtra in Linguam Latinam tranſlatus, ſic habet: *Quatuor ſunt per totum Orbem præcipuæ ſedes, ſicut quatuor flumina exeuntia de Paradiſo, quatuor venti cardinales, quatuor elementa ex quibus homines & mundus univerſus conſtat: ſed ſuper omnes eſt, quæ principatum tenet,* Cathedra S. Petri

Uuu Ro-

(m) De Canonibus iſtis Nicænis apocryphis ſupra egimus hoc libro N. XVII. §. 6. & N. XXIX. Pro ſuppoſititiis eos hîc agnoſcit Alphonſus, & tamen infra §. 44. ſe in illis fundat, immemor Regulæ Juris: *Inſtrumentum ſimpliciter producens pro ſe, id debet admittere contra ſe.* Canoniſtæ ad c. Cum olim 19 Ext. de cenſib. & alii paſſim. (n) Vide quæ paulò ante notavimus ad §. 39. & confer Num. XXIX. hujus libri.

L.III.c.11. N.CXIV. Romæ, *ſicut Apoſtoli præceperunt. Poſt illam eſt cathedra* D. Marci Alexandriæ: *tertio loco cathedra* D. Johannis Evangeliſtæ: *quarto loco cathedra* Antiochiæ, *quæ eſt etiam cathedra* S. Petri. *Omnes Epiſcopi ab his procedunt.* Sic ſcripto conſignatum extat in veſtro libro. Jam conſiderate, an plus fidei mereatur falſarius Gloſſæ, 45
an verò decretum 318. Patrum? Enimvero concilium Nicænum Eccleſiæ Romanæ hanc prærogativam non primùm dedit, ſed tantùm declaravit, quòd eam ſemper habuerit; ſiquidem in exemplaribus incorruptis Viginti Canonum, qui contradictione carent, principium Canonis Sexti ſic habet: *Eccleſia Romana ſemper habuit primatum: mos autem antiquus perdurat in Ægypto vel Libya & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem.* Et hoc modo citatur in concilio Chalcedonenſi Actione 16.

[Hic eſt vexatiſſimus ille Canon, in quo exponendo Doctores Eccleſiæ Romanæ valde æſtuant; de eo ſupra egimus N. 79. §.2. hujus libri. Verba ipſa hæc ſunt: Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν; ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. *Antiqui mores ſerventur, qui* [obtinent] *in Ægypto, Libya & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium poteſtatem habeat, quandoquidem & Epiſcopo Romano hoc eſt conſuetum.* Gloſſatores Græci & Orientales omnes, ut verba ſonant, non aliter accipiunt, quàm *quòd Epiſcopo Alexandrino in ſua diœceſi idem jus competat ac Romano in diœceſi Romana*; nullâ de primatu mentione factâ.]

Quare concilium Romanum ſub Damaſo habitum, ubi de dignitate ſe- 46
An. 382. dum Patriarchalium agitur, meritò ſic loquitur: *Prima Petri Apoſtoli ſedes Sancta Romana Eccleſia, non habens maculam neque rugam, neque aliquid ejuſmodi. Et ſic prælata fuit omnibus aliis Eccleſiis, non quidem per iſtas conſtitutiones ſynodicas, ſed per vocem Evangelicam Domini ſalvatoris noſtri primatum obtinuit &c.* Hucusque Concilium Romanum. Vox autem illa Domini, quâ conceſſus fuit Petro il- 47
liusque Eccleſiæ primatus, bis audita fuit. Primò cùm diceret: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Etenim petra fundamentalis ædificii prima eſt. Secundò cùm diceret: *Paſce oves meas.* Quippe differentia, quæ eſt inter Paſtorem & oves, eſt etiam inter cathedram S. Petri & reliquas. Sed diligenter attendere oportet, quòd Petro commendati fuerint & agni & oves, dum Chriſtus bis dixit: *Paſce agnos meos*; & ſemel tantùm: *Paſce oves meas.* Quia diſtinctio- 48
ne agnorum & ovium conſtituit Dominus Petrum caput, tam ſingulorum fidelium quàm omnium Eccleſiæ Antiſtitum. Quandoquidem *per agnos intelliguntur fideles*, qui tantummodo curant ſalutem propriam: *per oves* verò, quæ pariunt, *præſules*, (o) quorum officium eſt gignere Deo filios prædicatione Evangelii, & ordinatione Sacramentorum, quemadmodum oves illæ, de quibus legitur in Cantico Canticorum:
c. 4. 2. *Omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis.* Eam ob rem S. Petrus non tantùm paſtor eſt uniuscujusque in particulari, i. e. *agnorum*; ſed etiam *Paſtorum*, i. e. *Ovium*, ſive ſint ſimplices *Sacerdotes* & *Parochi*: ſive *Epiſcopi, Archiepiſcopi, Primates* ſive *Patriarchæ*. Qui igitur ſeſe eximit paſtorali officio & directione Petri, ille negat ſe eſſe ovem Chriſti, & à dextra ad ſiniſtram ejus tranſit.

Cùm igitur ſedes iſta prima ſit, perpendite quanto jure vos exhorter, ut eam 49
ſequi velitis: & relictis rivulis properetis ad ipſum fontem. Quia illa eſt mater communis, ut oſculemini manus aut pedes ejus. Hucusque lac vobis præbuerunt voraces quædam Sirenes, & vera monſtra; atque vos lactaverunt, non ſicut homines, ſed ſicut proprios ſuos fœtus. Imposterum verò tanquam infantes modò nati, prudentes, at ſine malitia, curretis ad purum & ſincerum lac.

[Tellezius hanc periodum aliter, & (ut mihi videtur) autographo conformem habet
Thren. 3, 4. hoc modo: Hucusque *malæ quædam lamiæ nudaverunt mammam*, & lactaverunt vos uberibus venenatis. Nunc verò ex quo cognoſcitis veram & legitimam matrem *quaſi*
1. Pet. 2, 2. *modo geniti infantes, rationabile ſine dolo lac concupiſcite.*]

Quid enim rationi convenientius eſſe poterit, quam ex illa Eccleſia & urbe lac

(o) Aliam expoſitionem attulit ſupra Rex Suſneus, quam vide N. CXIII. §. 3.

lac ſugere, quod nunquam adulteratum fuit fallaciâ erroris nec venenò hæreſis L.III.c.10.
infectum. N.CXIV.

50 Ecclesia Hierosolymitana primò virgo vocata fuit, quòd ſemper integram ſeſe ſervaverit ab omni errore. Verùm gloria iſta non diu duravit, ſed tantùm usque ad annum centeſimum nonageſimum nonum, quando poſt mortem *S. Simeonis, filii Cleophæ*, qui dicebatur frater Domini, intruſus fuit quidam *Tebula*, qui ſecreto ſeminare tentavit lolium hæreſeos. Omnibus quoque notum eſt, quanto fervore ſeculo IV. *Hieronymus* contra *Iohannem Epiſcopum Hieroſolymitanum* ejusq; errores ſcripſerit.

51 Ecclesia Antiochena habuit *Paulum Samoſatenum*, *Eulalium*, *Euſebium*, *Euphronium*, *Flacillum*, *Stephanum*, *Leontium* & *Petrum Fullonem* (Gnapheum) hæreticos famoſos.

52 Constantinopolitana habuit *Neſtorium*, *Euſebium Nicomedienſem*, *Macedonium*, *Eudoxium*, *Demophilum*, *Photium* & alios; de quibus ſupra diximus, quòd fuerint condemnati, ne dicamus, quòd etiam ex illa egreſſus fuerit *Eutyches*.

53 Alexandrina emiſit ignem illum Arii, qui totum mundum inflamavit, atque in ſinu ſuo fovit *Heraclam Origeniſtam*, *Lucium*, *Georgium*, *Dioſcorum*, *Petrum Mogum*, *Timotheum Ælurum*, & alias peſtes. *Sola urbs Roma nullum unquam produxit hæreſiarcham:* Sola ſedes Romana nunquam ſuſcepit hæreticum aliquem: neque alibi illum toleravit, ſed perquiſivit eos ubicunque modo eſſent, eosque judicavit & condemnavit.

54 Vos igitur nunc de novo exhortor, ut quæratis aliquam matrem; matrem illam, inquam, quæ primùm vos peperit, quæ vos minimùm quadringentos quinquaginta annos, usque ad tempora concilii Chalcedonenſis nutrivit: illam, ad quam reverti flagrantiſſimè deſideraverunt multi majorum veſtrorum & Imperatorum,
55 tàm temporum antiquorum quàm hodiernorum. Siquidem Anno 1177. Imperator illius temporis (p) per Legatum ſuum *ab Alexandro III.* petiit homines doctos Eccleſiæ Romanæ. Venerunt ab Imperatore & metropolita veſtro Oratores ad concilium Florentinum, unde ab Eugenio IV. ad Imperatorem *Zara-Iacobum* (q) literas reportarunt; quas adhuc apud ſe extare teſtatus eſt Imperator *David* Anno XXIV. ſeculi præteriti, in epiſtola quam ſcripſit *ad Clementem VII.* ad quem etiam miſit Legatos, qui eum repererunt Bononiæ, cum ibi coronaret *Carolum V.*
56 Anno 1531. (r) Scripſit quoque *Claudius* ad Romanum Pontificem: (s) Scripſit *Za-Denghelus:* (t) ſcripſit Jacobus, (u) ſed non potuerunt obtinere quod tunc deſiderabant ob brevitatem vitæ. Vos etiam ſæpius ſcripſiſtis ad Paulum V. & ad Catholicum Luſitaniæ Regem. (x)

57 Vos ô Catholice & feliciſſime Imperator id feciſtis per manus P P. Societatis Jeſu, qui tunc apud vos erant tanquam Magiſtri & Interpretes, qui Æthiopiam occupaverunt non aliis artibus, quam Romani mundum, i. e. Conſilio & patientia
58 ſua, ſicuti ſcriptum eſt in libris Maccabæorum. Ecce venit hora, quòd vos liberare poſſitis ab obligatione & debito illo, quô obſtricti fuerunt Majores veſtri erga Reges Luſitaniæ, qui in omnibus ſuis expeditionibus Indicis pro ſcopo habuerunt Regnũ Æthiopiæ, ejusq; conjunctionem cum Eccleſia Romana, ſiquidem haud alium acriorem ſtimulum ſenſerunt, ad expeditionem illam faciendam, quàm famam per Europam ſparſam: *in regionibus Orientis dari adhuc aliquem Regem Chriſtianum.* Idcirco ad inveſtigandum illum, jam ab Anno 1486. nuntii multi per terram & fre-

(p) Hoc quidem habet Baronius; at dubia noſtra vide ſupra N. XCVI. hujus libri. (q) & tamen hunc damnatum in inferno pronunciavit Rex Suſneus; teſtibus Pp. Societ. ſupra 3, 97, 3. (r) Hæc de Tzaga-zaabo ſunt intelligenda, ſed ille Bononiam non venit, ut docuimus Lib. 2. N. 58. & Lib. 3, 97. 4. (s) Non memini me ullam hujus Regis Epiſtolam ad Pontificem Romanum vidiſſe. (t) Hujus epiſtolæ ſupra extant Num. CIII. §. 11. (u) Iſtius Regis nulla extat epiſtola, miſſam unam ſed à Turcis interceptam ſcribit Vecchietti, ut retulimus ſupra Lib. 2, 58, 9. (x) Has epiſtolas retulimus N. CVI. hujus libri.

L. III. c. 11. N. CXV. quentes claſſes per mare miſſæ fuerunt. *Venit hora* potentiſſime Imperator 59
Joh. 4. 23. Sultan-Saghede, *& nunc eſt*, quâ debitum poſcit, ut faciatis ſubjectos veſtros nomini veſtro conformes; (*Saghed* enim Latinè exponitur *Adorator*) dum *veri*
Joh. 4. 24. *adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate.* Patrem adorabunt, quia ut bene dixit S. Cyprianus (y): *non habet Deum pro Patre, qui non habet Eccleſiam pro matre.* Neque habent Eccleſiam pro matre, qui non habent Romanam; quoniam aliæ, ſi non ſunt filiæ, ſunt novercæ & adulterinæ. *In ſpiritu autem & veritate adorabunt*,
verſ. 22. quoniam *ſalus* non venit amplius *à Iudæis*, ſed *à Romanis.* Et quicquid ſubvertit fidem illorum, alienum eſt à ſpiritu, h. e. à Deo, quia *Deus eſt ſpiritus:* & alienum à veritate, quia *Deus* etiam *eſt veritas*, & *qui manet in veritate*, *manet in Deo*, *& Deus in illo:* qui non amplius deſcendit de Hermon, neque de Sion; ſed de Romanis collibus mittit nobis benedictionem & vitam æternam.

Integram dare voluimus Orationem, cujus ſummam tantùm tradidit Tellezius. 60 Qua lingua habita fuerit, non legitur, Luſitanicâ procul dubio, quia vix ſeptem menſes in Æthiopia degerat Patriarcha, itaque interprete opus fuit, quod in re tam ardua ſatis incommodum videtur.

N°. CXV. Reſponſio Regis Suſnei ad orationem Patriarchæ, per Melca-Chriſtum] Finitâ Patriarchæ oratione, quæ magnâ attentione audita fuit, Rex ſurgere & reſpondere juſſit *Melcaxum*, cognatum ſuum, & *primum aulæ præfectum*, tunc *Samenæ Proregem*, qui orationem ſequentem habuit, ſed non continentem, quia Rex illum ſæpius interpellavit, & inſperſit ea quæ ſibi videbantur omiſſa.

pag. 143. Lib. 5. c. 3. p. 419. [*Italicè* extat *in epiſtola annua P P. Societatis*, ſed planè diſcrepat ab ea quam *Tellezius edidit.* Cum autem *Romæ* impreſſa fuerit Anno 1628. procul dubio ex protographo Generali Societatis oblato, quô tempore cuncta adhuc recentia, & bene cognita erant, illam prætulimus, quamvis Tellezii exemplum ſtylo & moribus Æthiopicis convenientius videretur.]

Non eſt nobis ignotum, quòd Eccleſia Romana mater & caput ſit omnium Eccle- 2
ſiarum: *neque etiam ignotum manſit majoribus noſtris, qui illi ſine Fidei maculâ obtemperaverunt usque ad tempus quarti concilii generalis. Quippe illa fuit quæ in primo Concilio CCCXVIII. patrum condemnavit* Arium: *in ſecundo CL. patrum* Macedonium: *in tertio CC. Patrum,* Neſtorium: *Neque quisquam aliter dixerit, quòd in quarto concilio Chalcedonenſi DCXXX. patrum non potuerit per os illorum pronunciare judicium contra* Dioſcorum & Eutychetem; *quandoquidem Eccleſia ſemper judicat, & à nemine judicatur. Sed plerumque accidit, ut homines improbi quærant ſectatores errorum ſuorum, quibus nomen ſuum communicent, iisque tanquam inſtrumentis ad omnem improbitatem utantur.* *Sic* 3
olim plurimi ad Arium *acceſſerunt*, *qui propterea dicti fuerunt* Ariani: *nec non ad* Macedonium *&* Neſtorium, *qui dicti fuerunt* Macedoniani & Neſtoriani. *Similiter planè fex hominum adhæſit* Eutycheti *&* Dioſcoro, *qui appellati fuerunt* Eutychiani *&* Dioſcoriani: *poſtea* Jacobitæ *à quodam* Jacobo, *qui tanquam potu venenato temperavit errores ab ambobus hauſtos. Illa ipſa nomina indicant, quòd ſint nomina factionum extra Eccleſiam. Etenim nomen Eccleſiæ denotat congregationem & conjunctionem, non verò diviſionem, quæ ex nominibus iſtis ſequitur.* *Ex* 4
his Jacobitis, Eutychianis & Dioſcorianis *venerunt in noſtras regiones perverſi magiſtri, quibus difficile non fuit majores noſtros in hoc Mundi angulo, tantum ſpatii à* Roma *diſſito, habitantes ſubvertere: atque per manus filiorum nepotumque illorum peſtem doctrinæ ſuæ diſſeminare. Verùm enim verò, quantumvis anniſi fuerint colore veritatis falſo mendacium deaurare, ſeque à Fide Romana ſeparare, non tamen id plenè perficere potuerunt, ut non, tanquam per umbram, & certa quadam obſcura ſigna autoritatem illius nobis indicaverint.* *Etenim ſive fulmen cenſurarum contra aliquem jacularentur: ſive aliquem ab-* 5
ſolverent, declarando illum abſolutum à peccatis, gloriabantur autoritate S. Petri & S. Pauli Apoſtolorũ; *ita quamvis una manu deſtruerent poteſtatem* Eccleſiæ Romanæ *in S. Petro funda-*

(y) Lib. de unitate Eccleſiæ.

fundata: alterâ tamen, id minimè cogitantes, eam apud nos ædificabant. Quamobrem illa
ſemper apud noſtros anteceſſores in magna veneratione fuit.
6 *Incrementum verò maximum cœpit adventu* Luſitanorum, (z) *quos Deus magnis*
& vix credibilibus victoriis inclytos reddidit per prærogativam Fidei immaculatæ. Non ex-
cedebant numerum quadringentorum, qui cum Muhammedanis *comparati (ad quos ex-*
pellendos vocati fuerant) quaſi nihil reputabantur. Nos igitur, quamvis numero longè ſu-
periores, prædæ & ludibrio fuimus hoſtibus, quia veræ fidei inimici eramus. Luſitani verò
tam pauci numero, non ſolùm conſervaverunt nobis imperium, quod Muhammedani jam ferè
deglutiverant, ſed etiam illos repreſſerunt, qui audaciâ magnâ Æthiopiam *totam pervaſe-*
7 *rant, eorumque ducem trucidaverunt. Nos nihilominus, qui Luſitanorum auxilio victo-*
res eramus, victi fuimus, partim perfidiâ contra Deum benedictum: partim invidia erga
Liberatores. *Nam Imperatores noſtri obedientiam Romano Pontifici polliciti, non ſolùm non*
ſervaverunt promiſſionem, ſed potiùs æmulorum ſuaſu Luſitanos per totam Æthiopiam diſ-
ſipaverunt, ne inter ſe uniti noſtrorum hominum gloriam obſcurarent. Ex quo conſilio ſecu-
tum eſt, ut divino & humano auxilio privati, exponeremur incurſionibus Gallæorum, *qui*
8 *primò devaſtarunt imperium, poſtea etiam devorarunt. Id, quod vos nunc conſpicitis vix*
eſt particula gloriæ & finium antiquorum; ut umbra magis, quàm corpus Imperii Æ-
thiopici dici poſſit. Etenim ex illo tempore perdidimus regna Dawaroam, Fatagaram,
Ganzam, Hadiam, Wegam, Damotam, Schoam, Walekam, Amharam, Iſatam,
Gedmam, Gagnam, Angotam, *& alias maximas & opulentas provincias: & id quod no-*
bis reſtat, vix defendere potuimus ab illorum vexationibus. Quamvis non negare poſſimus,
quòd nos Deum ſemper propitium habuerimus, ex quo in thronum fuimus evecti; quia ſemper
habuimus inclinationem erga Romanam religionem, quamvis in principio non habuerimus
9 *ſatis virium ad producendum iſtum partum. Quia ſtatim ac aliqui iſtam noſtram pro-*
penſionem odorati ſunt, adeò impediverunt nos, ut expanſis vexillis & numeroſiſſimo rebel-
lium exercitu nos aggreſſi fuerint. Inter quos primus fuit quidam gener (a) *noſter, qui poſt-*
quam quatuor filios cum filia noſtra genuerat, obviam nobis profectus eſt, ut auferret nobis
religionem, regnum & vitam. Hunc ſecutus eſt magnus aulæ noſtræ præfectus. (b) *Tertio*
loco venit rebellis iſte, (c) *qui à Ras-Sela-Chriſto ſub umbra proſperi adventus Dominatio*
nis tuæ, nuper admodum debellatus fuit, pariter ac primi duo, quos Deus Dominus noſter ad
pedes noſtros proſtravit, & extinxit.
10 *Sed quod ad nos attinet, amore fidei orthodoxæ nihil curavimus, neque expenſas, neque*
quietem: neque propinquos noſtros; & id quidem, cum pauci tantùm & ſoli P P. Societatis
Jeſu *nobiſcum eſſent, cum quibus decreveramus vivere & mori, in tantâ tamque longa di-*
latione adventus Patriarchæ. Cùm itaque tanta fuerit Fides & conſtantia noſtra, quæ illo
tempore concluſa tenebatur in pectore noſtro, quantò majorem oportet illam eſſe nunc tempo-
ris, cùm providentia divina dominationem veſtram nobis conceſſerit pro Patre & Paſtore
11 *noſtro? Nos igitur nunc publicè profitemur, non dico ingredi libentiſſime in maternum*
Eccleſiæ Romanæ *ſinum, ſed potius illuc reverti, veniam petentes tarditatis, quam com-*
miſerunt anteceſſores noſtri, ſimulque promittentes, quòd nunquam nos ſeparare velimus ab
12 *illa, etiam cum diſpendio regni atque vitæ. Confidenter enim dicimus cum Apoſtolo:*
(d) Quis nos ſeparabit ab Eccleſia Romana? tribulatio? an anguſtia, an fames, an
nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? Certi ſumus quia neque mors, neq;
vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura,
neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos
ſeparare *à fide & charitate* Eccleſiæ Romanæ, *quæ eſt à Chriſto Ieſu in Petro, tanquam*
petra immobili, fundata.

(z) Cùm auxilio veniſſent tempore belli *Adelenſis* de quo in Hiſt. noſt. Lib. II. 15. 19. (a) Hîc fuit *Ælius*; de quo in Hiſt. noſtra Lib. III. c. 10. 59. (b) *Ionael* intelligitur, quem Patriarcha Alphonſus vocat *Maggiordomo è Capitan generale delle militie.* In Epiſtola Cal. Jun. data. Ao. *1626.* p. *166.* (c) *Cabrael* dictus, quem Ras-Seelaxus vicit. Hiſt. Æth. III. 10. 89. (d) Apoſtoli verba ad Rom. 8. 35. ſunt: *Quis ergo nos ſeparabit à Charitate Chriſti?* &c. Et in fine: *poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro;* ſed hic applicantur ad Eccleſiam Romanam.

L.III. c.11. N.CXVI. & CXVII. Lib. 5. c. 3.

N°. CXVI. Verba ipſius Regis Suſnei, quæ orationi Melcaxi addidit] Vix dicendi finem fecerat Meleaxus, cùm Rex ſequentia verba protulit, referente *Tellezio*, Patriarcham ſic alloquens: *Ne putet* Veſtra Dominatio, *quòd id quòd nunc à me petit, egoque facturus ſum, ſit res nova; nam jamdiu eſt, quòd ego hanc obedientiam* ſuæ Sanctitati *præſtiti in manus Patris ſuperioris, qui hîc præſens eſt.*

[Retulit mihi Gregorius meus, quòd Rex Patriarcham planè ſingulari honore exceperit & habuerit. Non enim tantùm ſedere juxta ſe juſſit, quod vix ulli magnatum tribuitur, ſed etiam in ſecunda plurali Vos & Vestra Dominatio compellavit, cùm alios quoſcunque, etiam illuſtriſſimos, in ſingulari Tu alloquatur. Nos alibi in verſione noſtra, Latino more, ut plurimum ſingulari uſi ſumus.]

N°. CXVII. Formula juramenti regii] Juramentum Regis, quô 1
abjuravit religionem Alexandrinam, ſimulque *Dioſcorum & Eutychetem* hæreticos declaravit: Romanæ verò Eccleſiæ obedientiam juravit, ex ſuprà dicta *Epiſtola Patriarchæ Italica* lectori hîc damus. *Tellezius* enim id tantummodò breviter habet, neque mentionem facit Dioſcori & Eutychetis, quod tamen abjurationis formula requirere videbatur, cujus tenor ſequens fuit:

p. 148.

Nos Sultan Saghedus Dei gratia Imperator Æthiopiæ cre- 2
dimus & profitemur, quòd S. Petrus factus fuerit Princeps Apoſtolorum, & caput totius Eccleſiæ.

[Hîc addit Tellez: pag. 420. b. *E que lhe deu o Principado & Senhorio ſobre todo o mondo* i.e. *quòd ei dederit Principatum & Dominium ſuper totum mundum.* Quæ verba in Italico exemplari ſtudio omiſſa videntur.]

Dum illi dictum fuit à Chriſto Domino noſtro: *Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & tibi dabo claves regni cœlorum: & quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.* Et rurſus cum illi dictum fuit: *Paſce oves meas* Porro quòd Ro- 3
manus Pontifex ſit verus & legitimus ſucceſſor S. Petri, & quòd ipſe habeat eandem poteſtatem, autoritatem & primatum ſuper totam Eccleſiam univerſalem per totum mundum ſparſam, & quòd non poſſit errare in rebus fidei, cum illi in perſona Petri promiſſum fuerit: *Et ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Et ſic aggo- 4
ſcimus Romanam Eccleſiam pro Matre & Magiſtra omnium Eccleſiarum, & cum illa omnes errores & hæreſes ab illa damnatas, damnamus & anathemate notamus, ſpeciatim omnes & ſingulos errores *Dioſcori & Eutychetis.* Et ſubjicimus devotè 5
& ſuppliciter in perpetuum nos, & totum noſtrum Imperium Eccleſiæ Romanæ, ad pedes ſanctiſſimi Domini noſtri Urbani, divinâ providentiâ Papæ Octavi. Sic nos Deus adjuvet, & hæc ſancta Dei Evangelia. Simul librum Evangeliorum attigit corporaliter ambabus manibus.

N°. CXVIII. De inſolita Ras-Seelaxi clauſula, juramento ſuo annexa] Poſtquam in verba *Pontificis Romani* juratum fuiſſet, Rex voluit, ut etiam 1
homagium præſtaretur filio ſuo *Baſilidi*, tanquam indubitato ſucceſſori ſuo, & futuro *regni hæredi*, idque ab omnibus præſtitum; Sed *Ras Seelaxus*, Regis frater uterinus, clauſulam nimis inſolitam juramento ſuo addidit, atque in hanc formam juravit; quam Tellezii verbis Luſitanicis hîc cum lectoribus communicabimus.

Eu juro a o Principe por herdeyro de ſeu pay no Imperio: & de lhe obedecer, como leal vaſſalo em quanto elle tiver, defender, & favorecer a Santa Fe Catholica; porque fora diſto eu hey de ſer o primeyro & o major inimigo ſeu.	*Ego juro quòd Principi ceu patris ſui in Imperio hæredi obedire velim, ut fidelis vaſallus, modò ille velit defendere & promovere* S. Fidem Catholicam. *Nam extra hoc ego futurus ſum primus & maximus ejus inimicus.*

Eandem conditionem adjecerunt omnes *Ras-Selaxo* addicti, tribuni & centu- 2
riones, qui frequentes aderant. Inter alios *Iuſtus* Ras-Selaxi filius primogenitus ad Patriarcham acceſſit, atque juramento ſuo addidit; *ſe porro jurare, quòd obediens illi futurus ſit in omnibus quæ imperaturus eſſet, etiam ſi juberet ſe fieri vile mancipium*

Eccle-

Eccleſiæ. Tantus fuit fervor omnium in hoc actu ſolenni, ut ipſe Secretarius Status *Tecla-Selaſſé* (e) jaceret: *dolere ſe, quòd ſibi non offeratur occaſio pro defenſione Fidei mori-endi.* Voti hujus compos factus eſt, cùm ob religionem Romanam acceptam lapidaretur; ut *infra* dicemus N. 136. L. III. c. 11. N. CXIX. S. N. 93. 18.

N°. CXIX. De alapa in confirmatione à Patriarchâ Ruſtico

1 impactâ.] Diximus in Hiſtoriâ noſtrâ Patriarcham more Romano *Sacramentum confirmationis* per univerſum Regnum exercuiſſe, & fortè *alapam* paulò pinguiorem ruſtico dederat, ex quo tempore malè ſe habere cœpit, idque ille alapæ huic attribuit, ut in hiſtoria noſtra diximus. Solent enim in Confirmatione Epiſcopi leniter ferire genas confirmatorum, atque ſic eos dimittere.

2 Pontificale Romanum, (f) poſtquam docuit: *Epiſcopum in fronte confirmandi Chriſmate crucẽ exprimere*; addit: *Deinde leviter eum in maxilla cædit*; dicens: *Pax tecũ.* Canoniſtæ de hoc ritu ſic loquuntur: (g) *Epiſcopus confirmato levem alapam infligit, ut ſignificetur, Chriſtianum militem paratum eſſe oportere ad injurias pro Chriſti nomine perferendas: atque etiam ex eo memoria ipſi imprimatur acceptæ confirmationis.*

Quæ rationes mihi parùm idoneæ videntur, quia primò datur quoddam velut injuriæ exemplum, ſecundum quod milites Chriſti alias injurias pati diſcant. Si verò priſci hoc indicare voluiſſent, utique tacitam alapam non dediſſent, ſed admonitione idoneâ, & verbis congruis confirmandos docuiſſent. Deinde ſuperfluum planè fuiſſet, poſt tot ſolemnes ritus & orationes: patrini præſentiam: ſignationem Chriſmatis ab ipſo Epiſcopo factam: alapam pro memoriæ adjumento ſuperaddere.

3 Mihi potius ex antiquiſſimo manumiſſionis ritu profectum videtur, (h) ut hoc pacto confirmati è Satanæ quaſi poteſtate manumiſſi videantur. Cujus moris imago adhuc in aulis Principum obtinet, cùm pueri nobiles gladio cinguntur, & bene alapati, ac inſuper bene poti è famulatu aulico dimittuntur.

[Id vocant wehrhafft machen/ſed, colapho impacto, alia & quidem ſuperiori contraria ratio ſuperadditur: *Ne ſcilicet idem ab alio patiantur, ſed injurias potius vindicent.*]

N°. CXX. Regis oratio ad fœminas illuſtres aulæ ſuæ, ſu-

1 per ſuſpendio fœminæ cujuſdam nobilis] Cùm *Tecla-Georgius* alter Regis gener, religionis causâ rebellis, captus fuiſſet, qui graviter cum ſorore ſuâ *Adera* in Romana ſacra debacchatus erat, iſta ad ſuſpendium condemnata, maximam commiſerationem in tota aula, apud omnes fœminas illuſtres, quæ illam bene noverant, illiusque familiares fuerant, conciliavit. Inauditum enim in Æthiopia erat, fœminam tantæ nobilitatis infami ſuſpendio puniri. Sed Rex iratus illas inſuper ad ſpectaculum hoc advocavit, atque minacibus his verbis terruit:

2 *Religio Romana non eſt res nova in mundo: neq; nova eſt obligatio Æthiopiæ noſtræ, quâ omnes tenemur illam amplecti. Quia Imperator* Wanag-Saghedus *auxilium à Luſitanis petiit, addito promiſſo, Religionem eorum admittendi, ſi venirent, eorumque auxilio Deus nos liberaret è captivitate Muhammedanorum* Adelæ. *Id quod effectum ſuum habuit; tantummodò pollicitatio noſtra non impleta, ſed ad hunc usque diem dilata fuit à nobis, non tam propter hanc cauſam, ut ſatisfaceremus obligationi avorum noſtrorum, quàm quòd iſtam veram fidem eſſe agnoſcamus. Quapropter ab hoc die in futurum quilibet ſibi caveat. Ii enim qui non maturaverint profiteri, & de toto corde ſequi* Religionem Romanam, *ſed potius erroribus* Dioſcori *adhuc adhærere velint, attentè modò aſpiciant* Tecla Georgium: *& ſecum reputent, eum qui genero ſuo non ignovit, veniam cæteris minimè impertiturum.*

3 Deinde ad Reginam & cæteras fœminas illuſtres, quæ magno comitatu in aulam venerant, converſus ait: *Iam ubi de fœmina morte afficiendâ agitur, putatis Mundum interiturum. Reſtis, quâ pedes Abba Iacobi* [Catholici] *conſtricti fuerunt, bona eſt ad ſuſpendendam iſtam porcam* (præpinguis enim erat) *omnesque illi ſimiles.* Tellez. Lib. V. cap. 13.

Quæ

(e) Dicta *Rel. annua Pp. Societatis p.* 149. (f) Tit. *De Confirmandis*, qui primus eſt libri titulus. (g) Paul. Laymann. in *Theolog. morali*, Lib. V. tract. 3. cap. 7. §. 5. (h) De quo videatur Barthius ad Briton. Aremor. p. 406.

L.III.c.11. N.CXXI. Quæ Rex hîc de Rege *Wanag-Saghedo* (alias *Davide*) qui ad incitas ab Ade- 4
lenſibus redactus erat, retulit, videlicet quòd promiſerit *Religionem Romanam* ample-
cti. De eo apud Johannem Bermudem, qui auxilii petendi cauſa in Europam pro-
fectus fuit, diſertè nihil reperio: neque quando, quo pacto, aut quâ formâ illud fa-
ctum fuerit.

N°. CXXI. De excommunicationis formula, quâ Patriar- 1
cha Luſitanicus, frementibus aulicis, erga præfectum prætorio uſus
eſt] Tellezius ſcribit; cum *Præfectus prætorio*, unus è magnatibus Æthiopiæ, mo-
nitoriis Patriarchalibus, quibus prædia quædam monachis reſtituere jubebatur, obe-
dire noluiſſet, Patriarcham *excommunicationem* illius publicè proponere decreviſſe,
eò quòd publicè in contumacia ſua perſeveraret; idq; cum conſenſu Imperatoris, ut
p.445. idem ſcribit. Factum itaque die Dominica, cùm excommunicandus audiviſſet 2
Miſſam, ut ſententia excommunicationis ei publicè prælegeretur. Fulmen iſtud
minimè expectaverat præfectus, neque ei prædictum fuerat; & lis erat de præ-
diis, quæ ad forum Metropolitani jure Æthiopico non ſpectare ſciebat. Igitur
tàm graviter perculſus fuit, ut animo, ceu ictu fulminis vero, deficeret. Quâ for-
mulâ excommunicationis uſus fuerit Patriarcha, Tellezius non memorat.
Major, præſuppoſitis præſupponendis, huic negotio congruere videtur, quæ ſecun- 3
dum Pontificale Romanum (i) ſic habet: *Cum ego N. talem primò, ſecundò, tertiò,
& quartò ad malitiam convincendam legitimè monuerim*, *ut* tale quid *faciat*, vel non *fa-
ciat*, *ipſe verò mandatum hujusmodi contemſerit adimplere*; *quia nihil videretur obedien-
tia prodeſſe humilibus*, *ſi contemtus contumacibus non obeſſet*; *idcircò auctoritate Dei o-
mnipotentis Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*: *& beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli*, *&
omnium Sanctorum*, *exigente ipſius contumaciâ*, *ipſum excommunico in ſcriptis*, *& tam
diu ipſum vitandum denuncio*, *donec adimpleverit*, *quod mandatur*; *ut Spiritus ejus in die
judicii ſalvus fiat*. Verùm iſta mihi tam terribilis non videtur, ut reo tantum
terrorem usque ad deliquium animi incutere potuerit. Nam adimpletione man-
datorum ſtatim poterat abſolutionem obtinere. Itaque ſi quid conjicere valeo, ter- 4
tia & quidem *maxima excommunicationis ſpecies*, nimirum ipſum *Anathema* gravieri-
bus culpis deſtinatum, Præfecto publicatum fuit; cujus tenor ſequens eſt: (k) *Quia
N. N. Diabolo ſuadente* (hîc inſeritur cauſa, & excommunicationis fundamentum è
ſacra Scriptura) *nullâ excuſatione prolatâ*, *nec veniâ poſtulatâ*, *diabolô cor ejus in-
durante*, *in incepta malitia perſeveravit*, *idcircò eum cum univerſis complicibus fau-
toribusque ſuis*, *judicio Dei omnipotentis* PATRIS, & FILII, & SPIRITUS SANCTI,
& beati Petri principis Apoſtolorum: *& omnium Sanctorum*: *nec nō & mediocritatis noſtræ
auctoritate*, *& poteſtate ligandi & ſolvendi in cœlo & in terra*, *nobis divinitus collatâ*, *à pre-
tioſi corporis & ſanguinis Domini perceptione*, *& à ſocietate omnium Chriſtianorum ſepara-
mus*, *& à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ in cœlo & in terra excludimus*, *&* excommu-
nicatum & anathematizatum eſſe *decernimus*; & damnatum cum diabolo & angelis
ejus, & omnibus reprobis in ignem æternum *judicamus*; *donec à diaboli laqueis reſipi-
ſcat*, *& ad emendationem*, *& pœnitentiam redeat*, *& Eccleſiæ Dei*, *quam læſit*, *ſatis faciat*;
tradentes eum Satanæ in interitum carnis, *ut ſpiritus ejus ſalvus fiat in die judicii*. Ta-
libus verbis de improviſo auditis ſummum illum virum graviter perculſum fuiſſe,
minimè mirum.

N°. CXXII. Habeſſini cenſent, nullos hodie in mundo da-
Lib.v.c.18. p.456. ri magos aut veneficos] Eos ſic argumentari *Tellezius* ſcribit: *Quandoquidem* 1
Luſitani credant, *quòd venefici artibus ſupernaturalibus & occultis homines occidere poſ-
ſint*, *exinde ſequi duas dari potentias divinas*; *neminem enim niſi Deum ſolum vitam dare
& auferre poſſe*. Atque iſtam ſententiam tam profundè infixam eſſe animis do- 2
ctorum Æthiopiæ, ut cùm maximè exempla antiquitatis in S. Scripura negare non
poſſint, tamen reſpondeant, fieri poſſe, ut aliis in locis venefici dentur; ſed non in
Æthio-

(i) Tit. *Ordo excommunicandi & abſolvendi.* (k) Pontifical. Roman. dicto tit.

Æthiopiâ, & vociferantes repetere: *hoc aſſerere, nihil aliud eſſe quàm duos Deos ſtatuere.* Fuiſſe aliquem ex optimis illorum literatis, qui aliquando dixerit: *Dolendum eſſe iſtos Patres Societatis, tam doctos viros, verſari in tam craſſo errore, ut aſſerant, magos & lamias dari in Mundo.* Cui reſpondet Tellezius: *dolendum eſſe, quod bonus iſte literatus Luſitanorum Patrum vicem fruſtra miſertus ſit.* Simulque graviter invehitur in mirabilem iſtam opinionem, quæ hodiernæ experientiæ indubitatæ, & actis judicialibus judicum minimè ſuſpectorum repugnet. L.III.c.11. N.CXXIII. & CXXIV.

1 **N°. CXXIII. De fanatico quodam, qui ſe ex Paradiſo nuncium contra Religionem Romanam miſſum ferebat]** Hominem iſtum in ipſum Imperatoris palatium penetraviſſe ſcribit Tellezius, clamando: *Se afferre mandatum* à Deo, & *ſanctiſſima virgine* Maria. Interrogatus quodnam vel quale? reſpondit: *Tres dies ſunt, quòd de mortuis reſuſcitatus ſum. Fui enim in Paradiſo, ex quo Deus me legavit cum his mandatis:* Audi Imperator! ait Deus; *multi jam ſunt anni, ex quo toleravi te, expectans reſipiſcentiam tuam à gravi peccato, quod commiſiſti, deſerendo religionem avorum tuorum. Toto iſto tempore* Virgo Maria *in genua procumbens coram filio ſuo benedicto oravit, ut tibi ignoſcere velit. Proinde, niſi emendaveris te* L.V.c.19.
2 *intra duas hebdomadas, gravem caſtigationem ſubibis.* Relatione facta, Rex illi reſpondere juſſit: *quomodo poſſibile eſſet, quòd à tribus tantùm diebus è ſepulchro reſurrexerit, cum tam pinguis & corpore bene conſtituto appareret.* Reſpondit: *In Paradiſo nihil ſibi defuiſſe, neque ſimilam, neque vinum, neque etiam bellaria & ſimilia.* Quibus auditis longè aliis offis, videlicet alapis atque plagis paſtus fuit nuncius iſte; & Imperator reſpondit:

3 Ide & dizey a quem cà vos mandoù, que nam ouço ſua embaixada porque na Fe Romana hey de viver & morrer. Mas pera que o recado chegue logo a o outro mundo, morra logo. Diſſe pera os Senadores, que eſtavan preſentes: *Morra logo enforcado em huã arbore bem alta.*	*I tu, & renuncia illi, qui te huc miſit, quòd nihili faciam illius legationem; quia in Fide Romana victurus & moriturus ſum.* Ut *autem nuncium hoc cito perveniat in alterum mundum, extemplo morieris.* Dixit ergo conſiliariis præſentibus, *ut ſtatim ſuſpenderetur in arbore ſatis alta.*

Sed extremum ſupplicium in gravem fuſtigationem commutatum fuit, ut in hiſtoria noſtra diximus. 3, 11, 25.

N°. CXXIV. De epiſtolis poſt Jubilæum Romanum Anno MDCXXV. habitum, à Summo Pontifice in Æthiopam miſſis]

1 Diximus in Hiſtoria noſtra, diplomata *Jubilæi* cum indulgentiis ab *Epiſcopo, titulo Nicææ, Apollinari d'Almeyda* in Æthiopiam allata, cum epiſtolis *Summi Pontificis Urbani VIII.* ad Regem, ejusque primogenitum *Baſilidem*, & *Patriarcham Alphonſum.* Iſtæ hîc ſequuntur, ex *Tellezio Lib. V. c. 22. p. 466.* verbotenus exſcriptæ.

URBANUS PAPA VIII.

Sultano Saghedo Imperatori Æthiopiæ

Salutem & Apoſtolicam benedictionem.

2 Chariſſime in Chriſto Fili noſter! Nili fluminis impetus lætificat hoc tempore civitatem Dei, & ex ſitientibus Æthiopiæ campis aſportantur ad regiam B. Petri fructus digni conviviis Angelorum. Nihil enim tam pretioſum, aut tam mirandum mittere huc poteſt parens divitiarum Oceanus: & ferax portentorum Africa, quod Romana Chriſtianitatis mater non poſthabeat literis Majeſtatis tuæ. Eas certe ſcriptas ad felicis recordationis *Gregorium XV.* nos ipſi legimus, quos licet meritis impares in ejus locum Spiritus Sanctus vocavit, lacrymas præ gaudio cohibere non potuimus, audientes, univerſum ferè imperium,
3 Æthiopico regnatori ſubjectum, obtemperare legibus Romani Pontificatus. O te felicem, qui dominator nationum, & triumphator hoſtium, trophæum crucis

L.III. c. II. Chriſti potuiſti in arcibus tuarum provinciarum extollere! Plantaſti planè cœlos in
N.cxxiv. regnis iſtis; dum tanti Imperatoris gratia quæritur profeſſione Catholicæ veritatis.
Perge chariſſime Fili noſter, favente Domino, & plaudente Româ in eorum Prin-
cipum ſocietatem, quos tanquam propagatores regni cœleſtis colit plauſibus gene-
ris humani immortalis memoria. Quamvis enim ultra Solis vias, in regiones 4
veteri famæ non bene notas, ſeceſſerit regnum Majeſtatis tuæ, intereſt tamen ſpe-
ctaculo regalium facinorum Senatus Apoſtolicus; qui multas Chriſtianæ Reipubli-
cæ nationes complectens, dat in hoc Orbis theatro multiplices plauſus iis, quibus
& exercuiſti perduellium temeritatem, & inferorum cornua confregiſti. Nos 5
in hoc ſolio *Majeſtatis Omnipotentis Vicarii*, quod ſubmiſſis faſcibus, & flexo genu
Chriſtiani Reges adorant, oculos Apoſtolicæ ſolicitudinis convertimus in Majeſtatē
tuam, tibique commilitones Angelos, & triumphatores exercitus ab altiſſimo re-
gnantium arbitro precamur. Scimus, quid iſtic conetur Infernus. Vidiſti 6
legiones diabolo addictas pugnare contra ſceptrum crucis, quo dextera Majeſtatis
tuæ communitur. Exacuunt, ut gladium, linguam ſuam, cultores perverſorum
dogmatum, & pabula ſalutis conantur inficere venenis impietatis. Sume ſpiritus
dignos Davidico ſtemmate, de quo genitrix Æthiopiæ domus dicitur gloriari.
Cùm conſiſterent adverſus eum ſanctiſſimum Regem caſtra, ille in Deo ſperabat: &
planè experiri potuit, *nomen Domini eſſe turrim David ædificatam cum propugnaculis*,
quam cœleſtis exercitus cuſtodit, & caſtrenſis victoria concelebrat.

Ita prorſus eſt, ut ſcribis, *chariſſime Fili!* peſtes patriæ, & perturbatores populo- 7
rum iſthic, favente Deo, non dominabuntur. Nos quidem tibi, optimo fratri,
regiæ ſoboli, populiſque fidelibus Apoſtolicam benedictionem amantiſſimè imper-
timur, & arma lucis è ſanctuario divinitatis aſſiduè flagitabimus. Jam verò Ponti- 8
ficiis clavibus reſeramus theſauros cæleſtis indulgentiæ, cujus ſalutaribus divitiis vo-
lumus in præſentiâ *Æthiopicam Eccleſiam* ditari. Obnixè autem poſtulabimus à
potentiſſimo *Hiſpaniarum Rege*, ne unquam à te fruſtra peti patiatur Auſtriacæ poten-
tiæ auxilium. Complectimur te brachiis Apoſtolicæ charitatis, *Fili chariſſime!* 9
quem in corde gerimus: quem ſemper Pontificatus noſtri patrocinio decorabimus.
Patriarcham Æthiopiæ, duoſque ſocios Epiſcopos, dum regali pietate veneraberis; &
cæteris exemplum præbueris Sacerdotii colendi: & ſacrorum Antiſtitum ad gre-
gem iſtum paſcendum exacues ſolicitudinem. Deniq; ſi omninò Chriſtiana Fi-
des, quæ regnorum tutela eſt, in Æthiopico Imperio triumphabit, poterimus tibi gra-
tulari obſequium populorum, qui numquam à religioſo Principe deſciſcunt, dum mi-
litant ſub vexillo Crucis. *Datum Romæ apud Sanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die
1. Februarii MDCXXVII. Pontificatus noſtri anno quarto.*

B. Tellez. Lib.V.c.23 p.467.

Epiſtola Papæ ad Patriarcham A. Mendezium.

URBANUS PAPA VIII. 10

Venerabili fratri ALPHONSO Patriarchæ Æthiopiæ:

Venerabilis frater, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

Vivit Deus Regum arbiter, & nationum Dominus: regnat
Petrus, cujus auctoritas in Romanis Pontificibus non deficit; & ad omnium jura
regnorum cœleſtem ditionem extendit: triumphat Religio, diſperſiones Iſraelis
congregans, & fores æternitatis generi humano patefaciens. Negotiatio Æ-
thiopiæ, quæ tam diu in viam gentium aberravit, facta eſt hoc tempore theſaurus Ec-
Pſ.67. 29. cleſiæ: & gaudium cœli. *Manda Deus virtuti tuæ, confirma hoc Deus, quod operatus es*
in populis Æthiopum. Vix dici poteſt, *Venerabilis frater!* quàm uberes Apo-
ſtolicæ conſolationis fructus Roma ceperit ex literis tuis, optatam Æthiopici Re-
gnatoris reconciliationem nuntiantibus. Nos certè in hoc Fidei orthodoxæ 11

ſanctua-

ſanctuario, ſacris potentiſſimorum Principum obſequiis culti, complectimur brachiis Pontificiæ charitatis *Sultanum Saghedum*, Romano Sacerdotio remotiſſima Æthiopiæ regna piè ſubjicientem. Fœneratus planè eſt Deo exercituum, qui, cùm dives ſit in miſericordia, tributum hoc cœlo debitum remunerat divitiis, quibus venales ſunt principatus beatitudinis ſempiternæ. L. III. c. 11. N. CXXIV.

12 Quamvis autem terrena felicitas non ſemper documentum habeatur divinæ benevolentiæ, cui identidem libet aurum Fidei igne calamitatum explorare, ſperamus tamen fore, ut dum ad Evangelicos Petri pedes procident Æthiopes, ſenſuri ſint in exercituum Catholicorum victoriis, & regiæ ſtirpis gloriâ miſericordem pacati numinis præſentiam. Jam verò in hac Orbis patriâ colitur nationum lætantium plauſu nomen *Saghedi imperantis*, & in cœlum tollitur virtus *Sela-Chriſti fratris*, quem, ſi Chriſtianæ pietatis curſum conſtanter conſummaverit, fama poſteritatis plaudentis conſimilem prædicabit beatiſſimo illi *Reginæ Candacis Eunucho*, Æthiopiæ Apoſtolo, & Evangelii præconi, quæ vinum compunctionis ſitis Pontificiæ charitatis diu potavit, ea nunc, benedicente Domino, colligit *Manna* ſuavitatis ex

13 Æthiopica vinea, cui dari accipimus gloriam *Libani*, & decorem *Carmeli*. Certè hîc, & fidelium preces, & ſacrificia Sacerdotum omnipotentem miſericordiam aſſiduè potent filiæ Nili, olim tenebris inferni nigricantes, & nunc ſuper nivem cœli dealbatæ. Præcipuam verò gloriam flagitabunt *Saghedo Regnatori*, quem chariſſimum in Chriſto Filium noſtrum ſacro triumphantes gaudio nuncupamus. Effundimus ſuper illum ejuſque provincias Pontificiæ benedictionis theſauros, patefacimus Æthiopiæ ad Romanam Eccleſiam redeunti catarrhactas cœli, effundentis aquas ſalutis ſuper ſitientem. Porro autem fatebimur aucta eſſe Pontificatus noſtri decora, & gaudia Chriſtianitatis, ſi Rex & populus Æthiopum per optatos Legatos fuerint hîc, & generis humani redemtorem adoraverint: Beatorumque Apoſtolorum cineres venerabuntur in hoc monte ſancto ejus, ex quo rectæ Fidei, & cœleſtis ſapientiæ documenta, tamquam ex eodem ſpiritu, ad cætera mundi membra derivantur.

14 Quod verò attinet ad fraternitatem tuam, & ad *Sacerdotes Societatis Ieſu*, venerabilis Frater! triumphatis in benedictione Apoſtolici Senatus, & plauſu Europæ; nec vobis conſtanter perſeverantibus ea perfecti decoris diademata in cœlo deerunt, quæ pollicetur Omnipotens propagatoribus regni cœleſtis. Benedicimus ſacris veſtris laboribus: petimus vobis Angelorum auxilia: pollicemur Pontificiæ autoritatis patrocinium. Dilectus filius, *Societatis veſtræ Præpoſitus Generalis*, qui tuis conſignatum monumentis *regale jus jurandum* ad nos detulit, prolixè teſtari poterit, quâ te laude & charitate proſequamur plantantem cœlos in Æthiopicis agris. Cætera ad cœleſte hoc negotium ſpectantia ex iis literis accipies, quas congregatio Cardinalium fidei propagationem curantium, ſcribet Fraternitati tuæ; cui iterum peramanter benedicimus. *Datum Romæ apud Sanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris die IV. Martii M. DC. XXVIII. Anno Pontificatus noſtri quinto.*

Epiſtola Papæ ad BASILIDEM filium Imperatoris primogenitum.

15 **URBANUS PAPA VIII.**

Dilectiſſime in Chriſto Fili noſter, Salutem & Apoſtolicam benedictionem.

Opulentia Nili fluit ad gloriam nominis tui, & filius Æthiopici Imperatoris *adoleſcis in ſpem potentiſſimi Principatus. Intellexiſti tamen, Deo docente, te miſerrimum fore, niſi fluenta Evangelii è Catholicæ Eccleſiæ fonte potares: niſi* Beatum Petrum in Romano Pontificatu *colens, nuncupareris & eſſes filius Dei, cujus patrimonium atque opificium eſt univerſa cœli, terrarumque compages. Plaudit* in Romana Eccleſia *pius regnantium Sacerdotum, & obſequentium nationum chorus*

L.III.c.ii. *Chriſtianis virtutibus ſoboli in Æthiopia imperaturæ.* *Porro autem gaudet tibi regnum* 16
N. cxxv. *parari, è quo triumphalis pater volens ſceptrum imperii haberi virgam directionis, & fra-*
meam Dei, profligat Synagogas Satanæ. *Domeſtica tantæ virtutis imitatione erudi-*
tus, in ea ſtatione excubas, in quam convertuntur oculi cæli & terræ, exigentes à tuo ingenio
conſilia, quæ habeantur lumina Spiritus Sancti, & fulmina cæleſtis ultionis.

Ita eſt, dilectiſſime Fili, *conquieſcere in paterna regia non debes, donec Æthiopia*
univerſa ad pedes Beati Petri *procumbat, & in* Vaticano *inveniat cælum. Doctrina enim*
Pontificum fiet iſthic non modò ſpes ſalutis, ſed etiam anchora tranquillitatis, & tutela
principatus. Complectimur te brachiis Apoſtolicæ dilectionis coronatum ſcuto bonæ vo-
luntatis, dilectiſſime Fili! *cui obſequentes populos, & faventes cælites inter armorum tro-*
phæa, & gaudia felicitatis precamur; tibique paternam benedictionem noſtram intimo cor-
dis affectu impertimur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum ſub Annulo Piſcato-
ris die XXVIII. Decembris M.DC.XXX. Anno Pontificatus noſtri ſeptimo.

N°. CXXV. Epiſtola Patriarchæ Pontificii ad Suſneum Re- 1
gem ſuper edicto, quod Rex in cauſa religionis inſcio illo pro-
mulgaverat] Tot turbæ atque ſeditiones ſuper Romana Religione oriebantur,
ut Rex edictum promulgaret, quó libertas rituum ſacrorum concedebatur, quate-
nus contra fidem non pugnarent. Id Patriarcha ægre ferens, Epiſtolam ad Regem
dedit ſequentem (l): *Quanquam* Celſitudini tuæ (m) *dixerim, quòd jejunia quartâ*
feriâ loco Sabbati *obſervari:* Miſſæ antiquæ emendatæ, *cum conditionibus à me præfixis,*
dici: Et feſta, *uno* Paſchate *& inde dependentibus exceptis, iiſdem diebus, quibus antea*
conſueverant, celebrari poſſint; ſemper tamen monui Celſitudinem tuam, *ne hujus rei*
promulgationem per præconem in caſtris tuis faceres. Quoniam qui rem proclamat, prout
lubet id facit: & populus, qui auſcultat, dicta pro arbitrio ſuo accipit, & explicat. Id
quod in hoc caſu ita factum eſt. Quanquam enim Celſitudinem tuam, *ea quæ inter* 2
nos decreta erant, minimè negligere voluiſſe ſatis confidam, perlata tamen ad me eſt fa-
ma, per univerſam Æthiopiam ſparſa, quòd juſſu Celſitudinis tuæ *publicè in caſtris pro-*
clamatum fuerit, ut unus quisque ad Religionem priſtinam, quam majores ſui pro-
feſſi eſſent, rediret; *atque aliquos in caſtris ſuper hac re magnopere lætatos fuiſſe: veros*
autem Catholicos id ægrè admodum, & *multo mærore tuliſſe. Cui quidem rei modus, cir-*
cumſtantiæque debitæ neglectæ unicè anſam præbuerunt, atque iſtius facti accuratam rationē
Celſitudo tua *Deo aliquando reddet. Interim ut ego & Epiſcopus (cui Spiritus S. regimen*
Eccleſiæ hujus, Chriſti ſanguine redemtæ, ut dicitur in Actis Apoſtolorum, commiſit) omnis
culpæ exſortes ſimus, coram Celſitudine tua *hîc proteſtamur, omnem ordinem, qui ju-*
re obſervari debuiſſet, in hac promulgatione prorſus neglectum fuiſſe. Quoniam primò 3
non Celſitudinis tuæ, *ſed noſtro juſſu promulgatio facienda erat; materiam enim purè Ec-*
cleſiaſticam continet. Itaque Celſitudo tua *ſummi Sacerdotis* Azariæ ad Regem Oſiam
2. Par. 26. *dicti memor eſſe debuiſſet:* Non eſt tui officii, *o Oſia!* ut adoleas incenſum Domi-
18. no, ſed Sacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad hoc miniſteri-
um; egredere de ſanctuario, ne contemſeris, quia non reputabitur tibi hoc in glori-
am à Deo. *Celſitudo tua quoque caſtigationis, quæ paulo poſt hunc Regem manſit, eadem*
operâ recordari poterit. Si verò fortaſſis non ſuffeciſſet, in Eccleſiâ hæc edici, ſed edi- 4
ctū in caſtris promulgari neceſſe fuiſſet, omnino aliquis è Patribus vel diaconis noſtris nomi-
ne noſtro præſtò eſſe debuiſſet, ne iſta tanto cum ſcandalo contigiſſent. Siquidem multi pro-
clamationi iſti tunc præſentes teſtantur, prolatum in ea fuiſſe, ut dicantur Miſſæ ſicuti olim;
nulla ratione habitâ emendationis noſtræ: nec reliquorum monitorum ab initio à nobis præ-
miſſorum. Feſtorum *tantùm in genere mentionem factam,* Paſchate reliquisque feſtis,
quæ inde tempus & locum in Calendario ſortiuntur, non exceptis. Jejunium *denique,*
num feria quarta, an verò Sabbato *obſervare quis vellet, id non relictum fuit libero cujus-*
que arbitrio, ſed præciſe injunctum fuit, ut jejunium quartâ & ſexta feria *haberetur.*
Quare conſentaneū eſt, ut nunc fiat quod in principio factū non eſt; ne ſit noviſſimus error 5
pejor

(l) Reperitur apud B. Tellezium L.V. c. 29. p. 481. (m) Utitur Patriarcha compellatione *Altezza,* quæ ſuperiori ſeculo ipſis Luſitanorum Regibus data fuit, cùm nondum *Majeſtatis* prædicatio in uſu eſſet.

pejor priori, utque repetatur proclamatio additis his declarationibus: & P. Diogo de Mat- L.III. c. ii.
tos, *quem in locum meum ſubſtituo, præſto adſit. Quia verò hoc fieri non debebat ſine* N.CXXVI.
conſilio Abeto-Faciladis, (n) *per Deum* Celſitudinem tuam *rogo, oſtendat illi hanc mẽ-*
am proteſtationem. Vtrumque verò admoneo, ut petatis illuminationem à Patre luminis,
ne forſan oculos in regnum terrenum, quod tranſit, ita figatis, ut cæleſte, quod durat, cum
terreno ſimul amittatis.

Alphonſus Mendez. Patriarcha.

N°. CXXVI. Reſponſum Regis ad præcedentem epiſto-
1 lam] (o) Redditæ nobis ſunt literæ *Dominationis tuæ*, ex quibus percepimus quid
ad nos ſcripſeris, ſuper iis rebus, quas, ceu fidei non adverſantes, ad componen-
dos motus, & deliniendum populum, nobis conceſſiſti. Nimirum *jejunare die Mer-*
curii & non die Sabbati; & *dicere Miſſas antiquas à te emendatas*. Cum adhuc Dan-
cazæ commorarer, omnes qui in caſtris erant petebant, ut res à te conceſſas per præ-
conem promulgari curarem. Intermiſi id tamen tunc temporis, ne forſan rebelles
metu coactum me petitis eorum ceſſiſſe ſibi perſuaderent. Jam verò ubi mul-
tùm flexas mentes comperi, proclamari ea, quibus annueras, juſſi: & ne minimum
2 quidem, quod his quæ inter nos convenerant adverſaretur, conſtitui. Quòd
verò dicis, præcones pro lubitu edicta proclamare, & populum ſuo arbitrio ea acci-
pere, id profectum eſt ab hominibus, qui rem, ſicuti ſe habet, minimè comper-
tam habuerunt. Quis enim unquam præconum edicta, quæ juſſu regio procla-
mantur, augere vel imminuere auſit? aut quomodo populus his quæ audivit alium
ſenſum affingere poterit? vel qua ratione aliquis dicere quiret, mutatam religionem,
& ægrè id habuiſſe cordatiores? Cùm probè omnes ſciant, ne jota quidem in religi-
one immutatum fuiſſe. Neque adverſarii cauſam habuerunt lætandi, quoniam
perſpicuè illis dictum fuit, non dicendas eſſe *Miſſas*, niſi quas Patriarcha ordinaſſet.
3 Sed homines improbi, atque turbarum cupidi, hæc tibi nova ſignificarunt, quæ
nunquam contigerunt, ſed ab ipſis conficta fuerunt. Nos nihil fecimus præter ea,
ſuper quibus te prius conſuluimus: neque præcones edictis noſtris vel minimum
4 quidpiam addiderunt, aut de iis omiſerunt. Quæ cum ita ſint, quid eſt quòd
Oſiæ nos meminiſſe jubeas; *& quòd nos cum illo compares?* Leprâ in fronte à Deo puni- 2. Par. 26,
tus fuit, *quòd officio Sacerdotum ſibi minimè convenienti ſe ingeſſiſſet, atque thura & ſa-* 19.
crificia Deo obtuliſſet; quô quidem nos ſemper abſtinuimus, tantummodò juſſi-
mus proclamari ea, quibus conſenſum tuum accommodaveras.

5 Cùm religio Romana in regno noſtro cœpiſſet, *nec precibus Patrum, neque mi-*
raculis ab ipſis editis ſuffulciebatur, ſed quòd eam noſtræ doctrinæ conformem; in
libris verò noſtris erroneos & detortos ab interpretibus ſenſus deprehenderemus.
Statuminavimus eam mandatis atque edictis noſtris, non arbitrio populi: nec ad eum
deliniendũ, ſed quoniã exiſtimabamus, illam veritate maximè niti. Liberè autẽ &
6 proprio inſtinctu omnia iſta fecimus, ſpernentes viſibile, & contra ſperantes inviſibile
regnum. Quid ergo eſt, *quòd nos oculos in regnũ æternũ, & non in terrenũ breviq; tranſi-*
turũ, dirigere jubes? quot è popularibus noſtris occubuerunt? quot ditiones ab imperio
noſtro ob hanc cauſam avulſæ fuerunt? quæ ſpecialiter referre meritò ſuperſedemus,
7 quoniam tibi omnia nota ſunt. Nobis non videtur quidpiam factum eſſe quod
Deum offendat; nam ſi coacti nomen huic religioni dediſſemus, aliquam veri ſpe-
ciem nunc haberet, quòd nos ſublato metu illam rurſus derelinquere, & aliò nos
convertere vellemus: at ſicuti eam libero noſtro arbitrio amplexati ſumus, ita ea,
quæ ſemel comprobavimus, irrita reddere, & exſtructa deſtruere non poſſumus;
adeoque *Dominatio tua* nequiſſimis & mendaciſſimis iſtis obtrectationibus aures præ-
bere impoſterum cavebit.

(n) Hic eſt filius Regis natu maximus cum honoris titulo, q. d. Gallicè *Monſeigneur Baſilides.* (o) Tel-
lezius eam habet p. 482. b.

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. XII.

N°.CXXVII. Oratio Patriarchæ ad Regem, inſtante novâ Religionis mutatione] Poſt ultimum prælium *Laſtenſe*, cùm Rex tot cædium pertæſus, jam ad reſtitutionem Religionis Alexandrinæ inclinaret, Patriarcha ſequentem orationem ad eum habuit: (p) 1

Viciſſe nos, Domine, *primò exiſtimabam, ſed ecce victos nos eſſe deprehendo. Quanquam enim rebelles nullam aliam ob cauſam pugnent, quàm ut* Celſitudinem tuam *ſolio deturbent, verbis tamen* reſtitutionem Religionis priſcæ *prætexunt. Id ſi obtinuerint, licet disjecti atque diſperſi, non victi ſed victores erunt. Sicuti itaque ſub pugnæ* 2
initium vota concipiendi tempus fuit: ita jam tempus venit ea adimplendi, quò Deus obligetur ad gratiam ſuam ulteriùs impertiendam. Quippe præſenti hac victoria præcedentibus omnibus quaſi colophonem imponere, & Celſitudinem tuam *ad propagationem ſanctæ Religionis ſuæ (cujus auſpiciis eam reportavit) devincire velle videtur. Etenim* Ca- 3
tholici *potiſſimum exercitus robur fuerunt, eisque revera victoria debetur, eorum enim tam exiguus numerus non eſt, uti* Celſitudini tuæ *dixerunt. Quòd autem tam pauci appareant, in cauſa eſt, quòd omni favore deſtituantur. At ſi* tua Celſitudo *eos ad ſe vocaret, munera publica eis tribueret: & aliquam fiduciam in illis oſtenderet, numerus eorum facilè creſceret, atque imperium & religio pariter florerent. Verùm illi aliquo abhinc tempo-* 4
ris ſpatio valde procul: angues contrà in ſinu habiti fuerunt, ut feria ſexta hîc in quodam hujus aulæ conclavi conſilia inierint, non de ritibus, ſicuti initio præ ſe ferebant, tolerandis, ſed quomodo ipſis radicibus ſecuris admovenda, & religio Catholica *ex Æthiopia funditus extirpanda eſſet. Poſt ea publicâ promulgatione libera electio populo & militibus conceſſa fuit. Compertum verò eſt, ſi penes hos ſtet, utrum* Chriſtus *an* Barnabas *dimittendus ſit, quòd iſtum, ejusdem cum ipſis vitæ generis hominem, prælaturi ſint.*

Res Fidei, Domine, *hac ratione non expediuntur. In his ſi aliquid decernendum* 5
ſit, convocandi Epiſcopi, *ubi eorum copia eſt, ſin minus*, Sacerdotes & Clerici *maturioris judicii. Ne materiæ quidem Politicæ cum omnibus communicari ſolent, ſed cum illis tantùm, qui prudentiâ & rerum experientia pollent. At nunc* Muhammedanos, Gallæos & Gentiles *à mulieribus inſtigatos, tanquam* Conſiliarios vel Cenſores, *imò veræ vel falſæ religionis judices conſpicimus.* Celſitudo Tua *innumera beneficia, quæ Deus,* 6
poſtquam fidem Catholicam amplexa eſt, tibi exhibuit, in animum ſibi revocet; quòd Deus omnes, imperium tuum detrectare auſos, (quod quidem malum Æthiopiam ſemper afflixit & afflicturum eſt, donec vera fides firmas ibi radices egerit) elapſo tempore ad pedes tuos proſtraverit, & quòd in ultima hac occaſione, ubi ad extrema perventum erat, dextram ſuam non infirmatam eſſe teſtatus ſit. Memento quòd non armis, aut metu à Patribus in- 7
ductus, ſed vi veritatis Romanæ *convictus, antiquæ falſæ Religioni valedixeris. Memento quoque me non mea ſponte huc veniſſe, ſed poſtquam pluribus literis* Patriarcham & Epiſcopum *efflagitaſſes*, à Pontifice Romano Regeque Luſitaniæ, *fratre veſtro & Domino meo, me huc miſſum eſſe. Quod autem miſſionem hanc aliquantiſper diſtulerint, inconſtantiam, quam jam experimur, metuerunt, quam etiam præcedentes* Reges Lu-
2,15,19. ſitaniæ *experti ſunt, dum huc miſiſſent* duos Patriarchas *(q) & cum uno ex his* Chriſtophorum Gamæum, *cum turma militum Luſitanorum, qui imperium hoc ex ſervitute* Muhammedanorum *acerbè illi dominantium, exemerunt, non ut ſibi id ſervarent, ſed ut majoribus tuis reſtituerent. Neque is unquam animus* Regum Luſitaniæ *fuit, nec un-*

(p) Extat apud Tellezium Lib. V. c. 33. p. 490. b. (q) *Iohannem Bermudem*, & *Andream Oviedum*, de quibus latè ſupra.

unquam amicitiæ ſuæ, & tantarum impenſarum aliam remunerationem expetiverunt, quàm L.III. c.12.
8 *ut imperium hoc* Eccleſiæ Romanæ *jungeretur, in eaque perſeveraret. Hunc in finem* N.CXXIIX.
me, & poſtea Epiſcopum *qui hîc moratur*, Sua Sanctitas & Sua Majeſtas *huc miſerunt*; & CXXIX.
neque nos inopes, ſed multis libris & ornamentis pontificalibus onuſtos; ne tibi oneri aut ſuſtentatione noſtrâ graves eſſemus. Cernis jam Domine! *quàm juſtâ ratione illi nitantur, & quoniam ad ſumendam debitam ſatisfactionem nimis procul abſunt*, Deus, qui ubique præſens eſt, id loco eorum agere non intermittet; *Vides labem, quam* inſignibus Leonis tui de tribu Juda *inuris: æternam maculam, quam gloriæ & genti tuæ imponis: quantis denique peccatis hâc tuâ* apoſtaſiâ *anſam das. Hæc utique, ut & pœnas quas ideo Deo dabis, ne oculis meis intueri cogar*, jube me hîc in conſpectu tuo capite truncari.

N°. CXXVIII. Reſponſum Regis ad præcedentem Orationem

1 nem] Tellezius ſcribit: Regem quaſi attonitum, & animo prorſus alienatum ad ea L.V.c.33.
tantùm Patriarchæ reſpondiſſe, quæ ſe maximè feriebant, his verbis: p.492.

Quomodo dici poteſt, quod ego non faverim Catholicis? *quibusnam unquam magis favi? At* hæretici *multi ſunt. Omnes qui rebellant, religionem prætexunt. Tot myriades nunc occidi; quot mihi occidendi adhuc reſtant? Cum quanta multitudine mihi pu-*
2 *gnandum adhuc erit? Omnes jam defatigati ſunt. Omnes me deſerunt. Nihil ampliùs poſſum. Neque nunc agitur de mutatione aliqua religionis, ſed tantùm de ritibus nonnullis;*
1 *ſaltem de his ſolis mecum locuti ſunt. Si præterea aliud quid dixerunt, interrogabo eos, neque quicquam ſtatuam, quod non priùs curem tractari cum tua Dominatione.*

N°. CXXIX. Oratio deputatorum Regis ad *Patriarcham Alphonſum Mendezium*, cum Alexandrinam religionẽ reſtituere vellet.

1] Orator fuit *Za-Mariamus*, qui tanquam regis nomine Patriarcham ita allocutus eſt; ut habet B. Tellez Lib. V, c. 34. p. 493.

Tomamos eſta Fè; trabalhamos primeyro por ella com grande cuydado; mas a gente nam folga com ella. Elios ſe levantou por odio que tinha contra Raz Sela-Chriſtós, & tomando a voz de defenſor da Fé, de primeyro ajuntou & morreo com muyta gente. Cabrael fez o meſmo: Tecla Guerguis lançou o meſmo bando de acudir pela Fé de Alexandria, & morreó com muyta gente. O meſmo fez o anno paſſado Serça-Chriſtós: Eſtes villoens com eſte titulo peleyjam, & he ſem numero a gente, que ſe lhes ajunta: Todos acodem a elles, & me deyxam.

2 A Fe de Roma nam tem mal, mas eſta gente nam a entende, querem a de ſeus antepaſſados. Deyxarey a os que folgarem com eſta Fé, que fiquem nella, aſſim eſtiveram neſta terra os Portugueſes desdo tempo do Emperador Asnaf-Segued, & comiam, bebiam & caſavam com as filhas dos Amaras; porem a os que nam quizerem eſta Fé de Roma, darey a Fé de primeyro.

Amplexi ſumus iſtam Religionem [Romanam] *Laboravimus primò pro illâ cum maximâ ſolicitudine, ſed populo non placet.* Ælius *rebellavit ex* 3, 10, 54.
odio, quod conceperat contra Ras-Selaxum, *& aſſumens titulum* defenſoris Fidei; *primus copias contraxit, & cum multis occubuit.* Cabraël *idem* ibid. 89.
fecit. Tecla-Georgius *idem edictum propoſuit pro defenſione fidei Alexandrinæ, & mortuus eſt cum multis hominibus. Idem fecit anno præterito* Serrza Chriſtus: *Agreſtes hi* [Laſtenſes] *hoc prætextu pugnant, & innumeri ſunt, qui ſe illis aſſociant. Omnes currunt ad illos, & me deſerunt.*

Fides Romana *nihil mali continet, ſed populus iſte id non intelligit. Religionem majorum ſuorum requirunt. Quam permittam illis, quibus ea placuerit, ut in ea permaneant. Sic enim in regno hoc à tempore* Atznaf-Saghedi [Claudii] *Luſitani extiterunt, ederunt, biberunt & junxerunt connubia cum filiabus* Amharenſium: *iis autem qui* Fidem Romanam *noluerint, permittam religionem antiquam.*

N°. CXXX. Reſponſio Patriarchæ ad præcedentem propoſitionem

1] Audita hac propoſitione, ſtatim miſit Patriarcha *Emanuelem d'Almeyda*, qui Regi reſponſum referret, quem ille reperit oculis demiſſis & triſtibus, eumque allocutus eſt ſequentibus verbis: (r)

Celſitudo tua Patriarchæ nuntiari juſſit, regnum tuum peſſum iturum hac religione

(r) B. Tell. Lib. V. c. 34. p. 493.

L.III.c.12. gione [Romana]: & quòd propterea illis, qui id deſiderarent, permittere velles ritus
N. cxxxi. Majorum ſuorum; qui autem Romanos præferrent, eos quoque retinerent. Re- 2
& cxxxii. ſpondit igitur Patriarcha: *Ego* Domine *non minus amo* Celſitudinem tuam *quàm Regem Luſitaniæ; & ſic paratiſſimus ſum concedere omne id, quod ſalutare judicatum fuerit imperio tuo, modò non contrarietur puritati Fidei. Quicquid enim eſt peccatum coram Deo, non poteſt eſſe ſalutare regno; neque id ego concedere poſſum: neque* Celſitudo tua *petere.* Attamen in hac cauſa quæ nunc agitur, duo potiſſimum ſunt conſideranda. *Pri-* 3
mùm illi, qui nondum S. Religionem [Romanam] receperunt, ſicuti agreſtes *Laſtenſes*, eos *Celſitudo tua* hoc tempore diſſimulare poterit, permittens illis, ut vivant ſicut olim in erroribus patrum ſuorum: *Secundò* illi qui jam fidem Catholicam receperunt, eamque confeſſione ac ſacrâ communione teſtati ſunt, obſtringentes ſe Sacramento publico ad obediendum in omnibus S. Eccleſiæ Romanæ, iſtis *Celſitudo tua* dicere non poteſt: *Permitto vobis rurſus fidem patrum & avorum veſtrorum.* Nam ſi hoc fecerit, peccat graviſſimè contra Deum, & ego peccaturus eſſem, ſi id permitterem aut ſuaderem. Addo, (ſi licitum eſt peregrino in aliena regione de Republica 4
conſultare) talem licentiam, ut mihi videtur, ſi *Celſitudo tua* eam dederit, in manifeſtum exitium regnorum tuorum ceſſuram eſſe. Etenim nihil aliud quàm diviſiones & bella civilia excitabit, dum alius ſe *Romanum*, alius *Alexandrinum* prædicabit. Quid aliud inde ſecuturum eſt, quàm extirpare, cædere, occidere? & id quod omnes facilè agnoſcent, *Abbuna pro his: Patriarcha pro illis*, & tandem *duo regna* & *duo Reges* erunt.

N°. CXXXI. Proclamatio pro reſtituenda Religione Alexandrina, voce præconis facta] Hanc in hiſtoria noſtra verbis La- 1
tinis jam dedimus; eam fidei cauſa nunc quoque Luſitanicè verbis B. Tellezii hîc damus. L.V.c.34. p.494.

Ouvi, ouvi, primeyro vos demos eſta Fe tendo a por boa, mas morreo muyta gente ſem conto com Elios [Jonael hîc omiſſus eſt, de quo in Hiſt. Æth. 3, 10. 63.] Cabrael, Tecla Guerguis: Serça Chriſtós, *& agora com eſtes* Villoens. *Pelo que vos damos a Fè de voſſos pays. Entrem em ſuas Igreyjas os Clerigos de primeyro, metam ſeus tabotes, digam Miſſas, & alegray vos.*

COMMENTARIUS

Ad Lib. III. Cap. XIII.

N°. CXXXII. Epiſtola Patriarchæ ad Baſilidem Regem, Suſnei jam defuncti ſucceſſorem, cùm aulâ atque provincia ſuâ exire juberetur] Extat apud Tellezium Lib. 6. p. 516:

Daniel Meherata Chriſtos (s) & Denaceos *retulerunt mihi mandatum* Celſi- 1
tudinis tuæ, *ut cum omnibus Patribus in regnum* Tigre *ſecederem: expoſueruntque ſimul rationes, quibus* tua Celſitudo *ad id permota fuerit. Ego tamen non diſcedere, imò ne quidem dicere poſſum, quòd hinc diſceſſurus ſim, antequam reſponſum à* Celſitudine tua *ad ea quæ hîc ſcribo, acceperim.* Domine! *in Æthiopiam non veni meâ ſponte, ſed miſſus* 2
ſum à Pontifice Romano, capite totius Eccleſiæ, & à Rege Luſitaniæ *fratre tuo, à quo Pater tuus pluribus literis petierat, ut ſibi Patriarcham mitteret. Veni ego*; Pater tuus, Tu, & tota Æthiopia *me ceu* Patrem & Paſtorem ſuum *exceperunt, atque* Eccleſiæ Romanæ ſacramentum obedientiæ, *me præeunte, dixerunt. Septem annos, ſicuti Iacobus, cuſtodiendo gregi Labanis, ſecundum acceptum à Deo talentum omnibus inſervii, prædicando*

(s) Nomen eſt Æthiopicum ſignificativum ምሕረተ፡ ክርስቶስ፡ *Miſericordia Chriſti.*

tando,docendo,Sacramenta adminiſtrando,& Eccleſias viſitando. Libris impreſſis hoc jam L.III. c.13.
3 per univerſum mundum vulgatum eſt. Iam me poſſeſſione,in quam Deus & vosmet ipſi N:CXXXII.
me immiſiſtis , deturbare atque in regnum Tigræ ablegare paratis,inde forſitan in Indiam
& Luſitaniam mihi revertendum erit. Omnium ludibrio exponendus ſum,qui dicturi ſunt:
me ob grandia ſcelera in Æthiopia commiſſa inde ejectum fuiſſe,ab illis ipſis, qui me tam im-
penſè ut venirem rogaviſſent. Et licèt in Indiam non redirem, ſed Fremonæ ad pedes de-
functi Patriarchæ Dn. Andreæ de Oviedo, ſepulchrum meum invenirem, idem nihilomi-
4 nus in India, Europa & univerſo Orbe dicturi ſunt,cùm me expulſum audient. Qua-
re ut toti mundo rationem de me reddere queam,oro & per Deum Celſitudinem tuam ob-
teſtor,ut cum omnibus proceribus tuis cauſas,ob quas me dejeciſti,& in exilium egiſti, ſcripto
conſignatas mihi exhibere velis; An ideò,quòd religio quam prædicavi, & doctrina quam
docui,falſa ſit? An ideò quòd vitæ haud integer,neque ſceleris purus, ſcandalum præbuerim?
An vero quòd officio paſtorali meo non ex aſſe ſatisfecerim,dum vel ſuperbus in verbis,& ſe-
verus in pœnis: vel extremè remiſſus & negligens fuerim,aut aliâ aliquâ re peccaverim?
5 Præterea Celſitudini tuæ in memoriam revoco,quòd Pater tuus aliquando à me petiit,
ut priſcos quosdam ritus,qui ante adventum meum in Æthiopia immutati fuerant,reſtituere;
tunc omnia,quæ ille deſignaverat conceſſi. Et cùm tandem aliorum quoque mentionem in-
jiceret,de quibus in principio non locutus erat,reſpondi: Me omnia, quæ juri divino non
adverſarentur, conceſſurum eſſe; unicô tantum,nempe diſtributione S. Cœnæ Lai-
cis ſub utraque ſpecie facienda,exceptô. Quanquam enim hoc jure divino in-
differens ſit,iſtam tamen conceſſionem Summo Pontifici Romano, Succeſſori Petri & Vi-
cario Chriſti in terra,reſervatam eſſe: Illi me ſcripturum, & rationes ex utraque parte
ſtantes,verè & ſincerè expoſiturum tunc promiſi; quò ille, ceu diſpenſator fidelis &
prudens,quem Dominus familiæ ſuæ præfecit,quæ ex uſu fore judicaret, conſtituere
6 poſſet. Quod Patri tuo tunc obtuli, Celſitudini tuæ nunc denuò offero & declaro,ſi
cum imperio tuo Eccleſiæ Romanæ, ceu capiti reliquarum Eccleſiarum obedire,& fidem
ejus profiteri volueris,me omnia conceſſurum,quæ ſalva conſcientia modo ſupradicto concedi
poſſunt. Tandem à Celſitudine tua peto, idque conveniens & neceſſarium exiſtimo,
ut omnes Æthiopiæ eruditos,antequam diſcedam,convoces,quò mecum diſputent,atque dubia
ſua,quæ in materia religionis occurrunt,coram exponant; de divina miſericordia atque bono
eorum ingenio hoc mihi polliceor,me illos ad cognitionem multorum errorum hac in re per-
ducturum; & ſi in aliquo errare nos credant,veritatem me illis ita demonſtraturum,ut con-
fiteri neceſſe habeant, contra doctrinam cathedræ Petri ne inferni quidem portas prævali-
7 turas. Hoc ad quietem regni Celſitudinis tuæ facere puto, ſi enim hoc non fiet, plebs
vilis & iners dicet: eruditos Æthiopiæ non auſos fuiſſe comparere coram luce Magi-
ſtrorum Eccleſiæ Romanæ,ſed quod oculis clauſis tenebras exteriores prætulerint.
8 Neque ſufficit excuſatio quam prætendunt,excommunicatione impoſitâ ſe à diſputationibus
nobiſcum inſtituendis arceri; quoniam non tantam poteſtatem habet Patriarcha Alexan-
drinus,ut hanc ob rem anathematis fulmen ſubditis ſuis intentare queat; ſicut ne Papa qui-
dem Romanus id ſuis injungere valeret,qui ſunt omnes Chriſtiani in omnibus mundi par-
tibus conſtituti; quoniam hoc in deſtructionem fidei vergeret, quæ diſputationibus erudito-
rum declaratur & illuſtratur. Adverſaretur juſſui divino & SS. Apoſtolorum Petri &
Pauli: Iuſſui divino, inquam,quoniam ille diſcipulos, & per eos totam Eccleſiam ſic alloqui-
tur: Euntes docete omnes gentes,ſive ſint Iudæi,ſive gentiles , ſive hæretici; & alibi: Matth.28,
9 Quærite & invenietis,pulſate & aperietur vobis. Quoniam diſputando in veritatem 19.
inquirimus,& portas ipſius pulſamus. Id foret contra mentem S.Petri, quoniam ille omnes Luc. 11,9.
Chriſtianos hortatur,ut parati ſint ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, 1.Pet.3,15.
quæ in vobis eſt ſpe. Paulus verò ad diſcipulum ſuum Timotheum hæc dicit: Oportet cap.3,2.
Epiſcopum eſſe Doctorem. Et ad Titum ſcribens, in quo officium Doctoris conſiſtat,de- cap.1,8.
clarat: Ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere.
10 Deinde ſi quis eſt, qui veritati nos obniti cogitat,quare convincere nos non ſuſtinet? Dicere
autem: trecentos & octodecim patres excommunicationem in eos decreviſſe, qui
cum Luſitanis vel Romanis diſputarent, id omni caret fundamento, imò eſt contra

L.III.c.13. *omnem veritatem, quoniam Epiſcopi* Hoſius, Victor & Vicentius, *Legati Patris* S. Sylve-
N.CXXXIII ſtri, Conſtantini M. Magiſtri, *præſides hujus concilii fuere, qui gladium excommunicationis non contra ſemetipſos eduxiſſe, atque viſceribus ſuis immiſiſſe cenſendi ſunt. Quare ad excommunicationem confugere, nil aliud eſt quàm velum quærere, quod tamen ignorantiam quærentis obtegere non poteſt.* Quòd autem Celſitudo tua *ſclopeta* mea relinqui jubet, concedat quæſo, ut ſervi mei ea Fremonam usque ferant. Dehinc remittentur: vel milites Luſitanos iis inſtructos per loca periculoſiora me comitari jubeat.

Alph. Mendez, Patriarcha.

N°. CXXXIII. Reſponſum *Baſilidis Regis Habeſſinorum* ad præcedentem *Patriarchæ* epiſtolam (t)] 1

Audiat Dominatio tua id quod dicimus & ſcribimus.

Ecce redditæ ſunt nobis literæ tuæ; & omnia in iis contenta percepimus. Quod *Dominatio tua* dicit, ut tibi ſcribamus cauſas, *quare officio, quod Dei & Imperatoris voluntate tibi collatum erat, demovearis.* Bene ſcis, quòd quamdiu Imperatoris Patris noſtri poteſtati ſubjecti fuimus, nunquam voluntatem ejus transgreſſi, nec verbis illi oblocuti ſimus, ſed in omnibus quæ nobis diceret, juſſibus ejus obtemperaverimus. Nec enim liberum nobis erat dicere, hoc faciam illud omittam; hoc volo, illud nolo. Neque ullius negotii recordamur, quod noſtro ſolo arbitrio feciſſemus. Igitur quod ad cauſam Religionis attinet, conſilii hujus participes non 2
fuimus: neque Conſiliariis nos adjunximus: neque ab initio quando ædificari cœpit: neque in fine quando deſtructum fuit. Aſt ſcimus, quod Imperator Dominationem tuam ad ſe vocaverit: & quod Patres quoque illius voluntate venerint; & quod ante & poſt adventum eorum in Æthiopiam Imperator multos labores pertulerit: & continuis ferè bellis conflictatus fuerit, quò res ſacras ordinaret; pugnans modò contra filios ſuos: modò contra ſervos ſuos, quos ipſe honoraverat, & ex infima paupertate ſuſtulerat: modò contra ſubjectos ſuos tributa ſibi pendentes. Nos quoque, ex quo ad ætatem armis idoneam pervenimus, nunquam bellare ceſ- 3
ſavimus, quò Imperatoris patris noſtri voluntatem adimpleremus; ita ut nullum planè laborem nec periculum detrectaremus, ſed ſtrenue potius & ſine pigritia cuncta ejus mandata exequeremur. Poſt pugnam, quæ initio hujus hyemis in Wai- 4
nadega commiſſa eſt, omnes literati caſtrorum, Monachi, & totus populus, tam parvi quàm magni, auſi ſunt Imperatorem alloqui, non verentes illi dicere: *Quousque tandem vexabimur, & quamdiu rebus inutilibus defatigabimur? Quamdiu cum fratribus & parentibus noſtris pugnabimus? dextrâ ſiniſtram, & ſiniſtrâ dextram manum nobismet ipſis amputantes; cùm nullum Religio Romana habeat additamentum: neque differentiam ab ea, quam antea profeſſi ſumus, ſed omnia eadem ſint. Etenim cùm Romani dicunt*, in Chriſto dari duas naturas, nimirum divinitatem & humanitatem, *id ipſum etiam nos ſtatim ab initio ſciebamus, usque in hodiernum diem. Credimus enim* 5
quòd idem Chriſtus Dominus noſter ſit perfectus Deus & perfectus homo; perfectus homo in humanitate, & perfectus Deus in ſua divinitate. *Quandoquidem verò hæ illius naturæ non ſeparatim, neque diſcretæ à ſe invicem extant; (quia divinitas ejus cum carne unita eſt, neque ſeparatim conſiſtit: & caro ejus conjuncta eſt cum divinitate, neque per ſe ſubſiſtit ſine divinitate,) propterea non dicimus, quòd ſint duo, eſt enim unum; quoniam facta eſt una res ex duabus, ita tamen ut non confunderentur, neque miſcerentur naturæ in ſuo eſſe. Et quia eadem res eſt, nos utimur nomine unitatis.* (u)

Diſceptatio autem ſuper hoc articulo non eſt res magni momenti: neque 6
iſta fuit cauſa quòd populus noſter nobiscum belligeraret, ſed potiùs *quòd illi ſanguis*
Joh. 6,54. *in S. Cœna denegaretur*; cùm tamen ipſe Chriſtus in Evangelio ſuo nobis dixerit: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam*

æternam

(t) Tellezius Lib. 6. c. 3. p. 518. b. eam habet Luſitanicè. (u) Notet hîc ſtudioſus Lector quæ ſupra de hac quæſtione retulimus cap. 8. hujus Libri N. 88. §. 39. & ſeqq. ut & N. 94. & ſeqq. è quibus ſententia *Iacobitarum*, ſpeciatim *Habeſſinorum de una natura* plene cognoſci poterit.

æternam (x). Et cùm ille ipſe S. Cœnam inſtitueret, cùm corpus ſuum diſcipulis L.III. c.13.
ſuis diſtribuiſſet, & ipſemet illud deguſtaſſet, (y) non dicebat illis: *Sanguis eſt in* N.CXXXIII.
mea carne, quam modò vobis dedi; ſed: *Accipite, bibite & dividite inter vos*; & fece- Luc.22,17.
runt diſcipuli ſicut eis præceperat & indicaverat, dicendo eis: *Hoc facite in meam com-*
7 *memorationem*. Neq; hoc ſolum fuit, quod populus ægrè tulit, ſed etiam *quòd jeju-*
nium feriæ quartæ infringeretur, neglectis excommunicationibus S. Petri & S. Pauli,
qui in octo Synodis (z) excommunicaverunt eos, qui jejunium hoc negligerent.
Neque ob iſtud ſolum, ſed quoniam nos *in prima quadrageſimæ ſeptimana* quæ *Sancta*
vocatur, edere & bibere viderent; & quòd audirent, nos idem facere in fine qua-
drageſimæ *ſexta feria paſſionis, manè comedendo*; quo tempore illi ſine cibo cubitum
8 ibant, usque ad diem Reſurrectionis Dominicæ. Similiter, *quòd diebus jejunii*
manè ſacram Euchariſtiam præberent: & quòd moribus Romanis diſpenſatio daretur
iſtis diebus *lac & butyrum comedendi, & aquam bibendi*: *& quòd omnia feſta totius anni*
mutata fuerint, & quòd *tam viri quàm mulieres omnes* (a), *nullo immundorum habito diſcri-*
9 *mine, templa intraverint*. Potiſſima autem cauſa, ob quam noſtrates nos maxi-
mè averſarentur, fuit, *quod adhuc ſemel baptizarentur*, tanquam antea pagani & pu-
blicani fuiſſent; cùm tamen diſputatio de hoc articulo inter nos & Romanos non adeò
magna ſit: & *quòd Sacerdotes & Diaconos noſtros*, tanquam ſacris ordinibus minimè ini-
tiatos habuerint; ita ut *Sacerdotium ſacerdotio, diaconatū diaconatu cumularent*. *Arcu-*
las noſtras *ligneas* (b) *cremaverunt, lapideas* verò *denuò ſacraverunt*, tanquam antea ſa-
10 crata non fuiſſent. Inprimis *Monachi* ægre tulerunt, quòd *ritus & leges ſuæ non*
ſervarentur, neque liceret illis pro more ſuo jejunare; & quòd PP. Societatis
eos à ſe repellerent, neque admitterent ad ſe ſecundum morem Monachorum.
11 Ob hæc & alia ſimilia, tam iis qui prope, quàm qui procul erant, exoſi eramus,
dixeruntque Imperatori: *Audi conſilium noſtrum! Aut ſine nos abire per Mundum: aut*
nos jube interfici, quoniam indies major moles belli ſentitur. Cùm hæc dicerent Im-
peratori, nos illis non accedebamus. Ille verò cauſam tam urgentem audiens,
atque audaciam & proterviam eorum perſpiciens, facilè ſenſit eos neque deliniri
neque puniri poſſe; ideoque illis dixit: *Capite vosmet ipſi conſilium, quod vobis opti-*
mum viſum fuerit. Inierunt ergo conſilium redeundi ad priſca ſacra, & ritus
ſuos antiquos. Propterea Imperator id ipſum induſſit, atque edicto promulga-
12 vit. Cùm autem *Dominatio tua* iſta omnia ſciat, quare petis ut cauſas tibi expo-
namus, ob quas ab officio depoſitus fueris, quod Deus & Imperator tibi commiſe-
rint. Ille ipſe Imperator, qui *Dominationem tuam* vocavit, atque mandatum dedit,
hæc omnia fecit. Nunc, quoniam *Metropolita Alexandrinus* jam in itinere eſt,
(quod non putabamus) & dicit: *Non poſſum cum Patribus & Patriarchâ in eadem re-*
gione commorari: *& ordinationes ſacerdotum peragere*; ideò *Dominationem tuam* Fre-
monam ſecedere, ibique manere juſſimus.
13 Quod autem dicis: *Si Æthiopiæ populus Eccleſiæ Romanæ obedire velit, te in omnib⁹,*
quæ fidei non adverſantur, diſpenſaturum; ad eam rem tempus jam tum prætérla-
pſum eſt. Quomodo denuò ad id redire poſſunt, quod deſeruerunt, & à quo ab-
horruerunt, poſtquam rurſus guſtum legis antiquæ habuerunt? *Poteſtné homo* Joh.3,4.
ſecunda vice naſci cum ſit ſenex? Numquid poteſt in ventrem matris ſuæ, ex quo egreſſus
14 *eſt, iteratò introire*. Porrò dicit Dominatio tua: *ut ante diſceſſum tuum omnes vi-*
ros doctos Æthiopiæ, ad diſputationem ſuper rebus fidei habendam, convocem. Sed & hoc
quoque in principio reſedit. Itane hoc negotium argumentis confectum fuit?
Nonne ad vim converſi ſumus, adimendo aliis prædia ſua: alios comprehendendo,
eosq; variis pœnis & caſtigationibus afficiendo, quòd nos ſequi nollent. Multos è

 deſer-

(x) *In vobis* habet textus, at verſu ſeq. extat *vita æterna*. (y) *Depoys de elle mesmo o provar*, ha-
betur Luſitanicè. (z) Sic quidem extat in Luſitanico; aſt ego non dubito intelligi *octo libros variorum*
Canonum, quos illi vocabulo *Synodus* comprehendunt, & *Novo Teſtamento* annumerant, ut docuimus in Hiſt.
noſtra Lib. III. c. 4. 27. (a) Menſtruatas enim à templis arcent, præſertim veſtibus malè tectas, ut
apud pauperes Æthiopiſſas moris. (b) Æth. ታቦት፡ Luſit. *Pedra d'Ara*. *Petra Ara*, aliàs *Lapis ſa-*
cratus, ſeu *Altare portatile*; de cujus conſecratione agitur in Pontificali Romano.

L.III.c.13. deſertis, ubi herbas comedebant, vi protraximus, ut eos collocaremus ubi eſſe
N.cxxxiii. nolebant. Ne illi quidem exempti erant, qui in ſpeluncas refugerant; quomodo 15
eos denuò vexare poterimus diſputationibus ultra afflictiones, quas in deſerto & exilio toleraverunt? Talis juſtitiæ ſpecies nec coram Deo, nec coram hominibus valitura eſſet. Quod comitatum Luſitanorum ſpectat, ille concedi non poteſt. Eligemus tamen, & dabimus hominem fidum, qui multis famulis ſtipatus, *dominationem tuam* cum omni ſua ſupellectile ſecurè conducat.

Epiſtola iſta omnium maximè momentoſa eſt, continet enim veras diſſidii 16
gentis Æthiopum cum Patribus Societatis cauſas, à Rege ipſo expoſitas, & ex actis Pp. Societatis à Patre provinciali B. Tellezio memoratas. Eas hîc velut in compendium redigemus. Primò Rex tractat controverſiam de duabus naturis remotivè, quòd non tam momentoſa, nec cauſa pugnarum fuerit, ſed potius

1. *Privatio* calicis *in S. Cœna.*
2. *Translatio jejunii* à feria quarta *in ſeptimam.*
3. *Initium* quadrageſimæ *decem diebus tardius in Romanâ Eccleſiâ.*
4. *Quod* feria ſexta hebdomadis ſanctæ *ante veſperam comederint.*
5. *Quod in diebus jejuniorum* Euchariſtiâ manè *uſi fuerint.*
6. *Quod diſpenſationem dederint* lacticinia edendi, & aquam bibendi *in diebus jejuniorum.*
7. *Quod* Calendarium *mutatum fuerit.*
8. *Quod* mundi & immundi *viri & fœminæ*, [i. e. pollutæ vel menſtruatæ] in templa admiſſæ *fuerint.*
9. *Quod* rebaptizaverint *Habeſſinos.*
10. *Quod* ordinaverint de novo *Sacerdotes & Diaconos.*
11. *Quod* arculas Euchariſticas [lapides ſacratos Canoniſtis] *Habeſſinorum aboleverint: vel de novo ſacraverint: ſup.* §. 9. *b.*
12. *Quod ritus & leges* Monachorum *ſpreverint.*

Deinde narrat ſacrorum cauſam violenter tractatam: aliis prædia ademta: alios 17
è deſertis & ſpeluncis retractos, qui Romana ſacra acceptare nollent. Quomodo vel cujus juſſu vis iſta facta fuerit, neque in Tellezio, neque in aliis Patrum Societatis relationibus reperio; & tamen vera à Rege ad Patriarcham ſcribi nullus dubitandi locus eſt.

Judicium de his unicuique liberum erit. At de jejuniis regulam vulgarem non agnoſcere videntur Habeſſini, quæ talis eſt. *Diſſonantia jejunii non tollit conſonantiam fidei.*

ADDITIO.

Operæ pretium videtur, addere hîc epiſtolas Regis Basilidis & Pa- 18
triarchæ Alphonsi Mendezii, ſub diſceſſum iſtius, deſperata reconciliatione, ſcriptas; alteras Æthiopica ſimplicitate: alteras indignatione & exprobrationibus repletas, quarum exempla lectoribus hîc damus.

Epiſtola Imperatoris Sultan Saghedi (c) perveniat ad Patriarcham, Epiſcopum, Patrem Jacobum, (d) & reliquos Patres.

Audi id quod tibi dicimus & ſcribimus. 19

Ecce Aſma-Georgius, Tacâ-Chriſtus, & Melca-Chriſtus *referri curaverunt nobis res multas quas ipſis dixiſtis; multasque rationes quas dediſtis, cùm juſſu noſtro nunciatum vobis eſſet, illique vobis ſignificaviſſent:* Revertimini in terram veſtram ex qua egreſſi eſtis. *Primò dixiſtis:* Nos non venimus noſtrâ ſponte, ſed miſſi, poſt multas Epiſtolas ad nos vocandos ſcriptas. *An non noſtis, quòd jam tum in pri-* 20
mis

(c) Extat apud Tellezium Lib. VI. c. 14. p. 565. (d) *P. Diogo de Mattos* intelligi puto.

mis noſtris epiſtolis multas cauſas vobis expoſuerimus, propter quas vos conſtrinximus ad L.III. c. 13.
emigrandum in veſtras regiones? quare petitis, ut eas ſcribamus adhuc una vice? An non N.CXXXIII.
noſtis, quæ contigerunt inter vos & inter populum Æthiopiæ: & acres contentiones quæ
ſemper inter vos fuerunt, dum veſtra ſacra, veſtros ritus atque religionem vituperave-
runt? adeò ut niſi Dei potentia ſupernè, & favor Imperatoris infernè vos protexiſſent, non
dico quòd viginti duos annos, ſed ne unum quidem, imò ne dimidium anni vobis hîc vivere
datum fuiſſet. Non neceſſarium eſt ſcribere nunc vobis, quanta vis hominum propter
hanc cauſam occidioni data fuerit. Quantos labores, quantasq; inſectationes Imperator
veſtri cauſa perpeſſus fuerit; quia iſta cuncta vos ipſi optimè cognita habetis.
21 *Verùm enim verò Imperator videns & cognoſcens, quod negotium iſtud religionis nul-*
lo modo conſiſtere poſſet, ille ipſe ſicuti id primo inchoaverat, ita rurſus mutavit; rever-
tens ad doctrinam fundamentalem Patrum ſuorum, quæ eſt Petra Fidei Alexandrinæ;
eamque ſtabilivit edicto publico, ne unquam rurſus commoveretur à generatione in genera-
22 *tionem (e). Quod attinet ad bonam hiſtoriam fortiſſimorum Luſitanorum, quam nobis*
in memoriam revocare voluiſtis, qui tempore Imperatoris Atznaf-Saghedi [Claudii] *in* 2,6,19.
Æthiopiam defendendæ Religionis causâ venerunt, optimè novimus quòd boni finis causâ
venerint: & quòd illo anno, quo illi intraverunt, ſimul pax influxerit inſtar fluminis, ne-
que populus contra populum inſurrexerit. Illi enim neque concionabantur, neque doce-
bant, ut deſtruerent religionem antiquam traditam à Patribus & Apoſtolis: neque quen-
quam cogebant ut obſervaret alia ſacra quàm iſta noſtra, quæ tunc publice obtinebant, ſed po-
tiùs pro illa defendenda, & è manu prædatoris & latronis, ducis nimirū Muhammedici exer-
23 *citus liberanda, pugnabant. Digni utique ſunt multâ laude. Receperunt etiam ſua præmia*
à Regibus noſtris, ita ut plantarent vineas ſuas, & colerent agros, in regione ubi nihil pror-
ſus, nequidem pedem ſoli hæreditate acceperant. Quicquid autem reliquerunt, id filiis eo-
rum manſit, qui adhuc hodie vivunt, pane illis conceſſo, atque à patribus ſuis ſibi relicto.
Neque quiſquam eſt qui illis dicat; Quid vobis hîc rei eſt: vel quid facitis hîc? *Omnes*
enim norunt, quod propter bonum publicum venerint.
24 *Quòd autem* tua Dominatio *dicit:* Reſervavimus nobis abſolutionem ab ex-
communicatione, quâ excommunicavimus gentem Æthiopiæ, à qua nemo illam
abſolvere poteſt niſi nos ipſi &c: *Reſponſio facillima eſt. Quum cœpiſſent* [Patres So-
cietatis] *docere fidem in Æthiopia; Quæritur*, quo pacto permoverint homines ad ſu-
ſcipiendam illam? *Fortaſſis* excomunicationibus, aut oſtentatione alicujus miraculi?
Minimè; neq; uno neq; altero: ſed vis mandati regii homines eò adegit. Ille verò ipſe vincula,
quæ injecerat, rurſus ſolvit: & vos optimè noſtis, quòd nemo veſtram doctrinam ſua ſpon-
te receperit.
25 *Porro quòd* tua Dominatio *dicit:* Æthiopia eſt noſtra ſponſa. *Sciendum,*
quod nuſpiam ſcriptum aut decretum ſit, quod fœmina ſubjecta eſſe debeat marito ſolummo-
do voluntate Patris ſui, aut matris vel cognatorum, niſi & ipſa in matrimonium conſenſerit.
Propterea ſciat tua Dominatio, *quod Æthiopia non ſit vera tua ſponſa. Etenim modo di-*
ximus: quòd nemo tuam religionem ſponte ſua ſuſceperit.
26 *Quod ad* votum *attinet, multis hîc diſtinctionibus opus eſt. Sunt enim aliqui, qui*
votum concipiunt relinquendi bona ſua, *& tamen monachi fieri nolint: alii, qui* virgi-
nitatem ſervare velint: *alii depoſita virginitate vovent*, quod caſtitatem cuſtodire ve-
lint propter amorem Dei &c. *Omnes iſti ad complenda vota ſua omnem vim in poteſta-*
te ſua poſitam habent; & ſi illa non implent, peccant; habent enim potentiam & aſſenſum
voluntatis ſuæ in poteſtate ſua, qua regere poſſunt inſtinctum animalem, id eſt carnem. Ita
ſe habent vota. Quid ſibi vult tua Dominatio, *dum dicit:* Voto obſtrictus ſum ne deſe-
ram Æthiopiam? *Tua Dominatio non deſerit Æthiopiam, ſed illa deſerit te; neque* tua
Dominatio *fugit ab illa, ſed illa fugit à te, quemadmodum meticuloſus fugit è prælio.*
27 *Quod ad* tuam Dominationem *attinet, nos teſtari poſſumus coram Deo: quòd*
multum amaveris Æthiopiam; ſed quod illa te minimè dilexerit, ſed potiùs multis acerbita-
tibus affecerit. Decretum itaque iſtius noſtræ epiſtolæ hoc eſt: Eant modò omnes in ſu-

 am

(e) Sic loquuntur Æthiopes, pro *in perpetuum*.

L.III.c.13. am patriam ſalvi & incolumes, atque etiam in itinere ſine ulla moleſtia. *Deum* 28
N.CXXXIII. *enim teſtem invocamus, quòd nos non in culpa ſimus omnium illorum malorum quibus affecti*
fuiſtis. Quia Imperator Pater noſter vos primo vocavit, & ille ipſe vos rurſus ablegavit.
Nos autem neque primo vos vocavimus, neque nunc amandavimus. Potius vos huc-
uſque defendimus, atque veſtri cauſâ cum Schagnenſibus pugnavimus, qui veſtras res
prædati fuerant, & quicquid receptum fuit, vobis remiſimus. Impoſterum autem ab
omni culpa liberi erimus, ſi vel res veſtræ perdantur: vel homines vos aggrediantur; quia
mandatum dedimus Za-mariamo, & omnibus præfectis Serawæ & Hamazenæ, *ut vos*
comitentur, atque illæſos Matzuam deducant, ubi navem emere, & in veſtras terras profi-
ciſci poteritis. Adhæc præfecto Turcarum Matzuæ *Arabicè ſcripſimus, ut vos bene ſuſcipi-*
at, & in pace dimittat.

Præterea audivimus, quòd deſideraveritis proficiſci per Regnum Dancalæ *ad portum* 29
Baylurenſem. *Sed nemo unquam illâ viâ venit præter Patriarcham. Nam omnes Luſi-*
tani & Patres, à primo illorum introitu uſque ad hoc tempus, ſemper venerunt per Matzu-
am. *Portus enim* Baylurenſis *ſubjectus eſt* Regulo Dancalenſi, *& non Turcis.*

Verùm enim verò vanum nunc eſt rationibus & effugiis uti, quò minùs proficiſcamini, 30
quandoquidem res omnis nunc acta & peracta eſt.

Etenim tale conſilium vobis minimè profuturum eſſet, ſi moras necteretis; inde enim
ſecutura eſſet veſtra perditio, & multi motus. Quare reſiſtitis & dicitis: Non profi-
ciſcemur? *Num vobis injuriam aliquam fecimus? aut bona veſtra, quævé aliàs in hac re-*
gione acquiſiviſtis, abſtulimus? Iſtud minimè procedet. Eant modò, neq; quicquam rege-
rant, aut ullam exceptionem afferant. Atque iſte finis eſt noſtræ epiſtolæ, noſtrique ſermonis.

RESPONSUM PATRIARCHÆ, 31

cùm jam ex Æthiopia exceſſiſſet, & in Turcarum manu verſa-
retur, ut iram liberè effundere poſſet, cujus exemplum ſequens eſt:

Epiſtola Patriarchæ Æthiopiæ injuſtè captivi, è ſua Eccleſia eje-ѐcti, & à ſponſa ſua vi ſeparati, perveniat ad IMPERATOREM SULTAN-SAGHEDUM BASILIDEM, cum agnitione fidei Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ, in qua ſola datur via veræ pacis.

Zierus attulit nobis epiſtolam à *Celſitudine tua*, cum eſſemus in itinere jam
per *Iohannem Akayum* traditi, & *Matzuam* abducti, ubi hoſpitium reperimus, quale
nobis antea imaginati fueramus. Etenim *Turcæ*, in principio nos lacte bonorum 32
verborum paſcentes, mox fel avaritiæ ſuæ nobis guſtandum præbuerunt, ſpoliando
nos & auferendo quicquid attuleramus, quod quidem parum admodum erat.
Equidem jacturam rerum noſtrarum non multùm curabamus; id tantùm urebat
nos, quod pertentaremur, & publicè ſpoliaremur ab alienigenis. At ſi verum dice-
re velimus, non alienigenæ, ſed noſtrates & domeſtici ipſi nos ſpoliaverunt, *ſicuti*
Gen. 9,.25 *Noë quondam ægerrimè tulit, quòd nudus viſus fuerit à Filio ſuo Cham, patre Canaan.* Ete- 33
nim Turcæ pudore ſuffuſi ob mala quæ nobis fecerunt, & ob exiguum illud quod
apud nos repererant, excuſant ſe dicentes: *ſe feciſſe iſtud permotos duabus epiſtolis quas*
è caſtris regiis acceperint, quibus juſſi fuerint Patriarcham & Patres primò deprædari,
tanquam onuſtos omni auro Æthiopico, deinde illos tanquam hoſtes ſuos occidere. Verùm
opprobrio uſi, diſcinxerunt & exuerunt Patriarcham, nihil tamen apud eum repe-
rerunt quàm crucem in pectore, duos annulos & calicem unum, quo Miſſam dice-
bat. Apud Patres non tantum repererunt ac illis ſufficiebat ad emenda alimenta,
ut ipſi Turcæ fatentur, dicentes: *Eſſe ſingularem Dei gratiam, quòd cognoverint pau-*
pertatem noſtram, & copiam mendaciorum, odiique gentis Æthiopicæ.

Celſitudo tua in epiſtola ſcribit: *Imperator Pater noſter vos vocavit, & ille ipſe* 34
etiam vos amandavit; nos enim vos primò neque vocavimus neque nunc vos ablegavimus.

Quo-

Quomodo hoc Celſitudo tua dicere poteſt? quando enim amandavit nos Impera- L.III. c.13.
tor Pater tuus? Vivusné adhuc an mortuus? Certè dum vivus eſſet amavit atque N.cxxxiii.
æſtimavit nos valdè, inſigni liberalitate ſemper nos afficiens: & antequam morere-
tur apprimè nos commendavit *Celſitudini tuæ*: nec non *Reginæ tuæ Matri*; ut & *Fra-*
tribus atque *Sororibus* tuis, *ne ullâ injuria afficerent Patriarcham aut Patres*, etiam ju-
ramentô ſuper hac re à *Celſitudine tua* acceptô. Mortuus, ſanè contrarium illius, quod
vivus juſſerat, injungere non potuit; utique non ſcimus, quòd cum Celſitudine tua
35 locutus fuerit, *ſicuti Samuel cum Saulo locutus eſt poſt mortem ſuam*. Si autem *Celſitudo* 1. Reg. 28,
tua fatetur, quòd ille nos vocaverit, Tu autem pro filio & ſucceſſore te geras, utiq; 15.
dicere non potes, quòd nos nõ vocaveris; quandoquidem ut filius obligatus eras ob-
ſequi voluntati patris tui: ut ſucceſſor verò ſatisfacere obligationi illius, à quo regnũ
acceperas. *Si Celſitudo tua* nos non è regno amandavit, unde venerunt tot miniſtri
regii unus poſt alium, qui nos excedere juberent è *Gojama*, *Dembea*, *& Tigra*? cujus
fuerunt tot epiſtolæ catervatim miſſæ ad Proreges & Proceres Tigræ? ut conjunctis
36 viribus ad expellendos nos concurrerent. Fortaſſis jam reſurrexerat Imperator *Sul-*
tan-Saghedus Suſneus, à quo iſta proficiſcerentur? O ſi ille reſurgeret, & parumper
tantùm exſpatiaretur per Æthiopiam, & conſideraret Daucazæ in cœnaculo ſuo,
atque de throno ſuo regio interrogaret, *ubi Patriarcha & Patres eſſent*, quos adeò
amaverit? ubi Jacobus & Juſtus, aliique pueri, quos ſemper in conſpectu ſuo habuerit?
nemo autem illi reſponderet, partim quòd alii jam terrâ ſuâ pulſi: partim ſub ea con-
diti eſſent, plancturus ſine dubio foret eodem modo ac *Rachel plorans filios ſuos, & no-* Jer. 31.15.
37 *luit conſolari, quia non ſunt*. Si videret & audiret fœminas illas, ex quibus ille
filios genuerat, nunc parere alios è Filio ſuo: & quòd Baſilides quotidie dedecus
illud patraret, quod Abſolon una ſola vice patravit, ingrediens ad concubinas pa-
tris ſui: & quòd cum uxoribus fratrum ſuorum, quæ æque ſunt ſorores illius, ean-
dem turpitudinem committeret, quam Amnon filius Davidis olim committebat
cum ſorore ſua Thamar.

[Tales atroces criminationes inter infenſos, odio gliſcente, facilè finguntur, quibus ni-
mis faciles aures Patriarcha præbuiſſe videtur. B. Tellezius diſtinctè & cum circum- L.IV. c.23.
ſtantiis refert: *Suſneũ, Patrem Baſilidis, ſuaſu & doctrina Pp. Societatis omnes ſuas pellices,* p. 356.
retentâ ſola prima uxore, dimiſiſſe; Id factum An. 1622. mortuus eſt An. 1632. Quis ergo
credat Baſilidem pellices patris, jam ferè exoletas, amaviſſe? cum tot juvenes ſuppete-
rent, ſi libidinem ſuam explere voluiſſet; nullatenus enim eandem politicam rationem
ac Abſolon habebat? Et quomodo uxores fratrum adamaret, cui copia tot aliarum
erat? Huc accedit, quòd Gregorius Æthiops, qui Regem hunc intimè noverat,
& ſimul cum Pp. Societatis exilium ab eo perpeſſus fuerat, de ingenio & moribus ejus
crebrò interrogatus, nihil tale unquam narraverit. Modò periodus iſta non pror-
ſus ſpuria ſit. Quippe à prudentia Patriarchæ alienum videtur, talia nihil ad rem fa-
cientia admiſcere, & crimina Regi in faciem objicere, cùm adhuc in Matzua (ibi enim
ſcripta eſt epiſtola) ſubſiſteret, ubi Rex, pronis Turcis, de illo aut de ſociis in Æthio-
pia relictis, ultionem capere potuiſſet.]

Sine dubio eum pro filio ſuo habiturus non eſſet, ſi ſciret, quòd libros, in quibus
legerat atque oraverat: nec non ſacras imagines, quibus ſe commendaverat, pu-
blicè per præconem, ſonantibus tubis atque tympanis, comburi curaverit. Certè è
memoria hominum cremari juſſiſſet nomen iſtius, qui talia fieri præcepiſſet atque
conſenſiſſet.

38 Si verò *Celſitudo tua* ideò à patre ſuo nos ejectos dicere velit, quòd illo adhuc
vivo edictum de mutanda religione promulgatum fuerit. Notoria res eſt, quòd
ille nunquam aliud quid, quàm libertatem conſcientiæ animo intenderit, ut cuique
liberum foret ſequi religionem quam vellet: & id nobis ſæpius dixit, & illo ipſo die
promulgationis nobis ultimò id ſignificari curavit per aulæ præfectum Za-marjam,
& per alios è proceribus. Quòd ſi edictum aliter promulgatum fuit, id accidit
eò, quod Pater tuus tunc magis mortuus quàm vivus eſſet, cùm ediceretur: & jam
omnis poteſtas in manu tua, vel in manu illorum ſita erat, quibus eam vendideras, ut

face-

L.III.c.13. facerent omne malum; ſicuti Scriptura de Achabo dicit. Qui tuo gladio & no-
N.CXXXIII. mine abutuntur, ad perficienda mala omnia, quæ modò concupiſcunt. Ad- 39
2.Reg.21, hæc notorium eſt, quòd Pater tuus non reverſus fuerit ad fundamentum majorum
25. ſuorum, uti ſcribis in epiſtola tua: neque ad errores Alexandrinos; ſed potiùs mor-
tuus eſt in ſancta Fide Romana, teſtatus usque ad ultimum ſuſpirium, quòd in ea ſo-
la ſit verum ſacerdotium & ſalus. Neque enim unquam opinatus eſt, ex quo veri-
tatis cognitionem habuit, quòd Alexandriæ exiſteret petra Fidei, ut tu ais in tua
epiſtola. Bene enim noverat quòd in Eccleſia Dei non detur plus unâ petrâ, in qua
ſit ædificata. *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quòd poſitum eſt,* 40
quòd eſt (f) *Petrus*, ejusque ſedes Romana, à qua dum Alexandria divulſa eſt, non
manſit ædificata in petra; ſed in luto & arena Nili. Idem accidit Æthiopiæ
poſtquam Romam deſeruit, ſeque ad cœnum voraginoſum Alexandriæ contulit;
quod neque Imperator Pater tuus, nec quisquam mortalium ita firmare potuit, ut
§. 21. non moveretur à generatione in generationem, ut in epiſtola tua narras. Lutum
enim & arena ſua natura debilia & mobilia ſunt; nec unquam ita ſtabiliri poſſunt ut
non moveantur. Quilibet enim ventus vel aqua ea diſjicit, ſimulque deſtruit om-
ne id quod ſuperædificatum fuerit.

Sin minus, dicat mihi *Celſitudo tua*, ubi manſit petra illa electa, petra angula- 41
ris & fundamentum Religionis tuæ? Ubi eſt columna illa ignea, Sol ille diurnus, &
ſtella nocturna? Apoſtolicus ille & venerabilis Vir, magnus ille Doctor, quem tibi
in Abbunam [Metropolitam] aſſumſiſti, cùm nos in Tigram ablegaſſes? Quas quæ-
ſo conciones ille habuit? Quo libro, quibusvè cerimoniis uſus eſt, cum ſacros ordi-
nes impertiretur? Velum æterni pudoris operire deberet faciem univerſi popu- 42
li Æthiopici, (modò pudor locum habeat apud eum) quotiescunque recordatur,
quòd pro ſuo Pontifice elegerit adoleſcentulum, nullis ordinibus præditum, idque
ſine examine, & ſine teſtimoniis: & qui ampliùs anno integro, dum phantaſma Me-
tropolitæ geſſit, Miſſam non dixit, neque etiam dicere potuit; etenim altare ejus
menſa: & *Tabacum* thus ejus erat. Dies atque noctes inſumebat in comeſſationibus &
ebrietatibus; in cubilibus & impudicitiis; adeò ut etiam ipſius populares venirent, &
demonſtrare parati eſſent, quòd mercator & caupo Enareenſis eſſet. Veniebant
fœminæ, quæ eum maritum ſuum compellabant: Mariti eum accuſabant corrupta-
rum uxorum: Patres, ob abductas filias: Juvenes, ob ablatas amicas; *& vos inflati*
1. Cor.5.2. *eſtis*, ut Paulus loquitur *ad Corinthios* in cauſa ſimili; *& non magis luctum habuiſtis,*
neque lacrymas ſanguinis fudiſtis. Si autem Fides Alexandrina, quam Celſitudo tua 43
amplexa eſt, pro petra viva, & electa haberi debet, cur *Celſitudo tua* metuit eam pro-
bare acumine diſputationum? quas nos toties petivimus, antequam in Tigram ejecti
eſſemus, volentes diſputare cum veſtris doctoribus, Monachis, aliisque viris doctis,
ut illis errores ſuos oſtenderemus. Verùm illi non auſi ſunt nobiscum congredi,
neque id *Celſitudo tua* permittere voluit, nimirum quòd certus eſſes omnes ſuccubi-
turos.

Quod autem Celſitudo tua dicit: *multos homines religionis cauſa periiſſe*; Iſtud eſt 44
in eundem lapidem crebrò impingere, & tamen illum non obſervare. Notorium
enim eſt, religionem Romanam multas victorias patri tuo peperiſſe, quamdiu illam
coluit, usque ad ultimam in *Waynadega* obtentam: & quòd motus fuerint omni tem-
pore quo ille regnavit, antequam modò dictam religionem recepiſſet: quòd etiam
rebelliones in Æthiopia fuerint ultra centum annos, temporibus *Zadengheli*, *Iacobi*,
Malac-Saghedi, *Adamantis*, *Atznaf-Saghedi*, & *Wanag-Saghedi*. Neque etiam bella
quæ orta ſunt poſt receptam à Patre tuo Religionem Romanam, iſtam pro cauſa
habuere. Nihil dicam de antiquis. Quæ poſt meum adventum nata ſunt, fue- 45
runt *Tecla-Georgii*, *Melca-Chriſti*, & *Sertza Chriſti*. *Tecla-Georgius* rebellavit inſtinctu
uxoris ſuæ, tuæ videlicet ſororis. *Laſtenſes* Melca-Chriſtum in Regem elege-
runt, ut liberarent ſe à violentiâ, quam illis intulerat maritus alterius tuæ ſororis. *Ser-
tza-Chri-*

(f) Deſumta ſunt hæc verba ex Epiſt. 1. Cor. 3. 11. ſed ibi pro S. Petro habetur *Chriſtus Ieſus*.

ka-Chriſtus rebellis factus eſt propter boves Damotenſium & Gafatenſium a ſe ab- L.III.c.13.
46 actos. Omnes autem ex malo conſilio quorundam, quos Celſitudo tua novit, poſt- N.CXXXIII.
quam rebelles facti ſunt prætextu religionis uſi fuerunt, ut gentem turbidam colligerent; quæ ſicuti fidem non ſervat Deo, ita nec ſuo Regi, qui vices Dei in terra gerit. Nam ſi *Melca-Chriſtus* propter religionem rebellavit, quare non deſtitit à rebellione: & quare ſequaces ejus eum poſtea non deſeruerunt, cùm jam duo anni ſint ex quo Fidei Romanæ ædificium deſtruxiſtis; atque omnem lapidem moviſtis, ut extenderetis & ſtabiliretis errores Alexandrinos? Rebellio iſta nunquam vires cœpit tempore patris tui, niſi poſtquàm nonnulli caſtrenſium inceperant nutare in Fide Romana.

47 Num fortaſſis *Gallai* etiam bellum movent propter Fidem Romanam? Aſt omnes ſciunt, illorum religionem eſſe occidere & latrocinari. Iſti præteritâ hyeme invaſerunt *Amharam*; deſtruxerunt oppidum *Tedbaba-Mariam*: trucidarunt ultrà mille & quingentos homines: & refoderunt oſſa quinque Regum, quæ ibi condita erant. Alii deprædati ſunt totam *Gojamam* imperii tui ocellum: alii invaſerunt *Tigram*, & pervenerunt interdum *Syren* usque, dicentes: *Quamdiu floruerit Fides Romana ſe fuiſſe invalidos, & quaſi frenatos: nunc autem reſtitutâ Alexandrinâ ſe fortiores factos eſſe leonibus.*
48 Ipſum cœlum & aer pugnant contra Æthiopiam, ex quo deſeruit Fidem Romanam. Ipſo enim Septembris die, quo ſcripſiſti epiſtolam tuam, ut extruderent nos è domo noſtra Fremonenſi: & miſiſti in hunc finem Conſiliarium Decam, Deus peſtem immiſit in domum tuam, quæ Dancaſæ eſt, ita ut in hunc diem usque non potueris in eam reverti. *In Dembea* & *Wegara* præter magnam famem tanta vis fuit contagii, quanta poſt hominũ memoriã non fuit. Nihilominus cor Æthiopum adeò induratum eſt, ut neque vincatur divinâ beneficentiâ: neque ſuperetur illius plagis.

49 Porro ſcribit Celſitudo tua: *Non meminiſtis omnium quæ contigerunt inter vos & populum Æthiopiæ: & gravis contentionis, quæ ſemper inter vos fuit, dum abhorrerent à veſtris ritibus & inſtitutis?* Bene ſcimus omnia quæ contigerunt, ſed ſcimus etiam quòd contentio non provenerit à melioribus, nec ſapientioribus, ſed à peſſimis & ignorantiſſimis. Scimus etiam veram fidem Chriſti habuiſſe habituramque ſemper contradictiones. Statim enim ac ille in templo comparuerat, ſanctus Simeon de eo prædixit: *Ecce hic poſitus eſt in ruinam, & in reſurrectionem multorum,* Luc. 2, 34.
& in ſignum, cui contradicetur. Et de tota ejus lege dicebant Judæi Romani Sancto Paulo: *de ſecta hac notum eſt nobis, quia ubique ei contradicitur,* prout legimus capite ulti-
50 mo Actorum Apoſtolicorum. Denique quod caput eſt, etiam hoc ſcimus, quòd Act. 28, 22.
origo & vis omnis contradictionis & oppoſitionis debeatur domui matris tuæ, ejusq; filiorum & filiarum: & quòd ibi univerſalis officina fuerit omnis malignitatis, & fornax unde egreſſus eſt ignis, qui combuſſit cedros Libani, hoc eſt, Eccleſias Dei. Neque etiam contentio, quæ inter Æthiopes & nos vertit, ſolos ritus ſpectabat, ſed ipſa præcepta Dei, ejusque ſacra. Quia ritus omnes, quos primò ſua ſponte omiſerant, & mox à nobis repetebant, illis conceſſimus; habentes facultatem diſpenſandi; veluti *Miſſas antiquas dicere*, ſed à nobis emendatas; *feriâ quartâ jejunare*; *Feſta* ſecundum *Calendarium antiquum* celebrare, & ſimilia.

51 Verùm enim verò cauſa omnis contentionis, quam mutatio religionis ſecuta eſt, in eo conſiſtebat, quòd nos *circumciſionem* permittere nollemus: neque etiam *obſervationem Sabbati*: quòd etiam nollemus connivere in *polygamia* Regum; nec maritis, *dimittere uxores*: neque uxoribus, *deſerere maritos*: aliasque ſimiles cauſas, quæ nullam admittunt diſpenſationem; quandoquidem Antiſtites Eccleſiæ ſub Deo ſunt, & non ſupra illum: nec poſſunt mutare ejus præcepta & ſacramenta.

52 Aſt quâ pennâ, quovè atramento ſcripta eſt falſitas iſta, quæ in Celſitudinis tuæ epiſtola imputatur Luſitanis, qui tempore Atznaf-Saghedi in Æthiopiam venerunt: atque regnum, quod Celſitudo tua hodie poſſidet è manu Muhamedanorum liberaverunt? dum dicitur: *quòd hoc fecerint, ut populus Æthiopiæ conſervaret Fidem*

L.III.c.13. *Alexandrinam, quâ prius utebatur:* Quis enim eſt qui neſciat, cum Imperator 53
N.cxxxiii Wanag-Saghedus (g) Luſitanos advocari curaviſſet, quòd illis promiſerit tertiam
partem ſui regni? & quod ſimul cum universa gente ſua Religionem Romanam
admittere voluerit. At cùm Luſitani illo ipſo anno, quo mortuus eſt *Wanag-Saghedus*,
in regnum intraviſſent, & *Gragnum* (*h*) occidiſſent; ſimulque cum
illius morte Muhammedanos omnes ejeciſſent, neque filius ejus *Atznaf-Saghedus*;
neque vidua ejus Regina *Sablo-Wangela* promiſſis ſtare voluerunt. Quòd ſi Lu- 54
ſitani ideo venerunt, ut genti Æthiopicæ priſcam ſuam religionem conſervarent,
quare ſecum adduxerunt Patriarcham Johannem Bermudem? Itanè Patriarcha iſte
Romanus procuraturus erat ſacra Alexandrina; ſuorum oblitus? Itanè Chriſtophorus
Gamæus glorioſus Chriſti martyr ſanguinem ſuum in campis Oflæ effudit, ut
Æthiopes priſcam ſuam Fidem Alexandrinam retinerent? Cuinam talia deliria in
mentem venire poſſunt? Quod Celſitudo tua porrò addit: *Luſitanos iſtos præ-* 55
*mia ſua à Regibus reportaſſe, ita ut vineas plantarent, & agros colerent, quos utique
hæreditate à majoribus ſuis non acceperint; & quod eos filiis ſuis reliquerint, qui
adhuc hodie pane illis conceſſo victitent; ita ut nemo illis dicat, unde poſſidetis?
vel quid agitis hic?* id planè falſum eſt. Nam præmium, quod Atznaf-Saghedus
Luſitanis illis dederat, aliud non fuit, quàm diſpergere eos per diverſas regiones,
conſiliô invidorum, qui eos conjunctos videre formidabant, ita ut nullibi radices
egerint, cùm aliquoties hinc illinc transferrentur. Nec admodum diu eſt, quòd
Luſitani nonnulli, qui prædium cum multis bonis in Dara [provincia] emerant, ejecti
inde fuerint, Gallæis & Muhammedanis in locum eorum conſtitutis. Ubi eſt 56
tertia pars totius Æthiopiæ, panis iſte pactitius, de quo Luſitani eorumque filii ſuſtentare
ſe debebant? Non ſolùm multi reperiuntur, qui in tota vita ſua ne quidem
pedem terræ obtinuerunt, in regione quam patres eorum ſanguine ſuo liberaverant:
imò omnes illi, ne quidem poſt mortem palmum terræ occupant, quô corpora ſua
tegant: multi enim à canibus & lupis devorati fuerunt, quia Celſitudo tua illis ademerat
Eccleſias, quas ſumtibus ſuis ædificaverant, easque peregrinis conceſſerat.
Ubi nunc eſt honor ille, quem veteres [Habeſſini] Luſitanis tanquam liberatoribus
ſuis exhibebant, deſcendentes de mulis & equis, ſi forte alicubi obviam venirent.
Nonne nunc ad tantam paupertatem redacti ſunt, ut jumenta oneraria è Dembea in 57
Tigram, & è Tigra in Dembeam ſequi cogantur; ut nudi, pedibusque intectis,
ſalem humeris ſuis bajulent, dum matres & uxores eorum coriis bubulis: filii autem
pellibus ovium & caprarum crudis veſtiti incedunt; facti omnes opprobrium hominum
& abjectio plebis. Et jam diu omnes extincti fuiſſent, niſi Rex Luſitaniæ,
verus Dominus & Pater eorum, eos juviſſet eleemoſynis, quas illis quotannis mittit.
Quia Imperatores Æthiopiæ neque agnoſcunt neque recordantur officiorum ab
illorum parentibus præſtitorum; imò de illis eleemoſynis multis in locis exiguntur
vectigalia, contra morem, pacta, privilegia & juramenta Imperatorum antiquorum.
Quòd autem Celſitudo tua ait: *quòd Luſitani illi neque concionati fuerint, neque* 58
docuerint, ut abrogaretur religio antiqua, id fundamento caret; quia Patriarcha *Andreas*
[Oviedus] docuit, & publicè diſputavit coram Regibus *Atznaf-Saghedo* & *Adamas-Saghedo*;
libroſque multos compoſuit ſparſitque, tanquam Fidei ſementem, cujus
fructum nos cepimus; & illo tempore plura erant certamina & contradictiones
quàm nunc. Quia tunc omnes aures ſuas obturabant, & tantùm pauci quidam
credebant, qui ad vitam æternam prædeſtinati erant. Poſteà verò oves fermè omnes,
convertebantur ad Epiſcopum & Paſtorem animarum ſuarum.

Quæ cum ita ſint, quomodo dicit Celſitudo tua, *quòd nemo ſanctam noſtram Reli-* 59
gionem ſponte ſuâ admiſerit? Si nemo volens eam ſuſcepit, ſequitur quòd omnes vi
& metu coacti illa coluerint. Primus qui eam admiſit, Imperator Pater tuus fuit. Quis
quæſo æneo huic pectori vim fecit? Quis quæſo cordi huic adamantino vim intulit?
for-

(g) Hic eſt *David*, aliàs *Etana-Denghel* dictus *Claudii* pater. (h) Luſitanis *Granhe*: nobis *Grà-nius*, Adelenſium Dux.

fortaſſis Patres cum breviariis ſuis: aut Patriarcha pedo ſuo paſtorali? Minimè; ſola L.III. c.13.
vis veritatis, quæ omnia vincit, illum ſubegit. Quis coëgit aut terruit Ras Sela- N.cxxxiii.
Chriſtum? qui ſemper fuit hujus imperii robur, terror Gallæorum, nec non rebellium
reliquorumque hoſtium.

60 Si Celſitudo tua de ſe fatetur, *quòd fidem Romanam metu ſuſceperit*, memor ſit,
quòd exceptio metus non conveniat Regi aut Regi novo, eique juveni. A quo
autem metuit? à patrene an à populo ſuo? Si verò populares religionem non luben-
tes ſuſceperunt, quî potuit Celſitudo tua ab illis ſibi timere? Neque etiam oportebat
metuere ſibi ab Imperatore Patre tuo; cùm tamen ille in nullius unquam filiorum
ſuorum necem duraverit, multò minùs in Celſitudinem tuam, quam ſuper omnes
amabat; cui etiam tanquam ſucceſſori imperii ſacramentum dici curavit, cùm no-
bis tanquam Patriarchæ jurarent. Si verò Celſitudo tua timorem erga illum ha-
buit, quem vocamus reverentialem, ſciat quòd talis metus nullam vim inferat, nec
voluntatem liberam conſtringat; ſed potius liberat & auget, iſtum enim filii debent
61 parentibus ſuis, & homines Deo. Neque etiam Celſitudo tua ſuſcepit fidem hanc,
juravitque quòd in illa vivere & mori vellet ſolummodò ante oculos & aures Impe-
ratoris patris tui; quia etiam Sercæ in choro Eccleſiæ, coram ſancto crucifixo, præ-
ſentibus *Ras-Sela-Chriſto, Keba-Chriſto*, & quinque Patribus illud renovaviſti. In
regione Agaworum idem juramentum bis confirmaviſti, cùm rebellaret Sertza-
Chriſtus, advocans ſimul *Patrem Franciſcum Marqueſium*, ut præſens eſſet. Quo tem-
pore & Celſitudo tua ipſa juravit, & omnes tuos magnates per aliam imaginem ſancti
Crucifixi jurare feciſti, quòd nunquam deficere vellent à ſancta Fide Romana, neque
ab Imperatore Patre tuo. Idem juramentum bis præſtitiſti coram Patre Jacobo;
primò cùm Laſtam verſus pergeres: deinde cum in Wainadegam proficiſcereris,
præliaturus cum rebelle Melca-Chriſto, quo tempore Deus tibi victoriam largitus
eſt, quia adhuc addictus eras Fidei Romanæ.

62 Si vero reliqui fidem non volentes receperunt, quare tantum fervorem tan-
tumque gaudium oſtentaverunt? Nonne, cùm conciones haberemus, implebantur
templa, & multitudo hominum ſe invicem quaſi ſuffocabat? Nonne innumeri
erant, qui quotidie è manibus noſtris accipiebant panem angelorum, cùm viſitare-
mus Eccleſias? nonnè dies erant, in quibus ſignum Spiritus Sancti capiti & animabus
mille hominum imponeremus; ita ut ſæpe dies deficeret ad finiendum: & vires ad
63 continuandum. Si nemo prorſus noſtram ſanctam Fidem ſua ſponte recepit,
quare *Za-Hawarjât* propter eam publicè flagellis cæſus fuit? Quare *Iohannes* tantum
temporis captivus detinetur catenis vinctus in utraque manu? Quare Conſiliarius
Tinus aulam deſeruit? Quare *Walda Chriſtus* domum ſuam & liberos ſuos? Quare
Walata Guerguiſa ſpoliata fuit omnibus ſuis bonis? Quare tot clerici & monachi paſ-
ſim occulti hærent in domibus Catholicorum, in ſpeluncis & deſertis? Multi vene-
runt ut nos ſequerentur, atque è ſua patria exirent; adeò ut ſi tranſitus liber, & ſatis
navium daretur, maxima pars optimorum Æthiopum omnis generis nobiſcum
64 emigratura eſſet. Cur adhuc hodie tot famuli ſalvi ſuperſunt, qui erant dome-
ſtici patris tui, tuique ipſius? Quare pœnitentiam egerunt, atque miſerunt petitum
abſolutionem infirmitatis ſuæ, plurimi eorum qui à nobis defecerant, coacti metu
pœnarum, quas illis infligi juſſiſti?

Quòd ſi Pater tuus nonnullos vi gladii coegit ad acceptandam Fidem Roma-
nam, id eò factum, quòd veritas, quam cognoverat & ſecutus fuerat, illum ad id
obſtringeret. Tu verò multò majorem vim infers illis, qui jam veritatem co-
gnoverunt & amplexati ſunt, ut eam rurſus relinquant, & tu opere ipſo dicis id quod
Roboamus filius Salomonis dicebat verbis: *Pater meus impoſuit vobis grave jugum: ego* 3.Reg.12,
autem addam ſuper illud. Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus. 11.
65 At pater tuus operabatur ceu ſapiens & ceu filius ſapientiæ, quia ſapiens Paulus de
Regibus loquens dicit: *Non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex* Rom.13,

L.III. c. 13. *in iram ei, qui malè agit.* Et ſapientia Patris dicit in Evangelio de illis qui nolebant
N.cxxxiii. accurrere ad cœnam, quamvis invitati, *compelle eos intrare.* Itaque ſi Pater tu-
Luc.14.23. us coëgit aliquos venire ad convivium veræ Fidei vi gladii, quem Deus illi in manum
dedit, in eo obſervavit mandatum Chriſti, (i) & oſtendit, quòd illum ſine cauſa non
portaret, & quòd eſſet miniſter Dei. Sed neque ex hoc ſequitur quòd illi, qui re- 66
ligionem hanc ſuſceperunt, id fecerint contra ſuam voluntatem. Nam Regum
pœnæ, quando juſtè & ad ſatisfaciendum juſtitiæ infliguntur, voluntatem hominum
non cogunt, ſed adjuvant tantùm, eamque dirigunt ad faciendum bonum, ad quod
erant obligati.

Eodem modo ſe res habet cum excommunicationibus, quas Eccleſiarum Præ- 67
ſules in cauſis licitis & honeſtis imponunt; qualem ego impoſui populo Æthiopiæ,
ad vivendum & moriendum in fide Romana, adhibitâ reſervatione in tali caſu debita.
At Celſitudo tua dicit *reſponſionem hîc facillimam eſſe; ex hac ratione quòd mandatum Re-
gis populum obligaverit ad recipiendam hanc fidem: & quòd ille ipſe vincula, quæ impo-
ſuerit, rurſus reſolverit.* Quid quæſo hoc eſt? negatne tua Celſitudo quòd ego
pronunciaverim talem excommunicationem & reſervationem? vel ſi hoc negat,
negat etiam quòd Sol exiſtat in ipſo meridie? Etenim tua Celſitudo totaque Æthio-
pia præſens erat, cùm ego proferrem talem excommunicationem & reſervatio-
nem. Quid deinde porro, ſi Celſitudo tua concedit, quòd ego talem excom- 68
municationem prodiderim, judicatne quòd ego populum Æthiopiæ non ligave-
rim? ſi hoc facit, negat poteſtatem clavium, quam Chriſtus S. Petro ejusque Ec-
cleſiæ dedit. Idque Celſitudo tua ita in corde ſuo ſentit, quòd iſtis catenis vincta
teneatur, ut etiam, antequam me in Tigram in exilium mitteret, Denaſium Ga-
brielem e Gojama accerſeret, atque per illum me obteſtaretur, *ut ſe ab excommuni-
catione abſolverem*; quod ego quidem facere nolui, quia, quamdiu Celſitudo tua ca-
tenis peccati conſtricta eſt, ego non poſſum demere catenas excommunicationis,
2. Cor. 13. quæ medicinales ſunt; quippe facultas Eccleſiæ *in ædificationem* tendit, *& non in*
10. *deſtructionem.* Eandem abſolutionem à me petiit Imperator pater tuus per Ja- 69
cobum, ſed à me idem reſponſum retulit. Eandem abſolutionem Fremonæ à
me peti curavit Ras-Za-Chriſtus, & Wezaro-Wangelawita, (†) per famulum
quendam ſuum Za-Johannes dictum.

Aderat utique mandatum regium, nos id fatemur; ſed quod ad cauſas Fidei 70
attinet, iſtud præcipuum non eſt: neque etiam præcedit mandatum Eccleſiæ, ſed il-
Luc.22.38. lud ſequitur. Quoniam Eccleſia duos gladios habet, ſicuti S. Petrus dicit: *Ecce duo
gladii hîc.* Unus iſtorum conſiſtit in ore ſacerdotum, atque iſte eſt gladius anceps
excommunicationis: alter conſiſtit in manu Regum, atque iſta eſt poteſtas pœna-
rum corporalium, atque ipſa mors. Hunc gladium in cauſa religionis illos e-
vaginare decet, eumque ſtringere ſecundum verba & nutum Sacerdotum. (k) Iſti
enim ſunt, qui revera ligant & ſolvunt; quia illis & non Regibus Chriſtus dixit:
Matth. 16. *Quæcunque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis.*
18.

Itane ſpernit Celſitudo tua, quòd diximus *Æthiopiam ſponſam noſtram eſſe*; 71
§.25. & cauſam reddis, *quòd non receperit Fidem liberâ ſua voluntate; fœminam enim legibus
matrimonii adſtrictam non eſſe, ſolummodò ob voluntatem patris, matris, aut cognatorum
ſuorum, niſi & ipſa voluntatem contrahendi matrimonii habuerit.* Verùm enim verò
cùm jam oſtenderim, Æthiopiam recepiſſe Religionem Romanam ſuâ ſponte, unde
ſequitur, dictum iſtud carere fundamento. Imò quamvis Æthiopia non recepiſſet
fidem lubens: aut eam planè non recepiſſet, nihilominus obligata erat eam recipe-
re, nec propterea minus erat noſtra ſponſa. Quia magna differentia eſt inter 72
matrimonium carnale, & ſpirituale. Carnale enim non omnes homines obligat, ut
1.Cor.VII. illud ineant, niſi qui voluerit, ſicuti S. Paulus ait: *qui matrimonio jungit virginem ſuam,*
38. *bene facit, & qui non jungit, meliùs facit.* At matrimonium ſpirituale obligat omnes,
quoniam omnes animæ obligatæ ſunt, ut accipiant Deum pro ſponſo ſuo; & ſi eum
non

(i) Allegatum hîc deſideratur. (k) Hîc rurſus deſideratur allegatum. (†) Vid. inf. §. 91. m.

non acceptent, propterea liberæ non manent ſed adulteræ. Eadem ratione L.III.c.13.
omnes homines præcepto divino obligati ſunt ad recipiendos paſtores, quos Deus N.CXXXIII
73 illis dat, ut regant eos loco ſui. Cùm enim Chriſtus ordinaret Apoſtolos ſuos in Paſtores totius mundi, dixit eis: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*; indicans, Joh.20.21.
quemadmodum homines obligati erant ad recipiendum illum pro ſuo Paſtore, ex mandato Patris ſui, ita etiam erant obligati recipere & Epiſcopos, & eorum ſucceſſores, cùm ſit ita ab illo mandatum. Quòd ſi eos non recipiant, ſubjecti ſunt damnationi. Igitur cùm Deus Sanctum Petrum Romam mitteret, ut eſſet caput univerſale totius Eccleſiæ, non liberum reliquit ſingulorum è Romanis voluntati, ut illum pro Papa haberent, ſi vellent, verùm obligationē impoſuit illis, ut eum accipere & velle debeant: neq; etiam, cùm ipſe S. Petrus Marcum diſcipulū ſuum Alexandriā mitteret, in voluntate Alexandrinorum reliquit, num illum recipere vellent an non.
74 Neque Chriſtus, cùm diſcipulos ſuos tanquam Epiſcopos mitteret per univerſum mundum, dixit: *ut illos pro Epiſcopis acciperet qui vellet, qui verò nollet, à peccato immunis maneret*; ſed potius illis dixit: *Ite, docete omnes gentes, qui crediderit & baptizatus* Marc. 16.
fuerit, ſalvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur. Non dixit: *qui non voluerit credere, liber erit à peccato*; Sed: *qui non crediderit condemnabitur.* Pari ratione: *qui non receperit, aut foras ejecerit Patriarcham, quem Chriſtus Æthiopiæ ſponſum conſtituit per os Pontificis Romani, Vicarii ſui in terra, ille committit peccatum adulterii ſpiritualis, & patietur condemnationem ſuam, habebitque partem cum adulteris.* Quid ergo eſt quòd Celſitudo tua dicit: *Æthiopiam non eſſe meam ſponſam.* §. 25.
75 Quòd autem nos diximus: *Nos voto conſtrictos eſſe, ne egrediamur ex Æthiopia* §. 26.
& quòd Æthiopia voto obſtricta ſit, ne nos dimittat; Celſitudo tua reſpondet: *Materiam votorum multas admittere diſtinctiones.* Ita quidem eſt, ſed quamvis tuæ Celſitudinis viri docti aliquas in ſua epiſtola expoſuerint, ſcopum tamen non attigerunt, qui talis eſt. *Interdum materia voti tantùm eſt conſilium*; & tunc nemo obligatur ad implendum illud: neque peccat, ſi illud non impleat; ſi verò votum ex illo concipiat, tunc obligatus manet, & omnis obligatio tantùm naſcitur ex voluntate & conſenſu; huc ergo pertinent exempla à Celſitudine tua allegata, videlicet votum vovere de-
76 ſerendi mundi; & in monachatum ſe conferendi, & ita porro. Etenim in illis omnibus non datur obligatio ad implendum, niſi poſt votum factum. Aliàs, ſi materia voti eſt res præcepti, ſive naturalis, ſive divini, utique homo ad id obſervandum obligatus eſt, quamvis nullo voto teneatur; ſi verò etiam id ipſum voverit, magis obligatus manet; quia dupliciter obſtrictus eſt, & præcepto & voto; & niſi id fecerit, excuſare ſe non poteſt, quòd cùm votum voveret, non habuerit voluntatem id faciendi, eum enim oportebat illam habere. Tale eſt votum quod vovit gens Æthiopiæ ad ſequendum Religionem Romanam, jam ergo dici nequit, quòd votum fecerit contra ſuam voluntatem; nam licet id non feciſſet, tenebatur tamen ex præcepto divino eam ſequi, & habere talem voluntatem,
77 Præter iſtum alii duo modi ſunt votorum, contractuum & promiſſorum. Primò cùm votum, promiſſum, vel pactum fit ſolummodo inter duas perſonas, ſicuti Jacob vovit: *quòd Deo ſolvere vellet decimas*; & David *ædificare templum.* Viciſ- Gen. 28.
ſim promiſſio, quam Deus Jacobo fecit, quòd vellet illum conducere & cuſtodire: & 22.
Davidi continuare regnum. Talis eſt contractus matrimonii inter Adamum & 2. Reg. 7.
Evam; qualis in hodiernum usque diem inter poſteros ejus viros atque fœminas Gen. 2.
contrahitur. Alter modus votorum & contractuum eſt; cùm unus cum multis contrahit; ut cùm Deus cum Abrahamo pactus eſt, *quòd vellet multiplicare ſemen ejus* Gen.22.17
ſicuti ſtellas cæli & ſicuti arenam maris, ſi ſe circumcideret; & votum quod Abraha- Gen. 17.
78 mus fecit, ſe omnesque ſuos deſcendentes circumcidendi. Talis erat contractus, quem Rex *Wanag-Saghedus* totumque ejus imperium fecerunt cum *Iohanne III. Luſitaniæ Rege*, & cum Luſitanis; *quòd vellent recipere Religionem Romanam, & cedere tertiam partem regni ſui, ſi illis auxilia mitterent contra Muhammedanos.* Cùm votum aut contractus fit primo modo inter duas tantùm perſonas, neceſſarium eſt

L.III c.13. ut ambæ expreſsè conſentiant, & una acceptet obligationem alterius: at in ſecundo
N.cxxxiii modo neceſſarium non eſt ad inferendam obligationem, ut omnes & ſinguli ex-
preſſum præbeant conſenſum, ſed ſufficit voluntas & conſenſus patrum, Procerum
atque Primatum. Ita per conſenſum quem Abraham præbuit, legi circumci-
ſionis obligati fuerunt omnes ejus poſteri, nec quiſquam eorum dicere poterat: *Nos*
non eramus præſentes, cùm votum illud & pactum contraheretur, ſic quoad Æthiopiam,
ut reciperet fidem Romanam, & tertiam partem ſuarum terrarum concederet Luſitanis,
neceſſarium non erat, ut omnes Æthiopes in individuo conſentirent, ſed ſufficiebat,
quòd Rex Wanag-Segued conſenſum ſuum præberet, atque ex hac conventione
bonum commune ad reliquos omnes reſultaret. Quamobrem Imperator Pater 80
tuus caput Æthiopiæ, tua Celſitudo, proceres omnes, multi Monachi atque Cle-
rici, voventes ſe obedire velle Eccleſiæ Romanæ, maximè obligati fuerunt; etiamſi
nonnulli deeſſent vel reſiſterent, non tamen minùs obligati erant. Et nos viciſſim
votum, quod in ordinatione noſtra concepimus, eundi, vivendi & moriendi in
Æthiopia, nos quoque obligavit, quia id voluntariè fecimus propter amorem er-
ga Deum, & obedientiam erga noſtros ſuperiores.

Ad hoc reſpondet Celſitudo tua, *quòd nos non deſeramus Æthiopiam ſed Æthi-* 81
§. 26. *opia nos deſerat.* Fateor rem ita ſe habere, & quòd Celſitudo tua hoc ipſo nos abſol-
vat, illam verò condemnet. Sicuti S. Auguſtinus & cæteri Theologi condemnant
peccatores, & abſolvunt Deum, dicentes: *Deum nunquam deſtituere hominem, niſi*
prius homo deſtituat ipſum Deum. Verùm ſimul ſciat tua Celſitudo, quòd ſi ho-
mo deſerat paſtorem quem Deus illi dedit, quòd non deſerat ſolum hominem ſed
ipſum Deum; quemadmodum dixit Samueli, cum populus Iſraeliticus illum aſper-
1.Reg.8.7. naretur. *Non te abjecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos.* Si verò Celſitudo tua 82
putet, quòd Æthiopia innocens ſit ab omni peccato, ideò quòd deſerat nos: nec ve-
lit ſervare votum & juramentum præſtitum, *quòd nos ſemper velit habere pro ſuo Patri-*
archa & paſtore; utique etiam neceſſe habet credere, quòd omnes qui voluerint con-
fugere ad rebelles, neque Celſitudinem tuam pro ſuo Rege & Domino agnoſcere,
liberi ſint ab omni peccato; neque neceſſe habeant obſervare votum & juramentum
quod præſtiterunt, *quòd velint Te habere pro ſuo Imperatore poſt mortem Patris tui*; quia
Celſitudo tua illos non deſerit, ſed potius illi deſerunt tuam Celſitudinem.

Ultra iſta omnia Celſitudo tua hanc nobis proponit quæſtionem: *Quare re-* 83
§. 30. *pugnatis, & dicitis non proficiſcemur?* Putabam ego me cauſas ſufficientes dixiſſe Cel-
ſitudini tuæ; nempe nos ab Æthiopia ipſa vocatos: à ſuperioribus noſtris miſſos: ad-
hæc voto & juramento ad id obſtrictos. Quandoquidem vero Celſitudo tua
nos rurſus interrogat, ſufficit reſponſio quam S. Chryſoſtomus dedit, cùm referret:
S. Paulum reverſum fuiſſe Lyſtram, & Iconium, atque in alias civitates, in quibus malè
Act.13.21. habitus fuerat, prout legimus in Actis Apoſtolorum, ſubjungens: *Nunquam legimus* 84
Apoſtolos diu ſubſtitiſſe in urbibus, in quibus benè excepti & habiti fuerant: neque etiam
quòd ex illis egreſſi in eas rurſus rediiſſent, ſed tantùm in illas civitates, ex quibus fuerant
expulſi. Ita & nos, præter omnes rationes ſupradictas, nos cenſebamus obligatos
ad tentandum omnia, ne egrederemur ex Æthiopia, videntes quàm malam grati-
am nobis redderent pro tot tantiſque bonis officiis, quæ illis præſtitimus.

Magnas autem Celſitudini tuæ agimus gratias, quòd teſtis noſter ſis coram 85
Deo & hominibus, *quòd nos amaverimus Æthiopiam*; *verùm quòd illa nos non amave-*
rit, nobiſque multas acerbitates intulerit. Etiam Deus teſtis noſter eſt, quòd amaveri-
mus Æthiopiam. Minimè vero propter fructus aut opes Æthiopiæ, ſed potius
propter ejus ſalvationem. Semper enim in ea viximus in magna paupertate & in-
commodis, quæ toleravimus hilari animo, quòd deſideraremus ſalutem ejus, &
quod videremus tot animas, atque tot homines tam bonæ indolis & ingenii, ut vix
ſcirent differentiam inter manum ſiniſtram & dextram: & quod ambularent tan-
quam oves errantes ſine paſtore, tempore nebuloſo & tempeſtuoſo, cupientes illas
in veram viam deducere, & adunare, ut eſſet *unum ovile & unus paſtor.*

Cel-

86 . Celſitudo tua ait: *Nos defendimus vos in hunc usque diem, & veſtri cauſa pugnavimus cum Shagnenſibus, qui veſtras res prædati fuerant, ita ut etiam vobis mitteremus* L.III. c.13. N.cxxxiii. *quæ recuperari poterant.* Iſta ſcilicet defenſio ex eo conſtat, quòd Celſitudo tua noſtras bombardas nobis abſtulerit, cùm nos in Tigram relegaret, easque dederit ſuis militibus. Nempe non putabat, noſtrates nos illis bene defenſuros: & quòd non voluerit, ut Luſitani nos comitarentur in illa via, uti petieramus: & quod juſſerit militem quendam Luſitanum apud Lamalmonum [montem] retrogredi, quem

87 tamen ex India adduxeramus, atque nobiſcum ſemper habueramus. Quam vero pugnam commiſit Celſitudo tua cum Shagnenſibus ob deprædationem noſtrarũ rerum? Bene quidem ſcimus quod magna pugna fuerit, ſed quod tota ob mille veſtes peracta fuerit, quas pagani ſolvere cogebantur; ad nos autem ne filum quidem pervenit. Verum quid opus erat cum Shagnenſibus pugnare, ſiquidem principalis prædo Paulus, nempe filius ille benedictus ſororis Celſitudinis tuæ tam prope erat? Quî dicere poteſt Celſitudo tua, *quòd nobis miſerit id quod recuperaverint*? quare non potius dicit *quòd nobis miſerit id quod ſibi nulli uſui eſſet.* Quare, cùm Shagnenſes nobis abſtulerint ultra quadringentas uncias auri, videlicet in ornamentis Eccleſiæ: veſtibus Pontificalibus: & ſimilibus rebus, Celſitudo tua nihil nobis remiſit, quam exiguas quasdam reculas quæ vix quinque uncias valebant; quas nos accepimus, tantùm

88 ne videremur inciviles eſſe. Accidit enim *hîc Leoni de tribu Iuda,(l)* quod accidit Leoni ſylveſtri, qui devorat ovem aut juvencum, & Domino illius ſolummodò relinquit aures & ungues. Ubi manſerunt mitræ Pontificales? Ubi amictus, ſtolæ, tunicellæ, dalmaticæ, frontalia ſerica omnium colorum? Ubi peripetaſmata, albæ, pallia, cathedræ, culcitræ, vela, mappæ, linteamina, ſuperpellicea, denique omne inſtrumentum ſacerdotale omnis generis? Ubi atramentarium illud deauratum, atque reliqua ſupellex affabrè elaborata, quam reliquimus in domo Raphaelis? Sed Eſaias Celſitudinem tuam labore reſpondendi exſolvit his verbis: *Rapina* Eſa. 3, 14. *pauperis in domo tua eſt.* Hem, quantus honor contigit vobis ô veſtimenta noſtra! quia à paupere Patriarcha tranſiiſtis in humeros Regis opulenti atque potentis: & pallium Patris à Shagnenſibus vi ablatum, ab humeris Imperatoris poſtea tranſlatum fuit in humeros Ducis, & Principis magnatum Æthiopiæ; & ita ornamentum factum eſt duorum tanti imperii virorum, quod prius pauperis cujusdam religioſi tegumentum contra frigus erat.

89 Pergit Celſitudo tua in hac materia dicens: *Num vobis abſtulimus res veſtras, aut bona quæ acquiſiviſtis in noſtra regione?* Si Celſitudo tua nunquã abſtulit res noſtras, quis in fiſcum retulit omnia bona noſtra: & ſervos Patrum in Gorgora repertos? quos redimere oportebat quindecim unciis auri, quas Luſitani promittebant, & Pater Ludovicus ſolvit; de quibus Celſitudo tua partem cepit: pars verò diſtributa

90 fuit inter Damum & Za-Mariamum. Quod attinet ad bona, quæ Celſitudo tua dicit, *quòd acquiſiverimus in ſuâ regione*; Melior pars eorum, quæ latrones Shagnenſes rapuerant, ad Celſitudinem tuam pervenit, & ad modò dictos prædones, & ad Turcas Matzuenſes, qui reſiduas omnes minutias prorſus excuſſerunt. Eos teſtes advocamus, & rogamus ut declarent, num inter omnes illas res quas viderunt, & in manibus ſuis habuerunt, quidquam repertum fuerit acquiſitum in Æthiopia? Omne enim, quod apud nos repertum nobisque ereptum fuit, ex Luſitania & In-

91 dia allatum eſt. Etenim in Æthiopia; & ex Æthiopia nihil unquam retulimus, niſi aliqua alimenta, pro victu noſtrorum domeſticorum; quicquid ſuperfuit, cum maxima parte bonorum ex India quotannis nobis allatorum, inſumſimus in eleemoſynas: in pretioſa donaria, quæ Imperatori & caſtrenſibus frequenter danda erant: nec non in ſtructuras templorum & domus, quæ omnes in manibus fratrum & ſororum Celſitudinis tuæ remanſerunt. Illi enim hæredes Patriarchæ & Patrum univerſales facti ſunt, neutiquam Monachi aut Clerici, ad quos pertinuiſſent [ſtructuræ illæ] ſi mutatio iſta ex vero zelo religionis profecta fuiſſet. Quis retinuit domos,

(l) Alludit hîc ad inſignia regia.

L.III.c.13. mos, quas exſtruximus in *Debſan* & in *Amba-Marjam?* *Abeto-Claudius* frater tuus.
N.cxxxIII Quis retinuit domum & templum *Nebeſſæ?* *Helena* ſororis tuæ filia, quæ toties maritos mutavit. Quis retinuit *Ligue-Neguſam?* Soror tua *Walata-Nageſt.* Quis *Kollelam*, & noviſſimè *Mai-guaguam?* Domina (m) *Wangelawita* ſoror tua, quæ ſem-
Marc. 6. per procuravit perditionem Fidei Patriarchæ & Patrum, ſicut *Herodias caput Iohannis*
25. *Baptiſtæ.* Ego autem manum meam extollo ad Deum altiſſimum, ſicuti Abra- 92
Gen. 14. ham; quòd neque in meo veſtitu, neque in meo comitatu abſtulerim ne hilum qui-
22. dem acquiſitorum in Æthiopia bonorum, ita ut neque illa neque quisquam ex illa dicere poſſit: *Ego ditavi Patriarcham.* Qui nunc ſe ditiorem exiſtimat quam quisquam alius in Æthiopia; quandoquidem egreſſus ſum ſpoliatus ab illa, & dependens ſolummodo à Deo, & gratiâ Regis Luſitaniæ, qui in omnibus ſimilis eſt Deo; quia in nulla parte Mundi manum ſuam claudit, ſed undique ſpargit radios liberalitatis ſuæ.

§. 28. Præter iſta omnia Celſitudo tua dicit: *In poſterum liberi erimus ab omni culpa, ſi* 93
Matth. 27. *vos res veſtras amiſeritis.* Ita & nos ſentimus, quia ſicuti Pilatus innocens manſit ob
24. mortem Chriſti, quia lavit manus ſuas coram toto populo, dicens: *Innocens ego ſum à ſanguine hujus juſti;* eodem modo Celſitudo tua innocens eſt à rapina noſtrorum bonorum, dum dicit: *In poſterum liberi ſumus ab omni culpa, ſi res veſtras amiſeritis.*

Porro nobis ſcribit Celſitudo tua, *ut venientes Matzuam emamus navem, & ſic* 94
proficiſcamur in patriam noſtram. Si tam facilè eſſet navem emere Matzuæ, quàm facile eſt parare ſibi ſcaphã ex typha in Metzrahha (n) aut naviculam aliquã pro quinq; lateribus ſalis (o), illicò impleremus voluntatẽ Celſitudinis tuæ. Interim non omittemus implere illam, impendentes ſcilicet multas illas uncias auri Enareenſis, quas Celſitudo tua nobis pendere juſſit in ſubſidium navigationis noſtræ. Et quamvis iter maritimum ſit valdè longum, non tamen deerit nobis commeatus nauticus de mille illis ſarcinis alimentorum, & quingentis bubus, quos toties nobis promiſit.

Sic per totum Mundum ambulantes, tam mari quàm terrâ prædicabimus ce- 95
lebres victorias, quas Celſitudo tua reportavit de Luſitanis, ſolo æquans munimenta
§. 91. m. *Nebeſſæ, Kollelæ, Sercæ* & *Mai-guaguæ.* Simul etiam narrabimus, quòd Æthiopia pro Imperatore habeat Alexandrum M. qui de ſeipſo dicebat, *quòd minùs æquo animo laturus eſſet, ſi quis in Mundo foret, qui ſe vinceret donativis quàm armis:* & quòd habeat alium Titum Imperatorem Romanum, *qui neceſſarium eſſe* dicebat, *ne quis triſtis à facie Imperatoris diſcederet.* Si verò diem ſine beneficio alicui exhibito transmiſiſſet, amicis ſuis cum magno affectu dicebat: *O amici, perdidi hunc diem.* Profe- 96
ctò nullum majus dedecus, nec major turpitudo contingere poteſt homini qui nomen Regis gerit, quàm ſi Patriarchæ, Epiſcopo & Patribus, qui illi ſemper præſtò fuerunt & inſervierunt, auferat omne id, quod Pater ejus illis tribuit: & quòd in ſesqui anno, quò eos in regno ſuo habuit, ne quidem granum unum Tefi (p) dederit, & tandem eos ejecerit famelicos atque mendicos. Recordetur Celſitudo 97
tua, quòd Pater tuus, cum primò pauper miles eſſet, fugitivus per terras alienas, tandem ad imperium pervenerit magnitudine conſilii ſui, fortitudine brachii ſui, & liberalitate manuum ſuarum. Quippe *qui dare neſcit, neſcit regnare.* Si Celſitudo tua cenſet, quod nos, tanquam homines honoratiores obſtricti ſimus præmia dare illis, qui nos in itinere decem vel viginti dierum comitati ſunt: atque hoc pacto expedit eos quibus gratiam exhibere vult: & propterea miſit Tecla-Seluſum, qui nos ex Dembea in Tigram comitaretur: & Asma-Georgium, ſuumque dile-
§. 87. ctum Paulum; & jam ſcribit in ſua epiſtola, quòd mittat Za-Mariamum Proregem Tigræ, omnesque primores Serawæ & Hamazenæ, ut nos deducant & comitentur Matzuam usque; quare non cenſet dedecus ſuum eſſe, quod releget è regno ſuo Legatos Pontificis Romani, & Regis Luſitaniæ? famelicos, nudos, atque rapinis vexatos.

(m) ᏢHC: *Wezarò* Amharicè. *Regiarum fœminarum titulus:* Luſitani ſcribunt *Oziore.* Cæterum loca hîc nominata *Reſidentiæ* fuerunt *Pp. Societatis* ab ipſis exſtructæ; de quibus vide Hiſtor. noſtram III, 11, 30.
(n) Inſula eſt lacus Tzanici, ubi ex *typha* craſſiſſima *lintres* fieri poſſunt, ut diximus in Hiſt. noſtrâ I 8, 112.
(o) De his vide Hiſt. noſtram, I, 7. 9. (p) Frumenti minutiſſimi genus, de quo egimus in Hiſtoria noſtra I, 9, 1.

xatos. Sicuti Hanon Rex Ammonitarum quondam fecit, qui è regno ſuo ejecit Legatos Regis Davidis; de quo Scriptura dicit: *raſit dimidiam partem barbæ eorum* L.III. c. 13. N.cxxxiii.
98 *& præſcidit veſtes eorum medias usque ad nates, & dimiſit eos.* Cùm igitur David ignominiam hanc Legatis ſuis illatam tam graviter tulerit, an non putat Celſitudo tua quod Rex Luſitaniæ pariter indignaturus ſit, ſuos tam indignè habitos fuiſſe. 2. Sam. 10. 4.

Concludit Celſitudo tua dicens: *Decretum epiſtolæ noſtræ hoc eſt: abeant omnes in regionem ſuam incolumes per viam pacis.* Quæ via pacis eſt hæc? quomodo in pace abire poſſumus à Celſitudine tua capti, percuſſi, & inſtar canum habiti? dum nos tradidit Turcis, ut noſtra nobis auferrent: nosque captivos abducerent. Pro ſolo tranſitu hìc Matzuæ præfecto Turcico, ejusque officialibus ultra ſexcentos nummos (q) dare coacti fuimus. Præfectus [Baſcha] verò Suaquenſis, qui major eſt illo, multò plùs petet: & magnam gratiam illis debebimus, ſi nobis vitam non adimant; quod illis ex Æthiopia per literas mandatum fuit. §. 27.

99 Abimus igitur, cùm aliter facere non poſſimus. Sicuti autem mater oblivisci non poteſt filii viſcerum ſuorum: neque virgo faſciæ ſuæ pectoralis; ita & nos nunquam obliviſci poterimus multorum liberorum, quos in Chriſto genuimus: quos etiam ſcimus, ſi oculos & corda eruere nobisque impertiri poſſent, id facturos.
100 Neque diu neque noctu intermittemus procurare remedium animarum illarum: & orabimus Patrem lùminis, ut illuminare velit intellectum Celſitudinis tuæ, ut cognoſcat veritatem, & roboret cor ejus, ut eam ſequatur; ne aliquando ejiciatur in tenebras exteriores, & annumeretur Regibus illis, qui perſecutores extiterunt Fidei Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ. Datum in Matzua (r) die 19 Junii Anno M.DCXXXIV.

Alphonſus Patriarcha Æthiopiæ.

101 Integram dare voluimus epiſtolā hanc, quamvis prolixam, & ironicis exprobrationibus atque ſarcaſmis contra Baſilidem Æthiopiæ Regem, ejusq; propinquos regios refertam. Etenim pulverem iracundiæ de animo: quàm ingratitudinis de pedibus ſuis excutere maluit Patriarcha. Multa tamen continet ad hiſtoriā illius temporis pertinentia; ſimul ut intelligatur, *quàm cautè tractanda ſit ſacrorum cauſa: neque congruum remedium Evangelii propagandi eſſe vim & metum: pœnas atque mulctas,* quas Suſneus contra obſervatores Sabbati, & transgreſſores jejunii Romani, &c. (ſinentibus Pp. Societatis) adhibuit. De reliquis omnibus prudenti lectori judicium atque arbitrium integrum relinquimus.

1 N°. CXXXIV. De remedio quod P P. Societatis, imminente exilio, expetiverunt, ſcilicet auxilium militare Luſitanorum] Patriarcha cum Patribus Soc. Fremonam relegatus, ubi diu morari non poterat, illicò decrevit homines nonnullos in Indiam præmittere, qui Superiores ſuos, & Proregem Indiæ de ſtatu Religionis in Æthiopia edocerent; & de remedio, L. 6. c. 8. p.
2 quod tantis malis dari poſſet, agerent. Iſtud erat (*referente* Tellezio) *qualquer ſocorro de Portuguezes* i. e. *qualecunque auxilium Luſitanorum,* Id ab initio ſtatim neceſſarium fuiſſe ait, ſimulque exempla literarum Regis Æthiopiæ producit, quibus auxiliares copias petiit 546. 6. lib. 4 c. 3. p. 321.

pera introduzir & conſervar a Fé entre aquelles perfidos hereges; & eſte foy ſempre o parecer, que os noſſos Religioſos formaram d' aquellas couſas tocantes a Religiam Catholica a qual nam podia ſer de dura em Ethiopia, ſem ter authoridade de armas

ad introducendam & conſervandam Fidem inter illos perfidos hæreticos; & iſtud ſemper fuit judicium noſtrorum Religioſorum de rebus ad Catholicam Religionem ſpectantibus, quæ non diu duratura erat in Æthiopia ſine autoritate armorum.

(q) *Dabos* eſt in textu; moneta mihi ignota. (r) Inſula Maris rubri, juxta portum Habeſſinicum *Arkiko*, de qua in Hiſt. noſtrâ. 1, 2, 3.

L. II[I]. c. 13. N. cxxxiv. L. 6. c. 16. p. 578. b.

Idem poſtea refert, quòd ſupra dictus P. Emanuel d' Almeyda Proregi Indiæ 3
plurimas rationes ob oculos poſuerit, ut auxilium ab eo impetraret.

O que ſe pedia era ſomente hũa armada de dous pataxos, & atê dez ou douze fuſtas: & nella quatro cento Soldados; & iſto ſomente por hum inverno, em que os navios haviam de eſtar em eſtaleyro.	*Id quod petebatur erat ſolummodo claſſis duarum navium actuariarum, & decem vel duodecim levium biremium, quadringentis militibus inſtructa; atque iſtud tantùm pro una hyeme, quâ naves in navali aliàs otioſæ ſtarent.*

Pergit ſcribendo: *Paucos iſtos milites ſufficientes fore ad expugnandam* Suaque- 4
nam *&* Matzuam *inſulas parvas, neque muro neque vallo cinctas, ut & ad expugnandum
fortalitium* Arkiko, *tam infirmum, ut ſupra dictum, & ſi præſidium tantummodò centum
& quinquaginta militum in eo relinqueretur, Æthiopiam totam terrore impleri poſſe:
acceſſuros Luſitanos Æthiopiæ, & alios multos Catholicos, qui refrenaturi eſſent impetum,
quô Baſilides Fidem Catholicam perſequebatur.* Addebat etiam *utilitatem temporalem;* 5
quia [ut Tellezius bene loquitur] *iſta ſemper maximè promovet conſilia. Siquidem præter
maritimas prædas, etiam vectigalium Maris rubri Luſitanos dominos futuros; Matzuam
enim ſingulis menſibus reddere mille Patacas* (s). *Modo relinquerentur in illis portubus
duæ vel tres naves bellicæ, una actuaria & duæ triremes, poſſe dominium maris illius obtineri;
Turcas enim hodie neque triremes neque liburnicas ibi ullas habere: Arabes autem
actuariis navigiis Mare illùd navigare: denique magnam gloriam Luſitanicæ nationi hac
expeditione acceſſuram.*

Pergit Tellezius: *Conſiliarios Indiæ optimè quidem penetraſſe rationum vim,* 6
*quas Patres attulerint, ſed non putaſſe tantum negotium executioni dari poſſe, partim propter
multos hoſtes, quos Luſitani tunc temporis habebant: partim ob inopiam pecuniæ, rerum
gerendarum nervum* Addiderant alii *metum Turcarum; qui licet tunc temporis
nullas copias in Mari rubro haberent, poſſent tamen facilè ex Ægypto, & ipſa Conſtantinopoli
illis portubus ſuccurrere, & facilè* Matzuam & Arkikum *recuperare, cum magno famæ
Luſitanicæ & rerum Indicarum detrimento.* Reſponderunt Patres: *Lucrum ex tali* 7
*expeditione capiendum æquaturum expenſas, Turcas autem minimè metuendos. Cùm
enim jacturã regni Yemen* (t) *cum portubus,* Moccha, Gidda & Camarana, *veris auri rivis
(nam quadraginta hominum millia ex reditibus harum regionum & urbium aluerant,
præter pecuniam Conſtantinopolin miſſam) patienter toleraſſent, illos nullo modo laboraturos,
ut mercaturam Matzuæ tantis impenſis redimerent. Nam qui tantos ictus quietè ferre
potuiſſent, non curaturos punctionem aciculæ?* Prorex, auditis utrorumque rationibus,
medium eligere voluit; nimirum *devaſtationem inſularum Suaquenæ* & *Matzuæ,
nullo præſidio Arkiki relicto.* Verùm Patres id diſſuaſerunt; id enim Luſitanis &
Chriſtianis in Æthiopia magis nociturum.

Cùm igitur in India nihil efficerent, miſerunt *P. Hieronymum Lupum* in Euro- 8
pam, qui poſt multos errores menſe Decembri Ao. 1636. in Luſitaniam pervenit,
quæ illo tempore Regi Hiſpaniæ parebat. Igitur *Mantuam Carpentanorum* [Madrit]
ablegatus, cùm nihil aliud quàm bona verba retuliſſet, inde *Romam* profectus eſt. Ibi
juſſu Pontificis congregatio Cardinalium habita fuit; ſed nec ab illa aliud reportavit,
quàm deſiderium juvandi, multaſque laudes atque magnam benedictionum copiam,
ut Tellezius loquitur. *Cum quibus laudibus & benedictione Suæ Sanctitatis, quam li-* 9
*beraliter ei impertivit, videns in aula Romanâ nihil amplius exſpectandum eſſe, in Hiſpaniam
reverti ſtatuit; ubi aliud nihil obtinuit, quàm literas ad Proregem Indiæ, cui negotium
illud multùm commendabatur, ut ſi occaſio permitteret, operam daret, ut Patribus auxilium
ferretur. Cum quibus literis Ao. 1640. rurſus in Indiam profectus eſt, ſine ullo alio
remedio, quàm quod dicitur:*

Una ſalus victis nullam ſperare ſalutem.

Cùm tamen, (ut Tellezio videtur) *iſta occaſio fuiſſet impendendi pretioſiſſimas Hi-* 10
ſpaniæ gemmas, & aperiendi ſacratiſſimum theſaurum ærarii Romani. Hucusque Tellezius
Lib. 6. cap. 18. cujus dicta ubique Latinè verbotenus expreſſimus.

COM-

(s) Reſpondet ferè hæc moneta noſtris *Taleris imperialibus.* (t) (اليمن) *Aljemen* Arabicè i. e. *Arabia felix.*

COMMENTARIUS
Ad Lib. III. Cap. XIV.

1 N°. CXXXV. Petrus Heyling Lubecenſis, Germanorum primus in Habeſſiniam penetravit.] De inſigni hoc viro primò referemus, quæ in parvo tractatu Anglicè *Londini Ao. 1679.* impreſſo (u) reperiuntur, collecta ex manuſcripta hiſtoria Latina [mihi incognita] Joh. Michaelis Wansleben *a Learned Papiſt :* ut ibi vocatur : Deinde judicium noſtrum, & quæ de illius viri vita & moribus comperta nobis ſunt, ſuperaddemus. Summa illius libelli ſequens eſt:

2 *Illo ipſo tempore* [Ao. 1634] *Cairi degebat quidam* Petrus Heyling Lubecenſis, *Auguſtanæ Confeſſioni addictus ; qui, ut eò ſecuriùs inter Romano-Catholicos viveret,* Petrum Nolingum Hollandum *ſemet appellavit (x). Vir iſte* (*ut à fide dignis relatum*) *cum decem aliis religionis ſuæ juvenibus, ad æmulationem diligentiæ Romanorum, conſilium cepit diſſeminandi doctrinam Chriſtianam ſecundum principia ſuæ Confeſſionis per univerſum orbem ; utque diſtributionem laborum ſuorum eò melius ordinarent, diverſas Orbis provincias inter ſe diviſerunt, & unusquisque ex illis pollicitus eſt, partem illam, quæ forte ſibi eventura eſſet, curare (y).* pag. 27.

3 *Hoc ergo conſilio profectus erat* Cairum, *quia Ægyptus & Æthiopia illi ſorte obvenerant. Vir erat,* (*ut autor meus ipſe fatetur*) *inſignis prudentiæ: bene verſatus in hiſtoriis: expertus in Medicina, & in variis linguis nempe* Græca, Hebraica, Arabica & Æthiopica *nemini ſecundus.* Cairo *VII dierum itinere* Siyutum, *urbē ſuperioris Ægypti profectus eſt, ſed illinc diſcedere cogebatur impulſu* Agath-angeli [Capucini]. *Ne igitur tales inſultus rurſus pati cogeretur,* Armenium Æthiopiæ Metropolitam *recens electum, in provinciam ejus ſequi decrevit. In hunc finem, ut Præſulum Coptorum gratiam iniret, non tantùm* (ut quidem autor meus dicit) *publicè profeſſus eſt religionem eorum, ſed etiam privatim paſſus eſt ſeſe circumcidi, atque hac ratione à Patriarcha Alexandrino literas ſyſtaticas ad* Imperatorem Æthiopiæ, *ſimulque licentiam* Armenium *in itinere ſuo comitandi obtinuit. Is Cairo diſceſſit Ao. 1637. (z)*

4 *At mihi* [ſic loquitur Wanslebius] *conſideratis omnibus circumſtantiis,* Heylingus *minimè opus habuiſſe videtur mediis tam abjectis & deteſtabilibus, ad finem ſuum conſequendum. Quin potiùs magnis ſuis virtutibus & egregiis dotibus* Armenio *ſeſe commendavit, qui, ut defectum eruditionis eò meliùs tegeret, auxilio & ſocietate tanti viri indigebat, adeoque privatim cauſam habebat obtinendi Patriarchæ gratiam, pro illius protectione & adjunctione.*

5 Heylingus *igitur favore iſtius Metropolitæ in* Habeſſiniam *appulſus, habitationem ſuam in templo quodam haud procul aulâ ſtatuit; & cùm res ſuas in novo hoc hoſpitio ordinaſſet, Medicinam exercere, ſimulque adoleſcentes* Græcam & Hebræam *linguam docere cœpit, ob quam rem brevi clarus factus eſt, ut præcipui Nobilium pro ſingulari beneficio haberent, ſi filios ſuos ſub ejus inſpectione educare poſſent ; ita ut facilè inſignem theſaurum colligere potuerit, ſi munera omnia ſibi oblata accipere, & coacervare voluiſſet. Verùm ille dona omnia magno animo vel recuſavit, vel ſi accipere cogeretur, ſuperfluum inter pauperes liberaliter diſtribuit, poſtquā ſibi modicè admodum de victu & amictu proſpexerat. claro documento* (ut Wanslebius notat) *magnæ abſtinentiæ, ſive abnegationis ſui ipſius.*

6 *Egregiæ iſtæ virtutes ſub tegmine privatæ vitæ diu latere non potuerunt, ſed cum fama ea-*

(u) Tit. *A brief account of the Rebellions and bloudshed in the Empire of Æthiopia &c.* Brevis relatio de rebellionibus & cruentis bellis in Æthiopia. (x) Quæ hæc eſt ratio ? Eratne *Heylingus* pro hæretico notus ? Vel ſuntne omnes *Hollandi* Catholici ? (y) Relatio iſta mihi parum veriſimilis videtur ; Vidi enim literas nonnullas iſtorum juvenum, quæ nihil tale continebant. (z) Numerus iſte mendoſus eſt. Poſſideo epiſtolam ejus Cairo die 30 Septembr. Ao. 1634. ſcriptam, in qua dicit, quòd octiduo poſt cum Metropolita Copto in Æthiopiam profecturus eſſet.

L.III.c.14. *ma earum paſſim erumperet, etiam ad Imperatoris aures pervenit, tantamque æſtimationem*
N. cxxxv. *in aula illi conciliavit, ut facto etiam in publicis negotiis experimento, ille per gradus brevi pervenerit* ad ſummam Imperii dignitatem; *in quo officio tam prudenter ſe geſſit, ut Dominus ejus eum cogeret accipere familiam & reditus, præcipuæ nobilitatis viro convenientes, cum amœna habitatione in loco qui Ganeta-Chriſtos* (a) *dicebatur, ipſa Regis filia (ut communiter & certò affirmatur) in matrimonium illi deſtinata.*

Heylingus *ſe Principis gratiâ validè ſuffultum ſentiens, in memoriam illi revocabat* 7 *deplorabiles turbas, quibus regnum ejus tam crebrò fuerat involutum, ſpeciatim tempore Parentis ejus, & clarè docebat horrendos illos motus* à Jeſuitis & Pontificiis emiſſariis *originem unicè habuiſſe: eosque in ſimilibus proditoriis attentatis firmiter adhuc perſiſtere,* (b) *proinde ſibi caveret à ſubitaneo acceſſu aliorum, iisdem mandatis inſtructorum. Monitum iſtud apud Æthiopiæ Monarcham ejusque Conſiliarios in tantum valuit, ut ſanctionem pœnalem contra omnes Europæos, cujuscunque ditionis vel religionis fuerint, promulgaret;* ne quis colore albus Regnum ingrederetur ſub pœna mortis.

[Sequitur hic relatio de Capucinis quibusdam, qui vigore hujus decreti Ao. 1638. deprehenſi, & catenis vincti: Denique cùm *Dioſcorum* beatum prædicare, & S. *Leonem* contrà damnare nollent, condemnati & lapidibus obruti fuerint. Qua de re in
3.8.20. hiſtoria noſtra ſatis dictum. Sed ad ſcopum revertamur.]

Heylingus *ſucceſſu temporis opulentus, & dives factus, multos Habeſſinorum ritus* 8 *publicè improbare cœpit, ſpeciatim damnans adorationem Sanctorum, & ipſius Mariæ virginis, tanquam repugnantem veræ Religioni & S. Scripturæ. Quamobrem privatim interdixerat diſcipulis ſuis, ne uterentur formulis conſuetis precum ad eam directis, id quod magnam illi invidiam & malevolentiam apud Nobiles conflavit. Habeſſini enim omnes maximo cultu Mariam virginem proſequuntur. Vt igitur indignationem ſuam teſtarentur, filios ſuos ab inſpectione ejus amoverunt. Deinde, hoc argumento potiſſimum uſi, Imperatori ſuaſerunt, ut eum non tantùm aulâ, ſed etiam regnis ſuis exire juberet, qui primò eum benevolè admonuit, ut ſaltem ſileret, & connivendo permitteret dogmata iſta, ſi ipſe iisdem non aſſentiretur, ſed fruſtra. Igitur Rex juſſit eum ad tempus excedere ditionibus* 9 *ſuis, ſic enim eum tumultum popularem commodiſſimè evitaturum. Ita magnus iſte vir lubens deſeruit Æthiopiam, ſimulque magnam dignitatem, quam in ea regione per XII. annos poſſederat, moderatione ſolitâ retentâ, opibusque quas acquiſiverat ſecum ablatis. Ea enim relinquebantur illi in ſignum favoris regii. Igitur comitatu quodam ſtipatus ad inſulam Suaquenam feliciter appulit, ſed ibi in manus Baſſæ Turcici incidit, qui explendæ avaritiæ ſuæ, eum divitiis & vitâ ſimul privavit.* Hucusque Wanslebius.

Quam relationem ſi quis ad normam veritatis hiſtoricæ examinare velit, plu- 10
ra falſa quàm vera in ea reperiet. Nos eam ideò verbotenus verſam cum lectoribus communicare voluimus, ut ſummæ ſaltem rei veritas, quam nos ex fida Gregorii re-
L.3.c.14. latione in *Hiſtoria noſtra* memoriæ prodidimus, ſibi conſtaret. Certum enim eſt ex epiſtolis ejus tam ad amicos Lubecenſes, quàm ad Hugonem Grotium, quòd *Ao. 1634.* cum Metropolitâ, tunc in Æthiopiam tendente, profectus: à Rege benè exceptus: & usque ad *annum 1647.* ubi Gregorius eum adhuc in Æthiopia vidit, honorificè habitus fuerit. Fama etiam conſtans eſt, quòd ex Æthiopia rurſus 11
exierit, quando verò, & quomodo planè non conſtat. De obitu ejus *Ao. 1652.* Habeſſini tunc Romæ degentes prorſùs nihil ſciverunt; Gregorius enim illo tempore eum adhuc vivere putabat, & literas à me ad ipſum in Æthiopiam deferendas ſecum ſumebat. Vera etiam ſunt omnia, quæ de eruditione, modeſtia, aliisque 12
virtutibus ejus prædicantur. Sed obſecro! eſtné credibile *quòd Coptorum Religionem profeſſus, ſe privatim circumcidi paſſus fuerit?* quod tamen Æthiopes à peregrinis Armeniis, Maronitis & Græcis minimè exigunt: & Wanslebius ipſe pro falſo agnoſcit, ob rationes ſupra allegatas. Vanum etiam eſt, quòd *pueros Habeſſi-* 13
nos Græcè atque Hebraicè docuerit, cùm librorum & typographiæ defectu nullus harum lingua-

(a) ገነተ፡ክርስቶስ፡ i.e. *Paradiſus Chriſti.* (b) Sic loquitur Wanslebius doctus Papiſta, ut eum vocant Angli.

linguarum uſus apud Habeſſinos eſſe poſſit; nec ullis ad diſcendas illas linguas adminiculis ſint inſtructi. Quin Latinâ potius erudiendi fuiſſent, quâ faciliùs cum Europæis converſari potuiſſent. Quomodo autem ille, quem Armenius Metropolita eruditionis causâ, tanquam auxiliatorem & monitorem officii ſui ſibi adjun- L.III.c.14. N. cxxxv.
14 xerat, Ludi magiſtrum in Æthiopia agere voluerit? Neque veriſimile mihi videtur, illum ad ſummam dignitatem Æthiopiæ evectum (quæ, qualisvé fuerit non dicitur) tunc primùm doctrinam *de invocatione ſanctorum* impugnare voluiſſe, atq; hanc ob cauſam Nobiles ab inſtitutione ejus filios ſuos amoviſſe; quàm pulchrè enim qua-
15 drat ad tantam dignitatem informatio puerorum? Denique mandatum contra homines albos, ut ſimpliciter & ſtultè hîc proponitur, non tunc temporis primùm, quô ille magnus factus eſt, ſed ſtatim poſt Patrum Societatis exceſſum Anno 1632. promulgatum fuit; non contra omnes albos, ſic enim & Coptitæ, Armenii & Græci excluſi fuiſſent, ſed contra Francos tantùm i. e. Latinæ religionis ex Europa homines. Eſtné probabile, Heylingum voluiſſe omnes Europæos, & inter eos etiam ſuæ religionis homines excludere? quibus tamen & ille pro ſtabilienda doctrina ſua, & docendos Æthiopum liberos, (dum ille Cancellarii ſcilicet munere fungeretur) opus habebat: quique regno, in quo ille florebat, ad varias belli pacisque artes diſcendas maximè neceſſarii erant. Deinde XII. tantùm annos Heylingum in Æthiopia vixiſſe ſcribit, cum XVII. vel XVIII. annos numerare oporteat, ſi Anno 1652. adhuc vixit.

16 Poſt diſceſſum *Heylingi* pergit Wanslebius & refert fabulam, quam etiam Tellezius habet, (c) quaſi *Æthiopiæ Rex Baſilides in Arabiam miſerit, accerſitum doctores Muhammedanos.* Quæ ne umbram quidem veritatis, aut ſpeciem leviſſimam ſanæ rationis habent, pellere Pp. Societatis regno, ideò quòd Alexandrinam religionem quodammodo immutare, partim etiam emendare voluerint: & vocare in regnum eos, qui illam planè abolere & deſtruere nitantur: *Heylingum* relegare, quòd B. Mariæ Virginis Sanctorumque cultum impugnaret: & *Doctores Muhammedanos* advocare, qui omnem honorem illis penitus derogent. Cautius mentiri oportet, qui viris cordatis imponere velint. Sed jam de hac fabula in Hiſtoria noſtra ſatis diſſeruimus Lib. III. c. 14. §. 34. Nunc ad priora redeamus.

17 Petrus Heyling aliàs Hölling Lubecenſis, patre gemario ſub initium hujus ſeculi natus, præclaro ingenio præditus fuit. Literis Latinis & liberalibus artibus eruditus, brevi profecit. Erat ei præter docilitatem ingenii bona indoles, ad omnes virtutes prona. Magiſtris uſus eſt, qui ſinceræ pietati impenſè dediti erant, ut propterea novæ Enthuſiaſtarum ſectæ ſuſpecti haberentur. Pietatis enim ſtudioſi hoc ſeculo improborum obtrectationibus obnoxii ſunt. Illi *Thomam de Kempis, Taulerum, Arndium*, aliosque Theologiæ practicæ Doctores Heylingo commendaverant; quorum doctrinas animo penitus imbibit, ut poſt hæc *de amore Dei, imitatione Chriſti, rerum divinarum contemplatione, & abnegatione ſui ipſius* crebros ſermones fe-
18 reret. Igitur bonis moribus à pueritia imbutus, tantam de ſe probitatis fiduciam viris quibusdam primariis præbuit, ut adhuc admodum juveni filios ſuos educandos committerent, quorum aliquos circa annum 1628. in Galliam conduxit, ubi ultra tres annos commoratus eſt. *Lutetiæ Pariſiorum* in celeberrimi viri *Hugonis Grotii*, eo tempore Oratoris Suecici, notitiam pervenit, ejusque favorem virtutibus ſuis
19 meruit. Dehinc in *Italiam* iter fecit, atque conſilium cepit in *Ægyptum*, & *Æthiopiam* proficiſcendi. In Malta navem conſcendit, & feliciter Alexandriam navigavit. Cum itaque Gallicæ & Italicæ linguæ ſatis peritus, adhæc comis atque facundus eſſet, benevolentiam hominum ſibi facilè conciliavit; at Eccleſiaſticorum, inprimis miſſionariorum odium atque inſidias expertus eſt. Etenim cognitâ ejus patriâ & religione, verebantur, ne Orientalium animos ab ſe alienaret: Latinæ verò religionis homines hæreſi inficeret. Quos ille vitæ innocentiâ & ſermonum ſanctitate ac pruden-
20 tiâ facilè ſuperavit. Enimvero dogmata controverſa modeſtiſſimè tractavit,

(c) Lib. 6. c. 37. & 38. Sed vid. Prooem. I, 57.

L.III. c.14. N. cxxxv. quibus rebus Coptitis valdè charus factus, ab illis defenſus, & paupere monaſterio in
deſerto Macarii receptus, ibique magna vitæ auſteritate exercitus fuit. Illic Arabicæ
linguæ operam dedit, atque in ea tantum profecit, ut ſine interprete cum illis gen-
tibus converſari poſſet. Tandem cùm Legatus Æthiopicus, accerſitum priſco 20
more Metropolitam, adveniſſet, cum iſto, commendante Jacobitarum Patriarcha,
profectus eſt, ſub initium Octobris Anni 1634. ut ex epiſtola ejus ad amicos Lube-
§. 3. lit. z. cenſes ſupra allegata conſtat. Quam verò ad Hug. Grotium die 20. Auguſti ejuſ-
dem anni dedit, inter alia ſequentis eſt argumenti:

Quæ de Æthiopiæ *ac* Abiſſinorum *imperio ad te perſcripſi, planè confirmantur.* 21
Imperatore enim Catholico Romano [Suſneo] *ante biennium defuncto, filius ipſius*, Baſi-
lius [Baſilides] *nomine, imperare cœpit; primaque imperii die decretum fuit, ut omnes in-
colæ Catholico-Romani ſpatio decem dierum Abiſſinorum provinciis egrederentur:* (d) *in-
digenæ vero Abiſſini ad priſtinam religionem redirent. Prima legatio, quam Imperator
Abiſſinorũ ante biennium ferè ad Eccleſiam Alexandrinam* ob electionem Archiepiſco-
pi *ordinaverat, ob infidelitatem Legatorum irrita facta eſt. Secundùm legatos miſit, qui
ante duos ferè menſes Ægyptum ſunt ingreſſi. Antiquâ igitur conſuetudine ac lege, per Æ-
gyptiorum vel Coptitarum Patriarcham Alexandrinum*, Archiepiſcopus Habeſſinorum
eſt electus, cum quo, primò (*ſi voluerit Deus*) *tempore in Æthiopiam conceſſurus ſum.*

Referam nunc, quo pactô primam iſtius viri cognitionem nactus fuerim. No- 22
verant *Habeſſini Romæ commorantes*, Petrum Heylingum fuiſſe Germanum, & mo-
nuerant Gregorium in Germaniam proficiſcentem, ne quid de ejus proſperi-
tate, & honorificâ in Æthiopia fortuna narraret. Tunc temporis Gregorius 23
nondum ſciebat, quòd Italorum *Alemanni* vel *Tedeſchi* iidem eſſent ac Latinorũ *Ger-
mani.* Igitur inter deambulandum ſemel atque iterum me interrogabat; *num iſti
populi planè iidem eſſent?* affirmabam, & tandem cauſam iſtius repetitæ interroga-
tionis ſciſcitabar; abnuebat aliquoties, eoque curioſitatem meam magis accende-
bat; tandem aliquando, cum bono & hilari eſſet animo, velut per confidentiam
mihi aperiebat, quæ in Hiſtoria mea de Heylingo retuli, rogans, ne ea, ſe in Euro-
pa adhuc exiſtente, divulgarem.

Narravit quoque mihi, quod in Hiſtoria mea dicere omiſi: *Quòd Evangelium* 24
*S. Iohannis feliciter in linguam Ambaricam tranſtulerit, ita ut Habeſſini illud cum ma-
gna voluptate legerent.* Poſtea ex Ægypto ad me ſcripſit, narratum ſibi à populari-
bus, illum opibus valdè ditatum ab Arabibus latrocinantibus in itinere occiſum fuiſ-
ſe. Certiora de hujus viri rebus in Æthiopia geſtis, ejusque exceſſu tempus nos do-
cebit.

N°. CXXXVI. De morte Secretarii Status, ſeu Cancellarii Regii *Tecla-Selaſsè*, vulgo አዛዥ: ጢኖ: *Azaje Tino* dicti]

Iſte 1
Tecla-Selaçæus comuniter *Azaje Tino*, ob puſillam corporis formam dictus fuit. (e)
Præcipuum propagandæ religionis Romanæ inſtrumentum, & edictorum regiorum
pro religione Romana compoſitor. Ideò ferale monachorum Æthiopum odium
perpeſſus eſt; nam ut Tellezius loquitur: *Duriſſimum flagellum Monachorum Schiſma-
ticorum erat, præcipuus amicorum Suſnæi.* Cum eo corruit potentia ejus; rectè
monente Tellezio: *frequentiſſimum eſſe, ut cum morte Principum cadant etiam ejus
amici.* [Validos] Sed jam exciderat Principis gratia in ſenectute Suſnei. Maxi-
mus fautor Patrum fuit, quos vocavit *Apoſtolos Æthiopiæ*, obviam profectus adve-
Tell. p. 610 a. nientibus prior equo deſcendit, illisque deſcendentibus ſtapedem tenuit. Audita
bonorum ſuorum confiſcatione, voluntarius exul factus, per ſex annos varia regna,
quaſi devotus peregrinus [pellegrino] peragravit, inter Romano-Catholicos oc-
cultatus, tandem verò deprehenſus, & in caſtra deductus, quindecim diebus minis
ac promiſſis tentatus, ut ad priſcam rediret religionem, ſed contraria ſententia pe-

penitus

(d) Iſta Heylingus confusè ſic audivit, at veræ circumſtantiæ in Hiſtoria noſtra leguntur. (e) B. Tel-
lez, l. 6, c. 27.

nitus animo inſederat. Cùm obtemperare nollet, ad mortem condemnatus, atq; magno caſtrenſium concurſu lapidatus fuit. L.III.c.14. N.cxxxvi.

3 Cauſa tanti odii erat, quòd meminiſſent omnia illa atrocia edicta, & ſæva Regis reſcripta, quibus Sabbati, priſcorumque Alexandrinorum rituum obſervatores ad necem condemnabantur, & trucidabantur, ab illo conſcripta & compoſita fuiſſe. Cùm aliquando Patres Societatis viſerent domum ejus, totamque
4 ejus familiam & incolas loci iteratò baptizarent; *Hodie*, inquit, *huic domui ſalus facta eſt*; verbis illius parvi Zachæi uſus (f). Luc. 19, 9. Igitur hoc viro primario, & reliquis Patribus fugatis vel occiſis, cùm planè nullus Pater Societatis in Habeſſinia ampliùs reperiretur, *Patriarcha Alphonſus Mendezius*, alios ſive Patres ſive nuncios in Æthiopiam mittere tentavit; ut quamvis nihil efficerent, tamen nova ex illo regno referrent. Miſſus itaque fuit *Ao 1640.* Pater *Damianus Calaça* cum multis muneribus ad Baſſam Suaquenſem; ſed introitus illi planè fuit negatus, ita ut cum muneribus levi-
5 denſibus in Indiam redire coactus fuerit. Rurſus anno ſequente tres Patres *Matzuam* deſtinati fuerunt; ſed audito, Regem Æthiopiæ Baſſæ Suaquenſi magna dona miſiſſe, ne Patres intromitteret, ſimul duos *Patres Capucinos* & Habeſſinos Catho-
6 licos Matzua ejectos fuiſſe, iter ſuum proſecuti non ſunt. *Anno 1642.* Patriarcha miſit *Antonium d' Andrade*, cujus ſupra in procœmio mentionem fecimus, ſperans, quia n. 13. §. 11. in Æthiopia natus erat, Baſſam illi aditum conceſſurum, verùm nihil obtinuit. *Ao. 1634.* iter ſuſcepit alius Pater, *Antonius d' Almeyda*, ſed etiam fruſtra.

(f) *Epiſt. annua 1624. & 1625. p. 21.*

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARIUS
AD
HISTORIÆ ÆTHIOPICÆ
LIBRUM IV. CAP. I.
De Rebus privatis & Oeconomicis.

1 N°. I. DE literis Æthiopicis] Diximus in Hiſtoria noſtra, Æthiopicas literas cum Samaritanis magis quàm cum Hebraicis hodiernis convenire. Quæ cùm ab amicis noſtris legerentur, fuerunt qui putarent, eas commodiùs ab Hebraicis derivari poſſe, ut ex Hebr. ב, inverſo, fieret በ:
2 & ſic ከ: deflecti poſſe ex כ Hebr. &c. Alii ex Græcis derivare maluerunt, verùm ita, ut ſi volupe fuerit, Æthiopicas à Runicis (†) vel ſi malis Indicis detorquere poſſis. Nos illis conciliandis tempus perdere nolumus, cum res meræ conjecturæ ſit, donec aliquando autorem & inventorem Æthiopicarum literarum cognoſca-
3 mus. Interim mea mihi placet opinio; utique unam & alteram Samaritanam & nomine & formâ ipſa dare poſſum, videlicet ዐ: *Ain* & ተ: *Tavvi*, adhæc nomina pleraque cum Hebræis communia Alf, Bet, Geml; ut reliqua taceam. Deinde ſingulari-

(†) Antiquæ literæ Gothicæ ſic vocantur.

L.IV. c.I. Num. II. gularitas literarum, & vocum interſtinctio cum Samaritanis, & paucis aliis linguis convenit. Simile quid doceant illi, qui ex aliis characteribus derivationem faciliorem jactant, & ſententiam noſtram rejiciunt. Fuit, qui ad me ſcriberet: *Samaritanorum literas, etſi ex variis Alphabetis congeſtas, Habeſſinicis originem non magis dediſſe videri, quàm Malabaricas aut Philippinas.* Sed is per me poterit abundare ſuo ſenſu. 4

N°. II. Cadmum literas Phœnicum Græcis tradidiſſe] Phœnices quidem non ipſi fuerunt inventores literarum ſuarum; ſed *Aſſyrii*, vel potius *Hebræi*; ut apud Euſebium (g) legitur: 1

Εἰσὶ δὲ οἳ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι λέγουσι πρώτους. Σύροι δ' ἂν εἶεν καὶ Ἑβραῖοι.	*Sunt qui primos Syros literas excogitaſſe dicunt: Syri autem ſunt etiam Hebræi.*

A Phœnicibus tamen literæ in Græciam à Cadmo delatæ fuerunt, levi aliquâ ductuum mutatione; & fortè priſcis temporibus ſimiliores fuerunt, progreſſu temporis ſenſim mutationem paſſæ, ſicuti Latinis per univerſam Europam, & Arabicis per Aſiam & Africam accidiſſe videmus. Græcas autem literas nec recentiores nec antiquiores Cadmo fuiſſe contra *Ioſephum* & *Tzetzem* clarè docet *Bochartus*, (h) qui ſententiam ſuam plurimis autoritatibus ſtabilivit. 2

Nec audiendus eſt *A. Kircherus*, qui Ægyptiacam linguam unà cum literis à Cadmo in Græciam primum transportatam: & Græcos ab Ægyptiis per literas numerandi rationem accepiſſe ſcribit. Quam ob rem à viris doctis merito refellitur; ut ſupra indicavimus. Lib. 3. 77. 7. 3

(g) Lib. 10. præparat. Evangelica. (h) Lib. 1. de coloniis Phœnicum. cap. 20.

COMMENTARIUS

AD LIB. IV. CAP. II.

N°. III. De vocabulario Æthiopico ሰውሰው፡ *Sauſâu* i. e. *Scala* dicto] Specimen hujus libri dedimus hoc capite in Hiſtoria noſtra, atque de eo fuſiùs diſſeruimus ſupra Lib. I. N. 109. hujus Commentarii. Ubi gemmarum nomina expoſuimus. Pauca reliqua ex Gregorii manuſcriptis ſchedis damus: 1

ፒካ፡ ፀዐዳ፡ እብን፡ ዘውእቱ፡ ሰባር ሞሬ፤ ኤጴምስሂ፡ ከማሁ ፡፡	ፒካ፡ *eſt lapis albus*, i. e. *Marmor. Epomis ſimiliter.* Ineptè. 2
ኤጴሜድር፡ እብን፡ በረድ፡ ውእቱ፤ ዘሀሎ፡ በኢትዮጵያ፤ እስመ፡ ደካ ውን፡ ጽላት፡ ዘይነብር፡ ላዕለ፡ መን በር፤ ቦ፡ ኅብረ፡ ፀዐዳ፡ ወቦ፡ ዘቀ ይሕ፡ ኅብረ፤ ባለቁሂ፡ ለሊሁ፡ ው እቱ ፡፡	Epemedr. *Chriſtallus eſt, qui datur in Æthiopia. Quoniam eſt tabula, quæ ponitur in menſa* [ſacra]. *Alius eſt coloris albi: alius coloris rubri.* ባለቁ፡ *Marmor quoque idem eſt.*

Omnia imperitiſſimè, quia Græcum eſt Ἐπωμίδος ποδήρη, Veſtimenti genus quod aliàs rectiùs ſcribunt ኤጴሞዳ፡ ጾዴር፡ ut eſt in Organo:

Pergit Gregorius:

Job. 28. 19. እብን፡ ተንከር፡ ዘኢትዮጵያ፡ ዘይቤ፡ ኢዮብ፡ ኅብረ፡ ድርኩኖ፡ ዘውእቱ፡ Gialo; እስመ፡ ይመስል፡ ብጉ፡ ሰምዕ፡ በከመ፡ ሰማዕኩ፡ እምበትሪ፡ ያ ርክ ፡፡	*Lapis* ተንከር፡ Topazius Æthiopiæ *ut Iobus ait: Color ejus flavus eſt,* [*Ital.* Giallo] *quoniam ſimilis eſt flava cera, ſicut audivi ex Patriarcha.* 3

Nimi-

4 Nimirum *Alphonſo Mendezio*, qui ſcilicet explicare poterat Æthiopibus nomina L.IV.c.2.
gemmarum in Sacris literis reperta. Certè parum auxilii ex tali vocabulario quis Num. IV.
hauſerit, ubi *veſtes* pro *gemmis* exponuntur. De quibus conſule Lexicon noſtrum ſecundi laboris ad editionem jam paratum.

1 **N°. IV. De ſyſtemate Mundi & aſtrorum motu.]** Talium ignorantiſſimi ſunt, non modò Habeſſini, ſed & omnes alii populi illiterati, Aſtronomiæ rudes. At non ſolùm inter Habeſſinos, verùm etiam apud noſtrum vulgus audiuntur tales abſurdæ ſententiæ, quales in Hiſtoria noſtra narravimus, ſi inter ſe liberè de his rebus loquantur. De quibus egregiè *Robertus Hookius, Secretarius Regiæ in Anglia Societatis meritiſſimus*, Anglicè ſic loquitur: (*i*)

2 *For to one, that hath been converſant only with illiterate perſons: Or ſuch as underſtand not the Principles of Aſtronomy and Geometry: and have had no true notion of the vaſtneſſe of the univerſe, and the exceeding minuteneſſ of the* Globe of the Earth *in compariſon therewith. Who have confined their imaginations & fancies only within the compaſſ and pale of their own walk and proſpect. Who can ſcarſe imagine that the Earth is globous, but rather (like ſom of old) imagine it to bee a round plain, covered with the Sky as with a Hemiſphere: and the* Sun, Moon & Stars *to be holes through it, by which the ligth of heaven comes down. That ſuppoſe themſelves in the center of this plain & that the Sky doth touch that plain round the edges, ſupported in part by the mountains: that ſuppoſe the Sun as big as a Sieve: and the Moon as a*
3 *Chedder cheeſe, and hardly a Mile of. That wonder, why the Sun, Moon and Stars do not fall down like Hailſtones: and that will be martyr'd rather then grant, that there may be* Antipodes; *beleeving it abſolutely impoſſible, ſince they muſt neceſſarily fall down into the Abyſſ bellow them. For how can they goe with their feet towards ours, and their heads downwards, without making their brains addle. To one, I ſay, thus prejudiced with theſe and a thouſand other fancies, and opinions more ridiculous and*
4 *abſurd to knowing men* &c. Egregia & jucunda verba, quorum ſenſus & ſumma eſt: *Qui nihil amplius credunt, quàm quod palpant & vident; qui ſibi imaginari non poſſunt, terram globoſam eſſe: qui* Solem cribro *non majorē, aut* lunam caſeo Hollandico, *vix milliari à terra diſtantem: qui mirantur, quòd* Sol, Luna & Stellæ *non decidant inſtar grandinis: qui potiùs martyrium ſubire, quàm* Antipodes *credere velint, quos nempe decidere oporteat in abyſſum, quæ ſub illis eſt; & qui ejuſcemodi plures abſurdas & ridiculas opiniones animo concipiunt, quis quæſo talibus perſuadere poterit motum terræ.* Imò dixerim ego, *quis cum talibus loqui ſaltem auſus fuerit de motu terræ.*

5 Tanta omnipotentiæ divinæ in conſtitutione Univerſi miracula, cur Deus O.M. neque in deſcriptione creationis: neque aliis multis occaſionibus in S. Scriptura manifeſtaverit, ſed intacta & occulta planè reliquerit, ſecundum ſenſus hominum externos, & mentem vulgi locutus; quamvis ex principiis mathematicis in-
6 fallibilibus aliter ſeſe habere deprehendantur, mirum nemini videri debet; quia non datum fuit verbum Dei privatim Mathematicis & Aſtronomis, qui ſtupenda iſta Creatoris opificia ſine ullo ſcandalo percepiſſent & crediſſent; ſed generi humano, cujus multò maxima pars conſtat hominibus rudibus atque inertibus; qui decipi ſeſe putaſſent, ſi tam incredibilia, atque à ſenſu communi tam remota de vero mun-
7 di ſyſtemate, & terræ motu prædicari audiviſſent. Nam plus negotii habuiſſent Prophetæ & Apoſtoli in naturalibus iſtis tradendis & perſuadendis, quàm in ipſis divinitatis myſteriis. Etenim divina, captum omnem humanum ſuperantia, nec ulla ratione comprehenſibilia, non niſi per fidem credi poſſe omnes agnoſcunt; idq; ob ſolā patefactionē divinam, qua certior alia in toto mundo non datur, quàm quæ in S. Scriptura reperitur. At naturalia credere, quilibet pro captu ſenſuum ſuorum in ſuo arbitrio poſitum eſſe putat. Igitur homines terrena inſolita audientes, ſi falli ſe pu-

 taſſent,

(i) In tractatu *de motione terræ*, cui titulus: *An attempt to prove the motion of the Earth, London* 1674.

L.IV.c.2. taſſent, multo magis cœleſtibus fidem detraxiſſent, ut maximè Chriſti dictum ad
Num. IV. Nicodemum huc applicari poſſit: *Si terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi di-*
Joh. 3. 12. *xero vobis cœleſtia credetis.*

Mundana itaque reliquit Deus hominibus eruditis per cauſas & effectus ſcru- 8
tanda, Mathematicarum ſcientiarum peritis tantùm credibilia, imo infallibilia:
cœleſtia verò tantùm per fidem credenda patefecit; ut dum agnoſcimus hebetudi-
nem ingenii humani in naturalibus, multò minus rationi noſtræ tribuamus in ſuper-
naturalibus; ſuſpirantes quotidie, ut perveniamus ad eum perfectionis ſtatum, ubi
non tantum arcana naturæ finita, ſed & divinitatis myſteria infinita, perpetua animi
felicitate contemplemur, nec unquam ſatis miremur.

Scio plerosque Theologorum à doctrina hac, de quiete ſolis & motu terræ, 9
valdè abhorrere, tanquam verbis S. Scripturæ contrariâ. Qui ſi reputaverint, Spi-
ritum S. ſe captui humano accomodare, & ſermone humano etiam in rebus divinis,
ipſam Dei eſſentiam ſpectantibus, uti voluiſſe; dum Deo brachia, manus, iram atq;
affectus tribuit, quod ἀνθρωποπαθῶς ita dictum ajunt; non tamen propterea aut corpo-
reitatem Deo tribuendam: aut S. Scripturam ideò falſitatis arguendam eſſe. Imò 10
Scriptura nonnunquam phraſibus vulgaribus, & more loquendi vulgato utitur;
quamvis id minimè opus eſſet, aut æquè facilè aliter loqui potuiſſet, ut cum Gen. 11.
5. dicitur: *Deſcendit autem Dominus, ut videret civitatem & turrim* &c. Et vers. 7.
Venite igitur, deſcendamus &c. Quo loco rectè *Auguſtinus ait* de Civit. Dei Lib. XVI.
c. 5. *Deus ſemper ubique eſt totus, nec loco movetur*; & cap. 6. *Nec ſic loquitur Angelis*
Deus, quomodo nos invicem loquimur nobis &c. *Sed ineffabili ſuo modo*; *nobis autem*
hoc indicatur noſtro modo. Et quæſt. ſuper Geneſin Lib. 1. N. 39. *More quippe humano*
Deus in ſcripturis ad homines loquitur. Ipſe Servator noſter in Oratione Dominica:
Pater noſter, qui es in cœlis, ait; cùm non tantùm in cœlis ſed etiam in terra ſit, quæ
cœlo communiter opponitur. *Non eſſe novum*, tradit Guilb. Genebrardus (k) ex 11
Auguſtino Lib. II. contr. epiſt. Parmeniani: *Scripturam loqui ex aliorum ſenſu & opi-*
Luc. 2, 36. *nione, non rei veritate.* Hoc pacto Lucam locutum putant de *Cainane* nonnulli
Theologi, quaſi ſecundum verſionem LXX. Interpretum, tunc communiter rece-
ptam, nomen hoc, quod in Hebraico textu non reperitur, inſeruiſſet. Nam *ſacros*
ſcriptores multa dicere juxta ſententiam vulgò receptam, non juxta rei veritatem. Ad
quæ verba Matth. Polus allegat *Uſſerium Epiſcopum Armacanum in diſſertatione de Cai-*
nane. Addit ex aliis autoribus: *Maluit Lucas in re non magni momenti, quæque ad fi-*
dem nihil pertinet, piâ συγκαταβάσει errantes ſequi, quàm intempeſtivo diſſenſu ſcrupulum
injicere: aut etiam Evangelii ſui αὐθεντίαν in diſcrimen adducere apud infirmos,
vel pertinaces, quibus perſuaſum erat hos interpretes fuiſſe ἀναμαρτήτους. Qua-
lia fusè habet *Fridericus Spanhemius* in dubiis ſuis Evangelicis, eaque in
materia ſubjecta refellit (l). Verum iſta cum magno ſalis grano accipienda 12
ſunt, ne extendantur ad res Fidei vel morum, aut alias res divinas, quæ S. Scriptura
pro vero doctrinæ ſuæ objecto habet; quod de Phyſicis dici nequit. Nam diverſiſ-
ſima ratio eſt rerum naturalium, quæ neque Fidem ſalvificam: neque hominum
ſalutem aut mores tangunt; in illis enim Spiritus Sanctus captui hominum communi
ſeſe accommodare, eaq; in medio relinquere voluit. Etenim ſicuti in operationibus
divinis rationem noſtram tranſcendentibus ἀνθρωποπαθῶς: ita in naturalibus ἀνθρωποφανῶς
loqui voluit, ne ſimplici plebeculæ aut infirmioribus intempeſtivè ſcrupulus mo-
veretur. Præſertim cùm multò minus periculum erroris ſit, de naturalibus appa-
Gen. 1, 16. renter, quàm de Deo corporaliter loqui. Veluti cum dicitur: *Fecitque Deus duo lu-*
minaria magna, Solem nimirum & Lunam. Hæc apparenter *magna* vocatur, & ſo-
li æquiparatur, cùm revera ſit omnium minima. Nec alibi in Scriptura declara-
tur, quanta revera ſit. Sed *nobis hoc indicatur noſtro modo*, ut cū Auguſtino loquamur.

Hermannus Giffenius in Parodoxo Philoſopho enervato (m) vehementiſſimè invehitur 13
in

(k) Lib. I. Chron. ad annum Mundi 1659. (l) Part. III. Dub. XXIII. §. VII. pag. 143. (m) Gro-
ningæ impreſſus eſt libellus Ao. 1673.

in Antagoniſtam ſuum Eberhardum Swelingium Bremenſem, qui motum terræ aſ- L. IV. c. 2.
ſeruerat. Quæſtionem ſecundam, ſi cum reſponſionibus ejus accomodes ad ea N. V. VI.
quæ de Deo ἀνθρωποπαθῶς in ſacra Scriptura dicuntur, oportebit te aſſerere corporei- & VII.
tatem in Deo; eadem enim hoc caſu ſtringunt argumenta, ſi ſtringunt, ac in altero
14 de motu terræ. Cùm in Anglia eſſem, ſermo fortè incidebat de hac materia apud illuſtrem *Rob. Boylium* virum pium, cordatum & inprimis Matheſeos peritiſſimum; qui ad dubium, ex verbis S. Scripturæ allatum, reſpondebat: *Tametſi ea, quæ de Solis motu, & terræ quiete incidenter in S. Scripturâ dicuntur, peculiari tractatione diſertis verbis reperirentur, quamlibet tamen aliam expoſitionem, & novam aliquam figuram quærendam eſſe, quàm ſenſum proprium veritati Mathematicæ adverſum admittendum.* Hæc ille.

15 Enimverò Theologos, qui hanc ſententiam impugnare volunt, decet priùs Mathematicorum argumenta benè cognita habere, ita ut ipſi de iis judicare poſſint, num falſa vel vera ſint. Si prius, non opus habent recurrere ad autoritatem S. Scripturæ ad refellendam opinionem in ſe erroneam: ſi poſterius, ipſi conciliationem meliorem noſtrâ tenebuntur afferre.

N°. V. De Antipodibus à veteribus quibusdam non creditis] Mirum non eſt ſimpliciores Habeſſinos Antichthones non credere, cùm nonnulli Philoſophi, veluti *Plutarchus* (n) & quidam ex S. Patribus eosdem negaverint; videlicet *Lactantius Inſtitut. divin.* Lib. 3. c. 23. quem ſequitur *Auguſtinus Lib. 16.* de Civit. Dei *c. 9.* qui *talem fabulam nulla ratione credendam putavit*, (ſic loquitur) periculoſas ſequelas ſibi exinde imaginatus; quales & illi procul dubio metuunt, qui terram, in viam Solis collocatã, moveri negant. *Theophilus Antioch.* Lib. 2. *ad Autolicum.*

1 N°. VI. De Carminibus Æthiopum] De *Proſodia Æthiopum* multis agere non eſt hujus loci; ad Gramaticam enim ſpectat, in cujus ſecundâ editione ex profeſſo tractabitur. Hîc tantum paucis dicemus, *genus quinarium* apud Æthiopes eſſe communiſſimum, ſed ſyllabis rhythmicis inconcinnum, ut ex Odis L. 3. cap. 3. N. 19, 20. & ſeqq. nec non alibi in hoc noſtro Opere editis videre eſt.

2 Alterum genus vocatur ዕጣነ ፡ ሞገር ፡ undecim verſibus rhythmicis conſtans, ſed ſæpius diſſonantibus, quia conſonans ſexti ordinis muta, e.g. ſyllabæ *âs*, *as*, *es*, *ês*, *îs*, *ōs*, *ûs*, rhythmum minimè rhythmicum nobis repræſentant. Alia genera ſunt መወድስ ፡ & ሠለሴ ፡ planè hypermetra, quoniam eorum metra & pedes obſervari vix poſſunt. Denique genus habent, quod *Sapphico* quodammodo reſpondet. Nec non aliud, ſolis ternionibus rhythmicis conſtans, de quibus plura in Proſodia Gramaticæ noſtræ ſupra allegatæ dicemus.

1 N°. VII. De ænigmatibus apud Æthiopes uſitatis] Ænigma unum atque alterum hîc ſolummodo proponemus, reliqua in tempus commodius differentes.

1. ፫ ልደታት ፡ እለ ፡ ኢኮኑ ፡ አሐዱ ፡
ወራብዖሙ ፡ ይትዐደ ፡ ልማደ ፡፡
Tres Nativitates [dantur] *quæ non ſunt unius generis,*
Quarta verò transſcendit communem modum.

2. ሶበ ፡ ይነቂ ፡ ደርሆ ፡ በ፩ጊዜ ፡
ኵሉ ፡ ፍጥረት ፡ ዘሰምዖ ፡ ኅቡረ ፡ ማእዜ ።
Cum cantaret aliquando gallus,
Quando audivit eum univerſa creatura ſimul?

3. ሕያው ፡ ይወልዶ ፡ ምውተ ፡ | *Vivum parit mortuum,*
ወምውት ፡ ይወልዶ ፡ ሕያወ ፡፡ | *& mortuum parit vivum.*

4. ምድር ፡ እንተ ፡ ፀሐየ ፡ ኢርእየት ፡ | *Terra quæ Solem non vidit*
ዘእንበለ ፡ አሐቲ ፡ ዕለት ። | *Niſi unico tantùm die.*

(u) In libro de facie in orbe lunæ, & alii plures.

L. IV. c. 2. N. VIII.

5. መቃብር፡ የሐውር፡ | *Sepulchrum ambulat,*
ምውት፡ ይትናገር፡ | *Mortuus loquitur,*
በከርሠ፡ ቀላያት፡ ይፌክር። | *& in medio abyſſi concionatur.*

Adhuc unum reperis in Prooemio N. XIII. §. 38.

N°. VIII. Proverbia Æthiopica.] Pleraque à Theodoro Petræo primùm edita fuere. Reperiuntur poſt Prophetam Jonam *Æthiopicè & Latinè editum Lugduni Batav. Ao. 1660.*

1. ለእመ፡ ሖርከ፡ ብሔረ፡ ባዕድ፡ ኢትኩን፡ ከማከ፡
ኩን፡ ከማሆሙ።

Quum profectus fueris in regionem alienam, ne ſis ſicut tu, eſto ſicuti illi.

Hoc eſt:

Si fueris Romæ, Romano vivito more:
Si fueris alibi, vivito ſicut ibi.

2. በ፩ ፍቁር፡ ይስሐብ፡ ካልኡ።
Vno amico attrahitur alter.

3. በኂሩቱ፡ ለኖላዊ፡ ይኄርው፡ መርዔት።
Per bonitatem paſtoris bonus redditur grex.

4. ዘርእዮ፡ ከይሲ፡ ፈርሀ፡ እምነ፡ ልሕጽ።
Sive, ut Gregorius mihi protulit:
ከይሲ፡ ዘኬዶ፡ ልሕጸ፡ ይፈርህ።
Qui vidit, vel qui conculcavit ſerpentem, timet ſibi à cortice. h. e. Piſcator ictus ſapit.

5. ፍጡነ፡ ዘየአምን፡ ፍጡነ፡ ይክሕድ።
Qui citò credit, citò negat. i. e. Citò revocat id quod dixit.

6. እምነ፡ ፍቁር፡ አብድ፡ ይኄይስ፡ ጸላኢ፡ ጠቢብ፤
Amico ſtulto melior eſt adverſarius ſapiens.

7. ይበውእኑ፡ አንበሳ፡ ውስተ፡ ግበ፡ ቈንጽል፡ አው፡ ቈንጽል፡ ኀበ፡
አንበሳ።
Intrabitne leo in foveam vulpis? aut vulpes ad leonem.

Sir. 9. 15.

8. ፍቁር፡ እሙናዊ፡ ይትአመር፡ (vel ይትዐወቅ፡) በጊዜ፡ ሀፀባ።
Amicus fidelis cognoſcitur tempore duro, ſeu calamitatis. h. e. Amicus certus in re incerta cernitur.

9. ወይን፡ ዘከረሚ፡ ሀርክ፡ ዘቀዲሚ።
Vinum annotinum, amicus vetus.

10. በሑረተ፡ ጊሜ፡ ኢይሰማዕ፡ ድምፅ፤ ወበነገረ፡ ጠቢብ፡ ኢይትረከ
ብ፡ ድንፅ።
In progreſſu nebulæ non auditur ſonitus: & in ſermone prudentis non invenitur lubricitas.

11. በእንተ፡ ፀብእ፡ ኢትትማከር፡ ምስለ፡ ፈሪሀ።
በእንተ፡ ምጽዋት፡ ኢትትማከር፡ ምስለ፡ ድንጻዊ።
በእንተ፡ ተግባር፡ ኢትትማከር፡ ምስለ፡ ሀካይ።
በእንተ፡ ንጽሕ፡ ኢትትማከር፡ ምስለ፡ ዘማዊ።

De bello noli conſultare cum meticuloſo.
De eleemoſyna noli deliberare cum avaro.
De opere [faciendo] *ne conſultes cum pigro,*
De caſtitate ne tractes cum ſcortatore.

Conſilium

12. ምክረ፡ አረጋዊ፤ ፀብአ፡ ወሬዛ። L.IV. c. 2. N. VIII.

Conſilium ſenis, bellum juvenis. Vel:

ምክር፡ ምስለ፡ አረጋዊ፤ ፀብእ፡ ምስለ፡ ወሬዛ።

Conſilium cum ſene, bellum cum juvene [agitato].

13. እንዘ፡ ነዳይ፡ ህቡይ፤ እንዘ፡ አረጋዊ፡ ዘማዊ፤ እንዘ፡ ብዑል፡ ይንጸዊ።

Quando pauper eſt ſuperbus : Senex ſcortator (o): dives avarus. [omnia peſſimè ſe habent]. Eccleſ. 25, 3. 4.

14. ኃጺን፡ ጽኑዕ፡ [ſcil. ውእቱ፡] እሳት፡ ይመውኦ፤
እሳት፡ ጽኑዕ፡ ማይ፡ ይመውኦ፤
ማይ፡ ጽኑዕ፡ ፀሐይ፡ ይመውኦ፤
ፀሐይ፡ ጽኑዕ፡ ደመና፡ ይመውኦ፤
ደመና፡ ጽኑዕ፡ ነፋስ፡ ይመውኦ፤
ነፋስ፡ ጽኑዕ፡ ምድር፡ ይመውኦ፤
ምድር፡ ጽኑዕ፡ ወልደ፡ አዳም፡ ይመውኦ፤
ወልደ፡ አዳም፡ ጽኑዕ፡ ሐዘን፡ ይመውኦ፤
ሐዘን፡ ጽኑዕ፡ ወይን፡ ይመውኦ፤
ወይን፡ ጽኑዕ፡ ንዋም፡ ይመውኦ፤
እምኵሉሙ፡ ትጸንዕ፡ ብእሲት።

Ferrum forte eſt, at ignis vincit illud.
Ignis fortis eſt, at aqua vincit illum.
Aqua fortis eſt, at Sol vincit eam.
Sol fortis eſt, at nubes vincit eum.
Nubes fortis eſt, at terra vincit eam.
Terra fortis eſt, at homo vincit eam.
Homo fortis eſt, at mœror vincit eum.
Mœror fortis eſt, at vinum vincit eum.
Vinum forte eſt, at ſomnus vincit illud.
Sed omnibus fortior eſt fœmina.

Sic ludunt in vocabulo *fortis*, & *vincendi* ſignificatione, qua ratione facilè circulus victoriarum etiam contra fœminas reperiri poſſet.

15. ዘይቄቂ፡ ለርእሱ፡ ይዘግብ፡ ለባዕድ።

Qui parcus eſt ſibi ipſi, congregat theſaurum alii.

16. ወልድ፡ ዘኢተገሠጸ፡ ፈረስ፡ ዘኢተረየጸ፡ ይከውን፡ አንድባሬ።

Puer incaſtigatus : equus curſu non edoctus, erit plane rudis.

Hucusque Theodorus Petræus. Sequuntur alia quædam proverbia.

17. እምንጉሥ፡ አብድ፡ ይኄይስ፡ ገብር፡ ጠቢብ።

Præ Rege ſtulto præſtat ſervus ſapiens. (p)

18. ሰብእ፡ እለ፡ የፈቅሩ፡ ህከት፡ በወርኀ፡ ዘርእ፡ ይርኅቡ፡ በማእረር፤ ወይመውቱ፡ በንሳር።

Homines qui amant otium tempore ſementis, eſurient tempore meſſis, & morientur in inopia. (q)

19. ኀበ፡ ሀሎ፡ ትዕቢት፡ ሀለወ፡ ኀሳር፤

Ubi eſt ſuperbia, ibi eſt contemtus (r) [hominum] Vel:

10. ትዕቢት፡ አቡሁ፤ ወወልዱ፡ ኀሳር።

Superbia eſt Pater, & filius ignominia, i. e. Superbia gignit contemtum.

(o) Deſumtum eſt hoc adagium ex Eccleſ. 25, 3.4. Πτωχὸν ὑπερήφανον, καὶ πλούσιον ψεύστην. Γέροντα μοιχὸν *Pauperem ſuperbum & divitem mendacem. Senem adulterum* &c. (p) Reperitur in MSſ. Colb. col. 57, ſupra allegato. (q) Ibid. col. 68. (r) Enc. 27, Jun. 3, 5.

L.IV.c.2. N. IX. X. & XI. **N°. IX. De ſtudiis Æthiopum]** Æthiopes Gramatica carere in 1
Hiſtoria noſtra diximus. Gregorius vocabula technica hujus artis ignorabat, ideo nihil cum illo in lingua Latina agere poteram; nam *declinationes*, *Conjugationes*, *Casus & ſimilia*, quid ſibi vellent, impensè mirabatur. Cùm poſt longam deſcriptionem illorum uſum ex me didiciſſet, manibus comploſis, tanquam cognito magno quodam arcano, exclamabat ſuum ስብሐት ፡ ለእግዚአብሔር ፡ *Laus Deo.* Sunt 2
adhuc penes me ſchedæ ejus, in quibus laborabat vocabula artis Æthiopicè exprimere, ex.gr. *Polyſyllabum* exponebat ዙብዙኃን ፡ cui multæ *Syl la-bæ*, & ita porro. Ex hac re cognovi, quamvis pueri noſtri in Scholis trivialibus nimis diu in lingua Latina hæreant, illos tamen artem Gramaticam diſcere, & vocabula artis iſtius intelligere, ut deinde de aliis linguis cum illis agi poſſit.

Pictura imperitiſſimi ſunt Habeſſini, imagines *B. Mariæ Virginis & Sanctorum* 3
Apoſtolorum, quos in libris eorum depictos vidi, tam informes ſunt, ut pueri noſtri pejùs vix facere poſſint. Quam ob cauſam tantopere æſtimatus fuit quidam *Zacharias pictor Gallus*, quem Luſitani adduxerant. Is (referente Gregorio) *S. Georgium* draconem lanceâ interficientem depinxerat, magno Regis & aulicorum applauſu. Ejus etiam mentionem fecit *P. Hieron. Lupus*, cujus verba *Thevenotius* Gallicè reddidit (s) *quòd* Zacharias Vermeil *dives factus fuerit in Æthiopia, nunquam tamen permiſſionem obtinere potuerit, ex ea rurſus in patriam revertendi.*

Lib. 3. c. 6. §. 89. *Muſicam* eorum, ut diximus, Pp. Societatis minimè laudant, & *in annua Epiſtola* (t) ſcribunt: *quòd quidem inſtrumenta pulſent, & vociferentur quantum poſſint, nullo tamen modo auribus auditorum ſeſe accomodent.* Et quòd *à prima pueritia ſtudiis non aſſueſcant, adeoque adultiores ægrè ad illa compelli poſſint. Hinc fieri, ut impatientes ſint, & minimè ſedentarii ad labores ſtudiorum.* Id PP. Societatis in dictis literis pigritiam 4
p. 68. vocant.

Idem Romæ expertus ſum, ubi miſeri illi, quamvis pauperrimi, ad deſcribenda Manuſcripta Æthiopica etiam pro oblata bona pecuniæ ſumma induci non 5
potuerunt, & ipſe Gregorius de iis querebatur: አልቦሙ ፡ ትዕግሥት ፡ inquiens, *Non habent patientiam. Additionem* vide in fine hujus capitis.

N°. X. De epiſtolis Æthiopum] *Epiſtolas* privati in Æthiopia ra- 1
rò ſcribunt; nulli enim ibi ſunt nec *tabellarii* nec *hemerodromi*: multo minùs *veredarii* ſtatis locis poſiti, qui propterea *Poſtæ* à nobis vocantur. Quamobrem, ſi quis epiſtolam ſcribere velit, à Scriba urbis eam ſibi confici curat. Haud ſecus ac in Gallia, *Les Secretaires des pauvres*, i. e. *Secretarii pauperum*, *Lutetiæ Pariſiorum in pergula cœmeterii Innocentium*, pauperibus epiſtolas pro mercede ſcribere ſolent; quæ major eſt, ſi eas velint habere *du haut ſtyle*, ſtylo ſcilicet *alto & gravi*, qualem miſelli illi deproperare poſſunt.

Mirati ſunt Habeſſini Romæ degentes, quòd Gregorius tot epiſtolas ad me 2
ſcriberet, quæ ſuo tempore lucem videbunt. Sed nec ipſi Regum *Secretarii* (ut vocant) ſolertia magnâ pollent, eximio ſtylo epiſtolas exarandi; uti ex *Epiſtolis* regiis ad Pontificem Romanum & Reges Luſitaniæ exaratis, & à nobis ſupra Lib. 3. c. 10. N. CV. & ſeqq. propoſitis, liquet.

N°. XI. Quod Habeſſini præcipuum ornamentum in Exordiis epiſtolarum ſuarum ponant] Id ſupra docuimus L. 2. cap. 1. N. 13. 1
& exemplis in opere noſtro demonſtravimus. Sed non Habeſſini tantùm, verùm etiam reliqui Orientales populi in exornandis epiſtolarum ſuarum exordiis omnem operam impendunt, uti videre eſt ex epiſtolis Turcarum & Perſarum ad Imperatorem noſtrum, nec non Ruthenorum autocratoris. A quo tali modo ſcriptam epiſtolam, Legatus illius Mineſius ad Clementem Papam X. An. 1673. attulit, quæ alibi edita reperitur.

ADDI-

(s) In relatione alibi allegata p. 5. (t) *De Annis* 1624. & 1625. p. 70.

ADDITIO L.IV. c. 2. Num. XI.

de literis Æthiopicis quomodo ad linguam Arabicam & Coptam accomodentur.

2 Dedimus in Gramatica noſtra exemplum Arabici textus Æthiopicis literis ſcripti, quod hic repetere promiſimus in Hiſtoria noſtra. Pergemus ergo in continuatione fabulæ de profectione Salomonis in tapete per aerem in regnum formicarum, quam Arabes habent; ut in Gramatica pag. 4. diximus hoc pacto: 4.2.47.

3 ወካነት፡ መርሐ፡ ለትሬን፡ ሸህሬን፤ ወርዡዕሆም፡ ሸህሬን፤ ካንለ፡ አርብዓ፡ ወዘሬ፤ ወዚር፡ መንአል፡ እንስ፡ እስሙ፡ አሳፋ፨ ወዚር፡ መንአል፡ ጅን፡ እስሙ፡ ዱመርያጥ፨ ወዚር፡ መንጥዩር፡ እስሙ፡ እልዑቃብ፨ ወዚር፡ መንአል፡ ዉሑሽ፡ እስሙ፡ አሰድ፨	وكانت مرح لثرين شهرين ورجوعهم شهرين * وكان له اربع وزراء * وزير من الانس اسمه اصاف * وزير من الجن اسمه دمرياط * وزير من الطيور اسمه العقاب * وزير من الوحوش اسمه اسد * Hoc eſt:

Et fuit profectio duorum menſium, & reverſio [etiam] *duorum menſium. Et erant ei* [Salomoni] *quatuor Vezirii,* [Conſiliarii ſeu Cancellarii]: *Conſiliarius hominum, cui nomen* Aſaph: *Conſiliarius dæmonum, cui nomen* Demeriât: *& conſiliarius avium, cui nomen* Ekâb [aquila]: *& conſiliarius beſtiarum, cui nomen* Aſad [Leo].

Hæc ſufficiant pro ſcopo noſtro, ex quo Arabiſmi periti ſatis intelligent, vulgarem Arabicam linguam eſſe, non literalem, quâ hîc Æthiopicis characteribus putida fabula exprimitur.

4 Sed dabimus aliud exemplum ſanctius, ut cognoſcant lectores, quomodo lingua Copta Æthiopicis elementis exprimatur, nempe Orationem Dominicam, quam ob defectum typorum Coptorum Latinis literis exprimemus.

ብኒዮት፡ አት፡ ኸን፡ ኒፋዊ፤
Beniôt at chén niphawi.

1. ማራፍ፡ ዶው፡ ሁው፡ አንዻ፡ በኽራን፨
Marâf dowu huwu andha becran.

2. ማራሲዒ፡ አንዻ፡ ዴክ፡ ማዶር፨
Marasì andha dec mador.

3. ባዳኅ፡ ናክ፡ ማራስ፡ ሾቢ፡ ኣም፡ አብራዲ፤
Badah nâc marâs shobi am abradi
ኻን፡ ኢድቤ፡ ናምሂ፡ ዻምቢ፡ ካሂ፨
chan idbe nambi dhambi cahi.

4. ባኖዪክ፡ አንዳራስዲ፡ ማራፍ፡ ናን፡ አፉው፨
Banôik andarasdi maraf nan afuwu,

5. ካኒአዳሮን፡ ናናወል፡ አሚብራዲሆን፡
Caniadaron nanawol amibradihon,
አንዳንኮ፡ አወል፡ አኒያዳዖን፡ አንዳን፡ አሮኅ፤
andanco awôl annijadaon àndan aroh.

6. እወ፡ አምባር፡ አንዳን፡ አኾን፡ አቢራስሞስ፤
Ewo ambar andan achon abirasmos.

7. አላ፡ ንኅማን፡ አወል፡ ኅቢ፡ ባትሆ፨
Alla nehmân awol habi bat-ho.

Iſtæ ſunt ſeptem Orationis Dominicæ petitiones, de quarum rectâ pronunciatione aliquam multa lectoribus dicere poſſemus, ſed ad finem feſtinandum nobis eſt.

COM-

L IV.c.3.4 N.XII.& XIII.

COMMENTARIUS

Ad Lib. IV. Cap. III.

N°. XII. De nominibus propriis Æthiopum] Nomina Habeſſinorum nativa, h. e. quæ non à peregrinis derivata ſunt, ſignificativa eſſe in hiſtoria noſtra docuimus, quæ res viros doctos, *Scaligerum*, *Ludovicum de Dieu*, *Hottingerum*, & alios fefellit, ut ſupra L. 3. c. 3. N. 35. hujus commentarii oſtendimus. Præter ea quæ in Hiſtoria noſtra hoc loco attulimus, multò plura alia occurrunt, ellipticè plerumque intelligenda, veluti በእደ፡ ማርያም፡ *Baeda-Mariamus*; nomen Regis Æthiopiæ, q. d. *Per manum Mariæ* datus vel acceptus: 1

ተክለ፡ ሥላሴ፡ *Planta Trini.* 2

ተክለ፡ ሐዋርያት፡ *Planta Apoſtolorum.*

Nomina fœminarum cum affixo fœminino reperiuntur, quæ me diu ſuſpenſum tenuere; ut:

ማርያም፡ ሠና፡ *Mariam-Senà*, i. e. Maria [eſt] pulchritudo ejus.

ማርያም፡ ሞገሣ፡ *Mariam-Mogheça*, i. e. *Maria gratia ejus*, ſic melius quàm ſimplex *Mogheça*. Uxor Naodi Regis.

እግዚእ፡ ክብራ፡ *Dominus gloria ejus.*

መስቀል፡ ክብራ፡ *Crux gloria ejus.*

ማርያም፡ ክብራ፡ *Maria gloria ejus.*

Quædam peregrina etiam corrumpunt, ut de *Naodo* diximus (u). Nonnullis notiorem formam induerunt; ut አቡ፡ ሊዴስ፡ *Abu-Lides* pro *Hippolytus*, ex ἀποκάλυψις አቡ፡ ቀለምሲስ፡ Abu Kalamſis fecerunt. Tanquam eſſet cognomentum Johannis Evangeliſtæ. 3

COMMENTARIUS

Ad Lib. IV. Cap. IV.

N°. XIII. Pecudes multarum antiquarum gentium ſolas opes fuiſſe & nonnullarum adhuc eſſe] Id affirmat *Servius ad Virgil. Eclog. 1. verſu 33.* 1

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi. *Omne patrimonium*, inquit, *apud majores peculium dicebatur, à pecoribus, in quibus univerſa eorum ſubſtantia conſtabat, unde etiam pecunia dicta fuit à peculio.* Hæc Servius. *Columella* in præf. l. 6. *In ruſticatione antiquiſſima eſt ratio paſcendi, eademque quæſtuoſiſſima. Propter quod nomina* Pecuniæ & Peculii, *à pecoribus tracta videntur; quoniam ea ſolum veteres poſſederunt, & adhuc apud quaſdam gentes unum hoc reperitur divitiarum genus.* Quæ veriſſima ſunt apud Habeſſinos noſtros, peculiariter apud *Beklenſes*; de quibus egimus in Hiſt. noſtra Lib. I. c. 10. §. 8.

Porro diximus in Hiſtoria noſtra, quo pacto Habeſſini in labro patulo *butyrum* cogant. Arabes in utre id facere ſolent, in quo lac tamdiu quatiunt & motitant, donec butyrum fiat; idque vocant ابل vel مخض Gol. Lex. in voce ابل p. 47. 2

(u) In Hiſt. noſtra IV, 3, 1. lit. l. & ſupra Lib. I, 52, 8.

N. XIV.

1 N°. XIV. De modo molendi apud Æthiopes] Nullas alias L.IV. c.4. N. XIV.
quàm manuarias molas Habeſſini habent, ubi ſuper catillo metam manu verſant: & ſic grana in illo poſita conterunt; labore difficillimo, veteribus ſatis noto. Ideò ſervi contumaces in piſtrinum detrudebantur, quæ erat pars domus, aliàs *moletrina* dicta, in qua ſecundum Catonem pinſebant, h. e. pilis tundebant, vel etiam metâ terebant farra, & ſic farinam conficiebant. Certam autem quantitatem frumenti intra certum tempus molere tenebantur ſervi, niſi graviter vapulare vellent.

2 De ſignificatione vocabulorum *metæ* & *catilli*, mirum omninò eſt, (niſi librarii menda ſit) quòd *Paulus ICtus, in L. Cum de. 18. §. 5. ff.* de inſtruct. vel inſtrum: leg: dicat: *Eſt autem meta inferior pars molæ, catillus ſuperior*; quod planè contra eſt. Per incogitantiam vocabula hæc invertiſſe videtur, cum illum latere non potuerit, quòd *meta* ſit *figura quædam conica* ex qualibet materia. Prout metæ in hippodromis
3 depictæ vel exſculptæ oſtendunt. *Catillus* autem eſt diminutivum à *Catinus*, quod eſt vas in modum diſci excavatum. Talia autem erant ſaxa molitoria, quæ continerent grana impoſita, dum metâ contererentur. *Grapaldus, Hadrian. Iunio teſte*, in voce *Metâ*, hoc primùm obſervavit, ut & *Scaliger ad Manilium*, nec non *Salmaſius*
4 *in Exercit: Plinianis p. 659.* a. Interim prava harum vocum acceptio in omnia variarum linguarum Lexica, etiam præſtantiſſima, & verſiones inſignes (x) irrepſit, ut inversâ ſignificatione, meta pro inferiori, & catillus pro ſuperiori parte molæ accipiatur. Græci metam ὄνον *Aſinum* vocant.

5 Dum hæc tracto, μύλος ὀνικὸς *mola aſinaria* in mentem mihi venit, quæ mirè Matt. 18. 6.
torquet Interpretes, ut videre eſt in *Matth. Poli Synopſi* ad hunc locum. Neque enim ædificium, neque machinam aliquam denotare poteſt, quæ *aſini ope* circumagatur. Primò enim incertum eſt, tales olim in Palæſtina datas fuiſſe: deinde non niſi præpoſterè diceretur, talem vel etiam minorem *truſatilem molam hominis collo appendere.* Res enim minores appendimus majoribus, non vice verſa. tam incon-
6 grua locutio Evangeliſtæ non eſt imputanda. Synecdochen ergo faciunt aliqui, & accipiunt pro *ſaxo molæ aſinariæ*; quodnam verò vel quale, rurſus in ambiguo eſt. Non enim quadrat in noſtros lapides molares, quibus quidem hominem alligaveris; ſed non dixeris, quòd hominis collo appendi poſſit, nec opus eſt tantâ ad hominem ſubmergendum mole. Ad antiquitatem ergo recurrendum eſt, ubi communiſſimus molendi modus erat, *ſuper catino lapideo verſare metam lapideam*, atque ita gra-
7 na frumenti conterere; ut ſupra docuimus. Hic rurſus peccant illi, qui inferiorem molæ lapidem immobilem intelligunt, cùm ſuperior intelligendus ſit. Etenim per *hypallagen*, ſive tranſpoſitionem vocabulorum in Sacris frequentiſſimam, difficultas omnis reſolvi, & textus planè clarus reddi poteſt, ita ut μύλος ὀνικὸς [Lapis] molaris aſinarius dicatur pro ὄνος μυλικὸς, *aſinus molaris.* Proinde quem Marcus generaliter vocat λίθον μυλικὸν *lapidem molarem*: illum Matthæus ſpecialiter deſignat c. 9. 42.
ὄνον μυλικὸν *metam molarem* vocando: ubi epitheton μυλικὸς, additu neceſſarium eſt propter æquivocationem vocabuli ὄνος. Sic enim ſecundum doctiſſimos Lexicographos *ſuperior molæ pars* appellatur. Aliàs Ἀλέθων *Polluci:* τὸ ἄνω τῆς μύλης *Heſychio.*

8 Appellatio Græca facta eſt ad imitationem vocis Hebraicæ רכב (y) quæ *jumentum* quodvis, & inter cætera etiam *Aſinum* denotat, ut ויעקר דויד את כל הרכב. *Et*
9 *ſubnervavit David omnes jugales curruum*, i. e. *jumenta, quæ currus trahebant.* Hinc per metaphoram ſic vocatur Meta *molæ lapis ſuperior*, Chald. רִכְבָּא Deut. 24. 6. quia agitatur quaſi & circumrotatur in catino, inſtar jumenti. לא יחבל רחים ורכב *Non pignori accipi & catillum & metam.* Rectè vulgata: *Non accipies* loco pignoris, inferiorem & ſuperiorem molam. LXX. interpretes Ἐπιμύλιον. פלח רכב κλάσμα ἐπιμυλίου.
10 *Fragmen metæ.* Jud. 9, 53.

In verſione interlineari ineptiſſimè redditur *Currus.* Itaque eodem ſenſu quô *Meta* molendaria Hebræis dicitur רכב *Iumentum*: Græcis vocata fuit ὄνος *Aſinus.*

(x) *Interlin. Ar. Montani Deut. 24. 6.* (y) Exemplum aliud dedimus, de Κόσμῳ *Mundo* ab אדמה dicto; ſupra I, 107, 2.

L.IV.c.4. N.xv.xvi. & xvii. Quin & Talmudiſtis *Meta* חמור *Aſinus* vocatur; ut חמור של רחים של יד Aſinus [meta] molæ manuariæ. Imperitè Clariſſ. Buxtorfius: (z) *Lignum, cui molæ manuariæ ſunt infixæ.*

N°. XV. De officiis quibusdam domeſticis Habeſſinorum] Diximus in *Hiſtoria noſtra* panificia & rem molariam fœminarum Æthiopiæ offici- 1
um eſſe; viros verò veſtes lavare. Incidebat fortè ſermo de hac re apud *Chriſtophorum Bronkorſtium Erneſti Sax. Ducis concionatorem aulicum* virum piiſſimum & prudentiſſimum piæ mem. in cujus ædibus *Gregorius* merendâ excipiebatur. Is audito, in Europa loturam veſtium fœminis incumbere; *ſanè valde commodum hoc eſſe viris* ajebat, reticens: *pelles & coria, quibus plerique pro veſtibus lineis utuntur, fuſtibus non ſmegmate in Patria ſua mundari*; & Bronkorſtii uxorem facetè interrogabat: *Liceretnè ſibi uxorem Germanicam in Æthiopiam ducere, quò ſe illo labore ſublevaret.* Cùm affirmaret, rurſus interrogavit: *Num etiam conſtans manſura eſſet in hoc officio, ſi videret mulieres regionis ſuæ aliter facere?* cùm itidem affirmaret; *Se valde dubitare* dicebat, uxorem enim dicturam:

Si fueris Romæ Romano vivito more.

Deinde conterraneas ſuas uxori ſuæ peregrinæ id minimè conceſſuras, ne novo labore contra ſe viris malum exemplum daret. Sic procatio in riſum fuit reſoluta.

N°. XVI. De more Habeſſinorum poſt epulas bibendi & confabulandi, eorumque potu] Habeſſinos inter prandendum nihil bibere 1
L.3.c.32. & parum loqui *B. Tellez.* teſtatur, dicens: *Apud antiquos Hebræos & Romanos olim idem in uſu fuiſſe.* Allegat in hunc finem *Virgilium Æneid. L.1. verſu 727.*

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ.
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria . . . .

Et verſu 752.

Nec non & vario noctem ſermone trahebat.

Communiſſimus eorum potus eſt hydromeli (ut in hiſt. noſtra hoc loco diximus) quod valdè laudat Tellezius, ſalubrius id eſſe prædicans vino. Fieri ex 2
quinque vel ſex partibus aquæ, cum una parte mellis commixtæ, addito manipulo hordei toſti, ut fermentare poſſit; atque ita quinque vel ſex diebus ad potum idoneum eſſe. Quamvis autem non adeò forte ſit, Habeſſinos tamen ſe tantâ illius copiâ ingurgitare, ut eoſdem exinde ſentiant effectus ac vini in Europa. ጠጅ፡ abſolutè Habeſſini vocant, ſed ſi à vino diſtinguere velint ወይን፡ ጠጅ፡ *Vinum*, & የማር፡ ጠጅ፡ *Hydromeli* Amharicè appellant.

N°. XVII. De cereviſia Habeſſinorum] Habeſſinorum potum 1
ex hordeo vel frumento, quem illi ጠላ፡ *Tzala* vocant, propriè *zythum* vocaveris, quia lupulo caret, apud Ægyptios olim uſitatiſſimum. Ejus inventor *Oſiris* fuiſſe
lib. I. p.m. 17. ſcribitur à *Diodoro* quem inter alia reperiſſe ſcribit:

Τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευαζόμενον πόμα λειπόμενον οὐ πολὺ τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας τε καὶ δυνάμεως. | *Ex hordeo præparatum potum, non multò inferiorem vino fragrantiâ & virtute.*

Idem alibi repetit paulo inferius (a) ubi *Dionyſo* h.e. *Baccho* inventio zythi attribuitur. Invenerunt & alii populi, ſed diverſâ præparatione; ideò Strabo be- 2
nè ſcribit:

Τὸ δὲ ζῦθος ἰδίως μὲν σκευάζεται παρ᾽ ἐκείνοις, κοινὸν δ᾽ ἐστὶ πολλοῖς καὶ παρ᾽ ἑκάστοις δ᾽ αἱ σκευασίαι διάφοροι. | *Zythum equidem peculiari modo præparatur apud illos,* [Ægyptios] *commune tamen eſt multis,* [aliis populis] *ſed ſingulis ſunt præparationes diverſæ.*

(z) In Lex. Chald. p. 788. (a) L. 3. p. 207. & L. 4. p. 211.

Plinius

Plinius L. 14. c. 22. ait: *Eſt & Occidentis populis ſua ebrietas, fruge madida, pluribus modis per Gallias, Hiſpaniasque; nominibus aliis, ſed ratione eâdem. Hiſpaniæ jam & vetuſtatem ferre ea genera docuerunt. Ægyptus quoque è fruge ſibi potus ſimiles excogitavit.* Idem dicit: *Cæliam* [vel Cæriam quod idem eſt] *in Hiſpania, cereviſiam in* L.IV. c.2. N. IX. X. & XI. L.22. c.25.
3 *Gallia vocari.* De *Cælia* aliquando Boxhornium Profeſſorem Leydenſem diſſerentem audivi; qui pro Germanico vocabulo **Ähl** vel **Öhl** id habebat. Quia dicimus **Roſtocker Ehl.** *Ale.* [lege *Anglicè* **Ähl.**] *C.* autem ſive *K.* ab articulo *Hæc* remanſiſſe, ut cùm Romani dicerent HÆC-ÆLIA, alios originis ignaros, *C* ſequenti voci annexuiſſe, ut CÆLIA hinc prodiret, cùm ÆLIA dicendum fuiſſet.

4 *Cereviſiæ* vocabulum ſatis etiam antiquum eſt; habet id *Plinius loco modò citato:* & *Ulpianus*, (c) varia potus genera diſtinguens, ſic loquitur: *Sub nomine vini Zythum, quod in quibuſdam provinciis ex tritico vel* (ex) *hordeo, vel* (ex) *pane* [*lege* panico] *conficitur, non continebitur. Simili modo nec Camum* [Curmi alii legunt] *nec cereviſia continebitur, nec hydromeli.*

1 **N°. XVIII. De veſtitu Æthiopum]** Habeſſinis plerisque, ſi Magnates & viros Principes excipias, ut Tellezius ſcribit, pauper & tenuis eſt veſtitus. *Plebeji* femoralibus tantùm ſunt induti: & panno aliquo humeris tecti, quô noctu pro tegumento, vel linteis, quibus carent, utuntur. *Nobiles* femoralia, ſeu *braccas* ad talos usque demiſſas, geſtare in Hiſtoria noſtra diximus. Ubi monendum eſt, *braccas* quidem propriè non eſſe, quia pedes non tegunt; de quo vocabulo, utpote minus intellecto operæ pretium erit parumper diſſerere.

2 *Femoralia* ſive *feminalia* Romanis etiam fuerunt uſitata. De *Auguſto* Suetonius: *hyeme feminalibus & tibialibus muniebatur.* Braccas *barbarum tegmen* Tacitus vocat. (d) Apud Gallos in præcipuo uſu erant, unde *Gallia braccata.* Etiam noſtri Germani illis uſi ſunt, ita, ut tibialia ſeparata non haberent, ſed braccis pedes, tibias & femora ſimul induerent, quales adhuc viſuntur in Helvetia, Suevia & cap. 27.
3 extra Germaniam in nonnullis Sueciæ locis. Illæ Germanis, vicinisque noſtris olim **Chauſſen** (e) dictæ, Hollandis **kauſſen**/ ex quo, ſolita mutatione au in o, factum primò **Choſſen**/ Gallis *Chauſſes*, deinde nobis **Hoſen**. Cùm verò ſumoperè incomodum eſſet, ſi quis pedes vel tibias curare vel lavare vellet, braccas totas ſimul exuere, igitur commodius viſum, eas in duas partes diſſecare. Hinc factum, quòd Galli, ſuperiorem ab inferiori parte diſtinguentes, dicant: *haut de chauſſes,* & *bas de*
4 *chauſſes*, nunc *Bas* ſimpliciter; quorum, illud *femoralia*, hoc *tibialia* denotat. Apud Germanos ſuperior pars tantùm retinuit appellationem **Hoſen** / inferiores partes, quia integræ non erant, vocatæ fuerunt **Strümpffe** i. e. *particulæ*, nam **ein Strumpff** *partem aliquam abruptam* nobis ſignificat. Fœminæ tantùm ruſticæ in Thuringia, quia femoralibus non utuntur, vocabulum antiquum **Höſen** pro *tibialibus* ſuis retinuerunt: & ſic **Kauſſen** Hollandis adhuc *tibialia* ſunt, antiquo vocabulo **Broeck** pro feminalibus retento.

5 Sed redeamus ad pauperem veſtitum Habeſſinorum, de quo ſæpe queritur *Alvarezius* & *Tellezius*, quòd etiam Sacerdotes & fœminæ vix panno aliquo brevi verenda operiant. Verùm id per totam Africam frequens eſt; Miſſionariorum, præſertim Italorum & Hiſpanorum, ſcandalum maximum. Sic enim *Pp. Societatis* (*f*) *ſcribunt: In illâ regione puellæ, priusquam nubant, prorſus nudæ incedunt; igitur primam rem, quam ab illis petii* (ait Pater Societatis) *fuit, ut mandarent illas veſtiri &c.* Tanta vis eſt conſuetudinis, ut pudor, aliis hominibus tam naturalis, ibi ceſſet.

(*c*) *L. Si quis vinum legaverit. ff. de tritico, vino vel oleo legato.* (d) L.2. Hiſtor. c. 20. 2. (e) Quia aſpiratio aſpera ch ab initio vocis apud Helvetios adhuc obtinet, apud nos verò nunc non occurrit & inſolita pronunciatu eſt. Idcircò pro χριστὸς *Chriſtus* communiter dicimus *Kriſtus.* (f) *In relationibus annuis de an. 1626. & 1628.* titulo *Guinea lib. 4. c. 2. p. 225.*

L. IV. c. 7.
N. XIX.
& XX.

COMMENTARIUS.

Ad Lib IV. Cap. VII.

N°. XIX. De Armeniis] Armenii Habeſſinorum amici ſunt, & ejus- 1
dem religionis conſortes; Putant ſe cum Coptitis ſolos hodie Catholicam & Apo-
ſtolicam conſtituere Eccleſiam, reliquas omnes à recta veritatis via defeciſſe. Illis
2. 57. 2. jam dudum mercandi cauſâ liber introitus & exitus in Habaſſia conceſſus fuit. Pri-
mus Habeſſinorum Legatus *Matthæus* natione Armenius fuit, ut ſupra diximus. Ipſi 2
PP. Societatis (g) ſcribunt; *quòd Socii eorum in regnum intrare volentes, coacti fuerint
habitu Armeniorum uti, quòd iſti nationi liberrimus detur ingreſſus.*

N°. XX. De pondere monetarum in Æthiopia] Valde no- 1
tabile eſt, quòd pondus monetarum hodiernum cum antiquo adhuc conveniat.
ወቄት ፡ (*Oqueas* Luſitani vocant) *unciam auream Æthiopicam* valere *decem Patacas
Luſitanicas*, (h) Gregorius referebat: & pondere æquare imperialem noſtrum Ger-
manicum, *qui octo drachmas* i.e. *unciam* continet. Quamobrem *Taleri* noſtri non 2
male *unciales* à nonnullis vocantur, & veterum *drachma aurea* (cujus generis duas à
Criſpino Conſtantini filio ſignatas poſſideo) exacte drachmam noſtram repræſentat.
Aliàs apud Æthiopes occurrit nomen ድርሀም ፡ Arabicè درهم *Derhem*, quod 3
Æthiopes pro *ducato aureo* vulgò *Hungarico* accipiunt, à drachma (ut videtur) deri-
4. 7. 5. vatum. Præterea diximus in Habeſſinia magis valere permutationem, quàm 4
emtionem & venditionem, quòd ære ſignato careant. Scribunt autem *PP. Socie-
tatis in relationibus annuis*: (i) *In Tigra permutationem ſale foſſili plurimùm
valere, & poſſe mancipium unum decem vel quindecim lateribus
talis ſalis permutari.*

(g) *In addit. ad relat. Æth. c. 1. p. 270. b.* (h) Oportet ergo aurum vilius eſſe, vel multo minoris reſpectu argenti æſtimari quàm apud nos. (i) *de anno hujus ſeculi VII. & VIII.*

FINIS COMMENTARII ÆTHIOPICI.

Sequuntur nunc Indices varii pro faciliore & commodiore hujus operis uſu, ſummo ſtudio congeſti.

I. Index rerum & verborum, & nominum appellativorum.
II. Index nominum propriorum, tam perſonarum quam locorum.
III. Index Sanctorum pro faſtis ſacris.
IV. Index vocabulorum Græcorum, & nonnullorum Copticorum.
V. Index vocum Hebraicarum aliarumque Orientalium.
VI. Index vocum Æthiopicarum & Amharicarum.
VII. Index vocabulorum vernacularum linguarum Europæ.

INDEX

INDEX PRIMUS
RERUM ET VERBORUM
NOMINUMQUE APPELLATIVORUM.

Prior numerus *Librum*: Secundus *Numerum*: Tertius *Paragraphum* iſtius numeri denotat.

EQuidem in ſupremo cujusque folii margine *tres numeros*, videlicet *Libri* & *Capitis* Hiſtoriæ noſtræ, nec non *Commentarii* poſuimus. Sed caput in hoc Indice allegare non neceſſarium putavimus. Igitur *numeri duo priores* in ſummitate foliorum: *paragraphi* verò in interiore textus margine ſunt quærendi. Si poſt numerum principalem nullus paragraphus ponatur, tunc materia quærenda ſtatim in primo reperietur. Librô, Numerô, & paragraphô autem ſemel allegatis, ſequentes numeri ſingulares principalis numeri paragraphos ſignificant. Paginæ non allegantur, niſi cùm ex notis in fine cujusque paginæ aliquid citatur, additâ literâ notis præfixâ.

Literæ initiales.

A. *Abba.*
An. Cal. *Annotationes Calendarii.*
Can. *Canones.*
Conf. *Confer cum alia voce.*
Ibid. *vel* Ib. *Ibidem in eodem.*
I. A. Ind. app. *Index appellativorum.*
I. Æ. Index Æth. *Index Æthiopicus.*
I. G. Ind. Græ. *Index Græcus.*
I. H. Ind. Hebr. *Index Hebraicus.*
I. P. Ind. propr. *Index nom. propriorum.*
I. S. Ind. Sanct. *Index Sanctorum.*
I. V. Ind. Ver. *Index Vernacularum.*
Lit. vel L. *litera Notæ in fine paginæ.*
pag. vel p. *pagina.*
p. tot. *per totum numerum.*
Præf. *Præfatio.*
Pro vel Pr. *Proœmium.*
R. *Rex* vel *Rabbi.*
S. *Sanctus.*
ſeqq. *ſequentes paragraphi.*
Stat. *Statuta* ſeu *Præcepta* vel *Conſtitutiones Apoſtolorum.*
S. loc. *ſuo loco.*
Vid. vel V. *Vide.*

A.

ABabil aves Alcoranicæ. 1. XIX. 23.
Abaoi Nilus. Vide *Abawi*. in Ind. prop.
Abba Eccleſiaſticorum & doctorum titulus. Pr. XIII. 3. 8.
Abbuna Habeſſinorum *Metropolita*, non à monachis Hieroſolymitanis eligitur. 3. LXXV. ſed à Patriarcha Alexandrino. 3. & 4.
Solus *primas* eſt in Æthiopia. 3. LXXVIII. 2.
Lectionem librorum heterodoxorum anathemate prohibet. 3. CII. 24.
Confer. *Metropolita.*
Abeto malè *Abecum* nomen fictum Reg. Æth. 2. IV. 2.
Idem ac Gall. Monſeigneur. Gnädiger Herr. ut Abeto-Claudius. 3. CXXXIII. 91. Monſeigneur Claude.
Abſeltis Canones. vid. Abtelis.
Abſolutio à peccatis apud Æthiopes virgâ fit. 3. LVI. 3.
lepidum Tellezii dictum de ea. Ib.
Abſtinentia incredibilis. 3. XLII.
à ſuffocato & ſanguine ex decreto Apoſtol. 3. XLVIII.
Leonis Imperat. conſtitutio. ib.
Abſtracti pro concreto frequens in lingua Æth. uſus. 3. LXXXVIII. 62.
Abtelis vel Abtelſat.
Canones ſunt iidem ferè ac LXXXV. *Canones Apoſtolorum.* 3. XXX. 82. & 121.
Ex Arabica lingua, ut videtur, verſi. 3. XXVI. 5.
Autor verſionis incertus. 6. conf. *Attelisât.*
Achates gemma. 1. CIX. 9.
Achetæ locuſtæ. 1. XCVI. 31.
Aciculæ punctio. 3. CXXXIV. 7.
Aconitum. 1. XCVI. 76. Vide *Napello* Ind. Vern.
Acta Apoſtol. Æthiopica unde verſa. Pr. I. 85.
Actuariis navigiis Arabes navigant Mare rubrum. 3. CXXXIV. 5.
Adagia Æthiopum. 4. VIII.
Admiratio quando contingat. 1. LXXXV. 18.
Advenæ ſæpè afferunt mutationem morum. 1. XIX. 16.

Adverſa toleranda. 3. xxx. 56.
Adulterium Francorum liber Æthiopicus. 3. xxxv. 14. & 3. xcii. 10.
Adytum 3. xlix. 5. 9.
Chriſtianorum veterum 3. li.
Ejus variæ appellationes. 6. Incongruè vocatur *Altare*, & cur. ib.
Clerici tantùm intrabant. 1. *Laici* non; niſi dona afferrent. ib. & 4.
Imper. *Theodoſius* exire juſſus 2.
aliter obſervatum Conſtantinopoli. 4.
Conf. Βῆμα.
Ædes ſacræ Æth. vid. Templa.
Ædificia aucta diminutis ſaxis. 2. xxiii. 3. Exempl. in Germania. 4.
Ælia genus cereviſiæ. 4. xvii. 3.
Ænigma per Echo ſolvendum. Pr. xiii. 38.
Ænigmata Biblica Principi Sax. adoleſcenti propoſita. ib. §. 19.
Æthiopica. 4. vii.
Aer. natura ejus qualis 1. xxxviii. 1. 2.
Kyperus & Conimbricenſes refutantur. 2. 3. & 4.
frigidiſſimum elementum. 8.
Stoicorum ſententia probatur. Ib.
rationibus demonſtratur. 9.
malè in regiones dividitur 7.
ubique ſui ſimilis non eſt. Ib.
caliginoſus. 1. liii. 26.
Æra Arabum ab invaſione Habeſſin. 1. xix. 23. & 2. liv. 2.
Homeritarum & Cachlanitarum Ib. liv.
Elephanti. 1. xix. 23.
Belli injuſti. ib.
Gratiæ apud Æthiop. 3. lxvi. lit. d.
Mundi; variat apud Æthiop. ib.
Martyrum. 3. lxvi. 17.
Æſtas Æthiopiæ multùm differt à noſtra. 1. xli. 3. etiam in menſibus. 5.
Æſtus zonæ torridæ intolerabilis 1. xxxvi. regni Coilum i. e. Ceilon. 1. xxxvi. 2.
Ætas hominum an defecerit. 1. xxii. 23.
Æthiopiſmus utilis 1. cvi. 34.
Africus Ventus auſtralis. 1. xcvi. 82. locuſtas affert 81.
Agapæ. 2. xxix. 8. convivia charitativa. p. 39. lit. m. Viduarum. 3. xxx. 25. Can. 38. quis ordo in illis. ib. lit. t. Benedictio in illis. §. 103. Can. 35.
Aggeres Nili in Ægypto neglecti. 1. liii. 11.
Alabaſtrites. 1. li. 6.
Alapa in confirmatione ruſtico impacta. 3. cxix. de modo & cauſis hujus moris. 2.
autoris ſententia. ib.
ſignum manumiſſionis olim. 3.
Vid. Wehrhafft machen.
Alba Sacerdotalis. 3. cxxxiii. 88.
Albâ veſtiti 3. xxx. 103. Can. 37.
Albi Nigritæ V. Leucæthiopes; in Ind. prop.
Album mare. 1. xxvi. 2.
Alcohol. Vid. Cohol.
Alf &c. Nomen literæ Hebr. & Æthiopicæ 4. 1. 3.
Alphabetum univerſale.
inter Geographos neceſſarium 1. xxxiii. 2.
ejus cauſæ, uſus & exempla. 1. xxxiv.
Copticum 3. lxxvii. 5. Græcum unde! 4. 1. 2.
Altare male pro *Adyto* 3. li. 6. Conf. *Ara*.
Alveus fluminis. 1. liv. 3.
plures alvei unius. 1. lix. 13.
Amethyſtus. 1. cix. 7.
Amicus fidelis, vetus, ſtultus, &c. Prov. 4. viii.
Anabaptiſtæ impugnant pædobaptiſmum. 3. xlix. 23.
Anagnoſtæ 3. lxxviii. Eorum ordinatio. 3. xxx. 20. Can. 14. matrimonium. 36. Can. 16. officium. 62.
Anathema in Præfectum Prætorio Æth. fulminatum. 3. cxxi. 4.
Anba. idem ac *Abba*. 1. lxviii.
Ancillæ Indicæ. Earum partus. 1. ci. 5.
Angelica ſalutatio num apud Habeſſinos in uſu. 3. 1. 3.
Angelorum claſſes & ordines. 3. xlvi. 3.
adjuratio per quiritationem. 3. xxxv 9.
invocatio. 3. xlvi. etiam apud Judæos. 3. xlix. 38. prohibita ab ipſo Angelo. 3. 46. 1.
Deus illis noſtro modo non loquitur 4. iv. 10.
invocationes apud Irenæum. 3. xlvi. 1.
Angues in domibus paſcuntur. 1. xciii.
volatilium virus. 1. lxx. 3.
deſcriptio. 1. xc.
Animæ. Earum ſtatus poſt mortem. 3. xl.
Sententia Habeſſinorum. 2. Judæorum. 3. & Patrum Latinorum. 3. xli.
Feu-ardentii opinio. 2.
Vir quidam doctus medium ſtatum aſſerit. 3.
Simile de ſomno. 5. aliud autoris. ib.
recordatio earum apud Judæos. 3. xlii. 4.
An maneant in Paradiſo terreſtri. 5.
Chriſti & latronis in cruce animæ in cœlo. 7.
In Eccleſ. Rom. in triplici ſunt different. 14.
Apud Æthiopes in duplici. 15.
Fideliũ an ſtatim cœlo recipiantur. 3. xlix. 30.
Preces pro illis Vid. *Preces*.
Conf. Purgatorium & *Mortui*.
Animalia. Eorum nomina ex Oriente derivata 1. lxxvii. 10.
quadrupedia maxima bobus aſſimilantur. 1. lxxxiv. 5.
De peregrinis exempla peti ſolent. 6.
Peregrinorum deſcriptiones plerumque fabuloſæ. 1. lxxxix. 4.
ejus rei cauſa. 5.
Indica majora noſtratibus. 1. xcvii. 1.
Annona Turcarum in portubus Maris rubri unde. 2. xliv. 2.
Annulus in corde. Pr. xiii. 31.

Annus, Æthiopici initium i. Sept. p. 389.
ejus rei ratio 3. LXVII. 1. & unde derivata. ib.
apud Orientales. 3. XLIX. 31.
Solaris Ægyptiorum p. 427. lit. I. & 3. LXVII.
Gratiæ Æthiopum. Vid. *Æra*.
Annua relationes PP. Soc. Vid. Relatio Anni.
Antagoniſta. 4. IV. 13.
Anti-Chriſtus operaturus miracula. 3. XXII. 2.
Antimonium vide *Cohol*.
Antipodes. 4. IV. 3. & 4.
à veteribus non crediti. 4. V.
Antiſtes. Antiſtitis ſacrorum & Imperatoris differentia. 3. LI. 4.
Summus Monachorum Æthiop. p. 479. l. 2.
Apes fures, fortes & pugnaces. 1. XLII. 2.
differunt à fucis. ib. V. in F.
naturam earum bene intelligunt Habeſſini. 4.
regulus qui vocatur, non Dux ſed mas eſt. ib.
Apographa S. Scripturæ humanâ operâ facta. 1. XXVIII. 6.
Apoſtoli ſortiti ſunt provincias. Pr. I. 81.
profectio in illas deſcriptu difficilis Baronio viſa. 3. XIII. 4.
non diu ſubſtiterunt in urbibus, in quibus bene excepti. 3. CXXXIII. 83.
ad Indos & Æthiopes profecti quinam? 1. XXIII. 15.
nullus ante S. Frumentium in Habeſſiniam intravit. 3. XIII. 5.
in cœnaculo Sionis congregati. pag. 239. lit. O.
domus congregationis Act. 2. 3. de templo accipienda. ib.
aliter ac vulgò ab Æthiopibus recenſentur ac collocantur. 3. XXX. 45. & ibi lit. o.
Apoſtolica Statuta vel Canones apud Æthiopes V. *ſingula ſuis locis*.
Præcepta cerimonialia quatenus obſervanda. 3. XLVIII. 5.
Scripta apud omnes æqualiter recepta. 3. XLIX. 32.
Non omne eſt Apoſtolicum quod ſic vocatur. 3. XXXVII. 6.
Autoris cautela & monitum 3. XLIX. 34. 35.
Quænam pro Eccleſiæ Cathol. dogmatibus accipienda. 36.
Monitum bonum Simonvillii de traditionibus. 40.
Confer *Conſtitutiones*.
Pſeudepigrapha. vid.
Symbolum Apoſt. vid.
Apparatus ſacri Judaici in Eccleſiis uſitati. 3. XLIX. 13. & ſeq.
Aqua marina an in fontes aſcendat. 1. LII. 15.
Ara 1. XX. 5.
munera ad eam unde orta. 3. XLIX. 15.
malè pro Adyto. 3. LI. 6.
Menſa ſacra. 3. LVII.
veterum aræ *arcis* ſimiles. 5. id multis confirmatur argumentis. 6. & ſeq.
ponitur fortaſſis pro *arca*. 21.
portatilis Sacerdotum Luſit. 3. CII. 50.
Arbuſcula aurea. V. *Aureus*.
Arca appellatur Æthiopum tabella Euchariſtica ſeu lapis ſacratus. 3. LVII. 4.
ara vel *area* fortaſſis pro *arca*. 21.
illis ſimiles veterum aræ. 5.
autor confirmat ſententiam ſuam refutatione contrariorum. 6. & ſeq.
Archiepiſcopi an dentur in Æthiopia. 3. LXXVIII. 2.
V. Epiſcopi.
Archimandrita in Æth. 3. CII. 51. lit. z.
Architecti gloria non minuitur opificum labore. Pr. I. 49. Eccleſiæ architectum ſemet vocat Patriarcha Mendez. 3. CXIV. 19.
Archivum Luſitan. Vid. Luſitania.
Ardor Solis Vid. Zona torrida.
Area interdum forte pro *Arca* legitur. V.
Arena inſtar undæ propellitur. 1. XXX. 27.
ora oculosque implet. Ib.
Cambyſis exercitum oppreſſit. Ib.
colles arenæ in Hollandia. 28.
regiones integras interdum contegit. 1. XV. 7.
Arenoſum mare. 1. XV. 4.
Argumentum à vita ad doctrinam an valeat. 2. XXXI. 2.
Ariſtocratia in Africa ignota. Pr. XIII. 20.
Arma cum juſtitia conjungenda Pr. I. 47.
Clericis ea ferre non licet. 3. XXX. 99. Can. 78.
nec olim Chriſtianis 101. Can. 14.
Armare cives an & quando expediat. 2. LII. 4.
Armenta Africæ olim celebratiſſima. 1. LXXIII.
Armentarii Afri Beklenſes. 2.
Artifices Europæi. 2. XLVI. 5.
à Rege Æth. deſiderantur; peculiariter qui bombardas & pulverem pyrium facere poſſunt. 3. CV. 6.
Artificia quænam in Canonibus prohibita. 3. XXX. 30. Can. 63.
Arundo quæ ſciſſa duos præbet lembunculos. Pr. I. 77.
Arwê-haris animal ſævum fortaſſis Rhinoceros 1. LXXXIII. 8.
Aſcetæ rigidiſſimi apud Æth. 3. XXII.
Aſinaria mola. 4. XIV. 5.
Aſinus ſylveſtris differt à zecora. 1. LXXIX. 4.
variegatus vid. *Zecora*.
molaris 4. XIV. 7. & ſeq.
Aſſazôê herba Africana. 1. LXX. 4.
virtus ejus admiranda ib. v. *Lignum ſerpent*.
Aſſeſſores Synedrii M. quot linguas ſcire oporteat. 1. CXI. 8.
Aſtacus. 1. XCVI. 67.
Aſtra. De eorum motu illiteratorum abſurdæ ſententiæ. 4. IV.

Aſtrologi in Eccleſiam olim non admiſſi. 3. xxx. 23. Can. 28.
Aſtrologia prohibita. ib. 19. Can. 8.
Aſtronomiæ myſteria cur Deus in S.Script. non revelaverit. 4. iv. 6. 12.
Aſtronomis ſolis verbum Dei non revelatum. 4. iv. 6.
Atmoſphæra omnium corporum. 1. LIII. 26.
Atramentarium deauratum. 3. cxxxiii. 88.
Attelisat plural. Arabicus, à ſing. تطلس *Titulus* factum Tituliſat, hinc Abteliſat V.
Attractio præputii vid. *Præputium.*
Au ſyllaba ſæpe mutatur in O. 1. xvii. 4.
Auaſis. V. Ind. prop. in Oaſis.
Auis Africana vid. Pipi.
Aura fluminum vid. Flumen.
Aureus numerus quomodo inveniatur apud Æthiopes. 3. LXVI. 4.
Codex Evangeliorum. vid. Codex.
Arbuſcula aurea inſtar vegetabilis in metallo crevit. 2. LXV. 21.
Auris perforatio apud Indos. 2. xxix. 10. lit. q.
Auri ubertas in Æthiopia. 1. XLIII.
urinatores. 2.
in fluminum ramentis reperitur. ib.
Auſter. 1. XCVI. 82.
Regina. 1. xx. 10.
Autographa S. Scripturæ amiſſa. 1. XXVIII. 6.
Autores ſuos nominare tutiſſimum Pr. 1. 49. Confer Præfationem §. 15.
Auxilium militare pro ſtabilienda Religione Romana petiverunt Pp. Societ. 3. cxxxiv.
propterea miſerunt in Europam. 8.
Luſitanicum. vid. *Luſitania.*

B.

B & Y. in hodierna pronunciatione Græca non differunt. 1. XV. 6.
B. pro P. apud Orientales. Annot. Cal. N. XLII.
Baba Arabibus Græc. πάππας Papa. 3. LXXX. 8.
Babelmandel V. Bab-elmandeb. Ind. prop.
Badaron Arab. obſcœnum. 3. VI. 1.
Bandaron corruptè. ibid.
Baptiſmus Judæorum. 3. XLIX. 22. integras familias cum infantibus baptizant. 23.
Nova forma à Chriſto introducta. 22.
Pædobaptiſmus in Eccleſia Cathol. ſemper obſervatus 23.
Immerſio totius corporis Orientalium 22.
lacu ante fores templi olim peracta 7. in Europa in conſperſionem converſa. 22.
Chriſti vid. *Epiphania.*
de lapſis poſt baptiſmum. 3. LV.
Novati hæreſis: non Æthiopum. Ib.
Habeſſini num quotannis baptiſmum repetant. 3. I. 4. Eorum ritus. 3. xxx. 24. Can. 34.
confeſſio peccatorum apud baptiſmum. Ib.
fœminæ illum adminiſtrare prohibentur. Ib. §. 105. Can. 13.
Bàr ſeu *Bahr* Arab. & Æth. mare. 1. XXXI. 10.
Barbari quomodo à Romanis domiti. 2. XLIII. 3.
Baſilica S. Petri Romæ. Pr. XIII. 54.
- - æ Chriſtianorum. 3. XLIX. 10.
Beatitudinis æternæ gradus 3. XLI. 6. manus Dei idem ac beatitudo 3. XLII. 7.
Behemoth non eſt Elephas, ſed Hippopotamus. 1. LXXXV. 5.
contrariis rationibus reſpondetur. 6. & ſeq.
Bellica Inſtrumenta Habeſſini exoptant. 3. cv. 8.
Bellum perpetuum Roboami cum Jeroboamo 2. XIX.
Adelenſe. 2. LV. ejus cauſa. 1. auxilium Luſitanorum 2. LVI. magno applauſu receptum. 4.
Belul-choi V. in Ind. prop.
Benedictio Sacerdotalis ſponſorum. 3. XLIX. 28.
Judæorum. 40. ritus. 3. xxx. 29. Can. 58.
Beryllus gemma. 1. II. 6. & 1. CIX. 6.
Beſtia campi Tzagazabus Pr. 1. 20.
Betelſat Canones. 3. xxx. 86. Vid. Abtelis.
Bi. & πι apud Arabes & Æthiopes non differunt & quare. Annot. Calend. N. XLII.
Bibendi mos Habeſſinorum poſt epulas. 4. XVI.
Biblia κατ᾽ ἐξοχὴν libri ſacri. 3. XXVI. 3. diverſi eorum interpretes Æthiopici. 7.
Verſiones diverſæ in Æthiopia. 9.
Integra Æthiopes habent eadem nobiſcum. ib.
Æthiopica ſub Cahan. 2. IV. 16.
Germ. verſionis gloſſa. 1. XXVIII. 11.
conf. *S. Scriptura.*
Bibliotheca Amharenſis ficta. Pr. I. 37.
pingue mendacium de illa. Ib. & 44.
magna in oppido Ganeta Jeſus Pr. V. 10.
Alphonſi Patr. Luſitan. Pr. XIII. 22.
combuſtæ ſunt irreparabiles. 2. XLVII. 2.
Boa ſerpens maxima; ridiculè ein Uncke 1. XCIII. quid propriè ſit. 2. deſcriptio *Hieronymi.* Ibid.
magnitudo fabuloſa. ib.
autoris ſententia. 3. *Diodori.* 4. *Philoſtorgii.* 5.
Bombardæ deſiderantur ab Æthiopibus. 3. cv. 8.
Pp. Societatis abeuntium à Rege retentæ. 3. cxxxiii. 86.
Bombardarii ab Arabiæ regulis contra Habeſſinos miſſi. Vid. Sclopeta. 2. LV. 12.
Boves Æthiopici maximi. 1. LXXIII. 3.
eorum cornua craſſa & longa. Ib. ea Bernierus vidit. 6.
Europæi alicubi ſoleis ferreis firmantur. 1. LXXIX. 2.
Lucæ pro elephantis. 1. XXII. 24. & 1. LXXVII.
Bobus aſſimilantur animalia quadrupedia maxima 1. LXXXIV. 5.
Marini i. e. Hippopotami. Ib. pro rhinocerotibus. Ib.

Taurele-

Taurelephantes. *Vid. ſ. loco.*
Braccæ quales olim fuerint. 4. XVIII. 2.
Brevia maris rubri plurima, 1. XXVI. 9.
Bubalus marinus 1. LXXXIV. 5.
Burâc Muhammedis jumentum in quo in cœlum equitavit. 1. XXXVIII. 7.
Buxei coloris homines. 1. XXII. 23.
Butyrum quomodo apud Æthiopes & Arabes fiat. 4. XIII. 2.

C.

C. pro *G.* antiquiſſimis temporibus adhibitum. 1. CXI. 16.
τῦ C. antiqua Latina & genuina pronunciatio. pag. 66. lit. i.
Cabala practica Judæorum. 3. XXXV. 9. magicum artificium videtur. 10.
Cælia vel *cæria* genus cereviſiæ. 4. XVII. 3.
Cælibatus præfertur ſacramento matrimonii in Eccleſia Rom. 3. LXXXII. 12.
cur initio Eccleſiæ tantopere fuerit commendatus. 3. LXXXIV. 2.
ſimile à militibus. 3.
Eccleſiâ preſſa neceſſarius, liberâ manſit, & cur. 4.
Pontificis argumenta pro eo. 3. LXXXII. 10. 11.
an congruant Legi veteri. 11.
Contra clericorum cælibatum epiſtola acris Johannis Ruſſorum Metropolitæ. 3. LXXXIII. 6.
Can. IV. Synod. Gangrenſis exponitur contra Dionyſium exiguum. Ib. & 7. confirmatur ex Socrate. Ibid.
Conf. *Clericus* & *Matrimonium*.
Cæria vid. Cælia.
Cahan pro *Cohen* Sacerdos. 2. IV. 16.
Calendarium vid. in k.
Calix mortis Pr. XIII. 44.
euchariſticus; cujus negatio à Rege exprobratur Jeſuitis. 3. CXXXIII. 6.
Callithrix animalculum lepidiſſimum 1. LXXXII. deſcriptio & nomen 1. & 2.
Camelopardalis Giraffa vulgò Pr. I. 51. & 1. XXIII. 4. Ejus deſcriptio. 1. LXXVIII.
cornicula habet breviſſima. 1.
Romæ viſa. 2. color & maculæ. 3.
ſtupendæ altitudinis. 6. Veteres eam deſcribentes illuſtrantur. 5. animal meticuloſum. Ib.
Cammarus Hommer. 1. XCVI. 67.
Candelæ in Eccleſiis. 3. XLIX. 13.
Canem Ptoemphanas pro Rege habere fabuloſum. 3. LXXII. 2. & 3. CXIV. 45. Origo fabulæ. ib.
Canon Ancyranus. 3. XXX. 108.
Canon Miſſæ Æthiopum v. *Liturgia.*
Canones Apoſtolorum Æthiopes libris Canonicis annumerant 3 XXVIII. 13 & 3. XXX. 116.
Partim ex Arabica lingua verſi videntur. 3. XXVI. 5.
teſtimonium ſunt antiquitatis. 3. XXIX. 2. & 3 XXX. 122.
variant. 3. XXX. 111. & 121. diverſitatis ratio. 112.
Codex magnus eorum Romæ. 3. XXX.
Eccleſiaſtici ſive Eccleſiæ ordinandæ. 45. autoritatis tantùm cauſa Apoſtolici vocati 123.
Compilatores diverſi. 121.
per Clementem traditi. 17. & p. 330. lit. l. §. 88. Is fuit Clemens Alexandrinus. 125.
Quo tempore collecti ibid. & 124.
Eorum numerus & ſeries. 32. 33. & ſeq.
A Coptitis Tituli vocantur. 88. V. *Attelîſat.*
Latina Eccleſia non omnes pro veris agnovit. 116.
Papa multos mutavit ibid. & 3. 49. 33.
Canoniſtarũ variæ ſententiæ de illis. 3. 30. 116.
Capitula quinquaginta pleriſq; placent 118. Vid. *Capitula.*
Albaſpinæi & Georgii Calixti judicium de illis. 122. 123. & 3. XXXVII. 7. uti & Voſſii.
Pp. Societat. eos non curarunt. 3. CXI. 23.
Nicæni ſupernumerarii apocryphi 3. XXIX. vid. *Nicænum.*
Canonizatio ſanctorũ in Æthiop. ignota. 3. I. 7.
Cantica & hymni in veteri Eccleſia. 3. 49. 18.
Capilli pulchriores filis aureis Pr. XIII. 45.
Capitis jactura Pr. XIII. 7.
Capita demittunt Æth. in adminiſtr. Euchariſtiæ 3 XXX. 76.
Capitula Canonum L. incerta. 3. XXX. 117. 118.
Captivorum cuſtodia olim apud Romanos. 2. LXV. 2. in Æthiopia adhuc in uſu & quare. ib.
Capucini vid. Ind. propr.
Carbunculus malè pro ſtibio. 1. 11. 6. unde dicatur. 10.
Carchedonius gemma. 1. CIX. 7.
Carmen ridiculum Monachorũ Æthiopum Pr. XIII. 11.
Gregorii pro Principe Sax. Joh. Erneſto. ib. 37. Vid. *Poeſis* & *Proſodia.*
Carnificina corporis improbatur. 3. XXII.
Carnis ſuillæ abſtinentia certo modo defenditur à Claudio R. 2. XXIX. 11.
Conſtantinus juſſit eâ Judæos explorare. 13.
Carniolus gemma. pag. 209. lit. y.
Caſeus Suecorum. 1. CXI. 19.
Caſtitatis exemplum. 3. CXI. 13.
Caſtrenſium potentia periculoſa. 2. III. arbitri totius Reip. eſſe volunt. 1. exempla remiſſivè. 2.
Caſuarius avis Τραγοπὰν veteribus. 1. LXXXIX. 4. ſic dicta à primo aſpectu. 7. hujus vocis expoſitio. 8. deſcriptio à cornibus fabuloſa. 6. exuvias pulli autor poſſidet. 7.
Catadupa. V. in Ind. Gr. in K.
Catalogus regionum Æthiopiæ vitioſiſſimus Pr. 1. 64.

Æthiopiæ Regum mendoſus & fabuloſus. 2. XIV. *Hieron. Vecchietti* operi Chronologico eum inſeruit. 2. imperitiſſimè compilatus. 3. incertiſſimus. Pr. 1. 25. ſpurius Add. L. 2. xx. nomina corrupta & ficta. Ib.
aliorum quoque Regum confictì. 2. xv.
Catechumeni 3. xxx. 23. Can. 27. eorum locus ante fores templi. 1. XLIX. 7.
Cathedræ. 3. CXXXIII. 88.
Cathedrales Eccleſiæ. 3. XLIX. 10.
Catholicorum Roman. perſecutio. Pr. XIII. 47.
Catillus molæ quid. 4. XIV. 2.
Caudæ ovium Orientalium pinguiſſimæ. 1. LXXVI. in ſacrificiis olim combuſtæ. 2.
plostello imponuntur. 4. & 5.
pondus earum magnum. ibid.
Caudiverbera Italorum eſt *lacerta Arabica* maxima. 1. LXXXVII.
Cauſæ omnium rerum non flagitandæ. 1. XVII. 10.
cauſas cauſarum inquirere, exitu caret. 1. LXI. 2.
Celeuſma in rupe. 1. XLVII. 2.
Cerevíſia abſque lupulo in Habeſſinia. 4. XVII. veteribus nota. 1.
ſub nomine vini non continetur. 4.
Cerimoniæ priſcæ pleræque à Judæis derivatæ 3. XLIX. Vid. *Ritus*.
Cerimonialia Apoſtolorum præcepta quatenus obligent. 3. XLVIII. 5.
Cetus Gronlandicus. 1. LXXXIII. 3.
Ch. ambigua pronunciatio. 1. XXXIII. 1.
Chagab locuſta. 1. XCVI. 78.
Chameleon æthiopicè. 1. CX. 2.
Chargol locuſtæ genus. 1. XCVI. 78.
Chariſmata 3. XXX. 27. Can. 48.
Charitas commendatur. 3. XXX. 68.
Cherſydri venenatiſſimi. 1. XCV. unde dicti. 1.
duplex eorum nomen. ibid.
Deſcriptio Gregorii. 2.
Virus habent pernicioſiſſimum, & remedium contra illud. ibid.
halitu peſtilenti necant. 3.
in Corcyra & Calabria dantur. 3. 4.
Germ. redderes Brand-Schlangen. 4.
Chimæra i e. enormis fabula. 1. XXXVIII. 15.
Chorographica tabula. Pr. I. 101.
Habeſſinica vulgaris falſa: Autoris melior. 1. XXXV. V. Tabula.
Chriſmatis & S. Olei Sacramenta Habeſſini non agnoſcunt. 3. 1. 5.
Chronicon Regum Sueciæ. Pr. XIII. 10.
Chronologia Æthiopum quomodo cum noſtra concilianda. 3. LXVI. 11.
Chryſolithus. 1. CIX. 8.
Chryſopraſus. 1. CIX. 9.
Ciborum delectus, mundorum & immundorum differentia. Pr. I. 19. inſuetus cibus nauſeam affert. 1. XCVI. 58.
De *Cibo S. Johannis* V. Ind. prop. in I.
Cicadæ noſtrates inutiles & innocuæ. 1. XCVI. 1.
Conf. *Locuſtæ*.
Cineres Apoſtolorum. Pr. XIII. 46.
Circius ventus. 1. LXII. 2.
Circumciſio Ægyptiorum num antiquiſſima. 3. III. 9.
rationes autorum pro & contra. ibid. & ſeq.
Æthiopica differt à Judaica. 1.
excuſatur à R. Claudio. 2. XXIX. 9. & ſeq.
pluribus gentibus uſitata. 3. III. 2. & ſeq.
Fœmellarum Pr. I. 17. Vid. *Fœmella*.
Patriarcha Mendez permittere noluit. 3. CXXXIII. 51.
Judæi ſoli denudationem habent 3. IV. 13.
Duplex operatio eſſentialis in Judaica. 11.
Secunda Joſuæ quomodo facta. 13.
Samarita ſecundò circumciſus. ibid.
Muhamedanorum circumciſionis cauſæ. 5.
Muhammedes in Arabia inventam reliquit. 7.
Confer *Præputium*.
Cives armare an & quando expediat. 2. LII. 4.
Claſſem petunt Pp. Soc. pro reſtituenda Rel. Romana. 1. 34. 3.
Clauſtra Rom. Imperii tempore Traj. 1. XXVI. 5.
aquarum. Schleuſſen. 10.
Clericus ne ſit fidejuſſor. 3 XXX. 35. Can. 13. nec utatur auxilio ſeculari. 36. Can. 20. in ſcenam ingrediens, ebrius, & ſcortator puniendus. 39. Can. 32.
ne immundum pronunciet conjugium. 36. Can. 34. & §. 97. & Can. 46.
qui illudit mutilo. 40. Can. 57.
Synagogam Jud. frequentans. 41. Can. 45.
à negotiis ſecularibus abſtineat. 90. Can. 6.
cum excommunicato nullam communicationem habeat. 91.
ne ex una in aliam regionem migret. 92.
Æthiopiæ Clerici nullam immunitatem fori habent. 2. XXXVIII. 3. & 3. LXXIV. à Judicibus ſecular. judicantur ac puniuntur. ibid. 1. & 2. Conjugium. 3. LXXXII. uxores ducunt. 3. XXX. 94. Can. 25. ſed non ſecundas. 98. Can. 63. & 94. Can. 16.
Conf. *Matrimonium* & *Cœlibatus*.
Fœneratores. 96. Can. 42.
hæreticorum baptiſmum recipientes. ibid. Can. 44.
arma gerentes caſtigantor. 99. Can. 78.
Clitoris à nympha differt. 3. V. 3.
in Africa amputatur & uritur. ibid.
enorme ejus incrementum endemium malum. 4.
Codex Synodorum membranaceus magnus Pr. XIII. 12. & 3. XXX. in Biblioth. Vaticana aſſervatur. ibid. Eccleſiæ Æthiopicæ monumentum inſigne. ibid. Alius Manuſcriptus Pariſiis. 3. CXI. 1.
aureus Evangeliorum Annot. Cal. N. XXXIII.
argenteus ab Ulphila Gothicè tranſlatorum. ibid.

Cœna S. à jejunis ſumenda. 3. xxx. 26. Can. 43. & 102. Can. 28.
panis Euchariſticus ſolicitè tractandus. 26. Can. 44. nec non calix. *ibid. Sub utraq; ſpecie in Habeſſinia ſumitur.* 3. LVIII. 4.
Quando Epiſcopus eam domi ſuæ adminiſtrat. 3. xxx. 31. Can. 69.
quod ſit corpus Chriſti. 67.
ejus ritus. 73. Stat. 21.
capita demitti jubentur. 76.
Oratio poſt Euchariſtiam. 77.
impoſitio manuum poſt illam. 78.
conſecrationis verba. 3. xxxi. 10.
menſa Euchariſtica. 3. LVII.
Vid. *Euchariſtia.*
Cœnaculum Sionis, in quo Apoſtoli congregati fuerunt. 2. xxix. lit. O. 3. xxx. 7. lit. p.
Cœnobium. Vide *Monaſterium.*
Cognomenta Regum Æthiopiæ. 2. IV.
Cohan Vid. Preſter.
Cohol ſtibium. 1. LI. minerale antiquitus notum. 1. Vulgò antimonium. 2.
In omnibus lingg. Orientalibus occurrit. ib.
Alcohol pulvis. Proverb de eo. ibid.
Deſcriptio. 2. 3. pulvis minutiſſ. pro oculis & pro fuco. 2.
Ophthalmicum eſt, & ingreditur collyria. 4.
Hiſp. Interpres vocabulum retinet in S. Scriptura. 5.
Expoſitio loci Eſaiæ 54. 11. & 1. Paralip. 29. 2. de ſtibio. 5. 6. 7. 13. & ſeq.
Pavimentum ex ſtibio. 8. 16.
Perſicè Surme. 9. modus applicandi. ibid. Gregorii deſcriptio. ibid. color. 10.
Proverbium de eo Æthiopicū & Arabicum. 11.
Colloquia de Religione cum Habeſſinis. 3. XLI. 8.
cur fruſtra fuerint? 3. xxx. 126.
Sacra plerumque infructuoſa. 3. xciv. 9.
quomodo comparata eſſe debeant. 10.
R. Claudii matris cum Rodrigheſio. 3. CII. 13.
Cum Gallis de pace an. 1682. habitum. Præf.
Collyrium q.d. Cohollyrium. 1. LI. Vid. *Cohol.* & in Ind. Gr.
Coloni gentis ſuæ mores plerumque retinent. 1. XIX. 29.
Coluber mugiens. 1. XLIII. 4. Vid. *Biſſa-bova.* Ind. Ver.
Columba lignea volatilis. 3. XXIII. 7.
aſſata ad Sanctum Æthiop. advolavit. ibid.
Commemoratio piè defunctorum in Eccleſia Can. 70. 3. xxx. 31.
Commercia Habeſſinorum Batavis non fructuoſa viſa, & quare. Addit. Lib. 2. LIX. 7.
quinam ea cum Habeſſinis exercent. 2. LXV. 13.
Communio ſub utraque Pontifici reſervata. 3. CXXXII. 5.
Compellatio Sanctorum. Vid. Invocatio.
Computus Eccleſiæ Æth. 3. LXVI. 2.
Dionyſianus ibid. lit. d.
Concilia Nicænum, Chalcedonenſe Oecumenica, Laodicæn. &c. Vid. ſingul. in Ind. propr.
quænam Habesſini amplectantur. 2. xxix. 5.
Conciliorum Codex Romæ. 3. xxx.
Convocatio olim ab Imperatoribus facta. 2. XXXVII. 2. teſtimonium hujus rei. 3. 4.
Leo M. Papa ab Imperatore concilium petiit. 6.
Conciones è ſuggeſtu in Habesſinia ignotæ. 3. 1. 6.
Concubina 3. xxx. 23. Can. 29. & §. 30. Can. 64.
Condoræ aves maximæ. 1. XXII. 24. fortè *Grues Pygmæorum* ſunt. ibid.
vitulum elephanti in aerem extollunt. ibid.
Deſcriptio ex variis autoribus. 1. XCII. 13.
Confeſſio fidei Tzagazaabi vanisſima Pr. 1. 13. perſtringitur. 3. II.
Regis *Claudii.* 2. xxix. an ſit genuina. 3. XII. affirmatur contra dubitationem viri docti 2. Hiſtoria illius. 3. ubi reperta fuerit. ibid. dubia diluuntur. 5. Æthiopicam autor Auguſtanæ accommodare noluit. Pr. XII.
Confeſſio peccatorum unde orta 3. XLIX. 25.
qualis ſit apud Habesſinos. 3. xxx. 24. Can. 34.
apud Judæos uſitata. 3. XLIX. 24. & 3. LV. 3.
Formula confeſſionis magnæ Judæorum. 3. XLIX. 24.
particularis Habeſſinis inſolita à Pp. Soc. poſtulata. 3. LV. 4.
per interpretem facta. ibid.
Confeſſores propter nomen Chriſti. 3. xxx. 22. Can. 24.
Conjuges in faſtos Sanctorū recepti. 3. LXXXII. 13.
Conjugium Vid. *matrimonium.*
Conſecratio in S. Cœna apud Æthiopes. 3. XXXI. 10.
novorum conjugum. 3. XLIX. 37.
V. Nuptiæ & *Copulatio.*
Conſequens cum theſi ſæpe confunditur. 3. LXXXVIII. 64.
Conſilia bona quantum afficiant. Pr. XIII. 42.
utilitas temporalis ea promovet. 3. CXXXIV. 5.
Conſtitutiones Apoſtol. 3. xxx. 45.
ex Arabica lingua verſæ videntur. 3. XXVI. 5.
Clementis, teſtimonium antiquitatis. 3. IX. 2.
Pſeudepigraphæ. 3. XXXII. 2. Vid. in P. cauſa inſcriptionis 3. non ſemper mendacium vel fraudem infert. 4.
V. Canones.
Conſulatio cum quibus inſtituenda. 4. VIII. Prov. 11.
Contur rectiùs Condora Vide.
Conventus Magnatum Æth. ſolennis. 3. CXIV. 2.
Converſio ad Chriſti Fidem viginti urbium Perſiæ falſa. Pr. V. 2.
Habeſſinorum Conſtantini tempore facta 3. XIV. ante *Frumentium* nulla. 1. malè tribuitur *S. Matthæo & Eunucho* Reginæ *Candaces.* 3. CXIV. 16.

conciliationes vanæ. 3. xiv. 3.
Confer. *Frumentius. Religio.*
Nubiæ à Matthæo Apoſt. facta. 3. xiii. 6.
Aliarum gentium quomodo factæ. *Vid. ſing. ſ. loc.* & conf. *Reductio.*
Controverſia cum R. Suſneo ob edictum promulgatum. 3. cxxvi. 4.
Convivia charitativa 3. Lvii. 9. V. *Agapæ.*
Copulatio novorum ſponſorum ante fores templi 3. Lxxi.
mos à *Judæis* derivatus. 2.
exemplum antiquum in *Britannia.* ibid.
Diaconi intra parietes ædis S. copulantur. 3.
Cor hominis cognoſcitur per ſermonem Pr. xiii. §. 31.
Coria fuſtibus mundantur in Æthiopia. 4. xv. 1.
Correctio locorum S. Scripturæ an & quomodo facienda. 1. xxvii. 5. 6.
ut & aliorum autorum. 7.
Corrigere Maſorethæ vocant aliter legere. 14.
Corus continet centum Gomor. 1. xcvi. 102.
Coturnices an Num. xi. intelligantur. 1. xcvi. 6. & ſeq.
inhabiles ad procul & alte volandum. 82.
an & qualia navigia mergant. 91.
elleboro ſeu veratro veſcuntur 1. xcvi. 76.
Coturnicula parva. 1. xcvi. 105. Vid. χέννια. I. G.
Creatoris infinita potentia & ſapientia. 1. xxxvii. 3.
Credulitas eorum qui Habeſſinos pro veris *Catholicis* habent. Pr. I. 41.
Crepitacula inter ſacra pulſantur. 3. Lxi.
Proceres ipſi in eo ſibi placent. ibid. in fin.
Crimina in Æthiopia *præſcribuntur.* 2. Lxv. 1.
Criminationes atroces inter infenſos veritati adverſæ. 3. cxxxii. 37.
Crocodilus. 1. Lxxxvi. eſt Jobi *Leviathan.* 1. Hebr. תנין quod Vide.
Crocodili lachrymæ. Prov. 4. I. G. Fabula de hac re. ibid. reſpiratione ſe reficit. ibid.
Crocus nimius nocere poteſt. 1. xcvi. 72.
Crocuta quadrupes Africæ fera. 1. Lxxxi. 4.
Crucifixi ſimulacrum Æthiopes non admittunt. 3. Lii. 7.
Crux. Eâ ſe ſignaverunt veteres. 3. Lii. 7.
Cruces ſolidas Æthiopes venerantur. ibid.
Feſtum crucis apud Coptit. ter celebratur in Septemb. p. 391.
Inventio ejus d. 10. Mart. p. 410.
Culcitræ 3. cxxxiii. 88.
Cultus ſacer vix ſine libris eſt: crepitacula & tripudia in illo uſitata. 3. Lxi. & Lxii.
Cuniculi ſubterranei Nili abſurdi. 1. Lvi. 3.
Curmi potus. 4. xvii. 4.
Cuſtodia regiorum filiorum in rupibus Amharæ. Pr. I. 25. & ſeq. 55. Captivorum. 2. Lxv. 1.
Cyclus & computus Paſchalis. 3. Lxvii. 11.

D.

DÆmones. Opinio Platonis de illis à Philone malè applicatur. 3. xliv. 2.
Dageſch reſolutum in Nun. 1. Lxviii. 1.
exempla varia. ibid.
Dare qui neſcit, neſcit regnare. 3. cxxxiii. 97.
Decima fructuum pro tributo antiquiſſima. 2. xlv. 1. Vid. *Tributum.*
In Eccleſia primitiva decimæ. 3. xxx. 33. Can. 60.
Decretum Apoſtolicum de ſuffocato an obliget. 3. xlviii.
Dedicatio libri *B. Mariæ Virgini* facta. Pr. I. 39.
templorum dedicationes unde ortæ. 3. xlix. 1.
Defuncti Vid. *Mortui.*
preces pro illis 3. xlii. 2. Vid. *Preces.*
Democratia Gregorio ignota Pr. xiii. 20.
Denudatio in circumciſione neceſſaria. 3. iv. 11.
Deportatio in inſulam pœna Nobilium. 2. Lxv. 4.
Deſerti, ubi Chriſtus tentatus fuit, nomen. pag. 302. lit. O.
Deus ad nos humano: ad *Angelos* verò alio more loquitur. 4. iv. 10.
non deſtituit hominem niſi ille prius Deum. 3. cxxxiii. 81.
veri cognitio Dei quando in Habeſſinia cœperit. 3. xiii.
Diaboli illuſio. 3. xxii. 2. transfigurat ſe in Angelum lucis. ibid.
De Setnaelis pugna cum Michaele Vid. ſ. loc.
Diaconi & *Subdiaconi.* 3. xxx. 21. 22. Can. 17. & 25.
eorum ordinatio 20. Can. 15. & 23. it. §. 80. Stat. 23.
officia & qualitates. §. 36. 65. & 80.
an milites eſſe poſſint. 44. Can. 54.
ubi copulantur ſponſi. 3. Lxxi. 3.
Diaconiſſæ & ſubdiaconiſſæ in primitiva Eccleſia. 3. xxx. 28 Can. 53.
In Æthiopia nullæ 3. Lxxxi. 1.
quales olim fuerint. 2. Earum origo. 3.
Sexaginta annorum primò: deinde quadraginta. ibid. & 4. olim ordinabantur. 6.
officium earum olim in *baptiſmis mulierum*, & apud ægrotas. ibid. & 5.
Dialectus Amharica in uſu ſcribendi non eſt. Pr. xiii. §. 13.
dialectorum cento. 1. cxi. 19.
tot Græcorum dialecti unde. ibid.
Francofurtenſium, *Erfurtenſium* aliorumque vitioſæ. 22.
Didaſcalia i. e. Doctrina. p. 239. lit. n. Canones Æth. ſic dicti. 3. xxx. 104.
Dies dominica. Pr. 1. 15.
cum Sabbato ſimul in primitiva Eccleſia obſervata. 3. x. 2. & ſeq.
V. *Sabbatum.*
Dies Evangeliſtarum in computatione temporum Æthiopica. 3. Lxviii.

Digitalis viruncułus. 1. XXII. 13.
Dignitates in Oriente nullæ hæreditariæ. 2. LXI.
Diptycha veterum. Etymologia 3. XLIII. exemplum. 3. XXXI. 4. quid ex iis prælectum. 3. 59.
Diſpenſandi facultas, quam Patriarcha non habuit. 3. CXXXIII. 50.
Diſputationes Pp. Societ. cum Æthiopibus; remiſſ. 3. XII. 8. Vid. *Colloquia.*
Diſſertatio ſuper dicto *Tu es Chriſtus* &c. 3. CXIV.
Divinationes prohibentur. 3. XXX. 19. Can. 8. earum genera. 54.
Divinæ res in quibus cœcutimus. 1. LXIV. 1. non niſi per fidem creduntur. 4. IV. 7.
Divortia frequentia apud Habeſſinos 3. LXXII. & 3. CXXXIII. 51. Clericis & ruſticis prohibita. 1. quomodo bona ſeparatorum dividantur. 2.
Doctor bonæ doctrinæ. 3. XXX. 57.
Doctrina Eccleſiæ Pr. XIII. 59.
à vita ad doctrinam non valet conſequentia 2. XXXI. 2.
occulta. 3. XXX. 106. Can. 30.
Dogma ſacrum. Pr. XIII. 59.
Dogmata ſua hiſtoricus proponere & defendere poteſt. Pr. XII. in fin.
quædam è Synagoga in Eccleſiam irrepſerunt. 3. XLIX. 29.
multa mutata, alia abrogata, alia retenta. 32.
Domeſtica officia. V. in O.
Dominica Palmarum in computo Æthiopum 3. LXVI. 7.
Donzo vox ſupplicum. 2. LXIII.
Dormitores VII. Relationis de iis Mſſæ. ſumma. Annotat. Calend N. L. pag. 436.
Drachma aurea Criſpini Conſt. F. 4. XX. 2.
Draco magnus prope Axumam. 3. XVIII 8.
Dracones maximos ſine veneno, ſpiritu ſuo ſupervolitantes alites attrahere fabuloſum. 1. LXXXVI. 4.
pugnant cum elephantis. 1. LXXVII. 7.
Dracunculi Hier. Velſchii. 1. XCVI. 69.
Ducatus aureus. i. e. *Drachma.* 4. XX. 3.
Dudaim. 1. LXXII.
variæ expoſitiones. 2. malè flores amabiles. 8. nec lilia. 21. nec mandragoræ. ib. conf. *Mandragora.* nec ficus 24.
Etymologia falſa. 19. autoris melior. ib.
occaſio veræ ſententiæ indagandæ. 9.
Mauza eſt. ib. raritas, odor, & ſapor, circumſtantiæ congruentes. 10.
deſcriptio ex Radzivilio. ib. Rauchwolff ii. Leon. Africano & aliis. 14. & 17.
fructus egregius. 9. in Syria rarus. 10. ubi frequens. 18.
Loca S. Scripturæ conciliantur. 22.
Conf. *Mauza.*

E.

Eccleſia Alexandrina quos hæreticos protulerit. 1. CXIV. 43.
Antiochena. 51. Conſtantinopolitana 51.
Hieroſolymitana. ibid. 50.
Æthiopica per multa ſecula conſervata. Pr. XIII. 16.
Habeſſinica ab eruditis ſic vocatur. 1. XVI. 6.
poſt concilium Chalcedonenſe nihil à Græca accepit. 3. XXX. 125. & 3. XXXII. 6. autoritatem Apoſtolicam ſemper oppoſuit Pontificiæ. 3. XXX. 126. priſcis ritibus & dogmatibus ſtrictè inhæret. 3. LXIII. 14.
Falſæ relationes de ea 3. I. & II. Conf. *Religio.*
Catholicæ Eccleſiæ conſenſus dogmatis veritatem probat. Pr. XIII. 59.
Romana an errare poſſit. 3. CIII. 30. mater & caput omnium Eccleſiarum. 3. CXV. 2.
Quinam olim in Eccleſiam non fuerint admiſſi. 3. XXX. 23. Can. 28.
Quatenus pro ſtructura accipitur. V. Templum.
Eccleſiaſtica Jurisdictio Vid. in J.
Eccleſiaſtici Scriptores Pr. 1. 101. 102.
Edictum ſacrum R. Suſnei vid. Suſneus.
Edicta ſacra Regis Æthiopiæ. 2. XXXVII. Contentionis cum Pp. Societatis initium fuerunt. 1. Conſtantinus, & alii Imperatores ea promulgaverunt. 2. & ſeq.
Exemplum Caroli V. 6.
Editio ſecunda an libri bonitatem probet. Pr. IV. 6.
Educatio mala Principum ex artificio miniſtrorum. 2. L. 5.
Effluvia ſeu exhalationes omnium corporum. 1. IIII. 26.
Egregori angeli fabuloſi. 3. XXXIV. 4.
Electio Regis Africani in Gingiro terribilis. 1. CXV. 4.
Regum Romanorum *Francofurti ad Mœnum.* 2. XLVIII. 2.
Eleemoſynæ Pr. XIII. 54. frequentes apud Æthiopes 3. XX. 2.
animus in iis ſpectandus. 5.
Elegantia Æthiopicæ *Gregorii.* Pr. XIII. 18.
Elementorum natura. 1. XXXVIII. 2.
Elephantus. Nominis etymologia ex Hebraiſmo. 1. LXXVII. 9.
quot viros ferre poſſit. 1. XXVIII. 2. Locus 1. Maccab. 6. 37. corrigendus. ib.
Eorum docilitas. 1. LXXVII. 1. Exempla de lacu rimoſo &c. 2. & ſeq.
ambitio: virtutes ac vitia. 5. munuſcula (Trinckgeld) in India accipiunt. 6. pugnant cum draconibus. 7. an flumina intrent. ib. hominibus cedunt. 8.
Elephantus bibax. 5. Diſcrevit vinum melius

lius à deteriori 6. Elephanti anatomia. b. articulatos pedes habent & cubant. 1. LXXXV. 14. gaudent amnibus. 15. an aquas libenter intrent. 16. Eas potiùs horrent. 17. An natare poſſint? 19. & 20. riparium animal eſt non fluviatile. 17.

Eme avis, aliàs *Caſuarius*. 1. LXXXIX. 2.

Emendatio vid. *Correctio*.

Encænia templorum. Eorum origo. 3. XLIX. 11.

Endemium malum clitoridis incrementum. 3. V. 4.

Epactæ Æthiop. à Scaligero malè lectæ Pro. I. 86.
Quomodo reperiantur. 3. LXVI. 3.
Alexandrinis deberi fatentur Leo Papa, Eutychius Alexandrinus. 3. LXVII. 8. & 10. & 13. in conventu Epiſcoporum factæ. 14.
Pearſonii dubium reſolvitur. 11.

Epagomenæ Pr. I. 86. Dies ſupernumerarii Ægyptiis *Nici*. 3. LXVII. 4.
Menſis parvus pag. 427. lit. i.

Ephori regiorum Filiorum peccant, militarem gloriam ſummum bonum putantes. Pr. I. 47.

Epiphaniorum ſolenne in Æthiopia. 3. LIV. traditio antiquorum de illo. 1. & 2.
Cur Theophania à Græc. dicta. Ib. hujus appellationis falſa ratio. 4. quo die apud Æthiopes celebrentur. 5. in eis non bibunt vinum. ib. lit. m. In eorum vigilia rigidè jejunant. Annot. Calend. N. VI. Quid propriè hoc feſtum ſit, & cur in ſeptentrione non celebretur. ib. N. VII. ſtatim poſtridie quadrageſimæ olim cœpit. 3. LIV. 3.

Epiſcopi & Archiepiſcopi in Æthiopia nulli. 3. LXXVIII.
Patriarchæ ipſi primò non aliter dicti fuerunt. 3. LXXX. 2.
Electio eorum quomodo peragenda. 3. XXX. 60. Stat. 13. quot Epiſcopi intereſſe debeant. §. 33. quid eam impediat vel non. 99. Can. 72. Nævi corporis, cæcitas, ſurditas. 43. Can. 52. ne miles ſit. 44. Can. 54.
Ordinatio eorum. 3. XXX. 20. Can. 13. 21. & 52. §. 70. Statut. 21. poſt ordinationem Oratio Euchariſtica dicitur. 3. XXX. 73. Stat. 21.
Uxores illis ducere licet. 60. ſed non domo pellere. 33.
Bona eorum ſeparanda à bonis Eccleſiæ. 38. Can. 30.
Qui migravit eò, ubi non vocatus eſt. 35. Can. 11. & §. 93.
Qui non erudit populum. 40. Can. 38. & 97. Can. 53.
De illorum officio & qualitatibus. 60. humilitate 95. Can. 33.
Synodus annua bis. 96. Can. 36.
ne ferviant Principibus. 99. Can. 76.
promoveant pacem. 104. Can. 10.

Epiſcopi Maris titulus *Joh. Bermudis*. Pr. I. 31.

Epiſtola ad *Clementem* Papam. X. 4. XI. 1.

Epiſtola B. Waltoni ad autorem *malè directa* Pr. XIII. 14. Æthiopicæ Gregorii. 28. Earum ſcribendarum ratio. 2. XIII. à quibus ſcribantur. 4. X. 1.
pericopa Epiſtolæ *Baſilidis*. 3. XCIV. 3.
Pii V. ad *Menam*. 3. XCVIII. 8. Vid. *Menas*.
S. Ignatii Loyolæ ad Claudium Æth. R. 3. C.
Gonçali *Roderici* in Europam. 3. CII.
Anonymi Jacobitæ contra Pp. Societ. 3. CXI. 1. judicium autoris de ea. 60.
Plures alias vide ſuis locis.
Exordia vid. Exordium.

Epiſtolaris urbanitas Æthiopum. 3. CXI 6.

Epitaphium ludicrum Tzaga-Chriſti. 2. XXXV. 7.

Epitomæ rarò ſatisfaciunt Lectoribus. Pr. I. 58.

Epochæ Æthiopũ variæ cum noſtris comparatæ. 3. LXVI. 12.
Hegiræ *Muhammedanorum* pag. 188. lit. b.

Equi Æthiopum ſoleis ferreis non muniuntur. 1. LXXIV. quare. 1. nec *Tartarorum*; quomodo equos curent. 3. ungula firmior. 2. pro navibus quomodo intelligendum. 2. I. 7.

Equites ſexcenti noctu de rupe præcipitati. 2. XXXIV.

Eremitæ Ethnici *Jogues* dicti. 3. XXII. 2.
Quis primus *Eremita*. 3. XXIV. Eorum *Coryphæus*. ibid.

Errones Nubiani V. *Cingari* Ind. prop.

Error Geographicus diſtinguendus ab errore Hiſtorico. 1. XXIII. 10. error alicujus ſingularis non toti antiquitati tribuendus. ibid.

Eſus carnis ſuillæ excuſatur à R. Claudio. 2. XXIX. 11.
ſanguinis & ſuffocatorum. 3. XLVIII. Vid. *Abſtinentia*.

Eteſiæ quales. 1. LXII. variè deſcribuntur & appellantur. 2. Plinius declaratur. ibid. In Orientem navigantibus ſecundi. 3.
Ineptè Germanicè exponuntur. 5.
An Nilum retineant. ibid. & 7.
Duratio eorum. 6.

Ethnici unde Pagani dicti. 1. CII. 6.

Etymologi negligentes. 1. XV. 8.

Etymologiæ Germanicæ Althameri. 1. XIX. 2. nominum propriorum, quomodo comparatæ eſſe debeant. 1. XV. 8.

Evangelica doctrina per vim & metum non propagatur. 3. CXXXIII. 101.

Evangelium Nicodemi quale ſit. *Pr. I.* 87.

Evangeliorum Codex *aureus* & *argenteus* ubi detur. Annot. Calend. N. XXXIII.

Evangeliſtarum dies in computatione temporum Æthiopica. 3. LXVIII.

Euchariſtia ſubiit locum agni Paſchalis. 3. XLIX. 23. ejus ſpecies unica Pr. 1. 6. apud Habeſſinos nunquam eſt in uſu. 59. Romæ degentium teſtimonium fallax. 3. LVIII. 5.

Telle-

Tellezii jocus de ſpecie neutra. 4. Euchariſtia infantium apud veteres. 3. LIII. 3. quomodo defendatur. 1. cum periculo fit. 5.
De reſiduo euchariſtiæ. 3. XXX. 30. Can. 61.
De vino Euchariſtico. vid. *Vinum.* Conf. *Cœna S.* 1.
Euchariſtica menſa. 3. LVII. V. in M.
---æ Orationes variæ. 3. XXXI. una Jeſu Chriſti differt ab impreſſa. 3. & 4.
Conf. *Oratio.*
Eunuchi 3. XXX. 35. Can. 14. & §. 94. Can. 20. qui ſe ipſos mutilant. ibid. Can. 22.
Euronotus. 1. XCVI. 80. & 82.
Eurus. 1. CXVI. 82.
Exciſio clitoridis. vid. Fœmellæ.
Excommunicationis formula. 3. CXXI. contra Magnatem Æthiopicum fulminata. 2.
---- nes præſulum Eccleſiæ. 3. CXXXIII. 67.
Excommunicatus, cum quo nulla communicatio habenda. 3. XXX. 91.
Exequiæ fidelium cum cantu & precibus. 3. XXX. 1074 Can. ult.
Exercitus totus niger. 1. LXV.
Exhalationes omnium corporum. 1. LIII. 26.
Exilii Pp. Societatis cauſæ. 3. CXXXII. 4. & CXXXIII. 12. 16.
Exorciſtæ in primitiva Eccleſia. 3. XXX. 28. Can. 55.
Exordia Epiſtolarum Æthiopes, & reliqui Orientales mirè exornant Pr. XIII. 28. & 4. XI. rhythmis quoque. Pr. XIII. 34. 49. ſtylus eorum affectatus. 3. CXI. 17.
Exotica vocabula V. vocabulum, & Ind. Ver.
Expeditio Habeſſinorum ex Africa in Aſiam fabuloſa. 2. XLI.
veteres *Æthiopum* expeditiones. 2. LIV.
Cyriaci Nubiæ Regis Vid. *Cyriacus.*
Exploratores. 1. XXII. 22.
Expoſitio nominis proprii regionis quomodo facienda. 1. XV. 8.
Exſectio fœmellarum res fœda. Vid. *Fœmella.*
Exultatio Habeſſinorum in templis. 3. LXII. unde orta. 9.
Exundationes fluminum. V. in F. Nili. vid. Ind. prop.

F.

F*Abulæ.* Pr. I. 44. earum argumentum communiſſimum Æthiopia. Pr. II. 1.
De Theagene & Chariclea. 5.
Romanenſes. 6.
Fabuloſæ aves. 1. XCII.
Faciei inciſio in Æthiopia & Nubia. 2. XXIX. 10. hujus rei origo. ibid. lit. q.
Falſum ſentire ſapiente indignum. 1. XXXVII. 2.
Fama à quibus primò proveniat. 1. XIX. 35. vaga. Pr. I. 81.
Familiæ propinquæ rudibus ſeculis ſui oblitæ. 2. XIX. 3. Exempla in Europa. ibid.
Fanaticus ex Paradiſo ſe veniſſe dixit. 3. CXXIII. quo præmio fuerit affectus. 3.
Faſti ſacri Æthiopum. 3. LXVI. fol. 389.
Copticarum. ibid.
Fatha. Arabum vocalis. Ejus pronunciatio. 1. XIV. 3.
Felis parvus pro munere ad altare allatus. 3. LX. 2.
Feminalia & *femoralia* Romanis nota. 4. XVIII. 2.
Fermentationis legitimæ requiſita. 1. LXXI. 1.
Ferocitas fortitudinis ſæpe ſocia. 2. XXIV. 3.
Ferrum legibile optimum. 1. XLIX. 2.
Ferula Νάρθηξ pars templi Græci. 3. XLIX. 6. in manumiſſione quid. 3. LVI.
Feſtorum nomina quando retineantur. 1. XIX. 20. Judæorum præcipua in Chriſtianum uſum converſa. 3. XLIX. 19.
Dies Sanctorum recordationes vocant Æthiopes. 3. XLIV. 7.
Feſtuca pro *ferula* apud Plautum. 3. LVI. 3.
Ficus Indica, Arab. *Mauz.* Hebræorum *Dudaim.* V. in D.
Fideles manè lavent manus & orent, Can. 65. 3. XXX. 30.
cum infidelibus non orent, Can. 7. §. 34.
Fides Chriſtiana vid. *Religio.*
Fidei Symbolum Habeſſinorum. 3. XXXVII. V. Symbolum.
Filii R. Æthiop. olim in rupem relegati. Pr. I. 25. Secundus Naodi primogenito prælatus. 2. XXIV.
Flagellatio apud Judæos quomodo fiat. 3. XLIX. 26.
Flos Sanctorum Æthiop. Synaxaria. 2. XXI. 2.
Flumen Sabbaticum Vid. Sambatjon.
Flumina Africæ in arena pereuntia. 1. LXVII. ea trajiciendi modus inſolitus. 2. LIX. 2.
Fluminum aura. 1. LIII. 23. & ſeq. cur interdum videatur, interdum non. 24. Demonſtratio mechanica. 25.
De eorum fontibus. 1. LIX. diſſenſus à Voſſio. 10. qui refutatur. 11. ſimilia ejus incongrua. 14. certos *Fluminibus* magnis Geographi aſſignant. 15.
an tot fontes habeant quot rivos. 10. & ſeq.
ubi nominis initium, ibi fons. 11. principale eſt id quod nomen ſuum longiſſime retinet. 1. LVII. 5. Vid. *Fons.*
Exundationes à ſola pluvia. 1. XL. 2. Pr. I. 78. P. Jovii imbecillitas ingenii in hac cauſa. ibid.
Fodinæ metallicæ vid. *Metallum*
Salis vid. *Sal.*
Fœmellarum circumciſio ſeu potius exſectio. Pr. I. 17. & 3. V. fœdiſſima res. 3. V. 1. & 12. ubi uſitata, 3. & 5. Anatomici eam rectè intelli-

intelligunt. 2. propriiſſimè exciſionem Strabo vocat. 7. è pudendis mulierum. 8. non hymen eſt. ibid. lit. a. malè de umbilico 8. non eſt ſuperſtitio. 9. ſed cauſa pudenda. 10. apud Arabes à circumciſione diſtinguitur 13. Magiſtræ hujus artificii, ib. fœmina inexciſa probroſum. 3. VI. Vide *Badaron*.

Fœminæ mammis longiſſimis. 1. XX. 9.
potentiâ prævalentes privignis periculoſæ. 2. XXIV. 5.
in Synagogâ à viris diſcretæ. 3. XLIX. 12.
etiam apud Coptitas & Habeſſinos. ibid. & Can. 18. 3. XXX. 101. Partus V. in P.
in Eccleſia ſileant. 3. XXX. 68. earum miniſterium in ea. ibid. Officia domeſtica. 4. XV. 1.

Fœnum in Europa convehi mirabatur Gregorius. Pr. XIII. 21.

Fontes ſalſi in Europa. 1. L. 4.

Fontium origo. 1. LII. Voſſius veram eorum cauſam argumentis mechanicis demonſtrat. 5.
Ariſtoteles ſententiam veram refert. 1. ſed diſſentit, ac ob id refutatur. 2.
Ath. Kircherus receptacula in cavernis montium agnoſcit. 4. mox tamen aliam ſententiam defendit. ibid.
Grotius in ſtatu quæſtionis fallitur. 16.
Duplicem Sententiam Gejerus admittit. 19. Dubium Ploti. 20.
Aquam marinam in altiſſ. montes elevari. 5. incredibile Cardano. 18. fontes exareſcunt ob defectum pluviæ. 10. in planis locis pauci. 13.
Regula: *fontes ex aqua pluvia ſcaturire*. 20.
Loci Eccleſiaſt 1. 7. ſenſus genuinus. 6.
modus circuli aquarum docetur 9. eum agnoſcit *Aben-Ezra*. 10. Conf. *Flumen*.

Fonton Kerre avis Africana venatorum ductrix. 1. XCI. 3.

Formicæ Indicæ maximæ, ſed non magnitudine canis. 1. CVII.
Herodoti & Strabonis teſtimonia. 2 & 3. Bocharti & autoris dubia. 3. quodammodo conciliantur. 4.
Quòd aurum egerant, quomodo intelligendum. 5. & 6.
Volatiles pernicioſiſſimæ, nam vaccas vivas devorant. 7.

Fornicatio. Qui in illâ continuè vivit. 3. XXX. 98. Can. 56.

Fortis mirè accipitur in Proverbiis. 4. VIII. 14.

Foſſa ex Mari rubro in Nilum. 1. XXVI. 10.
juxta Alexandriam in Nilum nunc nulla. 1. LIII. 11.

Fovea ignita Dunavvaſi. 2. XXII. 7. Alcorani locus de ea. 8.

Fragilitas humana. Pr. XIII. 27.

Franceſca haſtæ genus ignotum. 1. XIX. 2.

Francorum adulterium liber in Æthiopia. 3. CII. 10.

Friſtade Perſicum *Legatus*, *Angelus*, *Apoſtolus*. 2. III. 3.

Friſtegiani pro *Apoſtolico* linguæ Perſicæ incongruum. 2. III. 2. ſed *Friſtadin* 3. à *Friſten* & *Friſtaden* mittere. 2. III. 3.

Fucus ex Hebr. פוך. Hujus vocis expoſitio. 1. LI. 6. I. Heb.

Fuci ignavi apium mancipia. 1. XLII. 1.
à furibus Raubbienen differunt. 2. aquam bajulant. 3. Waſſerbienen vocantur, & in autumno trucidantur. ibid.

Fumus campi quid. 1. LIII. 26.

G.

Galeæ in Æthiopia non fabricantur. 3. CV. 8.

Galeophiteculus 1. LXXII. 2.

Gallus, quem univerſa creatura cantantem audivit. ænigma Æth. 4. VII. 2.

Gematria Nili 1. 53. 22.

Gemelli in Ægypto frequentes. 1. LIII. 20.

Gemmarum nomina Amharicè. 1. dix. & 4. III.

Genius tutelaris 3. XLVI. 1. Judæi bonum & malum cuique tribuunt. ib. lit. z.

Gentis nomen notum ad remotiores & ignotas porrigitur teſtimonio Strabonis. 1. XVII. 6.
argumenta in quærenda gentium origine. 1. XIX. 3.
Græci illis peculiaria dederunt nomina. 10. duplicia plerumque ſunt & à primaria urbe denominata. 22.
Gentes feræ cultiores invadunt. 1. CXIV. affines ſui invicem interdum obliviſcuntur. 1. XIX. 3. ejus rei exempla. ib.

Genua flectere: & *in genua procumbere* differunt. 1. CI. 3.

Geographi negligentiæ taxantur. Pr. 1. §. 101.
Veterum diſcordia in finibus conſtituendis. 1. XVII.
cautela Geographica 7. & ſeq. & 1. XXVI. 4.

Geographica veterum confuſiſſima. 1. XVII.

Geographicus error. Vid. Error.
conſilium alphabeti Geographici concinnandi. 1. XXXIII. 2. *Mappa*. Vid. *Tabula*.

Geranomachia Pygmæorum vid. *Pygmæi*.

Gigantes ante diluvium. 1. XXII. 22. 23.

Gladius in viſceribus pro magno dolore. Pr. XIII. 42.

Gladios duos Eccleſia habet. 3. CXXXIII. 70. quos evaginandos putat *Alph. Mendez* in cauſa religionis. ibid.

Globus terreſtris Gottorfii Pr. 1. §. 101.

Globi cæleſtis & terreſtris, maximi in Gallia. ib.

Gloſſa ridicula vocis Oaſis. 1. XV. 5.

Gradus latitudinis ſine longitudine nihil juvant. 1. XXX. 13.
Ptolemæi fallunt exemplo *Axuma* 14. & Pr. I. 104.

Gramma-

Grammaticæ artis Habeſſini rudes. Pr.XIII.23. & 4. IX.
Latinæ myſteria.24.
Grammaticorum diſceptationes de vocibus difficilibus S.Scripturæ, quomodo conſiderandæ.1. XCVI. 26.
Gryps. I. LXXVIII. 6.
avis fabuloſa. 1. LXXIX.6.& 1. XCII. 5.
origo fabulæ. 1. XCII. 6.& 15.
Peruanus. vid. *Condora* & *Ruch.*
Gulo differt à *Crocuta*; deſcribitur 1. LXXXI. 3.
Gulonum regio. Pr. II. 1.
Gymnoſophiſtæ; hodie *Jogues.* 1. XIX. 29.

H.

HÆreditas tantùm conſideratur tempore mortis 2. XXIV. 7. Vid. *Succeſſio.*
Haimanota-Abaw liber *Symbolicus* Habeſſinor. 2. XCIV.
Halitus peſtilens *hydrorum.* 1. XCV. 3.
Haphtaræ ſectiones *Biblicæ* olim lectæ. 3. IX. 3.
Harioli prohibentur Can. 8. 3. XXX. 19.
Haris animal ſævum 1. LXXXIII. 8.
Harmonicæ voces *Æthiopicæ* 1. CV. 2.
Harshan animal ſævum differt à *Karkando* 1. LXXXIII. 9.
Hatzè malè expoſitum. 2. VI.
Hatzeghè Regis Habeſs. titulus. 2. IV. 6.
Hegira Muhammedanorum æra. 2. XXXVI. 5. & pag. 388. lit. p.
Heikel pars templi Æthiopici. 3. XXX. 106. Can. 25.
Hha aſpiratio aſperrima. 1. XIV. 3.
Hiene in pictura error. Pr. VIII. 60.
Hierarchia Eccleſiaſtica. 3. XLIX. 39. in Æthiopia. 3. LXXVIII.
Hippopotamus immanis bellua equum roſtro & auribus repræſentat. 1. LXXXV. 1.
animal quadrupes. 6. Exuviæ ejus. 1.
Thevenotius unum vidit. 2.
Bubalus marinus vocatur. 4. herbis veſcitur. 9
Jobi Behemoth ſecundum Bochartum 5. id plurimis argumentis confirmatur: & contrariis reſpondetur. 6. & ſeqq.
in aqua interdiu latet, noctu egreditur. 17.
vi capi nequit: in epiro temperario Romæ viſus. 22. reſpirat. 1. LXXXVI. 4.
Hiſtoria Habeſſinorum corruptior. Pr. I. 1.
Æthiopica Balt. Tellezii. 48. & Mendezii. 60.
Eccleſiaſtica antiqua de remotis regionibus confuſiſſima. 3. XV. 1.
in variantibus circumſtantiis cautela. Annot. Calend. N. XLI.
Patriarcharum Alexandriæ incerta. 3. XCIII. 4.
Hiſtorici officium. Pr. I. 56. quatenus *hiſtoricis* credendum. 1. XIX. 24. Error *hiſtoricus.* 1. XXIII. 10.
Homines nigri Vid. Æthiopes.
albi terrent Æthiopes. 1 XVII. 11.
nudi non verecundantes. 1. XXII. 23.
Buxei, Spadicei, Simi Vid. ſuis loc.
Hominis primi pulchritudo ſecundum Rabbinos. 1. CVII.
Honoris demonſtratio Orientalis ab Occidentali differt. 1. CI. 2.
Hoſtiis humanis Idolis litare, ſacrilegium veriùs quàm ſacrum. 1. CXVI. 2.
Hoſtis occiſi ſignum fœdum. 1. CXIII. 2.
Hyacinthus. 1. II. 6. & 1. CIX. 3.
Hyænæ deſcriptio, color. 1. LXXXI.
cadavera eruit; fabula de ea. 2. non eſt *Gulo.* 3.
Hydragogi 1. XXVI. 10.
Hydromeli in Habaſſia optimum; quomodo fiat. 4. XVI. 2.
Hydrophylacia in terræ viſceribus. 1. LII. 14.
Hydrus ſeu *Natrix.* Vid. *Cherſydrus.*
Hyems in littore maris rubri. 1. XLI. 3. ejus diverſa ratio. 4. in Habeſſinia quoque. 5.
Hypallage in ſacris. 4. XIV. 7.
Hymni in vet. Eccleſia. 3. XLIX. 18.

I.

IAanah i.e. fœmella *ſtruthiocameli.* 1. LXXXVI. 5. I. Hebr.
Ian Belul & *Ian Choi* V. Ind. propr.
Iaſpis 1. CIX. 10.
Ibis avis Ægyptia volucres angues devorat. 1. XC. ciconiæ ſimilis eſt. 3.
Ichnographia templi Æthiopici. 2. V. 23.
Eccleſiæ Græcæ &
Synagogæ Judaicæ Amſtelodamenſis. 3. 2.
Iconomachi 3. LII.
Idiomata duo in India uſitatiſſima. 2. LVII. 2.
Vid. Lingua.
Iejunia rigidisſima usque ad Solis occaſum. 3. LXIII.
nulli *Habeſſinis* jejunioſiores. 7. nec oleum nec butyrum edunt. 6. nec S. Synaxi in illis utuntur. 7. piſcibus abſtinent & quare. 3. LXIV. 17.
Non jejunant die *dominicâ* vel *Sabbatô.* Can. 44. & 59. 3. XXX. 41. & 98. niſi unicô. 3. LXIV. 4. ſed ut *Orientales* omnes quartâ & ſexta feria. 3. XXX. 42. Can. 48. §. 98. Can. 64. & §. 101. Can. 20. it. 3. LXIV. 2. hujus rei ratio vera & falſa. 2. & 3. *Romana jejunia* Pp. Soc. illis perſuadere voluerunt. 18. ſed non potuerunt. 4. ob id ortæ contentiones. 7. Antiqua enim Papa mitigavit. 3. LXIII. 2. imò planè abrogavit. 3. LXV. 4.
Judæorum feriâ ſecundâ & tertiâ. 3. LXIV. 2.
tempore Meſſiæ omnia ceſſabunt. 3. LXV. 4.
Primi Chriſtiani ea cum Judæis communia habuerunt. 3. XLIX. 27.
Nulla prorſus tempore Pentecoſtes. 3. LXV.

Confer. *Quadrageſima* & *Quinquageſima.*
Iekko ſtellio venenatiſſimus in *Iava majore* ignem nullo modo pertranſit. 1. XCIV.
venenum ejus lethale. 2. etymologia 3.
Ignis Paſchalis in templo *S. Sepulchri* de cœlo deſcendere creditur; ſed à Latinis & Turcis deridetur. pag. 302. lit. q.
Ignorantiæ tempora apud *Arabes*. 1. XIX. 23. 24.
eam præſtat fateri. 1. XVII. 10. & 1. LXXII 20.
idque modeſtiæ eſt. 1. XXXVII. 2. Multa neſcimus. 4.
Illegitimi Regum filii, an in regno Æthiopiæ ſuccedant. Pr. I. 55. & 2. XXX. & XXXII.
Sæpe cauſam bello dederunt. 2. XXXII. 2.
Exemplum recens. 3.
Imagines tantùm pictas Orientales, ſpeciatim Habesſini colunt: Solidas deteſtantur. 3. LII 3. 4. eas cremaverunt. 3. CXXXIII. 37.
differentia à Judæis obſervata. 3. XLIX. 14.
teſte Maimonide. 3. LII. 2.
Cultus earum in Eccleſia turbas dedit. 1.
Crucifixum Æthiopes non admittunt. 7.
Allatii diſputatio vana contra Hydruntium. 5.
Imbres æſtivi prope Meroën incipiunt. 1 X X. 21.
Imperatoris & Antiſtitis Sacri differentia. 3. LI. 4.
Habeſſinorum. 1. XVI. 1.
Sennaræ Reguli judicium de eo. 2. LXV. 18. Vide *Rex*.
Germaniæ admiranda poteſtas. Pr. XIII. 20.
Imperium temperatum Pr. XIII. 21.
---- à militaria rarò diuturna. 2. XXXIII. 3.
à Politicis improbantur. 2. LII. 3.
Impoſitio manuum unde orta. 3. XLIX. 17.
Impoſtor Vid. *Tzaga-Chriſt.*
Inaugurationis regiæ ritus. 2. XLVIII.
quis ejus ſit uſus. 3.
Incantatio quâ beſtiæ congregantur. 1. CXV.
in magnam & parvam Rabbinorum diviſio. 2.
Inciſio faciei in Æthiop. & Nubia. 2. XXIX. 10.
ejus origo ibid. lit. q.
Incantatores ſerpentum. 1. LXX. 9.
Incurſio vide *Irruptio.*
Infantes. ſine baptiſmo Pr. I. 18.
Euchariſtia infantium. 3. LIII. 3. Conf. *Euchariſtia.*
Initialis litera erroris cauſa. 1. XXVIII. 11.
Inſecta volant marem portante fœminâ. 1. XCVI. 84.
Inſignia Regis Æthiop. V. *Leo de tribu* &c.
Inſtrumenta bellica ab Æthiopibus deſiderantur. 3. CV. 8.
muſica in Eccleſiis Æthiopiæ. 3. XLIX. 18. & 3. LXI. & LXII.
Inſulæ terreſtres & virides. vid. *Oaſis*. I. Pr.
urbes iisdem cognomines. 1. XV. 4.
Interim à Carolo V. promulgatum. 2. XXXVII. 6.
Interpretatio vocabulorum difficiliorum S. Scripturæ. 1. XCVI. 18. quomodo inſtituenda. 19. & ſeq.
auxilium ex *Æthiopiſmo*. 1. CVI. 6.
Interpretes LXX. Græci, nomina animalium, gemmarum & plantarum rariora ignoraverunt. 1. CVI. 4.
Æthiopes Græca per ignorantiam retinuerunt. 1. CX.
quomodo exponendi. 2. XVI. 34.
Interrogatoria in examine teſtium neceſſaria. Pr. I. 6.
Invaſio vide Irruptio.
Inundatio arenarum inſtar fluctuum. 1. XV. 7.
Invocationis Sanctorum origo. 3. XLIV. 1. & 7.
primi Chriſtiani ſolum Deum invocarunt. 3.
per proſopopœiā Sanctos compellaverunt. 5.
dehinc invocatio aliique divini honores orti 7.
Veſtigia in Judaiſmo. 3. XLIX. 29.
Judæi enim defunctos honorant 3. XLIV. 1.
Ethnici etiam defunctos allocuti ſunt. 6.
Opinio Platonica. 2. Vide *Mortui*.
Pro Sanctis orare & tamen illos invocare ἀσύστατα ſunt. 3. XLII. 11.
Angelorum & B. Mariæ invocatio Vid. ſuis locis.
Ira. Dehortatio ab illa. 3. XXX. 51. & 52.
Ironicæ exprobrationes in Epiſt. Patriarchæ. 3. 133. 101.
Irruptio Habeſſinorum in Arab. felicem. 1. XIX. 23.
Axumitarum. 24.
Islamiſmus. V. Ind. propr.
Iter terreſtre ad Regiam Æthiopiæ in Add. 2. LIX. 4.
Itineraria pleraque valdè dubia & ſuſpecta, Pr. V. 1. præſertim Hieroſolymitana. 9.
Rauchvvolfii, Benjamini Tudelenſis, & aliorum. ibid. 2. 8.
Iubilæi Romani diplomata in Æthiopiam miſſa 3. CXXIV.
Iubilate Dominica. pag. 386. lit. l.
Iura regia Principum Germaniæ Pr. XIII. 20.
Regis Habeſſ. circa ſacra & profana. 2. XXXVIII. & XXXIX.
Jus Regis promulgandi Edicta ſacra defenditur contra Patriarch. Pontificium. 3. CXXVI.
Iuramentum obedientiæ Papæ præſtitum à Rege Æthiopiæ. 3. CXVII.
Iurisdictionem Eccleſiaſticam Reges Æthiop. exercent, contra Patriarchæ Pontificii prætenſionem. 2. XXXVIII. & 3. LXXIV. 2.
hinc ſcopulus offenſionis, 2. XXXVIII. 2.
Secularem Pp. Societ. non agnoverunt ſecus ac Clerici Habesſinorum. 5.
cautionem in judicio ſiſtendi ſe noluerunt præſtare. Ibid.

K.

Cum pleraque hujus literæ vocabula Græca ſint, in Indice Græco ſunt quærenda.

Kalendarium Æthiopicum. 3. LXVI. pag. 379. per

per omnia convenit cum Coptico. ibid.
unde utrumque deſumtum pag. 427.
Karkaddan Arab. eſt *Rhinoceros*. 1. LXXXIII. 8. differt ab Harshan. 9.

L.

LAcerta Arabica maxima & validiſſima. 1. LXXXVII.
virides ſerpentibus infeſtæ. 2.
Lacus ante fores templi pro baptiſmo. 3. XLIX. 7.
Laicorum ſtatutum. 3. XXX. 66.
De laici populum docentis qualitate. 109.
Lamentatio Gregorii. V. *Leſſus*.
Lamiæ nudaverunt mammam. 3. CXIV. 49.
Lampadum fundatio Regis Æthiop. in S. Sepulchro. 3. XXX. 11.
Lapides ſacrati Latinorum. 3. LVII. 4.
denuo ſacrati cauſam offenſionis præbuerunt. 3. CXXXIII. 9. lignei à Pp. Soc. combuſti. ib.
Lateres ſalis. 3. CXXXIII. 94. & 4. XX. 4.
Latitudinis gradus. V. in G.
Latronis in Cruce anima, ubi? 3. XLII. 7.
Leciones olim pro *Legiones*. 1. CXI. 16.
Lectio Paraſcharum Vet. Teſtamenti die Sabbati. 3. IX. 3.
Inter varias lectiones quænam antiquior. 3. XX. 5.
Lectores priſcæ Eccleſiæ. Vid. *Anagnoſtæ*.
Legati Habeſſinorum à Turcis intercepti. 2. LVIII. 9
ad Turcas ex Thevenotio. *Addit*. L. 2. n. LIX.
in Perſiam. 2. LXV. 20.
ad Clementem V. & alios Pontifices. 3. XCVII.
Monachi ferè privati fuerunt. 5.
Legatio Zera-Jacobi ad Eugenium IV. Papam. 3. CXIV. 55.
Helenæ ad Luſitan. Regem. 2. LVII.
cur Armenius mercator miſſus. 4.
Tzaga-Zabi in Luſitaniam ex relatione Bermudis. 2. LVIII. 7.
Jacobi R. ad Papam, dubia 2. LVIII. 9.
Baſilidis in Arabiam falſa. Pr. I. 57.
ad Gubernatorem Batavorum. *Addit*. 2. LIX. 5.
Conf. *Goſia Morad* I. Propr.
R. Suſnei vid. ſuo loc. vid. & *Miſſio*.
Leo de tribu Juda. 3. CXXVII. 8. & CXXXIII. 88.
Leſſus Gregorii pro Principe Joh. Erneſto. Pr. XIII. 45.
Leſtrygones · Gallæi. 2. LXV. 11.
Leucæ Luſitanicæ quantæ. 1. XCVI. 89.
Leviathan Vid. *Crocodilus*.
Leviratus an apud Habeſſinos in uſu. 3. XI.
frater repudiatam duxit. ibid.
Lexicographiæ Habeſſini rudes. Pr. XIII. 23.
Libelli ſuperſtitioſi. 3. XXXV. ubi reperiantur. 2.
rejecti in Æthiopia. 12.
Liber vid. libri.
Liberalitas Æthiopum erga pauperes. 3. XX. 2.
commendatur. 58. & 59.
Libertorum potentia. 2. LI. apud Romanos. 2.
- - us Neronis Britannis irriſui fuit. 2. LI. 2.
Habeſſinici ad dignitates emergunt. Pr. XIII. 6.
Libido exponit hominem irriſui. 3. XXX. 52.
Librariorum ſphalmata. 1. XXVIII. 4.
Libri Æthiopici Manuſſ. & impreſſi recenſentur. 3. XXVIII. 3. & 6. It. 3. XXXV. 13. & ſeq.
Bibliothecæ Vaticanæ omnes ſacri ſunt argumenti. 3. XXVIII. 7. & ſeq.
Liturgiæ, Homiliæ & ſimiles. 8.
Bibliothecæ Seguierianæ tantùm Biblici. 10.
hæretici in Eccleſia non producendi Can. 40. 3. XXX. 40.
quales recipiendi Can. 55. §. 44.
Symbolici vera indicant dogmata alicujus Eccleſiæ Pr. I. 7.
Lignum ſerpentinum ex Geographo Nubienſi. 1. LXX. 7.
Ligurius 1. CIX. 5. & 11.
Limbus Patrum apud Æthiopes. 3. XLII. 18.
apud Muhammedanos. 17.
Linguarum orbis numerus an definiri poſſit. 1. CXI. 14. & 18.
ſeptuaginta & duas aſſerere vanum. 11.
argumentum à Noachi filiis frivolum. 4.
R. Niſſim dubium agnovit. 5. ſcopus Moyſis qualis fuerit. 6.
Quadringentæ Megiſeri vanæ. 20
Barnagaſſiorum & Barcenenſium linguæ nullæ. 21.
Alſtedius frivolè recenſuit. 22.
Trecentæ diſſimiles in Dioſcuriade, mendoſum. 14.
Centum diſſimilibus linguis oratio Dominica nondum datur. 15. & 19.
affinitas Linguarum unde cognoſcenda 3. LXXVII. 3.
Lingua Æthiopica malè Indica & Nubæa. 1. XXII. 30. & 1. XXIII. 1. Chaldaica. 1. CIV.
in ſolo ſcribendi uſu eſt. Pr. XIII. 13. & 1. CIII.
convenit cum Arabica. 1. XIX. 3. in ea autoris peritia valde mirabilis Habeſſinis viſa. Pr. XIII. 12. Ejus facilitas. 1. CV. utilitas ad illuſtrandam Hebraicam. 1. CVI.
octo principales in Habeſſinia. 1. CVIII. 3.
non tres ut Victorius vult. 1. CIII. 2.
Ambarica Habeſſinorum vernacula. ib.
unde ſic dicta. 1. CVIII. Regia vocatur; difficillima eſt. 1. Ejus rudimenta & Lexicon ad editionem parata. 2. quomodo differat ab Æthiopica. 1. CIII. 2.
Ægyptiaca antiqua. 3. XXXVII. ex qua Coptica corrupta. 2. quæ in uſu loquendi eſſe deſiit, & vix intelligitur. 8.
Copticum Alphabetum unde. 5.
Kircheri ſententia refutatur. 1.
Hebraica, *Græca*, &c. Vid. ſuis loc.
Arabicæ uſus. 1. CVI. 5.
Latina Habeſſinis difficillima viſa Pr. XIII. 12.

ejus diſcendæ Gregorius cupidiſſimus. 24.
Linteamina. 3. cxxxiii. 88.
Literæ pro *Epiſtola*. Vid. in E.
Literarum mutationes, ut: K. vel Ch. in C. & H. Pr. I. 103. & 4. xviii. 3.
Quando contingant. 1. xix. 19. ob *religionem* potiſſimùm. 2. xx.
exemplo *Latinarum* & *Arabicarum*. 2.
Æthiopicæ Arabicis & Copticis characteribus expreſſæ 4. xi. 2. 3. aliæ in Æthiopia non dantur. 1. ciii. 4.
Samaritanæ è variis Alphabetis congeſtæ quodammodo cum Æthiopicis conveniunt. 4. I. 3. minimè cum Arabicis. 1. xix. 19.
Græcæ & *Latinæ* in ſaxo magno prope Axumam Pr. I. 53. & 84. malè ignorabiles habitæ. 1. xix. 6. & 11.
Græcæ à Cadmo ex Oriente advectæ mutationem paſſæ. 4. II. 2.
Latinæ à diverſis nationibus diverſimodè efferuntur, & ſcribuntur. 1. xxxiii. 3.
Perſicæ antiquæ ignorantur. 2. xx.
Runicæ. 4. I. 2.
Liturgiæ Æthiopicæ Romæ impreſſæ Pr. xiii. 9. & 1. xxxi. variæ. 1. xxxi. 1.
parùm aptè redditæ ſunt Latinè. Pr. xiii. 9.
quid de inſcriptionibus cenſendum. 1. xxxi. 1.
Jeſu Chriſti Mſs. ab impreſſa differt. 3. & 4.
S. Baſilii & aliorum, quando legi ſoleant. 2.
Loci duo ſcil. vitæ & mortis. 3. xxx. 48. Stat. 2.
Locuſtæ. 1. xcvi.
Deſcriptio earum ex veteribus, *Strabone*, *Plinio*. &c. 28. & ſeqq.
ex recentioribus *Clenardo*, *Kirſtenio*, &c. potiſſimum ex *Alvarezio*. 31. 36. 37. & ſeqq.
ſpecialior à Rab. Anania Mauro teſte oculato. 42. 46. & ſeqq.
Plures novæ deſcriptiones. 55.
ſpecies variæ 77. magnitudo inſignis. 1. præſertim in *Mauritania*. 43. & 46. figurâ. 45. & formâ. 54.
multùm differunt à noſtris cicadis. 57.
multitudo earum incredibilis. 31 ineffabilis. 34. innumerabilis. 35. prodigio ſimilis. 89. etiam in Europa. 90. inſtar nubium ſolem obumbrant. 40. & 41. Occupant ſpatium octo leucarum, vel ſex milliarium Germanicorum. 31.
altitudine *cubiti* vivæ. 90. *duorum cubitorum* mortuæ. 32.
Involant in capita quaſi lapidum ictibus. 32. 35. & 97. quinque diebus continuis volant. 35. longinqua maria transeunt. 40. 41.
Cur non laſſentur longo volatu. 84.
Deſertas faciunt regiones. 33.
famem afferunt. Pr. iii. 21.
Plaga Dei, & exercitus ejus magnus. 1. xcvi. 50.
mundæ Judæis. 78. & 79.
cibus ſuaviſſimus: *cupediæ*. 37. 41. 54. & 56.
Parthis in cibo gratæ. 53.
In *Arabia* omnes & ſinguli edunt illas. 54.
cibus S. Johannis. 59. & ſeq. Conf. *S. Johan.*
Sapor 44. & 48. inſtar camarorum. 54. & caraborum 55.
modus illas præparandi. 37. varius pro diverſitate regionum. 58. cum pipere & ſale eduntur. 47. Quin & ſervantur. 55. ſoli ferventi exponuntur & ſiccantur. 109.
Num eſui ſalubres. 64. Maffejus aliter nunc expoſitus. 66.
Applicatio ad locum de coturnicibus. Num. xi. 31. §. 80. & ſeqq. *Confer* שלו.
Marinæ quales ſint. 66.
Longævitas antediluviana. 1. xxii. 23.
Longitudo vide *Gradus*.
Lumen egrediens è S. ſepulchro fabuloſum. 3. xxx. 8.
Lunaris menſa Aringi an *Sigma* ſit. 3. Lvii. 4.
Lunæ montes nulli. 1. Lviii. *per tot.* montes Teroæ eſſe putantur. 1. xcii. 10.
Lynx à Tigride differt. 1. Lxxx. 4.

M.

Aceſtratus olim ſcriptum pro *Magiſtratus*. 1. cxi. 16.
Maculoſa regio Africa propriè dicta, & cur? vid. *Oaſis*. Ind. Pr.
Madab-Abtelis 3. xxx. 85. malè pro *Manda* & *Abtelis*. Vid. *in M. & A.*
Magi in Eccleſiam non admiſſi. 3. xxx. 23. Can. 28. nullos Habeſſini in Mundo hodie credunt. 3. cxxiii.
Magica ars Judæorum. Vid. *Cabala*.
Magiſtratus ne vilipendant ſubditos. 3. xxx. 27. Can. 49.
Magiſtri Palatii *Carolini*. 2. L. 4.
Magnatum Æthiopiæ conventus ſolennis. 3. xciv. 2.
Mammæ majores infantibus. 1. xxx. 9.
Mancipia Habeſſinorum præſtantiſſima. Pr. xiii. 6. & 2. Lxv. 16.
ob ingenii præſtantiam caro veneunt. 1. 98. 11.
Manda Canones Habeſſinorum 3. xxx. 82.
Sententia Guid. Boder. Fabri rejicitur. 84. ut & Stephani le Moine 85.
Mandragoræ non ſunt *Dudaim*. 1. Lxxii. 2. & 21.
folia graveolentia & poma eſui inepta habent. 4. & 7.
Virtutes falſæ. 6. Vid. *Dudaim*.
Manifeſtum Suſnei R. Æth. 3. cxiii.
Manumiſſio ſervorum Romana. 3. Lvi.
Manus Dei, i. e. *beatitudo æterna*. 3. xlii. 7.
Manuum impoſitio. 3. xxx. 24. Can. 32.
ejus origo. 3. xlix. 17.
manibus plaudere inter ſacra. 3. Lxii. 5.
Mappæ 3. cxxxiii. 88. Geographicæ vid. *Tabula*.
Mare. Ea appellandi ratio. 1. xxvi. 2.
album, *nigrum* ineptè. 3.

nomina

nomina & fines à priſcis confuſa vel extenſa. 5. & 2. XVII. & 1. L. 3.
interna maria dulciora. 1. L. 3.
piceum vel concretum fabuloſum. Pr. V. 8. & 1. XCII. 5.
Indicum pro ſinu Arabico. 1. XXVI. 8.
rubrum malè ſic dictum. 2. extenſio hujus appellationis. 4. quæ mirè variavit. 5. & ſeqq. Teſtimonia variorum. 7. & ſeq. vera ejus etymologia eſt *Edomicum*. 1. 2. & ſeq.
Indicum alicubi vocatur. 1. XIX. 35. ejus freti latitudo. 3.
Foſſa ex eo in Nilum. 10. terrâ excelſius repertum fuit. ibid. navigationis tempus in eo. 2. LXV. 15.
vid. *ſingula ſ. loc.* Ind. propr.
Mare triſtitiæ, elegantia Æthiop. Pr. XIII. 41.
Margarita Æthiopica i. e. Cuſæa. 1. XVI. 3.
-- rum Britannicarum piſcatio. 1. XXVI. 6.
-- as ante porcos mittere. 3. CXI. 59.
Marmor nigrum. 1. LI. 6. Æthiopicè 4. III. 2.
Martyrum commemorationes in Eccleſia. 3. IX. 4.
Æra Copticis uſitata. 3. LXVI. 17.
Martyrologia Æthiopica. vid. *Synaxaria.*
Mathematici 4. IV. 6.
Matque idem ac *aureus numerus*. V. in A.
Matrimonium ſi impurum cenſeant Clerici. Can. 46. 3. XXX. 97.
Clericis Pontificiis interdicitur. 3. LXXXII. 10.
& tamen eſt Sacramentum Rom. Eccleſiæ. 12.
nec uſpiam ſanctitati opponitur. 11.
cur certo tempore conjuges à ſe invicem abſtinere debeant. Ibid. Vide *Conjuges*.
Orientales permittunt. 3. LXXXIII. 1. 2. & ſeq.
Apoſtolicus enim & Catholicus mos eſt. 1.
verborum Apoſtolicorum ſenſus ex obſervantia. 3. LXXXIV. 2.
vox μιᾶς *unius* quomodo ab orientalibus accipiatur. 5. & 6.
quid de hoc ſentiendum. 7.
argumentum ex veteribus Canonibus. 3.
Exemplum Demetrii Patriarchæ Alexandrini uxorati. 7. Conf. *Cælibatus*.
Secunda vota Græci Patres iniquiùs traducunt. 3. LXXXV. ut & nonnulli Latini. 2. & ſeq.
Variorum Patrum argumenta incongrua. ib.
Epiſcopi Romani vota non numeraverunt. 3. LXXXVI. 3.
Romæ vir fœminam *vigeſimo ſecundo matrimonio* vicit. 2.
alia *undecim maritos* habuit. 3.
Conf. *Nuptiæ.*
Mauza ficus Indica. 1. LXVII. 9. Nec arbor nec frutex eſt. 12. Celſitudo & craſſitudo ejus 17.
fert flores. 22.
Centenos & plures fructus. 17.
diverſitas ponderis & numeri. 23.
plures ejus ſpecies. 15.
quinque Geographus Nubienſis. 16.
Zengitanorum victus. ibid.
Figura ex horto Malabarico. 12.
autores de ea. 20.
Dudaim eſſe videtur conſenſu Botanicorum. 18.
Conf. *Muſa* & *Dudaim.*
Meatus ſubmaritimi Nili abſurdiſſimi. 1. LVI. 3.
Mendacium deducit ad furtum. 3. XXX. 55.
Mendæ in profanis Scriptoribus. 1. XXVIII. 1.
privatim numerorũ. Vid. in N. & *Notæ num.*
Menologium Baſilianum de epitomatione Liturgiæ Apoſtolicæ audacter loquitur. 3. XXXII. 5.
Menſa ſacra Euchariſtica. 3. LVII.
epitheta illius. 1. differt à throno. 3.
menſæ lunares apud *Aringum* an ſint. 4.
Menſa Solis carnibus aſſatis referta Pr. II.
Menſes Æthiopici unde denominati. 1. XIX. 20.
ab Æthiopibus propriè dictis accepti. 3. LXVII. 1.
Maſcaram & Thikmith Paſchales peſſimo errore dicti. 1. XL. 5.
illum à *cruce* dici falſum. 3. LXVII. 2. I. Æth.
Ægyptiorum. 3.
Coptitarum, teſtimonio Ægyptiaco. 6.
Latinorum & Arabum. 1. XIX. 20.
Mercium permutatio. V. in P.
Meta & *catillus* quid. 4. XIV. 2.
prava vulgò acceptio. 3.
Metallarii ſaxa rumpunt. 1. LXVI. 5.
Metallicus vapor. 1. XLVIII. 3. Fodinæ ibid.
- - - a Spectra. V. in S.
Metallum. Metallorum venis Æthiopia ſcatet. 1. XLIX.
Metempſychoſis Pythagoræ. 3. VII. 2.
Metropolita Habeſſinorum Abbuna dicitur. 3. LXXVIII.
Summi Metropolitæ ſunt Patriarchæ. 3. LXXX. 3.
Abbuna novus cum Pp. Societatis ſimul in regno manere noluit. 3. CXXXIII. 12.
in illum Patriarcha Pontif. invehitur. 41.
quòd habuerit tabacum pro thure. 42.
Conf. *Abbuna.*
Migrationes Gentium quomodo fiant. 1. XV. 1.
antiquæ. 1. XIX. 24.
Æthiopum & Indorum Vid. *ſuis loc.*
Milites ſecundum Bodinum pacis artes oderunt. 2. LII. 3.
fidei eorum fortunas ſuas committere periculoſum. 2. XXXIII. 4.
Habeſſinorum annonâ contenti. 2. LIII.
Romani qualia ſtipendia acceperint. 1. & 2.
ipſi panem pinſere cogebantur. 2.
vitia illorum. 3.
uxoratos ſtrenui Duces non amant. 3. LXXXIV. 3.

Chriſtianos non decet arma ferre: Can. 14. 3. xxx. 101.
in Eccleſiam olim non admiſſi. Can. 28. §. 23.
fortes & ſtrenuos Rex Æth. petit. 3. cvi. 10.
Militaria imperia improbantur. 2. Lii. 3.
- - - e auxilium Luſitanicum pro reducenda Religione Romana. 3. cxxxiv.
Minia ſerpens cervum deglutiri valida. 1. xciii. 8.
Miniſtrorum nimia potentia periculoſa. 2. L. 4.
quomodo id præcavendum. 8.
exemplo Tiberii. ibid.
improbi in educatione Principum. 5.
Miracula non fingenda, cum Deus per naturam operatur. 1. xcvi. 111.
portentoſa Sanctorum Æthiopiæ. 3. xix. & 3. xxiii. 3. cum Latinorum miraculis comparantur. 3. xxiii. 3.
veritatem Eccleſiæ non probant. 3. xix.
ea operaturus eſt Anti Chriſtus, & falſi Prophetæ. 3. xxii. 2. & 3.
Vid. *Sancti*, & *ſing. ſuis loc.*
Miſſio Patriarchæ cum xii. Jeſuitis in Æthiopiam. 3. c. 1.
Urretæ rationes de ea non abſurdæ. 2.
Epiſtola *S. Ignatii* de illa. 4 & ſeq.
Conf. *Legatio.*
Miſſionarii pudibundi nudas conſpicientes Africæ fœmellas. 4. xviii. 5.
Mitræ Pontificales. 3. cxxxiii. 88.
Moharram menſis Arabum. 2. xxxvi. 5.
Mola aſinaria 3. cxi. 42.
quid propriè fuerit. 4. xiv. 5. manuaria apud Habeſſinos. 1.
molendi ratio veterum difficillima in piſtrino. ibid. & 6.
Monachus larva metallica. 1. xlviii. 4. V. *Spectra.*
Monachi Habeſſini aſcetæ rigidiſſimi. 3. xxii.
longe differunt ab Europæis. 3. cii. 52.
cujusdam errores particulares. 45. & ſeq. & ibi lit. u.
Ethnici in India *Jogues* dicti. 3. xxii. 2.
Monaſterium præcipuum in Æthiopia 3. cii. 51. & 52. Vid. *Mons Libanus.*
aliud in Tigra *Annotat. Calend.* N. xiv.
Monaſticæ vitæ inſtitutor. 3. xxiv. 2.
Monergitæ Vid. *Monotheletæ.*
Moneta aurea Habeſſiniæ pondere cum antiqua convenit. 4. xx. 1.
Moniales vicinæ monachis, ſuſpectæ. 3. cii. 52.
Monoceros. 1. Lxxxiii. 1.
ejus deſcriptiones monſtroſæ ex Plinio. 2. Philoſtorgio. 3. & aliis. 4.
an fontes cornu ſanet à veneno Pr. I. 76.
cornua monocerotis; quomodo accipiendum. 1. Lxxxiv. 7.
aliquot animalia quadrupedia unicornia. 1. Lxxxiii. 1. 6. recenſentur. 7.
Monotheletæ & *Monergitæ*. 3. Lxxxviii. 56.
unam voluntatem & unam operationem in Chriſto credunt. ibid.
quomodo ſententiam ſuam exponant, incertum. ibid.
Mons Æthiopicè pro monaſterio ſumitur, ut *Mons Libani.* 3. xxv. 2.
Montes Habeſſiniæ altitudine terribiles. 1. 46. 3.
Lunæ fabuloſi. 1. Lviii. per tot.
Teroæ iidem ac Lunæ montes. 1. xcii. 10.
Sabbaticus mons nullus. 1. Lxviii. 19.
Mores regionis. Pr. xiii. 57. obſervandi. Prov. 4. viii. 1.
Mortuorum commemoratio quando facienda. Can. 33. & 70. 3. xxx. 31. & 103.
Preces pro illis V. in P.
Judæorum & Latinorum. 3. xlii. 16.
Muhammedes tres locos iis tribuit. 17.
Invocatio è *Judaiſmo* orta 3. xlix. 31.
quomodo *Ethnici* illos allocuti fuerint. 3. xlii. 6. an curam gerant vivorum in mundo. 4. Conf. *Anima* & *Invocatio.*
Motio terræ. 4. iv. 4. & 9. vid. Terra.
Motus bellici in Æthiopia ultra centum annos. 3. cxxxiii. 44.
Mulierum officia Eccleſiaſtica. 3. Lxxxi. 2. 4.
Chriſtus ea non ſprevit. 2. vid. *Diaconiſſa.*
domeſtica. 4. xv. 2.
partus Æthiopicarum. 1. ci. In Zona torrida facilior, & altero à partu die ad opus redeunt. 5.
Multitudo hominum ſeſe exonerans. 1. xv. 1.
Mundus unde ſic dictus. 1. cvii. 2.
novus. 1. Lix. 7.
Mundi contemtus. 1. xxxvii. 5.
Munera ad altare unde orta. 3. xlix. 15.
quænam ad *penetrale* Æthiopes afferre ſoleant. 3. Lx.
ridiculum munuſculum fœminæ pauperis. 2.
Murmuratio contra Deum prohibetur. 3. xxx. 55.
Muſa planta. Ejus ridicula Etymologia 1. Lxxii. 13. vid. *Mauza.*
Muſica Habeſſinorum rudis. 4. ix. 4.
Inſtrumenta in Eccleſiis. 3. xlix. 18. & 3. Lxi.
Mutationes locorum ob tempeſtates. 1. xxx. 29.
Mutz male pro *Mauz.* vid. *Mauza.*
Myſtagogia ſeu doctrina occulta Apoſtolorum. Can. 30. 3. xxx. 106.

N.

N*Agaſch* vel *Najaſchi* Arab. pag. 52. lit. z. & 1. xxxi. 1. idem ac *Nagaſi.*
Nagaſi, Rex, Dominator; antiqua Regum *Habaſſiæ* appellatio. 2. vii.
etiam aliis *Æthiopum* Regibus competit. 1. & *Addit.* 3. xviii. 3. nec non certis Arabibus. 2. vii. 2.
Fortaſſis etiam antiquis Regib⁹ *Adelæ*. Addit. 3. xviii. 7.
Nagaſi-Elhabesh Arabicè; titulus *R. Æthiop.* 2. Lv. 4.

Nani

Nani deſcribuntur. 1. XXII. 13. & 25.
opponuntur juſtæ ſtaturæ hominibus. 15.
quidam tres ſpithamis altus. 16. alios nanos non gignunt. 13. eorum matrimonia *Talmudiſtæ* prohibent. ibid.
Natatio. Quæ corpora natent. 1. LXXXV. 20.
Nationes ſæpè variè appellantur; præſertim à Græcis. 1. XIX. 10. vid. *Gentes.*
Nativitates tres. Ænigma Æth. 4. VII. 1.
Natrix terreſtris. 1. XCV. 1. V. *Cherſydrus.*
Naturæ operatio ſemper eſt eadem. 1. XXII. 23.
illius miracula ſæpè incaſſum diſputantur. 1. XVII. 10.
Vox naturæ acrium diſputationum cauſa. 3. LXXXVIII. 5. & ſeq.
diverſa ejus acceptio. 54.
ab homonymia liberanda. 41.
eam malè applicant Æthiopes. 3. XCIV. 2.
De duabus naturis in Chriſto diſputationes. 3. LXXXVIII. 2. & ſeq.
quo pacto Æthiopibus controverſia iſta debuiſſet proponi. 47.
Æthiopum, Coptitarum, & aliorum ſententiæ, 50. & ſeq.
Sententia *de una natura* damnata. Pr. I. 20.
utraque in Æthiopũ libris reperitur. 3. XCIV. 2.
in ſpecie in *Haimanota-Abaw* libro Symbolico. 6.
Veterum diverſi & cautè loquendi modi. 3. LXXXVIII. 57. Conf. *Jacobitæ*, & *Eutyches*.
Naturales filii. Vid. *Illegitimi.*
Natu maximus vid. Primogenitus.
Naves parvæ Maris rubri an olim equi dicti fuerint. 2. 1. 7.
Navigationis tempus in hoc Mari 2. LXV. 15.
Nautica res olim nulla vel exigua. 1. XIX. 27.
Negus i.e. Rex, Æthiopicè Pr. V. 8. Magnum *Neguçum* quidam vocant. ib. IV. ſtatim mortuo anteceſſore ſic appellatur. 2. VI. 3.
ditiſſimum illum facit *Bermudes.* 2. LVI. 3. & *Sennaræ* Regulus, 2. LXV. 18.
Neguſa-nageſt i.e. Rex Regum Æthiopiæ V. R.
Nepotiſmus Eccleſiæ Rom. plùs nocet quàm matrimonia clericorum. 3. LXXXIV. 4.
Nigredo Æthiopum; ejusque cauſa, 1. XVII. 10.
Nigri homines omnes Æthiopes olim dicti. 1. XVI. IV.
iſtorum nationes innumeræ. 5.
Nigrum mare. 1. XXVI. 3.
Nimium omne vertitur in vitium. 1. XCVI. 72.
Nix in Habeſſinia nulla vel exigua. 1. XXXIX. 1. & 2.
farinæ aſſimilabatur à Gregorio. 3.
Nomi præfecturæ *Ægypti.* 1. XV. lit. l.
Nomina regionum quomodo derivanda. 1. XV. 8. Vid. *Regio.* Vulgus nomina rebus pleruṁq; imponit. 1. LXXVIII. 3. In ſuperſtitioſis Oration. monſtroſiſſima. 3. XXXV. 7. & ſeq.
propria Habeſſinorum ſignificativa. 4. XII. exempla. 2.
Noſocomium Pr. XIII. 53.
Notæ numericæ frequenter mendoſæ. 1. XXVII. 2. & cur. 1. XXVIII. p. tot.
Exempl. gr. 1. Maccab. 6. 37. triceni bini viri in ſingulis elephantis. 2. Dubia de numero Levitarum. §. 11. Et 1. Reg. 11. 42. de ætate Salomonis 7. & Roboami. 8. Sententiæ diverſorum. 4. autoris cautelæ. 5. & ſeqq.
Novem viri ſancti *propagatores Chriſtianæ Religionis* in Æthiopia. 3. XVIII.
Novi Teſtamenti Æthiopici editio Romana manca. 3. XXVII.
Æthiopes ipſi hoc fatentur. 1. quos viri docti non intellexerunt. 2. Gregorio minimè placebat. 4. verſionum diverſitas. 6.
Nudi homines. V. in H.
nudæ puellæ, ſcandalum miſſionariorum. 4. XVIII. 5.
Numerus aureus Æthiopum quomodo inveniatur. 3. LXVI. 4.
Numerorum mendæ 1. XXVIII.
Exempla. ib. V. *Notæ numericæ.*
In *numero ſeptuagenario* Judæi ludunt. 1. CXI. 10. eum ad figmenta ſua applicant; hinc dubium de LXX. interpretibus. ib.
Numericæ notæ. Vid. ſupra.
Nummi Severi 1. XX. 11. *Hadriani* ibid. *Elagabilis* ibid. & 1. XXI. 2. quid de illis ſentiendum. ibid.
parochialium, unde; Vid. Beichtpfennige.
Nuptiæ ſecundæ 3. LXXXIV. vid. *Matrimonium.*
Tertullianus reprehenditur à S. Auguſtino. 4.
an in nuptiis tripudiare & ſaltare licitum. 3. LXII. 7.
Nuptiales ritus in Æthiopia. 3. LXIX.
abſciſſio & permutatio cincinnorum. 2.
V. *Bened. Sacerd.* & *Copulatio.*
Nympha differt à clitoride. 3. V. 3.

O.

OBedientiam Pontifici Romano negavit Claudius Rex. 2. XXIX. 7. & 3. CII. 22.
jurat illam Suſneus cum tota aula. 3. CXIV. Conf. *Suſneus.* I. Pr.
ſed in fine vitæ ſprevit. 3. CXXXI.
Oblatio munerum pro Epiſcopis. Can. 39. 3. XXX. 25.
quales fructus offerendi. ibid. lit. u.
Oceanum orbem ambire fama vetuſtiſſima. 2. 1. 3.
Octateuchus Biblicus Æthiopum. 3. XXVIII. 2.
Oecumenicus quid denotet. 3. LXXIX. 8.
Oecumenici Patriarchæ primò quatuor. 3. CII. 19. & 3. LXXIX.
deinde quinque; ſed quintum Habeſſini non agnoſcunt. 4. Conf. *Patriarcha.*

Oecumenicorum Conciliorum decretis ſtandum. 3. LXXXVIII. 65.
Officium Præfecti Prætorio ; cujus in legibus Romanis fallax ratio. 2. L. 7.
hæc dignitas ſub Tiberio vim maximam adepta. 8.
Officia domeſtica, virorũ & fœminarum. 4. XV.
Olei oblationis oratio. 3. XXX. 74.
Olera ſanguinẽ generant pauciſſimum. I. XCVI. 75.
Omrah nobiles Magni Mogolis. 2. LXI. 2.
Onager aſinus ferus nihil habet pulchri. I. LXXIX. 4. non eſt Zecora. 4. vid. in Z.
Operis ſatisfactio apud Judæos. 3. XLIX. 26.
Ophiomachus locuſtæ genus mundum ſerpentes vorans. I. XC. 4.
in genere quodcunque animal cum ſerpentibus pugnans. ibid.
Opifices varii in Habeſſinia valdè deſiderati. 3. CV. 13.
Opificia in Eccleſ. primitiva Can. 63. 3. XXX. 30.
quænam Chriſtianis illicita. Can. 15. §. 101.
Opium I. XCVI. 72.
Oppidorum nomina veterum Geographorum hodiè ignota. Pr. I. 102.
Onychion gemma. I. CIX. II.
Oratio Dominica variis linguis edita. I. CXI. 15. & 19. quarum multiplicatio vana. 20.
Latina Æthiopicis literis incongruè expreſſa. 3. CX. 2.
Habeſſini Latinè neſcientes pro *magica* habuerunt. I.
Copticè literis Æthiopicis. 4. XI. 4.
Orationes Euchariſticæ variæ. 3. XXXI. una Jeſu Chriſti Miſſa differt ab impreſſa. 3. & 4. ante & poſt Euchariſtiam. 3. XXX. 73. & 74.
Superſtitioſæ monſtroſis vocabulis plenæ. 3. XXXV. 7.
Oratorium Sionis. Vid. *Cœnaculum.*
Orbis terræ partes olim malè diſtinctæ. I. XVII. I.
Ordinatio Epiſcoporum, Presbyterorum, Anagnoſtarum, & aliorum V. *ſingula ſuis loc.*
De ordinatione ſecunda vice. Can. 47. 3. XXX. 42.
Sacerdotes Æthiopiæ reordinati fuerunt, eorumque Ordinationes Romæ pro nullis habitæ. 3. CI. 4.
Ordo equitum S. Antonii Pr. I. 38.
Organon Denghel Manuſſ. Æthiopicum. 3. XXXIII.
ejus autor. I. & 2.
Oriens. In eo nullæ ſunt hereditariæ dignitates. Proceres pro ſeruis habentur. 2. LXI.
Origo gentium Vid. *Gentes.*
Orthodoxi Regis vitam & thronum pro religione Chriſtiana reliquerunt. 3. CXI. 5.
Ortygometra differt à Coturnice. Vid. *ὀρτυγομήτρα* in *Ind. Græc.*
Oryx I. LXXXIV. 2. non eſt *Reem.* vid. in R.
Oſculum pacis & charitatis. Pr. XIII. 49.
Oves Orientales caudis obeſis. I. LXXVI. per tot. V. *Cauda.*
Ovile unum & Paſtor unus. 3. CXXXIII. 85.
Ovis fera. V. *Camelopardalis.*
Ovum Rucchæ inſtar montis ; pulleſcens erat. I. XCII. 2. V. in R.

P.

P Æthiopes priſci carent. *B.* pro eo adhibent. *Annot. Cal.* N. XLII.
Pagani unde ſic dicti. CII. 6.
Vulgaris etymologia non probatur. ibid.
Pædobaptiſmus. Vide *Anabaptiſta.*
Pala arboris nomen, hodiè *Muza.* I. LXXII. 15. V. in M.
Pallia 3. CXXXIII. 88.
Palmarum dominica apud Æthiopes quomodo inveniatur. 3. LXVI. 7.
Panes ſignati apud *Romanos.* 3. LVII. 19.
azymô pane in *S. Cœna* Æthiopes quo die utantur. Pr. I. 28.
Panthera diſtinctio à pardo & tigride I. LXXX. ſpecie non differunt, ſed tantùm maculis & colore. 4. & I. LXXVIII. 3.
Papa nomen unde ortum. 3. LXXX. ſententia Eutychii diſplicet. 7.
de primatu ejus cum Claudio R. diſputatio. 3. LVIII. 7.
apud Coptitas & Æthiopes Patriarcha tantùm vocatur 3 LXXV. 6. etiam ab ipſo Rege Æthiopiæ. 2. XI.
veterum Canonum placita mutavit. 3. XXX. 116. Conf. *Pontifex.*
Paradiſus animarum qualis intelligatur. 3. XLII. 6.
terreſtris in Aſia fuit. I. LVI. 3.
Paraſcha Vet. Teſtamenti olim in Eccleſia lectę 3. IX. 3.
Parcus ſibi, colligit alii. Prov. 4. VIII. 15.
Pardalis. I. LXXX. 6.
Pardi Vid. *Panthera.*
eorum maculæ variæ. I. LXXX. 4.
In India virgatæ. I. LXXVIII. 4.
odor & fragrantia. 7.
mirabilia & dubia. ibid. V. *Figuras.*
Partus Auſtralium fœminarum faciles. I. CI. 5.
ancillæ ſtatim ad opus redeunt. ibid.
Paſcha qua hebdomade celebrandum. Can. 24. 3. XXX. 106.
Judæorum. Can. 22. §. 102. olim cum iis celebratum. 3. XLIX. 19. Ea de re inter Orientales & occidentales lis. ibid.
pro agno Paſchali hodie celebratur *Euchariſtia.* 23.
ſpatium à Paſchate ad *Pentecoſten.* 3. LXV. 2.
quomodo id inveniatur. 3. LXVI. 8.
Paſſio Chriſti. 3. XXX. 110.
quomodo celebranda. Can. 37. §. 107.
Paſtor univerſalis *Petrus* 3. CXIII. 26.

Patres Societatis Jeſu, *Apoſtoli Æthiopiæ* à quodam vocati. 3. cxxxvi. 1.
Eorum epiſtolæ & relationes annuæ Pr. I. 35. & 42.
de doctrina & moribus eorum R. Malac-Saghedi judicium. 2. xxxi.
innocentiâ & patientiâ præditi. 2.
ab adverſariis Habeſſinis *ignorantes* puſillanimes & *conſanguinei Pilati* vocati fuerunt. 3. cxi. 2 & 53.
Canones Apoſtolorum non receperunt. 23.
coram judicibus ſæcularibus nec ſtare nec cautionem in judicio ſiſtendi ſe præſtare voluerunt. 2. xxxviii. 2.
linguam Æthiopicam non didicerunt. Pr. xiii. 12.
& Latinam pueros Habeſſinos non docuerunt. 24.
pretioſa donaria Imperatori Æth. & caſtrenſibus frequenter dederunt. 3. cxxxiii. 91.
in exilium tandem acti & bona eorum in fiſcum relata. 89.
habitu Armeniorum aliquando uſi ſunt. 4. xix. 2.
Patriæ amor fortis. Pr. xiii. 26.
Patriarchæ nomen quomodo ortum. 3. Lxxix. 4. & 3. Lxxx. 2. quid olim ſignificaverit. 3. Lxxx. 3. Habeſſini nullum nomen Eccleſiaſticum excellentius Patriarchâ habent. 1.
Pontifex Romanus id nunc aſpernatur. 6.
Ordo & nomina Patriarcharum Alexandriæ. 10.
Hiſtoria horum incerta. 3. xci. 4.
primò Epiſcopi dicti. 3. Lxxix. 2. & Lxxxii. 7. qui nunc per prolepſin Patriarchæ vocantur. 3. Lxxx. 5.
primus in ordine Romanus, 3. I. 8. cum quo eandem poteſtatem habent Alexandrinus & Antiochenus. 3. Lxxix. 2. ut & Conſtantinopolitanus. 7.
hi omnes olim Oecumenici dicti. 8. V. in O.
in Ægypto bini modò inſtituti modò deſtituti. 3. xci. 2.
Æthiopiæ id eſt *Metropolita*. Pr. 1. 20.
Poſtea *Alphonſus Mendezi* à Pontifice Romano pro Patriarcha ordinatus. V. *Ind. prop.*
Pax publica, ad quam omnes leges ac quæſtiones politicæ reducendæ. 2. xxiv. 9.
pacis conditiones pro libertate commerciorum Turcis permittenda. 2. xLiv. 5.
pacis artes militibus inimicæ. 2. Lii. 3.
Paximatium. 3. xxii. 4.
Peccatorum confeſſio olim apud baptiſmum. Can. 34. 3. xxx. 24. Vid. *Confeſſio, & Abſolutio peccat.*
Pecudes olim divitiæ gentium, ut nunc Habeſſinorum. 4. xiii.
Pecunia &
Peculia à pecoribus derivata. ibid.
Pelles quomodo in Æthiopia mundentur. V. *Coria.*
Penetrale olim tertia pars Eccleſiæ. Vid. *Adytum.*
Peninſulæ pro Inſulis olim habitæ. 1. xxx. 11.
Penna Condoræ enormis magnitudinis. 1. xcii. 9.
Pentecoſte ſpatium inter paſcha & hoc feſtum: in quo maxima lætitia. 3. Lxv. 2. Vid. Cal. 18. Maji. p. 416.
Perdidi hunc diem. *Dictum Titi.* 1. cxxxiii. 95.
Perdix aſſata avolavit. 3. xxiii. 6.
Peregrinatores. Pr. xiii. 54.
Periæci non ubique æſtatem & hyemem eandem habent. 1. xLi. 1. ejus rei cauſa. 3.
diſtinguendum inter Zonam torridam, & temperatam. ibid. Conf. *Zona torr.*
Peripateticorum ſententia de elementis rejicitur. 1. xxxviii. 2.
Peripetaſma. 3. cxxxiii. 88.
Permutatio in Æthiopia eſt in uſu. 4. xx. 4. ſale foſſili fit. ibid.
Perſonæ vocabulum in divinitate quomodo Habeſſini reddant 3. Lxxxviii. 46.
Peſtis Romæ. Pr. xiii. 36. 53.
Alcairi. 1. Liii. 19. ergo Ægyptii ab ea non ſunt liberi. ibid.
Phaſiani. 1. xcvi. 12.
Philoſophi ..udes *Habeſſini*. 4. iv. & v.
Philoſophi temerè de cœlo & aſtris diſſerunt. 1. xxxvii. 1.
ignorantiam vitiorum turpiſſimum putant. 2.
ſubtilitates nonnulorum vanæ. 3.
veteres in multis falluntur. 4.
cauſas rei non exiſtentis quærunt. 1. Lxviii. 15.
quædam rationi & ſenſui communi repugnant. 3. xxxviii. 1.
Ariſtotelem cæcâ obedientiâ ſequuntur. ibid.
Philtrum amatorium. 1. Lxxii. 7.
Phocæ reſpirant. 1. Lxxxvi. 4.
Phyſica ἀνθρωποφανῶς in S. Scriptura tractantur. 4. iv. 9. 12.
Picus pro gryphe apud Plautum. 1. xxii. 24.
Pigri. De iis prov. 4. viii. Prov. 18.
Pipi avis Africana, ferarum index, & venatorum ductrix, 1. xci. Ejus deſcriptio. 2.
Piſces, quorum ſeptingenta genera in Babyloniam migraſſe Rabbini nugantur. 1. Lvi. 4.
an fiſtulâ allici poſſint. 1. Lxx. 10.
carnem habent. 3. Lxiv. 17.
Piſtrinum apud Romanos caſtigatio ſervorum. 4. xiv.
Placentæ apud Romanos quomodo ſignatæ. 3. Lvii. 19.
Plagiarius quis revera ſit; non is, qui tantùm iisdem verbis ac alius utitur. Pr. I. 50.
Plagii infamatio hodiè facilis. 49.

Plebs incauta in cognitione cauſarum. 1. Lxx. 10.
Pluviæ prodigioſæ in Zona torrida, non ſtillis & guttis, ſed rivis quaſi cadentes. 1. xL.
cauſæ incertæ. 4, à Kirchero minus rectè propoſitæ. 3. & 4.
æſtivæ in Æthiopia ubi & quando. 1. xxx. 20.
quibus in locis pluviæ nullæ vel rariſſimæ. 1. xL. 4. an in Ægypto pluat. 1. Lx.
Vid. *Imber.*
Pœna nobilium in Habeſſinia eſt deportatio in inſulam. 2. Lxv. 4.
Pœnitentia quo pacto ſignificanda ſit. 3. Lv. 2.
rigidiſſima non eſt argumentum ſanctitatis. 3. xxII. 2. ſed interdum illuſio Diaboli. ib.
Habeſſini pœnitentibus nonnunquam dant triginta vel 40. plagas. pag. 332. lit. n.
Poëſis apud Æthiopes valde imperfecta. 4. vI. V. *Carmen.*
Polus Antarcticus à cruce denominatus. 1. xv. 3. in Dembea non aſpicitur. ib. & Pr. I. 56.
Polygamia ſimultanea Habeſſinorum. 3. Lxx. 2. in Republ. toleratur; in Eccleſia verò improbatur. 1.
Regibus Patriarcha Pontificius eam permittere noluit 3. cxxxIII. 51.
Succeſſiva Orientalibus, & nonnullis Latinis Patribus inviſa. V. *Matrimonium* & ibi: *Secunda vota, & Nuptiæ.*
Pontifex Romanus Patriarchæ nomen nunquam agnovit. 3. Lxxx. 6.
comparatur cum Hebræorum נשיא Naſſi. 3. xLIx. 39.
Ab Orientalibus pro primo quidem Patriarcha, at non Rectore univerſalis Eccleſiæ agnoſcitur. 3. I. 8.
Habeſſini autoritatem ejus canonibus Apoſtolicis poſtpoſuerunt. 3. xxx. 126.
externis Chriſtianis libertatem rituum ſuorum Romæ olim reliquit. Pr. xIII. 9.
liberalitas erga Habeſſinos. ib.
Conf. *Papa* & *Patriarcha.*
Populi beati qui temperato imperio reguntur. Pr. xIII. 21.
Populus vid. *Gens.*
Porta apud Æthiopes denotat ſectionem ſeu caput libri. 3. cxI. 40. & ibi lit. p.
Potentia nimia miniſtris non tribuenda. 2. L. 4. Vid. *Miniſtri.*
Libertorum apud Romanos. 2. LI.
Caſtrenſium periculoſa. 2. LII.
Potus Habeſſinorum remotis menſis ſumitur. 4. xvI.
Præcepta Naochidarum an omnes homines obligent. 3. xLvIII. 4.
ceremonialia quatenus obſervanda. 5.
Præcipitia Habeſſiniæ inſolita. 1. xLvI. 3.
Prædicatorum ordo. pag. 292. lit. d.
Præfectus maris. 1. xxxI.
Prætorianorum à Patriarcha excommunicatus. 3. cxxI.
Præfectorum Æthiopicorum appellationes peregrinæ. 2. Lx.
Præpoſitus generalis Pp. Societ. jusjurandum Regis Æthiopiæ Papæ attulit 3. cxxIv. 14.
Præputium non eſſe ſuperinducendum. 3. Iv. ob dictum Paulinum. 1. cujus ſenſus allegoricus rejicitur. 6.
ſemel abſciſſum an reſtitui poſſit. 2.
negatur; exceptâ denudatione. 14.
Hippocrates declaratur. 3.
Rabbinorum Sententia 7.
Exempla præputii reſtituti. 8. modô flagitioſo. 10. Operatio Chirurgica. ibid.
tunc repræputiatus à Judæis cenſetur. 9.
Cui non eſt pars in ſeculo venturo, niſi rurſus circumcidatur. 16.
quoties denudatio conſolidatur, toties rurſus rumpenda. 15. Repræputiatus à natura. 17. Vid. *Circumciſio.* & ἐπισπᾶν.
Præſcriptione crimina in Æthiopia tolluntur. 2. Lxv. 1.
Præſides Æthiopiæ. Vid. *Præfecti.*
Prætoriani Sultanos ſuos depoſuerunt. 2.
Praxitelia capita. 3. LvII. 12.
Precationes ſeu
Preces pro defunctis. 3. xLII. 2.
etiam ſanctiſſimis. 9. quæ ἀσύστατα ſunt. 11.
Origo à Judæis; hujus rei exemplum 2. & ſeq.
Judæi eis petunt requiem. 8.
exempla precum. 9.
ſuperſtitioſæ monſtroſis vocabulis plenæ. 3. xxxv.
Presbyter Iohannes Aſiaticus. Pr. v. 4. variæ corruptiones iſtius nominis. 2. Iv. 14.
non eſt Patriarcha. Pr. I. 8.
magnus Indorum Imperator. 1. xxIII. 1.
ubi olim habitaverit. 2. II. & III.
in oriente inveſtigatus. 3. cxIv. 58.
Luſitani Africanum Regem ſic vocaverunt. 2. III. 6.
fama tanti Regis unde venerit. 2. III. 2.
Presbyterorum ordinatio. 3. xxx. 22. Can. 22.
vid. omninò. §. 79. Stat. 22.
quales eſſe debeant. 35. Can. 12.
eorum officium. 61.
an milites eſſe poſſint. 44. Can. 54.
de illis qui ſacrificarunt Idolis. 108.
Preſtar Chan quid. 2. III. 5.
variæ expoſitiones. 6. & ſeq.
expoſitio vera. 9.
Preſte-Ianus Vid. *Presbyter Johannes.*
Preſter-Cohan malè, q. d. Der Prieſter *Sacerdos.* 2. Iv. 15.
Preſter ventus ſævus. 1. xLIII. 2.
Pretioſus Iohannes. 2. Iv. 14. & 20.
Pontifex hoc titulo uſus. 20.
à quo primò ſic dictus. ibid.
Primitiæ. 3. xxx. 25. *Can.* 39.
Primogeniti Ibid. *Can.* 60.

Primo-

Primogenitus ſecundogenito non poſtponendus: 2. XXIV. 10. ſine limitatione quando pater ejus Rex factus fuerit. 11. Vid. *Succeſſio*.
Principes bonos & belli & pacis artes decent. Pr. 1. 47.
nimia potentia miniſtrorum illis formidanda. 2. L. 4. Vid. *Miniſtri*.
illos male educare exitioſiſſimum. 5.
ne vilipendant ſubditos. 3. XXX. 27. *Can.* 49.
Eccleſiaſtici & ſeculares in Germania. Pr. XIII 20. eorum Jura. ib.
Principium & augmentum alicujus rei eſt diſtinguendum. 1. LIX. 11.
Privati in Aſia & Africa propria bona non habent. 2. XL.
Privigni è medio ſublati. 2. XXIV. 5.
Procatio 4. XV. 1.
Procerum Indiæ liberi gregarii. 2. LXI. 2.
Proceſſio Spiritus S. quomodo accipiatur ab Habeſſinis. Vid. *Spiritus S.*
Proclamatio R. Æth. pro reſtituenda religione Alexandrina. 3. CXXXI.
Prolepſis in rebus geſtis nonnunquam occurrit. 3. LXXX. 5. ſed non in Epochis. 1. XXIII. & XXIV.
Hiſtorica. 1. XIX. 23. & 24.
Pronunciatio antiqua ex ore veterum certiſſima. 1. XX. 7.
populis qui eam audiverunt credendum. 8.
Prophetæ falſi. 3. CXI. 59. dæmones ejiciunt. 3. XXII. 3.
Prophetarum autographa. Vid. in A.
Prophetia falſa Enochi. Vid. *Enochus*. I. Pr.
Proreges Æthiopiæ. 2. LX. 1.
Proſodia Æthiopica. 4. VI.
Proſopopœia quâ ſancti compellati. 3. XLIV. 5.
Proverbia Æthiopica. 4. VIII.
- - um, de aſino albo & caſto. 3. CXI. 59.
Pſalterium quatuor linguarum. 1. CIV. 2.
Habeſſini memoriter ediſcunt. 2. XLIX.
Vid. *Habeſſini*.
Pſeudepigrapha Apoſtolica nunc ſatis nota. 3. XXXII.
primitivis Eccleſiæ temporibus vaga. 2.
quædam Apoſtolorum nomine inſcripta. 3.
non ſtatim mendacii vel fraudis arguenda. 4.
Pſeudopropheta Muhamed. V. Ind. pr. in M.
Pueri in Scholis trivialibus nimis diu hærent. 4. IX. 2.
Pugna in Wainadega comiſſa. 3. CXXXIII. 4.
Pulverem iracundiæ excutere. 3. CXXXIII. 101.
Pumilio vid. *Nanus*.
Purgatorium piè defuncti non intrant Pr. I. 16.
Habeſſini planè negant. ibid. & 3. XLII. quod Pp. Societ. uno ore teſtantur. 1.
è Judæorum doctrina ortum. 2. hujus rei exempla. ib. damnatorum animas in Sabbato feriari, & ignem infernalem tunc non urere, abſurdiſſimum. Pr. I. 16.
Purificationis feſtum Æthiopibus feſtum quadraginta dierum. Annot. Cal. N. XXXVI.
Pyrcatharterium. 3. XL. 3. lit. z.
Pyramides Axumæ ſedecim vel ſeptendecim. 2. XLVI. 5.

Q.

Qvadrageſima olim poſtridie baptiſmi Chriſti cœpit. 3. LIV. 5 & 3. LXIV. 8. & ſeq.
poſtea promota & quare. 10. Computatio temporis apud Eccleſias variat. 12. & ſeq.
aliter incipit apud Æthiopes 3. LIV. 3. quam in Eccleſia Latina. 3. & 3. CXXXIII. 7. & 16.
Sed excipiuntur dies dominicæ & Sabbata. 3. XXX. 41 & 98. Can. 44 & 59.
quo tempore Coptitæ, Græci & Ruſſi eam incipiant. 3 LXV. 16.
illâ Habeſſini emaciati hoſtibus impares ſunt. 2. LV. 8.
Conf. *Jejunia*.
Quartana pro *Quarantana* tempore peſtis Pr. XIII. 54.
Quatergemini in Ægypto naſcuntur. 1. LIII. 20.
Quinquageſimale jejunium Æthiopum malè expoſitum. 3. LXIV. 15.
Quinquaginta Capitula Canonum Apoſtolicorum incerta. 3. XXX. 117. Ant. Auguſtino illa placent. 118.

R.

Radices linguæ Æthiopicæ Gregorio miræ. Pr. XIII. 23.
Ralli terreſtres aves. pag. 169. lit. u.
Rebelles Æthiopiæ religionis causâ. 3. CXV. 9.
Reductionis Habeſſinorum magna ſpes unde orta. 3. XCVIII. Vid. *Converſio*.
Reem Hebraica vox capreæ genus. 1. LXXXIV. 2.
animal procerum, velox. 3.
Rhinocerotis ſignificationem autor præfert ibid.
Bocharti objectionibus reſpondetur. 4.
in S. Scriptura bovi ſæpius aſſimilatur. 5.
Refluxus maris. 1. XXVI. 7.
Refugii urbs *Roma*. Pr. XIII. 47.
Refutare diſſentientes à ſtylo hiſtorico alienum Præfat. §. & Pr. I. 7.
Regalia majora & minora. 2. XXXIX.
quænam, & quatenus in Æthiopia ſint in uſu. 1. & 2.
Reges vid. Rex.
Regina Sabæ vid. Saba. I. Propr.
Regionum nomina propria quis imponat. 1. XXVI. hæc Græci in ſuam linguam converterunt ſed malè; & quomodo exponenda. 3.
earum epitheta quomodo comparata eſſe debeant. 1. XXIV. 3.
partes earum interiores quænam. 1. XVII. 9.

remotiores ignotæ. 1. xxii. 7.
Regna concorditer dividuntur. 2. xxiv. 6.
Succeſſio firma ſecura præſtat regna. 2. 33. 2.
an quis illis ob ferocitatem & ſuperbiam privari poſſit. 2. xxiv. 3.
Æthiopiæ malè relata Pr. I. 42.
numerus eorum mendoſus. 1. xxvii.
quænam amiſſa. 1. cxv 7.
Rekeb feſtum quomodo inveniatur. 3. Lxvi. 8.
Relationes peregrinæ cum circumſpectione ſunt accipiendæ. 1. Lxiv. 1.
earum diverſitas veritatem hiſtoriæ nonnunquam ſuſpectam reddit. 1. Lxviii. 8.
Veritas neglecta id efficit. Pr. I. 5.
annuæ Pp. Societ. Jeſu. Pr. x. 1. ſine his res eorum perfectè cognoſci non poſſunt. ib.
Gregorii tempore in Germania incognitæ. Pr. xiii. 17. nullæ à 40. & amplius annis typis editæ. Pr. x. 1.
Relegatio in Oaſin vid. in O. in *Ind. prop.*
Religio Chriſtiana è Judaica orta. 3. xlix. 38.
Semper contradictiones habuit. 3. cxxxiii. 49.
illius in Æthiopia propagatores. 3. xviii. vid. *Converſio.*
Habeſſini ante Chriſtianiſmum Ethnici fuerunt. ibid.
Relatio Matthæi Armenii, & Tzagazabi prava. Pr. I. 9. 13. & 3. I. & II. Tellezii certior. Pr. I. 48.
Alexandrina apud illos præpollet. 2. Lxv. 19.
quando cœperit. 3. xiii. 1.
miraculosè conſervata. Pr. xiii. 16. in fin. an fuerit interrupta. Add. 3. xviii. 1. ratio dubitandi. ibid. *Autoris* conciliatio 2. & ſeq. & conjecturæ. 3. 7. & 8.
Religionem *Romanam* admiſerunt. 3. cxxxiii. 59. ſponte an coactè diſputatur. ibid. eam Pp. Societ. auxilio militari ſtatuminare ſategerunt. 3. cxxxiv.
Diſputationes & colloquia. V. ſuo loco.
tandem Alexandrina fuit reſtituta. 3. cxxxiii. 46.
Religionum orbis Scriptores Pr. I. 79. Eccleſiaſtici. 101. & 102.
Confer. *Eccleſia* & *Sacra.*
Remedium contra venenum lethale. 1. xcv. 2.
Repræputiatus denuò circumcidendus. Vid. Præputium.
Repudiatam frater duxit. 3. xi.
Reſurrectionis Chriſti nocte, nemo dormiat. 3. xxx. 103. Can. ult.
Revelationes Enochi. 3. xxxiv. Vide *Enochus* I. P.
Rex. De ſtulto proverbium. 4. viii. 17.
Chriſtianiſſimus in Oriente inveſtigatus. 3. civ. 58.
quidam maluit abire regno, quàm Muhammedi aſſentiri. 3. cxi. 6.
Reges Sacroſancti & uncti Domini. 2. xlviii. 3. & 3. Li. 5.
Orientis ſine muneribus neminem admittunt. pag. 507. lit. z. Iidem ſubditorum ſuorum hæredes ex aſſe. 2. lxi. 2.
otioſi & inertes 2. L. 4.
orthodoxi vitam & thronum pro religione Chriſtiana reliquerunt 3. cxi. 5.
Exules & mendici propter Chriſtum reſtituti. 19.
antiqui *Æthiopiæ* propriè dictæ. 2. Liv. 1.
Habeſſinorum quibus multæ & vanæ appellationes. 2. iv. duplex nomen gerunt. 2. viii. Æthiopicum: & regni, idque ſignificativum. 2. Eorum cognomenta. 2. iv. & *Series* vid. *Catalogus.* Reges Regum Æthiopiæ ſemet vocant. 3. cv. 2. lit. r. Eccleſiaſticam jurisdictionem ſibi vendicant 2. xxxviii. qui hoc ſeculo regnarunt. 2. xxxvi. 6. Conf. *Imperator.* Et ſingulos vid. ſ. locis.
Rhinoceros vid *Reem.*
Rhythmi Alcoranici. 2. xxii. 8.
Æthiopici vid. *Carmen.* de S. Maria virg. in pago Regenſtauf. 3. xlv. 5.
Rim idem ac *Reem* Supra.
Ritus antiqui Chriſtianorum à Judæis derivati. 3. xlix. ejus rei ratio. 1. exempla antiqua. 2.
Cardinalis Bonæ egregiũ dictum de hac re. 4.
Judaicos ſcire, declarandæ religioni Chriſtianæ utile. 39.
multi ex illis mutati, vel abrogati, multi retenti. 32. & 33. ut plurimùm apud Eccleſias Orientales. 3. xlix. 4.
autoris cautela & monitum. 34. & 35.
Judæi converſi ſuos retinuerunt. 36.
Alexandrinorum obſervatores puniti. 3. cxxxvi. 3.
Ruber barbariſmus ineptè pro Rottwelſch. 1. cxi. 28.
Rubinus quid ſit Latinè. 1. Li. 10.
Rubrum mare. Vid. *Mare.*
Ruch, ſive Ruchcha avis fabuloſa Arabum. 1. xcii.
de ovo ejus pulleſcente fabula decempedalis. 2.
de origine fabulæ autoris conjectura. 6. & 15.
deſcriptio ex variis autoribus. 4. & ſeq.
Ingentis magnitudinis avis datur in Africa. 7.
quæ hædos & nefrendes abripit. 8. penna ejus longiſſima. 9. ſed magnitudo fabuloſa. 10. Ubi frequens. Ib. deſcriptio verior. 13.
Rupes Habeſſiniæ admirandæ ſine aſcenſu; quô in ſportis attrahuntur homines. 1. xlvii 1.
ſpeculi ſpecie dantur. 2. Rupes auditus. ib.

S.

SAbbatum. In illo Judæi ne minimam quidẽ rem faciunt. 3. x. 7. altercationes ob id cum Karræis. 8. & Samaritanis 9.

In primitiva Eccleſia ſimul cum die dominica retentum. 3. IX. & 3. XLIX. 20. id excuſatur à Rege Claudio. 2. XXIX. 7. Gregorius quomodo defenderit. 3. X. 2. diſtinguitur certis operib⁹ à dominica Pr. 1. 15. & 3. X. Nō ab omni omninò labore Chriſtianos abſtinere decet. 6. vigore Canon. 29. Concilii Laodic. 5. Albaſpinæi ſententia & conciliatio. 6. cui autor accedit 7. De cultu divino apud veteres non dubitatum. 10. qui Sabbato & Dominicâ Eccleſiæ vacaverunt. Ib. ſervi quoque otiati ſunt. 11. & 3. XXX. 31. Can. 66. & 67. feriandi ratio modò ſtrictiùs modò laxius accepta. 3. X. 11.
verus quæſtionis ſtatus. 2.
P. Rich. Simonis bonum judicium de hac re. 3.
Habeſſini neque Sabbato neque die Dom. iter faciunt. 4.
Obſervationem ejus Patriarcha Pontificius permittere noluit. 3. CXXXIII. 51.
Suſneus Sabbatum ſprevit. 3. CXI. 61. & 3. CXII. 4.
Epiſtola Æthiopis anonymi ad illum contra Pp. Societ. 3. CXI.
Abrogatio ejus acerbis dicteriis exprobrata ib. 18.
Feriæ primæ. i. e. dies dominica. 2. XXIX. 8. Notabilia quæ in ea contigerunt. Ib.
Sabbatarii hæretici quales fuerint. 3. IX. 3.
Sacerdos ne tractet negotia hujus mundi. 3. XXX. 33. Can. 4.
per ſimoniam promotus, removendus. 36. Can. 19.
ne utatur auxilio Principum ſecularium. Ib. Can. 20.
nec habeat in corpore nævum. 43. Can. 52.
migratio ex una regione in aliam prohibita. 92.
Sacerdotes Ruthenorum die poſt concubitū ſacris abſtinent. 3. LXXXII. 5.
De eorum conjugio Conf. *Clericus* & *matrimonium.*
Sacra Cœna vid. *Cœna* S.
Sacrorum cauſa cautè tractanda. 3. CXXXIII. 101.
crepitacula & tripudia inter ſacra ubi uſitata, 3. LXI. & LXII.
Sacra Romana in Æthiopia introducta, & rurſus abrogata. 3. LXIII. & 3. CXXXI.
armis eam reſtituere voluerunt Patres. 1. CXXXIV. 2. Conf. Religio.
Sacramentum olei & chriſmatis Habeſſinis ignotum. 3. I. 5.
- - a Novi Teſtamenti. 3. XLIX. 23.
Vid. *Cœna S.*
Sacrificia Judæorum. 3. XLIX. 15.
pro iis munera à Chriſtianis afferuntur. Ib. hodie in multis locis Parochis nummi traduntur. 16.
Sal neceſſarium vitæ condimentum. 1. L.
Fodinæ Salis in Æthiopia uberrimæ. ib. ſicuti in Polonia. 5. *terra Salis* vocantur. ib.
rariſſimus in meditullio Africæ. 1.
aqua marina in ſalem ſiccatur in Gallia & alibi; coctura albeſcit, & in metas diffunditur. 2. in Septentrione id fieri nequit. 3.
monetæ loco uſurpatur in Æthiopia. 6. & 4. XX. 4.
Lateres Salis. 1. L. 5.
Salina nunquam deficiens. ibid.
Salamandra. 1. XCIV. 1.
Saltationes an Chriſtianis licitæ. 3. LXII. 7.
Salutatio Angelica num apud Habeſſinos ſit in uſu. 3. I. 3. Æthiopicis literis incongruè ſcripta. 3. CX. 3. quam Habeſſini Latinè recitare horrebant. 1. quia pro oratione magica habebant. ib.
Sancti an curam gerant vivorum in hoc mundo. 3. XLIV. 4.
per proſopopœiam compellati; exemplo Nazianzeni. 5.
Dii vocantur. in Emſeri libro. An. 1512. impreſſo. 3. XLV. 13.
Illos invocare & tamen pro illis orare ἀσύστατα ſunt. 3. XLII. 11.
Novem initio Chriſtianiſmi in Æthiopia celebres. 3. XVIII. quando in illam venerint. 3. fecerunt miracula magna. 8, quorum aliquot narrantur. 9. XVIII. XIX. XXI. & ſeq. Conf. *Miracula.*
Flos Sanctorum. Vid. Synaxaria.
Eorum dies Æthiopes non feſta, ſed recordationes vocaverunt. 3. XLIV. 7.
Conf. *Faſtos ſacros* ſeu *Calendar. Æthiop.*
Sanctuarium Vid. *Adytum.*
Sanguinis eſus prohibitus. 1. XXX. 41. Can. 43.
Sapphirus. 1. CIX. 4.
Sarcophagi. 3. LVII. 13.
Sardius 1. CIX. 3.
Sator Arepo. &c. 3. XXXV. 11.
Sauſau. Vid. *Scala*, & Ind. Æth.
Scala magna; ſive *Vocabularium magnum* Æthiopicum Pr. XIII. 23. & 1. CIX. it. 4. III. cur ſic dicatur. 1. CIX. 1. ſpecimen ex eo. Ib. & ſeqq. errorum pleniſſimum. 13. parum auxilii ex eo. 4. III. 3.
Scapha ex typha. 3. CXXXIII. 94.
Scenitæ veterum. v. *Saraceni.*
Sch varie exprimitur. 1. XIV. 3.
Sclopeta ſua à Rege repetunt Pp. Societatis. vid. *Bombardæ.*
Scriptores Eccleſiaſtici Pr. 1. 101. 102. Veteres quomodo intelligendi. 1. XVII. 7.
Religionum orbis. Pr. 1. 79.
Scriptura S. integra, perfecta & perſpicua quoad fidem & mores. 1. XXVIII. 13. Conf. *Voces.*
num emendationes aliquæ in rebus indifferentibus neceſſariæ. 5. & 6.

Phyſicam non docet. 4.IV. 12.
ἀνθρωποπαθῶς loquitur in divinis, 9. & ἀνθρωποφανῶς in naturalibus. ibid. exemplum de Luna. 12.
Quando & ex qua lingua Æthiopicè verſa. 3. XXVI. an ex Arabica. 1. diſtinguitur. 2. 3. & 5. ex Græca verſione aſſeritur. 3. 4. ex Chaldaica neutiquam. Pr. 1. 74. autor verſionis incertus. 6. conjectura de eo 7. Conf. *Verſio*.
ab Habeſſinis valde amatur; teſtibus Pp. Soc. 3. XXXVI.
Libri Biblici in Europa extantes tam Mſſ. quàm impreſſi. 3. XXVIII.
recenſentur. 3. & ſeq.
Nov. Teſtament. vid. *ſ. loc.* Conf. *Biblia*.
Scriptura vetus in ruinis Axumenſibus qualis ſit. Pr. 1. 62.
Scripturiendi Europæorũ pruritus. Pr. XIII. 22.
Secretarii Regum Æthiopiæ parum ſolertes in exarandis epiſtolis. 4. X. 2.
Sectiones Biblicæ apud Æthiopes loco capitum portæ vocantur. 3. CXI. 40. & ib. lit. p.
Secularibus munera Eccleſiaſtica exercere prohibitum. 3. XXX. 106. Can. 14.
Sedentarii Habeſſini non ſunt. 4. IX. 4.
Sedes cathedrales primariæ in Eccleſia quatuor 3. CXIV. 44.
Selaw vide Ind. Hebr.
Sendo ventus impetuoſiſſimus deſcribitur. 1. XLIII. vid. *Typhon*.
propriè eſt anguis. vid. *Ind. Æth.*
Septem Dormitores vid. in D.
Septemgemini in Ægypto nati. 1. LIII. 20.
Septuagenario in numero ludunt Judæi. 1. CXI. 10.
Septuaginta interpretes defenduntur quodammodo contra Bochartum & Beroaldum. 2. XVI. 11. & ſeqq. Septuaginta Linguæ &c. vide 1. CXI. 2. & 10. Confer. Interpretes.
Sepulchreta ſervorum Romæ. 3. LVII. 13.
Sepulchrum S. Lumen ex eo egrediens. 3. XXX. 8. R. Æthiop. fundatio lampadum in illo. 11.
Sepulchrum ambulans. ænigma Æthiop. 4. VII.
Sepultura Regia in loco Ganeta Jeſus. Pr. V. 10. pauperibus non injungenda. 3. XXX. 27. *Can.* 46. *lit.* b.
Æthiopum. 3. LXXIII. Conf. Exequiæ.
Sermo nebulonum mendicantium vulgò Rottwelſch. 1. CXI. 28.
Serpens à vipera differt. 1. XCV. 5.
Serpentes triginta cubitorum. 1. XCIII. 5. non minores tignis. 6. cervum deglutiunt. 8. magnitudo fabuloſa. 2. & 7. autoris judicium. 3. volatilium virus citum. 1. LXX. 3. eorum incantatores. 9. Conf. *Anguis*.
Serpentinum lignum. 1. LXX. 7.
Serpentuli quorum venenum lethale. 1. XCIV. 2.
Servi Habeſſinici æſtimati. V. Mancipia.
Shah Perſicè Rex. 2. III. 2.
Shum titulus præfectorum minorum. 3. CXIV. 1.
Sichli aves. 1. XCVI. 12.
Sidera. Vid. Stella.
Sigillum in brachio. Pr. XIII. 31.
Sigma menſa lunaris, unde ſic appellata. 3. LVII. 14. lautè hoſpites in illo excepti. ib. ſex vel ſeptem convivæ illi aſſederunt. 16.
Signum occiſi hoſtis fœdum, Habeſſinis quoque uſitatum. 1. CXIII. 2. crucis. vid. *Crux*.
Siliquæ dulces, verus Filii perditi cibus. 1. XCVI. 61.
Simi Æthiopes non ſunt. 1. XXXI. 4.
Simonia Canonibus Apoſt. prohibita. 3. CXIV. 25.
Simulacra Sacra Habeſſini deteſtantur. 3. XLIX. 14. & 3. LII. 3.
Singula quę non proſunt, juncta juvant. 3. LVII. 20.
Sinus Arabicus mare Indicum. 1. XIX. 38. & 1. XXVI. 8. olim mare rubrum. 5. *Perſicus* ib.
Smaragdus. 1. CIX. 1.
Sol. De ejus quiete. 4. IV. 9. Terra quæ ſolem non vidit niſi ſemel. *Ænigm. Æthiop.* 4. VII. 1. locuſtis obumbratus. 1. XCVI. 41.
Solis menſa in prato carnibus aſſatis referta. Pr. II. 1. æſtus intolerabilis. vid. *Zona torrida*.
Soleæ ferreæ equorum & boum V. *Equi* & *Boves*.
Soliporta quid. 2. L. 2.
Sôm gemma. 1. CIX. 2. Ind. Hebr.
Spadicei homines. 1. XXII. 23.
Species utraque S. Cœnæ. vid. *Cœna* & *Euchariſtia*.
Spectra metallica. 1. XLVIII. 3. in fodinis Lapponicis mirabilia. 4.
Sphalmata librariorum. 1. XXVIII. 4.
De *Sphæris* cœleſtibus Aſtronomorum commentum. 1. XXXVI. 6.
Spiritus Sancti Proceſſio; quid ſit. 3. XXXIX. controverſa cum Orientalibus. ibid. Concilium Florentinum de ea habitum. ib. Gregorii Nazianzeni ironia. 2. Æthiopes conveniunt cum Græcis. 4. acerbè defendunt dogma ſuum 5. Romanos Epiſcopos incuſant ſuppoſitionis. ib. Sententia Gregorii Æthiopis. 3. Medius terminus noſtratium. 6. Controverſia hæc quanti momenti ſit. 7.
Sponſorum novorum initiatio. 3. XCIV. 28. conſecratio. 37.
Squillæ 1. XCVI. 66.
Statura hominum an defecerit. 1. XXII. 23.
Statuta Apoſt. vid. *Canones* & *Conſtitutiones*.
Stellarum fixarum conſideratio. 1. XXXVII. 5. diſtantia incomprehenſibilis. ib.
Stellio venenatiſſimus. Vid. *Jekko*.
Stibium ſeu *ſtimmi* vid. *Cohol*.
Stoicorum ſententia de aere frigido probatur. 1. XXXVIII. 2.
Struthiocamelus avis terreſtris maxima. Pr. XIII. 32.
fœmellæ nomen Hebraicum. 1. LXXXVI. 3.
Studia quorum cultores ad Religionem Chriſtianam non admittendi. 3. XXX. 101. Can. 12.
Æthiopum. 4. IX.
Stylus epiſtolarum Europæ. Pr. XIII. 57.

Subdia-

Subdiaconus & *Subdiaconiſſæ*. Vid. in Diacon.
Subditi in Aſia & Africa ferè nihil proprii habent. 2. XL. 1. & 3. gravia incommoda inde nata. 2. Samuelis tempore id obtinuit. 4.
Subpresbyter. 3. LXXXVIII.
Subtilitas nonnullorum Philoſophorum vana. 1. XXXVII. 7.
Succeſſio firmata ſecura præſtat regna. 2. XXXIII. 2. an ſucceſſio neganda ante regnum patris nato. 2. XXIV. 3. iniquiſſima quæſtio hæc eſt: nec quærendum quando Pater Rex factus ſit. 11. primogenitus Naodi ſucceſſione privatus. 1. Certamina inter Artabazanem & Xerxem. 4. Controverſiæ tales rariſſimè pacificè componuntur. 2. LV. 3. Confer. *Hæreditas*. vid. & *Naturales*.
Suffocatum vid. *Decretum Apoſtolicum*.
Sultan Elhabeſch q.d. *Habeſſinorum Sultanus*. Pr. V. 8. & 1. XVI. 1.
Sultanus Ægypti. 1. XVI. 4. Turcarum Tyrannus. 2. XXXIII. 2. à Prætorianis cùm lubet, deponitur. 2. LII. 2.
Superbia & ferocitas fortitudinis ſæpe ſocia. 2. XXIV. 3. an propterea regno quis privari poſſit. Ib. *deteſtabilis*. proverb. Æth. 4. VIII. prov. 19.
Superpellicea 3. CXXXI. 1. 88.
Superſtitioſi libelli. 3. XXXV. ejecti in Æthiopia. 12. monſtroſiſſima nomina continent. 7. qualia etiam Judæi & Muhammedani habent. 8.
Supplicantium in Æthiopia clamor notis muſicis expreſſus. 2. LXIII. voces eorum. 2. LXII. *Turcarum* vid. ſuo loco. In India à calamitoſis campana trahitur. 2. LXIV. 2.
Surmè Perſicum vid. *Cohol*.
Syllabaria Æthiopica Potkenii & Mariani Victorii parùm accurata. Pr. XIII. 12.
Symbolum Apoſtolicum Æthiopes non habent. 3. I. 2. & pag. 238. lit. f. & 3. XXVII. Fidei Habeſſinorum eſt Conſtantinopolitanum. 3. XXXVII. De antiquitate illius. 7.
Synagoga. In illa fœminæ à viris diſcretæ, ut adhuc apud Coptitas & Habeſſinos 3. XLIX. 12. dogmata ex illa in Eccleſiam Chriſtianam irrepſerunt. 29. *Ichnographia* & *Judæi*. vid. ſ. locis.
Synaxaria Æthiopum noſtratium; *Flos Sanctorum*. 2. XXI. 2. quæ illi à Coptitis acceperunt. Annot. Cal. N. XII.
S. Synaxis vid. *Cœna S.*
Synchroniſmi Regum Æthiopiæ perverſi. 2. 14. 4
Synedrii magni aſſeſſores, quot linguarum periti. 1. CXI. 8.
Synodus; id eſt: liber Canonum Æthiopicus, quid contineat. 3. XXVIII. 12. ejus pulcher Codex Romæ. 3. XXX. Epiſcoporum bis quotannis habenda. 3. XXX. 38. Canon de hac à D d. Eccleſiæ profectus. §. 120. Synodi Nicænæ acta deperdita 3. LXXVI. 2. ſomnia à Baronio vocantur. Ib. nihil ex iis pro primatu Pontificis probari poteſt. 3. apud Æthiopes extant, & in autoritate ſunt. Ib. & 5. It. 3. XXIX. *Loca ubi Synodi habitæ quære in Ind. propr.* Conf. *Concilia*.
Syſtema mundi. 4. IV.
T*Abula* chorographica Habaſſiæ Pr. I. 101. hodiernæ Africanæ pleræque ineptæ. 1. XXXV. Africæ & Habeſſiniæ nova tabula nondum edita. 3.
Talionis jus in Æthiopia frequens. 2. LXV. 6.
Tarelephantes rectiùs *Taurelephantes*. vide.
Targum i. e. Interpretatio Chaldaica Vet. Teſtamenti, 1. CVI. 2.
Taurelephantes boves maximi. 1. LXVIII. 4. revera boves ſunt. 5.
Tef frumenti ſpecies minutiſſima. 1. LXIX. ejus deſcriptio. 2. nomine Græco & Latino caret. Ib.
Templum Hieroſolymitanum tribus partibus conſtabat. 3. XLIX. 5. ita & *Dominica* Chriſtianorum veterum. 6. 9. & ſeq. ſitus antiquitùs obſervatus. 10. apparatus ſacri in illis unde orti. 13. cantica & inſtrumenta muſica in eis. 18 Conf. *Tripudia*. Locus Regum ac Principum in templis. 3. XXX. 101. Can. 13. & fœminarum. 3. XLIX. 12. In Habeſſinia in vivas rupes inciſa decem. 2. XXIII. *veſtibulum*. *Exultatio*. *Fœmina*. *Lacus*. vid. ſing. ſuis loc.
Tergemini. 1. LIII. 20.
Terræ motus & ſolis quies. 4. IV. 4. & 9. terrā rubrā & virgineam nō denotat vox אדמה. 1. 107. 1.
Teſtamentum Nov. vid. in N.
Teſtimonium hæretici non recipiendum. 3. XXX. 43. Can. 52. beneficiariorum teſtimonia ad inſtantiam unius ſine interrogatoriis alterius partis ſuſpecta. Pr. 1. 6.
Tettigoniæ i. e. parvæ cicadæ. 1. XCVI. 57.
Thaumaturgi vid. *miracula*.
Theophania vid. *Epiphania*.
Thermarum fontes. 1. XXXVI. 2.
Theſin veteres confundunt cum conſequenti. 3. LXXXVIII. 64.
Thus in Eccleſiis. 3. XLIX. 13.
Tibialia 4. XVIII. 3.
Tigridis à pardo & panthera & Lynce differentia v. ſing. ſ. loc.
Tikmith October. vid. *Menſes*.
Timor reverentialis. 3. CXXXIII. 60.
Tituli. Canones Apoſt. à Coptitis Arabicè ſic vocantur. 3. XXX. 88.
Titulorum certamen in Eccleſia. 3. LXXX. 2. Reges Æthiop. nullis faſtuoſis titulis utuntur. 2. X. 2. Davidis fictitius. ibid.
Titulus Patriarchæ à Rege datus: *Vos & veſtra Dominatio*. 3. CVI. Illuſtriſſimi à Rege Æthiopiæ *Tu* vocantur. ib.
Topazius flava gema. 1. CIX. 6. 11. & 12. It. 4. III. 3.
Torpedo piſcis. 1. LXXXVIII. ejus deſcriptio ſtupenda. 1. vehementem cruciatum affert. 2.
Traditiones falſæ. 3. XIII. 2. De Apoſtol. traditionibus bonum monitum Simonvillii. 3. XLIX. 40.

Tragopan vid. *Caſuarius.*
Trajectus vid. *Transfretatio.*
Trajiciendi flumina modus ſtupendus. 2. LIX. 2.
Transfretatio Habeſſinorum. 1. xv. 1. ex Arabia in Africam. 1. XIX. 17. & 25. antiquiſſimis temporibus facta 5. & 39. Autores hujus Famæ primi Arabes. 35. vid. *Sabæi* & *Axumitæ.* Ind. Pr.
Tranſitus vid. *Transfretatio.*
Tribus mixtæ è variis gentibus. 1. xv. 2.
Tributi genus æquiſſimum. 2. XLV. 1. 2. æqua portio fructuum. 1. ejusque utilitas. 3.
Tricinta pro triginta; malè *trecenta.* 1. CXI. 16.
Trinitas SS. An ſimilitudo eam adumbrans detur. 3. XLVII. Sabelliani *tria nomina* hæreticè; ſed Habeſſini orthodoxè dicunt. 2. & 3. CXI. 38.
Tripudia inter ſacra unde. 3. LXII. 9. Habeſſini quomodo ea excuſent. 6.
Trutta an fiſtulâ alliciantur. 1 LXX. 10.
Turbo ſævus *Sendo* dictus. vid. *Sendo* & *Typhon.*
Turmas mercatorum vetuit R. Suſneus 2. 44. 4.
Tympana inter Sacra. 3. LXI. 2. & 3. LXII. 3.
Typhon turbo ſævus. 1. XLIV. exemplum ejus horribile in Illyrico. 1. XLV. per tot.
Naves in aerem elevat. 7.
Typographia ſacrum quoddam inventum Pr. XIII. 22. ejus abuſus. ibid. & Pr. v. 6.
Tyranni puniunt delicta futura. 2 XXXIII. 2.
V*Apores* quousque aſcendere poſſint. 1. XXXVIII. 7.
Vaſtatio Æthiopiæ bello Adelenſi facta. 1. XXVII. 1.
Vectigalium genera apud Romanos varia. 2. XLV. 2. utilitates illorum. 3. iniquitas exigentiū. ib.
Vela Eccleſiæ ablata 3. CXXXIII. 88.
Veneficos Habeſſini non credunt. 3. CXXII. 1.
Venti quomodo à veteribus diviſi. 1. LXII. 4. antiquiſſima diviſio duplex. 1. XCVI. 82.
Verbis ſecundum uſum Eccleſiæ Catholicæ utendum. 3. CXXXVIII. 60.
Verſiones S. Scripturæ diverſæ in Æth. 3. XXVI. 9. conjectura de autoribus. 7. Bibliorum Græcorum diverſi interpretes. ib. Conf. *S. Scriptura.* *Hiſtoriæ Æthiopicæ* autoris. Pr. XIII. 58. *Anglica* J. P. ib. *Gallica* 59. *Belgica.* 60. *Moſcovitica.* 61.
Vertigo ex nimio Lat. linguæ ſtudio. Pr. XIII. 24.
Veſpertiliones anſerum magnitudine. 1. XCVII. 1.
Veſtes in Eccleſiis. 3. XLIX. 13. Conf. *Veſtitus.*
Veſtibulum templi; in eo ſtantes. 3 XLIX. 7.
Veſtimenta Patriarchæ & PP. Soc. in humeros Regis translata. 3. CXXXIII. 88.
Veſtitus Habeſſinorum vilis & tenuis. 4. XVIII. pauperum per totam Africam vix verenda tegentium. 5. Conf. *Veſtes.*
Victima humanæ gentilium Africæ abominabiles. 1. CXVI. vid. *Hoſtia.*
Victores mores & ritus ſuos devictis tradunt. 1. XIX. 16.
Viduæ in Eccleſia miniſtrantes. 3. XXX. 20. Can. 16. earum ordinatio. 22. Conf. Diaconiſſæ.
Vigiliâ Epiphaniorum uſque ad occaſum ſolis jejunant. Annot. Cal. N. VI.
Vindemia Ægypti quando. 1. 1 VI. 6.
Vindictam lætis concedere iniquum. 2. LXV. 5.
Vinum Habeſſini facere non poſſunt. 1. LXXI. in Euchariſtia defectus certo modo reſarcitur. 3. LVIII. quem PP. Soc. improbarunt. 2. Julius Papa verò in caſu neceſſitatis admiſit. 3. Elephantinum. 1. LXXVII. 6.
Vipera differt ab aliis ſerpentibus. 1. XCV. 5.
Virgines in primitiva Eccleſia. 3. XXX. 23. & 24. XI. M. *Virgines,* quomodo legendū. 1. XXVIII. 11.
Virginitas miraculo demonſtrata. 3. LXXXII. 8.
Viride mare. 1. XXVI. 3.
Vita Monachorum Habeſſinorum rigidisſima. 3. XXII. vid. *Aſceta.*
Vituli marini reſpirant. 1. LXXXVI. 4.
Unctio Regum. 2. XLVIII. 3. vid. *Reges.*
Ungula equorum vid. in E.
Unicorne vid. *Monoceros.*
Vocabularium Æthiopicum *Sauſan* vid. *Scala.*
Vocabula technica Gregorio ignota Pr. XIII. 24. *Hebraica* vid. in Ind. Hebr. *Arabica* ex Æthiopiſmo declarata. 1. CVI. 34. rariora *Græca* in Bibliis Æthiopicis retenta, quia non intellecta. 1. CX. 1. 2. S. *Scripturæ* ex lingua Æthiopica clariora facta. 1. CVI. 6. & ſeq. Conf. *Vox.*
Votum quatenus hominem obſtringat. 3. CXXXIII. 26. vel voluntatis eſt, vel præcepti. 75. Conf. *Virgines.*
Vox honeſta ſæpe corrumpitur. 3. VI. 1. necnon vocabula exotica. 3. XXX. 87. Vid. *Vocabula.* *Voces* ſemel vel bis repertæ in S. Scriptura difficillimæ. 1. LXII. Conf. *Interpretatio.* Gramaticorū diſceptationes de iis nihil nocent. 1. XCVI. 26. compoſitæ Hebraicè an dentur. p 74. lit. u.
Urbanitas epiſtolaris Æthiopica 3. CXI. 16.
Urbium nomina propria unde, 1. XXVI. 1. Conf. *Nomen.*
Utilitas temporalis promovet conſilia. 3. 134. 5.
Uxor Moyſis Cuſæa. vid. *Moyſis.*
Uxores ducere Habeſſini peregrinos cogunt. 2. LXV. 24.
W*Aril* lacerta Arabica vide in L.
X. Luſitani pronunciant ut Sch. German. 1. XXXII. 2.
Y. Vide B.
Z*Ebra* ſeu *Zecora* quadrupes pulcherrima 1. LXXIX. iniquè *aſinus.* 1. Ejus deſcriptio 2. & ſeqq. non onager eſt. 3. Romæ non ignota. 4. Munus Regium. 5. & 2. XXXVI. 4. incredibilis pretii. 1. LXXIX. 5. & 6. quomodo pulchrior fieri poſſit. 4. vide *Picturam.*
Zephyri an Nilum retineant. 1. LXII. 4. locuſtas afferunt. 1. XCVI. 81.
Zona torrida an habitabilis ſit. 1. XXXVI. 4 ardoris exempla ſtupenda. 3. V. 1, & 2. plumbum liquefit. &c. Ib. ovum in aqua profluente coqui poſſe, quomodo intelligendum. Ib. Vetus tamen opinio falſa. 1. XXXVI. 5. quia æquè temperatas regiones habet, ac ipſa Europa 6. Æſtatis vel hyemis nulla certa regula dari poteſt. 1. XLI. 2. Homines ſub illa à cæteris differunt. 3. V. 6. *Pluvia* vid. S. *loco*
Zythus vel *Zythum* vid. *Cereviſia.*

INDEX SECUNDUS NOMINUM PROPRIORUM

Tam

PERSONARUM, QUAM REGIONUM, URBIUM ET INSULARUM.

Prior numerus *Librum:* Secundus *Numerum Commentarii:* Tertius *Paragraphum* iſtius numeri denotat.

Cætera ut in Indice primo.

A.

AARON ſanctus, pullos columbarum aſſatos ad ſe advolare fecit. 3. 23. 7.
Abachi, *Abahui*, *Abahuis*, *Abanhi*, *Abaoi*, omnia peſſimè pro *Abavvi*. V. infra.
Abargalè Provincia *Habaſſiæ*. 1. 29. 13.
ABASSENI. Vid. *Habeſſini*.
ABASSIA. Vid. *Habeſſinia*.
Abaxa vel *Abaſcha*, *Abaxia*, malè pro *Abaſſia*. Pr. 1. 100. & 1. 15. 8.
ABAWI Nili nomen hodiernum, Amharicè. 1. 54. derivatio. 2. corruptiſſima ſcriptura. V. *Abachi*.
Abdalla è patibulo benè oluit. 3. 23. 12.
Abecum male contractum pro *Abetachun*. 2. 4.
ABETO. Dominus Clementiſſimus, ut *Abeto Claudius*. 3. 133. 91.
Abiſſi provincia Æth. ignota malè hinc derivatur *Abaſſia*. 1. 15. 8.
ABISSINI. Vid. Habeſſini.
Aborigines Italiæ. 1. 19. 24.
Abram & *Azba* Reges fratres malè pro *Abreha* & *Azbeha*. Infra.
Abreha el-Ashram qualis Rex fuerit. 1. 19. 23.
ABREHA & ATZBEHA fratres *primi* Æthiop. Reges *Chriſtiani*. 2. 14. 3.
Fidei conditores. ib.
Iidem ac *Aizana* & *Sazanus*. Add. lib. 2. n. 20. 3.
fratres honoratiſſimi à *Conſtantio* appellantur. ib. Vid. Cal.
ABULIDES idem ac *Hippolytus*. 3. 30. 14.
Abulpharagius dogma Severi deſcribit. 3. 89. 2.
Abunafer Eremita. 3. 49. 11.
ABYSSINI malè V. Habeſſini.
ACALEXUS Habeſſinus juvenis. Pr. 13. 14. & 1. 99. 1.
in Europam venit, Latinæ linguæ cupidiſſimus. 3.
relatio ejus de Petr. Heylingo. 2.
Infortunium Amſtelodami. 3.
bonæ indolis, & pius. 4.
poſtea nuſpiam inveſtigari potuit. 5.
Acid malè pro Arabico Ja-ſiddi. 2. 62. 2.
Acridophagorum victus. 1. 96. 28.
gravis morbus. 69. cauſa hujus rei dubia. 70.
Adadus nomen Regum Aſſyriorum. 2. 7. 5.
non videtur Axumitarum Rex. Pr. 1. 82.
ADAM vera ſignificatio. V. Ind. Heb.
Adamas-Saghed malè Adam; idem qui Menas. 2. 30.
Adaric malè pro Hadariè. 2. 62. 2.
ADELA regnum. p. 52. lit. z. & 1. 29. 6.
Rex ejus Muhammedanus titulum Nagashii uſurpavit. Add. lib. 3. n. 18. 7.
pro Sancto apud ſuos habetur. 2. 55. 3.
Adelenſes & Habeſſini inimici capitales. 2. 55.
ejus rei cauſa. ib.
à longo tempore Muſulmanni. 5.
ſclopetariis Habeſſinis ſuperiores. 12.
Gallæi illis quoque infeſti. 13. auxilio Luſitanorum victi. 2. 56. Vid. *Bellum* in Ind. app.
Adera nobilis fœmina ob religionem ad ſuſpendium condemnata. 3. 120. 1. 3.
Adimata unus ex IX. ſanctis. 3. 18. 7.
Ægidius Lochienſis *Capucinus* libro Æthiothiopico Peireskium imprudens fefellit. 3. 3 1.
ÆGYPTUS in Aſia olim collocata. 1. 17.
ejus mala diviſio & terminus. ibid.
aggeres antiqui neglecti. 1. 53. 11.
an in ea pluat. 1. 60. quo altior eò rarior ibi pluvia. ibid.
ejus rei cauſæ; *remiſſ*. 3.
quo tempore à Saracenis occupata. Annot. Calend. N. V.
grave fatum tanti regni. 2. 15. 9.
Ægyptiaca lingua ferè deperdita. 3. 77. Vid. *Lingua*.
Ægyptiorum dynaſtia fictitiæ. 2. 15. 3.
ÆNEAS in Italia. 1. 19. 24.
ÆSOPUS. *Locman*, Arabum. 1. 16. 4.
ÆTHIOPES propriè dicti optimæ olim notæ & famæ. 1. 17. 2, 3.
Inculpati primi mortalium. 2.
clari atq; potentes. 1. 19. 31. non advenæ 38.
Nomen eorum genuinum ignotum. 1. 17. 3.

Vox Æthiops Græcæ originis. ib. Æthiop. abſtergere. Prov. ib.
Nomen hoc ad omnes nigros extenſum. 1. 16. 2, 4.
Aſiatici differunt ab Africanis. 2. 16. 17.
utramque Africæ oram poſſident. 15.
bifariam dividuntur Arab. ſinu. 16.
diviſio iſta probatur ex variis autorib⁹, contra Bochartum. 19. & ſeq.
Hebr. *Ludim*. 1. 19. 31.
Philoſtrati falſa narratio de iis. 32. & 38.
Indi malè dicti. 1. 23. & 2. 16. 18.
autores hujus rei. 1. 23. 2.
albi Vid. *Leucæthiopes*.
Nomades *Shankala*. Vid. *Troglodytæ*.
Habessini in ſpecie ſic dicti, *Schiſmatici* Pr. 1. §. 34.
Simi non ſunt. 1. 32. 4.
dextrorſum ſcribunt, & ſingulas voces interſtinguunt. 19.
Lectioni librorum ſacrorum dediti etiam magnates. 2. 26.
Symbolo noſtro Apoſtolico carent. p. 238. lit. f.
malè pro *Maronitis* habiti. 3. 25.
Plantæ fidei montis *Libanon* malè dicti. 3.
autoritatem Apoſtolicam Pontificiæ ſemper oppoſuerunt. 3. 30. 126.
antiqua omnia mordicus ſervant. 3. 76. 5.
ab Eutychetis hæreſi immunes. 50. Unam tamen naturam affirmant, at confuſionem negant. 3. 88. 33, 39.
Jacobitarum nomē agnoſcunt vid. *Jacobitæ*.
Conf. *Habeſſini*; & *Res Eccleſiaſtica*. Vid. ſ. loco.
Hiſpan. *Negros*, nam Moro aliud eſt. 1. 17. 5. V. in M.
de nigredinis cauſa. 10.
Æthiopis occurſus ominoſus. 11.
Æthiopia propriè dicta. 1. 17. 2.
latiſſimè ſumta. 3. & extenſa. 6.
malè uſque in Phœniciam. 2. 16. 16.
varia illius collocatio. 1. 17. 7. ſignificatio ambigua. ib.
cautela in applicatione illius. 8.
S. Matthæo Apoſtolo ſorte obveniſſe fertur. ibid.
An ſponſa ſit Patriarchæ Pontificii. 3. 133. 71.
Orientalis & Occidentalis. 2. 16. 6, 16. illa in Arabia contra Bochartum. 9.
Africana. 11. diviſio Homeri dubia. 13.
ab India benè diſtinguenda. 3. 15. 2.
argumentum fabularum præbet. Pr. 2. 1.
ſuperioris appellatio vana. Pr. 1. 101.
Baſſa ſeu inferior. 1. 24. 3.
ſub Ægypto abſurdè. 4.
ratio hujus erroris. ibid.
Confer *Cush* & *Habeſſinia*. V. ſingula ſ. loc.
Æthiopica ſcriptura nulla alia eſt, quàm quæ ab autore noſtro docetur. 1. 103. 4.
Æthiopissæ quomodo pariant. 1. 101.
facili an difficili partu. 5. 6.
Moſis uxor qualis. V. in M.
Afe unus ex IX. Sanctis Æth. 3. 18. 7.
Africa pleraque Reſpublicas ignorat. Pr. 13. 20. in fin.
appellatio unde? 1. 17. 7.
Arabicè quomodo dicatur. 1. 92. 3.
interiora ejus adhuc incognita. 1. 22. 20.
Geographica tabula nova nondum edita. 1. 35. 3.
propriè dicta ſeu minor olim non erat pars tertia orbis. 1. 65. 5.
ab Æthiopia diſtinguitur. 4.
fines illius olim incerti. 6. & 1. 17.
armenta ejus. 1. 73.
à quibus circumnavigata. 2. 1. 1. & ſeq.
oram ejus utramque Æthiopes poſſident. 2. 16. 15.
Africanæ victimæ humanæ abominabiles. 1. 116.
Af-Saghedus. Epiſtola ejus ad Gubernatorem Batavorum in India. 2. 36.
defenſor Eccleſiæ Jacobitarum. 1.
Aga Provincia Æthiop. 1. 29. 13.
Agavv gens Æthiopica. 1. 59. 2. & 9.
Ago idem.
Agazar. Oaſis nomen hodiernum. 1. 15. 7.
Ag-Azi Æth. Francus vel homo liber. 1. 18.
regio eſt ipſa Æthiopia. ib. Pr. 13. 28.
Ag-Aziani i. e. Habeſſini. 1. 18.
Ago vid. Agaw.
Agra Indiæ regia. 1. 20. 5.
Agrippina Claudii uxoris potentia privigno exitialis. 1. 24. 5.
Aizana Rex Axumidis. 1. 19. 15. vid. *Abreha*.
Aladoba Rex Æthiopiæ. 3. 18. 2.
Alamida ſimiliter. ibid.
Alamundarus Saracenorum Arab. Rex. 1. 22. 16.
Albi Æthiopes. Vid. *Leucæthiopes*.
Albicantes Luſit. *Albinhos* i. e. Leucæthiopes. 1. 100. 5.
Albukerkius Prorex Indiæ. Magnanimitas ejus. Pr. 1. 56.
epiſtola ad Regem Luſitan. de derivatione Nili. ibid. & 1. 66. 3.
Alefus unus ex IX. Sanctis Æthiopiæ. 1. 18. & 3. 18. 6.
Alemannus. 2. 15. 4.
Alexander R. Æthiopiæ frater Naodi. Pr. 1. 27.
Alexandri III. Papæ epiſtolæ ad Indorum Regem. 1. 23. 14. & 3. 96. nihil de *Habeſſinis* continet 3.
Alexandria. Pr. 13. 54.
tota ſuffoſa ciſternis. 1. 53. 17.
petra Fidei. 3. 133. 39.
Alexandrina ſedes, cui Habeſſini ſubditi. 2. 65. 10. & 3. 79. 1. an prima ſit Cathedrarum. 3. 114. 39.
rituū Alexandr. obſervatores puniti. 3. 136. 3.

De

De *Eccleſia* & *Patriarchis*. Vid. ſ. loc.
Alguechet an ſit Oaſis magna. 1. 15. 7. Vid. *Elvvahbat*.
Amadis fabula amatoria. Pr. 2. 6.
Amara regnum. 1. 29. 4. rectiùs *Ambara*. Inf.
Amba rupem ſignificat. 2. 55. 6.
Amba-Damo. 1. 47.
Amba-Marjam. 3. 133. 91.
Ambian-cantiva Præfecti & non provinciæ nomen. 1. 31. 1.
Amenophis Rex Ægypti. 1. 19. 39.
America malè India occidentalis. 1. 23. 12.*
Amey Rex Æthiop. 3. 18. 2.
Amhara regnum Æthiop. 1. 59. 7.
Regio Nobilium Æthiopiæ. Pr. 13. 2. 3.
lingua Amharica. 1. 108. Vid. L. in *ind. app.*
Amiamida idem ac *Alamida*. ſupra.
Amma cognomentum erroneum R. Æthiopiæ. Pr. 5. 3. & 2. 4. 3.
Ammoniaca, regio Africæ. p. 51. lit. r.
Amrus *Ibn-el-Asſ* Saracenus Ægyptum occupavit *Annot. Cal. N.* 5.
Chriſtianis dedit libellum ſecuritatis. ibid.
Anaſis malè pro *Auaſis*. 1. 15. 6. V. Oaſis.
Anbaça Sanctus Æth. leonem equitavit. 3. 21.
Ancaſcha provincia Æthiopiæ. 1. 59. 9.
Ancyranus Canon Æthiopicè. 3. 30. 108.
Anton. d' *Andrade* in Habaſſia natus. Pr. 13. 11. 46.
autori Romæ notus. ibid. à Patriarcha in Æthiopiam miſſo introitus negatus fuit. 3. 136. 6.
Angli & Saxones an priſcæ cognationis memores. 2. 19. 3.
Angola. V. *Anna*.
Angota regnum. 1. 29. 3.
Angrivarii Germani. Pr. 1. 103.
Anna Schinga Angolæ Rgiena malefica. 1. 116. 3.
Anthropophagi. V. Ind. Gr.
Antipodes. V. Ind. app.
Antonius M. Eremitarum Coryphæus. 3. 24.
vitæ monaſticæ inſtitutor. 2.
Conſtantini M. tempore floruit. 3.
Aod Æthiopibus *Naod*. V. in N.
Arabelus Rex Ægypti. 1. 19. 39.
Arabes. Eorum literatura, carmina, res geſtæ. 1. 19. 24. annales. 25.
ratione clientelæ Habeſſini dicti. 1. 20. 10. Add. 3. 18. 4.
Arabum populi juxta Ægyptum. 34.
conditores ſolis oppidi. ib.
religio & characteres Perſis dati. 2. 20.
literæ eorum. Vid. ſ. loc.
cur Æthiopes dicti. 2. 22. 10.
navigiis actuariis mare rubrum navigant. 3. 134. 5.
Arabia propriè dicta olim quæ. 2. 17. 4. ejus extenſio. ib.
Felix à Turcis poſſeſſa. 3. 134. 7.
iſtius reditus magni. ibid. termini. 1. 26. 5.
Arabicus Sinus & literæ. Vid. *Ind. appell.*
vocabula ex Æthiop. declinata. 1. 106. 34.
Aradus Rex Æthiop. 3. 18. 2.
Aragawi unus ex 9. Sanctis Æth. 3. 18. 4. V. Cal.
Arbum Provincia Æth. 1. 29. 15.
Archita Tarentini columba lignea volatilis. 3. 23. 7.
Ardelus Rex Æth. 3. 18. 2.
Aremorica, unde ſic dicta. *Baſſe Bretagne*. 1. 31. 2.
S. Areta martyr. 1. 20. 2. cum 340. ſociis remiſſ. 2. 21. 1. ejus filius. 1. 20. 10. Succeſſores ejus ſub Imperatoris Æth. clientela. 2. 7. 2.
Princeps urbis Negræ. 2. 22. 2.
Rex Æthiopum Arabum. 11.
poſteri ejus amici Romanorum. 15.
Ariarathes. 2. 7. 5.
Arima Provincia Æthiopiæ. 29. 13.
Aris Idem. ibid.
Arkiko Portus Habaſſiæ parùm munitus. 2. 44. 1. & 3. 134. 4.
deſcribitur à Tellezio. 3.
præſidium ibi exiguum. ibid.
adhuc eſt ſub jugo Turcarum. 2. 65. 11.
Armenii ejuſdem cum Æthiopibus religionis ſunt. Pr. 1. 87. & 4. 19. 1.
Legati Romæ. 2. 2. 7.
Armenius Epiſc. Ejus relatio de præſenti ſtatu Habeſſinor. 2. 65. 17.
Arndius. 3. 134. 17.
Aron vid. Aaron.
Arſinois Sancti Æth. miraculum. 3. 23. 4.
Aſcenafri S. Æth. miraculum. 3. 23. 3.
Asia. Ejus appellatio extenſa. 1. 17. 7.
Aſma-Georgius. 3. 133. 97.
Aſſyrii an Orientalem Africæ oram occupaverint. Pr. 1. 50.
Asterius Patriarcha Alexandrinus. 2. 22. 4. & 3. 93. 3. dubium de eo ex *Simeone Metaphraſte*. 3. 93. 4.
Athanasii Apologia ad *Conſtantium*. p. 51. lit. r.
Ras *Athanaſius* præcipuus miniſter Æth. 3. 106. 2.
Atic-labaſſi Reg. Æth. nomen, quid ſit. 3. 4. 4.
Atlantici maris navigatio. 2. 1.
Atossa Xerxis uxor. 2. 24. 4. omnem potentiam habuit. ibid.
Atzbeha. Vid. Abreha.
Atzegue rectius *Hatzegè*. Vide.
Atzfa Rex Æth. 3. 18. 2.
Atzham unus ex IX. *Sanctis* Æth. ib. 5. 7.
Atzhama. Pr. 1. 89.
Nagahashius Habeſſinorum. 2. 55. 4.
quis fuerit, & an à religione Chriſtiana defecerit. ib. & Pr. 1. 70. & 89.
Atznaf Saghed cognomen Regum Æth. Vid. *Zadenghel* & *Suſneus*.
Auasis. Vid. *Oaſis*.
Atzfa Rex Æthiopiæ. 3. 18. 2.
Aucagurelle metropolis Adelæ. p. 52. lit. y. & 1. 29. 6.

Augustus. 2. 7. 5.
Avie Negus fabuloſum nomẽ Regis Æth. 2. 5. 3.
Auximates, Auxomitæ & *Auxumitæ* malè pro *Axumitis*. 1. 21. V. mox.
Axuma malè Caſſumo, Caxumo, vel Chaxumo. 1. 32. Scaliger ob id notatur. 3.
Acſuma Æthiopes ſcribunt & pronunciant. ſedes veterum Reg. Æthiopiæ. 5. (2. 46.
pyramides 16. vel 17. in ea. ibid.
cur deſolata. 2. 47. 2.
bibliotheca combuſta. ibid.
literæ ignorabiles in illius reliquiis non ſunt. 1. 19. 6. 11. ſed Græcæ ut videtur. 2. 46. 5.
autoris judicium. 6.
Axumitæ Græcis. Pr. 1. 82. à regia ſic appellati. 1. 20. 5. & 1. 21.
variè ſed malè ſcribitur. ibid.
habitant è regione Homeritarum. ib.
* Strabo & Plinius de illis nihil, & cur. 2.
Arabibus Habeſſini. 1. 19. 7. 17. non Axumitæ. 21.
pridem noti orbi Chriſtiano. 15.
Apoſtolus eorum. ib. Reges qui. ib.
converſionis eorum annus incertus. 3. 17.
dubia conciliantur. 2. 3. & ſeqq.
metachroniſmus correctus. 7.
Az. hac ſyllaba incipientia, quia z. dure ſonat, ut ʒ Germanicum, ſeu Z Lombardicum, per *Atz* ſcripſimus.
Azaje-Tino Secretarius Status Regis. Vide Tecla-Selaſsè.

B.

Bab-elmandeb, Fretum Maris rubri. Pr. 1. 51. & 1. 26. 9.
Baeda-*Mariam* R. Æthiopiæ. 2. 24. & 25.
Bagamidri rectiùs
Bagemder regnum. 1. 29. 5.
Bahr mare. Vid. *Ind. App.*
Bahr-nagash præfectus terræ maritimæ. Add. 3. 18. 8. tempore belli Adelenſis ſuppetias rogavit à Luſitanis. 2. 56. 1.
Bahrnagaſſus idem. 1. 111. 20.
Bahrnagaſſiorum lingua nulla. ibid.
Bahtudedus. 2. 50. præcipuus miniſter, malè derivatur à Beth. 2. potentia ejus imminuta. 3.
Bailur portus Dancalæ. 2. 65. 14. & 3. 133. 29.
Balticum mare ol. Suevicum. 1. 23. 13.
Banean. Pr. 13. 47. ſeu
Baneani gentiles Indi. 3. 7. idololatria eorum abominabilis. 1. aliàs gens mitis & proba. 2. nullum animal mactant. ibid. Sacerdotes eorum. 3.
Baradæus vel Baradienſis al. *Jacob. Syrus*. 3. 89.
Barcena lacus Æth. 1. 111. 20.
Barcenenſium lingua ficta. ibid.
Nunius *Baretus* Patriarcha Luſitanus. 3. 12. 6.
Baroa. 1. 30. 3. rectiùs *Dobarua*.
Bartholomæus Apoſtolus quibus Evangelium primum prædicaverit. Pr. 1. 74. 1. 23. 15. & 3. 1. 9. apud Arabes. 1. 23. 16.
Bartolus & *Baldus* in Habeſſinia ignoti. Pr. 1. 68.
Baſilides Rex Habeſſ. Suſnei F. in cauſa religionis excuſat ſe Parentis mandato. 3. 133. 1. reipſa agnoſcit duas in Chriſto naturas. 5. Summa controverſiarum ab illo Patriarchæ Pontificio objectarum. 16. Replica ejus ad Patriarcham ſuper exilio iſtius. 19. in qua Patriarchæ rationibus reſpondet, & negat, quòd Æthiopia ſit ejus ſponſa. 25. Juramentum repetitum illi objicitur. 61. comparatur cum Pilato. 93. & ironicè cum Alexandro M. & Tito Imperat. Rom. 95. Muhammedanos Sacerdotes non accivit. Pr. 1. 57.
Batavorum Societas Indica per Orbem celeberrima. 2. 65. 7.
Baylur. Vid. Bailur.
Bazenus Rex Homeritarum Muhammedi ſe ſubmiſit. 2. 22. 14. & Addit. lib. 3. 18. 4. ad eum Muhammedes ſcripſit. *ibid*. 6.
Bebnudæ S. Æth. miraculum. 3. 23. 4.
Begamidri. 1. 59. 7. rectiùs *Bagemder*.
Beklenſes armentarii. 1. 73. 2.
Beldigian R. Æth. nomen ab Urreta fictum. 2. 4. 7.
Belkis nomen Reginæ Sabæ Hodhadi filiæ. pag. 231. lit. u.
Belul-Choi, i. e. Rex mi. 2. 5.
Belul-Gian. Pr. 1. 74. nomen fictum Regis Æth. 2. 4. 8. quid ſit. 2. 5.
Benjaminus Tudelenſis. Pr. 5. 8.
Patriarcha Alex. Jacobita. 3. 91. 3.
Berenice urbs. 1. 20. 10.
Bergamo al. Bahargamo. 1. 29. 13.
Joh. Bermudes *in Habaſſiam miſſus, & rurſus* à Rege Habeſſinor. in Luſitaniã. 2. 56. 2.
Alexandriæ & *Æthiopiæ Patriarcha* à Pontif. Rom. creatus. 3. 101. 2.
autoris gravia dubia de eo. 3.
ejus relatio de legatione *Zagazabi* dubitatur. 58. 7.
cum Claudio R. Æth. de primatu Pontificis diſputat. 3. 103. 10.
Bernier. Pr. 1. 102. in Habaſſiam proficiſci noluit, metuens ne uxor ſibi daretur. 2. 65. 22. & 24.
Beroa. Vid. *Baroa*.
Berythus urbs Phœniciæ. 3. 25. 2.
Beſſarion S. Æthiopiæ ſicco pede per flumen ivit. 3. 19. 9.
Bizamo regnum. 1. 29. 12.
Bizen monaſterium, malè *Viſion*. 1. 41. 3.
Blemmyes Æthiopes. 1. 22. 5.
Boa regnum vocabulum corruptum. 1. 29. 4.
Bonæ ſpei promont. habitatores. 1. 17. 10. nigriores aliis. ibid.
Bora Æth. provincia. 1. 29. 13.
Borneo inſula. 1. 100. 5.
Boxa regnum fictum. 1. 29.
Brachmanes Sacerdotes Indici *Baneanorum*. 3. 7. 3.
Chriſtoph. Bronkhorstius concionator aulicus Gotanus. 4. 15. 1.

Bugna regnum. 1. 29.
Burgundiæ Duces malè à *Priamo* deducuntur. 2. 15. 2.

C.

Caaba templum Meccanum. 1. 19. 23.
Cabrael rebellis. 3. 129. 1.
Cæsar. 2. 7. 5.
Cæſalpinus. pag. 142. lit. i.
Cachlanitarum Arabum æra. 2. 54. 2.
Cadmus inventor literarum Græcarum. 4. 1. 2.
Cafar. 1. 102. 5.
Cafres vel *Cafri* Infideles. ib. V. Ind. Ver.
D. m. *Calaça* non int. omiſſus in Æth. 3. 136. 4.
Calebus Rex Æth. al. Elesbaas. 2. 21. Chriſtianiſſimus. 2. 22. 2. 5. ejus regia. 3. num Jacobita fuerit. 4. inter *Sanctos* refertur à Græcis. 5. *Expeditio* ejus. 1. 19. 15. regnum Homeritarum evertit. ibid. & 1. 20. 10. coronam ſuam Hieroſolymam miſit. Annot. Calend. N. 27.
Caloa. 1. 29. 13.
Joh. *Cama* S. Æthiopiæ miraculum. 3. 23. 3.
Cambat regnum. 1. 29. 12.
Cameron portus Arabiæ. 2. 96. 15.
Candaces Reginæ Æthiopiæ propriè dictæ ſic appellatæ. 1. 17. 8. & 1. 30. 7. 18. & 2. 7. 5.
Canis Magnus ridiculè pro *Magno Chane* ob Italicam pronunciationem. Pr. 5. §. 5. 6. Canis pro Rege. Vid. *Ptoemphana* & *Chan*.
Capucini in Habeſſiniam tendentes capite plexi. Pr. 13. 7. mortuos aſinos ad vitam revocaverunt. 3. 23. 8. Matzua ejecti. 3. 136. 5.
Carmania. 1. 23. 7.
Carolini *Magiſtri* Palatii. 2. 50. 4.
Carolus V. Imperator Interim publicavit. 2. 37. 6.
Carthaginienſes & Tyrii gentes cognatæ. 2. 19. 4.
Caſpium mare exitum non habet. 1. 52. 16.
Caſſumo malè pro *Axuma*, vide in A.
Cataya. Vid. Chataia.
Catti. Vid. Haſſi.
Ceilonii nigerrimi. 1. 17. 10.
Celtarum nomen olim latiſſimum. 1. 17. 6.
Celtiberi. ibid.
Cemen regnum. Vid. *Samena*.
Chadramotitæ Arabes. 1. 15. 2. diverſi à Sabæis. 1. 20. 3. ubi ſiti. ibid.
Chael Coptitis pro *Michael*. Annot. Calend. N. 13.
Chalcedonense Concilium rejiciunt Habeſſini. Pr. 1. 20. & pag. 238. lit. h. ut & Jacobitæ omnes. 3. 91. 7. teſtimonia varia. ib. acerba Habeſſinorum cenſura. 3. 38.
Poſt illud nullum cum Eccleſia Græca vel Latina commercium habuerunt. 3. 32. 6.
Schiſma hujus Concilii. 3. 88.
magnarum calamitatum cauſa. 1.
quæſtio de *una natura* in Chriſto acriter in eo diſputata. 2.
turbæ ex illo ortæ in Ægypto. 3. 91.
Tzaga-zabi proterva negatio. Pr. 1. 15.
Chaldaica lingua. 1. 104.
malè pro Æthiopica. ibid.
Literæ malè Æthiopicæ. Pr. 1. 8.
Vid. *lingua*. Ind. Ap.
Chaldæa idem.
Chalidus foſſa Cairi. 1. 53. 16.
Chalifæ Saracenorum. 3. 66. 18. & ibi lit. p.
Chalybonenſis Conſul Gallicus. Pr. 13. 26.
Chan Pr. 5. 5. Principem ſupremum ſignificat. 6. Vid. & *Canis M.*
Chanus Adoratorum, i. e. *Chriſtianorum Princeps*. 2. 3. 9.
Chariclea fabula Heliodori de ea. Pr. 2. 5.
Chaſchumitæ & *Chaxumitæ* voces vitioſæ. 2. 46.
Chaſchumo ſimiliter. 1. 32. 2. V. Axuma. (1.
Chataia i. e. China Septentr. 1. 28. 14.
nulla extra Sinas. 2. 2. 2.
Kircheri oſcitantia in hac re. 3.
China Septentrion. 1. 23. 14.
hujus vocis vera pronunciatio. 1. 23. 1.
Tartari Orientales aliquoties eam invaſerunt. 1. 114.
Chosroes. 1. 22. 3. bellum Æthiopibus intulit. 2. 22. 12. quibus. ibid.
Choſſii. Habeſſinos ſic dici falſiſſimum. Pr. 1. 96.
Chriſtodulus Abbuna Æthiopiæ. 3. 113. 13.
Christus. Feſtum paſſionum ejus quomodo celebrandum. 3. 30. 110.
Jacobitæ unam in eo voluntatem & unam operationem aſſerunt. 3. 88. 56.
nativitas & paſſio pari paſſu ambulant. 59.
illa ſingulis menſibus d. 29. celebratur. Vid. De duabus naturis vid. *Natura*. (Cal.
Baptiſmus ejus vid. *Epiphania*.
divinitatem & *humanitatem* ejus realiter diſtinctam Æth. agnoſcunt. 3. 94. 1. & 3. 111. 50.
caret geminatione. 54. An neſciverit horam extremi judicii. ibid.
Christiana Reſpubl. an ſine tyrannis ſit. 2. 33. 2.
Chistiani in Arabia olim fuerunt. 1. 22. 4. verè fideles ſoli ædem ſacram intrabant. 3. 49. 8. Chriſtiani cinguli. 3. 90. 1.
Christianismus an apud Habeſſinos interruptus. 2. 22. 13.
Christina Sueciæ Regina. Pr. 13. 10.
Chryſorrhoa flumen. 1. 67. 2.
Chus Æth. pater. 1. 19. 31. Vid. *Cuſæi*.
Ciafer quid ſit Turcis. 1. 102. 5.
Cicero legendum *Kikero*. pag. 66. lit. i.
Cimon pediſſequos cum nummis ſemper ſecum habuit. 3. 20. 5.
Cingari Errones unde & quando venerint. 1. 111. 24. 25. fabula de iis. ibid. Eorum linguæ vocabula naturalia. 26. à nulla alia derivata. 27. differt à ſermone nebulonum mendicantium. 28.
Claudius Rex Æth. confeſſionem fidei edidit. 2. 29. Vid. *Confeſſio*.

colloquium cum Gonçal. Roderico. 3.111. 4. 5. & ſeqq.
quem ſpernit 6. Conf. *Rodericus.*
obedientiam Pontif. Rom. negat. 2. 29. 7.
errores Habeſſinorum negat. 3. 111. 13.
in diſputat. Theologicis acer. 2. 28.
negotium faceſſit Patribus. ibid.
non vult ex Luſitania religioſos ac literatos. 3. 111. 22.
diſputat cum Joh. Bermude de primatu Pontif. 3. 103. 10.
Laus ejus ampliſſima. 2. 27.
Acta cum Oviedo. Vid. *Oviedus.*
Clearchus primus qui Græcè ſcripſit Hiſtorias fictas. Pr. 2. 6. Vid. *Romans.* Ind. ver.
CLEMENS Romanus diſcip. Petri. 3. 30. 88.
non ille ſed *Clemens Presbyter Alexandrinus* canones Apoſtolor. compilavit. 3. 30. 124. eorum contextor appellatur. 125.
CLEOPATRA quo veneno perierit. 1. 70. 3.
Clyſma urbs Epiſcopalis Ægypti, ubi ſita. Annot. Cal. N. 35.
Coilum M. Pauli, quæ regio ſit. 1. 36. 2.
Colchi circumciſione olim uſi Hebraicæ originis non ſunt. 3. 3. 4.
CONSTANTINOPOLIS. 1. 20. 5.
CONSTANTINOPOLITANÆ ſedi idem jus ac Romanæ tribuitur. 3. 79. 7.
CONSTANTINUS Rex Æthiopiæ. Vid. *Zera-Jacob.*
CONSTANTINUS Imperator juſſit, ut Judæi baptizati carne ſuilla cibarentur. 2. 29. 13.
vidit crucem, Cal. d. 8. Nov.
CONSTANTIUS Imperator ſcripſit ad tyrannos Axumidis. Pr. 1. 82.
Presbyter in Oaſin relegatus. p. 51. lit. r.
COPTITÆ. Pr. 1. 87.
religione ſunt *Jacobitæ.* 3. 90.
eorum ſententia de duabus naturis in Chriſto. 3. 88. 52.
diſputatio de iis cum Melchitis. 3. 94. 2.
Chriſtiani cinguli an rectè vocentur. 1.
ſtatus eorum hodiernus miſerrimus. 2.
COPTICA lingua vid. Lingua. Ind. Ap. Oratio Dominica. 4. 11. 4.
Coresh malè pro *Cyrus.* 1. 20. 8. Vid. Inf.
Coromandella Ora. 1. 41. 4.
Corontum deſertum ubi Chriſtus jejunavit. 3. (30. 7.
CRACOVIA. 1. 20. 5.
Crequi Legatus Gallicus. 2. 35. 3.
Criſpini Conſtantini F. drachma. 4. 20. 2.
Cuama regnum *Africæ Orientalis.* 1. 92. 9.
P. Nonius da *Cunha.* Pr. 13. 46.
Cus vel *Cush* quæ regio ſit? 2. 16. 3.
CUSÆA regio quo ſenſu pro Æthiopia accipiatur. ibid.
CUSÆI quinam. 2. 16. Arabes nigricantes ſeu buxei coloris ſunt. 27. Bocharti & Beroaldi ſententia. 2. nomen id extenſum ad omnes nigros homines. ib. & 25. jam à temporibus Jeremiæ Prophetæ. 27. Interpretes LXX. à Pererio defenduntur. 5. ob ſtylum illius ſeculi. 10. Bochartus contradicit. 7. cui reſpondetur. 26. Judæis כושׁ *Cush* nigrum ſignificat 29. cautela in talibus vocabulis antiquis. 31.
CYRIACUS Nubiæ Rex & Abaſſiæ quoque ut putatur in Saracenos movit. 1. 22. 29. exercitu toto nigro. 1. 75. quando contigerit & quis ille Rex fuerit. 2. 42. 2. (Pr. 2. 4.
CYRUS à Xenophonte quomodo deſcriptus. non quæſivit fontes Nili. 1. 59. 3. V. *Coresh.*

D.

Dabos monetæ genus. pag. 549. lit. q.
DABRA-LIBANUS monaſterium Æth. præcipuum Annot. Cal. 34. & 3. 102. 51. V. *Libanus.*
Dahalac parva inſula Maris rubri prope Habaſſiam. 1. 29. 2.
Dahali regnum ignotum. 1. 29. 6.
Dalion ultra Meroën vectus. 1. 30. 7.
Damaſcus. 1. 72. 9.
Damianus. Pr. 1. 82.
Damiata. 1. 72. 14.
DAMOTA. 1. 29. 10. & 1. 59. 7.
Damotenſes. 3. 133. 45.
Damus Habeſſinus. 3. 133. 89.
Dancala regnum Æthiopiæ vicinum 1. 50. 5.
DANCALE idem, ejus Rex Habeſſ. amicus. 1. (29. 3.
Dancaza domus regia. 3. 133. 48.
Danorum expeditio in Aſiam ficta. Pr. 5. 4.
DANUBII fons. 1. 59. 12.
Daraita Provincia Æth. 1. 29. 13.
Daryaveſh malè punctatur à Maſorethis pro *Darius.* 1. 20. 8.
DAVID. Pr. 1. 74. & Pr. 5. 3.
Rex Æthiopiæ. 1. 66. 9.
regnum adeptus. 2. 24. 3.
error *Rauchvvolffii.* Pr. 5. 3.
Naodi filius minorennis. 2. 25.
prælatus primogenito, quod malè ceſſit. 2. 24. 12.
colloquia de rebus ſacris *remiſſ.* 2. 26.
Rex Iſraelis d. 23. Dec. p. 402. Salomoni F. regnum ceſſit. 3. 111. 45. Ignominiam Legatorum ſuorum ultus eſt. 3. 133. 98.
Davvaro. 1. 29. 7.
Debſan. 3. 133. 91.
DELY Regia Magni Mogolis. 1. 20. 5.
Demarati Spartani conſilium. 2. 24. 4.
DEMBEA regnum Æth. 1. 29. 5.
peſte infectum. 3. 133. 48.
DEMETRIUS Patriarcha Alexandrinus inventor Epactarum. 3. 67. 8. V. Cal.
Patriarcha XII. ſuam uxorisq; virginitatem miraculo demonſtravit. 2. 82. 8. autoris dubium. 9.
Jacob. *Dias* in Æthiopiam miſſus. 3. 12. 7.
Dimadii S. Æth. miraculum. 3. 23. 4.
Dio urbs Indiæ. Pr. 13. §. 47.
S. DIONYSIUS amputato capite ambulavit. 3. (23. 10.
Dionyſianus computus. 3. 66. lit. d.

DIOSCORUS Patriarcha Alexandrin. 2. 22. 4. damnatus in Concilio Chalcedon. 3. 88. 4.
ab Habeſſinis defenditur & pro *Sancto* habetur. Pr. 1. 20. 3. 102. 27.
à *Pulcheria Marciani Imperatoris uxore* alapam accepit. 3. 92. quâ dentes illi excuſſi; & à miniſtris pili barbæ evulſi. 2. In exilium miſſus fuit. 3.
Doba præfectura Tigræ. 1. 29.
Don Duarte de Meneſes Prorex. 3. 105. 7.
DUNAWAS Judæus Homerita. 1. 22. 4. Unde ſic dictus. 6. autor foveæ igneæ in Alcorano vocatur. 7. 8. ultimus Sabæorum Rex. Pr. 1. 82. Chriſtianorum perſecutor. 2. 21.

E.

EDOM regio. 1. 26. 1. 2.
EDOMICUM mare, rectiùs quàm rubrum. ib. à Græcis malè ſic translatum. 2. 17.
Conf. *Rubrum mare*.
Elagabilis nummus. Vid. *Nummi*.
Elati falſum nomen Regis Æth. 2. 4. 9.
Eleocath ſeu *Eleochet*. Vid. *Elvvahbât*.
ELESBAAS idem qui *Calebus*. Vid. in C.
Eleutherus flumen inter Arcas & Raphanæam. 1. 68. 16.
Elhabas i. e. Habaſſia. Pr. 1. 100. Vid. in H.
Elvvahbât Oaſis magna in deſerto Occidentali Ægypti. 1. 15. 7.
EMANUELIS Luſitaniæ Regis hiſtoria. Pr. 1. 71.
Enakides ubi hyperbole. 1. 22. 22.
homines torquati, ridiculum. ibid.
ENARIA regnum ultimum & opulentum Habeſſiniæ. 1. 29.
ENKUA-SAGHED regium cognomentum Davidis. 2. 8. 3.
ENOCHI liber pſeudepigraphus. 3. 34. Peireskius eô deceptus. 1. autores de eo ſcribentes. 2. liber nauci; autor noſter illum vidit. 4. Exordium ejus. 5.
ERFFURT, *Ehrfahrt* erroris cauſa. Pr. 13. 14.
ERNESTUS Saxoniæ Dux Gotanus; laudatur à *pietate*. Pr. 13. 1. & 15.
& *ſedulitate* in rebus agendis. 21.
ERYTHRA Rex. 1. 26.
ERYTHRÆUM mare. 1. 26. 8. navigatu periculoſiſſimum, quia brevibus plenum. 9. Vid. *Mare rubrum*.
ESDRAS S. Æthiops pro pauperibus laboravit. 3. 20. 2.
Eſtrangelo Scriptura Syriaca qualis. 1. 111. 20.
Etzion Gaber in terra Edom. 1. 26. 2.
Eudoxus Cyzicenus Africam circumnavigavit. 2. 1. 2. & 5.
Evergetes, Benefactor. Dux Sax. *Erneſtus*. Pr. 13. 39.
EUGENIUS IV. Papa celebrat Concil. Florentinum. 3. 97.
EUROPÆORUM ſcripturiendi pruritus. Pr. 13. 22.
Euſebii S. Æthiopis miraculum. 3. 23. 3.
EUSTATHIUS monachorum Æthiopiæ antiſtes alter, montes tranſtulit & infantem reſuſcitavit. 3. 19. 2.
EUTYCHETIS hæreſis damnatur ab Æthiopibus. 3. 88. 2. & 50. & 89. 4.
an confuderit duas naturas. 3. 88. 2. 5. 6. & ſeq.
dicta ejus ex Baronio verbotenus referuntur. 12. & cum Jacobitarum dictis conferuntur. 5.
chartula ab illo propoſita non extat. 14.
dubia de ea. 15. Decretum contra illum. 16.
Sententia ejus in prima Flaviani epiſtola omiſſa, in ſecunda demum poſita. 17.
Leonis reſponſio, & illius ſilentii exprobratio 18. 19. Hinc cauſa dubitandi. 20. Impiâ & abſurdè dicta, 21. per bonam conſequentiam illi imputata. 5. & 22, 32.
Rationes dubitandi. 10. & 23. & ſeqq.
Exomita. 1. 10. 11. malè pro Axumitæ. 1. 21. 1. V. in A.
EYLALE BELALE R. Æthiopiæ ignotus. 1. 66. 9. & 2. 58. 6.

F.

Faitſinchina inſula Japoniæ. 2. 65. 4.
Faras-ta-gian fictum & abſurdum R. Æthiopiæ cognomentum. 2. 5. 2.
Faſcalo. 1. 29. 11.
FATAGAR regnum Æth. 1. 29. 7.
Fazelio. 1. 59. 7.
FEKUR-EGZIUS legatus in Europam deſtinatus ſed fruſtra. 2. 59. & 3. 108. 2. lit. k.
Anton. FERNANDEZ P. Soc. Pr. 1. 42. & 10, 1.
à Suſneo in Europ. deſtinatus. 3. 108. 2. expectatus non venit. 3. 109. 7.
FEZ urbs Maurit. 1. 96. 42.
Flavius Gothorum Rex. 2. 7. 5.
De FONTENAY MAREÜIL Legatus Gallicus. Pr. 13. 10. in fin.
FRANCI unde dicti? 1. 19. 1.
quale nomen ſit, & quando cœperit. ibid.
derivatio Althameri in Etymol. Germ. 2. malè à Franceſca. ibid.
nomen ſuum parti Galliæ impoſuerunt. ib. Rhenum tranſeuntes. 1.
Nomen in Oriente notum, quoſnam denotet. 1. 17. 7. & 1. 18.
Franci & Germani priſcæ cognationis parum memores. 2. 19. 3.
Franciſcus de Morays Brigantinus Luſit. Pr. 2. 3.
Francofurtum. 1. 96. 42.
FREMONA aliàs *Mai-guagua*. Vid. in M.
FRIDERICUS Dux Saxo-Gotanus laudatur. Pr. 13. 19.
FRUMENTIUS Æthiopiæ Apoſtolus primus. 3. 13. 5.
Duos Frumentios malè putavit Baronius. Pr. 1. 82.

unum tantùm fuiſſe nunc verè planum eſt. 3. 16. De prædicatione ejus. Pr. 1. 83.
circumſtantiarum variatio levis: & relatio de eo è Mſſ. Pariſ. Annot. Calend. N. 41. pag. 435. V. *Cal.*
Epiſcopus Axumitarum. 1. 19. 15. impropriè Indorum. 1. 23. ſc. Axumitarum. 15. & 16.
Fuchſius. pag. 142. lit. i.
Fulgentius Freyre Jeſuita in Æthiop. venit. 3. 12. 7.

G.

GABRA-MENFES-KEDDUS S. Æthiops. Leones & Dracones ſubegit. 3. 23. perſtringitur à Pp. Societatis. 2.
Gabrielis S. Æthiopis miraculum. 3. 23. 3.
Gademez nomen *Oaſis* ut putatur. 1. 15. 7.
Stacheus *Gadzalovvskius* interpres Hiſtoriæ Æthiop. Pr. 13. 61.
Gafatenſes. 3. 13. 3. & 45.
GALLA vel GALLÆI in Hiſtoria Æth. *Gallani,* male derivantur à Tellezio. Pr. 1. 50.
an habeant idola. Pr. 1. 53. & 3. 133. 47.
Habeſſinorum hoſtes perpetui. 3. 115. 7.
devaſtarunt imperium. 8. quod vexant incurſionibus ſuis. 2. 65. 8. 11. & 3. 106. 4.
quomodo bellum gerant. 3. 105. 13.
eorum deſcriptio. 17. quo pacto domari poſſint. 2. 43.
vaticinium inter eos. 4.
Adelenſibus æq; ac Habeſſinis infeſti. 2. 55. 13.
Leſtrygones. 3. 65. 11.
GALLIA braccata. 4. 18. 2.
Chriſtoph. GAMÆUS auxiliator Luſitanorum. Pr. 1. 54. occubuit in campis Offlæ. 3. 133. 54.
Steph. *Gamaus* frater Chriſtophori. 2. 56. 1.
GAMALA urbs duplex in Phœnicia. 1, 22. 28.
GAMALÆI vide ſequens.
Gammadai fortaſſis *Gamalai* populus Phœniciæ. 1. 22. 23. 26. & ſeq.
GAMMADES & GAMMADIM. Vid. Ind. Heb.
GAN regnum Æth. 1. 29. 12. amiſſum. 3. 115. 8.
GANETA Jesus oppidum Æthiopiæ cum templo Pp. Societ. Pr. 5. 10.
GANGES Indiæ flumen. 1. 54. 4.
GANGRÆ Synodus. 3. 83. 6.
Canon IV. exponitur contra Dionyſium. 6. 7.
GANZ regnum Æth. 1. 29. 12.
Ab. GARIMÆ unius è IX. Sanctis Æth. Encomium. 3. 18. 4. miraculum. 5.
monaſterium in Tigra Annot. Cal. N. 14.
Gauzanitis regio. 1. 68. 16.
GEDMA regnum Æth. 1. 29. 12. amiſſum. 3. 115. 8.
GEEZ proprium Habaſſiæ nomen, quo patriam ſuam Habeſſini appellant. 1. 17. 2.
GEON nomen Nili. 1. 56. hujus vocis origo & error. Ibid.
S. *Germanus* vitulum & aſinum reſuſcitavit. 3. 23. 9.
Germanorum artus & corpora olim miranda. 1. 22. 23.
Regum chronologia falſa. 2. 15. 4.
Germani & Franci priſcæ cognationis parum memores. 2. 19. 3.
GERMANICUM mare. 1. 26. 2.
GHEEZ idem ac Geez. Vid. & Ind. Æth.
GIAN-BELUL fictum cognomentum Regis Habeſſ. 2. 5.
Gijon idem ac *Geon.*
GINGIRO Africæ regnum olim ignotum Habaſſiæ vicinum. 1. 22. 7. & 1. 29. 8.
Regis electio terribilis. 1. 115. 3.
Gingischanidæ Tartari Occidentales. 1. 114. 3.
Giochan Belul fictum cognomentum R. Æth. 2. 4. 10.
Girge Provinc. Ægypti. 1. 53. 14.
GOJAMA ubi Nili fontes. 1. 29. 10.
mirè corrupta vox. 1. 30. 1.
non eſt Meroë. ibid. ſed Habaſſiæ regnum. 22. Imperii ocellus. 3. 133. 47.
Gomar. 1. 29. 8.
Gombo regnum. 1. 29.
GONGA regnum Æth. 1. 29.
Gontar rectius *Gnender.* Inſ. & Add. lib. 2. n. 59. 2.
Goſia Morad legatus Armenius Habeſſ. 2. 59. 5. in Addit.
quando Bataviam Javæ maj. venerit: ejus dona. ibid.
cum quibus donis remiſſus; quàm diu fuerit in itinere. 6.
GOTHORUM literæ Latinis ceſſerunt. Vid. *Runica.*
Gozan non flumen ſed regio. 1. 68. 16.
GRÆCI nomina propria regionum in ſuam linguam verterunt. 1. 26. 3.
GRÆCA vocabula S. Scripturæ ab Æthiopibus non intellecta. 1. 109.
tot dialecti unde? 1. 111. 19.
Alphabetum non eſt Copticum. 3. 77. 5. unde profluxerit. 6.
Sermo quando in Ægypto invaluerit. 7.
GRAGNE ſeu GRAINUS Adelenſium Dux. 1. 27. 1. occiſus. 3. 133. 53.
Æthiopiæ flagellum. 2.
Æthiopiam invadens debellatus. 3. 105. 16.
GREGORIUS Habeſſinus. Pr. 13.
patria & genus ejus. 2. & 4.
linguæ Latinæ diſcendæ flagrantiſſimus. 24.
Exul; Regi ſuo ad tempus reconciliatur. 7.
In arcem Gotanam introducitur. 16. Inde diſcedit deſiderio patriæ ſuæ. 25.
Alexandrettam profectus eſt. 26. naufragio periit. ibid.
Leſſus ejus in obitum Joh. Erneſti Princip. Gotani. 45.
non dedignabatur vocari Habeſſinus. 1. 16. 1.
indoles ejus laudatur. 1. 98. 13.
Guardafu promontorium. 1. 91. 21.
GUARDIANUS Hieroſolymitanus. 2. 35. 3.
Guba unus ex IX. Sanctis Æth. 3. 18. 7.

Guca mons Habeſſiniæ altiſſimus 1. 46. 1. ejus mirabilis deſcriptio. Ib.
GUENDER præfectura Dembeæ, ubi caſtra regia Pr. 1. 102.
non eſt regia urbs Æthiopiæ malè *Gontar*. Sup.
Guich Vid. Guix.
Guinea nova. 1. 100. 5.
Guilielm. *Guiſe* Anglus Pr. 1. 70.
Guix lege *Guiſch*. 1. 59. 4.
GULONUM regio Pr. 2.
Gumancana. 1. 59. 7.
Gundra V. *Guender*. Sup.
GURAGHE regnum Æth. 1. 29. 12.
Gypſeis inſula terreſtris: malè Gypſum. 1. 15. 4.

H.

HABAS ſeu ELHABAS Arab. *Habeſſinia*. Pr. 1. 100.
HABESSINÆ parientes ſæpè periclitantur: & quare. 1. 101. 6.
HABESSINI. Hujus vocis ſignificatio. 1. 14. 1.
pronunciatio & orthographia nova. 1. 14. 3. 4.
Nomen apud Arabes retentum. 1. 15. 2. & extenſum ad omnes Æthiopes & remotiores populos. 1. 16. 2.
Κατ' ἐξοχὴν Æthiopes nominari poſſunt, ſed ab aliis Æthiopibus diſtinguendi. 6.
Libentius vocantur Æthiopes. 1. Ag-azi dicuntur. 1. 18.
appellatio Europæis nunc cognita. 1. 19. 21.
Græcis olim ignota. 22.
Origo Arabica. 1. 19. 3. 4. & 1. 15. 1. 2. è gente Homeritarum ſeu Sabæorum. 1. 22. 2.
cum Nubæis confunduntur. 1.
olim juxta Sabæos in Arabia felice. 1. 19. 3. & 3. 18. 4. V. *Transfretatio*.
bona eorum indoles. Pr. 1. 96. & 13. 6. & 1. 98. 1. 11.
Sedentarii non ſunt 4. 9. 4.
puellorum ingenium excellens. 1. 98. 7.
Induſtria: Fidelitas Pr. 1. 96.
ruſticani ſuperant noſtram plebem. 1. 98. 7.
Cupiunt legere & ſcire. 6. Conf. *Habeſſinicus*.
Lingua cum Arabica convenit. 1. 19. 3. vid. *Lingua*.
externarum linguarum rudes. Pr. 1. 2.
veteres Chriſtiani. Pr. 13. 15.
An ſint bonæ notæ Catholici Pr. 1. 24. & 3. 99.
An materia prima ſchiſmaticorum. Pr. 1. 41.
Sacram Scripturam valdè amant 3. 36.
Epiſtolas S. Pauli, & Pſalterium ediſcunt. 1. 98. 2. & 2. 49.
in magnis conviviis illud integrum perorant 2. 49. 1.
Pœnitentiæ ſtudent. 1. 98. 4.
Orationibus deditι ſunt: & eleemoſynas facilè dant. 4. & 3. 20. 2.
Sedi Alexandrinæ ſubjecti. 3. 79. 1. 2.
Propenſio eorum erga Sedem Rom. falſo jactata 3 198. 1. 3. & ſeq. eventu docente. 7.
Poſt concil. Chalced. nullum cum Eccleſia Græca vel Latina commercium habuerunt. 3. 32. 6. Conf. *Eccleſia*.
Biblia eorum vid. S. loco.
Errores quorundam particulares. 3. 101. 45. lit. u. & Pr. 1. 5.
Oviedi cenſura contra illos. 3. 103. 24.
Expeditio in Aſiam Septentrionalem falſiſſima. Pr. 1. 84. & 2. 41.
Hornii & Scaligeri ſententia expenditur. 2. 41. 1. & 3.
Relationes eorum diſcrepant. Pr. 1. 5. præſertim à Papæ beneficiariis. 33. & 3. 58. 8.
Ejus rei cauſæ Pr. 1. 5.
Patria ſua rariſſimè egrediuntur. 2. 65. 16.
Autor amicitiam cum illis optat. 1. 108. 2.
nullos magos nec veneficos credunt, & quare? 3. 112. 1.
Eorum res œconomicæ & privatæ. Lib. IV. p. tot.
De Regibus, regnis, mancipiis, transfretatione, reductione eorum, & plur. aliis vid. ſing. ſuis locis in Ind. App. Conf. *Æthiopes*, & *Axumita*.
HABESSINIA vel HABASSIA variè ſcribitur & legitur. 1. 14. 1. 3.
cur ſic vocetur & ſcribatur. 1. 14.
Origo hujus vocis ex ſola Arabica lingua. 1. 15. 1. 2.
cautela hîc adhibenda. 1. 17. 8.
malè diſtinguitur. 9.
Tabula ejus chorographica plenior & correctior. 1. 35. 1. Æthiopicis literis depicta nondum impreſſa. 3.
latitudo vaſta & falſa. 1. 25. vera. 2.
regna ejus malè relata Pr. 1. 42.
numerus hîc mendoſus. 1. 27. Vaſtata bello Adelenſi. Ib.
Urbes nullas habet. 1. 30. 17. Provincia ejus maritima. 1. 31. Status hodiernus ſat proſper. 2. 65. 7. 17.
Cœlo ſat miti fruitur. 1. 36. 7. magnificæ de ea relationes Pr. 13. 16. in fin.
in interiora ejus penetrare perdifficile. 2. 65. 12. ſolis Armeniis patet. 13. & 4. 19.
Aer, animalia, lingua, gentes &c. vid. ſingula ſuis loc. Conf. *Æthiopia*, & *Gheez*.
HABESSINICI pueri aureæ indolis & innocentiæ vix credibilis. 1. 98. 1.
omni pietate & virtute præditi. 3.
animæ puriſſimæ. 5. nobiles in monaſteriis educantur. 2.
Habeſſinica mancipia vid. M. Ind. app.
Hadramauth Arabiæ regio. 1. 20. 3.
Hadriani nummus vid. *nummi*. I. A.
Hammonis fanum pag. 51. lit. r. 1. 30. 27.
Hamazena. 3. 133. 28. 97.
Hamyar, malè pro *Homêr*. 1. 20. 7.

Han Vid. Chan.
Hanon Rex Ammonitar. 3. 133. 97.
Hanno Pœnus falſum ejus iter. 1. 36. 5. an Africam circumnavigaverit. 2. 1.
Hassi priſcis primò Chatti & mitiùs Hatti Pr. 1. 103 tandem Heſſen.
Hatzegè. Titulus ſoli Regi competens, æquè ac Gall. *Sire*. 2. 4. 6.
Hebraica vernacula quando amiſſa. 1. 106. 4. voces Hebraicæ à 70. Interpret. retentæ: multæ deperditæ. 3. difficiles ex orientalibus linguis illuſtrantur. 8. 9. & ſeq. Vid. *Vox*.
Hededa portus Arabiæ. 2. 65. 15.
Petr. *Heilingus* vid. Heyling.
Heldburgum in Franconia Gregorius deductus. Pr. 13. 16.
Helena Regina Æthiopiæ Dauidis non mater ſed avi vidua fuit. Pr. 1. 27. 2. 24. 2. & 2. (25. nullos liberos peperit. 55.
ejus epiſtola ad R. Luſit. *remiſſ*. 2. 10.
Heliopolis Annot. Calend. N. 29.
Helvetii robuſti. 1. 100. 7.
Hemairita malè pro Homeritæ. 1. 20. 8.
Henochus vid. Enochus.
Henricus Luſit. Princeps ſtrenuus. 2. 1.
Heraclito riſum movere. Pr. 1. 41.
Hercules an fuerit. 1. 19. 24.
Hercynia ſylva. 1. 48. 3.
Herodæ S. Æth. miraculum 3. 23. 4.
Petr. Heyling Lubecenſis Pr. 1. 94. & 3. 135. commendatur à prudentia & eruditione. 3.
Epiſtola ejus ad Grotium. 21. Ejus relatio de Melchitarum & Jacobitarum perpetuo diſſidio. 3. 95.
Acalexi relatio de eo. 1. 99. 2.
alia relatio de illo edita. 3. 135. 10.
Coptitis charus, cum Metropolita in Habeſſiniam profectus eſt; ibique valde æſtimatus. 5. & 6.
Regi acceptus & optimè habitus. 7.
dives factus. 8.
De ejus obitu variant relationes. 11.
Himyar malè pro Homer. 1. 20. 7.
Hippolytus Patriarcha Rom. vocatur. 3. 30. 14. V. Calend.
Papa non fuit; *Doctor Eccleſiæ* Æthiopibus. 103.
Hispaniæ Rex Catholicus. 2. 3. 2. Rex Regum vocatur. 2. 12.
Homeri Tobbæi Arabis ſucceſſores. 1. 19. 24.
Homeritæ in Arabia felici. 1. 19. 6.
è regione Axumitarum. 7.
à gentis conditore ita dicti. 22.
Hiſtoria eorum ambigua. 2. 22. 15.
priſca familia Perſis adhærebat. Ib. Æra Homerit. 2. 54. 2.
Vid. *Sabæi*.
Horus Sanctus Habeſſ. infantem reſuſcitavit. 3. 19. 4.
Hoſius Præſes Concilii Nicæni. 3. 132. 10.
Hottentotzii. 1. 102. 3. V. *Troglodytæ*.
Hubnerus Germanus, Hiſt. Æthiopicæ interpres Moſcuæ. Pr. 13 61.
Humairitæ malè pro Homeritæ. 1. 20. 8.

I.

Jacobitæ vid. poſt Jacobum.
Jacobus Presbyter occiſus. 3. 120. 3.
Apoſtolus. 3. 32. 5.
Filius Davidis R. Æthiop. 2. 30.
Serugenſis celebris Doctor Eccleſiæ. 3. 31. 1.
S. Æthiops infantem reſuſcitavit. 3. 19. 3. aliud ejus miraculum. 3. 23. 4.
Syrus cognomine *Tzanzalus, Baradæus* vel *Baradienſis* dictus, Severi dogma latè divulgavit. 3. 89.
Jacobitæ Pr. 1. 87. unde dicti. 3. 89.
Eorum Eccleſiæ. 2. 36. 1.
diſſenſus à Melchitis propter duas naturas Chriſti. 3. 88. 33.
Concilium Chalced. aſpernantur. 3. 91. 7.
diſputatio de humanitate Chriſti. 3. 111. 29.
dehortantur Suſneum à mutatione Religionis. 4. 61.
Eorum ſententia diverſa ab Eutychianiſmo. 3. 89. 3.
Jacobitarum nomen agnoſcunt Æthiopes. 5.
Hottingeri & Brerewoodi allucinatio in hac cauſa. 6. & 7.
crudelem perſecutionem paſſi ſunt à Melchitis ſub Heraclio. 3. 91. 3. & 4.
Se ob id Muſulmannis dediderunt. Annot. Calend. N. V.
Confer. *Melchitæ*.
Jages. 1. 22. 12.
Jama fluviu Gogamæ. 1. 59. 6.
Jan-Belul. fictum R. Æthiopiæ cognomentum. 2 5.
Jambeta Pr. 1. 102.
Jan-choi. i. e. Rex mi. Vox ſupplicum. 2. 5. & 2. 62. 2.
Jassok-Adiam-Saghed cognomentum hodierni R. Æthiop. 2. 36. 6.
Ejus majores & virtutes. Ib. & 2. 65. 9.
quando ad regnum pervenerit. Ib.
Iberi vid. *Celtiberi*.
Icegus dehortatur R. Suſneum ab edicto contra-feriationem Sabbati. 3. 111. 61.
Idriſius i. e. Henochus Pr. 1. 102.
Idumæa littus. 1. 26. 4.
Jedda rectius *Gidda* portus Arabiæ. 2. 65. 15.
Jemrahi S. Æthiop. miraculum. 3. 23. 3.
Jendero regnum idem ac *Gingiro* vel *Zendero* V. in G.
Ifat. regnum. 1. 29. 12.
Ignat. Loyola vid. in L.
Indi populus Orientis. 1. 17. 6.
ſapientiſſimi mortalium. 1. 19. 32.
mores & religio eorum antiqua. 29.
expeditio eorum in Africam falſa. 32.

Circum-

Circumciſionem ignoraverunt. 29.
Quales ſint interiores. 1. 23. 5. 6. à Frumentio converſi. 15. & 16. Legati ad Auguſtum Cæſ. 14. Ad Anaſtaſium Imperatorem. 4.
à Rege Suecorum Afranio Proconſuli Galliæ dono dati falſò Indi dicti. 13.
Imperator Indorum olim malè pro Rege Habeſſinorum. Pr. 1. 9.
INDIÆ nomen vagum & incertum. 1. 19. 30.
cum Æthiopia confuſum. Pr. 1. 82. & 1. 23. 4.
termini incertiſſimi. 1. 23. 6. & ſeqq. Error in uſu nominis. 9. & ſeq.
cautela in hac voce. 1. 17. 8. ejus extenſio nimia. 1. 23. 11. & 12.
Indiæ ſat multæ. 16. propriè dictæ fines. 14.
ex ea nullæ coloniæ. 1. 19. 27.
Major, malè in Africa: Intermedia *Abaſcia*. 1. 23. 8.
Rufinus imperitiſſimè de ea loquitur. 3. 15. 4.
ab Æthiopia bene diſtinguenda. 2.
INDICÆ navigationis occaſio prima. 2. 1.
Mare Indicum i. e. rubrum. 1. 19. 33.
JOBUS Juſtus. Pr. 13. 39.
Jogues Indiæ monachi, vel Eremitæ Ethnici. 3. 22. 2. olim *Gymnoſophiſtæ*. V. in G. Ind. App.
JOHANNES I. & II. Luſitan. Reges.
Johannes Friſiæ R. filius fabuloſus. Pr. 5. 4.
S. JOHANNIS Baptiſt. cibus veræ locuſtæ fuerunt. 1. 96. 59. non cancri. 62.
Conf. *Ind Sanct.*
Johannes Belul. Pr. 1. 23. malè exponitur. Vid. Belul Gian.
Johannes Enkoë malè ut antea. ibid.
JOHANN. ERNESTUS Princeps Saxoniæ. Pr. 13. 19.
JOHANN. PHILIPPUS Mogunt. Elector. 1. 71. 1.
JOHANNES PRETIOSUS. 1. 71. Vid. Presbyter.
Senior S. Æthiops; eleemoſynis omnia ſua bona erogavit. 3. 20. 3.
Alius veſtes ſuas pro eleemoſyna dedit. 3. 20. 4. in ſpelunca nudus repertus. ibid.
Johannes Ung Rex in Aſia Septentr. 2. 2. 5.
Jonanas Arabicè Jonas; ineptum nomen R. Æth. 2. 4. 11.
JOVIS veſtis in comœdia. 2. 35. 5.
Iſaacus Turcas in regnum vocat. 2. 30. 4. rebellis manſit. 5.
ISLAMISMUS literas hìc illìc mutavit, & Arabicas invexit. 1. 19. 19. Status ignorantiæ in Arabia ante illum. 24.
ITALIA. Pr. 1. 103. pro inſula à Phœnicibus habita, & אי טלך caprarum dicta. 1. 30. 11.
JUDÆI orant pro defunctis. 3. 42. 2. & ſeq. & 3. 49. 39. Conf. *Preces*.
baptiſmô utuntur erga proſelytos. 3. 49. 22.
angelos invocant. 39.
paradiſum, infernum, & purgatorium agnoſcunt. ibid.
exultant in Synagogis. 21. & 3. 62. 9.
Ritus aliqui cum Chriſtianis communes. 3. 49. 1. & 38. Ritus eorum antiquitati declarandæ utiles. 38.
baptizati à Conſtantino juſſi cibari carne ſuillâ. 2. 29. 13.
nihil prorſus ſacri à Chriſtianis mutuati ſunt. 3. 49. 3.
magis magiſque à Judæis diſceſſum. 4.
Cardinalis *Bonæ* egregius locus. ibid.
Simonuillii bonum monitum de magno illorum axiomate. 40.
Reliqua vide ſuis loc.
Eorum obſtinatio. 1. 68. 2.
Chaldaicè locuti ſunt poſt captivitatem Babylonicam, vernaculæ ſuæ obliti. 1. 106. 2.
ludunt in numero ſeptuagenario. 1. 111. 10.
An poſt deſtructionem Templi uſpiam ſuo jure uſi fuerint. 1. 101. 7. affirmat. R. *Benjamin*. ib. negat *Conſtant. L'empereur*. 8. conciliatio. 10.
In *Dembea*, &c. ſuo jure uſi fuerunt. Pr. 1. 62. & 5. 8. & 1. 101. 8.
ſed *Sultan-Saghedus* illos adhuc validos An. 1608. ſubjugavit. 9.
Juſta Sancta Æth. comburi non potuit. 3. 23. 4.
Juſti Ras-Selaxi filii humillima ſubmiſſio. 3. 118. 2.
JUSTINUS Imperator. 2. 22. 5.

K.

Kabaſa Nomus Ægypti. 1. 20. 11. Ind. Græc.
Keba-Chriſtus. 3. 133. 61.
Kikero ſic lege Cicero. pag. 66. lit. l.
Kollela. 3. 133. 91. 95.
Kufienſes literæ à Moramero effictæ. 1. 19. 19.
Kulzum qualis urbs. Annot. Calend. N. 35. mare. ibid.

L.

Lahor. 1. 26. 5.
LALIBELA nomen regis & templi. 1. 23. 1.
Lamalmonus mons altiſſimus in Æth. 1. 46. 1.
LAODICÆNI Concilii. 29. canon. 3. 9. 3. explicatur. 3. 10. 5. & ſeqq.
Laſta. 3. 133. 61.
Laſtenſes rebelles. 3. 133.
Latatzunus S. Æth. folia olerum parcè comedit. 3. 22. 5.
LATINÆ linguæ diſcendæ Habeſſini cupidi. 1. 99. 4.
Lazari ſepulchrum, an Chriſtus ignoraverit. 3. 111. 28.
S. LEO Papa damnatur ab *Habeſſinis*. Pr. 1. 20. & 3. 102. 27. & cæteris *Jacobitis*. 3. 111. 33.
Concilium petiit ab Imperatore. 2. 37. 6.
P. *Leo* leonem equitavit. 3. 21.
LEUCÆTHIOPES i. e. albi Æthiopes. 1. 100. 1. habitatio in mediterraneis *Africæ* & *Guineæ*. 2. 3. & 5. noctu viſu valent. 4. dubia in deſcriptione Voſſii. 6.
LIBANI MONS; *monaſterium* Æthiopiæ præcipuum. 3. 25. 2.

Libanus S. Æth. è petra percuſſa aquam elicuit. 3. 19. 7.
LIBNA DENGHELUS. Pr. 5. 13.
Liburnum portus Italiæ. Pr. 15. 54.
LIBYA i.e. *Africa*, maculoſa & variegata propter Auaſes. 1. 15. 3.
Licanus Ab. unus ex IX. ſanctis. 3. 18. 4.
Ligue-Negus Reſidentia Pp. 3. 133. 91.
LIVIA Auguſti uxor potentia prævalens. 2. 24. 5.
Titus *Livius* an integer extet. Pr. 1. 39.
Hieron. LOBO ſeu *Lupus* copias militares ad reſtituendum Patriarcham Pontificium ſollicitat, ſed fruſtra. 3. 134. 8.
LOCMAN nobis Æſopus eſt. 1. 16. 4.
Lombardia. Pr. 1. 103.
Lovangi Rex. 1. 22. 11.
S. Ignat. LOYOLÆ epiſtola ad Claudium R. Habeſſ. 3. 100.
Pontificis Rom. poteſtatem adſtruit. 8. 9.
Lucas Sanctus Æthiops, ſexta quaque feria unicum paximatium edit. 3. 22. 4.
medicus Pauli. 3. 114. 20.
Lucianus Sanctus Æth. tunicam ſuam nudo dedit. 3. 20.
Ludim Hebraicè vocantur *Æthiopes propriè dicti* in Africa. 1. 19. 31.
A. Luis. Pr. 13. 47.
P. Hieron. LUPUS Habeſſiniam à capite uſque ad calcem percurrit. Pr. 1. 61.
LUSITANI Heroes maritimi, Africam primi circum navigaverunt. 2. 1. 6.
auxilium eorum contra Adelenſes. 2. 56.
liberatores Æthiopiæ. 3. 115. 6. 7.
Ducem eorum Gragne interficiunt. 3. 105. 16.
Rom. religionē promovere parant. 3. 106. 2.
tertia pars Æthiopiæ illis pro auxilio promiſſa. 3. 133. 53. & 79.
Eorum præmia. 55. honor à veteribus Habeſſin. illis exhibitus. 56. eorum paupertas & nuditas. 57. à R. Luſit. eleemoſynæ ol. illis miſſæ. ib.
LUSITANIA filio Regis offertur in matrimonium filiæ R. Æthiop. 2. 58. 5.
LUSITANICUM Archivum Regium antiquum in confuſo ſtatu. 1. 66. 5.

M.

Macoco regnum Africæ mediterraneum olim ignotum. 1. 22. 7. & 14.
MAOROBII olim ultra Æthiopiam propr. dictam. 1. 22. 3.
Madagaſcar inſula. 3. 3. 3.
Madeyra inſula. 1. 66. 3.
Madrit. 3. 134. 8.
Maffudius inſignis Dux Adelenſis. 2. 55. 8. ruſticis pepercit: milites trucidavit. 9. in ſingulari certamine contra monachum occubuit. 11.
MAHOMET. Vid. *Muhammedes*.
Maigoga ſeu *Mai-guagua*. Pr. 13. 47. & 3. 133. 91. 95.
MAKEDA. 3. 13. 1.
falſum Reginæ Sabææ nomen. 2. 18. 3.
Malabares nigerrimi. 1. 17. 10.
Malabarica peninſula. 1. 41. 4.
Malabaricæ literæ. 4. 1. 4.
MALAC-SAGHED cognomentum nonnullorum Regum Æthiopiæ. V. Sertza-dinghil.
MAMALUCCORUM Rex cæſus. 1. 112.
Mandimanza fictum Regis Habeſſin. cognomentum. 2. 4. 13.
Mandigenſes Guineæ populi. ibid.
Maqueda. Vid. Makeda.
MARCIANUS Imp. convocat Concilium Chalcedonenſe. 3. 88. 4.
Abbuna MARCUS Metropolita. 2. 24. 2. & 3. 113. 12.
MARCUS Evangeliſta. 3. 32. 5.
Alexandrinæ Eccleſiæ primus Epiſcopus. 3. 114. 43.
S. MARIA inepte Mariham. 3. 35. 6. & ibi lit. h.
vocatur ab Emſero magna Dea. 3. 45. 13.
Eccleſiæ Rom. cultus maximus pro ea. 5. & 11.
Apud Æthiopes cultus nimius. 1.
omnia ejus membra illi ſalutant: Latini adorant. 12.
Habeſſinis mater divinitatis. 3. 88. 61.
Pp. Societatis contradictio. 63.
comparatio uberum & lactis cum ſanguine Chriſti. 3. 45. 8.
Luſitani ejus inimici vocati. 2. hujus rei cauſa. 3. depicta S. Chriſtophoro non minor. 5. rhythmi de illa in pago Regenſtauff. ibid.
Habeſſini ſculptas ejus imagines confregerunt. 3. 52. 3.
Matthiam liberavit. 3. 35. 2.
feſta in memoriam ejus. 3. 45. 1.
Plur. Vid. in Ind. Sanctorum.
Mariaba. 1. 20. 3. & 5.
Mariham. Vide Maria.
MARONITÆ Æthiopes non ſunt. 3. 25.
Marſi gens quædam. 1. 70. Vid. Pſylli.
Martianus ſanctus Æthiops mortuum reſuſcitavit. 3. 19. 6.
S. *Martinus* talaris ſuæ pannum pauperi dedit. 3. 20.
MARVECOS. 1. 96. 43.
MASCARAM September. Vid. Menſes.
MASORETHÆ veram pronunciationem nominum propriorum ignoraverunt. 1. 20. 8.
an perfectè præſtiterint emendationes in textu ſacro. 14.
Maſſilia. Pr. 13. 54.
MATTHÆUS Apoſt. an in Habeſſinia prædicaverit. 1. 23. 16.
S. Æthiopici miraculum. 3. 23. 4.
MATTHÆUS Armenius primus Habeſſinorum Legatus in Europa. 2. 57. 2. & ſeqq. decem annos in hac legatione hæſit. 8. non admodum benè habitus fuit à Luſitanis. 6.
Vid. Legatio.

ejus relatio de regno Presbyteri Johannis à Damiano Goëz. Pr. 1. 9. & 11. & 2. 57.
à Tzaga-Zaabo reprehenditur. Pr. 1. 11. mentitus eſt Luſitanis blandiens. 12.
Matthias Apoſtolus. 1. 23. 16.
Matzua parva inſula maris rubri. 1. 29. 2. neque muro neq; vallo cincta. 3. 134. 4. ſingulis menſibus mille patacas præſtat. 5. adhuc ſub Turcis. 2. 65. 11.
Mauritania. 1. 96. 43. & 46. dialectus hujus regni. 45.
Maurus More Mohr pro Æthiope. 1. 16. 2. ſeu nigro accipitur. 1. 17. 4.
Vide *Moro*, & Μαῦρος.
Mazaga. 1. 29. 3.
Mecca. 1. 66. 4.
Medina. ibid.
Mekaukes defecit ab Imperatore Heraclio. Annot. Calend. N. 5.
Melca-Christus rebellis. 3. 133. 45.
Melchitæ diſſentiunt à Jacobitis. 3. 88. 54. diſſidium adhuc hodie durat. 3. 95.
Petr. Heylingi ea de re diſſertatio. 2.
Archiepiſcopi Græci reſponſio. 4.
Melik Ambar Habeſſinus. 1. 98. 12.
Menas Davidis filius. 2. 30.
Roman⁹ ſacris valdè adverſus. 3. 98. 8. num illi Papa Pius V. ſcripſerit; Pp. Soc. negant. 9. & 10. autor affirmat. 11.
Sanctus Æth. cadaver porci reſuſcitavit. 3. 23. 8.
Alphonſ. Mendezius Jeſuita Patriarcha Æthiopiæ Pontificius ſeptem annos in Æthiopia tranſegit. Pr. 1. 60. egregiè doctus & inſigni judicio prædıtus. ibid.
Juramentum obedientiæ pro Pontif. Rom. oratione ampla à Rege exigit. 3. 114. 3.
Oratio ad Regem inſtante nova religionis mutatione querelis & minis referta. 3. 127. & ſeq. omnia in ritibus concedere voluit. 3. 130. 2. exceptâ comunione ſub utraque ſpecie. 3. 132. 5. quoad libertatem conſcientiæ diſtinguit. 3. 130. 3.
Epiſtola ad Regem ob Edictum ſacrum ſe inſcio promulgatum. 3. 125. colloquium petit cum viris doctis Æthiopiæ. 3. 132. 6. quod R. Baſilides abnuit. 3. 133. 14.
Epiſtola ad R. Baſilidem, cum indicaretur ei exilium. 3. 132.
Patriarchæ exulis ad Regis replicam, duplica acerba. 3. 133. 31.
noluit ſclopeta relinquere. 11.
in Abbunam novum invehitur. 41.
Confer. *Baſilides* & *Suſneus*.
Epiſtola ad Gregorium. Pr. 13. 46.
Don Duarte *Meneſes* Prorex Indiæ. Vid. in D.
Menilehek Reginæ Makedæ. F. 3. 13.
Meroe vera inſula fuit. 1. 30. 5. 19. regia Æth. propr. dictorum. 22. & 1. 17. 2. deſcribitur è veteribus autoribus. 1. 30. 5. Situs. 12. & 15. longitudo & latitudo. ib. & 16. tota cognita fuit. 11. Herodotus primam mentionem ejus fecit. 5. non eſt regnum Gojam. 1. differentiæ inter utramque. 15. & ſeq. Tellezius refutatur. 2. uſque 22. eiq; aſſentientes. 3. opulentia & fertilitas. 13. Plinius iter in illam deſcribit. 7. Perſæ occuparunt eam. 23. ubi hodiè quærenda. 25. nomina illius hodierna. ibid.
Meroetica hebenus. 1. 23. 10.
Meropius & *Metrodorus* in Indiam profecti. 3. 17. 2.
Merovingiani Reges Galliæ ſic dicti. 2. 50. 4.
Metrodorus. Vid. Metropius.
S. Michael Archangelus. Vid. Calend. Unus ex IX Sanctis. 3. 18. 4. ſaxum baculo rupit. 3. 19. 8.
Micipſa Jugurtham concilio improvido adoptavit. 2. 30. 3.
Mimi. Vid. *Pygmæi*.
Minas. Vid. *Menas*.
Mithridates Ponticorum Regum nomẽ. 2. 7. 5.
Mitzraim frater Cushi. 1. 19. 31.
Moca ſeu Moccha. Pr. 13. 47.
Arabiæ portus. 2. 65. 15.
Moenus flumen Germaniæ. 1. 59. 11.
Mogol vel *Mogor* Rex Indiæ. 2. 40. 3.
Magnus Mogol ſemet vocat *Shah-Jehan* Regem mundi. 2. 3. 7.
Subjectorum ſuorum hæres ex aſſe. 2. 61. 2.
Mogunt. Elector Joh. Philippus. 1. 71. 1.
Momfallot urbs ſuperioris Ægypti. 1. 53. 14.
Monemugi regnum Africæ olim incognitum. 1. 22. 7.
Jac. *Monmouth* Fil. naturalis bellum movit. 2. 32. 3.
Mosella flumen. 1. 59. 11.
Moysis uxor Cuſæa ſeu Madianitis fuit, Æthiopiſſa Aſiatica, non Africana. 1. 16. 3. duas Æthiopiſſas illi fuiſſe falſum. 2. 17. 33.
Muhammedanus. Vid. Turca.
Muhammedes. 1. 14. 2. quando natus. 1. 19. 23. rhythmis delectatus fuit. 2. 22. 8. Idiota, nec legere nec ſcribere potuit. 3. 42. 18.
Mujaco regnũ Africæ olim incognitum. 1. 22. 7.
Muley Iſmael Rex Mauritaniæ. 1. 96. 46.

N.

Nagash vel Nagaſi. V. Ind. app.
mendoſa expoſitio in Giggæi Lexico. 2. 7. 3.
Nagra urbs Arabiæ felicis. 2. 22. 2.
Naodus Rex Æthiopiæ ex Aod vel Ehud factum. Pr. 1. 26. & 1. 52. 8.
ejus filius primogenitus an jure à ſucceſſione regni excluſus. 2. 24.
Narea magnum Æthiopiæ regnum. 1. 29. 9.
Necus Ægypt. Rex Phœnices miſit ad circumnavigandam Africam. 2. 1. 4.
Negra. Vid. *Nagra*.
Negus. Vid. *Ind. Appell.*
Neronis exploratores Meroën uſque. 1. 30. 7.
Nestorius in Oaſin relegatus. pag. 51. lit. r. hæreſin ejus deſcribit Eutychius Alexandrinus. 3. 88. 63.

NESTORIANUS Rex in Aſia Septentrionali. 2.2.5.

NICÆNI Concilii Præſides. 3.133.10. Canones apud Æthiopes ſunt in autoritate. 3. 66.5. ſupernumerarii apocryphi. 3. 29. pro primatu Pontificis Rom. parum faciunt, quia Patriarchæ Alexandrino parilem poteſtatem tribuunt. ib. & 3.76.3. Can. VI. exponitur. 3. 79. 2. & 3. 114. 45. Vid. *Synodus.*

Nicanta vel *Nicaula* ficta Sabeæ Reginæ nomina. 2.18.3.

NICRUS flumen Germaniæ. 1. 59. 11. ejus fons. 13.

NIGER flumen, ſiniſter Nili alveus teſte Leone Africano & aliis. 1. 65. 1. & 7. & ſeqq. vocis hujus ſignificatio. 12. an patrem vel partem Nili voces idem eſt. 12. per regionem Nigritarum fluit. Pr. 1.99.

NIGRITÆ populi ſuper Leucæthiopes propè Nigrum habitantes. 1.16. 5.

NILUS Amharice Abawi. 1. 54. fontes ejus à P. Pays deſcripti. Pr. 1.59. & 1.59.1. quem Voſſius deridet. ibid. nec non à Gregorio. 1.59.9. vanæ antiquorum explorationes. 1. 57. *Nili caput quærere.* Prov. vani laboris. 1.7. curſus ejus. 1. 59.6.7. plurimos gyros & mæandros facit. 1. 52. 6. & 1. 30.13. malè in tabulis hodiernis depingitur. ibid. non rectâ lineâ fertur. 1. 53. 6. omnia Abaſſiæ flumina recipit. 7. magnitudo & longinquitas maxima ex Diodoro & Strabone. 4. & 5. duos magnos alveos habet. 7. Siniſter eſt Niger. Vid. *Niger.* Oſtia ejus olim ſeptem. 8. nunc duo tantum: *Peluſiacum* & *Canopicum*. 9. & ſeq. foſſa ex mari rubro in Nilum. 1.26.10. aggeres antiqui neglecti. ibid. *Exundationis* vera cauſa. 1. 61. 1. veteribus non ignota. 3. ſed non credita. 4. Zephyri *impediunt incrementum diurnum.* 1.62.7. *An diverti poſſit,* ne in Ægyptum fluat. 1. 66. pro fabula id habent *Hornius* & *Tellez.* 1. & 2. contra Alphonſus *Albuquerquius.* 2. 3. & 4. *An Arabes* Nilum diffundere potuerint. 1. 66. 6. id aſſerit *Albuquerquius.* 3. Wanslebius ſecum diſcors. 10. *Dulcedo* aquæ Niloticæ magna. 1.53.13. turbida quomodo clara facienda. 14. *Salubritas* ejus. 14. Stomachum quamvis turbida non lædit. ib. putrida in puteis ſervata inſalubris.

Nitocris falſum Sabææ Reginæ nomen. 2.18.3.

Niuchani Tartari. 1. 114. 3.

Noachi filii, nepotes, & pronepotes an conſtituerint certas familias & linguas. 1. 111.

Noachidarum præcepta an omnes homines obligent. 3. 48. 4.

Nobata incolæ *Nubiæ*. 1. 22. 5.

Bernardus *Nogueira* P. Soc. in Æthiopia relictus. Pr. 13. 47.

Nomades Æthiopes. Vid. *Troglodytæ.*

Nonnoſus Pygmæos vidit. 1. 22. 14.

Novatus hæreticus. 3. 54.

NUBÆ vel NUBÆI. 1. 22. 5. in multa regna diſtincti. ibid. nomen eorum extenſum. 2. 42. 3. pro Pygmæis. 1. 22. 29. V. in P.

NUBIA regio Æthiopica. 1. 22. 5. pro Habesſinia Bochartus accipit. 2. 42. 3. Matthæus Apoſt. eam convertit. 3. 13. 6.

Nubiani malè pro Zingaris. 1. 111. 24.

O.

OASIS ſeu *Auaſis* malè exponitur. 1. 15. 3. 4. gloſſa ridicula hujus vocis. 5. inſulæ terreſtres frequentes in Libya. 4. relegatio in eas olim erat frequens. ibid. hodie appellatio incerta. 7.

Oſla campi ubi Grainus occubuit. 3.133. 54.

OLACA regnum Æthiopiæ. 1. 59. 7.

Ophiogenes. Vid. *Pſylli.*

Oſia exemplum objicitur Regi Æth. 3. 125.3.

Otrejus Armenius Archiepiſcopus. 3. 80. 4.

OUASIS. 1. 15. 5. malè pro *Oaſis.* Supra.

Andr. *Oviedus* Patriarcha. Pr. 1.66. Epiſtola ejus ad Claudium. 3.103. dehortatur illum, ne cum matre de rebus religionis conſultet. 1. Ejus cenſura contra Æthiopes. 24. Errores Habeſſinorum, quos quidem ille putavit, recenſet. 25. & ſeq. diſputavit coram Regibus Æthiopiæ. 3.133. 58.

P.

Palmerinus Anglus fabula jocoſa. Pr. 2. 3.

PAN capite rubicundo pingitur. 1. 89. 8.

PANTALEON unus ex IX. Sanctis. 3. 18. 4.

PANTÆNUS non Indorum ſed Arabum Apoſtolus fuit. 1. 23. 16. & 3. 15. 2. 3.

PAULI V. Papæ epiſtola ad Sulneum R. Æthiopiæ. 3.107. Alia ad eundem. 3.109. 7.

Paulina epiſtolæ Æthiopicæ ſeorſim editæ. 3. (28. 5.

PAULUS primus Eremita. 3. 24.

Petr. PAYS P. Soc. gratiâ Regis in Habaſſia floruit. Pr. 1. 59.

Pedro Juan fictum nomen Regis Æth. 2. 4. 19.

Peireſkius pſeudoprophetæ Enochi libro deceptus. 3. 34. 1.

PERSIS nullæ hæreditariæ dignitates. 2. 61.

PERSIÆ urbes non fuerunt converſæ ab Æthiopibus. Pr. 5. 2.

PERSICUS character antiquus ignoratur. 2. 20.

PETRA PACIS vid. Friedenſtein: Ind. Ver.

S. PETRUS crucifixus inverſo corpore. 3. 111. Paſtor univerſalis Eccleſiæ. 3. 113. 26.

PHARAO. Quid ſignificet variæ ſententiæ. 2. 7. 4.

Pharos turris cum lumine nocturno. 1. 53. 11.

PHILIPPI III. R. Hiſpan. epiſtola ad R. Suſneum. 3. 109. Alia epiſtola ad eundem. 11.

PHOENICES miſſi ad circumnavigandam Africam. 2. 1. 4. literarum inventores. 4. 2. 1.

PII V. literæ ad Menam R. Æthiop. 3. 98. 8.

Pinchas idem qui Dunawas. Rex Homeritarum. 2. 22. 3.

Piſtaurus poſt mortem vivus viſus fuit. 3. 23. 10.

Platonica opinio de Dæmonibus. 3. 57. 19.

Poly-

Polycletus Neronis libertus Britannis irriſui fuit & quare. 2. 51. 2.
Pomerania quid ſignificet. Vid. Ind. Vern.
Porphyrius Epiſcop. Antiochenus. p. 51. lit. r.
PRESBYTER JOHANNES malè pro Habeſſinorum Rege. Vid. Ind. App. in *P*.
PRESTE-JAN & PRESTAR-CHAN. Vid. ibid.
PSYLLI veneno medentes. 1. 70. unde illis iſta virtus. 1. fabula de liberis illorum recens hatis. ib.
Ptoemphanæ. Vid. Canis. Ind. app.
PTOLEMÆus cognomen Reg. Ægypti. 2. 7. 5.
PTOLEMÆI Geographi gradus. Vid. I. A. in G.
PULCHERIÆ Imperat. *Marciani* uxoris contentio cum Dioſcoro. 3. 92. Vid. *Dioſcorus*.
PYGMÆI. 1. 22. fama de iis vetuſtiſſima. 8. de brevitate cubitali fabula. 21. 22. & 25. Geranomachiæ fabula unde. 24. Sententiæ veterum affirmantium. 8. & ſeqq. negantium. 10. Mediorum, ut Bocharti, &c. 11. Conciliatio. 24. & ſeq. natio peculiaris eſt. 1. 22. 14. viri parvi fuerunt. 8. viſi à diverſis. 14. & 17. malè *Nani* vocantur. 12. 15. & 25. bellum cum elephantis gerunt propter ebur. 12. parvi ſervuli. 16. Mimi & Backebacke vocantur. 12. & 15. Quid de Pygmæis S. Scripturæ dicendum. 10. 25. & ſeq.
Pythagoræ metempſychoſis. 3. 7. 2.
R. *Ras-Sela* CHRISTUS contractè *Seelaxus*. Vide in S.
RHENI alveus dexter decreſcit. 1. 30. 26.
ROBOAMI ætas. 1. 28. 8. fortè error in numeris. ibid. & 9. Dubium de bello perpetuo cum Jeroboamo. 2. 19.
Gonçalus *Rodrighesius* Jeſuita. 3. 12. 7. In epiſtola ſua occaſionem ſuæ miſſionis refert. 3. 102. diſputat cum Claudio Rege. 4. 5. & ſeq. Colloquium Reginæ matris cum illo de primatu Papæ. 31. 32. & ſeq.
ROMA urbs refugii. Pr. 13. 47. & 1. 20. 5. triduo direpta & deſolata. 2. 47. Habeſſini ibi habuerunt ædiculam S. Stephani in Vaticano. Pr. 13. 9. & 11. Arabum & Æthiopum Roma quænam intelligatur. 3. 18. 1.
ROMANA ECCLESIA comparatur cum reliquis ſedibus Patriarchalibus. 1. 114. 29. in eas ſummam poteſtatem tribuit Sedi Romanæ Patriarcha Pontificius. ibid.
ROMANI orbis terrarum imperii cupidi. 1. 57. 6. quomodo Barbaros domârint. 2. 43. 3.
Scheringus ROSENHAN Senator regni Sueciæ meritiſſimus. Pr. 13. 10.
Roxolana Sultani Turcarum uxor potentia prævaluit. 2. 24. 5.
Runicæ literæ antiquæ Septentrionales. 4. 1. 2.
RUPERTUS Princeps Palatinus. 1. 71. 1.
Ruthenorum Sacerdotes die poſt concubitum ſacris abſtinent. 3. 82. 5. Autocratoris epiſtola ad Clem. decimum. 4. 11.
S. SABA non eſt *Meroë* Joſephi. 2. 18. 2. urbs magna. 1. 20. 10. non eſt duplex nomen. 3.
Sabæa Regina. 1. 20. 2. & 9. an Æthiopiæ imperaverit. 2. 18. an habuerit veram DEI cognitionem. 3. 13. 1. Vid. *Belkis* & *Makeda*.
SABÆI Gens Æthiopica. 1. 19. 5. & 1. 20. 2. à metropoli Saba ſic dicti. 1. 19. 22. & 1. 20. 2. & 5. iidem ac Homeritæ. 1. 19. 5. & 1. 20. gens maxima. 1. 15. 1. 2. numeroſiſſimi. 1. 20. 9. hinc conjectura de transfretatione Habeſſinorũ. ib. & 1. 19. 23. Duas habuerunt regias. 1. 20. 4. Græcis & Latinis diu noti. 6. Indis & Æthiopibus olim malè annumerati. 1. 19. 33. & 36. & 1. 20. 1. cum Saracenis confunduntur. 1. 22. 4. Conf. *Homeritæ*.
Sabbacon, Senechus Reg. Æth. propriè dictæ. 2. 54. 1.
SALADOBA idem ac Aladoba vide.
SALAMA Ab. idem ac *Frumentius* quomodo exponatur. Annot. Cal. N. 41.
Salatru Rex Adelæ deſertâ Chriſtianâ religione Muſulmannus factus. 2. 55. 2.
Salè urbs Mauritaniæ maritima. 1. 96. 43.
SALOMONIS ætas dubia. 1. 28. 7. fabula Alcoranica de ejus itinere per aerem in regnum formicarum. 4. 11. 3.
SAMARITANORUM characteres aliqui conveniunt cum Æthiopicis. 4. 1. 1.
SAMBATION fluvius fabuloſus. 1. 68. 2. vocis derivatio unde. 1. origo fabulæ veterrimæ. 4. fluere ſeptenis diebus Joſephus: Plinius verò contrarium tradit. 5. Geographorum veterum de eo ſilentium. 14. Modus illum reperiendi Judæis proponitur. 3. Vana fabulæ conciliatio. 16. Epiſtola Iſaaci Alkarishi fabuloſa. 17. Prete-Johannis ad Papam inepta. 18.
SAMENA regnum. 1. 29. 12.
SAMUEL S. Æthiop. leonem equitavit. 3. 21. 2.
Sanet rupes Habaſſiæ. 1. 47. 1. nivē habet. 1. 39. 2.
Saraceni veterum *Scenitæ*. 2. 16. 1. duplices Perſici & Romani. 2. 22. 16.
Sareptanum vinum malè Indicum. 1. 23. 10.
SATANAEL. Vid. *Setnael*.
SAXONES in Britanniam transgreſſi Angli vocantur. 1. 19. 9. ſed priſcæ cognationis parum memores. 2. 19. 35.
SAXONIÆ Princ. Gotani tunc viventes. Pr. 13.
SAZANUS Rex Axumidis. 1. 19. 15. Conf. *Abreha*.
Scenitæ. Vid. *Saraceni*.
Schankalæ. Vid. *Troglodytæ*.
Scythæ Septentrionis populus. 1. 17. 6.
SEELAXUS R. Suſnei frater uterinus; laudatur. 3. 133. 59. ejus epiſtola ad *Paulum V. Papam*. 3. 109. 4. religionis promovendæ cauſa petit mille Luſitanos. 5. transtulit Amharicè Commentarios P. Joh. *Maldonati* in IV. Evangelia. ib. inſolita formula poſt juramentũ utitur contra Princip. *Baſilidē*. 3. 118. 1.
SELYMUS regnum Ægypti occupavit. 1. 112. 1.
Senap. Senapo fictum R. Æth. nomen. 2. 4. 21.
SENNARA regnum ubi ſitum. 1. 22. 6.
S. *Sergii* cadaver unguentũ ſuave emiſit. 3. 23. 11.
Serca. Pp. Societ. Reſidentia. 1. 133. 95.
Sertza-Chriſtus rebellis. 3. 133. 45.
SERTZA-DENGHELI; *Malac-Saghed* dicti epiſtola ad *Philip.* II. 3. 105. in qua petit artifices fabricantes bombardas, pulverem pyrium &c. 6.
Seruga urbs Meſopotamiæ. 3. 31. 1.

Setnaelis Ducis diabolorum contra Archang. *Michaelem* putida deſcriptio. 3. 34. 6. & ſeq. membra ejus omnia prodigioſæ & abſurdæ magnitudinis. 8.
Severi dogma *Jacob. Syrus* divulgavit. 3. 89. 1.
Sewa. Vid. Shoa.
Shichor Nilus à nigredine. 1. 56. 1.
Shoa regnum Æthiopiæ magnum. 1. 29. 10.
Sicambri Germanica gens. 1. 19. 1. contra Romanos libertatem defenderunt: ibid.
Simeon metropolita. 3. 113. 15. S. Æth. presbyterum jam pollinctum reſuſcitavit. 3. 19. 5.
Simon magus. 3. 114. 25.
Simonvillii bonum monitum. 3. 49. 40.
Socotoræ inſulani. 3. 3. 2.
Sofala regnum Africæ Orientale. 1. 92. 7. & 9.
Suaquen inſula & urbs. 1. 29. 2. parùm munita. 3. 134. 4. (15. 2.
Sueciæ Reges malè à *Magogo* deducuntur. 2. *Suecica* manuſcripta & documenta *Roma* quæſita. Pr. 13. 10. ſed fruſtra. ibid. in fin.
Suevicum mare hodiè Balticum. 1. 23. 13.
Sultan-Saghedus Regis Susnei & Basilidis cognomentum. Vid. utrumq; ſ. loc.
Susneus ſcripſit ad Pontif. Rom. & Regem Hiſp. 3. 106. Epiſtola ejus ad Paulum V. Pap. 3. 108. Feriationem Sabbati acriter prohibet. 3. 111. 61. & 3. 112. 4. Oratio ejus pro religione Rom. 3. 112. Proceres illum dehortantur. 1. attamen ſeveritate utitur. ib. Ejus manifeſtum. 3. 113. invehitur in Æthiopiæ Metropolitas. 10. & 11. Pontifici Rom. obedientiæ ſacramentum præſtitit. 3 114. Juramenti formula. 3. 117. vi coëgit aliquos ad acceptandam fidem Rom. 64. Promulgavit edictum ſacrum invitò Patriarchâ. 3. 125. & 126. & tandem proclamationem pro *reſtituenda religione Alexandrina*. 3. 131. Ejus *Legatio in Europam* ſucceſſu caruit. 2. 59.

T. Tartari Orientales Chinam aliquoties invaſerunt. 1. 114. Occid. *Gingischanidæ*. 3 ſic fuerunt appellati à proxima gente. 1. 17. 6.
Taten. Vid. *Cingari*.
Tazcarus Jacobi R. fil. illegitimus. 2. 30. nullum jus ſucceſſionis ei competebat. ibid. de ſaxo dèjectus. 4.
Tecla-Georg. rebellis ſupplicio affectus. 3. 120.
Tecla-H[illegible]noth vitæ monaſticæ in Æthiopia in[illegible]ator. 3. 102. 53. Sanctitatis & miraculorum fama apud Æthiopes eminet. Annor. Cal. N. 51. & 3. 102. 53.
Tecla-Mariamus reordinatus. 3. 101. 4.
Tecla Selasse Edictorum regiorum pro religione Romana autor. 3. 113. 18. in fin. & 3. 136. 1. ferale monachorum odium perpeſſus. ibid. & tandem lapidatus. 3. 118.
Tennebergam in Thuringia Gregorius venit. Pr. 13. 16.
Tharbin Regis Æthiopiæ filiam Moſis uxorem fuiſſe, falſum. 2. 16. 33.
Theoriani colloquium cum Armeniorum Catholico. 3. 88. 33. & ſeq.
S. Thomas Apoſtolus Indorum. 1. 23. 16.
Thuringenſium dialectus prava. 1. 111. 22.
Tigiana lingua corruptè ſcriptum. Pr. 1. 95.
Timotheus Patriarcha hortatur Calebum contra Dunawaſum. 2. 22. 4. Eutychetem condemnavit. 3. 93. 2.
Tobbæi Reges. 1. 19. 24.
Troglodytæ q. d. Lochkriecher. 1. 102. 1. & 1. 22. 5. quia in ſpecubus habitant. 1. 102. 4. Sermo eorum, quaſi digitis creparent. 3. & 4. Hottentotzii & Sultanimanni tales ſunt. 1. 102. 3.
Trullani Patres de Canonibus Apoſt. agentes. 3. 30. 113. non Apoſtolos ſed Sanctos Patres intelligunt. 115.
Turcæ portus Habeſſiniæ occuparunt. 1. 112. 2. Apud illos nullæ hæreditariæ dignitates. 2. 61. Supplicum Turcarum mos. 2. 64.
Turcarum Sultani Tyranni ſunt. 2. 33. 2.
Tyrii & Carthaginienſes gentes cognatæ. 2. 19. 4.
Tzagaxus vel Tzaga-Christus. Pr. 1. 43. impoſtor fuit. 2. 9. nomen ſuum ſcribere neſcivit. 2. Ejus ſalacitas & flagitia. 2. 35. 5. Abduxit uxorem Conſiliarii Parlamenti. ib. ludicrum ejus epitaphium. 7.
Tzaga-zaabus. Pr. 1. 13. Legatus ad Pontificem cur Romam non venerit. 3. 97. 4. Bermudis de ea re ad Regem ſuum relatio. 2. 58. 3. Beſtia campi vocatur. 3. 2. 1. & 3. 5. 2. Vid. *Confeſſio*.

U. Zachar. *Vermeil* pictor Gallus in Æthiopia. 4. 9. 3.
Ulphila Gothorum Apoſtolus. 3. 26. 6.
Upsalia ubi quondam Regum Sueciæ inauguratio. 2. 48. 1.
Urbanus Papa VIII. 3. 117. 5. Ejus epiſtola ad Suſneum. 3. 124. 2. Alia ad Patriarcham Mendezium. 10.
S. Ursulæ hiſtoria. 1. 28. 11.

W. *Walaka* regnum. 1. 29. 5.
Wanag-Saghed R. Æth. tertiam partem ſui regni Luſitanis promiſiſſe dicitur. 3. 133. 53. & 79.
Levinus *Warnerus* Batavorum apud Turcas orator. 2. 64. 1.

X. S. *Xaverii* corpus poſt mortem benè oluit. 3. 23. 11.

Z. *Zacharias* S. Æthiops tribus palmulis in diem contentus. 3. 22. 5.
Za-dengheli ſeu *Atznaf-Saghedi* epiſtola ad Clementem VIII. Pap. 3. 105. 11. Alia ad Philip. III. R. Hiſp. 15. Clementia ejus erga Jacobum regni æmulum. 2. 33.
Zaga-Chriſt vel *Zagaxus* &
Zaga-Zaabus. Vid. in *Tz*.
Zeila urbs regni Adel. 2. 55. 2.
Zendero regnum barbarum. 2. 59. 5.
Zera-Jacobi R. Æth. epiſtola ad Monachos Hieroſolymitanos. 3. 30. 2.
Zingari. Vid. *Cingari*.
Zion. Vid. *Cœnaculum*.

INDEX TERTIUS SANCTORUM

SECUNDUM FASTOS SACROS ÆTHIOPUM.

Numeri ſignificant dies menſium Æthiopicos, paucis diebus à noſtris diſtantes.

A. vel Ab. i. e. Abba. S. Sanctus. Mart. Martyr.

A.

AARON ſummus Sacerdos d. 1. Aprilis pag 412. Frater Moyſis d.7.Aug. Martyr d. 9. Julii.
Abdenago d. 2. Decembris.
Abdias d. 15. Januarii.
Abel d. 2. Januar. Unus è Sodalitate Tecla-haimanoti d. 19. Julii.
Abhor d. 14. Januarii.
Abja. d. 30. Januarii.
Abibus d. 25. Octobris. Alius d. 15. Aprilis.
ABRAHAM, ISAAC, & JACOB ſingulis menſibus die 28. memorantur.
ABRAHAM Patriarcha d. 6. Decembris Aug.
ABRAHAM Patriarcha. d. 6. Decembris. Alius cum filia. d. 23. Auguſti. *Abba* Sanctus. d. 17. Febr. Martyr d. 10. Maji. Aſcera d. 5. Aug.
ABREHA & ATZBEHA primi Æthiopiæ Reges Chriſtiani. d. 4. Octobr.
Abshadius Presbyter d. 24. Januarii.
Abu-Baſenda Epiſc. d. 12. Julii.
Abukir & *Johannes* d. 6. Februarii.
Abu-Makarius d. 6. Maji. 13. Jul.
Abunafer eremita, obitus ejus d. 16. Junii. Dedicatio ædis ejus d. 16. Novembris.
Aburom & frater ejus d. 8. Julii.
ACACIUS Succeſſor *Anatolii* d. 30. Novembr.
Acius Ab. Epiſcopus Hieroſol. d. 29. April.
Acolytus d. 25. Maji.
Acronius d. 4. Junii.
ADAM & EVA d. 6. April.
Adamas d. 12. Novembris.
Adramas & ſocii. d. 27. Junii.
Adranicus d. 8. Januarii.
Adrianus d. 25. Auguſti.
Adronicus d. 28. Julii.
Ælurus cognomentum Timothei Patriarchæ Alexand. d. 7. Aug. & ibi Annotat.
Æſculapius d. 1. Januarii.
Agabus d. 4. Febr 7. & 15. April. & 26. Auguſti.
Agapetus d. 24. Februarii.
Ἀγάπη virgo d. ?. Auguſti.
Agapis virgo d. 8. April.
Agapius d. 19. Martii.
Agaton d. 7. Septembris.
Agrippæ uxores d. 5. Julii.
AGRIPPINUS Patriarcha Alexand d. 5. Februar.
Acmimenſes Martyres d. 29. Decembris.
ALEFUS Unus ex novem Sanctis d. 10. Martii.
ALEXANDER Metropolita d. 7. Febr. Socius Mercurii d. 1. Martii.
Patriarcha Alexand. d. 22. Aprilis & 18. Auguſti. Alius d. 19. Martii & 12. Aprilis.
Alexandra d. 13. Aprilis.
Almenas cognom. *Paulus* d. 6. Julii.
Alphæus & *Romanus* d. 22. Novembris.
Amata-Chriſtoſa d. 28. Maji.
Amda-Mariam d. 4. Epagomen.
Ammon d. 7. Sept. & 3. Januar. martyr d. 13. Jul.
-- & Eſia d. 5. Februarii.
-- & Sophia d. 4. Junii.
Ammonius d. 7. Septembris & 14. Decembr. Tonenſis d 20. Maji. & 27. Julii.
-- & Menas d. 4. Junii.
Amogia martyr d. 26. Julii.
AMOS Propheta, d. 5. Epagomenon.
Anachoreta C. in deſerto Watzif d 17. Novemb.
ANANIAS d. 3. Octobris. martyr d. 28. Junii.
Anaſtaſia martyr d. 26. Decembris.
Anaſtaſius d. 22. Decembr. & 28. Februarii.
Anatolia d. 25. Auguſti.
Anatolius Presbyter & martyr. d. 6. Decembris. Alius. 11. Januarii.
Anbaſa i. e. *Leo* Abba d. 3. Sept.
ANDREAS Apoſt. d. 4. Decembris.
& Matthias d. ult. Julii.
Monachus Monaſterii *Libani.* d. 17. Julii.
Alius d. 30. Auguſti.
Andrianus d. 9 Martii.
Andronicus d. 22. Maji.
ANIANUS Patr. Alexandr. d. 20. Novembris. Alius. d. 8. Julii.
Anicetus martyr d. 12. Decembris.
ANNUNCIATIONIS feſtum idem ac *Conceptus Chriſti* Annot. N. XVI.
ANNUS NOVUS d. 1. Septembris.
ANOREUS Rex d. 16. Novembris.
Antimus Epiſcopus d. 6. Septembris.
Antipas Diſcipulus Johannis d. 16 Aprilis.
ANTONIUS d. 6 Octobris 22. Januarii & 25. Jul. Epiſcopus Tamoienſis d. 12. Aprilis.
Epiſcopus d. 19. Julii.
Raweh d. 26. Februarii.
Anub Biſſojus d. 19. Junii. Æth. aurum purum Annot. N. XXIX.
AOD vel *Naodus* d. 7. Auguſti.
Appolonius d. 7. Martii.
ARAGAWI unus ex IX. Sanctis d. 14. Octobr.

Archelaus Epiſcopus d. 22. Decembris.
Argenis martyr d. 19. Junii.
Ariana virgo d. 8. Aprilis.
Arianus Presbyter. d. 14. Decembris.
Ariſtobulus d. 19. Martii.
Ariſtus Epiſcopus Berythi d. 29. Aprilis.
Arma d. 9. Martii.
Armenius & mater ejus d. 8. Junii.
Arnobius d. 19. Junii.
Arsenius qui duos regios adoleſcentes erudivit d. 13. Maji.
Arſhaledes d. 14. Januarii.
Arſima d. 5. Decembris.
Arſinoe d. 26. Maji.
Arwa fœm. d. 30. Maji.
Aſcelas martyr d. 25. Januarii.
Aschiron martyr & quinque milites d. 7. Junii.
-- & Argenis martyres d. 19. Julii.
Aſnonia virgo d. 8. Aprilis.
Athanaſia d. 2. Julii & 2. Auguſti.
Athanasius Patriarcha Alexand. d. 9. 19. & 30. Septembris 7. Maji. 20. Novembris.
martyr d. 3. Novembris.
Magnus 18. Novembris 29. Auguſti.
Vir Apoſtolicus Annot. N. XXIII.
Athanatheus Clyſmæ Epiſcopus d. 18. Julii.
Atom & Anianus d. 8. Julii.
Atzbeha Frater Abrehæ R. Æthiopiæ. d. 4. Octobris.
Au Chriſtos d. 21. Julii.
Ausgenius mart. d. 5. Januarii. ſignum ſtellarum *Conſtantino M.* interpretatus ib. Annot. IV. quale vocabulum, ibid. centum & decem annos vixit. ibid.
Axoſia d. 5. Septembris.
B*aaminus* & ſoror ejus d. 27. Auguſti.
Bacus d. 17. Julii.
Baptiſmus Chriſti d. 11. Januarii.
Barbara d. 25. Septembris & 8. Decembris.
Barkiſus d. 1. Martii.
Barnaba d. 5. Septembris & 21. Decembris.
Barſuma d. 9. Februarii & 5. Epagomen.
Bartholomæus d. 1. Sept.
martyr d. 19. Octobris.
Apoſtolus d. 19. Novembris, Cop. 17. Junii.
Epiſcopus d. 11. Decembris. metropolita d. 1. Maji. martyr in Raſhid i. e. Roſetto d. 6. Jul.
Baſjela uxor Georgii d. 19. Junii.
Baſilicus d. 14. Auguſti.
Bbsilides d. 7. & 11. Septembris.
Basilius d. 13. Septembris 6. Januarii 20. Februarii. Epiſcopus d. 11. Martii.
Batalanus martyr d. 19. Julii.
Batatzun Abba d. 17. Junii.
Batzalota-Michael d. 12. Junii & 21. Julii.
Bebnuda d. 15. Februarii. martyr d. 20. Aprilis.
Behorus d. 20. Maji.
Behnu martyr Sancta d. 20. Januarii.
Beimas d. 8. Julii.
Belana Presbyter d. 8. Julii.
Belandius d. 19. Maji.
Belſijus mart. d. 19. Junii.
Beniamin Patriarcha Alex. d. 8. Januarii. Ejus tempore Ægyptus à Saracenis occupata ibid. Annot. N. v. Alius d. 1. Julii. 13. Auguſti.
Berſonius Pater d. 3. Martii.
Berſabæus Ab. d. 28. Auguſti.
Beſoi miles d. 29. Junii. Abba Eremita d. 8. Jul.
Beſſarion d. 25. Auguſti.
Beſſoi cognomento Petrus d. 5. Februarii.
Beſſojus Ab. d. 3. Maji. Dedicatio ædis ejus d. 13. Julii & 1. Epagomen.
Betra Ab. Sylvani diſcipulus d. 11. Februarii.
Bicabus Ab. d. 10. Auguſti.
Biſa Softenſis. d. 24. Januarii.
Biſamon Ab. d. 27. Januarii. martyr d. 1. Junii.
Biſtamona d. 10. Junii.
C Alebus d. 20. Maji. idem ac *Elesbaas* R. Æthiopiæ.
Carazun Ab. d. 25. Julii.
Cauſtus d. 21. Januarii & 5. Julii.
Cedrianus vel *Cedrenus* d. 21. Junii.
Cefronia mart. d. 1. Julii.
Cephas d. 25. Septembris.
Cerius cognom. d. 16. Novembris.
Chael Coptitis *Michael* Annot. N. XIII.
Chariton d. 2. Octobris.
Cherubim d. 13. Nov. 3. Julii.
Cherubini equi d. 8. Novembris.
Chreſtus d. 30. Januarii.
Christianus d. 3. Julii.
Chriſtina d. 15. Auguſti.
Chriſtophorus d. 2. Aprilis. & 10. Auguſti.
CHRISTUS ſingulis menſibus d. 29. Dec.
Fuga è mesha Koskuamam d. 6. Novembris.
Nativitatis vigilia d. 28 Decembris. hanc rigide obſervant. Annot. Cal. N. VI. Secundum nativitatis feſtum d. 30. Decembris.
Circumciſio d. 6. Januarii. *Baptiſmus* d. 11. Januarii. *Jejunium* d. 4. Februarii. Introitus in templum d. 8. Februarii. Adventus Hyeroſolymam d. 22. Martii. *Paſſio* d. 27. Martii. *Conceptus* d. 29. ejusdem. *Reſurrectio* d. eôdem. *ſcenſio* d 8. Maji. Introitus in Ægyptum d. 24. Maji. Dedicatio templi Jeſu in Alexandria d. 11. Junii. Introitus in cœnaculum clauſum d. 6. Aprilis. Transfiguratio in monte Thabor d. 13. Auguſti. Ubi nota expoſitionem Arabicæ vocis. Annot. 47.
Joh. Chrysostomus d. 17. Nov. & 12. Maji. Æthiopibus & Coptitis *Os aureum* Annot. N. xxv.
Claudianus Patriarcha Alexand. d. 9. Julii.
Claudius martyr d. 11. Junii.
Clemens Diſcip. Petri d. 29. Novembris. Epiſcopus & martyr d. 28. Januarii.
Codratus d. 24. Septembris.
Concilii Ephesini Epiſcopi CC. d. 12. Sept.
Niceæ Epiſcopi CCCXVIII. d. 21. ejusd. & 9. Novembris.
Constantinus vidit crucem d. 8. Novembris. regnavit. d. 12 Auguſti. Alius d. 28. Martii.
Cornelius d. 23. Novembris.

Coſmas

Coſmas d. 1. Junii.
Coſmus Metropol. d. 21. Novembr.
Patriarcha Alexand. d. 3. Martii.
Cotylas. d. 29. Julii.
S. Crucis feſtum ter d. 16. 17. & 18. Septembr. *inventio* d. 9. Maji 10. Martii. teſtimonia autorum Annot. XXIV. Euſebii ſilentium ibid. locus Crucis ib. *apparitio* in Golg. d. 12. Maji.
Cyprianus d. 7. Octobr. & 3. Novembris.
Cyriacus d. 5. Octobr. & 29. Januarii.
-- & mater ejus d. 14. Januarii. martyr d. 19. Julii. locum S. Crucis oſtendit. Annot. N. XXIV.
Cyrillus Patriarcha Alexandr. d. 14. Februarii. 12. Junii. Epiſcop. Hieroſol. d. 22 Martii. Præſes Concilii Epheſini contra Neſt. d. 3. Jul. Alius cum uxore & liberis d. 20 Aprilis.
Cyrus d. 8. Julii.

D.

D*amianus* martyr Antioch. d. 23. Auguſti.
Damiates d. 14. Auguſti.
Daniel monachus d. 14. Novembris 7. Decembris. Antiſtes d. 16. Novembr. Μιτύγιω⊙ d. 16. Januarii.
Propheta d. 23. Martii.
David Rex d. 10. Septembris 9. Octobris.
Rex Iſrael d. 23. Decembris.
Fratres Singarienſ. d. 5. Auguſti.
Propheta d. 30. Decembris.
Demadius martyr d. ult. Maji. & 25. Julii.
Demetrius Patriarcha Alexand. d. 12. Octobr. & 12. Martii.
Denaſius d. 19. Martii.
Ab. *Derma* Anachoreta d. 20. Maji.
Didara mater Beſſoi & Nôt d. 29. Junii.
Dimadius idem ac Demadius d. 25. Julii.
Dionyſia Diaconiſſa d. 13. Aprilis.
Dionysius *Areopagita* d. 6. Octobris. Epiſcopus d. 23. Ejusd. Alius cum uxore & liberis ſuis d. 8. Maji.
Dioscorus Patriarcha Alexand. d. 7. Septembr. Alius, d. 8. Januarii. Martyr ſilens d. 5. Aprilis.
Discipuli LXX. die 5. Julii.
Dormitores VII. d. 8. Martii. Relationis Mſſ. ſumma Annot. N. L. 13. Januarii & 20. Aug.
Dumatheus d. 17. Januarii.

E.

Eblo Ab. } d. 5. Februarii.
Ebloi Ab. }
Ebſojus Ab. d. 5. Junii.
Eleazarus & Machabæa & liberi eorum VII. d. 8. Auguſti.
Elisbaas V. *Calebus.*
Elhabdil Epiſcopus d. 1. Decembris.
Elias *Thisbites* Propheta d. 1. Decembris d. 8. Februarii.
Elisabetha Sophiæ Filia d. 7. Septembris. mater S. Joh. Baptiſtæ d. 16. Februarii.
Elisæus Proph. d. 1. Septembris 19. Octobris. 20. Junii d. 11. Novembris.
Elmadius cum ſociis d. 25. Februarii.
Ἐλπὶς virgo d. 1. Auguſti.
S. Ephrem Syrus d. 7. Januarii. translatio corporis ejus d. 3. Februarii. Frater Mercurii d. 30. Julii. Abba d. 15. Julii.
Epimachus d. 25. Julii.
Epiphania Christi d. 11. Jan. Annot. N. VII.
Epiphanius Antiſtes d. 17. Maji. corporis translatio in Cyprum d. 28. Maji.
Epiſcopi CC. Concilii Ephesini d. 12. Septembr. CCCXVIII. Niceæ d. 21. Ejusd. & 9. Novembris. LX. contra Benatum d. 2. Decembris. Congregati propter Paſcha d. 4. Martii.
Esaias Propheta. d. 6. Jan. Presbyter d. 11. Julii.
Esdras librorum ſacrorum editor d. 10. Febr. Sutuel dictus, & reſtaurator Bibliorum vocatur. ibid. Annot. N. X.
Eſi d. 9. Februarii.
Eſia d. 5. Februarii.
Esther Regina Perſiæ d. 24. Decembris.
Eva d. 6. Aprilis.
Eudoxia d. 5. Martii. 27. Auguſti.
Eugander d. 14. Martii.
Eugenia Filia Philippi Regis d. 5. Decembris.
Eugenius d. 14. Martii. martyr d. 30. Martii.
Eumenius Patr. Alex. d. 10. Octobris.
Euphemia d. 11. Maji. 12. Junii & 17. Julii.
Eupraxia d. 26. Martii. & 2. Auguſti.
Eusebius d. 13. Februarii
Baſilidis filius mart. d. 23. Ejusd. & Arma d. 9. Martii.
Servus Suſnei d. 18. Aprilis. & *Pachomius* d. 1. Epagomen.
Euſtathius d. 18. 23. 27. Sept. & 15. Dec. Antiſtes & celebris ſodalitatis monaſticæ fundator d. 21. Jul. & ibi Annot. Num. 38.
Eutropius d. 25. Julii.
Ezechiel Propheta d. 5. Aprilis & 26. Julii.
Ezra deſcriptor Legis & Prophetarum. idem ac *Esdras.*

F.

F*Elix* Archiepiſcopus d. 6. Novembris.
Fratres VII. habitantes in una ſpelunca d. 4. Epagom. S. Felicitatis filii. ibid. lit. q.
Frumentius verus Æthiopiæ Apoſtol. d. 18. Decembris & 26. Iulii. Annot. II. & LXI. *Salama* etiam vocatur & exponitur ibid. Baronius ibi notatur ibid. à quo ordinatus. ibid. Relatio de eo è Cod. M. Pariſ. Annot. XLI.
Fulgoſius d. 24. Decembris.

G.

Gabra - Maskal Rex Æth. d. 30. Nov.
Gabra Menfes-Keddus d. 5. Martii.
Gabra Jeſus d. 20. Julii.
Gabriel Archangelus d. 18. Decembris.
Alius 30. *Martii.* 13. Junii & 23. Decembris.
Patriarcha Alex. d. 21. Febr. 10. April. 11. Julii. filius Toraik d. 10. April. & ibi annot. XVII.
Gallio Ab. d. 13. Auguſti.
Garga Ab. d. 18. Maji.
Garima Ab. d. 17. Mart. 17. Junii.

Gegar Dux Syriæ d. 16. Auguſti.
Gelwas mart. d. 13 Aprilis.
Gena ſolenne d. 28. Decembris.
Georgius archimart. d. 7. Novembris. Alius d. 17. Martii 23. Aprilis 19. Junii. Oſſium tranſlatio d. 16. Auguſti. Sacerdos d. 7. Julii.
Gerilos fortè Cyrillus d. 28. Maji.
Germanus d. 14. Aprilis. Abba d. 5. Martii.
Gerſimus d. 29. Auguſti.
Gideon Dux Iſrael. d. 16. Dec.
Golianus d. 10 Julii.
Gregorius Patr. d. 19. 24. & 30. Septembris. 15 Decembris
Epiſc. *Armenius* d. 3. Octobris.
Epiſc. *Nyſſen.* d. 17. Ejusdem & 26. Novembris.
Thaumaturg. d. 21. Novembris. Rohenſis d. 3 Martii.

H.

Habacuc Propheta d. 3. Novembris & 24. Maji.
Haggæus Propheta d. 20. Decembris.
Hanna mater Cyriaci d. 5. Octobris.
mater Samuelis d. 6. Octobris.
nativitas d. 17. Octobris. Avia Chriſti d. 10. Novembris. Introitus in templum cum filia Maria ſeu purificatio d. 20. Jul.
Prophetiſſa d. 8. Februarii.
Helena d. 16. Septembris. 28 Martii. Mater Imperatoris d. 18. ejusdem. Reperit crucem d. 9. Maji.
Helias mart. urbis Aħnas d. 15. Januarii.
Hellanicus Epiſc. Ægypti d. 27. Decemb. 2. Jan.
Henochus d. 27. Januarii. ejus aſcenſio in cœlum 25. Julii. *Idriſius* Coptitis Ib. Annot. XL.
Heraclas Patriarcha d. 18. Octobris.
Patriarcha XIII. d. 8. Dec. martyr d. 18. Dec.
Herodas Ab. d. 25. Maji.
Herwag martyr d. 16. Decembris.
Hieroſolymæ ædificatio d. 16. Septembris.
Hilaria Eremita d. 21. Januarii. Alius d. 25 Jul.
Hilario d. 24. Octobris.
Hilarius d. 3 Iunii.
Hippolytus d. 5. Februarii. Papa Rom. vocatur. ibid. Annot. N. IX. quis fuerit, & miraculum poſt ejus mortem. Ibid. emerſio corporis è mari d. 6. Februarii.
Hizkias d. 4. Auguſti.
Ab. *Hôr* martyr d. 12. Julii.
Horus Ab. d. 2. Decembris.
Hosanna idem ac *feſtum Palmarum* Annot. N. XV.
Hoseas Propheta d. 27. Februarii.
Hyemis initium d. 25. Iunii.

I.

Jacob Patriarcha ſingulis menſibus die 28.
Jacobus *Fil. Alphæi* d. 5. Octobr. *Frater Domini* d. 26. Ejusd. & 18. Julii. Apostolus & mart. d. 10. & 18. Februarii. & d. 17. Aprilis. *Filius* Zebedæi d. 5. Maji. Patr. Antioch. d. 12. Ejusdem. *Epiſcopus* Perſiæ d. 4. Novembris. Niſibenſis d. 18. Januarii. orientalis d. 5. Junii. martyr cum ſociis d. 17. Auguſti. Epiſcopus d. 19. ejusdem. Epiſcopus Ægypti d. 5. Epagom. Jacobus monachus d. 6. Septembris. *Aſceta* d. 18. ejusdem. & Johannes d. 30. Septembris. Epiſcopus Hieroſolymit. 30. Decemb.
Jaredus d. 11. Maji.
Jaſon mart. d. 3. Maji.
Jassai Rex d. 9. Septembris.
Idrisius Coptitis, idem ac Henochus Annot. N. XL.
Jecuno Amlacus d. 16. Junii.
Jejunium usque ad veſperam d. 28. Decembris. Nomine Bahed d. 10. Januarii. Hoc vigilia Baptiſmi Chriſti intelligitur Ibid. Anot. VI. usque ad occaſum ſolis obſervant Ib.
Chriſti d. 4. Februarii.
Jeremias Propheta d. 8. Septembris 21. Januarii & 5. Maji. genuina ejus ſedes. Annot. XXII.
Jesu *templum* in Alexandria d. 11. Junii.
Ignatius mart. d. 24. Decembris. Antiochiæ Epiſc. d. 7. Julii. Annot. N. XXXII.
Jialuta mater Cyriaci d. 16. Januarii.
Infantes Innocentes d. 30. Decembris.
Joachimus avus Chriſti d. 7. Aprilis.
Jobus d. 1. Septembris. patiens d. 2 Maji.
Joel Propheta d. 21. Octobris. 23. Novembris.
Johannes Baptista d. 1. Septemb. 15. April. Decollatio d. 2. Sept. Conceptio d. 26. ejusd. Depoſitio capitis d. 30. Octob. Capitis inventio d. 30. Febr. apparitio corporis d 2. Junii. inventio oſſium d. eodem Copt. lit. q. Nativitas d 30. Junii. Carceratio d. 1. Epagom.
Johannis *Evangeliſtæ* corporis tranſlatio d. 29. Septembris. 16. Maji.
Johannes *Apoſtolus* & *Evangeliſta* d. 4. Januar.
Patriarcha Alex. d. 1. Decembris.
alius d. 16. Januarii 4. & 10. Maji. laudatur ab ædificatione Eccleſiarum Annot. 21.
Damaſcenus d. 8. Decembris.
Senior d. 11. Januarii.
parvus d. 20. Octobris.
tranſlatio corporis ejus d. 29. Auguſti.
miſericors d. 16. Novembris.
Eleemoſynarius. d. 8. Maji.
Liberalis d. 7. ejusd. Metropolita d. 27. Maji.
Johannes Sacerdos d. 2. Septembris. 13. Novembris & 19. Decembris.
Epiſc. Perſiæ d. 4. Novembris. Senex ſpiritualis. d. 5. Decembris. Cama d. 25. Decembris. Μισόγυνος d. 30. Decembr. Magiſter d. eod. Abba d. 2. Februarii. Heracleæ decus d. 4. Junii. Epiſcopus Hieroſolymitan. d. 13. ejusd. Et Simeon martyres d. 11. Julii. Poſſeſſor Evangelii aurei d. 16. Julii. Epiſc. Gazæus d. 11. Aprilis. Ninivita d. 26. Aprilis. Præfectus militum d. 5. Auguſti.
Jonas Propheta d. 25. Septembr.
Josephus Sponſus Mariæ d. 26. Julii. Juſtus d. eod-

d. eod. Jacobi filius d. 12. Mart. *Patr. Alex.* d. 23. Octobr. Liberalis erga pauperes d. 26. Jan. è clibano ignis ſervatus d. 28. ejusd. Epiſcopus d. 17. Martii. Arimathæus d. 1. Auguſti.
JOSUA Fil. Nun d. 4. Sept. & 25. Junii.
IRENÆUS Epiſc. d. 29. Auguſti.
IRENE d. 30. Januarii.
martyr. d. 21. Aug.
ISAACUS cum Abrahamo & Jacobo d. 28. ſingulis menſibus, & 24. Auguſti. Rex d. 29. Octobr. Juſtus *Patriarcha Alexand.* d. 9. Novembris. Aſceta d. 10. Aprilis.
& Germanus Copt. d. 14. Aprilis.
monachus & presbyter d. 19. Maji.
Iſidorus martyr d. 5. & 18. Mart.
Alius. 19. Maji.
martyr. Heliopol. d. 16. Jul.
ISRAEL d. 28. Julii.
JUDAS Apoſtolus. d. 1. Febr. 25. Maji.
martyr. d. 25. Junii.
JUDITHA d. 10. Septembris.
Julia Eupraxiæ ſocia d. 5. Auguſti.
Juliana d. 25. Septembris 26. Decembris.
JULIANUS *Patriarcha Alexand.* d. 8. Martii.
alius. d. 23. Maji.
Julius, & mater ejus d. 23. Maji.
Juſta d. 6. Auguſti.
Juſtina d. 7. Octobr.
JUSTINUS d. 18. Auguſti.
S. *Juſtus* d. 10. Februarii à Marco baptizatus d. 12. Jun. Socius Obolii d. 11. Maji.

K.

K*Azman* d. 1. Junii. Conf. *Coſmas.*
Konas Diaconus d. 25. Febr.
Korus d. 30. Maji.

L.

LALIBALA Rex Æthiopiæ. d. 12. Jun.
LAURENTIUS d. 15. Auguſti.
LAZARUS d. 21. Octobr. Amicus Chriſti d. 17. Martii. Reſuſcitatio d. 20. ejusd. *Epiſcopus Cypri* ſecundo mortuus d 27. Maji.
Leoninus Eulogius d. 11. Februarii.
Leontius martyr d. 1. & 12. Ianuarii. martyr in diebus Muſulmannorum d. 1 Iunii.
LIBANUS Ab. d. 3. Ianuarii.
LIBERIUS Papa Rom. d. 9. Octobr. & d. 4. Epagom. Æthiopes Patriarcham vocant. ib. lit. r.
Licanus Ab. d. 28. Nov.
Longinus d. 5. Novembris 2. Februarii. & 23. Iulii.
LUCAS Evangeliſta d. 22. Octobris
-- ſtylites d. 15. Decembris. Socius Alexandri 12. Aprilis.
Lucia virgo d. 25. Februarii.
Lucianus d. 17. Maji. & 9. Iunii.
Lucillianus d. 9. Iun. lit. ſ.

M.

MACARIUS Patriarcha Alexand. d. 4. Sept. & LIX. hujus nominis. d. 24. ejusdem Epiſc. mart. d. 27. Octobr. 13. Decembris. Dedicatio ædis d. 8. Ianuarii. Abba d. 11. Ianuarii. Frater Mariæ d. 13. Martii. Antiſtes monachorum in Shihat d. 27. ejusdem. Translatio corporis ejus d. 19. Auguſti. & filii ejus d. 1. Aprilis. Abu-Macarius d. 6. Maji. 13. Iul.
MACCABÆI d. 15. Novembris. martyres d. 25. Decembris.
Machabæa cum liberis ſeptem d. 8. Aguſti.
Macrobius d. 16. Octobris. fil. Moyſis d. 7. Aprilis.
Magder Ab. d. ult. Epagomen.
Makaras major d. 13. Martii.
MALACHIAS Propheta d. 8. Januarii.
Mama d. 4. Octobris.
Mamas. martyr. d. 5. & 14. Septembris.
Marana Epiſ. d. 22. Februarii.
Marcellus d. 5. Julii.
Marcianus d. 6. Januarii & 14. Novembris.
Marcus Evangeliſta Mariæ fil. d 30. Aprilis. Alius d. 29. Junii. Submerſus d. 5. Junii. Frater Johannis d. 16. Aprilis. dives d. 22. Ejusd.
Mardalæus Ab. d. 21. Maji.
S. MARIA VIRGO ſingulis menſibus d. 21. nativitas d. 10. Sept. & 1. Maji. Imago d. 10. Sept. Introitus in templum d. 3. Decembris. Conceptio d. 16. ejusdem 7. Auguſti. Dedicatio ædis d. 8. Junii. Obitus d. 21. Januarii. Diſtinguitur ab Alexandrinis *obdormitio à translatione* Ib. Annot. VIII. XLIX Planctus mortis ejus d. eod. Purificatio d. 8. Februarii. Pollinctura. d. 15. Auguſti. Aſcenſio corporis ejus d. 16. Auguſti. dubia ſententia hac de re Pariſienſium. Añot. N. XLIX. An in templo Hieroſolymitano educata fuerit. Annot. N. I.
MARIA quæ lavit pedes Chriſti d. 6. Februarii. Ægyptiaca d. 6. Aprilis. Aſcetria d. 5. Julii. *Magdalena* Coptitis d. 28. Julii. & Æthiopibus d. 6. Auguſti.
Mariam-Kebra d. 25. Julii.
Mari Ephrem d. 3. Februarii. V. Ephrem Syrus.
Marina Ab. d. 8. *Decembris. Alius. d. 15. Auguſti. 23. Julii.*
S. MARTA d. 1. Octobris.
& *Maria ſorores Lazari*. d. 18. Januarii.
virgines d. 30. ejusdem. Victoris mater d. 27. Apr. martyr d. 24. ejusdem & ult Junii.
Martianus Epiſc. d. 14. Novembris. 6. Januarii.
Martyres Akmimenſes d. 29. Decembris. Eslæ d. 27. Martij. CL. Perſiæ d. 8. Aprilis. Latonopolis d. 19. Julii. in urbe Atribi d. 25. Ejusd. Quingenti tres myriades mart. d. 23. Auguſti.
Matrona d. 10. Septembris.
MATTHÆUS Evangel. & Apoſt. d. 12. Octobris d. 20. Novembris. Pauper d. 7. Decembris. Eremita d. 4. Auguſti. Aſceta d. 21. Sept.
MATTHIAS Apoſtolus d. 8. Martii. d. 21. Octobris. 24. Februarii.
MAXIMUS mart. ſub Detio. d. 1. Novembris. alius d. 14. Januarii. Patriarcha Alexandr. d. 14. Aprilis.
Mehraela martyr ſancta d. 14. Januarii.

Melagius martyr d. 12. Martii.

Melchi-Zedek d. 17. Aprilis & d. 3. Epagomen.

Melius mart. d. 28. Aprilis. conf. *Milius.*

Menas d. 7. Octobris. 14. Decembris. Patriarcha d. 30. Januarii. Epiſcopus d. 7. Novembris. & mater ejus d. 11. Novembris. martyr d. 15. Ejusdem. & 2. Auguſti. Encænia ædis ejus in *Marjût.* d. 15. Junii. 11. Eremita d. eodem. Epiſcopus *Acmim.* d. 17. Februarii. Diaconus. d. 15. Maji.

Mercurius & *Ephrem* Fratres d. 30. Julii. d. 28. Octobris. 7. Novembris, & 1. Mart. Romanus d. 25. Novembris. Aſceta d. 4. Auguſti.

Meskel-Kebra fœm. d. 25. Julii.

Metra d. 10. Auguſti.

Michael Archang. ſingulis menſibus d. 12. celebratur. Idem. d. 9. Septembris. Patriarcha Alexand. d. 16. 20. Martii & 3. Aprilis. id eſt Aragawi, d. 14. Octobris Vide in A. Diaconus d. 13. Decembris. Abba d. 10. Maji.

Michæas Propheta d. 22. Auguſti.

Milites CCCC. cum Mena Diacono. d. 15. Maji.

Milius Patriarcha Alexandrinus d. 1. Septembris.

Miſael d. 8. Julii.

Moses Eremita d. 3. Septembris. Propheta d. 8. Ejusdem, Legiſlatoris obitus d. 16. Febr. Abba d. 6. Januarii.

Moyses niger d. 24. Iunii. & VII. ejus fratres d. eôdem. Epiſc. Auſimi d. 11. Auguſti. Epiſc. Termenſis d. 30. Ejusdem.

Myriades duæ & V. mille martyres in Urbe *Attribi* d. 25. Iulii.

N.

Naacueto-laabus Rex d. 2. Novemb.

Nahum Propheta d. 5. Decemb.

Naodus Rex i. e. Aod. d. 7. Auguſti.

Naſahita filia Regis. d. 14. Decembris.

Nathanael d. 15. Maji. Cananæus d. 10. Jul.

Negrani martyres d. 26. Novembris.

Newaia-Christos R. Æthiopiæ. d. 15. Maji.

Nicetas mart. d. 18. Sept.

Nicodemus d. 1. Auguſti.

Nicolaus Epiſc. Myrenſis d. 10. Decembris.

Noah d. 6. Ianuarii.

Nobus d. 5. Febr. 24. Iulii.
Abba d. 23. Iunii.

Nôr frater Beſſoi d. 29. Iunii.

Novus Annus d. 1. Sept.

Nuptiæ Canæ in Galilæa d. 12. Ianuarii.

O.

Obadias. d. 23. Novembris.

Obolius d. 24. Decembris. 11. Maji. martyr d. 1. Auguſti.

Oneſimus Pauli diſcipul. d. 21. Febr.

Oneſiphorus d. 25. Mart.

Ori è Setnuf d. 9. Auguſti.

P.

Pachomius d. 11. Decembris *Metropolitâ*: ejus ædis dedicatio d. 15. Novembris. Abba d. 14. Maji. fortaſſis Symmachus, *Pater Sodalitatis*; regulas vitæ ſolitariæ conſcripſit. ibid. Annot. N. XXVI.

Palæmon Ab. d. 17. Iunii.

Palladius d. 16. Ianuarii 29. Iunii.

Palmarum feſtum d. 22. Martii. Æthiopibus *Hoſanna.* Annot. XV.

Pantaleon unus ex novê ſanctis d. 6. Octobr.

Paphnutius d. 10. Maji.

Parackleti *deſcenſus* d. 18. Maji.

Patres Monaſterii Aſſa d. 5 Iulii.

Patritia d. 19. Novembris.

Paulius Eremita d. 2. Februarii.

Paulus Patriarcha Conſtant. d. 6. Octobris. Contemtor opum d. 10. & 12. Decembris. martyr d. 28. Decembris.
& Silas martyres d. 21. Ianuarii.
Eremita d. 22. Iunii.

Pelagia d. 6. Maji.

Pentecostes feſtum d. 18. Maji.

Petrus *Apoſtolus* d. 7. Auguſti.
-- & Paulus d. 25. Iunii. 5. & 14. Iulii.
Patriarcha Alexandriæ die 2. 29. Novembris 19. Februarii. & 1. Decembris.
Metropolita Damaſci d. 21. Februarii d. 18. Aprilis. Eremita d. 15. Sept.
Solenſis d. 7. Ianuarii. martyr d. 18 Aprilis.
Doctor d. 14. Iulii. alius d. 16. Octobris.

Phaulius Tamenſis. d. 8. Iulii.

Philemon d. 27. Novembris. Eremita d. 18. Decembris.
Citharoedus d. 20. Februarii.

Philippus Apoſt. d. 14. Octobris & 18. Nov. pag. 399. monachus. d. 27. Decembris.
Tecla-Haimanoti ſodalis d. 28. Iulii.

Philotheus Patriarcha Alexand. d. 12. Novembris. martyr d. 16. Ianuarii.

Phinehas d. 19. Auguſti.

Photinus martyr d. 12. Decembris.

Piſamon d. 27. Iulii; idem ac *Biſamon*; de differentia ſcripturæ Annot. XLII.

Pilatus & uxor ejus d. 25. Iunii. Cur eorum in Encomio mentio facta: Annot. XXX.

Piſtaurus Aſceta d. 28. Aprilis.

Πίςις, Ἐλπὶς ἢ Ἀγάπη virgines mart. d. 1. Aug. & ibi Annot.

Polycarpus Sacerdos d. 29. Februarii.

Polincturæ B. Virginis d. 15. Auguſti.

Prochorus Epiſcopus d. 20. Ianuarii. 14. Iulii.

Procla d. 25. Iunii.

Ptolemæus & Philippus d. 14. Iunii.
Martyr è Memphi ſuperiore d. 11. Auguſti.

Pueri tres Sancti d. 10. Maji.

Pueri Ephesini d. 25. Aprilis.

Septem

Septem in Epheſo d. 20. Auguſti.

R.

R*Aſica* d. 7. Septembris.
Raguel d. 1 Septembris.
RAPHAEL Archangelus Sanator morborum d. 13. Decembris. & d. 3. Epagom. lit. i.
REGES SABÆ d. 29. Decembris.
RESURRECTIO CHRISTI d. 29. Martii.
Romanus martyr d. 18. Octobris. alius d. 22. Novembris.
Romelius d. 19. Martii.

S.

SABA martyr d. 9. Decembris.
SABÆ REGES d 29. Decembris.
Sacerdotum conventus ob computum *Epactarum* d. 10. Novembris.
Sadok martyr d. 27. Februarii.
Sakuel d. 5. Julii.
SALAMA d. 23. Septembris & 18. Decembris. cognomen Frumentii quomodo exponatur Annot. XLI.
SALAM. translator *librorum* d. 29. Auguſti.
SALOMO Rex d. 23. Junii.
SALOME Aſcetria d. 6. Maji. *Socia* S. Mariæ, & *Obſtetrix* d. 25. Maji. 23. Decembris. & Annot. N. XXVIII.
SAMUEL d. 12. Decembris. Propheta d. 9. Jun. 27. Auguſti.
Equitator Leonis d. 26. Iulii.
SANITIUS Patriarcha Alex. d. 2. Novembris. 9. 24 Aprilis. & 18. Iunii.
SARA & Moiſis d. 26. Auguſti. Abrahami uxor d. eodem d. 15. Martii. 25. Aprilis.
Sarabamom d. 27. Novembris. Martyr d. 5. Martji.
Saturnina Aſcetria d. 6. Iulji.
Saulus d. 25. Septembris.
SEBASTIANUS d. 25. Ianuarji.
Sedeza diſcipula Ammonii d. 20. Maji.
Selaphicus d. 15. Martji.
Semrata-Tzion d. 3. Aprilis.
SENODIUS d. 14. Marr. Conf. Sinodius. Anachoreta d. 6. Maji.
SEPTEM DORMITORES d. 8. Martji 13. Ianuarji. & 20. Auguſti. Relationis Mſſæ. ſumma de illis. Annot N. L.
Septemfratres in una ſpelunca S. Felicitatis Filii d. 4. Epagom. & ibi lit. q.
SEPTUAGINTA DISCIPULI d. 5. Iulii.
SERAPHIM d. 13. 24. Novembris & 3. Iulii.
Serapio d. 27. Ianuarii & d 3. Epagomen. vendidit ſemet ipſum pauperibus. d 3 Epag. lit. i.
Sergius Aſceta d 13. Februarii.
Sertza-Hawariat d 16. Iulii.
Severianus d. 7. Septembris.
Severus d. 2. Octobris. Pater Theophanii d. 10. Decembris.
Patriarcha Antiochenus d. 14. Februarii.
SIDRACH, MISACH & ABDENAGO d. 2. Dec.
Silus martyr d. 21. Ianuarii.
Silvanus d. 1. Aprilis.
SIMEON, d. 4. Septembris. 19. Octobris. & 2. Aprilis.
Patriarcha Alex. d. 3. 24. & 27. Iul. Propheta d. 8. Februarii. Armenius Epiſc. d. 19. Aprilis. Parvus d. 30. Maji. Stylites d. 3. Auguſti. & *Iohannes* d. 14. *Auguſti*
SIMSON Naziræus d. 30. Martji.
Sinoda mart. apud Copt. d. 7. & 23. Iulii.
Sinodius Abb. d. 17. Novembr. & 2. Ianuarii. Ædis ejus dedicatio d. 2. Ianuarii. Conf. *Senodius* & *Sinoda*.
SIRACH Eccleſiaſticus d. 16. Maji.
SOPHIA d. 5. Septembris. 4. Iunii. Et filiæ ejus d. 10. ejusd. Regina d. 3. Auguſti.
SOPHONIAS Propheta d. 4. Iulji.
Soſimas d. 4. Maji.
Soſthenes d. 11. Maji.
Stephana d. 27. Aprilis.
Stephanus Protomartyr d. 17. Octobris. & 1. Ianuarii. quare bis Annot. III. Offium ejus inventio d. 1. Ianuarii.
Baſilidis Fil. d. 9. Octobris. martyr. d. 5. Febr. 27. Martji. 15. Septembris.
Stratonica ſponſa Selaphici. d. 15. & 19. Martji.
SURIEL *Archangelus* d. 27. Ianuarij.
SUSANNA d. 28 Septembris. 1. Octobris.
SUSNEUS martyr d. 26. Aprilis. 21. Iulji.
SUTUEL. i. e. Ezra d. 6. Iul.
Symmachus d. 14. Maji.
Synoda V. *Sinoda*.

T.

T*Atia* martyr ſancta d. 16. Novembris.
Tawacelia cum filio d. 11. Maji.
Tecala d. 20 Iulii.
TECLA d. 4. Sept. Conf. *Thecla* martyr d. 23. Septembris. Sancta d. 1. Martji.
Tecla-Adonai Sodalitatis monaſticæ præſul à Gallæis interfectus d. 24. Iulii. & ibi Annot. XXXIX.
Tecla-Haimanôt d. 24. Decembris. 24. Auguſti. Sanctitatis fama eminet: & quando vixerit. Annot. N. LI. Translatio ejus oſſium d. 12. Maji.
Tecla-Hawariat d. 27. Novembris.
Tecla-Jeſus d. 5. Auguſti.
Tecla-Michael cantor d. 5. Auguſti.
Tecla-Salâm d. 26 Auguſti.
Têſfa-Michael d 19. Iunii.
Teudadæ filii d. 22. Iunii.
THADDÆUS d. 2. Iulji.
Apoſtolus & corporis ejus translatio d. 29. Iul.
Thalaſius d. 17 & 19. Martji.
Thecla d. 27. Septembris. & Abja d. 30. Ianuar.
Thecla Apoſtolica d. 25 Iulji.
Theocritus d. 17. Martji.
Theoditianus d. 11. Martij.
Theodora d. 11. Septembris. 3. Octobris. munifica d. 11. Aprilis.
THEODORUS Patriarcha Alexandrin. d. 7. Febr. martyr. d. 20. Novembr. 21. Martii. Translatio corporis ejus. d. 5. Novembris. Orientalis

tilis d. 12. Januarii. Romanus d. 28. ejuſdem. Antiſtes d. 2. Maii. filius Pachomii ſpiritualis Ib Annot. XX.
Diaconus tempore Muſulmannorum d. 9. Maji. Monachus d. 6. Junii.
Dux exercitus ſub Licinio Imperatore d. 20. Julii. & ibi Annot. XXXVII.
Theodoſia martyr d. 6. Julii.
Theodosius d. 20. & 21. Februarii. Imperator d. 23. Januarii. & 6. Februarii.
Patriarcha Alexandrin. d. 28. Junii.
Theodotus d. 5. Septembris. martyr d. 7. Februarii. Aſceta d. 29. Auguſti.
Theodras & Theodorus d. 10. Julii.
Theognoſta Romana d. 17. Septembris.
Theonas Patriarcha Alexandr. d. 2. Januarii.
Theophana d. 5. Septembris.
Theophanius Patriarcha d. 10. Decembris.
Theophila d. 27. Iulii. & 19. Novembris.
Theophilus Patriarcha Alexandrin. d. 18. Octobris.
Therapio d. 22. Julii.
Thomas *Indiæ Apoſtolus* d. 9. Octobris. d. 26. Maii. alius d. 18. Septembris. 14. Martii. 21. 26. Junii. & 24. Auguſti.
Tiberius d. 21. Septembris.
Timotheus Socius Dioſcori, & Patr. Alex. *Ælurus* dictus d. 7. Auguſti. & ibi Annot. N. XLV. refutavit Eutychem Annot. XI.
Patriarcha Jacobita d. 13. Februarii. & ult. Iulii.
Martyr d. 5. Novembris. 21. Martii 21. Iunii. 13. 27. Novembr. 23. Decembris. Pater d. 8. April. Benhorenſis ædis dedicatio d. 26. Junii. Frater Petri d. 26. Iulii. è clibano ignis ſervatus d. 23. Ianuarii. translatio corporis d. 2.. ejuſdem.
Titus diſcip. *Pauli* d. 18. Decembris. 22. Mart. & d. 2. Epag.
Tobias d. 16. Septembris.
Transfiguratio Aspectus *Jeſu* in monte Thabor d. 13. Auguſti.
Trium Puerorum Sanctorum d. 10. Maii.

U.

Victor d. 15. Novembris. 13. Februarii. & 4. Aprilis.
Epiſcopus d. 5. Decembris. Martyr d. 27. Aprilis.
Virgines à Juliano occiſæ d. 10. Novembris.
Virgines tres Πίϛις, Ἐλπὶς, Ἀγάπη martyres d. 1. Auguſti. & ibi Annotat.
Urania d. 11. Novembris.
Uriel Archangelus d. 21. Iulii.

W.

W *Arſenopha* d. 10. Iunii. ſeu *Werſanofa* d. 29. Iulii.
Wetukis d. 1. Epagomen.
W.t.a Ab. diſcipulus Sinodæ d. 6. Auguſti.

X.

X *Ena* ξένη d. 29. Ianuarii.

Z.

Zacharias Sacerdos d. 8. Septembris.
Patriarcha Alexandrin. d. 13. Novembr. Eremita d. 30. Decembris.
Zachæus d. 21. Novembris.
Za-Jeſus d. 16. Iunii.
Zeno Thaumaturgus d. 3. Februarii.
Zenobia d. 7. Novembris.
Zenobius d. 7. Novembris.
Zera-Iacobus Rex Æth. d. 3. Epagomen. prædicator fidei Evangelicæ Ib. lit. p.
Zera-Mariamus d. 17. Aprilis.
Zoſimus d. 9. & 27. Aprilis

INDEX QUARTUS

Vocabulorum Græcorum, & nonnullorum Copticorum, tam appellativorum, quam propriorum.

Aſteriſco notata ab autore in hoc opere declarantur, vel prorſus novè exponuntur. Cætera habes ab initio Indicis appellativorum.

Copticis vocabulis præmiſſa eſt lit. [k].

Ἀβάσεις malè pro αὐάσεις. Ἄυασις enim vel Ὄασις *Oaſis* ſcribendum. 1. 15. 6.
Ἀβασηνοὶ ἔθνος Ἀραβίας, *Abaſſeni gens Arabiæ*. 1. 15. 2.
Ἀγάπαι *Agape*. Vid. Ind. App.
Ἄδυτον Adytum. vel τὰ ἄδυτα, *loca in quæ non datur ingreſſus*. 3 49. 3. & 3. 51. Conf. *Adytum*. in I. App.
Αἰθίοψ Æthiops Vid. Ind. Propr.
ὀ λευκαίνεται, *non albeſcit*. 1. 17. 3.
Ἀκρίδες *Locuſtæ*. S. Johannis cibus; comeſtibiles. Neque *cancri*, neque *ſummitates* plantarum ſunt. 1. 96. 59.
Ἄκρων. *Extremitas* membri. τὸ ἄκρον τοῦ καυλοῦ. *Extremum virgæ*. i. e βάλανος.
*Ἀκρωτηριάζειν, in Canon. Apoſtolorum XXII. & ſeq. Vulgò redditur *ſemet mutilare*: vel *ſibimet virilia amputare*. Neutrum placet; ſed ſignificat amputare τὰ ἄκρωνα. ſeu τὸ τοῦ καυλοῦ ἄκρον. Quod modò expoſuimus. Quære pag. 311. lit. a.
Ἀλέθων. τὸ ἄνω τῆς μύλης *ſuperior molæ lapis*. 4. 14. 7.
*Ἀνάσεις. in *Caſauboni* editione *Strabonis* vitioliſſimè ſic perpetuò legitur pro Αὐάσεις. quod vide 1. 15. 6.
*Ἄνθραξ *carbo* pro gemma, intelligitur *carbo candens*

dens. Hinc *carbunculus*; qui nihil aliud eſt, quàm *Rubinus* noſter, talem *carbonem* repræſentans. 1.51.10.

Ἀνθρωποπαθῶς quando S. Scriptura loquitur, ſecundum captum & modum humanum. 4. 4.

Ἀνθρωποφάγοι *Anthropophagi*. Gentes devoratorores hominum. 1. 22. 23.

*Ἀνθρωποφανῶς. *Apparenter*, quando Scriptura ſecundũ humanũ ſenſum in naturalibus 9. & ſeq. loquitur. 4. 4. 12.

Ἀξέμη, regia Habeſſinorum. *Axuma*. Vid. Ind. prop. 2.46.2.

Ἀξχμῖται *Axumitæ*. Vid. ibid.

*Ἀξχμίτης *Axumitam* civem ſignificat; pro *urbe* mendoſum. 2. 46. 3. In της deſinentis urbis nullum exemplum. ibid.

Ἄργος *Argus*. Urbis nomen ſolum neutrius generis in Græca lingua. 2. 48. 3.

Ἄυασις vid Ὄασις *Oaſis*, & Ind. propr.

* Αὐξέμη ἐν ἡ βασίλειον. *Axume in qua eſt regia*. ſc. Habeſſinorum alibi; legitur Αὐξουμις & Αὐξωμις. ſed pravè. 2.46 2.

Αὐτοκρατορία *Suprema poteſt* Judæorum, an ullibi detur. 1. 101. 10. Vid. *Judæi*.

Αὐτόχθονες. *Indigenæ Æthiopes*. 1. 19. 31.

Ἀὼδ. *Aod* vulgò *Ehud*. Vid. *Naod* in Ind. propr.

B.

B. & Υ. hodie pronunciatione non differunt. 1. 15. 6.

Βάλανος *Glans*, pag. 311. a.

* Βαλλίζειν *Saltare*, *tripudiare*. Hinc Italicum *Ballare*, & Gallicum *Bal*. 1. 62. 8.

Βασίλειον. *Regia*. 2. 46. 2.

Βῆμα. *Sacerrima* & quidem *extrema pars* Eccleſiæ Græcæ. Plures dantur ejus appellationes, quas vide 3. 49. 6. 9. & 3. 50. Nobis *Chorus*, At apud Judæos בימה eſt in *medio Synagogæ* V. *Adytum* in Ind. App.

Βιβλία *Biblia*, i. e. *Libri* κατ' ἐξοχὴν *ſacri* S. Scriptura. V. B. Ind. App.

Γ.

Γάλα *Lac*. Hinc ineptè derivantur *Gallæ* 1. Pr. 1. 50.

Γαλῆ *Felis*. 1. 110.

Γονὴ. *Genitura* Æthiopum οὐκ ἐστὶ λευκὴ ἀλλὰ μέλαινα, ait Herodotus, ſed fallitur. 1. 17. 10.

Γυψεὶς *Gypſeis*. Oaſis cujusdam nomen eſt. 1. 15. 4.

Δ.

Διαταγαὶ *Statuta*, vulgò *Conſtitutiones* Apoſtolorum. 3. 30. 45.

Διατάξεις idem.

Διδασκαλία, *Doctrina*. vid. *Didaſcalia* Ind. app.

E.

Ἐπῳδοὶ *Serpentum incantatores*, fraude fortaſſis uſi. 1. 70. 9.

Ἐπίμικτοι q. d. *Permixti*. Sic commodè ex Arabiſmo exponi poteſt vocabulum. *Habeſſini*. 1. 15. 2.

Ἐπιμύλιον. *Meta*. Lapis molaris Superior. 4. 14. 9.

Ἐπισπᾶν *Superinducere*. *Supertrahere* vel *attrahere* præputium; quomodo id fiat. 3. 4. 16.

Ἐπισπασθεὶς *Attractus* vel potius *ſuperinductus*; qualis ſit. 3. 4. 16.

Ἐπωμίδα ποδήρη. Græca vocabula in Æthiopica lingua ſic malè retenta, quia non intellecta. Eſt autem Ἐπωμὶς *Humerale* & ποδήρης *Talaris veſtis*. 4. 3. 2. Vid. *Lexicon* Autoris Æthiopicum. in ኤፖምያ ::

Ἐρυθρὰ θάλασσα *Rubrum Mare*. Male ſic redditum fuit ים אדום, *Mare Edomicum*. 1. 16. 2. & 2. 17. 2.

Ἐτησίαι *Eteſiæ*. *Venti anniverſarii*. Vid. in E. Ind. App.

* Εὖ. *Bene*. in compoſitione nonnunquam ſignificat *Valde*, *multum*, ut Chaldaicum & Syriacum טוב. 1. 72. 5.

Εὐμεγέθης *Valdè* vel *ſatis magnus*. Ibid.

* Εὐώδης. *Valdè* ſeu *multum olens*. Sic omnino exponendus eſt *Dioſcorides* de *Mandragora*. IV. 71. edit. Matthioli, nam Mandragoras Εὐώδη μετὰ βάρυς τινός. *Bene olere*, *cum gravitate quadam*, non ſolum falſum, ſed & contradictorium eſt. 1. 72. 5.

Ἐχινομήτρα. *Echinus major*. 1. 96. 9. V. μήτηρ.

Z.

Ζῶον παραποτάμιον *animal riparium* elephantus. 1. 85. 17. V. Ind. app. & infra in π.

Θ.

Θρασκίας. *Thraſcias* Ventus. 1. 62. 2.

Θυσιαστήριον *altare* pro *adyto* ponitur 3. 49. 9. Vid. A. Ind. app. & Conf. Βῆμα.

I.

Ἱερατεῖον *Sacrarium*. 3. 49. 9. Vid. *Adytum*, & Βῆμα.

Ἱλαστήριον *Propitiatorium*. Idem ac Ἄδυτον. V.

Ἵππος. *Equs*. Sic malè putavit Strabo vocari *naves*. Cum רכב vel مركب *Arabicè* dictæ fuerint, quæ voces non tantum *Equum* vel aliud *jumentum*, ſed etiam *naves* ſignificant. 2. 1. 7.

K.

Καβάσα. *Nomi Ægyptii* metropolis. 1. 20. 11.

Καβασίτης. Incola iſtius *Nomi*. Ibid. malò legit Goltzius, & ex eo fecit *Abaſſenos* Arabiæ. Ibid.

Κακοφωνία vitanda. 3. 6.

Καταδύπα i. e. *Catarrhacta*, quarum aliquot in Nilo dantur. Talis data fuit ſupra Meroen.

Κίχλη *Turdus*. 1. 96. 12.

Κλάσμα ἐπιμυλίου *fragmen metæ molaris*. 4. 4. 10. Jud. 9. 53.

Κολλύριον *Oculorum medela*. Sic dicitur qſ. *cobollyrium*; H. enim Græcè in medio vocis exprimi nequit. Aliæ Grammaticorum derivationes ſunt vaniſſimæ. 1. 51. 12.

Κόσμος *Mundus*. i. e. *ornamentum*. Sic dicitur, appellatione à Phœnicibus acceptâ. V. ארמה in Ind. Hebr. 1. 107. 2. *Lucentem mundum nominat* Cicero. 4.

Κροκοδείλου δάκρυα *Crocodili lachrymæ* Prov. 1. 86. 4. Vid. *Crocodilus*. Ind. app.

Κυνολυκὸν animal *mixtam canis & lupi naturam* habens. Fortè *Crocuta*. 1. 81. 4.

Λαχανοφαγία. *Olerum manducatio* ſanitati minùs conducibilis eſt. 1. 96. 74.

Λίθος μυλικὸς, *Lapis molaris* tam ſuperior, quam inferior. 4. 14. 7.

Μαυροθάλασσα, *Mare nigrum* æque ineptè ac *mare rubrum* dictum. 1. 26. 3. lit. t.

Μαῦρος *Maurus* hodiè Græcis *Niger*. 2. 16. 29

Μάχαιρα *Gladius*, malè ſic expoſuit R. Salomon Hebraicum מכרה Gen. 49. 5. Vid. Ind. Hebræum in כ. 1. 106. 25.

Μέλας *Niger*. Cognomentum Nili. 1. 65. 12.

Μεμψίμοιρος *Querulus*; *ſua ſorte non contentus*, Chriſtianus ne ſit. 3. 30. 55. lit. t.

Μεσοπεντεκοστὴ *Media Pentecoſte*. i. e. Dominica *Jubilate*. Æthiopibus Feſtū *Rekeb*. p. 386. lit. l.

Μήτηρ *Mater*. Græca cum hoc vocabulo compoſita, magnitudinem denotant. 1. 96. 9.

Μητρόπολις *Metropolis*. ſc. *Urbs major*. 1. 96. 9.

Μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ. *Unius mulieris vir*. 1. Tim. 3. 2. quomodo accipiatur apud Orientales. 3. 82. per tot.

Μύλη *Mola*. 4. 14. 7.

Μύλος ὀνικὸς; *Mola aſinaria*. Hypallage eſt, pro ὄνος μυλικὸς *Aſinus Molaris*. 4. 14. 7. V. ὄνος.

Μύρμηκες. Formicæ. 1. 97. 4.

Μυρμηκολέοντες q. d. *Formico-leones*, Leonum quoddam genus parvum. ibid.

* Ναὸς *Eccleſia propriè dicta*, ſeu *media illius pars*. 3. 49. 6. malè *Navis*, *La nef de l'Egliſe*, qſ. Ναὸς idem eſſet ac Ναῦς. 8.

Νάρθηξ, *Ferula*, pars prima Eccleſiæ, propriè *veſtibulum*. 3. 49. 6. unde ſic dictum. 7. V. in F. Ind. app.

Τὰ Νειλῶα *Niliaca*, ſc. Solennia. 1. 54. 4.

NICI. [K]. *Epagomenæ* Ægyptiis. 1. 68. 4. & 5.

Νῦβαι. *Nubæ*, ſeu Νυβαῖοι *Nubæi*. Item Νοβάται *Nobatæ*; incolæ Nubiæ. 1. 22. 5.

*" Ὄασις. *Oaſis*. Idem ac Αὔασις Eſt regio culta in medio deſerto, tanquam *inſula* quædam *terreſtris* in media arena. V. Ind. Propr: in O.

* Ὁμηρῖται. *Homeritæ*, non Hemairitæ, nec Himayritæ. V. Ind. propr. in H.

* Ὀμματογράφον. *Stimmi* ſic vocari Petræus ſcribit. at mihi nondum occurrit. 1. 51: 3.

* Ὁμοιοτέλευτον: *In ſimiles Syllabas finiens*, ſeu *periodi rhythmici*, quibus delectatus eſt Muhammedes in ſuo Alcorano. 2. 22. 8.

* Ὄνος μυλικὸς. *Meta molaris*, propriè *Aſinus molaris*, ad imitationem Phœnicum, qui metam רכב vocant, ita dictus. 4. 14. 7.

* Ὄνος ἄγριος. *Aſinus Sylveſtris*. Hoc nomen ferre cogitur *animal quadrupes pulcherrimum*. 1. 72. 3. V. Zebra. ſ. Zecora.

Ὀρτυγομήτρα *Ortygometra*, q. d. *Coturnix major*. Quæ tota ſpecie differt à Coturnice. 1. 96. 4. 7. & 8. eſt enim *aliud genus avium* teſte Auguſtino. ibid.

ⲞⲨⲈⲀⲢⲀⲒⲚⲞⲚ [K] Sardius gemā.

Ὀρχεῖσθαι ἐν γάμοις. *Saltare in nuptiis*, in Laodicæno concilio prohibitum. 3. 62. 7.

Ὀφίδια μικρὰ. *Parvi Serpentuli* veneratiſſimi. 1. 94. 2.

Ὀφιομάχοι *Animalia cum Serpentibus pugnantia* veluti *lacerti virides*, & quædam *Locuſtæ*. 1. 90. 4.

Π.

* Πάνας πτηνοκεφάλους. *Panas volucrum capita habentes*. Pro animalibus fabuloſis Strabo habuit. 1. 89. 9.

Πάππας *Pater*. 3. 80. 1. Πάππος *Avus*. ibid. 8.

Παραποτάμιος. à παρά & ποταμος. *Qui juxta flumina libenter vagatur*. vid. ſup. Ζῶον.

Πελαργώδης ὄρνεον. *Ibis*; Ciconiæ ſimilis; avis Ægypti. 1. 90. 3. Vid. Ibis in Ind. app.

* Πλατυόφθαλμον, q. d. *Oculus dilatans* ſtibium. 1. 51. 3. Dioſcor. 5. c. 99.

* Πρηστὴρ *Preſter*. propriè *Turbo vehementiſſimus*. Metaph. *Serpentis ſceleratiſſimi* genus. 1. 43. 2. à Πρήθω *inflammo incendo* ita dictus. ibid.

Πρόναος q. d. *ante templum*. i. e. *veſtibulum*. 3. 49. 7.

ⲢⲞⲘⲠⲒ [K] Annus. 3. 67. 6.

Σ.

* Σαββατιὰς *mons Sabbaticus* fabuloſus. 1. 68. 19.

* Σελήνης ὄρος *Lunæ mons* Ptolemæi fabuloſus. 1. 58. 1.

Στιβίζειν *ſtibio illinere*. Hiſp. *Alcoholar*. 1. 51. 5.

Στίμμι. *ſtimmi*. *ſtibium*. 1. 51.

Στιμμίζειν idem ac Στιβίζειν.

* Στρατεῖα *agmen terreſtre*. 1. 19. 27. quale nunquam ex vera India in Africam tranſmiſit ib.

* Στρουθὸς & Στρουθίον pro *paſſere* quidam accipiunt cum de *ſtruthione* ſit accipiendum. 1. 89.

Στρουθοκάμηλος. *Struthiocamelus* avis maxima καταγαιος. Χαμαιπετὴς. Χερσαῖος *terreſtris*. ibid. compoſitionis cauſa. 1. 2. & 8.

* Τετιγομήτρα *Cicada major*. 1. 96. 9.

Τρισάγιον *Triſagion*. i. e. *Ter S. S. Sanctus*. audientes exultant Judæi. 3. XLIX. 21.

* Τραγοπὰν *Tragopan* Avis genus. *Caſuarius* videtur. 2. 89. 6.

Υ.

*" Ὕασις mendoſum pro Αὔασις. 1. 15. Vid. Ὄασις.

Φ.

* Φύλακες Cuſtodes, ex ſenſu ſic reddiderunt LXX. Hebr. vocem Gammadim. quam vid. in ג. Ind. Hebr.

Χειμαζόμενοι q. d. *Hybernantes*. De qua Significatione varię ſunt doctorum ſententiæ, ut Beveregius eruditè docet, quem vide Annot. ad Can. XI: Concil. Nicæni primi. W. p. 72. *Dæmoniacos* vel *energumenos* reddendū puto.

Χειροθεσία *manuum impoſitio*. unde nata. 3. 49. 17.

Χειροτονία. Idem in Can. 32. 3. 30. 24. aliàs eſt *creatio* per *ſuffragia*.

Χέννια *Chennia*, coturniculæ, parvæ aves in Ægypto ſunt copioſiſſimæ. 1. 96. 105.

* Χλωρὸς *flavus*. 3. 106. 23.

Μέλι χλωρὸν. *Mel flavum*. ibid.

Χλωρὸν *Vitellus ovi*. ibid.

INDEX QUIN-

INDEX QUINTUS ORIENTALIS.

Cujus prima Pars Hebraica, Chaldaica atque Syriaca : ſecunda Arabica vocabula, ſeorſim continet.

Allegata ita ſe habent, ac in præcedentibus Indicibus.

Hebraiſmi periti voces quaslibet ſub ſuis radicibus reperient: ac ſimul loca Scripturæ cognoſcent, quæ ex Æthiopiſmo lucem accipiunt.

Aſteriſcorum eadem eſt ratio ac in Indice Græco.

א

אבד Non tantum *periit*: Sed & *ſtultus fuit*, ſignificat, ab Æthiopico ሰነፈ፡ 1. 106. 9. Jer. 4. 9.

אבחה Exterminium ; ab inuſitato אבח : Ex Arabiſmo derivandum putat Autor cum Caſtello Ezech. 21. 15. ib. §. 10.

*אדום Edom hinc ים אדום *Mare Edom*, ſive *Edomicum*. Aliàs ים סוף בארץ אדום *Mare Suph* [dictum] *ad terram* Edom. 1. 26. 2. 1. Reg. 9. 26. Sed Græci peſſimè per appellativum *Rubrum* ſuâ linguâ reddiderunt; rubrum enim non eſt.

*אדם non tantùm *Rubuit*; ſed & *Formoſus elegans fuit*, olim ſignificavit, ut Æthiopicè አደመ፡ atque ſic explicari poteſt locus Thren. 4. 7. de *margaritis*. 1. 105. 4.

*אדם *Adam* Protoplaſtus, q. d. *Formoſus*, ab excellenti pulchritudine ita dictus. 1. 107.

*אדמה Κόσμος, *Mundus*, *Terra*, q. d. *formoſa*, etiam ab *ornatu* & *formoſitate* ſic dicta. 1. 107. 2.

אולם *Veſtibulum* templi Hieroſolymitani. 3. 49. 5.

אזוב non eſt *Hyſſopus* ſed *Mentha* 1. 106. 12. 1. Reg. 4. 32.

אטון Ib. 13. *Thus ſuffitus*. Prov. 7 16.

*אי negativa ኢ፡ *Non* Hebræis antiquitus uſitata, ut אי כבוד *Icabod*. 1. Sam. 4. 21. *Non gloria*. אי נקי *Non innocens*. Job. 22. 30. In Æthiopiſmo remanſit. 1. 106. 8.

Denotat & *Inſulam*, ut אי כלי. *Itali*. hinc *Italia Inſula caprarum* Phœnicibus, primis nautis, dicta 1. 30. 11. idque Bochartus ante me obſervavit.

*איל *Aries caſtratus* ſeu *Vervex* 4. Reg. 3. 4. exponendum.

*אלוף Alluph *Bos*. אלופים & אלפים *Boves* 1. 77. 9. Hinc petenda Etymologia *Elephanti*. Ibid. 13.

אליה *Cauda arietum Orientalium pinguiſſima & ponderoſiſſima*. 1. 76. 1. & ſeq. Exod 29. 22.

*אמר unde האמיר Deut. 26. 17. & 18. *Aſſeveravit*, *Serio affirmavit*. ab æthiopico አመረ፡ *Indicavit*. *Oſtendit*. 1. 106. 15.

אסף *collegit rem aliquam humi jacentem*. 1. 96. 97. Num. XI. 32.

ארבה *Locuſta*. 1. 96. 78. Earum ſpecies *mundæ comeſtibiles* recenſentur. Lev. XI. 21. ib.

*ארה *Carpſit Decerpſit*. 1. 106. 15. Cum emphaſi accipiendum, ut æthiop. አረየ፡ *Decerptum collegit*. Pſal. 80. 13. Cant. 5. 1.

ארון *Arca* 1. 106. 15. ex præcedente æthiopica ſignificatione derivat L. de Dieu.

ב

בהמה *Animal mutum*. 1. 85. 6. ab Æthiopico በሀመ፡ *Mutus fuit*. 1. 106. 16.

בהמות Behemoth *Hippopotamus* eſt, non Elephantus. 1. 85. 5. & ſeq. Job 40. 10.

*בלס hinc בולס Amos 7. 14. *Ficus legens*, *arbores putans*. Ab æthiop. በለስ፡ *Ficus* 1. 106. 16.

*בני ענק ſive ענקים *Filii Enak*, *Enakides* homines proceri; ridiculè *torquati*. 1. 22. 22. Deut. 2. 10.

בר יוכני *Bar-juchne*. Avis Talmudica nimium fabuloſa. 1. 92.

ברחא Chal, hircus. Hinc יברוח *Mandragora*, ob hircinum odorem. 1. 72. 5.

ברך à כרע diſtinguendum. 1. 101. 3. illud ſignificat *genua* tantùm *flectere* v. כרע. Jud. 7. 5. 6.

בת יענה *Struthiocameli fœmella*. 1. 89. 3. Michæ. 1. 8.

ג

*גבא commodè reddi poteſt *Ciſterna* à ገበአ፡ *Collegit* 1. 106. 17. Eſa. 30. 14.

גוב *Locuſtæ* ſpecies. 18.

*גמדים *Gammadim* Ezech. 27. 11. Non ſunt *Pygmæi* 1. 22. 26. fortè ſunt גמלים. *Gamalæi* Phœnices robuſtiſſimi. גם מדים *etiam Medi* Symmachus legit. 27. rejicitur derivatio à גמד *Gomed*. *Cubitus*. §. 25.

ד

דביר *Adytum* templi Hieroſolymitan. 3. 49. 5.

*דוד *Propinquus ſanguine junctus*, in ſpecie *patruelis*. 1. 72. 19. hinc ſequens vox.

*דודאים. 1. 72. antiqua dialecto דודים *Patrueles*

trueles unius ſtirpis. 19. tales ſunt fructus *Muzæ*. Vid. Mauz. Gen. 30. 14. 15.

*דריוש male punctatum fuit à Maſorethis *Darjaveſch*. cum punctari debuiſſet Darius. 1. 20. 8.

דרך תהום *Via abyſſi* i. e. *ſubtus terram*. 1. 96. 4.

ה.

היכל *ædes ipſa* templi Hieroſolymitani. 3. 49. 5.

הלך *Ire*, de fluminibus *fluere*. 1. 52. 9. Eccleſ. 1. 7. הלכה למשה מסיני *Axioma Judæorum magnum*; monente Simonvillio. 3. 49. 40.

ז.

זכרון הנשמות *Recordatio animarum*. 3. 42. 4. Judæorum *preces pro defunctis*.

ח.

*חטא *Peccavit*; At Æthiopicè ኀጥአ፡ ſignificat *Defecit*; *Caruit*; hinc חטאה *Defectum* & *inopiam* denotat Eſa. 40. 2. ut docetur. 1. 15. 106.

חמר *Acervus*. *Cumulus*. Sed pro *Coro* menſura accipiendum. 1. 96. 102. Num. XI. 32.

*חצן hinc חוצן. ut חוצן רכב. *Currus ferratus*. Ezech. 23. 24. ab ኀጺን፡ *Ferrum*. ib. 21.

*חצן non eſt *brachium*, ſed *ſinus* ab æthiopico ሕፅን፡ 1. 106. 20. Pſal. 129. 7.

*חציר non reddendum eſt *fœnum*, ſed *gramen*. 1. 85. 8. Eſa. 40. 6. & 8.

ט.

*טב Chald. & Syriacè *Valdè*. *Multum*. V. Ind. Græc. Εὖ. *Satis*. 1. 72. 5.

טבחים *Gladiati*. *Enſiferi*. à መጥባሕት፡ *Gladius*. 1. 106. 22. Gen. 47. 30.

י.

*יברוח *Mandragora* male exponitur סיגלין & יסמין *Jasminum* & *Violæ*, fœtet enim. 1. 72. 2. Vide ברחא *Hircus*.

*ירקרק *Flavus* non à ירק *Olus* ſed à ወርቅ፡ *aurum* derivandum. 1. 106. 23. Pſ. 68. 14.

כ.

*כורש male punctatur *Coreſch*, cum *Cyros* punctari debuiſſet. 1. 20. 8.

כוש & כושיה *Cuſæus* & *Cuſæa* bene retinetur ab Interprete Syro. 1. 16. 3.

כושי *Cuſæus*. Arabs Scenita, buxei vel ſubnigri coloris. Quæ ſignificatio ad omnes nigros homines ſeu Æthiopes poſtea extenſa fuit. 2. 16. 29. Jer. 13. 23.

כחל. *Cohol*. *Stibium*. *Stimmi*, hinc Collyrium, q. d. *Cohollyrium*. *Alcohol* Arabum & Hiſpanorum 1. 51. 1, 12.

כח Arabicè *Waril*. *Lacerta fortis*, *maxima*. 1. 87.

כלאים, *Heterogenea* vulgò Æthiop. ካልእ፡ *Alius*; & ክልኤ፡ *Duo* ſignificat. 1. 106. 24.

כפר *Abnegavit*. hinc כופר *Paganus*. Quæ vox Chaldaica uſurpata fuit apud Judæos pro *Infideli* & *Ethnico*, quia vero כפר etiam *pagum* ſignificat, ideo Ethnici ſeu gentiles dicti fuerunt *Pagani*. 1. 102. 5. & 6.

כרע *Ingenua procubuit*. 1. Sam. 4. 19. ſicuti *Cameli* faciunt cum onerantur. 1. 101. 3. differt ergo à ברך. *Genua flexit* & השתחוה *totum proſtravit ſe*.

כשפנות *ars Magica*. 3. 35. 9.

כתב אשורית *Scriptura Aſſyriaca*, ineptè *beata* exponitur. 1. 18. 2.

ל.

לא *Non* 1. 106. 8. Inſervit compoſitionibus nominum propriorum ut, לא עמי *Non populus* Olim אי. Vid. ſup. Pro לא *Non* Lev. XI. 21. licet tibi legere & dicere לו *Ei*, ſed neutiquam ſcribere; ut Maſorethæ volunt.

לויאתן *Leviathan* in Jobo Crocodilus eſt. Secundum expoſitionem & applicationem Bocharti. 1. 86. 1.

לטאה Stellio 1. 94. 3.

מ.

*סופר מהיר non eſt *ſcriba feſtinans*; pro quo fecerunt; *velociter ſcribens*; ſed *doctus*, *peritus* à ⲤⲂⲰ: *Docuit* ⲤⲀⲂⲈ: *Doctus*, *peritus*.

*מכר *vendidit*. מכרותיהם non de *pactis*, neque de Μαχαίρᾳ, *gladio*, ſed de *Conſiliis* vel *conſpiratione* eſt accipiendum; ab Æth. መከረ፡ *Conſultavit*. 1. 106. 25.

מלקות Judæorum *flagellatio* pro pœnitentia. 3. 49. 26.

משך *Attraxit*, vel potius *Supertraxit* præputium. 3. 4. 7.

משוך *attractus*, *ſupertractus*, d. l. Denuo ערל factus 9. מושך את עור אמתו תמיד modus flagitioſus *attrahendi præputium*. 10.

נ.

*נוח *Quievit*, *Requievit*; ut ותנח בנהרותיך & *quieſcus*, *vel recubas in fluminibus tuis*. Ezech. 32. 2. Hic omnino קרי faciendum. Nam כתיב vulgare תגח in extricabiles & planè incongruas reddit expoſitiones.

ננס & ננסת *Nanus* & *Nana*, à Talmudiſtis matrimonium contrahere prohibentur. 1. 22. 13.

נשיא Naſi, *Princeps*. *Synedrii magni Præſes*. Cum eo comparatur *Papa* 3. 49. 39.

נשר הגדול *Aquila magna* ſic vocatur avis *Ruch*, à Benjamino Tudelenſi. 1. 92. 5.

ס.

סמבטיון *Sambation*, i. e. Flumen *Sabbaticum*. 1. 68. 1. p. tot.

סמיכה χειροθεσία. *Manuum impoſitio* à Judæis orta. 3. 49. 17.

ע.

עור *Circumdedit*, non *ſpoliavit*, ut vulgò redditur. 1. 106. 27. Pſal. 119. 61.

עוף *Avis* etiam de reptilibus volatilibus accipitur. 1. 96. 95. Lev. 11. 21.

עוף כנף *Avis alæ*. Pſal. 105. 40. reddendum *volati-*

latilia alata, non *pennata*. 1. 96. 18.
עקוב *Clivus*, editus locus. 1.106. 28. non *doloſus*; Æthiop. ዐቀበ፡ Eſa. 40. 4.
ערג Germanicè commodiſſimè reddideris lechzen. Pſ. 42. 2. Non eſt Æthiopicum ዐርገ፡ *Aſcendit*. ut Lud. de Dieu putavit.
ערל Arel, *Incircumciſus*; probrum Judæo. 3. 6. 2.

פ.

פוך *ſtibium, ſtimmi* poſtea כוחל. Κοσμητικὸν eſt & Θεραπευτικὸν. 1. 51. 4. Hinc Latinum *Fucus*; locus Eſaiæ 54. 11. expoſitus.
פנינים *Margaritæ*. 3. 107. 4. Thren. 4. 7. Vid. ארם.
פסיונים *Phaſiani*. 1. 96. 5. & 12. hoc habet *Jonathan* Ben Uziel pro שלו. V. in ש.
פריעה *denudatio* glandis, apud Judæos neceſſaria. 3. 3. 12.
פנים & פרצוף *Vultum* & πρόσωπον *perſonam* denotat. Pr. 1. 22.

צ.

צבוע *Hyæna*. 1. 81. 2.
צרידא *ſtibium* Chaldaicè idem ac פוך. vid.
צער *Inceſſit, proceſſit*. 1. 106. 31. Sed Æthiopicum ጸዐዳ፡ *Album* ſignificat; hoc meliùs quadrat in vocem ſequentem.
אצערה *Armilla*. Num. 31. 50.

ק.

קבלה מעשית. *Cabbala practica*. 3. 35. 9.
קדים *Vulturnus, Euro notus*. Ventus ob ardorem noxius. *Sirocco* Ital. 1. 96. 82.
קישוף *Ars magica*. 3. 35. 9.
קפוד Non *Lutra*, ſed *Hericius* eſt. 1. 106 32.
קפוטקאים 1. 22. 27. *Cappadoces*, malè pro *Gammadim* Ezech. 27. 11.
כתיב & קרי Maſoretharum. 1. 28. 13. idem eſt, ac ſi dicas: *aliter quidem legere & exponere; ſed non aliter ſcribere licet*.

ר.

ראם 1. 83. 6. *Monoceros, Unicornu* reddiderunt. LXX. interpretes. 1. 84. animal procerum, velox, validum, indomitum. 2. *Rhinoceros* reddendum putat autor. 3.
רכב *Jumentum* quodvis. 2. 1. 8. Metaph. *Meta molaris*. 4. 14. 8. 10. Vid. Ind. Gr. ὄνος.

ש.

שחה unde השתחוה *Proſtravit ſe humi*. *Toto corpore ſe abjecit*, honoris vel adorationis causâ, Orientalium more. Conf. כרע.
שכינה *Divina Majeſtas*. 1. 107.
שכלי Συκαλις *Ficedula*. 1. 96. 12.
שלה *Abundavit*. 19.
* שלו. *Selaw* Exod. XVI. 13. Num. XI. 31. Pſ. 78. 27. Rabb. שליו *Selaiv*. Arabicè سلوي *Selvva*. quale volatile ſit, non conſtat. Septuaginta Interpretes *Ortygometram* reddidére, avem minùs cognitam. Notiorem exprimere voluit Joſephus, *Coturnicem* reddendo; ſed à popularibus ſuis nullũ aſſenſum habuit, nam & ante & poſt ipſum Judæorum Rabbini quidvis aliud commenti ſunt. Vulgata, & poſt eam vernaculæ quidem omnes, Joſephum ſecutæ ſunt; ſed ſola ejus autoritas tanta non eſt, ut illi ſtare, & in omnibus hiſtoriæ hujus commatibus miracula fingere teneamur. Igitur neceſſe fuit aliam ſignificationem excogitare, quæ textui plenè & genuinè congrueret. Videlicet LOCUSTÆ *quoddam genus mundum*, in illis regionibus eſui ſuave, quod ita tractari potuit, ut in S. textu deſcribitur, & nos in integra diatriba Lectori plenè & planè ob oculos ponere anniſi ſumus. 1. 96. p. tot.
שלוה εὐθηνία *Abundantia*. ibid. 19.
* שם *Ibi*, in loco; nam *de loco* dicendum eſt משם *unde*, vel *ex quo loco*. 1. 52. 7. Sic neceſſariò legendum. Eccleſ. 1. 7.
שרף *Uſſit. Aduſſit*. Hinc שרפים Seraphim *Hydri* ab inflammatione ſic dicti. 1. 95. 4. Nec non Angeli *Seraphim*. Pſal. 104. 4.

ת.

תנים & תנין In pleriſque Scripturæ locis *Crocodilum* ſignificat non *Balænam*. 1. 86. Jerem. 14. 6. Ezech. 32. 2. Mich. 1. 8.

PARS ALTERA
INDICIS ORIENTALIS

Vocabulorum Arabicorum, & nonnullorum Perſicorum,
quæ lit. P. indicantur.

ا.

اباحة *Exterminium*. 1. 106. 10 Hac voce Caſtellus exponit Hebraicũ אבחה Ezech. 21. 15.
اريط *Aretâ* legendum non *Ariat* vel *Iryat*. Sanctus Nagranenſis. 1. 20. 7. & 2. 22.
اسكيم Askem. i. e. *Schema*. V. አስኬማ፡ 3. 30. 87.

ب.

بابا Baba. i. e. *Papa*. 3. 80. 8. vid. in P. Ind. A.
بحر Bahr, & *Mare* & *flumen magnum* denotat. Hinc error in Hiſtoria transfretationis Habeſſinorum. 1 19. 35. 37.
بحري *Margarita*. Sic legendum pro نحري 1. 106. 37.

بطريرك رومية *Patriarcha Romanus.* i. e. Papa. 2. 11. 2. V. in P. Ind. Appel.

بهيمة *Omne animal quadrupes.* בהמה 1.85.6.

پ Litera Perſica.

پرستار خان Preſtâr-Chan. i. e. *Adoratorum Princeps ſummus.* Hinc ineptum Preſte-Jan. Prieſter Johann ortum. 2.3. 5.

ت.

*تطلس Græcum τίτλος ex Latino *Titulus.* cum articulo التطلس: in plur. التطلسات *Attelisât.* 3.30. 87. Ex quo Æthiopes fecerunt ſuum አብጥሊስ፡ & አብጥሊሳት፡ *Abtelis* & *Abtelisât.* quod vide.

ج.

جاز *Progreſſus eſt* pag. 56. 1. Hinc eſt اجتاز *Præteriit, tranſiit.* Convenit cum Æthiopico ገለዘ፡ Unde ſe vocant አግአዚያን፡ Vide Ind. Æth. in ገ፡

جبل Gebel. *Mons*; hinc *Monte Gibello. Ætna.* q. d. der Berg *Mons.*

جرمي *Germe.* Alferganus ſic appellatam dicit *metropolin Æthiopum*; quorum autem, incertum. Pr. I. 102. & 1. 32. 5.

جوهر (1) *Margarita. Gemma*, ut جوهر كوش *Margarita Cuſæa.* 1. 16. 3. (2) *Subſtantia* in perſona Chriſti; ſicut ባሕርይ፡ apud Æthiopes.

ح.

ح Aſpiratio aſpera. Europæis ignota. 1. 14. 3.

حبش Habeſcha. *Convenit turba diverſarum tribuum.* 1. 14. 1. Hinc eſt

حبشة & حبشي *Habeſſinus*; quia ex diverſis tribubus congregati, transfretarunt in Africam. ibid. & 1. 15. At per extenſionem hujus vocabuli accipitur de *quovis nigro* in Verſione Bibliorum Arabica.

حريش *Harish.* Animal ſævum 1. 83. 8. Vid. كركند.

حمد Laudavit. Hinc محمد *Muhammedes* Pſeudopropheta, q. d. *Inclytus. Laudatus.* 1. 14. 2.

حمير *Homêr.* Conditor ſtemmatis Regum *Tobbæorum* in Arabia felice. Hinc

*بني حمير *Filii Homer* (*non Himyar nec Hamyar*) Homeritæ dicti fuerunt. 1.20.7. & 8.

حميم [Feſtum] *Baptiſmi Chriſti.* 3. 64.

حواري in plur. حواريون *Apoſtoli.* in Æthiopica lingua radicem ſuam habet. 1. 106. 34.

خ.

ختن *Circumcidit puerum.* 3. 5. 13. Conf. خفض.

*خشوم fictum à Scaligero nomen ex *Caſſumo,* pro ſignificanda *Axuma.* 1. 32. 3.

*خشوميون *Chashumenſes* ſeu *Chashumitæ* 1. 32. 4. Denominativum fictum ex præcedente.

خفض Circumcidit vel potius *Excidit fœmellam,* more Africano 3. 5. 13.

خافضة *Magiſtra talis artificii.* ibid.

د.

*دسقلية *Didaſcalia. Doctrina.* Libellus ita dictus, à Græcis acceptus. p. 239. lit. n.

درهم *Drachma,* in ſpecie *Ducatus aureus.* 4. 20. 3.

ذ.

ذو نواس *Du-nawâs.* q. d. Habens cincinnos. Verum ejus nomen fuit *Joſephus* vel *Pinchas* ſecundum Æthiopes. 2. 22. 6. *Rex Homeritarum in Arabia felice,* ſecta Judæus. Hiſtorici Eccleſiaſtici ſcribunt *Dunaas,* quidam corruptè *Damianus.* 2. 22. 6.

ر.

راس vel رييس *Caput Princeps.* Hinc eſt Æthiopicum ራስ፡ *Râs,* Præcipuus belli dux. Vulgò *Generaliſſimus.* 2. 50. 3.

ركب Conſcendit, non tantummodò *equum* [equitavit] vel quodvis aliud *jumentum*: ſed etiam *Navem*, quæ dicitur مركب: Hinc Strabo declaratur. 2. 1.8.

ريم *Rim.* Vid. ראם *Reem.* 1. 84. 2.

ز.

زمرد Smaragdus. pag. 1. 109. 1.

س.

سان *Niger fuit.* hinc اسود *Niger homo* 1. 16. 4. quæ vox Æthiopem certius ſignificat, quàm حبشة *Habeſſinus.*

سبا *Saba.* Homeritarum metropolis. 1.20. 4.8.

*سراج *Vigilia* ſeu *Paraſceve* feſti alicujus. pag. 403. 28.

سكر *Saccharum.* 1. 72. 16.

سكوري *Securius.* Nom. propr. Viri; in quo videntur erraviſſe interpretes Geographi Nubienſis. Ibid.

سلوي *Selvva.* Vox Hebraica שלו, quam nec Arabes nec Perſæ rectè intelligunt. 1. 96. 20.

سمان Arabibus *Coturnix* eſt. ibid. 21.

ش.

*شرك *Schirk. Communio. Aſſociatio.* Annot. ad Cal. N. XXVI. hoc tanquam *probrum maximum* Muhammedani Chriſtianis objiciunt. Hinc forte *convicium* Schurk.

شنة.

[P] شاه جهان Schah-giehan. i.e. *Rex Mundi.* Sic ſemet vocat *Magnus Mogol.* 2. 3. 7.

ص.

صاحب الاخدود *Autor foveæ igneæ.* Sic vocatur impius *Dunawas* de quo ſupra, quia in fovea ignea *Aretam* cum ſociis cremavit. 2. 22. 7.

*صاحب الانجيل الذهب *Poſſeſſor Evangelii aurei*, quidam Johannes commendatur in faſtis Alexandrinis d. 16. Julii. N. XXXIII.

* ጸሐፈ مصحف Æthiopicè eſt *Scripſit.* hinc Æth. *Liber*; hîc κατ' ἐξοχὴν eſt *Alcoranus* 1. 160. 35.

ض.

ضبوع. Hebr. צבוע *Hyæna.* 1. 81. 2.

ط.

*طير *Avis.* طيور عظماء *Per aves magnas Geographus* Nub. intelligere videtur *Gryphes* vel *Condoras.* 1. 92. 5.

ع.

*عرف Æth. eſt. *Requievit.* Hinc اعراف *Aarâf.* eſt *Limbus Muhammedis*; medius inter *Paradiſum & infernum.* 1. 106. 36. & 3. 42. 17.

عقيق *Sapphirus* p. 209 lit. y. alias صعيرو ibid.

*علية صهيون *Cœnaculum Sionis.* Non *ſummum Sionis* ut Beveregius vertit. pag. 239. o.

عنقا مغرب *Anca Occidentis.* i.e. *Gryps Africanus.* Avis *Ruch*, vel potius *Condora* eſt intelligenda fabulis amplificata. 1. 92. 3.

عين شمس q. d. *Fons ſolis.* id eſt *Heliopolis* Annot. ad Calend. N. XXIX.

*على Præpoſitio variè ſignificans non ſolum *Ad. apud. juxta.* ſed etiam *ſupra* 1. 19. 38.

ف.

[P] فرستنن & فرستادن *Mittere.* 2. 3. 3.

[P] فرستاده *Legatus. Angelus Apoſtolus.* ibid.

فرستجاني *Friſtegiani.* Unde Scaliger *Preſtejan* derivare voluit, quaſi ſignificaret *Apoſtolicum.* Sed analogiæ Perſicæ linguæ repugnat. 2. 3. 2.

ق.

قلزم Kulzum. *Clyſma* urbs epiſcopalis ad Mare rubrum ſita. Annot. ad Cal. N. XXXV. Hinc *ipſum mare* ſic vocatur. Ibid.

قنفذ. *Erinaceus* 1. 106. 32.

ك.

كتاب Kitâb. *Liber.* Turcas pronunciare audivi *Zitâb*; per z Lombardicum, ſive Germanicum. 1. 102. 5.

*مكرير كنيسة *Encænia Eccleſiæ.* p. 419. 21.

كركي *Perdix.* Sic exponitur سلوي *Selwa* Alcorani à Paraphraſte Perſico. 1. 96. 113.

كركدن idem ac حريش *Rhinoceros.* 1. 83. 8

كفر *Negavit. Abnegavit* Deum. *Atheus fuit.*

كفار *Câfer. Incredulus, infidelis.* Hinc *Cafres* vocantur populi in littore orientali Africæ habitantes. 1. 102. 5.

م.

موز *Mauz* vel *Muza* fructus præcellentiſſimus. 1. 72. 10. Variæ ſunt ejus ſpecies. ex. gr. الفند. *Elkend.* الفيل. *Elephanti.* &c. 16

* *Dudaim* Vid.

المن *Manna.* 1. 96. 20.

ماس cum articulo الماس *Adamas.* p. 209. lit. x.

*نياحة propriè *Planctus.* Sed in faſtis ſacris accipitur pro *obitu* alicujus ſancti. pag. 415. b.

ن.

نار *Luxit, ſplenduit.*

نور *Lux. Lumen*; quod de cœlo deſcendere credunt Orientales in Sabbato ſancto, clamantes: يا سدي انزلنا النور من السموات. *O Domine fac venire nobis lumen de cœlo* pag. 302. lit. 9. Latini *ignem ſanctum* vocant.

نجاشي *Nagiashi* 2. 7. Æthiopicum eſt ነጋሢ፡ *Nagaſi.* Vid.

نيل *Nilus*, duplex eſt ſecundum Geographum Nubienſem, nempe

نيل مصر *Nilus Ægypti*, &

نيل السودان *Nilus Nigritarum*, vulgò *Niger.*

و.

*واحات cum articulo الواحات Æthiopicè አዋሕ፡ *El-wah.* male exprimitur *Elocath. Eleochet. Alguechet.* 1. 15. 7. Hoc efficiunt literæ و W. & ح Hh. Italis incognitæ.

ودد *Amavit.* Amharicè ወደደ፡

[P] ورتاج *Coturnix.* 1. 96. 22.

ورل *Lacerta Arabica* fortiſſima. כח Hebr. 1. 87. 4.

ولد *Genuit* vel *peperit* hinc ميلاد *Nativitas.* p. 403. 29.

ي.

يشب *Jaſpis.* p. 210. 10.

INDEX SEXT.

INDEX SEXTUS
VOCABULORUM ÆTHIOPICORUM ET NONNULLORUM AMHARICORUM.

ሀ፡ ሀብተ፡ ማርያም፡ *Donum Mariæ.* Nom. prop. Viri. Pr. 13. 11.
ለ፡ ሊቅ፡ *Princeps. Præcipuus.* It. Doctor Eccleſiæ. 3. 30. 103.
ሊቀ፡ ጳጳሳት፡ *Metropolita ſummus.* id eſt Patriarcha. 3. 80. 1.
ሊቀ፡ ጳጳስ፡ ዘሮምያ፡ *Patriarcha Romanus* id eſt *Papa.* 2. 11.
ደብረ፡ ሊባኖስ፡ *Mons Libani* Monaſteſterium Æthiop. præcipuum. 3. 25. 2.
ልሳን፡ ሮማይስጢ፡ *Lingua Romana*; i. è. Latina. Pr. 1. 85.
ሐ፡ ሐሪጽ፡ ሐሪጽ፡ *Farina, farina.* Sic Gregorius nivem, quam in tota vita ſua nõ viderat, mirabundus appellabat. 1. 39 3.
ሐበሺ፡ Habeich Habeſſinus. 1. 16. 1.
ሐዋርያ፡ *Hawarja*, Apoſtolus; à radice ሐወረ፡ *ambulare* 1. 106. 34. Vocabulum Arabicum hinc declaratur. 2. 3. 3.
ሐፀነ፡ *Nutrivit, educavit.* 1. 106. 20.
ሕፅን፡ *Sinus.* ibid.
መ፡ ምሁር፡ *Doctus* à መሀረ፡ *docuit.* 1. 106. 26.
መሲሕ፡ *Meſich*, h. e. *Meſſias* fictum Regis Æthiopiæ cognomen. 2. 6. 4.
መስፌትም፡ remanſit ex Græco Μεσφαθαίμ. Jud. 5. 16.
መስከረም፡ Maſcaram. *Septembris* 1. 19. 20. & 1. 40. 5. non à cruce dictus eſt. 3. 67. 2.
ማኅፀንተ፡ ማርያም፡ *Depoſitum Mariæ.* Nom. pr. *Viri.* Pr. 13. 11.
መንበር፡ thronus differt à ጠረጴዛ፡ 3. 57. 3. Vid. in ጠ፡
መከረ፡ Conſultavit; hinc ምክር፡ conſilium, conſpiratio, machinatio. 1. 106. 25. declarat Hebræum. מכרה.
መወድስ፡ 4. 6. Genus carminis æthiopicum.
ምድረ፡ ባሕር፡ Medra-Bahr. id eſt: *Regio maritima.* 1. 31. 1.
መጥባሕት፡ Culter, Gladius. 1. 106. 22.
መጽሐፍ፡ *Liber.* plur. መጻሕፍት፡ *Libri* ſacri κατ' ἐξοχὴν dicti Biblia 3. 26. 3.
መጽሐፍኛ፡ መጽሐኛ፡ [Amharicè.] q. d. *Libricè Libricè.* i. e. Linguâ librorum ſeu literali. Pr. 13. 16.
ረ፡ ሮምያ፡ Romia; *Roma* ſc. *nova* Græcos denotat. 3. 18. 1.
ረከብ፡ Rekeb. *Feſtum Jubilate* 3. 66. 8. & lit. l.
ሰ፡ antiquitus ut ש Sch. pronunciatum. 1. 32. 2.
ሱልጣን፡ ሰገድ፡ vel መለክ፡ ሰገድ፡ *Sultanus* ſeu *Rex venerabilis.* 2. 8. 2.
ሶም፡ Sôm, *gemma* Hebr. שהם 1. 109. 2. & lit. t. ibid.
ሰብአ፡ ህንድ፡ *Indi.* propriè dicti: 1. 23. 3.
ሰብአ፡ በቅሊ፡ *Beklenſes* armentarii. 1. 73. 2.
ስንክሳር፡ *Synaxaria* æthiopum. 2. 21. 2.
ሰንዶ፡ *Anguis.* Metaph. *Preſter.* ventus impetuoſiſſimus. 1. 43. 1.
ሲኖዶስ፡ ዘአበው፡ *Canones Patrum*; ſic vocant *Canones* vulgò Apoſtolorũ. 3. 30. 45.
ሸዋ፡ *Shewa* Regnum præcipuum. Pr. 1. 73. & 1. 29. 10. & 3. 30. 2.
ሰዋስው፡ *Scala* ſeu *vocabularium* æthiopicum. Pr. 13. 23. & 1. 109.
ሹዋ፡ *Schuwa* idem ac ሸዋ፡ Vid.
ሰጎን፡ Æth. ሰገኖ፡ *Struthiocamelus.* Pr. 13. 22.
ሰጥናኤል፡ *Diabolus* Dux cacodæmonum. 3. 34. 6.
ቀ፡ ቈላፍ፡ *Præputiatus, incircumciſus,* Æthiopibus *probroſum.* 3. 6. 2.
ቀሞስ፡ *Præpoſitus Eccleſiæ.*
ቆሮንቶስ፡ *Corontum.* Deſertum in quo Chriſtus jejunavit. 3. 30. 7.
ቀጳጳ፡ *Chamæleon.* 1. 110. 2.
በ፡ በሀመ፡ *mutus fuit.* በሃም፡ *mutus.* 1. 106. 16.
ባሕር፡ *Mare.* 1. 31. Vid. ምድረ፡ ባሕር፡
ባሕረ፡ ኤርትራ፡ *Mare Erythræum.* 1. 26. 8. aliter non appellant *Mare rubrum.*
ብሔረ፡ አግዓዚ፡ *Regio Ag-azi.* q. d. *Regio liberorum* ſeu *Francorum.* 1. 18. 1.
ባሕር፡ ነጋሺ፡ Baharnagaſſo. *Præfectus maris.* 1. 31. 1.
ባሕርይ፡ *Unio, margarita.* 1. 106. 37. accipitur etiam pro *ſubſtantia* ſeu *hypoſtaſi.*
በርተዜዋን፡ *Bertzevvan* mirabiliter confictum nomen Regis æthiopiæ. 2. 4. 8.
በዓላት፡ *Solennia* & præcipua Chriſtianorum feſta. 3. 44. 7.
በቁልሳት፡ Vide አብቁልሳት፡
ተ፡ ታቦት፡ *Arca ſacrata* quadrangulatis; ſeu *Altare portatile* Romanorum. Cur ſic dicatur. 3. 57. 4. & ſeq. propriè eſt *tabella.*
ትእዛዛት፡ *Statuta* ſeu *Conſtitutiones Apoſtolorum.* 3. 30. 45.
ተከዜ፡ ግዮን፡ *Fluvius Geon*, pro Nilo. 1. 5?. 6.
--- ጤግሮስ፡ *Tigris* flumen. ib. 8.
ተዝከረት Vid. ዝከረ፡
ኀ፡ ኀሪስ፡ Arab حريش HARSAN. Idem eſſe putant ac كركدن *Rhinoceros.* 1. 83. 9.
ኀጥአ፡ (1) *Peccavit.* (2) *Caruit, eguit.* 1. 106. 19.
ኀጢአት፡ (1) *Peccatũ.* (2) *Defectus. Inopia.* ib. hinc exponi poteſt locus Eſa. 40. 2.
ኀፄገ፡ *Hazeghe* Titulus honoris Regis Æthiopiæ. Idem ac Gall. *Sire.* 2. 4. 6.
ነ፡ ናኦድ፡ *Naod.* Nom. prop. Regis Æthiop. Ex *Aod* factum. 1. 52. 8.
ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ዘኢትዮጵያ፡ *Rex Regum.*

Regum Æthiopiæ Pr. 2. 51. & 2. 12. 2. & 3. 105. 2. lit. r. ſic ſemet vocat.
ንግሥት ፡ አዜብ ፡ *Regina Auſtri*, malè *Azeba*. Pr. I. 51.
ንጉሥ ፡ Amhar. ንጉሥ ፡ *Nagaſch Rector. Princeps. Imperator.* Nomen olim ſolis Habeſſinorum Imperatoribus: poſtea etiam aliis Regulis commune factum. 2. 7. & 2. 60. 1.
አ ፡ አ ፡ *Non* 106. 8. Hebr. אי Vid. Ind. Hebr.
እልዋሕ ፡ *El-Wahh. Oaſis magna* ſic hodie dici putatur. vid. Ind. Arab. in 9.
አረየ ፡ *Decerptum, Demeſſum collegit.* 1. 106. 15. Pſ. 30. 13. Cant. 5. 1.
አስኬማ ፡ *Schema; habitus Angelicus.* 3. 24. 4. Teſſera Antiſtitum Æthiopiæ.
አባ ፡ *Abba.* Doctoris & præſulis titulus. Pr. 13. 3. & 1. 54. 2.
አባዊ ፡ *Abavvi.* Nili nomen Amharicũ. 1. 54. 1.
አባ ፡ አንበሳ ፡ *Aba Anbaça* i.e. Pater Leo. 3. 21.
አብርሃ ፡ ወአጽብሐ ፡ *Abreha & Azbeha.* Bini Æthiopiæ Reges Chriſtiani. 2. 14. 3.
አብን ፡ ዘኅብረ ፡ ወርቅ ፡ *lapillus coloris aurei.* 1. 109. 8. i. e. Chryſolithus. 2. 14. 3.
አብደ ፡ *Stultus fuit.* 1. 106. 9. Jerem. 4. 9.
አብደራ ፡ *Abbedara.* Sic legitur in Græca verſione pro *Obed-Edom.* Pr. 13. 52.
አብጥሊስ ፡ Plur. አብጥሊሳት ፡ *Canones ſic vocantur* ex Arabicâ linguâ verſi. 3. 26. 5. Etymologia. 87. & 3. 30. 82. 85.
እንስሳ ፡ ገዳም ፡ *Beſtia campi.* Hoc titulo Gregorius *Tzaga-zaabum* condecorabat. Pr. I. 21. & 3. 2. 1.
አጓ ፡ *Lac.* Lingua barbarorum Gallæorum. Pr. 1. 50.
አክሱም ፡ Acſum. *Axuma* Habeſſinorum regia. 1. 32. 1. & 2. 46.
አዜብ ፡ *Auſter*, non eſt nomen propriũ. Pr. I. 51.
አዞብ ፡ Azob *Mentha* non *Hyſſopus.* 1. 106. 8.
አደመ ፡ *formoſus, elegans fuit.* 1. 106. 11. Hinc nomen *protoplaſti.*
አዳም ፡ Adam *Formoſum* ſignificat. ibid.
አዳማስ ፡ ሰገድ ፡ *Adamas venerabilis.* 2. 8. 2. Cognomentum *Menæ* Regis Æth.
አግዐዚ ፡ pl አግዓዝያን ፡ vid ግዕዝ ፡
እጨጌ ፡ *ſummus monachorum antiſtes.* Pr. 13. 21.
አጽናፍ ፡ ሰገድ ፡ *venerabilis usque ad fines terræ.* Cognomentum Regis Claudii. 2. 8. 2.
አፈ ፡ ወርቅ ፡ *Os aureum.* i. e. Chryſoſtomus. 3. 35. 15.
አፍ ፡ ሰገድ ፡ *Af-Saghed.* Cognomentum R. Æthiopiæ. 2. 36.
ካ ፡ ካልእ ፡ *alius.* Et
ክልኤ ፡ *Duo.* 1. 106. 24. vide כלאים.
ኮሕል ፡ *Cohol. Stibium* vide כחל Ind. Hebr.
ወ ፡ Luſitani efferunt per O. 1. 54. 1. ut ወላቃ ፡ *Olaca pro Walaca.* 1. 29. 4.
ወቄት ፡ *Uncia* Oquea. Luſit. 4. 20. 1.
ወናግ ፡ ሰገድ ፡ Cognomentum R. Davidis incertæ ſignificationis. 2. 8. 3.
] ወደደ ፡ *Amavit.* 2. 50. 2.
A ፡ ዓለም ፡ ሰገድ ፡ *Alem-Saghed.* Cognomentum R. Æth. 2. 36.
ዓመተ ፡ ሰማዕታት ፡ *annus* ſeu *Æra-Martyrum* Diocletianæa. 3. 66. 17.
ዐረፈ ፡ hinc አዕረፈ ፡ Requievit. inde derivatur Arabicum *Aaraf*, Muhammedis *Limbus* medii generis hominum. 1. 106. 36.
ዐይነ ፡ ነቅዕ ፡ *Fons ſcaturiginis* non *Oculus fontis* eſt reddendum. 1. 59. 3.
ዕጣነ ፡ ሞገር ፡ *Genus Carminis* Æthiopicum. 4. 6. 2.
ዘ ፡ ዘሥላሴ ፡ *Za-Selaſſus* N. prop. Viri. 3. 25. 2.
ዣን ፡ ብሉል ፡ *Jan-Belul* non propria ſed appellativa ſunt. *Rex pupilla*: Pr. I. 23. & 2. 5.
ዣን ፡ ኮዬ ፡ ብሌሌ ፡ ኮዬ ፡ *Rex mi, Pupilla mea.* ibid.
ዣን ፡ ዕንቆ ፡ *Johannes Enkoe.* ridiculè à Tzaga-zaabo *conficta nomina regia.* Pr. 1. 23. & 2. 24.
ዘከረ ፡ *Recordatus* eſt. hinc ተዝካራት ፡ *Recordationes*, ſic enim vocant anniverſarios ſanctorum dies. non በዓላት ፡ 3. 44. 7. Vide in በ ፡
የ ፡ የሰቅ ፡ አድያም ፡ ሰገድ ፡ *Conſervator finium venerabilis.* Regis hodierni cognomentum. 1. 8. 2.
ደ ፡ ዶም ፡ Pr. 13. 28. Luſitanicum eſt *Dom* pro *Dominus.*
ደብረ ፡ ሊባኖስ ፡ *Mons Libani* monaſterium Æthiop. præcipuum. 3. 25. 2. Propterea ejus ſodalitatis Habeſſini pro *Maronitis* habiti.
ደባርዋ ፡ *Dobarua.* Non *Barua.* ibid. 24.
ዲድስቅልያ ፡ *Didaſcalia.* Libellus ſic dictus. pag. 219 lit. n. & 3. 30. 104.
ገ ፡ ጋላ ፡ *Gallæi.* Immanes *barbari* Habeſſinorum *hoſtes perpetui.* Pr. 1. 50.
ጐንደር ፡ *Guender* non eſt Metropolis *Gontar* ſed locus caſtrorum. pag. 261. lit. p.
ግእዝ ፡ vel potius ግዕዝ ፡ V. ejus ſignificationes. Pr. 13. 12. 29. & 1. 18. 1.
ግዕዝ ፡ *Habeſſinia* በግዕዝ ፡ *Habeſſinicâ linguâ* ſeu *Æthiopica.* Pr. 13. 12. inepte *Libera* 1. 18. 2.
ጎዣም ፡ *Gojam.* Regnum Æthiop. 1. 29. 10 non *Goyam* ſed *Gallico* more *Gojam* legendũ. 1. 30. 1.
ገጽ ፡ πρόσωπον *Perſona*, inepte *Facies. Vultus.* Pr. 1. 22.
ጠ ፡ ጠረጴዛ ፡ *menſa* in medio templi conſtituta à መንበር *throno* differt. 3. 57. 3.
ጥቅምት ፡ Tekemt. *October.* abſurdè pro *menſe Paſchali.* 1. 19. 20. & 1. 40. 5.
ጳ ፡ ጳጳስ ፡ *Papas*, i. e. *Archiepiſcopus*, vel *Metropolita.* 3. 80. 9
ጸ ፡ [A] ጸላ ፡ *Cereviſia* 4. 17.
ጸሐፈ ፡ *Scripſit* 1. 106. 35.
መጽሐፍ ፡ *Liber.* Alcoranus مصحف κατ' ἐξοχὴν ſic fuit cognominatus.
A] ጸጅ ፡ 4. xvi. 2. የወይን ፡ ጸጅ ፡ *Vinum* & የመዐር ፡ ጸጅ ፡ *Hydromeli.* ibid.
ጸጋ ፡ ክርስቶስ ፡ Tzaga-Chriſtus. *Donum vel gratia Chriſti* Nom. prop. Viri. 2. 35.
ጸጋ ፡ ዘአብ ፡ Tzaga-Zaabus. *Donum Patris.* N. prop. Viri. Pr. 1. 23.
ፈ ፡ ፈረስ ፡ ተዛን ፡ *Equus cum Rege.* peſſimè redditur *Equus ſub Leone* 2. 5. 2. id Tzaga-Chriſt impoſtor confinxit.

INDEX SEPTIMUS
VOCABULORUM VERNACULORUM DIVERSARUM LINGUARUM EUROPÆ.

Linguarum denotatio.

[A] Anglicè.
[B] Belgicè.
[G] Gallicè.
[P] Polonicè.
[H] Hiſpanicè.
[I] Italicè.
[L] Luſitanicè.
[S] Suecicè.

Abyrner vel Aberxiner quomodo legendum. Pr. 1. 100.
Ale [A] lege åhl. Cereviſia, hinc Roſtocker Ehl. 4. 17. 3.
Albinhos [L] *Æthiopes albicantes* i.e. Leuc-Æthiopes. Vid. Ind. Prop.
Aleppo. Chalybon. Pr. 13. 27. lit. f.
Ancke vel áncke quid? 1. 19. ubi in uſu. 2.
áncklein vel Encklein Nepos, q. d. *Virunculus* Ibid.
Anſee Stadt malè pro Hanſe Stadt. 1. 31. 3. Vide in H.

B. B.

Backebacke [B] Pygmæi. vid. Ind. prop. in P.
Bal [G] Saltatio. Unde derivetur. 3. 62. 8.
De balde [L]. Fruſtra. 2. 4. 7.
Baſſe Bretagne [G]. Aremorica 1. 31. 2.
Banare [I] mugire. 1. 43. 4.
Beichtpfennige. Eorum origo. 3. 49. 16.
Benjanen [B] iidem ac *Baneani* 3. 7. Ind. Propr.
Betfürſte/Betkönig *Preſter-Chan*. 2. 3. 9.
Biene. Raubbiene.
Waſſerbiene. 1. 42. 2. 3.
Biſſabova [I] Turbo apud Venetos. 1. 43. 4. & 1. 45. 6. Vid. *Typhon*.
Biſſa vel *Biſcia* [I] Coluber propriè. 1. 43. 4.
Bo-marino [I] q. d. Bos marinus. i. e. *Hippopotamus*. 1. 84. 5.
Brachminen [B]. idem ac *Brachmanes*. 3. 7. 3. Ind. Pr.
Brand Schlange/ meliùs quam feurige Schlange. 1. 95. 4. vid. πρηστήρ.
Broeck [B]. Braccæ. 4. 18. 4.
Buffle marin [G]. Bubulus marinus. *Hippopotamus*. 1. 84. 5.
Burro do matto [L]. Aſinus ſylveſtris. 1. 89. 3. Vid. *Zecora*.

C. C.

Cafres [L] Incolæ littoris orientalis Africæ ab Arabibus ſic dicti. Tanquam *Infideles Deum negantes*. Vid. Ind. Arabicum in S.
La *Cafreria*. Regio *Cafrum*; hoc eſt, Africæ littus Orientale. 1. 102. 5.
Chabeſchiner. 1. 14. 4.
Chauſſen vel Choſſen priſcis Germanis *Braccæ*. 4. 18. 3. 4.
Chauſſes [G]. Hoſen. Ibid. Vid. in H. *Haut de chauſſes*. *Bas de Chauſſes*. *Ib.*

D. D.

Doneſchingen oppidum ubi fons Danubii 1. 59. 12.
Dragwinden [B]. Vid. Typhon.

E. E.

Ehrfahrt erroneum pro Erffurt Erfurtum in Thuringia Pr. 1. 14.

F. F.

Favorit [G]. *Qui Principis favore præpollet* 2. 50. 2.
Feurige Schlangen. Vid. Brand Schlange.
Franci à ſequente Germanico ſuam originem habent. 1. 19.
Francken ſic dicuntur, quaſi freye Ancken.
freye Männer Vid. Ancken. Ibid.
Friedenſtein Arx Gotana. Pro. 13. 16. & 44.

G. G.

GEkoh! Gekoh! [B] 1. 94. 3. Vid Ind. appel. *Jekko*.
Gelvas [L]. Naves actuariæ Arabum in mari rubro. 2. 65. 14.
Gibello monte. Arabicum eſt, & *montem* ſignificat. *Ætna*, quaſi dicas, der Berg Mons. 2. 4. 15. Vid. in Z
Giraffa ex Arabico Italicum. *Camelopardalis*. Vid. in C. Ind. Appel.
Gnädigſter Herr Gall. *Monſeigneur*. 2. 41.
Goudt Kuſt [B]. q. d. *Littus aureum* in Guinea. 1. 48. 2.
Greif à *Gryps* gryphis, non à *Giraffa* derivatur. 1. 78. 6. & 1. 89. 6.

H. H.

Hanſe *Fœdus*, *Societas*. 1. 31. 3.
Hanſe Stadt *Civitas fœderata*, *ſocia*. Ib.
Haumar [G]. 1. 96. 97. Vid. Hommer.
Hering/ friſche Hering aſſimilantur ſapore locuſtis. 1. 96. 56.
Heßen *Haſſi* V. *Catti* Ind. Propr.
Heyden quid. 1. 102. 6. Conf. *Cingari*.
Heyderauch *Fumus campi* quid ſit 1. 53. 26.
Hommer *Cammarus*. 1. 96. 67.
Hoos [B]. Ventus vertiginis. vid. *Typhon*.
Hoſen Feminalia unde dicta. 4. 18. 4.
Hummel Malè redditur *Fucus*. 1, 42. 2.
Der groſſe Hund ridiculè pro *Magno Chamo*, Rege Tartariæ. Pr. 1. 5.

I. J.

Jirfwa [S]. *Gulo.* Vid. Vielfras. 1. 81. 3.
Johannis Brod *Siliqua dulcis*, cibus filii perditi. 1. 96. 61.

K. K.

Kauſzen [B] *Tibialia* 4. 18. 3.
Knien & Knie beugen differunt. 1. 101. 3.
Kühlen Lüfftlein in Hundstagen malè pro *Eteſiis*. 1. 62. 5.

L. L.

Lagoſtim [L] Locuſta Marina. 1. 96. 67.
Lahn *Flumen* Germaniæ *thermarum fontes* in ſe habens. 1. 35. 2.
Langoute [G] idem quod *Lagoſtim*.
Lechzen Vid. ערג Ind. Hebr. 1. 106. 30.
Leckerbiſzlein **die guten Heuſchrecken.** 1. 96. 40.
Lederwyck Pr. 5. 3. nomen fictum Regis Æthiopiæ. 2. 4. 3.
Leſeſtein *Ferrum in agris collectum* 1. 49. 2. V. in F. Ind. Ap.
Lochfriecher vid. *Troglodytæ*. Ind.. Pr.
Kühlen Lüfftlein vid. in K.

M. M.

Maires du Palais [G]. Magiſtri Palatii in
3 Gallia abrogati. 2. 50. 3.
Maſoen [B] Vid. *Monçam*.
Mignon [G] 2. 50. 2. Vid *Favorit.*
Meſſriſſaſonho. [L] Lignum Serpentinũ. 1. 70. 8.
Mohr Vid. *Moro.*
Monçam [L]. Zephyri continui navigantibus in Indiam ſecundi. 2. 1. 5.
Monſeigneur [G] Dominus clementiſſimus. 2. 4. 2.
Moro [H] More [G] à *Maurus* derivatur. 1. 17. 4. Æthiops in genere 6. Hiſpan. & Luſitanicè *Muhammedanum* denotat. 5.

N. N.

Napello [I] Latinè Aconitum. 1. 96. 76.
Negros. [H] i. e. Æthiopes. Mohren. 1. 17. 5. *blancos.* i. e. Leuc Æthiopes 1. 100. 1. Vid. *Nigri* Ind. App.
Nord-Nord-Weſt-Winde. *Eteſiæ.* 1, 62. 2.
Nord-Oſt vel Nord-Nord-Oſt-Wind Ib.

O. O

OFFrande [G] aller a l' offrande 3. 49. 16.
Onça [L] *Pardus.* At *Once* [G] *Lynx* exponitur, q. d. *Lonce*, neſcio an benè. 1. 80. 4.
Opffern *Offerre*; quid hodie ſit. 3. 49. 16.
Orcan [B] venti mirabilis deſcriptio. 1. 44. 2. cauſa exemplo mechanico oſtenditur. 3.

P. P.

PAis de Coucagne [G] Schlaueraffenland. Pr. 2. 1.
Panterthier. *Panthera.* 1. 80. 4.
Pao de cobra [L] Lignũ Serpentinum. 1. 70. 7, 8.
Pape Jean [B] i. e. Pfaff-Hanſz. *Presbyter Johannes.* 2. 4. 14. Vid. in P. Ind. App.
Perico i. e. *Bibax*, elephas in India ſic dictus. 1. 77. 6.
Plotkoſt [S] *Caſeus* ex variis Parochiis collectitius 1. 111. 19.
Pomorze i. e. *ad mare* 1. 31. 3. hinc Pomerania.
Preſte Joam [L] & tanquam κατ' ἐξοχὴν. *O Preſte.* 2. 4. 14.
Preſtre-Jan [G] eſt un titre inconnu aux Princes meſmes d' Ethiopie. Pr. 1. 3. & 2. 4. 14.
Preto [L] *Niger.* Falſum nomen Regis æthiop. 2. 4. 18.
Die Priege Danubio, quamvis major, nomen ſuum cedit. 1. 59. 12.
Prieſter Johannes *Presbyter Johannes* 2. 4. 14.
Prieſt John [A] *Presbyter Johann.* 2. 4. 14.
Privado [H] Vid. Favorit. 2. 50. 2.

R. R.

Raub-Bienen *Fures apium.* 1. 42. 2. V. Ind. App.
Regenſtauff. *Pagus haud procul Ratisbona.* 3. 45. 5.
Regenſtein *Comitatus Germaniæ.* 2. 23. 4.
Romans [G] *Romanzi* [I]. Liebesgeſchichte. Pr. 2. 6.
Rottwelſch ridiculè Rohtwelſch; ruber barbariſmus. Mendicantium nebulonum ſermo. 1. 111. 28.
Roy des Cailles [G] Ortygometra. 8. 96. 9. lit. q.
Roys Faineants [G] Reges inertes. 2. 50. 4.

S. S.

Sambſtag unde derivetur. 1. 68. 1.
Sangwyncken Seu
Sangwynen [B]. Cercopitheculi. 1. 82. 2.
Sch. variè exprimitur. 1. 14. 3.
Schencken Schanz. 1. 3 . 26.
Schlaueraffenland Gulonum regio. Pr. 2. 1.
Schleuſſen / *Clauſtra aquarum* 1. 26 10.
Schwaden *Vapor Metallicus.* 1. 48. 3. & 4.
Secretaires des pauures [G] Secretarii pauperum Pariſiis. 4. 10. 1.
La Serre d' un grand. oiſeau [G] Unguis magnæ cujusdam avis. p. 165. lit. e.
Sire. Regis Galliæ titulus in allocutionibus. Æthiopice *Hatzeghè.* Vid.
Strümpffe / i. e. *Particulæ.* Quare tibialia Germanicè ſic dicantur. 4. 18. 3.

T. T.

TAffo de Guza. Species frumenti in Æthiopia. 1. 96. 1. Vid. *Tef.*
Thee. Herba Sinenſis. 1. 96. 72.
Thräne *Fucus.* Vid. Waſzer-Biene. 1. 42. 2.
Tramontana [I]. Eteſiæ. 1. 62. 1.
Trinckgeld eines Elephanten. *Præmiolum Elephanto datum.* 1. 77.

U. U.

VAlido [L]. V Favorit. 2. 50. 2.
Venti maeſtrali [I]. Boreales ſunt. 1. 62. 1.
Vielfras. *Gulo.* 1. 81. 3. non eſt hyæna.
Uncke 1. 93. 1. Vid. *Boa.* Ind appel.

W. W.

Die Wahl *ſiniſter Rhêni alveus.* 1. 30. 26.
Wahnſauer quid. 1. 71. 1.
Waſſer-Bienen *Apium ſervitia.* V. in A & *Fucus* in F. Ind. app.
Wehrhafft machen quomodo fiat. 3. 119. 3.

Z. Z.

Zigeuner vid Cingari.

FINIS.

Typographus Lectori S.

QUandoquidem in corrigendis typorum mendis, *hortante & ſpectante Dn. Autore*, ſumma diligentia ab illius amanuenſe *Joh. Theodoro Schultzio* Jur. Studioſo adhibita fuit, nulla putamus remanſiſſe ſphalmata, quæ ſtudioſus Lector non ipſe corrigere poſſit. Ne tamen videamur ἀναμάρτητοι, præſertim in peregrinis, ideò quæ reperiri potuerunt, hîc proferre voluimus.

Primo in Tabula Capitum.

Lib I. c. 3. num. 28. lege: At *de* ſacris Scriptoribus. num. 43. l. De *Venetorum* Biſſa-bova. n. 65. *Qui* laudatur à Voſſio. n. 66. l. Albuquerquium. n. 72. l. Mandragoram. n. 84. l. *à* Bocharto. num. 86. l. חנין & תגים n. 92. l. Condora.

Ante num. 93. inſere: Ad lib. I. c. XIII. *Dein* Lib. II. c. 9. n. 37. convocaverunt.

Secundo in Prooemio.

Procem I. §. 42. lege: *P. Petrus Pays, & P. Alphonſus.* ibid. §. 51. verſu 7. pro ሕዚቡ፡ fac ኤዚብ፡ ibid. pag. 17. lit. s. fac: *Lib. 1. n. 23.* pro 33. pag. 37. §. 33. verſ. 14. l. *Libris Arabicis edendis operam dedit.*

Denique in Commentario ipſo.

Pag. 54. v. 1. l. διαιρέντων.
p. 64. §. 39. v. 1. fac: *Cæſareenſem.*
p. 65. §. 2. v. 3. pro 7. pone §. 5.
p. 66. §. 7. v. 11. l. أريطا.
p. 68. lit. a. fac *N. LXV.*
p. 71. §. 15. v. 12. l. *Anaōs.*
p. 107. §. 4. v. 11. l. *celeberrimi.*
Pag. 110. §. 2. v. 3. l. *præſertim*
Ibid. §. 13. v. 3. l. *ut* pro *ur.*
p. 112. v. 2. l. העבים. & v. 5. adde. רוב.
p. 121. §. 6. v. 2. l. *gnaros.*
p. 124. §. 12. v. 5. l. *Gregorium.*
p. 127. v. 6. ponatur *comma* ante *ſed.*
p. 128. N. 64. §. 2. v. 7. fac: *cre-ſcentia.*
p. 133. §. 6. v. 3. l. *quod* pro *qua.*
p. 136. §. 18. v. 6. l. ײ. & v. 7. לאיתט
p. 139. §. 3. v. 7. l. *pependerunt.*
p. 143. §. 19. v. l. 2. *Forſter.*
p. 165. §. 13. v. 2. pro *Unca* l. Y*nca.*
p. 211. corr. ſeq. num. pag. 212. 213.
p. 291. §. 5. l. *Batazun.*
p. 382. §. 3. v. 3. pro feria *quinta* cor. *ſexta.*
p. 404. lit. g. pro XVI. fac. XIV.
p. 427. lit. q. poſt S. *Felicitatis* adde *filii.*
p. 428. N. 3. v. 2. pro XXXVIII. fac. LI.
p. 430. N. IX. v. 1. pro 15. fac. 5.
p. 451. N. 86. §. 2. in Fin. l. *præcedebat.*
p. 493. N. 110. v. 5. l. *ſuperſtitioſis.*
Ibid. §. 3. v. 2. l. ፋሬቀቶስ፡
p. 500. v. 1. l. *exime.*
p. 567. *marginalem numerum & caput* corrige.
tandem corrige pagin. poſt. 628.

FINIS TOTIUS OPERIS.

IOBI LUDOLFI
RELATIO NOVA,
De hodierno Habeſſiniæ Statu
ex India nuper allata.

Additis Epiſtolis Regiis
AD
SOCIETATEM INDIÆ ORIENTALIS,
Ejusque Reſponſione cum Notis neceſſariis.

FRANCOFURTI AD MOENUM.
Sumptibus JOHANNIS DAVIDIS ZUNNERI.

Typis MARTINI JACQUETI.
ANNO CIↃ IↃCXCIII.

Imaginem hanc Magnatis Habeſſini ex India ad nos miſſam ideò proponere voluimus, ut, quæ de forma corporis & liberali vultu Habeſſinorum in Hiſtoria noſtra Lib. I. c. 14. §. 28. diximus, quòd non ut alii Æthiopes turgentia labra, & repandos naſos habeant, hôc exemplo confirmentur.

CULANEL. GABAS. CHAN
HABESSINUS. NATIONE. EXERCITUS. DUX.
SULTAN. MAHMUDI. REGIS. VIJAPOURÆ.
IN. INDIA. A°. MDCXCIII.

PRÆFATIO AUTORIS AD LECTOREM.

RElationem novam de præſente Habeſſiniæ ſtatu, quam hîc vides, Amice Lector! ampliſſimæ Societati Indiæ Orientalis Batavorum debeo. Debent illi plurimùm & alii omnis generis mortales. Non dicam nunc de mercibus, quas ultrò citroque vehunt, quibus non tantùm vita beatior redditur, ſed & ſanitas atq; ſalus corporis humani in medicina & chirurgia conſervatur. Multæ novæ regiones & in iis veteres fabulæ deteguntur: contra, vetera nonnulla pro fabuloſis habita vera reperiuntur: Deperdita pridem, hîc denuò reperta deprehenduntur. Vix annus præterit, quô non notabilia, ſive de inſula, ſive de gente aliqua nova: ſive etiam de novis naturæ miraculis ex India nunciantur; ut quod olim de Africa, id de Societate iſta prædicari poſſit: *Semper aliquid novi.*

Annô ſuperiore relationem naufragorum quorundam accepi, qui Anno 1686. haud procul flumine *Goa*, ſub gradu 25. latitudinis auſtralis, in brevia *Terræ Natalis* compulſi, naufragium fecerant. Illi triginta milliaria introrſum, & ultra centum milliaria littoris Africani peragrantes, ut effugium quærerent, miras & ignotas hucusque gentes, *Magoſes*, *Makriggas*, *Matimbes*, *Mapontes* & *Emboos*, invenerunt; partim feras, partim mites & hoſpitales; moribus planè inſolitis. Hottentotziæ quoque linguæ ſpecimina ad me miſſa fuerunt; quæ cuncta aliquando lucem videbunt. Si hodiè alter aliquis *Plinius* novum Hiſtoriæ naturalis opus condere vellet, adminiculo relationum hujus Societatis inſigne quoddam *Naturæ & Orbis Theatrum* repræſentare nobis poſſet. Etenim artes atque ſcientiæ variæ, *Aſtronomia*, *Geographia*, *Phyſica & Botanica*, denique *Hiſtoriæ* diverſarum gentium, relationibus Indicis inſigniter illuſtrantur.

Quin & Chriſtianum nomen commerciorum occaſione in remotiſſimis terræ partibus mirificè inclareſcit. In Belgio paſſim notum eſt, quæ auſpiciis iſtius Societatis ſolertiſſimus Theologus *D. Robertus Junius* piæ mem. in inſula *Formoſa*, cum adhuc Societati pareret, præſtitit. Vidi in juventute mea *Delfi* tabulas pictas, & audivi quomodo inſulanis illis Evangelium prædicaverit: & quomodo per claſſes diſpoſitos in doctrina Chriſtiana inſtruxerit, moresque humaniores docuerit. *Catechiſmum* ejus *in lingua Formoſana*, typis excuſum, adhuc poſſideo. ut falſi ſint, qui aſſerunt, Societatem Indicam Batavorum *Chriſtianam religionem* neglectui habere. Si quà fortè hac in parte à privatis peccetur, id *Societati* ejusq; *Directoribus* minimè exprobrandum eſt; ſicuti nec *Principes* Miniſtrorum ſuorũ malefacta ſibi imputari ſinunt.

Vulgò quidem ſociis ſolum lucrandi & acquirendi ſtudium, tanquam ſummum Societatis bonum imputatur; utinam Reges & Principes omnes à tali affectu vacui eſſent, nec aliqui illorum conſilia omnia ad ſola commoda ſua privata dirigerent; non tantùm vendendis mercibus ſuis, quas illorum ſubjecti nimis carò emere coguntur: ſed, quod pejus eſt, parando in alienas regiones & urbes imperio, proferendis finibus ſuis intenti, ſine cura juris & æqui, ſolùm id quod intereſt, ſummam conſiliorum ſuorum rationem putantes; idque ſæpiùs cum urbium excidio, & agrorum vaſtatione. Cùm alias *beneficio affici hominem hominis maximè interſit.* (*) At Societas Indica absq; cujusquam injuria liberrimè emit & vendit: & in commune utilia per Orbem terrarum diſpenſat. ut hîc demum veriſſimum ſit JCtorum effatum: *Invitus nemo emere vel vendere cogitur.* (a)

Sed obtrectatores illi *opibus* & *divitiis* Societatis invident; invideant etiam periculis & jacturis! invideant laboribus & moleſtiis graviſſimis! quas illi tolerant, quibus ex uno hemiſphærio in alterum navigandum, & in terras alio ſole calentes iter faciendum eſt. At nec ſibi ſolis lucra cuncta retinent, quin *Rempublicam*, quotiescunque neceſſitas poſcit, navibus atque pecuniâ juvant. adeò diffuſa per univerſum Belgium fœderatum eſt Societas iſta, ut non tanquam privata quædam conſociatio, ſed magna Reipublicæ pars cenſenda ſit.

Præterea invidia ipſa nullas illi ſordes objicere poteſt. Splendidæ & ſumtuoſæ *miſſiones*, quas modò in *Japoniam*, modò in *Chinam*, & alias oras miſerunt, toti Orbi innotuère. (b) Colitur viciſſim honorificis legationibus à *Regibus* & *Principibus Orientis*; exemplo ſint Legationes potentiſſimorum Æthiopiæ Imperatorum Aelaf-Sagedi & Adjam-Sagedi, quorum epiſtolas hîc publicamus, quibus illi pari urbanitate reſponderunt, decorum & honeſtum rectè obſervantes, ut quamvis necdum quæſtû ullum ex Habeſſinorum regionibus, maxima ſui parte terreſtribus, perceperint, ἀντίδωρα tamen multò plura, & muneribus acceptis pretioſiora, uti primâ vice, ita nunc denuò remiſerint; quod cuivis ſupputanti facilè conſtabit.

Ut autem curioſi ſciant, unde Societati Indicæ Batavorum iſta rerum Habeſſinicarum cura: mihi autem tanta illius benevolentia ſit, quòd acta cum Regibus Æthiopiæ mecum communicare voluerit, paucis expediam. Cùm anno 1679. hortante & patrocinante Dn. *B. Hochero* b. m. Cancellario tunc temporis aulico, Pragæ ad alloquium Imperatoris admiſſus

(*) Sic loquitur *Papinian.* l. 7. ff. de ſerv. export.

(a) L. *Invitum.* 11. *C. de contrah. emt.* & ibi *Dd.* (b) Variis linguis editæ paſſim inveniuntur.

miſſus eſſem, Augustissimus Cæsar (qui me ex narratione Bibliothecarii ſui *Lambecii* noverat) gnarus, *Regem Habeſſinorũ* Chriſtianum, & Turcarum in littore Maris rubri vicinum eſſe, inter alia interrogabat, num literas in regnum illud dare, & viam ad amicitiam in futuros uſus ſternere poſſem? Reſpondi, me omnem operam daturum, ut cognoſcendo hodierno illius Regni ſtatui literas in Indiam atq; Æthiopiam ipſam mitterem; modò Majestas Cæsarea dignaretur, *Britannis* atque *Batavis*, qui commercia Maris rubri agitarent, me commendare, ut literas meas rectè curarent, & ſcitu neceſſaria renunciarent; me enim à quadraginta ferè annis nullum nuncium ex illis oris accepiſſe. Annuit *Imperator* clementiſſimè, mihique epiſtolas cùm ad Regem Angliæ Carolum II. tum ad Foederati Belgii Ordines dedit, quibus conatus atque ſtudia mea illis commendabantur; quas ipſe deferrem, & quæ ulteriùs neceſſaria forent, diſpicere poſſem.

Erat eo tempore alta pax, nec quiſquam profectionem urgebat, quam ob cauſam nec ego feſtinabam, alia intervenientia negotia priùs expediturus. At anno 1683. ortô gravi bello Turcico, eoque ſub initium, obſeſsâ Viennâ, periculoſiſſimo, veluti inſtinctu quodam excitatus, iter meum non ultra differendum putavi. Memineram enim in aliis bellis Turcicis ſocietatem & fœdus *Perſarum* ab *Imperatoribus* noſtris, & Regibus *Poloniæ* expetitum fuiſſe: Legeram epiſtolas Summi Pontificis Pii. V. (c) ad *Shach. Tahamaſum* (lege *Tecmaſem*) Perſarum regem; & ad *Sheriſum Mutahar*, Regem Arabiæ felicis, Muhammedanos: nec non ad *Mennam*, Æthiopiæ Regem; quibus illos poſt maximam ad *Echinadas* navalem victoriam, Anno 1571. à *Turcis* reportatam, ad arma contra Turcas conjungenda, & bellum continuandum hortabatur. Quamvis apud *Infideles* id planè vanum & fruſtraneum ſit, quia ſtatutis eorum cautum eſt, ne *Muſulmannus Muſulmannum* armis aggrediatur, quamdiu cum *Gauris* [ſic Chriſtianos vocant (d)] vel alienæ religionis hoſtibus bello conflictatur. At apud Chriſtianum Regem Habeſſinorum ſpes aliqua ſocietatis armorum ſupererat. Igitur ne quid negligerem, quod in tenuitate mea eſſet, iter illud nemine hortante, ſolo boni publici ſtudio ductus, meis ſumptibus ſuſcepi: literas ad totam nationem Æthiopicè ſcriptas imprimi curavi, (e) quò plura exemplaria per diverſas naves mitti poſſent.

In *Anglia* quidem à Rege auditus, ſed paucis verbis ad *Societatem Indicam* ablegatus, ab illius tunc temporis Præſide cum literis

 meis

(c) *Franciſc. Goubau* habet in epiſtolis d. Pontif. *pag.* 415. (d) *Sal. Svveigger. Itiner. Conſtant.* cap. 14. گور *Gaur* reperitur Marc. 7, 26. Lexicographi exponunt per conjecturam *Phœnicia*; rectiùs, ut mihi videtur, *Ethnica*. *Gaur* enim & *Cafer* à Turcis opponuntur Muſulmannis, tanquam *infideles fidelibus*. Angel. à S. Joſeph. *Gazoph. Perſic.* p. 242. (e) De hisce literis pluribus ago in Relatione ipſa. *Art. IX.* & *ibi not.*

meis frigidè exceptus fui, nec unquam poſtea reſciſcere potui, an illæ in Indiam miſſæ fuerint, nec ne. At *Ordines fœderati Belgii* acceptâ Cæſaris epiſtolâ, & cognitâ petitione meâ, efficacibus literis (f) *Societati Indicæ* me commendaverunt, cujus Directores ſub finem Auguſti dicti anni me in conſeſſum ſuum honorificè admiſerunt, & benevolè audiverunt. Hi *literas* meas *Æthiopicas* cum *quæſtionibus* pro cognoſcendo Æthiopiæ ſtatu neceſſariis ad *Gubernatorem* ſuum *Generalem* (ut vocant) miſerunt, cum mandato eas ulteriùs curandi, & quæ à me peterentur, ſollicitè inquirendi. Is porro *Mocham*, è regione Habeſſiniæ in Arabico littore ſitam, Inſtitori Societatis *Huberto* Klock ſcripſit eique negotium dedit, ut juſſis Societatis ſatisfaceret; quod ille egregiè præſtitit. Etenim non ſolùm epiſtolam meam in Habeſſiniam per mercatores Arabes curavit, verùm etiam quæſtionibus meis A°. 1685. diſtinctè reſpondit, ut in *Commentario* meo (g) docui.

Poſthæc, quum ante biennium ferè rurſum *Chowagia Moradus* Armenius, idem qui anno 1675. in India fuerat, à *Neguço* (ſic Regem ſuum Habeſſini vocant) *Bataviam* Indiæ appuliſſet, quæſtiones meæ illi propoſitæ fuerunt. Reſponſionem diligentiſſimè conſcripſit *Paulus de Roo*, Secretarius Societatis meritiſſimus. Sed nondum neque *Hiſtoriam* meam, neque *Commentarium* ad eam cum nova Habaſſiæ *tabula Geographica* viderat, aliàs multò plura interrogare, & ex Legato accuratiùs cognoſcere potuiſſet. Nunc verò aliquot exemplaria operis mei cum novis quæſtionibus in Indiam deferri curavi, ut ſperem, cognitis pleniùs Habeſſinorum rebus, regnique præſente ſtatu, occaſionem naſcituram, amicitiæ pro Republicâ Chriſtianâ, cum hac natione contrahendæ.

Quippe in opere noſtro hiſtorico ejusque Commentario (h) demonſtratum dedimus: *Gentem eſſe pervetuſtam & optimè moratam, adoleſcentes aureæ planè indolis, & innocentiæ majoris quàm quisquam credere poſſit: Reges antiquæ proſapiæ, & inter primos, qui poſt Conſtantinum M. religionem Chriſtianam amplexi ſunt, clarâ primitivis Eccleſiæ temporibus, dum* Axumæ *regnarent, famâ. Nunc magis magisq; in interiora Africæ recedentes, barbaris ferisq; gentibus undique circumſepti ſunt, ut imperium ſuum ſimul cum religione Chriſtiana facilè extendere poſſint.* Quamobrem vel ex hac ſola cauſa æquum foret, ut à Principibus & Rebuspublicis noſtris belli pacisque artibus, quibus deſtituuntur, juvarentur; etſi nullum aliud emolumentum exinde ad nos redundaret.

Itaque relationem paulò ante memoratam in publicum edere operæ pretium putavimus. Sed priùs præmittemus epiſtolas à duo-

(f) Eas habes in *fine* hujus *præfationis*. (g) In *additionibus* ad librum II. p. 264.
(h) Hiſt. Æth. Lib. I. cap. 14. *Comm.* d. l. N. XCVIII. p. 193.

duobus *Habeſſinorum Regibus* ad *ſummum* Batavorum in India *Præfectum* Arabicè datas, iſtiusque reſponſionem cum muneribus egregiis, iisque utiliſſimis, atque in Æthiopia rariſſimis; additis pro faciliore earum intellectu notis noſtris. Etenim ſcriptæ ſunt modo & ſtylo Orientalium, non tanquam ab ipſo Rege, ſed ab aliquo tertio anonymo, qui Regis ſui laudes mirum in modum extollit, quod noſtris moribus extra modum abſonum eſſet. Tandem ſcriba regius ſermonem inflectit, & ipſius Regis nomine loquitur. Adhæc dictionem prorſus peregrinam, & à noſtra phraſi alieniſſimam lectores procul dubio mirabuntur. Miratus eſt ſanè tunc temporis ipſe Præfectus ſummus, qui prima vice hunc Legatum cum tam inſolita epiſtola ad *Directorem & Conſiliarios* Societatis *Surattam* die XXXI. Auguſti A. 1675. remiſit his verbis: **Den Brief/ die wy ontfangen hebben/ is van ſoo wonderlyken Inhout/ dat wy geen Antwoort daerop weeten te paſſen/ ꝛc.** *Epiſtolæ ſententiam tam mirabilem eſſe, ut congruam reſponſionem illi aptare neſciat.* Surattenſes igitur Batavos oportuit reſponſionem, linguæ & ſtylo illarum regionum convenientem exarare, & cum remuneratione in Æthiopiam remittere.

Scilicet in more poſitum habent Orientales omnes, *Turcæ, Perſæ* atq; etiam TZAR [i.e. *Rex* (i)] RUSSIÆ, [quod in *Commentario* noſtro indicavimus (k)] ut omnem ſuam eloquentiam in exordio, ut plurimum rhythmico, & titulorum encomiis conſumant, & cùm ad rem ventum fuerit, totum negotium duobus vel tribus verſibus abſolvant. *Joſ. Scaliger* id pridem obſervavit, in epiſtola ad Stephanum Ubertum (l) ſic ſcribens: *Anno ſuperiore literæ* Maroccani Regis *longiſſimum titulum, triginta verſibus rhythmicis conſcriptum, continebant; adeò obſcuris verbis, tropis & ſchematibus, ut vix tria verba aſſequi potuerim. Sequebantur tres aut quatuor lineæ, quæ rem ipſam, cujus gratia literæ conſcriptæ erant, exponebant, ita ut* Prologus Fabula *triplo major eſſet.* Eodem ferè modo comparatæ ſunt epiſtolæ noſtræ Arabicæ Regum Æthiopiæ. Pergit *Scaliger: Legi etiam diploma Reguli cujusdam Arabis, in quo verba quidem omnia Arabica agnovi, ſententiam autem nullam odorari potui.* Idem ferè mihi contigit in nonnullis dictarum epiſtolarum locis, ut *Oedipum* prius, quàm *interpretem* agere coactus fuerim. Porrò, quod *Scaliger* de ſe, idem de me, & de perplexâ hac lingua fateri cogor: *Quò plura lego, eò me hujus linguæ imperitiorem ſentio. Poſtquam autorem quendam bene videor intellexiſſe, quum ad alium me confero, in alio mundo me verſari puto.* Sic ille. Quapropter in tam abſtruſa lingua & tam luxurioſa dictione, niſi verbum verbo, quoad fieri poteſt, reddatur, de ſenſu ſcribentis certus eſſe nequis.

Egregiè

(i) Epitheton Ruſſicum *Samo-Dergetz*, malè redditur Selbſterhalter/ cum ſit Græcum Αὐτοκράτωρ. *Imperator*. Gall. *Souverain*. (k) *Comment. Proœm.* XIII. 34. lit. k. & 49. & Lib. III. N. CXI. 17. lit. e. & Lib. IV. N. XI. (l) *Epiſtolarum* L. IV. Ep. 361. p. m. 694.

Præfatio Autoris ad Lectorem.

Egregiè diſſerit *Eduardus Pocockius*(m) de iis, qui libros vel alia ſcripta è peregrinis linguis transferunt; *duro fato eos objici* inquiens: *Nam ſi ſtrictim ad verba reddant, elegantiæ neglectum illis exprobrari: Si longiùs ab iis recedant, de vero autoris ſenſu dubitari.* Prius ergò præfert, cùm id non tantùm mediocriter doctis magis arrideat, ſed verbis rectè expreſſis, quilibet elegantiam & commodum ſenſum accommodare poſſit. Quam rationem & ego in verſione epiſtolarum Arabicarum, quas hîc edimus, ſecutus ſum. Secus eſt in *Græca* vel aliis *vernaculis Europæ linguis*, ubi translatorem decet genuino linguæ ſuæ ſtylo textum interpretari, quia plurimi verba alterius linguæ intelligunt, ut ea totidem verbis exprimere neceſſarium non ſit.

Poſtremò cum debita honoris præfatione & ſumma gratiarum actione publicè hîc nominandus eſt Ampliſſimus Vir NICOLAUS WITSEN, Conſul Amſtelodamenſis bene merentiſſimus, legationibus geſtis celebris; quem munera publica graviſſima non impediunt, quo minus & ipſe rem literariam, imprimis *Geographiam* promoveat, aliorumq; honeſtos conatus juvet. Documentum ſingularis induſtriæ & indefeſſæ diligentiæ eſt *Tabula magna Geographica*, *Septentrionalium Europæ atque Aſiæ partium* hucusque incognitarum, delineationem, quantum fieri potuit, accuratiſſimè nobis repræſentans. Ille eſt, qui nobis relationem hanc novam cum epiſtolis Arabicis, & quæ ſupra de rebus Indicis retulimus, ſuppeditavit. Clarior eſt ejus fama per Orientem & Occidentem, quàm ut me præcone egeat.

(m) In fine præfationis in *Epiſt. Abi-Jaafar Ebn Tophail.* Oxonii 1671.

Reſcriptum Ordinum generalium ad Societatem Indicam, ſupra pag. 6. allegatum tale eſt.

Edele/Erentfeſte/Eerſame/Vrome/Lieve Getrouwen / Alſoo Syne Keyſerl. Maj. om gewichtige Redenen al voor eenige Jaeren herwaerts begeerigh is geweeſt / den tegenwoordigen Toeſtant van Abeſſinien in Africa aen de Roode Zee gelegen particulierlyck te mogen weeten/en tot dien eynde een van Syne Raeden Jobus Ludolfi, Kennis hebbende van tael en ſeden van dat Landt / gecommitteert heeft/door Brieven en correſpondentie jets ſeeckers daer van in Ervarentheyt te brengen / ſulcx dat ſyn Keyſerl. Maj. geliefſt heeft/de gemelde Keyſerlycken Raet Jobus Ludolfi, aen ons opt beſt te recommanderen / om hem daertoe behulpigh te weſen/ende wy Syne Kayſerl. Maj. daerinne gaerne willende voldoen/oock ſelfs om verſcheyde Reden wenſchende dat de particulariteyten van het voorſz. Coninckryk der Abeſʒinen meer bekent werden mochte; Soo hebben wy ſulx U. L. by deſen te kennen willen geven/ en deſe Saecke opt beſt recommanderen/ten eynde U. L. dieshalven mogen ſchryven niet alleen aen den Gouverneur Generael tot Batavia, maer oock ſoo t' door een kortern Wegh geſchieden can/ aen de Comptoiren von Arabien en Africa tot Aden, Moccha, Socotora, of daer ontrent / hun Lieden wel expreſſelyck ordonnerende/dat ſe op de Vragen en pointen/die meer gemelde Jobus Ludolfi, U. L. overleveren/of hun lieden toeſenden ſal / pertinent willen antwoorden/ofte daer ſy by mancquement van ſeeckeren Naericht ſulx ſelfs niet doen en konnen/alle Vlyt en neerſticheyt willen aenwenden / om deſelve door Luyden/die daer uyt t' Landt comen/ofte daerin trafiqueren/te mogen verkrygen/en wat ſy daerin ervaren / het ſelve verder aen U. L. willen berichten / om ſo verder tot Dienſt von Syn Keyſerl. Maj. en het gemeen beſte aen de voorſz. Keyſerl. Raet/ Jobus Ludolfi, ofte ſyn commis tot Amſterdam gecommuniceert te werden/onder andern oock / dat ſe de Brieven die hy van meeninge is int' voorſz. Coninckryck der Abeſʒinen te ſchryven en te ſenden door Gelegentheyt der negotianten van t' Landt der Abeſʒinen of Armeniers/met allen Vlyt willen beſtellen/en ſoo daer eenige Antwoort op quam/deſelve ſorgvuldigh herwaerts overſenden/gelyck hy ſelfs van alles breeder verhael ſal doen / tot welcken eynde wy hem aen U. L. ten beſten recommanderen. Waertoe ons verlatende ꝛc. In den Hage den 12. Auguſti 1683.

Aen de Bewinthebberen van de Ooſt Indiſche Compagnie ter Preſidiale Camer van Amſterdam.

EPISTOLA

EPISTOLA PRIMA REGIS ÆTHIOPIÆ,
AELAF-SAGEDI,
Ad Gubernatorem Generalem Batavorum in India, per *Chowagia-Moradum* Armenium, Anno 1673. miſſa.

1 PRovenit hæc epiſtola à *Rege* honorato, & *Sultano* magnifico, *Imperatore* variarum gentium, celebrato ob fortitudinem & maſculam virtutem, atque beneficentiam.
2 Qui paſſim notus eſt præſtantia ordinationum, & ſtudio excellſarum actionum: *Dominus* imperii magni & excellentis, &
3 principatus magnifici & illuſtris. Decus ſectæ *Iacobitarum*, (d) & defenſor Religionis Chriſtianæ, *Sultanus* AELAF-SAGED, (e) Filius Sultani ALEM-SAGED. (f)

(a) تصدير الكتاب من عند الملك
الكرم (b) والسلطان المعظم مالك
رقاب الامم الموصوف بالشجاعه والمروة
والكرم المعروف بعلق المراتب والهمم
صاحب (c) الدوله المعظمه المنيفة
والسلطنة المكرمة الشريفة عز الملة
اليعقوبية وناصر دين المسيحية
سلطان الاف سجد بن سلطان
عالم سجد

(g) ادام

Notæ Grammaticæ & hiſtoricæ ad præcedentem Epiſtolam.

(a) تصدير] Propriè nomen eſt, à radice صدر *Proceſſit, promanavit*, ad verbum: *Proceſſio epiſtolæ*. Solent autem Arabes talibus nominibus verbalibus exordiri orationem; veluti تنزيل الكتاب *Demiſſio libri*. Sur. 32. 1. i. e. *Demiſſus eſt* (cœlo) *liber iſte* (Coranus). Sic habemus infra التحرير *Scriptio*. i. e. *conſcripta*, vel *data eſt* (Epiſtola.)

(b) *Sultanus*] Vocabulum in omnibus Orientalibus linguis uſitatum, *poteſtate præditum* vel *potentiſſimum* denotat, hinc *ſupremis Principibus* tribuitur. Hoc nomen Habeſſinorum Imperatores gerunt in Oriente. Benjaminus Tudelenſis in itinerario ſuo p. m. 112. ſcribit: להם מלך יקוראין אותו שלטאן אל־חבש *Eſt eis Rex, vocant eum* SULTAN EL-HABESCH. Ipſi Reges id nominis aſſumunt. Sic *Suſneus* ſemet vocavit *Sultan Saged m.* Refert tamen in Genealogia Othomanorum MSS. quæ in inſigni volumine Bibliothecæ Guelpherbytanæ habetur, Filiis Imperatoris Turcarum hunc titulum competere, *Sultan Amurad*, *Sultan Bajazet* & ita porro: Imperatoribus verò regnantibus ipſis nomen ſupremum خان *Chan* attribui, quod majus eſt.

(c) دولة] *Imperium*; Quæ ſignificatio occurrit in titulo hiſtoriæ Saracenicæ Elmacini, Golius tamen eam non habet.

(d) *Jacobitarum* religionem amplexi ſunt Reges Æthiopiæ. Atque ea ipſa eſt, cui addicti ſunt *Habeſſini*, *Cophtæ* & *Armenii* à *Jacobo Syro*, ut ſtauratore illius dicta. Quanquam doctrinam ejus longè aliter ac nos, vulgo exponunt, qua de re in Commentario noſtro latè egimus Lib. III. n. 89. pag. 451. & alibi.

(e) Æthiopicum አእላፍ፡ ሰገድ፡ AELAF-SAGED: *Millibus venerandus*. Arabicè accuratè exprimi non potuit: quamobrem الاف سجد alii legerunt *Alef-Saged*. alii *Af-Saged* quaſi ال eſſet articulus. Hos ego, cum textum Arabicum nondum viderem, in Commentario meo Lib. II. n. 35. p. 244. & alibi, ſecutus ſum. Eſt autem hoc cognomentum Regis, quod ei in novi regni auſpiciis à caſtrenſibus acclamatur, de quo more diſſeruimus in Hiſtoria noſtra, ejusque Comm. Lib. II. c. 1. §. 35. Comm. Num. VIII. In baptiſmate dictus fuit *Johannes*, quod nomen omittere ſolent, uti hîc factum.

(f) *Alem-Saged*] Æthiopicè eſt ዓለም፡ ሰገድ፡ *Per mundum venerabilis*. Hic eſt *Baſilides* Suſnei F. qui duplex cognomentum Regium geſſit, id, quod modo diximus, & *Sultan-Saged*. Plures habuit liberos, inter quos *Johannes* ille quartus fuit, tres præcedentes vel ante patrem, vel ſine liberis obierunt.

4 Prolonget Deus dies ejus, & effectui
det inter homines decreta judiciorum
ejus.
5 Perveniat ad eum (qui eſt) gloriatio
religionis Chriſtianæ, & columna ejus atq;
ſcutum paludamenti *Ieſuani* & fulci-
mentum ejus, (quod) ſubſtitutum eſt
6 ſtolæ *Aaronicæ*, & ſeparatum (ab ea) de-
monſtrationibus *Evangelicis* infallibili-
7 bus, ſuperindutum gratiâ divinâ. Qui
dives eſt in ſtatione ſua, altiore præ mul-
titudine verborum faſtuoſorum. Qui
permanens eſt in firmo propoſito, bene-
faciens domui honorabilium: (Qui eſt)
incrementum ſociorum, & ſtabilimen-
tum bonæ famæ (nempe) *Capitaneus*
8 *Bataviæ*. Amplificet ei Deus ſpem &
quietem, & lætificet eum beneficiis, (quæ)
adjuvent fortunam (ejus).
9 (m) Porrò, fama clariſſima quam ſibi
collegit, & prudentia prȩſtantiſſima cum
conſilio noſtro, & pactis quaſi pretio
conjuncta, effectui dedit amicitiam &
obſervationem pactorum. Quam-
vis nos nihil cogat (laus Deo celſiſſimo)
cuſtoditos (ſcilicet) per gratiam [Dei]
10 continuam. Ex obſcuris claritudinem
tibi fecit Deus celſiſſimus revera, cui
nullum occultum eſt abſconditum.
11 Et cum perveniſſet nobis præſtantia

(g) ادام الله ايامه وانغذ في (h) العالمين
رسوم احكامه
نصل اليه افتخار ملّة المسيحية
وعمادها وترس الحلة (i) الغيسوية
وسنادها المتبدل بالحلة الهارونية
المنفرد بالبراهين الانجيلية الموشح
بالنعم الالهية الغني بمقامه
السامي عن كثرة الاطناب الرافي
بعزم الراسي لدار الانجاب (k) زبدة
الاصحاب وعمدة الاخيار (l) كنبطان
بطاوي فسح الله له في الامل والمحل
واضحك المحاسنة نعون الدولة
وبعد فالذي يحبط به المسامع
الرايقة والاذهان الفايقة مع ايشارتنا
معهود واسعار هذ يوجب الود وحفظ
العهود اننا لم نزل بحمد الله تعالي
محفوظين بنعمة متوالية ومن
الاكدار صافية جعلك الله تعالي
بحق من لا يخفي عليه خافية
ولما (n) وصل تنا حسن ذكرك في
الاقطار

(g) اادام] Præteritum eſt quartæ Conjugationis; *Diu durare, perennare fecit.* Et tamen hîc accipitur pro Imperativo, prout & in ſequentibus verbis, quod notabile.

(h) In verſione Belgica redditur, *in hoc & futuro ſeculo* عالمين quidem *ſecula* denotat, ſed etiam *creaturas omnes*, peculiariter *homines*, prout hîc reddidimus.

(i) Sic quidem pravè ſcriptum erat in protographo, ſed العيسوية corrigendum eſſe, docuit nos Reverendus & in literatura Arabica doctiſſimus Vir *Henricus Franke*, diu in Oriente verſatus. Nos ad verbum reddidimus *Jeſuanus*. Arabes enim à nomine عيسي *Jeſu*, formant adjectivum عيسوي *Jeſuanus*, ſicut à مسيح *Meſſias*, مسيحي *Meſſianus*, & per utrumque vocabulum intelligunt *Chriſtianum*.

(k) Sic quidem in protographo, ſed ſine commodo ſenſu, *augmentum*, vel *incrementum* fortaſſis commodius reddi poterit, & ſcribendum زيادة.

(l) كنبطان *Canbitan* legendum. *Capitaneum* ſeu *Ducem* intelligunt. Prava iſta enunciatio inde orta, quòd *Cappitan* intellexerint, & *Teshdid* ſuum ſeu literam geminatam in N. reſolverint, ut cum pro *Abba* dicunt *Anba*, & Æthiopes pro *Sabbat*: *Sanbat*. Deinde *P* non habent, ideoque pro *Petrus* dicunt *Bitros*, *Baulos*, *&c.* hinc factum mirabile iſtud *Canbitân* pro *Cabbitan*. Habeſſini *Capitaneos* ſeu *tribunos militares* Luſitanorum ጉቢታን፡ *Gubetân* vocant. tam mirificè peregrina vocabula corrumpuntur.

(m) Periodus in textu Arabico longe difficillima & obſcuriſſima; ſenſum (qui in verſione Belgica nullus erat) aliquem illi dedimus, meliorem doctioribus relinquentes.

(n) Sic quidem eſt in MS. ſed procul dubio corrigendum وصلتنا *Pervenit nobis*, ſeu *ad nos*.

famæ tuæ per [varios] tractus terræ, & ce-
lebritas æquitatis tuæ in magnis urbibus.
12 Et cognovimus quæ fuerit ſocietas & ami-
citia tecum, & cum Patre noſtro *Alem-Sa-
gedo*, propter optimum agendi modum
& convenientem ſtatum arcani, nec non
amatum, pacto firmatum & fœdere jun-
13 ctum. (Id) adegit perſonam [noſtram]
ad pacta & fœdus mutuum tecum (in-
eundum) mediante famulo noſtro *Mo-
14 rad Armenio*, cum nonnullis donis, quæ
ſunt; *quatuor equi*: & *duo aſini variegati ex
aſinis ſylveſtribus*, ut ſit iſtud donum pro
confœderatione mutua & amore reci-
15 proco. Accipe illa æquo animo,
& ſi voluerit Deus, cedat in amicitiam
pro commercio conſueto cum augmen-
16 to. Atque cum iſtis, ſi quid ſit tibi de
neceſſitate, ſignificabis nobis illud, ut id
perficiamus, ſi voluerit Deus celſiſſimus,
ut cuſtodiamus fœdus & amicitiam.
17 Petimus ab eo qui promiſit multitudi-
nem rerum bonarum, & magnitudinem
opum, ut bene cedat nobis intentio [no-
ſtra] quoniam ipſe reſpicit negotia cul-
torum [ſervorum ſuorum.]
18 Conſcripta [eſt epiſtola] menſe *Mu-
harram* religioſo [anno] 1083. Hegiræ.
Felicitas ſuper autorem ejus, & abundet
precibus & pace.

Locus, ſubſcriptio & ſigillum deſiderantur.

الاقطار واستشهر عدلك في الامصار
وعلمنا ما كان من الصحبة والمودة
معك ومع والدنا عالم سجد من حسن
السيرة وصلاح السريرة والمحبة
والمعاهدة والمواصلة طاقت النفس
الي معاهدتك ومواصلتك • بواسطة
خادمنا مراد الارمني مع شيء من
التحف وهي اربعة خيول (o) وحمارين
منقش من حمار الوحش ليكون ذلك
سببا التواصل والتحابب تقبلها (p)
من غير مواخذة فان شا الله يكون
المودة على جار العادة بالزيادة
ومهما يكون لك من حاجة تعرفنا
به لنفوز بقضائها ان شاء الله تعالي
نحفظ عهد المودة نسال من الية
الميعاد جيلت الافوه (q) وعظمة
نعماوه ان يوافقنا للسداد انه بصير
بمصالح العباد (r) التحرير من شهر
محرم (s) والحرام سنة ١٠٨٣ من
(t) هجرة النبوة علي (u) صاحبها
افضل الصلاة والسلام *

(o) Pulcherrimum quadrupes, *Zecora* Habeſſinis, & *Zebra* Congenſibus dictum, quod in Hiſtoria noſtra Lib. 1. c. 10. §. 37. & in Commentario d. l. n. 79. deſcripſimus, atque etiam depictum dedimus. Nomen *Aſini* non tantùm in Europa, (ut putavimus) ſed etiam in Arabia & apud Habeſſinos ipſos ferre cogitur.

(p) Arabicè ad verbum, *ſine indignatione* à verbo واخذ *ſuccenſuit*. q. d. *ut abeamus cum definitione ejus*; i. e. *ut finaliter decernamus*, vel *definiamus executionem ejus*.

(q) Paragraphus difficilis; Nos à verſione Belgica receſſimus, ميعاد enim non reverſionem ſed promiſſionem denotat, deinde جبلة *Multitudo* ſcribendum cenſemus.

(r) [التحرير] Hîc rurſus nomen pro verbo ponitur, ut ſtatim initio lit. a. monuimus. *Scriptio* i. e. *Scripta* vel *exarata eſt hæc epiſtola* à radice حرر in ſecunda حرر *Conſcripſit librum* vel *epiſtolam*, in protographo malè per خ.

(s) Hîc malim expuncto و reddere *menſe Moharram ſacro*, vel *religioſo*, id enim حرام ſignificat, quia menſis iſte ob *novi anni* auſpicia ſacer eſt Arabibus, & quaſi inviolabilis, in eo enim pugnare non eſt licitum, quia quaſi inducias inter ſe agitant. Sciendum verò menſes Arabum lunares, quia ſtabiles non ſunt ut noſtri, æquipollenti vocabulo Latino reddi non poſſe.

(t) *Hegira* ſeu *fuga Muhammedis* eſt *æra Iſlamica* ſeu *Muhammedana*, à qua annos ſuos computant *Muſulmanni*; de quibus mox pagina verſa.

(u) صاحب Non autorem tantùm, ſed etiam Dominum, & herum ſignificat; pro quo videlicet hoc votum annectere voluit.

I.

ANni *lunares* Muhammedanorum, cum noſtris *ſolaribus* minimè conveniunt, decem enim diebus & 53. minutis breviores ſunt. Reſpondet autem annus Milleſimus octogeſimus tertius hujus epiſtolæ, anno Chriſti vulgari 1673. atque tunc temporis *Muharram* incidebat in noſtrum *Aprilem*. Circa iſtius medium *annus* Muſlimorum *novus* tunc incipiebat. Voluit autem Secretarius Arabs *æra Arabica* uti, vel quia epiſtola Arabicè conſcripta fuit: vel quia Batavos *Æram Æthiopum* ſeu *Epocham martyrum*, vel *annos gratiæ*, quibus illi utuntur, non intellecturos putavit. Ultra *duos annos* igitur in primò hoc itinere Legatus iſte hæſit, niſi enim ſtati ventorum flatus in mari Indico obſerventur, hîc illîc peregrinantibus ſubſiſtendum eſt, donec commoda anni tempeſtas navigationem admittat. Ex literis Annô 1675. in India datis cognovi, illum *die X. Iulii* illius anni *Bataviam* appuliſſe. Tres menſes tranſierunt, antequam ex Africa ſolveret, dixerat enim, quod *biennium* in iter maritimum impendiſſet.

II.

PОrro Epiſtola hæc *Belgicè verſa*, & anno 1676. in Europam miſſa in plurimorum manus venit. Curioſi ſententiam meam de ea requirebant. Primo aſpectu hæſi, minimè genuinam ſed *confictam* eſſe ratus. In capite ſtatim reperiebam, non Chriſtianum *In nomine Patris & Filii*, &c. Sed Muhammedanum illud: *In nomine Dei miſericordis*, &c. Deinde *annus* & *menſis* erant Iſlamica, & tamen Rex ſemet vocabat *defenſorem religionis Chriſtianæ*. Nomen AF-SAGED mihi non ſatis Æthiopicum videbatur. Denique dubia mea augebat *vetus* ille & *ineptus Regum Æthiopiæ titulus*, poſt finem epiſtolæ additus, quem in Hiſtoria noſtra Æthiop. Lib. II. c. 1. § 43. ut vanum & falſum exploſimus. Poſtea plurimis literis edoctus, *munera* cum *Epiſtola Arabica* à Rege *Æthiopiæ* certò veniſſe, re penitiùs conſideratâ conjeci id, quod res erat, quodque nunc evidens eſt, nimirum; *Secretarium Arabem initio & fine epiſtolæ gentis ſuæ more uſum*, (quamvis illud Arabicum بسم الله الرحمن in noſtro apographo non appareat: extat tamen in noviſſima verſione Belgica) *fictitium verò titulum in protographo regiò non extare*, ſed ab imperito quodam *ardelione* ex opuſculis *Damiani à Goez*, vel tabulis Geographicis *Ortelii* agglutinatum fuiſſe. Quæ monenda putavimus, ſi fortè prima *verſio Belgica* epiſtolæ hujus uſpiam cum tali titulo reperiatur.

Vocabula quædam difficiliora hujus epiſtolæ, partim in Golii Lexico non reperta: partim aliter expoſita.

℣. 1. تصدير *Quicquid aliunde promanat* vel *procedit*; à verbo صدر, vel in ſecunda Conjugatione, صدّر *Epiſtolam exorſus eſt*. In Golio *Cingulum pectorale Cameli* à صدر *pectus*, quod huc non ſpectat.

℣. 2. علق Ilkon. *Præſtantia* in abſtracto; at apud Golium eſt concretum; *Res præſtantior*. الهمم Elhimam. Pluralis eſt à همّة *Animus, Intentio, ſtudium*, pecul. *rerum excelſarum*. الدولة Imperium vide ſupra lit. c.

℣. 7. الاطناب Propriè *ſublimitates ſtyli*. Nam اطنب ſignificat *ſublimi ſtylo uſus eſt*. زبدة Apud Golium eſt *pars cremoris lactis*, quapropter correximus in Notis lit. k.

℣. 8. اضحكي Golio *Ridere fecit*. Nobis *lætificavit*.

℣. 9. مسامع Pluralis eſt à مسمع *Inſtrumentum auditus*. *Auris*. Sed nos reddendum putavimus *Fama*. الادهان Pluralis inuſitatus à ſingulari دهاء *ſubtilitas ingenii & mentis*. à verbo دهي Dahija. *Subtili ingenio præditus* fuit. Nos *prudentiam* reddidimus. ايشارتنا Isharaton, *Conſilium, Mandatum*, ſic quidem derivatur ab اشار *Conſilium dedit*. at ي hîc vacat; propter Keſre appoſitum videtur. نزل *coëgit*. Sic verſio Belgica. Golius non tradit, pro quo paulò poſt ℣. 13. habetur طاق quod Golio eſt: *Par fuit. Poteſtatem habuit*.

℣. 14. تحايب *Amor reciprocus*. Golius non habet. Reſpeximus verſionem Belgicam & vocabulum حابة *Cognatio*.

℣. 15. جار *Conſortem in mercatura* reddit Golius. Nos *Commercium* poſuimus ſecundum ſenſum verſionis Belgicæ.

℣. 18. تحرير In titulo *Euclidis* hæc vox extat; Golius tamen eam non habet. vid. lit. r.

ALTERA

ALTERA EPISTOLA REGIS ÆTHIOPIÆ,

ADJAM - SAGEDI,

Ad Gubernatorem Generalem Batavorum in India, per eundem Legatum Anno 1689. miſſa.

1 PRovenit epiſtola hæc à *Rege* hono-
rato, & *Sultano* magnifico, *Impera-
tore* diverſarum gentium: [Qui eſt]
umbra Dei latè diffuſa per terra-
2 rum orbem: Illuſtriſſimus *Dominatorum*
religionis Chriſtianæ; & potentiſſimus
Regum populi *Nazareni*: & celſiſſimus,
3 qui regnat in regione *Habeſſinica*. *De-
fenſor* acris finium *Ieſuanorum*: *Cuſtos*
4 præceptorum *Evangelicorum*: *Arbiter*
æquus inter perſonas *Chriſtianas* & *Mu-
hammedanas*: rectà ſcopum feriens ju-
5 dicio verborum gratiſſimorum. Indu-
tus loricâ *Davidicâ*: intinctus in aqua
baptiſmi: Venerandus, perfectus, opti-
6 mus, ſpecioſus. Progenies *Sulta-
norum* ſtirpis paternæ Davidicæ & Salo-

(a) تصدير الكتاب من الملك
المكرم والسلطان المعظم مالك رقاب
الامم ظل الله (b) المسبول في العالم
اجل (c) خواقين الملة المسيحية واعز
ملوك الطايفة (d) النصرانية وارفع من
ملك في بلاد الحبشية وحامي (e)
حمي (f) الثغور (g) العيسوي حافظ
وصايا الانجلية (h) الناشر بالعدل
بين (i) الانفس النصرانية (k)
والاسلامية الصايب باحكام اقوال
المرضية اللابس من دروع الداودية
المنغمس في الماء المعمودية ذو الهيبة
والكمال والحسن والجمال سلالة السلا
طين النسبي الداودي السليماني
السلطان

Notæ ad ſecundam hanc Epiſtolam.

(a) تصدير] De hac voce in notis ad præcedentem epiſtolam dictum *lit. a. & in add.* ✠. 1.

(b) مسبول] Eſt participium paſſivum primæ Conjugat. à radice سبل *Expandit, diffundit, redundavit.* Gigg.

(c) خواقين] Pluralis eſt à ſing. خاقان Vide notas ad ſequentem epiſtolam. *lit. c.*

(d) النصرانية] Fœmininum eſt à نصراني *Chriſtianus*, in plurali نصاري *Nazareni*: i. e. *Chriſtiani* in oriente ſic dicti à patria Chriſti ناصرة *Nazareth*.

(e) حمي] *Acris, Fervens*; vel etiam *Tutans*; Radix utramque ſignificationem admittit.

(f) ثغور] Propriè ſunt *fines inter anguſtos montes hoſtibus vicini*. Græco vocabulo *Pylas*; Latinè *Fauces* rectiùs vocabis.

(g) عيسوي] q. d. *Jeſuanus*; de qua voce vide notas ad præcedentem epiſtolam. lit. i.

(h) ناشر] Participium eſt à verbo نشر, quod ſignificat *Explicuit*, & quidem ita, *ut res diverſas ſegregaret*. Nos *arbitri* ſignificationem optimè quadrare putavimus.

(i) الانفس] Propriè *Animæ*, & intelliguntur *homines* indiſtinctè, quos & nos Seelen vocamus; vulgato vocabulo reddidimus *perſonas*, rectiùs *Individua*, ſecundum Voſſium.

(k) الاسلامية] *Islamicas* (animas). *Muhammedani* intelliguntur, quorum plenæ ſunt illæ regiones. Nam دين الاسلام *Religio Islamiſmi*, & ſimpliciter اسلام *Islamiſmus* eſt *Religio Muhammedana*, مسلم *Muhammedanus*, q. d. *Deo deditus* à verbo اسلم *ſubmiſit ſe providentiæ Divinæ*, ſive *ſeq; resq; ſuas Deo commiſit*. Plura vide in Additionibus ad hanc Epiſtolam. ✠. 4.

monææ: (l) *Sultanus*, Filius Sultani, *Sultanus* Adjam-Sagedus, (m) filius
Sultani Aelaf-Sagedi. (n)
7 Derivet ſuper nos Deus partem feli-
citatis, quæ illi peculiariter attributa eſt:
& conſtituat nos gentem dilectionis ſuæ:
& diſtribuat nobis de rebus præclaris &
8 laudatis & beneficiis magnificis, &
aptos nos reddat ad dignitatem famula-
tus ſui, & avertat à nobis Deus machi-
nationes Regum, cùm ſtolidè ſeſe oppo-
9 nunt commodis ejus. Prolonget Deus
proſperitatem ejus, & roboret Deus ad-
jutores ejus. *Amen.*
10 Tandem dirigo ſalutationem nitidio-
rem horto florifero, & nobiliorem ſplen-
11 dore Solis & Lunæ plenæ. Dudum ſpi-
ravit odor fragrans ejus, & evidens facta
eſt nobis præſtantia ejus, & propenſio ad
gloriam, nobiliſſimi Sultanorum *VValandez* (q) & *Hollandorum*: & maximi Re-
12 gis regum (s) regionis *Bataviæ*, & Gene-
ralis Jan, qui rectè ordinat res agendas:
qui procul abeſt à cognatis ſuis, ob vir-
tutes actionum ſuarum. (ſeu *virtuoſas*
13 *actiones*) Colligens omnis generis con-
tumaces ſuos ſub obedientiam. Et
proſternunt ſe coram eo (nationes) è tra-
ctibus quatuor angularibus maris & terræ:
neque refragatur dictis ejus quiſquam
ex hominibus (i. e. ſubjectis) ejus.
14 *Prolonget* Deus beatitudinem ejus: &
nobilitet ſplendorem ejus, & extollat
candelabrum ejus.

ٱلسلطان بن ٱلسلطان ٱلسلطان
اديام سجد بن ٱلسلطان الاف سجد
اعاد ٱلله علينا من الحظ ٱلمخصوص
به وجعلنا من اهل وده وقسم لنا من
هذ ٱلمكارم ٱلحميدة والايادي
ٱلمجيدة ووفقنا على ٱلقيام بالخدمة
وكفانا ٱلله شر ٱلملوك اذا باشه
لنعمه أدام ٱلله دولته واعز ٱلله
انصاره امين *
غب اهدي سلام أزهي من رياض
ٱلزهور وأشرف من ضياء (o) ٱلشموس
والبدور قد نفحت نوافحه
وانضحت منا بهجه ومعارجه لدي
افتخار أشرف سلاطين (p) ولنديز
وهولان (r) واعظم ملك ملوك بلاد
ٱلبطاوي وجندرال يان (t) ٱلناصب
بالامور ٱلذي غاب عن الاسلاف من
محامد ٱلفعلية ٱلجامع بين
ٱلاجناس والانواع ٱلصعبانيه من
ٱلطاعة وسجد له من الجهات الاربع
ٱلركنية في البحر والبرية ولا يخالف
مقاله من الانسية
أدام الله سعادته واشرف شمسه (u)
واعلي مناره (x)

(l) De *ſtirpe* hac *Davidica* & *Salomonæa* egimus in Hiſtoria noſtra; Vide *additiones*. ℣.6.

(m) Æthiopicum eſt ኢዮዮም፡ ሰገዶ፡ *Finium* [regni] *venerabilis*. Plura habes in *additionibus hoc loco*.

(n) De hoc nomine ejusq; ſignificatione diſſeruimus in *notis* ad præcedentem epiſtolam *lit.e.*

(o) Pluralia ſunt à ſingul. شمس *Sol*, & بدر *Luna plena*. Pluralis adhibetur Arabicè, quaſi *ex multis* compoſitum eſſet *unum corpus*: vel in uno *plures Soles* & *Lunæ* darentur.

(p) *Sultanum* jam vocat *ſupremum* Batavorum in India *præfectum*, qui in præcedente epiſtola ℣. 7. *Capitaneus* vocabatur. tam ignari ſunt conditionis illius.

(q) *Walandez*] i. e. *Olandezes* Hollandi; ſecundum *Luſitanorum* pronunciationem. Hi enim ወ Æthiopicum exprimunt per O. ut cum pro ወላቃ፡ Æthiopiæ regno, dicunt *Olaca*. Sic vice verſa Æthiopes O Luſitanorum exprimendum putaverunt per W. quod proximè ad Anglicum 𝔚. accedit. (r) وهولان *Et Hollan.*] procul dubio *Hollandiam* intelligunt, *Olandezes* & *Hollandos* differre opinantes. (s) Non mirum, ut *Nobiliſſimus Sultanorum* etiam *Rex Regum* vocetur. *Dn. Magiſter Morad* Regem ſuum, ejusque Secretarium de conditione & ſtatu illuſtris iſtius Viri melius edocere debebat. (t) *Genderal Jan*] ſonat Arabicum. adeò neque nomen neque titulum *Summi Batavorum in India præfecti* rectè ſciverunt; aliàs Secretarius Arabs nomen *Jan* Arabicè expreſſiſſet يوحنا *Johannes*. (u) Arabicum شمس *Sol*. Meton. Efficientis pro effectu. *Splendor*. (x) *Candelabrum*. Metaph. pro *dignitate* ſeu *officio* ut Apoc. 2,5.

15 *Prolonget* inſignia ejus beneficia,& vir-
tutes præclariſſimas, & perennet ductum
negotiorum neceſſariorum , per ſigna
clara, & argumenta probantia, cum per-
manente felicitate inſignium & genero-
ſarum legionum ejus,defendentium (ſc.
patriam contra hoſtes.)
16 *Prolonget* in illo ipſo ſtatuta patrum
ejus & avorum.
17 Porro,ſiquidem laudes tuæ inclytæ, &
prærogativæ tuæ numeroſæ nos adege-
runt ad ſcribendum tibi in hiſce foliis, &
ad alloquendum te, quantum ſuavem
18 reddere potuit ſermonem ſcriba ; Simul
ut inveſtigaremus de ſtatu tuo,& quid in
illo contigerit boni, & emineat in illo de
donis naturæ.
19 Quandoquidem verò memoria *Lega-
torum* & *munerum* à patribus & avis (*de-
ſcendat*) ideò iſta conſuetudo antiqua &
regula firma in aliis ſeculis & tempori-
bus,vocavit nos ad incitamentum, quod
20 non fallat : neque permixta ſit claritu-
do ejus obſcuritate,&. . . Ut autem in-
citamentum iſtud fiat ab utroque latere,
& averruncetur interſtitiũ inter utrumq;,
21 ecce miſimus tibi per modum muneris
*quinque equos generoſiſſimos,& viginti ſer-
vos*, & *duos ſtruthiocamelos* conjunctim
22 unà cum *Magiſtro* MORAD, neque hoc
(*deſpicias*) Et tu [es] optimus viæ in or-
dine ad eum præ reliquis itineribus. . .

Cætera deſiderantur.

وأدام فواضله وفضايله وابد هداية
الحاجات باعلام معروفة ودلايلة مع
بقاء دولته السامية وكرماء
(y) عساكره الحامية
وأدام بوجوده (z) رسوم ابايه وأجداد
وبعد فان اوصافك الحميدة ومزاياك
العديدة بعثتنا الي مكاتبتك في هذه
الاوراق ومخاطبتك بما عذب من
الكلام وراق (a) وعن التفحص عن
احوالك (b) وما حولت به من النعم
وجلت عليه من محاسن الشيم
ولما كان من التذكار وارسال (c)
والنهاء من الاباء والاجداد وذلك
عادة قديم وقانون مستقيم في
ساير الدهور والازمان دعانا الي
استجلاب الذي لا يعتر به ولا
يشوب صفاءه كدر لعد ذلك
الاستجلاب يكون من الجانبين
ويزول الحجاب من البين هذا قد
ارسلنا لك علي سبيل الهدية خمس
خيول من النجايب وعشرين روس من
الرقيق (d) ونعامتين صحبة خواجة
(e) مراد ولا في ذلك فانت احسن
طريق يسلك اليه منه من ساير
المسالك (f)

(y) Pluralis eſt à ſingulari عسكر Asker *Exercitus,Legio*,hinc Turcis *Ser-asker*, Seraſſ-kier/eſt *Dux exercitus*,nobis vulgò *General Lieutenant*.

(z) بوجوده] Ad verbum *in exiſtentia ejus*,hoc eſt: *In illo ipſo*, In ſeiner Perſon.

(a) وراق Warrakon,] *Scriba*. كاتب aliàs. Sed autor epiſtolæ illo vocabulo uti voluit,quia paulò ante præceſſerat اوراق Aurak *Folia*. Amant enim Arabes ὁμοιόπτωτα, παρονομασίας, & ὁμοιοτέλευτα. Quibus ſcatet *Alcoranus*,& quorum aliquam multa etiam in hiſce epiſtolis reperiuntur. (b) احوال] *Pluralis* quidem eſt, ſed Latinè reddi oportebat in *ſingulari*, qui Arabicè eſt حال. (c) ارسال Arsâl. *Legatorum*] Pluralis aliàs parum uſitatus ; Etenim à رسول *Legatus,Miſſus* communiter formatur رسل *Roſſolon* & رسل *Roslon, Legati,Apoſtoli*, unde *Arsâl* iſtud derivatum videtur. Confer in additionibus ℣.12. صعابون.

(d) روس من الرقيق] Ad verbum,*Capita è mancipiis*; quaſi diceres , *Individua mancipiorum*. pleonaſticè. Hi ſervi ex *Enarea,Aſella,Shankala* & *Kompella* oriundi fuerunt, ut in Relatione ſequente dicetur. (e) خواجة *Chovvagia*] Sic legendum eſt ſecundum puncta in Golio expreſſa ; Belgæ modo *Godsja* modo *Choggia* ſcribunt. (f) Finalia iſta verba ſenſu : & epiſtola exitu caret ; ita ſine *die & Conſule*,ſine *ſubſcriptione & indicio ſigilli* ad nos miſſa.

✠. 4. *Muhammedani* ſemet مسلمون *Muslimuna* appellant, & ab aliis ſic appellari geſtiunt. Vulgò *Muſulmanni* Muſelmann. Richardus *in confutatione Legis Saracenicæ cap. 6. pag.* 108. tradit: *Saracenos vocari* Μεσελαμῖν *Meſalamin idque idem eſſe ac* σεσωσμένης *Salvatos. Qui enim mandata Mahometis ſuſceperint, non interemtos nec ſpoliatos, ſed ſervatos fuiſſe.* Quæ vana ſunt, tàm ab uſu & ſignificatione hujus vocabuli, quàm ab hiſtorica veritate aliena.

Nam vocabula أسلام & مسلم *Islam* & *Muslimon* ſtatim à primordio deteſtandæ iſtius ſectæ, ambiguâ adhuc impoſtoris Muhammedis fortunâ, audita fuerunt. Occurrunt in primis foliis Alcorani: & in primo capite Hiſtoriæ Saracenicæ Elmacini; ubi legitur: دعا الي الاسلام *vocavit* (homines) *ad Islamiſmum*: mox anno quinto ejus factionis قوي المسلمين بالاسلام *Confirmavit Muſulmannos in Islamiſmo ſuo.* Quomodo autem impoſturæ ſuæ initio ſalvos & incolumes prædicare potuiſſet aſſeclas ſuos, *Muhammedes*, quamdiu ille ipſe cum tot adverſariis, *Coreiſhitis* ſcil. & aliis pluribus, colluctaretur? qui eum fugere coëgerunt *Medinam*. Quomodo ſalvatos vocaret ſocios ſuos, cùm ille ipſe nondum ſalvus eſſet? Neque revera dici poteſt, quod illi ſoli ſervati fuerint, reliqui verò perditi; cùm etiam, dato *ſecuritatis libello*, ſervaret *Judæos & Chriſtianos*, qui illi fidem præſtarent, & ſoluto tributo pacificè viverent. De qua re vide d. *Hiſtor. Saracenicam* Elmacini cap. 1. pag. 3. Nam inter arcana imperii ejus erat *clementia*, novis imperiis utiliſſima, imò neceſſaria, erga eos, qui ſe quietè ſubmitterent, & ſocios non oppugnarent. Sic enim Abulfaragius de Origine & moribus Arabum à Pocokio editus, p. 12. وعهد الي المسلمين ان لا يقتلوا الا من قاتلهم *Et ſeriò commendavit Muslimis, ne quenquam occiderent, niſi qui eos oppugnaret, &c.* Falſum igitur eſt, quod Muslimos ſolos ſervaverit, reliquos verò interemerit & ſpoliaverit. Neque veriſimile videtur, Muhammedem ſuis ſolis σεσωσμένων nomen dediſſe, quamdiu ille ipſe cum fortuna conflictaretur: cæteris verò non refragantibus ſecuritatem tribueret. Quin potius videri voluit *hypocrita* ille, quòd *Deum unicè coleret; atque illi ſeq; fortunasq; ſuas omnes committeret.* Eos ergo, qui idem facerent, *Muslimorum* nomine inſigniebat. Imò ſemet اول المسلمين *primum Muslimorum* vocavit. Alcor. Sur. 6. Hottingerus *in Hiſtoria ſua Orientali Lib.* 1. *cap.* 1. §. 6. expoſitionem illam σεσωσμένων doctiſſimè refutat, ut mirum ſit, Richardo accedere poſſe, qui illum legerit. Nam etſi Golius IV. Conjugationem أسلم etiam reddat *Salutem, pacem & incolumitatem ingreſſus fuit*, ſine autoritate, & contra genium linguæ, naturamque hujus conjugationis: præmittit tamen etiam veram & genuinam ſignificationem: *Commiſit res ſuas Deo*, vel ſecundum Erpenium: *Omnem fiduciam ſuam in Deo collocavit.* Quæ affectata Pſeudoprophetæ pietas, & genuina ſignificatio hujus verbi ejùſque derivatorum eſt.

✠. 6. Quod Reges Æthiopiæ genus ſuum à *Salomone* Iſraelitarum Rege derivent, & propterea ſeſe ንገሥተ : እስራኤላውያን : *Reges Iſraeliticos* vocent, docuimus in *Hiſtoria* noſtra Æthiopica *Lib. II. c.* 3. *per tot.* Etenim *Hiſtorici Arabes*, & pariter cum illis *Æthiopes* ferunt, *Salomonem* Reginam *Auſtri* ſive *Sabæam*, quam Arabes *Belkis*: Æthiopes *Makedam* vocant, legitimo matrimonio (*Polygamiâ* tunc licitâ) ſibi junxiſſe: atque ex ea filium *Menilehecum* cognomento *Ibn-Elhakim*, *Filium Sapientis* ſuſcepiſſe, d. cap. §. 20. Ibid. Adjam-Saged Cognomentum regium eſt, à caſtrenſibus, cum inauguraretur *Rex*, acclamatum. Æquipollet cognomento *Claudii* አድማሰ : ሰገድ : *Adfines* (orbis vel regni) *venerandus.* De quo in *Commentario* noſtro *Lib. II. N. VIII. p.* 224. In relatione nupera reperi huic cognomento præmiſſum nomen Jaso (olim *Jasok*; malè, ut puto) quod *nomen Baptiſmatis* eſſe arbitror; forte ኢያሱ : *Joſua.*

✠. 21. Chowagia] *Titulus honoris* nominibus virorum honoratiorum (*Doctorum* & *Magiſtrorum* ait Golius) præmitti ſolitus; q. d. *Signor Morad.* Nobis *Dominus* vel *Magiſter Morad.* Procul dubio hunc titulum ſecum ex Perſia attulit. Reperi eum aliàs nomini alicujus *Armenii* præmiſſum.

Vocabula quædam difficiliora hujus epiſtolæ.

✠. 7. الاياتي] *Beneficia*] Pluralis ſecundus à primo ايد qui eſt à ſingulari يد quod non tantùm *manum*, ſed ſexcenta alia ſignificat; à verbo يدي *Bene meritus fuit, &c.*

✠. 10. غب] Verbum multiplicis ſignificationis, inter alia *ad finem pervenit res.* Nomen غب *ſucceſſum* vel *exitum rei* denotat. Belgica verſio Ten anderen maele/&c. Secunda vice; ſed nunquam antea Rex hîc ſocietatem ſalutaverat. Nos *Tandem* reddidimus.

✠. 11. نوافحه] Pluralis eſt; cujus ſingularis نافح in Lexicis non reperitur. Æquipollet voci نفحة *Fragrantia.* Met. *Bona fama.* بهحه Malè ſcripta erat hæc vox in apographo noſtro. Correxit & expoſuit eam nobis Vir *in not. ad primam Epiſt.* Lit. i. laudatus. معارج aliàs *Gradus.* At hîc eſt pluralis ab عرجة *Inclinatio, propenſio*, ſecundæ conjugat. ſignificatione.

✠. 12. الصعابيه] Secundus pluralis à primo صعاب (conf. lit. c. & ✠. 7.) à verbo صعب *Contumax, Inobediens fuit.* Opponitur hîc طاعة *Obedientia.*

Plura in ſequente epiſtola exponentur.

EPIST.

EPISTOLA TERTIA RESPONSORIA, GUBERNATORIS GENERALIS BATAVORUM, AD REGEM ÆTHIOPIÆ ADJAM-SAGEDUM ex India Anno 1691. miſſa.

1 PErveniat epiſtola [hæc] ad *Regem*
generoſum, & *Sultanum* magnum,
& *Dominatorem* clementem, &
Principem magnificum, opulentiſſimum;
2 cujus lumina gloriæ & ſplendoris fulgent
ſuper faciem terræ, ac in longitudine
& latitudine temperatur fortitudo ejus
3 cum juſtitia ejus. [Qui eſt] *Imperator*
variarum nationum, de tribubus *Habeſſinicis*:
Defenſor acris finium *Ieſuanorum*.
4 *Cuſtos* præceptorum *Evangelicorum*: *Arbiter*
æquus inter perſonas *Chriſtianas* &
Islamicas : rectâ ſcopum feriens judi-
5 cio verborum gratiſſimorum. Indutus
loricâ *Davidicâ* : intinctus in aqua
baptiſmali : formidabilis, perfectus, opti-
6 mus, & decorus. Progenies *Sul-*

(a) تصدير الكتاب الي الملك
(b) الكريم والسلطان العظيم (c)
والخاقان (d) الحليم (e) والهام الفخيم
الوافر الجسيم الذي (f) تلالا على وجه
الارض انوار فخره وبهايه وتشعشع في
الطول العرض عزه وعدله مالك
رقاب الامم من القبايل الحبشية وحامي
حمي الثغور (g) العيسوية حافظ
وصايا الانجلية الناشر بالعدل
بين الانفس النصرانية والاسلامية
الصايب باحكام اقوال المرضية
اللابس من دروع الداودية المنغمس
في الماء (h) المعمودية ذو الهيبة
والكمال والحسن والجمال سلالة السلا
طين

Notæ ad tertiam hanc Epiſtolam.

(a) تصدير] Vocabulum hoc in prima epiſtola conſtruebatur cum من *A, ab, ex*, & reddendum erat: *Provenit, promanavit*: hîc verò conſtruitur cum الي *ad*; Igitur reddendum eſt: *Perveniat. Adveniat.*

(b) كريم] Πολύτιμος hæc vox eſt, & exponi poteſt de eo, qui *facilis* eſt tam *in donandis beneficiis*, quàm *condonandis delictis*. Nos maluimus reddere *Generoſum*. Nam in radice كرم ſignificatio iſta *Generoſus, Nobilis*, indole & honore *præcipuus fuit*; præpollet. Si quis tamen *Clementiſſimum* reddere malit, non refragabimur.

(c) خاقان] Titulus eſt *ſupremorum Principum*; ſpecialiter *Imperatoris Turcarum*, quo reſpectu etiam *Imperator*, ut hodie de magnis regibus dicitur, hîc reddi potuiſſet. Pluralem habuimus in ſecunda epiſtola ℣. 2.

(d) الحليم] *Benignus* in Lexicis vulgò redditur; Nos *Clementem* reddidimus, quod epitheton noſtrorum Principum eſt.

(e) هام] Pluralis quidem eſt, *ſingulariter* tamen uſurpatur, ut notat Golius. Aliàs ſingularis eſt هامة quæ vox inter alia *Principem gentis*, ſecundùm Giggæum, & *caput tribus* ſeu *familiæ* denotat. (f) لالا] Verbum quadriliterum, aliàs rarum. تلالا in Conj. V. *Splendere, Fulgere* ſignificat. (g) عيسوية] Hanc vocem in prima epiſtola malè ſcriptam, hîc emendavimus. Nota paſſim *adjectivum Fœmininum* ſingularis numeri, quod modo planè ſingulari, ſecundum Syntaxin Arabicam, *cum plurali non humano* conſtruitur. Cæterum repetuntur hîc omnia epitheta honoris, quæ Rex in præcedente epiſtola à Secretario ſuo ſibimet dari paſſus eſt, quorum pleraque in notis exponemus. (h) In apographo noſtro extat المعهودية *Fœdere vel teſtamento firmata*. Sed quia illud mendis ſcatet, maluimus emendare, quia ſignificatio *Baptiſmi* magis appoſita eſt.

tanorum originis *Davidicæ. Sultanus*, Filius
Sultani; *Sultanus* ADJAM-SAGED, Fili-
7 us Sultani AELAF-SAGED. Dilatet Deus
celſiſſimus ſtirpem (hanc) excelſam, &
longè extendat Deus celſiſſimus ſecuri-
tatem & tranquillitatem ſuper illum &
ſuper populum Imperii & gentis ejus, in
8 omnibus temporibus & ævis. Devo-
veat (*anathematizet*) gladio evagina-
to omnes hoſtes ejus, & inimicos reli-
gionis ejus; & ponat eos ſub gladium
ejus & victoriam ejus: & facile reddat
ſuper eum & ſuper populum imperii &
gentis ejus omne bonum, & incolumi-
9 tatem & pacem. Et avertat ab eo
machinationes Regum, cum ſeſe op-
poſuerint illi vindictæ ergo. O *Deus*!
Redige malitiam eorum ſub pedes eo-
rum. O *Domine Creaturarum*! *Amen*.
10 Poſthæc pervenit ad nos nuncius calami
honorati, acceptus [à nobis] cum deco-
re & magnificentia, per manum *Mini-
ſtri* veſtri veracis, integerrimi in fidelita-
te, & expetiti, *Magiſtri* MORAD, *Arme-*
11 *nii*. Et factus eſt adventus ejus ad
urbem *Bataviam* in computo nativitatis
Chriſti, (ſuper quo ſit pax) *milleſimo, ſex-
centeſimo uno & nonageſimo*, in menſe
quinto (o) [*Majo*] die *ſexto decimo* illius.
12 Et poſtquam excepimus eum, certiores
facti ſumus de negotio illi commiſſo, &
expoſuit [nobis] mandatum de eo,
13 ejusque contentis. Tunc gratias egi-
mus *Deo celſiſſimo* manifeſtè & occultè,

طين (i) ٱلنسيبي ٱلداودي ٱلسلطان
ابن ٱلسلطان ٱلسلطان اديام سجد
ابن ٱلسلطان الاف سجد مد الله
تعالي اصل ٱلعالي وطرح ٱلله تعالي
ٱلامن والامان عليه وعلي اهل دولته
وعزينه في كل ٱلاحيان والازمان
وحرم بسيف المسلول جميع اعدايه
واعدايب دينه وجعلهم تحت سيفه
وقهره وسهل عليه وعلي اهل دولته
وعزينه كل خير وعافية وسلامة
وكفاه شر الملوك ان توجهوا عليه
بنقمة اللهم اجعل شرهم تحت اقدامهم
يا رب العالمين امين (k) اما بعد
فقد وصل الينا مشر قلم الكريم
المقابل بالعز والتعظيم في يد خادمكم
الصديق ٱلوفي بالامانة (l) والمراد (m)
الخواجة مراد الارمني وكان وصوله
الي بلادة بتاوي في تاريخ ميلاد
ٱلمسيح (n) عليه ٱلسلام واحد الف وست
ماية وواحد وتسعين في شهر ٱلخامس
يوم ست عشر منه فلما قراناه وتحققنا
مكنونه (p) وفهم ما فيه من الاشارة
وحل ما فيه من العبارة فحينيد شكرنا
اللـه تعالي ظاهرا وباطنا وسرا

(i) الحسيبي] Eſt in apographo; ſed nos ſecundum antecedentem epiſtolam verſu 6. emendandum & exponendum putavimus.

(k) اما بعد فقد] Particulæ ſunt merè pleonaſticæ. اما بعد Sic poſt exordium novam periodum in epiſtolis ſuis exordiri ſolent; q. d. *Poſthæc*. فقد *Jam, Nunc*. Præterito præmitti amat, q. d. *Poſthæc jam*, *&c.* Demnach nun ſo iſt/ꝛc.

(l) ٱلمراد *Elmurad*] Alluſio quodammodo coacta hoc vocabulo fit ad ſequens nomen proprium MORAD. Participium paſſivum eſt, quartæ conjugationis أراد *Voluit, Expetivit*. q. d. *Expetitum*, ad hanc ſcil. Legationem.

(m) ٱلخواجة *Elchovvagia*] Articulus *El* clarè demonſtrat non nomen proprium, ſed appellativum eſſe, de quo egimus in additionibus ad Epiſtolam ſecundam ℣. 21.

(n) عليه ٱلسلام *Super quo ſit pax*] Hoc quidem Muſulmanni de Patriarchis, *Adamo, Abrahamo, Moſe*, ipſoque *Chriſto*, cùm eum nominant, *bonæ*, vel *piæ memoriæ* cauſa addere ſolent, uti priſci noſtri: *Anima ejus requieſcat in pace*. An autem *Chriſtianos* idem de Servatore ſuo imitari deceat, dubito, cùm potiùs dicendum ſit, سبحانه له vel أَلحمد له *Laus* vel *gloria illi ſit*.

(o) *Menſe quinto*] i. e. *Majo*, cujus die XVI. Legatus iſte *Bataviæ* exceptus fuit; ut ex *Diario Societatis* conſtat. Sicuti autem *menſes Lunares* inſtabiles Latinè reddi non poſſunt: ita nec noſtri ſtabiles Arabicè, proptereà *Majum* menſem quintum vocare neceſſe erat.

(p) فهم] In ſecunda Conjugatione per Teſhdid legendum, *Intelligere fecit*, *ſignificavit*: à فهم intellexit.

clam & palam, quòd poſuerit vos *Deus*
celſiſſimus in æqualitate ſanitatis & pacis.
Iſta (eſt) eximia bonitas *Dei celſiſſimi.*
14 Et advenerunt *munera* quorum meminiſtis (pro) nobis,in epiſtola veſtra. Nimirum; *quinque equi generoſiſſimi:* & *viginti capita mancipiorum*,& *duo ſtruthiocameli.*
15 Accepimus illa bono animo & ſincero corde, optimâ acceptione, & lætati ſumus in eo ſummoperè & extremè, quòd poſuerit *Deus celſiſſimus* inter nos & inter vos amorem, & mutuam conſociationem, continuatam à patribus & avis.
16 De muneribus præmemoratis *unus pulcher equus*, & *octo capita mancipiorum*, & *Struthiocameli* (ſervet [*Deus*] caput veſtrum) mortui ſunt in via: at reſpectu noſtri venerunt integrè ad nos, *Laus ſit Deo.*
17 Et nos cognovimus amorem veſtrum nobiſcum; ideò mandavimus magnis & parvis, idque ſignificavimus eis.
18 Et accepimus *epiſtolam* cum *Legato*, decenter & magnificè, (z) ſecundum conſuetudinem *Regum* & *Sultanorum.*
19 Et poſtquam retulit *Magiſter* MORAD ſufficienter expoſitionem rerum nunciandarum & . . . . . petiit à nobis veniam reditus ad Majeſtatem veſtram celſiſſimam.
20 Itaque nos reduximus eum ſecurè in navi noſtra ad portum *Surattæ*, & miſimus per manum ejus hanc

وعلانية حيث جعلكم ٱلله نعالي في
(q) مهد الصحة والسلام ذلك الفضل
من ٱلله نعالي (r) ووصلة ٱلهدايا على
ما ذكرتم لنا في مكتوبكم (s) هي
خمسة من الخيول (t) ٱلنجايب وعشرون
روس رقيق واثنين من ٱلنعايم
فقبلنا ذلك بطيب نفس واخلاص
قلب باحسن ٱلقبول وفرحنا بذلك
غاية ونهاية (u) حيث جعل ٱلله نعالي
بيننا وبينكم من ٱلمحبة والمواصلة
(x) مسلسلة من ٱلاباء (y) والجدود
من ٱلهدايا ٱلمذكورة واحد حصان
وثمانية روس رقيق والنعايم يسلم
راسكم ماتوا في ٱلطريق وفي خاطرنا
وصل بالتمام الينا ٱلحمد لله فنحن
عرفنا محبتكم معنا فكان امرنا
ٱلاكابر والرعية وعرفناهم واستقبلنا
ٱلمكتوب مع ٱلرسول بالعز والتعظيم
علي عادت الملوك والسلاطين (a)
وعلي لسان الخواجة مراد كفاية في
نشر الاخبار وحال ٱلتحرير طلب منا
الرخصة بالرجوع الي حضرتكم ٱلعلية
فنحن روحناه في مركبنا الي (b) بندر
سرة وارسلنا في يده هذ المكتوب

(q) مهد] Æqualitas. Sic exponendum putavimus, aliter ac in Lexicis reperitur; Reſpicientes thema مهد Æqualiter expandit.

(r) وصلة] Nomen pro verbo poſitum,niſi corrigere malis و صلت nam *tertiam* perſonam *fœminini* cum *plurali non humano* Arabicè conſtrui, ſupra *lit. g.* diximus.

(s) هي] *Illa.* Hîc rurſus eſt *fœmininum ſingulare*, cùm tamen præcedat nomen *plurale.* Sic Arabica Syntaxis ferè tota eſt figurata.

(t.) نجايب] Pluralis eſt à ſingulari نجيبة. De jumentis præſtantiſſimis,veluti Camelis,equis,&c. uſurpatur.

(u) حيث] Communiter ſignificat, *ubi*, *Quatenus.* Sed hîc ſæpe ponitur pro *quod.*

(x) مسلسلة] Propriè eſt *concatenatus* à سلسلة שלשלת *Catena.* Antequam mortis mentio fiat, *Secretarius Arabs*, avertendo malo omini,addere voluit hæc verba ſalutaria: *Servet te Deus.* (y) ٱلجدود *Avi*] à Sing. جد *Avus* tam paternus, quàm maternus. Triplicem pluralem habet, præter hunc اجداد & جدودة. (z) Repetuntur hîc quæ jam ante ℣.10. dicta ſunt: Vel aliquid perperam ſcriptum eſt,ut ſenſum perfectè aſſequi non poſſimus.

(a) علي لسان] Ad verbum: *Secundum linguam*, i.e. *poſtquam retulit.* (b) بندر *Portus*] Perſicum eſt, Arab. مرسى at illud non tantùm *portum* ſed & *Emporium* ſignificat, ubi vectigalia ſolvi ſolent, tale eſt *Süratta* àd *Indum* flumen ſita, magno *Indorum Regi* ſubjecta, commerciis variarum nationum celeberrima.

epiſtolam reſponſoriam ad Sultanum (*prolonget Deus* (c) *excelſus*) . . . .

21 Et rogantes, ne obliviſcamini noſtri quoad amicitiam, ſocietatem & fraternitatem. Sicut cum patribus & avis veſtris ſit [ea] perpetua, nec abrumpatur; quamdiu duraverit Sol & Luna, ſit ſocietas in patribus, radicet in filiis, per exuberantem bonitatem Dei & honorem

22 ejus. Et id quod exhibetur *Majeſtati veſtræ* (*roboret eam Deus celſiſſimus*) [*utique nos*] *miſimus* ad latus veſtrum aliquid *de muneribus*, ne ſit folium hoc vacuum. [Ea ſunt]

23 *Panni rubri duo faſces.*

Panni viridis duo faſces.

Raſſæ rubræ quatuor faſces.

Raſſæ viridis quatuor faſces.

Faſcis xylinæ telæ rubræ Hollandicæ, longitudine quatuor & viginti cubitorum Hollandicorum.

24 *Veſtis Sinenſis ſericæ duo & viginti faſces*; Videlicet:

Rubræ quinque faſces:

Goſſypinæ quatuor faſces:

Ejusd. *intertextæ argento quatuor faſces.*

Vndulatæ quinque faſces.

Crocei coloris tres faſces.

Ejusdem *unus faſcis coloris muſci.*

جوابا للسلطان ادام (c) ألله تعالي
. . . . (d) والمسول ان لا تنسونا
من المحبة والصحبة والاخوة مثل
اباءكم واجدادكم تكون دايم
ما تنقطع ما زالت الشمس والقمر
تكون صحبة في (e) الاباصلة في
الابناء بفضل ألله وكرمه والمعروض
في حضرتكم اعزها ألله تعالي انا
ارسلنا الي جانبكم شيء من الهدايا
لا تكون (f) ألورقة خالية
(g) قماش جوخ احمر (h) طاقين
جوخ اخضر طاقين
(i) فتوة احمر اربع طاقات
(k) فتوة اخضر اربع طاقات
نسل بغتت احمر (l) ولنديز طول
اربعة وعشرون ذراع ولنديز
قماش (m) شينة حريري اثنان
وعشرون طاقات
منهن احمر خمس طاقات
ومنهن (n) قطني اربع طاقات
ومنهن بالقصب ألفضة اربع طاقات
ومنهن ماوي خمس طاقات
ومنهن اصفر ثلاثة طاقات
ومنهن واحد طاقة رنك مسكي

(c) *Prolonget Deus*] hîc deeſt nomen ايامه *Dies ejus*, vel tale quid.

(d) والمسول] Mendoſa procul dubio vox, & ſenſus hiulcus; سوال *petitionem* ſcribendum puto, vel مسايل *Petitiones.* Nomen pro verbo ut in تصدير & تنزيل ut ſignificet *Et rogamus*. Vide Epiſt. 1. not. a. (e) الاباصلة] Diſcriminanda videtur iſta vox الاباء *Patres* & اصله *Radix ejus*. Nomen pro verbo, ut paulo ante, ſicut eſt in verſione.

(f) ورقة] *Folium unum.* Nomen unitatis, quod Arabes *Vicis* vocant, à ورق *Folium*, cujus pluralem habuimus in præcedente epiſtola. ℣. 17. (g) قماش جوخ] Amharicum ቀሚስ: omnis generis veſtem ſeu telam tam laneam, quam ſericam vulgò ſignificare, Gregorius Æthiops me docuit. Eſt igitur genus & جوخ ſpecies q. d. veſtis lanea Tuch/ Laecken Belgis. quamvis & قماش pro *Panno* in ſpecie accipiatur. جوخ. Perſicum eſt; malè in Protographo noſtro خوخ. (h) طاقين] Dualis eſt à طاق Pluralem mox habebis. Perſicum eſſe dicit Golius, & ſpeciem veſtis, pannive exponit; cum ſit volumen, ſeu potius faſcis integer. Vulgò ein Stück/ une piece. (i) فتوة] In Lexicis nuſpiam apparet. Belgicè expoſitum eſt, Kroonraßen/ Germ. Kronraſch. (k) نسل بغتت] De his vocibus diſſeremus infra inter voces difficiliores. (l) ولنديز Wallandez] *Hollandicus.* De hac voce vide notas ad præcedentem epiſtolam *lit. q.* (m) شينة] *Sinenſis*, ſeu *Chinenſis*, quod cum Anglis & Hiſpanis legendum *Tſchinenſis*, hi enim ſcribunt per *Ch*, nobis Tſch. (n) قطني] Adjectivum à قطن Kotton *Goſſypium.* Ital. & Gall. *Cottone.* Belg. Cattoen. Baumwollinzeug.

25 Et *holoſerici Perſici ſex faſces*; nempe:	(o) فهاايراني ست طاقات
Rubri tres faſces.	منهن احمر ثلاث طاقات
Et ejusdem *viridis tres faſces.*	ومنهن اخضر ثلاث طاقات
Tegumentum rubrum ſericum, fimbriatum filis aureis.	مظلة احمر حريري مخيطية (p) بقصب الذهب
26 *Duo ſpecula*, continacula eorum ex ebeno, longitudine & latitudine unumquodque ex illis cubiti Hollandici, cum dimidio.	مرايتان حواشيهن ابنوس عرض وطول كل واحد منهن ذراع ونصف ولنديز
27 *Duæ campanæ, factæ ex quinque metallis.* Pondus *unius* eſt octingentarum, unius & quadraginta librarum Hollandicarum: & *alterius* pondus, ducentarum ſeptem & quadraginta librarum Hollandicarum.	اثنان ناقوس معمول من (q) المعادن الخمسة وزن واحد ثمان ماية وواحد واربعين (r) رطل ولنديز والثاني وزنه مايتان وسبعة واربعون رطل ولنديز
28 *Mille lateres cocti variegati.*	الف اجور نقش
Quatuor bombardæ . . ornatæ auro.	اربعة (s) بنادق بالمقص مزينة بالذهب
Duæ bombardæ pulchræ duplices.	اثنان بنادق ملاح (t) مطبقة
Quatuor paria (u) *ſclopetorum parvorum, ornata auro.*	اربعة جوز بنادق صغار مزينة بالذهب
Duo paria ſclopetorum parvorũ dupliciũ.	اثنان جوز بنادق صغار مطبقة
Quatuor (x) *bombardæ graves, ornatæ auro.*	اربعة بنادق الثقيلة مزينة بالذهب
29 *Enſes duarum acierũ* [i.e. (y) ancipites] *decem.*	سيوف ذو حدين عشرة
Ducenti ſilices ſclopetorum.	مايتان حجار البنادق
Peræ ſclopetariæ duodecim.	(z) وعدة البنادق اثنا عشر
Inſtrumenta fundendi plumbi ſex. Ducenta, quatuor & quadraginta pondo Hollandica caryophyllorum.	(a) مصب الرصاص ست مايتان واربعة واربعون رطل ولنديز قرنفل

(o) فهاايراني] Procul dubio mendosè. Belgicè quidem exponitur: Perſiaenſe Fluweelen/Velours de Perſe. *Holoſericum Perſicum.* Sed hoc vocatur: قطيفة. Neſcio ergo quid ſit.

(p) قصب الذهب] Aut valde fallor, aut *fila aurea* ſunt *contorta*. *Des franges d'or*, nobis, güldene Frantzen. Nam قصب الشعر *Contorſit capillos*, Gigg. habet.

(q) المعادن] Propriè معدن eſt *metallum*, quatenus pro *loco* ubi metallum gignitur, ſeu *fodina*, accipitur. At hîc pluralis, pro *metallis ipſis*, ex quibus *campanæ* conflantur, adhibetur.

(r) رطل] *Retlon*, vel *Ritlon*. Inverſum λίτρα. *Libra* duodecim uncias continens. In India, ni fallor, pronunciant *Rottel.*

(s) بنادق] Plur. eſt, à Singul. بندق id ſecundùm Golium eſt *Glans miſſilis.* At hîc eſt *tubus*, ex quo mittitur. *Musqueta*, ut puto, intelliguntur, alii *fiſtulas* vocant, nos *bombardas* reddidimus. (t) مطبقة] Sic emendandum pro مصقة; quod in apographo noſtro reperitur. *Duplices*; neſcio an Doppelhaken intelligantur.

(u) *Sclopeta parva*] Piſtolets Gallis. *Piſtolæ* procul dubio deſignantur. *Duplices* fortaſſis ſunt artificioſæ, *duplicem tubum* ſeu *canalem* habentes.

(x) *Bombardæ graves*] Mousquetons/vel Carabynen/habet Verſio Belgica.

(y) *Enſes ancipites*] Schlachtſchwerter redditur in dicta verſione.

(z) عدة البنادق] Belgicè redditur Patroon=Taſchen/quod retinuimus, donec melius erudiamur.

(a) *Formæ* intelliguntur, in quibus *plumbea glans* funditur & formatur.

Ducentæ quatuor & quadraginta libræ Hollandicæ nucis myriſticæ.	مايتنان واربعة واربعون رطل ولنديز جوز .
30 *Centum quatuor & quinquaginta libræ Hollandicæ* (b) *Macis.*	ماية واربعة وخمسون رطل ولنديز بسباس
Ducentæ & quadraginta libræ Hollandicæ Cinnamomi.	مايتنان واربعون رطل ولنديز (c) دار حبسي
Mille ducentæ & quinquaginta libræ Hollandicæ piperis.	والف ومايتنان وخمسون رطل ولنديز فلفل
31 *Ciſtula* . . . . *ſandali, firmata argento*, & in ea novem *vaſcula Sinenſia*, plena oleis aromaticis: [Nempe]	صدوق (d) شه صندي مربط بالفضة وفيه تسعة (e) اواني شيني مملوات من دهن العطر
Oleum Cinnamomi; pondus ejus libra.	عطر الدار حبسي وزنه رطل
Oleum Sandali; pondus ejus libra.	وعطر الصندل وزنه رطل
Oleum Camphoræ; pondus libræ quatuor.	وعطر الكافور وزنه رطل الاربع
Oleum nucis myriſticæ; pondus libræ duæ.	وعطر الجوز وزنه (f) رطلين الاربع
Oleum macis; pondus ejus libræ duæ.	وعطر البسباس وزنه رطلين الاربع
Oleum caryophyllorum; pondus libræ duæ.	وعطر القرنفل وزنه رطلين
32 Et nos miſimus hæc præmemorata [*munera*], ex bonis animabus noſtris, & ſinceris cordibus noſtris, ad latus veſtrum potentiſſimum, & accipite id à nobis bono animo, & benevolo corde.	ونحن ارسلنا هذا المذكور من طيب انفسنا واخلاص قلوبنا الي (g) جانبكم العزيز فاقبلوا منا بطيب نفس واخلاص قلب (h) منكم
33 Et omne præmemoratum [dedimus] in manum famuli veſtri *Morâd*, & ille aptiſſimus (*eſt*) ad miniſterium veſtrum;	وجميع المذكور في يد خادمكم مراد وهو لايق لخدمتكم صاحب

(b) *Macis*] Incommodè vocatur *cortex nucis moſchatæ*, cum ſit potiùs *foliatura aromatica*, circa putamen nucis myriſticæ, referens fibras circa putamen juglandis recentis. Hinc Foelie Belgis. Germani cùm primùm viderent, pro floribus acceperunt, Mußkatblumen/Mußkatbluthe. vocantes. Sed Arabicum بسباس *Bisbaſon, Fœniculum*, corrigendum & بسبسة *Besbaſaton, Macis*, ſcribendum; malè *arborem* exponit Giggæus.

(c) دار حبسي] *Cinnamomum.* Communiter دار صيني cujus diverſæ ſunt ſpecies. Texeira Lib. I. cap. 35. p. m. 186. de Regibus Perſiæ ſcribit: *La canela de Seylan llamanle Perſios y Arabes*: Dar Chiny Seilani, &c. *y la canela del mato llaman* Kerfa. Hoc eſt: *Cinnamomum* (genuinum) Perſæ & Arabes vocant *Cinnamomum Ceylanum* (ex inſula *Taprobana*, vulgò *Ceylon*): ſylveſtre verò vocant ſimpliciter قرفة Æthiop. ቀርፋት፡ *cortex.* دار Golius inter alia plurima, ſignificare ait Perſicè: *Lignoſum & oblongius quid.* At حبسي nuſpiam exponitur.

(d) صدوق شه صندي] Vitioſa ſunt iſta. صندوق *Arca* ſcribendum, & صندل *Sandalum*, (prout paulò poſt rectè ſcribitur) *Lignum odoratum.* Quid verò شه hîc ſibi velit, non liquet. Mendoſum mihi videtur pro خشب *Lignum.*

(e) اواني] Eſt pluralis ſecundus à primo آنية, atque iſte à ſingulari اناء *Vas, vaſculum.* Intelliguntur autem hîc vaſcula Sinenſia, quæ nos *Porcellana* vocamus. Fortaſſis veterum *murrhina* vel *murrhæa.*

(f) رطلين الاربع] *Libræ duæ, quatuor.* Bis ſic in apographo noſtro. الاربع *Quatuor* per oſcitantiam ſcribæ adjectum videtur.

(g) *Latus*] pro *celſitudine* vel *Majeſtate.* alibi non occurrit.

(h) منكم *A vobis*] vacat, nec apparet, quò pertineat.

ſocius veritatis (verax), extremè & ſummoperè:
34 Et quod rogaviſtis *de nobis & religione noſtra*, id oretenus famulus veſter ſufficienter in ampla relatione, ſicut audivit & vidit, divulgabit in caſtris veſtris celſiſſimis.

صدق غاية ونهاية وان سالتم عنا وعن
دينا فعلي لسان خادمكم (i) كفاية
(k) في نشر الاخبار كما سمع ونظر وهو
(l) يعرض في حضرتكم العالية

35 Iſtud ſcriptum eſt ex urbe *Batavia*, ſede principali, ſub . . . . computo *nativitatis Chriſti*, ſuper quo ſit pax, *milleſimo ſexcenteſimo primo & nonageſimo*; *menſe nono* (n) [Septembri] *die ſecundo & vigeſimo illius* (ſcil. menſis.)

هذا التحرير من بلدة بتاوية دار
السلطنية تحت (m) الريخ تاريخ ميلاد
المسيح عليه السلام واحد الف وست
ماية وواحد وتسعين في شهر التاسع
يوم اثنين وعشرين منه ✲ •

Subſcriptio.

36 Iſtud ſubſignavit *Gubernator Generalis*, cognominatus *Ioannes Camſhuſen*; Præſes univerſalis, & Præfectus præfectorum in continenti & Mari, cum Sociis participantibus nomine *ſociorum Hollandicorum*.

هذا خاتم (o) الكورنادور جنرال المسمي
(p) يوانس لمفهوسن حاكم الكلي وامير
الامراء على البر والبحر مع اصحاب
المشاورة فرجانب سركار ولنديز ✲

(i) كفاية] Adverbium eſt, à nomine كفاية *Sufficientia*, quod Golius non habet. (k) في نشر الاخبار] Ad verbum: *In divulgatione nunciorum* i.e. *Ampla relatione rerum nunciandarum*. (l) عرض] Inter alia plurima ſignificat etiam *Manifeſtum fecit. Declaravit.* Quæ ſignificatio eſt hujus loci, (m) الريخ] Vox procul dubio pro ſequente perperam ſcripta, per incuriam ſcribæ non expuncta remanſit. Nam ريخ *Ventus*, & *Odor ex aliqua re exhalans*, huc non facit. (n) *Menſe nono*] ſcil. *Septembri*. Qui Arabicè exprimi non potuit, ob cauſam ſupra ℣. 11. *Lit. o.* dictam.

Parum accuratè librarius ſubſcriptionem deſcripſit. Munus quidem Præfecti ſummi Arabicis literis aliter exprimere vix potuit, quàm (o) *Covvernador general*; at nomen Excellentiſſimi Viri proprium *Joannes*, Arabicè non eſt (p) يوانس, ſed يوحنا. In cognomine ل pro ك poſitum, & f. pro p. quod Arabes non habent. Verba finalia depravata ſic legenda arbitramur: مع اصحاب المشركين في جانب شركاء ولنديز Expoſitionem in Verſione habes.

SIc tandem defuncti ſumus tædioſiſſimo labore transſcribendi & exponendi epiſtolas hasce Arabicas. Juverunt me, fateor, verſiones Belgicæ, quæ quidem ſenſum plerumque bene: vim verò verborum rarò exprimerent; ea enim, niſi ſtrictiſſimè intelligas, de genuina expoſitione certus eſſe non potes. Nos ad verbum reddidimus, ut verſionis noſtræ velut rationem redderemus. Congruum ſenſum lector quivis ſibi formare poterit. Si enim paraphraſin Latinam, auribus noſtris accommodatam, edere voluiſſemus, non verſione, ſed transfuſione, haud ſecus ac peregrinæ monetæ, vulgò ignotæ, opus fuiſſet. Lingua inter tot nationes diffuſa, multùm variat; verba multiplicis & ſæpe contrariæ inter ſe ſignificationis, interpretationem reddunt difficilimam. Quid futurum putas, ſi ſcriptura ipſa ſit mendoſa, qualis iſta fuit; præſertim in tertia hac epiſtola, quam aliquis linguæ & orthographiæ Arabicæ non ſatis gnarus, deſcripſit. Manifeſta vitia plurima emendavimus, dubia reliquimus, ut peritiores habeant, in quo ſe exerceant. Laborat hoc maximo incommodo literatura Arabica, ut non tantum vocalium figuris deſtituatur, ſed etiam literas multas nonniſi punctis ſupernis vel infernis diſtinguat. adeò egenus figurarum fuit miſer inventor Arabicorum characterum, ut cum viginti octo ſonos linguæ ſuæ cognoverit, quindecim tantùm figuras exprimendis illis repererit; quaſi plures in rerum natura non darentur, ut diſtinctionis cauſa puncta adhibenda fuerint, ex. gr. ب Be ت Te ث The ج Je & apud Perſas پ P. ſic ج Gim ح hha خ cha & ita porrò. Cogitet jam æquus lector, quanta carnificina ſit, tractare talem linguam, in ſe aſperrimam, abſentibus vocalibus, & conſonantibus malè expreſſis, vel confuſis: punctis verò diacriticis ſparſim appoſitis, vel planè omiſſis: adhæc nullis neque commatibus, neque punctis periodos diſtinguentibus; denique, ſi omnia diſtinctè, rectè atque pulchrè ſcripta ſint, variis atque multiplicibus vocabulorum ſignificationibus; ut ubique hæreas. Ipſe novi & vidi veteranos hujus linguæ Profeſſores, qui modò lectione, modò interpretatione librorum Mſs.torum mirum in modum discruciabantur. Quamobrem nemo nobis vitio vertet, ſi quà vel à lectione, vel ab expoſitione genuina aberravimus; ſed potiùs, ſi poterit, benevolè emendabit.

Vocabula difficiliora hujus epiſtolæ, ob anguſtiam loci in notis non, vel non ſatis expoſita.

℣. 1. فخيم] Apud Giggæum æquipollet τῷ فخام *Magnus, cujus conſilio omnia fiunt.* , الخيم] Vox ambiguè ſcripta. Nos ſecuti ſumus ſignificationem verbi جم, *Copioſus fuit.*

℣. 3. حامي] *Defenſor. Protector.* Orthographicè ſcribendum eſſet حام per Can. IV. ي à verbo حما, quod etiam ſignificat *Fervidus fuit.*

℣. 4. صايب] Participium à صاب, quod inter alia multa ſignificat *intranſitivè: Bene directa fuit, & attigit ſcopum ſagitta.* At hìc neceſſariò *tranſitivè* ſeu *activè* accipiendum.

℣. 5. دروع] Eſt pluralis multitudinis, à ſingul. درع *Lorica.* Mira metaphora, qua درع *indumentum militare*, ſive *ex corio*, ſive *ex ferro*, (id enim in genere ſignificat) pro *fortitudine* & *virtute militari* accipitur. جمال *Pulcher, formoſus. Giomâlon* vel *Giommâlon.* Giggæus habet; Golius non. *Gimâlon* Subſtantivum eſt: *Elegantia. Pulchritudo.*

℣. 6. سلالة] *Quicquid è re aliqua extractum eſt.* In ſpecie *Progenies. Fœtus.* Thema eſt سل *Eduxit. Extraxit.* Gall. *Extraction.* **Afkomſte.** Vulgò redderes: **Auß Davids und Salomons Stamm** von extraction. نسيبي Adjectivum eſt, quod Giggæus reddit *Relativus*, vel *Generativus.* Nos النسيب ſcribere, & per Subſtantivum, *ſtirpem avitam*, reddere maluimus.

℣. 7. اصل] *Radix.* In apographo ضل *Error*, erroneè legebatur. Primò corrigere volebam ظل *Umbra*, quod eſt in epiſtola præcedente ℣. 1. Mox convenientius putavi اصل, quod & *radicem* & *ſtirpem*, & *genus* ſignificat. عزيزة Scribendum putavi pro عزية, quod bis eſt in apographo, hìc & ℣. 8. Eſt autem عزية vel عزة, *cœtus, vel turba hominum.*

℣. 10. مشر] Vox mendoſa, vel نشر ſcribenda, vel, quod malim, مبشر *Lætus nuncius*, à ſecunda Conjugatione بشر, cui reſpondet Hebraicum בשר. مقابل Participium eſt tertiæ conjugationis, cujus ſignificationes huc nihil faciunt. مقبول ſcribere voluit Secretarius, quod *gratum* atque *acceptum* ſignificat, prout nos reddidimus.

℣. 11. تاريخ] Propriè eſt *Æra* vel *Epocha.* At hìc accipitur pro *anno ipſo.*

℣. 12. قراناه] Sic quidem in apographo; ſed non eſt à قرأ legit, verùm à verbo قرا defectivo ultimâ ي; *Hoſpitio benevolè excepit amicum.* Igitur corrigendum قريناه.

مكنونة Propriè eſt id, *quod quis in animo cuſtoditum habet*, à rad. كن *In animo ſcientiam abditam habuit.* At nos ſimpliciùs reddere voluimus: *Negotium commiſſum, illi concreditum.* وحل ما فيه من العبارة, ad literam: *Et ſolvit, quidquid in eo de explicationibus.* عبر enim inter alia multa etiam ſignificat *Explicavit. Significavit. Denotavit.* Id eſt: *Explicuit quicquid ſignificandum erat*; vulgò uno verbo, *contenta.*

℣. 16. يسلم راسكم] *Activè* quidem reddidimus in verſione, per Ellipſin vocis *Deus.* Sed commodiùs & uſitatiùs redditur *intranſitivè*: *Salvum ſit caput veſtrum*, ut in notis poſt lit. x. monuimus. في خاطرنا Senſus poſcit, ut reddatur: *Quoad nos, vel reſpectu noſtri.* Quamvis ſimilis ſignificatio apud Lexicographos non reperiatur.

℣. 17. رعية Propriè eſt fœmininum à رعي *Paſtus, rectus*; at denotat etiam *plebem.* Gol.

℣. 18. استعنانا] Nihil aliud hìc ſignificare poteſt, quam *Accepimus*, cum emphaſi aliqua. Quamvis Giggæus X. Conjugat. exponat per verba: *Succeſſit, ſecutus eſt.* عادت malè pro عادة *Mos, Conſuetudo*, ت pro ة; vitio ipſis Arabibus ſatis frequente.

℣. 19. الحال الفخرية] Voces procul dubio mendoſæ; nam, *ſtatus glorioſus* non quadrat.

℣. 23. جوخ] *Pannum* reddidimus; uſum, *ſermonis Tyrannum*, (ut *Voſſius* vocabat) ſecuti. Nam Lexicographi Latini omnes *Veſtem laneam*, **Tuch/Laecken** exponunt. Cum pannus ſit, vel ῥάκος, **Lappen/Lumpen**/ veſtis vel telæ particula informis: vel *plagula*, **ein Strich**/particula longa & recta, nunquam *veſtis.* Locus Horatii *de duplici panno*, qui Lexicographos fefellit, non de veſtis ſpecie aliquâ craſſa, (ea enim ſimplex, minimè duplex eſt;) ſed de *panno uno ſuper alium poſito*, qui revera duplex eſt, accipiendus. *Raſſa*] Retinuimus vocabulum **Raß**/ quod in novis inventis licet, ſicuti Latini peregrina, *Xylinam, Bombycinam* telam, è Græca lingua retinuerunt. نسل بغت] Vox نسل ſignificat *Progenies. Proſapia*, quod huc non facit. بفت Perſicum eſt, à verbo بافتن Texere. Verſio Belgica habet **Seebaſt.** Eſt autem *Baſt* genus telæ nitidiſſimæ, inſtar ſericæ veſtis, quæ *ex cortice* ſubtiliſſimè carminato texitur. Inde fiunt, niſi valdè fallor, *lina xylina* Plinii. Quamvis ille *Goſſypion* & *Xylon*, (quod lignum ſonat) idem eſſe putet. Lib. XIX. cap. 2. §. 3. p. m. 562. 17.

℣. 24. رنك] Color; Perſicum eſt. Arabicè لون. Sic Perſica admiſcere ſolent.

℣. 26. حواشي] Pluralis eſt ab حاشية *Limbus, Ora* alicujus rei. A verbo حشي: *Limbo vel margine circumdedit* rem. Intelliguntur **Rahmen**/ Belg. **Lyſten.** Nos *continacula* analogicè reddendum putavimus, a continendo; ſicuti *retinacula* à retinendo.

Sequitur

SEQUITUR NUNC RELATIO IPSA.

MORADUS, Regis Habeſſinorum ADJAM-SAGEDI Legatus, *Armenius* natione, die XIV. Maji An. 1691. in portu Bataviæ appulit, & die XVI. ſolenniter exceptus, in hoſpitium deſtinatum deductus fuit. Poſthæc occaſione datâ, Societatis Secretarius, PAULUS DE ROO, quæſtiones meas de rebus Habeſſinorum, pridem in Indiam miſſas, illi propoſuit: reſponſiones diligentiſſimè excepit, & Belgicè conſcripſit; quas nunc Latinè verſas, Lectoribus hîc trado.

I.

De præſenti Habeſſiniæ ſtatu, tam domi quam foris, qualis ſit?

REgnum Habeſſinorum, cùm Legatus CHOWAGIA-MORAD, Anno 1689. ab Imperatore JOSA ADJAM SAGEDO Bataviam Indiæ ablegaretur, florentiſſimum fuit. Sine bello, niſi quod Rex ingenti exercitu in *Gongam* (a) expeditionem pararet. Regulum enim, à BASILIDE Rege, (de quo mox,) ſubactum, rebellâſſe; quem cum alio contumace haud procul *Damota*, (b) in ordinem redacturus eſſet, idque facile factu fore.

Antehac quidem Imperium Æthiopiæ latrociniis *Gallæorum* (c) valde obnoxium fuiſſe, at hac tempeſtate rariſſimè, ut articulo quinto dicetur; *Baſilidem* enim regnum in integrum reſtituiſſe, & priſtinam potentiam ferè reſtabiliviſſe, ita ut longè lateque feliciter imperitaverit, & fines Imperii Septentrionem verſus in *Nubiam* usque extenderit; cujus partem Turcæ teneant. Meridiem verſus *Hadeæ* (d) gentis Regulum, ditioni Imperatoris ſubjectum, ducta in matrimonium regii ſanguinis fœmina, cum univerſis popularibus ſuis Chriſtianam religionem amplexum eſſe. Littus orientale Habaſſiæ, quod Mare rubrum alluit, excepto *Bailul*, (e) ipſamq; *Suaquenam* (f) Turcas adhuc poſſidere. (g) Plura eaque accuratiora de finibus & regnis Æthiopiæ Imperatori ſubjectis, cum nonnullis aliis ſcitu dignis, Legatus pollicitus eſt, ſe poſt reditum in patriam miſſurum.

II.

Quis & qualis nunc Habeſſinorum Rex ſit? Quodnam illi nomen & qui majores?

SUSNEUS Rex, aſſumtâ religione Romanâ, gravibus bellis ac tumultibus conflictatus, Anno 1632. fatò functus fuit, regno in afflictiſſimo ſtatu relicto. (h) At filius ejus BASILIDES, ſpretis Latinorum ſacris, & pulſis patribus Societatis, triginta duorum annorum ſpatio (i) quietè regnavit, multis variisque victoriis potentiam Habeſſinorum, ferè collapſam, redintegravit, atque regnum florentiſſimum reddidit.

F JOHAN-

(a) *Congo* aliquoties ſcribitur in protographo Belgico, quod regnum eſt, in Occidentali Africæ littore, ad 6. & 7. latitudinis Auſtralis gradum longiſſimè ab Habaſſia remotum; itaque *Gonga* correximus, regnum exiguum, quod in Tab. noſtra Chorogr. ad Occidentales Æthiopiæ fines, XII. Latitudinis gradu, prope *Nilum* reperitur. (b) Regnum ultra *Nilum* ad auſtrum Habeſſiniæ ſitum, in X. Latitudinis gradu. (c) *Gallæi* ጋላ፡ Galla, Habeſſinis; gens atrociſſima & ſæviſſima *Gallanos* in Hiſtoria noſtra vocavimus, & de iis latè egimus Lib. I. cap. 16. (d) *Hadea*, vel *Hadya*, gentis nomen eſt; Regnum vocatur *Cambât*, ut videre eſt in tabula noſtra, latitudinis gradu IX. (e) *Bailul*, rectiùs *Bailur*, portus eſt regni *Dancalé*, ad Mare rubrum, intrantibus ad ſiniſtram ſitus; de quo Artic. VIII. (f) *Inſula* & portus eſt *Maris rubri*, olim Habeſſinicæ, nunc Turcicæ ditionis, in XVIII. latitudinis gradu. (g) *Fines Imperii Æthiopici* Moradus, Geographiæ ignarus, nimium extendit vel confundit; nonnulla etiam regna, (veterem, ut videtur, tabulam Geographicam ſecutus) nominavit, extra imperium Habeſſinum ſita, quæ propterea receyſere noluimus; Lectorem, talium ſtudioſum, ad Tabulam noſtram ablegantes.

(h) Hujus Regis res geſtas, ejusque exitum tradidimus in Hiſtoria noſtra Lib. II. cap. 7. & Lib. III. cap. 12. & 13. (i) SUSNEO die XVI. Septembris Anno 1632. mortuo, BASILIDES, Filius regnum exorſus eſt. Si ergò triginta duos annos regnavit, mors ejus incidet in finem Anni 1664. ſed numerus ille procul dubio rotundus eſt, ita ut menſes aliqui anni ſequentis addendi ſint, quia, ut mox dicetur, Filius ejus JOHANNES quindecim annos imperavit, & anno 1680. obiit; igitur BASILIDIS exceſſus, & initium regni JOHANNIS contigerunt Anno 1665.

JOHANNES, Filius,(k) cognomento AELAF-SAGEDUS, i. e. *Millibus venerandus*, (l) qui Anno 1673. eundem virum in Indiam legaverat, mitis & pacificus, arma negligenter tractavit, ut Gallæi latrociniis ſuis multa & gravia damna hîc illic Habeſſinis intulerint; ita quindecim regiminis ſui annis nihil memorabile geſſit.

Filius ejus JASO-ADJAM-SAGEDUS (m) Anno 1680. imperium ingreſſus eſt, ſingulari magnitudine animi prræditus, & manu ſtrenuus, terribilem ſe Gallæis cæteriſque hoſtibus ſuis præbuit. In periculis intrepidus, at iræ non ſatis potens eſt, quæ tamen ſubmiſſa deprecatione facilè mitigatur; adhæc beneficentia ſua effecit, ut primores regni illum pariter ament & metuant. In negotiis regni expediendis aſſiduus eſt, magnâ rerum peritiâ & prudentiâ, finium imperii ſui ad littus usque Maris proferendorum cupidus. Proceritatis eſt inſolitæ, corpore robuſtus, artubus adeò validis, ut ipſis Habeſſinis ſuis miraculo ſit, & aſpicientibus aliqualem terrorem incutiat; annorum, cum Legatum expediret, plus minus triginta. (n) Unicam tantùm legitimam filiam habet, ſed plures filios atque filias naturales.

III.

Quis nunc ſit rerum Eccleſiaſticarum ſtatus? An adhuc ſedi Alexandrinæ *adhæreant, atque* Abbunam, *ſeu* Metropolitam *ſuum ex Ægypto petant? An poſt annum 1632. nihil cum* miſſionariis Romanis *ampliùs actum ſit?*

RELigio in Æthiopia publicè recepta & adhuc uſitata, nulla alia eſt, quàm vetus Alexandrina, ſeu Coptitarum Ægypti, à quibus adhuc *Abbunam*, ſeu *Metropolitam* ſuum accerſunt. (o) S. Sanctam Trinitatem credunt & confitentur. At controverſia *de duabus Chriſti naturis* adhuc durat, (p) & non ita pridem inter Theologos eorum acriter agitata fuit. Germanus quidam, nomine PETRUS, qui apud hunc Regem & deceſſores ejus magnâ gratiâ valebat, nonnullos eorum orthodoxam ſententiam docuerat; plures tamen in antiqua opinione Eccleſiæ Alexandrinæ, *de una Chriſti natura*, tanquam antiquitus recepta, perſtitêre. Attamen Rex, quamvis recentiorem ſententiam ipſe amplecteretur, altercationum iſtarum pertæſus, moderatiores ſilere, rigidiores verò in cuſtodiam dari juſſit, atque hoc pacto turbas ſuorum ſedavit. *Petrus* (q) regno excedere juſſus, in itinere mortuus eſt.

Circumciſione marium, & *exſectione* fœmellarum priſco more utuntur. (r) Illos *quadrageſimo*, has *ſexageſimo* die baptizant, non aſperſione ſolâ, ſed totâ immerſione. *Tranſſubſtantiationem* & adorationem panis conſecrati averſantur. *Panem* in diſtributione frangunt, eumque poſt conſecrationem ſeu benedictionem pro ſacro habent, ut & *vinum*, quod etiam *laicis* præbetur. In adminiſtratione S. Cœnæ multos adhibent ritus, quibus (ſecundùm Legati dicta) victimam Chriſti in corda communicantium imprimi prædicant, propterea ſacramentum hoc nominant *Speculum ſacrificii Chriſti*. (s) *Confeſſionem auricularem*, & ignem *purgatorium* adeò deteſtantur, ut qui talia aſſerere auſit, tanquam Pontificius periculum vitæ incurrat. *Sanctos*, & imprimis *B. Mariam Virginem*, matrem Domini, impensè colunt. *Imagines* ſolidas reſpu-

(k) *Johannes* iſte quartus filiorum *Baſilidis* fuit. Conſtantinum primogenitum ante patrem mortuum noveram. Sequentes, *Juſtum* atque *Davidem*, prææmaturâ morte ſecutos neceſſe eſt, ut locum *Johanni* fecerint. (l) De cognomento hoc auſpicali vide notas noſtras ad epiſtolam I. lit. c. (m) De his nominibus vide additiones noſtras ad epiſtolam ſecundam ℣. 6.
(n) Igitur anno 1660. plus minus natus eſt, avo *Baſilide* adhuc vivente. (o) De qua re conſule Hiſtoriam noſtram Æthiopicam Lib. III. c. 7. §. 4. (p) De hac latè egimus in Hiſtoria noſtra Lib. III. c. 8. & in Comm. d. l. N. LXXXVIII.
(q) Iſte eſt *Petrus Heylingus*, Lubecenſis; de quo fusè diximus in *Hiſt.* noſtra Lib. III. cap. 14. §. 4. & in *Comment.* d. l. N. CXXXV. Qui, (ſi Moradum memoria non fefellit) ultra octoginta annos vixit, & quadraginta ſex in Æthiopia tranſegit; quippe initio hujus ſeculi natus eſt, & ſub finem anni 1634. in Æthiopiam venit. (r) De quibus prolixè diſſeruimus in *Hiſtoria* noſtra. Lib. III. cap. 1. 19. & ibi in *Commentario*. (s) Ignotum hoc mihi, nec uſpiam lectum. Quæ hîc de *ſacris & dogmatibus* Habeſſinorum traduntur, ea me, non ſine fundamento, pleniùs & accuratiùs ex eorum libris tractaviſſe, confido. Lib. VI. *Hiſtor.* meæ cap. 5. 6. & ſeqq.

reſpuunt; *pictas*, imprimis ſanctorum atque martyrum, amant, atque erudiendis pueris adhibent. *Presbyteris* uxores ducere licet, ſed unam tantum, eàmque conſtanter ſine divortio, niſi ex cauſa adulterii. Inter ſeculares *polygamia* (t) non infrequens eſt, etiam bono cum conſenſu primæ & legitimæ conjugis. conniventiâ legum magis, quàm conceſſo jure. Illi hujus licentiæ cauſas prætexunt *menſtrui* & *puerperii* tempora; quibus, ſecundum Legem Moſaicam, ab uxoribus exactiſſimè abſtinent. *Sabbato* atque *Dominicâ* æquè feriantur.

Habeſſini generatim loquendo, acerrimi *Eccleſiæ Romanæ* hoſtes ſunt, ſpeciatim *Ieſuitarum* & *Clericorum Pontificiorum*, quorum (ſecundùm dicta Legati) non ſine horrore & execratione meminiſſe poſſunt, ob atrocia facinora tunc temporis perpetrata, quô *Luſitani* gratiâ Regis pollebant, privatim in bellis à *Susneo* contra *Hatze-Iacobum* geſtis; (u) Quibus innumera vis hominum tam ſecularium, quàm eccleſiaſticorum, atque inter iſtos monachorum multitudo ingens periit. (x) In perpetuam hujus rei memoriam, latibula atque ſpeluncas montium & rupium, ſimiliumque locorum, quò ſeſe miſeri illi tunc temporis abdiderant, in honore ſummo habent, easque intactas relinquunt. In illis enim Pontificiorum adverſarii obtruncati: vel, accenſo in aditu illarum igne, fumo ſuffocati fuerunt. Quam ob cauſam adhuc maledicunt perſecutoribus illorum temporum, cum quibus nulla unquam concordia tentanda ſit. Tantum abeſt, ut poſt expulſionem *Ieſuitarum* ulla ſit ſecuta reconciliatio; quin potius *Baſilides* tempore coronationis ſuæ coactus fuit promittere, quòd omnes ſacris Romanis addictos regno pellere velit, prout etiam octo vel decem annis poſt factum, ut omnes, tam Eccleſiaſtici, quàm Seculares, cum uxoribus & liberis, tam Luſitani, quam hybridæ, imò Habeſſini ipſi illis adhærentes, aliquot millia numero, regno ejecti fuerint. Quorum plerique per *Senâram* regnum proficiſcentes, vel à ſævis Barbaris, aut Æthiopibus Muhammedanis obtruncati, aut à feris beſtiis devorati fuerunt. ſic miſerè perierunt, fœminis nonnullis exceptis, quas forma ab ira perſecutorum ſervavit. Ab illo tempore *proſcriptio Pontificiorum* perpetuâ lege ſancita fuit, quam Reges in inauguratione ſua juramento firmare tenentur, ut, quicunque impoſterum, ſive *Luſitanus*, ſive alius *Romanæ religioni addictus*, in regnum intrare auſus fuerit, ſine ulla miſericordia, aut forma judicii, ab incolis proximi pagi, ubi modò deprehendatur, lapidaretur. (y)

(y) Dudum hoc ad me perſcripſerat *Gregorius Habeſſinus*, idq; in Commentario meo omiſſum, hîc ejus verbis tradere volui:

ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ዘኢትዮጵያ፡ መከ
ረ፡ ምክረ፡ ጽኑዐ፡ ምስለ፡ መኳንንቲ
ሁ፡ ወመማክርቲሁ፡ ወመነኮሳቲሁ፡
ከመ፡ ኢይባእ፡ ፖርቱጋዚ፡ ሀገረ፡
ኢትዮጵያ። ወፈድፋደሰ፡ ለእመ፡
ኮነ፡ ኤጲስቆጶስ፡ ወካህን። ወነ
ገረ፡ ዐዋዲ፡ በላዕሌሆሙ፡ ለኵሉ፡
ሰብአ፡ ሀገር። ለእመ፡ ተረክበ፡ ፩ እ
ምኔሆሙ፡ ከመ፡ ይትኰነን፡ በሀው
ዩ፡ ወይሙት፡ በስቅላት። ወለእመ
ኒ፡ ዘይትቄበሎሙ፡ ከመ፡ ይሙት፡
ምስሌሆሙ። በእንተዝ፡ ሰቀልዎ
ሙ፡ ለ፮ ፓድርች፡ ወ፩ ኤጲስቆጶ
ስ፡ ዘቤተ፡ ኢየሱስ። ሶበ፡ ረከቡ፡

Rex regum Æthiopiæ conſilium cepit ſeverum, cum magnatibus, conſiliariis & monachis ſuis, ne ingrediatur Luſitanus *in regionem* Æthiopiæ, *maximè, ſi fuerit* Epiſcopus, *aut* Sacerdos. *Præco regius enim denunciavit omnibus incolis regni, ſi repertus fuerit unus ex illis, ut condemnetur in judicio, & ſuſpendio moriatur; & ſi quis ſuſceperit eum, moriatur cum illo. Hanc ob cauſam ſuſpenderunt* ſex Patres, *& unum* Epiſcopum è Societate Jeſu, *quos crimi-*

(t) Genuinam Habeſſinorum de *polygamia* ſententiam, ex narratione Gregorii Lib. IV. c. 4. retulimus in *Hiſtoria* noſtra. (u) Bellum iſtud non diu duravit. Maxima ſanguinis effuſio contigit poſt *Jacobi, Susnei* æmuli, cædem, in bellis contra rebelles, qui religionis cauſam prætexebant. Crudelitatem, quam ipſi Habeſſini inter ſe exercuerant, poſtea Patribus Societatis exprobraverunt; imò illis in Æthiopia adhuc exiſtentibus, locuſtæ, aliæque calamitates imputabantur, uti docemus in Hiſtoria noſtra. Lib. III. cap. 2. §. 62. (x) Confer Hiſtoriam noſtram Lib. III cap. 12. §. 36. & 43.

ምክረ: እኩይ: በላዕሌሆሙ: ዘይ
በጽሕ: ለሞት። ወእምድኅሬሆሙ:
ሶበ: ሖረ: ፪ መነኮሳት: ዘፈረንሲ
ስኮ: ሰቀልዎሙ: ከማሁ። ወሣል
ሳዊ: ሶበ: ቦኡ: ፫ ፈረንሲስካኖ:
ውስተ: ደሴት: ስዋኪን: ቀተልዎሙ:
ቱርክ: ለሠለስቲሆሙ። በትእዛዘ:
ለንጉሠ: ነገሥት: ዘኢትዮጵያ።

nis capitalis reos deprehenderunt. Poſt eos venerunt duo monachi Franciſcani; *quos etiam ſuſpendio necaverunt. Tertiò venerunt tres* Franciſcani *in inſulam* Suaquenam, *quos* Turcæ *trucidaverunt, mandato* Regis regum *Æthiopiæ*.

Congruunt hæc cum dictis *Moradi*, niſi quod ſecundùm hoc Regis decretum forma aliqua judicii obſervanda ſit.

Num alia aliqua inſignis mutatio ab anno 1640. in hoc Regno hucusque contigerit?

NUlla, niſi in melius. Quandoquidem *Baſilides*, aliàs *Alem-Sagedus*, regnum, diſcordiis, religionis causâ turbatum, ut ſupra dictum, reſtauravit, & in proſpero ſtatu conſervavit; cujus veſtigia Rex hodiernus *Adjam-Sagedus* ſequi decrevit.

V.

Quo loco nunc Gallaorum latrocinantium res ſint?

QUod ad *Gallaos* attinet, qui jam ultra ſeculum peſtis & pernicies, non tantùm Habeſſinorum, ſed omnium circumjacentium populorum fuerunt, hâc tempeſtate multùm fractus eſt eorum furor. Nam Rex hodiernus *Adjam-Sagedus*, vivente adhuc patre *Iohanne*, cum fratre natu maximo diſcors factus, ad *Gallaos* confugerat; (z) in quo receſſu cum multis eorum amicitiam contraxit, atque hoc pacto gentis mores atque vires, nec non præliandi modum accuratè obſervavit, eorumque receptus atque perfugia intimè cognovit. Igitur poſt mortem fratris redux, amicis illis dextrè uſus fuit. Nam regno potitus, complures eorum liberalitate in partes ſuas pertraxit, atque illorum copiis exercitum ſuum valdè auxit, ita, ut cum illis vel ſolis, vel cum exercitu ſuo conjunctis, alios multos ſibi adverſantes ſubigere & domare potuerit. Qua ratione viam ſibi aperuit, *Gongam* verſùs imperii ſui fines procul dilatandi.

Legatus porrò referebat, multa *Gallaorum* millia, ſtupentibus Habeſſinis, ſolummodò in gratiam Regis, *religionem Chriſtianam* ſponte amplexos, atque baptiſmo initiatos fuiſſe, ut poſitâ barbarâ feritate mores humaniores, & vitam civiliorem induerint; quod nunquam antehac factum, neque in Habaſſia auditum. Sed hoc gratis non faciunt, ſiquidem Rex de victu & commeatu illis largè proſpicit, ut plures alliciat. Præterea Metropolitæ & presbyteris injunxit, ne Gallæis, etſi parum adhuc inſtructis, *Baptiſmum* aut *S. Cœnam* negarent, ſi ſponte ſeſe ad iſta Sacramenta offerrent. Nihilominus plurimos *catechiſtas* conſtituit, qui eos in doctrina Chriſtiana erudiant. Verùm enim verò, cùm immenſus ſit gentis hujus numerus, longè lateq; diffuſus, multum temporis requiretur, antequam tota natio perdomari poſſit. (a) Nam littus Orientale Africæ, à *Zeyla* vel *Mari rubro*, usque ad tropicum Capricorni, talibus feris gentibus repletum eſt.

VI.

Num Turcæ portus Maris rubri adhuc poſſideant?

POrtus *Maris rubri*, Habeſſinici quondam juris, & inter eos *Arkiko*, è regione inſulæ *Matzuæ*, adhuc in Turcarum poteſtate ſunt; qua in re Imperator nihil innovare parat, partim ob res in Occidente agendas: partim, ne exteri in regnum facilè ingrediantur; id enim Turcæ ſedulò prohibent. Aliàs Neguço facile foret, junctis

(z) Idem quondam fecit *Suſneus*. Hiſt. Æth. Lib. II. c. 6. §. 56. Sic *Gallæi* refugium ſunt diſcordantium. (*Malcontenten.*) (a) Supra art. I. lit. c. allegavimus *Hiſt. Æth.* Lib. I. c. 16. quam confer.

junctis cum rege *Zeilano* (b) conſiliis & copiis, totum littus Orientale occupare, & Turcas illud poſſidentes fame premere eosque expellere; prohibendo duntaxat, ne commeatus, aliaque ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria, è continente advehantur.

VII.

Num exteri facilè intra regnum admittantur?

EXteris difficillimus acceſſus intrò datur; ſi enim tanquam mercatores cum mercibus veniant, Turcæ eas vel ſibi rapturi: vel ſi moderatiùs agant, advenas aliorſum ablegaturi ſunt. ſi verò ſine illis accedant, etiamſi à Turcis intromitterentur, ab incolis tamen intuti forent, præſertim homines albi, quia pro *Luſitanis* vel *Pontificiis* haberentur, cum periculo vitæ. Alii verò à tali ſuſpicione liberi benevolè & excipi & haberi ſolent. Verùm illis in locis regio valdè inculta eſt, deſertis arenoſis, & montibus aſperrimis diſtincta, ut ægerrimè peregrinari poſſis; ut taceamus latrones, qui peregrinos ſine ullo diſcrimine ſpoliant. Aliàs mercatura exercetur ab ipſis Habeſſinis & Muhammedanis, è regione *Sennâr* adventantibus; qui merces ſuas, nempe *ebur*, *aurum*, *argentum*, *frumentum*, *butyrum*, *oleum*, *mel*, *excrementum odoratum civettæ*, *coria boum*, ut & *mancipia* & plures alias res viliores, *Arkikum* & *Matzuam* devehunt, ut inde rurſus *aromata*, *piper*, & *telas lineas* omnis generis, nec non *veſtes ſericas*, atque auro & argento intertextas, avehant; id quod illi, ſine ullo periculo, minoribus impenſis, & majore commoditate quàm peregrini perficere poſſunt.

VIII.

An portus Bailur adhuc navigantibus, & quibus pateat?

B*Aylul* vel *Bailur*, portus (c) ad Mare rubrum, haud procul *Arkiko* ſitus, adhuc pertinet ad Regulum parvi regni *Dancalè*, qui ſub clientela Regis Habeſſinorum eſt, (d) & in fidei ſuæ pignus liberos ſuos in aula regia educari curat. Muhammedanus eſt religione, & annuum tributum *Neguço* ſolvit. Incolæ illarum regionum partim Æthiopes feri & agreſtes, idolorumque cultores: (كافرون *Caffros*, Arabes vocant) partim Muhammedani ſunt. Nulli ibi dantur Chriſtiani: neque etiam multi mercatores è regionibus interioribus illuc proficiſcuntur, propter itinera parùm tuta, & latrocinia illis in locis frequentiſſima.

IX.

Quis ſtatus nunc ſit Regis ADEL, *olim Habeſſinorum inimici?*

I*Mâm* (e) [امام] i. e. *Princeps* vel *Rex* regni *Adel*, cujus portus eſt *Zeyla*, Muhammedanus eſt, nemini ſubjectus, olim infenſiſſimus Habeſſinorum hoſtis, (f) jam verò à multis annis amicus. Multis circùm hoſtibus cinctus eſt, quare ſemper paratus & intentus eſſe cogitur. Sedem ſuam Regiam decem vel duodecim dierum itinere introrſum habet, in urbe *Auça*. (g) Commercia inter utramque gentem difficillima ſunt, ob genus quoddam Gallæorum, *Amberſis* dictorum, qui circa fines utriusque regni vagantur, & mercatores exactionibus ſuis vexant: aut, niſi ſatis largiantur, planè ſpoliant.

X.

Quanti veneant ſervi Habeſſinicæ nationis?

SErvi ex illis regionibus advecti, & venum expoſiti, nativi Habesſini non ſunt; quamvis Arabes eos ſic nominent, ut eò cariùs vendant. Etenim veri Habes-

(b) De hoc mox plura dicentur, *Artic. IX.* (c) De portu hoc egimus ſupra Articulo I. lit. e. Per eum *Patriarcha Luſitanicus* tempore *Susnei* ſalvus in Æthiopiam penetravit; uti diximus in Hiſt. noſtra. Lib. III. c. 11. §. 8. (d) Rex hic Imperii Æthiopici *beneficiarius* eſt, ut docuimus in Hiſtor. Æth. Lib. II. cap. 18. (e) Generalis appellatio eſt, à præpoſitione أمام Amâm, *Coram*, *ante*, & denotat quemcunque qui aliis præeſt. Hinc de quovis *Principe*, *Duce* vel etiam *Rege* prædicari poteſt. Specialiter ſignificat *Antiſtitem ſacrum*, qui populo precibus præit, ut apud Turcas fieri ſolet. (f) Id docent bella internecina inter utrosque geſta, de quibus eorumque cauſis egimus cùm in Hiſt. noſtra, tum in Commentario Lib. III. cap. 15. (g) *Auça-Gurellé* vocatur Metropolis hujus regni à Patribus Societatis. Compoſitæ voces ſunt, quarum ſignificatio me latet. Vid. Comm. Lib. I. N. XXIX. ✝. 9.

ſini neque comam criſpam habent,ut cæteri Æthiopes: neque tam atri ſunt, ut ſervi illi,quos Legatus ſecum Bataviam nuper adduxit; (hi enim ex *Enarea*,(h) *Afella*,(i) *Shankala* (k) & *Kompella* oriundi ſunt;) ſed promiſſis ſeu longioribus utuntur capillis, flavi, vel rubicundi, vel ſpadicei coloris, neque etiam ingenii ſervilis ſunt. (l) Quandoquidem regna Habeſſiniæ victu abundant, nemo ob egeſtatem (ut alibi haud raro fit) à parentibus aut cognatis ſuis venditur, ſed qui ex Habeſſinia & circumjacentibus regionibus adducuntur ſervi, aut devicti ſunt Æthiopes, aut feri Cafri, vel alii, qui contra Imperatorem aut Dominos ſuos rebellaverunt. Hi captivi facti foràs mittuntur, & ſemuncia auri, (m) vel etiam minoris veneunt, atque hoc pacto Gallæi, ſeparatim palantes deprehenſi, ante omnes alios venduntur. Aliàs, ſi quis hominem ingenuum vel liberum, ſive Habeſſinum, ſive alium quendam, plagio raptum vendat, is vel morte, vel confiſcatione omnium bonorum damnatur.

X I.

Num Epiſtolæ Æthiopicæ, ad univerſam Habeſſinorum gentem directæ, in Æthiopiam pervenerint?

EPiſtolam quandam ex Europa miſſam Legati *Moradi* filius *Mochæ* acceperat, atq; in Habeſſiniam delatam, *Regi* in manus dederat. Alia ex Ægypto miſſa miro caſu etiam in Regis manus pervenit. Quibus obſtupefactus & planè attonitus verebatur, ne ſi in Metropolitæ aut Eccleſiaſticorum, vel etiam Procerum ſuorum notitiam venirent, in ſuſpicionem adducerentur, quaſi Rex commercium quoddam ſecretum cum *Francis*,(n) id eſt, *Pontificiis Europæis* coleret; idque eò magis, quòd in literis ex Ægypto allatis extaret adhortatio quædam ad reconciliationem gratiæ cum *Eccleſia* & *Pontifice Romano* ineundam, quod ſolum ſuffeciſſet ad concitandos Eccleſiaſticos, & motus contra Regem ciendos. Certè latores talium epiſtolarum loco mercedis pœnam capite luiſſent. Quapropter Rex illas epiſtolas præſente *Moradô* manu propriâ cremavit, priusquam vel Proceres, vel aulici quidquam de iis perciperent, ne periculum vitæ filio ſucceſſori ſuo crearet. Sic igitur ſuppreſſæ fuerunt literæ illæ, quamvis non ſine metu plures alias ſuperventuras; quibus tamen certis mandatis præcavere voluit. Ex quibus ſatis liquet, commercia cum Chriſtianis *Europæ* latè ſumtis difficillima fore; prout ex ſupradictis quoque conſtare poteſt.

[De *epiſtolis* iſtis non habeo quod dicam. Imprimi curaveram jam ante decem annos *epiſtolam Æthiopicam* ad univerſam Habeſſinorum gentem directam, in qua *Reges Europæ*, ipſum etiam *Ruſſorum* αὐτοκράτορα & *Reſpublicas* ſimpliciter nominaveram, ſitum quoque regionum deſcripſeram, & religiones, quibus uterentur, verbis planè ἀδιαφόροις narraveram. (Iſta enim omnia in Æthiopia ignorari ſciebam,) *Reges inter ſe concorditer vivere*, inquiens *non obſtante ſacrorum differentia*, atque his verbis tandem concludens: እንበነ: ንጉሠ: ነገሥት: ዘኢትዮጵያ: ለእመ: ይፈቅድ: ይክል: ገቢረ: ዕብረ: ተፋቅሮ: ወተማርኮ: ምስሌሆሙ ፡፡ *Quapropter Rex regum Æthiopiæ, ſi voluerit, contrahere poterit conjunctionem charitatis, & mutuæ amicitiæ cum illis.* Scilicet ſcopum meum palmarium fœderis & ſocietatis, ad diſtrahendas orto fortè bello Turcarum vires, cum Habeſſinis ineundæ, in animo habebam. Num verò Rex verba iſta de *reconciliatione cum Eccleſia Romana* acceperit: vel num epiſtolæ illæ revera meæ fuerint, cum maximè neſcientibus neſcio: neque etiam memini, ullam per Ægyptum miſſam fuiſſe. Nam quas Anno 1683. in Indiam miſi, eæ ſocietatibus, tam in Anglia, quàm in Hollandia commendatæ fuerunt. Anglica nihil egit; nec cognoſcere potui, an unquam miſſa fuerint exempla illi commiſſa. At Hollandica in eo laudabilem præſtitit operam, atque ſuis injunxit, ut curam harum epiſtolarum haberent. Fecerunt, quod juſſi erant. Reſpondit *Hubertus* Cloeck/Inſtitor eorum, *Mochâ* Arabiæ emporio die xix. Auguſti, Anni 1685. duo exempla epiſtolæ Æthiopicæ ſibi reddita fuiſſe, quæ per duos mercatores Arabes, *Abd-ulkader*, & *Babaien-Sabath*, Mochæ commorantes, & in Habeſſinia negotiantes, diligentiſſimè curaverit. Quæ fortaſſis aliquando pleniùs cognoſcemus.]

XII.

(h) *Enarea.* Regnum Æthiopiæ remotiſſimum. Gens proba atque fida eſt; uti diximus in Hiſt. noſtra in Procem. §. 13. lit. e. & Lib.I. cap. 3. n. XII. & in Comm. h.l. N. xxix. §. 9.

XII.

De perſona Legati.

LEgatus Chowagia Morad, qui epiſtolas Regis Æthiopiæ, quas ſupra retulimus, Bataviam Indiæ attulit, natione Armenius fuit, cùm ſecunda vice rediret, Vir *ſeptuaginta quatuor annorum*; ſed robuſtus adeò & corpore validus, ut patinas pariter ac pocula, *inſtar juvenis viginti quinque annorum*, evacuaret, ex quo intelligebatur, *victum* & aërem Habeſſiniæ ſaluberrimum eſſe. Quæ certò affirmabat, hîc *conſcripſimus*, ambiguis transmiſſis. Nullatenus verò dubitamus, virum talis ætatis atque dignationis, in re ad ſe nihil pertinente, veritatem dicere voluiſſe.

Dabatur *Bataviæ in caſtello*, die xviii. Martii, Anno cIↃ IↃc xcii. *P. de Roo.*

[Primus Habeſſinorum Legatus, *Matthæus*, quem poſt hominum memoriam ſub initium ſuperioris ſeculi foràs miſerunt, etiam *Armenius* fuit, qui primam hujus gentis notitiam, quamvis ſat mutilam atque mancam, orbi noſtro dedit. De eo fusè egimus in *Comment. noſtro Procem.* I. 9. & Lib. II. N. lvii. ubi etiam cauſas indicavimus, cur *Armenii* potiùs, quàm Habeſſini ad ſimiles legationes adhibeantur; ſcilicet illi Orientis, ſicut Hollandi Occidentis, mercatores ſunt perpetui, niſi quòd naves nullas habeant; itinera, linguas & mores gentium norunt, & liberum per Muhammedanos & Chriſtianos tranſitum habent; apud Habeſſinos præcipuè, qui eos omnibus aliis exteris præferunt, quia ad eorum ritus & religionem proximè accedunt. Illos enim cum *Habeſſinis* & *Coptitis* puriorem Eccleſiam conſtituere Jacobitæ autumant.]

COngruit nova hæc relatio in ſumma rerum cum ea, quam *Hubertus* **Cloeck** (cujus paulò ante meminimus) in Europam miſit, quamque nos in *Commentario* noſtro in *Addit.* ad *Lib. II. pag. 264.* publici juris fecimus. Quapropter nec nos de bona fide Legati *Moradi* ambigimus. Potuit tamen, tanquam exterus, circumſtantias quaſdam particulares, quoad nomina & ſitum regnorum: quoad ritus, religionem, & ſimilia, ignoraviſſe. Niſi memoriâ lapſus fuit, cùm de *Petri Heylingi* abitu & morte, quaſi ante non ita multos annos contigerit, diſſereret, ut monuimus *Art.* III. *lit.* q. Eum enim diu ante hodierni Regis tempora fato functum audivi. Deinde primordium regni hujus Regis differt à relatione *Huberti*, qui *Adjam-Sagedum* Anno 1685. tres annos regnâſſe ſcribit: at ſecundùm *Moradum* ſupra artic. II. illo tempore quinque annos regnâſſe oportet, quod præferimus. Sed exſpectanda ſunt, quæ ex Arabia vel ipſa Habeſſinia plura & accuratiora ſubmittere pollicitus eſt, ſupra art. I.

Cæterùm ex ſupra dictis Hiſtoria noſtra partim ſuppleri, partim emendari poteſt. *Genealogia* Regis hodierni, ſecundùm *Moradi* relationem, ita ſe habet:

BASILIDES, SUSNEI F.

primò Sultan-Saged; deinde Alem-Saged cognominatus. Natus Anno 1607. Rex factus d. 16. Septemb. 1632. Obiit ſub finem Anni 1664. vel initio 1665. genuit

Conſtantinum, Iuſtum & *Davidem*, qui ante patrem obierunt; ſucceſſit ergò

JOHANNES

Anno 1665. Cognomento Aelaf-Saged. Obiit Anno 1680. cujus filius

JASO-ADJAM-SAGED,

nunc feliciter regnans, nat. Anno 1654. ad regnum pervenit Anno 1680.

NN. FILIA.

Sed fœminæ nullum jus ſuccedendi habent.

Igitur benevolum Lectorem rogatum volumus, ut ubicunque in opere noſtro legerit Regis nomen mendoſum *Af-Saged*, corrigat *Aelâf-Saged*. Cauſam mendæ reperiet in Epiſtola I. lit. e. p. 9.

(i) *Afella* & *Kompella* ignotæ mihi ſunt regiones. (k) *Shankala* ſunt Æthiopes feri, pamphagi atque palantes, *Troglodytis* ſimillimi. Deſcripſimus eos in Hiſtoria noſtra Lib. I. c. 14. §. 53. Com. h. l. (l) Ingenia Habeſſinorum deſcripſimus in Hiſt. Æthiop. Lib. I. cap. 14. & ibi Comment. (m) Belgica relatio habet: **de waerde von ½ of ¾** *Real* **ſwaerte Goud**/ quod pondus, cum præcisè dicere nequeamus, maluimus dicere id, quod ex multis aliis accepimus. (n) ፈረንጅ፡ *Francos* more Orientalium vocant omnes Europæos, ſpeciatim *Eccleſiæ Romanæ* addictos; *Græcos* minimè. *Comment.* I, 17, 7.

Dum Arabica tracto, incidi fortè in diem XIII. Auguſti *Calendarii Coptitarum* in *Comment.* meo pag. 425. ubi mendoſum تجلي mihi impoſuit, ut notam facerem N. XLVII. p. 436. atque de *ſeceſſu* exponerem, cum تَجَلّي ſcribendum ſit, quod de *Deo* dicitur, *cum homini ſe manifeſtat*; prout reperitur Marc. 9, 1. hinc تَجَلّي *Epiphania* eſt apud Giggejum p. 737. ſecundùm hoc locus ille eſt corrigendus. Porro magnam obſervabis differentiam verſionis epiſtolæ *Aelâf-Sagedi*, quam hîc dedimus, ab illa quam exhibuimus in *Commentario* noſtro Lib. II. N. XXXVI. p. 244. Cauſa eſt, quod iſta ex paraphraſi Belgica: illa verò ex textu Arabico, quem nuper accepimus, confecta fuerit.

Poſtremò monendus eſt lector, quomodo literæ inter Europæos ambiguæ, in peregrinis vocibus legendæ ſint.

Ch. ut *German. Belgicum & Polon.* Ch.

G. ante e & i. ut G. *Gallicum.*

J ut J *Germanicum. Ital. & Belgicum. Anglicè & Gallicè* Y conſonans.

Sh. ſicut Sch. *Germ.* Ch. *Gallicum.* Sh. *Anglicum.*

W. ut W. *Anglicum.*

Secundùm hæc Regis nomen *Adjam-Saged* cum Arabibus Gallicè legendum *Adyam-Saged*; quamvis litera G. Æthiopicè ſemper ſit *palatina*, nunquam *dentalis.* Titulus Armeniorum conſuetus خواجه *Chovvagia*, Magiſter, Dominus, Ital. *Signor*, ſi rectè efferri debeat, trium nationum linguæ requiruntur; *Germanorum*, qui pronuncient *Ch*: *Anglorum*, qui efferant *W*: denique *Gallorum*, qui dicant *gia*, vel potius *ja*, ne audiatur i. Mirè paſſim ſcribitur alibi, *Godja. Godſia. Chodſia*; alibi *Hagia*, ab aliis aliter. *Chogia* contractè procul dubio pronunciatur. Propter hanc cauſam ſæpius deſideravimus, quin & polliciti ſumus (ſi per alia negotia liceret) *Alphabetum* quoddam *univerſale*, ſecundùm quod omnia peregrina nomina ab omnibus Europæis uniformiter ſcriberentur & legerentur. Specimen inſigne in admirando linguarum Orientalium Theſauro, in ejus procemio, publicè exhibuit Nobiliſſimus *Franciſcus à Meſgnien Meninski*, linguis tam Orientalibus, quàm Occidentalibus ad ſtuporem doctus; quod ſequi decrevimus.

Errata typographica, quæ Lectorem morari, vel ſenſum turbare poſſint, obſervavimus nulla; idque ſedulitate & curâ amanuenſis noſtri *Joh. Hermanni Weiſſenbruch*, Orientalium Linguarum, imprimis Arabicæ & Æthiopicæ, cultoris diligentiſſimi. Si tamen pro *Giggæus*, ſecundùm titulum Theſauri ejus, *Giggejus*; & pag. 16. lin. 3. *Meſelamin* legere velis, per nos licet. At ſphalma reale eſt, quod alienâ culpâ irrepſit pag. 12. lin. 11. ubi pro *X. die Julii, III. Februarii* ponendus. Nam *d. VII. Sept.* 1674. Surattæ appulerat primâ vice Legatus: Bataviæ verò dicto die Februarii 1675. Denique defectum typorum Arabicorum ubi non ita ligari & connecti potuerunt, ut calligraphia Arabica poſcit, æquus Lector excuſabit.

FINIS.

APPENDIX SECUNDA
AD
HISTORIAM ÆTHIOPICAM
IOBI LUDOLFI
continens
DISSERTATIONEM
DE
LOCUSTIS
Anno præterito immenſa copia in Germania viſis,
CUM
DIATRIBA,
Qua ſententia autoris nova de שלוים Selavis, ſive locuſtis, cibo Iſraëlitarum in deſerto, defenditur, & argumentis contrariis viri docti reſpondetur.

Qua occaſione nonnulla S. Scripturæ loca declarantur, & autores quidam notantur vel emendantur.

Cum quatuor Indicibus locupletiſſimis, ut verſa pagina docebit.

FRANCOFURTI AD MOENUM,
Sumptibus JOHANNIS DAVIDIS ZUNNERI.

Typis MARTINI JACQUETI.
ANNO CIↃ. IↃC. XCIV.

In hoc opuſculo continentur poſt præfationem

Catalogus autorum allegatorum cum epicriſi.
Loca Scripturæ notabiliter expoſita.
Diſſertatio ipſa de *Locuſtis* pag. 1.
Diatriba cum oppoſitionibus & reſponſionibus de *Selavis* ſeu locuſtis Iſraelitarum in deſerto. p. 21.
Index primus *rerum* & *verborum*. p. 77.
Index ſecundus *nominum propriorum*. p. 83.
Index tertius *vocabulorum Hebraicorum*. p. 85.
Index quartus *vocabulorum vernaculorum*. p. 86.
Anacephalæoſis conſpectum totius operis lectoribus proponens. p. 87.

PRÆFATIO AUTORIS AD LECTOREM.

PRimam operis noſtri Æthiopici *appendicem* anno præterlapſo vulgavimus, quæ recentiſſimam de regno *Habeſſiniæ* relationem continebat, ac ob id connexionem cum *Hiſtoria Æthiopica* jure ſuo poſtulabat. Quòd autem *Diſſertatio* hæc de locuſtis *appendix altera* inſcribatur, Benevole Lector! noli mirari. Graviſſima iſta *plaga*, bello & peſte nonnunquam pejor, *Æthiopiæ* noſtræ *epidemia* eſt, quâ magis, quàm ullâ aliâ affligitur. Quamobrem in Hiſtoria noſtra illiusque Commentario de hoc inſecto amplè locuti ſumus.

Dum verò materiam iſtam tractarem, incidi in locum *Porphyrii Pythagorici* περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων *de abſtinentia ab animatis*; qui ſcribit: *Exercitum in Africa fame laborantem ſupervenientibus locuſtis ſervatum fuiſſe.* Hinc ſubiit animum meum conjectura, idem *Iſraelitis* accidiſſe: & שלוים *Selavas Exod.* 16.13. & *Num.* XI. 31. quibus Iſraëlitæ in deſerto miraculosè à Deo paſti fuerant, non eſſe *coturnices* Joſephi, (quem omnes vernaculæ ſecutæ ſunt) ſed *Locuſtas*, in has enim omnes textûs circumſtantias optimè: in illas verò minus bene quadrare. Neque enim coturnices in tam ineffabili copia à ventis cogi & congregari poterant, ut ferè *duos cubitos ſoli* in tanto terræ ſpatio opplerent, & tamen per *triginta ſex horas* vivæ manerent: multò minùs ita ab Iſraëlitis tractari, ut in tam calido climate ſine putrefactione circumcirca caſtra expanderentur, quò ad cibum idoneæ fierent.

In qua ſententia eò magis confirmabar, cum viderem antiquiſſimorum interpretum variationem, dum alii *ortygometras*, *phaſianos* alii redderent, alii vocabulum planè non exponerent, *hodierni* verò *Judæi* inter ſe prorſus diſſentirent. Ex quo firmiter colligebam, veram illius ſignificationem, ut aliorum plurimorum, in *captivitate Babylonica* deperditam fuiſſe, adeoque locum conjecturæ dari. Quæ cuncta in *Commentario ad Hiſtoriam* meam *Æthiopicam* Lib. I. N°. XCVI. latè perſecutus ſum, nec non in hac appendice *Part.* II. *cap.* I. ſummatim docui, meamque ſententiam variis rationibus ac argumentis ſtabilivi.

Quum iſta jam ante triennium in publicum emanaſſent, nec ullum de nova hac expoſitione judicium publicè compareret, *Vir* quidam *ampliſſimus atque clariſſimus taliumque peritiſſimus* (qui ut liberiora relinquerentur lectoribus judicia, nominari noluit) hortatu alterius amici DISQUISITOINEM conſcripſit pro defenden-

da veteri & impugnanda nova mea ſententia, mecumque privatim communicavit. Gratulabar mihi, repertum fuiſſe, qui argumenta mea expendere, & quicquid in contrarium dici poſſet, ex ſua vel aliorum mente, ſive magni ſive parvi momenti, congerere voluerit. Sic enim occaſio mihi data fuit, omnibus illis dubiis reſpondendi, atque mentem meam uberiùs declarandi. Igitur cùm anno ſuperiore ſingulari quaſi fatò contigiſſet, ut *inſecta* illa, de quibus tot verba feceram, ipſe oculis meis contueri, manibus palpare, atque etiam ceu eſa bona guſtare potuerim, decrevi non ſolùm brevem *Locuſtarum* hiſtoriam, ſed etiam hac occaſione *Disquiſitionem* illam amicam cum *animadverſionibus* & *exceptionibus* meis ſimul in lucem edere; Ut ſi cuidam eadem vel ſimilia argumenta in mentem venerint, hîc paratas reperiat reſponſiones. Has verò, priusquàm ederentur, ad virũ ſupra laudatum miſi, ut ſi eas probaret, vel amplius quid monere vellet, id mihi tempeſtivè ſignificaret. Igitur inſtantias defendendæ ſuæ & refellendæ meæ ſententiæ *replicæ* loco largè compoſuit, & ad me miſit: easque ſi edere vellem, contrahendi poteſtatem mihi fecit. Accepi conditionem, & quæcunq; theſes meas impetere videbantur, reſponſionibus meis ſubjeci, atque cenſuram meam loco *duplicæ* ſuperaddidi, nihil ſtudio omittens, quod aliquo modo ad elucidationem hujus cauſæ facere putarem. Si verò alicui objectiones mihi factæ nimis concisè propoſitæ videantur, illas ſine mora integras proferam, ſi cui libuerit dubiorum ſuorum capita mecum amicè conferre. Cùm enim iſtud problema neque de *fide* neque de *moribus* agat, libertatem ſentiendi, quam mihi ſumſi, unicuique facilè permittere potero, quò veritas, decedente paulatim ex animis hominum inveteratâ opinione, tandem eluceſcat.

Cæterum non mirabitur ſtudioſus Lector, ex unico hoc Scripturæ loco tot *quæſtiones* totque *controverſias* formari: imò tot ſchedas impleri potuiſſe. Ita enim comparatus eſt, ut ſi duorum dicti loci commatum verba penſiculatè expendere, & probabiliter explicare velis, ſat negotii habeas, ut è vadis emergas, & in portu pedem ponas. Id verò Deo propitio nos tandem aſſecutos eſſe ſperamus; quare non pigeat Lectorem aliquid temporis huic diſputationi impendere, ut maturum judicium ferre poſſit, utra conjectura probabilior & textui convenientior ſit: Num *Ioſephi, qui* שלו Selav *coturnicem* reddidit? an mea, qui *Locuſtas* intelligi arbitratus ſum.

Præterea animadvertet ſtudioſus Lector, nos data occaſione de autoribus à nobis allegatis libere judicare: eosque, ubi fortè hallucinati, vel librariorum negligentia corrupti fuerint, declarare vel emendare; id enim literatis placere novimus. Quapropter *catalogum autorum* quibus uſi ſumus hic ſtatim ſubjungere voluimus. Poſt quem reperiet Lector *loca S. Scripturæ à nobis expoſita:* neque nobis vitio vertet, ſi in locis, (ut ita dicam ἀδιαφόροις) neque *fidem* neque *mores* tangentibus à communi interpretatione nonnunquam recedamus, eaq;, ubi *librarii* in deſcribendo fortè negligentiores fuerunt, priſtinæ integritati reſtituere conati ſimus. Quâ enim reverentiâ & ſtudio erga S. textum feramur, *ſtudioſus Lector* ex iis, quæ *P.* II. *c.* 23. §. 9. & ſeq. diximus, cognoſcere poterit.

CATA-

CATALOGUS
AUTORUM IN HOC OPERE ALLEGATORUM
indicatis locis ubi quiſque laudatur, vel notatur aut emendatur.
Ratio quærendi eadem eſt ac infra in Indicibus.

A.

Abarbanel, Rabbinus celebris שלו malè putat eſſe *ſpeciem avis magnæ*. 2 9.1.

Aben Ezra errat circa vocabulum צפור *Avis*. 2. 30.6.

Alachphaſi Arabs à *Bocharto* citatus.

Albertus Magnus Ortygometram ineptè exponit. 2.62. f.

ALDROVANDUS Plinium improvidè citat. 1.10. 3. de inſectis notatur. 1. 23.1.

Locuſtas malè facit inſecta κολεόπτερα. 1.25.3.

Seleucides aves immeritò pro fictis habet. 1. 31. 4.

Alvarez. [Franciſ.] Itinerarium Æthiopicum.

Ananias, Rabb. Fezenſis Maurus. 1, 6 .7. docuit præparare *locuſtas*. 8. 4.

Angelus à S, Joſeph in gazophylacio Perſico Seleucides aves deſcribit. 1.31.6. notatur. 32.4. & 5.

Annales Francorum autoris incerti bonam variam lectionem exhibent. 1. 16. 3. & 17. 1. lit. q.

Archimedis hypotheſis de computatione circuli. 2. 45.6

Arias Montanus laudatur. 2. 24. 5. & 77. 3.

Ariſtotelis locus ϑέρους pro ἔαρος emendatur. 1. 21. 6. alas avium & inſectorum rectè diſtinguit. 2.27.11.

Aſſariph Arabs à Bocharto citatus.

Aventinus in annalibus Bojorum notatur quia deſcriptione locuſtarum Plinii pro hiſtoria utitur. 1. 18. 1. & 19. 2. de ejus opere Germanico judicium *ib.* 18. 2. & 19. 5.

Auguſtinus de Civ. Dei emendatus. 1. 13. 4. & *ſeq.* ejus de ortygometra judicium 2. 63.6.

Autor anonymus Bibliothecæ univerſalis commendatur. 1.7.4.

Autor anonymus libelli *l'Eſclave religieux* laudatur. 1.7.4.

AUTORIS encomium 2. 3. 1. ab eo modeſtè recuſatum. 4.1.

AUTOR DISQUISITIONIS ſtudium veritatis profitetur. 2.5.4. & 6.3.

in Præfatione & alibi laudatur ob diligens examen problematis de Locuſtis.

Autor paralipomenon ad Chronicon Abb. Urſperg. mirè deſcribit Locuſtas. 1.20. 2.

Autor mirabilium inter opera Auguſtini taxatur ignorantiæ vel dubitationis. 2.69. 2.

B.

B*Aal-hatturim* circa *Selavas* ineptit. 2. 18. 2.

BERNARDUS [Eduard.] Oxoniens. Profeſs. meritiſſimus, cujus tractatus de menſuris concavis antiquorum *Pocokii* Commentario annexus laudatur. 2. 57.4.

Beza vir judicii acerrimi. 2.7.5. laudatur ob locum bene verſum in Nov. Teſtam. 2.77.4.

Bibliorum verſiones, vid. *Verſio*.

Sigmund von Bircken Spiegel der Ehren deß Hauſes Oeſterreich.

BOCHARTUS [Sam.] 2. 57. 4. paſſim laudatur. 1. 23.6 Primus docuit quid ſit *Hippopotamus*. 2.7.5. In nonnullis hallucinatus eſt, veluti in particula אפילו Quin imò : Imò etiam. 87. 5. & in deſcriptione *Ortygometræ*. 68. Hieronymi verſionem cum *vulgata* confundere videtur. 69. non curavit *Maſorethas*, eorumque punctationem. 70.4. Multa animalium nomina, usque ad ſua tempora ignorata, expoſuit. 2.72. 5. p.

Bonfinius de rebus Hungaticis.

Brunnerus [Andr.] laudatur : & notatur ob ſenas alas quas Locuſtis tribuit. 1.17.1.

Budæus de aſſe.

C.

C*Adamuſtus* navigationum Scriptor.

Calviſius in opere Chronologico notatur. 1.19.7.

Cardanus de ſubtilitate refutatur. 1. 23. 11. deridetur à Scaligero. 34.1.

Caſtalio [Sebaſt.] peccat in expoſitione vocis צפור 2.29.3. Laudatur ob ſuum *tùm, tùm. Ib.* & 106. 5. & quod πτηνὸς rectè expoſuerit, 77.3. Ejus Verſio Bibliorum notatur. 1.24.1.

Chaldæus Interpres. Vid. *Verſio*.

Chaſſanæus [Barthol.] proceſſum locuſtarum miſerè inſtruxit. 1.30.4.

Chulin, vel *Cholin*, tractatus Talmudicus.

Chryſoſtomus variam lectionem Gen. 1.26. habet. 2.23.5.

Ciſnerus editor *Aventini* Annal. *Bojorum*.

Clenardi Epiſtolæ.

CLERICUS [Joh.] Commentator *Geneſeos* ſolertiſſimus, variam lectionem trepidè proponit. 2.23.9. עוף כנף rectè reddit *volatile alatum*. 24.5. *inſecta volatilia* ſub כל כנף intelligi rectè cenſet. 27.5.

Complutenſis Bibliorum editio *Gen.* 1. 26. variam lectionem habet. 2.23.4.

CUPERUS [Gisbertus] laudatur.

D.

D*Apperi* [Ol.] Deſcriptio Africæ.

Deodatius, vir judicii acerrimi. 2.7.5. ſecundum *Bochartum* P.II. Lib. V. c. 15. p. 754. Ital. Diodato, Interpres Bibliorum Italicus.

Diaconus [Paul.]

Diodorus Siculus.

E.

Epiphanius notatur à *Villalpando* tanquam mendis ſcatens, 2. 58.6. Explicat חרך per *elevationem*, ſine fundamento *ib.* 7.
Eupolemus de menſuris agit. 2. 55. 2.
Eutropius emendatur. 1. 13. 4.

F.

Fagius in expoſit. *Gen.* 1. 26. notatur. 2. 23. 7.
Freinshemius in ſupplemento *Liviano* notatur. 1. 13. 9.

G.

Gaza [Theod.]
Gemara, i. e. Textus Talmudicus.
Geſnerus [Conrad.] diligens animalium inveſtigator deſcribit ortygometram. 2. 65.
Glaſſius [Sal.] in Philologia Sacra.
Grati [Hieron.] Conſilia.
Grotius [Hugo] ſummoperè laudat *Villalpandum* 2. 58. 3. ejusdem de ortygometra judicium. 63. 8.
Grſepſius [Stanislaus] Polonus ob varium variantes monetas & menſuras conciliandi modum perſtringitur, 2. 55. per tot. *Sex cori* ſpecies facit. 56. 2. Ejusdem temeritas in computatione annorum 57. 1. Spernitur ab Eruditis. *Ib.* 3. ſemel tamen contra *Villalpandum* defenditur. 58. 4.
Grünhut [David] vid. *Rabbini.*

H.

Harduinus doctiſſimus & ſolertiſſimus Plinii editor, paſſim laudatur.
Hebenſtreit [Joh. Paul] Profeſſor Jenenſis meritiſſimus. 1. 30. 5. b.
Heideggerus [Joh. Heinr.] deſcriptionem ortygometræ ex Helvetia miſit. 2. 66. 1. o.
Heſychii etymologia vocis ὀρτυγομήτρα elumbis. 2. 67. 1 ſeqq.
Hieronymi verſio cum Vulgata non confundenda. 2. 69. 1. Nulli libri apocryphi ab eo verſi. *ibid.*
Hottingerus [Joh. Heinr.] *Grſepſium* allegat, non probat. 2. 57. 5.

I.

Jarchi [R. Sal.] alias *Raſchi*, fallitur, ſub צפור locuſtas referens. 2. 30. 6.
Interpres Hagiographorum Chaldaicus. vid. *Verſio.*
Interpretes qui loca Gen. VII. 14. & 1. Cor. 15. 39. rectè reddiderunt. 2. 26. 5. & 77. 3.
Interpretes LXX. ut vulgo vocantur, in multis ſcripturæ locis, ob linguam Hebraicam in captivitate Babylonica amiſſam, hallucinati ſunt. 2. 7. 2. ex gr. שלו Selavam *Ortygometram* reddiderunt, paucis aſſentientibus. Vide c. 14. 2. h.
Interpretes circa vocem שטח *Expandit* mirè diſcordant. 2. 106. qui trajectum Selavarum trans mare ſtatuunt. 41. 4.
Jonathan Ben Uziel in paraphraſi ſua Chaldaica *Selavas* exponit *Phaſianos*. 2. 9. 1. & *volatum* earum *bicubitalem* in & circum caſtra finxit, 2. 8, 2. Quem ſecutus eſt *Philo* & alii. ibid. 1. & 9. 4. & 38. 5. Paraphraſis ejus notatur. 45. 4. Locuſtas ſalſas è vaſis avolaviſſe nugatur. 87. 4. 5.
Jonſtonus [Joh.] notatur. 1. 26. 1.
Joſephus primus fuit qui שלו *Selavam* coturnicem reddidit. 2. 1. 4. & 9. 2. atq; ſic à præcedentibus interpretibus diſcordat. 71. 2. 3. & 73. 2. ex conjectura, nullo alio fundamento fretus. 75. 2. Dationem *Selavarum* quidem refert. 38. 5. ſed de *expanſione* earum ſilet. 8. 3. De *coturnicibus* impropriè & obſcurè loquitur. 40. 4. In numeris à S. Scriptura ſæpe diſcrepat, & quo pacto id factum fuerit, 55. 5. ideò mendoſus exiſtimatur notante *Villalpando*. 9. & 58. 1.

L.

à Lapide [Cornel.] de aliis volatilium parum accuratè diſſerit. 2. 33. 6.
Legati Regis *Mauritaniæ* de Locuſta in Commentario depicta judicium. 1. 6. 7.
Legenda Sanctorum de abactis Locuſtis 1. 30. 8.
Leo Africanus Latinè minus bene redditus. 1. 1. 4. b.
Livius.
Longolius [Gyb.] deſcribit Ortygometram 2. 65. 1.
Ludolfi [Jobi] Hiſtoria Æthiopica & ad illam Commentarius, in quo *Diatriba de Locuſtis*, hujus Diſſertationis baſis. 1. 1. 3. & 2. 1. 1. V. *Autor.*

M.

R. Maimonidis & *Salomonis* ingenua confeſſio ignorantiæ in rarioribus vocabulis *Linguæ Hebrææ*. 1. 23. 4. & 2. 7. 2.
Majolus [Simon] *Plinium* malè intellexit. 1. 26. 6.
Malvendæ nugamentum de *Selavarum* conſervatione in caveis. 2. 52. 2. & 106. 4.
Marcellus Virgilius in Dioſcoridem variè deſcribit Locuſtas. 1. 23. 1. & 25. 3.
Masorethæ XIV. locis לו *ei* pro לא *non* mendoſo, legendum eſſe cenſent. 1. 24. 2.
Menochius [Joh. Steph.] de *Republ. Hebræorum.*
Mercerus malè exponit צפור *aviculam*. 2. 21. lit. i.
Mortagne de Rouſſillon laudatur. 1. 13. 11. g.
Myndius [Alexand.] deſcripſit *Ortygometram*. 2. 63. 7.

N.

Nieuhofii Hiſtoria Legationis Batavicæ in regnum *Sinarum.*
Noldius ſcriptor particularum Hebraicarum diligentiſſimus. 2. 37. 5.

O.

Obſequens [Jul.] emendatur. 1. 13. 4.
Olearius [Adam] in muſæo *Gottorfiano* malè depictam habet *Locuſtam*. 1. 25. 7.
Oroſi⁹ rectè habet *octoginta* pro *octingenta*. 1. 13. 5.

P.

Pagninus & Arias Montanus שלו rectè reddiderunt *volatile alatum*. 2. 24. 5.
Paulus Diaconus, vel potius *Warnefridus.*
Phanodemus.
Philo de ortygometris exponitur. 2. 8. 2. earum expanſionem omiſit. 3.
Piacenza [Francif.] Italus. *L'Egeo redivivo, ſeu deſcriptio Inſularum maris Ægei.*
Piſcator in expoſitione Gen. 1. 26. notatur. 2. 23. 7.

Pli-

PLINIUS operibus ſuis immortuus eſt, ideò excuſatur & defenditur. 1. 10. 3. quod pluribus factum in Comentario, & quidem in *Catal. autorum* V. *Plinius*.

Plinius junior in epiſt. ad *Macrum*. 1. 10. 3.

POLI Synopſis *Bibliorum* paſſim citatur.

PONTIFICALE ROMANUM nihil de excommunicatione *locuſtarum* habet. 1. 30. 7.

Porphyrius de abſtinentia ab animatis præcipuam occaſionem autori noſtro dedit *Selavas* de *locuſtis* exponendi.

R.

RABBINI ignorantiam ſuam in expoſitione difficiliorum vocabulorum fatentur. 1. 23. 4. & 2. 7. 2. eorum error circa vocabulum צפור 30. 6. *corrigunt* audacter *textum* in vocab. שטוח Num. 11. 32. & 106. 7. tam in *Talmude* 8. quàm in *Gemara* 9. Vid. *Samaritani*.

Samuel Sacerdos à *Schotten* &

Simeon, Jacobi Fil. Hieroſolymitanus, reſpondent ad quæſtionem: ubi Moſes in hiſtoria creationis & diluvii inſectorum volatilium mentionem fecerit 2. 31. 3. hujus relatio de locuſtis Palæſtinæ. 1. 12. per tot.

David Grünhut/Rab. Francof. de mactatione in avibus neceſſaria teſtatur. 2. 102. 3.

Reginonis annales malè tribuunt *locuſtis* ſena alarum remigia. 1. 16. 5.

Reineſius [Thom.] in *Syntagmate Inſcript. antiquarum*. 1. 13. 10.

S.

Salmaſius ortygometram à *coturnice* prorſus diſtinguit. 2. 63. 8 ſeqq.

R. *Salomon*. Vid. *Maimon*.

Samaritani pro שטוח *Expandit* Num. 11. 32. legunt שחטו *Mactavit*. 2. 106. 10.

R. *Samuel* vid. *Rabbini*.

SCALIGER [Jul. Cæſ.] Iſtius in Hiſtoria animal. Ariſtotelis παρέργων notatur. 1. 21. 6. contra *Cardanum* improvidè *Plinium* citat. 1. 10. 3. autores ſuos non laudat. 1. 32. 7.

Schindlerus [Val.] notatur ob pravè expoſitam vocem צפור 2. 21. 1. lit. i. laudatur. 89. 2. d.

SEPTUAGINTA INTERPRETES Vid. Interpretes.

R. *Simeon* Vid. *Rabbini*.

Stephanus de Urbibus. 2. 88. 2.

Straboni Rhinocolura eſt urbs Palæſtinæ. *Ib.*

Surius [Laurent.] de locuſtis parum accuratè loquitur. 1. 8. 11.

Syrus Interpres inſignem variam lectionem Gen. 1. 26. ſuppeditat. 2. 23. 1. locum. 1. Cor. XV. rectè exponit. 2. 77. 3.

T.

TAcitus.

TALMUD. In tractatu נדרים *Hieroſol.* locuſtis tribuitur caro. 2. 78. 4. Et in tractatu יומא pro שטוח *Expandit* Num. XI. 32. legitur. שחטו *Mactavit*. 2. 106. 8. lit. c. In tractatu תענית de *octingentis* Locuſtarum generibus fabulantur. 1. 23. 1. in tractatu חולין obſcurè & ambiguè varias *locuſtas* deſcribunt. *ibid.* 5.

TARGUM, ſeu Chaldaica Interpretatio. Vid. *Jonathan Ben-Uziel*.

TAVERNIER in itinerario ſuo *viviparas* facit *locuſtas*. 1. 22. 4. Forſan aliud fuit animalculum? *Seleucides* aves deſcribit. 31. 5. nec non *aquam ſympatheticam*. *ibid.*

TENZELIUS [W. Erneſt.] Locuſtas ſuperioris ſeculi depictas habet, hornis ſimillimas. Laudatur 1. 20. 9. e.

Tigurini Aucupes deſcribunt ortygometram. 2. 66.

TREMELLIUS ET JUNIUS veteris Teſtamenti Interpretes notantur, quia *locuſtarum* ſpecies perverſè reddiderunt. 1. 23. 8. ſeq. propter לא *Non* pro לו *Ei*. 24. 1. Malè reddunt כל צפור כל כנף 2. 27. 1. ſeq. Ad verbum שטוח *Expandere* addunt *compoſitè*, ſine cauſa & fundamento. 2. 109. 3. f.

V.

VArro [Marcus] 1. 9. 6.

Vatablus in expoſitione Gen. 1. 26. æſtuat. 2. 23. 7.

VERSIONES BIBLIORUM vernaculæ nonnullæ notantur. 2. 26. 3. Ex textu authentico ſunt declarandæ. 24. 1. In expoſitione vocis שלו Occidentales ſolum *Joſephum* & *Vulgatam* ſequuntur. 2. 9. 2. In *libro ſapientiæ* non rectè exponunt *ortygometram*. 15. 10. Pleræque veteres in expoſitione *Gen.* VII. 14. peccant. 2. 26. 1. ſeq. aliæ non. *Ibid.* 5. *Levitic.* XI. 20. aliæ perperam. 2. 24. 2. aliæ bene reddunt. *Ibid.* 4. 5. Obiter hoc loco monere voluit Autor, ut qui imposterum novam Bibliorum verſionem concinnare voluerint, eam cum rationibus & cauſis edant. Galli illam vocaturi eſſent, *Une Verſion de la Bible raiſonnée.*

VERSIO *Æthiopica* Gen. I. 26. variam lectionem habet. 2. 23. 5. Locum Genes. VII. 14. imperfectè reddit. 26. 2.

Arabica ellipſin rectè ſupplet per او . او *Vel, ſive*. 2. 30. 4.

Germanica tautologiam committit. 2. 26. 2.

Aves quadrupedes formavit. 24. 2.

Græca τῶν ό. Ejus nævi. V. Interpretes LXX.

Complutenſis variam lectionem habet. 2. 23. 4.

Italica laudatur. 2. 29. 2.

Latina Vulgata vid. *Vulgata*.

Samaritana mactatas tradit *Selavas*. 2. 106. 10.

Slavonica, Græcam κατὰ πόδα refert. 2. 26. 2.

Syriaca Gen. 1. 26. notabilem ſuppeditat variam lectionem. 2. 23 per tot.

VILLALPANDUS meritò perſtringit *Grſepſium* 2. 58. 1. ejus de *Epiphanio* judicium. *ibid.* 6. & *Grotii* de *Villalpando*. 3. paſſim laudatur; ſemel tamen notatur. 5.

Virgilius in Dioſcoridem. Vid. *Marcellus*.

Vives [Lud.] *Auguſtinum* cum notis edidit. 1. 13. 6. ſed ſphalma non obſervavit.

Vulgata Gen. I. 21. & 22. Hebraicum עוף ne reddit: *Volatile*. At ℣. 22. perperam *avem*. 2. 24. 4. Variat in expoſitione *Ortygometræ* & cur? 15. 9. & 69. 1. laudatur. 77. 3. Cum *Hieronymi* verſione non eſt confundenda. 69. 1.

W.

WAltonus [Brian.] Bibliorum polyglottorum editor laudatiſſimus.

WITSEN [Nicolaus] laudatur. Ei debentur picturæ locuſtarum. 1. 23. 7. & pag. 20.

EXPOSITIO

Locorum S. Scripturæ, quæ non uniformiter ab Interpretibus redduntur.

Gen. I. ℣. 20. שרץ hoc loco ſignificat *immenſam aquatilium copiam, vermium inſtar, mixtim ſeſe moventium.* 2. 22. 3. & 4.

℣. 21. עוף כנף *volucria alata* & de *avibus* & de *inſectis volatilibus* accipiendum. 2. 22. 3.

℣. 24. רמש nil niſi *reptilia terreſtria* denotat, quamvis אדמה *terra* non ſit appoſitum. *Ibid.* 8. & 20. 7.

℣. 26. ובכל הארץ hic חית *beſtia* interponendum eſſe variis lectionibus & argumentis demonſtratur. 2. 23. per tot.

VI. ℣. 7. עוף השמים *volucria cœli* vel potius *aëris* reddendum, ut etiam *inſecta volatilia* comprehendantur. 2. 20. 4. & 5.

℣. 20. עוף *Volatilia* in genere: & *aves* & *inſecta* in ſpecie ſignificat. *Ibid.*

VII. ℣. 14. וכל עוף למינהו כל צפור כל כנף reddendum: *Et omnia volatilia ſecundum ſpecies ſuas* [i. e.] *omnes aves* [& omnia alia] *volatilia.* Quæ expoſitio argumentis & auctoritatibus latè defenditur. 2. 25. 3.

℣. 15. ויבאו אל־נח אל־התבה שנים שנים מכל־בשר אשר בו רוח חיים *Et intraverunt ad Nochum in arcam bina bina de omni carne, in qua ſpiritus vitalis.* & ℣. 16. והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו & *quæ intraverunt maſculus & fœmella de omni carne intraverunt.* Quæ loca nullam prorſus difficultatem habent, ſed clarè evincunt, *Locuſtas* quoque inter cœtera animalia nomine carnis venire. 2. 78. 3.

Exod. X. 14. *Non fuiſſe tot locuſtas unquam, nec futuras impoſterum,* conciliatur cum noſtris *Selavis* Num. XI. 31. & 32. ſeu *locuſtis* deſerti. 2. 86. 2. & 87. 2.

XIII. ℣. 2. כל בכור פטר כל רחם *omne primogenitum apertura omnis uteri.* 2. 28. 3.

XVI. ℣. 13. vox שלו primùm reperitur, & exponitur de *Locuſta*; idque Parte II. hujus tractatus demonſtratur.

Levit. XI. ℣. 13. עוף per ſynedochen generis de *avibus* exponendum, quæ mox denominantur 2. 18. 3. & 20. 9. & ℣. 20. diſtinguuntur ab altera ſpecie *volatilium* videlicet ab *inſectis volatilibus*; ſic meliùs Latinè redditur, quàm *reptile volatile. Ibid.* In nonnulis verſionibus vernaculis perperam *aves quadrupedes*, quæ in rerum natura non dantur. 2. 24. 2. & 3.

℣. 21. לא *Non*, pro לו *Ei* poſitum à nonnullis Interpretibus non obſervatum. 1. 24. per tot.

Numeror. XI. verſuum 4. 5. 6. paraphraſis. 2. 12. 6. [illegible] & 32. Iſte verſus corrigitur à Rabbinis, qui pro ישטחו *Expanderunt*, legunt ישחטו *mactarunt*, pro שטוח *Expandere*: שחוט *Mactare.* 2. 106. 7.

hujus loci paraphraſis duplex. 2. 108. & 109.

Deut. IV. ℣. 17. *Ellipſis* particulæ copulativæ *Neq;* vel etiam disjunctivæ *Aut, ſive*, ab Interpretibus rectè ſuppletur. 2. 30. 3 ſeqq.

XIV. ℣. 19. כל עוף טהור תאכלו *Omne volucre mundum comedetis* de inſectis, non de avibus intelligendum; de iſtis enim jam antè actum erat. 2. 20. 11. ſeq.

Jud. XIX. ℣. 19. exponitur. 2. 28. 4.

I. Sam. XIV. ℣. 32. 33. quodnam ibi fuerit peccatum à *Saule* reprehenſum. 2. 101. 5.

III. Reg. V. ℣. 25. de *viginti mille coris*, cur Joſephus diſcrepet. 2. 55. 5.

II. Chron. XXXII. 15. geminatum כל Omnis quomodo reddendum. 2. 28. 4.

Pſalm. LXXVIII. ℣. 27. עוף כנף bene redditur à LXX. Interpretibus πετεινὰ πτερωτὰ. *Volatilia alata.* & ſic alii boni Interpretes. Malè *aves.* 2. 20. ſeq.

CXIII. ℣. 5. מי כיהוה אלהינו *Quid eſt ſicut Dominus Deus noſter?* quo loco interrogatio infert abſolutam negationem: *Nemo prorſus.* Et ſic in aliis Scripturæ locis. 2. 12. 4.

CXIX. ℣. 128. congruus ſenſus ſtatûs conſtructi hîc dari nequit, niſi פקודיך *Præcepta tua* legatur cum affixo. 2. 27. 4. lit o.

CXLVIII. ℣. 10. וצפר כנף & *aves*, [& alia] *volatilia*, ἀσύνδετον hîc ſubeſſe cenſemus. Nam *beſtias pecudes* & *reptilia* nominaverat Pſaltes. Igitur niſi addamus *inſecta volatilia*, cauſa omiſſionis dari non poteſt. 2. 25. 4. Rabbini hanc objectionem evitaturi, ſine fundamento docent, vocabulum צפור etiam comprehendere *locuſtas.* 30. 6.

Eſaiæ XL. ℣. 6. 7. quo loco חציר *gramen*, non *fœnum* reddere oportet. 2. 14. 2. h.

Ezech. XVII. ℣. 23. idem locus, & eadem conſtructio ac *Gen.* VII. 14. vid. ſupra.

XLIV. ℣. 30. ubi geminum כל *Omnis* exponitur. 2. 27. 4.

Sapient. XVII. 3. & XIX. 11. 12. *Peregrinus ſapor* & *nova generatio*, quomodo ibi intelligenda. Cur Vulgata hoc loco *Ortygometram* retinuerit, cum tamen in Pentateucho *coturnicem* habeat. 2. 15. 7. ſeq.

I. Cor. XV. ℣. 39. Interpretes carnem πτηνῶν *Volucrium* ſeu *volatilium*, meliùs reddunt, quàm qui *avium.* 2. 77. 2.

Philip. III. ℣. 1. τὰ αὐτὰ γράφειν *Eadem ſcribere* pro *tautologia* non rectè allegatur. 2. 27. 7.

JOBI

IOBI LUDOLFI
DISSERTATIO
DE
LOCUSTIS.
PARS I.

1 CUm anno præterito, menſe Auguſto, ob negotia Cap. I.
privata *Erfurti* commorarer, crebri undique nuncii attulere,
magnam inſolitarum *locuſtarum* vim in Germaniam irrupiſſe, &
2 jam in ipſam *Thuringiam* penetraſſe; quas populi cum ſtupore
ſpectarent, veriti, ne agris atque pratis vaſtatis, alia quoque ma-
3 la regionibus noſtris portenderent. Scripſeram ego ante hac
non pauca de hoc inſecto, cùm in *hiſtoria* mea *Æthiopica*, tùm
in ſecuto ad illam *Commentario*, propoſitâ erudito Orbi conjecturâ novâ, שלוים *Selavas* I.13.n.96.
Exod. XVI. 3. & Num. XI. 31. non coturnices, ſed locuſtas ſignificare; idque variis ratio-
4 nibus firmaveram. Quare cupido animum inceſſit, eas propiùs contemplandi, &
5 num vera eſſent, quæ de illis dicerentur, ſcriberentúrve probè cognoſcendi. Igitur
Vinariam & *Ienam*, ubi tum graſſari dicebantur, profectus, ſtupendum hunc natu-
6 ræ fœtum, LOCUSTAS, oculis meis conſpexi, ac varia de illis experimenta cepi. Ea
res me impulit, ut non ſolùm mea ſcripta curatè revolverem, ſed & ab aliis tradita con-
quirerem, & in vulgus edere deſtinarem.

1 Neque enim curâ meâ indignum putabam deſcribere famoſum inſectum, quô Cap. 2.
tanquam inſtrumento præcipuo puniendis hominum criminibus Deus uteretur, ut
etiam Ethnici ex hac plaga iram Deorum ſuorum agnoſcere neceſſe habuerint. (*a*)
2 Profectò animalculum hoc debile & inerme documento nobis eſt, potentiam morta-
3 lium, quantumvis maximam, contra iratum Numen nihil poteſſe. Quicquid cam-
porum ſterilitas, aut tempeſtatum calamitas: quicquid ſiccitas, quicquid grando, de-
nique militum ſævitia agris nocere poteſt, id ſola locuſta paucis horis efficit; poſtea
famem & plerumque peſtem ſecum trahens. remediis nullis vel imbecillis.

4 Dantur tamen barbaræ quædam gentes, annonæ difficultate & inedia laboran-
tes, quibus inſectum hoc ſaluti eſt. Nam in Arabiæ & Lybiæ deſertis *Acridophagi*
vagantur, omnium rerum egeni, qui locuſtarum adventu gaudent. (*b*) ita mirabile
hoc volucre famem & affert & tollit.

1 Accendit ſtudium meum Viri Clariſſimi, amici haud vulgari doctrinâ præditi, Cap. 3.
DISQUISITIO, quam pro *coturnicibus, Iſraëlitarum cibo in deſerto*, contra novam
meam ſententiam ſolertiſſimè conſcripſerat, & mecum privatim communicaverat.
2 Illam hoc loco ad verbum proponere atque expendere, & rationes utriusque partis
eruditorum judicio ſubmittere operæ pretium putavi.

3 *Prior* itaque hujus diſſertationis *pars hiſtoriam locuſtarum*,
earumq; ſpecies & naturam *tractabit: altera* continebit *disquiſi-
tionem* modò dictam, cum *reſponſionibus noſtris* ad argumenta pro
coturnicibus nobis oppoſita.

1 AUtumnus jam cœperat, cùm prima de locuſtis nova vulgarentur. In *Auſtriam* Cap. 4.
2 die $\frac{3}{13}$ menſis Auguſti ex *Hungaria*, & ulteriùs ex Oriente venerant. Exinde
in *Bohemiam* progreſſæ, *Voigtlandiam* & Ducatus *Altenburgici* partem peragra-
verunt. Dehinc *Salam* flumen transvolantes poſt iter viginti circiter dierum in
3 *Thuringiam* irruperunt. Congruebant relationes de illis undecunque ſcriptæ, quòd
cœlum inſtar nubium obſcurarent: proficiſcendi ordinem inſtar exercitus cujusdam

 ſerva-

(a) *Plin.* Lib. XI. c. 29. al. *Sect.* 35. *ibi: Deorum ira peſtis ea intelligitur.* (b) *Leo Africanus* tam-
etſi malè Latinè redditus, de *Locuſtis*, in fine tractat. de *animalibus*.

ſervarent: interdiu ſole calente univerſæ conſurgerent, nova paſcua quærentes: noctu 4
verò agris, alicubi palmi vel ſemipedis altitudine, incubarent, & herbas omnes depa-
ſcerent: quædam etiam arboribus inſidentes pondere ſuo ramos profundè depri-
Cap. 5. merent. Jenenſis amicus ſequentia ad me ſcripſit: *Die* $\frac{18}{28}$ Auguſti *locuſtæ ad nos vene-* 1
runt, primô biduô densè quidem ſatis, & veluti præcurſores, *at* d. $\frac{20}{30}$ *Auguſti* (*is erat* Do-
minicâ) *à meridie infinito numero urbem prætervolaverunt mediam. Tria erant agmina* 2
quæ per intervalla ſubſequebantur, tanto ſtrepitu, ut aquas multas de catarrhactis præcipitari
putares, magnô videntium & audientium ſtupore : *partim etiam pavore*, *ne gravia damna*
uvis in vineis, & chordo in pratis afferrent. Pridie, cùm paulum plueret, *in tecta decidentes* 3
parietibus tam firmiter adhæſerunt, ut ſcopis deverri vix poſſent. Septentrionem verſus, au-
ſtro ſublatæ, *pergentes, in proximis Vrbi montibus atque agris pernoctarunt, herbas & gra-*
mina conſumentes, vitibus & uvis nec non arboribus plerisque intactis. (c) *Poſtridie poſt ho-* 4
ram nonam, (quæ diei tertia eſt) *Sole ſplendeſcente, paulatim conſurgentes*, *ſpeciem craſſæ*
nivis hyeme cadentis præbuerunt; *donec poſt meridiem horâ tertiâ conferto agmine abirent.*
Paucæ remanſerunt, volatu fortaſſis feſſæ, vel potius pabulo graves, *quas vulgus* lixas *&* ca- 5
lones *vocabat. Comedere eas nemo auſus eſt. Gallinis verò & porcis paſtus fuit ſua-*
viſſimus.

Vinariam (ut ex aliis literis cognovi) die $\frac{21}{31}$ *Auguſti* circa meridiem venere, 6
atque omne circumcirca ſolum opplevêre; alicubi *bipalmi altitudine*, ita ut in viis
& ſemitis equi ungulam ſuperarent; (*d*) homines enim & equi illas jacentes pedi-
bus innoxiè calcabant.

Cap. 6. Poſt paucos dies quàm in illa loca veniſſem, haud procul *Vinariâ* primas ſpar- 1
ſim volantes: aut in dumis & ſepibus hærentes: vel in agris ſalientes deprehendi; quò
longiùs, eò denſiùs; ita ut famuli mei plenis pugnis eas corraderent. Non enim, ut 2
aves, viſo homine avolabant, hebetioris enim dicuntur eſſe viſus (*e*), neque etiam
mordebant: nec manus ſordibus aut fœtore inficiebant. Examina ipſa jam præ- 3
ceſſerant, proinde turmas tantùm aliquas ſequentibus diebus confertim volantes con-
ſpexi, perinde ac ſi aërem nive, aut plumis denſiſſimè repletum cerneres. (*f*) *Je-*
nam pergens, truncos arborum ita locuſtis contectos reperi, ut cortex non appare-
ret. Unico manus ductu corbem ſtipiti appoſitam ſat amplam implevi, & poſt ſe- 4
ptiduum ſine ullo pabulo omnes vivas reperi, quamvis altitudine pedis in corbe clau-
ſa ſibi incubuiſſent. Idem & alii experti ſunt. *Sexum* color diſtinguebat, & corpu-
ſculi quantitas. *Mares* enim Natura minores & leviores formaverat, (*g*) quò facili- 5
ùs à fœminis portarentur; quibus tam arctè inſidebant, ut ægrè divelleres, tantâ fre-
quentiâ, ut ſalaciſſimum pariter & fœcundiſſimum putes ferale iſtud inſecti genus.
Mares flaviores, fœmellæ fuſciores erant. Magnitudo earum & figura ut in fronte li- 6
bri. Accuratè ad vivum eas depingi curaveram; picturam chalcographus imita-
tus eſt. Simillima eſt illi, quæ apud *Aldrovandum* (h) delineata cernitur. Quæ ve-
rò in Commentario meo extat eam pictor juſto craſſiorem fecit. Obſervaverat id 7
jam ante *Regis Mauritaniæ Legatus*, cum Hagæ Comitis opus meum vidiſſet. Reliqua
omnia, quæ popularis ejus *Rab. Ananias Fezenſis* de locuſtis mihi narraverat, aſſenſu
ſuo comprobavit (*i*).

Paſſim obſervatum fuit, quod egomet vidi, *cygnis*, *anatibus*, *gallinis*, præſer- 8
tim *Africanis*, ſuaviſſimam eſcam fuiſſe, magna enim aviditate eas diripiebant, do-
nec ingluvie impleta ſaturarentur. Sed hoc de vivis aut recenter necatis accipi-
endum, nam diu mortuas aſpernabantur. *Feles* quoque, quod mireris, ignotum 9
hocce pabulum cupidiſſimè appetebant; projectas enim, ceu aviculas quaſdam,

cum

(*c*) Sæpè mihi lectum, quòd etiam alibi vitibus pepercerint. (*d*) Idem eodem modo contigiſſe, de locuſtis quæ An. 1535. Poloniam vaſtarunt refert *Aldrovandus*. Lib. IV. de Inſec. c. 1. p. m 167.
(*e*) *Aldrovandus* Lib. IV. de *Inſectis*. Tit. *Sonus*: *Viſus*. (*f*) Nos comparamus *locuſtarum* volatum *ni-vi*: Eccleſiaſticus viceverſa *cap. 43, 19.* κατάβασιν τῆς χιόνος *deſcenſum nivis* comparat locuſtis: idque ſimile hoc mirè confirmat. (*g*) Idem de reliquis *in actu* prædicat *Ariſtoteles*: (*h*) Lib. IV. de *Inſect.* cap. I. in *tabula tertia* num. 11. (*i*) Referente Viro Ampliſſimo *Gisb. Cupero* in lit. d. 11. Sept. 1691. ad me datis, his verbis: *Mauritaniæ Regis Legatus Iudæus eſt; egi cum ipſo de iis, quæ Rabbinus Fezenſis tecum communicavit. Affirmabat omnia ſeſe rectè habere, ſed locuſtas non tantæ magnitudinis eſſe, quantam ectypus nobis ob oculos ponit.*

10 cum murmure, ne adimerentur, aſportabant. Etiam *canes* illas voraſſe, & macilen-
tum quendam pinguem factum, relatum mihi fuit. *Porcos* autem illis ſaginatos fuiſ-
ſe certo certius eſt. Ruſtici, primò metuentes ne nocerent, poſtea lætabantur,
11 quod pabulo ſuo hâc ratione parcere poſſent. *Laur. Surius* de *Locuſtis* An. 1541. Polo- p.m. 176.
niam atque finitimas regiones vaſtantibus tradit: *Ipſas mortuas pecus edebat avidiſſimè,*
porci imprimis, qui ſe illis mirè farciebant, quodque illis veſceretur pecus, carnes craſſio-
12 *res habere viſum eſt.* Sic loquitur. At mihi præter porcos (ſcilicet carnivoros,)
alias pecudes locuſtas voraviſſe veriſimile non videtur: nec mihi inter illas verſan-
ti, & tot relationes audienti de bobus quidquam innotuit: nec mortuæ, ſed procul
dubio vivæ erant, cum à porcis vorarentur. Mortuas noſtro tempore nullum ani-
mal appetebat, ut paulo ante dictum.

1 Igitur cuncta, quæ de illis dicerentur & quæ partim ipſe ſcripſeram, vera co- Cap. 7.
gnoſcens, unum ſupererat, quod flagrantiſſimè ſcire cupiebam, *num eſculentæ, & ho-*
2 *minibus etiam ſapore gratæ eſſent, æque ac Orientales locuſtæ?* Etenim exploratum habe-
bam, eas ab Aſiaticis & Africanis gentibus avidè comedi, imò pro cupediis haberi,
3 ut plurimorum ſcriptorum teſtimoniis in *Commentario* meo demonſtraveram. Addo P. 179. §. 51.
hîc *Leonem Africanum*, qui ſcribit: *Arabiæ deſertæ & Lybiæ populos, de locuſtarum ad-*
ventu ſibi gratulari: easque vel elixas, vel ad ſolem ſiccatas, tanquam in farinam tundere
(*k*) *atque comedere.*

4 Dum hæc ſcribo, affertur mihi Tomus XXI. Bibliothecæ Univerſalis Anni 1691.

[Autorem anonymum iſtius libri doctrinâ & judicio inſigni præditum eſſe video; delectum enim ſententiarum & materiarum rectiſſimè obſervat, ut veluti ſumma optimorum librorum exinde cognoſci poſſit. Certè in excerptis *Operis mei Æthiopici*, quæ menſe *Julio* 1691. extant, pauciſſima ſunt in quibus paulò accuratiorem diligentiam requiras. In his quæ hîc ſequuntur *autruches* poſuit pro *Condoris*. Vide Comment. Lib. I. N. 92. §. 16. pag. 165.]

5 ubi relatio recens de locuſtis reperitur (*l*): *Cela peut confirmer*, inquit, *la penſée de*
Monſieur Ludolf, touchant le combat des Pygmees contre les Autruches. Mais ce qu'a-
joute noſtre Eſclave un peu apres, ne ſervira pas moins a appuyer ce qu'a dit le meſme au-
6 *teur des ſauterelles, dont les Iſraelites furent nourris dans le deſert. Il dit que celuy*
qu'il avoit gueri de la bleſſure de l'autruche, l'eſtant venu voir, il luy apporta un quartier
de cet Oiſeau, avec des ſauterelles par rareté; par ce que c'eſtoit au commencement du
printemps, lorsque ces petites bêtes multiplient, & cherchent des campagnes fertiles.
7 *Il y en a une ſi grande quantité, ajoute-t-il, que l'air en eſt rempli, & qu'elles empe-*
chent quelques fois de voir le ſoleil. Elles ravagent les provinces entieres, quand elles
8 *changent de Climat, & malheur aux Campagnes, ou elles s'abaiſſent. On eſt obligé de*
mettre des gens armez dans les plaines, a fin de s'oppoſer par le feu de leurs armes a ce
qu'elles prennent terre, ou du moins il faut infecter l'air par une fumée empoiſonnée.
9 *Les Arabes de la campagne en ſont ſi grand commerce dans les villes maritimes de Bar-*
barie, qu'ils en profitent conſiderablement, & il eſt certain, qu'elles ſont eſtimées dans
10 *la nouveauté, comme les petits pois verds a Paris. Les Barbares s'en nourriſſent a la*
campagne plus de quatre mois de l'année, & ſe ſont un plaiſir d'en manger, comme
l'on fait en France des Cailles & des Ortolans. Le revenu des ſauterelles à Tripoli
vaut mieux, que celuy des cailles aux habitans de l'Iſle de Capra dans le Royaume de
Naples.

Summa eſt:

11 *Locuſtas in illis regionibus tanta multitudine aërem complere, ut ſol conſpici non poſ-*
ſit, easque agris exitium afferre; Proinde Sclopetarios, qui igne ſclopetorum ſuorum
eas arceant, in campis diſponi: aut fumo venenato aërem infici. Arabes agreſtes, ait, *ea-*
rum commercio in urbibus maritimis lucrum captant, primæ quæ afferuntur ceu novi fru-
12 *ctus in pretio habentur, haud ſecus ac ervilia præcocia Pariſiis. Barbari campeſtres ul-*
trà quatuor menſes illis ſe ſuſtentant, imò pro cupediis illis veſcuntur; haud ſecus ac Galli

(*k*) In pollinem redigere reddit *Scaliger*. (*l*) Num. V. pag. 93. excerpta è libro *L'eſclave religieux.*

coturnicibus ac ficedulis. (m) Hinc infert autor ille anonymus: *ſententiam noſtram novam de locuſtis deſerti hac relatione non parum firmari.*

Cap. 8. Hæc & ſimilia admiratoribus locuſtarum narrans, nemini tamen, ut illas 1
guſtaret, perſuadere poteram; omnes enim nauſeabant eas, tanquam inſecta fœda
& vilia, quæ non pro cibo ſed pro pœna à Deo immitterentur. Aſt ego mecum re- 2
putans, locuſtas iſtas à tot tam que diverſis animalibus in tanta copia deglutiri, nulli
tamen nocere: deinde figurâ planè convenire cum illis, quarum innumeras Rabbi
Ananias ſine noxa comeſas prædicaverat (n): poſtremò inter tot ſpecies locuſtarum 3
nullam ab autoribus tanquam nocivam aut venenatam deſcribi, ideò inſtiti apud fa-
miliam meam, ut delibarent. Reſpondit unus, qui audiverat locuſtas toto ſeculo
in his regionibus non viſas: *Quid ſe juvaret, ſi comeſſe diſceret, illæ verò intra ſecu-
lum non redirent?* Præparandi modum didiceram ex *Iudæo* illo *Mauritano* modò no- 4
minato. In ahenum aquæ cum ſale bullientis vivas conjiciebam, & ultra ſemihoram
inſtar piſcium vel cancrorum coqui ſinebam. Coctæ rubeſcebant parumper, & odo-
rem aſtacorum fluviatilium quodammodo ſpirabant. Apponebatur peregrinum 5
hoc ferculum domeſticis meis cum pipere ſale & aceto, nec non oleo olivarum.
Contemplabantur id tacitè, dum illis ex opere meo prælegeretur: *Volatile hoc*
Lev. 11, 21. *ceu ſalubre & à Deo mundum pronunciatum, à Iudæis comedi; ſuaviſſimum enim & gratiſſi-
mum cibum, imò cupedias eſſe Sinenſibus, & ſaporem referre cammarorum:* ſquillas, can-
cros, & carabos inſecta maris, monſtroſiora eſſe iſtis locuſtis, neminem tamen ea
averſari. Denique meminerint *S. Ioannis Baptiſtæ*, cujus is cibus fuerit in deſerto. Inter 6
hæc verebar, ne me hortarentur, ut mandendi initium facerem. Poſt multas obte-
ſtationes & ferè preces, cùm monſtraſſem, caput durum & inutile nec non alas cum
pedibus abjiciendas eſſe, famula puella unam labris admovit, cùm bene ſapere re-
nunciaſſet, ſecuti ſunt reliqui, atque manducare cœperunt. Paulo poſt in una, 7
ſcalpello quaſi per anatomiam diſſectâ, reperta fuit ſubſtantia quædam alba, carno-
ſa, magnitudine oſſis palmulæ, quæ ex ventre tanquam pulpa ex cortice exprimi po-
terat, quam familia comedebat, atque ut ſapidam laudabat. Poſt omnes tandem 8
& ego ſecutus ſum, atque decem vel duodecim comedi; nec quiſquam noſtrûm
ne tantillum quidem incommodi toto illo die, totaque nocte inſequente ſen-
ſit; ut tutò nunc aſſeverare poſſim; fuiſſe has locuſtas edules, ex earum nume-
ro, quas in Oriente cum appetentia edunt: quales etiam Joannes Baptiſta comedit.
Sapor earum ſimilis erat *ſquillis* (o) aut cammaris, ut mihi viderer chelas aſtacorum
comedere. Ferè tamen dixiſſem cum *Clenardo* (p) qui eas in Mauritania eſitari vi-
derat: *Malim perdicem unam quàm locuſtas viginti.*

Cap. 9. Sed ad finem volucrium noſtrarum pergamus, quæ, adulto jam autumno, ſu- 1
pervenientibus pluviis & frigore, ulteriùs volare nequibant. Igitur *Naumburgi,
Eckardsbergæ* aliiſque circa *Salam* præfecturis ultra menſem hærentes, tandem interi-
erunt: vel à ruſticis, ubi denſiùs jacuerant, coacervatæ atque in foveas defoſſæ: vel
à porcis & alitibus conſumtæ fuerunt. Nam *corvi, cornices* atque *monedulæ* (*ciconiæ* jam
diſceſſerant) æquè ac domeſticæ aves plurimas avidè devoraverunt. At *alaudas* 2
aliaſque aviculas fugaverant, quæ talium hoſpitum inſuetæ alios campos atque ſylvas
quæſiverunt.

Fuere plerique qui metuerent, ne ex ovis earum, ſub terra relictis, ineunte vere 3
attelabi (q) emergerent, ac multò majora damna ſegetibus plantiſque novellis affer-
rent. Quibus ego nihil timendum eſſe pro ſolatio dixi; *ova* enim *locuſtarum* in no-
ſtro ſolo irrita fore omnia, utpote humorem & diuturnum frigus minimè ferentia (r)
Neque etiam de attelabis ad hunc diem quidquam auditum.

Pro

(*m*) Avicula hæc paſſim malè exponitur in Lexicis ein Schnepfflein/quaſi *Gallinaginis* vel *Ruſticolæ* genus eſſet, cùm tamen ex Gellii deſcriptione, *quod delicatiſſima ſit & tota comedi poſſit, &c.* conſtet, quod ſit *Ortelan* Gallorum, in Aquitania *Benari.* Italis *Becafigo*, Germanicè nonnullis Haferfincke. (n) *Comment. ad Hiſt. Æthiop.* p. 178. §. 4. (*o*) Hamburgi & Bremæ Gernaten; in Hollandia Garneelen vocantur. (*p*) In *Epiſtolis* Lib. I. p. m. 73. (*q*) Sic vocantur communiter ab *Hieronymo* & aliis *locuſtarum fœtus*, quamvis alii diſſentiant; de quibus vide *Bochartum* Hieroz. P. 2. 4. 1. pag. 447. (*r*) Sic enim *Ariſtoteles* φθείρεται δ' αὐτῶν τὰ ᾠὰ ὑπὸ τῶν μετοπωρινῶν ὑδάτων *Hiſtor. Anim.* L. V. c. 24. Et Plinius: *Vernis aquis intereunt ova.* Loc. ſupra cit.

4 Pro beneficio divino habitum fuit, quod meſſe jam peracta in hæc loca veniſſent; ut non niſi *gramen*, *chordum* & milium, ubi adhuc extaret, depaſcerent, frondibus 5 atque fructibus arborum vitiumque; ut diximus, illæſis. At multò nocentiores ſunt in calidioribus climatibus, ubi verno ſtatim tempore adveniunt, & plantas omnes, dum frondent atque viveſcunt; in herba corrumpunt; atque ſic meſſem & autumnum pariter perdunt. Nam longè majori & ineffabili ac ſtupendo planè numero ingruunt, ſolem inſtar eccliſpis obumbrant: & humum per aliquot milliaria ſæpe pedis 6 altitudine & ampliùs obtegunt, ut mox exemplis demonſtrabimus. Ad hæc non ſeculi intervallo, ſed ſeptenis ſæpe aut octonis annis, interdum citiùs redeunt. In latitudine illa, quam occupant, nihil prorſus reliqui facientes, ita ut homines atque pecudes vel fame mori, vel ſolum vertere cogantur. Civitatem in Africa deſolatam 1 M. Varro autor eſt. (s) Præcipuæ *orbis terræ partes* hoc malo infeſtantur. In *Aſia* Cap. 10. nullum fere regnum eſt, quod ab hac plaga liberum maneat. In *imperio Sinarum* fre- 2 quentiſſimæ ſunt. Provincia *Xenſi* (lege *Schenſi*) eas ſæpiſſimè experitur (t). *Tayovvanam* & *Formoſam* Oceani Eoi inſulas An. 1654. planè deſolarunt, octo hominum millibus fame interemtis. Quæ An. 1656. haud procul municipio Sinico *Single* Le- 3 gati Hollandici cum ſtupore ſpectaverunt, infra referemus. c. 29. In *India* quoque locuſtas dari credibile eſt; ſed *non ternum pedum longitudine, ut earum crura, & femina ſerrarum uſum præbeant*; quod aliorum fide Plinius fabuloſè prodidit. (u) Manus

[Contigit hîc *Plinio* quod aliàs ſæpe, ut quæ tantùm refert non aſſerit, & aliena fide ſcribit, tanquam propria illi imputentur: quin & à nonnullis credantur. *Aldrovandus* de ſerratis locuſtarum cruribus agens (x) ſic loquitur: *Ut minus horum exemplo Plinium miremur, qui ex Indicis ſerras fieri tradidit*; & ſic alii, inter quos *Scaliger Exercit.* 192. contra *Cardanum*, ſanè improvidè. Nos enim in Commentario noſtro pridem docuimus: *Plinium laboribus ſuis immortuum eſſe*, adeò ut promiſcuè audita vel excerpta (nihil enim legebat; quod non excerperet, teſte *Plinio* juniore in Epiſtol. ad Macrum) digerere aut diſtinguere non potuerit: Idque hîc rurſus inculcare voluimus. Vid. Commentar. ad Hiſtor. Æthiop. L. 1. 68. it. p. 135. & in Catalogo autorum operi meo præmiſſo *C. Plin.*]

tamen *longitudine* ſibi unam viſam Germanus ex India redux mihi pro certo narravit.

1 At *Perſia* & potiſſimum *Arabia*; ubi plurimæ generantur, hoc inſecto Cap. 11. ſcatent. P. *Angelus à S. Ioſeph* (y) ait: *I'ai veu pluſieurs fois en printemps le ſoleil obſcurci par des nuées* (pour ainſi dire) *tres epaiſſes des Sauterelles*. h. e. *Multoties vidi tempore veris ſolem locuſtis tanquam nubibus denſiſſimis obſcuratum*.

2 *Tavernierius* cum Teredone [*Balſera* vulgò] eſſet, bis vidit portentoſam locuſtarum vim, quæ imaginem craſſæ nubis repræſentarent, atque aërem prorſus obſcurarent. Annuatim aliquoties illic tranſire & plurimas dari, quouſque Sinus 3 Perſicus ſeſe extendat, idem teſtatur. (z) In *Armenia* tempore *Neronis* (a) exorta vis *locuſtarum ambederat quicquid herbidum aut frondoſum*, ut equiti pabulum deficeret. In 4 *Syria* & *Parthia* notiſſimæ ſunt. In *Palæſtina* inter minas & pœnas divinas à Prophetis ſæpius memorantur. (b)

1 Dum iſta ſcriberem, Judæus Hieroſolymitanus *Simeon Ben-Iacob* opportunè Cap. 12. huc venit, quem de locuſtis Judææ percunctatus ſum, ad vivum depictas commonſtrans. Reſponſiones ejus, quas ipſe manu ſua conſignavit, hîc apponere operæ pretium putavi, ut ſequitur:

על אשר שאלני השר המרומם הארון איוב לודולף בעיר פרנקפורט׃	De iis quæ interrogavit me (Tit.) Dominus *Jobus Ludolfus* in urbe *Francofurto*:
2 אם הארבה הבא בארצינו הכל מין אחד כזה המצוייר אצלו׃	*Num locuſtæ, quæ in terram noſtram venerunt, ejuſdem fuerint ſpeciei, ac illæ quas depictas habuit penes ſe?*

(s) Plin. *Lib. VIII. c. 29. Sect. 43.* (t) *Neuhof* in deſcript. *Regni Sinar.* p. 377. a (u) Lib. XI. *cap. 29. Sect. 35.* (x) Lib. IV. de Inſect. c. 1. *Tit. Forma, deſcriptio* p. 411. (y) In *Gazophylacio* ſuo Perſico voce *Locuſta.* (z) In *itinerario* ſuo *Tom. I.* Lib. II. c. 3. (a) *Tacitus* Annal. XV. 5, 41 (b) Deut. 28, 38. Joel. 1, 4.

על הרוב הוא כך אלא שיש יותר גדולים ויותר קטנים ·

Utplurimum ſunt iſtis ſimiles, dantur tamen [aliquæ] majores, [aliquæ] etiam minores.

כמה גדולים היו ·

היותר גדולים שראיתי יהיה ג׳ פעמים גדול מאלו ויש לה שלשה זוגות שיניים

Quam magnæ illæ ſint? 3

Maximæ, quas ego vidi, erant tribus vicibus majores iſtis [depictis] (c) habebantq; tria paria dentium.

מה שמם אצלינו ·

כיון שלא יש אלא מין אחד על הרוב כולם נקראים ארבה ·

Quale nomen habeant apud nos? 4

Quia maximam partem unius ſunt ſpeciei, ideo omnes vocantur ארבה locuſtæ.

מי הם האוכלים אותם ·

האוכלים אותם הם בני אדם הדיוטים תוגרמים וגם כן איזה יהודים הדיוטים ומבשלים אותם במים ·

Quis illas edat? 5

Comedentes illas ſunt homines plebeji [*idiotæ*] *Turcæ*, atque etiam nonnulli *Judæi* plebeji, qui eas coquunt in aqua.

כמה פעמים בזמני אני ראיתי אותם ·

ב׳ פעמים וזה שתי שנים בא הפעם השלישית ואני לא הייתי שם אלא כתבו לי מירושלים ·

Quot vicibus ætate meâ eas viderim? 6

Duabus vicibus. Nunc (autem) duo ſunt anni, quòd tertia vice venerunt. Ego quidem tunc ibi non eram, ſcripſerunt tamen mihi Hieroſolymis.

מאיזה מקום באו ·

לא ידענו הדבר בבירור אבל אנשים ערביים אמרו שבאים דרך המדבר ·

Unde venerint? 7

Non novimus id certò, at viri Arabes dixerunt, quod veniſſent viâ deſerti.

באיזה זמן באו ·

פעם ראשנה שאני ראיתי אותם היה בחדש כסלו בימי חנוכה בצהרים ולעת ערב שתי שעות קודם הלילה היו הולכים וכך היו עושים בכל יום שמנה חדשים אלא שבאיזה ימים היו באים הרבה ובאיזה ימים מעט ·

Quo tempore venerint? 8

Prima vice, quâ ego illas vidi, accidit menſe *Kislev*, tempore feſti חנוכה *Encaniorum* in meridie; tempore veſpertino autem duabus ante noctem horis abibant, idque quotidie octo continuis menſibus faciebant. Verùm nonnullis diebus veniebant plures, nonnullis pauciores.

[Singulare prorſus eſt, quòd tam tardè venerint locuſtæ; nam menſis *Kislev* plerumque medio *Novembris* incipit, ita ut חנוכה *Encania Judæorum* in medium *Decembris* incidant, adeoque per totam hyemem duraverunt, quod aliàs contra naturam earum eſt. Judæus tamen ſemel atque iterum à me interrogatus id ſeriò affirmavit, cauſam addens, quòd ſicca & parùm frigida hyems fuerit.] 9

אם מיבשים אותם באויר או בשמש לשמור אותם לאכול ·

בברבריה מולחים ומיבשים אותם לשמור אותם אבל כן לא יעשה בארצינו ·

Num eas in aëre vel ſole torreant, ut ad eſum aſſerventur? 10

In *Barbaria* ſale eas condiunt, & etiam torrent, ut conſervent. Verùm apud nos id non fit.

מה סיבוב לקח הארבה ·

כשבא היה בחברון וירושלים ושכם ·

Quantum ſpatium occupaverint locuſtæ? 11

Cùm primò venirent, *Hebrone: Hieroſolymis* & *Sichemi* extiterunt.

כמה גבוה היו על הארץ ·

היו גבוהים ב׳ טפחים ויותר זה על זה ·

Quantâ altitudine jacuerint humi?

Altitudine duorum palmorum & amplius, aliæ ſuper aliis. 12

מה היזק עשו ·

ההיזק שעשו היו אוכלים כל הירק והתבואה והאילנות אכלו מהם הקליפה עד שכמעט נשארו האילנות לבנים והרבה אילנות נתייבשו ·

Quodnam damnum dederint? 13

Damnum intulerunt, [eo quod] devorarent omnem plantam & proventum [terræ]. De arboribus autem conſumebant corticem, adeò ut ferè relinquerentur arbores albæ, [nudæ] plurimæq; arbores exareſcerent.

כמה היו מגרשים אותם ·

היו מכים בשני קערות נחשת זה על זה כדי להשמיע קול והיו בורחים בימים ראשנים אבל אחר כך הורגלו ·

Quomodo eas abegerint? 14

Pulſabant duas ſcutras æneas unam ad alteram, ut earum ſtrepitum audire facerent. Fugiebant quidem primis diebus, at poſtea aſſuefactæ fuerunt.

[Iſtud

(c) Nota hic *varietatem ſpecierum*, & ſic *manûs longitudinem*, de qua ſupra *cap.* 20, 3. iſtæ æquant.

[Iſtud nobis minimè probabile videtur, quomodò enim aſſueſcerent iſti ſtrepitui, ſi quotidie aliæ & ſubinde aliæ ſuccedant. Primæ quæ abierunt procul dubio ſua ſponte abierunt, licet nullus ſtrepitus factus fuiſſet.]

לאיזה מקום הלכו׃ | *Quónam* (tandem) *abierint?*

לא ידענו׃ | Hoc neſcimus.

Porrò narrabat :

15 והארבה הנזכר היה להם סימן אחד בחזה
על איזה מהם היה חקוק אות חית כזה ח
ועל איזה מהם היה חקוק אות טית כזה
ט ואותם שהיו בהם טית היו נזהרים
מלאוכלם כי היו אומרים שהוא סימן טמא
ואותם שהיה בהם חית היו אוכלים אותם כי
אמרו שהוא סימן שמו חגב והוא מין כשר׃

Cæterùm locuſtis modò memoratis inerant *notæ* quædam in pectore: in nonnullis earum impreſſa quaſi erat litera ח *Cheth*, & in nonnullis quaſi inſculpta erat litera ט *Teth*. Quæ ergo hanc literam ט habebant, ab illarum eſu ſibi cavebant (*Judæi*); dicebant enim, quod eſſet nota vocis טמא i. e. *immundum*: quæ verò habebant notam ח *Cheth*, eas edebant; dicebant enim quod eſſet nota (*ſeu initialis litera*) vocis *Chagab*, quæ una eſſet ex locuſtis mundis.

Iſta planè Judaicè; reliqua dedimus prout accepimus, ſecundùm morem ſcribendi Rabbinicum.

1 Cæterùm nulla terra locuſtarum eſt feracior quàm *Africa*. *Cyrenaicam*, *Libyam*, Cap 13.
Mauritaniam & adjacentes regiones innumeris agminibus frequentant. Stupenda
2 ſunt lectu, quæ de horribili locuſtarum copia in hàc orbis parte referuntur. *S. Auguſtinus* (d) ut Paganis oſtenderet, calamitates illorum temporum Chriſtianæ religioni
imputandas non eſſe, inter alia quæ ferventiſſimo Deorum cultu contigerint, narrat:
3 *Locuſtarum in Africa multitudinem prodigio ſimilem fuiſſe, cùm jam eſſet Populi Romani provincia. Conſumtis enim fructibus foliiſque lignorum* (e) *ingenti atque inæſtimabili nube in mare dicunt eſſe dejectam. Quâ mortuâ, redditâque littoribus, atque hinc aëre corrupto, tantam ortam peſtilentiam dicunt, ut in ſolo regno Maſiniſſæ* OCTINGENTA *hominum millia periiſſe referant, & multo ampliùs in terris littoribus proximis.*

4 [OCTINGENTA millia habet hîc non ſolùm *Auguſtinus*, ſed & *Julius Obſequens*, *Eutropius* à nonnullis allegatus, atque *Oroſius* in plerisque editionibus, atque ſic omnes,
qui illos exſcripſere. At ego OCTOGINTA omnino ſcribendum cenſeo; prout in
mea *Oroſii* editione *Coloniæ* 1542. impreſſâ legitur. Nam, ut taceam immanem numerum, (qui multò incredibilior efficitur, ſi multò plures ſecundùm *Auguſtinum* in
5 terris littori proximis perierunt) in *Oroſio* meo p. 267. ſic lego: In *Numidia* (quam
Auguſtinus regnum *Maſiniſſæ* vocat) *in qua tunc Micipſa Rex erat*, OCTOGINTA
millia hominum: circa oram verò maritimam, quæ maximè Carthaginenſi atque Uticen-
6 *ſi littori adjacet, plusquam* DUCENTA MILLIA *periiſſe traditum eſt.* Hunc numerum *Eutropius* quoque habet; (citante *Ludov. Vive in not. ad Auguſtin.*) *Circa*
7 *Carthaginem verò*, inquiens. *Ducenta millia &c. extincta ſunt.* Si ergò verum eſt,
quod nemo in dubium vocat, circa Carthaginem & Uticam, quæ in ora maritima ſitæ, *ducenta hominum millia* peſte interiiſſe, *octingenta* neceſſariò ſunt corrigenda, aliàs
Auguſtini particulæ *multò ampliùs* locum habere nequeunt; id enim numerum mi-
8 norem præceſſiſſe ſignificat, ut ſimpliciter corrigendum ſit, atque legendum: OCTOGINTA *hominum millia in Numidia peſte interiere, at multò plures* (nempe pluſquam
DUCENTA MILLIA) *in ora maritima.* Verba *Oroſii* quoque nullum alium ſenſum
admittunt. Nam adverſativa VERÒ & augendi particula *pluſquam* minorem
9 numerum ante ſe requirunt. *Freinshemius in ſupplemento Liviano* autores illos ſecu- L. 25. c. 19.
tus retinet quidem numerum *Octingentorum*, ſed aliter ſtylum format; pro adverſati- An. V. C.
va *verò* conjunctivam *et* ponens, & *plusquam* omittens; ſatis enim intelligebat, *αὔξη-* 629.
σιν locum habere non poſſe in numero longè minore: ſcilicet emendatio mendæ illi
10 non venerat in mentem. Sphalma oportet eſſe valdè vetuſtum, attamen in numeris
frequens & facile, quamvis tot autores illud habeant atque in Mss. ſic reperiatur;
nihil enim facilius eſt, quàm ex *Octoginta*, *Octingenta* facere, præſertim ſi fortaſſis olim more priſco *Octocinta* vel *Octocenta* ſcriptum fuit, ſicuti pro Magiſtratus *Maceſtratus*, pro Ingenuus *incenuus*. Nam *olim familiare fuit marmorariis & notariis* C. *in* G. & E. *in* I. & vice verſa *mutare*, ut *Reineſius* (†) loquitur & exemplis confirmat. Claſſ. 1. Inſcr. 2.

(d) *De Civit. Dei* Lib. III. c. 31. (e) *Ebraiſmum* in mente habuit S. Pater; ubi per עצים *Ligna*, *arbores* intelliguntur. (†) In Syntagm. inſcript. antiqu.

Inſcr. 2. pag. 4. & in Indic. cap. 19. Idem in libris olim factitatum credibile eſt. Conf. quæ in caſu ſimili in *Commentar. noſtr. ad Hiſtor. Æthiop. Lib.* 1. *c.* 15. *num.* CXI §. 16. tradidimus.]

In *Guinea*, privatim in regione *Inſoko* referente *Dappero* (f) communiſſima hæc II
eſt plaga. Retulit mihi Vir Nobiliſs. amicus meus ſingularis, (g) qui cum *Ruytero*
Hollandicæ Claſſis Præfecto haud procul littore Africano navigaverat; *locuſtas vento in*
mare detruſas, aërem & naves compleviſſe.

Cap. 14. Non hîc ſingulis ſeculis, ſed ſingulis annis uberrimè proveniunt, ut niſi vicibus I
ſervatis, alias atque alias regiones invaderent, inhabitabiles prorſus illas redderent;
quia non in unum tantùm annum nocent; herbas enim omnes radicitus exedunt, &
cortices arborum ita arrodunt, ut ſcapi nudi & rami albi paſſim conſpiciantur; quod
etiam Judæus ſupra retulit. (h) Non ſine commiſeratione legerit aliquis, quæ *Alva-* 2
c. 33. *rezius* de incredibili locuſtarum multitudine, & exitiali illarum damno in *Habeſſinia*
narrat. Etenim *Luſitani* cum Legato Regis ſui per illas regiones profecti, quinque di- 3
erum itinere nec culmum nec folium ullum repererunt, ut jumentis eorum fame per-
c. 34. eundum fuiſſet, niſi præmoniti pabulum ſecum tuliſſent. In latitudine volatus *octo leu-*
cas Luſitanicas, quæ propè à Germanicis abſunt, tunc compleverant, audiebantur paſ-
ſim lamenta virorum, ejulatus fœminarum & puerorum fletus, qui omnes cum pecu-
dibus ſuis alias ſedes deſperabundi quærebant. Vidiſſes ibi vias repletas hominum
& jumentorum cadaveribus, quæ cibi & pabuli inopia interierant. (i)

Hîc demum atrocitas iſtius plagæ intellecta fuit, ipsâ *peſte* exitioſior; hæc 4
enim, quod jure mireris, (ſi vera ſunt, quæ peregrinatores Indici mihi retu-
lerunt) *æquinoctialem circulum* non tranſit: *Locuſtarum* verò peſtis etiam hunc trans-
volat. Etenim *Madagaſcar*, inſula ingens vulgo *S. Laurentii* dicta, hac calamitate laborat.
Tot orbis partibus vagatur hoc malum, Plinius inquit. (k) Imò, ſi ſeptentrionales partes
excipias, totum pervagatur orbem, non veterem tantùm ſed & novum. In *America*
enim dari ex relationibus in Commentario noſtro exhibitis conſtat. (l)

Cap. 15. Nec continentem duntaxat terram, ſed inſulas quoque in diverſis maribus ſitas I
appetunt. *Tayovvanam* atque *Formoſam* maris Eôi inſulas, *Madagaſcarem* ad Orientem
Africæ ſitam, quam modò nominavimus. In *Hiſpaniola* inſula Americana dari ex
Cadamuſto *Aldrovandus* refert. (m) *Cyprus* hanc cladem multoties graviter experta eſt.
Cum Chriſtiani *Hieroſolyma* potirentur *Friderici* II. Imperatoris tempore, *Hugone* II. 2
regnante, miſerrimè à locuſtis vaſtata fuit. Famem atque peſtem exinde ſecutam
Geographus Italus (n) his verbis tradit:

Le felicità del Re (Ugo ſecondo) *furono con-*
vertite in lutto dalla peſte e dalla fame, cauſa-
ta da un inundatione di Cavallette, *che devo-*
rati tutti i raccolti in herba, e rimanendo ſen-
za cibo, corrupero la terra e infettarono l'aria:

Felicitatem Regis illius in luctum con-
verſam fuiſſe, ob inundationem locuſta-
rum, quæ frugibus omnibus abſumtis cor-
ruperint terram fame, & infecerint aë-
rem peſte.

Inſulam hanc locuſtis obnoxiam eſſe, cum exitio hortorum atq; agrorum etiam 3
Tavernierius ſcribit. (o) Sed aquilonibus ſublatæ in pelagus præcipitantur, grata fortaſ-
ſis & piſcibus paſtione. Inſulas maris Ægæi, *Lemnum* &c. quas crebrò depopulantur, re-
ferre ſuperſedemus, ad propiora & recentiora exempla feſtinantes.

Cap. 16. Europa noſtra, quantò regionibus auſtralibus propior, tantò iſti calamitati obno- I
xior. *Italiam ex Africâ maximè coorta infeſtant.* Plinius ait (p). *Hungaria* & *Polonia* vici-
nitatem Aſiæ hâc plagâ ſæpius luunt. Eandem experiuntur & cætera regna, ſi ſeptentri-
onalia excipias. Nec *Ruſſia* locuſtarum expers manet, in regionibus, ut puto, auſtrali-
bus. Sed veteribus atque vulgatis exemplis lectores morari nolumus. Notabiliora 2
tantùm

(f) In deſcriptione *Africæ* p. m. 459. Confer. *pag.* 317. & 679. (g) Is eſt *Dn. Mortagne de Rouſ-ſillon*, itineribus atque legationibus geſtis clarus. (h) Confer quæ *ſupra* diximus cap. 12, 13. (i) Plura vide in *Comment. noſtro* pag. 174. (k) Lib. XI. c. 29. Sect. 35. (l) Lib. 1. num. 96. §. 55. *Scaliger* Exerc. 192. perſtringit *Cardanum*, qui de ſubtil. Lib. IX. p. m. 505. dixerat: *Africam fermè ſolam hac peſte laborare.* (m) Lib. IV. *de Inſect.* p. m. 164. b. (n) Franciſc. Piacenza in ſuo *L'Egeo redivivo, ò ſia Chorographia dell' Arcipelago.* Tit. *Cipro. pag.* 650. (o) *In itinerario Perſico*, Lib. II. c. 6. §. *L'air de Cypre* &c. (p) d. *Lib. XI. Sect.* 35.

tantummodò quæ ſeſe nobis obtulere, referemus. Epiſcopatum *Tridentinum* An. 592.
locuſtas invaſiſſe atque anno ſequente rediiſſe (quod mirum) *Paulus Diaconus* memo-
rat. Sed nulla atrocior locuſtarum invaſio legitur, quàm quæ Anno Chriſti
DCCCLXXIII. per Italiam & Germaniam in Galliam usque penetravit. Quæ
quò rarior in hoc climate, eo memorabilior eſt. Antiquiſſimi autoris (q) verba ex-
3 ſcribemus, quæ quò ſimpliciora, eò veritati propiora nobis videntur: *Eodem anno*, ait,
*facta eſt fames valida per univerſam Italiam atque Germaniam, & multi inedia conſumpti
ſunt. Tempore verò novarum frugum novi generis plaga, & prima in gente Francorum vi-
ſa, Germanicum populum, peccatis exigentibus, non mediocriter afflixit. Nam vermes quaſi
locuſtæ,* quatuor pennis volantes, *& ſex pedes habentes, ab oriente venerunt, & univerſam
ſuperficiem terræ* inſtar nivis *operuerunt, cunctaq; in agris & in pratis viridia devaſtabant.
Erant autem ore lato & extenſo inteſtino, duosq; habebant dentes lapide duriores, quibus
4 tenaciſſimos arborum cortices corrodere valebant. Longitudo & groſſitudo illarum quaſi
pollex viri: tantæq; erant multitudinis, ut* una horâ *diei* centum jugera *frugum prope ur-
bem Moguntiam conſumerent. Quando autem volabant, ita totum aërem per* unius millia-
rii ſpatium *velabant, ut ſplendor ſolis infra poſitis vix appareret.*

Eadem pluribus circumſtantiis refert *Regino*, (r) inter alia ſcribens: Duces *cum
5 paucis exercitum* itinere unius diei *præibant, quaſi loca apta multitudini proviſuri. Circa
horam nonam, ubi* Duces *pridie venerant, incidebant, nec à loco occupato movebantur,
quousque ſol ſuum repræſentaret ortum, &c. Spatium diurni itineris* quatuor aut quinq;
milliaribus *extendebatur, pervenerunt autem usque ad mare Britannicum, &c. in quo, Deo
volente, violento ventorum flatu impulſæ atque demerſæ ſunt.* Fallitur in eo, quod *ſena ala-
rum remigia* habuiſſe ſcribat, ut mox dicemus. Sed audiamus *And. Brunnerum*, qui Cap. 17.
1 ſtylo elegantiori eandem hiſtoriam enarrat: *Annonam hujus anni fœda locuſtarum inun-
datio depaſta eſt, ex* Oriente *terris infuſa. Dira illis ſpecies, neque ante viſa*, ſenis alis

[*Senæ alæ* locuſtis hîc tribuuntur, quod mihi in tot autoribus, qui ex profeſſo de *lo-
cuſtis & inſectis volatilibus* ſcribunt, nuſpiam lectum. Δίπτερα & τετράπτερα ἔντομα
Philoſophus (s) novit, ἑξάπτερα & ille & *Plinius* (t) ignorant. *Aldrovandus, Jonſtonus,
Bochartus*, & ab his allegati autores alii, Judæi atque Arabes, *Marcellus Virgilius in Dio-
ſcoridem*, qui omnes locuſtas deditâ operâ phyſicè deſcribunt, *quatuor* tantùm *alarum*
meminerunt; adhæc vetus ille autor manifeſtè *quatuor* tantùm *pennas* (ſic rectè etiam
à Plinio vocantur *alæ inſectorum*) habet; ut non dubitem, primum exſcriptorem pro
IV. feciſſe VI.]

*totidemque pedibus latam ignavamque alvum trahebant, mole corporis virilis modum pollicis
æquantes, ore vaſto & gingivis ſilicum duritiem ſuperantibus, ut non modò ſata tenerasque
frondes abraderent, ſed arbores etiam corticibus nudarent. Catervatim volabant, tam den-
2 ſo agmine*, ut ad milliaris integri *ſpatium ſolum cœlumq; abſconderent. Itinera illis velut
ex lege militiæ dimenſa*, quinque milliaria *quotidie ab iis conficiebantur: neque locum caſtris
temerè capiebant*, ſed exploratoribus *pridie præmiſſis, quos peſtilens legio ſub ſolis ortum ſe-
quebatur. Tanta illis ingluvies, ut* centum agri jugera *gulæ vix ad horam ſufficerent. Nul-
3 la tempeſtas ſegetes unquam pejus accepit; nihil falci relictum eſt Sic graſſando & omnem
agrorum elegantiam deterendo ad* mare Britannicum *delatæ, velut munere ſuo functæ, ven-
torum vi in aquas difflatæ ſunt; ſed tunc quoque æſtu maris in littus effuſæ, & montium in-
4 ſtar exaggeratæ, cum calore ſolutæ putreſcerent, aërem latè vitiarunt, ita orbi mala duo ex-
trema* famem *vivæ*, peſtem *mortuæ invexerunt.*

Eædem procul dubio fuerunt, quas in Germania *Aventinus* (u) memorat, non Cap. 18.
1 ſuo, ſed *Plinii* ſtylo uſus; ejus enim verba, illo non nominato, ſimpliciter exſcribit,
ejusque deſcriptione locuſtarum generali pro hiſtoria illorum temporum utitur. In
2 *opere Germanico*, quod ipſe concinnaſſe dicitur, non verſionem ſed alium tractatum no-
bis repræſentat, inſipido ſtylo hanc hiſtoriam recenſens: (x) Es kamen die groſſen
B Heu-

(q) Incertus is eſt; *Monachus* puto, ut ferè Scriptores illorum temporum. *Annales Francorum* com-
poſuit ab An. 714. usque ad annum 883. Reperitur inter autores è Biblioth. P. *Pithœi* editos. (r) In *an-
nalibus* ſuis Lib. II. p. m. 420. (s) Ariſtot. *Hiſt. Anim.* I. 6. in Scal. ſect. 30. & IV. 6. Sect. 222. hinc
τετραπτερυλλίδες *Quadripennes* Ariſtophani in *Acharn.* vocantur. (t) Lib. XI. c. 28. *Sect.* 23. (u) In
annal. Bojorum *Lib.* IV. *pag.* 262. (x) Tit. *de prodigiis*, groſſe Wunderwercke *pag.* 606.

Heuſchrecken/fraſſen alles Graß ab/flogen mit Heereskrafft in den Lüfften daherein/
fünff Meilen verderbten ſie auff einen Tag/ dafür halff kein retten / flogen dar-
nach in den Lüfften und Wolcken weiter/flogen hauffenweiß / floge ein Hauff nach
dem andern. Man hielte groſſe proceſſion und Creutzgänge wider ſie / man 3
gieng mit dem Heiligthum umb die Stadt/umb das Korn/umb das Feld / aber
es wolte nichts helffen. Zuletzt truge ſie ein ſtarcker Wind an die offene See / er-
trancken/trugens die Fluth wieder an das Land/ward ein groſſer Geſtanck/ kam ein
groß Sterben/hernach theuere Zeit und Hunger. Peculiare hoc habet: *Pompas ſa-* 4
cras cum reliquiis cruce præcedente per campos & agros ambulantes nihil profuiſſe. Reli-
qua conveniunt cum iis quæ ſupra retulimus. Hinc conſtat eandem ubique locu- 5
ſtarum naturam & indolem eſſe, nec differre niſi multitudine & regionum longin-
quitate. Præcurſores in prima relatione *Duces* vocantur, in ſecunda Brunneri *explora-*
tores. At certum *Ducem* vel *Regem* locuſtæ non habent, ut Regum ſapientiſſimus 6
Prov.30.27 loquitur. Intelliguntur autem pridianæ illæ, quæ tanquam præcurſores capiendo
caſtrorum loco præceſſerunt, ut ſupra docuimus. Id demum maximè mirandum, 7
L.XI.29. cùm *Plinius* ſcribat & experientia teſtetur, quod *immenſos tractus permeent, & longin-*
Sect.35. *qua maria transeant*, qui fiat, quòd aliquoties vento impulſæ in mari demerſæ legan-
d. l. tur, cùm tamen illud transvolare potuiſſent. Ipſe *Plinius* ſcribit: *Gregatim ſublatæ*
vento in maria aut ſtagna decidunt. Nobis nulla alia ſuccurrit ratio, niſi à temporum 8
diſtinctione. Advenientes, dum alacres adhuc ſunt & leves, longinquos iſtos vola-
tus peragere poſſunt; abeuntes verò pabulo graves, nec non plures gravidæ & diu-
turno volatu fatiſcentes, ventis in maria vel ſtagna præcipitantur. Niſi fortaſſis diffe- 9
rentia ventorum id efficiat, ut leni & purâ aurâ vectæ trans maria veniant: proceloſo
verò & pluvioſo vento alisque madefactis in illa dejiciantur, ſcilicet providum Nu-
men, ſicuti illis aditum trans mare mirabiliter conceſſit: ita exitum, expletâ, ob quam
venerant, peccatorum ultione, in mari dedit; ut non malè Brunnerus ſupra citatus
Cap.19. ſcribat; *quòd veluti munere ſuo functæ ventorum vi in aquas delatæ fuerint.* Non minor 1
ſtrages in *Europa* noſtra contigit An. 1337. al. 38. ubi horrenda locuſtarum multitudo
integro triennio, Poloniam, Auſtriam, Bohemiam, & inde totam *Germaniam* vexavit. Hi-
ſtoriam iſtarum ex *Aventino* exſcribemus: (y) *Locuſtarum tum ingens vis ab* Orientis 2
ora erupit, ſenas alas habebant, (z) *dentibus gemmarum in morem nitentibus armatæ erant.*
Nubium more ſolis conſpectum auferebant, longitudine quinque ac triginta millia paſſu-
um, *latitudine* decem *occupabant. Acie inſtructa aëra ſulcabant, in terra caſtra metaban-* 3
tur. Antecurſores itinere unius diei *locum aptum caſtris occupaturi, legiones attinebant,*
quæ in cohortes diſtributæ cum ortu ſolis proficiſcebantur. Nona demum ſuper tellure ſede-
bant, ubi annona deficiebat, aliò migrabant. Hyemis frigore coactæ, latebris, æſtate rediture,
ſe condebant. Quartò demum anno Ciconiarum, Graculorum, (ſic corrige) *Cornicum,* 4
Monedularum & hujuscemodi volucrium agmina illas devorarunt. Herbas, arborum fron-
des, ſegetes, fœnum (malè pro *gramine*) *per univerſam quà longè latè porrigitur, Germani-*
am tres æſtates *depaſtæ ſunt.* Remedia contra hanc peſtem primò fruſtra adhibita
reperies infra cap. 31.

[De *Aventino* neceſſe habemus hîc monere, Chronicon Germanicum *Francofurti* 5
An. 1622. editum in multis planè differre ab opere Latino *Ciſneri* curâ edito, cui titu-
lus *Annales Bojorum*; ut cuilibet conferenti liquebit. Aves, quæ locuſtas abſumſe- 6
runt, Germanicè redduntur: Storcken/Hätzen/Tulen/Ruchen und Krähen. *Gra-*
culos, ſecundum vulgatam, ſed falſam Lexicographorum expoſitionem, putavit eſſe
Hätzen/i. e. Häher/*Garrulos* ſecundum *Geſnerum*; cùm tamen *Graculus* ſit Κορακίας,
avis corvo ſimilis, cujus Synonymum *Monedula*, Tule/nobis Dole vel Kake. Gallis
Choucas. Ruch avis eſt ex genere *cornicum* roſtro albicante; cætera nigra; Σπερμο- 7
λόγον *Seminilegam*, ſeu *Granivoram* Geſnerus cum Wottono eſſe putat. *Corvorum*
oblitus eſt Aventinus, quos cum *vulturibus* Calviſius addit, in opere Chronol. ad An.
Chr. 1338. ſed quadrupedem avibus miſcet; *Ictes* enim, ἴκτιδες Græcis, *Viverræ*
ſunt vel *Furones*, non aves.]

Plures

(y) Annal. Boj. L. VII. *d. an. 1337. pag. 477.* (z) Hic rurſus *ſenæ alæ* locuſtis falsò tribuuntur:
hinc colligo Aventinum veterem illam relationem cum hac nova commiſcuiſſe.

8 Plures circumſtantias alii (a) addunt, nempe quod *Carolus Moraviæ Marggravius*, Regis Bohemiæ filius, ſpatio longitudinis locuſtarum explorando, equitem miſerit, qui uno die finem illarum aſſequi non potuit. Scilicet, ſecundum Aventinum ultra *octo*
9 *milliaria* porrigebantur: in latitudine *duo cum dimidio* occupaverant. *Bonfinius* à Sirmio (b) in *Pannoniam* veniſſe, & vineis præter omnem opinionem peperciſſe ſcribit. 5,3.c.
Tertio anno *Poloniam*, *Auſtriam*, & *Bohemiam* invaſiſſe, & bipartitò diviſas in *Italiam* & *Gallias* effuſas fuiſſe.

10 [Dubio maximo relatio hæc laborat; inſolitum enim & inauditum prorſus eſt, quod locuſtæ *tres annos* in Europa duraverint, & quarto demum extinctæ fuerint; hyeme latentes, & æſtate rurſus erumpentes, id enim planè contra naturam earum eſt: & vix in auſtralibus regionibus contingit; conſumtis enim omnibus plantis & frugibus, undénam viverent? Nam *autumni* tempore parere, & deinde interire Ariſtoteles (c) & ex eo *Plinius* (d) ſcribit, idque experientia omnium regionum confirmat. In ipſa Africa vices ſervant, nec in easdem regiones quotannis redeunt.] ſup. c. 14.

1 *Seculum* iſtud *decimum quartum* locuſtarum fertiliſſimum fuit. Redierunt enim Cap. 20.
locuſtæ in Europam Anno 1353. & anno eiusdem Seculi ſexageſimo quinto; ita ut etiam excelſas & frigidas Alpes transvolarent, atque campeſtria *Helvetiæ* occuparent.

2 At quæ ſequentis ſeculi Anno ſeptuageſimo quinto apparuerunt, earum capita nobis mirè deſcribuntur; ideò verba ipſa autoris *Paralipomenon ad Chron. Abbatis Vrsbergenſis* exſcribemus. *Anno eodem 1475. menſe Auguſto*, ait, *locuſtæ ad longitudinem unius digiti humani, capita inſtar veſpertilionum habentes, apparuerunt, quæ ex* Pan-
3 noniis *per* Moraviam & Sileſiam *prodiiſſe ferebantur. Longitudo congregationis earum* trium milliarium, *&* *latitudo* unius cum medio milliari. *Volabant ordinatis aciebus. Loca frugum & arborum, in quas cadebant, devorabant, nil præter terram & fimum ſordidum relinquentes: denſitatem earum vix ſol penetrare potuit.*

4 Recentiora exempla in hiſtoriis paſſim obvia ſunt; quomodo ſcilicet ſuperiore ſeculo in annis 1535. 41. & 42. *Valachiam* atque *Poloniam* pervagatæ ſint, atque exinde *Moraviam*, *Sileſiam*, atque *Miſniam* invaſerint.

5 Sed locuſtarum irruptio quæ anno quadrageſimo ſeptimo illius ſeculi menſe Julio in Comitatu Tirolenſi contigit, maximè notabilis eſt, ob ſingulares quasdam circumſtantias alibi vix obſervatas. Tradémus eam eâdem ſimplicitate quâ de-
6 ſcripta & impreſſa reperitur Oeniponte eodem anno: Es ſeynd ihrer (der Heuſchrecken) alſo viel der fliegenden / daß ſie den Sonnenſchein bedeckt haben; Und der kriechenden ſeynd alſo viel / daß man das Erdreich nicht ſiehet / und dieſelben zeigen ſich alſo auß wie ihr ſehet. (picturam adjectam hîc intelligit) Und hat man die auff der Erden gefangen / und Bürger und Bauern auffgebotten im gantzen Lande / daß man ſie fahe / und das hat gewähret drey Wochen / und haben alle Tag gefangen
7 zweytauſend Sechſter voll / das iſt ſo viel als tauſend Malter / und auff einer viertel Meil Wegs ſind geweſen dreyhundert Perſonen / ſo Weiber / ſo Männer / und ein jeglich hundert Perſonen haben alſo viel gefangen wie obgeſchrieben / und das hat alle
8 Tag drey Wochen lang gewährt. Gott der HErr wolle uns gnädig und barmhertzig ſeyn / dann es gehet itzo in der Welt zu / als bey König Pharaonis Zeiten. Auch wiſſet / daß ſie ſo gewaltig zu Inſpruck über die Brücke kommen ſeynd / als ein Kriegsvolck gezogen / und mit der Gewalt hinein gewolt haben / da hat die Obrigkeit der Bürgerſchafft gebotten / daß ſie für der Stadt mit Kehrbeſemen Wehr gethan haben / und in das Waſſer gekehrt / und haben alſo viel abgekehret in das Waſſer / daß ſie das Waſſer bedeckt haben / ꝛc. und das haben ſie auch drey Wo-
9 chen getrieben auff der Brücken. (e) Notatu dignum hîc eſt, quòd præter locuſtas volantes innumeras ingens multitudo humi repentium adfuerit, quæ alis ca-
10 ruerunt. Tales ſimul cum volatilibus dari etiam ex Alvarezii itinerario Æthiopico c. 33. al. 34
B 2 diſci-

(a) Calviſius *ſupra d. loco*, qui parum accuratè hanc hiſtoriam tradit, & *Sigmund* von Bircken / Spiegel der Ehren deß Hauſes Oeſterreich. *Ad. An.* 1335. usque 38. pag. 15. (b) Sirmienſis Comitatus eſt in *Hungaria inferiore.* (c) *Hiſtor. Animal.* L. V. c. 23. (d) *Lib. XI.* c. 29. *Sect.* 35. (e) Relationem iſtam debemus W. E. *Tentzelio* Philologo & hiſtorico eximio, qui eam impreſſam cum depictis locuſtis poſſidet.

diſcimus,qui poſtquam deſcripſit volatiles, ſubjungit: *multitudinem* τ͂ ἀπτέλεων *fuiſſe in-*
Lib. 29. c. *credibilem*. Attelabi à nonnullis vocantur locuſtarum minimæ ſine pennis, *Plinius* ait:
4 ſect. 29. Eodem modo Heſychius Ἀττέλεβος ἀκρὶς μικρά. Æthiopes pro fœtu majorũ parvas iſtas
habent: (f) alii ſecundum Ariſtotelem ſpeciem ſeparatam eſſe prædicant. Nemo 11
docet, ſiquidem pennis deſtituuntur,unde veniant vel ubi generentur in tanta copia.
Mirum verò eſt,attelabos iſtos urbem verſus profectos, ut de ponte & ripa fluminis
ſcopis in profluentem deverri potuerint. Turmatim atque per intervalla tribus illis
hebdomadibus ventitaſſe crediderim,cùm alioquin copia illarum omnem fidem ex-
cedat.

Porrò notandum bis mille ſextarios ſeu mille medimnos (menſura eſt illius lo- 12
ci maxima,ut videtur) locuſtarum,juſſu Magiſtratus à civibus & ruſticis quotidie col-
lectos & impletos fuiſſe. Id apprimè faciet pro nova noſtra ſententia,cùm ad colle-
ctionem & menſurationem τ͂ שלוים *Selavarum* in deſerto venerimus. Denique 13
ſciendum,depictas ſimul cum relatione illa repertas fuiſſe illas locuſtas, quæ noſtris
ſimillimæ fuerunt,ut ovum ovo ſimilius eſſe non poſſit. Cæterum quæ hoc ſeculo in
Hungaria ac *Polonia* & adjacentibus regionibus, inprimis in *Sileſia*, An. 1674. contige-
runt,referre ſuperſedemus, utpote nihil peculiare continentia.

Cap. 21. COgnitâ jam funeſti hujus inſecti hiſtoriâ, *de ortu locuſtarum*, earumque *diverſis* 1
ſpeciebus diſquirere, nec non remedia contra illas adhiberi ſolita referre,inſtitu-
ti noſtri ratio poſcere videtur.

Fuere qui crederent nuperas illas, quas initio memoravimus, è deſertis *Podoliæ* 2
campis,quos Poloni **Dzikie Pole** *feros campos* vocant,emerſiſſe; quòd paludes illo-
rum locorum varia muſcarum & culicum genera producere ſoleant. Id verò no-
bis minimè probabile videtur; quia in arenoſis *Arabiæ* & *Æthiopiæ* deſertis gignun-
L. 11. 29. tur, nec alibi major earum proventus,ut *Plinii* verbis utar,experientiâ teſte. Incredi- 3
ſect. 35. bile igitur non eſt,illas procul ex deſertis Aſiæ venire,ubi ova earum, ſolis vapore ex-
cluſa,vitam accipiunt. Nec longinquitate itinerum retardantur; quia, teſte Pli-
d. l. nio,*immenſos tractus permeant*.

Aridam autem & calidam oportet eſſe tellurem, ut locuſtæ procreentur. *Etenim* 4
pariunt in terram (ut *Plinius loquitur*) *ova condenſa autumni tempore. Ea durant hyeme*

[Apud *Ariſtotelem Hiſt. animal.* Lib. V. c. 23. à *Jul. Cæſare Scaligero* editum p. 622. le- 5
gitur: Τίκτουσι δὲ λήγοντος τοῦ ἔαρος. *Pariunt affecto vere*, ut Scaliger expoſuit. Quod
ſtare non poteſt, quia mox ſequitur καὶ τεκοῦσαι ἀποθνήσκουσιν ἅμα *& poſtquam pepere-
runt, intereunt ſimul*; & paulo poſt ἐκδύνουσι δὲ ἐκ τῆς γῆς τοῦ ἔαρος &c. διαμένει δὲ τὰ ᾠὰ
τοῦ χειμῶνος ἐν τῇ γῇ hoc eſt: *Prorepunt è terra vere* &c. *permanent autem ova hyeme
in terra*. Quæ planè contrariantur antecedentibus, itaque omnino ſcribendum: 6
λήγοντος τοῦ θέρους i. e. *exeunte æſtate*, prout aliæ editiones, & noviſſima Pariſienſis rectè
habet, & res ipſa poſtulat; idque in Scaligero inſigne eſt παρόραμα. *Aldrovandus* ob-
ſervavit quidem,ſed *Plinium* cum Ariſtotele non conciliavit,nec mendoſam lectionem
animadvertit.]

ſub terra. Subſequente anno exitu veris emittunt parvas nigrantes & ſine cruribus pennisq́; 1
*reptantes. Alii duplicem earum fœtum, geminum exitium tradunt. Vergiliarum exortu
parere, deinde ad Canis ortum obire, & alias renaſci.* Hæc differit *Plinius*, non dige-
rit. Vana enim ſunt quæ de *duplici fœtu ac gemino exitio* ex aliorum relatione tradit.
Cap. 22. Id autem conſtans atque certum eſt, quod Plinius primò dixerat: *locuſtas autumni tem-* 1
pore ova parere, quæ ſubſequente anno exitu veris viviſcant. (g) Hinc quoque eſt, quòd
autumnalibus & vernalibus pluviis intereant, ſicca vero tempeſtate plurimùm au-
geſcant. Si verum eſt, quòd aliqui microſcopiis ſuis obſervaverint, *ſeptuaginta &* 2
amplius ovula in una locuſta numerata fuiſſe, utique miranda non erit infanda funeſti
iſtius inſecti fœcunditas, ut rectiſſime Bochartus dicat: *Nullum animal locuſtâ fœcun-
dius.* (h) Modum coëundi & gignendi hîc ſubtilius non rimabimur, ſed Phyſicis re- 3
linquemus, qui eum ex Ariſtotele, (i) aliisque talium inſpectoribus petere poſſunt.

Nobis

(f) Vide quæ de vocabulo hoc notavimus ſupra cap. 9. 3. lit. q. (g) Secundum *Ariſtotelem* &
Plinium locis citatis. (h) Hieroz. P. II. *Lib.* IV. c. 1. *p.* 442. (i) Hiſt. Anim. Lib. V. c. 23 in
Scalig. edit. ſ. 271.

Nobis ſufficiant ea quæ de inſecti hujus natura & indole huic operi paſſim inſperſa retulimus, & porrò referemus.

4 Quandoquidem verò locuſtæ omnium autorum teſtimonio *ovipara* ſunt, mirum
planè videtur, quòd Tavernierus aliquas viviparas faciat. Sic enim diſertè ſcribit: (k)

J'eus un jour la curioſité d'ouvrir le ventre à une de ces Sauterelles, longue de ſix pouces, & j'y en trouvé dix-ſept petites, qui remuoient touttes, d'ou l'on peut juger comme cet inſecte multiplie, particulierement dans les pais chauds.

Id eſt: Aperui aliquando ventrem talis locuſtæ ſex pollices longæ, in qua deprehendi ſeptendecim parvas, ſeſe moventes. Hinc colligi poteſt quantum multiplicetur inſectum hoc, maximè in calidioribus regionibus.

5 Idque lib. IV. cap. 3. §. *Sur les frontieres* &c. repetit. Peculiarem ſpeciem & quidem
grandiſſimam fuiſſe oportet ſemipedis longitudine, quam *Ariſtoteles* & *Plinius* ignoraverunt.

1 Profectò plurimæ infauſti iſtius inſecti ſpecies dantur. Non morabimur lecto- Cap. 23.
res noſtros tabulis Talmudiſtarum, qui *octingenta* (forraſſis legendum *Octoginta*) *genera
locuſtarum mundarum cum Iſraelitis Babylonem migraſſe* ſcribunt *Hieroſ. Taanith fol. 69. 2.*
Differunt tamen inter ſeſe cùm colore tùm magnitudine, & formâ aliisque notis ſpecificis, quas infra ex Marcello Virgilio afferemus. *Aldrovandus* in quatuor tabulis *triginta octo* (*l*) *locuſtarum figuras*, pleraſq; raras & aſpectu mirabiles, additis tribus ſuper-
2 numerariis, nobis repræſentat. *Bochartus* novem differentes in ſacris literis reperit
1. ארבה *Arbeh* 2. גוב *Gob* 3. גזם *Gazam* 4. חגב *Chagabh* 5. חסיל *Chasîl* 6. חרגול
Chargol. 7. ילק *Ielek* 8. סלעם *Solam* 9 צלצל *Tzelzel.* Decimam Rabbini addunt
חנמל *Chanamal*, quæ non locuſtam, ſed *pruinam* ſecundùm Bochartum denotat.
Ex his quatuor tantùm, tanquam principales à Moſe nominantur, nempe ארבה *Arbeh* (quæ vox locuſtam tam in genere, quàm in ſpecie ſignificat) סלעם *Solam* חרגול
3 *Chargol* & חגב *Chagabh.* Quæ alias ſpecialiores, tametſi non nominatas, ſub ſe
comprehendunt, id enim vocabula למינו vel למינהו *cum ſpecie ſua* innuunt. Quonam
verò referendæ ſint *Gob, Gazam, Chasîl, Tzelzel* & *Ielek*, Judæi ipſi ignorant.
4 Ingenui inter illos id liberè fatentur. Commentator Talmudis (allegante *Bocharto*) R. *Salomo* cum ad locuſtas Levitici veniret, אין אנו בקיאין בהם ait *Nos non
ſumus exercitati in iſtis*; & mox אין אנו יודעין להבדיל ביניהן *Non novimus nos diſtinctionem facere inter eas* ſc. Locuſtas. Nihilominus tanquam benè ſcirent, eas deſcribere, earumque differentias oſtendere ſatagunt, obſcurum per æquè obſcurum ex-
5 plicantes. Etenim *in Tractatu Talmudico* חולין *Chulin cap. 3. fol. 65 b.* ſpecies varias
nominant, & ſub ſua genera referre conantur; verùm nominibus tam peregrinis &
ignotis, nec non ſtylo tam conciſo & obſcuro, ut tametſi verba intelligas, mentem non
6 aſſequaris. Hinc Bochartus rectiſſimè ſcribit: *poſt multas ambages eò rem redire*, quòd
Chargol habeat *gibbum* & *caudam*, *Arbeh*, neutrum: *Solam*, *gibbum* ſed non *caudam*: de-

[Verba *Talmudis* dict. fol. in fine ſunt חרגול דיש לו גבחת ודיש לו זנב *Chargol cui eſt gibbus & etiam cauda.*]

7 nique *Chagabh caudam* ſine *gibbo*. Secundùm hæc ארבה *Arbeh* erit noſtra locuſta vulgaris, quæ pennis ſuis tecta neque *caudam* neque *gibbum* habet; חרגול *Chargol* verò locuſta Africana promontorii bonæ ſpei, ibi *Garam* dicta, quæ *gibbum* & *caudam* habet. Id ſolùm obſtat, quòd alis deſtituatur, & ſic munda eſſe non poſſit; Locuſtæ enim Moſaicæ omnes ſunt volatiles. Figuram quam hìc delineari curavimus, debemus Viro omni laude digniſſimo *Nicolao* Witſen / *Conſulari Amſtelodamenſi*, amico noſtro ſingulari, cui pictura ſequens ex nova dicti Promontorii urbe, quam vulgo **de Caep** vocant, miſſa fuit:

(k) In itinerar. Lib. II. c. 3. §. *Il ne faut pas.* (l) Haud diſtinctè ſatis res ſuas tractat autor iſte aliàs impigerrimus. Nam in prima tabula unam eandemque *locuſtam* primò *clauſis*, deinde *expanſis alis* dupliciter depinxit, & tamen 1. 2. notavit. In deſcriptione tertio loco minimam pinxit locuſtam, quaſi duæ præceſſiſſent.

At vocabula iſta Hebraica ignota in vernaculis linguis retinere præſtat, quàm 8
pravè exponere, prout fecerunt *Tremellius* & *Iunius*, qui inconſideratè admodum *bombycem* & *cantharum* admiſcuerunt, cum non ſint è genere locuſtarum, nec unquam ullis mortalibus eſui fuerint.

[Incredibile enim & in odium Germanorum confictum videtur, quod *Cardanus* ſcri- 9
bit. Qui cùm dixiſſet *naturæ rerum imperitos mirari & multa perperam fabulari, ne dicant, S. Joannem Baptiſtam locuſtis in deſerto victitâſſe*, ſubjungit: *Cùm* [tamen] *Germani quidam milites* bombyces *noſtros in ſerici ſpem nutritos, in tanta etiam rerum copia, deliciarum cauſa frixos ederint, idque jure: nam quæ innoxia ſunt & ſapore & odore tetro carent, ſola opinione conſtant.* Quis enim credat, in erucis domeſticis delicias quæſiviſſe Germanos, quos paulò poſt abominari ait *ranas*, quas Itali edant, ſimiles *bufonibus*, & ipsâ ſpecie horribiles, ob ſimilitudinem etiam periculoſas. Cur non etiam voraviſſent *erucas hortenſes?*]

Ad hæc *bombyx multipes* quamdiu bombyx eſt, volare non poteſt, & tamen hîc 10
tantùm de quadrupedibus volatilibus agitur, & quidem talibus, *quæ præter pedes et-*
d.l.p.451. *iam crura habent ad ſaliendum.* Quæ cum *Bochartus* graviter & meritò perſtringat, nos actum agere nolumus.

Cap. 24. [Id tantùm pluribus proſequi neceſſe habemus, quod voculam לא *Non*, in vulga- 1
Lev. 11,21. tis Judæorum codicibus mendosè pro לו *ei* (ſcil. *eſt* ſeu *habet*) poſitam *Tremell.* & *Junius* æquè ac *Seb. Caſtalio* in ſua Latina verſione: nec non noſter *Germanicus interpres* planè abs re, contra ſenſum ipſamque Sacri ſcriptoris mentem prorſus ſuperſti-
tiosè retinuerint; *Quod non habet*, reddentes. Cùm tamen Maſorethæ ſatis clarè do- 2
ceant, & hîc & in aliis quatuordecim locis pro לא *Non*, לו *ei* legendum, (vel ſi mavis) corrigendum eſſe, ut denotet *Volatile: cui eſt*, vel *quod habet*. Id enim & ſenſus & conſtructio textus indubiè poſcit. Nam verſu 20. diſertis verbis dicitur: כל שרץ העוף ההלך על ארבע שקץ הוא לכם *Omne reptile volatile quod am-*
bulat ſuper quatuor [pedibus] *abominabile vobis erit.* Verſu ſequente 21. ſequitur 3
particula adverſativa אך, *aſt, at*, quæ exceptionem infert אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההלך על ארבע *Veruntamen iſtud comedetis ex omni reptili volatili, quod ambulat ſuper quatuor* (pedibus). Jam ſequitur differentia à præcedente verſu אשר לא [lege לו] כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ *cui* [*ſunt*] *crura ſupra*
(vel ultra) *pedes* ad *ſaliendum* [in] *illis ſuper terram.* Si verò reddere velis, *cui non* 4
ſunt crura, nulla erit exceptio, ſed manebit unum & idem quod antea dictum eſt. Ut taceamus *negativam nihil ponere in eſſe*, ut Philoſophi loquuntur. Vana itaque
evaderet deſcriptio ab eo quod alicui rei deeſt. Imò אשר לא כרעים ſi legatur 5
prout

prout ſcriptum eſt, ne quidem Grammaticè reddi poteſt: *Quod non* [habet] *duo crura.*
Quoniam verbum *habet* Hebræi non habent, nec talis ellipſis in ſacris unquam oc-
currit. Quin potius efferunt per pronomen relativum אשר *Qui*; ſed additis prono-
minibus perſonalibus לו ' לה *ei, illi*, להם ' להן *illis*, per ellipſin perpetuam ſubſtan-
tivi *Eſt*; ut exponere poſſis, *Cui vel quibus eſt*: ſeu, *qui* vel *quæ habent.* אשר enim
6 per ſe ſingulatim poſitum nonniſi in caſu recto exponi poteſt *Qui, quæ, quod.* Senſus
ergo hîc nullus eſſet, ſi redderes *quod* NON crura. Denique ſequentia exempla
mundorum inſectorum volatilium totum negotium abſolvunt. Etenim vocabu-
lum ארבה notoriè *locuſtam* & quidem certam ſpeciem hoc loco ſignificat; quæ
præter quatuor pedes etiam duo crura habet, quibus ſalit, ſeque de terra ad volandum
7 attollit. Ejusdem generis ſunt ſpecies ſequentes סלעם & reliquæ.
Porrò monendum habemus vocabulum עוף in vernaculis nonnullis hîc malè
reddi *Avis* Vogel/ cum reddendum ſit *volucre* vel *volatile* Geflügel, ut infra indica-
bimus. (m)

1 Cæterum Aldrovandus de Locuſtis acturus Librum IV. cap. 1. ſic orditur: Cap. 25.
Anelytrorum, hoc eſt, *detectas habentium alas inſectorum tradidimus hiſtorias. Itaque
ſuperſunt tradendæ eorum, quæ velut in vaginis quibusdam incluſas habent alas, inde vagini-
2 pennes* Theodoro Gazæ, Ariſtoteli κολεόπτερα *vocata. Quibus omnibus commune eſſe
obſervavi, quod nullo aculeo infeſtent, quod difficulter volent, quod alas habeant fragiles,
ideoque duro cortici incluſas, quod ſedentia alata neutiquam eſſe videantur. Inter hæc inſecta
3* LOCUSTÆ &c. *quare illarum hiſtoriam ſervato noſtro ordine aggrediamur.* Hîc ſatis mi-
rari non poſſumus, quare Locuſtas inter inſecta κολεόπτερα ſeu vaginipennia referat;
Falſum enim eſt, quod duro cortice incluſas habeant alas, ita ut in ſedentibus non con-
ſpiciantur. Vix una atque altera tali cruſta tecta in tabulis ejus conſpicitur, quæ non
regulam, ſed exceptionem à regula dare potuiſſet. Falſum quoque eſt, locuſtas, quæ
4 maria tranſeunt, difficulter volare, cùm aviū ritu volitent, ut Clenardus loquitur. Præ- Epiſt. p. 73.
terea figuras aliquas Aldrovandus nobis exhibet, quæ nulla habent crura ſaltatoria.
5 Hæ verò num locuſtæ dici queant, ipſe viderit. *Johannes Jonſtonus* in opere ſuo de Cap. 26.
inſectis (n) in tractatione de locuſtis exordium ſuum mutuatus eſt ab *Aldrovando*, his
verbis: *Sequuntur coleoptera ſeu vaginipennia*, LOCUSTÆ *nempe* &c. planè nullam nomi-
2 nat nec proponit, quæ ejuſcemodi vaginis ſuas condat alas. Et cùm ad *Aldrovandi-
nas* venit, nihil aliud monet, niſi figuras aliquot locuſtarum etiam ſupra inter papilio-
nes exhibitas fuiſſe; ſed neque tabulam neque numerum indicat, ubi id factum ſit.
Quapropter *vaginipennes locuſtas* tamdiu ſe ponemus, donec oſtendantur aut deſcri-
3 bantur; quod claros illos viros facere oportuiſſet. Alias locuſtarum differentias fusè
nobis exponit *Marcellus Virgilius in Dioſcoridem*, at vaginarum nullam facit mentio-
nem. Verba ejus ex Bocharto hîc inſeremus: (o) *Variavit admirabili artificio locu-
ſtas natura &c. ſunt enim quæ virides, quæ nigræ, quæ liventes, quæ aliquâ parte hunc, ali-
4 quâ illum colorem oſtendant:* Sunt, *quæ volantes tantùm latentem antea colorem aliquem
proferant:* Sunt, *quæ ſimplicibus, quæ pluribus alis volent: quæ alis carentes ſaltent; quæ
utroque hoc modo privatæ ingrediantur tantùm:* Sunt, *quæ longioribus, quæ brevioribus,
cruribus ſint: & in his pluribus brevioribusq; & paucioribus longioribusque internodiis.* Sunt
5 *quæ canant, quæ mutæ ſint: quæ per diem, quæ in tenebris tantùm audiantur. Et, ne longio-
res ſimus*, ſunt, *quæ nihil homini in re ruſtica noceant, innocenterque à pueris ſe capi patian-
tur.* Sunt *contra quæ peſtem & calamitatem ſatorum omnium totis regionibus afferant, illâ-
tâque fame antiquos agros deſerere ſæpenumerò gentes coëgerint.*
6 Nihil hîc de *vaginipennibus*, neque etiam de *ſenis alis*, multo minùs de fictis *In-
diæ* locuſtis, quas ex Plinio ſupra retulimus. Quæ verò autor iſte *de locuſtis quaterno-
rum cubitorum* Lib. IV. cap. 3. tradit, ea de *marinis* accipienda ſunt, nam de *anima-
libus in Indico Mari* agit. Id capere debebat *Simon Majolus*, qui id de terreſtribus
intellexit. (†)
7 Sed nec illa placet, quæ in *Muſæo Gottorfiano*, quod *Olearius* edidit, depicta viſitur
locuſta, (p) quia nullos pedes, ſed bina tantùm utrinque habet crura ſaltatoria, à pi-
ctore perperam delineata.

Sed

(m) Parte II. c. 25. (n) *Lib. 1. tit. 2. cap. 1. att. 1.* (o) loc. cit. *p. 446.* (p) *Tab. XI. n. 5. p.* 18. Ex
Ægypto allata dicitur, ubi tamen tales non dantur. (†) In diebus canicularibus p. m. 100. b. tit. *Inſecta.*

Cap.27. Tot autem tamque diverſæ locuſtarum ſpecies apud alias gentes, [illegible] Orientales, diverſa quoque gerunt nomina; quæ ſcire noſtra non refert. [illegible] minùs occupabimur in eruenda illarum etymologia, utpote incertiſſima, [illegible] iam ridicula. Quoniam nomina rebus non à Philoſophis, ſed à vulgo [illegible] imponuntur. Veluti cum locuſtæ noſtræ Italis vocantur *Cavallette*; Hiſpanis *Ca-vallettas*, à *Caballis* ſic dictæ, quaſi diceres, *Equulos* Rößgen/ quia [illegible] viſa fuerunt equina habere capita. (q)

Cæterum nulla natio eas meliùs diſcernere poteſt, quàm *Arabes*, [illegible] frequens iſta plaga, & ob id tot nomina, quibus locuſtas appellare & diſtinguere [illegible]runt, uti videre eſt apud *Bochartum* loco ſæpè citato. At nos felices, quòd [illegible] lis noſtris eas neque nominibus ſuis inſignire, neque diſtinguere, [illegible] certa genera referre queamus. Id ſolùm ſcimus, quòd in univerſum [illegible] ſint. Damna quæ afferre ſolent ex hiſtoriis ſupra relatis memoravimus. [illegible] tò graviora æſtimanda, quantò difficiliora dantur *remedia*.

Cap.28. Romani inſpexerunt *libros Sibyllinos*, quos *fatales* Livius (r) appellat, id [illegible] niſi in cauſis difficillimis & maximis calamitatibus fieri ſolebat. An & quid [illegible]tum fuerit, non memoratur; certè milites, tanquam bello gerendo, contra [illegible]runt. Cùm enim Apuliam invaſiſſent, Cn. Sicinium prætorem deſignatum [illegible] imperio illuc ad eas exſtirpandas miſerunt. (s) *Militari imperio in Syria* [illegible] us ſcribit. (t) Idem narrat: *in Cyrenaica regione legem fuiſſe, ter anno debellandi* [illegible] *mò ova obterendo, deinde fœtum, poſtremò adultas. In Lemno inſula certa menſura* [illegible] *ta fuit, quam ſinguli enecatarum locuſtarum ad Magiſtratus referrent.* In Cypro [illegible] exeunt adverſus ova indicto bello, ac certo præmio in ſingulos ſextarios [illegible] Simile in Tirolenſi Comitatu factitatum ſupra memoravimus. Superioris [illegible] XLII. cum *Mediolanenſem* agrum obruerent locuſtæ, Præſes conſtituto [illegible] præmio, duodecim mille ſaccos illis repletos exiguo temporis ſpatio reportavit. (u)

Cap.29. Notabile lectu eſt, quanto cum tumultu & ſtrepitu *Sinenſes* ruſtici advenientes [illegible] ſtas abigere conati ſint, quod ex hiſtoria *Legationis Batavicæ* (y) exſcribemus.

Den 4ten Tag Julii (1656.) gegen Abend ſahen wir im fahren ein [illegible] tümmel allenthalben/ nicht anders als ob das gantze Land im Lerm und Aufſtand [illegible] hatten ſich aber alle umbwohnende Bauren/ oder Haußleute in unterſchiedene [illegible] und waren mit fliegenden Fahnen zu Felde gezogen/ ihre Aecker und Ländereyen vor dem [illegible] der Heuſchrecken/ dadurch zum öfftern groſſe Theurung und Hungers-Noth [illegible] ſchirmen. Denn es kommt allda jährlich/ umb dieſelbe Zeit/ als wir da angelanget [illegible] Oſtwinde eine ſolche Menge Heuſchrecken zugeflogen/ daß alle Erdgewächſe [illegible] auff die Wurtzel abgefreſſen und verzehret werden/ und [illegible] Laub noch Graß überbleibet. Solchem groſſen landverderblichen Schaden [illegible] ſelbige Zeit die Bauren mit geſamter Macht zu Felde/ und ſetzen ſich zur Gegenwehr/ [illegible] Fahnen in der Lufft ſchwingen/ auch dabey einen ſolchen Lerm und Geſchrey machen/ [illegible] gantze Land erſchallet. Diß Verjagen der Heuſchrecken geſchicht folgender Geſtalt: [illegible] ein Bauer alle ſein Geſinde und welche er ſonſt bekommen kan zu ſich/ und [illegible] mit auff ſein eigen Land/ die ankommende Heuſchrecken davon abzuhalten. [illegible] mal zu der Zeit/ wenn dieſes ungeziffer einfället/ man kein [illegible] Stück [illegible] findet/ worauff der Bauer nicht in voller Arbeit iſt/ ſolchem Feind [illegible] mögen nach zu ſteuren/ dann haben ſie alleſamt in der Fauſt lange Stangen/ [illegible] Fahnen oder Tücher gebunden/ ſelbige ſchwingen ſie unabläſſlich in der Lufft/ ma-chen auch dabey einen ſolchen Lerm und Feldgeſchrey/ daß die Heuſchrecken/ wann ſie mit gantzen Schwarmen/ wie dicke Wolcken/ anſetzen/ durch ſolch [illegible] Getümmel erſchrocken/ etwas länger/ als ſie ſonſt pflegen/ oben in der Lufft bleiben und ihren Flug weiter fort ſetzen. Und ob ſie gleich von dem [illegible] abgehalten werden/ fallen ſie doch/ wann ſie lange gnug von einem zum andern [illegible] ermüdet/ auff dieſen oder jenen (ſonderlich da ſie die wenigſte Gegenwehr finden) mit [illegible] Sturm und Schwarm nieder/ daß ſie zu weilen wol einen Fuß hoch [illegible]

Mit

(q) *Aldrov.* loc. cit. ex autore de nat. rer. *Locuſta caput habet* [illegible] cap. 26. *Caput habet figurâ equi.* (r) Lib. V. cap. 14. (s) Liv. Lib. XLII. [illegible] (t) *dict. Sect.* 35. (u) Scaligeri verba ſunt Exercit. 191. contra Cardanum. (x) [illegible] fert *d. cap.* 1. *art.* 1. *p.* 84. (y) *Anno & die* in textu citatis pag. 148.

[illegible] werden dann die Früchte/ſo viel daſſelbe Jahr betrifft / gäntzlich verdorben / daß nichts vor Menſchen oder Vieh überbleibet/ noch künfftig was einzuerndten iſt. Die Bauren hatten ſich zu der Zeit ſo dapffer gewehret/ daß diß Ungeziefer mit gantzen Schwärmen über alle ihre Aecker hingeflogen/ und endlich in den Fluß niedergefallen / allwo es annoch zu ſehen war.

Senſus & ſumma eſt:

[illegible] familia & auxiliatoribus arvis ſuis inſiſtere, vexillis atque velis expanſis, maximoque clamore atque ſtrepitu locuſtas deterrere, ne fundos ſuos invadant, ſed ulterius volent, donec defeſſæ in alienos agros decidant, ubi ſæpe pedis altitudine cumulatæ jaceant. Non fruſtra fuiſſe defenſionem ruſticorum ait, *abactas enim hac vice fuiſſe locuſtas, & tandem in flumen præcipitatas.*

Idem fit in *Perſia*, teſte *P. Angelo à St. Ioſeph* (z) ubi tympanorum tubarumq; concentu, nec non ſtrepitu ære facto, & atroci clamore locuſtas fugari poſſe putant.

Sunt qui in *Eccleſia Romana* excommunicationibus atque exorciſmis, tanquam Cap. 30.
erga impios & deſperatæ vitæ homines utantur, referente *Aldrovando*; (a) qui *ex conſilio [illegible] Grati* narrat: *cenſuris Eccleſiaſticis in impiam vaſtationem turpiſſimorum animalium animadverſum, datis hinc inde advocatis atque patronis, ut proceſſus formula ſervaretur.* Sic loquitur. Scilicet, ut ego capio, *ne indefenſæ & inauditæ perirent locuſtæ*, quia *[illegible] quidem defenſio deneganda eſt*, ſecundum Jure Conſultos.

Proceſſum iſtum excommunicationis contra Locuſtas & ſimilia noxia animalia nobis deſcribit *Barthol. Chaſſanæus*, qui eum hoc pacto proponit: Oblato ſupplice libello (cujus formulam addit) & judice dato, procuratores duo conſtituuntur, unus populi, alter locuſtarum nomine, quorum primus actionem contra locuſtas intendit, atque *locuſtas arcendas eſſe* concludit: alter contra excipit, *eas non abigendas eſſe*; donec poſt concluſionem in cauſa ſententia pronuncietur: *Excedere debere locuſtas, id niſi intra certum tempus faxint, excommunicationis fulmen in eas vibrator.* Quæ latiùs apud Chaſſanæum videri poſſunt. (b) At doleo tanti JCti vicem, qui ordinem excommunicandi tam imperfectè didicit, & proceſſum ſuum tam miſerè inſtruxit. Quippe oportet eum qui excommunicationem majorem parat, reum *primò*, *ſecundò*, *tertiò* & *quartò* prius legitimè monere, & contumacem demum in jus vocare. Deinde exceptiones adverſæ partis, ejusq; rationes & fundamenta juris non profert, ut ſciri poſſit, *in quo conſiſtat ſtatus controverſiæ, in facto vel in jure? num fortè teſtibus opus ſit, & cui incumbat onus probandi.* Sed procuratorem locuſtarium tam ſimplicem & artis *Logicæ* imperitum in medium producit, ut omiſſis præmiſſis, concluſionem argumenti neget. Denique de *intervenientibus* planè non cogitavit, debebat enim etiam Procuratorem pro *avibus* tam feris quàm domeſticis conſtituere, ut etiam illæ interventione ſua defenderentur, ne nimis citò pabulo iſto jucundiſſimo privarentur. Poſtremò *Acridophagorum* Lybiæ, & *Arabum agreſtium* Barbariæ meminiſſe oportebat, ne illi fortaſſe 1, 4.
pro intereſſe ſuo intervenirent, & examinato Patroni locuſtarii mandato, totum pro- 7, 11.
ceſſum *querelâ nullitatis* deſtruerent: aut appellatione ſaltem ſententiæ, quæ redundaret in damnum proximi, ac ob id injuſtæ, effectum ſuſpenderent. Injuſtum enim eſſe abigere locuſtas in agros vicinorum, cùm potius damnandæ fuiſſent ad cædem & necem, devorandæ alitibus, beſtiis feris, & barbaris omnibus, qua ratione intervenientibus quoque ſatisfactum fuiſſet. Sic exagitare libuit *Chaſſanæum* tam vanum proceſſum nobis formantem, quem Pontificiis decretis probari non putaverim. Sane nihil tale in *Pontificali Romano* reperitur. Triplex ibi habetur excommunicatio; *minor*, *major & anathema*, quarum omnium finis, *ut reus tradatur Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ejus ſalvus fiat in die judicii.* Quid hoc ad inſecta aut alia fœda animalia?

Alii exorciſmos, tanquam contra malos ſpiritus, efficaciores putaverunt, de quibus Aldrovandus [illegible] loquitur, & lectores ad privatos Eccleſiæ libros ablegat. Idem ex *Legenda* (ut puto) *Sanctorum* refert, quomodo orationibus atque precibus, addita aſperſione aquæ benedictâ, locuſtæ à ſanctis Viris abactæ fuerint. *Alvarezius* Sacerdos Luſitanici ad Habeſſinos Legati, inſtituta proceſſione cum ſacerdotibus Habeſſinis

(z) In Gazophyl. Perſ. voce *Locuſta*. (a) Lib. IV. de *Inſectis*. Cap. 1. tit. Ut fugent.
(b) Conſil. I part. [illegible] allegante doctiſſimo *Profeſſore Ienenſi* Hebenſtreit in pereruditâ diſputatione de remediis [illegible]

(qui tunc temporis pro hæreticis non habebantur) excomunicationem ſine advocatis contra locuſtas pronunciavit, easque in regiones infidelium, vel in deſerta montium relegavit, & niſi parerent, adjuravit & convocavit omnes aves cœli, omnia animalia terræ, & omnes tempeſtates aëris, ut eas devorarent, diſſiparent, atque deſtruerent; (c) aquâ quidem & igni illis non interdixit, multò tamen cautiùs & prudentiùs, quàm Chaſſanæus ſententiam ſuam concepit bonus iſte Sacerdos. Paruerunt,
Cap. 31. ut illi viſum fuit, atque iter ſuum mare verſus inſtituerunt. At multò contumaciores fuerunt ſceleratæ illæ, quarum hiſtoriam ſupra ex Aventino retulimus, de quibus ſic loquitur: *Supplicationes nequicquam decretæ, fruſtra cœlum aëris crepitu* [nec non] *tintinnabulis laceſſitum, fruſtra ſacris arva, urbes luſtratæ, pars fuſtibus ac flammâ tollere conabantur. In Bojoaria ovis Gallinaceis redemtus Gallinarum copias in locuſtarum agmen educebat.* Idem in opere Germanico, quod ipſe concinnavit, de locuſtis anni 874. teſtatur, ut ſupra retulimus.

Jure merito ad divina auxilia confugimus, ubi humana ceſſant. Remedia ſu- 2
c.29. pra à nobis relata propellendis in vicinorum agros locuſtis aliquid proſunt: abolendis verò & exſtirpandis non ſufficiunt. Ea demùm efficaciſſima ſunt, quæ Deus, ſupplicibus pœnitentium precibus placatus, generi humano largitur; veluti cum ventis ſublatas in pelagus detrudit, vel aves immittit, quas minuendo iſti malo creaſſe videtur.

Non enim eſt fabula, ſed planè veritas (d) aves dari à natura ad id deſtinatas, 3
ut locuſtarum multitudinem minuant. *Seleucides* Plinius vocat; (e) addens, *illarum adventum à Iove precibus impetrare Caſii montis incolas, fruges eorum locuſtis vaſtantibus, nec unde veniant, quove abeant, compertum; nunquam conſpectis, niſi cum præſidio earum indigetur.* Equidem has aves fabuloſas cenſet *Aldrovandus* (f) ſcilicet falſa veris 4
mixta deridet atque explodit. Verùm res ipſa recentiore experientiâ confirmatur. Etenim *Tavernierus*, (g) nullo autore antiquiore uſus, ex Armeniis, ni fallor, didicit: *Certo anni tempore in confinibus Mediæ & Armeniæ aves, quæ ſimiles ſint merulis noſtris, ma-* 5
gnâ copiâ convenire, atque locuſtas, quibus campi illi obtecti ſint, conſumere, & devorare. Armenios autem pompâ ſacrâ [proceſſion] *circumire agros eosq; conſpergere certâ quadam aqua, è puteo quodam longinquo hauſta, in quem olim corpora Martyrum præcipitata fuerint. Iſtas circuitiones & conſperſiones durare tres vel quatuor dies, quibus peractis aves illas gregatim advolare, atq; locuſtas vel vorare vel fugare, ita ut biduo vel triduo campi iſti liberentur.*
d. l. Specialiùs, ſed aliis circumſtantiis has aves deſcribit *P. Angelus à S. Ioſeph* his verbis:

Vi è una fontana nel paeſe di Lengion, fra Sciraz & Ispahan, dove ſono certi uccelli negri ſimili à picciole fuliche, quali ſeguitano l'acqua di queſto fonte per tutto dove ſi porta, & aſpergendola ſopra li campi coperti di locuſte, queſti uccelli al modo d'un folgore ammazzano, & eſtirpano tutte quante. Per tanto queſta acqua ſi chiama اب مرغان Ab murgon *ciò è* aqua di Uccelli, *& le fuliche chiamano* عذر ملخ Adżr melagh, *ciò è* ruina delle locuſte.

Hoc eſt: Fons datur in regione *Lengion* inter 6
Shiras & *Ispahan*, ibi dantur certæ aves nigræ ſimiles parvis *fulicis*, quæ ſequuntur aquam hujus fontis, quocunque portetur. Quâ ſi conſpergantur campi locuſtis cooperti, aves iſtæ fulguris inſtar illas omnino necant atque exſtirpant. Propterea aqua iſta vocatur *aqua avium*: aves verò ipſæ appellantur (Perſicè Adhr-melach (h) *Exitium locuſtarum.*

Cap. 32. Relationes iſtæ à diverſis autoribus diverſo tempore editæ, de avibus ipſis dubitare quidem me non ſinunt; miraculoſè verò ad preces *incolarum Caſii* montis aut *Armeniorum* proceſſiones (ut loquuntur) advolare, perſuadere mihi neutiquam poſſum. *En certain temps &c. Certo anni tempore adventare* Tavernierius diſertè ſcribit. Igitur tunc temporis precibus impetrari poſſe facilè crediderim; æquè ac ſi quis poſt feſtum S. Petri *ciconiarum* adventum ad exſtirpanda inſecta à Deo petere vellet. Quòd autem neſciatur, unde veniant, quove abeant *Seleucides* iſtæ, nec conſpiciantur niſi præſentibus locuſtis; id nihil miri. Pleræque aves migratoriæ unde veniant, quóve abeant

(c) Hæc habentur in *verſione Gallica* itinerarii Æthiopici *Alvarezii* cap. 33. (d) Iisdem verbis utitur *Ariſtoteles* de *Pygmæis* agens. Lib. VIII. hiſt. animal. c. 15. al. 12. (e) Lib. x. c. 27. Sect. 39. (f) *Lib. X. Ornithol. cap. 5.* (g) *Itinerar. Perſ.* P. I. lib. 4. cap. 3. (h) Difficulter exprimuntur & leguntur iſta vocabula Perſica ذ legendum ut *dh.* Angl. δ Græc. خ verò ut Ch Germanicum.

abeant, ignoratur; De Ciconiis ipſe Plinius (i) *Ciconiæ quonam è loco veniant, aut quò ſe referant, incompertum adhuc eſt.* Multæ non conſpiciuntur, niſi eo tempore, quô cibos ſuos paratos à natura ſciunt.

4 At de *aqua* iſta *ſympathetica* aliàs nunquam quicquam audivi nec legi. Pleraque vel fabuloſè vel imperfectiſſimè narrantur, ut infinita lectoribus ſuboriantur dubia. *Quomodo* quæſo Seleucides *aquam illam avialem olfaciunt? vel quomodo eam ſequuntur, confeſtim ne, an ex intervallo? ſi prius*, volatúmne ſuum adtemperant aquæ bajulis? *Si poſterius*, unde ſciunt, quò aqua portata fuerit, & ſi in plura loca, quemnam præfe-
5 runt? *Recentemne oportet eſſe aquam iſtam, an ſerotinam, & ſemiputridam? An usq; ad fines Armeniæ tantùm valet, an ulterius?* Nam ſi in *Arabiam* & *Æthiopiam* usque portari poſſet, auro longè pretioſior habenda eſſet: Deceret utique viros miracula ſcripturos talia dubia prævidere, eaque diluere.

6 Aut valde fallor, aut eſt illa ipſa aqua de qua *I. C. Scaliger* loquitur in ſuis exercitationibus contra Cardanum (k) CHUERCH inquit, *Scytharum Catainorum civitas eſt; in qua ſtagnum, cujus præſentia locuſtas arcet. Olim eam ob cauſam inde petitis à Cypri rege aquis. Quarum vaſe ſtanneo pleno turri appenſo factum eſt, ut eo tempore non ſit à locuſtis inſula tentata.*

7 [Non laudat autores ſuos *Scaliger*, niſi parciſſimè & generaliſſimè, tanta illi eſt in ſe lectoribusque ſuis fiducia, ut & ſibi credat, & alios credere velit, quid dicat; quod certè laudandum non eſt. Si ſciremus unde hanc narrationem accepiſſet, facilè judicaremus, num verum eſſet è *Cataya* ſeu *China Septentrionali* tot paraſangis remota, aquam iſtam *ἀκριδοκτόνον* in *Cyprum* delatam fuiſſe, quod fabulæ ſimillimum mihi videtur. Nam aut nimiùm fallor, aut eſt illa ipſa aqua, quam ex Perſia afferri Tavernierius & P. Angelus à S. Joſeph memoravit.]

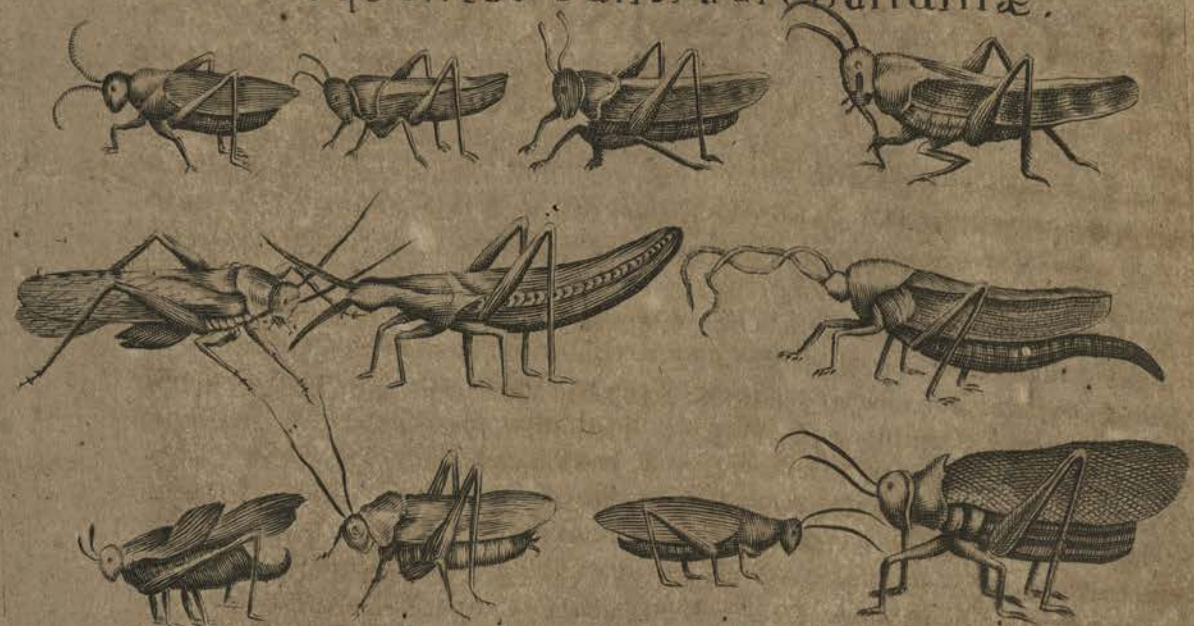
1 Sed faxit propitium Numen, ut neque aquâ illâ, neque avibus iſtis locuſtariis unquam indigeamus.

Tandem ſilentio prætereundum non eſt, vulgò dictum: *Obſervaſſe aliquos in lo-* Cap. 33.
cuſtarum quarundam alis certos quosdam Turcicis ſimillimos characteres. Nimirum audiverant, ex Turcia venire locuſtas, atque Turcarum invaſionem olim ſæpiùs ſignificaviſſe, ideò Turcicis literis quoque inſignitas, ex cancellatis alarum venulis ſibi fortè imaginati erant. Quia ſimplices illi homines, talia ſpargentes, Turcicæ lite-
2 raturæ planè ignari fuerant. At de literis ט & ח in pectore locuſtarum viſis meliùs 12, 15.
3 judicare potuerunt Judæi Palæſtinæ. Sunt qui ſcribant, literas has I. R. A. D. E. I. in alis locuſtarum in Anglia quondam lectas. Verùm an Deus locuſtas, ipſas iræ ſuæ indices, literis illis notare voluerit, fides ſit penes auctorem.

1 Poſtremò, pleriq; locuſtas memorantes, horrenda iſta locuſtarum agmina præter Cap. 34.
famem & peſtem bellum quoq; portendere autumant. *Scaliger* Cardanum, qui id aſſerit d. l.
deridet. *Quod ſcribis*, ait, *earum adventum omen eſſe futuri belli, ridiculum eſt, ut omittam minus latinam locutionem.* Scilicet quòd prodigium *omen* vocaſſet. Profectò famem afferunt non portendunt: nec difficile præſagium eſt, ex peſtiferis vaporibus peſtem
2 prædicere. At *bellum ſi portenderent*, inquit Scaliger, *à Mauris Siciliæ penè quotannis nunciaretur, inde enim eò deferuntur.* Quibus verbis carpit eos, qui ſuperioribus ſecu-
3 lis *Turcarum* irruptiones à locuſtis ſemper ſignificatas tradunt. Nobis non eſt prodigium, ſed eventus; etenim in bello ſat luctuoſo jamdum verſamur; utinam exitio ſuo etiam exitium hoſtium noſtrorum portenderent, de adventu illarum æquè ac Acridophagi nobis gratulari poſſemus.

(i) *Lib. x. c. 23. ſect. 31.* (k) De ſubtil. Exerc. 192.

Sequentes sunt Aldrouandinæ.

LOCUSTÆ INDICÆ AD VIVUM DELINEATÆ.

Icones istarum Locustarum cum pluribus aliis debemus Ampliss.o Viro Nicolao Witsen alibi laudato qui eas ex India accepit. & nobiscum communicauit.

PARS SECUNDA

DE LOCUSTIS ISRAELITARUM IN DESERTO.

Abſolutâ nunc locuſtarum hiſtoria, ad alteram tractationis noſtræ partem progredimur, quæ diſquiſitionem viri docti de voce שלו *Selav* cum reſponſionibus noſtris continet.

1 INnotuit jamdum erudito Orbi, me vocabulum Hebraicum שלו *Selav Exod. 16,13.* & *Num. 11,31.* non de *coturnicibus* ut vulgò, ſed de *locuſtis*, mundis videlicet & comeſtibilibus, iisque gratis eſu accipere. Rationes *in Commentario ad Hiſtoriam meam Æthiopicam* (a) allegatas ſummatim hîc repetam. Cap. I.

2 *Primò* videbam, vetuſtiſſimos S. Scripturæ Interpretes ſcilicet LXX. *Seniores*, & *Chaldæum paraphraſten* vocem שלו *Selav* diverſimodè interpretari, illos enim *Ortygometram:* hunc verò *phaſianum* reddere. Ex quo firmiter colligebam, illam ex earum numero eſſe, *quarum vera ſignificatio in captivitate Babylonica periiſſet*, ita ut à Judæis in patriam reverſis non ampliùs intelligeretur. Quo caſu ſi genuina ſignificatio ex aliis linguis Orientalibus haberi non poſſit, illa à poſteriori inveſtiganda eſt, nimirum ex deſcriptione rei propoſitæ, ejusque natura, ex ſenſu atque totius hiſtoriæ contextu, ſicuti à viris doctis factum in vera vocabulorum *Leviathan* & *Behemoth* expoſitione. Quâ in re magis confirmatus fui, quando videbam, cæteros Orientales Interpretes, *Chaldæum*, *Syrum*, *Arabem*, idem vocabulum inexpoſitum reliquiſſe: nec hodiernos Judæos inter ſe convenire, quid vel qualis avis שלו *Selāv* fuerit.

3

4 *Secundò* animadvertebam *Ioſephum in antiquitatibus Iudaicis* (b) primum fuiſſe, qui ſpretâ *Ortygometræ* ſignificatione שלו *Selav coturnicem*, avem ab illa diverſam, interpretatus eſſet; fortè putans, coturnices aves copioſas & paſſim notas textui meliùs convenire quàm *Ortygometras*, aves rariſſimas & paucis notas; nihil curans, antiquiores Interpretes Judæos: nec non *autorem libri ſapientiæ & Philonem* aliter expoſuiſſe.

5 *Tertiò* intelligebam totam hiſtoriam de *Selavis* ægerrimè ad *coturnices* applicari poſſe; niſi in omnibus illius articulis miracula ſupervacanea (quæ Deo tribuenda non ſunt) fingere velis. Imò nec in ullas alias aves quadrare, cùm nullæ tam inæſtimabili numero dentur; nec tamen nova creatio, aut miraculoſa inter colligendum multiplicatio locum hîc habeat. Ut taceamus, quòd aves ne unius quidem pedis altitudine cumulatæ vivere poſſint, nedum ſesquicubiti aut amplius: *Locuſtis* verò ea omnia bene congruant.

6 *Quartò* modum tractationis in *colligendo, menſurando* & *expandendo* minimè *coturnicibus* aut aliis avibus: optimè verò *locuſtis* convenire; ut ex deſcriptione partis primæ lectores facilè cognoſcere, & applicationem ad textum ſcripturæ facere poterunt.

7 *Quintò* mihi liquebat, volatilia quævis Hebraicè עוף *Oph* dici, quod nomen rectiùs *volucres* vel *volatilia* quàm *aves* reddideris: adhæc vocem כנף *Canaph* ſpecialiter de *inſectis volatilibus* in Scriptura accipi poſſe. Nec movebat me

8 *Sextò*, quod *carnem* concupiviſſent Iſraëlitæ, atque carnem illis dare Deus receptiſſet. Quippe ſicuti *panem* petitum & promiſſum non qualem intelligebant, ſed qualem Deus volebat, acceperant; ita ſimiliter conjiciebam, *carnem* non genuinam, ſed *analogum* & ſimile quid carni Deum illis tribuiſſe.

1 Quum verò iſta in eruditum orbem emanaſſent, privatim multi vel aſſenſum ſuum, vel levia dubia, ſolutu facilia, nobis aperuerunt: publicè verò necdum ullum judicium cognoſcere mihi licuit. In diſputationibus tantùm, & diſſertationibus ſimpliciter & ſine ulla epicriſi ſententia mea à diverſis fuit allegata. At anno ſuperiore Vir doctus, ſupra à nobis laudatus, hortatu alterius cujusdam amici, ut ſententiam ſuam Cap. 2. 1,3,1.

(a) Lib. I. cap. 14. n. 96. p. 169. & ſeq. (b) Lib. III. c. 12. pag. 98. edit. Lipſ.

am promeret, univerſa & ſingula, quæ ullo modo contra novam noſtram ſententiam
dici vel excogitari poſſent, diligentiſſimè congeſſit, atque *diſquiſitionis* titulo mecum
amicè communicavit. Reſpondi, quantâ diligentia potui, atque *reſponſiones* & *animad-* 3
verſiones pro defendenda ſententia mea ad illum miſi, ulteriora ejus monita auditurus.
Ea congeſſit & ſua manu ſcripta mihi exhibuit; quæ igitur trutinam poſcere videban-
tur expendi, atque reſponſionibus meis paſſim ſubjeci. Ne autem nobis ſolis ſapere vi- 4
deremur, conſentaneum utrique viſum fuit, hasce *exercitationes noſtras* publici juris
facere, ut ſi objectiones eædem alicui forte in mentem venerint, reſponſiones meas
cognoſcat, atque ſic liberrimum judicium de tota cauſa ferat. Libellum ejus prout
petiit verbotenus hîc exponemus.

[D. denotabit hanc diſquiſitionem nobis oppoſitam. R. Reſponſiones noſtras.]

Cap. 3.

DISQUISITIO.

De Sententia nova Viri Illuſtris, quâ שלו *locuſtæ* quoddam genus fuiſſe ſtatuit.

Diſquiſitio

CVm *iteratò monitus eſſem ab amico, ut quid mihi de ſententia hac* Viri Illuſtris *videre-* 1
tur exponerem, nolui tandem deſiderio ejus deeſſe, confiſus, Virum nobiliſſimum,
(quem non adeò ob dignitatem & locum, quem inter Proceres Reipublicæ literariæ
magno ſuo merito tenet, quàm ob eruditionem ſummam, virtutem, & boni publici
ſtudium, magnâ proſequor veneratione) *qua eſt animi æquitate, haud mihi vitio verſu-*
rum, ſi quæ circa hanc ejus ſententiam dubia mihi occurrerunt, aut pro ſententia recepta dici
poſſe videntur, liberè proponam, ac ulteriori ejus conſiderationi ſubmittam. Legi ergo & 2
relegi, contuli ac expendi digreſſionem eruditam de vera שלו *ſignificatione, quâ* Com-
mentarium ſuum in Hiſtoriam Æthiopicam *ceu emblemate quodam inſigni ornavit, &*
prout ex aliis ejus locis, ita hinc quoque haud parùm profeci, quorum nomine quantas poſſum
Viro ſummo gratias ago, & ad plura adhuc hujusmodi perficienda vitam ei prolixam, & va-
letudinem firmam ac otium porrò literarium animitùs apprecor. Fateor etiam lubens, me 3
primo impetu in legendo abreptum, propemodum in ſententiam ejus conceſſiſſe: vel ſaltem
putaſſe, illam de coturnicibus vulgatam ſic ab ipſo rationibus ex omni literatura & hiſtoria de-
ſumtis concuſſam, ut vix amplius conſiſtere poſſet.

Videbam enim hinc magnam inter ipſos Judæos Interpretum quoad hanc vo- 4
cem ignorantiam, inconſtantiam & ineptias plurimas. *Videbam incommoda quæ à mi-*
raculis cumulatis; à coturnicum bicubitalibus acervis, *ſeu continuis, ſeu per intervalla*
diſcretis; ab earum collectione *&* jugulandi modo; menſura *etiam ac* expanſione, *in*
ſententiam communem redundabant: neque ratio in promptu erat, quâ me inde expedirem:
Præſertim quoniam alterâ illâ de locuſtis, *quæ ſubſtituebatur*, videbam & iſta omnia evi-
tari facile poſſe, *& vix quicquam occurrere, quod ei poſſet commodè opponi, aut pro ſenten-*
tia recepta ulterius afferri.

Cap. 4. Reſponſio.

EX omnibus quæ *Vir Ampliſſ.mus & Clariſſ.mus* hîc de me prædicat id ſolum agno- 1
ſco, quòd ſummo ferar ſtudio, cùm erga *rem literariam* in univerſum: tum ſpe-
ciatim erga *ſacri textûs illuſtrationem*: & quòd *tenuitatis ac fragilitatis meæ memor*
æquiſſimo animo doctorum virorum monita ac emendationes admittam; præſertim
in rebus tam abſtruſis, & in infima antiquitate latentibus. Tales ſunt Hebraicæ vo-
ces quamplurimæ, quarum *ſignificationes* in captivitate Babylonica *deperditæ*, ultra bis
mille annos ignoratæ, hoc & ſuperiore ſeculo à viris in Orientali & Occidentali litera-
tura verſatiſſimis erutæ, & in lucem protractæ fuerunt. In earum cenſum referen- 2
dam putavi vocem שלו *Selav* in locis ſupra citatis, ut & in *Pſalm.* 78. al. 77. ℣. 27. re-
pertam, quæ vulgò exponitur COTURNIX. Quam ſignificationem, cùm ad hiſtori-
am ſacri Codicis neutiquam applicare: necunquam in animo meo concoquere po-
tuerim, dum omnes hujus textus articulos à coturnicibus alieniſſimos putarem, for-
tè fortuna in aliud genus *volucris* nempe LOCUSTAS incidi, quod textui longe
accommodatius arbitratus ſum. Quo autem caſu hoc factum ſit, ſtudioſus lector è
Commentario meo (c) cognoſcet. Profectò obſtrictum me fateor *amico* iſti meo 3
hono-

(c) Lib. I. c. 14. n. 96. §. 25. p. 171.

honoratiſſimo, quòd objectiones omnes & magni & parvi momenti in unum colligere,
mihique expendendas mittere voluerit.

1 Cæterùm in ipſo ſtatim exordio placet, quòd autor noſter *incommoda* viderit & Cap. 5.
graviſſimas *difficultates* agnoverit, quæ in ſententiam vulgatam de *Coturnicibus* redun-
dant. Illæ ipſæ ſunt, quæ me à vulgò recepta interpretatione abſtraxêre. Illas utiq;
agnoſcere tenentur omnes, qui ſciunt, quid coturnices ſint, & quam tractationem
2 aves admittant. Quas ſi quis diluere & avem pro *locuſtis* nominare poſſit, in quam
omnia S. textûs dicta ſine continuis miraculis naturaliter congruant, gratulabor mihi,
quòd occaſionem tali viro dederim, eruditum orbem de certa quadam ave inſtruen-
3 di, ad quam omnia de *Selavis* in Scriptura dicta, aptè accommodari poſſint. In eo au-
tem ſummam *miraculi* conſiſtere cenſemus, quòd venti juſſu divino ſpirantes ineſ-
fabilem iſtam locuſtarum copiam ex auſtralibus cis & trans mare ſitis regionibus ad-
4 vexerint, quæ aliàs deſertum non quæſiviſſent. Fateor certè, & faſſus ſum in *Com-* p.171.§.24
mentario meo, communem & inveteratam opinionem, aſſenſu magni & præclari Viri
Sam. Bocharti ſtabilitam, (nam cæteri Interpretes omnes ex uno *Ioſepho* coturnices
ſine examine transſcripſerunt) me diu ſuſpenſum tenuiſſe: nec mirum eſt, ſi & aucto-
rem *Diſquiſitionis* doctiſſimum, multosque alios eruditos illâ præoccupatos adhuc in
ſuſpenſo teneat. Si tamen nonnulla haberet, Vir ille clariſſimus, quæ porro mone-
re velit, id illi licere dixi.

Ad quæ amicus ille doctiſſimus regeſſit: *Se datâ ſibi ulteriùs monendi licentiâ non aliter quàm veritatis ſtudio modeſtiſſimè uſurum.*

1 PErgit Vir Clariſs.mus de ſe loquens: *Ne tamen in re tanta, quæ diſſenſum à tota Eccle-* D. Cap. 6.
ſia Iudaica & Chriſtiana, ab omnibus Sacræ Scripturæ verſionibus, quotquot שלו Selav
non retinuerunt, aliisque Commentatoribus inferebat; & ſi vel vera foret, cum magno tamen
paradoxo *erat conjuncta, ſic ut vix poſſet populò pro ſuggeſtu vel ab eloquentiſſimo per-*
2 *ſuaderi, ſententiam temerè mutarem, aut aliam, re non ſatis perpensâ, adoptarem: conſtitui*
legere ac relegere textum, ubi de hoc problemate agitur, ſacrum, ad omnes hiſtoriæ circum-
ſtantias, ſeriem ejus totam, verborum ac phraſium emphaſin attendere, atque tum conferre
inter ſe, quæ viri duo ſummi Bochartus *&* hic novæ ſententiæ autor *de hoc argumento pro-*
lixè in utramque partem ſcripſiſſent, quò ſic ex rationum collatione pateret, utrum ſatis gra-
ves eſſent diſcedendi à ſententia recepta: utrum etiam, ſi vel tales darentur, nova hæc firmio-
ribus niteretur, & non ſolùm reſpectu communis ſententiæ potior eſſet, ſed & in ſe examen ri-
gidum poſſet ſuſtinere.

3 *Quod ubi à me factum, ſolo certè verum indagandi & ſacras literas illuſtrandi ſtudio,*
viſus mihi ſum cernere, non ſatis causæ eſſe deſerendi vulgatam τοῦ שלו *ſignificationem:*
neque ſi vel hæc deſerenda foret, novam tamen illam de locuſtis *poſſe mihi ceu potiorem*
probari. Id autem dum oſtendere conor, omnia lectoris cujuscunque & ipſius Viri illuſtris
judicio meliori ſubmitto, obnixè rogans, ut curas ſecundas huic ſuæ ſententiæ illuſtrandæ &
ſtabiliendæ impendere dignetur.

1 OMnino decet virum doctum atque cordatum à ſententia communiter recepta R. Cap. 7.
non temerè diſcedere, niſi re penitus exploratâ, & rationibus omnibus bene pon-
deratis; præſertim in rebus ad expoſitionem S. textûs pertinentibus. Quod ſanè me
2 facere oportuit, & me feciſſe confido, ut initio hujus tractationis ſignificavi. Neque
enim rem tantam putavi, *vocabulum Hebraicum ambiguum & inter ipſos Iudæos contro-*
verſum aliter ac vulgò factum exponere; gnarus, vocabula innumera Hebraica *ani-*
malium, *plantarum*, *gemmarum* & ſimilium peregrinarum rerum poſt captivitatem
Babylonicam inter Judæos non ampliùs uſitata, usque ad hunc diem non intellecta
fuiſſe: id quoque præſtantiſſimos Rabbinorum libenter agnoſcere, quorum verba,
3 privatim *Maimonidis* & R. *Salomonis* in Commentario noſtro allegavimus. (d) Hinc 1.23.4.
factum, quòd LXX. *Seniores*, Judæi non vulgares, florente adhuc Republicâ Judaica,
verſionem S. S.ræ Græcè reddentes, in tot locis & tot vocabulis hallucinati ſint, ut eru-
ditis Hebraicè callentibus probè notum. Idque exemplis demonſtravimus. Com. d. I.
4 Quam ob cauſam Theologi graviſſimi, aliique viri doctiſſimi religioni ſibi mi-

 nimè

(d) Lib. I. N. 106. §. 4. pag. 202.

nimè duxerunt, talia gloſſemata, quæ neque fidem neque mores tangerent, è tenebris eruere, & textui naturæque rerum convenientiùs exponere, non obſtante communi & quaſi per manus tradita opinione. Quapropter rem tantam non exiſtimave- 5
runt *Beza* & *Deodatus* (viri ſecundùm *Bochartum* judicii acerrimi) in tali caſu à tota Eccleſia Judaica & Chriſtiana, omnibusque S. Scripturæ Interpretibus, ejusq; Commentatoribus, qui *Leviathanem* pro *balæna* habuerunt, diſſentire: neque etiam ipſe *Bochartus*, deſcriptione *Behemothi* convictus, dubitavit, contra communem omnium Doctorum tam Judaicorum quàm Chriſtianorum ſententiam, *Hippopotamum*, plebi Europæ planè ignotum, exponere; ut taceamus alia exempla quamplurima.

Neque quisquam tam trepidus eſt concionator, linguæ Græcæ & hiſtoriæ natu- 6
ralis peritus, qui vereatur populo pro ſuggeſtu indicare ἀκρίδες *Locuſtas Iohannis Baptiſtæ* non *carabos*, non *aſtacos fluviatiles*, nec *pyra agreſtia*, aut *extremitates foliorum*, ſed *veras* fuiſſe *locuſtas*: & Κεράτια filii perditi fuiſſe *ſiliquas dulces*, quamvis apud iners noſtrum vulgus cum maximo paradoxo conjunctum ſit, *locuſtas hominum cibum*: *ſiliquas verò dulces* (vulgò Johannis Brodt) *porcorum pabulum* eſſe. Neque etiam vera & 7
genuina alicujus vocis ſignificatio inter eruditos propterea diſſimulanda eſt, quòd pro ſuggeſtu vel ab eloquentiſſimo perſuaderi nequeat plebi, quæ pleraque credit illis, quos amat: quos verò odit, parum.

Equidem ego conjecturæ meæ indulgere eò minus cunctatus ſum, quò magis 8
magnum in hac cauſa diſſidium inter *Judæos* & *Chriſtianos*, imò inter *Eccleſiam Græcam* & *Latinam* animadverti. Neque enim illi conſentire dicendi ſunt, qui quidem in genere aliquo conveniunt, in ſpecie verò toto cœlo differunt; ſicuti infra exemplo
76,2. declaratum ibimus. Quamvis enim ſupranominati omnes in ave propriè dicta 9
concordent, in expoſitione ſpeciei tamen in diverſa procul abeunt. Nam primi & vetuſtiſſimi interpretes ſupra nominati, nec non *autor libri Sapientiæ* & *Philo Iudæus* שלוים *Selavas* reddiderunt non *coturnices*, ſed ὀρτυγομήτρας *Ortygometras*; quam vocem Eccleſia Græca retinuit.

Cap. 8. [Locum Philonis de vita Moſis in *Commentario noſtro* omiſſum, Latinè minus benè redditum, hîc exſcribere juvat: 1

Ταῖς γὰρ ἑσπέραις ὀρτυγομητρῶν νέφος συνεχὲς ἐκ θαλάσσης ἐπιφερόμενον πᾶν τὸ στρατόπεδον ἐπεσκίαζε, τὰς πτήσεις προσγειοτάτας ποιούμενον, εἰς τὸ εὔθηρον. Συλλαμβάνοντες ἐν καὶ σκευάζοντες, ὡς φίλον ἑκάστοις, κρεῶν ἀπέλαυον ἡδίστων.	*Veſpertinis enim* (horis) *ortygometrarum nubes continua è mari ſuperillata, univerſa caſtra obumbravit, volatus terræ propinquos faciens ad faciliorem capturam. Eas igitur comprehendentes & præparantes, ut gratum ſingulis, carnibus ſuaviſſimis fruebantur.*

Verſio vulgò edita paulò longiùs à textu abit; peccat autem in eo, quòd ὀρτυγομήτρας 2
65,3. reddiderit *Coturnices*, cùm aves ſint planè diverſæ, ut infra docebimus. Quæ verò *Philo* de *obumbratione caſtrorum* & *volatu terræ propinquo* ſcribit, ea reſpiciunt *Targum Jonathanis Uzielidis*, qui cumulationem harum avium non capiens, volatum talem finxit, ut quaſi duorum cubitorum altitudine à terra diſtantes ortygometræ eò facid.l. liùs caperentur. Sed ea gratis & contra contextum Scripturæ dici in *Commentario* 3
noſtro demonſtravimus. §. 92. *Expanſionem* Philo æquè ac Joſephus omittit. Cæteris quoque gloſſographis hoc comma de expanſione avium herba eſt vulgò dicta: *Noli me tangere.*]

Cap. 9. At *Ionathan ben Uziel*, ut & *Chaldaicus Hagiographorum interpres* & ipſi antiqui, 1
magnæque apud Judæos autoritatis, *Selavas* incongruè reddunt פסיונים *Phaſianos*. Huc reſpexit *Abarbanel*, dum *Selavas* putat eſſe מין עופות הגדולים *ſpeciem avium magnarum* (e) ſcilicet (ſecundùm Judæum illum,) ſpeciem *magni galli campeſtris*. Ho- 2
dierni Judæi (ſi pauciſſimos excipias) quidvis aliud comminiſcuntur, quàm *coturnices*. tantus inter illos eſt diſſenſus. Primus *Ioſephus*, cui illa omnia placere non poterant, coturnices reddidit; (ut ſupra indicavimus) adſtipulante *Eccleſia Latina* in vulgata ſua, quam vernaculæ omnes in Europa ſecutæ ſunt. Nullus itaque verus hîc reperitur 3
conſenſus, neque inter *Iudæos* neque inter *Chriſtianos*, eorumque Interpretes & Commen-

(e) In Commentario ad hunc locum. pag. 184. §. 76. & pag. 170. §. 15.

mentatores. Quamobrem nec mihi vitio verti poteſt, quòd in tanta omnium diſcordia aliud quid textui & naturæ rei convenientius in medium proferre conatus fuerim.

4 Porrò diſſentiunt in ipſa hiſtoriæ traditione *Judæi & Eccleſiæ Romanæ Doctores* à *Proteſtantibus*. Illi enim credunt, *Selavas volaviſſe duorum ferè cubitorum altitudine ſupra terram*; ſatis intelligentes, tot aves in tanta altitudine ſibi incumbentes vivere non poſſe: hi contra, & quidem rectè, *inſtar pluviæ demiſſas humi jacuiſſe, tanquam arenam maris*; argumento *Pſalmi* 78. al. 77. ℣. 2. Commentatorum alii *vivas retentas Selavas*: alii verò *ſtatim occiſas* credunt. Recepta Hebraici textus lectio illas *expanſas*: Samaritana verò *mactatas* tradit: Imò ipſi Judæi ſecundum Talmudem
5 textum ſuum ſic legendum cenſent, ut infra pluribus dicemus. Tantus diſſenſus cir- 106, 37
ca ſpeciem ejusque circumſtantias, conſenſum circa genus planè irritum reddit. Qui, etſi hîc in ipſa ſpecie abſolutè daretur, non magis nos movere deberet, quàm conſenſus Eccleſiæ Græcæ & Latinæ, & nonnullorum Judæorum de vocabulo דודאים, *Dudaim*, quod *mandragoras* unanimiter omnes, ſed parum appoſitè reddiderunt.

1 A*Nte omnia verò exiſtimavi haud parum lucis fortè huic problemati illatum iri*, ſi à cer- D. Cap. 10.
tis dubia: & controverſa à non controverſis *diſtinguerentur, quò ſic eò melius, in quo*
2 *conſiſteret diſſenſus, momentum appareret, ac ſententiarum collatio fieri poſſet. Certas ergo credidi* hypotheſes *præmittendas, quas textus ſacer mihi evidenter ſatis ſuppeditare videbatur, atque tum illum abſtrahendo ab hypotheſi, quid propriè eſſet* שלו, *conſiderandum.*

3 MEthodus ad veritatem certè tutiſſima eſt *liquidum* ab *illiquido, certum* ab *incerto* Ib.
ſeparare. Transeamus ergo ad *hypotheſes*, quas neceſſarias & abſolutè certas
4 eſſe oportet, ſi certi quid illis tanquam fundamento ſuperſtruere velimus. Neque enim ſufficit hypotheſin aliquam per ſe dubiam argumentis atque inductionibus ſtabilire; aliàs rurſus de ſequelis diſputandum, & ad novas hypotheſes confugiendum eſt; qua ratione omnis diſputatio vana atque fruſtranea evadit. Sed audiamus illas.

1 D. Hypotheſes autem illæ erunt:

Prima

Plebem Iſraëlitarum carnem à Deo petiiſſe, vel potius ſibi à Moſe aut undecunque dari non Cap. 11.
ſine fletu deſideraſſe. Num. XI. v. 4. 10. 13. 18.

2 PEtiiſſe Iſraëlitas carnem à Deo vel potiùs à Moſe in allegatis verſibus ῥητῶς non ex- Ib.
tat. ℣. 4. concupiſcentia quidem & deſiderium vagum refertur, his verbis: *O ſi quis daret nobis comedere carnem, &c.* Sed nulla petitio; quæ nec verſ. 10. nec 18. re-
3 peritur. Bene autem tenenda eſt differentia inter *concupiſcentiam* ſeu *deſiderium*: & *petitionem*. Deſideramus ſæpe & optamus etiam præterita & factu impoſſibilia; ut ſi quis dicat:

O mihi præteritos Jupiter ſi referat annos!

cùm quivis facilè ſciat præteritos annos ſibi referri non poſſe: vel quod Auguſtinus optâſſe vulgò dicitur: (f) *Videre Paulum in ore, Romam in flore, & Chriſtum in carne,*
4 cùm tamen nihil horum contingere illi potuerit. Quid dicemus de murmurantibus iſtis Iſraëlitis? Nihil aliud ex toto contextu apparet, quàm *indignatio & murmur: comparatio miſeri ſtatûs præſentis cum præterito felice. Querelæ & lamentationes ex mera deſperatione & diffidentia erga Deum benefactorem omnipotentem profectæ*, quaſi carnem non
5 magis quàm piſces & olera illis in deſerto dare poſſet. Nam verba illa ℣. 4. מי יאכלנו בשר *quis cibabit nos carne?* ſunt verba *deſperantium, non petentium*, atque id ipſum eſt grave hoc peccatum, quod illis exprobrabatur, כי מאסתם את־יהוה *quia con-*
6 *temtui habuiſtis Dominum*, idque tanta pœna poſtea luendum erat. Quod autem Moſes, planctus Iſraëlitarum apud Deum ℣. 13. referens, illos dixiſſe ait: *Da nobis carnem, ut comedamus*, id κατὰ τὴν διάνοιαν per exprobrationem quandam accipiendum, quod Moſes, ceu ductor populi, illis de commeatu non tempeſtivè proſpexiſſet.
7 Quòd enim talia verba dixerint, in hiſtoria antecedente non occurrit. Quin & ſi petiiſſent, id magis ex *deſperatione & indignatione*, quàm bonâ erga Moſen ſpe & fiduciâ

 factum

(f) Quod equidem in operibus ejus viri docti reperire nequeunt.

factum fuiſſet, ſperantis enim & confidentis non eſt flere nec murmurare.
Cap.12. Ad iſta Cl.^{mᵒ} autor noſter reſpondet, replicando: *ſe ipſum petitionem & deſide-* 1
rium diſtinguere, licet enim petitio carnis in allegatis verſibus ῥητῶς *non reperiatur, Deum*
tamen fletum & deſiderium Iſraëlitarum ſic exponere. ℣. 18. *in verbis:* parate vos in
craſtinum ut comedatis carnem, quia fleviſtis audiente Jehovah, dicendo: *O ſi quis*
daret nobis carnem, &c. q. d. ſatisfiet deſiderio veſtro. *Imò Moſen fletum illum di-* 2
centium, quis cibabit nos carne? ℣. 13. *exponere per poſtulatum:* Da nobis carnem ut
comedamus. *Verba autem illa*, quis cibabit nos carne? *deſperantium ſimul* & *quoque*
petentium vel *potius deſiderantium eſſe poſſe, utut citra ſpem & confidentiam.* Hæc ille
pro confirmanda prima hypotheſi.

At nos deſperationem vel deſiderium citra ſpem & confidentiam cum petitio- 3
ne nullatenus conſiſtere poſſe cenſemus. Sunt enim verba illa, *quis cibabit nos carne,*
merè deſperantium, nullatenus verò ordinatè deſiderantium, multò minus petenti-
um. Id vel ex hoc colligi poteſt, quod olerum & piſcium ſimul meminerint, quos
non ſine riſu in deſerto Arabiæ Petreæ petere poterant. Præterea ex Hebraiſmo 4
notum, talem ἐρώτησιν (g) vim fortiter negandi in S. Scriptura ut plurimum habere,
ita ut in abſolutam negationem reſolvenda ſit; ut מי כיהוה אלהינו *Quis eſt ſicut*
IeHoVaH *Deus noſter?* Id eſt nemo prorſus Pſal. 113, 5. את דורו מי ישוחח *Genera-*
tionem ejus (ſcil. æternam) *quis enarrabit?* i. e. nemo planè Eſa. 53, 8. Sic in N. T. 5
Chriſtus ait: *Quis veſtrûm redarguet me de peccato?* i. e. nemo unquam. Joh. 8, 46. Nec
non in epiſtola ad Hebræos cap. 1. 5. *Cui angelorum unquam dixit: filius meus tu es?* &
℣. 13. *Sede ad dextram meam!* i. e. neminini unquam. Sic in hoc noſtro loco: *Quis*
cibabit nos carne? idem eſt ac ſi flentes dixiſſent: *Nemo nos cibabit carne in hoc deſerto,*
Num. 11. 4. *uti nec oleribus, nec piſcibus.* Integra textus Paraphraſis rem clariorem reddet: *Turba* 6
plebis è medio caſtrorum promiſcuè collecta prava cupiditate ferebatur: nec non familiæ
ipſæ Iſraëlitarum, miraculoſæ conſervationis divinæ oblitæ, *flebant* querebundi la-
mentantes: Eheu nos miſeros! ℣. 5. In Ægypto *piſces edebamus gratis: cucumeres,*
pepones, olera varia, nec non cepe & allia affatim ſuppetebant. ℣. 6. *Iam verò nil niſi vi-*
lem Mannam accipimus. Hinc corpora noſtra planè ſunt exſucca & emaciata. Nemo enim nobis
dabit carnem in deſerto, quâ vires noſtras reſtaurare poſſimus. Hæc ſumma eſt querela-
rum. Cùm vero manifeſtò tenderent in contemtum divinæ Majeſtatis, cujus omni- 7
potentiam toties experti fuerant, ira accenſus DEus populo non ſupplici, ſed contu-
maci etiam hac vice, tametſi non rogatus, oſtendere voluit *manum ſuam non breviorem*
factam, i. e. potentiam ſuam non imminutam eſſe; ideò juſſit Moſen indicare illis: *ut*
pararent ſe ad manducandum carnem, quam ſibi in deſerto dari non poſſe putaverant. Quæ 8
cum ita ſint, dici non poteſt, Deum deſperantis populi *querimonias* pro *petitione* expo-
nere. Quamvis etiam hypotheſin ſuam limitare videatur Cl.^{mᵒ} autor, *vel potiùs*
à Moſe, &c. dicendo, id nihilo magis ad rem facit, quia (ut ſupra docuimus) verba &
animus Iſraëlitarum non ita comparatus erat, ut exponi poſſit per tale poſtulatum,
quod aliquam gratificationem à Deo vel à Moſe mereretur.

Deinde obſtat, quod Moſes conqueſtionem populi non, ut aliàs preces illius, cum 9
interceſſione aliqua ad Deum tulerit; ex quo ſatis apparet, quod querelam ejus pro
æqua petitione non habuerit; quia tantùm refert lamenta & queſtus populi contra ſe,
& ſimul prodit diffidentiam ſuam propriam contra Deum, dum putat, tantam copiam
animalium dari non poſſe, ut toti populo ſatisfiat, tantùm abeſt, ut nomine populi ali-
quid à Deo petierit; ſicuti in ſequente hypotheſi pluribus dicetur.

Prima ergo *hypotheſis*, à qua cæteræ dependent, ſi non prorſus infirmata, planè
tamen eſt controverſa, ita ut pro certa & non controverſa haberi minimè poſſit.

Cap. 13. D. *Sequitur ſecunda Hypotheſis.*

Carnem quoque eorum nomine petiiſſe Moſen, dum cum Deo expoſtularet. ℣. 13. 21. 22. 1

℞. NEque in his commatibus ulla ullius petitionis mentio fit, neque etiam expoſtula- 2
tio Moſis cum Deo erat de carne, ſed *de munere nimis oneroſo*, quod Moſes ſibi
impo-

(g) Vide Sal. Glaſſium in Philol. ſac. Lib. V. tract. 2. cap. 5.

impoſitum querebatur, ℣. 11. & 12. Etenim ſi quis totius textus *συνάφειαν* bene conſideret, *expoſtulationē* Moſis cum Deo, non de defectu, ſed de *quantitate* carnis, acciden-
3 taliter contigiſſe reperiet. Principalis querela, quam Moſes ad Deum ferebat, erat, *quòd onus univerſi populi regendi ferre ; & inſuper ſeditioſas voces audire cogeretur.* ℣. 13. exempli tantùm cauſa refert *lamenta populi ob defectum panis, quem ille parare non poſſit*, & ſtatim ſubjungit ℣. 14. *Non poſſum ego ſolus ferre totius populi hujus onus, quia gravius eſt, quàm ut ſolus ſuſtineam.* Tantum abeſt, ut petat panem à Deo, *ut* ℣. 15. *potiùs velit necari, niſi ſibi ſubveniatur in ferendo iſto onere.* Materia itaque expoſtulatio-
4 nis non erat panis, ſed moleſtiſſimus populi ſeditioſi ducatus. Propterea Deus, ut afflictum ſolaretur ℣. 16. *ſeptuaginta ſeniores* tanquam regiminis adminiſtros ordinavit; ne ſolus tantum onus ferret. Ut autem occaſionem præſentis tumultus quoque tolleret, non Moſe flagitante, ſed ſua ſponte ℣. 18. populo carnem ad ſatietatem pollicetur. Hîc demum expoſtulatio Moſis cum Deo ſuper quantitate carnis incidenter orta eſt, ℣. 21. quantam Moſes in deſerto vix dari poſſe putabat. tam puſillæ fidei erat in iſta conſternatione tantus miraculorum patrator. Eo ipſo liquet illum de petitione carnis minimè cogitaſſe. Quomodo enim peteret id, quod ſufficienter dari poſſe non credebat.

5 Equidem pro ſtabilienda hac ſua hypotheſi autor noſter ait: *Expoſtulatio Moſis* ℣. 13. *non quidem petitionem exhibet directè, ſed tamen continet implicitè, quatenus populi poſtulatum de carne danda Deo proponit.*

6 At nos paulò ante diximus *non implicitas* ſed *explicitas* atque indubias eſſe oportere hypotheſes, ſi eas tanquam commune principium & ſolidum diſputandi fundamentum ſubſternere velimus, aliàs ſuper illationibus & probationibus denuò diſputandum erit, uti hîc fit. Querelas autem populi Moſen Deo propoſuiſſe, non, ut poſtulatum, ſed ut ſeditioſa verba, tanquam ſui tormentum, paulo ante demonſtravimus. Manet itaque & hæc hypotheſis ſi non plane invalida, attamen controverſa, ac ob id ad diſputandum inidonea.

1 D. *Tertia Hypotheſis eſt* Cap. 14.

Et quidem carnem qualem in Ægypto habuerant ℣. 4. 5. 18.

2 CEſſante petitione carnis, ut modò audivimus, fruſtra de *qualitate* ejus quæritur. Neque etiam de illa in verſibus allegatis agitur, nam ℣. 4. *deſiderium carnis inordinatum* exponitur quidem, ut ad hypotheſin primam diximus, nulla neque *qualitatis* neque *Ægypti* mentione factâ. Verſus 5. *Ægypti* quidem meminit, his verbis: *recordamur piſcium, quos edebamus in Ægypto gratis, cucumerum & peponum & porrorum* (h) *& ceparum & alliorum.* At de carne prorſus nihil habet, multò minus de ejus qualitate. Verſus 18. quem mox integrum dabimus, *concupiſcentiæ* carnis generalem tantùm facit mentionem, qualitatis nullam. Bu.

3 Ad quæ autor noſter: *Licet verſ. 4. nulla Ægypti & verſ. 5. nulla carnis fiat mentio, tamen nexus inter verſ. 4. & 5. & querelarum ſeriès continua videtur inferre, quòd dum mentionem ſtatim injiciunt piſcium, quos ederint in Ægypto gratis, hoc ipſo ſimul teſtentur, ſe* carnem huic ſimilem *expetere, atque dum provocant ad cibos* Ægypti, *eo ipſo haud obſcurè indicari, qualem expeterent carnem.*

4 Nos iterum atque iterum reſpondemus, in diſputationibus ad hypotheſin aliquam ſtabiliendam non ſufficere, quòd hoc vel illo modo aliquid colligi vel inferri poſſit: vel hoc vel illud non obſcurè indicetur vel videatur; quoniam clara & liquida oportet eſſe omnia quæ ſupponuntur, ſi cum adverſario aliquo utiliter progredi velimus. Etenim niſi idem & alteri videatur, fruſtra eſt hypotheſes formare, aut theſes dubias ita vocare.

5 ADdit ad hanc hypotheſin autor noſter ſequentem rationem: *Notam enim ſibi carnem expetebant.* D.

Si

(h) חציר propriè *Gramen* ſignificat, quod, cùm inter cibos humanos non eſſet, LXX. interpretes *πράσα* *porros* reddidere, per conjecturam, ut mihi videtur, quaſi ſequentibus vocibus affinis eſſet. Ego *lactucas* vel *olera* ex Arabiſmo reddere malim, quæ in Ægypto dantur præſtantiſſima. Hæc vox etiam alibi malè redditur *fœnum*, Eſa. 40, 6. 7. *Gramen* enim exſiccatur, non *fœnum*, quod jam ſiccum eſt.

Si carnis Ægyptiacæ in verſibus allegatis mentio facta fuiſſet, autor noſter non
opus habuiſſet, hanc rationem addere. Addidit autem, ut infirmitatem hypotheſe-
os ſuæ aliunde firmaret. Certum enim eſt neminem *ignotum quid expetere*, quia 7
ignoti nulla cupido: nec id petimus, quod non novimus. Præter hanc rationem de-
ſcribit quoque qualitatem carnis petitæ, *quâ videlicet cum deliciis veſcerentur*. Hoc
præter ſcripturam. Verum enim verò cùm nulla prorſus detur *petitio* carnis, ideò
nec de qualitate ejus quæri: multo minus illa à deliciis deſcribi poteſt. Et ſic in irri-
tum cadunt tres iſtæ hypotheſes. Quin & ſi illas in gratiam autoris noſtri largire-
mur, nunquam tamen evinceret

Cap. 15. *Quartam*

D. *Datam etiam illis fuiſſe talem à Deo.* ℣. 18. I

℟. CArnem nimirum *qualem in Ægypto habuerant, quâ cum deliciis veſcerentur*. Sed 2
conferat quæſo ſtudioſus Lector ipſa autoris noſtri verba, quæ infrà ſecun-
c. 95, 3. dum ſuam hypotheſin de tractatione coturnicum habet Art. VII. Res poſcere
videtur, ut ea hîc ſtatim proferamus: *Utique vento valido*, ait, *fuerunt in terram dejectæ
& proſtratæ*, [coturnices] *atque ſic jacuerunt non mortuæ quidem, ſed propemodum exani-
matæ*, &c. Et paulo poſt: *Quid ſi enim vel plane exanimes tandem altero die fuerunt? A
Deo datæ videri poterant exceptionem à regula de morticiniis dare. Et nauſeam tandem ex
hac carne conceptam ſatis indicant verba* ℣. 20. Porro Art. VIII. *Nihil nos cogit, ut ſup-* 3
ponamus coturnices legaliter à Iudæis fuiſſe præparatas, mactatas, & exenteratas; deplumatas fuiſſe ſufficit. Dederat eas Deus in concupiſcentiæ pœnam hominibus avidis, ut non ederent ſed vorarent. Quis credat eos de ſuffocato & ſanguine ſollicitos fuiſſe? Item Art. IX.
*Semimortuas ſtatim poſt capturam & collectionem, vel etiam exanimes prorſus menſuratas
fuiſſe magis veriſimile eſt, & contextui quadrat.* Fiat nunc applicatio. Datáne fuit à 4
Deo talis caro, qualis in hypotheſi tertia deſcribitur? qua ſcilicet cum deliciis veſce-
rentur. Igitur planè falſam eſſe hanc hypotheſin ipſe effectus docuit; ſi ex mente
autoris noſtri loquamur. Nec magis confirmatur verſu 18. allegato, qui ſic habet:
Parate vos in craſtinum, ut comedatis carnem; quia fleviſtis audiente Domino, dicendo:
O! ſi quis daret nobis carnem comedendam, nam bene nobis erat in Ægypto: *&
dabit vobis Dominus carnes & comedetis.* De qualitate carnis hîc nihil, multominùs de
tali quâ cum deliciis veſcerentur. Profectò Deus non tenebatur ſeditioſis carnem 5
dare, qualem illi expeterent, vel fortaſſis in animo haberent. In pœnam concupiſcen-
tiæ (ut rectè loquitur autor noſter) & ſimul oſtendendæ omnipotentiæ divinæ ergo
carnem daturus, qualemcunque, licet eſu ingratiſſimam, in furore ſuo illis dare po-
terat; modò carni quodammodo ſimilis eſſet; ſicut pro promiſſo pane aliud ana-
c. 81, 3. logum quid nempe *Manna* datum fuit, ut infra ſuo loco fuſiùs declarabimus.

Hac occaſione diſſerere juvat de verbis *Libri Sapientiæ* Cap. XVI. 2. quia & 7
illa quartæ hypotheſi obſtant. Ea ſunt ξένην γεῦσιν τροφὴν ἡτοίμασας ὀρτυγομήτραν. *No-
vum ſaporem* (Vulgata habet,) [rectiùs: *Peregrinum ſaporem* ut Arabicè طعمة غريبة]
in cibum paraviſti (nempe) *ortygometram*. De hâc utpote ave ſibi ignota hîc lo-
quitur autor illius libri. Si talem carnem accepiſſent, qualem in Ægypto ha-
buerant, non potuiſſet vocari *peregrinus ſapor*. Rurſus idem autor Selavas vo- 8
cat νέαν γένεσιν ὀρνέων *novam generationem avium*, nempe *ortygometram*. *Sap.* XIX.
11. & 12. Si *coturnices* aut alias aves notas intellexiſſet, nunquam νέαν γένεσιν vo-
caſſet. Hæc ſcripta ſunt eo tempore, *quô Iudæi majorem adhuc harum rerum notitiam
habuerunt quàm hodie*, ut Cl.mus Vir ipſe infra in Collatione utriusque ſententiæ,
72, 1. Art. I. bene loquitur. Vulgata, quæ aliàs *coturnicem* habet hoc in loco cautè re- 9
tinuit *ortygometram*, quia *novus ſapor & nova creatura* minimè quadrabat in coturni-
ces, cibum in Ægypto communiſſimum & vetuſtiſſimum. Vernacularum interpre- 10
tes, hanc objectionem non prævidentes, vel non curantes, parum congruè pro Orty-
gometra Wachteln / *Cailles, Quaglie, Codornizes, &c.* poſuerunt, cùm inveſtigare debuiſ-
ſent, quomodo aves illæ apud ſuos vocarentur, Veluti Helvetios Eggenſchär / ſive
Graſſrätſcher / Belgas Schriek / &c. De his enim *novus* vel *peregrinus ſapor*: & *nova
gene-*

generatio, eine neue Art Vögel / i. e. *Novum genus avium*, rectè dici potuiſſet, non de coturnicibus.

11 Clariſſimus autor noſter objectionem hanc ſoluturus, putavit coturnices ratione deferti peregrinum ſaporem dici, *ubi ſcilicet talis cibus revera eſſet rarus & peregrinus.* Νέαν γένεσιν *verò ideò vocari, quòd copia innumerabilis iſtarum avium quaſi tum demum miraculosè producta fuiſſet.* Sed hæc gratis ita dici, quilibet intelligit, quia autores Libri Sapientiæ & Vulgatæ non de coturnicibus ſed de ortygometris, raris & populo Iſraëlitico reverâ peregrinis avibus, manifeſtè loquuntur.

1 D. *Quinta Hypotheſis.* Cap. 17.

Et quidem talem, qua etiam Moſi dubitanti ſatisfieret. ℣. 23.

2 NEc iſta hypotheſis firmo talo ſtat, quia verſus 23. de *qualitate carnis* nil planè habet, de *quantitate* ſolùm loquitur: *Sexcenta millia peditum hujus populi ſunt, & tu dicis:* Dabo eis eſum carnium menſe integro. *Numquid ovium & boum multitudo cædetur, ut poſſit ſufficere ad cibum? vel omnes piſces maris in unum congregabuntur, ut eos ſatient? De quantitate* igitur hîc ſermo eſt, *non de qualitate.* De quantitate autem carnis immenſa Iſraëlitis conceſſa, nullum eſt dubium: at iſtud hic non eſt in quæſtione. Rz.

3 Cl.^{mus} autor noſter hypotheſin quintam firmaturus ait: *Deum Moſen ad eventum remiſiſſe, eoque ſatis indicaſſe, quod ſcrupulum facto ipſo ei eſſet exemturus, non quoad quantitatem ſolùm, ſed etiam quoad qualitatem, cùm aliàs exceptioni fuiſſet locus, datum fuiſſe aliquid, ſed non eſſe carnem, adeoque nec ſibi nec populo ſatisfactum.* Quibus verbis agnoſcit autor noſter, non ex textu allegato, ſed argumento illius qualitatem propoſitam

4 probari, ne ſcilicet exceptio contra Deum de non verâ carne datâ naſceretur. Num verò Moſes tali exceptione uſurus, vel Deus illam præventurus fuiſſet, ſi non talem, qualem Iſraëlitæ vel ipſe Moſes ſibi imaginati fuerant carnem, dediſſet: & num hoc pacto hypotheſis iſta defenſa ſit, ut inter certas & non controverſas referri queat, judicent Lectores; ego certè non crediderim.

1 D. *Sexta Hypotheſis.* Cap. 18.

Hanc carnem fuiſſe cujusdam volatilis & quidem עוף כנף *Pſal. 78. v. 27. i. e.* volucris alatæ, *ex earum numero, quæ* κατ' ἐξοχὴν עוף *ſeu* volatilia *dicuntur, & à* שרץ עוף reptilibus volucribus *diſtinguuntur Lev.* XI. v. 13. 20. & *Deuteron.* 14. v. 19. *coll.*

2 V*olucres* fuiſſe *alatas* dubium nullum eſt, at fuiſſe ex earum numero quæ κατ' ἐξοχὴν עוף ſeu *volatilia* dicuntur, & à שרץ העוף *reptilibus volucribus* diſtinguuntur, hic conſiderandum venit. Rz.

3 In locis allegatis *Lev.* XI. ℣. 13. 20. *Deut.* 14. ℣. 19. *coll.* עוף *volatile* (ut ibi bene redditur à Tremellio) præmittitur, non κατ' ἐξοχὴν, ſed tanquam per *ſynecdochen generis pro ſpecie*, & diſtinguitur poſtea à שרף העוף ſcil. *reptili volatili*, i. e. Latinè *inſecto volatili.* Ex quo ſequitur ſub nomine עוף *Volucris* vel *volatile* comprehendi tam *aves* quàm *inſecta volatilia:* nec aliter diſtingui quàm genus à ſuis ſpeciebus. Aliud eſſet, ſi in locis allegatis עוף כנף *avis* vel *volucris alata* diſtingueretur à שרץ

4 העוף *ave* ſeu *volucri reptili*, quod hîc non fit. Igitur ex his locis nihil inferri poteſt pro adjunctis ad hanc hypotheſin, nec ipſa hypotheſis per ea probatur. Nos verò infra probatum dabimus, *aves propriè dictas* ſpecialiter dici צפור apud Hebræos, & in Bibliis diſtingui ab עוף כנף *volucribus alatis:* vel ſimpliciter à כנף *alitibus* quæ aliæ

5 eſſe non poſſunt, quàm *inſecta volatilia.* Inſiſtit quidem autor noſter ſententiæ ſuæ, *Videri tamen*, inquiens, *in loco Levitici* עוף κατ' ἐξοχὴν *pro* avibus *poni, quia ponatur abſolutè, cùm aliàs limitetur addito vocabulo* שרץ *reptile. Quod ſi vel per* ſynecdochen generis pro ſpecie *fiat, non minus tamen* κατ' ἐξοχὴν *fieri. Deinde* τὸ העוף *in Levitico reſpondere* τῷ צפור *in Deuteronomio.* Hæc ille.

6 At nos infra docebimus עוף non tantùm de *avibus*, ſed etiam de *inſectis* volatilibus abſolutè poni, atque ſic eſſe *genus & avibus & inſectis volucribus* commune. Qua-

7 re pro avibus propriè dictis ad hanc hypotheſin confirmandam nihil facit. Deinde ſynecdochen generis pro ſpecie non diſtinguere videtur autor noſter à dicto κατ' ἐξοχὴν,

quod tamen diſtinguunt Rhetores,ubi nimirum nomen commune pro uno quodam
proprio ponitur,ut *Propheta* pro *Moſe* Hoſ.12.v.14. *Flumen* pro *Euphrate. Gen.* 31.v.21.
*Pſal.*72. v. 8. quod hîc non fit. Igitur accuratè loquendo hîc non eſt dictum κατ᾽ ἐξοχὴν 8
quia non de una aliqua ave prædicatur, ſed de multis, nec ulla in *Vlula, Bubone* vel
noctua (eæ enim τῷ עוף ſubordinantur) reperitur præſtantia, manet ergo & eſt nihil
aliud quàm *ſynecdoche*. Quicquid ſit, ſumma iſtius hypotheſeos, ſi eam rectè ca- 9
pio, hæc eſt: *Carnem, de qua* Num.XI. *fuiſſe carnem alicujus avis.* Iſta eſt aſſertio au-
toris noſtri. Quid autem huc faciunt loca citata, ubi neque de carne in genere,
neque de carne deſerti in ſpecie agitur; quod tamen hîc erat probandum. Neque
etiam עוף כנף ibi reperitur, ſed עוף ſimpliciter, quæ vox omne volucre in genere de-
notat, ideoque *inſectis volatilibus* æquè ac *avibus* competit, ut modò diximus, & in-
fra in quæſtionibus controverſis ampliùs dicemus.

Cap.18. D. *Septima Hypotheſis.* 1

*HAs volucres alatas vento quodam fuiſſe de ſuperficie vel ora maris adductas, dum ei
incumberent. Ea enim emphaſis eſt vocis* ויגז & abripuit ℣.31. *cum aliàs* גזז tondere
*propriè ſignificet, & tam de ovibus tonſis, quàm de Iobo capillos evellente, vel caput ex luctu
tondente* Job.1.v.20. *accipiatur. Qui locus tamen parallelus in Medraſch ſimul arreptus,* 2
ut (referente Baal hatturim) *perquam ineptè colligeretur, plures Iſraëlitarum hoc deſcen-
ſu* τῶν שלוים *fuiſſe occiſos quam ipſa plagâ, eò quod in capita ipſorum fuerint dejectæ. Nam*
Jobum *totondiſſe caput propter liberos, qui ruinâ domûs erant oppreſſi, & ita hîc in luctu
fuiſſe cæteros, ob eos qui caſu* τῶν שלוים *erant occiſi.*

℞. AD hypotheſin hanc parum habemus quod moneamus. גוז à גזז diſtinguunt *Pa-* 3
gninus & accuratiores Lexicographi, & in genere *avellere* vel *removere:* hoc verò
in loco propter venti vehementiam *abripere* vel *abreptare* reddunt. Deinde non
multùm ad rem facere videtur, ſive מים *de ora*, ſive *de tractu* aut *plaga maris* (quod
mihi aptius videtur) accipias. Ineptias *Baal-hatturim*, dicentis: *In capita dejectas fu-* 4
iſſe ſelavas iisq; plures occiſos quàm ipsâ plaga, riſi: ſimulque recordatus ſum verborum
Alvarezii *in Comm. noſtro p. 174.* §. *32.* allegatorum, qui ſcribit: *Tanta vis locuſtarum
in nos irruebat, ut non aliter nobis videretur, quàm ſi nobis coſtas & capita perfringere
vellent, tanquam lapidum aut clavarum ictibus, &c.*

Cap.19. D. *Octava Hypotheſis.* 1

*Eaſdem ingenti copia quaqua verſum quaſi itinere unius diei hinc: & quaſi itinere unius
diei illinc circa caſtra diſſeminatas, ſic ut toto illo die, & tota nocte, & toto poſtero die col-
ligentibus ſufficerent* ℣. 31. 32. *& cibum vel in menſem præberent.* ℣. 20.

D. *Nona Hypotheſis.* 2

Copiam earum quoque ex menſura deſcribi, nempe decem חמרים Chomarim ℣. 32.

D. *Decima Hypotheſis.* 3

Eaſdem denique circa caſtra expanſas fuiſſe diligenter ℣. 32. eod. *Hæc ergò* ἐξαγώνια *vi-
debantur, utut ad controverſiam decidendam pertinerent.*

℞. AD has tres hypotheſes nihil habemus quod regeramus, neque etiam nobis adver- 4
ſantur. Reliquæ autem omnes ad controverſiam decidendam nihil vel parùm
nobis facere videntur, ut ex tenore hujus exercitationis conſtabit.

*Vſum tamen habituras, cùm ad controverſias & ſententiarum collationem ventum
fuerit,* autor noſter opinatur. Qui hoc pacto pergit:

Cap.20. D. *Controverſa verò eſſe putabam.* 1

I. *Num inſecta etiam poſſent* עוף כנף *vocari?*

℞. ESt hæc una è quæſtionibus totius cauſæ præcipuis, quia *Selava* Pſ. 78, 27. עוף כנף
Volucris alata vocatur; cujus affirmativam ſi evicerimus, ex hoc ſcripturæ loco bo-
num pro locuſtis habebimus argumentum.

D. *Affirmandum videbatur.* 2

(1.) *Quòd* עוף *nomen generis ſit, & inſectis quibuſdam quoque ſint alæ.*

Ratio-

3 RAtiones affirmantes ſanè ſunt graviſſimæ; nam *Primò* veriſſimum eſt, *vo-* R.
cabulum עוף *volucris* ſeu *volatile apud Hebræos nomen generis eſſe, adeoque &* צפורים
4 *aves plumis veſtitas, &* שרץ העוף *inſecta volatilia ſub ſe comprehendere.* Iſtud liquet
Gen. VI. 7. ubi interitus omnium animalium declaratur his verbis: *Delebo de facie*
terræ מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים *ab homine uſque ad pecudes ad reptilia &*
5 *uſque ad volucria cœli.* Πετεινὰ rectè habent LXX. Sub his *volucribus cœli* utique ſubin-
telliguntur & *inſecta volatilia*, quæ ſimul cum reliquis animantibus in diluvio perie-
runt. Ergò עוף *genus eſt & avium & cæterorum volatilium.*

6 Locum hunc *non ſtringere* putat autor noſter, *quia inſecta volatilia etiam ſub voce*
רמש reptile *comprehendi poſſint: neque hic addatur* האדמה ut ℣. 20.

7 At ſciendum רמש in ſignificatione generali denotare *locomotivam omnium ani-*
malium, ſeu clariùs: *Omnia animalia ſeſe moventia*, ut כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה
לאכלה *omne quod ſe movet & vivit, erit vobis pro cibo*; qui locus malè de *reptilibus*
inſectis acciperetur: in ſignificatione ſpeciali verò, quando aliis animalium ſpeciebus
8 opponitur *reptilia terreſtria* unicè denotat, licet non addita ſit vox האדמה. Nam ſine
hac reperitur *Gen.* 1,24. *Producat terra* בהמה ורמש וחית הארץ *Pecudes & reptilia &*
feras terræ; quo in loco manifeſtè *reptilia terreſtria* denotat: de volatilibus enim jam
actum erat ℣. 20. Quapropter & in illo commate, ubi aliæ ſpecies ſimul nominantur,
רמש non niſi de terreſtibus reptilibus accipi poteſt. Quid denique opus eſſet hîc
inſecta volucria ſub רמש referre, cùm aliunde indubiè conſtet ea ſub עוף השמים
commodè referri poſſe.

9 Secundò *Gen.* VI. 20. *reptilium terreſtrium* expreſſa: *volatilium* verò voce gene-
rali העוף implicita fit mentio. Et ſic alibi paſſim. Idem apparet *Lev. XI, 13.* ubi עוף
dicitur primò de *avibus* propriè dictis: deinde ℣. 20. 21. & 23. de *inſectis volatilibus*,
addito epitheto ſpecifico שרץ *reptile.*

10 Tertiò *Deut.* XIV. 11. clarior res eſt. Hîc enim vocabulum generale עוף *Vo-*
latile, quod *Levit.* XI. 13. ſynecdochicè pro ſpecie poſitum erat, per ipſam ſpeciem
צפור exponitur, his verbis: כל צפור טהור תאכלו *omnem avem mundam comedetis*, &
11 ſic liquet quod עוף notione generali *avem* denotet. At ℣. 19. altera ſpecies volucrium
exprimitur כל שרץ העוף טמא הוא לכם *Omne reptile volatile immundum erit vobis*;
mox exceptio per nudum vocabulum עוף declaratur: כל עוף טהור תאכלו [at] *omne*
volatile [ſc. inſectum] *mundum* (alibi ſcil. *Lev.* XI. declaratum) *comedetis.* De *avi-*
bus enim mundis jam ante ℣. 11. actum erat, ideò hoc comma non denuò de illis, ſed
de *inſectis volatilibus* neceſſariò accipiendum eſt, atque ſic rurſus liquet עוף notione
generali etiam inſectum denotare. Non κατ' ἐξοχὴν accuratè loquendo, ſed per *ſy-*
necdochen generis pro ſpecie.

12 Autor noſter non putat comma illud: *omne volatile mundum*, &c. de inſectis vo-
latilibus, *quaſi per exceptionem accipiendum, ſed potius pro clauſula generali, & aves & alia*
volatilia munda reſpiciente, habendum eſſe. Cùm verò inſectorum mundorum paulo
ante nulla mentio facta ſit, utique nec clauſula aliqua generali copulari cùm avibus
potuerunt; præſertim cùm nullum vocabulum talis clauſulæ indicium pro connexio-
ne antecedentium hîc conſpiciatur.

13 Poſtremò ſupervacaneum eſt, de vi vocis עוף hîc multum diſputare, cùm alibi
pluribus probaturi ſimus, eam etiam abſolutè poſitam inſecta volatilia ſæpiùs de-
notare.

1 D. 2. Quod צפור *avis propriè dicta ſit apud Hebræos.* D. Cap. 21.

NOs equidem tali argumento, *Quia* Selava *aliàs nuſpiam* צפור avis *vocatur*; *ergo* R.
talis non fuit, non utimur. Cæteroquin veriſſimum eſt, צפור quamlibet *avem*
propriè dictam ſignificare; prout etiam propriiſſimè dicitur de omnis generis avibus,
etiam de maximis, veluti de בת היענה & תחמס *Struthiocamelo* (mare & fœmina) &
accipitre dictô locô *Deut.* XIV. 15. manifeſtô errore eorum, qui צפור *de aviculis* tan-
2 tùm accipiunt. (i) Atque ſic verè contradiſtinguitur τῷ שרץ העוף *Inſecto volatili.*

(i) Schindlerus in Lexico voce צפור, ut & Mercerus; cùm verò idem nomen de avibus maximis prædicetur, nulla apparet ratio, cur id parvis tantummodo tribuere velint: aut cur non æquè propriè magnis ac parvis competat.

17,3. Ut ad hypotheſin ſextam meritò dixerimus, non κατ᾽ ἐξοχὴν, ſed per *ſynecdochen generis pro ſpecie* de *avibus* propriè dictis exponendum eſſe locum *Lev. XI. 13.*

Cap.22.D. 3. *Quòd ſub* עוף כנף *in prima creatione comprehendi videantur* Gen. 1, 21. 1

Rꝫ. OMni dubio caret, ſub עוף כנף *volucri alato* in prima creatione d. l. comprehendi quoque volatilia inſecta: Moſes enim qui verſu 24. in oppoſitione ad alias ſpecies
21,8. meminit τῶν רמש *inſectorum terreſtrium*, non oblitus ſanè fuerit *volatilium.* Interpre- 2
tes hunc locum cautè non ὄρνεον, non *avem*, ſed *volatile* rectè reddiderunt.

Ad quæ reſpondet autor noſter : *Dicta mea omni dubio non carere. Poſſe enim* 3
inſecta volatilia æquè ſub voce שרץ *comprehendi*, ℣. 20. *prout* שרץ עוף *reptile volucre* Lev. XI. 20. 21. *dicatur.* Id verò nos negamus & pernegamus. Videamus ipſum textum ℣. 20. *Dixit Deus :* ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים *Progignant aquæ progeniem copioſam animæ viventis* [i. e. copiam abundantiſſimam omnis generis animalium in aqua viventium] *& volucres quoque volantes ſuper terram in ſuperficie expanſi cœlorum.*

[Radix שרץ de *motu animalium* inſtar vermium confusè ſeſe moventium accipi- 4
tur, ſicuti *reptilia* faciunt. Hinc non malè *verminare*, & שרץ *verminatio* à Coccejo redditur. At nos Latiniùs reddere anniſi ſumus.]

Ne verò putemus progeniem ſeu verminationem iſtam fuiſſe parvorum tantùm 5
aquatilium, declaratio fit in verſu ſequente 21. quod etiam intelligantur תנינים הגדולים *Cete magna* & reliqua viventia, ſeque in mari moventia; אשר שרצו המים
למינהם *quæ progenuerunt aquæ ſecundùm ſpecies ſuas.* Volucres verò declarantur eſ- 6
ſe עוף כנף *volatilia alata.* Rurſus ℣. 22. cum benediceret eis Deus, ait, מלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ. *Implete aquas per maria, & volucres multiplicentur in terra.* Jam neminem non intellecturum puto, his verſibus de duabus duntaxat ſpeciebus *aquatilium* nempe & *volatilium agi. Natantium & volatilium unam originem ponit Moſes.* Sic loquuntur clari & judicioſi commentatores. (k) Cùm verò *inſecta* 7
volucria ſub aquatilia referri nequeant, neceſſariò ſub עוף כנף & עוף [אשר] יעופף *Volatilia alata:* nullatenus verò hoc loco ſub שרץ *ſeſe moventia in aqua* erunt referenda. Et ſic omni dubio etiamnum caret noſtra aſſertio, quòd inſecta volucria hic etiam ſubintelligantur. Adhæc vocabulum עוף *Volatilia illa* aliàs quoque comprehendere in confeſſo eſt, eaque כנפים *alas* habere nemo neſcit.

Exegeſis iſta confirmatur porrò ex verſibus ſequentibus, ubi רמש *reptile terre-* 8
ſtre abſolutè poſitum ℣. 20. & mox. ℣. 25. cum epitheto האדמה, dubium nullum relinquit de creatione *inſectorum volatilium* jam ante actum fuiſſe. Iſtud adhuc clariùs apparet ℣. 26. ubi omnes creaturæ vivæ homini ſubjiciuntur, *piſces maris, volucres cœli, pecudes,* denique *quicquid ſe movet & repit in terra.* Quapropter niſi dicere velimus, Moſen omiſiſſe tot notabilia inſecta volantia, *apes, locuſtas, crabrones, &c.* aſſerere 9
neceſſe habemus, illa ſub עוף כנף *volatilibus alatis* & עוף השמים *volucribus cœli* intelligenda eſſe, quia ſub רמש reptilibus terreſtribus, illis oppoſitis, venire non poſſunt. Quæ ſi quis obſtinatiùs negare velit, illum decet locum & verba indicare, ubi aliàs *inſectorum volatilium* in creatione mentio facta fuerit. Confer quæ ſupra de radice רמש docuimus.

Cap. 23. [Dum hæc tractamus, in verſu 26. *primi* hujus *capitis Geneſeos* obſervatu dignam re- 1
perimus variam lectionem *Verſionis Syriacæ*, quam, etſi à re propoſita ſejuncta ſit, hoc loco interponere operæ pretium putavimus. Illa poſt verba *Et dominentur in piſces maris & volatilia cœli*, ſic habet :

ܘܒܒܥܝܪܐ ܘܒܟܠܗ ܚܝܘܬܐ ܕܐܪܥܐ	*Et in pecudes & in omnes* BESTIAS
ܘܒܟܠܗ ܪ̈ܚܫܐ ܕܪܚܫܐ ܥܠ ܐܪܥܐ ❊	*terræ, & in omnia reptilia quæ reptant in terra.*

Hîc inſerta reperitur *Vox* ܚܝܘܬܐ *Beſtia*, quia interpres Syrus in ſuo codice pro 2
בכל הארץ reperiſſe videtur ובכל חית הארץ *in omnes feras* vel *beſtias terræ*; quod valde memorabile eſt. Quia pleriſque in locis, ubi τῶν בהמה *pecudum* mentio fit, ibi etiam additæ reperiuntur חיה, vel חית הארץ *beſtiæ* ſeu *feræ*, ut paulo ante ℣. 24. בהמה ורמש וחיתו ארץ & ℣. 25. ויעש את חית הארץ ואת הבהמה &c. cap. VII.
14.

(k) Quos vide in *Poli* Synopſi ad hunc locum.

14. וכל החיה וכל הבהמה Pſalm. CXLVIII. 10. החיה וכל בהמה quibus in lo-
cis ubique contradiſtinguitur τοῖς בהמה pecudibus, & ſic alibi; ut mirum videri
3 poſſit, *ferarum* mentionem paulò ante factam, hîc non repeti. Deinde inſolitum
planè putandum eſt, *dominium univerſæ terræ* inter *pecudes & reptilia terræ* interponi,
quod vel primum vel ultimum locum ſibi vendicaſſet. Nam ſi Moſes ita, ut vulgò
legitur, ſcripſiſſet, utique in *benedictione*, ubi imperium in animalia ex intentione
Dei prima repetitur, *univerſale hoc imperium in terram*, quod longè majoris momen-
4 ti eſt, non omiſiſſet. Syriaca illa lectio confirmatur etiam ex *Græca Complutenſi*,
ubi pro πάσης τῆς γῆς omiſſa copula καὶ legitur κτηνῶν πάντων τῆς γῆς *pecudum omni-*
5 *um terræ*. Chryſoſtomus in ſuo exemplari legit τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν θηρίων, *pecudum & fe-*
rarum. Æthiops meus utramque lectionem habet; *feras*, *& univerſam terram*, ne al-
terutrum omitteret, hoc pacto conjungens:

ወይኰንን፡ ዓሣተ፡ ባሕር፡ ወአራዊተ፡ ምድር፡ ወአዕዋፈ፡ ሰማይ፡ ወእንስሳሂ፡ ወኵሎ፡ ምድረ፡ ወአራዊተ፡ ዘይትሐወስ፡ ዲበ፡ ምድር፡	*Et imperet piſcibus maris, & beſtiis terræ & avibus cœli, & pecudibus quoque & univerſæ terræ, & animalibus quæ repunt in terra.*

6 Hinc firmiter colligi poſſe puto, in antiquiſſimis codicibus Hebraicis & Græcis va-
riantes datas fuiſſe lectiones, ex quibus eam præferre oportebat, quæ *beſtias terræ* ha-
bebat, prout Moſes procul dubio ſcripſit.

7 Torſit hic locus Interpretes nonnullos, qui videntes feras, paulò ante in creatione
nominatas, hoc loco omiſſas; *imperium* verò in *univerſam terram*, hîc expreſſum, in
benedictione non repetitum eſſe, & ſatis intelligentes, aliud *regimen totius orbis: ali-*
ud animalium eſſe, miros ſibi imaginantur tropos, ut *terra* hîc ponatur pro *beſtiis*, qua-
ſi ſit meton. *Continentis pro contento*, ut ſcilicet *profligatis feris homines inhabitent ter-*
ram, uti opinatur *Vatablus*: vel inter animalia inferciunt *culturam agrorum, ut cogant*
8 *reddere tibi fructum*, quod faciunt *Fagius & Piſcator*. (l) Ego adſtipulantibus anti-
quarum verſionum lectionibus in dubio malim omiſſionem vocis חית *Fera* in ſtatu
conſtructo ſtatuere, quàm ſic Scripturam extra oleas interpretari; cùm ſciam Rabbi-
nos כ״ח פסוקים פסקין במצעות פסוק *Viginti octo verſus* agnoſcere, *qui deficiant in*
medio verſûs. Quidni ſenſu, & tot locis parallelis poſcentibus idem liceret de uno
vocabulo dicere.

9 Senſit quoque difficultatem hujus loci recens in Geneſin Commentator ſolertiſſi-
mus. (m) Tandem & ipſe veram reperit lectionem, quam trepidè & cum quadam
veniæ petitione æquis lectoribus proponit, religioni ſibi ducens, manum ſacris pagi-
nis inferre. Laudanda certè eſt viri hujus religio, nec minus ſollicitè obſervandum
monitum, omnibus Philologis neceſſarium, ut manus à ſacro textu abſtineant; nimi-
rum *addendo* vel minuendo ea quæ analogiam fidei & bonos mores infringunt, καὶ εἴ τι
ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται. Etenim iſta omnia Divina providentia ſarta 1. Tim. 1, 10
10 tecta conſervavit, ut nulla Criticorum opera hîc locum inveniat. At quæ inter indif-
ferentia ponuntur, & ſine fidei ac morum periculo adeſſe vel abeſſe poſſunt, veluti
hæc verba *in totam terram*, (de quibus autor modò laudatus, *ſi abeſſent*, ait, *nihil neceſ-*
ſarium deeſſet) ea ſecundum mentem ſacri Scriptoris: ſecundùm conſtructionem &
ſenſum textus: & bonas Grammaticæ regulas, accedentibus variis lectionibus & in-
terpretationibus antiquis declarari vel emendari tutò poſſunt. Quippe hoc pacto
S. Scripturam etiam in minimis priſtino nitori & integritati ſuæ reſtituere, ſi pruden-
ter & ſolidè fiat, laudem potiùs quàm vituperium meretur. Scimus enim Propheta-
rum avtographa non ampliùs extare, ut ad ea recurrere poſſimus: apographa verò
quibus utimur, ſcripta eſſe ab hominibus erroribus atque oſcitantiæ obnoxiis, quiq;
in ſimilibus ἀδιαφόροις errare atque falli potuerunt: In reliquis verò fidem atq; mo-
res ſpectantibus, tot loca ſcripturæ, quæ ea tractant, corrumpere nequiverunt, etiamſi
diaboli inſtinctu id voluiſſent. Si quis etiam hoc nunc tentare vellet, ſacrilegii
crimen & pœnam meritò incurreret. Sed iſta ὡς ἐν παρόδῳ.]

1 Aſt *vernaculas* nobis objicit autor noſter. Germanicam **Geſiedertes Gevögel.** Cap. 24.
Angl. *Winged fowl.* Gall. *oiſeau ayant aile.* Diodati: *les oiſeaux ailés.* Belg. **gevleu-
gelt Gevogelte**/ *quæ inſectis minimè quadrare* ait. Verùm (ut nobis videtur) ver-
ſiones illæ ex Hebraico textu declarandæ ſunt, non vice verſâ. Ad illas boni Phi-
lologi haud facile provocare ſolent, niſi textum præ veteribus ſignificantiùs expreſſe-

(l) De quibus rurſus videri poteſt Poli Synopſis hoc loco. (m) Joannes Clericus in *Commentario Philologico in Geneſin*, Amſtel. 1693. in fol. impreſſo, ad hunc locum p. 13. a.

rint, quod hoc in loco non factum. Scilicet cum iſtæ verſiones concinnarentur, vera 2
notio vocabuli עוף, quæ generalis eſt, accuratè obſervata non fuit; hinc multis in lo-
cis, ubi *Volatile* reddi debuiſſet, *Avis* exponitur. Quid enim in vernaculis magis ab-
ſonum, quàm, ubi de inſectis volatilibus ſermo eſt, *aves quadrupedes* effingere, ſicuti fa-
ctum *Lev.* XI. 20. in Germanica Verſione: Was ſich reget unter den Vögeln / und
gehet auff vier Füſſen / idem Suedica habet: Alt thet ſigh rörar ibland Foglarnä
och går på fyra fötter. Angl. *All fowls that creep, going upon all fowr, &c.* Siquidem 3
aves quadrupedes in rerum natura non dantur. Gallus hîc cautior factus hunc lo-
cum reddidit: *tout reptile volant, qui chemine a quatre pieds.*

Poſſemus totius Europæ vernaculas allegare, ſed quid hoc ad rem. Nam ſi 4
autoritatibus certare velimus, tot aliæ verſiones ſunt, quæ rectè reddiderunt: *Græci*
πετεινὸν [non ὄρνεον] πτερωτὸν *Volucrem* [non avem] *alatam*. Vulgata *volatile* & *volatilia*
cœli per totum primum caput (n) Geneſis rectè, excepto ℣. 21. ubi perperam *aves.*
Tremellius & Junius *Volucres alatas.* Pagninus & Arias-Montanus *volatile alatum*, & 5
ſic per totum contextum, ut etiam rectiſſimè J. Clericus fecit. Caſtalio *volucres.*
Omnes viri Hebraicè callentiſſimi. Verùm tam claris & perſpicuis tam diu immo-
rari nolumus.

Cap. 25. D. *Quarta ratio affirmativa eſt:*

Quòd in illa animalium in arcam Nochi introductione ſub volucribus cœli etiam inſecta *in-* 1
telligantur Gen. 7. ℣. 3. & 8. 14. coll.

Rc. PRofectò nulla clariora de *inſectis volatilibus* ſub עוף כנף intelligendis dantur ar- 2
gumenta, quàm in locis Geneſeos, quæ de *volucribus* diluvii agunt, nam ubi רמש
reptilium ſeu *inſectorum terreſtrium* expreſſa fit mentio, ibi viciſſim *volatilia* ſub ge-
nerali nomine עוף השמים *Volucrium cœli* comprehenduntur. Locum *Gen.* VI. ℣. 7. ad
20, 4. rationem primam jam adduximus. Similis reperitur *Gen.* VII. 8. ſed nullus efficaci- 3
or eſt, quàm ℣. 14. *bujus capitis*, qui quartam eamque firmiſſimam nobis ſuppeditat
rationem. Textus eſt: וכל העוף למינהו Hoc loco præmittitur כל העוף *omne volatile*
tanquam genus, cui ſtatim ſubjunguntur ſpecies per ἀσύνδετον כל צפור כל כנף *Omnes*
aves (&) *omnia* (inſecta) *volucria.* Quæ ſecundùm linguæ ſanctæ & Latinæ genium cla-
riùs ſic reddenda: *Intraverunt ad Nochum omnes volucres ſecundùm ſpecies ſuas, tam*
aves quàm cætera volatilia (i. e. inſecta). Eadem manifeſta diſtinctio ſpecierum re- 4
peritur Ezech. 17, 23. *Et habitabunt ſub ea* כל צפור כל כנף *omnes aves* [& alia] *omnia*
volatilia (ſcil. *inſecta.*) Huc pertinet valdè notabilis locus *Pſal.* 148, 10. ubi animalia
Deum laudantia recenſentur החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף *Beſtiæ & omnes pecudes*
reptilia & *aves* (& alia) *volatilia* (ſcil. inſecta.)

Ἀσύνδετον, ſeu *ellipſis copulæ* Hebræis aliàs frequentiſſima, & hîc obſervatur; quæ 5
ubique ſupplenda eſt, prout eam rectiſſimè ſupplevit *Syrus*; ܘܦܪܚܬܐ ܘܨܦܪܐ *& aves &*
(aliæ) *volucres.*

Loca iſta neceſſitate conſtructionis & ſenſûs ita reddenda & intelligenda eſſe, ſe- 6
quentia evincunt argumenta: Niſi enim עוף *de volucribus* in genere, & כנף *de inſe-*
ctis in ſpecie accipias, *idem bis* vel *ter* dictum ſtatuere, & *tautologiam non neceſſariam*
admittere neceſſe habes, quod bonis interpretandi legibus adverſatur. Si nihilomi-
nus talem *ſupervacaneam repetitionem* unius ejuſdemque rei ſacro Scriptori imputare
velis, dicere te oportet: *reptilium terreſtrium* quidem mentionem in citatis locis fa-
ctam, *reptilium volatilium* verò ſeu *inſectorum, quamvis valdè notabilium*, nullam, quod
neutiquam probabile.

Cap. 26. Hoc in loco peccant verſiones nonnullæ, quæ tautologiam evitaturæ, inſecto- 1
rum volatilium immemores, כל כנף *alteram ſpeciem volatilium* tanquam ſupervaca-
neum quid vel omiſerunt: vel ſuperfluam deſcriptionem avium ab alis vel pennis
ſine repetitione vocis כל *omnis* addiderunt. *Græci* in editione Romana, omiſſo genere, 2
unam tantùm ſpeciem poſuerunt, alterâ omiſſâ πᾶν ὄρνεον πετεινὸν *omnem avem volati-*
lem,

(n) Nec hîc Verſio Germanica Moguntina Vulgatam ſuam rectè expreſſit. Nam in illis locis pro vo-
latilibus habet Gevögel / imò ℣. 28. & 30. Vögel / cùm geflügel vel fliegende Thiere / reddendum fuiſſet.

lem, reddentes. Hos verſio *Slavonica* κατὰ γένος ſequitur ВСАКА ПТИЦА ПЕРНАТАА.
quod idem ſignificat. In Mſs. Alexandrino tantùm πᾶν πετεινὸν *omne volatile* repe-
ritur, ſpeciebus non expreſſis. Idem *Æthiops* facit; Epitheto *alatas* tanquam ſuper-
vacaneo neglecto: ወኵሉ፡አዕዋፍ፡በበ፡ዘመዶሙ; *Et omnes aves ſecundum ſpe-*
3 *cies ſuas.* Vernaculis plerisque hic hæret aqua. German. Und allerley Vögel
nach ihrer Art/alles was fliegen kunt/und alles was Fittig hatte; tavtologiâ planè
inſipida, cùm reddendum fuiſſet: Und alles Geflügel nach ſeiner Art/beydes die Vö-
gel/und allerley andere fliegende Thiere; vel und allerley fliegendes / prout redditur
Ezech. 23, 17. *Inſecta volatilia* Germanicè commodè non reddideris fliegend Un-
ziefer / Apes enim non facile ſic vocamus. Gallicè: *Et tous oiſeaux ſelon leur eſpece, &*
tout oiſelet ayant aile de quelque ſorte que ce ſoit. Effugium tavtologiæ quæſivit inter-
pres in voce צפּר, quam *aviculam* ſignificare putavit, errore, quem ſupra perſtrinxi- 21,1,1.
mus. Ex quibus ſatis conſtare putamus, interpretes, qui declarationem generis per
ſpecies non animadverterunt, vel defectuosè vel tavtologicè hunc locum reddidiſſe.
4 Locum *Pſalm.* 148. ℣. 10. Græci exponunt πετεινὰ πτερωτά, & ſic verſiones pleræque;
quia צפּור כנף in ſtatu constructo poſitum putarunt, cum ſit ἀσύνθετον æquè ac proxi-
mè præcedens, ut paulò inferiùs docebimus. Germanus, ut ſupra Æthiops, epitheto 30,2.
tanquam ſuperfluo omiſſo, ſimpliciter poſuit: Vögel.
5. Cæterùm in hoc noſtro loco principali ἀσύνθετον agnoſcunt Interpretes ad unum
omnes, quotquot altero כל *Omnis* (ut oportebat) retento, utrumque vocabulum in
ſtatu abſoluto ſeu nominativo rectè ponunt. Targum, præmiſſo genere עופא, ſpecies
ſubjungit כל צפּר כל דפרח *Omnis avis* Eт (copulam hanc rectè ſupplevit interpres
in *Bibliis Polyglottis*) *omne quod volat.* Pagninus in verſione interlineari: *omnis avis,*
6 *omne alatum.* Aliæ verſiones Ellipſin ſupplent vocula Eт. Syrus ܘܟܠ ܨܦܪ ܘܟܠ ܦܪܚܐ
& *omnis avis*, Eт *omne alatum.* Bene vulgata: *Cunctumq; volatile ſecundùm genus ſu-*
um univerſæ aves, omnes Qᴜᴇ *volucres* (ingreſſæ ſunt ad Noë in arcam.) Sic quoque
Ezech. XVII. 23. & *habitabunt ſub ea omnes volucres* Eт *univerſum volatile.* Hic rur-
ſus Pagninus: *Omnis avis, omnis ala,* quem tropum illum exponere decebat; nam ala
pro *volucri*, ſpecialiter *inſecto volatili* Latinum non eſt.
1 At *Tremellius* & *Iunius* ſtatu abſoluto neglecto, contra tot veterum mentem, Cap. 27.
conſtructum hîc nobis obtrudere conantur, locum illum reddentes: *Et volucres*
quævis in ſpeciem ſuam, omnes aves cujuſcunque alæ; quo pacto etiam locum *Ezechie-*
lis reddunt, parum apposite, ut mihi videtur. Gloſſa marginali huic verſioni quidem
2 mederi parant, commentantes: *quomodocunque alatæ ſint, membranis aut pennis.* Ve-
rum iſta ſtare non poſſunt: Quia (1.) צפּור *Avis* reſpectu עוף ſpeciei nomen eſt,
& tantùm aves plumigeras propriè dictas tam magnas quàm parvas denotat. De
illis ergo *membranæ* dici nequeunt. Nam ut infra dicetur, membranæ tantùm *vola-*
3 *tilibus inſectis*, non avibus competunt. (2) Vox כל *omnis* nuſpiam interponitur in-
ter duo ſubſtantiva constructa unius ejusdemque rei. Hoc agnoverunt interpretes
illi, qui vocem כנף *Alam* per ſtatum constructum exponunt, voculam כל *omnis*, tan-
quam ſuperfluam omittentes; quia particula univerſalitatis jam præceſſerat; Etenim
dicere *omnis avis omnis alæ* planè inſolitum & inauditum eſt, nec in adjectivum reſol-
vi poteſt, ut in tali periphraſi aliàs fieri ſolet. Sufficit enim dicere, ut alibi, *omnis avis*
4 *alæ*, id eſt; *omnis avis alata.* Habemus quidem loca, ubi vox כל repetitur, veluti Pſ.
119. 128. על כן כל פקודי כל ישרתי *Propterea omnia mandata* [tua] (o) *omnia recta* de-
claro, & Ezech. 44, 30. ראשית כל בכורי כל וכל תרומת כל, *Et primitias omnium pri-*
mogenitorum omnis rei, & omnem oblationem omnis rei. Verùm exempla iſta à noſtro
ſunt diverſa; hîc enim כל non inter duo ſubſtantiva rei ejusdem interponitur, ſed ad
univerſalitatem ſine exceptione ſignificandam iteratò exprimitur, quaſi Latinè di-
ceres: *Omnia omnino mandata tua. Omnes omnium primogenitorum primitias;* & ita porro.

His

(o) פקודיך pro integritate textus legendum ſuadent constructio & ſenſus, atque tot alia exempla ejusdem Pſalmi. ℣. 134. פקודיך eodem modo ℣. 141. Sic מצותיך עדותיך per totum Pſalmum, addito ſemper pronomine ך *tuus*, prout etiam antiquiſſimæ verſiones *Græca, Syriaca, Arabica, &c.* reddiderunt; ut dubium non ſit, olim ſic ſcriptum & lectum fuiſſe. Status enim constructus hic locum habere nequit, quia non poſſumus כל ſubſtantivè accipere, ut dicamus, *omnia præcepta omnis rei*, ut in exemplo Ezechielis.

His probè perpenſis, Lexicographi me judice à ſcopo non aberraverint, ſi vocabulum 5
כנף non tantùm quamlibet *alam*, ſed & per quandam ſynecdochen partis integralis
pro toto *inſectum volatile* ſignificare doceant; quo admiſſo omnium locorum paulò
c.25. ante à nobis citatorum facilior & plenior erit expoſitio.

[Idem hoc loco ſenſit Clariſs.mᵘˢ *Joannes Clericus* in Commentario ſuo pag. 58. b. ſcribens: כל כנף *quod hic ſequitur, etiam quidquid alatum eſt, ne exceptis quidem inſectis, imò fortaſſe hæc præ cæteris, ſonare videtur.* Hoc eſt quod volumus. Rabbini ipſi vo-
30,6. cabula hæc volucrium non ſatis diſtinguunt, ut infra dicemus.]

Quibus autor noſter reſpondens, *tavtologiam in verſionibus allegatis* non qui- 6
dem negat, *attamen de ea notandum eſſe* ait: *Non ſtatim ſupervacaneam eſſe unius ejusdemq; rei repetitionem, ſi idem bis dicatur, nam id non ſine emphaſi variis de cauſis majoris certitudinis & evidentiæ cauſâ fieri poſſe.* Sed non docet, quodnam illud vocabulum ſit, *quod majorem certitudinem & evidentiam hoc in loco requirat:* vel *in quo emphaſis iſta conſiſtat, ut propterea tavtologia committenda fuerit*, cujus nos in rebus notiſſimis, quales *aves* & *alæ* ſunt, nullam ne quidem leviſſimam cauſam hîc videmus.

Aſt *dictum Apoſtoli ad Philipp.* III. 1. citat, quod pro *tavtologia* allegari mirum. 7
τὰ αὐτὰ γράφειν *eaſdem res* [diverſo ſcil. tempore] *ſcribere* aliud ſanè eſt, quàm τὰ αὐτὰ
ῥήματα δὶς ἢ τρὶς λέγειν *eadem verba in eodem commate bis vel ter dicere.* Bene *Caſtalio* 8
in caſu ſimili: (p) *Neque verò me præterit*, inquit, *nihil à me dici, quod non ab aliis ante me dictum ſit. Sed recta quæ ſunt, ea & à multis & tam diu dici, donec eis pareatur, non eſt rarum neque inutile.* Nimirum quæ ad *doctrinam* ad *exhortationem* vel *dehortationem* faciunt, ſatis inculcari non poſſunt.

Poſthæc verſionem *Tremellii* & *Junii* hoc loco defendere ſatagit autor noſter, 9
quaſi illi, & interpretes *Galli*, *Angli* & *Belgæ*, qui eos hîc ſequuntur, contra ſententiam noſtram alterum כל *omnis* retinuerint, & tamen ἀσύνθετον non agnoverint. At duo in verbis noſtris obſervanda veniunt.

Primò loquimur de voce כל in ſua genuina ſignificatione, dum *omnis* de- 10
notat, quam Interpretes illi non retinuerunt, ſed pro eo *cujuſcunque* poſuerunt, differt autem *quicunque* ab *omnis*, ut Grammaticis notum. Illud enim *omne* ſimpliciter comprehendit: hoc verò *diverſas* ſignificat *ſpecies*, quod etiam in gloſſa marginali, fatentur, *quomodocunque alatum ſit*, dicentes, *membranis* aut *pennis*. Quibus verbis interpretes illi & *aves* & *inſecta volatilia* procul dubio denotare voluerunt, quorum
alæ *membranas* magis referunt, quàm pennas. Verùm autor noſter gloſſam illam 11
de veſpertilionibus ſolummodo intelligendam eſſe putat, contra proprietatem vocabuli & doctrinam Phyſicorum. *Ariſtoteles* enim *in Hiſtoria animal. lib. 1. cap. 6. §. 46. Veſpertiliones* non facit πτερωτὰ πτιλωτὰ, *volucres membranas habentes*, ſed δερμόπτερα *corio præditas*, ubi J. C. Scaliger: *Siccior & lucidior eſt membrana, quàm corium.* Mox clariùs loquitur Ariſtoteles §. 47. πτερωτὰ μὲν ὄν ἐςὶν, ὅσα ἔναιμα, ϰ δερμόπτερα ὡσαύτως. πτιλωτὰ δὲ, ὅσα ἄναιμα, οἷον τὰ ἔντομα, h. e. *ſunt autem tam pennata, quàm quæ coriaceis utuntur alis, ſanguinea. Quæ autem membranâ volant, exſanguia. Quo in genere inſecta comprehenduntur.*
tantum abeſt, ut membrana *veſpertilionibus* tribui poſſit. Porro & alia ratio eſt, ve- 12
ſpertiliones ſolos hîc intelligi non poſſe, quia de iis apud Hebræos non dubitatur, quòd in avium numero cenſendi ſint, ut declaratione per כל כנף illos comprehendere propterea neceſſe fuerit. Ipſe enim Cl.mᵘˢ Autor bene noverat & allegaverat locum *Deut.* XIV. 18. ubi *veſpertiliones* inter aves notoriè referuntur. Si verò ſolos veſpertiliones per membranas intellexerunt Tremellius & Junius, ubi manſerunt reliqua vo-
Cap. 28. latilia, cum aves in arcam Noë involarent? Porrò impugnat Vir Doctiſs.mᵘˢ aſſer- 1
tionem noſtram כל *omnis, inter duo ſubſtantiva conſtructa unius ejusdemque rei nusquam interponi*, eamque exemplis contrariis refutare conatur. At nos pro materia 2
ſubjecta de כל *omnis* geminato, atque poſteriori ſubſtantivo periphraſin denotanti præmiſſo, loquimur ſicuti hic poſt כל צפור *omnis avis* repetitur כל *omnis* & præponitur voculæ כנף *Ala* quam denotare volunt *periphraſin* ab *ala* deſumtam, quaſi diceres *omnis avis omnis ala*, ſeu ſecundùm Tremellium & Junium eorumque ſequaces *quomodocunque*

(p) In fine præfationis Verſ. Bibl. Latin. ad Eduardum Regem Angliæ.

3 *docunque alatæ* ſint; ſimile exemplum in Scripturis dari negamus. Diſſimilia enim ſunt, quæ nobis opponuntur, quia non eandem rem deſcribunt, in adjectivum per periphraſin Latinè reſolvendam, veluti Exod. 13, 2. כל בכור פטר כל רחם *omne primogenitum aperturæ omnis uteri.* Hîc non dicitur כל בכור כל רחם *omne primogenitum omnis* (vel *cujuscunque* ſecundum Tremellium) *uteri*, i. e. *uterinum*, id enim planè abſurdum eſſet, ſed פטר כל רחם *aperturæ omnis uteri*, itaque cum פטר *uterus* conſtrui-
4 tur, non cum בכור *Primogenitum.* Locus *Iud.* 19, 19. אין מחסר כל דבר non poteſt reddi: *non eſt defectus realis*, ſed *nullius rei eſt defectus*, neque hîc datur geminatio vocis כל. Sic 2. Chron. XXXII. 15. לא יוכל כל אלוה כל גוי *non poterit omnis Deus omnis gentis*, i. e. *nullus Deus ullius gentis* (liberare populum ſuum.) Hîc Deus non
5 circumſcribitur per *gentem*, ut dicas *Deus gentilis*. Tacemus quod hæc exempla ſint negativa. Diſcrepant ergo talia exempla plurimùm à noſtro, cui ſimile aliàs occurrere negavimus, nec reperietur unquam.

1 At nec nos autoritate bonorum interpretum deſtituimur, qui in loco quem præ Cap. 29.
manibus habemus, עוף pro *genere* כנף & צפור verò pro *ſpeciebus* habent, idque particulis ſpecificantibus (ut ita loquar) perſpicuè indicant. *Targum*, ab omnibus meritò æſtimatum, nec non *Syriacam Verſionem*: *Vulgatam* atque *Pagninum* ſupra allegavi-
2 mus. *Italus*, aliàs laudatus Interpres, optimè reddidit:

Ogni volatile ſecondo la ſua ſpetie, CIOÈ *tutti gli uccelli & ogni coſa che ha ale.*	Id eſt: *Omne volatile ſecundùm ſuam ſpeciem*: HOC EST, (*nempe, videlicet*) *omnes aves & quidquid alas habet.*

additâ, ut in vernaculis neceſſe, copulâ ET. Quid verò præter aves alas habet, quam
3 πτερωτὰ ἔντομα *Volatilia inſecta*? Idem ſenſit Caſtalio, noſtrum *tàm quàm* per æquipollentia *tùm tùm* reddens. *Ex omni genere volucrum tùm oſcinum tùm alitum.* Sic feliciter præmiſſo genere ſpecies inſeliciter expreſſit; in margine enim poſuit & *minorum & majorum* צפור *aviculas* eſſe putavit, deceptus falſa nonnullorum Lexicographorũ 21. 1. lit. L.
expoſitione: (q) Exinde argumento oppoſitorum malè concluſit כנף denotare *alites majores*. Scil. inſecta volatilia illi non venerant in mentem, copulam verò bene
4 obſervavit. Igitur, ſi ſecundum hæc exempla inſeras particulas *nempe, nimirum*, Ital. *cioè*, *Hoc eſt*; vel *tam quàm*: ſeu *tùm tum* Caſtalionis, adſcitâ copula ET: ac deinde reputes, quidnam illud ſit, quod præter aves volet: ſeu quid opponi poſſit avibus, ha-
5 bebis verum & genuinum, nec non pro hiſtoria neceſſarium ſenſum. De quo Philologorum judicia adeò non expaveſcimus, ut eos potiùs עוף כנף vel כנף ſimpliciter de *inſectis volatilibus* in locis allegatis accipi non ſolùm poſſe, ſed debere judicaturos
1 ſperemus. Poſtremò, ut mentem noſtram clariùs explicemus, non hoc volumus, Cap. 30.
ut, ubicunque צפור vel עוף cum כנף conjungitur, ibi ſemper per ἀσύνδετον in ſtatu abſoluto exponendum ſit. Per nos licet, ut periphraſis avium vel volatilium ab *alis*, in noſtris quidem linguis non neceſſaria nec uſitata, & propterea à multis omiſſa; He-
2 bræis verò frequens, etiam Latinè vel in vernaculis retineatur. Aſt ubi occurrit enumeratio ſpecierum, ſeu omnium animantium atque adeò etiam reptilium terreſtrium, ibi nobis inſecta volatilia per כנף exponenda videntur. Licet copula ET Hebraicè abſit, veluti Pſal. 148. 10. ſupra allegato החיה וכל־בהמה רמש וצפור כנף ubi Pſalmiſta *reptilia terreſtria* poſt feras & pecudes recenſens, ſanè oblviſci noluerit *volatilium*, mul-
3 tò memorabiliorum. Quod ſi expoſitio noſtra lectoribus probetur, poterit fortaſſis ellipſis in nonnullis locis copulativæ: in nonnullis disjunctivæ orationis pro perſpicuitate textus admitti, ex. gr. Deut. IV. 17. תבנית *forma*, *Imago* in textu Hebraico aliquoties ſine ulla copula continuatur, quæ Latinè aut in vernaculis per *neque* ſuppleri debet, videlicet: *ne faciatis vobis ſculptile*, (neque) *imaginem ullius animalis*, (neque) *imaginem avis* (aut) *inſecti quod volat in aëre*: (neque) *imaginem reptilis terreſtris*:
4 (neque) *imaginem piſcis, &c.* quod *Italus* rectè ſupplet, ut ſenſus poſcebat, NE, NE addendo. *Vulgata* affirmativè per *vel, ſive*, effert. Idem ſupplet *Caſtalio*. Eodem modo *Germanus* noſter, oder/oder. *Gallus ou, ou*, *Arabs* أو, أو, *Vel, ſive*, qui omnes

 elli-

(q) Nominavimus eos ſupra cap. 21. lit. ſi. not. Bochart. Hieroz. P. II. Lib. I. cap. 21. ad oculum errorem eorum ex Kimchio & Scriptura ipſa late demonſtrat.

ellipſin Hebraicam in vernaculis ſupplent. Sicuti nos talem ellipſin hic quoque dari putamus inter צפור כנף pro צפור או כנף. Nam ubicunque videmus ſacros Scriptores reliquorum animalium, imprimis reptilium terreſtrium meminiſſe, non poſſum mihi imaginari, quòd voluerint obliviſci volatilium.

[Rabbini quidam hoc animadvertentes, ut difficultatem ſolvant, putant צפור eſſe nomen generaliſſimum, adeoque ſub ſe comprehendere, *quicquid alas habet.* Sic enim loquitur *Aben-Ezra* in Gen. 7. ℣. 14. מלת צפור שם כלל לאשר יש לו כנף. *Vocabulum* צפור Tſippor *eſt nomen complectens omne quod habet alas.* Nec minus Raſchi: דבוק הוא צפור של כל מין כנף לרבות חגבים. *Conjungitur vocabulum* צפור, Tſippor *cum omni alato, ita ut etiam comprehendat* Locuſtas. In quo tamen eos falli puto; nam ſi hoc verum eſſet, utique planè redundaret alterum כל in dicto loco. Deinde צפור abſolutè poſitum in tota Scriptura nihil aliud denotat, quàm aves propriè dictas. Si verò כנף de *inſectis in ſpecie* accipiamus, ad ampliandam vocis צפור avis ſignificationem recurrere opus non habemus; Etenim genus τῶ עוף volatili tantùm competit. Confer Rabbinos nobiſcum planè conſentientes. cap. ſeq. §. 6.] 6

Cap. 31. *Rabbinus Hieroſolymitanus Simeon Iacobi F.* quem ſupra nominavimus, à popularibus ſuis in Europam miſſus, mihique Hebrone ſalutem afferens, linguæ ſanctæ peritiſſimus, quam promtè & diſtinctè loquebatur, interrogatus, quid Magiſtris ſuis videretur, *An Moſes in hiſtoria creationis atque diluvii inſectorum volucrium, veluti apium, locuſtarum, crabronum & ſimilium mentionem fecerit, quo in loco, & quibus verbis?* Petiit, ut quæſtiones meas in ſcripto proponerem. Feci, & quò certior eſſem, advocavi *Rabbinum Francofurtenſem Samuelem* perdoctum. Reſponderunt ambo, atque reſponſiones ſubſcriptione ſua firmaverunt, ut ſequitur:

לבקשורת האדון הגדול השר היועץ הגדול לודאלף שרצה לידע	*Ad interrogationes Domini Conſiliarii, &c.* Ludolfi, *qui ſcire deſiderat,* 3
היכן הזכיר משה רב"עה בבריאת כל הבריאות את שרץ העוף כי ודאי לא שכחו אלפניו׃	ubi Moſes (*ſuper quo ſit pax*) in creatione omnium creaturarum mentionem fecerit inſectorum volatilium, *quorum ſanè nequaquam oblitus fuerit?*
נראה לפי דעתינו שנזכר באמרו ׃ ואת כל עוף כנף למינהו כי מלת עוף הוא מורה על כל דבר אשר תעוף ומלת כנף הוא מורה על כל דבר אשר יש לו כנפים׃	*Videtur quantum nos ſcimus, quòd mentio (ab eo) facta ſit, cum dicit:* Et omne volucre alæ ſecundum ſpeciem ſuam *Quia vox* עוף Volucre *denotat* omne id quod volat: *Vocabulum* כנף Ala *autem*, omne quod habet alas. 4
אם אפשר לומר שנכלל במלת רמש׃	Num fortaſſis dici poteſt, quod (*inſecta volucria*) comprehendantur ſub voce רמש *Reptile.* 5
אומרים אנחנו כי אין אפשר לאדם לומר כן כי מלת רמש הוא בא משורש רמס שהוא ענין דריסה והילוך והוא מורה על כל דבר שהולך תמיד על פני הארץ ואינו עופף אף פעם אחרת באויר ולכך נקרא בשם רמש על כן אין אפשר לומר שנכלל בתוכו גם שרץ העוף כי מלת עוף הוא לשון המורה על דבר שמעופף ורמס אינו כן ואם כן הם שני דברים המתנגדים׃	*Reſpondemus nos; quod ita nemo loqui poſſit, quia vox* רמש *provenit à radice* רמס, *quæ habet ſignificationem* calcandi *vel* ambulandi, *indicatq́ quicquid ſemper graditur ſuper terra, & non volat ne ſemel quidem in aere, & ideo vocatur* רמש. *Quapropter dici nequit, quòd in eo etiam comprehendantur* inſecta volatilia, *quia vox* עוף *denotat id* quod volat, & non repit. *Exinde igitur iſthæc ſunt duæ res contrariæ.*
באיזה מקום הזכיר משה את שרץ העוף בביאת לתיבה׃	Quo in loco mentionem fecit Moſes *inſectorum volatilium* in ingreſſu in arcam? 6
נראה לפי דעתינו כי נכלל באמרו וכל העוף למינהו שהוא כולל כל מה שמתעופף	*Videntur, quantum nos ſcimus, comprehenſa eſſe* [inſecta volatilia] his verbis: & omne

volucre ſecundum ſpeciem ſuam: *hoc enim comprehendit* omne quod volat.

Species

ואת ב̈ פרט באמרו כל צפור כל כנף כי
צפור מורה על העופות אשר להם
נוצות וכנף מורה על העופות אשר אין להם
נוצות רק כנפים ׃

7 זאת היא דעתינו ויש לנו עוד ראיות נכוחות
רק הזמן קצר לעת עתה להאריך בהם
וכשיבוקש מאתנו לברר אתם נברר ׃

כה דברי שמואל כהן שאטין׃
שמעון בר יעקוב זלהה משולח
מעניי ארץ הקדושה ׃

Species autem duæ (continentur) *his verbus:* כל צפור כל כנף omnis avis, omne volucre; *quia vox* צפור *denotat* aves, quibus ſunt plumæ: כנף *autem* volatilia, quæ pennas non habent, ſed tantùm alas.

Hæc eſt ſententia noſtra. Suntque nobis in promptu argumenta ſtringentia; verùm ob temporis anguſtiam nunc longiores eſſe non poſſumus. Quod ſi tamen à nobis requiratur, ut ea declaremus, declaraturi ſumus.

Samuel, *Sacerdos ex urbe Schotten.*
Simeon, fil. Jacobi *p. m. miſſus à pauperibus terræ ſanctæ.*

8 Scripturarios quoque in eadem ſententia eſſe me docuit *Karræus Zacharias Reſiel,* qui ſe *Coſiphia* metropoli *Chavilæ* oriundum dicebat, me viſitans cùm hâc tranſiret, quem etiam hoſpitio excepi, cùm è vico Judæorum ejiceretur.

9 Longa iſta diſputatio, ex verbis *Pſalmi* 78, 27. qui de *Selavis* agit orta, ſatis declarabit lectoribus, עוף כנף de *inſectis volatilibus* cùm alibi, tum hîc commodiſſimè accipi poſſe.

1 Tranſeamus jam ad argumenta negativa, quæ infirma eſſe ipſe autor noſter fatetur; quamvis illi idem de affirmativis videatur; quæ tamen Nos firmiſſima eſſe demonſtravimus. Cap. 32.

D. *At negandum* ait *autor noſter,*

Quod diſtinctio evidens ſit Lev. XI. 13. 20. & *Deut.* XIV. 19. coll.

2 REpetimus huc quæ ad ſextam hypotheſin ſupra cap. 17, 3. & ad primam rationem affirmativam cap. 20, 9. latè tractavimus. Nimirum עוף *Volucris* per Synecdochen generis pro ſpecie de *avibus* accipi: & ſic τῷ שרץ העוף *inſecto volatili, opponi, neutiquam verò* τῷ עוף כנף *volucri alato.* De quo tamen hic eſt quæſtio. Igitur in locis allegatis inter hæc duo evidens diſtinctio non datur. Rſ.

1 ## D. *Altera ratio negativa eſt:* Cap. 33.

Quòd nuſquam inſectis alæ voce כנף *tribuantur in Scripturis.*

2 FAlſum hoc eſſe liquere puto, ex iis, quæ de vocabulo כנף pro quarta ratione affirmativa prolixè diſſeruimus. In ~~quo~~ *Idæos* quoque aſſentientes habemus. Ea ſufficere poſſunt pro reſponſione ad hanc rationem negativam. Veruntamen ſi concedamus, (uti neceſſariò concedendum eſt,) quod ſub עוף כנף in prima creatione *Gen.* I, 21. etiam *inſecta volatilia* comprehendantur, utique & iſtis כנף *alæ* in Scripturis tribuuntur. Rſ.

[Confer quæ de hoc loco ad tertiam rationem affirmativam perſpicuè docuimus.]

3 Sed non mirum, quod כנף certæ cuidam ſpeciei inſectorum in Scripturis nominatim non tribuatur, quia nullum volatile inſectum nominatim & per omnia ſua membra deſcribitur. Nos retorquemus potius argumentum: *Quia nullum aliud nomen in S. Scriptura occurrit, quod alam inſectorum alio ſpeciali vocabulo denotet, utique*
4 *nihil impedit, quò minus nos* כנף *illis tribuamus.* Idem eſt, ac ſi quis dicere vellet, nuſquam amphibiis *caro* voce בשר tribuitur in Scripturis, ergo *hippopotamo*, *ranæ*, *lu-*
5 *tris,* &c. quaſi ex ſtylo Scripturæ non eſt tribuenda *caro.* Profectò *avium alæ* ſpeciale ſuum nomen habent, nempe אבר. Ex gr. *Pſalm.* LV. 7. quis dabit mihi אבר כיונה אעופה *alas tanquam columbæ* (ut) *avolem,* & *Pſalm.* XCI. 4. באברתו יסך *ala ſua conteget te.* Hinc probati Lexicographi rectè docent, nomen כנף generalius eſſe; idque *Coccejus* in אבר optimè monet. Ex quo ſequitur כנף non tantùm *alas avium pennatas*, ſed etiam pelliculas veſpertilionum, nec non membranas apium, bruchorum, locuſtarum, & reliquorum inſectorum exſanguium, ſignificare; idque Viri doctiſſimi
6 paſſim agnoſcunt. Præter *Tremellium* & *Iunium* in notis ſupra citatis *Cornelius à La-*

pide

pide ad vocem כנף *Gen.* VII.14. ait: *Aves ſunt quæ pennas habent: volucres quæ alas,*
ſive eæ pennæ ſint, ſive membranulæ, quales habet veſpertilio. Idem eſt ac ſi diceret,
צפור denotat aves: עוף verò & aves & inſecta volatilia, quamvis de alis parum accu-
29.11. ratè diſſerat, nec propriè loquatur, ut ex iis quæ ex Ariſtotele ſupra adduximus li-
quet. Eadem habet *Menochius* ad h. l. in notis. Sic utique certum evadit, vocem
כנף pro *alis inſectorum* in Scripturis quoque uſurpari.

Mirum verò non eſt linguam Hebraicam peculiare nomen pro talibus alis non 7
habere, ſed generis vocabulo כנף uti; cum in tot aliis linguis, quæ mihi notæ ſunt,
nullum ſpeciale nomen pro inſectorum alis ſciam, niſi à materia circumſcribas, &
membranas partim nudas, partim vaginis quaſi tectas, vel pelliculas voces. Quin &
ipſe *Plinius* talium peritiſſimus in lingua ſua Latina nullum peculiare nomen pro
alis inſectorum reperit, ideoque *pennas* manifeſtè vocavit: *Pennæ*, ait, *inſectis omni-*
bus ſine ſciſſura. (r) Item: *Quædam inſecta carent* pennis, *ut ſcolopendra.* (s) Quid er-
go mirabimur, Hebræos generali alarum nomine כנף Ala etiam ſpecialiter pro *in-*
ſectis uti.

Cap.34. Agnoſcit autor noſter, *avium alas ſuum habere ſpeciale nomen* אבר. *Sed non obſta-* 1
re, quo minus & כנף *uſu ſaltem Scripturæ avibus proprium ſit.*

Nos non negavimus unquam כנף *etiam avium alis competere*, ſed tantùm dixi- 2
mus, quod generalius vocabulum ſit quàm אבר. Addita obſcura verba *quòd vo-*
cabulum כנף *uſu ſaltem Scripturæ avibus proprium ſit*, vera non ſunt; nam in tota ſcri-
ptura de tali proprietate nihil reperitur, ſi verò clarè loquaris hoc modo: *In Scriptura*
tamen de avibus tantùm reperiri, nihilomagis vera ſunt: nec quicquam concludunt.
Nulla enim eſt ſequela: *ergo inſectis volatilibus non competunt*; præſertim cum agnoſcat 3
ipſe Dominus autor: *Vocem* כנף *pro alis inſectorum uſurpari poſſe, ſi quis de illis loqui velit,*
cùm Lingua Hebræa peculiare nomen pro talibus alis non habeat: & Plinius inſectis etiam
pennas tribuat. Sed quod in Scriptura uſurpetur, de quo quæſtio eſt, non puto hinc ſequi. Sic
loquitur. At nos in antecedentibus ad nauſeam inculcavimus, Scripturam inſecta 4
volatilia עוף כנף, imò ſimpliciter כנף vocare, ad quæ prius reſponderi oportet, ſi
Cap.35. quis de uſu vel non uſu hujus vocabuli in ſcriptura diſſerere velit. His ita præmiſ-
ſis fruſtra laborari puto in

Tertia ratione negativa,

quæ ſic habet:

D. (3.) *Quod* כנף *propriè* alam *notet, quæ contrahi & expandi poteſt ad obtegendum. Vnde*
metaphora de ala veſtimenti, auroræ, venti, umbra alarum, &c. in Scripturis. Quod
inſectorum alis non ita convenire videbatur.

USum alarum ſcimus, & metaphoras novimus; Quod à natura datæ ſint *primariò* 2
ad volandum, *ſecundariò* ad obtegendum. Talem autem notionem ipſi voca-
bulo virtualiter ineſſe, equidem ignoro; quia ſine radice & ſine vocabulis affinibus
à Lexicographis proponitur. Sed ponamus כנף id propriè notare, quod Clar.[mus] 3
autor vult; utique id de veſpertilionum & locuſtarum & omnium aliorum inſecto-
rum alis, quamvis plumæ non ſint, rectiſſimè dici poteſt, quòd volatura eas expandant,
quieſcentia verò rurſus contrahant, quomodo enim volarent, ſi alas non expande-
rent?

Quibus bene conſideratis, rationes affirmativæ nobis longè præponderare vi- 4
dentur negativis, nec accuratè trutinantibus amplius dubium manebit, num inſecta
etiam poſſint עוף כנף *volucres alæ* vel *alatæ* vocari: vel ſi mavis per præpoſitionem
generis *volucre inſectum* vocare, atque ſic locum Pſalmi LXXVIII.27. interpretari.

Ad ea autor noſter allegat Scripturæ loca, quæ metaphoram ſupradictam infe- 5
runt, veluti *Hag.* 2,13. *Pſal.* 139.9. 18,11. & 63,8. At nos non negamus eam ab alis
avium deſumptam eſſe, ſed propterea non ſequitur, quia hæc metaphora in illas non
quadrat, ideò inſectorum alas ad uſum volandi iis pariter ac aquilis à natura conceſſas
כנף dici non poſſe, quod tamen in antecedentibus à nobis demonſtratum, & ab au-
tore noſtro conceſſum fuit. Primâ

(r) Lib. XI. c. 34. p. 525. *edit. Harduini.* (s) In fine dicti capitis.

1 Primâ controverſiâ, quam autor noſter formavit, num inſe- Cap. 36.
cta עוף כנף vocari poſſint? hoc pacto elucidatâ, pergimus

ad Secundam,

quam autor noſter propoſuit.

Qualis ille fuerit ventus, cùm duo Pſal. LXXVIII. 27. קדים *Eurus* D.
& תימן Auſter nominentur? & an ſimul an ſucceſſivè flarint? utrum etiam naturalis fuerit an non?

Qui ſcrupulus & à Bocharto Hieroz. P. 2. Lib. 1. c. 15. *& in Comment. ad Hiſtoriam Æthiop.* p. 186. *ſatis exemtus videbatur, nempe quòd unus & idem ſeu auſter fuerit & minimè naturalis. Alia tamen etiam ratione poſt eximetur.*

2 QUæſtio iſta noſtram principalem non ferit, nec quidquam ad ea quæ in *Commentar. noſtro* de hac controverſia poſuimus, habemus quod addamus. R.

1 D. Tertia controverſia. Cap. 37.

Unde venerint Selavæ? num ex ipſo mari? an ſolùm à plaga ſeu tractu maris?

2 *Hic emphaſis vocis* ויגז *antea obſervata evidenter mihi comprobare viſa, (1.) non ex ipſo mari emerſiſſe, quaſi amphibii quoddam genus fuiſſent, niſi piſces volantes navigationum Scriptoribus commemoratos huc velimus referre. Dubitabam etiam id voluiſſe Ab. Eſram, quando* אולי עלתה מפאת ים forte à parte maris veniſſe, *ad locum Exodi ſcribit, ubi nulla maris mentio, priorem locum ex poſteriori* Numerorum *exponens &* פאת *de* plaga maris, *ut ipſe Bochartus vertit, intelligens. Nam ad locum* Numerorum *per* שפתים *oram maris explicat.*

3 (2.) *Neque tamen ex Ægypto trans mare rubrum, nedum ex ipſa Africa adductas. Neutrum enim textus permittere videbatur, qui diſertè: Et ventus profectus à Domino* ויגז שלוים מן הים & abripuit ſelavas, *coturnices, à mari; uti* Tremellius & Junius *reddunt.* Ab. Eſra *per* כרת excidit *& ſic* Abarbanel *exponit locum,* Pſalm. XC. 10. *ceu parallelum citans, quem & Raſchi citat, qui tamen cum* Targum *per* ויפריח & avolare fecit
4 *neglecta emphaſi exponit.* Caſtalio *ex mari correptas in caſtra diſperſit.* Gall. & Diodati *enleva des cailles de devers la mer.* Piſcator: und raffet Wachteln vom Meer. *Quem Belgæ ſequuntur:* Ende raepte quackelen van der Zee. *Meliùs certè, quàm vel emphaſi neglecta* Lutherus: Und ließ Wachteln kommen vom Meer / ut & Anglus: And brought quailes from the ſea; & Græci ἐξεπέρασεν τὴν ὀρτυγομήτραν ἀπὸ τῆς θαλάσσης *& transtulit ſeu transire fecit ortygometram à mari: vel aliò converſa, ut* Vulgata, *arreptans trans mare coturnices detulit. Neque enim locus ullus eſt, ubi* מ trans
5 *notet.* Noldius *diligentiſſimus concordantiarum particularum Scriptor plusquàm quadraginta* τῆς מ præfixi *diverſas in Scriptura acceptiones retulit & exemplis illuſtravit, ſed*
1 *nullum inter eas* trans *habetur. Hinc tamen videtur orta illa* de translatione *Selavarum inde ex Ægypto ſententia, quam Ioſephum ſecutus etiam magnus* Bochartus *adoptavit, poſtquam verba Plinii retuliſſet de palumbium vi in agrum Volaterranum quotannis è mari* (eo ſcil. trajecto) *advolante; ſubjungens:* Ita igitur ventus coturnices è mari detuliſſe legitur, quia Arabico mari traducto illas ex Ægypto vexerat in caſtra Iſraelitarum: *& id verbis* Joſephi Antiq. lib. 3. c. 1. *confirmans.* Cap. 38.
2 *Quid enim his Selavis cum iſtis palumbibus aut regioni mediterraneæ in Arabia Petræa, ubi tum Iſraelitæ caſtra metabantur, cum agro Volaterrano, qui ad mare pertinet, commune? Non potuerunt à mari abripi*
3 *niſi tranſirent in alterum littus ex Ægypto traductæ? Sed Ioſephus quoque non loquitur iſto loco de hac poſteriore ſelavarum datione miraculoſâ, de qua poſt demum cap. 12. agit, & nihil tamen de hiſtoria tot circumſtantiis deſcriptâ niſi hæc pauca habet:*

Ἅμα ταῦτ᾽ ἔλεγε, καὶ πίμπλαται τὸ στρατόπεδον ὀρτύγων ἅπαν, καὶ ἤθροιζον αὐτοὺς περιστάντες; *quæ ſic Latinè verſa leguntur:*	Vix hæc dixerat, cum tota caſtra coturnicibus opplentur, quas acervatim venabantur.

Venationis autem ego nullum hîc veſtigium video, nec quid ſit acervatim venari, intelligo. Fortè tamen Ioſephus hoc voluit, Hebræos agmina coturnicum humiliter volantium circum-

 ſiſten-

ſiſtendo eas ſic compuliſſe in arctum, ut caderent & comprehenderentur, quæ captura ſimplex, minimè venatio eſt. Sic autem idem ferè diceret, quod poſt Ionathanem Raſchi de illo ויטש 4
& duobus cubitis ſupra terram; quaſi non altius volarint, ut eò facilius capi poſſent, de quo inf. quæſt. 4. & 6. plura. Verùm priore quem Bochartus citat loco, ſed ex parte ſolùm, ſic loquitur idem Ioſephus de illa Exod. XVI. relata ſelavarum datione, ut propemodum nihil miraculi ſuperſit:

Καὶ μετ' ὀλίγον (ait) ὀρτύγων πλῆθος τρέφει γὰρ τοῦτο τὸ ὄρνεον ὡς οὐδὲν ἕτερον ὁ ἀράβιος κόλπος ἐφίπταται τὴν μεταξὺ θάλασσαν ὑπερελθὸν, καὶ ὑπὸ κόπου τε ἅμα τῆς πτήσεως καὶ προσγαιον μᾶλλον τῶν ἄλλων ὄν, καταφέρεται εἰς τοὺς Ἑβραίους.

Et paulo poſt (inquit) magna coturnicum vis 5 (hoc enim avium præ cæteris genus alit Arabicus ſinus) intermedium mare transgreſſa advolavit, & volandi ſimul labore feſſa, ac aliàs quoque propiùs terram præ aliis volans in Hebræos defertur.

Copiam enim Arabicus ſinus dedit, & quod volando in caſtra Iſraëlitarum delatæ, id naturaliter factum, quoniam feſſæ erant, & alias quoque humiliùs ſolent volare. Quid ergo miraculo relinquitur?

(3.) Itaque *abreptas à littoribus maris rubri verſus Arabiam in caſtra Iſraëlitarum* 6
delatas fuiſſe, mihi viſum eſt. *Mare rubrum, aliàs* ים סוף *ſeu* mare algoſum *vocatur, à magna algarum & juncorum in littore ejus copia. Nonne magis veriſimile, in his algis Selavas magnâ copia nidulatas, præſertim ſi probè conſideretur locus ex Diodori lib. 1. à* Bocharto *allegatus, de coturnicum capturâ ad Rhinocolura retibus prope littus in multa ſtadia conſtitutis? Vtique tum ratio etiam evidentius patet, quare ventus* קדים *&* תימן Eurus & Auſter *ſimul, & quidem ille prius commemorentur. Si ad ſitum maris rubri, Arabiæ, Æ-* 7
gypti & Palæſtinæ, uti in tabulis repræſentari ſolet, attendamus; videntur hæ Selavæ hinc primum ab Euro à littoribus hujus maris remotioribus verſus Arabiam, inde à propinquioribus, & ab ea parte qua id transierant Iſraëlitæ, Auſtro ſublatæ in altum, magna copia in caſtra eorum projectæ & diſſipatæ fuiſſe. Vnde forſitan non ſat cauſæ habuit Bochartus, *ut* 8
Ab. Eſram, & Kimchium refellens, qui Euro-Notum conſtituunt, ventum quo Selavæ ſublatæ, id eſſe oppidò falſum *diceret, & nullo modo fuiſſe ventum illum orientalem aſſereret, ad locorum peritos provocans. Id omne enim hypotheſi illa nititur, quòd Selavæ ex Ægypto ſolùm fuerint traductæ; quam gratis aſſumtam oſtendere fui conatus.*

Cap. 39. &c. QUæ ad hanc quæſtionem vel controverſiam eruditè diſputantur, nos ſuo loco re- I
linquimus. Interim nobis placet ſententia à Bocharto & tot aliis judicio præditis viris probata, quòd videlicet non ab *ora* ſeu tractu maris citeriore tantùm, ſed etiam ulteriore venerint, adeoque ſinum Perſicum & Arabicum transvolarint, quod innuunt Lxx. Interpretes, quibus Joſephus adſtipulatur; τὴν μεταξὺ θάλασσαν ὑπερελθὸν intermedium *mare trajiciens*, inquit. *Trans mare coturnices detulit*, Vulgata habet. Quamvis enim particula מ vel מן ſola & per ſe nunquam trans notet, attamen nihil obſtat, quo minus res trans mare venientes מן הים à mari venire dicamus; ex. gr. aromata à mari (vom Meer oder auß der See/) venire dicuntur, quamvis trans mare (über die See) ex India veniant.

Hæc igitur ſententia eſt Joſephi ut & Bocharti. Verum quidem eſt, palumbi- 2
bus Plinii, in agrum Volaterranum quotannis è mari advolantibus, nihil cum Selavis commune eſſe. Neque tale quid aſſerit Bochartus; tantùm id innuit, modum lo-
Lib. 24. c. 10. quendi è mari ſignificare poſſe trans mare. Veluti cum Livius dicit: *Locuſtarum tanta nubes à mari vento repentè in Apuliam illatæ ſunt*, nimirum ex Africa trans mare in Apuliam volaverant, quamvis aliàs nuſquam reperiatur, *è* vel *à* per ſe ſignificare *trans*. Sed Clariſs.[mus] autor cautè rejicit iſtam ſententiam, gnarus, coturnices natu- 3
raliter trans mare rubrum tam longo tractu ſine maximo miraculo volare non potuiſſe. Atque id ipſum eſt, quod ego contra coturnicum defenſores tantoperè urgeo. Quippe terreſtres magis quàm ſublimes ſunt, experientia & Plinio teſte. (†) Neque etiam Bochartus grande iſtud dubium ſolvit. Verùm prolixior hîc eſſe nolo, cùm ſententiam de locuſtis non feriant, ſed apud illos, qui trans mare exponunt, potius confirment. Nam longinqua maria ab iis tranſiri diſertè ſcribit Plinius (t) & *tanquam parum ſit maria tranſiiſſe*, ait ibidem. Experientia quoque teſtatur,

(†) Lib. X. c. 23. Sect. 33. (t) Lib. XI. c. 29. *edit. Harduini* Sect. 35.

4 tur illas trans mare in Italiam irrumpere. De Perſia *P. Angelus à S. Ioſeph* expreſsè ſcribit:

Ils paſſent la mer depuis le deſert de l'Arabie, juſques bien avant dans la Perſe.	*Transvolant mare* (ſcil. Sinum Perſicum) *à deſertis Arabiæ usque in interiora Perſiæ.*

[Conf. quæ in *Comm. noſtro* de hac cauſa diximus *p. 186. §. 84.*]

5 In algis autem *Selavas* (ſi pro coturnicibus accipias) nidulatas fuiſſe, mihi minus veriſimile videtur, quia [experientia teſte] id in ſicca humo faciunt. Rectiſſimè Bochartus: *Certum eſt coturnices in nudo ſolo naſci & paſci.* Quamvis enim ſecundùm Diodorū, è pelago venientes ad Rhinocolura, (†) retibus juxta littus conſtitutis, in magna copia capiantur, tamen non ſequitur illas ibidem manere & nidulari ſolere. Cætera, quæ de translatione Selavarum latè tractantur, ad Bochartum ſpectant, nos enim
6 de Ægypto non ſumus locuti. Sed ex eâ parte Africæ quam nos infra deſcribemus, ad Iſraëlitas in deſertum vento juvante ſat citò venire potuerunt. *Immenſos tractus locuſtas permeare*, ex Plinio ſæpiùs docuimus, & exemplis confirmavimus. Cùm autem tanta maria ſua ſponte tranſire ſoleant, quantò magis vento, virtute divinâ impellente, tam prodigioſa illarum multitudo congregari potuit. 42, 2.

1 Ad quæ reſpondens Vir Cl.^mus; *trans mare delatas fuiſſe Selavas* fortiter negat, (ſanè coturnicum Patronum id facere oportet) atque autores *à vel è mari aves iſtas traducentes* aliter explicare nititur, & verba Hebraica ויגז מן הים à mari quaſi radendo abripuit, *ſenſum* trans mare *non admittere*, atque *vulgarem loquendi uſum* auß der See *tantùm adhiberi, cum de loco, unde quid apportetur, non conſtet.* Quæ ratio, ſi vera eſſet, pro nobis faceret, nemo enim ſciebat, è qua regione Selavæ iſtæ veniſſent. Cap. 40.
2 Nos priora repetimus, hæc inſuper argumenta addentes:

(1.) *Niſi trajectum aſſeramus, nullam probabilem rationem dari poſſe, cur maris hìc fiat mentio.* Nam in communi loquendi uſu, ſi res cis mare repertæ ad nos afferantur, nullam maris mentionem facimus. Ita hîc ſimpliciter dicere ſuffeciſſet, ventis auſtralibus vehementibus Selavas advectas. Tunc enim quivis intellexiſſet quod etiam ex auſtralibus regionibus, ſpeciatim ex Arabia,
3 quantacunque inter ſinum Arabicum & Perſicum extenditur, venerint. Occurrere quidem nititur huic rationi autor noſter, dum nobis *coturnices tanquam aquaticas vel littorales aves, quæ in algis maris rubri nidulentur*, repræſentat; quaſi propterea à mari abreptæ in textu dicantur. Quia verò id naturæ earum non convenire novit, ideò *aliam Arabicis qualitatem eſſe poſſe ſibi imaginatur*, nullo tamen ſuffultus teſtimonio.
4 Joſephus, qui impropriiſſimè & obſcuriſſimè hîc loquitur, *hoc enim avium genus* (inquiens) *præ cæteris alit Arabicus ſinus*, expendi non meretur. Quomodo enim & quas alit mare alites niſi ἰχθυοφάγυς? Certè coturnices ibi nidulari non dicit. Eodem pertinere ait autor noſter, quæ ex Aſſariph Arabe, Phanodemo & Diodoro Siculo Bochartus refert. At autores iſti de nidulatione coturnicum nihil quicquam habent; Bochartus enim eos tanquam de generatione coturnicum in ipſo mari ineptè
5 loquentes, allegat; quæ planè huc non pertinent. Sed ponamus coturnices certo anni tempore circa littora ſinus Arabici in magna copia ſpectari & capi; putandumne eſt illas, quæ circa littora ſinus Arabici volitare (vel ſi mavis nidulari) ſolent, ſufficere potuiſſe ad opplendam itineris diei ſuperficiem bicubitali ferè altitudine; niſi
6 multò plures mediterranearum acceſſiſſent à mari non abreptæ? Eſtne veriſimile, Scripturam propter pauciores illas littorales *Maris* mentionem facere voluiſſe? Mihi non videtur. Quid opus fuiſſet קדים *Vulturnum* ad iſtas aquaticas coturnices (ſi in rerum natura dantur) excitare: cùm תימן Λὶψ *Auſter* vel *Africus* id ſolus à mari algoſo præſtare potuerit.

1 Altera ratio, quæ conjecturam iſtam confirmat, eſt, quòd *phraſis* à mari *vel* è mari *etiam de rebus* trans mare *venientibus uſurpetur communiter.* Plurimas autoritates Bochartus è Græcis & Latinis autoribus affert, qui hoc modo & quidem ſpeciatim de avibus loquuntur, ut ſupra de palumbibus è mari Cap. 41.

quot-

(†) Ῥινοκόρουρα Stephano & Ptolemæo Urbs Ægypti ad mare Mediterraneum in limite Palæſtinæ,

quotannis advolantibus Plinius loquitur, quam procul verò aut quàm longè veniant,
nihil ad rem facit, modò mare trajiciant. *Diodor. Siculus* ἐκ ȣ̃ πελάγȣς *ex pelago* ait, & ita
porrò. Ne iſtum loquendi uſum ſatis vulgatum agnoſcere teneatur autor noſter, 2
differentiam facit, quæ illi ſatis: mihi parum evidens videtur; nempe: *Cùm de loco,*
unde quid apportetur, ſæpius non conſtet, inquit, *id à mari venire dicitur, quia naves, quæ id*
ferunt, inde appellunt. Subſumere hîc poſſem, quia de loco, unde venerant Selavæ,
non conſtabat, ergo hîc quoque *trans* pro *à mari* intelligendum eſſe.

Tertia ratio in eo poſita videtur, *quòd tam immanis & ineffabilis Sela-* 3
varum copia cis mare *non reperta fuiſſet absque creationis miraculo,*
niſi acceſſiſſent etiam transmarinæ.

Cujuscemodi rationes procul dubio induxerunt vetuſtiſſimos interpretes, ut 4
trajectum Selavarum ſtatuerent. Samaritanus habet אגזין *transtulit.* Lxx. ἐξεπέρασεν
transtulit ab altera parte à πέρας, vel πέραν *ultra*; Æthiops U.ⶅ.: quod idem ſignificat;
Arabs قطع in prima conjugatione *trajecit* vel *transivit pontem*: In ſecunda trajice-
re vel tranſire fecit. Joſephum atque Vulgatam in præcedentibus allegavimus.
Quibus calculum ſuum adjecit judicioſiſſimus Bochartus, & alii plurimi. Verùm tra-
jectus talis ſolummodò quadrat in Locuſtas, neutiquam in coturnices, niſi maximum
miraculum adſtruere velis.

Cap. 42. Porro acriter impugnat autor noſter eos, qui *Selavas ex Ægypto & Africa trans* 1
mare rubrum ventis advectas aſſerunt, *ſiquidem hæ regiones totæ ad Occidentem pertineant,*
ut ſi inde fuiſſent adductæ, id Favonio *nō* auſtro *fuiſſet factum, nec ulla ſit cauſa cur abreptæ*
dici debeant Selavæ ab ulteriore, & non à citeriore maris littore, Iſraëlitis magis vicino. At nos 2
de Ægypto non locuti ſumus, ut ſupra dictum, neq; etiam Bochartum defendimus.
Ex Africa verò vento תימן Auſtro accitas fuiſſe Locuſtas *in Commentario meo* ℣. *187.*
cenſui. Non quidem ex ea Africæ parte, quæ Ægypto vicina eſt, ſed paulò ſupe-
rius, *Habaſſiam* verſus, gradu 24. latitudinis & 64. *longitudinis.* Inſpiciat qui velit 3
tabulas Geographicas vulgares, reperiet mare rubrum ſenſim *Euronotum* verſus ver-
gere, ita ut ducta ex Arabia Petræa in meridiem linea illud mare ſecet, ut תימן Au-
ſter rectà in caſtra Iſraëlitarum flare & locuſtas omnes, illic locorum abundantiſſimas,
cis & ultra ſinum Arabicum abripere, & in illa caſtra deferre potuerit. Nam illorum
reſpectu hæc pars Africæ non ad occidentem, ſed ad meridiem ſita eſt:

Cap. 43. D. *Quartam Controverſiam* 1
autor noſter talem format:

Quomodo Pſal. 78. v. 27. *tanquam pulvis & arena maris, veluti*
pluviâ quadam demiſſæ hæ Selavæ dicantur. *In* Exodo *eſt* ותעל & aſcen-
dit. *In* Numeris ויטש & diffudit *ſpargendo ſuper & circum caſtra, ſic ut à vento demiſ-*
ſa & dimiſſæ denſo agmine in caſtra deturbarentur. Ita נטש *eſt hoc modo* ſternere, Amos
5, 10. Jer. XXIII. ℣. 33. 39. *Cùm ergo Arabia Petræa non ſit regio plana ſed montibus &* 2
petris abundet, evidens utique eſt, ex littoribus primùm inferioribus maris rubri has Sela-
vas fuiſſe tollendas in altum, ut ad caſtra Iſraëlitarum procul à littore tum remota, poſſent
deferri, atque ſic, cùm toto littore eſſent abreptæ & gemino vento collectæ, ingenti copia cir-
cà Iſraëlitarum tentoria dejectas, & in longitudinem ac latitudinem, ſic ut tegerent ter-
ram, ſparſas fuiſſe.

PSalmus habet verbum ימטר *pluere fecit*; h. e. *inſtar denſæ pluviæ Selavas in terram* 3
demiſit, quâ ſimilitudine nos acquieſcimus, nec ultra rimamur. Etenim non in
volatu captas, ſed humi collectas fuiſſe Selawas defendimus in Commentario no-
ſtro. pag. 188. §. 92.

Cap. 44. D. Quinta controverſia.

Quomodo iter diei ſit menſurandum in hac hiſtoria?

Bochartus iter diurnum minimùm XX. millium *ſupponit: autor verò illuſtris* 1
ſententia nova id XVI. millium *ſolùm eſſe largitur. Sed cauſam video nullam, cur non*

id me-

id magis adhuc vel ad VIII. millia *reducamus. De itinere loquitur Moſes, quale tum*
2 *erat* Iſraëlitis per deſertum proficiſcentibus, *vel maximè impeditum, cui ſi per diem VIII. millia paſſuum ſeu duo milliaria Germanica tribuamus, certè id plus ſatis erit. Deinde ſermo eſt de caſtris non motis ſed fixis, cùm Selavæ iſtis ſuperfunderentur. Quæ ſi quadrata fuerunt & duo milliaria in longitudinem totidem in latitudinem patuerunt, & hoc ſufficere videtur, neque opus eſſe, ut cum Ionathane Vzielide ad Num. 2. v. 3. nulla neceſſitate ur-*
3 *gente ad* XII. usq; milliaria *aſſurgamus. Sic ergo illud* &c. כדרך יום כה quaſi iter diei hinc & quaſi iter diei illinc, *ſumamus de caſtrorum ſpatio in longitudinem & latitudinem, vel etiam in circuitum, atque ſupponamus, ſecundum id quod anteà de gemino vento dictum, & de caſtrorum diſpoſitione* Num. 2. *legitur, iſtas* Selavas, *quas Eurus attulit, quoad longitudinem, quas vero auſter quoad latitudinem, caſtris fuiſſe illatas, & quaquaverſum violenta*
4 *dejectione ſparſas. Sic ſanè multum decedet ſpatio, adeoq; & ineffabili planè iſtarum volucrium multitudini, & patebit, potuiſſe eam naturaliter citra miraculoſam creationem, vel inter colligendum multiplicationem dari. Patebit etiam,* Vulgatam *ſenſum non incommodè expreſſiſſe, dum vertit:* demiſit in caſtra itinere quantum uno die confici poteſt ex
5 omni parte caſtrorum per circuitum. *Nam quòd Bochartus in eo quoque differentiam inter primam & ſecundam Selavarum dationem conſtituit, quòd in illa Selavæ caſtra ſolùm texerint, in hac verò etiam extra caſtra fuerint, hinc inde ad iter unius diei diſperſæ; dubito certè fundamento id ſolido inniti, quandoquidem Num. XI. 31. expreſſè dicuntur* על המחנה ſparſæ Selavæ, über das Läger / *ut rectè Lutherus, quaſi itinere diei hinc & quaſi itinere diei illinc, adeoq; intra caſtra ex omni parte per circuitum, ut dictum.*

1 QUanto minus hoc ſpatium itineris efficere poterimus, tantò minùs miranda erit Selavarum multitudo. Sacer textus quidem quantum vel quale iter intelligendum ſit, non exprimit. Generaliter loquitur, ideò generaliter accipiendus erit, nimirum de itinere peditis diurno, quod Bochartus *viginti millium* ſupponit, ego id *ſe-* x. Cap. 45.
2 *decim millium* paſſuum eſſe cenſui. At ſi de itinere exercitûs locum accipere velimus, decem vel duodecim millia paſſuum ſufficere poterunt. Verùm nulla hîc fit exercitûs mentio, neque etiam firmiter aſſerere poſſumus, quòd Moſes loquatur de
3 itinere, quale tunc erat Iſraëlitis per deſertum proficiſcentibus. Nihil de hoc ſpatio reperitur in Rabbinorum Commentariis ad h. l. qui procul dubio *iter diei communiter uſitatum* intellexerunt. Ii quos hîc conſului, reſponderunt: *nullum certum intervallum profectionis Iſraëlitarum in deſerto dari poſſe. Eos enim* Num. IX. 18. *ad mandatum Dei ſublatâ nube profectos, ad mandatum Dei illa quieſcente caſtra metatos fuiſſe. Iter itaq; diei apud Iſraëlitas in deſerto certum non fuiſſe, adeoq; ex communi proficiſcendi modo hunc locum exponendum eſſe; Sibi autem iter diurnum ſecundùm Doctores Talmudicos eſſe* X. millium paſſuum, *atque ſic ſeſe hunc locum accipere.*

4 Jonathan Ben Uziel de hoc itinere diei in ſuo Targum ſic loquitur:

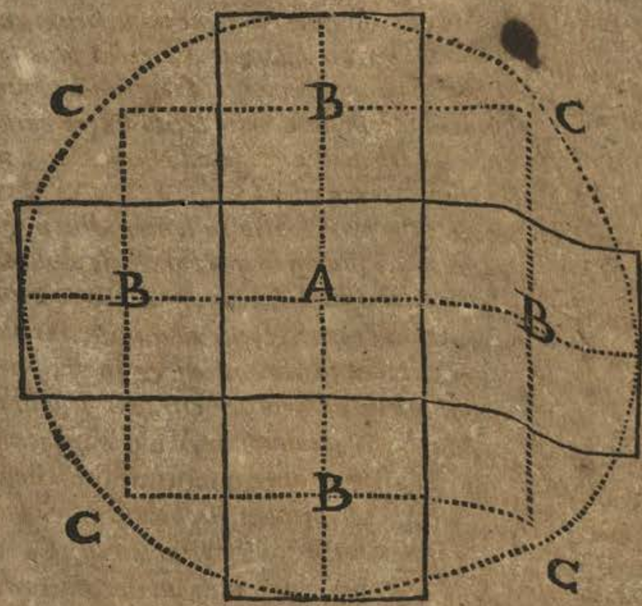
וּשׁרא במשׁריתא כמהלך יומא לציפונה וכמהלך יומא לדרומא וכרום תרתין אמין הוה פרח על אנפי ארעא והוו מהלכין בהון עד פרתהון מטול דלא ילען בזמן מכנשהון יתהין:

Et reſedit (requievit vel manſit Selava) *in caſtris ad iter diei ſeptentrionem verſus: & ad iter diei auſtrum verſus, & quaſi altitudine duorum cubitorum volabat ſuper facies terræ: & ambulabant inter illas usque ad umbilicum, ne fatigarentur quo tempore colligebant eas.*

[Paraphraſis iſta ſibi parum conſtare videtur. Si enim *reſederunt* Selavæ in caſtris, quomodo dici poteſt, *quòd volaverint*: deinde *Septentrionem* & *Auſtrum* tantùm nominat Paraphraſtes, cùm tamen Moſes addat circumcirca caſtra. Et ita porro.]

5 Sed ponamus ex ſententia autoris noſtri pro itinere diurno tantùm octo millia paſſuum, ſeu duo milliaria Germanica putanda; eaque circumcirca ſeu ab omni caſtrorum parte per circuitum: id eſt, à centro ad circumferentiam circuli metienda, & ſuper illa ipſa extendenda eſſe: Concedamus etiam ſpretâ Jonathanis Uzielidis traditione (qui Num 2. 3. *caſtra Iſraëlitarum in longitudinem æquè ac in latitudinem facit* תריסר מילין *duodecim milliarium*) caſtra illa *duo tantùm milliaria Germanica in longitudinem: & totidem in latitudinem patuiſſe*, prodibit figura, duo milliaria itineris circumcirca caſtra per gyrum oſtendens, quæ ſequitur:

G Schema

Scala milliarium Germanicorum.

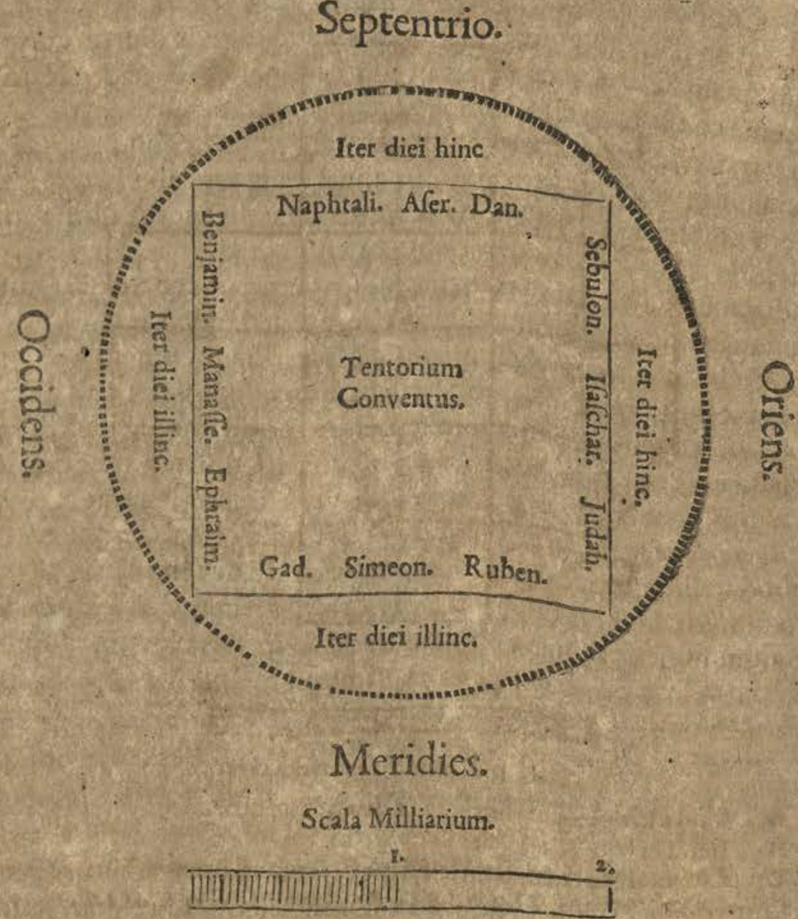
A. Caſtra Iſraëlitarum quadrata in deſerto.
B. Iter diei hinc & iter diei illinc.
C. Circuitus ſeu ambitus caſtrorum à centro illorum ductus & per verba textus, סביבות המחנה ſecundum vulgatam: *Ex omni parte caſtrorum per circuitum; ad iter diei minimum*, ſeu duorum milliarium extenſus.

Continet hæc figura *caſtra Iſraëlitarum* in medio circuli ad *duo milliaria Germanica* in longitudinem & latitudinem porrecta. *Iter diei* ab extremitate caſtrorum extrorſum proficiſcentium ad totidem milliaria extendimus, idque circulo circumdedimus, quia *circum circa caſtra* textus habet. Prodeunt hinc *XXIV. ſpatia exactè quadrata*, totidem milliaria Germanica comprehendentia. Alioqui ſecundum notam *Archimedis* hypotheſin ſicuti 7. ſe habent ad 22. ita ſe habet diameter circuli ſex milliarium ad ejus circumferentiam 18 milliarium, & 3428$\frac{4}{7}$ paſſuum, ita ut dimidium iſtius circumferentiæ cum ſemidiametro trium milliarium multiplicatum, exhibeat aream circuli propoſiti ferè 28$\frac{1}{4}$ *milliarium Germanicorum.* At nos tam rigo- 6 7 roſâ computatione uti nolumus, partim propter particulam reſtrictivam כ *ferè, circiter quaſi*; quam textus habet: partim, quia Selavæ non tota caſtra, tabernaculo & tentoriis plena, ſed vacua duntaxat intus loca occupaverunt. Igitur ne quis querendi cauſam habeat, ponamus tantùm dimidium ſupputationis noſtræ, *duodecim ſcil. milliaria Germanica quadrata.* Ad obtegendum tantum ſoli ſpatium, quantum eſt Thuringiæ univerſæ unius duntaxat cubiti altitudine, non ſuffecturas crediderim totius orbis *coturnices*. Id mecum crediderunt multi veterum, qui eam ob cauſam illas vel de novo creatas, vel inter colligendum miraculosè auctas fuiſſe, ſibi imaginati fuerunt. At de *locuſtis* aliud dicendum: nam *octo leucarum* ſpatium ſoli eas naturaliter, & ſua 8 ſponte cooperuiſſe ex *Alvarezio* didicimus. (u) Quidni vento eas divinâ virtute ex omnibus auſtralibus mundi partibus cis & trans maria cogente, duplum triplumvé talis ſpatii compleſſent?

Cap. 46. His viſis atque lectis Clariſſimus autor noſter aliud & inopinatum prorſus I *ſchema caſtrorum* eorumque circumferentiæ nobis propoſuit, in quo demum mentem ſuam explicuit, quô modo *iter diei* intellectum vellet. Illud ſequens eſt:

Septen-

(u) *Comment.* ad Hiſt. Æth. *p.* 174. §. 31.

2 Ex quo apparet, quòd iter diei aliô planè modô ac vulgò ſolemus computare
velit. Etenim iter facientes diſtantiam loci à quo & ad quem milliaribus vel diurnis
itineribus æſtimare ſolent: hîc verò autor noſter nullùm iter, ſed quaſi deambulatio-
nem prope ſeu juxta vallum ejusdem loci nobis repræſentat, & ſic ab uno caſtrorum
3 angulo ad alterum itineris diurni intervallum metiri parat. Si in prima ſua disqui-
ſitione clarè locutus eſſet, non opus habuiſſet disputare contra Bochartum, qui viginti
millia paſſuum ſupponit: nec contrà me, ſedecim millia conſtituentem, ſed tantùm
dicere potuiſſet æquè longè ac ipſa caſtra extenſam fuiſſe Selavarum multitudinem:
illa autem in longitudine & latitudine octo millia paſſuum non exceſſiſſe, idque pro
itinere diei haberi. Sic illi primariò cum Jonathane Uzielide diſceptandum, illique
priùs quatuor millia paſſuum de longitudine & latitudine caſtrorum decurtanda fu-
iſſent. Nam priusquam ille erroris convincatur, incertum manebit ſpatium à longi-
tudine caſtrorum deſcriptum.

1 At nobis longè alia mens eſt, nec Schema iſtud novum ullo modo ſtare poſſe cen- Cap. 47.
ſemus. Equidem autoritatibus certare non ſolemus, aliàs autori noſtro conſenſum
Eccleſiæ Judaicæ & Chriſtianæ (quem aliàs tanti facit, ut non temerè ſententiam rece-
ptam mutet) omniumque S. Scripturæ interpretum objicere poſſemus. Qui iter di-
urnum ut iter facientes ſolent, intelligunt & metiuntur. Has verò rationes nos Viro
Clariſſimo opponimus:

2 Primò ſi iter diei nihil aliud indicat, quam ſolam longitudinem ſpatii ab una
extremitate caſtrorum ad alteram, non definitâ latitudine, tunc nihil miraculoſi à
Moſe dictam videri poteſt, quod abſit. Quia *longitudo ſola ſine aliqua determinatione
latitudinis nullam præſtat æſtimationem.* Id agnoſcit ipſe autor noſter, & fatetur his ſuis
verbis; *Scripturam non exprimere quanta latitudine per illa duo utrinque milliaria Germa-
nica jacuerint Selavæ, ſed longitudinem & altitudinem ſolùm deſignare; qua ratione & nu-
mero harum avium plurimum & ſimul miraculo decedit.* Idque verum, ſi ſyſtema hoc
ſubſiſteret.

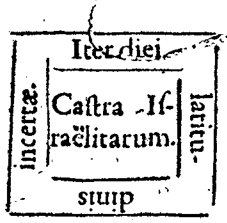
Secundò; Conſtat *caſtra Iſraëlitarum in deſerto habuiſſe certam ſuam dimenſionem toti populo notam*; ab illa ergo potiùs, quàm ab incerta itineris diurni computatione, longitudinem, quam Selavæ occupaverunt, determinâſſet Moſes. Nam linea caſtrorum extrema certum tot vel tot mille paſſuum numerum habebat. Aſt itineris diurni ratio varia eſſe poteſt; aliud *iter diei* eſt *equitum*, aliud *peditum*: aliud in *dromedariis*, aliud in *aſinis* proficiſcentium: aliud *exercitus*, aliud *aurigarum*; aliud paſtorum cum armentis & gregibus, & ita porro; ſic diurnorum itinerum in ſacris aliquoties mentio fit, quæ pro materia ſubjecta æſtimanda. 3

Putandumné eſt, Moſen tam incertum ſpatium ponere voluiſſe, cum certiſſimum habuiſſet à longitudine & latitudine caſtrorum utrinque æquali?

Tertiò; Quin & ſi æquipollere putâſſet Moſes longitudinem vel latitudinem 4
caſtrorum (erant enim quadrata) itineri diei, non addidiſſet particulam כ. כדרך יום *quaſi iter diei*. *Caph* autem menſuræ ſeu æſtimationis *nihil præcisè* definit, quia idem eſt ac ſi diceres *plùs minus*: ſeu *præter propter*. Cùm tamen lineæ caſtrorum externæ *præciſam* habuerint *definitionem*. Si verò reſpondere velit autor noſter, *non planè ſed ferè impleviſſe Selavas lineam iſtam*, tunc obſtabit verbum סביבות *circumcirca*, quod nullum prope caſtra ſpatium vacuum aut inæquale admittit.

Quartò; *Aliter* locutus fuiſſet Moſes: & aliter ſecundùm Linguæ ſanctæ ſty- 5
lum loquendum fuiſſet. Quæ enim continua ſerie juxta locum aliquem ſeſe extendunt, per יד vel ידי *manus* vel *latus* exprimuntur. Ipſe Moſes alibi ſic loquitur: על ידי ארום *juxta* ſive *ad latera Idumææ*. Num. XXXIV. 3. על ידי בני מנשה *ad latera filiorum Menaſſeh* 1. Paral. 7, 29. על יד נהר פרת *ad latus fluminis Euphratis*. Jer. 46, 6. כל יד נחל יבק *omne latus fluminis Jabok* Deut. 2, 37. Eodem modo, ſi id voluiſſet, quod autor noſter, dixiſſet Moſes: על כל יד, vel ut ſupra: על ידי המחנה מזה ומזה, *ad latera caſtrorum hic illic*, diffuſæ ſc. fuerunt Selavæ.

Quintò; *Impropriè* locutus fuiſſet Moſes, ſi quod de quadratura accipiendum, 6
ille de circuitu vocula סביבות *circum circa* ſignificaſſet. Circulum quidem figuræ quadratæ circumducere poſſumus, ut in ſchemate autoris noſtri factum; ſed quia angulos caſtrorum tangit, ſequeretur in angulis illis acutis nullas vel pauciſſimas jacuiſſe Selavas, & ſic non undique æquali *ferè circumcirca caſtra* diſtantiâ jacuiſſent, quod textus habet. *Latitudinem diſtantiæ à caſtris* autor noſter exprimere non potuit, quia pro ſuo ſyſtemate in textu nullam reperit; aliàs quadrangularem figuram in certa diſtantia à caſtris delineare potuiſſet, quam coturnicibus ſuis ſufficere putaviſſet, hoc modo:

Sextò; Schema illud novum procul abire videtur à ſcopo S. Scriptoris, qui, ut 7
ex toto contextu liquet, nobis repræſentat grande miraculum, quòd venti omnipotentia divina excitati cum impetu quaſi advexerint prodigioſam & ferè incredibilem Selavarum copiam, & quidem in deſertum, quò aliàs non veniſſent: neque ibi pabuli inopia ſubſtitiſſent, in quo ſumma miraculi conſiſtit. Sicuti autem *miracula non fingenda*: ita viciſſim *præter textum extenuanda non* ſunt. Hac verò ſchematis repræſentatione & numero Selavarum & miraculo multum decedit, quod ipſe autor noſter agnoſcit, ut pro *centum medimnis Atticis* unaquæque familia, ne quidem decem ad victum menſtruum ex tam parva copia implere potuiſſe videatur. Igitur ſchemate hoc everſo noſtrum tamdiu ſubſiſtet, donec aliquis aliud melius produxerit.

Cap. 48. D. Sexta Controverſia. 1

Quomodo intelligendum ſit illud כאמתים על פני הארץ ad duos cubitos in ſuperficie terræ? *Anne quòd iſtâ diſtantiâ à terra*

terra volarint ſolùm, antequam caderent Selavæ? an verò quòd
cumulatæ in tantam altitudinem jacuerint?

Evidens, regi hæc à verbo ויטש & diffudit, *adeoque additamentum Vulgatæ poſt Jo-*
nathanem & Hebræorum quosdam ſupponens volaviſſe eas in aëre duorum cubitorum al-
2 titudine *ſuper terram, omni fundamento carere. Etiam ſimile quo pluiſſe his Selavis in Pſal-*
mo dicitur priori ſententiæ obſtat, cùm altiùs fuerint vento ſublatæ, & in terram tandem de-
jectæ, uti pluvia cadere ſolet, de qua ſimilis phraſis על פני האדמה in ſuperficie terræ *adhibe-*
tur. 1. Reg. XVII. 14. & XVIII. 1. Ut adeò non opus ſit id fingere, ut quomodo facilè capi potuerint,
3 *oſtendatur. Poſterius enim magis textui convenit, & veriſimile eſt. Neque tamen etiam*
opus 1. ut præcisè duos iſtos cubitos ſumamus, cum כ *ſimilitudinis menſuram præter propter*
indicet: 2. Iſtam altitudinem Selavarum per tota caſtra circumquaque ſupponamus, cùm
ad ſenſum ſatis ſit, ſi vel alicubi: *aut* hinc inde: plerisque in locis, *eâ altitudine jacuerint.*
Nam & 3. iſta altitudo videtur ad circuitum caſtrorum reſtringi, quod ibi ſic jacuerint. Sal-
tem ad tota extendi non poſſe evidens, ſed minimùm locum, ubi tabernaculum & tentorium
conventus erat, excipiendum.

1 MEritò hic ſpernitur conſenſus omnium Eccleſiæ Judaicæ & Romanæ Doctorum, R.Cap.49
quem illi ex ſuo *Targum*: hi verò ex *Vulgata* ſua de Selavarum in tanta altitudi-
ne volatu adſtruunt. Nimirum tantum humi ſpatium in tanta altitudine ab avibus
propriè dictis impleri poſſe, plerique veterum nullo modo ſibi perſuadere potuerunt.
Sanè ſi *volatum* textui addere, & quidquid aliàs lubet inſerere liceret, omne de Sela-
varum infinitâ multitudine dubium caderet; minùs densè enim volare potuiſſent.
2 Deinde rectè monetur præfixum כ *præter propter* ſignificare, ſed eousque limitare
verba textus abſoluta על פני הארץ *in ſuperficie terræ*, atque inſerere voculas, *alicubi*
vel *hinc inde*, vel *plerisque in locis*, ut ſenſus ſit: non per tota caſtra, neque circum-
quaque per gyrum illorum, ſed tantùm *plerisque in locis* Selavas altitudine duorum
3 præter propter cubitorum jacuiſſe, id ego licitum non putaverim. Aliàs commodè
dicere poſſemus: *Et ventus abripuit Selavas, & diffudit* hinc inde *ſuper caſtra*; alicubi
quaſi iter diei hîc: & alicubi *quaſi iter diei illic circum caſtra: &* plerisque in locis *ferè*
duobus cubitis ſuper faciem terræ. Nemo dubitaverit, quod id ad ſenſum & miracu-
lum (modò *iter diei* rectè accipias) cibando per menſem toti populo ſatis ſit. Ve-
rùm ita loqui, ut miraculum elevemus, & ſententiam aliquam ſingularem ſtabilia-
mus, nemo facilè probaverit.
4 Quomodo obſecro! congruit ſimilitudo Pſaltis de pluvia, pulvere & arena ma-
ris? illané *alicubi hinc inde*, aut *plerisque in locis* in terram demittitur? nonne ita cadit
& jacet, ut omne ſolum æqualiter ferè impleat? Adhæc novum miraculum fingen-
dum eſſet, alites illas, tametſi naturaliter cumulari non ament, ſed ſpatio dato ſeſe ex-
plicent, miraculosè tamen *hinc inde, plerisq́ in locis*, ad duorum cubitorum menſuram
præter propter, ſine dilatatione per ſpatia vacua quietè jacuiſſe, licet ſeſe comōdè di-
5 latare & extendere potuerint. Id tamen ob particulam כ *præterpropter* largiri
poſſumus, Selavas non præcisè æqualem ubique ſervaviſſe altitudinem, modò hanc
non nimiùm diminuas, ſed ſaltem *ſesquicubiti altitudinem* quaquaverſum concedas,
profectò infinita prodibit Selavarum multitudo, quæ de coturnicibus naturaliter
concipi non poteſt.

1 Defendere quidem conatur Clariſs.[mus] autor noſter particulas ſuas; his verbis Cap. 50.
in replicâ ſuâ uſus: *Quando dico, quod ad ſenſum ſatis ſit, ſi vel* alicubi, *aut* hinc inde, ple-
risque in locis, *eâ altitudine jacuerint, de ſenſu loquor verborum* על פני הארץ in ſuper-
ficie terræ. *Dicitur enim id indefinitè, adeoq́ perinde particulariter ac univerſaliter ac-*
cipi poteſt; ut nullum additamentum ſit, ſed ſolùm ſenſus ambigui ex circumſtantiis deter-
2 *minatio, ſi particulariter accipiatur. Nam aliàs S. Scriptura notam univerſalitatis addere*
ſolet, ſi id ita accipi velit. Ex. gr. 1. Sam. XXX. 16. *ubi de Amalekitis caſtra metantibus*
dicitur והנה נטשים על פני כל הארץ. Et ecce diffuſi erant in ſuperficie totius terræ;
nempe illius, quam caſtris ſuis occupabant. Alia ſimilia ſunt: Gen. I. 29. & VII. 3. & VIII.
9. & XI. 4. 8. 9. & XLI. 56. Deut. XI. 25. &c. *Imò phraſis* על פני in ſuperficie *non ſem-*

 per

per totam ſuperficiem ; *ſed quandoq; & partem ſolùm ejus notat.* Ita Job. V. 10. Sic loquitur autor noſter.

2. SI bene mentem ejus capio, id vult: niſi nota univerſalitatis כל *Omnis* adjecta re- 3
periatur, poſſe propoſitionem indefinitam etiam particulariter accipi, ita ut hoc
loco non tota terræ facies, ſed pars ejus ſolùm intelligatur, adeoque particulas illas,
de quibus agitur, ſtare poſſe, non ut additamentum, ſed ut ambigui ſenſus interpre-
tamentum. Quibus aſſentiri nos non poſſumus. Etenim (1.) *Nullam nos hîc videmus* 4
ambiguitatem, omnia clara & plana ſunt, eoque nullâ nec ampliatione nec limitatione
opus habent.

(2.) Regula interpretandi Theologis & JureConſultis ſatis nota & trita eſt: *Pro-* 5
poſitionem indefinitam univerſaliter eſſe accipiendam, niſi exceptiones manifeſtæ & va-
lidæ dentur, adeò ut non opus ſit particulam univerſalitatis addere, quam nec ſcri-
ptura ſemper addit, quamvis propoſitio univerſaliſſimè ſit intelligenda. Ex. gr. *Gen.*
VIII. 21. legimus כי יצר האדם רע מנעוריו *quia indoles* (x) *hominis mala à teneris.*
Iſtud indefinitè dictum profectò perinde particulariter ac univerſaliter accipere non
licet, quia de univerſis omnino hominibus agit; quod docet locus parallelus *Gen.* VI, 5.
ubi vox univerſalitatis כל *omnis* addita reperitur כל יצר מחשבות לבו *omne propoſi-*
tum, ſeu omnis intentio *cordis ejus.* Locus Jobi. 5. 10. ab autore noſtro allegatus 6
planè pro nobis facit הנתן מטר על פני הארץ *Qui dat pluviam ſuper faciem terræ.* Plu-
via enim non in partem aliquam, ſed in univerſam terram, ubicunque pluit, cadit,
nec *alicubi*, aut *hinc inde*, vel *plerusque in locis*, verùm omne ſpatium, quocunque ca-
dit, humectat. Sic Selavæ *omne ſolum*, in & extra caſtra, tabernaculo & tentoriis non
occupatum, inſtar pluviæ vel arenæ, bicubitali ferè altitudine oppleverunt.

Cap. 51. Porrò expetit Vir clariſſimus *fundamentum poſtulati mei de ſeſquicubitali altitudi-* 1
ne. Illud in reſponſione mea præcedente expoſui, nimirum; Quia כ mensu-
ræ i. e. *circiter, præter propter*, non permittit, ut ad duos cubitos integros aſcendamus,
nos tamen eousque cedere, & de miraculoſâ altitudine remittere aliquid voluimus,
ut in certo aliquo quanto pedem figeremus, neque infra ſeſquicubitum deſcendere-
mus. Ceſſimus inquam, & remiſimus plus ſatis, cum particula *ferè* parum abſit à to- 2
to, ut tutò aſſerere poſſimus, qui *præter propter* duo dicit, illum ultra aſſem & dodran-
tem ſummæ putare; at nos, ut in aliquo certo ab omnibus concedendo ſubſiſtere-
mus, certum pro incerto, nempe unum cubitum cum dimidio admittere voluimus.

Cap. 52. D. Septima Controverſia. 1

Quomodo fuerint collectæ? vivæne retentæ an ſtatim occiſæ Selavæ?

Modus collectionis verbo אסף *exprimitur. Collegerunt nempe rem quieſcentem
vel humi jacentem, prout ſic verbum hoc ſumitur de collectione cineris.* Num. XIX. 10. *ſpi-
carum in meſſe* Ruth II. 7. *& ſimilibus. Neque tamen neceſſe eſt, ut ubique ita ſuma-
tur; cùm frequentiùs de collectione ſtantium, & ſe loco moventium, ſive hominum, ſive pe-
corum accipiatur.* Vid. Num. XI. 16. 24. Gen. XXIX. 3. 7. *& alibi paſſim. Quod tamen
hîc non quadrat. De poſteriori quæſtionis membro Scriptura tacet; ac prout* Malvendæ com- 2
mentum de caveis in quibus Selavas aluerint Iſraelitæ, *meritò exploditur, ſi nec aliud
quid temerè præter ſcripturam aſſerendum, niſi quod certum ſit vivas retentas haud fuiſſe,
quomodocunque etiam necatæ ac ad cibum præparatæ.*

52. VErbi אסף ſignificationem de *collectis rebus humi jacentibus*, vel *ſtantibus*; non vo- 3
lantibus, accipi poſſe placet. Idque magis locuſtis quàm avibus congruit, quas
capere vel venari (ut Joſephus loquitur) non colligere ſolemus. Necatas fuiſſe
Selavas neceſſariò ſequitur ex eo, quod menſuratæ & expandendo circum circa ca-
ſtra expanſæ fuerint, quod de vivis dici nequit. Quomodo verò necatæ & conſer-
vatæ fuerint, infra audiemus cap. 99.

Octava

(x) Propriè *figmentum, formatum*: hîc *indolem, ingenium* denotat.

1 D. Octava Controverſia. Cap. 53.

Qualis menſura fuerit עשרה חמרים decem Chomarim? *utrum* חמר *hîc* Corum *menſuræ genus, an verò* acervum *in genere notet? Et quomodo* Selavæ *fuerint menſuratæ?*

2 *In voce & re nihil eſſe videtur quod obſtet, quin* חמר *æquè poſſit* acervum *ac* men-
ſuram *notare. De voce conſtat ex locis à* Bocharto *allegat :, qui de* acervis *intelligit. Res
etiam non repugnat,* Selavas *nempe humi jacentes æquè fuiſſe in acervos collectas ac ranas,*
Exod. VIII. 14. *cùm ſemimortuæ forent. Ego tamen illorum ſententiam præfero, qui coro
Selavas verè menſuratas fuiſſe cenſent, at non omnes, nec ab omnibus, ſed ab aliquibus tan-
tùm, qui minimùm collegiſſe videbantur, ob rationes in* Comm. in Hiſt. Æth. p. 190. *addu-
ctas, quantumvis* Bochartus *dicat:* Corum menſuram granorum non carnium eſſe.
3 *Prout enim liquidorum quoque eſt,* Ezech. XLV. 14. *ſic extra ordinem ad Selavas men-
ſurandas potuit adhiberi. Quinimò nec ille numerus Selavarum immanis & omnem ſupe-
rans fidem, quem Bochartus urget, ex hac menſura tum ſequitur, cùm haud opus ſit largiri,
quæ menſurarum ſub regibus Iſraëliticis, ultimis inprimis temporibus, ratio fuit, eandem
Moſis quoque temporibus fuiſſe.*

1 חמר Vocabulum *Chomer* ſeu *Corus* hoc loco de *menſurâ* non de *acervis* acci- ℣. Cap. 54.
piendum, & ab aliquibus tantùm menſuratas fuiſſe Selavas per rationes in *Commen-
tario meo pag. 190. §. 103.* adductas rectè judicat doctiſſimus autor. Alteri ſententiæ
res ipſa repugnat, nam *nulla comparatio pluris vel minoris inſtitui poteſt, ubi nulla certa
quantitas exprimitur,* quam *acervi* non habent, cori verò habent, ut dicto loco demon-
2 ſtratum dedimus. Argumentum quoque duxi ex eo, quòd menſuratio locuſtis 1,20,7.
quidem, non verò avibus conveniat, quæ potiùs numeratæ quàm menſuratæ fuiſſent, 1,28,2.
præſertim magnæ, ut nonnulli Rabbini de *Selavis* nugantur. (y) Nec fruſtra Bochar-
3 tus dixit: *Corum granorum eſſe menſuram non carnium.* Cùm verò Corus ingens ſit
menſura, continens præter propter *octingentas libras* vini vel frumenti, (z) vel *de-
cem medimnos Atticos,* ut viri docti computant, quod eſt *onus Cameli*; adeoque decem
Chomer centum tales medimnos conficerent, quantam coturnicum ſummam ca-
pere, mactare, deplumare, eviſcerare & expandere, ut tandem ad eſum idoneæ red-
dantur, uni familiæ, etiamſi numeroſiſſimæ plurimisque diebus (niſi miraculum ſta-
tuere velis) impoſſibile prorſus fuerit; Et tamen iſta erat minima collectarum Sela-
4 varum ſumma, cùm plerique multò majorem collegiſſent. Torſit menſura hæc
peringenioſum Bochartum, qui חמרים per *acervos* reddere maluit, quamvis nul-
lam comparationem præſtent, tantùm quia decem Coros pro ſingulis colligentibus
omnem fidem ſuperare: & non in menſem, ſed in annos ſuffeciſſe putavit. Hæc de
Coturnicibus veriſſimè prædicantur: de locuſtis minimè; utpote quæ ſiccatæ & in
pollinem redactæ vix quadrantem tantæ ſummæ reſiduam effecerint. Idem cum
Bocharto ſenſit autor noſter, quapropter acervos meritò rejiciens, alia undique con- 60,2.
quirere ſtudet argumenta, quibus coros iſtos Moſaicos, coturnicibus nullo modo
convenientes, imminuere poſſit.

1 Quandoquidem verò conjecturam ſuam de Coro Moſis forte minore quàm Cap. 55.
qui Regum tempore in uſu fuit, nulla probabili ratione ſtabilire potuit, quia veriſimile
non videtur populum Iſraëliticum menſuras Legiſlatoris ſui ſecutis temporibus au-
gere voluiſſe, incidit in *Stanislai Grſepſii Poloni* opuſculum, *de multiplici ſiclo & talen-
to Hebraico; item de menſuris Hebraicis Antverpiæ An. 1568. impreſſum,* qui lepidum diſcor-
dantes monetarum, menſurarum & annorum numeros conciliandi modum excogi-
tavit: & tanquam Canonem quendam univerſalem nobis propoſuit; Ut unum & de-
2 cem illi unum idemque ſint. Quippe quantitatem eandem diverſis tantùm nu-
meris & menſuris alterâ majore alterâ minore interdum & mediâ diſtingui opinatur.
Exempli gratia: *Decem Coros parvos* facere *unum Corum magnum: & periodum decem
Anno-*

(y) Confer quæ de *menſuratione locuſtarum* infra cap. 103. pleniùs dicemus. (z) Sic tradunt poſt *Villalpandum, Waltonus, Pococke, Ed. Bernardus*; quorum tractatus allegamus infra cap. 57. ubi ſimul judicium noſtrum de hac menſura intelliges.

Annorum conficere *unum Annum magnum.* Ubi verò denarius numerus non congruit, ibi aliam proportionum conciliationem quærit; ut ſequentia exempla docebunt.

p. 106. Sic *Chomer* ſive *Corum Hebraicum capere* dicit *ſex medimnos Atticos, & ſimilem fuiſſe Cypſelæ, menſuræ Athenienſium totidem medimnos continenti*; Epiphanii atque

Ibid. Eupolemi teſtimonio fretus. Statim tranſit ad aliam capacitatem, *decimam cori par-* 3
tem etiam corum dici putans: *ſicuti decimam talenti talentum*, idque hoc probat exemplo; *Tertio* al. *Primo Reg.* V. 25. al. 11. legitur: *Salomonem Hiramo regi Tyri annuatim dediſſe* עשרים אלף כר חטים *vicies millenos coros tritici.* Quia verò *Joſephus* hiſtoriam hanc referens ſcribit: σίτου μὲν αὐτῷ κατ᾽ ἔτος πέμψας δισχιλίους κόρους *quòd tritici tantùm bis mille coros illi quotannis miſerit*, inde conciliator iſte ſtatim concludit: *bis mille coros* tantundem eſſe ac *viginti mille*, nimirum Joſephum loqui de magnis, 4
ſacrum textum verò de parvis coris, nullam de mendo ſuſpicionem habens. Cùm tamen notiſſimum ſit, multa paſſim menda apud autores profanos, partim etiam ſacros in numeris reperiri; quia numeri notis numericis olim exprimebantur. (a) Ex-

d. l. §. 7. emplum habemus in ipſo Joſepho *de annis vitæ & regni Salomonis*, in quibus à S. tex- 5
tu diſcordat, ut in *Commentario noſtro* docuimus. Ita hîc quoque fieri potuit, ut in codice Joſephi Hebraico, quo ille uſus eſt, pro nota numerica כ *Viginti*, nota binarii numeri ב *Duo* ſcripta: vel iſta litera hoc ferè modò כ ambiguè expreſſa fuerit; Joſephus autem in dubio numerum *bis mille cororum* ut probabiliorem prætulerit. Nam *viginti mille cori* immanem efficiunt tritici ſummam, quanta in Palæſtina ad exportandum quotannis ſuperfluè vix crevit vel ſuperavit. Si verò Salomò in Ægypto 6
ſummam iſtam (aliunde enim vix parabilem) emiſſet, id Scriptura non ſiluiſſet. Deinde certiſſimè perſuaſum mihi habeo, *Joſephum* (niſi oſcitantiam inſignem illi tribuere velis) cauſam diſcrepantiæ à S. textu indicaturum fuiſſe, additione epitheti *Magnus*, vel utroque numero expreſſo: *Vicies mille coros parvos*: ſive *bis mille magnos*, &c. Præſertim cum eodem loco *Badi* capacitatem expreſſerit. *Badus verò*, inquiens, *capit* ξέστας *ſextarios LXXII.* cur in hoc loco dubio omiſiſſet cori capacitatem? quam infra *Lib.* XV. *Antiq.* c. 12. indicat, ubi menſuram hanc *decem medimnos Atticos* continere ſcribit, nullâ neque majoris, neque minoris olim vel tunc uſitati *Cori* 7
facta diſtinctione. Habemus ergò hîc tres Cori ſpecies; *Unam* ſex medimnorum Atticorum; *alteram* decem medimnorum: & *tertiam* parvam ſcilicet unius tantùm

p. 107. medimni. *Quartam* nunc Grſepſius exſculpere parat ex alio Joſephi loco, qui Lib. III. in fine ſic ſcribit: *In magna fame*

Κομισθέντος ἀλεύρου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων εἰς κόρους ἑβδομήκοντα (Μέδιμνοι δὲ οὗτοι σικελικοὶ μέν εἰσιν εἷς καὶ τριάκοντα, ἀττικοὶ δὲ τεσσαράκοντα εἷς) οὐδεὶς ἐτόλμησε τῶν ἱερέων κρίμνον ἓν φαγεῖν.

Cùm allati eſſent in feſto azymorum farinæ Cori, ſeptuaginta [Nota hîc parentheſin] (*Medimni* ſunt iſti *ſiculi* triginta & unus: *Attici* verò quadraginta unus) *nemo tamen ſacerdotum ne micam unicam comedere auſus fuit.*

Iſta ſine ulla epicriſi exſcribit, & ſeptuaginta parvos coros intrepidè aſſerens eos in 8
ſeptem magnos reducit; ſic rurſus diviſione facta reperit non exactè ſex medimnos Atticos plenos, ſed *modio fermè uno*, id eſt: *ſexta medimni parte minus*, ſeu quinque medimnos cum decunce; nec ullum aliud effugium novit, quàm differentiam inter raſas & cumulatas menſuras. Quæ ita confuſè & intricatè proponit, ut ipſe neſciat ubi pedem figat.

[Nobis parentheſis illa non Joſephi, ſed è margine in textum intruſa videtur, ab imperito quodam librario ſine ulla idonea computatione. Nam Joſephus qui data occaſione comparationem menſurarum inſtituit, differentiam Cororum magnorum & parvorum, ſi aliqua fuiſſet, hîc vel alibi non tacuiſſet. Deinde exaggeratio *quòd tamen nullus Sacerdotum auſus fuerit quicquam de allata farina comedere*, arguit ingentem farinæ ſummam allatam fuiſſe, quæ *ſeptem Coros* excederet; aliàs *Joſephus* aliter fuiſſet locutus.] 9

Cap. 56. Capite ſequente *de diviſione Cori* Grſepſius quaſi decem medimnorum oblitus, 1

p. 117. ſcribit: *Videtur corus antiquiſſimus fuiſſe duodecim medimnorum, qui ad minorem duplam haberet proportionem, ſicut talentum ſanctuarii ad talentum minus publicum talem proportionem*

(a) De qua materia latè egimus in *Commentario noſtro* ad Lib. I, cap. 3, N. 28. p. 826.

2 *nem habuit.* Hæc ergo *quinta* eſt cori ſpecies. Videamus nunc *ſextam. Apparet* in- pag. 120.
quit *Reges habuiſſe ſua pondera & menſuras, quæ peculiari nomine Regiæ dictæ fuerint, &*
habuiſſe ſesquiplam proportionem ad minores menſuras; Batum regium majorem cepiſſe ſeſ-
quibatum minorem: Sic corum majorem regium ſesquicorum cepiſſe minorem, *nimi-*
rum novem medimnos; quia ſcil. ſex medimnorum fecerat *Corum minorem*, ut ſupra
diximus. De alio adhuc coro, quem Ægyptium vocat, agit cap. ſequente, cum quo p. 121.
3 nobis nihil eſt negotii. Quæ cuncta ſine ulla idonea inductione ſive exemplorum
demonſtratione aut applicatione tradit. Oportuiſſet eum non ſtatim ex uno ſolo
autoris loco: vel unius aut alterius autoris teſtimonio, diverſæ capacitatis & tamen
unius nominis menſuras formare; ſed applicationem ad textum facere, atque ex fre-
quentibus autorum exemplis & circumſtantiis hiſtoriarum demonſtrare, id, quod
proponit, revera ſe ita habere. Sed ille rem totam ſine idonea ἀπηχρίσει aut ἀποδείξει le-
ctorum judicio permittit.

1 Eundem ludum ludit in *annis*. Quia 2. Reg. XV. 7. reperiuntur *quadraginta* Cap. 57.
anni poſt quos Abſolon Davidem regem adiit; Joſephus autem tantum *quatuor* habet,
conciliatio Grſepſio eſt in promptu. *Decima anni annus dicitur*, inquit, *vides ut hic de-* p. 110.
nos annos Ioſephus pro ſingulis annis computat. Quamvis in toto Joſepho alibi non re-
2 periatur, quòd *periodo decennali* pro *uno anno*: aut *decem coris* pro *uno* utatur. Si hoc
pacto ætates Patriarcharum ante diluvium, ſecundùm Hebræos 1656. ſecundùm
Græcos 2242. annorum, conciliare, atque iſtos Arithmetica arte dividere vellemus,
proditura hinc eſſet ſtulta & ridicula periodus, ſi ſtylo Grſepſii diceremus: *Vides hic*
annum Hebræorum continere annum Græcum, 4. menſes, ſeptem dies, novem horas & 23.
minuta Græca; ut ſcil. pulchram oſtenderemus convenientiam annorum Græcorum
3 & Hebraicorum. Has & ſimiles inconditas quisquilias viri noſtro ſeculo eruditiſſimi
nauci prorſus fecerunt, ita ut *Grſepſium* poſt *Villalpandum* ne allegatione quidem am-
plius dignati fuerint, quamvis varias variorum ſententias de ponderibus & menſuris
Hebræorum allegarent, vix Joſepho citato, cujus loca illis procul dubio de mendis
4 ſuſpecta fuerunt. Illi Viri ſunt: *Bochartus*, qui de hac menſura fusè diſſerit P. II. Lib.
I. c. 15. p. 105 & ſeq. *Brianus VValtonus* in apparatu ad *Biblia polyglotta* de menſuris ſeu
vaſis Hebræorum pag. 42.

Eduard. Pococke in eruditiſſimo Commentario Anglico in Hoſeam ad vocem
לתך *Lethec*, ſemicorum. *cap* III. 2. p. 135. a. Eruditiſſimus *Ed. Bernardus, Prof. Oxonienſis*
in luculentâ *appendice ad Hoſeam* de menſuris concavis antiquorum n. 51. in voce *corus*.
Quorum nemo *Grſepſii* meminit.

5 *Hottingerus* Grſepſium quidem allegat, ſed cum ad duplicem illius corum veniſ-
ſet, ait: *Decimam cori partem* VULT *Grſepſius dici pro ipſo coro, &c.* quibus verbis ejus
opinionem ſimpliciter refert, neutiquam verò approbat.

1 At *Villalpandus* Grſepſium in tota ſua tractatione de *Coro* cap. 9. *de Hebræorum* Cap. 58.
menſuris acriter perſtringit. *Nemini veriſimilis videnda eſt*, inquit, *decima cori menſura,* p. 453. a.
quam ille pro arbitrio finxit. Et in margine: *Falsò decima cori corus dicitur Grſepſio. Et*
cap. X. *Sed his omnibus cori computationibus illa eſt magis à veritate aliena quam perſequi-* p. 456. b.
tur Grſepſius. Errat enim in medimni diviſione, &c. Quâ in re ducitur quibusdam conje-
cturis, quas qui audiet, planè mirabitur, eas alicui in mentem venire potuiſſe. Porrò: *Ex*
his igitur principiis, illis perſimiles colligit concluſiones; decima enim cori, *inquit*, corus p. 457. a.
dicitur, *idque ſatis ſuperq; probaſſe exiſtimat* NB. JOSEPHI MENDO, *qui, quos liber*
2 *Regum* viginti mille coros *dixerat, ipſe librarii fortè vitio* bis mille *dixit. Præterea in*
difficilē quendam Ioſephi locum incurrit, in quo ſeptuaginta farinæ cori, Siculis medimnis
uni & triginta *exæquantur*: Atticis verò uni & quadraginta; *qui locus NB. ita vitiatus*
videtur eſſe doctis viris, ut occaſionem hallucinandi Budæo dederit atque aliis & mea qui-
3 *dem ſententia* COECUTIENDI GRSEPSIO. Quid volumus amplius? Iſtud *Vil-*
lalpandi de *Grſepſio* judicium ſufficere poterit ad convellendam omnem improvidi
iſtius viri autoritatem. Qui eximium *Villalpandum* inſignem Philologum ac in tali-
bus verſatiſſimum non novit, legat *Hug. Grotii* teſtimonium *in notis ad Ezech. cap.* 40.
4 Non tamen plane fatuus fuit *Grſepſius*, quia mente ſuâ aſſequi potuit; Vocabulum

חמר *Chomer* Num. XI. in *collectione Selavarum non cumulum* ſeu *acervum* (ut plerique
veterum interpretati ſunt, quos Bochartus ſequitur) ſed *menſuram* denotare, quod ve-
p.112. riſſimum eſſe ſupra diximus. (†) *Quid enim certi*, inquit, *hæc expoſitio affert? Omnino
enim Scriptura, cùm dicit decem coros, certum aliquid his verbis indicare voluit, &c.* In quo 5
ſolo à *Villalpando* immeritò reprehenditur, argumento verborum *Exodi* VIII ubi *cu-
mulatio ranarum*, per חמרים חמרים *diverſos acervos* facta legitur, quibus ſententiam
Grſepſiii planè refelli putat; cùm tamen eo in loco nulla comparatio, nec ullus acer-
vorum numerus, qui comparationem indicet, deſcribatur; ut *in Commentario noſtro*
pluribus docuimus. Siquidem ex eo loco Exodi nihil aliud probari poteſt, quàm
quod חמר *Chomer* non *Corum* tantùm ſed etiam acervum ſignificet. *Epiphanius* 6
quoque, cujus autoritate *Grſepſius* nititur, non eſt teſtis omni exceptione major. Le-
p.456.a.D gatur de eo judicium *Villalpandi* dicto cap. X. qui ſcribit: *In nulla ferè menſurarum col-
latione* Epiphanius *cum Ioſepho concordat: nam alias gentium menſuras percenſet* Epipha-
nius, *quamvis eisdem, quibus Hebræas, nominibus. Niſi dicas (quod veriſimilius eſt) in-
numeris pene librarii vel interpretis mendis* Epiphanii *librum ſcatere*. Quod dictum
eſto illis, qui ſe in eo fundant.

[Iſtud egomet obſervavi (quod neſcio an alius) *Epiphanium* vocem לתך Lethec 7
ſemicorum, (quæ vox apud *Oſeam* cap. 3, 2. reperitur) exponere ELEVATIONEM, ſe-
cundum linguam (ut ille quidem putat) Hebræorum; *quòd menſura illa à juvene* (b)
forti elevari ſeu attolli & aſino imponi poſſit. Verùm ego in tota lingua Hebræa hanc
ſignificationem non reperio; nec apud Rabbinos, nec in affinibus Orientalibus lin-
guis radix hujusce ſignificationis invenitur.]

Cap. 59. Sed ponamus, exempli gratiâ, unum tantùm corum juſtum, (qui *decem* conſtabat 1
Ephis, Epha autem decem Gomoris) intelligendum eſſe, habebimus centum Go-
moras. Cùm verò Gomor menſura fuerit victus diurni pro uno homine, exinde ſe-
quetur, in uno menſe XXX. dierum *tres* tantùm homines *cum triente* tali coro
Grſepſico ſuſtentari potuiſſe. Ponamus *quatuor*, quòmodo hoc congrueret nu-
meroſis Iſraëlitarum familiis? quæ ſi tantùm unum magnum corum avium ſingulæ
collegiſſent, vix in dimidium menſis caro illis ſuffeciſſet. Ut vel ex hac ratione ficti-
tius ille Grſepſii corus explodendus ſit. Denique cum in confeſſo ſit, decimam ju- 2
ſti cori partem Epham eſſe, *corus parvus* Grſepſii exactè æquipollebit *Ephæ*; quæ men-
ſura eſt omnium communiſſima, ut etiam κατ' ἐξοχὴν pro *menſura* accipiatur. (c) Quid
quæſo! cauſæ fuit, quòd Moſes, qui toties hâc voce in Pentateucho utitur, veluti
Exod. XVI. 35. *Lev.* V. 11. & XIX. 36. *Num.* V. 15. & XXVIII. 5. quòd Moſes, inquam,
pro certa & notiſſima menſura, ambiguâ & inſolitâ de *Selavis* uti, & pro *decem coris*
non *decem Ephas* potiùs dicere voluerit?

Hæc propterea effuſiſſimè dicenda fuerunt, ne quis nobis imposterum unum 3
pro decem Coris obtrudat, atque hoc pacto miraculum divinum planè extenuet.

Cap. 60. Omnis autem de voce חמר *Chomer* dubitatio & diſputatio exinde orta, quod 1
decem cori pleni, ſi de coturnicibus intelligantur, ſecundùm vulgarem computatio-
nem incomprehenſibilem Selavarum multitudinem, non in menſes ſed in annos, infe-
rant, id quod cauſam fingendi Grſepſio: reliquis verò vocabulum illud per acervos
interpretandi præbuit. At ſi pro coturnicibus *locuſtas* intelligamus, decem cororum 2
juitorum ſumma non erit nimia, nam recentes & in tanta copia jacentes corpuſculo-
rum ſuorum raritate atque tenuitate illos facilè & citò impleverunt, ſiccatæ verò & in
pulverem redactæ vix quadrantem iſtius ſummæ, quoad ſubſtantiam comeſtibilem,
reddiderunt. Pergamus ad alia

D. Controverſia Nona. 1

Cap. 61. *Qualis illa expanſio fuerit, de qua dicitur:* וישטחו להם שטוח סביבות המחנה *& expanderunt eas expandendo circum-circa caſtra.*

(†) Confer quæ *in Commentario noſtro* de hac materia latè diſſeruimus *pag. 190. §. 103.* (b) Νεανίας eſt in Græco, quod non *adoleſcens*, ſed *juvenis* hoc loco reddendum. *Ferox & audax juvenis* Lexicographis vulgò. Vix tamen dabitur, qui trecentas libras noſtri ponderis attollere poſſit; exinde colligo per quadringentas *libras* τοῦ לתך Lethec, *Romanas* duodecim Unciarum ſingulas, intelligi. (c) Schindlerus & Caſtellus in Lexicis ſuis,

2 *Id gemino modo intelligi poteſt; vel de Selavis ſoli ferventi per aliquod temporis ſpatium* humi expoſitis,*& per acervos latè circumcirca caſtra diſpoſitis, quæ ſæpiùs baculis converti potuerunt, donec ſufficienter eſſent ſiccatæ, ut in menſem aut ampliùs durarent; quas*
3 *poſtea aqua rurſus macerare,coquere vel alio pacto ad eſum præparare quiverint. Vel de iisdem ſupra terram aut etiam circa tentoria* ſuſpenſis *&* expanſis. *Vtroque enim modo* שטח *in locis parallelis occurrit.* Priori *haud dubio* 2.Sam.XVII.19. *ubi de* חרפות ſeu granis tritici contuſis,*uti Hebræi exponunt,vel hordei,ut alii volunt, (Luth.* Grütze *vertit) dicitur; quòd ſic ſupra orificium putei,in quem deſcenderant exploratores Davidis, fuerint*
4 *expanſa. Et ſic* Jer.VIII.2. *de oſſibus ſepulcro ejectis ac diſperſis. Sed &* poſteriori *ubi de* manuum expanſione Pſalm. LXXXVIII.10. *&* retibus expanſis Ezech.XXVI. 5. & XLVII. 10. *eſt ſermo. Vtrùm verò intelligendum ſit,magis pateret, ſi quid eſſent Selavæ,aut quem in finem id factum ſit, hactenus conſtaret. In ſuſpenſo igitur id relinquendum tantiſper, donec ad has textus circumſtantias ſic conſideratas utraque de* coturnicibus *&* locuſtis *ſententia fuerit expenſa; id quod jam bono cum Deo aggredior.*

5 EXpoſitio verbi שטח nobis placet,niſi quod *ſuſpenſio* cum *expanſione* confundatur. Bc.
Etenim radix iſta nuſquam *ſuſpendere* ſignificat. Loca allegata ab hac ſignificatione ſunt aliena,manus enim *non ſuſpendimus*, ſed extendimus: retia autem ſub dio humi plerumque expandi ſeu extendi,non ſuſpendi ſolent. Quam ob cauſam *ſuſpen-*
6 *ſionis* ſignificatio huic radici præter omnes Lexicographos attribuenda non eſt. Imò quamvis hanc quoque ſignificationem admitteret, neutra tamen ad coturnices aut ullas alias aves applicari poſſet. Intra paucos enim dies vel verminabunt antequam ſiccentur: vel ſi maximè tam citò in fervidiſſimo ſole ſiccarentur, nunquam tamen hoc modo arefactæ deplumari,rurſus emolliri & ad eſum præparari poterunt. Verùm & nos cætera argumenta tantiſper differemus,donec collatio utriusque ſententiæ inſtituta fuerit,quia nobis totius cauſæ deciſiva videntur.

Sequitur Collatio utriusque ſententiæ à doctiſſimo disquiſitionis autore inſtituta. Cap. 62.

Artic. I. *De ſignificatione vocis* שלו *Selava.*

1 *Quod ad vocem* שלו Selav *attinet,ambigunt quidem Hebræi,quid propriè fuerit. In eo tamen ad unum omnes conveniunt,quod ſit* מין עוף ſpecies avis, *ut* Kimchius in lib. radicum *ait. Sic illi, qui* Kichli,ſichli,phaſiani,turdos,ficedulas,phaſianos, *ſpecies ejus in Talmude tract.* Joma *conſtituunt: ſic* Græci *interpretes:* autor *libri* Sapientiæ *&* Philo, *qui* ὀρτυγομήτραν, *vel cum* Joſepho ὄρτυγα *ſeu* coturnicem *reddunt. Sic Arabs Alachphaſi qui per* طير *ſeu* avem *exponit. Sic Rabbinus ille Hieroſolymitanus,qui* ſpeciem galli magni campeſtris *eſſe putabat.* (f) D

2 S*Elavas* eſſe מין עוף nos nunquam negavimus,ſed hoc non exponendum eſt *ſpecies avis*,ſed *ſpecies volatilis*, quia Hebraicum עוף non tantùm aves ſed & quævis alia volatilia ſub ſe comprehendit, ut ſupra ad primam dubitandi rationem liquidò demonſtratum fuit. Verum enim verò ſit ita; Hebræos aliosque Interpretes & Theologos ad unum omnes שלו pro ave propriè dicta habere, quid tum poſtea? p. 203.
3 Nos utique ſtatim in proœmio demonſtravimus, quòd in ſpecie diſſentiant; atque exinde firmiter concluſimus: 7,8.& 9,1.

(1.) Diſſenſum in ſpecie,nec non diſcordiam in omnibus narrationis partibus, conſenſum in genere plane vanum & irritum reddere.

[Confer quæ ſupra diximus cap. 7. §. 8. & cap. 9. 5. infra cap. 75.]

4 (2.) Deinde in expoſitione vocum dubiarum licere à communi omnium Interpretum opinione recedere; idque exemplo *Bezæ*, *Deodati* & *Bocharti* demonſtravimus; qui, quamvis interpretes ad unum omnes Judæi & Chriſtiani *Behemoth* pro animali merè terreſtri: *Leviathan* verò pro animali merè marino habuerint, genuinam tamen horum aliorumque ſimilium vocabulorum ſignificationem, ad noſtra 7,5.& 70.

 usque

(f) *Albertus* Lib. 23. p. 619. referente *Geſnero* Lib. III. p. 319. *Ortygometram* ineptiſſimè fecit genus *Galli Sylveſtris* maximum. Id procul dubio à *Iudæis* accepit,qui id ex traditione valdè vetuſta habuiſſe videntur. Ille verò ridiculè putat eſſe *Tetraonem* vulgò Orhan/(Aurhan) *Coq de bruyere* Gallis. Hi ſcilicet nullo negotio tot Coros impleviſſent.

usque tempora ignoratam, excogitare & prodere non dubitarunt; quæ hîc repetere
nolumus.
(3.) Non autoritatibus ſed argumentis certandum; neque videndum *quot?* ſed 5
quid? alii dicant. Adhæc ponderandæ non numerandæ ſunt Eruditorum opiniones.
Denique
(4.) Hoc ipſum eſt in quæſtione. Omnes enim qui *Selavas* Aves eſſe puta- 6
runt, ignorantia veræ ſignificationis id feciſſe, aſſerui. Quare vanum eſt illos contra
me citare, etſi duplo plures allegari poſſent.

Cap.63.D. *Neque tanta eſt inter* ὀρτυγομήτραν & ὄρτυγα *differentia, ut aves reverâ diverſæ ſint* 1
dicendæ, præſertim ſi illam Heſychii *etymologiam, (cui ſimilis in* πτιλιγομήτρα, ἐχινομήτρα *&c.*
favet) admittamus; ex qua ortygometra ὄρτυξ ὑπερμεγέθης coturnix ſupra modum ma-
gna *eſt. Majus enim & minus ſpeciem non variare conſtat; & ſi vel quædam hîc acci-*
dentalis differentia in magnitudine & cruribus longis ortygometræ ſit; coturnicibus tamen
non usquequaque diſſimilis eſt.

R. HÆc ſunt autoris noſtri argumenta, ut conſenſum aliquem interpretum eliciat, atq; 2
Lxx. cæterosque antiquos Judæorum interpretes cum Joſepho conciliet, quaſi
Ortygometra & *Coturnix* aves revera diverſæ non eſſent. Potuiſſet etiam allegare Bo-
chartum ſibi adſtipulantem, qui ad verba *Heſychii* ait: *Vel hinc colligas* Ortygometram
à vulgari coturnice ſolâ magnitudine differre. Itaque iſtas aves multos promiſcuè ſumere,
nempe Joſephum, Hieronymum *& alios.* At nobis contraria ſententia potior vi- 3
detur, nimirum aves iſtas *revera diverſas* eſſe: neque *Ortygometram* ſolâ magnitudine,
aut longis tantùm cruribus, ſed & forma corporis & membrorum, atque colore &
quod potiſſimum eſt, naturâ atque indole à coturnicibus multum differre, imò eas
odiſſe atque necare, ut ſtudioſus lector ex ſequentibus variorum autorum deſcriptio-
nibus cognoſcere poterit.

Primus Ariſtoteles (g) ſic ſcribit: Ἡ δ' ὀρτυγομήτρα παράπλησιος τὴν μορφὴν τοῖς λιμναίοις 4
ἐστί. Ortygometra *proximè accedit formâ ad paluſtres* [aves]. Ad quem locum *Iul.*
Cæſar Scaliger (h) tanquam de ave ſibi bene nota, ſic loquitur: *Ariſtoteles facit eam*
(Ortygometram) λιμναίοις *ſimilem & ſanè non eſt abſimilis gallinagini; corpore eam*
æquat, colore tamen dilutiore: facies tota eſt coturnicis. Etiam hodie aucupes quidam ma-
trem qualearum (*des cailles*) h. e. *coturnicum* vocant. Quidam etiam *rasle.* (i)

Idem *Ariſtoteles* diſtinguit eam à coturnice; nam *cùm coturnices diſcedunt*, in- 5
d.l. quit, *ſimul diſcedit Lingulaca &* Ortygometra *& Otus & Cynchramus. Auguſtinus* in 6
Exodum quæſt. 62. *Illis* Ortygometra *data eſt*, id eſt *aves, quas coturnices multi Lati-*
nè interpretati ſunt; cùm ſit NB. ***aliud genus avium ortygometra****, quamvis co-*
turnicibus non usquequaque diſſimile. Alexander Myndius eam deſcribit apud *Athe-* 7
næum, interprete Bocharto, *quod ſit magnitudine turturis, longis cruribus, alſioſa & ti-*
mida. Bochartus iſta referens fatetur: *Ex horum virorum ſententia planum eſſe*, Orty-
gometram *à coturnice ſpecie differre.* Sed audiamus adhuc duos ſummos viros *Salma-* 8
ſium & *Grotium* idem ſentientes: *Ille* (k) Heſychium allegans qui Ortygometram
coturnicem prægrandem dixit, notanter ſubjungit: *Ariſtoteles* ὀρτυγομήτραν *diverſi ge-*
neris avem facit, &c. & mox: *Formam ejus deſcribit avium paluſtrium ſimilem. NB.*
tantùm abeſt ut ſit coturnix. *Hic* verò *in notis ad Exod.* XVI. 13. ſcribit: 9
שלו Græcè ὀρτυγομήτρα. *Non tamen exploratum ſatis, an ea avis fuerit.* Subindicans
diverſam eſſe avem à coturnice; aliàs dixiſſet: *quæ parum differt à coturnice.* Addit:
Rabbini Salomo & Kimchi contenti ſunt dicere avem pinguem. Poſt tantos viros vix quen-
quam dubitaturum puto ortygometram reverâ multùmque diverſam à coturnice
avem eſſe.

Cap.64. Quia verò avis hæc vulgò minus nota, utpote rara: ac in Lexicis parum vel va- 1
riè ex-

(g) Lib. VIII. Hiſt. anim. cap. 12. (h) *In Commentario ſuo*, ubi eſt *caput XV. num. 135.* (i) Hanc expoſitionem ſecuti veteres Lexicographi Galli *Râle* in Lexicis ſuis reddunt *Ortygometram*; cùm *Râle* ſit avis aquatica. Quam ob cauſam non placet *Aldrovando* nec *Geſnero.* Aliqui temerè *Fulicam* exponunt, aucupii imperitiſſimi. (k) In exercitationibus Plinianis ad verba Solini cap. XI. Ortygometra dicitur, pag. 128.

riè expoſita; operæ pretium putavimus deſcriptiones Neotericorum hic inſerere. In-
2 ter quos primas tenet Aldrovandus, ſolertiſſimus animalium indagator. Is ad verba
Ariſtotelis *quòd Ortygometra corporis ſpecie paluſtribus avibus ſimilis eſſet*, notas talium
avium profert, nempe *crura longa, digitum, qui pro calce eſt, perbrevem, corpus gracile, &
plumas plerumque varias: ventrem albicantem, caudam brevem, roſtrum longiuſculum mo-
dicè flexum*. Ex his notis plurimas *ortygometræ* competere ſcribit, *ut Ariſtoteles jure
3 eam aquaticarum formâ eſſe dixerit*. Pergit ſcribendo: *Ortygometra enim, vel ſaltem
quam ego ortygometram exiſtimo, (nam & aucupes noſtri, qui ecce hæc ſcribenti mihi ceu ra-
riùs apparentem avem adducentes,* Ré delle quaglie *vocant) licet roſtrum quàm aquaticæ
minus, longè tamen quàm coturnices majus obtinet, & caudam exiguam ac penè nullam,
crura pedesque pro corporis portione longos, colore inter croceum & viridem medio; totus ferè
capitis, colli dorſiq́, nec non major alarum pars, quà dorſum ſpectant, teſtaceus; in ſumma
coturnici potiſſimum fœminæ perquàm ſimilis, quare rectè* Rex coturnicum, *quaſi* magna
coturnix *appellabitur*. (l) *Alæ quà ventrem contingunt, ruffeſcunt. Collum anterius & pe-
ctoris initium prorſus teſtacea. Venter & coxæ ut in accipitre ſtellari. In fœmina omnia pal-
4 leſcunt*. Hæc Aldrovandus αὐτόπτης. Refert enim *eandem avem* à Cardinale Paleot-
to *ſibi dono miſſam: aliam ſe vivam emiſſe, atque in cavea milio & frumento aluiſſe*. In
Nomenclatura ſua ait: *pleroſque populos, proprium ignorantes nomen, ortygometram cir-
cumſcribere; Italos vocare* il Ré delle quaglie: *Gallos* le Roy & la mere des cailles: *Ger-
manos quosdam* der Wachteln König: *alios verò* ſcricam eine Schrecke *appellare, teſte*
Gyberto Longolio, quem *ſolum omnium recentiorum hanc avem agnoviſſe* prædicat.
1 Non abludit *Conrad. Geſnerus* (m) haud minus diligens talium inveſtigator. Is Cap. 65.
repetitâ *Aldrovandi* deſcriptione *Gyberti Longolii* verba addit, qui in dialogo de avi-
bus ſequentia refert: *Ortygometra*, i. e. *ſcrica noſtra* (eine Schrecke) *duplo major eſt. Vo-
cem mirificam, inſtar coaxantium ranarum clamoris, edit, ſed ſubtiliorem multò & acutio-
rem: ita ut rubetam* (n) *aſſereres, ni unico ſpiritu ſæpius ingeminaret. Roſtrum ei quàm
coturnici longius eſt & acutius, crura pedesque ſatis etiam pro corporis ſpatio longos* (longio-
ra coturnice) *obtinet, colore inter croceum & viridem medio, quin etiam frugilega eſt, &
advena, ante quàm coturnices haud uſpiam audias: & cùm illa non auditur, neque coturnices
te ſperes amplius tum viſurum, &c*. Hæc ille; & alibi: *Scricæ noſtræ primæ diſcedunt &
2 primæ veniunt*. Ipſa autorum, non omnibus obviorum, verba referre volui, ut æquus
Lector judicet, an ſolâ magnitudine ortygometra ab ortyge [*coturnice*] differat, ſicuti
Bochartus ex *Heſychio* argumentatur: & an meritò pro ſynonymis habeantur, ut pro-
miſcuè ſumi potuerint ab iis, quos Bochartus allegat, de quo mox plura. Etenim non
unam ſed plurimas notas lacuſtrium avium ortygometræ competere *Aldrovandus* te-
ſtatur, non crura tantùm longa, ſed & roſtrum coturnicum roſtris longè majus, colore
inter croceum & viridem medio. *Longolius* illi vocem mirabilem ranarum viridium
3 tribuit, & primam venire ac primam diſcedere tradit. Adde quod *avis rara* ſit: *Cotur-
nix* ubivis obvia. *Illa ſolitaria: Coturnix* gregalis, catervatim advolans. Illa mordax:
Coturnix mitis, ut colorem taceamus. Quæ differentiæ ita comparatæ ſunt, ut lon-
gè diverſam notent avem. Jure igitur viri illi magni ſupra allegati ſcripſerunt: *Orty-
1 gometram eſſe aliud genus avium*. Idem conſtabit ex deſcriptione, quam nuper ex Cap. 66.
Helvetia inſignis amici (o) ope accepimus:

Nachricht von dem Vogel Schrecke.

WEgen deß Vogels / von etlichen Schrecke genennt / habe bey hieſigen unter-
ſchiedlichen Weidmännern fleiſſige Nachfrage gehalten / und ſo viel vernom-
men / daß zwar der Vogel hieſiger Landen wol bekandt / aber nicht unter dem
Namen **Schrecke**; ſondern bey den Weidleuthen **Eggenſchär** / wie auch
2 **Wachteln König**; und bey den Bauren **Grafrätſcher** genennet werde. Deſ-
ſen gröſſe iſt ohngefehr wie eines **Krametsvogels**. An dem **Kopff** iſt er von

(l) Fortaſſis ideò, quia illis dominatur, easque tanquam *Tyrannus* odit atque necat, abuſivè Rex à Vulgo vocatur. (m) De avibus Lib. III. Tit. de Ortygometra. p. 318. (n) Rana rubeta *Bufo* eſt. Malè hic accipitur pro *Rana viridi*, Laubfroſch / quam Græci *Calamiten* vocant; teſte *Plin. Lib. 32. c. 10. Sect. 42.*
(o) Is eſt Joh. Heinr. *Heideggerus* editis ſcriptis clariſſimus.

Farb grünlecht/an dem **Schnabel** blau: an den **Flügeln** und dem **Rücken** wie eine gemeine Wachtel. Der **Schnabel** iſt länger als einer gemeinen Wachtel. An dem **Bauch** hat er dunckel graue Federn: **lange Beine**; aber Füſſe und einen ſtumpffen **Schwantz** wie die Wachteln: gehet gantz auffrecht/und flieget dem Boden nahe/doch **nicht ſo ſtarck** als die Wachteln/ kommt mit den Wachteln/ und zeucht mit denenſelben wieder fort. Jedoch ſind die Wachteln nicht gern bey ihm/ 3
weil er ihnen auffſätzig/und ſie/wie er kan/vertreibt. Ein gewiſſer Edelmann/ dieſes ohnwiſſend/ hat einen ſolchen Vogel zu 30. gemeinen Wachteln gethan; welche er ſämptlich in einer Nacht zu todt gebiſſen. Seine Speiſe iſt wie einer gemeinen Wachtel. Er iſt mager; jedoch das Fleiſch gantz delicat, und von den Frantzoſen ſehr beliebt. Maſſen die Frantzöſiſche Herren Ambaſſadorn in unſern Landen demſelbigen fleiſſig nachſtellen laſſen/ und ihn auff eine ſonderbare Weiſe zuzubereiten wiſſen: wie ein hieſiger Edelmann es zu Solothurn an deß Geſandten Tafel geſehen. Das Geſchrey iſt zimlich laut/gleich einem Laubfroſche/jedoch ſchlägt er nicht wie die 4
Wachteln/ſondern führt ſein Geſchrey zimlich lang einander nach. Er wird in den Garnen gefangen/wie andere Wachteln/und ſo er gefangen iſt/ thut er immer brummen. Er hält ſich am liebſten auff in den Wießgründen/ neben den Ackerfeldern. Gleich wie der Wachteln Junge gelb ſind; alſo hingegen dieſes Vogels Junge ſind braun oder modenfärbig. Ob wol dieſer Vogel hieſiger Landen wol bekant/und 5
unterſchiedlicher Weidleute/ Edlen/Bürger und Bauern/welche hierüber conſulirt, Bericht gleichlautend iſt: ſo iſt er jedoch in unſern Landen nicht gar gemein. Der Holländiſche Abgeſandte an hieſigem Ort berichtet/ daß Er in dem Cleviſchen/ und daherumb gemein ſeye/ und wuſte ex tempore zu erzehlen dieſe aldort gebräuchliche Verſe:

In de Maand May
Legen d'Vogeltjes een Ey
Behalven de Wachtel ende Schriek
Die legen't in den Bow
En dragen daar over het geheele Jaar row.

Id eſt: Die Wachteln und die Schrecke/ legen die Eyer in das Korn und Wieſen/ und ſo man das Korn ſchneidet/oder das Graß abmähet/werden ſolche Eyer meiſtentheils gefunden/unnütz gemacht/und darüber trauren die alte Vögel das gantze Jahr über. Summa eſt:

Ortygometram in Helvetia non Scricam, *ſed* Eggenſchär/ *item* Regem coturnicum, 6
à ruſticis verò Graßrätſcher *vocari. Eam eſſe magnitudine turdi capite ſubviridi, roſtro cæruleo: alis & dorſo coturnicis, ſed roſtro longiore, ventre cineritio obſcuro, longis cruribus, pedibus & caudâ coturnicis. Venire & diſcedere cum coturnicibus, eas tamen odiſſe, & ſi poſſit, morſu necare. Macilentam quidem eſſe, ſed carnis delicatioris, quam Galli æſtiment. Vocem edere non ſicut coturnices, ſed veluti calamitæ, captam continuè murmurare. In pratis juxta arva libentiſſimè verſari, pullos ejus non flavos ut coturnicum, ſed ſubfuſcos eſſe. In* Helvetia *rariùs: in* Ducatu Clivienſi *frequentiùs reperiri,* atque *ibi Scricam* Schrecke/ vel **Schriek** *vocari.*

Cap. 67. Elumbis *Heſychii Etymologia* contra tot autores profectò nullius eſt momenti. 1
Nominalem tantùm non realem nobis tradit definitionem, nihil neque de forma, neq; de ingenio iſtius avis tradens, quam fortaſſis non noverat nec viderat unquam. Compoſitionem ſolam reſpexit, quòd vox μήτηρ vel μήτρα, cum aliis vocabulis conjuncta, magnitudinem plerumque denotet. At hîc alia compoſitionis ratio dari poteſt, quòd nimirum coturnicem comitetur, vel gregem earum ductitet, quamvis ex nominibus rerum, à vulgo plerumque impoſitis, invalidum ſit argumentum. Quæ cùm ita ſint, 2
tritum illud *majus & minus non variare ſpeciem* locum hîc habere nequit. Quandoquidem ſupra & deſcriptione & autoritate ſummorum virorum docuimus, *Ortygometram ſpecie à coturnice reverâ differre.* Differentia inter utramque avem non accidentalis ſed ſpecifica & eſſentialis dicenda erit. Quamvis enim coturnix ortygo-

metræ

metræ non uſquequaque diſſimilis ſit, propterea tamen pro ſynonymis haberi ne-
3 queunt, quia aliud eſt ſimile eſſe, aliud idem; diverſum autem non eſt idem. *Paſſeres, alaudas, linarias* rectè ſimiles diximus, neutiquam verò eaſdem. Quin etſi ſolâ magnitudine aves noſtræ, de quibus diſputamus, differrent, *Ortygometra* tamen non eſſet *Coturnix* nec coturnix ortygometra: ſicuti *Moloſſus* non eſt *Melitæus*, quamvis uterque canis ſit ſpeciei ſpecialiſſimæ.

1 Nunc ad *Bochartum*, eadem cum autore noſtro ſentientem, quamvis ab eo non allegatum transimus. Inſignis iſte Vir ſolitâ ſua ἀκρίβεια in hac causâ uſus non eſt, tametſi agnoſceret ex *Ariſtotelis*, *Auguſtini*, & *Alexandri Myndii* ſententiâ ortygome- Cap. 68.
2 tram à coturnice ſpecie differre, ut paulò ante retulimus; Mox tamen ex ſola Heſychii etymologiâ colligi ait: *Ortygometram à vulgari coturnice ſolâ magnitudine differre.* Quæ juxta ſe ſtare non poſſunt. Priorem ſententiam priùs expreſsè improbare debebat, antequam ſecundam probaret, aliàs in medio relinquere videtur utramque ſen- 63, 7.
3 tentiam. *Multos Ortygometram & coturnicem promiſcuè ſumere*, ait, Joſephum pro exemplo allegans; qui tamen non promiſcuè modò hâc, modò illâ ave, ſed ſolâ duntaxat coturnice utitur, non quòd eandem cum *ortygometra* avem putaret, aliàs hoc ipſum vocabulum, ut *Philo* & alii Judæi ante illum Græcè ſcribentes, retinuiſſet; ſed quod coturnices multò meliùs quàm Ortygometras ad textum quadrare cenſeret, ut ſupra monuimus cap. 1 §. 4.

1 Porro *Hieronymi* verſionem cum Vulgatâ confundere videtur Bochartus. Sanctus ille vir utique *Pſalmos* vertit, qui in operibus ejus reperiuntur, non verò *Librum ſapientiæ*, nec ullos *Apocryphos*. Verum eſt, Vulgatam *in Lege* & *Pſalmo* CIV. (al. V.) habere *coturnicem*, at cum translator ad librum ſapientiæ veniſſet, cautè retinuit *Ortygometram*, quia coturnicem ad verba textus non congruere animadvertebat. De Cap. 69.
2 qua re ſupra pluribus diſſeruimus cap. XV. §. 7. Quòd verò *autor mirabilium inter opera Auguſtini* illas aves in eadem hiſtoria promiſcuè ſumat, id ejus inſcitiæ vel dubitationi tribuendum. At quando Bochartus *Salmaſium* allegat, debebat etiam ſequentia ejus verba allegare: *tantùm abeſt, ut ſit coturnix*, quæ ſupra protuli- 63, 8.
3 mus. Hæc uberius tractare voluimus, ut magnum diſcrimen inter *veteres Judaicos interpretes* & *Joſephum* eò clariùs pateſceret: ſimul etiam ſtudioſi excitarentur inter aucupes Europæ de vero & genuino vernacularum nomine & natura *ortygometræ*, avis alioquin rariſſimæ, inquirere, eamque cum coturnice per αὐτοψίαν comparare. 64, 3.

4 Ad quæ autor noſter clariſſimus: *Se quidem nunquam dixiſſe, ortygometram cum coturnice unam & eandem avem eſſe penitus, in multis tamen inter ſe adeò convenire, ut Græci interpretes, qui Ortygometram habent, eodem ſenſu ac Ioſephus, qui coturnicem reddi-*
5 *dit, acceperint.* Quæ gratis dicta puto, imò parùm Philoſophicè. *Penitus* vel *non penitus idem eſſe: revera* vel *non revera* diverſum eſſe, Ariſtoteles in Metaphyſicis ignorat. Fallacia hîc committitur argumentando ab identitate generica ad identitatem ſpecificam. Deinde quis nobis pro certo dixerit interpretes illos in tanto errore fuiſſe, ut aves diverſas, eò quòd in multis conveniant, pro iiſdem: aveſque ignotas pro notis poſuerint. Diverſas enim eſſe ex tòt deſcriptionibus, nec non teſtimoniis virorum judicio non deſtitutorum lectoribus nunc ſatis liquere arbitramur. Quid denique faceret ad rem, ſi omnes interpretes unam eandemque avem nominaſſent, ea verò textui naturæque rei non eſſet conſentanea? Pergit autor noſter:

1 *Quòd verò* שלו *in ulla lingua locuſtam ſignificaverit unquam, vel etiamnum ſignificet, id priùs aliquâ veriſimilitudine videtur probandum, antequam quæri poſſit utrum circumſtantiæ miraculi ad hanc hypotheſin meliùs queant applicari.* D. Cap. 70

2 Idem objicere poſſumus Joſepho ejusque ſequacibus, quòd שלו in ulla lingua *coturnicem* ſignificaverit unquam id priùs aliqua veriſimilitudine probandum fuiſſet, antequam locus iſte ſic redderetur. Etenim ſi hanc methodum ſequi, & priùs quærere voluiſſent Viri illi præclari ſupra nominati, num *Behemoth* & *Leviathan* in aliqua lingua *Hippopotamum* & *Crocodilum* ſignificaverint unquam, vel etiamnum ſignificent; veram iſtorum vocabulorum ſignificationem nunquam indagaſſent; à poſteriori enim, ſcil. ex *Iobi* deſcriptione cognoverunt quid eſſet. Qua ratione & ego ad Ib. 1, 3. 7, 5. 62, 4.

novam

novam hanc ſententiam inductus fui. Equidem optaviſſem, ut שלו in aliqua lin-
gua *locuſtam* denotâſſet, tunc enim labor iſte tædioſus, veram ſignificationem argu-
mentis ex ipſo textu & à natura rei deſumtis demonſtrandi, ad me non perveniſſet.
Sed nos invertimus propoſitum argumentum: *Cujuſcunque rei qualitates & circum-* 3
ſtantiæ rei deſcriptæ & narratæ competunt, illi nomen etiam competere neceſſe eſt: vel ut cum
vulgo Philoſophorum loquamur: *Cui competit notatum, ei quoq; competit nominis nota-*
tio. Adeò ut ſi ipſa vox שלו *Selau* olim fuiſſet æquivoca, & tam *coturnicem*, quàm *lo-*
cuſtam indubiè ſignificaviſſet, poſterior tamen ſignificatio ex circumſtantiis & hiſto-
riæ traditione hoc noſtro loco præferenda eſſet priori. Cæteroquin radix שלה *Sha-* 4
la non abludere videtur ab hac voce; etenim *Abundavit* ſignificat, quæ ſignificatio ad
omnem *abundantiam*; at ſi de volatilibus ſermo ſit, ad *locuſtas* multò magis applicari
poterit, quàm ad *coturnices*. *Quamvis* (ut *Bochartus* loquitur) *Maſorethæ verbum hoc*
per Sin dextrum, illud (nempe שלו) *per ſiniſtrum ſcripſerint* διακριτικῶς. Pergit:

Cap.71.D. *Certè vulgata ſententia non parum præſidii in eo, quòd* Græcus *Interpres, Autor* libri 1
Sapientiæ, Joſephus, Philo *ſic acceperint eo tempore*, quô *Judæi majorem adhuc harum re-*
rum notitiam habebant, quàm hodie, & hanc totius gentis ſententiam fuiſſe, meritò inde colli-
gi poteſt.

℞. SI hoc argumentum valet, expoſitionem vocabulorum in captivitate Babylonica de- 2
perditorum tantò meliorem eſſe quantò antiquiorem, Vulgatæ ſententiæ certè pa-
rum præſidii in ſolo Joſepho remanebit, cùm omnes iſto antiquiores, *Græci videl. Inter-*
pretes, autor *libri Sapientiæ & Philo* non *coturnicem* ſed *ortygometram* reddant. Secun- 3
dum iſtos vernaculæ erunt corrigendæ, & pro Wachteln / ponere oportebit Eggen-
ſchär/Grasſrätſcher/Schrecke/ꝛc. quia illorum expoſitio prævalere debet expoſitioni
poſteriori *Joſephi*; qui longè poſt illos coturnicem primus excogitavit. Alioqui to- 4
tius gentis circa avem aliquam propriè dictam in obſoleta ſignificatione conſenſum
62,2. veritati non obſtare ſupra latè demonſtratum dedimus, & mox porrò demonſtrabi-
mus cap. 75. Cæterùm theſis autoris noſtri nititur falſâ hypotheſi.

Cap.72.D. *Num fieri potuit, ut miraculi, quod ſingulis annis lectione ſabbaticâ commemorabatur ſic* 1
omnis apud Judæos intercideret ratio, ut tandem pro locuſta coturnicem, pro inſecto avem
ſubſtituerent omnes?

℞. IDem per inſtantiam regerere poſſumus de omnibus vocabulis, quorum ſignificatio 2
in captivitate Babylonica periit: *Num fieri potuit, ut* ✱ Dudaim, *quorum in lectionibus*
Geneſeos *publicis & privatis mentio fiebat, ſic omnis apud Judæos intercideret ratio, ut tan-*
dem pro ſuavi & beneolente Muza *fœtidam* mandragoram *ſubſtituerent.* Itane cenſet
Cl.mus autor *Judæos* in exilio *Babylonico* ſuas ſynagogas ſuosque libros ſacros habuiſſe,
ut ſingulis Sabbatis *ſeptem* ſuas *paraſchas* legere & explicare potuerint, & nihilominus
plurimarum vocum obliti fuerint. Si tamen mirari liceret, cur in annua repetitione 3
hujus miraculi tam ignari veræ hujus vocabuli ſignificationis manſerint Judæi, ut pro
inſecto avem ſubſtituerent, mirarer & ego, *quî fieri potuerit, quòd avem ſcientes & me-*
morantes ſpeciei communiſſimæ & notiſſimæ, qualis coturnix *fuit, obliti ſint*, ita ut vetuſtiſ-
ſimi Judaicorum Interpretum, (qui rem meliùs ſcire poterant quàm Joſephus.) tam
mirabiles atque raras aves *ortygometras* vel *Phaſianos* pro *coturnicibus* poſuerint, ut et-
iam pleriſque hodiernorum Judæorum nihil omnino ex his placeat.

Exemplum de *Dudaim* à nobis allatum *diſſimile eſſe* putat autor noſter, *eò quòd hi-* 4
ſtoria illa tantùm ad familiam Iacobi, & non, ut hocce miraculum, ad totam gentem pertinue-
rit, propterea illius faciliùs obliviſci potuiſſe Judæos, quam vocis שלו. Verùm enim verò ſi 5
obliti fuerunt eorum, quæ ad quotidianum uſum & eſum ratione ciborum mundo-
rum vel immundorum ſpectant; quidni obliti fuerint alicujus vocis in hiſtoria diu
præterita, qualis eſt iſta de *Selavis*? Sumat quæſo aliquis in manus cap. XI. *Levitici*:
& cap. XIV. *Deuteronomii*, & expendat *ſyllabum animalium mundorum & immundorum*,
quorum differentiam Judæi hodienum tam ſuperſtitiosè & ſtrictè obſervant, ut malint
animali planè abſtinere, quàm in dubio de illo comeſſe. Attamen vix decimum
quodque animal rectè exponunt Judæi, veræ ſignificationis obliti. (p) *An ergo quoti-*
diana

(p) De quibus videatur Hierozoicon Bocharti; qui vocabula Hebraica plurima per tot ſecula à doctiſſimis Magiſtris ignorata, dilucidè expoſuit.

6 *diana iſta non ad totam gentem pertinent?* Species certè locuſtarum, quæ illis circum capita in ipſa captivitate Babylonica frequenter volaverunt, nunc amplius non noverunt, quod *R. Salomo* jamdudum ſponte ſua faſſus eſt. (q) *Quomodo illi memoriâ tenuiſſent, quid Selavæ fuerint?* 1,23,4.

1 *Hactenus ergo Occidentales,* שלו *coturnicem eſſe putantes, ſolius Ioſephi autoritate non nituntur.* D.Cap.73.

2 CUjus ergò aliàs? quisnam illo prior coturnicem habet? Nominandus fuiſſet aliquis alius, qui ante Joſephum coturnices expoſuerit: vel indicandum, quis illi hanc ſignificationem inſpiraverit. Si nemo alius nominari poteſt, utique ille ipſe R.
3 eſt, à quo Occidentales omnes ſignificationem iſtam coturnicum didicerunt. Quis enim alius eos id docuit? Joſepho antiquiores, ut diximus, *Ortygometras* habent, quas alias & diverſas aves eſſe quàm *coturnices*, in antecedentibus luce meridianâ clariùs demonſtravimus, nec ullus Occidentalis translator produci poterit, qui verſionem ſuam hac ratione defendat, quod LXX. interpretes idem habeant & dicat: *Ortygometras & coturnices eaſdem eſſe aves.* cap.62.& ſeqq.

1 *Neque univerſa Iudæorum turba ab eo diſſentit vel ſaltem dubitat, cum* שלו *avem eſſe non inſectum, ad unum omnes magno conſenſu ſtatuant.* D.Cap.74.

2 QUæ de magno conſenſu generico hîc rurſus urgentur jam ante diluimus, atque diſſenſum ſpecificum largiſſimè docuimus. Veluti ſi de animali quodam peregrino & ignoto quæſtio eſſet, quod unus *aſinum*: alter *ſimiam*: alius verò *vulpem* nominaret, idque aliquis *magnum conſenſum in quadrupede* vocare vellet. Ita ſe ha- R. 7,8. 9,5. 62,3.
3 bet conſenſus allegatus in *ave*. Idcirco ſi à genere ad ſpeciem veniamus, verum manet, quòd univerſa Judæorum ſchola, pauciſſimis exceptis, à *Ioſepho* diſſentiat, vel ſaltem dubitet; id liquidò docuimus in *Commentario noſtro*, (r) ubi alius שלו *Selavam* מין עוף גדול *genus avis magnæ* in genere: alius *magnum Gallum campeſtrem*, (ſcil. *Tetraonem*) alius *phaſianum* in ſpecie: alius *hirundinem* Schwalw: alius gute Vögell &
4 ita porrò nominat. Hic ſcilicet eſt magnus ille conſenſus. Ad ea reſpondet Vir clariſſimus, *multò majorem eſſe convenientiam inter* ὀρτυγομήτρας & ὄρτυγας *quàm inter animalia modò à nobis nominata.* Id nos ſatis bene capimus. Sed nos non inſtituimus comparationem illarum ſpecierum inter ſe, ſed generis tantùm, quia autor noſter dixerat: Judæorum atque tot aliorum (s) turbam שלו AVEM *magno conſenſu ſtatuere*; ſic nos exemplis allegatis *magnum* ſcilicet *conſenſum in* QUADRUPEDE oſtendere voluimus.

1 *Qui* (conſenſus) *majoris momenti videtur quàm ſi per conjecturam ex hypotheſi, quòd textus meliùs locuſtis quadret, dicamus: potuiſſe* שלו Selavam *locuſtarum mundarum à Moſe nominatarum vel ſynonymum eſſe: vel ſpeciem aliquam quatuor illarum principalium, cujus nomen ſpecificum ibi non ſit expreſſum.* D.Cap.75.

2 AT nobis multò minoris momenti videtur magnus iſte in genere conſenſus, ob multo maximum diſſenſum in ſpecie, quàm ut propterea pronam atq; facilem textus expoſitionem & applicationem ad locuſtas omittere debeamus. Quô quæſo fundamento alio Joſephus coturnices expreſſit, quàm per ſuam conjecturam, quam ſupra indicavimus. Locuſtæ illi non venerant in mentem. Judicent jam lectores, quæ con- R. 62,3. 1,4.
3 jectura prævaleat? Nos inſiſtimus theſi noſtræ, vocabulum ignotum vel ambiguum ex circumſtantiis & naturâ rei à poſteriori exponendum eſſe, utut à priori nulla certa vocis derivatio dari poſſit. *Hoc opus hic labor eſt.* Applicationem ad textum nos urgemus. Si ea fieri non poſſit, quamvis Interpretes ad unum omnes etiam in ſpecie quadam avis convenirent, inutilis foret talis conſenſus. 70,2.

Hactenus itaque vox שלו *communi potius quàm novæ ſententiæ favere videtur.* D.

4 HActenus nobis non videtur: neque etiam lectoribus noſtris, ut ſperamus, videbitur. R.

Art. II. *De carne propriè dicta.* Cap.76.

1 *Certum quoque arbitror hypotheſes quinque priores de* carne *propriè dicta petita & data, & avidè conſumtâ meliùs coturnicibus quàm locuſtis quadrare.* D.

I Reſpon-

(q) Vide Comment. noſtrum Lib. 1. N. 106. §. 4. p. 202. (r) Lib. I. num. 96. §. 4. & ſeqq. pag. 169. & 170. (s) Quos ſupra cap. 62, 1. cumulatè narrat in ave convenientes.

℞. RESpondimus ſupra, & cauſas dedimus, cur hypotheſes illas admittere nequeamus. 2
Ergo ad diſputandum contra nos nihil faciunt, nec allegari poſſunt. Id tantùm
hîc addimus: Minimè dici poſſe Iſraëlitas talem carnem petiiſſe & accepiſſe, qua-
lem olim habuerint, cùm neq; illi neq; Moſes *avium* ullam fecerint mentionem: imò
vix cogitaverint, ut ipſe autor clariſſimus innuit infra cap. 88, 1. Quomodo obſecro! 3
dici poteſt, quòd Iſraëlitæ petierint id de quo an cogitaverint incertum, carnem
videlicet avium? Quomodo inferri poteſt, quòd Deus illis talem carnem dederit,
qualem illi non petierunt; quin imò de qua ne cogitaverunt quidem? Rectè ſibi-
met reſpondet ipſe Vir clariſſimus; *dum tamen aves datæ, magis omnipotentia Dei de-
monſtrata, & incredulitas Moſis detecta fuit?* Quo pacto & nos jure dicere poſſemus ex 4
hypotheſi autoris noſtri: Etſi vel Iſraëlitæ carnem concupiverint, atque cum Moſe
eam poſtulaverint, dum tamen locuſtæ in tam ineffabili copia in deſertis locis datæ,
magis omnipotentia divina demonſtrata & incredulitas Moſis convicta fuit. Qua 5
ratione bene nobis convenit cum autore noſtro de cauſa dationis Scelavarum; quòd
Deus nullum habuerit reſpectum ad concupiſcentiam Iſraëlitarum, vel ad expoſtu-
lationem Moſis, ejusque futuras forte exceptiones, ſed ad ſolam omnipotentiam ſuam
pro beneplacito ſuo, longè aliter ac Iſraëlitæ putaverant, demonſtrandam.

Cap. 77. D. *Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 39. nonniſi quadruplicem novit carnem,* hominum, pecorum, 1
piſcium, & volucrium. *Carnem inſectorum ignorat. Quodſi quis regerat,* πτηνῶν *dicere non*
ὀρνέων, volucrium *non* avium; *reſpondeo, licet nomen generalius ſit, de* avibus *tamen Inter-
pretes omnes accipere, quotquot* Vögel / oiſeaux, birds *reddunt.*

℞. REctiſſimè hîc conceditur vocabulum πτηνῶν *volucrium* ſeu *volatilium* generalius 2
eſſe, quàm ὀρνέων, *avium.* Igitur *inſecta volatilia* ſub illo vocabulo comprehen-
di poſſe, quis negaverit? Sub Græco πετεινῶν in V. Teſt. Gen. I. 20. comprehendi, ne-
mo dubitat. (t) Interpretes qui de *avibus* hunc locum minùs benè accipiunt, nihil
ad nos. Rectiùs interpretes omnes & fortè plures de alatis accipiunt, quotquot *vo-* 3
latilia vel *volucria* reddiderunt: nempe *Vulgata, Arias Montanus, Caſtalio, Beza in Bi-
bliis Tremellii & Iunii,* & alii plures. Etiam *Syrus* habet ܦܪܚܬܐ quod idem ſignifi-
cat. Contra tam claros Interpretes Latinos vernaculorum autoritas qui Vögel / 4
oiſeaux, Birds / reddunt, valdè exigui eſt momenti, cùm potiùs Geflügel / Gallicè
Volaille reddere debuiſſent. Angli tale vocabulum generale non habent; nam *vo-
lucris* in Lexicis ſuis exponunt a Fowl / a Bird / a Fly / a Waſp. *Avis, muſca,
veſpa.* Ubi nota, quòd *inſecta* etiam ſubintelligant. Tandem addunt: Every thing
that flies. *Quicquid volat.* Quin & ſi omnes omnino Interpretes reddidiſſent 5
aves, Vögel / *oiſeaux, birds,* Uccelli, ПТИЦИ. ēunlaiċ. Ptacy / Fog-
lar / Linduin / *Adar,* ideóne ſignificationem vocabuli Græci mutaſſent? quod
volucre ſeu *volatile* præcisè ſignificat, & omne quicquid volat, ſub ſe comprehendit,
ergo & *inſecta volatilia.* Verùm quod ſupra monuimus: Bonus Philologus de tex-
tu non ex verſionibus: ſed de verſionibus ex textu judicat. Quin etſi *aves* dixiſſet
Apoſtolus, an ideò ſequeretur, ſubſtantiam locuſtarum comeſtibilem analogicè *car-
nem* dici non poſſe? Quia nominatio unius non eſt excluſio alterius.

Cap. 78. D. *Quoties etiam in Scripturis de eſu carnis agitur,* בשר carnem *propriè dictam cujus-* 1
modi hædorum, *arietum, juvencorum &c. notat.*

SI jam ſubſumere vellemus de *piſcibus*, ut autor noſter facit de *locuſtis*, pulchra exin- 2
de prodiret concluſio: *Piſces non habere carnem.* Vel ſi ſic argumentaremur: quia
בשר *Caro* terreſtribus tantùm tribuitur, quæ in arcam Noë intraverunt *Geneſ.* VI.
17. 19. & VII. 15. 16. *non verò piſcibus, ergò his non eſſe carnem.* Tales concluſiones ex
talibus præmiſſis ſequuntur, ſi nimirum è *poſitione unius excluſionem alterius* inferre
velimus.

[Confer quæ ſupra ad ſecundam rationem negativam in ſimili diximus.]

Carnem verò ſaltem analogicè competere inſectis volatilibus, ex eo clarè li- 3
quet, quod illa ſub voce *carnis* manifeſtè contineantur dicto cap. VII. v. 15. in verbis:

Et

(t) Iſtud apodicticè & largè docuimus ſupra cap. 22. 25. 26. & ſeqq.

Et ingreſſæ ſunt ad Nochum in arcam bina bina מכל בשר אשר בו רוח חיים DE OMNI CARNE in qua ſpiritus vitalis,& verſ.16. *Maſculus & fœmina* מכל בשר DE OMNI CARNE introierunt. Neminem autem dubitaturum puto,ſub hac carne ſpiritu vitali prædità, & ſub utroque ſexu comprehendi quoque *inſecta volatilia*, apes, cra-
4 brones, nominatim *locuſtas*. Quid ergo impedit,quò minùs carnem locuſtarum de eſu etiam accipiamus? Profectò Magiſtri locuſtas indubiè ſub *carnem* eſculentam referunt,ſic enim in tractatu נדרים *Hieroſol.* ſive *de votis* loquuntur: הנודר מן הבשר יהא אסור בבשר דגים וחגבים hoc eſt: *Qui votum abſtinendi à carne fecerit,ille quoque obligatus erit abſtinere à* CARNE *piſcium &* LOCUSTARUM. (u) Itaque ſecundùm Hebræos locuſtæ quoque carne præditæ ſunt. Mox quoque audiemus Locuſtarum ſubſtantiam Fleiſch *carnem* Germanicè vocari. Quicunque ergo conſenſum Magiſtrorum in מין עוף adeò urget,eum quoque ex eorum ſententia *Carnem locuſtarum* agnoſcere decet.

1 *Qualem verò petierint Iſraëlitæ carnem ſatis indicant verba eorum ℣.5. ubi piſcium,* D.Cap.79.
quos gratis comederint in Ægypto faciunt mentionem,& dubium Moſis ℣.22. ubi animalium ſolum & piſcium meminit, quibus etiam propriè caro *tribuitur* Lev. XI. 8. 11. *& talis quoq; procul dubio fuit data, nempe* שאר *caro quæ oſſibus adhæret* Pſal.78. ℣.27. vid. Mich. 3,2. *An verò hæc etiam locuſtis tribui queat,& anne cibus iſte Ægyptiis fuerit familiaris & in deliciis habitus,atque iſtis potuerit ſatisfieri & deſiderio populi & dubio Moſis, ut potentiam Dei agnoſceret,mihi non liquet.*

2 Liceat hîc mihi reſpondere *Plinii* verbis (x) de *inſectis* differentiis: *Sanguinem* Bt.
non eſſe his fateor,verùm ſimile quoddam. Sepiæ in mari ſanguinis vicem atramentum obtinet,ſic & inſectis,quisquis eſt vitalis humor, ſic erit & ſanguinis. Eodem modo de locuſtis loqui poſſum: *Carnem iis non eſſe fateor, verùm ſimile quiddam. Subſtantia illa mollis, qualis eſt in oſtreis: & comeſtibilis in corpuſculis locuſtarum hîc* carnis *vicem obti-*
3 *net.* Nam *ſimilia animalia*, pergit *Plinius*, *ut intelligi poſſit, non videntur nervos habere,nec oſſa,nec ſpinas nec cartilaginem, nec pinguia,nec carnes,ne cruſtam quidem fragilem, ut quædam marina, nec quæ jure dicatur cutis: ſed media cujusdam inter omnia hæc naturæ*
4 *corpus,&c.* Talem verò carnem Iſraëlitis datam, qualem olim in Ægypto: & tempore concupiſcentiæ ſuæ in animo fortè habuerunt,ſupra quidem in *tertia* & *quarta hypotheſi* aſſertum, at non probatum: imò à nobis ſolidè,ut putamus, refutatum fuit. Exemplum ſimile de *Manna*,pro *pane* ab Iſraëlitis tunc petito & à Deo promiſſo, 15,5.
quod ſupra diſtulimus hoc loco exponemus. Id nunc æquâ lance penſitent,obſecro! Lectores; ex eo enim facilè intelligent,quid judicandum ſit de hypotheſibus autoris noſtri, & exinde deductis argumentis.

1 Nonne Iſraëlitæ paulò poſt exitum ex Ægypto Exod. XVI. 3. dixerunt: *Utinam* Cap.80.
mortui eſſemus in Ægypto, בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע *Quum aſſidentes ollæ carnis comederemus panem ad ſaturitatem?* Nullum alium hîc intellexerunt *panem*,
2 quàm verum,genuinum & propriè dictum,qualem habuerant in Ægypto. Ad has querelas reſpondit illis Deus ℣.4. *faciam ut pluat vobis panis ex cœlo* ℣. 8. dicit Moſes: *Cùm dederit vobis Deus veſperi carnem ad edendum,& mane panem ad ſaturitatem* & ℣. 12. *inter duas veſperas comedetis carnem & manè ſaturabimini pane.* Conſideret quæſo æquus lector: annon hîc in deſerto Sin eadem prorſus fuerit ratio concupiſcentiæ panis ac poſtea carnis *Num.* XI. *in Kibroth Thaava.* Nullum alium panem concupiverunt aut nominaverunt,quàm antea habuerant in Ægypto,atque huc dirigitur tota
3 oratio Deique promiſſio. Nonne hîc eædem hypotheſes de pane, ac ſupra de carne formari poſſunt?

I. *Plebem Iſraëlitarum panem à Deo petiiſſe.* Exod. XVI. 3.

II. *Panem quoque illis pollicitum eſſe Moſen* verſ. 8. *& quidem*

III. *Panem qualem in Ægypto habuerant.* d. verſ. 3. *notum enim ſibi panem expetebant, quô libenter veſcerentur.*

(u) Nota hic & alibi חגבים pro *Locuſtu mundis* generaliter accipi à Rabbinis. Confer ſupra tradita cap. 30, 6. (x) *Lib.* XI. *Hiſt. nat.* cap. 3. p. m. 498.

IV. *Datum etiam illis fuiſſe talem à Deo.* V. 4. 12.

V. *Et quidem talem, qui toti populo ſatisfaceret.* V. 8. 12.

Hem! quantum fallunt *hypotheſes* iſtæ, quamvis iisdem ac illæ de carne proba- 4
tionibus munitæ, ſpeciatim *quarta & quinta*, non enim quod jure diceretur panis, ſed
ejus vice *Man* acceperunt, quod planè non noverant, alter enim alterum dialectô
illius temporis vulgari interrogabat מן הוא *Quid hoc eſt? Neſciebant enim, quid hoc*
Cap. 81. *eſſet*, ait Scriptura. Eodem modo perſuaſum ſibi habeat ſtudioſus Lector, dediſſe I
illis Deum, ſicuti non *verum panem*, ita nec *veram carnem*, ſed ſimile quiddam videli-
cet *Locuſtas*, quas bene noverant, ac ob id non interrogabant מן הוא Mân-hu. Certè
ſi vulgus ſubſtantiam illam carnoſam in locuſtis nomine aliquo appellare debeat, nul-
lum aliud nomen illi dabit, quàm *Carnis* Fleiſch. Sic loquuntur in relatione
p.180.§.55. anonymi *in Commentario noſtro de locuſtis*: Sie werden getödtet / und an der Sonnen
gedörret / und von ihnen gefreſſen; Sie ſollen wol ſchmecken / haben NB. Fleiſch / ſo
78,4. weiß als ein Krebs. Eodem modo Rabbini ſupra *de votis* loquuntur. Cæterùm 2
100,1. Vir Clar.[ms] alibi rectè agnoſcit hanc hypotheſin: *Dediſſe Deum Selavas in concupiſcen-*
p.184.§.76 *tiæ pœnam.* Idem diſertè aſſerit *Abarbanel*, quem allegamus *in Commentario noſtro.*
Scilicet neque liberis noſtris, procaciter aliquid petentibus, dare ſolemus id quod con-
cupiſcunt. Cùm igitur lamentatione ſuâ Deum ad iram commoverint Iſraëlitæ 3
(*nam cum flerent quilibet in introitu tentorii ſui*, ſtatim ab initio dicitur: ויחר אף יהוה
מאד *& accenſa eſt ira Domini valdè*; & in fine cùm *caro* adhuc hæreret dentibus
eorum אף יהוה חרה *exarſit ira Domini*) ideò in toto hoc actu Deus conſiderandus
eſt, non ut benignus & propitius eorum Pater, ſed ut infenſus & iratus Herus. Quam- 4
obrem minimè inferri poteſt, quòd Iſraëlitis cupedias, aut conſuetum, in Ægypto fa-
miliarem, & in deliciis habitum cibum dare, atque ſic concupiſcentiæ populi rebellis
ſatisfacere voluerit. Ut autem dubio Moſis quoque ſatisfaceret omnipotens, ideò in-
effabilem iſtam & portentoſam locuſtarum multitudinem ope ventorum ſuorum
miraculosè adduxit, ne minorem copiam caſu advolaſſe Moſes & Iſraëlitæ opina-
rentur.

Cap. 82. Ex hypotheſibus noſtris de *Manna* exempli causâ propoſitis, *ſecundam* tantùm I
agnoſcit autor noſter Clar.[ms]; quoad *primam* verò & *tres poſteriores* differentiam à
ſuis dari putat. *Nam verba* Exod. XVI. 3. *non permittere*, ait, *ut dicatur, plebem Iſraë-
litarum* panem, qualem in Ægypto *habuerant, petiiſſe. Nullam ibi extare petitionem,
ſed deſperabundos optaviſſe, ſe potius in Ægypto manu Domini periiſſe, ubi pane ad ſatietatem
fuerint paſti, quàm ut in deſerto fame perirent.* Si ita eſt, utique mirari licet cur Moſes illis 2
ſponte pollicitus fuerit panem, quem nõ petierant. An ergo Moſes non intellexit, quid
ſibi lamentis illis vellent? Putarem ego promiſſionem ſupponere petitionem: Peti-
tionem utiq; non expreſſam, ſed tacitam; ex mente autoris noſtri κατ' ἄνθρωπον lo-
quor. Nam quod mihi objicit Vir Cl.[ms], nullam in verſu citato extare petitio- 3
nem, &c. hoc primæ illius hypotheſi jamdudum oppoſueram. Agnovit id etiam
autor noſter; ſed reſpondit: *Moſen fletum illum dicentium* quis cibabit nos carne? *ex-
ponere per poſtulatum, &c.* Quid clariùs hiſce dictis pro noſtris hypotheſibus proferri
poſſet. Profectò eodem jure dicere poſſumus: *Moſen querelam illam deſperabundo-
rum expoſuiſſe per poſtulatum, & propterea pollicitum illis fuiſſe panem.* Nam iisdem ver- 4
bis, quibus autor petitionem carnis defendit, & nos petitionem panis defendere poſ-
ſumus, ut planè mirum ſit, quòd primam noſtram hypotheſin admittere nolit. Nam
*Moſes ceu ductor populi, cujus erat ei de commeatu proſpicere, rectè illum fletum querenti-
um, ceu in ſe directum & cum poſtulato conjunctum interpretatur.* Verba ſunt autoris no-
ſtri ad hypotheſin ſuam primam in replica ſua Mss. Eodem modo nos, & quidem 5
multo juſtiùs, ex verbis textus expreſſis וילונו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן
& murmurabat totus cœtus filiorum Iſraël NB. *contra Moſen & Aaronem, &c.* dicere poſſu-
mus, *Moſen* & *Aaronem* querelam in ſe nominatim directam pro *poſtulato* accepiſſe: &
propterea id quod poſtulaverant pollicitos fuiſſe. Igitur ſi non potior, certè pror-
ſus ſimilis ratio utriusque hypotheſeos primæ reperitur, ut ſi ſuam defendere velit
autor noſter, & hanc concedere teneatur.

Pro

1 Pro *tertia* hypotheſi nos allegavimus verſ. 3. dicti capitis, ubi reperiuntur hæc Cap. 83.
verba: *Vtinam mortui eſſemus in Ægypto, ubi manducabamus panem ad ſaturitatem.* *Nullam hîc extare petitionem* ait Vir Cl.^mus, neque etiam nos de petitione in hac hypotheſi agimus; ea enim in prima hypotheſi aſſerta fuit. De *qualitate* tractat tertia hæc hypotheſis, ſicuti & ille in tertia ſua hypotheſi qualitatem carnis adſtruxerat, ſed non fundaverat. Nihil enim de qualitate carnis in allegatis verſibus repertum fuit.

2 Liceat mihi hanc meam hypotheſin ipſis autoris noſtri verbis, quibus pro confirmanda tertia ſua hypotheſi uſus eſt, tantùm *pane* pro *carne* ſubſtituto, ſtabilire. Sic enim loquitur: *Quod dum ſtatum præſentem cum præterito conferunt Iſraëlitæ, & panem carnem poſtulantes ſibi dari, mentionem ſtatim injiciunt panis carnis, quem ederint in Ægypto ad ſaturitatem, ut hoc ipſo ſimul teſtentur, ſe panem carnem huic ſimilem expetere, æquè ſapidum ac ille fuerit, cujus guſtum adhuc memori mente teneant, &c.* & paulò poſt: *Quæ ut puto haud obſcurè indicant, Iſraëlitas iſta ſua querula petitione, vel poſtulatione potius, ſimul qualem expeterent*
3 *panem carnem, provocando ad panem cibum in Ægypto uſitatum, expreſſiſſe.* Sic differit & loquitur autor noſter. Quæ argumentatio, ſi (ut ille autumat) ad dictam hypotheſin pro *carne* confirmandam valet, valebit etiam ad noſtram pro *pane*. Sane hypotheſin *tertiam* autoris noſtri in verſibus allegatis non confirmari, ipſe utique agnovit, aliàs non opus habuiſſet, rationem *carnis notæ* addere, de qua ſupra ſatis ſuperque diſſeruimus. 14,6.

1 *Quartam noſtram hypotheſin non quadrare*, ait, *nec ex verbis* Exod. XVI. 4. 12. *deduci poſſe.* Verùm illa eodem modo quadrat, quo quarta autoris noſtri quadravit. Cap. 84.
De *qualitate* carnis ibi erat ſermo, quam ex verſu 18. minimè colligi potuiſſe in reſponſionibus noſtris oſtenſum. *Si talem non petierunt (panem)* ait, *nec ut talis potuit dari.* Qualem ergò aliàs petierunt? Perpendant quæſo Lectores theſin antecedentem: An negari poſſit Iſraëlitas talem petiiſſe, ſeu potiùs optaviſſe panem; qualem in Ægypto
2 habuerint? Notum enim ſibi panem expetebant. In defenſione quartæ ſuæ hypotheſeos contra noſtram dixerat: *De pane talem promiſſionem, in qua relatio ad cibos Ægyptios evidens, nuſquam legi:* hîc verò addit: *talem panem, qualem Iſraëlitæ in Ægypto notum habuerint, promiſſum non fuiſſe*, & tamen mox agnoſcit, *populo ſignificatum per Moſen & Aaronem, quod panem daturus ſit ad ſatietatem, atque hoc ipſo reſpexiſſe ad illa: quando comedebamus panem ad ſaturitatem.* Hæc ſunt ejus verba.

3 Nonne hîc evidens eſt relatio ad illorum deſiderium? nonne hîc eſt promiſſio evidenter directa ad memoratum panem Ægypti? nullibi enim aliàs panem comederant, nec alius cujuſdam panis memores fuerant, qui præciſè panis non eſſet. Nonne hîc eſt nexus inter verſum 3. & 4? Nonne etiam Exod. XVI. 7. promiſſio panis ad populi murmurationem (quæ pro *petitione* in utroque caſu ponitur) verbis eorum repetitis refertur? Quæ quæſo differentia eſt inter utrumque caſum?

4 *Quintam noſtram hypotheſin in aliam planè mutatam eſſe* dicit: *ſe enim de Moſe, me de toto populo loqui.* Certè mihi licuit hypotheſes meas pro lubitu formare, ut incertitudinem oppoſitarum probarem. Dixerat autor noſter in hypotheſi ſua quinta: *Talem carnem à Deo datam, quâ etiam Moſi dubitanti ſatisfieret*, quamvis id in allegato v. 23. *Num.* XI. non reperirem; ut in meis notis dixi. At in verſibus 8. & 12. dicti capitis ſa- 17,2.
turitas bis promittitur; ergo toti populo priùs dubitanti ſatisfactum. De qualitate carnis in locis ab autore noſtro allegatis non plus reperitur, quàm in noſtris de qualitate panis. Sed ut verum fateamur, hypotheſes noſtras veluti per retorſionem compoſuimus, ut infirmitatem illarum de carne, ex eventu noſtarum de pane, eò clariùs ob oculos poneremus. Pergit autor noſter:

1 *Saltem, ſi iſtæ locuſtarum nubes frequentes & notæ erant, atque hæ cibus gratus, facilè* D.Cap.85.
Moſi dubitanti in mentem poterant venire.

2 CErtè poterant. Poterant adhuc multò plura Moſi venire in mentem, nempe 82.
aves tam cicures quàm feræ in Ægypto abundantiſſimæ, ipſæque Locuſtæ, quas

ex prima conceſſione *Exod.* XVI. noverat. Fortaſſis etiam venerunt; ſed noluit eas nominare; neque etiam opus erat omnium, quæ illi in mentem venirent, meminiſſe.

Cap. 86. D. *Et cùm in plagarum illæ numero fuerint quæ inſtar nubis in Ægyptum adductæ, eâ copiâ qualis nec fuit nec erit, & poſtmodum in mare algoſum dejectæ.* Exod. 10. ℣. 12. 14 15. 19. 1

℞. IN plagarum numero utique locuſtæ ſunt, nec talis plaga qualis tunc ibi erat, in Ægypto unquam fuit aut erit. At hîc neque de plaga neque de Ægypto ſermo eſt, verùm de miraculoſa cibatione totius populi Iſraelitici, ad quam multò major locuſtarum numerus ac in Ægypto requirebatur. Nimirum ad oſtendendam omnipotentiam Divinam ſine cujusquam noxa. Aliàs in deſertis locis congregari locuſtas ad eum diem inſolens fuit & erit. Nam *externa pabula petere ſciant*, teſte Plinio (y) *non ſiticuloſa loca.* 2 3
76,3.
88,1.

Cap. 87. D. *Quis credat, talem tunc nubem iterum viſam, & Iſraëlitas locuſtis ex eodem loco adductis veſci voluiſſe; nedum in his epulis deliciari?* 1

℞. TAlem nubem locuſtarũ iterum viſam facilè credet, qui noverit, tam multas locuſtarum ſpecies eſſe (z) inter quas ארבה Arbeh & generis & ſpeciei vicem obtinet. De hac ſpecie, quæ plaga Ægypti fuit, locus *Exod.* x. agit: noſter verò locus de שלוים *Selavis* alia locuſtarum ſpecie, fortè minùs mala & eſui aptiore. Veſci autem illis voluiſſe Iſraelitas valdè credibile eſt, cùm ſint cibus gratiſſimus & ſuaviſſimus; imò quibusdam ein beſonderes Leckerbißlein / (a) adeò, ut ſi Deus eos voluit his epulis deliciari (quod quidem in textu non reperio, nec ego id unquam aſſerui) id his cupediis optimè fieri potuerit. Cæterum *locuſtas ſalſas* in Ægypto pro cibo in uſu fuiſſe colligitur ex iis, quæ tradit *Jonathan* Uzielis F. in ſuo Targum *Exod.* x. 19, qui ad verba textûs לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים *Ne unica quidem locuſta reliqua fuit in univerſa Ægypto &c.* ridiculam nobis ſuppeditat paraphraſin: ואפילו מה דמלחון במניא לצרוך מיכלהון *Etiam eas (b) quas ſaliverant in vaſis pro neceſſitate victus ſui* ſc. *ventus occidentalis abſtulit.* Quaſi textui adverſaretur ſi illæ in vaſis remanſiſſent. 2 3 4
§ 1,23,7.

[*Bochartus* (c) Paraphraſten hunc tam ſtultum non putans, ut *locuſtas ſalſas ex urceis quoq; avolâſſe crederet*, particulam אפילו (quæ manifeſtè *etiam*, quin vel *imò etiam* notat ab Hebræo אף) habuit pro exceptiva, ac ſi Jonathan dixiſſet: *quamvis omnes locuſtæ ex univerſa Ægypto à vento ablatæ fuerint, exceptas tamen manſiſſe in vaſis conditas in cibi uſum.* Quâ paraphraſi certè non fuiſſet opus, quia nemini facilè veniſſet in mentem & illas ſimulà vento abreptas fuiſſe. Deinde vocabuli אפילו ſignificatio huic expoſitioni repugnat. Bochartum, eo non nominato, ſequitur Vir doctus, qui nuper *de locuſtis diſputationem* edidit.] 5

D. *Coturnicibus autem hæc omnia potiùs convenire, planum videtur.* 6

℞. ID ipſum eſt in quæſtione. Mihi ſecundum rationes meas, *locuſtis hæc omnia meliùs convenire*, planum videtur. Neſcimus adhuc, quid ſerus veſper feret, ubi inveterata opinio ex animis hominum præoccupatis pedetentim deceſſerit, an non aliis plurimis idem quod mihi ceu planum atque evidens placiturum ſit.

Cap. 88. D *De Carne propriè dicta conſtat. Copiam earum in Ægypto Bochartus probat. Sapidam quoque eſſe hanc carnem experientia conſtat, & ſalubrem idem probatum dedit. Et ſi vel Iſraëlitæ non cogitarint de avibus, cùm piſcium ſolùm meminerint: neque Moſes etiam, dum tamen aves datæ, magis omnipotentia Dei demonſtrata, & Moſis incredulitas detecta, quando patuit, poſſe dari etiam ſine aucupio aves ingenti numero, & ſic quoque tantâ copia carnem, ſi vel nec animalia nec piſces adducerentur, adeoq; illum potentiam Dei objectione ſua nimis coarctâſſe.* 1

℞. AT ſi dicta noſtra *Cap.* 79. *& ſeqq.* expendantur, *de carne impropriè dictâ* æquè ac de *pane impropriè dicto* conſtabit. *Ægypti* verò hîc mentionem fieri miror, nullas enim coturnices inde veniſſe D.[ns] Autor cenſet nec ego credo. Neq; etiam imenſa coturnicum copia ad *Rhinocolura* hîc quidquam ad rem facit. *Rhinocorura* Stephanus vocat, 2
80,4.

quæ

(y) Lib. XI. cap. 29. Sect. 35. (z) De quibus vide P. I. diſſertationis noſtræ cap. 23. (a) Scil. *Sinenſibus* Comment. ad hiſt. Æth. pag. 175. §. 38. (b) Sic rectè redditur in Bibliis Polyglottis Anglicis. (c) Hieroz. P. II. Lib. IV. p. 491. l. 30.

quæ illi *urbs* eſt *Ægypti*, Straboni *Palæſtinæ*; ſcil. ad limites ejus ſita eſt; unde nullæ Selavæ ad Iſraelitas ventis à Scriptura nominatis, deferri potuerunt; quod ſupra mo-
3 nere neglefimus. De ſapore & *ſalubritate carnis coturnicum* diſputare non eſt hujus loci, nec noſtri inſtituti, ſunt qui valdè inſalubrem eam prædicent, quia *veratro & aconito* veſci dicuntur: prout apud *Aldrovandum, Geſnerum* & alios legere eſt: & nos in *Commentario* noſtro *Abarbanelem* clarum Rabbinum citavimus, qui propterea Selavas p.184 §.76.
Iſraëlitis in pœnam concupiſcentiæ datas fuiſſe ſcribit, quod eſſent venenatæ; quia
4 veſcerentur *napello*, id eſt *aconito*; ſed ea nos vana putamus. Bene autem hîc notet ſtudioſus lector autoris noſtri verba: *Et ſi Iſraëlitæ de avibus non cogitaverint*, quo poſito ſequitur, quod nec carnem illarum petierint: adeoque Deus illis *aliam*, ac illi in mente habuerunt, *carnem* dederit, ut alibi fuſiùs docuimus. Cauſam verò dationis Selavarum hîc propoſitam agnoſcimus, non concupiſcentiam plebis, non Moſis expoſtulationem, ſed *beneplacitum Dei oſtendendæ omnipotentiæ ſuæ & detegendæ Moſis incredulitati*, quod infinitâ & inſolitâ locuſtarum multitudine præſtitum fuit. Conf. 76, 5.

Art. III. *De vocabulis* עוף כנף id eſt: *Volatile alatum.*

1 I*Dem de* ſexta *hypotheſi dicendum. Quòd ſi enim* inſecta (*quæ inter locuſta cenſetur*) *non* D.Cap.89
poſſunt עוף כנף volucres alatæ *vocari*, *ut* quæſt. 1. *probatum, caro autem alicujus* עוף כנף *ſecundum Pſalten Iſraëlitis tum data fuit, ſequitur, id potius Coturnicibus quàm locuſtis quadrare.*

2 IMò nos potiùs ibidem, & ad ſecundam rationem dubitandi latè & clarè probatum R℞.
dedimus, כנף ſpecialiſſimè de *inſectis volucribus* in Scriptura accipi; adeoq; עוף כנף in p.29,18. 4.
locuſtas potiùs quàm in *coturnices* quadrare; quæ hîc repetere nolumus. (d) & c.22. &c.

Art. IV. *De transfretatione locuſtarum.*

1 E*T multò magis de* ſeptima, *cum locuſtæ ſupponantur tanta copia ex Ægypto & Africa* D.Cap.90.
ipſa traductæ, quod textui repugnare videtur: quomodo verò coturnices à mari abreptæ, ad quæſt. 3. *ſupra ſit dictum.*

2 AD *ſeptimam* hypotheſin nihil nos monuimus. Locuſtas quidem ex *Africa* & R℞.
Arabia traductas diximus in *Comment. noſtro*: at de *Ægypto* non ſumus locuti. No- p.186, §.84
ſtram verò ſententiam de illarum traductione *trans mare*, textui non repugnare ſed potius congruere, niſi mare fruſtra poſitum dicere velis, *ad tertiam controverſiam* luculenter demonſtravimus, ſupra cap. 39. & 40.

Art. V. *De comparatione Selavvarum cum pulvere & arena.*

1 D*E copia Selavvarum cum pulvere & arena maris collata fateor id locuſtis tantundem* D.Cap.91.
ac coturnicibus quadrare. Sed ſi his etiam quadret, ſufficit; neque opus, ut alterum in eo miraculum ſupponamus.

2 NOs in alia planè ſumus ſententia. Nimirum immanem coturnicum numerum ad ineffabilem locuſtarum multitudinem, quæ pulverem & arenam maris repræſentet, ne comparari quidem poſſe. Quin etiam cenſemus, ad ſpatium itineris diei à Scriptura expreſſum, (ſi rectè intelligatur) vix ſuffeciſſe totius orbis coturni-
3 ces, ſicuti ad *Controverſiam V.* diximus. Si verò quis crediderit, quòd vento à Deo 45,7.
immiſſo coturnicibus pluere potuerit inſtar pulveris vel arenæ, & quòd tam ineffabilis copia illarum avium ſine nova creatione naturaliter in illis regionibus dari, & à ventis in unum cogi potuerit, ille profectò non opus habet hoc loco miraculum ſuppo-
4 nere. Nos autem illud non credimus (imò multi alii nobiſcum, præſertim ii, qui volatum ſupra terram adſtruxerunt) & αἰτίας noſtræ cauſas expoſuimus ſupra ad dictam controverſiam, cap. 45. & 49. ut & *in Comment. noſtro pag.* 187. §. 86. *& ſeqq.* Arbitrium eſto penes Lectores.

Art. VI. *De itinere diei.*

1 Q*Vod ſi etiam iter diei, uti ſupra* quæſt. V. *factum, exponatur, ſaltem id non obſtat ſen-* D.Cap.92
tentiæ receptæ, aut ad miraculum aliquod tertium ideo eſt deveniendum. c.44.

Iter

(d) Schindleri autoritatem, quoad generalem vocabuli עוף ſignificationem ſupra omiſſam hic proferre libet: *Volatile* ait, *quicquid volat*, ut *apes, veſpæ locuſtæ* &c.

℞. ITer diei minimum, quale proficiſcentes uno die conficere ſolent, conſtituimus. Iter 2
enim de proficiſcentibus dicitur, non de ambulantibus prope ſeu juxta caſtra; id
enim nullo modo profectionem ſeu iter dici poſſe contendimus: nec quiſquam alius
ſic unquam vocaverit vel intellexerit. Plura diximus ſupra *ad quæſt.* citatam. c. 47.

Art. VII. *De cumulatione Selavarum.*

Cap.93.D. *Altitudo quoque duorum cubitorum tùm non obſtat ſententiæ receptæ, ſi, ut* quæſt. 6. *fa-* 1
c.48. *ctum, ea explicetur. Nam hac ratione multum miraculo quarto decedit.*

℞. NOn poſſumus acquieſcere explicationi textûs per inſertionem vocularum reſtri- 2
ctivarum, *alicubi, hinc inde, pleriſque in locis*; cauſam ad *quæſtionem dictam* ſupra
49,4. indicavimus. Nam ſi licentiam nobis ſumamus, textum ſacrum talibus particulis
interpolandi & ſupplendi, quidvis affirmare & diffiteri poterimus.

Cap.94.D. *Quando ne quidem neceſſe eſt ut hoc ponatur ex eo, quòd Selavvæ, ſi coturnices notent* 1
contra earum conſuetudinem jacuerint per cumulos. Utique vento valido fuerunt in ter-
ram dejectæ & proſtratæ; & ſic jacuerunt, non mortuæ quidem, ſed propemodum exanimatæ,
prout homo in terram valido ictu proſtratus jacet, donec ſe recolligat. Ut adeò rurſum non
opus ſit aſſerere, coturnices jacentes non niſi miraculosè quieviſſe: aut cum Joſepho *&* Bo-
charto *longo volatu feſſas ſupponere: vel etiam præter ventum hunc ad divinam vim aut*
104,1. *angelos cum poſteriore recurrere. Quid ſi enim vel planè* exanimes *tandem altera die*
fuerunt? A Deo datæ videri poterant exceptionem à regula de morticiniis dare.

℞. PEr cumulos jacuiſſe Selavas in textu non reperio. Ad *duos cubitos* in ſuperficie 2
terræ, ſeu duorum ferè cubitorum altitudine jacuiſſe, generaliter & ſine ulla limi-
tatione textus habet. Satis animadvertit *Diſquiſitionis autor doctiſſimus*, coturnicibus
nullo modo convenire, ut per triginta ſex horas ad duos cubitos cumulatæ jaceant.
Proinde rejectis aliorum opinionibus, qui eas longo volatu feſſas crediderunt, novam 3
cauſam novumque ſtatum illarum comminiſcitur, quaſi vento valido OMNES ita in
terram dejectæ & proſtratæ jacuerint, ut propemodum exanimes altero die repertæ
fuerint, ita ut Deus videri poſſit exceptionem à regula de *morticiniis* dediſſe. Quæ ſup-
poſita, ut refellantur, non reſponſione ſed tantùm lectione opus habere nobis vi-
dentur.

Cap.95.D. *Et nauſeam tandem ex hac carne conceptam ſatis indicant verba v. 20. ac contagium* 1
hinc ortum, fortè fuiſſe plagam illam, quæ plurimos juſto Dei judicio ſepulcris intulit; unde
loco nomen manſit.

℞. SI hoc perſuadere poſſimus Judæis ac Chriſtianis tam pulchrè in ave propriè dicta 2
conſentientibus, *Deum in concupiſcentiæ pœnam voluiſſe, ut etiam ſemi-vel planè mor-*
tuas & ſuffocatas comederent Selavas Iſraëlitæ, ita ut nauſeam tandem ex tali cadave-
roſa carne conciperent, tunc mirum amplius non erit, eas in tanta altitudine jacuiſſe.
Aſt non video quomodo iſtud conciliari poſſit cum ſupra allatis Clariſſimi autoris di- 3
ctis, & indubitatis quaſi hypotheſibus: *Iſraelitas & Moſen petiiſſe carnem, qualem in Æ-*
gypto habuerint. hyp. 3. ubi præter rationem, quòd notam carnem expetiverint Iſraë-
litæ, qualitatem quoque carnis quam petiverint, deſcribit his verbis, *quâ cum deliciis ve-*
ſcerentur; & ſtatim ſubjungit: TALEM *etiam à Deo* DATAM. hyp.4. & *quidem talem, quâ*
Moſi dubitanti ſatisfieret. Deinde hujus collationis art. II. his verbis utitur: *Quis cre-*
c.87. *dat Iſraëlitas locuſtis ex Ægypto adductis veſci voluiſſe, nedum in his epulis deliciari?* Utiq; 4
nos multò juſtius quæreremus: *Quis credat, Iſraëlitas morticiniis veſci voluiſſe, cùm totò*
primo die, & totâ nocte ſequente, & totò die poſtero tot vivas colligere potuerint Selavas, quæ
illis in longum tempus ſufficerent? Imò quis credat, Deum ſine ulla neceſſitate imò ſine
cauſâ exceptionem à regula de morticiniis ſtatuere voluiſſe, cùm infinita vi-
varum Selavarum copia ſuppeteret? Superiores enim (ſi aves fuerunt) vi-
væ manſerunt, inferioribus tantùm pondere ſupra jacentium oppreſſis. Quis 5
88,1. credat Iſraëlitas ſapidæ & ſalubris coturnicum carnis (ut habetur Art. II.) tam
citò nauſeam concepiſſe? nam nauſea de qua agitur verſ. 20. non de repenti-
na nauſea morticinorum, ſed de diuturno uſu unius ejuſdemque carnis, &
quidem impropriè dictæ, poſt menſem fortè & amplius intelligenda. De *pane* ajebant

נפשנו

נפשנו קצה בלחם הקלקל *anima noſtra faſtidit panem iſtum vilem*; Non ſtatim, ſed poſt
6 longum temporis intervallum, hoc pacto querebantur Iſraëlitæ. Quis denique cre-
dat, contagium ex putreſcentibus Selavis ortum, eſſe illam plagam, quam Deus populo
ſuo rebelli immiſit? & tamen Scripturam de tam notabili circumſtantia, videlicet
ſuffocatarum Selavarum collectione & eſu, denique fœtore ſilere voluiſſe?

Art. VIII. *De præparatione Selavarum.*

1 *Neque illa Selavarum collectio ſententiæ de coturnicibus obſtat, aut quinto miraculo* D.Cap.96
locum facit, ſi ſuperiora perpendantur.

2 **E**T nos viciſſim verſamur in ea opinione, ſi ſuperiora perpendantur, & quæ in ℞.
Commentario noſtro de collectione Selavarum diximus, illam ſine miraculo de co- p.187.§.97.
turnicibus dici non poſſe. Quapropter Lectori hac in cauſa judicium & arbitrium
relinquimus.

1 *Cum autem Scriptura de præparatione ad cibum tacere videatur, videremur & nos* D.Cap.97.
ἐμβατεύειν ἃ μὴ ἑωράκαμεν, *ſi curioſitati noſtræ hic indulgeremus.*

2 **S**Criptura autori noſtro de præparatione ad cibum tacere videtur; cùm tamen cla- ℞.
rè dicat: וישטחו להם שטוח *Expandendo expanderunt eas circumcirca caſtra.* Cui fi-
ni id quæſo factum? Quid ſibi voluit hæc expanſio? niſi ut præpararentur & ſiccaren-
3 tur in futurum cibi uſum. De coctura ſeu præparatione culinaria nos hoc in loco non
ſumus locuti; num coctas vel aſſatas, frixas vel elixas comederint Selavas noſtra non
refert. Id tantum diximus: *communiſſimum atque facillimum locuſtas tractandi modum
eſſe, ut ſoli exponantur, & ita ſiccentur*; quid porrò de iis fecerint Iſraëlitæ ſolliciti non
4 fuimus. Cæteroquin verſamur (ut ſæpius diximus) in ſtatu conjecturali, quid in re
dubia probabilius videatur; quo caſu judicium hominis liberrimum minimeq; præ-
occupatum eſſe debet; argumenta autem à natura rei & circumſtantiarum ratione
5 poſſibili ſumenda. Neque enim putavit Vir Cl.^mus^ id eſſe ἐμβατεύειν ἃ μὴ ἑώρακε, cùm
ea proferret, de quibus Scriptura tacet; nimirùm *quòd per cumulos ferè bicubitales* ple-
risque in locis, vel hinc inde *jacuerint Selavæ, quòd vento valido in terram dejectæ & pro-
ſtratæ fuerint, atque ſic jacuerint propemodum exanimatæ*: Item *quòd Iſraëlitæ ſuffocatas &
mortuas comederint, atque exinde nauſeam & contagium contraxerint*, & ſimilia, de quibus
6 Scriptura tacet, neque etiam quiſquam noſtrûm vidit. Hæc ſcil. *expanſio* eſt *nodus
Gordius*, quem hoc loco cautè intactum reliquit autor Diſquiſitionis doctiſſimus; his
verbis pergens:

1 *Imò tantundem fortè difficultatis quoad locuſtas, quàm quoad coturnices oriretur.* D.Cap.98.

2 **D**Ubitanter hîc loquitur autor noſter, *fortè* inquiens. Sed de theſi, in qua cardo ℞.
negotii conſiſtit, quæque totum negotium abſolvit, poſitivè philoſophandum eſt.

3 *Dicatur de his, tantam coturnicum copiam tam brevi tempore neque mactari neque ad* D.
longum uſum parari potuiſſe, quia more Iudaico non licebat eas πνίγειν, i. e. cranio vel fau-
4 cibus compreſſis necare, *aut collum contorquere, ut noſtri aucupes faciunt. Quæratur
porrò, quantum verò temporis neceſſe fuiſſet, priusquàm Iſraëlitæ tot coturnices comprehen-
derent: comprehenſas diſſecto jugulo vel capite mactarent: mactatas donec ſanguis omnis
efflueret, tenerent: poſtea & deplumarent: dein exenterarent: & tandem per ingens terræ
ſpatium ſigillatim, nempe per areolas, pulchrè diſponerent, ut probè ſiccarentur, nec tamen pu-
treſierent. Vivæ ſanè nec retibus contineri, nec menſurari poterant.*

5 **R**Ecenſentur hîc dubia noſtra utique graviſſima, num plenè & planè ſolvantur, & ℞.
ſufficienter reſpondeatur, mox videbimus, & Lectori arbitrium relinquemus. Vi-
deamus jam, an & quomodo noſtram proponat ſententiam.

1 *Non tamen omnia ideò dubia cadunt*, ait, *ſi de locuſtis hunc locum accipias*; & *iſta quoq;* D.Cap.99.
cadere poſſunt, etiamſi de coturnicibus eum intelligamus. Locuſtarum *præparatio eſt:* Co-
quebant eas in aqua, & cum aqua bulliret, cum ſale conjiciebant eas in aquam, & ſi-
nebant eas coqui per horam. Deinde eximebant eas ex aqua, & comedebant eas
2 cum pipere & ſale & aceto. *Vnde Iſraëlitis in deſerto tantum* aquæ *ad coquendum, cùm
vix ad potum ſufficeret? Vnde utenſilium copia*, ahena, cacabi, ollæ, *cùm manna & aqua ci-
bus & potus ordinarius forent? Vnde tantum* ſalis? *unde* piper & acetum *ſuppetebant?*

Vel; an ſi hæc condimenta *demantur; cibus locuſtarum adeò gratus, ut cum cupediis poſſit conferri?*

R. JUdicet hîc æquus lector, an non verè affectata ſit hæc objectio, de præparatione 3
locuſtarum contra mentem noſtram inſtituta; quæ quaſi violenter ex alio loco huc
trahitur. Inſtituit autor noſter collationem utriusque ſententiæ, & primò propoſuit
p. 190. §. 98 ex opere noſtro difficultates tractandi coturnices ad expanſionem usque, quæ nobis
utique videntur inſuperabiles. Cùm autem deberet modum tractandi locuſtas de- 4
p. 191. §. 109 ſerti à nobis expoſitum proferre, nempe *quòd illas capite, pedibus* atque alis *avulſis, latè*
expanderint; ſcil. *ſiccandi* & *conſervandi cauſa* (ulterius enim progreſſi non ſumus) Il-
p. 178. §. 47 le nos ex deſerto introducit in culinam, & aliunde huc tracto Mauritanico locuſtas
coquendi modo, lepidas format interrogationes de *pipere, ſale & aceto, ahenis, cacabis*
& *ollis*, quaſi nos ultra expanſionem etiam de coctione locuſtarum in deſerto egiſſe-
mus, quod nemo in toto opere noſtro reperiet: Nam diſertè ſcripſeram: *Expan-* 5
ſionem Selavarum (locuſtarum) *circumcirca caſtra ideò factam, ut in*
ſole torrerentur, idque competere locuſtis, minimè verò coturnicibus, aut
d. §. 10. 9. *aliis avibus.* Probaveram theſin meam triplici autoritate, & relationibus diver-
ſis, quæ locuſtas ſic præparari teſtabantur, ſubjungens: *Hinc cognoſcere eſt; quid*
expanſio Selavarum ſibi voluerit, eumq́ eſſe communiſſimum ac fa-
cillimum locuſtas tractandi modum. Obiter tantùm adjeceram: *credibi-*
le eſſe, multas (non omnes, non plurimas) *recentes ante expanſionem coctas fuiſſe.* At ni-
hil planè de Mauritanico illo more coquendi adjeceram, multò minus de tractatione
earum poſt expanſionem locutus fueram. Verba finalia: *ſi condimenta iſthæc deman-* 6
tur, ad collationem utriusque ſententiæ planè non pertinent. Quippe num gratus vel
ingratus fuerit Iſraëlitis Selavarum eſus, nunquam curavi, nec ego unquam cupedias
aſſerui. Quanquam dixerim & probaverim: *Locuſtas in ſe non inſuavem eſſe cibum.*
14, 7. Autor noſter iſtas cupedias primò in medium protulit hypotheſi ſua tertia, *Iſraëlitas*
carnem expetiiſſe aſſerens, quâ cum deliciis veſcerentur: quam etiam Deus illis dederit, ut
88, 1. paulo ante diximus. Et ipſe ſupra dixerat, *ſapidam eſſe coturnicum carnem & ſalu-* 7
brem. Quam ſapidæ verò fuerint, ex deſcriptione quæ jam ſequitur audiemus.

[Diffiteri non poſſum, unum & alterum amicum mihi privatim objeciſſe; *Iſraëlitas* 8
in deſerto cupedias petiiſſe: non enim deſtitutos fuiſſe carne bubula atque ovilla, nec non
caprina, quia armenta & greges ſuos ſecum duxerint, ut ne ungula quidem remanſerit;
ideoque delicatiorem quandam carnem concupiviſſe. Reſpondi: Vix ad ſacrificia ſuffeciſſe
pecudes, quas enim ex Ægypto adduxerint, in tam longo itinere abſumtas fuiſſe:
neque etiam in deſerto arido & ſterili multas ali, multò minùs rem pecuariam ex-
erceri potuiſſe. Notanter etiam dicere ſcripturam האספסף *Colluviem plebis* ſedi-
tionem cœpiſſe. Quòd autem additur גם בני ישראל *Etiam filios Iſrael*, eò ſi-
gnificari acceſſiſſe etiam reliquos honeſtiores, paucis fortè, quibus adhuc pecudes
Exod. 16, 2. erant, exceptis; Aliàs, ſi totus populus rebellaſſet, dixiſſet Moſes ut alibi כל ערת בני
ישראל *Univerſus cœtus Iſraëlitarum* vel בני ישראל *Filii Iſraël* ſimpliciter. Dein-
de, dum Moſes in expoſtulatione cum Deo dicit: *Nunquid ovium & boum multitudo*
cædetur, &c. ſatis innuit, talem multitudinem non adfuiſſe, aliàs ſic ferè locutus eſ-
ſet: *Pauci boves & oves qui ſuperſunt ad tantam multitudinem alendam non ſufficiunt.*
Igitur indubitanter aſſerui, nullas delicias, ſed carnem communem & ſimplicem ſedi-
tioſos illos concupiviſſe. Quicquid ſit, ſive cupedias ſive carnem vulgarem petierint
Iſraëlitæ, ſequela talis problematis eſt planè nulla: *Seditioſus populus cupedias petiit ab*
irato Numine; Ergo etiam accepit.]

C. 100. D. *Quod coturnices verò attinet, nihil nos cogit, ut ſupponamus eas legaliter à Judæis fuiſ-* 1
ſe præparatas & mactatas, exenteratas & per areolas tum diſpoſitas. Deplumatas
fuiſſe ſufficit. Dederat eas Deus in concupiſcentiæ pœnam hominibus avidis,
ut non ederent ſed vorarent.

R. HÆ ſcilicet ſuaves fuerunt illæ cupediæ, quas Deus ſecundum hypotheſin modò 2
14, 7. citatam illis dederat, quibus cum deliciis veſcerentur; Itane cum inteſtinis eas

de-

devoraverunt, quia *deplumaſſe ſuffecit*, crudas ne? an coctas vel aſſatas? Crudas non 154.
puto quenquam dicturum? ſi coctas, easdem quæſtiones otioſas, & quidem
multò juſtiùs de *ahenis*, *cacabis* & *ollis* movere poſſem, ut paulo ante factum de locu-
3 ſtis: Sin aſſatas, æque facile interrogarem: Unde Iſraelitis tantum *ligni*, vel tot *car-*
bones, ut tantam vim coturnicum in deſerto aſſarent? unde illis *tot verua*, *tot obeliſci*
tot craticulæ?

4 Impoſterum rogabo omnes, qui ſententiam meam de locuſtis impugnare volent,
ut methodo tractandi cancrinâ (ut quidam jocabatur) procedant, & retrò à fine ex-
egeſeos ſuæ, nimirum ab *expanſione Selavarum* initium faciant, quò Lectores
5 ſine hæſitatione capere poſſint, Quomodo *expanſio* illa *avium* facta fuerit, *in plumis vel*
ſine plumis? cum vel ſine ſanguine? integrarum vel exenteratarum? Cui fini? an aut tor-
rerentur in ſole fervente? quàm citò, & quàm diu? *an verò aliam ob cauſam? & num ſic*
torrefactæ ſtatim comedi potuerint? an verò adhuc alia præparatio adhibenda fuerit? Quam-
diu expanſio iſta duraverit? & an non putruerint in fervente illic loci ſole, & calente aëre?
6 *an in plumis arefactæ nihilominus poſtea deplumari potuerint?* Qua de re infra Artic. X.
pluribus diſſerendi occaſio dabitur, interim qui aves ſtatuere velit, & dubia iſta eluci-
dare poterit, erit mihi magnus Apollo.

1 D. *Quis credat eos de ſuffocato aut ſanguine ſollicitos fuiſſe, cum aliàs non fuerint? Vid.* Cap. 101.
1. Sam. 14. verſ. 32. 33.

2 QUæſtio hæc nititur falſo & à nobis negato ſuppoſito. Sed conſideremus eam R.
paulisper. Impietas quidem nulla nimia videri poteſt illis, qui poſt tot viſa mi-
racula vitulum aureum adoraverunt. Ipſe quoque facilè crediderim, improbos illos
neque de ſanguine neque de ſuffocato ſollicitos fuiſſe, ubi neceſſitas id flagitaret, vel
gula ſuaderet. Verùm hîc non de eſu, ſed de præparatione Selavarum quæſtio eſt;
Expandendo expanderunt eas circum circa caſtra ſcriptura ait. Iſtud eſt, quod nos ur-
3 gemus: quodque bonum interpretem explicare decet. *Hic Rhodus hîc ſalta!* Demus,
ſuffocatas vel ſemi mortuas à vento proſtratas fuiſſe Selawas, num ergo cruda cadavera de-
voraverunt? atque ſic ad eandem quæſtionem per ἐπάνοδον revertimur, quæ numero
4 antecedente tractata fuit. Verùm enim verò cum volatile nominari poſſit, ubi quæ-
ſtio de *ſanguine* & *ſuffocato* ceſſat (hunc enim locuſtæ propriè non habent, neque etiam
avulſo capite & alis ulla compreſſio aut mactatio requiritur) cur nodum in ſcirpo
quæreremus? Cur non amplecteremur potiùs ſententiam, quæ S. textum mirificè illu-
ſtrat, & cavillationes impiorum irriſorum impedit & tollit.

5 Exemplum 1. *Sam.* xiv. 32. 33. huic loco conſentaneum non eſt. Nam lectâ to-
tâ pericopâ apparebit, illud neutiquam factum eſſe dolo, ſeu ex προαιρέσει aut contem-
tu præcepti divini, quaſi tunc non ſolliciti fuerint Iſraelitæ de comeſtione ſanguinis.
Peccabant tantùm in modo mactandi, neceſſitate quadam, ob defectum commodi-
tatis. Quippe in campo & caſtris furcæ & trabes deerant, in quibus pecudes macta-
6 tæ ſuſpendi, & à ſanguine more Judaico purè & plenè mundari potuiſſent. Id firmi-
ter colligitur ex eo, quòd *Saul ſaxum advolvi juſſit, in cujus declivitate corpora pecudum*
cæſa reponerentur, ut ſanguis omnis efflueret. Si transgreſſio ex alia cauſa facta fuiſſet,
Rex eam edicto vel pœnâ coërcuiſſet. Dum verò *ſaxum* advolvi juſſit, eo ipſo ſigni-
ficatur, quòd remedium quæſiverit, de quo Iſraelitæ priùs non cogitaverint. Eſt er-
go exemplum hoc diverſiſſimum; nam in deſerto in avibus nulla talis neceſſitas erat.
7 Sed quod maximum eſt, quodque Rabbini cum quibus hac de re locutus ſum, mihi
reſponderunt, *Scriptura hujus peccati in Selavis commiſſi nullam mentionem facit.* Quip-
pe *nullum tam grave peccatum Iſraëlitas in deſerto perpetraſſe* ajebant, *quod illis gravibus*
verbis exprobratum non fuerit. Sententiam profectò de ſuffocato & comeſtione cum
ſanguine tanquam attoniti abhorrebant illi Rabbini, & mirabantur, quomodo in eam
8 opinionem veniſſem. Cùm objicerem locum Samuelis ſupra citatum reſponde-
runt: *annon ibi notatum ſit, populum peccaviſſe* בגדתם *rebellaviſtis*, ait Saul. Pete-
bant porrò, *ut unicum ſibi locum oſtenderem in S. Scriptura, ubi peccatum à toto populi cœtu*
commiſſum ſine ulla nota vel redargutione relictum fuiſſet. *Quis credat*, ajebant, *Moſen*

tam grave peccatum morticina vel aves cum ſanguine mandendi, *ſine ulla commemoratione*
aut reprehenſione reliquiſſe. Cui rationi meritò acquieſcebam. Quamvis etiam aliquis 9
regerere vellet, *realem exprobrationem per plagam ſuperveniſſe*, *ut exprobratione verbali*
opus non fuerit, id tamen hoc caſu vanum foret dicere, quia aliud grave peccatum mur-
murationis præceſſerat, quod plagam illam meruerat, ut dici non poſſit, eam propter
eſum ſanguinis Iſraelitis fuiſſe inflictam, nam nec hoc ſcriptura tacuiſſet. Aſt ſic non 10
reſpondetur Rabbinis qui dixerunt: *nullum tam grave peccatum ſine reprehenſione*
verbali relictum fuiſſe. Quodnam, obſecro! exemplũ in ſacris dabitur, ubi pœna inflicta
fuit, non dictâ cauſa? contrarium certo aliquo exemplo erat demonſtrandum, id cùm
hic factum non ſit, perſuaſum nobis habere debemus, *tam grande peccatum*, *quale* apud
Judæos eſt, *morticina vel ſuffocata cum ſanguine comedendi*, *hic non fuiſſe commiſſum*.

C. 102. D. *Dubia ergo iſta omnia maximam partem cadunt*, *præſertim cùm non conſtet annè id* 1
quod in avium ſacrificiis obtinebat Lev. 1. verſ. 15. & 5. verſ. 8. etiam in omni avium ma-
ctatione fuerit mandatum.

SAtis conſtat מליקה, cujus in loco allegato mentio fit, ſcilicet *compreſſionem capitis* 2
(ut Rabbini explicant) in ſacrificiis tantum uſitatam fuiſſe. Qui caſus manifeſtè
eſt exceptus. Aliàs regula firma manet: *Extra ſacrificia mactandas non comprimen-*
das fuiſſe coturnices ad communem edendi uſum. Quippe mactationem avium æquè 3
ac pecudum omnino neceſſariam fuiſſe, & adhuc eſſe, Judæi omnes uno ore ſtatuunt.
Conſultus hac de re Rabbinus hujus loci ſequentia reſpondit:

תשובת השאלה ששאלני על פני המלומד הגדול איש תורני מופלג בכל חכמה הה״ר הארון בכבוד שמו **איוב לודולף** השם ירים הודו והדרו לנצח כאשר עלה על רעת איש אחד מחכמי הנוצרים שאין טעון שחיטה בעוף כמו בבהמה אלא במליקה או באסיפה סגי׳ אבל בהבחן הדבר במושכלות ימצא היפוכו שהעוף טעון שחיטה ולא יוכשר זולתה · והדבר כל כך פשוט בכל מקומות בגמרא ובפוסקים כדאיתא במסכת חולין פרק השוחט דף כ״ז וכ״ח שם מפלפל הגמרא באריכות עד שעלה המסקנא שם וזבחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה למשה בע״פ כל הלכות השחיטה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה · ועוד יש הרבה לימודים בגמרא מובא בב״י ב״ר סימן י״ג וכולם כאחר עונים ואומרים שהעוף טעון שחיטה כמו הבהמה אבל לא מדברי תורה אלא מדברי סופרים · ופסוק ומלק בא להראות על ענין אחר הרוצה לעיין בגמרא יעיין:

דוד הקטן במוה״רר נתן גרונהוט
ז״ל מפרנקפורט·

Reſponſio ad interrogationem quâ me interro- 4
gavit [Tit.] Dn. Jobus Ludolfus, *extollat*
Deus honorem & gloriam ejus in æternum!
Quoniam Vir quidam doctus inter Chriſtia-
nos *in eam venit opinionem*, *ac ſi non opus eſ-*
ſet mactatione *in avibus* ſicut *in pecudi-*
bus; *ſed quòd* compreſſio *vel ſola* occiſio
ſufficeret. *Verùm ſi res cum judicio expen-*
datur, *deprehenditur ejus contrarium*, *quòd*
(*nimirum*) avis *opus habeat* mactatione,
nec ſine ea eſu licita ſit. *Res autem iſta ubivis* 5
in Gemara *&* commentatoribus (*ad eam*)
obvia eſt; *ex. gr.* in tract. Chulin Cap.
השוחט fol. 27. & 28. *ibi fusè diſputat* Ge-
mara, *donec prodeat hæc concluſio*: Verba:
& ſacrificabis ſicut præcepi tibi, docent,
præceptos fuiſſe Moſi oretenus omnes
ritus mactationis, quoad gulam & aſpe-
ram arteriam, ut & maximam alterius
partem in avibus & maximam utriusque
ſimul in pecudibus. *Dantur præterea* 6
complura argumenta ibi in Gemara, *citata*
in libro Beth Joſeph, tract. Joreh deah §.
13. *quæ cuncta in eo conveniunt ac dicunt*,
quod aves æquè opus habeant mactatio-
ne ac pecudes. Non quidem ex præſcri-
pto Legis, ſed ex traditione ſapientum.
Verba autem textus ומ״ק את ראשו *alium*
planè ſenſum habent, *quem qui videre*
velit in Gemara, *videat*.

David parvus, filius R. Nathanis
Grünhut p.m. ex urbe Francofurto.

Relin-

7 Relinquamus ergo ritum mactationis avium Judæis, prout eum traditione ma-
jorum ſuorum acceperunt; ſufficit quòd prohibitio de eſu ſanguinis in Scriptura ſatis
clara ſit. Præceptum Noachidis datum, *Gen.* 9, 3. ne ſanguis cum carne comedere-
tur, repetitum eſt clarè *Deut.* XII, 16. & 23. רק הדם לא תאכלו verbis tam genera-
libus, ut nemo aves exceptas dicere poſſit. Eapropter transgreſſio facta *1. Sam.* 14.
prò gravi peccato habita fuit; Hoc noſtro verò caſu in Iſraëlitis à Moſe non repre-
henſa nec notata; ideò nec putandum, quod commiſſa fuerit: aut quòd Iſraëlitæ ſi-
8 ne cauſa & neceſſitate mactationem injunctam in avibus negligere voluerint. Quòd
autem Judæi omni tempore à comeſtione ſanguinis abhorruerint, vel ex eo liquet,
quod inter omnia Judæis exoſa Apoſtoli proſelytis, tunc temporis inter illos mixtim
viventibus, *eſu ſuffocati & ſanguinis Actor.* XV. 20. præcipuè interdixerint, ne grave
ſcandalum popularibus ſuis nondum converſis præberent. Manet itaque una ex pri-
mariis difficultatibus *mactatio*, ſi *Selavæ* aves fuiſſent, quæ in *locuſtis* minimè requi-
rebatur.

Art. IX. *De menſuratione Selavarum.*

1 *Neque coturnices menſurare abſonum, cùm ad rationem Bocharti jam* Quæſt. VIII. D. Cap. 103.
fuerit reſponſum. Fateor quoque lubens, corpora talis quantitatis non menſurare ſed nume-
rare nos ſolere, niſi copia omnem numerum excedat, & menſurando numerandi compendi- 53, 2.
um fiat. Haud quoque opus ut ſupponamus, coturnices occiſas vel deplumatas demum men-
ſuratas fuiſſe, ſi ad ea, quæ num. 7. ſupra *fuerunt obſervata, attendamus.*
2 Verſamur, (quod iterum atque iterum inculco) in ſtatu conjecturali, utrum prò-
babilius ſit. Non enim quæſtio eſt, *utrùm res magnæ & copioſæ faciliùs menſurentur,*
quàm numerentur? ſed hoc quæritur: *Annon menſuratio potiùs locuſtis quàm coturnicibus*
3 *conveniat.* Deinde non poteſt dicere autor noſter, quod ſecundùm ſuam hypothe-
ſin copia Selavarum omnem numerum exceſſerit; quia pro decem coris ex mente
Grſepſii unicum tantùm corum ſubſtituit, quæ quantitas, ſi coturnices fuiſſent, nume-
rata potius, quam menſurata fuiſſet. Cæterum menſurationis avium nullum unquam:
4 locuſtarum verò plurima habemus exempla. Videantur quæ ſupra ex Plinio addu-
ximus. I, 28. 2. quæque in comitatu Tirolenſi acta fuerunt. I, 26. 6. Inde veriſimiliter
colligi poteſt, locuſtas fuiſſe non aves, quæ in deſerto ab Iſraëlitis menſuratæ fuerunt.
Pergit autor noſter.

1 *Semimortuas ſtatim poſt capturam & collectionem, vel etiam* exanimes *pror-* D. C. 104.
ſus, menſuratas fuiſſe, magis veriſimile eſt, & contextui quadrat. 94, 1.
2 HIc equidem optaſſem, ut autor noſter axioma ſuum ſupra *art.* VIII. prolatum ob- c. 87.
ſervare voluiſſet, *quia Scriptura de menſuratione ſemimortuarũ vel etiam prorſus ex-*
animatarum Selavarum tacet, videremur ἐμβατεύειν ἃ μὴ ἑωράκαμεν, ſi tam incredibilia fa-
3 cta ſupponere vellemus, de quibus ſupra actum. Si alius quis ſive è Judæis ſive è Chri- c. 94.
ſtianis reperiatur, cui ſemi-vel planè mortuarum Selavarum collectio veriſimilis vi-
deatur, mirabor, *cur populus Iſraëliticus tam ſtultus atque inſanus fuerit, ut in tam ineffa-*
bili copia vivarum Selavarum, ſupra illas ſemimortuas vel oppreſſione exanimes jacentium, 95, 4.
vanum laborem ſuſcipere, atque ſemimortuas & exanimes potiùs, quàm ſupra jacentes vi-
vas (quarum in tanto ſpatio infinitus erat numerus) colligere atque menſurare & [illegible] cru-
das (ſufficiebat enim ſecundum autorem noſtrum deplumatas fuiſſe) *devorare vo-* 100, 1.
luerit. Id quia non ſine faſcinatione mentis, vel ſingulari pœnâ divinâ factum fuiſ-
ſet, Scriptura non tacuiſſet.
4 Quibus reſpondet autor noſter: *ſe non largiri ineffabilem copiam vivarum Sela-*
varum ſupra iſtas ſemimortuas vel exanimes jacentium in promptu fuiſſe, ſed de omnibus
Art. VII. *ſe dicere, quod vento valido fuerint in terram dejectæ & proſtratæ, atque ſic ja-* d. c. 94.
5 *cuerint, non mortuæ quidem ſed propemodum exanimatæ.* Verùm ſi ita comparatæ fue-
runt, annon pro inſigni miraculo habendum, quòd in tali ſtatu per triginta ſex horas
duraverint; nam naturaliter coturnices hoc pacto dejectæ, illo temporis intervallo
vel planè mortuæ fuiſſent: vel ſupra jacentes ſeſe recollegiſſent atque avolaſſent. Co-
gitent Lectores, qualem dejectionem ſibi imaginari velint aut poſſint.

Art. X. *De expanſione Selavarum.*

C.105.D. *Nam denique poſt menſurationem demum illa expanſio fuit ſecuta, de qua* ſupra quæſt. 1
61,4. 9. *actum, determinatione huc reſervatâ. Quæ an quoad coturnices dari queat,* ut ſex-
tum miraculum evitetur, *jam diſpiciendum. Quod cumulari non potuerint, niſi planè*
eas putreſacere & corrumpere voluiſſent, eâdem nititur hypotheſi, nempe quòd uti mactatæ
ſint menſuratæ, ſic & tales per areolas diſpoſitæ, ut ſiccarentur non ſine verminationis pe-
riculo. Quid ſi verò nec dum deplumatæ, ſive ſuſpenſæ & expanſæ fuerunt circa tentoria 2
Iſraëlitarum, ut retia ſolent, & libero aëri expoſitæ; ſive etiam in fervida humo eundem in
finem pulchrè diſpoſitæ? Potuerunt hoc ipſo à verminatione & putredine conſervari, ut ho-
die apud nos aves ſolent, planè naturaliter, nec ulla miraculi neceſſitas. Vtrum tamen hanc
an illam expanſionem præferam, non ſatis ſcio, niſi quod utraque conjungi queat, & prior magis
expanſioni avium quadret.

87. QUamvis credibile eſſet ſemimortuas vel planè exanimes Selavas ab otioſis homi- 3
nibus & meliores non habentibus fuiſſe collectas, non tamen mente comprehen-
di poſſet, cui fini mortuarum iſtarum Selavarum expanſio facta fuerit. *Eam gemino*
modo intelligi poſſe, ſupra ad Qu. 9. reſpondit Vir Cl^mus, *ſed uno fine, ut ſiccarentur, dum*
vel necdum deplumatæ circa tentoria Iſraëlitarum inſtar retium ſuſpenderentur, atque ſic li-
bero aëri exponerentur: vel in fervidâ humo diſponerentur, atque hoc ipſo à verminatione
& putredine conſervarentur. Sic opinatur autor noſter. At de primo modo, videli- 4
cet *ſuſpenſione* fruſtra agitur, quia Scripturæ ſilentium evidens eſt, quare nec nobis
61,5. eam fingere licet. Verbum שטח id nuſquam ſignificat, ut ſupra demonſtravimus.
Expanſionem tantùm habet & quidem *circumcirca caſtra.* Nec facilè quiſquam ſibi
imaginari quiverit *quo pacto aut quot modis tanta coturnicum ſumma intra & extra caſtra*
ſuſpendi potuerit; tametſi verbum illud id etiam ſignificaret; vel ſi id maximè fieri 5
potuiſſet, putatne autor noſter, *coturnices hac ratione à putredine & verminatione conſer-*
vari potuiſſe? vel ſi in fervore ſolis præpropero exaruiſſent, creditnè *illis exſiccatis*
plumas & pennas evelli potuiſſe? res eſt, quam quilibet proprio ſtudio experiri poteſt.
pag.191.§ 107. Equidem ipſe nullus dubitans ad experimentum provocavi in *Commentario* meo, 6
quod quilibet in ſuo cavædio capere, *& vel æſtate in ſole fervidiſſimo: vel hyeme juxta*
fornacem, aut in furno, aliquot coturnicum centurias necdum deplumatas, nec exenteratas ſu-
ſpendere, vel cumulatim expandere, atque tentare poterit, quanto temporis ſpatio incorruptæ
durare poſſint. Quid putandum de infinita illa multitudine, quæ jam per triginta ſex
horas humi ſparſa & cumulata jacuerat? At nos de *ſuſpenſione* ſolliciti non ſumus, *ex-* 7
panſionem non niſi poſt menſurationem: menſurationem autem nonniſi poſt colle-
ctionem factam fuiſſe, certum eſt; Eâ poſt XXXVI. horas finitâ, tum demum com-
paratione inſtitutâ verè dici poterat, *decem Coros collegiſſe qui minimùm collegerat.*
Cogitemus jam, quantum temporis, quantum loci requiſitum fuerit ad tantam ſum- 8
mam expandendam? occiſæ enim, ſi areſieri deberent, non poterant rurſus cu-
mulari; ſed, (ut Rabbini nugantur) *certâ ſerie per lineas & areolas quaſi diſtinguendæ*
erant. Verùm enim verò carnem & aves ita areſcere & ſiccari poſſe nunquam au- 9
ditum, nec audietur unquam; niſi Deus miraculum facere velit, naturaliter enim ab-
ſolutè impoſſibile eſt. *Aſellos* quidem & *paſſeres* piſces in Norwegia ſummo frigore 10
ſiccari poſſe, ut aquâ rurſus molleſcere & comedi poſſint, notum eſt: at *aſelli quadru-*
pedes & *paſſeres* aves, quamvis fervidiſſima Africæ arenâ obtegas, fortaſſis torrebun-
tur, aquâ tamen nunquam, imò nec lixivio rurſus liqueſcent, ut ad eſum idonei
fiant. Profectò rem tam tritam atque quotidiana experientiâ unicuique obviam
cenſeo, ut vel pueris aviculas captantibus atque tractantibus de ea conſtet. Si quis 11
adhuc dubitet, is omnes totius Univerſi *Magiros* atque *Aucupes* conſulat, tractationem
coturnicum, quam autor noſter ſibi imaginatur, nunquam factu poſſibilem pronun-
ciabunt, etiamſi centuriæ tantùm aliquæ tali pacto tractandæ forent.
Cap. 106. Sanè expanſio iſta maximum negotiũ Interpretib^9 faceſſit, ut qui bene agnoverunt, 1
eam avibus propriè dictis per rerum naturam non competere. Orientales plerique 2
Chaldæus, Syrus, Arabs verbum שטח *Expandere* retinuerunt; *Jonathan ben Vziel* ſine
para-

paraphraſi hunc locum reliquit: LXX. *Interpretes* planè alioſum abeunt, de *refrigerio*,
3 neſcio quo, loquentes. *Vulgata*, omiſsâ expanſione quam textus habet, aliô verbo finem optimè exprimit; *& ſiccaverunt eas per gyrum caſtrorum*, quaſi שטח eſſet *verbum* quoddam *emphaticum* ſeu prægnans, ut quidam vocant, quod actionem & finem ſeu effectum expanſionis ſimul includeret; at *ſiccatio* de locuſtis tantùm verè dicitur.
4 Malvendæ nugas, qui ſcribit: *Vivas captas expanderunt in ſcirpeis caveis, in menſem*
5 *nutrientes* &c. invitus per tædium refero. Tremellius & Junius: *compoſitè expanderunt eas ſibi circa caſtra*; Videntur Interpretes iſtîhìc reſpexiſſe Rabbinos, qui de *lineis* & *areolis* nugantur, ut paulò ante diximus. At conſtructio verbi finiti cum ſuo 105, 8.
infinito *evidentiam & certitudinem* denotat, nusquam (ſi bene memini) *compoſitionem* ſeu *elegantem diſpoſitionem*. Id verò obſervant Grammatici, ſi Infinitivus poſtponatur ut hîc, *frequentationem* ſeu *continuationem* ſignificari. Itaque bene Caſtalio:
6 *quas paſſim circum caſtra exponebant:* Et Judæi *in paraphraſi ſua Germanica* pro fœminis concinnata: מול' ווּן וואָרין פֿרשפּרייט הויפֿן הויפֿן Und ſie waren verſpreyt Hauffen Hauffen: h. e. auff gut Teutſch: Sie wurden außgebreitet hier und dar
7 in unterſchiedlichen Hauffen. Sanè Synagoga Judaica *Phaſianos* vel alias aves (qualescunque demum eæ fuerint) in mente habens, expanſionem iſtam minimè capere poteſt, quamobrem Rabbini intrepide corrigunt textum, & pro ישטחו להם שטוח legunt ישחטו להם שחוט *mactabant ſibi mactando*, ut ex ſequente *Talmudis* loco cognoſcere eſt.

8 וישטחו אמר ריש לקיש אל תיקרי וישטחו אלא וישחטו מלמד שנתחייבו שונאיהן של ישראל שחיטה: שטוח תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה אל תיקרי שטוח אלא שחוט מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שטעון שחיטה׃

וישטחו] Reſch Lakiſch ait: *Non legendum eſſe* וישטחו & expanderunt; ſed וישחטו & mactaverunt, *idq́ indicat, quòd rebellis populus Iſraëlitarum ad mactationem obſtrictus fuerit.* שטוח] *Diſcimus ex* R. Joſua filio Korchæ, *non legendum eſſe* שטוח, expandendo, *ſed* שחוט mactando; *& hoc indicat, quòd deſcenderit filiis Iſraël res aliqua cum Manna, quæ opus habuerit* שחיטה הָ״ *mactatione*.

Additur d. l. in Gemara:

9 שירד להן דבר שטעון שחיטה מלמד שהשליו דבר שטעון השחיטה היה׃

Verba hæc שירד להן *docent, quod* השליו, Selava *fuerit res, quæ opus habuerit mactatione.*

10 Quibus tanquam ex tripode dictis, Judæi refragari non audent. Profecto Samaritani idem prorſus in textu & verſione ſua habent, ut in *Commentario noſtro* docui- p. 192. §. 110
11 mus. Verior tamen eſt recepta Judæorum lectio, utpote locuſtarum tractationi maximè accommodata. Iſta interpretum hæſitatio, variatio & partim hallucinatio quemlibet cordatum lectorem permovere debet, ut eligat ſententiam, in qua animus acquieſcere: quæque ad omnia textûs verba commodè applicari poſſit. Idque illum eò faciliùs facturum confido, ſi ad rationes magis, quàm ad autoritatem *Ioſephi*, (qui in expoſitione hujus vocabuli bonus divinus non fuit.) attendere velit.

1 Concludit tandem Cl.^mus Autor Diſquiſitionem ſuam his verbis: *Quicquid tandem* שלו *propriè notet, avem tamen aliquam & non* locuſtam *notare hactenus mihi magis veriſimile videtur.* D. C. 107.

2 PLacet, quod inſignis Vir de ſignificatione *coturnicis* dubitet, utpote cujus nullam hîc facit mentionem. Nam verba illa *quicquid tandem*, German. Es mag ſeyn was es wil / dubitantis, vel in incerto relinquentis ſunt. Idem etiam antea indicavit ad controverſiam nonam in fine, hisce verbis, *ſi quid eſſent* Selavæ *hactenus conſta-*
3 *ret.* Attamen cùm omnes illarum regionum aves bene cognitæ ſint, & apud *Aldrovandum*, *Geſnerum*, aliosque Scriptores, qui de animalibus ſcribunt, præſertim *Arabes* (quos nominat & citat *Bochartus*), reperiantur, oportet aliam aliquam eligere & denominare, ad quam omnes circumſtantiæ textûs meliùs applicari poſſint, niſi quis conjecturam ſuam vagam & ſine fundamento relinquere velit. Imò ſi talis aliqua daretur, jamdudum ab eruditis indagata fuiſſet. Si verò id, ut ego opinor, fieri non

(c) Tract. Talmud. יומא fol. 75. Col. 2.

non poſſit, ſpes eſt, lectores ſignificationem τῆς צפור *avis propriè dictæ* omiſſuros, atq; notionem τῆς כנף *volucris* ſeu *inſecti volatilis* pro probabiliore habituros, & amplexuros; præſertim, cum ſequentem textûs *Num.* XI. 31. *paraphraſin* legerint atque expenderint.

Paraphraſis.

Cap. 108. ℣ 31. *Et ventus* auſtralis, ab omnibus meridialis plagæ partibus flans, (†) mira- 1
culoſè *excitatus eſt à Domino* omnipotente, *qui* vi ſua undique procul *abripuit Selavas*,
ſpeciem mundarum Locuſtarum, *à mari* rubro, Arabico & Perſico, quod aliàs ſpontè
transvolare ſolent, *& diffudit* atque demiſit inſtar denſæ pluviæ *ſuper caſtra*, ut *quaſi* 2
itinere diei hìc: & quaſi itinere diei illic circumcirca caſtra, ſeu ex omni parte caſtrorum, minimùm duodecim milliaria Germanica telluris opplerent, *& ferè duorum cubitorum* altitudine *ſuper faciem terræ* jacentes, ſicut mos eſt illis inſectis, ut quanquam
cumulatæ diu vivæ maneant. ℣. 32. *Et ſurrexit populus* cum mulieribus & infantibus 3
ſuis *totò illò die & totâ nocte & totô die poſtero, & colligebant* atq; abrepto capite aliſq; occiſas coacervabant *locuſtas* illas; *qui* cum familia ſua XXXVI. horarum ſpatio *minimum*
collegiſſe videbatur, menſurâ adhibitâ reperit *collectos decem coros*, quæ ingens ſumma
eſt, centum medimnos Atticos continens. *Tunc expanderunt eas expandendo* paſſim 4
circumcirca caſtra, ubi eas cumulaverant. Atque hoc pacto ſiccaverunt eas, prout
gentes auſtrales locuſtis facere ſolent, ut non ſolùm in menſem, ſed multò diutius durare & deinceps præparatione illis gentibus uſitatâ ad cibum aptari potuerint.

Num alia melior Paraphraſis ex tot S. Scripturæ commentatoribus Judæis & Chriſtianis inter ſe diſcordantibus dari poſſit, diſpiciant ſtudioſi.

Cap. 109. Viſa hac mea aliam Vir Clariſſimus tentavit paraphraſin, putans eam æquè commodè ad coturnices applicari poſſe, ut ſequitur.

℣. 31. Et ventus *geminus, Eurus nimirum & auſter, ab Orientali & meridiona-* 1
li plaga flans, miraculoſè excitatus eſt à Domino *Omnipotente*, qui *vi ſua undique procul*
abripuit Sclavas, *id eſt aves propriè dictas coturnices*, à maris *rubri Arabici & Perſici littoribus* (a) & diffudit *atque demiſit inſtar denſæ pluviæ* ſuper caſtra *quadrata, ut* quaſi itinere 2
diei, *id eſt per duo milliaria Germanica* (b) hinc *ab hoc latere caſtrorum, &* quaſi itinere
diei illinc, *ſeu totidem milliaribus ab altera oppoſita parte caſtrorum, atque ſic propter geminum ventum* circum circa caſtra *undiquaque in extremitate eorum medio intacto* (c)
ferè duorum cubitorum *altitudine* ſuper faciem terræ, *iſtis in locis ubi tentoriorum interſtitiis concluſæ magis cumulabantur, jacerent proſtratæ & valido vento propemodum exanimes dejectæ.*

℣ 32. Et ſurrexit populus *cum mulieribus & infantibus ſuis* (d) toto illo die & tota 3
nocte & toto die poſtero & colligebant *coturnices eas, quales inveniebant vivas, ſemimortuas vel etiam planè (quòd ſibi tanta altitudine ſuperincumberent) exanimatas, idque ea copia, ut qui cum familia ſua, poſtquam quantum ſatis videbatur collegerat*, minimum collegiſſe videbatur, *tamen menſurâ adhibitâ reperiret* collectos decem coros, *qui decem medimnos Atticos* (e) *conſtituunt. Atque ſic* compoſitè eas expanderunt (f) *colligatas circum circa caſtra à tentoriorum clavis ſuſpendendo*, (g) *ut eò meliùs libero aëri expoſitæ durarent, & necdum deplumatæ à verminatione præſervarentur. Addit Dn. Autor:* Utra jam paraphraſis textui meliùs conveniat, lector judicet. *Idem & ego peto.*

Sequuntur annotationes noſtræ ad hanc Paraphraſin.

(a) Littora nominat autor noſter ne mare in textu fruſtra poſitum ſit, de quo egimus ſupra cap. 40. & ſeqq. (b) Ratione modi computandi *duo milliaria* nos τὴν συμβίβασιν admiſimus, cùm plura jure computari potuiſſent. c. 46. 47. (c) Ipſum tentorium conventus intelligere ſeſe, autor noſter per literas declaravit. Caſtra enim non manſerunt intacta Pſal. 78. ℣. 27. per verba *in medio caſtrorum*; idque ipſe autor noſter habet ſupra *cap.* 44, 5. (d) Infantes quidem *locuſtas* capere, & capite aliſque abreptis necare poſſunt, *coturnices* non item. (e) Corus *Grſepſii* fictitius hìc intelligitur contra *Joſephum*, de quo ſupra p. 52. §. 6. quem nos cum *Villalpando* validis argumentis confregimus. (f) Sic quidem *Tremell. & Jun.* exponunt, ſed non ex genio Linguæ S. vid. c. 106. 5. (g) Scriptura tantum *expanſionem*, non *colligationem* nec *ſuſpenſionem* novit. Vid. cap. 61. 5. (h) Hoc *caput* eſt *controverſiæ* noſtræ, cujus deciſionem lectorum etiam vulgarium arbitrio relinquimus.

(†) Ventum hìc collectivè ſumtum non incongruè reddideris in plurali, *Venti excitati à Domino*, & ſucceſſivè flantes, &c. ut melius conveniat cum Pſalmo.

FINIS.

INDEX PRIMUS
RERUM ET VERBORUM

Prior numerus alterutram tractatus *partem*: ſecundus *caput*: tertius *paragraphum*, vulgo *verſum* ſeu *comma* denotat. *Litera* ſi addatur, *notæ* inſpiciendæ erunt. Ubi autem duo tantùm ſunt numeri, in eadem parte allegatio continuatur, unicus verò numerus caput partis prænominatæ, vel etiam verſum ejusdem capitis denotat.

A.

Acetum 1. 8. 5. cum pipere & ſale. 2. 99. 2. & 4.
Aconitum vulgò *Napellus* 2, 88. 3.
Ἀκρίδες i. e. *Locuſtæ Johannis Baptiſtæ*, quid fuerint, & quid non fuerint? 2. 7. 6.
ACRIDOPHAGI, V. Indicem Nom. prop.
Advocati & Patroni *Locuſtis* dati. 1, 30, 1.
Aër à locuſtis obſcuratus. 1. 16. 4. enecatarum fœtore corruptus. 1. 13. 3. & 17. 4.
Æſtate exeunte pariunt *locuſtæ* non vere, 1. 21. 5.
Ætates Patriarcharum inter Hebræos & Græcos differunt. 2. 57. 2.
Agmina Locuſtarum an portendant aliquid 1. 34. 1.
Alæ inſectorum כנף vocari poſſunt 2, 33. 3. nullum peculiare nomen in Scriptura habent. *ib*. in aliis linguis circumſcribuntur *ib*. 7.
avium, ſpeciatim אבר nominantur *ib*. 5.
earum uſus primarius & ſecundarius. 2. 35. 2.
Senæ alæ locuſtis falſò tribuuntur. 1. 16. 9. erroris forte origo 17. 1.
locuſtis captis avelluntur. 1. 8. 6. idque infantes facere poſſunt. 2. 108. 3. & 109. 4. *lit*. d.
Alaudæ 2. 67. 3. à *locuſtis* fugatæ. 1. 9, 2.
Altitudo LOCUSTARUM in terræ ſuperficie, 1. 4. 4. & 9. 5. & 12. 12. & 29. 4. & Selavarum in deſerto. 2. 48. & *ſeqq*. altitudinis ſesquicubitalis fundamentum. 2. 51, 2.
Ambiguitas ubi nulla, ibi nulla declaratione opus 2. 50. 4.
Anelytra Inſecta Aldrovandi 1. 25. 1.
Animalium natantium & volatilium una creatio. 2. 22. 6.
Annorum differentium vana conciliatio *Grſepſii*. 2. 57. 1.
Apes à Moſe neutiquam omiſſæ putandæ. 2. 22. 9. non facilè vocantur Ungiefer 2. 26, 3.
APOGRAPHA librariorum erroribus obnoxia. 2. 23. 10.
AQUA ἀκριδοκτόνος in Cyprum delata 1. 32. 7. id fabuloſum videtur. *ib*.
Aqua ſympathetica contra *locuſtas*, aqua avium vocata. 1 31. 6. & 32. 4 & 5. de ea dubium. *Ib*.
Aqua & igni interdicere 1. 30. 8.
Arborum trunci à locuſtis contecti. 1. 6. 3. arbores à locuſtis cortice nudatæ. 1. 12. 13 & 17. 1.
Areolæ Selavarum, ſecundum Rabbinos nugatoriæ. 2. 105. 8
Argumenta ab Etymologia invalida 2. 67. 4.
Aſelli piſces frigore ſiccati poſſunt; non *aſelli quadrupedes*. 2. 105. 10.
Aſinus cum Simia comparatus. 2, 74. 2.
Aſtaci fluviatiles malè pro *Locuſtis* Joh. Bapt. 2. 7. 6.
ἀσύνθετον Hebræis frequentiſſimum 2, 25. 5.
ATTELABI quid ſint? 1. 9, 3. ambiguæ ſignificationis vox *ib*. *lit*. q. & 20. 10.
Aucupium Tigurinorum relatio de ortygometra. 2, 66.
AVES minuendis locuſtis creatæ 1. 31. 2. in confinibus Mediæ & Armeniæ *ib*. 4, nigræ, exitium Locuſtarum 1. 32. 1. migratoriæ *ib*. 3.
Quadrupedes in rerum natura non dantur. 2. 24. 3.
aves Orientalium ſatis bene cognitæ 2. 107. 3. non poſſunt expandi ad ſiccandum. 2, 61. 6.
Aviculæ à locuſtis fugatæ 1. 9. 2.
Auſter locuſtas ex Africa attulit. 2. 42. 2.
Autographa Prophetarum deperdita. 2 23. 10.
Autoritas non debet prævalere rationibus. 2 62. 5.
Autumni tempore pariunt Locuſtæ. 1. 19. 10.
Auxilia humana ubi ceſſant, ad divina confugiendum. 1. 31. 2.
Κυζηνις 1. 13. 9.

B.

BAdi, menſuræ Hebræor. capacitas ſecundum Joſephum. 2. 55. 6.
Badus (rectiùs בת *Bathus*) regius, menſura, 2. 55. 2.
Balæna vide *Leviathan*.
BEHEMOTH eſt *Hippopotamus*. 2. 7. 5 & 70. 2. vid. בהמות in Ind. Orientalium.
Bombyces frixos à Germanis comeſtos *Cardanus* nugatur. 1. 23. 11.
multipedes inter *locuſtas* malè referuntur. *ib*. 13.
Boves. v. Pecudes.

C.

C pro G. olim uſurpatum, & vice verſa 1. 13. 10.
Calamites, rana viridis 2. 65. 1. *lit*. n.
Cameli onus quantum 2. 54. 3.
Cammari 1. 8. 5.
Cancri 1. 8. 5.
Canis pinguefactus locuſtis, 1. 6. 10.
Caput locuſt. equino ſimile viſum. 1. 27. 2. lit. q. abjicitur in eſu. 8. 6.
Carabi. 1. 8. 5. malè pro locuſtis Joh. Baptiſtæ. 2. 7. 6.
CARO an & qualis ab Iſraëlitis petita. 2. 14. & ſeq. non genuinam nec propriè, ſed analogicè dictam acceperunt, ſcilicet *locuſtas*. 2. 76. 2. ſicuti pro pane mannam vid. in M. 15. 5. & 79. 4. ſeq. Carnem inſecta volatilia habere probatur 77. & 78. ſaltem analogicè. 79. 2.

Caſtrorum in deſerto ſchema geminum, quorum alterum adſtruitur, alterum refellitur. pag. 46. & 47. *Jonathan. Uzielis* de iis traditio. 2. 45. 5. certam habuerunt dimenſionem. 47. 3.
Caveæ ſcirpeæ pro coturnicibus in deſerto ridiculæ. 2. 106. 4.
Cenſuræ Eccleſiaſticæ in locuſtas. 1. 30. 1.
Characteres in alis locuſtarum fortè fabuloſi. 1. 33. ſeqq.
Chelæ aſtacorum. 1. 8. 8.
Chordum à locuſtis depaſtum 1. 9. 4.
Cibus locuſtarum ſuaviſſimus vid. Locuſtæ.
Ciconiarum adventus & abitus. 1. 32. 2.
Circulus non eſt figura quadrata. 2. 47. 6.
Æquinoctialis. 1. 14. 4.
Civitas in Africa ob *locuſtas* deſolata. 1. 9. 6.
Coctio Selavarum in deſerto. 2. 99. 4.
Cœlum locuſtarum volatu obſcuratum. 1. 4. 3. per integri milliaris ſpatium 17. 2.
Coitus locuſtarum. 1. 22. 3.
Collatio utriusq; ſententiæ de coturnicibus & locuſtis 2. 62. *ſeq.*
Collectio Selavarum qualis? 2. 52.
in coturnices non quadrat 2. 1. 6.
Color locuſtarum. 1. 6. 5.
Comparatio panis & carnis in deſerto. 2. 83. 2. & 3.
Compoſitionis ratio in vocab. Ortygometra. 2. 67. 1.
Conciliatio Joſephi cum LXX. Interpr. vana. 2. 63. 2.
Conjectura autoris nova de voce שלו 1. 1. 3.
Conſenſus ſpecific⁹ in expoſitione vocis שלו nullus 2. 9. 3. generic⁹ irritus. 5. Exemplum de quadrupedibus. 74. 2. & 4.
Contagium ex putreſcentibus Selavis negatur. 2. 95. 6.
CONTROVERSIÆ circa hiſtoriam Selavarum 2. 36. *ſeq.*
Cornices 1. 9. 1.
Cortices arborum à *locuſtis* corroſi. 1. 14. 1. & 16, 3. duro *cortice* incluſas alas *locuſtæ* non habent. 1, 25. 2.
Corvi locuſtas vorant. *ibdem.*
CORUS granorum menſura. 2. 54. 2. ejus capacitas. 59. 1. Moſaicus coturnicibus non convenit 54. 4. & cap. 55. parvus Grſepſii rejectus 55. & *ſeqq.* ut & ſpecies ab eo confictæ *ib.*
De Coris Hiramo à Salomone miſſis. 55. 3. & 4.
Decem cori ſi de *coturnicibus* accipias, incredibilem efficiunt ſummam: de *locuſtis* non item. 60. 1. & 2.
COTURNIX ab ortygometra ſpecie differt; id quod deſcriptionibus & teſtimoniis autorum probatur 2. 63. & *ſeqq.*
Coturnicum caro num eſu ſalubris? 88. 3. Maria transvolare non poſſunt. 39. 3. terreſtres magis quàm ſublimes ſunt. *ib.* in nudo ſolo naſcuntur. *ib.* 5. totius orbis *coturnices* ad obtegenda 12. milliaria Germanica, licet unius cubiti altitudine, non ſufficerent 45. 7. num de novo creatæ? *ib.* cumulatæ per ſpatia vacua ſeſe explicaſſent. 49. 4. per 36. horas ſic non duraverunt. 104. 5. Exanimes collectas & menſuratas fuiſſe negatur. 104. à putredine vix ullo modo conſervari potuerunt. 105. 5.
Crura ſaltatoria locuſtarum; illis deſtituta inſecta pro locuſtis haberi non poſſunt. 1, 25. 4.
Cruſtas ſeu *cortices locuſtæ* ſuper alas non habent. 1. 25. 3.
Cupedias an petierint Iſraëlitæ? 2. 99. 8. & 9.
Cupediis comparatur *locuſtarum* cibus 1. 7. 2. & 11. & 8. 5.
Cynchramus avis cum *Ortygometra* diſcedit. 2. 63. 5.
Cypſele menſura Athenienſium. 2. 55. 2.

D.

DAmna à locuſtis illata. 1. 14. & *ſeqq.*
Deambulatio non eſt iter. 2. 46. 2.
Debellatio locuſtarum ex lege Cyrenenſ. 1. 28. 1.
Defenſio ne Diabolo quidem deneganda. 1, 30. 2.
Denſitas locuſtarum volantium 1. 20. 4.
Dentes locuſtis duriſſimi. 1. 16. 4.
Deplumatas fuiſſe coturnices in deſerto non ſuffecit 2. 15. 3. & 100. 1.
Deſerta arenoſa. 1. 21. 2.
Deſiderium carnis inordinatum. 2. 14. 2.
Deſperatio cum petitione conſiſtere nequit. 2. 12. 3.
Dictum κατ' ἐξοχὴν *à ſynedoche generis pro ſpecie* multum differt. 2. 18. 7.
Differentia locuſtarum. 1. 26. 3.
Coturnicis & ortygometræ 2. 65. 3. eſſentiales 67. 2.
Diſſenſus maximus in expoſitione vocis שלו 2. 7. 8. ut & circa traditionem hiſtoriæ. 9. 4. ſpecificus conſenſum genericum irritum reddit 62. 3.
DOMINIUM univerſæ terræ, Gen. 1, 26. dubium. 2. 23. 3. & variè intellectum. *ib.* 7.
Dubia circa ſententiam antiquam de coturnicibus graviſſima. 2. 3. 4. & 5, 1.
Ducatus populi Iſraelitici moleſtiſſimus. 2. 13. 3.
Duces locuſtarum. 1. 16. 5. aliis *exploratores*. 17. 2.
DUCTOR *Gallinarum* ovis Gallinaceis contra locuſtas conductus. 1. 31. 1.

E.

E. in I. olim crebrò mutatum & vice verſa. 1. 13. 10.
ECCLESIA GRÆCA ex LXX. Interpretibus ortygometras retinet. 2. 7. 9.
Latina Doctores ex Joſepho *coturnices* reddunt; 9. 2. earumque volatum cum *Targumiſtis* adſtruunt. 4.
Ecclipſis inſtar, ſolem obumbrant *locuſtæ*. 1. 9. 6.
ELLIPSIS copulativæ vel disjunctivæ in lingua Hebraica 2. 30. *ſeqq.* in loco Gen. VII. 14. à nonnullis rectè ſuppletur. 26. 5. & 6. talis eſt inter צפור & כנף 30. 5.
Ἔντομα i. e. Inſecta, quod vide.
Encænia Judæorum 1. 12. 8.
Epha menſura Hebræorum communiſſima. 2. 59. 2.
Eruca hortenſis. 1. 23. 12.
Ervilia præcocia æque ac locuſtæ recentes, in deliciis ponuntur. 1. 7. 11.

Eth-

Eᴛʜɴɪᴄɪ, ex locuſtarum plaga iram Deorum ſuorum agnoverunt. 1. 2. 1.
Etymologia Heſychii in voce ὀρτυγομήτρα expenſa 2. 67. 1. *ſeqq.*
In voce *locuſta*, incerta 1. 27. 1. & 2.
Exanimes Selavas collectas, negatur. 2. 94. 3.
Exceptio à regula *de morticinis* fruſtra aſſeritur. 2. 95. 4.
Eхᴄᴏᴍᴍᴜɴɪᴄᴀᴛɪᴏɴᴇs in Eccl. Romana contra locuſtas, earumque proceſſus 1. 30. & *ſeqq.*
Excommunicatio quotuplex? 1. 30. 7.
Exitium locuſtarum geminum malè aſſeritur. 1. 21. 7.
Exorciſmi contra locuſtas. 1. 30. 8.
Expanſio Selavarum qualis intelligenda 2. 61. & 105. & 106. per tot. neque in coturnices, neq; in ullas alias aves quadrat 2. 1. 6. & 106. 1. interpretibus negotium faceſſit *ib.* à plerisque gloſſographis intacta. 2. 8. 3. cui fini? 97. 2. & quando facta? 105. 7. de vivis dici nequit. 52. 3.
Exploratores locuſtarum quaſi præmiſſi. 1. 17. 7. 19. 2.
Exprobratio realis pro verbali non conceditur. 2. 101. 9.
Extremitates foliorum non ſunt ἀκρίδες Joh. Baptiſtæ. 2. 7. 6.

F.

Fames à locuſtis allata & ſublata, 1. 2. 4. illa homines & pecudes intereunt. 9. 6. exempla 1. 17. 4. & 19. 9. & *alibi.*
Farina ex locuſtis facta. 1. 7. 3.
Feles locuſtas avide appetunt. 1. 6. 9.
Ferculum locuſtarium. 1. 8. 5.
Ficedula malè ein Schnepfflein. 1. 7. 12. lit. m.
Figura locuſtæ in Muſæo Gottorfiano non placet. 1, 26, 7.
Fletus pro petitione & poſtulato 2. 12. 1. *ſeqq.*
Fœcunditas locuſtarum. 1. 6. 5.
Fœtus locuſtarum. 1. 9. 3. duplex falsò ſtatuitur. 21. 7.
Fons, in regione Lengion, contra locuſtas ſalutaris 1. 31. 6.
Fulmen excommunicationis. vid. Excommunicatio.
Fumus venenatus contra locuſtas. 1. 7. 11.
Furones vid. *Ictes.*

G.

Gᴀʟʟɪɴæ in locuſtas eductæ 1. 31. 1. avidè eas vorant. 1. 6. 8.
Gallinago. 1. 7. 12. m.
Gallus campeſtris malè pro שלו. 2. 9. 1.
Garam, promontorii Bonæ ſpei locuſta, cujus figura 1. 23. 7.
Garrulus avis 1. 19. 6.
Generatio nova avium in lib. Sap. de ortygometris accipienda. 1. 15. 8.
Gignendi modus locuſtarum. 1. 22. 3.
Gloſſemata, fidem & mores non tangentia, è tenebris feliciter eruta. 2. 7. 4.
Gomor menſura Hebræa victus diurni. 2. 59. 1.
Graculus aliàs Monedula malè pro vernaculo Häher. 1. 19. 4.
Gramen à locuſtis depaſtum. 1. 9. 4.

H.

Hɪᴘᴘᴏᴘᴏᴛᴀᴍᴜs i. e. Bᴇʜᴇᴍᴏᴛʜ, plebi Europæ ignotus. 2. 7. 5. & 70. 2.
Hirundo Schwalbe malè pro Selava 2. 74. 3.
Hʏᴘᴏᴛʜᴇsᴇs oportet eſſe abſolutè certas 2. 10. 3. novæ ſententiæ oppoſitæ cũ reſponſionibus. 2. 11. & ſeqq. earum invaliditas oſtenſa *ibid.* de pane per retorſionem compoſitæ. 2. 84. 4. æquiparantur *hypotheſibus de carne*, 80. 3. & *ſeqq.*

I.

Ictes Ἴκτιδες 1. 19. 7.
Idiotæ V. *Plebeji.*
Incenuus pro ingenuus. 1. 13. 10.
Indoles locuſtarum ubique eadem. 1. 18. 5.
Infantes locuſtas necare poſſunt, coturnices non item. 2. 109. d.
Infinitivus verbo ſuo Hebraicè poſtpoſitus, quid denotet? 2. 106. 5.
Iɴsᴇᴄᴛᴀ Vᴏʟᴀᴛɪʟɪᴀ, num עוף כנף vocari poſſint. 2. 20. & ſeqq. ubi in prima creatione comprehenſa? 22. per tot. non comprehenduntur ſub שרץ *ib.* 3. & ſeqq. neque ſub רמש 20. carnem habent ſaltem analogicè. 78. 3. ſeqq. corio prædita Ariſtoteles ab iis quæ membranas habent, diſtinguit. 8. 11. κολεόπτερα ſeu vaginipennia 1. 25. 3. *anelytra ib.* 1. nullum inſectum in Scriptura nominatim deſcribitur. 2. 33. 3.
Interitus locuſtarum. 1. 9. 1.
Interrogatio apud Hebræos plerumque abſolutè negat. 2. 12. 4. *ſeqq.*
Intervenientes in proceſſu locuſtarum. 1. 30. 6.
I.R.A. D.E.I. hæ literæ in alis locuſtarum viſæ. 1. 33. 3.
Isʀᴀᴇʟɪᴛᴀʀᴜᴍ querelæ & diffidentia. 2. 11. 4. an in deſerto carnem pecudum habuerint? 99. 9. *de ſanguine & ſuffocato* ſolliciti fuerunt. 101. per tot.
Iter diei quomodo menſurandum in hiſtoria *Selavarum*? 2. 44. & ſeqq. varium 47. 3. Doctoribus Talmud. eſt x. millium paſſuum. 45. 3. Bocharto xx. & autori Diſquiſitionis viii. millium. 44. 1. *Itineri exercitus* x. millia paſſuum ſufficiunt. 45. 2. de ambulantibus non dicitur. 2. 92. 2.
Iter locuſtarum diurnum 1. 16. 8. & 17. 2.
Jᴜᴅæɪ in captivitate Babylonica multarum rerum & vocabulorum obliti 2. 72. 2. etiam eorum quæ ad eſum & uſum quotidianum pertinent *ib.* 5. ſic locuſtarum ſpecies non amplius noverunt. *ibid.* 6. in expoſitione vocab. שלו diſſentiunt & inter ſe 2. 1. 3. & à Joſepho 74. 3. ab eſu ſanguinis omni tempore abhorruerunt. 102. 8.
Jugera centum frugum una hora à locuſtis conſumpta. 1. 16. 4.

K.

Κεράτια *Siliquæ* filii perditi quid fuerint. 2. 7. 6. porcorum pabulum in Palæſtina *ibid.*
Κίχλοι Turdi, 2. 62. 1.

Κολεόπτερα vid. *Inſecta.*
Κορωνίας *Monedula.* 1.19.6.

L.

L*Atitudo* ſoli à locuſtis occupati. 1. 19. 8. & 20.3.& alibi paſſim.
caſtrorum Iſraeliticorum.2.44.2.
Leuca Luſitanicæ Germanicis ferè ſimiles. 1. 14.3.
Leviathan, i. e. *Crocodilus*; malè Balæna,2.7.5. & 70.2.
Librarii & Scribæ S, Scripturæ, errroribus obnoxii.2.23.10.
Libri Sibyllini ob Locuſtas inſpecti.1.28.1.
Ligna apud Auguſtinum per Hebraismum pro arboribus 1.13.3.lit. e.
Linea & areola Selavarum fictæ. 2 105. 8.
Lingulaca cum Ortygometra diſcedit. 2.63.5.
Λίψ *Africus*. 2. 40.6.
Lixa & calones inter locuſtas, 1.5.5.
Lixivium 2.105.10.
Locustæ in variis orbis partibus ac regionibus. vid. *Indicem nominum propriorum.*
In diverſis poſt C.N. ſeculis; præſertim ſextô 1.16.4. nono *ibid.* decimo quarto. 19. 1. & 20. 1. &c. decimo quinto *ib.* 2. decimo ſeptimo. *ib.* 13.
Ubi gignantur? 1.21.2. Qua via in Germaniam nuper venerint? 4.1.*ſeqq.* Avium ritu volitant. 1.25,3. longinqua materia tranſeunt. 18.7. eſu ſunt innoxiæ. 8. 2. ab Aſiaticis imprimis & Africanis gentibus avide comeduntur. 7. 2. elixæ. coctæ, nec non ad ſolem ſiccatæ 7 3. & 8.4, in pollinem redactæ 1.54 4. carnem habent: vid. *Caro.* à Magiſtris ſub carnem eſculentam referuntur. 78.4. in deſertis locis ſua ſponte non congregantur. 86.3. ſale conditæ. 1. 12. 10. ex urceis in Ægypto avolarunt. 2.87.4. à Gallinis porcis aliiſque animalibus magna aviditate devorantur. 1. 5. 5. & 6. 8. *ſeqq.* vivæ tamen non diu mortuæ. In calidioribus climatibus nocentiſſimæ. 9. 5. *ſeq.*
Fabuloſæ *Plinii.* 10.3. manus longitudine *ibid.* alis carentes. 20. 9. ſex pollices longæ 22. 4. *ovipara*, nonnullæ etiam (ſi Taverniero fides) *vivipara. ibid.* nullæ ſunt cruſtis tectæ. 25.3. inter pœnas divinas à Scriptoribus Sacris relatæ. 11. 4. calore putrefactæ. 17. 4. Vid. ſup. *A*[illegible] militari Imperio necatæ. 28. 2. or[illegible]ionibus atque precibus abactæ. 30:8. *ſeqq.* in maria & ſtagna decidunt. 1. 18. 7. ejus rei ratio disquiritur. 8. In pelagus detruſæ. 31. 2. Species varias vide inf. *lit.* S.
Locuſtæ marinæ, quaternorum cubitorum. 26.6.
Longitudo ſpatii à *locuſtis* occupati. 1. 19. 8. & 20. 3. & *alibi* paſſim.
caſtrorum Iſraeliticorum. 2.44.2.
longitudo ſine latitudine nullam præſtat æſtimationem. 2. 47. 2.

M.

M*Aceſtratus* olim pro *magiſtratus* 1. 13. 10.
Mactationem avium æquè neceſſariam eſſe ac pecudum ex Talmude docetur. 2. 102. ejus ritus *ibid.* *Coturnicum* mactatio in deſerto minimè probabilis eſt. 98. 3. *ſeqq.*
Magiri. 2. 105. 11.
Magnitudo locuſtarum. 1. 6. 6. varia 10. 3. & 22. 4.
Mandragora malè ſubſtituta pro *Dudaim.* Arab. Muza. 2.72.2.
Manna eodem reſpectu panis dicitur, ac *Selava* caro. 2. 80. & *ſeqq.* Similitudo oſtenditur 84. 3. oppoſitionibus reſpondetur. 81. *ſeqq.* Vide in *Indice Orient.* מן ורוא
Manum inferre ſacris paginis quid propriè ſit? 2. 23. 9.
Mare Ægeum 1.15.3. Britannicum 16.8. *rubrum*, aliàs algoſum. 2. 38.6.
è mari, pro *trans mare* 39. 2. & 40. 1.
Mares inter inſecta minores fœmellis. 1.6.5.g.
Marmorarii & notarii 1.13. 10.
Maſorethæ vid. *Ind. autorum.*
Mater qualearum, i.e. mere des cailles, *Ortygometra.* 2.63.4.
Medimnus Atticus 1 20.12.
Melitæus canis. 2.67.3.
Membranæ pro alis volatilium inſectorum. 2.27.2.
Menda numerica frequentiſſima. 2.55.4.
Menſura cumulatæ & raſæ. 2.55.8.
Menſura decem *Chomarim* ſeu *Cororum* qualis fuerit. 2.53.& *ſeqq.*
Mensuratio avibus non competit. 2.1.6.& 53. 2. locuſtarum verò exemplis confirmatur. 1.28. 2. & 20.6. quando facta in deſerto. 2. 105.7.
Meſſis peracta. 1.9.4.
Metaphora circa voc. כנף 2. 35.1.& 5.
Methodus indagandæ veritatis tutiſſima. 2. 10.3.
Μήτηρ vel μήτρα quid denotet in compoſitione. 2. 67.1.
Microſcopium in locuſtis adhibitum. 1.22.2.
Milites contra locuſtas educti. 1.28.1.
Milium à locuſtis depaſt[illegible] 9. 4.
Miliaria duo [illegible] ἐμβιβάσιν admiſſa. 2.105.6.
Miracula ſupervacanea Deo non tribuenda. 2. 1.5. neque præter textum extenuanda. 47.7.
Miraculi circa dationem Selavarum ſumma 2. 5. 3.
Moloſſus canis. 2.67. 3.
Monedula 1. 19. 4. V. *Graculus.*
Morticina comedere grave apud Judæos peccatum. 2.101.10.
Moſes V. Nom. propria.
Multitudo locuſtarum ſtupenda. 1. 16. 4. & *alibi* paſſim
Muſæum Gottorfianum. 1.26.7.
Muza, vide דודאים

N.

N*Auſea* circa eſum locuſtarum. 1.8.1.
Iſraelitarum ex cadaveroſa Selavarum carne nequaquam concepta. 2. 95. 2.
Νεανίας i. e. ferox & audax *juvenis.* 2. 58. 7. b.
Negativa nihil ponit in eſſe. 1. 24. 4.
Nivi cadenti ſimiles locuſtæ 1.16.3.
Nodum in ſcirpo quærere. 2.101. 4.
Nomina rebus à vulgo plerumque impoſita 1.27. 1.2.

1.2.& 2.67.1. *locuſtarum* apud Arabes varia. 1. 27.3.
Notæ in pectore locuſtarum. 1.12.15.
NOTARII & marmorarii 1.13.10.
Notatum cui competit, ei etiam *notatio.* 2.70.3.
Nubes craſſæ locuſtarum 1. 11. 2. quibus ſæpiùs comparantur.
Numeri apud autores paſſim mendoſi. 2. 55.4. quia notis olim expreſſi *ibid.*
Numerorum diſcordantium ineptus conciliandi modus *Grſepii. ib.* 1.

O.

O*Beliſci* aſſandis coturnicibus. 2.106. 3.
Octoginta legendum pro *Octingenta* 1.13. 4.
Olera in Ægypto præſtantiſſima. 2.14. 2. h.
Oleum olivarum. 1. 8. 5.
Omen malè prò *prodigio.* 1. 34. 1.
Omnis avis, omnis alæ, incongrua locutio. 2. 27. 3.
Onus cameli 2. 54. 3.
Ordo proficiſcendi à locuſtis ſervatus. 1. 4. 3.
Ortus locuſtarum. 1. 21. 1. *ſeqq.*
ORTYGOMETRA non eſt שלו *Selava.* Avis rariſſima. 2. 1. 4. & 16. 11.
Ariſtoteles paluſtribus avibus ſimilem dicit. 63. 4. deſcribitur ab
Alexandro Myndio ib. 7.
Aldrovando, qui notas paluſtrium avium indicat. 64. 2.
Geſnero 65.
aucupibus in Helvetia 66.
à coturnice multùm differt. 63. & *ſeqq.*
Quomodo vocetur in vernaculis linguis? 64. 4. & 66. 1.
Ὄρτυξ i.e. *coturnix* vide in C.
Os palmulæ. 1. 8. 7.
Otus cum ortygometra diſcedit 65. 5.
Ovipara Locuſtæ. v. in L.
Ova locuſtarum frigus non ferunt. 1. 9. 3. ſub terra in calido climate durant. 21. 4. obteruntur & ſic extirpantur. 26. & 3.
ſeptuaginta microſcopio obſervata 1. 22. 2.

P.

P*Almorum* duorum altitudine jacuerunt *Locuſtæ* in Palæſtina 1. 12. 12.
Palumbes agri Volaterrani. 2. 38. 1.
PANIS analogicè dictus i. e. *Manna* quod vide.
PARAPHRASIS loci Num. xi. ℣ 4. 5. 6. habetur, 2. 11. 6. Item ℣. 31. 32. cap. 108.
Paraphraſis Jonathan. ben Uziel. vel cujuscunq; ea ſit, notatur. 2. 45. 4.
Particulæ, hinc inde &c. in textum inſertæ rejiciuntur 2. 49. 2.
Partus locuſtarum. 1. 21. 4.
Paſſeres piſces ſiccari poſſunt non aves. 2. 105. 10.
PECCATA Iſraëlitarum publica nunquam ſine reprehenſione relicta 2. 101. 7.
Pecudes exceptis porcis, locuſtas non voraverunt. 1. 6. 12. fame ob defectum pabuli mortuæ. 9. 6.
Penitus vel non penitus idem, parum Philoſophicè dicitur. 2. 69. 5.
Pennæ locuſtarum quatuor. 1. 16. 3. ſex falsò 17. 1.
Plinius ſic alas earum vocat. 2. 33. 7.
Perdix una melior locuſtis viginti. 1. 8. 8.
Periphraſis avium ab aliis ſuperflua. 2. 30. 1.
Peſtis ex locuſtis mortuis orta. 1. 13. 3. & 17. æquinoctialem circulum non tranſit. 14. 4.
Πετεινὸν *volucre,* comprehendit & aves & inſecta volatilia. 2. 20. 5.
Petitio carnis Iſraëlitarum propriè loquendo nulla. 2. 11. 3. *ſeq.* à concupiſcentia differt. *ib.* 3.
PHASIANUS malè pro שלו Selava. 2. 9. & 62. 1.
PHILOLOGI officium de textu & verſionibus judicandi. 2. 77. 5.
Pictura locuſtarum Tirolenſium, 1. 20. 13. Cæteras in tabula locuſtarum delineatas quære pag. 20.
Plaga locuſtarum peſte exitioſior. 1. 14. 4.
Plebeji Turcæ & Judæi locuſtas comedentes. 1. 12. 5.
Plebs credula & incredula. 2. 7. 7.
Pluviæ locuſtis exitiales. 1. 22. 1.
Πνίγειν quid ſit. 2. 98. 3.
Pollen V. *Farina.*
Pompæ Sacræ contra locuſtas fruſtra inſtitutæ. 1. 18. 4. & 30. 8. & 31. 4.
Porci locuſtis ſaginati. 1. 6. 10. *ſeq.*
Porrus pro oleribus malè. 2. 14. 2. h.
Poſitio unius non eſt excluſio alterius. 2. 77. 5.
Potentiæ humanæ imbecillitas contra iratum numen. 1. 2. 2.
Πράσα vide Porrus.
Præcurſores locuſtarum v. Exploratores.
Præparatio Locuſtarum quomodo fiat in Mauritania 1. 8. 4. non eſt deſerti, 2. 97. 3. & 99. 4. & ſeqq. quia de culinaria Scriptura tacet. *ibid.*
Selavarum, qualis intelligenda 97. *per tot.* difficultates circa coturnices. 98. 4.
Proceſſiones vide Pompæ Sacræ.
PROCESSUS *excommunicationis* locuſtarum. 1. 30. 3. meliùs, quam à Chaſſanæo, inſtruendus. *ib.* 4. & 5.
Procuratores locuſtarum vid. Advocati.
Prodigium vid. Omen.
Promiſſio ſupponit petitionem. 2. 82. 2.
Propoſitio indefinita univerſaliter accipienda. 2. 50. 5. idque exemplis demonſtratur. *Ibid.*
Proſelytis ſanguinis eſus ab Apoſtolis interdictus. 2. 102. 8.
PROTESTANTES in hiſtoria Selavarum diſcrepant à Judæis & Eccleſ. Rom. Doctoribus. 2. 9. 4.
Πτερωτὰ δερμόπτερα & πτιλωτὰ 2. 27. 11.
Πτηνὸς quomodo exponendum? 2. 77. 2.
Pulpa 1. 8. 7.
Puteus in quem corpora martyrum præcipitata dicuntur. 1. 31. 5.
Pyra agreſtia, malè pro locuſtis Joh. Baptiſtæ. 2. 7. 6.

Q.

Q*Uerelæ* Iſraëlitarum. 2. 12. 6. *ſeqq.* num per poſtulatum expoſitæ? 82. 3. *ſeqq.*
Querela nullitatis in proceſſu locuſtarum. 1. 30. 7.
Quicunque, quomodo differat ab *omnis.* 2. 27. 10.

R.

R*Ana viridis* Laubfroſch; malè rubeta. V. infra.

Ranæ ab Italis comeduntur. 1. 23. 9.
RATIONES autoris Diſquiſitionis pro controverſiis quas formavit affirmativæ 2. 20. *ſeq.*
negativæ. 32. *ſeqq.*
Sed illæ his longè præponderant 35. 4. *ſeq.*
Rationes, ob quas שלוים, *locuſtæ* exponuntur, ſummatim expoſitæ. 2. 1. *per tot.*
Refrigerium malè pro expanſione. 2. 106. 2.
Regiones Europæ præ cæteris, locuſtis obnoxiæ. 1. 16. 1.
RELATIO *Germanica* de locuſtis in Comitatu Tirol. 1. 20. 6. de ortygometris in Helvet. 2. 66.
Remedia contra locuſtas imbecillia 1. 2. 3. & diffi cillima 27. 4. recenſentur 28. *ſeq.*
Repetitio unius ejusdemque rei, ubi neceſſaria. 2. 27. 8.
Rex coturnicum ortygometra; rectiùs Tyrannus. 2. 64. 3. & 4. lit. l.
Rex Cypri. vid. Hugo in Indice nom. propr.
Regem Locuſtæ non habent 1. 18. 6.
Rubeta, malè pro rana viridi. 2. 65. 1. n.
Ruſtici Sinenſes, locuſtas abigunt. 1. 29. 1 *ſeqq.*
Ruſticula 1. 7. 11. m.

S.

S*Acci* XII. mille locuſtis impleti 1. 28. 4.
Sacerdotes Habeſſinici proceſſionem contra Locuſtas cum Luſitanis inſtituerunt. 1. 30. 8.
Salacitas locuſtarum 1. 6. 5.
Sanguinis eſus quare proſelytis interdictus. 2. 102. 8. temporarium fuit præceptum. *ib.*
Sapor locuſtarum chelis aſtacorum ſimilis. 1. 8. 8.
peregrinus de ortygometris. 2. 15. 7.
minimè quadrat in coturnices. 9.
SCHEMA ſoli à locuſtis occupati p. 46.
caſtrorum in deſerto. p. 47.
Sclopetarii, locuſtas arcentes. 1. 7. 11.
SCRICA Germanicè eine Schrecke. Ejus deſcriptio 2. 65. & 66. cap. Eggenſchär & Graßrätſcher. *ibid.* odit coturnices easque necat. 6. carnem habet delicatiorem. *ibid.* in Cliviæ ducatu frequens eſt. *ibid.* vide *Ortygometra.*
Scripturarius Judæus ſeu *Karaita.* vide Reſiel in Ind. nom. propriorum.
Scutra ænea. 1. 12. 14. [1. 14. 4.
Sedes novæ ob vaſtationem locuſtarum quæſitæ.
SELAVA Hebr שליו pro locuſta comeſtibili accipiendum per totum tractatum Parte II. comparantur cum coturnicibus 2. 1. 5. Vocabulum eſt ſignificationis deperditæ, ac ob id va... ab Interpretibus redditum. 2. 7. 2. & eſt עוף כנף 20. 1. Vulgo malè Coturnix;
Selavæ Iſraëlitarum unde venerint? 37. & ſeq.
It. 42. 2. & 3.
inſtar pluviæ ſuper caſtra demiſſæ 43.
Cur datæ fuerint Iſraëlitis de volatili non cogitantibus 2. 76. 3. & 88. 4.
quomodo fuerint collectæ? 52.
quomodo menſuratæ? 53.
quomodo præparatæ & expanſæ 61. & 96. *ſeq.*
transmarinæ. 41. 3.
ſuffocatas Judæi non comederunt. 2. 101. *per tot.*
SELEUCIDES aves. 1. 31. 3. certo anni tempore adventant. 32. 2.
Seminilega Σπερμολόγος Avis. 1. 19. 7.
SENIORES LXX. Moſi regiminis adminiſtri. 2. 13. 4.
Sententia communis non temerè deſerenda 2. 7. 1
niſi maximis dubiis laboret. 4.
qualis eſt vetus illa de coturnicibus. 5. 1.
Sepia atramentum pro ſanguine habet. 2. 79. 2.
Series coturnicum per lineas & areolas in deſerto, nugatoria eſt. 2. 106 5.
Serras è cruribus locuſtarum in India fieri fabuloſum. 1. 10. 3.
Seſquicubiti altitudo, quare aſſerta. 2. 49. 5. & 51. 2.
Sextarius Tirolenſis. 1. 20. 12.
Joſephi. 2. 55. 6.
Sexus locuſtarum colore & magnitudine diſtinguitur. 1. 6. 4.
SIBYLLINI libri locuſtarum causâ inſpecti. 1. 28. 1.
Sichli סכלי i. e. Συκαλὶς. *Ficedula* 2. 62. 1.
SIGNIFICATIO alicujus vocabuli, quomodo eruenda 2. 1. 3. An diſſimulanda? 7. 7.
Significationes multorum vocab. Hebraicorum in captivitate Babylonica deperditæ. 2. 1. 2. quarum nonnullæ à viris doctis reſtitutæ. 4. 1.
Siliqua dulcis. vid. κεράτιον.
Simia 2. 74. 2.
SIMILE non eſt *Idem.* 2. 67. 3.
Similitudo Pſaltis de pluvia 2. 43. ejus applicatio. 49. 4.
Sinum Perſicum & Arabicum Selavæ transvolarunt. 2. 39. 1.
SOL locuſtarum volatu obſcuratus. 1. 11. 1.
Spatia caſtrorum quadrata. 2. 45. 6.
Sphalmata in numeris frequentia. 1. 13. 10.
Σπερμολόγος avis 1. 19. 7.
SPECIES locuſtarum variæ. 1. 23. 1. *ſeqq.*
Octingentæ Talmudiſtarum fabuloſæ *ib.*
triginta octo Aldrovandi *ibid.*
Novem, in Sacris literis. *ib.*
Squilla 1. 8. 5.
Stagnum locuſtas arcens. 1. 32. 6.
SUBSTANTIA carnoſa in locuſtis, Germanicè Fleiſch appellata. 2. 81. 1.
Superficies terræ. 2. 48. per tot.
Supplicationes contra locuſtas fruſtra adhibitæ. 1. 31. 1.
SUPPOSITA oportet eſſe clara & liquida. 2. 14. 4.
V. *Hypotheſes.*
Suſpenſio cum expanſione non confundenda 2. 61. 5. fruſtra in deſerto aſſeritur. 105. 4.
SYNAGOGA Judaica expanſionem capere nequit. 2. 106. 7.

T.

TALMUDISTÆ obſcurum per æquè obſcurũ exponunt. 1. 23. 4. eorũ fabulæ de locuſtis *ib.* 1.
Tautologia quid ſit? 2. 27. 7.
bono Interpreti non facilè admittenda 25. 6.
ab Interpretibus nõnullis in expoſitione Gen. VII. 14 commiſſa. 26. 1. & *ſeqq.*
Tempeſtate ſiccâ locuſtæ augeſcunt. 1. 22. 1.

Te-

Tetraon Aurhan malè pro שלו Selava 2. 74. 3.
TEXTUS S. SCRIPTURÆ quando tutò emendari poſſit. 2. 23. 10.
quoad fidem & mores ubique integer eſt, nec corrumpi potuit. *ibid.*
Trabes. 2. 101. 5.
TRACTATIO Selavarum coturnicibus non convenit. 2. 1. 6. Coturnicum difficillima 54. 3. & 98. 3.
Tractationis locuſtarum modus communiſſimus & facillimus. 2. 97. 3.
Trajectus Selavarum trans mare rationibus confirmatur. 2. 40.
in coturnices non quadrat. 41. 4.
Triennio locuſtas in Europa duraſſe dubitatur. 1. 19. 1. & 10.
Tubarum & tympanorum ſtrepitus an locuſtas fuget. 1. 29. 6.
TURCÆ V. plebeii.
Tympana V. *Tubæ*.

V.

VAginipennia vid. *Inſecta*.
VARIA LECTIO Gen. 1; 26. notabilis 2. 23. per tot.
Venatio coturnicum à Joſepho tradita 2. 38. 3.
Venenatæ locuſtæ nullæ dantur. 1. 8. 3.
Ventus collectivè pro ventis. 2. 108. † *in not.*
Venti juſſu divino *Selavas* adduxerunt. 2. 5. 3. quales fuerint? 38. 6. & 42.
Veratrum i. e. Helleborus. 2. 88. 3.
Verbum emphaticum apud Hebræos quid ſit? 106. 3. finitum cum ſuo infinito conſtructum. *ib.* 5.
Vere exeunte parere locuſtas erroneum 1. 21. 5.
Vergiliæ. 1. 21. 7.
VERSUS XXVIII. in Bibliis in medio deficientes. 2. 23. 8.
Verua aſſandis coturnicibus. 2. 100. 3.
Veſpertiliones πτερωτὰ δερμόπτερα ſunt, non πτιλωτὰ, Ariſtoteli 2. 27. 11. apud Hebræos in avium numero cenſentur. *ibid.* 12.
Viæ cadaveribus repletæ ob vaſtationem locuſtarum 1. 14. 3.
Vices in Africa ſervant locuſtæ 1. 19. 10.
Viſus locuſtarum hebetior 1. 6. 2. e.
Vites à locuſtis intactæ 1. 5. 3. & *in not.* lit. c.
VITULUS vel potiùs parvus Bos aureus i. e. Apis Ægyptiorum ab Iſraelitis adoratus. 2. 101. 2.
Viverra Furones. 1. 19. 7.
VOCABULA ignota ex circumſtantiis exponenda 2. 75. 3.
Hebraica perperam, vel non intellecta. 2. 7. 2.
ignota in vernaculis retinenda. 1. 23. 10.
VOLATUS locuſtarum nivi comparatus. 1. 6. 3. f.
pluviis & frigore impeditus. 1. 9. 1. ejus latitudo. 14. 3.
Selavarum pro deſcenſu à Judæis malè creditur. 2. 8. 3. & 49. 1.
VOTUM Auguſtini vulgatum 2. 11. 3. in ejus operibus non reperitur *ib.* not.
Votum abſtinendi à carne quid inferat apud *Rabbinos* 78. 4.
Vulpes cum Aſino comparata. 2. 74. 2.
Vultures vorant locuſtas. 1. 19. 7.
Vulturnus, Hebr. קדים 2. 40. 6.
Ital. *Sirocco*, Ventus ardens.

INDEX SECUNDUS

NOMINUM PROPRIORUM

Ratio quærendi eadem eſt ac in primo Indice.

A.

ACridophagi in Libya *locuſtarum adventu* gaudent 1. 2. 4. hodie *Arabes* agreſtes. 7. 11.
Ægæi maris inſulas *locuſtæ* depopulantur. 1. 15. 3.
Ægyptus optimorum *olerum* feraciſſima 2. 14. 2. h. plagam ingentem à *locuſtis* ſenſit 86. 2. quæ ſpecie differebant à *Selavis*. 87. 2.
Æthiopia locuſtarum fertiliſſima. 1. 21. 2.
Africa locuſtis ſcatet. 1. 13. 1.
Alpes locuſtæ transvolaverunt. 1. 20. 1.
Altenburgicus Ducatus locuſtas expertus. 1. 4. 2.
America plurimas locuſtas gignit. 2. 14. 4.
Apulia à locuſtis infeſtata. 1. 28. 1.
Arabes locuſtas omnium optimè diſcernunt 1. 27. 3. atque nominant.
agreſtes eas avidè vorant 7. 11.
Arabia locuſtarum patria 1. 2. 4. & 7. 3. & 11. 1.
Petræa. 2. 12. 3.
Armenia à locuſtis vaſtata. 1. 11. 3.
Aſia locuſtis tota obnoxia. 1. 10. 1.
AUSTRIA à locuſtis ſæpiùs vexata. 1. 4. 1. & 19. 1. 9.

B.

BAbylon. De locuſtis Iſraelitas illuc comitantibus fabula. 1. 23. 1.
Balſera vid. *Teredon*.
Barbaria ubi Barbari quatuor menſibus locuſtis aluntur. 1. 7. 10. & 12. 10.
BOHEMIA locuſtas quoq; experitur. 1. 4. 2. & 19. 1. 9.
BOJOARIA; ubi Dux gallinarum contra *locuſtas* conductus. 1. 31. 1.
Brema 1. 8. 8. lit. o.

C.

de Caep/ Urbs promontorii *bonæ ſpei*. 1. 23. 7.
CArolus Moraviæ Marggravius ſpatium itineris locuſtarum exploravit 1. 19. 8.
Carthago. Circa eam locuſtæ. 1. 13. 7.
Caſii montis incolæ precibus *Seleucides* impetrant contra *locuſtas*. 1. 31. 3.
Cataya i. e. *China* Septentrionalis 1. 32. 7.
China Septentrionalis vid. *Cataya*.
Chuerch urbs *Cataya*, ubi ſtagnum *locuſtis* arcens. 1. 32. 6.

Cy-

Cyprus inſula *Locuſtis* obnoxia 1. 15. 1. & 28. 3.
Cyrenaica 1. 13. 1. legem habuit debellandi *locuſtas*. 28. 2.

E.

Eckardsberga locuſtas anno ſuperiore experta. 1. 9. 1.
ERFURTUM; ubi autor primum de *locuſtis* Thuringiam invadentibus nuncium habuit. 1. 1. 1.
EUROPA cujus regiones *Aſiæ* vicinæ locuſtas experiuntur. 1. 19. 1.

F.

Formoſa inſula magna maris Eoi. 1. 10. 2. & 15. 1.
Franci quando primùm viderint *locuſtas* 1. 16. 3.
Fridericus Secundus, Imperator. 1. 15. 2.

G.

Gallia in qua rarior *locuſtarum* plaga. 1. 16. 2. & 19. 9.
GERMANIA Locuſtas aliquoties experta. 1. 18. 1. & 19. 1. &c.
Guinea Africæ regio, ubi plaga *locuſtarum* communiſſima. 1. 13. 11.

H.

HABESSINIA à locuſtis ſæpiùs atrociter vaſtata. 1. 14. 2.
Hamburgum 1. 8. 8. lit. o.
Hebron ubi Locuſtæ. 1. 12. 11. & 2. 31. 1.
Helvetia 1. 20. 1.
Hieroſolyma 1. 12. 11.
Hiram, quot coros tritici à Salomone acceperit. 2. 51. 3. & 4.
Hiſpaniola Inſula Americana. 1. 15. 1.
Hugo II. Rex Cypri. 1. 15. 1.
HUNGARIA locuſtas ſæpiùs experta. 1. 4. 1. & 16. 1. & 19. 9.

I.

Jena anno præterito locuſtas vidit. 1. 5. 1.
India magnas habet; ſed non Plinianas. 1. 10. 3.
Inſoko Regio Guineæ. 1. 13. 11.
Johannis Baptiſtæ cibus in deſerto. 1. 8. 5.
Iſpahan Perſiæ regia 1. 31. 6.
Italia à locuſtis Africæ infeſtatur. 1. 16. 2.

L.

S. *Laurentii* inſula. V. *Madagaſcar*.
Lemnus. Hanc inſulam locuſtę crebro depopulantur. 1. 15. 3. earum certa menſura ad magiſtratus refertur. 28. 2.
Lengion Perſiæ regio, ubi fons ſalutaris contra Locuſtas. 1. 31. 6.
Libya in qua *Acridophagi* V. in A. 1. 2. 4. & 7. 3. *locuſtis* refert. 25. 1.
Luſitani deſolationem locuſtarum maximam in Habeſſinia viderunt. 1. 14. 3. Cum Habeſſinis proceſſionem contra Locuſtas inſtituerunt. 1. 30. 8.

M.

Maſiniſſæ regnum vid. *Numidia*.
Mauritania agminibus locuſtarum frequentatur. 1. 13. 1.
Madagaſcar vulgo S. Laurentii Inſula. 1. 14. 4.
Mediolanenſis ager ubi XII. mille ſacci locuſtis completi. 1. 28. 4.
Micipſa V. *Numidia*.
Miſnia locuſtas quoque experta. 1. 20. 4.
Moguntia; ubi centum jugera una hora à locuſtis abſumta. 1. 16. 4.
Moravia ſuperiori ſeculo locuſtas habuit. 1. 20. 4.
Moſes. Ejus expoſtulatio de munere nimis oneroſo 2. 13. 2. de quantitate carnis 3. imbecillitas & conſternatio. Populo de commeatu proſpicere debebat. 12. 4.

N.

Naumburgum ubi ſuperiore anno locuſtæ. 1. 9. 1.
Norwegia Aſellos & paſſeres frigore exſiccat. 2. 105. 10.
Numidia tempore *Micipſæ* portentoſa locuſtarum multitudine obruta. 1. 13. 5.

O.

Oenipons Tirolenſis Urbs, ex qua relatio de mirabili locuſtarum copia. 1. 20. 5.

P.

Palæſtina locuſtis punita. 1. 11. 4.
Pariſii ervilia præcocia amant. 1. 7. 11.
Parthia 1. 11. 3. } ubi locuſtæ notiſſimæ & frequentiſſimæ.
Perſia 1. 11. 1. }
Podolia. 1. 21. 2. }
Polonia. 1. 16.

R.

Reſiel [Zachar.] *Karraus* Francofurti è Judæorum vico ejectus, & ab autore ſuſceptus. 2. 31. 8.
Rhinocolura Stephano *Rhinocorura* Urbs in finibus Palæſtinę. 2. 88. 2. magna ibi coturnicum copia. 38. 6.
Ruyterus Hollandicæ Claſſis Præfectus. 1. 13. 11.

S.

Saul cur 1. Sam. XIV. ſaxum advolvi juſſerit. 2. 101. 6.
Shiras Perſiæ regio. 1. 32. 1.
Sichem ubi locuſtæ 1. 12. 11.
Sicinius prætor ad exſtirpandas locuſtas cum militibus miſſus. 1. 28. 1.
Sileſia Locuſtas experta. 1. 20. 4.
Sinarum imperium ubi locuſtæ frequentiſſimæ. 1. 10. 1.
Single, Sinenſe municipium. 1. 10. 2.
Sirmienſis Comitatus in Hungaria. 1. 19. 9. not.
Syria Locuſtis frequens. 1. 11. 3.

T.

Tayovvana inſula Oceani Eoi. 1. 10. 2. & 15. 1.
Teredon vulgò *Balſera*. 1. 11. 2.
Thuringia ſuperiore anno *locuſtas* habuit. 1. 4. 2.
Tirolenſis Comitatus. 1. 20. 5. vid. *Oenipons*.
Tridentinus Epiſcopatus locuſtas expertus. 1. 16. 4.

V.

Valachia quam locuſtæ pervagatæ ſunt. 1. 20. 4.
Vinaria quò ſuperiore año locuſtæ venerunt. 1. 5. 6
Voigtlandia ſimiliter. 1. 4. 2.
Volaterranus ager in quem palumbes è mari veniunt. 2. 38. 1.
Utica Urbs Africæ. 1. 13. 7.

X.

Xenſi Provincia Sinenſis. 1. 10. 2.

INDEX

INDEX TERTIUS
VOCABULORUM HEBRAICORUM ALIORUMQUE ORIENTALIUM,
Quorum nonnulla aliter ac vulgò exponuntur.

א

اب مرغان *Ab-murgon.* Perſ. q. d. *Aqua avialis,* quia *aves* eam ſequuntur contra locuſtas. 1. 31. 6.

אבר *Ala avium* in ſpecie, differt à כנף 2. 33. 5.

אמה *Cubitus.* כאמתים *Ferè duorum cubitorum,* quomodo intelligendum. 2. 48. *per tot.*

אסף *Collegit* res humi ſtantes vel jacentes. 2. 52. 1.

אספסף *Colluvies plebis* 2. 12. 6.

אפילו *Etiam;* nunquam eſt exceptiva particula. 2. 87. 5.

ארבה *Locuſta.* Generis, & certæ cujusdam ſpeciei, nempe vulgaris, nomen. 1. 23. 2. & 7.

ב

בהמות *Behemoth* eſt nomen ſingulare terminationis Ægyptiacæ, *Hippopotamum* denotans. 2. 7. 5. & 70. 2.

בשר *Caro* etiam locuſtis, argumento Gen. 7. 15. 16. competit. 2. 78. 3. & 4.

ג

גוז & גזז Verba iſta accuratiores Lexicographi quidem diſtinguunt, 2. 18. 12. fere tamen conveniunt, *Avulſit, Abripuit, Abſcidit.* Schindlerus hoc loco reddit *Transſtulit,* ob affinitatem Arabici جاز. Variè igitur in noſtro loco ויגז redditur ab interpretibus. 37. 3. & 4.

ד

דודאים *Dudaim* i. e. موز Muza pro *Mandragoris* malè 2. 9. 5. & 72. 2.

דרך יום *Iter diei,* quomodo accipiendum? 2. 44. 3.

ח

ח *Chet.* litera in *locuſtis* viſa. 1. 12. 15.

חגב *Species locuſtæ mundæ.* 2. 23. 2. Generaliter tamen pro *locuſtis mundis* à Judæis accipitur. 78. 4. u.

חיה *Fera, beſtia,* ut plurimum contradiſtinguitur τῷ בהמה *pecudibus.* 2. 23. 2. ſeq.

חמר Et *acervum* & *corum* ſignificat. 2. 53. & *ſeq.* at in loco noſtro corum *decem medimnos Atticos* continentem.

חנוכה Judæorum *Encænia.* 1. 12. 8.

חנמל Non locuſtam ſed *pruinam* judice Bocharto denotat. 1. 23. 1.

חציר Malè fœnum & πράσα *porri,* rectiùs *Gramen:* tum etiam *olera.* 2. 14. 2. h.

חרגול *locuſta caudam & gibbum* habens, ſecundum Talmudiſtas. 1. 23. 7. num Africana ſit, *Garam* dicta, dubium. *Ibid.*

ט

ט *Teth.* litera in *Locuſtis* obſervata. 1. 12. 15.

י

יד *Manus* על יד *ad latus* de locis contiguis ſeu adjacentibus accipitur. 2. 47. 5.

יצר propr. *Figmentum.* Metaph. יצר לב *Indoles animi.*

ים *Mare,* מים *à mari* Num. xi. 31. quomodo intelligendum. 2. 18. 12. & 2. 38. & *ſeqq.*

כ

כ *Caph menſura* vulgo כף השיעור *Caph æſtimationis,* nihil præcisè definit. 2. 47. 4. & 49. 2. Cum ב facilè permutatur. Idque contigit non ſolum *Joſepho.* 2. 55. 5. ſed & bono *Schindlero* qui pro בחצי הלילה *in medio noctis* legit כחצי *circa medium.* In Lexico *lit.* כ *p.* 825.

כל *Omnis,* nunquam interponitur inter duo ſubſtantiva conſtructa unius ejusdemq; rei. 2. 27. 3. Exempla contraria diſtinguuntur & declarantur. *Ib.* 4. *ſeqq.* & 28. 3. *ſeqq.*

כנף *Ala,* vel pleniùs עוף כנף de *inſectis volatilibus* ſpecialiter accipi poteſt. Interdum & neceſſariò ſic accipiendum. 2. 30. & *ſeqq.*

כסלו *Cislev.* Menſis Judæorum quando incipiat. 1. 12. 8.

ל

לא *Non,* pro לו *Ei,* mendosè. Levit. xi. 21. legitur & exponitur. 1. 24. 1. *ſeqq.*

לתך *Semicorus* ſine fundamento exponitur *elevatio* ab Epiphanio. 2. 58. 7.

מ

מ *præfixum* permultas in Scriptura ſignificationes habet. 2. 37. 5. in contextu *trans* ſignificare poteſt. *ib.*

מין *ſpecies* למינו vel למינהו denotat *ſpecies innominatas* generis nominati. 1. 23. 3.

מליקה Vulgò variè redditur. *Compreſſio capitis avis;* in ſacrificiis tantum fuit uſitata, 2. 102. 2. aliàs non licita *Ib.* 3.

מן הוא *Man-hu,* i. e. *Quid hoc eſt.* 2. 80. 4.

נ

נפש *Anima.* at Num. xi. 6. pro *Corpore.* 2. 12. 6.

ס

סביבות המחנה *Circum[illegible]a caſtra,* quomodo accipiendum. 2. 45. 5.

ע

عذر ملخ *Adhr-melach.* Perſicè *Exitium locuſtarum.* Avium nomen. 1. 31. 6.

עוף Nomen *generis* eſt, complectens omnia *volatilia* tam aves, quam *inſecta.* 2. 1. 7. & 2. 18. & *ſeq.* probatur exemplis c. 20. *per tot.* quæ ſignificatio olim non accuratè obſervata. 24. 2. Hinc factum, quod in vernaculis interdum incongruè reddatur Vögel Aves. *Ibid.* Per *ſynedochen generis* pro ſpecie *avem* denotat, & opponitur τῷ שרץ העוף 1. 18. 3. & 20. 11. & 32. 2.

עוף כנף *volucre alatum* etiam de *inſectis* [illegible] poteſt. 2. 22. 9. & alibi.

עץ in plur. עצים *Ligna* & *Arbores.* Prius pro poſteriori poſuit *Auguſtinus.* 1.13.2.e.

פ

פני הארץ *Facies terræ* quomodo intelligendum. 2.49.2. & 50.1.

צ

צפור Non ſolum *aviculam*, ut vulgò, ſed omnem *avem*, etiam *maximam*, veluti *Struthiocamelum* denotat. 2.21. per tot. & 29.3. q. reſpectu עוף *ſpeciei* nomen eſt. 27. 2. Non eſt nomen generale *volatilium*, in quo nonnulli Rabbinorum errant. 30.6.

ר

רמש de Facultate *locomotiva* in genere accipitur, & conſequenter *omnia animalia* denotat. 20. 7. Si verò opponatur aliis animalium ſpeciebus, tunc *reptilia terreſtria* in ſpecie ſignificat. *Ibid.* etiam ſine האדמה ponitur. 22. 8.

ש

שחיטה *Mactatio* in Selavis, quà *avibus*, ex ſententia Rabbinorum neceſſaria. 2. 10[illegible]. & 106. 8. & 9.

שטח *Expandere* tantùm, non verò *ſuſpendere* ſignificat. 2.61.5. ubi quoque loca ἐναντιοφανόμενα declarantur. It. 105. 4. Crux eſt interpretum. 106. 1. Vulgata habuit pro verbo emphatico *ib.* 3.

שלו Species eſt *locuſtæ mundæ*, non *coturnix*, quod per totum hunc tractatum Parte II. argumentis & rationibus demonſtratur.

שרץ *Progenuit* copiam animalium, quaſi *verminando* ſeſe moventium. 2. 22.3. hinc שֶׁרֶץ *verminatio* animalium. Vulgò das Gewimmele der Thiere.

INDEX QUARTUS

VOCABULORUM VERNACULORUM EUROPÆ

in hoc opere repertorum.

[A.] Anglicè.
[B.] Belgicè.
[G.] Gallicè.
[I.] Italicè.

A.

Adar. *Avis.* Cambro-Britannicè. 2.77.5.
Auerhan/*Tetraon.* 2.62. 1. f.
Autruche, [G.] Struthio camelus. 1.7.4.

B.

Becafigo, [I.] Ficedula. 1.7.12.m.
Benari. Idem linguâ Toloſanâ. Gallicè *Ortelan*, Germanicè nonnullis Haferfinck. *ibid.*
Bird [A.] Avis. 2.77.5.

C.

Caille [G.] Coturnix.
Cavallettas Hiſp. & *Cavallette* [I.] Locuſtæ. 1.15.2.
cur ſic dicantur. 1.27.1. & 2.
Choucas, Graculus, Monedula. 1.19.7.
Codornizes Hiſp. Coturnices.
Coq de bruyere. Tetraon 2.62.1. f.
Creutzgänge. *Pompæ* [illegible]*ræ.* Proceſſionen.

D.

Dole *Graculus, Monedula.* 1.19.6.
Dzikie Pole. *Feri campi* ultra Volhyniam. 1.21.2.

E.

Eggenſchär. *Ortygometra* aucupibus in Helvetia 2.15.10. & 66.1.
ƐUNLAIT. Hibern. *Avis.* 2.77.5.

F.

Foglar [Suec.] *Aves.* 2.24.2. & 77.5.
Fowl [A.] Idem. *Ibid.*

G.

Garnteelen/[B.] *Squilla,* 1.8.8. lit. o.
Gernaten. [illegible] ibid.
Gevleugelt gevogelte [B.] Aveſalatæ. 2.24.1.
Graßrätſcher *Ortygometra* ruſticis in Helvetia dicta. 2.15.10. & 66. 2.
Grütze. *Ptiſana* 2.61.3.

H.

Haferfincke vid. *Benari.*
Heiligthumb. *Reliquiæ.* 1. 18.3.

I.

Johannis-Brod *Siliqua dulcis*, κεράτια, quæ tam abund[illegible] *Palæſtina* creſcunt, ut porci illis ſaginentur.

K.

Käcke vid. Dole.
Kehrbeſemen/*Scopæ*, everrendis Locuſtis adhibitæ. 1.20.8.
Krähe *Cornix.* 1.19.6.

L.

Laubfroſch. *Rana viridis. Calamites*; malè *rubeta.* 2.65.1.n.
Linduin. *Avis* Finnicè. 2.77.5.

M.

Malter/*menſura aridorum*, in Germaniæ provinciis valde diverſa. 1. 20. 7.

N.

Napello [I.] *Aconitum.* Wolffskraut. Giffts-Kraut. 2. 88.3.

O.

Oiſeau [G.] Avis. 2.24. 1. & 77. 4.
Oiſelet. [G.] Avicula. 2.26.3.
Ortelan, avis delicatiſſima. Sic deſcribunt Lexicographi, ſed non exponunt quænam avis ſit. 1.7.12.m. vid. *Benari.*

Pracy

P.
Ptacy.[Pol.] *Aves.* 2.77.5.
ПТИЦИ, *Slavon.* Idem, ibidem.

Q.
Quackelen [B.] *Coturnices.* 2.37.4.
Quaglie. [I.] Idem. 2.15. 10.

R.
R*Asle* [G.] Avis eſt aquatica, non *ortygometra.* 2.63.4.lit. i.
Re delle quaglie [I.] Rex Coturnicum V. Wachteln-König. 2.64. 5. & 4.
Ruch avis è genere *cornicum. Seminilega* nonnullis. 1.19.7.

S.
Schnepfflein *Ruſticula.* 1.7.12. m.
Schrecke *Ortygometra.* 2.66. per tot.
Schrieck [B.] Idem 2. 15. 10. & 66. 5.
Schwalwe. Hirundo. 2. 74. 3.
Sechſter *Sextarius* diverſæ capacitatis menſuræ genus. 1.20.7.
Storcken/rectiùs Störche *Ciconia.* 1.19.6.

T.
Tule/vel Dole/Räcke/vid. in. D.

V.
U*Ccelli*; [I.] aviculæ. 2.77.5.
Ungiefer. *Inſecta.* Sic tamen *apes* non facilè vocaveris. 2.26. 3.
Vogel. *Avis plumigera*, malè pro *volatilibus* in genere. 2.77.4.
Gute Vögel. Sic *Selavas* reddunt Judæi in ſuâ Paraphraſi Germanica. 2.74.3.

W.
Wachtel *Coturnix* eſt; non *Ortygometra.* 2. 15. 10.
Wachteln-König *Coturnicum Rex*, abuſivè ſic vocatur *Ortygometra*, cum potius ſit illarum Tyrannus. 2.64. 3. & 4.
Winged Fowl/[A.] avis alata. 2. 24.1.

ANACEPHALÆOSIS
hujus diſſertationis de Locuſtis.

PARTE PRIMA refert Autor *occaſionem* ſcribendi hanc diſſertationem; nimirum vi-
1. ſas anno ſuperiore in Thuringia ab illo lo-
6. cuſtas, quarum *magnitudinem, colorem & qualitates* deſcribit; ſimulque docet, non ſolùm optimum avibus atque porcis fuiſſe *pabulum*; ſed
8. etjam bonum hominibus *cibum*; ſecundùm modum præparandi à *Mauris* uſitatum.
Dehinc tranſit ad hiſtoriam locuſtarum, enar-
10. raris regiones quæ ab illis infeſtantur; *Aſiam* præcipuè, cujus vix ullũ regnũ ab illis liberũ. Ad-
12. dit reſponſiones *Judæi Hieroſolymitani*, qui nuper ex *Palæſtina* venerat ad quæſtiones de *Locuſtis* illi propoſitas. Hac occaſione emendat locum
C. 13. *Auguſtini*, multorumque aliorum autorum, qui *octingenta* hominũ millia peſte ex *locuſtis* ortâ occidiſſe ſcribunt, cùm *Octoginta* legendum eſſet.
C. 14. *Damna* gravia, quæ ubique regionibus inferunt recenſet, atque *Africam* locuſtarum fertiliſſimam
C. 16. prædicat. Exinde pergit in *Europam*, & loca autorum qui irruptiones *locuſtarum* narrant exſcribit, atque hallucinatos corrigit. Quibus
C. 21. pertractatis de *ortu locuſtarum* diſſerit: mox ſpecies earum multiformes recenſet, atque hac oc-
24. caſione notat *interpretes*; qui locum *Levitici* xi.
21. per *negativam* malè reddiderunt: nec non
25. *Aldrovandum* & *Jonſtonum* qui parum accuratè de
27. Locuſtis locuti ſunt. Porro diſſerit de *remediis* valde difficilibus vel planè irritis; ſimulque per-
30. ſtringit *Chaſſanæum*, ludicrum *excommunicationis proceſſum* locuſtis intentantem. Efficaciſſima
31. demum ea *remedia* aſſerens quæ *Deus* largitur, *aves* planè peculiares in agmina locuſtarum im-
32. mittendo; quas *Seleucides* Plinii eſſe autumat. De *aqua* etiam contra Locuſtas ſalutari nonnulla
33. haud proletaria narrat, nec non de *characteribus* in alis earum viſis, & earum *portento* partem primam claudit.

PARTE SECUNDA pertractat autor *problema* C. 1.
de שלוים *Selavis* quibus Iſraelitæ à Deo in deſerto cibati fuerunt, quas *Locuſtas* fuiſſe cenſet; & primò graviſſima ſua dubia proponit, quare tex-
tus in *coturnices* non quadret: Deinde *disquiſitionem* integram viri cujusdam doctiſſimi, in præfatione laudati, pro veteri ſententiâ contra ſuam novam ad verbũ; cum reſponſionib' ſuis propo- C. 3.
nit. *In exordio* autor Disquiſitionis cauſas red- C. 6.
dit cur à vulgata opinione recedere non poſſit, ad *conſenſum* omnium S. Scripturæ interpretum pro-
vocans. Quibus reſpondet Autor noſter, *diſſen-* C. 7.
ſum eorum cùm in *expoſitione* vocabuli: tùm in *hiſtoria* ipſâ obtendens.
Poſthæc Autor disquiſitionis certas format *hy-* C. 10.
potheſes, quibus evincere conatur: *Iſraelitas carnem petiiſſe qualem in Ægypto habuerint; atque ta-*
lem etiam illis à Deo datam. Eas autor noſter C. 15.
infirmat, negans id ex textu allegato ſequi. Neq; probabile eſſe *Deum* [illegible]um querulis atque ſeditioſis carnem dare voluiſſe, [illegible]lem illi fortè in mente habuerint, ſed potius, ſicut p[illegible]ne petito *Manna*, ita pro *carne* deſiderata anologum quid dediſſe.
Præterea disquiſitionis Autor *controverſias* C. 20.
nonnullas cum rationibus pro & contra propoſuit. Quarum præcipua eſt: *Num inſecta etiam poſſent* עוף כנף *volucres. alata dici, prout* Pſ. 78. 27. *Selavæ vocantur.* Id maximè affirmat autor noſter, & rationibus atque exemplis demonſtrat: עוף *Volucris* Nomen generis eſſe, & tam *aves*
quam *inſecta volatilia* comprehendere; atque hoc C. 22.
vocabulo in hiſtoria creationis æquè ac in hiſtoria diluvii denotari. כנף *Alam* autem ſæpe præ

ſe *inſectum volatile* ſignificare,modò *copula*, He-
C.25. braicè per ἀσύνδετον omiſſa,adhibeatur. Hac oc-
caſione notabilem *variam lectionem* obſervavit
C. 23. *Gen.* 1.26, quæ textum mirè declarat, denique
C. 26. *verſiones vernaculas* allegat,atque oſtenſtit, ubi à
C. 31. ſcopo aberraverint, adhibitis duorum *Rabbino-
rum* pro aſſertione ſua teſtimoniis.
C. 37. Ad *tertiam controverſiam* Autor Selawas trans
mare veniſſe ſtatuit; idque certis rationibus con-
firmat.
C. 44. Ad *quintam controverſiam* quomodo iter diei
accipiendum ſit; *ſchema* quoddam proponit, ſpa-
C. 45. tium *viginti quatuor mill um* Germanicorum
exhibens, cujus ſummæ dimidium ab omnibus
totius Orbis coturnicibus duorum ferè cubito-
rum altitudine vix oppleri potuiſſe arbitratur, &
C. 46. *Schema* ab autore diſquiſitionis oppoſitū refellit.
C. 48. Ad *ſextam controverſiam* de altitutine, quâ Se-
lavvæ jacuerunt, *ſeſqui cubitum* ſtatuit, infra quem
C. 49. non ſit deſcendendum, neque etiam intervalla
admittenda.
In *octava controverſia* multus eſt, non acervos,
C. 54. ſed decem *Coros* genuinos, decem *medimnorum*
Atticorum ſingulos, firmiter ſtabiliens; & *Grſep-
ſium* qui parvum Corum unius tantùm medimni
C. 55. effinxerat, adſtipulante *Villalpando* acriter per-
ſtringens, vanumque hujus viri ſtudium in con-
ciliandis menſuris & temporibus differentibus
contemnens. Tantam autem menſuram *co-
turnicibus* minimè, *locuſtis* verò bene quadrare,
nec nimiam eſſe, docens; *Epiphanii* quoque ex-
C. 58. poſitionem vocis להך improbat.
C. 61. Ad *nonam controverſiam* verbum שטח de *ſu-
ſpenſione* accipi poſſe negat.
C. 62. Tandem Diſquiſitionis autor *collatio-
nem utriusque ſententiæ* inſtituit, &
articulo primo demonſtrare ſatagit: *In eo inter-
pretes ad unum omnes convenire, quod* שלו *genus a-
vis fuerit.* Ad quæ reſpondetur: *tametſi in ge-
nere conveniant, in ſpecie verò diſſentiant, conſen-
ſum nullum eſſe.*
C. 63. *Diſquiſ.* Inter *Ortygometram* & *coturnicem* tan-
tam non eſſe *differentiam*. *Reſp.* Eam per ma-
gnam eſſe, idque ex autoribus priſcis & hodiernis
C. 64. demonſtrat, præſertim deſcriptionibus *Aldrovan-*
C. 66 *di* & *Geſneri*, ut & noviſſimâ *aucupum Tigurino-
rum*; qui Germanicum *Ortygometræ* nomen tra-
C. 67. dunt. *Heſychii* Etymologiā elumbē vocat, nec nō
C. 68. *Bocharto* δυσακριβείας dicta ſcribit. Deniq; defendit
C. 73. theſin ſuam: *Iſſachum primum fuiſſe qui* שלו Se-
lavam *coturnicem* reddiderit.
C. 76. II. *Carnem propriè dictam* Iſraelitis datam fu-
iſſe negat, obiter interpretes qui πτηνὰ *Aves* red- C. 77.
dunt, notat. Deinde haud magis *carnem* ac *panem*
ſecundū concupiſcentiam querulantium datam
fuiſſe inculcat, eandem rationem panis ac carnis C. 80.
in deſerto fuiſſe *hypotheſibus certis*, oppoſitis ſi-
milibus oſtendit. Hîc quoque differentiam lo- C. 86.
cuſtarum Ægypti *Exod.* 10. 14. à locuſtis deſerti
comonſtrat, & *Jonathan. Vzielidis* paraphraſin per- C. 87.
ſtringit, qui *locuſtas ſalſas è vaſis avolaſſe* nugatur.
In Articulo quinto ſcribit: *Comparationem* C. 91.
Selavarum cum pulvere & arena neutiquam in
coturnices quantumvis innumeras: in *locuſtas* au-
tem quàm optimè quadrare.
Art. VII. *De cumulatione Selavarum ad duo-* C. 93.
*rum ferè cubitorum altitudinem per triginta ſex ho-
rarum ſpatium*, evidenter demonſtrat illam *cotur-
nicibus* nullo modo convenire, quin ſuffocaren-
tur; exanimes autem vel ſemimortuas ab Iſrae- C. 94.
litis comeſas fuiſſe nullam veri ſpeciem habere.
Art. VIII. Quoad *præparationem Selavarum* C. 96.
de expanſione, vehementer inſtat, eamque im-
penſè urget: hoc eſſe *argumentum* totius cauſæ C. 97.
deciſivum innuens. Expanſionem enim in *aves* ne- C. 105.
quaquam congruere, quin vermiculentur ac pu-
treſcerent, præſertim in tam calido climate. Ad- C. 98.
hæc *mactandas* prius, *deplumandas*, & *exenteran-
das* fuiſſe, ſi ad cibum adhiberi debuiſſent. *Lo-* C. 99.
cuſtas contrà *alis* atque *capite* avulſis *necari*, *ex-
pandi* atque ſic *exſiccari*: deinde in *pollinem redi-
gi*, diuque conſervari, & tandem eſui idoneas red-
di poſſe. At de *præparatione culinaria* ſe non locu-
tum eſſe, ait. In tranſitu reſpondet iis, qui *cupe-
dias ab Iſraelitis petitas fuiſſe* putarunt.
Porro exponit locum 1. *Sam.* 14.32. de pecudi- C. 101.
dibus non ritè mactatis. *Sanguinem* enim & *ſuffo-
catum* in cibis Judæos ſemper abhorruiſſe. *A-* C. 102.
ves autem *mactatione opus habere* ex Talmude
ſpeciatim *Gemarâ* docet.
Poſtremò omnes hoc problema tractaturos C. 100.
obteſtatur & orat, ut ab ultimis comatis 32. verbis
expandendo expanderunt eas circum circa caſtra
argumentandi initium faciant, & teneat, num
applicationem idoneam, probabilem & praxi de-
monſtrandam ad aves facere poſſint, in hoc enim
cardinem totius controverſiæ conſiſtere. Tantum C. 106.
enim abeſſe ut Judæi *expanſionem* iſtam capere
poſſint, ut potius ipſum textum corrigere, & pro
expanſione mactationem ſubſtituere maluerint.
Claudit tandem Autor opuſculum hoc *perſpi-* C. 108.
cua paraphraſi, ex qua ſententia ejus clarè eluce-
ſcit; addita altera *Dn. Diſquiſitoris*, quam ob ra- C. 109.
tiones in opere ipſo memoratas nō potuit proba-
re. *Lectoribus arbitrium de tota cauſa relinquens.*

Sphalmata typographica corrigenda.

Pag. 1. cap. 2. num. 4. l. *Libye.*
p. 4. in not. lit. m. l. *ruſticulæ.*
p. 6. 12. 10. לגמור l. לגמור
p. 9. 17. 2. ſolum. l. *ſolem.*
p. 13. 23. 3. inuunt l. *innuunt.*
p. 24. in marg. pro 76. 2. l. 74. 2.
p. 25. 11. 3. transpone verſum: - - *referat ſi Iupiter annos.*
p. 27. 13. 3. panis. l. *carnis* ℣. 5. panem l. *carnem* ℣. 7.
panis l. *caro.* p. 29. in marg. ex c. 17. & 18. fac. 16. 17.
ibid. 17. 3. שרף l. שרץ
p. 31. 20. 7. pone in margine *Gen.* 9. 3.
p. 32. in marg. pro. 17. 3. fac. 18. 3.
p. 34. 25. 2. השמים l. השמים
p. 41. 37. 2. שפתים l. שפת ים ibid. 38. 3. Ἀμμα l. Ἄμμα.
p. 42. 3. 8. 8. dele comma poſt *conſtituunt.*
p. 44. 45. 1. poſt *dicantur* pone ſignum interrogationis.
p. 45. 44. 4. *Sic* l. *Iam.* p. 50. 52. 2. *ſi* l. *ſic.*
p. 55. 61. 5. fit l. ſit.
p. 59. 68. 1. *noſto* l. *noſtro.*
p. 65. 84. ℣. 9. noſtrarum.

FINIS.

00030027

Lod 939.78
Lud/His
Vol I, II, & III
30027
Ludolf, Jobi
Historia Aethiopica
1581 1691
DIGITIZED
07 SEP 2015

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 21 October, 2015